

**15197**















CHRISTOPHORVS CELLARIVS  
NAT. SMALCALDIAE CIOIOXXXVIII  
X KALEND. DECEMBR.

NOTITIA  
ORBIS ANTIQ  
SIVE

GEOGRAPHIA PLENIOR.

ab

Ortu Rerumpublicarum ad Constantinorum  
tempora Orbis terrarum faciem declarans.

CHRISTOPHORVS CELLARIVS

ex

vetustis probatisque monumentis collegit,  
&

NOVIS TABVLIS GEOGRAPHICIS,

singulari cura & studio delineatis,  
illustrauit.

*Adiectus est Index copiosissimus locorum,  
& aliarum rerum Geographicarum.*



LIPSIAE,

*Impensis* GLEDITSCH, *Senioris.*

M. D C C I.

vdv

701

LIBRARY	
15197	
911.3	
Class	CEL
Date	
St. Ca.	
Ch. s.	✓
Cat.	✓
Bk. Card	✓
Checked	120

SERENISSIMO POTENTISSI-  
MOQUE PRINCIPI AC DOMINO,


DOMINO

**FRIDERICO,**  
REGI BORVSSORVM,  
MARCHIONI BRANDENBVRGICO,  
ET S. ROM. IMP. ARCHICAMERARIO AC  
ELECTORI, DVCI MAGDEBVRGI, CLI-  
VIAE, IVLIACI, MONTIVM, STETINI,  
POMERANIAE, CASSVBIORVM ET VI-  
NIDORVM, ET IN SILESIA CROSNAE,  
BVRGGRATIO NORIMBERGENSI, PRIN-  
CIPALI HALBERSTADII, MINDAE ET CA-  
MINI, COMITI HOHENZOLLERAE,  
MARCAE ET RAVENSBERGAE, DY-  
NASTAE IN RAVENSTEIN,  
LAVENBVRG ET BVTAV,  
ET CETERA,

REGI ET DOMINO MEO  
LONGE CLEMENTISSIMO.



REX SERENISSIME AC  
POTENTISSIME  
DOMINE MVLTQ CLEMEN-  
TISSIME,

 Væ in Regno TVO gratulatio-  
nes, faustique sonitus felicitati  
TVÆ plaudentium coepere, ac  
inde per cunctas prouincias  
longe lateque celerrimo cursu profere-  
ban-

# DEDICATION.

bantur; nondum resonare in iis defierunt, sed eo altius extolluntur, crebriusque repetuntur, quo propius iam, redux ad interiora illarum, & ipsam Urbem Regiam accedis. Quisque enim primus reuertenti MAIESTATI TVAE adesse, & lætus gratulari, & officium votorum, pro salute TVA, pro Regni incolumitate parat facere, & demissa reuerentia, suum præstare obsequium. Meretur, id virtus TVA, REX POTENTIS-SIME, merentur ingentia merita, quibus non TVOS modo, sed exteros quoque & omnes TIBI deuinctos tenes, vt hi faueant fortunæ TVAE; illi promte pareant & obsequantur MAIESTATI. Vident omnes diuina bona propitio cælo in TE collata, cumulata: vident, mirantur sapientiam, qua omnibus antecedis: obstupescunt incredibilem & pace & bello TVAM felicitatem: vnde laudum,

a 3

gra-



## DEDICATIO.

gratulationum concentus infinitus est. Ignosce, **REX INDVLGENTISSIME**, quod ceteras virtutes **TVAS** non tam prætereo, quam aliis prædicandas temporibus reseruo. Sunt enim in **TE** æque summa atque maxima, quorum me gloria defixum & mirabundum tenet: & muneris etiam ratio, quod mihi demandasti clementissime, hæc potius, quam cetera, in præsentī iubet persequi. Non vnum argumentum **TVAE** gloriæ est, qui omnibus abundas: id mihi deuote iam liceat attingere, quod rei litterariæ est proprium. Magnorum Principum hæc indoles est, etiam illorum, qui litteris non multam operam dederunt, vt illarum lumine res suas, quas gerunt, illustrari cupiant, & ad seram proferri posteritatem. Quanto maius est quod **TIBI** & gloriæ **TVAE**, **REX SAPIENTISSIME**, a bonis litteris expectes, qui

## DEDICATIO

qui non solum ipse illas a prima ætate coluisti, & supra tot Musarum templa, a MAIORIBUS exstructa, quæ benignissime conseruas, etiam nouum TVIS auspiciis TVoque sumtu maximo condidisti ACADEMIAM FRIDERICIANAM, ab AVGVSTO NOMINE TVO adpellatam. In hac ornanda, & mirifice conseruanda, fixa stat cura TVA, quia flore illius & incremento, quod TV cælo imputas, nos etiam TIBI, magnopere lætaris. Qua enim sapientia singulari es, prælagis inde fore, vt æternum TVVM nomen sit, & gloria TVA immortalis. Hæc enim Academia de TVIS in se incomparabilibus & in totam patriam meritis numquam conticescet, sed voce, scriptis, quantum in se est, contendit, vt posterique quoque idem, quod nos omnes, de magnitudine virtutum TVARVM sentiant, & loquantur, & admirentur. Facit illa hoc assidue, quia

## DEDICATIO

semper est deuota MAIESTATI TVAE:  
& quoties solemnes dies exigunt, clario-  
re voce personat, in laudes TVAS vnice,  
vt mereris, REX, intenta. Fecit ea-  
dem proximis diebus, & adhuc facit, FA-  
STIGIO TVO & REGALI DIADEMATI  
demississime gratulabunda. Ad quas pu-  
blicas voces priuatæ deuotionis officium  
addo, Geographicum opus in FRIDERI-  
CIANA TVA natum elaboratumque, AV-  
GVSTO NOMINI TVO ET MAIESTATI  
POTENTISSIME REX, de-  
mississimo cultu consecrans. Aequum  
enim est, cuius Conditor & Seruator  
Academiae es, vt ex ea quoque fructus  
ad MAIESTATEM TVAM perferantur,  
cuius illi nutu & clementia ad eam ma-  
turitatem peruenerunt. Accipe ergo,  
INDVLGENTISSIME REX,  
quem offero librum TVAE gloriae de-  
dica-

DEDICATIO.

dicatum , cuius prædicandæ studium  
mihi primum facio , faciamque dum  
vivam.

MAIESTATI TVAE

devotissimus subiectissimusque

CHRISTOPHORVS CELLARIVS.

BENEVOLO LECTORI  
CHRISTOPHORVS CELLARIVS.



Geographia historiarum atque omnis elegantioris doctrinae lumen est. Vt vero rerum mutationes sunt, ita nec eadem est facies terrarum orbis, quae alia antiquis fuit temporibus, alia nostra est ætate, & rursus medio, quod vocant, æuo erat alia. Ex quo consequitur, ut illa Geographia, quae Orbem nostri temporis illustrat, non æque antiquioribus illuminandis sufficiat. Omnia mutantur decursione temporum, & urbium plurimarum, quae quondam florentissimae fuerunt, nullum vestigium superest: ruinas aliae de magnitudine veteri testantur: novae haec aliae & illic surrexerunt, aut creverunt ex ruderibus priorum. Regnorum quoque & provinciarum mutati fines sunt, neque nomina nec distributiones conservatae. Alia ergo notitia rerum & locorum opus est, quae priscis temporibus æquata, eo res ordine, quo fuerunt, & rerum nomina divisionesque exhibeat, & tabularum imagine, tamquam lumine clarissimo, quae obscura sunt, illustret, quae deleta aut immutata, pristino habitu atque forma repraesentet. In quo studio & olim ingenia, nec minus memoria nostra atque patrum, certaverunt. In illis STRABO antistat, tamquam princeps ceterorum, qui plura, quae scripsit, peregrinabundus oculis subiecerat; parvus & modestus in ceteris. Quo instituto factum est, ut multa quoque praeterat: quaedam leviter tantummodo attingat. Succinctior est POMPONIVS MELA; laxior C. PLINIVS SECUNDVS: sed diffusus CLAUDIVS PTOLEMAEVVS, ideoque suspectus saepe. Mirari

# PRAEFATIO AD LECTOREM.

rari enim subit, unde Aegyptius homo disiunctissimarum rerum tam certam, ut prodit, notitiam acceperit. Aequè enim in remotissimis, quo vixdum homines adierant, copiosus est, nec dubius; ut in propinquis & notissimis. Plurimi faciendum ITINERARIUM esset, quod ANTONINI præ se nomen fert, a quibusdam AETHICO tributum; si emendatius ad nostra tempora peruenisset: sed multa locorum nomina incerta & prauata sunt, & numeri, distantiarum indices, corrupti adeo, ut earumdem quoque urbium interualla, diuersis itineribus repetita, sæpe aliter atque aliter referantur. De Characeno Dionysio, & Periplorum auctoribus, aliisque eadem breuitate geographis, iam nihil attinet commemorare: nec de Augustana Tabula, de qua infra plura dicemus. His si PAVSANIAE Periegesin Græciæ, & Bizantium STEPHANVM, scriptorem populorum & urbium, adnumeramus, eosque cum historicis atque poetis aliisque vetustis componimus; habemus fere omnia, unde notitia antiqui Orbis est colligenda. Hos enim duces clarissimi viri sequuti, Orbis veteris partes illustrauerunt, PHILIPPVS CLYVERIVS Germaniam, Italiam, Siciliam; in Italia postmodum ab LVCA HOLSTENIO adiutus & emendatus: HADRIANVS VALESIUS Galliam: IACOBVS PALMERIVS Græciæ magnam partem, & alii partes alias. Qui vniuersum Orbem industria pari exposuerit, haud facile quemquam inuenimus. Ortelii enim conatus magis, quam successus ~~auxiliatus~~ laudandus est. Ego vero, quamquam impar superioribus ingenio, amore tamen litterarum impulsus tentavi, sustinui, perfecti quantum videri opus, quam feliciter, penes te, LECTOR, æquum sibi <sup>si</sup> iudicium. Non id quidem est æquale tibi, si <sup>vetus</sup> Tabula,



## P R A E F A T I O

metiaris; nec vero aliter potest fieri, quia totum nititur antiquitatis testimoniis, quæ de Italia Græciaque diligentius sunt edita, quam de vlla vel provincia, vel regione barbarorum. Quo factum est, ut utriusque descriptio, si cum reliquis conferatur, pæne nimis quantum excreverit; in ceteris autem regionibus, de quibus pauciora sunt prodita, parcius etiam locorum & rerum sit nostra enarratio. Quid quæris? Antiqua Geographia res priscæ auctoritatis est, non præsentis cognitionis. Tantum autem de auctoritate habemus, quantum a Græcis Latinisque accepimus, qui res suas copiosius tradiderunt, modice aliorum, ad quos armis non penetraverant.

Primus liber PRAECOGNOSCENDA huius disciplinæ habet, nec vero illa ultra limitem antiquitatis. Summa capita illorum sunt: Priscorum apparatus geographicus: Notitia rotunditatis terræ: Orbis habitabilis, seu *οικουμένη*, quantus antiquis fuerit, & quod illius medium siue umbilicus: Terricolarum habitus cum inter sese mutuus, tum ab umbræ diuersitate denominatus: Zonarum item usus atque climatum: Ventorum vetus dispensatio, etiam Plagarum & Mundi laterum. Omnia hæc Antiquæ Geographiæ sunt ita accommodata, ut fines eius non excedant, neque aliis testimoniis, nisi antiquis, confirmentur.

Secundo libro EUROPA ita explicatur, ut veteres geographos cum historicis conferamus, & hos mutuo ex illis, illos ex hisce interpretemur & illustremus: quibus & alii scriptores varii, antiqui tamen & pari auctoritate, poetæ in primis, Græci & Latini, accedunt. Is enim usus est Antiquæ Geographiæ, ut in priscis litterarum monumentis expedite, sine offensione, quam locorum ignoratio facit, quisquis legendo, interpretando possit progredi. Id enim munus

## AD LECTOREM.

munus est antiquarii geographi, scire quæ facies Orbis quondam fuerit, in quæ regna & imperia, in quas prouincias, respublicas, & regiones diuisus, quibus ornatus oppidis & castellis, quæ montium, quæ camporum, quæ siluarum atque fluminum; ac marium quoque & insularum nomina fuerint; qui fontes, qui lacus & paludes, & quæ alia ad geographorum disciplinam pertinent. Hæc in tantum persequuti sumus, quantum vetustis litteris est proditum: vt tamen etiam posteriorum, & recentium auctorum, iudicio & doctrinæ fama illustrium, cuiusque in terra qua versatus est maxime, rationem idemtidem habeamus. Cuius ordinis nobis in Hispania sunt Resendius, Vassæus, Mariana; & in citeriore, sub Pyrenæo, vir summus Petrus de Marca: in Gallia supra laudatus Valesius: in Britannia Camdenus & Buchananus: in Germania Cluuerius, cuius ingenium etiam per Italiam prouectum est, Holstenio comitante, sicut antea comites & focii hi duo itinere fuerant Italico. Græcia quoque suos illustratores habet, quorum principes sunt Ioannes Meursius & Iacobus Palmerius: quamquam ille in ritibus maior, quam in geographia est; hic non omnem Græciam perlustrauit. Hos duces, quoties sequendi sunt, honoris causâ adpellamus; nec illos colere obliiti, qui minores partes attigerunt, aut de vno alteroque loco commentati sunt.

Superest, vt de TABVLIS nostris GEOGRAPHICIS, ære expressis, adiciamus. Paucae sunt superstites tabellæ, illustrando veteri Orbi antiquis temporibus adparatæ; nec tamen antiquissimis. AGATHODAEMON Alexandrinus geographicas Ptolemæi rationes in tabulas digessit, sed, pressè sequutus auctorem suum, tantum habet fidei, quantum ipse, de quo supra dixi, Ptolemæus. Exstat & vetus  
Tabula,

## P R A E F A T I O

Tabula, quam ex Conradi Peutingeri bibliotheca, in Augusta Vindelicorum, Marcus Vellereus produxit, & æri incidi ac exprimi curavit, in octo segmenta oblonga distributam. Vnde PEUTINGERIANA vulgo adpellatur; item AVGVSTANA, & a quibusdam THEODOSIANA, quasi ex ævo Theodosii, vt eruditis videtur, reliqua. Sed multis hæc nãvis quoque vel describentis vitio, vel auctoris ipsius, est referta; certior autem distantiarum numeris, quam Aethici seu Antonini Itinerarium. Quod vero per lineas in ortum procurrentes cuncta tradit, & adhuc maria compressa habet, flumina distorta; dubios sæpe & incertos relinquit, qui verum locorum situm atque naturæ faciem inquirunt. Patrum memoria geographus clarus, ABRAHAM ORTELIVS, antiqui Orbis tabulas delineavit, quẽm plerique sequuti sunt, quibus curæ adhuc verus fuit geographia, vt in iis adquiescerent quæ ipse posuisset. Sed quidquid est huius operis, non absolutum id habendum est, sed quod ipse Ortelius CONATVS tantum GEOGRAPHICOS vocavit: cui si quis curam intenderit maiorem, illico perspiciet, quæ addi sane, vel immutari, vel abiici etiam postulent. Eadem ratio est PHILIPPI BRIETII minorum per Europam tabularum, quas Geographiæ Parallelæ suæ non minus pro veteri, quam nostræ ætatis Orbe insertas esse voluit. Nitide quidem expressæ sunt; etiam cum cura quadam videntur delineatæ: quod vero tota Parallelæ illa Geographia per se concisa, abstinet testimoniis & rationibus; sit vt positio locorum, in tabulis signata, ægre ab aliorum dissensione vindicetur. Angustiores etiam sunt illæ tabulæ, quam vt omnia, quæ necessaria sunt, capiant, aut illa etiam, quæ tenent, clare ac distincte oculis

## A D L E C T O R E M.

oculis obiiiciant: ut ita, qui veteres scriptores vult plenius interpretari, sibi non possit ex illis prospicere, quoniam innumera in iis frustra quæret, & quæ inuenit, multa dubio sunt ita loco constituta, ut, quod probationes nullas in commentariis adpositas habent, tam incertus aliquis recedat inde, quam dubius tabellas consuluerat. Alii singulares partes in tabulis demonstrandas susceperunt, ut Græciam Laurembergius, Palestinam Adrichomius: sed vix quisquam felicius & cura etiam maiori, quam Cluuerius in Germania, & Italia, & insula Siculorum: quem in his plerumque imitati sumus; in nonnullis tamen, ubi meliora iam inuenta habemus, ab illo secessionem fecimus. In ceteris prouinciis plura emendanda, plura adicienda erant, ut cum geographis antiquis tabulae, maxime cum historicis & horum æqualibus conuenirent. Quo factum fuit, ut plane nunc novas tabulas edamus, cum nullis superiorum ubique congruentes; plures plerisque locis ab illis discrepantes. Diuersitatis rationem commentariis, qui cum tabulis vna prodeunt, explicamus. Nec vero ad singula commentariorum capita singulas etiam tabulas adiungimus, sed in quibusdam plures, re ita exigente, ut in Italia & Græcia necesse erat fieri: interdum vna tabula diuersis capitibus satis est, quemadmodum iis, quæ de insulis Græcorum & circa Italiam sunt, ex vniuersalibus Græciæ vel Italiæ tabellis prospiciendum est, quarum altera totum Aegæum mare cum insulis exhibetur; altera insulæ Sardinia & Corsica, interiectis multis tabulis, ita spatio primæ in Tyrrheno mari postulante, illustrantur. Viginti & vnā nunc TABULAS habes, LE-

## PRAEFATIO AD LECTOREM.

CTOR, cum primo Tomo, quo, præter generalem partem, Europa omnis continetur: propediem reliquas cum Tomo altero, complectente Asiam & Africam, videbis. INDICEM quoque adiecinus solito copiosorem: etiam magis perspicuum, quam ullum facile in geographia reperiās. Quærenti per indices permolestum plerumque est, quod *vnius πολυσήμου* vocabuli causa, hoc est, plura significantis, multæ paginae reuoluendæ, perlegendæ sunt: quo labore hic Index liberabit, plerisque nominibus (notissimis tantum prætermiſſis) adscriptum habens distincto caractere, cuius regionis illud aut provinciæ, aut gentis sit, ne quid frustra & alienis locis quæras, sed quod tuis curis, tuo instituto idoneum, primo intuitu deprehendas: idque non tantum iis, quæ vno vocabulo diuersa aut plura significant, sed aliis etiam, quæ rariora sunt & minus nota, ita adposuimus ut non tantum indicem rerum & verborum habeas, sed breuem etiam dubiorum inter quærendum explicationem. Vale & boni consule.



ORDO

✠ ✠ ✠ ✠ ✠  
**ORDO TABULARVM**  
**HVIVS VOLVMINIS.**

LIB. I.

- I. Tabula Climatum, ex Strabone potissimum excerpta, cap. VI pag. 22.  
 II. Tabula Ventorum & plagarum secundum Veteres, cap. VIII pag. 33.

LIB. II.

- III. Hispania Antiqua, cap. I pag. 64.  
 IV. Gallia Narbonensis, Lugdunensis, & Aquitania, cap. II pag. 162.  
 V. Gallia Belgica, cap. III pag. 254.  
 VI. Britannicæ Insulæ, cap. IV pag. 400.  
 VII. Germania Antiqua, Romanorum Transrhenana, cap. V pag. 448.  
 \* Germaniam Romanorum Cisrhenanam, id est, Superiorem & Inferiorem, quæ in Tabula V Gallia Belgica.  
 VIII. Sarmatia Europæa, cap. VI pag. 494.  
 IX. Vindelicia, Rætia, Noricum, cap. VII pag. 514.  
 X. Pannonia, Mœsia, Dacia, Illyricum, cap. VIII pag. 546.  
 XI. Italia Antiqua, cap. IX pag. 627.

- XII. Gallia Cisalpina, eodem cap. pag. 641.
- XIII. Italia Propria siue Media, eodem cap. pag. 709.
- XIV. Latium Vtrumque, Vetus & Adiectum, cap. eodem, pag. 786.
- XV. Italia Ultima, seu Infima, quæ & Magna Græcia, cap. eodem, pag. 830.
- XVI. Regiones Italiæ, ab Augusto distributæ, eodem cap. pag. 930.
- XVII. Sicilia Antiqua cum minoribus circumiectis insulis, cap. XII pag. 968
- \* Corficam, Sardiniam, & minores Italiæ insulas, cap. X & XI explicatas, quære in Tabula XI Italiæ Antiquæ pag. 627.
- XVIII. Græcia Antiqua vniuersa, cap. XIII pag. 1022.
- \* Hæc tabula inseruit etiam capiti XIV de insulis Græciæ, in quibus & Creta, & Cyclades cum parte Sporadum sunt, pag. 1233 seqq.
- XIX. Macedonia, Thessalia, Epirus, cap. XIII pag. 1030.
- XX. Hellas siue Græcia Propria & Peloponnesus, eodem cap. XIII pag. 1099.
- XXI. Thracia Antiqua, cap. XV, pag. 1296.

*Band. hanc an. M. Henr. 16. Colleg. Roms. G. B. L.*



# GEOGRAPHIA ANTIQA.



Rbis terrarum antiquam faciem, in quantum cognita illis gentibus fuit, quæ monumentis litterarum & res suas & aliorum prodiderunt, descripturus sum. Arduum opus, & magnitudine sua ita vastum, ut vix animus complectatur, quæ non Italia modo antiqua, aut sola Græcia, ab aliis explanatæ regiones, quamvis in iis quoque multa confagosa restant & aspera; sed, quantus orbis antiquis patuit, peragrandus nobis est, nec regionatim modo, sed oppidatim etiam inspiciendus. At quam multa illorum vetustas occultavit, obliuio suppressit, incuria hominum prætermisit? præsertim in barbaris regionibus, quo duces, quos sequimur, Græci Romanique, non penetrarunt; sed, si quid produnt, incertæ famæ potius, quam curæ ac studio suo debuerunt? Eruemus tamen, quoad possumus, ubique certiora, & documentis quæque suis, quantacumque reperire fas

A

erit,



erit, illustrabimus, geographiam ex historiis, historias ex geographiæ monumentis interpretaturi. Modum operis definimus nobis, quem non facile egrediemur, ut perspicua breuitas nobis lex prima sit, qua nihil inexpressum relinquamus; nec vero superfluis aut inutilibus abundemus. De præstantia huius studii nihil præmonemus, quam nemo negat, nisi auersus ab omnibus liberalibus disciplinis. Nullum enim studiorum genus est, quod non lucem sibi aliquam a geographia petat. Sancta & cælo delata doctrina non sanctæ tantum terræ descriptionem, aut circumiacentium regionum desiderat, sed omne theatrum Apostolorum, quod cum orbe habitabili æquatur, & ubi ubi disseminata ecclesia fuit, hoc est ad usque mundi fines; sibi explanari explicarique postulat. Ciuilis prudentia & peritia legum accuratior, ex Græcis Romanisque institutis nata, quantum ex prouinciarum diuisione ac præfecturis prætorii accipiat claritatis, non ignorant qui ad vtriusque fundamenta interiora penitus in omnes partes introspexerunt. Medicinæ origines & medicamentorum patrias terras quis inuestigabit lumine destitutus, quod sola præfert geographia? Historia autem & poetice, & cetera humanitatis studia, geographiæ ita coniuncta & intime sunt innexa, ut sine illa ne esse quidem possint, quum communi vinculo & quadam quasi cognatione inter se contineantur. Hæc autem vniuersa sunt eiusmodi, ut ex antiqui orbis descriptione, saltem ex facie illius, quæ medio æuo erat, illustramentum suum accipiant; notitia regionum & rerum publicarum, quæ nunc sunt, parum perspicuitatis, vel nihil omnino illis adfundat. Quapropter ut singula illustriora fiant, secundum tempora geographiam exponemus ita, ut orbis dispensationem veterem, quæ ab initio rerum ad Romani imperii magnitudinem, quæ amplissima sub Traiano fuit; & inde usque ad Diocletiani tempora, qui multa in prouinciis mutauit, separatim illustremus: tum demum speciem, quam Constantinorum noua ætas induxit, & aliam, quæ sub Gothis & Langobardis ac ultra fuit, seorsum exponamus. Antequam vero ad singula adgrediamur, de notitia veterum geographica in vniuersum, siue generali eorundem contemplatione orbis terrarum, ut præmittamus aliquid, cum conueniens instituto nostro erit, tum singularum partium pertractationi ad explanandum illustrandumque utile.

## *LIBER I*

## LIBER I

sive

NOTITIA ORBIS ANTIQVI  
IN VNIVERSVM COMPREHENSİ.

## CAPVT I

DE

VETERVM APPARATV  
GEOGRAPHICO.

Quantum veteribus cognitum de orbe terrarum in vniuersum siue generatim fuerit, prius est dispi- ciendum, quam ad partium cognitionem nos com- parandam conferamus. Non enim rudis in geo- graphia fuit antiquitas, sed quum primum studia litterarum coli & exerceri inter homines cœpe- runt, locum in iis & GEOGRAPHIA habuit. Homerus vt pri- mus eorum fuit, qui Græcis litteris inclaruerunt; ita etiam, vt Strabo lib. I pag. 5 censet, τῆς γεωγραφίας ἡγετα, *primus in geogra- phia studio versatus est.* Quanta enim cura in catalogo vrbiū & nauium, quæ pars secundi libri est Iliadis, omnem Græciam deli- neauit? quanto studio Asiæ partem iuxta Hellespontum, siue Troa- dis oram? Sequenti sunt præstantissimi quique ingenio, nec tan- tum Græciam suam, aut adjacentes regiones, sed orbem terrarum complexi animo, eruditas descriptiones, prout cuique noscendi facultas fuit, posteritati reliquerunt, laudatas a Strabone, Plinio, Byzantio illo Stephano, & aliis: plerasque vero, quæ temporum est iniuria, deperditas ita, vt vix nomina auctorum, aut operum, ad nostram memoriam perlata fuerint, quæ omnia referre, diffusè laboris foret, & pro nostro instituto pæne nimii. Priscorum in- dustria satis ex tabulis, aut geographicis sphæris, quas confecerunt, elucet, in quibus colligendis operæ pretium & maius nobis & iucundius erit, quam si omnium, qui quocumque modo in terra describenda occupati fuerunt, non sine tædio ignota nomina ad- feramus.

Anaximander Milesius, Thaletis, qui ex VII. sapientibus fuit, auditor, *πρῶτον ἐτέλεψε τὴν οἰκυμένην ἐν πίνακι γράψαι*, *primus orbem terrarum in tabula conatus est describere*, quod Agathemerus Hypotypos. Geograph. lib. I cap. I refert: siue ut Laetius in Vita tradit, *γῆς καὶ θαλάσσης περίμετρον πρῶτον ἔγραψε*, hoc est, *primus terrarum orbem, terram & mare, in tabula depinxit*. Addit idem, *καὶ σφαῖραν καπεσπένευσεν*, *etiam globum (terrestrem) apparauit*: quem, ut Strabo lib. II pag. 62 refert, Eratosthenes correxit, correctorem autem improbavit Hipparchus. Aegyptii ut inuentores fuisse geometriæ dicuntur; ita huius etiam disciplinæ, quam GEOGRAPHIAM appellamus, aut primi cultores, aut primis proximi feruntur exstitisse, quippe antiquis illis temporibus in terrarum orbe designando non tantum litteris, sed etiam figuris & tabulis posterorum memoriæ consuluerunt. Apollonius Argonaut. lib. IV. vers. 279

Οἱ δὲ τοι γράπτες πατέρων ἔθεν εἰρύνοντα  
κύρβιας, οἷς ἐνι πᾶσαι ὁδοὶ καὶ πέρατ' ἔασιν.

Τυγῆς τετραφρεῖς τε.

Quæ Ioannes Hartungus vertit: *Illi quidem inscriptas patrum supra seruant tabulas, in quibus omnes via & termini sunt maris & terra*. Quas autem hic tabulas vertit, scholiastæ veteri sunt σῆλαι, *columna*, qui vero & ipse interpretatur ἄξονας, *tabulas*, puta columnis adfixas. Aristagoras, Milesiorum tyrannus, quum Spartam venisset concitandi belli causa, dicitur ibidem ostendisse *χάλκεον πινάκα, ἐν τῷ γῆς ἀπώσης περίοδον ἐνετέμνητο*, *ancam tabulam, in qua totius terræ ambitus incisus erat*, Herodoto auctore lib. V cap. XLIX. Et Athenis Socrates Alcibiadi, quod Aelianus narrat Var. Hist. lib. III cap. XXVIII, *πινάκιον ἔχον γῆς περίοδον*, *tabellam monstravit, qua terra descriptionem continebat*, cuius generis plures Theophrastus habuit, quas in porticu appendi testamento iussit. Has enim Diogenes in Vita eius, *πινάκας, ἐν οἷς τῆς γῆς περίοδοί εἰσι*, *tabulas, in quibus orbis situs descriptus erat*, appellat.

Nec Romanis huius generis apparatus & instrumenta defuerunt. Italiam in æde Telluris pictam fuisse, de Re rustica Varro lib. I cap. II; & capita fluminum, orbe terrarum chorographiis picta, Vitruuius lib. VIII cap. II; & Metii Pomposiani *depictum orbem terra in membranas*, Suetonius Domit. cap. X memorauit. Sub quod

# LIBER I CAP. I

quod tempus quoque Marinus Tyrius γεωγραφικὸν πινάκω, *tabellam geographicam* confecit, vti est apud Ptolemæum lib. I cap. VI. Nec tantum tabulas regionum aut orbis illa tempora habuerunt, quarum modum consignandarum Ptolemæus eiusdem libri cap. XXIV tradit: verum etiam *globos* siue *sphæras*, terrarum orbem minuta forma adsimulantes, de quibus idem cap. XXII agit, cui præscriptus titulus est, τὴν οὐρανὴν ἐν σφαίρᾳ καταγράφειν, *Terrarum orbem in globo describere.*

Ab Roma illud studium in prouincias fuit prolatum, quemadmodum Augustodunensis scholæ porticus, in Gallis Aeduis, eiusmodi tabulis ornatas fuisse, Eumenius rhetor oratione pro restaurandis scholis ad præsidem Galliæ, Constantii & Diocletiani æuo habita, cap. XX declarat. *Videat, inquit, in illis porticibus inuentus, & quotidie spectet omnes terras, & cuncta maria, & quidquid inuietissimi principes urbium, gentium, nationum aut pietate restitunt, aut virtute deuincunt, aut terrore. Siquidem illic, ut ipse vidisti, credo, instruenda pueritia causa quo manifestius oculis discerentur, qua difficilius percipiuntur auditu, omnium cum nominibus suis locorum situs, spatia, interualla descripta sunt, quidquid ubique fluminum oritur & conditur, quacunque se littorum sinus flectunt, quo vel ambitu cingit orbem, vel impetu irrupit Oceanus.* Huius generis sunt illa segmenta Theodosianæ Tabulæ, quæ ex Peutingiorum bibliotheca Marcus Vellferus edidit: aut quæ secundum Ptolemæum ab Agathodæmone grammatico, ad quem Isidori Pelusiota aliquot epistolæ exstant, sunt exarata.

Satis itaque de præcorum in geographiæ rebus industria constat, etsi de commentariis geographicis illorum, videlicet Anaximandri & Hecatai Milesiarum, Hellanici Lesbii, Democriti, Eudoxi, Ephori, Dicæarchi, Onesicriti, Theophrasti, Eratosthenis, Timosthenis, Posidonii, Hipparchi, & plurium aliorum, quorum monumenta vetustas aboleuit, nihil adferamus. Quorum autem vel opera integra, vel fragmenta etiam supersunt, hos nominatim laudare vna serie recensitos, est superuacaneum, quia in omnium notitia sunt, quæ augenda & conseruanda posteritatis doctrinæ reliquerunt: & a nobis quoque non sparsim, sed frequentissime auctoritatis causa laudabuntur.

## ROTVNDITATE TERRAE.

**N**on omnium eadem fuit de figura Terræ sententia. Cleomedes κυκλικῆς θεωρίας lib. I tradit, *παρά τοῖς παλαιότεροις τῶν φυσικῶν, in uetustis physicis fuisse, qui Terram πλατεῖ καὶ ἐπιπέδῳ τῷ σχήματι κεχρῆσθαι, planam figuram habere pronuntiauerint, quæ nimis plebeia est opinio, ab vniuersis eruditis, vt digna est, confutata.* Alios, addit, credidisse, *βαθεῖαν καὶ κοίλην τὸ σχῆμα εἶναι, profunda & caua figura terram esse,* hac inductos ratione, *ὅτι διέμεινε τὸ ὕδωρ ἐπ' αὐτῆς, quod aqua super ipsa maneat.* Sed hanc non minus, quam superiorem figuram posteriores reprobauerunt, qui, quo pacto aqua consistat, ne dilabatur aut effluat, liquidis argumentis & rationibus demonstrant. Absurdior illorum fuit opinio, qui κυβοειδῇ, *cubicam* quadrangulamque terram esse finxerunt, ipso sensu & communi ratione repugnante. Eruditorum autem in figura terræ consensionem sic idem Cleomedes dicto loco enuntiauit: *οἱ δὲ ἡμέτεροι καὶ ἀπὸ τῶν μαθημάτων πάντες, καὶ οἱ πλείους τῶν ἀπὸ τῆ Σωκρατικῆς διδασκαλείας, σφαιροειδὲς εἶναι τὸ σχῆμα τῆς γῆς διεβεβαίωσαντο, Nostrates vero, & omnes mathematici, & Socratici complures, globosam terræ figuram esse confirmauerunt.* Agathemerus quoque lib. I cap. I collegit, qui rotunditatem terræ negatum irent. Democritum ait censuisse, *ὅτι προμήκης ἐστὶν ἡ γῆ, terram oblongam esse* ita, vt longitudo ad latitudinem habeat rationem sesquialteram: cui sententiæ etiam Dicæarchus peripateticus accesserit. Eudoxum autem dixisse, longitudinem ad latitudinem esse in ratione dupla: sed Eratosthenem in maiore quam dupla. Cratem semicirculo adsimilasse, Hipparchum mensæ, Posidonium Stoicum fundæ, cuius media latitudo ab austro in septentrionem pateat, angustior pars circa orientem & occidentem procedat. Cum Posidonio facit Dionysius periegeta principio carminis de Terra scribens:

οὐ μὲν πᾶσα διαπρὸ περιδρομένη, ἀλλὰ διαμφίς  
 εὐρυτέρῃ βεβαῖα πρὸς ἡλίοιο κελευθῷ  
 σφενδονὴ εὐκυνία

Hoc

Hoc est: *Non tamen tota prorsus rotundum circuitum habens, sed utrimque latior vergens ad solis vias, funde similis.* Dissentiunt graui-  
ter docti homines in explicatione. Plerique, etiam Agatheme-  
rus, & in Dionysium Eustathius, tractum a septentrione in au-  
strum latiore constituant: at qui ab ortu in occasum est, angu-  
stior. Sed alia mens periegetæ fuit, & forsan etiam Posidonii,  
quos consentire ipse iudicauit Eustathius. Nam *καλεῖσθαι ἡελίοιο,*  
*solis via*, ab ortu in occasum feruntur, quo tractu *εὐρύτερα*, *latior*  
terra, hoc est capacior ampliorque, saltem ex notitia veterum;  
quam a septentrione in austrum. Nec *εὐρύτερα* heic ita strictim  
intelligatur necesse est, vti artifices solent, qui latitudinem orbis  
ab austro in septentrionem referunt: sed amplitudinem significat,  
quæ etiam ab ortu potest in occasum esse, & antiquis vere fuit,  
quem vulgo tractum longitudinis appellamus. Ita sane Cicero, sub  
persona Africani, eandem rem interpretatus est de Somnio Scip.  
cap. VI. *Omnis, inquit, terra, quæ colitur a vobis, angusta vertici-  
bus, lateribus latior est.* Vertices enim polos vocat, vt paullo ante  
dixerat, *cali verticibus subnixos* [circulos] *obriguisse pruina:* & Ara-  
teo versu, quem ipse Latine reddidit lib. II de Natura deorum  
cap. XLI

*duplici de cardine vertex*

*Dicitur esse polus.*

Lateræ vero ab ortu & occasu sunt, sicut plures gentes septemtrio-  
ni obuersæ, vt omnes sunt Europæ, in plagis mundi a dextris  
ortum solis constituunt. Figuræ vero in eo sita erat ratio, quia id  
solum pro terra habuerunt, quod habitatum hominibus videbant  
esse, *εὐκυσμένην* videlicet *γῆν*, quæ ab occasu in ortum antiquis vti-  
que notior erat, quam ab austro in septentrionem. Inde oblonga  
figura, quam fingeant, exorta fuit, quæ nec alia facile, pro illo-  
rum notitia temporum, quam de habitabili terra habebant, si re-  
cte inquirimus, potuit esse. Ipse Strabo lib. II pag. 79 de cogni-  
to illo tractu cenet: *ἡ γῆ ἢ διπλάσιον ἐστὶ τῆ πλατὸς τὸ μῆκος*, *du-  
plo maiorem longitudinem esse ab ortu in occasum, quam latitudinem*  
ab austro in septentrionem. Quod etiam Geminus sensit, Stra-  
boni vel æqualis auctor, vel paullo maior, Ifagog. Astronom.  
cap. XIII.

Non addam de vulgi opinione, a Cleomede supra etiam rela-  
ta,

ta, quæ terræ orbis planus, vt discus, cogitatus fuit, qui vndique in oris suis inclinatum magisque propinquum cælum, deflexa concavitate eius, haberet. Non equidem existimo, eruditorum quemquam ita ex animo credidisse. Vt vero sæpe cum vulgo loquuntur, poetæ præsertim, & solem ex mari emergere, dum oritur, finxerunt; in idemque, dum occidit, subire: ita perinde plebeium sensum de figura terræ non nunquam imitatos esse, ipsa verba illorum, si penitus inspiciamus, persuadebunt. Horatius lib. I Carm. od. XXII

*Pone sub curru nimium propinqui  
Solis, in terra domibus negata.*

Et Lucanus lib. IX Pharsal. v. 351

*Terrarum primam Libyen. nam proxima calo est,  
Vt probat ipse calor.*

Et Silius Italicus lib. III versu 654.

*Ad finem cali medio tenduntur ab orbe  
Squalentes campi,*

Africæ videlicet. Nec poetis tantum ita vulgum imitari licuit, sed neque historici & alii scriptores a tali loquendi ratione se omni abstinerunt. Plinius lib. II cap. LXXVIII *Aethiopes ait vicini sideris vapore torreri.* Sextus Rufus cap. X ad orientem quoque accommodat, *positas sub vicino sole provincias* dicens, quas orientales intelligit, sicut poetico more Annæus Florus lib. II cap. XVII sect. 12 idem vel simile aliquid de occidentali plaga, non sine horrore occiduum solem in mare recipiente, confinxit. Quæ plagæ, ortus & occasus, sententiam nostram de scriptorum quorundam more, vulgi opinionem imitante, confirmant, ne quis verba poetarum, quod plures faciunt, de solis vnice via, quæ inter Tropicos circulos est, interpretetur, quasi calidiores regiones vocentur, quæ propius ad Torridam zonam accedunt. Nam ad longitudinis tractum etiam tales locutiones adhibentur, non ad illum solum, qui in austrum vergit. Nec in ipsa austri plaga bene sibi conueniunt quæ pro alia, quam plebeia opinione adferuntur. Nam non soli tantum, aut eius *via*, siue tractui qui zodiaco subiectus est, *vicinas* illas terras dicunt, sed *calo* etiam *proximas*, vti ab Luciano scriptum habemus: neque incognitæ antiquis illæ partes erant, aut visæ inhabitabiles, quæ circa cancri tropicum in terra sunt.

Sed

Sed quoniam de his dictum est alibi, nolo iam iis immorari, quum non opiniones vulgi de orbe terrarum, sed doctorum sapientiumque hominum sententias excutiamus.

Horum qui præstantissimi fuerunt, non dubitauere de Terræ rotunditate, inducti certis & immotis rationibus, quas, pro diuersis locis, ab sideribus eisdem heic magis eleuatis, illic plus depressis; ibi conspicuis semper, alibi perpetuo occultatis; & a varia eclipsium apparentia, dierum inæqualitate & noctium, & ab aliis phænomenis, quæ idem probant, petierunt. Plato Phædone p. 43 de Terra dixit, ἐν μέσῳ ὡραῖον περιφερὲς εἶναι, rotundam esse & calo vndique conclusam. Aristoteles lib. II de Cælo cap. vlt. rationibus propositis decernit: ὅτι μὲν δὲ ἔχει σφαίρειον σχῆμα, ἀναγκαῖον, necesse est, terram habere globosam figuram. Et Strabo lib. I pag. 33 σφαίρειον δὲ ἢ ὅτι ὅλη, tota terra rotunda est. Eadem Latinorum fuit sententia. De Cicerone postea dicemus, quum de mari agemus supra terram se vndique continente; & de antipodibus. Seneca Quæst. natural. lib. III cap. XXVIII In rotundum orbis [terræ] æquatus est. In parte autem eius & maria sunt, quæ in vnius aequalitatem pile cocunt. Et Plinius lib. II cap. LXX, Reliquorum, quæ miramur, causa in ipsius terra figura est, quam globo similem, & cum ea aquas, iisdem intelligitur argumentis. Sunt autem eadem argumenta, quæ supra dedimus, a siderum diuersis apparentiis, & eclipsibus non vbique visis, & similia; quibus euictis, ita tandem concludit: Quod si plana esset terra, simul omnia apparerent cunctis, noctesque non fierent inæquales. Ideo nec nox diesque quæuis eadem toto orbe simul est, oppositu globi noctem, aut ambitu diem adferente.

Duo sunt quæ vulgo rotunditati obijciuntur, continentia maris, ne effundatur: & montium altitudo, depressis vallibus inter distincta. Ad id, quod de mari est, Cicero respondeat quæ veterum sapientum & sua de eo sententia fuerit. Si mundus, inquit lib. II Nat. deor. cap. LV, globosus est; (esse autem probauit antea) contingere idem terra necesse est, vt, omnibus eius partibus in medium vergentibus, nihil intercipiat, quæ labefactari possit tanta contentio grauitatis & ponderum. Eademque ratione mare, quum supra terram sit, medium tamen terra locum expetens, conglobatur vndique æqualiter, neque redundat vnquam, neque effunditur. Alteri, quod de mon-



rium valliumque inaequalitate obiicitur vulgo, pererudite occurrit Senecalib. IV Quæst. natural. cap. XI. *Excelsa, inquit, sunt ista [cacumina montium] quamdiu nobis comparantur: at vero ubi vniuersum respexeris, manifesta est onantum humilitas. Inter se vincuntur & vincunt.* Ceterum in tantum nihil attollitur, ut collatione totius nulla sit vel maximis portio. quod nisi esset, non diceremus totum orbem terrarum pilam esse. Pila proprietas est, cum aequalitate quadam rotunditas: aequalitatem autem hanc accipe, quam vides in lusoria pila. Non multum illi commissura & rima earum nocent, quominus par sibi ab omni parte dicatur. quomodo in hac pila nihil illa intervalla offiunt ad speciem rotundi: sic nec in vniuerso quidem orbe terrarum editi montes, quorum altitudo totius mundi collatione consumitur. Id quod etiam Græci multo ante intellexerunt. Eratosthenes apud Strabonem lib. I pag. 33 dixit terram rotundam esse, οὐχ ὡς ἐν τόρῳ δὲ, ἀλλ' ἔχον τινὰς ἀνωμαλίας, non exorno quidem, sed habere quasdam inaequalitates.

Sic recte senserunt antiqui de terræ rotunda figura, nec vero errarunt illi, qui habitatam terram oblongam esse tradiderunt, si illam habitabilem dixerunt seu ὁικοῦμένην, quæ non habitata modo illis temporibus, sed cognita etiam & perlustrata priscis illis hominibus fuit, qui de ea re memoriæ prodiderunt. Quid multa? dum orbem dixerunt & orbem terrarum, rotunditatem totius terræ confessi sunt, quam etiam globi figura in nummis significauerunt, cuius generis ille est, qui sphæram tenet, obuersis cingulis circumligatam, cum gemino oliuæ ramo; & inscriptus est: PAX ORBIS TERRARVM S. P. Q. R. Minus autem excusari possunt, qui quæ illi de ὁικοῦμένην seu habitata terra dixerunt, de vniuersa terra errore grandi intellexere, quo fieri non potuit, quin aliter, quam res erat, de terræ figura cum ipsi sentirent, cum alios etiam turbata sententia sua & confusas opiniones edocerent.

## CAPUT III

DE

## ORBE HABITABILI.

**V**eteres quum orbem esse Terram, & globosam eius figuram, tradiderunt, omnem terrarum mariumque molem intelligebant,

gebant, cuius vero vix quartam partem crediderunt habitari, quam *εὐκωμήν* dicebant, id est partem orbis habitabilem. Agathemerus lib. I Geograph. cap. VI clare distinxitque, *Δὲν εἰδέναι σε, αἷς ἡ εὐκωμήν πάντα πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἄλλης γῆς ἀναλογιζομένη, τὸ τέταρτον τῆς γῆς εὐρίσκειται*, Scire debes, omnem habitabilem terram ad magnitudinem totius orbis comparatam, reperiri quadrantem illius. Quod si curatius examines, quamvis illa habitata pars existerit, diffinitiones veterum auctorum non levis invenientur. Plerique in eo consentiunt, *ἡ εὐκωμήν*, seu habitabilem terrae partem temperatae zonae, septemtriones spectanti, includant: torridam & frigidam inhabitabiles esse iudicant. Strabo lib. I p. 44 *τῆς ἀκρότε καὶ καθ' ἡμᾶς ζώνης μέση ἡ εὐκωμήν ἐστὶ, Τεμπεράτα γὰρ, ἐν qua nos sumus, pars est ἡ εὐκωμήν, seu habitata terra*. In austrum quidem usque ad tropicum citeriorem non ignorabant habitari: in septemtrione autem quousque habitatio pateret, incerti omnes erant, quod nec Romani neque Graeci in illam plagam longius penetrauerunt, id quod postea, de climatibus acturi, ostendemus. Vnde est, quod *μέση* partem tantum temperationis zonae habitatam esse geographus scribebat: torridam autem atque frigidam ab usu hominum pecudumque reduxit. Consentit Pomponius Mela cap. I. *Zonis, inquit, quinque [terra] distinguuntur: mediam effus infestat; frigus ultimas: reliquae habitabiles paria agunt anni tempora, namque non pariter*. Nec in diuersum Sallustius iuit, Iugurthino B. cap. XIX scribens: *Super Numidiam Gatulos accepimus partim in tuguriis, alios incultius vagos agitare: post eos Aethiopas esse; dein loca exusta solis ardoribus*. qui sic Aethiopas citra zonam torridam credidit esse. At Ptolemaeus lib. IV cap. VI & IX Aethiopes per torridas maxime plagas distribuit, nec tantum ad aequinoctialem usque perduxit, sed nonnullos etiam ultra posuit, quamquam, cuius fide & auctoritate, aut quam certa fama, ignoramus. Hannonis certe periplus montem altissimum, *Θεῶν ἕχημα*, Deorum curiam appellatum, praeter *Ἰνδὸν κόρινθον*, in Noti Cornu, sinu australi, ad Guineam, quam nunc *Ἀφρική*, Africae, cis aequatorem constitit. nam ipse Ptolemaeus illum montem, & adjacentem sinum, aliquot gradibus citra aequinoctialem collocauit. Haec de notitia veterum in tractu meridiali. De fabulosis enim Nil fontibus, infra in Africa dicturi sumus.

Obscurior, quam auster, fuit *septemtrio* antiquioribus, qui quam incerti de ea fuerint quæ supra Caspium mare sunt, exinde manifestum est, quod plures geographorum, ipse Strabo, periegeta Dionysius, Pomponius Mela, & Plinius, ac Solinus, a Patrocle forsan in errorem inducti, Macedonica classis præfecto, (de quo Plinius lib. VI cap. XVII conuincitur) mare Caspium ex Scythico Oceano prorumpere, & sinum illius facere crediderunt, quum veriora vtiq; discere ex Herodoto potuissent, qui lib. I cap. CGLIII tradidit: ἡ καστὴν θάλασσα ἐστὶ ἐν ἑαυτῇ, οὐ συνμιμνήσκουσα τῇ ἑτέρῃ θάλασσῃ. hoc est, *Caspium mare est per se, non admissum alii mari.* Neque certiores rationes erant supra Euxinum Pontum, aut supra Germaniam in Scandinauia peninsula, & dubia pleraque ac fabulosa, quæ de Scythiis interioribus a multis tradita fuerunt, nisi posteriores, Agathemerum & Ptolemæum, certiora forsan ab aceolis accepisse credamus, quod in vna alteraque parte contigisse non est incredibile: sed vniuersam Scythiam innotuisse nondum persuademur, quia nec hodie omnis, orientalis maxime, siue Tartaria Magna, in Europa degentibus satis explorata est & cognita. Quousque Alexander in orientem penetravit, notior facta pars Indicarum regionum: ultra terminos expeditionis eius, quæ scripta sunt a variis, vulgi rumore, lubrica fama, aut fictione potius nituntur pleraque. Vnde est, quod, qui tradiderunt illa, Megasthenes, Aristobulus, Eratosthenes, Hipparchus, Onesicritus, Nearchus aliiq; raro consentiant, seque mutuo impugnent, quod ex Strabonis lib. II & XV obseruamus. Limes occidentalis in Mauretania, Hispania, Gallia, Britannicis insulis satis certus perspectusque fuit, Oceanus Atlanticus, Aquitanicus, & Britannicus: quæ ultra has regiones in septemtrionem vel meridiem excurrunt, æque incerta & incognita antiquis fuere, vt illa, de quibus prædiximus.

Qualiscumque autem huius cognita *οικουμένης* figura fuit, utique longior quam lata; orbem tamen *terrarum* non desinunt Latini appellare, quod minime miramur, quia eandem etiam orbem magnas partes habitabilis terræ per synecdochastatationem sæpe numero appellant. Nec Romani tantum imperium suum orbem *terrarum* sæpe dixerunt, sed ipse quoque diuinus scriptor Lucas cap. II πᾶσαν οἰκουμένην, omnem habitabilem mundum, Augusti Cæsaris potentia subiectum tradit esse, quum ἀπογραφὴν, seu censum eius, in

in prouinciis actum, descripsit: quod eadem dicendi conuersione, siue *κατὰ συναντισιν* interpretandum est. Illud vero Romanum imperium dixerunt *orbem Romanum* Eustobius lib. VIII cap. III & X, Trebellius in Gallienis cap. V, Ammianus lib. XXVI cap. XVI. (Vales. c. II.) Imperatores lege vlt. Cpd. Theod. de Fide Catholica, & Augustinus Civ. Dei lib. V cap. XXV, ac lib. XXII cap. VIII. Non deerat ratio tam gloriose de Romanorum imperio loquentibus, quia maiorem illud & nobiliorem partem habitabilis mundi, quantus tum cognitus erat, complectebatur. Sed alias quoque terræ habitabilis siue totius partes, & quasdam quidem non maximas, Latini sæpe *Orbes* appellauerunt. Sic non tantum est *Europæus orbis*, Ammiano lib. XVII cap. XVI; & *Africanus orbis* Saluiano lib. VII pag. 275; & *Hyperboreus orbis* Martiali lib. IX epigr. c. II; & *orbis geminus*, *Europa & Africa*, apud Claudianum Belli Gild. principio: & *orbis Persicus*, in Prudentii Epiphaniæ hymno; verum etiam minores portiones *orbis* nominantur, vt *orbis Iberus*, Lucano lib. V vers. 343, id est Hispania, quæ & *extremus orbis* est Silio lib. XVI vers. 289, ac *Hisperius orbis*, ibidem V. 659: quo dignum est referri, quum Prudentii hymno IV Peristeph. siue de XVIII Cesar-Augustanis martyribus V. 61 Carthago, metropolis Africæ propriæ siue proconsularis prouinciæ,

*parens orbis populosa Pæni*

dicitur. Ad hunc modum scite Augustinus Christi ecclesiam, toto mundo dispersam, *orbem Christianum* dixit epist. XLVIII ad Vincentium. Hæc de orbe habitabili, & vocis *Orbis* significatu geographico.

## CAPVT IV

DE

MEDIO SIVE VMBILICO  
TERRÆ HABITABILIS.

**S**I rotunda Terra & globosa est, sicuti omnino est; nec principium illa, neque extremum, atque ita nec medium habebit, sed omni ex parte, quæ eius sunt, in se redeant necesse est, si lineas & tractus inter se comparaueris. Nihilominus frequens vox

antiquis de *umbilico* terræ est, siue medio loco, quem vero non omnes eundem designant aut intelligunt. Græci de Delphis suis in Phocide sitis iactauerunt, quod esset *umbilicus* terræ non Hælladicæ modò, sed etiam vniuersæ, tamquam medium punctum in orbe terrarum. Pindarus Pythiorum *υι* carminibus incunato

ὄμφαλον ἐλβράμου χθονος

ἐς ναὸν προσερχόμενοι,

hoc est; *umbilicum* horrifona terra ad templum accedentes, videlicet τὸν πύθιον ναὸν, *Pythium* siue Delphicum templum, vbi horrorem oraculi voces cum terræ tremore incutiebant. Euripides clarius Ione γ. 223

ὄντας μέσον ὄμφαλον γᾶς

τοῦθου κατέχει δόμοι,

id est, *vere medium umbilicum* terra *Phæbi* continet domus. Et eiusdem tragædiæ γ. 461

φοιβήϊοι ἔνθα γὰ,

μεσόμπαλον ἔτιον

*Phæbeia* vbi terra, *medio umbilico* ades. Et Sophocles Oedipo Tyranno γ. 488 τὰ μεσόμπαλα γᾶς μαντήα, *medium terre tenentia* oracula dixit. Omnium autem clarissime id Strabo illustrauit lib. ix, addito etiam ex fabulis, quod argumenti speciem imperitiis præbuerit. De Delphico templo ait p. 289, τῆς Ἑλλάδος ἐν μέσῳ πάς ἐστι τῆς συμπάσης, τῆς δὲ ἐντὸς ἰσθμῶ, καὶ τῆς ἐκτὸς περὶ ἡμᾶς καὶ τῆς οὐκωμένης, καὶ ἐκάλεσαν τῆς γῆς ὄμφαλον. Est fere in medio totius Græciæ situs, quæ ἔσ' extra Isthmum ἔσ' ἑστὴ ἐστ' : qui etiam in medio totius habitabilis orbis positi sunt esse positum, ideoque *umbilicum* terra appellauerunt. Agathemerus non minus perspicue lib. i cap. i Ὅι μὲν παλαιοὶ τὴν οὐκωμένην ἐγχεῖν ἐσσεύοντο, μέσην δὲ γινώσκον τὴν Ἑλλάδα, καὶ ταύτης Δελφὸς τὸν ὄμφαλον γὰρ ἔχον τῆς γῆς. Veteres orbem habitabilem effigiarunt rotundum, mediam vero sitam esse Græciam, ἔσ' eius Delphos; obtinere enim *umbilicum* terrarum. Delphi quoque candidum lapidem ostendunt, quem dicebant ὄμφαλον, *umbilicum* esse, quod Pausanias notauit Phoc. pag. 331.

Græcos, vt in ceteris studiis, Romani quoque opinione hac imitati sunt. Liuius lib. xxxviii cap. xlviij oratione Manlii: *Delphos quondam commune humani generis oraculum, umbilicum orbis terrarum, Galli spoliauerunt.* Ouidius Metamorph. lib. xv γ. 630

ἀνχι-

*Auxilium saepe petunt, mediamque tenentes  
Orbis humum Delphos adunt, oracula Phœbi.*

Opinionis suæ rationem non tam ex geometria, quam ex fabulis arcessunt. Nec etiam certum aliquid geometricarum disciplina in hoc genere adferre potest. Si enim *terrarum orbem*, ut Liuius appellauit, proprie interpreteris, globosamque illam molem terrarum mariumque intelligas; ineptias aget quisquis medium punctum velit aut umbilicum in superficie terræ inuestigare. Quod enim rotundum est, æqualem vbique superficiem habet, in qua nihil primum, nihil extremum, nihilque supernum infernumue appellari potest. Ex quo consequitur, ut neque medium in orbe sit, aut aliquid simile umbilico. Sin partem totius globi, habitabilem terram, quam haud dubie veteres in animo habuerunt, intelligimus; neque sic res expedita, aut facilis diiudicatu est. Nam etsi ab occasu solis certum terminum habemus; ubi finietur in oriente, ubi in austro & septentrione ita, ut per gradus, millenosque passus, aut per stadia Græcorum more designemus, in quo puncto vndique deductæ pares lineæ concurrant? Fabulis ergo, ut solebant in incertis, quidquid huius traditionis est, tuebantur magis, quam geometrica ratione. Fictum antiquitus erat, Iouem, ut medietatem terræ experiretur, duas aquilas, alteram ab ortu, ab occasu alteram vno tempore emisisse, quæ, continuo volatû agitatz, Delphis, ut medio loco, conuenissent. Ita Strabo d. l. qui in Apollinis templo umbilicum fasciis velatum, & δύο εἰκόνας τῶν μύθων, *duas imagines huius fabula ostendi tradit*: & Pindari scholiastes ad verba Pyth. od. IV stroph. 1 *ἄγχι τῶν Διὸς αἰετῶν πρὸς ποταμῶν*, *quæ aureis Iouis aquilis adfides facendos*, eandem fabulam de contrario aquilarum volatû repetiuit. Ex Pindari verbis autem habemus, quæ Strabonis *εἰκόνας*, *imagines*, fuerint, aquilæ videlicet aureæ, in eius rei memoriam in templo Delphico adseruatæ. Fabulam quoque Plutarchus attigit principio libri, Cur oracula edi desierint. Et Latinis Claudianus, prologo Panegyrici de consulatu Malli Theodori, luculenta imitatione:

*Iuppiter, ne perhibent, spatium quum discere velles  
Naturæ, regni nescius ipse sui;  
Armigeros utrimque duos aqualibus alis  
Misit ab eois occiduisque plagis.*

*Par-*

*Parnassus geminos fertur intulisse volucres,  
Contulit alectras Pythius ara iuvis.*

Hæc de umbilico terræ apud Delphos: cui Græcorum opinioni consimilis est illa Christianorum veterum quæ de Hierosolymis, vel loco circa illam urbem, crediderunt idem. Horum personam patriarcha Hierosolymitanus tueatur, qui apud Eutychium Tom. II Annal. Alexandrinorum, p. 286, de loco quo Iacobus scalam cæli per quietem vidit (quem intra Aelia pomœria ponit) Omari, Saracenorum Caliphæ *دقي في وسط الارض* & hic locus in medio terræ. Succinit Victorinus Pictaviensis principio carminis de Cruce, quod quidam Cypriano tribuunt,

*Est locus, ex omni medium quem credimus orbe,  
Golgatha Iudæi patrio cognomine dicunt.*

Et alius Christianus poeta qui Tertullianus putatur esse, lib. II adversus Marcionem v. 196

*Golgatha locus est, capitis caluaria quondam  
Lingua paterna prior sic illum nomine dixit.  
Hic medium terra est: hic est victoria Signum.*

Accedit auctoritas Iudæorum, qui idem sentiunt de Hierosolymis. Daud Kimch in Psalmum LXXXVII. comm. 3 *פי היישוב נחלק לשבעה חלקים. ובחלק האמצעי היא ירושלים. והיא באמצע היישוב.* Terra habitabilis dividitur in septem partes (climata) & in parte media est Ierusalem: & hac est medio terra habitata. Non est poenitenda hæc sententia, si cum geographorum rationibus, quæ per gradus fiunt, componatur, quorum sexaginta circiter ad occidentis limitem, Hispaniam vltiorem, ab Hierosolymis numerantur, & totidem fere ad Gangem fluuium, India citerioris, & olim ab Alexandri expeditione notæ, terminationem: Phocis autem, in qua Delphi sunt, viginti gradibus a Palestina, in occasum versus, est remota, ut vel hac de causa Græcorum opinioni Christiana & Iudaica sit præferenda. Pondus adiiciunt oracula fortes, ad quas non Christiani modo, sed Iudæi etiam olim prodigiosa referunt, verum non pariter. Iudæus Kimchi Ezechielem & rethem & interpretem advocat, qui cap. XXXVIII. 12 dixerit, *והיו שם יושביה* habitantes in umbilico terræ: ex Christianis Hieronymus in Ezechiel. cap. V comm. 5 commentatus est: *Psalmista* (Psalm. LXXIV. 12) *passionem* (Dominicam) *exprimens, Operatus est, inquit, salutem in medio terra.*

terra. Bene res habet, si certa satis interpretatio sit vtriusque. At nondum euictum, de Iudæa Ezechielem vaticinari: aut psalmo illo de Christi supplicio Dauidem. Aliud præsidium sententiæ confirmandæ querendum est. Et quod patrum Ezechielis cap. v commate; inueniri, vbi Dei verbis vir diuinus ait: *Ista est Ierusalem: in medio gentium posita est, & in circuitu eius terras. Quid est IN MEDIO GENTIVM?* R. Salomo Hecides exponit, *בין גוים* in medio mundo. R. David Kimchi *בין גוים* in medio habitabilis terra. Cur ita? nontam idcirco, quod *בין גוים* non est bonus ibi & temperatus est, quod nemo negat: quam propter aliam eamque mysticam rationem, quam ita in commentariis in h. l. beatus Hieronymus interpretatus est: *Hierusalem in medio mundi sita hic idem propheta testatur, umbilicum terra eam esse demonstrans. A partibus enim orientis cingitur plaga, qua appellatur Asia: a partibus occidentis, eius qua vocatur Europa: a meridie & austro, Libya & Africa: a septentrione, Scythia, Armenia atque Perside, atque cunctis Ponti nationibus. In medio igitur gentium posita est, ut quia erat notus in Iudæa Deus, & in Israel magnum nomen eius; omnes in circuitu nationes illius sequerentur exempla: qua gentium circa se positarum impietatem sequeretur, vicis etiam ipsas in scelere suo.* Præclare etiam in hanc rem Marcus Antonius Sabellicus Ennead. VII lib. I de Christo in Iudæa nato scripsit. *Natalis, inquit, terra multo aptior fuit ad mysterium in omnes gentes propagandum, quam si remotiore aliqua mundi plaga lux illa esset orta. Est Iudæa terrarum fere media. Quæ si pie apud animum æstimantur, non, vt anilis fabula, ridenda est illa antiquæ ecclesiæ opinio in medio mundo urbem Hierosolymitanam sitam fuisse, & in eadem medietate natam, supplicio adfectum, a morte excitatum humani generis REPARATOREM: scilicet vt omnibus pateret tanta salus, & ex æquo adnuntiari omnibus applicarique diuina beneficia possent.* Sed hæc laxè velimus intelligenda: facellat procul superstilio, quæ, vt punctum in circulo, sic centrum orbis, non potest demonstrare, quia nec extremitates eius ad geometricam rotunditatem exigi & ad præbendam accuratius æquoquam possunt.



## CAPVT V.

DE

## ZONIS IN TERRARVM ORBÈ.

**C**Onuicti ratione cum Græci tum Latini sapientes, vt rotundam Terram & globosam esse iudicarent; eosdem circulos in ea, qui in cælo sunt, easdemque partium diuisiones, cælestibus subjectarum, instituerunt. Sphæram primum in hemisphæria, quæ æquator circulus vel horizon etiam faceret, diuiserunt, quorum multa apud Strabonem lib. 11, & Agathemerum lib. 1 cap. VI, & Melam cap. 1 explicatio est mentio facta. Polos & circulos æque, vt nobis hodie solemne est, nominant, quibus segmenta definiunt, quas *Zonas* appellamus, nec aliter veteres ipsi nominauerunt. videlicet duas frigidas circa polos siue vertices: indeque ad tropicos duas temperatas, *ὑμετέρας* Græce: & inter has vnā torridam, *διακεκαυμένην*, *exustam*, quam plerique perinde ac frigidas, *ἀόικητον*, *inhabitabilem* crediderunt. Pomponii verba cap. III attulimus: iam satis sit Plinium adiungere, lib. 11 cap. LXVIII perspicue de argumento hoc differentem. *Quum sint, inquit, calis quinque partes, quas vocant Zonas, infesto rigore & aeterno gelu premitur omne, quidquid est subiectum duabus extremis vtriusque circa vertices, hunc qui septentrio vocatur, eumque qui aduersus illi, austrinus appellatur. Perpetua caligo vtroque, & alieno motuum siderum adspectu maligna, ac pruina tantum albicans lux. Media vero terrarum, qua solis orbita est, exusta flammis & cremata, cinis vaporis torretur. Circa dua tantum, inter exustam & rigentes, temperantur: eaque ipsa inter se non peruia, propter incendium siderum. Ita terra tres partes abstulit calum: Oceani rapina in incerto est. Consentunt cum Plinio & Mela in numero Zonarum & in earumdem explicatione Virgilius lib. 1 Georg. v. 233. Ouidius Metamorph. lib. 1 vers. 45. Tibullus lib. 1 v panegy. Messalla versu 152. Macrobius lib. 11 Somn. Scip. cap. v. & in Græcis Strabo lib. 11, Cleomedes lib. 1, Proclus in Sphæra, & Stoici apud Laertium in Vita Zenonis Cittiei. Quamuis autem quæ natura exusta, quæ rigentium zonarum esset, quod remotissimæ erant, peruestigare & certo cognoscere non potuerint: quidam tamen vel ratione vel coniecturis*

Æturis adsequuti sunt quod res est. De rigentibus Varro lib. I R. R. cap. II, *Sunt regiones inter circulum septentrionalem, & inter cardinem cali, ubi sol etiam sex mensibus continuè non caditur.* Et interiectis paucis: *illæ in semestredie, aut nocte, & reliquæ quæ vtiq; se recte habent, & experientia nostrorum temporum concordant.* Torridam inhabitabilem plerique dixerunt, quod secus esse, compertum navigationibus multarum gentium habemus. Sed tamen Eratosthenes, cui Polybius ἐρωδοξῶν, *consentit*, apud Strabonem lib. II pag. 66: dicit, *ὑποπίπτουσα τῷ ἰσημερινῷ ἐνυ ἕκασται, plagam, æquinoctiali circulo subiectam, bene temperatam esse.* Cuius alter rationem dat, *διότι ὑψηλοτάτη ἐστὶ διόπερ καὶ κατομβρῆται, quum sit altissima, ideo etiam pluviam irrogat.* Quod ita esse nemo iam dubitat, si altitudinem montanam, quæ summa ibi & frequens est, intelligamus. unde pluviz sunt, & in vallibus subiectis temperies hominibus æquæ ac animantibus accommodata. Sed pauci fuerunt qui ita iudicarent: pluribus inhabitabilis est zona illa visa, & Posidonius quoque altitudinem illam, quam Polybius adseruerat, multis verbis reprehendit.

Hic Posidonius est, qui, eodem Strabone auctore, ambustæ zonæ, quamvis inhabitabilis videatur, tamen *πλέον ἢ τὸ ἥμισυ τῆς πλάτους οἰκήσιμον ἔσται, amplius quam dimidium spatium habitabile esse* prodidit, quod Aethiopum habitatione, qui supra Aegyptum sunt, probatum iuit. Ideoque septem ipse zonas distinxit, sicuti sex Polybius. Ille enim *δύο ἄλλας τινὰς τὰς ὑπὸ τοῖς τροπικοῖς, duas alias angustas zonas sub tropicis* constituit, habitabiles quidem, sed difficulter, & parum fructuosas; inter quas demum sit inhabitabilis torrida siue exusta. Atque ita sunt septem illæ zonæ, quas diximus Posidonium constituisse, cui male Achilles Tatius cap. XXXI extremo sex tantummodo attribuit. Sed maior fides Strabonis de Posidonio, quam summus vir Isaacus Casaubonus illustravit. Polybius autem, qui sex zonas posuisse fertur, nihil novi attulit, quod a sententia recepta magis, quæ discreparet. Mediam enim siue torridam, sicut vere facta per æquatorem est, in duas ipse dissecuit, septentrionalem, quæ inter æstivum tropicum sit & æquinoctialem: & alteram meridiam, quæ ab æquatore ad hibernium tropicum pertineat, ut alterutrum hemisphaerium, æquatoris circulo terminatum, tres integras zonas accipiat, frigidam, temperatam, &

astronimio adustam. De cuius sententia ita Strabo iudicauit, τὴν διανομήν δὲ τῆς ἀνατολῆς πρὸς τὴν δύσιν ὁμοίαν φησὶ καὶ κοινῇ μιν, quod exstantianam diuisiōis, ad id argumentum non inop-  
te adductum esse videtur. Nihilominus Eratosthenes, Strabo, alii-  
que, vulgarem sententiam de quinque zonis, cuius primum aucto-  
rem Posidonius Parmenidem dicit, non censens deferendam esse,  
quod & naturæ rerum & geographiæ sufficiat. Adi Strabonem lib.  
II pag. 65. 66, Achillem Tatum cap. XXXI.

## CAPUT VI

DE

## CLIMATVM DISTRIBVTIONE.

**C**lima, κλίμα, inclinatio est, vel id quod inclinatur: quem-  
admodum Philo lib. I de Vita Mosi τῶν ὁρῶν τὰ κλίματα, ac-  
clima montium dixit, quum terræ Canaan fertilitatem, ab  
exploratoribus inuentam describit. Ad cæli partes transfertur,  
eisque subiectas regiones terræ, quia in rotundo corpore, vt non  
solum cælum concavum est, sed ipsa quoque terra, ad polos pede-  
tentim partes inclinantur. Herodianus lib. II cap. XI sic vsus vo-  
cabulo, dixit, οὐδὲ τι τῆς γῆς μέρος, ἢ κλίμα εὐενοῦ, ὅτε μὴ βα-  
ρυσίαι τὴν ἀρχὴν ἐξέτευν, neque ulla orbis terrarum pars, aut calis tra-  
iectus fuit, quo Romani imperium non protulerunt. Latini scriptores  
inclinacionem, declinacionem, & deuergentiam vertunt. Vitruuius  
lib. I cap. I, Architectum disciplinam medicorum nouisse oportet propter  
inclinaciones calis, quæ Græci κλίματα dicunt; & aeres locorum, qui  
sunt salubres aut pestilentes. Et Gellius, ex Favorini persona, aduer-  
sus philosophos ita disputat lib. XIV cap. I, Si principes Chaldei,  
qui in patentibus campis solebant, stellarum motus, & vias, & disces-  
siones, & cætus intuentes, quid ex iis efficeretur, obseruauerunt; præ-  
cedat hæc sane disciplina, sed sub ea modo inclinacione calis, sub qua tunc  
Chaldei fuerunt, non enim potest ratio Chældæorum obseruatione capi-  
ere, si quæ ea vel velit sub diuersis calis regionibus. Nam quanta par-  
tium circularumque calis ex deuergentia & immersionibus mundi varietas  
sit, quis non videt? Columella quoque lib. III cap. I de Vite ait:  
Omnis pene regione, & omni declinatione mundi (nisi eam glaciali vel  
preformida) curæ mortalium respondet. Et ipsum quoque Græcum

no-

nomen Latinitate donatum est. Apuleius Trismeg. ad Asclep. *Impossibile, ut omniaque formam alteri simillimam nasci horarum & climatum distantibus possent.* Ut rei agrariae notationem, qua *clima quoque sensus notum est* L. X, Columella auctore lib. V cap. I, taceamus. Ad Græcos reuertimur, quibus *κλίμα* laxè est quilibet tractus in terra. Zosimus lib. II cap. XIV τὰς ἰθαυαῖν κλίμασι, *Illyricis regionibus*: quod repetitur lib. IV cap. XXIV incunte. In quem modum diuinus apostolus Corinthiis epist. II cap. XI comen. 10 scripsit, *καὶ τὰς κλίμας τῆς Ἀχαΐας*: & ad Galatas cap. I comen. 21 *καὶ τὰ κλίματα τῆς Συρίας*. Etiam *cardo κλίμας*, seu *plaga cardinalis* est. Dionysius Halicarnassens lib. I pag. 8, ἀπὸ μεσημβρίας κλίματος, *a meridiana plaga*, ostiis fluminis Liris prope Minturnas, respectu ostiorum Tiberis: id quod Dionysii Vicensis verbis confirmat Salmasius Exercitat. Plin. pag. 222, *καὶ τῶν τοιαύτων κλιμάτων τῶν τεσσάρων ἀντικεινὰ πρὸς τὴν ἀνατολήν*.

Hæ vulgares notiones sunt vocabuli *climatis*: geographorum cura id strictius comprehendit, ut duobus parallelis includat a celebri loco denominatis, quorum superior notabili differentia cum aliarum rerum, tum longissimi diei vel noctis inferiorem superet: seu festiui, his interceptum, ab aliis climatibus notabiliter eisdem rebus differat, maxime dierum noctiumve incremento. nam huius plerumque in discrimine notanda mentionem fieri videmus. Geminus Rhodius Isagoges in Phanom. cap. IV p. 10 ἀπὸ τὰ μεγέθη τῶν ἡμερῶν καὶ τῶν νυκτῶν καὶ τὰ πάντα φαινόμενα τὰ αὐτὰ διαμένει, *et magnitudines dierum, & clima, & omnes apparentie eadem permanent.* Strabo lib. II pag. 60 de discrimine climatum, ut vir acutissimus Cl. Salmasius emendauit (nam prauatus desperatusque locus erat) ita tradit: *ἅτι τὸ πρὸς αὐτῶν ἔχει ἀπλῆ, ἀλλὰ τὸ μὲν ἐν πλατῇ μέγιστον, τὸ δ' ἐλάττω. μέγιστον μὲν, ὃ αὐτῶν τῶν ἐφ' ὧν πύττειται ἢ καρπὸς ἢ κρῆσις αἰεὶ πρὸς τὴν τῶν κλιμάτων κλίσιν.* Est autem, quod ad sensum attinet, non simplex discrimen, sed aliud maius, aliud minus: illud, quod non solum credimus de fructibus aut temperamento terre, sed etiam de discretione: hoc, quod geometrica aut dioptrica adhibetur instrumenta. Non ergo paria ubique climata, nec eisdem parallelis de sententia ortuum determinabantur. Vulgo VII. feruntur climata geographiæ veteris fuisse, quem numerum etiam Iudæus nobis commendauit, ut supra cap. IV ex ipsius verbis

cognouimus: & hoc ordine constituta sunt, vt primi circulus limitaneus transierit per Meroen Aethiopum: secundi per Syenem sub Cancri tropico: tertii per Alexandream Aegypti: quarti per Rhodum: quinti per Romam: sexti per Borysthenem ostiis propinquum: & quod septimum est, per Riphæos montes. Vide sis Paulli Merulæ Cosmograph. part. I lib. III cap. XXI. A quo modo non nihil discessit Iulius Firmicus Astrolog. lib. II cap. XIII, vt primum clima constituerit Aethiopiæ: secundum Babylonis, puta Aegyptiæ: tertium Alexandræ: quartum Athenarum: quintum vrbs, id est Romæ: sextum Hellepontum: septimum septentrionis. Singulare illud est, quod Babylonem illam Aegyptiam secundo climati terminum apposuit, ex quo enormis inæqualitas oritur, quum ab Aethiopia ad illam spatium intercedat amplissimum: exiguum aut mediocrem inter illam & Aegypti Alexandream: nec quisquam facile reperitur, qui in climatum dimensione per Babylonem Aegyptiam parallelum terminatorem circumduxerit, sed plerique per Syenem quæ sub tropico est, vt Alexandrino parallelo in austrum succedat proxime, illum circumferri voluerunt. In ceteris vbique consentientes habet alios: quamuis, vt Strabo lib. II obseruat, Athenæ & Roma horariis terminis non exactissime respondeant, qui propterea alios, vti ex schematis tabella clarum est, præfixit. Per Hellepontum etiam Ptolemæus parallelum duxit lib. I cap. XIII, qui fere cum illo Strabonis per Troadem Alexandream, concurrere videtur. Quam vero Strabo, ex incrementis dierum, distributionem parallelorum faciat siue climatum: schema, quod apponimus, perspicue manifestabit. Diuisit ille vergente II libro in semihoras: supra Hellepontum etiam in quadrantes horæ, vt tamen & semihoræ differentiam, per Pontum ductam, non prætermiserit. Ptolemæus autem dicto loco, & eum sequutus Agathemerus lib. I cap. VIII, inter æquatorem & polarem circulum siue Thulen, XXI parallelas ita disposuerunt, vt inter singulos differentia sit quadrantis horæ: sed paucos ducunt per loca nominatim expressa, vt Ptolemæus per Meroen, Syenem, Alexandream, Rhodum, Hellepontum, Byzantium, per medium Pontum & Borysthenem: Agathemerus climata simul adnumerat, exempli gratia, ad quartum parallelum notauit, τὸ ἐστὶ τὸ διὰ Μέρους πρῶτον κλίμα, hoc illud est per Meroen primum clima:

VETERIS ORBIS CLIMATA EX STRABO



Meridies



*clima*: & sic in sexto parallelo, *δευτερον κλίμα*, *secundum clima*: in octauo, *tertium Alexandrea*: in decimo parallelo *quartum clima* per Rhodum: in duodecimo, *quintum* per Hellepontum: in decimoquarto, qui *διὰ μέσου πόντου*, *per medium Pontum* est, *clima sextum*: in decimoquinto *septimum*, per Borysthenem, qui gradibus XLVIII, minutis XXX ab æquatore distet, differentiam longissimi diei habens ad horas quatuor. Vteriores parallelos sine mentione climatum per gradus & horas distinguit hoc modo:

XVI	parallelum	gr. 51,	hor. 4,	minut. 30
XVII	parallelum	gr. 54,	hor. 5	
XVIII	parallelum	gr. 56	hor. 5,	minut. 30
XIX	parallelum	gr. 58	hor. 6	
XX	parallelum	gr. 61	hor. 7	
XXI	parallelum	gr. 63	hor. 8	

De hoc ultimo parallelo ait: *ὁ διὰ Θούλης γεγράφμενος*, & *βορείω τερτον ἔδην ἐγνωρίσθη παρ' ἀνθρώπων*, *Hic est per Thulen scriptus: ultra quem nihil magis septemtrionale hominibus compertum est.*

Hæc de Climatibus & Parallelis veterum. Recentiorum climata utrimque ab æquatore ad alterutrum polarem per interuallum semihoræ diei solstitialis disponuntur: & quia differentia dierum ad XII vsque horas adfurgit; in alterutro hemisphærio XXIV fiunt climata semihoraria scilicet viginti quatuor ab æquatore ad polarem arcticum: & totidem ab eodem æquatore aduersus antarcticum circulum polarem. Sed æque horum & veterum, nisi in incremento dierum, rarus nostris temporibus vsus est: maior, & fere vnicus in hoc genere, latitudinis loci, siue, quæ gradibus eidem respondet, licet diuersa per se sit, eleuationis poli, per quam omnia metimur hodie & diffinimus, etiam ipsam dierum longitudinem ex illa intelligimus facillime. Hæc hodierno vsu pro climate diuisio valet, cuius fundamentum, dispensatio circuli CCC LX gradus, nec ipsis veteribus ignotum fuit, utpote Ptolemæo & Agathemero vsurpata, & ab ipsa quoque Strabone sub finem lib. II memorata. Laxe autem latitudinem loci per clima celebris & notæ vrbes, vel regionis, nonnunquam, post subtilioris etiam distinctionis inuentionem, describi solet, ut est illud Achillis Tatij *Ilagog.* p. 148, *αὕτη θέσις τῆς σφαίρας κατὰ τὸ κλίμα τῶ*  
Ἑλλ.



Ἐκ τῆς σφαιρῆς, καὶ τῆς Μακεδονίας ἐστὶ, καὶ τῆς Ἑλλάδος; Hoc est, Is  
sphaera sicut est, quae Hellesponi; Macedonia; & Graeciae climati re-  
sponderet.

## CAPITULUM VII

DE

TERRICOLARVM HABITV  
TVM INTER SE, TVM RESPECTV  
SOLIS ET VMBRARVM.

**Q**uamuis habitatio mundi omnino olim cognosci non potue-  
rit, & cognitus orbis ab vniuerso terrae globo distinguere-  
tur: sapientiores tamen qui fuerunt, ex figura orbis & totius  
mundi intellexerunt, si orbis terrarum rotundus esset seu globosus,  
de quo iidem nihil dubitabant; & vbi que habitaretur, quod quidem  
incertum erat; qualis tum si ita esset, positio hominum aduersus so-  
lem foret, & in quam plagam umbra casura esset: & quem habitum  
ac situm, qui ita diuersas partes terrarum orbis colerent, inter se ipsi  
habituri essent. Vmbrae autem ratione, quam positio ad solem pro  
diuerso situ & variatis modis facit, homines quidem *amphiscii*, alii  
*heteroscii*, rursus alii *aschi*, & quidam tandem *periscii* appellantur:  
respectu autem incolarum orbis & inclinationis eius, ipsi inter se  
*syneci*, *antari*, *perietri*, *amictobones* & *antipodes* varie distinguuntur.  
Antiquorum descriptiones videamus, ut appareat quid de quoque  
genere habitationis iudicauerint. *Ouq̄on* enim, id est *ambascio-*  
*nes* vocitabant, quia τὰν οὐρανὸν, τὰν ἀντιπαραπλησίον, mutua ad se  
relationem atque habitum significat.

Primum autem de *Periscii* differentia, & inde varie deno-  
minatis terricolis agemus. Sunt eius intui, vel *amphiscii*, vel *he-*  
*teroscii*, vel *periscii*. Antiqua haec *classis*, quam Strabo lib. 11  
pag. 65 ex Posidonio ab hisque ita proponit, ut in quatuor *zonis* deter-  
nat qui umbram ab aliis diuersam habeant. *Quae* *zonae* aut *per-*  
*isciae*, *perisciae* esse, quae nempe a polo arctico ad proximum  
vtriusque polarem circulum pertingunt: duas *heteroscias*, *heteroscias*,  
ab arctico circulo ad tropicum solstitialem alteram; alteramque ab  
antarctico circulo ad brumalem usque conuersionem, extensas: &  
vnam

vn̄am ἀμφίσκιαν, ~~amphisciam~~, τὴν μεταξὺ τῶν τροπικῶν, *inter tropicos existentem*, ἴσην ὀρίαν. Quo in solō tractu etiam ἄσκιαι, *ascii*, vmbra aliquando meridiana carentes, inueniuntur: de quibus mox plura dicemus ex Tatio. Extremo illo 11 libro periscios Posidonii putat Strabo ἰσὺν ὄντας πρὸς τὴν γεωγραφίαν, *ad geographiam minus pertinere*, quod illæ partes propter frigoris acerbitalē sint inhabitabiles. Id vero recte iudicauit Strabo, ibidem locorum gnomonis vmbra in orbem ambire, tametsi nesciat, aut neget etiam, regionem illam ab hominibus habitari. *Amphiscios* Strabo illos interpretatur, quorum gnomoni sub meridiem erecto sol adfulgens vmbra nunc in hanc, alio tempore in diuersam partem proiciat, videlicet sole in oppositam priorī regionem delato: quod iis tantummodo contingat, qui inter tropicos habitant. *Heteroscios* autem esse, quorum vmbra in alterutram partem semper feratur, vt septemtrionem versus in nostra zona: aut in meridiem semper, vt iis accidit, qui in altera temperata zona degunt.

Achilles Tatiſ, Alexandrinus mathematicus, in Isagoge ad Arati Phænomena cap. xxxi, his a Strabone explicatis generibus addit *ascios*, *antiscios*, *brachyscios*, *macroscios*. ἄσκιαι, vmbra expertes, in torrida zona eo tempore sunt, quo in vertice illorum sol meridianus est: declinante sole a vertice, fiunt *amphiscii*. Rem exemplo illustrat. Qui sub æquatore colunt, quum sol in Aëtiæ vel Libræ existit principio, esse ait vere *ascios*, radio omne spatium, quod circa corpus est vel gnomonem, adimplente: vbi vero in alia signa sol processerit, puta in Cancrum, vmbra eorum, qui æquatorem circumcolunt, sinistrorsum cadere siue in austrum: si Capricornum versus progrediatur, eorumdem vmbra dextrorsum projici siue in septemtrionem. Tamen & in aliis partibus, nec vero extra tropicos, certo tempore sunt *ascii*, vt in Syene, quæ sub tropico sita est, quando sol in cancri principio versatur. Eadem ratione *βραχυσκίαι* & *μακροσκίαι*, eos qui breuem aut longam vmbra habent, intelligimus. *Brachyscii* enim, siue brevis vmbra sunt, a quorum vertice sol propius distat: *macroscii*, seu longioris vmbra, a quibus sol recessit longius. Sic sub idem tempus, & in eadem temperata zona, breuior vmbra existit in Africa proconsulari, aut Nūmidia, quam in Italia; & heic quoque breuior, quam in Dacia vel Scythia solet esse: & qui æquinoctiali subiacent,

quum sol in Cancro existit; longiorem vmbram habent, quam quum est in Tauri signo. Atque ita de aliis quoque locis ac partibus iudicium esto. *Antiscii* autem, ἀντίσκοι, borealibus sunt australes, quia contrarias vmbras habent, illi dextrum ad latus, hi ad sinistrum, quoniam medius sol ambobus interiectus est: & australibus antiscii sunt septemtrionales ob easdem, quas diximus, ex solis positu seu interuentu rationes. Boreos autem & australes eos hoc loco notamus, qui hæmisphæriis distincti sunt, æquinoctiali circulo intercurrente: non illos, qui in eodem hemisphærio vel propiores æquatori, vel longius ab illo reducti sunt.

Hæc de distinctione terrarum atque hominum, quam ex vmbræ diuersa ratione antiqui deduxerunt, vel ideo non inutilia ad explicandum nobis visa, vt non inuentum nouum esse, ita orbem per vmbras distribui, intelligatur: sed quidquid geographi ætatis nostræ de hoc discrimine per vmbram facto adferant, ex antiqua geographia repetitum esse cognoscamus. Nunc de *habitationibus* dicemus, seu vario situ atque habitu, quem inter se terricolæ, aut vna gens ad aliam relata, obtinet.

Geminus, Rhodius mathematicus, cap. XIII Isagoges, diuisionem orbis aliam respectu habitationis proponit, qua incolæ, ad alios ratione habita, dicantur συνοικοι, περίοικοι, ἄντοικοι, ἀντίποδες, *synæci*, vel *periæci*, vel *antæci*, vel *antipodes*. nam vsus vocabula Græca etiam in Latinum sermonem adsumsit. *Synæcos* describit τὰς περὶ τὸν αὐτὸν τόπον τῆς αὐτῆς ζώνης κατοικοῦντας, *qui circa eundem locum eiusdem zone habitant*, proximi scilicet & vicini: *Periæcos* autem, τὰς ἐν τῇ αὐτῇ ζώνῃ κύκλῳ περιουκέντας, *qui in eadem zona in circuitu circumhabitant*. Nihil mentionis facit de oppositione per diametrum, seu diremptione per semicirculum, quam recentiores addunt: nec plus Achilles Tatius, cap. xxx pro *periæcis* requirit. *Περίοικοι*, inquit, ὅσοι τὴν αὐτὴν οἰκῶσιν οἰκῶσιν, *Periæci sunt quotquot eandem habitationem incolunt*: quos ipse interpretatur, qui in eadem zona sint, seu inter communes parallelus in circuitu, ideoque noctes & dies, & annuas tempestates easdem habeant. Ne quis vero existimet, nouum plane esse de semicirculari oppositione additamentum; Cleomedis auctoritate ostendam, illud nec antiquis ignotum penitus fuisse. Quum enim lib. i ostendit quæ nobis cum *periæcis* sint communia, videlicet eandem zonam

nam habitare, eandemque habere hiemem ac æstatem, & incrementa & diminutiones dierum atque noctium; addit pag. 326, Διαφέρονται κατὰ τὰς ἡμέρας καὶ τὰς νύκτας. παρ' ἡμῶν γὰρ ἡμέρας ἔσσης, παρ' ἐκείνοις νύκτας εἶναι δεῖ. καὶ ἔμπροσθεν ὁπότεν καταδύεται παρ' ἡμῶν ὁ ἥλιος, ἀρχὴν λαμβάνει τῆ παρ' ἐκείνοις ἀνίστασθαι. *Differunt diebus & noctibus. Nobis enim quum dies erit, illis noctem esse oportet: & vicissim quum nobis sol occiderit, sumit initium apud illos ortus.* Quod si ita est, longius intervallum inter mutuos perioecos oportet esse, quod si non ipsum semicirculi sit, siue per CLXXX gradus in eodem parallelo nobis oppositum, propius absit ab illo, necesse est. nam quæ de noctis & diei, de ortus & occasus oppositione in Perioecis dixit, ipse Cleomedes πλατύτερον, *laxe* intelligendum esse censuit.

*Antæci*, ex Tatii descriptione, sunt zonæ australis incolæ borealibus, & septemtrionales australibus, quia australi opposita sit borealis οἰκησις seu habitatio; & boreali australis. Itaque antæci eandem inuicem noctem habent & diem, sed diuersa solstitia. Nam sol in Cancro positus ut æstatem nobis, qui ad septemtrionem accedimus; sic illis, qui ad austrum vergunt, adfert hiemem. Vicissim ad Capricornum delatus, hiemem nobis; antæcis æstatem facit. Rursus Arietem sol attingens nobis vernum dat æquinoctium; antæcis nostris autumnale: & versa vice in Libra nobis autumnum inchoat; non item antæcis, quibus initium veris tum exsurgit. Et post æquinoctia quum sol per signa videtur nobis adscendere; apparet descendens antæcis, quibus tum demum adscendendo fit altior, quum signis a Cancro ad Capricornum procedit, quæ nobis in nostra sphaera est descensio; augetque dies illorum in tantum, quantum nostris diebus detrahatur. Hæc plenius ex Tatio exscribere visum fuit, quia Geminus in hac parte cum concisior per se est, tum etiam, secus ac alibi, non nihil obscurus. Ex his autem perspicue elucet, quos antiqui *antæcos* appellauerint.

*Antichtbones* supersunt & *antipodes*, quos multi pro iisdem habent: quidam etiam antichtonas & antæcos ita describunt, ut nihil omnino differre videantur. Sed alia de iis antiquorum fuit sententia. Tatius dicto loco tres hos ordines distinctos tradit, in ἀντίχθους explicandis non ita perspicuus, ut ceteros, antæcos & antipodas, illustravit. Caput XXIX extremum latet in mendo:

capite xxx ait antichthonas esse τὰς κατὰ διάμετρον ἐν ταῖς ἐμοίαις ζώναις οἰκῦντας, *e regione in similibus zonis habitantes*. Pomponius Mela cap. i fit interpretis loco. *Reliqua*, inquit, *zona* (de temperatis loquitur) *paria agunt anni tempora, verum non pariter. Antichthones alteram: nos alteram incolimus. Quæ qui antæcis forte commiscent, negat* Isaacus Vossius in hunc locum, cum Pomponio sentire. Cui clarissimo viro antichthones veterum omnes illi censentur, qui oppositam terram australem inhabitare credebantur, etiamsi in superiore nostro degerent hemisphærio, illo scilicet quod non per horizontem, sed per æquatorem seu ardentis zonæ interuentu diremtum a nostro est. Ita putat semper ab antæcis & antipodibus distingui. Nec διάμετρον Achillis ad eam vim & rigorem exigas velim, vt solet in antipodum descriptione, quos ipse segregatos vult ab antæcis.

Grauior de *Antipodibus* controuersia vetustis fuit temporibus, quos quidam plane negarunt, ineptæ hos absurditatis accusantes, qui illos velint defendere: alii ita de iis sentiebant, vt esse posse, geometricis rationibus persuaderent, quamlibet nunquam vel fando experti fuissent. Primum obstacula, quæ quidam veterum in argumento hoc posuerunt, remouebimus: deinde cordationum de eodem sententiam adiiciemus.

Plutarchus de Facie in orbe Lunæ p. 780 illos acriter exagitat, qui Terram centrum mundi, & rotundam, & in ea antipodas credant, ὥσπερ θάλασσαν ἢ γαλεώτας τετραπέντας ἄνω τὰ κάτω τῇ γῇ περὶ ἰσομένους, *instar terebinthum, aut stellionum, imis corporum partibus sursum obuersis, terra adhaerescant*. Sed quid agit? negat ibidem τὴν ἐπὶ τὸ μέσον Φορὸν, *lacionem grauium ad commune centrum*, innume-  
ris experimentis adhuc comprobata, & olim a philosophis & geographis validissime defensam. Strabo lib. ii pag. 75 ait: τὰ μὲν παρὰ τῶν φυσικῶν δεικνύμενα τοιαῦτά ἐστι· σφαιροειδὴς μὲν ὁ κόσμος, καὶ ὁ ἔρανος· ἡ ῥοπή δ' ἐπὶ μέσον τῶν βαρέων· περὶ τὸ τοῦ τε συνεχῆς ἢ γῆ σφαιροειδῶς ὁμόκεντρος μὲν τῷ ἔρανώ· μένει, *Quæ a physicis demonstrata in geographiam transsumuntur, hæc sunt: mundum esse globi formæ, itidemque calum: grauium ad medium ferri: circa hoc terram constitutam esse globi in morem, idemque, quod calum, habere centrum*. E priscis Christianis in antipodas inuecti sunt Lactantius & Augustinus, vterque sine ratione. nam quæ adfert Lactantius argumenta,

αΦι-

ἂν φιλοσόφως dicuntur omnia, nec possunt aliter, quia cæli æque ac terræ rotunditatem, tot experimentis comprobata, omni modo negatum sit. *Quid illi, inquit lib. III cap. XXIV, qui esse contrarios vestigiis nostris antipodas putant? num aliquid loquuntur? aut est quisquam tam ineptus, qui credat esse homines, quorum vestigia sint superiora, quam capita? aut ibi, quæ apud nos iacent, inuersa pendere? fruges & arbores deorsum versus crescere? pluvias, & nives, & grandines sursum versus cadere in terram? Et miratur aliquis hortos pensiles inter septem miranarrari; quum philosophi & agros, & maria, & vrbes, & montes pensiles faciant? Quæ sequuntur, contra terræ cælique rotundam figuram struuntur, quam firmiter, experientia tot obseruationibus stabilita, documento est. Concludit enim: Sic pendulos istos antipodas cæli rotunditas adinuenit. Et quum sibi ipse obiecerat, pondera in medium ferri, ad quod omnia sint connexa; nihil habet quod respondeat, quam fieri nullo modo posse, vt calum terra sit inferius, quasi fixæ sint illæ in rotundo relationes, quas supra, infra dicimus, nec potius varie inter se hominum respectu commutentur. Quin potius, vt bene Cleomedes iudicauit lib. I cap. de Orbibus, τῆς γῆς σφαίρῃ τῶ ὀρίματι κεχημένης, κάτω τὸ μεσαίτητόν ἐστι, quia terra figura rotunda est, medium eius est infimum, & quæ ad medium feruntur, deorsum tendunt, vndecumque etiam ex globi circumferentia deducuntur. Modestiora paullo sunt quæ Augustinus Civ. Dei lib. XVI cap. IX aduersus antipodas, nostro hemisphærio seu regioni obuertos, scripsit. Quod antipodas, inquit, esse fabulantur, id est homines a contraria parte terra, ubi sol oritur quando occidit nobis, aduersa pedibus nostris calcare vestigia, nulla ratione credendum est. Neque hoc ulla historica cognitione didicisse se adfirmant, sed quasi ratiocinando coniectant, eo, quod intra conuexa cæli terra suspensa sit, eundemque locum mundus habeat, & infimum & medium: & ex hoc opinantur alteram terra partem, quæ infra est, habitatione hominum capere non posse. Nec attendunt, etiamsi figura conglobata & rotunda mundus esse credatur, siue aliqua ratione monstratur; non tamen esse consequens, vt etiam ex illa parte ab aquarum congerie nuda sit terra. Deinde, etiamsi nuda sit, neque hoc statim necesse est vt homines habeat; quando nullo modo scriptura ista mentitur, quæ narratis præteritis facit fidem, eo quod eius prædicta complentur. Nimisque absurdum est, vt dicatur aliquos homines ex hac in illam partem, Oceani*

*immensitate traiecta, nauigare ac peruenire potuisse: ut etiam illic ex uno illo primo homine genus ingeneretur humanum.* Hic vero terra rotundam figuram non penitus negat, sed si ita sit, tantummodo non sequi putat, ut, in opposita parte, liberata terra ab aquis sit: & si ea sit libera, etiam ab hominibus incolatur: quod utique pro temporum notitia, experimentis destituta, tolerari potest ut credibile, quum prisca sapientes demonstrare antipodas non potuerint, bene autem ratiocinando adsequi, ut posse esse, nihilque absurdi inferre & crederent ipsi, & aliis persuaderent. Id autem tamquam insolens, aut nimium quodammodo, in sancto viro notandum esse censemus, quod vehementissime negat, impugnat, absurdum appellat, nullaque ratione credendum, quod ipse tamen, concessa terrae rotunditate, vlla ratione incongruens esse nequaquam probauit, nec ausus fuit probare. 1517.

Quos vero scimus ab opinione, *esse forsan antipodas*, nec olim abhorruisse, quantumuis demonstrare non potuerint; nunc perinde sunt nobis commemorandi. Cicero, Scipionis somnio cap. VI, Africani maioris personam indutus, *Vides, inquit, habitari in terra raris & angustis in locis, & in ipsis quasi maculis, ubi habitatur, vastas solitudines interiectas: hosque qui incolunt terram, non modo interruptos ita esse, ut nihil inter ipsos ab aliis ad alios manare possit: sed partem obliquos, partim auersos, partim etiam aduersos stare vobis. Qui vero hi sunt auersi, aduersi, nisi ibi antœci, heic antipodes? Aequalis Ciceroni Geminus cap. XIII non solum antipodas nōminatim recenset, sed ratione etiam tuetur, διὰ τὸ ἐπὶ μέσῳ ἔναι τῆς Φορῆς τῶν σωμάτων, quod corpora ad centrum tendant, ideoque nullum esse periculum, nec metuendum, ne ruant illi, aut decendant. Plinius quoque minus de iis dubitauit, quum lib. IV cap. XII Hȳl er-boreos ab aliis medios locari dicit inter utrumque solem, antipodum occasum, exorientemque nostrum. At vero Macrobius lib. II Somn. Scip. cap. V fortissime antipodas defendit. *Cur, inquit, non & illic aliquos viuere credamus, ubi eadem semper in præsentia sunt? nam qui ibi dicuntur morari, eandem credendi sunt spirare auram, quia eadem est in eiusdem zonalis ambitus continuatione temperies: idem sol illis & obire dicetur nostro ortu, & orietur quum nobis occidet: calcabunt aque, ut nos, humum, & supra verticem semper calum videbunt.* Idem etiam plebeiae opinioni & vano metui respondet: *Nec metus erit, ne de terra**

*terra in calum decidant, quum nihil unquam possit ruere sursum - - - Adfirmauerim quoque, & apud illos minus rerum peritos hæc astimare de nobis, nec credere posse, nos, in quo sumus, loco degere: sed opinari, si quis sub pedibus eorum tentaret stare, casurum.* Satis ex hoc constare potest, quæ Romanorum Græcorumque de antipodibus fuerit opinio, ut nihil attineat, Achillis Tatii, aut Marciani Capellæ testimonia, quæ iam datis consonant, adferre. Hæc autem & superiora Geographiæ antiquorum prænotanda erant, ut, quanta illorum *περὶ οἰκησεων*, de habitationibus terra cognitio exstiterit, perspicue intelligatur, eoque antiqua notitia orbis a scientia recentiorum accuratius discriminetur.

Ad situm terricolarum etiam pertinet, quam quæque gens aut prima, aut postrema, aut media lucem accipiat, aut opprimatur nocte. Nam qui ad orientem nobis habitant, eis prior, quam nobis, sol oritur: & nobis itidem prior, quam illis, qui longius remoti a nobis in plagam occidentalem sunt. Quod quia ex terræ rotunditate pendet, ut per quindecim quosque gradus longitudinis, in æquatore numeratos, horæ spatio accessus vel decessio solis & diei mutetur; prisci sapientes, qui terræ rotunditatem defenderunt, hoc quoque non potuerunt ignorare. Manilius id egregie de sole meridiano per orbem variante lib. I vers. 639 seqq. ita demonstrat:

*Quando aliis aliud medium est, volat hora per orbem,  
Cumque loco terra calumque ac tempora mutat.  
Atque ubi se primis attollit Phœbus ab undis,  
Illis sexta manet, quos tunc premit aureus orbis.  
Rursus ad Hesperios sexta est, ubi cedit in umbras.  
Nos primam ac summam sextam numeramus utramque.*

ic enim variat diei hora, ut nostra sexta, siue meridiana, sit summa seu ultima in orientem remotis: eadem prima habitantibus in occidentali terra. Atque sic per horas & gentes varie ostendi & declarari potest mutatio.



## PLAGIS ET VENTIS.

**T**andem etiam in veteris geographiae theoria, quousque de plagis mundi, & de ventorum discrimine, priorum notitia progressa sit, ostendendum est. Non autem multis verbis referemus, quod Strabo lib. i pag. 19 memorauit, fuisse quondam qui δύο τὰς κυριότατους εἶναι ἀνέμους, duos tantum principales ventos esse crediderint, Boream & Notum, a quibus reliqui parua inclinatione dissideant. Nam & paucos fuisse, & eos non clarissimos, qui ita tradiderunt, ex eo satis manifestum est, quod plerique philosophorum, & doctissimus quisque in geographis, ab illorum opinione dissentiant. Quin potius antiquissimi scriptores ventos quatuor praecipuos, secundum quatuor mundi regiones, posuerunt. Et ipsa natura tot plagas constituit, vt duas aequator faciat, orientem & occasum, ad ductum aequatoris: & totidem axis mundi, nempe septemtrionem & meridiem. Quae causa est, vt communi plerorumque consensu quatuor venti principales, singuli in singulis cardinibus mundi (inde etiam *cardinales* dicti) collocentur, licet de nominibus illorum non omnes idem sentiant, de cuius diuersitatis causa postmodo disserturi sumus. Plinius id nobis confirmat lib. ii cap. XLVII. *Veteres, inquit, quatuor omnino [ventos] seruauere per totidem mundi partes, ideo uero Homerus plures nominat, bebeti, vt mox iudicatum est ratione, hoc est, rudi Minerua & parum ingeniose. plures enim interponendos esse, a posteris iudicatum fuit. Quo numero poeta saepe adqueuerunt. Homerus, ad quem Plinius prouocabat, Odyss. E. v. 295*

Σὺν δ' εὐρός τε, νότον τ' ἐπεί, ἔφευγός τε δύρανος,  
καὶ βορέης ἀνέμους.

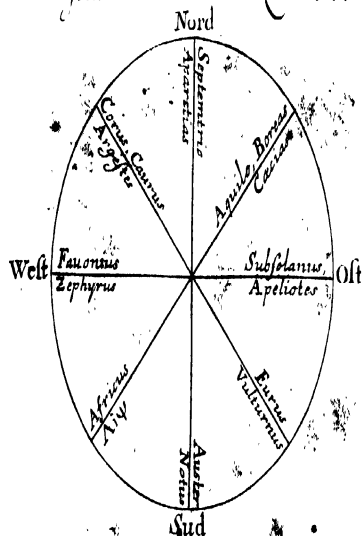
hoc est: *Simul Eurusque Notusque incidunt, Zephyrusque vehemens, & Boreas serenus. Hunc ducem Latini, vt solent, & numero & nuncupatione sequuntur. Ouidius Metamorphos. lib. i a vers. 61*

*Eurus ad auroram Nabathaeaque regna recessit,  
Persidaque, & radiis iuga subdit matutinis;  
Vesper, & occiduo qua littora sole tepefcunt,*

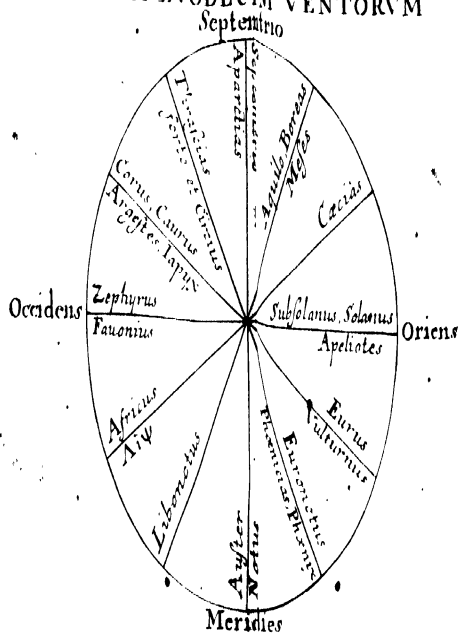
*Proxima*

# SCHEMA OCTO VENTORVM

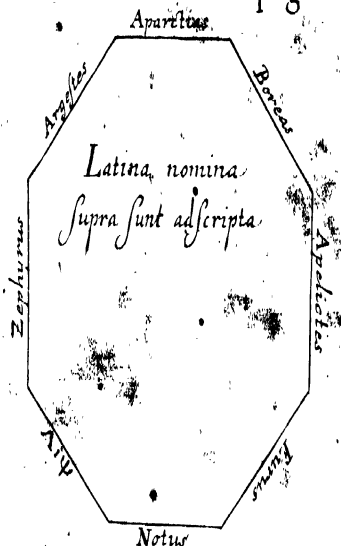
secundum Graecos & Romanos.



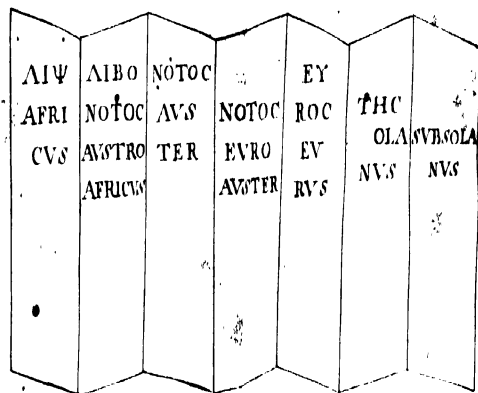
# SCHEMA DVODECIM VENTORVM



## Ichnographia Turris Attica octangula, pro Ventorum numero et plagis.



Fragmentum columnae duodecim angulorum, de quo VII exstant latera, reliqua muro conclusa latent.





*Proxima sunt Zephyro: Scythiam septemque trionem  
Horriſer inuaſit Boreas: contraria tellus  
Nubibus aſſiduis pluuioque maſceſcit ab Auſtro.*

Quod idem lib. I Trift. eleg. II verſ. 27 ſeqq. fecit, vt *Eurus* ab ortu ponatur: *Zephyrus* veſpere: *Boreas* bacchetur ab *Arcto*: & *Notus* aduerſus hunc gerat prælia. Breuius eandem rem, nec minus ornate *Manilius* enuntiauit lib. IV verſ. 589

*Aſper ab axe ruit Boreas: fugit *Eurus* ab ortu:*

*Auſter amat medium ſolem; Zephyrusque profectum:*

Recte ſe hæc habent, ſi principes ventos intelligamus, quos *cardinales* *Seruius* dixit in *Aen.* I verſ. 131; *γενναίαι* *Achilles* *Tatius* cap. XXXII, id eſt *generales*: non autem iis ſufficiunt, qui in mundi ſtatus curatius, & in illorum ortus ac regiones inquiſuerunt. Horum enim plerique octo ventos diſtinguunt, medio vno inter binos cardinales interiecto. Sic *Ariſtoteles*, *Posidonius*, *Timotheſtes* apud *Strabonem*, cum quibus & ipſe facit: ſic *Athenienſes* turri octogona ventorum ſitum atque numerum commendauerunt, vt refert & approbat *Vitruuius*: & *Plinius* deſertis ceterorum ſententiis, qui vel plures vel pauciores poſuerunt, ad hanc octonum numeri, tamquam commodiſſimam, accedit. Sic etiam ex *Fauonini* ore *Gellius* lib. II cap. XXI, & *Apuleius* de *Mundo*. Digniſſima ſunt *Plinii* verba, quæ præcipue ab omnibus recognoſcantur. Poſtquam dixerat lib. II cap. XLVII, vt ſupra recenſebamus, veteres quatuor omnino ventos per totidem mundi partes digeſſiſſe; pergit, *Sequuta atas octo addidit nimis ſubtili & concifa ratione. Proximis inter vtramque media placuit, ad breuem ex numeroſſis additis quatuor. Sunt ergo bini in quatuor cali partibus: ab oriente æquinoctiali *Subſolanus*; ab oriente brumali *Vulturius*: illum *Apelioten*; hunc *Euxum* *Græci* appellant. A meridie *Auſter*, & ab occaſu brumali *Africus*: *Æton*, & *Liba* nominant. Ab occaſu æquinoctiali *Fauonius*; ab occaſu æſtivali *Corus*: *Zephyrum* & *Argeten* vocant. A ſeptemtrionibus, *Septemtrio*; interque eum & exortum ſolſtitialem *Aquilo*: *Aparrctias*, & *Boreas*, dicti. Schema ventorum & clarius & diſtinctius docebit omnia.*

De nominibus dubitatio eſt, quæ heic aliter diſponuntur, quam in concifa quatuor cardinalium ratione. Ibi enim, ex *Homeri*, *Ouidii*, *Manilii* appellatione, qui eoi eſt cardinis, *Eurus*;

E

&amp; qui

& qui a septentrione, Boreas nominabatur: hi vero in altera dispensatione a cardinibus uterque declinant. Sed ita se res habet, ut poetæ aliique plures loquantur vulgari modo, quem Scaliger ad Manilium, eiusque versus antea recitados, vocat *ἰδιωτισμὸν*, quo Aquilo & Boreas ventum septentrionalem sonant; Eurum orientalem, ab æquinoctiali ortu provenientem: ceteri autem, qui octo numerant, novis vocabulis, & a vulgi usu alienis, ventum, ex oriente æquinoctiali venientem, Solanum dicunt, ut Vitruvius: vel Subsolanum, ut Plinius, Gellius, Apuleius; vel Græco more Apelioten, ut iterum Plinius: Eurum vero medium inter ortum & meridiem ponunt, quem Romani Vulturnum appellauerunt. Nec minus citra usum est, quum ventum, ab axe mundi ruentem, vocant Septentrionem, aut Græce Aparctiam, quum Græcis Latinisque usitatissimum sit illum Boream & Aquilonem nominare. quam vulgi consuetudinem in Schemate Climatum ex Strabone propolito, sequuti sumus. Sententiæ vero de octo ventis conformandæ Atheniensis turris descriptionem, ad illam accommodatæ, ex Vitruvii lib. I cap. VI adiungendam ducimus. *Qui, inquit, diligentius perquisierunt, tradiderunt esse octo [ventos,] maxime quidem Andronicus Cyrrhoestes (Cyprestes, Varr. R. R. I cap. V) qui etiam exemplum collocavit Athenis turrim marmoream octogonon, & in singulis lateribus octogoni singulorum ventorum imagines exsculptas contra suos cuiusque status designavit, supraque eam turrim metam marmoream perfecit, & insuper Tritonem arcum collocavit dextra manu virgam porrigentem: & ita est machinatus, uti vento circumageretur, & semper contra flatum confisteret, supraque intaginem flantis venti, indicem virgam teneret.* Atque ita collocati sunt, inter Solanum & Austrum ab oriente hiberno Eurum; inter Austrum & Fauonium ab occidente hiberno, Africus: inter Fauonium & Septentrionem Caurus, quem plures Corum vocant: inter Septentrionem & Subsolanum Aquilo, Græcis Boreas. Cetera nomina tam Græca quam Latina, & ipsam positionem cognosces ex figura; ventorum ordinem referente.

Sed inter hos auctores nova dissensio apparet. Gellius enim dicto loco ventum, qui ab oriente verno siue æquinoctiali venit, Eurum vocat, quasi ἀπὸ τῆς ἐωρέοντα, qui & ἀπὸ τῆς ἑωρέοντα siue ἀπὸ τῆς ἑωρέοντα Græcorum idem plane sit inter ventos. At ceteris Eurum, Græce

Græce dictus, est Vultur<sup>us</sup> Romanorum. Sed vel ipse, vel Fauorinus, cuius verba refert, abreptus vulgari loquendi consuetudine eo sensu fuisse videtur, quasi Eur<sup>us</sup> sine cardinalis, quia notius eius nomen est quam Apeliotæ, aut Latigum Subsolani: quod ipse testatur a Romanis nauticis tantummodo nominari. Nec sibi in ceteris constat Gellius, dum modo de Gauro dixit, aduersus Aquilonem flare: post paullo eundem obarmat Euro. Scilicet generalem & qualemcumque oppositionem confundit cum ea, quæ κατὰ διαμέτρον fit atque per centrum: quæ ratione Caurus non ad Aquilonem, sed ad Eurum proprii nominis, seu Vulturum, dirigatur necesse est. Isidorus quoque Hispalensis lib. xlii. Orig. cap. xi in Vulturno errat, quem non solum ab Euro distinguit, verum etiam a dextra Subsolani ponit. Plinius autem, & Seneca, & Gellius, ac Vegetius, Vulturum ab oriente hiberno locant, quod ipsa origo nominis, hoc est situs oppidi Vultur<sup>ni</sup>, ad Romam aut alias partes si referatur, postulat. Id quod Columella confirmavit, accuratus scriptor, lib. v de Re rust. cap. v. *Quedam*, inquit, *partes eius regionis infestantur Euro, quem incola Vulturum appellant.* Quod vero cum Fauorino Gellius Apuleiusque tres ab ortu, totique ab occidente; at singulares ab septemtrione & meridie constituunt, id ex opinione & arbitrio hominum accipiendum est, sine qua si esset, æque possent tres septemtrionales, Aparctias, Caurus, & Aquilo; aut tres meridiales, Notus, Africus, Eur<sup>us</sup> constitui, quia intermedii tam prope absunt a cardine septemtrionis at meridiei, quam ab ortu vel occasu æquinoctiali.

Sequitur sententia tertia, duodecim ventos constituens, oppido quidem antiqua, utpote a Plinio, nec ut noua, sed tamquam priorum memorata; ut subtilior autem, reiecta: a Seneca vero, & posterioribus, Agathemero, Vegetio, Isidoro, approbata. Plinius postquam mediam sententiam de ventis octo laudauerat, tertia addit: *Numerosior ratio quatuor his interiecerat, Thrascian, media regione inter septemtrionem & occasum solstitialem: itemque Cæciani, media inter Aquilonem & exortum æquinoctialem, ab ortu solstitiani: Phœnicem media regione inter ortum brumalem & meridiem: item inter Libæ & Noton compositum ex utroque medium inter meridiem & hibernum occidentem, Libonoton.* Nec vero finis est. Alii Mesen nomine addidere inter Boream & Cæciam: & inter Eurum & Notum,

*Euronoton.* Ita Plinius dicto loco refert. sed fallitur, si Aristotelem audimus, cui lib. II *Metëor. cap. VI* μέσης ἐστὶ μέσος κακίης καὶ Ἀπαρκτίης, *medius inter Caciā & Απαρκτίαν* siue *Septemtrionem*. Esse autem singularem ventum Mesen, & Caciæ propinquum, etiam Tzetzes *Chiliad. VII* versu 786 seq. de Scythiis ostendit:

οἱ πέραν δὲ νεμύμενοι θαλάσσης Τρεκάνιας,  
μετὰ τὸν Μέσην ἀνεμὸν, πρὸς τὸ κακίης μέρος.

*Qui autem habitant trans mare Hyrcanum,  
Post Mesen ventum, ad Cacia partem.*

Clarior, quam Plinius in distributione est Seneca lib. V *Quæst. natur. cap. XVI*. *Quidam*, inquit, *illos [ventos] duodecim faciunt. Quatuor enim calī partes in ternas diuidunt, & singulis ventis binos subfectos dant.* Hac arte Varro, vir diligens, illos ordinat. Hoc autem ordine enarravit: *Qui surgit ab oriente æquinoctiali, Subsolanus apud nos dicitur: Græci illum ἀφελιώτης vocant. Ab oriente hiberno Eurū exit, quem nostri vocauerunt Vulturū. Sed & Eurū iam ciuitate donatus est, & nostro sermoni non, tamquam alienus, interuenit. Ab oriente solstitiali excitatum Græci κακίαν appellant; apud nos sine nomine est. Æquinoctialis occidens Fauonium mittit, quem Zephyrū esse dicunt tibi, etiam qui Græce nesciunt loqui. A solstitiali occidente Corus venit, qui apud quosdam Argestes dicitur. Mibi non videtur, quia Cori violenta vis est, & in vnā partem rapax: Argestes vero mollis est, & tameuntibus communis, quam redeuntibus. Ab occidente hiberno Africus furibundus & ruens, apud Græcos λυψὶς dicitur. A septemtrionali latere summus est Aquilo; medius Septemtrio; imus Thrafcias. Huic deest apud nos vocabulum. A meridiano axe Euronotus est; deinde Notus, Latine Auster; deinde Libonotus, qui apud nos sine nomine est.* Hæc Seneca de ventis duodecim: nec plures, in horizonte distributos, antiqui agnouerunt. Eundem numerum Agathemerus, Vegetius, & Isidorus, vt dictum est, tuentur. Et sicut turri Attica octonos ventos comprobamus; ita duodenos columnæ δωδεκαγώνη fragmentum, quod Caietæ visitur, cum ventorum nominibus, singulo latere suum ventum referente, confirmat. cuius rei Gruterus testis est *Inscription. pag. 137.*

Sunt etiam venti quidam certarum regionum aut gentium, de quibus idem Seneca cap. XVII ita scripsit: *Quidam sunt quorundam locorum proprii, qui non transmittunt, sed in proximum ferunt. Non est*

est illis a latere vniuersi mundi impetus. Atabulus Apuliam infestat, Calabriam Iapyx, Athenas Sciron, Pamphyliam Catagis, Galliam Circius, cui, adificia quassanti, tamen incola gratias agunt, tamquam salubritatem calisui debeant ei. Diuus certe Augustus templum illi, quum in Gallia moraretur, & fouit & fecit. Infinitum est si singulos velim persequi. Nulla enim propemodum regio est, quae non habeat aliquem flatum ex se nascentem, & circa se cadentem. Primus, quem in his Seneca nominat, ATABVLVS est, quem Gellius dicto loco Horatianum Atabulum dixit, quia Horatius lib. I Sermon. Satyr. v vers. 77 memorauit,

*Incipit ex illo montes Apulia notos*

*Ostentare mihi, quos torret Atabulus - -*

Vetus interpres ibi: ATABVLVS ventus infestus Apulia, ἀπὸ τῆ τῆν ἄτην βάλλειν, hoc est ab eo, quod pestem immittat. Alter Senecæ nominatus est IAPTX, quem Calabriam dixit infestare, inde etiam Iapygiam vel totam vel ex parte appellatam. Gellius, ex ipsius Apulia ora proficiscentem dixit; Apuleius autem de Mundo: Apuli Iapygeum [nomen] ex Iapyge sinu, id est ex ipso Gargano venientem, de loco commutant. Hunc Caurum esse manifestum est. Ex Apulia ergo in Calabriam fertur. Vnde est, quod Apulia quoque non numquam Iapygia vocetur, praesertim poetis & illorum interpretibus; quod ad Silii etiam Italici lib. I vers. si meminimus nos adnotare. Geographis vero distincta Iapygia ab Apulia est. Strabo quippe lib. VI pag. 191 Iapygiam dicit eandem, quam Graeci Messapiam dixerint, eique fines dat peninsulæ æquatos a Tarento ad Brundisium: incolas autem Salentinos & Calabros: μετὰ τὰς καλαβρὺς, post Calabros, siue ὑπὲρ τῶν, supra hos esse, quam Apuliam indigenæ vocent, in Peucetios Dauniosque diuisam. Sed de hoc infra in Italiæ descriptione.

SCIRON succedit, Atheniensibus molestus ventus. Et hic occidentalis est, ex tractu Megarensi in Atticam profectus. nomen enim Scironides petrae, vnde oritur, dederunt. Strabo ubi eas descripsit sub initium libri IX, quod super illas via ex Isthmo Megaram & in Atticam ferat; subiungit: ἀπὸ τῶν ἀκρῶν τέτων καταγιγνέται σκαῖον τὸν Ἀργεῖον, Σκίρωνά προσηγορέεσκον Ἀθηναῖοι, Ab his pueris oblique flantem procellasque cientem Caurum Athenienses Scironem appellauerunt. Plinius haud longe a Strabone discedens, addit aliud nomen huiusdem vel propinquioris venti, Olympia videlicet. Sunt, inquit dicto cap. XLVII, quidam peculiare quibusque gentibus



venti, non ultra certum procedentes tractum, ut Atheniensibus Sciron, paulum ab Argesto deflexus, reliqua Græcia ignota. Aliubi elatior Olympias vocatur. Constat omnibus his nominibus Argesten intelligit. Videtur Aristotelem sequutus, qui lib. II Meteor. cap. VI tradit, ὃν καλεῖται οἱ μὲν Ἀργέστην, οἱ δὲ Ὀλυμπίαν, οἱ δὲ Σκίρωναν, ἀπὸ δυσμῆς θαλάσσης πρῶν, quem alii Argestem, alii Olympiam, alii Scironem vocant, ab occasu solstitiali stat.

Annæi ordine Pamphylia succedit, quam CATAEGIS (καταγῆς Græce est) conturbet. • Procellam id nomen Græcis sonat, aut ventorum concussionem, sicut Zosimus lib. V cap. XXIV τὴν τῆ γενομένης πνεύματος καταγίδα dixit. Ab αἰόρω enim, seu καταίω est, quæ ruere, cum impetu ferri significant. Hesychius: καταγῆς, ἐπιφορὰ ἀνέμου σφοδρῶ. Apuleius de Mundo: procellosus flatus Cataegis dicitur. Quæ satis clara notio ex verbo καταγίζεν est, quod ex Strabone modo, quum Scironem ventum interpretabamur, cognouimus. Synecdoche ergo est, quum singulari vento Pamphylia vox generalior, procellam per se significans, accommodatur.

Superest Gallorum CIRCIVS, Narbonensi provincia ita damnosus, ut tamen beneficium quoque adferre visus fuerit. Senecæ verbis id antea explicatum satis fuit. Plinius de eo: In Narbonensi provincia clarissimus ventorum est Circius, nec ullo violentia inferior, Ostiam plerumque recta Ligustico mari perferens. Idem non modo in reliquis partibus calis ignotus est, sed ne Viennam quidem, eiusdem provinciae urbem, attingens, paucis ante limitibus, iugi modici occurso, tantus ille ventorum coercetur. Apuleius originem denominationis ostendit. Galli, inquit, Circium appellant a turba eius & vertice. nempe ἀνίστασθαι appellatur, quod gyret & circumagat quasi quidquid corripuerit. Nec aliter Gellius, vel Fauorinus, quam a turbine eius ac vertigine nomen duxit.

Hi a Seneca enumerati singulares ventus, faciente tamen, infinitum quasi fore, si quis omnes vellet nominatum recensere. Addi enim potest HELLESPONTIA S, quem Cæcian ita vocari Plinius dicto loco tradidit, qui si Achillem Tatium audiamus, propria ratione certo loco contentus est, quippe Cæcian a Caico, Asiae amne, appellatum existimat. Sed plerique Cæcian pro vento habent generaliore, qui longius per orbem, quam in angusto Aeolia circa Cai-

cum

am campo spiret. Plura ventorum nomina, certis regionibus aut oppidis attributa, per omnes plagas reliquo apopspasmatico ex libro Aristotelis περί σημύων, sunt enarrata, quæ quod ignota sunt historiz & geographiz, censemus prætereunda: sicut phlyica etiam sua ventorum genera præsteres, typhones, ecnebias, & quos alios habent, ex origine & caussis naturalibus interpretandos, nullam plagam geographiz designantes, relinquimus.

Denique sunt anniuersarii venti, & certis temporibus circumscripti, qui itidem per se ad geographiam non pertinent. Tales sunt Ornithia, Prodromi, Etesia. ORNITHIAS, etiam Chelidonias ab hirundinis apparitione dictus, ipse Fauonius est, certo adscriptus temporis, quod Plinius definit VIII calendas Martii, scilicet Neronis ævo, & in Italia. etenim hirundo,

- - - εἰαρινὴ Ζεφύρου πρωτὰγγελος ὄρνις, - - -

verna avis & Zephyri prima nuntia, ut Oppianus lib III vers. 246 vocavit. Ptolemæus quoque, de Apparentiis mense Febuario sub finem, ex Hipparcho & Euctemone: ὄρνιθια ἀρχονται πνῆν ψυχροί. ἡλιόδιον ὡρὰ φαίνεται, Ornithia incipiunt frigidiusculi flare. Hirundini aduenire tempus est.

Maiores Prodromis & Etesias contentio eruditior antiquioribus est. PRODROMI, venti sunt aquilones, octo diebus exortum Caniculæ antecedentes, ut Plinius interpretatus est: immo ipsos Etesias anteueniunt, quorum prodrōmi, hoc est præcursores, appellantur. Geminus cap. XVI suæ Isagoges: Die XXVII (ab æstiva conuersione siue solstitio) Eudoxò canis mane oritur, καὶ τὰς ἐπομένης ἡμέρας νύκτε πνέουσιν, αἱ δὲ πᾶντε αἱ πρώται πρόδρομοι καλεῖται, & per dies sequentes v Etesia spirant; dies autem quinque prima vocantur præcursores. Dies quinque, id est venti illorum dierum, qui præcursores Etesiarum sunt. Sic Edo Hildericus edidit: at Petauius, ἐπομένης ἡμέρας ἑ, & vertit, per dies sequentes quinque, quod prauum sit, necesse omnino est. Si enim Prodrōmi Etesiarum quinque diebus spirant, ipsos Etesias diutius oportet flare. Et ne nimius ille Geminii vel Eudoxi numerus videatur, Ammianus Marcellinus hæsitatem potest dubitatione liberare, quam proxime ad illum numerum accedens. Libro enim XXII cap. XXXV. [Vales. xv] Optimè est, inquit, celebrior illis, quod spirantibus prodrōmis, perque dies quadraginta & quinque Etesiarum continuis flatibus repellentibus eius [Nili]

[Nili] *mentum, velocitate cohibita, superfusis fluctibus intumescit.* Sed quod de Nilo ille ait, id nostrum non faciemus; temporis tantum & regionis ex illo rationem habentes. Seneca lib. v. *Quæst natur.* cap. x de Etesiiis consonat. *A solstitio, inquit, illis initium est, ultraque ortum Canicula non valent.* Sic de tempore auctores fere consentiunt: de loco & regione sunt impeditiores rationes.

Quod leniter refrigerant *Etesia*, a septemtrionibus venire vulgo creduntur; id quod non tantum opinio de Nilo; ante paullo ex Ammiano memorata, videtur confirmare; verum ipse etiam Strabo lib. xvii pag. 545, Alexandream Aegypti dixit optime æstatem tolerare, quia οἱ ἐτησίῳ πνέουσιν ἐκ τῶν βορείων, καὶ τὰ τοσέτη πελάγῃς, *Etesia a borealibus partibus & tanto pelago adspirent.* Et Lucretius aliquoties

- - - *etesia flabra Aquilonum,*

lib. v vers. 741, & lib. vi vers. 730, dixit.

Apuleius autem de Mundo, in excursu a versione Græci libri περὶ κόσμου, dicit: *Sunt Etesia & Prodromi spirantes ex omni parte, co tempore æstatis, quo Canis oritur.* Si ex omni parte, etiam ab oriente, a meridie, ab occasu proueniunt. De occidentis plaga nequaquam res incerta videtur, utpote multorum comprobata auctoritate. Cicero ad Atticum lib. vi epist. vii de reditu suo ex prouincia; *Rhodium volo puerorum causa: inde quam primum Athenas, etsi Etesia valde reflant.* REFLANT, id est aduersi sunt in occasum versus nauiganti. Addit Manutius, Paulli filius, *Quæsit per epistol.* lib. ii cap. vi, eiusdem tentatum iter in Græciam ex Italia, lib. xii epist. xxv ad Cornificium. *Ego, inquit, iratus temporibus, in Graciam, desperata libertate, rapiebar: quum me Etesia, quasi boni ciues, relinquentem rempublicam prosequi noluerunt, Austerque aduersus maximo flatu me ad tribules tuos Rhegium retulit.* Scilicet Syracusas venerat, ut inde traiceret in Græciam transmissione faciliore, ut putabatur, quam Brundisinas, quod ipse dicit Philipp. i cap. iii. At Auster vehementior, quam venti occidentales, quibus vtendum erat, in Rhegium agrum ad Leucopetram promontorium reiecit. Cornelius Tacitus lib. ii Histor. cap. xcvi, *Mare Etesia flabant. Harum flatu in orientem nauigantibus secundum; inde, aduersum erat.* Quod etiam Liuius confirmat lib. xxxvii cap. xlii. *Tardius, inquit, nauigauerunt regii, aduerso tempore Etesiarum, quod velut flatum Fauonis ventis erat.*

An

An vero etiam ab ortu, a meridie, si ex omni parte? Ita Plinius lib. II cap. XLVII, *Etesia noctu desinunt fere, & a tertia die horum oriuntur. In Hispania & Asia ab oriente flatus est eorum: in Ponto ab aquilone: reliquis in partibus a meridie.* Et Posidonius apud Strabonem lib. III pag. 99 singulare hoc sibi, ab Hispania nauiganti, obtigisse ait, ὅτι οἱ ἔυροι κατ' ἐκείνο τὸ πέλαγος, ἕως τῆς Σαρδῶνς κέλπου, πνέουσιν ἐτησίαι, in illo mari usque ad sinum Sardoum Euros etc. *spirare*, ideoque se tribus mensibus in Italiam ægre Gymnesias, & Sardiniam, & alia, e regione harum loca Africæ præteruectum. Aldus Manutius antea laudato loco, Plinium aberasse censet, quia Etesia a meridie numquam spirent, neque ab sole oriente, quod sibi e Ciceronis locis, antea explicatis, videtur satis approbasse: contra Casaubonus ad Strabonem Notis, narrationem Posidonii tueri Plinii sententiam posse existimat. Sed in vocabulo videtur lusus esse. Silaxe sumis, vt ἐτήσιον anniuersarius est, plures venti, certo anni tempore spirantes, possunt ἐτησίαι, *etesia* appellari, ex quacunque plaga vel cæli parte proficiscuntur. Quum vero singulares sint, & propter constantiam, quam anniuersarii seruant, notabiliores illi, qui ex cæli parte, quæ inter occasum & septemtrionem est, a solstitii tempore ad ortum canis spirant; hos proprie præcipueque Etesias appellari, non solum consuetudo iussit, verum etiam auctoritas confirmauit. Quos quum plures ex septemtrione adducant, Cicero ab occidente, quæ duæ nobiliores de hac re sententiæ sunt; scite Aristoteles loco sæpe indicato, lib. II Meteor. cap. VI extremo, ambas ita inter se conciliauit, vt utrique ratio sua & veritas constaret. Sic autem inquit: οἱ ἐτησίαι περιέstant τοῖς μὲν περὶ ἡσυχίαν οἰκῶσιν, ἐκ τῶν ἀπαρκτίων εἰς θεασκίας, ἀργέας καὶ ζεφύρους φερόμενοι μὲν ἀπὸ τῆς ἀρκτῆς, τελευτῶντες δὲ εἰς τὰς πέρβω. Hoc est: *Etesia iis, qui ad occidentem habitant, e septemtrionibus in Thracias, Argestas & Zephyros commutantur, initio facto ab Arcto, sine in quibus qui longinqua loca incolunt.* Et breuius idem vel quisquis auctor Tori de Mundo est, cap. IV, οἱ ἐτησίαι λεγόμενοι, μίξιν ἔχοντες τῶν τε ἀπὸ τῆς ἀρκτῆς φερομένων, καὶ ζεφύρων, *Qui Etesia dicuntur, mixturam habent eorum qui ab Arcto feruntur, & Zephyrorum.* Eadem claritate & ratione Diodorus Siculus lib. I cap. XXXIX, τὰς ἐτησίας ἰδεῖν εἶναι ἕδεν τι μᾶλλον ἀπὸ τῆς ἀρκτῆς πνέοντας, ἢ περὶ τῆς ἐσπέρας. Ὁυ βεβαία γὰρ, ἕδ' ἀπαρκτίαι μόναι, ἀλλὰ καὶ οἱ πνέοντες ἀπὸ θερμῆς δύσεως ἀργέαι

ἀγρέται νοτιωτέρῃ τῆς τῶν ἐπὶ τῶν γεωγραφίας, *Evidens est non magis a septentrione, quam ab occasu Etesias spirare. nec enim soli Borea aut Aparctia, sed etiam Argesta, ab occasu astito stantes, nominis Etesiarum sunt participes.*

Hæc de veris certisque Etesiiis intelligantur, eorumque situ & Φαῖα: qui ab ortu aut austro dicuntur accedere, per abusionem & improprie Etesia appellantur, qua Posidonium Pliniumque ratione interpretandum esse existimamus. Gellius incertior in sententia sua ita clausit hanc disputationem: *Quod supra dixi, Etesias ex alia atque alia cali parte flare; haud scio an, sequutus opinionem multorum, temere dixerim.* Εἰς οὖν, vt diximus, anniuersarius est, non quod vno alteroque aut tertio etiam anno ad eundem modum contigit. Plurium annorum experimento confirmatum sit oportet, quod vere anniuersarium appellari debet, cuius an crebro repetitam experientiam vel Posidonius habuerit, vel etiam Plinius, in ortuiis Etesiiis designandis; quis spondere auit, aut rationibus indubitatis demonstrare? Quod autem supra dictum est ex Plinio, noctu fere desinere Etesias, & a tertia diei hora oriri; eius causam conatur Seneca inuestigare dicto lib. v Quæst. natur. cap. xi, additque ideo *somniculosos a nautis & delicatos vocari*, quod, vt Gallio frater eius dixerit, *mane nesciant surgere.* Sed rem natrare, geographi est, philosophi, indagare causam, quam an inuenerit Seneca, alii iudicent & excutiant.

Antequam de Ventis dissertationem finiamus, Vitruuii de iis opinionem, & varias ac nouas appellationes non inconueniens erit addidisse. Is lib. i cap. vi de vniuersis ita sentit: *Dextra & sinistra circa Austrum Euronotus & Altanus flare solet: circa Africum, Libonotus & Subuesperus: circa Fauonium Argestes, & certis temporibus Etesia: ad latera Cauri, Circius & Corus: circa Septemtrionem, Thrascias & Gallicus: dextra ac sinistra circa Aquilonem, Supernas & Boreas: circa Solanum, Carbas, & certo tempore Ornithia.* Euri vero medias partes tenent: in extremis, Cacias & Vulturius. Sunt autem & alia plura nomina, flatusque ventorum, a locis, aut fluminibus, aut montium procel-  
lis tracta. Præterea aura matutina, quas sol quum emergit de subterranea parte, versando, pulsas aeris humorem, & impetu scandendo trudens exprimat aurarum antelucano spiritu flatus, qui quum exorto sole per-  
manet.

*ferint, Euri. venti tenent partes. Sed ex antea dictis de his iudicare cuique est facillimum.*

## CAPVT IX

DE

## LATERIBVS MVNDI.

**R**eliquum est, vt etiam de lateribus mundi agamus, quo, quod dextrum in eo, quod sinistrum dicatur, quod summum item imumve sit, quod antrorsum tendat, aut lateat ab tergo, ex antiquorum opinione sententiaque appareat. *Has χείρας & respectus mundi non vno modo sapientes ordinauerunt. Empedocles, vt apud Plutarchum est de Placitis philosophorum lib. II cap. x, censuit, δεξιά μὲν τὰ κατὰ τὸν θερινὸν τροπικὸν, ἀριστερὰ κατὰ τὸν χειμερινόν, dextera [mundi] ad circulum æstiuæ conuersionis; sinistra ad bibernum ordinauit. Quem Achilles Tattius Isagog. in Phænom. cap. xxiix sequutus videtur. Quod enim vmbra nostræ ad dextram cadant, consequi dicit, vt sol nobis sinister sit: habitantibus in australi zona, dexter. Et cap. xxxi, λέγω δὲ ἐν δεξιά τὸ βορρην, dextrum dico quod est septemtrionale. Nec sine ratione videntur iudicasse. Vt enim in fluminibus solemne est, dextrum sinistrumque dici, quod cursus secundi respectu, seu currentis aquæ, tale existit, vt infra probaturi sumus; sic ad motum stellarum diurnum, qui ab ortu in occasum fertur, si corpus nostrum componamus, dextrum ad septemtriones sit necesse est: sinistrum ad austrinas partes. Quod contra in ortum solis contuenti ad læuam est septemtrio, ad dextram meridiana plaga; in caussa fuisse videtur, vt Romanis borealia, eaque sinistra, feliciora putarentur; austrina vero dextera, sed in auguriis minus auspicata: de quo Plutarchus quaest. Rom. lxxviii consulatur. Nihilominus & plures & notiores philosophi non ad latitudinem ab austro in aquilonem; sed a ortu in occasum, per longitudinem orbis, hanc laterum relationem posuerunt. Vt rem compendii faciamus, ex Plutarcho referemus, quæ principum philosophorum de hoc argumento fuerit sententia. Libro antea dicto, eodemque capite Pythagoras, ait, ὁ Plato, ὁ Ἀριστοτέλης δεξιά τῷ κόσμῳ τὰ ἀνατολικά μέρη, ἀφ' ὧν ἡ ἀρχὴ*

~~καὶ τὰς ἀριστερὰς~~ ~~ἀριστερὰς δὲ τὰ δεξιὰ~~, *dexteras mundi partes, quæ ad ortum sunt, unde motus est initium; sinistras ad occasum statuerunt.* Pulchra ratio & numeris suis perfecta: cui addimus non minus illustrem aliam, & sua vtilitate comprobata. Sedes ingeniorum in orbe habitabili cis æquatore adhuc in temperata zona, septemtriones spectante, fuit. Qui vero ibi degunt, polum arcticum, vt cardinem mundi, & Cynosuram, principium cælestis contemplationis, suspiciunt. quod quum sit, oriens ipsis a dextris est: ad sinistram, solis occasus. Quam rationem etiam geographi veteres sequuti omnes sunt, qui orbem terrarum vel vniuersum vel ex parte delineauerunt, vt, sicut polus septemtrionalis nobis semper eleuatus est, in superiore etiam tabularum parte septemtrionem collocarent: in ima austrum: ad dextram ortum solis: a sinistra occasum. Sic Ptolemæus fecit lib. I cap. XXI & XXIV: sic segmenta Tabulæ Theodosianæ, vt putatur, quam & Peutingerianam appellamus, a Marco Vellero edita, videmus constituta: quem morem, aut situm potius, præstantissimus quisque geographorum adhuc seruauit, & hodieque doctissimi viri obseruant, quia nihil verius, nihilque vtilius excogitari potest, quam machinas & instrumenta, quæ orbem terrarum referant, vel quamcumque eius partem, ad eum situm ac positionem ordinare, quem ipsa nobis natura in cælo terraque præscripsit. Reprehendendi ergo sunt artifices, qui a veteri consuetudine desciscientes pro sua lubidine, aut chartæ vel laminæ, quam putant, commoditate, plagas mundi peruertunt, & discantes confundunt ac impediunt, quum omnis charta geographica ex rei natura, & veteri disciplina, constitui & collocari ita debeat, vt a dextra ortus sit, a sinistra occasus; quia secus si habet, confusionem locorum parit omnium, & ingeniorum ac profectuum vix superabile impedimentum. Ita vero qui faciunt, digni sunt utique, ad antipodes vt transmittantur, vbi quam peruersitatem amauerunt, & contrarias nostris rationes, sine vllius damno possint persequi, aut non dissimiles in orbis illius natura confectari. Vt autem magis horum ineptiæ patefiant, exemplo ostendamus, quam repugnans rebus & diuinæ positioni sit, Palæstinæ seu Terræ sanctæ tabulam statuere ita, vt mare Palæstinum, extrema pars mediterranei, in summitate a septemtrione suspendatur: septemtrionalis autem pars cedat ad dextram; quum tamen ipse

Deus

Deus diuinis litteris terminos Terræ sanctæ ita fixos constituerit, vt limes occidentalis sit מִן הַיָּם הַיָּמָנִי *mare magnum*, hoc est mediterræ-  
neum, Numer. xxxiv, 6, Iosue i, 4, xv, 12, xxiii, 4. quo  
posito, non potest oriens non a dextra esse, in summa & eleuata  
parte septemtrio; auster contra in infima & cadente. Hinc non  
difficile ad iudicandum est, quam peruersæ sint tabulæ cum Adri-  
thomii descriptione coniunctæ, aut pleræque sanctis Bibliis hodie  
adnexæ; etiam aliæ multæ multarum regionum, quæ nisi ad mun-  
di plagas restituantur, nequaquam id commodi adiumentique,  
quod speratur, perlustrantibus possunt præstare. Quod etiam de  
pluribus vulgatis aliarum regionum tabulis, nitide quamuis & eo  
loco impressis, vbi sedes ingeniorum & artificum putatur esse, quod  
mireris, est adnotandum.

De fluminibus etiam & eorum ripis est, quod in laterum discrimi-  
ne obseruetur. Diximus supra paucis verbis, ex secunda fluxio-  
ne aquarum discrimen illud esse vnice repetendum: nunc pluri-  
us paullo & verbis & exemplis illustrare non nullum fortassis est  
pretium. Etenim ita res est naturæ duce, vt ex secundo cursu seu  
fluxione discrimen laterum in ripis, & amnibus, & fretis etiam, ca-  
piamus, vt si prono flumine deueharis, quæ tibi dextrorsum occur-  
rit, sit etiam dextera ipsius amnis ripa: quæ ad sinistram tibi erit, sit  
etiam eiusdem ripa sinistra. Planum & explicatum exemplum Eu-  
ropius præbet lib. ix cap. ix, siue in Aureliano principe. *Pro-*  
*vinciam, inquit, Daciam, quam Traianus ultra Danubium fecerat, in-*  
*termisit, vastato omni Illyrico & Mœsia, desperans eam posse retineri: ab-*  
*ductosque Romanos ex urbibus & agris Dacie, in media Mœsia colloca-*  
*uit: & est in dextera Danubio in mare fluenti, quum antea fuerit in laua.*  
Strabo quoque lib. 11 pag. 88 de Danubio siue Istro scripsit, ab oc-  
casu in ortum ita deferri, vt a sinistra Germaniam Geticamque re-  
linquat: a dextra Thraciam Illyricumque prætereat. Quod et-  
iam de interni maris ostio, siue Herculeo freto, idem Strabo dicto  
libro p. 87, & Plinius lib. 111 cap. 1 constituerunt, quorum verba  
inferius capite xi de Magnis Terræ Continentibus  
adferemus.



# INGENIORVM CORPORVM- QVE PRO SITV LOCI DIVER- SITATE.

**N**on recens obseruatio est, sub alio cælo & orbis inclinatione, vt ceterarum rerum naturam, ita hominum quoque ingenia & corporis habitum non leuiter immutari: sed nec priscis illud sapientibus ignotum fuit. In eo declarando Vitruuius in primis sollers fuit lib. vi cap. i. *Sol*, inquit, *quibus locis mediocriter profundit vapores, in his conseruat corpora temperata: quaque proxime currendo deflagrat, eripit exsugendo temperaturam humoris. Contra vero refrigeratis regionibus, quod absunt a meridie longe, non exhauritur a caloribus humor, sed ex calo roscidus aer, in corpora fundens humorem, efficit ampliores corporaturas, vocisque sonitus grauiores. Ex eo quoque sub septentrionibus nutriuntur gentes immanibus corporibus, candidis coloribus, directo capillo & rufo, oculis castis, sanguine multo, quoniam ab humoris plenitate, calique refrigerationibus sunt conformati. Qui autem sunt proximi ad axem meridianum (hyperbolice zonam torridam notat) subiectique solis cursui, breuioribus corporibus, colore fusco, crispo capillo, oculis nigris, cruribus inualidis, sanguine exiguo, solis impetu perficiuntur. Hæc de corporis habitu & dispositione. De animo idem addit, in meridianis regionibus propter sanguinis exiguitatem timidiore nasci; tolerantiores vero ardoris februm, quod membra illorum cum feruore sint nutrita. Et interiectis nonnullis: Propter tenuitatem calis, meridiana nationes, ex acuto feruore, mente expeditius celeriusque mouentur ad consiliorum cogitationes: septentrionales autem gentes, infusa crassitudine calis, propter obstantiam aeris, humore refrigerata, stupentes habent mentes. Et exemplo proposito serpentis, per brumale tempus immotæ stupore; mobilis autem maxime per calorem, subdit: ita non est mirandum, si acutiores efficit calidus aer hominum mentes: refrigeratus contra, tardiores. Quum sint autem meridiana nationes animis acutissimis, infinitaque sollertia consiliorum, simul ad fortitudinem ingrediuntur, ibi succumbunt, quod habent exsuctas ab sole animorum virtutes. Qui vero*  
refri-

*refrigeratis nascuntur regionibus, ad armorum vehementiam paratiores sunt, magnisque viribus ruunt sine timore, sed tarditate animi sine confidentia irruentes, sine sollertia, suis consiliis refringuntur.*

Ita est videlicet, ut calidiores regiones breuitatem corporis, animique agilitatem proferant: tardiores mentes septemtrio gignat, sed maius robur & tolerantiam addat corporibus. Id quod autem in pluribus ita inesse videmus, non æque in omnibus aut singulis nationis alicuius esse credendum est. Vnde ad vitia virtutemve prouiores quædam gentes sunt, ut tamen plus sæpe consuetudini aut imitamento, aut institutioni debeatur, quam cælo, aut loci, ubi sunt, ingenio. Quo fit, in vno climate ut diuersi mores reperiantur, nec aeris qualitates sub eodem cælo ubique sint persimiles: sed a montium iugis, paludosis locis, vicinitate marium, aliisque internis & propriis causis sæpe miram varietatem accipiant. Quæ ergo ex situ & inclinatione loci pro moribus & ingenio argumenta petuntur, generalia cuncta sunt, quæ vel naturæ ipsius, vel artis aut educationis ope non raro infringuntur, ut tamen, quod plerumque in illis locis est, recte probentur atque obtineant. Sic Pœnorum ex cælo agilitas propter calorem, quum ad virtutem adhiberi debuisset, plerisque in calliditatem vertit, in astutiam & fraudes, quod prouerbum, *Punica fides*, confirmauit. Thracum famosa feritas, quid non Hæmi & Rhodopes asperitati imputauit? quæ certe nec postea ita mitigata fuit, ut barbaries omnis pelleretur, quæ vel hodie superesse cernitur. Syros salubritas cæli, & soli adfluentia in voluptates & animi leuitatem pellexit, quod Græcis etiam posterioribus euenit, quos non gradu, sed præcipiti cursu a virtute ad vitia descivisse notum est. Et sic nulla natio existit, cui non ex cælo suo character aliquis hæreat, qui, quamuis non omnium, multorum tamen animum, indolem, mores effingat atque formet; saltem propensionem & procliuatatem indicet. Quæ per gentes singulas excutere non nostrarum partium, sed munus est historicorum.

Supereſt quod Vitruuius Italiæ suæ & Romanæ vrbis encomium adiunxit, quam diuina mens, ut ait, egregia & temperata regione ita collocauit, ut orbis terrarum imperio potiretur. *Quum, inquit, omnes nationes immoderatis mixtionibus sint disparatæ; placuit, ut inter spatia totius orbis terrarum regionumque medio mundi populus*  
*Roma-*

*Romanus possideret fines. namque temperatissima ad utramque partem  
 & corporum membris, animorumque vigoribus pro fortitudine sunt in  
 Italia gentes. Non inuidenda est laus Italiae, quam ex egregio aeris  
 temperamento habet: nec vero est ei soli sic pertribuenda, ut adia-  
 centes regiones a societate excludantur penitus. Græcia & Italia,  
 cæli sui genio adiutæ, ad summam gloriam virtutis, doctrinæ, huma-  
 nitatis perductæ, aliis gentibus viam ad laudis theatrum peruenien-  
 di ostentauerunt, quæ, quod natura non habuerunt, arte & indu-  
 striâ consequutæ sunt, ut plures nunc Europæ nationes cum Italia,  
 illa virtutis & litterarum cultrice, certent, Græciam fere omnes  
 hodie superent. Nulla itaque terra tam infructuosa est, ut, si stu-  
 dio impenso percolatur, nullas artes & virtutes ferat, quas in iis re-  
 gionibus miramur & laudamus, quæ naturæ benignitate sub tem-  
 peratissimo cælo & mollißima inclinatione collocatæ sunt. Quod  
 enim cultiores gentes habent, non id omne natura habent, sed si  
 non primas partes, tamen proximas ars sibi & exercitatio vindicant.  
 Quod Strabonis sententia quum illustraui, finem huic argumen-  
 to faciam. Is lib. II pag. 70 ait scite & vere; οὐ φύσιν Ἀθηναῖοι μὲν  
 φιλολόγοι; Λακεδαιμόνιοι δ' ἔ, καὶ οἱ ἐπὶ ἑγγυτέρῳ, Θηβαῖοι ἀλλὰ  
 μᾶλλον ἔδει, ἔτι δὲ Βαβυλωνῖοι φύσιν φιλόσοφοι καὶ Αἰγύπτιοι, ἀλλὰ  
 καὶ ἀσκήσει καὶ ἔδει. Quod Athenienses studiosi sunt litterarum, La-  
 cedæmonii non item, ac ne Thebani quidem iis viciniore; non natu-  
 ra fit, sed magis more. Sic neque Babylonios natura philosophos fecit,  
 aut Aegyptios; sed exercitatio & consuetudo.*

## CAPVT XI

DE

MAGNIS CONTINENTIBUS  
TERRARVM ORBIS.

**P**Artes maiores illas, in quas orbem terræ diuidimus, Græci  
 ἡπείρους, continentem appellant, & tres plerique constituunt,  
 Europam, Africam, Asiam. Fuerunt tamen ex antiquis (οἱ  
 παλαιοὶ) qui duas partes numerarent, Asiam & Europam, τὴν τε Λε-  
 βύην καὶ τὴν Ἑυρώπην, ὥσπερ μίαν ἦσαν, συναμφοτέρως ἐκάλουν ἐνὶ καὶ  
 μόνῳ τῷ τῆς Εὐρώπης ὀνόματι, & Africam & Europam, velut quæ una  
 esset,

esset, utramque simul uno & solo Europa vocabulo appellabant, vti de his Agathemerus refert lib. II cap. II. Hoc qui sentirent, seu quas tantum partes orbis, Europam & Asiam, dicerent, pauci fuere, Sallustio iudice Iugurth. B. cap. XVII. plerique enim partem tertiam, quæ Africa est, distincta ab Europa, apposuerunt. Ex utraque gente testes non nullos aduocare liceat. Dionysius periegeta vers. 7

----- μίαν δὲ ἑκαίπερ ἔχσαν  
Ἀνθρώποι τριῶν ἑπ' ἡπείροις δάσαντο,

Vna autem quamvis sit terra, homines tres in continentes partiti sunt. Et Agathemerus dicto loco: Διαίρεται ἡ ὅλη οἰκωμένη εἰς ἡπείρους τρεῖς, Diuiditur vniuersus orbis in tres continentes, quas etiam nominat, Asiam, Africam & Europam. Atque ita etiam Strabo, lib. I extremo, illas partes non semel ἡπείρους, continentes, cum Eratosthene appellauit. CONTINENTES, quia non sunt insulæ, & quamquam maribus maiorem partem cinctæ sunt singulæ, tamen continuo aliquo tractu, saltem isthmo, inter se cohærent. Omnes tamen hæ tres continentes partes simul ab Oceano ambiuntur, ad quem collatæ, speciem magnæ præbent insulæ. Iterum Dionysius principio περιήσεως,

Μνήσομαι Ὀκεανοῖο βαθυβόου· ἐν γὰρ ἐκείνῳ  
Πᾶσα χθὼν, ἅτε νῆσος ἀπέχεσθαι, ἐτεφάνωται.

Memorabo Oceanum profunde fluentem: illo enim tota tellus, tamquam insula immensa, est cincta. Geminus autem cap. XIII non continentes, sed μέρη τέσσα vocat, id est tres partes. Atque ita etiam Latini. Pomponius Mela lib. I cap. I Hoc mari [interno] & duobus inclusis amnibus, Tanai & Nilo, in tres partes vniuersum diuiditur. Nec non Plinius procæmio lib. III, Terrarum orbis vniuersus in tres diuiditur partes, Europam, Asiam, Africam. In quo numero consistunt omnes, nec plures Ptolemæus, Solinus, Capella, & quotquot hoc argumentum tractarunt, agnoscunt: vt quæ de quarta parte, quam recentiores Americam dicunt, non nulli coniiciunt, quasi non penitus ignota antiquis fuerit, meræ conjecturæ sint, aut somnia vigilantium. Neque enim vel Atlantica id insula Platonis, quæ similior fabulæ est, quam chorographiæ; vel Pomponii Melæ antichthones euincunt, quos eo Turnebus lib. XX Aduerfar. cap. XI trahit: neque Carthaginienfium nauigationes in eam pertigerunt, quum ex

Hannonis periplo constet, quam non longe a litoribus, in Oceano præsertim, mortales veteres abscedere ausi, fere semper oram zegerint.

Quum itaque certum exploratumque sit, & tot luculentis testimoniis comprobatum, non plures, quam tres, orbis partes antiquis innotuisse; de limitibus, quibus iidem singulas crediderint discretas esse, nunc breuiter adiciendum est. Certus limes occiduus tam Africæ quam Europæ est Oceanus Atlanticus & Gaditanus, & qui supra illas partes Aquitanicus ac Hibernicus appellatur: nec dubitatum de termino Asiæ orientali, quamuis vix plene cognitum ab ullo fuerit, quousque Asia ad orientem solem recedat. In hoc autem consensus fuit omnium, quidquid terrarum ad ortum solis est, quod cum cognitis partibus cohæreat, id proprium esse Asiæ, non alterius cuiusdam partis. In medio autem limite partium, id est Asiæ & Europæ; itidemque Asiæ atque Africæ comuni termino magna utique est veterum dissonantia. Alii enim has partes fluminibus & fretis seiungunt, ut Europam & Asiam Tanai ac Hellesponto; Asiam ab Africa Nilo flumine: alii isthmis & continentibus terris, ut isthmo Aegyptiaco Africam & Asiam: Europam vero ab Asia alio isthmo maiore, qui inter Caspium mare & Pontum Euxinum intercedat. Vtramque sententiam excutere non alienum erit ab instituto operis.

Sit igitur prima discretio Europæ ab Asia, quæ pluribus satis firma est per Tanaim & Hellespontum, & quæ in illa linea continuantur, ut hodieque illas partes distinguere solemus. Dionysius periegeta v. 14

Ἐυρώπην δ' Ἀσίας Τανάϊς διὰ μέσον ἐρίζει  
πρὸς βορρην· νότιον δὲ μεσόγειον Ἑλλήσποντον.

Hoc est: *Europam ab Asia determinat amnis Tanais septentrionem versus: australi autem parte Hellespontus limes est.* Straboni etiam lib. II pag. 87 Europa ab columnis Herculis patet μέγας τῆς Ταναιδὸς, usque ad Tanaim fluuium. Et Mela lib. I cap. I Quod terrarum iacet a freto ad ea flumina, ab altero latere Africam vocamus, ab altero Europen: ad Nilum Africam: ad Tanaim Europen. Ultra quidquid est, Asia est. Et Arrianus Periplo pag. II Ἀ Παντικαπρὸ ἀδ Ταναινὸν ἰσθμὸν, ὅς λέγεται ὀρεῖαν ἀπὸ τῆς Ἀσίας τὴν Ἐυρώπην, qui ab Asia Europam distinguere fertur.

Hunc

Hunc Europæ terminum disturbant, qui Phasidem pro Tanai malunt, aut de isthmo inter Caspium mare & Pontum nescio quid iactitant. Herodotus lib. IV cap. XLV de mediis terminis terrarum orbis: *ῥέσματα αὐτῇ Νεῖλος τε ὁ Αἰγυπτίου ποταμὸς ἐτέλει, καὶ φάσις ἡ κόλχῃ, Eius fines ponuntur Nilus, fluvius Aegyptiacus; & Phasis in Colchide.* Quod Plato etiam in Phædone p. 43 significasse videtur, ἡμᾶς οἰκᾶν μέχρις Ἡρακλείων σελῶν ἀπὸ φάσιδος, ἢ μικρῶ τινι μορῶ, nos habitare dicens, a Phaside usque ad Herculis columnas in exigua parte. Phasis cum Tanai nequaquam comparandus est, & hic utique, quam ille, est aptior ad terminandas maiores terras terrarum orbis partes continentes. Et videntur quidam Phasin illum pro termino apposuisse, quod is notior ex Argonautarum decantata fabula vel historia erat, quam Tanais Scytharum, cuius cursum nec ipse Strabo satis exploratum habuit, credens, a septentrione recta via in Mæotim paludem deferri: quæ etiam Pomponii Mela cap. I fuit opinio, quum decursio eius longe alia postmodum a peregrinantibus reperta fuerit. Forsitan hæc de Phasi sententia alteri, quæ de isthmo est inter Caspium & Ponticum mare, originem aut occasionem dedit: quam ita Dionysius a versu 19 delinxit:

Ἄλλοι δ' ἡπείροισι διὰ χθόνα νοσφίζουσιν.  
Ἰσθμὸς ἄνω τέτατά τις ὑπέρετατο Ἀσιδὸς αἰῆς;  
Κασπίης τε μεσηγυὶ καὶ Ἐυξείνῳ θαλάσσης  
Κεῖνον δ' Ἐυρώπης Ἀσίας θ' ὄρον ἡυδάξαντο.

Hoc est: *Alii autem continentibus terram separant. Isthmus sursum porrectus est quidam supremus Asia, Caspium inter & Euxinum mare. Illum autem Europæ & Asiæ terminum dixerunt.* Meminit huius sententiæ etiam Eratosthenes apud Strabonem sub finem libri I. At varias de continentium distinctione opiniones esse, καὶ τὰς μὲν ποταμοῖς διαίρειν, τῷ δὲ Νεῖλῳ καὶ τῷ Τανὰϊδι τὰς δὲ τοῖς ἰσθμοῖς, τῷ τε μεταξὺ τῆς Κασπίας καὶ τῆς Ποντικῆς θαλάσσης, καὶ τῷ μεταξὺ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς ἐκρήγματός, alios eas [continentes partes] fluviiis dividisse, Nilo ac Tanai: alios isthmis, qui sunt inter Caspium & Ponticum mare, & inter Erythræum & ecregma. Verum hæc rudi Minerva & multa vocis abusione ita tradi, etiam Eustathius, interpres Periegetæ, observavit, quia isthmus μεταξὺ δύο θαλάσῶν συνεχὲς τόπος, angustus locus inter duo maria sit: at quod Caspio & Euxino mari

mari interiectum est spatium, tantæ est amplitudinis, vt tria regna aut tres integras nationes complectatur, ab ortu Albanos & ex parte Medos: ab occidente Colchos atque Lazos: medio situ Iberos cum Caucasii portis. Plinius lib. II cap. LXVIII Caspium mare a Pontico CCC LX XV millibus distare tradit, qui modus sane maior, quam pro angustia isthmi est, quam hic natura sua, quæ angusta sit, referre debet. Non est ergo quod miremur, cur plures geographorum veterum, aut quorum nobis reliqua sunt monumenta, forte omnes hanc de Europæ Asiæque limite opinionem deseruerint, & in Tanai amne perinde, vt nostræ ætatis homines, tamquam in termino vtriusque continentis consentiant. Quod enim limitem sustineat partium, in angusto necesse est constituatur, vt, quasi linea ducta, monstretur vbi existat terminatio, quæ in tanta vastitate, quæ inter duo illa maria est, numquam prodita aut declarata ab vilo fuit. Vt autem veterum multi errores circa Pontum & Caspium mare fuerunt; ita quoque huius sententiæ auctores primi videntur ignorasse, quanta inter vtrumque mare, Ponticum Caspiumque, sit capacitas: credidisseque, exiguum illud & angustum esse spatium: quod vero secus per omnia, vt notum est, se se habet. Et tantum de Europæ & Asiæ discrimine, quod a Tanai per Bosporum vtrumque, & Hellespontum, & quæ connexa his sunt maria, in mediterraneum mare vsque, propter Cnidia peninsulæ extremitatem, deducitur.

Non minor est de Asiæ & Africæ termino constituendo controuersia, quem quidam in Catabathmo ponunt; alii in Nilo flumine: rursus alii in isthmo, qui inter Arabicum sinum & mare est mediterraneum. Sallustius Iugurthino Bello cap. XVII hos limites posuit: *Africa fines habet ab occidente fretum nostri maris & Oceani: ab ortu solis, decliuem latitudinem.* Pomponius Mela lib. I cap. VIII, qui idem sensisse videtur, interpres est Sallustii, vt liquido appareat, quæ sit latitudo illa decliuis, pro qua alii malunt, vna transposita littera, *altitudo* legi. Is vero, *Catabathmus*, inquit, *vallis deueniens in Aegyptum, finit Africam.* Catabathmus ergo, locum Straboni, Plinio, Ptolemæo laudatum, interiectum Paratonio & Cyrenaicæ, terminum vtriusque continentis facit. Vnde est quod Plinius lib. V cap. V *finem Cyrenaicum* Catabathmum appellet. At si hic est terminus inter vtramque orbis partem, tota Aegyptus, & Marmar-

Marmarica etiam, ad Asiam referendæ essent, quod contra naturam rerum est, quæ limitem notabiliorem, quam illa non longissima, contra in latitudinem protensa est decliuitas, maiorum orbis partium discrimini videtur utique postulare. Quod quia ita se habet, pauci admodum fuerunt, qui hanc sententiam sequerentur; & vix alii præter illos, quos modo nominauimus: nec Mela in eo constans est, sed alio loco, ostenso antea & paullo post repetendo, a Nilo determinari tradit, in quo plures consentientes ex sua & prioris ætate habuit. Dionysius Periegesi vers. 18

Σῆμα δ' ὑπερέταται νοτιώτατον ἐς τόμα Νείλῳ,

quod Prisciano interprete est,

*Sed magis australis sunt terminus ostia Nili,*

scilicet, magis australis, quam superius nominati Tanais & Hellespontus. Strabo suffragatur lib. II pag. 87 Ἐκπλέσσι τὸν κατὰ τῆς ἡλίας πορθμὸν ἐν δεξιᾷ μὲν ἐστὶ ἡ Λιβύη μέχρι τῆς Νείλου ῥύσεως, *Enauigantibus freto iuxta columnas [Herculis] a dextra est Africa usque ad Nili fluentum.* Sic vocem ῥύσιν, ab Aldo, Xylandro, Casaubono ita expressam, heic loci vulgo vertunt, quasi liberationem fluminis, ut de ἐκβολαῖς seu ostiis interpretari possis. Sed non tam suam, quam vulgi rationem sequutus, determinatorem Nilum heic appellauit, quod ex lib. I est manifestius, ut postea ostendemus. Plinius autem lib. III cap. I INTRANTI [per fretum Herculeum in internum mare] *dextra Africa est, laua Europa: inter has Asia. Termini amnes, Tanais & Nilus.* Et ipse Pomponius lib. I cap. I *Hoc mari [mediterraneo] & duobis inclutis amnibus, Tanai & Nilo in tres partes vniuersum diuiditur.* Huic sententiæ apud Strabonem lib. I pag. 22 obicitur, incongruentem limitem in Nilo poni, quia sic Aegyptus & Aethiopia distraherentur, & vtriusque pars altera in Asiam incideret, altera ad Africam referretur: quod utique inconueniens est, & dignum ut reprehendatur.

Quam præstantius vero & ipsi aptius naturæ rerum est, ut terminus in isthmo Aegyptiaco & Erythræi maris oblongo sinu, quem Arabicum dicunt, id est, inter Arabiam & Aegyptum infusum, collocetur? Hunc hodie præstantissimus quisque geographorum ponit: hunc neque veteres geographi ignorauerunt, quamlibet de Nilo multi, quidam etiam de Catabathmo cogitauerunt. Strabo egregie lib. I pag. 24 οἱ χαλεπότεροι τῶν διαιρέσεων τὴν Ἀσίαν ἀπὸ τῆς



Λιβύης, ὅρον εὐφύτερον ἡγνόντα τῶν τῶν ἡπείρων ἀμφοῖν τὸν κόλπον, ἢ τὸν Νῆλον· τὸν μὲν γὰρ διήκειν παρ' ὀλίγον παντελῶς ἀπὸ θαλάττης ἐπὶ θαλάτταν. τὸν δὲ Νῆλον πολλαπλάσιον ἀπὸ τῆς ὠκεανῆ διέχειν, ὥστε μὴ διαιρεῖν πᾶσαν τὴν Ἀσίαν ἀπὸ τῆς Λιβύης. Id est: *Probatiores illorum, qui Asiam ab Africa determinant, limitem naturæ ipsi conuenientiore ponunt utriusque huius continentis sinum potius, quam Nilum: quippe quod ille [sinus] propemodum ab uno mari ad alterum omnino penetrat, quum Nilus ab Oceano multis partibus longius absit, ideoque Asiam vniuersam ab Africa non dirimat.* Hoc idem est quod supra, ex eiusdem libri extremo propemodum, diximus, cum sinu Arabico *isthmum* terminum constitui, τὸν μεταξύ τῆς Ἐρυθρᾶς καὶ τῆς ἐκείνου γαλῶν, *qui est inter Erythræum mare & rupturam siue ecregma.* Ille enim locus, ab eruptione maris dictus, postea obturatus, prope lacum Sirbonidem in confinio Aegypti & Palæstinæ est, vt idem Strabo lib. xvi pag. 523 tradidit. Huic sententiæ cum alii olim, quorum nomina expressa non sunt, vti ex Dionysio, & Eratosthene apud Strabonem lib. i extremo apparet; tum ex iis qui supersunt, Agathemerus accessit. Clare enim lib. ii cap. ii scripsit: χωρίζεται ἡ Ἀσία τῆς Λιβύης ἰσθμῷ στενῷ. Τῶν δὲ ἡ ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ Πηλεῖσιον θαλάσσης ἐπὶ τὸν μυχρὸν ἀνίστα τῆς Ἀραβίης κέλπη γραμμῇ. *Asia ab Africa diuiditur angusto isthmo, quem ducta a mari prope Pelusium ad intimam sinus Arabici partem designat linea.* Non secus etiam Ptolemæus lib. iv cap. v iudicauit, quam vt Aegyptum usque ad Arabicum sinum extendat, eamque totam det continenti Africæ, nihil eius ad Asiam reiciat.

## CAPVT XII

DE

## MENSVRIS GEOGRAPHICIS.

**E**st etiam, quod pro veteri geographia illustranda explicatius tradatur de priscis mensuris geographicis, vt distantia locorum, a veteribus notatæ ac definitæ, sine errore intelligantur. Viarum enim interualla pro situ gentium nominibus aliis atque aliis nominantur, in quibus Persæ, Aegyptii, Græci, Romani, Galli, quod ad antiquam geographiam attinet, suas quæque gens men-

menfuras, modos, & appellationes habuerunt. Hieronymus commentario in Ioelis cap. III, *Nec mirum, ait, ſi unaquaeque gens certarum ſpatia ſuis appellet nominibus: quum & Latini mille paſſus vocent, & Galli leucas, & Perſæ paraſangas, & raſtas uniuerſa Germania.* De Perſarum paraſangis incipiendum eſt.

Athenæus lib. III cap. XXXIV Περσικὰ ὀνόματα, *Perſica nomina* vocat τὰς παρασάγγας, καὶ τὰς ἀσάρους, καὶ τὴν χοῖνον, ἢ τὸν χοῖνον, *paraſangas, & aſtaros, & ſchænon.* Primum nomen indubitato eſt Perſicum: medium ſcriptura ſuſpectum, cuius loco aliis ἀγγάρους aut ἀσάνδας placet: vltimum, quod χοῖνον eſt, Herodotus lib. II cap. VI μέτρον Αἰγυπτίων dicit, *Aegyptiam menſuram,* & forſan etiam Aegyptiæ originis, quia is ante vſum Græcæ in Aegypto linguæ ſcripſit: niſi forſan æque Perſicum eſt vt paraſanga, quod voluit Athenæus, & firmare videtur Callimachi fragmentum, quod Plutarchus de Exſilio pag. 534 ſeruauit,

Μὴ μετρεῖν χοῖνῳ Περσίδι τὴν σοφίην,

*Non debere nos ſapientiam ſchæno Perſica metiri.*

Paraſangæ menſuram nobis Strabo lib. XI p. 357 valde dubiam æddit. Ait enim, οἱ μὲν ἐξήκοντα ſαδίων φασίν, οἱ δὲ τετράκοντα, τετταράκοντα, *alii ſexaginta ſtadiorum eſſe dicunt, alii triginta aut quadraginta.* Eſto, variare paraſangas pro diuerſis locis, quod Plinius quoque lib. VI cap. XXVI ſignificat: id tamen pro metro videtur habendum eſſe, quod plerisque locis valet, & in quo plures ſcriptores conſentiunt. Quum ergo Herodotus dicto loco, & Helychius, ac Suidas, & Hero in Iſagoge, in τετράκοντα, *tricenis ſtadiis* conſentiant, hunc numerum pro veriore, ſaltem communiore putamus poſſe accipi. Rarus tamen in litterarum ſtudiis vſus paraſangarum eſt, nec forſan niſi in hitoriis Perſarum, vt Xenophonis, & ſi qui alii eius generis ſuperſunt. Adi Suidam,

Aegyptiorum *Schænus* Herodoto auctore, loco antea indicat, ἐξήκοντα ſάδια, *ſexaginta ſtadia*, atque ſic duas eiusdem paraſangas, continet. Sed heic etiam quædam inæqualitas inuenitur, quæppe Strabo dicto loco, quum in Nilo nauigationes per ſchænos, numerari dixerat, addit, ἀλλὰ καὶ μὲν μάλῳ παρέχειν πλεον, ἀλλὰ καὶ βραχυτέρον, *alibi longioris, alibi breuioris nauigationis ſpatio conuenire.* Plinius lib. XII cap. XIV *Schænus patet, Eratoſthenis ratione, ſtadia XL, hoc eſt paſſuum quinque millibus: alibi XXXII ſtadia ſingulis*

*singulis schœnis dedere.* Longe hæc distant a modo Herodoti. Sed Strabo rationem etiam tantæ discrepantiæ loco alio, lib. XVII pag. 553, declarat. Aliam enim & aliam diuersis locis schœnorum in ipsâ Aegypto magnitudinem esse, atque ita *παρὰ τοῖς Ἀγυπτίοις ἄσάτον τὸ τῆς χοῖνης μέτρον*, apud ipsos Aegyptios inconstantem schœnorum mensuram. nam præterquam quod sibi, in Nilo nauiganti; quadraginta stadiorum schœnos, aut plurium, *κατὰ τέρας*, quibusdam in locis, indicauerint; Artemidori fide refert, ab Alexandria ad verticem τῆ Delta, schœnum esse triginta stadiorum: a Pelusio ad eundem verticem, stadiorum viginti quinque: a Memphi ad Thebaidem singulas schœnos habere stadia centum & viginti: a Thebaide vsque Syenem, sexaginta stadiis schœnum vnamquamlibet definiri. At alibi locorum etiam quadraginta stadiorum schœnos esse, idem Strabō dicto loco lib. XVII dixit: & lib. XI fere extremo Armeniam a Theophane ita descriptam refert, vt longitudo sit schœnorum centum; latitudo dupla: in quo spatio ne erretur, dicit, *τιθέναι τὴν χοῖνον τετραράκοντα σάδιαν*, posuisse schœnos Theophanem quadraginta stadiorum.

Diximus supra aliis Persicum, & aliis Aegyptium nomen *schœnum* videri, aut Aegypto proprium: quod vero *χοῖν* iuncum, vnde funes fiunt, & *χοινίον* funem siue funiculum sonat; in Græcia vocabulum videri natum poterat, nisi Herodoti ætas obstaret. Vertunt nihilominus, tamquam Græcum esset, *funiculum*. Hieronymus dicto loco in Ioelem: *In Nilo flumine, siue in rinis eius, solent naues funibus trahere, certa habentes spatia, quæ appellant funiculos, ut labori defessorum recentia trahentium colla succedant.* Sed quantacumque schœnus mensura fuit, aut quoquo orta genere siue gente; vsus eius perrarus est, & vel rarior quam parasangarum.

Græci utebantur STADIIS, etiam quotquot vel a Græcis erant, vel societate aut commercio coniuncti cum illis. Consentiunt in eo plerique auctores, centum viginti quinque passibus stadium expleri: pedibus autem non plane conueniunt, dum alii sexcentos ponunt, alii viginti quinque superaddunt. Plinius lib. II cap. XXIII *Stadium centum viginti quinque nostros efficit passus, hoc est pedes sexcentos viginti quinque.* Censorinus de Die Nat. cap. XIII stadia non vnus generis memorauit. *Stadium*, inquit, *in hac mundi mensura id potissimum intelligendum est, quod Itali-*

*sum vocant, pedum ΙΟCXXV. nam sunt praterca & alia, longitudi-  
ne discrepantia, ut Olympicum, quod est pedum ΙΟC; item Pythicum,  
pedum CIO. Italicum vocat, quod eo Pythagoras vsus fuerit in  
corporum mundanorum distantis emetiendis, quod Censorinus  
putat maius esse quam Græcorum Olympicum, quod Gellius etiam  
lib. I. cap. I pedum sexcentorum fuisse tradit: sed obseruatum  
vna ab eodem est, pedem Olympicum superasse vulgarem, vtpote  
æqualem plantæ Herculis. Quo factum esse sunt qui credant, ut  
sexcenti pedes Olympici exæquarint viginti quinque supra sexcen-  
tos, quod stadium fuit Italicum, a Plinio supra definitum.*

Vsus stadiorum est omnino amplissimus, non Græcis modo,  
sed ipsis etiam Romanis; nec tantum his, quando de Græcorum re-  
bus agunt, sed interdum etiam quum de suis. Cicero Quæst. A-  
cad. lib. IV cap. XXXI *Si iam ex hoc loco profisciscatur Puteolos stadia  
triginta probo nauigio, bono gubernatore, hac tranquillitate. Quid?*  
cum Græcis etiam in Orientem translatum vocabulum fuit, nec  
aliis tantum nationibus, sed ipsis etiam sanctis Dei viris, diuino  
spiritu actis, non alienum ab vsu fuit, id quod omnibus est no-  
tissimum.

Nunc Stadia Græcorum cum Romanorum mensuris sunt  
comparanda, in quo auctores, quamuis parum diffideant, non ta-  
men omnino conueniunt. Dictum, Romanos *millenis passibus* me-  
tiri locorum distantias solitos, quod spatium raro veteres, ut Ci-  
cero ad Attic. lib. VIII epist. IX, & Velleius lib. II cap. XXVII,  
Valer. Maximus lib. I cap. VIII sect. 4 vno verbo *milliarium* dixe-  
runt; sed *mille passus*, aut si plura, *tot millia passuum*: cuius rei sunt  
obuia exempla. Quot autem stadia hoc spatium continuerit, quia  
non eadem omnium sententia, pretium erit, excussis singulis, exa-  
minare. Hesychius in *Μίλιον* (sic exprimunt Græci Latinum *millia-  
rium*) id esse ait *μέτρον ὃδ' ἑπτά σταδίων ἑπτά, mensuram via septem stadio-  
rum*. Plutarchus paullo largior, in Gracchis p. 838, τὸ μίλιον,  
inquit, *ἑκτὼ σταδίων ὀλίγον ἀποδίδει, Milliarium abest paullulum ab octo  
stadiis*. At plures alii, plene *οὗτο stadia* miliario teneri dicunt.  
Polybius lib. III cap. XXXIX *βεβημάτισαι καὶ σεσημάνωται κατὰ στα-  
δίας ὁκτὼ διὰ Ῥωμαίων ἐπιμελῶς, interualla Romani per octona stadia  
diligenter dimensifunt, & signis distinxerunt*. Et Strabo lib. VII p.  
223 *ὡς οἱ πολλοὶ, τὸ μίλιον ἑκτὼς στάδιον, ut plurimi censent, miliarium*  
H  
οὗτο

*octo est stadiorum.* Isidorus Hispalensis lib. xv Originum cap. xvi *Stadium octava pars miliarii est, constans passibus cxxv.* Quod vero priores dissentiebant, minorem stadiorum numerum ponentes, exinde videtur factum esse, quod Græci homines ad Græcorum pedem respexerunt, qui maior paullo erat, quam Romanus aut Italicus.

Idem spatium sæpe LAPIDEM scriptores Romani appellaerunt, ut idem apud ipsos & lapis sit & miliarium, siue millepassus. Florus lib. II cap. vi de Scipione: *iam non a tertio lapide* [ut Hannibal ad Romam] *sed ipsas Carthaginiæ portas obsidione quatibat.* Id quod Liuius lib. xxvi cap. x *tria millia passuum ab vrbe* dixit: & Velleius Paterculus lib. II cap. xxvii [Hannibalis] *intra tertium miliarium castra conspicata.* Quod etiam leges Romanæ confirmant, scilicet idem voces, lapis & miliarium, valuisse. Vlpianus lege II § *Initio Dig. de Offic. præf. vrb. Si quid intra centesimum miliarium admissum sit, ad præfectum vrbi pertinet: si ultra ipsum lapidem, egressum est præfecti vrbi notionem.* Id inde manauit, quia per singulos mille passus Romani vias stratas erecto lapide distinguebant, ex cuius numero constaret iter facientibus, quot quisque millibus passuum, quoquouerfus iret, ab vrbe Romana abesset. Auctorem rei vtilissimæ Plutarchus in Gracchis indicauit, vbi quum de fratre Caio dixerat, *ἐσπύδασε περὶ τὴν ὁδοποιίαν, munientiς viis studuisse*, paucis interiectis, quæ eiusdem argumenti sunt, adiecit p. 838, *πρὸς δὲ τῆτοις διαμετρήσας κατὰ μίλιον ὁδὸν πᾶσαν (τὸ δὲ μίλιον ὀκτὼ σταδίων ὀλίγον ἀποδῆ) κίονας λιθίνας, σημεῖα τῆ μέτρου, κατέστηεν.* Adhuc viam omnem per miliaria dimensus (capit autem paullo minus octo stadia miliarium) columnas lapideas spatii signandi gratia locauit. Idem curatius, ut omnia solebat, Augustus Cæsar perfecit, columnam auratam in foro constituens, in quam omnes viæ Italiæ, per lapides distinctæ, desinebant. Plutarchus in Galba sub finem, de Othone: *ἐβάδιζεν εἰς ἀγορὰν, ἣ χρυσοῦς ἐστῆκε κίων, εἰς ὃν αἱ τετμημέναι τῆς Ἰταλίας ὁδοὶ πᾶσαι τελευτῶσιν, progressus in forum, vbi aurea columna est posita, in quam viæ militares Italiæ omnes desinunt.* Dio Cassius lib. LIV pag. 526 *χρυσὴν μίλιον*, & Tacitus lib. I Hist. cap. xxvii *miliarium aureum* appellat, singulari notione, qua non interuallum, sed columnam significat. Eius mentionem etiam Plinius fecit lib. III cap. v sect. 9. *Eiusdem, inquit, [vrbis] spatium mensura currente a millia-*

*milliario, in capite Romani fori statuto, ad singulas portas, quae sunt hodie numero triginta septem, efficit passuum per directum XXX M. MDCLXV.*

Non possum quin adiungam, in prouinciis idem factitatum fuisse, vt non tantum vias munirent præcipuas, sed lapidibus etiam, siue milliariis, eo modo, quo in Italia fiebat, interualla discriminent. Sic in Sicilia fuit *Via Valeria*, a Messana Lilybæum ferens, Straboni memorata lib. VI; in Thracia *vetus strata*, ab Eutropio descripta lib. IX cap. IX, in vita Aureliani imperatoris: maxime vero *Egnatia* siue *Ignatia*, Macedoniae via, notabilis fuit, quia viarum per lapides discretionem clarissime illustrat. Strabo de ea lib. VII p. 223 *Ἐκ τῆς Ἀπολλωνίας εἰς Μακεδονίαν ἡ Ἐγνατία ἐστὶν ὁδὸς πρὸς τὴν βεβηματισμένη κατὰ μίλιον, καὶ κατεσηλωμένη μέχρι Κυψέλης, καὶ Ἐβρου ποταμοῦ. Ἀπὸ Ἀπολλωνίας (ad Hadriaticum mare) in Macedoniam Egnatia via est orientem versus, per passus distincta secundum milliaria, ad singula erecto lapide siue lapidea columna, usque ad (Thraciae urbem) Cypsêlum, & Hebrum fluium.* Nec minus illustis locus Polybii, antea quoque commendatus, pro Hispania Galliaque prouinciis est, ex lib. III cap. XX XIX, qui, postquam vias a Columnis & Carthagine Noua vsque ad Rhodanum per stadia Græcorum more enumerarat, hæc digna notatu verba adiunxit: *τὰυτα νῦν βεβημάτισται καὶ σεσημείωται κατὰ σταδίας ὅκτω διὰ Ῥωμαίων ἐπιμελῶς, Hæc nunc omnia ab Romanis per octona stadia sunt descripta, & lapidibus milliaria distincta.* Vterque, Polybius & Strabo, vtuntur verbo *βηματίζαν*, quod est per passus emetiri & definire; *βῆμα* enim gradus siue passus est: quod autem hic *κατασηλῶν* dixit, *columnis distinguere* siue lapidibus; ille *σημαῖν* vocauit, *designare*, seu positis signis, qui lapides erant, discernere. Græci enim rerum Romanarum scriptores *milliaria* sæpe *σημεία* vertunt, de quo egregie Pænius, Græcus Eutropii metaphrastes, lib I cap. III in Tullo Hostilio ita commentatus est: *Ἀλβανοὶ τῆς Ῥώμης δυοκαίδεκα διεσῶτες σημείους. μίλια καλεῖσιν αὐτὰ Ῥωμαῖοι· τὰ χίλια γὰρ βήματα ἕτως ὀνομάζουσι, τούτοις βήμασι συμμετρεῖμενοι. Albani ab Roma absunt duodecim signis siue lapidibus. Milliaria hæc Romani vocant: mille enim passus sic nominant, totidem passibus [milliarium] metientes.* vbi omnem huius argumenti rationem habes, & quid *βῆμα*, quid *μίλιον*, quid *σημεῖον* sit, intelligis, nec minus verbum *σημαῖν*, quod modo vidimus in

Polybio atque Strabone, inde deriuatum. Et Herodianus perinde vsus est nomine σημειω lib. II cap. XIII, ἢ τις εἰς τὸς ἑκατοστὴν σημείω ἀπὸ τῆς πόλεως φανῆναι, si quis intra centesimum ab urbe lapidem conspiceretur. Adde lib. VIII cap. IV principio.

Crebra hinc Romanorum loquutiones illustrantur, quibus per lapides milliaria, seu millenos passus, significant; quarum paucae ad exemplum nobis satis sint. Liuius lib. V cap. XXXVII de Aliliensi proelio: *egre ad undecimum lapidem [Gallis] occursum est.* Et Suetonius Tiberio cap. LXXII *Bis omnino toto secessu tempore Romam redire conatus, semel triremi vsque ad proximos Naumachiae hortos subuectus est: iterum Appia vsque ad septimum lapidem.* Idem Claudio cap. XXIII, *ut ultra lapidem tertium vetaret egredi ab urbe.* Et Marcianus iuris consultus lege XXI Dig. de Excusation. *ne ultra centesimum lapidem tutelam gerat.* Id Tacito cum primis frequens est adeo, ut nonnumquam, lapidis suppresso nomine, solum numerale ponat, nimirum lib. II Hist. cap. XXIV *ad duodecimum a Cremona:* & lib. III cap. XV *ad octauum a Bedriaco progressus:* quod etiam aliquando fit in *passus* vocabulo, ut subtriceatur in spatio viae designando, cuius exemplum mox ex Lactantii de Mort. Pers. cap. XLV producturi sumus.

Galli LEVCAS vel LEVGAS, (barbaris saeculis *leugas*) in viarum mensuris proprias habebant, praesertim posteriores. nam antiqui scriptores non memorant. Hieronymi testimonium initio huius capituli de Mensuris Geographicis, adlatum fuit. Ammianus Marcellinus lib. XV cap. XXVIII de Araris & Rhodani confluente, ubi Lugdunum est: *Exinde non millenis passibus, sed leucis itinera metiuntur.* Paullus Warnefredus, vulgo Diaconus cognominatus, ad Eutropium adiecto libro XV, *Conuenitur ex utraque parte in Campos Catalaunos, qui centum in longitudine leucis, & ex latitudine septuaginta, ut Gallis mos est, metiri feruntur.* Quanta fuerit vulgaris Leuca, Iornandes de Rebus Geticis cap. XXXVI exponit. *Leuga*, inquit, *Gallica mille & quingentorum passuum quantitate metitur.* Excidisse ergo millenarium numerum ex Isidori Originibus, sub finem libri XV scribentis, *Leuca finitur passibus quingentis;* non est quod dubitemus.

In Itinerariis etiam crebra est *M A X S I O N V M* mentio, quae diuersoria sunt cum aliorum, tum ipsius principis, ad pernoctandum idonea,

Adonea, viis apposita publicis siue regiis. Inde ad mensuras adhibebantur, vt intervalla mansionum, certis spatiis distinctarum, significarent. Lactantius de Mortib. Persequutorum cap. XLV, *Iam Licinius festinato itinere cum paucis Hadrianopolim venerat, quum ille accepta in deditione Perinibo, aliquanto motus, processit ad mansionem millia decem & octo. nec enim poterat ulterius Licinio iam secundam mansionem tenente, distantem millibus totidem.* Habes sic distantias mansionum in publica aut militari via determinatas, decem octo videlicet millibus passuum. Nec noua hæc mansionis notio, sed Plinio etiam probata & Suetonio. Ille lib. XII cap. XIV *Caput regni Sabota in monte excelsa, a quo octo mansionibus distat regio eorum thurifera, Saba appellata.* Et post paullo, eodem cap. XIV, *mansiones camelorum memorat, quarum LXV inter Gazam & Thinnam ponit, idque spatium XLIV. XXXVI millia passuum comple- re adnotat: quod si est, & numerus incorruptus, quem Io. Har- duinus ex MSS. edidit & explicauit; XVII milliaria Teutonica vnam camelorum mansionem efficient.*

Similis formula est, quum militum iter per *castra*, tamquam militares mansiones, distinguitur. Liuius lib. XLIV extremo: *profectus a Pella consul, quartis castris Amphipolim peruenit, id est quarto die.* Et Curtius lib. IV cap. IX *Alexander vndecimis castris peruenit ad Euphratem.* & alibi sæpe. Græci *σταθμὸς* vocant, & Herodianus lib. II extremo *τῆς ὁδοπορίας σταθμὸς, itineris statina seu nocturnas mansiones.*

Generalior modus, aut formula prope vulgaris est, quæ per *itineraria diurna* seu *ὁδὸς ἡμέρας*, distantias locorum describit. Sæpe a Procopius metitur, & lib. I Goth. bell. cap. XIV in Appia, *mentura normam exemplo definit: ὅτι, inquit, ἡ Ἀππία ὁδὸς ἡμερῶν πέντε ἀνδρὶ εὐζώνῳ ἐν πώμῃ γὰρ αὐτῇ εἰς Καπύην διήκει. Via Appia longitudo est quinque dierum expedito homini. Roma enim pertingit Capuam.* Idem lib. II Goth. cap. X dicit Ariminum Rauenna ab *εἰς μίας ἡμέρας ὁδῷ, vnius diei itinere*, quas vrbes Itinerarium Antonini XXXIII millibus passuum, si recte se numeri habent, diiungit: Romam autem a Capua M. P. CXLII.

Sed ad Mansiones regrediamur, cum quibus sæpe in Legibus & Itinerariis *Mutationes* coniunguntur, sed diuersæ ab illis sunt, quia mansiones pernoctationi hominum iter facientium, & si in Roma-



no imperio erant; ipsius quoque principis augusti, per se dicatæ destinatæque erant: mutationes autem vehiculorum erant & iumentorum: siue loca in viis regiis, vbi cursus publici animalia mutabantur. Nam illius cursus publici causa certis intervallis iumenta & vehicula disposita ita erant, vt integra cum defessis ad festinandum iter permutarentur. Lege IX Cod. Theod. de Annona & trib. *Pabula ad mutationes mansionesque singulas animalibus, cursui publico deputatis, solēbant conuehi.* Et altero Codice lege XVII de Cursu publico: *Nemo mulionem, mutationibus deputatum, vel per sollicitationem, vel per receptionem subtrahere audeat.* Et lege XVIII insequente: *ut nec pabula mutationibus desint.* Vetus Itinerarium ex æuo Constantinorum, quod iter Hierosolymitanum a Burdegala describit, loca omnia distinguit in *ciuitates, mansiones, & mutationes.* Exempli gratia in Pannonia hoc ordine procedit a Cibali ad Sirmium:

<i>Ciuitas</i>	Cibalis	—	—
<i>Mutatio</i>	Celena	M.	XI
<i>Mansio</i>	Vlmo	M.	XI
<i>Mutatio</i>	Spaneta	M.	X
<i>Mutatio</i>	Vedulia	M.	VIII
<i>Ciuitas</i>	Sirmium	M.	VIII

Ex quibus & hoc apparet, inæqualiter mutationes distributas fuisse, vt nec per illas viarum intervalla, sicut per mansiones, numerari facile potuerint. Quapropter eas prætermittendas ducimus, tamquam ad institutum nostrum, quod viarum mensuras inquirat, aut nihil forte aut parum adferentes.

Tandem etiam de Germanorum veterum mensura viarum, quam *rastam* dixere, videtur aliquid dicendum esse. Principio huius de Mensura capitis, sanctus Hieronymus mentionem illius iniecerat, tamquam a cuncta vsurpatæ Germania. Quantum spatium comprehenderit, vetus Agrimenfor, & venerabilis Beda nobis exponunt. Illius verba sunt: *Milliarius & dimidius apud Gallos leuam facit, habentem passus mille quingentos: dua leuæ siue milliarii tres apud Germanos vnam rastam efficiunt.* Confirmat Beda de Numer. diuisione. *Dua, inquit, leuæ, seu milliaria tria rastam faciunt.* Plura de ea, & exempla scriptorum æui barbari, tradit Carolus Cangius Glossario mediæ & infimæ Latinitatis.

Et

Et hæc de Mensuris geographicis, & cunctis, quæ præno-  
 tionis partes in Geographia antiqua, partim etiam in illa, quæ Me-  
 lli æui est, exigere videbantur: nunc singulas partes Orbis anti-  
 qui perlustratum imus, veteri more initium ab Europa facturi,  
 ab occasu, vt omnes præci geographi, progrediamur in ortum,  
 cuius rei causa fuit, quod occidentales prouinciæ notiores,  
 quam extremus oriens, antiquis Græcis Romanis-  
 que exstiterunt.

## LIBER II

DE

## EUROPA.



Rima regio ex magnis orbis terrarum continenti-  
 bus EUROPA est, quia maxime ad occidentem  
 solem recedit, vnde principium geographiæ su-  
 mendum esse, tam ratione, quam consuetudine  
 antiquitatis lib. I cap. XI probauimus: cui digni-  
 tas & præstantia ingeniorum, imperii & rerum-  
 publicarum, quibus Europa ante alias se partes effert, non paruum  
 momentum accedit. Ibidem etiam terminos Europæ præstitui-  
 mus, fixos ab occidente ac meridie: quodammodo dubios ex parte  
 orientis, quos vero ad certiores rationes reduximus: a septemtrio-  
 le incertos antiquis sæculis, quod vel nemo, vel pauci admodum  
 ex illis gentibus, a quibus litterarum monimenta habemus, eo-  
 rumque in vltiorem septemtrionem penetrauerunt. Et quum  
 partium maiorum initium ab solis occasu faciamus, eandem viam  
 a ipsis partibus sequendam constituimus, vt in Europa etiam ab  
 occasu in ortum enarrando prouincias & vrbes, cete-  
 rasque res notabiles progrediamur.

Sit igitur

CAPUT

## CAPVT I

DE

## HISPANIA.

**H**ispania Græcis scriptoribus est Ἰβηρία, *Iberia*, ab Ibero flu-  
uio denominata, & Hispani Ἰβηρος, quasi *Ibères*, quod in  
composito nomine *Celtiberorum*, qui nobilissimus populus  
fuit Hispaniæ, superfuisse obseruamus. Poeticas appellationes præ-  
terimus, tamquam lusus ingeniorum, præter *Hesperia vltima*, quæ  
geographica veritati respondet, quia vltimam noti orbis ad occa-  
sum solis regionem significat. Horatius lib. I Oda xxxvi

*Qui nunc Hesperia sopes ab vltima  
Caris multa sodalibus  
diuidit oscula.*

Terminos habet satis certos & vndique mare, Oceanum, fretum,  
& quod vocamus Mediterraneum siue Internum, præter partem,  
qua Galliæ adhæret, sed illam quoque perquam notabili limite, Py-  
renæis montibus, ab ea, cum qua cohæret, separatam. Antequam  
Romani in ea bellum gesserunt, quorum prima cum Punicis con-  
iuncta, aut iisdem implicata fuerunt; exigua illarum regionum no-  
titia antiquis Græcis Romanisque fuit, nisi quod Gades, Tartessus,  
& his propinqua loca mercandi forsan caussa cognouerant, de Vli-  
sipone finxerant audacter: inferiorem partem, quæ in austrum  
vergit, & mare mediterraneum spectat, a Pœnis possideri, quod et-  
iam nomina oppidorum probarunt, non quidem ignotum, nec ve-  
ro penitus perspectum explicatumque habuerunt. Romani au-  
tem rerum in hoc tractu potiti, quidquid occupauerant, vel Car-  
thaginensibus ademptum, vel victis Hispanis in ditionem redactum,  
in duas prouincias diuiserunt, vltiorem citerioremque, a duo-  
bus regendas prætoribus. Liuius lib. xxxii cap. xxviii id pro-  
didit verbis quam clarissimis. *Sex, inquit, prætores illo anno primum  
creati* (erat autem quintus a fine secundi belli Punici) *creſcentibus  
iam prouinciis & latius pateſcente imperio.* & paucis interiectis: *De  
prouinciis conſulum prætorumque actum. prius de prætoribus transacta  
res, qua transigi ſorte poterat. urbana Sergio, peregrina iuriſdictio Mi-  
nucio obtigit. Sardiniam Atilius, Siciliam Manlius, Hispaniam Sempo-*





*nam citeriorem, Heluius vltiorem est sortitus. Quæ exscribere sic  
 non fuit plenius, quia statum reipublicæ, qui illo tempore fuit, &  
 imperii, quod victo Hannibale Romanorum erat, describunt.  
 Post Macedonicum autem bellum mutata res fuit, & duæ prouinciæ  
 in unam contractæ: finito bello rursus diuisæ. Idem Liuius lib.  
 XLV cap. XVI Q. Aelio, M. Iulio coss. de prouinciis referentibus, cen-  
 sere patres, duas prouincias Hispaniam rursus fieri, quæ una per bellum  
 Macedonicum fuerat. In quo statu ad Augustum Cæsarem vsque Hi-  
 spania permansit, in duas diuisa prouincias, quarum quæ propior  
 Romanis erat, citerior, altera vltior vocitata. Cicero pro Fon-  
 tio cap. III id facit testatus. Quum Gallia, inquit, Fonteius præ-  
 esset, scitis iudices, maximos populi Romani exercitus in DVABVS Hi-  
 spaniis clarissimosque imperatores fuisse. Et pro Lege Manilia cap.  
 XII Duabus Hispaniis & Gallia Cisalpina præsidis ac nauibus confir-  
 mata.*

Augustus Cæsar tandem, vt nouam dispositionem omnium  
 prouinciarum induxit, vltiorem Hispaniam in duas separauit,  
 Bæticam, quam populo reliquit, a proconsule administrandam;  
 & Lusitaniam, quam ad suas seu Cæsaris prouincias adsumsit: cite-  
 riori etiam *Tarraconensis* nomen imposuit. Tradit id Strabo geo-  
 graphus extremo opere, sed in Hispaniæ parte mutilus atque cor-  
 ruptus: plene autem Dio Cassius lib. LIII pag. 503, qui, quum  
 prouincias populi enarrasset, & in iis Bæticam; addidit, τῇ δὲ  
 Καίσαρος ἢτε λοιπὴ Ἰβηρία, ἢτε περὶ Ταβράκων, καὶ ἡ Λυσιτανία,  
*Cæsaris autem prouinciae sunt, reliquum Hispaniæ, tam Tarraconensis,*  
*quam Lusitania, & reliqua. Sic tripartita Hispania, seu tres in ea*  
*prouinciæ constitutæ. Pomponius Mela lib. II cap. VI de Hispania:*  
*Tribus est distincta nominibus, parsque eius Tarraconensis, pars*  
*Bætica, pars Lusitania vocatur. Et Solinus cap. XXXIII de eadem:*  
*diuisa est prouinciis tribus.*

Nec vero vetera nomina plane abolita fuerunt, sed post Au-  
 gustum etiam tam *citerioris*, quam *vltioris* Hispaniæ non infre-  
 quenter facta mentio. Tacitus sub Tiberio lib. IV annal. cap. XIII  
*Vibius Serenus proconsul vltioris Hispaniæ de vi publica damnatus.*  
 Non tamen vltioris proconsul, sed tantummodo nobilioris par-  
 tis, id est Bæticæ, quæ populi erat, & proconsulem habebat, Lusita-  
 nia in Cæsaris prouinciis relictæ. Et Plinius aliquando Bæticam vltio-

*teriore Hispaniam dicit & quasi cum illa exæquat. Libro enim III cap. I ait: In eo prima Hispania terrarum est, ulterior appellata, eadem Batia: mox autem separavit. Paucis enim interiectis ait: Ulterior in duas per longitudinem provincias distinguitur. Et post paullo: Tarraconensis a Batia & Lusitania distinguitur. Stephanus, urbium descriptor Byzantius, Lusitaniam μέρος τῆς Βατικῆς, partem Batia appellat, quæ si salva scriptura est, quod dubitat Holstenius, τῆς Βατικῆς legendum esse persuasus; tantum ab eo, quod resest, erravit, quam falso testem Heracleotam Marcianum aduocavit, qui plus nihil dixit, quam Λυσιτανίαν περιελάσας ἀπὸ τῆς μεσημβρίας τῇ Βατικῇ, Lusitaniam a meridie terminari Batia, non autem Lusitaniam esse partem Batia. Distinctam enim & singularem provinciam fuisse cum historiae testantur, tum veteres inscriptiones. Tacitus annali XIII cap. XLVI Ocho postremo, ne in urbe amulatus ageret, provincia Lusitania praeficitur. Gruterus inscr. XIII pag. 31*

CEST. ACIDIVS

PERENNIS

LEG. AVG

PROPR. PROV

LVSITANIAE.

Tantum ergo abest, ut pars provinciae sit Batia, aut sub illa comprehendatur. *Citerioris* nomen post Augustum Plinio non semel restat, ut lib. III cap. III ineunte, ac alibi, & multis inscriptionibus. Vide Reinesium Class. II Inscr. xxvi, Gruter pag. 177 & seq. etiam 1091 num. 5. Hac posita sub Augusto diuisione, singulas provincias nostrum est perlustrare; & ab ultima, ut legem nobis diximus, initium enarrationis facere. Sit itaque

## PROVINCIA LVSITANIA.

Non fixi semper & immutabiles fines Lusitaniae fuerunt, sed ut vetustum limitem Strabo lib. III pag. 105 definit, τῇ τάγῃ τὰ πρὸς ἄρκτον ἢ Λυσιτανία, a Tago in septentrionem Lusitania patebat. Scilicet veteres australem terminum in ripa Tagi fluminis ponebant, in septentrione ad Oceanum Cantabricum protendentes, saltem ad promontorium quod Celticum, vel Nerium vel Artabrum appellarunt. Illa vero regio, quæ inter Anam & Tagum est media, *Celticorum* nomine noscebatur, quod etiam clarissimus vir, Isaac Vossius

Vossius, in Melam obseruationibus adnotauit. Postquam vero Romani tota Hispania potiti sunt, Augusto nouam prouinciarum legem inducente, sic constituta fuit Lusitania, vt Anas amnis eam in meridie, Durio in septemtrione terminaret, & omnis tractus, qui a Durio ad Oceanum Cantabricum procurrit, Tarraconensi adiceretur. Plinius lib. IV cap. XXI *A Durio Lusitania incipit*, quem item etiam Ptolemæus sibi constituit. Nec interiores termini circa Vertones & Carpetanos populos sunt omnibus iidem, quod inde crediderim emanare, quia prouinciam Lusitaniam, quæ amplius patet, multi cum propriis Lusitanis, vno populo, confuderunt. Præter hos enim prouincia alios populos complectebatur. Plinius ibidem: *Gentes, Celtici, Turduli, & circa Tagum Vettones*. Sub Turdulis Turdetanos Ptolemæi comprehendit, quia vna an diuersæ gentes sint, dubitatur. Polybius distinxit apud Strabonem: huius autem ætate ἔδῃς Φαίεταί διορισμός, nullum discrimen apparuit, lib. III pag. 96. Sed Turdetani etiam in Bætica Straboni. nam late gens vna diffundebatur. Maior contentio de Vettonibus est. Plinius dicto loco, circa Tagum Vettones Lusitaniæ ponit: at cap. XX Durio fluuio ab Asturia determinari tradit. Vir illustrissimus Petrus de Marca, Marcæ Hispanicæ lib. II cap. II ita conciliat, vt Vettones partim Lusitaniæ adscribat, qui circa Tagum erant, partim Tarraconensi Hispaniæ, qui Durium accolebant. Non dubitamus, quin ex Plinii mente vir summus distinctionem posuerit, saltem ex parte illorum Vettonum, qui circa amnem Durium erant. quas enim vrbes Ptolemæus Vettonibus Lusitaniæ dat, propiores ripæ Durii quam Tagi sunt, Salamantica, Augustobrica, Ocellum, Lancea Oppidana. Sed mutarunt principes in prouinciarum finibus, demendo, addendo, vt lubuit vel commodum visum fuit temporibus. Sic fieri potuit, vt alii fines Lusitaniæ Plinii æuo essent, alii ætate Ptolemæi. Quid vero de tertia ripa, quam prætermisit Plinius Anæ fluminis dicemus? & hic invenimus Vettones. Prudentius Passione Eulaliæ v. 186

*Nunc locus Emerita est tumulo,*

*Clara colonia Vettonia:*

*Quam memorabilis amnis Ana*

*Præterit.*

Ita est vero: magna natio fuit Vettoniæ, vt a Durio ad Anam extendere-



deretur, praesertim suo posteriore; neque credibile Prudentium, Hispanum genere, in locis patriæ terræ vero aberrasse. Certe tanta fuit Vettonia, ut prouinciæ per se ipsa faceret, quemadmodum aliquando ut singularem prouinciã, cum Lusitania tamen coniunctam, videmus. *Vetus inscriptio apud Gruter. pag. 383 n. 7*

PROC. PROVINCIAE LVSITAN

ET VETTONIAE.

Hinc *Vettones* per *TT* cum antiquis scribimus, non *Vestones*, nec *Resendius*, ipse dubius, diuersos fuisse *Vestones* & *Vettones*, persuaferit.

Fluuii maiores Lusitaniæ prouinciæ sunt *Durius* & *Anas*, terminatores, ille a septentrione, hic ab austro: mediam secatur *Tagus*, aurifer creditus, quod etiam de *Durio* celebratur. Vterque enim arenulas aureas voluere, ut *Pactolus* *Lydiæ*, existimabatur. De *Tago* consentiunt plures. *Pomponius Mela lib. III cap. I Ostium Tagi amnis, aurum gemmasque gignentis.* *Plinius lib. IV cap. XXII Tagus auriferis arenis celebratur.* *Idem lib. XXXIII cap. IV Aurum inuenitur apud nos tribus modis: fluminum ramentis, ut in Tago Hispania, Pado Italia, Hebro Thracia, Pactolo Asia, Gange India.* Reliquos modos ibidem videas. *Ovidius Metamorph. lib. II vers. 251 de æstu ex Phaethontis incendio:*

*Quodque suo Tagus amne debet, fluit ignibus aurum.*

*Durium in societatem adlegit Silius Italicus lib. I v. 234*

*Heic certant, Pactole, tibi Duriusque Tagusque.*

Non possumus, quin egressi propositum nostrum, quid de tanta fama credendum sit hodieque, ex doctissimi Lusitanorum, *Laurentii Andreæ Resendii, Antiquitatum lib. II*, quo de fluminibus Lusitaniæ agit, repetamus. *At celebris, inquit, illa auri fama, per omnes poetas vulgatissima, obscurior modo ac prope extincta est, cautione legum, ne commota arena depressiores frumentarios agros nocumento adficient. In testimonium tamen cantata gloria, regum Lusitanorum sceptrum ex Tagano auro, quo purius reperiri nullum potest, factum & scimus & non semel vidimus.*

De Ana *Plinius lib. III cap. I Ortus hic Laminitano agro citerioris Hispania, & modo se in stagna fundens, modo in angustias resorbens, aut in totum cuniculis condens, & sapius nasci gaudens, in Atlanticum Oceanum effunditur. Quæ iusto largius dicta originem opinionum*  
de

celis, quæ circa Metellinum euenire traduntur vulgo, videri possunt dedisse. Minores amnes sunt inter Tagum & Durium tractu medio *Monda*, Conimbricam adluens. Scribitur *Munda* a Plinio: *Munda* Pomponii Melæ est & Ptolemæi. Inter hunc & Durium *Vacrus*, vt Ptolemæus scribit; *Vacna*, vt Strabo: Plinio *Vacca*, in ceteris tamen manuscriptis codicibus. Caue vero hinc *Vaccaos* deriues, populum ab amne intra Lusitaniam nato, longe remoto in ciuitate prouincia. Inter Tagum & Anam *Callipodis* fluuenta Ptolemæi solius sunt.

Promontoria tria sunt Lusitaniæ, quæ fama præ ceteris celebrantur. Sacrum in austrino angulo Gaditani sinus & Oceani occidentalis, hodie S. Vincentii: quod Straboni sub initium lib. III est *δυτικώτατον ἔ τῆς Ευρώπης μόνον*, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκαμένης ἀπάσης ἡμῶν, non *Europe modo*, sed *totius orbis habitabilis extremum ad occidentem solis monumentum*. Alterum *Barbarium*, vt Strabo pag. 104. & Ptolemæus vocant, septentrionem versus situm, intra Tagum tamen, & prope illius ostium: hodie Cabo de Espichel. Medium quoddam Plinius ponit lib. IV cap. XXII, quod *Cuneum* vocat, quo nomine Mela agrum, qui inter Anam & Sacrum promontorium est, appellat, a quo forsan nomen promontorio inhæsit. Hodie S. Mariæ nomen dicitur præferre. Tertium est *Magnum & Olisiponense* (hodie Capo di Rocca Sintra) vt Plinius lib. IV cap. XXII alit *terras maria, calum disteminans*: vbi Harduinum interpretem velim adeas.

Nunc vrbes Lusitaniæ & oppida perlustrabimus. A Durio (quem Dorium Ptolemæus vocat) in littore meridiem versus descendenti nihil memorabile occurrit, nisi ostia fluuiorum *Vaci* primi, dein *Monda*: vltra quem, Tagum versus in ora Oceani, *Luna* nomen promontorium, *Σελήνης ὄρος ἀκρον*, a Ptolemæo memoratum. Inter Mondam & Tagum Plinio sunt *Collippo* & *Eburobritium*, quam leuiter a mari, dubitatum. Prioris plerique rudera in Leiriensi agro quærent, cuius inscriptione quadam *COLLIPPONENSIVM*, est apud Gruter. pag. 323. Municipium fuisse, ex cippo Romano liquet.

## EX LVSITANIA MVNICIP

## COLLIPRONENSI

Sic Gruterus pag. 1155 edidit, forsan etiam incisum fuit, sed *Collip-*

*ponensi* legendum esse, prior lapis & Plinius non sinunt dubitare. Ad ætuarium Tagi *Olisipo* est, vetus oppidum adeo, vt *Vlyssi conditum* Solinus cap. xliii crediderit, qui quos auctores habuit, parili sono vocis fortean inducti sunt. Straboni non incredibile videtur Vlysem in Hispania fuisse, quod ex oppido, nescio quo, *Οδυσσεύς* nomen præferente pag. 108 cum Posidonio & Asclepiade Myrleano, qui grammaticam in Turdetanis professus fuerat, putat confirmari. Sed nugæ sunt, quæ de Vlysse conditore adferuntur; & qui doctiores erant, inutilem quæstionem iudicarunt, quam ita Seneca epist. lxxxviii proponit, *utrum Vlysses intra Italiam & Siciliam iactatus sit, an extra notum nobis orbem*; siue, vt Gellius eam Græcis verbis lib. xiv cap. vii informauit, *utrum ἐν τῇ ἰσῶ θαλάσσῃ ἐρα- νεῖται secundum Aristarchum, an ἐν τῇ ἔξω secundum Cratetem*. Mela, vt errori forsan faueat, non minus quam errans Solinus in vulgatis libris, *Vlyssippo* scribit. Praue. nam *Olisipo* verum nomen est, quod Plinius habet & Antonini Itinerarium, quod etiam, quæ prauari nesciunt, antiquæ inscriptiones apud Gruterum, in ipsa vrbe Olisiponensi repertæ, confirmant. nam pag. 152 num. 5 est plenis litteris expressum

FELICITAS IVLIA OLISIPO,

& pag. 261 num. 6 præcisius FEL. IVL. OLIS.

ac pag. 273 num. 2 FEL. IVL. OLISIPO.

Id enim cognomen vrbis fuisse, a Cæsare Augusto liberaliter concessum, Plinius etiam lib. iv cap. xxii adseuerat. *Municipium*, inquit, *ciuium Rom. Olisipo, Felicitas Iulia cognominatum*. Ptolemæus corrupte *Ολις ἱππών*, seu, vt cod. Palat. habet, *Ολιοςῆπών*, quod Claudius Salmasius, vir eminentis iudicii, in *Ολισίππων* restituendum esse, Exercit. Plin. pag. 196 non dubitat. Hæc in maritima ora inter Durium & Tagum amnes.

Reductiora a mari sunt Antonini *Langobriga*, & eiusdem ac Plinii *Talabrica*, non incelebris ciuitas. Appianus Alexandrinus Bell. Hisp. de Bruti Gallæci expeditione p. 501 ἐπὶ δὲ ταλάβεργα πόλιν ἐλθὼν, ἣ πολλὰκις μὲν αὐτῷ συνετάχεται, πολλὰκις δὲ ἀποστάσας ἠνόχλη, *ad Talābrigam venit, qua, sæpe iuncto fœdere, sapius rebellauerat*. Vox BRIGA autem, vel BRICA, veteri Hispanorum lingua *urbem* significat, vt Resendius Antiquit. Lusit. lib. i in *Ceto- briga* demonstrauit. Fuit etiam eodem tractu *Ara ducta* Ptolemæi, quæ,

ut, vt acuto viro Thomæ Reinesio placebat, id quod in schedis  
 inueni, *Ara Traduſta* reſcribenda videtur: *Aeminium* Plinii &  
*Ptolemæi* adiacet ſupra Mondam, & ad eundem fluuium *Conimbrica*  
 Plinii, e cuius rudibus Coimbra, quæ nunc eſt, in propinquo loco  
 ſita. Inde Tagum verſus *Arabriga* Ptolemæi: *Sellium* Antonini:  
*Concordia* itidem Ptolemæi; vnde ad Oliſiponem non expeditæ ra-  
 ones ſunt, vt explicemus qua ſede, quo ordine tres ciuitates, *Scabi-*  
*lis*, *Aritium Pratorium*, & *Hierabriga*, ſint imponendæ. Vicina op-  
 tuſſiſſe, antiquum Itinerarium, quod Antonini vulgo vocatur,  
 ſemino itinere, quod Oliſipone Emeritam ferebat, oſtendit, quæ  
 ambo ita fuerunt diſpoſita:

*Iter ab Oliſipone Emeritam.*

<i>Aritium Pratorium</i>	M. P.	XXXVIII
<i>Abelterim</i>	M. P.	XXVIII
<i>Matusaronem</i>	M. P.	XXIII
<i>Ad ſeptem Aras</i>	M. P.	VIII
<i>Buduam</i>	M. P.	XII
<i>Plagiariam</i>	M. P.	XII
<i>Emeritam</i>	M. P.	XXX

*Item alio itinere ab Oliſipone Emeritam.*

<i>Hierabrigam</i>	M. P.	XXX
<i>Scalabin</i>	M. P.	XXXII
<i>Tubucci</i>	M. P.	XXXII
<i>Fraxinum</i>	M. P.	XXXII
<i>Mundobrigam</i> (Meidobrigam)	M. P.	XXX
<i>Ad ſeptem Aras</i>	M. P.	XIII
<i>Plagiariam</i>	M. P.	XX
<i>Emeritam</i>	M. P.	XXX.

His autem vrbs *Scabilis* Plinio, & quinta Luſitanix colonia eſt,  
*Julium* cognominata, quæ vnum ex tribus prouinciæ con-  
 ſtituta habebat. Hæc ſi *Scalabiſcus* Ptolemæi eſt, nimis in ſeptem-  
 trionem ultra Mondam fluuium reduci debet: quod ſi fides Hiſpa-  
 niſtis ſcriptoribus eſt habenda, ipſa magno illorum conſenſu Sancta  
 reneſis, vulgo Santarem in Tabulis dicta, in ripa dextra Tagi flu-  
 minis, quinque leucis ab Oliſipone poſita. Quæ fluctuatio nos  
 primum retinuit, ne temere adſcriberemus: in qua nunc omnino  
 Hiſpa-

Hispanorum consensu ceditur: etiam *Hierabrigam* cis flumen, propius Olisiponensem urbem, collocamus.

Aduerso flumine si profisceris, opus admirandum. Traiano principi dedicatum, occurrit, *Pons* lapideus in *Tago* flumine, qui solusne sine urbe fuerit, militari viæ adstructus; an urbem, Norbensem coloniam, quam Plinius laudat, coniunctam habuerit, dissentiant peritissimi etiam auctores. Ptolemæus *Norham Casarcam*, quæ ipsa Plinii *colonia Norbensis* est, a fluuio in austrum reduxit. Ipsi Hispani, qui negant pontem urbis fuisse, nouitatem Alcantaræ, quæ in loco illo est, urbis a Saracenis conditæ, obiciunt, nec non neglectum inscriptione nomen *Norbæ*, quod ponti cum aliis multis nominibus ciuitatum, non adscriptum visitur, quum primo loco fuisset adscribendum. Contra sunt æque docti homines, itidemque Hispani genere nec patriæ antiquitatum imperiti, qui in dubium vocant, sitne Alcantara plane nouum opus, an ex eueris urbis rudibus instauratum: quibus Norbanum in ponte nomen non omisum, sed, quæ temporum iniuria est, deperditum videtur, quia tres tabulæ marmoreæ creptæ sunt, relictis solis illarum vestigiis: quarta vnice superstes, ad quam dissentientes prouocant, inscriptionem habet reliquam. Exstat illa a multis delineata, Nonio, Vaszio, aliisque Hispanis; etiam Grutero pag. 162. Ciuitates, quæ pontem conlata stipe perfecerunt, in illa tabula nominantur, *Icaditani, Lancienses Oppidani, Talori, Interamnienses, Colarni, Lancienses Transcudani, Araui, Meidubrigenses, Arabrigenses, Banienses, Pafures*. Perdifficile est his singulis locum certum debitumque ordinare, nec ex iis Ptolemæus signauit præter Arabrigam, Lanciam Oppidanam, & Colarnum. Plinius quoque Colarnos habet, & Medubricenses, & geminos Lancienses, quorum alteros & *Ocelenses* appellari tradidit. Quod si est, vtramque Lanciam in Ptolemæo habemus, quia Oppidanam nominatim posuit, alteram per aliud nomen *Ocellum* definiuit. *Meidubrige* locum Resendius ostendit, in Antonini Itinerario, eiusque tertio itinere ab Olisipone Emeritam, *Meidubrigam* legens, non Mundobrigam, quæ quum trans flumen sit, vbi ventum eo fuerit, luculentius de illa differemus. Id vero ex ponte hoc cognoscimus, Lusitaniam longe inter amnes illos, Durium Tagumque, in orientem patuisse, quia adscriptum marmori est

NICIPIA PROVINCIAE LVSITANIAE STIPE CONLATA

OPVS

OMNES PONTIS PERFECISSE. Omnes ergo antea dictæ ciuitates Lusitaniz fuerunt, in iisque *Lancia Oppidana*, *Ocellam*, *Icadita*, quæ æquali sita sunt cum Salmantica, partim vltiori. Digna *Lancia*, digna *Icadita* & forsan alia, vt aliquid de iis adiiciamus, antequam flumen Tagum in austrum versus transgrediamur. *Lancia* *diffima ciuitas* laudata Floro est lib. iv cap. xii sect. 56, sed illa videtur in Asturia fuisse, non in Vettonibus Lusitaniz, quia bellum inter Asturibus, reliquias Cantabrici, describit. Dio Cassius eodem lib. lxxx pag. 514 de Carisio, Augusti legato, τὴν τε Λαγκίαν τὸν αὐτὸν τῶν Ἀστυρῶν πόλισμα ἐκλεῖσθαι εἰλεῖν; *Lanciam, quæ est vrbs maritima Asturia, desertam occupauit*. Ptolemæus quoque lib. ii cap. i in Asturia ponit Λαγκιάτον, *Lanciatum*, quæ alia esse non potest Dionis & Flori *Lancia*. Quæ quod in Tarraconensi Hispania sita fuit, ad Lusitaniam, quam perlustramus, nihil vtique potest adferre. Diuersæ ab hac sunt *Lancia*, quæ in pontis inscriptione notantur, nec minus celebres forte, quam illa Asturum iam commendata. *Transcudana* quidem *Lanciz*, vt Gruterus scribit; vel *Transcudana*, *transcudana*, præter pontis significationem, non facile monimen- tum inuenimus. *Oppidana* vero, quæ Ptolemæo Λαγκία Ὀπιδάνα illustre ex Augusti sæculo exstat apud eundem Gruterum pag. 199 n. 3

TERM. AVG. INTER

LANC. OPP. ET IGAEDIT.

*Icadita* illa est, quæ in ponte *Icadita* scribitur, etiam alio apud Gruterum marmore *Icadita* pag. 31 n. 8.

P. POPILIVS AVITVS P. F. INDVL

GENTIA PONTIFI. ICEDITA

NOR. LOCVM SEPVL.

ACCEPI ANTE AED. DEAE

MAGNAE CTBELES.

reliquis Lusitaniz vrbes, quæ ab ortu solis Durio & Tago flumine continentur, prosequemur. *Bletisa* sub Durio est, confinis Salmantica per se notæ, & eiusdem tractus *Mirobriga*. Gruterus ag. 199 n. 2. ex antiquo lapide æui Augustei:

TERMINVS AVGVSTAL. INTER

BLETISAM ET MIROBR. ET SALM.

*Bletisa* autem hodie est Ledesma, Mariana iudice lib. vii cap. iv:

*Salmantica*, Salamanca nunc vocatur, litterarum studiis, quæ sinu fouet, celebrata: nec audiendi sunt, qui *Hermanticam* Liuii lib. XXI cap. v, aut potius *Helmanticam*, vt Polybius, quem Liuius exscripsit, lib. III cap. XIV legit, huc pertrahunt, in quibus & Ludouicus Nonius cap. XXXVIII Descript. Hisp. est, & Latinus interpres Polybii posterior (nam Nicol. Perottus *Ermandicam* scripsit) *Salmanticam* clare vertens. Polybii enim oppidum, ut ipse testatur, in Vaccæis est, quod nomen etiam corrumpit Liuius; vbi & Arbucala Ptolemæo superest, quam Polybius coniunxit: Salmantica autem est in Veretonibus, vbi etiam Ptolemæus collocauit. *Mirobriga* non est illa, quam Ptolemæus e regione promontorii Barbarii, in Celticis suis, ponit, sed alia in confinio Bleticæ & Salmanticæ, quam ipsi Hispani vel Rodericopolim putant esse, aut, si hæc nimis declinat, locum inter eam & Salmanticam. Alia Bætica est in Cordubensi conuentu, Plinio *non ignobile oppidum* lib. III cap. I dicta. Est etiam *MIROBRICENSIVM MVN* C. apud Gruterum pag. 257, id est municipium Mirobrica, quo iure prædicta Ptolemæi non videtur digna: sed vtra dignior ambarum, quæ in Bætica & Lusitania orientali sunt, in tanta ambiguitate quis discernet? Regressus ab hac tripoli media inter Durium & Tagum est Ptolemæi *Capara*, Antonino *Cappara*, sed etiam in lapide apud Gruterum pag. 154 *CAPARA*, P simplici, vnde Plinii *Caperenses*: & *Augustobriga* Ptolemæi circa Mondæ amnis fontes. Est & alia Antonino *Augustobrica*, medio inter Emeritam & Toletum itinere, cis Tagum vero, an trans illum, est incertum, ipsis Hispanis dissentientibus. Trans flumen crediderim, propter pontis commoditatem in loco, qui Puente de Arcopisco vocatur. Hæc Augustobrica, quam itineris rationes tuentur, Ptolemæi alteram propinquitate suspectam facit, cui etiam numerus obest. nam & tertiam idem Ptolemæus in Pelendonibus locauit. Plinii *Augustobrigenses* lib. IV cap. XXII ad Antonianam Harduinus reducit; nos eodem inscriptionem antiquam *AB AVGVSTOBRIGA M. P. X*, apud Gruter. pag. 155 num. 9. Ad Tagum *Ruficiana* Antonini erat, XXII M. P. a Capara iuncta: Ptolemæo eadem quatuor syllabis est *ΡΕΣΙΚΑΥΑ*.

Tagum inter & Anam ab ortu solis sunt pauca huius prouinciæ memorabilia, vsque ad pontem Traiani, vbi clariora incipiunt, *Norba Casarea*, seu *Norbensis colonia*, siue Alcantara est, siue, vt Ptolemæus

Senatus statuit, remotior ab amne, de qua supra in Ponte diximus: de ad Anam *Augusta Emerita*, caput prouinciæ, emeritis militibus ab Octauiano Augusto in eam deductis. Dio. Cassius lib. LIII pag. 14. Παυσαμένην δὲ τῷ πολέμῳ τῆτι, ὁ Αὐγούστῳ τὰς μὲν ἀφελικετέρας τῶν στρατιωτῶν ἀφῆκε, καὶ πόλιν αὐτοῖς ἐν Λυσιτανίᾳ τὴν Αὐγούστῳ τιμωμένην καλεσμένην κτίσαι ἔδωκε. *Finito hoc bello, Augustus emeritos milites dimisit, urbemque eos in Lusitania, Augustam Emeritam, condere iussit.* Hæc nobilissima colonia, quam nummi & lapides collaudant. Augusti nummus, IMP. CAESAR AVGVSTVS. ex parte altera, P. CARISIVS LEG. PRO PR. EMERITA. Carisius, legatus Augusti pro prætore in Lusitania, cuius prænomen *Publius* est, uti ex hoc & alio nummo videmus; non *Titos*, ut Dio Cassius verbis modo in *Lancia* productis appellabat: nisi cum Fulv. Ursino de Famil. Rom. pag. 64 fratres Carisios sub Augusto res in Lusitania gessisse credas. Alius nummus Tiberii, DIVVS AVGVSTVS PATR, capite Augusti radiato: & in postica, COL. AVGVSTA EMERITA. Et lapis apud Gruter. pag. 13 num. 16 COL. EMERITENSIS. Emerita autem olim Turdulorum erat, quibus Strabo adscribit: post Vettonum facta, ut supra a Prudentio accepimus. Ludouicus Nonius cap. xxxi causam fert, quia Vettones Turdulis potentiores facti, illos tandem opprefferint.

Recedunt a colonia in occasum quæ in Olisiponensi itinere, Emeritam directo, memorantur, *Plagiaria*, *Budua*, *Ad septem Aras*: & tandem oppida in Ponte Tagi adscripta, *Meidubriga* & *Colarnum*, hoc ex Ptolemæi positione; illud Laurentii Andreæ Resendii, doctissimi viri, cum ratione, tum auctoritate, qui in Antonini tertio itinere ab Olisipone Emeritam, vbi Aldus, And. Schottus, P. Berthel. *Mundobrigam* legunt; ipse Antiquit. Lusitan. lib. I p. 914, antiquo forsan codice adiutus, legit *Meidobrigam*: nec sine ratione. Nam ut Oppius, Alexandrino bello aliquid rerum Hispaniarum interponens, de Cassio Longino cap. XLVIII ait: *Nec multo post, quum in Lusitania Medobregam oppidum, montemque Herminium expugnasset, quo Medobregenses confugerant, & cetera.* Iam vero montis nomen superest *Arminno*, eo fere loco, vbi *Mundobrigam* Antoninus collocavit, ad eiusque radices ruinæ urbis conspicuæ, etiam plumbi fodinæ, vnde Plinio Medobrigenses *Plumbarii* cognominati;



minati; quis ergo dubitabit, hoc tractu Medobrigam vel Meidobrigam fuisse, & in Itinerario legendam esse?

Supra Colarnum, de quo diximus, *Caurlum* est Ptolemæi, qui Plinii *Caurenſes* sunt lib. IV cap. XXII de Lusitania, quos cum *Calurnis*, tamquam finitimis, componit. A Colarno in occasum hibernum breui intervallo abest *Meribriga* Ptolemæi, *Μερύβρυα*, siue *Merobrica* Plinii, discreta ab eorundem Mirobriga, in occasum hinc remota: vtraque in Celticorum populo ex Ptolemæi descriptione. Lapides etiam *Merobrigenses* a Mirobricensibus distinguunt. Gruterus pag. 442 num. 9 ORD. MEROBRIG. Et Plinius dicto cap. XXII *Oppida memorabilia a Tago in ora, Olisipo, Salacia, Merobrica*. Sed hæc Ptolemæo non in ora maritima est; bene autem ibi eiusdem Mirobriga est, ut rursus dubitare de distinctione possis. Non insolitum quidem Plinio turbare interdum & confundere similia: sed forte aliam Merobrigam, quam infra Barbarium promontorium posuimus, ubi etiam Celticorum limes erat, respexit, ut ita suspicio erroris in Ptolemæum potius, quam in hunc recidat. *Mirobriga* autem Celticorum, ut dixi, a Ptolemæo posita modico a mari intervallo, e regione promontorii Barbarii: supra eam *Cepiana* Ptolemæi; in Palatino Cod. *Καυπιάνα*: infra ad ostium, *Catobrix* eiusdem, *Καυτόβριξ*, in Itinerario corrupte Catobriga; Resendius lib. IV scribit *Cetobriga*, quasi a cetis & captura piscium dicta. Euerſum oppidum esse ait, restare fanum peruetus, Mariæ semper virgini nunc dicatum. Durare etiam in illo litore cetaria, signino opere antiquitus fabricata, quæ nomen urbis dirutæ illustrent. Non procul hinè nouum oppidum *Setubal*, quod vulgo, etiam Nonius cap. XXXVIII, Cetobrigam esse existimant. Intus *Arcobriga* Ptolemæi, cuius nominis nobilior Celtiberorum in Tarraconensi est.

Inter Cetobrigam & Salaciam *Caciliana* sunt Antonini. Plinio *Castra Cacilia*, forte Cæcilii Metelli, quæ & originem & nomen oppido dederunt. Nobilior *Salacia*; hodie Alcacer de Sal, ut plures censent. Plinius sæpe dicto loco: *Salacia, cognominata urbs imperatoria*. Municipium fuisse prodit inscriptio vetus apud Gruter. p. 13 num. 16 FLAMINICA COL. EMERITENSIS ET MUNICIPI SALACIEN. Post flexum Anæ *Ebora* est, inter Salaciam & annem, non quidem colonia, magnis autem dignitatibus aucta.

Plinius

Plinius sæpe dicto loco: *Oppida Iuris Latii: Eboræ, quod item Liberalitas Iulia.* Confirmat lapidis inscriptio apud Gruter. pag. 489 num. 9 LIB. IVL. EBORÆ, quod quomodo legendum sit, iam Plinius indicauit, & luculentius demonstrant nummi Augusti æuoculi, cum his litteris: LIBERALITATIS IVLIAE EBORAE: & alius, LIBERALITATIS IVL. EBORAE PERM. CAES. AVG. P. quod est, *permissu Caesaris Augusti Pontificis maximi.* Et itidem alius, IVL. LIBER. IVLIA, hoc est, *Municipium Liberalitas Iulia.* Videlicet clarissimi viri Ioannis Harduini de Numm. populor. & vrbium.

In austrum inde *Pax Iulia* recedit, Plinio dicta *Pacensis colonia*; Straboni lib. III pag. 104 Περαιύσα *præue*, quod vero non dubitatur quin legendum sit *Pax Augusta*, forte quia Iulii coloniam Augustus nouis ornamentis auxit, quod nomen vero non diu hæsit, sed vetus conditoris reuocatum, & *Pax Iulia*, etiam post Augustum a Ptolemæo lib. II cap. v, & Antonino in Itinerario appellata. Contra sunt, qui separent Pacem Augustam a Pace Iulia, eamque in Bætica ad Anam ponunt, credentes Maurorum vitio linguæ illius nomen in *Badaiox* degenerasse vel *Badaxos*; cuius sententiæ præcipui patronus Genesius Sepulueda fuit, qui id Ioannem Vassum admonuit, vt hic in Catalogo Episcopatum Hispaniæ refert. Nam argumentum eius principale fuit, quod *Pacensis* Episcopus hodieque vocetur, qui Badaiosus est, non Beia in Lusitania, quæ *Pax Iulia* quondam dicta est, vt cum aliunde, tum ex multis inscriptionibus ibidem repertis manifestatur. Hanc vero sententiam doctissima ad Vassum epistola Resendius confixit, his fere vsus telis, quibus nostræ & aliorum coniungimus: quod primum *Pacensis* colonia in Lusitania fuerit, auctoribus Plinio lib. IV cap. XXII, & Paulo Leg. III Dig. de Censibus, & inscriptione vetere apud Gruterum pag. 99 num. 4 prope Eboram Oreolæ inuenta: TERMINVS IN-TER PACENS. ET EBORENS. Quod si confines fuerunt respublicæ Eborensis & Pacensis, & Eborensis in Lusitania fuit, quod nemo negat; necesse est Pacensem quoque in eadem fuisse provinciam. *Pacensis* autem nomen ciuitatis a *Pax* deductum esse quis ignorat? quam hic vel Iuliam oportet esse, vel Augustam, vel vtriusque denominationis. Iam vero *Pax Iulia* est in Lusitania, vt testes sunt Ptolemæus & Antoninus & multæ apud Resendium inscriptiones in Beia Portugalliæ, v. gr. COL. PAX IVLIA: item CURIAE PONT.

FLAM. PACIS IULIAE, quæ apud Refendium & Gruterum leguntur. Badaioi autem, quæ Pax Augusta fingitur, in Bætica et tra limitem Lusitaniz. Agnoscit Sepulueda, & contributam vulgè Augustam suam Lusitaniz, quamlibet extra illius limitem posita sit vt Metallinensis apud Plinium colonia. Sed nec ita se facile extrahat, quum incertissima contributio sit, neque si sit certior, in hac vrbe vllum eius est vestigium. Deinde cognomina *Iulia*, *Augusta* insignem coloniam arguunt, quæ si diuersarum ciuitatum sunt, & Pax Augusta Lusitaniz fuit contributa, sequitur vt ~~for~~ Romanæ coloniz in Lusitania existerint. At vero Plinii rationibus tantum *colonia sunt quinque*: & si sexta, tam illustre Augusti nomen præferens, adiecta fuerit, qui fieri potest, vt nemo post Strabonem eam memorauerit, quum Plinius, Ptolemæus, Antoninus in longe minoribus enarrandis fere nimis diligentes sint, & moleste sæpe sedulo Pax ergo Augusta Strabonis non alia est, quam Pax Iulia Ptolemæ & Antonini, aut Plinii colonia Patensis: quod Strabone auctore, Pax Augusta in Celticis fuit, quæ populus Lusitaniz inter Tagum & Anam est, & ad Turdetanos vergit: Ptolemæi Pax Iulia in Turdetanis quidem memoratur, sed extrema, seu in confinio Turdetanorum Celticorumque. Nec nomen Pacensis Episcopatus, qui nunc est Badaiofi, officit, quia fata sunt ciuitatum nota, & Pace Iulia vel euerfa, vel imminuta, episcopo in vicinam urbem tum florentiorem collata fuit, vt multis aliis euenit, seruato nomine quod olim habuerat in Lusitania. In ora maris vel aliam vel veram Merobrigam ponimus, si forte superior locus ex Ptolemæo signatus illi minus conueniat, quia Plinius *in ora* dixit positam.

Quod reliquum est spatii inter Oceanum & Anam, *Cuneus* figura dicebatur. Strabo lib. III ineunte, ubi de termino & promontorio sacro dixerat, addit καὶ δὴ καὶ προσεχὴ τὸ τοῦ χώρου τῆς λατίνης Φωνῆς καλεῖσι κύνειον, σφῆνα σημαίνον βαλλόμενοι. Et quidem adiacentem ei regionem Cuneum Latina voce appellant. Pomponius Mela lib. III cap. I *Lusitania, qua prominet, bis in semet recepto mari in tria promontoria dispergitur. Ana proximum, quia lata sede procurrens paulatim se ac sua latera fastigat, Cuneus ager dicitur: sequens Sacrum vocant: Magnum quod vltimus est. In Cuneo sunt Mirtylis, Balsa, Osonoba; in Sacro, Iacobriga, & Portus Hannibalis.* Ex quibus intelligimus, quæ oppida in Cunco fuerint, de quibus singulis postea Isaacus

Mela & Vossius ad Melam huc Liuium quoque trahit, quasi locum populi ad eas vocarit *Cuneos*, numero multitudinis, id quod ex Puteana codice accepisse refert, vbi vulgati *Cimbium* legunt lib. xxviii cap. xxvii. Sed valde dubitandum est, quia is Liuii locus, *haud procul a Gadibus abest*, Melæ autem & Strabonis Cuneus longe hinc vbi Anam est remotus. Idem Vossius improbavit, a Mela & Strabone ad figuram id nominis referri, quod corruptum putat ex Κύνης & Κύνες, *Cyneta* populi fuerint. Herodotus lib. iv cap. xlii. Ἰς ἐστὶ ἀρξάμενος ἐκ Κελτῶν, οἱ ἔρχονται πρὸς ἡλίαν δυσμέων μετὰ Κυνητῶν οἰκίσται, *Danubius oritur ex Celtis, qui ultimi ad solis occasum post Cynetas habitant.* Sed quam late hi Celtæ patent, & tamen post Cynetas ad occasum dicuntur esse? nihil inde ad Cuneum. Propius videri Κυνητικὸν Byzantii scriptoris populorum vrbiumque, qui Ἰβηρίας τόπον πλησίον Ωκεανῶ, *Hispania locum, prope Oceanum* interpretatur, vsus Herodori de Rebus Herculis auctoritate.

Oppida Cunei secundum Melam hæc sunt: A septemtrione prima est *Myrtilis*, vt ipsum scripsisse meliorum editionum constat, probat, Andr. Schotti, If. Vossii, & Iac. Gronouii: siue vt Plinius & Antoninus, *Myrtilis*. Hodie Mertola ad Anam: Vulgo *Iudea Myrtilis*, incertum quo auctore. nec Resendius de cognomine habet, qui plura lib. iv Antiquit. de Myrtili. Credo ex Ptolemei Latina versione esse, vbi post Pacem Iuliam in Græco iterum *Μυρτίνα* est, sine Myrtilis tamen nomine, quod interpretes adiecit. Sic sane in Petri Bertii præclaro opere Græcus & Latinus discrepant. *Bæta* vrbs Cunei secunda est, hodie, Resendii iudicio, Tauilla, maxima Garbiæ ciuitatum. Tertia *Ossonoba* Plinii, vel Ossonaba Ptolemei, nec diruta, cuius priscae nobilitatis exstant vestigia, præcipue in vicinis Pharl, propinquæ ciuitatis, magisque litoralis. Ita Resendius eam ducem sequimur: alii paullo longius reducunt, fere in locum *Quætes*. Strabo corrupte *Σόνναβα* pag. 99, nisi de alio ibidem loco agatur. Istra scriptura certa est, quam inscriptio antiqua apud Gruterum pag. 74 confirmat, RESP. OSSON. id est *Respublica Ossonobensis*. Sub promontorio Sacro est *Lacobriga*, Mela solo inter antiquos auctor, cuius nominis alia in Tarraconensi prouincia in Vaccæis est. De hac autem Vaseus in Episcopatum Catalogo: *Duas inuenio Lacobrigas, alteram in promontorio Sacro, quod vulgo promontorium D. Vincentii appellatur, cuius nunc ruina & antiquorum adificiorum vestigia*

gia exstant prope Iudias, Algabitanam urbem, ex vico qui Lusitanica lingua dicitur Algab. Nec Hannibalis Portum forte alius, præter Melam, memoravit, qui iuxta promontorium fuit.

Hæc de Lusitania, extrema Romanorum provincia, cuius formam reipublicæ Plinius dicto cap. XXII lib. IV cum cura delineavit. *Uniuersa, inquit, provincia diuiditur in conuentus tres, Emeritensem, Pacensem, Scalabitanum. Tota populorum XLVI. in quibus colonia sunt quinque: municipium ciuium Romanorum unum: Latii antiqui tria: stipendiaria XXXVI. Colonia, Augusta Emerita, Ana fluvio apposita; Metallinensis, Pacensis, Norbensis, Casariana cognomine. Contributa sunt in eam Castra Iulia, Castra Cacilia. Quinta est Scalabis, quæ Præsidium Iulium vocatur. Municipium ciuium Romanorum Olisipo, Felicitas Iulia cognominatum. Oppida veteris Latii, Ebora, quod item Liberalitas Iulia; & Myrtilis ac Salacia, quæ diximus. Postea ipsum non piget etiam stipendiaria oppida enumerare, quorum repetitio nunc nimia foret, quia numero plura sunt, aut provinciae omnia, præter iam laudata ob dignitates. De singulis actum, de sola Metallina colonia dicendum restat, quæ quodcum hodierna Medelin & nomine situque conueniat, quia noua vrbs Medelin, vt in tabulis exhibetur, in dextra Anæ ripa posita, siue in Lusitania fuit, cuius etiam Metallinensis colonia erat; videtur res in vado esse, nec quidquam restare difficultatis. At non adeo facilem aut expeditam hanc causam esse, doctissimi Hispanorum consentunt, qui rudera coloniae contemplati sunt oculis. Vnde est quod Sepulveda hanc coloniam contributam Lusitaniae dixit, non in ipsa vere sitam: & Resendius, inspectis ruderibus, alium & veterem alueum Anæ investigauit, quo, tamquam termino, Metallinensis in Lusitania constituitur. Non possum mihi temperare, quin quæ illi doctissimus vir L. A. Resendius ad Vasæum scripsit, illustrandæ causæ gratia, integre huc transcribam. Dixerat miratusque erat, Metallinensem coloniam in eadem Ana ripa sitam esse, quæ ad Bæticam spectat, & tamen inter quinque Lusitaniae colonias numerari. Ipse ergo vestigandæ antiquitatis causâ Metallinense oppidum deuenit, quod quum cernebat situm esse ex parte Bætica; magnopere, inquit, admirabar, basitabamque, essetne ea Metallinensis olim colonia. Inde consensa arce subiectum agrum circumspiciens, adueri longo limite depressum locum, in speciem sicci alvei, ad australe ipsius oppidi latus. Supra*

qua

quare rogati commentatores responderunt, vix paulum excreuisset amnis, redundantia illac etiam meare. E vestigio subit animam illud Horatii nostri,

- - cursum mutauit iniquum frugibus amnis,

Doctus iter melius.

Idque quum apud me pro non ambiguo iam esset, non audebam tamen adferre, donec renatam sententiam eam corroborauim. Ex eodem enim latere a medio arcis colle ad imam planiciem, brachium duplici muro ac opere fornicato ductum olim, nunc ruderibus pene obrutum, inueni, per quod ii, qui in arce essent, tecti & inuisi aquarentur. Manifestum indicium, illa parte fluxione perenni antiquitus inisse fluvium, oppidumque ipsum reuera in prouincia fuisse Lusitania, quod nunc, mutatione fluenti, Batica parua quadam est accessio. Hæc Resendius ad amicum Vassæum.

Quid vero de Metellino Antonini iudicandum, itinere a Corduba Emeritam? quod Metallinensis æque apposita Ana fuit, ut est Emerita, qui potest Metellinum XXIIM. P. ab Emerita, atque ita ab Ana abesse? Sed bene se res habet, & ex Antonini Itinerario illas Hispaniæ tabellas geographicas, quæ recto cursu amnem a Metallinensi colonia ad Emeritam deducunt, corrigendas esse videmus, & inter utramque urbem Anæ fluuium in austrum deflectendum, quod etiam in recentioribus quibusdam tabulis factum esse intelligimus. Sic bene rationes passuum millenorum Antonini constabunt, & idem oppidum sunt Metallensis colonia Plinii, Metellinum Antonini, & quod hodie visitur, Medelin vel Medelino. Vtrum vero rectius Metallinum Plinius prima vocali, an Metellinum secunda Antoninus scripserit, antequam nummus inueniatur aut lapidis antiqui inscriptio, difficile est iudicare. Metallifera enim Hispania est, & Cæcilius Metellus res præclare in illa prouincia gessit, ut ex Appiani Hispaniensi extremo constat, & Cæcilia Castra Plinii, siue Cæciliana Antonini, descripta supra, probant. Est quidem apud Reinesium Class. II num. 31 POPVLVS METELLINORVM, sed loco alieno, & inscriptione suspecta.

## PROVINCIA BAETICA.

Bætica, altera pars Vltioris Hispaniæ, sic a flumine dicta, ab incolis antiquis vel tota vel magnam partem *Turdetania*, Strabone au-

fore lib. III pag. 90, inter Anam & mare australe comprehensa est. Mediam diuidit Bætis fluvius, a quo ad Anam regio, præcipue ad orientem & Oretanos vergens BÆTVRIA separatim appellatur; inferior, quæ fretum spectat, a Bæstetanis, Bæstulis, & Turdetanis culta, nomen traxit TVRDETANIAE. Sed minus hoc tritum, quam Bæturix; & vel solius Strabonis si omnem vel plurimam sonet Bæticam regionem. Limes orientalis non omnibus æque certus, quod principes sæpe in prouincijs addendo, demendo aliquid immutauerunt. In maritimis Ptolemæo lib. II cap. IV *Bæcia*, *Bærea* vel *Baria*, post Portum Magnum & Charidemi promontorium sita, vltima est prouincia: Plinio Murgis est terminus Bæticæ, sed litoralis Murgis, non altera mediterranea Ptolemæi: sita in sinu Virgitano, inter Vrgi vel Vrce, & Baream. Ad septemtriones inter Ostigi & Castulonem, & vltius circa Sisaponem terminus constituitur ita, vt Sisapon, vel Sisapona, a Ptolemæo Tarraconensi adscribatur, ab alijs relinquantur in Bætica.

Hæc ciuitates prouinciarum, vt Plinius laudat lib. III cap. I, diuise cultu & quodam fertili ac peculiari nitore præcedit. Iuridicos conuentus habuit quatuor, Gaditanum, Cordubensem, Astigitanum, Hispalensem: colonias VIII; municipia VIII; Latio antiquitus donata XIX; libertate VI; fœdere III; stipendiaria CXX. Ex quibus & amplitudo prouinciæ, & nobilitas ciuitatum cognoscitur. Ex superiori parte, quæ longius obtenditur Lusitanix, initium enarrandi facturi sumus. Pars, Bætiæ ab altera separata, *Bæsuria* vocatur, inter Anam & Bætim comprehensa, & in duas, vt Plinius refert, partes diuisa, totidemque gentes. Celticos, qui Lusitaniam attingunt, Hispalensem conuentus: Turdulos, qui Lusitaniam & Tarraconensem accolunt, iam Cordubam petunt. Inter Anam & Bætim pars litoralis minus frequentata, nec inter vtriusque ostia Ptolemæus habet quidquam, præter obscurum nomen *Onobalifuriam*, quod corruptum est ex Plinii *Onobaæstuarium*. Hanc enim ibidem ponit eodem cap. I lib. III *Astumine Ana*, inquit, *litore Oceani*, oppidum *Onoba*, *æstuarium cognominatum*. Hanc supra; intus quodammodo *Seria*, post cognomento *Fama Iulia* ab Romanis ornata. Ibi dem Plinius: *Seria* adiicitur *Fama Iulia*, puta cognomen. Memorat & Ptolemæus, cui situm & positionem debemus. Paullo longius a mari aberat *Ilipa* Liuii (lib. XXXV cap. I) ad quam P. Scipio,

Ch. F. pro pratore Lusitanos vicit; quæ eadem & Ptolemæi *Itipula* est. *Tucci* Antonini succedit, medium inter Hispaniæ & Italiciam: sed tam clarum non est quam alterum inter Cordubam & Castulonem, de quo postea dicemus. Illustrior fama *Italica*, in qua P. Scipio, Punico bello, debilitatos milites deposuit, qui quod socium & Italici nominis erant, oppido nomen Italiciæ dederunt. Appianus Alexandrinus Bell. Hisp. pag. 463 συνάκτισε τὰς τετραυματίας ἐς πόλιν, ἣν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας Ἰταλικὴν ἐκάλεσε, milites [Scipio] vulneribus debiles in urbem compulit, quam ab Italia Italiciam nominavit. Principio municipium erat, quod constat ex nummo Augusti: MVN. ITAL. PERM. AVG. & nummo Liuiæ Augustæ MVNICIPI. ITALIC. PERM. AVGVSTI, quod itidem in nummis Tiberii, Drusi, Germanici legitur. Adi Vaillantium de Nummis Coloniæ. Post colonia facta: quod miratur imperator Hadrianus, quum meliorem iure, quam coloniæ municipia fruuntur. Gellius lib. XVI cap. XIII Sic adeo & municipia quid, & quo iure sint, quantumque a colonia differant, ignoramus: existimamusque meliore conditione esse colonias, quam municipia. De cuius opinionis tam promiscua erroribus D. Hadrianus, in oratione, quam de Italicensibus, unde ipse ortus fuit, in Senatu habuit, peritissime differuit, mirarique se ostendit, quod & ipsi Italicensēs, & quadam item alia municipia antiqua, in quibus Veientes nominat, quum suis moribus legibusque uti possent, in ius coloniarum mutare gestinerint. Nec gestiverunt modo, sed impetrarunt quoque quod concupiverant. Vetus inscriptio apud Gruter. pag. 385 COLON. ITALICENSIS IN PROV. BAETICA PRAET. Clara Augustis alumnis fuit, Traiano & Hadriano. De illo Eutropius lib. VIII cap. II. *Natus Italica in Hispania*: de hoc præter Gellium, quem modo cognouimus, Spartianus in Vita, itemque Eutropius cap. III *natus & ipse Italica in Hispania*.

Ripa Baetica Anæ habet *Serpam* & *Arucci*, vtrumque Itinerario notam, *Serpam* etiam inscriptione. Gruterus pag. 682. num. 7 ex lapide ibi reperto, FABIA PRISCA SERPENSIS. Nomen hodieque servat. Supra hæc, eadem ripa, sunt Ptolemæi *Cariana* & *Curgia*, & *Arunda* eiusdem ac Plinii: & tandem ad flexum fluminis *Badia*, nec vero hæc Ptolemæi, sed a Valerio Maximo lib. III cap. VII n. I nominata, ubi de Scipione dixit, quum oppidum *Badiam* circumfederet, quo etiam die postero potitus est. Nomen servauit



etiam Plutarchus Apophtheg. Rom. p. 144 πολιορκῶν δὲ πάλιν Βαδῖαν, *Quum urbem Barbecam obsideret.* Dubius hoc pono, *Badiam* vel *Barbiam* esse, ubi nunc est vrbs Badaios siue Badaxos; nec vero sine duce Hispano in opinionem hanc ingressus sum. Is Iacobus Degaldus est Epistola de hac re ad Benedictum Ariam Montanum, a quo, amicitiae officio, accepit Abraham Ortelius. Siue ergo aliis rationibus inductus Degaldus est, ut ita sentiret; siue tantummodo conuenientia nominis; idem tamen iuris habet, idemque praesidii, aut maius etiam, quam Genesius Sepulveda, qui Pacis Augustae illustre nomen Badaiafo vindicare conatus est. Nititur enim Maurorum deprauatione nominis, qua ex *Pax Augusta*, sit primum *Pax-angus*, deinde, transposita littera, *Badaxos* factum: heic vero sine transpositione prior pars antiqui nominis integra conseruatur. Deinde fuisse in illis partibus urbem Badiam, gemino testimonio adfirmatum fuit: *Pacem Augustam* autem separatam ab Iulia colonia vmquam existisse, nullo signo aut vestigio probari adhuc potuit. Si ergo Badaios est verus aliqua ciuitas, nec a Gothis vel Mauris primum condita, malim ad Romani belli Badiam, quae certa est, referre, quam ad dubiam aut confictam illam in Baetica Pacem Augustam. Quod nomen, quum a solo Strabone significatum sit, ubi sita illa fuerit, & quibus aliis vsa nominibus, in Lusitania abunde est expositum.

Medio situ inter Emeritam & Astigi colonias sunt multa minora, quae ordini & loco suo dare non est facillimum. Sunt autem *Iulia Contributa* Plinii, siue *Contributa* Ptolemæi, posthabito illustri cognomine, qui sedem utcumque & dubie ostendit. Inscriptio-nes tamen plures effosæ *IULIAE CONTRIB.* splendidum cognomen repetentes. Vide Harduinum ad Plinium. *Corticata* eiusdem Ptolemæi, quam inter Curgiam & Italicam media via locavit: inter Corticatam & Italicam ab occasu *Lelia* eiusdem, a C. Lælio, comite Scipionis, vicinæ Italicæ auctoris, nomen & originem trahens, etiam in nummo Lucii Cæsaris laudata hac epigraphæ *L. CAES. cum capite sine laurea*: in altera parte *LAELIA* cum spica, quæ agri circumiacentis fertilitatem & frumenti copiam significat. *Regina* Plinii & Ptolemæi, & quæ eadem ex situ est, *Regiana* Antonini, huc quoque in itinere ab Hispali Emeritam, est reponenda. Fuit ciuium Romanorum oppidum. Et *Nertobriga* cum cognomine

nomine *Concordia Iulia*, itidem Plinii ac Ptolemæi, qui inter Arundam & Reginam locat: & *Segida* Plinii, quæ eadem *Restituta Iulia* est; post quam orientem versus sub eodem flumine *Arfa* Plinii & Appiani, quam Cæpio Viriati bello, Romanis legibus subiicit: & *Sisapo*, ad quem minii præstantis fodinæ erant, Plin. lib. xxxiii cap. vii, quo & Ciceronis *Sisaponem* Philipp. ii cap. xix per adlusionem Turnebus refert in Aduersariis lib. x cap. xii. Ptolemæus autem Σισαπόνην, *Sisaponam* in prouincia Tarraconensi scribit, in cuius limite in Oretanis sita fuit. His in austrum obuertitur *Setia* Ptolemæi: *Ilurgis* eiusdem: *Vergentum* Plinii, quod *Iulii Genius*: *Artigi* Antonini in itinere a Corduba Emeritam: & in eodem inter Artigi & Cordubam, *Mellaria* Turdulorum, Cordubensis Conuentus non ignobile oppidum, ut Plinius censet, qui ei *Mirobrigam* quandam adiungit, quam Ptolemæus inter Nertobrigam & Italicam locauit, inter quam & Læpam Magnam eiusdem Ptolemæi *Spoletinum* est.

Nunc quæ in dextra Anæ ripa sunt, perlustrabimus. Inter Italicam & Cordubam est ad Bætim *Ilipa* Strabonis, quæ *Ilia* cognominatur secundum Plinium, non Italica, ut Frobenius eiecit uocula, doctis etiam hominibus persuasit, & in his quoque doctissimo viro Samueli Bocharto, qui Plinium erroris accusat, quod Ilipam & Italicam vnam urbem faciat, quas Strabo & Ptolemæus distinguant. Huius enim Læpa Magna Bocharto est eadem, quæ Ilipa Straboni, in quo certe sentit, quod res est, & æquo cælo iudicat. Error autem Plinio adfectus, qui adhuc multos tenuit, ex eo est, quod in MSS. legitur *Ilipa cognomine illa Italica*, quod pronomen, ut apparebat, tamquam superfluum eiecit Frobenius, quem plures postea sequuti sunt. Harduinus vna litterula mutata restituit *Ilipa cognomine Ilia Italica*; monitus veteri inscriptione apud Gruter. pag. 351 n. 5. IMMVNES ILIENSES ILIPONSES, qui sine cognomine pag. 246 num. 7 sunt MVNICIPIVM INLIPENSE. Cognomen autem hæc Ilipa accepisse videtur, ut ab aliis ciuitatibus distinguatur, quia plures in Bætica & Hispania Carthaginienſi vrbes sunt eiusdem nominis, quod acute Bochartus ex Punica lingua, quasi *מלכא מלכא* *celſa plaga* deducit, Geogr. S. Part. ii lib. i cap. xxiv.

Post Ilipam Iliam est vrbs clarissima *Corduba*, in eadem ripa, Marcelli opus, ut Strabo prodit, sed cuius? incertum. Vaso vi-

detur Marcelli illius, qui cum Caesaris & Pompeii bello interfuit quod Cordubæ ante illud tempus nulla fiat mentio. Mauretianum cap. XIX priorem, quod Strabo eam πρώτη ἀποικία, *primam coloniam* vocat, quam Romam ἔπειλαν, *miserunt in loca illa*. Etiam Silius lib. III v. 401 Cordubæ in secundo Punico bello meminit,

*Nec decus aurifera cessavit Corduba terra.*

Colonia Corduba, *Patricia* cognominata, quod Plinius tradit, & confirmant inscriptiones. Gruterus pag. 323 num. 12

VALERIAE C. F. ATINAE  
TVCCITANAE SACERDOTI  
COLONIAE PATRICIAE  
CORDVBENSIS.

Nummus Augusti ævo in corona quernæ. COLONIA PATRICIA  
Eius coloni absolute *Patricienfes* dicti. Gruterus pag. 460 num. 10  
PTRAMVS II VIR PATRICIENSIS. Cognominis causam re-  
velavit Strabo lib. III pag. 97 ἀκησαν ἐξαρχῆς Ῥωμαίων τε καὶ τῶν ἐπὶ  
χωρίων ἐπίλοιποι ἄνδρες, *inhabitarunt* [Cordubam] *initio electi Roma-*  
*porum & indigenarum viri*, atque ita a conditu coloniae nobilium fui-  
& patriciorum. Ciceronis ætate iamdum studiis litterarum fui-  
dedita, quamvis ut solent initia, non admodum feliciter, ut Cordu-  
bæ nati poetæ probant, quos pro Archia poeta cap. X dicit *pinga-*  
*quiddam atque peregrinum sonare*: breui post feracissima ingeniorum  
facta, ut ambo Senecæ & Lucanus exemplo sunt illustrissimo. Ma-  
tialis lib. I epigram. LXII

*Duosque Senecas, unicumque Lucanum  
Facunda loquitur Corduba.*

In proxima aduersi fluminis ripa fuit *Calpurniana* Ptolemæi & Anto-  
nini, distans a Corduba M. P. XXV. Inde Illiturgi, fere in loco Andu-  
xar, Plinio & Liuiio commemoratum: tum *Offigi*, ut Plinius ait, cir-  
ca flumen ipsum, cognominatum *Lacomicum*, siue ut in MSS. est *La-*  
*tonium*: civitas *Offigitania* dicta apud eundem. Finis heic Bæticæ  
fuit, quod Plinii verba significant dicto lib. III cap. I de Bætici flumi-  
dicentis: *Bætica primum ab Offigitania infusus, amæno blandus alui-*  
*crebris dextra lauaque accolitur oppidis*. Ergo ultra Offigitaniam  
mnis ille extra Bæticiam fluit, id est in Tarracoenensium.

Altera pars prouinciæ, quæ inter mare & Bætici est, ab solis oc-  
casu habet fluminis Bætici ostia. nam duobus olim effundebatur

se

sed alterum postea oblitum fuit. Inter ostia tamquam in insula fertur celebris vrbs *Tartessus* fuisse. Strabo lib. III pag. 192, *Δυσὶν δὲ ὑστὶν ἐκβαλὼν τῷ ποταμῷ, πάλιν ἐν τῷ μεταξὺ χωρὶ κατοικηθῆναι πρότερόν φασιν, ἣν καλεῖσθαι Ταρτησσόν, Quam Batia duobus ostiis in mare exeat, aiunt olim in medio horum urbem fuisse, appellatum Tartesium.* Addit regionem *Ταρτεσσίδα*, *Tartessidem* vocatam fuisse. Pomponius Mela lib. II cap. VI: *Sinus ultra est, in eoque Carteia, ut quidam putant, aliquando Tartessus.* Sed hic de alio situ loquitur, quo Carteia est proxima monti Calpæ ad fretum: atque sic etiam multis eadem Carteia & Tartessus, quod aliis plerisque secus videtur. Sed non infrequens antiquis Carteiæ, Tartessi, Gadum nomina permiscere, quod doctissimi etiam viri Salmasius atque Bochartus queruntur, quia non parum obscuritatis peperit. Quoquo modo autem se vrbs Tartessus habuit, illius nomen poetis extremi occidentis plagam significat. Silius III vers. 399

*Tartessos stabulanti conscia Phæbo:*

& lib. VI principio idem:

*Iam Tartessiacos quos soluerat equosque Titan  
In noctem diffusus equos, iungebat Eois  
Litoribus.*

Et Ovidius Metamorphos. lib. XIV. vers. 416

*Presserat occiduis Tartessia litora Phæbus.*

Ab ostiis proxima sunt *Gades*, insula Græcis *Γάδουρα*, ut Punice est, appellata, cum frequenti oppido eiusdem nominis. Solinus cap. XXIII de Hispania: *In capite Batia, ubi extremus est noti orbis terminus insula a continenti septingentis passibus separatur, quam Tyrii, a Rubra profecti mari, Erythraam, Pæni lingua sua, Gadir, id est septem nominarunt.* גָּדִיר enim sepimentum est. Ex Plinii lib. IV extremo hausit, qui eadem de nomine, de conditoribus, de freti angusto spatio narravit. Veteres crediderunt, ut Scylacis Periplo est, *δύο νήσους Γάδουρα*, binas insulas *Gades*, sed unam oppidum habere. Altera est quam Erythiam Strabo vocat, exiguam & proximam Gadibus, quæ vero difficulter hodie ostenditur. Tam propinqua ergo continenti, & tanto cum Hispaniæ commercio quum sit; non cum insulis narramus, sed quasi continenti cohiæreat, cum ceteris partibus, quæ in continente sunt, exponimus. Pergit Plinius: *Habet oppidum ciuium Romanorum, quod appellatur Augusta vrbs Iulia Gaditana.* Ve-

tus inscriptio, Gadibus reperta apud Gruter. pag. 358 num. 4 M V N. A V G. G A D. Etiam conuentum Iuridicum habuit, vt adiacentes populi ibidem ius peterent, ut supra ex Plinio cognouimus. Creuit sub Romanis, nouam urbem Balbo Gaditano, consulari viro, adstruente. Hanc *viā*, *Nouam* appellauerunt; *vt*ramque *διδυμν*, *Geminam*, vt apud Strabonem est lib. III pag. 116.

Proxima est Perza Gaditanorum, parua regio, quam Gaditani in continente possederunt. Heic *Μενεσθεί* portus erat, ὁ Μενεθείως καλέμενος λιμὴν Straboni pag. 96, qui ibi & *μαντείον τῷ Μενεθείῳ*, oraculum *Μενεσθεί* ponit. Ptolemæus quoque portum laudauit. Plinio non plane eodem, at propinquo loco *Portus Basippo* est, & oppidum *Basippo* Gaditani conuentus, quæ videtur *Carteia* Liuii esse extra fretum & columnas posita. Libro enim XXVIII cap. xxx, *Lalius*, inquit, *fretum in Oceanum euectus ad Carteiam classe accessit. Urbs ea in ore Oceani sita est, ubi primum faucibus angustis panditur mare.* Diligens descriptio, nec vero ab aliis vrbs eo loco obseruata quam Gades, Liuius alibi suo nomine appellatæ; aut inter Gades & fretum, quam *Basippo* seu *Besippo*, quod præter Plinium dicto loco etiam Pomponius Mela lib. II cap. VI extremo memorauit: & ultra illam *Iunonis promontorium* & templum eiusdem Melæ & Ptolemæi. Rauennas anonymus lib. IV postquam cap. XLIII extremo oppida fretum apposita recensuerat vsque Mellariam & Balonem, pergit cap. XLIII, *Item super fretum Septem sunt ciuitates, id est Bepsipon.* Nemo non videt, *Basipponem* Melæ, Plinii, Ptolemæi, Antonini, voluisse dicere. Hanc autem post Balonem & Mellariam, quas in extrema freti ora ponit, *super fretum*, id est extra fretum in Oceani ora primam collocauit, cuius nomen ridicule *ἐπτάπολις*, *septem ciuitates* interpretatur. Aliam heic pro Liuii *Carteiam* non inuenio, isque sequutus veterum morem, quo *Carteia*, *Tartessus* & *Gades*, in extrema occidentis vrbe notanda ab imperitis confundebantur. Alii omnes *Carteiam* cum *Calpe* coniungunt, Mela, Plinius, Ptolemæus, Antoninus, Rauennas.

Patria Melæ in his oris fuit, vnde confidas eum minus in ora freti errare, quam in progressu ab ortu in occasum delineauit. Dixerat de Calpe: pergit, *Sinus ultra est, in eoque Carteia, vt quidam putant, & quam transuecti ex Africa Phœnices habitant, aliquando Tartessos: atque vnde nos sumus Tingitana. Tum Mellaria, & Belo & Besippo,*

*sippo, usque ad Iunonis promontorium oram freti occupat.* In plerisque Ptolemæus consentit. it contra ab occasu in ortum, & a Menesthei portu Iunonis promontorium ponit, *ἡ Φ' ἔστι πρὸς ἑμὸς, unde initium freti sit*: tum est Bælon fluvius & oppidum, Menralia, (scribe Mellaria,) Transducta, Barbesola, Carteia, Calpe mons. Isaac Vossius *Barbesolam* abundare putat, & ad flumen cognomine extra fretum, in oram maris Iberici, reducendam. Non recens vero irrepsit, quia Marcianus Heracleota, qui Ptolemæum presse Periplo sequutus est, illam Barbesolam etiam legit. Antonini Itinerarium post Calpen Carteiam, Portum Album habet, deinde Mellariam, tum Bælonem Claudiam, & tandem Bæsipponem. Rauennas geographus hoc ordine: Cartegia, (*Carteia*) Transducta, Cetraria, Mellaria, Bælone, Bepsipon siue Bæsippon. E quibus apparet plenissime Pomponium, ut in his oris natum, scripsisse, cuius ductum in ordinanda ora freti ut sequamur, omnino æquum esse putamus, quod peritiorem eius regionis vix inueniemus.

Itaque post Bæsipponem ad initium freti ex Oceano excurrentis *Balo, Balon, vel Belo* fuit, ad flumen eiusdem nominis, *Claudia* apud Antoninum cognominata, unde breuissimus traiectus in Tingin Africæ, Strabone obseruante pag. 96. Tum *Mellaria*, alia ab illa, quæ in Bæturia fuit, Ptolemæo *Μεγαλία* corrupte in nostris libris: quod haud dubie *Μεγλαρία* fuit, ut Heracleota pag. 70 excerptis, unde ceteri omnes, euphoniæ rationem habentes, *Mellaria*. Hanc proxime consequitur Melæ patria, siue *Tingentera*, siue *Tingi Cetraria* appellanda, de quo postea differemus. Inde, si non eadem, *Transducta* fuit, in quam Phœnices ex Africa transuecti: de cuius nomine & auctore post paullo pluribus dicemus. Denique Carteia cum Calpe est, indeque initium Interni maris. Marcianus Heracleota dicto loco pag. 70 *Ἀπὸ Κάλπης τῆ ὄρος καὶ σήλης, ἥτις ἐστὶν ἐν ἀρχῇ τῆς ἐντὸς θαλάσσης, αὐτὴν ὄρος καὶ στήλη, quæ est in initio maris interni.* Unde suppleri forsan Ptolemæus potest qui mutilus, ut videtur, *Κάλπη ὄρος καὶ στήλη τῆς ἐντὸς θαλάσσης.* Et Plinius Calpen extremum freti facit iuxta mare mediterraneum, hoc ordine, quæ diximus, lib. III cap. I enarrans: *Promontorium Iunonis, Portus Bæsippo. Oppida: Balon, Mellaria: fretum ex Atlantico mari. Carteia, Tartessos a Gracis dicta. Mons Calpe. Dein litore interno oppidum Barbesula cum fluuio.*

De Calpe est quod dubitant eruditi. Plinius enim, Ptolemaeus, Marcianus Heracleotā montem, ὄρος nude appellant, & Mela tantum vt montem, & pæne totum prominentem in mare, describit: nec aliud oppidum iuxta eum, quam Carteiam agnoscunt. Quæ caussa fuit, vt Casaubonus & Bochartus, principes ingenii atque doctrinæ, in Strabone pro vrbe κάλη legendum Καρτεία censuerint. Sub initium enim libri III Strabo, postquam Calpen montem & columnam descripserat, addidit, πρὸς αὐτὸ κάλη πόλις ἐν τετταράκοντα σταδίους ἀξιάλογος καὶ παλαιά, ναύσταθμὸν ποτε γενομένη τῶν Ἰβηρῶν, *Iuxta eum* [montem] *vrbs Calpe a quadraginta stadiis est memorabilis & vetusta, nauale quondam Hispanorum.* Heic censent duumuii illi, Καρτεία πόλις scribendum esse. At nulla correctione Strabonem indigere, alii summi & illustres viri obseruarunt, Ezechiel Spanhemius de Præstant. & Vsu Numism. pag. 766, & Henricus Noris Cenotaph. Pisan. pag. 207. Ex nummo enim augustæ Christinæ Suevicæ inscriptionem non dubitandam proferunt C. I. CALPE, id est, *colonia Iulia Calpe.* Accedit non parui momenti argumentum ex Nicolai Damasceni libello de Institutione Augusti, quem cum excerptis aliis Henricus Valesius vulgavit, pag. 482, Ἀφίκετο δὲ εἰς Ἰβηρίαν πρὸς Καίσαρα περὶ πόλιν κάλην, *Adsequutus tandem est* [Octavius] *Cæsarem circa urbem Calpiam.* Plures ergo ad fretum vrbes exstiterunt opportunitate loci ad habitandum inuitante. Aut ita sentiendum est fortasse, ipsam urbem Carteiam, quod iuxta promontorium Calpen fuit, fuisse etiam *Calpen & Calpiam* appellatam, quemadmodum idcirco Antonini Itinerario, a Malaca Gades itinere coniunguntur, vt vna vrbs *Calpecarteia.* Sic nihil mutandum in Strabone, qui & alibi eodem libro pag. 124 Carteiæ nomen vsurpauit: & vna nummo laudato & Nicolao Damasceno sua auctoritas stabit, nec coloniæ & ciuitates in angusto loco coaceruantur. Sed nihil adfirmamus, cuique integrum, vtram sententiam sequatur, relinquentes.

A Calpe ad patriam Pomponii Melæ reuertendum est, & de nomine eius despicendum. Mela vbi dixit, *atque vnde nos sumus;* sequitur in manu exaratis libris, *Cingenteratum*, vel *Tingenteratum*, vel *Tingenteria tum;* vel *ingenteratum.* Liberior Isaacus Vossius, vestigia Rauennatis sequutus, legit: *atque vnde nos sumus, Tingi Cetrariam.* quia anonymus ille semibarbarus scripsit, vt supra vidimus,

mus, hoc ordine: *Cartegia, Transducta, Cetraria, Melaria, Balone*; ex quibus leue est Carteiam, Cetrariam, Mellariam, Bælonem, antiqua nomina restituere. Sed quod Cetrariæ nomen a manuscriptis recedit, vir clarissimus Iacobus Gronouius, vnice membranarum ductum sequutus, expressit, *atque vnde nos sumus, Tingentera. Tum Mellaria, & reliqua.* Quicumque locus Tingentera fuit, obscuriorem fuisse & forte vicum necesse est, latitaturum obliuione, nisi, quem genuerat, Pomponius leuiter indicasset. Isäaco Vossio, Henrico Norisio, Io. Vaillantio, quos honoris caussa nominamus, hæc Tingi Cetraria siue Tingentera est ipsa Iulia Traducta: diuersæ & distinguendæ sunt Iacobo Gronouio. Lis e grammatica distinctione pendet, prout grauius, leuiusue post Melæ verba, *Phænices habitant, velis incidere.*

Maior concertatio de ipsa *Iulia Traducta* est. Sunt Augusti nummi & Caii Luciique Cæsarum, quibus expressum singulis est IUL. TRAD. hoc est, *Iulia Traducta*, quæ eadem est & *Transducta* Ptolemæi & Rauennatis, & Strabonis *Iulia Iozæ* libro III post principium. Nam τινι participium egressa sonat, idem videlicet quod *traducta*. Originem his verbis idem Strabo reuelauit: Ἦν δὲ καὶ Ζέλης τῆς Τίγγιος ἀσυγείτων, ἀλλὰ μετώκισαν αὐτὴν εἰς τὴν περὶαν Ρωμαῖοι, καὶ ἐκ τῆς Τίγγιος περσλαβόντες τῷ αὐτῷ, ἐπέμψαν δὲ καὶ παρ' ἐαυτῶν ἐποίκους, καὶ ὠνόμασαν Ἰελίαν Ἰοζαν τὴν πόλιν. Hoc est: *Fuit & Zeles vicina Tingi vrbs [in Mauritania:] sed eam Romani in oppositam [transfretanam] transtulerunt, additisque a Tingi nonnullis, colonos alios ipsi ex Italia miserunt, vrbiq; nomen Iulie Iozæ indiderunt.* Non ipsi hoc nomen Romani dederunt, sed Tingitani & Zelitani suæ linguæ nomine Romanum *Traducta*, quod in nummis est, reddidere. De cetrariis cohortibus, ab Iulio Cæsare Tingin traductis, indeque reductis in Bæticam, res dubia & incerta est, quia Pompeium illæ sequutæ fuerant, *Cæsari. Civ. B. cap. xxxix*; nec ornari a Cæsare potuerunt, præsertim eo tempore, quo de præmio suis militibus tribuendo nondum cogitauerat. Plinius etiam in Africa *Traductam Iuliam Tingin* habet, sed a Claudio traductam, in quæ multis notatur, quasi Mauretaniæ attribuat quod debetur Bæticæ: etiam Claudio, quod C. Iulio Cæsari. nam & Augusti & Cæsarum fratrum Caii atque Lucii nummos iam tum nomen Iuliæ Traductæ, longe ante Claudii tempora præferre. Plinium Ioannes Hardui-



nus, vt in ceteris mirifice ornauit, ita quoque hanc caussam eius suscepit defendendam, Emend. i libri v. Iulium Tingitanos in Bæticam traduxisse censet, & id nummos laudatos loqui: postea Claudium, quum prouincias in Mauretania constitueret, colonos illos reduxisse Tingin, pristinae iis Iuliae Traductae nomine seruato, nouo non imposito. Hinc esse quod Plinius, quum Bæticae oram, quam pro prætore rexerat & exploratam habebat, in geographica sua historia enarraret, *Traducta* nullam rationem habuerit, quæ tum nulla esset, aut exigua *admodum*: in Africa vero, quo transferat, eam omnino commemorauit. Speciosa ratio, sed cui id idolum obest, quod Ptolemæus, Heracleota Marcianus, & Rauennas anonymus *Transducta* mentionem post Plinium etiam non prætermittendam putauerunt. Atque hæc Bastetanorum, a Gadibus ad Calpen ex Strabonis dispositione habitantium, ora maritima: inde quæ reliqua est, vsque ad Tarraconensis terminum prosequemur.

Post Calpen promontorium Ptolemæo prima sunt ostia amnis *Barbesula*: Plinio oppidum *Barbesula* cum fluuio huius nominis: Melæ *Barbesul*, itidem oppidum. Colonia fuit. Nummus Galbæ e Golzii thesauro, etiam ab Harduino commendatus, COL. BARBESVLA LEG. XVIII. Eodem tractu Antonino sunt *Barbariana* & *Cilniana*. Deinde *Salduba*. Melæ & Plinii; post eam *Suel* eorumdem & Antonini. Inscriptione veteri, Fuengirolæ, quæ in loco Suelis est, reperta, quam clarissimi viri, Thomas Reinesius classe i num. 99, & Iacobus Sponius Miscell. erud. Antiq. p. 189 exhibuerunt, legitur IN MUNICIPIO SVELITANO. Tum sequitur *Malaca* cum fluuio, *fæderatorum*, vt Plinius lib. III cap. I cognominat. quam etiam hoc situ Mela, Ptolemæus, Antoninus posuerunt. Punica Straboni colonia atque emporium: dicta a *ἡβη sal*, quia *ταρχίας ἔχει μεγάλας*, multa *salsamenta* habet, quod idem adnotauit, qui etiam tantum a Calpe abesse tradit, quantum hæc abest a Gadibus. *Menoba* sequitur, siue *Menoba*, (praue Ptolemæus *Manoba*) quod Mela, Plinius, Antoninus ponunt: inde *Ex*, *Sex*, *Sexi* vel *Sexti* [varie enim scribitur] cum cognomento *Firmi Iulii* apud Plinium. Sine sibilo Mela & Strabo scripserunt, ille *Ex*, hic pag. 108 *Ἐξίτανων πόλις, ἐξ ἧς καὶ ταρχίη ἐπωνύμως λέγεται*, hoc est, vt Latinus interpres scripsit, *Exitanorum* vrbs, unde *salsamenti* *Exitanis* nomen. Quod *ἔξ* cum adspiratione *sex* Latinis est, hi *Sex*, *Sexi* aut

aut simili modo exprefferunt: Antoninus *Sexitanum*: Plinius, vt dictum, *Sexti Firmum*, cognomine *Iulium*. Hinc post *Salambinam* Plinii ac Ptolemæi in hoc litore est *Abdera*, Stephano Ἀβδηρα, Straboni Ἀυδηρα, Ptolemæo Ἀβδαρα, sed in nummo Tiberii ABDE RA Latinis litteris, quæ arguunt Hispanicæ Abderæ nummum esse, non illius, quæ fuit in Thracia, cuius nomismata inscripta Græce sunt. Fuit ipsa quoque Φοινίκων κτίσμα *Carthaginienſium opus*, vt Strabo iudicauit. Alia aliis hodie ciuitas videtur; illustrissimo viro Petro de Marca, Almeria. Ex modico interuallo abest Portus Magnus Ptolemæi: vnde in recessu maris Charidemi promontorium distat, & tandem in Virgitano sinu *Baria* siue *Barea*, βαρεία πόλις, quæ vltima Bætici Ptolemæo est, sicut Plinio *Murgis Bætici finis*, & initium Tarraconensis. Est enim proxima post Baream, vt limes per alterutram ductus Bætici prouinciam a Tarraconensi exiguo discrepantia distinguat.

Ex ora maritima introrsum progredimur, & quod mediterraneum a mari ad Bætici fuit, perlustramus. Ad ostium oblimatum Bætici supra Gades insulam *Aſta* est, quæ *regia* dicitur auctore Plinio, a *Gaditano portu* sedecim M. P. remota, vt Antoninus tradit; etiam colonia, vt Pomponius lib. III cap. I: ad æstuarium sita, quod Ptolemæo est ἡ κατὰ Ἀσαν εἰχυσις lib. II cap. IV. Inter ostia Bætici (nunc VIII M. P. ab amne, postquam alterum ostium oblimatum est) *Nebrissa* erat, cognomine *Veneria*, Plinio laudante, nunc *Lebrixa*. Nummus Claudii Imperatoris teste P. Ligorio COLONIA VENEREA NABRISSA AVGVSTA. Inde *Vgia* Antonini, & *Oripo* in itinere ad Hispalim iuxta flumen Bætici: & ipsa tandem *Hispalis*, vetus emporium, nauigabili amne adhuc ex mari onerarias naves ferente, & inde ad Cordubam lembos fluuiales, quod diligentissime Strabo adnotavit. *Colonia Romulensis* dicta apud Plinium, quod nummi Iuliæ Augustæ & Germanici confirmant, signati GOL. ROM. PERM. DIVI AVG. *Colonea Romulea permisso diui Augusti*. Vetus inscriptio in foro Hispalensi apud Gruterum pag. 257 num. 12 sub Aurelio Vero: QVI IVLIAE RVMVLEAE NEGOCIANTES, quod scriptum pro *Romulea* vt in nummis est. Et tribus syllabis *Romula*, inscriptione alia Hispalensi eiusdem ætatis apud Reinesii. class. III, 26 SCAPHARII QVI ROMVLAE NEGOTIANTRV. Habuit etiam Iuridicum conuentum, vt supra ex Plinio ad-

notauimus. Hodie dicitur Seuille. Vltior, prope *Singulis* confluente, *Obucula* Ptolemæi & Antonini, in itinere ab Hispali Cordubam, eadem *Obulcula* Plinii: cum qua is *Oringin* coniungit, quæ Ambrosio Morali *Oringis* Liuii est lib. xxviii cap. iiii. *Scipio*, inquit, *L. Scipionem fratrem ad oppugnandam opulentissimam in iis locis urbem (Oringin barbari appellabant) mittit.*

Supra fretum *Munda* est, ad quam Cæsar Pompeii filios vicit, in belli illius historia sæpe numero memorata. Lucanus lib. i vers. 40

*Vltima funesta concurrant prælia Munda.*

Inde, in occasum paullo, *Saguntia* Plinii & Ptolemæi, siue *Segontia*: in ortum *Salduba* oppidum; & fluuius: & Bætım versus *Vrsô*, *Orsô*, siue *Vrfaon*, vt Hirtius scripsit. Gruterus pag. 259 num. 2 RESP. VRSONENSIVM. Plinius cognomen addit: *Vrsô*, quæ *Genua Vrbano*. Nec procul *Astubi* distabat, *Claritas Iulia* cognominata, quod etiam Plinius narravit: inter quæ, vt idem notat, *Munda* fuit, quod laxo situ capiendum. Ad dextrum latus *Ostippo* Plinii & Antonini, itinere a Gadibus Cordubam: & *Singili*, Plinii, quæ Antonini videtur *Antiquaria* esse, nunc *Antequera*. Inscriptio ibi reperta apud Gruterum pag. 437 num 4.

GALLO MAXVMIANO

PROC. AVGG.

ORDO SINGILIENSIVM OB

MVNICIPIVM DIVTINA

BARBARORVM OBSIDIONE

LIBERATVM.

Et alia itidem *Antiquariæ* reperta, pag. 395 num. 7

ORDO M. LIB. SING.

Sequitur ad Singulim fluuium, Bætım versus ruentem, *Astigi*, colonia & conuentus iuridicus. Plinius sæpe dicto lib. iiii cap. i *Singulis fluuius in Bætin, quo dictum est ordine irrumpens, Astigitanam coloniam adluit, cognomine Augustam Firmam, ab ea nauigabilis.* Hodie *Ecy*, inter Hispalim & Cordubam, quo itinere fere medio etiam Antoninus *Astigi* posuit. Inscriptio apud Gruterum pag. 101 num. 8 COL. AVG. FIRM. Et alia apud Mart. de Roa in Hist. Astig. COL. IVL. AVG. FIR. Nummus Augusti huc referendus videtur COL. AST. AVGVSTA in scriptus, quem vir clarissimus Io. Vaillantius de Nummis

mis Coloniarum libro pag. 14 mauult ad Asturicam coloniam reductum. Hinc *Vlia* non procul abest, ab Hirtio, Dione & Mela *Vlla* dicta, nisi scribarum is lapsus est. Veram scripturam nummus prodit a Spanhemio, illustri viro, pag. 901 productus, in quo est *VLIA*: & inscriptio vetus apud Gruterum pag. 271 num. I ORDO REIP. VLIENSIVM. Sed *Attegua* Dionis lib. XLIII, siue *Ategua*, vt ab Hirtio Hispaniensi bello scribitur, ambigui situs apud ipsos Hispanos est. Quidam in via ponunt ab Antiquaria Hispalim: alii prope Alcala Real, quod veri similis videtur, quia *flumen Salsum* in propinquo fuit, notante Hirtio cap. VII, quod & Salado est, aut proximum aliquod, in Singulim a dextra se infundens. Eodem situ vrbs *Vcubis* fuit, inter quam & Ateguam Pompeius castra constituit trans flumen Salsum, liberaturus Ateguam obsidione Cæsaris. Prope Cordubam ad Batin erat *Ianus Augustus*, tribus inscriptionibus, quæ Cordubæ exstant, & a Grutero p. 153 exhibentur memoratus, A BAETE ET IANO AVGVSTO AD OCEANVM: & altera, AB IANO AVGVSTO QVI EST AD BAETEM, VSQVE AD OCEANVM; & sic etiam tertia.

Post Cordubam in altera ripa *Ataxi* fuit, ortum hibernum versus, municipium Romanum, cuius vetus inscriptio mentionem facit apud Gruterum pag. 432 num. 7 IN MVNIFICIO FLAVIO AXATITANO. Inde *Epora* succedit, elemento P ab Epora Lusitanix distincta. Eodem loco inscriptio reperta, quam Gruterus pag. 499 præbet, RES PVBL. EPORENSIS. Et alia pag. 162 num. 5 EPORENSI MVNIFICIO. Plura pag. 105 leguntur. Nunc Montori dicta, XXVIII M. P. a Corduba distat, vt itinere Antonini est a Corduba Castulonem. Aut eadem fuit, aut vicina *Ripepora* Plinii, quasi in ripa *Epora*. Et *Illurco* illa regione fuit, distincta ab Ilurgi & Illiturgi; etiam ab Ilorci, nunc Lorca in Murciæ regno; quemadmodum & Plinius distinxit. Inscripção antiqua apud Gruterum pag. 406 ad Pontem *Pinorum*, DECRETO ORDINIS ILLVRCONENSIS. Non minus *Obulco* Plinii, siue *Obulcum* Ptolemæi, cum *Pontiscensis* cognomine huc pertinet. Plinius III cap. I, postquam de *Sitia* huius regionis dixerat, quæ Ptolemæi Σέρια est, ait: Ε XIV M. passuum remotum in mediterraneo Obulco, quod Pontiscense appellatur. Apud Gruterum pag. 105 num 12 FLAMEN II VIR MVNIFICI PONTIFICIS. Et pag. 458, n. 5 ORDO PONTIFICI-

TIFICIENSIS OBVLCONENSIS. Clarissimus vir Andreas Morellius ex Schvvarzburgico thesauro nummum Tabula xxvi ostendit, vna parte barbaris Hispanorum litteris cum spica vbertatis signo; altera Latinis OBVLCO signatum. Porcuna esse inter Cordubam & Ienam videtur, propter plures huius nominis inscriptiones ibidem inuentas. Adiacet *Vrgao*, Plinii & Antonini, quæ & *Alba* eodem Secundo auctore: plene *Alba Vrgaon*. Gruterus pag. 234 num. 6 inscriptione Lucio Cæsari, Augusti filio, dicata: MVNICIPIVM ALBENSE VRGAONENSE. Et pag. 249 n. 3 MVNIC. ALBENGENSE VRGAVONEN. ex æuo Hadriani. Eodem tractu *Ilipula Magna* Ptolemæi, siue *Ilipula* Plinii, *Laus* cognominata, in loco fere vrbis regiæ, vt multi putant, Granadæ fuit. *Tucci* quoque Plinii, quæ *Augusta Gemella* cognominatur, huius regionis. Ptolemæo lib. II cap. IV Τέκκι, Appiano iam tum Viriati bello Γέμελλα simpliciter, pag. 496, sed anticipando dicta est, quia Gemellæ aut Geminæ legionis nomen ex Cæsarum fuit temporibus, ideoque nostra alibi non simpliciter *Gemella*, sed *Gemella Augusta* vocitata. Plinii testimonium inscriptio antiqua iuuat apud Gruterum pag. 323 num. 12 FLAMINICA COLONIAE AVG. GEMELLAE TVCCITANAE. Hispanorum opinione hodie Martos inter Cordubam & Giennum siue Ienam est.

Ad *Iliberi* reflectamus, de quo Plinius, *Iliberi*, quod *Liberini*, quasi vtroque nomine appellatum. Dicitur & *Eliberi*: Ptolemæo Ἰλιβερῆς eique vltima Turdulorum. Huius concilium Eliberitanum siue Eliberitanum fuit: non alterius in Ruscinonensi agro, quod Mariana lib. IV cap. xvi Hist. Hispan. & Petrus de Marca Hispan. lib. I cap. vi probauerunt. Duabus leucis a Granada a fuit, vt Vassæus tradit: olim diruta, nominis tamen nobilitatem seruans. Ad *Sacilim* reuocor, Plinio *Sacili*, tamquam Ἰκλιτον: Ptolemæo Σακίλις, *Sacilis*, quam formam nummus a Golzio descriptus probat, MVN. SACILIS. Inter *Sacilim* & *Iliberim* Ptolemæus *Lacippo* ponit, cuius nominis Plinius inter Barbesulam & Bæsipponem habet. Adeo incerta & turbata multa sunt, ideoque cetera vel obscura, vel ignoti situs, prætermittimus. Si scire cupis, lege Plinium & Ptolemæum. Sunt enim eius generis pleraque, vt certo loco vix adscribi possint, quo etiam Strabonis γνωριμωτάτη Κορίνθωσις, notissima vrbis *Conistoris* pertinet, quam ait in Celticis sitam

pag. 97: Appianus autem pag. 484 in Cuneis Κουνίσσῳ γινέλει μεγάλην, *Cunissorgin urbem magnam* laudat, quam Lusitaniz fuisse non dubitamus, quia in illius angulo australi & promontorium Cuneum, & ager Cuneus situs fuit. Hanc & Strabonis Conistorfin eandem esse videtur: an vero eadem etiam sit Liuii *Anitorgis* lib. xxv cap. xxxii, non desit forsan cur dubitemus.

Supereſt antequam in prouinciam Tarraconensem procedamus, vt de *Batis* amnis nomine, quod varie inclinatur, & de montibus illius prouinciæ nobilioribus pauca adiiciantur. Amnis in Tarraconensis prouinciæ Tugienſi saltu, vt Plinius refert, exoritur, valde proum ad fidem qui *Batis* & *Bates* dicitur: illa vulgaris est, hæc forma insolens & rara. Silius lib. III vers. 405

*Palladio Bates umbratus cornua ramo.*

Rarissime sine diphthongo *Betis*: atque sic BETICA semel forsan in inscriptione Gruter. pag. 168 num. 4, VICE SACRA BETICAM GVBERN. ex Antoninorum sæculo. Vnde corripienti licentiam poetæ quidam sumserunt, quasi fracta diphthongo & diminuta. Paullinus Nolanus Carm. x ad Ausonium vers. 236

*Qua Betis Oceanum, Tyrrhenumque augeſ Hiberus.*

Græci Βαῦτις, quos quarto casu plerique imitantur *Batin* flectentes, non tantum poetæ, vt Martialis lib. IX epigram. LXII

*Qua diues placidum Corduba Batin amet:*

& Statius Genethliaco Lucani lib. II Silv. VII vers. 34

*Graio nobilior Melete Batis.*

*Batin Mantua prouocare noli;*

verum etiam Plinius lib. III cap. I *Singulis fluuius in Batin irrumpeſ.* Hirtius tamen Latino ore *Batim* dixit, non tantum Hispanienſi bello, sed Alexandrino etiam, vbi de rebus vna agit Hispanicis: & Liuius lib. xxviii cap. xxx bis, *ad Batim fluuium.* Ex altera forma *Bates*, quarto casu *Batem* supra inscriptione de Iano Augusto vidimus, vnde sextus etiam ibidem casus *Bate* legitur, qui aliis *Bati* est, ex quarto IM vel IN Grammaticorum lege factus.

Alterum, quod restat, de montibus est Baticæ, quos duo Ptolemæus posuit lib. II cap. IV extremo, τό τε ὄρος Μαριανὸν, καὶ τὸ καλέμενον Ἰλίπυλα, *Marianum, & qui Ilipula vocatur.* Mariani parallelus secundum Ptolemæum inter Hispalim fere & Italicam transit: Ilipulæ, cum Cordubenſi prope conuenit: aut intra Cor-

dubensem cadit: eiusque meridianus idem quæ Calpes est, siue Herculis columnæ, a quo Mariani meridianus per gradum & sextantem ad occasum versus recedit. De Ilipulæ vix alius præter Ptolemæum: de Mariano pauci, nec hi omnes intemerato nomine. Plinii enim *montes Arianos* ex lib. III cap. I huc multi trahunt, a Marianis vna littera differentes, quæ vel ille addita, vel hic detracta commiserit, quod leuem errorem arguat, a quo Ptolemæum inscriptio Hispali adseruata, & ab industrio viro Iacobo Sponio Miscell. erud. Antiq. pag. 191 producta, liberare potest, in qua est PRO C. MONTIS MARIANI, id est, procurator rei metallicæ in illo monte. Plinio Antoninus aduocare potest, qui itinere ab Anæ ostio Emeritam, post Italicam proxime *Montem Ariorum* ponit, in illo fere parallelo, quem modo ex Ptolemæo designauimus, vt si qua superest erroris forte suspicio, vel deprauationis, in hos potius, quam in Ptolemæum, recidat. Sic Antonino cum Ptolemæo conuenit, non autem cum Plinio, qui montes suos prope Onobam Aestuariam & Bætis ostia collocauit. Hispani quoque dissentiant. Resendius de Pacensi colonia commentario, *Esurim* Antonini, quam circa Anæ ostia fuisse ex itineribus non obscurum est, ad Marianos montes pertinuisse adfirmat. Quo genere Pliniana sententia non mediocriter adiuuatur. Ambrosius autem Moralis, Descriptionis Cordubæ principio, ita differit: *Qua parte septemtrionem Corduba spectat, posita est ad ipsas Marianorum montium radices, quos nunc Hispani prisco nomine Sierra Morena, hoc est Morenos montes dicimus. Ea vero horum montium pars, quæ Cordubæ imminet, aut saltus Castulonensis est portio, aut cum eo ad ortum coniungitur.* Quid in tanta dissensione constituendum? nisi dicamus, Bæturix longa iuga ab ostio vsque ad fontes pæne fluminis porrecta, Marianos forsan, siue Arianos montes fuisse, qui Bæticam secundum Bæturix limitem & Bætis fluminis cursum prope omnem, (quamuis non tam notabiliter, vt Apenninus Italiam) diuiserint, certis vero locis, ad ostium Anæ & Bætis secundum Plinium; aut circa Italicam secundum Ptolemæum & Itinerarii auctorem, præcipue id nominis habuisse: in ceteris partibus aliter atque aliter, & forsan etiam alicubi *Ilipulæ* appellatione nominatos esse, atque ita inter sese aut in partibus suis distinctos. Addo, vbi vbi fuerunt Mariani montes, metalli fodinis diuites fuerunt, quod ante laudata inscriptio probat, quam confectores

aëris procuratori montis & fodinarum honoris causa posuerunt, quæ quod brevis est, integram huc referre non alienum a loco & instituto nostro est.

T. FLAVIO AVG  
LIB. POLTCHRTSO  
PROC. MONTIS  
MARIANI PRÆES  
TANTISSIMO  
CONFECTORES AERIS.

De monte *Calpe*, quem columnarum fabula nobilitauit, supra satis actum fuit, neque is inter iuga a geographis notanda, quæ protractiora sunt pleraque, referri poscit. nam τῇ περὶ τοῦ ὄρους ἡ μέγεθος, τῷ δ' ὕψει μέγα καὶ ὀρθιον, ambitu quidem non magnus, in altitudinem vero magnam erectus est, ut Strabo lib. III pag. 96 delineauit. Quæ forma montis, & oppositi alterius in Africa, inter quos se fretum infert, origo fabulæ de Herculis columnis vbique decantatis est.

## PROVINCIA CITERIOR

SIVE

### TARRACONENSIS.

Citerior Hispania ab Augusti temporibus etiam *Tarraconensis* dicta fuit, quia Tarracone, tamquam præcipua vrbe, Romanis certe percommode sita, præses prouinciæ sedem habebat. Termini ex ceterarum explicatione noti sunt, quia vbi Bætica & Lusitania desierunt, Tarraconensis incipit, & quidquid reliquum Hispaniæ est ad Pyrenæos vsque montes sibi vindicat, ceteris terminis satis certa, quia illic Oceano, hic mediterraneo mari est conclusa. Supra dictis vnum addo de Bæticiæ & Tarraconensis ad mare limite, qui non satis explicatus est omnibus, ut ipse Plinius in eo statuendo repugnare sibi videatur. Libro enim III cap. I, *a fine Vrgitano citerior*: mox ait eodem capite, *Murgis Batica finis*. Non autem erat, quod quidam verbum sollicitarent, in locum eius *a sinu* supponentes. Sinus enim propter latitudinem non potest terminare, neque Plinius secūm ipse in his partibus pugnat. Nam *Murgi* vel *Murgis* vere finis erat Bæticiæ, & in Bætica ex Plinii sententia oppidum extremum:



*Vrgi* autem vel *Vrci* principium Tarraconensis, & prima in ea vrbs, hodie Muxara, vt accuratiores censent, appellata.

Vt vero maior hæc Tarraconensis, quam vel *Bætica*, vel *Lusitania*, erat; ita plures etiam in ea gentes nominantur, quarum singulae suas vrbes & ciuitates habuerunt, pleraque secretæ distinctius, quam *Bastuli*, *Bastetani*, *Turduli*, & *Turdetani*, ac *Celtici* in *Lusitania* ac *Bætica* fuerunt, in quorum discriminatione *Ptolemæus*, *Strabo* atque *Plinius* non vbique, si comparantur, conueniunt, quarum gentium etiam aliqua in Tarraconensem sese extendunt: ceteræ vero, eaque plurimæ, sunt propriæ huius prouinciæ, & a nobis singulae suis locis enarrabuntur, & quas vrbes ac oppida possederint, ex librorum & inscriptionum monumentis explicabitur.

Nobiliore fluuios plures cum *Bætica* & *Lusitania* communes habet Tarraconensis prouincia, *Batin*, *Anam*, *Tagum*, *Durium*, ortos omnes in Hispania citeriori: proprios *Iberum*, *Minium*, *Rubricatum*, aliosque multos minores. *Iberum* etiam *Hiberum* veteres scripserunt. Romæ in marmorea vrna maiore apud *Gruterum* pag. 690 num. 5

ILLIC VNDE TAGVS ET NOBILE FLVMEN HIBERVVS.

Plurimi tamen *Iberus* sine adspiratione. Montes præter *Pyrenæos*, qui a Gallia separant, sunt *Orespæda*, *Idubæda*, & qui connexi his, a saltibus nominantur, *Saltus Tugiensis*, *Castulonensis*, & alii: Non possum mihi temperare, quin ex *Marianæ* lib. 1 cap. 111 huc de montibus Hispaniæ transcribam breuiter excerpta. Montes, inquit, ex *Pyrenæi* iugis præcisi, rectæque in occasum delati, *Cantabris* *Assuribusque* ad dexteram septentrionem versus relictis, *Calacosque* medios secantes, *Nerium* promontorium, quod longissime procurrit in mare, in extrema Hispania constituunt, *Citramontanorumque* appellationem ab *Ultramontanis* vulgo in Hispania secernunt. Ex his montibus *Idubæda* mons austrum versus ad *Iberi* fontes in *Pelendonibus* deriuatur, & per *Virvescam* *Arenacesque*, ubi *Orbionis* cacumina surgunt, neque procul *Cauano*, qui hodie *Moncaius* est, *Bilbilim* *Darocamque* præteruectus, mare mediterraneum attingit, non procul *Dertusa* vrbe, vnde extrema eius montis partes hodie etiam nomen habent. *Iberum* amnem, contra quam alii insigniores Hispaniæ faciunt, ad occasum ire *Idubæda* mons prohibet, duobus ostiis sese confundentem mari mediterraneo. Paullo infra *Caunum* ex *Idubæda* emissus *Orespæda* mollioribus iugis vix ad surgere videtur: sensim

*sim tamen sese efferens, ulteriusque progressus, Molina primum montes erigit, Concha deinde, ubi Sucronem ad lauam; ad dextram Tagum emittit. Inde Consaburonis seu Consuegra montibus constitutis, & in campis Laminitanis Ana fontes enixus, ad Alcarassum Seguramque procedens in diuersas partes, mariaque diuersa, Taderem [hic bodie Segura fluuius est] Batimque in saltu Tigenfi non longe a Casorla oppido fundit, ab Ana fontibus amplius centum millibus passuum. vnde in duo brachia scissus parte vna e regione Murcia factus ad Murgim, hoc est Muxacram, mareque terminatur, relictis ad occasum Bastetanis, a Basta vrbe, qua bodie Baza est; at ortum vero Contestanis, veteris Hispania populis: parte altera porrectus Malacam versus, & Eliberitanis iugis sese adnectens, ultra Calpem, vltraque Tartessum tanta procurrit auditate, vt, penetrato mari fretique angustis Africa complexum non semel appetere videatur. Ex Orospe da prope Alcarassum Mariani montes (nostris Serramorena) surgunt. quorum radices perpetuo ferme vsque ad Oceanum Batis ad lauam adluit, ab Iliturgi Baticam mediam secans, Cordubam, Italicam atque Hispalim praterlabens, demum in Oceanum euoluitur, ad oppidum quod antiquis Luciferi templum erat. Haftenus accuratissime Mariana. Magnitudinem prouinciæ & illustrem claritatem Plinius lib. III cap. III ita distincte proposuit: Vniuersa prouincia diuiditur in conuentus septem: Carthaginiensem, Tarraconensem, Casaraugustanum, Cluniensem, Asturum, Lucensem, Bracarum. Prouincia ipsa continet oppida CLXXIX: in his colonias XII: oppida ciuium Romanorum XIII: Latinorum veterum XVIII: fœderatorum vnum: stipendiaria CXXXV. Ab occasu solis extremo, vt institutum est geographiæ, etiam in Tarraconensi prouincia incipiemus.*

Supra Durium aninem, quidquid est in septemtrionem versus, ab Augusti temporibus Tarraconensi prouinciæ adscriptum fuit. Proxime flumen *Callaci* habitarunt, qui etiam *Callaici*, praeue *Galleci* vel *Gallœci* scribuntur. Nec enim a *Gallis* nomen habent, sed a *Calle*, oppido antiquo, ad Durii amnis ostium in colle sito, qui flumini imminebat, cuius portus erat in ostio, qui in dies magis ædificatus in urbem excreuit, quæ hodieque *Porto*, *Puerto*, vel Belgis *Porta Port* appellatur: vnde etiam nomen *Portugalliæ* est, tamquam a portu *Calle*. Vide Duardi Nonii Censuram i in Iosephi Teixeira de Originibus Regum Portugalliæ libellum. Mirum vero, Callen illam a vetustis geographis, Strabone, Plinio, Ptolemæo prateriri:

a solo fere Antonino memorari, itinere a Lisipone Bracaram Augustam, XXXV M. P. ab illa remotam, quum tamen populi Callæci nomen sit antiquissimum: nisi credas intercidisse illam, aut exiguam fuisse geographorum temporibus, postea instauratam amplificatamque, ut Itinerarium probat: tandem Portus nouum nomen, abrogato prisco, induisse. Græci populi Καλλαικὸς appellant, & in Strabonis libris diuulsa diphthongo Καλλαινός, quem modum e Latinis Silius imitatus est lib. III vers. 352

*quidquid duro sine Marte gerendum est,*

*Callaiconiux obit irrequieta mariti.*

Alias Latini *Callaci* dicunt, & regionis nomen *Callacia* cum diphthongo. Gruterus pag. 402 num. 5 ASTVR. ET CALLAEC. Vulgo G adsumunt, ut *Brutus Gallacus*, Vellei. Paterc. lib. II cap. v, qui Strabonē pag. 105 est ὁ Καλλαινός. Atque ita etiam vetus inscriptio in Gruteri Opere pag. 193 ASTVRIAE ET GALLAECIA-RVM.

Sub his Callæcis siue Callaicis plures populi continebantur, *Bracari*, *Celerini*, *Gronii*, *Limici*, *Querquerni*, *Artabri*, & alii obscuriores, quibus singulis suos fines dare, quia difficillimum est; contenti sumus in vniuersum cum Ptolemæo in duo genera distribuisse, *Callaicos Bracarios*, a Durio ad Minium pertinentes; & *Callaicos Lucenses*, qui a Minio sunt ad Astures: ut tamen, quantum compertum est, & vbi dederit occasio, minorum quoque gentium rationem habeamus. Propinqui Durio sunt *Bracari*, vel *Bracares* Plinii, (siue *Bracarii*, diphthongo, Βρακάριοι Ptolemæi, quam vero falsam scripturam esse, inscriptiones, quæ sequuntur, comprobabunt. nam gentis & vrbis adfines nomen est) Horum enim erat *Bracara*, semel inscriptio Gruteri pag. 158 C gemino BRACCARA; sæpius cum cognomine *Bracara Augusta*, aut vna voce *Bracar Augusta*. Eodem Gruteri Opere pag. 156 num. 3 BRACCARA AVG. & pag. 324. num. II BRAC. AVG. ac pag. 465 & 562 BRACARAVG. Ptolemæus etiam haud dubie coniunxit, quod separatim editum est Βράκαρ Αὐγύστα. Plinius lib. IV cap. XX *Bracarum oppidum Augusta*, quos super *Gallacia*. Io. Harduinus huc nummum Caii & Lucii Cæsarum refert, quo cufum est COL. B. A. quod interpretatur *Colonia Bracara Augusta*. Conuentum iuridicum habuit, ut supra ex Plinio cognouimus. Confines sunt Bracariis

ris *Caletini* Ptolemæi & Plinii. Hic lib. III cap. III *Bracarum* XXIV ciuitates, CLXXV M. capitum, ex quibus præter ipsos *Bracoros Bibali, Caletini, Gallæci, Hequesi, Limici, Querquerni*, citra fastidium nominentur. *Caletinis* Ptolemæus oppidum dat *Καλιάβεργαν*, *Cæliobrigam*, quod putant hodie oppidum *Barcelos* esse. Illustis vir E. Spanhemius de vrbe hac nummi epigraphen AEL. MVNICIP. COEL. de Præst. & Vsu Num. pag. 772 interpretatur, quasi ab Hadriano ornata, id augustum nomen acceperit. *Bibalorum* fuit *Forum Bibalorum* *Φόρος Βιβαλῶν* Ptolemæo: & *Querquernorum* Antonini *Aqua Querquerna*: ac *Limicorum, Forum Limicorum*, Ptolemæi *Φόρος Λιμικῶν*, siue *Limia* Antonini, quarto itinere a *Bracara Asturica*; ad amnem *Limeam* Melæ, seu *Limium* Ptolemæi, siue *Limeam* Strabonis, qui & *Letbes* seu *Obluionis* est. Strabo pag. 105 *Δέλος, - - - εἰτ' ἄλλοι ποταμοί, καὶ μετὰ τούτους ὁ τῆς Ἀθήνης, ὃν τινες Λιμοῖαν, οἱ δὲ Βελιῶνα καλεῖσι. Durius, - - - deinde alii fluuii; & post hos, Obluionis, quem nonnulli Limeam, alii Belionem vocant.* Pomponius Mela dicto loco: *Fluunt per eos [Grouios] Auo, Celadus, Nebis, Minius, & cui Obluionis cognomen est, Limias.* Hic est famosus ille *Obluionis* fluuius, τῆς βράτης στρατίας ὁρος, terminus expeditionis *D. Bruti*, vt Strabo dicit pag. 106, cuius causam Epitoma Liuii LV ita narrat, vt tamen transgressum, sed forsitan non longe ultra progressum referat. *D. Iunius*, inquit, *Lusitaniam triginta urbium expugnationibus usque ad occasum & Oceanum perdomuit: & quum fluuium Obluionis transire nollet milites, ereptum signifero signum ipse transtulit, & sic, vt transgrederentur, persuasit.* Idem fere Appianus tradit pag. 500, nec vero id plane adfirmat. De Decimo Bruto enim, quem perperam *Σέξτον, Sextum* contra omnium consensionem nominauit, refert, ἐπὶ Ἀθήνης μετῆι, πρῶτος ὁδε Ῥωμαίων ἐπινοῶν τὸν ποταμὸν τόνδε διαβῆναι, ad *Obluionis* [flumen] progressus est, eumque Romanorum primus transire cogitauit. Florus lib. II cap. XVII sect. 12 vocat, *formidatum militibus flumen Obluionis.* Causam appellationis Strabo dicto loco manifestat. *Ferunt, inquit, inter Celticos & Turdulos, quum fecissent expeditionem eo, Limeo flumine transito ortam seditionem, ad quam quum obitus ducis accessisset, καταμῶναι σκεδαδέντας αὐτόν· ἐν ταῦτα δὲ καὶ τὸν ποταμὸν Ἀθήνης ἀγορευθῆναι, mansisse ibidem dispersos, & hinc flumen OBLIUIONIS appellatum.* Et tantum de maritimis *Bracarum Callaicorum.* Intus in hoc tractu nobi-

les erant *Aqua Flauia*, ignobilis hodie vicus Chiaues, pontis tamen ruderibus pristinam magnificentiam contestans. Exstant de iis & ponte earum inscriptiones multæ. Ipsa veteri sede in columna, apud Resendium Antiq. Lusit. lib. I cap. XXI & Vassæum pag. 254, legitur

## CIVITATES X

AQVIFLAVIENSES, AOBRRIGENS  
BIBALI, COELERINI, EQVAESI  
INTERAMICI, LIMICI, AEBISOC  
QVARQVERNI, TAMAGANI.

Et indidem Gruterus pag. 162 num. 4 adfert:

IMP. CAES. NERVAE  
TRAIANO AVG. GER  
DACICO PONT. MAX  
TRIB. POT. COS. V. P. P.  
AQVIFLAVIENSES  
PONTEM LAPIDEVM  
DE SVO F. C.

Et pag. 156 num. 4 in via ab Aquis Flauis Bracaram:

IMP. CAES. TRAIANVS  
HADRIANVS AVG.  
P. M. TR. POT. XX REFECIT  
AQVIS FLAVIS  
M. P. II

quod iisdem verbis alio loco propinquo repetitum inuenitur; præterquam quod subscriptum M. P. V.

*Callaici Lucenses* a Minio fluuio incipiunt secundum Ptolemæum, quibuscum *Gronii*, tum *Artabri* continentur. De Groniis res difficilior. Vulgo in Mela lib. III cap. I lectum fuit: *a Durio ad flexum Gronii*. Vnde opinio manauit, *Gronios* alios esse à *Groniis*, quos Plinius per A scripsit, & Silius pro *Gronis* origine siue Græcis habet lib. III vers. 366

*Et quos nunc Grauios violato nomine Graium*

*Oenæ misere domus, Aetolaque Tyde.*

Ptolemæus γρονίους, vnde Isaacus Vossius in Mela *Gronii* scripsit, per O, quem Iac. Gronovius, recentissimus editor, sequutus est. Nec Vossius tolerare *Gronios* potest, quos Plinius nominauit, quia  
iidem

iidem sint, qui *Grouii*, atque ita etiam scribendi. Quod confirmat oppidi Tydes situs supra Minium amnem, quod Silius Grauiis, Ptolemæus Grouiis suis assignat. *Tyde* Ptolemæo Τῦδα, Plinio *castellum Tyde*, Antonino *Tude*, hodie Tuy in Galicia.

Strabo dicto lib. III pag. 106 ἔχουσι οἰκῶντιν Ἀρταβροὶ περὶ τὴν ἄκρην, ἣ καλεῖται Νέρειον, *Ultimi habitant Artabri, ad promontorium, quod vocatur Nerium.* Vocant idem *Celticum* promontorium, vti ex Plinio lib. IV cap. XXII observatur, quia, vt Strabo dicto loco notauit, περιουῖσι Κελτικοὶ, *Celtici iuxta illud habitant*, cognati eorum, qui ad Anam fluuium colebant. *Artabrum* etiam a gente dicitur, quamvis id nomen cum appellatione Olisiponenſis promontorii, Plinius confundit, qui etiam Artabros nescio quo reicere videtur, propterea merito notatus a Resendio lib. I cap. XX Antiq. Lusitanicarum. Artabros sua ætate Strabo Ἀρτερέβας, *Arretrebas* dictos refert. At Melæ quoque *Artabros* appellat, in iisque *Abo-bricam urbem* ponit, quæ Plinio *insigne oppidum Abobrica* est, in inscriptione supra data *Aobriga*: hodie Bayona ad Oceanum, vt Harduino in Plinium & aliis videtur. Infra Nerium promontorium, quod nunc Caput Finis Terræ est, Ptolemæus *Artabrorum Portum* locat: supra illud, paullo intus, *Claudomerium*; etiam *Nonium*, aliud oppidum: & ad latus Cantabricum *Flauium Brigantium* est eiusdem Ptolemæi, in loco quo hodie est celebris portus Corugna siue Corunna: quod Dio Cassius etiam *Brigantium* lib. XXXVII pag. 54 dixit, de Cæsare narrans Βεργάντιον πόντον Καλαϊκίας παρακλεισας, *Brigantium urbem Callicia præteruectus*, id quod maritimum situm arguit, qualis non est Compostellæ, quam vulgo, vt Tarapha refert, interpretantur. Interiora ad Minium *Nemetobriga*, & *Aquæ Celeniæ* vel *Cilina*, utræque Antonini, prior etiam Ptolemæi, quæ in posteriorum fere loco habet *Aquas Quintianas*. Supra flumen *Iria Flauia*, *Flauia Lambris*, *Lucus Augustus*, vnde pars Bracarorum Lucenses nominati. De Flauis plura sunt digna, quæ excutiantur. Inscripſio Astigitana apud Gruterum pag. 305 n. 8 CONCILII IRIENSIS meminit, quod non dubito Iriæ Flauiæ Ptolemæi esse, quam Mariana lib. IV cap. II Padrono interpretatur; Isaacus Vossius ad Melam pag. 131 in Compestellæ, S. Iacobi exuuiis, vt creditur, celebratæ locum refert: aliis est S. Maria Finis terræ. Hinc in ortum recedit *Flauia Lambris* Ptolemæi in Asturum finibus: medio

inter has Flauias loco *Lucus Augusti*, de quo diximus. Addo conuentum iuridicum habuisse, vt supra ex Plinio est demonstratum, qui *Lucensem conuentum* appellabat. Ptolemæus & Antoninus sedem designant, vt minus dubitetur Lugo urbem, quæ hodie est, in eius loco existere.

Hinc in fines Asturum, qui Callæcis proximi sunt progredimur. Populus *Astures*, regio *Asturia*. Gruterus pag. 193 num. 3 PROVIN. HISPANIAE CITER. ASTVRIAE ET CALLAECIARVM: & pag. 426 num. 5 PER ASTVRICAM ET GALLAECIAM. Caput gentis *Asturica Augusta*, Ptolemæo Αστὺρικα Ἀυγύστα. Approbat nummus sub Augusto cusus cum epigraphe COL. ASTVRICA AVGVSTA. Ita Harduinus ex Golzio profert: Holstenius ad Ortelium, vel huic vel simili nummo interponit verbum, COL. ASTVRICA AMAKVR AVGVSTA, quod vel nomen pristinum urbis est, vel gentium minorum alicuius, in quas Astures diuisi erant. Ptolemæus certe Asturicam Augustam in gente Ἀμακῶν, *Amacorum* scripsit, quod proxime accedit ad nomen in nummo Holstenii significatum. Conuentum iuridicum etiam in hac vrbe fuisse, supra auctore Plinio probatum est, quo antiqua inscriptio referenda GENIO CONVENT. ASTVRICENSIS, Gruter. pag. 110. Sita in extrema fere Asturiæ parte, in ortum hibernum versus, nec hodie ignobilis vrbs Astorga. Ex nomine urbis huius Augustæ diuiduntur Astures in *Augustanos*, & *Transmontanos*, quorum illi australes sunt, hi septemtrionales. In Transmontanis *Lucus Asturum* Ptolemæi, nunc Ouedo; & *Libunca* eiusdem, etiam Pomponii Melæ, si salua lectio, quam Vossius proscrispsit, nec reuocauit Gronouius, utroque *Iuia* substituente, quod fluminis nomen est, hodie Iuua apud Ferrolium portum in mare se effluentis. Mela *Nægam* addit, in *Asturum litore*; & *Tres Aras*, quas *Sestianas* dicant, in peninsula Augusti nomine sacratas. Et Plinius ibi *Nægam* habet, quam Nouiam interpretantur: Ptolemæo Νεῖρα Ὀυνεσία, *Næga Vcesia* in Cantabris est maritimis: sed maior auctoritas Melæ.

Clariora sunt cis montes in Augustanis. Post Augustam coloniam quæ Asturica est, fuit *Legio VII*, sed quo cum cognomine? Ptolemæus Λεγίων ζ Γερμανικὴ Βεργαικινῶν, *Legio VII Germanica Brigaciorum*. Verum, quod etiam Vassæus a Didaco Neila monitus obser-

obseruauit Chron. Hisp. ad ann. Chr. CVI, nusquam *Legionis VII Germanica* in titulis & inscriptionibus facta mentio : sæpe autem *Legionis VII Gemina*. In iis ipsis oris, duabus leucis a Legionem, in lapide incisum est LEG. VII GEM. & Aquis Flauis LEG. VII GEM. FEL. Vix ergo dubitare licet, quin corrigendus Ptolemæus sit, & *Gemina* pro *Germanica* legendum. Est illa vrbs regia Leon vel Legio, nominis prisca adhuc custos & conseruatrice. Ab hac in austrum *Lancia* siue *Lanciatum* fuit, supra in Lusitania, quum de Oppidana Lancia & alia ageremus, satis declarata: Adiacent *Vallata* & *Interamnium Flauium*, & *Brigacum*, seu *Brigecum*, vnde modò regioni nomen Ptolemæus tribuebat; & ab occasu *Bergidum*, singula ex Antonini noscenda itineribus, a Bracara *Asturicam*, & ab hac Tarraconem vel Cæsaraugustam institutis.

Ab Asturibus sub mari *Cantabria* procurrit, quæ nomen cum *Cantabrico Oceano* communicat. Ptolemæus ante Cantabros posuit *Pælicos*, quos Plinius lib. IV cap. XX in *peninsula* sedere dicit. Pælicorum oppidum *Flauionauia*, quod S. Andreæ fanum & portum Hispani interpretantur. Post hos Cantabris *Nægam Vcesam*, vt diximus, adiudicat: *Autrigonibus* autem inde sequentibus *Flauiobrigam*, quæ Marianæ lib. IV cap. IV vel Vermeo (Bermeus) est, vel prope sita Bilbao: sed Arnaldo Oihenarto Notit. Vascon. lib. II cap. VIII, cui Bilbao recentius opus est, citra dubitationem Vermeo in Ipuscoa: tum *Vardulorum* populi *Menosca*, post quos sunt *Vascones*, quorum est *Olarso* Plinii, eademque Ptolemæi *Oeaso*, oppidum & promontorium, ad radices Pyrenæi, nunc pagus Oiarsos, duabus leucis a Fontarabia.

In mediterraneis Cantabriæ *Concana* Ptolemæi, pèrperam Κόνκαρα in editis scripta, recte in Palatino codice Κόνκαρα. nam *Concani*, populus sunt Scythica feritate in Hispania. Horatius lib. III oda IV vers. 34

*Et latum equino sanguine Concanum,*

quem frustra Torrentius vult ex Hispaniis exterminatum, defendente Silio Italico, lib. III vers. 361 in recensione Hispaniæ populorum etiam Concanorum rationem ita habens,

*Cornipedis fusa satiatis, Concane, vena.*

Præterea fuit *Vellica* Ptolemæi, quæ etiam Io. Georgio Græuius, viro accuratissimo, monente, in Flori lib. IV cap. XII legenda est, ab



Augusto capta, vbi male editores *Belgicam* intrudunt, quæ nulla fuit in Hispania. Infra eam *Iuliobrica*, siue *Iuliobriga*, Plinii & Ptolemæi, prope fontes Iberi. Plinius enim lib. III cap. III *Iberus amnis ortus in Cantabris, haud procul oppido Iuliobrica*. vnde quibusdam oppido Fuente d'Iuero videtur respondere. Inscriptio vetus apud Gruterum pag. 354

C. ANNIO L. F.

QVIR. FIAVO

IVLIOBRIGENS

EX GENTE CANTA

BRORVM PROVINCIA HISPANIA

CITERIOR.

Hanc solam Plinius in Cantabricis septem populis memorabilem dixit. Cetera Ptolemæi, *Octaulolca*, *Camarica*, minus nota sunt: *Aracillum* Flori & Orosii in bello Cantabrico, incertæ positionis est, nisi *Aracelis* Antonini itinere ab Asturica Burdigalam, XXIIII M. P. ante Pompelonem sita, est eadem. *Murbogii*, Ptolemæi populus, *Deobrigulam* habebant, etiam ab Antonino, dicto Itinere, memoratam XV M. P. post Segisamonem. *Autrigones* Ptolemæi sequuntur, male *Aurigones* a Floro scripti, aut ab alio descriptore prauati, quibus is *Gurgonios* coniungit, non minus nominis corruptione suspecti, saltem in historiis & geographia incogniti. In mediterraneis Autrigonum, prætermisissis obscuris, Ptolemæus ponit *Virufcam*, *Deobrigam*, *Vendeliā*, quæ Antonini eodem itinere sunt, *Virouesca*, *Vindeleia*, *Deobriga*, cohærentes hoc ordine & pæne æquali distantia interuallo. Sub Autrigonibus *Berones*, *Bergones* erant, quorum *Tritium Metallum*, Ptolemæo teste, fuit, quod Antoninus dicto loco simpliciter *Tritium* nominavit, positum inter Deobrigulam & Virouescam, ab illo XXI M. P. in occasum: ab hoc in orientem M. P. XV.

Ad Pyrenæum pertingunt *Vascones* Hispani (nam etiam in Galliam trans montes procurrunt) quorum ex Ptolemæi relatione extra maritimam oram, quam supra attigimus fuit *Iturisa*, seu, vt Pomponius scripsit lib. III cap. I extremo, *Iturissa*, quæ Antonini *Turrisa* est, posita inter Pompelonem & Summitum Pyrenæum. *Pompelon*, vt nobilissimum haud dubie oppidum, ita, quod ad nomen originemque attinet, non mediocriter est controuersum. Hispani plerique

plerique Pompeio vindicant, vt belli Sertoriani monumentum. Ioannes Mariana lib. III cap. XVI de Pompeii rebus in Hispania: *In Vasconibus condenda urbis nouæ & cognomento suo appellanda gloriam aucupatus, Pompelonem fundauit, (ex eo quidam Pompeiopolim vocant. Strabo Pompelonem, quasi Pompeiopolim dictam ait) Nauarra hodie metropolim.* Io. Vassæus Chron. Hisp. ad A. C. 1506 LXXXIV Cn. Pompeius, edomita Hispania, & ad triumphum redire festinans Pompelonem siue Pompeiopolin de nomine suo condidit, vt ex D. Hieronymo patet. Franciscus Tarapha de Reg. Hisp. pag. 607 *Pompilos, ciuitas regni Nauarra primaria, per hoc tempus a Pompeio Magno condita est, Strabone teste.* Arnaldus Oihenartus Notit. Vascon. lib. II cap. II inscriptionem æneæ tabulæ adfert, in eius gentis vico Arre non ita pridem repertæ,

NERONE CLAVDIO CAESARE

AVG. GER. II

CAESIO MARTIALE COS. VIII

IDVS DECEMBRIS CIVITAS POM

PEIONENSIS HOSPITIUM RENOVA

VIT CVM L. POMPEIO I. F. & reliqua.

Heic L in Imutato, non Pompelon, sed *Pompeion*, scriptum videmus, quæ vox, Oihenarti opinione, a nomine Pompeii & a Vasconica dictione *One* vel *Vne*, id est, locus, composita est.

Operæ pretium erit singula in hanc sententiam conlata examinare. Primum auctoritate Strabonis nituntur. Sed ait ipse Oihenartus: *Apud Strabonem baudquaquam conditoris nomen legitur, sed id tantum, dictam Pompelonem TANQVAM POMPEII VRBEM.* Strabonis verba sunt lib. III pag. III *ὑπέρκειται δὲ τῆς Ιακκητανίας πρὸς ἄρκτον τὸ τῶν Ὀυασκῶνων ἔθνος, ἐν ᾧ πόλις Πομπέλων, ὡς αὖ Πομπηϊόπολις, Supra Iaccetaniam, septemtrionem versus; habitat gens Vasconum, in qua urbs est Pompelon, quasi urbs Pompeii.* Fateor dubie dixisse Strabonem, quidquid in hac causa dixit; incertumque esse, vtrum adluserit ad nomen Pompeii, an ipsum pro conditore oppidi habuerit. Si habuit, cur non clarius exposuit, vti in aliis urbium conditoribus fecit? cur non solum nomen Pompeiopolis ponit, vt in Cilice & Ponticis Pompeii monumentis geographi faciunt? cur nemo posteriorum repetiit, sed Plinius, Ptolemæus, Antoninus constanter *Pompelonem* nominarunt? An vero de Stra-

bone, diligentissimo scriptore peritissimoque, credi potest, ignorasse quas vrbes Pompeius condiderit, aut de fama dubitasse, quæ non antiqua erat, sed intra sæculum conclusa, aut breuiori contenta spatio? Sed quoquo modo res Pompeloni habet, Strabonis verba nolim sollicitare, aut glossæ mouere suspicionem: quin credam potius, *ως* voculam, non similitudinis aut adlusionis, sed veritatis, vt sæpe solet, notam esse.

Deinde quod Vassæus ad Hieronymum prouocauit, velim locum certum eius auctoris, aut verba ipsa indicasset. Vix autem dubium cuiuspiam potest esse, Hieronymi libellum aduersus Vigilantium, subiunctum Epistolæ LIII ad Riparium, quam quidam lib. I aduersus eundem vocant, respexisse, quia creditum nonnullis fuit, de Pompeiopoli Vasconum in eo aliquid dictum esse, quod etiam in Indicem Operum Hieronymi ita insertum est. Verba autem sancti viri ita habent: *Nimirum respondet generi suo, vt qui de latronum & conuenarum natus est semine, quos Cp. Pompeius, edomita Hispania, & ad triumphum redire festinans, in Pyrenai iugis deposuit, & in vnum oppidum congregauit: vnde & Conuenarum vrbs nomen accepit. Hucusque latrocinetur contra ecclesiam Dei, & de Vettonibus, Arebais, Celtiberisque descendens, incurset Galliarum ecclesias, portetque nequam vexillum Christi, sed insigne diaboli.* Quis non videt de Gallorum Conuenis, seu Lugduno Conuenarum dici, non de Pompeione Hispaniæ? Ait enim Pyrenæi latrones incurfasse Galliam, & in Conuenarum urbem, quæ in australi Aquitania est, compulsos esse a Pompeio. Nec illud officit sententiæ nostræ, quod de Vettonibus, Arebais, Celtiberisque dicit descendere. Oratorio enim more transgressus fines, augendæ rei causâ iusto longius arcessit, quasi & illi sub Pyrenæis prædones habitassent. Hadrianum Valsium, virum doctissimum consentientem habemus, eodem quo nos modo Hieronymi verba Notit. Gall. in *Conuena*, interpretatum. Quod si ergo Vassæus non aliud Hieronymi, quod proprium sit, protulerit, in his nihil præsidii inueniet, quo Hispanorum Pompeiopolim, vt credebat, tueatur.

Oihenarti inscriptioni, si sana est, quod dubitari ex signis forsitan quibusdam possit, inscriptio alia in Gruteri Opere, eaque gemina pag. 325 num. I, & 455 num. II, illa Tarracone, hæc Barcinone visenda opponatur, qua si non profligari, tamen sustineri possit vis  
& im-

& impetus illius. In vtraque enim est POMPAELONENSIS, & per diphthongum quidem, scriptum est, sicut in priore Strabonis loco, vbi Casaubonus κατὰ Πομπηλῶνα habet, Aldus Manutius Venetiis ediderat κατὰ Πομπηιῶλωνα. Quæ in vtramque partem plene integreque adferre placuit, vt eligat quisque, vtri sententiæ de origine & nomine Pompelonis vel Pompeiopolis accedere velit, quia vtraque habet, quod probabile videtur; neutra autem ita certa est & confirmata, vt nihil, quod dubitares, relinquatur.

Præter Iturissam & Pompelonem Ptolemæus in mediterraneis Vasconum scribit *Iaccam*, *Graccurim*, *Calagorinam*, *Cascantum*, *Ergauiam*, *Alauonam* & alia obscuriora, quibus *Aracelis* Antonini addenda, a qua, quod proxima Cantabris & Autrigonibus fuit, initium enarrationis faciemus. *Aracelis* Antonini a *Pompelone* quinque vel sex leucis in solis occasum recedit, nunc Huarte Araquil: quos *Arocelitanos* Plinii esse lib. III cap. III non est quod dubitemus, & consentit nobiscum Oihenartus lib. II cap. II extremo. *Iacca* nomen hodieque retinet, Iaca, inter Oscam & Pyrenæum posita. Circumiacens ager *Iaccetania* Strabonis est, antea in Pompelonis descriptione memorata, de qua tantum illud adnotamus, Strabonem ampliores iusto Iaccetanorum fines facere vsque ad Ilerdam, quod etiam vir maximus Petrus de Marca lib. II cap. XXVII principio obseruauit. *Ergauia* super Iberum etiam Vasconum fuit, & hæc nempe, quam Ptolemæus nominauit, distinguenda ab Ergauica Celtiberorum, cuius nomen elemento C vel K est auctius, de qua infra dicturi sumus. Trans Iberum est *Calagurris*, cognomine, quo Plinius distinguit, *Nasica*, in dextra ripa Ptolemæi *Calagorina*, hodie Calahorra. Huius execranda fames Sertoriano bello a Valerio Maximo lib. VII cap. VI extremo descripta est, cuius verba referre abominor. Attigit Florus lib. III cap. XXII, & Iuuenalis Satyr. XV vers. 93. Vrbs eximia & illustris, quod etiam nummi testantur, quibus cognomento *Iulia* ornatur, & municipii honore, & tandem coloniæ. Augusti nummus MVN. CALAG. IVL. & alius eiusdem, MVN. CAL. IVLIA. & concisus in nummo Tiberii: M. C. I. C. CELERE C. RECTO II VIR. id est, *Municipium Calagurris Iulia, Caio Celere, Caio Recto diuimuiris*. Ambrosius Morales ex veteri inscriptione MVN. CALAGVRIS IVL. NASCICA. Hactenus municipium Calagurris: deinceps coloniam factam

etiam Plinius auctor est, saepe dicto lib. III cap. III. Quum enim dixisset, Cæsaraugustanum conuentum CLII populos recipere, addit: *Ex his ciuium Romanorum Beliranos, Celsenses: ex colonia, Calaguritanos, qui Nascici cognominantur: Ilerdenses, Oscenses, Turasenses.* Non equidem ignoro, doctissimos viros esse, qui Calagurim Nascicam cis Iberum ponant, quatuor leucis ab Osca in septemtrionem: alteram vero, quæ Fibularensis cognominatur apud Plinium, trans flumen in ripa dextra: ego vero, summo duce fretus, Petro de Marca, hæc prorsus inuertenda esse statuo. Nascica enim, vt ex inscriptione Morales docuit municipium primo, dein colonia, æque vt Osca, Ilerda, Turiaso, quod Plinius adnotauit. Fibularensis autem a fibularum, vt videtur, opificio dicta, multo deterior erat, contributa cum Oscensibus, & ab iis pendens, vt ex Cæsaris lib. I B. Civ. cap. LX constat, ideoque Osca vicina, &, quod Plinius addit, stipendiaria. Ipsius loci etiam vestigia & ambitus ostendunt, urbem in ripa maiorem, quam mediterraneam cis Iberum fuisse, quantum nempe inter Calahorram interest & montanum oppidulum Loharram. Non pœnitebit laudati Archiepiscopi verba ex lib. II cap. XXVIII de Marca Hispania relegisse: *Non puto, inquit, dubitari posse, quin eorum urbs* [Calaguritanorum Cæsaris lib. I Civ. cap. LX] *referenda sit ad eam, quæ hodie XII M. P. interuallo ab Osca visitur, vulgo Loharre dictam, vbi Romanorum adificiorum vestigia superfuisse adhuc atate sua, testatur Hieronymus Blanca in initio commentariorum suorum de Rebus Aragonensibus, ubi istius quoque opinionis, quam nos preferimus, se præstat auctorem. Sed qui sententiam illius sequimur in hoc loco, ab illius & ab Antonii quoque Augustini & Hieronymi Surita opinione discedere cogimur, existimantium, hanc Calagurim Osca vicinam, illique contributam, atque adeo Ilergetibus adscriptam, eam esse, quæ a Plinio vocatur cognomine Nascica, non autem Fibularensem. Duplex enim Calaguris a vetusto hoc scriptore commemoratur, Fibularensis nempe & Nascica. Calaguritanos qui Fibularenses, vt ille ait, cognominantur, fortassis a fibularum opificio, omnino arbitramur esse eos, qui contributi erant Oscensibus. Calagurim vero Nascicam inter colonias vna cum Ilerda & Osca discrete recenset idem Plinius, æquior haud dubie erga tres illas ciuitates, quam fuerunt recentiores quidam, qui videntur illis inuidisse colonia dignitatem. Adeo altum est de illis silentium in eorum scriptis. Nec alia quam Na-*  
scica

scica Calaguris & flumine Iberi adfusa Sertoriano bello, quid ultimum in fame esset, experta fuit. nam Strabo lib. III pag. III distincte prodit, postremum belli Sertoriani gestum esse præter alia loca καὶ ἐν Καλαγυρῇ τῶν Ὀυασκίωνων πόλει, *etiam in Calaguri, Vasconum urbe*, non illa quæ fuit Ilergetum. Sic Græci scribunt & simplici: & vno R in veteri inscriptione, quam Morales, ut dictum, edidit: quam scripturam ita præferendam ducimus, ut syllaba, quasi geminatum R fuisset, perinde producat. Quod ex poetis manifestum est. Prudentius Passione Cæsaraugustanorum XV III Martyrum versu 31 Sapphico

*Nostra gestabit Calaguris ambos.*

Et Paullinus Nolanus Carm. x ad Ausonium vers. 231

*Bilbilis huic tantum, Calaguris, Ilerda notatur.*

Supereſt Graccuris ex Ptolemæi urbibus Vasconiæ. Origo satis clara: non æque situs & positio. Epitome Liuii xli Ti. Sempronius Gracchus proconsul Celtiberos victos in deditionem accepit, monumentumque operum suorum Gracchurim oppidum in Hispania constituit. Idem adfirmat Festus Pompeius, & una vetus oppidi nomen ostendit. Gracchuris, inquit, urbs Iberæ regionis dicta a Graccho Sempronio, quæ antea Illurcis nominabatur. Scribitur Gracchuris & Graccuris. Nummus Tiberii MVNICIP. GRACCVRIS; & alio cum boue vittato MVNICIP. GRACCVR. Ptolemæus Γεγκυρῆς, qui cis Iberum situm dat, procul amotum a flumine, a quo in occasum solis tantundem spatii aut amplius Antoninus vel quisquis auctor est, reducit. Itinerè enim ab Asturica Tarraconem, hoc ordine collocatur:

Graccurim — —

Balsionem M. P. XXVIII

Cæsaraugustam M. P. XXXVI

Ergo LXIII M. P. ab Ibero & Cæsaraugusta afuit Asturicam versus & Palantiam. Hodie Agreda est prope Tariaſonem: vnde martyres Graccuritanos in Martyrologio *Martyres de Agreda* appellari vir doctissimus Io. Harduinus obseruauit. Etiam *Cascantum* oppidum ex numero illorum est, quæ Vasconibus a Ptolemæo adscribuntur. Sic autem in Palatino codice legitur Κάσκαντον, quod male editum Βάσκαντον fuerat. Plinius lib. III cap. III: *Latino- rum veterum, Cascantenses, Ergauicenses, Graccuritanos, Leoni-*

*ceses, Offigerdenses.* Nummus Tiberii MVNICIP. CASCANTVM. Non difficilis inuentu eius positio est, quia nomen in oppido Cascante, inter Tutelam & Turiasonem sito, seruatur. *Tusela* autem incerta antiquitas, nec quidquam de ea in vetustis libris aut monumentis. Hoc solum constat, quando Mauris crepta sit, nec priorem eius mentionem superesse in Notitia Vasconiae vir industrius & saepe a nobis laudatus Arnaldus Oiherartus pag. 84 adnotauit. Huic *Tarraga* Ptolemaei, vnde Plinii *Tarragenfes*, est ipsa Larraga, inter Pompelonem & Iberum fere media ad Argam fluuium: quae verisimilior est opinio, quam illa Harduini, qui Tarregam, leucis quinque ab Ilerda Barcinonem versus, interpretatur, vbi nihil Vasconiae possessionis erat. Cetera, vt ignobiliora, praetermittamus, de nomine tantum *Vasconum* hoc notasse non alienum sit, Strabonem & Ptolemaeum per  $\Omega$  scribere, media syllaba porrecta: quam contra Latini poetae corripunt. Iuuenalis Satyra x v vers. 93 de fame Calaguritana:

*Vascones, hac fama est, alimentis talibus olim  
Produxere animas,*

id est, carne humana. Prudentius Peristephan. i, seu Calaguritana-  
norum Passione vers. 93

*Iamne credis bruta quondam Vasconum gentilitas.*

Et Paullinus Nolanus Carm. x ad Ausonium vers. 112

*Sic Vascone saltu*

*Quisquis agit purus sceleris vitam inter iniquos.*

Antequam per Pyrenaeos montes ad alterum litus seu mediterraneum mare progrediamur, necesse est, etiam illas gentes Tarracensis prouinciae expediamus, quae Callaeciae & Lusitaniae a tergo in mediterraneis ad Iberum vsque fluuium obiciuntur. Magna nomina in Romanis historiis sunt *Vaccæi*, *Pelendones*, *Arenack*, *Carpetani*, *Lusones*, *Oretani*, *Lobetani*, *Contestani*, *Edetani*, *Ilercaones*, & imprimis *Celtiberi*, quibus nunc amplios, nunc angustiores terminos constituunt. Bellicosissimi enim fuerunt, atque multis saepe populis imperauerunt, vt Celtiberia interdum maiorem Hispaniae partem, a principe populo denominatam, comprehendat. Strabo lib. 111 pag. 88 αὐξήθησαν οἱ Κελτίβηρες ἐποίησαν καὶ τὴν πλησιόχωρον πᾶσαν ὁμωνυμίαν ἑαυτοῖς, *Celtiberi, aucti potentia, a se etiam regionibus circumiacentibus nomen fecerunt.* Cladibus vero

Roma-

Romani belli factum, vt ad eos fines, aut iis similes, redigerentur, quos Ptolemæus describit; & ceteris populis sui limites redirent. Strabo & Plinius in quatuor gentes diuifos fuisse tradiderunt: neuter plures quam vnam illarum nominauit, & Strabo quidem *Arenacæ*, Plinius *Pelendones*: Vtrosque vero Ptolemæus & Celtiberis separauit. Ceteros duos Appianus nobis detexit, *Bellos* nempe & *Tittbos*, parum clara nomina. Nos Ptolemæi vestigia ita legemus, vt in oppidorum enumeratione consensum historicorum, vbicumque haberi potest, coniungamus, & eum in dubiis rebus malimus sequi, quam unius peregrini geographi, qui Ptolemæus est, auctoritatem.

Callæcis siue Gallæcis ad ortum solis adiacebant *Vaccæi*, ab Liuiο sæpe commemorati, quorum ex Ptolemæi dispositione fuit primum *Intercatia*, a pluribus memorata. Epitoma Liuii XLVIII L. Lucullus cum Claudio Marcello, cui successerat, quum laceffere omnes Celtiberia populi viderentur, *Vaccaos* & *Cantabros* & alias incognitas adhuc nationes in Hispania subegit. Ibi P. Cornelius Africanus, Scipio Aemilianus, L. Paulli filius, Africani nepos, sed adoptivus, prouocato-rem barbarum tribunus militum occidit: & in oppugnatione *Intercatia* urbis maius multo periculum adiit. nam murum primus omnium trans- scendit. Singularis illa cum barbaro pugna apud eandem urbem commissa fuit. Aurelius Victor de Viris illustribus in Scipione Aemiliano: *apud Intercatiam oppidum prouocatores singularem prælio vi- cit*. Adde Appianum in Ibericis. Vetus inscriptio apud Grute- rum pag. 324 num. 10 MODESTVS INTERCAT. EX GENTE VACCAEORVM VXORI PIENTISSIMAE. Situm Antonini Iti- nerarium describit, itinere ab Asturica per Pintiam & Cluniam ad Turiasonem & Cæsaraugustam, ita vt LX M. P. afuerit ab Astorga, vno interiecto oppido Brigeco. *Portam Augustam* nemo præter Ptolemæum memorauit. neque est vt credamus Plinii Nouam Augustam esse. hæc enim in Areuacis fuit, & in iis ab ipso Ptole- mæo nominatim recensetur *Νυδαργύσα* appellata. Circumiacen- tia proxima tria oppida eiusdem Ptolemæi *Viminacium*, *Lacobriga*, *Segisama*, continenti sic serie etiam Itinerario traduntur, ab Asturi- ca Burdigalam versus itinere. *Viminacium* XXXI M. P. a Pallantia: xv a *Lacobriga*, inter quæ medium est. Ptolemæi quidem Græcus codex corruptus in hoc nomine: Latina autem versio *Lacobriga*,



qui sunt *Lacobricenses* a Plinio lib. III cap. III memorati: iidem forte Plutarchi *Λαγυβρίται* in Sertorio pag. 574. nam etiam geminata littera in nummo Galbæ scribitur LACCOBRIGA MVN. id est *Laccobriga municipium*. Alia vero Lacobriga in Lusitanis est, de qua supra diximus. A Lacobriga itidem M. P. XV abest *Segisamo*, quæ vrbs poterat Ptolemæi *Segisama Iulia* videri, nisi Plinius dicto loco distinguat *Segisamonenses* & *Semisameiulienses*. Segisamonis situm habemus ex Itinerario: Segisama si diuersa fuit, nobilioris vtique famæ fuit, quam situs nunc certus & definitus est: nisi in Ptolemæi numeris adquiescemus, qui eam Palantiæ a septemtrione opponit. Nobilitat autem ciuitatem & coloniæ dignitas, & *Iulia* agnominatio. Nummus Tiberii, COL. IVL. SEGISAMA. Accedit in historiis eiusdem clara mentio, Flori lib. IV cap. XII, Augustum Cantabrico bello in eam deuenisse: & Polybii apud Strabonem.

Reliqua Vaccæorum oppida secundum Ptolemæum, eaque memorabilia, sunt *Palantia*, *Cauca*, *Pintia*. Prima *Palantia*, Appiano & Ptolemæo *Παλαντία*, cuius ciues Plinio *Pallantini*; (nam *Palantia* & *Palantia* scribitur) cum per se nota est, quia nomen hodieque seruat in Legionis regno Palencia; tum ex Itinerario Antonini de situ eius constat. Claram antiquitus fuisse Pomponius Mela lib. II cap. VI testis est. *Vrbium*, inquit, *de mediterraneis in Tarraconensi clarissima fuerunt, Pallantia & Numantia: nunc est Cesaraugusta*. Appianus in Iber. pag. 482 *Επὶ δὲ Παλαντίαν ἦν πόλιν, ἣ δόξαν τε ἀρετῆς εἶχε μέγαν*, *Inde Pallantiam itum est, urbem virtutis fama clariorem*, quam *Intercatia*, vnde egressi fuerant. *Cauca* etiam nobilior vrbs, sed positionis dubiæ. Plures putant *Cocam* esse nominis inducti consonantia: quod vero hæc trans Durium, ceteræ omnes Vaccæorum vrbes quas enumerauimus, cis illud flumen sunt; suspecta interpretatio videri potest. Sed iuuat Appianus sententiam receptam, quia Lucullum Celtiberico bello ex inferiori Hispania aduersus Caucæos profectum, flumen Tagum dicit, pag. 478, non Durium traiecisse. Nempe *περάσας τὸν ποταμὸν, τὸν καλούμενον Τάγον, ἀφίκετο πρὸς Καύκων πόλιν, καὶ παρεστῶτο ποταμὸν, traiecit amni, quem Tagum appellant, ad Caucam urbem peruenit, & eam circumfedit*. Ex quo non dubie probatur, quod tantummodo Tagi traiectus memoratus est, antequam ad Caucam perue-

perueniret; adeunti Lucullo non trans Durium urbem, sed citra illum, hoc est, inter Durium, & Tagum sitam fuisse, Durio tamen propiorem quam Tago, ut Situs Cocæ, quæ hodie est, ostendit. Calamitatem urbis a Lucullo contra fœdus illatam, & inde ortam Romanis infamiam, siue, ut Appianus appellat, *δόξαν κακὴν*; ex eiusdem descriptione intelligimus. Hanc de Cauca opinionem plus Zosimus perturbat, quum de Theodosio, qui inde ortus fuit, lib. IV cap. XXIV scripsit: *αἰχματὶ τῆς βασιλείας κοινὸν Θεοδοσίον, ἐκ μὲν τῆς ἐν Ἰβηρίᾳ Καλλιγίας, πόλεως δὲ Καύκας ὀρμώμενον*, hoc est, [Gratianus] *imperii socium Theodosium legit, ex Hispanica Callegia urbe Cauca ortum*. Nemo non videt, Callæciam corrupto illo vocabulo notari, in qua si Cauca sita fuit, frustra ad Vaccæos illa, qui multo citiores sunt, refertur. Sed tanti non est in hac causâ Zosimus, ut de Plinii nos sententia & Ptolemæi, qui in Vaccæis ponunt, depellat: quin potius Zosimum, si non errasse, tamen singulari opinione fuisse iudicamus, dum ampliores Gallæciæ fines, quam ceteri solent, adsignauit, ut Vaccæorum quoque contineat regionem. Facilis etiam error in vicinis, quia Vaccæi & Gallæci sunt *ὁμόεργοι*. Præterea *Pintia* Ptolemæi est, quam plures ponunt in loco eximia nunc urbis Vallisoleti siue Valladolid. Mariana lib. X cap. VII *Pintia, quæ nostris Vallisoletum esse creditur in Vaccæis*: alii ad latus paullo ab illa urbe deducunt. Antonini Itinerarium inter Cluniam & Intercatiam ponit mediam, itinere ab Asturica Cæsaraugustam per Cantabriam: estque ab Asturica CVI M. P. Tandem *Rauda* quoque Vaccæorum fuit, quam idem Itinerarium inter Pintiam & Cluniam constituit, utriusque proximam, nulla urbe interiecta. Et hæc de Vaccæis.

Sequuntur *Arenacæ* Strabonis & Ptolemæi, de quibus ita Plinius lib. III cap. III, *Arenacis nomen dedit fluvius Arena. Horum sex oppida: Saguntia & Vxama; præterea Segonia, & Noua Augusta; Termes, ipsaque Clunia, Celtiberiæ finis*. Ptolemæus prætermissa Saguntia addit *Numantiam & Velucam*, & alia quædam obscuriora. De singulis breuiter, quæ inueniri possunt, adferemus. *Saguntia*, quæ & *Seguntia* ac *Segontia* dicitur, illa urbs est; de qua Liuius lib. XXXIV cap. XIX, *Consul audito Seguntia Celtiberum omnes sarcinas impedimenta que relictæ, eo pergit ducere ad oppugnandum*. Vetus inscriptio apud Gruterum pag. 324 num. 2.

C. ATILIO C. F. QVIR. CRASSO SEGONTINO.

Itinerarii auctor duas Segontias vno itinere ab Emerita Cæsaraugustam tradit, vnam inter Complutum & Bilbilim; alteram inter Bilbilim & Cæsaraugustam. Prior illarum est, quæ Areuacis vindicatur. Qui locorum periti sunt iudicant esse urbem Siguenzam, ad fontes amnis, Complutum adluentis, qui hodie vocatur Henarez. Aliam Segontiam in Bætica supra exposuimus; & iterum aliam *Segontiam Paramicam* Ptolemæus ponit in Vardulis. Hoc de prima Plinii vrbe. Secunda est *Υχαμα*, Ptolemæo *Ουζαμα Αργυλλαί*, vel vt Palatinus codex habet, *Αργυλλαί*: in Itinerario inter Cluniam & Numantiam posita, itinere ab Asturica Cæsaraugustam. Floro est *Auxima* lib. III cap. XXII extremo corrupte. nam veteram scriptionem vetus lapis Compluti conspectus, ostendit apud Gruterum pag. 693 num. 8

LICINIUS IULIANVS

VXAMENSIS

ANN. XX. H. S. EST

IYLIA MATER F. C.

Hodie el Borgo d' Osma dicitur, nomine veteri non penitus extincto; & adiacet amni Durio.

Illustre nunc nomen *Segouia* siue *Segobia*, quæ *Σεγυβία* Ptolemæi est, ad se nos aduocat, nisi retrahet Harduinus, qui Areuacarum Segouiam, Plinio & Ptolemæo memoratam, dicit non illam esse mediam inter Madridum & Vallisoletum, quæ mirabiles aqueductus cum Segouiæ nomine conseruat: sed vrbeculam, quæ sub eadem cæli parte atque Numanfîa, eodemque situ a Ptolemæo collocetur. Hæc numeris confusus Ptolemæi scripsit, qui si recti sunt, eadem longitudo Segubiæ est & Numantiæ; latitudo in septentrionem, quam Numantiæ, eleuatio. Quum vero numeri illi sæpe fefellerint, & plura in Hispania conturbet alibi Ptolemæus, nolim sola illius iussione a celebriori Segouia ad ignobilem obscuramque diuertere. Fateor, celebrem illam urbem pæne extra fines Areuacarum esse: sed esto, quod satis sit, in limine fuisse, id quod vt credam, facilius adducor, quia & Plinius & Ptolemæus & Itinerarii auctor tantum vnam Segouiam habent, nec ipsi Hispani aliam in his circa Durium oris ostendunt, aliam demum prope Cordubam ad Bætin, de qua Vassæus pag. 91 consulatur; quæ nihil cum nostra,

vt alieno situ, commune habet. Quod si omnino etiam positio repugnaret, quæ vero non plane aliena est: tamen vel nominis & famæ causa illustre opus explicaremus, quod nihil certi constat, cui alii hoc genti sit adscribendum, nec alia forsan se offert ad prædicandum illud occasio. Est enim hæc Segobia vel Segouia hodieque conspicua, cum ob alias rationes, tum maxime propter mirandum aquæductum, ex Traiani ævo, vt putatur reliquum, de quo Marinæ Siculus lib. 1 Rer. Hisp. tradit, se ultra septingentos in Hispania pontes numerasse, sed nihil vidisse, quod cum hoc arcu seu aquæductu & ponte Alcantarensi conferri possit.

In Plinianis Areuacarum oppidis *Noma Augusta* succedit, nec alii memorata, nisi Ptolemæo, quamuis ille in nomine aliquid corruptit, *Νουδαυγύσαι* scribens, pro *Νουαυγέαι*, vel *Νίαι αὐγέαι*. Ad *Terrestinam* ergo urbem progredimur, cuius *Termes* nomen est apud Plinium & Florum; & *Τέρμες* quoque apud Ptolemæum: *Τέρμεις, μεγάλη πέλις, Termisus, magna urbs*, Appiano pag. 535. Hodie multis *Terma* est, sita ad fluuium *Areuam*, qui nunc *Arlanza*: aliis ad *Durium*, *Nuestra Señora de Tiermes*. Ciues *Termestini* vocantur, focii *Numantinorum*. *Liuii epitoma LIV Q. Pompeius consul in Hispania Terrestinos subegit: cum eisdem & Numantinis pacem ab infirmitate fecit.* Et Tacitus annali IV cap. XLV *nationis Terrestina* dicit fuisse, qui prætorem Hispaniæ citerioris *L. Pisōnem* ex improviso in itinere adortus, vno vulnere in mortem adfecerit. An eadem sit *Termantia* Appiani, quæ *Plinii Termes*: & *Termantini* apud eundem, qui *Liuii Terrestini*, non liquido constat. *Termantini* prope *Numantiam* fuerunt. De eodem *Q. Pompeio*, quum nihil ad *Numantiam* perficeret *Appianus* dicit pag. 506, *μετέβαινεν ἐπὶ Τερμαντίαν ὡς εὐχερέστεον ἔργον, Termantiam castra promouit, tamquam ibi minus negotiis habiturus: & paucissimis interiectis; τὴν ἀγορὰν αὐτῷ φέροντα χιλιάρχον οἱ Τερμαντῆς ἐπέβλητο, tribunal militum, qui commeatum aduehebant, Termantini in fugam verterunt.* Multis ergo iidem sunt, qui *Terrestini*; & eadem *Termes*, quæ *Termantia*. Hoc autem me dubium reddit, quod non credibile, vnum auctorem eodem libro, & eiusdem belli descriptione, vnam urbem nunc *Τερμαντίαν*, nunc *Τερμίσον* appellare.

Ultima urbium in Arevacis in Celtiberiæ confinitio posita,  
fuit *Clunia*, omnium post Numantiam deletam clarissima, Romana  
colonia,

colonia, & iuridici conuentus amplissimi sedes. Hæc de ea ex Plinio. Situm Antonini Itinerarium monstrat, inter Raudam & Vxamam fere medium, ab illa xxvi m. p. ab hac xxiiii, quo loco nunc pagus superest ad Durium amnem. In historiis rarum nomen, nec fere nisi Dionis Cassii lib. xxxix pag. 113 referentis de rebellibus Hispanis, quod Metello Nepoti, πολιορκῶντι κληνίαν, ἐπελθόντες ἀμύνεας ἐγένοντο καὶ ἐκείνην μὲν περλεποῖήσαντο, obsidenti Cluniam superuenientes, vicerint ipsum, ac urbem in suam redegerint potestatem. Crebrior mentio in nummis. Vaillantius tres promittit cum nominibus quartumviro CLVNIA inscripti: Golzius autem habet signatum COL. CLVNIA: & alium MVN. CLVN. id est, *municipium Cluniense*. Hæc de sex vrbibus Plinii in Areuacis.

Ptolemæus addit Numantiam & Velucam. Nobilissima Numantia, Hispania decus, vt Florus vocat, quod ex bello Numantino constat: quam licet deleuerint Romani Scipione Aemiliano duce; non tamen dubitandum est, quin post ea instaurata fuerit, quia non tantum Ptolemæus eam memorauit, sed Antoninus quoque, itinere ab Asturica Cæsaraugustam; qui etiam situm determinat, inter Vxamam & Turiasonem, interiectis tamen aliis. Durius præterfluit, vt Strabo dicit lib. 111 pag. 112, sed recens ille & fontibus suis propinquus. Florus Bello Numantino & situm & virtutem ita describit: *Sine muro, sine turribus modice edito in tumulo apud flumen Durium sita, quatuor millibus Celtiberorum, quadraginta millium exercitum per annos quatuordecim sola sustinuit; nec sustinuit modo, sed sapius aliquando perculit, pudendisq; fœderibus adfecit. Quod instar Spartæ sine muro fuisse dicit, forte solus dicit; & Strabo dicto loco videtur τὸ τῆχος, murum meminisse, sed obscuris ceteris: & Appianus ἐπιτέχισμα, sed ita dubie, vt, vrbisne fuerit an castrorum Scipionis, non facile diiudicetur. Paullus Orosius lib. v cap. vii explicatius proponit, quæ breuius superiores. Numantia, inquit, haud procul a flumine Durio tria millia passuum in ambitu muri amplexabatur: quamvis aliqui adferant, eam & paruo situ, & sine muro fuisse. Vnde credibile est, quia hoc spatii cura alendorum custodiendorumque pecorum, vel etiam exercendi puris commodo, quum bello premerentur, incluserint: ipsi arcem parua, naturamunitam obtinentes. Alioqui tantam paucitatem hominum tam amplum vrbis spatium non munire magis, quam prodere videbatur. Commentarii loco possunt*

possunt esse, quæ Ioannes Mariana lib. III ineunte tam de muro, quam de situ urbis & vestigiis a se inspectis prodidit: *In extremo, inquit, Celtiberia ad septentrionem angulo sita fuit, atque in Areuacis, quatuor amplius millibus supra Soriam ad Garai pontem, non procul ab ortu Durii fluminis eius urbis vestigia monstrantur.* • *Natura loci, quam arte munitior fuit, in cliuo posita molli quidem adfensu, aditu tamen difficili, quod, tribus ex partibus, montibus ambiatur, vno tantum latere in planiciem desinente, prouentu fertilem, & secundum Teram amenam duodecim millia, quousque in Durium prostrat, protensa. Lacedæmoniorum instituto nec mœnibus munita erat, nec turribus circumvallata, & ad gregum pascendorum commoditatem regionibus aliquanto latior, quam vix perpetuo muro includi posset. Arce tantum munita erat, unde læssenti hosti repugnare soliti erant, in eamque fortunas omnes in belli discrimine conferre.* Præterea Ptolemæus etiam *Velucam* adiecit, quam Antoninus *Volucem* dixit, XXV M. P. a Numantia in occisum remota, eodem itinere, quod ab Asturica Cæsaraugustam per Cantabriam ferebat. Hæc de Areuacis, qui primo casu *Areuaci* & *Arenaca* appellantur, illo modo a Strabone & Plinio; hoc, a Ptolemæo.

Proximi Areuacis supra Numantiam erant *Pelendones*, quem populum vetus inscriptio apud Gruterum pag. III num. 5 littera duplici notat:

GENIO LOCI  
PELLENDONES  
AREACON.

Plinius & Ptolemæus scribunt L. Amplici. Ille [Plinius] lib. III cap. III vocat *Pelendones Celtiberorum*: & lib. IV cap. XX *Durius amnis ex maximis Hispaniæ, ortus in Pelendonibus, & iuxta Numantiam lapsus*: dein per *Areuacos Vaccaosque*, determinatis ab *Asturia Vettonibus*, a *Lusitania Gallacis*, ibi quaque *Turdulos a Bracaris arcens*. Ptolemæus tres urbes illis tribuit, *Visontium, Augustobrigam, & Sauiam*. Idem *Visontium* paullisper deducit ab *Augustobriga* & *Sauia* in austrum, *Sauiam* ab utraque nonnihil in ortum: *Augustobriga* itinere Antonini ab *Asturica Cæsaraugustam* inter *Numantiam* & *Turiasonem* media locatur, ab illa XXI; ab hac XV M. P. reducta. Plinius *Numantiam* in *Pelendonibus* scribit, quæ ceteris est in *Areuacis*.

Are-

Areuacorum ab austro vicini *Carpetani*, Plinio *Carpetani ad Tagum* lib. III cap. III: Polybio lib. III cap. XIV *Καρπηνοί*, qui an iidem sint, qui Liuii *Carpesii* lib. XXIII cap. XXVI, dubitat Ludouicus Nonius in sua *Hisp.* cap. XLV. Regio *Carpetania*: maior gens, quam Pelendones, & pluribus oppidis exculta. Caput secundum Plinium *Toletum* est lib. III cap. III. Seruat nomen vrbs incluta ad Tagum, ideoque certæ sedis, etiam ex Antonino nota & Ptolemæo. Incolæ Plinio *Toletani*, & inscriptionibus. Adiacet *Complutum* Ptolemæi ac Antonini, quod nemo dubitat Alcala de Henarez esse. ciues *Complutenses* Plinio dicto loco. Martires eius Iustum & Pastorem laudat Prudentius hymno IV *Peristeph.* vers. 41

*Sanguinem Iusti, cui Pastor caret,  
Ferculum duplex, geminumque donum,  
Ferre Complutum gremio iuuabit  
Membra duorum.*

Inter Complutum & Toletum *Titulcia* Antonini, itinere ab Emerita Cæsaraugustam. Ad latus occiduum Compluti *Mantua* Ptolemæi, in loco fere vbi hodie regia Hispanorum Madrid: aut proxime eam in pago exiguo Villamanta, teste eodem Ludouico Nonio cap. LXXI. Duriūm versus *Ilurbida* & *Etelesta* fuerunt eiusdem Ptolemæi; qui Plinii *Egelestani* lib. III cap. III: Prope Tagum *Aebura* Liuii lib. XL cap. XXX & XXXIII, & Stephani *Αἰβυρα* ex Strabone: forsan eadem, quæ *Libora* Ptolemæi. Et Hippo Liuii in his oris fuit. Libro XXXIX enim, cap. XXX dicit, *Haud procul Hipponē & Toletō vrbibus inter pabulatores pugna orta est.* Ergo hæ finitimæ vrbes fuerunt Hippo & Toletum. Celebratior *Contrebia* eiusdem Liuii lib. XL cap. XXXIII, quam & Velleius lib. II cap. V, Valerius Maximus lib. II cap. VII exempl. 10, & Florus lib. II cap. XVII memorauerunt. In limite Celtiberorum fuit, vti ex Liuiο coniicitur. *Sauciis*, inquit, *in oppidum Aeburam deuēctis, per Carpetaniam & Contrebiā ductæ legiones. Ea vrbs obsessa, quum a Celtiberis auxilia arcessisset,* & reliqua. Videtur etiam in Valer. Maximi lib. V cap. I exemplo, pro Centobrica *Contrebia* legendum, quia eandem historiam Velleius & Florus dictis locis *Contrebiæ* tribuunt. Nec *Laminium* ignobile fuit, quod vltimum Ptolemæus in *Carpetanis* ponit. Situm dat Antonini Itinerarium VII

M. P. a capite Anæ, vnde per duas mansiones Toletum iter est. Idcirco Plinius lib. III cap. I dixit: *Ortus Anæ Laminitano agro citerioris Hispaniæ*. Idem cap. III *Laminitanos ad Carthaginiensem conuentum* transcribit, quamlibet longius inde remotos; nec tamen hi vltimi, qui ius inde petebant. Inter Laminium & Toletum est *Consabrum Antonini*, qui Plinii sunt *Consaburenſes* lib. III cap. III in conuentu, quem modo dixi, Carthaginienſi. Vetus inscriptio apud Gruterum pag. 402 num. 5: II VIR MVNIC. CONSABV-  
RON. & alia pag. 909 num. 14

Q. DOMITIVS Q. F. MACER

CONSABVRENSIS

L. P. IN FRONT. XV IN

AGR. P. XX

Addit Ptolemæus *Ilarcurin*, obscurum oppidum, quod vero etiam Antonini itinere ab Emerita Cæsaraugustam, inter Sisaponem & Laminium inuenitur, vna inter truncatum *Larcuris*. Hæc quoque de Carpetanis, quos Polybius lib. III cap. XIV *χεδὸν ἰσχυρότατον ἔθνος τῶν κατ' ἐκείνας τὰς τόπους*, totius illius tractus fere validissimam gentem laudauit.

Carpetanos attingunt *Oretani* inter Anam & Bætini fere extensi, sed vtrumque fontibus propinquiorem. Nomen dat *Oretum*, Ὀρητὸν Γερμανῶν, *Oretum Germanorum* Ptolemæo: quæ & *Oría*, *Oria* est, & regio *Oretania*. Strabo lib. III pag. 105, τῆς Ὀρητανίας κρατιστεύουσα ἐστὶ πόλις Κάστυλον, καὶ Ὀρία, *Oretania princeps vrbs est Castulo, & Oria*. Dicitur etiam *Orisia*. Stephanus Byzantinus. Ὀρησία πόλις Ἰβηρίας. τὸ ἐσθικόν, Ὀρετανὸς, *Orisia vrbs Hispaniæ: gentile, Oritanus*. Addit ex Artemidoro easdem vrbes, quas Strabo, *Orisiam & Castulonem*, nominibus leuiter prauatis, quæ restituimus. Tarapha *Oretum* Calatrauam interpretatur, de quo dubitat Ludouicus Nonius in Hispania cap. LXII. Celebrior *Castulo* ad Bætini amnem, bello Punico clarissima, patria Imilcæ, quæ vxor fuit Hannibalis, quod ex Liuii lib. XXIV cap. XLI clarum est. Silius Italicus lib. III vers. 391

*Fulget præcipuis Parnassia Castulo signis:*

Idem ante paullo vers. 97



*Cirrhai sanguis Imilce*

*Castalii, qui materno de nomine dicta*

*Castulo, Phœbæi seruat cognomina vasis.*

**Parnassia** ideo & **Castalia** origo nominis, quia fingunt, Phocensium coloniam esse, de quo plura ad Siliî locum notauimus. Siue vere ita fuit, siue fictum est a poetis; non tamen ratione caruit illa fictio, siue fama fuit & opinio. Nam, vt Ludouicus Nonius cap: LXIV tradit, mons vrbs biuertex est, ut **Parnassus**: ab vno latere tenuis scaturigo, non impar **Castalio** fonti: etiam numismata ibi reperta, quæ alatum **Pegasus** referebant. Sed lusum ita esse, vera nominis origo, a **Bocharto** tradita, ostendit, quippe a crepidine fluii (Arab. قسطنطین) deriuat, & ex **Strabone** confirmat, qui **Bætîm** ad hanc urbem propter saxus opæm rupes amni imminentes, negat esse nauigabilem. Urbs valida fuit & municipium. Vetus inscriptio apud eundem **Nonium**: SACERDOTI MVNICIPII CHASTVLONENSIS. **Plinius** lib. III cap. III de conuentu **Caraginen**si: ex colonia **Salariensi** oppidani **Latii** veteris **Castulonenses**, qui **Cæsari Venales** appellantur. Ex hoc **Harduinus** reprehendit **Ptolemæum**, qui duo diuersa **Oretanorum** oppida **Salariam** & **Castulonem** fecerit. Mox enim in **Bastulis** sequetur **Salaria**, ex qua colonia videntur quidam **Castulonenses** deducti. Aditus **Castulonensis saltus** a **Liui**o non semel memoratus. Lib. XXVI cap. XX supra **Castulonensem saltum**: & lib. XXVII cap. XX, quum **Scipio saltu Castulonensi excessisset**. **Mariano** monti cohærere inde a **Corduba** huc procurrenti, supra dictum est.

In ortum paullo a **Castulone** recedit **Mentissa** **Liuii**. Lib. XXVI cap. XVII Is locus inter oppida **Illiturgim** & **Mentissam**, locus scilicet castrorum **Asdrubalis**. **Ptolemæi** est **Μέντιστα**. **Plinio** **Mentesani** qui & **Oritani**, distincti a **Mentesanis** **Bastulis**. Ergo & **Mentesa** scribitur. Recte. nam sic etiam veteri inscriptione apud **Gruterum** pag. 384 num. 2

D. M. S \*

CALPHVRNIAE L. F. SCVNDVRÆ

HVIC ORDO MENTESAN. FVN

DVM PATRIAE PVB. OB MER.

DEDER.

**A Mentesa** non longe **Tugiensis saltus** distat, ab oppido **Tugia** dictus, in quo

in quo fontes sunt Bætis fluvii. Plinius lib. III cap. 1 *Bætis in Tarraconensis provincia, non ut aliqui dixerunt, Mentesa oppido, sed Tugiensi exoriens saltu.* Oppidi *Tugia* meminit Antonianus itinere a Castulone Malacam, XXXV M. P. a Castulone distans. Ultra erat *Ilorci*, hodie *Llorca* vel *Lorqui*, ad *Tuderem* fluvium. Plinius dicto loco: *Iuxta quem* (Tugiensem saltum) *Tader fluvius, qui Carthaginiensem agrum rigat, Ilorci refugit Scipionis rogam, versusque in occasum Oceanum Atlanticum, provinciam adoptans, petit.* Ob flexum illum, quidam in Bæticam transsumunt.

Eodem tractu quamquam incerto loco, in Oretanis fuit *Bia* *tia* Ptolemæi, qui sunt *Viatenses* Plinii. In Thesauro Brandenburgico nummus est, inscriptus BIA TE, quem huc refert nobilissimus vir Laurentius Beger pag. 522, secus ac clari viri Io. Harduinus & Iacobus Wildius ad Messeniam, in qua fluvius eius nominis est, reducant. Ignota sunt Ptolemæi *Ceruaria*, *Betigula*, *Lacuris*, *Lusparia*, quæ idcirco præmittenda censemus. In septentrionem & ad Anæ fontes reuertimur, ubi oppida Ptolemæi sunt *Libisofa*, *Aemiliana*, *Salica*, & *Merobriga*, omnia in Oretanis recensita. Λιβισώσα, *Libisofa* Ptolemæi, est *Libisofa* Antonini, itinere a Lamiio Cæsaraugustam, distans ab Anæ capite VII M. P. Eadem Plinii est *Libisofona*, quod ut plenius est vocabulum, ita quod genuinum oppidi nomen sit, non difficulter inuenitur. Vetus inscriptio apud Gruterum pag. 260 num. 3 imperatori Marco Antonino sacra, COLONIA LIBISOSANORVM plenè litteris exscriptum habet. *Libisofanus* autem ex media forma, quæ Antonini Itinerarii erat, est deductum, ideoque illa præferenda: Ptolemaica autem emendanda, quia in locum manifeste errore irrepsit. Situs iam ante ex Itinerario remonstratus est. *Aemiliana* (puto *Castra* subaudiri) a Ptolemæo in occasum versus ponuntur a *Libisofa*, quæ prope fontes Anæ erat: *Salica* inter vtrumque oppidum in austrum declinat. De *Merobriga* autem, siue *Mirobriga*, ut Palatinus præfert, vereor, ne illarum una sit, in Lusitania quæ describuntur: aut si diversa est, nominum æqualitate dubitatur, ubi quæque sita fuerit, & quæ ex multis sit illustrior, cui antiquæ inscriptiones & aliæ laudes possint accommodari. Tales sunt quæ partim supra sunt productæ pag. 76: ORD. MEROBRIQ. & quam Gruterus pag. 257 num. 2 commendat MIROBRICENSIVM MVNIC. dicato Aelio Adriano Antonino. Et de Oretanis hæc tenet.

Nunc *Olcades*, alium populum, accedimus, a Polybio, Liuiio, Stephanoque Byzantio commendatos. Sed de his quoque quod dubitemus non deest, quum ne id quidem certo sciamus, ex quo latere Oretanis aut Carpetanis appositi fuerint. Liuius lib. xxi cap. v de Hannibale: *In Olcadum fines prius (ultra Iberum eagens, in parte magis quam in ditione Carthaginensium erat) induxit exercitum, ut non petisse Saguntinos, sed rerum serie finitimis domitis iungendoque tractus ad id bellum videri posset.* Victi ab Hannibale, Carpetanes concitant, eisque contra communes hostes se coniungunt. Polybius eandem historiam texens lib. iii cap. xiii seq. primum Ὀλκαδῶν ἔθνος *Olcadum gentem*, dein Βακτρῶν, & postea omnes ultra Iberum populos adgressum Hannibalem, Carthaginensium potestati subiecisse tradit, ut omnibus in ditionem reductis, soli Saguntini restarent, bellorum nexu ex finitimis subiugandi. Nihil ex his de sede certa cognosci potest. Nec plus addit Stephanus ille urbium & populorum descriptor, quam ex Polybio, ad quem prouocat, ἔθνος Ἰβηρῶν, τῶν ἐν τῷ Ἰβηρὸς τῷ ποταμῷ, *gentem esse Hispanorum, qui intra Iberum habitent.* Quum vero primariam eorum urbem exponit, quam *Althæam* Polybius vocat, ex quo Liuius dicto loco corrigendus est, in quo *Carteia* legitur; *Olcades πλησιχώρως Καρχηδόνος, finitimos Carthagin Nouæ* esse pronuntiat. Sic ab austro essent Oretanis adiiciendi. At peritissimi rerum Hispanicarum Aelius Antoninus Nebrissensis, & Io. Mariana, quem Ludouicus Nonius in sua Hispania cap. xlvii sequitur, *Althæam* in regno Toletano ponit prope urbem *Ocanna* hodie dictam, decem circiter leucis a Toletum in ortum remotam. Nec id alienum a Liuii descriptione est, quæ magis in media Hispania, quam in ora eius videtur *Olcades* locare. Præter *Althæam* autem de *Olcadibus* nihil memoriæ est proditum.

• Expositis his nationibus quæ principi genti *Celtiberis* a tergo sunt, id est ab occasu solis; ad ipsam *Celtiberiam* explicandam adgredimur. Supra autem diximus, non ab omnibus eosdem limites *Celtiberiæ* constitui, sed pro potentia gentis & felicitate nunc amplioribus extendi, nunc includi post Romanum bellum angustioribus, quos in præsentem etiam, uti a Ptolemæo definiti sunt, persequemur. Caput *Celtiberiæ*, ut Plinius dixit lib. iii cap. iii, est Segobriga, quæ ut ex Strabone pag. 112 & Ptolemæo apparet, haud longe

longe illinc a Numantia fuit, hinc a Bilbilitano oppido. Nec vero Hispani in situ consentiunt, aliis aliam respicientibus. Nummi & inscriptiones an huc pertineant, incertum est, Vaillantio falsum; quia hæc vrbs, quamlibet clara gentis suæ & magna, tamen ab Romanis, haud dubie gentis odio propter diuturnum bellum in stipendiariis relicta sit, quibus ius monetæ cudendæ permissum nunquam fuerit. Plinius enim lib. III cap. III in Carthaginensi conuentu: *Stipendiariorum autem celeberrimi, Alabanenses, Bastitani, Consaburenenses, Dianenses, Egelestani, Ilorcitani, Laminiani, Montesani, qui & Oritani, Montesani qui & Bastuli, Oretani qui & Germani cognominantur; caputque Celtiberia Segobrigenses.* Ex diffensione autem de loco Segobricæ duas Segobricas Io. Vaillantius ad nummum Tiberii, quo SEGOBRICA in querna scriptum est, distinguit, alteram Plinii stipendiariam, de qua diximus: alteram incerto loco, veteris Latii iure donatam. *Segobriga*, inquit, *vrbs gemina Hispania Tarraconensis, altera in Valentino regno ad Turulim fluvium: altera in regno Castella ad montis Orospeæ radices & Duratonam fluvium: hæc Sepulveda quibusdam: illa Cabezza del Griego, aliis Segorue.* Sed qua Celtiberorum vrbs, immo ipsorum caput a Plinio lib. III cap. III dicitur; & a Strabone lib. III, & a Ptolemao lib. II cap. VI Numantia proxima ponitur. - - - De utrisque Segobriga situ ambigitur, & non parua inter recentiores de ipsa contentio. In dubiis itaque res, dum certiora inueniuntur, relinquenda est, tantum hoc addito, urbem Segorue in Valentino esse ad flumen Mouedre; Cabezza del Griego vicum in Castella Noua.

In Celtiberiæ oppidis, quæ certiora sunt est *Turiaso* vel *Turiaso*, Ptolemaeo *Τυριασώ*: Plinio *Turiasomenses* in Cæsaraugustano conuentu. Augusti nummus, MVN. in querna, supra quam TVRIASO: & Tiberii, MVN. TVR. DIVVS AVGVSTVS, hoc est, *municipium Turiaso*. Situs certus, quia hodieque superest, nomine non penitus abdicato, Tarazona, vt constanter Hispani tradunt, & Antonini Itinerarium confirmat, inere ab Asturica Cæsaraugustam. Nobilis, ferri gloria, quam aquæ suæ debet, perinde ac Bilbilis, quas idcirco Plinius lib. XXIV cap. XIV æquavit. Celebratior tamen *Bilbilis*, alumni ingenio, Martialis poetæ, illustrata. Hic lib. x epigrammate CIII

*Municipes, Augusta mihi quos Bilbilis acri  
Monte creat, rapidus quem Salo cingit aquis.*

Cognomen *Augusta* in nummis est Tiberii: M. AVGVSTA BILBILIS TI. CAESARE III, idest, *municipium Bilbilis Tiberio Caesare tertium consule*. Et alio eiusdem: M. AVGVSTA BILBILIS TI. CAESARE V. L. AELIO SEIANO. Iterum Martialis eiusdem libri epigrammate ultimo ad librum suum:

*Et cursu facili, visque ventis  
Hispana pete Tarraconis arces.  
Illinc te rota tollet, & citatus  
Albam Bilbilin, & tuum Salonem  
Quinto forsitan effedo videbis.*

Flumen igitur, quo ferrum temperatur, ille *Salo*, qui præterfluit; inde etiam *Bilbilis* dictus ab Iustino lib. XLIV cap. III. *Nec vllum*, inquit, *apud eos telum probatur, quod non aut Bilbis fluuiio, aut Chalybe tingatur*. Eundem enim *Salonem* & *Bilbilin* esse censet etiam Hieronymus Paullus, *Barcinonensis* de Flum. Hisp. Nec gloriam illam ex fodinis habet. Plinius dicto lib. XXXIV cap. XIV de ferri differentia: *Summa differentia in aqua est, cui subinde candens immergitur. Hac alibi atque alibi utilior nobilitant loca gloria ferri, sicut Bilbilin in Hispania & Turiasonem, Comum in Italia, quum ferraria metallum in his locis non sint*. Quanta autem ferri Bilbilitani siue chalybis præstantia fuerit, idem lib. IV epigram. LV prædicauit:

*Nostra nomina duriora terre  
Grato non pudeat referre versu:  
Esuo Bilbilin optimam metallo,  
Quæ vincit Chalybasque Noricosque.*

Inde absunt XXIV M. P. in occasum solis *Aqua Bilbilitana*, Antonini itinere ab Emerita Cæsaraugustam, quæ, ut solent huius nominis, ægrotantibus salutare sunt; quum ipsa *Bilbilis* a Cæsaraugusta distet M. P. LI. Circa Bilbilin sunt itidem ex Itinerario nota oppida *Balsio*, XX M. P. a Turiasone, quod videtur *Belsinum* Ptolemæi esse, si per numeros eius licet: *Nertobriga* Ptolemæi eiusdem & Antonini, nisi forsitan *Nergobriga* legendum est. nam Appianus in Ibericis sæpe habet *Νεργόβρυγες*, quam vetustam lectionem esse, ex Suida constat, qui, in *μετεωρολογίᾳ* eodem modo Appiani verba pag. 475 ed. Toll. refert: *Νεργόβρυγες δ' αὐτὲ πρὸς τῆς μετεωρολογίας*  
πυρρ.

ποδόμενοι. *Nergobriges*, cognita *Marcelli moderatione*, ac reliqua. Quod vero Itinerarium *Ptolemæo* consentit, nihil mutandum in nomine censemus. Urbem non mediocrem fuisse, ex *Appiani* historia apparet. A *Bilbilis* aberat XXI M. P. *Cæsaraugustam* versus, quod ex *Antonini* itineribus ab *Emerita Cæsaraugustam* est perspicuum. Hodie *Ricla* censetur esse, media inter *Bilbilim* & *Calonis* ostium, quod etiam *Io. Franciscus Andreas* de Patria *S. Laurentii* approbavit. *Arcobriga* autem, itidem *Ptolemæi*, recedit a *Bilbili Complutum* versus, quod ex Itinerario liquet, quo hoc ordine posita oppida sunt, itineribus ab *Emerita Cæsaraugustam*:

<i>Complutum</i>	— —
<i>Arriacam</i>	M. P. XXII
<i>Cesatam</i> *	M. P. XXIII
<i>Segontiam</i>	M. P. XXVI
<i>Arcobrigam</i>	M. P. XXIII
<i>Aquas Bilbilitanorum</i> *	M. P. XVI
<i>Bilbilim</i>	M. P. XXIIII.

Ex quibus etiam *Cesatam* intelligimus quo loco sita fuerit, quam *Ptolemæus* *Κεσάδα*, siue ut in *Palatino* est, *Καίσαδα*, *Cesadam* vel *Cesadam* appellat. Nobilior *Valeria* Celtiberorum, *Ptolemæi*; *Plinii Valerenses*, lib. III cap. III, qui in coloniis recenset: *Orrelius* cognomen *Julie* addit, nescio ex quo nummo. Quem quod diligentissimi viri *Harduinus* & *Vaillantius* ignorant, error haud dubie est, & ex notiore nummo legendum COL. IVLIA VALENTIA, itidem in citeriori Hispania, quam postea perlustrabimus. Sita erat *Valeria*, *Vasæi* opinione, ad fontes *Suconis*, ut ipsa urbs *Cuenga* sit: vel quod *Morales* mavult, septem inde leucis reducta ad eundem amnem. Supra hanc *Parietina* *Antonini*, itinere a *Laminio Cæsaraugustam*, XXII M. P. a *Libisosa*. Nobilis præ ceteris *Ergauica* Celtiberum, diuersa ab *Ergauica* *Vasconum*, de qua supra dictum est. Vtramque *Ptolemæus* distincte posuit, ut gente, ita & situ diuersam. *Augusti* nummus MVN. ERGA VICA. Et alius *Tiberii*, ERGA VICA. Inscriptio vetus apud *Gruterum* pag. 382 num. 9

M. CALP. M. F  
LVPO FLAM. P. H. C  
EX CONVEN  
CAESAR. ERCAVIC.

R

hoc

hoc est, *Marco Calpurnio, Marci filio, Lupo flamini prouincia Hispania citerioris, ex conuentu Casaraugustano, Ercanicensi*, per C loco G. Et Plinius in *Casaraugustano conuentu Erganicensis* lib. III cap. III scripsit. Quibus inducti, minus dubitamus, quin apud Liuium quoque lib. XL cap. I *Erganica* scribendum sit, non *Ergauia*, quia *nobilem & potentem ciuitatem* vocat, quod *Erganica* potius, quam obscura *Vasconum Ergauia*, tribuendum videtur, quod etiam Carolo Sigonio, viro doctissimo, visum fuit. Situm Hispani in loco *Alcannis*, septem leucis a Dertosa in occasum æstiuum, adnotant. Vide Ortelium & Holstenium in *Erganica*. Cetera Ptolemæi in Celtiberia, *Candabora, Bursada, Laxta, Alaba, Libona, Vrcesa, Mediolum, Attacum*, cum per se obscura, tum ignotæ etiam positionis omnia, prætermittuntur, quibus addimus *Segedam* Appiani in Bellorum confinio, quæ *Morali Segestica* Liuii est lib. XXXIV cap. XVII: & eiusdem *Certimam* lib. XL cap. XLVII; *Tutiam* Flori & Plutarchi in Sertorio.

Celtiberorum finitimi erant ad Iberum *Edetani* siue *Hedetani*, qui Strabonis Σιδηταῖοι, *Sidetani* sunt lib. III pag. 112, & Liuii *Sedetani* lib. XXVIII cap. XXIV; item lib. XXIX cap. 11, & lib. XXXIV cap. XX, nisi obstat forte, quod vbique Liuius cum populis cis Iberum sitis coniungit. Sed tamen etiam summus vir Petrus de Marca lib. II cap. VII sect. 3 ita censet, *Edetanos a Strabone & Linio Sedetanos dici, perspicuum manifestumque esse*. Regio *Edetania* Plinio lib. III cap. III dicta. *Sucro fluius*, inquit, & quondam oppidum, *Contestania finis*. Regio *Edetania, amæno prætendente se stagno ad Celtiberos recedens*. Eadem Appiani Σιδηταῖα, *Sedetania* pag. 507. Fines ergo ex maritima parte ponit Plinius a Sucrone ad Iberum fere; in aliis ad ipsum flumen. A Sucrone etiam Silius eos deducit lib. III vers. 371:

*Hos inter clara thoracis luce nitebat  
Sedetana cohors, quam Sucro ridentibus undis,  
Atque altrix celsa mittebat Setabis arce.*

Strabo dicto libro pag. 108 *Aeletanos* omnes vocat, qui a Carthagine vsque Iberum habitabant, sub quibus tam *Edetanos*, quam *Contestanos* & *Ilercaones* comprehendit. *Sidetanos* autem suos, siue *Sede-*

Sedetanos Strabo a Carthagine ad Sucronem ducit, nulla Contestanorum habita mentione, quos numquam memorauit. Hæc longitudo Editaniæ: latitudo secundum Ptolemæum est a Cæsaraugusta vsque Saguntum. Nunc vrbes & oppida singula perlustramus.

Caput Edetanorum *Cæsaraugusta* est, Ibero adiacens colonia, antea dicta *Salduba*. Sic enim Plinius dicto loco: *Cæsaraugusta colonia immunis; amne Ibero adfusa, ubi oppidum antea vocabatur Salduba, regionis Edetania, recipit populos CLII*, id est, tot populi ius ab ea petunt, quia conuentum habuit iuridicum. Ptolemæus diuise *Καισάρεια Αὐγούστα Cæsarea Augusta*: Strabo pag. 104 coniuncte *ἡ περὶ τὰς Κελτιβηρῶν Καισαραύγουστα, Cæsaraugusta apud Celtiberos*, quorum fines attingebat. Atque sic vulgo Latini, vt Plinius, quem modo cognouimus, & Mela lib. II cap. VI, *Vrbium de mediterraneis in Tarraconensi clarissima fuerunt Pallantia & Numantia: nunc est Cæsaraugusta*. Sic etiam multis locis Antonini Itinerarium. Possis dubitare, an primis coloniæ temporibus composito vocabulo nominata fuerit. In nummis enim huius vrbis, quotquot descriptos vidimus, diremtio est conspicua. Plurimi notis tantum signant C. C. A. hoc est, *colonia Cæsarea Augusta*: multi, CAESAR. AVGVSTA incisionis puncto interiecto: quidam CAES. AVGVSTA, quod vtrumque legendum est *Cæsarea Augusta*. Vide Vaillantii Nummos Augustorum in Colonia & Municipiis. Vnde suspicari possis, mediam formam CAESAR. AVGVSTAM, eiccto puncto, ita coaluisse. Tamen poetæ compositionem iuuant, qui neglectæ aut expulsæ interpunctionis non possunt accusari. Prudentius hymno IV Peristeph. de Cæsaraugustanis Martyribus:

*Tu decem sanctos reueches & octo,  
Cæsaraugusta studiosa Christi,  
Verticem flauis oleis reuincta  
Pacis honore.*

Etiam inscriptio Gruteri pag. 324 num. 12, si recte descripta est, aliquid adferre potest:

POSTVMIAE MARCELLINAE  
EX CAESARAVG. KARENSI

hoc est, illustri interprete Petro de Marca lib. II cap. x num. 5 *Postumia origine Carense ex conuentu Cæsaraugustano*. Plinii Caren-



ses sunt lib. III cap. III. in eodem conuentu. *Cares* oppidum quatuor leucis a Pompelone in meridiem, nunc Puente de la Reyna. Hæc de nomine, quod vna auctorem vrbis seu amplificatorem commendat: nobilitatem supra Pomponius commendauit: de situ eius, quia superstes est, nemo dubitat.

Circumiacent coloniam, *Segontia Antoninia* XVI M. P. Bilbilim versus: *Belia*, Βέλεια Ptolemæi, vnde Plinii *Belitani* videntur dicti lib. III cap. III, nisi cum Thoma Reinesio, magni iudicii viro, lib. I var. Lect. cap. XXV *Bilbilitanos* velis legere. quod non improbabile videtur, quia de Plinio non credi potest, in recensione Hispaniæ, & conuentus Cæsaraugustani, Bilbilim, tam clarum municipium, prætermisisse, qui minora etiam persequutus est. Adiacibat etiam *Leonica* eiusdem Ptolemæi, in occasum paullo recedens. Plinio Latinorum veterum *Leonicenses*. In Golzii nummo MVN. LEONICA. A Leonica austrum versus retracta *Etonissa*, quam quidam ex male disuncto Liuii loco lib. XXI cap. XXII flumini Ibero apponunt, quum longius inde in occasum, Ptolemæo auctore, quorum consonat historicus recte dispensatus, reducenda sit. Liuii verba sunt: *Ab Gadibus Carthaginem ad hiberna exercitus rediit. atque inde profectus præter Etonissam urbem, ad Iberum maritimamque oram ducit.* Ptolemæus in Edetanis scribit Ἠτόβημα, *Etobema*, sed dudum a summis ingeniis obseruatum est, Ἠτόβησα legendum, idemque oppidum esse *Etobesam* & *Etonissam*. Vide Sigonium ad Liuium, & P. de Marca lib. II cap. VII extr. Mare versus Ptolemæus ponit *Edetan*, quæ & *Leria* dicta fuerit; Ἠδῆτα ἢ καὶ Λέριαι; vnde nomen Edetanorum est siue Hedetanorum: & sub ea, siue propius mare *Saguntum*, fida Romanis ciuitas, sita passus mille ferme a mari, vt Liuius notauit lib. XXI cap. VII; aut tribus millibus, vt Plinius; cuius iniusta oppugnatione secundum Punicum bellum Hannibal accendit, post octo annos Pœnis erepta (Liv. lib. XXIV cap. XLII) & ciuium Romanorum facta oppidum. Plinius sæpe dicto lib. III cap. III, *Valentia* colonia III M. passuum a mari remota: *flumen Turium*: & tantumdem a mari *Saguntum*, ciuium Romanorum oppidum, fide nobile. Maritimum situm etiam nummus Tiberii expressa triremi testatur, cui SAG. adscriptum cum duumviro- rum nominibus: & alius cimelii regii SAGVN. T. itidem cum triremi, apud Harduinum. Scribitur *Saguntum* & *Saguntus*; illud Liuii, Stra-

Strabonis, Plinii & Ptolemæi: hoc Melæ, Flori & inscriptionis antiquæ apud Gruterum pag. 499 num. 2 SAGVNTVS PATRONIS VI. Silius quoque lib. I vers. 502

*Conclamant utrimque acies, cœu tota Saguntos  
Igne micet.*

Vrbs antiquissima, ut etiam Hercules crederetur fundamenta iecisse. Ibidem vers. 505 Murrus Saguntinus precatur:

*Conditor Alcide, cuius vestigia sacra  
Incolimus, terræ minitantem æverte procellam.*

Quod verò hoc nimis fabulosum, ad Zacynthios originem plerique referebant. Strabo lib. III pag. 110 Σάγουντον κτίσμα Ζακυνθίων, *Saguntum a Zacynthiis conditum.* Aucta ab Ardeatibus colonis Rutulorum. Idem Silius lib. II vers. 603.

*Armaque Dulichia proavis portata Zacyntho,  
Et prisca aduectos Rutulorum ex urbe penates.*

Adde Liuium lib. XXI cap. VII. Gleba & argilla præstabat, unde pocula laudatiora. Martialis lib. VII epigram. VI.

*Ficta Saguntino pocula malo luto.*

Et lib. XIV epigram. CXIV

*Sume Saguntino pocula ficta luto.*

Supereft ex Ptolemæi numero in Edetanis *Valentia*, III millibus passibus amari secedens ad flumen *Turiam*, quæ hodieque nomen cum regio splendore seruat. Originem describit Liuii epitoma LV, *Iunius Brutus consul in Hispania iis, qui sub Viriato militauerant, agros oppidumque dedit, quod Valentia vocatum est.* Deleuit Sertoriano bello Pompeius, ut ipse ad senatum scribit in fragmentis Salustianis, *Dux hostium C. Herennius cum urbe Valentia & exercitu delati.* Instaurata ab Iulio Cæsare. Nummus Augusti, quem Harduinus vidit: COL. LVL. VALENTIA. In ceteris, quos & Vailantius exhibet, per notas & signa tantum est C. I. V. id est, *Colonia Iulia Valentia*, cum prætoriana naue. Coloniam fuisse etiam Plinius testis est verbis supra in Sagunto productis. Non ergo Hieronymus Surita in Antonini Itinerar. pag. 549 audiendus est, qui Liuii locum de Valentia quadam Lusitanix, quæ nusquam fuit, interpretatur, quod hæc Edetanorum nimis longe a Viriato Lusitano afuerit, quasi is arma non per omnem Hispaniam circumtulit. Ad Ludouicum Nonium in Hispan. cap. LXIX. Post *Sycro* est flumen,

Edetanorum finis, quem laxius, vt solent poetæ, Silius Italicus ponit, vt *Satabin*, Xatiua, Sedetana cohorte sua comprehendat, de qua supra dictum abunde est. Si ad Sucronem *Satabis*, quod censet Nonius, excusatio est poeta Silius, dum in Edetanis eos scribit, qui adiacent illorum termino. *Sucro* autem, oppidum ad ostium amnis, quod prætermisit Ptolemæus, ex Strabone addendum est. Is enim lib. III pag. 109 Sucroni fluuiο πόλιν ὀμώνυμον, urbem cognominem iuxta ostium statuit, cuius etiam Liuius meminit lib. XXVIII cap. XXVI & cap. XXIX extremo, quia seditio militum, quam Scipio sedauit, cœpta apud Sucronem urbem erat. Plinius verbis supra editis, *Sucro fluiuius & quondam oppidum*. Ergo excisum fuit ipsius & Ptolemæi temporibus. Reliqua Edetanorum, quæ Ptolemæus dat, *Ebora*, *Damiana*, *Larissa*, obscuriora sunt: *Ostuerdam* in Ilercaonibus referemus: *Dianium* in Contestanis.

Ab occasu Edetanos attingebant *Lobetani*, quorum *Lobetum* Λόβητον fuit, Ptolemæi: & supra hos *Lusones*, Λέσωνες Strabonis lib. III pag. 112, συνάπτοντες τοὺς τῆς Τάγης πηγὰς, qui ad Tagi fontes pertingunt: de quorum oppidis nihil certi notum est: & pars *Turdetanorum*, finitimi Saguntinorum, qui contraxerant eis cum Carthaginienfibus bellum, controuerfiam fingentes, Hannibale instigante, ferenteque auxilium. Quam ob causam postmodo Romani *Turdetanorum urbem*, cuius nomen non memoratur, deleuerunt. Hæc Liuius lib. XXI cap. VI, & lib. XXIV cap. XLII. Hanc Turdetanorum urbem Hispani censent *Ternel* supra fontes Turix esse. Nunc quæ in maritima ora sunt a Bætici limite ad amnem Iberum, persequemur.

Primi, ex Bætica reliqui, sunt *Bassitani*, quibus ad mare Ptolemæus solum Ὀυρηκή, *Urce* dat; longum vero in mediterranea excursus, in quo sunt *Acci*, Ἄκκι, in Bætici confinio colonia, ex plurimum Hispanorum consensu nunc Guadix in regno Granatensi. Plinius lib. III cap. III in Carthaginienfi conuentu: *Ex colonia Accitana Gemellenfes*. Scilicet ciues colonix *Gemellenfes* vocantur. Inscriptio vetus apud Marianam & Gruterum pag. 271 num. 6 COL. IVL. GEM. ACCITANA, id est, *Colonia Iulia Gemella Accitana*. Id nummi confirmant, Augusti COL. ACCI. LEG. VI id est, *Colonia Accitana legionis sextæ*: & Tiberii, C. I. G. ACCI. L. III, siue *Colonia Iulia Gemella Accitana legionis terciæ*: qui conlati inter se,

se, ostendunt rationem, cur *Gemella* illa colonia appelletur, videlicet, quod ex duabus legionibus, VI & III, colonos accepit. Post hunc *Vergilia*, Ptolemæi *Θυεργιλία*, Plinii *Virgilienses*. Sed etiam inscriptio in Gruteri opere pag. 324 num. 5 VERGILIENSES, per E. Quidam Hispani, etiam Harduinus, in loco Murcia, regie urbis, ponunt: Ludouicus Nonius autem cum aliis Murciam *Menlariam* Ptolemæi in Contestanis sitam interpretatur. *Orcelis* proxima est Ptolemæi, Hispanorum nunc iudicio Origuella supra Murciam, ad *Seguram* fluuium: an eadem *Ocelis* Appiani, non liquet. *Bigerram* autem Ptolemæi etiam Liuius laudauit lib. XXIV cap. XLI, sociam Romanorum ciuitatem, ideo oppugnatam a Carthaginiensibus, liberatam a Scipione. Situs eius parum certus. Clusio videtur Villena esse inter Murciam & Valentiam fere media. *Turbula* Ptolemæi, forsan *Turba* Liuii est lib. XXXIII cap. XLIV, ad quam Q. Minucius aduersus duos imperatores Hispanos prospere pugnavit, alterum etiam viuum cepit. *Abula* quoque in Bastitanis his a Ptolemæo numeratur, quam perperam quidam Auilam putant esse, non ignobilem urbem medio itinere inter Salmanticam & Madritum. Longius enim abest illa, quam ut huc reduci ad Bastitanos nostros possit. Forsan & ibidem eius nominis oppidum fuit, ex quo illa Auila fuit enata. Missis obscurioribus *Segisa*, *Arcilaci*, *Illuno*, *Bergula*, *Saltiga*, & aliis, de *Salaria* aliquid addimus, quam fere extremam Bastitanorum Ptolemæus collocauit. Posuit idem *Salariam* in Oretanis inter Tagum & Anam supra Castulonem, ut vereri subeat, ne eadem urbs, quod non insolens Ptolemæo, bis posita ab illo fuerit. quamuis nec ignotum sit, salinis Hispaniam abundare. Hispani Cazorlam suam in loco illo tradunt esse; alii inde in occasum reductam, tribus leucis supra Vbedam a septentrione ponunt, & de illa inscriptionem interpretantur COL. IVL. AVG. SALARIENSIS, quæ tamen ad Oretanos referri poscit, quia Plinius cum Castulone, ut eandem fere, coniunxit lib. III cap. III, in Carthaginiensi conuentu Salariensem coloniam ita recensens: *ex colonia Salariense oppidani veteris Latii Castulonenses*. Sic Frobenius, Harduinus, alii ediderunt. Sed satis de Bastitanis prouinciæ Tarraconensis, qui nomen a *Basti* oppido habent, prætermisso a Ptolemæo: Plinius autem ciues *Bastitanos* habet, & Antonini Itinerarium *Basti*, inter Carthaginem & Acci, itinere a Tarracone Castulonem.

lonem. Baſſitanos excipiunt *Conteſtani*. In ora, cui Strabonis *Spartarius campus* prætenditur eſt *Carthago Noua* in ſinu Virgitano, hodie Golfo de Cartagena, excurrenti paruo ſinui appoſita, vrbs nova & primaria Carthaginienſium in Hiſpania, ab Aſdrubale condita, eo qui Barca, Hannibalis patri, ſucceſſit; vt **Strabo** notauit p. 109; a Scipione expugnata, cuius ſitus & dignitas accurate a **Liui** lib. xxvi cap. xlii deſcribuntur. Antonini Itinerario differentia cauſſa *Carthago Spartaria* cognominatur, a campis; quos modo Strabo a ſparti prouentu ita vocari tradit. Conſeruarunt Romani dignitatem eius colonia in eam deducta, & conuentu iuriſdictionis, ubi lxxv populi diſceptabant, quod **Plinius** dicto loco narravit; & iure conſeſſo cudendi monetam. Nummus Auguſti c. i. n. c. ex. d. d. & alius c. i. n. c. hoc eſt, *Colonia Iulia Noua Carthago, ex decreto decurionum*. Proxima in littore *Alone* Pomponii Melæ, *Αλων* Ptolemæi, quam vulgo Alicantam credunt eſſe, ſed falſo, quia Alone a ſalinis nomen habet, quales nullæ ad Alicantam ſunt, de quo **Iſaacus Voſſius** ad Melam pag. 192 conſulatur. Hanc ſequitur *Lucentum* **Plinii**, *Lucenti*, *Λακυντῶν* Ptolemæi, *Lucentia* Melæ, quæ verius Alicante emporium eſt, conſonante ipſo nomine, articulum more Arabum præferente. Latinorum ciuitas fuit, ſiue iure Latii donata, vt **Plinius** memorauit. His *Portus Illicitanus* Ptolemæi (*Illicitatus* corrupte ſcribitur) interponendus eſt. Ipſe geographus in hac ora turbat omnia, ob id merito a doctis viris caſtigatus; vt ex illo locum & ordinem non licebat deſignare. Voſſius dicto loco inter Carthaginem & Alonem locat. Quod vero Elche, quam plurimi dicunt *Illicem* eſſe, vnde ſinui nomen & portui; haud procul emporio Alicante eſt, ſaltem ex regione illius; Illicitanorum portum inter Lucentum & Alonem fuiſſe libentius crediderim, ſi per Antonium liceret, quia ipſe Voſſius Alonam dicit in loco Guardamar eſſe ad oſtium *Taderis* fluminis, nunc Segura dicti. Antoninus quidem itinere a Tarracone Caſtulonem vnã manſionem ponit inter Illicim & Carthaginem Spartariam, ſed ſpatio ſatis longo lxx m. p. vt ab eo in tantis anfractibus maris nihil noſtræ ſententiæ metuendum ſit. Accedit quod Guardamar, Alone, ſic Seguram ſiue Taderem eſt, in dextera ripa oſtii: Elche, id eſt *Illice*, longe trans fluium. Mediterraneis Conteſtanorum Ptolemæus dat *Illiciadem*, quæ **Plinio** *Illici*, Melæ *Illice* eſt, hodie Elche,

vt iam

vt iam diximus. Hinc & a portu illorum Sinui Illicitano apud Plinium & Melam nomen est, qui hodie Golfo d' Alicante vocatur. Plinius sæpe dicto lib. III cap. III *colonia immunitis Illici*, quod confirmant nummi Augusti & Tiberii C. I. IL. A. id est, *colonia immunitis Illice Augusta*. Paullus autem Lege VIII de Censibus: *Emeritenses iuris Italici sunt. Idem ius Valentini & Licitani habent*. Licitani errore scribarum manifesto pro Illicitani siue *Illicitani*. Succedit in Ptolemæi Contestanis *Satabis* oppidum, prope Sucronem amnem in eodem loco, quod Silius lib. III vers. 373 probat:

- - - celsa mittebat Satabis arce,  
Satabis & telas Arabum spreuisse superba,  
Et Pelusiaco filum componere lino.

Linificio & subtilibus textis operam hæc ciuitas dabat, vnde *Sudaria Sataba* Catullo epigrammate XXV dicta, cuius rei causa fuit in lini præstantia ibi nati. Plinius lib. XIX cap. I *a Satabi tertia in Europa lino palma*. Idem lib. III cap. III honorifico cognomine, *Satabitani*, qui Augustani. Strabo simpliciter *Σάταβις* scripsit. Sed præstat diphthongus, quia in nummis *SAETABIS* teste Antonio Augustino. Multi Xatiua interpretantur, quod oppidum paullo reductum a Sucrone est: Ludouicus Nonius autem cap. LXVIII dicit collem eius adlui a Sucrone. nisi fortassis ille latior, aut ex ruinis illius Xatiua in loco paullisper remoto ab amne resurrexit. *Dianium* Ptolemæus in Edetanis falso scripsit, quia trans Sucronem est, illorum terminatorem amnem. Contestanis ergo restituimus, quorum reuera fuit. Hispanorum consensione est Denia in ormaris. Dicitur etiam *Hemerofcopium*, a specula in promontorio. Strabo pag. 109 γνωριμώτατον τὸ Ἡμεροσκοπιόν, ἔχον ἐπὶ τῇ ἀκρῇ τῆς Εὐφροσύνης Ἀρτέμιδος ἱερὸν σφόδρα τιμώμενον, *Celeberrimum est Hemerofcopium, habens in promontorio Epbesia Diana templum valde religiosum*, a quo *Dianium* vt idem Strabo obseruat, appellatur, Sertorii δὲ μετ' ἡμῶν κατὰ θάλασσαν, *arch belli ad res mari gerendas*. Cicero in Verrem VII cap. LIX *Ostendito illos cum Sertorio fuisse: a Dianio fugientes ad Siciliam esse delatos*. Plinius loco sapissime indicato: *Dianium stipendiarium*. Alterum nomen, quod Strabonis erat, *Festus* Auienus Latine expressit

- - - - Hemerascopium quaque

Habita pridem beic ciuitas, nunc iam solum

Vacuum incolarum languida stagno. madet.

Inter Edetanos & Iberum in ora sunt *Ilercaones*, qui etiam aliquantum ultra amnem extenduntur. *Linii* lib. xxii cap. xxi agrum *Ilercaonensem* illum tractum dixit, quæ *Plinio* lib. iii cap. iii est *Ilergaonum* regio. *Cæsari* lib. i Civ. B. cap. lx *Illurgauonenses*. In ora cis flumen Edetaniam versus *Ptolemæus* *Tenebrium promontorium* & portum habet: intus obscuriora *Adebam* & *Thea* nobiliorem *Biscargim*, cuius sunt *Plinii Biscargitani* lib. iii cap. iii, & nummus *Golzii* MVN. BISCARGIS. *Ptolemæus* in dextra ripa aliquanto longius a mari reduxit, cui doctissimi viri adfuerunt, ad radices *Idubedæ* montis *Morellam*, quæ nunc est, in eius locum substituentes, a qua non procul *Sigarm* fuit, ut ex nomine, quod ibidem superesse fertur, *Hispani* quidam coniiciunt. His addimus *Ildum* & *Intibili* ex *Itinerario Antonini*, quæ quamuis longius ab *Illiturgi* absint, non dubitamus tamen, quin alterum sit *Liuii Incibili* lib. xxiii extremo. *Illiturgi*, inquit, obsidione liberato ad *Incibili* oppugnandum *Panici* exercitus traducti. *Frontinus* autem lib. ii cap. iii ineunte *Indibile* scripsit oppidum, ad quod *Hannonem* *Scipio* obliqua acie in fugam compulit, *Hispanos* in deditiorem accepit. Distantia a *Dertosa* xxvii m. p. apud *Antoninum*, ostendit hodie esse oppidum *San Mattheo* in publica illa via situm. Vide sæpe laudati *Petri de Marca* lib. ii cap. viii num. 7. Clarius his *Osigerda*, quam frustra *Ptolemæus* in *Edetanis* posuit, quum propior ostiis sit *Iberi*, ut non possit in *Ilercaonensem* agrum non incidere. *Plinio* in tractu illo sunt *Offigerdenses*, conuentus *Cæsaraugustani*. *Tiberii* nummus: MVN. OSICERDA. Et *Barcinonensem* inscriptionem apud *Gruterum* pag. 321

PORCIAE M. F.

MATERNÆ

O. SACER. DESI. P. H. C.

Vir summus quem modo laudauimus *P. de Marca* legit *Porcia Materna Osicerdensi*. Huius, & doctissimi cuiusque *Hispani* sententia, est hodie *Xerta* dicta prope *Dertosam* interfluente *Ibero*. De *Liuii* opulentissima vrbe *Ibera*, lib. xxiii cap. xxviii, a propinquo flumine appellata, quam transito amne *Romani* oppugnatum ibant,

ibant, nihil compertum habemus: neque de ea ὁ πᾶν de Marca adfert, quam ut probet, non esse Dertosam, ut falso quidam suspicati fuerant.

Trans flumen Ptolemæus duas insignes vrbes Ilercaonibus adscribit Dertosam & Carthaginem Veterem. *Dertosa* ut nobilissima, ita haud dubie caput Ilercaoniæ fuit, quæ nomen seruat, ut de situ non liceat dubitare. Nummus Tiberii M. H. I. ILLERGAVONIA DERT. qui iudicio peritissimi antiquitatum viri Ezechæli Spanhemii pag. 766 legatur *Municipium Hibera Iulia Illergauonia Dertosa*, quod cognomen ideo inditum P. de Marca censet, quia caput fuerit gentis Ilercaonum. Non ergo virum clarissimum Io. Vaillant sectari in hac causa possumus, qui ex eodem nummo nouam urbem *Illergauoniam*, ad utramque ripam Iberi positam, diuersamque ab Dertosa, vult ædificare, neque DERT. inscriptionis *Dertosa* legit, sed Dertosanorum. cuius opinionis nullum præsidium in antiquitate est, atque inuolidum quo confidit, quod hæc municipium appelleretur: Dertosa alibi colonia: nam sæpe eadem vrbs municipium & colonia dicta, ut supra exemplis cognouimus, & in Golzii alio Tiberiano nummo MVN. DERTOSA expressum est, ut dubitare possis de Augusti nummo C. I. A. D inscripto, quem Vaillantius *colonia Iulia Augusta Dertosa* legit; Harduinus autem ad Dertonam refert Liguriæ. Transitus heic Iberi erat, quod a Strabone proditum: & maris commercium, quod naus in priore nummo, *Illergauonia Dertosa* præscripto, significat. Altera vrbs nomine, quam historia & monimentis nobilior *Carthago Vetus* est, Καρχηδών παλαιά, a nemine præter Ptolemæum, memorata, cuius numeri haud longe a ripa sinistra Iberi, cis Sicoris tamen confluentem cadunt: alii longius producunt ad Villam Francam, quæ prope Barcinonem est. Ortelius *Pænorum* cognomen addit, ex Plinii verbis lib. III cap. III *Colonia Tarraco Scipionum opus, sicut Carthago Pænorum*; quæ etiam Harduini est sententia. At malim credere principes vrbes a Plinio comparari, ab Romanis ita Tarraconem conditam, ut caput rerum gerendarum in Hispaniâ esset; quemadmodum Carthaginem Nouam in illum usum condiderint Pœni ad sinum Virgitanum. Atque ita Plinii verba Solinus quoque interpretatus est cap. XXIII de Hispania ita sublegens: *Carthaginem apud Iberos, quæ mox colonia facta est, Pœni condiderunt; Tarraconem Scipiones: ideo*



*est capus provincia Tarraconensis.* Aequè deceptus est Ortelius, vir cetera diligentissimus, quum Ciceronem Agrar. I cap. II eius Carthaginis Veteris meminisse prodit. Verba oratoris sunt: *Agros in Hispania apud Carthaginem Nouam duorum Scipionum eximia virtute possessos; tum vero ipsam veterem Carthaginem vendunt.* Verum ipse in Agrar. II cap. XIX sui interpres, quam veterem Carthaginem intellexerit, Africanam scilicet, non Hispaniensem, exponit. *Agros, inquit, in Hispania propter Carthaginem nouam, & in Africa ipsam veterem Carthaginem vendit.* Plura non habemus, quæ de hac Ptolemæi Carthagine adferamus. Superest eiusdem *Tiariulia*, a qua Plinio sunt *Teari, qui Iulienses*, quæ nisi *Traia Capita* Antonini sunt, inter Tarraconem & Dertosam sita, vt Hieronymus Surita ad illum auctorem suspicatus est, vix erit, vt in certo loco possimus constituere.

Transito sic amne Ibero, quæ inter illum & Pyrenæum restant, explicamus. Ab illo maiore fluuio Pyrenæum versus, vsque ad *Rubicatum* amnem, nunc dictum *Lobregat*, sunt *Cositani*, Ptolemæo *Κοσιτανοί, Cositani*; Plinii regio *Cossétania*. Inscriptio vetus apud Gruterum pag. 499 num. 107 *TARRAC. VRBS COSITANORVM.* Scribitur enim per I & E, *Cositani & Cosétani*, & secundum Plinium *Cossétani*, sibilo geminato. In his *Tarraco* a Ptolemæo locatur, & in prædicta inscriptione. *Tarraco* nempe opus Scipionum fratrum, Cnei & Pùblij, colonia, etiam iuridico conuentu XLIII populorum ornata, secundum Plinium, & caput Hispaniæ Romanæ, non quidem insigni portu prædita, quod Strabo obseruavit, percommoda tamen Romanis, siue terra siue mari in Hispaniam euntibus. Paullinus Nolanus carm. X vers. 232 & situm & dignitatem describit breuissime,

*Et capite insigni despectans Tarraco pontum.*

Multi nummi eius gloriam commendant. Caii & Lucii Cæsarum, C. V. T. C. L. CAES. AVG. F. hoc est: *Colonia victrix Tarraco, Caius & Lucius Cæsares, Augusti filii.* Et alius Tiberii, C. V. TI. CAES. Et iterum alius cum Augusti consecratione AVGVSTO DEO, in postica C. V. T. T. AETERNITATIS AVGVSTAE, id est, *Colonia victrix togata Tarraco.* Victricis cognomen solemne vrbibus de Iulio Cæsare bene meritis, a quo colonia videtur deducta. Scipiones enim tantum ædificiis ornarunt, quorum temporibus nulla colo-

coloniæ extra Italiam erant, vti ex Velleii Paterculi lib. i cap. xv liquet. Hinc *Julia* augustum cognomen inuenitur additum inscriptione Tarraconensi apud Gruterum pag. III num. 3

GENIO COL. I. V. T. TARRAC.

id est, *Julia victricis togata Tarraconensis*. Heic desinunt Cosetani Harduino: Petro de Marca lib. II cap. XI sect. 2 ad Rubricatum vsque pertingunt, ad cuius ripam ostio coniunctam *Subur* fuit, a Mela in paruis oppidis, quæ iuxta Tarraconem erant lib. II cap. VI numeratum. Plinius reducere a mari videtur sæpissime dicto loco: *Regio Ilergetum, oppidum Subur, flumen Rubricatum*. Ptolemæus autem Σαβυρ in Lætanorum maritimis ponit. Ciues *Suburritani* dicti. Inscriptio ad Tarraconem eruta apud Gruter. p. 414

L. FVRIO L. F.

FAVENTINO

SVBVRITANI

PVBlice.

Quo Thomas Reinesius Class. VI inscr. 84 refert ex Hispanico lapide PLEBS. C. I. P. S. quod interpretatur, *Plebs colonia Julia Paterna Suburritana*. Cosetanorum pars *Suessitani* erant, ab Liuiio sæpe commemorati, a mari ad interiora recedentes. Virum ingenio non minus quam dignitate illustrem P. de Marca, vt sæpe a nobis laudatum, ita numquam laudandum fatis, de Sueffitanis audiamus lib. II de Marca Hisp. cap. IX crudite differentem: *Non dubito, inquit, quin populos Cosetanos, vel potius aliquam eorum partem, existimare debeamus eosdem esse, qui apud Liuium Sueffetani*. Hi socii populi Romani quum essent, cohortes suas exercitu Romano adiunxerunt ad expugnandum Vergium castellum Lacetanorum, qui e vicino Sueffetanorum agros depopulati fuerant. Nulli alteri genti, præter Cosetanam & Ilergetum competit hac agrorum vicinia cum Lacetanis. Quare omissis Ilergetibus, qua ibidem [lib. XXXIV cap. XX] a Liuiio commemorantur; reliqui sunt Cosetani, quorum pars aliqua Sueffetania olim dicta fuit. Nec Vergium tantum castellum iis erat, cap. XXI ineunte; sed oppidum etiam longum, in latitudinem haudquaquam tantumdem patens cap. XX, quod an idem & Corbio fuerit, certe non habemus dicere. Lib. XXXIX cap. XLII de Corbione: *A. Terentius in Sueffitanis oppidum Corbionem vineis & operibus expugnauit, capti-*  

S 3

vos

*vos vendidit.* Alii oppidum illud longum Solsonam ex situ interpretantur.

A Rubricato fluuio Pyrenæum versus incipiunt *Laletani*, vt Plinius vocat, Ptolemæo corrupte *Laetani*. Fines sunt vsque ad *Blandam* oppidum. Ceterum *Laletanos* recte hanc gentem dici, probat Martialis versus lib. I epigrammate L

*Aprica repetes Tarraconis litora,*

*Tuamque Laletaniam.*

Caput gentis *Barcino*, correpta media. Ausonius epist. XXIV ad Paullinum vers. 89

*Tarraco, & ostrifero superaddita Barcino ponto.*

Mela in minoribus scribit. At iam olim insignis colonia fuit, licet minor quam Tarraco. Plinius lib. III cap. III *In ora colonia Barcino, cognomine Fauentia.* Idem confirmat Galbæ nummus apud Golzium COL. BARCINO FAVENTIA. Ornamenta etiam a Flauis accepisse videtur, inscriptione teste, si diis placet, in Gruteri Opere pag. 429 num. 5.

COL. I. V. T. TARRACON.

ET COL. FLAV. P. BARC

quod vero eadem pagina iterum iterumque, hoc est sexies significatur COL. F. I. A. P. BARC. id est, *colonia Fauentia, Iulia, Augusta, Pia Barcino*, litteras FLAV. ita emendat & in ordinem restituit felix ille antiquitatis indagator Petrus de Marca, vt F. I. A. P. ex aliis inscriptionibus & ibidem legat, perperam ab imperito descriptore, qui pro vna voce habebat, quum nihil sonaret, mutata in FLAV. quæ vox notior ipsi & consuetior videbatur. Harduinus autem vulgari opinioni insistit, & vtrobique legit *Flauia*, quali ad Flauiae gentis imperatores pertineat. Barcinoni proxima in maris ora est Plinii *Batulo*, siue *Betulo*; Melæ *Batullo*, nunc Badalona. Scribitur dubie per AE & E in lapidibus, quos Petrus de Marca exscriptos sic exhibet:

DEIS MANIBVS

C. PICARII C. F. PVB. NOVATI  
HVIC ORDO BETVLON. LOCVM  
SEPVLTVRAE EIVS IMPENSA  
FVNERIS PVBLICA ET OMNES  
HONORIS DEDIT.

Et

Et alius lapis apud eundem Tranquillinæ Gordiani sacer :

SABINIAE TRANQVILLINAE  
SANCTISSIMAE AVG. CON  
IVGI D. N. M. ANTONINI  
GORDIANI PII FELICIS AVG.  
ORDO BAETVLONENS. DE  
VOTISSIMVS NVMINI MA  
IESTATIQUE EORVM.

Ptolemæus nullum heic oppidum habet, populum autem Βαυτων, *Batulorum* memorat, vt oppidum excidisse videatur. Caue vero hanc *Batulonem* confundas cum *Bacula* Ptolemæi, quæ mox sequetur; aut *Betula* Liuii lib. xxvii cap. xviii, quæ in ora Bati-  
cæ est, & nonnullis eadem videtur, quæ Βακυλα Stephani, & *Obucula* Hirtii ac Ptolemæi. Tandem *Blanda* Plinii in hac gente erant, siue *Blanda*, singulariter, Ptolemæi, hodie Blanes. Ciuium Romanorum fuit æque vt *Batulô* & *Iluro*, Plinio auctore, quod postremum oppidum varie scribitur, *Eluro* Melæ, *Iluro* Plinio, & prae Διλυρων, *Diluro*, Ptolemæo. Inter Blandam & Batulonem est prope Ptolemæi *Lunarium* promontorium. Hactenus ora La-  
ietaniæ. Intus *Rubricatum* oppidum solius Ptolemæi, fluuius, a quo nomen est, adfusus. Doctissimis viris videtur Aulesa, quæ nunc est, in eius loco esse. In quo tractu & *Egara* municipium fuit, cuius nemo geographorum mentionem fecit: inscriptiones autem duæ, ibidem loci repertæ, non sinunt ignorari: quas Puiadesius descripsit, & ex illo Petri Marcani diligentia repetiit. Altera Antonino Pio dicata habet ΜΥΝΙCΙ... F. EGARA: alteram vxor marito posuit

Q. GRANIO Q. FIL. GAL.  
OPTATO II VIR  
EGARA. TRIBVNO  
MILITVM.

Locorum periti censent ibi fuisse, vbi nunc Terracia siue Terrassa est, in ortum paullo recedens ab Aulesa. In valle illa Tarraciensi sunt aquæ calidæ, qui *Aquicaldenses* Plinii, olim magni pretii, & publicum balneum, cuius ruinæ de nobili & Romanis digna structura testantur.

Indi-

*Indigetes* sequuntur post Laletanos, quorum fines a Blanda vs. que Ceruariam in Gallico limite. Plinius dicto loco : *Rubricatum* : a quo *Laletani* & *Indigetes*. Straboni *Ἰνδικῆται* : Ptolemæo *Ἰνδύγται*. Batullo fluuius Melæ, est *Sambroca* Ptolemæi; *Alba* Plinii, postea Tezerus dictus, nunc vulgo *Ter*, inter Blandam & Emporias decurrens. *Scala Hannibalis*, quas Mela ponit, non in maritimis, sed in iugis sunt quærendæ. *Emporia*, Straboni *δίπολις*, *gemma vrbs*, muro diuisa, quo modo etiam Liuius descripsit lib. xxxiv cap. ix de Catonis maioris siue censorii expeditione. *Iam tunc Emporia*, inquit, *duo oppida erant, muro diuisa, vnum Græci habebant a Phocæis; vnde & Massilienses oriundi: alterum Hispani. sed Græcum oppidum, in mare expositum, totum orbem muri minus quadringenis passus patentem habebat: Hispanis retractior a mari trium millium passuum in circuitu murus erat. Tertium genus Romani coloni a diuo Cesare post deuictos Pompeii liberos adiecti.* Et Plinius veteres & Græcos incolas Phocæensium sobolem appellat. Silius quoque Italicus lib. iii vers. 369

*Phocæicæ dant Emporia, dat Tarraco urbem.*

At Strabo lib. iii pag. 110 vocat *μασσαλιωτῶν κτίσμα*, opus *Massiliensium*, quod repetitum a Stephano, qui cum Scylace urbem non pluraliter, sed *ἐμπόριον*; & Strabo ac Polybius lib. iii *ἐμπορεῖον* vocarunt: Ptolemæus autem, vt Latini *ἐμπορίμ*. Sed facilis in origine consensus, quia Massilienses quoque Phocæa oriundi: aut Massiliensium studio noua iuuentus fuit ex Phocæa Ionix aduecta. Etiam ante aduentum Græcorum videtur oppidum cum *Indica* nomine ibidem fuisse. Stephanus Byzantinus urbium enarrator: *Ἰνδικὴ πόλις Ἰβηρίας πλησίον Πυρήνης. τὸ ἐθνικὸν Ἰνδικῆται, Indica vrbs Hispania prope Pyrenæum. Gentile Indicita.* quod conuenit cum Strabonis *Ἰνδικῆται*, vt suspicari possis *Indigetum* gentem quam illo nomine significauit Strabo ab Indica oppido nomen habuisse. *Rhoda* hinc propior Pyrenæis, forte in Rhodi memoriam a Græcis Emporienlibus condita, quam *Ticer* Melæ, *Tichis* Plinii, ex Pyrenæis annis adluit. Hæc Cato cum in prouinciā iret, exposuit exercitum, vt Liuius lib. xxiv cap. viii iter eius descripsit. Nunc Roset nominatur. Incolæ non *Rhodii*, qui insulares sunt, sed *Rhodenfes* dicti. Gruterus Inscript. pag. 404 num. 4 ex lapide ad Rhodam Hispaniæ existente:

Q. EGNA-

Q. EGNATVLO Q. F. EQVO PVB. DON. AB  
 AELIO HADRIANO CAES. NERVAE TRAIA  
 NI F. RHODENSES OB PLVRIM. LIBERAL.  
 ET MVLTA IN REMP. S. BENEFAC.  
 EQVEST. E MARMORE STATVAM  
 PRO AEDE MINERVAE  
 CONSTITVER.

Tandem *Iuncaria* est proxime Pyrenæum, nec Antoninus inter eam ac *Summum Pyrenæum* aliquid interposuit. Ibidem *Campus Iuncarius*, qui oppido nomen dedit. Strabo lib. III pag. 110 Εμπορίται χώραν τὴν μεσόγειαν ἔχουσι τὴν μὲν ἀγαθὴν, τὴν δὲ σπαρταφόρον - - - καλῶσι δὲ ἰουγγάριον πεδῖον, *Emporienses mediterranea habent partim bona, partim iunciferacia. Vocant autem Iuncarium Campum.* Hodie vicus ibi est nomen retinens v m. p. a Summo Pyrenæo: sed alium oportet esse a veteri Iuncaria, quia secundum Antonini Itinerarium & Tabulam Peutingerianam xvi m. p. ab illo vertice montis aberat, quæ distantia cadit potius in oppidum *Figueras* siue Ficaria, sita in extremo Iuncarii campi meridiano, sicut vicus eius nominis in campi borea extremitate, eo loco fere, quo est *Deciana* Ptolemæi & Peutingerianæ. Antoninus ab Iuncaria Barcinonem versus ponit *Cinnianam* ignotam, deinde *Aguas Voconias*, hodie Caldes de Malauella.

Hæc de maritima ora, e qua in mediterraneam ingrediemur, si prius de *Pompeii Tropsis* aliquid adiecerimus. Lapidea monimenta erant victoriæ e bello Sertoriano, vere limes Hispaniæ atque Galliæ. Strabo lib. iv sub initium de Narbonensi: Εντεῦθεν ἡ παραλία παραταίνεται μέχρι τῆς ἱερᾶς τῆς Πυρηναίας Αφροδίτης. καὶ τῆτο δ' ἐστὶν ὅριον ταύτης τε τῆς ὑπαρχίας καὶ τῆς Ἰβηρικῆς. ἔνιοι δὲ τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἐστὶ τὰ πομπηία τέτοια, ὅτι τῆς Ἰβηρίας ἀποφάνησι καὶ τῆς κελτικῆς. *Hinc ora maritima protenditur usque ad templum Veneris Pyrenæ, limitem huius prouinciæ atque Hispaniæ. Quidam vero eum locum in quo Pompeii Tropæa sunt, Hispaniæ atque Galliæ terminum dicunt.* Idem lib. III non τέτοια, vt hoc loco, sed bis τετρε ἀναθήματα τῶν Πομπηίω, a fixis ibi spoliis & honorariis appellat. In via publica fuerunt, vt ab omnibus conspicerentur, qui iter per Pyrenen facerent. Strabo lib. III pag. 110, quum de Iuncario campo dixisset: *Quidam, inquit, extrema Pyrenes accolunt μέχρι τῶν*

ἀναδημάτων τῇ Πομπηίᾳ, δι' ὧν βαδίζουσιν εἰς τὴν ἐξω καλαμένην ἰβη-  
ρίαν ἐκ τῆς Ἰταλίας, καὶ μάλιστα τὴν Βαιτικὴν. αὕτη δ' ἡ ὁδὸς ποτὲ μὲν  
πλησιάζει τῇ θαλάττῃ, ποτὲ δ' ἀφέστηκε, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς πρὸς ἐσπέ-  
ραν μέρεσι, usque ad Tropæa Pompeii: per qua iter est ex Italia in vl-  
teriore[m] Hispaniam, maxime Baticam. Hoc iter aliquando appropin-  
quat mari, aliquando recedit, maxime in occiduis partibus. Ex quibus  
intelligitur ad vtrumque viæ latus tropæa fuisse erecta, vt per media  
transiretur. Eorum etiam meminit Sallustius apud Seruium in  
Aeneid. XI vers. 6 de Pompeio dicens: *Denique Hispanis tropæa in*  
*Pyrenæis iugis constituit.* Plinius lib. III cap. III *Pompeius Magnus*  
*tropæis suis, quæ statuebat in Pyrenæo, IOCCCLXXVI oppida ab Alpi-*  
*bis ad fines Hispania vltioris in ditionem a se redacta testatus est.* Quod  
repetitum est lib. VII cap. XXVI.

Post Indigetes in mediterraneis sunt *Ausetani* Plinii. Pars il-  
lorum *Castellani*. Dux hæ gentes cingunt Cerretanos ex parte oc-  
cidentalī. Diuersi hi ab *Ausetanis*. Liuii, qui ad Iberum erant. Ca-  
stellanorum a Ptolemæo quatuor oppida recensentur, in quibus  
*Basi* deletum est: *Engosa* siue *Egosa* videtur esse Camprodon, id est  
Campus rotundus: *Bedefa* corruptum in *Badefa*, hodie S. Ioannes  
de las Badefas. *Besendunum* vero, siue *Beseldunum* est *Besalu* ad flu-  
men *Clodianum*. Plinii autem *Ausetani* sunt *Autbetani* | Ptolemæi,  
quorum oppida fuerunt *Ausa*, vnde nomen *Ausetanorum*; medio  
æuo *Aufona* episcopalis, nunc Vicus Aufonensis (Vic de Osona, vul-  
go *Vich*, inter Gerundam & Manresam) a Ludouico Pio post euer-  
sionem Saracenicam mediocriter restitutus. Altera vrbs Ptole-  
mæi est *Gerunda* ad *Sambrocam* fluuium, hodie Girona: vnde Plinii  
*Gerundenses*, veterum Latinorum in conuentu Tarraconensi: &  
C. MARIO - - - GERVNDA SI in Tarraconensi lapide. Non am-  
plam fuisse Prudentii verum ostendit Peristeph. hymno IV num. 29

*Parua Felicis decus exhibet*

*Artubus sanctis locuples Gerunda.*

Tertia vrbs Ausetanorum apud Ptolemæum *Bacula*, Βακουλῶν, vnde *Baculonenses* Plinii, in stipendiariis scripti, ideoque distinguen-  
di a Bætulonensibus, qui ciuium erant Romanorum in eadem pro-  
vincia, in maritima ora Laletaniæ, de quibus paullo ante diximus.  
*Aqua* quoque *Calida*, ὕδατα θερμά Ptolemæi in his mediterraneis,  
sunt ipsæ *Aqua Voconia* Antonini: hodie Bagnolas, inter Gerundam  
ab

ab austro & Clodianum flumen a septentrione. *Gessorienses* Plinii etiam ad Ausetanos pertinuisse vero non absimile.

Cum Ausetanis apud Plinium lib. III cap. III coniunguntur *Itani* & *Lacetani*: illi obscuri, & ab Harduino expuncti, tamquam vane repetiti ex superiore vocabulo; cuius consilii sui rationem reddit Emendatione xx; hi nobiliores, & ab Liuius etiam memorati lib. XXI cap. LX, qui situm non obscure significauit. *Quum*, inquit, *ab ostio Rhodani profectus, Pyrenaeosque montes circumuectus* [Scipio] *Emporiis appulisset classem, exposito ibi exercitu orsus a Lacetanis, omnem oram usque ad Iberum flumen partim renouandis societatibus, partim nouis instituendis Romanae ditionis fecit.* Hi sunt Ptolemæi *Iaccetani*, a cognominibus Strabonis, de quibus supra in Vasconia actum est, distincti. Oppida Ptolemæi in Lacetania, siue illius Iaccetania, de quibus conici potest, sunt *Lissa*, excisa prope Manresam: *Vdura*, quæ videtur Cordona esse: *Setelsis*, forte Solsona: *Telobis* in ripa Rubricati vltiore, nunc Martorellum: *Bacasis*, hodie Manresa. *Scissum* autem Liuii lib. XXI cap. XX, siue *Cissum* potius, quia Polybii *Κίσσα* est lib. III cap. LXXVI, vbi primum Carthaginienses a Scipione superati sunt; putatur esse Guissona. Quæ omnia laudatissimus Petrus de Marca lib. II cap. XXIII latius persequutus est.

Amnis *Sicoris*, nunc Segre, diuidit *Ilergetes*, celebrem populum, a Lacetanis. Thucydides, quum ineunte lib. VI Sicanos Siciliae ἀπὸ τῆς Σικανῆς ποταμῆς τῇ ἐν Ἰβηρίᾳ, a *Sicano fluuiio Hispania* deducit, haud dubie hunc *Sicorim* in animo habuit. Is nobilior ciuili bello factus per castra Cæsaris & legatorum Pompeii, quæ circa illum erant. Lucanus principio libri IV

*Colle tumet modico, lenique excreuit in altum  
Pingue solum tumulo: super hunc fundata vetusta  
Surgit Ilerda manu: placidis pralabitur undis  
Hesperios inter Sicoris non vltimus amnes,  
Saxeus ingenti quem pons amplectitur arcu,  
Hibernas passurus aquas.*

E quibus simul *Ilerda* situm, principis vrbs *Ilergetum*, cognoscimus. Municipium fuit, quod nummus Augusti probat, MVN. ILERDA inscriptus. Plinius vero inter populos ciuium Romanorum recenset. In lapide apud Gruterum pag. 407 num. 6 ILER-



DENSES. Infelix ciuitas plerisque bellis vixit, in aditu hostium ex Galliis irruentium opportuno loco posita: sæpe oppugnata, capta: atque tandem etiam a Germanis sub Gallieno euerfa, quod de illa Paullinus refert Carm. x. ad Ausonium vers. 222

- - - - Et deserta tuo legis oppida versu,

- - - - - collemque iacentis Ilerda.

quale fatum Tarraconis etiam eodem tempore fuisse Eutropius lib. ix cap. vi, & significantius metaphrastes eius Prænius verbo *κατασκάσαι* adnotauit. Instaurata, nunc Lerida vocatur. Ad populum inde redimus, qui *Ilergetes* & *Ilergeta*, Ptolemæo *Ιλέργητες* vocantur. Inscriptio antiqua apud Gruterum pag. 519 num. 9 VICTORIS CONTRA ILERGITAS. Aliud eorum oppidum *Octogesa* fuit, quod ita Cæsar Civ. B. lib. i cap. LXI describit: *Toto flumine Ibero naues conquirere, & Octogesam adduci iubet. Id erat oppidum positum ad Iberum, milliaque passuum a castris [ad Ilerdam] aberat xx.* Eo loco hodie Mequinenfis est, ad confluentem Sicoris & Iberi. Medio ævo *Octogesa* corrupte *Idiosa* dicta, vt in Notitia Episcopatum sub Gothis est. *Gallica Flauia*, Ptolemæi, videtur plurimis esse Fragua, ad Cingam fluuium, (qui Sicori prope confluentem miscetur) ex eodem ciuili bello notum. Cæsar dicto lib. i cap. XLVIII *Castra quum essent inter flumina duo, Sicorim & Cingam, spatium millium xxx, neutrum horum transiri poterat, necessarioque omnes his angustiis continebantur.* Lucanus lib. iv vers. 20

- - - - - camposque coerces

*Cinga rapax.*

Præterea in Sicorim, ante Cingam, duo flumina infunduntur, ambo *Nucaria* nomine, cognominibus distincta. Orientalior *Nucaria Palliarenfis*, vulgo Noguera Pallaresa: occidentalis *Nucaria Ripacurtia*, vulgo Noguerra Ribagorçana. Cursus vtriusque a septentrione in austrum, æquali inter se distantia. Inter Sicorim & Nucariam *Iesona* siue Iessona, vel *Aesona* fuit, quo loco multi Romanis litteris inscripti lapides inueniuntur: in quorum vno est

FVLVIO FILIO F. RESTITVTI

FILIO CATVLAE P. AFSONENSI,

quod illustis vir P. de Marca interpretatur, *patria Aesonensi*. Nec minus antiquitatis studio clarus Iacobus Sponius Miscell. Erud. Antiq. pag. 188. hanc inscriptionem Romæ repertam adiecit

IESSO-

IESSONIA CN. F

PROCVLA

EX HISPANIA CITERIORE

IESSONENSIS ANN

XXIII H. S. E.

IVLIVS NATALIS VXORI

OPTIMAE DE SE MERITAE.

Ilergetes latius se diffuderunt, & in ipsam *Vescitaniam*, vbi originis eorum erat *Oscæ*, antiqua vrbs & diues. Quo Liuii *Oscense argentum* lib. xxxiv cap. xi, in triumpho M. Heluii prælatum, referunt. In nummis Tiberii & Germanici v. v. OSCA, quod in aliis Augusti & eiusdem Tiberii sic plenius expressum est, VRBS VIC. OSCA D. D, *Vrbs Victrix Oscæ, decreto decurionum*. Plinius in Cæsaraugustano conuentu: *Oscenses regionis Vescitania*. Etenim Ilergetum diuersæ regiones erant, & vt *Ilerdenses*, *Surdaonum* ibidem dicuntur, ita *Oscenses Vescitania*. Plutarchus in Sertorio pag. 575 μέγαν μεγάλην vocat, *urbem magnam*, in qua Sertorius ludum ἑλληνικῶν καὶ ῥωμαϊκῶν μαθημάτων, *Græcarum Romanarumque litterarum* instituit, quibus nobilium pueri imbuerentur, quod præstat ad hanc urbem Ilergetum referre, quam cum Mariana ad obscurissimam quamdam Bæticæ. Hodie Huesca est, non minus clara ciuitas. Hanc doctissimi viri in Velleii lib. ii cap. xxx pro *Etoſca* legunt, & *Oscæ* oppressum Sertorium volunt, inuito, quem adhuc ducem sequuti sumus, Petro de Marca, cui Velleii *Etoſca*, locus cædis Sertorianæ, est Strabonis *Ileoſca*, Ilerdæ vicina, quam ipse eadem pag. iii ab *Oscæ* distinguit: & sicut acute Puteanus prauatum ἐτελεύτα νόσω, emendat ἐν Ὀσκη, ita hic ἐν Ἰλεόσκη mauult subrogari. Nihil definimus in tanta dissensione, quum vtriusque rationes sint minime pœnitendæ.

De *Celsa* non minor lis est, quam Strabo ad Iberum locat, lapideo ibi ponte coniunctum: Ptolemæus ad radices Pyrenæi, procul ab Ibero remouet. Vnde quidam duas *Celsas* citra Iberum fuisse existimant; alii deserentes Ptolemæum, vt sæpe falsum in Hispania, vnâ & Ibero appositam Strabonis *Celsam* agnoscunt, quorum certior vtique sententia est, quia alterius nulla vestigia supersunt, neque ex historicis monumentis vlla vetera ostendi possunt; hæc, iuxta Iberum sita, in *Xelsa* nomen priscum nemine contradicente

tuetur. Huic ergo nummos vindicari videmus Augusti & Tiberii C. V. I. CELSA signatos, id est, *Colonia Victrix Iulia Celsa*; & alium Hadriani, COL. V. IVL. C. quem Tristanus Calaguri dat; Harduinus itidem Celsæ, quod de Calaguritana colonia nihil apud antiquos scriptores inueniatur, Pliniusque, qui pro illo stare videbatur, leui interpunctione sit castigandus: *Cæsaraugusta* - - - - *recipit populos CLII. Ex his ciuium Romanorum Belitanos*, [Bilbilitanos;] *Celsenses ex colonia: Calaguritanos, qui Nascici cognominantur: Ilerdenses, Surdaonum gentis, iuxta quos Sicoris fluiuius: Oscensis regionis Vescitania.*

Præterea Ptolemæus in Ilergetibus scribit *Bergidum & Bergusiam*. Hoc, *Bergium*, inter Oscam ponit & Nascicam Calagurim: quod quibusdam videtur *Vergium* esse; supra in Lacetanis ex Liuii lib. xx xiv cap. xxi expositum, nomine sane non abludente, forsitan autem minus ferente situ. In Ripa Curtia videtur fuisse, aliis quidem Benauarri, aliis Rota, aut aliud inter Balbastro & Vrgelam situm oppidum. Mentio est etiam in antiqua inscriptione apud Gruterum pag. 478

## C. VALESIO ALBINO

## FLAMINI E BERGIDO

*Bergusia* denominat *Bergusios*, gentem Polybio, Liuiio, & Stephano commemoratam. Situm Stephanus ostendit: *Βαργυσίου ἑδρος δυτικὸν πρὸς τῷ Ἰβηρᾷ ποταμῷ: Bergusii gens occidentalis ad Iberum fluiuium.* nempe cis fluiuium, aut ad sinistram eius ripam, quia Polybius de Hannibalis profectioe in Italiam lib. III cap. xx xiv dicit, traiecto amne Ibero Ilergetes & Bargusios subegisse. Eadem Liuius lib. xxi cap. xxiii, *Iberum copias traiecit, - - - Ilergetes inde, Bargusiosque, & Ausetanos subegit.* Horum ergo finitimos verisimile est fuisse. Quorum quod nulla posthæc est mentio facta, caputque Bergusiam in Ilergetibus scripsit Ptolemæus; videntur cum Ilergetibus vicinis suis coaluisse. *Bergusiæ*, dicit P. de Marca, nullum oppidorum, quæ supersunt, respondere quam Balbastro: & *Burtina* eiusdem Ptolemæi ac Antonini, quam, Surtæ iudicio, Almuderar. etenim XII M. P. *Bortina* ab Osca est, itinere a Cæsaraugusta Tarraconem. Vt vero diuersis locis Turdetani, & Celtici & Bastitani habitarunt: ita etiam *Bargusii* quidam trans Iberum ad mare videntur coluisse, quos Romani legati, Carthagine

thagine regressi, primum adierunt. Liuius lib. xxi cap. xix *Legati Romani ab Carthagine, sicut his Roma imperatum erat, in Hispaniam, ut adirent ciuitates, & in societatem pellicerent, aut auerterent a Pœnis, traiecerunt. Ad Bargusios primum uenerunt, a quibus benigne excepti, quia tadebat imperiũ Punicum, multos trans Iberum papulos ob cupidinem noua fortuna crexerunt. Quo autem loco, aut cui populo intermixti fuerint, nostrum non est definire.*

Alii a Bargusiiis *Bergistani*, siue *Bergitani*, itidem cis Iberum populus, fuerunt, ab tergo uidelicet Lacetanorum, siue in ortum solis ab illis habitantes. Liuius lib. xxxiv cap. xv *Bergistanorum ciuitatis septem castella defecerunt.* Ciuitatis, id est societatis, reipublicæ. Vir eminens, quem toties laudauimus lib. ii de Marca Hisp. cap. xxi sect. 8 ita sedem illorum describit: *Lacetanis Bergitanis ad orientem: Ausetanis & Sueffetanis ad meridiem & occidentem; Ilergetibus ad occidentem & septentrionem concludemus.* Et sectione 7, *Ad montes Bergitano est Vergium.* Vergium, inquam, de quo supra actum ex Liuiο est.

Sic omnibus perlustratis, quæ Ilergetum fuerunt; tandem ad id quod præcipuum in iis, inuestigandum accedimus. Oppidum illud *Atbanagia* est, caput gentis, Liuiο auctore lib. xxi cap. lxi. *Excito, inquit, Scipione hibernis, [Asdrubal] toto cis Iberum rursus cedit agro. Scipio relictam ab auctore defectionis [Asdrubale] Ilergetum gentem, quum infesto exercitu inuasisset, compulsis omnibus Atbanagiam, urbem; qua caput eius populi erat, circumfedit.* Vbi vero locorum fuit, in tam late patente populo? superatne an euerfa est? Scipio fane non deleuit, sed in fidem recepit deditione. Taraphæ Taraga uidetur esse: pluribus Manresa. Sed hæc in Lacetanis sita, non in Ilergetibus. Aliorum missis opinionibus, Petro de Marca, summi iudicii viro, accedimus, qui lib. ii de Marca Hisp. cap. xxvi rationibus omnibus circumspectis, quod nulla alia vrbs occurrit, quæ ob situs firmitatem, & sui amplitudinem, solique præstantiam caput Ilergetum dici potuerit, præter Ilerdam; ipsam hanc putat aliquando *Atbanagiam* vocatam fuisse. Nomen Græcæ originis est, & quasi *Atbanasiam*, id est, æternam urbem significat. A Græcis ergo oportet impositum, aut prisco *Ilerda* nomini esse superadditum. Supra de *Sicano* fluuiο, qui Sicoris sit, & de Sicanis ex Hispania in Siciliam delatis ex Thucydidis lib. vi ineunte prædiximus.

ximus. Caussam migrationis Dionysius Halicarnasseus aperit lib. I pag. 17 de Sicilia: Κατὰ χρόνιον αὐτὴν Σικακοὶ, γένος Ἰβηρικόν, ἔ πολὺ πρότερον συνοικισάμενοι, Λίγυας φεύγοντες, *Sicani eam [insulam] tenebant, gens Hispanica, qua pulsa ab Liguribus, paullo ante ibi habitare coeperat.* Hi vero Ligures non tam in Italia erant, quam trans Alpes in Gallia, *Salyes* dicti, & Massiliensibus Græcis permixti. Strabo lib. IV pag. 140 Καλεῖσι τὰς Σάλυας οἱ μὲν παλαιοὶ τῶν Ἑλλήνων Λίγυας, καὶ τὴν χώραν, ἣν ἔχουσι, οἱ Μασσαλιῶται, Λιγυρικήν, *Salyas veteres Græci appellant Ligures, & regionem, quam Massilienses tenent, Ligusticam.* Et gens illa Ligurum οἰκεῖ ἀναμιχθῆναι τοῖς Ἑλλήσι, *habitat permixta Græcis.* Hinc Græcum nomen *Athanasia* a Liguribus in Hispania: quo postea deposito, vetus *Ilerda* rursus receptum fuit.

Ad Pyrenæum rursus & limitem Gallicanum procedimus. De Bergistanis haecenus, qui a tergo erant Lacetanorum. *Lacetania* autem (sic bene Sigonius emendat) *subiecta Pyrenæis montibus est, censente Liuius lib. XXI cap. XXIII.* Et apud Sallustium epistola Pompeii, loco quem supra attigimus, ubi vulgo *Laletaniam* legunt, Sigonius & alii *Lacetaniam* hoc modo substituunt: *Recepi Galliam, Pyrenæum, Lacetaniam*, videlicet regiones se proxime contingentes. Ab horum tergo *Bergistani* erant, ad quorum fines amnis *Clodianus* oritur, qui inter Emporias & Rhodam in mare decurrit, nunc Fluvia Hispanis dictus. Mela lib. II cap. VI *Deinde Ticer flumen ad Rhodam: Clodianum ad Emporias.* Quod probat & clarius proponit Ptolemæus in Indigetum descriptione hoc ordine seruato:

Εμπορία

Κλωδιανῆ ποτ. ἐκβολαὶ

Ῥωδὴ πόλις (ed. Ῥωδία πόλις)

Μεθ' ἣν τὸ εἰρημένον Ἀφροδίσιον  
ἱερόν.

Emporia.

Clodiani fl. ostia.

Rhoda ciuitas.

Post quam Veneris tem-  
plum.

Hoc est *Veneris templum* in promontorio, quod Galliam ab Hispania diiungit, aliquando simpliciter *Venus Pyrenæa* appellatum. Plinius lib. III cap. III *Flumen Tiberis: ab eo Pyrenæa Venus in latere promontorii altero, XI M.* Sic P. de Marca emendat: vulgo lectum XL M passuum, quod nimis longum interuallum est. In sinistro promontorii latere in Galliam vergente, fuisse illud templum, ex Plinii verbis non obscure coniicitur. *Tiberis* amnis autem eidem est, qui Rhodam veterem præterfluebat. Strabo itidem hunc Gallia

ter-

terminum ponit post principium libri quarti: *Εντεῦθεν ἡ παραλία παραταίνεται μέχρι τῆς ἱερᾶ τῆς Πυρηνναίας Ἀφροδίτης. καὶ τὸτο δὲ ἐστὶν ὅριον ταύτης τε ὑπαρχίας, καὶ τῆς Ἰβηρίας.* Hinc [a Varo flumine] *ora maritima* [Galliæ Narbonensis] *protenditur usque ad templum Veneris Pyrenææ, quod limes est huius provincie atque Hispaniæ.* Mons etiam post paullo pag. 125 vocatur τὸ Ἀφροδίσιον, τὸ τῆς Πυρήνης ἄκρον, *Aphrodisium, quod est Pyrenææ promontorium.* Male hoc quidem cum *Portu Veneris*, qui inde retractior in septemtrionem est, confundunt. Pomponius Melalib. II cap. V extremo: *Colonia Ruscinon, vicus Eliberri magna quondam urbis, & magnarum opum tenuis vestigium.* Tum inter *Pyrenæi promontoria Portus Veneris insignis fano, & Ceruaria locus finis Galliæ.* Portus Veneris est post *Caucoliberum*, austrum versus, in *Gallia* inclusus duobus parvis promontoriis: ultra *Ceruariam* vero ex *Gallia* proficiscenti promontorium maius est, ex *Pyrenæis* procurrens, veteribus *Aphrodisium* a *Veneris* templo, quod habebat, dictum, nunc *Crucianum*, siue *Cap. de Creus*. Huius promontorii vertex, non ille portus, *litem Hispaniæ* constituit, ut *Ceruaria* ultima *Galliarum* sit: sicut ex altera *Pyrenæi* parte ad *Oceanum* nunc fluvius *Vidasso* est, non memoratus ab antiquis, quibus finis *Hispaniæ*, ut apud *Ptolemæum* est, in *Vasconum* promontorio *Oeaso* siue *Oiarso*, iuxta oppidum eiusdem nominis: initium *Galliæ Aturii* fluvii ostia fuerunt, quo tempore *Vidasso*, utpote ex boreali latere summi *Pyrenæi* ortus, secundum *Petrum Marcanum* in veteri *Aquitania* extra antiquæ *Hispaniæ* *litem* in mare se exoneravit. Vide illius *Marcæ Hispan.* lib. I cap. XIV.

Inter hos terminos & promontoria sub *Pyrenæis* hinc *Vascones* coluerunt: illinc *Indigetes* & *Lacetani*, quibus propius ad montes accedunt, aut intrant verius, & ex parte transeunt *litem Cerretani* siue *Ceretani*. *Plinius* sæpe dicto cap. III libri III *Post eos* [*Laletanos* & *Indigetes*] *quo dicetur ordine, intus recedentes radice Pyrenæi, Ausetani, Lacetani, perque Pyrenæum Cerretani: dein Vascones.* Ibidem in *Tarraconensi* conuentu, illorum duo genera facit. *Cerretani*, inquit, *qui Iuliani cognominantur, & qui Augustani.* *Iuliani* ab ortu *Iulia Libyca*, quam solum *Ptolemæus* in suis *Cerretanis* (sic scripsit cum diphthongo) memoravit. An vero *Augustani* pariter ab vrbe *Augusta* nominantur? Ita censet *Harduinus*, sed quænam illa fuerit, non exponit. Nihil de ea geographi, & ut

diximus, Ptolemæo sola Iulia in Cerretanis est: Strabo Iulianos non attingit, solis Augustanis contentus, sine tamen nomine. Dicit enim τὰ μέσα περιέχει κρητὰς οἰκιστάς δυναμένους αὐλῶνας. ἔχουσι δ' αὐτὰς Κερρήτανοι, τὸ πλεόν τῆ Ἰβηρικῆ φύλι. Media [Pyrenæi] convalles continent habitationibus opportunas. Tenent illas Cerretani maiori ex parte, Hispanica gentis. Nullius oppidi mentionem facit: vnus Iuliæ Liuiæ Ptolemæus, quæ nunc exiguus locus ad Sicorim fontibus propinquum: at in vicino trans flumen vrbis recens enata Podium Ceretanum dictum, vulgo Puigcerdà. Vt ergo vtrumque cognomen eluceat manifestius, ex Marca Hispanica laudatissimi Archiepiscopi pauca excerpemus. Ceretani, inquit lib. I cap. XII comprehendebant frequentissimas valles tum comitatus hodierni Ceritania, tum etiam Urgellensis, Palliarensis, & Ripacurciensis, vsque ad Sobrarbium & Aynsam oppida, Iacca contermina. Veteres Ceretani, qui Iuliani dicti, non adeo late patebant; Augustanorum adiectio provinciam fecit ampliorem. - - Iuliani sunt veteres Ceretani, qui Latii iure potiebantur. Istud vero videntur adsequuti beneficio Iulii Caesaris. unde eorum oppidum Iulia Liuiæ dictum. Illis aliquot populos vicinos adiunxit Augustus vsque ad limites Vasconum, quo Ceretaniam faceret ampliorem. Solemne enim erat huic principi, vt obseruat Dio Cassius, eas provincias sua auctoritate augere & amplificare, qua contractiores illi videbantur, eisque vicinos populos adiciebat, qui in vnum corpus coalescerent. Et post paullo sectione III, Iuxta genuinum Strabonis sensum Ceretani, qui ex instituto Augusti valles omnes complectebantur, expansas vsque ad Vasconum limites, maiore sui parte inter Hispanas gentes accensebantur. Quod manifeste significat, partem superiorem Ceretanorum, vbi est Liuiæ & Podium Ceretanum cum vicinis pagis, id est integrum fere comitatum Cerdania ad Gallos pertinere. Et sectione IV, Ptolemæus, omisso instituto Augusti, solas Ceretanos Iulianos descripsit, recensens Augustanos inter Ilergetes; docetque Ceretanorum caput esse Iuliam Libycam. Rectius scribitur LIBIA siue LIVIA, de qua ita Iulianus Toletanus in expeditione Wamba regis: CASTRUM LIBIAE, QVOD EST CIRRETANIAE CAPVT. Silius etiam Italicus huius gentis meminit lib III vers. 357

Nec Cerretani, quondam Tirynthia castra.

Scilicet Herculem hac transisse, & montibus nomen a Pyrene, regis

gis Bebrycum filia, quam amauerat, dedisse, fabulatur: alias de termino, quem montes faciant, recte iudicauit vers. 417

*Pyrene celsa nimborum vericis arce*

*Diuisos Celtis late prospectat Iberos:*

qui montes quod ab Oceano ad mediterraneum mare pertingunt; idcirco Ausonius epist. XXIIV ad Paullinum vers. 69 dixit

*- - - bimaris iuga ninguida Pyrenæ,*

quæ iuxta vtrumque mare angustam viam transeuntibus præbent, ideoque *claustra* ab Orasio lib. VII cap. XL, & *clausura* Lege IV Cod. de Offic. mag. officior. & Lege II de Offic. præ prætor. per Afric. sect. 4 vocantur, quæ nomina ad medii æui geographiam potius, quam ad hanc nostram pertinent. Altera via iuxta internum mare, utebantur Romani, & ante hos Hannibal vsus fuerat: altera, Aquitanica, posteriores barbaros & Francos ex Aquitania in Hispaniæ superiores partes irrupisse, alibi subnotabimus.

## INSVLÆ HISPANICÆ.

In Oceano extra columnas est parua, sed celebratissimæ famæ insula *Gades*, pluratiuo numero, etiam singulariter *Gadis* apud Liuium lib. IV extremo, appellata, de cuius nomine, & origine, & incrementis aliquid supra diximus pag. 87, quia ita propinqua continenti est, vt cum ea cohærere videatur. Quæ restant dicenda de illa, breuissime adiiciemus. Nominibus insulæ addimus antiquum, quod ante deductam Tyriorum coloniam fuit, a Festo Auieno Descript. Orb. vers. 610 seqq. memoratum:

*Gadir prima fretum solida supereminet arce*

*Attollitque caput geminis inserta columnis.*

*Hæc Cotinussa prius fuerat sub nomine prisco,*

*Tartessusque dehinc Tyrii dixere coloni.*

*Barbara quin etiam Gades hæc lingua frequentat,*

*Pœnus quippe locum Gadir vocat undique septum*

*Aggere præducto.*

Eadem fere Plinius tradit lib. IV extremo: *Maiorem* [insulam *Gades* respectu *Erythiæ*] *Timaus Cotinussam apud eos vocatam ait: nostri Tartesson appellant: Pœni Gadir, ita Punica lingua septem significante.* Insula non multo longior est centum stadiis secundum Strabonem: latitudine autem admodum angusta, III fortasse M. P. vt ex Poly-



bio Plinius refert, in cuius occidua parte *Gades sita*, vrbs frequentissima, nec vero multieam habitare videbantur, διὰ τὸ πάντα θαλαττεύειν τὸ πλεόν, quia omnes plerumque in mari piscaturam exercebant. Equites sua aetate quingentos habuisse Strabo, cuius & superiora sunt, lib. III p. 116 notauit, quot nullius, vel Italicæ vrbis censi sunt, præter Patauinam. In ortum ab vrbe XII M. P. templum Herculis aberat, tanto scilicet interuallo, vt milliariorum numero labores Herculis significati fuerint, itidem Strabone obseruante pag. 117, quamuis is paullo longius illud spatium esse iudicet. Templum Herculis, quo Tyrios conditores suos Gaditani sunt imitati, summæ semper religionis fuit, vt Romani etiam voti causa adirent, tradente Diodoro Siculo lib. V cap. XX, quod de Hannibale etiam memorauit Liuius lib. XXI cap. XXI. Plura de templo illo Silius lib. III sub initium. Insula *Erythia*, Ερυθρα, quam proximam veteres adiungunt Gadibus, vel demersa est, vel in scopulis quærenda, vel pars est ipsarum Gadium, neque hodie eius formæ aliqua, vti descripta est, fertur superesse. Hanc fabulosum Geryonem inhabitasse poetæ fingunt. Hesiodus Theogon. vers. 289,

Γηρυονῆας

Τὸν μὲν ἄρ' ἐξενάρξε βίη Ηρώκληϊ

Βασὶ παρ' εἰλιπύδασι, περιέρυτω εἰν Ερυθραίῃ

*Geryonem quem armis exiit vis Herculeæ boues apud flexipedes in insula Erythra.* Eustathius vero ad Dionysii vers. 558 Geryonis Erythiam vbi in Atlantico mari reponat, plane dubius & incertus est.

Nec minus obscura res est *Cassiteridum* insularum, quas decem numero Strabo & Ptolemæus in occidentali Oceano post Nerium siue Artabrum promontorium Hispaniæ opponunt. Quod plumbo & stanno abundare scribuntur, in suspicionem venerunt qui Britannicas insulas minores (*Sörlinges* vocant) per errorem huc forsitan retractas esse opinentur. Alii mitius de tantis geographis censent, freti consensu plurium, *Mela* lib. III cap. VI, *Plinii* lib. IV cap. XXII & lib. VII cap. LVI, & in primis *Diodori Siculi*, qui lib. V cap. XXXVIII clarissime ait: ὁπερὰν τῆς τῶν Λυσιτανῶν χώρας ἐστὶ μέταλλα πολλὰ τῆς Κασσιτέρæ, κατὰ τὰς προκειμένας τῆς Ἰβηρίας ἐν τῷ Ωκεανῷ νησίδας τὰς ἀπὸ τῆς συμβεβηκότος Κασσιτερίδας ὀνομασμένας, *Supra Lusitanorum provinciam multum flannei est metalli, in insulis videlicet Oceano obiacentibus, quas idcirco Cassiterides nuncupant.*

*cupant.* Mālunt ergo incultas insulas cum scopulis quidam conquirere, ut numerum suppleant: non tamen stanni tantam copiam inveniunt, quantam inde exportatam fuisse veteres prodiderunt. Dionysius periegeta vers. 62. locat.

ὑπ' ἀκρῆν

Ἰρῆν, ἣν ἐνέπευσεν ἀκρῆν ἔμεν Ευρωπῆς

Νήους, ὃ' ἐπερίδας, τοῦ κασσίτερος γένεθλα

*sub promontoria sacro, quod dicunt caput Europe esse, insulas occidentales, ubi stannum gignitur.* Adeo incerti veteres sunt, ex qua plaga Hispaniæ suas Cassiterides apponant. Ingenue ergo & caute Herodotus lib. III cap. CXXV, ἕτε νήους οἶδα κασσίτεριδας ἑσῶς, ἐκ τῶν ὁ κασσίτερος νηὶ φοιτᾷ, *Neque ego insulas novi Cassiterides, unde stagnum nobis venit:* quæ circa Hispaniam nullæ sunt. Ptolemæus addit θειῶν νήους δύο, *duas Deorum insulas,* quarum numerum, si eadem sunt, auxit Plinius lib. IV cap. XXII extremo. *Ex aduerso,* inquit, *Celtiberia complures sunt insula, Cassiterides dictæ Græcis a fertilitate plumbi: & e regione Arrotrebarum* (quod Celticum siue Nerium est) *promontorii, Dearum sex, quas aliqui Fortunatas appellauere.* Quod si *Fortunatas* intelligit, in Africa lib. IV, quo referre illas fatius est, exponemus.

In mediterraneo mari, e regione Dianii, Strabo pag. 109 νησίδια paruas insulas, *Planefiam & Plumbariam* ponit. Tres vtique Strabo Planafias siue Planefias tradit, hanc Hispanicam, quam præter illum, nemo veterum quantum constat, agnoscit: & Gallicam ante Massiliensē litus: & denique Italicam, notissimam Romanis, Etruriæ obiacentem. Nostri chorographi nullas hoc loco insulas ostendunt, paullo inferius autem siue in austrum reductas habent, de S. Pola, infra Lucentum siue Alicantam e regione Orcelis: & alias paruas Carthagini Hispanicæ obuersas. Sed ipse Strabo proxime Carthaginem, id est XXIV stadiis ab illa, ponit *Insulam Herculis*, quæ & *Scombraria*, a captis ibi scombris, appelletur. Memorabiliore habet *Balearicum mare*, & maiores etiam, *Pityusas* duas, & totidem *Gymnesias*, quarum illæ his ad occasum sunt obiectæ. De vtrisque, quod crebra illarum mentio occurrit, operæ pretium erit diligentius enarrare.

*Pityusæ* duæ sunt, a pini prouentu Græcis dictæ, quarum maior *Ebusus*, minor *Ophiusa* appellatur. Sic Strabo & Ptolemæus. La-

tini copiosius de illis tradunt. Pomponius Melalib. II extremo: *Ebusus e regione promontorii, quod in Sucronensi sinu Ferrariam vocant, eodem nomine urbem habet, frumentis tantum non secunda, ad alia largior, & omnium animalium, quae nocent, adeo expert, ut nec ea quidem, quae de agrestibus mitia fiunt, aut generet, aut si inuecta sunt sustineat.* Plinius lib. III cap. V extremo: *Insula per hac maria prima omnium Pityusa a Graecis dicta, a frutice pineo: nunc Ebusus vocatur, utraque ciuitate federata, angusto freto interfluente: patent XLVI M. passuum: absunt a Dianio septingentis stadiis. Tantundem a Pityusis in altum Baleares dua, & Sucronem versus Colubraria.* Ex his intelligimus, quae olim Pityusae diuersis nominibus appellatae *Ebusus & Ophiusa* sunt, post vno nomine *Ebusi* comprehensas esse, vel quod freto diremtae sunt exiguo, vel quod minoris, tamquam desertae, nulla habita fuit ratio. Strabo enim dicto loco pag. 115 ἡ δ' Οφίῦσα ἔρημος, καὶ πολλὰ ἐλάττων, ταύτης πλησίον κειμένη, *Ophiusa autem deserta, & multo minor [quam Ebusus] & huic proxime adiacet.* Et Liuius lib. XXVIII cap. XXVII *nauib. ad Pityusam insulam traiecit*, tamquam vna esset, maiorem seu praecipuam intelligens. Nos de vtraque distincte.

*Ebusus* maior Pityusarum, habuit πόλιν ὀμώνυμον, *cognomine oppidum*, ut Strabo & Ptolemaeus referunt. Si antiqua monimenta inspicimus, *Ebusus* nomen insulae, *Ebusium*, leuiter mutata terminatione, oppidi in ea nomen fuit. Vetus inscriptio apud Gruterum pag. 277 num. 5 imperatori Caro dicata, ORDO EBVSII: & alia pag. 868 num. II R. P. EBVSII, id est, *respublica Ebusii*. Insula fertilis pascendo pecori. Festus Auienus Descript. Orb. vers. 621

*Ac dilecta vago pecori consurgit Ebusus.*

Fici quoque, & si Ludouico Nonio credimus, etiam sacchari proventu diues fuit, qui cap. XCIV huc Statii versum 15 lib. I Silv. VI trahit hendecasyllabum:

*Et quas percoquit Ebusia cannas.*

*Ebusia* autem vel ut alii legunt *Ebosia* interpretum consensu est eadem, quae *Ebusus*. Barthius cum Geuartio legi vult *Ebusita*, incola Ebusi insulae, metri facilioris causa: multi etiam *percoquit*: Claudius Beraldus *Cannas* non Cannas, quas ἰχάδας, ficus siccata interpretatur, quae ita dicantur, quia ex Cauno vrbe aduecta sint, sicut

*carica,*

*carica*, quia ex Caria. Plinius lib. xv cap. xix *Ficis mellis omnibus tactus: maturis frumenta intus: succus maturefcentibus lactis: percoctis mellis: - - - Siccas bonos laudatas ferunt in capsis Ebuso insula præstantissimas amplissimasque; mox in Marrucinis.* Ciuitas Ebusus, siue Ebusium, colonia Pœnorum fuit, Silio idcirco Phænissa cognominata. Libro III enim vers. 362

*Iamque Ebusus Phænissa mouet, mouet Artabrus arma.*

Corripuit mediam, secus ac supra Dionysius. Est enim etiam Ebusos, sicut Ptolemæus Εβυσσος littera scripsit geminata.

Altera & minor Pityusarum dicitur *Ophiusa*, Græco vocabulo, quam multi putant eandem esse, quæ Latine *Colubraria* appellatur. At si Melæ & Plinio attendimus, diuersæ sunt insulæ, quamlibet vi vocis idem plane referant. Plinius enim verbis modo prolatis *tantumdem*, id est septingentis stadiis, a Pityusis Colubrariam distare dixit Sucronem versus, quod spatium insulæ paræ inter scopulos, septemtrionem versus ab Ebuso sitæ, conuenit, quæ nunc *Mont colobre* appellatur. nec enim Ophiusam nominauit distincte, sed sub *Ebusi* communi nomine comprehendit. Colubraria ergo ipsi alia ab Ophiusa est, nec interuallum, quod definiit Ophiusæ competit. Eodem modo sunt Melæ verba interpretanda, *Contra est Colubraria*, id est, non adiacens, sed ex longinquo opposita: quod pluribus declarat, quem toties honoris causa nominauimus, Petrus de Marca lib. II cap. XII.

A Pityusis in ortum tanto spatio, quanto ab illis Colubraria abest, *Baleares* insulæ, Maior præcipue (nam minor longius recedit) distant, ampliores quam Pityusæ, & pluribus oppidis habitatæ. Dicuntur Baleares Latine Livio, Plinio, Melæ: Græce autem *Βαlearίδες* plerumque, vt a Strabone & Ptolemæo: raro *Βαλεαρίαι νῆσοι*, ab Agathemero: a Diodoro *Βαλιάρεις*. Id nominis vulgo a *βάλλειν*, iaculando deducunt, quia præstantissimi funditores Balearici erant. Quibus præiuit Diodorus Siculus lib. v cap. xvii de his insulis tradens: ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων καὶ Ῥωμαίων προσαναγορεύοντα Βαλιάρεις ἀπὸ τῆ βάλλειν τοῖς σφαιρόδουσι λίθις μεγάλης κάλλεος ἀπάντων ἀνθρώπων, ab indigenis & Romanis Baleares vocantur a βάλλειν iaciendo funda magnos lapides peritissime omnium. In eo omnes conueniunt, iaculatores funditoresque hoc nomine significari: an vero ita a βάλλειν, vt Diodorus dixit, nominentur, aliorum non minori

minori auctoritate dubitatur. Strabo lib. xi. pag. 450 φασὶ τὰς  
 Γυμνητὰς ὑπὸ Φοινίκων Βαλεαρίδας λέγεσθαι, δὴ τὰς γυμνασίας βα-  
 λεαρίδας λεχθῆναι, *Gymnetas* nunt a Phœnicibus *Balcarides* vocatos;  
 idcirco *exercitationes Balcaridas* appellari. Eustathius ad Dionysii  
 vers. 457 διὸ καὶ βαλεαρεῖς λέγονται, ὅ ἐστι σφενδονῖται, κατὰ τὴν ἐγχά-  
 ριον γλῶσσαν, *ideo Balcares dicuntur, hoc est funditores, secundum ipso-  
 rum vernaculam linguam.* Quod si est Punicæ originis hoc vocabu-  
 lum, vt res hi auctores confirmant; non ἀβάλλαν, Græco verbo,  
 potest esse, sed in Punica lingua aut Phœnicia natales eius quæren-  
 di: quos vir doctissimus Samuel Bochartus non inepta cōiectura in-  
 venisse videtur, dum a ἡνα, quod & *dominus* & *peritus* est, ἀπὴν *ieci*,  
 quasi *peritus* iaculandi significetur deriuat. Alterum nomen, ex  
 Græcia petiitum, est *Gymnesiarum*, siue *Gymnasiarum*. Strabo pag. 115,  
 τὰς Γυμνασίας δύο καλεῖσι Βαλεαρίδας, quod Plinii verbis ex lib. iii  
 cap. v interpretamur: *Balcares, funda bellicosas, Græci Gymnasias di-  
 xere.* Diodorus Siculus dicto loco idem tradit, & simul rationem  
 appellationis manifestat: ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἑνομαζομένη Γυμνήσια,  
 διὰ τὸ τὰς ἐνοικούντας γυμνὰς τῆς ἐσθῆτος βίεν κατὰ τὴν τῷ θεῷ ὥραν,  
 a Græcis [Balcares insulæ] vocantur *Gymnesia*, quia incolæ æstiuo tem-  
 pore nudi degunt. Consentit Liuius, ex cuius lx libro hæc epito-  
 ma superest: *Præterea res a Q. Metello consule aduersus Balcares gestas  
 continet, quas Græci Gymnesias appellant, quia æstatem nudæ exigant.*  
 Hæc de nominibus.

Diuiduntur *Balcares* in *Maiorem* & *Minorem*, vnde nomina  
 hodieque servantur. Mela pluraliter, *Maiores*, *Minores* dixit:  
 verba mox exhibebuntur. In *Maiore* duo oppida Strabo & Ptole-  
 mæus nominant, *Palmam* & *Pollentiam*, hanc in orientis litore; il-  
 lam ad occasum: Plinius plura addit sed minus cognita: *Maior*, in-  
 quit, *oppida habet civium Romanorum Palmam & Pollentiam: Latina,  
 Cinium & Cunici: & fœderatorum Borchorum fuit.* *Palmæ* & *Pol-  
 lentia* situm a Strabone & Ptolemæo designatum habemus: Plinius  
 a se superadditis certum locum non addixit. Mela *colonias* dixit a  
 Strabone laudatas *Palmam* & *Pollentiam*. In *Maioribus*, inquit,  
*Palma & Pollentia colonia.* Palma in loco censetur esse, vbi nunc  
 vrbs Mallorca est. In *Minore* insula *Balari* Mela duo *castella* po-  
 nit; quas Plinius *ciuitates* vocat, Ptolemæus etiam πόλεις, quæ sunt  
*Iamno* & *Mago*: alterum nomen in celeberrimo portu Maon  
 superest.

superest. Et Strabo portus utriusque insulæ laudauit: ἄμφω εὐδαίμονες καὶ εὐλίμενοι, *ambæ*, inquit, *insulae sunt fortunatae & bonis portibus praeclatae*. Plinius & huic adiecit oppidum, sed æque ignotum, ut erant Maiori addita: Ceterum totam insulam ita plenius describit: *A Maiore XXX M. P. distat Minor, longitudine XL M. circumitu CL M. P. Ciuitates habet Iamnonem, Saniseram, & Magonem*. Fuerunt autem Gymnesiæ in Carthaginiensium potestate, antequam Romani suæ illas ditionis fecerunt. \* Strabo pag. 116 φοίνικες κατέχον τὰς νήσους, *has insulas Phœnices* (siue Pœni) *possederunt*. Romanis subiecit Q. Metellus, inde *Balearicus* cognominatus. Lege Strabonem dicto loco, & Florum lib. III cap. VIII.

Tandem quæ circa Baleares sunt, paruas has insulas Plinius addit: *A Maiore XII M. P. in altum abest Capraria, insidiosa naufragiis; & e regione Palmae urbis, Menariae, ac Tiquadra, & parua Hannibalis*. Capraria nunc *Cabrem*, Maiori Gymnesiæ in austrum subiecta: ceteræ ita sunt incognitæ, ut Harduinus mari demersas existimet. Hæ insulæ, tam Baleares, quam Pityusæ, & utrisque adiacentes, prouinciæ citerioris siue Tarraconensis pars fuerunt, quod Plinius lib. III cap. III incunte indicauit: *Nunc vniuersa prouincia* [citerior] *diuiditur in conuentus septem: - - - Accedunt insulae*. Etiam post paullo Conuentum, cui adscriptæ fuerant, designat. *Carthaginem*, inquit, *conueniunt populi LXV, exceptis insularum incolis*. Ergo & hi Carthagine Noua ius suum petierunt.

## CAP V T II

DE

## GALLIA TRANSALPINA.

**G**Allia vniuersa Romanis erat vel *Citerior & Cisalpina* vel *Vltior* siue *Transalpina*. Citerior proprie pars erat Italiæ, & in Italia quoque a nobis explicanda: quippe *Gallia*, tantum a Gallis colonis, qui occupauerant, appellata. Vltior autem siue *Transalpina* est propria huius loci, quam in præsentī illustrabimus, quum de ipsa diuisione in *Citeriorem & Vltiorem* aliquid præfati fuerimus. Cicero de Prouinciis consular. cap. XV *Ille sententia virorum clarissimorum minime probandæ sunt, quorum alter Vltio-*

*rem Galliam decernit cum Syria: alter citeriorem.* Idem Philippica VII cap. I de Antonio: *remittere eum nobis Galliam citeriorem: illam ultimam postulare.* Et lib. VIII ad Attic. epist. III *Ille Gallia vltioris adiunctor*, Pompeius scilicet, qui effecerat vt Cæsari decerneretur. Eadem diuisio est in *Cisalpinam & Transalpinam.* Pro Lege Manilia cap. XII *Gallia Cisalpina praesidiis ac nauibus confirmata.* Et pro Murena cap. vlt. *An se in contrariam partem terrarum abdet, vt Gallia Transalpina, quem nuper summo cum imperio libentissime vidit, eundem nunc fugentem, mærentem, exsulem videat?*

His tertia denominatio a vestibus & habitus diuersitate hæsit. Quod enim post Sociale bellum omnis citerior Gallia ius ciuitatis fuit adepta, ideoque qui incolebant, vt ceteri Romani ciues, toga utebantur; ipsa inde prouincia *Togata Gallia* appellata est. Vltioris autem incolæ quod crines alebant, quos tum tondere soliti erant Romani; factum inde est, vt Transalpina *Comata* diceretur: pars etiam australis, quæ postea Narbonensis dicebatur a braccarum vſu, Romanis insolito, *Braccata.* Cicero Philipp. VIII cap. IX de Antonio: *Galliam, inquit, Togatam remitto: Comatam posulo,* quas oratione VII, cuius verba modo proferebamus, dixerat *citeriorem & ultimam.* Dio Cassius lib. XLVI extremo, quum de Triumviris prouincias inter se primo consilio diuidentibus dixisset, Cæsarem Africam vtramque, Sardiniam & Siciliam sortitum esse: Lepidum omnem Hispaniam & Galliam Narbonensem; ait Antonio obtigisse τὴν λοιπὴν Γαλατίαν, τήν τε ἐντὸς τῶν Ἀλπεων, καὶ τὴν ὑπὲρ αὐτὰς ἔσσαν. Ἐκαλεῖτο δὲ ἐκείνη μὲν Τογάτα, ὅτι ἐιοηκωτέρῃ παρὰ τὰς ἄλλας ἐδόκει εἶναι καὶ ὅτι καὶ τῇ ἐσθῇ τῇ Ῥωμαϊκῇ τῇ Ἀσικῇ ἐχρῶντο ἥδη αὐτὴ δὲ δὴ Κομάτα, ὅτι οἱ Γαλάται οἱ ταῦτη, ἐς κέρμη τὸ πλείον τας τεύχας ἀνιέντες, ἐπίσημοι κατὰ τῆτο παρὰ τὰς ἄλλας ἦσαν, obtigisse, inquam, Antonio reliquam Galliam, tam Cisalpinam quam Transalpinam. Vocabatur autem illa Togata, quod reliquis videretur esse pacatior, quodque iam tum urbanum Romanorum vestitum vsurparet: altera Comata, quod Galli isti Coma, quam prolixam gerebant, a ceteris dignoscebantur. Consentiunt Latini scriptores alii. Pomponius Mela lib. II cap. IV *sinistra parte Carni & Veneti colunt Togatam Galliam.* Plinius lib. III cap. XIV *Ab Ancona Gallica ora incipit, Togatae Galliae cognomine.* Ergo hæc cis Alpes in Italia. Tacitus lib. XI cap. XXIII *A. Vitellio, L. Vipsanio consulibus, quum de supplendo senatu agitaretur,*  
pri-

Septentrio

1745 1023







*primoresque Gallia, quæ Comata appellatur, fœdera & ciuitatem Romanam pridem adsequuti, ius adipiscendorum in urbe honorum expeterent, multus ea super re variusque rumor & studiis diuersis apud principem certabatur.*

Hæc Comata Gallia tres prouincias, vt postea diuidebantur, complexa fuit, Aquitaniam, Lugdunensem, & Belgicam. Narbonensis autem *Braccata* olim dicta fuit. Diodorus quidem Siculus lib. II cap. XXX videtur omnibus Gallis transalpinis ἀναξυρίδας, ἀς ἐκᾶνοι βερχίας προσαγορεύουσι, femoralia, quas illi BRACCA S, appellent, tribuere: sed in *Braccata* nomine Romanis potius, quam Siculo homini credendum est. Pomponius Mela lib. II cap. IV *Pars nostra mari apposita, fuit aliquando Braccata, nunc Narbonensis.* Et Plinius lib. III cap. IV ineunte: *Narbonensis prouincia appellatur pars Galliarum, quæ interno mari adluitur, Braccata antea dicta, a uine Vatro ab Italia discreta.* Quæ ipsa, hunc imitatus, Martianus Capella lib. VI iisdem pæne verbis repetiit, & pariter hoc nomen Narbonensi prouinciæ vindicauit. Dicta autem a *bracciis* fuit, id est a femoralibus, quod vestimenti genus Romanis inusitatum, ab iis primum in Gallia Narbonensi visum fuerat, quam inde Braccatam cognominauerunt.

Græci Galliam Γαλατίαν, & Gallos Γαλάτας vt plurimum appellant, atque sic Polybius, Siceliota Diodorus, Dio Cassius, Iosephus, Pausanias, alii; posteriores autem cum Latinis Γάλλες, & regionem Γαλλίαν dixerunt, qua vocabuli Latina forma passim Prænius, Græcus Eutropii metaphrastes; etiam ecclesiastici scriptores Eusebius lib. V cap. VI, & Socrates I cap. XXXV, ac Theodoretus lib. I cap. XXXI vsi sunt. Agathemerus vero lib. II cap. IV diuerforum casuum nomina videtur hisce conciliare: τῶν Γαλλῶν ἀς πρότερον Γαλατίας ἔλεγον, ἐξῆς καίμενων, deinceps sita sunt Gallia, quas antea Galatias dixerunt. Scilicet Γάλλες & Γαλλίας non nisi posteriores dixisse iam accepimus. Plutarchus in Cæsare Κελτῶν & Γαλατῶν vocabula promiscue vsurpat, licet *Celta* secundum Cæsarem principio Operis partem tertiam, distinctam a Belgis & Aquitanis, constituent, quam posteri Lugdunensem appellauerunt. Sed laxior alibi vsus vocabuli *Celtarum* est: quemadmodum Ptolemæus lib. II cap. VII, eumque sequutus Heracleota Marcianus, Κελτογαλατίαν; etiam Strabo lib. IV τὴν ὑπὲρ τῶν Ἀλπεων Κελτικὴν,

non partem sed vniuersam trans Alpes Galliam, in quatuor partes diuidendam, nominarunt. Et quos Cæsar indigenarum lingua *Celtas*, tertiam partem Gallorum, appellari dixit, id nominis Herodianus vniuersis tribuit, *πάσαν τῶν Κελτῶν καὶ Ἰβήρων ἰχώραν, omnem*, dicens, *Celtarum & Hispanorum regionem*. Trans Rhenum quoque in Germaniam Celtarum nomen prolatum fuit. Suidas, *Κελτοὶ, ὄνομα ἐθνὸς, οἱ λεγόμενοι Γερμανοὶ, οἱ ἀμφὶ τὸν Ῥήνον ποταμὸν ἰσιν, Celta gentis nomen: qui Germani dicuntur utrimque Rhenum accedentes*. Nec tantum Rhenani Germanorum Celtæ, verum etiam interiores. quid? quod Philippus Cluuerius lib. I Germaniæ Antiquæ operosus in eo est, vt Illyricos quoque, & Britannos & Hispanos Celtarum nomine comprehensos, & communi Celtica lingua esse, dialectis tantummodo distincta, approbet. Maxime tamen sic Gallos appellauere veteres, idque ex propria indigenarum lingua. Pausanias Attic. cap. III *Ὅτι αὐτοὺς καλεῖσθαι Γαλάτας ἐξενίκησε. Κελτοὶ γὰρ κατὰ τὴν σφᾶς τὸ ἀρχαῖον καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις ὠνομάζοντο. Sero usus obtinuit, vt Galatæ [siue Galli] appellarentur. Celtas enim cum ipsi se, tum alii eos nominarunt*. Fabulosum autem est, quod Diodorus Siculus lib. v cap. xxiv tradit, Herculis filium *Γαλατὴν, Galatam*, ex Celtici principis filia susceptum, omnes sibi subiectos *Γαλάτας* ex suo nomine appellasse, & regnum suum *Γαλατίαν Galatiam*, id est Galliam.

Hactenus de nomine & nominis diuisione, aut si plus aliquid dictum fuit, de generali & interiectu Alpium facta diuisione in Citeriorem Vtterioremque, seu Cisalpinam & Transalpinam Galliam. Nunc de diuisione huius Transalpinæ. Diuidi autem nequaquam potest, nisi de finibus Galliæ vniuersæ, & partium limitibus, quæ flumina plerumque sunt, aut montes etiam, recte prius nobis, quod opus est, confiterit. Quare quæ de iis prius dicenda sunt, iam adgrediemur. Gallia vniuersa quæ trans Alpes Romanis erat, a Pyrenæis montibus intra Oceanum, internum mare, & Alpes, vsque ad Rheni ripas expandebatur. De ceteris terminis inter omnes conuenit: de Rheno Plinius nos quodammodo dubios possit facere; qui lib. iv cap. xvii principio: *A Scalde ad Sequanam Gallia Belgica*. & mox: *a Scalde incolunt externa Toxandri*, quasi extra limitem Galliarum positi. At Cæsar, Strabo, Mela, Ptolemæus ad Rhenum Belgarum fines, tamquam vltimos Gallo-

rum

rum terminos, proferebant. Cæsar lib. I cap. I Belgæ ab extremis Galliæ finibus oriuntur: pertinent ad inferiorem partem fluminis Rheni. PERTINENT, id est pertingunt. Metaphrastes, διήκει μέχρις ἐπὶ τὰ Κάτω τῷ Ῥήνῳ. Strabo lib. IV initio: τὴν Κελτικὴν ὁρίζει ἀπὸ τῶν ἀνατολῶν ὁ Ῥήνος, Galliam terminat ab ortu Rhenus. Pomponius Melalib. III cap. II A Pyrenæo ad Garumnæ Aquitania: ab eo ad Sequanam Celsa: inde ad Rhenum pertinent Belgæ. Plinius autem sibi non constat, quia eodem capite in Belgicæ populis numeravit etiam Rhenum accolentes, Germania gentium in eadem prouincia, Nemetes, Triboccos, Vangiones; hinc Ubios, Batavos, & quos in insulis Rheni dixerat. De partium limite antequam agamus, de fluminibus singulis aliquid prædicendum est, quia sine illis partes nec internosci neque distingui accurate possunt.

Præter Rhenum ergo Garumna nobilis fluuius est & nauium patiens, qui ex Pyrenæo demissus Aquitaniam olim terminabat a septentrione: post id tempus, ex Augusti dispensatione, mediam illam discreuit, supra Burdegalam, quam adluit, in Aquitanicum Oceanum se exonerans. Aufonius Mosella extrema aquoræam dixit,

*aquoræa te commendabo Garumna,\**

scilicet propter marinos æstus, quos refert; quæ ut Claudianus lib. II in Rufinum vers. 113 scripsit,

*retropernicior vnda Garumna*

*Oceani pleno quoties impellitur æstu.*

Recipit Garumna & in mare defert duos celebres fluuios, Tarnem & Duranium: illum Albam Heluorum adluentem; hunc inde in boream nonnihil remotiorem. Tarnem olim arena aurifera commendauit. Aufonius iterum in Mosella vers. 465

*auriferum postponet Gallia Tarnem.*

De Duranio idem vers. 464

*Concedes gelido, Durani, de monte volutus Annis.*

nunc la Dordogne corrupto nomine dictus. Miscetur Garumnæ iam πελαγίῳ, commune cum illo faciens æstuarium. Sidonius Apollinaris Carm. XXII vers. 101

*Est locus, irrigua qua rupe Garumna rotate,*

*Et tu qui simili festinus in aquora lapsu*

*Exis curruata, Durani muscosæ, saburra,*

- *Iam pigrescentes sensim confunditis amnes.  
Currit in aduersum heic pontus, multoque recurfu  
Flumina quas voluunt & spernit & expedit undas.*

Ceteri amnes in Garumnā infusi, *Veronius & Oldus*: aut in Duranium, vt *Illa*, quasi obscuriora nomina, prætermittuntur. Inter Garumnā autem & Pyrenæos, aut proxime hos montes, *Aturus* exit siue *Aturrus*, Ptolemæi *Ατύριος*, de quo Ausonius dicto Carmine vers. 468

*Tarbellicus ibit Aturus,*

quia Tarbellos populos percurrit, & Aquas Tarbellas, non ignobile oppidum, præterfluit. Supra Garumnā, septemtrionem versus, per Santones labitur *Carantonus* fluuius, hodie Charente, Ptolemæi *Κανέντελος*, *Canentelus*. Ausonius itidem Mosella vers. 463

*Santonico refluus non ipse Carantonus astu.*

nam & ipse Oceanus æstu repellitur. Tandem *Liger* longissimo cursu & quasi rex fluuiorum Galliarum, vt Valesius appellat, ex Augusti descriptione determinator Aquitaniarum, qui antea Garumna fuerat, mediam secatur Galliam. Iterum vers. 461 de Mosella Ausonius:

*Non tibi se Liger anteferet.*

Sic omnes veteres nominandi casu *Liger* scribunt, non *Ligeris*, vt recentiores. Cæsar lib. VII cap. LV *Liger ex niuibus creuerat*. Fortunatus lib. VI carm. VII

*vitrea Liger algidus unda.*

Ibidem Cæsar, *ad ripas Ligeris*, eodemque casu Lucanus lib. I vers. 439

*Andus iam placida Ligeris recreatur ab unda.*

Quarto casu Cæsar semper *Ligerim*: & Sidonius Maioriani panegyrico vers. 209

*Ligerimque bipenni*

*Excisum per frustra bibit.*

Sexto Cæsar ambigue, lib. III Gall. cap. IX *in flumine Ligeri*: & lib. VII cap. LIX *interclusum itinere & Ligere Casarem*. Tam longo cursu, quem diximus, multos amnes recipit, etiam in his nauigabiles. Ab austro confluit *Elauer*, non minus nauium patiens flumen, quam ipse *Liger*. Cæsar dicto lib. VII cap. LIII *ad flumen Elauer pontem refecit*. Patrius casus *Elaueris*, Cæsar lib. VII cap. XXXIV

*inter-*

*interruptis pontibus ab altera Elaueris parte iter facere cepit. Posterioribus Elaris vel Elauris. Sidonius dicto Panegyrico vers. 209*

*Clitis, Elaris, Atax, Vahalis, - - -*

Et Theodulfus Aurelianensis Parænesi ad Iudices vers. iii

*Rhodanus quas adluit acer,*

*Elauris, siue his connumerandus Atax.*

Infra flumen Elauer, in Ligerim *Caris* Bitugerum, & *Vigenna* Pictorum effunduntur, vterque ex mediæ æui scriptoribus, quam antiquis, nobilior. Gregorius Turonensis lib. v cap. XLII *Liger fluvius maior ab anno superiore fuit, postquam ei Carus torrens se adiunxit.* Legitur idem *Chares*, ut Browerus edit, apud Fortunatum Venantium lib. VII carm. IV, quod cum *le Cher*, huius temporis nomine apprime congruit. Guilielmo Britoni *Carus* alia forma dictus est lib. III Philippid. vers. 708

*Planities, castris sedes aptissima, cuius*

*Lambit utrumque latus Ligeris Carique fluentum.*

Idem lib. v eiusdem Philippidos vers. 101

*latus inde sinistrum*

*Lene fluens per prata virentia Carus amœnat.*

*Vigenna* vterior est, in Pictonibus ad Ligerim, cui insinuat se decurrens. Iterum Fortunatus lib. VI carm. VII

*Vigenna volucer transmittitur aluens alno.*

Gregorius Turonensis *Vigenna* scribit Hist. Franc. lib. I extremo *Turonici per Vingenam fluvium descendunt.* His nos uti testimoniis oportet, ubi deficiuntur vetustiora. Dextrum latus Ligeris post Andium urbem siue Andegavum inuadunt *Lidericus* siue *Ladus* & *Sarta* & *Meduana*, omnes prius coniuncti in vnum. *Lidericus*, nunc *le Loir*, a Guilielmo Britone Armorico vocatur lib. III vers. 73, quum de *castro* Vindocino, nunc Vendosme, scribit:

*Quod Lidericus aqua subterfluit amnis amœna.*

Hunc Caspar Barthius, Michael Baudrandus & Papirius Masson us putant Sidonii & Theodulfi *Ledum* esse siue *Ladum*, quod negat Hadrianus Valesius, quia exferre Mela *Ledum* in Narbonensis fluminibus numeret, ut necesse non sit, alium huius nominis Sidonio & Theodulfo vindicare, præsertim, quum laxè illi loquantur, nec certæ provincie id nomen fluenti adsignent. Vterque enim  
plures

plures diuersarum nationum fluuios sine ordine prouinciarum componit. Sidonius dicto loco vers. 208

*Rhenus, Arar, Rhodanus, Mosā, Matrona, Sequana, Ledus, Clitis, Elaris, Atax, Vahalis.*

Theodulfus, itidem prædicto suo carmine vers. 105, vagatur latius:

*Rura, Mosella, Liger, Vulturnus, Matrona, Ledus, Ister, Atax, & reliqui:*

quippe non tam prouinciarum, sed metri rationem vnice habuerunt. Sit ergo le Loir *Lidericus* Armorici, quia neque cæsius nomen, neque antiquius, quantum nobis licet cognoscere, reperimus. Is in *Sartam* influit prope Meduanæ confluentem, & urbem Andium Iuliomagum seu Andegauum: *Sarta* autem nomen seruat, hodieque *la Sarte* appellatur, decurrens per Cenomanos, a Meduana haustus proxime Ligeri infertur. Antiquum nomen *Sarta* est & prioribus Gallis usurpatum: vix tamen apud antiquiorem Aurelianensi Theodulfo reliquum, qui vocis originem & fluminis cursum ita descripsit lib. I v carmine VI

*Est fluuius, Sartam Galli dixere priores,  
Perticus hunc gignit, & Meduana bibit.  
Fluctibus ille suis penetrans Cenomanica rura,  
Mœnia qui propter illius urbis abit.*

Idem lib. II carm. III de vrbe Andegauensi:

*Quam Meduana morans fouet & Liger aureus ornat  
Quarate cum laui Sarta decora iuuat.*

His relictis ad Sequanam, & quos accipit ille amnes, progressum facimus. A sinistra confluunt in Sequanam *Autura*, siue *Audura*, tantum ex Vitis Sanctorum notus, illaudatus apud antiquos, vulgo *Eure*, & longe supra hanc inter Parisios & Senones *Icauna*, sed neque hic vetustioris famæ, quam quæ ex Vitis Sanctorum & eiusdem ætatis monumentis est: Guilielmo Arémorico *Iumna* dictus, siue *Trumna*, nisi *Icumna* forsan, quod Valesio probatur, legendum est. lib. x Philippid. vers. 646

*At Senones & terra ferax a flumine Trumna  
Vsque locum quo Sequanio Lupa confluit amni.*

In dextram ripam nobiliores amnes cum Sequana conueniunt, *Axona* & *Matrona*, utroque vocabulo corripiente mediam, perinde, vt *Sequana* in carminibus. Ausonius Mosella vers. 461

*Non*

*Non tibi se Liger anteferet, non Axona præcepis,  
Matrona non Gallos Belgasque inter sua fines.*

Recte. nam Matronæ Sequanæque fluentis Belgica a reliquis Gallis discernitur, quod etiam Cæsar testatus est lib. I cap. I. *Gallos, inquit, (id est Celtas) ab Aquitania Garumna fluuius: a Belgis Matrona & Sequana diuidit.* De Sequana Sidonius supra memorato versu 208 panegyrici Maioriani dixit

*Rhenus, Arar, Rhodanus, Mosæ, Matrona, Sequana, Leduc.*

Vterque fluuius, Matrona & Axona, multos minores accipiunt, deferuntque in Sequanam, sed minus nobiles in historiis, præter Isaram amnem Belgicum, ab Antonino siue Aethico non obscure significatum itinere ab Cæsaromago Lutetiam, quibus oppidis *Briuanisaram*, aut sicut scriptum est, *Briuanisaram* interiecit. Reliquos Belgarum fluuios in prouincia Belgica exponemus.

Ad illos nunc fluuios venimus, qui ex Gallicis in mediterraneum se mare effundunt, in quibus præcipuæ famæ est *Rhodanus*, Alpinus fluuius, qui plures alios, eosque maiores accipit, *Ararim* videlicet, & *Isaram* Allobrogicam & *Druentiam*, ut minores prætereamus. De Arari, qui nunc Saone est, ex Vogaso ortus, lib. I cap. XII Cæsar: *Flumen Arar per fines Aeduorum & Sequanorum in Rhodanum influit incredibili lenitate, ita ut oculis, in utramque partem fluat, indicari non possit.* Ideoque segnis Plinio dictus est lib. III cap. IV *Rhodanus*, inquit, *segnem deferens Ararim.* Et Eumenio in Constantini Panegyrico cap. XXIII itidem segnis est & cuncta abundus. Etiam Silius lib. III vers. 451 de Rhodano, in quem influit Arar:

*Auget opes stanti similis tacitoque liquore  
Mixtus Arar, quem gurgitibus complexus anhelis  
Cunctantem immergit pelago, ruptumque per arua  
Ferret petus patrium vicina ad litora nomen.*

Genuinum nomen *Arar*, quod Cæsar, Silius, Sidonius, singuli verbis modo adlegatis; etiam Strabo lib. IV pag. 129 & Ptolemæus lib. II cap. V, quibus & *Ægæ* est, confirmant. Primus Dio Cassius lib. XLIV pag. 262 *Ægæus*, recto casu, formauit; quem dubie Claudianus sequutus est, qui quamuis antiquo more de Conf. Mall. Theod. vers. 33 dixerat

*Lentus Arar Rhodanusque ferox:*

Y

& lib.



& lib. II in Eutropium vers. 169

*Quam Rhodano stimulat Arar*

tamen etiam mutata forma lib. II in Rufinum vers. III dixit

*Quos Rhodanus velox, Araris quos tardior ambit :*

Et lib. I in Eutropium vers. 405

*Cinyphiusque ferax Araris successit aristis.*

Quarto casu *Ararim* formant. Plinio auctore iam supra vsi sumus :

Lucanum addo lib. I vers. 433

*Rhodanus raptum velocibus undis*

*In mare fert Ararim.*

Nauigabilis æque est Ararac Rhodanus ; & Dio Cassius dicto loco •  
*πλέται Ἀραρίσ, nauigatur Araris*, ideoque Cabillonensem portum  
(quod oppidum adfunditur hoc amne) Eumenius dicto loco me-  
morauit : & inscriptio vetus apud Gruterum pag. 375

PATRONO NAVTARVM

ARARICORVM ET RHO

DANICORVM.

Augetur Arar flumine *Dubi*, qui ex Iura monte demissus, Veson-  
tionem atque Dolam præterlabitur, corrupte in Cæsaris libris Al-  
duabis, vel Alduadubis scriptus, quum genuinum nomen a Stra-  
bone, Ptolemæo aliisque *Δῦβις, Dubis*, duabus syllabis scribatur:  
hodie le Doux.

Ipse Rhodanus, in Alpibus natus, per Valesiam decurrens,  
transito Lemano lacu, nobiles vrbes adluit, Geneuam ad lacum,  
Lugdunum ad Araris confluentem ; Viennam, Augustam Trica-  
stinorum, Auenionem, Arelate : notus ex Punico Hannibalis  
bello, & quam multis aliis scriptoribus, etiam ex poetis, quos su-  
pra nominauimus, Silio maxime, qui de Hannibalis itinere lib. III  
vers. 446 tradit :

*Accedit Rhodani festino milite ripas.*

*Aggeribus caput Alpibus & rupe niuali*

*Proslit in Celtas, ingentemque extrahit annem*

*Spumanti Rhodanus proscindens gurgite campos.*

Infra Araris confluentem, & post Viennam vrbero, *Isara*, itidem  
Alpinus amnis, infunditur, in epistolis Planci ad Ciceronem lauda-  
tus, quippe xv epistola lib. x scripsit : *In Isara flumine maximo,*  
*quod in sinibus est Allobrogum, ponte vno die facto, exercitum a. d. IIII*

*Idus*

*Idus Maii traduxi.* Sic & Plinius vocat lib. III cap. IV. Et Lucanus lib. I vers. 399

*Et vada liquerunt Isara, qui gurgite ductus*

*Per tam multa suo fama maioris in amnem*

*Lapsus ad equoreas nomen non pertulit undas*

Græci autem, Strabo & Ptolémæus, ὁ ἰσᾶρ, *Isar* in recto formant; & Dio Cassius lib. XXXVII pag. 51 παρὰ τὴν ἰσᾶρα οἰκῶντες, *Isaram* accolentes, quod ab eadem forma est.

Rhodanus propior ostiis, hoc est inter Auenionem & Arelate *Druentiam* flumen accipit, quod Liuii verbis lib. XX I cap. XXXII notabiliter ita in Hannibalis transitu descriptum est. *Ad Druentiam flumen peruenit. Is & ipse Alpinus amnis, longe omnium Gallia fluminum difficillimus transitu est. nam quum aqua vim vebat ingentem; non tamen nauium patiens est, quia nullis coercitus ripis, pluribus simul, neque iisdem alueis fluens, noua semper vada, novosque gurgites faciens, & ob ea pediti quoque incerta via est; adhuc saxa glareosa volvens, nihil stabile, nec tutum ingredienti prabet, & tum forte imbribus auctus, ingentem ingredientibus tumultum fecit.* Eadem Silius Italicus de ipso narrat lib. III vers. 468

*Turbidus hic truncis saxisque Druentia latum*

*Ductoris vastauit itex. namque Alpibus ortus*

*Auulsas ornos, & adest fragmina montis*

*Cum sonitu voluens fertur latrantibus undis,*

*Ac vada translato mutat fallacia cursu.*

*Non pediti fidus, patulis non puppibus agnus.*

*Et tunc, imbre recens fuso, correpta sub armis*

*Corpora multa virum spumanti vertice torquens*

*Immersis fundo laceris deformia membris.*

Vterque vt nauium impatientem describit. Videtur tamen postea ab Romanis nauigabilis hic amnis factus esse. In Notitia enim Imperii, Præpositura militum præsentium, in prouincia Gallia Ripensi, mentio fit *Præfecti classis Bracariorum Ebruduni Sapaundia*, quam ad hunc amnem pertinuisse necesse est, ad quem situm est oppidum *Ebrodunum*, hodie Embrun. Est & antiqua inscriptio apud Gruterum pag. 413 num. 4

PATRONO NAVTAR. DRVENTI  
CORVM ET VTRICLARIORVM

Y 2

Minora

Minora flumina cis Rhodanum multa sunt, plurā autem illorum ab historicis geographisque sine nomine prætermiſſa. De quorum nominibus aliquid conſtare poteſt, ſunt *Dracna*, qui *Maræ* miſcetur ad Cularonem, quæ poſtea Grarianopolis dicta fuit: *Druna*, quæ infra Valentiam in Rhodanum illabitur. Aufonius eius mentionem fecit in Moſella verſ. 479 :

*Te Druna, te ſparſis incerta Druentia ripis  
Alpinique colent fluvii.*

Et Strabonis *Sulgas* lib. IV pag. 128, nunc la Sorgue, itidem in Rhodanum ſupra Auenionem immiſſus. Videtur *Vindalius* Flori eſſe lib. III cap. II a Vindalio oppido in Epit. Liuii LXI, Strabonis *Ὀυνδάλας* ad confluentem *Sulga* poſito, fortaiſſis nominatus. Inter Druentiam & mare ſunt cis Rhodanum *Varus*, a curſu obliquo dictus, qui quod Italiam finit, ut Mela ait lib. II cap. IV, idcirco notior exiſtit. Plinius quoque lib. III cap. IV *amne Varo*, inquit, *ab Italia diſcreta Narbonenſis provincia.* Lucanus lib. I verſ. 404

*Finis eſt Heſperia promoti limite Varus :*

quod cur dicat, *promoti limite* demum finem Varum eſſe conſtitutum, ignorare ſe fatetur Hadrianus Valeſius. Certe non tantum quos laudauimus, ſed Strabo etiam & Ptolemæus, & quos alibi nominamus, Varo diſtinguunt a Narbonenſi provincia Italiam. Ad Forum Iulium in mare exit *flumen Argenteum*, nunc Argens, iuxta quod caſtra Marcus Lepidus poſuerat, ut ipſe Ciceroni lib. X epist. XXXIV perſcripſit. *Ad Forum*, inquit, *Voconium ueni, & ultra caſtra ad flumen Argenteum contra Antonianos feci.* Data eſt illa epiſtola ex caſtris ex *Ponte Argenteo*, qui locus vel vicus fuit cum ponte in illo fluuio. *Foſſa Mariana* etiam huc referenda eſt ex Rhodano, cuius oſtium difficulter adibatur, ideo per Campum Lapideum in lacum Maſtramelam, qui prope Maſſiliam eſt, Cumbrico bello deducta, & Maſſilienſibus, quod Strabo addit, ob fidem Romanis præſtitam donata. Pomponius Mela lib. II cap. V *Foſſa Mariana partem eius annis nauigabili alneo effundit, alioquin ſitus ignobile, & Lapideus, ut vocant Campus.* Strabo lib. IV pag. 127 de Rhodano : *Μάριος ἐρῶν τοφλόσομον γινόμενον ἐκ τῆς περὶ ἡρώτας καὶ δυεῖς βολον, καὶ τὴν ἐτέρε διώρυγα, καὶ ταύτῃ δεξιόμενος τὸ πλῆν τῆς ποταμῆς, Μεσσαλιώτας ἔδωκεν ἀρετῶν κατὰ τὸν πρὸς Ἀμβρωτας καὶ Τωῦγενες πόλεμον ἐξ ἧς πλῆτον ἠρέγκαντο πολυτελή. Marius uidens adgeſtione limi*  
*oſtium*

ostiam obturari, intratuque reddi difficile, nonam duxit fossam, qua maiorem amnis partem exciperet, eamque Massiliensibus ob nauatam contra Ambrones & Tugenos operam, pramii loco donauit, unde multum lucrari acceperunt. Hi duo fossam vnā memorant. Plinius fossas nominat pluratiuo. *Vltra fossa*, inquit, *Rhodano C. Maris opere & nomine insignes: stagnum Mastramela, oppidum Maritima Auaticorum: superque Campi Lapidei, Hercules praeliorum memoria.* Hinc ipsa Rhodani ostia alijs plura numerata, alijs pauciora. Scilicet quia in ipso æstuario ostia diuidebantur, & paruas insulas faciebant, numerus non idem illorum fuit omnibus. Plinius tria nominat lib. III cap. I V. *Libyca*, inquit, *appellantur duo eius [Rhodani] ora modica: ex his alterum Hispaniense, alterum Metapinum: tertium idemque amplissimum Massalioticum.* Vox *Libyca* non omnibus videtur sincera, & sunt qui *Ligyca* vel *Ligya*, id est Ligustica, malunt, quia Ligures in illis oris coluerunt.

Inter Rhodanum & Pyrenæos hæc flumina Pomponius lib. II cap. V enarrat: *Vltra sunt stagna Volcarum, Ledus flumen, - - - tum ex Gebennis demissus Arauris iuxta Agathan: secundum Beteras Orbis fluit. Atax ex Pyrenæo monte digressus, qua sui fontis aquis venit, exiguus vadusque est, & ingentis alioquin alvei tenens, nisi ubi Narbonem attingit, nusquam navigabilis: sed quum bibermis intumuit imbribus usque eo solitus insurgere, ut se ipse non capiat. Lacus accipit eum Rubrefus nomine, spatiosus admodum, sed qua mare admittit, tenuis aditu. Ultra est Leucata litoris nomen, & Salsula fons, non dulcibus, sed salsores etiam quam marina sunt, aquis defluens. - - - Inde est ora Sardonum, & parua flumina, Tetis & Ticbis: ubi accreuerunt, persæna. Colonia Ruscinus dicitur Eliberri, & cetera, usque Ceruariam, finem Galliarum. De singulis breuiter. *Ledus* hoc loco suam patriam habet, non trans Ligerim, ubi cum Liderico a nonnullis confundebatur. Respondet nomini haud procul a Montepessulano decurrens *le Léas* siue *le Lex*. Et de hoc cum Sidonii, tum Theodulfi carmina, supra recitata, ut intelligantur, conueniens est. Accedit Auienus, quem mox producturi sumus. *Arauris* Ptolemæi *Αραυριος*, Plinio etiam *Arauris*, ut bene Harduinus emendauit, quod perperam editum erat *Araris*. nunc Airau vel Erhau. Locum, quo defluat, Mela designauit, iuxta Agathan videlicet. *Orbis* vel *Obris* sequitur in*

Beterrensi agro, qui & *Orobis* dicitur, vt Festus Auienus in Ora Maritima legit:

*At nuncce Ledus, nunc & Orobis flumina  
Vacuos per agros & ruinarum aggeres  
Amœnitatis indices prisca meant.*

Atque ita Ptolemæus etiam <sup>Orobis</sup>. Plinii *Liria* in mendo lalet: contra ille nec *Ledum* nec *Orobim* habet. Nobilior ceteris *Atax*, nunc l' Aude est. Plinius lib. III cap. IV *Atax e Pyrenæo Rubrensem per meat lacum*. Lucano *mitis Atax*. Libro enim I vers. 403

*Mitis Atax Latias gaudet non ferre carinas.*

Ptolemæus *Ἀταγὸς ποταμὸς ἐν Βοταίῃ*, obliquo casu, *Atagis fluvii ostia*, quem imitatus est Auienus, nomen per G formando,

*Heic falsum in æquor amnis Attagus ruit:*

At Strabo pag. 125. τὴν Ἀταγὸς declinavit, id est *Atacis* Latine. Minora flumina quæ sequuntur, *Melæ* sunt *Tetis* & *Ticbis*, Plinio inuerso ordine, quia ex Hispania progrêditur, *Tecum* & *Vernodubrum*. *Melæ Tetis*, (sic scribo cum Petro de Marca, non *Telis*, vt editum) est hodie la *Tet*, apud Perpinianum delabens in sinum Gallicum: & si Harduinum sequemur, idem & Plinii *Vernodubrum* est. *Tecum* autem Plinii, est *Ticbis* *Melæ*, hodie *Tec*, iuxta Eliberim siue Helenam decurrens in mare. Atque hæc de Galliæ fluminibus satis dicta sunt: ad *montes* quoque illustrandos properamus.

Præter *Pyrenæum* & *Alpes*, aliunde notos montes, tria sunt præcipua iuga montium, quibus Gallia exsurgit, & se cum ab aliis regionibus, tum inter se discernit, *Cebenna* siue *Gebenna*, *Iura*, & *Vogesus*, siue *Vosagus*. Primus *Cebenna* verius scribitur, quam per G, vt vulgo fit, *Gebenna*, quia & Græci, præsertim Strabo, Κέμμενος appellant, Kin fronte posita, non Gamma littera, quamuis Metaphrastes Cæsaris Γεβέννα vulgare retineat. Cæsar lib. VII cap. VIII *Mons Cebenna, qui Aruernos ab Heluiis discludit, durissimo tempore anni, altissima niue iter impediëbat*. Et cap. LVI eiusdem libri: *oppositus mons Cebenna diarumque difficultas impediëbat*. *Melæ* lib. II cap. V ineunte sunt *Gebennici montes*. Longo tractu a Garumna fere ad Rhodanum per Vellauos & Aruernos protenduntur. Hodie les *Ceuennes*. Galliam quasi in duo latera, septentrionale & austrinum separant, id quod Pomponius Mela dicto loco obseruat: *Gallia*, inquit, *Lemano lacu & Gebennicis montibus in duo latera diuisa, atque*

atque altero Tuscum pelagus attingens, altero Oceanum, hinc a Varo, illinc a Rhenus ad Pyrenaeum usque promittitur. Narbonensi provinciae etiam limitem hi montes ponunt. Plinius lib. III cap. IV Narbonensis a reliqua Gallia latere septentrionalis montibus Gebenna & Iura discreta. Lucanus lib. I vers. 434

*qua montibus ardua summis*

*Gens habitat cana pendentes rupe Gebennas.*

Sed quod longiora iuga vix dici possunt a cana rupe pendere; saepe laudatus Valesius non de toto illo montano tractu, sed de parte eius praecipiti ac summa, in qua Velauniae caput Anicium siue Podium sedet, nunc le Puy, interpretatur.

Mons Iura quoque in altissimis Gallicorum numeratur, Ptolemæi ἱεγερός, Iurassus lib. II cap. IX. Caesar lib. I B. Gall. cap. II Undique loci natura Helvetii continentur; una ex parte flumine Rhenus latissimo atque altissimo, qui agrum Helvetium a Germanis diuidit: altera ex parte monte Iura altissimo, qui est inter Sequanos & Heluetios. Et paullo post cap. VI, Iter per Sequanos angustum & difficile inter montem Iuram & flumen Rhodanum, quo vix singuli carri ducerentur. Et cap. VIII libri eiusdem: A lacu Lemano, quem flumen Rhodanum influit, ad montem Iuram, qui fines Sequanorum ab Heluetiis diuidit, millia passuum decem nouem murum in altitudinem pedum sexdecim, fossamque perducit. E quibus facile de situ Iurae montis cognoscitur. Sunt ergo montes qui Heluetiae ab occasu obiacent, eamque a Burgundiae finibus discludunt, in variis partibus, aliis atque aliis nominibus insigniti.

Tandem Vogesus mons in Belgicam magis procurrat, siue in Superiorem Germaniam. Inter Lotharingiam & Alsatiam protensus Austriam a Burgundia diuidebat. Expandit enim iuga sua ita, ut quorundam sententia ad Rhenum usque, in Rauracos, Triboccos, ac in Nemetes, Vangionesque certis locis proferantur, a Treviris in Lingonas Sequanosque dorso longissime exprorecto. Nam & Caesar a Lingonibus eos montes ducit lib. IV cap. X, Mosam, inquit, profluit ex monte Vogeso, qui est in finibus Lingonum. Lucanus lib. I vers. 397 veram nos pronuntiationem docet, si, ut edicunt, est, antiqua lectione firmatur, cui sane non desunt manu exarati libri. Ait vero

*De/c-*

*Deseruere cauo tentoria fixa Lemano,  
Castraque, qua Vogesi curuam super ardua rupem  
Pugnaces pictis cobibebant Lingonas armis.*

Medio æuo transpositis litteris non *Vogesus*, sed *Vosagus* dixerunt.  
Venantius Fortunatus lib. VII carm. IV

*Ardenna an Vosagus cerui, capra, ilicis, vrsi  
Cæde sagittifera silua fragore tonat.*

quæ metri ratio, quamlibet traiectis vocabuli elementis, receptam  
Lucani lectionem non mediocriter confirmat. *Vosacum siluam* et-  
iam appellauerunt. Turonensis Gregorius lib. X cap. X *dum ipse  
Guntheramnus rex per Vosacum siluam venationem exerceret.* Quam  
vocabuli formam metaphrastes Cæsaris haud dubie respexit, Βοσῆμα  
vertendo, vt suæ ætatis genio seruiret, & quod omnes nominabant,  
exprimeret. Supra enim adlata de Mosa verba ita reddidit: Ὁ δὲ  
Μόσης ποταμὸς ἀπὸ μὲν τῆ Βοσῆμα, ὅθεν τῆς Λαγγονικῆς, κατὰ ῥῆν.

Expositis sic & fluminibus Gallorum, & qui præcipui illorum  
sunt, montibus, ad ipsam diuisionem, partiumque limites explican-  
dos accedimus. C. Iulio Cæsare Gallia præfecto ex consulatu, pri-  
mum Romanis, quam longe pateat, & quibus terminis contineat-  
ur, innotuit. Armis tum & victoriis compertum fuit, in quam  
sinuosos tractus Armorici recedant, & quinam fretum Britanni-  
cum accolant, & quot gentes Rhæni ripæ a fontibus ad ostia vsque  
prætendantur. Primus itaque Iulius Cæsar est, qui populos tam  
diuersos, tam late habitantes in certas nationes descriptos, vti antea  
fuerant, Romanis patefecit. Quorum prouincia excepta, quæ ab  
Italia Narbonem & ad Pyrenæos patebat, reliquam omnem Galli-  
am in tres partes descripsit, Aquitaniam, & Galliam propriam siue  
Celtarum regionem, & tandem Galliam Belgicam. Singulis par-  
tibus quos terminos constituerit, ipsius verbis ita breuiter declara-  
mus. *Gallia omnis, inquit, diuisa est in tres partes: quarum vnā in-  
solunt Belga, aliam Aquitani, tertiam, qui ipsorum lingua Celta, nostra  
Galli appellantur.* Exemtā igitur voluit prouinciā Romanā,  
vtpote qui de illa Gallia, quam ipse armis subegerat, non quam de-  
vicissent maiores, scribere quod res erat, apud animum constitue-  
rat: prouinciæ autem rationes, præsertim tam propinquæ, satis ex-  
ploratæ perspectæque erant. De terminis partium singularum ita  
tradit: *Gallōs ab Aquitania Garumna flumen; a Belgis Matrona &*

*Sequa-*

*Sequana diuidit.* GALLOS, inquam, quos proprie tales appellarat, ipsorum lingua Celtas, diuisos a Belgis & Aquitanis, qui etiam Galli erant, sed laxiore vocis significatione. Addit interiectis paucis pro Celtica parte illustranda: *Vna pars, quam Gallos obtinere dictum est, initium capis a flumine Rhodano: continetur Garumna flumine, Oceano, finibus Belgarum: attingit etiam a Sequanis & Heluetiis flumen Rhenum.* Hæc præcipua & propria pars Galliæ: etiam ex hac limitum descriptione, omnium partium amplissima. At Belgæ ab extremis Galliæ [propriæ seu Celticæ] finibus oriuntur: (id est, a Sequanæ Matronæque ripis) *pertinent ad inferiorem partem fluminis Rheni.* nam superiorem partem Celticæ adiudicauerat, quum Sequanos Heluetiosque, quos Celticarum parti transcribit, Rhenum flumen dixit attingere. Arctiores limites Aquitanis ponit. *Aquitania, inquit, a Garumna flumine ad Pyreneos montes, & eam partem Oceani, quæ ad Hispaniam pertinet, spectat, inter occasum solis & septentriones.* Quod reliquum vsque ad Alpes erat, cedebat prouinciæ Romanæ, quam ita simpliciter appellabant, quia & prima illa & sola eis trans Alpes erat. Hæc diuisio Galliæ temporibus Iulii Cæsaris, qui primus eam in potestatem Romanorum, saltem maximam eius partem redegerat.

Augustus autem Cæsar sicut vbique prouincias Orbis Romani ordinauit: ita etiam in Galliâ inæqualitatem correxit, demtis maximæ, hoc est Celticæ, quibusdam regionibus, quas Aquitanicæ partim, partim Belgicæ adiecit. Aquitanicæ enim limitem ad flumen Ligerim perduxit: Heluetios atque Sequanos, qui in eadem Celtica censi erant, in Belgicam prouinciam transcripsit: Narbonem & Lugdunum capita prouinciarum constituit, vt inde prima & antiqua prouincia *Narbonensis Gallia*, media vero siue Celtica, *Lugdunensis* appellarentur: & nisi sub idem tempus, tamen non longe post, pars Belgicæ Rhenana ab incolis Germanis nouarum quasi prouinciarum Germanicæ Superioris & Inferioris nomina accepit. Strabo primus hanc Augusti reformationem prodidit lib. i v sub initium: cuius interpretes per exempla sunt Plinius & Ptolemæus, qui novam Augusti diuisionem populorum & prouinciarum presse persequuntur. Mirum vero, Pomponium Melam, sine dubio posteriorem Augusto, quasi nescium illius renouationis, veterem Iulii Cæsaris diuisionem sequutum esse. Comatam enim Galliam non



aliter quam Cæsar per Garūnnam & Sequanam hoc modo distribuit: *A Pyrenæo ad Garūnnam Aquitani: ab eo ad Sequanam Celtae. inde ad Rhenum pertinent Belga.* Nos auctorem Augustum, scriptores Plinium & Ptolemaeum per singulas partes sequemur, ut initium ab Aquitania faciamus, tanquam maxime occidentali & Hispaniæ limiti, quem continuamus, proxima: inde ad Lugdunensem progressuri siue Celticam: tandem ad Narbonensem, in usque Italiæ fines se proferentem: Belgicam autem insequentis capiti & nouæ tractationi relinquemus, in quo itidem non discedemus a more veteri, quo & alibi a tribus reliquis Romani Belgicam provinciam diiunctam separatamque voluerunt. Vetus inscriptio apud Gruterum pag. 440 num. 3

TRIUM PROV. GALL. LVGDVNENS  
NARBONENS. ET AQVITANENS

& sæpius sine expressis nominibus ita, TRES PROVINC. GALL. Vid. pag. 476 num. 4 & aliis multis locis. Pari modo & nobis liceat expositionem specialem Galliæ in duo capita distribuere, & tres provincias seorsum enarrare, antequam nouo capite nouoque tractatu adgrediamur quartam, quæ, ut remotissima erat ab Italiæ, & plures populos insignes atque nobiles & in historiis memoratos continet, ita digna utique videtur, quæ singulari enumeratione gentium urbiumque proponatur. Sit ergo nunc primo ordine expedienda

## AQVITANIA SIVE GALLIA AQVITANICA.

Aquitania, quæ & Plinio lib. vi extremo dicta est *Gallia Aquitana*, & in Notitiis veteribus *provincia Aquitana* hodie ex parte Guienne, quod ex *Aquitaine* corruptum videtur: Hæc, inquam, Aquitania latitudinem, Augusto Cæsare dante, habet a Pyrenæis ad flumen Ligerim, sed propinquum Rhodano, *μέχρι τῆς περὸ τοῦ ῥοδανῆς*, usque ad caput eius, siue fontes, ut Ptolemaeus definiuit lib. II cap. VII. Sæpe Aquitania ita distincta a ceteris Galliarum partibus fuit, ut tanquam separata provincia poneretur, quod credo inde ortum esse, quia non vna cum ceteris provinciis deuicta fuit, sed ab Augusto tandem in potestatem Romanorum redacta, quo tempore

tempore Vitruvius lib. II cap. I scripsit: *Ad hunc diem nationibus exteris ex his rebus [fronde, arundine, luto inductis] adificia constituuntur, ut in Gallia, Hispania, Aquitania scandulis robustis aut stramentis.* Inde est, quod Sextus Rufus cap. VI totam Galliam descripturus, ut integram præfecturam prætorii per Gallias, distinctam mentionem Aquitanie, separatæ aliquando partis, faciat. *Sunt, inquit, in Gallia cum Aquitania & Britannis decem & octo provincie.* Ad quem locum vide sis, quæ editione secunda commentati sumus. Prius Aquitaniam veterem, Garumna definitam, exponemus, postea deum adiectam ab Augusto addituri.

Limes, quo cum Hispania cohæsit ad Oceanum, ponitur a Ptolemæo flumen *Aturis*. Sic ille recto casu appellat, *Ἀτῦρας, τὴν Ἀτῦρας*. Sed *Aturus* alii, in quo vocabulo Lucanus secundam corripuit lib. I vers. 420

*Qui tenet & ripas Aturi, quo littore curvo  
Molliter admissum claudis Tarbellius æquor:*

adexit Aufonius Mosellæ versu 468

*In mare purpureum domini tamen ante Mosellæ.  
Numine adorato, Tarbellicus ibit Aturus.*

nisi ideo duplicatur littera, quippe in libris *Aturrus* est. Hodie prope ostia nobilis vrbs Baiona: medio ævo *Lapurdum* dicta, sed ignorata cunctis antiquioribus, neque prior Lapurdi mentio occurrit, quam in Notitia imperii, & apud Sidonium Apollinarem lib. VIII epist. XII, ideoque ad illorum temporum geographiam a nobis reservatur. Plures populi sunt Aquitanie, sed de quibus vere Strabo dixit lib. IV pag. 131 *ἰσθὺν μικρὰ καὶ ἄδοξα, & exiguas & ignobiles gentes* esse, ut obscura & pœne monstrosa nomina, quæ a Plinio referuntur, ostendunt, quorum qui inter Garumnam, qui extra fuerint, quod discerni facile non possunt; vel solius Cæsaris, qui intra Garumnam Aquitanos concludit, ignoti populi, *Preciani, Vocates, Tarusates, Sibuzates, Garites*, argumento nobis sunt, multa nostris temporibus in Aquitanie cognitione nobis deesse. Ergo nobiliores sectabimur & notiores in historiis, e quibus præcipui *Tarbelli* sunt, quos Cæsar lib. III B. Gall. cap. XXVII primo loco numerat in gentibus Aquitanis. A Pyrenæo ad Aturum & circum cum sub Oceano habitabant. Pyrenæum attigisse, Tibullus docet, quum lib. I elegia V. III vers. 9 dixit,

*Tarbella Pyrene**Tessis, & Oceani litora Santonici.*

Esse autem *περωκεανιτικὴς* præcipue, quod de plurimis Aquitanorum Strabo lib. IV pag. 131 dixit, hoc est Oceano proximos, antea prolatus Lucani versus 421 libri I demonstrat,

*Molliter admissum claudis Tarbellius aquor,*

*Tarbellius*, id est, *Tarbellus*, poetice, non *Tarbellicus* ut vulgo est editum. Cognominantur apud Plinium lib. IV cap. XIX *Tarbelli*

*Quatuor signani*, forte quod quatuor signa militum præsidio tenuerunt, ut Cocossates *sex signani* ibidem, quibus sex vexilla præsidiorum fuerunt. Oppidum Tarbellorum ad idem flumen *Aqua Augusta*, ὀδὰτα Αὐγέστα, ut Ptolemæus appellat; *Aqua Tarbellica* Antonini; *Tarbella ciuitas* Vibii Sequestri in *Atur*: & *Aquensis ciuitas* in Notitia ciuitatum Galliæ. Hodie Acqs siue Dax. Extra limitem forte Tarbellorum, ad idem vero flumen Aturum, oppidum aliud fuit, ut apparet, satis antiquum, intactum autem vetustioribus geographis. Notitia ciuitatum Galliæ *Aturensum ciuitatem* nominat in Nouem-populana stam: & si Hadrianum Valesium sequimur, hic *Vicus Iulii* est antiquo nomine, a Gregorio Turonensi lib. VII cap. XXXI tamquam episcopalis ciuitas nominatus; eadem *Atura* vel *Aturres* Sidonii lib. II epist. I, ubi Iacobo Sirmondo notata legas velim, qui consentit Valesio Hadriano: prauius postea *Aduris* scriptum & tandem *Aire*, ut nunc nomen sonat non ignotæ ad id flumen ciuitatis. *Atures* autem & *Aturenfes* dictos fuisse, qui iuxta flumen Aturum colebant, Tibullus quoque dicto carmine de Messalæ victoria approbare potest. Canit enim principio

*Hunc [diem] fore Aquitanas posset qui fundere gentes,**Quem tremere fortis milite victus Atur.*

Cæsar *Sortiatus* lib. III cap. XX seq. sunt ille ad Aturum populus, quibus illustris vir P. de Marca pag. 191 Marcæ Hispan. tribuit conciliorum & Turonensis historici *Vicum Iulium*. Idem Cæsar lib. III cap. XXVII Tarbellis apponit *Bigerrones*, siue *Bigerros*, (Plinii *Be-gerrros*) itidem ad Pyrenæum vergentes. ideo *pellitis* ob cæli asperitatem, quæ sub Pyrena est, ab habitu seu vestitu dicuntur. Paullinus Nolanus Carm. X ad Ausonium vers. 246

*Dignaque pellitis habitas deserta Bigerris.*

Horum *Turba* fuit oppidum ad Aturum, nunc Tarbe, cum castro.

*Bigorra.*

*Bigorra.* Vetus Notitia Ciuitatum Galliae in Nouempopulana: *Ciuitas Turba cum castro Bigorra.* In eo tractu *Benebarnum* fuit, sed dubium an ad veterem geographiam, in qua versamur, vere pertineat, quia nullum eius vel leue monumentum, ante auctorem Itinerarii, quod Antonini vel Aethici vocatur, superest. Sunt etiam sub Pyrenæi montibus, quas Strabo laudat, *Onesia Therma*, τὰ τῶν Ὀνησιῶν θερμὰ κάλλιστα πολυτιμωτάτα ὕδατος, *praestantissima therma saluberrimis aquis*, lib. IV pag. 132. Coniungit cum Conuenarum Lugduno, quod aliquam fidem facit aut in Conuenis, qui Biggeriones ab ortu attingunt; aut in ipsis Bigerronibus existisse. Est ibi iuxta Aturum amnem, oppidum Bagneres, aquis salubribus nobilitatum, quæ videntur ipsæ fuisse, quas Strabo vocat, ignotum unde, *Onesias*. Quos autem iam *Conuenas* dixi, is populus erat ad Pyrenæi radices, ab Aturo ad Garumnâ & ultra, quorum caput *Lugdunum Conuenarum* fuit, quod Strabo, Ptolemæus, & Itinerarii auctor commendant, hic etiam ita situm designauit, vt cum oppido S. Bertrandi plurimorum opinione conueniat. Origo huius Lugduni (sic Itinerario scriptum est: Græci autem auctores, quos nominauimus, Ἀργυρίου) origo, inquam, illius ex Pompeii bello Sertoriano est, qui Pyrenæi prædones ac fugitiuos in hanc urbem fertur compulisse, de quo pretium erit relegere, quæ supra pag. 110 ex S. Hieronymi aduersus Vigilantium libello attulimus. Idcirco Plinius lib. IV cap. XIX in oppidum contributi *Conuena*, nempe a Pompeio. Ad eandem rem gestam P. Vatinius iussu Cæsaris lib. III B. Civ. cap. XIX prouocauit, quum ex Pompeianis trans Apsum castra habentibus, quæsiuit, *liceretne cinibus ad ciues de pace legatos mittere, quod etiam fugitiuis ab saltu Pyrenæo prædonibusque licuisset?* Eodem itinere Antonini ab Aquis Tarbellicis Tolosam, inter Benebarnum & Lugdunum ponuntur *Aqua Conuenarum*, quæ nisi sunt ipsæ Onesiæ Strabonis, quas in S. Bertrandi fano hodie plurimi inquirunt; difficulter fane inueniuntur. Sunt tamen clari viri, qui in viço Bagneres in valle Arbusia, duabus leucis a fano S. Beati, se illas inuenisse opinantur, eoque applicant inscriptionem apud Gruterum pag. 112 num. 7 NOMINE VICANORVM AQVENSIVM, quam vero, quod lapis ille Tarbellicis Aquis repertus fuit, vt Gruterus adnotauit, dubito huc referri posse.

Supra Conuenas septentrionem versus, itidem inter Aturum & Garumnam sunt *Aufci*, Ptolemæo *Auscii*, Mela censente lib. III cap. II *clarissimi Aquitanorum*, quorum nobilissimum oppidum vocat *Climberrum*, quo nomine etiam ab Antonino itinere ab Aginno Lugdunum Conuenarum, commemoratur, quæ haud dubie Ptolemæi *Augusta* est, mutata appellatione, ut in pluribus aliis, Augusti Cæsaris benignitate; pro quo tandem, ut in Itinerario est, exoleta beneficiorum memoria, priscum nomen resumptum est. Sed auspicius vocabulum non minus celebri gentis nomine, ut solemne medio ævo erat, pensatum, & *Aufci* ciuitas appellata fuit, ut apud Ammianum est lib. XV cap. XXVIII, vnde *Auscenses* Sidonii sunt lib. VII epist. VI, id quod nomen corrupte in *Aux* vel *Ausch* hodieque conseruatur. Finitimi horum erant *Elusates* Cæsaris & Plinii, locis sæpe dictis; siue *Elusani* Apollinaris Sidonii lib. VII epist. VI ab *Elusa* oppido dicti, patria Rufini illius, in quem duos inuectiuos libros Claudianus scripsit. Libro I enim vers. 137 de Megara furia, Rufinum instigante, ut orbem perdat terrarum, dicitur:

*Inuadit muros Elusa, notissima dudum  
Tecta petens.*

Elusatibus proximi iuxta Garumnam *Lactorates* fuerunt, vel ipsi pars Elusatium: quorum oppidum in Itinerario Antonini *Lactura*; in Theodosiana Tabula, quam Peutingerianam vocamus, *Lactora*: in Notitia Galliæ, in Nouem populis *Ciuitas Lactoratium*: nunc *Lectoure*. Oppidum præclarum, nec non antiquum fuisse, multorum lapidum inscriptionibus, ex Antoninorum sæculo ibidem repperitorum probatur, quarum aliquas a Grutero pag. 29, 30, 31 ita excerptas huc attulisse non præmittebit.

PRO SALUTE IMP. M.  
ANTON. GORDIANI PII FEL.  
AVG. ET SABINAE TRANQVILLINAE  
AVG. TOTIVSQUE DOMVS DI  
VINAE PROQVE STATV CIVI  
TATIS LACTORATEN  
TAVROPOLIVM FECIT ORDO  
LACT.

Et alio lapide idem breuius notatum

PRO

PRO SALVTE ET INCO  
LVMITATE DOMVS DI  
VINAE R. P. LACTORAT.  
TAVROP. FECIT

Est etiam in quodam (pag. 29 num. II) LECTOR. secunda vocali, sed in aliis cunctis lapidibus & Itinerario utroque, etiam in Notitia antiqua, vocali prima.

Sequuntur in eodem tractu sub Garumnæ ripa Burdegalam versus, *Vasates*, non ignobilis populus, Cæsaris fortè *Vocates*, quod describentium lapsu prauatum putarem, nisi & Plinius Basabocates haberet, quæ vox ex gemina lectione videtur esse commixta. Ptolemæus emendandus est, & ex 'Oυασάτοι scribendi 'Oυασάτοι, Valesio etiam admonente. Verum autem nomen *Vasates* ab Ausonio & Sidonio habemus. Illius verba postmodo adferemus: hic lib. VII epist. VI *Elusani, Vasates, Conuena, Auscenses*. Alia forma *Vasata* dicti, quod nomen postea eorum oppido, perinde ut *Vasates*, hæsit. Proprium & antiquum nomen oppidi fuit *Cossio* primo casu, non Κοσσιον *Cossium*, ut in Ptolemæo scriptum est, quod Κοσσιον per Ω legendum est. Ausonius Parental. XXIV de sororis genero Paullino:

*Stirpis Aquitana mater tibi. nam genitorē  
Cossio Vasatum, municipale genus.*

Vt vero solemne illis temporibus fuit, vrbs populi nomine vtriusque formæ appellabatur. Idem Ausonius Epicedio patris, quod II idyllium est

*Vicinas vrbes colui patriaque domoque,  
Vasates patria, sed lare Burdigalam.*

Et Ammianus Marcellinus lib. XV cap. XXVIII *Novem populos Ausci commendant & Vasata*, quæ oppidorum ibi, non gentium sunt nomina. Dicitur etiam *Civitas Vasatum*. Sidonius lib. VIII epist. XII in eunte ad Trigetium: *Tantumne te Vasatum civitas, non cespiti imposta, sed pulveri?* In Notitia Ciuitatum Galliarum est *Civitas Vasatica*: hodie Bazas.

Tandem in angulo, quem Garumna cum Oceano facit, *Bituriges* fuerunt *Viniisci*, vel *Vibiisci* cognomine, peregrina gens inter Aquitanos, Biturigibus Celticis orta, quos Cubos denominarunt; quod a Strabone observatum est. Ipse vero cognomen cor-  
rupte

rupte *Ιόσκας*, *Ioscos* tradit: nec id saluum apud Plinium, qui *Vbifcos* vocat: sincerius apud Ptolemæum, cuius sunt *Ουίβισκοι*, *Vibifci*, quia B & V litteræ sæpius permutantur. Vera autem & antiqua scriptura *Viuiscorum* est, videlicet per V, quod auctore Aufonio probatur, qui de se in Mosella vers. 438 dicit;

*Hec ego, Viuisca ducens ab origine gentem.*

Burdigalensis enim fuit, ut postea cognoscetur, atque ita in illis Biturigibus natus. Confirmat inscriptio aræ Burdigalensis apud Gruterum pag. 227 num. 4

AVGVSTO SACRVM  
ET GENIO CIVITATIS  
BIT. VIV.

Nec vero deest, quod pro Plinii scriptura *Vbifci* adferatur. Nam lapide alio, Burdigalæ & ipso eruto, apud eundem Gruterum pag. 731 num. 3 legitur

IVLIVS LÆPVVS C.  
BITVRIX V B  
DE ANN. XXXV  
FIL. EIVS. F. C.

Sed malo priorem scripturam sequi, quod de lapide non satis certi sumus, verene sic ibi, an lapsu opificis incisum; etiam an inde curatius sit exscriptum. His Biturigibus Ptolemæus duo oppida dat, *Noniomagum*, præimum Oceano, quod intercidit: & *Βαρδιγάλα*, *Burdigalam*, quod ita etiam Strabo scripsit, qui emporium vocat, & situm ita accurate designat lib. IV pag. 131, *Μόνον τὸ τῶν Βιτυρῶν τετῶν ἕθνος ἐν τοῖς Ἀκουϊτανοῖς ἀλλόφυλον ἴδεται, καὶ ἡ συντελεῖ αὐτοῖς· ἔχει δὲ ἐμπορεῖον Βουρδιγάλα ἐπικείμενον λιμενοθαλάττῃ τι νι, ἣν ποιεῖσιν αἱ ἐκβολαὶ τοῦ ποταμοῦ*, *Sola hac Biturigum gens in Aquitanis peregrina degit, nec illis contribuit. Habet autem emporium Burdigala, appositum paludi marina, quam fluminis ostium efficit.* Latini sæpe scribunt *Burdegala*, secunda vocali; neque vero minus etiam tertia. Dubitationis causa est, quod adhuc neque marmora, neque alia monumenta, quæ id nomen ferant, facile sunt reperia, ut antiquitatis testimonio levis discrepantia componatur. Patria Aufonii poetæ fuit, qui singulari eam carmine claris urbibus, a se laudatis, adlociauit. Ex quo hæc protulisse breuitati nostra sufficiat:

*Bur.*

*Burdigala est natale solum: clementia celi  
Mitis ubi & rigua larga indulgentia terra;  
Ver longum brumaque breues inga frondea subfunt.*

Et Sidonius Apollinaris Carmine, lib. IX epistolæ XIII inserto,

*Declamans gemini pondere sub stili*

*Coram discipulis Burdegalenfibus*

Fuit enim illa vrbe sedes incluta litterarum, quod Aufonii liber PROFESSORES inscriptus, exemplis eruditissimis demonstrat in omnibus disciplinis. Atque hæc de veteri Aquitania inter Garumnam & Pyrenæos contentam nota sunt. Sequitur

Aquitania ab Augusto adiecta, id est omnis Aquitania Prima & Secunda, vt medio æuo diuidebatur: siue quidquid spatii inter Ligerim & Garumnam comprehenditur, sedes quatuordecim populorum, qui auulsi a Celtica seu Lugdunensi prouincia, Aquitanix ab Augusto ad æquandas prouincias adscripti sunt. Strabo lib. IV pag. 131 Εἰς τὴν περὶ τῶν Ακουϊτανῶν λεκτέον, καὶ τῶν περὶ σωρευμένων αὐτοῖς ἐθνῶν τεσσαρεσκαίδεκα Γαλατικῶν τῶν μεταξὺ τῆ Γαρυμνᾶ κατοικούντων καὶ τῆ Λέγης, Deinde dicendum est de Aquitanis & eorum conterminis Celticis quatuordecim gentibus, habitantibus inter Garumnam & Ligerim. Ad quem numerum XIV gentium etiam reducenda sunt quæ sub initium huius libri praeue scribuntur ἐπάρης καὶ δέκα ἐθνη, & vtique etiam ibi cum Casaubono legendum τεσσαρες καὶ δέκα, quatuordecim gentes, non decem. Ex illis autem Oceanum attingunt *Santones* atque *Pictones*; illi a Garumna extensi in medium spatium, quod inter duo illos amnes comprehensum est: hi exinde ad ripam vsque Ligeris. *Santones*, siue *Santoni*, vtroque modo dicuntur, vt *Andes* & *Andi*, *Turones* & *Turoni*. Plinius & Ptolemæus *Santones*. ille dicto capite de Aquitania, *Santones liberi*: hic Σάνταρες, perperam cum O magno, quod poetæ Latini eleuant, etiam Strabo Græce. *Santonus* autem, *Santoni*, forma altera, Pomponii Melæ est & Lucani, pluriumque posteriorum. Mela lib. III cap. II ab *Santonis* ad *Osismios*: Lucanus lib. I vers. 421

*gaudetque amoto Santonus hoste*

Tacitus lib. VI cap. VII *Iulius Africanus e Santonis Gallica ciuitate*: quod de gente malim, quam de vrbe cum aliis & ipso Valesio, interpretari. Taciti enim ætate mos nondum inualuerat, vt principes



vrbes suarum gentium nominibus appellarentur. Aufonius epist.  
xxiv vers. 79

*Santonus ut sibi Burdigalam mox iungit Aginnum  
Illa sibi.*

Santonus, non ipsa vrbs (quæ *Santoni* vel *Santones* illo ævo, multitudinis numero, appellanda fuisset) sed incola vrbs Santonica, qui utramque urbem vicinam habebat Burdigalam & Aginnum, sed ita ut media esset Burdigala inter Santonicam & Aginnum. Santonibus Strabo & Ptolemæus *Μεδιολάνιον*, *Mediolanum*, sex syllabis, tribuunt, quod *Mediolanum* Latino ore cum Antonino ac Tabulæ Peutingerianæ auctore, etiam Græco Stephano, demta syllaba, dicimus, sita ad Carantonum flumen. Eadem vrbs *Santonica* nominata. Aufonius epist. viii principio:

*Tandem reluctati retinacula blanda morarum  
Burdigala molles linquimus illecebras:  
Santonicaque urbem vicino accessimus agro.*

Ipsa etiam temporum illorum consuetudine nomen gentis induit, *Santoni* & *Santones* pluraliter dicta. Aufonius Epist. xi

*Vinum quod biugo parabo plaustro  
Primo tempore Santonos vehendum.*

Et Epistola xv ad Tetradium vers. ii

*Cur me propinquum Santonorum mœnibus  
Declinas?*

vbi tam vrbs nomen potest, quam etiam gentis ad *περίφρασι* vrbs, intelligi. Altera forma vsus est Ammianus Marcellinus lib. xv cap. xxviii. *Prima*, inquit, *prouincia est Aquitanica, amplitudine ciuitatum admodum culta: omissis aliis multis, Burdegala & Aluerni excellunt, & Santones & Piceni.* Ptolemæus etiam *Portum Santonum*, & *Promontorium* eorundem memorauit. *Portus* ille hodie qui sit, non est apertissimum. Vallesius existimat oppidum Broüage nunc appellari: at Ptolemaici numeri longius inde boream versus remouent supra ostium Canenteli fluminis. Tandem etiam *Blania*, ad dextram æstuarii Garumnæ sitæ infra Duranii confluentem, aliqua mentio facienda est. *Militarem* cognominat Aufonius Epist. x ad Paullum, quia præsidium militare habuit: qui & situm cum cura delineauit his versibus:

*Te quoque ne pigeat consponsi fœderis: & iam*

*Citus veni remo, aut rota.*

*Aequoris vndosi qua multiplicata recurſu*

*Garumna pontum prouocat.*

*Aut iteratarum qua glareæ trita viarum*

*Fert militarem ad Blauiam.*

Videlicet a Burdigala, vbi Aufonius erat. Antonini Itinerario, a Burdigala Augustodunum itinere, *Blauutum* appellatur, corrupte puto, quia æqualis auctor Tabulæ Peutingerianæ *Blauia* nomen conseruat: & Simlero teste, in antiquo Antonini libro *Blauium* est. Bene. Hodie Blaye.

*Pictonum* fines descripti sunt antea. Latius patebant, quam *Santonum*, sed in littore arenoso, ideoque sterili & inculto. Strabo pag. 131 ἐστὶ ἡ παρωκεανίτις τῶν ακουϊτανῶν ἀμμώδης ἡ πλείστη καὶ λεπτή κέγχρω τρέφεται, τοῖς τε ἄλλοις καρποῖς ἀφορωτέρη, *Aquitania litus arenosum est & tenue, nullo alens, reliquarum frugum minus ferax.* Quod cum primis de *Pictonum* terra dictum crediderim, quæ tam inculta ad mare fuit, vt in longo litore Ptolemæus nihil habuerit, quod memoraret, præter obscurum portum *Secor*, & vnicum *promontorium Pictonicum*. Intus duas in hac gente vrbes ponit, *Αυγουστόρον, Augustoritum*; & *Λιμῶνον, Limonum*. Quod primo loco *Augustoritum* nominatur, clarissimi viri persuasum habent, esse eam primariam *Pictonicæ* gentis ciuitatem, quæ *Pictauorum* nomen postea sibi vindicauit, nunc Poitiers. Sed Antonini itinere a Burdigala Argantomagum, id est Argenton, vt plurimi interpretantur, non alia potest *Augustoritum* esse, quam vrbs Lemouicum præcipua, Limoges vulgo, sita inter Vesunam Petrocoriorum, & Argantomagum. Ordo itineris hic est, omisissis ignotis mansionibus ad Aginnum vsque:

<i>Burdigala</i>	—	—	—
<i>Aginnum</i>	M.	P.	LXXI
<i>Traiectum</i>	M.	P.	XXXIII
<i>Vesunnam</i>	M.	P.	XVIII
<i>Fines</i>	M.	P.	XXI
<i>Augustoritum</i>	M.	P.	XXVIII
<i>Argantomagum</i>	M.	P.	XXI

Iter Aginnum primum ferebat, vt quilibet videt, fluminis caussa.

Quis vero ex hoc loco Argantomagum profecturus deflectet prius in septemtrionem pane ad Ligerim vsque, atque inde in ortum hibernum, quum posset recta ire per Petrocorios atque Lemouices. Vulgaris interpretatio vrbium Ptolemæi in hoc tractu talis est, vt *Augustoritum* sit Pictauium: *Limonum*, propter nominis conuenientiam, Lemouices; quamuis alii *Ratiastum* Ptolemæi pro oppido habeant Lemouicum. At *Magno*, qui Notas Iuris Romani regi Karolo dedicauit, ante nongentos circiter annos ita has vrbes interpretatus est, vt ei propius cum Antonino quam ceteris conueniret. Dicit enim: *Lemofex*, *Augustoretum*: & *Pictanus*, *Lemonum*: quem etiam in tabula nostra sequuti sumus, nec adhuc induci possumus, vt deferamus: præsertim quum Limonum, quod concedit Valerius, non sit in Lemouicibus, sed, cum Antonino etiam, in Pictorum gente querendum. Itinere enim a Burdigala Augustodunum hunc ordinem nobiliorum ciuitatum, omisis minoribus, inuenimus:

<i>Burdigala</i>	—	—	
<i>Blauutum</i> siue <i>Blanium</i>	M.	P.	XVIII
<i>Mediolanum Santonum</i>	M.	P.	XLIII
<i>Limonum</i>	M.	P.	LVII
<i>Argantomagum</i>	M.	P.	XLII
<i>Auaricum</i>	M.	P.	XL
<i>Augustodunum</i>	M.	P.	LXXVIII

Heic ab Mediolano Argantomagum iter per Limonum, a cursu longius absunt Lemouices, Santonibus ab ortu æquinoctiali oppositi: a quibus recta in septemtrionem remotum est Argantomagum. Quo vero *Ratiastum* Ptolemæi referemus, urbem & caput *Λαμουίκων*, quos omnes putant Lemouicum gentem esse? Quod si Augustoritum vrbs est Lemouicum, vti cum Antonino & Magnone posuimus; non potest Ratiastum in illum locum reduci, sed a latere inuestigandum est, nec vero facile, quia solius Ptolemæi est, quoquo respicis, inuenitur. Recentiores Galli *Engulisma*, ad Carantonum urbem, quod alia memorabilis non superest, Ptolemæi Ratiastum esse existimant, quos, quia meliores non videmus, omnino sequendos duces esse existimamus. Nec vero diuturnum illud nomen fuit, sed ætate Romanorum nondum suprema aut decre-

crepita, in *Iculisma* immo. Aufonius Epist. xv ad Tetradium vers. 21

*Quondam docendi mune*  
*Iculisma quum te abscon-*

Siue *Iculisma*, siue, vt in libris vetustis est, *ulisma* scripseris, nemo dubitat Engulismam illam siue Angoulesime esse, urbem insignem, Canentelo flumine adfusam. Hæc si Ptolemæus, *ulisma* est, non tamen antiquissimum id nomen fuit, sed fortasse, si coniecturis locus est, *Agessina* Plinii ibidem constituenda. *Cambonætri*, inquit, *Agessinates*, *Pictonibus iuncti*, lib. iv cap. xix. *Agessina*, *Iculis-* nenses clari viri interpretantur, quasi in nomine aliquid inu-  
con-  
venientiæ. Id vero urbisne nomen, an gentis cognomen sit, incertum, quia eo ab aliis *Cambolectris*, *Atlanticis* scilicet, provin-  
ciæ *Narbonensis*, lib. iii cap. iv discriminatur.

Sequuntur *Petrocorii* Cæsaris, Strabonis, & aliorum, quorum *Vesunna* fuit, Ptolemæi *Ὀύσωνα*, clara ciuitas, & Augusto cogno-  
mine digna. Vetus inscriptio apud Gruterum pag. 105 num. i

T V T B L A E A V G

V E S V N N A E

S E C V N D V S

S O T E R D. S. D

Sic Valesius versum vltimum emendat, prauè descriptum a Grutero. Locum urbis auctor Itinerarii, vt supra vidimus M. P. LII ab Aginno Nitiobrigum. Et hic etiam *Vesunnam* vocat; auctor Pintingerianæ tabulæ *Vesonnæ*: ciues Sidonius lib. viii epist. xi ineunte *Vesunni-* cos, vt sero gentis nomen vrbi impositum esse oporteat. Caroli M. ætate Magno, qui cuique ciuitati antiquum nomen adiungit, *Petr-* tragorius, *Vesonna*. Aimoinus lib. iii cap. xxxix *Gbilpericus De-* siderium ducem ad perdendas *Petrogoricum* & *Agennum*, *Aquitania* vr-  
bes, cum instructis dirigit copiis. Valesius quidem Sidonium etiam auctorem laudat, qui lib. vii epist. vi dixerit, *Burdigala*, *Petrocorii*: quod vero subnectit idem, post alios, etiam *Auscenses*; ciuium po-  
tius, quam urbis nomen videtur significari. A gente in Notitia Ciuitatum *περὶ Πετρουκίων* nominatur *Ciuitas Petrocoriarum*. Hodie Perigueux.

Proximi his in austrum sunt Nitiobriges Cæsaris lib. vii cap. lxxv, quibus Ptolemæus oppidum *Aginnum* dat, cuius situs tam

ex reliquo nomine *Agen*, in dextra Garumnæ urbis, quam ex Itinerario & Peutingeriana Tabula notus est. Supra quoque Ausonii versum ex Epistola XXI. produximus:

*Santonius ut sibi P. Agalam: mox iungit Aginnum*

*Illa sibi,*

quo par distantia r. am harum urbium significatur. Scribitur etiam *Agennum*, non tantum a posterioribus, ut de Aimoino Rer. Franc. scriptore, modo vidimus; verum etiam Hieronymus de Scriptor. ecclesiast. in Soebadio (al. Phœbadio) *Agenni Galliarum Episcopus*.

Hos Nitiobriges attingunt *Cadurci* Cæsaris & Strabonis, circa oldum fluuium, qui Garumnæ miscetur. Ptolemæus illis urbem tribuit *Δαίωνα*, *Diionam*, quod peruerse scriptum pro *Διούνα*, ut *Diouona* vel *Deuona* legatur. Tabula Peutingeriana corrupte *Bibona*, lege *Dibona*: & Magno, *Cadurcus*, *Diouonna*. Ergo caput gentis fuit, quod moris est Ptolemæo hoc capite, atque Magnoni, primas vrbes nominare. Hæc tandem gentis nomen illorum tempore consuetudine adsumsit, & *Cadurci*, *Cadurcum*, nec non *Cadurx*, & denique *Caors* siue *Cahors*, quod hodieque obtinet, appellata est. Alterum oppidum Cadurcorum *Vxellodunum* fuit, naturalis loci egregie munitum, cuius situm & expugnationem Hirtius lib. VIII B. Gall. cap. XXXIII seqq. describit. Sunt qui hanc primariam urbem Cadurcorum dicant, siue Cahors, ut hodie vocatur: sed Diuonam illam esse, iam satis probatum fuit. Accedit quod Hirtius dicto loco dixit, *Vxellodunum in clientela Luterii*, principis Cadurcorum, fuisse, quod infra dignitatem urbis primæ esset, quæ caput totius gentis sit. Quod si ergo diuersum est oppidum vel nominis indicio, in Peuch d'Vffelou, vel le Peuch d'Vffeldun, tribus leucis a Cadenaco, ad eundem amnem Oldum, cui Diuona adposita est, inueniri non dubitamus. Pars Cadurcorum cognominantur *Elen-theri*, id est liberi, apud Cæsarem lib. VII cap. LXXV. Horum quibusdam videtur *Albiga* fuisse, ad flumen *Tarnem*: hodie *Alby*, quæ ciuitas *Albigensium* in Notitia urbium Galliarum; *urbs Albigensis* apud Gregorium Turonensem lib. VII cap. I. Est etiam in litteris pactationis apud Gregorium Turonensem lib. IX cap. XX *Albiges* sexto casu, quasi *Albix* in primo. Hinc *Albigenses* & *Albienses* in Notitia Imperii sub dispositione Magistri mil. per Thracias, *Equites cata-*  
*pbra-*

*phraetari Albigenses*, quos *Strabon* ex *Albinga* *Liguria* duxit: *malumus* cum *Valesio* ex *Aquitania*.

Succedunt *Cæsaris Ruteni* lib. VII *sæpe*. *Ptolemæus Rutenos* vocat, eisque urbem adscribit *Segedunum*. Sed *Strabo* etiam *Ρυτηνὸς* appellat, ac *Plinius Rutenos*: & *Lucius* lib. I vers. 401

*Soluuntur flauis longa statione Ruteni.*

Nomen urbis *Segedunum* apud *Ptolemæum*, ut dicitur, etiam in *Tabula Peutingeriana*: postea *Ruteni*, gentis nomine, & ipsa nominata, & *urbs Rutena*: hodie *Rodes*. Pars *Rutenorum* ad provinciam vergebat, eratque ditionis *Romanæ* iam *Cæsaris* temporibus, ideoque ab ipso lib. VII cap. VII *Ruteni provinciales* dicti. Non termini his & *Narbonensi* provincie *Gabali*, itidem *Cæsaris* lib. VII cap. XXXV; & *Ptolemæi*, & urbs illorum *Ανδεδον*, *Anderidum*, apud eundem *Ptolemæum*, ubi *Scaliger Anderedon*, *Ανδεγηδων* legit: in eadem *Tabula Peutingeriana Anderitum*: in *Conciliis Gabalitana Ecclesia & civitas*. *Sidonius Carm.* XXIV, *Propemptico* ad libellum, vers. 23

*Tum terram Gabalum satis niuosam,*

*Et quantum indigena volunt putari,*

*Sublimem in puteo videbis urbem.*

id est, ex profunda valle celsam urbem adspicies. *Iacobus Sirmondus* ad illum locum inscriptionem adfert, in finibus *Aruernorum Gabalorumque* effossam:

I M P. C A E S

M. C A S. L A T

P O S T V M O

P. F. A V G. C O S

M. P. G A B A L L. V

*Populum* *Strabo* lib. IV pag. 132 *Γαβαλάς*, *Gabales*: regionem *Gabalitanam* *Plinius* lib. XI cap. XLII *pagum Gabalicum* vocat; posteriores *Gaualdanum* pagum, unde *Genuaudan* hodie; & ex *Gabalis*, urbis nomine, *Javols*, siue *Javouls*, & *Javoux*, quatuor leucis a *Mende*. Huc *Valesius* refert quoque milites *Anderetianos* sub dispositione Ducis *Mogontiacensis*, *Notit. Gall.* pag. 213.

Omnium maxime in ortu ex *Aquitanis Aruerni* recedunt, nobilissimæ famæ populus, a *Cæsare*, *Strabone*, *Plinio*, *Ptolemæo*, & inter recentiores a *Sidonio*, qui episcopus eorum fuit, multum con-

commemoratus. Potentia illorum ex bellis contra Romanos gestis elucet. Plinius lib. IV <sup>XIX</sup> *Aruerni liberi*, quibus tantam libertatem Romani etiam victis seruauerunt, propter praestantiam virtutis. Tanta enim antiquitate erant, ut genus aequae Troianis per Antenorem, iam Romani per Aeneam deriuarent. Lucanus lib. I vers. 4.

*Aruerni, ut ausi Latiae se fingere fratres,  
Sunt, inquit, ab Iliaco populi.*

Quae res sit & sua facit Sidonius lib. VII epist. VII. Primariam urbem Strabo *Νεμωσός*, *Nemossam* vocat; Ptolemaeus, & per notum auctor Tabulae Peutingerianae *Augustonemetum*, quod Casaubonum induxit, ut de emendando Strabone cogitaret, quasi ille non *Νεμωσός*, sed *Νεμετός* vel *Νεμετός* scripssisset, cui vocabulo ex Augusti nomine, ut multis aliis accessio facta fuerit. Cito fuit, quum vrbs, deposito prisco nomine, gentis sibi nomen aptauit. Sidonius lib. VII epist. II *Aruerni huic patria: parentes natalibus non superbis, sed absolutis*: qui etiam lib. III epist. XII urbem *Aruernam* vocat. Notitia Ciuitatum Galliae est *Ciuitas Aruernorum*. Magno, ille Notarum collector & explicator: *Aruernus, Augustanemetum*, id est, Augustonemetum. Atque eadem vrbs a mille prope annis, ut probat Valesius, ex situ coepit *Clarus Mons* vocari, quam hodieque nominationem tenet. Diuersa ab hac, attamen vicina, *Gergouia* Aruernorum erat, in editiore monte, iuxta Elauer flumen sita, & validissime munita; distincta etiam a Gergobia Boiorum. Strabo clare distinxit inter *Nemossam* siue *Nemetum*, & inter *Γεργουσίαν πόλιν Αρβερέωνων*, *Gergouiam oppidum Aruernorum*. Haec omnes aditus tam difficiles habebat, ut Caesar de expugnatione desperaret. Cladem, inter oppugnandum acceptam, ipse descripsit lib. VII cap. I, LI. Vnde Sidonius de virtute Aruernorum gloriabundus iudicat Panegyrico Auiti foci, vers. 150

*testis mihi Caesaris esto  
Hic nimium fortuna pauens, quum colle repulsus  
Gergouia castris miles vix resistit ipsis.*

Excisa iacet Gergouia, sed rudera in monte Gorgoie nomine, quod seruant, vnaleuca ab Elaueri flumine, nec multo longius a Claro Monte, testantur de sede genuina. Ut autem de Aruernorum voca-

vocabulo eiusque scriptura antiqua certiores sumus, ex Appendice Reinesii inscriptionem v referemus:

SENIO ARVERNORVM

SEX. ORCIVS SVAVIS

AEDVVS.

Subesse Aruernis *Vellani*, siue *Velauni* consueuerant. nam utroque modo scribuntur. Strabo *Ουελλαῖοι*, qui *Vellani* sunt Latine; Ptolemæus *Ουελαυνοί*, *Velauni*. Cæsar's codices variant lib. VII cap. LXXV. Vulgo ita editum: *Parem numerum* (imperat Vercingetorix) *Aruernis*, adiunctis *Eleutheris Cadurcis, Gabalis, Velaunis*, qui sub imperio Aruernorum esse consueuerunt. Oppidum *Velaunis* Ptolemæus tribuit *Ruesium*: mauult Valesius *Ruesionem*, quia *Ruessione* in Tabula Peutingeriana est. Sunt qui in Anicio siue Podio (le Puy) illud quærant, sed propius afuisse ab illo *Vellauam urbem*, vt Turo-nensis vocat, siue *Vellauorum ciuitatem*, vt vocatur Notit. Ciuit. Galliz, ex eiusdem Gregorii Paronici verbis lib. X cap. XXV intel-ligimus: *Ingressus Vellauæ urbis terminum, ad locum, quem Anicium vocitant, accedit.*

Supra Aruernos ad Ligerim in angulo flectentis fluminis sunt *Bituriges, Cubi* a Strabone, Plinio, Ptolemæo cognominati. Plinius lib. IV cap. XIX *Hinc Bituriges liberi, qui Cubi appellantur.* Ptole-mæus: *Βιτὺργες οἱ Κούβοι*, atque ita etiam Strabo. Cæsar *Bituriges* simpliciter sine cognomine appellat: cognomine autem a Viui-scis Biturigibus discernuntur, qui ad Garumnæ ostium erant. In-scriptio LXXXIV Reinesii Class. I, in Biturigibus reperta, subiecta statuz Martis:

FLAVIA CVBA FIRMANI FILIA

COSOSO DEO MARTI SVO HOC

SIGNVM DICAUIT AVGVSTO

Oppidum illorum *Anaricum* nominat Ptolemæus, notum satis ex Cæsar's bello, qui ita de eo lib. VII cap. XIII scripsit: *Cæsar ad op-pidum Anaricum, quod erat maximum munitissimumque in finibus Bitu-rigum, atque agri fertilissima regione, profectus est, quod, eo oppido re-cepto, ciuitatem Biturigum se in potestatem redacturum confidebat.* Quod etiam expugnauit, vt cap. XXVII seq. ab ipso est perscri-ptum. Dictum *Anaricum*, a flumine *Anara*, quem postea *Aucram* vo-cauerunt, præterfluente: nunc ille *Evre* siue *Yevre* appellatur.



Vrbis nomen cum gentis vocabulo postmodum, vt solenne erat, commutatum fuit. In Tabula tamen Peutingeriana & Antonini Itinerario vetus nomen retinetur: Sidanio autem *Biturica* sunt vrbis nomen lib. VII epist. v incurre. *Bituricus*, inquit, *decretociuium petitus, adueni*. Adde epist. IX eiusdem libri. Apud Magnonem: *Biturex, Auaricum*. Ex illo gentis nomine *Bituriges*, siue *Biturica*, & in dies prauato magis, tandem *Bourges* natum est, nunc vrbis nomen istius celeberrima. Non enim aliud *Auaricum* fuisse iter Antonina *Burdigala Augustodunum*, quod supra excerptimus, euidenter demonstrat, idque magna confessione recentiores Galli approbant.

Atque hæc etiam de Aquitania noua, siue XIV gentium, Iulianæ ab Augusto Cæsare adiecta, quæ inter Garumnam, Ligerim & Cebernam montem sita omnis est. Plurimas etiam illarum XIV gentium exposuimus, quas quidem Strabo non plene omnes enumerauit, sed tantum pag. 132 Aruernos, Vellauos, Lemouices, Petrocorios, Nitiobriges, Cadurcos, Bituriges Cubos, Santones, Pittones, Rutenos, Gabalos. Addit primo loco *Ελευθεροί ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τῆς ἀρχῆς ἔχοντες*, *Eluos*, siue *Heliuos*, Rhodanum accolentes: sed illos Cæsar prouinciæ Romanæ contribuit: Plinius & Ptolemæus in Narbonensi censent, quæ Prouinciæ respondet. Ergo vñdecim tantummodo enumeratos populos habemus: duodecimum *Elnos* condonamus Strabonis errori: reliquos duos ignoramus, forsitan in obscuris Plinii quærendos.

Sed vbi Gallica *Vasconia* censenda est, vnde Gascogne hodie pars magna Aquitanie nominatur? Est in Gallis quædam Vasconia, sed illa non est eius ætatis, cuius nos geographiam paramus, verum xui multo recentioris. Vascones veteres omnes in Hispania fuerunt, quamdiu Romanum in ea imperium stetit. Exincti autem Romanorum dominatione turbatisque rebus prouinciarum, in Transalpina citeriore Francis iam regnantibus, & Alanis, Vandalis, Sueuis in Hispaniam effusis; coacti Vascones, seu pars illorum, novas sedes circumspicere, & transcensis Pyrenæis in Aquitaniam, a Romanis desertam, a Francis adhuc intactam, demigrarunt. Antonii autem ætate, quod ex eius epistola XXIII & XXV, & Paullini ad Sidonium carmine x constat, suis in Hispania terminis immoti Vascones continebantur. Post illa tempora eruptiones fiebant, in  
illam

illam partem Gallie, quam tandem occupatam possederunt. Venantius Fortunatus lib. x carm. ultimo ad Galactorium, Comitem vltioris Gallie:

*Ex patrie fines sapiens tuearis, & urbes  
Adquiras ut ei, qui dat opima tibi.*

*Cantaber ut timeat, Vasco vagus arua pauescat,*

*Atque Pyrenaea deferat Alpibus opam.*

Et Gregorius Turonensis lib. ix cap. vii *Vascones de montibus prorumpentes in plana descendunt, vineas agrosque depopulantes, domos eradentes incendio, non nullos abducentes captivos cum pecoribus.* Tum temporis Gothi adhuc agebant in Septimania. Post demum Vascones ex prædatoribus facti sunt possessores. Sic expedita Aquitania ad Celticam Galliam seu Lugdunensem ut progrediamur, instituti ratio postulat.

## GALLIA CELTICA SIVE LUGDVNENSIS.

Pars altera Gallie, a Gallis proprie dictis siue Celtis habitata, antea *Celtica* dicta, post *Lugdunensis*, a metropoli Lugduno, præfecti sede, est appellata. Plinius lib. iv cap. xvii *A Sequana ad Garumnæ Celticæ eademque Lugdunensis.* Facilioris expeditionis causa diuidimus hanc rursus in tres partes, primum exposituri Armoricum tractum, qui peninsulam Britannicam cum reliquo litore vsque ad ostium Sequanæ tenet: deinde tractum qui inter Armoricum, Ligerim & Sequanam est comprehensus: & tandem illum, qui est inde a Sequana, & circa Ararim, vsque ad huius & Ligeris confluentem. Primum igitur de *Armoricis* siue *Aremoricis*, (nam utroque modo scribitur) id est de populis maritimis inter Ligerim & Sequanam, dicendum est. Ut Cæsar definit, ad Oceanum habitant, Celtica lingua quasi *maritimi* dicti, quia *armær* est *ad mare*, Celtis æque ac Teutonibus *mær* mare appellantibus. Cæsar's verba sunt lib. vii cap. lxxv, *Vniuersis ciuitatibus, quæ Oceanum attingunt, quæque eorum consuetudine ARMORICÆ appellantur, quæ sunt in numero Curiosolites, Rhedones, Ambibari, Cadetes, Osisinii, Veneti, Unelli.* Nec minus Hirtius continuator librorum Cæsar's cap. xxxi eos ad eundem modum describit. Cetera, inquit, ciuitates posita in vltimis

*Gallia finibus Oceano coniuncta, quae Armorica appellantur, imperata faciunt.* Plinius quidem lib. IV cap. XVII *Aquitania*, ait, *Armorica* ca antea dicta: sed nemo, præter eum, hoc unquam dixit. Quin potius Santones Pictonesque, nobilissimos populos Aquitaniae, ab Armoricis distinxit Aufonius epist. IX vers. 35

*Sunt & Armorici qui laudent ostrea ponti,*

*Et quæ Pictonici legis ascola litoris:*

quibus paullo ante præcesserant,

*Santonico quæ tecta salo.*

Neque quas antea Cæsar nominavit Armoricas ciuitates, in Aquitania, aut in Belgica sitæ sunt, sed omnes inter has prouincias interceptæ. Non ergo proprie dictum in Notitia Imperii est, quum capite *de Ducetractus Armorici*, eius limes extendi dicitur *per quinque prouincias, Aquitaniam vtramque, Senoniam, Secundam & Tertiam Lugdunensem*. Non, inquam, nisi improprie & vocabulorum abusione hæc dicta sunt, quod tractus illius Dux plures prouincias, quam Armoricas, vna rexit. nam multæ illarum in mediterranea sitæ sunt, a quibus Armoricæ seiunctæ fuerunt, vt non modo Celtici vis vocabuli ostendit, quod maritimum sonat; verum etiam Rutilius Numatianus, quum lib. I vers. 213 notanter scripsit,

*Cuius Armoricas pater Exsuperantius oras*

*Nunc postliminium pacis amore docet.*

ORAS dum dicit, extremitates siue litoralem tractum, non mediterraneum, significat. Aliæ autem oræ non sunt Oceani in Gallia, nisi inter Ligerim Aquitaniae terminum; & Sequanam finitorem prouinciæ Belgarum. Hinc est, quod Ericus, Altisiodorensis monachus, lib. V de Vita S. Germani dixit:

*Gens inter geminos notissima clauditur amnes,*

*Armoricana prius veteri cognomine dicta.*

INTER GEMINOS AMNES, hoc est inter Ligerim Sequanamque, amnes Galliarum nobilissimos. Oræ illa, siue maritima regio, sæpe *Tractus Armoricus* siue *Armoricanus* appellatur, vt iam vidimus in Notitia Imperii Occidentalis: quod etiam absolute dicunt, virili genere suppresso *tractus* vocabulo. Venantius Fortunatus lib. III Opusculorum, carmine VI sub initium,

*Vltima sit quamuis regio Armoricus in orbe,*

accentu contra morem traiecto, quod non insolens huic auctori est:

& Græ-

& Græcus etiam Zosimus lib. VI cap. V eodem: ὁ Ἀρμόρεος ἄπας καὶ ἑταῖρα Γαλατῶν ἐπαρχία. quod Leunclavius vertit: *totus ille tractus Armoricus, ceteraque Gallorum prouincia.* Nec vero minus femineo sexu *Armorica* simpliciter dicebatur, vt ora, prouincia, regio, aut simile subaudiretur. Eutropius lib. IX cap. XIV *Carausius quum apud Bononiam per tractum Belgica & Armorica pacandum mare accepisset, quod Franci & Saxones infestabant; - - - purpuram sumxit.* Cæsar non semel vocat *Armoricas ciuitates* loco supra dicto; & lib. V cap. LI *Certior factus, magnas Gallorum copias earum ciuitatum, quæ Armorica appellantur, oppugnandi sui causa conuenisse.* De singulis ergo earum ciuitatum, & Ligeris ostio progrediendo, qui Aquitanix explicatæ limes est, ad Sequanam seu initium Belgicæ maritimæ, nunc distincte & perspicue dicturi sumus.

Primi *Armoricorum* in Aquitanico limite *Nannetes* sunt, siue *Nannetes*, inter quos & *Pictones*, Liger amnis, vt Strabo lib. IV pag. 131 obseruat, effluit. Cæsar Gall. B. lib. III cap. IX *Socios sibi ad id bellum Ossimios, Lexobios, Nannetes, Ambialites, Marinos, Diablintes, Menapios adsciscunt.* Plinius lib. IV cap. XVIII *Ultra peninsulam (hodie Britanniam minorem) Nannetes.* Ptolemæo Ναυνήται, *Nanneta* sunt, ὧν ἡ πόλις Κονδιυκνον, quorum oppidum *Condiuicnum* est. Vrbs ergo *Condiuicnum* est illa primaria gentis ad Ligerim sita, quæ hodie *Nantes* appellatur. Vt enim solemne fuit medio æuo, abolito veteri nomine, gentis vocabulum principi illius vrbi impositum est, nec tantum, vt in *Notitia prouinciæ Lugdunensis* III habetur, *ciuitas Namnetum*, vt apud Gregorium Turonensem lib. VI cap. XV ineunte est, *Ciuitas Namnetica* vocatur; verum etiam *Nannetes* simpliciter, siue Ptolemæi forma *Nanneta*. Idem Turonensis lib. VIII cap. XLIII *Antestius Namnetas accessit.* Et Venantius Fortunatus lib. III epistola solutæ orationis ad episcopum *Namneticum* Felicem: *Si Ligerim vobiscum adscendissem, secundis flatibus Namnetas occurrissem.* Inde vulgari ore *Nantes* factum, vt hodie appellatur.

Proximi *Namnetibus*, in peninsula autem primi erant *Veneti*, antiquus populus & nautica exercitatione clarus. Cæsar lib. III Gall. cap. VIII *Q. Velanius missum in Venetos.* Huius ciuitatis est longe amplissima auctoritas omnis ora maritima regionum earum, quod & naues habent *Veneti* plurimas, quibus in Britanniam nauigare consue-

runt: Et scientia atque vsu nauticarum rerum ceteros antecedunt: Et in magno impetu maris, atque aperta paucis portubus interiectis, quos tenent ipsi, omnes fere, qui eodem mari vsi consueverunt, habent vectigales. Capite x insequenti: regionem illorum vocat *Veneriam*. Regionem, inquam, non urbem quam nusquam Cæsar nominavit: nec civitas superioribus verbis urbem, sed, ut ubique apud Cæsarem, populum & societatem significat. Ptolemæus autem urbem illorum nominat *Δαξιόργον*, *Daxiorigum*, quam non dubitamus primam fuisse & præcipuam, ut solitus est Ptolemæus, ubi vnam tantummodo in gente nominat. Hæc in Notitia Lugdunensis tertix, *civitas Venetum*: & apud Gregorium Turonensem *civitas Venetica*, eo modo ut *Veneticum bellum* dixit Cæsar lib. iv cap. xxi. Medio ævo gentis nomen vbi pro more datum. Notitia Imperii sub dispositione Ducis Tractus Armorici: *Præfectus militum Maurorum Venetorum Venetis*. VENETIS, sexto casu, ut solent pluralia urbium. Additur autem hospitii locus eo casu apud singulos præfectos militix, vti statim ibidem sequuntur, qui Constantia, Aleto, Rothomago stationes habebant: interdum casu quarto, ut apud subaudiatur. Sed de his proprie in mediæ ævi geographia: nunc prælibare tantum lubuit, ut etiam ex nomine *Vennes*, quamlibet prauato, quod hodie obtinet, demonstretur, veterem Venetorum urbem primariam in eo loco existisse. Portus in illo tractu est *Vindana*, quem Ptolemæi numeros sequuti Venetiæ tribuimus, quamvis Valesius ad Gobæum promontorium, & ultimum angulum peninsulæ, quod nihil interposuit Ptolemæus, reductum velit, quem videas in *Brinates*.

Extremi, in latere australi peninsulæ illius, *Curiosolites* Cæsaris, *Curiosuelites* Plinii, erant. Gemina forma Cæsar *Curiosolita* & *Curiosolites*: illa, lib. iii cap. vii *missus Trebius Gallus in Curiosolitas*: Q. Velanius in *Venesos*: hac, lib. vii cap. lxxv *Curiosolites*, *Rhodon*, *Osismii*, *Veneti*, *Vnelli*. Plinii vox mendosa Hadriano Valesio videtur, legendumque putat *Curiosulites*. Posteriori ævo liquida mutata *Coriosopites* dixerunt. Sic urbæ eorum, cuius vetus nomen nemo superstitum scriptorum tradidit, in Notitia Civitatum Gallix Lugdunensis iii dicitur *Civitas Curiosopitum*, quam indeidem ortus Io. Harduinus in Plinium Notis, eam esse, quæ nunc Quimper vocatur, adseuerat.

Vltimi

Vicini in septentrionali latere *Osismii*, prope *Gobæum* promontorium. Ptolemæus *τελευταῖον, οἱ μὲν τὴν Ροβῆναι ἀντισημαίνειν*, *extremi usque ad Gobæum promontorium Osismi*. Casar lib. II cap. XX XIV *Miserat ad Venetos, Vellos, Osismios, Curiosolitas*. quos socios etiam lib. VII cap. LXXV coniungit: Strabo Venetis proximos facit *Osismias*. *ἰδίῳ δὲ, ἢν, id est post Venetos, Osismi*, quos *ἐν τῷ τῶν πελαγονίων ἰσθμῷ ἀπὸ τοῦ ἡντιπαραπλευρῶν, super quodam facis longe in Oceanum procurrente promontorio locavit*, quod *Gobæo* Ptolemæi a pluribus tribuitur. Est ibi etiam portus *Brigantes* eiusdem Ptolemæi collocandus, quamvis idem illum multo citiorem posuerit. Gallorum enim consensu nomen suum, sed vulgi ore contractius, in *Brest*, nobili oppido & capaciissimo portu, conservat. Sed tantum *Χιμῆα*, portum ille vocat; oppidum *Osismiorum* nominat *Vorginium*, quod breuiata scriptura *Vorgium* in Tabula Peutingeriana est. Gentis quoque nomen pro temporum illorum consuetudine adsumtum; & Notitia Imperii etiam urbem *Osismios* appellat. Sub Ducis enim Armorici dispositione habet *Prefectum militum Osismiæ*, id est, illi oppido prædicti causa impositorum: Cui illa nostrorum temporum civitati, vtrum Lantriquet, an S. Pel de Leon, aut alii respondeat, incertum est Hadriano Valesio.

Inde plus in ortum eodem litore situm fuit *Aletum*, non obscura quondam urbs & præsidio munita, etiam Christianis temporibus ornata episcopatu. Notitia Imperii Occidentalis sub dispositione Ducis tractus Armorici: *Prefectus militum Martensium Aletæ*. Vetustiore, qui memorauerit non cognouimus, neque eius nominis hodie oppidum, vel in tractu isto castrum superest. Fuisse autem ferme in loco, ubi nunc fanum S. Maclouii est, vulgo S. Maïo; non sinit nos dubitare Robertus de Monte ad annum CIOCLXXXII. *Obiit, inquit, venerabilis vir Albertus, Aletensis episcopus, quem moderni de sancto Madama vocant, cuius episcopatus antiquitus civitas Aleta vocabatur*. Eodem manente litterarum ductu, separatis tantum quæ coniuncta sunt perperam, pro *Madama* legas velim *Maclonio*; vt etiam legit Hadrianus Valesius in Notitia Galliarum, qui S. Maclouii fanum circiter mille passus in mare seu parvam peninsulam magis reductam esse tradit, quam *Aletæ* vetusti oppidi sint vestigia. Cui vero populo adscriptum quondam Aletum fuerit,

fuerit, Rhedonibusne, an Abrincatuis, an ab vtrisque diuerso alicui, in tanta veterum monumentorum paucitate non facile forsan ab vno demonstrari poterit.

Intus, ab ortiua plaga peninsulæ, *Rhedones*, siue *Redones* coluerunt. Cæsar lib. VII cap. LXXV *Curiosolites, Rhedones, Ambibari, Cadetes, Osismii, Veneti, Vnelli*: ex quo numero Ambibari & Cadetes ignorantur. Ptolemæus etiam *Ῥήδωνες, Rhedones* habet, sed loco alieno, παρὰ τὸν Λίγηρα ποταμὸν, ad *Ligerim fluium*, ὡν πόλις *Κονδάτε*; quorum vrbs *Condate* sit. Urbis nomen etiam in Itinerario Antonini est, itinere ab Alaunio ad Condate, hoc ordine positum

<i>Alaunium</i>	—	—	—
<i>Cofedias</i>	M.	P.	XX
<i>Fanum Martis</i>	M.	P.	XXXII
<i>Ad Fines</i>	M.	P.	XXVII
<i>Condate</i>	M.	P.	XXIX.

Est Condate in alio itinere a Iuliobona Durocasses, & in Theodotiana Tabula, sed diuersum a nostro esse oportet, forsan situm in Carnutibus, non apud Rhedones, vt nostrum. nam nomen illud, si Valesio credimus, commune est, & *confluentem* Celtica lingua significat. Ex itinere autem iam explicato constat, oppido *Condate* Antonini cum Rennes, præcipua vrbe Britanniae, vt nunc peninsula Armorica vocatur, bene conuenire, quod quidem non ad Ligeris, sed ad cuiusdam fluuioli & Vicinoniae confluentes est positum. In Notitia Ciuitatum Galliae Lugdunensis III dicitur *Ciuitas Redonitum*. Inde postea gentis nomen ipsi vrbi hæsit, dictaque *Redona*. Notitia Imperii Occidentalis pag. 147 ed. Panciroli: *Præfectus Latorum Francorum Redonas Lugdunensi tertia*. Inde contractum magis illud Rennes, quod nunc vulgare nomen est. Ager circumiectus *regio Redonica* apud Turonensem Gregorium lib. V cap. XXX dicitur. Et hæc de peninsula illa Armorica, quam ita Plinius lib. IV cap. XV III laudauit: *Lugdunensis Gallia habet peninsulam spectatiorem, excurrentem in Oceanum a fine Osismiorum, circuitu 130000 M. passuum: cernice in latitudinem 6000 M. Ultra eam Nannetes*.

Extra peninsulam in septentrionem Abrincatui vergebant, quos Plinius cum Venetis & Osismiis loco dicto coniungit:

Ptole-

Ptolemæo Ἀβερνάτου, quos producit μέχρι τῆς Σηκοῖνα ποταμῶ, usque ad Sequanam amnem, quod spatium iusto longius est, interiectis Biducassibus, Aulercis & Lexouiiis. Nomen in oppido Avranches nondum abolitum, indicium est genuinæ sedis, atque ibidem Ptolemæi oppidum Ἰνγανά, *Ingenam* collocamus, cui medio ævo nomen *Abrincatarum* accessit, (primo casu *Abrincata*) desumptum pro temporum consuetudine ex gentis nomenclatura. Notitia Imperii in eodem tractu Armoricano, de cuius *Duce* sæpe diximus: *Præfectus militum Dalmatarum Abrincatis*. Inde tandem Avranches natum, quod his temporibus vrbis nomen est.

Ab his in angulum supremum septentrionem versus *Vnelli* se proferebant, ex Casare supra memorati sæpius, qui cum Osismiis & Venetis ac Rhedonibus componit. Vide vel solum caput LXXV libri VII. Addi potest lib. II cap. XXXIV, & lib. III cap. XI & XVII. Ptolemæus *Venelos*, Ουενέλους vocat, iisque portum tribuit *Crociatonum*, Κροκιάτονον in Palatino codice, qui in Peutingeri Theodosiana scribitur *Croncia conuim*, supra quem in eadem septem millibus distat *Alauna*, in Itinerario *Alaunium*, vt ante ostendimus: infra, *Cosedia*, in eadem Tabula: in Itinerario *Cosedia* pluraliter: quas Brietius *Comence* interpretatur.

Excipiunt *Biducasses*, Plinii *Viducasses*, Ptolemæi Βιδυκάσι, quorum oppidum an nominatiua significauerit, non manifestum est. Vbi oram & flumina delineauit, in Biducesiis vox vna addita Ἀργένυς, quam Latinus interpres vertit *Argenis fluminis ostia*: Valesius, nescio ex quo codice, supplet pag. 74 ὡς πόλις Ἀργένυς, quorum vrbis *Argenus* est. Non vana est hæc vel repertio vel coniectura, quia in Peutingeriana conspicitur oppidum *Arægenne*, quod laudatus Valesius *Arægenus* legit. Notitiæ Ciuitatum Gallicarum hoc oppidum est *Ciuitas Baiocassium* in Lugdunensi II, quippe & *Baiocasses* dicebantur, qui prius erant Biducasses, seu Biducesiis. Idem etiam vrbis nomen factum ex more illorum temporum. Ausonius Professoribus num. IV in Auito Patera:

*Doctores potentum Rheetorum,*

*Tu Baiocassis stirpe Druidarum sacus:*

Baiocassis, sexto casu, primo Baiocassi & Baiocasses, tum vrbis & populi commune nomen: quod truncatum in Notitia Imperii Occidentalis pag. 147 ita legitur: *Præfectus Latorum Batanorum & Gentilium*



*titium Sueuorum Batocae, & Constantia Lugdunensis secunda.* Inde est, quod vulgo nunc dicitur nomen *Bayeux.*

Tandem ad ostium Sequanae *Lexouii* erant siue *Lexobii*, quos utroque modo Caesar scripsit lib. III cap. IX: *Secius sibi ad id bellum Osismios, Lexobios, Namnetes adseiscunt.* Idem lib. VII cap. LXXV *Bellocaffis, Lexouius, Auleris.* Plinius itidem *Lexouii*: Strabo pag. 134 *Λεξοῖοι, παρακαταῖται ἔτοι, Λεξοῖι in Oceani ora*: Ptolemæus *Λεξίβιοι, Lexubii*, quorum est *Ναϊομαγος, Naïomagus*: in Palatino additur *λιμνη portus.* Verum etiam oppidum fuit *Naïomagus*, itinere Antonini ab Iuliobona Duriocassel: Valesius autem subdubitatur de illo itinere, an forsitan propter ambages *Naïgentum*, hoc est Nogent sur Andelle legendum sit. Notitiæ Ciuitatum Gallia in Lugdunensi II est *Ciuitas Lexouiorum.* Inde *Lexouii* gentile, nomen vrbs factum, cuius vestigia in hodierno *Lisieux* non obscura relinquuntur.

† De Armorico hactenus, siue maritima ora Lugdunensis Gallia. Ad interiora progredimur, quæ Ligeri in occasum versò, ac Sequana & Oceano concluduntur. Namnetes supra perlustrauimus, quum de exitu Ligeris ageremus, quia ex parte sunt maritimi: quamuis maiore mediterranei. Hos attingunt *Andes, Andii, Andegani*, siue *Andicani.* tot motis enim idem scribitur gentis nomen. Caesar lib. II extremo: *in Carnutes, Andes, Turones.* Et lib. VII cap. VII *proximus mare Oceanum in Andibus hiemabant.* Altera forma Lucanus lib. I vers. 438

*In nebulis Meduana tuis marcere perofus*

*Andus, iam placida Ligeris recreatur ab unda.*

Plinius lib. IV cap. XVIII *Andeganos* nominat. Tacitus Annal. III cap. XLI *Andecanos*: Ptolemæus *Ἀνδικῶν*, corrupte, quod in *Ἀνδικῶν* restituendum. Idem urbem eorum vocat *Iuliomagum*, quod nomen etiam in Theodosiana Tabula repetitum est. Notitia Lugdunensis tertiæ, *Ciuitas Andicanorum.* Post gentis suæ vocata nomine. Gregorius Turonensis lib. VIII cap. XLII *Andeganos veniens, multa mala ibidem gessit.* Et singulariter Magno: *Andicanus, Iuliomagum.* Et rursus Turonensis lib. II cap. XVIII *Odonacrius de Andegno & aliis locis obsides accepit.* Hodie Angers, cuius situs cum perse notus, tum supra in fluminibus Meduana & Sarta demonstratus est.

In

In ripa Ligeriana progressis, ortum versus, *Turones* vel *Turoni* occurrunt. *Turones* Cæsar lib. I extremo dixit: at lib. VII cap. LXXV *Pictomibus & Turonis*: ut *Teutones & Tëutonës* Germaniæ populum promiscue Romani appellabant. Lucanus lib. I vers. 437

*Instabiles Turonos circumfusa castra coercens.*

Et Sidonius in panegyrico Maioriani vers. 210

*quum bella timentes*

*Defendit Turonos, aberas.*

Vrbem habuere Ptolemæo indicante *Cæsarodunum*, in Aquitanica ripa Ligeris, Celticæ tamen contributam. In Notitia Lugdunensis III, *Metropolis ciuitas Turonorum*. Et Gregorius Turonensis lib. X cap. XXXI *intra urbem Turonicam*. Etiam gentis vocabulo vrbs insignita. Sulpicius Seuerus Dialogo III cap. VIII *qui quum in cunctis urbibus ederet crudelitatis sua infanda monimenta, Turonis tantum innocens erat*. Idem Gregorius lib. X cap. XXIX *Aduenit Turonos post festiuitatem S. Martini*. Ex qua forma contractum est nomen, quod hodie illa metropolis tenet, *Tours* videlicet, quasi *Turones*, quod gentis quondam proprium erat.

Superiori ripa *Carnutes* Ligerim attingunt in septemtrionem inde iuxta Sequanam protensi latius. Cæsar lib. I extremo: *Carnutes, Andes, Turones, quæ ciuitates propinqua his locis erant ubi bellum gesserat*. Idem lib. V cap. XXV *Erat in Carnutibus summo loco natus Tasgetius*. Et mox: *in Carnutes proficisci iubet, ibique hiemare*. Liuius lib. V cap. XXXIV in Gallis, qui Italiam inuaserunt, numerat etiam *Carnutes*. Plinio *Carnuti*, siue, ut in MSS. est, *Carnuteni*: Plutarcho in Cæs. pag. 720 *Καρνῦτοι*: Ptolemæo *Καρνῦται*, *Carnute*, quibus duas vrbes attribuit, *Ἀντρίκον*, *Autricum*, quæ prima gentis erat; & *Κήναβον*, *Cenabum*, Cæsari *Genabum* lib. VII cap. III, & *Genabum Carnutum* ibidem cap. XI. De prima pauciora reperiuntur, quam de altera, quæ emporium habebat. Præter nomen enim *Autrici* apud Ptolemæum vix antiquum scriptorem testem nominis habemus. Magno tandem: *Carnotenus, Autricum*. Scilicet posteriores, dimisso proprio nomine, periphrasi delectabantur. In Notitia Lugdunensis Senonia, *Ciuitas Carnatum*: Et Sulpicius Seuerus Dialogo III cap. II *Carnotena ciuitas*: & Paullinus Aquitanus de Vita Martini lib. IV vers. 255

*Carnosena iacens in patulis quæ moenia campis.*

Hinc Magnonis *Carnotenus* est, quod *Autricum* veteri vocabulo explicabat. Ex gentis nomine simpliciter etiam *Carnotum* vel *Carnutum* dictum fuit. Notitia Imperii Occidentalis pag. 147: *Præfectus Latorum Teutonicianorum Carnuto Senonia Lugdunensis*. Conspirant Galli non aliam urbem esse, quam quæ *Chartres* hodie appellatur. Alterum oppidum licet dignitate inferius, fama tamen, ut emporium, utique nobilius fuit. Strabo lib. IV pag. 132 de Ligeri: *ἐν αὐτῇ δ' ἔστος παρὰ Γήναβον, τὸ τῶν Καρνέτων ἐμπορεῖον, κατὰ μέσον περὶ τὸν πλῆν συνοικημένον, hic præterfluit Genabum Carnutum emporium fere ad medium fluminis conditum*. Cæsarem supra de eo cognovimus. Hirtius lib. VIII cap. V in oppido *Carnutum Genabo*: & cap. VI in hibernis *Genabi collocavit*. Antonini itinere ab Augustoduno Luteciam, & Theodosiana Tabula *Cenabum*. Sed ab restitutore Aureliano etiam aliud nomen *Aurelianorum* acceperat. Notitia Lugdunensis Senoniæ: *Civitas Aurelianorum*. Et Sidonius Apollinaris lib. VIII epist. XV *Aurelianensis urbis obsidio*. Mirum de restitutione novi nominis causa, nihil in historiis superesse. Nunc *Orleans* dici nemo est qui ignoret.

Supra Carnutes *Aulerci* habitabant, a Sequana in Armoricam usque peninsulam extensi. In tria genera divisi erant, Eburouices, Diablintes, Cenomanos. Antiquum nomen *Aulercorum* etiam a Liuvio lib. V cap. XXXIV in Gallis inuasoribus Italiæ numeratum. Divisio est ex Cæsare, Plinio, & Ptolemæo. *Aulerci Eburouices* plene & clare nominantur a Cæsare lib. III cap. XVII, ubi cum Lexoviis coniungit. *Aulerci*, inquit, *Eburouices Lexovii*que. Et hi Sequanæ propiores, quibus Ptolemæus oppidum *Mediolanum* dat, ideo in Peutingeriana Theodosii Tabula & Antonini itinere a Rotomago Luteciam *Mediolanum Aulercorum* dictum: Situm eius illud iter declarat, XXIII M. P. a Rotomago. XVII a Durocassibus: a Lutecia XXXVII. Nobilitatem Ammianus ostendit, quum lib. XV cap. XXVII inter vrbes ponit, quæ secundam Lugdunensem (duæ tantum illius ævo erant) nitore suo illustrent. Gentis nomen postea, ut solent, vrbi accessit, & in Notitia Galliarum *Civitas Ebroicorum*, quod ex *Eburonicum* præputatum est. Inde Ebroicæ, & tandem, ut nunc est, Evreux. *Durocasses* vel *Durocassæ* in finibus Carnutum & huc referendæ sunt, in Itinerario *Durocassæ*, & in Peutingeriana Ta-

Tabula *Durocassinum*, quod nunc est Dreux, supra quod oppidum x m. p. aliud *Condatis* Antonini, itinere ab Iuliobona Durocasses, quod eodem situ etiam in Peutingeriana locatur. Hæc de Aulercis Eburonicibus, qui prae *Eburones* apud Cæsarem lib. VII cap. LXXV cognominantur, gentis nomine longius hinc remotæ, quum potius ex lib. III cap. XVII *Eburonices* restituendi sint. At Aulerci Cenomani, non secus ac Senones & Boii, ex coloniis, in Italiam anti- quitus deductis, noti sunt, ubi multa cum Romanis bella gesserunt, postquam Insuæ partem occupauerant. Vide Liuum lib. XXXIII cap. XXIII & alibi. Antiqua sedes in Lugdunensi Gallia circa flumen Sartam & ultra fuit. Cæsar lib. VII cap. LXXV *Aulercis Cenomani totidem imperant*, puta milites in bellum aduersus Romanos. Plinius sæpe dicto loco; *Aulerci, qui cognominantur Eburonices, & qui Cenomani*. Ptolemæus *Αυλῆροι οἱ Κενομανοί*. Et quia Eburonices in extréma Lugdunensi ad Sequanam flumen inue- nimus; altera Aulercorum pars non potest alibi sedem habuisse, nisi proxime hos, ab occasu solis; & πρὸς ἀνατολὰς, ab ortu Ande- gavorum, ut Ptolemæus adnotauit. Idem urbem illis adsignat *Οὐνδίνον, Vingdinum*, quod Valesius putat *Suindinum* legendum esse, quia in Peutingeriana sit huius tractus oppidum *Subdinnum*. Sed nolumus in veteri nomine, quod abolitum est, difficiliore esse, quum alterum, quod commune cum gente fuit, *Cenomani*, ad locum inuestigandum sufficiat. In Notitia Galliarum Lugdunensis III est *Civitas Cenomannorum*, & Gregorius Turonensis lib. II cap. XLII *apud Cenomaniam ciuitatem*. Sed hæc κατὰ πρῶτον. Pute gen- tile nomen ubi impositum est in Notitia Imperii pag. 147 *Praefectus Latorum Gentilium Sueuorum Cenomanos Lugdunensis tertia*. Id quod argumento est, in truncato *Mans*, quod clarum nunc oppidum ad Sartam est, Cenomanos, urbem veterem, latere, nec alibi locorum inquirendam esse.

Tertium Aulercorum genus, si quod fuit, superest inuestigandi, illud nempe, quod *Diablintes* cognominetur. Nusquam hoc clare indicatum est, & Cæsar ac Plinius duo tantum genera agnoscunt, Eburonices & Cenomanos. Sunt quidem *Diablintes* lib. III cap. IX & apud Plinium lib. IV cap. VII *Diablini*, sed neuter cum nomine *Aulercorum*, quod vero etque Eburonicibus & Cenomanis addiderunt. A Ptolemæo demum coniunctura *Auler-*

corum *Diablinum* videtur esse, qui in Lugdunensi præter Aulercos geminos, Cenomanos & *Eburacicos*, *Eburacos*, qui ipsi sunt Eburouices; de tertio genere ita scripsit: *ἡ τῇ μὲν παροργία τῶν ὀνόματι τῶν εἰδῶν δυσμικώτεροι* (Palat. *ἀνατολικώτεροι*) *Ἀυλέρκοι* *Διαβλίται*, *ἢ πόλιν Νεοδύνον*, In mediterraneo Venetorum *ἴστας* (magis orientales, an occidentales, incertum ambigua lectione) *Aulerci Diabliti*, quorum urbs *Neodunum*. Hic putant *Diabliti* corruptum esse ex *Diablinta*, quod pronum quidem est ad fidem faciendam, non autem omnino certissimum. Quid enim, si error sedeat in altera voce *Ἀυλέρκοι*? sane si recepta lectio est tuenda, qua occidentales sunt Venetis; quam distracta erit, & quot populorum intercurfu diremita gens vna Aulercorum? Andes, Rhedones, alii & ipsi Veneti discludent illos a cognatis Cenomanis, ne cum iis cohaereant, sicut hi cum Eburouicibus. Quæ causa fuit, ut multi recentium *Noviodunum*, urbem horum a Ptolemæo præditam, malint in Nouigento Rotru-do, *Nogent le rotu*, quam in vilo oppido Britanniae minoris quære-re. Vide Philippum Brietium in Geograph. parallèle pag. 357, & Mich. Antonium Baudrandum in *Diablites & Novioduno*. Et illos quoque duces in Tabula nostra sequuti sumus.

Quæ reliquæ sunt partes ex Lugdunensi, vsque ad ipsam metropolim Lugdunum, nunc pari modo persequendæ sunt. A Sequana autem incipiendum: nec vero iam multis attingemus, quæ in dextera ripa, infra Matronæ confluentes, ex Velocassibus & Calctibus principum arbitrio contributa Lugdunensi provinciae fuerant, præter urbem *Rotomagum*, in ripa sedentem, a Ptolemæo in Veliocassibus scriptam, in Notitia Imperii Armorici adnumeratam. Sub Duce enim tractus Armorici dicitur fuisse *Præfectus militum Vrsariensium Rotomago*. Itinere Antonini a Carocotino Augustobonam, ponitur inter Iuliobonam & Luteciam, ab illa M. P. XIX, ab hac XXXIV, ut dubitare non liceat, quin celebre emporium ad Sequanam sit, quod Rouen appellamus. Iam tum Theodosii & Gratiani ætate illustris urbs & decus suæ provinciae fuit. Ammianus Marcellinus lib. xv cap. xxviii *Secundam Lugdunensem Rotomagi, Turoni, Mediolanum ostendunt*. Rotomagi, male plurali numero posuit, quæ inde genti & urbi commune nomen sit ut Turoni. Gentiles enim non *Rotomagi*, sed *Rotomagenses* dicuntur. Notitia Galliae Lugdunensis secundæ: *Metropolis civitas Rotoma-*

*tomagensium.* Quamquam autem in ripa Belgica Rotomagus fuit, tamen in Lugdunenſi prouincia principum voluntate & iuſſione conſebatur.

Ad Sequanam circa Matronæ confluentem, ſunt *Parifi*, etiam Iulij Caſaris temporibus cum Lutecia oppido non ignoti, qui lib. VI cap. 141 concilium Galliarum quod indixerat, *Luteciam Pariſiorum transferebat.* *Conſines hi erant Senonibus, ciuitatemque patrum memoria coniunxerant.* De oppidi ſitu plenius lib. VII cap. LVII Labienus cum II legionibus *Luteciam proficiſcitur.* Id eſt oppidum *Pariſiorum poſitum in inſula fluminis Sequana.* Strabo lib. IV pag. 134 περὶ τὴν Σηκυάαν ποταμὸν, ἔστι καὶ οἱ Παριſιοί, νῆσον ἔχοντες ἐν τῷ ποταμῷ, καὶ πόλιν Λυκοτοκίαν, *Circa Sequanam fluium ſunt etiam Pariſi, inſulam habentes in flumine, & urbem Lucotociam,* id eſt Luteciam. Non dum illa ad vrbis magnitudinem creuerat: intra oppidi mediocritatem continebatur, munita tamen, vt videtur; ideo *caſtellum* potius, quam oppidum ab Ammiano lib. XV cap. XXVII appellata. *A Belgis, inquit, eandem gentem [Celtarum] Matrona diſcindit & Sequana, amnes magnitudinis geminae, cui ſuentes per Lugdunenſem poſt circumcluſum ambitu inſulari Pariſiorum caſtellum, Luteciam nomine, conſociatiſſimi meant.* quamuis tribus millibus ſupra Luteciam hi omnes confluant. Itinerarii Antoniniani auctor adhuc veteri nomine Luteciam, vel *Luticiam* quoque, appellat. Notitia Senoniae: *Ciuitas Pariſiorum,* quæ inter Senonias eſt penultima. Iulianus imperator Miſopogone pag. 140 τὴν Παριſίων πόλιν, *Pariſiorum mediocri oppido* inter laudes vocat. Sub idem tempus nomen gentis in hæſit, quod hodieque obtinet. Zoſimus lib. III cap. IX in eundem: *Ἰουλιανὸς ἐν τῷ Παριſίῳ διατεβόντες, Iuliano Pariſii commorante:* quod ne tractum ſiue agrum interpreteris, ipſe addit, *εἰς τὴν πόλιν, paruum oppidum* Lugduhenſis Galliarum, non vt ſcriptum eſt, Germaniarum, quod etiam Iacobus Godofredus notauit: vt prouinciæ nomen in Zoſimo emendandum ſit.

Fuit & aliud oppidum *Pariſiorum* quatuor millibus paſſuum infra Luteciam, ad idem flumen poſitum, *Metioſedum,* a ſolo Caſare lib. VII cap. LXI memoratum. Labienus enim in Pariſios, oppugnaturus Luteciam, profectus, quum nihil propter paludem proficeret, eodem quo venerat itinere, (venerat autem Agendico) ad Melodunum rediit. Inde rursus ſecundo flumine ad Luteciam iter facere

cere instituit, cap. LVIII. Quo cum peruenit, ut hostem deciperet, naues quas a Meloduno deduxerat, singulas equitibus Romanis attribuit. Et, prima confecta vigilia, IIII millia passuum secundo flumine progredi silentio, ibique se expectari iubet. Ipse post paulo silentio egressus cum III legionibus eum locum petit, quo naues appellii iusserat. Iussi interea alii cum sonitu aduerso flumine Melodunum versus referri, quibus hostes auditis, praesidio e regione castrorum, quæ ad Luteciam erant, relicto, parua manu METIOSEDVM versus missa, quæ tantum progredere, quantum naues processissent, reliquas copias contra Labienum duxerunt. Quo ergo naues a Labieno IIII M. P. a Lutecia praemissæ secundo flumine fuerant, eum locum appellat Metiofedum. Magnas heic turbas editores Cæsaris, sed recentes tantum, concitarunt, dum ex tribus locis cap. LVNI & LX eiecere urbis nomen Melodunum, & contra veterum librorum fidem Metiofedum substituerunt, inducti plerique auctoritate Scaligeri, cui urbs eadem Metiofedum & Meledunum est, quas vero ita Cæsar disparatas esse scripsit, ut Melodunum sit supra Luteciam in Senonibus situm; Metiofedum IV M. P. infra Luteciam eandem in Parisiis. Raimundus Marlianus distinxit quidem oppida, Metiofedum autem in loco Corbelli, quod inter Luteciam & Melodunum est, ponit, quem aliquando, etiam in Tabula cum multis aliis sequuti sumus: post vero Cæsaris verba curatius expendentes utrumque oppidum, eo loco, quo narratum iam fuit constituimus, in quo præiuit nobis, quem honoris causa nominamus, vix exactissimus Hadrianus Valesius.

Ad latus Parisiorum sub Matrona Meldi sunt, Strabonis *Μέλδοι*, Plinii *Meldi liberi*; Ptolemæi *Μέλδοι*, *Melde*; nec Cæsari ignoti. Lib. v. enim cap. v. dicit: *naues quæ in Meldis factæ erant, cursum tenere non potuisse*. Ptolemæus attribuit oppidum *Ιάτινον*, *Iatinum*, quod in Notitia Lugdunensis Senoniæ *Civitas Meldorum* est, sita ad Matronam, nunc *Meaux* dicta, ex gentis nomine *Meldi*, post urbi tributo, pro linguæ Gallicanæ indole vocabulo deducto.

Supra Parisios ad Sequanam circa Icaunæ confluentes sunt *Senones*, omnium notissimi propter Italiæ invasionem & Romam in ea captam exustamque. Sed id damni colonia Senonum, dudum transducta Alpes & ad superum mare collocata, reipublicæ Romanæ intulit; non qui domicilium in Transalpina habebant. Strabo

~~Σένων~~ porrecta media : melius ~~Σένων~~ Ptolemæus O breui scripsit, quia Latini poetæ corripunt. Silius Italicus lib. VIII vers. 454

*Et Clanis, & Rubico, & Senonum de nomine Sēna.*

Et Sidonius Apollinaris Panegyrico Maioriani vers. 82

*sed reppulit unus*

*Tum quoque totam aciem, Senones dum garrulus anser*

*Nuntiat, & vigilat vestrum sine milite fatum.*

Ptolemæus illorum trans Alpes Senonum urbem principem *Αγνδι-  
κόν*, *Agedicum* nominat, Cæsar semper *Agendicum*, ut lib. VII in La-  
bieni expeditione ; idque in Senonibus censet lib. V extremo.  
*Legiones*, inquit, *IIII reliquas in Senonum finibus Agendici in hibernis  
collocavit.* Alii malunt *Agedincum* dicere, & in Antonini itinere a  
Carocotino Augustobonam, veteres libri, etiam Aldi, *Agedicum*,  
habent, ex quo *Agedincum*, Surita fecit. In Notitia Senonix siue  
Lugdunensis quartæ : *Metropolis ciuitas Senonum.* Per idem tem-  
pus gentis nomen etiam urbi concessum. Ammianus lib. XV cap.  
XXVII *Lugdunensem primam* (tum duæ solum erant) *Lugdunus ornat,  
& Cabillones, & Senones, & Bituriga.* Omnia enim hæc urbium  
nomina. Et Eutropius lib. X cap. VII *Magentius vim vite sua apud  
Lugdunum attulit : frater quoque eius Senonis.* de qua voce aliquan-  
do dubitauimus : sed bene se habet. Sicut enim dicimus Santoni  
& Santones, Turoni & Turones ; ita quoque *Senoni & Senones*,  
a qua altera forma sextus casus, quo opus est in pluralibus urbium,  
*Senonis* factus, id est in vrbe Senonum. Hodie contractius *Sens* ap-  
pellatur, vrbs non ignobilis, adposita flumini Icaunæ, nunc Yonne,  
quod aliquot millibus infra eam urbem flumini Sequanæ miscetur.

Erant & alia oppida ditionis Senonum : *Vellaunodunum*, de  
quo Cæsar lib. VII cap. XI & sequentibus. *Altero*, inquit, *die,  
quum ad oppidum Senonum Vellaunodunum venisset, oppugnare instituit.*  
Multorum iudicio est Chasteau Landon, in occasum a Senonibus  
reductum : & *Melodunum* restituendum Cæsari lib. VII cap. LVIII  
& LX, quod multi nuper abstulerant, *Metiosedum*, quasi idem esset,  
substituentes. Id enim & scripti & olim impressi codices Cæsaris  
cum metaphrasta conseruant. Situm ipse dicto lib. VII cap. LVIII  
describit in Labieni obsidione Parisiorum. *Silentio*, inquit, *e ca-  
stris IIII vigilia egressus, eodem quo venerat itinere* (*Agendico autem ve-  
nerat*) *Melodunum peruenit. Id est oppidum Senonum in insula Sequana*



*passum, ut paullo ante Luteciam diximus. Decem leucis abest auro-*  
*so flumine, a Lutecia. Cuius quamvis nemo veterum, præter Cæ-*  
*sarem, quod mireris, mentionem fecit; non obscure tamen no-*  
*men antiquum, sed constrictius, servatur in Melun, quod eodem si-*  
*tum loco est, quem supra Cæsar designauerat. Etiam Autisiodorum,*  
*ut vulgo dicitur, etiam Altrifiodorum; sed utroque rectius Autefio-*  
*dorum, ut in Antonini itinere a Mediolano per Alpes in Galliam;*  
*& in Tabula Theodosiana est; hoc, inquam, Autisiodorum etiam*  
*in Senonum oppidis fuisse videtur, quamvis alii Aeduis attribuant:*  
*nescimus autem quam antiquum sit, quia priores iis, quos diximus,*  
*non habemus qui memorauerint: Ammianus autem Marcellinus*  
*eiusdem ferme ætatis, qui lib. XVI cap. II de Iuliano Cæsare dixit,*  
*percurso eodem itinere, Autisiodorum peruenit; & Antonini Autefodo-*  
*rum, idem est oppidum Henrico Valesio, quia quæ itinerario con-*  
*iunguntur Sidolaucum & Aballo, ipse quoque ex Regio & Colber-*  
*tino codicibus Ammiano suo restituit. Abest ab Augustoduno*  
*M. P. LXXXIII, ab Tricassibus LI, quæ distantia in oppidum Au-*  
*xerre, ut nunc vocatur, incidit, Icaunæ flumini adpositum.*

Senonibus ab ortu proximi erant Tricasses Plinii, Τρικασσι  
 Ptolemæi, inter Sequanam ferme Matronamque positi. Scribuntur  
 etiam *Trecafes*; item *Tricafes*, & *Trecafes*, nec non *Tricassini*. Am-  
 mianus iam dicto lib. XVI cap. II *Cæsar, percurso eodem itinere, Au-*  
*toisiodorum peruenit. ubi breui, sicut solebat, otio cum milite recreatus,*  
*ad Tricassinos tendebat. - - - Proinde certiore iam spe ad resisten-*  
*dum ingruentibus confirmatus, per multa discrimina venerat Tricassas*  
*adeo imperatus, & reliqua, quæ post paullo recensebimus. Vetus*  
*inscriptio apud Gruterum pag. 371 num. 8*

AETE. MEMORIAE. AVRELI  
 DEMETRI ADIVTORI  
 PROCC. CIVITATIS SENONVM  
 TRICASSINORVM MELDO  
 RVM. PARISIORVM. ET. CI  
 VITATIS AEDVORVM.

Ex quibus vna videmus, ratione procurationis Senonum & Aeduo-  
 rum ciuitates fuisse præcipuas & singulares: Tricassinorum, Mel-  
 dorum, Parisiorum aliquando cum Senonibus coniunctas. Sed  
 hæc ἐν παρόδῳ. Tricassium urbem Ptolemæus vocat Ἀυγασίμανα,  
 Augu-

*Augustomanam*, quæ eadem est *Augustobona* Antonini siue Aethici, itinere a Carocotino portu Augustobonam. Vtriusque enim vocabuli idem sensus, idem om̃en est, quia quod Varro prodit lib. v de Latina Lingua cap. II *Bonam antiqui dicebant Mamam*. Notitiæ Galliarum in Senonia est *Civitas Tricassium*, quæ deinde gentis nomen, vt solemne erat, accepit. Sidonius Apollinaris lib. VI epist. IV de Prudente quodam: *hoc viro nomen, quem nunc Tricassibus depere fama divulgat*. Auctor Itinerarii dicto itinere a Mediolano per Alpes, *Tricases* scripsit, & hoc ordine posuit:

<i>Autefiodorum</i>	—	—
<i>Eburobricam</i>	M.	P. XVIII
<i>Tricases</i>	M.	P. XXXIII
<i>Artiacam</i>	M.	P. XVIII
<i>Durocatelaunos</i>	M.	P. XXXIII
<i>Durocortorum</i>	M.	P. XXVII

Ammianus alia forma *Tricassas* dixit lib. XVI cap. III. *Per multa, inquit, discrimina venerat adeo insperatus, vt eo portas pane pulsante, diffusa multitudinis barbara metu aditus urbis non sine anxia panderetur ambage*. Posteriores, truncata voce, *Treca* vel *Treci* dixerunt; ex eoque tandem, vt nunc est nomen, *Troyes* ortum. Iam enim ex Itinerario clarum fuit, hanc ipsam esse, quam veteres primum Augustomanam siue Augustobonam dixerant: deinde *Tricasses*, *Tricases*, & civitatem *Tricassium*.

Supra Senones in austrum vergunt *Mandubii*, ex altera parte finitimi Aeduorum, a Cæsare atque Strabone memorati, quorum munitissimum oppidum *Alesia* fuit, quod Cæsar expugnauit & forsitan etiam deleuit. De gente & oppido sic scripsit lib. VII Belli Gall. cap. LXVIII *Vercingetorix protinus Alesiam, quod est oppidum Mandubiorum, iter facere cepit. - - - Cæsar altero die ad Alesiam castra fecit. Prospecto urbis situ adhortatus ad laborem milites, Alesiam circumvallare instituit. Ipsum erat oppidum in colle summo, admodum edito loco, vt, nisi obsidione, expugnari non posse videretur. cuius collis radices duo duabus ex partibus flumina subleuabant*. Strabo lib. IV pag. 132 tradit eadem, Gallos contra Cæsarem pugnassee περί Αλεσίαν, πόλιν Μανδυβίων, ἔθνος ὁμόρου τοῖς Αἰδύων, καὶ ταύτην ἐφ' ὑψηλῇ λόφῳ κειμένην; περιεχομένην δ' ὄρεσιν καὶ ποταμοῖς ὄρειν, circa *Alesiam oppidum Mandubiorum, gentis finitima Aruernis* (Aeduis mauult Va-

lesius) *quod in excelsis colle situm, montibus & duobus fluminibus cingitur.* Ardua & operosa eius obsidio, si qua fuit alia. Velleius Paterculus de Cæsare lib. II cap. XLVII *Circa Alesiam tanta res gesta, quantas audere vix hominis, perficere, pane nullius, nisi DEi fuerit.* Tantæ quoque antiquitatis fuit Alesia, ut ab Hercule, quum in Hispaniam iret aduersus Geryonem, crederetur condita, quod Diodorus Siculus refert lib. V cap. XXIV. Florus dicit lib. III cap. X Cæsarem *flammis adæquasse*, sed ipse Cæsar silet de euerfione, nec alius quisquam historicorum de illa memoriæ prodidit. Scribunt veteres *Alesia* per S, simplicem sibilum, Cæsar videlicet, Diodorus Siculus, & Strabo, ac Velleius, etiam Liuius Epit. CVIII ed. Gronouii (nam Vinetus & Gruterus *Alexia*) Dio Cassius, Polyænus, & Orosius; non *Alexia*, ut Metaphrastes Cæsaris & Florus, quamuis etiam hic vetustis editionibus, ut Io. Petiti Pariensis est, *Alesiam* præ se ferat. Possit aliquid inscriptio in Delphinatus triuii columna proflans, apud Reinesium Class. II num. XV adferre, si certior illa & diligentius sit descripta, aut magno iudicio viri Th. Reinesii interpretatio satis tuta, cuius versus vltimus est

C. M. NOBILISSIMVS SALEX. M. P. M.

Putat enim vir summus, Alexiam notari, prioris vocis littera extrema describentis oscitatione perperam repetita. Brietio & Marliano testibus nunc vicus est *Alise* in Burgundiæ Ducatu. Haud longe abest *Diuiio*, siue *Diuionum*, nunc Dijon: olim castrum, ab Aureliano imperatore, ut fama est, vel conditum, vel emunitum ac ornatum, quod, quia Lingonicæ diœcesi Aimoinus lib. II cap. XXIV subiecit, cum Lingonibus in Belgica prouincia considerabimus.

His subiungit Ortelius alique, aut Aeduis coniungunt *Vadicassios* Ptolemæi: *Vadicassès* Plinii, de quibus, quid dicam, vix habeo. Philippus Brietius pag. 355 dicit partem Aeduorum fuisse, ipsisque attribuit Nouiodunum Aeduorum, seu Niuernium, nunc Neuers. Sed vnde firmari possint, quæ dixit, ne verbum quidem profert. Frobenius, & alii inde ab Hermolao editore, in Plinio legunt coniunctos, diuerfos tamen populos, *Viducassès*, *Vadicassès* cap. XVIII lib. IV; sed posteriores ex MSS Harduinus nominat *Bodiocassès*, sedem eorum non designat. Ptolemæus *Vadicassios* suos post Meldos ponit πρὸς τῇ Βελγικῇ, *ad Belgicam*, ut ita Matronam accoluisse oporteat. Sed nemo ibi Viducassès vidit, nemo  
ibi

ibi eorum oppidum *Næomagus* siue *Noniomagus*, quod Ptolemæus dat, cognouit.

Clariores sunt certioresque *Aedui* siue *Hedui*, populus antiquo fœdere Romanis coniunctissimus, cuius vbique multa & frequens occurrit mentio. Plinius scribit *Hedui*, Strabo & Plutarchus *Ἠδυοί*, semel Strabo *Ἀιδυοί* pag. 129 Casaub. edit. atque sic etiam in Aldina : Ptolemæus & Dio Cassius *Ἀιδυοί*, & sic etiam Cæsar ac Mela *Aedui*, quæ vtrique genuinæ & antiqua scriptura est, antiquis monumentis comprobata. Cuius generis modo lapidem in *Tricassinis* produximus; addimus nunc alium ab Reinesio descriptum *Class.* 1 num. 146

TI. CL. PROFESSVS NIGER OMNIBVS

HONORIBVS APVD AEDVOS ET

LINGONAS FVNCTVS.

Situm gentis ita Strabo designauit: Μεταξὺ τῆ Δελφίας καὶ τῆ Ἀργεῶς οἰκᾷ τὸ τῶν Ἠδυῶν ἔθνος, *Inter Dubim & Ararim amnes habitant Aedui*: fœdus Romanum memorat Plutarchus in Cæsare pag. 120, & vbi eos rebellantibus Gallis sociatos dixerat, addit δι τὸν ἄλλον χρόνον ἀδελφοὺς ἀναγορεύσαντες αὐτοὺς Ῥωμαίων, *qui alio tempore se fratres Romanorum appellauerant.* Et Tacitus lib. XI cap. XXV *Primi Aedui senatorum in vrbe ius adepti sunt. Datum id fœderi antiquo, & qui soli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano usurpant.* Potentiam Aeduorum Cæsar lib. VI cap. XII notauit. *Summa*, inquit, *auctoritas antiquitus erat in Aeduis, magnæque eorum erant clientela.* Vrbes Ptolemæus illis attribuit *Augustodunum, Caballinum & Lugdunum*, sed postremam cum Strabone & Plinio in Segusianis scribemus. Addi vero Aeduis debent *Bibraëte, Nouiodunum & Matisco.* Præcipua autem gentis *Augustodunum* fuit. Tacitus lib. III annal. cap. XLIII de Aeduis: *Augustodunum caput gentis.* Primus eorum, qui supersunt, eo nomine Pomponius Mela vsus est lib. III cap. II vna vrbis & gentis dignitatem ita collaudans, vt cum nobilissimis ea conferatur. *Aquitanorum*, inquit, *clarissimi sunt Ausci: Celtarum Aedui: Belgarum Treuiri: vrbesque opulentissimæ in Treuiris Augusta; in Aeduis Augustodunum; in Auscis Climberrum.* Tacitus dicto loco addit, quod in præcipuis ornamentis numeramus, *mobilissimam Galliarum sobolem liberalibus studiis ibi operantem.* Id quod sub sequentis aui principibus non mutatum, sed auctum adeo mirifice fuit, vt Mœ-

niana ædificia in ipso ore ciuitatis ac transitu aduenientium inter augustissima deorum templa sacrae Musæ possiderent. Quod Constantius Cæsar, Constantini pater, epistola ad Eumenium, rhetoricæ ibidem professorem, liberaliter confirmauit. *Merentur*, inquit, *Galli nostri, ut eorum liberis, quorum vita in Augustodunensium oppido ingenuis artibus eruditur, & ipsi adolescentes, quibilibet consensu meum susceperit comitatum, ut eorum indoli consulere cupiamus.* Plura in hanc rem in Eumenii oratione pro restaurandis scholis: & in eiusdem gratiarum actione Constantinum augustum. Ab utroque principe, qui ex Flauia gente suum genus deducebant, ornamentis nouis post Bagaudicam calamitatem aucta Augustunensis vrbs *Flauia* nomen, & ciues *Flauienſium* acceperunt, quod ex eisdem Eumenii orationibus manifestum est. Nunc contracte *Auſtun* vel *Autun* appellatur.

Vetus vrbs nomen, antequam Augustus suum dedit, ignoratur: Sunt quidem clarissimi viri, in quibus & Lucam Holſtenium numeramus, in Ortelium obseruationibus, & quem is sequitur, Thomam Augustodunensem, qui eandem urbem Bibracte & Augustunum putant, quasi illud vetus nomen sit apud Cæsarem; hoc nouum ab Augusto amplificatore inditum, quod inde videtur probari posse, quia vtraque in Aeduis posita, & post Augustum nemo geographorum Bibracte memorauit, vltimusque Strabo eius mentionem fecit, qui vero Augustoduni nomen nouum prætermisit. Digna verba eius lib. IV pag. 133, quæ memoriæ subiiciamus. *Μεταξὺ, inquit, τῆ Δύβου καὶ τῆ Ἀρεγὸς ὁμᾶ τὸ τῶν Εἰδῶν ἴδιος, πάλιν ἔχον Καβυλλῖνον ἐπὶ τῶ Ἀρεγῇ, καὶ Φρύγιον Βίβρακτα, Inter Dubim & Ararim colit gens Aeduorum, urbem habens Cabillonum & munimentum Bibracta.* Nec castellum hoc *Φρύγιον* notatur, sed oppidum bene munitum, quippe Bibracte oppidum Aeduorum longe maximum & copiosissimum fuit, auctore Cæsare lib. I de B. Gall. cap. XXIII: & maxima apud eos auctoritatis lib. VII cap. LV, vbi in Vercingetorigis tumultu totius Gallia conciliata indicitur, ibidem cap. LXIII, & ipse Cæsar Bibracte biennare constituit.

Quamuis autem nihil sit, quod de dignitate vrbs Bibracte, aut de amplitudine dubitemus; eo tamen nondum adprobatum est, primariam gentis urbem, & eandem, quæ Augustodunum postea dicta est, fuisse. Eumenius enim rhetor non obscure eas extrema

tremâ gratiarum actione ad Constantinum distinxit. *Omnium*, inquit Flauientium nomine, *sis licet dominus vobis, omnium nationum: nos tamen etiam nomen accepimus tuum iam, non antiquum. Bibracte quidem hucusque dicta est Iulia; Pola, Florentia; sed Flavia est ciuitas Aeduorum.* Hoc est: Bibracte quidem in Aeduis, & Pola Istriæ, & Florentia Tuscorum ab Iulio Cæsare cognomen accepere, & *Iulia* sunt cognominata: At ciuitas Aeduorum primaria, Augustodunum, a Flauio Constantio & Flauio Constantino Maximo augustis, restitutoribus suis, *Flauia*, nunc non minus illustri nomine appellatur, & eius incolæ *Flauientes*. Nobiscum sentiunt & diuersa oppida statuunt Bibracte & Augustodunum, doctissimi viri Raimundus Marlianus & Hadrianus Valesius: & nomen corruptum *Beurect*, quatuor M. P. in septemtrionem ab Augustoduno, in loco iam desolato conseruari, Ortelius ab Ioanne Macario accepit.

Cetera oppida Aeduorum sunt Nouiodunum, Cabilonum, Matisco. *Nouiodunum* iis clare attribuit Cæsar, simul situ eius adnotato, lib. VII cap. LV *Nouiodunum*, inquit, *erat oppidum Aeduorum, ad ripas Ligeris opportuno loco positum.* Plura ibidem, quæ ad laudem oppidi pertinent. Non dubitatur *Niuernum* vel *Neuirnum* Antonini esse, itinere ab Augustoduno Luteciam: & quod truncatum in Peutingeriana est Tabula, *Ebirnum*, id est *Nebirnum*. Postiores enim idem confirmarunt. Hugo Floriacensis monachus lib. III Hist. Eccles. *Niuodunus, quæ & Niuernis*: & Robertus Autissiodorensis in Chronico: *Ciuitas Niuodunum quæ & Niuernis*. Vterque corrupte *Niuodunum*, *ibi Nouiodunum* dicendum erat: forsan ad flumen *Niueris* respiciente, quod ibi in Ligerim effluit, & quod huius temporis est, nomen *Nevers* ex sese progenitum. Quod dum ita censemus, non possumus, quin aliud *Nouiodunum*, in Biturigibus situm, & quia tam clarum non est, supra in loco suo prætermisimus, nunc apponamus. De eo Cæsar itidem lib. VII cap. XII *Vercingetorix obuiam Cæsari proficiscitur. Ille oppidum Biturigum, positum in via, Nouiodunum oppugnare instituerat.* IN VIA, quæ Genabo Carnutum siue Aurelianis Auaricum Biturigum ferebat. eo enim tendebat Cæsar. Qui periti locorum sunt, aiunt *Neuræ sur Baranion* nunc dici. Baranio autem amnis in Auaram (*Enre*) influit: Auara in Carim siue *Carum*; hic in Ligerim. Et hæc de

utroque *Novioduno* Cæsaris, altero nobiliore Aeduorum: altero minus nobili Biturigum.

Superfunt ad Ararim sita oppida Aeduorum *Cabilonum* & *Matifco*. Cæsar de selib. VII extremo: *Q. Tullium Ciceronem, & P. Sulpicium Cabiloni & Matifcone in Aeduis ad Ararim rei frumentaria causa collocat*. Non aliud nomen urbis, quam huius, quod etiam Valesius conqueritur, peius fuit acceptum. Strabonis est *Καβυλλίων*, *Cabyllinum*: Ptolemæi *Καβαλλίνων*, *Caballinum*; Tabulæ Theodosianæ, quam sæpe ab editore Peutingerianam cum vulgo diximus, *Cabillio*: in Itinerario Aethici, vulgo Antonini, itinere a Mediolano per Alpes *Cabellio*, praue, quia hoc oppidi in provincia nomen est, nec vero illud ibidem accipiendum, quia in Lugdunensi versatur auctor, inter Matifconem & Augustodunum: in Notitia Imperii pag. 147 *Caballodunum*. Ibi enim memoratur *Prefectus classis Ararica Caballoduno*: apud Ammiasum lib. XIV cap. XX XI *Cabillo*: & lib. XV cap. XX VI *Cabillanes* numero pluratiuo. Sed verum nomen est, quod ex Cæsaris commentariis habemus, idque comprobatur nummis veterum Francorum regum, qui a Meroveo genus duxerunt, quibus *Cabillonnum*, Valefio teste expressum est. Hodie, quod nemo dubitat, *Challon* appellatur.

*Matifconem* supra in Cæsaris verbis cognouimus. Post Cæsarem longo tempore neminem illius oppidi meminisse, utique, quod miremur, est. Proximi enim sunt auctores Itinerarii, dicto itinere per Alpes a Mediolano: & modo laudatæ Tabulæ Theodosianæ. Notitia Imperii, sub dispositione Magistri officiorum, habet in Galliarum fabricis *Matifconensem Sagittariam*. Hodie *Mascon* vocatur.

*Boii* ab occasu habitabant, populus vnde Boii Galliarum Cisalpinæ siue Italicæ originem habuerunt, de quorum migratione Livium videas lib. V cap. XXX V. In limite fuerunt Aquitaniarum circa Elaveris &que & Ligeris ripas: Plinius tamen in Lugdunensi inter Carnutos & Senones numerat. Multa illorum mentio apud Cæsarem, qui *Gergoniam* siue *Gergobiam* oppidum illis tribuit lib. VII cap. IX. *Vercingetorix*, inquit, *rursus Bituriges exercitum reducit, atque inde profectus Gergobiam, Boiorum oppidum, quos ibi Heluetico prælio victos Cæsar collocaverat, Aeduique attribuerat*. Quod ut obfidione liberaret, Cæsar ex Senonibus in Carnutes profectus,

Genabi

Genabi exercitum Ligerim transduxit, ut per Biturigas in Boios deveniret. Vide cap. XI. Quæ narratio habitationem gentis non obscure ostendit, Burbonensem scilicet regionem esse, qui olim ager Boiorum, Aeduis attributus, fuerat. Esse Boiorum *Gergoviam*, a *Gergovis* Aruernorum diuersam, facile est, Cæsare auctore, adprobare. Aruerna enim vrbs in monte sita hostilis fuit erga Romanos. Boia autem amica, quia Boios, post Heluetium prælium in fidem receptos, ipse Cæsar ibi collocauerat, ut attributi Aeduis, fœderatis Romanorum, essent. Ex quibus intelligitur, ut diuersæ gentes Boii & Aruerni erant, sic etiam oppida illorum atque horum duas distinctas *Gergovias* fuisse, nihil commune habentes præter nomen.

Tandem ad *Segusianum* venimus, populum, in quo caput provinciae *Lugdunum* fuit. Plinius lib. IV cap. XVIII extremo: *Segusiani* (sic scribit) *liberi, in quorum agro colonia Lugdunum*. Et Strabo pag. 129 de Rhodano: *συμβαλλει τῷ Ἀργεῖ κατὰ Λούδυνον πόλιν τῶν Σεγυσσιάνων, cum Arari concurrat apud Lugdunum, urbem Segusianorum*. Cæsar lib. I B. Gall. cap. X ab *Allobrogibus in Segusianos exercitum ducit*. Et lib. VII cap. LXIV *His constitutis rebus, Aedui Segusianisque, qui sunt finitimi provincia, X milia peditum imperat*. Situm vrbis iam ostendit Strabo dicto loco, & pag. 132 ac sequenti repetit, adiectis laudibus vrbis illius præstantissimæ. Ait *ἐπὶ τῇ συμβολῇ τῶν ποταμῶν ad confluentes fluuiorum, Rhodani & Araris, ἐπὶ λόφῳ in colle*, quod & Celtica vox *dunum* significat, conditam esse, post Narbonem omnium Gallicarum vrbium *ἐνανδρῇ μάλιστα, frequentissimam*, qua præsidēs Romani vrantur, ibique monetam habeant, qua aurei argenteique nummi percutiuntur: præterea admirandum templum extra portam ad confluentes habere, ab omnibus Gallis communi sententia Augusto Cæsari dedicatum, cum ara LX gentium nominibus inscripta. Aræ huius plures meminere, Suetonius Claud. cap. II, Dio Cassius lib. LII sub finem, & Iuuenalis Satyr. I vers. 44.

*Aut Lugdunensem rhetor dicturus ad aram;*

& vetus inscriptio apud Gruterum pag. 13 num. 15



SACERDOS ROMAE ET AVG

AD ARAM AD CONFLVENTES

ARARIS ET RHODANI

FLAMEN

Originem Lugdunensis vrbs & coloniz habemus ex ciuili bello, tempore inter Cæsaris necem & Octauiani triumviratum medio, quum L. Munatius Plancus illi parti Galliz præfset, quem, veritus senatus, ne cum Antonio se coniungeret, apud Dionem lib. XLVI pag. 323 iussit Viennenses, ab Allobrogibus expulsos, qui ad confluentes Rhodani & Araris confederant, *συνοικισαν*, hoc est in coloniz formam ordinare, quod ille etiam fecit, & coloniam eo deduxit. Inscriptio enim in Gruterianis pag. 439 num. 8 prostat

L. MVNATIVS L. F. L. N. L. PRON

PLANCVS COS. IMP. ITER.

IN GALLIA COLONIAS DEDVXIT

LVGDVNVM ET RAVRICAM.

Miraris autem Ausonium inter claras Galliz vrbes Lugduni rationem non habuisse? quod ibi Gratianus imperator, discipulus eius, interfectus fuerat, silentio vt infaustum locum inuolutum voluit: Aquileiam contra laudauit, ad quam Maximus Gratiani interfectus perierat, quam ita ultione reffectus adloquitur:

*Felix qua tanti spectatrix lata triumphi**Punisti Ausonio Rutupinum Marte latronem.*

Rutupinum latronem, Magnum Maximum, Britanniz, vbi Rutupiz sunt, tyrannum. Recens colonia adeo celeriter creuit, vt etiam Augusti ætate amplissima esset, & metropolis fieret, ac sedes præfectorum. Claudius Cæsar ibi natus est Suetonio teste, a quo alumno plura ornamenta accepit, & propter illa nouum nomen *Colonia Claudia Copia Augusta*. Id quod lapidis fragmentum, in Rhodani ripa repertum, probat apud Gruterum pag. 30

- - - - - DOMVSQ. DIVI

COLON. COPIAE CLAVD. AVG. LVGD

TAVROBOLIVM. FECIT Q. AQVIVS

ANTONIANVS PONTIF. PERPETVVS

Ex quo eruditi viri etiam alios lapides, compendio scripturæ incisos, interpretantur, cuius generis sunt, quem Sponius exhibet *Miscell. crud. Antiq.* pag. 170

D. M. MEMORIAE AETERNAE  
 C. VLATTI MELBAGRI IIIII VIR AVG  
 C. C. C. AVG. LVG. PATRONO EIVSDEM  
 CORPORIS ITEM PATRONO OMNIUM  
 CORPOR. LVG. LICITE CONVENTIVM

est, *Sextum* colonia *Claudia Copia Augusta Lugduni*, sive *Lugduni*: ubi *Claudia* nomen beneficiorum auctorem; *Copia* abundantiam omnium rerum, & frugum maxime, significat. Sunt id generis exempla plura apud Gruterum ut pag. 388 num. 6 C. C. C. LVGVD. & pag. 488 num. 8 IIIII VIRI AVG. C. C. C. AVG. LVGVDVNI. Ammiano non *Lugdunum*, sed *Lugdunus* dicitur lib. xv cap. xxvii. *Lugdunensem*, inquit, *primam Lugdunus ornat, & Cabillonens, & Senones*. Veteres etiam *Lugdunum* quatuor syllabis dixerunt. Dio Cassius lib. XLVI pag. 322 τὸ Λυγούδωνον μὲν ὀνομαζέον, νῦν δὲ Λύγδα οἱ καλέμενον, quod olim *Lugdunum* vocatum fuit, nunc autem *Lugdunum*. Soluturenensis lapis apud Sponsum pag. 171

MERCVR. AVG. VALER. HISP  
 NVS IIIII VIR AVG. LVGVD.  
 EX S. VOTO

plura apud Gruterum sunt, ut pag. 390 IIIII VIRI AVG. LVGVD. & pag. 388, quae verba paullo ante, quum de notis C. C. C. ageremus, produximus.

Segusianis Ptolemæus duo oppida extra Lugdunum metropolim, quam in Aeduis scripserat, attribuit, *Rodumnam* & *Forum Segusianorum*, vtrumque Ligeri adpositum, quae etiam in Theodosiana Tabula inveniuntur, sed corrupte scripta, *Roidonna* & *Furosegustanarum*, quae vero facile, Ptolemæo doctore, emendari possunt. Adhuc seruantur nomina, sed magis prauata. Illa enim *Roane* siue *Robane*; hoc *Feurs*, abiecta altera voce præter primam litteram, appellatur. Et tantum de Lugdunensi Gallia, eiusque populis nobilioribus. Ignobiles & ignotos, quibus sedem certam assignare non possumus, valere iubemus, in quibus sunt *Amibari*, *Atefui*, *Bodiocasses*, & alii eiusdem ordinis ac notionis.

## GALLIA NARBONENSIS

SIVE

## PROVINCIA ROMANA.

Narbonensis Galliae prouincia a Pyrenæo, Hispaniae termino, ad Alpes & Italiam, inter mare mediterraneum, Cebennas montes & Rhodanum Arari nondum permixtum, ac lacum Lemanium extensa fuit. Dicta ante Augusti tempora *Prouincia Romana* & a Cæsare saepe *prouincia*, item *prouincia nostra*, quia ad id temporis illa prima & sola Romanorum trans Alpes in Gallia fuerat prouincia. Cæsar lib. I cap. I *Belga a cultu atque humanitate prouincia longissime absunt*. Et cap. VII, *quum nuntiatum esset Helucios per prouinciam nostram iter facere conari*. Et cap. X *Tolosatum ciuitas est in prouincia*. Plinius lib. III cap. IV sic terminos prouinciæ constituit: *Narbonensis prouincia pars Galliarum, qua interno mari adluitur. Braccata antea dicta, amne Varo ab Italia discreta, Alpiumque vel saluberrimis Romano imperio iugis: a reliqua vero Gallia latere septentrionali montibus Gebenna & Iura*. Tam culta coloniis Romanis & oppidis Latini iuris fuit, ut idem Plinius dicto loco censeat, Italiam verius quam prouinciam esse, ideoque nulli prouinciarum postferendam. Tacitus oratione Claudii lib. XI cap. XXIV *Num pœnitet Balbos ex Hispania, nec minus insignes viros e Gallia Narbonensi transnisse?* nam Plinius etiam dicto loco ait, *virorum morumque dignatione & amplitudine opum* illam prouinciam abundasse.

Varias gentes continebat Bebryces, Volcas Tectosages, Tolosates, Volcas Arecomicos, Heluios, Salyes, Cauares, Deciates, Tricastinos, Vocontios, Tricorios, Centrones, Veragros, Sedunos, Segalaunos siue Segouellaunos, Allobroges, & plures alios incerti situs ac obscuriores, quorum nomina Plinius lib. III cap. IV notauit. Initium ducimus a fabula *Bebrycia aula & Bebrycum* populi, quia Pyrenæo monti ab regis filia Pyrene, quam ab Hercule vitiatam feræ in illo saltu dilacerassent, nomen hæsisse fingitur. Silius Italicus lib. III vers. 420

*Nomen Bebrycia duxere a virgine colles*

*Hospitis Alcide crimen,*

*Patrem enim suum hominem, partum enixa fugiens*

*plange-*

*plangebat in antris  
Et promissa viri silvis narrabat opacis  
Donec marentem ingratos raptoris amores  
Tendentemque manus atque hospitis arma vocantem  
Diripere fera.*

Reuerfus ex Hispania Hercules, membris Pyrenæ inuentis, magno clamore & cum lacrymis Pyrenen vocauit,

*Defectum quæ tenent montes per sæcula nomen.*

Quæris forsamquæ in parte montium illa *saua Bebrycis aula* fuerit? Non certe in Hispaniæ ora, sed vltra illius limitem, in finibus Volcarum, Gallicani populi. Idem Silius dicto libro vers. 442

*Bebrycia Pænus fines transcenderat aula  
Inde ferox quasitum armis per inospita rura  
Volcatum populatur iser.*

Stephano quidem vrbium & populorum scriptori *Bebryces* sunt populus *παρὰ τοῖς Ἰβηροῖν ἐν τῇ Εὐρώπῃ*, iuxta *Iberos Europæos*, id est Hispanos. Sed *παρὰ* si *prope*, iuxta & vicinitatem sonat, dixit chorographus quod verum est: sin *Bebryces* Hispaniæ includit, alios, itidem Græcos auctores, quam Byzantium illum, est titius sequi. Tzetzes Lycophronis Scholiastes ad vers. 1305 *ἑτεροὶ Βέβρυκες ἔθνος Γαλατῶν, οἱ καλεῖνται Ναρβωνήσιοι*, *Alii Bebryces* [diuersi ab Asiaticis in Mysia] *populus Gallorum sunt, qui Narbonenses vocantur.* Et Zonaras Tom. 11 de initio Belli Hannibalici pag. 70 *ἡ θάλασσα, ἡ πάλη μὲν Βεβρύκων, ὕστερον δὲ Ναρβωνησίων*, *mare quod olim Bebrycium, post Narbonense dictum fuit.* Et Festus Auienus in Ora Maritima

*Gensque Bebrycum prius  
Loca hac tenebat: atque Narbo ciuitas  
Erat ferocis maximum regni caput.*

Ex quibus clarum est Bebryciam regionem a Gallico latere Pyrenæorum Narbonem versus, vbi *Sardones* in ora locauit Plinius, aut paullo vltra fuisse, qui tractus postea Volcis *Tectosagibus*, finitimis illorum, attributus fuit. Intus Plinius ponit *Consuaranos*, qui vt nomen etiam ostendit, nunc habitant *les pays de Foix & de Conserans*. Ceteri omnem illum tractum adsignant Volcis, qui discriminis causa *Tectosages* appellantur, atque ita Strabo & Ptolemæus. Ille lib. 14 pag. 129 *Οὐλλῶν οἱ Τεκτοσάγες καλεῖσθαι τῇ Πυρρήνῃ πλησιάζουσιν?*

ζῶσι, *Volce, qui Tectosages vocantur, proximi sunt Pyrenae*: hic lib. II cap. v ab *Iliberi & Ruscinone* incipit eosdem Tectosages Volcas enumerare. Ergo ad ipsum Hispaniae terminum in ora maris Narbonensis pertinuerunt, & Tectosagarum primus ab Hispania locus *Ceruaria* Pomponii Melae fuit, quod promontorium tum sine oppido videtur fuisse: idēoque locus tantummodo vocatur. Ait enim Mela lib. II cap. v extremo: *Tum inter Pyrenaei promontoria Portus Veneris insignis fano, & Ceruaria locus, finis Galliae*. Hodie *Ceruera*, prisco nomine leuiter mutato, appellatur. Propinquius in septemtrionem est *Portus Veneris*, iam a Mela cum fano laudatus, duobus paruis promontoriis inclusus, diuersis a promontorio Veneris, seu fano eiusdem in Hispania. Nunc Porto Vendres. Hunc emēsis locum occurrit, qui *Caucoliberum* medio aeo, nunc Colibre siue Colliovre vocatur, quem perperam multa, etiam Hadr. Valesius, cum Illiberi, siue Eliberri confundunt, quae reductior a mari: illud vero in extrema eius ora est, nec idoneum castris Hannibalis, vt campus iuxta Tecum & Elnam: etiam dubiae antiquitatis, quia in monumentis, quibus vtimur, nulla eiusdem prostat mentio: Martyrologium Romanum XIII kalend. Maii, *Caucoliberi in Hispania Tarraconensi passio sancti Vincentii martyris*. Vide Petrum de Marca, virum accuratissimum in Marca Hisp. pag. 23. 24. Post illud deinde *Eliberri* Melae, *Illiberi* Liuii neutro genere: *Illiberis* Plinii: Ἰλυβερῶν Illiberis Ptolemæi: Strabonis *Ihybis* (Ἰλυβίβης) olim insignis vrbs, etiam Hannibalis tempore, qui ibi castra habuit. Liuius lib. XXI cap. XXIV *Cum reliquis copiis Pyrenaeum transgreditur, & ad oppidum Illiberi castra locat*. Postea temporis iniuria imminutum. Plinius dicto cap. IV *Illiberis magna quondam vrbs tenuē vestigium*. Hausit ex Mela, qui dicto loco: *Vicus Eliberri, magna quondam vrbs & magnarum opum tenuē vestigium*. Non memoratur ante restitutum oppidum, quam Constantinus Magnus cum oppido etiam castrum in illo loco posuit, & vtrique *Helena*, matris nomen indidit, cuius multa mentio apud historicos est, qui Constantis augusti, a Magnentio oppressi, necem describunt. Eutropius lib. X cap. v de Constante: *factione Magnentii occisus est. Obiit baud longe ab Hispaniis in castro, cui Helena nomen est*. Huius verba Hieronymus in Chronico, vt solet, repetiit. Zosimus lib. II cap. XLII περὶ τινὰ πολίχνην ὠρμήθη τῇ Πυρηναίᾳ πλησίον ἀμισμῶν, ἑλένη δὲ τῆς

δι τὸν τοῦ πολέμου, fugis [Constans] ad oppidum, cui Helona nomen est. Orosius quoque & Epitoma Victoris oppidum vocant, cui haud dubie castrum munitius adpositum fugit, in quod Constans, percussorem fugiens, se recepit. Tabula tamen Theodosiana, ut saepe solet, etiam hoc loco antiquum nomen praefert, cuius hic ordo est: In summo Pyrenaeo V. Ad Centenarium XII. Illiberre VII. Ruscinone VI. Concordant numeri cum Antonini Itinerario, in quo etiam sunt XXV M. P. inter Summum Pyrenaeum & Ruscinonem, incipere ab Arelate Tarraconem sic:

Combustam

Ruscinonem

Ad Centuriones

Summum Pyrenaeum

M. P. VI

M. P. XX

M. P. V

Ergo Ad Centuriones locus idem, quem Tabula dixit Ad Centenarium. Ex quibus situs Ruscinonis, veteris oppidi, apparet. Liuius lib. XXI cap. XXIV Galli quamquam Italiae bellum inferri audiebant; tamen Ruscinonem aliquot populi conveniunt. Et mox: capti donis cum bona pace exercitum per fines suos praeter Ruscinonem oppidum transmissurunt. Mela lib. II cap. V colonia Ruscino: vicus Eliberri. Plinius lib. III cap. IV, Ruscino, Latinorum. Ergo ius Latii postea consequuta est. Strabo etiam & Ptolemaeus meminere eius, qui id peculiare habent, quod huius & Illiberis cognomines tradunt amnes praeterfluentes, quos Latini singulos suis nominibus appellant. Strabo lib. IV pag. 126 ubi de Pyrenaei & Gebennae fluminibus agit: οὗ μὲν τῆς Πυρήνης, ὅτε διακίτων, καὶ ὁ Ἰλιβήρις, πάλιν ὅχων ὁμώνυμον ἐκείνους αὐτῶν, E Pyrenae flumens Ruscino & Illiberis, uterque urbem habens cognominem. Auienus in Orae Maritimae lib. I dixit alia terminatione Roschinum flumen cognomine oppidi,

Post Pyrenaeum iugum

Iacent arena litoris Cynetici,

Easque late sulcat amnis Roschinus.

Ex quo, quamvis prauato nomine, de accentu Ruscinonis iudicare proelucet. Nihil ex eo superest praeter turrim: cetera in ruinis iacent, dimidio leugae a Perpiniano, quod indidem refurrit. Ultra est Leucata litus, & fons Salsula. Pomponius Mela lib. II cap. V a Narbone progrediens & lacu Rubreso s. Rubro ad Leucata, litoris nomen, & Salsula fons, non dulcissimus, sed saluberrimus etiam quam

quam marina sint, aquis defluens. Itinere Antonini a Mediolano in Hispaniam:

Narbonem	— • —
Salsulas	M. P. XXX
Ad Stabulum	M. P. XLVIII
Ad Pyrenaeum	M. P. XVI

In eisdem Tectosagibus Volcis ad Araoem fluvium est *Carcaso* siue *Carcasum*, quod & *Carcaso*, & *Carcaffio* a posterioribus scribitur. Caesar lib. III Gall. cap. XX *viris fortibus Tolosa, Carcaso & Narbone* euocatis. Ptolemæus in Tectosagum mediterraneis *Καρκασσών, Carcaso*. Plinius lib. III cap. IV *Carcasum Volcarum Tectosagum*. Itinere Hierosolymitano sexto casu *Carcaffone*; & in Peutingeriana, *Carcaffone*. Hodie *Carcaffone*, nomine prisco retento. Inter *Carcaffonem* & *Narbonem* *Keda* fuere, quarum nihil reliquum est. Inde *Pagus Redensis*, & *Comitatus Redensis* nominantur. Theodulfus Parænesi ad Iudices vers. 141.

Inde reuidentes te *Carcaffona Redasque*

*Mænibus inferimus nos cito Narbo tuus.*

Vteriores in Aquitanico limite *Tolosates* sunt; pars Tectosagum Volcarum, quibus etiam *Tolosam* Ptolemæus adscripsit. Caesar lib. I B. Gall. cap. X *nuntiatur iter in Santonum fines facere, qui non longe a Tolosatium finibus absunt, quæ ciuitas est in provincia*. Et Plinius sub finem capituli dicti: *Tolosani Tectosagum, Aquitania contermini*. Eorum urbem Cæsar dicto loco nominauit, quum *Tolosa, Carcaffone & Narbone* viros fortes a P. Crasso, quem in Aquitanos miserat, euocatos scripsit. Ptolemæus, *Τολῶσα κολώνια, Tolosa colonia*. Sidonius lib. IV epist. XXI ineunte, *urbis Tolosatium*, sicut in Notitia Galliarum est *ciuitas Tolosatium*. Ampla & solida fuit, ideoque Ausonius epist. XXI v. vers. 83

*Quincuplicem socias tibi Martie Narbo Tolosam,*

id est, in quinque partes diuisam, quo modo vers. 81

*Vique duplex Arelas,*

propter nouam urbem in altera ripa adpositam. Proprium cognomen habet *Palladia*, nec vero certum satis, utrum a Palladis cultu, an a proventu oliuæ, quæ *Palladia arbor* apud Silium Italicum est lib. I vers. 238: an potius a studiis litterarum, quod pluribus interpretibus placet. Martialis lib. IX epigram. CI

Marcus

*Marcus Palladiam inficienda Tolosa*

*Gloria, quem genitus pacis alumna quies.*

De studiis litterariis agit, ut primus versus ostendit.

*Marcus amas nostras Antonius, Attice, iustus.*

Martialem posteriores imitati sunt. Ausonius Parental. carm. III

*Te sibi Palladia antetulit toga docta Tolosa:*

& in Professoribus idem carm. XVII

*Palladia primum toga te venerata Tolosa.*

Et Sidonius Apollinaris Panegyrico, quem Auito sacro dicit  
vers. 436

*Palladium implicitis manibus subiere Tolosam.*

Interpretantur Ioannes Sauaro ad hunc locum, & ad Martialem  
Vincentius Colesso de studiis litterarum, ibidem ad magnum pro-  
ventum exultis, in quo plurimi adquiescunt. Sed nec prima ra-  
tio de Palladis seu Mineræ in ea vrbe singulari cultu videtur con-  
temnenda. Ipse Sidonius Sapphico in vltima epistolarum de Sa-  
turnino martyre Tolosæ crudeliter necato:

*Quem negatorem Iouis ac Mineræ*

*Et crucis Christi bona consistentem*

*Vinxit ad tauri latus iniugati*

*plebs furibunda.*

Magnificam urbem fuisse ex eo liquet, quod Capitolium habuit.  
Idem cultus Mineræ argumentum, utpote socie Ioui Capitolino.  
Sidonius eodem carmine

*Equibus primum mibi psallat hymnus*

*Qui Tolosatam tenuit cathedram,*

*De gradu summo Capitoliorum*

*Præcipitatum.*

Templum ibi antiquum fuit summæ religionis, de quo Strabo lib.  
IV pag. 130 *Εν τῇ Τολώσῃ τὸ πρὸς ἡν ἁγίαν τιμωμένον σφῶδες ὑπὸ τῶν  
πρεσβυτέρων, καὶ τὰ χρήματα ἐπλεονάσει διὰ τὸτο, πολλὰν ἀνατιθέμε-  
ται, καὶ μηδενὸς προσέλατται διαφύλλοντος, Tolosa templum fuit sacro-  
sanctum, quod valde venerabantur vicini, ideoque abundabat thesau-  
rus, multis donaria medicantibus, Et nemine attingere aiso.* Ausus  
vero id est sacrilega manu Seruilius Cæpio, qui in hac calamitati-  
bus suis prouerbio *Aurum Tolosanum* locum dedisse fertur. Vide



Gellium lib. III cap. IX, & Iustinum lib. XXXII cap. III, qui paullo aliter recenset.

Superest *Narbo*, caput provinciae in maritimo tractu Volcarum, sed dubium videri possit, Tectosagum, an *Arecomiorum*. Strabo enim pag. 129 videtur *Arecomicis* tribuere, quorum ἐπί-  
κειον ἢ Ναρθῶν λέγεται, *navale* dicatur *Narbo* esse. Sed dum ibidem dicit μητρόπολις τῶν Ἀρεκομικῶν ἐστὶ Νέμαυτος, caput *Arecomiorum* *Nemausum* esse, quæ vero ut ipse censet, cum *Narbone* non conferenda erat; istum extra *Arecomicos* positum esse, non obscure subindicavit, quod Ptolemæus clarius adfirmat in Volcarum Tectosagum urbibus *Narbanem* numerans coloniam. Antiquum emporium ad Atacem fluuium, ibi per *Rubresum* lacum ut Mela, siue *Rubrensem*, ut Plinius vocat, in mare se effundentem: & postquam Romanis cessit (cessit autem diu ante Cæsaris tempora) eo colonia deducta fuit. Velleius lib. I cap. XV *Narbo Martius* in Gallia M. Porcio & Q. Marcio COSS. abhinc annos circiter CLIII deducta colonia est. hoc est anno V. C. ICCCXXV qui est annus ante consulatum Cæsaris LIX; Ciceronis LV. Cognomine ornatur, & *Narbo Martius* dicitur apud Melam atque Plinium, a Marte potius aut legione Martia, quam a Marcio consule, qui coloniam deduxit. Quod Valesius ex Aufonio: Sirmondus ex Apollinari Sidonio confirmari ostendunt. Ille enim in Claris Urbibus dixit

*Nec tu Martie Narbo silebere,*

qua lege a *Marcus* non possit deduci: hic epistola carmini XXII præfixa: *Dum apud Narbanem quondam Martium dictum, sed nuper factum, morasnecto.* NVPER FACTVM, obsidione Gothica. Plinius sæpe dicto loco: *Narbo Martius, Decumanorum colonia XII M. P. a mari distans.* Idem in Tiberii nummo apud Golzium dicitur COL. NARBO MART. DECVMANOR. Et Pomponius Mela: *Antestat omnes Atacinorum Decumanorumque colonia, unde olim terris auxilium, nunc & nomen & decus est, Martius Narbo.* Aucta colonia e Decumanis, id est decima legione, cuius veterani cum Atacis ac-  
colis huc ab Iulio Cæsare deducti fuerunt, ad quod negotium Nero Claudius, Tiberii augusti pater, missus est, quod Suetonius Vita Tiberii cap. IV observavit. Martii autem cognomen antiquius fuit, quam illud Cæsaris supplementum, & haud dubie ex prima deductione. Cicero pro Fonteio cap. I *Est in eadem provincia Narbo Martius,*

*Martius, colonia nostrorum civium, specula populi Romani ac propugnaculum.* Sidonius carm. XXIII in laudes eius latius excurrit:

*Salve Narbo potens saluberrime,  
Urbe & rure simul bonus videri,  
Muris, civibus, ambitu, tabernis,  
Portis, porticibus, foro, theatro  
Desubris, capisoliis, monetis,  
Thermis, arcubus, horreis, macellis  
Pratis, fontibus, insulis, salinis,  
Stagnis, flumine, merce, ponte, ponto.*

Nihil ergo defuit, quod urbem eximiam & opulentam possit condecorare. Ad ornamenta etiam pertinent noua ab Iulio Cæsare conlata cognomina, quæ in marmorea tabula dedicatæ Augusto aræ apud Gruterum sunt, pag. 229

## COL. IVL. PATERN. NARB. MART.

quod in aliis lapidibus, Narbone effossis, per notas ita signatum est C. I. P. N. M. quæ æque sic legi postulant *Colonia Iulia Paterna Narbo Martius*. Sirmondus talem inscriptionem profert ad Sidonii carmen XXII. Ab Augusti ætate maior dignitas accessit, vt provinciam quoque, cuius metropoliserat, denominaret.

Tectosagum oppidis a Ptolemæo adnumerantur quoque *Bastacæ, Batira*, quæ *Beterra* sunt Plinii: *Baterra* Melæ, utrobique cum *Septimanorum* cognomine, quod coloniam septimam eo deductam arguit. Itinere Antonini ex Italia Hispaniam etiam *Beterra*: apud Stephanum, Urbium peragetam *Bastacæ*. Lucas Holstenius, ad Ortellium observationibus, nummum describit a Peirciscio acceptum, cuius similem illustris Spanhemius apud Harlæum æque illustrem virum vidit, in quibus legitur ΒΗΤΗΡΑΤΩΝ, ex quo vera scriptura, quæ Plinii fuit & Antonini, *Beterra* vel *Beterra*, luculenter adprobatur: contra vulgaris, *Bliterra*, reiicitur, quam vir summus ille, Lucas Holstenius, ex errore ortam putat, quo, in diphthongo, Α pro Α acceptum fuerit. Nam cum diphthongo etiam scriptum id nomen invenitur, vt ex Ptolemæo & Stephano ostensum fuit, quod etiam lapide Narbonensi probatur, quo incisum est apud Gruterum pag. 270. num. 10

M. IVLIO PHILIPPO

NOBILISSIMO CAESA. PRINCIPI

IVVENTVTIS SEP. BAETERR. &amp; reliqua.

In Notitia Galliae est *Ciuitas Beterrensum*, nunc *Beziers*, in sinistra ripa *Obris*, nunc *Orbis*, fluminis sita.

Erat etiam Volcarum *Tectosagum* vrbs *Agatha*, siue *Agathe*, Graece *Ἀγάθη*, quamquam Iosephus Scaliger Arecomicis hanc & Beterram tribuat, quod improbat Valesius: κτίσμα μασσαλιωτῶν, a *Massiliensibus condita*, vt Strabo refert pag. 126. Inde est quod Marcianus Heracleota *Perieg.* pag. 9 dicit

οἱ μασσαλίαν κτίσαντες ἔχον φωκιῶν.

Ἀγάθην.

id est, *Massilia conditores Phocenses* (qui *Massilienses* sunt) *Agatham tenuere*. Et Plinius lib. III cap. IV *Agatha quondam Massiliensium*. Dum quondam dixit, ad sua tempora respexit, postquam ciuili bello Iulius Caesar, vt Dio Cassius tradit lib. XLI pag. 165, λοιπὰ πάντα πλὴν τῆ τῆς ἐλευθερίας ὀνόματος, omnia, prater libertatis nomen, ademerat. Pomponius Mela lib. II cap. V *Tum ex Gebennis demissus Arauris iuxta Agatham*. Vibius autem Sequester de Fluminibus libello: *Cyria Massiliensium secundum Agatham urbem*. Quos ita conciliat Valesius, vt *Cyria* nomen Graecum sit, a *Massiliensibus*, conditoribus *Agathæ* ad illud flumen, impositum: *Arauris* nomen antiquum Celtarum. *Agatha* hodie *Agde*, præiacentibus stagnis supra insulam, quam Ptolemæus etiam *Ἀγάθην* nominat, κατὰ τὴν ὁμώνυμον πόλιν.

Supra *Agatham* ~~am~~ flumen *Araurim* cognominis vrbs *Araura* est, antiquiore nomine *Cessero* appellata. Plinius dicto loco: *Carcasum Volcarum Tectosagum, Cessero*. Ptolemæus in eisdem *Tectosagibus*, κεσσερῶ, *Cessero*. Antoninus, vel Aethicus, itinere a Mediolano Italiae in Hispaniam, *Cesseronem & Arauram* eandem esse docet, & locum simul ac distantiam ita demonstrat:

<i>Nemausum</i>	—	—	—
<i>Ambrussum</i>	M.	P.	XV
<i>Sextationem</i>	M.	P.	XV
<i>Forum Domiti</i>	M.	P.	XV
<i>Arauram siue Cesseronem</i>	M.	P.	XVIII
<i>Beterras</i>	M.	P.	XII
<i>Narbonem</i>	M.	P.	XVI.

Hæc

Hæc de Volcis Tectosagibus, quorum colonia *Tectosages* in Gallogræcia fuerunt, quod Strabonis testimonio clarum est. Alterum genus Volcarum est Arecomicorum, Strabonis Ὀυαλκαί, ἔς Ἀρεκομικὰς περὶ τὰ γόρῳσι, *Volca*, quos *Aricomicos* nuntiant: Ptolemæi Οὐαλκαὶ Ἀρεκομικοί: *Mela* & Plinii *Volca Arecomici*. Ad Rhodanum vsque pertinuerunt: non autem ultra illum, Strabone clare dicente pag. 129, ἐπὶ θάτερα μέρη τὸ περὶ αὐτῶν, *ad alteram ripam fluminis* habitare, non *ad utramque*, vt Liuius dixit lib. xxi cap. xxvi. Ptolemæus duas illis in mediterraneis vrbes dat, *Nemausum* coloniam & *Vindomagum*. Vrbs insignis *Nemausus*, & caput Arecomicorum. Strabo ibidem: Μετρόπολις τῶν Ἀρεκομικῶν ἐστὶ Νεμαυσοῦς, *metropolis Aricomitorum Nemausus est*. Et *Mela Arecomicorum Nemausus*: ac Plinius dicto cap. iv *Nemausum Arecomicorum*. nam utroque genere nominatur. Nummus cum capitibus Augusti & Agrippæ, inscriptus COL. NEM. apud Vaillantium pag. 81, id est *colonia Nemausus* siue *Nemausensis*. Meruit etiam *Augusta* nomen, quod non datum est nisi amplissimis ciuitatibus. Inscriptio cippi *Nemausensis* apud Gruterum pag. 323 num. 5

D. M.

T. INDESII TERTII

AED. COL. AVG. NEM

DOMITIA EORTE SIBI

ET VIRO DE SE BENE

MERITO V. F.

Amphitheatrum, antiquitatis Romanæ testimonium, pæne integrum *Nemausus* seruat, ex quo forma & structura Romanorum operum cognoscitur. In Notitiis Gallia *Ciuitas Nemausensis* est: hodie *Nismes*.

Altera vrbs Ptolemæi, Arecomicis Volcis tributa, est *Vindomagus*, cuius nominis nulla mentio apud alios est: ideo difficile de eius loco & situ iudicium. Hadr. Valesio, viro doctissimo, videtur esse, quæ postea *Veccia*, siue *Vcetia* dicta fuit; in Notitia ciuitatum Narbonensis primæ *Castrum Vceense*: hodie *Vzes*, tribus leucis a Nemauso in septemtrionem. Addo Ptolemæi urbibus *Luteuam*, quæ in occasum & septemtrionem recedit; in Notitia prouinciarum *Ciuitas Luteuensium*, id est *Luteua castrum*. Non posterioris æui esse ostendit Plinius in Narbonensi. *Luteuani*, inquit, qui &

*Foroneronienses*. Cognomen autem *Forum Neronis*, caue cum alio huius nominis, quod cis Rhodanum prope Druentiam est, confundas. Hodie notum oppidum *Lodève*.

Rursus in maritima diuertamur, vbi *Forum Domitii* est exitum re Antonini paullo ante enumerato, & alio eiusdem ab Arelate Narbonem: & ex Tabula Theodosiana. Antiquum fuisse ab Ahenobarbo Domitio, qui res in his oris gessit, conditum, non est facile quod deuocet in dubitationem, licet antiqui scriptores illud non prodiderint. Sæpe laudati Valesii iudicio, & ratione itinerum postulante, fuit in Frontignani loco, quod supra Volcarum longissimum lacum inter Montem Pessulanum & Beterras est, vini generosi prouentu nobilitatum oppidum, nec dubitat multum Valesius, quin *Frontignan* corruptum malo fato linguarum sit ex *Forum Domitianum*. Quæ in insula sita est *ciuitas Magalensis*, vt in Notitia vocatur; siue *Magalona*, vt separatim appellatur a Theodulfo Parænesi ad Iudices vers. 133, magis ad mediū æui geographiam pertinet, quam temporum antiquorum, in quibus nulla eius mentio reperitur. Moniti Theodulfi nomine, Aurelianensis episcopi, non possumus nobis temperare, quin omnem pæne Volcarum tractum, eiusdem versibus pro temporum illorum doctrina eleganter in dicta parænesi descriptum, quia itineris rationem habet, a versu 131 repetamus:

*Inde Nemausiacas sensim properamus ad arcēs,  
Quo spatiosa vrbs est, resque operosa satis.  
Hinc Magalona habuit lauam, Sextantio dextram  
Hic scabris podis cingitur, illa mari.  
Queis bene transitus, Agathem mox parte sinistra  
Linquimus & nosmet tecta Beterris habent.  
Mox sedes, Narbona, tuas urbemque decoram  
Tangimus.*

De *Sextantione*, quem supra etiam in Itinerario *Sextationem* dictum vidimus, & *Ambrusso*, ibidem coniuncta, quæ plura iam dicamus non habemus, nili quod vtrumque etiam in Theodosiana *Peutingeri* Tabula notatur. Situs ex Itinerario accurate cognosci potest. *Vgernum* vero in eadem *Peutingeria* inter Nemausum & Arelate positum, certioris antiquitatis est, vt iam tum a Strabone memoratum. Post initium enim lib. IV pag. 123 ait, ἐν Νεμαύσῳ διὰ 'Ου-

γέρῳ

γέρνυ καὶ Ταράσκωνος ἐκ τὰ θερμὰ ὕδατα τὰ Σέξτια καλύμμενα, a *Nemauſo per Vgerium & Tarasconem ad Aquas Sextias*. Heic Auitus, Sidonii ſocer, Auguſtus ab exercitu proclamatus, *ut eſt in Panegyrico eiusdem verſ. 577*

*frigor atria complet*

*Vgeria.*

Tandem & oppidum veteres adpoſitum Rhodano tradiderunt, Rhodiorum opus, vnde nomen fluuius acceperit. Plinius lib. III cap. IV *ubi Rhoda Rhodiorum fuit, vnde dictus multo Galliarum fertiliffimus annis, ex Alpibus ſerapiens per Lemanium lacum, ſegnemque deferens Ararim, nec minus ſe ipſo torrentes Iſaram & Druentiam*. Hæc diuerſa Rhoda ab Hiſpanica, eodem autem, quos illa, conditores naſta. Marcianus Heracleota Periegeſi pag. 9 vocat *Rhodaniſiam*.

*Οἱ Μαοταλίαν πείσαντες ἔχον Φωκίης*

*Αγάθην, Ροδανησίαν τε, Ροδανὸς ἦν μέγας*

*Ποταμὸς παρὰ ῥῆν.*

id eſt, *Phocaenſes Maſſilia conditores, tenuerunt etiam Agatham, & Rhodaniſiam, quam magnus fluuius Rhodanus præterſiit*. Dum vero Plinius dicit *FUIT*, oſtendit nihil eius oppidi ſuperſuiſſe ſuis temporibus. Si fuit quondam tale oppidum, ad oſtium Rhodani occidentale fuiſſe veri non eſt abſimile.

Vna gens ſupereſt in Prouinciæ parte, quæ Romanis trans Rhodanum erat, *Heluiorum* ſcilicet, ſiue *Heluorum*, qui & *Elui*, *Ilui* in quibusdam Cæſaris libris, Valeſio teſte, appellantur. Hi *contingebant Aruernos*, vt Cæſareos locat lib. VII cap. VII, (id eſt pagos Aruernis ſubiectos, Vellauos, Gabalos) *Cebenna monte eos ab Aruernis diſcludente*, quod additur ibidem cap. VIII. Male ergo Strabo *Ελπίες, Heluios*, in quatuordecim gentibus, ab Auguſto Aquitaniæ adiectis, numerat, a quibus Gebennæ iugis ſeparantur, vt ſupra probauimus. Cæſar autem, & Plinius, & Ptolemæus, ille in Prouincia; hi in Narbonenſi, quæ eadem eſt, ſcripſerunt. Coluerunt ad Rhodanum ſupra Arecomicos. Plinius in mediterraneis prouinciæ Narbonenſis urbem illorum *Albam* nominat, *Albam* nempe *Heluorum*. nam *Heluos* ille vocat, non *Heluios*, vt alii. Ptolemæus corruptit *Heluiorum* nomen in *Elicocos*, quos perperam in altera ripa ponit, eorumque urbem laudat *Albauguſtam*, id eſt, *Albam Auguſtam*, quod argumento eſt, non ignobilem

lem urbem *Albam* Heluiorum fuisse, sed quæ Augusti cognomen dignitate sua sustinere potuerit. Ab *Alba* capite posteriori xui *Albenses* dicti Heluii, & vrbs eorum in Notitiis Galliarum *Civitas Albensium*; in quibusdam additur *Viuarium*, aut nunc *Viuarium*: & in veteri Chronico apud Valesium, *Civitas Albensium, quæ & Viuarium*. Hæc satis ostendunt *Albam* Heluiorum esse, quæ nunc *Viuiers* vocatur in tractu Viuariensi, vulgo *le Viuarois*. Supra Heluios in limite Arvernorum prope Rhodanum Ortelius in Tabula Galliarum Antiquæ posuit *Maximi Aemiliani Tropæum*, quod solus Strabo lib. IV pag. 128 ita delineauit: Καθ' ὃ συμπύπτουσιν ὁ Ἰσάρ ποταμὸς καὶ ὁ Ροδανὸς καὶ τὸ Κέμμενον ὄρος, Κοῖντος Φάβιος Μάξιμος Αἰμιλιανὸς, ἐχ' ὅλαις τελοσὶ μυριάσιν, ἑκαοσι μυριάδας Κελτῶν κατέκταν. καὶ ἔθηκε τέτραπαιον αὐτόθι λευκῇ λίθῃ. Quo loco *Isara & Rhodanus* conflunt, prope *Cemmenum* (*Gebennam*) montem *Q. Fabius Maximus Aemilianus* XXX milium non integrorum exercitu CC milia Gallorum cecidit, ibique tropæum statuit ex albo lapide. Describit ibi sinistram ripam Rhodani, ut & proelii locum & erectum tropæum credas cis flumen exstitisse. At pag. 132 in Aruernis idem prælium commemorat κατὰ τὴν συμβολήν, ad confluentes *Isara & Rhodani*, καθ' ἣν καὶ τὴν Κέμμενον ὄρος πλησιάζει τῷ Ροδανῷ, ubi *Gebenna mons* appropinquat *Rhodano*: quibus dextrum Rhodani latus videtur indicari. Id quod Ortelius in Tabula puto respexisse. Consentit Philippus Brietius, qui quamvis in Segalaunis Aemilii tropæum referat, tamen ultra *Rhodanum* ad radices *Cemeni montis* fuisse scripsit. Nec vero repugnabimus, si quis tropæum cis flumen requisierit.

Hactenus de provincia Narbonensi ultra Rhodanum: nunc citeriora, id est inter Rhodanum & Alpes comprehensa enarramus. Ab orientali ostio Rhodani vrbs prima est *Maritima Auaticorum*. Pomponius Mela lib. II cap. V. *Inter eam [Massiliam] & Rhodanum Maritima Auaticorum stagnum obsidet. Fossa Mariana partem eius amnis navigabili ostio effundit.* Ergo intra fossam est *Maritima* oppidum. Plinius lib. III cap. IV, *Ultra, fossa ex Rhodano C. Marii opere & nomine insignitum stagnum Mastramela: oppidum Maritima Auaticorum, superque Campi Lapidei, Herculis præliorum memoria: regio Anatiliorum.* Ptolemæus *Anatiliis* finitimos cum *Auatibus* confundit: Αἰτενὶμ Μετὰ τὸν Ροδανὸν ἐπὶ θαλάσῃ καὶ τῇ Ανατίλῳ πόλει

πόλις Μασσημία Καλαμία. *Post Rhodanum super mare sita est urbs Anathilorum, Maritima colonis.* Oppidum etiam lacus nomine, cui adiacebat, fuit appellatum Stephanus de Urbibus: *Μασσημία πόλις καὶ λίμνη Μαστραμελῆ oppidum & lacus.* Et Festus Avienus in Ora Maritima:

- - - - oppidum Μαστραμελῆ  
Priscum paludis.

Nec vero diuersa *Μαστραμελῆ* oppidum & *Maritima*, etiam iudicio Isaaci Vossii ad Melam. Ex situ colligitur *Maritimam* coloniam esse quod hodie est oppidulum *Martegues*: & *Μαστραμελῆ* lacum *Merde Martegues*. Nec est quod Ptolemæum corruptum putes, quum utique etiam populus, *Anathili*, in hac ora fuerit, ut Plinio auctore constat, & inscriptione *San-Remigiana*, in qua *ΑΝΑΤΙΛΙ* sunt, Harduino ad Plinium testante.

Hinc proxima est *Μασσημία*, Phocænsium, Iconiæ ciuitatis, colonia, ab omnibus laudata, quia non tantum portu & commerciis aut munimentis suis, verum maxime etiam morum humanitate & litterarum studiis fuit nobilissima. Conditores supra Heracleota nominauit. Consentunt Mela ac Plinius, & cetera etiam quæ diximus, confirmant. Mela sæpe dicto lib. II cap. V *Μασσημία, a Phocæis oriunda, & olim inter asperas posita, nunc ut pacatis, ita dissimilibus tamen vicina gentibus, mirum quam facile & tunc sedem alienam ceperit, & adhuc morem suum teneat.* Plinius lib. III cap. IV *In ora Μασσημία Græcorum Phocænsium fœderata.* Et Tacitus Agricolæ vita cap. IV *Sedem & magistratuum studiorum Μασσημίαν habuit, locum Græca comitate & provinciali parsimonia mistum ac bene compositum.* Plenius hæc Strabo exsequitur lib. IV pag. 125, dicitque barbaris παιδευτήριον fuisse, ludum quasi litterarium: item, *Φιλάδην κατεσκεύασε τὴν Γαλατίας, studium Græcarum litterarum in Gallis excitasse adeo, ut etiam τὰ συμβόλαια contractuum formulas Græce conscriberent.* Addit ἐν δὲ τῷ παρόντι καὶ τὴν γνησιωτάτην Ῥωμαίων πέποιεν ἀντὶ τῆς εἰς Ἀθήνας ἀποδημίας, ἐκείνῃ Φαιτῶν Φιλομαδῆς ἄντας. *Et hodie nobilissimis etiam Romanis persuasum, ut discendi studio pro Atheniensis peregrinatione Μασσημensem amplecterentur.* Portus vrbi proximus *Lacydon* dictus. ὁ Λακύνων, ut Eustathius ad Dionysii versum 75 obseruat. Adde Melam infra. Ciuili bello sua in rempublicam fide, clamnum passa, & a Cæsare armis, oppidis, agro, & ceteris, præter nomen libertatis, exuta, ut supra in *Agatha* prædiximus.



In Antonini Itinerario maritimo per portum, itinere ab Urbe ad Arelate, post Massiliam occurrit *Cisbarista* portus, quod *auxequi promontorium* vocat Ptolemæus: dein *Taurentius* portus, pro *Taurocæntus*; Mela *Taurocæntum*, ut Vossius emendavit, Strabonem & Ptolemæo oppidum, illi *Taurocæntum*, *Taurocæntium*, huic *Taurocæntum* *Taurocæntium*: Cæsari lib. II Civ. cap. IV *Taurocænta*, pluraliter, castellum. *Nacti*, inquit, *idoneum nactus est portu exiit*. Et *Taurocænta*, quod est castellum Massiliensium, ad *Nactium* perveniunt. Tum demum *Tela Martius* sequitur XII M. P. a Taurocænto remotus: cuius antiquior, quam ex hoc per portum itinerario, non habetur memoria. In Conciliis episcopis *Telonensis* subscripsit, aliquando corrupte *Tolonenfis*, unde *Toulon* hodiernum nomen portus celeberrimi. Plinius dicto loco memorat *Athenopolim Massiliensium*, quam Harduinus suspicatur *Telonem Martium* esse. Mela etiam *Athenopolis* illius meminit. Ab Alpibus progressus, Deinde, inquit, *Forum Iulii, Octavianorum colonia*. Tunc post *Athenopolin* et *Olbian*, et *Taurum*, et *Cisbaristam*, est *Larydon*, *Massiliensium portus*, et in eo ipsa *Massilia*. Non abludit a loco & ordine Mela, coniectura Harduini. Aliorum opiniones varias vide apud Baudrandum. Sed sic *Olbia* oppidum, quod Ptolemæus prope ostium amnis *Argentei* locat, reducendum est ultra *Telonem*. Nec vero Ptolemæus in hac ora satis certus; propter id etiam ab Isaac Vossio notatus. *Argentæum flumen*, quod *Αργέντιον*, *Argentium* Ptolemæus vocat, exposuimus supra in fluminibus Galliz, Planci epistola XXIV ad Ciceronem vsi, qui secundum optimos libros per *e* vocalem scripsit non per *i*, ut Ptolemæus. Adde Plinii verba mox proferenda.

Post ostium eius amnis *Forum Iulium* est, nobilis colonia; Tacito in Agricola cap. IX *illustris Forum Iulienarium colonia*: Plinio in Narbonensis descriptione, *Forum Iulii, Octavianorum colonia, quæ Pacensis appellatur, et Classica: amnis in ea Argenteus*. Cur *Classica* dicatur, Strabo ostendit pag. 127, τὸ καὶ ὀνομαζομένη τὴ Κλασσικὴ τὴ Νεβασσῆ, ὁ καλῶς ἐρεῖται Ἰούλιον, ναυαλὸς Ὀκταβίου Αὐγούστου, quod *Forum Iulium* vocatur. Nec vero ab Augusto demum in Iulii honorem ita appellatum est, sed ab ipso Iulio deducta colonia fuit. Plancus enim iam tum Martensi bello *Forum Iulii* appellavit ad Ciceronem epistolis XV & XVII. Rari nummi urbiū Gallicarum: huius tamen aliquot supersunt apud Golum: Augusti, COL. IVLIA

OCTAVIANUS NERONIS, COL. FACENS. CLASS. VTRIUSQUE explicator Plinius est, qui vero cum Mela *Ostianorum* refert, tamquam legionis Octavæ, sicut supra *Decimanorum*: Narbo *Decimanorum* erant. Si nummus ipse descriptus est, ad Octaviæ Caesaris nomen vel honoris causam referre credamus adlusum esse.

Ad Italiæ litem in ora pertingebant *Decianæ* & *Decianæ*, vtri-  
que a Plinio dicto loco, & Polybio Excerpta Legas. C. 111. v; &  
Floro lib. 1. cap. 111. in etiam a Mela memorat. Ptolemæus  
*Decianibus*, quos *Decianæ* vocat, *Antipolim* urbem, Massiliensium  
coloniam, nunc *Antipolis*, prope flumen *Varum*, attribuit. Mela An-  
tipolin a *Decianum* oppidum distinguit. At enim, *Nicæa tangit Alpes*,  
*tangit oppidum Decianum, tangit Antipolis*. Quod si est, inter An-  
tipolin & Nicæam *Decianum* oppidum fuit. Stephanus tamen *Δεκ-  
τον*, *Decietum*, (nam etiam Polybii *Δεκίται* per η, qui aliis *Decianæ*)  
*πᾶσι τῆς Ἰταλίας*, urbem *Italiæ* dixit, quasi in Cisalpinis Liguribus  
situm, quum ad Transalpinos seu Gallicos utique perveniret. Va-  
rus annis terminus Galliæ supra expositus, ultra quem *Nicæa* est,  
idem Massiliensium opus, sed in Italiæ ora, nihilominus a Mela &  
Stephano in Narbonensi Gallia numeratur. Plinius autem lib.  
111 cap. v & Ptolemæus lib. 111 cap. 1 Italiæ vindicant, etiam  
Strabo pag. 127 ἡ Νίκαια τῆς Ἰταλίας γίνεται κατὰ τὸν νῦν δεδογμένον  
ὅρον, καὶ περὶ ὅσα Μακεδονίων, *Nicæa secundum iam demonstratum li-  
mitem* (qui Varus est) *Italia adscribitur, quamquam est Massiliensium*.

Maritima ora explicata in mediterranea progressum faci-  
mus, iterum ab Rhodano incipientes, ut ab occasu in ortum; geo-  
graphorum more, succedamus. Rhodanum accolēbant *Salvæ*  
Strabonis, siue *Salyi*, ut Florus vocat, qui etiam *Salvi* in Epito-  
ma Livii, & *Salluvii* apud Plinium appellantur, quod postremum  
nomen videtur antiquissimum. Ex vetusto lapide Gruterus pag.  
298 num. 3

C. SEXTIVS C. D. CALVIN. PRO CO

DE LIGVRIE VOCONTIENS SALLUVIENSQ.

& reliqua. Hi *Salvæ*, potentiores ceteris, fere omnem regionem  
ab Rhodano, unde Ptolemæus initium sumit illorum, usque ad Ita-  
liæ fines tenuerunt. Strabo lib. 111 post principium: *μακεδον-  
ίας τε μακεδονίων καὶ διὰ τὰς μέγας ἀγῶνας, ἐπὶ τὰ πρὸς Ἰτα-*

λίαν μέγην, καὶ τὸν Ὀυάρον ποταμὸν. *Maritima tenent Massilienses & Salyes, usque ad Liguriam & Italia fines ac Varum fluvium.* Nec tantum in maritimis erant, verum etiam ἡ τῶν Σαλίων ἰσχυρὴ πρὸς ἄκταν ἀπὸ τῆς ἐσπέρης κλίμα μᾶλλον, καὶ τῆς θαλάσσης ἀφίσταται κατὰ μέγαν, *montana regio Salyum in septentrionem ab occasu inclinat, & paulatim a mari recedit,* quod Strabo post paullo pag. 125 adiecit. *Liuius lib. XXI cap. XXVI P. Cornelius profectus ab urbe sexaginta longis navibus prater oram Etruriae Ligurumque & inde Salyum montes peruenit Massiliam.* Saepe tamen sinecisis arctiores ponuntur, ut ad Rhodanum ab Auatica & Anatiliis; ad Varum a Decianibus & Oxubiis, alibi ab aliis distinguuntur, quibus etiam non omnem tractum Ptolemæus dat, sed ab Arelate non vltra Aquas Sextias. *Florus lib. III cap. II Prima trans Alpes arma nostra sensere Salyi, quum de incursionibus eorum fidelissima atque amicissima ciuitas Massilia quereretur.*

Prima vrbs Rhodano imposita est *Arelate* siue *Arelatum*, quæ quod coloniam sextæ legionis acceperat, *Arelate Sextanorum* a Plinio & Mela appellatur. Nummus Caii Cæsaris apud Golzium: COL. ARELAT. SEXTAN. Et inscriptio vetus apud Gruterum pag. 257

DIVAE  
FAVSTINAE  
AVG.

SEXTANI  
ARELATENSES.

Ptolemæus *Ἀρελάτων* καλῶνται, *Arelatum* coloniam vocat, plures vero *Arelate* dicunt, quasi ἄκλτον. Cæsar Ciuil. I cap. XXXVI *naves longas Arelate facere instituit.* Suetonius Tiberio cap. IV *Pater ad deducendas in Galliam colonias, in quæ Narbo & Arelate erant, missus est.* Eumenius Panegy. Constantini cap. XVIII *Rhodanus parum illis videbatur rueret, minus solito Arelate properare.* Et paucis interiectis: *quum illum, Arelate deserto, comperissent abiisse Massiliam.* Ita de singulis fere casibus huius nominis ex productis iam exemplis iudicare licet. Dicunt etiam primo casu *Arelas* præsertim poetæ. Prudentius hymno Peristeph. IV de XVIII Cæsaraug. martyr. vers. 35

Toque

*Teque propellens Arelas habebis*

*Sancit. Genesi.*

Et singulari carmine Ausonius de laudibus huius urbis:

*Gallula Roma Arelas:*

qui vero proximo versu etiam *Arelate* dixerat vocandi casu,

*Pande, duplex Arelate, tuos, blanda hospita, portus.*

Eidem etiam epist. XXI f. vers. si *duplex Arelas* est, quia primum in sinistra ripa fuit condita: post Constantinus, ut putatur, in ripa altera urbem novam quasi adposuit, ponte navali coniunctam. Ausonius ibidem in Clar. Urbibus de hac ipsa.

*Præcipitis Rhodani hic interflua fluentis*

*Ut mediam facias navali ponte plateam.*

Sed hoc medii xui est, quo reservamus; nostro vocatur *Arelas*, quod est in veteri sinistra ripæ loco. Quod vero Iulius Cæsar, ut modo ex Suetonio diximus, coloniam huc per Tiberii patrem deduxit, nomen inde colonie inditum *Julia Paterna*. Iac. Sponius vir solertissimus in Erud. Antiq. Miscell. pag. 165 lapidem ex sæculo Antonini Pii, quatuor leucis ab Aquis Sextiis repertum, exscripsit, in quo est.

#### COL. IVL. PATERNA ARELATE.

Nam eo usque potentis urbis Arelatensis fines patuisse non mirum est, quia etiam tribus millibus passuum ab Aquis lapis inuentus fuit, ex vna parte inscriptus FIN. A Q. ex altera FIN. AREL. Sed plura de hac vrbe in Geographia medii xui forsitan dicturi sumus.

Supra Arelate in ripa *Tarusco* fuit Strabonis, quem in via a Nemauso ad Aquas Sextias ponebat. Ptolemæus præue *Ταρσων*, *Tarusco* scripsit, quia hodieque *Tarascum* vocatur; nomen oppidi e regione Belloquadri. Inter Arelate & Cabellionem, qui ad Druentiam est, interiacent *Ernaginum* Ptolemæi, & *Glanum* eiusdem, utraque oppida Salyorum, illud in itinere Antonini a Mediolano Arelate, VII M. P. ab Arelate; hoc XVI a Cabellione; XII ab Ernagino. Ex quo apparet in loco *Glan*i, quod Plinius *Glanum* *Linii* cognominat, esse S. Remigii fanum, vulgo Saint Remy. Vtrumque etiam habetur in Tabula Theodosiana: alterum etiam in antiqua inscriptione apud Graterum pag. 433 num. 4.

#### CORP. ERNAGINENSIVM.

Sed omnium illustrissima in hoc tractu, & Salyum gente antiquis

temporibus colonia erat, quæ *Aqua Sextia* a conditore Sextio Calvino, victore illius gentis nominantur. Epitoma Liuii LXI, C. *Sextius proconsul*, *victa Saluatorum gente coloniam Aquas Sextias condidit*, ab aquarum copia & calidis & frigidis fontibus, atque agomine suo ita appellatas. Et Velleius Patereulus lib. I cap. XV *Cassio Dongino & Sextio Calvino, qui Salles apud Aquas, quæ ab eo Sextia appellantur, deuicit, consulibus, & cetera.* Strabonis appellationem supra in Vergerno cognouimus: Ptolemæo sunt ὕδατα Σέξτια κολώνια, *Aqua Sextia colonia.* Eleganter Sidonius in Narbone suo vers. 13 *Baia-rum Campaniæ nomine decorauit, ad v. c. Consentium Narbonensem:*

*Nuper quadrupedante quam citato  
Ires Phocida, Sextiasque Baias,  
Illustres titulisque præliisque  
Vrbes per duo consulum tropæa.*

Phocida, id est Massiliam, a Phocæis conditam. Est in lapide, quem Scaliger vidit, & ab eo descripsit Gruterus pag. 413 num. 4, COL. IVL. AVG. AQVIS SEXTIS, ex quo manifestum est, veterem coloniam C. Sextii ab Augusto Cæsare auctam aut renouatam fuisse. Nummus Vespasiani apud Golzium COL. AQVAE SEXTIAE LEG. XXV. In Notitia ciuitatum & prouinciarum Galliæ *Metropolis ciuitas Aquensis.* Hodie contracto nomine *Aix*, vrbs splendida & archiepiscopalis. Atque hæ sunt quinque illæ vrbes, quas Salyum genti attribuit Ptolemæus.

Vlterius inter Massiliam & Antipolim medio loco a mari longius recedit *Forum Voconii*, prope flumen *Argenteum* situm; de quo Plancus Ciceroni epistola XVII *Lepidus ad Forum Voconii castra habet, qui locus a Foro Iulii quatuor & viginti millia passuum abest.* Et ipse Lepidus epist. XXXIV eiusdem libri x ad Plancum, sic Cicero-ni scripsit: *Continuis itineribus ad Forum Voconium veni, & ultra castra ad flumen Argenteum contra Antonianos feci.* Plinius quoque memin-it in Narbonensis descriptione; & Tabula Peutingeriana XVII M. P. a Foro Iulii remouet, quod forte XXI legendum est, ut cum Plancianis numeris, quos modo proposuimus, magis conueniat. Ipsi vero Galli magnopere dissentiant in huius oppidi loco designando; sed paullo supra flumen fuisse Argenteum, ex epistola, quam diximus, non obscurum esse potest.

Inde in septemtrionem distant *Rei Apollinares*, colonia, veteri nomine *Alebece*, aut, vt Harduinus suspicatur *Albiœce* dicta. Plinius de hac lib. III cap. IV, vt Harduinus ex Reg. & Colbert. codicibus expressit, *Alebece Reiorum Apollinarium*, quod ante illum etiam Sirmondo ad Sidonii lib. VI epist. XII suboluerat. Nec nulla aut inepta est illa de *Albiœce* coniectura. Nam Strabo lib. IV pag. 140 *Αλβιόνες*, *Albiœcos* cum *Salyibus* & *Vocontiis* coniungit, quos & *Alebeceros* Philippus Brietius eosdem putat Geogr. Parall. pag. 346, quorum oppidum potuit *Albiœce* esse. Rara in historiis est oppidi huius, in vetustis chorographiis, præter Plinii, vix vlla mentio. Posteriores autem non siluerunt neque inscriptiones lapidum. Tabula Peutingeriana *Reis Apollinaris*, id est *Apollinaribus*, sexto casu. Notitia Galliarum, *Ciuitas Reiensium*. Sidonius *Apollinaris* lib. VI epist. XII *Arelatenses*, *Reienses*. Coloniam Romanam fuisse, quamquam Plinius in oppidis Latinis censet, testatur inscriptio apud Sirmondum dicto loco, & Gruterum pag. 418 num. 9

## COL. REIOR. APOLLINAR.

Et alia apud Sponium Miscell. Erud. Antiq. pag. 178 ex lapide Massiliensi:

## FLAM. IN

## COL. REIOR. APOLL.

Cognomen vrbs ab *Apollinis* cultu, religiosius in ea celebrato, haud dubie accepit. Scribitur aliquando etiam *Regium* id vrbs nomen, ex soni puto similitudine. Gennadius de Scriptor. Eccles. cap. LXXXV *Fausus ex Abbate Lerinensis monasterii episcopus apud Regium Gallie factus*: qui vulgo, etiam recte, *Fausus Reiensis* appellatur, quia illud *Regium* est *Reiensis* ciuitas, nunc *Riez*.

Hinc magis in septemtrionem vergit *Dinia* Plinio in *Bodiontensis* sita, quos *Narbonensis* formulæ ex *inalpinis* *Galba* adiecit: *Ptolemæo* est in *Sentiis*. Sunt enim hi obscuri populi confines & male distincti. Notitia Galliarum in prouincia *Alpium Maritimarum*: *Ciuitas Diniensum*. Hodie *Digne*. Hinc *Varum* versus *Suetri*, populus Plinii, etiam ex *inalpinis* *Ptolemæi* lib. III cap. I *Σαγτριοι*, *Suetrii*, *ἐν παραλίῳ Ἀλπίσι*, in *maritimis Alpibus*, quorum oppidum *Σαλίνα* *Salina*, quod doctissimi viri *Lucas Holstenius* ad *Ortelium*, & *Hadrianus Valesius* in *Notitia Galliarum*, putant esse *Sollimien* civi-

*ciuitatem*, quæ in Notitia prouinciarum sub Maritimis Alpibus reperitur. Situm dant inter Vintium & Sanitium, fere in loco ubi nunc Prouinciæ oppidum Chastelane, in quo v. c. Iacobus Sponius pag. 198 inscriptionem inuenit

DECC. CIVITATIS SALIN.

id est, *Decurionum ciuitatis Salinarum* siue *Salinensis*: nec longe abhinc ad Varum fluuium vidit aliam

Q. VIBIVS Q. F. SALIN.

qua patria Vibii significatur. Suetriis Ptolemæus subiungit *Vesdiantios*, quibus duo oppida attribuit *Sanitium* & *Cemenelum*. Illud non incertum est, quia nomen quodammodo conseruat, *Senex*, quod etiam *Sanecium* posteriores scribebant. Notitiæ prouinciarum in Alpibus maritimis est *Cimias Saniciensium*, id est *Sanicio*. Sicum est oppidum in austrum a Dinia. Alterum vero *Cemenelum*, quia nihil eius superat, incertioris positionis est. Apud Nicæam Prouinciæ ex lapide reperto laudatus Sponius pag. 104 excipit

CL. PATERNVS CEMENELENSIS

& ex duobus aliis pag. 163 ORDO CEMENEL. Plinius lib. III cap. v *Cemelon*, elapsa syllaba habet, & *Vediantiorum* pro *Vesdiantiorum* Ptolemæi, quos Italiæ quidem adscribit, tamquam cis Varum positos: quod vero Ptolemæus oppidum *Sanitium* adiungit, idque ultra Varum situm est, non poterat vel illius causa non in Gallia etiam attingi, præsertim quum incertus locus Cemenelei sit, cuius rudera volunt in loco quodam Cimies dicto ostendere. Ptolemæus quoque, turbatis terminis non tantum *Sanitium* & *Cemenelum*, verum etiam *Eborodunum* & *Vintium*, quæ omnia, excepto Cemeneleo, cuius sedes ignoratur, manifesto trans Alpes & ultra Varum in Gallia sunt, lib. III cap. I ad Italiam pertraxit.

De *Glannatena* in dextra Vari ripa, nunc *Glandeue*, non certum habeo sitne antiquum oppidum, an medio æuo excitatum, quia, qui ante Notitiarum auctorem nominauerit, non occurrit. In iis autem variefcribitur, *Cimias Glannatena*, & *Glannatena*, item *Glannatina*, *Glannatera* & *Glannatina*: etiam in recentioribus *Glandetum* & *Glandatum*. In austrum certioris antiquitatis oppidum *Vintium* subiunctum est, quod *Neruforum* genti Ptolemæus lib. III cap. I adsignat, qui Plinio lib. III cap. xx *Nerufi*, *Alpinus populus*, sunt. Nemine autem dubitante *Vintium* Ptolemæi est id oppidum, quod

quod hodie *Vence* in Prouincia dicitur cis Varum Gallis, trans eundem Italis. Inscriptio in oppidi *Vence* suburbio exstat, Gordiano dicata,

CIVITAS VINT. DEVO  
TA NVMINI MAIES  
TATIQUE EIVS

Et alia ibidem Traiano Decio imperatori, claudit ita :

P. P.  
CIVIT. VINT.

In Notitia Prouinciarum *Ciuitas Vintiensium*. In alia *Ciuitas Venciensium*, id est *Ventio*. Vnde propius deductum nomen est *Vence*, quod hodieque obtinet. Gregorius Turonensis lib. ix. cap. xxiv *Obiit Deutherius, Venciensis episcopus*.

Hactenus de Narbonensis prouinciæ parte, quæ inter mare & Druentiam est: nunc etiam expediemus, quæ Druentia & Isara fluminibus continetur. Ad Rhodanum in ea sunt *Cauares* siue *Cauari*. Illa forma Mela & Plinius: hac Ptolemæus vitur, qui quatuor vrbes huic populo adscribit, duas in ripa, *Auenionem* & *Arausionem*: vnam inde in ortum paullo reductam, *Cabellionem*: quartam dubitati iuris & situs *Acuisionem* coloniam. *Auenio* in Cauaribus a Mela, Plinio & Ptolemæo scribitur. Mela in opulentissimis vrbibus Narbonensis prouinciæ posuit. Memoratur etiam Straboni *Αυενίων*, *Auenio* lib. iv pag. 128, & Stephano *Αυενίων πόλις Μασσαλίας πρὸς τῷ Ροδανῷ*, *Auenio vrbs Massilia est ad Rhodanum*. Quod si verum, ad Rhodanum vsque illum tractum Massiliensibus paruissè probatur, quod etiam de Cabellione dixit, *πόλις Μασσαλίας, Massilia*, seu Massiliensis regionis, *urbem* esse. Sita est ad Rhodanum inter Druentiam & Sulgam, colonia Ptolemæo, Latinum oppidum Plinio, quæ iura sæpe coniuncta in vna ciuitate fuerunt. Posteriores *Auennio* scripserunt & geminato, & inde gentile formarunt *Auennicus*. Tabula Peutingeriana *Auennione*, vt solet sexto casu refert vocabulum. Sidonius lib. vi epist. vlt. *Auennicus & Arausionensis possessor*. Gregorius Turonicus lib. vi ineunte: *Mummolus se intra murorum Auennicorum munitionem concludit*. In Notitia Vionensis prouinciæ *Ciuitas Auennicorum*. Hodie, quod omnes sciunt, *Auignon*.



Secunda ex situ, at prima dignitate vrbs Cauarum ad idem flumen est *Arausio*, colonia *Secundanorum*, vt Mela & Plinius tradunt, quod secundæ legionis veterani in eam deducti fuere. Nummus Neronis apud Golzium COL. ARAVSIO SECVNDANOR. COH. XXXIII VOLVNT. id est *colonia Arausio Secundanorum cohortis XXXIII voluntariorum*, putà legionis sextæ cohortem XXXIII, quæ voluntariorum erat, in eam fuisse immisſam. Censetur caput Cauarum, quia in omnibus Notitiis præfertur Auenioni, etiam Cabellioni. In iisdem vocatur *Ciuitas Arausicorum*: nunc *Orange*, quod omnibus notum est. Ab Rhodano recedit vrbs *Cabellio*, Durantia fluuiio adposita. *Cabellio* dicitur Plinio, Ptolemæo, Stephanò, & Itinerarii auctori: at Straboni *Caballio*, etiam in Peutingeriana. Ptolemæo colonia est: Plinio numerata in Latinis. In Notitiis *Ciuitas Cabelliorum*, nunc Cavaillon.

Quarta vrbs Cauarum ex Ptolemæi distributione est *Acusio*, idem colonia, quæ an in Cauaris ponenda sit, quum præter Ptolemæum nemo illius meminerit, difficile ad iudicandum est. Latinus interpres male *Acusiorum colonia*, quum *Ἀκυσίων* rectus casus sit singularis numeri; non pluratiui patrius. Sanſoni est Vasio: Ortelio Gratianopolis. At Vasio Vocontiorum est secundum Melam, eorumque caput secundum Plinium: Cularo, quæ post Gratianopolis dicta, Allobrogum fuit, docente Planco epist. XXIII ad Ciceronem. Non dubitanter Lucas Holſtenius vir magno iudicio & doctrina, in Ortelium adnotationibus, definit locum huius coloniz. Nunc, inquit, *Ancone est, medio loco inter Arauſionem & Valentiam, prope Montelimart ad ripam Rhodani*. Tantum ducem in nostra Tabula non dubitauimus ſequendum eſſe.

Quamuis vero excidat *Acusio* ex urbibus, quas Cauares possederunt; tamen alias illis ad numerum supplendum, immo ad augendum, vindicamus, quæ sunt *Vindalum* & *Aëria*, vtrique a Strabone commendata. *Vindalum* vel oppidum *Vindaliū*, Straboni lib. IV pag. 118 Ὠυνδαλον, *Vndalum*, elapsa littera, eodem monstrante ad *Sulga* ostium, hoc est μεταξὺ, inter Auenionem Arauſionemque situm fuit, vt ipse clarissimis verbis adiecit. Iuxta id oppidum ab Domitio Acnobarbo ingentem vim Gallorum dicit prostratam eſſe. De quo bello ita Liuius epitoma LXI Cn. Domitius proconsul contra Allobroges ad oppidum *Vindaliū* feliciter pugnavit. Idem er-

go oppidum *Vindalum* siue *Vindalium* Liuii, & *Vndalum* Strabonis, vt alter ex altero corrigendus sit. Sed Liuium tuetur Florus lib. III cap. II, qui eiusdem belli Allobrogici testes adlegat, poetarum more, *Varum*, *Ifaram*, *Vindalicum* & *Rhodanum* fluuios. Sicenim legendum ibi, non *Vindelicus*, vt adhuc perperam vulgatum est, quia longius Vindelici remoti sunt, quam vt flumen inter Ifaram, Rhodanum & Varum denominare possint. Quem ergo *Sulgam* Strabo amnem dixit, hunc Florus ab oppido, quod adluit, & iuxta id Rhodano miscetur, *Vindalicum* appellat, qui hodie *Sorgue* est, vt supra etiam de fluminibus prædictum fuit.

Altera, quam addemus Cauaribus urbem, est *Aëria*, *Αερία* Strabonis dicto loco, ita dicta, διὰ τὸ ἐφ' ὧν ἰδύσθαι μεγάλη, quod in celsissimo loco sit posita. Philippus Brietius Part. II lib. VI *Vasio* sita in edito loco, unde *Est Aeria dicta*. Sunt apud Ortelium, qui & hanc Gratianopolim interpretentur. At vero Plinius *Aëriam* lib. III cap. IV a *Vasione* distinxit. Præterea *Vasio* Vocontiorum fuit, Gratianopolis autem in Allobrogum finibus est, & sic neutra in Cauaribus, in quorum regione *Aëriam* Strabo collocauit. Vt vero *Vindalum*, vicinum *Aëriæ* oppidum, excisum est, ita nihil impedit quo minus idem fatum *Aëriæ* contigisse credamus, si forte in tractu illo, extra *Vasionem*, nullus locus excultus est, cui illam possimus vindicare.

Supra *Cauaros* *Tricastini* ad Rhodanum fuerunt, quorum vrbs *Augusta Tricastinorum* a Plinio laudatur. Ptolemæus illis tribuit *Νοιομαγον*, *Noniomagum* vel *Næomagum*, quam Philippus Brietius & Hadrianus Valesius pag. 60, putant eandem esse, quæ Plinii *Augusta* sit, illudque vetus vrbs nomen; hoc ab Augusto superadditum. At magni viri Lucas Holstenius & Ios. Scaliger, quos Io. Harduinus in Plinium sequutus est, separauerunt, illamque hodie S. Pauli Tricastini fanum; vulgo S. Pol de trois Chateau: hanc Nions vel Nyo in Delphinatu urbem esse, sex leucis a fano Pauli in ortum distantem, adseuerant, quod vtique non improbabile videtur, quia neutrius vel locus repugnat, vel nomen abhorret. Princeps vrbs in itinerariis Antonini & Burdigalensi, etiam in Tabula Peutingeriana, tantummodo *Augusta* vocatur, sine gentis cognomine: contra in Notitia prouinciarum, *Augustæ* neglecto nomine, *Ciuitas Tricastinorum* appellatur. Huius populi etiam Silius in

Hannibalis itinere lib. III vers. 466 rationem habet, post traiectus Rhodanici descriptionem canens :

*Iamque Tricastinis incedit finibus agmen,*

vnde etiam verus accentus discitur: & Liuius lib. XXI cap. XXXI *quum iam Alpes peteret, non recta regione iter instituit, sed ad laeuam in Tricastinos flexit.*

Inferius, & iuxta Cauares, *Memini* populus, vt Plinius vocat, seu *Μίμνωι Mimēni*, vt a Ptolemæo dicti, habitauerunt. Plinus dat suis oppidum *Carpentoraacte*: Ptolemæus *Forum Neronis*. Vnde colligit Hadrianus Valesius, quod oppidum Celtarum lingua *Carpentoraacte* dictum fuerit, ab Romanis *Forum Neronis* appellari, nec id diuersum a Carpentoraacte esse. Contra Brietius & Baudrandus *Forum Neronis* in loco ponunt, qui nunc *Forcalquier* vocatur, situs inter Segusteronem & Aptam Iuliam, in ortum nonnihil a Carpentoraacte remotus. Nec incredibile videtur Neronem, ambitiosum hominem, plura oppida de suo nomine appellari voluisse, sicut supra alios *Foroneronenses* in Luteua vidimus. Carpentoraacte autem noti situs est, quia nomen suum in *Carpentras* notabiliter conseruat. Brietius quoque *Segusteronem*, nunc Sisteron, ad Druentiam situm oppidum, adscribit Meminis, idque illorum caput fuisse Baudrandus censet, quod vero minus est credibile, quia *Segusteronis* non priorem mentionem inuenimus, quam in Antonini itinere a Mediolano Arelate, vbi inter Vapincum & Aptam Iuliam collocatur. Fieri autem vix potuit, vt caput gentis a prioribus numquam, quum minora nominarent, commemoratum fuerit. Ceterum, Meminorum fuisse, facile vt credam adduci possum, quia qui alii genti attribuerit, memoriae meae non succurrit. In Notitia prouinciarum in Narbonensi secunda vocatur *Ciuitas Segesterorum*.

Infra Meminos ad latus Cauarum oportet *Vulgientes* coluisse, quibus Plinius *Aptam Iuliam* adsignat, cuius situs ex seruato nomine *Apt* non ignotus est, esseque illud nostrorum temporum oppidum ipsam veterem *Aptam Iuliam*, etiam Auctor Itinerarii iam dicto itinere demonstrat, quum inter Segusteronem & Cabellionem ponit *Aptiuliam*, huic tamen quam illi nonnihil propiorem. In prouinciarum Notitiis *Ciuitas Aptensum* nominatur. In Latinis oppidis Plinius numerauit: coloniam fuisse, Arelatenfis lapsi probat, quem

quem Sirmondus ad illa Sidonii verba lib. IX epist. IX ineuntis, qui tunc Apta fuisset, aptissime defuisset; exscriptum protulit:

IVL. C. F. TERTVLIN

FLAM. COL. APTA

L. VALLIVS ATILAN

NEPOS.

Tricastinis ad latus ab ortu sunt Vocontii, populus clarissimus & plurimum oppidorum possessor. Sedem ostendit Hannibalis iter, quod ita Liuius lib. XXI cap. XXXI dixerit: *quum iam Alpes peteret, non recta regione iter instituit, sed ad lauam in Tricastinos flexit: inde per extremam oram Vocontiorum agri tetendit in Tricorios.* Quæ Silius Italicus lib. III vers. 466 ita expressit:

*Iamque Tricastinis incedit finibus agmen*

*Iam faciles campos, iam rura Vocontia carpit.*

*Turbidus heic truncis saxisque Druentia latum*

*Ductoris vastauit iter.*

Straboni sunt & 'Ουοκόντιοι, Vocontii pag. 128, & 'Ουοκόντιοι, Vocuntii pag. 140, ubi ait νέμονται μέχρι Αλλοβρογών, habitare usque ad Allobroges, & τάττονται, καὶ αὐτοὶ, sui iuris esse, exemptos, Romanorum liberalitate, ab iurisdictione præsidis prouinciæ. Vnde est, quod Plinius lib. III cap. IV extremo, eorum gentem ciuitatem fœderatam dixit. Vocontiorum, inquit, ciuitatis fœderata duo capita, Vasio & Lucus Augusti: oppida vero ignobilia XIX. Etiam Melæ lib. II cap. V Vasio Vocontiorum vrbs clarissima est, in opulentissimis Galliæ Narbonensis numerata. Hoc ergo antiquum gentis caput fuit, cui Augustus Lucum ornamentis & dignitatibus æquauit, ut duo fierent, quæ Plinius laudauit, Vocontiorum capita. Sidonii lib. VII epist. II extrema est Vasionense oppidum. quod postea ita defecit, ut in vicum pæne ex ingenti vrbe redigeretur. Hodie Vaison, vrbs semiruta. Lucus autem Augusti, nunc le Luc in Delphinatu auctorem suum, vel eum, cui dedicatus fuit, cognominis splendore prodidit. Tacitus lib. I Hist. cap. LXVI Lucum appellat, suppresso Augusti nomine. Sic enim de Fabio Valente, Vitellii legato: *Longè agmine per fines Allobrogum & Vocontiorum ductus exercitus - - - adeo minaciter, ut Luco (municipium id Vocontio est) facies ad-mouerit, donec pecunia mitigaretur.* Miratur inde Valesius, cur Lucum Plinius caput alterum dixerit, quum id honoris potius Dea,

tertiæ vrbi, prope illum Lucum, debeatur. Accedit enim memoratis oppidis vrbs clara & insignis *Dea Vocontiorum*, priscis geographis quidem ignorata, quod miratur Valesius; nec vero recens aut noua, sed vt *Lucus* Augusto a Vocontiiis sacratus fuerat; ita *Dea Vocontiorum*, oppidum, eiusdem Valesii iudicio, *Liuiæ Augustæ*, quæ in nummis quoque *Dea* appellatur. quo prisci marmoris inscriptionem refert LIVIÆ AVG. DEAE MVNICIPIVM. Id enim videtur certum, *Deam* in oppidi nomine diuam seu numen significare, ac vere Latinum vocabulum esse: ideoque in Peutingeriana Tabula legitur: *Ad deam Vocontiorum*, id est ad templum deæ Vocontiorum. Memoratur prisco lapide Arelatensi, quo *colonia & Augusta* vocatur, apud Gruterum pag. 323 num. 2

CAECILIAE D. F. APRVLLAE FLAM

DESIGNATAE COL. DEA AVG. VOC.

quam inscriptionem etiam Sirmondus ad Sidonii lib. v epist. vi de *Dea*, Vocontiorum vrbe, interpretatur. Præterea nemo veterum illius mentionem fecit, in Itinerariis autem & Notitiis prouinciarum crebro memoratur. Antonini itinere Mediolano per Alpes Cottias Viennam, ita rationes sunt positæ:

<i>Eburodunum</i>	—	—	—
<i>Caturigas</i>	M.	P.	XVI
<i>Vapincum</i>	M.	P.	XII
<i>Montem Seleucum</i>	M.	P.	XXIII
<i>Lucum</i>	M.	P.	XXVI
<i>Deam Vocontiorum</i>	M.	P.	XII
<i>Augustam</i>	M.	P.	XXIII
<i>Valentiam</i>	M.	P.	XXII

Atque hic ordo, sed inuersa via etiam in Itinerario Burdigalensi habetur, poniturque *Dea Vocontiorum* inter *Augustam*, quæ Tricastinorum est, & *Lucum*, & ab hoc quidem perinde XII M. P. interuallo. In Notitiis prouinciarum est *Ciuitas Deensum*, hodie *Die*.

Vocontiiis Sirmondus dicto loco pag. 55 *Montem Seleucum* addit, in modo productis itineribus Antonini & Burdigalensi laudatum, inter Vapincum & Lucum situm, qui clade Magnentii memorabilis est. Tripartita Historia lib. v cap. x de Magnentio tyranno: *Sequentibus Constantii militibus, circa Montem Seleucum facta congreffione, solus fugiens venit in Lugdunensem urbem . . . interfecit semet-*

*semetipsum.* Ex Socratis Hist. Eccles. lib. II cap. XXXII compilator decerpfit, vbi editum quidem *Μιτροσέλευκος* corrupte; in Allatii autem codice *Μοντοσέλευκος*, perinde vt in Itinerariis, quorum hæc sola differentia est, quod Antoninianum habet *Montem Sclucum*. Burdigalense casu patrio *Monte Seleuci*. Et tantum de Vocontiiis.

Ex Vocontiorum oris Hannibal in *Tricorios* veniebat, vt ex Liuiο supra cognouimus: quos & Strabō lib. IV pag. 140 *μετὰ Ουκέντιος*, post *Vocuntios* locauit. *Tricoriis* Valesius oppidum *Vapincum* tribuit, id persuasus ex Itinerariis sæpe laudatis, & itinere Hannibalis. Hoc enim ex Vocontiorum ora per Tricorios ad Druentiam tendebat, quo spatio Itinerarium vtrumque *Vapincum* ponit, vt dubitare non liceat, id oppidum fuisse Tricoriorum. Priscis geographis ignotum aut prætermissum est, vt de ætate eius nihil certi constet. In prouinciarum Notitia est *Ciuitas Vappincensium*. Situs ex Itinerario vtroque, Antonini, quod vocatur, & Burdigalensi; etiam ex Theodosiana Tabula perspicuus est, & conuenit cum oppido, quod nunc vocatur *Gap*.

Inter hæc & Eburodunum Itineraria eadem *Caturigas* ponunt ab illo XVI, a Vapinco XII M. P. reductos, quæ haud dubie gentis *Caturigum*, qui *Κατούργες* Straboni sunt pag. 141, cum Veragris & Centronibus coniuncti, & *Caturiges* Cæsaris lib. I Gall. cap. X, ac Plinii lib. III cap. XX: Ptolemæi lib. III cap. I corrupto nomine *Κατεργίδες Caturigides*, in Graiis Alpibus, qui ipsis aliud oppidum *Εβορόδουν*, *Eborodunum* adsignat, quæ in Notitiis prouinciarum *Metropolis Eborodunum* est. Itinere Antonini a Mediolano Arelate, *Eburodunum*: in Peutingeriana *Eburunum*, forte compendio scripturæ pro *Eburodunum*, sicut in eiusdem temporis est Itinerario: in Notitia prouinciæ Maximæ Sequanorum *Castrum Ebredunense*. Nunc *Embrun*, situm in monte, cuius radices ab austro Druentia præterlabitur.

Caturigibus adiungunt a latere ex Alpinis cum Cæsar, tum Plinius dictis locis *Centrones*, qui Strabonis & Ptolemæi *Κέντρωνες* sunt, quibus hic duo oppida attribuit *Forum Claudii*, & *Axiaman*. Hæc in Theodosiana Tabula vitiose *Axiama* scribitur, & exiguus vicus superest, corruptum nomen conseruans Esma siue Aime: *Forum* autem *Claudii*, caput Centronum ab Romanis teste Ptolemæo vocatum, postea, ignotum quam ob causam, in Itinerariis dicitur *Da-*

*rantasia*: in dicta Tabula x millibus ab Axima in occasum: in Antonini itinere ab Mediolano per Alpes Graias Viennam, sita est inter *Lemincum & Augustam Pratoriam*, sed propior Leminco. In Notitia prouinciæ Alpium Graiarum & Peninarum, *Ciuitas Centronum Darantasia*. Nunc *Moustier* seu *Môtier en Tarantaise*, vocatur.

His finitimi sunt *Veragri*, itidem Alpinus populus, quorum magnus vicus erat *Octodurus* siue *Octodorus*, vt Cæsar refert lib. III Gall. cap. I, a quo gens illa, vel pars eius, *Octodurenses* apud Plinium lib. III cap. XX nominantur. Vicus ille ex plurium sententia est Martiniacum, id est *Martigni*, siue vt nostri enuntiant, *Martinnach*, in valle Pennina, quæ *Veragris* Cæsaris atque Plinii, postea aliud nomen dedit, vt *Vallenses* appellarentur. Notitia modo laudata *Ciuitas Vallensium Octodoro*. Vallis autem Pennina a fontibus Rhodani vsque ad eiusdem & Dranæ confluentes, siue ad Octodurum pertinet. Aethici vel Antonini itinere a Mediolano per Penninas Alpes Maguntiacum:

<i>Augustam Pratoriam</i>	—	—	—
<i>Summum Penninum</i>	M.	P.	XXV
<i>Octodurum</i>	M.	P.	XXV

inde per ignobiles mansiones fertur *Auenticum Heluetiorum*. Ex vico ergo ciuitas facta, cuius episcopatus postea *Sedunos* translatus est, sed post veteres conscriptas Notitias. *Seduni* autem populus ad Rhodanum in iisdem vallibus ponuntur. Cæsar ineunte lib. III de B. Gallico: *Galbam in Nantuates, Veragros, Sedunosque misit, qui a finibus Allobrogum & lacu Lemano, & flumine Rhodano ad summas Alpes pertinent*. Plinius quoque in tropæo Alpinarum gentium, a Cæsare victarum, tamquam finitimos numerat *Nantuates, Sedunos, Veragros, Salassos*. Oppidum eorum a priscis, quod sciam, nusquam memoratum est. Prisca quidem inscriptione quam Casaubonus ad Suetonii Aug. cap. LVIII correxit & suppleuit, *CIVITAS SEDVNORVM* est, verum Augusti æuo non ita oppidum, sed populus & societas significabatur. Medio æuo nomen gentis *Seduni* oppido adsumtum; post singulariter *Sedunum*; in Martyrologio Romano v kalend. Octobris, *Seduni in Gallia [natalis] S. Florentini martyris*: in aliis libris Valesio testante est: *in castro Seduno*. Nunc Gallicis *Sion*, nostris *Sitten*. Ceterum *Nantuates* Cæsaris & Plinii,

Plinii, *Ναντῶται* Strabonis, *Nantuani* Tabulæ Peutingerianæ, vbi inquiramus, incertum plane est, nisi exinde aliquid iudicauerimus, quod Cæsar lib. III cap. I cum Veragris & Sedunis coniungit: cap. VI inde in Allobroges proxime iuit: lib. IV cap. X cum Heluetiis componit. *Salassi* ad Italiam referendi. Ptolemæus quidem omnes Alpinas gentes ad Italiam trahit, etiam quasdam trans Varum sitas: sed de his omnes repugnant, a limite Vari non recedentes: de Veragris, Sedunis, Centronibus reclamationem Cæsar lib. III ineunte dicens, eos a finibus Allobrogum & Lemano lacu & flumine Rhodano ad summas Alpes [qui verus terminus est] *pertinere*, id est pertinere. Ergo in Galliæ finibus fuerunt.

Ad Isaræ & Rhodani confluentes *Segalauni*, vt Ptolemæus vocat lib. II cap. V, siue *Segouellauni*, inter Vocontios & Allobroges habitauerunt. Plinius lib. III cap. IV *Intus regio Vocontiorum & Segouellaunorum, mox Allobrogum*. Horum, Ptolemæo censente, fuit *Valentia*, eaque *colonia*, quam multi in Cauaribus scripserunt, mala incisione verborum Plinii inducti. Sed Cauares longe remoti ab Isara Tricastinis & Vocontiis interiectis. Plinii lib. III cap. IV ita vulgo, etiam ab Harduino, editum: *In mediterraneo colonia: Arelate Sextanorum, Beterra Septimanorum, Arausio Secundanorum. In agro Cauarum Valentia, Vienna Allobrogum*. Quin potius cum Valelio pag. 581 ita legamus: *Arausio Secundanorum in agro Cauarum, Valentia, Vienna Allobrogum*. Non est ergo quod Cauaribus tam longum aut multiplex territorium tribuamus, quum *Valentia*, non inuito Plinio, sit & maneat penes Segalaunos. Ex itineralio *Valentiam* supra vidimus, itinere Viennam a Mediolano, & quia nomen seruat, per se nota est, sita paullo infra confluentes Isaræ Rhodanique. In Notitia prouinciarum *Ciuitas Valentinorum* appellatur. Atque ita quæ inter Druentiam sunt & Isaram, atque huic tractui in Alpinis adiacent, omnia exposuimus: supersunt ex Narbonensi prouincia, quæ Isara, Rhodano & lacu Lemano continentur. quem tractum Allobroges, gens nobilissima, possidebant. Nota sunt bella cum Allobrogibus ex iisque victoriæ & cognomina, apud Liuium epitoma LXI, Velleium lib. II cap. X, Florum lib. III cap. X. Laudat fidem eorum Cicero Catilinaria III: quam Horatius Epod. XVI inculcat aliam ob rationem:

*Nouisque rebus infidelis Allobrox.*



Ptolemæus vocat Ἀλλοβρούγες per r, sed praue, quia post tantum consensum Latinorum genuinæ scripturæ testes etiam marmora habemus. Gruter. pag. 225 DE GALLEIS ET ALLOBROGIB. & pag. 298 aliud, ob victoriam Ahenobarbi positum, DE ALLOBRO - - - Horum caput fuit *Vienna*, adflua Rhodano. Cæsar lib. VII cap. IX *qua maximis potest itineribus Viennam peruenit*. Strabo lib. IV pag. 128 Ὀυῖννα ἡ τῶν Ἀλλοβρόγων μητρόπολις, *Vienna Allobrogum metropolis*. Laudant etiam Mela & Plinius, ille in *opulentissimis* urbibus ponit, hic in coloniis *Viennam Allobrogum*: & Ptolemæus solam adscripsit Allobrogibus, saltem ut præcipuam & caput. Aufonius de Clar. Urb. in Arelate,

*Accolit Alpibus opulenta Vienna colonis.*

Studia litterarum coluit, ut etiam Romanorum poemata in pretio & deliciis haberet. Martialis lib. VII epigr. LXXXIII de suis:

*Fertur habere meos, si vera est fama libellos*

*Inter delicias, pulchra Vienna suas.*

Nec minor laus eius ævo medio, quo ei, tamquam metropoli, integra prouincia contributa fuit, ut passim in Notitiis antiquis & apud Sextum Rufum est. Alia vrbs Allobrogum fuit *Cularo* ad Isaram flumen. Plancus ad Ciceronem epist. XXIII extrema libri X, *Cularone ex finibus Allobrogum*. EX FINIBVS ait, quia ad dextram ripam Isaræ vrbs posita, quod flumen claudit Allobroges & a Vocontiis separat. Nominatur item in Tabula itineraria Peutingeri, & in Notitia Imperii (in prouincia Gallia Ripensi pag. 147) quæ *tribunum cohortis primæ Flauie Sapaudica, Cularona* stationem habuisse indicat. *Cularona* posteriori ævo, sicut ex Narbo, Narbona. Sicut ostendunt duæ inscriptiones Diocletiano augusto & Cæsari Maximiano Galerio dicatæ, quæ Gratianopoli in porta & ad episcopium visuntur. Post principum enim titulos in vtraque legitur apud Gruterum pag. 167

MVRIS CVLARONENSIBVS CVM IN  
TERIORIBVS AEDIFICIIS PROVIDENTIA  
SVA INSTITVTIS ATQVE PERFECTIS

quæ dubitare non sinunt, *Cularonem* olim fuisse, quam Gratianus augustinus suo de nomine *Gratianopolim* iussit nominari. In quo doctissimi viri Sirmondus, Valesius & Scaliger consentiunt. Quemadmodum vero Cularo in austrinis partibus extremus fuit Allobrogum,

gum, ita vltima illorum in parte borea vrbs *Genena* erat, ad lacum Lemanium, vbi Rhodanum emittit, condita. Cæsar lib. 1 B. Gall. cap. vi *Extremum oppidum Allobrogum est, proximumque Helvetiorum finibus, Genena: ex quo oppido pons ad Heluetios pertinet.* Mirum, vsque ad Itineraria & Theodosianam Tabulam, neminem fuisse geographorum, qui post Cæsarem oppidi huius habuerit rationem. Posteriores autem illi *Genaua, Gennaua*, aut alia leui mutatione scripserunt, de qua in medii æui geographia forte plura proferentur. Sunt quoque in Antonini itinere, quod per Alpes Graias Viennam fert ex Italia, plura oppida inter Darantiam & Viennam, sed ignobiliora omnia, quibus vix aliquis certum locum adiudicauerit. Medium ferme in iis est *Lemincum*, quod quidem Chambery Sabaudia esse suspicantur, sed certo adfirmare non possunt.

## INSVLAE CIRCA GALLIAM.

Insulæ circa Galliam in Oceano partim, partim in Mediterraneo mari sunt. In Aquitanico mari seu Oceano, ante ostium Garumnæ, aut in ipso ostio siue æstuario, est *Antros*, parua insula, a Mela descripta lib. III cap. II, *In eo*, inquit, [Garumna cum mari iam commisso] *est insula Antros nomine, quam pendere & attolli aquis incrementibus ideo incolæ existimant, quia quum videantur editiora queis obiacet; ubi se fluctus impleuit, illa operit, hæc, ut prius tantum ambitur.* Supra hanc Santonibus obiecta insula *Vliarus*, vt Plinius vocat lib. IV cap. XIX extremo, quæ postea *Olarion* videtur dicta. Sidonius enim Apollinaris lib. VIII epist. VI de Nammatii, cui scribit, venationibus dicit, *insidiari lepisculis Olarionensibus*, vbi Ioannes Sauaro commentatur: *Olarion insula, conferta leporibus: vulgo Oleron.* Quæ vltiores hinc septemtrionem versus sunt, & circa Ligeris ostia a potentiore populo, qui haud dubie possedit, *Venetica* appellata sunt. Plinius dicto loco: *Insula complures Venetorum, quæ & Venetica appellantur: & in Aquitanico sinu Vliarus.* An eadem, aut pars illarum, etiam dictæ fuerint *Namnetica*, non equidem certum habeo dicere. Sunt qui ex Dionysii Periegesi vers. 570 probant, vbi mulieres *Amnitarum*, quos Namnetas putant præcisâ littera, in paruis insulis, quæ ἀγχι, iuxta Britannicas sint, Bacchi sacra celebrasse

feruntur. Proximitatem ἄγχι arguit, quam dubito Britanniae respectu, in Aquitanico sinu reperiri.

Inter Galliam Britanniamque plures sunt, nec vero nominatae a veteribus, quae Lugdunensi parti obiacent, nisi quod auctor Itinerarii maritimi, quod cum Antoniniano coniunctum est, plures Oceani, Britanniam & Galliam interfloentis, una serie, sed distincte, nominat, ut nemo facile ex illius narratione discreuerit, quod huic nomen, quod illi nunc conveniat. Has autem post *Vetam*, quae Britanniae proxima est, enumerat: *Riduna, Sarmia, Casarea, Barfa, Lissa, Andium, Sicdelis, Vxantifina, Vindilis, Siata, Arica*. E quibus plerique putant, nominis inducti similitudine, quae nunc Garsey siue Iarsey est, veterem *Casaream* esse: quae vero Gransey, maior altera, esse *Sarniam* siue *Sarmiam*, quae Aldina editione est *Armia*. Ceteras inuestigare, & prisca nomina componere recentioribus, supra notitiam nostram est, & ab illis expectandum, qui mare illud nauigauerunt, & obscuriorum insularum nomina & situm singulari cura & industria examinarunt.

In mari mediterraneo Ptolemæus lib. II cap. X exponit insulas Agatham, Blasconem, Stœchades, Leronam. *Agatha*, inquit, κατὰ τὴν ὁμώνυμον πόλιν, iuxta cognominem urbem. At vero iam nulla insula vrbi Agathæ (nunc Agde) adiacet præter Blasconem, quae vulgo dicitur Briscou. Valesius ergo suspicatur, Ptolemæum duas de una insula fecisse, nominibus duobus deceptum, Celtico altero, quod Blasco sit; & altero Agatha, imposito a Massiliensibus. *Blasconis* situm male Plinius inter ostia Rhodani & Stœchadas, Massiliæ obuertas, adsignat. Verba Plinii sunt lib. III cap. V extremo: *In Rhodani ostio Metina: mox quæ Blascon vocatur: tres Stœchades a vicinis Massiliensibus dicta propter ordinem*. At Blasco inter Pyrenæum & Rhodanum iacet sub vrbe Agatha, non inter Stœchades & illum amnem. Nunc *Blasco*, ut Valesius tradit, continenti adiuncta est, iniecta mari mole, & Agathensibus est pro portu. De *Magalona*, quae medio æuo cognominem urbem habuit, supra diximus. *Metina* in MSS. Plinii est *Metania*, vnde suspicatur Harduinus, nomen ex *Metapina* esse, ostio Rhodanico, in quo olim fuit. In Rhodani ostio fuit, ut Plinius modo dixit. Ergo alii amnicam *Camarque* id est, Camarariam; alii maritimam *l' Anguillade*, ut Valesius obseruat, intelligunt.

*Stœcha-*

*Stæchades* πέντε τὸν ἀριθμὸν, *quinque numero* cenſet Ptolemæus, nec vero nominat: Strabo etiam quinque habet, tres autem memorabiles. Ait enim pag. 128 αἱ Στοιχάδες νῆσοι, τρεῖς μὲν ἀξιόλογοι, δύο δὲ μικραὶ, *Stæchades insula, tres quidem memorabiles: duæ autem parvæ*. Plinius illas memorabiles nominat, *Proten*, id est Primam ab Rhodano, nunc Porqueyroles: *Mesen*, siue Mediam hodie Portecroz: quæ & *Pomponiana* vocata fuerit: tertiam *Hypæam*, nunc l'isle du Levant, siue, du Titan, quæ maxima omnium in ortum vergit. Plinius addit: ab his *Sturium*, *Phænice*, *Phila*: *Lero* & *Lerina aduersum Antipolim*. priores parum nobiles sunt, in iisque Strabonis duæ parvæ latent: *Lero* & *Lerina* nobiliores. Idem Strabo: μετὰ τὰς Στοιχάδας ἡ Πλανασία καὶ Λήρων, ἔχουσι κατοικίας, *Post Stæchades Planasia est & Lero, in quibus pagi sunt*. Eadem ergo *Planasia*, quæ Plinii *Lerina*. Mela lib. II cap. VII & has sub Stæchadibus comprehendit. *In Gallia*, inquit, *quas referre conueniat, solæ sunt Stæchades, ab ora Ligurum ad Massiliam vsque dispersæ*. Sed præstat cum Strabone Plinio & Ptolemæo distinguere. Hic vero, Ptolemæus puto, vnam tantum ponit, cui *Lerona* nomen sit. Ait scilicet ὑπὸ τὸ Ὀυαρον ποταμὸν Λήρωνη, *sub Varo flumine Lerona*. Sed reuera duæ sunt, longitudinem communem habentes, non autem latitudinem, quia altera in septentrionem, altera in austrum tendit. Cum Plinio facit auctor maritimi Itinerarii, quod ita habet:

*A Nicia Antipolim*

M. P. XVI

*Ab Antipoli Lero & Larina insula*

M. P. XI

*A Lerone & Lerina Forum Iuli*

M. P. XXIV.

Coniungit Leronem & Lerinam, diuersas insulas, sub vno numero milliariorum, quia, vt dixi, eandem habent longitudinem. Bene etiam Plinius, *aduersum Antipolim*, cui oppido vicinæ sunt. *Lero* est superior, aquilonem spectans, propiorque Antipoli, quæ nunc vocatur de S. Margarita: *Lerina*, inde freto 100 passuum diremta, in austrum vergit, Straboni *Planasia* a planitiæ ita dicta, quo Sidonius respexit Eucharistico ad Faustum Reiensem vers. 109

- - - - - *quantos illa insula plana*

*Miserit in calum montes.*

Loquitur autem de Lerina, quam vers. 105 *Lirinum* vocauit, *Seu te Lirinus priscum complexa parentem est.*

Eadem quæ Sidonius, quasi verba ipsius sublegisset, Ennodius tradit Ticinenlis episcopus Vita S. Epiphanii pag. 385 ed. Sirmondi: *Medianas insulas, Stœchadas, Lerum, ipsamque nutricem summorum montium, planam Lerinum adiit.* Atque ita Lerum & Lerinam cum inter se, tum a Stœchadibus distinguit, & *Lerius* quidem eadem quæ Strabonis *Ληρω*, & Plinii *Lero*, nunc Sanctæ Margaritæ: *Lerina* autem siue *Lerinus* hodie nomen S. Honorati habet, qui celeberrimi quondam totius Galliæ monasterii in illa insula auctor fuit & conditor.

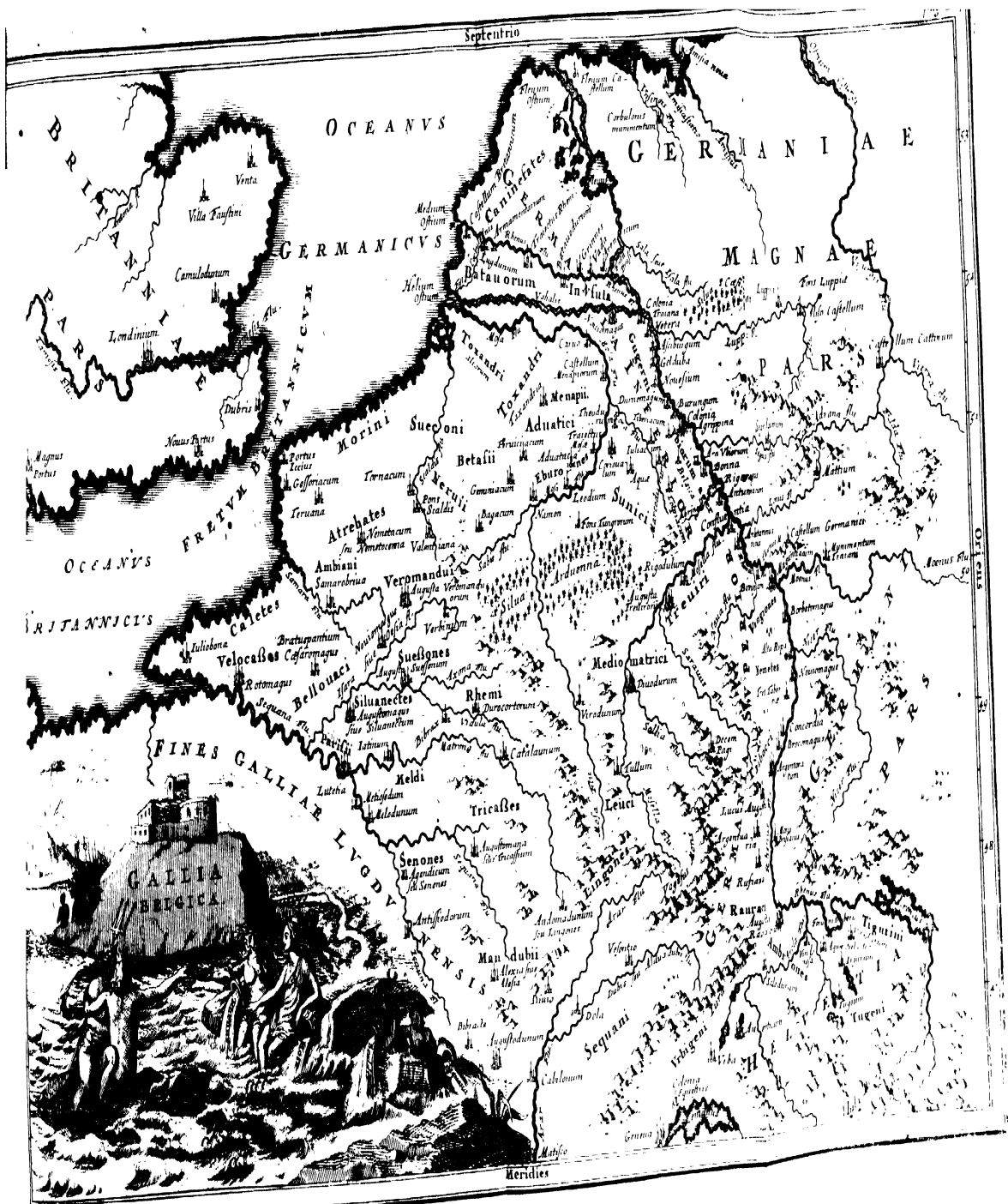
## CAPUT III

DE

## GALLIA BELGICA.

**Q**uarta pars Galliarum est BELGICA, quæ inter Oceanum a septentrione, & fluuios Sequanam Matronamque ab occasu; ab ortu Rheno continetur. Ab austro non iidem semper limites fuerunt. Cæsar Heluetios & Sequanos Celticæ parti, quæ postea Lugdunensis dicta fuit, attribuit. Ait enim lib. 1 de Bello Gall. cap. 1, *Gallos* (sic Celtas vocat) *ab Aquitania Garumna flumen; a Belgis Matrona & Sequana diuidit.* Horum omnium fortissimi sunt Belgæ, propterea quod a cultu atque humanitate Provincia longissime absunt, minimeque ad eos mercatores saepe commeant, atque ea quæ ad effeminandos animos pertinent, important. Proximi sunt Germani, qui trans Rhenum incolunt, quibuscum continenter bellum gerunt. quæ de causâ Heluctii quoque reliquos Gallos virtute præcedunt, quod ferre quotidianis præliis cum Germanis contendunt, quum aut suis finibus eos prohibent, aut ipsi in eorum finibus bellum gerunt. Eorum una pars, quam Gallos obtinere dictum est, initium capit a flumine Rhodano: continetur Garumna flumine, Oceano, finibus Belgarum; attingit etiam a Sequanis & Heluetiis flumen Rhenum: vergit ad septentriones. Belgæ ab extremis Galliæ finibus oriuntur: pertinent ad inferiorem partem fluminis Rheni: spectant in septentriones & orientem solem. Ex quibus manifestum est, Sequanos Cæsari Heluetiosque a Belgis separari, tamquam adscriptos parti Celtarum, quæ media est inter Belgicam & Aquitaniam.

Vt





Vt Augustus Cæsar autem nouam partitionem prouinciarum vbique fere instituit, qua etiam Aquitaniam ampliavit quatuordecim populis, Celticæ parti, cuius fuerant, detractis; ita etiam, vt æqualitas prouinciarum esset, Sequanos Heluetiosque, qui Celticæ adhuc contributi fuerant, ad Belgicam transcripsit, cuius mutationis satis fidos testes Plinium & Ptolemæum habemus, qui vtrumque populum, Sequanos & Heluetios, in Belgis enumerarunt, quod vtique ex Augusti diuisione necesse est habuisse. Vide Plinium lib. IV cap. XVII, vbi in Belgarum recensione ultimos ponit *Mediomatricos, Sequanos, Rauricos, Heluetios*. Ptolemæo quoque lib. II cap. IX postremi in Belgica sunt *Heluetii* atque *Sequani*: postremi, inquam, quia ab altero limite Scaldi & Toxandris Plinius; Morinis Batauisque Ptolemæus initium enarrationis populorum instituerunt.

Maior controuersia de Rheno inferiore est post diuortium eius fluminis. Quia enim in plures alueos diuisus in Oceanum exoneratur, quæstio eruditorum, aut dubitatio potius enata est, quisnam ex illis alueis sit limes inter Belgicam Germaniamque. Quod vt plenius intelligatur, de fluminibus Belgicæ aliquid præfari nos oportet, præsertim quum instituti ratio, in superioribus seruata, ita exigat, vt de fluminibus agamus, ante, quam prouincias exponamus, quia hæ per illa tam inter se & partes suas, quam ab aliis prouinciis plerumque distinguuntur. Explicationi autem alueorum perquam commode de limite disceptatio adiungi potest, & facilius etiam intelligi.

*Rhenus* notissimus fluuiorum, ortus in Alpibus Lepontiorum, primum Rhætos Vinzelicosque ab Heluetiis, deinde Germanos a ceteris Gallis siue Belgis discludit. Primum singulorum verba, quorum aliqua auctoritas est, de Rheno proferemus. Cæsar lib. IV cap. X *Rhenus oritur ex Lepontiis, qui Alpes incolunt, & longo spatium per fines Nantuatium, Heluetiorum, Sequanorum, Mediomatricorum, Triboccorum, Treuirorum citatus fertur: & ubi Oceano adpropinquauit, in plures diffundit partes, multis ingentibusque insulis effectis, quarum pars magna a feris barbarisque nationibus incolitur: ex quibus sunt qui piscibus & ouis auum vivere existimantur; multisque capitibus in Oceanum influit.* Pomponius autem Mela lib. III cap. II ita de Rheno disserit: *Rhenus ab Alpibus decedens, prope a capite duos lacus efficit, Ve-*

*netum*



netum & Acronium. Mox diu solidus, & certo alueo lapsus, haud procul a mari huc & illuc dispergitur, sed ad sinistrum amnis, etiam tum & donec effluat, Rhenus; ad dextram primo angustus & sui similis; post, ripis longe & late recedentibus, iam non amnis, sed ingens lacus, ubi campos implcuit, Fleuo dicitur, eiusdemque nominis insulam amplexus, fit iterum arctior, iterumque fluuius emittitur. Plinius extrema tantum huius fluminis persequutus, lib. IV cap. XV ita diuortia Rheni & comprehensas insulas describit: In Rheno ipso prope centum M. passuum in longitudinem, nobilissima Bataurorum insula & Cannenusatum: & aliae Frisiorum, Chaucorum, Frisiabonum, Sturiorum, Marsaciorum, quae sternuntur inter Helium ac Fleuum. Ita adpellantur ostia, in qua effusus Rhenus ab septentrione in lacus, ab occidente in amnem Mosam se spargit: medio inter hæc ore modicum nomini suo custodiens alueum. Tandem Cornelius Tacitus lib. II Annal. cap. VI de alueis Rheni & ostiis hæc refert: Rhenus vno alueo continuus, aut modicas insulas circumueniens, apud principium agræ Bataui velut in duos amnes diuiditur, seruatque nomen, & violentiam cursus, qua Germaniam præuehitur, donec Oceanum misceatur: ad Gallicam ripam latior & placidior adfluens. verso cognomento Vabalem accola dicunt: mox id quoque vocabulum mutat Mosa flumine, eiusque immenso ore eundem in Oceanum effunditur.

Ex quibus luculenter clarum est, tria Rheno ostia vindicare Plinium, occidentale siue Helium: septemtrionale siue Fleuum; & inter hæc medium quod nomen Rheni custodiat. Consentit Ptolemæus itidem tria constituens, τὸ δυσμικὸν ὅμα, occidentale ostium: τὸ μέσον ὅμα τῆς ποταμῆς, medium amnis ostium: & τὸ ἀνατολικὸν ὅμα, orientale ostium. Mela & Tacitus duos alueos memorant & totidem ora: ille sinistrum atque dextrum, hic latum ad Gallicam ripam, & alterum qua Germaniam præuehitur. Atque ita etiam Asinius Pollio apud Strabonem lib. IV, cuius verba post paullo producemus: & Virgilius Aeneid. VI II vers. 727

*Extremique hominum Morini, Rhenusque bicornis.*  
quem Claudianus imitatur de bello Getico vers. 336

*te Cimbrica Thetys*

*Diuisum bifido consumit, Rhene, meatu.*

De Virgilio res certa est, quia loquitur ut suo tempore Rhenus erat, antequam Drusus, fossa in Salam ducta, adiecisset alueum nouum, qui

qui per lacus ad septemtrionem versus in Oceanum ad Fleuum insulam deferret. Virgilium, ut principem poetarum, Claudianus imitatus est, aut cum Mela & Tacito medium flumen posthabuit. Hi enim perinde duos tantum, quos memorent, alueos dignos habent, quod tertius, qui medius est Plinii ac Ptolemæi, permodicus erat, aliorum Rheno fossa Drusiana deriuato. Veterem enim Plinius *modicum alueum* adpellauit. Vnde vero Iulio Cæsari, longe ante Drusiana tempora, sunt *plures partes*, in quas Rhenus, Oceano adpropinquans diffuat? unde *multa illa capita*, quibus influat in Oceanum? Plures, quam duos, maiores alueos Rheni, & nauigabiles, Iulii Cæsaris temporibus fuisse, credibile non est: ex illis autem riuos deductos natura sua, & elices, adeo non negandum esse putamus, ut aliter *multitudinem* Cæsaris non censeamus explicari posse, qui quidem nonnullis incertus de his oris videtur, quasi non ubique ad ostia ipse adfuisset: secundum alios autem vere scripsit, utpote versatus in locis illis, & qui Rheni fluenta perspecta oculis, & explorata, si quis alius, habuerit. Io. Isacius Pontanus de Rheni diuortii Disceptat. III pag. 14 nobiscum sentit. Sane, inquit, *perquam simile vero videtur, Cæsarem, in ostiorum Rheni descriptione, & elices & lacus aliaque eiusmodi spectasse*. Confirmatur, quia Cæsaris æuo Alinius apud Strabonem lib. IV pag. 133 scripsit, Rhenum *δις ὁμον εἶναι, μεμφόμενος τὸς πλείω λέγοντας, duobus ostiis effluere, reprehendens eos, qui pluribus, dicant*: in cuius sententia & Strabo adquiescit. Vtrumque maiora ostia intellexisse, quæ maiores alueos emittant; non est quod dubitemus. De singulis ostiis alucisque ut agamus, & dignitas rei, & varietas opinionum monet.

Rhenus, ubi agrum Batavorum attingit, in duos quasi amnes diuisus, alueum sinistrum in Galliam demisit; dextrum, ut limitem inter Batavos Germanosque ad Oceanum vsque continuaret. Sinister ille alueus nomen *Vabalis* antiquitus adsumsit. Cæsar dicto lib. IV cap. X *Mosa profluit ex monte Vogeso, qui est in finibus Lingonum, & parte quadam Rheni recepta, quæ appellatur Vabalis, insulam efficit Batavorum*. Sic Glareanus testatur in libris vetustis esse, in aliis *Vacalos*: Gryphius *Vualis* edidit, unde recentiores *Walis* in Cæsaris libro scripserunt, quasi W littera Latinis antiquis cognita fuisset. Tolerabilior hæc scriptura in Aurelianensi Theodulfo est, quam in Iulio Cæsare. Ille vero Parænesi ad Iudices vers. 103 scripsit:

*Cui parent Walis, Rhodanus, Mosæ, Rhenus, & Ocnus.*

Quod plures *Vacalos* habent, etiam métaphrastes Βάκαλος; Ioa-  
chimus Camerarius existimat, veram scripturam Cæsaris *Vaalos*  
fuisse, cui vocabulo errore postmodum c vel k insertum fuerit:  
nisi forte, quod credibilius videtur, ille æque, ut Tacitus, *Vabalis*  
vel *Vabalos* scripsit (terminatio enim Romanorum additamentum  
est) ex quo sequiori tempore *Vachalos* factum, ut corrupte *michi* pro  
*mibi*; & tandem adspiratio eiecta, quum extrudi accessio aliena c  
debuerit. Confirmant libri omnes Sidonii Apollinaris a Sauarone,  
Sirmondo, Wovverio vulgati, quia constanter præferunt non  
*Vahalis*, ut Tacitus, sed *Vachalis*. Carm. XIII vers. 31

*Detonsus Vachalim bibat Sicamber.*

Et Narbone, siue Carm. XXIII, vers. 244

*Tu Tuncrum, & Vachalim, Visurgin, Albin,*

*Francorum & penitissimas paludes Intrares.*

Sed præferenda Taciti scriptura *Vabalis*, quam & Paca-Panegyr.  
Theodos. cap. v seruauit. *Quæ Rhenus*, inquit, *aut Vabalis* vidit.

Quum vero Cæsar *Mosam* dicit, *recepta quadam Rheni parte*,  
*quæ Vabalis* adpellatur, *efficere insulam Batavorum*; id arguit & illis  
temporibus confluentem Mosæ & Rheni exstitisse, eumque longius  
paullo ab ostio communi in citeriora reductum, id quod est, quod  
contra Cluuerum Pontanus Disceptatione IX propugnat. Nec  
vero ita ille alueus, ex Rheno emissus, sibi proprium nomen *Vabalis*  
fecit, ut pristinum, quod ante diuortium habuit, numquam sibi re-  
vocatam vindicauerit. Pomponius enim Mela *Vahalim* amnem  
siue alueum aperte *Rhenum* appellat. *Ad sinistram*, inquit, *amnis*  
(qui *Vahalis* est Cæsaris atque Taciti) *etiam tum, & donec effluat, Rhe-*  
*nus*; *ad dextram* (dexter alueus, qui lacum facit) *Fleuo* dicitur. Qui  
secus sentiunt, eos oportet negare, Melam vsquam rationem *Vaha-*  
*lis* habuisse.

Alter alueus, isque dexter, Pomponio ille est, qui post Cæsa-  
ris Iulii tempora, Drusus Nerone auctore, ex dextro diuortii al-  
veo, fossa ab Rheno ad Salam ducta, effectus est, atque per lacus in  
Oceanum egestus. Clare Pomponius Mela: *ad dextram* primo *an-*  
*gustus*, & *sui similis*; *post, ripis longe & late recedentibus, iam non*  
*amnis, sed ingens lacus, ubi campos impleuit, Fleuo* dicitur: *cuiusdemque*  
*nominis insulam amplexus, sit iterum arctior, iteramque fluuius emitti-*  
*tur.*

*tur.* Medium igitur alueum, quem hic nouus exhaustit, tamquam indigniorem videtur præterisse, duos maiores celebrioresque commemorasse contentus. Vt vero Vahalin Pomponius non proprio, sed veteri & natiuo nomine *Rbenum* adpellauit: ita vicissim alteram partem, quæ Pomponio *Fleuo* est, itidem *Rbenum* Cornelius Tacitus dixit, quum *seruare nomen, & violentiam cursus, qua Germaniam præhincitur, donec Oceano misceatur*, loco supra dicto adnotauit. De extimo enim alueo, qui ex fossa Drusiana in septemtrionem fertur, ibidem Tacito sermonem esse, non de modico Plinii interiacente, vel sola *cursus violentia* euincere videtur, quæ nulla illius medii est, extremorum autem notissima. Quæ si ita sunt, & medius quoque alueus nomen *Rheni*, vt Plinius dixit, custodiuit olim, & hodieque conseruat; manifesto argumento est, Romanis singulos alueos, præter cognomenta propria, ab accolis imposita, *Rheni* etiam nomine adpellauisse, licet aliquando etiam illis propriis denominationibus vsi, sinistrum Vahalem; dextrum latiore vel Fleuum vel Salam, sicut hodie Isalam, cum quo coniunctus est, adpellauerint.

De medio superest vt pauca adiiciamus. Is alueus, ante Drusi effossionem, olim genuinus, & dexter solus, ac par Vahali siue sinistro erat, nauigabilem aquam præter Traiectum & Lugdunum in Oceanum emittens. Rheno autem per Drusi fossam & Fleuum, siue Salam, in septemtrionem effuso; fieri non potuit, quin vetus alueus, postea dictus medius, exhauriretur, adeo, vt ostio tandem & exitu priuaretur. Plinii autem ætate, etiam Ptolemæi, quamuis exiguus, tamen in mare effluebat. Ille enim supra de Rheno dixit: *medio inter hæc ore modicum nomini suo custodiens alueum.* Vnde credibile est, huic alueo nullum proprium aut singulare nomen, sicut ceteris erant, præter commune *Rheni*, fuisse. Dum μέσον ὄμα, *medium ostium* fluuii *Rheni* Ptolemæus dixit, suo æuo illum alueum nondum exitu destitutum fuisse probauit. Præter hos duos, Ptolemæum atque Plinium, qui huius aluei, vt tertii, meminerit, non succurrit: utique vero qui in bifida diuisione, vt Asinius & Virgilius, eius rationem habuerint, quum illorum ætate tertius alueus, a Druso factus, nondum exstiterit. Virgilius enim ante defunctus vita fuit, quam Drusus in Germaniam & *Rheni* ripam ab Augusto

mitteretur: Asinius autem æqualis prope C. Cæsari fuit, & Tullio Ciceroni.

Sic de medio Rheni alueo Io. Ifacius Pontanus censet, sic etiam Hadrianus Iunius, qui Hist. Batav. cap. VIII ait, *Taciti æuo habitum fuisse loco riui ex illo flumine deducti*. Secus iudicat insignis geographus Philippus Cluuerus, & qui hunc hodie non pauci insequuntur, in quibus etiam vir amplissimus est Menso Alting, Notitia Batauiæ, siue Descriptione Agri Batauini, opere vt recentissimo, ita perquam etiam erudito. Hi & Melæ & Tacito descriptionem medii aluei vindicatum eunt, de eo tam illius verba, *ad sinistram amnis donec effluat*; quam, quæ huius sunt, *seruat nomen & violentiam cursus, qua Germaniam praeuehitur*, interpretantes. Nec hi de sententia sua verbo Plinii dimouentur, qui *modicum* illum medium Rheni alueum dixit, quia *modicus* non sit omnino exiguus, sed minus latus, quam qui ad Gallicam ripam adfluit, vt tamen cursus violentia conseruetur. Quod si est, Pomponium Melam neglexisse Vahalem oportet, quod de illo, qui Cæsarem sublegit, a quo nominatim is alueus descriptus est, non vtique pronum ad fidem videtur. Idem de Tacito iudicium esto, qui tot nauigationes per lacus & Drusi fossam, quæ Rheni pars nulli secunda est, descripsit, vt mirari subeat, si nullam illius aluei rationem in partitione Rheni fluminis habuerit. Qui secus de vtroque sentiunt, & illum Vahalem, hunc Isalam posthabuisse in Rheni dispensatione credunt, ex nomine ratione petita in eam sententiam inducti videntur, quum id hodieque medii aluei sit, & de ambiguis Melæ ac Taciti referatur, quod ille *Rhenus sit donec effluat*; & hic *nomen seruet donec Oceano misceatur*. Quod si vero admiseris, vtrumque alueum, Vahalem & Isalam, præter proprium nomen, ab accolis forsan impositum, ab Romanis etiam natiuo nomine illius fluminis significari, cuius aquam deuehebant; aliter forte rationes, quam dispositæ erant, in hoc argumento possunt institui. Sane Tacitus Histor. lib. V cap. XXIII Vahalem alueum aperte *Rhenum* vocauit. *Spatium*, inquit, *velut æquoris electum, quo Mosæ fluminis amnem Rhenus Oceano adfundit*. Nec aliter de dextro alueo, qui per lacus fertur, videtur sensisse annal. IV cap. LXXIII. *Exercitum*, inquit, *Rbeno deuocatum, Frisus intulit*. Non enim tam superiori prouincia accitum exercitum intelligit, quam *utrumque exercitum*, vt diserte ait. Inferior autem ad Vetera,

prope

prope diuortium iam tum stationem habuerat. Clarius res est ex Melæ verbis, quæ supra proposuimus. Sed nostrum non est ipsorum Belgarum, & tanto ingenio virorum, Cluueri, Pōntani & Iunii dissensiones ac controuersias diiudicare, quum vtrique pars rationibus haud pœnitendis innitatur. Ex quibus, quam quisque velit, sequatur licet opinionem, dum nobis etiam in hanc vel illam propendere concessum sit. Ad fossam nunc, Drusi opus, explanandam progrediendum est.

De *Drusiana fossa* agunt Tacitus, Suetonius, & dubie Dio Cassius. Tacitus lib. II Annal. cap. VIII de Germanico, Drusi filio: *Iamque classis aduenerat, quum præmissis commeatibus* [ex Gallia, per Mosam & Vahalem, ut Cluuerus p. 564, haud dubie ex Taciti lib. V Hist. cap. XXIII sect. 3 suppluit] *& distributis in legiones ac socios nauibus, fossam, cui DRUSIANAE nomen, ingressus, præcatusque Drusum patrem, ut se eadem ausum, libens placatusque exemplo ac memoria consiliorum atque operum iuuaret; lacus inde & Oceanum usque ad Amisiam flumen, secunda nauigatione peruehitur.* Dum per lacum duxit in Oceanum; simul etiam fossam ex Rheno indicauit, non aliam illam esse, quam quæ inter Rhenum & veterem Isalam est, fossa VIII M. passuum: a qua tota illa nauigatio *per Rhenum* fieri dicebatur, uti vere etiam Rheni pars nauigabilis per eam & lacus in Oceanum effusa est. Idem annali IV cap. LXXIII *utrumque exercitum, [non solum superioris prouinciæ; verum etiam inferioris, qui prope diuortium statua habuit] Rheni deuectum, Frisis intulit.* Et ut opus necessarium, saltem per commodum Germanicis bellis, esset firmum perpetuumque, sicuti est; illud aggere muniuit, qui an idem sit, quem, inchoatum a Druso, Paullinus Pompeius absoluit, apud Tacitum lib. XIII cap. LIII; incertum est. Aiunt Iunius, Tillemontius, Freinsheimius: negat, saltem dubitat, ad eum locum Lipsius, qui Paullini laborem mauult in ripam Gallicam referre ad diuortium Rheni, seu Vahalæ initium, ut *moles* sit, quam Ciuis deiecit, lib. V Histor. cap. XIX apud eundem.

Alter, qui auctoris nomen memorauit, est Suetonius principio Vitæ Claudii, cuius pater hic Drusus fuerat. *Is Drusus, inquit, in quaestura prætureque honore dux Rætici, deinde Germanici belli, Oceanum septentrionalem primus Romanorum ducum nauigauit, transque Rhenum fossas noui & immensi operis effecit, quem nunc adhuc DRUSI-*

N A E *vocantur*. Fossas, tamquam plures, vocat, multitudinis numero, non eam tantum respiciens, quam Tacitus vt vnā nominavit, breuiorem illam, sed latam, quæ inter Rhenum est & Isalam, a Döesburgo ad Isseloort, vt hodie loca adpellantur; neque enim hæc *immensi operis* fuit: verum etiam alias vltra illam, aut illius longiorem prorogationem, quia etiam antiquum Salæ alueum, qui modicus erat, vt caperet partem Rheni, in lacum & Oceanum vsque ampliavit, quæ Cluueri est sententia: aut nouas iuxta eum fossas duxit, quod non desunt, qui veteris Salæ alvei vestigia seorsum inuenisse, separatūque ab Isala, qui hodie est, videntur. Quem iterum honoris causa nominamus, Menso Altingius pag. 115 *Tanto studio Drusus Rheni aquas per Salam effusas, ex lacu in Fleui alueum coegisse & collegisse videtur; vt vix amplius quidquam veteri Salæ reliquum remanserit. Hodie tamen, ingentem licet in maris sinum conuersus, non modo vetus ductus, sed ipsum quoque ostium, ni fallor, veteri iterum nomine cognoscitur, Tesselstroom & Tesselgat, id est, alueus & ostium amnis Salæ.*

Dixi supra, dubie Dionem pro Drusiana fossa adlegari. Id fit a Grutero pag. 564. Sed non tam fossa dubitatur, quam cuius Dio lacus faciat mentionem. Verba sunt ex lib. LIV pag. 544 de Druso: *ἐς δὲ τὸν Ὠκεανὸν διὰ τῆς Ῥήνης καταπλέυσας, τὰς τε φρεσίδας ὠκείωσατο, καὶ ἐς τὴν Χανκίδα διὰ τῆς λίμνης ἐμβαλὼν ἐκινδύνευσεν, Ἰνδε secundo Rheno in Oceanum deuectus, Frisios subegit, ac per paludem in Chaucorum fines profectus, in periculo fuit.* Dubium, inquam, quæ hæc λίμνη sit, Fleuo, an sinus ad Amisiam Stationem. Illud Grutero videtur; hoc non minus laudato viro, Mensoni Altingio p. 86. Interea id certum est, ex Rheno in Oceanum per fossam suam & Fleuonem deuectum Drusum esse, licet non omnino certum, per quem lacum ex Frisiis in Chaucos promouerit.

Quod vero in huius cursus descriptione Tacitus plurali numero *lacus* nominat, vt lib. I annal. cap. LX *per lacus vexit*; & lib. II cap. VIII *lacus & Oceanum peruehitur*: quos & *astuaria* dixit lib. XI cap. XVIII; id pluralitatem arguit, sed quam numero non possumus definire. Vis enim & inundatio Oceani regionis faciem mutauit, & in vnum lacum ingentem siue Austrinum mare, vt vocatur, lacus & paludes plures coegit & coniunxit. Mela tantum

tum vnus meminit, sed *ingentis*, qui maximus illorum fuit, & ad quem fossa propius pertinuit.

Quid vero de *Lecca* alueo dicemus? vel par vel maior de illo, quam de ipsis ostiis Rheni, est dissensio. Cornelius Aurelius lib. I Bataviae pag. 94, & Hadrianus Iunius Histor. Batav. cap. VIII ex annalibus Traiectinis referunt; circa Christianorum annum 1000 LX Batavos superiores, inundationibus vexatos, ut futuris periculis praecaverent, stillantem rivum tamquam ducem sequutos, obliquam illam fossam & aggeres, quibus Lecca nunc continetur, manu adparasse. Quantum fidei habendum sit huic historiae, illi videant, quibus copia est illos chronicos libros inspiciendi, quos laudati viri adlegant, & qui eosdem cum aliis componunt monumentis. Alii certe clarissimi viri, non contenti narratione illa, manu quidem & industria factum Leccam esse non dubitant, sed antiquiorem ei originem arcessunt, quam ex Romanorum saeculo repetunt.

Sed & hi in diuersas sententias abeunt. Abraham Ortelius, cui Io. Isacius Pontanus Disceptat. XIII consentit, de *Corbulonis fossa*, a Tacito & Dione memorata, interpretatur: Philippus Cluverus, quem sequitur laudatus Menso Altingius p. 110, de *Civilis abactione* fluminis Rheni, itidem a Tacito descripta. Operae pretium est, utriusque verba, Taciti & Dionis, & de utroque opere referre, ut quisque libere, quam sequi velit sententiam, ex diuersis eligat atque diiudicet. Tacitus lib. XI cap. XX de Cn. Domitio Corbulone, Claudii Caesaris in Inferiori Germania legato: *Ut miles otium exueret, inter Mosam Rhenumque trium & viginti millium spatium fossam produxit, qua incerta Oceani vetarentur.* Dio Cassius lib. LX pag. 685 de eodem: Πισευθῆς δὲ πάλιν τὸ ἐργάτευμα, καὶ ἔδεν ἥτις ἦσκε αὐτὸ, καὶ ἐπειδὴ γε εἰρήνην, διέταφρενσε δὲ αὐτῶν πᾶν τὸ μεταξύ τῆς τε Ρήνης καὶ τῆς Μόσας, σταδίας ἑξοκομήκοντα καὶ ἑκατὸν μάλιστα, ἵνα μὴ οἱ ποταμοὶ ἐν τῇ τῆς Ωκεανῆς πλημμυρίδι ἀναβέβοντες πελαγίζωσιν, hoc est: *Iterum praepositus exercitui, nihil minus illum in exercitio habuit: quumque pax esset, eorum opera fossam a Rheno ad Mosam perduxit, longam ad millia passuum XXI (sive stadia CLXX) ne ii fluvii, afluente Oceano, refluentes stagnarent.* Ex quibus haec certa sunt, primum pacis id opus fuisse, quo otium militi excuteretur: deinde Oceano astuanti oppositum fuisse, utique maiori cum commodo,



si & propinquum Oceano, & in transuersum obductum fuit, quam si abesset longius, aut oblique fuisset actum. Quæ quum ita sint, uti esse nemo forsân dubitabit; probabilior sane illorum est opinio, qui Corbulonis fossam a Lugduno ad ostium Mosæ ducunt, quam qui in Leccæ alueo, non antiquissimo forsân, inquirunt. Quod si minus spatii inter ambo fluuios videtur esse, quam pro numero millenorum passuum, quos Tacitus designauit; sciendum est, numquam locorum naturam ita ferre, ut fossa recto tramite vbique deprimatur, nec vsquam declinet ad latera. Si vero leniter illam fossam inflectamus, ad eum modum, quem Altingianæ nuper Tabulæ expresserunt; & spatio sui numeri passuum vel stadiorum, & ceteris rationibus, quas produxi, sua veritas constabit. In eius ergo doctissimi viri, auctoris tabularum, sententia & ductu fossæ perstamus & adquiescimus.

Supereſt Rhēni *abactio*, illa, quæ *Claudium Ciuilem*, principem Batavorum, aduersus Romanos res nouas molientem, auctorem habebat, an fortassis inmissione illa fluminis, ut Cluero videtur, Lecca, nouus alueus, natus fuerit. Taciti de molimento Civilis hæc verba lib. v Histor. cap. XIX sunt: *Non ausus oppidum Batavorum armis tueri, raptis quæ ferri poterant, ceteris iniecto igne in insulam concessit, gnarus deesse naues efficiendo ponti, neque exercitum Romanum aliter transmissurum. quin & diruit molem a Druso Germanico factam, Rhenumque prono alueo in Galliam ruentem, disiectis quæ morabantur, effudit. Sic, velut abacto amne, tenuis alueus insulam inter, Germanosque continentium terrarum speciem fecerat.* Id ergo abigendo amnem Civilis intendebat, ut Romanis hostibus difficiliorem accessum auctu aquarum faceret, quibus naues ponti efficiendo deesse intelligebat: Germanorum contra auxiliis perfacilem aditum pararet; suisque ad illos transitum, si quid aduersi accidisset. Quod si vero Leccam ex medio Rheno emisisset, suis in insula damnum inundatione, non Romanis in Gallia, intulisset. Ait Tacitus, *prono alueo in Galliam effudisse Rhenum*, quod per Vahalem alueum efficiendum erat, qui Galliam ab insula terminabat. Qui vero alueus extenuatus est abacto amne? Cluero est medius Rhenus: Pontano septentrionalis, ex dextro ad Fleuum ostium deductus. Tacitus dicit, *insulam inter Germanosque illum fuisse.* Causa ergo ex limite inter Gallos Germanosque diiudicanda. In Cæsaris æuo erat  
medius

medius Rhenu Traiectum & Lugdunum præterlabens: Rheno autem per fossam effuso, quod Drusi opus fuit, limes ad Fleuum, amnem & ostium, est prorogatus, quod etiam auctores qui post Drusi ætatem scripserunt, Plinium, Tacitum, Melam ita obseruasse, supra notatum fuit. Sed de hoc pluribus infra in Batauia.

*Moles* etiam inspicienda est, tam illa Drusi, quam diruit Ciuilis, quam altera, ab eodem Ciuili oblique ducta in Rheno, cuius obiectu reuolutus amnis adiacentibus superfunderetur, Tacito explicatore lib. v Hist. cap. xiv. Si Ciuilis Vahalem auxit, & per illum in Gallicam ripam effudit Rhenum; non alibi moles illa quam ad diuortium, videtur quærenda, a Druso adstructa propterea, ne plurimum Rheni per Vahalem delaberetur, sed, quantum opus erat, de illo per fossam emitteretur, vt classis per eam exire in Oceanum, & inde redire in prouinciam posset. Quem com meatum vt Ciuilis impediret, abegit flumen, deiecta mole, quæ aquam dispensabat; extructa noua, & oblique in Rhenum producta, qua illum omnem aut plurimum, tamquam obex, cogeret in Gallicam ripam sinistro alueo, qui Vahalus est, deferri. Hoc visum nobis de vtraque mole narrare. Quibus vero Leccæ alueus ex Ciuilis abactione est, aliter necesse est de vtraque mole, vel alterutra saltem, censent, & inferius eam ad Leccæ emissionem ponant. Quibus Pontanius obuertit, novos alueos facere, non tam abactionis rem, sed fossionis esse præcipue: idque Romanorum opera, Drusi & Corbulonis fossas perdocere. Quum vero diuersis locis de illis molibus agat, cap. xiv de Ciuilis noua obliqua: cap. xix de diruta Drusiana; non ineptum erit eas & loco distinguere, vt ad Drusi fossam altera fuerit, altera ad diuortium Rheni & initium Vahalus. Adi Lipsium ad Taciti lib. xiii cap. liii. Victo Ciuile, & Batauia recepta; Rheni cursus ad illum modum reuocatus est, quem Drusus mole, fossis, aggere instituerat: nec dubitatur, quæ diruerat Ciuilis, illico reparata; & quæ posuerat ipse, destructa euerisque fuisse omnia.

Tandem etiam de *Nabalio* Taciti, extremo libro v Historiarum, heic loci vel hac de causa agendum est, quia multi ad vnum ex Rheni alueis id ignotum ceteris flumen referri volunt. Lipsius, & alii, ex *Vahalus* corruptum autumant. Sed præterquam quod expunctio violenta, pugnat id cum historia, quia Ciuilis trans Rhe-

num ex proelio concesserat: Romani agebant in insula Batauorum. Redundum ergo ipsi ad Vahalem per medias legiones Romanas fuisset, quibus adeo non fidebat, ut, nisi in scisso ponte, interiecto flumine, cum Romano colloqui non auderet. Tacitus dicto loco: *Petito colloquio, scinditur Nabalia fluminis pons. Incuius abrupta progressi duces, ac cetera.* Pontano *Naua* Superioris prouinciæ videtur intelligendus: sed hic nomen remotusa castris Romanorum in insula dicta. Iunius Hadrianus ad *Naualia*, Ptolemæi oppidum, suspicatur fuisse, atque ita ad Isalam. Sed quanta fides Ptolemæi in his oris sit, quem fugit? Nihilominus & Cluuerus, & Altingius, clari nominis viri, ad fossam Drusianam referunt, putantque historia hoc ordinem suadere. Iuuant sententiam etymologia, quasi *Nabalia* Celtica lingua sit *Nach-Wale*, id est posterior Vahalus. Quæ opinio adhuc, ut probabilior, a plerisque recepta. Refellere facilius aliena possum: firmare adhuc ipse nihil.

Hæc de Rheno satis sint: de ceteris fluminibus breuiter, & primum de *Mosa*, amulo Rheni, & partis interceptore. Cæsar de eo lib. IV cap. X *Mosa profuit ex monte Vogeſo, qui est in finibus Lingonum, & parte quadam Rheni recepta, qua adpellatur Valis (siue Vaalis) insulam efficit Batauorum, neque longius ab eo millibus passuum LXXX in Oceanum transit.* Et Tacitus Annali III cap. VI *Ad Gallicam ripam Rhenus latior & placidior adfluens, vengo cognomento Vahalem accolæ dicunt: mox id quoque vocabulum mutat Mosa flumine, eiusque immenso ore eundem in Oceanum effunditur.* Vterque ita sentire videtur, quasi Mosa excipiat Rhenum vel Vahalim, eiusque abolito nomine suum impertiat, & suo immenso ore in Oceanum effundat. Sed idem Tacitus de Rheno aliter loco alio, eumque, ut nobiliorem amnem, etiam post confluentem, & in ostio illo immenso præfert. Libro V eum Historiarum cap. XXIII de Ciuilis nauali pugna: *Spatium velut æquoris electum, quo Mosa fluminis amnem Rhenus Oceano adfundit.* Ex quo colligitur, ambigue Romanos de Mosa loquutos esse, nunc ferri ab Rheno; nunc Rhenum ab ipso deferri. De ostio Mosæ magno & patente diximus supra in Rheno, cuius partem Vahalem simul effundit: & id est, quod *Helium* Plinius nominauit, quam vocem *inferius* sonare, opinio quorundam est Batauorum. De confluyente itidem in *Rheno* supra diximus, quem qui negant olim fuisse citra ostium, nescio quo pacto verba Cæsar's lib. IV cap.

cap. x interpretari velint.\* Ait enim clare, *Mosa*, parte quadam *Rheni recepta*, qua adpellatur *Vaalis*, insulam efficit *Bataunorum*; quod sine confluente non potest fieri. Nec demum in ostio efficitur insula, sed citra illud longiore tractu, ut cum *Vahali* australe insulae latus claudat. Neque scriptura *Cæsaris* sollicitanda est, quam non tantum consensus librorum, verum etiam metaphrasis Græca confirmat. Quo posito, nequaquam ad *Vahalem* referri potest, quod *Cæsar* *Mosæ* adsignauit, efficere insulam *Bataunorum*, licet *Mosa* per receptam *Rheni* partem, quæ *Vahalis* est, non per se, illud efficiat.

Tertius in Belgicæ maioribus fluminibus *Mosella* est, qui ortus in *Vogeso* monte, per *Leucos*, *Mediomatricos*, *Treueros*que decurrens, inter *Vangiones* *Vbios*que se *Rhenō* commiscet. Nomen a *Mosa* trahit ὑποκαρσιμῶς, quasi paruus *Mosa*, cui post ortum propinquus, & velut æmulus illius decurrit. *Guilielmus Brito* lib. x *Philippid.* vers. 385

*Millibus a Mosa distans, ubi Mosula paucis*

*Leucos & Metes speciosis irrigat undis.*

Nam etiam *Mosula* adpellatur, non modo a posterioris æui scriptoribus; verum etiam a *Floro* lib. III cap. x. *Cæsar*, inquit, *infra Mosulam* nauali ponte transgreditur ipsum *Rhenum*. Sic *Vinctus* vocem emendauit. nec est quod *Mosellam* ex vno *Palatino* substituas, quum æque Latine & *Mosula* & *Mosella* per modum deminutæ rei, ut in aliis exemplis, dicamus. Eius laudes singulari carmine *Ausonius* scripsit, quod in *Idylliis* eius est decimum. quo post principium ita *Mosellam* adloquitur:

*Salue amnis laudate agris, laudate colonis,*

*Dignata imperio debent cui mœnia Belga:*

*Amnis odorifero inga vitea consite Baccho,*

*Consite gramineas amnis viridissime ripas.*

*Nauiger, ut pelagus; denique pronus in undas,*

*Ut fluuius; vitreoque lacus imitate profundo.*

*Venantius Fortunatus* *Musella* dixit lib. VII carm. IV ad *Gogonem* vers. 7,

*Insuper vniuersa Musella obambulat amnem,*

ut puto, porrigendæ syllabæ causâ, quamuis sæpe negligentior idem eius legis sit. *Ausonius* corripuit primam dicti carminis vers. 108

ne lat. Mosella

*Flumina tam celebri defraudarentur alumno.*

Addo ex eodem idyllio, quæ laudes augent, a versu 374

*Quod sit tibi, dia Mosella,*

*Smyrna suum vatem, vel Mantua clara dedisset;*

*Cederet Iliacis Simois memoratus in oris,*

*Nec præferre suos auderet Tiberis honores.*

Quid Ptolemæus animo volutauerit, quum celebri nomine fluuium, vt plerique interpretantur, *Obringam*, ὀβριγγα, lib. II cap. IX adpellauerit, diuinare non possum, præsertim quum ante ipsum Tacitus *Mosellam* nominasset. Sed solemne ipsi est in Belgica, inusitatis fluuiorum nominibus vt, vbi Scaldim *Tabudam*; Samaram *Pbrudin* vocauisse, ex situ & loco manifestum videtur. Quamuis vero etiam doctissimus, vir Hadrianus Valesius, p. 363 in ea sententia est, vt Ptolemæo *Mosellam* *Obringam* dictum esse sibi persuadeat: tamen, quia Ptolemæus *Obringam* suum constituit litem vtriusque prouinciæ, Germaniæ Superioris & Inferioris, nec vero *Mosella* is limes est; non desino cum Cluero dubitare, aut minorem fluuium, ignobilioremque circumspicere, quo vtraque prouincia, tanquam communi termino, diuisionis causa vtatur. Sed de hoc infra, quum Germaniam Cisirhenanam explicabimus. Haud quoque tacendus est præclarus L. Veteris conatus, vt *Mosellam* fossa cum *Arari* coniungeret, de quo sic Tacitus lib. XIII cap. LIII *Vetus Mosellam atque Ararim, facta inter vtrumque fossa, connectere parabat, vt copia per mare, dein Rhodano & Arare subuecta, per eam fossam, mox fluuiio Mosella in Rhenum; exin Oceanum decurrerent, sublatiæque itinerum difficultatibus nauigabilia inter se occidentis septentrionisque litora fierent.* Egregium opus, & Romanis dignum, si perfectum fuisset! quod quo minus fieret, inuidia Aelii Gracilis, Belgicæ legati, impediuit, quod item Tacitus subnotauit. An etiam Cæsar *Mosellam* memorauerit, dubium primus Cluuerus fecit lib. XI Germ. Antiq. cap. XIV, Cæsar's verba ex lib. IV cap. XV, *quum ad confluentem Mosæ & Rheni peruenissent*, legens ita, vt in *Mosæ* locum *Mosellam* inducendum esse contendat, sed inuitis libris omnibus. Cæsar's locum, a violenta correctione seruatum, interpretatur Pontanus Disceptatione IX, qui consuli potest. Confluentes Mo-

Mosellæ & Rheni tam nobiles sunt, vt etiam vrbi adpositæ nomen impertiuerint.

Pergimus ad *Scaldis*, vt Cæsar, Plinius, Antoninus, Fortunatus vocant: solius Ptolemæi, vt diximus, est ille amnis *Tabuda*. Oritur in Veromanduis, & per Neruios aliosque populos delapsus, quum Oceano adpropinquauit, in plures diffuit partes. Eius rivus qui *Bergam* attingit, olim *Mosæ* adiungebatur. Hinc est, quod apud Cæsarem lib. VI cap. XXXIII legitur: *ipse cum reliquis tribus* [legionibus] *ad flumen Scaldis, quod influit in Mosam, ire constituit*. Cetera ostia in Oceanum ferebantur, sed incertum quo modo & ordine, quum vis Oceani, & casus, & ipsa natura in huius fluminis, etiam in *Mosæ* & *Rheni* exitu, multum immutauerint. Plinius lib. IV cap. XVII *A Scaldis ad Sequanam Belgica*. & mox: *A Scaldis incolunt extera Toxandri*. Et cap. XIII, *Toto hoc mari ad Scaldis usque fluiuium Germanica accolunt gentes*. Ex quo intelligitur, quare *Scaldis* finem *Belgicae* loco antea dicto constituerit, qui aliis, & ipsi non nunquam Plinio, sed alto respectu, *Rhenus* est. Venantius Fortunatus pauca ante nominato carmine IV libri VII ad *Gogonem*

• *Ifara, Sara, Cbares, Schaldis, Saba, Somena, Sura*.

Vltra *Morinos*, in *Ambianis* est *Samara*, cuius nomen separatim in antiquis monumentis, quæ reliqua sunt, non exstat: vtique vero in adposito oppidi nomine *Samarobriæ*, quod Cæsaris & Ciceronis est. Ille lib. V de B. Gall. cap. XXIV *concilio Gallorum Samarobriæ peracto*. & cap. XLV *Crassum Samarobriæ præficit*: hic lib. VII epist. XI ad Trebatium: *Vna mebercule collocutio nostra pluris erit, quam omnes Samarobriæ*. Quod nomen *Pontem Samarae*, vt *Valesius* interpretatur, significat. Oppidum postea *Ambiani* dictum, gentis nomine, nunc *Amiens*: fluiuius autem medio æuo *Somina* vel *Sommena*, vt modo ex Fortunati versu vidimus: vel *Sumina*, vt scripsit *Gregorius Turonensis* lib. II cap. IX extremo, usque *Suminam fluiuium occupauit*. *Ptolemæo* *Phrudis* est: hodie *la Somme*, qui ex *Ambianis* in Oceanum defertur.

Ex ora Oceani ad *Mosam* redimus qui *Sabin* flumen recipit: is nunc *Sambre* est, satis notus: Fortunato *Saba*, vt ex prædicto versu lib. VII carm. IV modo visum fuit. Antiquum autem nomen *Sabis* erat. Cæsar lib. II de Bello Gall. cap. XVI *inueniebat ex ca-*

*ptius, Sabin flumen ab castris suis non amplius millia passuum x abesse.*  
 & cap. XVIII collis de summo equaliter declivis ad flumen Sabin. In  
 altera ripa, sed inferius, Mosa *Ruram* accipit, a Tolpiaco, Marcodu-  
 ro, Iuliaco delatum amnem, sed in vetustis historiis minus memora-  
 tum, nec prior, qui meminere, ad manum est, quam Theodulfus  
 Aurelianensis, cuius, *Parisiensi* ad Iudices, hic versus est num. 105

*Rura, Mosella, Liger, Volturnus, Matrona, Ledus.*

Esse vero ipsum amnem, quem descripsimus, etiam Valesius con-  
 sentit.

In Mosellam vero memorabilior *Saravus* influit, vt Aufonius  
 in Mosella vers. 367 id nomen scripsit,

*Naviger undifona dulci me mole Saravus*  
*Tota veste vocat: longum qui distulit amnem,*  
*Fessa sub Augustis vt volueret ostia muris.*

nam paullo supra Augustam Treuerorum in Mosellam se infundit.  
 Hi sunt illi *Augusti Muri*, quos poeta dixit. Tabula Theodosiana  
 est *Ponte Saravi*, quod nomen praue in Itinere Antonini a Lugduno  
 capite Germaniarum Argentoratum, dicitur *Saruix*, errore ex  
 compendio scripturae orto, quum utique *Saravi*, sicut in Tabula, hoc  
 ordine legendum sit:

<i>Noviomagum</i>	— — —
<i>Treueros</i>	M. P. XIII
<i>Diuodurum</i>	M. P. XXXVIII
<i>Pontem Saravi</i>	M. P. XXI
<i>Argentoratum</i>	M. P. XXII

Vnde apparet, oppidum illud esse, quod nomen pontis in Sara ho-  
 dieque servat, vt eo minus dubitemus, *Saravum* fluuium esse qui  
 hodie *Sara* siue *Saara* est. An vero *Saravi* nomen antiquissimum  
 huius amnis fuerit, antiqua inscriptio apud Gruterum pag. 225 facit  
 vt dubitemus, quae ita habet:

CAES. PRO EXER. IMP. P. P.  
 S. C. AV. TREVE. INGR  
 ESSVM H. CASTRA SARRAE  
 FLV. PRO MIL. CVSTODIA  
 BIENN. POTITVS EST.

Hic fluuius *Sarra*, cum Augusta Treuerorum in hoc lapide coniun-  
 ctus, non alius est, quam qui ceteris dictus est *Saravus*, quod eo cer-

aus

tius videtur, quia is hodieque *Saar* vocatur, & a Verantio Fortunato *Sara*, in supra ostenso versu ex lib. vii earm. iv ad Gigonem, quem propter amnem, qui insequitur, & sic loci repetendum esse duximus,

*Ifara, Sara, Chares, Schaldis, Saba, Somena, Sura.*

Qui ergo in versu ultimus est fluuius *Sura*, nunc proximus erit ut explicetur. Is vero perinde ut *Sara*, sed in opposita ripa, ad vicum Aquæbellicum (*Wasserbillich*) octo millibus passuum supra Treuerorum Augustam, Mosellæ fluentis miscetur. Conuenit nomen, quod hodieque est *Saur*, Gallis le Sour. Laudatur etiam ab Aufonio in Mosella vers. 354

*Pronæ Nemesæque adiuta meatu*

*Sura tuas properat non degener ire sub undas,*

*Sura interceptis tibi gratificata fluentis.*

Minora ergo flumina, quæ in Suram exeunt, sunt *Pronæ* & *Nemesæ*, quorum nomina parum mutata conferuantur, illius *Prum* vel *Prum*; huius *Nym*, quod flumen præter Schönekiem, & Bidburgum, ac Villarium (*Viller*) delapsum, ad Suram, cui ingerit se, devoluitur ab septemtrione.

Et *Alfontiam* flumen Mosellæ excipit, eodem Aufonio auctore vers. 370. Post Saraui enim descriptionem ait:

*Nec minor hoc, tacitum qui per sula pingua labens*

*Stringit frugiferas felix Alifontia ripas.*

Dissentiunt interpretes. Frehero est *Eltz*, apud vicum cognominem Mosella exceptum flumen. Sed paruitas fluuioli obstat, quum maiorem describat Aufonius. Valesio videtur *Alfiz* esse, amnis qui Luzzelburgum præterlabitur; sed hic in Suram, non in Mosellam proxime, infertur. At *Sura* exceptos fluuios iam ante poeta narrauerat: iam eos tangens, qui in Mosellam infunduntur. Scalliger refert ad *Alf* vel *Alb*. Id autem nominis Latine *Alba* potius, quam *Alifontia* esset. Adeo nihil definiri potest in re dubia.

In superiora Mosellæ recedamus ad Diuodurum & vltra, ubi cum lusu aduenientem *Salliam* vel *Saliam* exceptat. Oritur is amnis ex lacu Lindrensi, Decem Pagis vicino, quod oppidum recens natus adluit: indeque perviginti millia prolapsus, Diuoduri, quæ Mettis est, post gyros & circumductiones se condit in Mosellam.

Ve-



Venantius Fortunatus lib. III carm. XII ad Villicum, Metensem episcopum:

*Hinc dextra de paup' fluit, qua Salia fertur,  
Flumine sed fluctus pauperiore trahit.  
Hinc ubi perspicuis Mosellam cursibus intrat,  
Alterius vires implet, & ipse perit.  
Hoc Mettis fundata loco, speciosa, coruscans,  
Piscibus obsessum gaudet utrumque latas.*

A sale putatur nomen habere, quod ipse Fortunatus lib. VII carm. IV docet, post fluuios ante enumeratos repetito versu, subiungens,  
*Seu qui Mettin adit de sale nomen habens.*

Hodie la Seille nuncupatur. Hæc fere paullo maiora & nobiliora flumina, quæ in Mosellam inlabuntur: minora & obscura verbo attingemus. Cuius generis sunt quæ eodem idyllio Ausonius addit vers. 359 & sequentibus:

*Te rapidus Gelbis, te marmore clarus Erubrus  
Festinant famulis quam primum ad lambere lymphis.*

Et paucis interiectis versibus:

*Prætereo exilem Lesuram, tenuemque Drakonum,  
Nec fastidios Salmonæ & surpo fluores.*

Sunt plures, quia sinistra Mosellæ, & sinistram eius ripam petunt, paullo infra Augustam, Gelbis scilicet, Salmonæ, & Lesura, nunc Kyle, Salm & Lesera: pars citra flumen sunt & dextram ripam accedunt, Erubrus siue Erubris, & Drakon siue Drabonus: qui nunc Rouver & Dron nuncupantur. Sunt omnes inter se vicini, nec longius absunt a metropoli.

Tandem Naua, amnis nobilis, in Gallica ripa Rheno adfunditur, ad oppidum Bingium, quod nomen seruat, I X millibus passuum infra Magontiacum. Nec fluuii nomen deletum, sed vnus litteræ conuersione leuiter immutatum. Nabe enim & Naba nunc adpellatur. Primus qui mentionem eius cum ponte imposito & adiacente oppido fecit, est Tacitus Hist. lib. IV cap. LXX. Tutor, inquit, Treueris comitantibus, vitato Magontiaco, Bingium concessit; fidens loco, quia pontem Nauæ fluminis abruperat. Ausonius etiam hinc idyllium Mosellam ita orditur:

*Transferam celerem nebuloso lumine Nauam,  
Addita miratus veteri noua mœnia vico.*

Vicusille, nouis mœnibus ornatus, interpretum consensu oppidum *Bingium* est. Oppidi nomen etiam *Itinerarium Antonini* habet & *Tabula Theodosiana*.

Quæ hæc plures flumini minores memorandi essent, in Rhenum, in Mosam, in Scaldim inuentes, quod nominati non sunt in antiquis monumentis, silentio prætermittuntur. In limite australi Belgicæ, qui *Matrona* est, addendus amnis *Axona*, nunc *Aisne* vel *Esne*, in extremis Rhemorum, vnde ad Augustam Sueffionum delatus, coniunctusque cum alio, cui *Esia* nomen dicunt esse, in Sequanam se infundit. Cæsar *Belli Civ. lib. II cap. V Flumen Axona, quod est in extremis Rhemorum finibus*. Et *Ausonius Mosella vers. 461*

*Non tibi se Liger anteferet, non Axona præcep.*

Hinc ortum versum in Helueticis præcipuus amnis *Arola*, qui nomen, contractius tamen, retinet: quod vero non succurrit qui ex antiquis memorauerit, nihil de eo, quod antiquæ geographiæ sit, referre ad explicandum possumus, atque ita de fluminibus Belgicæ, quam instituiamus tractationem, pro lege breuitatis nostræ ad alia adgressuri, finimus.

De montibus etiam & saltibus dicemus pauca. De *Vogeso* enim siue *Vosago*, qui in Belgicam excurrit, superiori capite actum fuit, quia initium sumit in prouincia alia. Eadem de Iura velimus obseruari. Sola ergo *Arduenna* est reliqua, nostræ propria prouinciæ tantæ longitudinis, vt nullus maior saltus in cunctis Galliis inueniatur. Cæsar *lib. V cap. III Indutiomarus is, qui per atatem in armis esse non poterant, in siluam Arduennam abditis, qua ingenti magnitudine per medios fines Treuerorum a flumine Rheno ad initium Rhemorum pertinet, bellum parare instituit*. Et *lib. VI cap. XXI* idem Cæsar: *ipse quum maturefcere frumenta inciperent, ad bellum Ambiorigis, per Arduennam siluam, quæ est totius Gallia maxima, atque ab ripis Rheni finibusque Treuerorum ad Nervios pertinet, millibusque amplius 10 in longitudinem patet*. *L. Minucium Basilum cum omni equitatu premitit*. *Nimia longitudo 10 M. passuum*, ideoque doctissimis viris videtur *L* siue *quingenta*, quod in *Orosii* vetustis libris (nam recentiores ad Cæsaris lectionem vulgarem demutati sunt) & in *Miscella Historia* legitur, restituendum. Vide *Hadrianum Valesium in Arduenna*, & *Dionysium Vossium in Cæsarem*. At nec *quingenta M. P.* longitudo maxima siluarum videtur esse, quum non desint longiores,

res, ut adeo vix certi aliquid designari possit, in silvis maxime, quæ caduntur, interlucantur. Græcus metaphrastes hæc omnia ignorat, ut ex Orofio inserta suspicari possis, præsertim quod eandem rem Cæsar iam supra lib. V tradiderat, quamquam neque hæc verba, de quibus dubitatur, a genio & stilo Cæsar's abhorreant. Missa de numero passuum disceptatione, id certum nobis relinquitur, *Arduennam* ab Rheno Treuerorum ad Scaldim & Neruios; etiam inferius, ad Rhemos vsque pertinuisse, &, præter hos, alias multas gentes complexam esse, saltem attigisse, in quibus Condrusi sunt & Leodici & Namurci, cum Atrebatibus & Veromanduis: cohesisseque cum Vogaso saltu. Vnde est quod Fortunatus quoque Venantius tamquam vicinos & coniunctos in sæpe dicto ad Gogonem IV carmine libri VII coniungat,

*Ardenne, an Vosagi, cerui, capra, belicis, vrsi*

*Cade sagittifera, silua fragore tonat?*

Tacitus quoque pluratiue, ut multos & continuos saltus, nuncupat lib. III Annalium cap. XLII *Aliud*, inquit, *vulgus obaratorum aut clientium arma cepit: petebantque saltus, quibus nomen Arduenna.* Atque hæc etiam de Arduenna præsignificasse satis sit: nunc ad populos Galliæ Belgicæ enumerandos accedimus, initium ab illa ora facientes, qua Belgica Lugdunensem Narbonensemque contingit.

## HELVETII.

Primi nobis in Belgicæ populis sint *Heluetii*, finitimi Allobrogum & prouinciæ Romanæ, clari virtute & studio bellorum. Cæsar lib. I Gall. B. cap. II vocat *homines bellandi cupidos*, sed qui *pro gloria belli & fortitudinis angustos se fines habere arbitrati* sint. Fines autem illorum ita ibidem describit: *Vndique loci natura Heluetii continentur: una ex parte flumine Rheno latissimo atque altissimo, qui agrum Heluetium a Germanis diuidit: altera ex parte monte Iura altissimo, qui est inter Sequanos & Heluetios: tertia, lacu Lemano, & flumine Rhodano, qui prouinciā nostrā ab Heluetiis diuidit.* Rheni igitur contenti flumine, ad Gallos pertinebant, diuisi a Germanis eodem amne: ideo *gens Gallica* a Tacito dicti lib. I Hist. cap. LXVII, & de Morib. Germ. cap. XXVIII: etiam a Cæsare, Strabone, Plinio, Ptolemæo pro Gallis habiti, olim pars Celticæ, post ab Augusto Cæsare in Belgicam transcripti, ut supra sub initium huius capituli tradi-

tradidimus. Habuerunt quondam, ut idem Cæsar cap. v notauit, oppida numero ad duodecim; vicos, ad quadringentos, quibus omnibus incensis, quum nouas sedes quærerent, a Cæsare repulsi, & oppida reedificare coacti sunt.

Illa, ut Cæsar eodem libro, cap. xii vocat, *Heluetia ciuitas*, id est societas atque natio, in quatuor pagos, hoc est populos singulares minoresque diuisa fuit. Itidem Cæsar dicto loco: *Omnis ciuitas Heluetia in quatuor pagos diuisa est*. Ex quibus ipse tantum duos nominauit, *Tigurinum & Vrbigenum*; ceterorum nomen & notitiam aliunde supplere satagemus. Dicto cap. xii Cæsar de Tigurinis: *Vbi per exploratores Cæsar certior factus est, tres iam copiarum partes Heluetios id flumen traduxisse, quartam vero partem circa flumen Ararim reliquam esse; de tertia vigilia cum legionibus tribus e castris profectus ad eam partem peruenit, qua nondum flumen transierat: eos impeditos & inopinantes adgressus, magnam partem eorum concidit; reliqui se fuga mandarunt, atque in proximas siluas abdiderunt. Is pagus adpellabatur TIGVRINVS*. De altero, quem nominatim memorat, eodem libro, cap. xxvii ita refert: *Dum ea conquiruntur & conquiruntur [obsides nempe & arma tradenda] nocte intermissa, circiter hominum millia vi eius pagi, qui VRBIGENVS adpellatur, siue timore perterriti, ne, armis traditis, supplicio adsicerentur: siue spe salutis inducti, quod in tanta multitudine dediticiorum suam fugam aut occultari, aut omnino ignorari posse existimarent; prima noctis vigilia ex castris Heluetiorum egressi, ad Rhenum finesque Germanorum contendunt*. Ita legimus cum Philippo Cluuerio, quamquam non ignoramus, libros omnes Cæsaris *Verbigenus* exhibere, errore sane, ut videtur perantiquo, quia metaphrastes etiam *Βεργίην φυλήν* expressit. Quum vero in Antonini Itinerario oppidum *Vrba* eius regionis reperiatur, quod hodieque, & fluuius etiam præterlabens Orbe adpelleretur; non est quod dubitemus, *Vrbigenus* antiquum & genuinum nomen esse, quod, qui Cæsarem exscripserunt, in *Verbigenus*, Christianis non ignotum vocabulum, transformauerunt. Itinerarii Antoniniani rationes hæ sunt, itinere a Mediolano Argentoratum:

*Equestrim*

*Lacum Lausonium*

*Vrbam*

M. P. XX

M. P. XVIII

Mm 2

vñde

vnde situs *Urba* non obscurus est: quem certiore facit superstes, ut diximus, oppidum *Orbe* in eo tractu, ad fluuiolum cognominem, id est *Orbe* positum. Quis ergo nunc *Verbigenus* Cæsari in animo fuisse credet, quum medio æuo & nostro oppidum cum fluuio, *Urba* vel *Orba*, tam manifestum sit?

Sic ergo duos pagos Heluetiorum nominatos habemus a Cæsare: reliquos duos Strabo nobis & scriptores belli Cimbrici manifestant. Strabo lib. IV pag. 127 de C. Mario, victore Cimbrorum sociorumque, qui Heluetii erant: *Μαοσαλιώταις ἔδωκεν ἀρετὴν κατὰ τὸν πρὸς Ἀμβρωνας καὶ Τωγηνὲς πόλεμον*, *Massiliensibus præmium dedit pro nauata in bello contra Ambrones & Tugenos opera.* Eutropius lib. V ineunte: *M. Manilius & Q. Cæpio a Cimbris & Teutonibus, & Tigurinīs, & Ambronibus, quæ erant Germanorum & Gallorum gentes, victi sunt iuxta flumen Rhodanum.* Cimbri scilicet & Teutones Germanorum: Ambrōnes vero & Tigurini Gallorum. Plutarchus in Mario ex Cimbrorum & Teutonum sociis tantummodo *Ambrones* nominat, & sæpius nominat, ut pag. 414, 416, quod argumento est, illum pagum præ cæteris insignem, validum, & bellicosum in Heluetiis exstitisse. Epitome Liuii LXV sub initium Cimbrorum belli: *L. Cassius consul a Tigurinīs Gallis, pago Heluetiorum, qui a ciuitate secesserant, in finibus Allobrogum, cum exercitu casus est.* Et Epitome LXVIII eiusdem: *C. Marius consul summa vi oppugnata a Teutonis & Ambronibus castra defendit: duobus deinde præliis circa Aquas Sextias eos hostes deleuit.* Hæc de Ambronibus Heluetiis sententia utique nobis firmior probabiliorque ob connexionem in laudatis historiis, videtur, quam altera Reineri Reineccii, cui etiam illustrissimus auctor Paderbornensium Monumentorum subscripsit; qui *Ambrones*, Cimbrorum in Romano bello socios, a Westphaliæ fluuio *Emmer* deducunt, quam *Ambra* putant Latinis fuisse, qua opinione auctoribus suis relicta, in veteri & pluribus recepta sententia manemus. *Ambronicus* ergo pagus a Strabone, Livio, Plutarcho & Eutropio in illo bello laudatus, ad quatuor illos Heluetiorum pagos utique, ut validus & bellicosus, referri debet, quibus si *Tougenos* siue *Tugenos* Strabonis adnugramus, quos ille cum Ambronibus in eadem causa coniunxit; habemus quatuor a Cæsare distributos Heluetiorum pagos siue populos, *Tigurinum*, *Verbigenum*, *Ambronicum*, & *Tugenum*. Horum inter se fines atque

terminos quod nemo designauit, Cluuerii coniecturam in enarratione ut plurimum insequemur. Id vero prenotandum est, Helvetiorum quondam agrum non iisdem vbiq; limitibus contentum, quibus hodie Stitzerorum regiones terminantur: quum *Rauraci*, ad Rhenum populus, sciuncti olim essent ab Heluetiis; contra accesserint Vrbigenis fortasse ad Iuram montem, quæ extra foederatam sunt horum temporum Rempublicam.

## PAGVS VRBIGENVS.

Proximi prouinciæ Romanæ VRBIGENI erant, ab *Vrba* oppido, quod ex Itinerario ostendimus, nominati, haud dubie antiquiore ceteris, aut maiori etiam potentia, quam vero postmodum amisit, quum splendidius valentiusque factum esset *Auenticum*, vsque adeo, ut non pagi tantum Vrbigeni, verum etiam totius ciuitatis Heluetiæ caput censeretur. Tacitus lib. I Histor. cap. LXVIII de Cæcina, Vitellii duce: *Quum direptis omnibus Auenticum, gentis caput, iusto agmine peteretur, missi qui dederent ciuitatem, & deditio accepta.* Nec est quod caput vnius pagi intelligas. nam citra diuisionem Tacitus ibidem vniuersos Heluetios commemorat. *Plus præda,* inquit, cap. LXVII, *ac sanguinis Cæcinæ hausit.* Irritauerant turbidum ingenium Heluetii, Gallica gens, olim armis virisque, mox memoria nominis clara, de cade Galba ignari, & Vitellii imperium abnucentes. Hos ergo Heluetios intelligit, & horum caput Auenticum esse dicit, qui Marii & Cæsaris temporibus tam clade quam pugnis memoriam nominis consequuti erant, qui non tam Vrbigeni, quam Ambrones, quam Tugeni, quam Tigurini etiam fuerunt. Dignitatem illam Auenticum ab Romanis accepit, qui cum aliis ornamentis, tum colonia auxerunt. Flauiorum sæculo id Fredegarius imputauit, quasi Vespasianus, Germanis rebellibus superatis, reparari iusserit, & inchoatum splendorem reliquerit filiis perficiendum. Quo auctore id tradiderit, non liquidum est: nec vero de tempore dubitamus, quia Traiani æuo coloniam fuisse inscriptione probatur, apud Gruterum pag. 427, quam Caio Lælio imperatorum Neruæ & Traiani legato posuit,

COLONIA PIA FLAUA CONSTANS EMERITA  
AVENTICVM HELVETIORVM FOEDERATA.

Cognomen *Flauia* non finit nos de tempore dubitare. Nec num-

mus Domitiani adversatur, inscriptus, ut Valesius refert, COLONIA IULIA AVANTICORVM, quum possit etiam in gratiam *Iuliae*, fratris Titi filiae, quam adoptavit Domitianus, id cognomen esse additum. Vide Suetonium cap. XVII & XXII. *Avanticorum* autem, vocali prima scriptum nomen, minus habet quod deuocare nos ab hac opinione possit, quum & Ptolemæus *ΑΒΑΝΤΙΚΟΝ* scripserit; & forsitan utrumque receptum fuit, vsitatus tamen per E vocalem secundam, qua etiam in alia inscriptione pag. 110 num. 3 expressum est INCOLAE AVENTICENS. qui curatori coloniae TABVLAM ARG. POSVER. quod opes & splendorem illorum potest comprobare. Male vero in Sequanis Ptolemæus hanc urbem posuit, & utique maior nobis est Tacitus, qui Heluetiis adscripsit ita, ut caput etiam gentis esset. Quod vetera Itineraria confirmant, Antonini, itinere a Mediolano Magontiacum; & Tabulae Peutingerianæ. utrobique enim *Auenticum Heluetiorum* adpellatur; & quidem eo situ ac ordine, ut non possit extra Heluetiorum fines esse. Testatur & ipsum nomen, quod Galli nostri ei loco conseruauerunt, *Avenches*, in quo prisci nominis non obscura insunt vestigia. Amisit splendorem Germanorum irruptione, Galieno imperium deferente. Vnde est, quod Ammianus lib. XV cap. XXVII *Auenticum, desertam ciuitatem, dixit, sed non ignobilem quondam, ut adificia semirutia nunc quoque demonstrant.* Illud QVONDAM longius tempus respicit, quam vastationes erant, quas Iulianus cæsar sub augusto Constantio; aut Constantius, pater Constantini, necdum augustus, sub Diocletiano & Herculio, vltus fuit. Hodie a nostratibus vocatur *Wislisburg*, quasi Wiulonis burgus, quia is comes fertur post diuturnas ruinas restaurasse.

Alia vrbs huius pagi ad lacum Lemanium antiqua & nobilis fuit *Colonia Equestris*. Plinius lib. IV cap. XVII de Belgica post alios populos: *Mediomatrici, Sequani, Raurici, Heluetii. Colonia, Equestris, & Rauriaca.* Tabula Theodosiana, Peutingeri vulgo dicta,

Condate, *Gennaua* XII. *Colonia Equestris* XII.  
Antonini Itinerarium, itinere a Mediolano Argentoratum:

*Darantasia*

*Casuariam*

*Bautas*

M. P. XXIIII

M. P. XVIII

*Gena-*

<i>Genauam</i>	M. P. XXV
<i>Equestrim</i>	M. P. XVII
<i>Lacum Lausonium</i>	M. P. XX
<i>Vrbam</i>	M. P. XVIII.

Inscriptio vetus, in Geneuatis agri pago Versoy reperta, apud Gruterum p. 478 num. 3

D. VALERIO ASIATICI LIBERT

SISSI IIIII VIRO COL. EQ.

Hæc sunt antiqua monimenta quæ Coloniam Equestrem Heluetiorum nominatim significant. Opus videtur Iulii Cæsaris esse qui equites ibi deposuerat limitaneos. Et ad hanc coloniam referuntur a doctissimis viris poetæ Lucani verba lib. 1 Pharsal. vers. 394 de Cæsare:

*sparsas per Gallica rura cohortes  
Euocat, & Romam motis petit undique signis.  
Deferuere cauo tentoria fixa Lemano.*

Quod si enim ductum Itinerarii sequimur, inter Geneuam & Lausonam *Equestris colonia* sita fuit, XII millibus passuum a Geneua secundum Theodosianam Tabulam, ex qua Itinerarii numerus XVII corrigendus est, inducto V, quinarium signo. Iam vero quatuor leucis siue XII millibus passuum a Geneua abest oppidum *Nyon*, positum in *cauo Lemano*, ut Lucanus dixit, hoc est in sinu & angulo lacus. Confirmat Notitia prouinciæ & ciuitatum Galliæ, cuius in Maxima Sequanorum est *Ciuitas Equestrium Noiodunum*. Antiquum ergo nomen fuit *Noiodunum*, quod postea, coloniarum nomine ac memoria sensim obsolescente, reductum, & linguæ fato in breuiorem formam deprauatum fuit, ut fieret *Nyon* siue *Nyon*. Ptolemæo *Εκκετες* in Sequanis est, quod non miramur, quum eodem errore Auenticum etiam Sequanis, a quibus longius abest, adscripsisset.

Qui vero in Antonini itinerario est *Lacus Lausoni*; & in Tabula Peutingeri *Lacus Lofanne*; ipsa vrbs *Lausanna* est, a lacu, cui adiacet, nominata, XIII millibus secundum Tabulam ab Equestri distans colonia; secundum Antoninum, XX, quarum alter numerus ex altero corrigendus est. Reliqua oppida pagi Vrbi-  
geni ex Tabula & Itinerario conspiciuntur. Huius auctori proxime ad Auenticum ab austro *Minnidunum* est, in Tabula compen-  
di-



dio scripturæ *Minodum*; quod videtur esse *Milden*, Gallis *Moul-don*, medio loco inter lacum & Auenticum situm oppidum: inter idem Auenticum & Salodurum ponit *Penesticam*, quæ *Petenisca* in Tabula est, cui ex Cluuerii opinione respondet oppidum *Biel*: eiusdem Tabulæ *Eburodunum* & situ & nomine cum *Tverdon*, quod in ora australi lacus Neocomensis est, conuenire non dubitamus. In Notitia ciuitatum prouinciæ Maximæ Sequanorum est *Castrum Ebredunense*, quod idem est.

### PAGVS AMBRONICVS.

Supra Vrbigenum pagus est *Ambronicus*, cui Cluuerius duo oppida adsignat, *Salodurum* & *Vindonissam*, quorum prius quam antiquum sit, incertum est, quia antiquiorem eius memoriam, quam in Theodosiana Tabula, & Itinerario eiusdem forte ætatis, quod Antonini vulgo adpellatur. In eo enim hoc ordine collocatum est, vt iter ab *Auentico* *Peteniscam*, quam diximus *Biel* videri, ferat; inde *Salodurum*; ab hoc *Augustam Rauracorum* spatio XXII M. P. deducat. Quum ergo nomen vrbs non ignobilis ad Arolam, *Solothurn* nempe, siue vt Galli vocant, *Soleurre*, supersit, non est quod plura verba de *Saloduro* veterum faciamus, quia sic deprehensum in *Soleurre* est, vt dubitare de situ non liceat.

Oppidum alterum, *Vindonissam*, certioris est antiquitatis, vt pote etiam a Tacito memoratum lib. IV Hist. cap. LXI. *Hiberna*, inquit, *subuersa cremataque, iis tantum relictis, quæ Magontiaci ac Vindonissæ sita sunt.* Et cap. LXX, *Tutor maturauit superiorem Germania ripam & ardua Alpium praesidiis claudere. Atque interim vna & vicesima legio Vindonissæ; Sextilius Felix cum auxiliariis cohortibus per Rætiam irrupere.* Situm ostendit Itinerarium Antonini & Tabula Theodosiana. Illud itinere de Pannoniis in Gallias per mediterranea:

<i>Brigantiam</i>	—	—	—
<i>Arbores Felicem</i>	M.	P.	XX
<i>Ad Fines</i>	M.	P.	XX
*			*
<i>Vindonissam Leg.</i>	M.	P.	XXX

Quod deest suppletur ex sequenti itinere a Tauruno per ripam, ita

*Fines*

Fines

Vitodorum

Vindonissam

M. P. XXII Leg.

M. P. XXIII Leg.

Ex quo adparet, etiam nomine consonante, nunc vicum Bernatium *Windisch* esse, quæ olim fuit Vindonissa. In Notitia Galliæ ciuitatum *Castrum Vindonissense* est in Maxima Sequanorum: & *Campi Vindoni*, in Eumenii Panegyrico, Constantino dicto, cap. IV & VI, in quibus pater Constantius *bella plurima* aduersus Germanos gesserat. Quod autem in Tabula interponebatur *Vitodorum*, de eo in Tigurino pago videbimus. Inter Salodurum & Vindonissam trans Arolam fluuium *Iura* mons præcurrit, cuius pars asperissima nunc *Bözen* vel *Bözberg*, quod nomen sonat, videtur *mons Vocetius* esse, in quem victi & dispersi a Cæcina Heluetii refugerunt. Tacitus lib. I Hist. cap. LXVIII *Ipsi in medio vagi, abiectis armis, magna pars saucii aut palantes, in montem Vocetium perfugerunt.*

## PAGVS TIGVRINVS.

Tigurinus pagus a *Tiguro* nominatur, quod oppidum nemo veterum scriptorum memorauit: haud vero dubie e duodecim fuit, quæ migraturi in interiorem Galliam, vt apud Cæsarem lib. I cap. V est, ipsi Heluetii exusserunt. Quod pronius ad fidem fit, quia vrbs nobilis eius nominis *Zürch* hodieque superest, quod ipsum *Tigurum* cum Germanorum præpositione *zu* est, sicut cum eadem vocali ex Taberna fit *Zabern*; ex Tolbiaco, *Zülpich*. Ptolemæi in hoc tractu est *φόρος Τιβερίας*, *Forum Tiberii*, quod vi nominis suadente est oppidum Rheno adpositum *Keyserstul*, quasi tribunal Tiberii, quod, quum imperator in Rhætorum bello esset, ibidem videtur habuisse.

Huius pagi etiam sunt, quæ Antonini Itinerario supra dictis itineribus inter Brigantiam & Vindonissam ponuntur, *Arbor Felix*, & *Ad Fines*. Vtriusque non obscura vestigia in oppidis, quæ nomen corrupte conseruant, videlicet illius in *Arbon*, quod lacui Brigantino est adpositum: huius in *Pfsn*, quod supra flumen est Durum. *Vitodorum* autem eiusdem itineris, inter Fines & Vindonissam, in illum locum incidit, quo hodie est oppidum *Winterthür*, quasi Vintodurum aut Vinterdurum Romani olim pronuntiauerint. Etiam in hunc tractum cadit *ραυόδεγν*, *Ganodurum* Ptolemæi, de quo

nihil certi constat. Plures autumant in loco Constantiae fuisse ad lacum: Cluuerio videtur nomen ex *Saloduror*, *Salodurum*, corruptum: sed numeri Ptolemaici ab illo longius in ortum solis nos reducant. *Constantia* vero, quia in altera ripa effluentis lacus est, ad Germaniam potius, quam Galliam aut Helvetiorum ciuitatem pertinuit, idcirco in subscriptionibus episcoporum quondam dicta *Constantia Alemanica*. Vide Valesii Notitiam.

### PAGVS TVGENVS.

*Tugenorum* nomen a Strabone est, qui *Τωγηνός* vocauit, vt supra commemorauimus. Nomen ab oppido habuisse non dubitamus, quod *Tugum* fuisse vel *Tugium*, probabile ex analogia est: etiam celebri oppido nostra ætate *Zug* respondere, quia quæ vrbium nomina Romanis ex *t* incipiebant, Germani adposito *zu*, pronuntiare, vt supra in Tiguro ostensum fuit. Nusquam sic oppidi nomen in antiquis monimentis occurrit: nec vero nouum censemus esse, quum *Tugenorum* nomen sit satis antiquum, quamuis nec alium auctorem illius, quam Strabonem, possimus nominare.

Præterea huc Cluuerius locum Taciti refert, in modum municipii exornatum, & salubrium aquarum usu frequentatum, lib. I Hist. cap. LXVII. *Cacina*, inquit, *belli audius, proximam quamque culpam, antequam pœniteret, vitumibat. mota propere castra: vastati agri: direptus, longa pace in modum municipii exstructus locus, amœno salubrium aquarum usu frequens*. Sic locum plane Tacitus describit, etiam si nomine abstinet. Quod vero is intra fines Helvetiorum sit, non difficiliter in perculso oppido *Baden*, consensu omnium, inuenitur: neque nomen eius potest dubium, minus ignotum esse, quia Romani salubrium aquarum loca plerumque *Ad aquas*, adpel-lauere, adiecto regionis cognomine, vt ab aliis locis, salubritate simili celebratis, discerni facilius possint. Quæ ratione Taciti in Heluetiis locum, salubritate aquarum præditum, *Ad aquas Heluetias* dictum fuisse, nihil quidquam est, quod credere nos prohibeat. Hæc sunt quæ de Heluetiis & chorographia illorum in antiquis monimentis inuenimus.

Heluetios ab austro multæ gentes vel attingebant, vel subiacabant, *Veragri*, *Seduni*, *Nantuates*; quibus *Latobrigos* & *Tulingos* adiungerem, si certius aliquid de illorum sede constaret. Cæsar  
sane

sane cum Heluetiis coniungit lib. i Belli Galli cap. v, sed a quo latere aut plaga cum illis cohereant, non exponit. Priores itaque, *Veragros, Sedunos, Nantuates* Provinciae Romanae sive Narbonensi vindicamus, duplici ratione inducti, primum quia Cæsar ineunte lib. III de Bello Gallico, eosdem cum Allobrogibus coniungit, a quorum finibus ad summas Alpes pertinebant. Deinde quia Ptolemæus omnes illos populos adscribit Italiae, quamlibet trans summas Alpes sitos. Si ergo inter Allobrogum fines & summas Alpes fuerunt, adeo, ut reuocari quodammodo ad Italiam potuerint; non possunt ad Heluetios, & cum ipsis ad Belgas transferri, sed Narbonensi relinquiendi sunt, quæ inter Italiam Belgicamque ex Heluetiorum parte interiacet: quamuis nec Nantuatibus certior sedem adiudicare potuerimus. *Latobrigos* Cluverius in Valesiæ pago *Brige* quærit, certo autem & sine dubitatione non inuenit. Leuior est Nic. Sansonis coniectura, qui ex *Bri*, syllaba, ad Brisiacos refert. Nec ipsa etiam syllaba satis certa est, quia Orosius lib. vi cap. VII *Latobrogios* ex Cæsare sublegit. Modestior Hadrianus Valesius est, qui imbecillitatem coniecturæ utriusque ostendit: ipse a loco definiendo abstinet, quem potius nobis, quam illos, imitandum ducimus. *Tulingos* multi trans Rhenum & supra Brigantium lacum quærent in Germania. De ceteris in Provincia seu Narbonensi Gallia actum est.

Tandem de hoc lacu, qui Heluetios a Vindelicis & Germanis separat, aliquid addere pretium est. Plinius lib. ix cap. xvii vocat lacum *Rhatia Brigantium*, quia & Rhætos attingit, saltem Vindelicos, a Tacito quoque sub Rhætorum nomine comprehensos. nam secundum Strabonem lib. iv pag. 142 καὶ Βελγῶν τοὶ τῶν Οὐινδελικῶν εἰσι, *Brigantii quoque Vindelicorum sunt*, illorumque oppidum *Βελγῶντιον*, *Brigantium*, in ora lacus positum, superest. Ammianus Marcellinus lib. xv cap. vi ipsum lacum *Brigantiam* vocat, communi cum oppido nomine. *relegens*, inquit, *margines lacus Brigantia*. & paucis interiectis: *Rhenus lacum inuadit, quem Brigantiam accola Rhatius adpellat*. In eo vero errat Ammianus, quod lacum hunc *rotundum* dicit, & *pari paucis spatio late diffusum*, uti longus est; quod secus sese habet. Pomponius Mela lib. iii cap. ii duos lacus memorat, per quos Rhenus transmittatur, *Venetum* &

*Acronium*, quamquam nominum originem non exponat. *Rhenus*, inquit, *ab Alpibus decidens, prope a capite duos lacus efficit, Venetum & Acronium.* Ex quo ordine apparet, *Venetum* esse longiorem illum, qui a Brigantia incipit & longe procurrit ad Constantiam; & ulterius ad oppidum, quod hodie est, Bodmen vocatur. Vnde idem lacus est Venetus, Brigantinus, Constantiensis & Bodamicus: *Acronius* autem est minor & inferior, quem Rhenus inuadit, quum præter Constantiam, elapsus iam e maiore, in occidentem supra Heluetios deferretur ad Rauracos, qui nunc proximi succedunt Heluetiis.

### RAVRACI siue RAVRICI.

Hunc populum Cæsar & Itineraria *Rauracos*, prima vocali, vocant: Plinius, Ptolemæus, & inscriptio vetus, tertia, *Rauricos*. Vt finitimi sunt Heluetiorum, ita etiam socii fuerunt Romano bello. Cæsar lib. I cap. V *Persuadent Rauracia, & Tulingis, & Latobrigis finitimis, uti eodem vsi consilio, una cum iis proficiscantur.* Et cap. XXI in tabulis repertis quibus ratio confecta erat qui numerus domo exisset; *summa erat capitum Rauracorum millia XXII.* Vnum his præ ceteris eximium oppidum fuit, quod Plinius lib. IV cap. XII *Rauricum Gallia oppidum* adpellat. De Danubii siue Istri fonte agens, *Ortus hic*, inquit, *in Germania iugis montis Abnoba, ex aduerso Raurici Gallia oppidi.* In hoc L. Munatius Plancus, olim Ciceronis discipulus & amicus, uti ex lib. X epistolarum notum est, post Antonium sectatus, & inter adparatum Actiaci belli regressus ad Octavianum Cæsarem, a quo ad censuram & præfecturam Rhætiae euectus fuit; hic, inquam, Munatius Plancus Augusti auspiciis coloniam deduxit, cuius rei superest inscriptio honorifica apud Gruterum pag. 439 num. 8

L. MVNATIVS L. F. L. N. L. PRON.

PLANCVS COS. CENS. IMP. ITER. VII VIR  
EPVL. TRIVMPH. EX RAETEIS AEDEM SATVRNE  
FECIT DE MANVBIIS AGROS DIVISIT IN ITALIA  
BENEVENTI IN GALLIA COLONIAS DEDVXIT  
LVGDVNVM ET RAVRICAM.

Supra in Lugduno pag. 218 partem quoque huius inscriptionis protulimus, Dione duce ac auctore in eam opinionem ingressi, ut  
Lugdun-

*Lugdunum* ante triumviratum deductam censeremus, quam nec nunc sententiam mutamus; de *Raurica* autem ut aliter iudicemus, sub Augusto ab eodem esse deductam; cum alia argumenta, tum ipsum Augustæ nomen, quod vel eodem tempore vel postea accessit, non vanis significationibus persuadent. Plinius alio loco, eodem lib. IV cap. XVII, vocat *coloniam Rauriacam*: Ptolemæus Παυρικὴν Ἀγγύστα, *Augustam Rauricorum*: Theodosiana Tabula *Augusta Rauracum*, quod vel syncope est *Rauracum*, vel, ut sæpe in illa Tabula, compendium scripturæ pro *Rauracorum*: eodem modo auctor Itinerarii, itinere a Mediolano per Penninas Magontiacum:

<i>Auenticum Heluetiorum</i>	—	—	—
<i>Penestiam</i>	M.	P.	XIII
<i>Salodurum</i>	M.	P.	X
<i>Augustam Rauracum</i>	M.	P.	XXII

Quod itidem *Rauracorum* lego. Ut vero mos illorum temporum fuit, etiam gentile nomen urbi est impositum. Itinere alio, a Tauruno in Gallias per ripam Pannoniæ,

<i>Fitodurum</i>	—	—	—
<i>Vindonissam</i>	X	XIIII	
* *		*	
<i>Rauracos</i>	XXVII.		

Et Ammianus Marcellinus lib. XV cap. XXVII *Apud Sequanos Bifontios vidimus, & Rauracos, aliis potiores oppidis.* Bifontii vel Vifontio quidem in Sequanis, non autem Sequani sunt ipsi Raurici, sed in provincia Maxima Sequanorum, quæ & Rauracos, & Heluetios una cum Sequanis complectebatur. Sic Eutropius lib. V cap. XIV *Cæsar vicit Heluetios, qui nunc Sequani adpellantur*, id est, in Maxima Sequanorum provincia continentur, Sequanis contributi, & nominis illorum, si laxè id de toto ambitu intelligatur, interdum participes. In Notitia provinciarum vocatur *Castrum Rauracense*. Hodie nomen priscum Augustæ, vulgo *Augst*, conseruat exiguus vicus ad curuaturam Rheni, ubi ab occasu in septemtrionem inflectitur, sed ruinis & ruderibus, quæ ibi visuntur, clarissimæ quondam coloniæ magnitudinem prodit, situs vi millibus passuum a Basilea, quæ ex fato illius incrementa maiora cepit.

Præterea in Rauracis Ptolemæus scribit *Argentuariam* (Græce *Αργενταρία* est) quæ si recte est posita, & Rauracis vere attributa, oportet horum fines in septentrionem longius procucurrisse, & in ipsam Superiorem, quæ ab Romanis dicta fuit, Germaniam. Tabula Theodosiana *Argentuariam* ponit inter Helellum & Cambete: aut si longius fines ex Antonini Itinerario (itinere a Mediolano Magontiacum) repetere volumus, sita fuit inter Augustam Rauracorum & Argentoratum. Ordo ibi talis est

<i>Augustam Rauracum</i>	—	—	—
<i>Cambetem</i>	M.	P.	XII
<i>Stabula</i>	M.	P.	VI
<i>Argentuariam</i>	M.	P.	XVIII
<i>Elcebum</i>	M.	P.	VI
<i>Argentoratum</i>	M.	P.	XII.

Ex quo sita alii Colmar, alii Horburg vel Arburg interpretantur. Hæc etiam *Argentaria*, eiecta littera, ab Ammiano & Aurelio Victore scribitur, nobilis ille locus, apud quem Gratianus Alemannos vicit. Ille lib. xxxi cap. xxvii *Primum apud Argentariam, signo per cornicines dato, concurri est ceptum: - - - barbari ita sunt cæsi, ut ex prædicto numero [XL M.] non plus quam quinque millia, ut aestimabatur, euaderent*: hic [Aurel. Victor in Epitoma] de Gratiano: *apud Argentarium oppidum Gallia triginta Alemannorum millia in bello exstinxit*. Nec audiendus Andreas Schottus, qui ad Argantomagum [*Argenton*] in agro Lemouicum vult relatum.

Quod si *Argentuarium* fuit Rauracorum, uti videtur antiquitus fuisse; eorumdem fuerunt etiam, quæ inter illam & Augustam interiecta fuerunt, *Cambes* siue *Cambete* Itinerarii & Tabulæ, nunc vicus Kems; & *Arialbinum* eiusdem Tabulæ Theodosianæ, quod in Antonini itinere a Tauruno per Pannoniæ ripam, *Artalbinum* scribitur, positum inter Rauracos siue Augustam, & Vruncim. Id quibusdam videtur Mulhusa Sequanorum esse: verum non conuenit cum itinere quod tanto spatio non potest ab Rheno recedere, sed ab Augusta per Vruncim ad Montem Brisiacum, qui ad Rhenum est, fertur, & inde Argentoratum. Cluuerius pag. 350, nescio qua coniectura, *Basel* interpretatur, quod itidem dubitandum aut negandum est, quia Theodosii ætate, qua Tabula Peutingeri con-

scripta

scripta putatur, etiam Basilea iam tum fuit, Ammiano testante lib. xxx cap. viii. *Valentiniano*, inquit, *post vastatos aliquos Alemannie pagos, munimentum edificanti prope Basileam, offertur praefecti relatio, decentis Illyrici clades.* Sed de hac plura in mediæ Geographia. Nihil ergo certi habemus quod de *Arialbino* dicamus; sicut neque Hadrianus habuit Valesius. Ad *Sequanos*, nobilissimam gentem properamus.

## SEQUANI.

*Sequani*, olim pars Celticæ, vti ex Cæsaris lib. i cap. i supra demonstrauimus; postea Belgicæ ab Augusto contributi sunt, quod ex Plinio & Ptolemæo notum, & sub initium huius capituli probatum est. Iura mons Sequanos ab Heluetiis diuisit, Cæsare deficiente, eodem lib. i Belli Gall. cap. viii. *A lacu Lemano*, inquit, *ad montem Iuram, qui fines Sequanorum ab Heluetiis diuidit, millia passuum decem nouem murum fossamque perducit.* Altera parte ad Rhenum vsque fines protulisse Strabo auctor est lib. iv pag. 133, εἰς τοὺς Σηκκανῶν συνάπτον Ῥήνω πρὸς ἑω, *Gens*, inquit, *Sequanorum attingit ab oriente Rhenum;* quod pro more forsan ex Cæsare hausit, qui dubie lib. i cap. i *Galli [Celtæ] attingunt a Sequanis & Heluetiis flumen Rhenum.*

\* Quid vero est A SEQVANIS? an *post*? an *per*? metaphrastes vertit κατὰ τὰς Σεκανὺς, quod itidem dubiæ interpretationis est. Apertius idem lib. iv cap. x *Rhenum per fines Sequanorum, Mediomatricorum dixit citatum ferri;* de quo plus infra in *Mediomatricis* dicemus. Ex altera parte Tacitus annali iii cap. xlv *pagos Sequanorum conterminos Aeduis dixit.* nam late habitauerunt non tantum ad horum vsque fines, verum etiam ad Lingonum, Segusianorumque. An vero etiam ad Rhenum vsque; res est dubitatio, quia Rauraci & Tribocci, Rheni accolæ, ex illa parte obstabant, qua Sequani possent ad Rhenum forte pertinere. nisi pulsi inde a Germanis gentibus fuere, sicut de Ariouisto constat, tertiam partem eorum agri eamque optimam occupauisse, quæ haud dubie propior Rheno atque Germaniæ fuit. Cæsar lib. i cap. xxxi Diuitiæ Aedui oratione: *Petius victoribus Sequanis, quam Aeduis victis accidisse, propterea quod Ariouistus rex Germanorum in eorum finibus confedisset, tertiamque partem agri Sequani, qui esset optimus totius Gallis,*



*Gallia, occupauisset.* Ammianus quidem Sequanos ad Rhenum vsque perducit lib. xv. cap. xxvii. *apud Sequanos, inquit, Bifontios vidimus, & Rauracos, aliis potiores oppidis multis.* Rauraci vero, siue Augusta Rauracorum, ad Rhenum sunt. Sed Ammianus ex more suorum temporum dixit, quibus prouincia Maxima Sequanorum constituta erat, quā non Sequani modo, verum etiam Helvetii & Rauraci continebantur.

Nullum autem certum oppidum Sequanorum nominatur, nisi *Vesontio*, quod illis nominatim Cæsar tribuit lib. i cap. xxxviii. *Nuntiatum est ei, Ariouistum cum suis omnibus copiis ad occupandum Vesontionem, quod est oppidum maximum Sequanorum, contendere.* Et Dio Cassius lib. xxxviii pag. 8 τὸν Ουεσοντίωνα, τὴν τῶν Σηκουανῶν πόλιν, *Vesontionem, Sequanorum urbem* vocat. Et Magno: *Sequanus, Vesontio.* Posteriori enim æuo etiam gentis nomine dicta fuit. Antonini itinere a Mediolano per Graias Argentoratum, *Visontio* scribitur, & sic recto tractu ab Lemano in septemtrionem locatur:

<i>Lacum Lausonium</i>	—	—	—
<i>Urbem</i>	M.	P.	XVIII
<i>Arioricam</i>	M.	P.	XXIII
<i>Visontionem</i>	M.	P.	XVI

Nummos etiam adferunt Augusti & Galbæ, impressos MVN. VISON TIVM; verum quod hic casus magis conuenit Hispaniæ oppido in Pelendōnibus, supra pag. 121 descripto; eo cum Harduino referri volumus. Ptolemæus quidem etiam *Visontium*, Græce Ουισόντιον, dixit, quo duce Hadrianus Valesius Galbæ nummum, VISON TIVM MVN. id est *Visontium municipium*, ad Sequanos adplicuit; sed ipse simul de fide sui ducis dubitat, annon forte Ουισοντίων, *Visontio*, virili genere, in eo, vt in Cæsare & Dione, legendum sit: qua admissa dubitatione, incerta & huius nummi ratio erit. Notitia prouinciarum in Maxima Sequanorum: *Metropolis ciuitas Vesontiensium.* Nunc, quod nemo dubitat, *Besanco* est, nostris *Bisanz*, vrbs incluta ad Dubim fluuium. Id quoque non praterendum est, quum cultior ab Romanis Gallia fuit facta, Vesontionem habuisse municipalem scholam & oratoriæ artis professores. Ausonius Gratiar. act. ad Gratianum cap. XIII *Quomodo Titianus magister? sed gloriosus ille municipalem scholam apud Visontionem*  
Lugd-

*Lugdunumque variando, non etate quidem, sed utilitate consenuit.* Ticianus autem ille magister est ille, quo Maximianus Iunior, Maximini Thracis filius, *Oratore* usus est, id est oratoriae præceptore: de quo Capitolinus.

Alterum oppidum, quod multi credunt a Cæsare tributum Sequanis, & nomine & situ suspectum est doctissimis viris. Lib. I cap. XXXI Cæsar Diuitiaci oratione: *Arionisum, ut semel Gallorum copias prælio vicerit, quod prælium factum sit Amagetobria, superbe & crudeliter imperare.* Sed inde colligi haudquaquam potest, ubi locorum prælium commissum fuerit, in Sequanis, an Aeduis, an in aliarum gentium finibus: nec, genuinum sit, an mendosum vocabulum, quia nemo alius id nomen memorauit, & Cæsaris codices variant vel *Amagetobriam*, vel *Amagetobrigam*, alii *Magetobrigam*, vel aliter referentes. Quod vero Ioannes Goduinus ad Bingium superioris Germaniæ refert, eodemque adplicat Aufonios versus principio Mosellæ,

*Transferam celerem nebuloso flumine Nauam,*

*Addita miratus veteri noua mœnia vico.*

*Aequauit Latias ubi quondam Gallia Cannas;*

id longe nimis petatum est, uti, quum ad Bingium deuentum fuerit, plurium iudicio doctorum hominum demonstraturi sumus.

Ptolemæus præter Visontium vel Visontionem, & Heluetias vrbes, quas perperam huc reduxit, Equestrem & Auenticum; etiam in Sequanis *Didattium*, *Διδάτιον*, locat, quod vero æque obscurum & ignotum est, ut Cæsaris Amagetobria. Esto, vtrumque in Sequanis fuisse, quis vero locum in tam amplis finibus vel huius vel illius oppidi demonstrabit, ubi neque nomen aliquod vestigia nobis prodit, neque itineraria vetera nos ductu suo confirmant? Vere ergo de Amagetobrigæ loco Cluuerius dixit: *Frustra sunt, semperque erunt, qui eum peruestigare laborant:* quod idem etiam de Didattio Ptolemæi iudicamus.

## L I N G O N E S.

*Lingones* quoque in Belgica ponit Plinius lib. IV cap. XVII, eosdemque *federatos* Romanorum fuisse dicit. Ptolemæus corrupto nomine *Λόγγωνες*, *Lungones*; sed etiam Belgicæ adscribit. In colimitio autem Belgicæ Celticæque fuerunt, quia ad caput Matronæ

fluvii habitarunt, qui terminus gentis vtriusque fuit. Straboni sunt iidem & *Λιγυνοί*, *Lingones*, & *Λιγυνοί*, *Lincafi*, altero nomine corrupto. Exempla mox proferemus. Mosa amnis in finibus Lingonum, ut Caesar ait lib. IV cap. X, nascitur, ex Vogeso monte erumpens: de quo supra in fluminibus dictum. Arar flumen Lingones & Aeduos Sequanis distinguit. Strabo lib. IV pag. 129 ὁ Ἀερεὶ δὲ δὲ τῶν Σεκουανῶν τε καὶ Αἰδουῶν, καὶ Λιγκασιῶν, Arar terminus Sequanorum, Aeduarum, & Lincafiarum siue Lingonum. Et pag. 134 ὑπερ τῶν Ελουπτιῶν καὶ Σεκουανῶν ἔδωκ' καὶ Λιγυνοὶ οἰκίσαι πρὸς δυσὶν, Super Helumios & Sequanas occasum versus habitant Aedui & Lingones. Quamvis autem ad Vogesum montem ex parte pertinebant; tamen vber illorum solum & eximia fertilitatis fuit. Claudianus Consulatu II Silich. vers. 94

*Vexit Lingonico sudatas vomere messes.*

Urbem Longonibus suis, id est Lingonibus, Ptolemæus attribuit *Andomatunum*, Ἀνδομάτουρον, τ forte pro δ errore scribarum posito, quia videtur ex *dunum* esse, plurium oppidorum terminatione, qua montanus situs significatur. Sed nihil definitio, quia etiam Antoninus iter ab *Antematunno* Tullum ducit, vtrimque T recepto in vocabulum. Et quia solam hanc ponit Ptolemæus, sine dubitatione gentis illius vrbs primaria fuit, quæ posteriori ævo, ut moris erat, ipsius gentis vocabulum adsumsit, & *Lingones* ipsa vrbs adpellata. Eutropius lib. IX cap. XV *Per idem tempus a Constantio casare in Gallia pugnatum est circa Lingones: die vna aduersam & secundam fortunam expertus est. Nam quum repente barbaris ingruentibus intra ciuitatem esset coactus tam precipiti necessitate, ut clausas portis in murum finibus tolleretur; vix quinque horis mediis, aduentante exercitu, LX fere millia Alamannorum cecidit. Quæ integra verba recitaui, ut constet non de gente, sed oppido sermonem esse. In Notitia provinciarum *Ciuitas Lingonum* pro vrbe est. Taciti quidem etiam est *ciuitas Lingonum*, lib. I Hist. cap. LIX & LXIV; sed ibi *ciuitas* populus, non id oppidum est, quod hodie *Langres* nuncupatur. Eius gentis vnus & singularis homo *Lingon* a Tacito dicitur lib. IV Hist. cap. LV.*

In Lingonico agro etiam *Dinio* fuit, quod *Diuiouense castrum* Gregorius Turonensis lib. III cap. XIX, & ex illo Aimoinus lib. II cap. XXIV accurate describunt. Agunt de Gregorio Lingonensi

nenſi epiſcopo, quem ibi maxime moratum Timoinus, ſive maxime aſſiduum in eo fuiſſe, Gregorius hiſtoricus teſtantur. Cuius ſedis & commemoracionis cauſa deſcriptione caſtri inſtituerunt. Eſt caſtrum, inquit Gregorius, firmiſſimis muris, in media planitie & ſatis incunda compoſitum. Terra valde fertilis atque fecunda. - - - A meridie habet Oſcarum fluvium, piſcibus valde prædium: ab aquilone vero alius fluvioſus venit, qui per portam ſubveniens ac ſub pontem decurrens, per aliam rurfus portam egreditur, totum munitionis locum placida unda circumfluens; ante portam autem molinas mira velocitate diverſit. Quatuor porta a IV plagis mundi ſunt poſita, totumque ædiſcium XXXIII turres ornant. Murus vero illius de quadris lapidibus uſque in XX pedes, deſuper a minuto lapide ædificatus habetur; habens in altum pedes XXX; in latum pedes XV. Quæ cur non ciuitas dicta ſit ignoro. - - - Veteres ferunt ab Aureliano hoc imperatore fuiſſe ædificatum. Valeſio videtur antiquius fuiſſe vel oppidum vel vicum, Aurelianum demum munimenta noua addidiſſe. Repetere autem hæc integra ex Gregorio viſum fuit, quia Caſtrorum formam nobis deſcribunt, quæ non arces ſolz aut nuda munimenta fuerunt, ſed oppida etiam ampla munimentis circumdata, quæ notio frequens in Notitia prouinciarum & ciuitatum eſt. Scribitur etiam alia forma Dibio. Marmore Romanum noſtra memoria effoſſo, DIBIONE CONSISTENTES. & inſcriptio apud Reineſium claſſ. I num. CCLXIII

ARAM POSVERVNT FABRI  
FERRARI DIBIONENSES.

Hodie *Dijon* vocatur, vrbs bene culta & caput Ducatus Burgundici.

## LEUCI.

Lingonibus proximi in ſeptentrionem *Leuci* erant, circa Moſellam colentes, aut inter Moſellam & Moſam. Caſar lib. I. cap. XI. Hæc ſibi cura eſſe: frumentum *Sequanos*, *Leucos*, *Lingones* ſubminiſtrare. Strabo lib. IV pag. 134 ὑπὲρ τῶν Μεδιοματρικῶν Δούκει καὶ τῶν Ἀγύγων τι μέγας, ſupra *Mediomatricos* ſunt *Leuci* & pars *Lingonum*. Plinius lib. IV cap. XVII *Leuci liberi*. Laudantur a iaculandi peritia. Lucanus lib. I. verſ. 424

*Optimus excussus Rhemusque lacento.* Tacitus lib. I Hist. cap. LXIV *Nuntium de cede Galba, & imperio Othonis, Fabius Valens in ciuitate Leucorum accepit.* Vbi non vrbs intelligenda, Leucorum caput, sed ager cum inhabitante populo. Oppida autem Ptolemaeus Leucis duo tribuit. *Τούλον, Tullum, & Νάσιον, Nasum.* Prioris nomen quia seruatum episcopali ad Mosellam ciuitati, vulgo *Toul* dictæ, quæ in Notitia prouinciarum, in Belgica prima est *Ciuitas Leucorum Tullo*; de situ nulla est dubitatio. Confirmat Itinerarium Antonini, quod habet *Iter ab Antematunno Tullum Leucorum usque.* In ipsis autem vrbium vocabulis, tam hoc itinere, quam alio, a Durocortoro Diuodurum, simpliciter *Tullum* vocatur, vt tamen miliariorum numerus, in Leucos id oppidum incidere probet, vt rationes ostendent, in altero Ptolemaei oppido vel castro proferenda.

Illud est *Nasum*, quod ob nominis similitudinem multi adhuc crediderunt Nanceium siue Nancy esse, splendidam urbem Lotharingæ. Quod secus esse, iter a Durocortoro Diuodurum, id est a Rhemis Mettim, ostendit, cuius hæ rationes sunt:

<i>Durocortorum</i>	—	—	—
<i>Fanum Minerva</i>	M.	P.	XIII
<i>Ariolam</i>	M.	P.	XVI
<i>Caturigas</i>	M.	P.	IX
<i>Nasum</i>	M.	P.	IX
<i>Tullum</i>	M.	P.	XVI
<i>Scarponam</i>	M.	P.	X
<i>Diuodurum</i>	M.	P.	XII

Hæc proficiscentibus a Rhemis citius est *Nasum*, quam *Tullum*, xvi millibus passibus: at Nanceium Lotharingæ est ultra *Tullum* fere totidem millibus: vt alius omnino locus *Nasio* querendus sit, qui *Valesio* videtur *Grand Nanci*, quasi *Nancium maius*, vicus, qui non longe a fluuiolo *Orna*, & a *Commerciaco* & flumine *Mosa* quatuor circiter leucis abest. *Fredegarius* quoque eodem loco & ordine ponit, & *Castrum Nasum* adpellat: cuius verba etiam *Valesius in Tullo* recitauit.

## MEDIOMATRICI.

Cæsar & Strabo *Mediomatricos* ad Rhenum videri perducunt, de quo situ recte dubitat Hadrianus Valesius in *Rhenus*, quum ad Mosellam potius reducendi videantur. Cæsar's verba sunt lib. IV cap. X de Rheno: *longo spatia per fines Nantuatium, Heluetiorum, Sequanorum, Mediomatricorum, Triboccorum, Treuerorum ciuitas fertur.* Strabo Cæsarem sequutus, ut solet, lib. IV pag. 133 *μετὰ τοὺς ΕΛΛΗΜΑΤΤΙΟΥΣ ΣΗΚΟΥΑΝΟΙ, καὶ ΜΕΔΙΟΜΑΤΡΙΚΟΙ κατοικοῦσι τὸν Ρῆνον, ποταμὸν ἑλβετίας Σεκουανίης & Μεδιοματρικῆς habitant ad Rhenum.* Sicut autem supra de Sequanis non sine causa dubitauimus, ita nunc magis de Mediomatricis, quum nimis distet a Rheno Mosella eo tractu, ubi Diuodurum est, caput Mediomatricorum: nisi velis dicere, quod Straboni videtur in animo fuisse, Triboccos, Germanicam gentem, occupasse partem Mediomatricorum: Cæsarem autem & Strabonem respexisse tempora ante horum inuasionem. Addit enim modo dictis Strabo: *ἐν αἷς ἰδρυταὶ Γερμανικὸν ἔθνος περιουθεν ἐκ τῆς οἰκίας, Τριβόκχοι, in quibus [Mediomatricis] locata est Germanica gens, ex sua sede huc translata, Tribocci.* Sed hi ad superiorem Rhenum fuere: Nemetes & Vangiones magis oppositi Mediomatricis, qui Rhenanum illum in Belgica tractum ætate Plinii tenuerunt: incertum, an etiam temporibus Cæsar's, quos ille cum Transrhenanis lib. I cap. I I videtur numerare. Quod si post Cæsar's tempora in Cisrhenana sedem occupauerunt, constant & Cæsari & Straboni de Mediomatricis suæ rationes: etiam supra de Sequanis.

Quod ad nomen attinet fere omnes secunda forma inflectunt *Mediomatrici, Mediomatricorum*, Cæsar videlicet, Strabo, Plinius, Ammianus, auctor Tabulæ Peutingerianæ: solius Ptolemæi est alius casus *Μεδιωματρεως, Mediomatrices*. Plinius neque liberos neque fœderatos dixit: at fuisse illo tempore fœderatos atque socios Romanorum, ex Taciti lib. IV Historiarum cap. LXX liquet. *Legiones, inquit, in Mediomatricos, sociam ciuitatem, abscessere.*

Ptolemæus vnum his oppidum *Διουδουρον, Diuodurum* tribuit. Hoc autem fuisse Mediomatricorum, consentit Tacitus lib. I Hist. cap. LXIII. *Diuoduri, inquit, (Mediomatricorum id oppidum est) quamquam omni comitate exceptos, subito pauper exterruit.* Et Peu-

tingeriana Tabula, *Diouoduri Mediomatricorum*. Eadem Tabula & Itinerarium Antonini docent, Diuodurum ad Mosellam esse, in loco vbi Metti, vel Metis est, vulgo Metz. Dubitat de eo Christophorus Brovverus ad Venantii Fortunati lib. III carm. XII pag. 90: confirmat autem Notitia prouinciarum & ciuitatum Galliae, cuius in prima Belgica est, *Ciuitas Mediomatricorum Mettis*: in alia, *Ciuitas Mediomatricorum, id est Mettis*. Medio æuo, vt solemne pluribus ciuitatibus fuit, nomen gentis huic vrbi tributum est, id est, dicta *Mediomatrici*. Ammianus lib. XV cap. XXVII *Belgica prima Mediomatricos præterdit & Treuiros*. Et lib. XVII ineunte: *cum captiuus omnibus prædam Mediomatricos, seruandam ad reditum usque suum, duci præcepit*. Postea *Meti, Meteorum*, pluraliter, vel *Metti*, dici coëpit. In Notitia Imperii sub dispositione Magistri peditum Præfentalis, in Legionibus pseudocomitensibus: *Prima Flauia Metis*, id est quæ Metis præsidet. Et singulari forma *Mettis*. Fortunatus Venantius lib. III carm. XII ad Villicum, episcopum Mettensem, de situ huius urbis:

*Hinc dextra de parte fluit qui Salia fertur,  
Flumine sed fluctus pauperiore trahit.  
Hinc vbi perspicuis Mosellam cursibus intrat,  
Alterius vires implet & ipse perit.  
Hoc Mettis fundata loco, speciosa, coruscans  
Piscibus obfessum gaudet vtrumque latus.*

Satis hoc amoenitatis, quam etiam supra in flumine Salia vel Sallia ostendimus, eodem Fortunato præeunte. Nunc ex eodem carmine de vberiore loci voluptate, cum munitionibus, excerpendum ducimus. Pergit poeta,

*Deliciosus ager ridet vernantibus aruis:  
Hinc sata culta vides, cernis & inde rosas.  
Prospicis umbroso vestitos palmite colles  
Certatur varia fertilitate locus.  
Vrbs munita nimis, quam cingit murus & amnis,  
Pontificis merito stas valitura magis.*

Valide munitam urbem fuisse, ex eo etiam cognoscimus, quod Iulianus, vt modo ex lib. XVII enotauimus, aduersus Germanos trans Rhenum iturus, in eam cum captiuis prædam omnem ex prælio seruandam abduci iussit.

Hæc

Hæc princeps vrbs Mediomatricorum, quæ sola digna visa Ptolemæo est, quam in populo hoc & agro memoraret. Alia oppida minora huius gentis, quantum ex situ indicare possumus, fuerunt, *Virodunum*, *Ibliodurum*, *Scarpona*, *Decem Pagi*, *Totonis villa*. A Mosa incipimus, cui *Virodunum* impositum est, quod Antonini primo itinere a Durocortoro *Diiodurum* hac serie, pro situ notando, collocatur:

a Durocortoro

*Virodunum*

M. P. XXXIX

*Fines*

M. P. VIII

*Ibliodurum*

M. P. VI

*Diiodurum*

M. P. VIII

Ex quibus colligitur, non aliud esse, quam *Verdun*, ad Mosam situm oppidum episcopale. Gregorius Turonensis lib. III cap. XXXIV vocat urbem *Viridunensem*: alii *Veredunum* scribunt. Fortunatus lib. III carm. XXVII ad Ageritum, episcopum huius ciuitatis:

*Vrbs Vereduna breui quamuis claudaris in orbe,*

*Pontificis meritis amplificata places.*

De oppido *Ibliodurum* non habemus quod dicamus, præter distantiam ex prædicto itinere. Nobilitas castrum *Scarpona*, vel *Scarponna*, ex itinere supra in *Nasum* enumerato, inter Tullum & *Diiodurum* loco fere medio situm. Ammianus lib. XXVII cap. II venit prope locum *Scarponna*. Tabula Peutingeriana: *Tullio*, [lege *Tullo*] *Scarponna*. Videtur pluraliter Ammiano dici: in Itinerario autem est quartus casus *Scarponam*. Castrum Paullus Diaconus de Mettensibus episcopis libello dixit. Hodie vicus est *Charpeigne* ad Mosellam.

Duodecim circiter millia passuum a Mediomatricorum vrbe abest oppidum, quod *Decem Pagos* dixere, vulgo nunc *Dieuze* in Lotharingia. Antonini itinere de Pannoniis in Gallias per mediterranea, inter *Tabernas* & *Diiodurum* ponitur, vtrimque distans XX M. P. Est etiam in Peutingeriana Tabula hoc ordine:

a *Decem Pagos*, *Ponte Sarani*, *Tabernis*, *Argentorato*.

Tandem etiam huc referunt *Theodonis Villam*, nescio quam antiquam, quæ verius forsitan ad medii ævi Geographiam referretur. *Palatium Theodonis* annales vocant: contracto vocabulo *Totonis Villam* Paullus Diaconus de Gestis Langobard. lib. I cap. V *Ego*, inquit,



inquit, in Gallia Belgica, in loco, qui Totomis villa dicitur, constitutus. Gallis est Thionville nostratibus, Diedenhofen, situm ad Mosellam, infra Mettim, oppidum.

## TRIBOCCI, NEMETES, ET VANGIONES.

Iam Rheni ripa decurremus, eas gentes perlustraturi, quæ nomen vtriq; provinciae, Germaniae Superiori & Inferiori, dederunt. Ab Rauracis & Sequanis incipientes, primum *Tribocos*, *Nemetes*, *Vangiones* obuios habemus, quos ex Germania magna in citeriorem ripam Rheni transiisse, eamque ad possidendum occupauisse, omnino certum ex Plinio atque Strabone est: quo tempore accesserint, & quibus finibus possessiones nouas distribuerint, incertum. Plinius lib. IV cap. xvii ait: *Rhenum accolentes, Germania gentium in eadem prouincia [Gallia Belgica] Nemetes, Tribocchi, Vangiones: hinc Vbii, Colonia Agrippinensis, Guðerni, Batavi.* Strabo ex tribus tantum vnam gentem nominat lib. I v pag. 134, *Tribocos*, qui in *Mediomatrici* sedem occupauerint. Quum enim dixisset *Σηκουανὸς καὶ Μεδιοματρικὸς κατοικῶσι τὸν Ῥήνον*, *Sequani & Mediomatrici habitant iuxta Rhenum*; continuo subdit, *ἐν οἷς ἰδρυταὶ Γερμανικὸν ἔθνος, περὶ ὧν δὲν ἐκ τῆς οἰκίας, Τριβέγχιοι*, in quibus Germanica gens habitat, translata ex sede sua, *Tribocci*. *Vangiones*, *Nemetes* nusquam memorat, vt dubitare possis, vtrum sub *Tribocci* comprehendat, an forte illius ætate non traiecerint amnem, occupaturi partem *Mediomatricorum*.

Hæc ergo grauior est illa de transitionis tempore inter eruditos disceptatio, de qua supra in Sequanis & *Mediomatrici* dubitanter loquuti sumus, in hunc locum, quo de ipsis populis acturi sumus, quidquid controuersiae est, reseruantes. Philippus Cluuerius lib. II Germ. Antiq. cap. x breui ante Cæsaris bellum, & Ariovisti in Galliam aduentum, eas gentes in alteram ripam migrasse iudicat. Hinc ob recentem memoriam pristinatorum finium Cæsarem & Strabonem *Mediomatricos* Sequanosque vsque ad Rhenum extendisse, quamquam illo tempore partem illorum agri peregrinae gentes occupassent. Cui sententiae etiam Hadrianus Valesius in *Notiomaço Nemetum* accedere videtur. *Ea triga*, inquit, *populorum* [*Tribocorum, Vangionum, Nemetum*] paullo ante Cæsaris in Gallias aduen-

*aduensum in parte Belgica Rheno flumini proxima confederat, ex Germania in Galliam vel translata, ut de Tribocis ait Strabo, vel ponte profecta.* Contra idem Valesius in *Mediomatricis* magni iudicio censet, si vere dixerint vterque, Cæsar & Strabo, *Mediomatricos* ad Rhenum vsque habitasse; conuenire ut credamus, *Nemetes Vangionesque*, Germaniæ gentes, *Mediomatricorum fines* paullo post occupauisse, atque in illorum locum ad Rhenum successisse, priusquam C. Plinius Secundus Historiæ naturalis libros componeret, in quibus *Mediomatricos* inter populos Rhenum accolentes non recensuit, vtique vero *Nemetes, Tribocos & Vangiones.* Vide lib. i v cap. xvi de Belgica. Ergo causam eandem eo deferri videmus, ut excutiat, quis status ripæ Rheni, & qui habitatores tempore Cæsaris, in Gallia res gerentis, fuerint. Is vero perspicue lib. i v cap. x ait, *Rhenum longo spatio per fines Mantuanum, Heluetiorum, Sequanorum, Mediomatricorum, Tribocorum, Treuironum, citatum ferri.* Et lib. i cap. i dixit, *Celticam Galliam a Sequanis* [qui ante Augustum in illa parte censebantur,] *flumen Rhenum attingere*, quod verum potest esse, si vel angusto spatio inter *Ripenses Tribocosque Sequanorum fines* ad Rhenum vsque protendi possint. De *Mediomatricis* vero & *Treueris* idem adseuerare difficilior est, quia *Triboci, Nemetes, Vangiones* continuas sedes habuerunt, nullo interiecto spatio, quo *Gallicæ gentes* ad Rhenum pertinerent. Quæ si inter se concilianda sunt, vtique censendum videtur media inter Cæsarem & Plinium tempestate *Vangiones Nemetesque* in *Ripensem Galliam* traiecisse, expulsis qui oram illam tenebant *Mediomatricis atque Treueris*; *Tribocos* autem, quos non Strabo solus, verum etiam Plinius Germaniæ gentem vocat, paullo ante Cæsarem in ripam illam, quam postea tenuerunt, euasisse.

At Lucanus lib. i inter Belgicas gentes, quæ ciuili bello castra Cæsaris sequutæ fuerint, vers. 431 etiam *Vangiones* censet. Quod si historicam fidem poeta, ut plerumque facit, sequutus est, accedit aliquid Cluuerii sententiæ, quod non contemnendum robur habet, qui etiam hoc vrget, post Cæsaris tempora, ante inclinationem imperii, non credibile esse, nouas gentes ex Germania in Galliam transmigrasse, quas terror legionum Romanarum intra Rhenum continebat, bene secum agi credentes, si Romana nulla arma in finibus suis haberent. Augēt dubitationem non mediocriter Ario-

visti acies, de qua Cæsar narrat lib. i. cap. i. *Germani sua copia castris eduxerunt, gentes atque constituerunt paribusque interuallis Harades, Marcomanos, Tribocos, Vangiones, Nemetes, Sedusios, Suevos.* Transrhenanis sic immixti sunt, de quibus disputamus, ut nondum sedem in Cisirhenania habuisse crediderim, si *Triboci* lib. i. v. cap. x (verba supra protulimus) non inter Cisirhenanos legerentur. Quod enim de Tribocis in acie Transrhenanorum statuimus, idem verendum est, ne de Nemetibus etiam & Vangionibus nobis obli-  
ciatur.

Quæ quum ita sint, tamen aliquando, in quam sententiam propendamus, aperiendum est. Quæ vero modestia vsus est supra Valerius, eadem & nobis verlicet, ut nihil simpliciter, cum conditione omnia dicamus. Si ergo vera sunt quæ Cæsar scripsit, Sequanos Mediomatricosque & Treueros Rhenum accoluisse: si etiam Tribocorum mentio cum Cisirhenanis populis, quorum Rhe-  
nus fines pertranseat, lib. i. v. cap. x recte facta fuit; ante Cæsaris & Ariouisti bellum Germanos in his oris confedis-  
se credibile est, sed laxè primum habitasse, intermixtos Gallis, aut his non penitus expulsis, ut ius & nomen præcarum gentium in ipsa ripa quodammodo conseruaretur: quod euauuisse videtur, quum Germani advenæ in dies inualescerent, opprimerentque inter quos habitabant Gallos, aut hi pertæsi inter truces colere, ad interiora refugissent.

Nunc de ordine aduenarum & finibus dispiciendum est. Cæsar dicto lib. i. v. cap. x in accolentibus Rhenum videtur ordinem non negligere, dum Nantuates primum, deinde Helueticos, & post illos, Sequanos enumerat. Quum vero ad vltiora pergit, Tribocos medios facit inter Mediomatricos & Treueros: quem imitatus Strabo libro i. v. pag. 134 *Μετὰ τοὺς Μεδιοματρικοὺς καὶ Τριβοκκοὺς ἡγεμῶν· τὰν ἑνὸν τοῦτο;* *Pōst Mediomatricos & Triboccos iuxta Rhenum volunt Treuiri.* Plinius in Belgica Germanicas gentes, quæ Rhenum accolunt, ita locauit: *Nemetes, Triboccos, Vangiones: hinc Vbios;* ut videantur Tribocchii siue Tribocci infra Nemetes; at supra Vangiones coluisse. Tacitus Germ. cap. xxviii *Ipsam Rheni ripam haud dubie Germanorum populi colunt, Vangiones, Triboci, Nemetes,* eodem quo Plinius ordine, nisi quod ille secundo flumine, hic aduerso, dum enarrat, progreditur. Verum omnes hi auctores magis numeri populorum, quam si res rationem habue-  
runt.

runt. Nam vt de Cæsare & Strabone prius dicamus; breue intervallum inter Mediomatricos est & Treueros, vt se non possint non contingere. Vbi ergo medios interseremus gentem haud exiguan Trebocorum? Eadem ratio est Nemetum & Vangionum, quos Plinius & Tacitus Tribocis vtrimque adposuerunt, vt ne locus quidem inter eos sit, qui tam numerosam gentem capiat. Quare partim Ptolemæum, quamquam & heic turbatum, sed vbi sanus est, sequuti; partim Notitiis provinciarum non nihil inluminati; harum gentium positionem atque ordinem ita indagamus, vt, quia Notitiarum plures Nouiomago Nemetum siue Nemetibus, vt medio quo vrbs gentis nomine vocata fuit, adscribunt vocabulum *Spira*; & Vangionum ciuitati nomen *Warmatia* vel *Guarmatie*, vt infra videbimus, illæque vrbes atque gentes satis inter se propinquæ sunt, vt interponi gens alia non possit; præterea Ptolemæi vrbs altera, quam Tribocis dat, *Breucomagus*, siue vt in Tabula Peutingeriana est, *Brocomacus*, ad superiorem Rhenum prope Argentoratum sita est; & altera, *Elcebus*, secundum Antonini iter a Mediolano Magontiacum, sit supra Argentoratum; vtiq; supra Nemetes & Vangiones ad superiorem Rhenum, infra Rauracos, habitasse Tribocos iudicemus. Nunc de singulis distinctius agemus.

### TRIBOCCL siue TRIBOCI.

Iulius Cæsar primus est qui huius gentis nomen prodidit lib. I cap. LI, & lib. IV cap. X, in cuius libris *Triboci*, & *Triboces*, c simpliciter scribuntur. Strabo post illum *Τριβόχοι*, corroborata syllaba, litteræ adiectione: Plinius Frobenii & Harduini, *Tribochi*: Tacitus Hist. IV cap. LXX, & Germ. cap. XXVIII *Triboci*; etiam marmor antiquum apud Sponium, post paullo proferendum: Ptolemæus littera duplicata *Τριβόχοι*, *Tribocci*: quam scripturam vulgo imitantur, & id rationis habet, quod etiam Strabo litteram, & Plinius adspirationem addiderunt, quæ argumento sunt, c durius olim in hoc vocabulo pronunciatum fuisse. Quod Germanicæ originis esse in Gente Germanica, non dubitamus. An vero a *tribus* *fagus*, quæ veteri dialecto fuerint *trybaken*, vt Cluuerius suspicatur, monitus vico Alfatici nomine *zun dreienbuchen*; in medio relinquitur, quum nec affirmare certo, neque fortiter refutare possimus.

Oppida Ptolemæus, vt diximus, duo Tribocis suis tribuit, *Βρευκομαγόν*, & *Ἑλκεβόν*, *Breucomagum* & *Helcebum*. In Tabula Theodosiana prius *Brocomacum*, quod *Brocomagus* est, adpellatur, & VII millibus passuum infra Argentoratum ponitur. Ex qua distantia cognoscitur esse quod hodie *Brumt* vel *Brumat* contracte, forte ex *Brückmag*, ita dicitur. Apud Ammianum Marcellinum lib. XVI cap. III perperam scriptum bis erat *Brosomagus* Lindenbrogii editione & superioribus aliquot, quum Ptolemæi ac Tabulæ auctoritate pro *τ* constituendum sit. Ipse vero etiam Argentorato proximum locat: *Audiens*, inquit, [cæsar Iulianus] *Argentoratum*, *Brocomagum*, *Tabernas*, *Salisnem*, *Nemetas* & *Vangionas*, & *Magontiacum* ciuitates barbaros possidentes, territoria eorum habitare, primam omnium *Brocomagum* occupauit. Sic etiam verum oppidi nomen Henricus Valesius restituit.

Alterum Ptolemæi oppidum *Ἑλκεβόν*, *Helcebus*, supra Argentoratum in prædicto Antonini itinere est, siue inter Argentouariam & Argentoratum, ab illa VI millibus passuum distans; ab hoc XII millibus. In Tabula Theodosiana (vt Peutingeriana ab eruditis vocatur) pari intervallo ab Argentorato, Argentouariam versus, distat *Helellum*, quod Clauerus contendit esse vicum *Ell*, ad amnem *Illum* situm, in via ab Argentorato Argentuariam. Aliis *Helellum* Tabulæ idem & Ptolemæi *Helcebus* est, corrupta syllaba media seu *λιν* prauato & transposito, quod situs vtriusque, & distantia XII M. passuum vtrobique æqualis, videtur confirmare. Sed superiore eiusdem itinere, quod a Mediolano per Alpes Graias institutum est, ab Elcebo Argentoratum xxx millia passuum numerantur, vt alterius numerum corruptum esse oporteat. Sed nec certum, an hic numerus satis saluus sit, qui iusto maior apparet. Beato Rhenano enim & Iosæ Simlero *Helellum* Tabulæ & Itinerarii *Heluetum* (sic enim ex MSS. quibusdam legunt) vnus locus est, & quidem, vt ipsi interpretantur, oppidum Alsatæ quod *Stesstadium* nunc vocatur, superius ad *Illum* flumen situm. *Heluetum* autem in *Heluelum*, *Tinl* facilius restituitur. Quod si ita est, *Elcebi* in aliis codicibus nomen videtur ex Ptolemæo, interpolatoris manu, intrusum esse.

Sed siue *Helcebus* vel *Elcebus*, siue *Helnetus* vel *Heluelus*, siue etiam *Helellum* legatur, certum tamen ex Tabula est & Itinerario, supra

supra Argentoratum fuisse, sicut Brocomagus infra illam urbem fuit: certum etiam ex Ptolemæo, utrumque oppidum *Helcebum* & *Brocomagus* in Tribocorum agro positum fuisse, ut adeo mirari satis non possimus, quid Ptolemæo in mentem venerit, ut *Argentoratum*, quod inter utrumque Tribocorum oppidum loco medio situm est, non Triboccis, sed Vangionibus adscripserit, qui a Tribocis longius, Nemetibus interiectis, dirimuntur. Nec est quod in Vangionum gente Argentoratensem urbem quæras, quum satis fidi duces, auctores Tabulæ Peutingerianæ & Itinerarii Antoniniani inter Tribocorum Ptolemæi ciuitates constituent. Ammianus quoque, cui *Argentoratus* est, feminea forma, eaque barbaricis cladibus nota, lib. xv cap. xxvii, luculente illum locum significat, ubi Germani ab Iuliano fusi erant, quod in Tribocis potius, quam Vangionibus, factum fuit. Idem lib. xvi cap. iiii Rhenanas vrbes Germaniæ Primæ enumerans, ab *Argentorato* incipit, in *Magontiaco* desinit, interponens *Brocomagus*, *Tabernas*, *Salisonem*, *Nemetas*, & *Vangionas*; cuius verba paullo ante recitauimus. Primus quidem, qui *Argentorati* mentionem fecerit, Ptolemæus est, sed non illius demum ætate natum credamus, verum quia ille nobiliores tantum vrbes solitus est nominare, haud dubie antiquius munimentum Romanorum fuit, & forte ex quinquaginta illis, quæ Drusus per Rheni ripam ædificauerat. Florus lib. iv cap. xii *Victor Drusus in tutelam prouinciarum præsidia atque custodias ubique disposuit per Mosam flumen, per Albim, per Visurgim. Nam per Rheni quidem ripam quinquaginta amplius castella direxit.*

Nomen *Argentoratum* haud dubie ex Germania est, ab Romanis, Germanicæ linguæ ignaris, in Latinam formam detortum, cuius vim in altero, quod successit, ex parte reliquam, intelligimus. In Notitiis enim prouinciarum & ciuitatum Galliæ nunc *Ciuitas Argentoratensium Strateburgo*; nunc *Ciuitas Argentoratensium*, id est *Strateburg*; modo *Argentora*, id est *Strateburgo*; modo *Ciuitas Argentina*, id est *Strazburgis*, nuncupatur, quo oppidum in via regia & militari, quæ Germanis *strasse*, & veteri dialecto *strate* est, (quod Latinis etiam *strata* apud Eutropium in Aureliano lib. ix cap. ix sonat) nemo non videt significari. An ergo, quod multi coniciunt, *Argentoratum* est maligna & intuta strata ob prædicatorum excur-

siones? an aliunde pars prior vocabuli repetenda? cuiuslibet integrum, quod de his iudicet, relinquimus.

Græce Ptolemæus Ἀργεντόροστον scripsit: Zosimus autem lib. III cap. III Ἀργέντορα, breuiori forma. Ἀγγηλαίωντων, inquit, τῶν κατασκόπων, ὡς περὶ πόλιν Ἀργέντορα, τὴν πρὸς τῇ τῷ Ῥήνῃ κειμένην ὄχθῃ, πλήθος ἄπειρον ἐπεργασάθη βαρβάρων, *Quum nuntiaissent exploratores, circa urbem Argentora, in ripa Rbenisitam, infinitam barbarorum multitudinem traiecisse*: quæ haud dubie Ammiani illa *Argentoratus* est, *barbarorum*, qui iam traiecerant, *nota cladibus*, ut paullo ante referebamus: quia uterque de Iuliano agit, qui ibidem barbaros ad internecionem ingenti victoria deleuit. An vero illa Zosimi truncato nomine Ἀργέντορα, *Argentora*, sint eadem quæ Ἀγνίτορα Iuliani, Epistola ad Athenienses p. 279, ut putat Petauius, quasi e littera excidisset; non sine causa addubitamus. Non enim πόλιν, *urbem*, ut Zosimus, vocat, sed tantummodo τῆχος, *murum, castellum*; nec situm in Rheni ripa dicit, sed πρὸς τοῖς ὑπαρξίαις αὐτῇ τῷ Βαρσέγῃ, *ad Voségi* (sic interpres corruptam vocem emendat) *radices*. Nec vero admodum longe ab Argentorato afuisse, historia illius pugna ostendit, quæ *Argentoratenſis* a nobiliore loco nominatur, licet non proxime illum facta esset, sicut Alexandri Gaugamelenſis ab Arbelis. si vera sunt, quæ tradit Clue-rius lib. II Germ. Antiq. cap. XII p. 373, ob id tamen notatus ab Henr. Valesio ad Ammiani lib. XVI p. 150 [ed. Paris. in fol.]

Eximiam & olim urbem *Argentoratum* fuisse, ex Peutingeriana constat Tabula, quæ insignibus vrbis principis notauit: & ex Antonini Itinerario, in quo itinera ex variis locis, a Mediolano, a Lugduno Batavorum, a Treuiris, a Tauruno ad Argentoratum directa (quod tantum vrbibus fama nobilitatis contigit) describuntur. Ammianus quoque, ut supra vidimus, in præcipuis Germaniæ Primæ ciuitatibus numerauit, dicto lib. XV cap. XXVII.

In Tribocis etiam erat *Lucus Augusti*, non ignobilis locus, ex nullo quidem geographico libro, at vero ex vetusta inscriptione, quam Gruterus pag. 850 num. 10 exhibet; correctionem Iacobus Sponius Miscell. Erud. Antiquit. pag. 188

D. M

T. NIGRIO

SIMILI TRIBOCO

EX GERMANIA SUPERIORE

LVCO AVGVSTI NIGRIVS

MODESTVS FRATRI OPTIMO

ET PIISSIMO CINERARIVM

FECIT.

Duos geographi *Lucos Augusti* memorant, vnum in Hispania, alterum in Gallia Narbonensi: tertium in Germania Superiore, in Tribocis, addendum esse, hoc marmor docet, quod exscriptum est. Tandem de *Tabernis* aliquid memorandum, quæ plures in hoc tractu fuerunt, vnæ vero Tribocorum, ad montana versus, de quibus plura, quum reliquas recensebimus, vt ex discrimine magis intelligantur.

Quibusque in austrum Triboci habitarent, an ad Rauracorum fines; non plane, aut sine temporum discretione, putamus iudicandum esse. Initio quum ex Germania Triboci in Galliam venissent, videntur Sequani inter hos & Rauracos antiquo iure aliquid possedisse, quos ideo *Cæsar* & *Strabo* ad Rhenum vsque extenderunt. An semper vero possederint, id est quod dubitemus, quia Germanicæ gentes in Rheni ripa suas sedes ita dilatauerunt, vt nulla postea priorum gentium in tractu illo mentio fiat, & omnis ripa Germanis, tamquam propria concedat. Dubium ergo, quæ media erant, Tribocis an Sequanis adiudicemus, *Argentuariam* scilicet, siue *Argentouariam*, vt in Itinerariis est, quæ *Ammiani* *Argentaria*: & *Rufianam* *Ptolemæi*. In dubia ergo causa sententiam diuidemus, & sicut supra, quum de Sequanis ageremus, *Argentuariam* illis relictam volumus; ita *Rufianam* Tribocis nunc vindicabimus. *Ptolemæus* quidem *Rufianam* (*Ρυφιάννα* Græce est) Nemetibus assignat; sed non maiori iure, quam *Argentoratum* Vangionibus. Nullum enim huius vestigium in Nemetibus est: non obscurum autem in *Alsatia superiore*, in oppido *Rufach*, quod putares *Ρυφία-κον*, *Rufiacum* & *Rufacum* olim scriptum fuisse, vnde nostrorum temporum *Rufach*, oppidi non ignoti nomen factum.

Antequam a Tribocis ad Nemetes progrediamur, de Taciti CARACATIBVS aliquid dicendum est, quos Cluuerius pro Nemetibus



metibus haber: Valesius Tribocis admiscet. Taciti de illis verba ex lib. IV Hist. cap. LXX sunt: *Tutor Tremorum copias, recenti Vangionum, Caracatum, Tribocorum delectu auctus, veterano pedite atque equite firmauit, corruptis spe, aut metu subactis legionariis. qui primo cohortem praemissam a Sextilio Felice interficiunt: mox ubi duces exercitusque Romani propinquabant, honesto transfugio rediere; sequentis Tribocis, Vangionibusque & Caracatibus.* Ita Tribocis & Vangionibus tamquam vicini & propinqui, adiunguntur. MSS *Caracatum & Ceracatum* habent, quod Theodorus Ryckius, vir clarissimus, probat, vero propius existimans, *Ceresos* Caesaris intelligi, qui cum Eburonibus, Condruis, & Pæmanis vno nomine Germani appellati, lib. II de Bello Gall. cap. IV memorantur. At quod ex sociis cognoscitur, iam nominatis, *Ceresi* in inferiore prouincia fuerunt: Caracates autem in superiore cum Tribocis, qui summi in ea & ab austro vltimi, multis numerosisque gentibus interiectis, coniunguntur. Cluuerius lib. II cap. XII ipsum vocabulum ut inauditum alias, atque ideo suspectum sollicitat. *Haud dubito, inquit, quin mendum sit in duabus vocibus CARACATVM & CARACATIBVS: pro quibus repono NEMETVM & NEMETIBVS.* Acre & violentum remedium, vocem tollere, aliam in locum sufficere. Nec multo mollior medicina est, quam *ὁ πάλω* Gronouius ex coniectura adferebat, suspicatus *Tabernatium & Tabernatibus* legendum. At cetera gentium nomina sunt, Triboci, Vangiones; cum quibus minus conuenit nomen vnus oppidi seu ciuitatis, Tabernatium. Hadrianus autem Valesius in Notit. Gall. in *Argentoratum* sub finem: *Quare quidam forte non credent Ptolemao, Argentoratum vna cum Borbetomago Vangionibus adscribi oportere: quum inter Borbetomagum Vangionum & Argentoratum Nemetes medii intercedant, nec verosimile sit, agrum Vangionum agro Nemetum sic interruptum esse.* *Argentoratum* itaque potius Caracatibus, quos Tacitus in lib. IV *Historiarum* Tribocis Vangionibusque vltimos adiungit, adsignandum videri. Siue ex animi sententia, siue aliorum mente sic vir doctissimus scripsit; supra abunde ostendimus, Argentoratum urbem, quæ media situ inter duo oppida Tribocorum, Brocomagum & Helcebum, siue Heluelum est, non longissime disiuncta, non posse alii populo, quam Triboco vindicari: quum inconueniens sit, in tam angusto spatio quod superius & inferius, secundum ipsum

ipsum Ptolemæum Tribocorum esse : quod interiacet medium, alius gentis , Vangionum, interpositu Nemetum a Tribocis diremtæ ac seiunctæ. Nihil ergo *Caracatibus* in illo tractu relinquitur, nec desinit illorum nomen, nusquam alibi memoratum, suspectum nobis esse, saltem ita obscurum, ut nihil quidquam de eo certi a quoquam putemus proferri posse.

## N E M E T E S.

*Nemetum* nomen primus Cæsar in Ariouisti acie lib. I cap. LI ostendit. Sedem *Nemetibus* in ripa Gallica, tamquam aduenis ex Germania, Plinius adsignat lib. IV cap. XVII, quod Tacitus Germ. cap. XXVIII confirmat. *Ipsam*, inquit, *Rheni ripam* haud dubie *Germanorum populi colunt*, *Vangiones*, *Triboci*, *Nemetes*. Idem Annali XII cap. XXVII casu quarto *Nemetas* dixit, quasi in primo *Nemeta* sint : (neque enim Græcus casus in peregrino vocabulo locum habet) quam formam etiam Ammianus Marcellinus lib. XV cap. XXVII imitatus est, *Vangiones & Nemeta*, Valesii editione, (aliter enim heic Lindenbrogius) quamuis oppidorum ibidem vocabula sunt, communia tamen, pro temporum illorum consuetudine, cum ipsis gentibus : & lib. XVI cap. III vterque, Lindenbrogius & Valesius, *Nemetas* casu quarto. Ptolemæus *Νέμετες*, *Nemètes*, porrecta media : & Zonaras in Nicephoro Botaniatē p. 233 *Νέμεττοι*, *Nemetzi*. ait enim, *ἔθνος οἱ Νέμεττοι Κελτικόν*, *Gallica gens Nemetzi* : idcirco Valesius existimat, etiam Latine mediam syllabam in *Nemetes* attollendam esse. Sed primum dubitamus an *Nemetzi* Zonaræ sint ipsi veterum *Nemetes*, quum vetusta nomina gentium eo usque vix conseruari potuerint. Deinde si producta media syllaba fuit, cur non vel semel aliquis veterum τ duplicauit, ut solemne Romanis fuit. Nec Ptolemæi tanta fides est, ut tute in illo inniti possimus. Quod ergo poetæ in hoc vocabulo nos destitunt, nihil certi de quantitate mediæ syllabæ pronuntiari posse censemus.

Ptolemæus *Nemetibus* primariam urbem tribuit *Νοιέμαγος*, id est *Noniomagus*, ut Latini adpellant. In Tabula Theodosiana *Noniomagus* est inter Tabernas & Borgetomagum, vel potius Borbetomagum, fere medio loco, ab illis XI, ab hac XII millibus passuum distans : quem posteriorem numerum auxit auctor Itinera-

rii, quod Antonino tribuitur, & recte auxit, itineribus a Mediolano Magontiacum, & a Treueris Argentoratum. Ex quo situ non difficile intellectu est, esse illam urbem, quæ *Spira* postmodum dicta est. In Notitia Imperii sub Duce Mogontiacenfi *Præfectus militum Vindicum Nemetes*, vbi gentis nomen ipsi vrbi impositum est pro illius æui consuetudine: quod etiam in Ammiani verbis videmus lib. xv cap. xxvii *Prima Germania, vbi præter alia municipia Magontiacus est, & Vangiones, & Nemetæ, & Argentoratus barbaricis cladibus nota.* Lindenbrogius ibi *Nemetes*. In Notitiis prouinciarum & ciuitatum Galliæ *Ciuitas Nemetum*. in quibusdam Notitiis recentius nomen, explicationis causa, adiicitur, *Ciuitas Nemetum Spira.* aut sic: *Ciuitas Nemetum, id est Spira.* Nam neque hoc nomen recentissimum est, sed medio æuo usurpatum. Anonymus Rauennas, geographus semibarbarus, lib. iv cap. xxvi *Iuxta superscriptum Rhenum sunt ciuitates, id est Gormetia, qua confinalis est cum prænominata Maguntia, ciuitate Francorum, item ciuitate Altripe, Spira, Porca, Argentaria, qua modo Stratisburgo dicitur.* Non ergo dubitandum est, *Noniomagum* in Nemetibus Ptolemæi, & in Itinerariis esse *Spiram*, nobilem ad Rhenum urbem, quum ipsa veterum Notitiarum interpretatio edoceat, & rationes itinerum etiam persuadeant.

Cetera, quæ Nemetibus oppida debebantur, difficile est determinare, id est inter ipsos & Tribocos ab austro; & inter eosdem & Vangionas a septentrione limitem ponere. Diximus supra, in tam incerta re Cluuerii nos coniecturam sequuturos esse, quem etiam iam sequemur ita, vt si quos aliter sentire videamus, illud quoque commemoramus. Ex illius autem distributione primum Nemetum oppidum post Tribocorum fines, *Concordia* est, quod Henricus Valesius in Tribocis situm fuisse, ad Ammianum Notis censuit. In limite ergo vtriusque gentis fuit, ut incertum sit, cui adscribi verius conueniat, quod etiam nostræ expositioni nihil derogat. *Concordia* autem illa munimentum Romanorum fuit. Ammianus lib. xvi cap. xxxiii *Rex Chnodomarius reperta copia discedendi, lapsus per funerum strues, cum satellitibus paucis celeritate rapida properabat ad castra, qua prope Tribuncos & Concordiam, munimenta Romana, fixit intrepidus, vt adscensis nauigii, dedum paratis ad casus ancipites, in secretis secessi-*

*secessibus euaderet.* Egit de Argentoratensi prælio & fuga ex illo Chnodomarii, quod situm, haud longe ab Argentorato, nobis indicat: qui distans in Antonini itinere a Tauruno per ripam, ita designatur:

<i>Argentoratum</i>	—	—	—
<i>Brocomagum</i>	M.	P.	XX
<i>Concordiam</i>	M.	P.	XVIII
<i>Nouiomagum</i>	M.	P.	XX.

Sita ergo *Concordia* fuit inter *Brocomagum* *Tribocorum*, & *Nemetum* caput *Nouiomagum*, quæ *Spira* postea dicta est; & quia cetera, quæ nominantur oppida, in ripa *Rheni* sunt, hanc quoque in eadem fuisse necesse est. Quod ad nomen attinet, ob casum nobis ignotum & incertum ab Romanis rerum dominis fausto hoc nomine donata fuit. Iosias *Simlerus* interpretatur *Köchersberg*, quod impugnat *Cluuerius* lib. II cap. XII, quod id longius a *Rheno* reductum sit, & ad quod tendenti a *Brocomago* *Nouiomagum*, recedendum potius sit, quam promouendum in via. Nam ut supra diximus, *Brocomagus* *Cluuerio* est oppidum *Brumt*, situm ad *Sorram* fluium qui apud *Drusenhemium* (de quo nullum monumentum, præter nomen in hoc vico superest, a *Drusi* statuis, ut videtur, nuncupato) in *Rhenum* effluit. Sed, si ex nomine minus claro, verum prae corrupto, coniecturas, quæ imbecillæ sunt, deferimus; & *Brocomagum* & *Concordiam* magis ad ripam *Rheni* referre forsitan æquius erit, in qua *Romani* sueuerant sua munimenta collocare.

Magis vexatum est, quod *Ammianus* prædicto loco cum *Concordia* coniungit *Romanum* munimentum *Tribuncos*, quod nomen gentis est *Cluuerio*, *Triboccos* legenti: id quod vero nec cum *Ammiano*, neque cum ipsa loquendi ratione congruit. *Munimenta* enim, ut plura, dixit, non *munimentum* unum: ut necesse sit, non *Concordiam* solam, sed alterum etiam, quod nominat, *Romanum* munimentum exstitisse. Neque conueniens est castra designari per gentis nomen & oppidi pari seu eodem casu, sed si id animo *Ammianus* cogitasset, scribendum ipsi fortassis fuisset, *ad castra, quæ in Tribocis prope Concordiam fixit*, aut simili aliquo modo. Non dubitamus igitur oppidum vel castellum *Romanum* fuisse, cuius nomen ab *Ammiano* *Tribunci* vel *Triburci*

*burci* scribitur : codices vero , *Regius* & *Colbertinus* , legunt *Tribunos* , quod nolim sperni , quia etiam in prouinciæ *Narbonensis* finibus inter *Ruscinonem* & summum *Pyrenæum* est *Antonini Itinerario* locus *Ad Centuriones* , simili denominatione , de quo etiam *Iosias Simlerus* *Tribonos* legit , simplici *N* , sine consonante alia , in medio retenta. Vbi vero situm illud munimentum fuerit , supra *Concordiam* , an infra illam , non habemus quod definiamus. Id vero certum ex *Ammiano* est , prope *Concordiam* fuisse , vt castra regis , quæ in ripa erant inter vtrumque locum media , ab vtroque denominari potuerint. Hæc de limite *Nemetum* & *Tribocorum* , vt alterutri genti , prout visum cuilibet erit , adiudicari sine errore possint , quia terminus ille ex coniectura ponendus est , deficiente antiquorum auctoritate.

Inde in ripa descendenti proximus locus est *Saletio* , memoratus in *Antonini Itinerario* & in *Tabula Theodosiana*. Hæc tali ordine descendit in ripa :

<i>Argentorate</i>	
<i>Brocomagus</i>	VII
<i>Saletione</i>	XVIII
<i>Tabernis</i>	XI
<i>Noniomagæ</i>	XII;

illud , in itinere a *Mediolano* *Mogontiacum* per *Penninas* , mutilatum est , quia *Argentoratum* & *Saletio* proxime , VII millium interuallo , coniunguntur , quod falsum est , & sine dubio exciderunt quædam loca , *Brocomagus* & *Concordia*. Exstat etiam in *Imperii Notitia* , vbi sub dispositione Ducis *Mogontiacensis* est *Præfectus militum Pacensium Saletione* : cui proximus in eadem *Notitia* est *Præfectus militum Menapiorum Tabernis* , tamquam in vicinia positus. Ex quo præsidio apparet , non exiguum aut ignobilem fuisse locum. Id oppidum *Saletio* videtur ab *Ammiano* lib. XVI cap. III *Saliso* nuncupari , de quo infra plura dicemus. Ductu nominis & *Tabulæ itinerariæ* inuenimus in oppido *Selz* ad exitum cognominis fluenti. Caue vero cum *Antonini Saliffone* , oppido infra *Bingium* , quod *Chluerius* facit , confundas , quia longe a *Saletione* remotum est.

*Tabernæ* , quæ in *Tabula Peutingeriana* & *Notitia Imperii* cum *Saletione* coniunguntur proxime , sunt *Tabernæ Rhenanæ* ,  
vulgo

vulgo *Rhein-Zabern*, distinguendæ a *Tabernis Tribocorum*, vulgo nunc *Elzas-Zabern*, longius a Rheno Lotharingiam versus remotis. Sunt & tertiæ in hoc Rhenano tractu *Taberna*, Montanæ vulgo cognominatæ, *Berg-Zabern*, quas vero nescio, an in quodam veteri litterarum monimento reperiantur. Reliquæ autem duæ sunt illustres, alteræ Tribocorum, in itinere Antonini de Pannoniis in Galliam per mediterranea, hoc ordine:

<i>Argentoratum</i>	—	—	—
<i>Tabernas</i>	M.	P.	XIII
<i>Decem Pagos</i>	M.	P.	XX
<i>Diuodorum</i>	M.	P.	XX:

Hæ sunt etiam, quas Ammianus lib. XVI cap. XXI *Tres Tabernas* vocat, quas male Cluuerius ad Rhenum trahit: verius de Tribocis seu Alsaticis interpretatur Lindenbrogius & Henricus Valesius: & ipse Ammianus ita describit, ut ad Ripenses referri nequeant. *Conuersus*, inquit, *hinc Iulianus ad reparandas Tres Tabernas, munimentum ita cognominatum, haud ita dudum obstinatione subuersum hostili, quo adificato constabat, ad intima Galliarum ut consueuerant adire, Germanos arceri.* Dum dicit oppositum munimentum fuisse, quo barbarorum excursiones IN INTIMA prohiberentur, aperte significat, non in ripa, sed interiora versus conditum fuisse, ut ab *intimis* inuadentes hostes arceret. Quod pluribus contra Cluuerium Dionysius Petauius in Iuliani Epistolam ad S. P. Q. Atheniensem pag. 100 persequutus est. Cur vero hæ Tabernæ *Tres* vocentur, fatetur Lindenbrogius non liquere: quod forsân ad imitationem *Trium Tabernarum*, loci in Italia ad Viam Appiam haud procul Roma siti, ita factum fuit.

Alteræ Nemetum, siue Rhenenses Tabernæ, in eiusdem itinere a Mediolano per Penninas Mogontiacum sic positæ:

<i>Argentoratum</i>	—	—	—
* *			*
<i>Saletionem</i>	M.	P.	VII *
<i>Tabernas</i>	M.	P.	XIII
<i>Noviomagum</i>	M.	P.	XI

Et hæ sunt, quas paullo ante, quum de Saletione ageremus, ex Tabula Theodosiana, & Notitia Imperii memorauimus. Harum quoque mentionem fecit Ammianus lib. XVI cap. III, Rhe-

manas

nanas ciuitates hoc ordine enumerans : *Audiens, Argentoratum, Brocomagum, Tabernas, Salisnem, Nemetas, & Vangionas, & Mogontiacum ciuitates barbaros habitare.* Rectius vero *Salisnem*, seu *Saletionem* potius, ante *Tabernas* posuisset. Nunc, vt diximus, hæ *Tabernæ* vocantur ab amnis propinquitate *Rhein-Zabern*, id est *Rhenanæ* siue *Rhenenses*.

Post *Tabernas*, vt in *Tabula & Itinerario* vidimus, est ipsa *Nouiomagus*, caput *Nemetum*, quam supra exposuimus. Interponendus videtur *Vicus Iulius*, cuius in *Notitia Imperii* fit mentio sub *Duce Mogontiacensi*, & inter *Tabernas* ac *Nemetes*, hoc est *Nouiomagum* ponitur, tota dispositione præsidiorum in *Nemetum* agro vsque ad *Vangiones* hoc ordine facta :

<i>Præfectus militum Pacensium</i>	<i>Saletione.</i>
<i>Præfectus militum Menapiorum</i>	<i>Tabernis.</i>
<i>Præfectus militum Anderecianorum</i>	<i>Vico Iulio.</i>
<i>Præfectus militum Vindicum</i>	<i>Nemetes.</i>
<i>Præfectus militum Martensium</i>	<i>Alta Ripa.</i>
<i>Præfectus militum secunda Flauia</i>	<i>Vangiones.</i>

Quum ergo in ceteris ordo sit recte obseruatus; non dubitemus, quin etiam *Vicus Iulius* recte inter *Tabernas & Nemetes* siue *Spiram* collocatus sit. In quo tractu medio loco est *Germersheim*, quod oppidum *Vicum Iulium* esse *Cluuerius* persuadet, nec difficulter adducimur, vt in causa probabili adsentiamur.

Vltimum oppidorum ditionis *Nemetum* est *Alta Ripa*, inter *Nouiomagum* siue *Spiram* & *Vangionum Borbetomagum*, paulo infra confluentem *Nicri*, posita. Quod illa nomen suum seruat, *Altrip*, locus & situs facillime inuenitur. Præfectum militum & præsidium habuit, vt modo ex *Notitia Imperii* cognouimus. Ibidem data est lex *IV Cod. Theodos. de Reparationibus adpellationum*, quæ ita subnotata est : *Dat. XIII kal. Iul. Altaripa, Valentiniano. N. P. & Victore Coss.*

### VANGIONES.

Infra *Nemetes* in *Rheni ripa Vangiones* habitauerunt, memorati lib. I. B. Gall. cap. LI, ubi in exercitu *Ariouisti* numerat *Tribocos, Vangiones, Nemetes, Sedusas*, quorum illi, si iam tum *Rhenum* transierant & *ripam Galliæ* colebant, regem *Germanorum*

rum societate & amicitia sequuti videntur. Lucanus lib. 1 vers. 430

*Et qui te laxa imitantur, Sarmata, braccis,*

*Vangiones:*

Tacitus German. cap. XXVIII *Rheni ripam haud dubie Germanorum populi colunt Vangiones, Triboci, Nemetes*: quibus clare origo illorum significatur. De transitionis tempore supra disputauimus. Ptolemæo sunt *Ὀυαγγιῶνες*, correpta penultima, vti Lucanus modo corripuerat. Habitarunt, Cluuerio censente, a Nemetibus vsque ad amnem Nauam. Post Nemetum caput Nouiomagum in Tabula Peutingeriana sequitur in ripa amnis secundi *Borbetomagus*, Ptolemæi *Βορβητομάγος*, ad quam scripturam in Antonini optimis membranis, itinere a Mediolano *Magontiacum*, proxime accedit *Borbetomagus*, quæ corrupta in aliis in *Bormitomagus* est. Maior deprauatio videtur itinere a Treueris Argentoratum, vbi *Brotomagus* inser Magontiacum & Nouiomagum distantia media in editis conspicitur. Posteriori æuo, ut solemne erat, ipsa vrbs gentis nomine donata & *Vangiones* dicta est. Ammianus Marcellinus lib. xv cap. xxvii *Dein Prima Germania, ubi, præter alia municipia, Mogontiacus est, & Vangiones, & Nemetes*. Lege III Cod. Theodos. de Prædiis nauiculariorum a Valentiniano & Valente augustis data est *Vangionibus*. Notitia Imperii sub Duce Mogontiacensi, *Præfectus militum secunda Flauia Vangiones*, id est apud Vangiones, siue Vangionibus. Et Hieronymus Epist. xi ad Ageruchiam viduam, sub finem: Vangiones longa obsidione deleti. Esse autem nostram *Wormatiam* siue *Worms*, cum situs ostendit & itinerariorum rationes, tum provinciarum & ciuitatum Notitiæ, quarum quibusdam simpliciter est *Ciuitas Vangionum*: in aliis autem *Ciuitas Vangionum Warmatia*; in aliis *Ciuitas Vangionum, id est Warmatia*, vel *Garmania*, aut *Guarmatia*: & *Ciuitas Vangionum, id est Warmacia*, per c litteram pro t. Circa Caroli Magni ætatem annales *Wormatia* vel *Wormatia* referunt. Ad Teutonicum W exprimendum veteres Latini V adhibuerunt, quod elementum quia sæpe cum B permutatur, inde factum vt plures *Borbetomagus*, *Borbetomagus*, quasi *Vorbetomagus* scriberetur.

Hanc inter Vangionum urbem & Magontiacum in Tabula Theodosiana est *Bonconica*, quæ in dicto Antonini itinere a Mediolano



diolano Magontiacum, dicitur *Bauconica*, vt videtur corrupte; medio prope intervallo sita inter vtramque, quam diximus, vrbem. Rationes Itinerarii sic habent:

<i>Nouiomagum</i>	—	—	—
<i>Borbotomagum</i>	M.	P.	XIIII
<i>Bauconicam</i>	M.	P.	XIII
<i>Maguntiacum</i>	M.	P.	XI.

Tabula habet VIII millia ad *Mogontiacum*: XI ad *Borbetomagum*, vti per G pro aliorum B scriptum habet. Si bene perspexeris, nihil in illo tractu est & in tali distantia, quam oppidum *Oppenheim*, quod non dubitat Cluuerius, esse ipsam veterum *Bonconicam*.

Principem vrbem Germaniæ Primæ, Mogontiacum, Cluuerius etiam sub Vangionibus censet, quorum fines ad *Nauam* amnem deducit. Dubitare possis, quia non huic vrbi, sed Borbetomago siue Wormatiæ, nomen gentis, quod primariæ tantum vrbi contingebat, media ætate fuit impositum, Vangiones scilicet, quod potius nobiliori Mogontiaci, si Vangionum gentis fuisset, reddi debuisset. Sed forte Cluuerium induxit, quod alia gens post Vangionas & Treueros in illo tractu ab antiquis non memoretur, ob quam causam nos etiam, quum aliam gentem nominare non possimus, Cluuerii ordinem non sustinemus immutare. Scribitur varie hoc nomen: apud Tacitum, qui forte antiquissimus est, qui ex reliquis scriptoribus nominauit, *Magontiacum*. lib. IV Histor. cap. XV *Batahorum cohortes, missæ in Germaniam, ac tum Magontiaci agentes*: & cap. XXXIII *aliis a Magontiaci vniuersas copias aduenisse credentibus*: & alibi sæpe. In Antonini Itinerario *Maguntiacum* & *Mogontiacum*, illud itinere a Mediolano ad hanc vrbem; hoc, a Treueris Argentoratum. Ceteri fere *Mogontiacum* scripsere, auctor Tabulæ Peutingerianæ ex Theodosii æuo: Eutropius lib. VII cap. VIII; Notitia Imperii sub Duce Mogontiacensi: etiam interdum *Moguntiacum*, vt in Notitia prouinciarum & civitatum est. Ptolemæus *Μογοντίακον*, & in locum γ admissio, quod leue est: id vero castigatione dignum, quod in Germania Inferiore scripsit, quum caput Superioris fuerit. Ammianus casu femineo format *Mogontiacus* lib. XV cap. XXVII, vt supra sæpe vidimus. Postea truncatum fuit vocabulum,

cabulum, poetis præsertim, quorum metro *Mogontia* vel *Moguntia* visa aptior. Fortunatus lib. IX carm. IX ad Sidonium episcopum Mogontiensem:

*Reddita ne doleas felix Maguncia casus,*

*Antistes rediit qui tibi ferret opem.*

Güntherus Ligurino lib. I vers. 384 a *Mago*, id est *Mœno* flumine, haud procul vrbe in Rhenum effluente, nomen deducit,

*Nomen ab infuso recipit Moguntia Mago.*

Sed vocis hanc originem auctori suo relinquimus, quia flumen illud *Mogum* nuncupatum fuisse inauditum est, cui *Mœno* vel *Mano* ab antiquis Romanorum temporibus ad nostram memoriam nomen fuit, ut in Germania trademus. Quod ergo princeps vrbs Romanorum fuit in Germania Superiore; ibi plerumque sedes præsidis; ibi vir spectabilis Dux militiæ per prouinciam; ibi præfectus militum & statua. Tacitus Hist. lib. IV cap. XXXIII a *Magontiaco* vniuersas copias aduenisse: & cap. LXI de Ciuili tumultu: *Cohortium, alarum, legionum hiberna subuersa cremataque: iis tantum relictis, quæ Magontiaci ac Vindonisæ sita sunt.* Et Notitia Imperii sub dispositione viri spectabilis Ducis Mogontiensis: *Præfectus militum Armigerorum Mogontiaci.*

Sub ostium *Nauæ* amnis, qui nunc *Naha* vocatur, in citiore ripa, siue Mogontiacum versus, situm est antiquus vicus vel oppidum *Bingium*. Tacitus lib. IV Histor. cap. LXX *Tutor, Treueris comitantibus, vitato Magontiaco Bingium concessit, fidens loco, quia pontem Nauæ fluminis abruperat.* Notitia Imperii sub dispositione v. sp. ducis Mogontiensis: *Præfectus militum Bingenium Bingio.* Tabula Theodosiana hoc ordine:

*Vosauia VIII. Bingium XII. Mogontiaci — —*

Antonini itinere a Tauruno Pannoniæ per ripam in Gallias:

<i>Noviomagum</i>	—	—	—
<i>Bingium</i>	M.	P.	XXV
<i>Antunnamum</i>	M.	P.	XXXII

Et alio itinere a Treueris Argentoratum:

<i>Baudobricam</i>	—	—	—
<i>Salissonem</i>	M.	P.	XXII
<i>Bingium</i>	M.	P.	XXIII
<i>Mogontiacum</i>	M.	P.	XII.

Rr

Itinere

Itinere a Lugduno capite Germaniarum; corrupte *Vincum* scribitur, non tam propter *V*, quod cum *B* sæpenumero commutatur, quam propter elisum *I*, & *C* cum *G* confusum. Esse autem ipsum Bingium, ex rationibus milliariorum apparet, quæ sunt

<i>Confluentes</i>	—	—	—
<i>Vincum</i>	M.	P.	XXVI
<i>Noniomagum</i>	M.	P.	XXXVII [Treueror.]
<i>Treucros</i>	M.	P.	XIII.

Ammianus nouo casu *Bingio* siue *Vingio*, vt in quibusdam codicibus est, formauit lib. XVIII cap. II. *Ciuitates*, inquit, *occupatae sunt septem: Castra Herculis, Quadriburgium, Tricesima, Nouesium, Bonna, Antunnacum, & Bingio.* Aufonius principio *Mosellæ* situm & munitiones ita describit, vt sæpe memorauimus:

*Transferam celerem nebuloso lumine Nauam,  
Addita miratus veteri noua mœnia vico.*

Transferat ponte, quem supra ex Tacito cognouimus: & dum transit, veteris vici vel oppidi noua mœnia miratur, quæ magna doctorum consensione munimenta Bingii erant, non quod vicus immunitus fuerit, sed quia bellorum impetu euersum oppidum, in vicum redactum fuerat: tum autem principum liberalitate instauratum.

Cui genti *Bingium* adscriptum fuerit, non vsque quaque est liquidum. Cluuerius, quamuis Mogontiacum Vangionibus adsignet, quorum limitem in Naua flumine ponit: tamen *Bingium*, cis *Nauam* situm, attribuere Treueris, quam Vangionibus, mauult, quia Tutor, qui Treuir fuit, quum ab Romanis defecisset, se Bingium, præterito Mogontiacum, recepit, abrupto ponte se tutum fore confusus, in quo autem falsus fuit, vt ex Taciti IV Hist. a cap. LXX notum est. Mihi vero id inde, quod Cluuerius putat, nondum videtur consequi, quia in tumultu & bello quisque occupat, quod sibi præsidio existimat fore; legum atque limitum nullam rationem habet. Cuiuscumque ergo populi Magontiacum fuit, probabile maxime est, in Naua fluuiio territorium eius finitum fuisse, citra quem quum Bingium fuerit, eiusdem dirionis fuisse, cuius erat Mogontiacum, plane est credibile.

TRE-

## TRĒVIRI seu TREVERI.

TRĒVIRI siue TREVERI, antiquus & potens populus, longe, late inter Mosam & Rhenum habitauerunt, a quibus Mosā Remos separavit ex occasu solis: a meridie communes cum Mediomatricis fines habuere. Cæsaris ævo orientalis limes Rhenus erat: post, traductis Vbiis in citeriorem ripam, in tantum angustior, quantum illi Augusti liberalitate ex Gallico solo acceperunt. Scribunt *Treuir*, vocali tertia, Cæsar variis locis ac pæne innumeris: & Cicero lib. VII epist. XIII ad Trebatium, *Sed ut ego quoque te aliquid admoneam de nostris cautionibus; Treuiros vites censeo: audio capitales esse.* Peribit iocus Ciceronis, si *Treueros* substituas, quia ad III viros Romanorum capitales adludit. Hos Ptolemæus imitatur, *Τρεβιροι* scribens: quæ ratio etiam in nummo Vespasiani, si recte transcriptus a Golzio est, observata fuit, COL. AVG. PAT. TREVI-ROR. id est, *Colonia Augusta Paterna Treuirorum.* Ceteri plerique vocali secunda *Treueri* scribunt, atque ita in multis marmoribus legitur, quasi consuetudine Romani & commerciis experti essent postea, non a *vir*, sed ex Germanica origine id vocabuli esse; eiusque ideo mutassent pronuntiationem. Pomponius Mela lib. III cap. II *Belgarum clarissimi sunt Treueri.* Plinius lib. IV cap. XVII *Treueri, liberi antea*, id est ante Civilis tumultum, ob quem libertatem ademit Vespasianus, sub quo Plinius scripsit. Tacitus innumeris locis, præsertim lib. IV Historiarum eorum mentionem fecit, & semper *Treueros* scripsit. verbi gratia, lib. IV cap. LXX sæpe, *Tutor, Treueris comitantibus, Birgium concessit:* & iterum, *Ea clade percussis Treueri:* item, *Legiones a Noneso Bonnaque in Treueros traductæ.* Semel, at singulariter ac sine numero, *Treuir* dixit. Lib. III Histor. cap. XXXV *In Galliam Iulium Calenum tribunum; in Germaniam Alpinum Montanum præfectum cohortis, quod hic Treuir, Calenus Aedius, uterque Viselliani fuerant, ostentui misere.* Quæ forma etiam Lucanus vsus est lib. I vers. 441

*Tu quoque latatus conuerti prælia Treuir.*

Maxime vero notabiles sunt lapidum inscriptiones. Gruterus pag. III num. 9 COL. AVG. TREVER. Et pag. 225 num. 4 s. c.

AV. TREVE. Et pag. 482 num. 5 CIVITAS TREVERORVM OPTIMO PRAESIDI. Germanicam originem præ se Treueri ferebant. Tacitus de German. cap. XXVIII *Treueri & Nerui circa adfectionem Germanicae originis vltro ambitiosi sunt, tamquam per hanc gloriam a similitudine & inertia Gallorum separantur.* Vnde minus est, quod de Germanico illorum nomine dubitemus.

De finibus supra dictum: de Rhenano latere, quod primum imminutum fuit, adicere non nulla, pretium erit. Iulii Cæsaris temporibus ad Rhenum habitasse, ex illius commentariis manifestum est. Lib. IV cap. X de Rheno dixit, *per fines Heluetiorum, Sequanorum, Mediomatricorum, Tribocorum, Treuironum citatus fertur.* Et commentario V cap. III *Hac civitas [Treuironum] longe plurimum totius Galliae equitatu valet, magnasque habet copias peditum, Rhenumque, ut supra demonstraui, tangit.* Et lib. VI cap. XXVIII *per Arduennam siluam, quæ est totius Galliae maxima, atque ab ripis Rheni, finibusque Treuironum, ad Nervios pertinet.* Eiusdem commentarii VI cap. VIII *Firmo in Treuiri praesidio ad pontem relicto, ne quis ab iis subito motus oriretur; reliquas copias equitatumque transducit.* Quum vero Vbiorum genti, qui Cæsaris tempore Transrhenani erant, Augustus Cæsar concesserit, ut Rhenum transgrederentur, ripamque Gallicam custodirent, & veteres hostes suos Catts, a quibus pulsi fuerant, a transitu arcerent; in controuersiam venit, utrum Treueris aliquid ad Rhenum, & quantum relictum fuerit. Plinius quidem, quum lib. IV cap. XVII gentes Rhenum accolentes describit, post *Vangiones*, statim *Vbios* nominat: hinc *Gubernos, Batauos*, ut supra productis verbis demonstraui. Nihilominus eiusdem Plinii auctoritate superiorem partem ripæ, quam possederant, relictam esse Treueris censemus; inferiorem cecidisse Vbiis. Suetonius Caligulae Vita cap. VIII ita de natali eius solo refert: *Vbi natus sit, incertum diuersitas tradentium facit.* Cn. Lentulus Gatulicus Tiburi genitum scribit: *Plinius Secundus, in Treueris, vico Ambitarino, supra Confluentes: addit etiam pro argumento, aras ibi ostendi inscriptas OB AGRIPPINAE PVERPERIVM.* Ex quibus intelligimus, quia vicus ille supra confluentes celebres Rheni & Mosellæ fuit, ad Rhenum existisse: & quod  
idem

idem in *Treueris* fuit, Treueros extremis Augusti temporibus in Rheni ripa adhuc partem possedisse, quum multis ante annis traductio Vbiorum, & vel in ipso triumviratu, vt Cluverius ex Dionis lib. XLVIII putat colligi posse, præcessisset. Quanta vero fuerit illa portio Treuericæ in ripa possessionis, non puto demonstrari certo posse: nec vero improbable videtur, quod sentit Cluverius, duobus confluentibus cum Rheno, Naua & Abrinca, definitam fuisse. Certe aliam ignoramus gentem, cui, quæ utrumque amnem interiacent, attribuamus: nec interest geographiæ, cuius gentis ille tractus fuerit, nosse curatius determinatum; quum sufficiat non nescire, cuius Romanæ prouinciæ fuerit, & quam distantiam inter se loca habuerint.

Inter Rhenum ergo & Mosam, circa Mosellam maxime, gens Treuerica habitauit. Oppidum gentis primarium ad Mosellam illud, quod hodieque clarum est, etiam antiquitus fuit, & ante Cæsarem ac Augustum, id quod principatus dignitas ostendit, quia statim, ubi primum memoratur, fuit amplum & potens. Quod nomen eius fuerit, antequam coloniam acciperet, nusquam est proditum: neque quo anno deducta colonia fuerit; nisi quod Augusti auspiciis deductam, nomen ostendit. Tacitus simpliciter *coloniam Treuerorum* vocat lib. IV Hist. cap. LXXII & LXXIII. Primus, qui nouo *Augusta* nomine adpellauerit ex scriptoribus, quos habemus, Pomponius Mela est lib. III cap. II de Gallia. *Urbes, inquit, opulentissimæ, in Treueris Augusta; in Aeduis Augustodunum; in Aufcis Climberrum.* Alter est Ptolemæus, a quo *Αὐγῆστα* *Ἰσβιζῶν*, *Augusta Treuirorum* vocatur. Addo lapidum inscriptiones supra memoratas, quibus est COL. AVG. TREVER. item C. AV. TREVE ex Gruteri thesauro p. III & 225. Consonat nummus Vespasianus, itidem *Augustæ* nomen præferens, quem supra quoque ostendimus inscriptum COL. AVG. PAT. TREVIROR. Postea, recepto vbique more, gentis suæ vocabulo vrbs *Treueri* vel *Treiri* nominata. Ammianus Marcellinus lib. XV cap. XXVII *Belgica prima Mediomatricos prætendit, & Treuiros, domicilium principum clarum.* Diuiso enim Romano imperio, qui Transalpinas partes tenebant Treueris plerumque sedem fixerunt, Constantius, Constantinus, Constantinus filius, & Constans, & huius percussor Magnentius, & sæpe Gratianus, & qui eum interfecit,

Magnus Maximus. Ambrosius epistola LVI ad Valentinianum 11 augustum, de sui ad Maximum legatione: *Quum peruenissem Tre-viros, postridie processi ad palatium.* Poetæ circumscribunt nomen, nunc *Treuericam urbem*, nunc *urbem Treuerum* nuncupantes. Aufonius de Claris Urbibus cap. IV

*Treuericaque urbis solium, qua proxima Rheno,*  
qui vna situm & commoda urbis his verbis describit:

*Lata per extantum procurrunt mœnia collem,  
Largus tranquillo pralabatur amne Mosella,  
Longinqua omnigena vectans commercia terra.*

Venantius Fortunatus de nauigatione sua lib. X carm. XII

*Perducor Treuerum qua mœnia celsa patefcunt,  
Urbs quoque nobilium nobilis, atque caput.*

Tanta vero felicitas mox quadruplici clade prostrata est. Sal-  
vianus Massiliensis lib. VI de Gubernat. Dei pag. 211 *Treuerorum  
urbs excellentissima, quadruplici est exersione prostrata.* Et eodem  
libro pag. 227 *Expugnata est quater urbs Gallorum Treuer opulen-  
tissima.*

Hæc de capite, vrbe Treuerorum Augusta. Circumiecta  
oppida partim in ripa vtriusque amnis, partim in mediterraneis  
fuerunt. Amne secundo XIII millibus, in dextra Mosellæ ripa,  
fuit oppidum *Nouiomagus*, siue *Nouomagus* vel *Niuomagus*; tot mo-  
dis enim scribitur. Itinere Antonini a Lugduno capite Germa-  
niarum hæc series proposita est:

<i>Antunnacum</i>	—	—	—
<i>Confluentes</i>	M.	P.	IX
<i>Vincum</i> [Bingium]	M.	P.	XXVI
<i>Nouiomagum</i>	M.	P.	XXXVII [Valef. XXXIIII]
<i>Treueros</i>	M.	P.	XIII.

Esse autem hanc non Nouiomagum Nemetum, tam ex itineris di-  
rectione, quam distantis locorum liquet, quam a Bingio in Ne-  
metum urbem sint ad XLVIII millia. In Tabula Theodosiana,  
itinere ab Augusta Treuerorum ad Bingium, etiam *Nouiomago* legi-  
tur, X millibus passuum ab Augusta. Et eodem tractu posita *Niuo-  
magus* vel *Nouomagus* contracte, ab Aufonio, Mosellæ versu 10

*Et tandem primis Belgarum conspicio oris  
Niuomagum, diui castra incluta Constantini.*

Constan-

Constantinus enim Maximus heic bello, aduersus Francos gesto, videtur castra habuisse. Quidam in mediterranea trahunt, quod Antonini itineri non repugnat : verum quia ad Mosellam eius loci vicus superstat, *Nümagen* dictus, & in Tabula Theodosii *Nouiomagus* prope Mosellam locata conspicitur ; non dubitamus, cum vicum *Treuerorum Nouiomagum* esse, cui neque distantia Itinerarii Antoniniani aduersatur.

Eadem Tabulæ Theodosianæ viâ duo oppida inter Nouiomagum Treuerorum, & Bingium ponuntur, *Belginum & Dumnus*. hac serie atque distantia:

<i>Aug. Treuiron.</i>	VIII [Cluv. XIII]
<i>Nouiomago</i>	X
<i>Belginum</i>	VIII
<i>Dumno</i>	XVII
<i>Bingium</i>	— — —

Prius oppidum incidit fere in locum, qui non dissimili prorsus nomine nunc *Baldenau* vocatur, quasi *Beldinum* forsan antiquum nomen fuerit : alterum, *Dumnus*, videtur Cluuerio vicus esse infra oppidum Kirchberg, qui *Densen* vocatur. Dumno etiam nomen *Dumnisso* fuit, apud Aufonium, eodem itinere a Bingio *Nouiomagum*, in Mosellæ descriptione, post initium:

*Vnde iter ingrediens nemerosa per auia solum,  
Et nulla humani spectans vestigia cultus,  
Prætereo arentem sitientibus undique terris  
Dumnissum, riguasque perenni fonte Tabernas.  
Aruaque Sauromatum nuper metata colonis:  
Et tandem primis Belgarum conspicio oris  
Niuomagum, diui castra incluta Constantini.*

*Dumnissus* ergo Aufonii est *Dumnus* Tabulæ. *Tabernas* autem fonte perenni *riguas* suspicatur Cluuerius diuersoria fuisse iuxta egregium fontem in illa via, mille quingentis circiter passibus supra arcem *Baldenau*, *Dumnissum* versus : ex quo riuiulus limpidissima aqua profluens Mosellæ redditur paullo infra *Nouiomagum*.

Ab hac via declinauit alia Antonini, quæ itidem Treueris Bingium ferebat, indeque Argentoratum. Rationes eius ita habent:

*Treueri*



<i>Treueri</i>	—	—	—
<i>Baudobricam</i>	M.	P.	XVIII
<i>Salissonem</i>	M.	P.	XXII
<i>Bingium</i>	M.	P.	XXIII
<i>Magontiacum</i>	M.	P.	XII.

Clarissimo viro Hadriano Valesio Notit. Gall. in *Salatione*, videtur *Baudobrica* Itinerarii esse eadem, quæ Peutingerianæ Tabulæ est *Bontobrice*, quod, si nomina intuemur persimilia, valde probabile adparet: si numeros & rationes itinerum, nimis quantum dissonat. *Bontobrice* enim VIII millibus passuum a Confluentibus at est: *Baudobriga* vero XVIII a Treueris, a quibus ad Bontobricam Tabulæ sunt circiter XL millia passuum. nec adparet ratio, quare, qui Treueris proficiscatur Bingium, tam longa ambage prope ad Confluentes accedat, ut VIII millibus tantum ab illis absit. Quum vero *Baudobrica* nomen etiam alio itinere, a Tauruno Pannoniæ per ripam, occurrat, positum inter Bonnam & Antunnacum; non sine causa aliquis de Baudobrica altera, quæ inter Treueros & Bingium sita sit, dubitare cœperit, quia non credibile est, in illo tractu non amplissimo, qui inter Bonnam, Bingium & Treueros existit, duas Baudobricas, oppida eiusdem nominis fuisse. Aliud ergo quoduis nomen, quam *Baudobricam* inter Treueros & Salissonem malim legi, ut & Tabulæ Theodosii suæ rationes, & Antonini Itinerario etiam suæ consent. Quare & *Salissonem* Itinerarii, & quodcumque sub *Baudobrica* nomine antecessit, in mediterraneis fuisse autumo: & quia Tabulæ ac Ausonii via in septentrionem declinabat; hanc Itinerarii viam in austrum plus recessisse puto, quod neutram in alteram videmus incidisse. Caue vero, quod supra etiam monuimus, ne hunc Itinerarii *Salissonem*, cum Ammiani Marcellini *Salisone*, qui *Salatio* est, confundas.

Reliquum est, ut ad Rhenum quæ ditioris Treuericæ, saltem inter Vbios & Vangiones fuerunt, consideremus. A Bingenio & Nauæ conflente secundum Peutingerianam Tabulam proxima per XII millia passuum est *Vosania*, quæ omnium consensu est *Ober-Wesel*, iam tum Hrabani ætate *Wafalia* (in eius Martyrologio prid. kalend. Iulii) dicta, ut facilis coniectura sit, in Tabula forte etiam *Vosalia* vel *Vosallia* legendum esse. Inde post XI millia

millia est Tabulæ *Bontobrice*, quæ, & Notitiæ Imperii *Bodobriga*, est eadem, vt postea probabimus: cui quod nomine consonat, sed ex alieno loco reducenda, Antonini *Baudobrica*; non inepta Cluverii coniectura est, in Tabula quoque *Bautobrice* legendum esse: vt cum *Bodobriga*, quæ in eodem loco est, vt mox probabimus, propius pleniusque conueniat. Notitia Imperii sub dispositione Mogontiacensis Ducis, præsidia Romanæ militiæ Rhenanis oppidis imposita accurato ordine, & habita geographiæ ratione, sic enarrat, vt post præfectos militum, Saletione, Tabernis, Vico Iulio, Nemetibus, Alta Ripa, Vangionibus, Mogontiaci, Bingio; *Præfectus sequitur militum Ballistariorum Bodobriga*: tum demum *Præfectus militum Defensorum Confluentibus*: & tandem *Præfectus militum Acicensium Antonaco*. Ex quo accuratissimo ordine intelligimus, *Bodobrigam* inter Bingium & Confluentes sitam fuisse, quo tractu etiam *Bontobrice* in Tabula Peutingeriana est, cuius numeri nos in locum ducunt, qui nunc oppidum *Boppardum* habet, quod nomen a vocabulo *Bodobriga* non plane est alienum.

Antequam ad Confluentes abeamus, dispiciemus de *Ambitarino vico*, quem Plinius apud Suetonium Caligula cap. viii, vt supra demonstrauius, in *Treueris supra Confluentes* posuit. Quæ formula ostendit, haud longe illum a Confluentibus abfuisse, & quidem ad Rheni ripam situm, vbi castra Romanorum haberi solita. Quum vero Caius, Germanici Cæsaris filius, auctore Plinio in hoc vico natus, feratur in castris natus esse, quod etiam versus diuulgatus apud Suetonium confirmat,

*In castris natus, patriis nutritus in armis;*

vtique verosimile est, vicum iuxta Rhenum fuisse, quod ipsa etiam verba *supra Confluentes*, non obscure arguunt, & quia nihil additum, quod ad aliam restringat, de nobiliore Rheni ripa explicari postulant: vt adeo in Cluverii sententiam ire minus dubitemus, qui inter Bontobricam Tabulæ & Confluentes *Vicum Ambitarinum* medium, in loco fere, vbi nunc castrum *Capella* est, persuasum sibi habet. In mss. *Ambitarinus* vicus vocatur: in vulgatis *Ambiatinus*; etiam in non nullis *Ambiatinus*, quod Cluuerio placet propter Pipini diploma, de quo infra dicturi sumus. De situ hoc dubitationem Christophorus Brovverus mouet, Annal. Trouerens. lib. i pag. 136, vicum nostrum ab Rheno ultra Mosellam in pagum sue

campum Meginensem, qui nunc Meyenfeld dicatur, traducens, cuius indicium non spernendum, ut ait, in Pipini & Caroli M. donationum tabulis se inuenisse arbitratur. Libro VII pag. 378 ex Pipini donatione refert S. Martini ecclesiam in *Ambitino pago* Treuerensibus contributam; & pag. 380 ex Caroli diplomate, S. Martini ecclesiam, Treuerensi ecclesiae donatam, esse in *pago Meginensi*. Vnde pronum videtur colligere, Ambitium pagum ipsum Meginensem esse; hunc autem ob soni nonnullam conuenientiam eum, qui nunc Meinfeld vel Meyenfeld adpelletur; ut S. Martini ecclesia sit Monasterium Meinfeldense, siue *Münster in Meyenfeld*. Quod si est, ampliores fines illi pago oportet constituantur. Regino enim, Chronicorum auctor, ad annum 1000 LXXVI dicit, *Meginensem campum non longe ab Andernaco castello* abesse. Andernacum autem infra Confluentes VIII millibus passuum situm est; & vicus natalis C. Caesaris *supra* eosdem, Plinio auctore: quæ, nisi multum ampliatis finibus, non facile inter se conciliantur. Cardo ergo totius causæ in eo verti videtur, ut pagus Meginensis per fines suos describatur, & Pipini diploma bene inspicitur ad interpretandum: quod iis utrumque relinquemus, quibus utriusque perficiendi copia non negata, ut nobis, c. t. Interea Cluuerium in Tabula nostra & expositione sequuti sumus.

Iam ad *Confluentes* accedamus, qui a fluuiis aquam confundentibus nominantur: heic autem videtur vna oppidum significari. Plinius apud Suetonium dicto loco: *Vico Ambiatino, supra Confluentes*. Quum enim Drusus quinquaginta amplius castella in Rheni ripa condidisse feratur; quis cum credet hunc omnium opportunissimum locum inter duos maximos amnes sine castro, sine munimentis exstructis præterisse? Ait Anunianus lib. XVI cap. III ibi *oppidum esse, ubi annis Mosella confunditur Rheno*: quamquam aberrare, in illius nomine videatur, ut postea demonstraturi sumus. Notitia Imperii sub Duce Mogontiacensi *Confluentes* quoque, ut oppidum præsidio munitum, describit. *Præfectus*, dicitur ibi, *militum Defensorum Confluentibus*. Tabula Theodosii Peutingeriana, & Antonini Itinerarium itinere a Lugduno capite Germaniæ inter oppida *Confluentes* recensent. Illa hoc modo:

*Autun-*

<i>Antunnacum</i>	VIII
<i>Confluentes</i>	VIII
<i>Bontobrice</i>	VIII
<i>Vosania</i>	IX
<i>Bingium</i>	XII
<i>Moguntiacum</i>	—

Itinerario autem Antonini hæc series est:

<i>Bonna</i>	—	—	—
<i>Antunnacum</i>	M.	P.	XVII
<i>Confluentes</i>	M.	P.	IX
<i>Bingium</i>	M.	P.	XXVI

Hodie vrbs clarissima, nomen priscum corrupte seruans, *Coblens*. Ipsam amnium commixtionem Venantius Fortunatus lib. x carm. XII de Nauigio suo seu Musellana nauigatione, ita descripsit:

*Tum venio, qua se duo flumina conflua iungunt,  
Hinc Rhenus spumans, inde Musella ferax.*

Infra Confluentes, Treuerorum vltimum vel oppidum vel castellum ad Rhenum fuit *Antunnacum*, cuius nomen iam & situm in Tabula & Itinerario vidimus, vt aliud non possit esse, quam quod postea *Andernacum* nuncupatum fuit. In Notitia Imperii vocatur *Antonacum*, eique militum Acicensium præfectus impositus erat. Nec recens est nomen alterum, sed ab Reginone etiam, vt paullo ante vidimus, vsurpatum, qui *castellum* perinde, ac sub veteri nomine Fortunatus Venantius ante dicto de Nauigio suo, carmine dixit,

*Antonnacensis castelli promptus ad arces  
Inde prope accedens sarcina pergo ratis.*

Arces laudat, quia aliquando Austrasiæ regibus sedem præbuit. Pergit ibidem Venantius:

*- - - Præsunt reges in sedibus aula,  
Ac mensæ officio prandia festa colunt.*

Hodie oppidum non incelebre est, *Andernach*; nec dubitamus oppidum & ciuitatem olim fuisse. Ammianus enim Marcellinus lib. XVIII cap. II in ciuitatibus, id est claris vrbibus numerat. *Ciuitates*, inquit, *occupata sunt septem; Castra Herculis, Quadriburgium, Tricesima, Nouesium, Bonna, Antunnacum, & Bingio.*

Vltra fluius *Abrinca* est siue *Obringa*, qui ut terminus & li-

mes vtriusque Germaniæ est; sic etiam ex Cluuerii opinione finis Treuerensis ad Rhenum territorii fuit. Quæ si ita se se habent, oportet Treuerensem agrum in diuersis prouinciis fuisse. Ipsa enim colonia siue metropolis fuit in Belgica Prima: tractus illius Rhenanus in Germania Prima siue Superiore. Sed recentior est illa multiplicatio prouinciarum, nec forsan ante Diocletianum audita: nec vero ab eodem tempore sciri distincte potest, cui populo aut prouinciæ adscribi ille tractus debuerit, quia Notitia prouinciarum & ciuitatum Galliæ nullam illius rationem habet, quia tantum ciuitates episcopales enumerat, cuius dignitatis equidem nullæ in illo tractu fuerunt.

Ad Mosellam reuertamur eiusque confluentem: indeque ad ipsius coloniæ confinia. Ad vtrumque locum nos oppidum *Rigodulum* deducit, quod supra prætermisimus, quia, quæ de situ eius controuersia est, non potest explanari commodè, nisi cetera illius Mosellani tractus, & partim etiam Rhenani, explicata fuerint. Alia positio eius oppidi apud Ammianum credita fuit: alia est apud Cornelium Tacitum. Ammianus lib. xvi cap. iv de vastatione Germaniæ, in Gallico solo prouinciæ, loquutus, *per quos tractus*, inquit, *nec ciuitas ulla visitur, nec castellum: nisi quod apud confluentes, locum ita cognominatum, ubi amnis Mosella confunditur Rheno, Rigodulum oppidum est, & una prope ipsam coloniam [Agrippinam] turris*. Ita vulgo legebatur. Obseruauit autem Fride-ricus Lindenbrogius, in ms. *Rigomagum* esse, quod etiam Valesius editione sua expressit. Quum vero Theodosiana Tabula *Rigomagum* inter Antunnacum & Bonnam fere medio loco constituat, & recte ita constituat, quia nomen in *Rimagen* ibidem conseruatur; ad confluentes non potuit situm esse, sed ultra Obringam fluuium, in principio Germaniæ Inferioris. An ergo quod vulgo legitur, *Rigodulum*, ad confluentes hos amnes fuisse censeamus? suadere videtur Ammianus, nec Tacitus repugnare, qui lib. iv Histor. cap. lxxi hæc de Rigodulo tradidit: *Cerialis, contracto quod erat militum Magontiaci, quantumque secum transue-xerat, tertiis castris Rigodulum venit. quem locum magna Treuerorum manu Valentinus infederat, montibus & Mosella amne septum*. Nihil videtur impedire, quo minus ad confluentes Rigodulum statuamus, quia & sic tertiis castris a Magontiaci abesset; verum, si,

quæ

quæ sequuntur eiusdem libri cap. LXXII, consideramus, fieri nequaquam potest, ut Taciti *Rigodulum* ad confluentes fuisse credamus, quia Cerialis, capto Rigodulo, dicitur *postero die coloniam Treuerorum ingressus*, a quo longius confluentes remoti sunt per XIII milliaria Germanica, quam ut altero inde die coloniam ingredi potuisset. Quum ergo intra milliarii Teutonici spatium ab Agrippina sit vicus *Rigol*, non dubitare licet, esse illum, quod Tacitus memorauit, Treuerorum *Rigodulum*. Quæ quum ita sint, & neque Rigodulum illi Ammiani loco, neque Rigomagus etiam conueniat; Cluuerius utroque reiecto, *exiguum* censet legendum esse, quasi Marcellinus significari velit, oppidum Confluentes clade illorum temporum tenue ac exiguum oppidum factum esse. Miror doctissimos fratres, Henricum & Hadrianum Valesios, hæc nihil adnotasse, quum eos nequaquam fugerit, quam acrem medicinam Cluuerius adhiberet: ut consilium medendi defuisse illis pæne crediderim. Violenta, fateor, medela est Cluuerii, qua mitiorem utique optamus, quam nescio, an traiectione verbi EST, & adpositu copulæ ET, obtinere hoc modo possimus: *per quos tractus nec ciuitas vlla visitur, nec castellum, nisi quod est apud Confluentes, locum ita cognominatum, ubi amnis Mosella confunditur Rheno: & Rigomagus oppidum, & una prope ipsam coloniam turris*. Sic nihil violentum est, sola vocula ET adiecta, quæ facile potuit excidere; & r̃q̃ EST in citeriorem locum transposito. Castellum autem Confluentes potius eo tempore, quam oppidum fuisse, verisimile videtur, & loci suadet opportunitas. Quibus admissis, & Marcellino sua veritas constabit, & librorum MSS. conferuabitur auctoritas.

Quæ alia minora circa metropolim Treuerorum restant, paucis verbis attingemus. Antoninus itinere a Durocortoro, quod in Remis est Campaniæ, in Treueros vsque, ponit *Tungum vicum*, qui Ligny est Cluuerio: deinde *Epoissum*, nunc Yvoix, nostris Ipschs in finibus Lüzelburgicis: quæ videtur Notitiæ Imperii *Epusus* esse pag. 147, ubi *Præfectus* commendatur *Latorum Actorum Epuso Belgica Prima*: at vicus *Andetharnalis* Cluuerio est Echternach: & a Treueris Agrippinam versus *Beda vicus*, nunc Bidburg, vel Bierburg, XII millibus passuum in septentrionem distans, & totidem fere a Rheno, Mosam amnem versus. Addit

Peutingeria Tabula inter Mediomatricos & Treueros *Saranuscam*, pro qua Cluuerius *Saranuscam* legit, & Saarburg interpretatur: & *Ricciacum*, quod secus ac in Tabula est, infra Saranuscam transponit, vt loco *Riezingen* respondeat, qui inter Saarburg & Mettim situs est.

## VBII TRANSDUCTI.

Transductos hos cognominamus Vbios, quod non tam in veteri fede constitutos considerabimus, quam vt transducti ab Octauiano Cæsare ex dextra Rheni ripa in sinistram fuerunt. Quum Iulius Cæsar in Galliis pro consule esset, Transrhenani omnes *Vbii* fuerunt, ab Sueuis siue Cattis grauiter adflicti, a quorum vt se iniuriis tuerentur, Cæsaris auxilium & amicitiam rogabundi impetrauerunt. Id quod ex Cæsaris commentariis nunc demonstrandum est. Lib. IV cap. III *Ad alteram partem succedunt Vbii, quorum fuit ciuitas ampla atque florens, vt est captus Germanorum, & paullo, qui sunt eiusdem generis, etiam ceteris humaniores, propterea quod Rhenum attingunt, multique ad eos mercatores ventitant, & ipsi propter propinquitatem Gallicis sunt moribus adsuefacti.* Et cap. XVI eiusdem commentarii: *Vbii, qui vni ex Transrhenanis ad Cæsarem legatos miserant, amicitiam fecerant, obsides dederant; magnopere orabant, vt sibi auxilium ferret, quod grauiter ab Sueuis premerentur: vel si id facere occupationibus reipublica prohiberetur, exercitum modo Rhenum transpderet. id sibi ad auxilium, spemque reliqui temporis, satis futurum.* Quorum precibus etiam hoc Cæsar dedit, vt ponte facto arma Romana Germanis in ipsorum solo ostentaret.

Quum in fide erga Romanos Vbii mansissent, grauiusque a Germanis premerentur, etiam propter Romanum sœdus & amicitiam; vel sponte transgressi sunt Romanis permittentibus; vel non inuiti a duce Romanorum in alteram ripam, vt tutiorem sedem, transducti fuerunt, quo anno, non satis clarum est historia tacente: nec vero dubitatur, recenti Augusti imperio, aut ipso triumphatu migrationem illam factam fuisse. Tacitus de Moribus German. cap. XXVIII *Vbii transgressi olim, & experimento fidei super ipsam Rheni ripam collocati, vt arcerent, non vt custodirentur.* Quum OLIM dicit, ad longinqua tempora respicit: quum

quum TRANSGRESSOS, coactam traductionem excludit. Solus Strabo rem obscuram potest illustrare, qui lib. IV pag. 134, quum de Treueris, Rhenum accolentibus egisset, addit, *πέραν δὲ ὡκοῦν Οὐβριοὶ κατὰ τὸν τόπον ἔς μετήγαγεν Ἀγρίππας ἔκοντας εἰς τὴν ἐντὸς τῆς Ῥήνης, Trans fluvium ad ista loca habitabant Vbii, quos non inuitos Agrippa intra Rhenum transduxit.* Iam vero duas expeditiones Gallicas Agrippæ scimus, utramque a Dione Cassio descriptam, primam primò eius consulatu factam, lib. XLVIII; alteram octauo decimo post priorem anno, C. Sentio & Q. Lucretio COSS. lib. LIV. Quarum quod prior illustrior fuit, & operosior etiam, & diuturnior, ut videtur; utique illam Vbiorum traductioni damus, quia Rhenum in ea ponte Agrippa iunxit, per quem tunc Vbii haud dubie a dextra in sinistram Rheni ripam transierunt. Dio Cassius lib. XLVIII pag. 387 de his ita refert: *τὰς Γαλάτας αὐτὸν τὰς νεωτερίσαντας προσπολεμέμενον, ὅτε περ καὶ τὸν Ῥήνον δεύτερος δὴ τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ πολέμῳ διέβη, μετεπέμψατο. - - - ὑπάτερε δὲ μετὰ Λουκίᾳ Γάλλῃ.* Id est, *Contra Gallos quoque rebellantes [Agrippam] bellum gerentem, cuius causa secundus Romanorum Rhenum transiit, quum is consul esset cum L. Gallo, euocauit Octavianus, scilicet ad classem fabricandam, & militem naualem exercendum, aduersus Sextum Pompeium, Pompeii Magni filium.* Consulatus is M. Vipsanii Agrippæ & L. Caninii Galli incidit in octauum annum a nece Iulii Cæsaris. Altera expeditio descripta a Dione est lib. LIV, nec, quia breuior fuit, illustre aliquod monumentum habet.

Transducti *oppidum* in ripa condiderunt: etiam *Arum*, haud dubie in honorem Cæsaris Augusti, ut plures prouinciales fecerunt. Illius quale nomen prius fuerit, ante acceptam coloniam, non puto usquam reperiri. Tacitus annali I cap. XXXVI simpliciter *oppidum Vbiorum* vocat, præcipuum videlicet, & maius ceteris, si plura condiderunt. In id coloniam Agrippina, Germanici filia, Claudii augusti coniux, tamquam in patriam suam deduci curauit. Tacitus lib. XII cap. XXVII *Agrippina, quo vim suam sociis quoque nationibus ostentaret, in oppidum Vbiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamque deduci impetrat, cui nomen inditum est ex vocabulo ipsius.* Dicta quippe fuit *Agrippinensis colonia.* Plinius lib. IV cap. XVI extremo: *Hinc Vbii, Colonia Agrippinensis,*



*nenfis, Guberni, Bataui.* Tacitus Hist. lib. I cap. LVII *Fabius Valens* die postero *coloniā Agrippinensem cum equitibus legionis auxiliorumque ingressus.* Ptolemæus quoque in Germania Inferiore, Belgicæ Galliæ parte, post Batauodurum & Vetera, *ἡ πόλις Ἀγρίππινης, postea Agrippinensis*, suppresso *coloniæ* vocabulo. Atque ita fere veteres: recentiores etiam *Agrippinam* dixerunt. Auctor Itinerarii sub Antonini nomine, tribus itineribus, a Tauruno Pannoniæ per ripam; a Lugduno capite Germaniarum; & a Colonia Traiana, *Coloniā Agrippinam* vocat: alio a Treueris itinere, *Agrippinam ciuitatem*: Tabulæ Theodosianæ auctor, simpliciter *Agrippinam*: Fortunatus autem Venantius plene, nisi quod litteram eiecit metri causa, lib. III carm. XVII ad Charētinum, episcopum Coloniensem,

*Pontificem pollens Agripina Colonia præfert.*

Nummus Neronis e thesauro Golzii, *AGRIPPINA COL.* Et alius Claudii apud Harduinum, *COL. AGRIPPINA VBIOR.* Si genuini hi nummi sunt, de altera forma nominis, *Agrippina*, de cuius vetustate non nulli dubitauerunt, *Agrippinensis* præferentes; etiam certi esse possumus.

Nec prætereundum hoc loco est, fuisse qui de auctore coloniæ dubitarent, vtrum Agrippina, Germanici filia, fuerit, an M. Vipsanius Agrippa, qui in Galliam Vbios transduxit: id quod etiam dubium doctissimum virum Christophorum Brovverum habuit, dum Iustus Lipsius per litteras illi dubitationem eriperet. Causa dubitandi erat, quod Cornelius Tacitus, qui id de Agrippina narravit, sibi ipse non constare videbatur. Libro enim de Moribus Germanor. cap. XXVIII *Vbii*, inquit, *quamquam Romana coloniæ esse meruerint, ac libentius Agrippinenses, conditoris sui nomine vocentur, origine erubescunt, transgressi olim, & experimento fidei super ipsam Rheni ripam collocati, ut arcerent, non ut custodirentur.* Respondit Lipsius, vim Taciti verbis inferens, legendo *conditoris sua*, cum femineo pronomine, sicut Virgilius dixerit *auctor ego Iuno*; & Ovidius *sponsor dea*. Sed dubito, his duritiem emolliri: malim censere, generatim Tacitum loquutum esse, ut nec Claudium maritum, cuius auspiciis colonia vxoris nomine deducta fuit, excluderet. Inde est, quod supra idem Tacitus de Agrippina dixit (lib. XII cap. XXVII) *coloniā deduci impetrat.* Ergo non  
fuis

suis auspiciis deduxit, quia precibus *impetravit* a marito. Non autem Agrippam auum conditorem coloniae fuisse, ex eo etiam probari potest, quia ab Agrippa *Agrippensis*, non *Agrippinensis*, dicenda fuisset, quod recte etiam Lipsius obseruauit.

Ad *Aram Vbiorum* pergimus, quam cum castro vel oppido coniunctam fuisse, non obscure descriptione Taciti videtur indicari. Annali I cap. xxxix *Interea legati ab senatu, regressum iam, apud Aram Vbiorum Germanicum aduunt. Dua ibi legiones, prima atque vicesima, veteranique nuper missi, sub vexillo biemabant.* Et cap. LVII eiusdem libri, *quo anno Germaniae desciuere, sacerdos apud Aram Vbiorum creatus, ruperat vittas, profugus ad rebelles.* Iacobus Campius in Francisci Modii Nouantique epist. III, & Philippus Cluuerius existimant, Arae locum postmodum *Bonnae* nomen induisse. Vterque hoc probari aiunt ex Taciti annali I cap. xxxix, si componatur cum lib. IV Histor. cap. XIX, quia, quae ibi legio prima ad Aram Vbiorum castra habere dicatur; eadem hibernarit *Bonnae*, teste Tacito in altero loco. Urget quoque Campius distantiam a Veteribus ad *sexagesimum lapidem* a legionis primae sede, auctore itidem Tacito annali I cap. XLV. Tantum autem interualli inter Bonnā esse & Vetera, ubi altera castra. Cluuerius Florum addit, qui lib. IV cap. VI. *Bonnā* sub Augusto memoret; Tacitum vero *Bonnae* nomen sub prioribus Caesaribus ne semel quidem memorasse; utique vero *Ara Vbiorum*: hinc putat consequens esse, ut Ara Vbiorum sit ipsa *Bonna*: quod vero quam fortiter ita colligatur, fatemur nos nondum penetrare. De Floro infra dicturi sumus, quum ad Bonnā accesserimus. Fortiora Campii argumenta sunt, nec vero ita valida atque inuicta, ut nihil relinquant dubitationis. Inter Taciti enim duo testimonia multum temporis intercessit, quantum videlicet inter Tiberium, recentem principem, & Vespasianum fuit: nec forma castrorum eadem. In millenis etiam passibus quantum differentiae sit, non potest ignotum ei esse, qui rationes ex illis conficit. Quapropter non spernendum Iusti Lipsii iudicium putamus, non videri aram illam longius ab oppido Vbiorum praecipuo, post colonia, abfuisse, quam opinionem etiam in Tabula nostra sequuti sumus. Iulianus Pichon ad Taciti annal. I cap. LVII rem expeditam putat, si caput xxxvii annalis primi cum capite xxxix

comparetur. Ibi enim primam & vicesimam legiones in oppidum Vbiorum reductas, dici, quæ altero loco ad Aram Vbiorum fuisse perhibeantur: unde colligi putat, Aram ipsum oppidum Vbiorum fuisse. Colligerem etiam ita, si Tacitus *in oppidum* reductas dixisset: at quum dixerit *in ciuitatem*, (quod Pichonis metaphrasis *in oppidum* vertit) ager potius Vbiorum, seu populus & societas, pro more Latine loquentium, significatur, quam certa vrbs & oppidum. Reductæ enim legiones sunt ex Veteribus, quæ extra agrum Vbiorum erant; vbi quintani & vnetuicesimani sua castra habebant. Adde cap. XLV. Quidquid ergo huius causæ est, in medio relinquo, vt ex ingenio suo quisque demat vel addat quantum velit fidei: credibilius tamen existimo, non longe a principe oppido Vbiorum aram illam reductam fuisse.

Ipsam nunc *Bonnâ*, siue Ara fuerit Vbiorum olim, siue secus se res habeat; accedimus perlustrandam. Primus, de quo certi sumus, eius mentionem Tacitus fecit, nec vero illam sub primis Cæsaribus memorauit, sed post mortem Neronis, & libris Historiarum, non Annalium. Lib. IV cap. XIX, scripsit *Herennio Gallo, legionis primæ legato, qui Bonnâ obtinebat, vt arceret transitu Batanos*. Et proximo cap. XX *Bataui quum castris Bonnenfibus propinquarent*. Et cap. XXV *Sic mitigatis animis, Bonnâ, biberna primæ legionis, ventum*: ac cap. LXXVII *palantes captarum apud Nouesium Bonnâque legionum*. Idem lib. V Histor. cap. XXII *Cerialis profectus Nouesium Bonnâque ad visenda castra, qua hiematuris legionibus erigebantur*. Ptolemæus post Vetera & coloniam Agrippinensem, *ἐν τῇ Βόννᾳ*, deinde *Bonnâ*. Situs vrbs inclutæ per se notus est, nomine adhuc durante. An vel nomen vel oppidum etiam antiquius sit, non possumus pro certo dicere. Florus quidem lib. IV cap. XII *Drusi historiam sub Augusto persequens, postquam dixerat, per Rheni ripam quinquaginta amplius castella direxisse, addit: Bonnâ & Gesoniam cum pontibus iunxit*. Sic in MSS codicibus: sic ex illis Freinshemius & Græuius ediderunt. Quum ignota *Gesoniam* sit, & æque *Genosia*, vt in aliis libris scribitur; Cluuerius *Magontiacum* substituit lib. II Germ. Antiq. cap. XIII; quod, quamlibet claris viris adprobatum cerno, tamen durum nimis, & alienum a vestigiis membranarum est.

Hadria-

Hadrianus ergo Valesius Notit. Gall. in *Bonna*, mauult *Novesium* inde conficere, quod propius quidem ad *Gesoniam* accedit, nec vero omnem dubitationem tollit. Quid enim est *urbes* *cvm* *pontibus iungere*? Dicimus *flumen ponte iungere*, *partem ponte urbi coniungere*, vt Ianiculum Romæ, apud Liuium lib. I cap. XXXIII. *urbes* autem *cvm* *pontibus iungere*, eo nempe sensu, quem heic Freinshemius exponit, *adificare pontem apud urbem*; ne Latinum quidem satis videtur. Quum ergo illud *cvm* otiosum plane in illa formula sit, quid obstat, quo minus ex *Gesoniam cum*, Elia Vineto præeunte, faciamus *Gesoriacum*? expeditæ sic rationes vnius vocis, non autem alterius? quid enim ex *Bonna* faciemus? an Bononiam? & ex pontibus eos, qui paludes inter vtramque sternant, quæ mens erat Vineti? at recentius *Bononia* vocabulum est, & ipsum Gesoriacum *Bononia* posteriori æuo dictum, vt ex Vita Constantini, ab Henrico Valesio euulgata, clarum est. Nihil ergo reliquum habemus, quo Florum probabilius expdiamus, quam vt, quod Hadrianus Valesius fecit, deleamus *cvm*, & *Novesium* vel *Novesium* pro *Gesoniam* vel *Genosia* substituiamus, præsertim quod Tacitus, vt modo vidimus ex Hist. lib. IV cap. LXX & LXXVII, & lib. V cap. XXII, *Novesium Bonnamque*, vt castrorum loca coniungat: vt & Bonnam Drusus Transrhenanæ terræ ponte, & alio Novesium, ad terrendos Germanos iunxisse sentiamus. Id si Florus a veteri scriptore accepit, nec rem antiquam sui temporis vocabulo expressit, vtique *Bonna* nomen tam antiquum erit, quam Ara Vbiorum fuit; & speciosius argumentum reddet, quo Lipsius, ac alii, ab Ara Bonnam seiunctam voluerunt. Est & *Bonna* mentio facta in Antonini Itinerario, & in Tabula Theodosiana: nec non ab Ammiano Marcellino, qui lib. XVIII cap. II cum aliis ad Rhenum *ciuitatibus*, vt vocat, numerauit.

Supra Bonnam *Rigomagus* fuit eiusdem Tabulæ, ad Rhenum oppidum, de quo supra diximus: deinde fluuius *Obringa*, terminus, vt Cluuerius censet, inter Vbiorum agrum & inter tractum Rhenanum Treuerorum. Infra Bonnam nobilius nihil quam *Novesium* est, quod iam ostendimus quoties cum Bonna ab Tacito coniungatur. Alia addimus eiusdem Taciti testimonia. Lib. IV Hist. cap. XXXIII *aliis a Novesio, aliis a Maguntiaci uni-*

*versas copias aduenisse credentibus.* Et cap. xxxv *impedimenta legionum cum imbelli turba Nouesium missa, ut inde terrestri itinere frumentum adueherent.* Ergo castra legionum habuit, & munitus locus fuit, isque adpositus ad Rhenum. Eodem libro cap. xxvi *Ingressis Nouesium, tertia decima legio coniungitur:* & cap. lxii *Legio xiii cum auxiliis simul deditis a Nouesio in coloniam Treuerorum transgredi iubetur.* MS. Itinerario est *Nonensio*, itinere a Tauruno per ripam: at itinere alio, a Lugduno Germaniarum capite est *Nouesium* in omnibus libris; ut superiorem corruptum esse oporteat. Ex his itineribus & Tabula Theodosii, & ipso vocabulo, non incertum est, esse oppidum, quod hodie *Nüs* vel *Nürs* adpellatur.

Inter Nouesium & Coloniam Agrippinensem dicto itinere a Tauruno per ripam, duo oppida ponuntur, *Durnomagum* & *Buruncum* hoc ordine,

<i>Coloniā Agrippinam</i>	• — — —
<i>Durnomagum</i>	LEG. VII ALA
<i>Buruncum</i>	LEG. V ALA
<i>Nouesium</i>	LEG. V ALA.

Ex quo situ & iplis nominibus apparet, illud esse vicum *Dürsmagen*; hoc oppidum quod dicitur *Wuringen*. Sed male in Itinerario *Durnomagus* præponitur *Burungo* utpote quod Coloniae proprius est.

Ultimus in Vbiorum ripa locus fuit *Gelduba*. Tacitus lib. iv Hist. cap. xxvi *Ingressis Nouesium, tertiadecima legio coniungitur. Additus Vocula in partem curarum Herennius Gallus, legatus: nec ausi ad hostem pergere, loco, Gelduba nomen est, castra fecere.* Et cap. xxxii *Mox adlatis Geldubam in castra nuntiis:* & cap. xxxv *Cohortes Geldubam perrexere, manentibus, ut fuerant, castris.* Castellum fuisse ex Plinii verbis probatum est lib. xix cap. v. *Sifer, inquit, ipsum Tiberius princeps nobilitauit, flagitans omnibus annis e Germania. Gelduba adpellatur castellum Rheno impositum, ubi generositas præcipua.* Ex quibus elucet, *Geldubam* ad Rhenum fuisse castellum, prope Nouesium, quod etiam ex dicto itinere a Pannonia in Galliam, manifestum est, quo is ordo redditur:

<i>Nouesium</i>	LEG. V	ALA
<i>Geldubam</i>	LEG. IX	ALA
<i>Calonem</i>	LEG. IX	ALA.
<i>Vetera castra</i>	—	—

Qui ordo nec obscure ex Taciti cap. xxxvi apparet. Quod in vico *Gelb* ad Rhenum, ix millibus passuum a Nouesio, prisca vestigia nominis adparent, cum eoque descripta positio conuenit; non dubitamus illum veterem *Geldubam*, vel castellum vel oppidum etiam fuisse, idque in Drusi ad Rhenum positis castellis adnumeramus.

Hactenus de ripa Vbiorum: obiacent in mediterraneis *Tolbiacum*, *Marcodurum*, *Iuliacum*, & hæc fere iuxta *Roram* fluiuium: medio loco *Tiberiacum* & *Belgica*. Primus locus, vt ab austro in septentrionem progrediamur, est *Tolbiacum* vel *Tolpiacum*, quod etiam *Tulpiacum* aliquando scribitur. Tacitus lib. iv cap. lxxix *flagrantissima cohortium* [Ciuiilis] *Tolbiaci in finibus Agrippinensium agebat*, id est Vbiorum. Etenim transducti illi *Agrippinenses*, quam *Vbii*, malebant adpellari, quod ex libri huius cap. xxviii constat, & de Morib. German. itidem cap. xlxviii. Itinere Antonini a Treueris Agrippinam ita collocatur:

<i>Marcomagum</i>	LEG. VIII
<i>Belgicam</i>	LEG. VIII
<i>Tolpiacum vicum Supenorum</i>	LEG. X
<i>Agrippinam ciuitatem</i>	LEG. XVI.

Ex quo ordine adparet, succclamante vocabulo, esse illud oppidum, quod hodie *Zülpich* nuncupatur eo modo, quem in *Tabernis* diximus & in *Tiguro*, vt Germanica præpositio cum oppidi nomine, a *T* incipiente, cohæreat. Gregorius Turonensis lib. iii cap. viii *ciuitatem Tulbiacensem* dixit.

Proximum ad *Roram* amnem est *Marcodurum* siue *Marcomagum*. nam idem oppidum esse, etiam exinde constat, quia *düren* & *magen* lingua Celtica idem sonabant, transitum nempe fluminis. Tacitus saepe dicto lib. iv Hist. cap. xxviii *Casa cohortes Agrippinensium in vico Marcoduro, incuriosius agentes, quia procul ripa aberant*. Ripam Rheni intellige, vbi reliquæ, & maiores ipsorum copiarum. Vel solum hoc nomen nobis situm prodit ac po-

sitionem, quia eo tractu ad Roram flumen superest oppidum *Düren*, quod haud dubie est Taciti *Marcodurum*. Posteriores *Marcomagum* dixere, quod idem significat; auctor Itinerarii, ut iam ostendimus; & auctor Tabulae Theodosianae, in via ab Agrippina Treueros.

Infra *Marcodurum*, ad idem flumen Roram est *Iuliacum*, aliquoties in Itinerario Antonini memoratum. Itinere a Castello *Coloniae*:

<i>Aduacam Tungrorum</i>	—	—	—
<i>Coriouallum</i>	M.	P.	XVI
<i>Iuliacum</i>	M.	P.	XVIII
<i>Coloniae</i>	M.	P.	XVIII

Alio ibidem itinere, a Colonia Traiana *Colonia Agrippinam*, ita disponuntur oppida, ut *Tiberiacum* interiiciatur:

<i>Theudurum</i>	—	—	—
<i>Coriouallum</i>	M.	P.	VII
<i>Iuliacum</i>	M.	P.	XII
<i>Tiberiacum</i>	M.	P.	VIII
<i>Colonia Agrippinam</i>	M.	P.	X.

Et Ammianus Marcellinus Remensi itinere ab Rheno, *Iuliaci* quoque rationem habet lib. XVII cap. IV. *Remos*, inquit, *Seuerus*, magister equitum, per *Agrippinam* petens & *Iuliacum*, *Francorum* validissimos cuneos offendit. Etiam in Peutingeriana Tabula commemoratur, viaferente ab *Atuaca* siue *Aduaca*, quae *Tungrorum* est, *Agrippinam*, hac serie:

<i>Atuaca</i>	XVI
<i>Coriouallio</i>	XII
<i>Iuliaco</i>	XVIII
<i>Agrippina.</i>	

Ex hoc positu, & ipso vocabulo, luculentum est, *Iuliacum* oppidum *Iulich* esse, quod Ducatum nostris temporibus denominat. Nomen autem ipsum ab Romanis esse, non dubitatur: a quo autem illorum sit, hoc vero incertum plane est. Quod nemo veterum illius mentionem fecit, credibile non est, ab *Iulio Caesare* originem habere. An vero ab *Agrippina*, *Coloniae Vbiorum* conditrici, cui etiam *Iulia* nomen fuit, auctore Tacito lib. XII cap. I? Hoc *Cluuerio* non improbabile videtur: cui vero idem, quod superiori

periori origini, forte opponi potest, mirum videlicet esse, antiquitatis tantæ oppidi ante Antonini Itinerarium & Theodosii Tabulam, nullum indicium in veteri scriptore reperiri. Ergo alius fortassis Iulius, nobis ignotus fuit, qui condidit.

*Tiberiacum* superest, & *Belgica*, medio situ inter Rhenum & Roram fluuios posita oppida, ex productis antea Itinerarii rationibus, quod ad situm attinet, cognita & perspecta. Ex quo Cluverius collegit, *Tiberiacum* nunc *Berchem* esse: *Belgicam* autem, vicum *Balchusen*, nomine etiam simul addicente.

## GVGERNI TRANSDVCTI,

olim S I C A M B R I.

Post Vbios siue Agrippinenses in ripa Rheni ab Augusti temporibus *Gugerni* vsque ad diuortia habitauerunt. Sic vulgo scribuntur: Taciti codices non eodem modo, sed vel *Gugerni*, vel *Cugerni*. Plinius Harduini *Guberni*: aliorum etiam *Gugerni* cum pluribus. Sedem in ripa inter Vbios & Batauos tenuisse, clare docet Plinius lib. IV cap. XVII. *Vangiones*, inquit; *hinc Vbii, Colonia Agrippinensis, Guberni, Bataui*. Et Tacitus tradit lib. IV Histor. cap. XXVI, Vocolam, Romanum ducem, exercitum ex castris apud Geldubam, quæ vltima Vbiorum fuit, *in proximos Gubernorum pagos* duxisse. Sed ita coluerunt ab Augusti temporibus. Quum Iulius Cæsar bellum in Galliis gereret, hunc tractum tenebant *Menapii*, amplissima ciuitas, qui inde a Morinis & a Scalde ad Rhenum vsque, & trans illum etiam habitauerunt, sic Semibelgæ & Semigermani, maiori tamen ex parte Belgæ. Cæsar sæpe *Menapios* cum Morinis coniungit, lib. II cap. IV, lib. III cap. XXVIII & lib. IV extremo. Sed eodem libro IV cap. IV de Rhenanis illorum possessionibus ita prodidit: *Vsipetes & Tenchteri complures annos Sueuorum vim sustinuerunt; ad extremum tamen agris expulsi, & multis locis Germania triennium vagati, ad Rhenum perueniunt: quas regiones Menapii incolebant, & ad utramque ripam fluminis agros, ædificia vicosque habebant*. In dextra ripa etiam erant *Sicambri*, siue *Sigambri*, qui ab Romanis transducti, Menapiorum sinistram Rheni ripam occupauerunt, istis ad angustiores fines, & plerisque vltra Mosam fluuium redactis.

Trans-



Transductis autem, ignotum qua causa, mutatum nomen in *Gugernos* siue *Cugernos* fuit.

Translationem gentis dixi sub Augusto factam, quod ex Suetonii verbis cap. XXI manifestum est. *Germanos*, inquit, *ultra Albim fluvium submovit*, ex quibus *Vbios & Sicambros*, dedentes se, *traduxit in Galliam*, atque in proximis *Rbeno agris collocavit*. De *Vbiis* supra dictum, Augusti auspiciis, Agrippæ ductu vel transmissos, vel, si sponte venerunt, collocatos ordinatosque esse in Gallia. *Sicambrorum* autem transductio haud dubie ad illam maiorem pertinet, quam sub eodem principe Tiberius, post fratris Drusi mortem Germanico bello subfectus, perfecit. Idem Suetonius Tiber. cap. IX *Germanico bello quadraginta millia deditiorum traiecit in Galliam*, iuxtaque ripam *Rbeni sedibus adsignatis collocavit*. Eutropius auget numerum, *quadringenta legens millia*, lib. VII cap. V, qui numerus pro longitudine Germaniarum, siue utriusque provinciae, Superioris & Inferioris, praesertim si mulieres & liberi adnumerati fuerint, non incredibilis videtur. Sed nondum res certa est de Superiori provincia, quæ videtur antea colonos accepisse: certissima vero de Inferiore, in quam *Sicambri* ex Germania *Transrhenana* inducti fuerunt. Id quod clarius, & nominatim etiam, epistola Tiberii ad Germanicum explicatur apud Tacitum annali II cap. XXVI qua *se novies a diuo Augusto in Germaniam missum*, scribit, *plura consilio, quam vi perfecisse*. Sic *Sugambros in deditionem acceptos*, sic *Sueuos, regemque Marobodum pace obstrictum*. *Sicambri* itaque, qui & *Sigambri* seu *Sugambri* sunt, deditione in fidem accepti, in alteram ripam abducti sunt, ut vel custodirent illam, vel ipsi custodirentur, quod probabilius videtur, quia *excisi ex patria & traiecti in Gallias*, loco mox indicando apud Tacitum dicuntur. De reliquis *Sicambribus* dicemus in Germania.

Sed deleti & extincti *Sicambri* videntur, non transportati. Ostorius enim, Romanus Britannico bello imperator, apud Tacitum lib. XII cap. XXXIX dixisse fertur, *ut quondam Sugambri excisi, & in Gallias traiecti forent: ita Silurum nomen penitus extinguendum*. Sed salua res est: quia *traiecti*; non sunt extincti aut occisi. *Excisi* autem & quasi explantati sunt, ut in alio solo collocarentur, nomenque pristinum amitterent, *Gugerni* in posterum dicendi: sic *Silu-*

Siluribus non internecionem, sed extinctionem *nominis* minatur, ~~ut~~ translocati peregrinæ genti immisceantur, a quo nouum nomen, abolita memoria veteri, accipiant.

Oppida Gugernorum in ripa post Vbios fuerunt *Calon, Asciburgium, Vetera, Colonia Traiana*. Antoninus itinere a Lugduno capite Germaniarum, post Batauorum oppida nominat *Coloniā Traianam, Vetera, Calonem*; inde quod Vbiorum fuit, *Novesium*. Primarium locum alio itinere ex Pannonia per ripam, adpellat *Vetera castra*, quod nomen tum demum accepisse necesse est, quum alia & noua castra processu temporis in Vbiis vel Vangionibus fuerunt constituta. Nec vero id nouum nomen aut recens ætate Taciti fuit, sed iam tum sub Augusto constat inualuisse. Tacitus sub initium Tiberiani imperii, lib. I Annal. cap. XLV, *Compositis presentibus haud minor moles supererat, ob ferociam quintæ & vnetuicesimæ legionum, sexagesimum apud lapidem (loco VETERA nomen est) hibernantium*. Crēbrior mentio apud eundem in Batauorum Treuerorumque tumultu. Lib. IV Histor. cap. XVIII *Fuit interim effugium legionibus in castra, quibus VETERVM nomen est*. Et cap. XXI *in Vetera castra concesserant*. Nec nuda castra fuerunt & militum tabernacula; sed, vt fieri solet tam diuturna legionum commoratione, ædificia exstructa, vt oppidum non contemnendum fierent. Quæ quum a superioribus castris, quæ inter Agrippinensem coloniam & Bonnam erant, ad *sexagesimum lapidem* modo Tacitus afuisse dixit, & ratio itinerum quoque comprobatur; Cluuerius in oppido *Santen* se verum locum castrorum *Veterum* persuasus est inuenisse, cum quo plurimi nunc consentiunt. Etiam loci ingenium bene respondet, vt periti eius aiunt, quod Tacitus eodem libro IV cap. XXIII ita descripsit: *Pars castrorum in collem leniter adsurgens, pars æquo adibatur: quippe illis hibernis obsideri premique Germanias Augustus crediderat*.

Itinerarium Antonini inter Vetera & Geldubam ponit *Calonem* obscurum locum, cuius vestigia Cluuerius in vico *Kalenbusen* ostendit: & nobiliorem propioremque Veteribus, *Asciburgium*, prætermisum in Itinerario, non autem in Tabula Theodosii; etiam a Tacito laudatum, vt ex quinquaginta Drusi castellis, in ripa Rheni positis, & hoc fuisse credi possit. Fabula enim est quam quidam de Vlysse conditore; vt Tacitus de Moribus Ger-

cap. III refert, crediderunt. Positionem ibidem ita delineauit: *Afciburgium, quod in ripa Rheni situm, hodieque incolitur.* Et heic castra ac praesidium fuit. Idem lib. IV Histor. cap. XXXIII *Rapiunt in transitu hiberna ala, Afciburgii sita.* Positioni vicus paruus congruit, nomine *Asburg*, quod magis locum veterem designat, situm haud procul *Mursia* oppido, in via a *Nouesio* ad *Vetera*. Ultra *Vetera*, in *Batauos* versus, sed paullo reductum ab *Rheno*, *Mediolanum* erat, itinere *Antonini* a *Colonia Traiana Agrippinam*, memoratum, nunc vicus *Moyland*, *Cluuerio* teste. Ignobilia plura eodem itinere referuntur, a *Colonia Traiana*

<i>Mediolanum</i>	M.	P.	VIII
<i>Sablones</i>	M.	P.	VIII
<i>Mederiacum</i>	M.	P.	X
<i>Theudurum</i>	M.	P.	IX
<i>Corionallum</i>	M.	P.	VII
<i>Iuliacum</i>	M.	P.	XII,

e quibus *Sablones* in vico latent in t' Sand: *Mederiaci* nominis ne inter vicos quidem aliquid superesse dicitur: *Theudurum* oppidulo vel vico *Tudder* respondet, *Cluuerio* indicante. Sed hæc *Mosam* versus, immo propius illum amnem sita sunt, longe remota ab *Rheno*.

Vltimus locus *Gugernorum*, proxime diuortium *Rheni*, fuit *Colonia Traiana*, vti *Itinerarium* & *Tabula Peutingeriana* adpellant, quæ situm ita designant, vt in vicum *Kellen* incidat, tribus millibus passuum a diuortio. Sicut enim *Colonia Agrippina* nunc *Cöllen* siue contracte *Cölln* vocatur; ita non dissimili ratione *Kellen* est *Colonia Traiana*. Vocata etiam fuit *Tricesima*, quia eius numeri legio ibi hiberna vel statua habuit. *Ammianus Marcellinus* lib. XVIII cap. II Ciuitates occupatæ sunt septem, *Castra Herculis*, *Quadriburgum*, *Tricesimæ*, *Nouesium*, *Bonna*, *Antunnacum*, & *Bingio*. Esse autem *Tricesima* oppidum, ipsam *coloniam Traianam*, non difficile ex *Antonini Itinerario* est probare. Duobus itineribus illum tractum descriptum habet; primum a *Tauruno Pannoniæ* per ripam est: alterum a *Lugduno* capite *Germaniarum*. Prius ita habet:

<i>Nouesium</i>	— — —
<i>Geldubam</i>	LEG. IX ALA
<i>Calonem</i>	LEG. IX ALA
<i>Vetera castra</i>	
<i>Leg. XXX Vlpia</i>	
<i>Burginacium</i>	LEG. VI ALA
<i>Harenacium</i>	LEG. X ALA.

Alterum iter, quod a Lugduno Batauorum est, diuerso ordine ita procedit:

<i>Harenacium</i>	— — —
<i>Burginacium</i>	M. P. VI
<i>Coloniam Traianam</i>	M. P. V
<i>Vetera</i>	M. P. [XV]
<i>Calonem</i>	M. P. XVIII
<i>Nouesium</i>	M. P. XVIII.

Videmus hinc eundem locum esse, qui priore itinere *Legio XXX Vlpia*: posteriore *Colonia Traiana* adpellatur. Eadem eiusdem Marcellini libro xx cap. xxv *Obtricensima oppidum*, vt in MSS. est, vel *Tricensima*, vt Valesius edidit, eiecta spuria lectione *Obtricensi Mosæ oppido*, quod nihil est; vocitatur.

## EBVRONES, CONDRVSI SEGNI. CAERAESI, PAEMANI.

Ad limen Batauorum constitimus, quum Coloniam Traianam demonstraremus, aditam diuortio Rheni, vnde Batauorum initium est. Antequam vero ad illos transeamus, vltimos Rheni accolarum; perlustrabimus quos ad latus Vbiorum Gugernorumque populos reliquimus, si forsan & ipsi aliquid ad Germanias prouincias, quas descripturi sumus, possint adferre. Illos coniungit Cæsar commentario II cap. IV *Condrusos, Eburones, Caresos, Pemanos, qui vno nomine Germani adpellantur, arbitrari ad XL millia*. Germanicæ ergo originis omnes fuerunt, olim transgressi Rhenum, vt in Gallia habitarent. Ex his populis potentiores ceteris *Eburones* erant, quorum situm & nouam sedem Cæsar ita descriptit, vt eorum *partem maximam inter Mosam & Rbenum* fuisse tradat. Idem Cæsar commentario VI cap. XXXI & XXXIV vnum illorum castellum nominat, *Atuatucam*, quod quia

Ptolemæus & Antoninus in *Tungri* censent, ex vrbe olim præcipua illorum, quæ nomen custodit, *Tongern*, de septentrionali situ Eburonum inter has gentes iudicare possumus. Eodem cap. xxxi libri vi Segnos & Condrusos ita locatos Cæsar scripsit, vt Eburones non possint septentrionale latus non obtinuisse. *Segni*, inquit, *Condrusique ex gente & numero Germanorum, qui sunt inter Eburones Treuirosque, Legatos ad Cæsarem miserunt.* Treueri autem in austrum habitauerunt, & quia dictæ gentes mediæ fuerunt, vtique Eburones septentrionem versus, ceterarum respectu, coluisse oportet.

Oppidum vel castellum Cæsar vnum memorat in Eburonibus, *Atuatucam*, vt dictum est ex lib. vi cap. xxxi. *Copius*, inquit, *in tres partes distributis, impedimenta omnium legionum Atuatucam contulit. Id castelli nomen est.* Hoc autem Eburonum fuisse, cum quæ præcedunt verba demonstrant; tum maxime quæ cap. xxxiv insequuntur. Germani enim Eburonum fines ingressi, procedunt longius in eis, & quum se III horis abesse ab *Atuatuca* cognouerunt, ipsi *Atuatucam* contendunt. Primum ergo castellum fuit, deinde amplum, nec incelebre oppidum factum, cuius situm Ptolemæus & Antoninus prodiderunt. Ille lib. ii cap. ix *Εἶτα μετὰ τὸν Ταβούδα ποταμὸν τοῦγγροι, καὶ πάλιν Ἀτράκτων* ἔθα μετὰ τὸν Μώσαν ποταμὸν Μενάπιοι. Deinde post *Tabudam fluiuium Tungri*, & oppidum illorum *Atuacutum*: deinde post *Mosam fluiuium Menapii*. Errore transpositæ litteræ, scribendumque *Ατράκτων*. Quod ergo castellum Cæsar in Eburonibus, id, postea oppidum factum, in *Tungris* censet Ptolemæus. Et auctor Itinerarii, vt mox dicemus, *Aduacam Tongrorum* narrat. *Tungri* ergo sunt qui *Eburones* erant, nec Cæsar *Tungros* memorat, quia ei sunt Eburones: nec Plinius lib. iv cap. xvii Eburones in populis Belgicæ recensuit, quia in illis recenset *Tungros*.

Oppidum ergo *Atuatuca*, bene munitum, quia castellum fuerat: postea breviori & contracta forma *Atuaca* dictum, vt in *Tabula Peutingeriana* est; vel *Aduaca*, vti est in *Itinerario Antonini*, quo situs, itinere a Castello *Colonia*, hoc ordine oppidorum designatus est:

<i>Camatacum</i>	
<i>Bagacum</i>	M. P. XVIII
<i>Pedgoriacum</i>	M. P. XII
<i>Geminiacum</i>	M. P. X
<i>Perniciacum</i>	M. P. XXII
<i>Aduacam Tongrorum</i>	M. P. XIV
<i>Coriouallum</i>	M. P. XVI
<i>Iuliacum</i>	M. P. XVIII
<i>Colonium</i>	M. P. XVIII.

Subidem tempus etiam gentis nomen adsumsit, & vrbs ipsa *Tungri* dicta. Ammianus Marcellinus lib. xv cap. xxvii *Secunda Germania, Agrippina & Tungris munita, ciuitatibus amplis & copiosis.* Ex quo simul claritas vrbs intelligitur, quæ etiam in Tabula Peutingeriana signo illustrium vrbiũ significatur. Decreuit quidem splendor ille in nostri temporis oppido *Tongern*, at fama & gloria prisca non decreuit, sed litterarum monumentis conseruatur & alicur.

Præterea salubres aquæ, *fons Tungrorum*, dignæ sunt quæ laudentur. Plinius lib. xxxi cap. 11 sic de illis tradidit: *Tungri, ciuitas Gallie, fontem habet insignem, plurimis bullis stellantem, ferruginei saporis: quod ipsum non nisi in fine potus intelligitur. Purgat hic corpora, tertianas febres discutit, calculorumque vitia. Eadem aqua igne adnota turbida fit, ac postremo rubescit.* Non dubitant interpretes eruditi, Spadanas aquæ, salubritate celebratas, notari, quarum fons in vico *Spa* Leodicensis dioceseos, quinque leucis a Leodico in ortum hibernum, Treueros versus posito.

Cetera quæ *Cæræforum*, quæ *Condrusorum*, quæ *Segnorum* fuerint aut *Ræmanorum*, non facit quisquam est qui distincte possit exponere, quorum ne nomina quidem longe ultra Cæsaris tempora conseruata sunt, vt videantur cum *Tungris* coaluisse, & sub illorum deinceps inualeſcente nomine comprehensũ esse. Horum forsitan non nulla ex illis fuerunt quæ modo ex Itinerario oppida sunt enarrata, in quibus ne quis hæſitet interpretando, vulgarem singulorum expositionem adnotamus, quæ *Bagacum* putatur Bauay oppidulum esse; *Geminiacum*, Gemblour; *Perniciacum*, aut potius *Perniciacum*, Pervis; sed hæc forsitan *Tungris* manserunt, aut qui supra illos erant, *Aduaticis*, de quibus postea dicturi ſu-

mus. *Coriouallum* autem siue *Coriouallium*, & quæ circumiacent, obscuris illis, nec satis distinctis per litteraria monumenta populis videntur tribuenda, quorum illud *Coriouallium* Cluuerius & alii in oppido *Falckenburg* inueniri existimant: quod Menſo Altingius reiicit, & ad vicum *Keyer* trahit, 1V M. P. distantem a Traiecto Mosæ. Neque vero certum plane, vtrum in aliqua nominatarum gentium id oppidum positum fuerit; an forte cum Cluuerio novæ SVNICORVM genti, & Plinio & Tacito memoratæ, tam *Theudurum*, quod supra diximus, quam *Coriouallium* adsignari debeant. quæ gens æque ac superiores, incertæ est positionis.

Tacitus de SVNICIS ita refert lib. IV Hist. cap. LXVI, *Civilis societate Agrippinensium auctus, proximas ciuitates adfectare, aut aduersantibus bellum inferre statuit. Occupatisque Sunicis, & iuuentute eorum per cohortes composita; quo minus ultra pergeret, Claudius Labeo Bethasiorum Tungrorumque & Nerviorum tumultuaria manu restitit, fretus loco, quia pontem Mosæ fluminis anteceperat.* Ex quibus Cluuerius coniecit, inter Roram & Mosam sedes habuisse. Plinius lib. IV cap. XVII nudum nomen refert, quod in MSS. eius *Sunuci*, Harduino testante, legitur. Sed hæc neque confirmari argumentis, neque refelli satis possunt, verum vt dubia & incerta in medio sunt relinquenda. Neque de *Leodico* & *Traiecto Mosæ* certiores sumus, quia non constat, quam antiquæ sint illæ ciuitates: nisi fortassis *Pons Mosæ*, apud Tacitum prædicto loco, alterutram harum urbium, saltem initium alterius vtrius coniunctum habuit. In quo mihi gratulor, quod, hanc opinionem ingressus, laudatum virum Menſonem Altingium consentientium mihi video, qui & ipse pag. 106 mecum iudicauit, oppidum *Maastricht* Romanis vel placè cognitum, vel nullo nomine memoratum fuisse: nisi forte *Pontis Mosæ*, de quo Tacitus. Quæ enim Cluuerius ex Ammiani, vt putabat *Obtricensi Mosæ oppido* ad Traiectum Mosæ adferebat, ex MSS. dudum a fratribus Valeſiis reiecta & confutata sunt, vt supra in *Colonia Traiana*, quæ & *Tricesima* nomen habuit, in Gugernorum gente ostendimus. De vtroque autem oppido ad Mosam, *Leodico* & *Traiecto*, plura in  
medii æui Geographia dicturi  
sumus.

## BATAVI, EORVMQVE IN SVLA.

Batauorum nobilissima gens succedit, extrema Rhenanarum, ad Oceanum & ostia pertingens. Hanc Hadrianus Iunius, Historia Bataviæ cap. IV, ademptam Galliæ, Germaniæ vindicatum iuit, sed plus nihil vir doctissimus profecit, quam ut Germanicam originem Batauorum, quam nemo negavit, comprobaret. Ortum enim illorum clarissimis verbis, ut nefas sit dubitare, descripsit Tacitus lib. IV Histor. cap. XII. *Bataui, inquit, donec trans Rhenum agebant pars Cattorum, seditione domestica pulsi, extrema Gallica ora, vacua cultoribus, simulque insulam inter vada sitam, occupauere, quam mare Oceanum a fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit.* Fuisse autem post migrationem Batauos partem Galliæ siue Belgicæ, nec amplius Germaniæ; testes fide digni sunt Plinius & Ptolemæus, qui in Belgicæ descriptione Batauos recensuerunt: nec non Tacitus lib. IV Hist. cap. XXXII, *Caninefates Batavique, exigua Galliarum portio.* Quibus addi possunt, quæ modo ex cap. XII eiusdem libri protulimus, pulsos patria Batavos *extrema Gallica ora, vacua cultoribus, occupauisse.*

Vocabulum ex Germania attulerunt, cuius in Cattorum finibus vestigium quædam oppida seruant *Battenberg & Battenhausen*; Romanis ambiguo accentu, poetis maxime. Lucanus lib. I vers. 431

*Vangiones, Batavique truces, quos are recurva  
Stridentes acuere tubæ.*

Plures porrigunt mediam. Silius Italicus lib. III vers. 607

*At tu transcendens, Germanice, facta tuorum,  
Iam puer auricomo performidate Batauo.*

Et Iuuenalis Satyra VIII vers. 51

*Hic petit Euphratem iuuenis, domitique Bataui  
Custodes aquilas, armis industrius.*

Etiam Martialis lib. VIII epigram. XXXIII ad Paullum:

*Et mutat Latias spuma Bataua comas.*

Virtutem Batauorum Tacitus dicto cap. XII libri IV Historiarum laudauit. *Nec opibus, inquit, Romanis, societate validiorum attriti, viros tantum armaque imperio ministrant, diu Germanicis bellis exerciti:*



*citi: mox aucta per Britanniam gloria, transmissis illuc cohortibus, quas vetere instituto nobilissimi popularium regebant. Erat & domi delectus cques, præcipuo nandi studio, arma equosque retinens, integris turmis Rhenum perrumpere. Quæ illustrantur luculenta inscriptione, Romæoburgi, ut aiunt, reperta, in Cornelii Aurelii Batavia lib. I pag. 100, & Petri Scriuerii Antiquit. Batav. pag. 194 conspicua,*

GENS BATAVORVM AMICI ET  
FRATRES ROMANI IMPERII.

Et alia apud Gruterum pag. 73 num. 9

CIV. BATAVI

FRATRES ET AMICI P. R.

Insulam Batauos habitasse, Tacito auctore, modo accepimus. Et Cæsar idem dixit & Plinius, nisi quod ille etiam Mosam inter latera referat, quum ceteri Rheni alueis contenti sunt. Libro IV enim de Bello Gall. cap. X ait: *Mosa, parte quadam Rheni recepta, quæ adpellatur Valis, insulam efficit Batauorum.* quod difficile ad explicandum est, mutato temporibus Mosæ alueo. qui longius citra ostium, quam nunc est, cum Vahali videtur confluisse. Plinius lib. IV cap. XV *In Rheno ipso prope centum milia passuum in longitudinem, nobilissima Batauorum insula & Cannunufatum: & alia Frisorum, Chancorum, Frisiabonum, Sturiorum, Marfaciorum, quæ sternuntur inter Helium & Fleuum.* Et Zolimus lib. III cap. VI τὴν Βαταβίαν διχα χιζόμενος ὁ Ῥήνος νῆσον παῖν, πάσης ποταμίας μείζονα νῆσον, - - - τότε ὑπὸ Σαλίων κατέχετο. *Batauiam bipartito Rhenus diuidens, insulam facit, omnibus amicis maiorem - - quantum Franci Salii tenebant.* Hi fere sunt qui *Insulam Batauorum* nobis descriptam reliquerunt: sed quantam? hæc magna lis & controuersia est, quæ plures alias inuolutas videmus, quam laxè habitauerint Bataui, & quinam ex tribus Rheni alueis separauerit Galliam a Germania.

De Cæsar's temporibus res certa est, quum duo tantum alvei essent in Rheno flumine; insulam Batauorum fuisse tantam, quantum spatium illi aluei comprehendunt. Et tum Bataui plerique intra insulam habitabant: pars etiam extra illam, Mosam versus, ubi oppidum habuerunt, de quo postea dicturi sumus: nec vero soli insulam tenuere, sed Caninefates etiam socii possessionis

fionis fuere, vt Plinius dicto loco, & Tacitus Hist. iv cap. xv prodiderunt, si modo de veteri insula quam Cæsar nominauit, illi duumuii loquuti sunt, de quo post disquiremus. Ex duobus ergo alueis qui dexter & septentrionalis erat, & insulam & Galliam a Germanis, temporibus Cæsaris, separauit. Posteaquam vero Drusus, fossa ducta, nouum alueum ad Fleuum ostium adiecit, illa quoque inter lacus pars, Bataviæ videtur accessisse, & recedentibus ripis, vt Mela ait lib. iii cap. ii, dexter alueus, exhausto medio, ampliorem effecisse insulam, quæ ideo, quod Zosimus obseruauit, μέγαν πλάτος ποταμὸς ἦν, *maxima amnicarum facta est*. Hinc illud est, quod Hadrianus Iunius, vir doctissimus, duas quasi Batavorum insulas distinctas posuit, veterem Cæsaris, Vahali & medio alueo Plinii contentam: & nouam Plinii ab illo medio alueo ad fossam Drusianam & Fleuum ostium: quem licet acriter Philippus Cluuerius impugnet; non contemnenda tamen sunt quæ tuendo illi & explicando Io. Isacius Pontanus Disceptat. Chorograph. pag. 43 seqq. attulit. Quod ante ipsos etiam Cornelius Tacetius sensit, Bataviæ Descriptione pag. 6. *Nec tantam, inquit, olim angustiam, contractam fuisse insulam, vt nunc sibi quidam persuasum habent, abunde ex sequentibus verbis demonstratur: Quamquam [Plinius] dicat, NOBILISSIMAM BATAVORVM INSVLAM, ET CANNINEFATVM, ET FRISIORVM ETC. inter duo Rheni ostia comprehensam; quid aliud significat, quam has insulas Batavis adnumeratas, & a primaria insula communi etiam nomine Batavos appellatos; peculiariter autem alios Batavos, alios Canninefates, alios Frisios &c. dictos.*

Quibus diligentius examinatis, sic animum induco, vt nomen *Batavorum insule* per se & proprie deberi illi censeam, quam Cæsar intellexit, & Lugdunensi alueo, quem medium Plinius dicet, eiusque ostio finita fuit. An vero idem senserint, qui post Drusi tempora, eiusque effusionem amnis Rheni scripserunt, adfirmare equidem non possum, quod valde probabile videtur, nova illa fossa novos terminos, eosque ampliatis, Romano imperio in Gallico limite statuere voluisse, vt Batavorum insulæ atque territorio contingerit, quod multis aliis regionibus, quæ auctæ protatis finibus fuerunt, & quod adiectum fuit, in societatem venit nominis, quo vetus regio vsa erat. Sic Latio veteri additum fuit

*νομον*, quod *adiectum* Plinius vocauit : sic Phrygiæ magnæ in Asia accessit *ἐπίκτητος* ad Hellespontum, Strabone auctore lib. XII, quam non minus *adiectam* Latine dixerim. Cum primis autem Macedoniæ illustre nobis exemplum est, quam olim a Thracia fluvius Strymon separabat : post terminum ad Nestum fluvium reges prouiderunt, ut Philippi, nobilis vrbs, trans Strymonem sita, magna scriptorum consensione, in quibus etiam sacri & diuini sunt, Macedoniæ contribuatur. Sic puto etiam Batauiæ euenisse, cuius nomini & pomœriis accreuerit aliquid ex Drusi liberalitate, id est promotis Belgicæ finibus ad Fleuum vsque ostium : ut gentes tamen adiectæ, per se distinctæ manserint, suisque discretæ nominibus, quemadmodum in adiecta illa Macedonia Thracicarum gentium nomina haudquaquam sunt abolita, sed integre conseruata. Minus autem mihi dubitandum videtur, novos ductos Rheni, a Druso factos communem terminum inter Belgas Germanosque ab illis temporibus habitos fuisse, quum Romanorum mos & consuetudo fuerit proferre limitem prouinciarum ; non, in angustias breviores cogere. Nunc de Veteri Batauia, a Cæsare definita, agemus : tum demum de partibus eidem insequenti tempore adiectis.

*Batauia* nomen, ut regionis, apud antiquissimos scriptores non memini me inuenire, quibus eiusdem loco est *insula Batauorum*, ut supra demonstraui ; vel *ager Batauorum*, ut Tacitus dixit lib. II Annal. cap. VI : populi autem nomen utique antiquissimum & ubique celebratum est. Zosimus regionem dixit *Βαταβίαν*, *Batauiam*, ut paullo ante ostendimus : longe ante illum Dio Cassius lib. LV pag. 565 *Βαταούαν*, *Batauam*, id est *Batauiam*. Ait enim, *ξένοι τε ἰππεῖς ἐπίλεκτοι, οἱς τὸ τῶν Βαταούων ἀπὸ τοῖς Βαταύαις, τῆς ἐν τῷ Ῥήνῳ νήσῳ, ὄνομα, περὶ ἰπποδρόμου, πρὸς τὴν ἑλκυστικὴν ἀγῶνιστον, ἀπὸ τῶν βαταύων ἀπὸ τοῖς βαταύαις, τῆς ἐν τῷ Ῥήνῳ νήσῳ, ὄνομα, περὶ ἰπποδρόμου, πρὸς τὴν ἑλκυστικὴν ἀγῶνιστον*, peregrini equites lectissimi, quibus Batauorum nomen a Bataua, Rheni insula, est. Eumenius pro restaurandis scholis extrema oratione : *Singula intuentium animus adfingit - - - sub dextera tua, domine Constanti, Batauiam, Britanniamque, squalidum caput siluis & fluctibus exferentem*. Idem Panegyrico Constantii cap. III *destinata Batauia Britanniaque vindicta*. Et Pacatus Panegyrico, quem Theodosio dixit, cap. V *Attritam pedestribus præliis Batauiam referam?* In Tabula Peutingeriana scribitur *Patauia*, dura prima littera ; & fluvius inferior, qui vel

Vahalis

Vahalis vel Mosā est, *Fl. Patabus*. Longitudo Batauiæ est a diuortio Rheni vsque ad ostia. Tacitus annali II. cap. VI *Rhenus uno at-  
que continuo, aut modicas insulas circumueniens, apud principium agri  
Bataui velut in duos amnes diuiditur.*

Oppidum Bataui videntur vnum æuo Vespasiani habuisse, idque extra insulam, (nam partem etiam agrorum inter Vahalem & Mosam possedisse supradictum est) quod Tacitus simpliciter vocat *oppidum Batauorum*, vti solet, vbi vnum est, nec proprio & singulari nomine ab aliis distinguendum. Lib. V Histor. cap. XIX ait: *Ciuii Chaucorum auxilia venere. non tamen ausus oppidum Batauorum armis tueri, raptis quæ ferri poterant, ceteris iniecto igni, in insulam concessit.* Sic ergo de oppido loquitur, tamquam de vnico, saltem præcipuo & insigni: quemadmodum alibi, Annali lib. I cap. XXXVI & lib. XII cap. XXVII *Vbiorum dixit oppidum.* Nomen proprium illius quod fuerit, non plane est certum. Hadrianus Iunius Nouiomago ad Vahalim sēd honoris tribuit, vt tamquam antiquissimum oppidum (quod putat a Cattorum duce, qui pulsi huc refugerant, ad latus insulæ conditum esse) a Tacito *Batauorum oppidum* adpelleretur, quia extra insulam positum ita sit, vt Ciuilis, incenso illo, statim in insulam potuerit traicere: etiam in Theodosiana Tabula nobilioris & primæ vrbis figura depictum. Cluverio autem non videtur Nouiomagus tanta antiquitate esse, quia nulla eius mentio ante auctorem Tabulæ illius, quam Theodosianam, etiam ab ætate dicunt, vsquam reperiatur. Idcirco mavult illud oppidum ad Mosam referre, vbi castrum supersit *Batenburg*, quasi Batauoburgum. Ptolemæus quidem lib. II cap. IX *Batauodurum* in mediterraneis inter Vahalim & Mosam ponit, quod videri possit *oppidum Batauorum*, a Tacito nominatum: verum quia Tacitus id nomen vico dat intra insulam, situs quem Ptolemæus definiuit, aut is qui tabulam addidit, non sine causâ suspectus est: neque alium vicum eius nominis intra insulam, aliud eodem nomine oppidum Batauodurum extra illam fuisse, est probabile.

Præter illud oppidum, quod vulgo putatur Batenburgum ad Mosam esse; Tacitus in insula Batauorum quatuor vicos modicos aut maiores, præsidiiis munitos, memorat eodem libro, cap. XX. *Tantum belli, inquit, superfuit, ut præsidia cohortium, alarum,*

*legionum, modicis vicis quadripartita, Civilis inuaserit : decimam legionem Arenaci ; secundam Batauoduri ; & Grinnes Vadamque , cohortium alarumque castra.* Primus ex his vicis *Arenacus* vel *Arenacum* a Tacito vocatur, quod Antonini est *Harenacium*, Peutingerianæ *Arenatium*. Vulgaris opinio est, in quam nominis induxit aut syllabæ similitudo, *Arenacum* illud *Arnheim* esse, aut quia hoc extra insulam in ripa dextera est, ei in insula oppositum fuisse; & post casum aliquem, non satis notum, trans flumen instauratum. Sed Tabula & Itinerarium repugnant. Hoc enim, itinere a Luduno capite Germaniarum, hunc ordinem fert :

<i>Traiectum</i>	—	—	—
<i>Mannaricium</i>	M.	P.	XV
<i>Caruonem</i>	M.	P.	XXII
<i>Harenacium</i>	M.	P.	XXII
<i>Burginacium</i>	M.	P.	VI
<i>Coloniam Traianam</i>	M.	P.	V.

Tabella autem Theodosii *Arenatium* a Nouiomago X M. P. abesse ostendit : a Burginatio VI; & hoc a Colonia Traiana V M. P. æque vt in Itinerario. Ex quo consensu luculentum est, medio fere loco inter Nouiomagam & Coloniam Traianam, cuius vestigia in vico Kellen, seu Köln, proximo arci *Cleve sunt*, exstitisse, atque ita VIII circiter M. P. infra ipsum diuortium. Sciunctum ergo Arnheimium a veteri Arenaco per X M. P. est, interueniente etiam principe fluuiorum : quod pluribus vide a doctissimo viro Mensone Altingio demonstratum.

Nec certior est vulgaris reliquorum vicorum, quos Tacitus nominauit expositio. *Vadam*, *Grinnes*, *Batauodurum* locant ita, vt istud sit *Wagingen*, illud *Rheenen*, hoc *Duerstede*. Sed præterquam quod duo etiam in ripa vltiore sunt, ne nominis quidem nos sonus inuitat, vt ita sentiamus de Vada & Grinnibus. Solum *Batauodurum* videtur partem nominis in *Duerstede* conseruare, cui *vici* Latinum nomen, quo Tacitus censet, videtur cognomen *Wyck* addidisse, vt vulgo dicatur *Wyck te Duerstede*, quæ vero, vt oppidum ab arce, distinguuntur. Pontem habuit inchoatum, quem *Germanorum manus* irrumpere nitebantur, vt ibidem refert Tacitus. Proxime Batauodurum vicum, aut in ipso vi-

co, fuit *Leuſanum*, id eſt ſanum Batauorum deæ Leuæ dicatum, quem locum ſola Tabula Peutingeriana habet. Id idolum etiam ab accolis inſulæ Batauorum cultum fuiſſe, locus trans amnem *Le-vendaal*, id eſt Vallis Leuæ, oſtendit.

Grinnibus locum designat Peutingeriana Tabula, inter Le-vaſanum & Caruonem, atque adeo octo circiter, vel nouem mil-libus ſupra Batauodurum, cui vt propiores quodammodo fuere, ita certe probabile, *Vadam* Arenaco propiorem exſtiſſe, hoc eſt inter Caruonem & Arenacum. *Caruo* autem nequaquam eſt Grave oppidum, vt vulgo putatur, quia itineraria in Rheni tractu & in inſula Caruonem referunt, non ad Moſam, cui Grave adiacet: Antoninianum quidem XXII M. P. infra Harenacium: Peutingeri autem Tabula XIII M. P. infra Caſtra Herculis; adeo, vt ſecundum Rheni ripam *Caſtra Herculis* IX M. P. ſint infra Arenacum, quia ſunt XIII ſupra Caruonem. Illa autem *Caſtra Herculis* etiam ab Ammiano lib. XVIII cap. II in *cinitatibus*, ad Rhenum ſitis, referuntur. *Cinitates*, inquit, occupatæ ſunt ſeptem: *Caſtra Herculis*, *Quadriburgium*, *Triceſima*, *Noueſum*, & reliquæ. Vt autem Triceſimæ legionis caſtra vel oppidum in extremis Gugernis erat: ita *Quadriburgium* in principio Batauorum fuiſſe neceſſe eſt, cui in Itinerario *Burginacium* reſpondet, v millibus a Triceſimæ caſtris Vlpis, quæ ipſa Colonia Traiana eſt, vt ſupra demonſtra-vimus. Vtrumque laudatus vir, Altingius, interpretatur *Burgum ad aquas*, ſiue Teutonica voce *Waterburg*, quæ cum Ammiani *Quadriburgio*, aut *Vatriburgio*, in locum W, Latinis ignoti, V vel Q adſumto, concordat. Quod vero ad Vahalim extra inſulam, in ſiniſtra ripa Cluuerius ponit; conſentire non poſſu-mus: quum iterum nos rationes in angulum inſulæ deducant, quæ etiam Altingii, viri iterum honoris cauſſa nominandi, eſt ſen-tentia, Cluuerianæ vtique præferenda.

Sic ea, quæ partim ex Tacito, partim ex Itinerariis de cite-tiore parte inſulæ nouimus, hoc eſt a principio & diuortio vſ-que ad Batauodurum ſiue Duerſtadium; expoſita cuncta ſunt, & ſuis rationibus declarata, quæ ſecus ac vulgo ſolent, ac nos ipſi in Tabula Belgicæ, Cluuerium ſequuti, poſuimus; hoc ordine diſpenſanda ſunt:

Batauodurum & Leuæfanum	VI	Grimes	VIII	Caruo	XIII Vada Taciti interiacet	Castrum Herculis	IX	Arenacum Nouis- magum	VI	Burginacium	V	Colonia Traiana

Nunc ad vltiorem partem insulæ, quæ a Batauoduro ad Oceanum est, adgredimur explanandam. Nihil heic Tacitus habet : Ptolemæus solum *Λυγόδουνον*, *Lugodinum*, quod ex *Lugdunum* vel *Lugodunum* corruptum est : Antonini Itinerarium *Lugdunum*, *Albiniana*, *Traiectum*, *Mannaricium* : Tabula Peutingeriana addit ad Rhenum, *Prætorium Agrippinæ*, *Nigrum Pullum*, *Lauros*, & *Fletionem* ; & infra hæc, Vahalim seu Mosam versus, *Forum Adriani*, *Flenium*, *Tablas*, *Caspingium* : inde in citeriorem partem ad *Noviomagum* venit.

Proximum a Batauoduro est *Mannaricium* Itinerarii, a Caruone distans XXII M. P. Caruo autem a Leuæfano, quod ad Batauodurum erat, XIII, quibus demtis a XXII, relinquuntur distantie inter Batauodurum & Mannaricium VIIII millia. Et quod iter illud Lugdunum fert, haud longe a Rheno afuisse probabile est. Cluuerius in vico ad sinistram Leccæ quærit, cui nomen Maurik sit : sed præterquam quod longius a via recedit, nulla ibi antiquitatis Romanæ signa superesse, testis est, quem sæpe laudauimus, Menso Altingius ; vt præstet differre cum recentibus locis comparisonem, quam incertum aliquid pro vero constituere.

A Mannaricio, Antonini eodem itinere, abest *Traiectus* non XV millibus, vt editum est, sed vix VI millibus passuum. Huius & nomen & situs euincunt non aliud oppidum esse, quam quod hodie vocatur *Vtrecht*, olim episcopatu, nunc academia clarissimum. Est enim a *Vetere Traiectu*, vt Caroli Magni ætate dicebatur, id nomen, in quo *Alt*, seu alia dialecto *Old*, ad *Traiectus* vocabulum accessit. Ex quo praeue *Vltraiectum* non nulli vocant, quem elegantius & magis Latine dicerent *Traiectum Rheni*, siue *ad Rhenum*. At præter auctorem Itinerarii nemo antiquorum hoc oppidum nominauit, vt de vltiori antiquitate nihil certum sit quod statuamus.

Einde

Exinde Itinerario nihil est vsque ad *Albiniana* castra, quo spatium in Tabula *Fletio*, *Lauri*, *Niger pullus* interponuntur. *Fletio* xvi millibus abest a Leuæfano; hoc a Traiectu xiiii, ex quo situs *Fletionis* non incertus est, nempe ii millibus passuum infra Traiectum, incuruatura, quam vocant, *Rheniamnis*. Vltiora Tabulæ, *Lauri* & *Niger pullus* obscuriora sunt, & fortasse diuerforia & mansiones: *Albiniana* autem Itinerarii, corrupte in Tabula scripta *Albamana*, siue *Albaniana*, sunt clariora. Castra haud dubie intelliguntur, sed cuius Albani vel Albini? Si stat *Albiniana* legere, ad *Albinum* auctorem referantur. An is vero sit Clodius Albinus, Seueri imperatoris æmulus, non possum definire. Credibile tamen est admodum, quia de ipso Capitolinus in Vita cap. vi refert, *per Commodum ad Gallias translatus esse, in qua, fufis Frisii Transrhenanis, celebre nomen suum & apud Romanos & apud barbaros fecerit.*

Inde *Lugdunum* x millibus abest, tanta antiquitate oppidum, vt etiam Ptolemæus illius rationem habuerit. Treuerorum tumultu existisse, probari ex Tacito non potest: nec vero longe post ortum esse, Ptolemæi testimonium confirmat. Eius vero *Lugodinum* non aliud quam Antonini & Tabulæ *Lugdunum* esse, non est quod dubitemus, quia in Batauis & prope Oceanum ponit, licet cum occidentali ostio, quod commune cum Mosa Rhenus habet, non cum medio, ad cuius alueum situm est, componat: quanta decessio a vero loco non insolens Ptolemæo est, præsertim in Occidente. In dicto Itinerario legitur: *A Lugduno Capite Germaniarum Argentoratum*, vt sæpe ad illud iter prouocauimus. Io. If. Pontanus Discept. Chorograph. pag. 154 existimat legendum esse *caput Germaniarum*, vt ad Argentoratum referatur, quia *Lugdunum* illa ætate non tantæ dignitatis erat, vt *caput* prouinciarum nuncupari potuisset. Verum non est quod quidquam imutemus. *Caput* enim heic *principium* est, quod reuera *Lugdunum* est Germaniarum, si ab Oceano, aut Inferioris prouinciæ extremo, incipias Cisirhenanæ Germaniæ prouincias perlustrare. Interea non negamus, minorem tum temporis splendorem huius vrbis, quam nunc est, existisse, ad quam auctorum memoria cum alia multa ornamenta, tum maxime insigne decus & incomparabilis gloria ex litterarum studiis accessit.

Duobus



Duobus millibus passuum supra Lugdunum in Tabula Theodosiana est *Prætorium Agrippinæ*, quod illa, quum in Claudii matrimonio esset, videtur extruxisse, exemplo fratris Caii, qui ut Suetonius cap. xxxvii refert, *in exstructionibus prætoriorum atque villarum, omni ratione posthabita, nihil tam efficere concupiscebat, quam quod posse effici negaretur.* Situs & distantia ostendit, fuisse in loco, qui hodie *Roomburg* vocatur, quod quidam interpretantur *Arx Romana*, quasi ipsum prætorium hoc nomine significaretur. Eodem loco etiam aliud ædificium publicum fuit, quod *Armamentarium* Romani adpellauerunt. Alium testem illius non habemus, nisi unicum lapidem, ante ducentos circiter annos repertum, & a variis descriptum, intortis admodum litteris & inter se, præter morem, connexis, notatum, quas ut Petrus Sciuerius *Antiquitat. Batauicis* pag. 182 exhibet, separatas & iusto dispositu sic exscriptas damus:

IMP. CAES. L. SEPTIMIVS SEVERVS AVG. ET  
M. AVRELIVS ANTONINVS CAES. COH. XV  
VOL. ARMAMENTARIVM VETVSTATE  
CONLABSVM RESTITVERVNT SVB  
VAL. PVDENTE LEG. AVG. PR. PR. CVRANTE  
CAECILIO BATONE PRAEFECTO.

Sed idem Scriuerius, & Hadrianus Iunius, Hist. Batav. cap. x, quidquid huius armamentarii est, ad litus Oceani referunt, ut eadem sit *Arx Britannica*, cuius fundamenta interdum, Oceano refluxiente, conspecta sunt, quod ita clarissimi viri crediderunt, quia persuasi ab aliis erant, ex ruderibus illis, sub mari latentibus, extractum hunc lapidem, quem descripsimus, fuisse. Alii vero fide digni homines, & antiquiores etiam perhibent, aratro effossum prope Roomburg in agro Lugdunensi esse, ideoque *Armamentarium* illud, si in loco, quo lapis inuentus est, olim fuit, cum ipso Prætorio Agrippinæ coniunctum fuisse, doctissimorum iam virorum est sententia. Inter hoc Prætorium & Albiniana castra, in Tabula etiam *Matilo* collocatur, obscurus locus, & nemini præter auctorem Tabulae, cognitus; de quo nihil habemus, quod referatur.

Tandem etiam aliquid de Arce siue *Castello litorali*, quod inundans Oceanus texit, dicendum est. Huius arcis vestigia mari adobru-

adobrura latent, nisi quando post Africi venti furorem subita tempestas, a Cauro concitata, nudatum arenis litus retexerit. Tunc a fundamentis reliquias, recedente maris æstu, prope mediæ Rhæni vetus ostium, adeo spectare & numerare licuit, ut eruditi viri ichnographiam etiam illius castelli delineauerint, qualem ab Iunio Scriueroque dictis libris expressam explicatamque habemus. Sunt qui Caligulæ *Pharum* seu *altissimam turrem*, ut Suetonius cap. XLVI vocat, ibi excitatam credant, quod negant alii, quia ex Morinis Romani, non ex Batavis in Britanniam traieciabant. Turrem autem illam *indiciū victoria* Britannicæ, ut Suetonius ait, sed adfectatæ modo, aut simulatæ, voluisse a posteris credi, quasi ibidem in Britanniam traiecisset, aut victor inde regressus ibi esset. Alii Druso in illo litore monimentum conditum & aram positam fuisse autumant, confusi lapidis inscriptione ad id persuasi, quem ex ipsis ruinis illis extractum esse adfirmant. Conditam aram a Claudio dicunt, a Seuerō & filio Antonino restitutam. Reliqua hæc in lapide verba exstant:

. . . . TANNIC. GERMANIC. PIVS FELIX AVGVST  
 . . . . MAX. TRIB. POT. XVIII COS. III P. P. IMP. III  
 . . . . RAM A DIVO CLAVDIO ET POSTEA  
 . . . . ERO PATRE SVO RESTITVTAM

Quæ suppleantur ita, ut præmittatur nomen *Imp. Cæs. M. Aurel. Antoninus Britannicus*, ac reliqua: addantur *Pont.* id est Pontifex; item *aram* & *Seuero*. Ortelius suspicatur, expeditione Britannica ibidem Claudium *arcem* condidisse, in commodiorem legionum cohortiumque transuectionem; aut quo milites ibidem hibernarent. Sed, quod antea, dubitari & heic loci potest, an rum Romani alia via in Britanniam profecti sint, quam ex Morinis, videlicet ea, quam Iulius Cæsar præmonstrauerat. Quid? quod ne de re hac dubitandum quidem est, quum Suetonius cap. XVII aperte dicat, *Massilia Gessoriacum usque pedestri itinere confecto, inde transmisisse*. Gessoriacum autem in Morinis est, eorumque caput atque portus fuit, ut infra ostendemus. Quod si autem verum est, ex marinis illis rudibus extractum illum lapidem fuisse, illustre Romanorum opus & monimentum, qualecumque etiam fuit, is arguit & probat. Ibi vero *Armamentarium* locare, quasi &

» Yy\_ illius

illius lapidis alius ex ruinis illis, sub mari absconditis, testis sit protractus, ut clarissimis viris persuasum erat; hoc est quod ante paulo non minori aliorum auctoritate refutauimus. Nec nomen vetus huius arcis mari obrutæ usquam indicatum fuit, quod vulgo nunc *t' buys te Britten*, siue *Brittenburg*, id est Arcem Britannicam, nescio vnde, siue quo auctore, adpellant, falsa fortassis fama inducti, quasi ex illo loco Caligula simulando tentauerit, vel post illum Claudius Cæsar vere traiecerit in Britanniam.

De iis hætenus, quæ ad medium Rheni alueum eiusque sinistram ripam sita erant: nunc de illis quoque addemus, quæ in austrum inde & ad Mosam vergunt, a solo auctore Peutingerianæ Tabulæ notata. Primum & præcipuum est *Forum Adriani*, ut ille scripsit, VII millibus a Lugduno recedens, ut accurate Menso Alting, v ex x facto, emendauit. Auctorem & usum oppidi ipsum nomen manifestat: situm, emendata distantia & reliquæ nominis in *Vorburg*: dignitatem & amplitudinem ruinæ circumiectæ & subterraneæ substructiones, in quibus etiam, qui hæc curatius inuestigant, *Elinum* prætorium vel arcem aiunt inueniri, nomen nummis monstrantibus, qui ibidem reperiuntur: quod prædictus antiquitatum scrutator Altingius ab *Aelius*, Hadriani nomine, deducit, sed ab adoptato per Pium Marco nepote impositum, quia in iisdem nummulis AVRELI ANT. id est *Aurelii Antonini* nomen, non AVRELIANI, ut creditum fuerat, legatur. Accedit inscriptio vetusti lapidis, siue columellæ milliariæ, apud vicum *Monster* reperiæ, descriptæ ab Scriuero pag. 214, Grutero p. 156, cuius vltimæ notæ sunt

A. M. A. F. C. M. XII

quas docti viri non vno modo interpretantur, *A municipio*, si quod in illis locis fuit; aut *a mari*, quia lapis inter Delphos & Hagam repertus, vbi Monasterium fuit; vel *a Mosâ* denique, aut aliter; plerique autem insequentes litteras A. F. *ad Forum*, (vel *a Foro*, si priores *ad municipium*, vel *ad mare*, vel *ad Mosam*, significant) consentiunt legendas esse, ut *Forum Hadriani* intelligatur, quod etiam *constituta millia passuum* XII, quot a dicto loco ad Vorburgum sunt, numero suo recte posito comprobant.

Cetera Tabulæ Peutingerianæ inter Forum Hadriani & Nouiomagum, ignobiliora sunt, *Flenium* XVII M. P. a Foro; cuius & no-

& nomen & numeros Cluueriis immutat, licentia, vt videtur, non toleranda : inde post XII millia *Table*; & rursus interuallo XVIII M. P. *Casspingium*, de quibus præter nomina nihil habemus quod adferamus, nisi quod *Casspingium* per numeros suos in locum *Astperen* aiunt incidere. *Grinnes*, quæ sequuntur in Tabula, ad superius Rhenanum iter, vnde errore exciderant, reduximus supra, Tacito auctore, cui illæ cum reliquis vicis ad Rhenum sunt; *Ad duodecimum* autem, signum diuerforii vel mansionis est.

## CANINEFATES.

Populi huius nomen non vno modo est proditum. Velleius Paterculus & Cornelius Tacitus scripserunt *Caninefates*: ille lib. II. cap. CV *Intrata protinus Germania, subacti Caninefates, Attuarii, Bruçteri: recepti Cherusci, & transitus Visurgis.* Taciti exempla mox postea proferemus. Plinius lib. IV cap. XV *Cannenefates* dixit, vt Harduinus legit; vt Menso Altingius pag. 12, *Cannenefates*: quod prope conuenit cum veteri inscriptione, apud Gruterum p. 385

## PRAEF. EQ. ALAE PRIMAE CANNANEFATVM.

Origo gentis ex Germania est perinde ac Batauorum. Tacitus lib. IV Hist. cap. XV *Missi ad Caninefates qui consilia sociarent. Ea gens partem insulae colit, origine, lingua, virtute par Batauis: numero superantur.* Ex quo & situm intelligimus, hoc est insulam habitasse: eandem puta quam Bataui. Plinius id plenius exponit dicto lib. IV cap. XV, *In Rheno ipso, prope centum millia passuum in longitudinem, nobilissima Batauorum insula & Cannenefatum: & alia Frisiorum; Chaucorum, Frisiabonum, Sturiorum, Marsaciorum, quæ sternuntur inter Helium & Fleuum. Ita adpellantur ostia, in qua effusus Rhenus ab septentrione in lacus, ab occidente in amnem Mosam se spargit.*

Hæc fere veterum sunt testimonia, quæ de Caninefatum nos sede & loco possint instituere. Velleius in Germania locat cum Bruçteris atque Cheruscis, Transrhenanis populis: nec vero quisquam alius eorum reliquias in Germania hoc nomine nuncupauit: & Ciuilis ipse apud Tacitum tam Caninefates quam Batauos adscribit Gallia lib. IV cap. XXII. *Enego, inquit, præfectus vnius cohortis, & Caninefates Batauique, exigua Galliarum portio,*

*vana illa castrorum spatia excidimus.* Quod si ergo cis Rhenum positos intelligit, vix tamen eos intermistos Batauis intelligere potuit. Id est quod Cornelius Haemrodus & Hadrianus Iunius ex Plinio quoque & Tacito vrgent, sed dispari conatu & processu. Hic enim, Iunius, Historia Batauiæ cap. 111 pag. 47 singularem eis insulam, separatam a Batauorum sede, tribuit, forsan lacubus & æstuariis, saltem ex parte remota ab Oceano circumdatam. Sequitur, inquit, *Caninefatum insula, quarum ego terminos non multum euariare a vetustis suspicor, bonaque coniectura ducor; siquidem insula fuit (id quod expresse loquitur Plinius) eos a secundo Rheni sine medio ostio apud Cattorum vicum initium capere, longoque terrarum tractu secundum colles arenarios sedes suas habuisse Harlemo tenuis, ita ut Oceanum Britannicum, iniquum vicinum, cum prædictis collibus habuerint ab occidente; a nascentis vero solis plaga diuisi fuerint alueo uno ex elicibus Rheni.* Rem non mouemus: de insula separata dubitamus, præsertim ex Plinii verbis adprobanda. Is enim indistincte dicto loco ait: *In Rheno ipso nobilissima Batauorum insula & Cannenusatum, & alia Frisiorum;* quæ verba quidem ambigua videri possunt, quasi dicant, *Batauorum insula, & Cannenusatum,* subaudi rursus, *insula;* vel vtrvna sit insula & Batauorum & Cannenusatum. Illud Hadr. Iunio videtur; hoc Taciti comprobatur auctoritate, qui dicto loco ait: *Ea gens [Caninefatum] partem insula colit, origine, lingua, virtute par Batauis; numero superantur:* quæ insula non potest alia esse quam Batauorum, quod non tantum comparatio illa cum Batauis, quam quæ cap. xii de illa insula antecesserant, confirmant. Nec licet magnam insulam Batauorum inter Helium & Fleuum comprehensam intelligere, quia Plinius ALIAS, Frisiorum nempe ac ceterarum gentium, eisdem ostiis, vt separatas ab illa Caninefatum, inclusit.

Hæc dubitantur de singulari insula in verbis Hadriani: positionis causam & sedis non definimus, sed differimus. Constans enim multorum est sententia, Caninefates septentrionalem Hollandiam coluisse, ita prorsus, vt Cornelius Aurelius lib. i Batauiæ cap. iv *Harlemum nominatissimum Caninefatum urbem* dicat: & Cornelius Haemrodus Batauiæ Descriptione pag. 13, *Caninefates terram a Rheno veteri septentrionem versus, propter litus Oceani ad usque ferme Marsaciorum sedes obtinent, vulgoque dicuntur die Kennemer-*

*nemerlanders.* Et quod idem pag. 9 præter illud Cattovicense veteris Rheni, plura interna ostia indicauit, illorumque vnum alueum præter Enkhufam ducit & Alkmariam; probabile non minus Io. Ifacio Pontano Discept. cap. xx; quam ipsi Haemrodio videtur, quia ille alueus vere medius inter Helium Fleuumque sit, esse fortassis illum, qui septentrionale latus insulæ Batauorum clauferit. id quod neque confirmare argumentis, neque refellere animus est. Plura tamen fuisse Rheni ostia etiam ante, quam Drusus per lacus nouo alueo deriuaret; illa Cæsaris verbalib. iv cap. x haud obscure videntur probare, *Vbi Oceano adpropinquauit, in plures diffinit partes.* Quod si vere ita se habet, vt probabile illis doctissimis viris videbatur; omnis difficultas controuersiae sublata erit, & recentioribus cum Tacito Plinioque bene conueniet. Interea plures in Cluuerii sententia adquiescunt, qui vt veteris Rheni alueo præter Traiectum & Lugdunum ducto, & insulam Batauorum & omnem Galliam finiri existimat, ita in septentrionali insulæ parte ad alueum illum & intus, a Batauoduro ad Lugdunum fere, omnes Caninesates deponit, ita tamen, vt ad Oceanum non pertineant, neque Lugdunum, quia *Batauorum* dicitur, possederint vmquam. quo quia meliorem Batauiæ partem subducit, & Batauos maritimos a superioribus secludit; non desinunt alii de finium illa descriptione dubitare.

De ceteris gentibus, quarum insulas Plinius inter Helium & Fleuum sternit, meræ sunt coniecturæ doctorum hominum: argumentis & rationibus vix quidquam probari potest, quia facies illorum locorum inundationibus fuit ita immutata, vt vbi populi coluerant, nunc ingens lacus sit siue mare Austrinum. Pontanus Disceptat. Chorograph. cap. xxi p. 65 *Ceteras Plinio nominatas gentes sinus fere & mare Austrinum aboleuit.* Varie autem vocabula illarum a variis torquentur, nec vllum fere intactum relinquitur. Quidam integros populos, quos minus nouerunt, eiiciunt, vt Cauchos & Sturios: alii Sturios in *Vrios* conuertunt, & in Austri-  
ni insula *Vricha* intestigant: Cluuerius *Frisiabones* *Frisios*que, hoc loco obuios, in *Frisios maiores minoresque* commutat: sed re-  
tentis ceteris cunctis, solos *Cauchos* clarissimus vir Menso Altin-  
gius sollicitat, ratus *C* elementum abundare in eo nomine, ortum  
ex ligno *παραβύρεως*, quæ post *Marfaciorum* claudenda sit. Ita enim

pag. 12. sententiam Plinii distribuendam legendamque autumat: *In Rheno ipso, prope centum M. P. in longitudinem, nobilissima Batavorum insula & Canninefatum. Et alia Frisiorum (Auchorum, Frisia-bonum, Sturiorum, Marsaciorum) qua sternuntur inter Helium & Fleu-uum.* Scilicet omnes vult Frisios esse origine, siue coloniam, Fri-siorum Transrhenanorum; sed rursus diuisos in minores popu-los, vti parenthesi distincte nominentur. Hos ita distribuit & quibuslibet suas sedes adsignat, vt *Auchos* ponat proximos Fossa, quæ a Druso nomen habet: *Frisiabones* in illo tractu, vbi regia emporiorum Ambstelodamum est, & *Horna*, & *Enkhusa* cum *Medemelaco*: his ad Oceanum obducit *Marsacios*: in septem-trionem & supra Fleuum lacum *Sturios* reiciat. Sed ita doctis quidem coniecturis locantur: argumentis destituitur positio.

Plures in ea regione, quam vnum lacum fuisse, ex multitu-dinis numero, quo Tacitus vtitur, pronum est colligere. Annali I cap. LX *impositas nauibus quatuor legiones per lacus dedit* Germani-cus: & lib. II cap. VIII *Fossam, cui Drusiana nomen; ingressus, pre-catusque Drusum patrem; lacus inde & Oceanum usque ad Amisiam flumen, secunda navigatione peruehitur.* Hos vero lacus in vnum coaluisse, eumque auctum inundationibus, magnus Austrinus lacus argumento est. Quæ circa illum oppida notantur, quam antiqua sint, certo explicari non potest. Hadrianus quidem Va-lesius Rerum Francicar. lib. I pag. 6 scripsit, *Postunum Macusam, oppidum Batavorum ab Francis captum, quod hodieque Ancusam ap-pellant, recepisse indicant Postumiani nummi, HERCVLI MACV-SANO inscripti*: sed vnde certo probetur, *Macusam* siue *Magusam*, esse oppidum Enkhufam, siue Ancusam vt ipse scripsit, equidem hariolari non possum. Est lapis circa ostia Scaldis repertus, quem Ortelius inspexit; & alius in Gelria exstare dicitur, quibus vtris-que inscriptum est HERCVLI MAGVSANO. Sed neque heic perspicio, quia ratione ad Ancusam oppidum referri, aut eius no-men inde deriuari possit. Si ex nomine iudicandum est, malletm ad *Castra Hercules*, supra ex Tabula Peutingeriana & Marcellino demonstrata, reducere. Vnde vero cognomen *Magusam* sit, vix quisquam diuinando poterit ita, vt persuadeat, interpretari. Et hæc de Caninefatibus, quos a pluribus dixi circa Enkhufam & Alkmariam collocari, saltem ibi finem illorum sedibus imponi.

## POPVL I INTER MOSAM & T SCALDIM.

Vt Germanias, prouincias Romanorum in Gallia Cisirhe-  
nana, possimus definire, necesse est, vt omnes cis Rhenum Ger-  
manicas gentes, quas adhuc ab Heluetiâ ad Oceanum vsque per-  
sequuti sumus, perlustremus. Pars illarum superest, quæ inter  
Mosam & Scaldim sedes occupauerant. Plinius lib. iv cap. xvii  
*A Scalde ad Sequanam Belgica.* Ergo quia Scaldi flumine finit Gal-  
liam, vltra illud flumen non Gallos, sed Germanos credidit co-  
luisse. Tacitus German. cap. ii *Qui primi Rhenum transgressi Gal-  
los expulerint, nunc Tungri, tunc Germani vocati sunt.* Rursus Pli-  
nius dicto loco : *A Scaldi incolunt extera Toxandri, pluribus nomi-  
nibus.* EXTERA, hoc est regionem vltra Scaldim, extraque Gal-  
lias, Scaldi finitas, positam, ad Mosam vsque. Præterea in hoc  
tractu gentium clara nomina sunt *Menapii, Tungri, Aduatici, Betha-  
si*, qui quantum discrimen inter se habuerint, nunc ostendendum  
est. De *Eburonibus* supra diximus.

### M E N A P I I.

Menapii Cæsaris æuo vtramque Rheni ripam coluerunt :  
sed sub idem tempus vltiorem siue Germanicam, expulsi a Ten-  
cteris & Vlsipetibus, amiserunt. Sic enim ille lib. iv cap. iv de  
Bello Gallico : *Vlsipetes & Tencteri complures annos Suenorum vim  
sustinuerunt : ad extremum tamen agris expulsi, ad Rhenum peruene-  
runt, quas regiones Menapii incolebant, & ad vtramque ripam flu-  
minis agros, adificia, vicosque habebant : sed tanta multitudinis ad-  
ventu perterriti, ex his adificiis, que trans flumen habuerant, demi-  
grauerunt, & cis Rhenum dispositis præditiis, Germanos transire pro-  
hibebant.* Pars regressi in desertas sedes trans Rhenum sitas, quum  
inuasores recessisse simulassent, inopinantes omnes oppressi sunt :  
etiam Cisirhenani, antequam de suorum clade audissent, ab eis-  
dem Vlsipetibus Tencterisque pulsi, qui *occupatis illorum adificiis  
reliquam partem hiemis se eorum copiis aluerunt*, vt ibidem Cæsar  
enarravit. Ex quibus habitatio illorum ripensis siue Rhenana,  
quæ olim fuit, satis abundeque intelligitur. Nec vero hæc sola  
fuit, sed eodem tempore inter Mosam & Scaldim sedes habuerunt,  
atque ita latissime habitauerunt. Id quod ex eo non obscurum est,  
quia



quia Caesar cum *Morinis* eos plerumque coniungit. Idem lib. II cap. IV de Bello Gallico hoc ordine ab Rhemis sibi Belgarum adparatum enarratum dicit, *Aduaticos* X millia, *Morinos* XXV millia: *Menapios* IX millia, *Catates* X millia. Et lib. III cap. XXVIII, Caesar, quod omni *Gallia* *pacata*, *Morini* *Menapiique* supererant qui in armis essent, neque ad eum umquam legatos de pace misissent; eo exercitum adduxit: - - qui quod continentes silvas ac paludes habebant, eo se suaeque omnia contulerunt. Et lib. VI cap. II Caesar quum undique bellum parari videret, *Neruios*, *Aduaticos* ac *Menapios*, adiunctis *Cisrhenanis* omnibus Germanis esse in armis; maturius sibi de bello cogitandum putauit. Et cap. V eiusdem libri: Ipse cum legionibus expeditis quinque in *Menapios* proficiscitur. Illi, nulla coacta manu, loci praesidio freti, in silvas paludesque confugunt, suaeque eodem conferunt. Caesar partitis copiis cum C. Fabio legato, & M. Crasso quaestore, celeriterque effectis pontibus, adiit tripartito: adificia vicosque incendit, ac reliqua. Nihil heic ad Rhenum gestum: intus & intra Mosam omnia. Dio Cassius confirmat idem lib. XXXIX pag. III de Caesare: Μετὰ τὸτο ἐπὶ τῇ Μορύνῃ καὶ ἐπὶ Μενάπῃς, ἡμέρας σφίσιν ὄντας, ἐς ἑαυτοὺς, Posthac in *Morinos*, eorumque finitimos *Menapios* arma conuertit. & paucis interiectis, de eisdem, ὅτε πάλῃς ἔχοντες, ἀλλ' ἐν καλύβας διατώμενοι, Non in oppidis habitant, sed in tuguriis.

Strabo lib. IV pag. 134 τοῖς Μενάπῃσι ἐστὶ συνεχὴς ἐπὶ τῇ θαλάττῃ Μορῶνοι, *Menapios* contermini sunt ad mare *Morini*; atque idcirco paullo ante dixit τελευτάους, ultimos, ad Oceanum videlicet, quemadmodum finitimi illorum *Morini*, poetae *Aeneid.* VIII vers. 727 *extremi* hominum censentur. Quod vero ibidem ait, Μενάπιοι τῶν ἐκβολῶν ἐφ' ἑκάτερα τῶν ποταμῶν κατοικοῦντες εἰσι, utrimque ad ostia *Rheni* habitare paludes, videtur Caesarem, quem plerumque sequutus est in Galliis, de vtraque ripa, sed longe supra ostia, scribentem, non bene intellexisse. Si enim quicunque ad ostia coluerunt, immistos *Batauis* fuisse necesse foret, quod minus est credibile. Quid? quod Augusti aetate reiecti omnes ab Rheno videntur, transductis e Germania, qui loca illa possiderent; ipsique ultra Mosam & ad Scaldim redacti, angustius postmodum habitauerunt. Tacitus certe, *Vespasiani* aeuo, *Cimofanos* solos nouit, lib. IV *Histor.* cap. XXVIII. *Civilis*, inquit, ut cuique prox-

proximum, vastari Vbios Treuerosque, & aliamannu Mosam amnem transire iubet, ut Menapios, & Morinos, & extrema Galliarum qua-  
terent. Plinius autem suæ ætatis populos Belgæ lib. IV cap. XVII  
recensens, ambiguus est, nec satis declarat, à qua parte Scaldis  
habitauerint. *A Scaldi*, inquit, incolunt ~~apud~~ *Tamandri pluribus*  
*nominibus. Deinde Menapii, Morini.* Videtur tamen, relictis exteris,  
ad citeriora, vbi Morini erant, reuerti. Quæ causa est, ut Hardui-  
nus Menapios in Flandria ponat. Quod si ita habet, non erat quod  
Hadrianus Valesius Theodosianam Tabulam erroris incusaret,  
quod *Castellum Menapiorum* inter Gessoriacum, quæ nunc Bono-  
nia est, & Teruanam medium habeat; legique vellet *Castellum*  
*Morinorum.* Sed de hoc in Morinis postea dispiciemus. Aliud ta-  
men *Castellum Menapiorum* ad Mosam fuit. Ptolemæus in Belgica:  
*Μετὰ τὸν Μῶσαι ποταμὸν Μενάπιοι, καὶ πόλις αὐτῶν Κάστρον, Ποστ*  
*Mosam* (malim *cis Mosam*. nam ab Ambianis per Morinos progressus  
est) *Post amnem*, inquit, *Menapii & oppidum illorum Castellum*: quod  
omnium consensione est *Cassel* siue *Kessel* ad Mosam, inter Traie-  
ctum huius amnis & Graven medio loco situm. Cæsaris autem  
ætate nulla oppida habuere, sed tuguria tantum & vicos, ut cognō-  
vimus, coluerunt.

#### ADUATICI siue ATUATICI.

Aduaticos Cæsar ex Cimbris Teutonisque procreatos scri-  
bit lib. II Belli Gall. cap. XXIX *Ipsi*, inquit, Aduatici, erant ex  
Cimbris Teutonisque prognati: qui quum iter in prouinciā nostram  
atque Italiam facerent, his impedimentis, quæ secum agere ac portare  
non poterant, citra flumen Rhenum depositis, custodia ex suis ac presi-  
dio VI millia hominum una reliquerunt. Hi post eorum obitum, mul-  
tos annos exagitati, quum alias bellum inferrent, alias inlatum defen-  
derent, consensu omnium pace facta, hunc sibi domicilio locum delege-  
runt. Locum non designauit, nisi quod Neruii propinquos fuis-  
sedixit. Dio Cassius lib. XXXIX pag. 94 de Cæsare: *ὡδὲ μέγα*  
*ἔργον τοὺς Λαυποὺς Νερυίους χειρῶν μενέειν, καὶ τὰ τῶν Αὐατικῶν, πλη-*  
*σιόχωροι τε αὐτοῖς ὄντες, καὶ τὸ γένος τὸ, τε Φέρημα τὸ τῶν κίμβρων*  
*ἔχοντες, ἀπομνησθαι μὴ ὡς καὶ βοηθῆσαντες στίβῳ, Non difficile opus re-*  
*stabat in subigendis Neruiorum reliquiis, quamquam Atuatiki, finiti-*  
*mi illis, qui & genere & animis Cimbri erant, auxilio venerunt.* Ni-

nam fueretur gens de a Cimbrii belli temporibus, ut credas, quos vicerant, in montem suum adopasse. Ad commune enim bellum Romano populo aduersum dicitur apud Caesarem lib. II cap. IV militum XXX milia conuulisse, quum alia numeroe gentes vix X milia conuulissent, soli Nervi, Morini XXV. Et ne lapsos esse sentientes in numeris putet, metaphrastes etiam *poetas non inuenerunt* transulit. Oppida & vicos plures habuisse, sed unum egregie munitum, Caesar tradit dicto libro II cap. XIX: *Cunctis, inquit, oppidis castellisque desertis, sua omnia in unum oppidum, egregie natura munitum, contulerunt: quod quum ex omnibus in circuitu partibus altissimas rupes deorsumque haureret, una ex parte leniter accliuis aditus, in latitudinem non amplius CC pedum relinquebatur; quem locum duplici altissimo muro munitum.* Hoc oppidum, quodnam, aut quo tractu fuerit, haud equidem facile definitur. Sunt qui bellum Montem in finibus Hannoniae: alii Duacum; cum Sansone non nulli *Namurcum* interpretantur. Capacissimum fuisse, ex numero captiuorum quos vendidit Caesar, oppido positus, LIII millia hominum, abunde constare potest.

Id vero non incertum patet ex Caesaris commentariis esse, inter Menapiorum, Eburonum & Nerviorum fines sedem delegisse, id est in Flandriae finibus, ac parte Brabantiae atque Hannoniae: quo tractu duo oppida, nescimus quam antiqua, Antonini itinere a Castello Coloniae, memorantur, *Geminiacum*, & post XXII M. P. *Peruiciacum*, quorum illud *Gembloer*, & antea *Gemblicum*, hoc *Peruis*, multorum opinione videtur esse. Nec vero exiliandum est, *Aduaticam* oppidum, quod in Eburonibus supra edimus, ad Aduaticorum populum pertinuisse. Nihil enim praeter nomen commune habent, & vel ex vno Caesare manifestum est, Aduaticos ab Eburonibus Tungrisve, ut nomine, sic & sedibus differre, nec eosdem, sed alteros alteris finitimos tantum fuisse.

Vt vero aliae Cisterienses gentes noua nomina haec duo induerunt, Agrippinensium, Gugernorum, Sunicorum, Tungrorum; ita *Aduaticos* Caesaris posteritatis vel *BEASIOS* a Plinio & Tacito dictos esse, exinde coniecit Philippus Cluuerius, quod, sicut Caesar in populorum enumeratione *Aduaticos* suos Eburonibus & Nervii, ut finitimos, coniungit; ita pariter Tacitus & Plinius

Plinius *Betasios* iisdem gentibus, ut proximos finitimosque, admisceant. Plinius lib. IV cap. XVI. *Germania* *Germani*, *Neruii liberi*, *Veromandui* - - *Tungri*, *Segni*, *Eburaceni*, *Atrebatii*, *Louci liberi*, *Treueri liberi*, & ceteri, turbato populo, *Germania* lib. IV *Histor.* cap. LVI *Claudius Labeo* nihil apud *Germanos* quasdam *Nerviarum Betasiorumque* in arma traxit. Et *Germani* *Civili*, *occupati* *Germani*, & *inveniente* eorum per cohortes *Germani*, *quo minus ultra pergeret*, *Claudius Labeo* *Betasiorum Tungriorumque* *Germanorum* *tumultuaria manu resistit*. Ex paucis interiectis, *Quidam Betasios* quoque & *Neruios* in fidem acceptos, *copiae fuerunt*. Scribunt vulgo *Bethesi*, adiecta inspiratione, quae ab editione Taciti, a Lipsio profecta, *venice* est, antiquiore quoque libro halitum negligentia. Atque ita etiam vetus inscriptio apud Græcæ pag. 110 num. 9 OLVES BETASII. Plinius tribus syllabis *Betas*, quem admodum Tacito sunt *Marsaci*, qui ceteris adiecta syllaba *Marsacii*. In Notitia Imperii sub dispositione Comitum litoris Saxonici per Britanniam p. 109 est *Tribunus cohortis prime Vatasiorum Regul-* bio: v pro *B*, *solemni illorum temporum more*.

## NERUII.

Et Neruii, Strabone auctore lib. IV pag. 134 *Germani* *Germanica gens*, iique *Treueris* *Germani*, *finissimi* a septentrione. Quam originem adeo ipsi non negaverunt, ut gloriæ etiam sibi illam ducerent. Tacitus de Morib. Germ. cap. XXVIII *Treueri* & *Neruii* circa adfectionem *Germanica* *originis* *ul-* tro ambitiosi sunt, tamquam per hanc gloriam sanguinis & similitudine & inertia Gallorum separarentur. A Cæsare multum celebrantur, ut qui quinquaginta milia ad commune bellum possint armatorum dare, lib. II de Bello Gall. cap. IV. Tam ampla enim eorum fuit ciuitas, ut a Treueris, cum quibus modo Strabo coniungebat, ad usque *Bellouacis* pertineret, quod Cæsar dixit eodem libro II cap. XV. Præterea *Ambiani*, *Atrebatibus*, *Veromanduis*, finitimi, ut qui hos & *Remos* a meridie habuerunt, a septentrione *Aduaticos*, ab ortu *Salis Mosam* fluvium. Ibidem Cæsar cap. XV & XVI *Bellouacorum* *fines* *Neruii* *ad* *Germanos*, quorum de natura moribusque Cæsar quum quaereret, sic reperit. Nullum aditum esse ad eos mercatoribus: nihil pati vini, reliquarumque rerum ad luxuriam perti-

nentium inferri, quod his rebus velanguescere animos eorumque remitti virtutem existimarent: esse homines feros magnaeque virtutis - - - -  
 Quum per eorum finem triduo iter fecisset, inueniebat ex captivis, Sabini flumen a castris suis non amplius millia passuum X abesse: trans id flumen omnes Nervii transiisse, aduentumque ibi Romanorum expectare una cum Aduatibus & Veromanduis, finitimis suis. nam his verisque persuaserant, ut eandem belli fortunam experirentur. Expectari etiam ab his Aduaticorum copias, atque esse in itinere. Ex quibus tam virtutem ipsorum & abstinentiam, quam fines atque limites, & quibus gentibus cincti fuerunt, intelligimus. Plinius dicto saepe loco Nervios liberos vocat. Bataurorum tumultu primum in auxiliis Romanorum fuerunt; post a Civili in partes infecti, ut Tacitus lib. iv Histor. cap. LXXVI notavit. At cap. LXXIX Legionem Fabius Priscus legatus in Nervios Tungrosque duxit, eaque civitates in deditionem accepta.

Ex finibus Nerviorum, antea monstratis, conijicere licet de oppidis illorum ita, ut caput Camaracum fuisse videatur, nunc Gallis Cambray, nostris Cammerik; quamquam a nemine scriptorum ante Tabulam Peutingerianam, & auctorem Itinerarii, quod Antonini dicitur, nominatum. Itinere a Castello Coloniam hic ordo servatur:

Castello	
Minariacum	M. P. XI
Nemetacum	M. P. XVIII
Camaracum	M. P. XIII
Bagacum	M. P. XVIII
Vodgoriacum	M. I. XII
Geminiacum	M. P. X
Perniciacum	M. P. XXII
Aduocam Tongrorum	M. P. XIII.

Et itinere alio a Taruenna Durocortorum sic:

Taruenna	
Nemetacum	M. P. XXII
Camaracum	M. P. XIII
Augustam Veromanduorum	M. P. XVIII.

Ex quo etiam situm *Bagaci* cognoscimus, quod idem *Neruiorum* oppidum fuisse, ostendit inscriptio in eodem Itinerario: *Iter a Bagaco Neruiorum, Durocartorum, Remorum usque*. In Tabula Peutingeriana est *Bacaco Neruiorum*, hoc ordine dispositum:

*Turnacum*

*Pons Scaldis*

XII

*Bacaco Neruior.*

X.

Quæ rationes & nomen vna ostendunt idem esse, quod nunc *Bay* in Hannonia nuncupatur. Ptolemæus vitiōse *Βάγανον* scripsit, *Baganum*, quum potius, utroque Itinerario consentiente, *Bayaxon*, *Bagacum*, & ibi legi oporteat.

*Pons Scaldis*, quem & Antonini iter a portu *Gessoriacensi* *Bagacum* usque, itidem inter *Turnacum* & *Bagacum* habet, per rationes & numeros suos in locum celebrem incidit, qui nunc *Condé* vocatur, quod ex *Condæte*, non vnius in Gallia oppidi nomine, contractum est.

Cluuerius addit *Valentinianas*, quæ hodie sint *Valenchiennes*, idque nomen exinde coniectura ducit, quia in Notitia Imperii sæpe dicantur milites *Valentinianenses*, tamquam a loco præsidii, quem infedere, cognominati. Verum mallet aliter vir eruditissimus censuisset. Milites enim illi non a loco, cui præsidebant, sed a principe *Valentiniano*, a quo instituti fuerant, cognomen suum consequuti sunt, sicut in eadem Notitia *Valentinianenses* coniuncti sunt *Gratianensibus*, & *Honorianis*, quos non facile a loco adpellatos dixeris. Oppidum vero illud in mediæ ævi historia (nam incertæ originis ac antiquitatis est) non *Valentiniana*, sed *Valentiana*, a Valente quodam conditore nominatur. *Sigebertus Gemblacensis* ad annum *CIÖVI* *Castrum Valentianas*, situm in *marchia Francia & Lotharingia*, imperator *Henricus* obsidet. Et *Valesius* litteras *Chlodouei III* memorat *Valentianis datas*. Ac *Eginhardus* in *Annalibus*: Anno *IO CCLXXI* peracto, secundum morem generalis conuentu super fluium *Scaldam*, in villa *Valentiana*, rex *Karolus* ad biemandum proficiscitur. Idem lib. *IV* de translatione *SS. martyrum Marcellini & Petri*: *Monasterium S. Saluii martyris*, quod in pago *Fanomartensi*, in vico *Valentianas* adpellatur, in ripa *Scaldis fluii* situm est. Ad mediæ ævi ergo geographiam potius, quam ad antiquam, pertinet.

Certiores non nihil rationes *Fani Martis* sunt, vnde iam *pagus Fanomartensis* ab *Eginhardo* nominabatur. In Notitia enim Imperii sub Praepositura *Magistri militum praefecturalium* pag. 147 est *Praefectus Latonum, Eginhardus Fani Martis Belgiae Secunde*.

Plures etiam *Neruiorum* clientes, & sub imperio illorum minores populi fuerunt. Cæsar lib. v. cap. xxxix. *Facile hac oratione [Ambiorix] Neruis persuadet. Itaque confestim dimissis nuntiis ad Centronas, Grudios, Lenacos, Eboracenses, Boriacenses, qui omnes sub eorum imperio sunt, quammaximam manus possunt, cogunt.* Nec vero apud alium scriptorem ignobilia hæc nomina reperiantur. Vnde facile ad credendum erit, vel in aliis nomen transiisse, vel generali *Neruiorum* adpellatione comprehensos fuisse ab aliis. Cluverius opinatur hos *Neruiorum* clientes in vnum nomen *Sueconorum*, quos solus Plinius in Belgica lib. iv. cap. xvii nominavit, coaluisse, iisque oppidum *Turnacum*, quæ *Turnacum* tribuit. Verum, non dicam, *Sueconos* Plinianos suspectos *Harduino* esse, tamquam ex insequenti nomine *Suessionum* corrupta repetitione natos; sed in incertis potius relinquam. *Turnacum* vero Itinerarii, cum *Hadriano Valeio*, ipsis *Neruis* malo, quam alii genti, attribuerè, quia situs & ordo in Itinerariis ita videtur postulare. Itinere a portu *Gessoriacensi* *Bagacum* vsque hæc sunt rationes:

<i>Gessoriacæ</i>			
<i>Taruentum</i>	M.	P.	XVIII
<i>Castellum</i>	M.	P.	VIII
<i>Vironiacum</i>	M.	P.	XVI
<i>Turnacum</i>	M.	P.	XVI
<i>Pontem Scaldis</i>	M.	P.	XII
<i>Bagacum</i>	M.	P.	XII.

Nec aliæ rationes in *Peutingeriana* sunt Tabula, quæ itidem xii millia inter *Turnacum* & *Pontem Scaldis* habet. In Notitia Imperii sub dispositione *Comitis litoris Saxoniæ per Britanniam*, est *Praepositus numeri Turnacensium Lenantius*. Hæc antiquissima huius oppidi munimenta sunt: quibus *Notitiam* provinciarum & ciuitatum Galliæ addo, quæ in Belgica Secunda connumerat *Ciuitatem Turnacensem*.

## TUNGRI.

*Tungros*, quoslibet supra Bohemum depositos, tamen ne quos inter Scaldim & Mosam populos putavisse videamur, iuvat breviter hinc repetere. Qui *Caes.* Bohemum dicebantur, castellum habentes *Athanasium*, lib. VI. *Caes.* cap. XXXI & XXXIV. II. *Ptolemæo* sunt *Tungri*, quibus & ipse oppidum *Αττανιστος*, hinc ut *Valehianus* emendat, *Αττανιστος* adsignat, quod in Itinerario Antonini est *Adianca Tongronum*: quæ vrbis etiam nomen gentis adsumit, ut *Tongri* vel *Tungri* vocaretur ab *Amimano Marcelino* lib. XI. cap. I. & lib. XVII. cap. XVI. quod nomen hodieque ferunt. *Eodem* autem nomen nec *Tacitus* neque *Plinius* habet, sed uterque *Tungorum*: ille etiam de *Moribus Germanorum* cap. II. eos primos esse tradit, qui ex Germanis Rhenum transgressi in Gallico furo confederunt: tum *Germani* adpellati in e regione; postea *Tungri*. Crebris eorum mentio est in *Claudii Ciuilis* tumultu apud *Tacitum Historicum* lib. IV. etiam lib. II. cap. XIV. in partibus *Vitellianis* sunt *Tungorum cohortes*: & in exercitu *Agricolæ* legati in *Britannia*, quod idem *Tacitus* in *Vita* cap. XXXVI. memoravit. *Notitia Imperii* sub *Comite Saxonici* per *Britanniam litoris*, laudat *Præpositum militum Tungricanorum Dubris*.

## TOXANDRI siue TAXANDRI.

Tandem etiam ad *Toxandras* accedimus gentem nomine satis claram: sed & habitatione dubiam. Primus id nomen nobis tradidit *Plinius* lib. IV. cap. XVII. in *Belgicæ descriptione*. *A Scaldi*, inquit, incolunt cetera *Toxandri pluribus nominibus*. *Philippus Cluverius* in *Seelandiam Toxandros* remittit, quasi is populus sint, quem *Cæsar* *commentario* VI. cap. XXXII. describit sine nomine. *T. Labienum*, inquit, cum legionibus ad *Oceanum* versus in eas partes, quæ *Menapios* attingunt, proficisci iubet. Et paullo ante cap. XXX. Qui proximi *Oceano* fuerant, in insulis se succubauerunt, quæ assus efficere consueverunt. Hæc putat esse *Seelandiam*, nec aliam *Marcellus Toxiandriam*, qui lib. XVII. cap. IV. de *Salis Franciis* dicit, eos olim in *Romano* solo apud *Toxiandriam* forum habitacula sua figere prælicentem.

Contra sunt clarissimi viri, qui dubitant, aut negant *Toxandros* *Seelandicas insulas* incoluisse. Neque de ipsa *Seelandia* satis



fatis certum est, quam olim faciem, quem situm insularum fretorumque intercurrentium habuerit, quum temporis diuturnitate partim vis Oceani, partim fluvius Scaldis, a quo insulae initium habebant, utique aliquam rerum mutationem induxisse videantur. Caesar certe aliter ducit Scaldis alueum, quam hodie est. Ait enim lib. VI cap. XXXII. *Ipse cum reliquis tribus legionibus ad flumen Scaldim, quod influit in Mosam, extremasque Arduenna partes ire constituit.* Quapropter citeriores Toxandros & Mosam versus constituunt Pontanus, Browerus, Valesius, consentientes in eo, quod vestigia sedis Toxandrorum supersint in Tessenderloo, Leodicensis vico dictos. Quod Christophorus Browerus ad Venantii Fortunati lib. III carm. XII his verbis exposuit: *Toxiandria, vel ut posteri appellarunt, Taxandria Leodisibus & Brabantia finitima olim fuit regio, cuius adpellationis etiamnum vestigia manent. Sunt qui S. Trudonis oppidum vicinumque solum pro ipso Taxandriae capite usurpant: sed minime fallunt, qui in TESSENDERLO, pago Leodicae ditionis extremo, haud procul Diefta, non obscuro Brabantiae oppido, ostendunt imaginem priscarum sedium; apteque LO particula quadrat, quae loca alta ac in palude sita notat, seu dices Taxandrorum palustria, cuiusmodi compositio est in Venelo Gelria, Borkelo, Bepelo.* Adde Pontani Disceptionem III. Nec minus perspicue Hadrianus Valesius in Notitia Galliarum p. 558 differuit: *Toxiandria, inquit, ad tertium lapidem ab oppido Tungrorum Traiecto incipiens, ad Mosam Vacalisque confluentes expandebatur, regio magna ex parte vastis paludibus inuia, ac ob id ne finitimis quidem satis nota. Mosam auctus parte Rbeni, quae appellatur Vacalis, non procul ab Oceano Britannico Toxandros ceterasque eius tractus nationes a Frisii ceterioribus diuidebat.* Id quoque notari dignum est, Ammiani Marcellini *Toxiandriam*, si bene inspexeris verba illius, ad Seelandiam, illam insularem regionem, haud pertinuisse, neque partem ab eo provinciae nominari, vel integram regionem, sed locum aliquem regionis, quae voce oppidum, vel vicus, vel castellum, non satis notum, significatur: ut, tamquam oppidum aut castellum, in ipso loco vici *Tessenderlo* fuisse potius, quam nomen illud suum toti regioni dedisse videatur. Quem vero saepe honoris ergo nominauimus, Menso Altingius pag. 122 in Cluuerianam sententiam ita inclinat, ut tamen acriter illam tueri nolit.

nolit. Quod, inquit, Am. Marcellinus per Taxandriam innuerit hanc Zelandorum regionem; Cluudio nostro credere malim, quam ambitiosius inquirere. Quam utique certum sit, ad Tessenderlo, qui bodie Menapiorum vicus, haud procul Demera fluuii finitore, Taxandrorum fines numquam pertigisse, vnde cumque demum illi hoc nomen quesitum. Læcet negare nolim, quod adfirmare nequeo; Taxandros nostros aliquid agrarum trans Euripos in Menapiis, forte & in Morinis, aliquando possedisse. Non nostrum est, inter tam claros viros litem componere. Vt vero ingenue dicam quæ sentio, malim in mediterraneis Toxandros quæri, quam in insulis Seelandicis, quarum nec facies nec situs, qualis antiquis temporibus fuerit, cognosci plane potest, præsertim Scaldis ostio, ut vidimus, immutato. Nec qui de Toxandris scripsere veteres, hoc est Plinius & Ammianus, vel verbo significauerunt, vnde de insulari sede ac situ quidquam possis coniciere. Quin potius quum pluribus nominibus, id est in plures gentes minores diuisos fuisse Plinius tradat, probabile est latius habitasse, quo fieri potuit, ut etiam in insulas, qualescumque tum erant, extensi fuerint; maior tamen pars in mediterraneis & Mosam versus confederit. Nec eius rei vestigium habent, qui medio æuo de Taxandria scripserunt: ut potius mediterraneam positionem claris verbis significent. Ex Vita Landeberti, qui primus in Toxandris ecclesias dicitur condidisse, Hadr. Valesius profert, regionem Taxandriam a Traiectensi oppido, septentrionem versus, vix III millibus disparari. Traiectus ille ad Mosam est, vulgo *Mastricht*, qui tractus a Seelandia longe utique est disiunctus.

## GERMANIA CISRHENANA.

Expositis gentibus, quæ ex Transrhenana gente originem suam habuere, de ipsa nunc *Cisrhenana Germania*, in solo Gallico sita, iudicari verius potest. Quamvis vero gentes nonnullæ, Rhenum transgressæ, Germanorum nomen in ipsis Galliis aliquamdiu conseruarunt, ut de Tungris ostendit Tacitus de Morib. Germ. cap. II; quædam etiam cum origine ambitiose id nomen adfectarunt, tamquam gloriosius sibi, quam Gallorum; quod ibidem de Treueris Neruiisque cap. XXVIII demonstratur; quædam etiam indubitato Germanicæ erant, de quarum transgressu manifestius constabat, quod idem Tacitus dicto loco de Vangionibus, Tri-

bocis & Nemetibus adfirmat; tamen ipsum nomen *Germania Cisrhenana*, tamquam prouinciæ vel separatæ, vel cum Belgica coniunctæ (de quò postea dispiciemus) circa Augusti tempora, non antea, initium cepit: postquam, transductis ab Agrippa Vbiis, per Tiberium, priuignum Augusti, ingens captiuorum numerus ex Germania translatus, & supra Rheni ripam in Gallia collocatus fuit. Dio Cassius lib. LIII pag. 503, quum partitionem prouinciarum, inter Augustum & populum factam, describit, de Gallia hoc adiicit: Κελτῶν τινες, ἃς δὴ Γερμανὸς καλεῖται, πᾶσαν τὴν πρὸς τῷ Ῥήνῳ Κελτικὴν κατασχόντες Γερμανίαν ὀνομάζεσθαι ἐποίησαν, τὴν μὲν ἄνω, τὴν μετὰ τὰς τῶ ποταμῷ πηγὰς· τὴν δὲ κάτω, τὴν μέχρι τῆς Ὠκεανῶ τῆς Βρεττανικῆς ἔσαν. Hoc est: *Celta quidam, quos Germanos vocamus, quum omnem Celticam regionem, qua ad Rhenum est, occupassent, effecerunt, ut ea Germania vocaretur: Superior, qua Rheni fontibus propior est: Inferior, qua ab hac vsque ad Oceanum Britannicum se extendit.*

Non pro sua Dionem ætate loqui, sed de æuo Augusti, etiam ex Tacito probari potest, qui in Tiberii historia vtriusque prouinciæ, vt antea constitutæ, mentionem fecit. Annali enim III cap. XLI dicitur Vifellius Varro *Inferioris Germania legatus*: & lib. IV cap. LXXIII *Quod vbi L. Apronio Inferioris Germania prapatori cognitum, vexilla legionum e Superiore prouincia acciuit.* Atque ita etiam sub Nerone & Flauis, insequentibusque imperatoribus, gemina Germania Cisrhenana fuit. Suetonius Vitellio cap. VII *A Galba in Inferiorem Germaniam contra opinionem missus*: & Domitiano cap. VI *Bellum ciuile, motum a L. Antonio, Superioris Germania prefide, confecit absens felicitate mira.* Ex quibus adparet, duas fuisse Germanicas cis Rhenum prouincias, *Superiorem*, quæ a Rauracis initium sumebat; & *Inferiorem*, quæ per Vbios, Gugernos ad Oceanum vsque protensa fuit. Hinc est quod veteres inscriptiones *dûarum Germaniarum*, & aliæ *vtriusque Germaniæ* in prouinciis Romanis mentionem faciant. Gruterus pag. 482 num. 4

PROC. PROVINC. BELGICAB

ET VTRIVSQ. GERMANIAE.

& eodem Opere pag. 375 num. 1

PROC.

PROC. A RATIONIB. PROVINCIARVM  
BELGICAE ET DVARVM GERMANIAR.

cuius gemella in Opere Reinesii exstat class. VI num. 123.

SVPERIORI Germaniæ Ptolemæus oppida adsignat, Vangionum *Borbetomagum*, Nemetum *Noniomagum*; in Tribocis *Argentoratum*, *Breucornagum*, *Elcebum*: in Rauracis, *Augustam* & *Argentuariam*: INFERIORI, *Batauodurum*, *Vetera*, *Agrippinensem*, *Bonniam*, *Magontiacum*: terminum inter vtramque *Obringam* siue *Abrincam* fluiuium constituit, qui nunc *Are* est, inter Bonnam & Andernacum in Rhenum se infundens. Libro II enim cap. IX ait: τῆς παρὰ τὸν Ῥῆνον χώρας, ἡ μὲν ἀπὸ θαλάσσης μέχρι τῆς ὀβρίγγα ποταμῆς, καλεῖται Γερμανία ἡ κάτω· ἡ δὲ ἀπὸ τῆς ὀβρίγγα ποταμῆς πρὸς μεσημβρίαν καλεῖται Γερμανία ἡ ἄνω. Id est, *Pars regionis, quæ Rheno adiacet, a mari ad Obringam flumen, Germania dicitur Inferior: pars autem ab Obringa ad meridiem versus, vocatur Germania Superior*. Eadem Marciānus Heracleota, Ptolemæum haud dubie sequutus, tradidit pag. 82, ἀπὸ μὲν θαλάσσης μέχρι τῆς ἀβρίκκα ποταμῆς καλεῖται Γερμανία ἡ κάτω· ἡ δὲ ἀπὸ τῆς ἀβρίκκα ποταμῆς καλεῖται Γερμανία ἡ ἄνω, *A mari ad usque Abriccam flumen vocatur Germania Inferior: ab Abricca flumine dicitur Germania Superior*. Hinc rationem habemus vtriusque adpellationis, qua finitor prouinciarum fluiui signatur, *Obringa* auctore Ptolemæo; *Abrinca* vel *Abricca*, præeunte Marciano Heracleota. Et quia vtriusque prouinciæ vrbes ita distinxit Ptolemæus, vt Vbios ad Inferiorem, Vangiones ad Superiorem referat; nec vero hos populos amnis maior notabiliorque interfluat, quam qui nunc *Are* dicitur, supra Rimagen, e regione Entziæ, quæ supra Vnkelium est, se Rheno adfundens; consequens omnino est, vt ille amnis *Are* sit veterum *Obringa* siue *Abrinca*.

Sic certa longitudo vtriusque prouinciæ secundum Rheni ripam est: latitudinem ab occasu solis (nam ab ortu Rhenus finit) non facile quisquam determinauerit. Nec certum omnino, Superiorem, ac, vt postea dicebatur, Primam Germaniam iisdem finibus fuisse vbique circumscriptam; & iisdem Secundam ac Inferiorem prouinciam fuisse. Quod si est eadem, vt plerique credunt, Prima & Superior Germania; item Secunda & Inferior; a ripa longius Inferior recessit, quia Ammianus lib. XV. cap. XXVII

Secundæ *Tungros & Agrippinam* ciuitates adsignat, quod etiam in Notitia prouinciarum fit; Tungri autem, siue Tungrorum oppidum procul a Rheni ripa trans Mosam situm est. Fieri itaque potuit, vt Superior Germania latior aliquantum, quam Prima esset, & in Belgicam Primam excurreret, quia quum *Superioris & Inferioris* nomina obtinerent, nondum in tot partes, vt postea factum est, diuisa fuit Gallia. Sed quidquid huius rei est, neque adfirmari argumentis potest, neque etiam negari.

Cum his grauior connexa disputatio est, fuerintne duæ hæ Germaniæ abruptæ & separatæ prouinciæ a Gallia Belgica, an sub eadem comprehensæ? siue, quod idem est, habuerintne separatam iurisdictionem ab illa, quæ fuit Belgicæ præsidis? Causa dubitandi est, quia Plinius in Belgica prouincia enumerat omnes illos populos, qui in vtraque Germania fuerunt, quarum ille neque rationem habet, nec facit vllam mentionem. Ptolemæus quoque vtramque Germaniam includit suæ Belgicæ, nec in plures partes vniuersam Galliam distribuit lib. II cap. VII, quam *ἡ ἐπαρχία δ'*, in prouincias quatuor, Aquitaniam, Lugdunensem, Belgicam, & Narbonensem: qua posita diuisione, non possunt Germaniæ duæ sub Belgica iurisdictione, quam unus præses Belgicæ exercebat, non comprehendi. Nihilominus vterque & Plinius & Ptolemæus, diuisionem primam, quam Iulius Cæsar in Galliis inuenerat, quadripartitam sequutus esse censendus est, in partium autem populis enarrandis Augusti distributionem observasse, qui populos Lugdunensi siue Celticæ detractos adiecit partim Aquitanicæ ad Ligerim vsque: partim, qui ad austrum erant, Belgicæ; vt adeo in numero partium sequuti sint Iulium; in partium expositione respectu populorum, non autem iurisdictionis, Octavianum Augustum. Pomponius autem Mela, quod mireris, vnice diuisionem a Cæsare Iulio delineatam, lib. III cap. II subsequutus est, quasi nihil quidquam de noua Augusti dispensatione inaudiuisset. Separata enim Narbonensi, quod etiam Iulius fecit, sub prouinciæ Romanæ nomine; *populorum*, inquit, *tria summa nomina sunt, terminanturque fluuiis ingentibus. nam a Pyrenæo ad Garumniam, Aquitani: ab eo ad Sequanam Celta: inde ad Rhenum pertinent Belga.*

Sed misso Mela, qui Iulii vestigiis contra sæculi sui notitiam inhæ-

inhæret; aduersus Plinium & Ptolemæum, & Iulii & Augusti diuisionem confundentes, siue Iulianæ diuisioni ex Augustea aliquid adicientes, vt illam corrigerent; non autem plene illam persequentes, disputabimus. Vt ita censeamus, auctoritas Taciti potissimum inducit, cui magnum momentum ex antiquis inscriptionibus addi ad confirmanda quæ scripsit, videmus. Ita autem ille Belgicam ab vtraque Germania distinguit, vt singulis suos præfides nominatim adsignet, &, quæ inde consequitur, distinctam separatamque a ceteris, iurisdictionem. Annali XIII cap. LIII legatum Bellicæ Aelium Gracilem dicit, qui L. Veterem, exercitui Germaniæ Superioris præfectum, qui Ararim fossa Mosellæ coniuncturuserat, deterruit, *ne legiones ALIENAE PROVINCIÆ inferret*. Idem Histor. I cap. LIX *Valerium Asiaticum Bellicæ provincie legatum* memorat, generum mox Vitellii. Germaniarum autem præfides supra cognouimus, *Visellium Varronem Inferioris legatum*, ex Annali I cap. XLI; & *L. Apronium eiusdem Inferioris Germaniæ præratorem*, ex Annali IV cap. LXXIII; & Suetonius Domitiano cap. VI *L. Antonium Superioris Germaniæ præsidem* commemorauit. Adde inscriptiones illustrissimas ex Gruteri Opere, pag. 375 num. I

PROC. A RATIONIBVS PROVINCIARVM  
BELGICAE ET DVARVM GERMANIARVM.

Et alia eodem Opere pag. 389 num. 2

PROC. XX HERED. PER  
GALLIAS LVGDVNENSEM ET BEL  
GICAM ET VTRAMQ. GERMANIAM  
PRAEPOSITO COPIARVM EXPEDIT  
ONIS GERMANICAE SECVNDÆ.

Et rursus Gruterus pag. 381 num. I sub Alexandro Seuero:

LEG. AVG. PR. PR. GERMAN. SVPERIORIS.

Et pag. 457 num. 6 sub Antonino Pio:

PROPR. GERMANIAE SVPER. ET  
EXERCITVS IN EA TENDENTIS.

Nec aliter de Inferiore prouincia pag. 502 num. 6

L. DOMITIO GALLICANO PAPINIANO  
C. V. LEG. AVG. PR. PR. PROVINCIÆ  
GERMANIAE INFERIORIS.

Dignus ergo Ammianus Marcellinus non vna castigatione, quod lib. xv [cap. xxvii Grut. siue xi Vales.] scripsit : *Regebantur omnes Gallia iam inde, uti crebritate bellorum urgenti cessere Iulio dictatori, potestate in partes diuisa quatuor : quarum Narbonensis vna Viennensem intra se continebat, & Lugdunensem : altera Aquitanis praeerat vniuersis : Superiorem & Inferiorem Germaniam, Belgasque, duae iurisdictiones iisdem rexere temporibus.* Non Iulii temporibus ita Gallia regebatur, quia Aquitaniam non ille, sed Augustus perdomuit : deinde Lugdunensis numquam intra Narbonensem fuit, neque vel Iulii vel Augusti ætate Viennensis prouinciæ nomen auditum fuit : nec ab Augusti temporibus duæ tantum in Gallia Belgica iurisdictiones fuerunt, sed tres, duæ in Germaniis ; & vna in Belgica reliqua siue propria. Nec doctissimus Ammiani reparator & interpret Henricus Valeſius heic nobis satisfacit. Postquam enim recte improbauerat, quæ alienis temporibus Iulii Marcellinus tribuerat, adiecit : *Augustus, noua Gallia diuisione facta, quatuor iurisdictiones constituit. Sed ne tum quidem Belgica iurisdictione ab iurisdictione vtriusque Germaniae separata est, ut docet Dio lib. l.iii, nec diu postea ; quod ex Plinio & Ptolemæo colligitur, qui sub Belgica prouincia utramque Germaniam comprehendunt.* Sed Dio prouincias distinguit, Superiorem ab Inferiore : de iurisdictione nihil addit. De Plinio & Ptolemæo supra vidimus. Solus numerus quatuor iurisdictionum, & respectu illarum comprehensio Germaniarum cum Belgica, sunt, quæ aliter velimus, vir clarissimus disposuisset, ut Tacito, & inscriptionibus antiquis propius conuenirent. Quam verius frater Henrici, Hadrianus Valeſius, iterata Ammiani editione subdidit : *Non quatuor, ut ait Ammianus, primum fuere toti Galliae iurisdictiones seu potestates - - - sed sex omnem Galliam tum rexere magistratus, Narbonensem prouinciam vnus, Aquitanicam alter, tertius Celticam vel Lugdunensem, quartus Belgicam, quintus Superiorem Germaniam, sextus & vltimus inferiorem.* In qua verissima sententiâ, ex Tacito antea, Suetonio, & vetustis inscriptionibus firmata, eo lubentius adquiescimus, quo maior illi ex summi viri Vlrici Obrechtii iudicio, in Prodro-mo Rerum Alsat. cap. iv idem adseuerantis, auctoritas accedit.

Caput Superioris Germaniæ *Magontiacum* fuit : Inferioris *Colonia*, postquam deducta fuit, *Agrippinensis*. Ibi enim exerci-

tus;

tus, duces, præsidēs vt plurimum fuisse memorantur. Nec vanum argumentum est, quod in his ciuitatibus ecclesiæ primæ & metropolitanæ fuerunt constitutæ. Id enim a doctis viris observatum est, vbi sedes præsidis fuit in prouincia, ibi primæ dignitatis etiam episcopum fuisse. Accedit quod in Imperii Notitia sub dispositione Ducis Magontiacensis dicuntur omnia præsidia fuisse & vrbium & castellorum Germaniæ Primæ, quæ iisdem, quibus Superior, putatur finibus terminari, præter tractum Argentoratensera, Comiti suo subiectum.

## MORINI.

Expositis quæ ad prouincias Germanicas, solo Gallico impositas, pertinebant, ad reliquos Belgas perlustrandos nunc accedimus: in quibus proxima est ciuitas *Morinorum*. Ad mare Oceanum, vt nomen etiam arguit, inter Scaldim & Samaram fluuios habitauerunt, dicti quasi marini vel maritimi, a *Mor* siue *Mær*, quod Celtica lingua mare est. Mediam syllabam Virgilius corripuit lib. viii. 727

*Extremique hominum Morini, Rhenusque bicornis.*

Propius situm Morinorum designat fretum Britannicum. Cæsar lib. iv cap. xxi *Ipsæ cum omnibus copiis in Morinos proficiscitur, quod inde erat breuissimum in Britanniam traiectus.* Et Pomponius Mela lib. iii cap. ii *Ab Osismiis iterum ad septemtriones frons litorum respicit, pertinetque ad ultimos Gallicarum gentium Morinos.* Gallicarum, inquit, gentium: quia & Plinius a Scaldi incipit, quamlibet in Gallia, Germanicæ originis gentes locare. Cæsaris ætate Morinos πόλεις ἔκ' ἔχοντας, ἀλλ' ἐν καλύβαις διαιτωμένους, vrbes nullas habuisse, in tuguriis habitasse, dixit Dio Cassius lib. xxi pag. iii. Post coluisse oppida, ex Ptolemæo & Itinerariis constabit proxime. Portus tantummodo veteres laudant, Cæsar tres, in iisque quo præcipue, traiectu in Britanniam, vsus est, *Itium* siue *Icium*. Primo traiectu non nominauit: altero, bis. Lib. iv cap. xxi *Cum omnibus copiis in Morinos proficiscitur.* Cap. xxiii *nactus idoneam ad nauigandum tempestatem, tertia fere vigilia soluit.* Ex *Itio* cum legionibus soluisse, Strabo lib. iv pag. 138 ostendit, quum dixit, παρ' οἷς [Μορνοῖς] ἐστὶ τὸ Ἴτιον, ὃ ἐχρησάτο ναυσταθμῶ καὶ σαρ' ὁ θεὸς διαίρων ἐς νῆσον, *Apud Morinos est Itium, quo vsus est*



*nauali diuus Caesar, in insulam transmittens. De primo autem transitu loqui, hora, qua adpulit, quarta diei comprobatur. Pergit enim, νύκτωρ ἀνέχθη, καὶ τῇ ὑστερίᾳ κατῆρε περὶ τετάρτην ὥραν, quo Caesaris in primo traiectu verba ex lib. IV cap. XXIII exprefsit: tertia fere vigilia soluit: hora circiter diei IV cum primis nauibus Britanniam attigit. Libro autem V aperte Caesar cap. II, Omnes ad portum Icium conuenire iubet: quo ex portu commodissimum in Britanniam transiectum esse cognouerat, circiter millium passuum XXX a continenti. Et cap. V Caesar ad portum Icium cum legionibus peruenit. Ptolemæus lib. II cap. IX habet Ἰκιον ἄκρον, Icium promontorium. Vnde duplex scripturæ ratio, per T, auctore Strabone: & per C, cum Ptolemæo: quod nonnulli geminant, quia Remorum legatus ad Cæsarem lib. II cap. III & VI Iccius, quasi hinc originem duxisset, nominatur. Caesaris codices variant: metaphorastes Ἰκτιον reddit cap. V: priore loco prauè scriptum Ὀκτιον.*

Hic primus portus Caesaris, isque præcipuus: alter ultra hunc fuit, ut ipse describit lib. IV cap. XXIII. *Nactus, inquit, idoneam ad nauigandum tempestatem, tertia fere vigilia soluit, equitesque in vltiorem portum progredi, & naues conscendere, ac se sequi iussit. Quem heic portum vltiorem dixit, post paullo superiorem vocat cap. XXVIII. Post diem IV, inquit, quam est in Britanniam ventum, naues XVIII, de quibus supra demonstratum est, quæ equites sustulerant, ex superiore portu leni vento soluerunt. Idem ergo hic superior est, qui ante paullo dicebatur vltior, ex quo equites transmiserunt. Tertius portus eodem libro in reditu Caesaris cap. XXXVI designatur, quod infra paullo illum portum, in quem Caesar reuertit, litus fuerit. Ait enim, quum omnes naues incolumes in continentem peruenissent, ex his onerarias duas eodem portu capere non potuisse, sed paullo infra delatas esse. Dum dicit eodem portu non tenuisse, arguit vtramque partem exercitus in portum, ex quo egressa fuerat, ex insula reuertisse: legiones cum Caesare in Icium; equites in vltiorem: quæ vero aberrauerant, in inferiorem, qui citra Icium erat; ut superior, ipso Caesare interprete, ultra illum.*

Nunc ad inuestigationem portus Icii, quæ multitudine sententiarum fit difficillima, adgrediamur. Nullus enim vel medioris

cris portus est Flandriæ & Bononiensis litoris, in quo non quidam *Icium* Cæsaris portum se inuenisse opinentur. Nimum foret opinioniones omnium huc adferre: nobiliores auctorum claritate, sufficiat enumerasse. Philippus Cluuerius, magnæ famæ geographus, portum *Icium* Cæsaris Iulii, & *Gessoriacum* Melæ, Suetonii, Flori, eundem esse contendit: quod si est, indicio Peutingerianæ Tabellæ de situ non possumus incerti esse, quia in illa sic proditum est, *Gesoriaco*, quod nunc *Bononia*, vt idem vel portus vel oppidum tria nomina habuerit, primum *Icii*, temporibus Cæsaris: deinde *Gesoriaci* siue *Gessoriaci*: tandem Constantinorum ætate, aut paullo ante, *Bononia*. Argumentis instructus Cluuerius est non contemnendis. Primum sit & validissimum, quod Cæsar vtique portu optimo & præcipuo Morinorum vsus fuerit, traiecturus exercitum in Britanniam. Iam vero vnum tantummodo insignem portum in hac gente veteres scriptores memorasse. Plinius lib. iv extremo de mensura Galliæ: *Vnde* [ab Alpibus] *per Lugdunum ad portum Morinorum Britannicum, qua videtur mensuram agere Polybius, XIII M. XVIII, id est tredecies centena & decies octies millia.* Dum portum *Morinorum Britannicum* dicit, vnum significat & celebrem Romanorum aliorumque traiectu. Illum vero esse Gessoriacum, ex Pomponii Melæ lib. iii cap. ii videtur constare. *Ad septemtriones, inquit, frons litorum respicit, pertinetque ad ultimos Gallicarum gentium Morinos, nec portu, quem Gesoriacum vocant, quidquam habet notius.* Suetonius, de Claudii Britannica expeditione, cap. xvii *Masilia Gessoriacum usque pedestri itinere confecto, inde transmisit.* Iam vero, inquit, nihil probabilius, quam Claudium ex eodem voluisse portu solvere, quem quondam Iulius transmittendo exercitui commodissimum expertus fuerat: quod etiam posteriores Romani sic obseruasse ex Olympiodori historia a Photio excerpta cod. Lxxx, probat, qui Constantinum, tyrannum, Honorio æqualem, ex Britannia ubi purpuram sumserat, traiecissee dicit ἐπὶ Βονονίαν, πόλιν ἑτα καλεσμένην, παραθαλασσίαν, καὶ πρώτην ἐν τοῖς τῶν Γαλατῶν ὄρεσι καί μένην, in *Bononiam, urbem ita nominatam, maritimam, & primam in Gallorum finibus positam.* Bononiam autem Gessoriacum esse, antea ex Tabula Theodosiana demonstratum est

Quod vero Ptolemæus promontorium Ἰκίου, *Icium*, haud

dubie cum portu eius nominis coniunctum, & Γισορρίανον ἐπὶ νεῖον, *Gisoriacum nauale* Morinorum, longitudine per dimidium gradum separauit; fit, vt alii portus, Icium & Gessoriacum, diuerfos & interuallo quodam notabili seiunctos fuisse existiment. Sed hi rursus inter se dissentiunt. Io. Iacobus Chiffletius geminum portum Icium facit, vltiorem & citeriorem: illum in vico *Mardik* prope Grævelingiam; hunc ad *Sitbin*, quod postea S. Audomari fanum (Saint Omer vulgo) dictum est, constituit, vnde per lacus, aut longe excurrentem sinum, in Oceanum nauigatum sit. Aduersus quem eruditam Dissertationem scripsit Guilielmus Somnerus, Anglus, ipse in prædictam Cluuerii sententiam concedens. Addo Audomari fanum in Atrebatibus esse: portum autem Icium in Morinis quærendum. Carolus du Fresne Commentario in Vitam S. Ludouici pugnat pro loco *Witsand*, inter Ambleteolium & Sangatam; aut si notiores vrbes, vtrimque autem remotiores mauis, inter Bononiam & Caletum sito, de quo constet ex Anglorum æque & Gallorum historiis, inde a sexto Christianorum sæculo fuisse portum maximopere frequentatum: indeque probabile fieri, nec antea insolentem ex eo loco nauigationem fuisse. Nec nomen multo abludere persuasum idem habet Carolus Fresnius. Si vias militares vrget Cluuerius, quæ omnes Gessoriacum ferant, non ad alium locum litoris; nec vestigia viæ strata, quæ Bononia Witsandum duxerit, deesse respondet, quamuis forsân via illa posteriori ætate minus fuerit, quam antea, frequentata; aut quum Itineraria conficerentur, plane etiam deferta. Pondus huic sententiæ addit Edmundus Gibsonius, Noua Dissertatione quam Somnerianæ de Portu Iccio, & Fresnianæ, a se in Latinum conuersis, adiunxit. Ex *Guilielmo*, inquit, *Pictauiensi* discimus, *Aluredum*, *S. Edwardi Anglorum regis fratrem*, e Gallia in Britanniam redeuntem, *Doroberniam* venisse, transuectum EXPORTV ICCIO. *Guilielmus* vero *Gemeticensis* eundem transitum referens, verbis disertis adfirmat, *Aluredum* PORTVM WISANTI petiisse, & hac transfretantem *Doroberniam* venisse.

Non longe ab hac sententia recedit Iacobus Malbrancquius, Historiæ Morinorum lib. i cap. ix portum Icium inter Caletum & Sangatam ita constituens, vt ad promontorium Sangatenſe, quod in angulum recedit, portum credat Cæsaris vltiorem existuisse.

stitisse. Abraham Ortelius fluctuat inter variorum sententias ita, ut Caletum primas videatur tribuere; quod Hadriano etiam Iunio lib. III Animaduers. cap. I placuit. Hadrianus autem Valefius in Notitia Galliarum, Icium portum, cum promontorio cognomine, a Cæsare & Strabone ac Ptolemæo commemoratum, arbitratur esse *Stapulas* (Estables en Boulonnois) qui est portus in Morinis ad os *Quantix* fluminis: ex eoque portu bis soluisse in Britanniam Cæsarem: eum autem portum, quem *ulteriorem* Cæsar, & *superiorem* vocat, & ex quo in superiore nauigatione soluisse equites docet, esse Geforiacum siue Bononiam, & ultra & supra Stapulas positam.

Tanta dissensio eruditorum hominum de portu est *Icio*, & tam variis in locis ille quaeritur. Notas in Cæsaris descriptione duas inuenimus, & ad angustiam freti fuisse, & inter alios duos portus constitutum. Vtraque nota tam Geforiaco siue Bononiæ conuenire potest, quam Witsando. Angustius quidem mare ad Witsandum est, quam ad Bononiam: nec vero, quod Cæsar *circa xxx M. P.* dixit tanto rigore numerorum accipiendum est, ut nihil plus minusve liceat intelligere. Vterque etiam locus inter duos portus sedet, *Geforiacum*, inter Ambleteolum, vltiorem superioremque; & *Stapulas*, inferiorem: nec minus *Witsandum* duobus aliis inclusum est portibus, Bononiæ & Caleti. Vix ergo aliquid certi inter tantos sententiarum fluctus definitur. Si certum esset Pictauiensem Guilielmum firmis argumentis persuasum, non incerta inductum opinione, Witsandensem portum adpellasse *Iccium*, utique robur aliquod sententiæ alteri accederet; sed dum illud non confirmabitur, in dubio controuersiam relinquemus. Neque Ptolemæi numeri tam solidi & certi sunt, ut possint omnem dubitationem tollere: neque repugnat tria vnius loci, sed progressu temporum, non simul; fuisse nomina: quamquam & duo sæpe simul inhærere non ignoramus.

Hæc de portibus Morinorum. De *Geforiaco* dubitatur, utrum solus ille fuerit, an cum oppido coniunctus. Sed alterum videtur verosimilius, quamuis Dio Cassius negauerit, ut supra demonstratum est, Morinos oppida coluisse. Esto enim, Cæsaris ætate, de qua loquitur Dio, non formam iusti oppidi habuisse, id vero non impedit, quo minus post paullo acceperit, quam

Claudius Cæsar in Britanniam iter renouasset. Florus certe lib. I cap. XI de illo tamquam de oppido loquitur, idque cum Fregellis, Italiæ oppido comparat : etiam genere significat, non sibi tam portum in animo fuisse quum scriberet, quam oppidum. *Idem tunc Fasula*, inquit, *quod Carra nuper : Idem nemus Aricinum, quod Hercinius saltus : Fregella, quod Gessoriacum : Tiberis, quod Euphrates.* Non ergo erat, quod Malbrancquius lib. I de Morinis cap. XI & XIV Gessoriacum nauale a Bononia disiungat, & ad oppidum S. Audomari reducat propterea, quod Mela & Ptolemæus tantummodo *portum & nauale*; Plinius lib. IV cap. XVII *pagum*, quod territorium interpretatur, adpellet. Ex Floro enim iam demonstrauius, cum oppidis comparari, & oppidum, saltem a Claudii temporibus haud dubie fuisse. Quid? quod Eumenius Panegyrico, quem Constantio Cæsari dixit, cap. VI *Gessoriacenses muros* memorauit. Ergo auctorem potius Tabulæ Theodosianæ sequendum censemus, qui clare dixit, *Gessoriacum, quod nunc Bononia.*

Noui nōminis autem *Bononia* antiquiorem auctorem non habemus, quam ex sæculo Constantiniano, quo Eumenius panegyrica oratione Constantino dixit cap. V de patre Constantio: *exercitum illum, qui Bononiensis oppidi litus infederat, terra pariter ac mari sepst.* Et Eutropius in Diocletiano lib. IX cap. XIII *Carausius quum apud Bononiam per tractum Belgica & Armorica pacandum mare accepisset.* Zosimus lib. VI cap. II de Constantino tyranno : *ἐπεργιώθη, τὴν βρεττανίαν καταλιπὼν ἐλθὼν δὲ εἰς βοωνίαν· πρώτη δὲ αὐτῇ πρὸς τῇ θαλάσῃ κείται, Britannia reliκτὰ transmisit : venitque Bononiam, quæ prima urbs ad mare est.* Quibus gemella Olympiodorus de eodem tyranno, ut supra demonstratum est, tradidit. Nec vero ita nouum nomen inductum, ut vetus illico euanesceret. Idem enim Eumenius, qui modo *Bononiensis oppidi litus* dixerat, Panegyrico Constantij cap. XIV etiam *Gessoriacense litus* dixit, & ut supra paullo vidimus, *Gessoriacenses muros.*

Ptolemæus Morinis attribuit mediterraneum oppidum *Ταρουαννάν, Taruannam*, quæ hand dubie caput illorum fuit. Antonini Itinerario est *Taruenna*. Itinere a portu Gessoriacensi Bagacum vsque,

Gessor-

*Gessoriaco**Taruennam*

M. P. XVIII

*Castellum*

M. P. VIII

*Virouiacum*

M. P. XVI

*Turnacum*

M. P. XVI, &amp; reliqua...

Ibidem etiam itinera diriguntur a *Taruenna* Turnacum : & aliud, Durocortorum. In Tabula Theodosiana scribitur *Teruanna*. In Notitia prouinciarum & ciuitatum Galliarum vocatur simpliciter *Ciuitas Morinum* : in alia, *Ciuitas Morinum Taruanna Pontium* : rursum in alia, *Ciuitas Morinorum, id est Ponticum*. Vnde cognomen sit *Ponticum*, fatetur Valesius se ignorare. Quod fatum subierit auorum memoria, Caroli V bello Gallico, notissimum est. Ceterum notauit idem Valesius Cluuerium, quod in *Atrebatibus ad Legiam flumen*, VII lapide a fano Audomari, *exflare Taruennæ vestigia*, scripserit. Non enim Atrebatum, sed Morinorum coloniam semper fuisse.

Deinde in Tabula Theodosii Peutingeriana *Castellum Menapiorum* in tractu Morinorum ponitur : vnde Harduinus ad Plinii lib. IV cap. XVII existimat, eo usque sedes Menapiorum pertinuisse, qui a Rheno non Mosam tantum, sed Scaldim etiam transgressi habitationes suas dilatauerint. Hadrianus autem Valesius in v. *Menapii*, non veretur mendi arguere auctorem vel descriptorem *Tabula*, & *Castellum Morinorum* legendum esse iudicat, quum aliud *Menapiorum castellum* supra viderimus, ad Mosam positum, nunc Kessel dictum. Etiam Malbrancquius in Tabula sua *Castellum Morinorum* scripsit, & de situ eius tradidit, speculam Morinorum fuisse, in monte excelsa exstructum, qui largas aquas viui fontis in vertice habeat. Hoc est quod in itineribus Antonini simpliciter *Castellum* dicitur, vt modo in illo vidimus, quod a Gessoriaco ferebat Bagacum : cui addi possunt quæ ab ipso *Castello* ducunt Turnacum & Coloniam. Distat XXVII M. P. a Bononia [Tab. Peut. XXVIII] Tornacum versus, a quo abest XXXII M. P. Hodieque nomen seruat *Cassel*, & *Mont Cassel*, in Flandria. Guil. Brito pro sæculi consuetudine *Cassellum* vocat, non *Castellum*, Philippid. lib. IX vers. 403

*Mox subduntur ei sola formidine summo*

*Maenia Casselli pendente vertice montis.*

Bbb 3

Deni-

Denique de *Colonia Morinorum* aliquid dicendum est. Vetus nummus, in Golzii thesauro, inscriptus est COLONIA MORINORVM, quem Hadrianus Valesius de Taruenna interpretatur, principe ciuitate Morinorum. Est ad Neomagum Geldriæ lapis inuentus, quem etiam Gruterus pag. 80 num. 6 exscriptum dat, qui itidem Coloniae Morinorum mentionem facit:

M I N E R V A E  
C V R. L A D A E  
T. P V N I C I V S C E  
N I A L I S I I V I R C O  
L O N. M O R I N O  
R V M . S A C E R D O S  
R O M A E E T A V G.

Iacobus Malbrancquius lib. I Hist. Morin. cap. XVI existimat, quemadmodum Menapii etiam inter Morinos, transgressi Scaldim, habitauerint: ita vicissim Morinos in propriam Menapiorum terram, hoc est in Geldriam, coloniam deduxisse, idque ex hoc lapide, in Geldria inuento, credit confirmari. Sed potuit alia causa esse, cur duumuiro Morinorum coloniae honos in Geldria haberetur, quia & Romae dignitatem obtinuit, ut cum exercitu Rom. in illas oras venisse videatur, & hunc ab incolis ob merita & beneficia accepisse honorem. Malim ergo in Morinis, quam alia in gente, *Coloniam Morinorum* inuestigari: nec alienum a more Romano est, in primariam illorum urbem fuisse deductam.

Cum Morinis Plinius lib. IV cap. XVII iungit *Oromansacos*, siue ut in MSS. est, *Oromarsacos*, obscuram gentem, cuius nulla alibi reperitur memoria. Deinde, inquit, *Menapii, Morini, Oromansaci, iuncti pago qui Gessoriacus vocatur*. Sed ut obscuros & ignobiles praetermittimus. An vero Menapii etiam inter Morinos habitauerint, alia, nec explicatissima quaestio est. Plures aiunt, non tam propter Peutingerianae Tabulae *Castellum Menapiorum*, de cuius cognomente sinceritate nonnulli dubitant; quam quod saepe Morini Menapiique a Caesare coniungantur, lib. III cap. XXVIII, lib. IV cap. XXII, & alibi. Contra Valesius pag. 336 ex medii aevi historiis euinci arbitratur, Flanderes, id est Morinos, a Menapiis, & Flandriam a Menpisco, id est Menapiorum pago,

pago, distingui ac separari. Sed facile conciliantur. Coniunctio Cæsaris vicinitatem arguit, non confusam habitationem, quam ipse lib. IV cap. ult. confutat. Morini autem ut circa Bononiam Flandrorum fines transgrediuntur, ita nihil obstat quo minus, Scaldim versus, irruentibus Menapiis aliquid finium concesserint: ut nihilominus Menapiorum trans Scaldim ager a Morinorum ampliore terra, siue Flandria, distinctus fuerit.

## A T R E B A T E S.

Morinis in austrum *Atrebates* proximi erant. Scribitur id nomen varie. Cæsari sunt *Atrebates*. Commentario II de Bello Gall. cap. IV ad commune bellum XV millia *Atrebates* pollicentur. Cap. XVI trans flumen Sabin omnes *Neruios* confedisse cum *Atrebatibus* & *Veromanduis*, finitimis suis. Cap. XXIII vulneribus confectos *Atrebates* in flumen compulerunt. Plinius quoque lib. IV cap. XVII hac forma usus est, *Atrebates*, *Neruii liberi*, *Veromandui*. Sidonius Apollinaris Panegyrico Maioriani vers. 212

*qua Cloio patentes*

*Atrebatum terras peruaserat.*

Straboni lib. IV pag. 134 sunt *Ατρεβατοι*, *Atrebatii*: Ptolemæo lib. II cap. IX *Ατρεβατοι*, *Atribatii*: in Notitiis non nullis provinciarum *Atreuates*, *Atrabates*, & *Atruuates*. Fuit & forma *Atrebata*, *arum*, quæ a populo ad urbem, pro sæculi more, in Notitia Imperii transfertur, ut postmodum videbimus. Nec singularis inusitatus est. Cæsar commentario IV cap. XXXV quos equites Comius *Atrebas* secum transportauerat. Et lib. V cap. XXII legatos Cassiellaunus per *Atrebatem* Comium de deditione ad Cæsarem mittit. Nunc *Artesi*, Gall. l'Artois.

Ptolemæus suis Atribatiis tribuit oppidum *Οεργιανον*, *Origiacum*, tamquam caput gentis, quod solemne ipsi est primarias tantum vrbes nominare. Præter illum vero hoc nomen a nemine est commemoratum. Celebre hoc tractu in Itinerariis est *Nemetacum*, quæ eadem *Nemetocenna* Hirtii lib. VIII cap. XLVII & LII videtur esse, de qua infra in Belgio Cæsaris dicemus: ut hoc potius capitis nomen fuisse videatur. In utroque, Itinerario & Tabula, *Nemetacum* medium est inter Taruennam & Turnacum,



cum, nullo interiacente oppido alio. Sed itinere a Castello Morinorum Coloniam Agrippinensem, hic ordo observatur:

*Castello*

<i>Minariacum</i>	M.	P.	XI
<i>Nemetacum</i>	M.	P.	XVIII
<i>Camaracum</i>	M.	P.	XIII.
<i>Bagacum</i>	M.	P.	XVIII, ac reliqua.

Qui situs non aberrat a loco primariae urbis, quae vulgo Arras, nostris *Atrecht*, medio ævo *Atrebata*, ut in Notitia Imperii est, nuncupatur. Recentia vero illa vocabula ex *Atrebata* sunt deprauata. Sed idem videtur disiunctum a Nemetaco fuisse. Nam in dicta Imperii Notitia pag. 147 in Lætorum ordinibus habetur *Præfectus Lætorum Bataunorum Nemetacensium Atrebatibus Belgicæ Secunda*. Si idem oppidum esset, videtur dicendum fuisse *Nemetacensium Nemetaco*, sicut paullo ante legitur, *Præfectus militum Bingenium Bingenio*. Hoc dubium nescit Valesius: "quod vero non insolubile est. Alia enim est ratio oppidorum vno nomine, alia duobus utentium. Et sicut nihil peccat, qui dixerit Spartanos Lacedæmone coluisse: ita etiam nihil absolum est, si milites Nemetacenses dicantur Atrebatibus fuisse præsidii causa. Nihil ergo obesse videmus, quo minus *Nemetacum* caput Atrebatum fuerit, siue illa urbs quæ hodieque *Atrebata*, gentis nomine, & prauatione admissa *Atrecht* ac *Arras* adpellatur. An vero eadem urbs *Origiacum* Ptolemæi fuerit, idque vetustius fortasse oppidi nomen, *Nemetacum* posterius, non possumus pro certo dicere, quia, præter Ptolemæum, nemo illud nomen prodidit. Textrinis abundasse urbem, ex *Atrebatibus sagis* apud Trebellium Pollionem in Gallienis cap. VI, & *Atrebatum birris* apud Vopiscum in Carino cap. XX intelligimus.

A M B I A N I.

Ambiani, Belgicæ populus nobilis, ad Oceanum habitant inter Caletos ab occasu, & Morinos ab ortu: intus Cæsar lib. II B. Gall. inter Bellouacos cap. XIII, & Nervios siue Camaracenses cap. XV constituit. *Exercitum, inquit, in Bellouacos duxit: - - ab eo loco in fines Ambianorum peruenit, qui se suaque omnia sine mora dederunt. Eorum fines Nervii attingebant.* Eodem libro cap. IV ad commune bellum dicit pollicitos *Ambianos x millia*. Strabo lib.

lib. IV pag. 134 τοῖς Μεναπίοις εἰσι συνεχῆς ἐπὶ τῇ θαλάττῃ Μόρινοι, καὶ Βελόακοι, καὶ Ἀμβιανοὶ, καὶ Σουεσιῶνες, καὶ Καλάτοι μέχρι τῆς ἐκβολῆς τῆς Σηκανα ποταμῦ, *Menapios ad mare contingunt Morini, dein Bellouaci, & Ambiani, & Sueffiones, & Caleti usque ad ostium Sequanae.* Ptolemæus lib. II cap IX Μετὰ Βελόανης Ἀμβιανοὶ, καὶ πόλις αὐτῶν Σαμαροβρίκα, *Post Bellouacos sunt Ambiani, & oppidum illorum Samarobriua.*

Hoc oppidum tam apud Cæsarem, quam Ciceronem celebratum est. Ille commentario V cap. XXIV *concilio Gallorum Samarobriua peracto.* Et cap. XLV *Crassum Samarobriua præficit, legionemque ei attribuit.* Et cap. LI *Ipsè cum III legionibus circum Samarobriuam trinis hibernis hiemare constituit.* Non ergo exiguum oppidum fuit, quo totius Galliæ concilium Cæsar egit, eique legionem præsidio dedit. Cicero lib. VII epist. XI ad Trebatium, qui tum cum Cæsare in Galliis erat, *Vna mehercule collocutio nostra pluris erit, quam omnes Samarobriua.* Et epistola XII iocatur cum eodem ita: *Indicauit mihi Pansa meus, Epicureum te esse factum. O castra præclara! quid tu fecisses, si te Tarentum, & non Samarobriuam missem?* Ad eundem epist. XVI extrema: *Constat inter omnes, neminem te vno Samarobriua iuris peritiorem esse.* Nomen vrbs a Samara amne est, medio æuo Somena vel Sumina, nunc Somme dicto; & briua, seu briga, quod pontem Celtis significabat. Vt vero solemne fuit, neglecto veteri vocabulo, primaria vrbs gentis nomen adsumsit, & ipsa Ambiani Latine dicta, vt mox ex Antonini itinere a Mediolano Gesforiacum, intelligemus. Et Ammianus Marcellinus lib. XV cap. XXVII *Adnexa est Secunda Belgica, qua Ambiani sunt, vrbs inter alias eminens.* In Notitia Galliæ prouinciarum & ciuitatum dicitur *Ciuitas Ambianensium.* Ex nomine Ambianis corruptum est, quod nunc obtinet, vulgare nomen Amiens, fatis notæ vrbs inter nobiliores Galliæ ciuitates.

Nec vero ita gentis nomine illis temporibus vrbs vñ est, vt vetus nomen penitus abolitum fuerit. Nam & in Antonini Itinerario idem conseruatum est, quo *iter per compendium a Nemetaco Samarobriua* M. P. XVI significatur: & aliud a Samarobriua Sueffonas vsque hoc ordine:

*Samarobrina**Curmiliacam*

M. P. XII

*Casaremagum*

M. P. XIII

*Litanobrigam*

M. P. XVIII

*Augustomagum*

M. P. IIII

*Suessonas*

M. P. XXII

Tabula etiam Theodosiana *Samarobriam* nominat veteri vocabulo, eique proximam ab occasu adpositam habet *Teucerum*, quæ nunc Tieure, vel Tiesure, vicus in Picardiæ limite. Alia loca Ambianorum in Itinerariis sunt *Ad Lullia*, & *Pontes*. Illa Cluenerius interpretatur *Argoules*: hos, *Pont a Selane*, aliis *Pont Affelane*, ad ostium *Alcia* fluminis, quem ipse *Autann* vocat. Tractum autem illum inter hunc amnem & Samaram a *Pontibus* illis dici putant *le Pontieu*, seu *Pagum Pontinum*. Vterque locus obscurus est, ideoque situs eorum in ordine, quem ad alia oppida vel vicos habent, ex Itinerariis antiquis ostendendus. Antonini itinere a Mediolano Gesoriacum,

*Suessonas*

— — —

*Noniomagum*

M. P. XXVII

*Ambianos*

M. P. XXXIII

*Pontes*

M. P. XXVI

*Gesoriacum*

M. P. XXXIX

Et Tabula Theodosiana gemino itinere:

*Gesoriaco quod nunc Bononia**Tervanna**Luttomagi*

XIII

*Nemetaco*

XXII

*Adlullia*

VII

*Teucera*

XIII

*Duroico Regum*

XII

*Samarobrina*

XII

*Samarobrina*

XIII

## B E L L O V A C I

Ciuitatem *Bellouocorum* Cæsari commentario II cap. IV, qui ab Remis ad illum legati erant, ita laudauerunt, plurimum inter eos [Belgas] *Bellouocos* & virtute, & auctoritate, & hominum numero valere: hos posse conficere armata millia centum: pollicitos ex eo numero lecta millia LX, totiusque belli imperium sibi postulare. Frequens illorum mentio est in Cæsaris commentariis aliis; & Hirtius lib.

VIII cap. VI non minus ad laudem illorum attulit. *Bellouaci*, inquit, *belli gloria Gallos omnes Belgasque præstabant*. Strabo Βελλοάκας, *Belloacos* vocat, ut supra vidimus: Ptolemæus Βελλουάκους, *Bellouacos*. Habent Bellouaci ab oriente Veromandos & Sueffiones, a meridie Parisios; ab occidente Caletes & Veliocaffes; ad septemtrionem Ambianos. Urbem illorum Ptolemæus nominat Κασσαμάγειον, *Casaromagum*: Cæsar, plurimorum opinione, *Bratuspantium*. Ptolemæum pro more suo oppidum præcipuum, caput gentis, nominasse, quia id solum nominavit; non est quod dubitemus: at vero *Bratuspantium* videtur Bellouacorum Cæsaris temporibus oppidum primum fuisse. Nam lib. II cap. XIII *Cæsar exercitum in Bellouacos duxit: qui quum se sua omnia in oppidum Bratuspantium contulissent, atque ab eo oppido Cæsar cum exercitu circiter millia passuum v abesset; omnes maiores natu ex oppido egressi, manus ad Cæsarem tendere, & voce significare cœperunt, se se in eius fidem ac potestatem venire, neque contra populum Rom. armis contendere*. Quum ergo nec Ptolemæus aliud gentis oppidum, quam *Casaromagum* memoret, neque Cæsar aliud quam *Bratuspantium*, quod nomen post Cæsaris tempora exspiravit; vero plane est simile, *Bratuspantium* ipsum esse *Casaromagum*, illudque vetus Gallicum nomen; hoc ab Iulio Cæsare propter beneficia, quibus ornauit urbem, vel ab Augusto, superinductum. Supra in Ambianis iter Antonini a Samarobriua Sueffonas vsque enarrauimus, quo *Casaromagus* medio prope situ inter Samarobriam Ambianorum & Augustomagum Siluanectum collocatur. Alio itinere a *Casaromago* Luteciam, interuallum ponitur XLVI M. P. Et in Tabula Theodosiana *Casaromagus* prope Augustomagum ponitur. In Notitia autem provinciarum Galliæ est *Ciuitas Bellouacorum*. Medio quo gentis nomine *Bellouaci*: inde corruptione admissa *Beluacus*, siue *Beluagus*, & tandem *Beauvais*, uti nunc sonat. Alia oppida Bellouacorum veterum ignota nobis sunt. Valesius in hoc tractu recenset *Bellum Montem* ad Isaram Belgicum, nunc *Beaumont*; & *Credilium*, nunc *Cresil*, & non nulla alia: quod vero ex antiquis scriptoribus non habet, quod pro illis testimonium adferat; cum aliis incertæ antiquitatis prætermittimus. In Bellouacis etiam vel folis, vel tamquam in præcipua parte, doctissimus quisque Cæsaris *Belgium* quærit, de

qua regione postea , quam circumiacentes fuerunt expositæ , dispiciemus.

### SILVANECTES.

Bellouacis proximi circa Isaram amnem , sed alium ab eo qui in Narbonensi erat , fuerunt *Siluanectes* , quod nomen vel prætermisum est a veteribus , vel in libris illorum notabiliter deprauatum. Plinius in Belgica : *Suessiones liberi, Vlbmanetes liberi*. Ita MSS omnes , & editi ante Hermolaum , qui *Vlbmanetes* rescripsit. Ptolemæus post Neruios habet *Συμανέτες* , *Sumanectes* , vt in Palatino codice , lacunam aliorum Græcorum supplente : Latinus autem interpres *Subanectes* , qui pluribus videntur *Siluanectes* esse , non autem Hadriano Valesio , quamuis ipse non explicet , quorsum alio transferri illos cupiat. Ptolemæus suis oppidum *Ρατόμαγον* attribuit , quod an Itinerariorum *Augustomagus* sit , in incerto tamdiu erit , donec gentis nomen , vt apud Ptolemæum est , idem quod *Siluanectes* esse euictum fuerit. Itinera autem ostendunt , *Augustomagum* inter Cæsaromagum & Sueffiones positam urbem esse , quæ hodie *Senlis* vocatur. Vide supra designatum iter a Samarobriua Sueffionas. Est etiam in Peutingeriana Tabula *Augustomagus* prope Cæsaromagum. In Notitia prouinciarum *Ciuitas Siluanectum* : in alia , *Ciuitas Siluanectenſium*. In Notitia Imperii pag. 147 *Præfectus Latorum gentilium Remos & Siluanectas Belgica Secunda* : vbi vt *Remi* nomen oppidi sunt in Remis ; ita etiam *Siluanectes* , siue *Siluanecta* , nomen gentis , ad urbem *Siluanectum* primariam , *Augustomagum* , iam *Senlis* , significandam , consueto temporum illorum more translatus est. Guntheramnus rex Gregorio Turonensi , ad se legato , respondit : *Pars mea de vrbe Siluanectenſi non redditur* , lib. ix. eiusdem Gregorii cap. xx.

### VEROMANDVI.

Supra Isaram , nunc Oyse , Belgicum amnem , *Veromandui* erant , qui & *Viromandui* , & *Veromandi* dicti fuerunt , inter Nervios a septentrione , & Sueffiones a meridie sedem habentes. Cæsar commentario II cap. IV *Veromandos* ad commune bellum x millia armatorum pollicitos refert : & cap. XVI , *trans id flumen* [Sabin] *Neruios confediſſe cum Atrebatibus & Veromanduis , finitimis ſuis*. Confediſſe , id est castra posuisse , vt Romanos ibi expecta-



a quo Durocortorum abest, minoribus intervallis obscuriorum locorum in summam collectis, M. P. XLI.

## REMI siue RHEMI.

Vulgo cum adspiratione scribunt, quam veteres neglexerunt, ut auctores Itinerarii & Notitiæ Imperii: etiam antiqua inscriptione apud Gruterum est pag. 158 num. I CIVITATI SVAE REMORVM. Habitauerunt ad Axonam fluvium, atque inde ad Matronam usque, qui fines illorum tangunt, siue pervadunt in ora. Cæsar lib. II B. Gall. cap. V *flumen Axonam, quod est in extremis Remorum finibus exercitum transducere maturavit.* Ibidem cap. III *Remi proximi Gallie [Celticæ] ex Belgis sunt.* Caput illorum Durocortorum. Cæsar lib. VI extremo: *exercitum Cæsar Durocortorum Remorum reducit: concilioque in eum locum Gallie indicto, de coniuratione Senonum & Carnutum questionem habere instituit.* Strabo lib. IV pag. 134 *Ἀξιολογώτατόν ἐστι ἐθνὸς τῶν ταύτη, Ῥῆμοι, καὶ ἡ μητρόπολις αὐτῶν Δερεκόρτορα μάλιστα συνοικεῖται, καὶ δέχεται τὰς τῶν Ῥωμαίων ἡγεμόνας.* Inter istas gentes Remi nobilissimi sunt, & eorum vrbs primaria Durocortora maxime incolitur, & Romanorum præfectis hospitium præbet. Ptolemæus in Belgica, οἱ Ῥῆμοι, καὶ πάλαι αὐτῶν Δερεκόρτορον, Remi, & vrbs illorum Durocortorum. Sic etiam in Tabula Theodosiana adpellatur. Antoninus aliquot itinera refert, quæ Durocortorum diriguntur, a Taruenna unum, alterum a Bagaco Neruiorum. Prioris rationes paullo ante ad Augustam Sueffionum usque deduximus: quod nunc persequimur ita describendo;

*Augusta Sueffionum*

*Fines*

M. P. XIII

*Durocortorum*

M. P. XII

Hæc vrbs in primis fuit, quæ cum suo gentis nomen commutavit. Ammianus Marcellinus lib. XV cap. XXVII *Secunda Belgica, qua Ambiani sunt, vrbs inter alias eminens; & Catelauni, & Remi.* An etiam antiquioribus hæc vrbs ita nuncupata fuerit, in disceptationem venit. Ait hoc Hadrianus Valesius, Tacito auctore, ut persuasum habet, qui lib. IV Histor. cap. LXVIII scripsit: *Venientis exercitus fama, & suo pte ingenio ad mistiora incli-*  
*nantes Galliarum ciuitates, in Remos conuenere.* Ut autem ciuitates ibi non vrbes sunt, sed populi & societates; ita nihil impedit, quo minus

minus *Remos* etiam Remorum populum ac ciuitatem interprete-  
ris. Clarioribus documentis opus erit, si quis probare adnita-  
tur, illam consuetudinem vrbes populorum nominibus adpel-  
landi iam tum Traiani æuo obtinuisse. In Notitia prouinciarum  
vocatur *Ciuitas Remorum*, & Belgicæ secundæ metropolis cōn-  
stituitur.

Dignitatem vrbis Remorum *Durocortori* supra ex Strabonis  
descriptione cognouimus: addimus aliam, aut parem superiori,  
aut illustriorem etiam, quam ex studiis litterarum habuit. Cor-  
nelius Fronto, ex Hadriani sæculo rhetor & grammaticus, referen-  
te P. Consentio, itidem vetere grammatico, dixit, *ILLAE VE-  
STRAE ATHENAE DVROCORTORO*. Quid gloriosius, quam  
Athenis, matri artium liberalium & disciplinarum, comparari?  
Sic Mediolanum quoque, antiqua sedes studiorum, inscriptio-  
ne eiusdem sæculi, sub Antonino Pio facta, apud Gruterum pag.  
177 num. 4 *NOVAE ATHENAE* adpellantur: vt adeo in summis  
laudibus prouinciarum censeatur, si studio sapientiæ & doctrinæ  
Athenienses, principem in litteris populum, æmulati fuerint.

Remorum etiam fuit *Bibrax*, diuersum ab eiusdem nominis  
oppido Aeduorum. Cæsar commentario II cap. VI *Ab ipsis ca-  
stris, oppidum Remorum, nomine Bibrax, aberat millia passuum VIII:*  
*id ex itinere magno impetu Belge oppugnare cœperunt: agre eo die su-  
sistentatum est.* Quod quo loco positum fuerit, non apud omnes  
est certissimum. Sunt qui *Braye en Retelois* interpretantur: alii  
*Fines Itinerarii* in hunc locum trahunt: iterum alii *Laudunum Cla-  
vatum* volunt, nec desunt qui *Braium* Laudunensis pagi ceteris  
nominatis præferunt.

An vero etiam *Catalauni* huc referendi sint, qui nunc *Cha-  
lons* vocantur, itidem parum est liquidum. Veteres geographi  
atque historici neque oppidum *Catalaunos* memorarunt, neque  
gentem *CATALAUNORVM*, a qua oppido nomen posteriori æuo  
sit inditum. Videntur ergo sub proximis Remis *Catalauni*, quo-  
quo nomine antiquitus adpellati fuerunt, vel latitasse, vel com-  
prehenso fuisse, vna cum oppido, quod habuerunt. Non repu-  
gnat situs in dextero amne Matrona, seu Belgarum latere: suc-  
clamat etiam Marcellinus, qui sæpe dicto lib. XV cap. XXVII Bel-  
gicæ Secundæ vrbes eminentes enarraturus primo loco *Ambianos* no-  
minat;



minat; deinde *Catelaunos*, (sic enim etiam lib. xxvii cap. ii scripsit vocali secunda:) tandem adiungit, quæ post metropolis facta est, *Remos*. Primus, qui huius nominis mentionem fecit, Eumenius rhetor est, panegyrico Constantini cap. iv. Si, inquit Flauientium nomine, ille res publica restitutor implorantibus nobis subvenire potuisset, sine ullo detrimento Romanarum virium, sine clade *Catalaunica*, compendium pacis, reconciliatis provinciis, attulisset fraternitas *Aeduorum*. Ad Aurelium haud dubie respexit, de quo Eutropius lib. ix cap. ix, *Superavit in Gallia Tetricum apud Catalaunos*: ubi oppidum æque ac apud Ammianum significatur, quod vox *apud* ostendit, quum de gente in *Catalaunis* dicturus fuisset. In Notitia provinciarum & ciuitatum Galliarum tertio loco est *Ciuitas Catellaunorum*, ut vel ordo dignitatem auxerit. Antonini itinere a Mediolano Gessoriacum *Durocatellauni* vocantur, hac ferie dispositis oppidis:

<i>Tricasses</i>	—	—	—
<i>Artiacam</i>	M.	P.	xviii
<i>Durocatelaunos</i>	M.	P.	xxxiii
<i>Durocortorum</i>	M.	P.	xxvii
<i>Suessonas</i>	M.	P.	xxxvii,

nisi forte additamentum *Duro* ex sequenti vocabulo *Durocortoro* ad *Catelaunos* etiam, errore describentis, retractum fuit.

Hadrianus Valesius in ea opinione est, ut posteriorum *Catalaunos*, putet *Vadicassæ* Plinii ac Ptolemæi esse, eorumque oppidum, antequam gentis posterius nomen adsumeret, *Noniomagus* nuncupatum fuisse. Plinius quidem lib. iv cap. xviii *Vadicassæ* suos, siue, ut Harduinus legit, *Bodiocassæ*, quod ex *Badicassæ* videtur corruptum; in Lugdunensem provinciam transcripsit; quo etiam Ptolemæus lib. ii cap. viii suos *Vadicassos* referebat: addidit vero idem πρὸς τῇ Βελγικῇ, iuxta *Belgicam*, seu in confinio Belgarum habitasse, ut facile Ammiani & Notitiæ temporibus ad *Belgicam* Secundam referri potuerint. Gentis enim & oppidi situm ita Ptolemæus delineauit: μετὰ Μέλδας πρὸς τῇ Βελγικῇ Ουαδικάσιοι, καὶ πόλις Νοϊόμαγος, *Post Meldas ad Belgicam Vadicassii, & oppidum Noniomagus*. Confirmat sententiam suam Valesius, quia quod oppidum in ante monstrato itinere *Durocatelaunos* vocari cognouimus, xxvii milibus passuum a *Durocortoro* remotum est;

est; videtur idem esse, quod in Peutingeriana Tabula *Noniomagus* nominatur, ab eodem Durocortoro distans millibus xxv, leui discrimine numerorum, quale plurimis locis deprehenditur. Speciosa sententia, nisi, inspecta Tabula, *Noniomagus* cis Durocortorum, Mosam versus, deprehendatur: Itinerarii vero *Durocatauni* sunt vltra Durocortorum, Tricasses & ipsum caput versus Lugdunum. In ipso quidem Itinerario *Noniomagus* eo tractu, vna cum Durocortoro, apparet, sed inter Sueffonas & Ambianos, vt ad Noiomum potius, quam de quo agimus, referendum videatur. Nihil ergo in re dubia definimus, &, vt supra pag. 212 de *Vadicaßibus* coeptum est dubitari; nec dum hisce rationibus, vt definamus, persuaderi possumus.

### S V E S S I O N E S.

Hirtius lib. viii Belli Gallici cap. vi *Sueffiones* Remis attribuit. *In fines*, inquit, *Sueffionum*, qui Remis erant attributi. Cæsari quoque Remorum legati commentario ii cap. iiii Sueffiones dicunt *fratres consanguineosque suos, qui eodem iure, iisdem legibus vtiuntur, unum imperium, unumque magistratum cum ipsis habeant*. Recte ergo & ordine facimus, quod post Remos proxime *Sueffiones* explicamus. Nomen varie & scribitur & pronuntiatur. Cæsaris libris recentioribus editum *Sueffones*, tribus syllabis commentario ii cap. iiii & xiii: at Lugdunensi Gryphiana & æqualibus *Sueffiones*, quod verius videtur, quia metaphrastes *Σαεσσιώνες*, quatuor syllabis, reddidit; quot etiam in Hirtii viii libro apparent. Plinius in Belgica, *Sueffiones liberi*, totidem syllabis. Sic etiam epitoma Liuiana civ *Sueffiones*. Strabonis editiones variant. Adlegat Valesius *Σαεσσιώνες*: at Aldina *Σαεσσιώνες*: Casauboniana modo *Σαεσσιώνες* pag. 134, modo *Σαεσσιώνες* pag. 135. Videtur Lucanus lib. i vers. 423 litem dirimere posse, quum dicit,

*Et Biturix, longisque leues Sueffiones in armis:*

sed dubia prorsus & instabilis est lectio, dum aliis editis libris *Sueffiones* est: antiquiores codices *Axones* referunt, vnde quidam *Saxones* inepte legerunt. Ptolemæus sine sibilo *Οὐέσσιονες* *Sueffiones*, correpta inedia: auctor Itinerarii, paullo ante indicato itinere, *Sueffones*, etiam tribus syllabis. Ex quibus tandem colligimus, plures quatuor, quam tribus, syllabis exprimere: & vtriusque

formæ p̄nultimam constantius accelerari. Posteriores æque ambigui. Guilielmus Brito lib. IX Philippidos vers. 60

*Valle Sueffonica quam fortia corpora surgunt.*

Et, paucis interiectis, versu 77

*Impatiens Sueffona pbalanx.*

In Peutingeriana Tabula est *Augusta Suefforum*, nisi forsan *Sueffonum* legendum. Tamen & posteriores temporibus barbaris *Sueffi*, *Sueffos*, secunda flexione dixisse, a Valesio obseruatum est.

Vrbem illorum Ptolemæus vocat Αὐγούσαν Οὐεασόαν, *Augustam Sueffonum* siue *Sueffonum*. nam Σ videtur excidisse, nisi forte σ cum ο describentis oscitatione commutatum fuit. Id nomen plenius itinere a Taruenna Durocortorum, habemus tali oppidorum dispositione:

<i>Camaracum</i>	—	—	—
<i>Augustam Veromanduorum</i>	M.	P.	XVIII
<i>Contra Aginnum</i>	M.	P.	XIII
<i>Augustam Sueffonum</i>	M.	P.	XIII

Ab Augusto hoc illustre nomen est: quod antea, & Iulii temporibus fuerit, non plane est certum. Nec tamen inprobabilis eorum est sententia, qui *Noniodunum* vetus nomen Augustæ Sueffionum fuisse persuasi sunt. Habent enim in commentariis Cæsaris, quo tueri se posse videantur. Libro enim II cap. XII de se dixit: *Postridie Cæsar in fines Sueffionum, qui proximi Remis erant, exercitum duxit: & magno itinere confecto ad oppidum Nouiodunum contendit. Id ex itinere oppugnare conatus, quod vacuum a defensoribus esse audiebat, propter latitudinem fossæ, murique altitudinem, paucis defendentibus, expugnare non potuit. Interim omnis ex fuga Sueffionum multitudo in oppidum proxima nocte conuenit. Celeriter vineis ad oppidum actis, aggere iacto turribusque constitutis, magnitudine operum, quæ neque viderant antea Galli, neque audierant, & celeritate Romanorum permoti, legatos ad Cæsarem de deditione mittunt: & petentibus Remis ut conseruarentur, impetrant.* Ex quibus non obscure intelligitur, in Sueffionibus fuisse oppidum, quia hi noctu in illud conueniunt ut defendant: deinde munitum valide fuisse, ut primæ vrbes & capita gentium solebant: tandem conseruatum Remorum precibus esse, qui Sueffionum fratres & amici erant; ut dubitari facile non possit, huic Augustum ornamenta addidisse, & *Augustam*

*gustam* de suo nomine adpellasse. Neque enim aliud in tractu illo oppidum habetur, cui vel situs, vel amplitudo & munimenta, a Cæsare descripta, competant, præter *Augustam Sueffionum*, nunc corruptius *Soissons* vocitatum: quod nouum nomen ex *Sueffiones* est, & communi gentis & oppidi, ut mos ferebat, adpellatione. Ut vero *Atrebat* & *Atrebata*, ac *Siluanectes* & *Siluanecta*; item *Nemetes* & *Nemeta* medio æuo dicebatur: sic etiam *Sueffiones* & *Sueffiona*; ac breuiori forma *Sueffones* ac *Sueffona* dictum fuit. Gregorius Turonensis lib. IV cap. IX *Sanctus Dei, Medardus episcopus, diem obiit: quem Chlotarius rex cum summo honore apud Sueffionas civitatem sepeliuit.* Etiam itinere a Mediolano Gessoriacum, supra vidimus *Sueffonas*, quarto casu, urbis nomen scriptum esse.

Contra hanc sententiam, quod Nouiodunum Augusta sit Sueffionum, Raymundus Marlianus, Christophorus Browerus, & multi alii depugnant, *Nouiodunum* Cæsaris finitimum quidem Sueffionibus, non in ipsis Sueffionibus statuentes: idque *Nouiomum*, siue, ut nunc pronuntiatur, *Noyon* interpretantur. Verum Nouiomum illud siue *Noiomum* non Nouiodunum, sed *Nouiomagus* veteres dixerunt, situm inter Durocortorum & Ambianos, uti ex dicto itinere a Mediolano Gessoriacum usque, manifestum est: quod oppidum etiam in Notitia Imperii inter Belgicæ Secundæ præsidia *Nouiomagus* adpellatur. Nec Nouiomo, si inspicias recte, cum Cæsaris itinere conuenit, ut qui ex Remis in fines Sueffionum progressus, magno itinere ad Nouiodunum venit: *Nouiomum* vero siue *Noyon* non in Sueffionibus, sed in Veromanduis censetur, & Veromanduorum episcopatum, deleta Augusta ab Attilo, antequam instauraretur, accepit, & hodieque possidet.

### CALETI siue CALETES.

Ad Oceanum rursus reuertimur, ut populos qui supersunt ibi, *Caletos* & *Vellocasses*, expediamus. Cæsar de Belgarum adparatu bellico lib. II cap. IV polliceri *Menapios* IX millia: *Caletos* X millia: *Vellocasses* & *Veromandos* totidem. Sic veteres libri: recentiores, *Caletes*. Quod etiam de Hirtii libro VIII commentariorum notandum est, in quo itidem *Caletos* vetustioribus; *Caletes* nouis libris expressum est. Cap. VII enim *conuenisse* refert *Ambianos, Aulercos, Caletos, Vellocasses*. Cæsar itaque Belgis adnu-

merat, vti reuera sunt, cis Sequanam colentes, qui terminus est Belgarum. Augustus vero, ignotum qua causa, cum Velocassibus Lugdunensi Gallia attribuit, ideoque Plinius & Ptolemæus in Lugdunensi recensent: ille lib. IV cap. VIII *Galletos* vocat, vti in MSS. omnibus esse Harduinus testatur. Sed verius per ~~C~~scribuntur, quia & Græci, Ptolemæus & Strabo, per *K* expresserunt. Hic enim lib. IV pag. 134 *Ἀμβιανοὶ, καὶ Σηεσιῶνες καὶ Καλέτοι, μέχρι τῆς ἐκβολῆς τῆς Σηκοῦναι, Ἀμβιᾶνι, ἔς Σηεσιῶνες, ἔς Καλετί, ὡςque ad ὄστιον Sequana*: ille lib. II cap. VIII in Lugdunensi: *κατέχουσι τὴν μὲν ἀρκτικὴν παραλίον ἀπὸ τῆς Σηκοῦναι ποταμῷ Καλεταί, ὧν πέλις Ἰαλιόβωνα, Tenent latus septemtrionis litorale a Sequana fluuio Caleta, quorum oppidum est Iuliobona*. Vterque ergo e simplici scripserunt, pauculitiam corripientes. Valesius autem, nescio quo libro vsus, Ptolemæum *καλήτας* vocare, in Galliarum Notitia retulit. Atque etiam metaphrastes Cæsaris lib. II cap. IV τὰς Καλήτας reddidit: vt ita etiam huius vocabuli accentus sit ambiguus.

Marlianus apud Bononiam seu Gessoriacum *Caletes* ponit, vbi breuissimus in Britanniam traiectus est: sed errorem iam a Strabone & Ptolemæo refutari cognouimus, qui ad ostium Sequanae vterque constituerunt. Nihilominus ex eodem errore reliquum est, vt nobilem urbem & emporium *Calais* Latine *Caletum* permulti adpellent, quos supra aliquando & ipsi sequuti sumus; quam verius forsan *Calesium* cum Guilielmo Britone nuncupare possimus. Ille enim lib. IX Philippidos vers. 351

*Classis prima quies Calesti fuit: altera portum*

*Fit Grauelinga tuo.*

De oppido etiam Caletorum controuersia est, quod *Ἰαλιόβωναν* Ptolemæus dixit, siue ut Valesius, nescio ex quo codice, adlegat, *Ἰαλιόβωναν, Iuliobonam*. Idem Valesius cum Chruerio *Deppam* (vulgo *Dieppe*) putant esse: Harduinus ultra flumen remouet. Sed vt populus citerior est, ita & oppidum oportet esse: nec vero per Ptolemæi numeros ab ostiis Sequanae velim longius abduci. Alii ad *Lillebonne* siue *Ilebhone* referunt, ad æstuarium Sequanae situm inter Portum Gratia & Caldebeccum, quos sequuti in Tabula nostra sumus. Vtriusque sententia rationes & documenta breuiter dabimus. Qui ad Sequanam locant, in Ilebone vestigia quærentes, auctorem, præter Ptolemæum, habent Robertum de Monte, Append.

Append. ad Chron. Sigeberti, ad annum 610 CLXIII. *Iuliabona*, inquit, in *Caletensi pago in xsa Sequanam est sedes regia, a dominis Normannorum multum amata & frequentata*. Agit de Henrico II Angliæ rege, qui Normannorum comitia Rotomago, vbi conuecturæ erat, iussit Iuliabonam transferri. Qui secus sentiunt, & Deppæ hoc nomen tribuunt, id ex Antonini itinere, Carocotino Augustobonam, tueri conantur, quod ita habet:

*Carocotino*

*Iuliobonam*

M. P. X.

*Lotum*

M. P. VI

*Latomagum*

M. P. XIIII

*Rotomagum*

M. P. IX.

Persuasi autem sunt, principium itineris *Carocotinum* esse *Crotoy*, ad ostium Samaræ in Ambianis situm, vnde Rotomagum ituri Deppam sine ambage ferri possint. Verum longius Crotoy a Deppa abest, quam numerus Itinerarii; hoc est x millia passuum patiuntur, quia interuallum pæne xxx est millium. Vero similis ergo alii *Carocotinum* in Portu Gratix (*Havre de Grace*) constituunt, quocum numeri in Itinerario positi, propius utique consentiunt.

## VELIOCASSES

Ethi varie scribuntur. Cæsar lib. II cap. IV *polliceri Caletos x millia: Velocasses & Veromandos totidem*. Hirtius lib. VIII cap. VII conuenisse *Caletos, Bellocasses, Atrebates*: pro quo recentioribus libris *Vellocasses*. Plinius lib. IV cap. XVIII *Lugdunensis Gallia habet Lexouios, Vellocasses, Galletos, Venetos*. Nam & hos Augustus ex Belgica, vbi Iulius censuerat, in Lugdunensem transcripsit. Ptolemæus itidem in Lugdunensi: *Οὐνελιοκάσιοι, ὧν πόλις Ρωτόμαγος, Veneliocassi, quorum oppidum Rotomagus*. Redundat syllaba, & Valesio iudice legendum *Οὐνελιοκάσιοι*, qui genuinam scripturam *Vellocasses* existimat fuisse, quia Magnoni etiam *Viliocassus* sit; vocalem vero *i* a multis in *l* conuersam esse propter similitudinem.

*Rotomagum* illorum urbem fuisse, modo ex Ptolemæo intelleximus. Ammianus lib. XV cap. XXVII pluraliter enuntiat, *Rotomagi*, quasi commune cum gente vocabulum habeat, quod falsum est, quum vrbis id proprium sit, nec ciues *Rotomagi*, sed *Rotomagenses* adpellentur. *Secundum*, inquit, *Lugdunensem Rotomagi*

*ostendunt*, id est ornant. In Notitia Imperii sub dispositione Ducis Tractus Armorici, *Praefectus militum Vrsariensium Rotomago*. Paullinus Nolanus epist. xviii ad Victricium, episcopum Rotomagensem, cap. v *Nunc Rotomagum, & vicinis ante regionibus tenui nomine peruulgatum, in longinquis etiam prouinciis nominari venerabiliter audimus, & inter vrbes, sacris locis nobiles, cum diuina laude numerari.* In Notitia prouinciarum est *Ciuitas Rotomagensium*, metropolis Secundæ Lugdunensis. Et quamvis vrbs Rotomagus longius absit a mari, Sequanae fluuiio adposita: tamen per nauigabilem amnem ita mari utebatur, vt illud etiam ab vrbe hac & illius commercii nomen indeptum sit *maris Rotomagensis*. Venantius Fortunatus lib. vi carm. viii de Gelesuinta regina:

*Peruenit qua se piscoso Sequana fluctu,*

*In mare fert iuncto Rotomagensi sinu.*

Rotomagum hodie Roüen siue Roan, celebrem ad Sequanam ciuitatem esse, nemo facile ignorat: idque etiam iter Antonini a Carocotino Augustobonam ostendit, quo, quamuis numeris iusto minoribus, hic ordo seruatur, vt a Rotomago per Petromantalum, id est Mante, veniatur Luteciam.

## BELGIUM CAESARIS.

Tandem etiam de Belgio, quod Cæsar manifesto a Belgica, vt partem eius, distinguit, dicendum est, & error illorum refellendus quibus *Belgium* idem est quod *Belgica*. Cæsar commentario v cap. xxiv de hibernorum distributione ita scripsit: *Quod eo anno frumentum in Gallia propter siccitates angustius prouenerat, coactus est aliter, ac superioribus annis, exercitum in hibernis collocare, legionesque in plures ciuitates distribuere. ex quibus vnā in Morinos ducendam C. Fabio legato dedit, alteram in Neruios Q. Ciceroni, tertiam in Aeduos L. Roscio, quartam in Remis cum T. Labieno in consinio Treuironum biemare iussit: tres in Belgio collocauit: his M. Crassum quaestorem, & L. Munatium Plancum & C. Trebonium legatos praefecit. Vnam legionem, quam proxime trans Padum conscripserat, & cohortes quinque, in Eburones misit. His militibus Q. Titurium Sabinum, & L. Aurunculeium Cottam, legatos, praesse iussit.* Ex quibus manifestum est, multas & potentes Belgarum gentes a Belgio suo Cæsarem exclusos velle, Morinos, Neruios, Remos, Treuiros, Eburones.

Nec

Nec ipse Cæsar obscure monstrauit, in qua parte Belgicæ sit *Belgium* quærendum. Cap. XLV enim eiusdem libri, quum de obsidione castrorum Ciceronis audiisset, de se dicit: *statim nuntium Bellouacos ad M. Crassum quaestorem mittit, cuius hiberna aberant ab eamillia passuum* XXV. Quem ergo Crassum in *Belgio* cum legione collocauerat cap. XXIV, ad eundem in *Bellouacos* nunc nuntium mittit: ergo *Bellouaci* in *Belgio* fuerunt. Nec id difficile est ex cap. XXV colligere. Tasgetio enim rege, quem Carnutibus imposuerat, a suis interfecto, *veritus Cæsar, quod ad plures res pertinebat, ne ciuitas eorum impulsu deficeret; L. Plancum cum legione ex Belgio celeriter in Carnutes proficisci iubet.* Quia celeriter mittenda erat legio, ex proximis hibernis misit vnam ex tribus in *Belgio* collocatis. *Bellouaci* autem, aut quod *Brietio* videtur, *Siluanectes*, *Bellouacis* proximi & attributi, quod ad *Sequanam* pertinebant, propiores erant Carnutibus, quam alii, in quibus legiones hiemabant. Ergo iterum adparet, in *Belgio* *Bellouacos* cum contributis fuisse, & ex his *Plancum* cum legione missum in *Carnutes*.

An vero soli *Bellouaci* *Belgium* ita expleuerunt, vt alias omnes excluderint ciuitates? Non videtur: & si non alios, tamen *Atrebatæ* vna in *Belgio* fuisse, ex A. Hirtii lib. VIII cap. XLVI & XLVII constare potest. Ibi dicitur Cæsar cum equitum presidio *Narbonem* profectus, exercitum per legatos in hiberna deduxisse: IV legiones in *Belgio* collocasse cum totidem legatis: reliquas in *Aeduis*, *Turonis*, *Lemouicibus*. *Paucos dies in Prouincia moratus, ad legiones in Belgium se recepit, hibernauitque Nemetocenna,* quod caput est *Atrebatum*, alibi *Nemetacum* nuncupatum. Ibi cognoscit, *Comium Atrebatem* prælio cum equitatu suo contendisse, interceptis commeatibus, qui comportabantur in hiberna Romanorum. Ex quibus elucet, *Atrebatæ* quoque in *Belgio* sedem habuisse: quod contra *Cluuerium* notari velimus, qui solos *Bellouacos* in *Belgio* constituit: quibus *Atrebatæ* addendos esse *Hadrianus Valesius* censuit, sed ita, vt primæ & præcipuæ partes *Bellouacis*, tamquam proprie dictis *Belgis*, relinquuntur.

Quum vero *Ambiani* interiecti sint *Bellouacis* & *Atrebatibus*, & *Belgium* vna & continua regio fuerit; consequens est, vt *Ambiani* quoque in illo contineantur, per quos mare a *Belgio* attingitur.

nam



nam lib. v cap. xii refertur, maritimam partem Britannorum ex Belgio transisse; quod ad mare illam regionem pertinuisse arguit. Nicolaus Sanson & Philippus Brietius *Siluanectes* addunt & *Veromanduos*, quod de Siluanectibus, qui attributi videntur Bellouacis fuisse, facile equidem concefferim; de Veromanduis autem id minus certum est, nisi ita forsân collegeris; Cæsarem tres legiones imposuisse Belgio cum tribus legatis M. Crasso, L. Planco, & C. Trebonio, lib. v cap. xxiv. At Crassus in Bellouacis hibernauit cap. xlv: Plancus forte in Siluanectibus, quia inde breuissima via in Carnutes est, in quos celeriter missus fuit a Cæsare, cap. xxv: ergo Veromandui supersunt, qui C. Trebonii legioni, si per populos in Belgio separatæ fuerunt legiones, hiberna præbuisse videri possint. Addit Brietius Part. ii lib. vi cap. vii ex situ argumentum, quod vero nescimus quam firmum sit. Certa autem res est de Bellouacis, Atrebatibus & Ambianis: de ceteris dubitanda, nec vero inprobabilis. Hi vero Belgii incolæ quasi proprie Belgæ erant & γηγνητοί; ceteri ex aliis gentibus in Belgicam profecti, maxime ex Germanis.

De insulis Belgicæ nihil fere est quod proferamus, quia pauca de illis prodita: & quædam forsân aliam faciem induerunt, quam olim habuerant, quod temporis & Oceano imputandum est.

## CAPVT IV

DE

## INSVLIS BRITANNICIS.

**G**Alliis obiectæ in septemtrionem sunt *insula Britannica*, plures numero, sed duæ maiores ceteris. Vnde est quod duas tantum insulas, sed maiores & notabiliores quidam memorant. Agathemertus lib. ii cap. iv Νῆσοι ἀξιώλογοι ἐν μὲν τῇ ἐκτῷς θαλάσσης αὐ βρεταννικαὶ δύο, Ἰερηνίᾳ τε καὶ Ἀλβιώνος, *Insula memoratu digna in extimo mari dua Britannica, Hibernia & Albionis*. Sic enim, *Albionem*, veteres maiorem illarum adpellauerunt. Plinius lib. iv cap. xvi Ex aduerso huius situs [ostiorum Rheni] *Britannia insula, clara Græcis nostrisque monumentis inter septemtrionem & occidentem*.

Orcades Insula  
supra qua Thule est



OCEANVS

GERMANICVS

BELGICAE

GALLIAE

PARS

FRATVM BRITANNICVM

MORINI

Veru Insula

Merid

Silinae Insulae

Insulae Calliberides

MARE HIBERNICVM

HIBERNIA

IVERNIA

INFERIOR

INFERIOR

INFERIOR

INFERIOR

INFERIOR

INFERIOR

INFERIOR

INFERIOR

INFERIOR

INFERIOR

INFERIOR

INFERIOR

INFERIOR

INFERIOR

OCEANVS OCCIDENTALIS

MARE CAERBONINVM

OCEANVS

DEVCALEDO

INVS

Pictorum

Rige





dentem [respectu Romæ] iacet : Germania, Gallia, Hispania, multo maximis Europæ partibus, magno intervallo aduersa. Albion ipsi nomen fuit, quum Britannia vocarentur omnes. Ptolemæus etiam Britanniam illam maiorem descripturus, titulum capitis III libro II fecit, Ἀλβίωνος νῆσος Βρετανικῆς θέσις, Albionis, insula Britannica, positio. Quod vero hæc maxima omnium Britannicarum est, simpliciter a plerisque Britannia adpellatur, & Albionis nomen in obsoletis habitum. Idcirco Plinius, ut vidimus, dixit, Albion ipsi nomen FUIT. Cæsar sane non aliter nominat quam Britanniam, quasi vnam huius nominis, distinguitque ab Hibernia, altera maiore, ab occasu solis maximæ obiacente. Lib. V cap. XIII ait : alterum latus vergit ad Hispaniam, atque occidentem solem, qua ex parte est Hibernia, dimidio minor, ut existimatur, quam Britannia; sed pari spatio transmissus, atque ex Gallia est in Britanniam.

Græci scribunt Βρετανία & Βρετανία. Alabandensis nummus apud Tristandum & Harduinum ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΒΡΕΤΑΝΝΙΚΟΣ. Strabo autem Lib. IV ἡ Βρετανική, quo modo & Ptolemæus scripsit, τ geminato, γ simpliciter; & Diodorus Siculus lib. V cap. XXI, ac Dio Cassius locis infra indicandis. Periegeta autem Dionysius Βρετανοί, utroque elemento simpliciter, versu 284

ἢ γε βορείς

Ὠκεανῷ κέχυται ψυχρὸς ῥόος· ἐνθα Βρετανοί.

Vbi borealis Oceani effusum est frigidum fluentum : ubi Bretani, id est Britanni. Sed Eustathius in hunc locum scripturam ex metri necessitate excusat. Βρετανοί, inquit, διὰ δύο τῇ ὡς ἐπὶ πολὺ· ἐνταῦθα δ' ἐν τῷ, ἐνθα Βρετανοί, τῷ μέτρῳ ἐπιτάξαντος ἀπεχώρησε τὸ ἐν τ. Brettani per duplex τῇ ut plurimum : heic vero in verbis, ἐνθα Βρετανοί, metro postulante, abiicit unum Tau. Latini vero constanter Britannus & Britannia. Nummi multorum principum, Claudii, Antonini Pii, Commodi BRITANNIA : & alius Claudii DE BRITANNIS : & Hadriani, RESTITVTORI BRITANNIAE : & eiusdem alius EXERC. BRITANNICVS : & Septimii Seueri, VICTORIAE BRITANNICAE. Rarum ergo, nisi lapidicidæ error est, quum in saxo Urbis Grætz in Stiria legitur apud Grut. p. 482

PRAEF. EQVIT. AL. BRITTANNICAE.

Est & alia forma nominis Brito, vel potius Britto, quo posteriores frequenter vsi sunt. Ausonius epigram. CX

E e e

Siluius

*Siluius hic bonus est. Quis Siluius? iste Britannus.*

*Aut Britto hic non est Siluius, aut malus est.*

nam male illo tempore Britanni audiebant: ideo epigrammate CXII idem, *Nemo bonus Britto est.* Sunt qui propterea aliquid discriminis inter Brittonem & Britannum quaerunt, in qua opinione etiam Christophorus Browerus est ad Fortunati lib. III carm. VI pag. 69: quod verius Elias Vinctus negat ad dictum locum Aufonii, & illos confutat, qui *Britones* non in insula, sed in Armorica Galliae regione ponunt. nam Iuuenalis aetate nulli Britanni in Gallia; nihilominus ille satyra XV vers. 124 dixit

*Qua nec terribiles Cimbri, nec Brittones unquam*

scilicet, rabie sauiunt. Geminato *Tau* non tantum metri causa, sed etiam alibi haec forma scribitur. Vetus inscriptio apud Gruter. pag. 569 num. 5 *NATIONE BRITTO.* Media ambigua est. Quam enim Iuuenalis corripuit dicto iam loco; porrexit Martialis lib. XI epigram. XXI

*Quam veteres braccæ Brittonis pauperis. - - -*

Hodie *Britannia Magna* est, duo regna complectens, Angliae, ad austrum, & Scotiae, septentrionale.

Quod in Oceano sita insula est, ut alium orbem Romani adspexerunt. Virgilius ecloga I

*Et penitus toto diuisos orbe Britannos.*

Et Dio Cassius lib. LX pag. 677 de A. Plautio, quem Claudius primum post Iulii Caesaris expeditionem in Britanniam misit, τὸ μὲν στρατεύμα χαλεπῶς ἐν τῇ Γαλατίας ἐξήγαγεν· ὡς γὰρ ἔξω τῆς οἰκουμενῆς στρατεύοντες ἡγανάκτουσιν, *difficulter exercitum e Gallia abduxit, indigne ferentem, quod extra orbem terrarum bellum esset gerendum.* Augustus bis expeditionem in Britannos suscepturus erat, sed primam legatio supplex Britannorum impediuit, Dio Cass. lib. LIII pag. 512; alteram tumultus Salassorum & Cantabrorum, ibidem pag. 513. Strabo lib. II pag. 79 adfert alias rationes, quod Romani spreuerint Britanniam sibi subiicere, primum quia nullus ex ea metus esset; deinde si occupassent, ἔτ' ὠφέλεια τοσούτη τις, *tanta non foret utilitas.* Sic factum est, ut usque ad Claudii tempora, & amplius, non penitus Britannia cognosceretur. Caesar quidem lib. V cap. XIII *insulam* vocat, *natura triquetram*, sed magis fama ductus, quam experientia, quia in Cantio tantum in-

ter

ter fretum & Tamesin res gessit : neutra expeditione ad interiora venit. Dio Cassius lib. LXVI in Xiphilini epitoma de Iulio Agricola Titi Caesaris legato : *πρῶτος Ῥωμαίων ἔγνω τὴν ὅτι ἡ Βρετανία περιβρεχθεῖς ἐστὶ, primus Romanorum cognovit, Britanniam undique mari circumfusam esse.* Quod etiam Tacitus Vita Agricolæ cap. x confirmat. *Hanc oram, inquit, nouissimi maris tunc primum Romana classis circumuecta, insulam esse Britanniam adfirmavit.* Iterum Dio Cassius lib. XXXIX pag. 114 *πρῶτος καὶ Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων εἶδ' ὅτι ἐστὶν, ἐργυνώσκειτο τοῖς δὲ ἑπὶ τὰ ἐς ἀμφοτέρωθεν, ἢ τε ἡπειρος, ἢ τε καὶ νῆσος ἐστὶ, ἀφώκειτο.* Primis Græcorum Romanorumque, ne esse quidem eam, compertum fuit ; posteriores in controuersiam adduxerunt, continensne ea terra, an vero insula esset. Addit, multa de vtraque opinione conscripta ab iis esse, qui coniecturis tantum niterentur ; donec πότερ' ἢ τε ὑπ' Ἀγροκόλας - - - νῆσος ἢ σαφὺς ἐλέγχεται, *primum sub Agricola insulam esse manifesto deprehensum est.*

Ex pluribus insulis Britannicis quæ maxima est, nunc regna Angliæ & Scotiæ tenens, præcipue Britannia dicitur, cuius iam flumina pro instituto nostro, quæ antiquis fuerunt cognita, enarrabimus, antequam ad terrarum expositionem veniamus.

## FLVMINA BRITANNIAE.

Cæsar vnum flumen *Tamesin* memorauit lib. v cap. xl. *Cassiuellauni*, inquit, *fines a maritimis ciuitatibus flumen diuidit, quod adpellatur Tamesis.* Et cap. xviii *Cæsar ad flumen Tamesin, in fines Cassiuellauni, exercitum duxit : quod flumen uno omnino loco pedibus, atque hoc agere, transiri potest.* Tacito dictum *Tamesa* lib. xiv cap. xxxii. *Visam speciem, ait, in aestuario Tamesa subuersa colonia : qua forma etiam Dio Cassius lib. xl pag. 122 vsus est, πρὸς τὸν Ταμέσαν, dicens, ἀνεχώρησαν, ad Tamesin [Britanni] reuerterunt.* Hodie *Temse* vocatur, notissimum flumen totius Angliæ.

Tacitus addit duo lib. xii cap. xxxi, *Altonam & Sabrinam* : & aliquot æstuaria, quæ fluuios recipiunt. De Ostorio, legato Claudii dicit : *Detrahare arma suspectis, cinctosque castris Antonam & Sabrinam fluuios cobibere parat.* Alterum, *Sabrinam*, nobis Ptolemæus manifestat, lib. ii cap. iii *Σαβριανὰν ἐκχυσιν, Sabrianam æstuarium eo loco commemorans, qui hodie the Severn,*

leuiter mutato nomine, adpellatur, quod tam æstuarii, quam ipsius fluminis, æstuarium facientis, est vocabulum. Obscurior *Antona* & difficilior inuentu. Facile vero in sententiam doctissimi Anglorum chorographi Guilielmi Cambdeni concedimus, cui in Tacito *Auuona* siue *Aufona* legendum videtur, quia in illo tractu hodieque fluuius *Avon* vel *Avona* vocatur, alter qui Sabrinæ ab ortu adfunditur; alter maior, quem *primarium Aufonam* Cambdenus pag. 404 vocat, in ortum æstium delabens, qui a Tacito notatus videtur, ut latius Barbari discluderentur: ad quem Bennauenta fuit, nunc Northampton & Peterburg. Hæc ergo illa flumina erant, quæ vltiores Britannos a prouincialibus & fociis Romanorum, Claudii temporibus, idonea satis erant vt separarent, prædiis scilicet & castris munita. Id enim Tacitus omnino dixit, cuius verba ita Cambdenus p. 402 interpretatur: *Munimentis ad fluuios dispositis statuit coercere Britannos vltiores, & prouinciales, ne mutuas operas in Romanos traderent.*

Reliqua fluuiorum nomina ab solo Ptolemæo sunt prodita. In australi latere post Dubrim & Daruernum, vbi Romani in insulam ingressi sunt, est *Trisanto* fluuius, cuius ostia [Τρισάντωνος ἐκβολὰς] ibidem memorauit: deinde *Alaunus*, Græce Αλαίνης ἐκβολαί, prope Vectim insulam: post quem Ἰσάκη, *Ifaca* seu potius *Ifca* fluuius: vltior *Tamarus*, qui nomen retinet *Tamer*; & tandem occasum versus *Cenion* Κενίωνος ἐκβολαί, *Cenionis ostia*. Sed in situ videtur aliquid turbatum esse. nam ad *Tamari* ostia Pleymuthum est: & *Trisantonis* portum Cambdenus interpretatur, quod cum Ptolemæi numeris & rationibus non vsquequaque conuenit. In sinum Bristoliensem proxime æstuarium Ptolemæus flumen ducit *Ratostathybium*, & deinde *Tobium*: illud Cambdenus *Taf*; hoc *Touy* iam vocari dicit. In Hibernici maris latere obscuriora sunt nomina *Tuerobis*, *Tisobis* siue *Toisobis*, & inter hos *Stucia*, & vltra *Seteia* & *Belisama* æstuaria, quorum illud iam Deemuth; hoc Ribel dici idem Cambdenus auctor est. Super quæ *Ituna* fluuius & æstuarium, nunc *Eden* in Cumberlandia: & tandem *Glota* æstuarium, a Tacito etiam memoratum, supra quod nihil Romanis cognitum fuit. Ille vero Vita Agricolæ cap. XXIII, *Glota*, inquit, & *Bo-dotria* diuersi maris æstu per immensum reuerti, angusto terrarum spatio dirimuntur. *Glota* autem fluuius, nunc Cluyd vel Cluda in Scotia,

Scotia, Glasquum urbem interluens, in æstuarium, cui nomen dat, infunditur.

Huic, vt Tacitus iam monstrauit, in orientali latere opponitur æstuarium *Bodotria*, qua parte insula angustissima est. Inde in austrum versus *Tauus* fluuius est, nunc *Tuwe*, qui æstuarium *Tauum* siue *Taum* facit. Tacitus Agricola cap. xxii *Tertius expeditionum annus nouas gentes aperuit, vastatis usque ad Taum (æstuario nomen est) nationibus.* Tum demum amnis *Tina* sequitur, qui nomen seruat: & proxime *Vedra*, hodie *Were* vel *Tees*: *Vrus* autem, hodie *Youre*, qui *Eboracum* urbem interfuit, *Abum* fluuium, ab austro adcurrentem, recipit, cum quo æstuarium *Abum* facit, nunc *Humber* adpellatum. Inter quod & *Tamesim* duo tantum flumina Ptolemæus memorauit, *Garryenum*, Γαργύριον, hodie *Yare*, qui iuxta *Yarmuth* effunditur: & *Idumaniam* (Εἰδµανία Græce) qui coloniam *Camalodunum* adluebat, si vel *Chelmer* est vel *Blakewater*, vt *Cambdenus* censet: aliis videtur paullo septentrionalior aliquis fluuius fuisse. Inter quos amnes & *Abum*, aliud æstuarium *Metaris* Ptolemæo est, qui sinus videtur esse medio inter *Lincolniam* & *Noruicum* loco situs, qui plures amnes in se recipit, sed, præter *Antonam*, de quo diximus, a geographis antiquis quod sciam, numquam nominatos. Hæc de fluminibus.

## DIVISIO BRITANNIAE.

Maxima insula Britannicarum, siue Britannia, postquam Romani partem adquisuerant, in Romanam & Barbaram commode diuidebatur, quæ vero non iisdem semper terminis, sed cum tempore mutatis definiebantur. Hanc diuisionem Spartianus docet, in Hadriano cap. xi. *Murum, inquit, per octoginta millia passuum primus duxit, qui barbaros Romanosque diuideret.* Romana Britannia imperatoris Claudii temporibus angustis finibus, *Altona* & *Sabrina* fluminibus descripta fuit, post longius progressi Romani sub Flauis, in vltiora repulerunt barbaros; non tamen pari constantia, quæ armis occupauerant, possidere etiam potuerunt. Agricola, Domitiano principe, usque ad *Bodotriam* & *Glotam* progressus, angustum illud terrarum spatium presidii firmavit, omnemque propiorem sinum tenuit, submotis velut in aliam insulam hostibus. Sed non diu illa vltima obtenta fuisse, valla Hadriani & Antonini probant, citeriora



illis æstuariis. Quod enim Hadriani murus, siue vallum potius, octoginta millia passuum fuit ductum, uti Spartiano iam auctore est demonstratum; non alio loco per intervalla esse potuit, quam inter Itunæ æstuarium & Tinæ amnis ostia. Antonini Pii auspiciis murum alium, & ulteriolem duxit legatus Lollius Urbicus, sed itidem cespiticiū, de quo Capitolinus in Pio cap. v ita tradit: *Britannos per Lollium Urbicum legatum vicit, alio muro cespiticio, submotis barbaris, ducto.* Dum alium dicit, diversum arguit a muro Hadriani. Neque enim est, quod contra librorum fidem cum Liwineio alto legamus. Vbi vero ille alius murus Antonini fuerit, difficile est ostendere. Cambdenus ex antiqua charta chorographica vallum a Seueri muro & Hadriani diuersum ostendit, quod, auctore illo, Philippus Briccius oblique duxit ab Escā, in Escia regione, ad Twedæ ostium, quod Tacitus vocat Taum æstuarium. Cambdeni verba sunt: *Charta Anglia chorographica satis antiqua, interpratenturam ad Edenborough-Frith & Vallum Seueri, heic tertium murum, qui ad Escam pertingit, interponit, quem eundem fuisse qui a Lollio Urbico, Antonini legato exstructus fuerit, non absurde colligimus, quum hinc Antoninus Itinerarium, tamquam ab ultimo, id tempus, imperii limite inceperit.* Hunc ducem, & supparem Briccium, sequuti in Tabula nostra sumus.

Tertius murus, isque in septentrionem ultimus, imperatoris Seueri est, ut infra probabimus, quantumlibet contradicat Cambdenus, cui citimus Seueri murus est: sed de illo Spartianus in Vita eius cap. xviii *Britanniam, quod maximum imperii eius decus est, muro per transversam insulam ducto, utrinque ad finem Oceani munivit.* Sed & hunc fuisse cespiticiū, ut superiores, ex eiusdem Spartiani cap. xxi credas apparere, ubi dicit, *post murum aut vallum*: quamquam aliud Buchananus probabile videatur, ut infra dispiciemus. Beda autem Histor. eccles. Gentis Angl. lib. i cap. v de Seuero: *receptam partem insule a ceteris indomitis gentibus non muro, ut quidam æstimant, sed vallo distinguendam putavit. Murus etenim de lapidibus; vallum vero quo ad repellendam vim hostium castra muniuntur, fit de cespitibus, quibus circumcisis e terra velut murus exstruitur altus super terram, ita ut inante sit fossa, de qua lenati sunt cespites, supra quam fudes de lignis fortissimis præfiguntur.* Tamen etiam murum Aurelius Victor Schotti nomina: alter Vi-

.ctor

etor autem, siue auctor epitomes cum Eutropio, quem sublegit, *vallum*. Locum & situm valli Eutropius quoque designauit lib. VIII cap. X in Seuero: *ut receptas, inquit, prouincias omni securitate muniret, vallum per XXXII duomillia passuum a mari ad mare deduxit*. quæ iisdem verbis transcripsit Victor iunior. Inepte quidam in Eutropio centenarium numerum adponunt, Pæanium forte metaphrastam Græcum imitati, qui χάρακα, *vallum* illud ἐπὶ δύο καὶ τεράκοντα πρὸς τοῖς ἑκατὸν σημείσις *triginta duobus supra centum miliaria* extendi scripsit. At vero tanto spatio nec maria in septentrionali insula distant, nec consultum est, tanti laboris onus suscipere, vbi non desint breuiora interualla, quibus munitis arceri hostes excludi a prouincia possint. Hæ de termino Britannia: Romanæ, diuerso pro diuersitate fortunæ Romanæ, nunc propius aduersus barbaros munito, nunc in partes interiores prolatis munitis.

Eadem Romanis subiecta Britannia in *Superiorem & Inferiorem* diuisa fuit. Quod vulgo interpretantur, quasi australis sit Superior, & propinquior Romanis: Inferior, septemtrionalis, vbi nunc est regnum Scotiæ: sed inuitis Musis & geographis ita sentiunt, quia aliter veteres, alter geographus, alter historicus prodiderunt. Dio enim Cassius lib. LV pag. 564 de legionibus Romanis earumque sedibus: τό, τε δεύτερον τὸ Αὐγούστου [σεκτόπεδον] τὸ ἐν βρεττανίᾳ τῇ ἀνω χερμαζόν, *Legio secunda Augusta, in Britannia Superiore hibernacula habet*. At vero Ptolemæus lib. II cap. III Ifcæ illam eandem legionem collocauit. Ἴσκα, λεγιὼν δευτέρα Σεβαστῆ, *Ifca, legio secunda Augusta*. Ifca ergo, vbi legio secunda Augusta hiberna sua habuit, in Britannia fuit Superiore, Ptolemæo & Dione consentientibus. Ptolemæus quidem in eò falsus est, quod Ifcam Silurum cum Ifca Dumnoniorum siue Dannioniorum confudit. At nomen superstes, corruptum quidem, reliquias prisca nominis *Legionis* conseruat, dum in Siluribus adhuc oppidum ad Vscam fluuium, qui vetus Ifca est, situm inuenitur, cui nomen est *Caer Leon ar FyK*, id est, vrbs legionis ad Ifcam, quatuor millibus a Sabrina æstuaria, in septemtrionem distans.

Alterum argumentum definiendæ Superiori Britannia: *Legio* XX, cognominata *Victrix*, præbet auctore eodem in Dione in Legionum syllabo. Αἰτ, οἱ εἰκοστοὶ, οἱ καὶ οὐαλεῖται καὶ Νικητορες ἀντισμασμεῖοι, καὶ

καὶ ἐν Βρεττανίᾳ τῇ ἄνω ὄντες, *Vicesimani*, qui & *Valeriani* & *Victo-*  
*res cognominantur*, & in *Britannia Superiore* sunt. Hoc est : Legio  
 xx *Victrix* hiberna & stativa castra in *Britannia Superiore* habet.  
 Locum & sedem designat *Ptolemæus* in *Cornauis*, quorum esse di-  
 citur πόλις Διούνα καὶ λεγίων κ' νικηφόρος, oppidum *Deuna* & Legio  
 xx *Victrix*. Et clarius *Antoninus Itinerario* : *Deua*, Legio xx *Vi-*  
*ctrix*, quod verum nomen fuit, corrupto *Ptolemæi* præferendum,  
 a flumine *Deua* impositum, qui hodieque vocatur *Dee*, *Ptole-*  
*mæo Seteia* æstuarium pro *Teia*, superfluyente syllaba. Ex qui-  
 bus colligitur *Deuam* esse oppidum quod hodie *Chester*, aut *West-*  
*chester* adpellatur, flumini & æstuario *Dee* adpositum, in *Wallia*  
*septemtrionali*. Superior ergo *Britannia* ex parte fuit, quam nunc  
*Walliam* nominamus, vt ex duobus locis binisque castris legio-  
 num, 11 *Augustæ*, & xx *Victricis* iam probatum est. quarum il-  
 la australi parte prope fretum & æstuarium *Sabrinæ*; hæc in pla-  
 ga septemtrionali illius tractus in ora æstuarii *Deuæ* ad flumen  
 cognomine posita fuit.

Constituta sic parte Superioris *Britanniæ* *Dionis Cassii* a-  
 utoritate; quantum de Inferiore in antiquis mōnimentis reliquum  
 sit, nunc inuestigabimus. Idem *Dio Cassius* dicto loco : ἕκτα δύο  
 [σεξατόπεδα] ὧν τὸ μὲν ἐν Βρεττανίᾳ τῇ κάτω, τὸ τῶν Νικηφόρων, τὸ δὲ  
 ἐν Ἰουδαίᾳ, τὸ Σιδηροῦν, τέτακτα. Id est, *Sexta dua legiones*, una  
 in *Britannia Inferiori*, *Victrix* : altera in *Iudæa*, *Ferrea cognomento*,  
 posita. Hæc autem *Sexta Victorix* *Eboraci* sedem habuit. *Ptole-*  
*mæus* : Εβόρακον, λεγὼν δ' νικηφόρος, *Eboracum*, Legio vi *Victrix*.  
 Et *Antoninus* itinere primo *Britannico*, a limite siue vallo *Præ-*  
*torium* vsque, *Eboracum*, Leg. vi *Victrix*. *Eboracum* autem in  
 ortum æstium situm est respectu legionum in *Wallia* positarum,  
 hoc est ita in ortum, vt in septemtrionem etiam quod præcipuum  
 est, recedat.

Tantum de diuisione illa certis argumentis constat : cetera  
 coniecturis sunt diiudicanda. Doctissimus vir *Güll. Cambdenus*,  
 qui hæc adprobat, quæ *Dionis* & *Ptolemæi* auctoritate diximus;  
 nihilominus partem citeriorem cum *Wallia*, *Superiorem* dictam;  
 vltiorem & septemtrionalem, *Inferiorem*, existimat : limitem  
 autem vtriusque nō ostendit, qui in occidente haud dubie in  
 proximo supra *Deuam* æstuario, quod *Merseium* nunc, a *Mersey*  
 fluuiio

fluuium dictum, videtur ~~Seta~~ Ptolemæi esse, constitutus fuit; vtrum vero in orientale latus per rectam inde lineam ad Abum æstuarium, an oblique ad sinum, inter Coritanos & Icenos situm, ductus fuerit, non habemus dicere: & quamquam alterum de obliquo ductu limitis adpareat probabilius esse, certo tamen id confirmare non possumus. Barbara autem Britannia ad hanc diuisionem non est referenda, quia inter Romanas prouincias ita diuidere solemne erat; non inter prouinciam & barbarorum regionem.

Auctor diuisionis haud dubie imperator Seuerus fuit, cuius temporibus fines prouinciæ quam longissime fuerunt prorogati, barbaris ultra Glotæ & Bodotriæ æstuaria submotis. Ante Seuerum autem videtur Britannia Romana vna & simplex prouincia fuisse. Herodianus lib. III cap. VIII de Severo: διακίνας τὰ κατὰ τὴν Βρεττανίαν, καὶ διελὼν εἰς δύο ἡγεμονίας τὴν τῶ ἐθνους ἐξουσίαν, ordinatis rebus Britannia, bisariam illam in duas prefecturas diuisit, quæ duæ sunt prouinciæ, a duobus præsidibus, quos ἡγεμόνας Græci vocant, separatim administratæ. Ante Seuerum nulla diuisionis mentio, neque Ptolemæus, qui Germanias cis Rhenum, item Pannonias & Mœcias in Superiorem & Inferiorem diuisit, quidquam talis separationis in Britannia fecit, quod argumento est, Marco Antonio imperante, cuius temporibus Ptolemæus scripsit, vt Suidas auctor est; Britanniam in Superiorem & Inferiorem nondum fuisse dispensatam.

## POPULI ET OPPIDA BRITANNIAE ROMANAE.

Populi pauci a Cæsare nominantur, quia nec is longius in insulam progressus fuerat; sed hi tantummodo, qui Cantium incolunt, lib. V cap. XIV, Ptolemæo Cantii, Κάντιοι; & Trinobantes cap. XX, Ptolemæo Τρινόαντες, Trinobantes: ceteri, quos cap. XXI recenset, sunt obscuri & incerti, Cenomagni, Segontiaci, Ancalises, Bibroci, Cassi. Qui primi nominantur Cenomagni, suspecti sunt Lipsio in Taciti XII cap. XXXII, qui diuisos mauult in Icel. Cangis, populos a Tacito memoratos. Etiam Cambdeno inuisi sunt & alieni Cenomagni, qui priori nominis parte consentit cum Lipsio, Icenos itidem substituens: at in alteram subiciens Regnos potius, quam Cangos, fortassis quod Cangis a Cæsaris expedi-

tione remotiores fuerunt, quam vt vltro, missis legationibus, Romanis se dedidisse credi possint. *Segontiaci* Cæsaris videntur Thomæ Saulio, epistola xiii ad Cambdenum, iidem esse qui Ptolemæo sunt *Atrebatii*, in Barkeshire; sed quo argumento in opinionem inductus sit, non plane declarat. nam *Segontium* Antonini, vt ex ipsius itinere a *Segontio Denam* vsque, manifestum est, in Walliæ septemtrionali parte, ad fretum Monæ insulæ siue Anglesey, fere in loco Caernarvan, fuit positum, ex quo angulo in dedicationem Cæsari, qui iuxta Tamesim erat, vltro aduenisse, nondum vt credam adduci possum. Et ceteros Cæsaris in Barkeshire quaerunt eruditi, *Ancalites* in montibus Henley supra Tamesim e regione Windsor, suspitione ducti: *Bibrocos* in eodem comitatu, per vestigia nominis *Bray*, quod ex Bibracte vel Bibroco putant contractum esse. Vide Cambdenum pag. 211 & 297.

Tacitus paullo plures populos memorat, *Icenos*, ortum versus sitos, in Suffolke & Norfolke, Comitatusque Cambrigienfi & Huntingdonensi; lib. xii cap. xxxi, & lib. xiv itidem cap. xxxi: *Cangos*, in quos quum exercitum M. Ostorius duxit, *uentum baud procul mari est, quod Hiberniam insulam adspicit*, lib. xii cap. xxxii, vnde de sede illorum iudicari potest: post quos *Brigantes* ibidem nominauit, qui inde longius in Eboracensem comitatum & Cumberlandiam excurrunt; quibus propinqui sunt *Ordouices* cap. xxxiii, quos Nordwales Cambdenus interpretatur; & tandem in vltimo septemtrione, inter muros postea structos, *Horrefi*, Agricolaë Vita cap. xxxviii; & infra Ordouices, austrum versus, *Silures*, lib. xii cap. xxxii & Agric. cap. xvii. De *Trinobantibus*, quorum etiam mentio lib. xiv cap. xxxi occurrit, supra ex Cæsare aliquid dictum est. Reliquas gentes ex Ptolemæi lib. ii cap. iii supplebimus, vbi etiam vrbes, quas cuique populo attribuit, vna recensēbimus, addituri ex coniectura, quas ille prætermisit, in historiis tamen, aut Itinerario Antonini memoratas.

De oppidis autem dicturi, ne quis Strabonis auctoritate conturbetur, quod ipse censuit, aut male intellexit a Cæsare traditum, discutiendo amoliermur. Is vero geographus lib. iv pag. 138 de Britannis scripsit, *πόλεις αὐτῶν εἰσιν οἱ ἀεὶ μνησθέντες, Urbium loco ipsi sunt memora*. Quamquam vero rara oppida in Britannia fuerunt, antequam

tequam Romani in eam classibus venirent : tamen non ita rudes aut extreme barbaros fuisse, censeamus, ut oppidis omnino nullis vterentur. Ut sua Strabo de Gallia Britanniaque ex Cæsaris commentariis pleraque hausit ; ita hoc loco etiam verba Cæsaris ex lib. v cap. xxi haud dubie expressit, *Oppidum Britanni vocant, quum silvas impeditas vallo atque fossa muniunt, quo, incursionis hostium vitanda causa, convenire consueverunt.* Quibus munimenta tutiora belli temporibus significantur : oppida minus munita, aliaque cohabitationes non negantur. Neque existimandum est, *Londinium* Neronis primum aut Claudii ævo coaluisse ita, ut statim in ortu suo *negotiatorum copia & comœtuum maxime celebre* fieret, quemadmodum de illo tempore Cornelius Tacitus lib. xiv cap. xxxiii dixit : sed *vetus oppidum* fuit, ut Ammianus lib. xxvii cap. x viii notabiliter testatus est. Neque illa *viginti & plura oppida*, quæ sub Claudio imperatore Vespasianus legatus, Suetonio teste cap. i v, in ditionem redegit Romanorum, meras silvas fuisse crediderim, neque ad formam aliorum oppidorum exædificata. Sed de singulis nunc populis, & singulorum oppidis acturi, a *Cantiis*, quos primos Cæsar adiit, initium faciemus.

## CANTI.

*Cantii* primi sunt, quos Cæsar adiit in Britanniam traiciens : Ptolemæo *Κάντιοι*, quod populi nomen ; a promontorio *Cantio* deductum, quod eidem est *Κάντιον ἄλγεον* : nisi dicere velis, promontorium regioni nomen dare, regionem populo. nam *Cantium* etiam regio est, Bedæ *Cantia*, lib. i Hist. eccles. cap. xxvi, & lib. ii cap. iii ; vulgo *Kent* : & supra ex Cæsaris lib. v cap. xiv ita Cantios descriptos vidimus, *qui Cantium incolunt* : quod plenius nunc repetere cum addito *regionis* vocabulo haud pœniteat. *Ex his omnibus*, inquit, *humaniissimi, qui Cantium incolunt : quæ regio est maritima omnis ; neque multum a Gallica differunt consuetudine.* Apud illos facillimus & frequentissimus traiectus ex Gallia Belgica in Britanniam. Idem Cæsar lib. v cap. xiii *Insula natura triquetra, cuius unum latus est contra Galliam.* Huius lateris alter angulus, qui est ad *Cantium*, quo fere ex Gallia naues adpelluntur, ad orientem solem ; inferior ad meridiem spectat.

Ptolemæus *Cantiis* oppida tria attribuit, *Londinium, Darver-*

*num, & Rutupias* : sed in Londinio errat, quod Trinobantum, non Cantiorum fuit, vt postea ostendemus. Nam angulo, quem Tamensis ostium cum freto facit, omne Cantium continetur : ad Londinium vsque non porrigitur. Oppidum eius primum *Durovernum* fuit, vt Antoninus nominat, Ptolemæo *Δαργερον*, *Darnernum* ; Peutingerianæ Tabulæ *Durauerus* corrupte : Bedæ lib. II cap. XVIII *Dorouernum* : hodie Cantuaria, vulgo Canterbury. Quam ipsum vetus Durovernum esse, ex Bedæ historia constare potest, qui non modo *Dorouernensem* illam ecclesiam vocat, quæ prima in Anglia ab Augustino monacho, Gregorii pontificis legato, instaurata fuit : verum etiam lib. I cap. XXVIII *Cantuariorum ecclesiam* : quod etiam itinera Antonini confirmant, quibus distantia a portu Rutupis, portu Dubri, portu Lemanis descripta est.

Secunda vrbs, quæ episcopalis facta est, Londinium versus sita, *Durobriuis* est, Itinerario Antonini XXV M. P. a Duroverno in occasum remota, ex qua distantia cognoscitur Roffam esse siue Rochester ; quod charta foundationis ecclesiæ Roffensis confirmat, qua *Durobreuis* adpellatur. Iter, a Londinio Dubrim, has rationes habet :

*Londinio*

*Durobriuium*

M. P. XXVII

*Dorouernum*

M. P. XXV

*Ad Portum Dubris*

M. P. XIII

Idem etiam venerabilis Beda Hist. eccles. lib. II cap. III testatur. *Iustus*, inquit, in ipsa Cantia Augustinus ordinauit episcopum in ciuitate *Durobreuis* [sic in MS. legitur] quam gens Anglorum a primario quondam milite, qui dicebatur *Rhofroscester* [alii Rot(s)chester] cognominat. Distat autem a Dorouerni millibus passuum ferme viginti quatuor ad occidentem. Hanc esse Roffam, etiam ex cap. VI probatur, quo de eodem Iusto episcopo dicit, *Iustus ad ciuitatem Rhofi, cui præerat, rediit*. Et mox cap. VII *Iustus adhuc superstes Rhofensem regebat ecclesiam*.

In austrum ab vtraque ciuitate, Duroverno & Durobriui, pari fere interuallo *Durolenum* vergit, quod vulgo nunc *Lenham* vocitatur. ad quod non tantum nominis reliquæ, sed distantia etiam a Cantuaria & Roffa nos deducunt. Itinere Antonini a Vallo ad portum Rutupas :

*Duro-*

*Durebrini**Duroleuum*

M. P. XIII

*Durouernum*

M. P. XII

*Ad Portum Ritupas*

M. P. XII.

Sic autem per N scribendum est *Duroleuum* : male in vulgatis libris *Duroleuum* exaratur : quod etiam Cambdenus observauit.

Hæc oppida intus posita. Ad mare metropoli proximus est *Portus Rutupia*, quem iam *Ritupas* ab Antonino adpellari vidimus. Ptolemæo sunt *Ρατῦπια*, *Rutupia*, reductæ paullo a mari, quia in mediterraneis scribit, quod de oppido intelligas, quamquam & ipsum mari satis est propinquum, nunc Richborow dictum. Clarior olim portus fuit, & forte utilior etiam, quam nunc est, a variis laudatus scriptoribus cum adiacente suo litore. Lucanus lib. VI cap. 67

*Aut vaga quum Tethys, Rutupinaque litora feruent,  
Vnda Caledonios fallit iurbata Britannos.*

Et Iuuenalis Satyra IV vers. 140

*Circeis nata forent, an  
Lucrinum ad saxum, Rutupinove edita fundo  
Ostrea.*

Et Ausonius Parental. XVIII de Flauio Sancto,

*Preside latatus quo Rutupinus ager,*  
id est Britannia. Idem de Claris Urbibus in Aquileia:

*Felix, qua tanti spectatrix lata triumphi  
Punisti Ausonio Rutupinum Marte latronem,*

Rutupinum latronem, hoc est Magnum Maximum, Gratiani percussorem, qui apud Britanniam, vt Victoris Epitoma refertur, tyrannidem adripuerat : &, oppresso in Gallia Gratiano, apud Aquileiam a Theodosio & imperio & vita exutus fuit : de quo Zosimus lib. IV cap. XXV & XLVI potest consuli. Hic scilicet *Rutupiensis portus* erat, quem ex Bononia, id est Gessoriaco soluentes, directo cursu Romani petierunt. Ammianus lib. XX cap. I de Lupicino magistro armorum : *observato statu secundo ventorum ad Rutupias, sitas ex aduerso, defertur, petitque Lundinium.* Et lib. XXVII cap. XVIII [VIII Vales.] de Theodosio comite, contra rebellēs Britannos a Valentiniano misso : *Quum venisset ad Bononia litus, exinde transmeato lentius freto, defertur Rutupias, stationem ex ad-*



*verso tranquillam.* In Notitia quoque Imperii sub Comite litoris Saxonici per Britanniam memoratur *Prapostus Legionis II Aug. Rutupis*, quæ legio antea Iscæ Silurum imposita fuerat, nunc, propinquiore periculo, in hoc litus reuocata. Est & in Taciti Agricola *portus Trutulensis* mentio cap. xxxviii, qui quod nusquam alibi in Britanniae descriptione memoratur, magno consensu interpretes in hanc opinionem ingressos videmus, *ut Rutupensem* legendum esse censeant, quos suffragio suo peritissimus Britannicarum antiquitatum Guil. Cambdenus quoque adiuvit.

Celebrior postea *Portus Dubris* factus est, & Rutupensis vsum pedetentim deminuit. Antiquiorem eius mentionem non habemus, quam in Antonini Itinerario, itinere supra in *Durobrini* descripto. Memoratur etiam in Notitia Imperii, dicto loco, sub dispositione Comitris litoris Saxonici per Britanniam, *Prapostus militum Tungricarum Dubris*. Sexto casu sic exprimitur, quasi *Dubra* vel *Dubri* nominantis fuissent. \* Antoninus vero *Dubris*, *Dubrim*, ut ostendimus, formavit. Nunc *Dover* est, satis notus portus traicientibus ex Belgica in Angliam.

Itinerarium etiam *Portum Lemanis* laudat, ad quem hoc ordine a Londinio iter est directum:

*Londiniæ*

*Durobriniæ*

*Durovernum*

*Ad Portum Lemanis*

M. P. XXVII

M. P. XXV

M. P. XVI.

Notitiæ Imperii dicto loco est *Prapostus numeri Turnacensium Lemannis*. Ex Itinerarii numeris colligitur, eundem portum esse qui Ptolemæo dictus *Καὶνὸς λιμὴν*, *Novus Portus*. Hodie, Cambdeno iudice, *Lime* est. Quamvis autem Portus Lemanis & Dubris a vetustioribus non sint memorati, tamen non dubitamus, antiquiores quodammodo fuisse, quia credibile non est, in litus illud vno tantum portu, Rutupensi, aditum fuisse, quum ipse Cæsar lib. v cap. viii diuersos egressus observarit, sed alterum altero commodiorem.

Tandem in Notitia sub Comite litoris Saxonici per Britanniam, locus præsidii, qui *tribunum cohortis primæ Batavorum* habuit, nominatur *Regulbium* siue *Regulium*, quod nunc *Reculver* est, servato nomine, vicus maritimus, prope Tanetum insulam situs, Tamēsim

mesim versus, in septentrionem a Cantuaria. Alibi non memoratus est, ut de antiquitate eius ante Notitiam Imperii non possumus iudicare.

## R E G N I.

Cantiis proximi *Regni* erant, qui a Tamesi ad mare pertinebant. In ora maris prima *Ostbona* fuit, in eaque statio militum Fortensium. Notitia imperii sub dispositione Comitum litoris Saxonici per Britanniam, *Præfectus numeri Fortensium Ostbona*, primo loco memoratur. Cambdenus existimat fere in loco fuisse, ubi nunc *Hassing* sit. Inde per xxx millia passuum aut amplius abest *Portus Adurni*, in eadem Notitia nominatus, quum *Præpositus numeri Exploratorum Portus Adurni* memoratur. Hodie portus Ederington cum vico modico.

Intus *Noviomagus* fuit, *Νοϊομαγος*, quam solam nominat in gente hac Ptolemæus, ideoque primam & caput fuisse non dubitandum est. Antiqua satis, quia vetus geographus, Marinus Tyrius, in Parallelis, etiam eius rationem habuit, apud Ptolemæum lib. I cap. xv. Antoninus itinere a Vallo ad portum Ritupas, hoc situ ponit:

<i>Londinio</i>			
<i>Noviomagus</i>	M.	P.	X
<i>Vagniacum</i>	M.	P.	XVIII
<i>Durobrivum</i>	M.	P.	VIII
<i>Durolenum</i>	M.	P.	XIII
<i>Durovernum</i>	M.	P.	XII
<i>Ad Portum Ritupas</i>	M.	P.	XII

Nunc in ruinis iacere, nec audiendos esse qui Guildfort aut aliud interpretentur, *αὐτόπτης* Cambdenus nos certiores facit, qui vestigia urbis, quæ in parvo nemore editi collis vidit, distantia, in Itinerario definitæ, respondere adfirmat.

Præterea in eodem Itinerario describitur iter a Regno Londinium, quod per Ventam Belgarum, & Calleuam Atrebatiorum ducit. Ut nomen fert, Regnorum fuit oppidum: ut rationes itineris, in finibus Belgarum situm fuit, in loco, quem *Ringwood* nominant, ad flumen *Auenam*, quod a Salesburio decurrit, tenue oppidum, a mari decem millibus fere passibus aut amplius remotum.

BELGAE.

## BELGAE.

Regnis *Belge* succedunt, a mari ad *Sabrinæ* æstuarium extendi. Ad mare est Ptolemæi *Μέγας λιμὴν*, *Magnus Portus*, qui ex distantia coniicitur *Portsmuthum* esse, ut hodie adpellatur. Supra quem ad excursum æstuarii, in quod amnis *Trisanto* effluit, alius portus, quem *Trisantonis portum* dixeris, ad ipsum amnis ostium, quod Ptolemæus describit, cui adiacet nunc oppidum *Southampton*: in cuius proximo, ad ortum æstium, *Clausentum* Antonini, ex distantia tam hinc a Regno, quam inde a Venta, iudicatur extitisse: cuius hæc itinere ab Regno *Londinium* sunt rationes:

<i>Regno</i>			
<i>Clausentum</i>	M.	P.	XX
<i>Ventam Belgarum</i>	M.	P.	X
<i>Callevam Atrebatum</i>	M.	P.	XXII
<i>Pontes</i>	M.	P.	XXII
<i>Londinium</i>	M.	P.	XXII

Intus est ipsa *Venta* cum *Belgarum* cognomine, a Ptolemæo laudata, & Antonino, cuius nomen in *Wintchester* superest, quod oppidum cum situ, quem in *Venta* sua uterque monstravit, congruit.

Inde *Sabrinam* versus Ptolemæi sunt ὕδατα θερμά, *Aqua calida*, Antonini *Aqua Solis*, eo loco, quo nunc episcopale oppidum est, itidem ab aquarum salubritate Latine loquentibus *Bathonia*, vulgo *Bath* nominatum. A quo longius in austrum recedit Ptolemæi Ἰσχάλις, *Ischalis* vel *Iscalis*, nunc doctorum iudicio *Ilchester*, siue *Iuelchester*, ad flumen *Il* vel *Euel* situm oppidum. Ipse amnis in *Sabrinæ* fretum se effundens facit novum æstuarium, quod Ptolemæo οὐέξαλα ἡχυσίς, *Vexala æstuarium*, vulgo *Euelmouth* adpellatur; Ceterum *Belgarum* nomen in *Britannia* a colonia *Belgica* esse vel ex Cæsaris testimonio constare potest, qui commentario v. cap. XII de *Britanniæ* incolis ita censuit: *Britannia pars interior ab iis incolitur, quos natos in insula ipsa memoria proditum dicunt: maritima pars ab iis, qui prada ac belli inferendi causa ex Belgio transferant: qui omnes fere iis nominibus civitatum adpellantur, quibus orti ex civitatibus eo pervenerunt, & bello illato ibi remanserunt, atque agros colere ceperunt.* Quod etiam de *Atrebatum*

„ vel

vel Atrebatiorum nomine, quos mox exposaturi sumus, sine dictorum repetitione iudicandum sit.

## A T R E B A T I I.

His finitimi erant Britanni *Atrebatii*, siue *Atrebates*, aduenæ itidem ex Gallorum Belgica. Ptolemæus in Britannia populis etiam *Atrebaties*, *Atrebatios* numeravit, iisque vnum oppidum adsignat corrupto nomine *Ναλκεαν*, siue secundum Palatinum codicem *Καλκεαν*, *Calcuam*, quod nec ipsum satis sanum est, ei-que præferendum quod apud Antoninum exstat, *Calleana Atrebatum*, quamquam pro illo etiam Cambdenus *Calleana* malit, ut eo propius cum recenti nomine Wallingford, id est Wallenford siue Wallenenford aut Wallengaford, conueniat. Situm est ad Tamesin hoc oppidum, supra Windforium, Oxoniam versus. Supra in Clausento Belgarum rationes Antonini etiam pro hoc oppido fuerunt expositæ & demonstratæ.

Hinc *Spina* xv millibus passuum abfuerunt, ut ex itinere, ab Isca *Calleanam*, adparet, cuius rationes contractæ, prætermisissis inq̃ nobilioribus locis, tales sunt:

*Isca Silurum*, Leg. II Aug.

*Ventam Silurum*

M. P. IX

*Aguas Solis*

M. P. XXIV

*Spinas*

M. P. L

*Calleanam*

M. P. XV.

Cambdenus tradit, iam viculum esse, prisca nominis tamen non penitus expertem, qui *Spene* vulgo vocetur: ex quo modo autem in vicinia *Novum burgum*, Anglice *Newbury*, enatum esse.

## D V R O T R I G E S.

A Tamesi ad australe mare reuertimur, ubi Ptolemæus *Durotriges*, finitimos Belgis australioribus posuit. Oppidum eis dat *Durnium* prope mare, quod haud dubie *Durnium* legendum est, quia Antoninus itinere a Muridono Viroconium, eo loco *Durnouariam* habet, & in hodierno nomine r littera est reliqua, quia consentiunt eruditi homines, illud oppidum esse, quod nunc *Dorchester* adpellatur. Plura de *Durotrigibus* non habemus, quæ ex antiquis monumentis adferamus.

# GEOGRAPHIAE ANTIQVAE DVMNONII siue DAMNONII.

Sic Ptolemæus *δυσμικωτάτες*, maxime occidentales Britannorum vocat, *Δαμνονίαις*, *Dummonios*, quod nomen Salmasius etiam Solino vindicat: & ab Antonino siue Itinerarii auctore conseruatum est, qui aliquot itineribus *Isam Dummoniorum* memorauit. Alibi eodem Ptolemæi capite III lib. II de Britannia scribuntur *Damnonii*, vt necesse sit alterutro loco lapsos describentes esse. Nescio quo auctore, aut quo adiutus codice, Cambdenus malit *Danmonios*, quam *Dummonios* adpellare. Incipiunt a freto Sabrinæ, & in vltimum angulum occidentis proferuntur, sic totam illam chersonesum occupantes. Ad *Sabrina fretum* Ptolemæus nihil habet præter *οὐδέξαλαν ἐκχυσιν*, *Vexallam æstuarium*, vt Latinus interpretes scripsit: id quod amplo ore coniuncti amnes Pedredus (vulgo Parret) & Iuellus, siue Ill, efficiunt. Medio fere loco inter æstuarium illud & vltimum promontorium est *Ἡρακλέης ἄκρον*, *Herculis promontorium*, quasi & heic loci ille orbis peregrinator monimentum posuisset. Vltima promontoria, in extremo occidentis angulo, duo notauit Ptolemæus, *Antiuestraum* siue *Bolerium*, septentrionem versus, Diodori Siculi *ἀκρωτήριον καλέμενον Βελέριον*, *promontorium Belerium dictum*, lib. V cap. XXII; & alterum ei ab austro oppositum, quod *Δαμνόνιον καὶ Ὀκεανὸν ἄκρον* adpellat, *Damnonium* siue *Ocrinum*. Illud vulgus vocat *the Lands End*; hoc, *Lizard*, siue *Lefard*, in parua peninsula quæ in meridiem propendet. Postquam sequitur in australi latere *Voliba*, *οὐολίβα*, Ptolemæi, nunc Falemuth, quasi *Velamuth*, oppidum cum portu capaci: deinde *Κενίωρος ἐς βολαί*, *Cenioris ostium*, ad quod nunc oppidum Tregenie adiunctum est: ultra quod ex intervallo non modico *Ταμάρ ἐς βολαί*, *Tamara ostium*, hodie, seruato vocabulo *Tamar* siue *Tam*, ad cuius æstuarium est nobilis portus cum oppido Pleymuth. Vltimæ Dummoniorum, in ortum versus, in hoc litore, sunt Ptolemæo *Ἰσάκα ποταμὸς ἐκβολαί*, *Isaca fluminis ostium*, quem *Isam* verius dici, electa littera, Cambdenus censet: nunc *Ex* ille amnis vocitatur.

Hæc in litore. Intus ad idem flumen *Isam* sita est *Ἰσά Dummoniorum*, in Itinerario Antonini laudata: etiam apud Ptolemæum, qui vero perperam huic adscripsit, *λογικὴν δευτέρα Σεβαστῆς*, *Legio II Augusta*; quod illustre cognomen *Iicæ* Silurum, vt infra ostend-

ostendemus, vindicandum est. Dumniorum autem Isca hodie vocatur *Excester*. Fluuium Tamaræ in mediterraneis adpositum oppidum Ταμάρα, *Tamare*, nunc Tamerton : & supra illud, septemtrionem versus Ούξελα, *Vxella*, nunc, Cambdeno testante, Lestuthiell, situm in monte oppidum. Atque ita omnia quæ Tamesi, Sabriniano freto & australi mari siue Britannico freto continentur expediimus : in vltiora progrediendum est.

## TRINOBANTES.

Trans flumen Tamesin primi *Trinobantes* occurrunt, a Cæsare, Tacito, & corrupto quamvis nomine, etiam a Ptolemæo commemorati. Hi inter Tamesin, quem attingebant, & Icenos, a septemtrione oppositos, late habitarunt. Flumini impositum iam tum Romanorum temporibus *Londinium* erat, *cognomento quidem colonia non insigne, sed copia negotiatorum & comæmentum maxime celebre*, vt Tacitus lib. XIV cæp. XXXIII prodidit. Mentionem eius etiam Marius Tyrius fecit apud Ptolemæum lib. I cap. XV, & ipse Ptolemæus in Cantiis quidem posuit, a quibus vero longius abest, etiam diremtum flumine. Antoninus inde itinera deduxit, & eodem direxit alia. Quæ documento sunt celebre omnino municipium & frequens emporium fuisse, licet coloniam Romanæ cognomen non haberet. An postea acceperit, non planum & expeditum est protinus. Ammianus lib. XXVII cap. XVIII videtur adfirmare, dum *Lundinium vetus oppidum dixit, quod Augustam posteritas adpellauit*. Quod splendidum cognomen vix aliis, quam coloniis, datum fuit. Sed esto etiam aliis, vti *Cæsaræa* vocabulum, permittente augusto imperatore : qui quisnam illorum fuerit, nusquam proditum inuenimus. Cambdenus refert, annalibus Britannorum prodi, Constantinum Magnum muro Londinium circumdedit; quod si est, cognomen *augustum* ab eodem habere potuit, qui munimenta ei, & haud dubie ornamenta etiam, addidit. Bedæ est *Lundonia* lib. II cap. IV & VII; & ciuitas *Lundonia*, ibidem cap. III. vnde nunc quoque *London* vocatur vrbs regia & emporium celeberrimum : Tacitus vero, Ptolemæus & Antoninus constanter adpellant *Londinium*.

Quinto lapide distabat ab illo *Durolitum*, in itinere Antonini a Venta Icenorum Londinium vsque, memoratum: male vero &

describentium errore addita xv millia passuum, pro distantia ab Londinio; quum quinque millibus tantum ab vrbe illa remotum sit, Cambdeno docente, quod nomen nondum penitus obliteratum *Leiton* confirmat, nunc exigui vici ad flumen *Ley*, quod *Litum* videtur dictum antiquitus fuisse. *Duro* autem, frequens in nominibus Britannicarum urbium, vetere gentis lingua *aquam* significauit.

A Durolito xvi millibus in septemtrionem, Camalodunum versus, *Cesaromagus* eiusdem itineris distabat, qui nunc vilis locus est Burghstede, vel contracte Burstet dictus, itidem Cambdeno auctore, cuius diligentia plus fidei, quam aliis, in rebus Britannicis habendum est. Inde per *Cononium*, nunc vicum Cannonden, xxi millibus in ipsam coloniam Romanam *Camalodunum* veniebatur, quæ prima colonia Romanorum in Britannia fuit, veteranis militibus sub Claudio imperatore in eam deductis. Tacitus lib. xii cap. xxxii *Id quo promptius veniret, colonia Camalodunum valida veteranorum manu deducitur in agros captiuos, subsidium aduersus rebelles, & imbuendis sociis ad officia legum.* Et lib. xiv cap. xxxi *Icenii rapiunt arma, commotis ad rebellionem Trinobantibus, & qui alii nondum seruitio facti, resumere libertatem occultis coniurationibus pepigerant, acerrimo in veteranos odio. quippe in coloniam Camalodunum recens deducti, pellebant domibus, exturbabant agris, & reliqua.* Itinerum rationes ostendunt in eo loco fuisse, vbi nunc est *Maldon*, nomine nouo ex veteri facto, resectis syllabarum prima atque vltima. Corrupte & transpositis litteris Ptolemæus *καμυδολανον*, *Camudolanum*, nisi error is est describentium; pro *Camulodunum*, vti in Antonini legitur Itinerario. Sed verior scriptura Taciti, quam nummus Claudii confirmat COL. CAMALODVN. inscriptus: etiam vetus inscriptio, quæ & *Victricensis* cognomen addit, apud Gruterum pag. 439 num. 5

CN. MVNATIVS M. F. PAL

AVRELIVS BASSVS

PROC. AVG.

PRAEF. FABR. PRAEF. COH. III

•SAGITTARIOR. PRAEF. COH. II

ASTRKVM. CENSITOR CIVIVM

ROMANORVM COLONIAE VICTRICENSIS

QVAE EST IN BRITANNIA CAMALODVNI. &c.

Erat

Erat colonia nullis munimentis septa, ducibus Romanis tamquam in pace, amœnitatibus prius quam vsui consulentibus: ideoque, rebellionē Britannorum facta, facile inuadi & euerti, cæsis veteranis, potuit. Aliis autem splendidis operibus destituta non fuit, vt theatro, & templo Claudii, quod Britannī *quasi arcem aternæ dominationis adspiciebant*, & ipsam coloniam, *vt sedem seruitutis*. Hinc motus & seditio, de qua Tacitus lib. XIV cap. XXXI seq. & Agric. cap. XVI consulatur.

Locus paullo supra Camalodunum, itinere a Londinio Luguallum, *Colonia* vocatur, inter Cæsaromagum & Villam Faustini, quam diuersam a Camaloduno, vt etiam ex numero passuum adparet, distinguit Antoninus. Hanc *Coloniā* Antonini Cambdenus *Colchester* interpretatur, dictam, vt putat, non tam a colonis eo deductis, quam a *Colne*, eius tractus fluuiio: vt de vero nomine, si ita est, fortasse dubitari possit. Iter sic se habet:

*Londinio*

*Cæsaromagum* M. P. XXVIII

*Coloniā* M. P. XXI III

*Villam Faustini* M. P. XXXV.

Quibus subsidiis Cambdenus instructus, in Trinobantibus argumentatur: *Colne* fluuius *Coloniā*, cuius meminit Antoninus, quam & aliam esse a colonia Camaloduno facit; accedit. An a colonia huc deducta, vel a *Colne* flumine nomen sit factum, Phœbus dixerit: a flumine malim ego, quum viderim oppidula plura illa imposita *Colne* dici, quorum exempla quatuor adiungit. Villa autem Faustini, quæ vltima in dicta itineris parte memoratur, propter distantiam ad Icenos potius, quam Trinobantes, videtur pertinere.

## CATYEVCHLANI.

Hoc gentis vocabulum a Ptolemæo est, qui *Catyechlanis* (quibusdam libris, *Cattieuchlanis*) duo oppida adsignat *Salenas* (Σαληνας Græce) & *Vrolanium*. Illæ non satis notæ sunt, nisi quod circa Vsam fluuium videntur fuisse: hoc celebre, laudante Tacito & Antonino. Ille lib. XIV cap. XXXIII *Verulamium* adpellat, & municipii honore ornat: Antoninus diuersis itineribus *Verolamum* & *Verolanium*. Resurrexit ergo ex clade, quam Tacitus describit, Icenorum tumultu accepta, vt Ptolemæi iam & Antonini



testimoniis cognouimus : tandem euerſum Saxonum bello, vt putatur, cuius ruinae ſunt, cum reliquo nomine *Verulam*, prope Faſum S. Albani. Cambdenus putat *Verulamium* fuiſſe munitum illud Caſſiellauni oppidum quod Caſar expugnauit lib. v cap. xxi, idque ex paludibus, quibus munitum fuiſſe Caſar tradit, tamquam ex ſignis, non alibi in eo tractu reperiendis, coniecit.

Itinerario Antonini in hac regione adduntur *Lactodorum* ad Vſam fluuium, nunc Bedford : & inde Londinium verſus *Durocobriiis*, vel *Durocobriua*, hodie Hertford ſeu Harford dicta : ſed inter *Lactodorum* & *Durocobriuim*, *Magiounium*; quod dici fertur *Aſhwell* : tandem *Pontes* inter *Calleuam* & *Londinium*, ab vtroque xxi millibus paſſuum ſeiuncti, itinere a Regno Londinium. Ceterorum diſtantiam iter a Vallo Ritupae ſic declarat :

*Bennauenna*

*Lactodorum* M. P. XII

*Magiounium* M. P. XVII

*Durocobriuim* M. P. XII .

*Verolanium* M. P. XII

*Sulloniacim* M. P. IX

*Londinium* M. P. XII.

Hæc de *Catyeuchlanis* ſiue *Cattieuchlanis* : ad vicinos ab occaſu *Dobunos* accedamus.

## D O B V N I.

Ptolemæus in Britannicis gentibus numerat etiam *Dobunos*, quibus unum oppidum dat *Corinium*, quod idem Antonini itinere, ab *Iſca* *Calleuam*, videtur *Durocornouium* vocari : hodie illo ſitu eſt *Circeſter*. Itinere præcedit *Cleuum* xiiii millibus paſſuum, quo loco nunc *Gloceſter* eſt. Etiam *Traiectus*, itinere altero ab *Iſca* *Calleuam*, inter *Ventam* *Silurum* & *Aquas Solis*, quo *Sabrina* æſtuarium transmittebatur, in hac gente fuit, ſed numeri apud Antoninum corrupti ſunt, vt verus locus, inferior, ſuperiorne fuerit, deſignari certo non poſſit. Quæ vero præcipua nunc tractus eius eſt *Oxonia*, vulgo *Oxford*, *Athenæ* Anglorum, incertum, cuius antiquitatis ſit, aut quo olim uſa nomine, quia antiqua illius memoria in hſtoriis antiquis, aut veterum geographorum lucubrationibus nulla reperitur.

ICENI.

## I C E N I.

Ad ortum Britannia terrestri sinu in Germanicum Oceanum excurrit, quas partes nunc Suffolciam & Nortfolciam adpellant, quibus prætenduntur Cantabrigiensis & Huntingdoniensis regiones. Omnes has partes *Iceni* possederunt, gens valida, qui Romanorum societatem volentes accesserant: post primi rebellantium, quod a Tacito lib. XII cap. XXXI observatum est. Hi ergo sine dubio ex illis fuerunt, qui ultro se Cæsari, legationibus missis, se se olim dederant, ut ipse lib. V cap. XXI prodidit, latitantes forsan in dubiis illis & suspectis *Cenimagnis*, ut supra cum Lipsio & Cambdeno ostendimus.

Oppida Icenorum fuerunt *Villa Faustini* ex proxime demonstrato itinere per Trinobantes, non ignota, quæ Talbotto & Cambdeno *S. Edmundsbury*, aut simpliciter *Bury* videtur esse: deinde *Cambretonium* Antonini in itinere a Venta Icenorum Londinium, ut nominis reliquiæ videntur indicare, nunc Bretenham: *Sitomagus* eiusdem Antonini, indicatur esse Thetford in Nortfolk: *Venta* autem *Iccnorum* nunc in ruinis iacet, ex quibus in proximo loco urbs Norwich surrexit: *Garienis ostium* (*Garryeni*, Γαρίωνος ἑκβολαὶ Ptolemæo) olim portum & oppidum *Garianonum*, videtur habuisse. Equitum enim præpositus sub Comite litoris Saxonici per Britanniam, ut in Notitia Imperii est, in statione & præsidio ibidem fuit: nunc, mutato aluco, ut Cambdenus tradit, in proximo est oppidum & portus Yarmuth, cui itidem Latine nomen additur Ostiorum Garienis. Flumen autem illud inde a Venta siue Norwico decurrit. *Iciani* Antonini Talbotto sunt Icborow. In ora septemtrionali Nortfolciæ prope Metaris æstuarium siue sinum, *Brannodunum* fuit, ex Notitia Imperii notum, ubi præpositus equitum Dalmatiarum præsidio fuit: nunc videtur vicus Brancaster esse. Ab his omnibus in ortum recedit *Camboritum* Antonini, quasi Cami vadum, in loco fere Cantabrigiæ, celeberrimæ sedis studiorum liberalium. *Durobrinas* in Coritanis, ad quos pertinent, explicabimus. Ut vero distantia oppidorum quæ Icenis iam attribuimus, eorumque situs perspicue adpareat, pretium erit ex itineribus Antonini, vel quisquis ille auctor est, demonstrare.

## I. Iter a Londinio Luguvallum ad Vallum:

<i>Londinio</i>			
<i>Casaromagum</i>	M.	P.	XXVIII
<i>Coloniam</i>	M.	P.	XXIII
<i>Villam Faustini</i>	M.	P.	XXXV
<i>Scianos</i>	M.	P.	XVII
<i>Camboriturum</i>	M.	P.	XXXV
<i>Duroli pontem</i>	M.	P.	XXV
<i>Durobriuas</i>	M.	P.	XXXV

Inde per Lindum & Eboracum dirigitur ad Vallum.

## II. Iter a Venta Icenorum Londinium:

<i>Venta Icenorum</i>			
<i>Sitomagum</i>	M.	P.	XXXII
<i>Cambretonsum</i>	M.	P.	XXII
<i>Adansam</i>	M.	P.	XV
<i>Camulodunum</i>	M.	P.	VI

& reliqua. Quæ de Icenis sufficiant: ad Coritanos progressum instituimus.

## C O R I T A N I.

Sequitur tractus a Northampton ad Lindum siue Lincolne, quem Ptolemæi *Coritani* dicuntur posseditse. Extremum in australi parte fuit *Tripontium* Antonini, itinere a Londinio Lindum, nunc Torchester, in austrum vergens a Northamptonia, Oxoniam versus. Deinde in septentrionem adsurgunt *Bennauenta* siue *Bennauenna* eiusdem, sed itinere a Vallo ad portum Ritupas, ex coniectura forte ipsum Northampton est ad flumen Aufonam, Taciti Altonam; aut non longe ab eo recedit. *Durobriua* ad eundem amnem inter Northampton & Peterbourg, ab eodem Antonino, itinere a Londinio ad Vallum commemorata. *Rata* autem Antonini diuersis itineribus videntur Ptolemæi *Rage* esse. nam & hanc in Coritanis Ptolemæus scripsit. Locus autem nunc obscurus, nisi quod circa oppidum Leicester inuestigandum esse ex vtriusque numeris non difficile est probare. In quo tractu etiam *Verometum* fuit Antonini, itinere a Londinio Lindum, descriptum, quod alio itinere ab Eboraco Londinium, corrupte forsan *Vernemetum* vocatur,

catur, XIII millibus passuum supra Ratas, Lindum versus. Hodie locus dicitur Burowhill adpellari.

• Vltiora in septemtrionem eodem itinere narrantur tria, *Margidunum* XIII millibus a Verome nunc Margedouerton: & *Ad Pontem*, VII inde millibus remotum, nunc Pauton: & *Crococalanum*, XII millibus a *Lindo* siue Lincolnio. *Lindum* enim urbem illam esse, quæ nunc Lincoln vocatur, nemo est qui dubitet, & itinerum rationes satis persuadent. Ptolemæo quoque *Lindum*, Λίνδον, nominandi casu est, quod itidem in Coritanis posuit tanquam urbem præcipuam, & alteri, *Rage*, prælatam. Beda lib. II Hist. eccl. cap. XVI *Lindocolinam* ciuitatem vocat, & regionem *Lindiissi*, ac cap. XVIII agrum *Lindocolinum*: a quo nomen hodiernum est. Supra Lindum XIII millibus passuum, Eboracum versus, Antonini itinere ab Eboraco Londinium, est *Agelocum*, quod Cambdenus mauult *Adelocum* legere, quia in vicum incidere videtur, qui Idleton hodie vocatur. Atque hæc etiã sunt, quæ de Coritanis in antiquis libris reperiuntur, quibus illustrandis & iuste dimetiendis ex Antonini itineribus hæc pauca damus excerpta.

I. Ex itinere a Londinio Lindum, quod per Verolanium & Lactodorum ducitur:

<i>Tripontio</i>			
<i>Vennonim</i>	M.	P.	VIII
<i>Ratis</i>	M.	P.	XII
<i>Verometum</i>	M.	P.	XIII
<i>Margidunum</i>	M.	P.	XIII
<i>Ad Pontem</i>	M.	P.	VII
<i>Crococalanum</i>	M.	P.	VII
<i>Lindum</i>	M.	P.	XII

II. Ex itinere ab Eboraco Londinium:

<i>Agelocum</i>	—	—	—
<i>Lindum</i>	M.	P.	XIII
<i>Crococalanum</i>	M.	P.	XIII

Atque ita reliqua, vt in superiore itinere, retro subsequuntur.

## CORNAVII.

In medietullo Britanniae *Cornavii* incipiunt, & vergunt ad Deuæ æstuarium, a Ptolemæo commemorati, qui duo illis oppida adsignauit, *Deuam* a Vallo adpositam seu flumini, stationem legionis xx Victricis; & *Viroconium*. Sed a finibus Coritanorum incipiendum. Primum ab austro est *Branngenum* Ptolemæi, siue *Branonium* Antonini, itinere a Muridono Virocomium, quod ex situ & distantia probatur Vigornia esse, vulgo Worchester. Inde in ortum, ad occidentalem Aufonam siue Auonam fluium, coniiicitur, *Præsidium* fuisse, quem locum Notitia Imperii, sub Duce Britanniarum, tradit præfectum equitum Dalmatarum habuisse. Coniiicitur, inquam: nec enim certum argumentum, sed coniecturam Cambdenus sequutus, Warwicum interpretatur. Prope Stafford, ab austro tamen, *Pennocrucium* Antonini erat, itinere a Vallo Ritupas; hodie Penkridge, dictum. *Viroconium* autem, Ptolemæi & Antonini, videtur esse Salopia, vulgo *Schrowesbury* dicta, ad flumen Sabrinam, antequam in austrum id cursum suum deflectit. In Warwicensi tractu etiam *Manducsedum* fuit Antonini, quod, vt nomen indicat & distantia, hodie viculus Manchester est, distinguendus ab oppido eius nominis in Lancastria. Ad æstuarium: Dee, vbi se flumen immittit, *Deua* eiusdem Antonini, siue *Δευα*, *Deuæ* Ptolemæi, quod posterius nomen haud dubie deprauatum est; prius, genuinum, quia cum fluuii illius nomine *Dee*, quod hodie obtinet, quam proxime consentit. Vterque addit quasi cognomen, a legione xx *Victrice*, quæ ibi stationem habuit, petiit. Hodie vocatur Chestria. Vnde per xx milia passuum *Condæ* eiusdem Antonini aberat, Eboracum versus, quod fertur hodie Congleton adpellari. *Rutunium* tandem, eiusdem itineris, inter Mediolanum & Viroconium medio loco fuit: nunc Routon, vt aiunt, dictum. Rationes singulorum ex itinere a Vallo Ritupas, sunt tales; sed contractæ:

<i>Eboracum</i>	—	—	—
<i>Cambodunum</i>	M.	P.	XXIX
<i>Mannucium</i>	M.	P.	XVIII
<i>Condæ</i>	M.	P.	XVIII
<i>Deua, Leg. xx Victrix,</i>	M.	P.	XX

Medio-

<i>Mediolanum</i>	M.	P.	XXX
<i>Rutunium</i>	M.	P.	XII
<i>Viroconium</i>	M.	P.	XI
<i>Pennocrucium</i>	M.	P.	XXIII
<i>Manduesfedum</i>	M.	P.	XVIII
<i>Venonim</i>	M.	P.	XII
<i>Bennaudentam</i>	M.	P.	XVII.

## SILVRES ET DEMETAE

Cornauios excipiunt *Silures*, Hibernico mari & *Sabrinæ* flumini ac æstuario prætenſi : qui interiore angulo, quem *Sabrinæ* frerum cum Hibernico mari facit, *Demetas* includunt. Plinius *Silures* ad mare vſque Hibernicum extendit, lib. IV cap. XVI dicens, Hiberniam a Britannia abeſſe, a *Silurum gente* XXX M. paſſuum. *Demetæ* enim tamquam pars *Silurum* æſtimantur. *Silurum* oppida ſunt *Ariconium* Antonini, quod *Cambdenus* Hereford, urbem primam comitatus ſui interpretatur. Quod ſi eſt, iter ab *Iſca* *Calleuam*, per anfractus, vt multa alia, inſpiciendæ rei publicæ cauſſa, oportet ductum eſſe. *Bulleum* Ptolemæi, nunc *Buelth*, fertur nomine ſuo prodi. *Iſca* *Silurum*, quod ſtatio *Legionis* II *Auguſtæ* erat, vt addidit Antoninus, neque nunc nomen ſuum abſcondit, dicta *Caer lion*, id eſt vrbs legionis. Ex quo vel ſolo manifeſtum eſt, etiamſi itinerum rationes abeſſent, quæ vero adſunt luculentæ; Ptolemæum errore implicitum eſſe, qui legionem illam *Iſcæ* *Dumnoniorum* impoſuit. Media ſedet hæc *Iſca* inter *Burrium* per IX M. P. & *Bouium* per XV, quorum illud in ſeptemtrionem vergit; hoc oblique & a latere in meridiem : illud euerſum eſt; hoc, quod idem ſonare Britannis aiunt, *Cowbridge* nunc vocatur. *Gobannium* etiam Antonini in illo tractu eſt, quod deprehenditur in *Abergevennew*, loco in occaſum declinante a *Monmutho*.

Itinere altero Antonini ab *Iſca* *Calleuam*, ab *Iſca* proxime poſt IX paſſuum millia occurrit *Venta* *Silurum*, nunc exciſa, ſed nomine reliquo in loco *Caer Went*. Eſt etiam XXII M. P. a *Gobannio* locus *Magni* in Itinerario dictus; in Notitia Imperii ſub Duce Britanniarum nunc *Magi*, & alius *Magni*, e quibus quod cum Itinerario conſentit, præferendum, quamvis alterum placeat *Cambdeno*. Sub diſpoſitione enim illius Ducis fuiſſe dicuntur &

*Præfectus numeri Pacensium Magis, & Tribunus cohortis II Dalmatarum Magnis.*

DEMETARVM, quos Ptolemæus nominat, eodem auctore duo oppida fuerunt, *Λουεντινον*, *Luentinum*, vel *Louentinum*, quod ipse prope ostia amnis *Tuerobis* locauit: & *Maridunum*, quod est *Caer Mardin*: & promontorium *Οκταπίταρον*, *Οκταπίταρον*, quod nunc *S. Davidis* adpellatur.

## ORDOVICES.

Vt *Silures* & *Demetæ* sunt infra *Cornauios*, in austrum vergentes, sic supra illos in septentrionem *Ordovices* adsurgunt, a *Tacito* & *Ptolemæo*, ut supra vidimus, nominari. Hi freto insulæ *Monæ* propinquiore sunt, ab illo ad æstuarium *Dee* in maritimis maxime habitantes. Fontes *Sabrinæ* tenent, & promontorium *Canganum*, *Καγγανὸν ἄκρον*, quod inter *Tisobim* & *Stucciam* fluuios ponit *Ptolemæus*. Ad fretum *Monæ*, aut prope illud, *Antonini* *Segontium* fuisse, fluuius ex lacu decurrens *Seiont*, & ibidem loci præfluens, ostendit, cui haud dubie commune nomen cum adiacente oppido fuit. Etiam iter a *Segontio* *Deuam*, confirmat idem, quod ita habet:

*Segontio*

*Conouium*

*Varis*

*Deuam*

M. P. XXIV

M. P. XIX

M. P. XXXII

Quæ interiacent, *Conouium*, est nunc *Conwey*, ad fluuium, quem *Ptolemæus* *Tisobim* adpellat, *Cambdenus* *Toisobium* adpellari mavult: *Varis* autem, urbis excisæ, vestigia in loco *Bodvari* superesse *Cambdenus* testis est. Tandem *Mediolanum*, quod *Ptolemæus* & *Antoninus* habent, etiam *Ordouicum* fuisse, non est quod dubitemus, quia non solum *Ptolemæus* ibi collocauit, verum etiam itineris rationes, quod a *Vallo* est *Ritupas*, eodem nos adducunt. Inter *Bonium* enim ad *Deuam*, & *Rutinum*, quod nomen seruat, positum fuit, ab illo xx, ab hoc xii millibus passuum seiunctum, licet nullum hodie vestigium supersit, ubi certe illud existisse monstrari possit.

## BRIGANTES.

Supra Ordouices & Deuæ æstuarium *Brigantes* erant, a Tacito sæpius notati, a Ptolemæo ita distributi, vt a mari ad mare, quam lata est insula, pertinerent. Ab *Itunæ* enim æstuario vsque ad *Abiæ* æstuarium extensi erant Brigantes. Prope vallum iuxta promontorium & æstuarium *Itunæ Blatobulgium* erat, *castris* tenens *exploratorum*, vti Antonini secundo itinere describuntur: inde XII millibus aberat *Lugnuallum* eodem itinere designatum, nunc Carlile, Latine Carleolum dictum: & *Voredæ* Antonini, Cambdeno interprete Old Carlile, id est vetus Carleolum. Ad mare versus Hibernicum, *Epiacum* Ptolemæi fuit, ne hoc remotum multo ab *Ituna*: post quod apud eundem *Moricambe* æstuarium. Inter vtrumque æstuarium in mediterraneis *Aballaba*, cui sub Ducis Britanniarum dispositione *Præfectus numeri Maurorum Aureliarum* impositus fuit, vt in Imperii Notitia est proditum; nunc Appleby vocatur; quo in tractu forsan & alia præsidiorum loca eiusdem Notitiæ fuerunt, vt *Morbium*, vbi præfectus cataphractariorum erat; nunc *Moresby* in Cumbria: & iuxta Vallum, siue, vt in Notitia dicitur, *per lineam Valli* citerioris, plura, in eadem Notitia sub Duce Britanniarum enumerata, ex quibus sunt Cambdeno iudice, *Procolitia*; *Cilurnum*, *Tunnum*, *Condercum*, *Pons Aelii*, opus Hadriani haud dubie; *Axelodunum*, quod Cambdeno videtur nostræ ætatis Hexham esse; & tandem ad *Tinam* fluuium *Vindobala*, id est Finis valli, qui locus Antonini itinere primo *Vindomora*, id est, Cambdeno interpretante, Finis muri adpellatur. Neque enim certum est, an murus ad Oceanum Germanicum pertinuerit: neque opus fuit, quia Tina, Oceano adpropinquans, altitudine sua, qua naues magnas fert, satis munimentum fuit provincię. Ad ostium tamen videtur etiam præsidium Romanum fuisse, sed classificum siue nauale. In Notitia enim Imperii dum sub Ducis Britanniarum dispositione etiam *Tribunus cohortis prima Aelia classica Tunnocello* constitutus legitur, Cambdeno adsentimur, qui *Tinnocello* lege iubet, & *Tinmouth* siue ostium Tinæ interpretari.

Inter *Moricambe* æstuarium & portum *Setantiurum* ad latus Hibernicum interiacebat Ptolemæi *Vinnouium*, Οὐιννοῦιον; Antonini, itinere primo, *Vinouia*, nunc Binchester: & itinere secundo



illius tractus sunt *Brouoniacum*, quod dicitur Brugham esse; & *Verteris*: a quibus *Eboracum* via per *Catarahtonem* & *Ifurium* ferebat proxime: utrumque locum etiam Ptolemæus habet, priorem vocans *Catarahtonium*, Καταράχτωνιον, quod nunc Catarick in Eboracensi comitatu est: alter, vicus hodie exiguus. Aliud iter ex hoc boreali tractu a *Clanouenta* Mediolanum ducit, in quo *Alone* est, in Notitia *Alione*, quæ hodie *Lancaster* est: deinde *Galacum*, Ptolemæi *Calatum*: post illud *Bremetonacum*; quod est Notitiæ *Bremeturacum*; quo in loco fere Ptolemæi *Rigodunum* est: inde *Coccium*, & a xvi millibus passuum *Mancunium*, plurium confessione *Manchester*: a quo per *Condate* itur *Mediolanum*. Quod autem initium itineris erat, *Clanouenta*, eius nullum superest vestigium: in Notitia Imperii autem est *Glannobanta*, quæ cohortem primam Morinorum præsidio tenebat. Et rursus alio itinere inter Eboracum & Mancunium (falso *Mamucium* scriptum) quod *Lancaster* est, interponuntur *Calcaria*, & *Cambodunum*, hoc ordine:

<i>Eboraco</i>			
<i>Calcariam</i>	M.	P.	IX
<i>Cambodunum</i>	M.	P.	XX
<i>Mancunium</i>	M.	P.	XVIII
<i>Condate</i>	M.	P.	XVIII
<i>Deuam, Leg. xx.</i>	M.	P.	XX.

e quibus *Cambodunum*, quod perperam a Ptolemæo *Camulodunum* scribitur, nunc in ruinis est prope Almonbury.

Hæc in occidentali latere fuerunt, aut ad illud versus ferebant: in latere orientali oppida Eboracum vsque perlustrauius: vnde ad æstuarium *Abi*, quod nunc *Humber Flus* vocatur, ordo talis oppidorum est itinere Antonini primo:

<i>Catarahtone</i>			
<i>Ifurium</i>	M.	P.	XXIII
<i>Eboracum, Leg. VI Victrix,</i>	M.	P.	XIII
<i>Deruentionem</i>	M.	P.	VII
<i>Delgouitiam</i>	M.	P.	XIII
<i>Pratorium</i>	M.	P.	XXV

Aliud

Aliuditer ab Eboraco Londinium, ita dirigitur:

<i>Eboraco</i>	M. P. XXI
<i>Lagecium</i>	M. P. XXI
<i>Danum</i>	M. P. XVI
<i>Agelocum</i>	M. P. XXI
<i>Lindum</i>	M. P. XIIII, & reliqua.

Nunc *Tingula* interpretamur, quantum de iis cognitum habemus. De *Cataracone* siue *Caturaconio*, & de *Ifurio*, quæ vltra Eboracum sunt, modo diximus. Vrbs autem *Eboracum*, nunc *Torck* & secundæ regni, etiam olim fuit clarissima, & sedes principum *Septimii Seueri* & *Constantii Chlōri*, in qua vterque diem obiit. *Ptolemæus* quoque perinde vt *Antoninus*, *Legionem* VI *Victricem* ibi locauit. Quod etiam nummus *Seueri* confirmat, qui COL. EBORACVM LEG. VI VICTRIX præ se fert. nam coloniam Romanam fuisse, in ipsa vrbe Eboracensi inuentus lapis probat, apud *Gruter.* pag. 485 num. 1, cui incisum est IIIII COL. EBOR. id est, *Seuir colonie Eboracensis*. Sed ad reliqua explicanda itineris reuertamur. *Deruentio*, nunc *Derwent*, in *Notitia Imperii* etiam præsidiorum locis numeratur. Fuit enim sub dispositione Ducis *Britanniarum* *Praefectus Numeri Deruentionensis Deruentione*. Quæ sequitur *Delgonitia*, *Cambdenus* *Godmundham* interpretatur. *Prætorium*, quod in angulo æstuarii & maris est, hodie vocatur *Paterington*. In altero itinere *Lagecium*, superiore, a *Londinio* *Luguallum*, *Legeolium* scribebatur, inter Eboracum & Danum medius locus, vt dubites, vtra lectio sit melior. *Danum* autem est *Danaster*. *Agelocum* & *Lindum* supra exposuimus.

## OTTADINI.

Expositis omnibus, quæ intra primum murum fuerunt, nunc extra illud vallum egressi, quæ vsque ad *Bodotriam* & *Gloram* æstuaria *Romani* possederunt, dispiciemus. Post finem Valli & *Tinæ* ostium in litore orientali, septemtrionem versus, proximum *Segedunum* erat, cui, vt in *Notitia* est, *Tribunus cohortis* IV *Lergorum* præsidio fuit: nunc dicitur *Seton*, contracto veteri vocabulo, nominari. Non procul abest locus *Morpeth* seu *Morpit*, quem *Cambdenus* putat *Antonini* *Corstorpitum* esse, itinerum *Britannicorum* principium, quod ideo *Morstorpitum* scribendum su-

spica-

spicatur. Vltior *Alaunus* fluvius Ptolemæi, Alne dictus hodie: & eiusdem *Bremenium*, quod videtur Bramton esse, haud longe situm ab hoc fluvio. A quo oppido antiquissima charta chorographica Vallum oblique ad Escam perducit, quod non dubitatur Antonini vallum esse, a Lollio Urbico, ipsius legato, exstructum, ut litus illud orientale imperio Romano adiungeretur: de quo supra dictum fuit. Hæc de *Ottadinorum* regione, quæ Northumbria ætate nostra adpellatur. Ottadinos Ptolemæus *Οτταδίνες*, *Otadenes* scribit, sed mauult *Ottadinos* siue *Ottatinos* Cambdenus, quod sic Britannice significat *ultra Tinam* habitantes.

## SELGOVAE, HORESTI, ET DAMNII.

Tandem fines Romanorum vsque ad *Glutam* & *Bodotriam*, vtriusque maris æstuarium, insulam in angustias constringentia, prorogati, & nouo vallo siue muro communiti sunt: qua finitione litus occidentale etiam, quod inter Itunam & Glutam est, adiectum fuit. In litore illo post Itunam *Selgouas* populum Ptolemæus constituit, quibus *Trimontium* & *Vxellum* oppida adsignat: & supra hos, *Novantas*, *Νοῦάντας*, cum oppidis ignobilioribus: intus & ortum versus inter Selgouas & Ottadinos, *Damnios*, quibus oppida vel castella attribuit *Colaniam*, *Coriam*, *Alaunam*, *Victoriam*: Quibus populis etiam *Horestos* Taciti interfuisse, prorsus est credibile. Etenim extra domitam Britanniam fuerunt, & in fines eorum exercitum duxit Agricola, obsidibusque acceptis, ibi præfecto classis circumvehi Britanniam præcepit. In ora ergo fuerunt & ad æstuarium. Cambdenus locat in Escia, quæ regio supra Iutunam est, in quo æstuario tum classis videtur fuisse, vnde circumvecta insulam in Trutulensem portum rediit.

Supra Ottadinos *Taum* æstuarium in lateræ orientali est, ut Tacitus Agric. cap. xxii adpellat, in quo *Tai* vel *Tau* fluminis (nunc Twede, Scotiam ab Anglia separantis) est ostium. Sub *Bodotria* æstuario *Alata castra* Ptolemæi sunt locanda, Græce Πτερωτὸν στρατόπεδον, quod non dubitatur *Edenburghum* esse, Scotorum regio, quia *Edenborum* Britannice idem sonat quod Burgus alatus vel alarum: nec numeri etiam, quos Ptolemæus ponit, ab hoc loco abhorrent: atque hoc in vltimis castris Romanorum fuit. Quos  
• ergo

ergo circa primum vallum, aut circa vltimum, populos enarrauimus, pars *Mæatarum* fuerunt, prouinciæ nouis victoriis & prorgatis finibus, adiecti, quorum reliqui extra valla in Scotia habitarunt. Omnes enim Britannos barbaros, distinctos a prouinciabilibus Dio Cassius apud Xiphilinum in Seuerō in *Mæatas* & *Caledonio* diuisi erant, *Μαΐάται πρὸς αὐτῶ τῷ διατειχίσματι, ὃ τὴν νῆσον διχῇ τέμνει. Καληδόνιοι δὲ μετ' ἐκείνας, Μæata sunt iuxta murum qui insulam in duas partes diuidit: Caledonii post illos.*

Denique quia ad valla siue muros iam progressi fuimus, præter illa, quæ supra in *Diuisione Britannia* de eisdem diximus, de auctoribus singulorum, etiam ætatē, ordine ac temporibus aliquid adiiciendum est. Tria valla siue muros historia antiqua tradit in Britannia: tres etiam structores nominat Hadrianum, Antoninum, Seuerum: trium etiam vestigia non obscura inueniuntur: sed quo ordine singula, & a quo hoc, illud vallum, siue hic, ille murus constructus fuerit, difficile sane ad expediendum est. Vir rerum Britannicarum peritissimus Guilielmus Cambdenus Cap. *de Muro Pictico*, in hanc opinionem ingressus est, vt murum citeriorem, qui Iutunæ æstuario & Tinæ prope ostio interceptus fuit, a Seuerō imperatore exstructum, aut ab Hadriano inchoatum, a Seuerō consummatum esse censeat: medium vallum quod Ottadinus includit, ab Antonino Pio: extremum inter Bodotriam & Glotam ab Alexandro forte Seuerō, sub quo fines eo vsque prolatos esse Lampridius testetur. Quamquam enim & olim Agricola ad Glotam vsque & Bodotriam, Tacito teste, progressus fuerit, earumque angustias muniuerit præsidio: tamen *Seuerus*, inquit Cambdenus, *posthabita vltiori illa & ingenti regione murum pertransuersam insulam ab Itunæ æstuario siue Solwey frith ad Tinæ ostium siue Tinmouth duxit, & receptas prouincias omni securitate munivit.*

Philippus Brietius in eo consentit cum Cambdeno, vt citeriorem murum siue vallum, quod ab Ituna ad Tinæ ostium fuit, Seuerō conditori attribuat: vltimum vero inter Glotam & Bodotriam exserte adiudicat imperatori Hadriano. Contra, Georgius Buchananus, Scotus, non minus, quam Cambdenus, harum regionum peritus; & Abrahamus Ortelius, quod citimum vallum est, Hadriano vindicant; extremum, Seuerō: quod eo adparet

probabilius, quia processu temporis fines imperii sunt in maius & in longius prolati. Vt ergo in repugnantibus sententiis intelligamus, vtra verior sit, aut proclivior ad fidem; utriusque rationes, quibus innituntur, diligentius excutiemus.

Duo praesidia Cambdeno sunt, primum ex vulgari Britannorum adpellatione petitum est; alterum ab auctoritate venerabilis Bedae. Britannos Anglos ait illud citimum vallum, seu reliquias & vestigia eius, adpellare *Gual Seuer*, hoc est, Seueri vallum; quasi ex vetusta traditione habeant quod res sit, quodque consonans historicae veritati. Quid si vero vulgaris haec nomenclatura in gloriam gentis conficta & adrogata esset? Famosius Seueri vallum, quam vel Antonini vel Hadriani fuit; etiam res illius Britannicae, quam horum, clariores, ut fieri utique potuerit, quo, quod Seueri erat, sibi natio aemula vindicaret. Ipse Cambdenus fatetur, *Scoticos scriptores semper Hadriani Murum* illud ad Itunam Tinamque vallum adpellasse: quinam verius dixerint quod res postea examinabimus.

Alterum argumentum Cambdenus ab auctoritate Bedae sumit, qui lib. I Histor. eccles. Britan. cap. XII scripsit, aut potius ex Gildonis Sapientis de Excidio & conquestu Britanniae, transcripsit de legione, quae Britannis ultimo auxilio missa Valentiniani III temporibus fuerat: *Tum Romani denuntiauerunt Britonibus, non se ultra ob eorum defensionem tam laboriosis expeditionibus posse fatigari: ipsos potius monent arma corripere, & certandi cum hostibus studium subire.* - - - *quin etiam, quod & hoc sociis aliquid commodi adlatum putabant, murum a mari ad mare recto tramite inter vrbes, quae ibidem ob metum hostium facta fuerant, ubi & Seuerus quondam vallum fecerat, firmum de lapide locarunt. Quem videlicet murum, haecenus famosum atque conspicuum, sumptu publico primatoque, adiuncta secum Britannorum manu, construebant, octo pedes latum, & duodecim altum, recta ab oriente in occasum tendens, ut usque hodie intuentibus clarum est.*

Duo sunt huius argumenti capita: primum, ultimos illos Romanos lapideum murum ab Itunae aestuario usque ad ostium Tinae extruxisse, qui adhuc Bedae temporibus clarus fuerit intuentibus: deinde, eodem loco Seuerum quondam vallum fecisse. Prius ut nolumus negatum ire, est tamen in illo, quod vel mireris, vel

vel omnino dubites, qui fieri potuerit, ut tam altus murus, tam latus per tantum spatium, quod non infra LXXX millia passuum est, ab una legione, & redire festinante, quamlibet adiuuantibus Britannis, tam breui tempore duceretur. Sed vestigia supersunt muri saxei, ad quæ Cambdenus prouocat. Supersunt etiam alterius muri ad Bodotriam a Glota usque, Buchanano Scoto teste, qui labor multo breuior fuisset, & temporibus accommodatior, quam alter ad Itunam & Tinam. Quod probabilius fieret, si de *Valentia* prouincia, quam Theodosius, Theodosii M. pater, fecerat, certius constaret, ad id tempus usque conseruatam esse, quod non est incredibile, quum anni haud plures, quam quinquaginta circiter intercedant. Secundum vero, quod de Seueri vallo erat, non exstat in epistola Gildonis, cuius fide, ut conferentibus manifestum est, usus Beda fuerat: sed, nisi glossa est, ipse de suo addidit, bene, si ex probata historia hausit: secus, si gentis suæ amor & credulitas ipsum decepit. Quod ut verius diiudicetur, repetamus, quæ de utroque muro siue vallo, Hadriani & Seueri, scriptores veteres prodiderunt.

Spartianus cap. XI de Hadriano: *murum per octoginta millia passuum primus duxit, qui barbaros Romanosque diuideret.* Quod si per octoginta millia duxit, ruit opinio ante dicta Brietii, qui Glotæ & Bodotriæ adposuit, quod Hadrianus vallum per insulam traduxerat, quod angustia illius loci ne dimidium quidem tanti valli possunt capere. Si ergo non est Hadriani, neque Antonini, cuius vallum tam Cambdenus quam Brietius a Bremenio ad Escam oblique duxerunt; consequens est, ut Seueri opus vallum illud extremum sit. Quod Eutropius confirmat lib. VIII cap. x, Seueri vallum XXXII millia passuum a mari ad mare perducens: quod spatium nulli parti insulæ, quam quæ inter Bodotriam & Glotam est, ob angustiam suam conuenit. Sed forte factum illud vallum sub Alexandro imperatore est. Id Cambdenus sibi probari non obscure significauit, Lampridii verbis ex illius Vita cap. LVIII usus, quæ vero nihil de vallo aut prætentura notificant, ac ne Britannia quidem mentionem faciunt. Dixit tantummodo Lampridius: *Sola qua de hostibus capta sunt, limitaneis ducibus & militibus donauit, ita ut eorum essent, si beredes illorum militarent; nec umquam ad priuatos pertinerent, dicens, attentius eos militaturos, si etiam sua rura de-*

*fenderent.* Accedit quod Xiphilinus ex Dione refert, Seuerum expeditione illa non circa citeriora obhæſiſſe, poſthabitis vltioribus, ſed ἐπὶβαλεν ἐς τὴν Καληδωνίαν, καὶ διὼν αὐτὴν, ἀμύθητα πρῶτα ἐρε, τὰς τε ὕλας τέμνων, καὶ τὰ μετέωρα καταſκάπτων, τὰ τε ἐλὴ χωννύων, καὶ τὰς ποταμούς ζευγνύων, in Caledoniam ingreſſus eſt, eamque pertransiens, incredibilem laborem tulit, ſiluas cadendo, loca alta perfodiendo, paludes obruendo aggeribus, & pontes in fluminibus faciundo. Cupidior etiam gloriæ erat Septimius Seuerus, quam vt ea quæ Agricola obtinere cœperat, quæ Antoninus vt partem Romanæ prouinciæ præſepſerat; poſt tot victorias, quum territi & fracti ipſi Caledonii eſſent, deſperabundus deſereret, nulla cogente neceſſitate, fines imperii contractiores faceret. Hæc veteres ſcriptores de Seuero & Hadriano prodiderunt, ad quæ vtiq; exigenda & reformanda ſunt, quæ poſteriores de vtriuſque vallo ſiue muro commentati ſunt.

Finem facio Buchananani verbis ex lib. iv Rerum Scot. ſub Rege xxvii, de Seuero imperatore: *Finem Romani Imperii vallum duxit inter Bodotria & Glota æſtuaria, vbi ante Agricola finire prouinciã decreuerat. Id vallum, quæ Carrontem amnem attingit, præſidium habuit eo ſitu & viarum deſcriptione, vt modica vrbis inſtar eſſet. - - - Paucis, antequam hæc ſcriberemus, annis, veſtigia foſſarum & murorum, item vicorum apparebant, nec adhuc muri diruti omnino ita confuſa ſunt indicia, vt non interim ſe multis in locis prodant, terraque leuiter effoſſa quadrati lapides eruantur, quibus vicini agrorum domini ad ædium ſuarum ſubſtructiones vtuntur. Indicant autem inſcripti lapides, qui interim inueniuntur, id opus Romanorum fuiſſe. Magnitudinem molitionis eius oſtendunt hæc Aelii Spartiani verba, BRITANNIAM (QVOD MAXIMUM EIVS IMPERII DECUS) MVRO PER TRANSVERSAM INSVLAM DVCTO, VTRIMQVE AD FINEM OCEANI MVNIVIT. Quibus verbis mihi indicare videtur, non vallum, quod Beda vult, ſed murum fuiſſe, præſertim quum opus, quod vallo Hadriani plus quam dimidio breuius ſit, tali elogio proſequatur. Diſtat autem, vbi minimum, hæc munitio plus octoginta millibus paſſuum a vallo Hadriani.*

## BRITANNIA BARBARA.

Ultra muros quidquid reliquum insulæ maioris fuit Britannicæ, a Barbaris tenebatur, in quorum fines licet semel, iterum Romani excursions fecerint, nihil tamen ita subegerunt, ut possiderent; sed muro siue vallo, propugnaculis instructo, diuisos barbaros ab Romanis esse voluerunt. Pauca sunt, quæ de illa parte referre possumus, quia & ipsis Romanis ignota fuit, ignotior Græcis ut remotioribus.

Præcipua gens fuerunt *Caledonii*, siue *Calidonii*, unde tota regio sæpe *Caledonia* vocatur, & mare ab occidente adluens Oceanus *Caledonius*: qui Ammiano Marcellino lib. xxvii cap. xviii sunt *Dicalidones*, si scriptura salua est. Tacitus Agricola cap. xi *Rutiles Caledoniam habitantium comas; magni artus, Germania originem adseuerant.* Et cap. xxv *ad manus & arma conuersi populi, paratu magno, maiore fama, vltimos est de ignotis.* Ptolemæo etiam sunt *Caledonii*, & Καλιδόνιος δρυμὴς, *silua Caledonia*, quod vocabulum etiam Florus de Britannia citeriore vel errore vel grandi abusione vsurpauit. De Cæsare enim vix Tamisim transgresso, lib. iii cap. x dixit, *Britannos, Caledonias sequutus in siluas, vnum quoque de regibus Cauelanis in vincula dedit.* Hæ autem siluæ circa Tamisim erant. In poetis tolerabilius est. Martialis lib. x epigram. xlii ad Q. Ouidium in Britanniam iturum:

\* *Quinte Caledonios Ouidi visure Britannos.*

De Vespasiano autem agentes, propiores vero sunt. Silius Italicus lib. iii vers. 598

*Inque Caledonios primus trahet agmina lucos.*

Et Valerius Flaccus lib. i vers. 7 de eodem:

*Tuque o, pelagi cui maior aperti*

*Fama, Caledonius postquam tua carbasa vexit*

*Oceanus, Phrygius prius indignatus Iulos.*

Ptolemæus hoc loco incertus est, ut rerum parum gnarus, & formam insulæ peruertit, eius cuspidem non in septentrionem ducens, quem re vera spectat, sed in orientem reflectit: nisi id Agathodæmoni potius imputandum est, qui Tabulas ex illius descriptione confecit, quum ipse in hac parte insulæ nullos numeros, quos ipse ignorauit, nec potuit scire, sinibus & æstuariis adposue-



rit. Videntur tamen Caledonii partem sinistram infedisse, quia ab illo latere Oceanus *Caledonius* adpellatur, & Agathodæmon, vnde incipit Ptolemæus Caledonios, ~~sinum~~ *Lalamnonium* proximæ supra Glotam constituit: licet æstuarium *Varar*, vbi illos Ptolemæus terminauit, collocet in latere obuerso. Eumenius panegyrico Constantini cap. VII *Caledones* dixit, non *Caledonios*, vt mox ex verbis elis intelligemus. Ptolemæus lib. II cap. III in eunte Oceanum dixit *Δηκαληθόνιον*, quod vocabulum vulgo Latine exprimunt *Deucaledonium*, vt idem sint *Caledones*, *Caledonii*, & *Deucaledonii*, & Ammiani *Dicalidones*.

Alterum percelebre nomen *Pictorum* est, sed nescio quam antiquum, quia Tacitus & Ptolemæus nusquam memorarunt, frequens tantum posterioribus. Videtur omnes septemtrionales Britannos, saltem plurimos, significatu suo comprehendisse: Caledonios certe comprehendit. Eumenius panegyrici dicto capite: *non dico Caledonum, aliorumque Pictorum siluas & paludes*. Ergo & Caledones Picti fuerunt. Ammianus lib. XXVII cap. XVIII [Valef. cap. VIII] *Illud sufficet dici, quod eo tempore Picti in duas gentes diuisi, Dicalidonas & Vecturiones; itidemque Attacotti, bellicosa hominum natio, & Scotti, per diuersa vagantes multa populabantur*. Ergo Valentiniani & Valentis temporibus Picti quidem Caledonios suo nomine continebant, non autem Scotos & Attacottos, qui omnes tamen septemtrionalis tum Britanniae populi fuerunt. *Pictos* & alio panegyrico, Constantio dicto, Eumenius memorauit cap. XI, *Natio, inquit, tunc rudis, & soli Britanni Pictis modo & Hibernis adfucta hostibus, adhuc seminudis, facile Romanis armis signisque cesserunt, prope vt hoc vno Casar gloriari in illa expeditione debuerit, quod nauigasset Oceanum*. Et Claudianus de III consulatione Honorii vers. 54

*Ille leues Mauros, nec falso nomine Pictos*

*Edomuit, Scotumque vago mucrone sequutus.*

NEC FALSO NOMINE: quia solita gens pictis animalium figuris corpus decorare; vnde nomen putat inditum. Beda Histor. eccles. lib. I cap. I *Pictos* vulgarem tum opinionem sequutus (ait enim, *vt perhibent*) ex Scythia nauibus longis adlatos dicit: Cambdenus autem non contemnendis rationibus probat Pictos indigenas Britanniae septemtrionalis fuisse: aliunde non accessisse.

*Scotos*

*Scotos* autem ex Hibernia in maioris insulæ septemtrionem aduectos esse, plurium non improbabilis est sententia, nec tamen nomen illorum, si auctoritatem poscas, est antiquissimum, nec qui ante Theodosii ætatem vsurpauerit, facile quisquam reperietur, vt in Hibernia ostendemus. Tam *Scotis* quam *Pictis* suas sedes in septemtrionali Britannia venerabilis Beda lib. I cap. XII assignauit. Scilicet de Britannia propria, antea Romana, *Subito*, inquit, *duabus gentibus transmarinis uehementer sauis*, *Scotorum a Circio*, *Pictorum ab Aquilone multos stupet gemitque per annos*. Quod si verum est, quod supra ex Oceani nomine coniecimus, *Caledonios*, qui & *Picti* fuere, ab occasu habitasse, & *Scotos* a *Pictis* distinctos, in orientali plagâ; conuersa malim quæ Beda dixit, & *Pictos* potius a *Circio*, *Scotos* ab *Aquilone* venisse crediderim. nisi forte vagabundæ gentes sedes suas interuentu sæculorum mutauerunt. *Transmarinas* autem cur dixerit, ipse interpretatur, non tamquam positas extra insulam, sed quia a parte Britonum erant remota, duobus sinibus maris interiacentibus. Et si recte attendimus, hi prædatores non ex insulæ septemtrione ultimo venerunt, verum ex partibus prope valla siue muros, vbi æstuaria illa maiora sunt, quos *sinus* videtur adpellare: in quo tractu Dio Cassius *Meatas* constituit, a *Caledoniis*, ut remotioribus separatos.

Qui præterea apud Ammianum dicto loco *Attacotti* & *Veſturi-ones* adpellantur, illo solo auctore noti sunt, a nemine, quod sciam, præterea memorati. *Veſturi-ones* etiam non certum in libris Ammiani vocabulum, sed quod Valesii fratres obseruarunt, manu scripti quidam *Vesturiones*, alii *Verturiones* nobis referunt. Adeo tenebris immersa sunt ignobilia illa nomina populorum.

Nec clariora sunt quæ Ptolemæus vltra Glotam, fluuium & æstuarium, nomina populorum scripsit, *Gadinorum*, *Epidiorum*, *Creonum*, *Ceronum*, *Carinorum*; & in lateræ orientali *Tazalorum*, *Mertarum*, *Cantarum*, *Logorum*; & in extremitatis angustis, vtrique lateri communibus, gens vltima *Cornabiorum*, de qua ipse scripsit, ἀνατολικώτεροι καὶ τελευταῖοι Κορνάβιοι, *Orientaliores* & *vltimi Cornabii*. Quo forte Agathodæmon Alexandrinus respexit, quum Britannia tabulæ extremam partem a septemtrione deflectit in orientem. Flumina etiam Ptolemæus recenset, sed æque ignobilia,

bilia, & omnibus aliis ignota, *Iryn* videlicet, *Nabaum*, *Ileam*, *Loxam*, quæ, & cetera nomina, ad historiam & antiquitatis vsum nihil adferunt.

Tandem de *fertilitate* Britannia aliquid dicendum est. Tacitus Agric. cap. XII *calum* eius dicit *crebris imbris & nebulis* fœdum: at *asperitatem frigorum abesse*. Ideo solum, prater oleam vitemque & cetera calidioribus terris oriri sueta, patiens frugum, secundum. Addit ferre aurum & argentum & alia metalla, pretium victoria. In primis stannum est quo abundat, & alias regiones superat. Diodorus Siculus lib. V cap. XXII de iis tradit, qui Belerium promontorium (Bolerium Ptolemæo, in extrema Cornuwallia) accolant, *ἔτοι τὸν κασιτέεον κατασκευάζουσι, φιλοτέχνως ἐργαζόμενοι τὴν φέρουσαν αὐτὸν γῆν. Ἡ σταννὸν, terra, quæ illud parturit, sollerti opere subacta, conficiunt.* Inde per mercatores in Galliam & ulterius deportabatur. Cæsar lib. V cap. XII *plumbum album* in mediterraneis regionibus gigni refert: ferrum modicum in maritimis.

Hæc terræ fertilitas: non minor ibi ingeniorum fuit, postquam cultura ex Romanorum consuetudine accessit. Mirum, quam celeriter gens barbara in moribus, in litteris profecerit. Agricola principum filios liberalibus artibus erudiri iussit, quo propere factum, ut ingenia Britannorum studiis Gallorum anteferrentur, ut qui modo linguam Romanam abnuent, eloquentiam concipiscerent. Tacit. cap. XXI.

## H I B E R N I A.

Britannicarum maiorum insularum secunda *Hibernia* est, Britannia, id est insulæ maximæ, ab occasu solis obiecta. Varie nomen scribitur: Cæsari, Tacito, Plinio, Solino, Orosio *Hibernia* est: Pomponio Melæ *Iuuerna*, quod cum *Ἰουερνία* Ptolemæi in codice Palatino congruit: vulgati autem eiusdem libri *Ἰουερνία* habent, quod etiam Agathemeri est lib. II cap. VIII. At Straboni *Ἰέρων* est lib. II & IV; etiam Aristoteli de Mundo; quam formam imitatus est Claudianus de IV consul. Honorii vers. 33, *glacialis Ierne*: & Latino casu Apuleius de Mundi, Aristotelis interpres, *Albion & Ierna*. Romanis parum cognita Hibernia: minus Græcis. neque enim expeditionem in illam antiquis temporibus fuisse factam cognouimus: quam in animo habuit Agricola, nec

nec spes occupandi defuit ; vt Tacitus in Vita cap. xxiv prodidit. *Quinto*, inquit, *expeditionum anno eam partem Britannia, qua Hiberniam adspicit, copiis instruxit, in spem magis, quam ob formidinem. siquidem Hibernia media inter Britanniam atque Hispaniam sita, & Gallico quoque mari opportuna, valentissimam imperii partem magnis inuicem vsibus miscuerit.* - - - *Sape ex eo [Agricola] audiui, legione vna & modicis auxiliis debellari obtinerique Hiberniam posse.* Sed impeditus fuit Agricola aliarum motu gentium, ne institutum persequeretur. Quidquid ergo Romani de insula cognitum habuerunt, per commercia & negotiatores habuerunt, eodem referente Tacito.

Pomponius Mela ita de illa censuit lib. iiii cap. vi *Supra Britanniam Iuerna est, pæne par spatium, sed vtriusque equali tractu litorum oblonga, calidi ad maturanda semina iniqui: verum adeo luxuriosa herbis non latis modo, sed etiam dulcibus, ut se exigua parte diei pecora impleant, & nisi pabulo prohibeantur, diutius pasta dissiliant. Cultores eius inconditi sunt, & omnium virtutum ignari, pietatis admodum expertes.* Idem de pascuis Solinus tradit cap. xxii ita pabulosam esse, vt nisi pecua a pascuis interdum arceantur, in periculum agat satias : & de barbarie incolarum tam Strabo quam Solinus : ille, ἀγροτέρως τῶν Βρεττανῶν ὑπάγχειν, magis feros, quam Britannos, esse : hic ipsam insulam inhumanam dixit incolarum ritu aspero.

Fluuius insulæ Ptolemæus pæne multos nominauit, equibus potiores sunt in australi latere *Birgus*, nunc *Borrow* : & *Dabrona*, *More* hodie, præfluens oppidum *Lismore*. In latere occidentali post *Notium* promontorium, quod Hispaniam spectat, fluuius *Iuernus* est : dein *Senus*, omnium in insula maximus, quem *Scenam* *Orosius* dixit lib. i cap. ii, nunc *Schennon* : supra quem *Ausoba*, *Libnius*, *Raius* ; in septentrione *Vidua*, *Argita* : in ortum tendentes *Logia*, *Bubinda*, *Oboca*, siue *Ouoca*. Desunt historia, & ex solius Ptolemæi fide hæc nomina sunt.

Multas gentes nominat Ptolemæus, sed quod deficit antiqua huius insulæ historia, ignotæ omnes aut pleræque, earumque sine insigni vsu notitia. In australi parte ponit *Brigantes* tamquam cognatis iis, qui in Britannia hoc nomine clari exstiterunt, colentes circa promontorium *Sacrum*, ἱερὸν, quod Britannorum Walliæ est oppositum. quibus *Vodia* ab occasu, & supra hos *Vterni* (Palat.

cod. 189vior, *Iuernii*) adiacebant; ab occasu post *Notium* promontorium *Pellabori*, quibus Orosius *Lucenos* addit. nam dicto loco sic ait: *Huius partes intenta Cantabrico Oceano - - ab eo praeipue promontorio, ubi Scenae fluminis ostium est, & Velabri Lucenique consistunt.* Ab his in boream tendunt *Nagnata*, *Erdini*, *Vennicni*: sed in extremo septentrione insulae *Robogdii*, ad promontorium huius nominis: ab ortu *Voluntii*, *Eblanii* (sic Palat. qui aliis *Blanii*, prope *Eblanam* urbem) *Cauci*, & *Manapii*; inter quos & *Brigantes* *Coriondi* sunt. Hos populos Ptolemaeus in Hibernia prodidit: nullos autem in illis recensuit *Scotos*, quos ideo posteriores, saltem nomen illorum, oportet in hac insula fuisse. Claudianus demum de IV consul. Honorii vers. 33

*Scotorum cumulos fleuit glacialis Ierne.*

Et lib. II in primum consul. Stilichonis vers. 251

- - - *totam quum Scotus Iernen Mouit.*

Isidorus Hispalensis lib. XI V Orig. cap. VI *Scotia eadem & Ibernia proxima Britanniae insula, Scotia, quod ab Scotorum gentibus colitur, adpellata.* quod etiam Orosius dixit lib. I cap. II. *Hibernia, inquit, a Scotorum gentibus colitur.* Sed tres hi auctores posterioris aui sunt, nec eximium aliquid adferre ad antiquam geographiam possunt.

Oppida non minus varia nominat, sed qua fide, aliunde ex antiquitate confirmari vel negari nequit. *Eblana* creditur Dublinum esse, caput insulae & regia: a qua in austrum modice distant *Laberus* & *Dunum* in mediterraneis: illa, *Λάβηρος*, quibusdam est castrum Killair; hoc, *Dunum*, reductum paullisper ad isthmum, nunc Down putatur esse. Ad mare *Manapia* in Manapiis, ad ostium *Modon*, *Modoni* fluvii. Intus *Iuernis*, & gemina *Pnyia*, ut in Palat. scribitur, *Regia*, altera ad *Senum* fluvium; altera ad Argitam: sub qua *Raba* inter lacus, quae nomen in paucis casulis dicitur adferre.

## INSVLAE MINORES

### BRITANNICAE.

Vt propior Britanniae in freto Britannico, ita nobilior est **VECTIS**, ut Plinius vocat & Suetonius; etiam Ptolemaeus, cui **Οὐξίας** est: siue **VECTA**, ut est in panegyrico Eumenii, dicto **Cæsari**

fari Constantio, cap. xv. *Classis, inquit, apud Vectam insulam in speculis atque insidiis collocata.* Praeque Diodorus Siculus lib. v cap. xxii Ἰκτιν, *Ictin* vocat, praecisa littera. Hodie est *Wight*. Hanc in Romanorum potestatem redegit Vespasianus, quum priuatus sub Claudio meruit, legatus legionis. Suetonius cap. i v Vitae: *insulam Vectam Britannia proximam, in ditionem redegit.*

Prope Cantuariam insula est TANETOS a fluuio & mari cincta. Beda ita nominat lib. i cap. xxvi. Solino cap. xxii est TANATIS, quam scripturam praefert Salmasius. Hodie *Tenet* ab Anglis vocatur. *Frumentariis campis felicem* Solinus dixit. Quod vero addit, & aliis locis salubrem esse, dum asportata inde terra serpentes necet; id falsum esse Cambdenus prodit. Ad Tamesis æstuarium Ptolemæus duas insulas ponit, alteram TOLIA PIN, alteram Κώουον, COVNVM adpellans. Illa videtur *Schepey* esse: hæc, *Camsey*.

In mari Hibernico, siue inter Angliam & Hiberniam, duæ insulae sunt eodem plerumque nomine MONAE. Quæ medio mari interiacet, oblonga, ab austro in septemtrionem directæ, a Cæsare lib. v cap. xiii ita designatam habemus: *Hibernia dimidio minor, ut existimatur, quam Britannia; sed pari spatio transmissus atque ex Gallia est in Britanniam. In hoc medio cursu est insula, quæ adpellatur Mona.* Eadem Ptolemæo Μονάσιδα, *Monacæda*, sed longius in septemtrionem remouit, quam re vera est. Orosio dicto loco est *Menauiæ* (sic legendum, non *Meuania*) quod cum Plinii vocabulo *Monapia* conuenit, si p cum b permutato *Monabiam*, quod Cambdeno videtur, legeris.

Altera MONA insula, eademque australior & latior, sita est in ora Ordouicum, a quibus tenui fretò dirimitur. Tacitus lib. xiv cap. xxix de Suetonio Paullino: *Monam insulam, incolis validam, & receptaculum perfugarum adgredi parat, nauesque fabricatur plano aluco aduersus breue litus & incertum. Sic pedites. equites vado sequenti, aut altiores inter undas adnatantes equis transmiserunt.* Et Agricolaë Vita cap. xiv de eodem: *Monam insulam, ut vires rebellibus administrantem adgressus, terga occasione patefecit.* Occasioni scilicet defectionis per omnem fere Britanniam. Occupauit ergo Paullinus quidem, sed a possessione revocatus est tumultu Britannorum, eiusque gloriam Agricolaë re-

liquit. Tacitus ibidem cap. XVIII *Monam insulam, cuius possessione reuocatum Paullinum rebellionem totius Britannia supra memorauimus, redigere in potestatem animo intendit. Sed, ut in dubiis consiliis, naues decrant, ratio & constantia ducis transuexit: depositis omnibus sarcinis, lectissimos auxiliarium, quibus nota vada, & patrius nandi usus, quo simul seque & arma & equos regunt; ita repente immisit, ut obstupefacti hostes, qui classem, qui naues, qui mare expectabant, nihil arduum aut inuictum crediderint sic ad bellum venientibus. Ita petita pace, ac dedita insula, clarus ac magnus haberi Agricola coepit. Tandem ab Anglis capta, nunc Anglesey, quasi Anglorum insula, adpellatur.*

Extremitati Dumnoniorum (nunc Cornuwalliæ) obiectæ sub Hibernia insulæ plures parua, exiguo spatio disiunctæ inter se, vulgo *Silures* dictæ, sed falso, quia non Silurum regioni, sed Dumnoniorum obiacent. A Solino id nomen fuit, sed male castigato, ex quo vulgo legitur cap. XXII, *Silurum quoque insulas ab ora, quam gens Britannia Dumnonii tenent, turbidum fretum distinguit.* Salmasius ait, in mss. esse *Siluram insulam*; & in margine Regii codicis adscriptum *Sillinas insulas*, quod probat: saltem *Silinam insulam*. nam Sulpicius quoque Seuerus lib. II Hist. Sacra cap. I. I id nominis habet. *Instantius*, inquit, *quem superius ab episcopis damnatum diximus, in Sylinam insulam, quæ ultra Britanniam sita est, deportatus.* Huc *Limnum* Plinii & Ptolemæi quidam referunt, quasi *Silimnum*, truncato capite. Cambdenus etiam *Cassiterides* veterum huc referendas censet, quas nullas in Hispanici maris ora inuenimus, ubi a Strabone, Plinio, Solino sunt collocatæ. Stanni prouentus, unde nomen habent, coniecturam firmat, quod copiosum in Silinis est. Hodie *Sillyes* dicuntur, & a nautis *Sörlinges*.

A septemtrione plures adiacent minores insulæ ad Britannicam maiorem, de quibus quæ priscorum notitia fuerit, nunc inuestigabimus. Pomponius Mela dicto loco: *Triginta sunt Orcades angustis inter se diductæ spatiis. Septem Aemoda.* Plinius lib. IV cap. XVI *Sunt XL Orcades, modicis inter se discreta spatiis. Septem Aemoda, & xxx Hebudes.* Solinus sæpe dicto cap. XXI *ACalidonia promontorio Thylen potentibus, bidui navigatione perfecta, exsipiunt Hebudes insula, quinque numero, quarum incolæ nesciunt fruges;*

ges; piscibus tantum & lactibus viuunt. - - - Secundam a conti-  
nenti stationem Orcades præbent: sed Orcades ab Hebudibus porro sunt  
septem dierum, totidemque noctium cursu, numero tres. Vacant ho-  
mine: non habent siluas; tantum iuncea herbis inborrescunt. Cete-  
ra earum nuda arena. Ptolemæus lib. II cap. II ὑπέρκεινται νῆσοι τῆς  
Ἰερηνίας, αἱ δὲ καλούμεναι Ἐβυδαί, ἐτὸν ἀεὶ ἰσθμὸν, Supra Hiberniam  
sitæ insula Ebudæ, quinque numero, quas singulas nominatim recen-  
set. duæ enim Ebudæ in iis, una Ricina: reliquæ Maleos, Epidium.  
Et cap. III Νῆσοι παρακείνται τῇ Αλουίωτος, κατὰ μὲν τὴν Ορεκάδα  
ἄκραν, Ὀκρεῖς νῆσος, Δέμνα νῆσος, ὑπὲρ ἣν αἱ Ορεκάδες, περὶ τελέ-  
κοντα τὸν ἀεὶ ἰσθμὸν. Insula adjacent Albioni, iuxta Orcada promon-  
torium, Ocetis insula, Dumna insula, supra quam Orcades insulae sunt,  
numero triginta circiter.

Multa in his sunt pugnantia, quæ difficile est omnia concilia-  
re. Salmasius in Solinum p. 176 Ebudes Pomponius nullas recenset,  
& nullas Emodas Ptolemæus. Vix sane mihi dubium est, quin Emoda  
vel Emuda, & Ebudæ eadem sint. Hoc sefellerit Plinium, qui, quum E-  
modas alibi, apud alios Ebudas reperisset, diuersas putauit. Con-  
tra Ioannes Harduinus hanc discrepantiam videns, etiam in nu-  
mero Ebudarum, quarum xxx Plinius posuit; Omnium, inquit,  
verissime Plinius: sunt enim ea sane innumera, haud procul Orcadi-  
bus supra Hiberniam Scotiamque. Est ita, quod numerus Ptolemæi  
& Pomponii non sufficiat, quia quæ ab occasu Scotiæ mediocres  
& parux & minimæ insulæ adjacent, haud exiguum numerum  
conficiunt. Nihilominus Ptolemæum & Melam easdem credo  
intellexisse, sed maiores seu mediocres, posthabitis paruis, mini-  
mis, & quæ instar sunt scopulorum. Quod vero Orcades Solinus  
tantum tres numerauit, error manifestus est, ab omnibus, quos se-  
qui potuisset, confutatus, qui quamuis ipsi non consentiant, in eo  
tamen conueniunt, multo plures omnino fuisse, quam quot Soli-  
nus posuit, nisi forte prauatus est numerus, & maior aliquis excidit.  
Plinius certe xl habet: Pomponius xxx: Ptolemæus περὶ τελέ-  
κοντα, circiter triginta. Videtur ergo numerus xxx excidisse,  
& ipse Solinus animo intendisse, aut scripsisse etiam tres & trigin-  
ta. Quem numerum Orosius lib. I cap. II adprobauit. Hæc,  
inquit, insula [Britannia] a tergo Orcadas insulas habet, quarum vi-



*ginti deferta sunt, tredecim coluntur.* qui numerus adprime conuenit, & Solini truncata verba integritati restituit.

Tandem de *THYLE* siue *THULE*, quam omnes cum Britannicis coniungunt, aliquid dicendum est. Salmasius *Thyle* in Solino scribit, ac id quoque Plinio vult restitui, atque ita etiam Taciti codicibus refertur: at Græci Θούλη diphthongo scribunt Strabo, Ptolemæus, Agathemerus, & Stephanus ille Byzantius. Poetis *ultima Thule* est, Virgilio lib. I Georg. vers. 30, & Senecæ Medea vers. 379. De situ non conuenitur: nec mirum in distantia tanta, & inaccessa insula. Ingenue Strabo lib. IV pag. 139 *περὶ τῆς Θάλης ἀσάφης ἡ ἱστορία*, *Obscura Thules est historia*; & qui talem scripserat Mafiliensis Pytheas, in plurimis mentitum esse non vano iudicio adfirmat. Plinius plus videtur cognouisse lib. IV cap. XVI. *Ultima omnium*, inquit, *qua memorantur, Thule: in qua solstitio nulla noctes, Cancris signum sole transeunte; nullique contra per brumam dies.* Si certus ita scripsit, sensit quod res est. At vnde constare ipsi potuit? Vereor ergo, ne ὑπερβολικῶς loquutus fuerit, *prope* nullam noctem, *prope* nullum diem certis ibi temporibus esse. Hoc Solinus, qui Plinium sublegit, adiecta vocula *pene* expressit ita: *Thule ultima, in qua aestiuo solstitio nox pene nulla.* Ptolemæus ergo lib. VIII cap. II *viginti* horis æquinoctialibus ibi longissimum diem constare tradit, eique latitudinem LXIII graduum ab æquatore lib. II cap. III adsignauit: quod inde etiam ab Agathemero, lib. I extremo, repetitum est. Nec Stephanus plures quam *viginti* horas æquales ibidem diei dat longissimo in Thule.

Ex quibus luculente probatur, veteres non *Islandiam*, quum *Thulen* memorant, intellexisse, sed *Schetland* siue *Hitland*, aut insulam *Fero*; quæ cum gradibus & horis dictis propius conueniunt. Id quod Tacitus Agric. cap. X confirmat, quum classe circumuectam Britanniam scripsit. *Dispecta est & Thyle*, inquit, *quam hætenus nix & hiems abdebat.* At longius remota est Islandia, quam ut *dispic*i possit a circumnauigantibus Britanniam. Nec illud certum, num insulam quamdam mediocrem crediderint illam *Thulen* esse, an maximam Scandinaviæ peninsulam, hoc est Suediam atque Norwegiam, quam plurimi quondam pro insula habuerunt. Procopius certe lib. II de Bello Goth. cap. XV *Θάλην μεγίστην* dicit, *amplissimam Thulen* esse, & *βρεττανίας αὐτὴν πλέον ἢ δεκαπλασίαν ἑμβαινειν*

βαίνειν ἔναι, *Britannia decuplo maiorem*, & inter incolas eius esse οἱ Σκερδίφιναι ἐπικαλῶνται, qui *Scritifinni* adpellentur, vbi non semestris dies æstate sit, aut tanta nox hieme: sed ὁ ἥλιος ἀμφὶ τὰς δεκάνας τετραπὺς ἐς ἡμέρας τεσσαράκοντα ἑξαμῇ δύει, *Sol circa solstitium per quadraginta dies non occidat*, & totidem diebus circa brumam ἑξαμῇ φάνεται, *non adpareat*: quæ omnia non Islandiæ, sed Scandinauiæ magnæ, aut parti eius, conueniunt. Plinius autem Norwegiam videtur a Thule separasse. *Sunt*, inquit lib. IV cap. XVI extremo, qui & alias [insulas] *prodant*, *Scandiam, Dumniam, Bergos*: maximamque omnium *Nerigon* ex quo in Thulen nauigetur. Adeo incerti de disiunctissimis in septemtrione locis antiqui scriptores fuerunt. Supra Thulen Plinius vnius diei nauigatione *mare concretum*, quod a nonnullis *Cronium* adpelletur, posuit: quod & Taciti *pigrum* (Agric. cap. X) videtur idem esse, hibernis mensibus glacie *concretum*, æstiuus *pigrum* ita creditum, & graue remigantibus, vt ne ventis quidem attolli possit: quamquam contrarium nostros nautas referre, Michael Virdungus ad Taciti Agricola observauit.

## CAPVT V

DE

GERMANIA TRANS-  
RHENANA.

EXpositis Britannorum insulis, proximus cursus est in *Germaniam*, eamque *Transrhenanam*, quæ etiam *Magna* cognominatur, & *Barbara*. Quantum nobis constat, primus ita Iulius Cæsar distinxit, lib. IV cap. XVI *Vbi*, inquit, *uni ex Transrhenanis legatos miserant*: & lib. V cap. II extremo, *Treuiri Germanos Transrhenanos sollicitare dicebantur*. Sic dicti, respectu illorum, qui olim in Cisirhenana parte sedes occupauerant. Idem lib. VI cap. II *Quum videret*, *Neruios ac Menapios, adiunctis Cisirhenanis omnibus Germanis, esse in armis*. Et Tacitus sæpe Transrhenanos illos Germanos memorauit, vt lib. IV Histor. cap. LXXVI *Ciuilis dicitur opperiendas Transrhenanorum gentes censuisse*. Quod discrimen etiam posteriori æuo ita seruatum fuit. Capitolinus in Maximino

cap.

cap. XII *ingressus Germaniam Transrhenanam*. Et Claudius Mamertinus Genethliaco Maximiani cap. VII *Transrhenana victoria* : & cap. XVI *Barbaragentes Transrhenanas expeditiones furore percita in semet imitentur*.

Eadem Germania Magna dicitur Ptolemæi lib. II cap. XI in-  
scriptione in Palatino codice , Γερμανίας μεγάλης θέσις, *Germania Magnæ positio*. Maior enim multo & amplior est quam Cisirhenana, cuius fines non longissime a ripa Rheni recedebant. *Barbara* vero vel eadem Magna, vel maxima eius pars est dicta, quæ nondum Romanæ ditionis erat, neque Romanorum commercio exculta. Eutropius lib. VII cap. V de Drusi expeditione auspiciis Augusti : *Germanorum ingentes copias cecidit : ipsos quoque trans Albim fluvium submovit, qui in barbarico longe ultra Rhenum est*. In barbarico, subaudi, solo, ut plene Epitoma Victoris de Decio : *in solo barbarico submersus est*. Et Vopiscus in Probo cap. XIII *quum iam in nostra ripa, immo per omnes Gallias [Germani] secuti vagarentur, castris prope quadringentis millibus, qui Romanum occupauerant solum, reliquias ultra Nierum fluvium & Albam removit, tantum his praeda barbarica tulit, quantum ipsi Romanis abstulerant : contra vrbes Romanas & castra in solo barbarico posuit, atque illic milites collocauit*. Ammianus quoque lib. XVIII cap. IV de Alemannia, *ponte constrato sollicitarum gentium opinione praudenta, visus in barbarico miles* ; id est exercitus Iuliani, subito Rhenum traiectus, venit in Germaniam barbaram. Nec vero solus Probus, sed superiores etiam principes sæpe conati sunt vrbes & castella in Germanica ripa ponere ; plerumque tamen res minus feliciter cessit, ut propter barbarorum incursiones, qui occupabant, etiam suo ævo Hieronymus epistola XLI ad Rufinum, *Rhenni semibarbaras ripas adpellet*.

Vocabulum *Germanorum* non Romani indiderunt, ut Strabo lib. VII ineunte credidit, ὡς γνησίους Γαλάτας φράζειν βεβλόμενοι, *quasi fratres Gallorum voluissent dicere* : sed ab ipsis Germanis additum, non obscure Tacitus de Mor. Germ. cap. II significat. *Germania*, inquit, *vocabulum recens & nuper additum : quoniam qui primi, Rhenum transgressi, Gallos expulerint, ac nunc Tungri, tunc Germani vocati sunt*. Ita nationis nomen, non gentis, evasisse paulatim, ut omnes primum a victore ob metum, mox a se ipsis inuento nomine Germani vocarentur. Quod si ex Germania hæc vox est, vis  
notionis





notionis non potest obscura esse, qua *bellatores* significantur, siue ex *gerre*, id est, bello, veteri verbo Teutonico, a Gothis, Vandalis, Burgundionibus, Saxonibus in Italiam, Galliam, Hispaniam, & Britanniam inlato; siue ex reliquo nobis *beer*, id est exercitu, deducas primam syllabam: altera autem *man*, id est vir, nemini potest esse ignota.

Sic eualluit nationis vnus nomen, vt vniuersæ gentis adpellatio breui post tempore, vt Tacitus ait, fieret. Cetera cognomēta, *Teutones*, *Alemanni*, sero toti genti accesserunt, vti de *Teutonibus* in Germania septemtrionali ostendemus: *Alemannorum* autem nomen per se fuit recentius, nec ante Antoninorum tempora illius vlla mentio in vetustis monimentis reperitur. Sunt equidem qui ex Augusti æuo id nominis deducant, quia Agathias Scholasticus lib. I pag. 17 Asinio Quadrato tribuat, quem illum Asinium putant esse, de quo Strabo lib. IV referat, Rhēni ostia ante Strabonem descripsisse. Verūm hos Suidas & Stephanus Byzantius confutant, qui Quadratum Asinium vsque ad Alexandrum Mammææ, aut Philippos potius, Romanam historiam, & ille eam *χιλιετηρίδα*, hic (in Ἀνθιον) *Ῥωμαϊκὴν Χιλιάρδα* idcirco inscripsisse referunt. De Caracalla autem primum tradit Spartianus cap. X, *deuicisse gentem Alemannorum*, & præter Germanici, Parthici, Arabici, etiam *Alemannici* sibi nomen induisse prodidit. Sed tum exiguis finibus ea gens continebatur, atque etiam postea diu, quum inualluissent, a Saxonibus & Franconibus distincti diuersique existerunt. Ptolemæus autem, qui sub initium sæculi Antoniniani scripsit, nullam eorum mentionem fecit, neque Ptolemæo superiores, id quod nouitatem nominis, aut ipsius coalescentis populi, probare satis potest.

Fines veteris Germaniæ ab antiquis geographis ita descriptos habemus, vt ex omni parte fere a finibus, quos nunc habet, declinent. Occidentalem terminum omnes in Rheno constituunt. Strabo lib. VII ineunte: *Εὐθὺς τὰ πέραν τῆ Ῥῆνης μετὰ τὰς Κελτικὰς πρὸς τὴν ἑω κεκλιμένα Γερμανοὶ νέμονται*, *Statim trans Rhenum post Gallos, orientem versus, Germani habitant.* Pomponius Mela lib. III cap. III *Germania binc ripis Rheni vsque ad Alpes; a meridie ipsis Alpibus: ab oriente Sarmaticarum consinio gentium: qua septemtrionem spectat, Oceanico litore obducta est.* Obscura res de Alpibus est,

interiecta Rhætia, Vindelicia, & Norici parte, amplis regionibus, quas Romani separatas a Germania esse voluerunt. Sed Strabonem videtur sequutus Mela, & ex illius mente interpretandus. Εξήρηται, inquit, ἡ χώρα πρὸς νότον, καὶ συνεχὴ ταῖς Ἀλπεσι ποῖν βαχὺν τινα, πρὸς ἑὸν τεταμένην, ὡς ἂν μερὸς οὖσαν τῶν Ἀλπεων, *Attolitur Germania meridiem versus, ac dorsum quoddam erigit contiguum Alpihus, porrectum in orientem ita, ut videri pars Alpium possit.* Sed alia mens Melæ, ac Strabonis fuit, neque dubitandum est, quin ad Alpes Germaniam pertinere crediderit. nam Rhodanum quoque, in Rhætis ortum, & aliorum tendentem, in fluviis Germaniæ numeravit. *Ammium, inquit, in alias gentes exeuntium Danubius & Rhodanus: in Rhenum, Mœnis & Lupia: in Oceanum, Amisus, Visturgis, & Albis clarissimi.* Tacitus autem principio libri de Germania, australem limitem signatius descripsit ita: *Germania omnis a Gallis Rhætiisque & Pannoniis Rheno & Danubio fluminibus; a Sarmatis Dacisque mutuo metu aut montibus separatur.* Danubius ergo Germaniam a Vindelicia & Norico separavit: quod etiam Ptolemæus his clarissimis verbis lib. II cap. XI adfirmat: Τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν ἐρχεῖ τῷ Δανεβίῳ ποταμῷ τὸ δυσμικὸν μέρος, *Meridianum latus [Germaniæ] terminat Danubii pars occidentalis.* nam pars orientalis extra Germaniam in Pannonias & Mœsias delabitur. In occiduo fine consentit etiam Ptolemæus, quod ἀφορίζει ὁ Ῥήνος ποταμός, *Rhenus fluvijs terminator sit.*

Orientalem limitem ambigue Pomponius & Tacitus definiunt. Ille enim *Sarmaticarum confinio gentium*; hic, *mutuo metu aut montibus* separari dixit. Clarius & distinctius iterum Ptolemæus, primum ponit Danubii ἐπιστροφὴν πρὸς τὰ ὑπερκείμενα Σαρματικά ὄρη, *flexum Danubii ad superiacentes Sarmaticos montes*: quem ut ipse gradibus determinat, circa Granuæ ostium, aut paulo citius, Cusum siue Wagam versus, poni necesse est. Deinde κεφαλὴν τῷ Οὐισάλα ποταμῷ, καὶ ἐπὶ αὐτὸς ὁ ποταμός ἕως θαλάσσης, subaudi ὄρεα. Hoc est, *Fons Vistula & ipse fluvijs Vistula usque ad mare terminat ab ortu Germaniam.* Consentit Agathemerus lib. II cap. IV Τῆς Γερμανίας μετὰ τὸν Οὐισάλαν ποταμὸν ἔχεται ἡ Σαρματία, *Germaniam, inquit, excipit trans Vistulam fluvijs Sarmatia.*

In septentrione Oceanus finis est consensu omnium; & si-  
nus

nus *Codanus*, nunc *Balticus* vocatus. Sed hoc incertum, vtrum ora maris, austrum spectans, Germaniam finierit, an sinus insulas & vltiora comprehendens. *Ptolemæus* separat insulas, ὑπέρχανται τῆς Γερμανίας, *supra Germaniam sitas*, dicens: *Mela* autem easdem & vltiora includit. *Supra Albin*, inquit, *Codanus ingens sinus magnis parvisque insulis refertus est*. Hac re mare quod gremio litorum accipitur, nusquam late patet, necusquam mari simile; verum aquis passim interfluentibus, ac saepe transgressis, vagum atque diffusum facie amnium spargitur: qua litora attingit, ripis contentum insularum non longe distantibus, & ubique pane tantundem, vt angustum & par freto, curuansque subinde se, longo supercilio inflexum est. In eo sunt *Cimbri* & *Teutoni*: ultra, vltimi *Germania Hermones*. Quis non videt insulas Danicas descriptas esse, sitas in sinu Codano? Et quia vltra illas Germanorum vltimos locat, *Cluverius* existimat *Halandiam*, *Scandinaviæ* partem, significari, cuius populum, aut nomen potius, immutandum esse censet, in quo nolim ei adsentiri, nec vero in re ipsa dissentire longius. Videtur idem, quod *Mela*, dixisse *Tacitus*. *Cetera* [*Germaniæ*] inquit, *Oceanus ambit*, latos sinus & insularum immensa spatia complectens, nuper cognitis quibusdam gentibus, ac regibus, quos bellum aperuit. quod de *Norugia* & *Suedia* ceteroque septemtrione *Cluverius* interpretatur lib. I *Germ. A. cap. XI*.

## FLVMINA GERMANIAE.

Occidentis terminus *Rhenus* fluuius fuit, de quo satis dictum est in *Gallia*. Proximus *Rheno* ex claris & maioribus est *Amisius*, aliis *Amasius* & *Amisia*, ac *Amasia*, per *Frisios* in *Oceanum* decurrens. *Mela* dicto loco: *Amnium exeuntium in Oceanum Amisius, Visurgis, & Albis clarissimi*. *Plinius* lib. IV cap. XIII extremum: *Albis, Visurgis, Amisius, Rhenus*. *Tacitus* scripsit *Amisia*. *Annali* I cap. LX *Cacina* [*Germanicus Cæsar*] cum quadraginta cohortibus Romanis, distrabendo hosti, per *Bructeros* ad flumen *Amisiam* mittit. Et paucis interiectis: quantum *Amisiam* & *Luppiam* amnes inter, vastatum. Et cap. LXIII Mox reducto ad *Amisiam* exercitu. *Straboni* est *Αμασία, Amasia*, lib. VII pag. 201, Εἰςὶ ποταμοὶ πλωτοὶ, ὧν ἐν τῇ Αμασίᾳ Δρεῖσος Βρεκτέρως κατεναυμάχησε, *Sunt*, inquit, *amnes nauigabiles* [in *Germania*] de quibus est *Amasia*, in quo *Bructeros*



*Ætros Drusus prælio nauali vicit.* Ptolemæo est Ἀμάσιος, *Amasius*, Ἀμασίς ποταμὸς ἐκβολαὶ, *Amasii fluminis ostia*, lib. II cap. XI. Hodie *Ems* vocatur, contracto nomine, fluius notus, qui iuxta Emdam urbem Oceano infunditur.

Amisio & Rheno minora flumina interiecta, quorum etiam aliqua in antiquitatibus est ratio. Dubia memoria est *Sala* Rheno proximi, qui partem eius, Drusiana fossa acceptam, in Oceanum effundit, nunc Isala siue Ysel dictus. Io. Isac. Pontanus Chorograph. Disceptat. XXXI contendit, esse hunc Salam, quem Strabo lib. VII memorauerit. Geographi verba sunt pag. 201 Ἐστὶ καὶ Σάλας ποταμὸς, ὃ μεταξὺ καὶ τῆς Ῥήνης πολεμῶν καὶ κατορθῶν Δρῦσος ἐτελεύτησεν ὁ Γερμανικὸς, *Est & Sala fluius, inter quem & Rhenum bellum feliciter gerens Drusus Germanicus obiit.* Iam vero Dio Cassius incunte libro LV de Drusi vltima expeditione ita refert: ἐς τὴν τῶν Χάττων ἐσέβαλε, καὶ προῆλθε μέχρι τῆς Σηβίας - - - καὶ τεύθεν πρὸς τὴν Χερσκιδα μετέστη, καὶ τὸν Οὐίσκρον διαβάς ἤλασε μέχρι τῆς Ἀλβρίας πάντα πορθῶν, *in Chattorum fines ingressus, ad Suevos usque peruenit: inde in Cheruscos conuerso itinere, Visurgim transgressus, omnia populando, ad Albim usque perrexit.* Quum vero, ne Albim transmitteret, deterritus spectro esset, παραχρῆμα ἀπέβη, σπευδὴ τε ὑποσέφαντος αὐτῶ, καὶ ἐν τῇ ὁδῷ νόσῳ τινί, πρὶν ἐπὶ τὸν Ῥήνον εἰδῶν, τελευτήσαντος, *confestim retro ire cœpit, & in itinere, priusquam Rhenum attingeret, morbo exstinctus est.* Ecquis vero hos populos, tot expeditiones inter Rhenum & Isalam quæsierit? ad interiorem Germaniam omnia pertinent: & multis perquam probabile videtur esse, redeuntem Drusum, ad Magontiacum, vbi & monumentum ei exstructum fuit, exspirasse. Eutropium vide lib. VII cap. VIII in Claudio. Vbi ergo Strabonis Sala? Hadrianus Valesius Notit. Gall. in *Salia* pag. 496 *Alter est etiam Sala, a Strabone memoratus, qui in Mœnum delabitur.* Notus est Sala Francicus, sed minor fluius, quam ut curæ potuerit Straboni inter maiores esse. Quare Cluuerio potius & Menfoni Altingio, claris viris, accedo, qui de Sala in Albim influente interpretantur. Hic enim cum Mœno, ad Rhenum tendente, Transrhenanam Germaniam inferiorem a tergo terminat, ut vere Strabo dixerit, inter Salam illum & Rhenum & gessisse Drusum res vltimas, & mortem obiisse.

Ptole-

Ptolemæus inter Rheni & Amasii ostia interposuit 'οὐδὲρ ποταμοῦ ἐμβολὰς, *Vidri fluvii ostia*, quo tractu quum nullus notabilior fluuius adpareat, quam qui superiore parte *Vechtus*, inferiore, *Aqua Nigra*, (*Swarte Water*) adpellatur; Cluuerius, Ortelius, H. Iunius, & nuper quoque Theod. Ryckius ad Taciti annal. I. cap. LXX, existimant, hunc ipsum Ptolemæi Vidrum esse, quod ideo probabilius Cluuerio videtur, quia alia dialecto pronuntietur, *Water*, unde factum sit *Vider*. Contra Menso Altingius, vir huius regionis peritissimus, ex Ptolemæi ordine demonstrat, in Oceano ostia enarrari, non in lacu Austrino siue Fleuo, in quem Vechtus cum Rheno, a Druso abactō, spargitur. In Oceano ergo, post Manarmanim portum, Vidri ostium ostendit, ostium videlicet occidentale Amisii, quod *Vider* siue *Witer*, id est laxius, amplius, nostra dialecto *Weiter*, adpelletur, quia ingenti ore pars Amisii perid exeat in Oceanum.

Ptolemæo etiam, vt diximus modo, locus est inter Rheni & Vidri ostia *Μαναρμανὶς λιμὴν*, *Manarmanis portus*, quem Cluuerius censet esse oppidum Geelmuyden, ex cuius portu nauigia Hasseltum deducantur. Quum vero Ptolemæus in litore Oceani versetur, non in ora lacus; alibi utique *Portus Manarmanis* est querendus, quem vir laudatus Menso Altingius in eo sinu siue æstuario, quo amnis *Vnsingis*, qui Gröningam adluit, excipitur, inueniri probauit, cui, tamquam peritissimo locorum patriæ, censemus subscribendum esse.

Ipsam autem amnem *Vnsingim*, qui per Gröningensem agrum in portum illum, cui *Manarmanis* nomen est, defertur, idem Altingius auctoritate veteri munitum iuit, in Taciti annali I cap. LXX, vbi inepte adhuc *Visurgim* lectum, substituens *Vnsingim*. Nam Vitellius duas legiones sibi a Germanico commissas ducebat ab Amisii ostio ad Fleuum versus, ac pæne æstu maris submersus, tandem in editiora agmen subduxit. *Inde*, ait Tacitus, *penetratum ad amnem Visurgim, quo Cæsar classe contenderat*. Non contendit Cæsar ad Visurgim, a quo longius longiusque reueabat. Vidit mendum Iustus Lipsius, sed hæsit editione prima, ideoque delendum censuit nomen *Visurgim*, scribendumque simpliciter, *ad amnem, quo Cæsar*. Secundis autem curis edi iussit, *ad amnem Vidrum*, id est Vechtum, vt plerique illum interpretantur: eamque lectio-

nem, vt optimam & congruentem, adprobauit recens Taciti e-mendator Theodorus Ryckius, vir industrius atque acutus. Quum vero apices vocis *Vidrum* & numero & ductu discrepent a voce *Visurgim*; conueniant autem maxime, cum *Vnsingim*; hanc vocem substituendam sæpe laudatus Menſo cenſet: quod nolumus improbare, quia cum loci natura congruit, & amnis Gröningensis *Hunſing*, & ager *Hunſingia* vocatus fuit: etiam incertæ rationes *Vidri* apud Ptolemæum ſunt, vt ſupra demonſtrauimus.

Antequam ad *Visurgim* veniamus, *Luppia* fluiui, ſiue *Lupia*, qui in transuerſum a Teutenburgico ſaltu ad Rhenum fertur, eique miſcetur, contemplandus eſt. Straboni eſt Λυπίας, *Lupias*. Lib. VII poſt initium: ἐπὶ ταῦτα τῷ Αμασίᾳ φέρονται Βισουργίς τε καὶ Λυπίας ποταμοὶς, in eandem partem, in quam *Amiſia*, feruntur *Viſurgis* & *Lupia*. Sed fallitur de *Lupia*, qui per transuerſum ruit in Rhenum: *Viſurgis* autem & *Amiſia* in Oceanum alio tractu feruntur. Velleius Paterculus lib. II cap. CV *Pietas ſua Caſarem, pæne obſtruētis hieme Alpibus, in urbem traxit: ad tutelam imperii cum veris initio reduxit in Germaniam; in cuius mediis ſinibus, ad caput Lupiæ fluminis, hiberna digrediens princeps locauerat.* Sic Lipſius, Bœclerus, Rob. Riguey, & alii legendum iudicarunt, non *Iulia*, qui nullus amnis eſt: ſic edidit primus Nicolaus Heinfius, vir acri iudicio ſummaque doctrina. Pomponius Mela lib. III cap. III *Amnium in Rhenum exeuntium, Mœnis & Lupiæ clariffimi.* Et Tacitus annali I cap. LX *Ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum, quantumque Amiſiam & Luppiam amnes inter, vaſtatum: haud procul Teutoburgiæ ſaltu.* Hodie dicitur *Lippe*, notus amnis Weſtphaliæ, ex quo nomine adparet, recte in Taciti libris littera geminata ſcriptum eſſe.

Excipit *Luppia Aliſonem* fluiuium. Dio Caſſius lib. LIIII pag. 544 ὥς τε Δρυῶν, ἀντικαταφρονήσαντά αὐτῶν, ἐκεί τε ἢ ὁ, τε Λυπίας καὶ ὁ Ελισίων συμμίσγυνται, φερόν τι σφισι ἐπιτεχνίσαι, vt Druiſus, contemnens barbaros, ad *Lupia* & *Elifonis* confluentes caſtellum contra eos exſtrueret. Taciti teſtimonium incifionis dubio incertius eſt redditum. Ait annali II cap. VII *cuncta inter caſtellum, Aliſonem, ac Rhenum, nouis limitibus aggeribusque permunita.* Sic incidunt Vertranius & Freinſhemius: vt caſtellum ſit quod proxime dixerat *Luppiæ flumini adpoſitum.* Contra Th. Ryckius coniun-

coniungit sine interciso *castellum Alifonem*, forte quia Velleius lib. II cap. CXX vt locum descripsit : *qui vna circumdati Alifone immensis Germanorum copiis obsidebantur*; & Ptolemæo locus Ἀλφον est, quamquam turbatis numeris ad Rhenum fere reductus. Nec vero de flumine Dionis dubitatur, quod hodie Alme dicitur, haud procul Paderbornia confluentis.

Nobilis amnis *Visurgis* ita Latinis Græcisque dictus, vulgo Wefer. Straboni dicto loco Βίσσεργις : Ptolemæo Ουίτσεργις, & alio loco corrupte Ουίτσεργις : Dioni lib. LV incunte Ουίτσεργος. Velleius dicto lib. II cap. CV *Intrata protinus Germania : subacti Bructeri, recepti Cherusci, gentes : & amnis, mox nostra clade nobilis, transitus Visurgis*. Mela in clarissimis, in Oceanum exeuntibus, *Visurgim* refert, vt supra vidimus. Plinius itidem dicto loco : *Albis, Visurgis, Amisus, Rhenus*. Et Tacitus annali II cap. IX *Flumen Visurgis Romanos Cheruscosque interfuebat*. Atque ita sæpe in sequentibus. Et Sidonius Apollinaris Narbonæ siue Carm. XXIII vers. 244

*Tu Tuncrum, & Vachalim, Visurgin, Albin,*  
*Francorum & penitissimas paludes*  
*Intrares. •*

Visurgis sinistra ripæ adfunditur in Cattis flumen *Adrana*, nunc *Eder* dictum. Tacitus annali I cap. LVI de Germanico : *Cattis adco impronitus aduenit, vt quod imbecillum atate ac sexu, statim captum aut trucidatum sit : iuuentus flumen Adranam nando tramiserat, Romanosque pontem cæptantes arcebant*. Haud longe a fontibus Adranæ exoritur alius amnis, qui in contrarias partes fertur & Rheno admiscetur, nunc *Lanus* siue *Lonus* dictus. Christophorus Brewerius a Venantio Fortunato *Laugonam* lib. VII carm. VII, & in vetustis diplomatis *Loganam* dici, ad dictum locum Venantii adnotauit. Verba poetæ sunt ad ducem Lupum :

*Tamque diu pugnas, acie fugiente, sequutus,*  
*Laugona dum vitreis terminus esset aquis.*

Superior Rhenus duos nobiles fluuios haurit *Mænum* & *Nicrum*. Vtrumque Eumenius Panegyrico Constantini cap. XIII coniungit. *Pulchrum tibi, inquit, videtur, & re vera pulcherrimum est, vt Rhenus ille non solum, ubi aut latitudine vadofus, aut vicinia fontis exiguum; sed etiam ibi nouo ponte calcetur, ubi totus est, ubi iam plurimos*

*plurimos hausit amnes, quos hic noster ingens fluuius, & Barbarus Nicer, & Mænus inuexit, ubi iam immuni meatu ferox, & aluci vnus impatiens, in sua cornua gestit excedere. Sed de vtroque seorsum, quæ veteres scriptores habent, requiramus. Alter scribitur varie Mænis, Mænus, Mænus, Mænus. Pomponius Mela sæpe dicto loco: Amnium in alias gentes exeuntium, Danubius & Rhodanus: in Rhenum, Mænis & Lupia clarissimi. Plinius lib. IX cap. XV de Siluro pisce maiore: Præcipue in Mæno, Germania amne, protelis boum, & in Danubio marris extrahitur. Et Tacitus de Germ. cap. XXVIII Inter Hercyniam siluam, Rhenumque & Mænum amnes Helvetii; vltiora Boii, Gallica vtraque gens, tenuere. Ammianus Marcellinus lib. XVII cap. II Germani trans Mænum nomine fluuium ad opitulandum suis necessitudinibus auolarunt.*

Alterius, *Nicri*, vix memoria supra Constantinorum ætatem est reliqua. Ex Eumenii panegyrico ad Constantinum modo verba attulimus quibus *barbarus Nicer* cum *Mano* dicebatur, respectu *Mosella*, fluuii ingentis nostri, id est Romani, ex Romana provincia in Rhenum decurrentis. Vopiscus in Probo cap. XIII reliquias [hostium] vltra *Nicrum fluuium & Albam* remouit. Ausonius *Mosella* vers. 423

*Hostibus exactis Nicrum super.*

Et Sidonius Apollinaris ad Auitum focerum Panegyr. vers. 324

*Brufterus, pluosa quem vel Nicer abluuit vnda,*

*Prærupit Francus.*

Mediam Germaniam fluuius *Albis* peruadit, vulgo *Elbe*, in cuius nomine plerique consentiunt; Græci, Strabo, Ptolemæus ὁ Ἀλβίς, *Albis*: præter Dionem, cuius est lib. LV ineunte ὁ Ἀλβίος: Latini, Mela, Plinius, quorum verba supra cognouimus: Velleius Paterculus lib. II cap. CVI a *Rheno* vsque ad *Albim*, qui *Semnonum Hermundorumque fines* præterfluit: Tacitus Germ. cap. XLI In *Hermunduris* *Albis* oritur flumen inclutum & notum olim: & annali I cap. LIX inter *Albim & Rhenum*. ac sæpe alibi. Et Seneca *Medea* vers. 371

*Nil, qua fuerat, sede reliquit*

*Peruius orbis.*

*Indus gelidum potat Araxem,*

*Albim Persæ, Rhenumque bibunt.*

Flavius Vopiscus, vt modo vidimus, mutata forma, *Alba* dixit.

In

In Albim decurrit *Sala* ille nobilior Germaniæ fluuius, quem Strabo lib. v II, vt supra probauimus quum de Sala Inferioris Germaniæ siue Ifala ageremus, nominatim indicauit; Tacitus lib. x I I I cap. l v I I sine nomine circumscripsit. *Eadem astate*, inquit, *inter Hermunduros Cattoque certatum magno prælio, dum flumen, gignendo sale fecundum, & conterminum, vi trabunt.* - - - - - *Inde indulgentia numinum illo in anne illisque in siluis salem provenire, non, vt alias apud gentes, eluue maris, arescente vnda; sed super ardentem arborum struem fusa, ex contrariis inter se elementis, igne atque aquis concretum.* Scilicet salinæ nostræ iuxta Salam, in siluosa tum regione, ex ipso flumine, quod inde nomen haberet, provenire videbantur.

Post Albim incertiora omnia Romanis fuerunt, vt qui numquam flumen traiecerunt, vel, si quando id transmisere, vt de L. Domitio refert Tacitus annali iv cap. XLIV, exercitu flumen Albim transcendisse; longius tamen non videntur progressi esse. Vnde est quod vltiora flumina aut taceant omnia, aut alii aliter illa adpellent atque ordinent. Mela nihil vltra Albim memorat præter *Visulam* amnem, id est Vistulam: Plinius *Vistulam & Guttalum*: Ptolemæus *Cbalusum, Sueuum, Viadum, Vistulam*. Primus, *Cbalusus*, non dubitatur *Trana* esse, qui Lubecam perluit; quia proximus Albi ponitur: alter vero, *Sueuus*, admodum dubitabilis. Quodenim Ptolemæus a Viado (lege *Viadro*) distinguit, & citeriorem facit; sunt clari viri qui de *Spreba* flumine, quod per Hauclam Albi adfunditur, intellectum velint: quibus hoc maxime obest, quod Ptolemæus solos ibidem amnes recenseat in Oceanum exeuntes, non in alios fluuios: ideoque Cluuerius pro uno flumine habet cum Sueuum tum Viadrum, errore separatos a Ptolemæo, quod eo facilius fuerit, quia Germania trans Albim tum temporis non satis fuit cognita. Quod etiam Oderæ, qui haud dubie Ptolemæi Viadus vel Viader est, vt nomen ostendit; disiunctissimis ostiis, & per insulas Wollinam & Vsedomiam separatis, Oceano siue Codano sinui infunditur, non inprobabile est, citerius ostium vocari Sueuum; vltcrius Viadrum, seruatō amnis nomine, sicut hodieque diuersis nominibus illa ostia distinguuntur. Citinum enim, quod fluuium *Pene* simul effundit, eius nomen quoque induit: medium *Swine* adpellatur, seu *Swene* dialecto alia,

quod propius ad *Sueni* nomen accedit : ultimum est *Dimenonium*. Hæc congruentior est Ptolemæi interpretatio, quam si in eo errasse dixeris, ut vel ex vno flumine duo fecerit, vel fluuiale ostium habuerit pro marino.

Succedit Solini *Guthalus* inter Albim & Vistulam cap. xx positus, latissimis amnibus Germaniæ adnumeratus : qui a Plinio scribitur *Guttalus*, sed, turbato ordine, ultra Vistulam remouetur. Quem si presse sequi volueris, de Borussio quodam amne, forte Pregela, interpreteris. Quod vero Solinus, qui Plinium transcripsit, Guthalum citeriorem ponit (ait enim : *De internis eius* [Germaniæ] *partibus Albis, Guthalus, Vistula, amnes latissimi, præcipitant in Oceanum;*) nec vero in Borussia est tam *clarus*, ut Plinius suum Guttalum facit; aut tam *latus*, ut dixit de eodem Solinus, quam Odera Pomeraniæ; turbatus ordo Plinii a describentibus videtur, eique ordo Solini præferendus. Quod si est; Guttalus non potest alius quam Odera esse, quia Pomerania alium tam memorabilem ac clarum, latissimumque non habet, neque credibile propter hanc causam, prætermitti a Plinio vel Solino Oderam potuisse. In quo etiam Philippum Cluuerium, præstantissimum geographum Germaniæ, consentientem habemus.

Vistula autem, οὐράλα Ptolemæo & Agathemero, Plinio *Vistillus* siue *Vistula*; Solino *Vistula*, & in scriptis quibusdam libris *Vistla*, siue *Viscia*, Salmasio testante : Pomponio Melæ *Visula*; ex situ non dubitatur amnis esse, qui vulgo *Weixel*, & *Weissel* siue *Weissel* adpellatur, terminus, aduersus Sarmatiam, Germaniæ. ut supra ex Ptolemæo & Agathemero probauimus.

Australis limes superest, quem *Danubius* amnis facit, in oriente *Ister* adpellatus. Fluius Europæ nobilissimus, cuius maiorem partem peruat, μέσην χρίζων τὴν Εὐρώπην, *Europam mediam diuidens*, ut Herodotus ait lib. II cap. xxxiii. Limitem Germaniæ ab austro esse supra ostendimus : esseque binominem, & nunc *Danubium* nunc *Istrum* dici, omnium confessione certum est : sed quibus regionibus *Danubius* sit, & quibus alio *Ister* nomine, dissensionibus auctorum maxime incertum : nisi quod in eo conuenitur, *Danubii* nomen valere ab occasu : *Istri*, in oriente. Pomponius lib. II cap. I *Per immania magnarum gentium diu Danubius est : deinde aliter adpellantibus accolis, sit Ister.* Ptole-

mæus

maus lib. III cap. VIII ἀπ' Ἀξίης πόλεως ἤδη καλεῖται ὁ Δανῆβιος μέχρι τῆς Πόντης καὶ τῶν ἐκβολῶν, Ἰστρος, ab Axiopoli iam vocatur Danubius usque ad Pontum ἔσθια ISTER. At Axiopolis in Mœsia Inferiore est prope Getarum regionem. Sic tamen etiam Strabo lib. VII pag. 212 τῆς ποταμῆς τὰ μὲν ἄνω καὶ πρὸς ταῖς πηγὰς μέρη, μέχρι τῶν καταρρακτῶν, Δανῆβιον προσηγόρευον, ἀ μάλιστα διὰ τῶν Δάκων φέρεται· τὰ δὲ κάτω μέχρι τῆς Πόντης, τὰ περὶ τὰς Γέτας, καλεῖσιν Ἰστρον. *Fluminis superiores partes, quæ fontes versus sunt ad catarractas usque, Danubium dixerunt, quæ maxime per Dacos feruntur: inferiores ad Pontum usque, quibus Getæ sunt vicini, Istrum adpellant.* Contra Plinius lib. IV cap. XII *Per innumeras lapsus gentes Danubii nomine, immenso aquarum aestu, ἔσθ' unde primum Illyricum adluit, Ister adpellatus.* Breviorem sic usum vocabuli *Danubii* ostendit, sed nondum clare distincteque, quia Illyricum antiquum (alia ratio Illyrici medio ævo est) non attingit Danubius. Magis coarctat usum vocabuli Agathemerus lib. II cap. IV, ὁ Ἰστρος, ὃν μέχρις Ὀυῖνδοβάνης πόλεως Δανῆβιον καλεῖσι, *Ister, quem ad Vindoboniam usque Danubium vocant.*

Quid ergo in tanto dissensu constituendum? Superiora fluminis, *Danubii* nomen; inferiora, *Istri* ferre certum est: in mediis, huic, illi nomini terminum præfinire perdifficile, in quo usus scriptorum sequendus est, qui vero nec ipse sibi constat ubique & in omnibus exemplis. Græci scriptores mediis partibus sæpius *Istrum*, Ἰστρον; Latini frequentius *Danubium* adpellant. Eutropius lib. VI cap. II de Scribonii Curionis Dardanico bello: *usque ad Danubium penetrauit*: & cap. VIII de M. Luculli bello Thracio: *usque Danubium penetrauit.* Ac Florus lib. IV cap. XII de Dacis: *quoties concretus gelu Danubius iunxerat ripas, decurrere solebant ἔσθ' vicina populari.* Vopiscus Aureliano cap. XXXIX *Provinciam trans Danubium Daciam, a Traiano constitutam, reliquit.* Adde Eutropium lib. IX cap. IX. At idem Florus dicto loco, paucis ante verbis, *Pannonii duobus saltibus, ac tribus fluminibus Dravo, Sava, Istroque vallabantur.* Pannonii autem Dacis citeriores sunt. Pænitius in locis Eutropii lib. VI & IX, Ἰστρον reddidit qui Latine est *Danubius*: & Xiphilinus Traiani pontem, qui in Mœsia Superiore erat, ἐπὶ τῇ Ἰστρον, *super Istrum* constructum fuisse narrauit.



GEOGRAPHIAE ANTIQVAE  
MONTES ET SILVAE  
GERMANIAE.

In nobilioribus montibus, qui memorantur ab antiquis scriptoribus, celebratur a Mela & Tacito *Taunus*. Ille lib. III cap. III *Montium altissimi Taunus & Rhetico*. Hic annali I cap. LVI *Germanicus quatuor legiones, quinque auxilium millia, & tumultuarias ceteras Germanorum, cis Rhenum colentium, Caccina tradit: totidem legiones, duplicem sociorum numerum ipse ducit: positoque castello super vestigia paterni praesidii in monte Tauno, expeditum exercitum in Cattos rapit*. Et interiectis paucis: *Cattis inprovisus advenit: iuventus flumen Adranam nando transierat, Romanosque, ontem ceptantes, arcebat. dein tormentis sagittisque pulsi*. - - - *Cæsar incenso Mattio (id genti caput) aperta populatus, vertit ad Rhenum*. Idem lib. XII cap. XXVIII de L. Pomponio legato, qui trans Rhenum Cattos repressurus, auxiliares Vangiones & Nemetas cum alario equite praemisera: *præda famaque onusti ad montem Taunum reuertuntur, ubi Pomponius cum legionibus opperiebatur, si Catti cupidine pleiscendi casum pugna praberent*. Hæc latius transcribenda erant, ut de situ constaret clarius. Sunt enim qui in Cisrhenana Germania hunc montem quaerant: quem vero Tacitus trans Rhenum designat. Quid enim opus fuisset montano praesidio in pacata provincia, ut Drusus poneret, aut Germanicus dirutum a barbaris instauraret? cur subsidia, suis in hostem emissis, Pomponius cis Rhenum posuisset ad casus & fortunam belli? Et quia inde rectum iter ad Mattium oppidum erat & Adranam flumen; prout utique ad fidem est, quod Cluverius censet, esse montem illum, qui ex aduerso Moguntiaci vulgo *der Heyrich & die Höhe* adpellatur. Ortelius quoque trans Rhenum apud Catos locavit.

Pomponii Melæ *Rheticonem* frustra quidam in Rhætia & in Alpibus, nominis consonantia decepti, inuestigant, quia Alpes Romani ad Italiam potius referunt, quam ad Germaniam; nec aliud propositum Melæ fuit, quam montes, silvas, flumina Transrhenanæ Germaniæ indicare. Sicut ergo *Taunus* in conspectu Romanorum fuit, Moguntiaci aut vicinis locis praesidia habentium: ita vero simile est, in pari situ & notitia montem esse *Rheticonem*; cui

cui positioni nullus respondet magis, quam qui Tauno non minor trans Rhenum e regione Bonnæ conspicitur, vulgo Septimontium, *Siebengebirge* dictus. Hæc ex Cluuerii iudicio, qui omnia diligentissime scrutatus est.

Ptolemæi *Melibocus* mons, *Μηλίβοκον ὄρος*, inter Visurgim & Albim est, quem a Chamaus incipere dixit, eiusque orientales accolæ, Bonochæmas, *περὶ τὸν Ἀλβιν ποταμὸν*, circa Albim *studium* ipse constituit. Cluuerio videntur illi montes esse, qui reliquum nomen ex Hercynia silua tenent, vulgo *der Haartz*.

Eiusdem Ptolemæi mons *Asciurgius* in Poloniæ finibus sit necesse est, quia accolæ & vicini proximi *μέχρι τῆς Ὀυισάλας*, usque ad *Vistulam* pertinuisse dicuntur. Montes ergo sunt inter Sileciam & Poloniam, & ex australi parte Hungariam contingentes. Tandem *Suditos* vel *Sudetos* montes addit Ptolemæus, *τὰ Σόδητα ὄρη*, quos circa Boiohemum esse plerique consentiunt, & ipsa positio Ptolemæi non obscure probat. Quidam in ortum, ad Mœni, Salæ & Egræ fontes : alii in aliam plagam ad fontes Albis reducant : Cluuerius utrobique, ut sint montes cingentes Bohemiam.

Denique etiam *Abnoba* dignus mons est qui commemoretur, Ptolemæo *Ἀβνοβα* dictus, qui idem est : neque is difficilis inuentu, propter flumen quod fundit. Plinius lib. IV cap. XII de Danubio : *Ortus hic in Germania iugis montis Abnoba, ex aduerso Raurici Gallia oppidi, multis ultra Alpes millibus.* Et Tacitus de Germ. cap. I *Danubius molli & clementer edito montis Abnoba iugo effusus, plures populos adit.* Festus Auienus Descriptione Orbis vers. 437

*Abnoba mons Istro pater est : cadit Abnoba hiatu.*

Siluarum maxima est *Hercynia*, Straboni lib. VII *Ἐρκύνιος δρυμὸς*, v Græca littera, quam Latini imitantur, quamvis propter Germanicam originem vocis opus non erat. Horrida fuit & amplissime patens. Cæsar lib. VI cap. XXIV *Hercynia silvæ latitudo IX dierum iter expedito patet. Oritur ab Heluetiorum, & Nemetum, & Rauracorum finibus, rectaque fluminis Danubii regione pertinet ad fines Dacorum & Anartium : hinc se flectit sinistrorsus, diuersis a flumine regionibus, multarumque gentium fines propter magnitudinem attingit. Neque quisquam est huius Germania, qui se adisse ad initium eius silvæ dicat, quam dierum iter LX processerit, aut, quo ex loco oriatur,*

acceperit. Mela dicto loco dimensione utitur eadem : *Maxima*, inquit, *silvarum Hercynia*, & aliquot sunt, quae nomen habent : sed illa dierum sexaginta iter occupans, ut maior aliis, ita & notior. Plinius lib. IV cap. XIV extremo : *introrsus, nullo inferius nobilitate, Hercynium ingum pratenditur*. Sed necdum omnem latitudinem videtur Caesar cognouisse. nam inferiorem etiam Germaniam occupaverat. Claudianus IV Consul. Honor. vers. 450

*venit accola silvae*

*Bructerus Hercynia.*

Et de Cattis Tacitus Germ. cap. XXX, *Catti initium sedis ab Hercynio saltu inchoant, non ita effusis & palustribus locis, ut cetera ciuitates : - - - & Cattos suos saltus Hercynius prosequitur simul atque deponit*. Totam ergo Germaniam fere complexa videri potest, ut ceterae pleraeque silvae, huius partes adpareant, quamlibet nomine insignita singulari : neque reliquiae eius tantum illae sunt quae nomen retinent, *der Haartz* ; verum etiam aliae pleraeque horridiores, ut *Speßard*, *Westerwald*, *Thuringica*, *Hassia*, & *Boiohemum cingentes*, & aliae. Sed vetera nomina inquirere iam nostrum est.

Caesar lib. VI cap. X *infinita magnitudinis siluam memorat, quae adpelleretur Bacenis*. Hanc, ait, *introrsus pertinere, & pro nativo muro obiectam Cheruscis a Sueuis, Sueuosque a Cheruscis, iniuriis incursionibusque prohibere*. Et ad huius fines se Sueui, id est Catti, recipiebant, quum Caesaris, Rhenum transgressi, arma refugerent. Metaphrastes Βακέννιν vocat. Ex situ autem silvae *Bacenis*, & Cattorum fuga, ab Rheno magis magisque recedentium, adparet, non posse alios montes & saltus esse, quam Hercyniae reliquias genuinas, quae hodieque longo tractu procurentes *der Haartz* adpellantur.

Nec dubium est Cluuerio, quin & *Cassia silua*, annali I Taciti memorata, pars fuerit magnae illius Hercyniae. Verba Taciti de illa cap. L sunt : *Sequitur ardorem militum Caesar, iunctoque ponte transmittit duodecim millia e legionibus, sex & viginti socias cohortes, octo equitum alas. - - - At Romanus agmine propero siluam Cassiam, limitemque a Tiberio coeptum scindit, - - - Cacina cum expeditis cohortibus praesire, & obstantia silvarum amoliri iubetur : legiones modico intervallo sequuntur. Iunxit nox sideribus illustris, ventumque ad vicos Marforum*. Quibus expensis omnibus, & vnde duxerit suos

Germa-

Germanicus, nempe ex Castris Veteribus; concludit tandem Cluverius, siluam Cæsiam partim in Cliuensi Ducatu, partim in Westphalia esse, inter Vesaliam & Kœsfeldum interiectam.

Pars quoque Hercyniæ fuit *Gabreta silua*, Straboni Γάβρετα ὕλη, *Gaubreta*; Ptolemæo Γαβρέτα ὕλη, dicta, quamvis hi distinguant ab Hercynia. Strabonis hæc sunt lib. VII pag. 202 Ἔστι καὶ ἄλλη ὕλη Γαύβρετα μεγάλη· ἔπειτα δὲ τὰ τῶν Σαρμάων· ἔπειτα δ' ὁ Ερκύνιος δρυμός· Est & alia magna silua Gabreta; deinde Sueuorum sedes; inde Hercynius saltus. Ptolemæus lib. II cap. XI τὰ καλέμενα Σέδητα ἔρη. Ὑφ' αὖ ἐστιν ἡ Γάβρετα ὕλη, ἧν μεταξὺ καὶ τῶν Σαρματικῶν ἐστὶν ὁ Ορκύνιος δρυμός. Montes Sudeti dicti; sub quibus est Gabrita silua: inter quos & Sarmaticos montes est Hercynia silua. Et post paullo: ὑπὲρ τὰ Σέδητα ἔρη Τευροχάμαι· ὑπὸ δὲ τὰ ἔρη Ὀυάροι· ἔτα ἡ Γαβρέτα ὕλη· ὑπὸ δὲ τὴν Γαβρίταν ὕλην Μαρκομάνοι. Super Sudetos montes, Theuriocama: infra illos montes, Varisti: deinde Gabrita silua, sub qua Marcomanni. Sed neuter Hercyniam tantam habet, quantum Cæsar & Pomponius. Coniicit tamen ex hisce Cluverius, Gabretam siluam partim Thuringicam esse, partim Boiohemicam, Thuringicæ continuam atque connexam. Inter quam & Melibocum montem est Ptolemæi *Semana silua*, Σημανὰ ὕλη, quæ quibusdam est ipsa Bacenis siue der Haartz.

In alia plaga est *Luna silua*, nec ipsa disiuncta longe ab Hercynia silua. Ptolemæus dicto loco; ὑπὸ τὸν Ὀρκύνιον δρυμὸν Κούαδοι. Ὑφ' αὖς τὰ σιδηροχάα, καὶ ἡ Λάα ὕλη· Ὑπὸ ἣν μέγα ἔθνος οἱ Βαιμοὶ, μέχρη τῇ Δαναβίᾳ. Sub Hercynia silua *Quadi*: sub quibus ferri fodine, & *Luna silua*: sub qua gens magna Bæni usque Danubium. Luna ergo silua ad Morauiam est, ad fontes Mari, nunc March, qui contra Carnuntum Danubio insinuat.

Itidem ex alia plaga sunt *Marcianæ silvæ*, quas Ammianus Marcellinus vocat lib. XXI cap. XV. [Vales. cap. VIII] *Discedens*, inquit, *Julianus a Rauracis*, - - - *profecturus per Marcianas silvas viasque iunctas Istris fluminis ripis*, - - - *quum ad locum venisset, unde navigari posse didicit flumen; lembis conscensis ferebatur occulte*, scilicet in Pannoniam, Sirmium versus. Inter Rauracos autem & Danubium recentem media est silua Nigra, *Schwartzwald*, notissimæ famæ per quam transire Iulianum oportuit, ut veniret ad Danubium nondum nauigabilem. Hæc ergo est illa *Marciana sil-*

ua, vt

na, vt Valesius; siue *Martiana*, vt Lindenbrogius scripsit: quam Tabula Peutingeriana eodem situ ostendit, itidem per c scriptam, *Silua Marciana*.

### DIVISIO GERMANIAE.

Plinius lib. IV cap. XIV Germanos Transrhenanos in quinque gentes diuidit, quarum quædam longius & supra consuetum limitem excurrunt. *Germanorum*, inquit, *genera quinque: Findili, quorum pars Burgundiones, Varini, Carini, Guttones. Alterum genus Ingaiones, quorum pars Cimbri, Teutoni, ac Chaucorum gentes. Proximi autem Rheno Istuones; quorum pars Sicambri. Mediterranei Hermiones, quorum Sueui, Hermunduri, Chatti, Cherusci. Quinta pars Peucini, Basterna, contermini Dacis.* Quum vero difficile sit, cuilibet harum gentium suam sedem & proprios fines adsignare; malumus cum Tacito secundum fluuios dispescere, qui certiores termini sunt, etiam notiores nobis, & iam expositi. Non equidem aperte ita dispensat Tacitus; id vero haud obscure ex libello eius colligitur. Prima ergo pars est inter Rhenum, Salam, Albim, vsque ad Sinum Codanum, vulgo *Oost-See* dictum: altera inter Salam, Albim, Danubium & Vistulam ac mare septemtrionale; quam vno nomine *Sueciam* adpellabant. Nam, inquit Tacitus cap. XXXVII; *Suenorum non vna gens: maiorem Germaniæ partem obtinent, propriis adhuc nationibus nominibusque discreti, quamquam in commune SVEVI vocentur.* Maiores hæ partes secundum alia interiecta flumina in minores subdiuiduntur, vt inter Rhenum & Amisium, inter Amisium & Visurgim; inter Visurgim & Albim; & sic in aliis quoque diuisionibus. Sit ergo pars prior & occidentalis Germanorum.

### INTER RHENVM ET ALBIM.

Multæ gentes inter Rhenum & Albim coluerunt, quas distinctius vt cognoscamus, particulatim contemplantur prout interiectis aliis fluminibus denuo diuisæ ac separatæ sunt.

Inter Rhenum & Amisium sub Oceano sunt FRISII MAIORES, a *Minoribus*, qui circa lacus inter Rheni alueos habitauerunt, determinati. Taciti hæc diuisio est de Germ. cap. XXXIV *Angriarios & Chamauos a tergo Dulgibini & Chasuari cludunt, aliaque*

que gentes baud perinde memorata. a fronte Frisii excipiunt. Maioribus minoribusque Frisiis vocabulum est, ex modo visum. utraque nationes usque ad Oceanum Rheno pratexuntur, ambiuntque immensos insuper lacus, & Romanis classibus navigatos. Ait distingui sic ex modo virium: quod argumento est plus terrarum, & spatiores campos tenuisse Maiores, qui utique inter Fleum lacum, seu Rhenum a Druso abactum, & flumen sunt Amisium. Ex quo consequitur, Minores Frisios circa ipsos lacus & inter Rheni alueos una cum aliis gentibus, supra in Belgica ex Plinio enumeratis, ut in tractu angustiore, coluisse. Tacitus Maiores maxime in Caninefatum tumultu lib. IV Histor. cap. XV intelligit, quum gentem Transrhenanam Frisios adpellat. Statim, inquit, accitis Frisiis (transrhenanagens est) duarum cohortium biberia, proxima occupatu, Oceano irrumpit, puta, Brinio, dux Caninefatum.

Plinius lib. IV cap. XV & Frisios & Frisabones inter Helium & Fleuum, Rheni ostia concludit, atque sic tantummodo Minorum rationem habet, quorum pagum censet Menso Altingius Frisabones fuisse. Sed vltiores etiam esse & ad Amisium usque pertinere, Tacitus annali I cap. LX clarissime ostendit. Maior, inquit, Caesari metus: & ne bellum mole una ingrueret, Cacinam cum quadraginta cohortibus Romanis, distrabendo hosti, per Bructeros ad flumen Amisiam mittit: equitem Peto praefectus finibus Frisiorum ducit. Ipse inpositas nauibus quatuor legiones per lacus vexit: simulque pedes, eques, classis apud praedictum amnem conuenere. Et Ptolemæus lib. II cap. XI τὴν παρωκεανίτιν κατέχουσιν οἱ Φρίσιοι μέχρι τοῦ Ἀμισίου ποταμοῦ, partem, qua iuxta Oceanum est, Phrisii colunt usque ad flumen Amisium. Sic scribit ille gentis nomen: qui Dionis lib. LIV sunt Φρίσιοι; Latinis, Plinio Tacitoque, Frisii: Paulo Diacono lib. VI Langob. cap. XXXVII Frisones. Est & Friseus veteri inscriptione apud Gruterum pag. 532 num. 6

AVR. VERO EQ. SING. .AVG

NAT. FRISEO T. AEL. GEMINI

VIXIT ANN. XXX

MIL. ANN. XIII

Frisiorum itaque post Fleum ostium, primum fuit Fleum castrum Taciti, quod in oppidis numerasse, & φλαγμ, Fleum dixisse Ptolemæus videtur. In Frisiis fuisse certum est, & ex Taciti an-

Nnn

nali

nali IV cap. LXXII constat. Eodem, inquit, anno *Frisii, transrhenanus populus, pacem exuere, nostra magis auaritia, quam obsequii impatientes.* - - - *Olenius, e primipilaribus, regendis Frisiis impositus, infensos fuga praeuenit, receptus castello, cui nomen Fleuum: & hanc spernenda illic civium sociorumque manus litora Oceani praesidebat.* Quod ubi L. Apronio inferioris Germania praetori cognitum, - - - *exercitum Rheno deuectum Frisiis intulit; soluto iam castelli obsidio, & ad sua tutanda digressis rebellibus.* Cluverius, communi nomine inductus, a dextra *Fleui* ostii ponit: Altingius cum aliis, ad ostium *Vnlingæ*, nixus numeris Ptolemæi, profert, praesertim quum locus ibi, *Flieborp* dictus, supersit. Nos nihil definimus: si quid tamen omnino dicendum est, censemus tutius in nominibus certis, quam in dubia auctoritate Ptolemæi confidi.

*Portus Marnamania*, supra ex Ptolemæo, quum de fluminibus ageremus, monstratus, vel sinus vel æstuarium est Oceani, (non lacus *Fleui*, ut alii contra sententiam Ptolemæi putant) cui *Vnlinga*, fluvius Gröningensis, infunditur. Deinde *Ostium Vidri*, quod occidentale fluminis *Amisii* esse æque supra, Altingio indice, ostendimus. Intus paullo iuxta idem ostium, quod sinus instar excurrit in læuam, *Amisia* oppidum, quod Tacitus lib. II anal. cap. VIII descripsit. *Lacus inde, inquit, & Oceanum [Germanicus] usque ad Amisiam flumen, secunda navigatione peruehitur: classis Amisia relicta, lauo amne; erratumque in eo, quod non subuexit.* Vim verbis Taciti inferunt, qui de Emda, vrbe Cauchorum interpretantur, ut erudite Altingius, sæpe honoris causa nominatus, probauit. In *lauo* enim *amne* siue ad *Amisii* sinistram & statio illa nauium, quæ opportuna ibidem est, & oppidum *Amisia* iuxta eandem quaerendum est.

Interiora iuxta idem flumen videntur *Corbulonis munimentum* habuisse, & *Mediolanium* Ptolemæi. Illud ex Taciti libro XI cap. XIX eruendum. *Natio, inquit, Frisiorum post rebellionem, clade L. Apronii ceptam, infensa, aut male fida, datis obsidibus confedit apud agros a Corbulone descriptos. Idem senatum, magistratus, & leges imposuit. ac ne iussa exuerent, praesidium immunuit: missis, qui maiores Chaucos ad deditionem perlicerent.* Ex quibus colligitur, in parte Frisiorum, quæ Anulio & Chaucis proxima est, hoc *Corbulonis Munimentum*, cui praesidium, senatum, magistratum, le-

ges imposuit, excitatum fuisse. Cui locum magis commodum, quam Groningæ, in tota Frisiorum regione negat Menso Altingius inueniri, quæ ciuitas multa vestigia Romanarum legum ac magistratuum ad nostram ætatem retineat. Quod vero Romanorum alia monimenta heic rara sint aut nulla, ex eo esse probabile facit, quod ibidem Tacitus subiecit, *Claudium adeo nouam in Germanias vim prohibuisse, ut referri presidia cis Rhenum iuberet.*

Alterum propter Vnsingam oppidum, *Mediolanium*, ex situ & numeris Ptolemæi coniiicitur, quod idem doctissimus vir *Mediolarium* scribendum esse existimat, quia x. m. p. supra Groningam, iuxta lacum, locus in mediæ æui annalibus adhuc *Ad tres Lares* nominetur, ibidemque tenuis vicus supersit *Midlaren* dictus, id est *Mediolarium*. Inde in occasum, & Fleuum versus *Cruptoricis villam*, & *Lucum Badubenna fuisse*, ex clade Romanorum, quam Tacitus annali iv cap. lxxiii descripsit, intelligitur. *Mox compertum, inquit, a transfugis, nongentos Romanorum apud lucum, quem Badubenna vocant, pugna in posterum extracta, confectos, & aliam quadringentorum manum, occupata Cruptoricis, quondam stipendiarii, villa, postquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuisse.* Nemus sacrum *Lucum Badubenna fuisse*, ipsum nomen fert: an inædificatum fanum, vicum, vel maius aliquid habuerit, non habemus certum dicere.

Supra Frisios, in austrum versus, campi iacebant, pecoribus & armentis militum, ad dextram ripam fossæ relictæ, quos ANSIBARII siue ANSIVARII, a Chaucis, finitimis suis pulsi, petierunt ab Romano duce, nec impetrarunt: pariterque deserti a Tencteris Bructerisque, ad quos confugerant; & reiecti ab Vliptis & Tubantibus; in Cattis tandem & Cheruscis perierunt. Tacitus lib. xiii cap. lv seq. de iis enarrauit.

Ab austro etiam Frisios spectabant MARSI atque BRUCTERI, ab Rheno longe supra Luppiam extensi: quibus separati finibus, minus certum est. Cluuerius censet, Marfos in castrorum Bructerorum loca immigrasse. Quæ aperta habemus, ex Tacito ostendimus, aut vndecumque possumus. Annali i cap. lvi ille: *Fuerat animus Cheruscis iuuare Cattos; sed exterruit Caccina huc illuc ferens arma: & Marfos, congregi ausos, prospero praelio cohibuit.* Et annali ii cap. xxv *C. Silio cum triginta peditum, tri-*



*bus equitum millibus ire in Cattos imperat [Germanicus] ipse maioribus copiis Marfos irrumpit : quorum dux Malouendus, nuper in dedicationem acceptus propinquo luco defossam Variana legionis aquilam, modico praesidio seruari indicat. Forte alius hic lucus est ab illo, qui Tansana templum habuit, antea ab eodem Cæsare euersum. Nam annali I cap. L legatus eius praemissus dicitur ad vicos Marforum venisse : & cap. LI Cæsar subsequens quinquaginta millium spatium ferro flammisque peruastasse : & profana simul & sacra, & celeberrimum illis gentibus templum, quod Tansana vocabant, solo aequatum. Non ergo ibi, sed alio luco, praesidium modicum seruanda aquilæ fuisse, credibile est : sicuti nec illud incertum, in Marfis Tansana templum exstitisse.*

DE BRVCTERIS Tacitus Germ. cap. XXXIII *Iuxta Tencteros Bruçteri olim occurrebant : nunc Chamauos & Angriuarii immigrasse narratur, pulsus Bruçteris ac penitus excisis, vicinarum consensu nationum, seu superbia odio, seu praeda dulcedine, seu fauore quodam erga nos deorum. nam ne spectaculo quidem praelii inuadere. super LX millia non armis telisque Romanis, sed quod magnificentius est, oblectationi oculisque ceciderunt. Ait discordia ipsorum Germanorum Bruçteros, Romanis cum voluptate spectantibus, excisos esse. At non ita extirpati omnes, quin posteriori etiam tempore eius nominis multi superessent. Incertum tempus huius internecionis, & sub Tiberio cum Bruçteris etiam bellum fuit Romanis. Tacitus annali I cap. LX Cæsar Cæcinam, distrabendo hosti, per Bruçteros ad Amisiam mittit. Ergo inter Fleuum lacum & Amisiam coluerunt, supra Frisios. nam equitem Peditum praefectus finibus Frisiorum ducebat : ipse [Germanicus] legiones per lacus vexit. - - - Bruçteros, sua preces, expedita cum manu L. Stertinius missus Germanici fudit, interque cadem & pradam reperit vnde uisissima legionis aquilam cum Varo amissam. Ductum inde agmen ad ultimos Bruçterorum : quantumque Amisiam & Luppiam amnes inter, vastatum, haud procul Tentoburgiensis saltu. Posteriori autem saeculo etiam Bruçteros superfuisse, remotiores fortassis ab Rheno, panegyrici, Constantino dicti, ostendunt. Eumenius cap. XII *Vt omnibus modis barbarorum immanitas frangeretur, immissa Bruçteris vastatione fecisti, imperator inuicte. Et Nazarius ad eundem: Quid memorem Bruçteros? quid Chamauos? quid Cberuscos? quid Alemannos?**

*mannos? - - - Innumera simul gentes ad bellum coactæ, sed vno impetu tuo fusæ.* Claudianus IV Consul. Honor. vers. 450

- - - *venit accola silvæ*

*Bructerus Hercinia.*

Strabo & Ptolemæus Bructeros in *Maiores & Minores* distinguunt. Ille lib. VII post initium : ὁ Δαπίας ποταμὸς, ῥέων διὰ Βρυκτέρων ἐλαττόνων, *Lupia amnis per Bructeros Minores fluit.* Et Ptolemæus lib. II cap. XI κατέχουσι τῆς Γερμανίας, τὰ μὲν παρὰ τὸν Ῥῆον ἀρχομένοις οἱ τε Βρυκτεροὶ (male Βυσσάκτεροι scriptum) οἱ μικροὶ καὶ οἱ Σύνγαμβροι, *Tenant Germaniam a Rheno fluvio Bructeri Minores & Sigambri.* Minores ergo ad Rhenum fuerunt in limite : Maiores intus ad caput Lupiæ versus, & saltum Teutoburgicum.

Inter *Amisiam & Visurgim* ad septemtrionem seu Oceanum erant CHAVCI, sive CAVCHI, qui & CAVCI scribuntur, sed *Minores* tantum : nam *Maiores* trans Visurgim vsque ad Albim erant. Ptolemæus in Germania : Μετὰ τὰς Καῦχοι οἱ μικροί, μέχρι τῆς Οὐσιόργου ποταμῆς. ἔτα Καῦχοι οἱ μέγας, μέχρι τῆς Ἀλβίου ποταμῆς, *Post hos [Frisios] Cauchi Minores sunt, usque ad Visurgim : deinde Cauchi Maiores : usque ad Albim fluuium.* Etiam Tacitus hac diuisione vsus est lib. XI cap. XIX. *Corbulo, inquit, presidium [Frisiis] immuniuit, missis qui Maiores Chaucos ad deditionem perlicerent.* Situm, amplitudinem, & mores gentis ita Tacitus de Mor. German. cap. XXXV descripsit : *Haëtenus in occidentem Germaniam novimus. In septemtrionem ingenti flexu redit. Ac primo statim Chaucorum gens, quamquam incipiat a Frisiis ac partem litoris occupet, omnium, quas exposui, gentium lateribus obtenditur, donec in Catts usque sinuetur. Tam immensum terrarum spatium non tenent tantum Chauci, sed & implent, populus inter Germanos nobilissimus, quique magnitudinem suam malit iustitia tueri, sine cupiditate, sine impotentia, quieti secretique. nulla prouocant bella, nullis raptibus aut latrociniiis populantur. Attamen Anlibarios de sedibus expulerunt, ut supra ex annali XIII cap. LV ostensum : & cum Civile fecerunt contra Romanos. Idem Hist. lib. V cap. XIX *Civili Chaucorum auxilia venire.* Terram illorum Dio Cassius lib. LIV pag. 544 Χαυκίδα, *Chaucidem* adpellauit. Nostra ætate Frisia orientalis est & Oldenburgicus Comitatus, vbi Minores fuere : Bremenensis Ducatus & portio Lauenburgica, vbi Maiores.*

Supra Minores Chaucos in austrum CHAMAVI erant qui antiquissimis temporibus ripam Rheni tenuerunt, ut Anfibariorum vel dux, vel orator ad Romanos, Boiocalus, apud Tacitum lib. XIII cap. LV ostendit: quæ petebant ab Romanis, *Chamauorum quondam arma, mox Tubantum, & post Vlsipiorum fuisse*. Quo casu vero migrauerint, silente historia, ignotum est. Migrarunt autem in Bructerorum sedem una cum Angriuariis. Idem de Germ. cap. XXXIII *Iuxta Tencteros Bructeri olim occurrebant: nunc Chamauos & Angriuarios immigrasse narratur, pulsus Bructerus ac penitus excisus*. Vicini ergo Chamauorum ANGRIVARII, quos inter Amisiam & Visurgim coluisse, castris Germanici, annali II cap. VIII, probatur, quæ metanti, *Angriuariorum defectio nuntiatur a tergo*. Et quia altero latere Cheruscis attingebant, in meridiem illorum sedem inclinasse non obscurum est. Tacitus ibidem cap. XIX *Latus unum Angriuarii lato aggere extulerant, quo a Cheruscis dirimerentur*. Ex quo est consequens, ut Chamaui septentrionem versus, proxime Chaucos, habitauerint. Ptolemæo sunt χαίμου, *Chama*, quod nomen Cluuerio ex χαμαῖος, vel χαμαβοι, ut Iulianus oratione ad Athenienses scripsit, corruptum adparet.

Chamauos accolabant TVBANTES, incertum quibus finibus, pariter ab Rheno depulsi quondam, aut cedentes, quod supra ex Taciti lib. XIII cap. LV probavi. Idem annali I cap. LI *Exciuit ea cades Bructeros, Tubantes, Vlsipetes*. Cluuerius *Teceliam* Ptolemæi, quæ, quod nomen prodit, nunc Teklenburg est, in Angriuariorum Tubantumque *confinio* ponit: malim *Chamauorum* Tubantumque, aut gentis utriusque & Tubantum conlimitio, sed a fronte: a tergo enim aliæ obscuræ gentes erant DVLGIBINI & CHASVARI. Tacitus Germ. cap. XXXIV *Angriuarios & Chamauos a tergo Dulgibini & Chasuari cludunt, aliaque gentes, haud perinde memorata*. Dulgibini sunt Ptolemæi *Dulgumnii*: Chasuari siue Chassuari, Strabonis χατταράριοι, *Chastuarii*, lib. VII; & Velleii forsan *Attuarii*, lib. II cap. CV, truncato capite litterarum. Videntur genus Chattorum siue Cattorum fuisse, qui alia dialecto nominati *Chassi* fuerunt, sicuti nunc Hassi. Francos in illum tractum successisse, ex Ammiano patet, qui lib. XX cap. XXV [Valef. X] ait de Iuliano: *Rheuo exinde transmissio, regionem subito*

*subito peruasit Francorum, quos Attuarios vocant.* Hos postea Rhenum transieciſſe, & in ſecunda Germania, Lugdunenſi prima, Lingonumque finibus ſedes occupafſe probat Hadrianus Valeſius Notit. Gall. in *Attuarii*.

Ad Rhenum reuertimur. *VSIPII & TENCTERI*, a Cat-  
tis expulſi, & triennio vagati ad Rhenum venerunt & Menapio-  
rum transrhenanas regiones occuparunt, teſte Cæſare lib. iv  
cap. iv. A Druſo poſtea ſubiugati, amicitiam Romanorum ac-  
ceperunt. Dio Caſſius lib. LIV pag. 544 de Druſo : τὸν Ῥῆνον  
ἐπερχιώθη, καὶ τὰς Ουσιπέτας κατεσρέψατο, τὸν τε Ληπίαν ἔξευξε, καὶ  
ἐς τὴν τῶν Συγάμβρων ἐνέβαλε, *Rhenum traiecit, & Vſipetes ſubegit,*  
*& Lupia ripis ponte iunctis in Sigambrorum terram irrupit.* Viden-  
tur Vſipii a diuortio Rheni in ſuperiora per ripam ſedes habuiſſe.  
Ibidem Dio paullo ante, ἐς τὴν τῶν Ὀυσιπετῶν κατὰ αὐτὴν τὴν τῶν  
Βαταυῶν νῆσον διέβη, *in Vſipetum regionem iuxta ipſam Batavorum in-*  
*ſulam tranſgreſſus eſt.* Tencteri vero in auſtrum vergebant, A-  
grippinenſibus fere trans flumen obiecti. Tacitus Hiſtor. lib. iv  
cap. LXIV *Tencteri, diſcreta Rheno gens*, puta, ab Vbiis ſive A-  
grippinenſibus. Scribuntur varie hæc nomina, *Vſipii, Vſipetes*  
& *Vſipeta* : ſic etiam *Tencteri & Tenchteri*. Græci magis variant  
Strabo, Dio Ptolemæus, addentes litteram, aut dementes, aut per-  
vertentes.

Per Vſipios Druſus, ponte in Luppia factò, in SICAMBROS  
ſive SIGAMBROS, quorum vetus ſedes ſupra Luppiam fuit, &  
in extremis finibus illorum, *Alifo* fluuius & caſtellum, vt ſupra  
de Fluminibus dictum fuit : quod ipſum caſtellum eſt, de quo Vel-  
leius Paterculus lib. II cap. CXX refert, *L. Ceditii, præfecti ca-*  
*ſtrorum, eorumque qui vna circumdati Alifone immenſis Germanorum*  
*copiis obſidebantur, laudanda virtus eſt.* In ripa Luppia, oppidum  
Ptolemæi eodem nomine *Luppia*, Λεππία, nunc Lippſtadt, no-  
tum in Weſtphalia eſt. Horatius lib. iv oda II *feroces Sicambros*  
vocat : ſed victi ab Auguſto, quem

*Compoſitis venerantur armis,*

vt idem extrema oda XIV dixit : & in Gallias ex ſede ſua traiecti  
ſunt, vt Tacitus lib. XII cap. XXXIX Oſtorii, ducis Romani,  
verbis refert. *Sigambros* Tacitus nominauit, Græcorum more,  
qui Σύγαμβροι ſcripſerunt : plures autem Latini, *Sicambri*, per I  
ſimplex

simplex & C. Sic Cæsar de se lib. IV cap. XVIII *ad utramque partem pontis firmo presidio relicto, in fines Sicambrorum contendit.* Martialis Spectac. carm. III

*Crinibus in nodum tortis venere Sicambri.*

Sidonius Apollinaris lib. IV epist. I *paludicolas Sicambros* dixit. Cetera hunc tractum, post Alisonem fluuium, & circa fontes Luppiæ, *Saltus Teutoburgiensis* attingebat, quem illustrissimus auctor Monumentorum Paderbornensium, exsurgere dicit in diœcesi Paderbornensi, ac per Lippiensem, Rauensbergensem, Osnabrugensem, Monasteriensem, & Oldenburgensem ditionem longissimo montium silvarumque tractu porrigi ostendit. Sed hæc connexio silvarum atque montium: proprie dictus Teutoburgiensis saltus in illa, quam diximus, regione est, quod nomen confirmat, a *Teutoburgio* ductum, quod eruditorum plurium consensu in Dethmolda siue Dietmellen, oppido comitatus Lippiensis, invenitur. Saltus hic clade Variana nobilitatus fuit. Tacitus annali I cap. LX *Ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum, quantumque Amisam & Luppiam amnes inter, vastatum; haud procul Teutoburgensi saltu, in quo reliquia Vari legionumque insepulta dicebantur.* Cluuerius hunc locum Cheruscis citerioribus, hoc est cis Visurgim colentibus, attribuit: de quibus postea dicturi sumus.

Supra Tencteros circa Segi confluentem, vbi australis pars Ducatus Bergensis est, Cluuerius *Iubones* Taciti locat, de quibus extremo lib. XIII scripsit: *Sed ciuitas Iubonum, socia nobis malo in prouiso adstricta est. nam ignes terra editi villas, arua, vicos passim corripiebant, ferebanturque in ipsa condita nuper colonie mœnia.* Quod vero alius nemo huius gentis mentionem fecit, & insuper scripti codices, Florentinus & Th. Ryckii, *Vibonum* referunt; Nicolao Heinio, acuto viro, in mentem venit, *Vbiorum*, loco *Iubonum*, legendum esse, quam sententiam etiam Menso Altingius tuetur: Ryckius autem *Aeduorum* mauult, & *coloniam nuper conditam*, non Agrippinensem, sed Lugdunensem, ad Rhodani & Araris confluentes, intelligit, cuius memorabile incendium Seneca epist. XC I narrauit. Sed propius ad MSS. codicum *Vbiorum*, quam *Aeduorum*, accedit: etiam ratio temporis, aduerbio *nuper* significata, cum Agrippinensi magis, quam Lugdunensi conuenit, vti ex  
vtrius-

utriusque conditu, in Galliis a nobis descripto, luculentum est. Ad *Segum* fluuium reducit Cluuerius Ptolemæi *Segodunum*, in locum ubi nunc *Sigen* oppidum est & sedes principis: sicut fluuius etiam *Sige* adpellatur, quem ab oppidi vocabulo, quod Ptolemæus prodit, *Segum* modo diximus. De *Rheticone* monte, qui illo in tractu est, supra quoque in *Montibus* commentati sumus.

Supra Tencteros in ripa Rheni, si Iuhones excidant, uti videntur excidisse, CATTI, siue CHATTI, usque ad Mœnum habitabant, amplissima natio, & late diffusa, ab ortu usque Salam amnem per Thuringiam: a septemtrione in Westphaliâ ad Paderbornenses fines; & præter Hassiam, Wetterauiam, & partem Rhenani tractus ac ripas Loni fluuii, inter hos fines omnia possidebant. Cæsar passim illos *Sueuos* vocauit, nec minus Rheno adposuit; nescitur autem qua inductus ratione, in eo nomine fuerint, quum longe satis absint a propriis Sueuis siue Alemannis. Cæsarem interdum alii imitantur, ut Strabo lib. IV p. 134 ὑπέρκεινται τῆς ποταμίας ταύτης οἱ Σούηβοι πρῶταγορευόμενοι Γερμανοὶ, καὶ δυνάμει καὶ πλήθει διαφέροντες τῶν ἄλλων ὑπὸ ὧν οἱ ἐξελανόμενοι κατέφευγον εἰς τὴν ἐντὸς τῆς Ῥήνης νηΐ. *Supra totam hanc ripam degunt Suevi, Germanica natio, reliquis potentia & numero superior: a quibus expulsi in regionem cis Rhenum confugerunt.* Et Seneca Medea vers. 713

*Lucis Suëni nobiles Hercyniis.*

Cattorum sedem Tacitus describit Germ. cap. XXXII. *Proximi, inquit, Cattis certum iam aluco Rhenum, quique terminus esse sufficiat, Vesprii ac Tencteri colunt.* Et ex altero latere cap. XXX *Catti initium sedis ab Hercynio saltu inchoant, non ita effusis ac palustribus locis, ut cetera ciuitates, in quas Germania patefcit. durant siquidem colles paulatimque rarefcunt: & Cattos suos saltus Hercynius profectitur simul atque deponit.* Propria ergo Hercynia filua, & quæ maxime hoc nomen tenebat, in Cattis erat, & circa illorum regionem.

Caput Cattorum fuit *Mattium*, quod tamen haud dubie etiam MATTIACIS, singulari genti, nomen dedit; inde pronum est coniicere, *Mattiacos* fuisse Cattorum partem ita, ut plerumque seorsum nominentur, etiam a Cattis aliquando distinguantur. Tacitus annali I cap. LVI de Germanico: *expeditum*

*tum exercitum in Cattos rapit - - - item , Cattis improuisus aduenit - - - - Caesar incenso Mattio (id genti caput) aperta populatus, vertit ad Rhenum. Et lib. IV Histor. cap. XXXVII mixtus ex Cattis, Vspis, Mattiacis exercitus. Quod si ergo distincti sunt a Cattis, distinctos fines habuisse necesse est, quos autem difficile est signanter determinare : nec desperandum tamen quodammodo inveniri posse. Plinius lib. XXXI cap. II Fontes Mattiacos laudat, quæ Ammiani Aqua sunt Mattiaca, lib. XXIX cap. XX, omnium consensu thermæ Wisbadenses, e regione Magontiaci. Ait enim Plinius : Sunt & Mattiaci in Germania fontes calidi trans Rhenum, quorum haustus triduo feruet. Deinde Mattium, vt vniuersæ gentis Cattorum, ita speciatim Mattiacorum, quibus nomen dedit, caput fuisse, perquam est vero simile. quam ob causam non Mattium, sed Mattiacum, quasi oppidum Mattiacorum, a Ptolemæo vocatum est. Hoc autem non tam consensu plurimorum, quam rationibus Taciti, videtur Marpurgum esse, quasi Matburgum, quod in via erat transeunti Germanico a Tauno monte, qui contra Magontiacum est, ad Adranam flumen : vti ex Taciti annali I cap. LVII colligitur. Ergo Mattiacorum fuit quidquid a Moguntia Marpurgum vsque aut paullo ultra est : vtrum autem plura possederint, & quem ad finem, non habemus dicere. Rhenum attigisse certum est. sic enim Tacitus de Mor. Germ. cap. XXIX Est in eodem obsequio & Mattiacorum gens. Protulit enim magnitudo populi Romani ultra Rhenum, vltraque veteres imperii reverentiam. Ita sede finibusque in sua ripa ; mente animoque nobiscum agunt. Videntur ergo ripam inter Mœni & Loni confluentes tenuisse.*

Reliqua, vltra illum confluentem, & ad Adranam, & Fuldam amnem, & vltiora, Cattorum proprie dictorum fuerunt, in quibus nihil memorabile occurrit, nisi ad Fuldam Castellum Cattorum, nunc vrbs incluta Cassel, licet, præter nomen, nullum forsitan antiquum eius monimentum supersit, a geographo vetere vel historico conseruatum. Castellum vero in Tauno monte, a Druso patre exstructum, a filio Germanico reparatum, in fines Mattiacorum incidit, quia prope Fontes Mattiacos erat, & ad limitem eorum prope Magontiacum, seu huic vrbi ex aduerso respondentem, vergebat. Ait de Germanico Cæsare : *posito castello*

castello super vestigia paterni presidii in monte Tauno, expeditum exercitum in Cattos rapit. An idem etiam Munimentum Traianis sit, ab Iuliano reparatum, referente Marcellino lib. xvii post principium, alios inter & Cluuerium ambigue disputatur. Ait ille esse idem, atque ita ter a primo conditu Drusiano, propter loci commoditatem, reparatum, a Germanico; a Traiano, qui nomen suum indiderit; & tandem ab Iuliano. Nobis secus omnia videntur, eiusque sententiæ auctor nobis ipse Ammianus est. Tradit, post Argenteratensem pugnam Iulianum Magontiacum petiisse, ac, flumine pontibus constratis transmissis, occupasse terras hostiles, & noctu nauigiis modicis & velocibus octingentos imposuisse milites, qui sursum versum decurso egressi, quidquid inuenire potuerint, ferro violarent. Hanc rem perculisse animos Germanorum, ut trans Mœnum nomine fluuium, ad opitulandum suis necessitudinibus, auolarent. Emensa aestimatione decimi lapidis, quum prope siluam venissent squalore tenebrarum horrendam, obstructis semitis obiecto robore & ilicibus incisis; gradi cauti retro constituerunt. Et dum nullus obsisteret, munimentum, quod in Alamannorum solo conditum Traianus suo nomine voluit adpellari, dudum violentius oppugnatum, tumultuario studio reparatum est. Videmus, apud Magontiacum, ponte in Rheno facto, exercitum traiectum esse, & ex transrhenanis castris emissos nauigiis, haud dubie per Mœnum fluuium, qui hostilem terram vastarent: ideoque Mœnus barbaris transmittendus erat, ut suis opitularentur. Excursoribus obfuit immanis silua, obstructis semitis inperuia, cuius inter Francofurtum & Darmstadium reliquæ sunt, quæ arguunt cum Ottena silua cohæsisse. Congruit spatium decem lapidum siue milliariorum. In illo receptu demum Iulianus, qui interea sequutus emissarios videtur, Traiani munimentum in solo Alamannorum, hoc est sinistra Mœni ripa, reparauit. Ultra illam siluam, ad dextram ripam conuersi Nicri, haud longe a confluente, Lupodunum Ausonii fuit, qui Mosella vers. 423 scripsit,

*Hostibus exactis Nicrum super, & Lupodunum.*

quod Freherus aliique Ladenburgum interpretantur. Huc vero producti Cattorum fines in austrum fuerunt.

CHERVSCI supersunt, a Cattis in septentrionem inter Virgim & Albim procurrentes, gens itidem ampla, sed minore



gloria quam Catti. Tacitus Germ. cap. xxxvi *In latere Chaucorum Cattorumque Cheruscini iam ac marcentem diu pacem illacessi nutriturunt. idque incundius quam tutius fuit, quia inter impotentes & validos falso quiescas. - - - Ita qui olim boni aequique Cherusci, nunc inertes ac stulti vocantur: Cattis victoribus fortuna in sapientiam cessit. Tacti ruina Cheruscorum & Fosi, contermina gens. Ex quibus sedes illorum inter Chaucos, Cattos & Fosos intelligitur, quæ maxime inter Visurgim & Albim incidit. Olim bellicosiores fuerunt sub Arminio duce contra Romanos pugnantes, ut Tacitus ann. ii cap. xvi seq. perscripsit; & de iis non minus, quam de Cattis & Angriuariis triumphavit Germanicus, quod Tacitus ibidem cap. xli narravit. Latius tum & cis Visurgim etiam Cheruscos coluisse, ex Dionis lib. liv videtur pronum ad probandum esse. De Druso ait pag. 544 τὸν Ῥῆνον ἐπερρωῶν, καὶ τὰς Ὀυσιπέτας κατεσρέψατο, τὸν τε Λαπίαν ἐξέυξε, καὶ ἐς τὴν τῶν Συγάμβρων ἐνέβαλε, καὶ δι' αὐτῆς καὶ ἐς τὴν Χερησκιδα περσεχώρησε, μέχρι τῆς Ὀυσιέργης. Rhenum transmisit, Usipetes subiungavit, Lupiam ponte iunxit & in regionem Sicambrorum irrupit, & per illam in Cheruscorum terram, usque ad Visurgim. Quem ordinem & Velleius lib. ii cap. cv tenet: Intrata protinus Germania, subacti Attuarii, Bructeri: recepti Cherusci: transitus Visurgis. Hanc ob causam Cluverius Teutoburgium cum silva, qua Varus cum legionibus cæsus est, Cheruscis adscripsit. de quo supra in Sicambriis aliquid diximus.*

Verius in Cheruscis est Mons Melibocus, de quo etiam antea dictum fuit: & Lucus Herculis, Tacito lib. ii annal. cap. xii *Silva Herculi sacra*, quam prope Mindam fuisse Cluverius opinatur: & *Tropæa Drusi*, Τροπαια Δρουσίου, quæ Ptolemæus in oppidis Germanorum numeravit. Dio Cassius ad Albim posita fuisse tradit ineunte lib. lv. *Drusus*, inquit, *inde πρὸς τὴν Χερησκιάν μετέβη, καὶ τὸν Ὀυσιέργον διαβάς, ἤλασε μέχρι τῆς Ἀλβίης πάντα πορθῶν. ἐκείνον ἐπεχείρησε μὲν περρωῶν, ἀκὴρ ἠδυνήθη δὲ, ἀλλὰ τροπαιὰ σήσας, ἀνεχώρησε. in Cheruscos conuerso itinere, Visurgim transgressus, ad Albim usque populando perrexit. Hunc quum frustra conatus esset transire, tropæis constitutis, recessit.*

## INTER ALBIM ET VISTVLAM.

Sèptemtrionali Germania, quæ Romanis cis Albim erat, adhuc omni explicata; traiecto amne, eundem cursum in septemtrionali plaga ad Vistulam vsque prosequemur. Cheruscis contermini, sed Albi interfluente, FOSI erant, vt paullo ante ex Taciti Germ. cap. xxxvi cognouimus. *Tacti*, inquiebat, *ruina Cheruscorum & Fosi, conterminagens, aduersarum rerum ex æquo socii, quum in secundis minores fuissent.* Quod contermini, dubitare possis, an trans Albim, flumen ante ostia instar maris latum, fuerint. At quia subiicit, *Eundem Germania sinum proximi Oceano Cimbri tenent*; & hæc verba cum superioribus connectit, nec quidquam inter Fosos Cimbrosque interposuit; recepta opinio, Fosos trans Albim habitasse confirmatur. Nemo vnquam illorum, nisi Tacitus, mentionem fecit; nec Ptolemæus, qui LX circiter annis post Tacitum scripsit, largus alioquin in gentibus enumerandis. In loco autem Fosorum SAXONES memorat, quæ validissima gens postea euasit. ἐπὶ τὸν ἀρχαῖα τῆς Κιμβρικής Χερσονήσου, Σάξονες, *Supra collum*, inquit, *Cimbrica Chersonesi, sunt Saxones.* Quæ caussa est, vt Fosi Cluuerio sint ipsi Saxones, quum fieri haud potuerit, vt tam breui interuallo Fosorum gens perierit, & noua Saxonum surrexerit, a nemine antea memorata. Ipsam autem Chersonesum his obscuris nominibus post Saxones repleuit *Sigulonibus, Sabalingiis, Cobandis, Chalis, Phundusiis, Charudibus.* πάντων δὲ ἀρχικώτατοι Κίμβροι, *omnium autem maxime septemtrionales Cimbri.*

CIMBRI autem Taciti æuo *parua ciuitas, sed gloria ingens.* Addit cap. xxxvii, *veteris famæ late manere vestigia, utraque ripa castra ac spatia, quorum ambitu nunc quoque metiaris molem manusque gentis, & tam magni exercitus fidem.* Non dubium ergo, ingentem olim multitudinem fuisse, quæ peninsulam occuparet, & obscuros populos, quos Ptolemæus nominauit, subiectos & oppressos contineret. Quum vero Italiam inuasuri essent, a Mario Catuloque sunt deleti: quæ vero pars domi remanserat, Taciti æuo *ciuitas parua*, in septemtrionali peninsulæ sinu, Ptolemæo auctore, collocatur. Post Albim supra Cimbros Tacitus *Rendignos, Auones, Anglos, Farinos, Eudofes, Suardones & Nuithones*, cap. xl

nominauit : sed difficulter in suas sedes distribuuntur, quia alia hoc loco & monstrosa vocabula Ptolemæus habet. Meræ ergo coniecturæ sunt, quas sequuntur, qui in tabulis sedes hisce gentibus adsignauerunt: soli ANGLI, quod alio æuo societatem cum Saxonibus in occupanda Britannia fecerunt, videntur coniungendi, vt vicini, esse.

Vrbes Ptolemæus ad Albim ponit *Marionem & Laciburgum*, quarum illa fere in locum cadit vbi nunc Hamburgum, celeberrimum emporium est: hoc, supra illam, in locum *Lauenburgi*, quod probabilius fiet, si  $\upsilon$  pro  $\kappa$  in vocabulo Ptolemæi legas. Habet eodem tractu geographus *Trenam*, quæ quod nomine cum amne *Trana* conuenit, qui Ptolemæo *Cbalus* est; fit, vt multi ad illud flumen reducant, quasi Lubeca, itidem nobilis vrbs, ex *Treux* vel initiis vel ruinis sit exorta. Post *sinus ingens Codanus* est, magnis paruisque insulis refertus, vt Pomponius Mela describit; nunc *Ofst-See*, siue *Mare Balticum*; sub cuius initio Ptolemæus alteram *Marionem* (*ἡ ἑστὴ Μαριωνίς* Græce dicitur) locauit, quæ curiosis, qui vetera cum nouis, dubia cum certis componunt, videtur in loco Wismaria esse: vbi vulgo VARINOS locant, quasi hi sint quos nunc maritimos Meklenburgios nominant. Supra hos populos, amnem Spream versus, siue inter Albim & Oderam in Brandenburgica Marchia ponendi LANGOBARDI videntur, quos, vt Tacitus ait cap. XL, tum *paucitas nobilitabat, quod plurimis ac valentissimis nationibus cincti non per obsequium, sed præliis & periclitando tuti* erant. Tiberii tempore Cheruscorum socii facti, Arminio accessere, bello contra Maroboduum & Sueuos. Postea, ingenti multitudine auctos, cum alia bella & excursioniones, tum diuturna possessio Italiae multum nobiliores redderunt.

Superius, inter eosdem fluuios, Albim & Viadrum, fuerunt SEMNONES, qui se *vetustissimos nobilissimosque Sueuorum*, vt Tacitus cap. XXXIX refert, memorabant. Adiecit auctoritatem fortuna Semnonum. *Centum enim pagis habitabantur, magnoque corpore effectum, vt se Sueuorum caput crederent.* Nec intra fines annuum multitudo gentis contineri potuit, quin hinc trans Albim in Misniae partes, illinc vltra Viadrum in citeriorem Poloniam se proferrent. Ante Tacitum Velleius Paterculus memorauit lib. II

cap. CVI. *Albis*, inquit, *Semnonum Hermundurorumque fines præterfluit*. Et Strabo, qui lib. VII post principium, τῶν Σαήων αὐτῶν μέγα ἔθνος Σέμωνας, *ipsorum Sueuorum nationem magnam Semnonas*, porrecta syllaba media dixit. At Ptolemæo Σέμνονες sunt, media breui.

Dixi vetustissimos nobilissimosque Sueuorum, & caput, *Semnones* videri voluisse. nam SVEVI omnes inter Albim & Vistulam Germani vocabantur. Tacitus cap. XXXVIII *Nunc de Suevis dicendum est, quorum non una, ut Cattorum Tencterorumve gens. maiorem enim Germania partem obtinent, propriis adhuc nationibus nominibusque discreti: quamquam in commune SVEVI vocentur*. Postea sub illis recenset Langobardos, Reudingos, Auiones, Anglos, & quos alios supra enarrauimus: etiam Marlingos, Ofos, & quos trans Oderam colentes postea enumeraturi sumus. Hinc est quod Ptolemæus coniungit vocabula Σαήβοι Ἀγγιλοι, *Sueui Angli*; & Σαήβοι Σέμνονες, *Sueui Semnonēs*.

Inter Viadrum, qui & *Suevus* videtur esse, & Vistulam sunt Taciti positione sub mari Sueuico & RVGII & LEMOVII. Cap. XLIII extremo: *Protinus deinde ab Oceano Rugii, & Lemouii*: quos sic vltiorem Pomeraniam, præsertim maritimam, cum Cassubiorum terra tenuisse necesse est. *Rugii* citeriores, & prius a Tacito nominati, quorum oppidum *Rugium* intus posuit Ptolemæus: & prope Viperæ ostium superest aliud *Rügenwald*, quod veterem nomenclaturam regionis confirmat. Limitem ergo his ab Oderæ seu Viadro Cluuerius constituit *Viperam* siue *Wipper* amnem. Vltiores *Lemouii*, a Viperæ ad Vistulam sunt. Hos posteriori ævo HERVLOS nominatos fuisse, exinde Cluuerius coniecit, quia mediæ ævi scriptores, obliti Lemouiorum, plerumque cum Rugiis coniungant *Herulos*, in regionibus, in quas una egressi fuerant. Paullus Warnefredi de Gestis Langobard. lib. I cap. I *Gothi Wandalique, Rugi, Heruli atque Turcilingi, nec non etiam aliæ feroces & barbara nationes, e Germania prodierunt*. Et Iornandes Odoacrum genere *Rugum* dixit, at *Herulorum* simul regem, saltem auxilio illorum munitum, de Regnorum Success. cap. CIII. licet de Rebus Getic. cap. XXIII cum Ablabio historico a Mæotide palude velit arcessere.

Ptolemæus heic omnia turbat, & inaudita vocabula nationum

num adfert, e quibus solos *Sidinos* siue *Sidenos*, Σιδωνες, cum oppido *Virinio*, spatio complendo retinuimus: Plinius lib. IV cap. XIV heic suos *VINDILOS*, id est *Vandalos* siue *Wandalos* ponit, quorum partem facit *BVRGVNDIONES*. Ipse quidem cum *Variinis*, quos in citeriore tractu supra posuimus, coniungit proxime; at vltiores etiam, *Carinos* & *Guttones* subiungit, vt de sede nationum nihil certi ex Plinio habeamus. Cluuerius *Burgundiones* circa *Wartam* flumen locat, quia *Zosimus* lib. I cap. LXVII & insequenti, cum *Logionibus* siue *Lygiis* ad *Rhenum* egressos, *Probo* Romanum imperium tenente, tradidit. *Lygios* autem *Vistulae* censei proximos. Addo, quod posteriore loco cum *Vandalis* coniungat, cuius nominis reliquiae inter *Viadrum* & *Vistulam* supersunt. *Probus*, inquit, Βεργυνδοις καὶ βανδίοις ἐμάχετο, cum *Burgundis* & *Vandalis* dimicauit. *Claudius Mamertus* *Panegyrico* *Maximiani* cap. V *Burgundiones*, *Alemannos* & *Erulos* coniungit. *Hadrianus* quidem *Valesius* *Rer. Franc.* lib. I pag. 50 *Burgundiones* *Germaniae*, a *Burgundis* *Sarmatiae* discretos vult, sed quam firmis rationibus nitatur, aliis iudicandum relinquo. Tam dubiae sunt coniecturae, quae sedem his populis constituunt. nec mirum, quia *Romanae* expeditiones in *Albi* fere flumine suum litem & finem habuerunt.

*Ordo Taciti* cap. XLIII ita vltioris *Germaniae* populos disponit: Post *Marcomannos* & *Quados*, quorum illi *Boiohemum* tenebant, hi, vulgari opinione, *Morauiam* quam vocamus; ipsi sunt *Marfigni*, *Gothini*, *Osi*, *Burii*: atque hi omnes dicuntur terga *Marcomanorum* *Quadorumque* claudere, id est ab ortu, saltem aestivo, obiectos habitare. Omnes etiam pauca *campestrium*, ceterum *salvus* & *vertices montium* infederunt, eodem *Tacito* adnotante. Iuga haec, vbi in septemtrionem excurrunt, *Asciburgius Mons* a *Ptolemaeo* adpellantur. Dirimit enim, (pergit *Tacitus*) scinditque *Sueviam* continuum montium iugum, vltra quod plurimae gentes agunt: ex quibus latissime patet *LTGIORVM* nomen, in plures ciuitates diffusum. *Valentissimas* nominasse sufficiet, *Arios*, *Helueconas*, *Manimos*, *Elyfios*, *Naharualos*. Hi *Lygii*, qui etiam *Lugii* scribuntur, haud dubie sunt *Zosimi* Λογίονες, *Logiones*, quos paullo ante ex lib. I cap. LXVII ostendimus, cum *Burgundis* & *Vandalis* contra *Romanos* ad *Rhenum* profectos. Hi quod latissime patebant vltra iuga montium;

tium; non potest alia illorum sedes & regio fuisse, quam quæ inter Asciburgios montes & Vistulam, amplum sinum excursionem in ortum versus facientem, habetur: quo antea nominatæ obscuræ nationes sub *Lygiorum* nomine latentes, continebantur. Nunchis locis pars Poloniæ est. Cis Asciburgium montem inter Burgundiones & Burios cadit Ptolemæi oppidum *Calisa*, quod indicio nominis videtur Poloniæ *Kalisz* esse, in citeriore hac parte positum. Propius Vistulam in Lygiorum gente fuit *Carrodunum* Germanicum Ptolemæi, quod quidam Cracouiam esse diuinant: Menso Altingius in nomine oppidi *Radom* credit vestigia inueniri.

Tacitus addit: *Trans Lygios Gothones regnantur, paullo tamen adductius quam cetera Germanorum gentes: nondum tamen supra libertatem. Proxime deinde ab Oceano Rugii, & Lemouii.* Hinc intelligitur, GUTHONES fuisse medios inter Lygios ab austro, & Lemouios a septentrione: iidemque sunt, quos *Guttones* Plinius dicto loco dixit. Post Burgundiones enim ponit *Carinos, Guttones*. Et lib. xxxv cap. ii Pytheam, veterem scriptorem, credidisse refert, *Guttonibus, Germania genti, accolis astuarium Oceani, Mentonem nomine.* Sed Taciti, peritioris sæculi scriptoris, fides maior est, Gothones inter Oceanum & Rugios Lemouiosque interponentis. Philippus Cluuerius lib. iii Antiq. Germ. cap. xxxiv operose contendit, hos *Gothones* vel *Guttones* esse ipsos *Gothos* vel *Gosthos*, quorum posterius per imperii Romani prouincias se effuderint, nec illarum modo plures, sed ipsam quoque Italiam aliquamdiu possederint, diuisi in *Ostrogothos* & *Vesigothos*, hoc est in orientales & occidentales: vsque forma gemina vocabuli, *Gothi* & *Gothones*, sicuti iidem dicantur Franci & Francones; Burgundi & Burgundiones. Contra sunt qui obiiciant, non potuisse fieri, ut ex tam angusta terra, qualem Tacitus Gothorum regionem describit, tam immensæ copię ac innumerabilis exercitus prodirent. Quare Iornandem, Gothorum episcopum, aut huius ducem Ablabium sequuti, valent in Scandinauia, illa vastissima peninsula, quam veteres insulam esse crediderunt, Gothorum patriam querere, unde egressi in orientem, Dacorum regiones infederint, post, traiecto flumine, imperii Romani occupauerint prouincias. Ad cuius fidei faciendam & ipsi credunt in vocabulo etiam argumentum reperisse, *Gothia* scilicet, amplæ Suedorum prouinciæ; & vicinæ in-

fulæ *Gothlandia*. Sed historicorum est hanc controuersiam excutere : geographiæ sufficit & regiones definiisse, & illarum ostendisse vocabula.

## GERMANIA AVSTRALIS.

Ex septemtrionali Germania in australem & ad Danubium, qui terminus meridianus est, degrediemur. Inter Rhenum & Danubium, ex fontibus suis nouum, & Nicri confluentem, antiquitus MARCOMANI fuerunt, iisque a latere adiuncti *Sedusii* atque *Harudes*. Cæsar id nobis haud obscure prodidit. Commentario I cap. LI ait, Ariouistum regem Germaniæ a Sequanis contra Aeduos mercede euocatum, habuisse in acie sua *Harudes*, *Marcomanos*, *Triboccos*, *Vangiones*, *Nemetes*, *Sedusios*. Iam vero ante Cæsarem Tribocci, Vangiones, Nemetes in ripam Gallicam concesserant : reliquos ergo oportet Germanos fuisse, quos rex Germaniæ in auxilium secum adduxerat. Probabile autem, proximos Germanorum a Sequanis inuocatos fuisse, id est illos, qui inter Rhenum & Danubii fontes, aut circa eosdem essent. Ergo *Marcomani*, *Sedusii* & *Harudes* in illo tractu sedem habuerunt. Quod vero Marcomanorum natio præcipua ex tribus fuerit, ex successione adparet, & in Boiohemum transportatione. In vtraque enim nominatim tantum Marcomanorum fit mentio, & successor Ariouisti Maroboduus, & ipse Marcomanus genere, tantummodo *dux* siue *rex* Marcomanorum vocatur, & illos solos, nominatim significatos, in Boiohemum fertur deduxisse. Strabo post principium lib. VII dicit, *in Germania esse Hercyniam siluam, & Sueuorum gentes, quarum quedam habitent in ipsa silua, ut Coldulos, in quibus sit Maroboduus βασιλεῖον, regia, εἰς ὃν ἐκείνους τόποις ἄλλας τε μετανέστητε πλείους, καὶ δὴ τὰς ὁμοειδῆς αὐτῶν Μαρκομάνους, in quem locum ille cum alios plures [Harudes & Sedusios] transtulit, tum gentiles suos Marcomanos*. Et Velleius Paterculus lib. II cap. CVIII *Nil erat iam in Germania, quod vinci posset, præter gentem Marcomanorum, qua Maroboduus duce excita sedibus suis, atque in interiora refugiens, incinctos Hercynia silua campos incolebat*. Et cap. CIX, *Sensio Saturnino mandatum, ut per Catts legiones in Boiohemum (id regioni, quam incolebat Maroboduus, nomen est) duceret*.

Quon adhuc ad Rhenum habitaret, qui singularum ex tribus  
natio-

nationibus fines fuerint, designari certo non potest, licet Cluuerius id ausus fuerit præstare, nimium confusus coniecturis suis. Id autem facile ad concedendum est, quia Marcomani valentiores ceteris; & ampliqrem & meliorem sedem ad Rhenum Nicrumque tenuisse: ceteros coluisse a latere. HARVDES remotiores fuisse ex eo colligit Cluuerius, quia posteriores ceteris in Galliam, ab Ariouisto exciti, aduenierint, XXIV *millia hominum*, ex quo numero adparet non exiguam fuisse illorum nationem. De utroque Cæsar commentario I cap. XXXII velim consulatur.

Degressis ab Rheno Marcomanis atque sociis, vacuefactam regionem illæ maxime occuparunt, quos Tacitus ait Germ. cap. XXIX *decumates* agros exercere. *Non numerauerim*, inquit, *inter Germania populos, quamquam trans Rhenum Danubiumque confederint, eos, qui decumates agros exercent. Lenissimus quisque Gallorum, & inopia audax, dubia possessionis solum occupauere. Mox limite aucto, promotisque presidis, sinus imperii, & pars prouincia habentur.* Hæc parua initia videntur ALEMANNIÆ, quæ amplissima posterioribus sæculis euasit, & gentem aluit numerosissimam æque ac potentissimam. Diximus supra de nomine, quod ante Caracallæ historiam non reperitur, qui primus, Spartiano in Vita cap. x testante, *Alemannorum* gentem deuicit, & *Alemannici* cognomen adfectauit. Conuenit adprime cum Taciti descriptione *Alemannorum* nomen, quod Asinius Quadratus apud Agathiam lib. 1 pag. 17 *ἐνὶ ἁλίδας ἀνθρώπους καὶ μυγάδας*, *conuenas & undique mixtos* interpretatur. Tum adhuc distincta Alemannia erat a Germania, & Antoninus Caracalla ut diversas adpellationes *Germanici* & *Alemannici* adscribi sibi postulauit: postea cessit Germaniæ nomen nominibus Alemanniæ atque Franciæ, uti in medii æui Geographia declaraturi sumus.

Proximi a Danubio sunt HERMUNDURI, perlongo tractu ad Salæ usque confluentem habitantes. Tacitus de Germ. cap. XLI *Propior (ut quo modo paullo ante Rhenum, sic nunc Danubium sequar) Hermundurorum ciuitas, fida Romanis, eoque solis Germanorum non in ripa commercium, sed penitus atque in splendidissima Rætia prouincia colonia.* Quod ergo Danubium sequuturus Tacitus, ab *Hermunduris* orditur; id argumento est, eosdem ex australi parte Danubium tetigisse. Nunc demonstrandum, quousque illorum re-



gio in septemtrionem procucurrerit. Idem Tacitus *annali xiii* sub finem : *Eadem astate inter Hermunduros Cattosque certatum magno praelio, dum flumen, gignendo sale fecundum, & conterminum, vi trahunt.* Si conterminum flumen illud fuit, communis terminus inter vtramque gentem fuit, & quidem ea parte, qua diuites salinas iuxta se se habet, quæ in nostra vrbe Hala sunt, & flumen ipsum produunt, non aliud quam Salam nostrum esse, qui breui post Albi, maiori fluuio, miscetur. Sala ergo diremit Cattos & Hermunduros, eiusque salinæ Hermundurorum sunt, quia in ripa sunt, quæ Albim spectat & orientem, vt illo certamine iniquius Catti egisse videantur. In septemtrione Cheruscos contingebant iuxta Salæ confluentem, & Melibocum montem. Ab ortu Albis separauit a Semnonibus. Paterculus *cap. cvi a Rheno usque ad flumen Albim, qui Semnonum Hermundurorumque fines præterfluit, Romanus cum signis perductus exercitus.* Si vtriusque nationis fines hic amnis præterfluit, necesse est medium intermeare, & terminum vtrique genti ponere.

Sed vltra Albim etiam Hermunduros pertinuisse credas, quia Tacitus dicto loco ait, *In Hermunduris Albis oritur.* Fontes vero eius in Silesiæ sunt finibus, in iugis Silesiam & Bohemiam terminantibus. Torsit hic locus multos, etiam ipsum Cluuerium, qui tandem deserit fidelissimum in ceteris ducem, qui ipse excusationis materiem suppeditat. Addit enim superioribus de Albi ortu verbis : *flumen inclutum & notum olim; nunc tantum auditur.* Non ergo Traiani æuo tam notus Albi Romanis fuit, quam temporibus Augusti, quum ad illum usque Romana arma penetraverunt. Fieri ergo perfacile potuit, vt pro temporum suorum conditione, aut Romanorum in vniuersum, in capite Albi inueniendo & diligentissimus Tacitus erraret, quia numquam in partes illas Romana arma perducta fuerant, neque ætate Augusti Cæsaris. Ab ortu ergo Albi Hermunduros septemtrionales finiuit: australes iuga Bohemica & limes Nariscorum.

Hermunduris ergo hos limites dat Cluuerius : Quidquid inter Salam & Albim est, pars Anhaltini principatus, ducatusque Saxonici. Misnia fere tota; Voigtlandia tota: Coburgensis ducatus pars cum oppido Coburg: Brandenburgicæ ditionis oppida Franconica, Culmbach, Cronach, Pareut: Franconicæ pars ad lævam

vam Moeni ripam, vbi oppida Bambergæ & Forchaim : Palatinatus superioris portio, & nobilissima Norimbergæ : denique Sueviæ portio, qua oppida Nordlinga & Dinkelspüel existunt. An vero veteris Sueviæ portio fuerint Hermunduri, dubitari potest. Plinius certe lib. IV cap. XIV seiungere videtur. *Mediterranei*, inquit, *Hermiones, quorum Sueui, Hermunduri, Chatti, Cberusci*. Contra Tacitus de Germania libello, quum cap. XXXVIII de Sueuis, quorum non una gens sit, instituisset agere, postea cap. XLI in propriis nationibus, adpellatione discretis *Hermunduros* recenset inter alias : & Cluuerius extremo capite de Hermunduris censet, *particulam permagna illius Sueviæ, Hermundurorum fuisse sedem*. Plinii autem *Sueui* non sunt iidem, quos Tacitus ita adpellauit.

NARISCI sequuntur a latere Hermundurorum australium, supra Danubium, orientem versus. Tacitus cap. XLII *Iuxta Hermunduros Narisci : ac deinde Marcomani & Quadi agunt. - - nec Narisci degenerant*, a virtute scilicet Marcomanorum. Ita etiam hoc nomen Capitolinus in Marco Antonino cap. XXII scripsit, *Marcomani, Narisci, Hermunduri & Quadi*. Theodosius extremis excerptis ex Dione in eodem Marco *Ναριστὰς, Ναρίστας* vocat : Ptolemæus *Ναρίστας, Ναρίστος*, quod magis detortum est, quamquam vulgo hodie receptum sit, & in alienam partem, Hermundurorum scilicet, translatum. Secantur transuersæ a Nabo fluuius, quem cum esse, qui in Venantii Fortunati libris *Nablis* dicitur, Christophori Broweri coniectura est. Ait poeta ille in regis Sigeberti & Brunichildis epithalamio, lib. VI carm. II

*Quem Nablis ecce probat, Toringia victa fatetur.*

ductus enim litteræ *u* quam facile in *li*, totidem lineas, perverti potest? aut *Nabis* legendum, *L* superfluo, quod Browerus scripsit, quamquam alterum facilius ad lapsum est, etiam ad excusandum. Fines Cluuerius Nariscis adsignat ab Aeni confluente ad vsque urbem Ingolstadtium.

MARCOMANI, siue *Marcomanni*, a septentrione succedunt, postquam relicta veteri sede, quem ad Rhenum & Danubii fontes habuerant, in terram a Boiis habitatam (inde *Boiohemum* vel *Sorobheimum* dictam Teutonice) pulsas, quos offendebant colonis, inuasērunt. Undique montibus circumuallata regio, qui *Sudeti* vel *Sudeti* vocantur, vt supra demonstrauimus. Nomen *Boio-*

*hemuma* Velleio Paterculo est, qui etiam Marobodui migrationem in illas sedes lib. II cap. CVIII descripsit : & cap. CIX dixit, *legiones Boiohemum* (id regioni, quam incolebat Maroboduus, nomen est,) *duceret*. Tacitus *Boienum* vocat de Germ. cap. XXVIII *Manet*, inquit, *adhuc Boiemi nomen, significatque loci veterem memoriam, quamvis mutatis cultoribus*. Pulsi autem Boii sunt haud dubie, quia peregrini erant, ex Gallia huc ante Cæsaris tempora profecti. Migrationis ipse Cæsar meminit lib. VI cap. XXIV, sed in nomine forte aberrauit. Ait enim, *Herciniam siluam Volca Teëtōsages occupauerunt atque ibi confederunt*; quos nomen reliquum *Boios* fuisse documento est. Ptolemæus in Germania: ὑπὸ τὴν Γαβρίταν ὕλην Μαρκομανοὶ, *sub Gabrita silua Marcomani*. Silua ergo illa cohæret cum Bohemicis. Idem in eo tractu oppidum ponit Μαρόβουδον, *Marobudum*, quod conditoris nomen refert, fortassis regia sedes Marobodui. Ex quo multi coniiciunt, fundamenta hæc & initia magnæ vrbis Pragensis esse. Strabō lib. VII pag. 201 Βουίασμον, *Bouiasmum* Marobodui βασιλειον, *regiam*, vocat, quam Cluuerius vocem malit Βοίαμον, *Boiennum* legi, si codices permittant.

A tergo montium Boiohemicorum ad ripam Danubii fuerunt veteres QVADI, vsque ad flumen *Marum*, qui nunc *March* vocatur, Morauiam præterlabens. Tacitus Germ. cap. XLII *Iuxta Hermunduros Narisci: ac deinde Marcomani & Quadi agunt*. Multa eorum mentio apud Eutropium & Capitolinum in Marco Antonino: etiam apud illum in Gallieno. Tractum regionis tenere, qui cum Morauia fere congruit. Tiberio imperante, Sueuos fugitiuos, expulsoꝝ regum comites, a Romanis inter *Marum* & *Cusum*, id est inter Marchum & Wagan, locatos esse, dato rege ex Quadorum gente, Tacitus auctor est annali II cap. LXIII. Ii quod regem Quadam habuerunt, & ipsi Quadis adnumerati sunt: neque sequenti sæculo illorum limes ad Cusum perstitit, sed ad Granuam vsque flumen prolatus fuit: quod ex Marci Antonini περὶ ταῦτ᾽ libro I manifestum est. Inter XIV enim δέ XV sectiones interfertum est, τὰ ἐν Κιάδου πρὸς τῷ Γρανῆ, *Hæc in Quadis, ad Granuam*: quod lemma, incertum, ad antecedentia, an consequentia pertineat; malim tamen ad consequentia. Sed hoc obiter. Certum inde autem est, *Quados* tum pertinuisse ad *Granuam*, qui cum Cuso extra limitem est Germaniæ.

Oppida

Oppida Ptolemæus plura habet, quæ in Quadorum fines incidunt : *Eburodunum* (sic emendandum ex lib. VIII Tab. IV Europæ : non *Robodunum*) quod situs ratione interpretantur Brin, claram urbem Moraviæ : & *Eburnum*, in loco fere, ubi nunc est Olmuntz : *Medoslanium*, fortassis nunc Znaim : & *Celemantia*, quod in vico quodam, Kalminz dicto, inueniri Cluuerius existimat, cuius & superiores sunt, quas attulimus, de tribus urbibus coniecturæ. Menso Altingius aliter easdem vrbes disposuit, *Medoslanium* iuxta Danubium : *Robodunum* (sic vulgarem lectionem sequitur, quæ etiam lib. V III Palatini est) Ratibor, montem Moraviæ, interpretatus, ferri fodinis diuitem : infra quem, in austrum versus, *Kelemantiam* locat : supra illum, in septemtrionem, *Filekiam*, *φιληκίαν*, quam cynosuram ceterarum vocat, oppidum Moraviæ extremum, Sileciam versus, quod nomen *Filek* siue *Fülnek* seruet integrum : *Eburnum* in Silesiæ & Poloniæ confinio. Adeo dissident eruditorum hominum de Ptolemæi positionibus sententiæ siue coniecturæ.

## GERMANIA TRANSVISTVLANA.

Vistula olim Germaniæ ad orientem terminus erat, vt ex M. Agrippa apud Plinium lib. IV cap. XIII, Mela & Ptolemæo constat, quibushic annis Germaniam a Sarmatia distinguit. Vt vero ab solis occasu non poterat Germanorum gens Rheno teneri, quo minus in Galliam effunderetur : ita ab ortu trans Vistulam longissime inter Sarmatas vsque ad Istri ostia & Euxinum Pontum habitauerunt, qui origine, moribus, & lingua Germani erant. Hi communi nomine *BASTARNÆ* siue *BASTERNAE* vocabantur, a Sarmatis & Dacis non tam certis finibus, quam mutuo metu, vt Tacitus ait principio libri de Germanis, determinati. In varias hi ipsi nationes diuisi erant, & *Peucinos* quidem (Zosimo lib. I cap. XLII *Peuce* sunt) ad ostia versus Danubii locauit Strabo lib. VII. a cuius magna insula *Peuce*, ostiis vicina, nomen habuerunt. Tacitus cap. XLVI *Peucinatorum, Venedorumque, & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis adscribam, dubito : quamquam Peucini, quos quidam Bastarnas vocant, sermone, cultu, sede ac domiciliis vt Germani agunt : sordes omnium ac torpor, procerum connubiis mixtis nonnihil in Sarmatarum habitum fudantur.* CARPI videntur *Carpates* montes infedisse,

infedisse, qui inter Poloniam & Hungariam procurrunt, vnde in Theodosii tabula *Bastarnica Alpes* iidem montes adpellantur. SIDONES Vistulæ propinquiores fuisse ex Ptolemæo fortassis probari potest. BORANOS quoque ex eadem gente fuisse, quamquam locus eorum certus non sit, probabile est. Protulerunt sedes vsque in Pannoniam. vide Zosimum lib. I cap. XXVII. Regio *Bastarnorum* hoc tempore Nigræ Russiæ & Podoliæ, & quod huic adiacet, nomina videtur induisse, vnde Ptolemæi *Bastarnica* oppida, & quidem *Carrodunum* Lemberg Cluuerius; *Clepidana* Kamientec; *Fibantauarium* Bar interpretatur.

Supra Bastarnas Vistulam versus VENEDI erant, quos Iordanes *Winidas* vocat siue *Vinidos*, quod nomen etiam in horum dispersis successoribus, *die Wenden* dictis, integrum seruetur. Pars horum Oceanum respiciens AESTII dicebantur in Borussia & Poloniæ parte, quæ trans Vistulam est, vsque ad insulas *Electrides*, quæ ab succini prouentu, in illæora copioso, nominatæ sunt, reliquis Venedis per eandem Poloniam ac Liuoniam & Lithuaniam late longeque extensis. De Aestiis Tacitus cap. XLV *Dextro Sueuici maris litore Aestiorum gens adluuntur, quibus ritus habitusque Sueuorum, lingua Britannica propior.* Ergo hos Germanicæ originis esse non dubitamus: ceteri autem fere Sarmatæ, de quibus Plinius lib. IV cap. XIII *Quidam hac habitari ad Vistulam usque fluuium, a Sarmatis, Venedis, Sciris, Hirris tradunt.* De his forte plura in Sarmatia.

## GERMANIA TRANSMARINA ET INSULAE.

Veteres Germaniam in extremum septemtrionem, vbi Sue-diæ nunc & Daniæ regna sunt, extenderunt. Quod nos Balticum dicimus, Tacito *Mare Sueuicum* est, Melæ & Plinio *Sinus Codanus*, eiusque pars ad Vistulæ ostium *Venedicus sinus* Ptolemæo. Trans mare nihil nisi insulas posuere veteres, quarum maximas dixerunt SCANDINAVIAM siue *Scandiam*, & FINNINGIAM, incompertæ magnitudinis, quas nunc constat peninsulas potius esse. Plinius lib. IV cap. XIII *Incipit deinde clarior aperiri fama ab gente Inguonum, quæ est prima inde Germaniæ. Seno mons ibi immensus, nec Riphæis iugis minor, immanem ad Cimbrorum usque promontorium efficit*

efficit sinum, qui Codanus vocatur, refertus insulis, quarum clarissima Scandinavia est incompta magnitudinis; portionem tantum eius, quod sit notum, Hellenionum gente quingentis incolente pagis, quæ alterum orbem terrarum eam appellat. Nec est minor opinione Eningia. Addit cap. XVI *Nerigon & Bergon*, unde in Thulen (id est Islandiam) nauigatio sit, quæ non obscura Norwegiæ, & emporii *Bergen* vestigia præbent: quæ vero non insulæ sunt, sed sita vtraque in magna illa pæninsula Scandinavia.

Hanc Scandinaviam adpellarunt etiam *Baltiam*; item *Basiliam*, (nisi alterum ex altero corruptum est) qua immensæ magnitudinis peninsula hodie vniuersa Suedia, Norwegia, Lapponia, Finnmarkia continentur. Plinius lib. IV cap. XIII *Xenophon Lampfacenus*, a litore *Scytharum* tridui nauigatione, insulam esse immensæ magnitudinis, *Baltiam* tradit. Eamdem *Pytheas Basiliam* nominat. *Pytheas* apud eundem lib. XXXVII cap. II insulam *Abalum* dixit, quam *Timæus Basiliam*. *Iornandes* de Reb. Get. cap. III & IV vocat *Scanziam*, ex qua *Gothi* egressi sint. Esse enim ait quasi officinam gentium, aut certe velut vaginam nationum. Mons *Seno*, quem Plinius memorauit, quia immanem sinum vsque promontorium Cimbrorum efficit, quod in supremo septemtrionalis Iutiæ est, nunc *Scagen* dictum; ipse necesse est cum sinu suo procurrat longius, sitque illud iugum montium immane, quod Norwegiam a Suedia discludit.

Tacitus post litoris Sueuici expositionem *Suionum* mentionem fecit. *Suionum*, inquit, hinc ciuitates, ipso in Oceano. Ciuitates, id est nationes, quod solemne Tacito & antiquioribus: quæ quod ipso in Oceano; ideo in insula (sic creditum olim) permagna, & tot ciuitatum capace. Nihil autem tantæ magnitudinis post Oceanum illum reperitur nisi pæninsula Scandinavia. In hac ergo fuerunt *SVIONES*, quos Tacitus laudat, in varias subdiuisi ciuitates siue nationes. Quænam illæ nominatim fuerint, non est perinde nunc. Plinius dicto loco suos *Helleniones*, qui in australi & notiore parte, ut ipse describit, fuisse videntur, quam *Scaniam*, *Blekingam*, & *Halandiam* adpellamus. quingentis enim pagis habitasse referebat. Septemtrionales maxime *Scritofinni* vel *Scritobini*, quos *Procopius* lib. II Goth. cap. XV, & *Paulus Warnefredi* lib. I de Gest. Langobard. cap. V memorarunt.

Si Ptolemæi insula Germaniæ *μεγίστη*, *maxima*, quam *Σκανδιαν*, *Scandiam* vocat, eadem, quæ aliorum Scandinavia est, vt fere doctioribus videtur; plures gentes nominare possumus, sed obscuras, *Chadinos*, *Phauonas*, *Phirafos*, *Dauciones*, *Leuonos*, truncatos ex *Hellenionibus* Plinii, quod ex infimo vtriusque gentis situ adprobatur: sed *ροῦται*, *Guta*, τὰ μεσημβρινὰ, *meridianas partes*, dicuntur tenuisse: de quibus cogitandum relinquo, an *Gotbi* forte significentur hoc consonante vocabulo.

Tacitus Suionibus adiungit *SITONES*, de Germ. cap. XLV. *Suionibus*, inquit, *Sitonum gentes continuantur*. Quod si *continuantur*, a latere vtiq̃ue fuerunt Suionum, ab iisque separatæ. Videntur ergo *Sitones* a sinistra Seuonis montis fuisse, ybi postea Nortmanni fuerunt; nunc Norwegi sunt, & a Cimbrico sinu longissime in Boream procurrunt. *Gentes* autem, in quas rursus distributi fuerunt *Sitones*, nobis, prodente nemine, ignotæ sunt.

Vltra *Suionas* mare, *pigrum* &, vt quibusdam placet, *Cronium* dictum. Tacitus dicto loco: *Trans Suionas aliud mare, pigrum ac prope immotum, quo cingi cludique terrarum orbem hinc fides, quod extremus cadentis iam solis fulgor in ortus edurat, adco clarus, vt sidera hebetet.* - - - *Illuc vsque (et fama vera) tantum natura.* Plinius vere lib. IV cap. XIII de hoc septemtrione: *Reliqua litora incerta signata fama. Septemtrionalis Oceanus* - - - *Vltra deinde Cronium*, putamare. Credunt quidam *Gronium* legendum, vt cum Grönlandia magis conueniat. *Riphei* heic montes sunt, & in summo septemtrione longissime in ortum procurrunt: quos alii citeriores statuunt, vt in Sarmatia dicemus.

Alteram ab ortu Plinius maiorem insulam (verius peninsulam) lib. IV cap. XIII opponit *FINNINGIAM*, quæ in MSS. *Epi-gia*, in editis *Eningia* legitur: at interpretum consensu, saltem plurium, *Finningia* est legenda, regio, Suediæ post Botnicum sinum ab ortu obiecta, & *Finnia* nunc dicta, siue *Finnland*. Plinius ita de ea: *Nec est minor opinione Eningia. Quidam hæc habitari ad Visulam vsque fluuium, a Sarmatis, Venedis, Sciris, Hiris tradunt. Sinum Cylipeum vocari, et ostio eius insulam Latrim. Mox alterum sinum Lagnum, conterminum Cimbris.* Hic Lagnus sinus per se est cognitus, ex Cimbroꝝ nomine, quos adluit, & in quem Traua se effundit: alter, *Cylipeus*, vt in MSS. vocatur, (nam

(nam in editis *Chylipenus*) Liuonicus sinus videtur esse, qui ab austro claudit Finningiam : aut , quod Cluuerio placet, Rigenlis, ab Riga, emporio, quæ prope adiacet, dictus. Incolas Eningiæ *Fennos* Tacitus adpellat, id est *Finnos*. *Peucinorum*, inquit cap. XLVI, *Venedorumque, & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis adscribam, dubito*. Et paucis interiectis : *Venedi, quidquid inter Peucinos Fennosque siluarum ac montium erigitur, latrocinii pererrant*. Ergo continenti terra Fenni cum Venedis, hoc est Liuonis, cohærent. Et mox : *Fennis mira feritas : fœda paupertas*.

Insulæ minores in Codano sinu, & Germanico Oceano siue occidentali, plures numerantur, quam nominantur. Plinius cap. XIII, *Tres & viginti inde insula Romanorum armis cognita. Earum nobilissima, Burchania, Fabaria a nostris dicta, a frugis similitudine sponte prouenientis. Item Glessaria, a succino militia adpellata, a barbaris Austrania; præterque Actania. Quam Burchaniam, siue Burchanam dixit, Straboni & Stephano est Βάρχανις, Burchanis, quam a Druso ille lib. VII tradit captam esse. Cluuerius & Altingius de insula, inter ostia Amisii sita, interpretantur. Glessaria ubi sit, non apertum est, nisi vnam illarum in sinu Venedico, quas *Electerides* propter eandem causam adpellant, intelligas. Ipse Plinius lib. IV cap. XVI sui interpretes est & nominis Electridum. *Ab aduerso*, inquit, [Britannicarum] *in Germanicum mare sparsa Glessaria, quas Electridas Græci recentiores adpellauere*. Sed hæc occidentales sunt *Electrides*, sicubi sunt : orientales in Codano sinu ultra Vistulæ ostia. Tacitus cap. XLV de Aestiis : *Sed & mare scrutantur, ac soli omnium succinum, quod ipsi glessum vocant, intervada, atque in ipso litore legunt*. Græci autem ἤλεκτρον, succinum adpellant. Pomponius Mela lib. II cap. VII *Electridas* in sinu Adriatico ponit, Græcos imitatus, qui *Eridanum* quemdam fluvium ad septentrionale mare ducebant, ἀπὸ τοῦ τὸ ἤλεκτρον φοιτᾶν λόγος ἐστὶ, unde electrum adferri fama est, vt Herodotus dicit lib. III cap. CXV, qui vero de flumine huiusmodi dubitat. Plinius lib. XXXVII cap. II post Græcorum fabulas de *electri* origine, *Diligentiores*, inquit, *eorum Electridas insulas in mari Adriatico esse dixerunt, ad quas dilaberetur Padus. quæ adpellatione nullas unquam ibi fuisse certum est*. Ex Borussia autem Romanos succinum accepisse Tacitus ibidem adfirmat. *Diu*, inquit, *inter cetera electa-**



*menta maris iacebat, donec luxuria nostra dedit nomen. ipsis [Æstiiis] in nullo usu: rude legitur, informe perfertur, pretiumque mirantes accipiunt.* Videtur error Græcorum exinde esse, quod *Venedos* in Sarmatiæ finibus colentes, cum *Venetis* Italiæ ad ostia Eridani siue Padi, confuderunt.

Ptolemæus itidem lib. II cap. XI de insulis Germaniæ: ὑπὲρ τὴν Κιμβρικὴν Χερσόνησον, *super Chersonesum Cimbricam* tres insulas ponit quæ dicantur *Αλοκίας, Alocia*. Multæ ibi sunt insulæ Danorum regni propriæ, sed quæ in illis *Alocia*, a Ptolemæo designatæ, difficile est iudicare. Cluuerius inter Halandiam, Suedorum prouinciam, & Iutiam septemtrionalem notari putat, parvas videlicet, & obscuras: Agathodæmon vero ad sinistrum mare, Oceanum Germanicum, sinistrum latus Chersonesi tangentem, eadem latitudine & in septemtrionem inclinatione, reducit. Idem Ptolemæus etiam tres insulas, quas *Saxonum* vocat, τὰς καλαμύνας Σαξόνων, dicit κατὰ τὰς τῆ Ἀλβίου ἐκβολὰς ὑπερκεῖσθαι, *super Albis ostia sitas esse*. Sunt ibidem parvæ, quæ facile hunc numerum explere possunt. Dictæ autem sunt *Saxonum insule*, quia Ptolemæus suorum Saxonum sedem ad ostium Albis constituerat, quibus hic sinus & hæ insulæ prætendebantur.

Danorum insulas sine nomine Pomponius Mela lib. III cap. III describit. *Super Albim*, inquit, *Codanus ingens sinus magnis paruisque insulis refertus est. Hac remare quod gremio litorum accipitur nusquam late patet, nec usquam mari simile; verum aquis passim interfluentibus, ac sæpe transgressis, vagum atque diffusum facie amnium spargitur: qua litora attingit, ripis contentum insularum non longe distantibus, & ubique pene tantumdem, ut angustum & par freto, curuansque subinde se, longo supercilio inflexum est.* Bene hæc conueniunt illis insulis interfluentibusque fretis, quæ inter Holatiam & Seelandiam Danorum paruo interuallo distant inuicem, & fretum non sine impetu, propter angustias litorum, instar fluminis transmittunt. Maximam Danorum, quæ sedem tenet regionem, vulgo putant a Mela lib. III cap. VI nominari *Codanoniæ*, ut Aldus, Andr. Schottus, & alii, ediderunt; quasi dictam a *Codano* sinu. Isaacus autem Vossius ad hunc locum adnotauit: *Libri optimi legunt Candanouia, Scribe, Scandinouia. Sic quoque in optimis & antiquissimis Plinii membranis scriptum reperi, non Scandinauia.*

*nauia. Hæc est illa vasta septentrionis peninsula, quæ & Scandia, & barbaris temporibus Scandzia fuit adpellata, a viciniore eius parte, quæ Scane vel Scone etiamnum dicitur. Vossianam lectionem sequutus est Iac. Gronovius emendatissima editione, Scandinouiam adpellans, quæ aliis est Codanonia: in ceteris discrepans non nihil a Vossio. Magnitudinem Mela tribuit & fecunditatem, e quibus iudicium faciendum est. Cluuerius vulgarem lectionem sequitur, & Codanonia vocabulum Seelandiæ Danorum insulæ, non Scaniæ, imponit.*

Insulam *Rugiam*, citeriori Pomeraniæ obiectam, notauit fortassis Tacitus, sed sine nomine. Libro de Germ. cap. XL citiores Pomeraniæ maritimas gentes recensuerat, Varinos, Suardones, Eudoses, & ceteros: hos dicit *in commune Herthum*, id est *Terram matrem colere: esse in insula Oceani castum nemus, dicatumque in ea vehiculum vestæ consecrum.* At his populis nulla notabilior insula, quam *Rügen*, æst opposita: tamen minores plures utrimque disiectæ, ut certi nihil definiri possit. *Rugia* autem a *Rugis*, transoderano populo, qui forsitan aliquando occupauit, videtur nomen accepisse. De *Latvi* insula, forte nunc *Oesel*, in ostio Cylipeni sinus, supra diximus.

Hæc de Transmarina Germania sufficiant, quam cum Germania Plinius, Tacitus, Mela coniunxerunt, populis vindicatum Germanicis. Nec ipse Ptolemæus, qui Germaniæ cis mare suos terminos tam accurate constituit; quum de insulis agit Germaniæ, dissentire videtur, sed illis quoque Scandiam maximam, quæ Scandinouia videtur esse, adscribit.

## CAPUT VI

DE

## SARMATIA EVROPAEA.

**S**armatia in vniversum tam Europæ, quam pars Asiæ est, Cimmerio Bosporo, Mæotide palude, & Tanai fluuii diremta. Europæa quidem incipit a Vistula, & illo climate ad Pontum vsque supra Danubium profertur: verum quia citerior & australis pars Germanicis gentibus permixta fuit, in Germania consideravimus;

vimus; partim in Dacia, quæ pars illius est proprio nomine insignita, consideraturi sumus. Quæ in boream adsurgit, & in limitem Asiæ inclinat, iam curæ nobis erit, imitaturis Ptolemæum, qui quidem lib. III cap. V τῆς ἐν Ευρώπῃ Σαρματίας, *Sarmatiæ Europææ* a Vistula etiam initium fecit, sed pauca ibidem tetigit, illico ad Pontum inde procurrens, vt quæ supra flum sunt, copiosius ac verbis pluribus recenseat.

A Vistula sunt Germanicæ gentes: saltem dubiæ, vtrum ex Germania originem, an ex Sarmatis habuerint, quemadmodum Tacitus Germ. cap. XLVI se dubitare fatetur, Peucinatorum Venedorumque nationes Germanis adscribat, an Sarmatis: qui quidem inter Bastarnas & Sarmatas colant, *sermone tamen, cultu ac domiciliis vt Germani agant.* Ptolemæus post Vistulam quatuor fluminum ἐκβολὰς siue *ostia* enumerat, quæ in Venedicum mare eiusque sinus se infundant. Primus & proximus Vistulæ est fluvius *Chronus*, quem Niemen interpretantur geographi, inter Regiomontum & Memel in sinum *Curisch Haf* dictum, se effundentem. Memorauit etiam Ammianus lib. XXII cap. XVIII quamuis alio loco, Alanos, Sarmatas & Massagetas confundens. Quod vero *Bisulam*, id est *Visulam* siue Vistulam cum *Chronio* coniungit, non dubitatur, ipsum hoc flumen, quod Ptolemæus nominauit, in animo ei fuisse. Verba eius sunt: *ubi Riphæi desciunt montes, habitant Arimaſpi, iusti homines, placiditateque cogniti, quos amnes Chronius & Bisula præterfluunt: iuxtaque Massageta, Alani, & Sarmata.*

Alter est *Rubo*, multorum consensu nunc Dwina siue Duna, ex Moscouia decurrens, & Rigam adluens ante ostium, quo in sinum Clilipenum exoneratur. Tertius *Turuntus* est, qui in Moscouia exortus, per lacus defertur, & apud Naruam in sinum Finnicum illabitur, Moscouis dictus *Weliko*. Vltimus *Chefinus*, Lowat Russis, per lacum *Ilmen* in maiorem Ladogam, ex sinu Finnico ortum, excurrit.

Situm autem Sarmatiæ huius Ptolemæus per populos ita describit: κατέχει τὴν Σαρματίαν ἔθνη μέγιστα· οἱ δὲ Ουενέδαι παρ' ὅλον τὸν Ουενεδικὸν κόλπον, καὶ ὑπὲρ τὴν Δακίαν Πευκῖνοι τε καὶ Βασάρναι· καὶ παρ' ὅλην τὴν πλευρὰν τῆς Μαιωτίδος Ἰάζυγες, καὶ Ρωξολάνοι· καὶ ἐνδοτέρω τῶν τῶν οἱ Ἀμαξόβιοι, *Tenant Sarmatiam gentes maxima: Venedi per*





per totum sinum Venedicum : & super Daciam Peucini & Bastarnæ ;  
& per totum Meotidis latus Iazyges ac Roxalani : & qui interiores  
sunt iis, Hamaxobii. Tractus recte ordinatus est ; gentium autem  
nomina, seu ipsæ gentes, a variis varie collocantur, & Iazyges  
etiam in citerioribus locis ponuntur ; Bastarnæ per totam diffun-  
duntur Sarmatiam.

Plurimi geographorum in Sarmatia circa Pontum consistunt,  
& quæ ibidem sunt, curiosius interpretantur, quorum vestigia le-  
gentes ita progredimur in fluminibus, oppidis, & gentibus Sarmat-  
arum exponendis.

Flumina Herodotus lib. IV ab cap. LI inter Istrum & Tanaim,  
Europæ sinem, ponit septem. Primus est Tyra vt Plinius ; Tyras,  
vt Mela scribit : Ptolemæus, & Scymnus Chius Τύρας : & Ouidius  
lib. IV ex Ponto epist. X vers. 50

- - - nullo tardior amne Tyras ;

Herodotus Τύρας. Strabo lib. VII pag. 211 distantiam Tyræ ab  
ostio extremo Istri ponit περί τετρακοσίαις σταδίαις, circiter trecenta  
stadia : ex quo colligitur, eum esse qui Niesse nunc vocatur,  
siue Dniester. quod nomen videtur ex Danaester esse, quo vsus est  
Iornandes de Rebus Get. cap. V ad eum modum quo ex Danapris,  
Dnieper : quamuis disiungat Iornandes Tyram ac Danastrum,  
quod potest ex errore esse. Ceterum Ptolemæus obseruat, flu-  
men Tyram διέζεν τὰ μέρη τῆς Δακίας καὶ τῆς Σαρματίας, diuidere  
partes Dacia a Sarmatia. Adiacet flumini oppidum Tyra, quod  
antea Ophiussa dictum fuit, Plinio adseuerante lib. IV cap. XII.  
Clausus, inquit, amnis Tyra, oppido nomen imponens, ubi antea Ophiu-  
ssa dicebatur. quod Stephanus Byzantius ex Polyhistore confirmat.  
ὁ Πολύιστος, inquit, τὸν ποταμὸν καὶ τὴν πόλιν Τύραν, τὰς δὲ πόλεις  
Τυράνας· ἐκαλεῖτο δ' Ὀφίσσα. Polyhistor & fluium & urbem Ty-  
ram [vocat,] ciues Tyranos : vocabatur antea Ophiussa. Male ergo  
Ptolemæus lib. III cap. X Ophiussam a Tyra separauit, tamquam  
diuersa fuissent oppida, quum Ophiussa vetus nomen Tyræ sit op-  
pidi. Situm Strabo curatius delineauit dicto loco. Ab ostio Ty-  
ræ, inquit, & adstructa turri, ἀναπλέουσιν ἑκατὸν τεσσαράκοντα στα-  
δίαις, ἐφ' ἑκάτερα πόλεις, ἡ μὲν Νικωνία, ἡ δ' ἀρξερὰ Ὀφίσσα, ad-  
uerso flumine CXL stadia nauiganti utrimque oppida sunt, a dextra  
Niconia, a sinistra Ophiussa. Ergo secundo flumine Tyra in ripa  
dextra

dextra fuit. Nugæ autem sunt, quod Ammianus lib. xxii cap. xviii [Valef. viii] Phœnicum coloniam dixit, ideoque *Tyrum*, non Tyram, nominavit. *Proxima*, inquit, [Achilleos dromo] *est ciuitas Tyros, colonia Phœnicum, quam præstringit fluius Tyras.* nam a flumine nomen habet, non a conditoribus, vt Plinius supra prolatis verbis vere censuit: & si colonia fuit, Milesiorum potius, qui plures ad Pontum condiderunt, quam Tyriorum fuit. Id quod ex Scymni Chii fragmento constat, quod adscribimus, quia etiam fluuii naturam & commoditatem declarat.

- - - - ὁ Τύρας ποταμὸς  
βαθύς τε ἄν, εὐβοτάνος ἐστὶ ταῖς νομαῖς  
τῶν ἰχθύων, διάθεσιν ἐμπόροις ἔχων,  
ταῖς ὀλκάσι τε ναυσὶν ἀνάπλεον ἀσφαλῆ.  
Ὁμάνυμος δὲ τῷ ποταμῷ κῆται πόλις  
Τύρας, ἀποικὸς γενομένη Μιλησίων.

Hoc est, Luca Holstenio interprete:

*amnis Tyras*  
*Profundus herbidusque alendis piscibus,*  
*Situque mercatoribus percommodus,*  
*Tutusque onustis subuehendis nauibus.*  
*Hic ciuitas amni iacet cognominis*  
*Tyras, trahens originem a Milēsiis.*

Qui ad ostium huius fluminis coluerunt, *τυρῆται*, *Tyræta* dicti Herodoto cap. LI, Ἕλληνες, *Græci* genere, quod confirmat coloniam Mileliam: Straboni sunt *τυρῆγγέται*, *Tyrigeta*. Et Plinius dicto loco: *In eodem [Tyra] insulam spatiosam incolunt Tyrageta*: quæ non adparet, nisi gemino quondam ostio in mare hic amnis effluxit.

Trans Tyram fluuium, at cis Hypanim, fuit oppidum *Niconia*, eadem a mari distantia, qua Ophiusa remota fuit, quod ex Strabone modo cognouimus. Ptolemæo est *Νικάνιον*, *Niconium*. Praue Scylacis Periplø *Νεώνιον*, *Neonium*: falso iuxta ostia Istri, a Stephano collocatum. *Νικωνία πόλις τῆ Πόντι πρὸς ταῖς ἐκβολαῖς τῆ Ἰστρου*. *Niconia*, inquit, *oppidum Ponti ad Istri ostia*. Quod si etiam *τύρας* pro Ἰστρου velis legere, tamen nondum conueniet lectio, quia reducta cXL stadiis ab ostiis & mari fuit *Niconia*.

‘Inter

Inter Tyram & Borysthenem Herodotus lib. iv cap. l. ii, & Mela lib. ii cap. i habent *Hypanim*, quem amnem ille τετατον, tertium ab Istro numerat, eique πλόον, navigationem tribuit: hic, *Callipidas*, inquit, *Hypanis* includit. Ex grandi palude oritur, quam Matrem eius accolæ adpellant: & diu qualis natus est, defluit. Tandem non longe a mari, ex paruo fonte, cui *Exampeo* cognomen est, adeo amaras aquas accipit, ut ipse quoque iam sui dissimilis, & non dulcis hinc defluat. Ex distantia & magnitudine cognoscitur (nam quinque diebus nauigatur in dulci aqua, ut Herodotus obseruauit) esse illud flumen, quod nunc *Bog* vocatur, maximum inter Tyram & Borysthenem. Plinius lib. iv cap. xii eius loco refert *flumen Rhoden*, *sinum Sagaricum*, qui nomen a *Sagari* fluuiio habet, de quo Ouidius lib. iv Pont. epist. x versu 47

Huc *Lycus*, huc *Sagaris*, Peniusque, *Hypanisque* *Cratesque*  
Influit.

At *Rhode* & *Sagari* minora flumina videntur: *Hypanim* autem navigabilem esse, probatum fide Herodoti fuit. Plinius quidem post paullo & *Hypanin* memorauit, sed vel ipse vel describentes in nomine errarunt, quum *Hypanin* in loco *Hypacaris* posuit, quod ex Mela manifestum est, cuius cetera verba transcripsit, *Hypacaris* loco *Hypanin* substituit. Errauit & Ptolemæus, qui *Hypanin* ultra Borysthenem remouit, vbi *Panticapes* fluuius est.

Inter *Hypanin* & Tyram interponit Mela flumen *Axiacen*, memoratum etiam Plinio & Ptolemæo. Sic enim Mela dicto loco: *Callipidas Hypanis* includit. - - - *Axiaces* proximus intra *Callipidas* *Axiacasque* descendit. Hos ab *Istricis* *Tyras* separat. Plinius ibidem: *Abeſt* [Tyra] a *Pseudostomo* centum triginta millibus passuum. Mox *Axiace* cognomines flumini; ultra quos *Crobyzi*: flumen *Rhode*, *sinus Sagaricus*, portus *Ordesus*. Ptolemæus, ὁ Ἀξιάκης ποταμὸς καὶ αὐτὸς διαρρέει τὴν Σαρματίαν μικρὸν ὑπὲρ τὴν Δακίαν, *Axiaces* flumen percurrit & ipse *Sarmatiam*, paullo supra *Daciam*. Tabulæ novæ ibi habent flumen *Teligol*, quod huic *Axiaci* videtur respondere.

Ab *Hypani* proximus *Borysthenes*, in maximis fluminibus septemtrionis. Mela regrediens ab *Achilleo Dromo*: Tum *Borysthenes* gentem sui nominis abluit, inter *Scythia* amnes amœnissimus: turbidis aliis, liquidissimus defluit: placidior quoque quam ceteri, po-



*tarique pulcherrimus. Alit latissima pabula, magnosque pisces, quibus & optimus sapor, & nulla ossa sunt. Longe venit ignotisque ortus ex fontibus, quadraginta dierum iter alueo stringit, tantoque spatio navigabilis. Ex Herodoti lib. IV cap. LIII fere expressa sunt, qui addit, ἐστὶ μέγιστος μετὰ Ἰστρον, post Danubium maximus est, puta, in septemtrione. nam Nilum etiam Istro ibidem antepontum. Hodie Nieper siue Dnieper adpellatur, quod nomen non recentissimum est, sed ex alio Danapris, quod medio ævo obtinuit, contractum. Anonymi Periplo Ponti Euxini : ὁ Βορυσθένης ποταμὸς ναυόροχος ἐν τῷ Δανάπρι λέγόμενος, Borysthenes fluvius navigabilis, qui nunc Danapris dicitur. Ammianus lib. XXII cap. XVIII Borysthenes a montibus oriens Neurorum, primigenius fontibus copiosus concursuque multorum amnium adolefcens, mari præruptis undarum verticibus intimatur. De fontibus Borysthenis Herodotus lib. IV cap. LIII ait, μέν τ' ἐστὶ τῷ ποταμῷ καὶ Νείλῳ ἐκ ἐχθρῶν φράσαι τὰς πηγὰς, Huius solius fluminis & Nili non possum fontes dicere. Mela lib. II cap. I de Borysthene: Longe venit, ignotisque ortus e fontibus, quadraginta dierum iter aluco stringit. Ptolemæus tamen duos fontes longissime distantes indicat, septemtrionalem in monte Budino: & australem, quo forsân fluvius alius, ab occasu ad Borysthenem adlabens, funditur.*

Qui accolabant Borysthenem, propinquum Ponto, Borysthenida adpellati sunt. Plinius eodem loco: flumen Borysthenes, lacusque, & gens eodem nomine. Et Propertius lib. II eleg. VII

*Gloria ad hibernos lata Borysthenidas.*

Oppida in iis duo memorantur, Olbia, ut Strabo & Ptolemæus, & Arrianus Periplo dixerunt; siue Olbiopolis & Miletopolis, ut Plinius: nam κτισμα Μιλησίων, opus Milesiorum fuit, quod Strabo addidit, a quibus alterum nomen est, quod auctore Plinio iam edebamus, Miletopolis. Eadem vrbs a fluio, cui imposita erat, Βορυσθένης, Borysthenis frequenter nominata fuit. Strabo dicit ὁμωνύμων ποταμῷ πάλιν, cognominem flumini [Borysthene] urbem. Plinius Olbiopolin & Miletopolin adpellari dixit antiquis nominibus; quo non obscure fatetur, aliud nomen postea fuisse adiectum, quod Borysthenidis est. Periplo anonymi, πρῶτες μὲν Ὀλβία Σαυία καὶ Μελίη, μετὰ δὲ ταῦτα ὑφ' Ἑλλήνων πάλιν Βορυσθένης (lego Βορυσθένης) κληθεῖσα. Prius Olbia Sauria dicta: post rursus a Grecis Bory-

*Borysthenis.* Et Stephanus Byzantinus chorographus: πόλις ἑλληνική, Μιλησίων ἀποικία, ἣν οἱ μὲν ἄλλοι Βορυσθένην, αὐτοὶ δὲ Ολβίαν, *Græca urbs, Milesiorum colonia, quam alii Borysthenem, ipsi [incola] Olbiam* vocant. Fefellit Melam multitudo nominum, ut diuersa oppida censeret. *Borysthenes*, inquit, *tanto spatio nauigabilis, secundum Borysthenida & Olbiam, Græca oppida, egreditur.* Pomponium sequitur Iornandes de Reb. Get. cap. v. *Scythia*, inquit, *in colocaliter, quo Ponticum litus attingit, oppidis haud obscuris inuoluitur, Borysthenide, Olbia, Callipode, Cherson, Theodasia.* Sed eandem urbem esse Olbiam & Borysthenidem, superiorum testimonia satis adprobauerunt. De vero situ etiam deliberari potest. Mela dixit ubi *egreditur* in mare amnis Borysthenes, fuisse positam. Anonymi Periplo, ἐπὶ ταῖς καθ' Ἑπάνην καὶ Βορυσθένην συμβολαῖς ἐστὶν κτιθεῖσα πόλις Ολβία (cetera supra recitata sunt) id est, *ubi Hypanis & Borysthenes coniunguntur, condita est Olbia* siue Borysthenis. Quæ etiam Stephani fuit opinio in Βορυσθένης, uti ex verbis eius, quamquam male sanis, adparet. Iam vero si Hypanis nunc Bogus est, sicuti videtur esse, utique ante ostium coniungitur cum Borysthene, & illo confluyente locus urbis denotatur. Verum non Bogum confluentem, qui mari proximus est, anonymus intellexit, sed qui διακοσίων καὶ τεσσαράκοντα σταδίων τὸν ἀνάπλεον ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἔχει, *ducentis & quadraginta stadiis a mari abest.* Strabo in distantia prope conuenit, σταδίας διακοσίας, *ducenta stadia* retro emetiens a mari ad Olbiam in Borysthene. Plinius prae, ut puto, xv *millia passuum* habet pro xxv m. p. qui numerus reducendus est, ut cum Strabone consentiat. Neuter Hypanis in eo loco confluentis mentionem fecit. Tanto ergo spatio reducenda a mari est Olbia, in ripam superiorem Borysthenis, quod etiam Arrianus censuit, κατὰ τὸν Βορυσθένην ἀνω πλέοντι πόλις ἑλληνική, ἔνομα Ολβία, πεπόλισται, *aduerso amne in superiora Borysthenis nauiganti occurrit urbs Olbia, a Græcis condita.* Strabo addit, fuisse μέγα ἐμπορεῖον, *magnum emporium.*

Alterum oppidum, fama nobilitatum, circa Borysthenem est *Ordesus* siue *Ordessus*, quod Ptolemæus male super Axiacem collocavit; ὑπὲρ τὸν Ἀξιακὴν ποταμὸν Ορθησός (Palat. Ορθησός) *super Axiacem*, inquit, *fluvium est Ordesus*, siue, ut in Palatino codice scriptum est, *Ordessus.* At Plinius, *portus Ordesus* dixit, Arrianus Ponti periplo,

ἐν Ὀδησσῷ ὄρεμος ναυσὶν, in *Odeſſo* (quod idem ac *Ordeſſo*) *portus pro nauibus*. At portus ad mare eſt, non ad flumen : multo minus ad Axiacen, flumen non maximum. *Odeſſus* autem in vtroque Periplo ſcribitur, credo, corrupte, quia *Odeſſus* Mœſiæ Inferioris eſt, etiam ad Pontum : *Ordeſſus*, vt Plinius & Ptolemæus ſcribunt, in tractu Boryſthenio.

Inſulam ſub oſtio Boryſthenis ait Melasitam eſſe, quam alii citeriorem ponunt, & Tyram ac Iſtrum verſus reducunt; quæ *Leuce* adpelleretur, & Achilli ſacra ſit, eiusque tumulum ac templum contineat. Mela lib. II cap. VII *Leuce Boryſthenis oſtio obiecta, parua admodum, & quia ibi Achilles ſitus eſt, Achillea cognomine*. Et Plinius lib. IV cap. XII *Inſula Achillis, tumulo eius viri clara*. De ſitu nihil addit, niſi quod inter Boryſthenis deſcriptionem, & peninſulæ, Dromi Achilleos, interiiciat, haud dubie Pomponium Melam, vt alibi ſæpe, in poſitione inſulæ ſequutus. Strabo citeriorem facit hanc inſulam, & mediam fere inter Boryſthenem & Tyram, ab illo 100, ab hoc 10 ſtadiis remotam. Lib. VII pag. 211 ait, διέχε τὴν εἰς τοῦ ἡνῆτος ἢ λευκὴν διὰ ῥα πεντακοσίων ſαδίων, ἰερὰ τῇ Ἀχιλλεύῳ, πελαγία. ἔτα Βορυſθηνὸς ποταμὸς πλωτὸς ἐφ' ἐξακοσίοις ſαδίοις. *Abeſt ab oſtio [Tyra] inſula Leuce traiectu 10 ſtadiorum, Achilli ſacra, in alto ſita : inde Boryſthenes, nauigabilis fluuius, 100 ſtadiis eſt remotus*. Ptolemæi lib. III cap. X extremo duæ diuerſæ inſulæ ſunt, Βορυſθηνίς, *Boryſthenis*, καὶ ἡ Ἀχιλλεύῳ ἢ λευκῇ νῆτος, & *Leuce, Achillis inſula*. Et licet ipſe citeriorem ponat Boryſthenidem; conuenientius tamen, vt nomen fert, ſub cognomine illam fluuiο eſſe; Achilleam autem, quod Strabo tradit, citeriorem. De templo in ea Achillis, & ſimulacro Arrianus Periplo Ponti prædicit.

Poſt Achillis inſulam eſt peninſula, *Dromos Achilleos* nominata, Græce Δρόμος Ἀχιλλεύου. Plinius dicto loco : *Ab ea [inſula] CXXV millibus paſſuum peninſula, ad formam gladii in tranſuerſum porrecta, exercitatione eiſdem [Achillis] cognominata Dromos Achilleos, cuius longitudinem octoginta millium paſſuum tradit Agrippa*. Et Pomponius Mela lib. II cap. I *Achilles infeſta claſſe mare Ponticum ingreſſus, ibi ludicro certamine celebraſſe victoriam, & quum ab armis quies erat, ſe ac ſuos curſu exercitauiſſe memoratur*. Ideo dicta eſt Δρόμος Ἀχιλλεύου. De figura gladii idem : *Terra tum longe diſten-*  
ta ex-

ta excedens, tenui radice litori adnectitur. Post spatiosa modice, paulatim se ipsa fastigat, & quasi in mucronem longa colligens latera, facie positi ensis adlecta est. Quam ergo Mela peninsulam, & ex illo Plinius, comparauerunt formæ gladii iacentis, Strabo pag. 213 cum ταυρία fascia conferendam duxit: & similitudinis rationem dat, quia longitudo sit circiter 610 stadiorum; latitudo maxima, duorum stadiorum; minima τέσσαρα πλεθρων, quatuor iugerum. Ptolemæus lib. III cap. v peninsulæ huius in transuersum oblongæ singulatim ἰσθμὸν, isthmum; & promontoria laterum siue extremitatum enarrat, occidentale, ἱερὸν ἄκρον, sacrum promontorium; & orientale, μυσαρὸν ἄκρον Mysarum promontorium. Arrianus insulam Achillis Leucam cum hoc Dromo siue Cursu eiusdem confundit, quasi eadem fuerit insula & Dromos: quæ vero ab aliis diligenter, vt insula & peninsula, distinguuntur.

Hæc in peninsula: extra quam ex septemtrione decurrit diuinus Panticapes, de quo ita Plinius dicto cap. XII, *Ultra Panticapes amnis, qui Nomadas & Georgos determinat: mox Acesinus.* Haulit ex Mela, verbis vso eisdem. Hic vero ab Herodoto habet, lib. IV cap. LIV dicentis; ποταμὸς ἄλλος, τῷ ὀνόματι Παντικάπης. ῥέει ἀπὸ βορρῆς τε καὶ ἐκ λίμνης, καὶ τὸ μεταξὺ τῆς τε καὶ βορυσθένους νέμονται οἱ γεωργοὶ σκύται, *Alius flumens, cuius nomen est Panticapes. Fluit ex a septemtrione & ex lacu, & in hunc & Borysthenem habitant Scythæ agricolatores.* Addit idem, τῷ βορυσθένει συμμίσχεται, *Borystheni miscetur: quod refutat Plinius eodem loco. Quidam, inquit, Panticapen confluere infra Olbiam cum Borysthenem tradunt: diligentiores Hypanin.* Quem vero Acesinum idem Plinius vocat, ceteris fere ignotus est, nisi huc referamus Valerii Flacci verba lib. VI vers. 69

*Acesinaque lauo*

*Omine fatidica Phrixus mouet agmina cerua.*

Præcessit enim superiore versu

*Quique lacum cinxere Bicen.*

Bice autem, siue Byce, lacus est in Chersoneso Taurica prope isthmum, vt breui post videbimus. Post Panticapen flumen, ad sinum Carciniten, fuit oppidum *Tamyraca*, Arriano, Ptolemæo & Stephano memoratum.

Tandem est fluuius *Hypacaris*, in quem *Gerrhus* alius fluuius a loco, vnde deuehitur, dictus, infertur: ipse autem sic autus in sinem *Carcinitem*. Pomponius Mela lib. II cap. I *Sinus Carcinites*: in eo vrbs est *Carcine*: quam duo flumina, *Gerros* & *Hypacaris*, vno ostio effluentia attingunt; verum diuersis fontibus, & aliunde delapsi. Ab Herodoto Mela accepit, qui etiam ὑπάκαρον vocat flumen, quod ἐκδιδῶι κατὰ Καρκινίτην πέλιν, iuxta oppidum *Carcinitin* in mare exit. Etiam illud addit, quod ῥέβρος ποταμὸς ἐκδιδῶι εἰς τὸν ὑπάκαρον, *Gerrus fluuius in Hypacarin effundatur*. A Ptolemæo *Hypacaris* ab oppido, quod præterfluit, *Carcinites* appellatur, & *Gerrus* vltra isthmum in *Mæotin* paludem effunditur, quod falsum est, vti ex Herodoto & Mela cognouimus. Plinius *Hypacarin*, demto capite vocat *Pacyrin*, si sana est lectio. Supra ostium posita vrbs *Carcine*, vt Mela vocat; Κάρκινα, vt Ptolemæus, Καρκινίτις, *Carcinītis*, vt Herodotus: a qua sinus, in quem exit *Hypacaris*, *Carcinites* a Mela & Plinio vocatur.

Hæc in ora vsque ad isthmum *Tauricum*: vltra quem *Mæotis* incipit, siue *palus* dicta, siue *lacus*: sed *lacus* verior quam *palus*. Vtroque modo tamen adpellatur. Pomponius Mela lib. I cap. I de mari interno: *Qua paludi committitur, Cimmerius Bosporus. Palus ipsa, Mæotis*. Idem mox cap. II extremo: *Ad lacum, Mæotici: ad Tanaim, Sauromata*. Plinius etiam vtroque modo. *Mæotica palus*, lib. II cap. LXVII: & *Mæoticus lacus*, lib. V cap. XXVII; ac *Mæotius lacus*, lib. VI cap. I. Et Lucanus lib. II vers. 641

• *Pigra palus Scythici patiens Mæotica plaustris.*

Græcis, Straboni, Scylaci, Ptolemæo est ἡ Μαῖωτις λίμνη, quod etiam *lacum* significat. Ab isthmō ad *Tanaim* vsque fluuium, quem recipit, hic lacus in ortum æstiuum est extensus, cuius ambitum Strabo lib. II & VII ἐννακισχιλίων σταδίων, *nomies mille stadiorum* facit, & ἡμισυ τὴ Πέντῃ, *dimidiam Ponti Euxini partem* explere Scylax existimat; sed neuter iudicauit quod res est, nec potuit etiam in distantia tanta, & in tam barbaris ac inaccessis oris, quum ne hodie quidem omnes eodem modo figuram ac amplitudinem *Mæotidis* adumbrent. Qui accolunt lacum, *Mæote*, *Mæotici*, & *Mæotide* dicuntur. Plinius lib. IV cap. XII. *Per eorū, Tanaim vsque, Mæote, a quibus lacus nomen accepit*. Mela lib. I cap. II extr. *Ad lacum,*

lacum, Meotici. Vopiscus Tacito cap. XIII Quoniam a Maotide multi barbari eruperant, hos eosdem consilio atque viribus, ut eo redirent compulit. Ipsi autem Maotide ita congregabantur, quasi accitu Aureliani ad bellum Persicum conuenisse.

Interiora Sarmatiæ, quæ longe a maris ora in extremum septentrionem excurrunt, sunt variis distincta gentibus, sed quarum sola nomina possumus certa dare, sedes cuique suas, ob dissenfum de iis scribentium, assignare non possumus. Sunt communia quidem vocabula *Scytharum* & *Sarmatarum*, sed sæpe etiam ad partes restringuntur, & mutuo a partibus aliis distinguuntur. Herodotus lib. IV cap. XCIX ab Istro ad urbem Carcinitidem ἀρχαίαν Σκυθίαν, veterem Scythiam appellat, πρὸς μεταμβερίην τε καὶ νότον ἀνεμὸν κεκμένην, meridiem versus & in austrum sitam. Contraxit in arctius fines Strabo lib. VII pag. 215 ἐκαλεῖτο ἡ χώρα αὕτη πᾶσα, σχεδὸν δὲ τι καὶ ἡ ἔξω τῆ ἰσθμοῦ μέγας βορυσθενέας, μικρὰ Σκυθία, Tota illa regio, & fere quidquid extra isthmum ad Borysthenem usque est, nuncupabatur Parua Scythia. Plinius autem Scytharum nomen videtur latius extendere, quum lib. IV cap. XII ait, Ab eo, [Istro, seu ostiis Istri] in plenum quidem omnes Scytharum sunt gentes: varie tamen litori adposita tenuere: alias Geta, Daci Romanis dicti: alias Sarmata, Græcis Sauromata, eorumque Hamaxobii aut Aorsi: alias Scythæ degeneres & a seruis orti, aut Troglodyta: mox Alani & Rhoxalani.

Difficile est, ut dixi, sedes singulis tribuere: per flumina non nulli discerni ab aliis, auctore Mela, possunt, quibus pauci interiores a Plinio adduntur. Pomponius Mela lib. II cap. I Gerros inter Basilidas & Nomadas, Hypacaris per Nomadas euoluitur. Silus deinde, quas maximas ha terra ferunt, & Panticapes, Nomadas Georgosque distermians. - - - Tum Borysthenes gentem sui nominis abluat, - - - Callipidas Hypanis includit: - - - Axiaces proximus inter Callipidas Axiacasque descendit. Hos ab Istricis Tyras separat: surgit in Neuris.

Ex quibus hic ordo gentium inter Istrum siue eius ostia, & isthmum Tauricum conficitur: Ab Istro ad Tyram Istrici, haud dubie aliis etiam nominibus distincti: post Tyram Axiace ad fluvium cognominem; ultra quem Callipide usque ad Hypanim, qui Bogus est. Ab eo ad Borysthenem, Borysthenita, quos flumen suum

suum abluit, ut Mela ait; positi ἐπὶ τῷ Ὑπάνι, ut Herodotus dicit, id est, inter Hypanim & Borysthenem. A Borysthene ad Panticapen *Georgi, οἱ γεωργοὶ Σκύθαι*, agrum exercentes *Scythæ*: a Panticape ad Gerrum *Nomades Scythæ*, Νομάδες Σκύθαι, Herodoto lib. IV cap. XIX, ἔτε σπείζοντες ἐδέν, ἔτε ἀρῶντες, qui nec ferunt, neque arant: in quo a Georgis distinguuntur. Mela lib. II cap. I *Uagi Nomades pecorum pabula sequuntur, atque ut illa durant, ita diu statim sedem agunt. Colunt Georgi exercentque agras.* Trans Gerrum, & supra isthmum Tauricæ Chersonesii, erant *Scythæ Basilide*, a Pomponio memorati. Herodotus cap. XX πέραν τῆς γέρρας ταῦτα, δὴ τὰ καλούμενα βασιλικά ἐστι, καὶ Σκύθαι οἱ ἀριστοὶ τε καὶ πλεῖστοι, *Trans Gerrum sunt ea, que vocantur Regia, & Scythæ optimi & plurimi.* Ad latus Maotidis *Iazyges*. Ptolemæus, παρ' ὅλην τὴν πλευρὰν τῆς Μαιώτιδος Ἰάζυγες, *per totum latus Maotidis Iazyges.* A positione nec Ouidius abludit ex Ponto lib. I epist. II vers. 79

*Aut quid Sauromata faciant; quid Iazyges acres,  
Cultaque Orestæ Taurica terra Deæ.*

Intus sunt remotissimi in occasum *Neuri*, apud quos *Tyras* siue *Niefter* surgit, quod Mela dixit; non *Borysthenes*, quod Plinius scripsit, cuius fontes abhinc longe in septemtrione, inclinantes in ortum, inuestigandi sunt: nisi Plinius fluvium forte occidentalem, qui ad Czernobel Borystheni adfunditur, pro ipso Borysthene habuit. *Auchetas* autem Melæ, ita Plinius locauit, ut apud eos Hypanis oriatur. *Alani*, Europæi quidem, ut Ammianus lib. XXII cap. XIX distinguit, supra Mæotin, iuxta Tanaim fuerunt, a quibus in occasum *Rhoxalani* recedebant, in veteri inscriptione apud Gruterum pag. 453 cum *Bastarnis* & *Dacis* coniuncti. Possis existimare ab Alanis esse ortos, & ab illorum gente distinctos prima syllaba: quemadmodum etiam *Rhoxalanos* Harduinus ex Plinii membranis scripsit: at dicta inscriptione *RHOXOLANI*; & Straboni *Ρωξολανοὶ* dicuntur; & Spartianus Hadriano cap. VI *Cum rege Roxolanorum, qui de imminutis stipendiis querebatur, cognito negotio, pacem composuit.* Plinius coniunxit cum *Alanis*, tamen ut gentem separatam, cuius verba supra exposuimus. *Alani* autem (qui Ptolemæi *Alauni* videntur esse) etiam a Suetonio memorantur *Vespas. cap. II. Quum Vologesus, inquit, Parthorum rex, auxilia aduersus Alanos depoposcisset.* Sed hi fortassis Asiatici erant,

erant , Tanai a nostris separati. Martialis lib. vii epigram.  
XXIX

*Nec te Sarmatico transit Alanus equo.*

Iosepho lib. vii de Bell. Iud. cap. xxix τὸ τῶν Ἀλανῶν ἔθνος εἰς Σκύ-  
θαι περὶ τὸν Τάναϊν καὶ τὴν Μαϊῶτιν λίμνην κατοικῶντες, *Alanorum na-  
tio Scythæ sunt , iuxta flumen Tanain & Maotin lacum habitantes.*  
Quod Claudianus confirmat lib. i in Rufinum vers. 314

*cæsamque bibens Maotida Alanus,*

cæsam, id est, glacie dolabris fracta aquam eliciens ad bibendum.  
Crebra huius gentis apud Claudianum mentio, quia illis tempori-  
bus, relicto Tanai , ad Danubium confederat , primum militans  
Romanis & stipendia merens, quod idem de Bello Getico vers. 581  
dixit,

*Ibat patiens ditionis Alanus*

*Quæ nostræ iussere tubæ:*

& iv Consulatus Honorii vers. 487

*in Latios ritus transistis Alani.*

postea cum Vandalis & Suevis Galliam Hispaniamque vastauerunt.  
Marius Victor ad Salmonem de peruersis moribus sæculi :

*si quid vastauit Sarmata, si quid*

*Vandalus incendit, veloxque abduxit Alanus.*

Regio quam incolebant olim Alani , *Alania* dicta est ab Orosio  
lib. i cap. ii. *Ab oriente, inquit, Alania est : in medio Dacia, ubi  
& Gothia: deinde Germania est.*

Antiqua etiam, nec minus famosa *Gelonorum* natio, in Sar-  
matia iuxta Budinos & Agathyrsos sedem habuit, origine Græca.  
Herodotus lib. iv cap. cviii εἰσὶ οἱ Γελωνοὶ τοιοῦτοι Ἕλληνες , *Ge-  
loni origine Græci sunt.* In Sarmatiam profecti, cum *Bu linis*, indi-  
genis Sarmatiæ, commixti ita sunt, vt Budinorum vrbs lignea,  
πολις ξυλινῇ, *Gelonus* adpellaretur : Gelonis tamen lingua & mo-  
ribus a Budinorum gente quodammodo diuersis, quod idem He-  
rodotus adnotauit dicto loco. Multum autem ex barbarie , vt  
fieri solet, adsumserunt, in quibus & pictura fuit corporum. Vir-  
gilius Georg. ii vers. 115

*Eosque domos Arabum, pictosque Gelonos.*

SSf

Pictos,



Pictos, Seruius interpretatur *stigmata habentes*, quod Claudianus lib. 1 in Rufin. vers. 315 ita luculentius exponit:

*Membraque qui ferro gaudet pinxisse Gelonus.*

Dura interpretatio, nec *pingendi* verbo facile respondet. Credibilis, quod Salmasius in Solini cap. xv censet, colore faciem, aut omne corpus, pinxisse, quod & aliis barbarorum sub illo calo solemne fuit. Virgilius Aeneid. iv vers. 146

*Cretesque Dryopesque fremunt, pictique Agathyrsi.*

Agathyrsi autem finitimi Gelonorum erant, ideoque communi ritu pingendise, utebantur. Ammianus lib. xxxi cap. v [Valef. cap. 11] *Gelonis Agathyrsi collimitant.* Confines ergo populi fuerunt *Geloni, Agathyrsi, Budini*, quorum nomen nos ad *Budinum* montem ducit, ex quo Ptolemæus Borysthenem deriuat, aut partem eius septentrionalem. Sed credo citeriores Gelonos fuisse, quia & Græcis & Romanis notiores, quam aliæ Sarmatarum gentes fuerunt.

*Agathyrsi* secundum Melam lib. 11 cap. 1 sunt ipsi *Hamaxobii*. Mela lib. 11 post initium: *Maotidis flexum Buceis amnis secat, Agathyrsi & Sauromata ambiunt: quia pro sedibus plaustra habent, dicti Hamaxobii*: id quod non tam gentis nomen, quam morum & vitæ, multis Sarmatarum commune fuit. Vltiores *Anthropophagi*, ut Mela & Plinius adpellant; siue *Ἀνδρὸφάγοι*, *Androphagi*, ut Herodotus lib. iv cap. cii & cvi: quod nomen a morum feritate est. Cum his *Melanchlenas* Ammianus coniungit dicto loco. *Melanchlenas*, inquit, *& Anthropophagos palari accipimus per diuersa, humanis corporibus victitantes.* *Μελανχλάωνι* Herodoto cap. cvii, qui, & Mela, nomen ab atris vestibibus ducunt. Et hi quoque *Ἀνδρὸφάγεσι*, carne humana vescuntur: aut sunt ipsi *Anthropophagi*, quia Herodotus addit, quod *μῆνοι*, soli Sarmatarum nefandis his cibis vtantur.

Vltimi in orientem inter flexus Tanais fluuii recedentes sunt *Tanaitæ*, a Ptolemæo nominati, id est Tanais extremi accola, sicut qui ad Borysthenem sedes habuere, *Borysthenitas* vocari supra memorauimus. Extremi autem in septentrionem *Hyperborci*, in limite Asiæ, & a Mela tan lib. 1 cap. 11, quam lib. 111 cap. v adscripti Asiæ, & ratione nominis explicati, qui *super Aquilonem Rhipæosque montes sub ipso siderum cardine iacent.* Ptolemæus etiam

lib. v. cap. ix in Asia *Hyperboreos* ponit ἐν τοῖς πρὸς τῇ ἀγνώστῳ γῇ κλίμασι, in climate iuxta terram incognitam. Plinius autem in Europa illos receperet lib. iv. cap. xii, non ignorans, quod quidam eos in prima parte Asia litorum posuere, non in Europa: additque fabulam, ab aliis acceptam, de felicitate Hyperboreorum. Pone eos montes, inquit, [Riphaeos puta] ultraque Aquilonem gens felix, si credimus, quos Hyperboreos adpellauere, annofo degit aeo, fabulosis celebrata miraculis. Nomen, extremi septemtrionis populos significat, quales æque in Europa sunt & in Asia, ut recte Plinius iudicauit. Et alia huius tractus in fabulis latent. *Arimaspos*, quos ultimos a tergo Meotarum Plinius ponit, & mox *Riphaeos montes*; hos, inquam, *Arimaspos* Mela lib. ii ineunte, tamquam vñoculos describit. *Scytharum*, inquit, *Arimaspi*, quic singuli oculi esse dicuntur. Fabula ab Ariitea Proconnesio est, ut Herodotus lib. iv. cap. xiii refert. *Ab eis* [Arimaspi] *Ephedones* Mela usque ad Meotida ducit. Ἰσσηδόνες dixit Herodotus, qui pellerentur ab Arimaspiis.

*Sauromata* Græco ore sunt ipsi Latinorum *Sarmata*, quod commune nomen est totius tractus illius Scythici: speciatim autem de parte circa Tanaim quæ est, aut circa Meotida, intelligitur. Mela lib. i extremo: *Ripæ eius* [Tanais] *Sauromata*, & *ripis herentia possident*. Et lib. ii post initium: *Meotida Agathyræ & Sauromata ambiunt*. Regis Sauromatæ mentionem facit Plinius lib. x epist. xiv, & nūmus ab illustri viro Ezech. Spanhemio describitur ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΣΑΥΡΟΜΑΤΟΥ, percussus temporibus Seueri. Alias gentes a Ptolemæo nominatas, *Boruscas*, *Naschas*, iuxta Riphaeos montes: *Tranomontanos*, ad dextram ripam Borysthenis, & his proximos *Βουργιωνες*, *Burgiones*; a sinistra ripa autem *Καρύονες*, *Caryones*, & hinc in austrum deductos *Chunos*, *Amadocos*, *Nauaros*, aliosque, ut obscuriores, omnes prætermittimus. Occasum verus *Grutungi* erant, *bellicosa gens*, ut Ammianus dicit lib. xxvii cap. xi; & lib. xxxi cap. viii de iisdem: *Hunni peruasæ Alannorum regionibus, quos Grutungis confines Tanaitas consuetudo nominavit*. An autem Hunni, posteriori historia notiores, a Chunnis Ptolemæi sint, non habeo quod pro certo adseuerem. Ptolemæus in Sarmatia Europæa: Μεταξὺ Βασίρων καὶ Ρωξολάνων Χοῦνοι, inter *Basternas* & *Roxolanos Chuni*. Ammianus autem lib. xxxi cap. ii *Hunnorum gens monimentis veteribus leuiter nota, ultra paludes Meo-*

*ticas glaciale Oceanum accolens, omnem modum feritatis excedit.* Neque Ptolemæi fides semper tuta; neque in rebus geographicis, Ammiani: etiam ipsæ gentes ita vagæ, ut sæpe sedes permutarint.

A populis ad montes & oppida, quæ extra isthmum, & in partibus interioris Sarmatiæ a Ptolemæo ponuntur, accedendum est. Montes idem Ptolemæus habet *Peucen* ab occasu, supra Dacos, aduersus Basternas, longo iugo procurrentem: *Amadocos montes* supra isthmum, iuxta gentem cognominem: *Alaunos* supra Mæotidem lacum, iuxta Alanos populos: *Rhipæos* siue *Rhipæos*, (nam τὰ Ρίπαια ὄρη Græce sunt; Straboni Ρίπαια: Mela libris etiam *Rhipæi*) fundentes Tanaim: & *Budinum* Borysthenis fonte septentrionali notabilem: & tandem *Hyperboreos*, maxime septentrionales, prope quos cardo mundi sit. Sunt qui coniungunt Riphæos & Hyperboreos. Bizantius Stephanus: Ρίπαια, ὄρος ὑπερβορέων, *Ripæa mons Hyperboreorum*. Plinius dicto cap. XII *Mox Riphæi montes, & assiduo niuis casu pinnarum similitudine, Pterophoros adpellata regio: pars mundi damnata a rerum natura, & densa merfa caligine: neque in alio, quam rigoris opere, gelidisque Aquilonis conceptaculis. Pone eos montes, ultraque Aquilonem, gens felix, si credimus, quos Hyperboreos adpellauere, annosæ degit æuo.* Si pone montes Riphæos, & quod præcessit, inter Riphæos & Mæotas soli Arimaspi colunt; nimis propinqui Hyperborei sunt Mæotidi paludi. At damnata pars mundi & densis immerfa tenebris zonam frigidam arguit, quod clarius exponit Mela lib. III cap. v. *Hyperborei super Aquilonem Rhipæosque montes sub ipso siderum cardine iacent, ubi sol non quotidie ut nobis, sed primum verno æquinoctio exortus, autumnali demum occidit: & ideo sex mensibus dies, & totidem alius noxusque continua est.* Hi ergo sunt super Rhipæos montes, & quidem post ingens interualium, quod cum Ptolemæi positione conuenit. Virgilius quoque discernit, & quidem tanto spatio, quantum ventus ab vna parte ad alteram impugnandam perferendus requirit, Georg. III vers. 381

*Talis Hyperboreo septem subiecta trioni*

*Gens effrena virum Rhipæo tunditur Euro.*

Præstat ergo distinguere hos montes & Riphæis, ut Latini scribunt; seu Rhipæis, ut Græci, in medio locatis, sorte in Mosco-

via; Hyperboreos ultra arcticum circulum remouere: Poetis quidem miscere licet, & quosuis septemtrionales montes *Riphaeos* & *Hyperboreos* adpellare: alia vero ratio sit geographorum. Proprie Papinius Theb. I. vers. 692

*sed iam temone supina*

*Languet Hyperborea glacialis portitor Vrsa.*

Et Claudianus lib. II in Rufin. vers. 240 dixit

*Hyperboreo damnatam sidere Thulen.*

At idem in Consul. III Honor. vers. 56 de Theodosio, magni patre,

*Fregit Hyperboreas remis audacibus undas,*

quum Pictos Scotosque repulisset. Idem in Consul. VI Honor. vers. 31 *Riphaeo ab axe*, id est a cardine, tamquam ultimi omnium essent, & sub vertice siti montes Riphæi.

Hæc de montibus. Oppida interiora (nam maritima supra exposuimus) Ptolemæus etiam per flumina distribuit. Iuxta Carcinitem fluuium, qui Hypacaris est, ponit *Toroccam*, *Pasiridem*, *Ercabum*, *Tracanam*, *Naubarum*, obscura nomina, præter *Naubarum* quod Plinius etiam memorauit, coniunctum cum *Carcine*. Ex quo conicitur haud longe a mari abfuisse. Circa Borysthenem locauit *Azagarium*, *Amadocam*, *Sarum*, *Serimum*, *Metropolim*, post quæ ad *Olbiam* venit, quam supra exposuimus. nam a septemtrione descendit in austrum. Ad flexum Borysthenis *Leinum*, *Sarbazicum*, *Niossum*. Supra Tyram *Carrodinum*, *Clepidauam*, quæ in Germania transiustulana recensuimus. Insulam Tanais ostio adiacere dicit, nomine *Alopeciam*, quæ & *Tanais insula* nominetur. Plinius post oppida Hermitium & Myrmecium relata, addit: *intus insulam Alopecen.*

## CHERSONESVS TAVRICA.

Taurica Chersonesus a *Tauris* incolis nomen habet, qui in varios populos rursus fuerunt diuisi. Etiam extra isthmum, prope eundem tamen, *Tauri erant*. Idem & *Tauri* dicti. Mela lib. II cap. I *Subit ripam mare, & donec quinque milia passuum abfit a Meotide, refugientia usque subsequens litora, quoad Satarchæ & Taurici*. Ouidius Pont. lib. III epist. II vers. 45

*Est locus in Scythia (Tauris dixere priores)*

*Qui Getica longe non ita distat humo.*

Hi Plinio & Ptolemæo vocantur *Tauroscyrba*. Procopius tamen lib. III de Aedificiis cap. ult. videtur distinguere. Ait, μετὰ λίμνην τὴν Μαριτίδα, καὶ τὰς Ταύρας καὶ Ταυροσκύθας, *trans paludem Mari- tidem, ultraque Tauros & Tauroscythas*. Potest vero καὶ etiam siue explicari. Regio dicitur *Taurica terra*. Ovidius Pont. lib. I epist. II vers. 80.

• *Cultaque Orestea Taurica terra Dea:*

& simpliciter *Taurica*. Plinius sæpe dicto loco: *A Carcinite Taurica incipit*: ubi terra vel *cherfonesus* subaudias. Vocatur etiam Cherfonesus *Scythica*. Strabo lib. VII pag. 213 Ἐνταῦθά ἐστιν ὁ ἰσθμός, ὁ ποῖων τὴν Ταυρικὴν καὶ Σκυθικὴν λεγομένην χερσόνησον, *Ibi est isthmus, efficiens Tauricam & Scythicam ita dictam Cherfonesium*, quæ etiam μεγάλη χερσόνησος pag. 215 vocatur, id est *magna Cherfonesus*, ad discrimen parvarum, quæ in ipsa sunt, a Zenone & Heracleotis ædificatæ. Ibidem Strabo: Πελοποννήσου περσέοικε, καὶ τὸ σχῆμα, καὶ τὸ μέγεθος, *Peloponneso & forma & magnitudine similis est*.

Isthmus *Taphra* dictus fuit. Mela lib. II cap. I *Quod inter paludem & sinum est, Taphra nominatur*. Oppidum in isthmo eiusdem nominis. Plinius ibidem: *In ora a Carcinite oppida: Taphra in ipsis angustis peninsulae*. Ptolemæo est τὰ Φερα, *Taphrus*. Inde Plinius: mox *Heraclea Cherronesus*, quæ nomina coniunctim legenda. Prius nomen a conditoribus est; alterum a situ peninsulae parvæ. Idem enim paullo ante dixerat *Cherronesum Heracleotaru- rum oppidum*. Ptolemæo est χερσόνησος ἐμπόριον, *Cherronesus emporium*, isque in Græcis peninsulae ciuitatibus numerat. nam ἐν τῇ Ταυρικῇ οἰᾷσιν Ἕλλη- λες, *in Taurica*, inquit, *habitant Græci*, Scythis permixti. Hera- clea autem Pontica, mater Tauricæ secundum Strabonem, etiam fuit Græcanica ciuitas. Hanc urbem posteriores Græci *Cherso- nem*, χερσώνη, vocant, Zonaras in Rhinotmeto, Eustathius in Pe- riegesin Dionysii vers. 140, & Procopius IV Goth. cap. V & lib. I Pers. cap. XII. Hanc urbem Plinius ait, mox sequi post *Taphras*: at la- tus peninsulae occidentale interiacet, in quo Ptolemæus recenset *Eupiteriam*, & *Dandacam* oppida, antequam ad *Cherfonesium* vr- bem perueniat. Etiam promontorium *Parthenium* antecedit, cui *oppidum* adiacet *Cherronesus*, secundum Melam lib. II cap. I; seu πρὸ τῆς πόλεως ἐστὶ ἐν σαδείῃς ἑκατόν, *ante urbem est ad centum stadia*, secundum

secundum Strabonem lib. vii pag. 213. Ptolemæus quoque illud promontorium inter Dandacani & Chersonesum oppidum enarrauit.

Australe latus peninsulæ post oppidum Chersonesum insignes aliquot portus habet, *Ctenuntem* (Κτενὺς, *Ctenius* in recto) a Strabone & Ptolemæo memoratum: & *Portum Symbolorum*, Συμβόλων λιμένα, Plinii & Strabonis. Totus enim iste sinus portuosus est a Parthenio promontorio usque ad alterum quod Κεῖς μέτωπον, quasi *Frons Arietis* adpellatur. Pomponius Mela clare. *Sinus portuosus, & ideo καλὸς λιμὴν adpellatus, promontorii duobus includitur. Alterum Κεῖς μέτωπον vocant, Carambico, quod in Asia diximus, πρὸς ἑαυδὲς aduersum: Parthenion alterum.* Strabo pluribus describit illud Arietinae frontis promontorium, quod περὶ τοῦ πολὺ πρὸς τὸ πέλαγος, longe in mare procurrat: & ἀντικαταί, oppositum sit Carambi, promontorio Paphlagoniæ. Plinius etiam Latine scripsit *Crimmetopon*, idque, *aduersum Carambi Asiæ promontorio* dicit.

Ab eo incipit latus orientale, in quo sunt Ptolemæi *Charax* & *Lagyna* oppida, promontorium *Corax*, & flumen *Isfrianum*: deinde celebrior urbs *Theodosia*, Scylaci, Straboni, Melæ, Plinio, Ptolemæo laudata. In Scylacis periplo, & Stephani de Urbibus volumine *Theodosia* scribitur, corrupte, ut censet Berkelius ad Stephanum: plures Θεοδοσία, *Theodosia*, etiam ipse Stephanus in derivatis: quod Græcum nomen Græcam urbis originem arguit, quemadmodum Scylax quoque *Theodosiam* in Græcis peninsulae urbibus recenset. Hodie *Cassia* adpellatur. Ptolemæo proximum est *Nymphæum*, Scylaci Νύμφαια, *Nymphæa*, etiam a Græcis condita.

Breui post spatio *Bosporus Cimmerius* incipit, dictus, ut ex Stephano Byzantio Constantinus Porphyrogenetus lib. ii Them. xi refert, ἀπὸ τῆς τῆς Ἰνάχης, *ab Io, Inachi filia*. Dionysius quidem periegeta vers. 140 eam rationem ad Thracium refert Bosporum, quem Io, in iuuenecam transformata, tranauerit: at interpres Eustathius ad utrumque accommodat, de Cimmerio dicens, λέγεται ὡς πρὸς διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν καὶ ἐκείνος, ἐκ τῆς Ἰῆς, τῆς Ἰῆος. Ridiculum ergo est, quod Cedrenus, in Iustiniano, deducit ἀπὸ τῆς τελείης ἀντὶ χρημάτων βίας, *ab obus tributis loco dari solitis* ab illa

ab illa gente. In ora illius freti Bosporani, seu vbi desinit illud & Ponto infunditur, quidam urbem celebrant *Bospori* nomine. Procopius sub finem lib. III de Aedificiis, meminit *Βοσπόρου καὶ Χερσῶνις πόλεων, αἵπερ κατὰ τὴν ἐκείνην ἀκτὴν ἐπιθαλασσιδίας μετὰ λίμνην τὴν Μαιώτιδα ἐν ἐσχάτῳ οἰκῶνται τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, Bospori ἔς Chersonis urbium, quae maritima in eo litore post lacum Maeotidem in extremo imperii Romani habitantur.* Memorat eandem urbem Bosporum & alibi Procopius, lib. I de Bello Pers. cap. XII, & lib. IV de Goth. cap. V; Cedrenus dicto loco pag. 302. Possis dubitare, an diuersa fuerit vrbs Bosporus a Panticapæo? nihil enim Procopius de Panticapæo, qui toties urbem *Bosporum* commendat, quum tamen illud fuerit *μητρόπολις τῶν Βοσποριανῶν, urbs princeps Bosporanorum*, Strabone p. 214. adseuerante; & Plinius lib. IV cap. XII dicat, *Panticapæum aliqui Bosporum vocant.* Et Strabo ibidem per stadia spatium inter Theodosiam & Panticapæum emetitur, & accurate a fertilitate, vicis, & oppido, quod continet, Nymphæo describit: vrbs autem Bospori nullam mentionem facit. Distinguunt tamen, vt diuersas vrbes, Eutropius lib. VII cap. V de Augusto: *Adiecit imperio omnes Ponti maritimas ciuitates: in his nobilissimas Bosporum ἔς Panticapæum:* & Stephanus Byzantius, qui non solum *Bosporum πάλιν Πόντος κατὰ τὸν Κιμμέριον κόλπον, urbem Ponti iuxta Cimmerium sinum* vocat; verum etiam *Panticapæum πάλιν μεγίστην, τῶν κατὰ Εὐσπορον μητροπολιν, urbem maximam, ἔς earum quae iuxta Bosporum sunt, metropolim*, commemorat: & Lucas Holstenius, vir summi ingenio, in Ortelium Adnot. p. 33 Oppidum *Bosporus μετὰ λίμνην, aut Procopius, hoc est post vel extra paludem.* Erat enim extra angustias Panticapes ad Pontum Euxinum sita in sinu Cimmerio.

Ipsum autem *Panticapæum*, vt Scylax, Strabo, Mela, Plinius vocant; siue *Panticapæa*, Παντικάπαια, vt Ptolemæus; quod nemo dubitat, ad fretum Bospori intra peninsulam magnam, quæ Taurica dicitur, situm fuit. Plinius eodem loco: *Restat longe validissimum in ipso Bospori introitu, Panticapæum Milesiorum, a Theodosia LXXXVII M. passuum.* Eadem Strabo, additis quoque aliis, esse Panticapæum *λόφον πάντῃ περιεκείμενον ἐν κύκλῳ σταδίων ἑκαοσί, ἔχον πρὸς τὴν λίμνην, ἔχον καὶ ἀκρόπολιν· κτίσμα δ' εἶναι Μιλησίων, τινὲς αὖτε circumcirca habitatum, ambitu XX stadiorum: habere portum ab ortu,*  
ἔς ἀρ-

*Et arcem, Et ipsam urbem a Milesiis conditam esse.* Fuit olim libera: postea sub Bosporanis regibus, a quibus Mithridates accepit, testante Strabone.

Post Panticapæum, ubi effluit ex lacu Bosporus, *Myrmecion* Plinii, *Melæ*, & *Ptolemæi* est: illi oppidum vocant; hic promontorium. Oppidum ergo iuxta promontorium, vel in ipso fuit. Scylax in urbibus Chersonesi Græcanicis numerat. A quo ad isthmum *Ptolemæus* sub *Mæotide* tria oppida ponit *Parthenium*, (diversum a promontorio huius nominis in alio latere) *Zenonis Chersonesum*, & *Heracleum*, de quibus quod dicamus præterea, non habemus. *Plinius* *Hermisium* cum *Myrmecio* coniungit, quod a *Pomponio* *Mela* accepit, qui vero *Theodosiæ* postponit hoc ordine: in *Bosporum* *vergentia oppida*, *Myrmecion*, *Panticapæum*, *Theodosia*, *Hermisium*. *Ptolemæus* inter *Nymphæum* & *Panticapæum* habet *Τυριτάκην*, *Τυριτάκην*, ignotam aliis.

Ante isthmum intus est lacus *Byce*, *Ptolemæo* *Βύκη λίμνη*, *Byce*, *palus*. *Plinio* mutatione cognatarum litterarum *Buges* est. *A tergo*, inquit, *lacus Buges, fossa emissus in mare*. In mare, puta *Mæoticum*, cum quo ad isthmum cohæret. *Valerius Flaccus* lib. vi vers. 68

*Quique lacum cinxere Bicen,*

*Bicen*, Latina littera, pro Græca *Ptolemæi*, quam *V* *Plinii* defendit, respondens *Ptolemæi* r Græcæ. An eadem sit quæ *Strabonis* *Σατταρί λίμνη*, *Petrus* lacus, qui *σαδίων τετρακισχιλίων*, IV CIO *stadiorum* sit, nolim iudicare. Maior enim hic ambitus est: etiam dicitur isthmus illum a mari *διέγαν*, *separare*, quod *Mæotidi* potius convenit.

*Chersonesi* *Tauricæ* oppida *mediterranea* *Ptolemæus* multa enarrat, sed obscura & incognita pleraque. *Taphrum* supra, ob vicinitatem in maritimis censebamus; *Taronam*, *Parostin*, *Bæonem* ignoramus: *Cimmerium*, cuius nominis vel idem vel aliud *Pomponius* lib. i cap. xix in Asia ora & quidem prope fretum ponit: quem *Plinius* sequutus, *trans fretum* ait situm esse: & *Tazum*, *Argodam* *Tabanam*, obscura nomina: & *Satarchum*, in parte septentrionali, ubi *Satarchæ*, populus, colebant. quos *Mela* iam manifestabit: *Cyteum* tandem *Ptolemæi* a *Scylace* vocatur *Κυτάια*, ut *Vossius* emendavit scriptum *Κυδαία*.



Tres populos Mela lib. 11 cap. 1 in hac Chersoneso recenset, *Satarchas*, *Græcos*, & *Tauricos*. Istos locat a septemtrione: illos in litoribus: hos in australi parte peninsulæ, Græcis permixtos. Sed omnes etiam Tauri dicti; etiam extra peninsulam supra isthmum quidam. Melæ verba sunt: *Obliqua ad Bosporum plaga excurrens, Ponto ac Meotide includitur. In paludem vergentia Satarcha tenent: in Bosporum Cimmerica* (forte Græcanica) *oppida, Myrmecion, Panticapæum, Theodosia, Hermisium: in Euxinum mare, Taurici*. Superior pars prope Bosporum vsque Theodosiam, a Bosporanis aliquamdiu regibus possessa, Bosporanæ terræ adiudicatur. Strabo ibidem pag. 215 *πρὸς τὸν ἄλγαν, Antea exiguan partem* Bosporani dynastæ seu reguli tenebant *τὴν πρὸς τῷ σημاتي τῆς Μαιώτιδος, μέχρι Θεοδοσίας, iuxta fretum Meoticum, vsque Theodosiam*: postea omnem Chersonesum magnam occupauerunt.

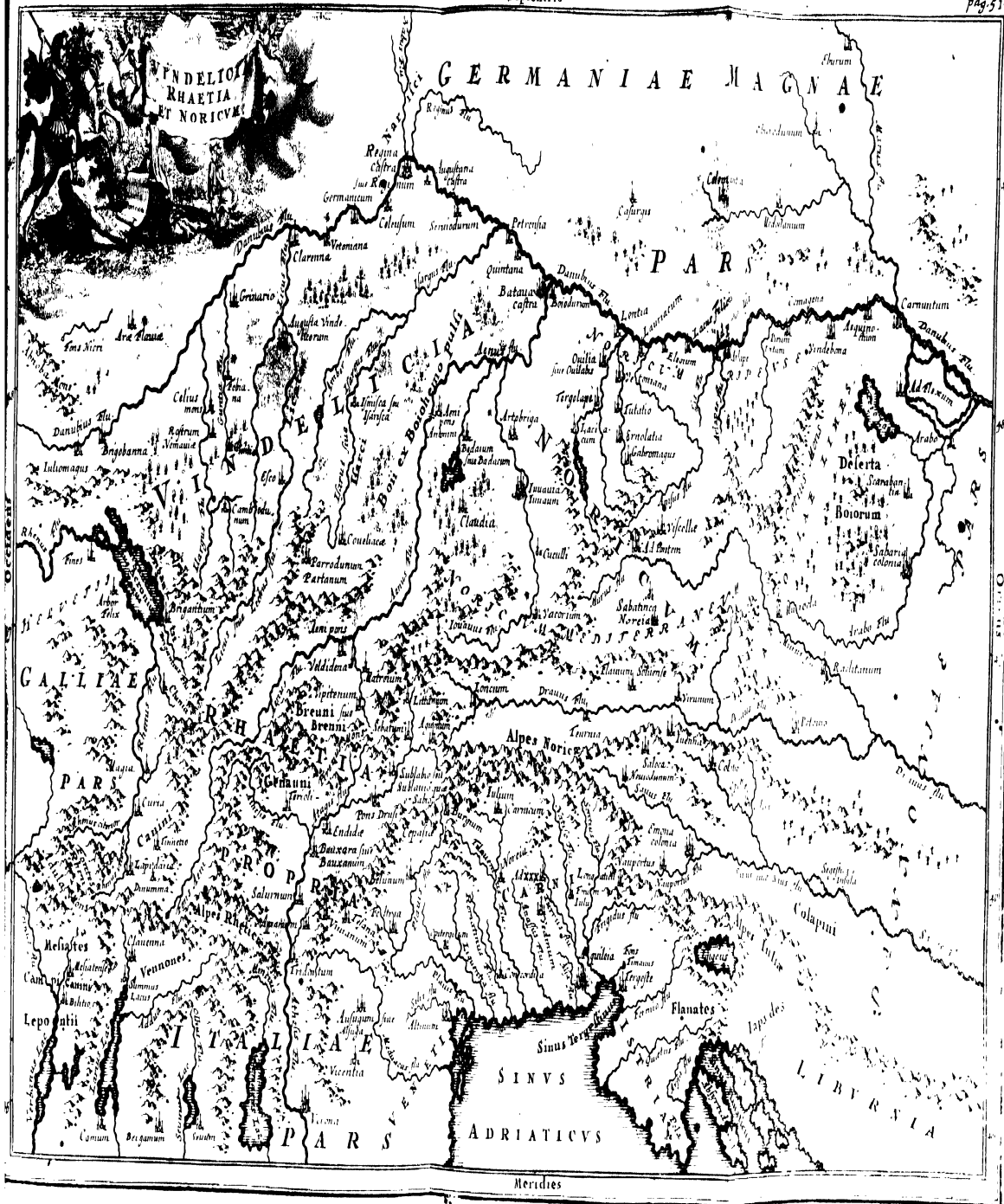
Hæc de Sarmatia Europæa, in quam nos Germania partim transmarina abduxit, ut absolueremus, quæ in septemtrione Europæ connexa sunt cum Germania: partim quæ trans Vistulam sunt Germaniæ gentes, inter Bastarnas ad Sarmatiam vsque disperse habitantes. Soli Daci ex Dransdanubianis supersunt, quos quia ponte cum Mœsia Traianus coniunxit, cum illa explicaturi sumus. Jam in citeriora regressi, quæ Germaniæ proxima sub Danubio sunt, ad exponendum adgrediemur.

## CAPUT VII

DE

VINDELICIA, RHAETIA,  
ET NORICO.

**D**Anubius terminus antiquæ erat Germaniæ: hunc inter & Alpes quæ sunt, etsi hodie in Germania censeantur, aliam Romanis olim partem, aut Illyrici continuationem, constituebant. Strabo sane lib. 11 pag. 217 inde Illyridem recensere ita incipit: *λέγωμεν δὴ τὰ Ἰλλυρικά πρῶτα, συνάπτοντα τῷ τε Ἰσθμῷ καὶ ταῖς Ἀλπεσιν, ἃ κατὰ μετὰ τῆς Ἰταλίας καὶ Γερμανίας, ἀρξάμενα ἀπὸ τῆς λιμνῆς τῆς κατὰ τὰς Ὀυϊνδελικῆς καὶ Ραιτῆς καὶ Ελευθητίδος, Primum Illyrica exponamus, quæ & Isthmum & Alpes attingunt, sita in medio*





medio Italia & Germania, incipientia a lacu, qui est apud Vindelicos, Rhætos & Heluctios. Hunc tractum in populos maiores distinxerunt, Vindelicos, Rhætos, Noricos; & eorum quemque in varias minores gentes, quibus omnibus, præsertim iis, qui in Alpes vergunt, aut inter illarum iuga colunt, difficile est certas & proprias sedes definire. Ab occasu, ut inde incipiamus, erant Vindelici & Rhæti, suis inter se limitibus distincti ita, ut tamen uterque populus vno nonnumquam Rhætorum nomine comprehenderetur. Sit ergo nobis prima, quæ inter Danubium & lacum Brigantinum est,

## V I N D E L I C I A.

Vindelicia, Ptolemæo lib. II cap. XVI Ὀυινδελικία, est regio Vindelicorum, Latine potius gentis nomine, quam proprio regionis, adpellata. Suetonius Aug. cap. XXI Domuit Cantabriam, Aquitaniam, Pannoniam, Dalmatiam, cum Illyrico omni: item Rhætiam & Vindelicos, ac Salassos gentes Inalpinas. Et Velleius Paterculus lib. II cap. XXXIX Rhætiam & Vindelicos ac Noricos, novas imperio nostro subiunxit prouincias. Quod vero non ita interpretandum est, quasi damnata Latinis sit vox Vindelicia: sed ea fit loquendi elegantiore consuetudine, qua Nepos Agésilao dixit, quum meditarctur in Persas proficisci, id est in Persidem vel Persiam. Nam & illo nomine vltus est Sextus Rufus cap. VIII. Limes, inquit, inter Romanos & barbaros ab Augusto per Vindeliciam, per Noricum, Pannoniam, ac Mæsiam est constitutus. Nomen gentis, ut dictum, est Vindelici, Græce Ὀυινδελικοὶ, ut apud Strabonem est & alios. Horatius lib. IV oda IV

*Videre Rhæti bella sub Alpibus*

*Drusum gerentem Vindelici - -*

Ita veteres libri: recentiores, & Vindelici; de quo mox dicturi sumus. Nomen aiunt a fluminibus esse, quæ rigant illam regionem, quorum alter Vinda est siue Vindo, a sinistra Augustam adluens: alter a dextra, Licus, hodie Lech; confluentes infra urbem. Venantius Fortunatus de S. Martino lib. IV

*Pergis ad Augustam, quam Vindo Licusque fluentat.*

Fines Vindeliæ aliter Strabo, aliter Ptolemæus constituit: sed Straboni credendum magis est, qui præpè tempora illa fuit, quibus Rhætos & Vindelicos Augusti priuigni domuerunt. Strabo

lib. IV pag. 142 τὰ πρὸς ἑα μέρη τῶν ὄρων, καὶ τὰ ἐπιστρέφοντα πρὸς νέ-  
τον, Ραῖτοὶ καὶ Οὐινδελικοὶ κατέχουσι, συνάπτοντες τοῖς Ελευθηίοις καὶ  
Βοίοις; ἐτικνύνται γὰρ τοῖς ἐκείνων πεδίοις. Οἱ μὲν ἔν Ραῖτοὶ μέχρι τῆς  
Ιταλίας κατέχουσι, τῆς ὑπὲρ Οὐήρωνος καὶ Κάμης. - - - οἱ δὲ Οὐιν-  
δελικοὶ καὶ Νωρικοὶ τὴν ἐκτὸς παρωρείαν κατέχουσι. *Montium partes,*  
*quæ [post Salassos] ortum spectant, & in meridiem vertuntur, Rhæti &*  
*Vindelici tenent, contermini Helvetiis atque Boiis, quorum campis immi-*  
*nent. Rhæti usque ad Italiam pertinent, supra Veronam atque Co-*  
*munum: - - - Vindelici autem & Norici montana exteriora tenent,*  
id est, (Velfero lib. I de Aug. interprete p. 189) extremas tantum  
Alpes & humiliores colunt. Idem Strabo lib. V II post initium de  
lacu Acronio siue Brigantino: πρὸς ἅπτονται τῆς λίμνης ἐπ' ὀλίγον  
μὲν οἱ Ραῖτοὶ, τὸ δὲ πλεον Ελευθηῖοι καὶ Οὐινδελικοὶ, *lacum Rhæti exi-*  
*gua parte; maiore Helvetii & Vindelici attingunt.* Rhæti ergo la-  
cum non contingunt, nisi exigua parte, quæ inter Rhenum & Bri-  
gantium est. nam hoc oppidum, quod Ptolemæus quidem suis  
Rhætis dat, verius Vindelicorum fuit. Strabo dicto loco libri IV  
Οὐινδελικῶν εἰσὶ καὶ Βεργάντιοι, καὶ πέλεις αὐτῶν Βεργάντιον καὶ Καμπέ-  
δανον, *Vindelicorum etiam Brigantii sunt: & oppida illorum, Briganti-*  
*um & Campodunum.* Accedat Plinius, qui Noricis Vindelicos  
conterminos fuisse lib. III cap. XX tradit. *Iuxta Carnos, inquit,*  
*quondam Taurisci adpellati, nunc Norici. His contermini Rhæti & Vin-*  
*delici.* Quod si Vindelici contingunt Noricos, usque Aenum per-  
tinere necesse est, quia *Aenus Rhætos* [vniuersos, inclusis Vindelicis]  
*Noricosque interfuit,* ut Tacitus tradit Hist. lib. III cap. V Ad hæc,  
Augustus *per Vindeliciam & Noricum* constituit limitem imperii,  
non per Rhætiam; quod Sex. Rufus cap. V III, ut supra dictum, nos  
docuit: ergo Vindelici æque ac Norici ad Danubium, qui limes im-  
perii Romani erat, pertinuerunt.

Ex quibus colligere pronum est, quinam fines veteris Vin-  
deliciæ fuerint, scilicet a lacu Brigantino ad fontes & alueum Da-  
nubii, usque ad confluentem Aeni, quo flumine a Norico sepa-  
rata fuit. Solum latus meridiale certo determinari non potest,  
nisi aliquid definitum putaueris, si a Strabone prædictum repe-  
tus, τὴν ἐκτὸς παρωρείαν κατέχον, Vindelicos *subalpina & exteriora*  
*Alpium possidere:* Rhætus, quæ intus & in fummis Alpibus vs-  
que in Italiam sunt. Et, quæ lib. V II pag. 202 dixit idem, Οὐινδε-  
λικὸς

λικὸς οἰκάν' ὀρεπείδια, *Vindelicos incolere montanas planities* : quibus a summis Rhætorum Alpibus remouentur. Ptolemæi autem rationes, ut eius trans Alpes sunt pleraque, etiam Inalpina, turbatiores sunt, quam ut Strabonis & aliorum sententiæ præferri possint. Comprimat enim nimis Vindeliciam, Lico & Aeno fluminibus concludens.

Quum vero post Romanorum victoriam Vindelicia non fuerit prouincia singularis, sed cum Rhætia semper coniuncta; factum est ut omnis tractus, qui inter lacum Brigantinum, Danubium, Aenum, Carnos, Venetos & Insübres est, sæpe numero *Rhætia* diceretur & *prouincia Rhætia*, ut tamen in ipsa prouincia populi separati & Rhæti & Vindelici manerent. Sic Augustam Vindelicorum Tacitus Germ. cap. xli *splendidissimam Rhætia prouincia coloniam* dixit : & Horatius lib. iv oda iv *Rhætos Vindelicos*, ut distingueret ab Rhæticiæ propriæ incolis : & Plinius lib. ix cap. xvii *inter Alpes lacum Rhætia Brigantinum*, quem vero Vindelici plures, per totum latus dextrum; quam Rhæti proprii, inter Rheni & Brigantii fluminis ostia, accoluerunt.

Flumina Vindelicorum præter Danubium, qui a septemtrione stringit limitem, sunt *Licus* siue *Lichus*, & *Vindo*, qui Augustam coloniam ambiunt; supra ex Fortunati lib. iv de S. Martino, vna demonstrati,

*Pergis ad Augustam, quam Vindo Licusque fluentat.*

Vetustioremem memoriam non habemus. Quod enim Cluuerius Ouidium quoque arcessit, lib. i ex Ponto epist. v vers. 21 dicentem,

*Torquet enim fortuna parum, nisi Lycus in Hebrum*

*Confluat? & frondes Alpibus addat Athos?*

nihil ad rem est. Heinsius ex Patauino *Nilus* legit : & si *Lycus* etiam salua lectio esset, nonne credibilius foret, alium quemuis *Lycum* (nam plura huius nominis flumina) aut nobilem Asiæ *Lycum*, qui in Mæandrum defertur, quam illum Vindelicum, intelligi? Post Venantium Paullus Diaconus lib. ii de Gest. Langobard. cap. xiii de eodem Fortunati itinere ex eiusdem carminibus, uti fateatur, repetens, *ad Briones & Augustam ciuitatem, quam Vindo & Lech fluentant, iter fuisse*, describit. Sic Lindenbrogius & Grotius ediderunt : ut de Fortunati lectione dubitare possis, annon *Vindo* & ibidem legendum sit, præsertim quod hodie *Wertach* ille amnis adpellatur.

tur. Ricardus tamen poeta etiam multum postea, Aust. lib. 11, veterem scripturam expressit,

*Respicit & late fluuios Vindamque Licumque,*

nisi quod *Vinda* format, vbi in Fortunati libris *Vindo* est.

Inter hos fluuios & Aenum, qui terminat ab ortu Vindelicos, *Isarus* est siue *Isargus*, quæ posterior adpellatio est a populo, quos inscriptio Alpina de gestis Augusti apud Plinium lib. 111 cap. xx *ISAKCOS* nominat, cum Breunis ibidem & Genaunis coniunctos. Alius autem *Isaæos*, *Isarus* Strabonis est lib. 1v pag. 143, qui Atagin accipiens, & cum eo receptus ab Athesi, in Adriaticum mare deferitur: Vindelicus autem *Isarus*, qui hodieque nomen *Isar* retinet, in Danubium effunditur, antea auctus *Ambro*, ab occasu adlabente, qui etiam nunc *Amber* adpellatur. Auctor Itinerarii, quod Antonini esse dicitur, itinere ducto a Lauriaco, inter Iliniscam, quæ ad *Isarum* est, & Augustam ponit *Ambre*, quod vel flumen ipsum est, vel aliquid cognomine eidem flumini adpositum. Inter Licum & Brigantinum lacum *Ilargus* est, nunc *Iler*, Sueuiam secans, memoratus a Pedone Albinouano, Elegia ad Liuiam, vers. 385

*Rhenus, & Alpina valles, & sanguine nigro*

*Decolor infecta testis Ilargus aqua.*

Sic enim legendum esse, non *Itargus*, vt vulgo editur, res ipsa probat, & quæ commemorantur, *Alpina valles*. A dextra *Ilargus* accipit *Cambum*, minorem fluuium, a Camboduno defluentem. *Guntia* autem, nunc Guntz, inter *Ilargum* & *Licum*, æque vt illi, effluit in Danubium.

Tandem de *Aeno* fluuiio, de quo prædiximus terminum inter Vindelicos Noricosque esse, vel nominis ratione addemus. Quidam scribunt *Oenus*, atque ita est in Antonini itineribus ab A. Schotto & P. Bertio vulgaris: at Aldina editione vbique *Ponte Aeni*, prima diphthongo; & a Ptolemæo *Αἶνος*, *Aenus*, scriptum est: Taciti editores eadem littera *Aeni* Histor. lib. 111 cap. v scripserunt, vbi in libris perperam *Rheni* legebatur. Videntur ad originem Græcam, qua *uinum* notatur, auctores alterius scripturæ respexisse, satisne commode in voce Germanica? non difficile est iudicare. Hoc vero flumen in extremis Rhætis oritur, & per Rhætiam longo tractu delapsus, tandem inter Vindelicos Noricosque in Danubium exone-

exoneratur. Sic enim Tacitus dicto loco : *Sextilius Felix ad occupandam ripam Aeni fluminis, quod Rhatos Noricosque interfuit, missus. Vulgo nunc vocatur Inn.*

Populi Vindelicorum, in quos hi diuidebantur, ad lacum Brigantium erant BRIGANTII, hoc est, quod nemo dubitat, accolæ lacus *Brigantini*. Ipse autem lacus a populo illo, vel oppido adiacente, dicitur *Brigantinus* Plinio lib. IX cap. XVII; *Acronius* Mela lib. III cap. II, cui præiacet siue adhæret alius, dictus Venetus, eodem Mela auctore. Supra Brigantios sunt ESTIONES, quos illis coniunxit Strabo lib. IV pag. 148 οἱ Ἑσίωνες τῶν Οὐινδελικῶν ἔσι, καὶ Βεργάντιοι· καὶ πόλεις αὐτῶν, Βεργάντιον καὶ Καμπόδουνον, *Estiones Vindelicorum sunt, & Brigantii : & oppida illorum Brigantium & Campodunum.* Quum vero Brigantium fuerit Brigantiorum; consequens est ut Estionum fuerit Campodunum. Habemus ergo & Estionum sedem, circa *Campodunum*, quod vulgo dicitur Kempten : Strabo & Antoninus dura littera P scribunt : Ptolemæus molli B, *Cambodunum*, quæ etiam in Tabula & Notitia adparet : *Brigantium* autem Strabonis, Ptolemæi, Tabulæ Theodosianæ; siue *Brigantia* Antonini, nunc Bregenz, adiacet Brigantino lacui ab ortu, iuxta ostium fluminis *Brigantii*, quod inter Vindeliciam Rhætiamque diuidit. Inter Brigantium & Campodunum in Tabula sunt *Vemania & Viaca*; Itinerario tantum *Vemania*, ut Aldus edidit, quod recentiores in *Nemauiæ* prauarunt, forsan quia supra illud Rostrum Nemauiæ, aliud oppidum, occurrit. Ex quibus intelligitur, *Vemaniam*, in Notitia *Vimaniam*, hodie esse Wangen : & *Viacam* esse Wagek. Ptolemæi loca, ut solent, perturbata heic nimis sunt, adeo, ut ne lacus quidem Acronii ille rationem habuerit.

Ab Estionibus progredimur ad LICATES, ut Plinius lib. III cap. XX ex inscriptione Augusti in alpina vocat; siue Λικατίοι, *Licatii*, ut Strabo & Ptolemæus. Nomen arguit, ad Licum amnem, qui nunc Lech est, coluisse. Strabo lib. IV sub finem : τῶν Λικατίων (sic cum Ptolemæo legendum : corrupte in libris Λικαντίων, aut Λικαττίων) ὥσπερ ἀκρόπολις Δαμασσία, *Licationum quasi arx, D. m. s. l.* Cluverio *Damisia* est caput Licationum, & ipsa vrbs Augusta; antequam, ob nouos colonos & maiora ornamenta & amplificationem, augustiore nomine augeretur : Marco Vellero  
autem



autem videtur secus esse, creditque Damasiæ vestigia superius in austrum prope Vindonem flumen reperiri. Colonia autem illa a Ptolemæo *Αυγῆστα Ὀυνδελικῶν*, *Augusta Vindelicorum* vocatur: ab Antonino & in Tabula Peutingeriana, *Augusta Vindelicum*: a Tacito Germ. cap. XLII *splendidissima Rætiae provinciae colonia*. Quomodo *Rætiae* hoc vocabulum sumatur, supra fuit expositum.

Tabula, quam diximus, itinere ab Augusta Vindelicum per Cambodunum, fert proxime *Esconem*. Hic locus *Esco*, ut miliaria probant, ad Licum videtur fuisse, vbi nunc in sinistra ripa est *Schonga*, cuius nomen ab Escone non est alienum. In superiora eiusdem amnis cadit *Abodiacum* Tabulae, XVIII millibus supra Esconem; Ptolemæo *Ἀβυδιακόν*, quod eruditi ex situ interpretantur *Füssen*, oppidum in ripa sinistra positum. Inter Licum & Hargam amnis *Guntia*, hodieque Güntz dictus, delabitur in Danubium, prope cuius fontes Velferus & Cluuerius ponunt oppidum *Guntiam*, Itinerario Antonini memoratum: vbi nunc *Güntzberg* est. Sunt etiam qui ad *Güntzburg*, quod ad confluentem huius amnis est & Danubii, referunt, verum ex itineris ratione repelluntur, quæ talis est continuatione eius, quod per ripam ducitur Pannoniæ:

*Augusta Vindelicum*

<i>Guntiam</i>	M.	P.	XXII
<i>Calium Montem</i>	M.	P.	XVI
<i>Campodunum</i>	M.	P.	XIIII
<i>Vemantiam</i>	M.	P.	XV
<i>Brigantiam</i>	M.	P.	XIIII

Sed quia plura loca ad illum amnem sunt, quæ nomen ab ipso etiamnum habent; malim in medio, quam in extremis, Guntiam Antonini inuenire. Ita enim nos ducunt itineris rationes. Ad os Guntiae, quo in Danubium fluuius infertur, situm est Güntzburg, vbi haud dubie ille *Guntiensis transitus Danubii* fuit, quem Eumenius Panegyrico Constantii nominauit, de huius Caesaris victoria cap. II dicens, *a porte Rheni usque ad Danubii transitum Guntensem, devastata atque exusta penitus Alemannia*. Forsan heic quoque *Guntia* illa fuit, de qua Notitia Imperii sub duce Rhætiarum: *Præfectus militum Vrsariensium Guntia*. Non repugnabo adseuerantibus, Itinerarii & Notitiæ Guntiam eandem esse: nec vero ignoro, stationes

stationes militum plerumque in ripa exstitisse, præsertim ad tam nobilem traiectum. Accedit, quod in medio tractu Guntiaë amnis ad sinistram ripam iam tum castra *Febiana* erant. Notitia Imperii sub duce Rhætiarum: *Equites Stablesiani iuniores Ponte Aeni, nunc Febianis*: quæ doctis videntur esse Babenhausen. *Calius* autem *Mons*, qui *Guntiam* alteram in itinere excipit, ut nomen indicat, nunc *Kelmünz* est inter Guntiam & Ilargum, siue Ilarum, amnes, in Tabula, sub Rhætiarum duce, simpliciter dictus *Calius*, sine *Montis* cognomine, hoc modo: *Tribunus cohortis tertia Herculeæ Pannonicorum Calio*. Haud longe a transitu Danubii Guntienſi, Augustam versus, fuit Tabulæ *Grinario* secundum Cluuerium, qui Gneringen interpretatur, vocabulis non multum discrepantibus.

Ad Ilargum *Rostrum Nemausia*, quod Simleri & Cluuerii iudicio est Memmingen. Reducit dextrorsum Velschus ad Vindonem usque. Nec vero contemnendæ sunt Cluuerii rationes. Inde ad fontes Danubii regredimur, & ab ipso Rheno post lacum incipimus, si quid forsân in illo quoque tractu Vindelicis possit vindicari. Eo situ est *Sanctio* Ammiani lib. xxi cap. v quæ Cluuerio videtur Seckingen, in dextra Rheni ripa oppidum, Rauracis oppositum. *Quum mature, inquit, prope oppidum Sanctionem venisset, longe visus a barbaris, & cetera.* Ibi autem Iulianum traiecit, aliorum exemplis non est improbabile. Inde sequuntur oppida Tabulæ Theodosianæ, quæ quidem supra lacum videntur posita, a doctis vero viris ita ordinantur, quasi in dextra ripa recentis Danubii sita fuerint. Scriptum est,

<i>Iuliomago</i>	
<i>Brigobanne</i>	XI
<i>Aris Flauis</i>	XIII
<i>Samulocenis</i>	XIII
<i>Grinarione</i>	XXII.

Si aliorum coniecturas licet sequi; (nam cento probari posse desperamus) *Iuliomagus* fortassis erit Dütlingen: *Brigobanna*, Beyern, etiam oppidum Danubianum: *Ara Flaua* vel potius *Flauia*, quia Ptolemæo sunt *Βαυμοὶ Φλαυίοι*) fere in loco, quo est Aurach: Ptolemæus autem suas *Aras*, a *Flauio* denominatas, trans Rhenum in Germania magna posuit, cui forte minus fidei habendum est, quam Tabulæ, quia non insolens illi, præsertim in transalpinis, a

Uuu

vera

vera positione aberrare. . Quid autem de *Samulocentis* dicam? Cluuerius credit Ptolemæi *Alcimoennim* esse, in aduersa Germaniæ ripa locatam : dubius, vtrum vocabulum sit correctius ; nisi vtrumque forte deprauatum est : satis autem vult sibi certus esse, & situm in Tabula, & itineris tractum referre ad locum, quo nobilissima vrbs Sueniæ *Ulna* in Danubii ripa est posita. Ego autem nec habeo quo adfirmem ; nec curo, quibus impugnetur.

Hæc de iis, quæ cis Licum sunt, sufficiant : inter illum amnem & Aenum quæ oppida inueniantur, ad explicandum nunc adgrediamur. Ad confluentem Lici Danubio adiacet *Clarennæ* Tabula, hodie *Rain* : inde in ripa Danubii, ex eadem Tabula, sunt *Vetoniana*, subaudi, castra ; Cluuerio *Winten* : & post xii millia *Germanicus*, puta, vicus, aut *Germanicum*, puta prædium siue oppidum, quod tractu est *Foburg* : & post viii inde *Celeusius* : interiectis iii millibus, *Arusena*, quod nomen corruptum est ex *Abusina*, vti itinere Antonini ex Pannonia per ripam, legitur, etiam in Notitia sub duce Rhætiarum ; nunc *Abensberg*, a flumine *Abens* adpellatum. Caue vero castra intelligas : oppidi enim nomen est femineæ formæ, & quarto casu in Itinerario *Abusinam* ; sexto in Tabula & Notitia, *Abusina* legitur : a quo distat *Reginum* xx vel xxii millibus, ad confluentem fluminis *Regen*, unde nomen est : nunc vrbs incluta *Regensburg*. Dicitur autem *Reginum* dicto itinere Antonini, & in Tabula Theodosiana ; in Notitia Imperii sub Rhætiarum duce, *Castra Regina*, quamuis Velfero lib. iii Rer. Boicar. pag. 90 videantur castra extra urbem, aut etiam aliquot inde millibus remota fuisse. *Præfæctus*, inquit auctor Notitiæ, *legionis tertiæ Italicæ partis superioris Castra Regina, nunc Vallato*. Sunt, qui coloniam Tiberii ex nescio quo nummo referant, inscripto COL. TIBERIA AVGVSTA, nullo addito signo, quod in Rhætia sit & ad Danubium : verum, si genuinus nummus est, æque in alia orbis terrarum gente colonia esse potuit, quia plures condidit Tiberius, etiam aliæ ciuitates nomen principum induerunt. Addunt quidem diploma Leonis III, P. M. quo scribatur : *Iuxta muros Tiburniæ ciuitatis, quæ a Tiberio Cesare augusto ædificata est ; quæ modo vulgo adpellata est Regina, p. arch.* Sed quid ignorantia barbari illius sæculi (est autem exeunte viii scriptum diploma) non intulisse finxit ? nec a Tiberii nomine forma-

tur *Tiburinia*; ut vel hoc nomine inscitia illius temporis prodatur. Quam potius Tacito, grauissimo auctori, credimus, qui provinciae Rhaetiae vniuersae vnam coloniam fuisse dixit, non plures; quamquam nemo dubitet, Augustam Vindelicorum esse, durante vocabulo in *Augustburg*; euanescit altera, quae Reginum deducta fingebatur.

Inter Reginum urbem & confluentem Isargum, sub Danubio sunt *Augustana*, supple, castra. Notitia sub duce Rhætiarum: *Equites Stableisiani Seniores Augustanis*. Antoninus itinere per Pannoniam ripam *Augusta* vocat, itidem castra intelligens, distincta ab *Augusta* Vindelicorum, ut postea recensēbimus; XXIIII millibus ab Regino, qui numerus falsatus est, maior iusto haud dubie. Schottus & Bertius Itinerario *Augustas* scripserunt, sed æque falso. veteres libri, etiam Aldi, sexto casu referunt *Augustis*, unde *Augusta* castra propius, quam *Augustis*, nescio quas, effeceris; præsertim quum militum stationem, *Augustanis* fuisse Notitia edoceat. Sequitur eadem ripa *Seruiodurum* in Tabula, XXVIII ab Regino, quod interuallum ducit ad nobilem urbem *Straubingam*.

Inter Isargum siue Isarum, & Aenum amnes sub Danubio sunt alia castrorum nomina: *Petrensia*, propiora Isargo, quorum numeri, XXVII M. P. ducunt in oppidum Osterhoven: medio situ *Quintiana* Itinerarii, siue *Quintana*, Notitiæ Imperii, cuius est *Præfectus ala primæ Flaviæ Rhætorum Quintanis*. Non liquet quænam scriptura sit melior, nisi aliquid in vico Kintzen, quo Cluuerius refert, inuenisse putes proprio & quinque litterarum scriptura. Extremum ad Aeni confluentem est *Castellum* Tabulæ; siue *Bataua* Notitiæ, quæ vox *castra* designat, & vna rationem nominis ita declarat: *Tribunus cohortis nouæ Batauorum Batauis*, videlicet in Rhætia, quia sub duce & comite Rhætiarum hæc cohors in præsidio erat. Loco illo nunc *Passau* est, celebris ciuitas, cuius nomen a *Batauis* est, primum *Bataui* colonorum seu præsidii ore dictum; post, adsumpta regionis dialecto, *Bassau* siue *Passau*. Trans flumen adiacet *Boiodurum*, de quo in Norico dicemus.

Interiora huius tractus secantur *Isargo* fluuius, qui *Ambrum* defert, ut supra diximus: illius accolæ ISARCI dicuntur inscriptione Alpina de gestis Augusti, apud Plinium lib. III cap. XX. Ad fluminis ripam, dextram an sinistram non certum satis; vide-

tur *Isnifca*, siue *Ifunifca*, Antonini & Tabulæ itinerariæ fuisse. Ille itinere a Lauriaco Brigantiam ita interualla disposuit:

<i>Iouauo</i>			
<i>Bidaium</i>	M.	P.	XXXIII
<i>Pontem Aeni</i>	M.	P.	XVIII
<i>Isnifcam</i>	M.	P.	XX
<i>Ambram</i>	M.	P.	XXXII
<i>Augustam Vindelicum</i>	M.	P.	XXXVII.

Hæc si recte distribuuntur interualla, ducente via publica, *Isnifca*, quod Cluuerius censet, fere in locum cadit, quo insignis vrbs est Bauariæ *Monachium*; immo eidem ipsum *Monachium* videtur, quasi *Isarifca* dicta, iam olim caput Isarcorum. Quod si est, in sinistram ripam *Isnifca* reducenda est. Contra ea Marcus Velferus in tabula sua longe aliam dispositionem fecit, & sicut inferiorem *Pontem Aeni* Oetingam Bauaricam interpretatur; flumen, quod infra Oetingam ab occidente in Aenum defertur, *Isnifcam* vocat, & in eius ripa, medio prope loco inter Aenum & Isargum, cognomine oppidum *Isnifcam* constituit. Id quod prope conuenit cum Tabula Peutingeriana, cuius hæ sunt rationes distantiarum:

<i>Isnifca</i>	[sic scriptum est]
<i>Ad Enum</i> [Aenum]	XX
<i>Bedaio</i>	XIII
<i>Artobrige</i>	XVI
<i>Iuano</i>	XVI.

Vnusquisque sibi eligat, quam putat vero esse similiorem sententiam. Non nostrum enim est inter hos viros clarissimos tantas lites componere, aut alterutram opinionem reiicere, probata & defensa altera.

Illum tractum etiam, qui Aenum versus est, BOII, a Marcomannis ex Boiohemio pulsi, coluerunt, quod non obscure ex Strabonis verbis lib. IV, quæ supra protulimus, probari potest. Nam τα πρὸς τὴν μέγαν τῶν Ἀλπεων, καὶ τὰ ἐπιστρέφοντα πρὸς νότον, Ραιτοὶ καὶ Οὐινδελικοὶ κατέχουσι, συνάπτοντες Ἑλληνικοῖς καὶ Βοίοις, orientales partes Alpium, & quæ in austrum vergunt, Rheti ac Vindelici tenent, Heluetios atque Boios confinio tangentes. Scilicet vtrique Helvetiis; Vindelici etiam ab ortu Boiis, quorum campis ἐπικρατοῦται, ἐκ-  
πρὸς τὴν μέγαν

*minebant* : quam regionem hodieque tenent, dicti *Boiari*, contra-  
cte *Baiern*.

Iter Antonini ex Pannonia per ripam inter Abusinam, quæ  
Abensberg est, & Augustam Vindelicum, addit quædam oppida  
*Vallatum* & *Summuntorium*, quorum situs & distantia talis est :

*Regio*

*Abusinam*

M. P. XX

*Vallatum*

M. P. XVIII

*Summuntorium*

M. P. XVI

*Augustam Vindelicum*

M. P. XX.

Vtrumque etiam in Notitia Imperii sub duce Rhætiarum memora-  
rum est. Dicitur ibi *Præfectus legionis tertiæ Italica partis superioris*  
[apud] *Castra Regina* [fuisse,] nunc *Vallato*, intellige, esse. Et mox :  
*Præfectus ale secunde Valeria singularis Vallato*. Ex numeris colli-  
git Cluuerius fuisse *Vallatum* ad amnem Ilmum, circa oppidum  
Gaifenfeld, aut supra illud. Alterum, in Itinerario *Summunto-*  
*rium*, in Notitia *Submontorium*, refertur ab eodem supra oppidum  
Hohenwart ad flumen Parum. Eodem Notitiæ loco : *Præfectus*  
*legionis tertiæ Italica partis superioris deputata Ripa primæ Submontorio*.  
In austro prope fontes Isari sunt *Coueliacæ* ex sola Tabula Peutingeri-  
ana notæ, eo fere loco, quo nunc oppidulum Kochel est, quod non  
plane discrepat a veteri adpellatione. Et supra fontes Ambri in-  
ter Füssen & Insbrück, fere medio loco, ad flumen Loyfam, quod  
in Isarum exit, est locus Partakirch, a quo nec voce nec situ ablu-  
dit *Parthanum* Antonini, in itinere ab Augusta Vindelicorum  
Veronam. Ordo sic habet :

*Augusta Vindelicum*

*Abuzacum*

M. P. XXXVI

*Parthanum*

M. P. XXX

*Feldidenam*

M. P. XXX

|

*Tridentum*

M. P. CXVI

|

*Veronam*

M. P. LVIII.

Quod primo loco ponitur *Abuzacum*, videtur ex situ Cluuerio esse  
*Auodiacum* vel *Abodiacum* Tabulæ ; Ptolemæi *Αβωδιανον*, de quo

Uuu 3

supra

supra diximus. *Veldidenā* autem, frequens in Itinerario, extra Vindeliciam est, in finibus Rhætorum, ut litus & nomen indicat, hodie est Wilten, prope Aeni utriusque confluentem. *Parthanum* autem Antonini in Tabula corrupte est *Tartenum*: correctius in Notitia Imperii *Parradunum*. Ait enim: *Præfectus cohortis primæ Herculeæ Rhætorum Parraduno*. Ptolemæus, vel qui transcripsit illum, una littera aberravit, καργάδων, κ pro π, nobis exhibens. Itinere a Lauriaco Veldidenam, *Pontium* fit mentio, quos Aldus *Tesfenios*, Schottus & Bertius *Terfeninos* scribunt (forte *Tessenii* vel *Tessenini* genuina scriptura) quos situs ratione Diefen vel Tieffen ad Ambrum lacum videtur prodere. Positio itineris huiusmodi est

<i>Ifinifca</i>			
<i>Ambram</i>	M.	P.	XXXII
<i>Ad Pontes Tesseninos</i>	M.	P.	XL
<i>Parthanum</i>	M.	P.	XX
<i>Veldidenam</i>	M.	P.	XXIII.

Si quæ alia sunt Vindeliciæ; ita incerta & ignota sunt, ut nequeamus illis certam sedem assignare. *Biriciana* addo in ripa inter Clarennam & Vetoniana, ex Tabula Theodosiana.

## RAETIA siue RHAETIA.

Rhætiæ & Rhætorum vocabulum scribitur varie. Vulgaris scriptura *Rhatia* & *Rhati*, cum adspiratione & diphthongo, a Græcis est, Strabone, Ptolemæo, Dione, quibus sunt Ῥατοὶ & Ῥατία. Origine Tusci fuerunt, in montana, Rhæto duce, profecto. Iustinus lib. xx cap. v *Tusci quoque, duce Rhæto, auitis sedibus amissis, Alpes occupauere, & ex nomine ducis gentes Rhætorum condiderunt*. Et Plinius lib. III cap. xx *Rhætos Tuscorum prolem arbitrantur, a Gallis pulsos, duce Rhæto*. Et Stephanus Byzantius Ῥατοὶ, Τυρρηνίαν ἐβαν, *Rhati, populus Etruscus*. An vero Tusci illi antiqui Græcis litteris vsi fuerint, non est pronum adfirmare: quamquam nec improbable, utcumque Romanos id credidisse, difficulter adprobaueris. Monumenta enim illorum & lapides sine adspiratione habent, NATIONE RAETO, Reines. Inscr. class. VIII n. 13. & EX RAETIS, Gruter. Inscript. pag. 439. n. 8. & , si genuinus Golzii nummus est ex Tiberii sæculo, COL. AVGVSTA RAETO-

RVM: etiam RAITI, Gruter. pag. 524 num. 3 in Moguntino lapide; & in Romano apud Holstenium in Ortel. p. 161. Vnde etiam Ryckius in Tacito, Valesius in Ammiano, vterque emendatissimos libros sequutus, scripserunt *Retiam*, *Retias*, sine H: at in eodem Ammiano *Rhetias* Lindenbrogius cum adspiratione, & sine diphthongo scripsit, quæ forma etiam in antiquitate habet, quo se exemplo & ratione tueatur. Hadriani nummo apud illustrem Spanhemium pag. 843 EXERCITVS RHETICVS; quamuis a Mediobarbo, itidem illustri viro, nummus eidem principi inscriptus, proferatur EXERCITVS RAETICVS S. C. Videmus ergo singulis scribendi modis suas, saltem aliquas rationes constare, nec vitio verti posse, si quis vulgarem & receptum sequutus fuerit.

Flumina Rhætia multa fundit. *Rhenus* stringit limum occidentalem, separatque ab Heluetia. *Aenus* secatur provinciam, in qua ortus; quam egressus inter Vindeliciam & Noricum emittitur in Danubium. Ceteri in iugis Rhæticiis orti, in Italiam decurrunt, *Ticinus* per Verbanum lacum; *Addua* per Larium; *Ollus* per Seuinum; *Mincius* per Benacum: & his maior *Athesis*, qui *Atagin* siue *Aisacum* desert, iam *Byrro* auctum. *Athesin* plures laudant: & princeps poetarum Aeneid. IX vers. 680

*Athesin seu propter amœnum*:

*Atagin* commendat Strabo lib. IV pag. 143: *Byrrum* Paullus Warnefredi lib. II Langob. cap. XIII. Adde *Meduacum* ex Tridentinis Alpibus in Venetos defluentem. Sed de his plura in Italia.

• Rhætia vel *propria* est, distincta & separata a Vindelicia; vel *prouincia*, quæ & propriam Rhætiam & Vindeliciam comprehendit. Exempla vtriusque notionis ostendimus. verbi gratia, Suetonii Aug. cap. XXI *Domuit Rhætiam & Vindelicos*. Et Velleius lib. II cap. XXXIX *Rhætiam & Vindelicos ac Noricos, Pannoniamque, nouas imperio nostro subiunxit prouincias*: ubi propria & seiuncta Rhætia intelligitur. At quum Tacitus Germ. cap. XLI de Augusta Vindelicorum dicit, *splendidissima Rhætiae prouinciæ colonia*, vniuersam notat prouinciam, ex Rhætia propria & Vindelicorum regione constantem. Vni enim praesidi & Rhætia & Vindelicia subiecta erat, a quo diuersus fuit, cui parebat Noricum. Hinc factum est, ut quia Romani prouinciam adpellabant *Rhætiam*, Vindelici-



delicorum nomen p̄ne exolesceret, succedente communi *Rhetorum*; non autem omne extingueretur. Sic Vopiscus in Aureliano cap. XXXV *Vindelicos obsidione barbarica liberauit*. Postea vero, quum noua diuisio prouinciarum institueretur, Rhætia propria dicta fuit *Rhætia Prima*; Vindelicia, *Rhætia Secunda*. Illius caput Curia secundum Velferum; huius, Augusta fuit. Coniicit idem vir clarissimus lib. III Rer. Boi. pag. 91, & lib. VI Rer. Aug. pag. 298 diuisionem Rhætiarum ab Hadriano esse, aut proxime post illum institutam: nec vero firmiori subnixus argumento est, quam quod Capitolinus in Pertinace cap. II dixit, *statim Rhetias & Noricum ab hostibus vindicauit*. At sub Diocletiano, qui auctor fuit multiplicationis prouinciarum, Iulius Capitolinus scripsit, & ex more suorum temporum de Rhætia loqui potuit; nec facile exemplum prius diuisionis in *Primam & Secundam* in prouinciis inuenies; plura autem in *Superiorem & Inferiorem*: nec vero vel huius diuisionis vsquam in Rhætia signum occurrit, certe nondum ætate Ptolemæi, qui posterior Hadriano secundum Suidam fuit. Qui vero nomen *Rhætia Prima & Secunda* habent, sunt auctor Notitiæ Imperii, & Paullus Warnefredi lib. II de Gest. Langobard. cap. XV: & *Rhetias*, pluratiuo numero, præter Capitolinum dicto loco, & Vopiscum in Probo cap. XVI, præcipue & frequenter. Ammianus dixit lib. XVI cap. XVIII & XXV, lib. XVII cap. XII; lib. XXVIII cap. XXX. *Rhætia* ergo *Propria* fines fuerunt ab Rheno ad Alpes Noricas, si longitudinem æstimes; si latitudinem, ab Italia ad fines Vindeliciæ.

Populos Rhæticiæ Plinius permultos lib. III cap. XX enumerat, sed plerosque obscuri nominis & ignoti situs. Præcipui sunt LEPONTII, quos cum Salassis coniungit, vnde ab occasu prouinciæ coluisse coniicias. Straboni, qui cum Tridentinis componit, sunt Λαιπέντιοι, vnde fabula manauit, quod Plinius obseruat, ab Hercule heic loci relictos esse: Horum genus sunt *Lepontii Viberi*. Plinius dicto loco: *Lepontiorum qui Viberi vocantur, fontem Rhodani accolunt*. SARVNETES, obscurius nomen, ab eodem dicuntur ortus Rheni amnis accolere. CAMVNI, Καμῦνοι, quos cum Lepontii & Strabo & Plinius iungunt, supra Seuinum lacum interpretes ponunt. Dio Cassius lib. LIV pag. 534 Καμμένιοι καὶ Ουενώνιοι, Αλπικὰ γένη, ἔπλα τε ἀντήροτο καὶ νικηθέντες ὑπὸ τῆς Περσικῆς Σιλίης ἐχέ-  
ρωθη-

παθόντων, Camuni & Vennonii, gentes Alpina, arma contra Romanos sumserunt, & victi sunt a Publio Silio. Venonii autem, ut emendatum in Dione volunt, siue Venii, ut vulgatum est, sunt VENNONETES Plinii, Οὐνναυες Ptolemæi; Οὐνναυες Strabonis, qui de iplis tradit pag. 141, ὁπότερονταί τῆς Κάμης, ἐπὶ τὴν ἐω κεκλιμένοι, supra Conum, siue Larium lacum, habitant, in ortum solis inclinantes. Ex variis scribendi modis geographi VENNONES, tamquam constantiorem formam colligunt.

Strabo cum his Στόνος, Stonos narrat, de quibus Epitom. Liuii LXII. Marcus consul Stonos, gentem Alpinam, expugnavit. Sed neque recte Stoni scribuntur, neque recte censentur in Rhætis. Inscriptio vetusta apud Gruterum pag. 198 num. 3 (quod fragmentum est Fastorum triumphalium)

Q. MARCIUS Q. F. Q. N. REX P. O. COS. AN. ΙΟΟΧ  
DE LIGURIBVS STOENEIS III NON. DEC.

subaudi triumphauit. Verum ergo nomen est Stæni, sexto casu Stæneis antiquæ, ut solemne in illo fragmento est, hoc est Stænis. Coluerunt autem Alpes non Rhæticas, sed maritimas, Liguriam versus, & ipsi censiti in Liguribus. Verius in Rhætia ponuntur BREVNI & GENAVNI. Priores varie scribuntur Breuni, Brenni, Brenci, Breones, Briones. Inscriptio Alpina apud Plinium ISARCI, BREVNI, GENAVNES. Strabo lib. IV p. 142 Vindelici & Norici τὴν ἐκτὸς παραρῆαν κατέχουσι μετὰ τῶν Βρέγκων καὶ Γεναύνων, exteriores montes tenent cum Brencis & Genaunis. Sic Aldina editione: Casaub. autem Breunis, Βρεύνων. Missis igitur aliorum lectionibus, rescribimus Breuni, etiam Horatio lib. IV oda XIV de Rhætica victoria canenti ad Augustum:

Vindelici didicere nuper,  
Quid Marte possis. milite nam tuo  
Drusus Genaunos, implacidum genus,  
Breunosque veloces & arces,  
Alpibus impositas tremendis,  
Deiecit acer, plus vice simplici.  
Maior Neronum mox græue prælium  
Commisit, immanesque Rhatos  
Auspiciis pepulit secundis.

Videntur Vindelicorum pars fuisse : at quia Strabo ibidem, ἡδὲ τὰ τῶν Ἰλλυρίων, nunc ad Illyrios pertinent ; oportet reduciores fuisse, & in Rhætorum sibi subditus. Suetonius Tiberio cap. ix Rhætico atque Vindelico [gentes] Alpes, Pannonio Breucos & Dalmatis subegit. Sed hi videntur alii fuisse, quia ab Alpinis separantur : & proprii Pannonia sive Illyrici. Vide forsan confusio orta quod nunc Vindelicis, nunc Rhætis, non nunquam Illyricis gentibus adnumerantur. Breucos autem ipsi Breui in Alpibus. Venantius Fortunatus Vita S. Martini lib. ix

*Pergis ad Augustam, quam Varo Lycusque stat.*

*Si vacat ire viam, neque Boioarius obstat ;*

\* *Qua vicina sedent Breonum loca, perge, per Alpem,  
Ingrediens, rapido qua gurgite voluitur Aenus.*

Adde Pauli Diaconi lib. iii. Langobard. cap. xiii, qui in eadem historia *Brixen* scripsit.

*Genaunos* autem Plinius, quos Horatius *Genaunos* adpellat, videntur aditum Alpium cum Breunis infedisse, quo transeundum Druso erat, Vindelicis bellum inlaturo. *BRIXENTES* Plinii dicta inscriptione, seu *Brixantem*, *Brixanta* Ptolemæi, consensu plurimorum apud Aisacum amnem, quem & Atagin vocant, coluerunt, ubi oppidum vulgari nomine *Brixen* conspicitur, quod haud dubie a Brixantis populis superest.

Oppida nunc Rhætorum perlustremus. Italiae proximum, quod indubito Rhætorum sit, est *Tridentum*, a quo populus, *Tridentini*, apud Strabonem & Plinium ; hunc vero ita, ut vna oppidirationem habeat. *Feltrini*, inquit lib. iii cap. xix, & *Tridentini*, & *Berenenses*, *Rhætica oppida*. Oppidum Antonini itineribus ab Augusta Veronam, & ab Opitergio Tridentum, est ipsum *Tridentum* ; in Theodosiana Tabula *Tridente*, ut Tergeste : nec hodie ignotum. An vero etiam *Verona* Rhætorum fuerit, non est liquidissimum. Probatum it Cluverius ex Plinii lib. xiv cap. i *Ante eum* [Tiberium] *Rhæticis prior mensa erat vuvis*, *Veronensium agro*. At si hæc sana lectio, nihil ex ea sequitur, quam Veronensium agro fuisse Rhæticas vuas, quæ etiam transplantatione eo deferri potuerunt. Sed MSS. aliter habent, *Ante eum Rhæticis prior mensa erat*, & *villis Veronensium agro*. Idcirco aliquod proprium agri nomen latere, ut *Tullius*, vel simile, coniectura Harduini est. Nec vali-

validius est alterum argumentum ex cap. VI eiusdem libri: *In Veronensi item Rhetica, Falernis tantum posthabita a Virgilio.* Id enim dicitur, vites ex Rhetia adlatas, verbis *passa*, ex Tellina valle, in Veronensi agro bene provenisse. Plinius ambigue lib. IV cap. XIX *Rhetorum & Euganeorum Veronā.* Ptolemæus Veronam Cenomanis adscripsit: nec quisquam Catullum Rhetum dixit, quia non minus, ac

*Mantua Virgilio, gaudet Verona Catullo.*

Quare placet Strabonis sententia, qui supra Veronam incipere fines Rhetorum dicit, ipsam vero inde Veronam excipit: *οι Πατοί*, inquit, *μέχρ' τῆς Ἰταλίας καὶ θύκσι, τῆς ὑπὲρ Οὐρανῶς καὶ Κώμης, Rhetί* usque Italiam pertingunt, *que supra Veronam & Comum est.*

Succedit *Feltria* in Rhetica finibus Italiam versus, inscriptionibus etiam antiquis celebrata. Gruterus pag. 409 num. 6 ex lapide imperatori Decio dedicata, ORDO FELTRIN. & pag. 409 n. 8 COLLEGIORVM FABR. CENTADENDR. FELTRINAE. Incola *Feltrini*. Plinius loco dicto: *Feltrini & Tridentini Rhetica oppida.* Situs per se notus, veteri nomine durante. Inter Feltriam & Vicentiam *Ausugum* est, quod ita itinere ab Opitergio Tridentum est significatum:

*Ad Cephasias*

*Feltriam* M. P. XXVIII

*Ausugum* M. P. XXX

*Tridentum* M. P. XXXIII.

Paullus Diaconus lib. III Langobard. cap. XXXI *Alsucam*, id est *Ausugam* dicit, in qua Franci duo castra siue castella diruerint. Supra Feltriam *Belunum* est, hodie *Belluno*. Plinius lib. IV cap. XIX *Opitergium, Belunum, Vicetia.* Ptolemæus *Βελουνον, Belunum.* Uterque tribuit Veneris, quorum fines Alpes & Rhetiam excurrabant. Videtur etiam *Belunum* dictum: unde *Belunenses* iidem forte qui *Beluenses*. Plinius dicto loco: *Feltrini, & Tridentini, & Beruenses, Rhetica oppida.* Et Inscript. Grut. pag. 409 n. 8 FELTRINAE ITEMQUE BERVENS. quasi excidisset N littera.

Ab occasu Feltriae sita *Tesana*, castellum. Paullus Diaconus lib. III cap. XXXI *Nomina castrorum, que diruuntur* [Franci]

in territorio Tridentino, ista sunt: *Tesana*, *Malesum*, *Semiana*, *Appianum*, *Fagitana*, *Cimbra*, *Vitianum* - - - & duo in *Alfuca*, & vnum in *Verona*. *Tesana*, nunc *Tessina*, inter *Feltriam* & *Tridentum*: *Appianum*, nunc *Albiano*: & *Vitianum* viriote scriptum, lege *Iulianum*, in colle situm: *Semiana*, vulgo *Meán*: cetera obscuriora sunt. Sub *Athesi* & *Atagis* confluente *Bauzanum* est, nunc *Bolzano Italis*: nostris *Bözen*, emporium. *Paullus* idem de *Langobard.* lib. v. cap. xxvi *Hic dum dux esset in Tridentina ciuitate, cum comite Baioariorum, qui Bauzanum & reliqua castella regabat. Dictum etiam Bauxare. Lex III Cod. Theod. de Palatinis sacr. largitionum data est Bauxare, quem locum Bauzanum interpretatur Iacobus Gothofredus, antiquitatum peritissimus. Inter hoc oppidum & Appianum, de quo modo diximus; siue infra Bauzanum ad Athesin est Salurnum. Paullus lib. III cap. IX quem Tridentinus dux in loco, qui Salurnis dicitur, interfecit. Nomen retinet hodieque Salurno.*

Ad *Atagin* siue *Aisacum*, prope confluentem, sunt *Endida*, exitinere quod *Augusta Veronam* ducit, nota, cuius rationes postea indicabimus. In eodem cursu, septentrionem versus, *Veldidena* fuit, haud procul ab illustri nunc vrbe *Aeniponte*. Olim nobilem fuisse exitinerebus *Antonini* patet, quæ *Lauriaco*, & inferiore *Aeniponte* diriguntur *Veldidenam*: nunc vicus est *Wiltten*, creuitque ex ruinis eius, quem laudamus, *Aeni Pons*, ciuitas *Tirolensis*. Inde in ortum est *Matreium* Tabulæ *Peutingeriae*, quod nomen *Matray* & hodie tenet: in austrum, *Vipitenum*, Tabulæ *Vepitenum*, quod, *Cluuerio* iudice, in locum cadit, quem *Sterzingen* vulgo adpellant. Ad *Aisacum* potius est *Sublauio*, siue *Sublabio*; & *Pons Drusi*, sed *Pons* citerior, in Tabula consignatus: inde per xiii millia *Sublauio*, *Itinerario* æque, vt Tabula *Theodosii*, commendata. Videretur *Sauio*, vel *Sabio*, *Paulli Diaconi* esse, qui eius episcopum nominat, *Legentium de Sabione*, lib. III cap. xxvi. Et supra *Sabionem*, *Sebatum*, *Antonini*; & *Littanum* eiusdem, quod *Lutach Cluuerius* interpretatur. Sita autem hoc ordine: *Aguntum*, *Littanum*, *Sebatum*, *Vipitenum*, *Veldidena*. Quod corrupti numeri hoc loco videntur, supersedemus adscribere. Sed & plura superius exposita vel vnicum iter ab *Augusta Vindelicum Veronam*, potest luculente illustrare:

*Augusta*

*Augusta Vindelicum**Abuzacum*

M. P. XXXVI

*Parthianum*

M. P. XXX

*Veldidenum*

M. P. XXX

*Vipitenum*

M. P. XXXVI

*Sublaupum*

M. P. XXXII

*Endidas*

M. P. XXXIII

*Tridentum*

M. P. XXXIII

In Athesia ripa, fere medio loco inter fontes & Bauzanum arx cum oppidulo *Terioli* spectatur: quod nomen nec olim ignotum fuit. In Notitia Imperii, sub Duce Rhetiarum, est *Præfectus legionis tertia Italica transvectioni specierum deputata Teriolis*: & mox: *Tribunus Gentis per Rhetias deputata Teriolis*: Inde in occasum transgressi, quæ inter Aenum & Rhenum sunt, explicamus. A *Lepontis* incipimus qui supra Verbanum lacum sunt, ad cuius oram, ubi Ticinus influit, castellum *Bilitio* est, ut Gregorius Turonensis lib. x cap. iii vocat, vulgo *Belizona*, in *Campis*, quod addit Turonensis, *Canis*, quem doctissimus quisque adhuc sequutus est. Alii *Canis Campos* Grisonibus dant, quod *canis* sit *grau* nostratibus, indeque dicantur *Gräuplinter*. Sed aliam originem nominis dat Apollinaris Sidonius Panegy. v, quem Maioriano dixit, vers. 373

*Condescenderat Alpes,  
Rhetorumque iugo per longa silentia ductus,  
Romano exierat populato trux Alemannus  
Perque Cani quondam dictos de nomine campos  
In prædam centum nouies dimiserat hostes.*

Sic Sirmondus & Sauaro; neuter *canis*: ille etiam maiuscula littera, quasi proprium nomen sit, hic communis, *cani*: ut neque sic certa sit derivatio. Ammianus Marcellinus lib. xv cap. vi *Alemannicis pagis indictum est bellum*. - - ad quem procinctum imperator egressus, in *Rhetias Camposque venit Caninos*, indeque magistrum equitum iussit cum exercitu ad lacum Brigantia ire. Mediolano proficiscebatur Constantius, unde æque & rectiori via per Grisones itur Brigantium, quam per Lepontios: ut ita

sola Turonensis Gregorii auctoritate sententia altera, quæ Cluverio, Sirmondo, Iac. Gothofredo placet, innitatur. Eodem tractu cum Lepontiis fuerunt *Mesates* Tabulæ Peutingerianæ: unde fortassis locus est, quo data est lex *XXV* Cod. Theod. de Appellationibus, qui in libris vulgatis *Messadensis* dicitur: at scierum est, quod credunt interpretari, Constantium per Lepontios aduersus Alemannos isse, corrigi fortassis ita potest, ut *Messadensi*, quo Messadensi est, legatur.

Supra *Darium* lacum, qui *Comensis* est, a Como oppido in septemtrionem longe porrectus; gemino itinere Antonini a Brigantia instituto, altero usque Comum, altero ad Mediolanum ferente, spatium quod inter Comum est & Curiam, accurate explicatur. A Curia est *XX* millibus *Tinnelio* vicus, nunc *Italis* Tenezzone, nostris *Tinzen*: quem inter & lacum *Murum* sequitur, castellum: a quo ad *Summum Lacum*, locum in extrema ora lacus prope *Clauennam*, sunt *XX* millia. Altero itinere post Curiam est *Taruesede*, in Tabula *Taruessedum*, *XV* millibus a Clauenna, (quo loco nunc vicus *Malsede* est) ad flumen *Mairam*, qui ab occasu solis ad Clauennam accelerat. *Clauenna* autem satis certum ex nomine oppidum, *Italis* Chiavenna, nostris *Claven*: unde *X* millia ad *Locum Comacenum*, qui *Larius* antiquis est, a Como *Comacenus* dictus. In Paulli Langobardicis crebra mentio *insule Comacinae* est, sitæ in lacu *Comaceno* lib. *IV* cap. *III*, & lib. *VI* cap. *XIX* & *XXI*. Dicitur ibi [cap. *XIX*] *Ansprandus*, a Liutberto apud *Ticinum* victus, *fugiens in insulam Comacinam se comminuisse*: victorem vero *misisse exercitum in insulam Comacinam. quo comperto, Ansprandus fugerit Clauennam*. Sunt autem, quatuor continentes, duo lacus, quorum superior paruus, usque ad influentem *Adduam*, nunc a *Clauenna* denominatur; maior siue inferior, a *Como*: *Clauennensis* vero in *Comensem* se effundit. Situs locorum talis est:

<i>Curia</i>			
<i>Tinnationem</i>	M.	P.	XX
<i>Murum</i>	M.	P.	XV
<i>Summum Lacum</i>	M.	P.	XXX
<i>Comum</i>	M.	P.	LX

Et

Et altero itinere a Brigantia per Curiam:

Curia.

Taruesedum.

M.

Clauennam.

M.

Ad Lacum Comacenum. P. X.

Ipsa vrbs Curia, ad Rhenum in Grithobus sita, nunc Chr, Rhatorum fuit. Paullus Langobard. lib. II. cap. X. *Insprandus fugit Clauennam: deinde per Curiam, Rhatorum civitatem, venit ad Baioriorum ducem.* Marcus Velferus lib. VI. Rer. Aug. pag. 198 Curiam caput Rhetiae Primae fuisse, argumento ex nomine petito, quod tribunal sonet, adseuerat. At plura itinera per Rhetiam diriguntur *Veldidenam*, a Lauriaco, a Ponte Aeni Inferiore, ab Aquileia: nullum, quod sciam, Curiam; vt vel eo nomine *Veldidena* preferri possit, quam nobilem quondam fuisse, nullum enim victis Wilten est) ex vicina Inspruck, quae ex ruinis illius enata est, elucet.

Inter Taruesedum & Curiam Tabula Theodosiana ponit *Lapidariam*, sitam ad Rhenum, nostris vltiorem (non autem Romanis, quibus citerioris alucus est:) & inter hanc & Taruesedum corruptum nomen *Cunudinum*, quod *Cunco aureo* Cluverius legit: & nescio an *Dinumma* sit, vbi data est lex VII. Cod. Theod. de Exactionibus. Iacobus autem Gothofredus ad Campos Caninos trahit, qui in Lepontiis sunt, quia illo tempore, quod Ammianus lib. XV. cap. VI. refert, aduersus Alemannos mouens imperator, Mediolano in Rhetias Camposque venit Caninos. Causa ergo ex eo pendet, vbi *Campi Canini* fuerint, de quibus supra dictum: num in Lepontiis circa *Bilitionem*, vbi Turonensis Gregorius posuit; an, vt vulgus existimat, supra Clauennam & circa Curiam Rhatorum.

Eadem Theodosiana Tabula a Curia ad Lacum Brigantinum descendentes ducit per *Magiam*, nunc Meyenfeld: & *Cluniam*, propius lacum, vbi nunc oppidum est Feldkirchen. Sed ad Rheni fontes est remeandum. Ptolemæus in Rhetia ponit oppidum *Ταξγατίον*, πρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ Ῥήνου ποταμοῦ, *Taxgatum*, ad caput Rheni fluminis. Ad citeriorem Rhenum, qui Germanis ita dicitur, est vicus, qui vulgo vocatur Tavetsch, quem ex nominis nonnulla conuenientia Cluverius, & alii, putant Ptolemæi *Taxgatum* esse. Ipsi autem fontes Rheni sunt in monte *Adula*, vt Strabo illam partem Alpium (μέρος τῶν Ἀλπεων) vocat: quauis Ptolemæus lib. II cap.



cap. IX Adulam montem cum Rheni fontibus non in ipsis Alpibus, sed ἐπὶ τὰς Ἀλπεὺς ἐστὶν, ad *Alpinos montes* constituat. Sed Cæsar lib. IV cap. X *Rhenus origitur ex Lepontiis, qui Alpes incolunt.* Lepontii ergo, de quibus iam dictum est, eo usque pertinuerunt, & omnis ille montanus tractus est *Alpium*.

## N O R I C U M

NORICVM, prouincia Romana, inter Danubium & Alpes Noricas, ab Aeno amne, qui a Vindelicia; ad Cætos montes, qui a Pannonia disterminant. Quo tractu magna pars Austriae & archiepiscopatus Salzburgicus cum omni Stiria & Carinthia continentur. Litem hunc Ptolemæus descripsit lib. II cap. XIV, scilicet μέρις τῆς Δαναβίου τῇ ἀπὸ τῆς Ἀνω ποταμῆς μέχρι τῆς Κετίας ὄρους, *parte Danubii, quæ ab Aeno est ad Cæcium montem.* qui quidem limes septentrionalis est, alios tam ab ortu & occasu vna definit. Supra quoque ex Taciti Hist. lib. III cap. V ostendimus *Aenum flumen Rhætos Noricosque interfluere.* Rhætos, id est Vindelicos, qui etiam Rhætorum nomine adpellantur. Et clarius ibidem Ptolemæus: τὸ Νωρικὸν περιέχεται ἀπὸ μὲν ὀρίσεως Ἀνω ποταμῶ· ἀπὸ δὲ ἀνατολῶν τῇ Κετίῳ ὄρει, *Noricum describitur ab occasu Aeni fluuii: ab ortu, monte Cæcio.* Australis limes incertior est, nec pari cura aut claritate a Ptolemæo expressus, magisque ex oppidis & doctorum hominum iudicio, quam stabili termino definiri potest.

Olim regnum erat, & propriis regibus Noricum parebat. Mentio *regni Norici* exstat apud Velleium lib. II cap. CIX, & Suetonium Tiber. cap. XVI. *Regis Norici* meminit Cæsar lib. I B. Gall. sub finem, & C. I. B. lib. I cap. XVIII. Hinc *Noricum* simpliciter regio dicebatur, etiam quum desisset regnum esse; Ptolemæus supra, τὸ Νωρικὸν *Noricum*, de sua ætate. Tacitus Hist. lib. I cap. XI *Rætia, Noricum, Thracia*: & cap. LXX *cunctatus, num Ræticiis iugis in Noricum flecteret.* Idem Annal. II cap. LXII *Noricam* prouinciam dixit. Populus, *Norici* sunt, vt passim exempla prostant. Domuit Augustus Tiberii ductu, tamquam socios Pannoniorum. Unde est quod Dio lib. LIV pag. 534 οἱ Παννόνιοι τοῖς Νωρικοῖς αὐτοῖς τῆς αὐτῆς δουλείας ἐγένοντο, *Pannonii Noricis causa seruitutis fuerunt.* Adde Velleium lib. II cap. XXXIX, ubi quando prouincia facta fuerit, describitur. De administratione prouin-

cix pauca exstant in antiquis monumentis. Tacitus Hist. lib. I cap. XI *Noricum* in iis prouinciis numerat, *quæ procuratoribus cobebantur*, id est, quas procuratores vice præsidum regerant, vt Pilatus Palæstinam: aut turbulento illo tempore ordinarii præfides cessabant, quod ciuilibus non raro bellis factum est.

Diuisa fuit prouincia in duas, sed quando, incertum: credibile tamen, non ante diuisionem factam esse, quam reliquæ prouinciæ sub Diocletiano & Constantino in plures dispescerentur. In quo nobiscum facit vir summus Thomas Reinesius Inscript. pag. 32. Defunt antiquiora iudicia. Sextus Rufus cap. VII *Sub Iulio & Octauiano Caesaribus per Alpes Iulias iter factum est: Alpinis omnibus victis, Noricorum prouincia accesserunt.* id est: tùm Noricum accessit, quod Rufi ætate duæ prouinciæ erant. Et cap. VIII *Habet Illyricus septem & decem prouincias: Noricorum duas, Pannoniarum duas, & reliquas.* Diuidi autem cœpit in *Noricum Ripense*, quod per ripam Danubii erat: & *Noricum Mediterraneum*, quod vergebat ad Alpes. Neutrius latitudinem cognouimus, & incertum prorsus, quousque Ripense in austrum suos fines, aut alterum, in septentrionem protulerit: ac in vniuersum pauca de hac diuisione litteris tradita fuerunt, & vix singula exempla vtriusque. Notitia Imperii Occidentalis *Dispositionem viri spectabilis Ducis Pannonia Prima & Norici Ripensis* habet: quod argumento est, rei militaris curam vni duci in vtraque prouincia commissam fuisse. *Mediterranei* exemplum præbet lapis Celeienlis apud Gruter. pag. 283 num. 5

D. N. FL. • CONSTANTINO  
CLEMENTISSIMO ATQ. VICT. AVG  
• MARTINIANVS V. P. PRAESES  
PROVINC. NORICI MEDITERR.

D. N. M. EIVS.

Antiquiora, vt dixi non suppetunt, nec Ptolemaeus Antoninorum ætate geographus quidquam de gemina prouincia habet, sed vnum tradit & exponit *Noricum*. Flumina Norici, in limite ab ortu *Aenus*, a septentrione *Danubius*, ab austro forte, ex parte saltem, *Sauus*, de quo plura infra: in mediterraneis *Drauus*, in Rhætia ortus, in Norico adolescens: & *Murus*, natus in Norico, & cum Drauo in Pannoniam delabens: & *Anisus*, siue *Anasus*, tam ortus

quam conditus intra fines Norici, quippe in Danubium intra limitem exit, nunc *Ens* adpellatus: & *Iouauus*, qui Iouauum seu Iuauiam oppidum præterlapsus, quod *Salzburg* hodie vocatur, in Aeni flumen effunditur. Diues prouincia ferri & chalybis olim quoque, vt hodie Stiria, pars Norici; & inde optima ferramenta. Horatius lib. 1 oda xvi

*Tristes vt ira, quas neque Noricus*

*Deterret ensis:*

& Epodon xvii vers. 71 *ense pectus Norico recludere*, id est acutissimo. Et Ouidius Metamorph. xiv vers. 712

*Durior est ferro, quod Noricus excoquit ignis.*

Oppida Norici Ripensis, siue in ripa Danubii ab Aeno vsque, sunt primum *Boiodurum*, Aeno fluuio coniunctum à *Batauis* castris, quæ cis Aenum in Vindelicia erant; nunc *Innsbradt*. Ptolemæus quidem in Vindelicia *Boiodurum*, & Tabulâ Peutingeriana sine intervallo cum *Castello*, quod Batauorum erat, *Bolodurum*, id est *Boiodurum* coniungit; quod vero Cæsar lib. 1 Bell. Gall. cap. v dixit, *Boios, qui trans Rhenum incoluerant, & in agrum Noricum transferant*, & reliqua; & ager Noricus ab Aeno incipit, in quem transferant ex patria Boiohemo; consequens Cluuerio videtur, vt *Boiodurum*, a Boiis in illo transitu conditum, potius extra Vindeliciæ limitem, in principio Norici, seu dextra Aeni ripa, constituatur. Antonini itinere ex Pannonia per ripam, *xxiiii* millibus a Quintanis castris in ortum reducit. Notitia Imperii sub dispositione ducis Pannoniæ Primæ & Norici Ripensis: *Tribunus cohortis Boiodoro*. At in eadem Notitia sub duce Rhætiani, *Tribunus est cohortis nouæ Batauorum Batauis*: quod luculente probat, coniuncta in Tabula *Castellum Batauorum* siue *Batana* castra, & *Boiodurum*, in diuersis fuisse prouinciis, & sub diuersis ducibus, quod esse non potest, nisi Aeno separentur.

Sequuntur in ripa, itinere Antoniniano, *Stenacum*, quod ignotum est: dein *Iouiicum*, quod etiam in Notitia sub laudati ducis dispositione memoratur, *Præfectus scilicet secundæ Italicæ militum Liburnariorum Iouiico*. Sed de hoc infra pluribus. In eadem Notitia *Equites sagittarii Lentia* locantur, quæ *Lentia* haud dubie Lintz est, clara ciuitas Superioris Austriæ, prope confluentem *Trauni*, ad quem fluuium, introrsus paullum, vt tamen cum  
ripa

ripa iungatur in Itinerario, sunt *Ouilia* Tabulae, Antonini *Ouilabis*, quam insignem urbem & coloniam fuisse, inscriptio vetus testatur, ad ripam Anisi in Austria reperta, apud Gruterum pag. 345 num. 8

PONTIF. COLONIAE AVRELIAE

ANTONINIANAE OVIL.

Ex quibus intelligitur, oppidum *Wels* haud dubie esse, quia nihil in illo tractu inuenitur, quod tam clarae coloniae nomen tueri aequae possit.

Iam Trauno transmissio, in ripa ex itinere habemus *Lauriacum*, itidem nobilem coloniam, & caput, ut putatur, Norici Ripensis. Certe, quod ex Ecclesiae Notitia constat, metropolitaneam dignitatem accepit Sirmienfi extincta. Vide Caroli a S. Paulo Geograph. Sacr. pag. 73. Notitia Imperii Praefectum legionis secunda ponit *Lauriacum*: & mox, Praefectum classis *Lauriacensis*. Scribitur & *Laureacum*, & MILITES LAUREACENSES inscriptione veteri, quae ex agro Laureacensi Vindobonam translata est, apud Lazium de Rep. R. lib. XII sect. VII cap. V, & Gruterum pag. 164. n. 3. Addit aliam Cluverius, quae *Colonia Aureliana Laureacensis*, quam nescio cuius fidei sit, aut a quo ex lapide transscripta: nec vero coloniam fuisse dubitandum est, quae praefectum legionis, praefectum classis fluvialis habuit, in quam tot itinera fuerunt directa, vel ex ea alio instituta: ut Aquileia, & Sirmio, & Tauruno *Lauriacum*; & *Lauriacum Brigantium*, & *Veldidenam*. In Tabula, eius loco conspicitur *Blaboricium*, quod haud dubie ex *Lauriacum* depravatum est. Hodie ex nomine restat pagus *Lorch* ante moenia ripensis oppidi *Ens*; ad cognominis fluvii, quem Sanctorum vitae Anisum vel Anasum vocant (apud antiquos legi non memini) & Danubii confluentes.

In Tabula proximum *Elegium*, obscurus locus, forte quod ex distantia coniicitur, vicus *Erlach*, nomine non plane dissonante. Inde Antonini Itinerario est *Lacus Felicitis*, oppidi nomen, in Notitia etiam Imperii significatum, quae duci Norici Ripensis subdidit *Equites sagittarios Lacus Felicitis*, composito vocabulo. Locus & distantia fert in Ober-Wels. Tabula addit locum *Ad pontem Isis*, qui & nomine & distantia respondet oppido *Ibs*, ad confluentem cognominis amnis. Ulterior est *Arlape*, itineribus a Sirmio & Tauruno *Lauriacum*: a qua classis cognominata fuit. Notitia enim Im-

perii etiam *Præfectus classis Arlapensis* cognominatur. In Theodossiana corrupte *Arelate* scribitur: a Ptolemæo corruptius *Agedart* in Norico. Tabula quoque nominat locum *Namare*, qui latet, quamuis ad Melck Cluuerius referat: & *Trigisanum*, quod forsan oppido Traſimur responderet: & tandem *Pirum Tortum*, quo loco dicitur Pixendorf esse, ut dubitare possis, an Romani recte appellauerint, aut bene descripserint amanuenses. *Cetium* Itinerarii, in Tabula *Citium*; a monte *Cetio* nomen trahit, situm haud dubie ad radicem eius, inter ipsum & Danubium; inter quod & Vindebonam *Comagena* sunt, dubium, utrum ad Pannoniam, an ad Noricum referendæ: ipsam vero Vindebonam, quam Cluuerius etiam Norico, & Aequinoctium, & Carnuntum adscribit; cum Ptolemæo Pannoniæ vindicabimus. Ut vero Norici Danubianam ripam cognoscamus distinctius, ex Itinere per ripam Pannoniæ in Gallias, pauca excerpemus:

<i>Vindebona</i>	M.	P.	XX
<i>Comagenas</i>	M.	P.	XXX
<i>Cetium</i>	M.	P.	XXX
<i>Arlape</i>	M.	P.	XX
<i>Lacum Felicis</i>	M.	P.	XXV
<i>Lauriacum</i>	M.	P.	XX
<i>Ouilabim</i>	M.	P.	XVI
<i>Iouiacum</i>	M.	P.	XXVII
<i>Stanacum</i>	M.	P.	XXVIII
<i>Boiodorum</i>	M.	P.	XX

Ad interiora Norici lustranda properamus. Ad Aenum *Pons Aeni* ex itineribus Antonini, quem supra aliquoties inferiorem diximus, ut a superiore vrbe nobilissima Inspruck, quæ recentior est, discerneretur. Incertum vero, si quid adpositum ponti fuit, vel vicus vel oppidum; fueritne in dextra, an sinistra fluminis ripa. Cluuerius existimat illum transitum esse, qui recta Monachio Salzburgum fert, ad oppidulum Alt-Hohenau. Vide Itinera a Lauriaco Veldidenam, & indidem Brigantiam. Et plura de eo in Vindelectia diximus propter ambiguum illius situm. Est quoque idem locus quem Antoninus *Pontem Aeni*, & Tabula *Ad Enum*, (ubi A excidisse videtur) adpellauit. Post paullo ad flumen, quod ex lacu Chiemensi exit, *Bidacum* Antonini, *Bedaium* Tabulæ, veteri editione

editione Bertii; noua Norimberg. male *Bodai*, quod Ptolemæi *Βαδακον*, *Badacum* est. De inscriptionibus, ad quas Cluuerius provocat, ut coloniam fuisse probet; malo tacere, quam incertum adferre. Quod enim AVGUSTA BADACVM in lapide legi ait, velim ubi sit ille, aut quis prodiderit, subscripsisset. Gruterus pag. 431 num. 6. AVG. BAD. sed Romæ exstat ille lapis, per paucis literis signatus, nec vllum in eo signum, quod nos in Noricum remittat. Reinesius classe I inscript. CXLVIII BEDAIO AVG. habet, sed idoli nomen aut numinis loci, quod licet commune fuerit cum oppido, non tamen probauerit coloniam fuisse. Ceterum & Pontis & Bidaii situs ut cognoscatur apertius, ex itinere a Lauriaco Veldidenam, hæc adpono:

*Iouauro*

*Bidaium*

*Pontem Aeni*

*Isiniscam*

M. P. XXXIII

M. P. XVIII

M. XX.

Supra lacum Chiemensem fuit Plinii *Claudia* lib. III cap. XXIV, quæ sitne idem oppidum quod Ptolemæi *Κλαυδικιον*, *Claudinium*, non habeo dicere, quod suum Ptolemæus in Danubii ripa posuit: Cluuerius, utrumque idem ratus, supra lacum, quem dixi, retraxit. Longius abiit Harduinus, utrumque Clagenfurt, quod prope Drauum est, interpretatus. Reinesius Class. III inscr. 57. huc refert lapidem in castro Leibnitio Sti-

DIVO CO. POS

M. CLAVD.

quod *municipium Claudinum* legit: sed neque adsentiri, neque refutare animus est.

Ad *Iouauro* fluuium superiori loco est *Vacarium*, *Ῥακβελον*, Ptolemæi; Tabulæ Peutingerianæ *Vocarium*, quod nunc in vico quæritur. Infra illud *Cuculli* siue *Cuculla*: in Tabula enim scribitur *Cuculle*. Eugippius Vita S. Seuerini cap. XI *In castellum, cui erat Cucullis vocabulum, vir sanctus venerat*. Tum sequitur celebre *Iouauro* siue *Iuuauro*: in Itinerario *Iouauro*, quarto casu, *Iuau* sexto, quem secundum putat Cluuerius, ab *Iouauro*. Tabula *Iuau*: Notitia Imperii sub duce Pannoniæ & Norici, *Iuuenſe*, puta, castellum: Inscriptio apud Reinesium Class. III num. 29, & Notitia Ecclesiæ, *Iuuauro*. Inscriptio alia apud Gruterum pag. 265

num. 4, imperatori Seuero dicata, COL. HADR. IVVAV. *Hadrianae* cognomen auctorem coloniae significat, quae causa est, cur veteres illius nullam rationem habuerint. Sed cur nec Ptolemaeus? Cluuerio videtur vetus nomen posuisse *Γαυαυδς ερν*, *Gauuodurum*, si modo nec hoc corruptum est, & propius ad vocabulum *Iuuuui* reducendum. Et quia h. Mapides Salisburgi reperti, non dubitandum, archiepiscopalem urbem esse veterem Iuuuuiam, quod etiam mediæ æui scriptores, utrumque vocabulum componentes, non dissimularunt. Alia inscriptione apud Reinesium classe VI num. 36 est DEC. IVVAVE. id est, *Decurio Iuuuensis*: ut sic nec de scriptura, quam Lazius & alii in *Iuuana* perverterunt, dubitare amplius liceat. Infra Iuuuuum, ad eundem amnem, locanda est ex XVI millium distantia *Artobriga* Tabula, in quem locum forte incidit oppidum *Lauffen*.

Dextrorsum ab Iuuuuo, prop lacum, cadit *Tarnanto* Tabula, & ubi ex lacu effluit Traunus amnis, *Laciacum* eiusdem, & Antonini ex Aldi editione, Itineribus a Lauriaco Veldidenam & Brigantiam: quo loco hodie est Gemünd. Vtrobique Bertius & Schottus ediderunt *Iouiacum*, quod nomen nescit Cluuerius quo referendum sit. Et in Notitia etiam sub duce Norici Ripensis est *Praefectus secunde Italica militum Liburnariorum Iouiaco*. Esto vero, *Laciacum* Antonini dubitari posse, tamen ex Tabula firmari potest, qua sexto casu *Laciacy* est inter Tarnantonem & Tergolapen. *Tergolape* ergo ad id flumen sequitur, ubi cum Alma confluit. Inde *Ouilabs* sequitur, quæ & *Ouilia* sunt; de quo loco supra dictum in ripa fuit.

Prope Danubium Trauno alius amnis adfunditur, qui vulgo *Krems* adpellatur. Ad hunc superiori loco est *Gabromagus* Tabula & Antonini, itinere ab Aquileia Lauriaco; & proxime *Ernolantia* Tabula: & infra hanc, eadem ripa, *Tutatio* Antonini dicto itinere, quod oppidum in Tabula *Tutastio* scriptum est, ut nesciatur, vtra lectio sit verior. Quæ sequuntur alia *Vetoniana* castra, a Vindelicis diuersa, ex eadem Theodosiana sunt Tabula.

Inter Anisum & Murum flutios *Viscelli* siue *Viscella* cadunt, in Tabula descriptæ, quod nomen Cluuerius in *Weltz* latere putat, duplicis vici ibidem, superioris & inferioris vocabulo. Inde XIII millibus locus *Ad Pontem*, in eadem Tabula, quem oportet esse

esse ad Murum flumen, & ut ex distantia verosimile, in loco quo nunc est Murau. In illō tractu *Sabatinca* fuit, itinere Antonini ab Aquileia Lauriacum, in vico nunc obscuro latens: & paullo vterior, XIII millibus a Ponte, *Noreia* Tabulæ, quæ videtur illa Cæsaris esse lib. I B. Gall. cap. v *Boii, qui trans Rhenum incoluerant, & in agrum Noricum transierant, Noreiamque oppugnaverant.* Sic veteres libri, & metaphrastes *Νορηίαν*: recentiores *Noricamque*. Nec vero credibile, eamdem Plinii *Noreiam* esse, lib. III. cap. XIX, et si *Tauriscis* eam tribuat, τῶν δὲ Νωρικῶν εἰσι καὶ οἱ Ταυρίσκοι, *Taurisci etiam ex Noricis sunt*, ut Strabo censet lib. IV pag. 142, sed ex iis Noricis qui ad Italiæ fines secesserant. Ibidem Strabo: Μετὰ τὰς τοὺς οἱ ἐγγὺς ἦδη τῇ Αἰθιοπικῇ μυχῇ, καὶ τῶν κατ' Ἀκυλῆαν τόπων, οἰκοῦσι Νωρικῶν τέτινες καὶ Κάριοι, *Post hos vicini iam Adriatici Sinus intimo, & locis ad Aquileiam, habitant Noricorum quidam & Carni.* Eodem tractu inter Murum & Drauum in Tabula locus signatur *Grauiacis*, quasi *Grauiaci* casu nominatus, qui ex itineris tractu & nominis similitudine videtur esse *Gurck*, episcopale oppidum, propius tamen ad Murum quam ad Drauum. Sed aliter videtur Io. Ludouico Schönleben Apparatu Carniolæ Antiquæ,

Hinc ad *Drauum* progredimur, eiusque caput, circa quod limes Noricorum Rhætorumque est. *Norica* ibi oppida sunt *Aguntum* & *Loncium*, quæ Cluverius Rhætis addit, Plinius vero lib. III cap. XXIV, & Ptolemæus lib. II cap. XIV *Aguntum*, quod remotius est, adscribunt Norico, quos sequimur. Plinius ibi: *Oppida Noricorum, Virunum, Celeia, Teurnia, Aguntum*, & reliqua. Ptolemæus, Ἀγυντον. Posteriores castellum vocant; etiam *Aguntus*, forma feminea, nominant. Paullus Diaconus Langob. lib. II cap. XIII *per Alpem Iuliam, perque Aguntum castrum, Drauumque & Byrrum flumini*. Et Fortunatus de S. Martino lib. IV

*Per Drauum itur iter, qua se castella supinant.*

*Hic montana sedens in colle superbit Aguntus.*

Putant quidam esse locum, qui nunc vocatur Innichen, oppidulum in comitatu Tirolis. At *Loncium*, proxime Drauum, haud longe a fontibus fluentem, memoratur itinere Antonini ab Aquileia Veldidenam, nunc Lintz dictum. Inde ex intervallo est *Teurnia*, a Plinio lib. III cap. XXIV verbis modo recensitis in Norici urbibus laudata, Ptolemæo Τερυνία, *Teurnia*, quod non vile oppidum



pidum fuisse, ex magistratu adparet, in lapide apud Chimum lacum expresso, qui a Grutero pag. 473 num. 6 ita transscriptus est:

L. TERENCEIO VERO

II VIRO TEVRN

PR. IVR. DIC.

Alii aliter interpretantur: Cluuerius Villach, in ripa Draui, ducem sequutus Ptolemæum.

Hoc inter oppidum & Virunum supra Drauum, paullo reductior a ripa sinistra, fuit *Solva*, multis inscriptionibus nobilitata. Gruterus pag. 537 n. 1

C. CENSORIO

G. FIL. SERENO

FL. SOLVA - - -

quod Reinesius Inscript. Opere pag. 33 legit *Flavia Solva oriundo*. Et pag. 559 num. 5

D. . . M.

C. SABINIO C. F. SOLVA.

Et in saxo castri Leibnitii in Stiria, pag. 737. n. 2

POLT BIO SOLVENS

ET VELLECIAE MATRI.

*Flavia* prænomen a Fl. Vespasiano habuit, quod ex Plinii dicto loco, lib. III cap. XXIV manifestum est. Oppida enim Norici retensens, hoc *Flauium Soluense* nominat, quod male quidam, tamquam duo oppida essent, interpungunt. Colonia fuerit, an municipium a Vespasiano ornatum, mihi nondum est liquidum. Reinesius quidem pag. 33 citat inscriptionem ante datam C. SABINIO COL. FL. SOLVA: sed syllabam COL. non habet Gruterus. Censet tamen coloniam fuisse Wolfgangius lib. XII R. R. sect. vi cap. v, & multa monimenta ex ruinis profert Romanæ vetustatis, in agro *eruta*, qui etiamnum dicatur *Solfeld*: ideoque etiam caput Norici Mediterranei constituit, ut Ripariæ fuit Lauriacum.

Nec minus nobilis vrbs fuit *Virunum*, itidem ad Drauum, per quam iter Antonini ab Aquileia Lauriacum, ducit: unde de situ eius certiores sumus. Plinius in nobilibus Norici urbibus primo loco numeravit. *Oppida*, inquit, *Noricorum* .: *Virunum*, *Celeia*, *Teurnia*.

*Teurnia*. Ptolemæus, *Ῥοιτάνοι*, *Virunum*: Tabula Peutingeriana *Varinum*, praue. nam & antiquis inscriptionibus *Virunum*. Gruterus p. 108. n. 7

SP. CENSORIVS IVSTVS VIRVNO  
L. VOLCEIVS SEVERVS SESTINO  
Q. SEXTILIVS RVFVS FLANONA  
C. VALERIVS VERANIVS TRIDENTE.

qui singuli a patria simpliciter, auferendi casu, nominantur. Quod ideo plenius volui adferre, ut quas supra de *Solva* inscriptiones attulimus. exemplis illustrentur: etiam de *Tridentis* vocabulo & singulari forma, quam supra ex Theodosiana Tabula proferre memini, ex alio etiam monumento certiores sumus. Et pag. 569 num. 7 Gruter. Inscr. NAT. NORICVS COL. C. VIRVNO. Quæ si recte se se habent, (ne autem certus plane sim, ex Gruteri scriptione est, quæ ~~COL~~ vocali minuta curauit exprimi, quasi ipse absentem suppleuerit) coloniam fuisse non erit, quod dubitemus. Cluuerius refert ad Carinthiæ oppidum *Volckmarck*: alii alio.

Hic finiremus Noricum, ut australis terminus septemtrionali, monti Cetio, responderet, nisi Plinius dicto loco *Celeiam* quoque, quæ longius in ortum solis ab hoc termino recedit, in Noricis urbibus connumeraret. Tantum ergo, quæ inter Drauum & Sauum vsque ad Celeiam sunt, adiungamus. A Viruno subiacet in austrum ~~Iuenna~~ Tabulæ Theodosianæ, xxxiii millibus passuum, ex quo coniecit Cluuerius esse Jaunstein Carinthiæ. Exinde in occasum vergit *Saloca* eiusdem Tabulæ; Selch eidem, de quo dubitant alii. Deinde propius ad Celeiam accedunt *Colatio*, & *Vpella*, eiusdem Tabulæ. Vtrumque creditur ad ripam *Sana* fluminis esse, quod infra Celeiam miscetur Sauo. Inter vtrumque ponunt *Santicum* Antonini itinere ab Aquileiâ Lauriacum; Ptolemæi *Σιαντικόν*, *Sianticum* in Norico; nunc *Sanneck*, ut nomen & situs fert. Ipsa vero *Celeia* non difficilis inuentu est, quia nomen seruat, & insignem Comitatum denominat. Ptolemæo quoque *Κέλευα*, *Celeia* in Norico postrema est, sita ad eundem amnem Sanam, in cuius & Sauo confluyente Noricum finimus, vltiora Pannoniæ relinquentes.

Quæ autem ad Drauum ultra Virunum sunt, itidem in censu Pannoniæ scribemus : licet non desint, qui etiam Noricum eo usque extendant. Ammianus Marcellinus lib. XIV cap. XXXVII *venit Petobionem, oppidum Noricorum.* Sed malo limitem Ptolemæi, antea nobis quoque constitutum, quam varietates aliorum sequi : quod idem etiam de Vindebona, Carnunto, Peisone lacu (licet hunc etiam Noricis iungat Plinius lib. III cap. XXIV) intellectum velimus. Plura de limite qui cupit cognoscere, legat clarissimi viri Io. Ludouici Schönleben Apparatum Antiquæ Carniolæ cap. I num. v.

## CAPVT. VIII

DE

PANNONIA, MOESIA,  
DACIA, ILLYRICO.

**N**oricum excipit Pannonia, Pannoniam Mæsia, cui Traianus Daciam ponte adiunxit : Pannoniæ, & ex parte Mæsiæ in austrum subiacet Illyricum. Fines Pannoniæ a Plinio describuntur lib. III cap. XXV, de iis, quæ post Noricum sunt, dicente : *Quæ pars ad mare Adriaticum spectat, adpellatur Dalmatia & Illyricum : ad septentriones Pannonia vergit, finitur inde Danubio.* Sic duo latera habemus : australe, Dalmatiam : septentrionale, Danubium. Quæ enim trans Danubium sunt, Germaniæ magnæ accessio erant. Et Dio Cassius lib. XLIX pag. 413 οἱ Παννονιοὶ νέμονται πρὸς τῇ Δαλματίας, παρ' αὐτὸν τὸν Ἰσθμὸν, ἀπὸ Πωρικῆς μέχρι τῆς Μυσίας τῆς ἐν τῇ Ευρώπῃ. Pannonii ad Istrum habitant, Dalmatis vicini; a Norico usque Mysiam Europeam, id est Mæsiam. Et Strabo ait lib. VII pag. 217 διατείνει μέχρι Δαλματίας, pertingit [Pannonia] usque Dalmatiam, vt Sclauoniam & Bosniam comprehendat. Sed clarissime omnium, quamuis posterior, Iornandes de Reb. Get. cap. L, Pannonia in longa porrecta planicie habet ab oriente Mæsiam Superiorem, a meridie Dalmatiam, ab occasu Noricum, a septentrione Danubium.

Nomen est Pannonia, quod an a pannis, ἐξ ἱματίων τινῶν, vt Dio Cassius lib. XLIX pag. 413 censet, equidem non intelligo, quia





quia is addit, ἐπιχωρίως κατατέμνοντες καὶ περσαιογερύοντες, *patrio more concidere & denominare vestes*. At barbara lingua fuit patria, non Latina, nisi Latinus interpres tantum adlufit ad *pannum*, & sub ἱματίοις alia vox barbara latet. Oppido antiquum vocabulum. Ovidius lib. II Trist. vers. 225

*Nunc tibi Pannonia est, nunc Illyris ora domanda.*

Plinius Panegyr. cap. VIII *Adlata erat ex Pannonia laurea*. Populus, *Pannonii*. Tacitus Hist. II cap. XIV *quingenti Pannonii, nondum sub signis*. Et Ovidius ad Liuiam vers. 390

*Summaque dispersi per iuga Pannonii.*

An vero etiam *Pannones* dicantur, ut frequens recentioribus est; antiquis exemplis non ita clare probare licet. Muliebre tamen *Pannonis* est Lucani lib. VI vers. 220

*Pannonis haud aliter post ictum sanior vrsa.*

Græcis sunt Παννόνιοι & Παννονία, Straboni lib. VII & Ptolemæo lib. II cap. XV: multis etiam Παιόνες, & Παιονία, quod quamvis improbet dicto loco Dio Cassius, quia *Paonia* sit pars Macedoniae, Thraciam versus; tamen grauiissimi scriptores illa altera forma vsi sunt. Plutarchus in Pompeio pag. 640 Mithridatis ait consilium fuisse διὰ Σκυθῶν καὶ Παιόνων στρατὸν ἐλάυνειν ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν, *per Scythiam & Pannoniam cum exercitu inuadere Italiam*. Herodianus lib. I cap. III incunte de Marco morituro, διατρέβων ἐν Πάοισι, *agens in Pannonia*: & lib. II cap. IX itidem principio, διηγέλλετο τὰ πραττόμενα εἰς τε Παιόνας καὶ Ἰλλυρίους, *fama per Pannonios Illyricosque increbuerat*. Pānīus lib. VII cap. V sect. 6 Ἰλλυριοί τε καὶ Πάονες, *Illyrii & Pannonii*. Et lib. VIII cap. VI de imperatore Marco: τὰς Παιόνας ἡλευθέρωσε δαλείας, quo Eutropii verba, *Pannoniis seruitio liberatis*, expressit. Zosimus lib. II cap. XLIII de Vetraniōne: τὴν στρατηγίαν τῶν ἐν Παιονίαις στρατοπέδων ἔχεν ταχῆδης, *dux exercituum in Pannoniis*.

Pannonia citius, quam adjacentes regiones, Noricum & Rhætia, diuisionem accepit: nec vero prius, quam illæ, suam in Primam & Secundam; prius autem utique in *Superiorem & Inferiorem*. Nam Ptolemæo est lib. II cap. XV ἡ Παννονία ἡ ἄνω, *Pannonia Superior*: & cap. XVI ἡ κάτω Παννονία, *Pannonia Inferior* descripta. Et Dio Cassius lib. XLIX pag. 413 de se ipso: τῇ Παννονίᾳ τῇ ἄνω καλεσμένη περσεταιάθην, *Pannonia Superioris praefes constitutus*

*fui.* Et lib. LV pag. 564 in Legionum hibernis designandis, decimam gemellam τῇ ἄνω, *Superiori* dat : decimam quartam τῇ κατώ, *Inferiori*. Terminus inter utramque est secundum Ptolemaeum cap. XVI ἡ τῷ Αἰγῶντος ποταμῷ ἐκτετατὴ, *diuertigium Arabonum fluminis*. Fueritne autem diuisio ante Antoninorum tempora suscepta, equidem non habeo quod pro certo dicam. Plures veterum de Pannonia, ut vna, loquuntur : Velleius, Plinius uterque, Suetonius, Tacitus : nec inscriptiones, quæ utriusque provinciae aut alterutrius nomen singulatim tenent, antiquiorem ætatem certo præ se ferunt. Vnus locus Taciti, principio libri de Germania, videri potest geminam Pannoniam indicasse : *Germania*, inquit, *omnis a Gallis Rhatisque & Pannoniis, Rbeno & Danubio fluminibus separatur*. At quia sequitur, *a Sarmatis Dacisque*, quæ populorum nomina; quis mihi præstabit, *Pannoniis* provincias, non populum, significari. Dicis, regionum esse quæ præcedunt, *Gallis Rhatisque*; de *Gallis* apertum : de *Rhatis* dubium, quia plane mihi ex genio auctoris & æqualium videtur esse; *a Gallis Rhatisque & Pannoniis*; sicut subsequitur *a Sarmatis Dacisque* : & supra de *Vindelicia* nomine exempla adposuimus, quibus regionum & gentium vocabula vna serie narrationis coniunguntur. Nec de Rhætia Tacitus alibi, aut æquales, pluraliter. Confirmat nos Suetonius Vitellio cap. XV his verbis : *desciuerunt ab eo exercitus Mœsiarum atque Pannonia : item ex transmarinis Iudæicus & Syriacus*. Distinguuntur Mœsiæ : Pannonia vna narratur.

Amnes Pannoniæ nauigabiles, *Danubius* a tergo, quam longa est, præensus : mediam secant *Drauius* & *Sauus*, Plinio *Saus*. Singuli minores recipiunt. Prætermisiss, quorum nomina in antiquis monumentis non supersunt; *Danubius* recipit *Arabonem*, Ptolemæi Αἰγῶνα, vulgo dictum *Raab* : *Drauius*, Straboni lib. VII Δραῖος, *Drabus*; Plinio *Draus*; hic vero *Drauius*, siue *Draus*, *Murum* ex Norico delabentem; quem volunt Ptolemæi Σαυαρίαν, *Sauariam* esse, uti in Palatino codice scriptum est lib. II cap. XVI : & supra confluentem cum *Danubio*, *Valdasum* Plinii, qui videtur flumen *Walpo* esse : *Sauus* autem, ut vulgo vocatur, dictus etiam a Strabone lib. VII pag. 217 Σάυος; a Dione Cassio lib. XLIX pag. 414 Σαῦος, *Sauus*, a Trogo siue Iuliano lib. XXXII cap. III bis *Sabus* (memorat autem confluentem *Danubio* & *Sabo*, & iunctus a Strabo

bone lib. IV pag. 143 & Ptolemæo lib. II cap. XVI Σάος; a Plinio *Saus*: hic, inquam, *Saus*; siue *Saus*, accipit *Colapin* Strabonis & Plinii, qui Κόλοψ, *Colops* est Dionis dicto loco; vulgo nunc *Culpa*, qui apud Segesticam insulam se Sauo infundit: & inferius *Drinum* Ptolemæi, ex Dalmaticis montibus decurrentem; & *Bacuntium* Plinii, in agro Sirmiensis. Plinius de his ita lib. III cap. XXV *Amnes clari & nauigabiles in Danubium defluunt. Draus e Noricis violentior; Saus ex Alpibus Carnicis placidior. - - - Præterea amnes memorandi, Colapis in Saum influens iuxta Sisfiam: - - - alter amnis Bacuntius in Saum Sirmio oppido influit. - - - Supra [Saii confluentem] influunt Valdasus, Vrpanus, & ipsi non ignobiles. Vrpanum quem nominat, non nouimus, nisi quod Ortelius in Tabula eum *Vrpanum* dixit, qui vulgo nunc *Sarwitz* vocatur, & supra Draui confluentem Danubio miscetur.*

Fluminibus addendæ sunt insulæ ab ipsis circumclusæ. In Danubio plures sunt; sed ab antiquis scriptoribus, quod sciam, nunquam nominatæ: in Sauo autem duas descripsit Plinius dicto cap. XXV lib. III *Insula*, inquit, *in Sao Metubarris, amnicarum maxima. Præterea amnes memorandi: Colapis in Saum influens iuxta Sisfiam, gemino aluco insulam præefficit, quæ Segestica adpellatur.* Strabonis est lib. IV pag. 143 ἡ Σεγέστικὴ πέλις, *Segestica urbs*, sed locus ille vitiatus, quo multa confunduntur. Sunt præterea, qui *Metubarrim* vocant illam insulam, quæ ad Colapis confluentes est: sed illa est Segestica, vt Plinius nominauit, distinxitque a Metubarri. Sunt autem inferiori parte Saii alix insulæ maiores, e quibus quæ circa Drini confluentes est, Lazius putat Plinii Metubarrim esse. Potuit etiam situs insulæ, alueo mutato, vt sæpe fit, perire, ac plane faciem a priore aliam induere.

Montes Pannoniæ sunt, in Norici limite κέτιος, *Cetius*, vnde initium Pannoniæ ab occasu est. Vulgo *Kahlenberg*, quod nominis quia etiam iuxta Saii ripam est, ex aduerso Celeiæ siue Cilly; coniiicit Io. Lud. Schönleben in Carniolix Apparatu, ad Sauum vsque *Cetios* montes protensos fuisse. Plinius dicto loco laudat *montem Claudium*, cuius in fronte *Scordisci*, in tergo *Taurisci*. Scordisci orientem versus, ὡς ἔω, Pannonios accollebant, Strabone auctore lib. VII pag. 219. Ipse Strabo p. 217 *Ocrani* montem definit ταπινύτατον μέγας τῶν Ἀλπεων, *humillimam partem Alpium*, porre-



Starum a Rhætis ad Iapodes. Ergo in extremis finibus Pannoniæ fuit. vbi & *Albius mons*, *ἔως τελευτῶν τῶν Ἀλπεων*, *extremus Alpium*, vt ibidem Strabo dixit, siue *Alpium finis*, sub quo siti Iapodes.

Populi Pannoniæ *uarii & multi* enumerantur, sed plerique obscuri & ignoti. Plinius ibidem : *Draus per Serretes, Serrapillos, Iafos, Andizetes : Saus per Colapianos Breucosque defluit. Populorum hac capita. Præterea Ariuates, Azali, Amantes, Belgites, Catari, Cornacates, Erauisci, Mercuniates, Latouici, Oseriates, Varciani.* E quibus Azalos, Vercianos, Iassios (sic scribit vtrosque) Ptolemæus in Superiore Pannonia locat : Breucos, *Amantenos* (*Amantes* Plinii) & *Arauischos*, siue *Erauiscos*; nec non *Scordiscos*, in Inferiore. Andizetes, per quos *Draus* labitur, sunt Strabonis *Ἀνδιζῆται*, *Andizetii*, lib. VII p. 217, qui quod vltimo loco a Plinio ponuntur, non dubitamus ad Inferiorem prouinciā pertinere. *Colapiani*, ex flumine, quod accolunt, origine hominis, intelliguntur Superioris prouinciæ fuisse. *Latouici* quoque in Superiorem referendi sunt, quia *Prætorium Latouicorum*, apud Antoninum itinere ab Aemona Sirmium, in eam partem cadit ripæ *Sauix* post confluentem *Sanæ*. Ceteræ tam Ptolemæi quam Plinii gentes Pannoniæ sunt ignobiles & ignotæ : etiam Strabonis *Pirustæ*, *Mazæ*, *Dæsiæ*, quorum princeps *Baton* fuit.

Alias diuisiones Pannoniæ in Primam, Secundam, Sauiam, Valeriam, quia posterioris æui omnes sunt, in Geographia mediæ æui explicabimus.

## PANNONIA SUPERIOR.

Ptolemæo dispensatore *Pannonia Superior* Cetio monte & Arabone fluuio continetur, angustiore quidem spatio quam Inferior, sed quod in austrum procursione longa compensatur. Primum ripam Danubiū expediemus : deinde sensim in austrum ad interiora progrediemur.

Ad Cetium montem fuit *Cetium*, oppidum forsā, VI millibus a Vindobona secundum Tabulam Peutingerianam : immensi spatio secundum Antonini rationes itinerarias, quæ ideo suspectæ in hac parte sunt, maiorque fides Tabulæ habenda. Etiam ipsa loca conturbat Itinerarium, Cetio & Vindobonæ

*Coma-*

*Comagena* interponens, in Tabula vero hoc ordine ponuntur

• *Comagenis* VII *Citio* VI *Vindobona*.

Prima vrbs post Cetium, quod limitem sub cognomine monte habet, *Vindobona* est, in Tabula Theodosii, & Itinerario Antonini; siue, ut Victor Schotti de morte Marci Antonini scripsit, *Vendobona*. Ptolemæus *Ἰαλιόβωνα*, *Iulio bona*, mendose, ut videtur, quia omnes ceteri prioribus syllabis *Vindo*-, *Windo*- *Vendo*- consentiunt. Nam Notitiæ Imperii sub Duce Pannoniæ Primæ est *Præfectus legionis decima Vindomana*. Et Iornandes de Rebus Get. cap. L *Ornata patria ciuitatibus plurimis, quarum prima Sirmis, extrema Windomina*, ut Lindenbrogius, siue *Vindomina*, ut Hugo Grotius edidit: ex quo vulgare nostrum *Wien* videtur esse contractum. Cluuerius quidem M antiquius in hoc vocabulo censet, quam B, & pro dialecti diuersitate *Vindomina*, *Vindomana*, *Vindomona* pronuntiatum fuisse: post demum B in locum M adsumtum: sed nolim id adfirmare, quia antiquiores sunt, qui *Vindobona* vel *Vendobona*, quam qui secus vocabulum scripserunt. Accedit in syllaba, de qua disputatur, Ptolemæus, antiquissimus forsan, qui vrbs mentionem fecit, cui posterior pars *βωνα* est, non *μωνα*. De ætate eius vrbs non satis constat, quia ante Ptolemæum nulla eius memoria: & Tiberii tempore nondum extitisse vel nondum claram fuisse Velleius Paterculus lib. II cap. CIX non obscure significat, dum dicit *Carnuntum*, siue *Carnuntum*, fuisse ex parte Romanorum *proximum regni Norici*. Ex quo consequitur, inter Carnuntum & Noricorum fines nullum clarum oppidum fuisse Velleii temporibus: alias non proximum fuisset Carnuntum. Quamquam vero clarius olim Carnuntum fuit, quam *Vindobona*; tamen nec ignobilis postea *Vindobona* fuit, quæ hiberna *Legioni x Gemina*, ut in itinerario est, præbuit.

Inter *Vindobonam* & *Carnuntum* Itinerario ponuntur *Ala noua* & *Aequinoctium*: vtrumque etiam in Tabula, sed prius corruptum *Villagai*. Tum deinde nobilis vrbs in ripa fuit *Carnuntum*, aliis *Carnutum*. Sed *Carnuntum* scripsit Plinius, Eutropius, auctores Itinerarii & Tabulæ Theodosianæ; etiam Spartiani codice Palatino in Seuerio cap. V, quem Salmasius tuetur & sequitur. Dubii sunt editorum dissensione Velleius Paterculus & Ammianus Marcellinus,

cellinus, quibus Bœclerus & Valesius *Carnuntum*; Vossius & Lindenbrogius *Carnutum* reddiderunt. Sed verius *Carnuntum*, quia Ptolemæo *Καρνός* est recto casu, vnde *Carnuntus* obliquo est, & Latina forma etiam recto *Carnuntum*, vt ab *Hydris*, *Hydruntum*. Valesius etiam ad Liuium prouocat, qui lib. XLIII ineunte *Carnuntum munitam urbem* dixit, quasi Polybium pro more imitatus, *Καρνυντα* exprefferit Græce scriptum: licet de ipsa vrbe dubitare possis, vtrum Romani Illyrico bello, ex Macedonia suscepto, vel fama eo vsque pertingere potuerint. Cippo Romano legitur apud Gruterum Inscript. p. 1032 num. 2 NATVS CARNVNTO, quod orthographiæ rationem confirmat. Plinius lib. IV cap. XIII *Pannonica Hiberna* hunc locum nominauit. *Superiora*, inquit, *inter Danubium & Hercynium saltum, usque ad Pannonica Hiberna Carnunti*. Quod posteriores etiam ita seruarunt. De Marco enim Imperatore Eutropius lib. VIII cap. VI *quum apud Carnuntum ingi triennio perseuerasset*. Et de Seuero Spartianus cap. V *multis hortantibus repugnans imperator est adpellatus apud Carnuntum: & ibi Legio XIII Gemina*, vt in itinere ex Pannonia per ripam est, in præsidio fuit, aut statua habuit. Ammianus quidem lib. XXX cap. V Valesii (XVII Grut.) *Illyriorum oppidum* vocat: sed ex consuetudine temporis sui, quo Pannoniæ & Noricum partes Illyrici magni erant sub præfecto prætorii per Illyricum. Rectius, more veteri, Aurelius Victor in Marco & Vero, *urbem* dixit *Pannonia*. Fuit autem, fere ex aduerso confluentis Mari, vbi nunc est Haimburg; aut in pago propter illud reliquiæ inuestigandæ.

Post Carnuntum XIII milibus est *Gerulata*, itinere Antonini per ripam, & in Notitia Imperii singulariter; in Tabula pluraliter inflexum, quo loco nunc Kerlbürg visitur. Inde æquali prope spatio siue XVI millibus est *Ad Flexum*, puta Danubii, in austrum declinantis, vt in Tabula vocatur: siue simpliciter *Flexum*, in Itinerario & Notitia: & Ptolemæo *φλέγων*: nunc Owar, nostris Altenburg. *Quadratum* succedit, Antoniniano itinere & in Notitia, sub media Schiitta insula, vbi Tabula habet *Stailucum*, qui vel idem vel coniunctus locus est: nunc vicus Wiselburg. In eadem Imperii Notitia, sub Pannoniæ Primæ duce, est Cuneus equitum *Stablesianorum*, & *Præfectus militum Liburnariorum Arrabone*: qui locus haud dubie ad Ptolemæi fluium *Αεγβαίνα* est, nunc Raab dictum.

dictum. Ex quo probabiliter consequi credas, ut fluminis nomen, sic quoque oppidi cum munitissimo *Rabe* convenire. Sic Cluervio videtur de Notitia Arrabona. Alio nos infra ducent Itinerarii & Tabula rationes. Sed hæc satis sint de ripa Danubiana Pannoniæ Primæ.

Intus est primum *lacus Peiso*, hodie Neusidler See; de quo Plinius lib. III. cap. XXIV. *Noricis iunguntur lacus Peiso, deserta Boiorum.* Iunguntur, inquit, hoc est vicina sunt, non in ipso Norico. *Pelsonem* Aurelius Victor, quem Schottus edidit, appellat, ut alterum nomen corruptum esse oporteat. *Agrum*, ait de Galerio, *satis reipublicæ commodantem, casis immanibus silvis, atque emisso in Danubium lacu Pelsonæ, apud Pannonios fecit.* Iornandes Reg. Get. cap. LII & seq. *lacum Pelsodis* dixit, quod videtur lectionem Victoris, præ altera, quæ Plinii est, corroborare. Adiacet *Mutenum* Antonini, itinere de Pannonia in Galliam, & a Sabaria Vandobonam; nunc Muzon quibusdam; aliis in altera lacus ripa prope Sempronium. Inde sunt *Boiorum deserta*, quæ Plinius dixit prædicto loco, iisque imposuit duo nobilia oppida. *Noricis*, inquit, *iunguntur lacus Peiso, deserta Boiorum: iam tamen colonia Divi Claudii Sabaria, & oppido Scarabantia Iulia habitantur.* Prima est colonia Claudii Sabaria, de qua nummus exstat apud Golzium & Harduinum, COL. SABARIA CLAUDIANA AVGVSTA. quo ipso in loco repertus lapis est his notulis inscriptus, apud Grut. p. 389 n. 3

L. VAL. L. FIL. CL. CENSORINVS

DC. C. C. S. ITEM VE. LEG. I

id est *Decurio colonia Claudie Sabarie.* Ptolemæo in Pannonia Superiore est *Σαααεία*. Sulpicius Severus Vita S. Martini cap. II *Marcinius Sabaria Pannoniarum oriundus fuit.* Epitoma Aurelii Victoris in Didio Iuliano: *Hoc tempore Niger Pescennius apud Antiochum: in Pannonia Sabaria Septimius Severus creantur angusti.* quod Carnunti factum Spartianus supra dixit. Uterque locus castris idoneus. Ammianus Marcellinus lib. xxx cap. xx de Valentiniano: *commoda quarebat hiberna: nullaque sede idonea potiri, præter Sabariam, poterat.* Hodie Sarwar castrum videtur esse ad Guntia & Rabi confluentes in insula quasi positum. Hinc XXXIIII M. P. in septemtrionem aberat *Scarabantia*, quam Plinius *Iulia* cognomine ornauit, Ptolemæo *Σααργάρτια*, etiam ex

Tabula, & Itinerario Antonini nota, quem locum hodie Scapring dici plerique tradunt, alii referunt ad Oedenburgum. In austrum a Sabaria vergebat *Arrabona* Tabulae & Itinerarii, xx m. p. Poetouionem versus remota, quam ad flumen cognomine fuisse non dubitamus: an vero hæc ipsa ad ostium eiusdem, quo Danubio miscetur, quod Cluuerius putat; nondum inducimur ut credamus. Proinde Notitiæ *Arrabona*, in qua castra *cuneus equitum Stablestinorum*, & *praefectus Legionis x & xiiii Geminata militum Liburniorum* castra habuerunt, eadem videtur fuisse, quæ Itinerarii & Tabulae. Ordinem distantiarum ita Antoninus, itinere a Vindobona Petouionem, posuit:

*Vindobona*

<i>Aquas</i>	M. P.	xxviii
<i>Scarabantiam</i>	M. P.	xxxi
<i>Sabariam</i>	M. P.	xxxiiii
<i>Alicanum in medio Curia</i>	M. P.	xl
<i>Petouionem</i>	M. P.	xxxi

Sic etiam Tabula Peutingerorum, Drauum versus, ad austrum:

*Scarabantio* xxxiii

*Sabarie* xx

*Arrabone.*

Quod vero in eadem Tabula superius, Danubium versus iterum legitur

*Ad flexum* xiii *Stai laco* xii *Arrabo st.* xxx *Brigantio*, credibile fit, non solum fluuium ibidem significari; sed vel vicum vna, vel castrum, ad eundem. Id quod etiam ex alio itinere Antonini a Sabaria Bregetionem videtur apertum esse:

*Sabaria*

<i>Bassianam</i>	M. P.	xviii
<i>Mursellam</i>	M. P.	xxxiiii
<i>Arrabonam</i>	M. P.	xx
<i>Bregetionem</i>	M. P.	xxx

Et iterum alio, a Sirmio Carnuntum:

*Crispiana*

<i>Arrabonam</i>	M. P.	xxv
<i>Flexum</i>	M. P.	xxv
<i>Carnuntum</i>	M. P.	xxx.

Quod

Quod si est, non vnam Arrabonam fuisse necesse est, alteram Dravum versus, alteram prope Danubium, aut ad Rabi confluens. Cui displicet geminatio, sicut omnino suspecta est; corrigat oportet alterutra itinera, & falsitatis coarguat. Sequar lubens, si quid certi proposuerit.

Quæ superiori itinere a Vindobona Pœtouionem, primo loco *Aqua* visuntur, xxviii millibus a Vindebona in austrum distantes, celebres Austriacorum thermæ sunt, *Baden* dictæ. Restat hoc tractu *Carrodunum* Ptolemæi, cuius situs incertus est. Sunt tamen qui Kornburg ad amnem Rabum, nondum inflexum, interpretantur. Itineribus Antonini a Vindobona Pœtouionem, & Pœtouione Carnuntum locus dicitur *Alicanum, Halicanum, & Halicanum*, & in libris quibusdam *Heclitanum*, qui ductu itineris ad Murum cadit, ubi nunc est Rackelsburg. Idcirco coniicit Cluverius, variantes has lectiones omnes corruptas esse, & genuinam forsan fuisse *Raclitanum*. Supra hoc oppidum ad idem flumen *Muroëla*, *Μυρόελα* Ptolemæi est, quam Mureck vulgo interpretantur: alii paullo superius reducant.

Ad Drauum in finibus Pannoniæ est *Petouio* siue *Pœtouio* quæ & *Petanio* & *Petobio* legitur: nam varie scriptum hoc nomen est. Tacitus lib. III Hist. ineunte: *Petouionem in biberna XIII legionis conuenerant*. Ammianus lib. XIV cap. xxxvii *venit Petobionem oppidum Noricorum*. At Tacitus Pannoniæ Alpibus opponit, & Ptolemæus corruptum *Πατάων* in Pannonia Superiore scripsit. Tabula Theodosiana *Petauione*, sexto casu. In lapidibus apud Gruterum pag. 533 num. 8, & pag. 766 n. 2 POETEVIONE: at pag. 529 n. 5 LVCILIO POETOVION. & pag. 266 n. 5 POETUVIENS. id est Pœtouienses. Antonini Itinerario est quoque *Pœtouio*. verbi causa Pœtouione Carnuntum, Pœtouione Sisciam, Vindobona Pœtouionem instituta itinera: at Hierosolymitano, *Petouio*. E quibus id quoque apertum est, esse oppidum quod *Petau* hodie adpellatur, siue *Pettau*. Inter Pœtouionem & Celeiam medius locus *Ragondo* in Tabula & Itinerariis, qui periit. Nolim enim in monasterio, recentiore opere, cum Cluuerio inuestigare.

Ad Sauum progredimur, ad quem *Segeſta* fuit, oppidum excisum, Strabonis *Σεγεστική πόλις*, vnde *Segeſtani* apud Appianum in

Illyrici parte, cuius deficit Græca ἀνθεντία. Insula Sauī, quæ ad confluentem Colapim est, inde nomen ducit *Segeſtica*: ad quam, sed in australi ripa, oppidum *Siscia* non ignobile. De utroque Plinius lib. III cap. xxv *Colapis in Sium influens iuxta Sisciam, gemino alueo insulam ibi efficit, quæ Segeſtica adpellatur.* Et paullo ante: *In ea [Pannonia] colonia, Aemonia, Siscia.* Straboni est Συσκία, *Syscia*, lib. VII pag. 217. *Εγγὺς, inquit, τῆς Σεγεστικῆς ἐστὶ καὶ ἡ Συσκία Φερέιον, prope Segeſticam est Syscia castellum.* Ptolemæus in Superiore Pannonia Σίσκια, *Siscia*: Zosimus lib. II cap. XLVIII οἱ Σισκίαν τὴν πόλιν φυλάττοντες, επικυμένῃ τῇ ἐχθρῇ τῷ Σάβ, *praesidarii urbis Siscia, in ripa Sauī sitæ.* Meminit & Velleius lib. II cap. CXIII. *Regressus, inquit, Sisciam,* Tiberius bello Pannonico. Et Prudentius Passione Quirini, episcopi Siscienſis, vers. 3

*Urbis mania Siscie*

*Concessum sibi martyrem*

*Complexu patriæ fouent.*

Antoninus itinera descripsit a Siscia Mursam; & Pærouione Sisciam: quæ vero media interiacent, minus nobis sunt cognita. Tabula Theodosiana *Sisciam* in media insula Segeſtica, cum urbis & coloniae insignibus, constitutam habet. Nunc, nomine prodente, & itinerum ratione Sisek siue Sisseg vicus vocatur: splendor autem & frequentia, cum episcopali honore, abiit Zagrabiam vicinam.

Altera Pannoniae colonia *Aemonia* fuit, Plinio auctore lib. III cap. xxv. Scribitur etiam *Emona*, Græce Ἡμωνία, a Ptolemæo & Zosimo lib. V cap. xxix. quam scripturam Casaubonus in Capitolini Maximinum Thracem cap. xxi veriore cenſet, ut fuerit Ἡμων, inde Ἡμωνία, ut Narbo & Narbona. Herodianus lib. VIII cap. I ἦν καλεῖσθαι Ἡμᾶν, *quam Emona vocant*, prae: legendum Ἡμωνίαν cum Zosimo & Ptolemæo. Capitolinus dicto loco consentit in vocali: sed addit adspirationem, *Hemonia*, sicut Pacatus Panegy. Theodosii cap. xxxvii *Hamonia* scripsit; sed abesse potest spiritus secundum inscriptionem veterem apud Gruter. pag. 556 num. 5 C. PETILIVS C. F. CLA. PAVLLVS EMONA. Et Peutingerorum Tabula *Emona*. Nec vero diphthongus Plinii sine auctoritate est. Inscriptio alia pag. 475 num. I DECVRIONI AEMONAE. De situ etiam lis est. Herodianus ad Italiam refert

fert ut πρώτην Ἰταλίας πόλιν, *primam & limitaneam urbem Italia*, quem sequitur Capitolinus dicto loco, *in Italia post Alpes* constituens. Sed non intellexit Herodianum, cui ἰδρυμένη πρὸ τῆς ὑπερῆρας τῶν Ἀλπεων, *sita est ante radices Alpium Pannonicas*. nam sequenti die ἐπὶ τὰς Ἀλπεis ἤπαγοντο, *ad Alpes accesserunt*. Male verò Herodianus Italiae fines, contra consensum omnium, trans Alpes remouit. Cum Plinio ergo Pannoniae adscribamus: quam etiam Ptolemæus Pannoniae Superiori adiunxit ita, ut sit μεταξύ Ἰταλίας ὑπὲρ τὸ Νωρικὸν Παννονίας, *inter Italiam sub Norico Pannonia*, id est in harum regionum confinio, quemadmodum etiam Zosimus posuit μεταξύ Παιονίας τῆς ἀνωτάτω καὶ Νωρικῆς, *inter Pannoniam Preriam & Noricum*. Vir peritissimus harum regionum Io. Lud. Schönleben multis argumentis contendit, Aemonam *Labacum* Carniolae esse, vulgo *Laubach* dictum: quod etiam iter Antonini ab Aemona Sirmium, confirmat.

Sita est Aemona ad fluvium *Nauportum*, qui nunc Labacus est, milliario Germanico a confluentibus: sed superius ad idem flumen est oppidum *Nauportum*, perperam a Strabone dictum. *Ναυποντον, Nauportum*. Nomen enim a fluuio habet, cuius etymon Plinius lib. III cap. XVIII reuelauit, disputans contra Nepotem aliosque, qui ex Istro alucum in Adriaticum mare effluere crediderunt. Nullus, inquit, ex Danubio amnis in mare Adriaticum effunditur. Deceptos crede, quoniam Argo nauis flumine in mare Adriaticum descendit non procul Tergeste, nec iam constat quo flumine. Humeris transectam Alpes diligentiores tradunt. Subiisse autem Istro, dein Sauo; dein Nauporto, cui nomen ex ea causa est, inter Aemonam & Alpes exorienti. Flumen ex Alpibus oritur prope Longaticum, mansionem, quæ in Tabula est vi millibus ab oppido Nauporto: hoc XII ab Emona. Ex quo coniicitur, probaturque à laudato viro I. L. Schönleben, *Nauportum* oppidum fuisse in loco Super-Labaci, vulgo Ober Laubach. Tauriscorum, qui in extremo Noricorum sunt, *κατωικίαν, coloniam*, siue *habitationem* Strabo vocat. De hoc oppido Velleius Paterculus lib. II cap. CX in rebellione Pannoniorum & Dalmatarum: *pars petere Italiam decreuerat, iunctam sibi Nauporti ac Tergestis confinio*. Et Tacitus annali I cap. XX *Manipuli ante captam seditionem Nauportum missi, ob itinera & pontes, & alios usus, postquam turbatum in castris acceperunt, vexilla conuellerunt*.



*direptis proximis vicis, ipsoque Nauporto, quod municipii instar erat.* Huc vehiculis merces portabantur, vt nauigiis per Nauportum amnem in Sauum deducerentur. Vide Strabonem d. l. pag. 217 & de situ vniuerso inspicere tabulam nostram Norici, qua hæc plenius, quam Pannoniæ tabula, exponuntur.

## PANNONIA INFERIOR.

Pannonia Inferior reliquum spatium, quod sub Danubio est, a Rabo amne, siue Arabone, ad vsque fines Mœsiæ: & in austrum ad Carnorum Alpes & montes Dalmaticos protenditur. In ripa Danubiana post Arabonem fluuium, siue post insulam illam, quam *Schüsse* vulgo adpellant, siue fuerit castrum vel oppidum, *Arrabona*, siue alio reducendum sit, de qua re supra actum fuit; proxime in Itinerario sequitur locus dictus *Ad statuas*, itinere per ripam; qui censetur esse Dotis. Hic locus, & quæ sequuntur omnia, vix fundamentum sedis suæ, præter coniecturam, habent. Tabula Theodosiana & Itinerarium Antonini ab Arabone fluuiio, & si quæ adposita fuit Arabona, per xxx millia ducunt ad *Bregetionem*, quam, nisi citior fuit, quod ex distantia videtur adparere; multi archiepiscopalem urbem *Graan* existimant esse. Laudata monimenta itinerum Antonini *Bregetio* habent; etiam Notitia Imperii in Pannonia Secundâ *Præfectum legionis prima adiutricis cohortis quinta Bregetione*. Ex quo manifestum est, Ptolemæum & nomine & situ aberrasse, dum eandem legionem (λεγιῶνα α' βοηθόν) in Pannonia Superiore posuit, & in oppido, quod vocat *Βρεγατίων*, *Bregatium*. Grauior lapsus est in Tabula Theodosiana, qua *Brigantium* vocatur: & in Epitoma Aurelii Victoris, qua Valentinianus dicitur *apud Bergentionem* legatis Quadorum respondisse, quum impetu sanguinis, amissa voce, expirauit. Quod idem narrans Ammianus lib. xxx cap. xx *Bregetionem* oppidum nominat, quod vocabulum vna littera ab Itinerario & Notitia Imperii leuissime differt: nisi forsan & illa ab errore describentis est, quia eiusdem Marcellini lib. xvii cap. xxvii (Vales. cap. xii) tam Lindenbrogius quam Valesius ediderunt, *Bregetionem castra commota sunt*. Lazijs in illo tractu lapidem repertum significat, dicatum *Seu* Augusto, cui subscriptum sit *BREG. PVBLIC.* D. D. vt de prima syllaba non liceat dubitare.

Ptole-

Ptolemæus in primis Pannoniæ Inferioris oppidum habet *αλσα*, *Salua*, quæ *Salua mansio* est Antonini, itinere ab Acinco, ab eodem XLII M. P. Sic vero legendum cum Ptolemæo est, non *Solua*, ut editum; censente etiam Thoma Reinesio Inscript. pag. 33. Incidit circa insulam, quæ supra Budam est, cui Vacia adiacet, a S. Andrea cognominatam. Non autem sola mansio fuit, sed præsidium equestre seu equitum castra, tam Maurorum, quam cuneum scutariorum habuit, ut distincte in Notitia Imperii notatum est. Proxima inde est *καρπις* Ptolemæi, *Carpis*, Ammiano lib. XXVII cap. XI *Carporum vicus*, stativis castris frequentatus: qui in Notitia *Cirpi*, ubi *Equites Dalmata, & Auxilia Fortensia* præsidio erant; in dicto itinere *Sirpi*, XXI millibus a Salua, videtur nominari.

Celebrius oppidum *Acincum* fuit, Antonino, Notitiæ auctori, & Ammiano lib. XXX cap. XX ita dictum: Ptolemæo & auctori Tabulæ *Aquincum*, Græce *Ακύνκων*. Fallunt numeri diverforum itinerum, quod per ripam in Galliam fert, & quod Acinco est Saluam; nec Tabulæ loca *Aquincum* utrimque excipientia satis nota sunt, ut ita certa sedes non possit definiri. Quod vero in Notitia Imperii *præfectus legionis* imponitur *Transfacinco*, & ante paullo *Auxilia vigilum Contra-Acinco trans in barbarico*; quemadmodum pars *Legionis secunda adiutricis Acinco* erat, nec forte ablutit ordo & series, ac distantia descripta; idcirco sunt qui Budam siue Ofen *Acincum* interpretentur; trans flumen quod oppositum est Pestum, *Transfacincum*. Inde *Vetusanum* in Tabula post XIIII millia passuum: *Vetussalina* itinere sæpe dicto, per ripam, & in Notitia: post *Ammatia* eiusdem itineris; etiam Tabulæ, a millibus XV: & tum tandem *Lussumium* Antonini; *Lussonium* Ptolemæi & Notitiæ; *Lusio* Tabulæ, cui *Lusione* est sexto casu: a qua post X millia eiusdem Tabulæ est *Alta ripa*, & in Notitia Imperii *Equites Dalmata Ripa alia*: Itinerario autem Lussumio per XV III M. P. locus est *Ad statuas*, quas si maiores & colossas intelliges, situs & distantia forte ad urbem Coloczam ducent, in ripa sinistra quidem sitam, quæ tamen potuit translocata esse, aut a statuis aduersa ripæ denominata.

Inter Lussumium & Teutoburgium Ptolemæus medium ponit *Λυγώνων*, *Lugonium*: Antoninus hic *Altimannum* habet, quod

etiam in Notitia inuenitur: at *Teutoburgium* Ptolemæi, Antoninus ponit inter Cornacum & Murfam, itinere per ripam: Ortelius, nescio quo indicio, trans Danubium, siue in sinistra ripa posuit, circa Draui confluentes. Nomen a Germanis militibus: sic ut lapis circa Budam repertus, *Sicambriam* a Sicambris ibi conditam meminit: de quo *Lazius* consulatur. Inter Drauum & Sauum in ripa Danubii sunt *Cornacum*, xvi millibus passuum a Teutoburgio, ut itinerario & Tabula (in qua *Tittenburgo* prauè scriptum est) adnotatur. Notitia Imperii sub duce Pannoniæ Secundæ *Cuncum equitum scutariorum Cornaco* habet. Ptolemæus quoque in Pannonia Inferiore memorauit *Κόρνακον*, *Cornacum*. Inde xiii millibus in Tabula est *Cuccium*, siue ut in Itinerario & Notitia *Cucci*. Fuit enim *Cuncus equitum promotorum Cucci*. Nec longe hinc *Cusum* aberat siue *Cusis*, ubi equites *Dalmata* præsidio erant, ut in Notitia est. Inter Cusum & Cuccium in Tabula locus ponitur, cui nomen est *Milatis* (sic Bertius edidit: nuper Norimberg. *Malatis*, quod corruptum puto) in Itinerario *Bononia* inter vtrumque media locatur. Et quod æqualis distantia xvi millium tam Bononiæ quam Milatis a Cuccio est, adparet eundem locum esse *Milatus* atque *Bononiam*: illud vetus nomen, hoc nouum ab Romanis superinductum.

Inter Cusum & Taurinum, si se recte iter Antonini per ripam habet, *Acimincum* fuit, Ptolemæi *Ακίμινκον*, *Acimincum*. nam & hoc in ripa fuit & proximum flumini. Ammianus lib. xix cap. xxiv (Valef. cap. xi) de Constantio: *Vallo prope Acimincum locato, celsoque aggere in speciem tribunalis erecto, naues, uehentes quosdam legionarios expeditos, alueum fluminis proximum ripis obseruare sunt iusse*. Sic scriptum per *i* non per *u*, in mss. Regio, Colbertino, & Tolosate, quod Valefii fratres obseruarunt: etiam in Notitia Imperii sub duce Pannoniæ Secundæ, *Cuncus equitum Constantium Aciminçi*. Locus certo finiri non potest, quia Itinerarium turbatos heic numeros habet cxiii; & a Culo xxxiii, Tabula xl, in qua *Acunum* correpta forma, quasi per notas scriptum est. Lazio lib. xii Reip. R. sect. ii cap. ii videtur Salankemen esse. *Rittium* Ptolemæi; seu *Ritti* Antonini sequitur, in Notitia *Ricci*, in Tabula prauius *Bittium*, xxiii millibus a Tauruno: in Itinerario numeri hoc loco monstrosi sunt.

Tandem

Tandem *Taurinum* est, antiquum oppidum, in cuius situ errare non possumus. Plinius enim lib. III cap. XXV clare monstrat. *Bacuntius*, inquit, *in Saum Sirmia oppido influit* : - - - *Inde XLV M. passuum Taurinum, vbi Danubio miscetur Sams* : quo loco hodie Alba Græca est, quæ etiam Belgrad, (quod nomen etiam apud Constantinum Porphyrog. de Administr. Imp. cap. XLII legitur, καὶ ἐν τῷ Βελέγραδῳ ἐπονομαζόμενον) nostris *Grichisch Weissenburg* vocatur. Pannoniæ adscriptum fuisse ex Ptolemæi dispositione & Notitia Imperii clarum est, quæ *equites promotos* sub duce Pannoniæ Secundæ tenuisse dicitur. Præterea in Itinerario & Tabula Theodosiana legitur. Hæc in ripa Danubiana.

Introrsum prope Sauum, vbi Bacuntium recipit, *Sirmium* fuit, vt Plinius modo dictis verbis declarauit. Ptolemæo Σίρμιον in Pannonia Inferiore. Zosimus lib. II cap. XVIII Πόλις Παιωνίας τὸ Σίρμιον, ἡ παρὰ ῥέει ποταμὸς ἐπὶ θατέρῳ, ἡς τὸν Ἰστρον ἐκβάλλων; Pannonia vrbs est *Sirmium*, quam ab utraque parte flumen adluit, in *Istrum* se exonerans. Flumen illud est *Bacuntium*, vt Plinius nominauit. Herodiano lib. VII cap. II ἐστὶ μέγιστη, ciuitas maxima, Pannoniæ quondam metropolis, quod ex Notitia Ecclesiæ constat, multis itineribus, inde susceptis, celebrata : etiam imperatores ibi sapissime constiterunt, ibique leges multæ datæ, quas collegit Iacobus Gothofredus Topographia Vrbium in Cod. Theodosiano. Heic Probus interfectus, Eutropio notante : heic imperator creatus Theodosius, testante Epitoma Aurelii Victoris. Meminit & Strabo lib. II pag. 217 sed in situ errat, Segesticiæ, & Sisciciæ, & Colapi fluuio coniungens. Prope hanc urbem erat *Almus* mons, siue *Alma*. Eutropius lib. IX cap. XI in Probo : *Opere militari Almum montem apud Sirmium, & Aureum apud Mæsiæ Superiorem vineis conscuit*. Vopiscus in Probo cap. XVIII *Ipse Almam montem in Illyrico circa Sirmium, militari manu fossum, lecta vite conscuit*. Victor Eutropia exscribens in Epitoma, etiam dicit *Almam montem apud Sirmium* : & Dio Cassius lib. LV pag. 568 ὅς ἐστι τὴν Ἀλμῶν, montem quemdam *Almam* Bato occupauit. At Pænius metaphrasta Eutropii, Ἀλμων; vt de lectione Eutropii sit minus dubitandum. Agri Sirmiensis fuit vel vicus vel oppidum *Budalia*, siue *Budalia*, vt alii scribunt, patria Decii, imperatoris Romani. Eutropius lib. IX cap. IV *Decius e Pannonia inferiore, Budalia natus*. Sic

MSS. & metaphrasta : Aurelius Victor epitoma, eadem transcripsit, sed *Bubalia*, ubi ille *Budalia*. Antoninus itinere a Sirmio Salonas, *Budaliam* primo loco habet, a Sirmio VIII M. P. distantem: ut ita certior sit scriptura Eutropii, ex optimis membranis Burdegali. & Fuld. petita. Vicum fuisse Victor alter, quem A. Schottus vulgavit, adseuerat. *Decius*, inquit, *Sirmiensem vico ortus, militia gradu ad imperium conspirauerat*. Ortus autem erat Budaliæ.

Supra Sirmium palus *Hiulca* est, cui adsidet in colle oppidum *Cibala*, ut fere Latini vocabulum formant: siue *Cibalis*, ut Græci. Ptolemæi enim in Pannonia Inferiore est *Κιβάλις*, *Cibalis*, etiam Zosimi & Præanii, locis mox indicandis, *Κιβάλις*. Genus inde duxerunt Valentinianus & Valens, augusti. De patre illorum Ammianus lib. xxx cap. xxiv *Natus apud Cibalas Pannonia oppidum Gratianus ignobilis stirpe, cognominatus Funarius*. Et Epitoma Victoris: *Valentiniani pater Gratianus ortus apud Cibalas, Funarius adpellatus est*. De ipsis augustis ex Philostorgii lib. viii sect. xvi Photius excerptor, *Ῥουαλεντινιανὸν καὶ Ῥουαλέντα τὴν Κιβάλιν λαχὼν ἀναγράφει πατρίδα, Valentinianum & Valentem Cibalin patriam sortitos esse scribit*. Nobile etiam oppidum factum bello Constantini aduersus Licinium. Eutropius lib. x cap. iv de Constantino: *Primo cum [Licinium] in Pannonia, ingenti adparatu bellum apud Cibalas instruentem, repentinus oppressit*. Et Epitoma Victoris: *Primum apud Cibalas iuxta paludem Hiulcam nomine, Constantino nocte castra Licinii inrumpente, Licinius fugam petiit*. Zosimus lib. ii cap. xviii & lacum & urbem diligentius ita descripsit: *Λικίνιος μὲν εἰς Κιβάλιν συνήθροζε τὸν στρατόν. πόλις δὲ αὕτη Παιονίας ἐστίν, ἐπὶ λόφῳ κεμένη· γενὴ δὲ ὁδὸς ἢ ἐπὶ τὴν πόλιν ἀνάγει, σταδίων πέντε τὸ εὐρὺς ἔχουσα, ἥς τὸ πολὺ μέγας ἐπέχει λίμνη βαθεῖα· τὸ δὲ λαπόμενον ὅρος ἐστίν, ἐν ᾧ καὶ ὁ λόφος, ἐφ' ᾧ περ ἡ πόλις. Licinius ad Cibalin exercitum congregabat, quod oppidum est Pannonia in colle situm, ad quod via sursum ducit arsa, quinque stadiorum latitudo habens. Eiusdem maiori parti profunda palus imminet, reliquum mons est, in quo collis, cui oppidum est inpositum*. Iacobus Gothofredus ad Philostorgii lib. viii cap. xvi observavit, quo loco Cibalis ceterorum est, in Tabula Peutingeriana poni *Ad labores*, quod nomen putat ex acerrimo inter Constantinum & Licinium prælio illi loco esse inpositum. Si Antonini iter a Sirmio Salonas se recte habe-

rei,

ret, Cibalæ cum lacu in austrum magis deducendæ forent : sed secus ipse ponit itinere alio, a Sirmio Carnuntum, quod iustius putamus dispositum esse. Ita autem habet:

*Sirmio*

*Vlmos*

M. P. XXVI

*Cibalas*

M. P. XXIII

*Mursam*

M. P. XXII,

iuxta quam Drausus traicitur : & inde per Sopianas Arrabonam versus, & tandem Carnuntum proceditur. *Vlmi* autem, quod oppidum Antoninus omnibus itineribus, a Sirmio directis, vel ad Sirmium, posuit, præter id minus cognitum est, eiusque situs ex itineribus inter Sirmium & Cibalas designandus est.

Ad Drauum non dubitamus *Mursam* fuisse, & secundum plurimorum opinionem, in loco oppidi, nunc valide muniti, Esse. Suadet itineris ratio modo prepositi, quod a Sirmio ducit Carnuntum. Ad flumen autem navigabile fuisse, ex eo etiam clarum est, quia Notitia Imperii testante, *Præfectus classis Istricæ* fuit *Mursa*. Stephanus Byzantinus de Urbibus : *Μάρσα, πόλις Παιονίας, κτίσμα Αδριανῆ, Mursa urbs Pannonia, ab Hadriano condita*. Sic vere legit ex ms. codice Vossiano : perperam vulgo, *πόλις Ιωνίας*. Addit auctor : *λέγεται καὶ Μάρσιον, dicitur etiam Mursium*. Hinc est quod Græci & Latini quidam *Mursiam* vocant. Ptolemæus in Inferiore Pannonia : *Μαρσία κολώνια, Mursia colonia*. Aurelius Victor in Epitoma : *Hoc tempore Constantius cum Magnentio apud Mursiam dimicans vicit*. Et paullo ante : *Vetranio, magister militum, imperium in Pannonia apud Mursiam corripuit*. Quod Zosimus lib. II cap. XLIII confirmat ita, ut Mursam pro regia Vetranioni ex eo fuisse adiciat : *ἐν τῇ Μάρσῃ Παιονίας ἔσηπται διέτριβε, Mursa, que urbs Pannonia est, commorabatur*. Lapsus ergo est Socrates lib. II Hist. Eccles. cap. XXXII, & eum sequutus Sozomenus lib. III cap. VII, dum Mursam, ubi Magnentius victus est, ille *Φράγιον τῶν Γαλλῶν, castellum Galliarum*; hic *Γαλατῶν τὸ Φράγιον, Gallorum castellum* adpellat : quos non solum Zosimus & Aurelius Victor, sed antiquus etiam lapis coarguit, quo non nemo oriundus dicitur *MURSA EX PANNON. INFERIORE*, apud Gruterum pag. 1007, inscriptione 3. Hæc urbs in Peutingeriana Tabula vocatur *Mursamaior*, cum urbis insignibus : citra quam

x millibus est, occasum versus, *Mursa minor*, vicus forsan aut oppidulum, itinere Burdigalensi dicta vitiose *Merfella*, pro *Mursella*. nam & hæc x m. p. a Mursa abest. Ptolemæo *Μέρσella*, id est *Mursilla*. Quo Iacobus Gothofredus *Murgillum* refert Lege i Cod. Theod. de Iudæis & Cælicolis, quasi ex *Mursillo* deprauatum sit. Præterquam vero quod dubia & incerta est emendatio; nondum mihi persuadeo, Constantinum in paruo & obscuro loco ita commemoratum esse, vt leges ibi daret; quum in proximo vrbs incluta *Mursa maior* fuerit, in qua commodior principis commoratio esset.

Quæ inter Drauum & Danubium exera huius ripam sunt, non facile aliunde, quam ex Antonini itineribus cognoscuntur, e quibus quædam adnotasse satis pro explicatione sit. Primum ex itinere a Sirmio Lauriacum hæc damus:

*Sirmio*

<i>Plmos</i>	M. P. XXVI
<i>Cibalas</i>	M. P. XXIIII
<i>Mursam</i>	M. P. XXII
<i>Antianas</i>	M. P. XXIIII
<i>Sopignas</i>	M. P. XXX
<i>Limusam</i>	M. P. XXII
<i>Silacenas</i>	M. P. XVI
<i>Valcum</i>	M. P. XXVIII
<i>Mogetianam</i>	M. P. XXX
<i>Sabariam</i>	M. P. XXXVI.

Deinde ex alio itinere a Sirmio Carnuntum:

*Mursa*

<i>Antianas</i>	M. P. XXIIII
<i>Sopianas</i>	M. P. XXX
<i>Pontem Mansuetianum</i>	M. P. XXV.
<i>Triccianam</i>	M. P. XXX
<i>Cimbrianas</i>	M. P. XXV.
<i>Crispianam</i>	M. P. XXV
<i>Arrabonam</i>	M. P. XXV
<i>Flexum</i>	M. P. XXV
<i>Carnuntum</i>	M. P. XXX.

De his, quæ me legere memini, breuiter subnotabo. *Antiana*,  
singula

singulariter, legitur in Tabula Theodosiana: Aldus *Ancianis*, casu auferendi, sed dubio genere. *Sopiana* autem muliebri recte ponuntur, quia etiam Ammianus Marcellinus lib. xxviii cap. ii *Maximinus apud Sopianas, Valeria oppidum, obscurissime natus est.* De Valeria autem prouincia in medii xui Geographia dicemus. Inter Limusam & Valcum, *Vacantium* Ptolemæi ex ipsius rationibus, coniectura duce, ponimus. *Valcum* autem inepte quidam Valcowar ad Danubium ubi Valdasum excepit, oppidum interpretantur, toto itineris ordine repugnante. *Mogetiana* itinere a Sabaria Acincum legitur *Mogentiana*, pluratiuo numero & addita n littera. Lazius *Cimbrianas*, siue *Cimbrianum*, ut ipse vocabulum format, a vagis Cimbris deducit, quod facile concedamus: esse autem in loco Albæ Regalis, adseuerat confidentius, quam probat: nec permittit distantia Arrabonæ.

Sunt & alia eius tractus, quæ ex solo Itinerario Antonini cognoscuntur, nec vero ita plane, ut definiri singula & certo explicari possint. Iter est a Sabaria Bregetionem:

*Sabaria**Bassianam*

M. P. XVIII

*Mursellam*

M. P. XXXIII

*Arrabonam*

M. P. XX

*Bregetionem*

M. P. XXX.

Ptolemæus quidem *Bassianam* habet, sed inter Sirmium & Mursam recenset, quasi in medio loco positam, ut ita alia videatur esse ab Antonini *Bassiana*. Quæ sequitur *Mursella*, etiam alia est ab illa Ptolemæi & Itinerarii Hierosolymitani, siue a *Mursa minore* Tabulæ Peutingerorum, de qua paullo ante dictum fuit. Distant enim per totam ferme prouinciam.

Alio item itinere a Sopianis Bregetionem:

*Sopianis**Louiam*

M. P. XXXII

*Gurtianam*

M. P. XXV

*Herculiam*

M. P. XX

*Florianam*

M. P. XV

*Bregetionem*

M. P. VIII.

Nihil certi potest in hisce definiri. Aldus primum a Sopianis Io-

Bbbb 3

cum



cum legit *Louiam*, vti etiam in Tabula Peutingeriana est expressus: Bertius & Schottus *Iouiam*. Item Aldus pro *Gurtiana* legit *Gustianam*; Lazius *Curtianam*; quam & Ptolemæi *Curtiam* putat eandem esse. Non consentio. Curta Ptolemæi est ad Danubium proxima Bregetioni: Gurtiana Antonini in mediterraneis, & XLIII millibus, interiectis aliis, a Bregetione. Alienior est in *Floriana*, de qua dubitat lib. XII sect. III cap. VIII, vtrum hanc, an Sauariam, Græzium, Stiria metropolim, interpretetur: vtrumque ἀτόπως, & contra omnes rationes geographicas. Adeo nihil præsidii in Opere Wolsfg. Lazii de Rep. Rom. in exteris prouinciis, nobis relictum est. Itidem alio itinere a Siscia Mursam hic ordo oppidorum est:

*Siscia*

*Variana*

M. P. XXIII

*Aguas Balissas*

M. P. XXXI

*Imcerum*

M. P. XXV

*Strauianas*

M. P. XXIII

*Mursam*

M. P. XXX.

Quæ inter Sisciam & Mursam sunt, necesse est cadere inter Sauum & Drauum, quæ Interamnina quasi Pannonia est. Primus locus Aldina editione est *Varianis* sexto casu: vnde, qui omnia in quartum mutarunt, fecere *Varianas*: malim equidem *Variana*, intellige castra. Exstant enim inscriptiones in Valeria, & Græzii in Stiria, & Petouione, apud Gruterum pag. 482, in quibus laudatur T. VARIUS CLEMENS, cum multarum prouinciarum præses, tum PRAEF. EQ. ALAE II PANNONIORVM, a quo, vel alio huius nominis, hæc castra potuerunt nominari.

Notitiæ Imperii in Pannonia Secunda est *Præfectus classis primæ Pannonia Seruitii*: item *Classis Aegetenisum*, siue *secunda Pannonia*, nunc *Siscia*. Turbatus ordo primæ & secundæ videtur. Siscia enim in Prima est seu Superiori. Ad Sauum ergo fuit *Seruitium*, quia classem fluuialem habuit. Plerique censent, esse Ptolemæi *Serbinum*, quum *b* & *v* sæpissime permutentur, *n* & *ti* in mss. iisdem lineis atque ductibus constent. Notitia Imperii etiam *Seruitiam* designatum est LV circiter millibus passuum a Siscia in ortum. Philippus Brietius Tom. III pag. 279 Gradisciam interpretatur. Caue vero cum *Seruitii* Antonini confundas itinere prope

prope medio a Sirmio Salonas. Hoc enim in fines Dalmatiæ cadit. Classis autem *Ægetensium* videtur *Segeſtensium* legenda esse, a *Segeſta* siue *Segeſtica*, oppido & insula denominata. nam *Ægeta* oppidum Mœſiæ sub Danubio est, remotum nimis a Pannonia, etiam Inferiore.

An vero *Stridon*, S. Hieronymi patria, huc referenda sit, ambigitur. Plures persuasi sunt, esse eandem quæ Ptolemæi est *Sidrona*, quam in mediterraneis Liburniæ posuit. Ipse Hieronymus de se, extremo Catalogo Script. Eccles. *Hieronymus, patre Eusebio natus, oppido Stridonis, quod a Gothis euersum, Dalmatiæ quondam Pannoniaque confinium fuit.* Sidronam quidem Ptolemæus Liburniæ dat, sed ita, vt in litem Dalmatiæ incidat, supra fontem Titii amnis, qui Liburniam finit. Ipse Hieronymus in Zephaniæ cap. I comma II videtur *Illyrium*, quo Dalmatia & Liburnia continentur, a patria sua separare. *Testis, inquit, Illyrium est, testis Thracia, testis, in quo ortus sum, solum.* Quapropter videtur ita in Dalmatiæ confinio fuisse, vt tamen magis ad Pannoniam Inferiorem, quæ cis Sauum est, vergeret.

Hæc de Pannonia sufficiant, si appendicis loco pauca ad utramque, quæ supra prætermisimus, adiecta fuerint. Superiori Pannoniæ ad Sauum fluuium addo post Sanæ confluentem Itinerarii *Prætorium Latouicorum*, XXXIIII millibus ab Aemona; quod Ratſchach nunc vocari, locorum periti viri tradunt: deinde prope confluentem *Corcoram*, quem amnem Strabo lib. VII pag. 217 nominat (Κορκόρας Græce est) situm eiusdem Itinerarii *Noviodunum*, nunc Gurkfeld, quia *Corcoras* fluuius hodie Gurk adpellatur. Tum *Quadratum* sequitur: & vltior *Siscia*: quam *Variana* castra Pannoniæ Inferioris excipiunt. Ordo itineris ab Aemona Sirmium ex priore parte talis est:

*Sirmio*

*Prætorium Latouicorum* M. P. XXXIIII

*Noviodunum* M. P. XXXI

*Quadratum* M. P. XXVIII

*Sisciam* M. P. XXVIII

*Variana* M. P. XXIII.

Inferiori Pannoniæ in ripa Danubii adiungimus ad Muros dictum, inter ad *Statuas*, quæ post Arrabonam sunt; & *Bregationem*,

tionem, vbi Valentinianus augustus mortuus est: cuius vidua Iustina cum Valentiniano puero quod in villa, quam *Murocinctam* adpellant, degebat, multi existimant, Lazium sequuti, eundem locum esse ad *Muros*, & *Murocinctam*. At ille locus, qui ad *Muros* dicitur, prope Bregetionem fuit, xx circiter millibus disiunctus: *Murocincta* autem *centesimo lapide* separata fuit a Bregetione, vt Ammianus auctor est lib. xxx extremo. Infra hunc locum est *Crumerum*, vt Aldus vocat: *Crumeros* dicunt recentiores, eodem itinere per ripam Pannoniæ: sed prior casus est etiam Notitiæ Imperii, qua sub duce Valeriæ sunt *Equites promossi Crumero*. Inter Anamatiam & Vetustalinam est *Intercisa* eodem itinere, vbi Notitia *Equites sagittarios* statua habuisse narrat. Inter Saluam & Carpin fuerunt castra, ad *Herculem* dicta, itinere ab Acinco; ibi in Notitia locantur *Auxilia Herculensia*. Notitia etiam hoc tractu memorat *Florentiam*, vbi *Præfectus classis Istrica* fuerit. Surita putat *Florianam* Antonini esse, de qua supra in itinere a Sopianis Bregetionem: si modo *Floriana* ad flumen fuit, vt præfectum classis habere potuerit. Tandem quum *Acincum* & *Transacincum*, ac *Contra Acincum* supra viderimus; non possum quin inscriptionem ex Grut. p. 545 num. 9 adiciam, qua etiam *Septaquinci* in hoc tractu Pannoniæ sit mentio:

D. M.  
I V L I O I V L I A N O  
E V O K. A V G. D O M O  
S E P T A Q V I N C I E X  
P A N N O N I A I N F E R I O R E, &c.

Si quæ reliqua sunt, quæ prætermisimus, in vtraque Pannonia, ex Itinerario Antonini, Tabula Peutingeriana, & Notitia Imperii petantur, suppleantur. Locum enim iis, vt obscurioribus, assignare non possumus.

## • M O E S I A.

Mœsia Pannoniæ in ortum adiacet, incipiens post Taurinum, ex Ptolemæi dispositione, quam sequimur: licet posteriores quidam Pannoniæ fines protulerint longius. Itinere enim Hierosolymitano, siue Burdigalensi, post Singidunum adscriptum est:

est : *Finis Pannonia & Mæſie*. Græci plerique ſcribunt *Muſia*, *Myſia*, quod & nomen regionis in Aſia eſt. Idcirco etiam Dio Caſſius lib. XLIX p. 413 discriminis cauſſa dicit, *ἡ ἐν τῇ Εὐρώπῃ Μυρία, Myſia Europæa*. Raro Latini Græcos imitantur. Inſcriptio 9 pag. 446 apud Gruterum, LEG. VII CL. IN MTS. INFERIOR. Et alia apud eundem pag. 521 num. 7 NAT. MTSIA SUPERIORI. Et Cod. Theod. Lege vn. de luſor. *Danub. in Myſiaco limite* : ac Lege III de milit. veſte, *Scythia & Muſia* ; id eſt Mæſia Secunda, Latino more y in u mutato. Ouidius quoque lib. IV Pont. epiſt. IX verſ. 77 *Myſas* dixit Mæſos :

*Hic tenuit Myſas gentes in pace fideli.*

Alibi ſemper Latino ore eſt *Mæſia*, diphthongo ſonans, qua a *Myſia* Aſiæ diſtinguatur. Sic etiam pluribus in lapidibus eſt apud Gruterum p. 448 n. 3 IN MOESIA : & pag. 453 LEGAT. PROPRAET. MOESIAE ; & aliis multis locis. Populus ſunt *Mæſi*. Tacitus lib. XV cap. VI *quinta legio recens e Mæſis excita erat*. Et Eutropius lib. V cap. IV *Dalmatas & Mæſos vicit*. Græce *Μυριοί*. Herodianus lib. III cap. X *τὰ ἐν Μυριοῖς καὶ Πάροις στρατόπεδα*. Inde *Mæſicus* & *Mæſiacus*. Plinius lib. IV cap. I *Mæſica gentes*. Tacitus III Hiſt. cap. II *Mæſici exercitus* : & mox, *ala Mæſica*. Idem Hiſt. II cap. XXXII *Mæſiaca copia*. Et Suetonius Veſp. cap. VI *Mæſiaci exercitus bina millia miſſa auxilio Othoni*. Et Græco more Lege vn. de luſor. Danubii, vt modo diximus, *limes Myſiacus*.

Plinius lib. III cap. XXVI Mæſiæ longitudinem, fines, populos & flumina ita deſcripſit : *Pannonia iungitur prouincia, qua Mæſia adpellatur, ad Pontum uſque cum Danubio decurrens. Incipit a confluente [Sau]i ſupra dicto. In ea Dardani, Celegeri, Triballi, Timachi, Mæſi, Thraces, Pontoque contermini Scythæ. Flumina clara : e Dardanis Margis, Pingus, Timachus : ex Rhodope Oeſcus : ex Hæmo Vtus, Eſcamus, Ieterus. Fines ergo a Danubii & Sau confluentibus, vbi Taurunum eſt, uſque oſtia Danubii & Pontum Euxinum deducit, vt ſemper Danubius a tergo ſit : ab auctro Dalmatici montes, & longiſſimo tractu Hæmus, quo a Macedonia & Thracia ſeparatur.*

Quod ad populos attinet, noti plurimi, præter *Celegeros*, vel ex nomine, vel ſitu quem illis Ptolemæus dat, qui plures addit, *Tricornuſios, Piceuſios, Troglodytas, Peucinos*, & alios obſcuros : quibus

bus nos addimus *Scordiscos*. Ex his *Tricornesios* ponit πρὸς Δαλματία, *Dalmatiam* versus, scilicet maxime occidentales, ab oppido *Tricornio*, quod post *Sigidunum* est, denominatos: *Picensii* autem sunt *Pincensii*, ab oppido *Pinco*, & fluuio *Pingo*, vt Plinius vocauit, dicti. Hi ergo excipiunt *Tricornesios*. *Mæsi* autem proprii, Ptolemæo *Μῆσι*, sunt πρὸς τῷ Κιάβρῳ ποταμῷ, ad *Ciabrum flumen*, vltimi in Superiori prouincia: quibus in austrum πρὸς τῇ Μακεδονίᾳ, *Macedonianisque*, adiacebant *Dardani*, qui a Dardanis in Troade videntur originem traxisse, sicut proprii *Mæsi* a *Myssis* citerioris Asiæ; vnde etiam constanter a Græcis *Μῆσι*, *Μυσοί*, adpellantur. Inter *Dardanos* autem & *Dalmatas Scordisci* erant, vti ex *Liuii* lib. XL cap. LVII constat. *Dardanis* enim dicit per *Scordiscos* iter esse ad mare *Adriaticum* *Italiamque*. Hinc vagata ad extrema *Pannoniæ* πρὸς τῷ, ab ortu, & in ipsa *Pannonia* aliquando iuxta *Danubium*, & aliis locis, confederunt, quod *Strabo* lib. VII pag. 219 tradit. Vaga enim gens fuit, a *Gallis* oriunda, vt *Liuius* prodidit epitomā LXIII. Adde *Iustinum* lib. XXXII cap. III. *Timachi* iuxta *Timachum* fluuium, qui etiam *Timacus* dicitur, sicut oppidum, quod propter ipsum forsan fuit, *Ptolemæus* Τιμακον, *Timacum* dixit.

*Triballi* post *Ciabrum* coluerunt, τὰ δυσμικά, *occidentalia* *Mæsiæ* Inferioris tenentes. *Peucini*, a *Peuce* insula *Danubiana* dicti, κατέχευσι τὰ νόματα, *Isiri* ostia tenebant: infra quos, *Thraciam* versus *Troglodyta* *Ptolemæi* erant: *Thraces* vero *Mæsi*, quos *Plinius* dixit, haud dubie ex *Thracia* profecti, loca videntur patriæ proxima occupasse. Ceteros obliueros *Ptolemæi*, quos πρὸς τῷ Πόντῳ, iuxta *Pontum* locat, vt *Crobyzos*, *Oetensios*, *Obulensios*, & qui hos interiacent, *Deminsios* & *Plarensios* prætermittimus. *Scythæ* *Plinii* in *Mæsiâ* sunt *Geta*, ab *Ouidio* in *Ponticis* descripti, qui inter illos exsulabat. a quibus extrema illa prouinciæ Inferioris pars medio æuo fuit *Scythia* dicta, & prouinciis *Thraciæ* adnumerata, vti ex *Sexti Rufi* cap. IX clarum est. Ipsi autem *Scythæ* *Mæsiaci* ex *Scythia* *Transdanubiana* orti sunt: & sub iis obscura *Ptolemæi* nomina maiorem partem credo latuisse.

Primus fluuiorum *Plinii* *Margis* est, siue *Margus*, a quo oppidum *Margum* vel *Margus* nomen habet, & iuxta *Tricornium* exit in *Danubium*, ideoque idem videtur esse qui *Mofchius* est *Ptolemæi*:

mæi : *Timachus*, siue *Timacus*, de quo ad oppidum cognomine plenius infra dicemus, à Drino, cui miscetur, in Danubium deferitur. *Pingus* siue *Pincus* cum aliis mixtus, est ille, qui hodie Morava adpellatur. *Cigbrus* diuidit Superiorem Mœsiam ab Inferiore, a Ptolemæo *Κίαβες*; aliquando *Κίαμβες* adpellatus. *Oescus* videtur Danubio ad oppidum Oescum adfundi, nunc *Ischa* dictus; & *Vtus* ad oppidum Vtum. Vltiores sunt incerti.

Mœsia per Ciabrum fluvium diuisa fuit in *Superiorem & Inferiorem*, ut auctor Ptolemæus est. Superior habuit populòs Tricornesios, Pincensios, Dardanos, Scordiscos, Timachos Plinii, & Mœsos proprios: ceteræ gentes sunt Inferioris. Quam antiqua sit diuisio, mihi non liquet. Plinius & Tacitus de Mœsia loquuntur ut vna prouincia. Illius verba supra cognouimus ex lib. III cap. XXVI: hic annali I cap. LXXX *prærogatur Poppæo Sabino prouincia Mœsia*. Et lib. II cap. LXVI *proprator Mœsia*. Inscriptio vetus, sub Vespasiano facta, apud Gruterum pag. 453 MOESIAE PRAEFOUIT. Spartianus de Hadriano quidem cap. II dixit: *post hoc in Inferiorem Mœsiam translatus extremis iam Domitiani temporibus*: verum non dicitur in eam præses missus, sed tantum ut miles & tribunus, ubi primum de imperio augurium ceperit, cuius locum in sui temporis consuetudine Spartianus designat. Inscriptio sub Antonino Pio, post Hadrianum facta (nam *Diuus* in ea vocatur) *Superioris* meminit, apud Gruterum p. 493 num. I LEG. AVG. PR. PR. PROVINC. MOESIAE SVPER. & alia sub Seüero pag. 407 num. I LEG. AVG. PR. PR. PROVINC. PANN. ET MOESIAE SVP. Et lapis Tiburtinus, cuius ætas autem non constat, apud eundem p. 49 num. 6 LEG. AVG. PR. PR. PROVINCIAE MOESIAE INFER. Sed iam tum sub Hadriano diuisam prouinciã fuisse, ex Suetonii verbis Vitell. cap. xv clarum est: *Octauo imperii mense desciuerunt ab eo exercitus Mœsiarum atque Pannonia*. Ex superiore ætate nondum inuenimus, quod certo possumus dicere. Mansit diuisio inlibata vsque ad Aurelianum, qui, ut Eutropius lib. IX cap. IX tradit, subtraxit partem, præsertim Superiori, ut Daciam suam, quæ cis Danubium est, constitueret: & vsque Constantinum, qui prouinciã Scythiam abstulit Inferiori, relictis vocabulis veteribus. Nam & Rufus cap. IX *Inferiorem* Mœsiã, etiam curtatam illam adpellat: & Ammianus lib. XVI

cap. XVIII de Constantio : *nuntiis terrebatur, indicantibus Sarmatas Superiorem Mœsiam & Secundam populari Pannoniam.* Sero Mœsia in *Primam & Secundam* diuisa fuit, quæ nomina in Notitia Imperii Occidentalis leguntur. Sed de his in Geographia medii æui agemus.

### MOESIA SUPERIOR.

Limitem supravimus, quem constituimus a Sauo & Danubii confluentibus cum Plinio, aut paullo ultra; vsque ad Ciabrum fluuium. Populos etiam nominauimus, in quibus & *Dardani* erant, vt sic *Dardania* quoque pars Mœsiæ fuerit Superioris. Oppida primum in ripa explicamus : postea quæ in mediterraneis sunt.

Post confluentem & Taurunum, qui finis erat Pannoniæ, primum oppidum Superioris Mœsiæ *Singidunum* est, vt Latini scribunt, Antoninus itinere ab Vrbe in orientem; & auctor Itinerarii Hierosolymitani siue Burdigalensis: item qui Tabulam confecit Theodosianam, & qui Notitiam Imperii sub duce Mœsiæ Primæ: nec non Iornandes de Reb. Get. cap. LV ed. Lindembrogii; at Grot. *Singidonum*, & Aurelius Victor in epitoma de Iouiani patre, *incola agri Singidonensis provincie Pannoniæ.* Pannoniæ tribuit vel propter vicinitatem, vel quia vere quidam post Singidunum limitem constituerunt, vt supra ex Itinerario Hierosolymitano diximus. Græci non vno modo scribunt. Ptolemæus *Σινγιδων*; Procopius de Aedific. lib. IV cap. V *Σινγιδὸν & περὶ Σινγιδόνιος*: Theophylactus Simocatta lib. I cap. IV *Σινγιδών*, quod etiam in Excerptis Photii-Cod. LXV ita reperitur. Philostorgius lib. IV cap. X *Σινγιδών, Sengidon; ἐν Σινγιδόνι τῆς Μυσίας, in Mœsia vrbe Sengidone.* Ibi Constantium post Sirmiensē concilium ait constitisse: quo tempore ab illo lex XXV III Cod. Theod. de Adpellationibus, data est *Kal. Iul. Singiduno.* Antoninus adscripsit, *castra* habuisse: Notitia Imperii, *praefecturam legionis quartæ Flauia* dat. Quod oppidum hodie sit, aut quo loco, non plane constat, quia Itinerarii Antoniniani numerus M. P. IIII breuitate suspectus est: nec Tabula Peutingeriana lucem adfert, quæ Taurunum ponit cis confluentes III millibus: inter Confluentes autem & Singidunum loco numeri habet syllabam *co.*

Alii

Alii ergo Senderouiam interpretantur,  $\text{xxiiii}$  millibus a Tauruno distantem; alii longius remouent. In tam incerto opinio-  
num accedimus viro summo Lucæ Holstenio, qui ad Ortelium  
adnotauit: *Procop. iv Aedific. Συγγηδὸν scribitur, sed adnexa se-*  
*quenti particula ἐν, legendum Συγγήδον. nunc Zenderin, sedes non*  
*ita pridem Despotæ Seruiae, paullo sub Tauruno.*

Post Singidunum in Tabula spatio  $\text{xxiiii}$  M. P. *Tricornium*  
est: Itinerario Hierosolymitano  $\text{xxii}$ , quo *Tricornia castra* di-  
cuntur: Ptolemæo *Τεμύριον*: in Notitia Imperii *Cuneus equitum*  
*sagittariorum Tricornio*. Quod vero Ptolemæus dicit, *παρ' ἣν*  
*ἐκτρέπεται Μόχιος ποταμὸς, iuxta quam* [urbem Tricornium] *di-*  
*uertitur flumen Moschium*, non intelligo, nisi *ἐκχέεται, effunditur*  
vel legas vel explices. Scribit enim ripæ oppida, apud quæ effu-  
siones sunt fluminum; non flexus & diuerticula. Aiunt Golum-  
batz hodie dici quod in eius loco est: post quod paruo inter-  
uallo exoneratur fluuius, qui videtur *Moschius* Ptolemæi, & for-  
san etiam Margis Plinii, nisi alter alterum exceptum defert in Da-  
nubium. Tunc Tabula Peutingeriana post  $\text{xxii}$  millia passuum a  
Tricornio habet *Montem Aureum*, oppidum in ripa, nomen Monte  
Aureo trahens. *Probus* vitibus conseruit, vt Eutropius  
lib. ix cap. xi refert: ad cuius radices hoc eiusdem nominis op-  
pidum sic iuxta Danubium situm fuit, vt in Norici & Pannoniæ  
confinio Cetium sub monte Cetio. Antoninus  $\text{xxiiii}$  M. P. a  
Singiduno reducit. Notitia Imperii sub duce Mœsiæ Primæ, *Cu-*  
*neus equitum Dalmatarum Aureo Monte*. Abhinc rursus  $\text{xxiiii}$  mil-  
libus est in Tabula *Margum* flumen, oblique ab occasu adlabens,  
vt Danubio infundatur: a quo amne  $\text{x}$  millibus in eadem Tabu-  
la abest *Viminacium*, celebratum oppidum tam in Notitia Impe-  
rii, qui non solum *Præfectum classis Istricæ*, verum etiam *Cuneum*  
*equitum promotorum*; quam in vtroque Itinerario Antonini & Hie-  
rosolymitano. Eutropius lib. ix cap. xiii in Diocletiano: *Cari-*  
*num apud Margum ingenti prælio vicit inter Viminacium & Aureum*  
*Montem*. Ptolemæus *Ὀυμινάκιον*, qui *λεγιῶν, legio*, adscripsit,  
quod ingens præsidium & castra legionis integræ arguit. Proco-  
pio & Simocatta dictis locis *Βιμινάκιον*, illi laudatur *πόλις ἀρχαία*  
*urbs antiqua*; huic *πόλις λαμπρὰ, urbs magnifica*. Fuit enim



colonia Romana. In<sup>e</sup>ruinis Vlpia Traiana inscriptio reperta, apud Gruter. p. 371 n. 5

AVRELIO CONSTANCIO EQ. R

DEC. COL. VIMIN

A Viminacio quod *Margum* oppidum (iuxta quod Carinus victus est, & cui Tabula *Margense auxilium* imponit) tantummodo x milibus passuum, Aureum Montem versus, in Hierosolymitano Itinerario distat, quantum spatium Tabulae a flumine est Viminacium; sequitur, ut vel aliud *Margum* sit Antonini, itinere ab Vrbe in orientem, quod vero vix credibile: vel numeri eius sint admodum corrupti, quippe inter Montem illum & Viminacium numerat LXXVI M. P. Tabula tantum XXIIII.

Haec itinera, quae sequuti sumus, tam Antonini ab Vrbe, quam Hierosolymitanum, ab ripa in mediterranea Naissum defleunt: ripam autem ab alio Antonini, a Viminacio Nicomediam per ripam, & ex Tabula Theodosiana, Ptolemæo item, & Procopio, lib. IV de Aedific. cap. VI prosequemur. Sed magnas nos difficultates circumstant, quod nec hodie quisquam, quod sciamus, Bulgariam ripensem diligentius delineauit, neque fluminibus, quod summe necessarium erat, distinxit ita, ut cum Ptolemæo ac Theodosiano geographo conueniretque commode applicari possit: neque ipsi veteres inter se magnopere consentiunt. Ptolemæus enim Dorticum & Ratiariam cis Ciabrum posuit, qui amnis, si is est, quem Abr. Ortelius, quem Sigismundus a Bircken, quem alii significarunt, cui flumen, Sofiam urbem præterlabens, confunditur, & post Dacici Alutæ confluentes Danubio miscetur; numeri Theodosianæ Tabulae & Dorticon & Ratiariam excludent a prouincia Superiori, quemadmodum etiam Procopius duo illa loca in ortum longe ultra Pontem Traiani remouit: neque pons ipse satis notus est, ab aliis citerior factus, multis prope ad Alutæ & Danubii confluentem reductus, quibus non solum Procopius, verum etiam res ipsa consentire videtur, quod probabilius est, pontem in medietatem fluminis, quod prouinciam præterlabitur, constitutum ita fuisse, ut recta per eum ad Dacorum Augustam, siue Vlpiam Traianam iretur. Impeditissimum ergo hoc iter est, ex quo non facile se quisquam extricabit. Accedit, quod in Theodosiana Peutingerorum Tabula, post Ratiariam,

tiariam, quod raro fit, fluuius designatus eſt, qui ſi eſt Ciabrus Ptolemæi, aliamulto facies vtriuſque prouinciæ prodibit. Nos quem ſequamur incerti, ſingulorum rationem habebimus, aut plurium rationes diſtincte referemus.

In Tabula Peutingeriana poſt Viminacium per x<sup>i</sup> millia paſſuum *Lederata* ſequitur, in Notitia Imperii *Ledenata* corrupte; quam *Turrim Literatam* ab Romanis Latine vocatam, vulgo autem *Λεδεράτα*, Procopius tradit lib. iv Aedif. cap. vi: vere, an per aduſionem, non dicimus. at hic *Cuppas* & *Nouas* interponit, & Νοβῶν κατὰ πικρὸν ἐν τῇ ἀντιπέρασ ἡπείρω, contra *Nouas* in oppoſita continente ſuam *Literatam* conſtituit, quaſi trans Danubium in Daciæ ora poſitam. Credimus Procopio, quia Antoninus *Lederatam* poſthabuit, & a Viminacio *Cuppas* idem ſpatium ſeruat, quod auctor Tabulæ, vt Turris ſic in ſiniſtram ripam remouea- tur. A Tabulæ enim *Lederata* per xxiiii millia, prætermiſſo *Punico*, quod interiacet, ad vicum *Cuppas* venimus, ſicut in Antonini Itinerario a Viminacio *Cuppas*, itidem xxiiii m. p. Scriptum in Tabula *Vico Cuppe*, etiam in Antonino Aldi, *Cuppe*: ſed *Cuppis* ſexto caſu eſt in Notitia Imperii, vbi ſub duce Mæſiæ Primæ *Cuneus equitum Dalmatarum* eſt *Cuppis*: item *Auxilium Cuppenſe* ibidem. Procopius Κούπας dixit. Hunc locum in Tabula poſt xii m. p. excipit alius, cui nomen eſt *Ad Nouas*. In Notitia *Auxiliares Nouenſes ad Nouas*: item *Præfectura militum exploratorum Nouis*. Vtroque ergo modo dixerunt *Ad Nouas*, & *Nouas*, ſicut Procopius Νοβῶν, & Antoninus Aldi & Schotti *Nouas*: ſed numeri ſuſpecti ſunt, & haud dubie commutati cum numeris verſus ſequentis.

A Nouis Tabula poſt xxv paſſuum millia oppidum cum vrbs inſignibus habet, cui nomen *Faliatis*: Antonini Itinerario *Talia*: plenius Notitia Imperii *Taliata*. Ergo in Tabula etiam *Taliatis* legendum eſt. Forte idem locus eſt qui a Ptolemæo Ταβάτις, *Tanatis*: a Procopio Ταβάτας, *Tanatas* adpellatur. Ille enim inter Viminacium & Eteta ponit; hic in caſtellis, quæ vltra *Nouas* exiſtunt: vocabula autem non multum diſſonant. Inde per xxi m. p. Itinerarium Antonini fert *Aegetam*, quæ Aldina editione *Age-za* eſt, Tabulæ *Egeta*, & ſi quid ſentio, Ptolemæi Ἐτῆτα, *Etera*. Tabula tamen alia loca interiecta habet, vt maior fiat diſtantia, quam in Itinerario eſt.

Quæ

Quæ ad *Ratiariam* vsque, Ptolemæi vltimum locum Superioris prouinciæ, sequuntur in itinere a Viminacio Nicomediam per ripam, hæc sunt:

*Ægeta*

*Aguas*

*Dorticon*

*Bononiam*

*Ratiariam, Leg. XIII Gem. M. P. XVIII*

M. P. XVI

M. P. X

M. P. XVII

Oppidum *Aqua*, quod proximum Antoninus post *Ægetam* ponit, in Tabula est *Ad aquas*; *Ακὺς* Procopio, qui proxime post Pontem Traiani posuit. Episcopale fuit postea, quod ex Notitia Ecclesiæ, & subscriptionibus Concilii Chalcedonensis constat. Ab *Aquis* x millibus passuum *Dorticon* abest; in Tabula XXIII: a *Dortico* *Ratiaria* xxxv in Itinerario; at in Tabula xli. Tantum discrimen est distantiarum. Ab *Ratiaria* in eadem Tabula *Remedodiam* sunt xii m. p. & hinc ad *Almum* iuxta amnem, qui ibi Danubio adfunditur, iiii millia.

De *Dortico* nihil habemus dicere, quam quod a Ptolemæo, Antonino, auctore Tabulæ Theodosianæ, & Procopio, qui *Φέρων καστέλλον*, dicto loco vocat, commemoretur. Nobilior *Ratiaria*, vt Antoninus, Notitia Imperii sub duce *Daciæ* Riparensis, & Procopius vocant. In Tabula Peutingerorum vocabuli exitus siue finis suspectus est, *Ratiaris* sexto casu: in Ptolemæo initium, diphthongus videlicet, *Ρατιαρία*, *Ratiaria*, contra quam quatuor dicti auctores consentiunt. Accedit vetus marmor Romanum, Gruteri pag. 521 num. 7, NAT. MTSIA SVPERIORI REG. RATIARESE VICO CINISCO. *Ratiarese*, pro *Ratiarense*, lapsu marmorarii. Confirmat hæc inscriptio Ptolemæi dispositionem, qua *Ratiaria* Superioris fuit *Mœsiæ* & citra *Ciabrum* fluuium sita. Legionem XIII Geminam ibi statua habuisse, supra ex Antonini Itinerario intelleximus. At in Notitia Imperii sub duce Riparensis *Daciæ* est *Præfectura legionis tertia decima Gemina Ratiaria*. Non iudicaueris facile, qui verior numerus sit, quum vtraque *Gemina* antiquis inscriptionibus cognominetur. *Ratiariam* *Arexar* hodie *Bulgaris* dici, Lucas Holstenius obseruauit. Addidimus ex Tabula spatium xvi millium passuum, in quo *Remedodia* & *Almum* sunt, si quis fortasse eiusdem Peutingerianæ delineatum flumen pro

pro limitaneo, id est Ciabro, velit habere. Procopius his addit *Caput bouis*, Traiani opus; & *Zanes*, πολίχνιον παλαιόν, *vetus oppidulum*, prope Pontem Traiani.

Ipſe Pons Danubii, mirandum Traiani opus, a Dione Caſſio deſcriptus fuit, ex quo hæc Xiphilinus excerptit, quæ Latine, brevitatis cauſſa, proferemus: *Traianus pontem lapideum in Danubio fecit, quem ego digne admirari nequeo. nam etſi Traiani ſunt alia opera magnifica, tamen is pons longe omnibus antecellit. Eius pontis pile ſunt xx ex lapide quadrato, (κρητῖδες λίθς τετραπῆδς) altitudine pedum CL præter fundamenta; latitudine pedum LX. Diſtant inter ſe intervallo CLxx pedum, ſuntque fornicibus (ἀψῖσι) coniunctæ. Cuius operis ſumptus licet ſit incredibilis; tamen plus admirationis habet, quod hæc in fluuiio, gurgitibus pleno, limoſoque alueo facta ſunt, quodque fluxus eius fluminis alio auerſi non potuit, (περὶ τρέψαι τὸ ρεῦμα ἠδυνήθη.) Etenim factus pons fuit, vbi flumen eſt στενώτατον, anguſtiſſimum, & propterea βροδύτατον καὶ βαθύτατον, rapidiſſimum altiſſimumque. Procopius lib. iv de Aedific. cap. vi addit rationem, cur Traianus tantum opus molitus fuerit, ſcilicet ægre tu liſſe, ὅτι ἐκ ἀπέραντος αὐτῷ ἡ βασιλεία ἔη, ἀλλὰ ποταμῷ ἰσχυρῶς ὀρίζεται, quod non interminatum haberet imperium; ſed Iſtro finitum, hoc eſt non continuum, ſed maximo amne diremtum, impeditumque ita, vt ex vna parte alteri non poſſit facile ſubuenire. Addit quoque architecti nomen, *Apollodori Damafcenii*: item, vtrumque pontem caſtellis muniuiſſe, quorum alterum, quod in Mœſia erat, *Pontes*, alterum *Theodora* vocatum fuerit.*

Tam mirabile opus inuidia ſucceſſoris Hadriani deſtruxit. nam vt Dio ait, ἀφῆλε τὴν ἐπιπολῆς κατασκευὴν, *deiecit ſuperiorem ſtructuram*, vt ſolæ pilæ relinquerentur, quod barbari facile irumpere poſſent, cauſſatus: ſed vera cauſſa ſuberat, quod Traiani gloriæ inuidit, quam quum ſuperare deſperaret, maluit eius magnitudini detrahere. Procopius addit, rudibus impeditum flumen, mutaſſe curſum, ſubindeque (αὐθις) alueum repetiuiſſe, vt nauigia non impedita deueherentur.

Locus Pontis incertus eſt & maxime dubitatus. Vulgo ajunt rudera ad Seuerinum oppidum exſtare: ſed vereor, ne decepti a Paulo Iouio fuerint; ipſe vero a rumore vel fabula: quod etiam Lipſius de Iouio cenſet lib. iii Magnitud. Rom. cap. xiii. Quis

enim credet, ipsius ætate *pilas*, vt ait, *triginta sex exstitisse*, quum Dio, Dalmatiæ ac Pannoniæ præses, sicque nec viciniæ Mœsiæ imperitus, xx tantummodo fuisse tradat; & Procopius, Iustiniani æuo, nihil nisi *ἐρείπια καὶ θεμελίους, ruderæ & fundamenta* commemoret? Nec de Seuerini oppido idem omnes iudicant, quod in Seruia alii longe supra Morauam collocant; alii prope Alutæ confluentem in Bulgaria. Quo fit vt disiunctissimis locis pontem eundem in diuersis chartis poni videamus. Quum ergo ab recentibus nihil sit subsidii, ex antiquitate repetendum est. Procopius, sæpe dicto loco, *Pontem Traiani* longe infra Viminacium, (quod Widin putatur esse) & post Cuppas ac Nouas recenset. Ergo falsi sunt, qui supra Viminacium, seu media via inter id ac Taurunum ponunt. Deinde idem *Ακυές, Aquas*, siue *Ad aquas*, dicit oppidum *ἐγγὺς κείμενον, propinque situm, μετὰ τὴν Πόντην, post Pontem*, & inde, præter nonnulla castella, ad Bononiam & Ratiariam ducit, quo cursu ad alteram de vltiore Seuerino sententiam acceditur propius, non autem id plane confirmatur, sed inter Aegētam & Aquas *Pons Traiani* statuitur.

Mediterranea Mœsiæ Superioris a Tauruno ad Viminacium parum nota sunt: a Viminacio autem iter Antonini, ab Vrbe in orientem directum, ita Naissum & Serdicam ducit, vt per Thraciam ferat Byzantium. Quem cursum etiam Itinerarium Hierosolymitanum tenet, pluribus autem locis & oppidis, sed plerisque obscurioribus, vel explicatum vel interpolatum. Antonini hic ordo est.

<i>Viminacio</i>			
<i>Municipium</i>	M.	P.	XVIII
<i>Idimur</i>	M.	P.	XXVII
<i>Horrea Margi</i>	M.	P.	XXI
<i>Pompeios</i>	M.	P.	XXIII
<i>Remisiana</i>	M.	P.	XXV
<i>Turrim</i>	M.	P.	XXVIII
<i>Meldia</i>	M.	P.	XXX
<i>Serdicam</i>	M.	P.	XXXIII

Quod *Municipium* dicitur oppidum, ita etiam, eademque distantia, vocatur in Hierosolymitano & in Peutingerorum Tabula. Quod sequitur *Idimum*, sic scribitur etiam in Tabula, ex quibus corri-

corrigen- dum Hieroſolymitanum eſt Itinerarium, quo prae *Ido-*  
*num* expreſſum eſt. *Horrea Margi* ab Idimo in Tabula ſunt XII  
tantum millibus ab Idimo, quod numerum Antonini ſuſpectum  
reddit quaſi X alterum pro I irreperit. In Hieroſolymitano eſt  
XVII M. P. ab Idimo, *Oromagò*, quod non dubito, quin ex *Horreo*  
*Martis* deprauatum ſit. nam *Orrea* Ptolemæi & *Horrea* Antonini  
pari interuallo diſtant a Naiſſo, quæ ſequitur. Ptolemæus autem  
ſimpliciter *Ὀρρεα*, *Orrea* vocat. Cognomentum *Margi* haud du-  
bie a fluuio *Margo* vel *Margi* eſt, qui videtur aduiſſe. oblique  
enim Mœſiam percurrit. Inde ducit Antoninus *Pompeios*, qui in  
Hieroſolymitano *Ipompeii* corrupte : in Tabula Peutingeriana  
*Præſidium Pompeii* ſunt.

Hincitur *Naiſſum*, nobilem ciuitatem, & vt Excerpta ano-  
nymi de Vita Conſtanti M. tradunt, huius imperatoris patriam.  
quod inde ſit probabilius, quia is ſæpe ibi conſtitit, & multas in ea  
vrbe leges tulit, vt I Cod. Theod. de alimentis : lex II de inte-  
gri reſtitutione : lex vn. de centonariis, & eiſdem codicis aliæ.  
An etiam Iuliani lex I. Cod. Th. de proximis com. diſpoſitionum,  
huc referenda ſit, quæ accepta dicitur *Naiſis*, dubitat non nihil  
Iacobus Gothofredus : quem Lucas Holſtenius confirmare poſſit,  
qui in veteri nummo Romæ vidit NAISITANI ; indeque verum  
vrbis vocabulum fuiſſe *Naiſus*, ſimplici ſibilo, perſuaſum it,  
uſus ad illud & Stephani chorographi teſtimonio, *Ναῖσος* ſcriben-  
tis. Verum Abr. Berkelius, V. C. obſeruauit, in omnibus libris  
antiquis legi geminata littera *Ναῖσος* : at Zoſimus indifcriminatim  
lib. I cap. XLV, *Νάισος* ſcripſit, & lib. III cap. XI *Νάισον* : ac Ta-  
bula Theodoſiana *Naiſſus*. Ptolemæi *Νέσος* Dardaniæ, eruditis  
viris, vt fiat *Ναῖσος* vel *Νάισος*, videtur emendandum eſſe. Am-  
mianus Marcellinus *Naiſſus* ſcripſit, niſi error eſt deſcribentium,  
qui *ai*, vt ſolet nonnunquam antiquis monimentis, pro diphthon-  
go habuerunt. Lib. XXI cap. XVIII [Valeſ. x] de Iuliano : *Impe-*  
*rator reuertitur Naiſſum, copioſum oppidum.* Et cap. ſeq. *Iulianus*  
*agens tunc apud Naiſſum.* Zoſimus autem in eadem hiſtoria lib. III  
cap. XI *καταλαβὼν τὴν Νάισον, quum Naiſum perueniſſet.* Et mox,  
*ἐντὶ κατὰ τὴν Νάισον, quum apud Naiſum hereret.* De ſitu & regio-  
ne variant auctores. Stephanus Byzantius, *Νάισος πόλις Θράκης*,  
*Naiſſus urbs Thracia*, quod Berkelius ex conſinii ratione excuſat :

Valesius in Ammian. XXI cap. x *Δακίας* legendum putat, quia incluta Daciæ mediterranæ fuit. Iornandes Get. cap. LV I *Naissum primam urbem inuadit Illyrici*, puta Illyrici magni, quo Mœsia continebatur. De patria Constantini consentiunt multi. Stephanus in Naïso : *κτίσμα καὶ πατερίς Κωνσταντίνου τῆ βασιλείας, οὗτος ἔστι patria Constantini imperatoris.* OPVS, quia patriam suam ornavit & amplificauit. Excerpta anonymi de Constantino, a Valesio edita : *Constantinus natus in oppido Naïso atque educus.* Et Iulius Firmicus Mathes. lib. I cap. vlt. *Dominus ἔστι Augustus noster, Constantinus Maximus, apud Naïsum genitus.* Sic ex duobus MSS. Valesius : vulgatum perperam *apud Tarsum*. Cedrenus pag. 221 de Constantio Chloro : *ἐγέννησε Κωνσταντῖνον περὶ τὴν τῆς Δακίας πέλιν, genuit Constantinum apud Daciæ urbem*, quasi excidisset nomen, aut propter dignitatem sic satis significaretur. Hodie, & nomine & loco suadente, est *Nissa*, vrbs non ignobilis in via, a Tauruno Constantinopolim ferente.

Tribus millibus passuum a Naïso fuit *Mediana*, villa regia siue prætorium, vbi etiam principes aliquando constiterunt. Marcellinus lib. XXVI cap. x *Concordissimi principes* [Valentinianus & Valens] *percursis Thraciis Naïsum* [Naïsum] *aduenerunt : vbi in suburbano, quod adpellatum Mediana, a ciuitate tertio lapide distatur, quasi mox separandi, partiti sunt comites.* Hæc data est lex VIII Cod. Theod. de iure fisci, & lex XIII de operibus publicis, quibus subscriptum est *Med.* quod alibi *Mediolanum*; his legibus locum hunc Daciæ siue Mœsiæ antiquæ, vt Gothofredus probauit, significat.

Post Naïsum Antonini itinere proxima *Remissiana*, Hierocli in MS. *Remessiana*. Peuting. Tabula *Romessiana* : & apud Genadium de Script. Eccles. *Romatianæ ecclesiæ episcopus*; atque ita etiam in Martyrologiis : Burdigalensi itinere *Romansiana*. Holstenio videtur esse Pirus inter Nissam & Sofiam. Sequitur post XXVIII in Antonini Itinerario *Turris* : at Hierosolymitanum habet *Turres* pluraliter; etiam Tabula Theodosii; & hæc quidem cum intervallo XXX M. P. quod cum Antonino prope conuenit: minus autem cum Hierosolymitani Itinerarii auctore, cui tantum XXVIII sunt siue bis IX : sed potest numerus excidisse. Atque hæc ex itineribus in Superiore prouincia. Præterea in mediter-

raneis

raneis est *Timacum* inter Naissum & Ratiariam. Tabula Peutingerorum duplex facit, *maius & minus*; sed proxime coniungit, a Naisso xxvii m. p. vtrumque ponit. Ptolemæus *Τίμακον* in oppidis mediterraneis recenset; Plinius flumen *Timacubum* habet, quod, vt verosimile est, si oppidum præterlabitur, falsum est, quod quidam in Pannoniam remittunt, quasi Drino infusum, vt Tabula Sigismundi a Birken habet. A Timaco non longe absunt *Castra Martis*, oppidum & *παρὰ τὴν τῷ ποταμῷ ὄχθην*, *extra ripam* positum, vt Procopius dicit de Aedific. lib. iv cap. vi, cui *κατὰ μαρτίς*, *Castramartis* vocatur. Sozomenus lib. ix cap. v de barbarorum ad Istrum sedentium quodam duce, καὶ κατὰ μαρτίς, πέραν τῆς Μυσίας, περδοσία ἐλὼν, *Castra Martis*, urbem *Mæſie*, *productione cepit*. Et Marcellinus lib. xxxi cap. xxxii (Valeſ. xi) *Gratianus Sirmium introiit, & quadriduo ibi moratus per idem flumen [Danubium] ad Martis Castra descendit*. Episcopus eius vrbis subscripsit Concilio Sardicensi. Vulgo Stramartis vocari, Holstenius auctor est.

Hæc ripam versus exstiterunt: in austrum recedunt æque circa limitem vtriusque Mæſiæ *Vlpianum & Scupi*. Procopius lib. iv de Aedific. cap. i ἢν τις ἐν Δαρδάνοις ἐκ παλαιῶ πέλις, ἢ περ Ὀυλπιᾶνα ὠνεμάσο, *Erat vetus oppidum Dardania, quod Vlpiana dictum fuit*. Instaurator Iustinianus vocauit *Iustinianam Secundam*. Et Ptolemæus in Dardania Ὀυλπιανὸν, *Vlpianum* recenset. Locus interterior est. Cum vulgo Baudrandus Prisen interpretantur; Brietius Pyroth: alii longius in ortum reducunt. *Scupi* autem, Ptolemæo est Σκῦπι, *Scupi*; Stephano Σκόποι, *Scopi*, nisi etiam Σκούπο legendum, vt iustus ordo alphabeti seruetur, quem neglectum esse in hoc vocabulo, Berkelius quoque obseruauit. Dicit quidem πόλιν Θράκης, *oppidum Thraciæ*; sed ea ratione, qua supra Naissum adscripserat Thraciæ, quæ, quod nemo dubitat, Mæſiæ est. Trebellius Pollio epistola Claudii Gothici, in Regilliano, *qualis apud Scupos in pugnando fueris*. Data & *Scupis* lex est cxi Cod. Theod. de decurionibus. Paullinus Nolanus Carm. xvii ad Nicetam vers. 195

*Ibis & Scupos patriæ propinquos  
Dardanus hospes.*

Hodie *Scopia*, vulgo *Eschup* adpellatur. Addit Ptolemæus *Ves-*

D d d d 3

*Laminæ*



*lanim* (Græce ὀυελανίς est) in extremo limite iuxta Inferiorem Mœsiam, vbi Gothofredus contendit legem II Constantini de Veteranis, Cod. Theod. datam esse, quia in MSS. incivitate *Velanorum*, quod perperam vulgatum sit *Velouacorum*, quasi Bellouacorum, quia Constantinus illo anno in Gallia non fuerit. Addit idem *Vendenim* citeriorem, etiam mediterraneam. Superest *Pincum* oppidum, haud dubie amni *Pingo*, vt Plinius dixit, impositum, qui vnus ex illis videtur esse, quos Moraua haurit. Notitia Imperii in Mœsia Prima: *Cuneus equitum Dalmatarum Pincō*. Andr. Morellius, vir clarissimus, Speciminis rei nummar. tab. XXII, nummum Hadriani ostendit, inscriptum AELIANA PINCENSIA, id est ludi, Aelii Hadriani honoribus *Pinci* in Mœsia editi, quum eam prouinciā lustraret. nam in Mœsiam venisse, testantur eiusdem nummi alii, inscripti ADVENTVI AVG. MOESIAE. Ab hac vrbe Πικηνσίος, *Pincensius* Ptolemæo dicti sunt, de quibus supra in populis.

Haftenus sparsim de Dardania, Mœsiæ Superioris parte, quæ vero quod sæpe vt gens & prouincia singularis est memorata, prerium erit, vniuersam Dardaniā breuiter in conspectum dare. Ptolemæus sub Mœsia Superiore in Dardania quatuor oppida enumerat, *Nesum*, Νέσον, quæ Naissus est, vt supra ostendimus; *Arri-bantium*; *Vlpianum*; & *Scupi*. Et totidem in Ecclesiæ Notitia Caroli a S. Paulo pag. 210 numerantur, *Scupi*, *Vlpianum*, *Diocletiana*, & *Nessyna*, quæ Naissus est. De Diocletiana autem, etiam de *Tauresio χωρίω*, & *Bederiana* siue *Bederina Φρεσίω*, quorum hoc natalibus, illud educationi Iustiniani Procopius lib. IV Aedific. cap. I tribuit, vtrumque ἐν Δαρδάνοις τοῖς Ευρωπαϊοῖς, in Dardanis *Europæis* positum; dispiciemus in Geographia mediæ æui.

## MOESIA INFERIOR.

Inferior Mœsia a Superiore inter Istrum & Hæmum montem vsque ad Pontum & illius ostia procurrit. Ripam Ptolemæus, auctor Tabulæ Theodosianæ, & Antoninus descripserunt, e quibus hæc, præteritis ignobilioribus, collecta damus.

Post Almus quod vltimum erat in prouincia Superiore, Antoninus refert *Cebrium*, quod Ortelio videtur contractum ex *Ciabrum*, quasi ad flumen Ciabrum, vbi Danubio insertur, situm fuerit,

fuerit, quod non est improbabile. nam & *Ciabrus* videtur κέβρος a Dione lib. I. I pag. 461 dici, flumen Mæſiæ, vbi Mæſos & Baſtarnas Craſſus ἐς τὴν Μυσιδα ἐμβαλὼν, in Mæſiam irruens, perſecutus eſt & proſtigauit. Scriptum quidem κέβρω, ſed etiam Th. Reineſio iudice, πρὸς τῷ κέβρω τῷ ποταμῷ, iuxta *Cebro* flumen, legendum eſt. *Ciabrus* autem fluius Ptolemæo communis vtriuſque Mæſiæ terminus eſt. Et Procopius de Aedif. lib. IV cap. VI κέβρον oppidum vocat, cuiusque ὀχυρώματα πεπονηκότα, *ruinoſas munitiones* Iuſtiniani temporibus fuiſſe tradit, ideoque ab illo principe Σαυμασίως, *miriſce*, iſtauratas. Ex quo coniicimus locum opportunum & munitione dignum fuiſſe, cuius generis præcipue ſunt, quæ confluentibus magnorum fluminum adiacent: Idcirco etiam in Notitia Imperii ſub duce Daciæ Ripenſis *Cuneus equitum ſcutariorum*, & *Præſectura legionis v Macedonica Cebro* fuerunt. A Cebro per XVIII M. P. venit *Auguſtam*, ignotum a quo conditam, cuius vrbiſ ibidem Procopius μόνα ἰδιόφη, *ſola rudera* ſuperfuiſſe memorat, ἐν τοῖς ἀνὰ χρόνους, *priſcis temporibus* AVGVSTAE adpellatæ. Aldus *Auguſtis* caſu ſexto ſcripſit, quaſi caſtra fuerint imperatoris: ſed πόλιν, *urbem* nominauit Procopius, nec alibi eo vocabulo Romani, niſi in claris ciuitatibus, uſi ſunt. *Variana* proxima in Itinerario poſt XII M. P. eſt: adſcriptum Schotti editione charactere alio, quaſi variet lectio, *Valeriana*: ſed ab eſt hoc additamentum ab Aldina. Etiam vrbes *Varianam* & *Valerianam* Procopius diſtinguit: coniungit tamen vt vicinas.

Vrbs *Nicopolis*, quæ hodieque ſuperſtat, in hunc tractum incidit, ſita ad *Iatrum* fluium, quod Iornandes in Geticis prodi- dit. De barbaro Mæſiam vaſtante agens cap. XVIII, *Nicopolim*, inquit, *accedit, quæ iuxta Iatrum fluium eſt*. Et quia ad oſtium huius amnis ſita eſt, qui ibi Danubio infertur; diſcriminis cauſſa *Nicopolis ad Danubium* vocatur, ſiue *ad Iſtrum*. Nummi Caracallæ & Diadumeniani ΝΙΚΟΠΟΛΙΤΩΝ ΠΡΟΣ ΙΣΤΡΩ; item Getæ & Gordiani, ΝΙΚΟΠΟΛΙΤΩΝ ΠΡΟΣ ΙΣΤΡΩΝ, *Nicopolitarum ad Iſtrum*. Ammianus Marcellinus lib. XXXI cap. XVI *Anchialos capta*, & tempore eodem *Nicopolis*, *quam indicium victoriæ contra Dacos Traianus condidit imperator*. Hanc vel Daciæ fuiſſe, vel Mæſiæ, vicinam tamen Daciæ & oppoſitam ad Danubium, vero-

verosimillimum est. Thraciæ enim Nicopolis, vbi Anchialus est, longius abest a victoria Dacica. Anton. Bonfinius Rer. Vngar. Decad. III lib. II geminam tradit Nicopolin, minorem trans Danubium, opus Traiani; & maiorem cis flumen, ab Hadriano additam, cetera ita connexas, vt solo flumine dirimantur. Prona hæc ad fidem sunt: an vero distinctius a veteri scriptore sit ita proditum, non habeo adfirmare. Mirum vero neque Antoninum, neque auctorem Tabulæ eius habuisse rationem.

Memorabilior *Oescus* est, sic Antonino scripta & in Notitia Imperii: Ptolemæo οἰσκος Τριβαλλῶν, *Oescus Triballorum*, quia in Triballorum gente sita erat. Procopio de Aedif. lib. IV cap. VI οἰσκος, *Isfus*, qui a Danubio reduxit paullisper: in Tabula Peutingeriana *Escus*, flumini *Esko* adposita, qui forte Plinii lib. III cap. XXVI *Escamus* amnis est. Gruterus p. 566 n. 9 NATVS MÆSIA INFERIORE DOMV ESCVM - - Fluvius *Escus*, siue *Oescus*, vestigia nominis sui in Ischa siue Isca reliquit.

In eadem ripa sequuntur *Vtus* siue *Vtum*. Casu sexto enim Antoninus Aldi & Imperii Notitia in Dacia Ripensi *Vto* habent. Vnde vitium Tabulæ Peutingerianæ deprehendi & corrigi potest, qua *Vto* eadem distantia ab *Oesco* expressum est. Plinii fluvius *Vtus* hoc oppidum adluit, quod ad eius confluentem necesse est positum fuisse: deinde *Securisca* Antonini, & Notitiæ in Mæsia Secunda, qua *Cuneus equitum scutariorum Securisca* dicitur castra habuisse. Ex vtriusque consensu iterum Tabulam emendamus, cuius *Securisca* est. Excipiunt *Noua* in Itinerario cum castris *Leg. I Ital.* quæ in Tabula *ad Nouas* sunt, cum claræ vrbis insignibus. Notitia, quod miror, *ad Nouas* in Dacia Ripensi recenset, quæ vero superiorem *Securiscam* posuerat in Mæsia Secunda. Ptolemæo sunt etiam Νοῦαι, *Noue*. Tabula mox *Latrum* exhibet: Notitia Mæsiæ Secundæ *Cuncum equitum scutariorum Latris*. Quod sequitur Trimammon Antonini & Notitiæ; *Trimamium* Tabulæ; corrupte Ptolemæus dixit Τριμάνιον. Male sanum est etiam vocabulum quod insequitur, Antonini, vt Aldus edidit, *Sexantapristis*; vt Schottus, *Exantapristin*: Notitiæ, *Sexagintapristra*: Tabulæ, *Pristis*. Singula eo casu, quo leguntur, scripsi, vt de recto planius iudicetur. Tum *Tegra* sunt Tabulæ: *Tegra* Notitiæ, cui *Cuneus equitum secundorum armigerorum* est *Tegra*.

*Appia-*

*Appiaria* Antonini & Tabulæ, & Notitiæ tam Eccleſiæ (nam episcopum habuit) quam Imperii. *Transmarisca* Antonini & Notitiæ; *Trasmarisca* Tabulæ; *Τερμάρις* Ptolemæi. *Candidiana* Notitiæ Imperii & Itinerarii; in Tabula *Nigriniana*, quod ex malo forſan euentu eſt. Hinc nomen *Candidianum*, *Galerii* filium accepiſſe, ibi vel natum vel educatum, coniectura *Toinardi* eſt in *Lactantii de Mortib. Perſ. cap. xx.* Præterea *Teglicium* Antonini, quo *milites Mæſiacos* imponit Notitia Imperii: & *Doroſtorum* Antonini, ſive *Duroſtorum* Notitiæ, & Ptolemæi *Δεροστορον*; Tabulæ *Duroſteron* cum inſignibus vrſis nobilioris. Itinerario teſte *Legio XI CL.* id eſt, vt Notitia explicat, *undecima Claudia* impoſita fuit: etiam in Notitia, *Milites quarti Conſtantiani*. Ptolemæum citauimus ſecundum Palatinum codicem: vulgati *Δεροστολον* præferunt: quam formam & *Procopius* tenet dicti libri cap. vii, cui *ὀχυρώματα παρὰ τῆ Ἰστρίᾳ ἢ ὄνα Δεροστόλος καὶ Συκιδάβα*, *munimenta ad Iſtri ripam* ſunt *Doroſtolus & Sucidana*. Hæc *Sucidana* Antonini, Tabulæ & Notitiæ, Ptolemæo quoque eſt *Συκιδάβα*, quæ proximam *Axiopolim* habet, Ptolemæi *Αξιόπολιν*, eaque in Itinerario & Tabula hunc locum obtinet. Ad hanc vrſem Ptolemæus vult deſignere *Danubii* nomen, incipere *Iſtri*, vt ſupra oſtendimus in Fluminibus Germaniæ. Succedunt Antonini itinere *Capidana*; Tab. *Peut. Calidana*; ſed prior ſcriptura verior, quia etiam *Conſtantine Porphyrogenetæ* lib. ii them. i *Καπιδάβα*, *Capidana* ſcripſit: & *Carſon*, quod Ptolemæo etiam *Κάρσον* eſt, Tabulæ *Carſium*: item *Cion*, *Biroe*, *Troſimis*, vbi *Legio i Iouia* ſtatuam habuit; Tabulæ *Troſimis*, Ptolemæi *Τροσιμίς*. *Ouidius* tamen etiam *Troſimis*. *Ex Ponto* lib. iv epiſt. ix verſ. 79 de Flacco præſide:

*Hic captam Troſimin celeri virtute recepit,  
Infecitque ſero ſanguine Danubium.*

Ergo Romaniæ ditionis fuerat; a barbaris intercepta; a Flacco recuperata. Heic poſteriores principes, quum diuiderent provincias, *Mœſiam* ſecundam terminauerunt, reliquis *Scythiæ* ad iudicatis.

Sunt autem, quæ uſque ad *Iſtri* oſtia reſtant, per pauca numero: *Arubium* in Tabula; in Itinerario *Arrubium*: & antiquum oppidum *Noviodunum*, itidem Antonini & Tabulæ; *Νεϊόδωνον* Ptolemæo: *Novidunum* *Marcellino* lib. xxvii cap. xi [Valeſ.

Eccc

cap. v]

cap. v] & *Nebiodunum* Lege i Cod. Theod. de vestibis oloueris, nisi *Nobiodunum* legendum est. Insequitur *Aegyptus* Itinerarii, siue *Aegyptus*, vt in vulgatis Ouidii, siue *Aegifus* seu *Aegiffus*, vt in mss. aliquot. Ouidius lib. i ex Ponto, epist. viii

*Stat vetus vrbs, ripa vicina binominis Istri,  
Mœnibus & postu vix adeunda loci.*

*Caspheus Aegiffus (de se si credimus ipsis)  
Condidit & proprio nomine dixit opus.*

Natura loci munita fuit: interceptam a Thracibus Romani recuperarunt. Eodem lib. iv epist. vii ad Vestalem præsidem:

*Non negat Aegiffos, quæ te subeunte recepta  
Sensit in ingenio nil opis esse loci.*

Veram scripturam *Aegiffos* esse, confirmat etiam Porphyrogenetus lib. ii them. i cui in præfectura Mysiæ [post alia] sunt *Ἀζιάπολις, Καπιδάβα, Κάριος, Γερῶσις, Νοβιόδενος, Ἀγίως, Ἀλμυρίς*. Inter Aegifson & Istri ostia Antonini & Tabulæ *Salsonia* est: post xxiiii millia eiusdem Tabulæ *Adstoma*, locus ad ostium, vbi primum Ister incipit diuidi.

Hec etiam *Pons Darii* fuit olim, quo in Scythas exercitum traiecit. Nepos Miltiade cap. iii *Persarum rex Darius Scythas bellum inferre decreuit. pontem fecit in Istro flumine, quæ copias traduceret*. Locum pontis ita signauit Herodotus lib. iv cap. lxxxix ὁ ναυτικός ἐχρὸς τὰς κυανέας διεκπλώσας, ἐπλεε ἰθὺ τῆ Ἰστροῦ. ἀναπλώσας δὲ ἀνὰ τὸν ποταμὸν θυῶν ἡμερέων πλῆον ἀπὸ θαλάσσης, τῆ ποταμῆ τὸν ἀνχένα, ἐκ τῆ χιζέται τὰ σόματα τῆ Ἰστροῦ, ἐξεύγνου. *Navalis exercitus* (quem Iones & Acoles & Hellespontii ducebant) *præteruictus Cyaneas* [insulas,] *recta ad Istrum nauigauit, subuictusque duorum dierum itinere a mari, fauces fluminis, vbi in ostia scindi incipit, ponte iunxit*. Darius interea pedestrem exercitum per Thraciam duxit ad Istrum. Omnia hæc sunt perspicua, etiam Straboni adprobata, qui lib. vii pag. 211 ab ostio Sacro ait ἀνάπλων, *nauigationem aduersam* esse ad Peucen cxx stadiis, ἥς κατὰ τὸ κάτω μέερος ἐποίησε τὸ ζεύγμα Δαριῆος, *iuxta cuius* [insulæ] *occidentalem partem Darius pontem fecit*.

De ostiis Istri nunc dicendum est, quorum nec numerus, neque nomina satis certa sunt. Ephorus apud Strabonem dicto loco

loco πεντάστομον Istrum, *quinque ostiis* exire dixit. Dionysius Perieg. vers. 301 itidem de Istro,

Πενταπίεροις προχοῇσιν ἐλισσόμενος περὶ Πεύκην,  
quod Festus Auienus vers. 441 interpretatus est,

*ora per aquor*

*Quinque vomunt amnem, qua se procul insula Peuce Exerit.*

Plinius *sex* ostia lib. IV cap. XII eidem flumini dat. Ister, inquit, in Pontum *sex* fluminibus euoluitur. Plures *septem* tribuunt. Strabo lib. VII pag. 211 ἐπτάστομός ἐστι, *septem ostia habet*. Pomponius Mela lib. II cap. I de Istro: *totidem quot Nilus ostiis, sed tribus tenuibus, reliquis nauigabilibus, effluit*. Ptolemæus etiam totidem numerauit. Ammianus Marcellinus lib. XXII cap. XIX *septem ostiis erumpit in mare*. Causa varietatis opinionum est, quod alii tenues exitus connumerant, alii excludunt & prætereunt. Nec nomina ostiorum sunt eadem. Quod ad austrum maxime vergit, per se validum & amplum, *Sacrum* vocatur, item *Peuce*, ab insula quam facit, eiusdem nominis. Ptolemæus lib. III cap. X ἐκβάλλει σέματι λεγομένῳ ἱερῶ ἢ πεύκη, *influit ostio quod Sacrum vel Peuce dicitur*. Quod proximum huic, Ptolemæo est *Inariacium*: Plinio & Marcellino *Naracustoma*: tertium eisdem *Calonstoma*, quasi pulchrum, quod καλὸν est, ostium: quartum *Pseudostoma*: quintum exile *Boreum*, βορείον, *stoma*: sextum Ammianus *Stenoma* dixit, Plinius posthabuit. Plinii autem extremum *Spirconstoma*, si salua lectio est: Ptolemæus suum septimum, quod extremum est, *Tbiagolam* vocat, a lacu eius nominis quem transit; idque ψιλὸν, *exiguum*: Marcellino autem *septimum ingens*. Strabo de eisdem: *Tria ostia, ἐφεξῆς τῷ ἱερῶ, quæ Sacrum subsequuntur, parua sunt: cetera bis maiora, Sacro tamen multo minora*. Sic inconstanter veteres de his ostiis censuerunt, nec forte illa semper eadem fuerunt, sed cum temporibus, ut in Nilo etiam, mutata.

De insulis inter ostia quæ prodantur, breuiter attingenda putamus. Strabo: γίνονται μεταξύ στομάτων νησίδες, *Sunt inter ostia parue insulae*. Mela lib. II cap. VII *Sex sunt insulae inter Istri ostia: ex his Peuce notissima, & maxima*. Situm Strabo paullo ante, quum de Ponte Darii ageremus, ostendit, intra diuortium fuisse ad Sacri ostii alueum, reductam vero a mari cxx stadiis. Plinius: *Primum*

*ostium Peuces* : mox ipsa Peuce insula a qua proximus alueus adpel-  
latus. Rursus Strabo eodem loco : πρὸς ταῖς ἐμβολαῖς μεγάλη  
νῆσος ἐστὶν ἡ Πεύκη· κατασχόντες δ' αὐτὴν Βασάρναϊ, Πευκηνοὶ πεσηγορέυ-  
θησαν, *Ad ostia* [Istri] *magna est insula Peuce* : quam tenentes Ba-  
sarnæ, Peucini sunt cognominati. Reliquæ minores insulæ sine  
nominibus in vniuersum a scriptoribus, qui superant, pro-  
duntur.

Maritima ora Mœsiæ Inferioris est inter Istri ostia & fines  
Thraciæ ad Pontum Euxinum. Ab ostiis prima vrbs fuit *Istrus*  
Antonini & Eutropii lib. VI cap. VIII; *Istros* Ammiani lib. XXI  
cap. XIX; Ἰστρος Stephanī Byzantini, & Peripli Ponti Euxini  
pag. 157, & ex antiquioribus Scymni Chii, cuius fragmentum Lu-  
cas Holstenius cum Notis in Stephanum reliquit, cuius versu 21  
dicitur

- - - - - ἡ πόλις  
Ἰστρος ἀπὸ τῆς ποταμῆς ἔλαβε τὸν ὄνομα  
- - - - - καὶ ταύτην τὴν πόλιν  
Μιλήσιοι κτίζουσιν.

Hoc est : *Ister* ciuitas ab *Istro* flumine nomen accepit : ὅς hanc urbem  
Μιλήσι condiderunt. Arriano sub finem Peripli est Ἰστρος πόλις,  
Ptolemæo Ἰστροπολις; Melæ lib. II cap. II & Plinio III cap. XI  
*Istropolis*; Tabula Peutingeri *Histriopolis*, LX M. P. a loco, qui  
*Ad stoma* vocatur, quem ad Sacrum ostium Strabonis suf-  
fragio confirmatur lib. VII pag. 220 Ἔστιν ἀπὸ τῆς ἱερᾶς στόματος Ἰστρος  
πολίχμιον ἐν πεντακοσίοις σταδίοις, Ἀπέστ' ἀ' ἱεροῦ ὀστίου ὀππιδιον Ἰστρου quin-  
gentis stadiis. Quam autem πολίχμιον, paruum oppidum vocat, ex  
suis metitur temporibus : nam maior olim & illustrior fuit. Mar-  
cellinus dicto loco : *Istros* quondam potentissima ciuitas. Gemina  
ergo huius nominis forma, *Istrus* siue *Istros*; & *Istropolis* : sed  
prior, vt vetustior, ita etiam est frequentior, vtpote Scymni,  
Strabonis, & quem Stephanus sequutus est; etiam nummi anti-  
qui ΙΣΤΡΙΗΩΝ, pro Ἰστρομέων, Ionice, quod ab Ἰστρος est. nam ab  
Ἰστροπολις deducitur Ἰστροπολιτῶν. Colonia fuit Milesiorum, vt  
Scymnus, Strabo, & Plinius testantur.

Sequuntur *Tomi*, interuallo XL M. P. secundum Peutin-  
gerianam; XXXVI secundum Antoninum. Ptolemæo Τόμοι:  
etiam Plinio & Ammiano prædictis locis, & Melæ lib. II cap. II  
*Tomi*

*Tomis* pluraliter : at Straboni lib. VII p. 220 Τόμις, Τόμις. Nummus Caracallæ ΜΗΤΡΟΠ. ΠΟΝΤΟΥ ΤΟΜΕΩΣ. Quæ forma etiam Ouidius vsus est lib. III Trist. eleg. IX extrema, de Medea fugiente :

*Inde Tomis dictus locus hic ; quia fertur in illo*

*Membra soror fratris consecuisse sui.*

Vnde etiam origo nominis vel vera vel fabulosa patet. Idem lib. IV Pont. epist. XIV extrema

*Tam mihi cara Tomis : patria quæ sede fugatis*

*Tempus ad hoc nobis hospita fida fuit.*

Non autem πολίχνιον fuit, vt Strabo cenſet ; ſed vrbs illius regionis præcipua, in dicto nummo μητρόπολις ; & in Tabula Peutingeriana vrbium clararum & nobilium insignibus ornata. Incolæ *Tomitæ*. Idem IV Pont. epist. IX verſ. 21

*Hoc facit, vt miſero faueant adſintque Tomitæ :*

& gentile *Tomitanus*, vt lib. III epist. VIII

*Quæ tibi - - - - -*

*Dona Tomitanus mittere poſſet ager.*

A Tomis in Tabula XXXIIII, in Itinerario XXX millibus paſſuum, apud Strabonem CCLXXX ſtadiis in austrum diſtat *Calatis*, ſiue *Callatis*, ſiue *Callatia*. Strabo, Mela, Plinius, Eutropius, Antoninus *Calatis* ſ. ſimplici : Scylaci, Scymno Chio, & Peutingeriana auctori *Calla* littera duplicata : Ptolemæo Καλατία, *Callatia*, quæ forma etiam in nummo Gordiani apud Patinum p. 372 exſtat ΚΑΛΑΑΤΙΑΝΩΝ. Colonia Heracleotarum fuit, vt Scymnus Chius & Strabo tradiderunt. Inter Calatim & Tomos Eutropius VI cap. VIII *Parthenopolim* habet, quam Plinius etiam in Mæſia inferiore ponit, ſed obſcuris nominibus immiſtam. Forte reductius quodammodo a mari fuit.

Nec in Itinerario, nec in Periplo Ponti ἀπὸ Καλατίδος, a *Calati* ad Dionysopolim per L amplius m. p. quidquam memorabile fuit, præter *Bizonem*, Βιζώνην, quæ LXXX ſtadia ſupra Dionysopolim in ſeptemtrionem erat : ſed motu terræ concidit. Mela lib. II cap. II *Fuit heic Bizone : motu terræ intercidit*. Et Plinius lib. IV cap. XII *Bizone terra biatu raptâ*. In Tabula corrupte *Bihone* XII m. p. ſupra Dionysopolim. Ipſa *Dionysopolis* antea *Cruni*, Κρυνί, dicta, ob vicinas ὑδάτων ἐκρύψεις, *aquarum*



*scaturigines*, vt Scymnus Chius principio fragmenti, & ex illo Stephanus refert de Urbibus. An vero etiam *Matiopolis* dicta fuerit, vt Periplo Ponti traditur, & ipso nunc Scymni fragmento legitur, dubitamus; quia Plinius idem de Crumnis habet, de Matiopoli nihil: vt videatur ex *Martianopolis* illud nomen, Traiani in eadem Mœsia opere, enatum longe post Scymnum fuisse. nam etiam Stephanus, qui Scymni verbis utitur, illud, quod de Matiopoli est, ignorat. Spurius ergo versus ille fragmenti videtur, de quo plura Isaacus Vossius ad Periplum. *Dionysopolis* autem Cruni adpellati fuerunt ex eo, quod Pontus ad illud litus simulacrum Bacchi adpulisset, tradentē eodem poeta Chio, eumque sequentibus auctore Peripli, & chorographo Byzantino.

Reliqua Mœsiæ ad Pontum, ex utroque Periplo sic expeditimus: A Dionysopoli ad *Odessum*, vbi portus, c.c. stadia. Alter Periplus ὁδησὸς πέλις, ἐν ᾗ ὅρμος ναυσί, *vrbs Odessus, in qua statio nauium est.* Ammiano lib. xxvii cap. ix *Odyssus est*, sicut etiam Ptolemæo Ὀδυσεὺς. Sed præstat prior scriptio ὁδησὸς, *Odessus*, quæ Scymni etiam & Strabonis est. In nummis quoque Caracallæ & Gordiani ΟΔΗCCEΙΤΩΝ, apud Harduinum. Et Diodorus Siculus lib. xx extremo: παρῆλθεν εἰς Ὀδησὸν, ἣ κατὰ μετὰ τῆς τε Ἀπολλωνίας καὶ Καλατίας (sic legendum, non Γαλατίας) *Odessum transit, quæ inter Apolloniæ & Calatin sita est.* Milesiorum colonia erat. Strabo, ὁδησὸς Μιλησίων ἀποικίος, *Odessus Milesiorum colonia*: & Scymnus principio fragmenti

Ὀδησὸν οἱ Μιλήσιοι  
κτίσαν, *κτίσαν*,

*Odessum Milesii condiderunt.* Inde ad *Hæmum* montem, qui in Pontum procurrit, ad cuius radices etiam ὅρμος ναυσί, *statio nauium est*, stadia sunt Arriano cccclx; anonymo cclx. Ab *Hæmo Mesembria*, xc stadia, siue millia passuum fere xii. Peripli anonymus auctor p. 161 αὕτη ἡ Μεσημβρία πόλις πᾶσα τὴν ὑπώρεια τῆ καλεμένη Ἀίμα καμένη τῇ Θρακίᾳ τε καὶ τῇ Γετικῇ συνορίζει γῆ, *Hæc Mesembria vrbs ad radices montis dicti Hæmi sita est, Thracia Geticæque terre contermina.* Etiam Ptolemæo est Μεσημβρία vltima Mœsiæ ad Thraciæ fines iuxta Pontum; & Melæ II cap. II, ac Plinio IV cap. XI *Mesembria*: Herodoto autem lib. IV cap. xciii

Μεσαμ-

μεσαμβρία, *Mesambria*, & in nummis Seueri & Philippi iunioris  
MECAMPRIANΩN.

Hæc in Ponti ora ad Mœsiam Inferiorem pertinent, quæ cum iis, quibus ripa Istri est culta atque condita, vltiorem fere omnem partem conficiunt, nec ex mediterraneis aliquid notum est, præter *Marcianopolim*, vt Marcellinus ait lib. xxvii cap. ix, a *forore Traiani principis ita cognominatam*. Vulgo in litore eadem posuerunt, Itinerario Antonini in errorem inducente, quo inter Odessum & Anchialum *Marcianopolis* visitur. Verum maior fides est Peutingerianæ Tabulæ, in quâ a Durostoro, deflecente ab ripa itinere ad Odessum versus, xxiiii m. p. ab Odesso sic reducta in mediterranea est:

<i>Durostoro</i>	- - -
<i>Palmatis</i>	xiiii
<i>Marcianopoli</i>	xl v
<i>Panisso</i>	xii
<i>Odessò</i>	xii.

Thraciæ Mœsiæ adscribas, dubitare possis, si Zosimi verba lib. iv cap. x inspexeris obiter, αὐτὸς ἐπὶ τῆς μαρκιανουπόλεως, ἡ μεγίστη τῶν ἐν Θράκῃ πόλεων ἐστὶ, διατρέβων, ipse *Marcianopoli degens, quæ urbium Thraciæ maxima est*. Verum de Valente imperatore agit, cui ætate Thracia ad Istri vsque ostia prærogata erat, nec solum Mœsiam inferiorem, sed Scythiam quoque, id est ad ostia regionem complectebatur, vti ex Sexti Rufi cap. ix liquet: ante diuisionem vero prouinciarum nouam, a Diocletiano vel Constantino institutam, ipse Zosimus aliter iudicauit, de Claudio Gothico scribens lib. i cap. xlii, παρελθόντες δὲ, καὶ ἐπὶ μαρκιανὴ πόλιν, ἡ μυσίας ἐστίν, ἀναβάντες, καὶ ταύτης διαμαρτόντες, ἐπὶ τὸ πέραν. *Progressi vero [Scythæ] & Marcianopolim delati, quæ Mæsia ciuitas est, ac ne illa quidem potiti, nauigarunt vltius*. Ammianus quoque Marcellinus dicto loco: *Dein Mysia [id est Mæsia] ubi Marcianopolis est*. Et Trebellius Pollio in Claudio cap. ix *Pugnatum est apud Mæsos, & multa prælia fuerunt apud Marcianopolim, multi naufragio perierunt*. At ex his, & modo adlatis Zosimi verbis ex lib. i, videtur nihilominus adstrui, maritimam Marcianopolim fuisse. Verum nauigarunt quidem barbari: vbi  
autem

autem opulentiorē urbem cognouerant, exscensione facta, per viginti, & amplius, passuum millia eo vsque excurrere, & oppugnare, & quid non grauius? cupiditas praeda coegit. Si Claudii praelia ad Marcianopolim, aut inter hanc urbem & mare sunt facta, utique victi ad naues refugerunt, ut vel tempestate perirent, vel naues regere turbati clade & fuga non potuerint: nisi illud Pollio naufragium respexit, quod Zosimus loco dicto, & ex illo Suidas in voce *σκυθαί*, descripserunt, quum Marcianopolim frustra oppugnassent, vltius nauigaturis accidisse, ut in angustiis Propontidis impetu fluentis maris naues colliderentur & magna pars cum hominum tum nauigiorum periret. Quod si licet etiam recenti testimonio uti, adfero summi viri, Lucæ Holstenii, qui, quum Ortelius in Thesauro scripsisset, sitam hanc urbem esse AD PONTVM EVXINVM; adnotauit, *Falsum. Esi nunc quoque celebris ciuitas Bulgaris, Preslav dicta, quasi ciuitas illustris.*

Nominis quoque rationes attingendæ sunt. Ex Græcis Suidas *Μαρκιανόπολις*, Zosimus *Μαρκιανῆ πόλις* diuise; etiam Nicenæ Synodo Pistus episcopus *Μαρκιανῆ πόλεως* subscripsit, & sic quoque in Actis Gelasii pag. 55. Ex quo ferme dubitare coepit de fide Marcellini Casaubonus in Pollionis Claudium cap. ix. *Debiisset*, inquit, *Μαρκιανῆς, si fides Ammiano.* At propter Græculorum scripturam nolim Marcellini, grauis auctoris, fidem indubium vocare. Incuriosi enim illi sæpe in his nominibus sunt. Fassi ipsimet, Helenopolim Bithyniæ ab Helena, Constantini matre, nomen ducere: nihilominus *Ελενópolis* scripserunt Socrates lib. i cap. xxxix; Cedrenus tam Paris. ed. p. 295, quam Basil. p. 243, qui etiam addit *διὰ τὴν μητέρα propter matrem* *Ελενópolis* vocari: & Anna Comnena lib. x v pag. 463, & Constantinus Porphyrogenetus lib. i them. v. Diligentiores vero, Philostorgius lib. xi cap. xiii, & Sozomenus lib. ii cap. xxxiv, *Ελενópolis* scripserunt. Sic quoque veteres *Μαρκιανόπολις* scripsisse nummi plures testes sunt, Sept. Seueri, Iuliæ Domnæ, Caracallæ, Elagabali, Alexandri, Gordiani; qui omnes *ΜΑΡΚΙΑΝΟΠΟΛΕΙΤΩΝ* præferunt, nullus cum & diphthongo. Marcianæ autem, Traiani forori, hanc urbem imputari, etiam Iornandes confirmat, de Reb. Get. cap. xvi, de qua augusta femina Plinius Paneg.

Paneg. cap. LXXXIV conſulatur, & quæ ibi ex fornice Anconitano (apud Grut. p. 247 extr.) ſubnotauimus,

DIVAE

MARCIANAE AVG

SORORI AVG.

Non ergo indigna fuit, cuius nomine etiam vrbes a fratre auguſto dedicarentur.

Obscura ſunt oppida, quæ in Tabula vtrimque Marciano-  
poli adiunguntur, *Palmata & Paniſſum*, niſi quod Ptolemæus inter Odeſſum & Meſembriam *Panyſi* fluminis oſtia habet. Ipſa autem pars Mæſiæ Inferioris, quæ inter Pontum, Iſtri oſtia & Hæmum montem eſt, etiam *Pontus* fuit dicta, vt urbem Tomos ΜΗΤΡΟΠ. ΠΟΝΤΟΥ, *metropolim Ponti* in nummo Caracallæ vocari ſupra intelleximus: & Ouidius lib. v Trift. eleg. x in-  
eunt:

*Vt ſumus in Ponto, ter frigore conſtitit Iſter.*

Poſteriori æuo prouincia heic noua conſtituta, & Thraciæ adiecta fuit, quæ *Scythia*, a Scythis & Getis incolis, adpellabatur, licet maritimæ pleræque vrbes eſſent Græcorum coloniæ, id eſt Mileſiorum vel Heracleotarum. De *Getis* vero habitatoribus plena ſunt Ouidiana carmina. Sed ad citeriora reflectamus, mediterranea Inferioris Mæſiæ a ſinibus Superioris, vbi ceſſauimus ſupra, perluſtraturi breuiter.

A Turribus Superioris prouinciæ, proxima ſunt *Meldia* in vtroque itinere: vnde XXIIII paſſuum millibus venit *Serdicam* ſiue *Sardicam*. vtroque modo enim ſcribitur, vocali prima & ſecunda, etiam in ipſis antiquis monimentis ambigue. Nummus Diadumeniani apud Harduinum CAPAIKEΩN. Alius apud illuſt. Spanhemium p. 185 ΟΥΑΠΙΑC CΕΡΔΙΚΗC. Ptolemæus & Theodoritus (H. E. lib. II cap. IV) Σαρδική: lapis Romanus Grut. p. 540 CIVITATE SERDICA: Tabula Peut. SERTICA, prauè T pro D adſumpto. Plures Latini *Serdica*, Ammianus, Sidonius, & auctores legum in Cod. Theodoſiano, quarum multæ ſunt *Serdica*, præſertim a Conſtantino, datæ. At tamen Eutropius de Galerio: *in Dacia haud longe a Sardica natus*: & Sulpicius Seuerus *Sardica & Sardicenſis*, de concilio ibi congregato diſſerens. Difficilior ſitus inuentu, ſeu regio & ſedes, in qua fuit vrbs nobilis.

Ffff

Ptole-

Ptolemæus Thraciæ mediterranæ vrbibus adnumerat. Iuuatur veteri inscriptione apud Grut. p. 540 num. 2 NAT. THRAX CIVITATE SERDICA. Facile autem ad conciliandum est, quod Eutropius dixit, *in Dacia haud longe a Sardica*: & Theodorus dicto loco, *Σαρδική, Ἰλλυρικὴ πόλις, τῆ Δακῶν ἔθνους μητρόπολις, Σαρδικα, vrbs Illyrica, metropolis Dacia*. Dacia enim hæc Aureliani est, detracta Mœsiæ, quod ex Eutropii lib. ix cap. ix fit clarissimum. Eadem Dacia est pars Illyrici magni, quod in orientale & occidentale diuisum erat: huius Sirmium; illius Sardica caput & metropolis fuit, etiam speciatim Daciæ mediterranæ: de quibus in Geographia medii æui dicemus. Id ergo disputandum est, vtrum *Sardica* Mœsiæ inferioris sit, an Thraciæ finibus adscribenda. Quod Thracæ nobiliores erant quam Mœsi, etiam potentiores; facile adducor vt credam, fines Thraciæ aliquando in Mœsiam fuisse propagatos. Sic Sardicensis ille miles in prædicta inscriptione, qui se *natione Thracem* maluit, quam *Mæsum* censeret, videtur maiorem bellicosorum Thracum, quam ignobilium Mœsorum gloriam ambiisse. Itinerario Burdegalensi, quod etiam Hierosolymitanum dicunt, *Serdica* ponitur in Mœsia, & interiectis aliquot mutationibus & mansionibus per XLVI millia passuum, tandem adscriptum est, *Finis Daciæ & Thraciæ*. Situs autem utroque itinerario est eiusmodi, vt in Mœsiam potius, quam in Thraciam cadat, immensis Hæmi montibus a Sardica disiunctam. Itinerum rationes ducunt in locum, vbi vrbs celebris Turcorum est *Sofia*, Bulgaris indigenis vocata *Triadizza*. At hæc ipsa est *Sardica* veterum recentiumque suffragiis. Cedrenus pag. 573 (ed. Bas.) sub Basilio, *Tzimisca successore*, *Τριδιττσα πάλαι Σαρδική ἐπωνόμασεν*, *Triaditza olim Sardica vocata fuit*: quod etiam Michaelis Glycæ annales sub Constantino M. de Sardicensi concilio confirmant. Recenti auctoritati Lucas Holstenius (*in Ortel.*) tuenda par est, vnus instar omnium. Incrementa vrbs a Traiano accepit, quod *Vlpiæ* cognomen in nummis testatur: ante illa tempora nulla eius memoria existat.

A Sardica in Itinerario Antonini locus proximus est *Burburaca*, in Burdigalensi *Buragara*, prauato vocabulo alterutro: quæ sequuntur in Mœsia per xxvi millia, *Sparata*, *Iliga*, *Soneio*, vsque ad fines Daciæ & Thraciæ, ignota sunt, ideoque a nobis etiam trans-

transmittuntur : Antoninus alia habet ; Peutingeri Tabula itidem alia, sed neque certiora sunt, neque nobiliora. Inde iter dirigitur Philippolim, per LIIII M. P. quæ haud dubie propria est Thraciæ. *Τέρναβος*, *Ternobus*, regia Burgarorum, laudata a Pachymere lib. V cap. V & lib. VI cap. VII seq. & a Gregora lib. III pag. 28. eadem *Τέρναβος*, *Trinabus* Chalcocondylæ lib. I pag. 14, in medii ævi Geographia considerabitur.

## D A C I A PROVINCIA TRAIANI.

Mœsiæ explicatæ coniunctam volumus *Daciam*, quam Traianus, qui in provinciæ formam redegit, ponte admirando cum Mœsia coniunxerat. Paret illa inter Danubium & Carpates montes a Tibisso siue Tibisco vsque ad flexum Danubium, id est in septemtrionem se conuertentem, ut inde recto tractu ad ostia & ad Pontum deferatur : in ipso septemtrione, post Carpaten montem, Tyra amne, qui nunc Dniester est, terminabatur. Ad dimus ab occasu regionem inter Danubium & Tibissum sitam, quæ proprie quidem non fuit Dacorum, sed *Iazygum Metanastarum*; propter vicinitatem vero, & morum similitudinem commodissime cum Dacia coniungitur.

Flumina Daciæ pauca nominibus suis sunt cognita : *Danubius*, terminus inter Mœsiam Daciamque : *Tibiscus*, *Τιβίσκος* Ptolemæi, qui veteri inscriptione apud Gruterum pag. 448 num. 3 *Tibissus* vocatur, quod monimentum, quia infra etiam vsuri illo sumus, integrum huc transcribimus :

M. PAPIRIO M. F. COR  
PRAEF. COH. I PANN. IN DACIA  
PRAEF. RIPAE TIBISSI. DANVVII  
CVRATORI PONTIS AVG. IN MOESIA  
II. VIRO POP. PLEBSQ. VLPIAE TRAI  
SAR. PATR. H. M. P.

Plinius lib. IV cap. XII *Patbyssum* vocat ; Rauennas anonymus lib. IV cap. XIV *Tibissiam*. Ex Carpatibus decurrens supra Sauis confluentes Danubio miscetur, vulgo nunc *Teisse* dictus. Recipit fluium ex Dacia tranuerse adlabentem, qui vulgo *Maroc*

vocatur, a Ptolemæo lib. III cap. VIII videtur *Ραβών, Rhabon*; a Strabone lib. VII pag. 211 *Μάρισος, Marisus* adpellari, quamvis uterque in eo aberret, quod in Danubium deriuat, qui deducendus in Tibissum erat. Idem *Marisia* Rauennati dicitur. Non equidem ignoro, *Marisum* Strabonis quosdam Marchum Quadorum interpretari, a quibus ut dissentiam, ipsa mihi Strabonis verba persuadent. Ait enim *ῥῆ δὲ δούρων [ρετῶν]* fluere per Getas, paullo ante autem Getas ita collocauerat, ut Dacis ab oriente essent, quod de Quadis, id est Morauis, intelligi nequit. *Sargetia* Dionis in Traiano, adluens Sarmizogathusam, post Vlpianam Traianam dictam, a Rhabone excipitur. Proximum ab hoc, sed ex intervallo non mediocri, *Alutam* flumen ponit, qui nomen contracte retinet, vulgo *Alt* siue *Olt* dictus a Germanis atque accolis. Itidem ex iugis Carpaticis ortus, multisque auctus minoribus fluviiis, inter Pontem Traiani & Nicopolim in Danubium exoneratur. Multis prætermisiss, quorum antiqua nomina latent, Ptolemæus tandem *Ἱέρασον, Hierasum* eo tractu ducit, ut non alius possit esse, quam Walachorum *Pruth*, qui Danubio, tum Istri nomen adepto, inter flexus dictos miscetur. Extremus *Tyras* est, supra etiam in Sarmatia descriptus, ille, ut Ovidius ait lib. IV Pont. epist. x,

- - - nullo tardior amne Tyras.

- Dacorum nomen putat Strabo lib. VII pag. 210 esse idem quod Davorum in comædiis, quia Daci Getis fuerint finitimi. Ut ergo ferui *Geta* apud comicos sint ex Getarum gente: ita nomen *Dani* ex vicina natione Dacorum.

Populos Dacorum post *Iazyges Memnastæ*, qui discriminis causa ita cognominantur, ut ab *Iazygibus*, qui in Sarmatia ad Euxinum Pontum sunt, distinguantur; supra Danubium qui Ptolemæo memorantur, ignobiles prorsus sunt, *Saldensi*, *Ciagisi*, *Pupbigi*; etiam qui medio tractu, *Albocensi*, *Potulatenſi*, *Burridensi*, *Cot. nſi*, & alii, qui præter nomen nihil adferunt. Septemtrionales paullo notiores sunt, *Anarti*, de quibus ipse lib. III cap. VIII de Dacia: ἀπτικώτατοι μὲν ἀρχομένοις ἀπὸ δυσιῶν, Ἀναρτοί, *maxime septemtrionales, si ab occidente incipimus, Anarti sunt*. Prope ergo Tibissum habitasse necesse est. Hi *Anartes* sunt Cæsari lib. VI cap. XXIV. *Elcerinia silua*, inquit, *oritur ab Helucliorum & Nemetum*

tum & Rauracorum finibus, rectaque fluminis Danubii regione pertinet ad fines Dacorum & Anartium. In medio relictis Teuriscis, Artum versus sub Hieraso fluuio habitauerunt Iassii. Inscriptio statuae Antonino Pio dicatae apud Gruter. p. 259 num. 8 praefert cum dedicatoris nomine PRAEF. M. DACORVM IASSIOR. id est praefectus municipii Dacorum Iassiorum. Quum vero receptum postea fuerit, ut oppida suarum gentium nomina induerent; credibile plane est, caput Walachorum Iassy, & ipsum quoque in Dacia veteri situm, esse illud Iassiorum municipium, in cuius loco fere Ptolemæus Petrodauam, vetus nomen, posuit. Consentit nobiscum Luc. Holstenius in Ortelium p. 96. Dacorum, inquit, Iassiorum meminit inscriptio apud Gruterum. Forte Iassy Walachi. Mons longo tractu Daciam & Iazygum regionem a Sarmatia separat, Ptolemæo dictus Καρπάτης, Carpates, singulari numero; in versione Latina Carpatius, errore, quod Ptolemæus aliquoties Καρπάτης obliquo casu formauit: qui vero eiusdem libri cap. VII scripsit ὑπὲρ τὸν Καρπάτην τὸ ὄρος, sub Carpaten montem. In Tabula Peutingeriana sunt Alpes Bastarnicae, montes inter Poloniam & Vngariam Transiluaniamque procurrentes.

Ab his montibus, tamquam antiqua sede, videntur Carpi, siue Carpiani, populus transiluanus, nomen trahere. Solus Ptolemæus lib. III cap. V dixit Καρπιανὸς, Carpianos: qui post eum scripserunt tantum Κάριος, Carpos. Ille vero μεταξύ Πευκίνων καὶ Βαστέρνων Καρπιανὸς, inter Pencinos & Basternas Carpianos collocauit. Et Eutropius lib. IX cap. XV extremo cum Basternis coniunxit. Carpi, inquit, & Basternis subactis. Zosimus lib. I cap. XXXI πρὸς τὸν Ἰσθμὸν, circa Istrum, trans flumen tamen, posuit, ut de gentibus, qui coniunguntur, patet. Sed iam tum egressi sedibus Romanas prouincias, quæ Danubio finiebantur, sub Gallieno infestabant, etiam paullo ante Philippus Arabs ἐπὶ Κάριος ἐστράτευεν, contra Carpos expeditionem suscepit, qui iam coeperant τὰ πρὸς τὸν Ἰσθμὸν, vicina Danubio loca populari, quæ idem Zosimus lib. I cap. XX adnotauit. Et ante Philippum sub Maximo & Balbino, ut Capitolinus in his cap. XVI obseruat, pugnatum a Carpi contra Mæsos fuit. Postea Aurelianus, ut Vopiscus refert cap. XXX, Carporum copias adfluxit: sed partem victorum in citeriorem ripam & Romanum solum traduxit. Aurelius Victor in Diocletia-



no: *interca caſi Marcomanni, Carporumque natio translata omnis in noſtrum ſolum: cuius fere pars iam ab Aureliano erat.* Et Ammianus lib. xxviii cap. ii de Diocletiano idem confirmat. *Carpos, inquit, antiquis excitos ſedibus Diocletianus tranſtulit in Pannoniam.*

Iazygum quædam oppida Ptolemæus nominavit, *Partiſcum, Peſſum, Candanum, Triſſum*, ſed nobis omnia ignota: ſupra quæ in ſeptemtrione *Gormanum*, vel, vt alii legunt, *Bormanum* ponit, quod Steph. Zamofius Caſchouiam interpretatur. Ultra Tibiſſum in ripa Danubii Ptolemæus nihil habet: aliqua vero Tabula Peutingeri, ex qua, e regione Cupparum incipiendo, notantur *Arcidaua, Centum putea, Berſouia*, & alia: item poſt Aegetam Mœſiæ, *Drubetis, Amutria, Pelendoua, Caſtra noua, Romula, Acidaua, Ruſidaua, Pons Aluti*. Hæc ergo uſque Alutam fluuium, ſed exigui uſus pleraque, quia historias eorum ignoramus.

*Pons Traiani* in Danubio factus, de quo in Mœſia diximus, heic repetendus eſt. Hoc tractu in Peutingeriana eſt *Pons Auguſti*, ſed longius reductus ab ripa, vnde iter xv m. p. eſt *Sarmategete*, quæ videtur ſcripturæ ita compendio notata, legendaque *Sarmategetuſe*, quod caput Dacorum fuit. Quod ſi eſt, pontem illum vel in Sargetia amne, vel in Rhabone ſiue Marifio fuiſſe neceſſe eſt. In antea producta inſcriptione ex Gruteri pag. 448 erat EVRATORI PONTIS AVG. IN MOESIA II VIRO. Putares ad mirabilem illum Danubii pontem pertinere, quia in *Mœſia* adiciatur: niſi illud cum II VIRO legendum, poſt quod ſubſequitur, quod aptum connexioni ſit. An yero ille *Pons Auguſti* in mediterranea Dacia tantæ dignitatis fuerit, vt *curatore* opus eſſet, ruruſ eſt quod dubitemus. Vtrunque adferre noſtrarum partium viſum eſt, vt vnicuique iudicium & arbitrium relinquatur. Sed a principio id eſt Tibiſſo, in mediterraneis quoque eſt ordiendum.

Obſcura nomina ſunt, quæ Ptolemæus inter Tibiſſum & Rhabonem habet, *Dierna, Lizifis, Argidaua, Zurobara*, & poſitio plane incerta, quia nec Rhabonis confluentes Ptolemæus cognouit, quos perperam in Danubium deduxit, quum ille Tibiſſo fluuiio miſceatur. Prope confluentes eius fuit *Tibiſcum* Ptolemæi, quod etiam in Tabula Peutingeriana *Tiniſci* nomine exſtat. In ſeptemtrione

trione prope Anartos ponit *Vlpianum*, cuius vel solum nomen est illustrius. Adiacet ab ortu *Napuca*, *Νάπηκα* Ptolemæo, quam Iac. Sponius Erud. Antiq. Miscell. p. 168 cum Thoma Reinésio putat eam esse, quæ hodie Clausenburg appellatur, quia lapis eius vrbis inscriptum habeat COL. NAP. id est, *colonia Napuca* siue *Napucensis*. Vide Th. Reinésii class. I inscriptionem CLXVIII pag. 185. In Tabula Peutingeriana est *Napoca*; & Lege I Dig. de Censibus est *colonia Napocensis*, etiam vocali tertia: Vicina, immo proxima apud Ptolemæum *Patriussa*: & tum *Salina*, *Σαλῖναι*, quæ etiam in Tabula adparent, XII millibus a *Patanissa*, quæ videtur *Patriussa* Ptolemæi esse, in occasum versus remota. *Salina* autem hæ apud Tordam sunt, vbi sal. effoditur, Zamosisio testante Analect. cap. IX. Inde post XXXIII millia *Napoca*, quæ si eadem ac Ptolemæi *Napuca* & doctiorum hominum Clausenburg; necesse est vt Tabulæ in hoc transdanubiano tractu alias plagas tribuamus, & quæ illa in ortum porrigit, coarctata inter montes atque flumen; magis in septemtrionem conuertamus. Sic etiam *Parolisso* rationes constabunt, quod in Tabula extremum est, in ortum solis versus: Ptolemæo supremum in septemtrione. Hic *Παρόλισον*, *Parolissum* vocat: Tabula *Porolissum*: lapis antiquis apud Sponium p. 193 *Paralissum*, quam non ignobilem urbem fuisse, ex dignitatibus quas Cocceius in ea obtinuit, manifestum est. Incisum illi lapidi:

COCCEIO VMBRIANO DECVRIONI AVGV  
ITEM PONTIFICI CIVITATIS PARALISENSI  
VM PROVINCIÆ DACIÆ COCCEIVS SE  
VERVS FILIVS PATRI PIENTISSIMO.

Doctissimus Sponius addit: *Civitatis huius Dacia Paralissensium meminisse aliquem antiquum geographum, non puto: atiam & Ptolemæi & Tabulæ Peutingerianæ testimonia protulimus. Singidava* Ptolemæi Lazio indice, videtur multis esse Enyedinum oppidum: alii ad Marisi & Tibissi confluents reducant. Pontem arguit Ptolemæi *Zugma*, ipsius numeris ita positum, vt vel in Rhabonem cadat, vel in Sergetiam, antequam hic Rhaboni infundatur. Qui curatius adhuc Tabulas pinxisse videntur, in flexu Marisii siue Rhabonis posuerunt: quod non abhorret a loco Tabulæ, quem paullo ante ostendimus, insignitum *Ponte Augusti*, xv millibus ante regiam Dacorum.

Hæc

Hæc regia vrbs amplissima fuit, ad flumen sita *Sargetiam*, quod, auerso Alueo, thesauris defossis induxerat Decebalus, rex Dacorum, quum a Traiano premeretur, quod Dio Cassius in hoc principe narrauit. Vrbs barbaro nomine a Ptolemæo lib. III cap. VIII *Ζαρμιγεθουσα βασιλειον*, *Zarmigetbusa regia* vocatur, vocabulo curtato, quia ipse lib. VIII tab. IX plenius scripsit *Ζαρμισογεθουσα τὸ βασιλειον*, *Zarmisogetbusa regia*. Bene, quod proxime ad antiquam scripturam, quæ in lapidibus compareret, accedit. Gruterus pag. 257 inscr. I

IMP. CAES. ANTONINO  
PIO AVG. COLONIA  
SARMIZÆGETHUSA.

Et sine diphthongo *Zarmizegetbusa* lege I § 8 Dig. de Censibus. Et Zamosius Analect. cap. V inscriptionem profert, COL. VLP. TRAIANA DACIC. SARMIZÆG. Et pag. 6 num. 3 rursus apud Gruterum:

FELICIBVS AVSPICIIS  
CAESARIS DIVI NERVÆ  
TRAIANI AVGVSTI  
CONDITA COLONIA  
DACICA SARMIZ. PER  
M. SCAVRIVM EIVS PROPR.

Et pag. 46 num. I COLONIA DAC. SARMIZ. Et Th. Reinefius Class. VI inscriptione 90

FLAM. COL. SARMIZ. DEC. COL. SAR. ET APVL.

Hoc vetus ciuitatis nomen, neque in colonia plane abolitum: additum tamen nouum etiam, idque geminum, *Vlpia Traiana*, & *Augusta Dacica*. Inscriptio apud Grut. p. 437 n. I

COLON. VLP. I. A. TRAIAN  
AVG. DACICA SARMIZGETVSA.

Et inscriptione supra in Tibisso & Ponte Augusti producta POP. PLEBSQ. VLP. I. A. TRAIAN. Et nummus Traiani COL. AVG. VLP. I. A. TRAIANA. Maiestatem colonix, cui non facile par in prouinciis fuit, ruinarum pretiosa fragmina copiose adhuc ostenderunt. nunc vicus ibi Varhel dictus, sæpe in inscriptionum libris memoratus.

Prole-

Ptolemæus proxime post Sarmizægethusam posuit *ŭdara, Aquas*, qui locus in Peutingeriana XIII millibus a metropoli in ortum versus abest. Illustri monumento locus ille signatus est, superque scriptum *Ad aquas*; quod celebres forsan natura fuerunt, & arte Romana magis exornatæ, operibus splendidis, ut solebant, aliisque ædificiis adstructis. Infra Vlpianam Traianam, Danubium versus ex Ptolemæi dispositione sunt *Acmonia & Phrateria*. Supra illam vero, in dextra Rhabonis decurrentis ripa, urbs est *Weissenburg*, Latine *Alba Iulia*, cuius nomen videtur oppido antiquum esse, sed origo eius nominis obscura satis & incerta. Aiunt illud trahere ab *Iulia*, imperatoris M. Antonini matre, idque sibi constare credunt ex inscriptione veteris lapidis, in ipsa Alba illa reperti, quem & Gruterus pag. 6 num. 6 post alios descripsit:

I. O. M. ET  
IVNONI REGIN  
PRO SAL. IMP. M. AVR. AN  
TONINI PII AVG. ET  
IVLIAE AVG. MATRIS AVG.

Marcus hic non Philosophus est, cuius mater Domitia Caluilla secundum Capitolinum fuit: siue Domitia Lucilla, auctore Spartiano in Didii Iuliani vita cap. 1; sed Marcus Aurelius Antoninus Caracalla, cuius mater, Seueri vxor, *Iulia Domna*, Syra natione erat. Nec vero certo consequitur, conditricem illam coloniam esse, ubi pro salute eius & filii vota nuncupantur. Plures lapides in Weissenburgo Transiluaniam reperti, aut prope illud oppidum, qui præferunt inscriptum COL. APVL. id est, *colonia Apulensis*: nullus eorum *Alba Iulia* vel leuem memoriam tenet, quum tamen in iis sint post Caracallam incisi, aliquis sub Gordiano, apud Gruterum pag. 57 num. 5 DEC. COL. APVL. Accedit quod Vlpianus Lige i Dig. de Censibus, colonias Daciae enarrans, hanc non Albam, nec Iuliam, sed *Apulensem* vocat. Nullum ergo monumentum antiquum vidi, quod nominis, *Alba Iulia*, vetustate quodammodo confirmet: utique autem documenta multa sunt, quæ probant, ibidem, aut mille passibus ab Alba, ubi rudera magnæ urbis sunt reliqua, ut Zamosius cap. VII refert, fuisse coloniam Apulensem, quam Marcius fluuius adluerit, a quo Alba,

Gggg

quæ

quæ superstat, paullo est reductior. Gruterus, præter ostensum Gordiani lapidem, habet pag. 40 num. 15 AVG. COL. APVL. & pag. 105 n. 10 COL. APVL. & 345 n. 3 DEC. COL. AP. & 346 n. 5 PONTIF. ET II VIRAL. COLONIAE APVLENSIS. Et Reinesius class. I. 8 II VIR COL. APVL. & VI. 90 DEC. COL. SAR. ET APVL. quod supra in Sarmizægethusa indicauimus. Omnes hi lapides, & plures apud Zamosium Analect. cap. VII, dicuntur Albæ Iuliæ, aut in ruinis iuxta eam, exstare, vt de situ *Apuli* vetusti oppidi Dacorum, post coloniam Romanæ, non liceat dubitare. Splendidam fuisse, vel *Augusta*, modo ex Gruteri pag. 40 monstratum nomen conuincit: quo referunt etiam inscriptionem eiusdem loci (apud Grut. p. 88 num. 13) T. FL. ITALICVS PRIMVS IIII VIR M. A. A. quod legunt, *quatuoruir municipii Apuli Augusti*: quidam sine necessitate, *Albæ Augusta*. Nam quamuis tot locis *colonia* dicatur Apulum, obseruamus tamen etiam *municipium* vocari. Apud Zamosium cap. VII in Albæ suburbio: DEC. COL. ET FLAMEN - - - MVN. APVL. & ad ipsa Apuli rudera, FLAM. DIAL. MVN. COL. APVLL. Hæc de colonia & municipio Apulo: videant alii de *Albæ Iulia* nomine, sitne vetus, an superadditum, an deprauatum ex nomine Apuli.

Ceteras colonias Vlpianus dicta lege I de Censibus, nominauit. In *Dacia*, inquit, (sic legendum, non *indicia*: in Basilicis enim εν Δακία) *Zernensium* coloniam, a diuo Traiano deducta, iuris Italici est. *Sarmizægethusa* quoque eiusdem iuris est: item *Napocensis* colonia & *Apulensis*, & *Patauicentium* vicus, qui a diuo Seneca colonia impetrauit. De *Sarmizægethusa*, *Napoca*, & *Apulo* satis dictum fuit: vbi vero colonia *Zernensium*? Notitia Imperii, sub duce *Daciæ Ripensis*, tradit quidem *Præfectum legionis XIII Gemina Zernis*; sed hic locus cis Danubium fuit in *Dacia noua Aureliani*, cuius pars *Ripensis* erat; situs prope *Ratiariam*. *Martinus Opitius* in *Zlatna* sua legit *Zeugmensium*, sed qua fide codicum, nescio. *Zeugma* autem oppidum & pontem supra exposuimus. *Basilica*, ή των Ζερμηνίων ἀποικία; sed ita videtur cum *Sarmizægethusa* confundi, a qua distinxit iuriconsultus. In recentibus tabulis locus *Cerne* conspicitur fere medius inter *Cibinium* & *Coroniam*, quod nomen cum *Zernensium* colonia concordat: esse autem illam, adfirmare non possum.

Alte-

Alteram in *Vico Patauicenfium* coloniam fuisse, lex modo dicta tradidit. Vocabulo aliquid mendi inesse, non vana ex eo coniectura est, quia in Transilvaniæ inscriptionibus apud Gruterum p. 347 n. 4, & p. 508 n. 5 locus PETOVIVM legitur, qui haud dubie *Vicus* est ille *Patauicensis*. De situ autem iudicare non possumus. Cetera quæ dabimus, omnia Ptolemæi sunt, neque nota nobis aliunde. Supra Apulum *Marcodaua*, & *Pratoria Augusta*: sub qua *Comidaua*, & in ortum magis æstiuum, *Sandaua*, ac iuxta *Hierasum* amnem, qui Pruth videtur esse, *Petrodaua*, de qua supra diximus, videri *municipium Iassiorum* esse, quod & nomine & situ conuenit cum Iassy, regia Walachorum. In austrum vergunt & Danubium versus sita sunt *Tiasum*, & *Netindaua*, & si quæ alia sunt obscuriora.

Regebatur prouincia a legato consulari siue Cæsaris, vt solebant maiores omnes, quæ armis defendendæ erant. Gruterus pag 493 num. 1 ex sæculo Hadriani & Antoninorum: LEG. AVG. PROV. DACIAE.

## ILLYRICVM.

Quæ regio Hadriatico mari a tergo adiacet vsque ad Pannoniam, *Illyricum* adpellatur, quo vocabulo *solum* forsan subaudiendum est. Liuius lib. xi. v. cap. xvii *Quinque in Illyricum legatos decreuerunt*. Græci quoque vocant τὸ Ἰλλυρικόν. Herodianus lib. vi cap. vii οἱ ἐκ τῆς Ἰλλυρικῆς στρατιῶται, *milites ex Illyrico*, id est genere Illyrii. Quo illud quoque diuinæ ad Romanos epistolæ xv, 19 μέγα τῆς Ἰλλυρικῆς referri oportet. Græcis hic tractus frequenter etiam Ἰλλυρίς vocatur. Ibidem Herodianus, ἐμπειρισμένοι τὴν Ἰλλυρίδος ἡγεμονίαν, *praesides prouinciæ Illyricæ*. Quæ forma nec a Latinis spreta fuit. Pomponius Mela lib. i cap. iiii *Hadriaticum latus Illyris occupat*. Rarior est forma *Illyria*, Græce apud Stephanum: Latine Propertius lib. i eleg. viii principio:

*Antibi sum gelida vilior Illyria?*

Idem lib. ii elegia xvi vers. 8 ad Cynthiam, cui amator ab Illyricis terris munera attulerat,

*Deinde vbi consumpto restabit munere pauper,  
Dic alias iterum nauiget Illyrias.*

G g g g 2

Popu-

Populus sunt *Illyrii*. Scylax pag. 16 Ἰλλυριοὶ ἔθνος. Linius lib. x cap. 11 *Illyrii Liburnique & Istri, gentes ferae*. Et Ἰλλυρες dixerunt Græci. Eustathius ad Periegetam in Corcyra descriptione : οἱ Κέρκυραῖοι παρὰ τισὶ καὶ Κέρκυρες λεγόνται, ὡς καὶ Ἰλλυρες οἱ Ἰλλυριοί. Quæ Illyriorum sunt, aut ab hac gente denominantur, sunt *Illyrica*. Tacitus Annal. 11 cap. LIII *per Illyricam oram*. Et lib. 111 cap. VII *Drusus ad Illyricos exercitus profectus est*. Posteriores dixerunt etiam *Illyricanus & Illyricianus*. Gruter. Inscript. p. 415 num. 7 PRAEF. PRAETOR. ILLTRICAN. Et nummus Decii apud Mediobarb. p. 353 GENIVS EXERC. ILLTRICANI S. C. & alius ibidem, GENIVS EXERCITVS ILLTRICIANI S. C. & itidem alius eiusdem, GENIVS EXERC. ILLVRICIANI S. C. nam & *Illuricum* latina littera, quamvis raro, scriptum fuit. Et apud Pollionem in Claudio cap. XIV Valerianus epistola ad Zosimionem : *Claudium Illyricanae gentis virum, tribunum Martiae quintae legioni fortissimae dedimus*.

Tantum de nomine. Fines Illyrico non dantur iidem ab omnibus. Mela lib. 11 cap. 111 *Taulanti, Enchelae, Phaeaces. Deinde sunt quos proprie Illyrios vocant. Tum Pyrei, & Liburni, & Istria*. Plinius eodem lib. 111 cap. XXIII hoc ordine posuit : *Labeata, Enderoduni, Saffai, Grabai, proprieque dicti Illyrii, & Taulanti & Pyrei*. Medii ergo inter illas gentes *proprie Illyrii* fuerunt, & vt Harduinus interpretatur, inter Naronem & Drinium siue Drilonem fluuios. Sic ergo sunt proprie Illyrii, vt in Moesia erant Moesi vel Mysi proprie dicti ad fluuium Ciabrum. Scylax autem suos Illyrios longius extendit, nec vero includit Liburnos : μετὰ Λιβυρνῆς εἰσὶν Ἰλλυριοὶ ἔθνος, καὶ παρὰ τῶν οἱ Ἰλλυριοὶ παρὰ θάλατταν μέχρ' Ἰχονίας, *Liburnos sequitur Illyriorum gens, habitantque Illyrii ad mare vsque Chaoniam*. At Plinius lib. 111 cap. XXVI *Illyrici longitudo a flumine Arsia ad flumen Drinium DCCC M.* siue, vt in mss. est, 10XXX M. Sic ergo Liburniam Dalmatiamque complectitur. quæ sententia etiam Ptolemæi est, qui Illyridis fines a Scardo monte & Superiore Moesia ab ortu, ad Istriam vsque in occasum deduxit, & in expositione tam Liburniæ quam Dalmatiæ oppida, separatim tamen vt partium; eaque cum maritima tum mediterranea persequutus est. Pomponius dicto lib. 11 cap. 111 extremo terminum ultra Istriam profert. *Tergeste, inquit, intimo in sinu Illyriae*

*Arria situm, finit Illyricum.* Sed malo Plinium sequi, qui maiorem Histriae partem Italiae relinquit usque ad flumen Arsiam: cum quo Ptolemæus etiam consentit, lib. II cap. XVII Illyridem ab Albona, μετὰ τὴν Ἰσθμὸν τῆς Ἰταλίας, post Histriam Italiae, incipiens enarrare.

*Fluvii Illyridis* sunt post Arsiam, qui finis est Italiae, & in Italia a Ptolemæo postremus memoratur, Οἰνεὺς, Oeneus & Tedanius eiusdem Ptolemæi in Liburnia, inter Arsiam & Titium non quidem plane medii, attamen ita decurrentes, ut Tedanius inter Lopficam & Stlupi delabatur: Oeneus inter Arsiam & Tedanium pari ferme distantia. Titius Plinii Ptolemæo Τίτος, amissa syllaba, apud Scardoniam se effundens, terminus est inter Liburniam & Dalmatiam. In Dalmatia ὁ Νάρων, Naro, Strabonis, Ptolemæi, & Plinii, hodie Narenta: & Drilo Plinii, Strabonis, & Ptolemæi, prope Lissum, extremum oppidum maritimæ Dalmatiæ, qui hodie Drino ab Italis & aliis vocatur, quod causam reddit difficiliorem. nam etiam Ptolemæus, Drinum quemdam memorat, eodem Scardi iugo, quo Drilo, exortum, qui vero in aduersum fluat, & ab occasu Tauruni urbis in Sauum se exoneret. Et Plinius lib. III cap. XXVI, longitudinem Illyrici dixit a flumine Arsia ad flumen Drinium esse, ut supra quoque ostendimus. At vero Drilo cum adiacente oppido Lisso constituitur terminus Illyrici a Ptolemæo: & Strabo lib. VII pag. 218 Δεῖλων ποταμὸς ἀναπλῆν ἐχὼ πρὸς ἑὼ, μέχρι τῆς Δαρδανικῆς. συνάπτει δὲ τοῖς Μακεδονικοῖς ἔθνεσι καὶ τοῖς Παιονικοῖς πρὸς μεσημβρίαν. Drilone aduerso navigatur orientem versus usque Dardaniam. Attingit autem Macedonicas & Illyricas gentes ad meridiem. Quo satis arguitur, Drilonem in limite Dalmatiæ esse Macedoniæque. Accedit, quod Plinius cap. XXI de amne Drilone dixit, super eum oppidum civium Romanorum Scodram esse. Iam vero Vibius Sequester de Fluminibus, Drinus, ait, e palude Lignisti (Lychniti, legendum) ablucens Scodram oppidum Illyricorum. Ex quibus videtur consequi, Drinium Plinii, siue Drinum Vibii, & Drilonem eundem fluuium esse, terminatorem Dalmatiæ, quod etiam Harduino visum fuit ad cap. Plinii XXVI prædicti lib. III.

Conciliatio non difficilis est, si posterioris ætatis scriptores adhibeantur. Cedrenus p. 588 de palude ad urbem Achridem siue Lychnidum: ἐξ ἧς ποιεῖται τὰς ἐκβολὰς ὁ Δεῖλος ποταμὸς, πρὸς ἀρκτὸν ἰών. εἴτα νέων πρὸς δύσιν, καὶ εἰς βαλχων εἰς τὸ Ἰόνιον περὶ τὸν Εἰλιωτὸν τὸ Φεβριον, ex qua [palude] Drinus fluvius septemtrionem,



versus effluit. Deinde in occasum deflectens in Ionium [mare] intrat, apud Elissum castellum. Elissum autem castellum, nunc Alessio, ipsa Lissus est veterum. Eadem Nicephorus Callistus lib. xvii cap. xxviii. Drinus ergo ex lacu Lychnidensi ortus, apud Lissum Hadriatico infertur sinui, atque sic idem est qui Drilo, nec vero is solus est Drilo Plinii atque Ptolemæi. nam & alius amnis ex iugis Scardicis ortus, huic in Dalmatiæ finibus miscetur, qui in non nullis tabulis dicitur *Drilo minor*. Casimirus Freschotus in Memorie Geografiche della Dalmazia, tradit, flumen quod Drino vocant hodie, & apud Lissum siue Alessio infertur mari, duobus fontibus oriri, altero in Scardo monte, vnde *Drino bianco*, id est Albus Drinus profluat: altero in Macedonia apud Lychnidum, cuius amnis dicatur *Drino negro*, Niger Drinus, qui coniuncti tandem Drinum simpliciter efficiant. Vterque tamen & Plinius & Sequester, in eo errant, quod ille Drilonem, hic Drinum suum ad Scodram ducit, quum alius plane sit fluuius, qui urbem illam adluit. *Drinus* autem Ptolemæi est alius, qui per Pannoniam in Sauum flumen defertur.

Montes Illyrici sunt maximi & longis iugis protensi, qui Illyricum a Pannonia, quæ eo usque pertinebat, seiungunt atque separant. Varia sortiti sunt nomina. Supra Istriam qui sunt, vbi Iapides habitabant, Strabo lib. vii p. 217 vocat τὸ Ἀλβιον ὄρεσ, *Albium montem*, τελευταῖον τῶν Ἀλπεων, *extremum Alpium*, siue earum finem. Ex hoc Colapin fluuium in Danubium deriuat, & ἐπὶ τῷ Ἀλβίῳ ὄρει, in *Albio monte*, quod idem Strabo tradit, ἰδρυνται οἱ ἰάποδες, *Iapydes locati sunt*. Ptolemæus *Albanum* dixit, & qui ei in ortum cohærent, vltiorem Liburniam Dalmatiamque a Pannonia separantes, *Bebios montes*. Lib. ii enim cap. xv in Pannonia Superioris delineatione, *A meridie*, inquit, *terminatur parte Histriae ac Illyridis, iuxta lineam διὰ τῶ Ἀλβανῶ ὄρεος μέχρι τῶν Βεβίων ὄρεων*, per *Albanum montem usque ad Bebios montes*. Hi extimi sunt & Pannoniæ contermini: medii autem alii interiacent inter hos limitaneos montes, & mare Hadriaticum. Strabo pag. 218 Ἀδριον ὄρεσ, *Adrium montem μέσον τέμνον τὴν Δαλματικὴν, τὴν μὲν ἐπὶ θαλάττιον, τὴν δ' ἐπὶ θάτερα, qui mediam secant Dalmatiam, ut altera pars mare spectet, altera in diuersum*. Sic Aldi liber p. 138, nec aliter scripti, Casaubone teste. Xylander vero Ἀρδιον, *Ardium* in-

vult,

vult, vt populis *Ardiaïs*, qui ibidem referuntur, quasi accolentibus, congruat. Vltimus montium, qui a Dardania Mœsiaque coniungit, est *Scardus*, τὸ Σκάρδον ὄρος, vt Ptolemæus lib. II cap. XVII, & Strabo excerptis ex lib. VII vocat: siue *Scordus*, vt adpellat Livius lib. XLIII cap. XX. *Hi transgressi*, inquit, *ingum Scordi montis per Illyrici solitudines, quas de industria populando Macedones fecerant, ne transitus faciles Dardanis in Illyricum aut Macedoniam essent, Scodram labore ingenti tandem perueniunt.*

Populi in Illyrico multi & varii a diuersis enumerantur: Præter Illyrios genere, qui Macedonia sunt adscripti, intra fines Illyridis secundum Strabonem fuerunt *Iapydes*, *Liburni*, *Dalmatae*, per se noti: & circa Naronem flumen *Daorizi*, *Ardiaei*, *Plerai*, quorum hi propinqui insulæ Corcyra Nigrae fuerunt; *Ardiaei*, *Phariae*: sed hos a mari in mediterranea Romani coegerunt. Itæ Strabo pag. 218. Addit *Autariatas*, & de Gallis *Boios* & *Scordiscos*, qui omnes ab Romanis ἐπαυαίνοντες, ad incitas redacti fuerint. Plinius præter Iapydes, Liburnos, Dalmatasque; & plurimos a singulis oppidis insulisue nominatos, aliosque obscuros, recenset cap. XXI *Flanates*, *Lopfos*, *Stilupinos*; & cap. XXII *Narensios*, & *Vardeos*, *populatores quondam Italia*; *Siculotas*, & *Docleatas*: & Macedoniae versus *Labeatas*, *Enderodunos*, & quorum incerta sedes, *Sassæos*, *Grabæos*, & *Pyraeos*. Eiusdem proprie dictos Illyrios supra memorauimus. Ex his Ptolemæus agnoscit *Iapydes*, *Vardeos*, sine diphthongo, *Narensios*, *Siculotas*, *Diocleatas*; addit *Mazeos* conterminos Iapydibus, *Derriopes*, & *Derrios*: item *Cerauniōs*, *Comenios* & *Sardiōtas*: nec non *Pirustas*, & *Σκίρτωνας*, *Scirtones*. Ex his rursus sunt quidam componendi, vt adpareant, qui celebriores fuerint præ ceteris. *Daorizi* sunt Straboni & Plinio communes: *Ardiaei* Strabonis videntur Plinii *Vardæi* esse, Ptolemæi *Ουάρδεοι*, *Vardæi*: sed diphthongo hos etiam Vatinius scripsit lib. v epist. IX ad Ciceronem. Dicitur, inquit, *mibi tuus seruus anagnostes fugitiuus cum Vardæis esse*. Strabonis *Pleræos*, ignotos aliis, videas an cum *Pyraeis* Plinii, neque hos visos ab aliis, forsan possis componere. Gentium enim nomina prauationi præcipue in libris sunt obnoxia. *Mazei* communes sunt Plinio & Ptolemæo: etiam *Diocleatæ*, & *Siculotæ*. Plinii *Sardiates* sunt Σαρδιῶται, *Sardiata* Ptolemæi. Conueniunt etiam Plinii *Narensii*, *Cerauni*, *Scir-*  
*sari*,

*tari, Dindari, & Ptolemæi Ναρήνσιοι, Narenſii; Κεράνσιοι, Cernunii; Σκίρτωνες περὶ τῇ Μακεδονίᾳ, Scirtones, prope Macedoniam; & Δανδάρσιοι, Dindarii.*

Diuiſio Illyridis in historiis, quantum nobis eſt cognitum, non reperitur: fuiſſe autem aliquam in *Superiorem & Inferiorem*, ex vetuſto lapide apud Gruterum pag. 396 num. 1 videtur mani- feſtum eſſe;

P. CORNELIO DOLABELLAE  
COS. VII. VIRO EPVLON  
SODALI TITIENSI  
LEG. PRO PR. DIVI AVGVSTI  
ET TI. CAESARIS AVGVSTI  
CIVITATES SVPERIORIS  
PROVINCIAE HILLTRICI.

Ex quo adparet, Illyricum ab Auguſto in duas provincias diſpen- ſatum fuiſſe, Superiorem & Inferiorem: ſed qui ſitus vtriuſque fuerit, tacente hiſtoria & veteri geographia, non liquet. Panno- nia & Mœſia reſpectu fluminum, Danubii maxime, ita diuidun- tur: aliæ reſpectu montium. Dubium ergo eſt, quæ diuidendi ratio hic valuerit; num Superior, Liburnia, propter vicinitatem Pannoniæ & Mœſiæ ſic diſtributarum; & Inferior, Dalmatia; an Superior montana Illyris ſiue montibus vicina; inferior, mariti- ma. Mirum, ſi non dubitatione dignum, quod neque Plinius ne- que Ptolémæus diuiſionis tam antiquæ mentionem fecerint, nec in hiſtoria veſtigium adpareat. Dalmatiam ſub Cæſaribus a legato auguſti pro prætore rectam, inſcriptiones & hiſtoriæ teſtantur. Gruterus pag. 402 n. 6 LEG. AVG. PR. PR. DALMATIAE. Suetonius Claudio cap. XIII *Bellum ciuile mouit Furius Scribonia- nus Dalmatia legatus.* Et Tacitus II Hiſt. cap. LXXXVI Poppeum Siluanum, *conſularem legatum, Dalmatiam tenuiſſe* refert Galba & Othonis temporibus. Liburnia autem & Hiſtria fere coniun- ctæ cum Transpadana erant. Gruterus ibidem num 4 PROC. ALIMENTORVM PER TRANSPADVM, HISTRIAM ET LI- BVRNIAM; ſicut Iulius quoque Cæſar Illyricum, quantum tum temporis Romanis parebat, coniunctum cum Cisalpina Gallia te- nuit. Diuiſio autem Illyrici in Orientale & Occidentale, non eſt antiquæ Geographiæ, nec illius Illyrici, quod heic tractamus, ſed

sed Illyrici magni, plures alias prouincias sub Christianis principibus comprehendentis.

Plinius Illyricum in tres conuentus iuridicos diuifit, *Scardonitanum*, quo ius Iapydes & Liburni petebant: & *Salonitanum*, vnde petebant Mazæi Dalmatæ & Sardiates, & cum aliis insulis Iffæi: & denique *Naronitanum* pro reliquis populis, in quibus Cerauni, Docleatæ, Naresii & Siculotæ numerantur. Quæ sequuntur oppida ab Epidauro ad Scodram, ciuium Romanorum erant. Vide Plinium lib. III cap. XXI & XXII Ptolemæus, quem sequemur, omnem Illyridem in *Liburniam*, & *Dalmatiam* distribuit. Iapydia autem vel continetur in Liburnia, vel eidem, vt parua prouincia, adiecta est.

## LIBURNIA.

Liburnia inter Histriam est atque Dalmatiam ab Albio monte ad mare Hadriaticum. Olim in libera republica Histria quoque fuit pars Illyrici. nam, vt supra ex Pomponii Mełæ lib. II cap. III extremo cognouimus, *Tergeste, intimo in sinu Hadriae situm, finit Illyricum*. Ab Augusto autem Cæsare prorogati sunt fines Italiæ, eique maior pars Histriæ adiecta, & Illyridis fines facti arctiores sunt. Strabo lib. VII pag. 217 tradit Ἰστροὺς πρῶτους τῆς Ἰλλυρικῆς παραλίας, *Histros primos in Illyrica ora maritima fuisse*, postea μέχρι Πόλας, Ἰστροικῆς πόλεως, προήγαγον οἱ νῦν ἡγεμόνες τὰς τῆς Ἰταλίας ὄρους, *sua ætatis Imperatores protulisse Italiæ terminos usque ad Polam, Histriæ ciuitatem*. Pola vero Italiæ fuit adiecta, & limes constitutus in Arsia flumine. Plinius lib. III cap. XIX *Et nunc finis Italiæ fluvius Arsia*. NVNC ait, quia recens institutum prolati termini, coëptum sub Augusto Cæsare. Et cap. XXI *Arsia gens Liburnorum iungitur, usque ad flumen Timium*.

Distincti quodammodo a Liburnis fuerunt IAPYDES, quorum regio *Iapydia* vocatur. Strabo dixit Ἰάποδες, *Iapodes*; Dio Cassius autem & Ptolemæus & Plinius Ἰάπυδες, *Iapydes*, Græca littera. Strabo de iis lib. VII pag. 218 agit vt gente singulari & a Liburnis separata, eisque quatuor oppida tribuit, *Metulum, Arupinum, Monetium, & Vendum*, eosque a montibus ad mare extendit. Albis ille mons est, in quo sedes præcipue habuerunt. Pag. 217 ἰδρυνται οἱ Ἰάποδες ἐπὶ τῷ Ἀλβίῳ ὄρει, τελευταίῳ τῶν Ἀλπεων ὄντι, *Habit-*

*Habitant Iapodes in monte Albio, ultimo Alpinorum.* Ad mare vsque extendit illos, ad quod per mille colant stadia. Ibidem ait : ὁ ἰαποδικὸς παράπλευς χιλίων σταδίων, *Iapodum ora mille stadiis prater navigatur.* Sed de maritima sede non omnes consentiunt. Plinius cap. XIX *Nonnulli in Flanaticum sinum Iapydiam promouere.* In his Strabo est præcipuus. Dio Cassius de Augusti victoria, qui illos perdomuit, lib. XLIX pag. 412 αὐτὸς ἐπὶ τῆς Ἰαπυδαίας ἐστράτευσε, καὶ τὰς μὲν ἐν τῶν ὄρων, & πᾶν πόρρω τῆς θαλάσσης οἰκῶντας, ἀποιώτερον περσηγάγετο· τοὺς δὲ ἐπὶ τε τῶν ἄκρων, καὶ ἐς τὰ ἐπὶ θάτερα αὐτῶν, ἐκ ἀταλαιπώρου ἐχηρώσατο. *Iapydes ipse bello petiit : quorum eos, qui citra montes haud procul a mari habitabant, non omnino difficulter subegit : qui vero montes, & ultra eos, incolebant, eos non sine maximo labore perdomuit.* Plana descriptio, ex qua patet, & in montibus Albiis, & cis eos ac ultra late habitasse, propinquos etiam mari, non autem contiguos.

In montanis partibus horum oppidum Μέτουλον, *Metulum*, primum erat ; μεγίστη πόλις, *amplissima urbs*, vt Dio vocat, in cuius oppugnatione ipse Octavianus Cæsar vulneratus fuit. *Arripinum* est *Arypium* tabulæ Peutingerianæ, *Arupium* Antonini itinere ab Aquileia Sisciam; quod vna cum *Auendone* non longe a mari videtur situm fuisse. *Auendo* autem Tabulæ & Itinerarii, est Strabonis Ὀυενδῶ, *Vendo*, vt in mss. legitur; pro quo editum est Ὀυενδος, *Vendus*. Distat xx m. p. a Senia in ortum; a Vendone x millibus *Arypium* siue *Arupinum*, Ἀρυπίνος, Strabonis hoc ordine :

*Senia xx Auendone x Arypio.*

Itinerarium tantum xviii habet inter Seniam & Auendonem : quartum, *Monetium*, ignotum est. Habitarunt Iapydes vsque ad flumen *Tedanum*, hodie Zermagna, vt Harduinus interpretatur. Plinius cap. xxi *Flumen Tedanum, quo finitur Iapydia.* Flumen hoc Ptolemæus post Lopsicam ab oriente deduxit.

Strabo dicto lib. vii p. 218 Μετὰ τὸν τῶν ἰαπόδων, ὁ λιβυρνικός παράπλευς, *Post maritimam oram Iapydum est ora Liburnorum.* Sed ex supra propositis manifestum est, non ita partitas has regiones fuisse, vt vna alteram consequeretur : sed Iapydiam ita fuisse Liburniæ immistam, vt post Albonam & Seniam, Liburnica oppida,

pida, fuerint Vendo & Arupium, quæ Iapydum erant, & post Tedanium rursus quæ in Liburnis censentur. Maritimam oram primum perlustrabimus, post adituri oppida mediterranea.

Initium Liburniæ supra cum Plinio a flumine *Arsia*, quod in Histria est, constituimus, quæ sententia etiam Flori fuit lib. 11 cap. v *Illyrii*, inquit, seu *Liburni sub extremis Alpium radicibus agunt inter Arsiam Titiumque flumen*. Prima Ptolemæi vrbs est *Αλέωνα*, quasi *Aluona*, quæ etiam Plinio & Tabulæ Peutingerianæ auctori *Aluona* est, XII millibus ab Arsia fluuiio: hodie *Albona*. Deinde est *Flanona* Plinii, *φλάνων* Stephani, qui *περὶ τὴν Ἀψυρτον νῆσον*, circa *Abfyrum insulam* ponit: ex quibus Ptolemæi *φλαωνά* corrigenda est, & *υ* pro *ο* reponendum. Hinc eidem Plinio *Flanates*, populus, & *Flanaticus sinus*, lib. 111 cap. XIX & XXI: qui Stephano est *κόλπος φλανωνικὸς*, *Flanonicus sinus*. An in hoc sinu insula *Flanon* sit, disquirendum. Socrates certe Hist. Eccles. lib. 11 cap. XXXIV tradit, Gallum cæsarem *περὶ φλάνωνα τὴν νῆσον γενόμενον*, quum circa *Flanonem insulam* esset, fuisse interfectum: quod Ammianus lib. XIV cap. XXXVIII in *Histria prope oppidum Polam* dicit factum esse: nisi forte lapsus est Socrates, & *νῆσον* scriplit pro *πόλιν*, *insulam* pro *urbe*.

Succedit *Tarsatica* Plinii, Ptolemæi, Antonini & Tabulæ, qua ab *Aluona* XX distat millibus, interiecta Flanona; quæ prætermissa in Tabula est. Post hoc oppidum Ptolemæus ostia *Ὀνέως*, *Oenei* amnis ponit, a quo, præter quemdam obscurum locum, ad oppidum *Seniam* ducit, Plinio æque, & in Tabula memoratam: cuius situs & nomen prodit, esse id oppidum quod vulgo Zeng & Segna adpellatur. Portum habere *Seniam* in Peutingeriana notatum est. Inde ordine, quem supra monstrauius, Iapydum oppida *Auendo* & *Arypium*, id est *Vendo* & *Arupinum* Strabonis, succedunt: Ptolemæo autem proxima post *Seniam* est *Lopfica*, a qua *Lopfi*, quorum Plinius meminit, nominantur: tum *Tedanii* fluminis ostia, quod secundum Plinium finit Iapydiam. Eundem ordinem Plinius & Ptolemæus tenent, præter *Tedanum* amnem, cuius locum Plinius turbauit. Ordo autem talis est:

## PTOLEMAEI

Σένια  
Λοψίκα  
Τηδανίς ἐκβολαὶ  
Ὀρτοπλα  
Ὀυεγία  
Ἀργυρετον  
Κορίνιον  
Ἀινῶνα.

## PLINII

Senia  
Lopsica  
- - -  
Ortopula  
Vegium  
Argyrunum  
Corinium  
Aenona.

Cur *Aenona* apud Plinium *civitas Pafini* cognominetur, non est compertum: Hodie dicitur Nona. Postquam *Iadera* est, *ἰάδερρα* *κολώνια* Ptolemæo, *Iadera colonia*: & Plinio *colonia Iadera*, memorata etiam Melæ lib. II cap. III. Nummus Claudii, COL. CLAVDIA AVGVSTA FELIX IADERA. Vide Holstenium. Alius Domitiani apud Harduinum ex Golzio, COL. AVGVSTA IADERA. Hodie vocatur locus Zara Vecchia, ultra Zaram novam visendus cum ruderibus nostræ *Iaderæ*. In MSS. aliquando est *Iader*, dissyllabum. Vide Harduin. ad Plin. lib. III extrem. Ultima in ora Liburnorum Ptolemæo sunt *Titii* ostia cum vrbe *Scardonîa*, *Σκαρδῶνα*, quam ostiis quidem postponit, in Liburnia autem censet, quod etiam alibi nonnumquam fieri observauimus, vt in Velio castibus Gallorum. Sed qui Dalmatiam hodiernam scripserunt, tradunt, ruinas *Scardonæ* haud longe a lacu *Scardonio* a dextra fluminis *Titii*, quod nunc *Kerca* vocatur, conspici, vt ita transponenda sint ostia Ptolemæi. Casimirus Freschotus in Memoria Geographica pag. 291 de *Scardona*: *Le ruine delle sue antiche fortificazioni, e cittadella, si vedono poco longi dal lago, chiamato da Latini Scardonio; e in volgare Proclian; e a destra del fiume Kerca, ch' e l'antico Titio, quale col suo corso mette li confini all' antica Liburnia e Dalmazia.* Claram olim fuisse *Scardonam*, ex iuridico conuentu eius constat, quia inde ius & lapydes & Liburni omnes petierunt, vt supra de Diuisione ex Plinio cognouimus. E Tabula Peutingerorum in hoc vocabulo excidit littera, & scriptum exstat *Sardona*: sed & Plinius & Ptolemæus *Scardona*, quam ille XII M. P. a mari abesse tradit, & Strabo *Σκαρδων*, *Scardon*, lib. VII. Flumen etiam *Titon*, *Titum* scripsit Ptolemæus: at Plinius & Florus *Titium*, tribus syllabis, vt perinde ibi videatur littera excidisse.

Hæc

Hæc de Liburnia maritima : minus cognita sunt eius mediterranea loca, e quibus Agathodæmon *Aruciam*, *Tediastum*, *Ardotium*, *Stlupi*, & *Curcum* Tedanæ fluuiio adposuit ; quorum soli *Stlupini*, ab oppido illo nominati, a Plinio memorantur. Vltiora sunt, *Ῥαυενναία*, *Varuaria*, vnde *Varuarini* sunt apud Plinium ; & lapide Rauennate apud Gruterum pag. 564 num. 7

D. M.

M. V A L E R I O  
M. F. C L A V D. C O  
L O N O L I B V R N  
V A R V A R. S C R I B. C L.  
P R. R A V E N. V I X. A N N. L  
M I L. A N N. X X V I ;

& *Salutæ*, quæ etiam in Antonini itinere a Sirmio Salonas ita legitur ; Aldina autem *Silua* : & prope hanc *Affisia* & *Burnum*, vnde apud Plinium sunt *Affesates* & *Burnista*. De ceteris, *Adra*, *Arauzona*, *Ouporum*, *Nedinum*, & in Dalmatiæ limite *Blanona*, nihil habemus quod adferamus. De *Sidrona* Ptolemæi prope Sauum, dictum in Pannonia est. *Romulam* addo ex itinere Antonini ab Aquileia *Sisciam* ; & Peutingeriana Tabula, cuius hæ rationes sunt :

*Romula* XIII *Quadrata* XIII *Ad Fines* XX *Siscia*.  
In Antonini autem Itinerario hic ordo obseruatur :

<i>Senia</i>	—	—	—
<i>Auendonem</i>	M.	P.	XVIII
<i>Arupium</i>	M.	P.	X
<i>Bibium</i>	M.	P.	X
<i>Romulam</i>	M.	P.	X
<i>Quadratum</i>	M.	P.	XIII
<i>Ad Fines</i>	M.	P.	XIII
<i>Sisciam</i>	M.	P.	XXI.

Fortasse etiam *Quadratum* Liburniæ fuit, aut in fines eius incidit : quemadmodum itinere ab Aquileia per Histriam, trajecto Liburniæ sinu, inter Iaderam & Tragurium ponuntur, quæ non possunt in Liburniam non cadere, præsertim Blandona, ab Iadera xx millibus remota.



## D A L M A T I A.

Dalmatia in antiquis monumentis, id est in nummis & mar. moribus saepe *Delmatia*, secunda vocali, dicitur. Io. Harduinus refert, in nummis esse ADVENT. AVG. DELMATIAE, non *Dal-matia*. Et Hadriani nummo MET. DELM. id est Metallum Delmaticum. Diues enim prouincia metalli fuit. Fragmentum Fast. consul. apud Gruter. pag. 298 num. 3

L. CAECILIUS L. F. Q. N. METELLVS ANN. IOCK  
DELMATIC. PROCOŞ. DE DELMATEIS III NOV.

Et pag. 529 n. 8 idem Gruterus NAT. DELM. Et pag. 574 num. 5 IN DELMATIA, ex Domitiani æuo. Nec vero nulla exempla sunt vocalis primæ. Grut. p. 402 num. 6 LEG. AVG. PR. PR. DALMATIAE. Et pag. 568 num. 3 incippo Iaderensi:.

D. M.

L. VETVRIVS FLORVS  
VETERANVS SCRIBA  
NA. DALMATA  
VIX. ANN. LV

Et Græci plerique *Δαλματία*, *Δαλμάται* & *Δαλματῆς*, Scylax, Strabo, Ptolemæus, Dio Cassius, Agathemerus, Procopius, & alii: solus fere Polybius nobis visus est qui Excerpt. Legat. CXXIV *Δαλματῆς* vocali secunda scripserit.

Fines supra descripsimus, a Titio amne ad Macedoniæ Mœsiæque limitem, inter montes Pannoniam terminantes, & finum Hadriaticum. In litorali ora post Titii ostia primum vulgari censu est *Sicum*, *Σικόν* Ptolemæi. Plinius lib. III cap. XXII *Sicum*, in quem locum diuus Claudius veteranos misit. Itaque vulgo opinantur Sebenigo esse, oppidum episcopale. Sed aliter oram illam descripsit nobis Plinius loco dicto. *Liburnia finis*, inquit, *& initium Dalmatie Scardona*, in amne eo, XII M. pass. a mari. Dein *Tariotarum antiqua*, *& castellum Tariona*, promontorium *Diomedis*, vel ut alii, *peninsula Hyllis*, circuitu C. M. passuum. *Tragurium ciuium Romanorum*, marmore notum: *Sicum*, in quem locum diuus Claudius veteranos misit. *Salona colonia*, ab *Iadera* CXII M. pass. Quos *Tariotas* vocat, videntur *Autariata* Strabonis esse, quorum castellum *Tariona* fuerit. *Peninsula Hyllis*, si hoc loco fuit, illam fuisse necesse est.

est, in qua Tragurium situm est. Et Græci *Hyllos* siue *Hylleos* Liburniæ iungunt. Dionysius verf. 385 *Θῖνας Λιβυρινίδας*, litora Liburnica, &

*Ἰλλυρίων χθόνα πάσαν, ὅση περιέκλειται ἰσθμῷ,*

*Hylleorum omnem terram, quacumque isthmo continetur*, coniungit. In quem locum Eustathius ex Apollodoro (forte eo qui περιήγησιν scripsisse fertur) adfert, *μετὰ τὰς Ἰλλυρας Λιβυρινοὶ*, post *Hyllos Liburni colunt*. Sed nihil definimus, non ignari quod alii aliter interpretentur Græcos. Et *Hyllis* quoque *peninsula* fortasse alibi inuestiganda. Lucas Holstenius: *Hyllis est Sabioncello, siue peninsula Stagni*. Quoquo loco igitur *Hyllis* fuit, in oppidorum nos ordine inhæremus. Quod autem marmore notum *Tragurium* dicit, omnium consensu est oppidum *Trau*; post quod demum *Sicum* ponit, & deinde *Salonam*. Si certus hic ordo est, (neque vero habemus unde impugnetur) *Sicum* inter *Tragurium* & *Salonam* fuisse necesse est. Locorum periti etiam ibidem rudera superesse affirmant, ut Freschotus ostendit in Sebenico pag. 292. Strabo & Mela & Ptolemæus *Τραγύριον*, *Tragurium* in insula ponunt eiusdem nominis: sed maior nobis est Plinii auctoritas, cuius verba modo recitauimus; præsertim quum recentes *αὐτόματα* quoque confirmant. Ioannes Lucius, Dalmata genere, & cum eo Iacobus Sponius, doctus peregrinator, obseruarunt, esse omnino peninsulam, quamuis per fossam, manu factam, videri possit insula.

Nobilissima in his oris *Salona*, colonia, Plinio & veteri inscriptione testantibus, qua, Grutero referente pag. 23 num. 12, COLONIA MARTIA IVLIA SALONA dicta fuit: & nummo Claudii apud Golzium COL. IVL. SALONA: & alio quem Ligorius descripsit COL. CLAVDIA AVGVSTA PIA VETER. SALONA, de quo autem Harduinus dubitat. Sic vetustis monumentis singulariter *Salona*: etiam Mela II cap. III extremo: *Salona, Iadera, Narona, Tragurium*, turbato ordine. Et Hirtius B. Alexandr. cap. XLIII de Gabinio: *Salonam se recipiens in oppidum maritimum, quod ciues Romani fortissimi fidelissimique incolebant*. Alii pluratiuo numero. Cæsar III Civ. cap. VIII *A Salonis ad Orici portum*: & cap. IX *M. Octavius cum iis, quas habebat, navibus Salonas peruenit*. Et veteri inscriptione apud Sponium Misc. Erud. Antiq. p. 179 VIAM GABINIANAM AB SALONIS

ANDETRIVM APERVIT ET MVNIT. Ptolemæus, Σαλῶνα κα-  
λῶνια, *Salona, colonia*. Lucanus lib. IV vers. 404

*Qua maris Hadriaci longas ferit unda Salonas.*

Græci etiam virili genere dixerunt ἐ Σάλων, *Salo*. Strabo lib. VII  
pag. 218 τὸ ἐπίνειον αὐτῶν Σάλων, *navale eorum* [Dalmatarum] *Salo*.  
Et Dio Cassius lib. LV pag. 568 ἐ Βάτων ὁ Δαλματίας ἐπὶ Σάλωνα στρα-  
τεύσας, *Bato Dalmata Salonem oppugnans*. Zonaras de Diocletia-  
no, se imperio abdicante, ἐν Σάλωνι, πῶλε τῆς Δαλματίας, διῆγεν,  
ἢ τις ἦν αὐτῷ καὶ πατὴρ. nam *Salonenfis* erat Diocletianus. *Salone*  
ergo priuatus *vitam transegit*. Posteriores Græci etiam Σάλωνες  
pluraliter. Procopius lib. I B. Goth. cap. VII ὁ τῶν Σαλῶνων  
περίβολος, & μοχ, Ρωμῶσι Σάλωνας ἔχον : & Pænius lib. IX ex-  
tremo, ἐν ἀγρῷ γετνιῶντι Σάλωσι. Iuridicum conuentum habuit,  
vt supra ex Plinio demonstratum est. Nunc in ruinis iacet vrbs  
quondam celeberrima, in vicino autem loco *Spalatrum*, tam-  
quam ex illius cineribus surrexit.

Inter Salonam & Naronis ostia Ptolemæus posuit *Epetium*,  
*Peguntium*, *Oneum*. Plinius lib. III cap. XXII ab Epetio nomi-  
nat *Epetinos* : alterum, castellum vocat, in tertii locum substituit  
aliud. Ait enim : *Epetini*. *Ab his castella*, *Piguntia*, *Ratanicum*.  
Et Polybius Excerpt. Legat. CXXIV Επέτιον memorauit. In Tabula  
Theodosiana ex his *Epetium* cum ciuitatis non vulgaris insignibus,  
& cum *portu Epetio* notatum est : deinde post VII millia *Oneum*.  
Antoninus itinere a Salonis Dyrrachium, alia nomina habet vsque  
Naronam, *Pontem Tiluri*, *Tronum*, *Biludium*, *Aufustianas*, obscura  
omnia. Ab Narone ad Drilonis ostia Ptolemæus disposuit *Risnum*,  
*Epidaurum*, *Ascruium*, (Ἀσκρῶδιον) *Rizonicum finum*, *Buluam* (Βουλῶν)  
*Vlcinium*, *Drilonis ostia*, *Lissum*. Male Ptolemæus *Resinum*, quod  
Rhizinium est, anteposuit Epidauro. Secus enim & Plinius &  
auctor Tabulæ Peutingerorum ordinauerunt. Clare cap. XXII  
Plinius : *A Narone omne c millibus pass. abest Epidaurum*. *Ab Epidau-  
ro sunt oppida ciuium Rom. Rhizinium, Ascruium, Butua, Olcbinium*.  
Tabula quoque XX millibus *Resinum* post *Epidaurum* constituit.  
Inter Naronem autem & Epidaurum Tabula interposita habet,  
sed corruptis quædam nominibus ; *Ad turres*, *Delintum*, quod An-  
tonini *Dalluntum* est ; *Parduam*, - - - *Afanum* : & tum demum  
*Epitaurum*. Sic scribitur in Tabula : & inscriptione apud Gru-  
terum

terum p. 573 P. VIBI MIMI EPITAVR. EQ. R. qui cum Saloni-  
ta ibi componitur: ceteri *Epidaureus* siue *Epidaurum*. Fuit autem  
*Epidaurum* colonia, vt Plinius tradit, & apud Golzium inscrip-  
tione est, COL. EPIDAVRVM. LEG. IX. Ptolemæus feminea  
forma *Επίδαυρος*, *Epidaureus*: & Procopius lib. I Goth. cap. VII  
ἐς *Επίδαυρον*, & ἐξ *Επιδάυρου*, æque, quod non dubitamus, mulie-  
bris genere. Situs ostendit, fuisse in loco ruinarum dicto Ragusa  
Vecchia, aliquot millibus ab Ragusa, nobili & præclara ciuitate.

Post hanc est *Rhizinium* Plinii, *Ρίζιον* Ptolemæi; reductum in  
suum locum; *Resinum* Tabulæ; *Ρίζος* Scylacis pag. 19; Strabonis  
& Stephani *Ρίζων*, Liuii *Rhizon* lib. XLV cap. XXVI. *Anicius*, in-  
quit, rege Gentio in potestatem redacto, *Rhizoni* & *Olcinio* urbibus C.  
Licinium præfecit. Incolæ Liuii ibidem *Rhizonitæ*: *Ριζῶν* Stra-  
boni. Ὁ *Ριζῶν*, inquit, κόλπος ἐστὶ καὶ *Ρίζων* πόλις, *Rhizonum* si-  
nus, & urbs *Rhizon*, lib. VII p. 218; quem sinum mox *Ριζικὸν κόλ-  
πον*, *Rhizicum* adpellat; Ptolemæus *Ριζωνικὸν κόλπον*, *Rhizonicum*  
sinum, quamvis oppidum a quo nomen est, *Ρίζιον* vocauerat;  
nisi forte a recentiore manu hoc vocabulum est, quia hodie id op-  
pidum *Risino* nominatur.

Sequitur, ad eundem sinum, *Ascrinium* Plinii; *Ἀσκραῖον* Pto-  
lemæi, quod Cattaro Harduinus interpretatur. Proxima *Butua*  
Plinii, *Βουθή*, *Butuë* Scylacis & Stephani; *Batua* Tabulæ Theodo-  
sianæ; corrupte *Βαλῦα*, *Bulua* Ptolemæi. Apud Sophoclem *Βυ-  
θόην*, *Butuæen* dici, Berkellius ad Stephanum ex Etymologico con-  
firmat. Scylax pag. 19 ἀπὸ τῆς *Δριλῶνος ποταμῆς* ἐς *Βυθόην* ὁ πλῆξ,  
καὶ τὸ ἐμπόριον, a *Drilone fluuii nauigatio est Butuoen*, & *emporium*.  
Hodie Budoa vocari dicitur conseruato nomine antiquo. Succedit  
consensu Plinii & Ptolemæi *Olcinium*, quod *Olchinium* Plinius scrip-  
sit, quia a Colchis deriuat quasi Colchinium: Liuii autem lo-  
co dicto est *Olcinium*. Sic puto scribendum esse; non *Olzinium*,  
quod in libris est; quia mox eodem cap. *Olciniata*, incolæ eius vr-  
bis, per c scribuntur: quod Ptolemæus firmat, Ὀυλκίνιον, *Vlci-  
nium*, per κ Græce exprimens. Nunc *Dulcigno* est, vt vel nomi-  
nis consonantia probare potest.

Tandem *Lissus* ad Drilonem, vel post illum est, terminus  
Illyricæ regionis, vltra quam urbem incipit Macedonia. Plinius  
lib. III cap. XXII extr. *Retinet nomen in ora Nymphæum promon-*

*torium: Lissum oppidum ciuium Romanorum ab Epidauro C. M. passum. A Lisso Macedoniae prouincia.* Ptolemæo Λιόςες est vltima Illyrici ad maritimam Macedoniam. Portum capacem habuit, opus Dionysii Siceliotæ, qui coloniam *Lissum* deduxerat, quam ampliavit & muris cinxit, quod Diodorus Siculus refert lib. xv cap. xiiii. Et paruus fluius adluit, *Anapus* nomine, iuxta quem gymnasia idem rex Dionysius exstruxit. Adiacebat Ακρόλιθος, *Acrolissus*, arx in monte. Polybius lib. viii cap. x de Philippo rege: θεωρῶν τὸν τε τῆς λίσσης περιέβολον, καὶ τὰ πρὸς τῇ θαλάττῃ, καὶ τὰ πρὸς τὴν μετόπιστον ἡσφαλισμένον διαφερόντως καὶ φύσει καὶ κατασκευῇ τὸν τε παρρηκείμενον Ακρόλισσον αὐτῷ, καὶ διὰ τὴν εἰς ὕψος ἀνάτασιν, καὶ διὰ τὴν ἄλλην ἐξυμνότητα δι' αὐτὴν ἔχοντα φαντασίαν, ὥστε μὴδ' ἂν ἐλπίσει μὴδὲνα κατὰ κράτος εἶέναι, *contemplans Lissi ambitum, egregie tam natura quam arte munitum: Acrolissum quoque ei adiacentem, partim quia mire in altum est elatus, partim ob reliquam munitionem eiusmodi præ se ferre speciem, ut per vim capi posse nemo hominum sperare deberet.* Erat autem *Acrolissus* non continuus, aut coniunctus vrbi, sed μεταξύ διάστημα τῆς λίσσης, καὶ τῆς κατὰ τὸν Ακρόλισσον προποδος σύμμετρον ὑπάρχον, *internallum inter Lissum & radicem montis, in quo est Acrolissus.* Post Gentii, Illyriorum regis, imperio parebat. Liuius lib. xliii cap. xx *Lissi rex Gentius erat. eo acciti legati, mandata exponentes, benigne auditi sunt.* Tandem mediæ æui temporibus hæc vrbs Præualitanæ prouinciæ, quod ex Hieroclis Notitia adparet, contributa fuit. A Constantinopolitanis scriptoribus Εἰλιόςος adpellatur, vt supra de fluminibus demonstratum est: hodie dicitur *Alessio*. Propinqua fuit *Bassania*, sed incertum, intrane limitem Illyrici, an in Macedoniae finibus. Liuius de illa lib. xliii cap. xxx de Gentio rege: *ipse ad Bassaniam urbem quinque millibus ab Lisso ducit.* Aequè incertum de oppido ab Romanis expugnato, quod Liuius *Dimallum* dicitur lib. xxix cap. xii, Polybio Δίμαλον, simplici littera, lib. iii cap. xviii, quod oppugnaturus consul Rom. εἰς τὴν Ἰλλυρίδα μετὰ τῶν δυνάμεων, *in Illyricum cum legionibus* venit. Promontorium *Nymphæum*, quod supra Plinius memorauit, quidam prope *Lissum* ponunt, vt sit Cabo di Redeni: quidam in oram Apollinatium producunt.

Hæc de ora maritima Dalmatiæ. In mediterraneis Ptolemaeus

maus Ἀνδέριον, *Andecrium* ponit, quod Dionis Cassii Ἀνδέρειον, *Andecrium* castellum est, lib. LVI pag. 579. Vterque vitiose. Verum nomen est *Andetrium*. Inscriptio vetus apud Iac. Sponium. Misc. Erud. Antiq. p. 179

ITEM VIAM GABINIANAM  
AB SALONIS ANDETRIVM APERVIT  
ET MVNIT PER LEON. VII.

Sic & Plinius recte vocavit lib. III cap. XXII. *In hoc tractu, inquit, sunt Burnum, Andetrium, Tribulium, nobilitata populi Romani praelii castella.* Strabo, vna littera superflua, Ἀνδρετριον dixit, *Andretrium*, idque vocat ἐρυμνὸν χωρίον, *munitum locum*. In Tabula Peutingeriana *Andretium*. Situm clarius descripsit Dio Cassius, loco dicto, de Tiberio Batonem obsidente: καταφυγόντι αὐτῷ ἐς Ἀνδέρειον τείχος ἐπ' αὐτῇ τῇ Σαλώνῃ ἐπικλισμένον προσεδρεύσας ἐποίησε. τό τε Φρύγιον ἐπ' ἐνερκεῖς πᾶν καὶ δυσπερσβάτη πέτρας ἐπετεταίχιστο, Φάραγγι βαθείαις, ποταμὸς χειμάρρους ἔχουσας, ἐγκλωμένον, *fugientem in castello Andetrio obsedit, quod erat ad ipsas Salonas edificatum in munita & inaccessa rupe, profundis conuallibus, quæ torrentes fluuios habebant, cinctum.* Vt situs ostendit, videtur castellum esse, quod hodie *Cliffa* vocatur, cuius nomen ἀκλῆσα, *clausa* vel *clusura* est, de qua Constantinus Porphyrogen. de Adm. nistr. cap. XXI X.

Quæ præter hoc Plinius castella dicto loco Dalmatiæ nominavit, *Burnum & Tribulium* sunt: illud, dubium, idemne sit quod Βῆρνον Ptolemæus in Liburnia dixit, & vnde Plinii *Burnista* nominantur: diuersa sane Harduino videntur, qui illud oppidum Liburniæ; hoc castellum Dalmatiæ attribuit. *Tribulium* autem, quod etiam nomen prodit, *Trebigni* videtur esse. In MSS. *Tribulium* est. Deinde Ptolemæo sunt *Alcia* (Ἀλκία) & *Herona*. Antonini itinere a Salonis Dyrrachium, est *Alata*, quam a Sallunto XVII millibus in ortum videmus prolatam, vt ita minus certum sit, eademne *Alcia* & *Alata*, an separata & diuersa: *Salluntum* vero etiam in Peutingeriana expressum est. De *Herona* non superest alia, præter Ptolemæi fidem & auctoritatem: apud quem Αἰκῆον κολώνια, *Aequum colonia* sequitur. Ex Zlatna Transilvaniæ inscriptio apud Gruterum pag. 387 num. 4 huc referenda est:

P. CELSENIO CONSTANTI  
 DEC. COL. DELMATIAE  
 CL. AEQVO. ITEM DEC. COL.  
 DAC. V. A. XXX.

An etiam illa ex Alba Iulia, pag. 33 n. 3 DEC. COL. AEQVENS. huc ducenda? Aequum dignumque videtur Reinesio Inscr. Op. p. 712, ubi eodem refert Sertoriam quamdam DOMO AEQVO, puta oriundam colonia Aequo in Dalmatia.

Inter Heronam & Aequum Ptolemæus ponit *Δελμίνιον*, *Delminium*, quod ita etiam Appianus in Illyricis, teste Byzantino scriptore urbium, nominavit, qui liber Græce desideratur. Strabo sæpe dicto loco vocat *Δάλμιον*, *Dalmium*, Quadratus apud eundem Stephanum, *Δέλμιον*, ut in Palatino codice Salmassius inuenit: in ceteris etiam *Δάλμιον* vel *Δάλμινον* exstat. Scilicet, quod Eustathius ad Dionysii vers. 97 notauit, ἡ πόλις λέγεται Δάλμιον, ἢ Δελμίνιον, ἢ Δέλμινον. Fuit olim vrbs magna & potens, quæ genti nomen dedit, ut *Delmata* vel *Dalmata* adpellarentur. Strabo, *Δάλμιον μεγάλη πόλις, ἧς ἐπώνυμον τὸ ἔθνος*, *Dalmium magna urbs, unde nomen genti est*. Eadem Appianus de Delminio. De situ nihil certi constat: ex Ptolemæi autem numeris & positione inter Andreiū & Naronam in septemtrione ponendum esse admonemur. Nasicam Scipionem eam urbem *μικρὰν ποιήσας*, captam in tenuem statum redegissee, ibidem Strabo adiecit. Id quod ab Aurelio Victore de Viris illustr. in hoc Nafica confirmatur. *Consul*, inquit, *Delminium, urbem Delmatarum, expugnauit*. Consul autem fuit P. Cornelius Scipio Nafica cum M. Claudio Marcello II, anno V. C. 15XCVIII, quinquennio circiter ante bellum Punicum III. Tantæ moræ & molis fuit superare Delmatiam, quippe ab Augusto Cæsare tandem omnis subiugata fuit.

Prætereuntes *Salonianam*, quam non nouimus, ad *Naronam* venimus Ptolemæi ductu, quam ipse quidem, aut qui oscitanter transcripserunt, *Ναεβονάν*, forte *Ναεβώναν*, *Narbonam* vocant, Gallicum nomen in Dalmatiam transferentes; verum autem nomen *Narona* ex multis probatum documentis est. Bene adscripsit Ptolemæus *κολώνια*, *colonia*. nam Plinius quoque cap. XXI sæpe dicti libri: *Narona colonia tertii conuentus, a Salona LXXXII m. P. adposita cognominis sui fluuio, a mari XX m. passuum*. Et num-

nummus Titi apud Golzium, COL. NARONA. Etiam Antonini Itinerario, & Theodosiana Tabula *Narona* vocatur, vt ita de nomine satis conueniat: de dignitate nec Plinius nos finit dubitare, qui & coloniam vocauit, & conuentus sedem iuridici, quem Cerauni, *Dæsitiates*, *Daorizi*, *Docleatæ*, *Naresii*, & aliarum gentes petant, e quibus supra plerasque descripsimus, de *Dæsitiatibus*, quos Strabo in Pannoniarum gentibus numerauit, hoc tantum addimus, quod bene Plinius in Dalmatia posuerit, quem antiqua inscriptio, a Spornio prodita, p. 179 tuetur,

TI. CAESAR DIVI AVGVSTI F.  
AVG. IMP. PONTIF. MAX  
TRIB. POTEST. XXI. COS. III  
VIAM SALONIS AD CASTEL  
DAESITIATIVM PER MILLIA PASSVVM  
CLVI MVNIT.

Quodnam vero sit *castellum Dæsitiatum*, & vbi situm, non facile quisquam exposuerit. Naronam in Ptolemæi serie excipit *Enderum*, *Ἐνδερὺν*, vnde *Enderodunos* Labeatis coniunctos Plinius nominauit. Labeatæ autem Scodram tenuerunt, vt ex vicinis etiam de sede Enderodunorum iudicari possit. Sed non opus aliunde petere qui ad *Enderum* nos deducat: quum nomen *Endero* maneat in Albania, sat fidus testis antiquæ positionis oppidi *Enderi*. Est autem in septemtrionis plaga, prope fines *Seruiæ*. Populus *Labeatæ* Plinio; *Labeates* Liuius dicuntur.

Prætermissa *Gbinna*, sequitur *Δόκλεια*, *Doclea*, vnde *Docleata* sunt Plinii, in conuentu Naronitano. Dictum postea oppidum *Dioclea*. Aurelii Victoris epitoma: *Diocletianus Delmata*, *Anuli senatoris libertinus*, *matre pariter atque oppido nomine Dioclea*, *quorum vocabulis, donec imperium sumeret, Diocles adpellatus*: vbi orbis *Romani potentiam cepit*, *Græcium nomen in Romanum morem conuertit*. Proxima est *Rhizana*, de qua nihil occurrit mēmorabile: deinde *Scodra*, de qua aliquid in Drilonis expositione diximus, supra quem fluuium Plinius positam esse dixit, idemque *oppidum ciuium Romanorum*. Gentii regia fuit aut vrbs præcipua. Liuius lib. XLIV cap. XXXI *Ad Scodram inde ventum est, id quod belli caput fuerat: non eo solum, quod Gentius eam sibi ceperat, velut regni totius arcem; sed etiam quod Labeatium gentis munitissima longe est & difficilis adi-*



lis aditu. Duo cingunt eam flumina, Clausula latere urbis, quod in orientem patet, præfluens: Barbana, ab regione occidentis, ex Labeatide palude oriens. Hi duo amnes confluentes incidunt Oriundi flumini; quod ortum ex monte Scodro, multis & aliis auctum aquis, mari Hadriatico infertur. Coloniani ab Romanis eo deductam fuisse, Ligorius ex nummo Claudii probat, quem Holstenius etiam transcripsit, COL. CLAVDIA AVGVSTA SCODRA. Medio ævo Præualitanæ prouincia contributa est: nostris temporibus, prauato nomine Scutari Italici, Scadar incolis, ut referunt, dicta, nec hodie urbis ignobilis Turcorum: Labeatium etiam fuit oppidum Medeon, quo cognatos rex Gentius deposuerat. Liuius lib. XLIV cap. XXXII Anicius Perpernam ex templo mittit ad comprehendendos amicos cognatosque regis; qui Medeonem, Labeatium gentis urbem profectus, uxorem cum duobus filiis, & Caranantium fratrem Scodram in castra adduxit.

Quæ Scodram in Ptolemæi Dalmatia mediterranea sequuntur, Thermidaua, Siparuntum, Epicaria & Eiminacium, obscuriora sunt: etiam quæ in Itinerario inter Naronam & Scodram (itinere a Salonis Dyrrachium) ponuntur, Leusinium, in Tabula Leusinum: & Andarba, Salluntum, quod itidem in Tabula quoque conspiciuntur: Alata, Birziminium, Cinna, quod est Ptolemæi Χίνα, Chinnæ, Tabulæ Sinna, XII millibus a Scodra secundum Itinerarii rationes: XX secundum Tabulæ, qua Scodra nomen prauè in Scobre est deformatum. Nec oppida ab Augusto exusta, Priamonem, Niniam, Sinotium suis sedibus adsignare possumus, quorum nomina sola Strabo prodidit.

## INSVLAE ILLYRICAE.

Insulæ in ora Illyrica plures sunt, nec verò omnes nominatae, aut ab omnibus singulæ eodem modo distributæ, aut eisdem distinctæ nominibus. Strabo lib. VII pag. 218 παραλιαν νῆσοι μὲν αἱ Ἀψύρτιδες - - - ἐπὶ τὰ ἢ Κυρακτική, κατὰ τὴν Ἰαποδᾶς· αἱ δὲ αἱ Λιβυρινίδες περὶ τετρασέκοντα τὸν ἀριθμὸν· ἢ τὶ ἄλλαι νῆσοι, γνωστωτάται δὲ Ἰοῦα, Τραγυρίον, Ἰασίων κτίσμα· Φάρος, ἢ πρῶτος Πάρος, Παρίων κτίσμα. Iuxta totam, quam explicavi, oram insulae sunt Ἀψύρτιδες, - - - deinceps est Κυρακτική pone Iapodas: sequuntur Liburnica, numero XL: tum aliae, quarum nobilissima Ἰσθία; Tra-

*Tragurium*, ab *Iffensibus* condita : *Pharus*, quæ olim *Parus*, *Pariorum* colonia. Pomponius Mela lib. II cap. VII has recenset : *In Hadria Apfuros, Dyscelados, Apfyrtis, Issa, Pityia, Hydria, Electrides, Nigra Corcyra, Tragurium*. Et Plinius lib. III cap. XXI *Insula eius finus cum oppidis, præter supra significatas* (significauerat autem *Ferimates & Curictas* populos ex insulis) *Abfyrtium, Arba, Crexa, Giffa, Portunata*. Et cap. XXII de Salonitano conuentu : *petunt ex insulis Issai, Colentini, Separi, Epetini*. Et eodem lib. III cap. vlt. *Contra Iader est Liffa, & quæ adpellata*. *Contra Liburnos Crates aliquot : nec pauciores Liburnica; Celaduffa*. *Contra Tragurium Rano, & capris laudata Brattia : Issa ciuium Romanorum, & cum oppido Pharia*. *Ab his Corcyra, Melana cognominata, cum Gnidiorum oppido, distat XXV M. passuum ; inter quam & Illyricum Melita, vnde catulos Melitæos adpellari Callimachus auctor est : XV millia passuum ab ea IV Elaphites*. Ptolemæus denique extremo lib. II separauit Liburniæ Dalmatiæque insulas : ex cuius dispensatione Liburnicæ sunt *Ἀψορος, Apfuros*, in qua duo oppida sint, *Κρεψα, Crepsa*, & *Ἀψορρος, Apforris* : deinde insula *Κουρικτα, Curicta*, cuius oppida sint *Fulfinium & Curicum* : tertia insula *Σκαρδύνα, Scarduna*, cuius oppida sint *Arba & Colentum*. Dalmaticas autem insulas enumerat *Iffam, Tragurium, Phariam, Corcyram Nigram, & Melitinen*.

Hæ sunt variorum de insulis illis opiniones : ex quibus componimus, conciliamus, abiicimus & nonnullas superaddimus. Primæ iuxta Histriam sunt *Apfyrtides* siue *Abfyrtides* Strabonis, quæ vna est Melæ & Plinii, illi *Apfyrtis* ; huic *Abfyrtium* ; vna etiam Ptolemæi *Apfuros*. Nomen deduxit Strabo & Plinius lib. III cap. vlt. ab *Abfyrtio*, Medææ fratre, a sorore ibidem interfecto. Sed vna est & plures siue duæ, quod vna exiguo freto dissecta & ponte iuncta fuit. Male autem Pomponius *Apfuron* & *Apfyrtidem*, tamquam diuersas insulas, prodidit, quum eandem esse ex Ptolemæo notum sit. *Dyscelados* Melæ nulla est, Vossio iudice, ficta ex *Iffa* insulæ *epitheto* apud Apollonium Argonaut. lib. IV versu 565

Ἰσσα τε δυσκέλαδος τε καὶ ἰμερτὴ Πιτύια,  
*Issa mælestina, desiderabilisque Pityea*. Sed nexus geminatus repetitæ voculæ τε videtur sententiæ Vossianæ repugnare. Plinii

*Crexa*

*Crexa* quoque non est insula, sed oppidum insulæ Absyrtidis *Crepsa*, κρεψα, si fides habenda Ptolemæo est. *Cyrractica* autem Strabonis est cum Plinio & Ptolemæo dicenda *Curicta*; etiam incolæ eius *Curictæ*. Hæc proxima est Absyrtibus: litori autem propior quam illæ. *Celadussa* Plinii sunt ex Melæ *Dyscelado*. nam & illo modo in Melæ quibusdam libris legitur. Satis ergo supra de illa, etiam si plures sint, dictum est. *Crætea* eiusdem (non *Creteæ*) sic in MSS. leguntur. Adiuuat lectionem Caryandenſis Scylax, cuius κραταιά, *Cræteia* insulæ in hoc sinu sunt κατὰ φάρον καὶ Ἰωσαν, prope Pharum & Issam, vna cum *Proterade* & *Olynta*, quas addit Cræteis.

Quæ contra Iaderam Plinio insula est *Lissa*, a multis cum celebriore *Issa* confunditur. At distinxit Plinius, illam contra Iaderam, vt dixi, statuens; hanc in iis, quæ obiectæ sunt Tragurio. Separauit etiam Antoninus, siue quisquis auctor Maritimi itinerarii, hac serie insulas ad Dalmatiam & Histriam recensens: *Apſoros*, *Brattia*, *Bolentia*, *Issa*, *Lissa*, *Corcyra*, *Melita*. Alteram autem *Issam* cum Pharo coniunxerunt veteres. Scylax pag. 17 situm quarundam insularum descripturus, dicit positas esse κατὰ φάρον καὶ Ἰωσαν, iuxta Pharum & Issam, tamquam maxime vicinas. Straboni est γνωσιμωτάτη, *notissima*; Agathemero lib. I cap. V ἐπισημωτέα, *insignior*. Liuius lib. XLIII cap. IX *Octo naues ornatas a Brundisio senatus censuit mittendas ad C. Furium legatum Issam, qui cum presidio duarum Issensium nauium insula præerat*. Apollonii verſum supra vidimus de hac insula: Polybius Teutæ reginæ restitisse ait, ideoque ἐπολιόρκει τὴν Ἰωσαν, urbem insulæ eiusdem nominis, *obsidione cinxisse*, lib. II cap. VIII. Hinc *Issaici lembi*, genus nauigii, apud Liuium lib. XXXI cap. XXI denominantur, quod nauigandi studium & peritiam Issensium ostendit. Plura de Issa infra suo loco: hæc, vt discerpatur ab obscuriore Lissa..

Plinii *Boao*, vt in MSS. est, Tragurio opposita: aliis *Boa* dicta, aut pluraliter *Boæ*. Erat autem pœnæ locus, quo damnati deportabantur. Lege LIII Cod. Theod. de Hæreticis: *Præcipimus ipsum machinatorem in insulam Boam festina celeritate deduci*. Et Ammianus lib. XXII cap. III *contrusus est in insulam Dalmatiæ Boas*. Et lib. XXVIII cap. V *quum senatus eum ad Boas, Dalmatia locum, exter-*

*exterminasset.* Hodie vocatur *Bua*, eique proxime Tragurium est adiectum. Insula *Brattia*, quam *capris laudatam* Plinius dixit, etiam maritimo itinerario, vt vidimus supra, laudata est. nunc *la Brazza* Italica, vel *la Brassa*.

Insula *Scardona* siue *Σκαρδώνη* Ptolemæi est Liburniæ subiecta, diciturque duo oppida habere *Arbam* & *Collettum*. An a Scardonitis, continentis populo, seu ciuitate, ædificata insula, aut colonia in illam deducta, quia communi nomine utebantur? & num eadem Plinii *Arba* est, ab oppido nominata? Ita videtur Ortelio. At *Arbam* Plinius cum Absyrtide coniungit, vicinamque ponit Histriæ: Colentinos autem, ab altero Scardonæ oppido denominatos, idem cum *Issæis* conuentui Salonitano contribuit. Quis autem credet vnus insulæ duo oppida diuersis censeret conuentibus? Hoc est quod suspectam mihi *Scardonam* insulam facit, quæ si omnino aliqua fuit, id tamen dubitari potest, an *Arba* & *Collettum* fuerint eius oppida, quia illa nomina diuersis & longe disiunctis insulis imponit Plinius. De *Arba* modo diximus, quam propinquam Iapydiæ vel ipsi Histriæ constituit; & etiamnum id nominis, *Arba*, insula Venetis est in Flanatico sinu, inter Gissam & Curictam, contra Seniam oppidum continentis: de *Colento* ipse Plinius tam diligenter scripsit, vt curatius non potuerit. Rursus, inquit, in continente colonia *Iadera*, quæ a Pola CLX M. P. abest: inde triginta M. *Colentum* insula: XVIII ostium Titii fluminis. Plinii *Gissa* videtur plerisque Pago esse, inter Curictam & Aenonam sita: certo non probatum. *Electridæ* Melæ Plinius ex Hadria exterminauit, ostenso errore Græcorum, quos ille sequutus erat, de quo in Germania sub finem, dicta plura sunt.

De *Issa* supra copiose actum est, quum a *Lissa* distinguere-mus. Addo, Plinium lib. III extremo vocare *ciuium Romanorum*, intellige urbem insulæ eiusdem cognominis. Hirtius B. Alexandr. cap. XLVII vocat *nobilissimum regionum earum oppidum*. Vatinius, inquit, post diem III contendit in insulam *Issam*, quod eo se recepisse ex fuga credebat Octavianum. Erat nobilissimum regionum earum oppidum, coniunctissimumque Octauio. Ex eiusdem belli cap. XLV discimus in eodem sinu esse insulam *Tauridem*, iuxta quam victus Octavius a Vatinio, in insulam *Issam* se fuga recepisse credebatur. Hirtius dicto loco: *Octavius, quum Vatinium classem magna ex parte conse-*

Etiam ex nauticulis aëtuariis habere cognouisset, confusus sua classe, sublitit ad insulam Tauridem : qua regione Vatinius insequens nauigabat, non quod Octavianum ibi restitisse sciret, sed quod cum longius progressum insequi decreuerat. Quum propius Tauridem accessisset, & reliqua. Pro-  
 pinqua ergo Issæ est Tauris insula, quia inde proxime fuga victo in  
 Issam patuit : nec vero ab alio memoratur, haud dubie ex XL illis  
 Liburnicis, aut ἄλλαις, aliis, e quibus tantum Issam Strabo no-  
 minauit.

Post Issam ex nobilioribus insulis fuit Pharia Plinii ; φάρος,  
 Pharus Strabonis, aliorumque Græcorum. Scylax p. 17 Proterias,  
 Cratis, Olynta κατὰ φάρον καὶ Ἰσσαν, prope Pharium & Issam. Aga-  
 themerus lib. I cap. V Εἰσι ἐν τῷ Ἀδελμῇ νῆσοι παρὰ τὴν Ἰλλυρίδα, ὧν  
 ἐπισημότεραι Ἰωσι, καὶ ἡ Μέλαινα Κορκύρα, καὶ φάρος, καὶ Μελίτη, Sunt  
 in Hadriatico mari insule propter oram Illyrici, quarum insigniores sunt  
 Issa, & Corcyra Nigra, & Pharus, & Melite. Stephanus Byzan-  
 tius : φάρος νῆσος ἐν τῷ Ἀδελμῇ, Pharus insula in Hadriatico. Addit  
 ex Ephoro, ἐστὶ κτισμα Παριῶν, coloniā Pariorum. Idem Strabo  
 tradit lib. VII φάρος, ἡ περὶ ἑσθὺν Πάρος, Παριῶν κτισμα, Pharus, an-  
 tica Parus dicta, Pariorum colonia. Et Diodorus Siculus lib. XV  
 cap. XIII Πάροι κατὰ τινα χερσὶν ἀποικίαν ἐκπέμφαντες εἰς τὸν  
 Ἀδελμῇ, ἐκτίσαν ἐν αὐτῇ νῆσον ὀνομαζομένην φάρον, Parū, oraculi mo-  
 nitu coloniam deducētes in Hadriaticum mare, in eo condiderunt insu-  
 lam Pharium dictam. Polybius lib. III cap. XVIII etiam φάρον,  
 Pharium, dixit, & πόλιν ὀχυρὰν, munitam urbem, quamquam Ste-  
 phanus id exemplum ad continentis urbem referat : non videmus  
 quid impediat, quo minus de insula, continenti proxima, inter-  
 pretemur. His φάρος, Pharus est : Ptolemæo φάρια, καὶ πόλις,  
 Pharia, & urbs eiusdem nominis. Plinio itidem Pharia est, ut  
 supra cognouimus. Hodie censetur Lezina insula esse.

Post hanc, interiecta Hylli peninsula, est Corcyra, cogno-  
 mento Nigra, vt Plinius ait, quod a Græcis est, qui Μέλαιναν cogno-  
 minant, vt ab Ionii maris maiore insula discernatur. Agathe-  
 merus, ἡ Μέλαινα Κορκύρα; Ptolemæus Κόρκυρα ἡ Μέλαινα. Hodie  
 Curzola. Nigra autem cognominatur a siluis procerarum arbo-  
 rum, quibus prope contexta est. Tandem est Μελίτη Plinii, Μελίτη  
 Agathemerī, μελιτινὴ νῆσος, Melitine insula Ptolemæi. Vnde ca-  
 tulos cognominari Meliteos, Plinius dicto loco auctor est. Nunc  
 Italica

Italī *Meledē* vocatā, in potestate Ragusanæ reipublicæ, cui plures subſunt inſulæ, cum peninſula Hylli. Iacobus Sponius Itinerario Dalmatiæ p. 88 *En pourſuivant notre Route nous vimes les isles d'Auguſta, de Mezzo, & de Meleda, qui appartiennent a la republique de Ragufa.* Plinii *Elapbites*, vt nomen oſtendit, a multitudine ceruorum adpellantur: quot numero, incertum, quia inconstantius de eis ſcriptum eſt. Libro Frobenii III; Harduini IV, numera-  
le lignum, præmittitur.

C A P V T IX

DE

I T A L I A.

**I**Talia, antequam hoc nomen fortiretur, *Saturnia*, *Oenotria*, *Hesperia*, *Auſonia* traditur adpellata, quæ nomina aliquando apud Poetas remanent. Virgilius Georg. II verſ. 173

*Salve, magna parens frugum, Saturnia tellus,*

*Magna virum;*

qui vero ipſe fatetur, alias huic adpellationes ſucceſſiſſe, lib. VI II Aeneid. verſ. 329

*Sæpius & nomen poſuit Saturnia tellus.*

Nomen autem a Saturno eſſe, ibidem latitante, cum pulſus ab Iouis filio fuiſſet, nemo eſt qui ignoret. Alterum nomen eſt *Oenotria*, *Οινωτρια*, ab antiquis incolis *Oenotris*. Virgilius lib. VII verſ. 85

*Hinc Italia gentes omnisque Oenotria tellus.*

Quod ipſe lib. I Aeneid. verſ. 530, adiuncto & tertio nomine *Hesperia*, interpretatur:

*Eſt locus, Hesperiam Græci cognomine dicunt,*

*Terræ antiqua, potens armis atque ubere glebæ:*

*Oenotri coluere viri; nunc fama, minores*

*Italiam dixiſſe, ducis de nomine, gentem.*

A Græcis ergo *Hesperia* nomen eſt, quod occidentalem regionem ſonat, qualis Italia eſt ſi ad Græciam referatur. Aeneidos II verſ. 781 Creuſa Aeneam adloquitur:

*Ad terram-Hesperiam veniens, vbi Lydius arua*

*Inter opima virum leni ſluit agmine Tiberis:*

& Lucanus lib. I verſ. 404

*Finis & Hesperia promoti limite Varus:*

ac Silius Italicus lib. 1 vers. 50 *Cannas tumulum Hesperia* dixit, id est Italia. Est & Hispania *Hesperia*, sed cum *ultima* cognomine: vt in illo Horatii lib. 1 oda xxxvi

*Qui nunc Hesperia sotes ab ultima:*

at si Italix sub hoc nomine epitheton adiiciendum est, *Hesperia magna*, a magnitudine imperii atque rerum adpellatur. Iterum Virgilius Aeneid. 1 vers. 569

*Seu vos Hesperiam magnam, Saturniaque arua,*

*Sive Erycis fines, regnumque opatis Aestien;*

quemadmodum propter eandem causam etiam *Italia* cognominatur *magna* Aeneid. 1 v vers. 345

*Sed nunc Italiam magnam Grynæus Apollo,*

*Italiam Lycia iussere capeffere sortes.*

Tandem etiam *Aufonia* dicta fuit Italia, nisi hoc ex primis & antiquissimis fuit adpellationibus. Aeneid. VII v. 54 de Lauinia nubili:

*Multi illam magno e Latio totaque petebant*

*Aufonia.*

Et lib. XI Aeneid. vers. 252

*O fortunata gentes, Saturnia regna,*

*Antiqui Aufonii.*

Ad quæ verba Seruius commentatus est: **ANTIOVI AVSONII**, quia qui primi Italiam tenuerunt, *Aufones* dicti sunt. Et quia Græcis hæc cognomina sunt, non nescimus inferiori Italix, Græcis cognita præ superioribus partibus, imposita præcipue fuisse, & tam *Aufones*, quam *Oenotros* in certis partibus, difficulter autem ob antiquitatem definiendis, sedem habuisse: postea nomina sua vniuersæ Italix concessisse, quod etiam poete imitati fuerunt, quibus solis hæc nomina conseruata sunt: apud ceteros obsoleuerunt, *Italia* vocabulo in illorum locum subrogato. De cuius adpellationis dubitata origine, ceterisque nominibus antea commemoratis, eorumque successionem, Dionysius Halicarnasæus disseruit lib. 1 pag. 28, qui, postquam dixerat, Italiam secundum quosdam quasi *Vitaliam*, dictam putari, a vitulo seu boue Herculis, ibi deperdito, & per totam regionem quæsito; id vero nominis μεταπεσὼν ἀπὸ χερσὶν εἰς τὸ νῦν ὄψιμα, processu temporis in præsentem formam mutatum esse; tum hæc plane & perspicue subiecit:

εἴτε,







ἄτε, ὡς Ἀντίοχος φησιν, ἐπ' ἀνδρὲς ἡγεμόνας, ὅπερ ἴσως καὶ πιθανώτερον ἐστίν· ἄτε, ὡς Ἑλλάνικος εἴεται, ἀπὸ τῆς ταύρας τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἔχεν, ἐκᾶνὸ γ' ἐξ ἀμφοῖν δῆλον, ὅτι κατὰ τὴν Ἑρμῆος ἡλικίαν, ἢ μὲν πρῶτον, ἔτις ὠνομάσθη. τὰ δὲ περὶ τούτων Ἕλληνες μὲν Ἑσπερίαν καὶ Αὐσονίαν αὐτὴν ἐκάλουν· οἱ δὲ ἐπιχώριοι Σατορνίαν, ὡς ἐρητοί μοι πέτρων. Sine, ut Antiochus [Syracusanus] ait, a duce, quod fortasse verosimilius est; sine ut Hellanicus opinatur, a tauro nomen hoc [Italia] accepit: illud certe ex amborum auctoritate liquet, Hercules Ateo, aut paullo ante, sic nominatam esse: superiore vero tempore Graeci Hesperiam & Ausoniam eam vocabant, indigenae Saturniam, ut supra dictum est. Verosimilius ergo Halicarnassensi fuit, a duce Italo, quod etiam supra producto versu Virgilius censuerat, adpellatam Italiam esse, quam a boue aberrante, quæ Antiochi erat opinio; aut ab antiqua voce Græca, quæ Varronis sententia est apud Gellium lib. xi cap. i. *M. Varro*, inquit, *in antiquitatibus rerum humanarum, terram Italiam de Græco vocabulo adpellatam scripsit: quoniam boues veteri lingua ἰταροὶ vocitati sint, buceræque in ea terra gigni pascique solita sint complurima.* Quod vero plures terræ armentosæ sunt, nec inde vel vlla alia sibi adsumsit nomen; probabilius est, Halicarnassensi quæ πιθανώτερον videbatur, eademque Virgilio opinio, *Aeneid. i. vers. 533, qua minores*

*Italiam dixisse ferunt ducis de nomine gentem.*

Obscura & incerta Italiæ nomina, id est vnius tantum auctoris fide cognita, prætermittimus, ut sunt *Argessa* apud Tzetzen scholiasten Lycophronis ad vers. 1232: & *Chone* apud Hesychium ex Antiocho Xenophane; & *Cameſene*, ut regionem, in qua Ianiculum est, nescio an omnem Italiam, Protarchus Trallianus dixit, referente Macrobio lib. i Saturn. cap. vii. Nec antiquissimos populos Italiæ, Aborigines, Osci, Læstrigones, Ausones, Oenotros aliosque curamus ita, ut de limite illorum magnopere solliciti simus: qui vero Romanorum temporibus in Italia populi fuerunt, ex diuisione in regiones manifestum fiet, vbi cuilibet parti suæ gentes adsignabuntur. Diuisionem autem præcedant fines & flumina, ut ex illis totum prius, quam partes, cognoscamus: & ex his diuisionis fundamentum, plerisque populis a natura constitutum, accipiamus.

Fines Italiæ sunt maiorem partem ita supero inferoque ma-

ri firmati, vt neque ignorari, neque mutari facile possint. Reliquam partem Alpes summæ definiunt a mari Ligustico vsque ad Pannoniam, & vbi illæ desinunt iuxta Hadriaticum mare, flumen per Histriam delabens Arsia. Ptolemæus quidem lib. III cap. I etiam gentes nonnullas trans Alpes sitas in Italia censuit, vt fines dilaret: sed malumus cum aliis Italiæ terminum in summis Alpium constituere, quarum ὄρη, *montes*, ἐν τῆς αἰτίας χήματι περιέχεται καὶ προβέβληται ἰταλίας, *in muni forma circumiacenti Italia*, vt scite Herodianus dixit lib. II cap. XI.

Flumina Italiæ sunt quam plurima, saltem plura nominata & descripta ab historicis & geographis, quam in vlla parte ac regione terrarum orbis. Italia enim vt feracissima ingeniorum fuit, ita his quoque debuit accuratorem sui, quam aliarum regionum descriptionem. Omnia nunc singulatim prænarrare, antequam regiones explicemus; nimium erit: etiam superfluum, quia in suis quæque regionibus denuo occurrent enarranda. Contenti ergo erimus vel maiores tantum fluuios iam proponere, vel ex minoribus præcipue illos, qui ad diuisionem prouinciarum siue regionum aliquid adferunt.

Primas partes, quamuis in media Italia, *Tiberis* tenet, quem *sceptriferum* Silius lib. VIII vers. 368 vocauit. Oritur ex Apennino, & Tifernum ac Perusiam præterlabitur, auctusque *Tinia*, *Clani*, *Nare*, nunc vrbi propior *Fabarim*, *Alliam*, *Cremeram* & tandem *Anienem* accipit, & gemino ostio infra urbem Tyrrheno mari infunditur. Illic non Latium solum, sed Sabinorum etiam agrum, & Vmbriam cis Apenninum, ab Etruria, quam dextra ripa tangit, separat. Huic proximus, non situ, sed nobilitate est *Padus*, qui sæpe etiam *Eridanus* adpellatur vetustiore nomine. Diodorus Siculus lib. V cap. XXIII τῷ δὲ φαέδοντος περὶ τὸν ποταμὸν τὰς ἐκβολὰς τῆ νῦν Πάδου καλεῖται ποταμῷ, τὸ δὲ παλαιὸν Ἑριδανὸς προσεγορευομένης, quum *Phaëthon* delaberetur in ostia fluuii, qui nunc *Padus*, quondam *Eridanus* dicebatur. Plinius lib. III cap. XVI Græcis auctoribus id adpellationis imputat. *Padus*, inquit, *Græcis dictus Eridanus*, ἀπὸ τῆς *Phaëthontis* illustratus. Imitantur hos Latini poetæ. Virgilius Georg. I vers. 481

*Proluit infans contorquens vortice silvas  
Fluuiorum rex Eridanus.*

Et Pro-

Et Propertius lib. I elegia XII

*Quantum Hypanis Veneto diffidet Eridano.*

Nec minus poetæ Latini, quam fere omnes scribentes proſa, eumdem amnem *Padum* vocant. Lucanus lib. IV verſu 134

*Sic Venetus, ſtagnante Pado, fuſoque Britannus  
Nauigat Oceano.*

Oritur in Cottiis Alpibus monte Veſulo & Cifalpinam Galliam in Transpadanam ſecans & Cispadanam, vtrimque fluminibus ex ceteris Alpibus & Apennino auctus non exiguis, ſeptem oſtiis in Hadriaticum mare exoneratur. Pomponius Mela lib. II cap. IV *Padus, ab imis radicibus Veſuli montis exoritur, paruis ſc primū fontibus colligit, & aliquatenus exilis ac macer, mox aliis amnibus adeo augeſcit atque alitur, vt ſe per ſeptem ad poſtremum oſtia effundat.* Præcipui fluuii quibus Padus augetur ex Alpibus Penninis & Rhæticiſ ſunt *Ticinus, Addua, Olius, Mincius*; ex Liguriſ montibus & Apennino, *Tanarus, Trebia, Tarnus, Scultenna, Laninius & Rhenus* parui. De ſingulis in regionibus ſuis agemus.

Liguriam includunt *Varus*, ſinis Galliæ, & *Macra*, Etruriam & Liguriam diſterminans. Plinius lib. III cap. V *Flumen Macra, Liguriæ ſinis.* Et mox: Patet ora Liguriæ *inter amnes Varum & Macram.*

Etruriam ſecat *Arnus*, fluuius nobilior, Florentiam & Piſas adluens, & has vna *Auſur* ſiue *Auſur*, amnis minor. De Piſana vrbe. Rutilius Itiner. lib. I verſ. 566

*Quam cingunt geminis Arnus & Auſur aquis.*

Latium ab Etruria vt *Tiberis*, ita *Liris* a Campaniæ ora ſeiungit: ſuperius autem, id eſt ſeptemtrionem verſus, vbi *Fibrenum* *Liris* accipit, *excedit hunc* amnem Latii noui limes, de quo infra dicturi ſumus. *Campaniæ* flumina ſunt *Vulturnus* amnis & *Liternus*, quorum ille Capuam adluit; hic, Acerras. Idem *Linternus* ſcribitur, & alio nomine *Claninus*. Virgilius Georg. II verſ. 225.

- - - *vacuis Claninus non æquus Acerris.*

Et Silius Italicus lib. VI II verſ. 536

*Clanio contempta ſemper Acerra,*

propter crebras exundationes, quibus oppidum infeſtatur. *Silarius* amnis Picentinos a Lucanis: hos a Brutiis *Laüs* diſtinguit. In ſi-

In sinum Crotoniensem effluunt *Neatbus*, nunc *Neto*, de quo Ovidius *Metamorph.* xv. vers. 51

*Præterit & Sybarin, Sallentinumque Neatbum,*

ultra fines Sallentino cognomine a poetis promotum, de quo infra dicturi sumus: & *Crimisus* siue *Crimissus* Stephani: in sinum Tarentinum *Sybaris*; & *Siris*, *Aciris*, inter quos *Heraclea* sita; *Casuentus*, *Bradanus*, inter quos *Metapontum*; & ad Tarentum *Galesus*, siue dulce pellitis ouibus *Galesi flumen*, ut *Horatius* vocat lib. II Oda VI. Idem flumen etiam *Eurota* dictum fuit, *Polybio* testante lib. VIII cap. XXVIII, ἔχον ἐπωνυμίαν ταύτην ἀπὸ τῆς τῆ παρὰ Λακεδαιμόνα φέροντος Ἑυρώτα, ab *Eurota* qui *Lacedæmonem* praterfluit. nam *Lacedæmoniorum* colonia *Tarentum* fuit, *Ovidius* dicto xv *Metam.* vers. 50

*Nauigat Ionium: Lacedæmoniumque Tarentum*

*Præterit.*

*Apuliæ* nobilissimus fluuius est *Aufidus*, *Horatio* tauriformis ille *Aufidus*,

*Qui regna Dauni præfuit Appuli:*

*Quum sanis horrendamque cultis*

*Diluuium meditatur agris,*

lib. IV oda XIV: *Floro* lib. II cap. VI *documentum cladis* [*Cannensis*] *cruentus aliquamdiu Aufidus*. *Polybius* lib. III cap. CXI de hoc flumine obseruat, quod μένος διαίρει τὸν Ἀπέννινον, solus *Apenninum* diuisum pertranscat. In *Hadriæ* ora multi sunt fluuii regionum terminatores. *Frento* enim dirimit *Frentanos* ab *Apulis*: *Matri-nus* & *Aesis* *Picenum* definiunt: *Umbriam* *Aesis* & *Rubico*: & alter simul terminus *Galliæ* *Cisalpinæ* erat, notus ex ciuili belli initio. *Suetonius Cæsare* cap. XXXI *Consequuntur cohortes ad Rubiconem flumen, qui provincia eius finis erat, paulum constitit: ac reputans quantum moliretur, conuersus ad proximos, Etiam nunc, inquit, regredi possumus. quod si ponticulum transierimus, omnia armis agenda erunt.* *PONTICVLVM* vocat, quia exiguus fluuius est. *Lucanus* lib. I vers. 185

- - - *Vt ventum est parui Rubiconis ad undas.*

Nihilominus terminus erat provinciae. *Cicero Philipp.* VI cap. III citra flumen *Rubiconem*, qui finis est *Galliæ*. Et *Lucanus* dicto libro vers. 213

*Fonte*

*Fonte cadit modico, parvisque impellitur undis  
Punicus Rubico, quum feruida canduit aestas:  
Perque imas serpit valles, & Gallica certus  
Limos ab Ausoniis determinat arua colonis.*

Inter hunc & Aesim Ariminus, Pisaurus, sed nobilior clade Asdrubalis factus Metaurus. Horatius lib. IV oda IV

*Quid debeas, o Roma, Neronibus,  
Testis Metaurum flumen, & Asdrubal  
Deiunctus.*

Ultra Padum proximus Athesis, ex Rhætorum Alpibus ruens, Tridentum & Veronam præterfluens. Virgilius lib. IX vers. 680

*Sive Padi ripis, Athesin seu propter amœnum.*

Euganeos, veterem populum, a Venetis terminavit: & ab Verona flectit cursum, & παραλλῆλος Pado in Hadriaticum mare defertur. Inter utrumque, Athesim & Padum, minor quidam fluvius est, Tartarus, tandem per fossam Pado coniunctus, unde Plinius lib. III cap. XVI Tartarum ostium vocat. Tacitus lib. III Hist. cap. IX Cacina inter Hostiliam vicum Veronensem, & paludes Tartari fluminis castra permuniit: tutus loco, quum terga flumine, latera obiectu paludis tegerentur. Quod idem flumen oppidum Atriam adluit, inde Ἀτριάδος ποταμός, Adrianus amnis Ptolemæo est. Succedit Medoacus geminus, maior & minor, sed confluentes in vnum alueum, qui & ipse Padi ostio septemtrionali miscetur. Plinius dicto loco: Edronem [portum faciunt] Medoaci duo, ac fossa Clodia. His se Padus miscet, & per hac effunditur. Distinctionis signa, maior, minor, addita in Tabula Peutingeriana. Qui sequuntur, Silis, Plavis, a paucis memorantur: Liguentia ex montibus Opiterginis, Plinio lib. III cap. XVIII, quem Servius etiam Aencid. IX vers. 679 liquentia flumina vocari credit, & Liguentia potius, quam Liguentia, pro fluminis nomine habet, atque ita legendum in Virgilio censet. Reliquos fluuios ita dicto loco enarrat Plinius: colonia Concordia: flumina & portus, Romatinum, Tilauentum maius minusque, Anassum in quod Verramus defluit; Alsa, Natiscum Turro, præfluentes Aquileiam coloniam, XV M. P. a mari suam. Tilauentum, Τίλαυεμπος ποταμός Ptolemæo, id est Tilaemptus fluuius: in Alsam proiectus Constantinus, Constantini M. filius, ut Epitoma Victoris refertur.

Post Aquileiam est *Sontius* fluuius. Cassiodorus lib. I epist. xviii Theodorici verbis : *Sonti fluenta transmisiimus, ubi primum Italia nos suscepit imperium.* Hodie Lifonzo vocatur. Recipit idem ex transuerso adlabentem fluuium *Frigidum*, ad quem miranda victoria Theodosius *Eugenium* superauit. Socrates lib. v cap. xxv γίνεται συμβολή πρὸς τὸν ποταμὸν τὸν καλούμενον φρέγγον, *praelium committitur ad fluuium, quem Frigidum vocant.* De eodem proelio Claudianus III Conf. Honor. vers. 99

*Alpina rubuere niues, & Frigidus amnis  
Mutatis fumauit aquis, turbaque cadentum  
Staret, ni rapidus inuisset flumina sanguis.*

Est quoque in Peutingeriana Tabula fluuius *Frigidus* post *Pontem Sonti* : & Antonini itinere ab Vrbe in Orientem, hic ordo seruatus est :

<i>Altino</i>	—	—	—
<i>Concordiam</i>	M.	P.	XXXI
<i>Aquileiam</i>	M.	P.	XXXI
<i>Fluuium Frigidum</i>	M.	P.	XXXVI
<i>Longaticum, mans.</i>	M.	P.	XXII
<i>Aemoniam</i>	M.	P.	XVIII.

In proximo est nobilissimus *Timaeus*, fons, lacus, flumen, portus. Virgilius Aeneid. I vers. 244 *Antenor potuit.*

— — — — *fontem superare Timaei,  
Vnde per ora nouem, & vasto cum murmure montis  
It mare praeiuptum.*

Liuius lib. xli cap. I *la cum Timaei* vocat. *Profectus*, inquit, *ab Aquileia consul, castra ad lacum Timaei posuit.* Scilicet ex lacu septem vel nouem capitibus hic amnis profluit. Pomponius lib. II cap. IV *In oris proxima est a Tergeste, Concordia. Interfluit Timaeus nouem capitibus exurgens, vno ostio emissus.* Et Claudianus VI consul. Honor. vers. 497

*Mincius, inque nouem consurgens ora Timaeus.*

At Strabo lib. VII pag. 148 ἰσθμὸς τῆς Διαμέδους ἐστὶν ἄξιον μνήμης τὸ Τιμαεον : λιμένα γὰρ ἔχει, καὶ ἄλσος εὐπρεπὲς, καὶ πηγὰς ζ' ποταμῶν ὕδατος, εὐθὺς εἰς τὴν θάλατταν ἐκπίπτοντος πλατὺ καὶ βαθὺ ποταμῶν, *Templum Timaeum Diomedis memorabile est : portum habet, & lucum amaeum,*

*amœnum, etiam fontes septem aqua fluvialis, statim lato altoque flumine in mare exeuntis.* Poetæ sic describunt, ut apud Patauium in Venetis, aut prope illos videatur esse. Vnde Patauinum Liuium Papinius Statius lib. IV silv. VII extr. *Timæi alumnum* vocat: & Sidonius carm. IX vers. 196 *Euganeum Timauum*, ab Euganeis, Venetorum ab occasu vicinis, denominat. Nec aliter Lucanus lib. VII vers. 192

*Euganeo, si vera fides memorantibus, augur  
Colle sedens, Aponus terris ubi fumifer exit,  
Atque Antenorei dispersgitur vnda Timai.*

At quum non raro geographia laxior poetarum sit; præstat ex Græcis Strabonem, & quos ipse adlegat, Polybium & Posidonium; e Latinis Melam, Plinium, Antoninum, & Tabulæ Theodosianæ auctorem sequi, qui omnes Timauum post Aquileiam ponunt, siue inter Aquileiam & Tergeste. Plinius cap. XVIII *amnem Timauum* post Aquileiam, ante Tergestinum sinum habet, perinde ac Mela verbis supra recensitis. Antoninus itinere ab Aquileia Salonas:

<i>Aquileia</i>	—	—	—
<i>Fontem Timai</i>	M.	P.	XII
<i>Tergeste</i>	M.	P.	XII

Idem ordo in Tabula Peutingeriana obseruatur, ut de vero situ Timai dubitare non liceat.

Vltra Tergestinam coloniam VI M. passuum *Formio amnis*, ut Plinius prædicto loco tradit, *antiquus auctæ Italia terminus*, quem postea *Polam* vsque, & tandem ad Arsiam amnem prorogarunt Cæsares. Strabo lib. VII pag. 217 *Ἰσθμὸς πρῶτος τῆς Ἰλλυρικῆς παραλίας, συνεχὴς τῇ Ἰταλίᾳ· καὶ διότι μέχρι Πέλας, Ἰσθμὸς Πέλας, ἐπεὶ ἄρα οἱ νῦν ἡγεμόνες τὰς τῆς Ἰταλίας ὁρὰς, Ἰστρὸς πρῶτος Ἰλλυρικῶρα, conterminos Italia fuisse dicit. Post, inquit, principes nostrum ad Polam vsque, Histria urbem, Italia fines protulerunt. Plinii ætate ultra Polam ad flumen Arsiam finis productus erat. Nunc,*

*inquit, cap. XIX, finis Italia fluminis Arsia.* Vterius numquam, quantum constat, terminus fuit promotus.



# GEOGRAPHIAE ANTIQVAE DIVISIO ITALIAE.

Ab ipsa natura Italia per *Apennini* iuga, quæ omnem a Liguria ad fretum Siculum percurrunt, est diuisa: indeque duo maria, *Superum*, quod trans Apenninum est; & *Inferum*, quod cis eundem montem est, denominantur. Inde quoque populi, & arbores, & aliæ res in *supernates* & *infernates* diuiduntur. Plinius lib. xvi cap. xxxix *Roma infernas abies supernati praefertur*. Caussam Vitruuius dat lib. ii cap. vlt. *Infernates* [arbores] *qua ex apricis locis adportantur, meliores sunt, quam quæ ab opacis de supernatibus aduehuntur*. Sicciores enim arbores in aprico & australi Apenninilatre, quam in septemtrionali, quod superum mare spectat; ideoque durabiliores gignuntur. Superum mare vulgo *Hadriaticum*, siue *Adriaticum* vocatur: item *Hadria* siue *Adria*, ab vrbe eius nominis nominatur. Duplex autem Italiae *Hadria*, altera in Venetis ad Tartarum fluuium inter Padum & Athesim; quam supra in fluminibus *Atriam* scripsimus, præeunte Plinio, & Ptolemæo; Strabo autem lib. v pag. 148 etiam hanc per Δ scribit *Αδρίαν*, *Adriam*: altera ad Vomanum fluuium in Piceno est, ad quam Antonini iter ab vrbe est directum, patria maiorum Hadriani imperatoris. Ab vtra nunc mare appelletur, dubitari potest. Plures Venetæ id attribuunt. Plinius lib. iii cap. xvi *egesto amnis impetu per transversum in Atrianorum paludes, quæ septem maria adpellantur, nobili portu oppidi Tuscorum Atria, a quo Atrialicum mare ante adpellabatur, quod nunc Adriaticum*. An vero hoc oppidum tam celebre fuerit, ut mari nomen imponeret; dubitari ex eo possit, quia Strabo inter *πολισμάτια*, id est *oppidula* numerat; de veteri autem conditione eius non ex sua sententia, sed incerta vulgi opinione dicit, *τὴν Αδρίαν ἐπὶ Φανῇ γενέσθαι πόλιν Φανῆ, ἃς ἦς καὶ τέτυκτομα τῷ κέλπῳ γενέσθαι τῷ Αδρία*, *Adriam claram fuisse urbem dicunt, a qua nomen sit sinui Adriatico*. Sed *Φανῆ* dicunt homines, non probant documentis. Iustinus quidem lib. xx cap. i videtur Plinium iuuare, dum *Adriam*, quæ mari nomen dederit, *Illyrico mari* ponit *proximam*: at iunior Aurelius Victor, epitomes auctor, in Hadriano aperte dicit, *oppidum agri Piceni mari Adriatico nomen dedisse*. Est & tertia opinio, ab *Adria*, Iaconis filio, Italo homine, nomen impositum mari fuisse. Eustathius in Dionys.

nyf. verf. 92 *ἰάνος υἱὸς Ἀδρίας ἰσόρηται, ἀφ' ἧ τὸ αὐτὸ πέρατος (καὶ) Ἀδριατικὸν λέγεται, Traditur. Adrias Ieonis* [*ἰάνος, ἀνδρὸς Ἰταλῆ, vt ante paullo vocauerat*] *filius exstitisse, a quo etiam Adriaticum mare adpelletur.* Sed hæc de nominis origine dubitanter. Vocatur Græcis plerumque *Ἀδρίας κόλπος, Adria sinus*: vide Polybium lib. II cap. XIV; & simpliciter *ὁ Ἀδρίας*, ibidem cap. XVI, & Strabonis proxime productis verbis: quemadmodum Latinis etiam *Adria* est, vt Horatio *arbiter Adria Notus*, lib. I oda III; & Senecæ epist. XC *Parum est, nisi trans Hadriam, & Ionium, Aegaumque vester villicus regnet.* Cicero vocauit *Hadrianum mare*, in Pison. cap. XXXVIII, & lib. X Attic. ep. VII. Alia forma Virgilius Aeneid. XI verf. 469 *Hadriacas undas*; Silius lib. I verf. 54. *Adriacum pontum.* Vulgo *mare Adriaticum* cum Mela lib. I cap. III; Plinio, loco supra dicto; Seneca III *Quæst. Nat. cap. XXIX.* Sed, sine adspiratione, an cum illa, vocabulum scribendum sit, noua lis est. Si nomen ab oppido Piceni est, *Hadria*, & *Hadriaticum* scribi oportet, quia imperatoris, inde genus ducentis, in nummis & lapidibus nomen *Hadrianus* est: si ab oppido Venetiæ, vt antiquiore, eiusque colonia Picentinum est, vt Cluuerio videtur; eadem ratio ob commune nomen præualebit: ad quam Venetorum urbem Lucas Holstenius in Stephanum, Magni Ducis Tuscorum vetustum nummum refert, cui HADR. inscriptum est cum Neptuno effigiato.

Sed vt in viam reuertamur, vnde *Superi* maris explicandi causa digressi fuimus; adpellatio illa, etiam *Inferi*, id est Tyrrheni maris, quod illi opponitur, admodum trita frequensque Romanis fuit. Cicero lib. IX ad Attic. epist. III *Non sunt faciles nobis ex Italia exitus, quum ea tota armis presidis que teneatur, hieme praesertim. nam, si commodius anni tempus esset, vel infero mari liceret uti. nunc nihil potest nisi supero transmitti; quo iter interclusum est.* Et eodem libro, epist. vltima: *Nos, quoniam superum mare obsidetur, infero nauigabimus; & si Puteolis erit difficile, Crotonem petemus aut Thurios.* Et Liuius lib. V cap. XXXIII *Mari supero inferoque Italia insula modo cingitur.* Et Pomponius Mela lib. II cap. IV *Italia se media perpetuo iugo Apennini attollens montis, inter Hadriaticum & Tussum, siue, vt aliter adpellantur, inter superum mare & inferum excurrit.* Inscriptione Alpina, Augusto Cæsari dicata, quam Plinius etiam

lib. III cap. XX exhibuit, GENTES ALPINAE OMNES QVAE A MARI SUPERO AD INFERVM PERTINEBANT, SVB IMPERIVM P. R. REDACTAE SVNT. Et Virgilius lib. VIII vers. 149

*Et mare quod supra, teneant, quodque adluit infra.*

Has adpellationes marium Apenninus mons gignit, per mediam Italiani, quam longa est, procurrens. Lucanus lib. II vers. 399

*Mons inter geminas medius se porrigit undae*

*Inferni superique maris.*

Hic mons est, ut ipse vers. 396 descripserat,

*Umbrosis mediam qui collibus Apenninus*

*Erigit Italiam.*

sive, ut Silius Italicus lib. II vers. 314 illum comparat,

*Alpibus aequatum attollens caput Apenninus.*

Hæc naturalis diuisio Italiae. Alia sequitur ab origine gentium, quæ occupauerant, desumpta. Constat enim superiorem partem, quæ sub Alpibus est, Gallos insedisse: partem vero quæ in Græciam Siciliamque vergit, oppletam fuisse Græcorum coloniis. Hinc noua nomina nata, ut pars Italiae *Gallia* adpellaretur; pars alia, *Græcia Magna*. Gallorum inuasionem cum cura scripsit Livius lib. V cap. XXXIII seq. ducentis annis ante, quam Clusum oppugnarent, urbemque Romam caperent, in Italiani Gallos transcendisse, Prisco Tarquinio Romæ regnante, excitos, Belloueso duce, ex Biturigibus, Aruernis Senonibus, Aedujs, Ambarris, Carnutibus, Aulercis: per Taurinos saltusque Iuliae Alpjs transcendisse, fisisque acie Tuscis, haud procul Ticino flumine, quum, in quo confederant, agrum Insu-brium adpellari audissent, cognomine Insubribus, pago Aeduorum. Ibi omen sequentes loci condidisse urbem, Mediolanum adpellasse. Alia subinde manus Canomanorum, Elitouio duce, vestigia priorum sequuta, eodem saltu, fauente Belloueso, quum transcendisset Alpes, ubi nunc Brixia & Verona urbes sunt (locos tenuere Libui) confedisse. Post hos Salluios: - - - Pennino deinde Boios Lingonesque transgressos, quum iam inter Padum atque Alpes omnia tenerentur, Padoratibus traiecto, non Etruscos modo, sed etiam Umbros agro pepulisse: intra Apenninum tamen se se tenuisse. Tum Senones, recentissimos aduenarum, ab *Vtente* flumine vsque ad *Aesim* fines habuisse. Hi ergo sunt illi populi, qui intra Italiae fines Cisalpinam Galliam constituerunt, quibus, in potestatem redactis, Romani postea certos limites constituerunt,

tuerunt, prouinciæ formam imponentes, cuius caput videtur *Ariminum* fuisse, quo nomine totam aliquando prouinciā adpellauerunt. Liius lib. xxviii cap. xxxviii, anno Punici ii belli quartodecimo : *Impratoria prouincia in sortem coniecta. urbana Cn. Seruilio contigit : Ariminum (ita Galliam adpellabant) Sp. Lucretio : Sicilia L. Aemilio : Cn. Octauio Sardinia.* Post Mutina videtur caput prouinciæ fuisse, quod ex Mutinensi bello, cum M. Antonio gesto adparet, quia ibi D. Brutus, cui decreta prouincia a senatu erat, ab Antonio fuit obsessus.

Græcorum in Italia coloniæ, quæ *Maiorem Græciam* constituebant, saltem partem eius, certos fines ac limitem non habuerunt. Quidam scriptores angustis terminis concludunt : alii laxè nimis eius fines per omnem fere Italiam proferunt. Liius lib. xxxi cap. vii consuli Sulpicii verbis : *Nec Tarentini modo, oraque illa Italia, quam Maiorem Græciam vocant, ut linguam, ut nomen sequutos crederes : sed Lucanus, & Bruttius, & Samnis a nobis defecerunt.* Iustinus lib. xx cap. ii de Metaponto agens : *Omnis illa pars Italia Maior Græcia adpellata est.* Et Seneca ad Heluiam cap. vi *Totum Italia latus, quod infero mari adluitur, Maior Græcia fuit.* Festus tandem MAIOR GRÆCIA : *Maior Græcia dicta est Italia, quod in eam magna que ciuitates fuerant, ex Græcia profecta.* Ouidius concinit Fast. iv vers. 63

*Nec tibi sit mirum Græcia rem nomine dici :*

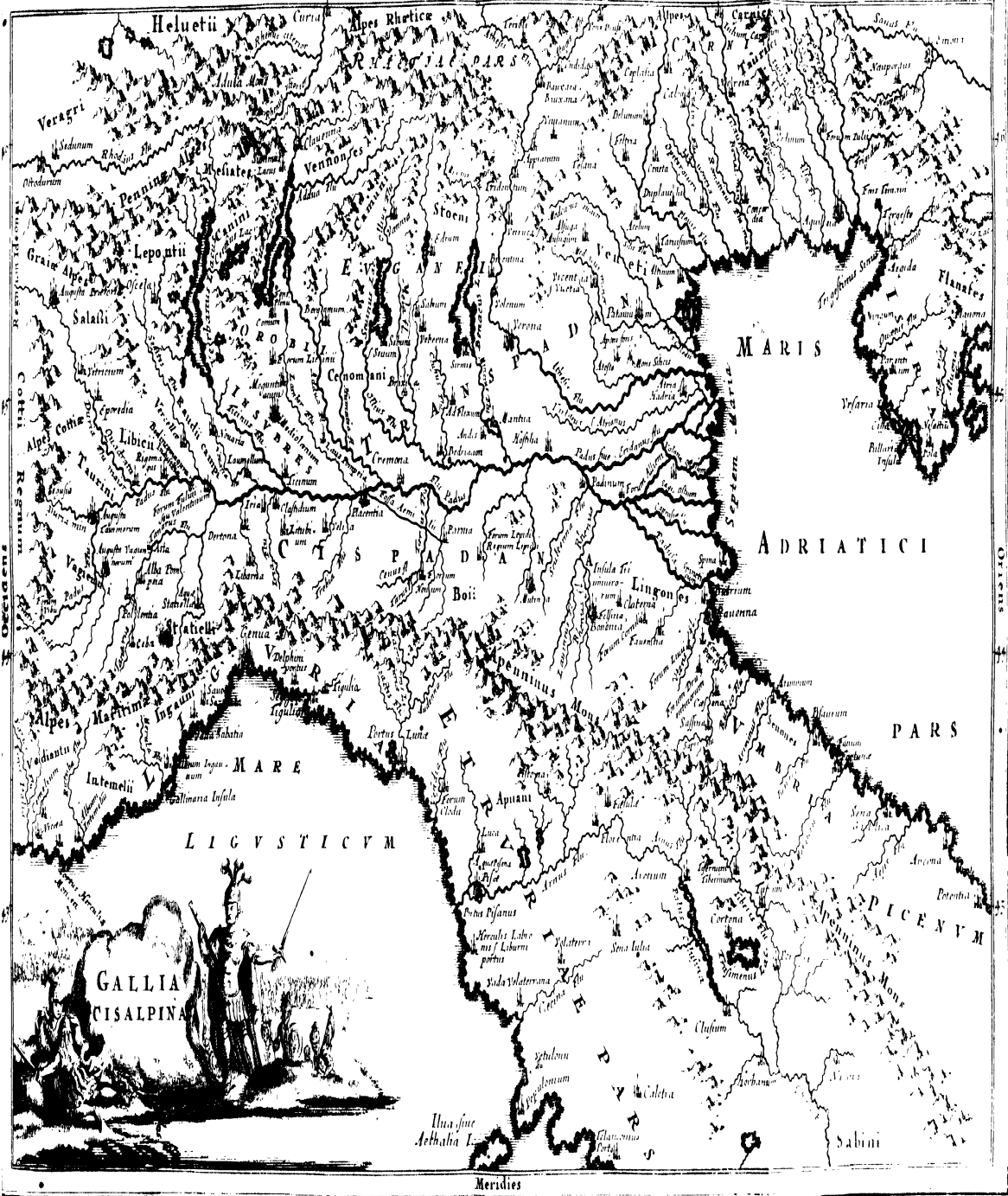
*Italia nam tellus Græcia Maior erat.*

Non facile hæc conueniunt, nec omnis Italia, sed pars eius *Magna Græcia* vocata : sed quanta illa, & qui eius fuerint limites, fateor, subobscurum esse. Liius eximit Lucanos & Bruttios : at Seneca huic Græciæ totum dat latus maris inferi, in quo utique est Lucania, & ipsa Græcis exulta coloniis; nec non ipsa quoque Campania in eodem litore. Iustinus pressè loquitur, litus quod a Tarento ad Locros aut ad fretum est, hoc nomine adpellitans. Scilicet res ita habet : Quod plures in Italia Græcæ coloniæ erant, magna illius pars fuit *Græcia* adpellata. postquam vero propiores Latio, Latinos mores Latinamque linguam sequuti sensim sunt; factum est ut angustiori parti nomen Græciæ relinqueretur, præsertim illi, quæ ad Tarentinum sinum, & vsque ad Locros seu Leucopetram promontorium est, ita tamen, ut nec alterum litus, quod

quod inde in Lucaniam tendit, excluderetur. Nulli ergo certi fines huius Græciæ erant: omnium autem consensu in eo tractu Italiæ sita fuit, quæ Græciam vltiorem & transmarinam, nec non Siciliam spectabat. Ipse Cicero sic inter tempora distinxit, & ut videtur, secundum illa etiam inter fines, lib. III de Oratore cap. XXXIV *Instituitne, inquit, Pythagoras totam illam veterem Italiam Græciam, quæ quondam Magna vocitata est?* QVONDAM ait. ergo Ciceronis tempore cessauerat hæc adpellatio: non autem *Galliæ Cisalpina*, quam ubique in ore habet Cicero.

Cur vero hæc pars Italiæ vocetur *Græcia*, apertum est: non æque, cur *Magna* vel *Maior*. Iosephus Scaliger ad Festum pag. 81 *Certissimum est, ita vocatam a Romanis, quia propior ea esset illis, quam transmarina Græcia*. Non capio, qui propinquitas inferat magnitudinem. Aliæ rationes quærendæ sunt. Plinius lib. III cap. V ad ambitionem refert Græcorum, qui adpellationis huius auctores sint, non Romani. *Ipsi, inquit, de ea indicauere Græci, genus in gloriam suam effusissimum: quotam partem ex ea adpellando Græciam Magnam?* Ergo, quæ per se non maior quam transmarina, immo minor sit, ab ambitiosis ex Græcia colonis ita adpellari censet. Strabo autem lib. VI sub initio, τὴν μεγάλην Ἑλλάδα ταύτην ἔλεγον, καὶ τὴν Σικελίαν, illam [quam tractat Italiæ partem] *Magnam Græciam dixerunt, & Siciliam*. Si ergo Sicilia simul sub Magna Græcia continetur, utique verius potest *Magna* dici, quam si sola pars esset Italiæ. Sicilia æque Græcis coloniis plena, & in Græcis censetur ab Liuiο lib. VII cap. XXVI, nec verò ad propriam pertinuit, sed in eodem censu, quo Italica Græcia erat, relicta. Sic enim Liuius dicto loco: *Cum Græcis a Camillo nulla memorabilis gesta res: nec illi terra, nec Romanus mari bellator erat. - - Cuius populi ea, cuiusque gentis classis fuerit, nihil certi est: maxime Sicilia fuisse tyrannos crediderim. nam vltior Græcia ea tempestate intestino fessa bello, iam Macedonum opes horrebat.*

Quum ergo Liuius Siciliæ respectu Græciam vltiorem dixit, quæ trans Ionium mare erat; sequitur citeriorem etiam aliquam fuisse in Sicilia & in Italia: quam Apuleius Apolog. p. 294 *Subsiciam Græciam* adpellat. De Pythagoῖa inquit, *proxime Metapontum, in litore Italia, quam subsiciam Græciam fecerat*. Plautus  
exoti-





exoticam Graciam vocat, Menæch. act. II sc. I sub persona serui dicens,

•  
Mare superum omne, Graciamque exoticam,  
Orasque Italicas omnes, qua adgreditur mare,  
Sumus circumuecti.

Scilicet ita antiqui Græci in Hellade propria dicebant colonias Græcas in Italia & Sicilia: quos imitatur seruus hac adpellatione. Quod ad eum modum dictum est, quo Strabo dicto loco dixit: νυνὶ δὲ πλὴν Τάραντος, καὶ Ρηγίου, καὶ Νεαπόλεως, ἐκβεβαρβαρώσθαι συμβέβηκεν ἅπαντα, at nunc, Tarento, Rhegio & Neapoli exceptis, omnia in peregrinos mores sunt transducta, quos barbariem respectu veterum Græcorum vocat.

Manfit nomen μεγάλης Ἑλλάδος, Magna Græciæ, quamvis ad exiguos fines dudum redactæ, etiam Ptolemæi temporibus. Lib. III enim cap. I μεγάλης Ἑλλάδος παρὰ τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος, Magna Græcia maritima hæc oppida recenset, Locros, Scylacium, Crotonem, Thurium, Metapontum, Tarentum: mediterranea, Peteliam & Abystrum. Sic magnum nomen in parua regione conservatum fuit. Quæ inter hanc & Galliam Cisalpinam sita sunt, quasi propriam Italiam constituunt, & sæpe ipsam magnam Græciam, tamquam exiguum partem in se complectuntur, quia Romani huius Græciæ non ita rationem singularem habebant, vt Galliæ Cisalpinæ, de qua nunc nobis dicendum est.

## GALLIA CISALPINA.

Gallia hæc Italica, a Gallis colonis nomen Galliæ indepta, a Transalpina & propria Alpibus separatur; non numquam citerior adpellatur: & sæpe Romanis scriptoribus simpliciter est Gallia: raro communi Italia nomine in libera republica, siue ante Augustum Cæsarem, significatur. Cicero pro Lege Manil. cap. XII Gallia Cisalpina præfidiis & navibus confirmata. Et Liuius lib. V. cap. XXXV est dubius, solane gens Senonum Roma bellum intulerit, an ab omnibus Cisalpinorum Gallorum populis adiuta. Et lib. XXVII cap. XXXVIII ne [Asdrubal] Gallos Cisalpinos sollicitaret. Eadem, vt modo diximus, est CITERIOR; & Transalpina, vltior. Cicero lib. X ep. IV Sum in expectatatione omnium rerum, quid in Gallia citeriore, quid in vrbe mense Ianuario geratur, vt sciam. Sollicitus

M m m m

autem



autem erat de exitu belli Mutinensis. Idem de Consular. prov. cap. xv *alter p[ro]teriorē Galliam decernit cum Syria; alter c[on]teriorē, ac cap. xvi ne Gallia c[on]terior alicui decernatur post eos consules, qui nunc erunt designati.* Sæpe etiam neque c[on]terior, neque Cisalpina dicitur, sed simpliciter *Gallia*. Cicero Philipp. xii cap. iv *Quid? Galliam quo tandem animo banc rem audituram putatis? illa enim huius belli propulsandi, administrandi, sustinendi principatum tenet. Gallia D. Bruti nutum ipsum, ne dicam imperium, sequuta, armis, viris, pecunia, belli principia firmavit.* - - - Et ut omittam reliquas partes Gallie, Patauini alios excluderunt, alios eiecerunt, missos ab Antonio. Et de eadem causa ac tempore Velleius lib. ii cap. lx *Idem, [Antonius] provinciam D. Bruto designato consuli decretam, Galliam occupare statuit.* Et Eutropius lib. ii cap. ix *Condita a Romanis ciuitates, Ariminum in Gallia, & Beneuentum in Samnio.*

Alia nomina huius partis Italiae sunt *Gallia Togata*, & *Italia Subalpina*. Prius, supra quoque in Transalpinæ explicatione ex Ciceronis Philipp. viii cap. ix ostendimus, qua Antonii postulata referebat, *Galliam Togatam remitto, Comatam postulo.* Quæ adpellatio non æque, ut superius explicata, antiqua est, sed demum tum coepit, quum ἐς τὸν τῆς Ἰταλίας ἡδὴ νόμον ἐσεγγέγεατο, *Italiae iam legibus & statutis formata fuerat*, ut Dio Cassius lib. xlviii pag. 364 tradit: & propterea incolæ τῇ ἐοῦντι τῇ Ῥωμαιοῦ τῇ ἀγικῇ ἐχρῶντο ἡδὴ, *Romano iam vestitu*, hoc est toga, ut in urbe, utebantur, quod idem sub finem lib. xlvii declarauit: seu, ut Martialis ait lib. iii epigr. i

*Gallia Romana nomine dicta toga.*

Hæc vero, ut priore loco addidit, ἐν τῇ Ἀλπεων, *Cisalpina* erat, quod etiam Pompeius Festus in *Boicus ager*, confirmat. *Boicus*, inquit, ager dicitur, qui fuit Boiorum Gallorum. Is autem est in *Gallia citra Alpes*, quæ *Togata* dicitur, in qua sunt *Mediolanenses*. Hirrius lib. viii de Bello Gall. aliquoties hac adpellatione usus est: cap. xxiv *Legionem xii in Togatam Galliam mittit, ad colonias ciuium Romanorum tuendas.* A coloniis itaque & toga huius provinciae, & origo nominis *Togata*. Idem cap. lxi *quum omnes regiones Gallie Togata Caesar percucurrisset.* & post paullo: *T. Labienum Gallie Togata praefecit.* Et Plinius lib. iii cap. xiv *Ab Ancona Gallica ora incipit, Togata Gallia cognomine.* Ex quibus clarum factis est,

tis est, Ptolemæum lib. III cap. I nimis coarctare Γαλλίαν τὴν Τογάταν, *Galliam Togatam*, qui Alpibus Liguriæque montibus, seu Apennino, ac Pado flumine usque Rauennam inclusit. Omnis enim citerior & Cisalpina Togata fuit, non sola Cispadana, ut Ptolemæus censuit; sed Transpadana etiam, & Festo nominatim testante, *Mediolanenses* etiam, qui trans Padum sunt. Quid? quod Mela lib. II cap. IV scripsit: *Interiora eius [Italiae] alia aliaque gentes: sinistra parte Carni & Veneti colunt Togatam Galliam.*

Alterum ex reliquis nominibus est *Italia Subalpina*. apud Plutarchum in Marcello sub initium, ἡ ὑπαλπίαι. Subalpini enim ibi dicuntur τὴν ὑπαλπίαιν νεμόμενοι τῆς Ἰταλίας. Et Plinius lib. XVI cap. XI de resina quadam: *rara, nec nisi in paucis locis Subalpina Italia.* Vtrum tota provincia Cisalpina, an pars Alpibus propinqua ita vocetur, ex hisce non potest intelligi. Idem Plutarchus autem in Cæsare pag. 717 non finit nos dubitare, quin tota sic provincia denominetur. Ait enim de Cæsare, εἰς τὴν περὶ Πάδον Γαλατίαν κατέβη, τῆς αὐτῷ δεδομένης ἐπαρχίας ἔσαν. ὁ γὰρ καλούμενος Ρ-βίκων ποταμὸς ἀπὸ τῆς ὑπὸ ταῖς Ἀλπεσι Κελτικῆς ὀρεῖας τὴν ἄλλην Ἰταλίαν, in *Galliam Circumpadanam*, qua provincia erat sua, contendit: *siquidem amnis Rubico dirimit a Gallia Subalpina Italiam reliquam.* Rubico autem, terminus Subalpinæ, longius remotus est ab Alpibus, quam ut finire proxime subiacentem illis regionem possit.

Hæc nominum satis sit explicatio, quorum pleraque *Galliam* adpellant illam partem Italiae. Augustus autem quum Italiam in XI Regiones descripsit, sustulit ex illa denominationem *Gallia*, quæ postea non occurrit nisi rarissime, quum antea frequentatissima fuisset. An vero illa pars ante Augustum etiam *Italia* nomine adpellata fuerit, est quod nunc dispiciamus. Rara quidem tum illi parti, quæ sub Alpibus & circa Padum est, *Italia* cognominatio, nec vero nulla, aut falsa fuit, quum vulgo *Gallia* adpellaretur non quod vere talis esset, sed quod a Gallis populis occupata fuerit. Hos vero Polybius lib. II cap. XIII vocat τὰς κατὰ τὴν Ἰταλίαν Κελτοὺς, *Gallos in Italia*: & in Hannibalis historia lib. III cap. LIV dicit, ita Italiam Alpibus subiacere, ut hæ illi sint instar arcis (ἀκροπόλεως) & munimenti. Et D. Brutus persequuturus trans Alpes Antonium, scripsit ad Ciceronem Eporedia, quæ in Pedemontio est, lib. XI.

epist. xxiii Ego, dum mihi a te littera veniant, in Italia morabor. Quod Cicero epist. xxiv repetit & probat his verbis: *Quod scribis, in Italia te moraturum, dum tibi littera mea veniant, si per hostem licet, non erraris.* In Italia ergo ille tractus subalpinus est, vbi sita Eporedia.

Tandem etiam de finibus Cisalpinæ Galliæ aliquid dicendum est, qui aliter in se considerantur, aliter vt prouinciam Romanam definiunt. Supra ex Liuii lib. v cap. xxxv percepimus Senones Gallos vsque ad Aesim flumen habitasse. Longius fines prorogauit Plinius lib. iii cap. xiv. *Ab Ancona, inquit, Gallica ora incipit, Togaata Galliæ cognomine.* Nihilominus Cicero Philipp. vi cap. iii & Suetonius Cæsare cap. xxxi (quorum verba supra protulimus) Rubiconem fluuium, qui inter Rauennam & Ariminum est, terminum citerioris Galliæ constituunt. Addimus Plutarchum Cæsare pag. 723 *ὡς ἦλθεν ἐπὶ ὁρµίζοντα τὴν ἐντὸς Ἀλπεων Γαλατίαν ἀπὸ τῆς ἄλλης Ἰταλίας ποταμὸν (Ρεβίκων καλεῖται) καὶ λογισμὸς αὐτὸν εἰσῆαι, ac reliqua.* Hoc est, *Vt venit ad amnem, qui Galliam Cisalpinam a cetera Italia secernit, & cogitatio ipsum subiit, quantum periculum adiret, & cetera.* Sed vtrumque verum est: habitationem Gallorum olim Aesis amnis aut oppidum Ancona finiebat; & prouinciam postea Romanorum fluuius Rubico. Nam Polybius lib. ii cap. xxi, tempore inter primum & secundum Punicum bellum medio: *Μάρκος Λεπίδης στρατηγὸντος κατεκληρούχησαν ἐν Γαλατία Ρωμαῖοι τὴν Πικεντίνην περσαγορευομένην χώραν, ἐξ ἧς νικήσαντες ἐξέβαλον τὰς Σήνωνας περσαγορευομένους Γαλάτας.* M. Lepido duce, *Romani in Gallia Picenum agrum diuiserunt, ex quo Gallos Senones vincendo expulerunt.* Itaque diuisio inter Romanos ciues superiore Piceno, terminus Galliæ ad Rubiconem fluuium reductus fuit. Strabo lib. v. pag. 157, postquam de Metauro fluuiio & Fano Fortunæ dixerat, adiecit: *Περὶ τῆς τῆς τότε εἰς τὰ ὅρια τῆς Ἰταλίας τῆς πρῆτης καὶ τῆς Κελτικῆς, - - - Πρῆτης μὲν γὰρ τὸν Ἰσθμὸν ἐποιοῦντο ὄριον· πάλιν δὲ τὸν Ρεβίκωνα ποταμὸν.* Circa hac loca est limes Italia antiquæ & Galliæ. Prius enim Aesim fluuium fecerunt limitem: deinde Rubiconem. Idem narrauerat paullo ante pag. 150, postremis verbis ita expressis, ὅτερον δὲ ὁ Ρεβίκων, *postremo Rubico*, puta, terminus fuit. Ergo diuersis temporibus alius atque alius limes fuit. Limes medius inter Macram Liguriæ finem, & Aesim vel Rubiconem, curua-  
tura

tura Apennini fuit ad superum tendentis mare. Strabo dicto libro p. 150 "Ὅριον τῆς χώρας ταύτης, ἣν ἐντὸς Κελτικὴν καλεῖμεν, πρὸς τὴν λοιπὴν Ἰταλίαν, τό, τε Απεννίνον ὅρος τὸ ὑπὲρ τῆς Τυρρήνιας ἀπεδέδεικτο, καὶ ὁ Αἴσις ποταμός· ὕστερον δὲ ὁ Ρεβίκων, *Limes regionis huius, quam citeriorem Galliam vocamus, ad reliquam Italiam, mons Apenninus est, quem ostendimus Etruria imminere; & fluvius Aesis: ac postea Rubico.*

Qui vero ager inter Rubiconem & Aesim ereptus Gallis fuit, & inter ciues distributus, vt esset propriæ Italiæ pars; nihilominus a pristina conditione *ager Gallicus & Gallicanus* dictus fuit. Cicero in Catilin. II cap. III *delectum in agro Piceno & Gallico Q. Metellus habuit: & cap. XII Q. Metellus, quem ego, prospiciens hoc, in agrum Gallicanum Picenumque premis, aut opprimit hominem, aut omnes eius motus conatusque prohibebit.* Paullus Manutius in Cicer. lib. v epist. I nobiscum facit. *Erat, inquit, hic ager Gallicus non Gallia citerioris, quam postea Metellus rexit; sed Italia pars, disiunctus a Gallia Rubicone flumine.*

Hic ergo limes ab ortu erat & ad Italiam, quam propriam vocamus: ad Illyricum æque mutatus, primum *Formio* fluvius fuit, dein *Pola*, aut tandem amnis *Arsia*, vt supra in fluminibus ex Plinio & Strabone demonstratum est: *Alpinus* Galliæ limes per se notus est: ad Liguriam res incertior difficiliorque. Sita Liguria propria & Italica (erant enim etiam circa Massiliam & ad Rhodanum ac vltra Ligures, vti in Gallia ostendimus) sita, inquam, nostra Liguria cis Alpes est, intra Italiæ terminum: & sic vtique videtur pars Cisalpinæ fuisse. At Liuius distinguit lib. XXVII cap. XLIX *Quum esset nuntiatum consuli, Gallos Cisalpinos, Liguresque abire sine certo duce.* Erant etiam, præsertim Alpes maritimas incolentes, *capillati & comati* vsque ad Augusti tempora, atque sic extra sortem Togatæ Galliæ. Dio Cassius lib. LIV pag. 538 αἱ Ἀλπεὶς αἱ παραθαλάσσιοι, ὑπὸ Λιγύων τῶν Κομητῶν καλεσμένων ἐλευθέρως ἔτι καὶ τότε νεμέμενοι, ἐδαλώθησαν, *Ligures Comati etiam, qui Alpes maritimas adhuc libere coluerant, in potestatem redacti sunt.* Inde a Punico bello pugnatum cum Liguribus, & multi ex iis acti triumphi, quoties fere captum castellum esset, vt Cicero in Bruto cap. LXXIII ostendit; omnes autem, montani præcipue, ante Augustum non fuerunt perdomiti. Tum posita

coma, & in togæ ius omnes transierunt. Lucanus lib. 1  
vers. 442

*Et nunc tonse Ligur, quondam per colla decora  
Crinibus effusis toti pralate Comata.*

Quod vero Ligures, antiquus populus, eas sedes incoluerunt ante, quam Transalpini Galli in Italiam migrarunt; factum, ut discreti aliquando a Cisalpina Gallia censerentur. Post sensim in Romanos mores & Ligures transducti, licet quidam illorum ad ultimum repugnarint; & coloniæ in illum tractum deductæ, ut de Dertonensi ex Paterculo lib. 1 cap. xv est clarissimum. Tum etiam Togatæ provinciæ adscribi potuerunt. Sic Veneti ante illam Gallorum migrationem supra Padi ostia coluerunt, ut Liuius lib. v cap. xxxiii testatur; nihilominus cum Carnis *Togata* adscribuntur a Mela lib. ii cap. iv. Nunc ad singulas gentes explicandas accedimus.

## GENTES ALPINAE ET SVB

### ALPIBV S.

Ab Alpibus incipiendum, limite inter Galliam & Italiam. Ad mare terminus Varus flumen est, a quo proximi sunt VEDIAN-  
TII, a Plinio lib. iii cap. v memorati, quorum oppidum *Cemelion* est, seu potius *Cemenelion*, siue *Cemenelum*, ut in Antonini itinere est ab Roma in Galliam. Gemina inscriptione apud Iac. Sponhium Misc. Er. Antiq. p. 163 ORDO CEMENEL. Et alia, pag. 104

### MATRONIS

### VEDIANTIBVS

### P. ENISTALIVS P. F.

### CL. PATERNVS CEMENBLENSIS.

Etiam Ptolemæus in *Vestiantis* (sic scribit per sibilum) oppidum *Κεμενέλεον*, *Cemenelum* ponit: nunc *Cimiez* est. Pars hi sunt Ligurum CAPILLATORVM Plinii, qui Dionis Cassii lib. liv pag. 538 *Λιγυες Κομηται*, *Ligures Comati* sunt, ab Augusto perdomiti, quum antea libere egissent. Et cap. xx ait Plinius: *Capillatorum plura genera ad confinium Ligustici maris*. Contingunt hos MONTANI Ligures in Maritimis Alpibus. Ibidem Plinius: *ex Caturigibus orti Vagienni Ligures, & qui Montani vocantur*. Montani ergo in summis Alpium

Alpium verticibus prope fontes Padi. Ad Padi recentis ripam VAGIENNI, quorum *Augusta Vagiennorum* fuit, a Plinio laudata, & Taurinensi inscriptione apud eundem Sponium p. 164 AVG. BAGIENNORVM. Ptolemæus corrupte *Αυγέσα Βατιενῶν*, quam falso etiam cum Iria & Dertona in Taurinis locauit. Plurimorum opinione oppidum est, quod *Saluzzo* hodie vocatur. In Tabula Peutingeriana scribuntur *Bagitenni*, τ otiose redundante. Et hi quoque ex Liguribus fuerunt, auctore Plinio lib. III cap. XVI.

Trans Padum TAVRINI sunt, & vbi is Duriam recipit, aut non longe supra illum locum, *Augusta Taurinorum*, antea *Taurasia* dicta, quod nomen superest in Hannibalicis Appiani. Nouum nomen ab Augusti colonia est. Plinius cap. XVII *Colonia ab Alpium radicibus, Augusta Taurinorum, antiqua Ligurum stirpe, inde nauigabili Pado. Dein Salassorum Augusta Pratoria.* Et Tacitus Hist. lib. II cap. LXVI *Augustam Taurinorum*, & mox *coloniam Taurinam* vocat: Ptolemæus *Αυγέσα Ταυρινῶν*. Anonymi panegyrico, nisi Nazarii est, ad Constantinum, cap. VI *coloni Taurinates* dicuntur: ager circumiectus, *Taurinates campi*. Iam *Turinum* esse, caput Pedemontii, nemo est qui dubitet. Alterum Taurinorum oppidum est *Vibi Forum*, vt Plinius scripsit cap. XVII, id est *Forum Vibii*, cuius incolæ *Forouibienfes* sunt cap. XVI. Situm ibidem sic describit: *Padus e gremio Vesuli montis, celsissimum in cacumen Alpium elati, finibus Ligurum Vagiennorum, visendo fonte profluens, condensque sese cuniculo, & in Forouibiensium agro iterum exoriens, nulli amnium claritate inferior.* Taurinos supra in Liguribus censebat Plinius: at Appianus Gallicæ originis facit, dum Taurasiam *πόλις Κελτικὴν*, *oppidum Gallicum* vocat. Liuius tamen etiam ab Liguribus videtur deriuare.

Post Taurinos, seu occasum versus, *Alpes* sunt *Cottia*, in iisque REGNUM COTTII reguli, & populus, SEGVSIANI. Plinius lib. III cap. XX dicit *Cottianas ciuitates* XII fuisse, e quibus pauca ab oppidis suis notæ sunt. Caput gentis *Segusio*, vt Plinius, Ammianus & auctor Tabulæ scripserunt: vel *Segusum*, Σεγούσιον, vt Ptolemæus. Inuenitur etiam per c scriptum *Secusione*, sexto casu, Itinere Burdigalensi, & inscriptione Maximiani ac Diocletiani apud Sponium p. 198 seq. *Secusia*, sic, ORDO SPLENDI-

DISS. CIVITATIS SEGVSIÆ. At ibidem etiam geminato G in Taurinensi lapide CIVIT. SEGG. Municipium in lapide Taurinensi vocatur. inscriptum enim GENIO MVNICIPI SEGVSI- NI, in Grut. Opere pag. cxi. Situm est ad amnem Duriam, qui infra Taurinorum Augustam miscetur Pado. Nunc *Susa* vocatur, vrbs non ignobilis. Id quod etiam ex distantia patet, quippe dicto Itinerario, quod Burdigala Hierosolymam ducit, hic ordo servatus :

*Incipiunt Alpes Cottia :*

<i>Rame</i>	— — —
<i>Brigantium</i>	M. XVII
<i>Inde adscendis Matronam</i>	
<i>Gesdaone</i>	M. X
<i>Ad Martem</i>	M. IX
<i>Secusione</i>	M. XVI
<i>Ad Duodecimum</i>	M. XII
<i>Ad Fines</i>	M. XII
<i>Ad Octauum</i>	M. VIII
<i>Taurinis</i>	M. VIII

Ptolemæus in Segusianis scripsit quoque Βεργάντιον, quod nunc in itinere vidimus *Brigantium*, siue vt prauè editum est, *Byrigantium*; prauius *Virgantia* pro *Vrigantia* vel *Brigantia*, in Ammiani lib. xv cap. x Vales. [x xv Grut.] cuius situs nos ad urbem *Briançon* in Delphinatus limite deducit. Cetera minoris momenti sunt, nec vero non intra regnum Cottii, *Rame*, *Ad Martem*, *Ad Duodecimum*, *Ad Fines*, mutationes tantummodo aut mansiones : at *Secusio* siue *Segusio ciuitas* eodem Itinerario, perinde vt *Taurini*, vocata est. *Ad Martem*, quod in Itinerario dicitur, Ammianus dicto loco *stationem Martis* dixit : quod *Ad Fines* in eodem, in Tabula quoque *Finibus* est indicatum. Supereſt oppidum vel vicus *Ocelum*; & alius ei proximus, *Scingomagus*. Strabo lib. i v in Narbonensis descriptione pag. 124 ἐντεῦθεν πρὸς τὰς ἐτέρας ὁρὰς τῶν Ὀυκοκοντίων, πρὸς τὴν Κοττίαν, μιλία ἑκατὸν ἐνὸς δέοντα, ὡς Επεβερόδουνον κώμην· εἴτ' ἄλλοι τοῦτοι διὰ Βεργαντίς κώμης ἐκ Σκιγγομάγης καὶ τῆς τῶν Ἀλπεων ὑπερθέσεως ἐπὶ Ὠκελον, πέρας τῆς Κοττίου γῆς· καὶ ἡ ἀπὸ Σκιγγομάγης δὲ ἤδη Ἰταλία λέγεται. *Inde ad alteros Vocontiorum terminos & ad Cottii terram, miliaria 10 ad Epebrodunum vicum : hinc totidem per Bri-*

per Brigantium vicum a Scingomago & Alpium alto transitu ad Ocelum, quæ finis est terræ Cottii. A Scingomago autem iam Italia dicitur. Etiam a Cæsare Ocelum memoratum est lib. I Bell. Gall. cap. X. Compluribus, inquit, his præliis pulsus, ab Ocelo, quod est citerioris provincie extremum, in fines Vocontiorum ulterioris provincie die septimo pervenit. Plinius lib. II cap. CVIII vocat Cingomagum alterum, elapsa forsitan littera prima; ideoque Harduinus Scingomagum ex Strabone restituit. Plures interpretantur Sexanne: at idem Harduinus cum Honor. Bouche contendit esse ipsum oppidum, quod Segusium postmodo, siue Segusio, nunc Susa dictum est.

Historiam regni Cottii cum cura scripsit Marcellinus lib. XV cap. X Valef. [X XV Grut.] Gallia, inquit, unde ad solis ortus attollitur, aggeribus cedit Alpium Cottiarum: quas rex Cottius, perdomitis Gallis, solus in angustiis latens, inuique locorum asperitate confusus, lenito tandem tumore, in amicitiam Octaviani receptus principis, molibus magnis exstruxit ad vicem memorabilis muneris, compendiaras & viantibus opportunas, medias inter alias Alpes vetustas, super quibus comperta paullo postea referemus. In his Alpibus Cottii, quarum initium à Segusione est oppido, præcelsum erigitur iugum, nulli fere sine discrimine penetrabile. Et paucis interiectis: Huius sepulcrum reguli, quem itinera struxisse retulimus, Segusione est mœnibus proximum, manesque eius ratione gemina religiose coluntur; quod iusto moderamine rexerat suos, & adscitus in societatem rei Romanæ, quietem genti præstitit sempiternam. Segusio ergo ipsius regia fuit, quia sepulcrum habet: & ab eius temporibus Romanis via per Alpes Cottias aperta est, qua postea etiam plerumque in itineribus & militum traiectu vsi sunt. Mortuo rege provinciam Nero fecit, ut Suetonius cap. XVIII & Eutropius lib. VII cap. IX adnotant.

IDEONNI REGNUM, proximum Cottiano, & Salafforum terræ, est obscurius, quam illud Cottii, nec forte ulli memoratum, nisi Straboni lib. IV pag. 141. Ἐπὶ δὲ θάτερα μέρη, τὰ πρὸς τὴν Ἰταλίαν κεκλιμένα τῆς λεχθείσης ὀρενῆς, Ταυρινοὶ τε οὐκᾶσι, Λιγυστικὸν ἔθνος, καὶ ἄλλαι λίγυες. Τούτων δ' ἐστὶ καὶ ἡ τῷ Ἰδεόνῃ λεγομένη γῆ, καὶ ἡ τῷ Κοττίῃ. Μετὰ δὲ τούτους καὶ τὸν Πάδον Σαλλαασοί. In altera parte montanorum, quæ ad Italiam vergit, Taurini habitant, Ligustica gens, & aliique Ligures. Horum est etiam, quæ Ideonni dicitur, &



*quæ Cottii terra. Post hos & Padum Salassi.* Obscura & regio & eiusdem regulus : nec situs satis ex his verbis perspectus. Ait geographus, post Cottii & Ideonni mentionem, *μετὰ τὸν Πάδον, trans Padum* deinde Salassos esse, quasi cis flumen & Cottii & Ideonni possessiones fuerint. At vero Cottii oppida supra enarrata trans Padum sunt omnia. Quæ vero cis flumen, occuparunt Vagienni, Ligures Montani, & Capillati : ideoque Cluuerius Ideonni regionem in septemtriones ad Alpes *Graias* remouet, quæ inter Cottias & Penninas sunt mediæ. An alia etiam Ideonni memoria exstet, dubium est. Cluuerius eius causâ adlegat Ouidii versum lib. IV Pont. eleg. VII ad Vestalem, oræ Ponticæ præfectum,

- - - *progenies alti fortissima Donni,*

quasi exciderit prima littera ex *Idonni* tertia absorpta sit contractione, *Idonni* pro *Ideonni*. At variant mire codices in hac voce. Heinsius *Dauni* legit. Sed pro Cluuerio est eiusdem epistolæ præcedens versus v 1

*Alpinis iuuenis regibus oræ.*

Dauni regnum vero in Apulia, non in Alpibus fuit: vt sic quoque vulgatæ lectioni aliquid præsidii adferri videatur.

Supra Taurinis in *Graias* Alpibus, & sub illis, *SALASSI* sunt, potens natio, & bellicosa. Strabo lib. IV pag. 141 ἡ τῶν Σαλασσῶν πολλὴ μὲν ἐστίν, ἐν αὐλῶνι βαθεῖ, τῶν ὄρεων ἀμφοτέρων κλειόντων τὸ χωρίον. μέγας δὲ τι αὐτῶν ἀνατείνει καὶ πρὸς τὰς ὑπερκειμένας κορυφάς. *Salassorum regio ampla est in profunda conualle, montibus vtriusque includentibus : quamquam alicubi etiam ad superincumbentes attollitur vertex.* Plinius lib. III cap. XVII *Salassorum Augusta Prætoria iuxta geminas Alpium fores, Graias atque Pænninas. Illis Pænos, Graiis Herculem transisse memorant.* Idem de Graiis & transitu Herculis Cornelius Nepos Hannibale cap. III tradit; sed fabulosa sunt, quæ de Herculis transitu cum exercitu referuntur. Liuius lib. V cap. XXXIII de Alpinis itineribus agens dixit, *nisi de Hercule fabulis credere libet.* Nihilominus dicamus *Alpes Graias* cum Plinio : aut *saltum Graium* cum Nepote, vt ab aliis Alpibus secernamus. Quæ supra Graias sunt, & Hannibali transitum præbuisse traduntur, illarum inconstans & incertum nomen est. Ptolemæus lib. II cap. XII vocat Πωινὰς, *Pænas* : Plinius *Pænninas*,  
• ob eam-

ob eandem rationem : Strabo lib. IV pag. 141 διὰ τῆς Παινῆς λεγόμενης, intellige ὄρεας, *per montem Pœninum dictum*. Quo referri inscriptio vetus potest, Gruter. p. 376 num. 6,

PROLEG. PROVINCIAI  
RAITIAI ET VINDELIC  
ET VALLIS POENIN.

Contra Liuius lib. XXI cap. XXXVIII negat hunc Herculem transire potuisse, aut nomen Alpibus Pœnorum transitu fuisse inditum. *Nec verisimile est, inquit, ea tum ad Galliam patuisse itinera; utique quæ ad Penninum ferunt, obsecpta gentibus semigermanis fuissent. neque, hercule, montibus his (si quem forte id mouit) ab transitu Pœnorum ullo Veragri, incola iugis eius, norunt nomen inditum: sed ab eo, quem in summo sacratum vertice Penninum montani adpellant. Sic Pennine sunt illæ Alpes, non Pæna, aut Pœnina; a numine ibi culto adpellata.*

Salassorum *Augusta Prætoria* est, ut supra ex Plinio cognouimus: colonia Romana, in quam III millia prætorianorum Octavianus Augustus deduxit, postquam ductu Terentii Varronis eam gentem deuicerat. Strabo lib. IV p. 142 τετρακίλις Ῥωμαίων πέμψας ὤκισε τὴν πέλιν Ἀυγῆσαν ἐ Καίσαρ, ἐν ᾧ ἐστρατοπέδευσε χωρὶς Ὀυάτρων, *Urbem Augustam Caesar, missis Romanorum tribus millibus, condidit in loco, quo Varro castra habuerat.* Dio Cassius de Salassis, ab Augusto victis, lib. LIII pag. 514 Ἀυτῶν ἡ ἀρχὴ τῆς γῆς τῶν τε δορυφόρων τισὶν ἐδόθη, καὶ πέλιν τὴν Αὐγῆσαν Πραιτωριανῶν ἀνομασμένην ἔχεν, *Agri eorum pars optima cohortibus prætorianis data, urbem Augustam Prætoriam tenet.* Etiam Ptolemæo in Salassis est Αὐγῆσα Πραιτωρία κολωνία, *Augusta Prætoria colonia.* In extremo sita Italiæ, ut inde longitudinem Italiæ ab Alpino fine Prætoriæ Augustæ, per Urbem Capuamque cursu meante, Rhegium oppidum Plinius lib. III cap. V metiatur. Adposita est Duria fluuiio, qui utilis Salassis eis τὰ χρυσοπλύσια, ut Strabo ait, *ad elucendum aurum.* nam ἔχει χρύσεια ἢ τῶν Σαλασσῶν, *Salassorum regio auri prouentum,* quod ex alueo fluminis in riuos diuisi collegerunt. Duria autem ille non est is amnis, qui a Segusione Taurinum versus tendebat: sed alius & maior, qui Eporediam defertur, & longe infra confluentem minoris, qui in Taurinis est, itidem Pado adfunditur. Plinius lib. III cap. XVI *Durias duos in ea regione ponit, alter*

maior ex Alpihus Graiis ortus ; alter minor decurrens ex Cottis, Vtriusque etiamnum commune nomen *la Doria* est. Sed vt ad Augustam Salafforum reuertamur, illa hodie *Aosta* est, vt præter nomen, ex itinerariis est manifestum. A Mediolano Antoninus

*per Alpes Graias*

<i>Ticinum</i>	M. P. XXII
<i>Laumellum</i>	M. P. XXII
<i>Vercellas</i>	M. P. XXVI
<i>Eporediam</i>	M. P. XXXIII
<i>Vitricium</i>	M. P. XXI
<i>Augustam Præ-</i> <i>toriam</i>	M. P. XXV

— — —  
— — —

*Darantiam* M. P. LXVII.

*per Alpes Penninas*

<i>Nouariam</i>	M. P. XXXIII
<i>Vercellas</i>	M. P. XVI
<i>Eporediam</i>	M. P. XXXIII
<i>Vitricium</i>	M. P. XXI
<i>Augustam Præ-</i> <i>toriam</i>	M. P. XXV
<i>Summum Pen-</i> <i>ninum</i>	M. P. XXV
<i>Octodurum</i>	M. P. XXV

Adeundem amnem Duriam maiorem sita etiam est *Eporedia*, oppidum, vt Plinius ait lib. III cap. XVII, *Sibyllinis iussis a populo Rom. conditum*. Datæ hæc epistolæ D. Bruti ad Ciceronem xx & xxiii libri xi. Ptolemæo *Ἐπορεία*, *Eporedia*. Colonia Romana fuit, vt non obscure Plinius prædictis verbis : plane & perspicue Paterculus lib. I cap. xv significat, quamuis hic male in Vagiennis collocavit. Municipium deinde factum. Tacitus lib. I Hist. cap. Lxx vt donum aliquod nouo principi firmissima *Transpadana regionis municipia Mediolanum, ac Nouariam, & Eporediam ac Vercellas adiunxere*. Tabulæ Peutingerianæ hic ordo est :

*Augusta Prætoria XXVIII Vitricio XXI Eporedia.*

Medio æuo semibarbaro Rauennas anonymus scripsit *Eporea & Eporeia* lib. iv cap. xxx. Inde barbare *P* in *B* mutatum, & hæc incognatam *V*, vt nunc, extrusa *O*, sit *Forca*. Reliqua Salafforum oppida sunt *Vitricium* Tabulæ & Antonini, quod Rauennas

*Bitricium* scripsit : & eiusdem Tabulæ *Eudracinum*, medio itinere inter Summum Penninum & Augustam

Prætoriam.

## L I G U R I A .

Alpinas adhuc gentes perlustrauimus, plerasque originis Ligustinæ, quasdam etiam ab aliis Liguriæ adscriptas ita, ut illius limitibus comprehendantur; quemadmodum ex Liuiio & Strabone supra cognouimus: nunc vero ad *Liguriam propriam*, & strictim ita & sine dubietate dictam, accedimus, quæ inter Varum & Macram amnes continetur, pleraque in litore *Ligustici maris* procurrentes, nec parum in mediterranea, non autem in summas Alpes extensa. Litoralem tractum diligenter Plinius lib. III cap. v descripsit. *Ab amne Varo*, inquit, *Nicaa oppidum a Massiliensibus conditum: fluius Paulo* (sic legendum, non Pado) *Alpes, populique Inalpini multis nominibus: - - - portus Herculis Monæci, Ligustica ora. - - - Flumen Rutuba, oppidum Albium Intemelium: flumen Merula, oppidum Albium Ingaunum: portus Vadum Sabatium: flumen Porcifera, oppidum Genua: fluius Feritor, portus Delphini: Tigulia intus: Scgesta Tiguliorum: flumen Macra, Liguriæ finis.* Singula inspiciemus, addituri ex aliis, si quæ fuerint prætermissa.

Ptolemæus Liguriam non a Varo incipit, sed post Monæci portum, inter quem & Varum quæ sita sunt, *Massiliensium oram* appellat. Consentit Plinius, ut modo ex verbis illius cognitum, post portum Monæci, *Ligusticam oram* nominans, quasi prima ibidem incipiat. Strabo quoque lib. IV pag. 140 εἰς, inquit, ἀπὸ τῆς ἐνόματος καὶ μέχρι δεῦρο διατείνει ἡ Μασσαλιωτικὴ παραπλῆς, ex nomine [Græco Monæci] *verisimile*, eo usque pertinuisse navigationem *Massiliensium*. Quoquo modo hæc extrema Italiæ censeantur, & vel Massiliensibus vindicentur vel Liguribus propriis; quatuor omnino sunt, quæ Ptolemæus inter Galliam & Liguriam posuit.

Prima est *Nicaa*, Νίκαια Μασσαλιωτῶν, id est a *Massiliensibus* condita, ut Plinius refert; sed, ut Stephanus, Μασσαλιωτῶν ἀποικίς, *Massiliensium colonia*: qui eam, quod Strabo addit, τοῖς Λιγυροῖς τοῖς τὰς Ἀλπεὶς εἰσέσι, *Liguribus Alpes incolentibus* opposuerunt. Hodie Nizza, notum oppidum. Adluitur flumine *Paulone*, quod perperam *Pado* in Plinii libris scriptum est. Mela lib. II cap. IV ob ortu in occasum progrediens: *Genua, & Sabatia, & Albiganum*.

num : tum *Paulon* & *Varum flumina*, utraque ab *Alpibus* delapsa. Non autem ab ortu, ut *Plinius* postposuit; sed *Varum* versus illud mœnia attingit, siue inter *Varum* & *Nicæam* decurrit. Reliqua *Ptolemæi* sunt, *Portus Herculis*, *Tropæa Augusti* & *Monæci Portus*. Sic distinxit portum *Herculis* & *Monæci*, interiectis *Augusti tropæis*: quod errore commissum *Cluverius* putat, quia; qui plene dicitur *Portus Herculis Monæci*, aliquando sine cognomine *Herculis* portum, aliquando tantummodo *Monæci* portum nominari perceperit. Alii vero portum *Herculis* a *Ptolemæo* separatim positum interpretantur *Villam Francam*, 11 millibus a *Nicæa* sitam. Sed non constat, *Villæ Francæ* portum, ut ut *Monæci* portu sit capacior, antiquis temporibus frequentatum ædificatumque fuisse, & si fuit, potius *Nicæensium* nomine, in quorum agro est, quam *Herculis*, videtur adpellari debuisse, præsertim quum *Plinius* & *Strabo*, & ceteri omnes non nisi vnum portum *Herculis*, cognomine *Monæci*, Μοναίης, in hac ora nouerint. Auctor *Itinerarii maritimi*, vulgo *Antoninus* creditus, inter *Herculem Monæcum* & *Nicæam* tres obscuros portus nominat, *Auisionem*, *Anaonem*, & *Olintham*; sed nullam facit *Herculei* alterius mentionem. *Monæci Herculis* autem portus celebratus est. *Virgilius* lib. VI vers. 830

*Aggeribus fœcer Alpibus atque arce Monæci*  
*Descendens.*

Et *Lucanus* lib. I *Pharsal.* vers. 405 plenius:

*Quaque sub Herculeo sacratus nomine portus*  
*Urget rupe caua pelagus: non Corus in illum*  
*Ius habet, aut Zephyrus: solus sua litora turbat*  
*Circius, & tuta prohibet statione Monæci.*

Et *Tacitus* III *Hist.* cap. XLII *Fabius Valens*, e sinu *Pisano* segnitia maris, aut aduersante vento, Portum *Herculis Monæci* depellitur. Hodie est *Monaco*. *Tropæa* autem *Augusti*, a solo *Ptolemæo* memorata, ut fere nomen etiam arguit, videntur *Torbis* esse, paullo intus sita, quia *tropæa* mos erat in montibus erigere.

*Ptolemæi* *Liguria* ab *Albiniminio* incipit, quod corruptum nomen est, & *Albintemelium*, siue *Albintimilium*, aut *Albium Intemelium* cum *Strabone* & *Plinio* scribendum est. *Plinii* verba supra vidimus; *Strabonis* lib. IV pag. 139 hæc sunt: ἐν τῷ μεταξύ πέ-  
λις εὐμεγέθης, Ἀλβιον Ἰντεμέλιον, καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἰντεμέλιοι, Ἰντε-  
dio

*dio* [inter Portum Monœci & Albingaunum] *vrbs magna est Albiū Intemelium: incola Intemelii.* Tacitus lib. II Hist. cap. XIII *Irritatus eo prælio Othonis miles, vertit iras in municipium Intemelium.* Scribitur & *Albintimilium.* Inscriptio Romana in Sponii Miscell. p. 155

M. S A B I N I V S

FAB. ALBINTIMILI

EVOC. AVG. SALVT.

Et alia ibidem ALBINTIMILIENSIVM. Vnde emendari Tabula Peutingeriana potest, quæ refert *Albentimillo*, auferendi, vt aiunt, casu. Nunc *Vintimiglia* vocatur, flumine *Rutuba* ab ortiuo latere adfusa, secus ac Plinius flumen ab occiduo delabi censuit. Lucanus *Rutubam cauum* dixit lib. II vers. 422, propter riparum altitudinem, nisi hic alius est, fortassis quem Vibius ex *Apennino in Tiberim* fluere tradidit.

Interponit Albiis duobus Itinerarium maritimum *Mauricii portum*, ignotæ originis, recentiore fortasse, quam vt nostram geographiam, quæ antiqua est, possit attingere: Peutingeriana *Costam Bellene*, quam correctius *Balena* Antoninus dixit, sed æque incognitam: Plinius amnem *Merulam*, quem nunc *Arociā* aiunt adpellari. Tum e propinquo oppidum *Albiū Ingaunum*, vt Plinius plene scripsit: alii *Albingaunum*, siue *Albigaunum* contracte. Strabo dicto loco lib. IV p. 139 τῶν Λιγύων τῶν μὲν ὄντων Ἰγγαύων, τῶν δὲ Ἰντεμελίων, εἰκότως τὰς ἀποικίας αὐτῶν ἐπὶ τῇ θαλάττῃ, τὴν μὲν ἰνομάζουσι Ἀλβιον Ἰντεμέλιον, τὴν δὲ ἐπιτετμημένως μᾶλλον Ἀλβιγγαῦνον, Quum *Liguria* alii sint *Ingauni*, alii *Intemelii*; *consentaneum* fuit, eorum colonias maritimas alteram *Albiū Intemelium* vocari, aliam concisus aliquanto *Albingaunum*. Sic & Tacitus Hist. II cap. XV *Othoniani Albingaunum interioris Liguria reuertere.* Nec aliter in Tabula Peutingeriana, & Maritimo Itinerario scriptum: at Mela, elisa littera, *Albigaunum* lib. II cap. IV, & Ptolemæus Ἀλβιγγαῦνον. Nunc *Albenga* est.

In illo litore succedit nunc oppidum munitum Hispanorum *Finale*; dein *Vadi*, siue vulgari elisione *Vai*; tandem *Sauona* episcopalis. Hæc ita secundum veterum rationes, Antonini & Strabonis, Lucas Holstenius distribuit, vt in Antonini *Pollupicis* loco *Finale* esse censcat: & *Vadi* siue *Vai*, in loco *Vadorum Sabatorum*,

reriorum, quæ Plinio sunt *Portus Vadum Sabatium*: Straboni pag. 139 τὰ καλεσμένα Σαββάτων Ὀνάδα: Bruto ad Ciceronem lib. xi epist. x simpliciter *Vada*, de quibus epist. xiii hoc addit: *Antonius ad Vada venit, quem locum volo tibi esse notum. Iacet inter Apenninum & Alpes, impeditissimus ad iter faciendum*, intellige propter montes & paludes. a paludibus autem *Vadorum* nomen. Est & vbi *Sabatia* simpliciter dicuntur, suppresso *Vadorum* nomine. Pomponius lib. ii cap. iv *Deinde Luna Ligurum, & Tigulia, & Genua, & Sabatia, & Albiganum*. nam *Vada* intelligi non *Sabata*; ora, quam enarrat, litoralis conuincit. Tandem in *Sauonæ* loco fuerunt *Sabata*, oppidum *Sabatiorum*, Straboni dicta Σάββατα, duplicata littera, quæ simplex plurimis Latinorum est: etiam Ptolemæo Σάββατα. Cluuerio *Sabata* & *Vada Sabatia* vel eadem vel coniunctissima sunt: sed notatus ob id ab Holstenio est, qui vi vel vii millibus passuum disiungit, quot sunt inter *Vai* & *Sauonam*. Quod si *Sabata* in loco *Sauonæ* fuerunt, unde nouum illud *Sauonæ* nomen? Liuius extremo lib. xxviii, *Genuam, nullis praesidiis maritimam oram tutantibus*, [Mago] *repentino aduentu cepit: inde ad oram Ligurum, si quos ibi motus facere posset, classem adpulit. - - - Pœnus Sauone, oppido Alpino, prada deposita, & decem longis nauibus in statione ad praesidium relictis - - - ipse, societate cum Ingaunis composita, montanos instituit oppugnare*. Aptum *Sauonis* nomen, ut inde *Sauona* ducatur, sicut a *Narbo*, *Narbona*; a *Salo*, *Salona*: sed *Sauona* ad mare est, *Sano*, oppidum *Alpinum*. Intus ergo *Sauo* situs fuit, reductus quodammodo a mari, quo etiam *Sabata* reducenda videntur, quorum nullam mentionem faciunt qui *Liguria* litoralia exponunt. An ergo idem *Sauo* & *Sabata*? non habeo, quo negem; nec quo adfirmem pertinacius. Commune priori parte nomen *Sau* & *Sab*, quia b & v sæpissime permutantur. Sed litus *Sauonæ* turbat. An *Sauo* potuit intus esse, postea euerfus, mutata sede, ut sæpe fit, restitui, & ad mare transferri, traducto vna nomine? Sic conicere licet: certo definiri vix potest. Ceterum *Sabata* vix alius, quam *Strabo* & *Ptolemæus* memorauit: iste lib. iv pag. 139 dixit, ἑσθινοὶ εἰσι μεταξύ Γενέας καὶ Σαββάτων ὁ πρὸς τοῖς ξ', inter *Genuam* & *Sabata* cclx stadia sunt: Et, τὸ Ἀπέννινον ἀπὸ Γενέας, αἱ δὲ Ἀλπεὶς ἀπὸ τῶν Σαββάτων ἔχουσι τὴν ἀρχὴν, *Apenninus a Genua, Alpes a Sabatis initium habent*. Antonini itinere ab Roma per

ma per Tusciam via Aurelia Arelatum, transpositi numeri, ita restituenti videntur:

*Vadis Sabbatis*

*Pollupicem*

*Albingaunum*

M. P. VIII

M. P. XII.

Ceterum *Vada Sabatia* nobiliora quondam, quam ipsa *Sabata*, etiam pluribus, ut supra vidimus, commemorata, Strabone, Plinio, Bruto, Mela, Antonino, & auctore Peutingerianæ: quibus Capitulinum addo, de Pertinace cap. ix dicentem, *Anaristia suspitione prinatus non caruit, quum apud Vada Sabatia, oppressis favore possessoribus, latius suos tenebat fines.*

Proximum in litore oppidum *Genua* est, ἐμπορίον Λιγύων, *Ligurum emporium*, ut Strabo vocat, qui & verbis antea productis distantiam a Sabatia desinuit. Liuii testimonium supra vidimus: addo eiusdem alia. Lib. xxi cap. xxxii *P. Scipio cum admodum exiguis copiis Genuam repetit. & lib. xxix cap. v Naues, quæ ab Carthagine ad Magonem missæ erant, inter Albingaunos Ligures, Genuamque accesserunt.* De Plinio & Mela etiam antea dictum est. Ptolemæo quoque est Γενάα, *Genua*. In Tabula vetere ænea ciues dicuntur GENVATEIS apud Gruter. pag. 204. Plinius præponit flumen *Porciferam*, sed incognitum aliis: nisi quod Holstenius pag. 9 in Cluuerium, ex ænea antiqua tabella, quam etiam Gruterus pag. 204 descripsit, huc FLOVIVM PROCOBERAM agri Genuatis, quasi eundem, qui in Plinii libris *Porcifera* scriptus est, adlegat. Quem vero Plinius *Feritorem* fluvium vocat, Cluuerio videtur ille esse, qui sub ipsis vrbis mœnibus ad orientem versus defluit, *Bisagno* nunc vulgo dictus. Ptolemæi autem *Entella* amnis vltior est, inter Delphini portum & Tiguliam, qui vulgo adpellatur *Lauagna*.

In reliquo litore Liguriæ post Genuam est Tabulæ *Ricina*, nunc forte vicus *Recco*: & Plinii *Portus Delphini*, quem *Delphinos* Antoninus vocat: nunc corrupto nomine *Porto Fino*. Quæ vero de *Tigulia* & *Segesta Tiguliorum* in Plinii enarratione sequuntur, quarum illa intus sit, hæc in ora & litore; earum situm sollicitat Cluuerius, ut Tiguliam malit ad mare locari, Segestam vero intus ad duo millia, ubi rudera antiquæ vrbis adpareant. Inductus ad permutationem est Ptolemæi auctoritate, qui Τηγυλλίαν, *Tigulliam* in li-



in litoralibus recenset. At exactissimus vir, Lucas Holstenius, potio- rem fidem Itinerariis antiquis habendam censet, quæ in ipsa via Aurelia *Tiguliam*, siue ut Aldus scripsit *Tecolatam*; ut Schottus, *Tegulatam* commemorant: *Segestæ* autem positio litoralis in ora maritima recenseatur, quo tempore vterque adhuc locus existisse videtur, ut nominum permutatio a Plinio, vel describente, non potuerit fieri. Vtrumque enim iter, terrestre & maritimum, quæ Antonino tribuuntur, Plinianæ narrationi consonant. In cuius summi viri iudicio, tam firmis rationibus innixo, adque- scimus, & *Segestam Tiguliorum* illud esse oppidum, quod *Sestri* hodie vocatur, persuasi sumus: *Tiguliam* vero ad rudera illa interiora in viam Aureliam remouemus.

Succedit proximè locus in Tabula Peutingeri *Ad Monilia*, quod hodiernam *Monegliam* esse, ipsum nomen clarissime ostendit. Qui vero in maritimo Itinerario *Portus Veneris* memoratur, etiam nunc veteri nomine clarus est, ad occidentale latus sinus, siue ipsius Portus Lunensis, haud longe ab ostio fluminis *Macra*, qui terminus est Liguriæ. Ipsa autem vrbs *Luna* trans flumen fuit in solo Etruriæ, vbi ruinæ eius de veteri loco testantur. Strabo lib. v pag. 153 ἡ μὲν Λάνα πέλις ἐστὶ καὶ λιμὴν, *Luna* & vrbs est & portus, sed interfluente *Macra*. \*Liuius distincte de utroque lib. xxxiv cap. viii *M. Porcius consul ad Luna Portum profectus*: & lib. xxxix cap. xxi *Litteris de morte proprætoris recitatis, senatus censuit mittendum, qui ad Luna portum C. Calpurnium præto- rem consequeretur*. De oppido autem lib. xli cap. xix *qui Luna Pisasque depopulati erant*: & lib. xliii cap. ix *exercitu in hiberna Lunam & Pisas deducto*. Vrbs non magna fuit, ut Strabo refert: portus autem μέγιστος καὶ κάλλιστος, *capacissimus & pulcherri- mus*, plures includens portus, omnes ἀγχιβαθεὺς, *prope litus pro- fundos*. Silius Italicus lib. viii vers. 481

*Tunc quos a niueis exegit Luna metallis  
Insignis portu, quo non spatiosior alter  
Innumeras cepisse rates, & claudere pontum.*

Iuxta portum *Promontorium Luna* est, cuius Ptolemæus meminit, sed loco alieno in Etruria, quum ad dextram *Macræ* exeuntis ri- pam procurrat.

Medi-

Mediterranæ Liguriæ Ptolemæus dat quinque oppida *Sabata*, *Potentiam*, *Astam* coloniam, *Albam Pompeiam*, & *Libarnam*. Plinius addit plura lib. III cap. V, quorum præcipua sunt *Dectiona* colonia, quam perperam Ptolemæus in Taurinis scripserat; *Forum Iulii*, & *Aquæ Statiellorum*. Augustam enim Vagiennorum in Alpibus supra contemplari sumus. Proximus Vagiennis est amnis *Tanarus*, ut Plinius ait lib. III cap. XVI, *Apennini latere iactus*; ad quem, ubi Sturam recipit, *Pollentia* sita est, quæ secundum Plinium etiam *Carrea*, item *Potentia* cognominatur, Harduino interprete: Cluverius autem incidit post *Pollentia*, ut *Carrea*, cognomine *Potentia*, sit oppidum separatum. D. Brutus Ciceroni lib. XI epist. XIII de Ventidianis militibus, cum Antonio coniunctis, orare cœperunt, ut *Pollentiam* iter facerent. Et mox: *hora antea præsidium meum Pollentiam venit, quam Trebellius cum equitibus*. Ptolemæo est *Πολέντια*. Inde dicti *Pollentini* incolæ. Suetonius Tib. cap. XXXVII *Quum Pollentina plebs funus cuiusdam primipilaris non prius ex foro misisset, quam extorta pecunia per vim heredis ad gladiatorum munus: cohortem ab urbe, & aliam a Cottii regno, dissimulata itineris causa, detectis repente armis, concinentibusque signis per diversas portas in oppidum inmisit, ac partem maiorem plebis ac decurionum in perpetua vincula coniecit*. Quod decuriones habuit, argumento est, municipium fuisse non nullius dignitatis. Laudatur a copia nigri velleris. Plinius lib. VIII cap. XLVIII [Lanas] *nigri velleris præcipuas habet Pollentia iuxta Alpes*. Posteriori ævò, insigni clade polluta fuit Pollentia, Romanorum magis Stilicone duce, quam Gothorum sub Alarico, de qua chronicorum scriptores Prosper Aquitanus & Aurelius Cassiodorus, Arcadio & Honorio quintum consulibus, ut de prælio illo adulatorie magis quam vere scripserit Claudianus Bello Get vers. 635

*O celebrand. mihi cunctis Pollentia sacris!*

*O meritum nomen felicibus apta triumphis!*

Hodieque, quamvis exigua, *Polenza* vocatur, ut de situ dubitare non liceat.

Supra Pollentiam ad idem flumen *Ceba* fuit nunc *Ceua*, unde Plinius *Cebanum ex Liguria* caseum laudat lib. XI cap. XLII: infra autem, ad id flumen est *Alba Pompeia*, Plinio sic & Ptolemæo nominata, & in Tabula Peutingeri repetita: patria Pertinacis augusti,

gusti, qui, vt Xiphilinus ex Dione excerpfit, fuit *Δίγυς ἐξ Ἀλβης Περμπρίας*, *Ligur ex Alba Pompeia*. Colonia fuit, aut a Pompeio Magno deducta, aut ab eodem instaurata, quum antea a Scipione deducta fuisset. In veteri lapide, quem Sponius Misc. Erud. Antiq. p. 163 descripsit:

P. CORNELIO P. F. L. N. AFRICANO  
ET CN. POMPEIO MAGNO CN. F. SEX. N.  
ALBAE INSTAVRAT. S. P. Q. CERIAE D.

*Ceriae* autem, vel *Cereale* nunc, oppidum territorii Albenfis, vbi hic lapis visitur. Et alio, in Augusta Taurinorum, pag. 164

PRAEF. COH. BREVCOT. MVNICIPIO SVO  
ALBA POMPEIA PATRONO COLONIARVM  
MVNICIPIORVM ALBAE POMPEIAE  
AVG. BAGIENORVM . . . . .

. . . ENS. GENVENS. AQVENS. STATIEL.

Oppidani, *Albenfes Pompeiani*. Plinius lib. xvii cap. iv in *Albensium Pompeianorum agro*. Et veteri lapide apud Gruter. p. 484 ALB. POMPEIANORVM. Hodie *Alba* vocatur sine cognomine. Infra Albam, ad idem flumen, in sinistra ripa, vbi minorem fluvium, *Vrbem* dictum, accipit, *Asta* est, quae nomen seruat, nunc quoque ampla & munitionibus illustris, *Asti* ab Italis vocata. Romana colonia fuit. Ptolemæus in Liguria mediterranea Ἀστα κολώνια, *Asta colonia*: Plinius lib. iii cap. v *Alba Pompeia, Asta, Aquæ Statiellorum*. Corrupte in Tabula *Hasia*, quasi *Hasta* cum adspiratione, xvi millibus a Pollentia. Oppidani *Astenses*, vti ab Hispaniæ quoque *Asta* adpellantur in Hirtii bello Hispanienli: & ipsa vrbs Ligurum *Astensis ciuitas*, a Paulo Diacono Langob. iv cap. xlii. *Vrbs* vel *Vrbis*, nunc Orba, fluuius minor apud Astam, memoratur a Claudiano de Bello Get. vers. 554

*Ligurum regione suprema.*

*Peruenit ad fluuium miri cognominis Vrbem.*

Hinc in ortum paullo colebant STATIELLI siue STATIELLATES. Liuius lib. xlii cap. vii In *Liguribus in agro Statiellati pugnatum ad oppidum Carystum*: & cap. viii *Arox res visa senatus, Statiellates, qui vni ex Ligurum gente non tulissent arma aduersus Romanos, - - - omni ultima crudelitatis exemplo laceratos & delectos esse*. Et cap. xxi eiusdem libri: *Aucta inuidia est Popillii litteris eius,*

ris eius, quibus iterum cum Statiellatibus Liguribus proconsul pugnasse se scripsit. Et interiectis paucis: Sanciebatur, ut qui ex Statiellis deditis in libertatem restitutus ante calendas Sextiles primas non esset, cuius dolo malo is in scriptum venisset, ut iuratus senatus decerneret, qui eam rem quæreretur, animaduerneretque. Horum oppidum ad Bormiam fluium erant *Aqua Statiella*, siue *Statiellorum*; nunc, ne de loco dubites, *Acqui* dictæ. Plinius lib. III cap. V *Aqua Statiellorum*: & lib. XXXI cap. II *Argent* [aquæ] numerum decurionum nominibus variis, urbesque condunt, sicut *Puteolos* in *Campania*, *Statiellas* in *Liguria*, *Sextias* in *Narbonensi* provincia. Oppidani *Statiellenses*. D. Brutus Ciceroni lib. XI epist. XI extrema: ex castris, finibus *Statiellensium*. Inscriptiōe modo prolata, *AQVENS. STATIEL.* ex qua etiam adparebat, municipium *Aquas Statiellas* fuisse. Oppidum *Carystum* siue *Caristum*, quod *Liuius* in *Statiellatē* agro cap. VII posuit, non restat, nisi vestigia eius in vico *Carso*, qui in via, a *Genua Dertona* ferente, est, superesse existimes.

Ad Padum vsque *Ligures* habitauerunt, sub quo flumine ipsis *Plinius* tribuit *Forum Fuluii*, cognomine *Valentinum*, ex quo conii-citur, in *Valenza*, *Mediolanensis* Ducatus oppido, *Forum Fuluii* latitare, id quod distantia XXII M. P. a *Dertona*, quæ in *Tabula Peutingeri* est, comprobatur. Supra quod *Forum*, iuxta eundem fluium, *Industria* oppidum fuit, quod *Ligures* a flumine *Bodincomagum* adpellabant, in quo loco creditur nunc *Casale* esse, nupero illo recuperatum. *Plinius* lib. III cap. V *Industriam* in *Liguriæ* oppidis numerat mediterraneis. Et cap. XVI extremo de *Pado*: *Ligurum* lingua amnem ipsum *Bodincum* vocari [*Metrodorus Scepsius* dicit] quod significet fundo carentem. Cui argumento adest oppidum iuxta, *Industria*, vetusto nomine *Bodincomagum*, ubi præcipua altitudo incipit. In Romano lapide, quem *Gruterus* pag. 555 num. 7 refert, est *DOMO BODINCOMAGVS*: & in alio *Montisferratensis* agri, p. 431 n. 5

T. LOLLIVS T. LOLLII MASCVLVS

IIII VIR BONDICOMENSIS

quasi etiam *Bondicomum* id oppidum adpellauerint, nisi incisoris culpa syllaba prætermissa sit. Vtroque modo autem *Bondincomagus* & *Bodincomagus* libri habent, ut propterea inscriptio non su-

O o o o 3

specta

ſpecta fieri poſſit, quam contra Cluuerii dubitationem Lucas Holſtenius, vir accuratiſſimus, tuetur.

Hæc intra Padum & Tanarum: citra hunc *Dertona* colonia, cum *Italia* cognomento: nunc *Tortona*. Plinius lib. III cap. v de hoc tractu: *omnia nobilibus oppidis nitens, Libarna, Dertona colonia, Iria*, & reliquis. Et Paterculus lib. I. cap. xv in coloniis Romanis numerat, licet ambigat de tempore deductionis. In lapide vetuſto apud Grut. p. 487 n. 6

ORIVNDÒ EX ITAL. LVL. DERTONA.

Quo nummum Tiberii Harduinus refert, ſignatum c. I. A. D. quod legit, *Colonia Italia Augusta Dertona*: quem Vaillantius ad Hiſpaniæ Dertofam transmittendum eſſe contendit. Itinerariis etiam *Dertona*, & Ptolemæo *Δερτώνα*, Latinorum forma, ſed male in Taurinis collocta. Græcis aliis *δ Δέρτων*, vñ Stephani Byzantii breuiator ſcripſit: vel *Δερτών*, vt Strabo lib. v pag. 150. Fluius qui adluit, & paullo inferius Pado miſcetur, vulgo creditur *Iria* eſſe. at, quia oppidum *Iria* a *Dertona* x millibus in ortum remotum eſt, quod etiam amne quodam adfunditur; ille potius *Iria* cenſendus eſt, non, qui *Dertonam* præterlabitur. Iornandes de Reb. Get. cap. XLV alteram ſententiam induxerat: *Dertona iuxta fluuium Ira cognomento occiditur*. At ſemibarbaro ſcriptori *Dertona* eſt in agro *Dertonenſi*. Antoninus itinere ab Arimino *Dertonam*:

<i>Placentia</i>	—	—	—
<i>Camillomagum</i>	M.	P.	XXV
<i>Iriam</i>	M.	P.	XVI
<i>Dertonam</i>	M.	P.	X.

Supra *Dertonam*, Montes verſus *Libarna* eſt Plinii & Ptolemæi; *Libarnum* Antonini & Tabulæ, media via inter Genuam & *Dertonam*. De *Iria* eiusque ſitu, modo aliquid diximus, x millibus diſtare a *Dertona*, *Placentiam* verſus. Et hanc quoque Ptolemæus male in Taurinis poſuit. Hodie *Voghera* eſt. Quod interiacet in Itinerario *Comillomagum*, oppidum, in Tabula eſt *Camellomagum*, de quo nihil certi iudicare licet, ſicut neque de *Barderate* Plinii.

Finiri heic per *Iriam* fluuium Liguria poſſit, niſi Liuius longius videatur in ortum eius limitem produxiſſe lib. xxxii cap. xxi. Q. Minucius, inquit, in laua Italia ad inferum mare flexit

xit iter: Genuamque exercitu abducto, ab Liguribus orsus est bellum. Oppida Clastidium & Litubium, utraque Ligurum, & duæ gentis eiusdem ciuitates, Celesates, Cerdiciatesque, se se dediderunt. Et iam omnia cis Padum, præter Gallorum Boios, Ituates Ligurum, sub ditione erant. quindecim oppida, hominum viginti millia esse dicebantur, quæ se dediderant. Quod si Ligurum oppida fuerunt Clastidium & Litubium, ut Liuius ait; & Clastidium in loco vici Chiasstezo siue Chiassteggio fuit, ut Cluuerius & alii ex nominis adfinitate iudicant; videtur utique Liguriæ sub Pado terminus trans Iriam amnem protrahendus, quem Cluuerius vsque ad flumen Tidonem, quod proximum est Trebiæ, producit. De loco, minus est quod dubitemus: de Liguriæ autem extensione omnino. Nam Clastidium, quod heic oppidum vocatur, vicus est lib. XXI cap. XLVIII, etiam Plutarcho κώμη, vicus, quamvis Polybio lib. II cap. XXXIV, & lib. III cap. LXIX πέλις, oppidum. Etli enim diuersi de conditione huius loci dissentiant: verisimile tamen non est, a se ipso Liuium dissentire. Præter id Liuius lib. XXI cap. LVIII principio, & lib. XXVII cap. XLIX, & alibi, Gallos Cisalpinos a Liguribus distinxit, quæ verba supra protulimus; & clarius lib. XXXIX cap. II Pacatis Liguribus, in agrum Gallicum exercitum duxit: idem vero Clastidium dixit in Gallia esse lib. XXIX cap. XI extremo. Aedem Virtutis M. Marcellus dedicauit septimo decimo anno post, quam a patre eius vota in Gallia ad Clastidium ferat. Et ipso libro XXXII, quo Ligurum esse dixerat, post paullo cap. XXXI videtur, etiam Sigonii iudicio, Gallorum solo tribuere, vbi incensum esse scribit; & a Liguria separare. Plutarchus quoque Clastidium diserte vocat γαλατικὴν κώμην, Gallicum vicum, Vita Marcelli pag. 300. Quæ omnia eiusmodi sunt, ut non sine causa Carolus Sigonius de Liuii loco, quo Ligurum dixit esse oppidum, dubitauerit, suspicatus, forte Caristum aut aliud scriptum a Liuiio fuisse. De Litubio, quod cum Clastidio Liuius memorauit, isque solus; æque dubia res est: quia, quem locum assignat Cluuerius, a loco Clastidii Ligustini pendet, qui si incertus est, aut lectio suspecta, non certior sedes erit Litubii, quod nunc Ritorbio dici existimat, idque nomen cum velis Ritoruinis, in vicino Padi & Ticini factis, quæ Plinius laudat lib. XIX cap. I, componit, quasi Ritobium & ipse Liuius scripserit. Incertiores

riores sunt ciuitates siue populi Ligurum *Celelates & Cerdiciates*, lib. xxxii cap. xxix; & *Iluates*, ibidem, & lib. xxxi cap. x: nec iis sic sedes assignari possunt ut *Ingaunis*, *Intemeliis*, aut aliis iuxta mare: aut iis qui in Alpibus habitabant.

## GALLIA CISPADANA.

A Liguribus ad eos populos accedimus, quos *Gallos* Romani adpellabant, regum Romanorum temporibus transgressos Alpes in Italiam. Hos autem secabat Padus fluuius, cui qui propiores vtrunque colebant, *Circumpadani* dicebantur. Liuius lib. xxi cap. xxxv de Hannibale: *Italiam ostentat, subiectosque Alpinis montibus Circumpadanos campos: &* Plinius lib. xiv cap. xx *musta Circumpadana*. Hi ad vtramque ripam, & amplius. Alterutrumque etiam Padus denominabat Gallos specialius, hinc Cispadanos; quos vel simpliciter *Gallos*, vel *Gallos* proprie *Togatos* postea dixerunt, quia citius in leges Romanas, quam qui trans Padum erant, concesserunt: illinc Transpadanos, qui longius in Illyricum vsque protendebantur. Multa *Transpadanorum* mentio apud Ciceronem, Tacitum, Suetonium, & in antiquis inscriptionibus: ex cuius vocabuli analogia citiores *Cispadanos*, eorumque regionem *Cispadanam Galliam* adpellamus (nec enim facile exemplum inueneris; saltem non ita frequenter, ut verbi alterius:) de qua nunc proxime agendum est.

Supradiximus, ambiguum sub Pado terminum Liguriae & Cispadanæ Galliae esse, quem Cluuerius ad *Tidonem* amnem, qui propinquus est Trebiæ, promouendum censet: nos autem ostendimus, ultra *Iriam*, nihil certum proferri posse, quod indubitato sit Ligurum: idque de *Clastidio*, quod interiacet, in vtramque partem disputatum est, ut tamen Gallis potius, quam Liguribus tribuatur. De quo quæ ex Polybio, Liuius, Plutarcho proferri possunt, attulimus ibidem: addo nunc Strabonem lib. v pag. 150, qui *κλασιδιον*, *Clastidium* inter Ticinum & Dertonam memorat, quorum illud trans Padum est, hæc citra eundem. Sed cis flumen *Clastidium* fuisse, etiam ex Polybii lib. ii cap. xxxiv liquet, ubi Insubres, Acerris relictis, oppugnaturi *Clastidium*, dicuntur *διαβιβάσαντες τὸν Πέδον*, *Padum fluuium traiecisse*. Ad illum fluuium, siue *Tidon* est, siue alius, a Cluuerio Phlegon-

tis Tralliani de Longævis, πέλις βελία, *oppidum Veleia* statuitur, quod Plinius confirmat lib. VII cap. XLIX. *Circa Placentiam*, inquit, *in collibus oppidum est Veleiatium, in quo CX annos sex detuleret; quatuor centenos vicenos; vnus CXL.* Veliates ergo oppidani ex Veleia. Et hucusque Cluuerius Liguriam produxit, de qua prorogatione autem est quod dubitemus, vt supra pluribus demonstratum est. Quæ sequuntur, sunt Galliæ sine dubitatione, eiusque *Cispadina*, quam singulari ratione & κατ' ἐξοχὴν, vt aiunt, *Tigiam Galliam* Ptolemæus vocat, intra Padum & Apenninum vsque ad Sapim & Rubiconem fluuios procurrentem.

Populi huius Galliæ præcipui nobilissimique erant BOII, vbique in Romana historia memorati: & mare versus LINGONES, quos Liuius lib. V cap. XXXV, etiam cum Boiis transisse Alpes confidisseque eis Padum narrat: quibus Polybius lib. II cap. XVII ad Apenninum ANANES adiungit. τὰ δὲ πέραν, inquit, τῆς Πάδου τὰ περὶ τὸν ΑΠΕΝΝΙΝΟΝ πρῶτοι μὲν Ἄνανες, μετὰ δὲ τῶν Βοιῶν κατωκίσαν. ἔξῃς δὲ τῶν ὡς πρὸς τὴν Ἀδρίαν, Αἰγῶνες τὰ δὲ τελευταῖα πρὸς Σαλατίν, Σήνωνες. *Vltra Padum, circa Apenninum primi Ananes occurrunt; deinde Boii: post istos Hadriam versus Aegones: postremo omnium ad mare Senones.* Noti Senones Romano bello & mutua clade: *Aegones & Ananes* obscurissimi, nec ex quibus plagis Transalpinæ profecti sint, constat. *Senones* autem maiorem partem, si non omnem, in Vmbria, extra limitem nostrum habitarunt, quorum regionem postea Romani in propria Italia, extinctis Senonibus, censuerunt. Sed ad principium, vnde digressi sumus, reuertimur.

Primum occurrit fluuius *Trebia*, ex Apennino in Padum apud Placentiam decurrens, inde *Placentinus* cognominatus Plinio lib. III cap. XVI. *Padus*, inquit, *XXX flumina in mare Hadriaticum deferit: Celeberrima ex iis, Apennini latere iactum, Tanarum; Trebiam Placentinum; Tarum, Niciam, Gabellum, Scultennam, Rhenum.* Nobilitatus clade Romanorum Punico II bello, in quo eius a Polybio lib. III cap. LXVIII seqq. Liuius lib. XXI cap. LI, Floro lib. II cap. VI, Eutropio lib. III cap. IV, facta mentio est. Præterea Strabo lib. V pag. 150 κατὰ Πλακεντίας ἐτρεβίας συμβάλλων τῷ Πάδῳ, *iuxta Placentiam Trebias incidit in Padum.* Et Silius lib. III vers. 575

*Tum Trebia infausso noua prœlia gurgite fessis  
inchoat, & precibus Iunonis suscitatur undas.*

PPP

Quæ



Quæ adiacet *Placentia*, antiqua colonia fuit, metu Punici belli condita. Polybius lib. III cap. XL *Nuntiato, iam Iberum transiisse Hannibalem, dilectus habent, & cetera expediunt bello necessaria, & primum institutum de coloniis in Galliam deducendis perfecturi, oppida muniant, & colonos ad suas colonias proficisci iubent.* ὧν μὲν μίαν ἐκτίζοντι τὰδε τὴν Πάδου ποταμῷ, προσαγορεύσαντες Ἰλακερτίαν· τὴν δ' ἀλλήν ἐπὶ Θάτερᾳ, κατονομάσαντες Κρεμώνην. *Harum alteram cis Padum condebant, cui nomen fecerunt Placentia: alteram trans Padum, quæ dicta est Cremona.* Id quod epitoma Liuii XX sic breuiter narratur: *Colonia deducta in agro de Gallis capto Placentia & Cremona.* Et Velleius Paterculus lib. I cap. XIV *Sub aduentum in Italiam Hannibalis Cremona atque Placentia, puta, deductæ sunt coloniae.* Post, ut multæ aliæ, ius municipii quoque accepit. Cicero in Pison. cap. XXI *O familia & non dicam Calpurnia, sed Caluentia: neque huius urbis, sed Placentini municipii!* Et in fragmento eiusdem orationis apud Alconium itidem *municipium* vocauit, *de se optime meritum.* Et Tacitus lib. II Hist. cap. XIX vocat *coloniam virium & opum validam*: at mox cap. XXI incolas eius *municipale vulgus.*

Circa Placentiam duo emporia fuerunt, a Liuiio laudata lib. XXI cap. LVII. *Emporium, inquit, prope Placentiam fuit, & opere magno munitum, & valido firmatum presidio. eius castelli expugnandi spe cum equitibus ac leui armatura profectus Hannibal.* Tam propinquum autem fuit, ut clamor eius tumultus Placentia quoque audiretur. Inde reiectus Hannibal a consule, *ad Viētumuias ire pergit oppugnandas. Id emporium a Romanis Gallico bello fuerat munitum.* Hoc deditione cepit Hannibal, & diripuit.

A Placentia ad Ariminum noua via strata fuit ab Aemilio Lepido, quæ *Aemilia* vocata via. Liuius lib. XXXIX cap. II *Aemilius viam ab Placentia, ut Flaminia committeret, Ariminum perduxit.* Duæ autem secundum Strabonem lib. V pag. 150, Aemiliae viæ, Scauri Aemilii alia, quæ per Pisas & Lunam ferebat Dertonam: alia Aenulii Lepidi, *διαδεχομένη τὴν Φλαμινίαν, quæ Flaminiam excipit.* Idem Scaurus, quod ibidem Strabo fertur addidisse, fossam nauigabilem per transuersos amnes a Placentia duxit Parmam, ut paludosa loca exsiccaret. Sic corrupta Strabonis verba emendant partim, partim interpretantur. Xylander & Cluuerius, quæ ita in libris habentur: ἀνέψυχε τὰ πεδία ὁ Σκαῦρος διώγου-

διουρυχίς πλωτοῦς, ἀπὸ τῆς Πάδος μέχρι Παρμητῶν, quod secundum litteram est, a Pado ad Parmestas. Xylander vertit a Placentia Parmeniam usque; quod adprobat Cluverius, quasi Παρμητὰς geographus scripserit, qui *Parmenses* sint; quod dubitat Casaubonus. Tam impedita adhuc est *Fossa Aemilia*, ab Aemilio Scauro inter Parmiam ducta & Placentiam.

Interiacet Parmæ & Placentiæ ad fossam *Fidentia* in itinera-rio, quæ itinere a Mediolano per Picenum vocatur *Fidentiola vi-cus*, XXIII millibus a Placentia; xv a Parma: & itinere ab Ari-mino Dertonam, non solum *Fidentia*, verum etiam *Florentia* ali-qua, quæ Cluverii tabula est *Florentiola*, suspecta & dubia Suri-tæ. Sed Peutingerianæ quoque Tabulæ *Florentia* inter Placen-tiam Fidentiamque est media, quæ quoquo se modo habet, *Fi-dentia* tamen certissima & antiqua est eo positu, commemorata ab Livio epitoma LXXXVIII, Velleio lib. II cap. XXVIII, & Plin-io lib. III cap. xv. Nam Carbo circa *Fidentiam* superatus fuit a Metello Pio, Syllæ auspiciis, quod Livius tradit & Paternulus: Plinius *Fidentinos* in octava regione ponit, id est in Cispadana. Itinerariorum rationes in locum referunt, qui nunc *Burgo di San Dominno* dicitur. S. Dominus autem in Martyrologio Romano a. d. VII idus Octob. dicitur supplicium passus *apud Iuliam in territorio Parmensi*: quod si iustum cognomen est, coloniam fuisse Fidentiam, auspiciis Iulii vel Augusti Cæsaris deductam, probabile est. Subiacet in austrum, ad Tari & Cevi confluentes, locus qui nunc *Fornovo* dicitur, quod nomen documento est, & heic *Forum Novum* existisse. Inscriptio vetus apud Grut. p. 492 n. 5

P A T R. C O L. I V L. A V G. P A R M  
PATR. MVNICIPIORVM FORODRVENT. ET FORO  
NOVANORVM.

Nunc ad nobilem urbem *Parmam*, quo iam ante Aemilia nos ducebat, progredimur, antiquam coloniam, nec minore no-stris temporibus claritate. Colonia facta cum Mutina. Livius lib. XXXIX cap. LV Eodem anno [quo Aquileia] *Mutina & Par-ma coloniæ Romanorum civium sunt deductæ. bina millia hominum in agro, qui proxime Boiorum, ante Tuscorum fuerat, octena iugera Parmæ, quina Mutinæ acceperunt.* Auxit ornavitque coloniam Augustus Cæsar: a quo IULIÆ AVGVSTÆ cognomen in mo-

do producta inscriptione accepit. Qui incolebant, Cicero Philipp. XIV cap. III vocat *optimos viros, honestissimosque homines, maxime cum auctoritate huius [senatorii] ordinis, populi que Romani dignitate coniunctos*. Deplorat ibidem *Parmensem calamitatem*, a L. Antonio bello Mutinensi acceptam. Lanam Parmensis agri Martialis laudat multis locis, e quibus satis sit libri XIV epigramma CLV repetiisse, cui titulus LANAE ALBAE praescriptus:

*Velleribus primis Apulia, Parma secundis*

*Nobilis: Altinum tertia laudat ouis.*

Nomen urbis haud dubie est ab interfluente amne *Parmia*: cuius nescio an in antiquis monumentis supersit quaedam memoria, nisi quod illa ex Theodosiano aëo Tabula itineraria corrupte in hoc tractu habet *Fl. Paala*.

Eadem Tabula, & Antonini, quod dicitur, Itinerarium inter Parmam & Mutinam *Tannetum* oppidum siue vicum tenent, quod etiam nunc Tanedo appellatur. Polybius lib. III cap. XL in Boiis memorat τὴν τάνητος καλεσμένην κώμην, *Tanctis ita dictum vicum*: & Liuius lib. XXX cap. XIX dicit, *qui ad vicum Tanctum a Boiis capti fuerant*. Plinius lib. III cap. XV in octaua regione, quæ Cispadana est, *Tanctanos* recenset: & Ptolemaeus in Togata ταντων, *Tanetum*. Ordo talis est itinere ab Arimino Dertonam:

<i>Bononia</i>	—	—	—	
<i>Mutinam</i>	M.	P.	XXV	
<i>Regium</i>	M.	P.	XVIII	
<i>Tannetum</i>	M.	P.	X	
<i>Parmam</i>	M.	P.	IX	
<i>Fidentiam</i>	M.	P.	XV	
<i>Florentiam</i>	M.	P.	X	(Florentiolam)
<i>Placentiam</i>	M.	P.	XV.	

Hinc ad Padum rursus descendimus, ad cuius & alterius fluminis, quod Plinii *Nicia*, Tabulae *Nigella* videtur, situm confluentes est *Brixellum*, nunc Bersello, siue Brescello, quod Plinius dicto loco in coloniis numerat. Et Ptolemaeus in Togata vocat βριζελλον, *Brixellum*. Fatale fuit Othoni imperatori, qui heic vim vite suæ intulit, rebus ad Bedriacum inprospere gatis. Suetonius cap. IX *Nec illi pugnae adfuit, substititque Brixelli*. Tacitus Hist. II cap.

XXXIX *Profecto Brixellum Othone*, ibi (cap. XLVI) *opperiebatur nuntium pugna*. Infra Brixellum ad eundem Padum est *Nuceria*, Ptolemæi *Νουκερία*, nec forsan ab alio veterum scriptorum memorata: nunc mutata littera, *Lucera* siue *Luzara*.

Clarius est, quod intus recedit, *Regium Lepidi*, siue *Regium Lepidi*, aut simpliciter *Regium*, quod Cluuerius vocat, nescio quo auctore, *Forum Lepidi*. Situm in via *Aemilia*, nomen ferens ab *Aemilio Lepido*, qui cum *C. Flaminio* consul fuit. Vnde autem cognomen vel nomen *Regium*, incertum plane & obscurum est. Cicero lib. XII epist. V ad *Cassium*: *Præter Bononiam, Regium Lepidi, Parmam, totam Galliam tenebamus studiosissimam reipublicæ*. Et *Brutus* ad *Ciceronem* lib. XI epist. IX extr. III *Kal. Maii ex castris Regii*. Ptolemæus in *Togata* prouincia: *Ρηγιον Λεπιδιον κολωνια*, *Regium Lepidum* (seu potius *Lepidum*) *colonia*. Sic enim est emendandum ex *Strabone*, qui æque, vt *Latini*, *Ρηγιον Λεπιδιον* lib. V pag. 150 adpellauit. *Plinio* lib. III cap. XV sunt *Regienses a Lepido*. *Tacitus* lib. II Hist. cap. I *Die quo Bedriaci certabatur, aem inusitata specie apud Regium Lepidum celebri loco consedissee incolæ memorant*. In *Peutingeriana Tabula Lepido Regio* scriptum exstat: ceteri posteriores tantum *Regii* nomen agnoscunt, vt paullo ante ex *Antonini* itinere vidimus. *Orosius* quoque lib. V cap. XXII de tumultu, post *Syllæ* mortem a *Lepido* consule concitato, *Brutus in Cisalpinam Galliam fugiens, persequente Pompeio, apud Regium interfectus est*. Hodie vocatur *Reggio*.

Excipit *Plinii* flumen *Gabellum*, cui oppidulum, a *Strabone* *Μακρὰν Κάμπον*, *Macri Campi*, vocatum, adpositum est. *Liuius* etiam videtur oppidi nomen facere. Lib. XLI cap. XVIII *Consul litteras ad C. Claudium misit, vt cum exercitu ad se in Galliam veniret: Campis Macris se eum expectaturum*. Et lib. XLV cap. XII *Profectus in Galliam, circa Macros Campos, ad montes Siciminam & Papinum, statim habuit*. *Columellæ* autem lib. VII cap. II sunt campi circa *Parmam* atque *Mutinam*. *Oncs*, inquit, *quæ circa Parmam & Mutinam Micras stabulantur campis*. Atque sic etiam *Varro R. R.* præfatione libri II, *in Campos Macros*.

Inter *Gabellam* & *Scultennam* amnes, ad *Aemiliam* viam, nobilis urbs est *Mutina*, colonia ciuium Romanorum, cuius deductionem supra in *Parma* vidimus, quia eodem anno sunt conditæ,

vt Liuius refert lib. xxxix cap. lv. Polybius *Μούνη* scripsit lib. iii cap. xl; Strabo p. 150 *Μούνη*; Ptolemæus *Μούνη*, Latino more, Cicero Philipp. v cap. ix [Antonius] *circumsedit Mutinam, firmissimam & splendidissimam populi Romani coloniam*. Tacitus lib. i Hist. cap. l. *Pharsaliam, Philippos, & Perusiam ac Mutinam, nota publicarum cladum nomina, loquebantur*. Plura apud Ciceronem & historicos in bello Mutinensi. Silius lib. viii vers. 592

*Certauit Mutinæ quassata Placentia bello.*

Et Lucanus lib. i Pharsal. vers. 41

*His, Caesar, Perusina fames, Mutinaque labores  
Accedant fati.*

Inter eosdem fluuios, Gabellum & Scultennam, sed supra Mutinam, ad montem Apenninum versus, *Mutilum* castrum est. Liuius lib. xxxiii cap. xxxvii L. *Purius Purpureo, alter consul, per tribum Sappiniam in Botos venit. Iam castris Mutilo adpropinquabat, quum veritus, ne intercluderetur simul a Boiis Liguribusque, eadem via, qua adduxerat, reduxit.* Etiam nunc vocatur Médolo, situmque supra Mutinam in radicibus Apennini. Paulo infra hoc castellum Cluuerius ad Gabellum ponit *Saltum Gallianum*, quasi oppidum a Plinio lib. iii cap. xv notatum: verum Harduinus e mss. legit *Saltes Galliani, qui cognominantur Aquinates*. non enim oppidorum ibi aut nemorum, sed populorum nomina recensentur. In Aemilia via, prope Scultennam, iii millibus a Mutina abest locus *Ad Victoriolas*, in Hierosolymitano Itinerario sub finem designatus: trans flumen in eadem via, viii m. p. a Mutina, est *Forum Gallorum*, vt Tabula Peutingeri distantiam definiuit. Heic Antonius vicit Pansam, & victus est ab Hirtio. Galba ad Ciceronem lib. x epist. xxx *Audita re Hirtius cum cohortibus viginti veteranis redeunti Antonio in sua castra occurrit, copiasque eius omnes deleuit, fugauitque eodem loco, vbi erat pugnatum, ad Forum Gallorum.* Et Frontinus Strateg. lib. i cap. v exemplo xxxix *Antonius, apud Forum Gallorum, quum Pansam cos. aduentare comperisset, insidiis per siluestria Aemiliae viam dispositis, agmen eius exceptit fuditque: & ipsum eo vulnere adfecit, quo intra paucos dies exanimaretur.*

Infra Mutinam, intra eosdem amnes, *Gabellum & Scultennam*, itinere Antonini a Verona Bononiam, inter Hostiliam & Mutinam.

tinam medio loco, vtrisque xxv m. p. distante, ponitur *Colicaria*, oppidum vel vicus, quam inter Mutinam & Mirandulam in vico Rocaglia, itineris tractu monstrante, quærebat Cluuerius: inferius, Padum versus, *Otesia*, vnde *Otesini* dicti Plinio lib. III cap. xv, & ex Bergomate lapide CVRATOR REIP. OTESINORVM, vt Cluuerius refert p. 282, quod est prae scriptum ATE-SINORVM in Gruteri opere p. 396 num. 8. Ad confluentes *Scultenna* & Padi, oppidum *Padinum* est, nunc Bondeno; vnde Plinii *Padinates* sunt dicto cap. xv. De *Scultenna* autem fluuio præter Plinium lib. III cap. xvi, etiam Liuius lib. xli cap. xviii ineunte agit.

Vteriores fluuii sunt *Lauinius* & *Rhenus*, in quorum altero *insula Triumvirorum* est, hoc est, in qua M. Antonius, M. Lepidus, & Octavianus Cæsar triumviratum, seu potestatis summæ societatem inierunt. Appianus ineunte lib. iv de B. Ciuili: συνεσαν ἀμφὶ Μουτίνῃ πέλιν ἐς νησίδα τῆ λαβινίᾳ ποταμοῦ βραχὺν τε καὶ ὑπτίαν, *congressi sunt* [triumviri] *circa Mutinam in parua quadam & plana insula fluuii Labinii*. Cui fragmentum tabulæ in agro Bononiensi repertæ consentit, qua insulam triumvirorum dicitur AMNIS LAVINVS ADLATRARE. Sed dudum obseruarunt docti viri, non esse antiquum, quisquis est, illius tabulæ auctorem, & ab Appiano accepisse, quod de amne Lauino tradidit. Vide Thomæ Reinesii Inscript. LXVII Classis II, cum subnotatis. Nec Appianus sibi constat de oppido & amne. Ait *circa Mutinam*, at tamen in *Lauinii insula* pactos societatem triumviros fuisse. Longe abest Lauinius a Mutina; propior utique Bononiæ: nec tantus, vt insulam capiat, in cuius medio conferre secreta triumviri potuerint, vt nec in ripa vtrisque stantes, neque in pontibus, exaudirent. Sic enim ipse Appianus de illo colloquio scripsit. Relinquitur ergo in *Rheno*, qui maior est Lauinio, illam insulam triumvirorum, & prope Bononiam fuisse. Id quod non obscure Dio Cassius lib. XLVI sub finem, confirmat, ἐν νησίδι τῇ τῆ ποταμοῦ τῆ παρατὴν Βονωνίαν παραστέοντος, *in insula quadam parua illius amnis, qui Bononiam præterlabitur*. Invero haudquaquam Lauinius est, sed Rhenus, quæsi illud Plinius *Bononiensem amnem* dixit lib. xvi cap. xxxviii. Hæc loquitur,

*ſagittis aptior calamus, quam in Rheno, Bononiensī amne.* Et Silius lib. VIII vers. 600

- - - - - *paruique Bononia Rheni.*

Suetoniū quoque Aug. cap. xcvi dicit, *ad Bononiam* triumviro-  
rum copias fuisse contractas : & Plutarchus Cicerone p. 884  
*ἐγίνοντο αἱ σύνοδοι μόνοις ἀπὸρρήτοι περὶ πόλιν Βονωνίαν ἐφ' ἡμέρας τρεῖς,*  
*καὶ συνήσαν εἰς τόπον τινὰ πρὸς τῶν στρατοπέδων, ποταμῷ περιβρέομενον,*  
*Colloquuti soli sunt, remotis arbitris, tres dies iuxta urbem Bononiam.*  
*Locus ubi conveniunt, pro castris erat, amne cinctus.* Tres sic apud  
Bononiam id factum esse adfirmant, singuli græves auctores, &  
Appiano utique præferendi : quorum consensu probatur, amni-  
cam illam insulam fuisse Rheni, Bononiam præfluentis ; non La-  
vinii, decurrentis longius ab illa vrbe.

Satis nota vrbs *Bononia*, & vel sola antiquitate commenda-  
bilis, olim, quum Tusci tenerent, ante inuasionem Gallorum,  
*Felsina* vocitata, quod nomen nec deinceps fuit penitus oblitte-  
ratum. Plinius lib. III cap. xv *Bononia, Felsina vocitata, quum*  
*princeps Etruriæ esset.* Et Liuius lib. xxxiii cap. xxxvii *Dem*  
*iunctis exercitibus primum Boiorum agrum usque ad Felsinam oppi-*  
*dum populates [ consules ] peragrauerunt.* Nomen autem Bo-  
noniæ videtur a Gallis esse, quorum id nominis oppidum etiam in  
Belgica ad frerum fuit Britannicum. Romani coloniam Latinam eo  
deduxerunt. Liuius lib. xxxvii cap. lvii *Eodem anno [ id est ]*  
*urbis conditæ [ ante diem tertium Kalendas Ianuarias, Bononiam*  
*Latinam coloniam ex SC. L. Valerius Flaccus, M. Atilius Seranus, L.*  
*Valerius Tappus triumviri deduxerunt. Tria millia hominum sunt*  
*deducta : equitibus septuagena iugera ; ceteris colonis quinquagena*  
*sunt data. Ager captus de Gallis Boiis fuerat : Galli Tuscos expule-*  
*rant.* Et Velleius Paterculus lib. I cap. xv de eadem : *Cn. Man-*  
*lio Volsone, M. Fulvio Nobiliore* COSS. *Bononia deducta colonia, ab-*  
*hinc annos ferme cccxvii.* Auxit Octavianus sub initium Actiaci  
belli, ut Dio refert lib. I pag. 422. Tacito lib. XII cap. LVIII  
est *Bononiensis colonia.*

Ultra Bononiam in eadem via Aemilia est *Claterna* inter-  
vallo x m. p. quod ex itinerario utroque constat. Cicero Phi-  
lipp. VIII cap. II cuius [ Antonii ] *presidium Claterna deiecit Hir-*  
*tius.* Idem lib. XII epist. v ad Cassium : *Si erupisset [ D. Brutus ]*

*Muti-*

*Mutina*, nihil belli reliqui fore videbatur. Parvis omnino iam copiis obsidebatur, quod magno presidio Bononiam tenebat Antonius. Erat autem Claterna noster Hirtius: ad Forum Cornelii Caesar, utroque cum firmo exercitu. Plinius lib. III cap. XV post colonias Cispadanæ enumeratas: *oppida, Casena, Claterna, & reliqua*. Ptolemæi quoque in Togata Κλατίνα est.

Antequam Boios deferamus, in Lingonum Gallorum sedem transituri, de *Litana silva* aliquid dicendum est. In Boiis fuisse, ex Liviō notum est: quo loco aut regione, incertum. L. Postumius Albinus in ea a Boiis cæsus. Lib. XXIII cap. XXIV *Silva erat vasta (Litana Galli vocant) qua exercitum traducturus erat - - - caput ducis præcisum Boiōnantes templo, quod sanctissimum est apud eos, intulere*. Et lib. XXXIV cap. XXII L. Valerius Flaccus in Gallia cum Boiorum manu propter *Litana silva* signis collatis secundo prælio conflixit. Hic ultus est superiorem cladem, quam etiam Frontinus lib. I cap. VI strateg. IV descripsit. Boi, inquit, in *silva Litana succiderant arbores*. Holstenius in Cluv. Ital. p. 15 coniicit fuisse supra fontes Scultennæ in iugo Apennini inter Cerfinianum & Mutinam.

Post Claternam Forum Cornelii est, Ciceronis epistola modo memoratum: Straboni Φόρον Κορνήλιον: Ptolemæo Φόρος Κορνήλιος. Martialis lib. III epigr. IV

*Romam vade, liber. Si, veneris unde, requirer;*

*Aemilia dices de regione via.*

*Si quibus in terris, qua simus in urbe, rogabit;*

*Corneli referas me, licet, esse Foro.*

Opus Cornelii Sullæ esse, Prudentius hymno IX de passione Cassiani Forocorneliensis in principio testatur:

*Sulla Forum statuit Cornelius: hoc Itali urbem*

*Vocitant ab ipso conditoris nomine.*

Et vetusto lapide apud Spon. Miscell. p. 185 IIIII VIRO FORO CORNELI. Hodie *Imola* id oppidum vocatur, quod non solum itinerariorum rationes probant, verum etiam Paullus Warnefridi lib. II Langobard. cap. XVIII aperte & nominatim declaravit. *Aemilia*, inquit, locupletibus urbibus decoratur: *Placentia scilicet,*



*Parmaque, Regio, & Bononia, Corneliique Foro, cuius castrum Imolæ adpellatur.* Oppidani FOROCORNELIENSES in veteri lapide apud Holstenium in Cluv. pag. 15.

Post, eodem tractu, sequitur *Fauentia*, nunc Faenza, unde Plinio *Faurentini* incolæ eius oppidi nominantur. Sullano bello memorabilis facta *Fauentia*, quod ad illam etiam pugnatum fuit. Epitoma Liuii LXXXVIII *Sulla Carbonem, exercitu eius ad Clusum, ad Faentiam Fidentiamque caso, Italia expulit.* Et Velleius lib. II cap. XXVIII *magnificis præliis partium eius viri hostium exercitum fuderant: duo Seruili apud Clusum, Metellus Pius apud Faentiam, M. Lucullus circa Fidentiam.* Silius Italicus lib. VIII vers. 596

----- undique follers

*Arua coronantem nutrire Fauentia pinum.*

Inde pergitur *Solonam*, quæ hodie Citta di Sole est, in sinistra *Vtentis* ripa. Inscriptio apud Gruterum pag. 1095 n. 2 CVRATORI SOLONATIVM. Trans flumen, paullo inferior, *Forum Liuii* est, nunc Forlì, inter Cæsenam situm & Faentiam, quod ex Antonini itinere ab Arimino Dertonam, & Peutingerorum Tabula adparet. Decem millibus distat a Faentia. Inde ad mare vergit *Forum Popilii*, ut Plinius vocat lib. III cap. XV; ut corrupte in Peutingeriana, *Forum populi*: unde hodiernum nomen est Forlinpopolo. Superest intus in tractu hoc *Cæsena*, Straboni *Καισῆνα*. Plinius d. I. *Oppida, Cæsena, Claterna, & cetera*: Ptolemæo *Καισῆνα*: hodie Cefena, seruatō vocabulo: medio ævo, nescio unde, *Curua Cæsena*, ut in Antonini Itinerario est, & Tabula Peutingeriana. Inter Cæsenam & Forum Popilii in occasum vergit *Forum Truentinorum*, ut in Plinii lib. III cap. XV scriptum: siue *Druentinarum*, ut in lapidibus vetustis est. Supra in *Foro Nouo* monstrauius ex Grut. p. 492 n. 5 PATR. MVNICIPIORVM FORODRVENT. & alia pag. 1094 n. 2 CVR. REIP. FORODR. utrobique per D. quæ verior orthographia est. Distantias plurimorum, quæ adhuc oppida proposuimus, iter Antonini ab Arimino Dertonam sic illustrat:

*Arimi-*

*Arimino**Curuam Casenam*

M. P. XX

*Forum Liuii*

M. P. XIII

*Fauntiam*

M. P. X

*Forum Cornelii*

M. P. X

*Claternam*

M. P. XIII

*Bononiam*

M. P. X.

In maritima ora nobilis vrbs *Rauenna* est, πόλις ἀρχαία, Θεσσαλῶν ἀπακία, vrbs antiqua, *Theſſalorum colonia*, vt Zosimus tradit lib. v cap. xxvii. Strabo confirmat idem lib. v pag. 148 ex fama, Θετταλῶν λέγεται κτίσμα, dicitur a *Theſſalis* condita. Vnde est quod de integritate Plinii, in cuius lib. iii cap. xv *Sabinorum oppidum* est, Cluuerius dubitare cœpit. Quod Strabo addit, ἐν τοῖς ἐλεσι ἐστὶ, καὶ διάρρυτος, in paludibus est sita, Ἐαquis perniā. Ideoque Silius lib. viii vers. 603 dixit,

*Lenta paludosa perſcindunt ſtagna Rauenna.*

Hæc munimenta eius naturalia. Portum antiquitus habuit in *Bedefis* ostio: addidit nouum Augustus, qui classem caperet tutando ſupero mari impositam, inter quem & urbem *Via Cæſaris*. Sidonius lib. i epist. v *Rauennam cursu dexteriore ſubeuntes: quo loci veterem ciuitatem nouumque portum media via Cæſaris ambigas vtrum connectat an ſeparet.* De classe *Rauennate*, ex Augusti institutione, Suetonius Aug. cap. xlix, Tacitus Hist. ii cap. c. Iornandes de Get. reb. cap. xxix, vbi ſitum vrbis curatius quam ceteri ex Dionis deperdito loco deſcripſit. Supra *Rauennam*, vi millibus paſſuum ab illa, *Butrium* fuit, quod Strabo τῆς Ραβέννης πόλις, *oppidum Rauennatium* vocat: Plinius autem dicto loco: nec procul a mari, *Vmbriorum Butrium*. Scilicet *Vmbri Theſſalis*, quod Strabo addit, in *Rauennæ* oppidi poſſeſſione ſucceſſerunt. Diſtancia vi millium in *Tabula Peutingeri* adnotata eſt.

Tandem de fluminibus, quamquam aliquibus minus clariſ, quæ inter *Rhenum Bononiensem* & *Rubiconem* ſunt, aliquid adiiciendum eſt. Poſt *Rhenum* eſt *Idex* inter *Bononiam* & *Claternam* medius, nunc l' *Idice*: quod prauationem *Tabulæ Peutingerianæ* arguit, qua *Ifex* ſcriptum eſt. Inter *Claternam* & *Forum Cornelii Silarus*, in eadem tabula poſitus. Deinde *Vatrenus* Plinii, nunc *Saterno*, *Forum Cornelii*, hoc eſt *Imolam*, ab ortu

adluens. Et hic in Padum cum superioribus decurrit. Plinius cap. XVI libri III *Augez ibi Padum Vatreus amnis ex Forocornelienſi agro.* Et Martialis lib. III epigram. LXVII ad pigros nautas:

*Ceſſaſtis pueri, nihilque moſtis*

*Vatreus Eridanoque pigriores.*

Succedit in eadem Tabula *Sinnum* flumen, nunc *Senno* ſive *Senio*: &, qui *Fauentiam* præterlabitur, *Anemo* Plinii cap. XV. in Tabula *Animo*, ſed nimis in occaſum cum *Saturno*, & ultra *Mutinam* remotus. Vulgo *Amone* eſt ſive *Armone*. *Salonam* & *Rauennam*, illam ab ortu, hanc a ſeptemtrione præterfluit *Vtis* in obliquo *Vrentis*; male in Plinii libris cap. XV *Vitis* ſcriptus. *Liuius* lib. V cap. XXXV *Tum Senones, recentiffimi advenarum, ab Vtente flumine uſque ad Aefim fines babuere.* Inter Forum *Liuii* & Forum *Popilii Rauennam* delabitur *Bedeſis* Plinii: & tandem *Sapis* eiſdem, cuius ſuperior pars circa *Sarſinam* fines *Vmbriæ* perſtringit: quamvis inferior, ut citra *Rubiconem*, partem *Ciſpadanæ* extremam permeet. *Vmbriæ*, ob ſuperiorem partem, etiam *Silius* lib. VIII verſ. 449 adſignauit,

- - - canis venientes montibus *Vmbri*.

*Hos Aefis Sapisque lauant.*

Tractum circa amnis huius ſuperiora, *Sapiniam tribum* quem dicunt, etiam *Liuius* lib. XXXI cap. II, *Vmbriæ* adiudicauit.

## TRANSPADANA REGIO.

Qui trans Padum populi habitabant, non omnes Galli erant, ſed quidam etiam ante illorum aduentum illas terras tenuerunt, ut *Veneti*, *Euganei*que: ideoque quum *Gallia Transpadana* vulgo dicitur *συνηδοχιῶς* illud tanquam de pluribus, intelligendum eſt. Vocatur autem *Transpadana Italia* Plinio lib. XVI cap. XV, & ſæpe alibi; & *Tacito* Hiſt. II cap. XXXII, cui etiam *regio Transpadana* dicta lib. I Hiſt. cap. LXX, ad cuius explicationem nunc adgredimur.

Ab Alpibus vero denuo incipiendum. Poſt *Salaffos* ſupra explicatos iuxta *Graias Alpes* ſunt *LEPONTII*, quorum pars ſuperior, *Viberi* Plinio cognominati, in *Rhætorum* fines porrigitur: altera, nec minor fortassis, cenſetur in *Italia*. Plinius lib. III cap. XX *Lepontios & Salaffos Tauriſcæ gentis Cato arbitratur.* Ce-

tri

teri fere Lepontios relictos ex comitatu Herculis interpretatione Græci nominis credunt, præstis in transitu Alpium nunc membris. Scilicet a λέπω, linquo, duxerunt nomen, quod in Strabonis lib. IV sub finem inconstanter scribitur, semel Ληπόντιοι, iterum Δειπόντιοι. Caput illorum fuit *Ofcela*, Ptolemæi Ὀσκέλλα, quod Cluverius λ simpliciter scribendum esse ex eo putat probabile, quia vulgare nomen, quod hodie obtinet, *Domo d' Ofcela*, aut *Ofula*, mediam correptam habeat. Ad hos etiam *Canini Campi* pertinuerunt, per quos a Mediolano transeundum in Alemannos erat, uti ex Ammiani Marcellini lib. XV cap. VI adparet, & supra in Rhætia quoque pag. 535 præmonstrauimus. Situm Camporum illorum Gregorius Turonensis lib. X cap. III ostendit. *Olo dux*, inquit, *ad Bilitionem*, huius urbis [Mediolanensis] *castrum*, *in campis situm Caninis*, importune accedens, *iaculo sub papilla sauciatus*, *cecidit & mortuus est*. Bilitio autem castrum haud dubie est *Belizona*, situm supra Verbanum lacum ad flumen Ticinum. Præterea ad Caninos Campos Iacobus Gothofredus *Dinumma* refert, locum, quo data lex VIII Cod. Theod. de Exactionibus.

Decurrit ex Lepontiis *Sessites* fluuius Plinii lib. III cap. XV I ad LIBICIOS siue LIBICOS populum, & *Raudios campos*, in quibus Marius Cimbrorum ingentes copias prostrauit. *Libicorum* oppida duo Ptolemæus nominat, *Vercellas*, & *Laumellum*. Plinius lib. III cap. XVII *Vercella Libicorum ex Sallyis orta*. Tacitus Hist. lib. I cap. LXX *firmissima Transpadana regionis municipia, Mediolanum, ac Norvianam, & Eporediam, ac Vercellas adiunxere*. Vtraque, nomen seruant, Vercelli & Lomello, XXV millibus passuum in veteribus Itinerariis disiuncta. Tabulæ Theodosianæ, quam Peutingeri etiam dicimus, inter utrumque sunt *Cutia*, nunc Cozo, medio viæ interuallo. Gentis nomen Ptolemæo & Plinio sunt *Libici*, tribus syllabis: at quatuor, Polybio lib. II cap. XVII Λεβέκιοι, *Lebecu*: quo Cluverius etiam refert Liuii *Libuos*, lib. XXI cap. XXXVIII, tamquam prauatum nomen ex *Libicis* sit. Situs non repugnat. Ait enim de Hannibalis itinere: *ambo saltus cum non in Taurinos, sed per Salassos montanos ad Libuos Gallos deduxissent*. At lib. V cap. XXXV ait, *Libuos tenuisse illos locos, ubi nunc Brixia ac Verona*.

Campi *Raudii* primus Paterculus lib. II cap. XII mentionem fecit. *Quinto* [consulatu Marius] *citra Alpes in campis, quibus*

*bus nomen erat Raudis, ipse consul & proconsul Q. Lutatius Catulus fortunatissimo decertauere praelio.* Aurelius Victor de Vir. illustr. in C. Mario: *Teutones in Gallia apud Aquas Sextias: Cimbros in Italia in campo Raudio vicit.* Sic A. Schotti ms. alii *Caudio*, vel *Claudio*, quod nihil est. Florus tandem lib. III cap. III *Tridentinis iugis in Italiam prouolutos* illos Cimbros dicit, & *Athesim flumen*, quod tranare frustra tentassent, *ingesta obrutum silua transiluisse*: quorum *in Venetia* deinceps *ipsa soli cœlique clementia robur elanguerit.* At Alpes illæ, & flumen, & regio longe absunt a Sessite fluuiio, ad quem Raudis campos fuisse supra cum Cluuerio dicebamus. Subdit præmissis his nihilominus Florus: *in patentissimo, quem Radium vocant, campo concurrere.* Quibus inducti non nulli illum campum & praelium prope Athesim & Veronam quærunt. Schottus ad Victoris dictum locum: *ad Athesim, Verona fluuium, pugna facta.* Crederem ipse, nisi Plutarchus aliud suaderet in Mario pag. 419 dicens, prouocantibus Cimbris, diem illis tertium, *χώσαν τε καὶ πεδίον τὸ περὶ Βερκέλλας*, locum & campum apud Vercellas ad pugnam constituisse. Quum vero æque ac Florus, traiectioni Athesis paullo ante meminerit Plutarchus, & nunc pugnae locum dicat apud Vercellas fuisse; moram intercessisse oportet, & circuitionem, qua ab Athesi ad Ticinum tandem & Sessitem sunt barbari reducti.

Supra hos campos *Lacus Verbanus* est, iam Lago Maggiore, qui *Ticinum* fluuium, nunc Tesino, transmittit. Strabo lib. IV extremo: *Λίμνας ἑναι Φησὶν ἐν τοῖς ὄρεσι πλείους μὲν, τρεῖς δὲ μεγάλας· ἢ μὲν Βήνακος ἔχει μῆκος πεντακοσίων σταδίων, πλάτος δὲ ἑκατὸν πεντήκοντα, ἐκφεύει δὲ ποταμὸς Μίγκιος· ἢ δ' ἐξ ἧς Οὐερβανὸς, τετρακοσίων πλάτος δὲ σενωτέρα τῆς πρότερον, ἐξίησι δὲ ποταμὸν τὸν Τίκινον· τρίτη δὲ Λάριος, μῆκος ἐγγὺς τριακοσίων, πλάτος δὲ τριάκοντα· ποταμὸν δὲ ἐξίησι μέγαν Ἀδριαν.* Aiunt lacus esse complures in Alpibus, tres vero maiores: quorum Benacus habet longitudinem 10 stadiorum; latitudinem CL. ex hoc Mincius effluit. Post hunc Verbanus, longus cccc stadia; angustior aliquanto prius dicto: tertius est Larius longus fere ccc, latus xxx. is Adduam, magnum flumen, emittit. Congruit numerus maiorum lacuum; etiam fluminum nomina per quemque transmissorum: non autem ordo, quia Larius est medius: nec longitudo; quia Benacus horum est minimus. Adferendum vero

vero hoc pro Verbano testimonium erat, quia nescio, an alius eius meminerit præter Plinium, qui lib. II cap. CIII dixit: *Vt in Fucino lacu inuectus amnis, in Lario Addua, in Verbano Ticinus, in Benaco Mincius.* Et lib. III cap. XIX *In hac [x] regione & XI, lacus incluti sunt, amnesque eorum partus aut alumni: si modo acceptos reddunt, ut Adduam Larius, Ticinum Verbanus, Mincium Benacus, Ollium Sebinus, Lambrum Eupilis, omnes incolas Padi.* Et quia hi lacus & flumina coniungere; iuuat de fluminibus coniunctis etiam poetam Claudianum ex lib. de VI Conf. Honor. v. 195 audire:

- - - Frondentibus humida ripis  
Colla leuant pulcher Ticinus, & Addua visu  
Cœrulus, & velox Athefis, tardusque meatu  
Mincius.

Ticinum etiam egregie descripsit Silius lib. IV vers. 82

Cœruleas Ticinus aquas, & stagna, vadoso  
Perspicuus seruat turbare nescia fundo,  
Ac nitidum viridi lente trahit amne liquorem.  
Vix credas labi, & reliqua.

Est hic inter infauista Romano populo nomina ob cladem ab Hannibale acceptam. Idem lib. VI extremo:

Adde & Ticini spumantes sanguine ripas,  
Et nostrum Trebiam, & Trasimene litora Tuscis  
Clausâ cadaueribus.

Inter Ticinum & Sessitem paruus amnis *Nouaria* in Tabula Theodosiana dictus, a quo vrbs *Nouaria*, quam præterlabitur, nomen habet. Inter Larium quoque Verbanumque lacus, alius, minor his, intercedit, nunc Lago di Lugano, olim *Coresius* dictus, quem Turonensis Gregorius lib. X cap. III, *stagnum Coresium*, siue vt Cluuerius legit, *Ceresium* adpellat.

*Larius* lacus pluribus laudatus, Plinio maxime iuniori, cuius natale solum & plura prædia tangebatur. Lib. IX epist. VII *Hoc quoque non dissimile, quod ad mare tu [ædificas,] ego ad Larium lacum.* Huius in litore plures villa mea, sed due vt maxime delectant, ita exercent. Virgilius quoque lib. II Georg. vers. 159 eiusdem lacus, & Benaci etiam rationem habuit, quum scripsit,

An ma-

*An mare, quod supra memorem, quodque adluit infra?  
 Anne lacus tantos? te, Lari maxime, teque  
 Fluctibus & fremitu adsurgens, Benace, marino?*

Ad Larium lacum etiam in Comensi agro fuit fons mirandæ naturæ, statis horis crescens & decrescens, quem idem Plinius lib. IV epist. XXX descripsit.

Sub lacu Lario, & ad Adduam fluuium, ac ultra illum, OROBII fuerunt, quibus Plinius lib. III cap. XVII tria oppida dat, Caronem auctorem, ut fatetur, sequutus. *Orobiorum* inquit, *stirpis esse Comum, atque Bergomum, & Licini forum, & aliquot circa populos, auctor est Cato.* Antiqua vrbs *Comum*, & potens olim, ut etiam cum Romanis bellum gereret haud secus atque alia gentes validiores. Liuius lib. XXXIII cap. XXXVI *Marcellus Pado confestim traiecit in agrum Comensem, ubi Insubres, Comensibus ad arma excitis, castra babebant, ducit.* Et extremo illo capite, *victoria ad Comum parata: & cap. XXXVII Triumphauit [Marcellus] in magistratu de Insubribus Comensibusque.* Non obscurum deinde municipium, cui nouos colonos Iulius Cæsar addidit, ex quo *Novocomum* plerumque vocitatum. Cicero lib. XIII epist. XXXV *C. Auianus - - - quem Cæsar meo beneficio in Novocomenses retulit.* Strabo lib. V pag. 147 πεντακισχίλις ἐπισυνώκισεν, *quinque millia colonorum addidit.* Appianus Alexandrinus lib. II Ciuil. p. 730 ὑπὸ λιν Νεώκωμον ὁ Κᾶσαρ ἐς Λατίν δικαίον ἐπὶ τῶν Ἀλπεων ἀπέκει, ὧν ὁσοι κατ' ἔτος ἤρχον, ἐγένοντο Ρωμαίων πολῖται, *Novumcomum condidit sub alpibus Cæsar, donauitque iure Latii, ut qui annum magistratum ibi gessisset, haberet in vrbe ius ciuium.* Plutarchus quoque in Cæsare p. 722 de iniuriis Cæsari illatis: Νεοκωμίτας ἐπὶ Καίσαρος ἐν Γαλατία κατῳκισμένους ἀφῆρξαντο τῆς πολιτείας, *colonis, quos Novumcomum Cæsar in Galliam deduxerat, ciuitatem ademerunt.* Quod ita Suetonius cap. XXVIII narravit: *Retulit [consul Marcellus,] ut colonis, quos rogatione Vatinia [Cæsar] Novumcomum deduxisset, ciuitas adimeretur.* Catullus quoque ad illud incrementum respexit, quum carm. XXXVI Cæcilio poetæ scripsit,

*Veronam veniat, Noui relinquens*

*Comi mania, Lariumque litus.*

Sed cum tempore obsoleuit nouitatis cognomen, & Plinius, alumnus eius, simpliciter *Comum* vocauit lib. I epist. III ad Caninium

ninium Rufum: *Quid agit Comum? tua meaque delicia?* Et lapide Brixienſi apud Gruterum pag. 392 num. 7

CVRAT. REIP. COMENS. DAT

AB IMP. HADRIANO.

Nec itinerariis aliter quam *Comum*. In Tabula Peutingeri *Como*, ſexto caſu: in Anton. itineribus a Brigantia Mediolanum, & Comum ipſum, pergitur

*Summum lacum: Comum: Mediolanum.*

Vrbs altera Orobiorum, & Como vel æqualis, vel ſecundum alios, etiam ipſum Cluuerium, tamquam princeps gentis, præferenda, eſt *Bergomum*, de qua Plinii verba ſupra vidimus: Ptolemæo eſt *Βεργομν*, *Bergomum*. Atque ſic etiam in vetuſtis lapidibus. Gruter. p. 392 CVRAT. REIP. BERGOM. & pag. 396 num. 8 BERGOMI PATRONO. In Iuſtini vulgaribus libris legitur *Vergamum*, quæ iudice Græuio, conſummatiffimo viro, barbari ſæculi ſcriptura eſt, quum veteris libri, etiam Iuntarum Florentiæ impreſſus, *Bergomum*, vocali quarta præ ſe ferant. Iuſtini verba, & ceteris etiam interpretandis idonea, lib. xx cap. v ſunt: *Galli quum in Italiam veniſſent, ſedibus Tuſcos expulerunt, & Mediolanum, Comum, Brixiam, Veronam, Bergomum, Tridentum, Vicentiam condiderunt.* E quibus tamen Plinius quædam non Gallis, ſed Rhætis auctoribus it vindicatum, vt in Rhætia præmonſtrauimus. Quid? quod in Tabula Theodoſiana, ex Peutingeriano muſeo prodita in lucem, ccl plus minus annis poſt Iuſtinum conſecta, etiam *Bergomum* ſcriptum exſtat, quarta in medio, non prima vocali. Quod vero hodie *Bergamo* illud oppidum vocitatur, id temporum inſequentium barbariei imputandum eſt. Oppidani ſunt *Bergomates* Plinio lib. iii cap. xvii. Ptolemæus quidem *Bergomum* in Cenomanis ſcripſit, nec nomen quidem Orobiorum habet, quod tam celebre, vt Inſubrum & Cenomanorum non eſt; nos vero Plinii auctoritatem, antiquiora repetentis, ſequuti ſumus. Tertium oppidum Orobiorum, *Forum Licinii*, minus eſt notum, nec ab alio forſan, quam Plinio, commemoratum: ideoque dubiæ poſitionis, ſitne hodie *Pieve d' Incino*, an, quod Cluuerio magis placet, *Berlaſina* inter Comum & Mediolanum.

Proximi Orobis in aſtrum ſunt INSVBRES, Gallica & ipſa gens, & multis certaminibus Romanorum nota. Liuius lib. xxi

R r r

cap.



cap. vi singulariter dixit *Insuber eques*: & lib. xxx cap. xviii in agro *Insubrium Gallorum*. Polybio sunt Ἰσομβρες, lib. ii cap. xvii; & Straboni lib. v post initium, ac Ptolemæo lib. iii cap. i Ἰνσουβροι, *Insubri*. Potentiam bella cum Romanis gesta apud Liuium ostendunt, & Strabo *Insübres & Boios Gallorum cis Alpes potentissimos* dixit iam indicato loco: μέγιστα τῶν Κελτῶν ἔθνη βοῖοι καὶ Ἰνσῆβροι, καὶ αἱ τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἐξ ἐφόδου καταλαβόντες Σένωνες, *Maxima gentes Gallorum Boii & Insübres sunt, & qui Romam subita incursione ceperunt, Senones*. Situm illorum Polybius demonstrauit dicto loco, & vna multitudinem testatur: τὰ μὲν πρῶτα καὶ περὶ τὰς ἀνατολὰς τῆς Ἰαδου κείμενα, Λάοι καὶ Λιβέκιοι, μετὰ δὲ τούτους Ἰσομβρες κατὰκησαν, ὁ μέγιστον ἔθνος ἦν αὐτῶν· ἐξῆς δὲ τέτοις παρὰ τὸν ποταμὸν Κενομαῖνοι. *Prima eius regionis, quæ fontes versus Padi sita, tenent Lai (Læui) & Lebecii: postillos Insübres habitauerunt, quæ illarum gens maxima deinceps fluiuium accolunt Cenomani*. Sunt ergo magis occidentales quam Cenomani: nec vero Padum attingunt, sed Lai siue Læui inter illos & flumen sunt.

Caput *Insübrum Mediolanum*, antiquum oppidum & genti suæ in Italia cœuum. Liuius lib. v cap. xxxiv *Ipsi* [Galli] *Taurino saltu inuias Alpes transcenderunt, fasisque acie Tuscis, haud procul Ticino flumine, quum, in quo confederant, agrum Insübrum appellari audissent, cognomine Insübribus pago Aeduorum; ibi, omen sequentes loci, condidere urbem: Mediolanum adpellarunt*. Quod etiam Plinius lib. iii cap. xvii adprobauit: *Insübres condidere Mediolanum*. Et Polybius lib. ii cap. xxxiv *Μεδιόλανόν ἐστι κυριώτατος τόπος τῆς τῶν Ἰσομβρων χώρας, Mediolanum præcipuus locus est Insübrum*. Tacitus lib. ii Hist. in *firmissimis Transpadana regionis municipiis* Mediolanum primo loco numerauit. Et quod ex Plinii lib. iv epist. xiii adparet, liberalium studiorum sedes fuit hoc municipium adeo, ut inde *Nonarum Athenarum* nomen acceperit. Inscriptio ibidem reperta apud Gruterum p. 177 n. 4 sub Antonino Pio, A Q V A E D V C T V M I N N O V I S A T H E N I S C O E P T V M A D I V O H A D R I A N O P A T R E S V O C O N S V M M A V I T D E D I C A V I T Q. Videtur pars municipiî, vel vicus, in quo domicilia litterarum erant, id augusti nominis tulisse. Et Aufonius in claris vrbibus:

*Et Mediolani mira omnia. copia rerum,  
Innumera culteque domus, facunda virorum  
Ingenua, & mores læti.*

Supra

Supra Mediolanum in septemtrionem ad flumen *Lambrum* est locus *Mozza* dictus, qui videtur ille esse quem *Modiciam* Paullus Diaconus vocat lib. IV cap. XXII, a Mediolano, ut ipse tradit, XII millibus remotum. Ibi inscriptio vetus nomen *MOGVNTIACI* refert, ex quo docti viri coniiciunt, id vetus nomen illius loci existisse.

In ortum versus a Mediolano *Lays Pompeia* sita est inter *Adduam* & *Lambrum* fluuios. Vulgo putant *Lodi* esse, quod oppidum *Adduæ* est adpositum: verum aliter itineraria tradunt, quæ aliquot millibus *Laudem* Mediolanum versus reducant a *Lodi* nostræ ætatis, circa quem locum vicus *Lodeue* occurrit, quod nomen *Holstenius Lodi Vecchio* interpretatur, vnde haud dubie contractum est. Oppidum autem *Lodi* ex illius ruinis in vltiori loco ortum fuit. *Peutingeriana Tabula* & *Antonini iter* a Mediolano ad columnam seu *Siciliæ* traiectum hoc ita demonstrant:

Tabula		Antoninus	
<i>Mediolano</i>		<i>Mediolano</i>	— —
<i>Laudæ Pompeia</i>	XVI	<i>Laudem</i>	XVI
<i>Placentia</i>	XXII	<i>Placentiam</i>	XXIII.

Hæc de situ. Origo alia oppidi, eaque peruetusta; alia coloniae est. *Plinius* dicto loco: *Boii trans Alpes profecti Laudem Pompeiam condiderunt*. Scilicet quum primum transgressi *Alpes* fuissent, antequam traiecto *Pado* sedem aliam & fixam inter amnem & *Apenninum* deligerent. Quod nomen *Gallicum* huius oppidi fuerit, ignoratur. *Strabo* *Pompeius* tandem, *Magni* pater, colonia eo deducta, nouum nomen imposuit. *Asconius Pedianus* ad *Orat.* in *Pisonem* sub initium: *Cn. Pompeius Strabo, pater Cn. Pompeii Magni, Transpadanas colonias deduxerat: - - [&] veteribus incolis manentibus ius dedit Latii*. In quibus alter *Strabo*, geographus, pag. 147 *Comum* quoque refert, ante *κατοικίαν μετρίαν, mediocre oppidum*: quod adflictum a *Rhætis* ille *συνώλισεν, instaurauerit*.

In *Tabula* illa *Theodosiani* æui vltra *Laudem Pompeiam* in ortum distant XXII millibus *Acerre*: inde XIII *Cremona*. *Acerre* etiam *Ἀκέρραι* a *Plutarcho* nominantur in *Marcello* pag. 300; a *Polybio* autem lib. II cap. XXXIV *Ἀκέρραι*, qui obsidionem illarum describit: a *Strabone* lib. V p. 150 *Ἀκαρα*, nisi forte alium locum intellexit, quia cum *Cispadanis* oppidis recenset: ceteri vero omnes trans *Padum* habent, ut inde reiecti hostes *Mediolanum* & *Comum*

refugerint: & Tabulæ rationes ad flumen Adduam perducunt, VII millibus supra Padum fluuium, vt coniicit Cluuerius. Ibi in vico quodam nomen Gherræ dicitur superesse.

Ptolemæus addit *Forum Iutuntorum* (φόρος Ιουτυντων est) quod in Cenomanis quidem scribit, in Insucribus tamen fuisse, locus quem adsignat, ostendit, qui fere ille est, quem nunc oppidum *Crema* tenet. Turbat vero in aliis etiam limites Ptolemæus, & Cenomanis tribuit quæ sunt Euganeorum, & Læuorum, Rhætorum ac Boiorum cis Padum: Insucribus autem quæ eorundem Læuorum erant. Itinere Hierosolymitano adduntur inter Mediolanum & Bergomum *Argentia* XXII millibus a Mediolano, qui locus nunc in vico obscuro latet: & post X millia *Pons Aureoli*, de quo Aurelius Victor Schotti in Gallieno: *Aureolus, quum per Rhatias legionibus præesset, excitus, vt mos est, secordia tam ignauæ ducis, sumto imperio, Romam contendebat. Eum Gallienus apud pontem, cui ex eo Aureoli nomen est, fusum acie Mediolanum coegit.* Et Trebellius in Aurelio tyranno: *Hunc eundem Aureolum Claudius, interfecto iam Gallieno, conflictu habito, apud eum pontem interemit, qui nunc Pons Aureoli nuncupatur.* Bis apud illum pontem victus a diuersis fuerit, an Pollio & Victor eandem historiam confundant, non est facile explicatu: certior situs illius pontis, quia ab eo Bergomum initi- nere sunt XIII passuum millia.

Ab Insucribus ad Padum patebant LAEVI, vt Liuius vocat lib. V cap. XXXV; siue LEVI, vt Plinius scripsit lib. III cap. XVII: qui Λάοι sunt Polybii lib. II cap. XV II. Liuius dicto loco ita: *Sal- luuii prope antiquam gentem Læuos Ligures, incolentes circa Ticinum amnem, considunt.* Scilicet Galli, etsi bonam partem hominum expulissent, nomen eiectionis gentis subierunt; quod Io. Frid. Grono- vius etiam ad Liuii locum obseruauit. Plinius autem sic: *Noua- ria ex Vertacomacoris orta, Vocontiorum hodieque pago, non, vt Cato existimat, Ligurum: ex quibus Leni & Marici condidere Ticinum, non procul a Pado.* Polybii verba paullo ante in Insucribus sunt reci- tata. Ex quibus colligitur, *Nouariam* & *Ticinum* fuisse Læuorum oppida. *Nouariam* Tacitus Hist. I cap. LXX in *firmissimis Trans- padana regionis municipiis* numerauit. Idcirco decuriones habuit, vt est in Comensi lapide apud Gruterum pag. 393 num. 8

M. AEMILIO COELIO  
COBLIANO DECVR  
MEDIOL. ET NOVAR.

Suetonius in claris rhetoribus cap. vi laudat *C. Aebutium Silum Novariensem*. Notus situs, quia nomen conseruatum.

Oppidum alterum *Ticinum* est, ad flumen eiusdem nominis, quod a Gallis conditum, vt Plinius supra ostendit; an vero statim fuerit muro circumdatum, dubitari ex eo potest, quia Hannibalis bello nulla oppidi mentio, fluminis autem multa. Postea tamen municipium factum, ex lapide eiusdem loci Cluuerius probat, quod MVNICIPI PATRONO scriptum est. Clarum sub Cæsaribus fuit, & Augustum Drusi funeris causa *Ticinum usque progressum* Tacitus refert annal. iii cap. v; & classicos Othonis inter *Placentiam Ticinamque interceptos*, Hist. ii cap. xvii; & castra apud *Ticinum* munita, cap. xxvii; & *Ticini Vitellium discubuisse*, cap. lxxviii. Hodie *Paui*a nuncupatur, quod ex *Pabia* vel *Papia* est, nomine oppidi medio æuo. Paullus Warnefredi lib. ii Langobard. cap. xv *Secunda provincia Liguria* [plana, Transpadana, quæ medio æuo vocabatur] *in qua Mediolanum est & Ticinus, quæ alio nomine Papia adpellatur.*

CENOMANI, Κενομάνοι, vt Plinius, Polybius, & Ptolemæus scribunt; siue CAENOMANI, diphthongo, vt Liuii libris quibusdam expressum est; vtrosque, Insübres & Læuos, ab ortu excipiunt, & a *Sebino* lacu vsque ad Padum pertinent. Polybius lib. ii cap. xvi ἐξ ἧς δὲ τούτοις [Ἰσούβρεσι] παρὰ τὸν ποταμὸν Κενομάνοι, post *Insübres ad flumina* [Padum] *Cenomani*. Liuius lib. v cap. xxxv *Alia subinde manus Canomanorum, Elitonio duce, vestigia priorum* [Gallorum] *sequuta, eodem saltu, fauente Belloueso, quum transcendisset Alpes, ubi nunc Brixia ac Verona urbes sunt* (locos tenere Libui) *confidunt.* Plinius lib. iii cap. xix *In mediterraneo regionis decima, colonia: Cremona, Brixia, Cenomanorum agro.* Caput gentis *Brixia*, nunc *Brescia*, iuxta flumen *Melam*. Liuius lib. xxxii cap. xxx *Insübres cum Cenomanis super amnis Mincii ripas confederunt. Infra eum locum quinque millia passuum & consul Cornelius castra adplicuit.* Inde mittendo in vicos *Cenomanorum Brixiamque*, quod caput gentis erat; vt satis comperit, non ex auctoritate seniorum iuuentutem in armis esse, nec publico consilio *Insübrum defectioni Cenomanos se adiunxisse*; exitis ad se principibus, ibi agere & moliri capit, vt desciscerent

*scerent ab Insubribus Cenomani.* Catullus carm. LXVIII ad Ianuam impudicæ:

*Brixia Chinæ supposita specula,  
Flauus quam molli præcurrit flumine Mela:  
Brixia Verone mater amata mea.*

Flumen *Mela* præcurrit Brixiam ab occasu, non *percurrit*, ut in vulgatis libris Catulli est. Seruat enim nomen suum, distinctusque est a Gartia fluuiolo, urbem perluente. Hunc etiam Virgilius, si antiquis interpretibus credendum est, memorauit Georg. IV, a vers. 275 canens

*- - - viola subluces purpura nigra.  
Sape deum nexis ornata torquibus ara.  
Asper in ore sapor. tonsis in vallibus illum  
Pastores & curua legunt prope flumina Mella.*

Seruius enim: *Mella fluuius Gallia, iuxta quem herba hæc plurima nascitur.* Et Philargyrius: *Mella amnis in Gallia Cisalpina, vicinus Brixia.* Sed ad Brixiam a fluuiio reuertimur, quæ colonia fuit & municipium, eademque multis antiquis inscriptionibus celebrata: e quibus sunt apud Gruterum p. 423 num. 7 DECVRIO BRIX. quod municipatum arguit: & p. 469 n. 4 BRIXIAE VI VIR AVGVSTAL. Liuius inde dixit *Brixianos Gallos* lib. XXI cap. XXV extr.

Alia vrbs incluta in Cenomanis, & colonia Romana fuit *Cremona*, cuius originem supra in Placentia ex Polybii lib. III cap. XL, & Liuii epitoma XX demonstrauius, quia ambæ vno tempore ac vnus auspiciis fuerunt deductæ. Sita ad Padum, infra Adduæ confluentem, certa positione, quia integro nomine & flore superat. Græci quidam nomen *Κρεμών* formant. Appianus Hanniblico p. 549 *ἐς Κρεμῶνα*, & mox *ἐν Κρεμῶνι*. Et Xiphilinus ex Dione in Vittelio, *ἐς τὴν Κρεμῶνα*, & *ἐν τῇ Κρεμῶνι*. Et Zosimus lib. V cap. XX XVIII *Κρέμωνα*, quarto casu. At Polybius dicto loco *Κρεμῶνη*: & Strabo lib. V p. 150 *Πλακεντία καὶ Κρεμῶνη πλησιούταται*, *Placentia & Cremona admodum vicina sunt*: & Ptolemæus *Κρέμωνα κολώνια*. Opulenta fuit & mercatu celebris. Tacitus III Hist. cap. XIX *opes Cremonensium* laudat: & cap. XXXII *tempus mercatus ditem atioquin coloniam maiorum opum specie complebat.* Calamitosa autem ciuilibus bellis. Virgilius ecloga IX vers. 28

*Mantua & misera nimirum vicina Cremona!*

Vbi Seruius: *Augustus victor Cremonensium agros, quia pro Antonio senferant, dedit militibus suis, qui quum non sufficissent, his addidit agros Mantuanos, saltem aliquid illorum.* Vitelliano autem bello excisa fuit a Flauianis quod Tacitus cap. xxxiii dicti libri descripsit. *Mox tamen rediit Cremonam reliquus populus. reposita fora, templaque magnificentia municipum: & Vespasianus hortabatur, quod idem cap. xxxiv superaddidit.* Municipum, ait. Sic enim colonia fuit, vt etiam municipale ius habuerit.

Deinde Mantua est ad Mincium fluuium, qui ex Benaco lacu profluit. De flumine Virgilius ecloga vi vers. 12

*Hic viridis tenera prætexit arundine ripas  
Mincius.*

De lacu idem lib. ii Georgic. vers. 259

*te, Lari maxime, teque,  
Fluctibus & fremitu adsurgens Benace marino.*

De utroque Plinius lib. ix cap. xxi *Lacus est Italia Benacus in Veronensi agro, Mincium amnem transmittens.* Qui accolunt lacum Benacenses dicuntur in vetustis lapidibus apud Gruterum pag. 260 n. 2, & p. 263 n. 8. Urbis autem famam vel solus alumnus Virgilius ingenio suo clarissimam fecit cum per se, tum per alios in ipsius gratiam. Ipse lib. iii Georg. vers. 12

*Primus Idumeas referam tibi, Mantua, palmas  
Et viridi campo templum de marmore ponam  
Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat  
Mincius, & tenera prætexit arundine ripas.*

Et alii propter ipsum. Silius Italicus lib. viii vers. 594

*Mantua Musarum domus, atque ad sidera cantu  
Euecta Andino, Smyrnae amula plectris.*

Et Papinius Statius lib. i v Silv. carm. ii vers. 9

*Nec lat adoratas & Smyrnae & Mantua lauros.*

Ac Martialis lib. i epigrammate lxi

*Marone felix Mantua est.*

Non autem in vrbe natus est Virgilius, sed in pago prope urbem, cui Andes nomen erat. Vitæ Virgilianæ vetus auctor, qui vulgo Donatus creditur, *Natus est, inquit, Cn. Pompeio Magno & M. Licinio Crasso cons. iduum Octobrium die, in pago, qui Andes dicitur, qui est a Mantua non procul.* Hinc cantus Andinus in iam prolato

Sili

Silii versu, est Virgilianus, quia ipse Maro *Andinus* proprie fuit, & propter vicinitatem *Mantuanus*. Originem Mantuæ, quæ sane antiquissima est, lib. x Aeneidos vers. 198 seq. descripsit.

*Verona* sequitur, non minus antiqua vrbs Italiæ, quam *Rhaetorum* & *Euganeorum* simul fuisse, lib. III cap. XIX Plinius tradit: Liuius autem lib. v cap. xxxv dicit, *Gallorum manum*, Elitouio duce, transgressam Alpes, *vbi nunc Brixia ac Verona vrbes sunt, consedisse*. Et Catullus Veronensis carm. LXVIII

*Brixia Veronæ mater amata mea,*

quasi colonia Verona Brixienſium fuiſſet. Hæc vero ita inter ſe conciliari poſſunt, vt initium Veronæ debeatur Rhætis ac Euganeis, aut, quod Liuius ibidem habet, etiam Libuis: poſt, Gallos illum tractum occupaffe, & poſt Brixiam, vel ex illa, inſediſſe ac obtinuiſſe Veronam, probabile eſt. Hæc ſita ad Atheſim flumen, æque Catullo, alumno ſuo, vt Mantua Marone, gloriatur. Silius Italicus lib. VIII verſu 596

*Tum Veronæ Atheſi circumflua.*

Et Martialis lib. XIV epigrammate CXC

*Tantum magna ſuo debet Verona Catullo,*

*Quantum parua ſuo Mantua Virgilio.*

Amplior ergo & opulentior Verona fuit, quam Mantua.

Colonia & ipſa facta Romana fuerat, quam Flauiani aduerſus Vitellium ſedem belli ſibi legerunt. Tacitus Hiſt. III cap. VIII *Quæſitum inde qua ſedes bello legeretur. Verona potior viſa patenti- bus circumcampis ad pugnamqueſtrem, qua præualebant: ſimul coloni- um copiis validam auferre Vitellio, in rem famamque videbatur: ideoque cap. x militari vallo circumdari placuit.* Sub Gallieno renouata fuit, & *Auguſta* nomine aucta. Arcus Veronæ geminus, qui aliquando pro porta fuit, hanc inſcriptionem habet, referen- te poſt alios Grutero p. 166

COLONIA AVGVSTA VERONA NOVA GALLIENIANA  
VALERIANO II ET LVCILIO CONS.

MVRI VERONENSIVM FABRICATI FX DIE III NON. APRIL  
DEDICATI PR. NON. DECEMBRIS

IVBENTE SANCTISSIMO GALLIENO AVG. N.

Veronensis ditionis erat Sirmio, in imo Benaco lacu peninsula miræ amœnitatis, non patria Catulli, qui Veronensis fuit, testante Plinio lib.

lib. xxxvi cap. vi, & Eusebio in chronico: sed prædium & feces-  
sus. nec enim illam patriam, sed *larem suam* vocat seu possessionem,  
seque illius *herum*, non alumnus. Sic enim canit carm. xxxii

*Peninsularum Sirmio, insularumque  
Ocelle, quascumque in liquentibus stagnis  
Marique vasto fert uterque Neptunus.  
Quam te libenter, quamque letus inuiso.*

& mox: *O quid solutis est beatius curis!  
Quum mens onus reponit, ac peregrino  
Labore fessi venimus larem ad nostrum,  
Desideratoque adque scimus lecto!  
Hoc est, quod unum est pro laboribus tantis.  
Salve, o venusta Sirmio, atque herogande.*

In via a Verona Cremonam fuit *Bedriacum* siue *Betriacum*, prælio  
ab Othonianis commissum cum Vitellianis nobilitatum. Quidam  
*Bebriacum* scribunt, sed superantur ab iis codicibus, quibus T vel D  
est loco B. Tacitus habet *Bedriacum* in cod. Florentino: Suetonius  
Othone in melioribus mss. (quod Torrentius & A. Schottus te-  
stantur) *Betriacum*, plane ut Plutarchus Othone Βητριάκον; Iose-  
phus lib. iv cap. xxxiii de Bello Iud. φηγυδιακόν, quod prauatum  
quidem, non autem alienum multo a scriptura Taciti. Tolle enim  
γ superfluum, manebit φηγυδιακόν, quod, transpositis litteris & φ  
cum non ab simili B permutata, est ipsum, quod modo exhibuimus,  
*Bedriacum*. Hieronymus in Chronico *Vetriacum*, B & V pro mo-  
re commutatis. Plinius autem cap. xlix libri x scripsit *Bebri-  
acensis bellis civilibus trans Padum*; & Iuuenalis Satyr. ii vers. 106  
*Bebriaci campo*: & Eutropius *Bebriacum*, quem Orosius sequutus  
est, & forte etiam Victor iunior in epitoma. Tacitus *vicum* ad-  
pellat lib. ii Hist. cap. xxxiii. *Bedriaci*, inquit, *sistit. inter Veronam  
Cremonamque situs est vicus, duabus iam Romanis cladibus notus, in-  
fauustusque*. Plutarchus pag. 1070 ἐν πολικῇ πλησίον Κρεμῶνις τὸ Βη-  
τριάκον, *oppidulum prope Cremonam est Betriacum*. Dio Cassius et-  
iam pugnatum dicit πρὸς τὴν Κρεμῶνι, *ad Cremonam*, quod huic,  
quam Veronæ, Betriacum erat propinquius: Victor autem Schotti  
Othonem dicit *Veronensi prælio pulsum esse*, quod longius a vero loco  
abest. Situs conici potest ex Taciti verbis cap. xxxix *Promo-  
veri ad quartum a Bedriaco castra placuit*: & mox cap. xl. *Confluen-*  
SIII  
tes



*tes Padi & Addua fluminum xvi inde millium spatio distantes. E quibus colligit Cluenerius, Bedriacum xx millia passuum a Padi Adduaque confluentibus absuisse: xv a Cremona, Veronam versus. Quo posito, incidit Bedriacum in locum ferme, quo vicus est Caneto, supra Ollii atque Clusii confluentes.*

Inter Cremonam & Bedriacum fuit locus, qui *Castorum nemi* vocabatur, descriptus a Tacito lib. II Hist. cap. XXIV *Ad duodecimum, inquit, a Cremona, locus Castorum vocatur, ferocissimos auxiliarium imminentibus via lucis occultos componit.* Via illa est *Postumia*, quam idem vocat lib. III cap. XXI. Suetonius Othone cap. IX *Tribus, verum mediocribus praeliis, apud Alpes, circaque Placentiam, & ad Castoris, quod loco nomen est, vicit.* Castoris ergo, vel vna fratris etiam, ibi lucus templumve fuit.

Superest ex nobilioribus locis *Hostilia* vt perlustretur. Vicum esse ad Padum amnem, Veronenſis ditionis, adfirmant Plinius & Tacitus. Ille lib. XXI cap. XII *Hostilia vicus adluitur Pado.* Hic (Tacitus, puta) lib. III Hist. cap. IX *Mox Caecina inter Hostiliam, vicum Veronenſium, & paludes Tartari fluminis castra permunuit.* Antoninus itinere a Verona Bononiam hanc distantiarum rationem ponit:

<i>Verona</i>			
<i>Hostiliam</i>	M.	P.	XXX
<i>Colicariam</i>	M.	P.	XXV
<i>Mutinam</i>	M.	P.	XXV
<i>Bononiam</i>	M.	P.	XXV.

- Tacitus quoque, vt vicinam, cum Cremona Hostiliam coniungit saepius. Hist. III cap. C *Accelerare legiones Cremonam; pars Hostiliam petere iussit.* Et lib. III cap. XIV *Hostiliam rursus, inde Cremonam pergunt.* Et cap. XL *Nec deerant qui monerent, vt, vitata Ravenna, Hostiliam Cremonamve pergeret.*

EVGANEQRVM gens in septemtrionem hinc & ad Alpes, inter Larium lacum & Athesim flumen, habitabant: ante Troiana tempora vero ad ipsum mare Hadriaticum. ex qua sede a Troianis & Henetis expulsi, in Alpinas partes secesserunt. Iulius lib. I cap. I *Satis constat, casibus variis Antenorem cum multj udine Henetum, qui seditione ex Papblagonia pulsi, & sedes & domum, rege Pylamene ad Troiam amisso, quarebant, venisse in intimum maris Haemarii*

*tici sinum, Euganeisque, qui inter mare Alpesque incolebant, pulsus, Henetos Troianosque eas tenuisse terras, - - - gens uniuersa Veneti adpellati.* Hinc est quod Venetorum regionem poetæ sæpe ab Euganeis, antiquis possessoribus, denominant. Silius lib. VIII vers. 603

*Tum Troiana manus, tellure antiquitus orti  
Euganea, profugique sacris Antenoris oris.*

Et Martialis lib. IV epigrammate XXIV

*Quaque Antenoreo Dryadum pulcherrima Fauno  
Nupsit ad Euganeos sola puella lacus.*

Et Sidonius Apollinaris Panegy. Athemii vers. 189

- - - vel quidquid in auum

*Mittunt Euganeis Patauina volumina chartis.*

Sed de pulforum sede, quam inter Larium & Athesim tenere, nunc nobis disquirendum est: cuius pleraque obscura sunt & ignobilia. Primum gentes sub Euganeis minus claræ erant, *Camuni, Triumpilini, Stoni*. CAMVNI Strabonis sunt lib. IV sub finem, qui Rhætici gentibus adnumerat; & Plinii lib. III cap. XX; iidemque *καμύνιοι, Ἀλπιχὲν γένος, Cammunii, Alpinum genus*, Dionis lib. LIV pag. 535. Ad Ollium flumen tractus, qui vulgo vocatur *Val Camonica*, haud dubie a Camunis, in valle Ollii habitantibus, nomen suum accepit. De ceteris Plinius dicto loco: *Triumpilini, venalis cum agris suis populus: dein Camuni*. Et ibidem in Augusti tropæo: *TRIUM-PILINI, CAMVNI*. Vallis, quam Mela amnis secatur, nunc Troppia vocatur, quod videtur ex Trompia, quasi Italice pro Trompla, esse. Ibi putantur Triumpilini sedem habuisse. *STONI* tandem, Strabonis sunt & Liuii. Ille lib. IV pag. 141 *Λαπόντιοι, καὶ Τριδέντιοι, καὶ Στόνοι, Lepontii, Tridentini, & Stoni*: hic epitoma libri LXII Q. *Marcus consul Stonos, gentem Alpinam, expugnauit*. In marmore triumphorum Capitolino apud Grut. p. 298 *DE LIGVRIBVS STOENIS*. Videntur ex Liguria originem habuisse, vel communem cum priscis Liguribus. Rursus Plinius dicto loco: *præstantes genere Euganei, inde tracto nomine. Caput eorum Stonos*. Sed nemo, præter illum, tale oppidum memorauit. Sedis Stonorum, nullum exstat indicium. Locantur in tabulis ex incerta coniectura circa *Chisium* vel *Clesium* amnem supra lacum *Edrinum*, coniectore Cluuerio.

Nec oppida Euganeorum fuerunt clarissima. Cluuerius recenset *Maletum* & *Brentonicum*, quæ Paullus Diaconus Langob. lib. III cap. XXXI in *Territorio Tridentino* posuit, vt dubium sit, Rhætisne an Euganeis sint proprie contribuenda. Addit *Anonium* Ptolemæi, nunc Nôn vel Nun: *Bretinam* eiusdem, nunc Brentino: & *Carracam* itidem Ptolemæi; nunc Sarca amnis nomen in Benacum defluentis, iuxta quem coniicitur situm fuisse: & *Tusculanum* quasi Benacensium, id est, qui Benacum accolunt, commune oppidum, quod cum Octauio Rossio ex veteri inscriptione probat in valle Camunorum reperta:

SAÇERDOS TVSCVLANI  
AEDILIS BRIX . . . .

Et *Sabium*, a quo hodieque Val di Sabio cognominatur, & olim oppidani *Sabini*. Idem Rossius ex vico Sauallo eiusdem vallis inscriptionem antiquam produxit,

FIRMVS IN  
GENVI F. PRIN  
CEPS SABINORVM.

vbi *princeps*, πρωτοπολίτης, vt πρώτος τῆς νήσου, Act. Apost. XXVIII. 7. Fuit ibi etiam ad ripam Clesii amnis oppidum, cuius vestigia in vico Boarno sunt, cuius vetus nomen *Vobernam* fuisse, alio ostenditur lapide ibidem reperto:

P. ATINIVS L. F. FAB  
HIC SITVS EST  
- - - PERLEGE VT RE  
QVIETVS QVEAS DICERE  
SAEPE TVIS. FINIBVS ITA  
LIAE MONVMENTVM  
VIDI VOBERNA IN QVO  
EST ATINI CONDITVM

Ab occasu Benaci minor lacus est quem Clesius amnis transit, cui adpositum est oppidum nunc Idro dictum, cuius antiquum nomen Edrum fuisse, ex lapide discimus, in quo oppidani *Edani* dicti sunt: ..

.....CVS-

. . . . . CVSSIAE  
GASSVM F. VXORI ET  
LVIDIAE VOSSIS  
F. ED R A N I.

Supra Sebinum lacum ad Ollium fluuium oppidulum est nunc Civitâ seu Cividado dictum, quod videtur Ptolemæi *Vannia*, unde Plinii lib. III cap. XIX *Vannienſes* sunt. Vestigia amphitheatrici habet, ut municipium fuisse minus dubitetur. Ipse lacus *Sebinus* & *Sevinus* dicitur, vulgo Lago d' Iſeo, quod nomen corruptum est ex Seo, pro *Seuo*. Adiacet enim, in ima parte lacus, oppidum Iſeo, quod *Seuum* nominatum fuisse vel *Sebum*, ex lacus vocabulo adparet, quem Plinius lib. II cap. CIII *Seuinum* nuncupat. In *Benaco*, inquit, *Mincius*, in *Seuino Ollius*, hunc amnem enim transmittit lacus. Et lib. III cap. XIX *Amnes acceptos reddunt*, *Adduam Lariis*, *Ticinum Verbanus*, *Mincium Benacus*, *Ollium Sebinus*, *Lambrum Eupilis*. Ergo & *Sebum* & *Seuum* dictum idem fuit oppidum. Adii- cit Cluverius notissimam illam ex vini proventu *Telinam vallem*, quam amnis Addua usque ad Larium lacum secat: in qua oppidum est Teglio, Germanis Tell, quod vetus nomen *Telium* manifestat. Sed quis veterum scriptorum vel vallis huius, vel oppidi mentionem fecerit, nescire nos proſitemur.

Post Euganeos ad mare vsque, inter Padi ostium extremum, quod prope Rauennam est, & Carnorum fines habitarunt VENETI, antiquus populus, quem plures ex Asia & Trôiano bello arcessunt, ut supra ex Liuiio cognouimus, principio narrationis de Euganeis: Strabo vero lib. IV pag. 134 ex Gallia & ab Oceano deducit. Postquam enim de Cæsaris bello cum Venetis Gallis gesto dixerat, suam ita declarat de iis sententiam: ταύτας εἰμαι τὸς οὐνε- τὸς, οἰκιστὰς εἶναι τῶν κατὰ τὴν Ἀδρίαν. Hos ego puto conditores illo- rum Venetorum esse, qui ad Hadriaticum mare habitant. Libro V vero post principium dubitanter: Περὶ τῶν Ἑνετῶν διττός ἐστι λόγος· οἱ μὲν γὰρ καὶ αὐτοὶ φασὶ Κελτῶν εἶναι ἀποίκας τῶν ὁμινομένων παρωκε- ανικῶν· οἱ δὲ ἐκ τῆς Τρωϊκῆς πολέμου μετ' Ἀντηγορος σάβηται δεῦρο φασὶ τῶν ἐκ τῆς Παφλαγονίας Ἑνετῶν. De Venetis duplex fertur sententia. quidam eos Gallos faciunt, Gallorum ad Oceanum gentiles: alii ex bello Trôiano cum Antenore eo locorum venisse tradunt Venetorum Παφλα- γονum quosdam. . Sed neutra sententia satis firma, & sola nomi-  
S f f f 3 nis

nis conuenientia nituntur. Id vero certum est, vndecumque venerunt, ante ceterorum Gallorum trans Alpes migrationem, in Italiam antiquis temporibus venisse. Liuius enim tradidit lib. v cap. xxxiii, quum Tusci ante Romanum imperium trans Padum terras tenerent, *Venetorum angulum, qui sinum circumcoluerint maris, exceptum fuisse.*

Fines Venetorum in ceteris plagis satis certi sunt, Padus, mare, & limes Euganeus antea explicatus, siue flumen Athesis ante conuersionem, cum limite Cenomanorum: in septemtrione pro temporibus diuersis variatus. Primum enim Veneti sinum accolebant vsque ad Histriam, tum terminum Italiae. Scylax Periplo pag. 13 Μετὰ δὲ Ἑνετῶν εἰσὶν ἔθνος Ἰστροί, post Venetos est gens Histrorum: & Scymnus Chius Periegesis Iambica, quam alii Marciano Heracleotæ tribuunt, pag. 16

Ἑνετῶν ἔχονταί θρᾶκες Ἰστροί λεγόμενοι,

*Venetis contermini sunt Thraces, qui Histri vocantur.* Ex quibus adparet, maritimam omnem oram a Pado vsque ad Histriam, Venetorum ditionis fuisse quondam. Postea vero vel ipsi Carni, Alpina gens, partem oræ vltiorem eripuerunt Venetis, vel a victoribus Romanis in eam deducti fuerunt, quia Strabo, Mela, Plinius, & Ptolemæus non tantum in montibus, verum in litore quoque Carnos prope Histriam posuerunt. Strabo lib. v pag. 148 ἔξω δ' ἐστὶ τῶν Ἑνετικῶν ὄρων ἡ Ακυληία, *Aquileia extra Venetorum fines sita est.* Et lib. vii pag. 217 Τεργέστην ad mare positam, *Carnorum vicum* adpellat. ἐκ Τεργέστης, κώμης Καρνικῆς, ὑπέρθεσις ἐστὶ διὰ τῆς Ὀκράς εἰς ἕλος Ἀσγέον καλούμενον, a *Tergeste*, inquit, *vico Carnico, traiectus montis Ocræ est ad Lugeam paludem.* Pomponius lib. ii cap. iv maritimos populos Italiae recensens, a Carnis initium facit. *sinistra*, inquit, *parte Carni & Veneti colunt Togatam Galliam: tum Italici populi Picentes, Frentani, Dauni, Apuli, Calabri, Salentini.* Ptolemæus autem lib. iii cap. i manifesto separauit maritimos Carnos a mediterraneis. Illorum, inquit, ὁ μυχὲς τῆς κόλπης, *intimus sinus est, ἐν ᾧ ἐστὶ Τίλαεμπτῆς ποταμὸς ἐκβολαὶ, Νατίσωνος ποταμὸς ἐκβολαί, in quo sunt Tilauempti & Natifonis fluminiū ostia.* Et Plinius lib. iii cap. xviii post narrata Tilauentum, Alfam, Natifonem flumina, & Aquileiam coloniam, subdit, *Carnorum hæc regio, iunctaque Iapydum.* Quum ergo *Tilauemptus*, siue, vt Plinius scri-

scripsit, *Tilauentus*, Carnorum amnis sit, saltem in finibus illorum; usque ad illum Cluuerius produxit limitem Venetorum: cui etiam bene cum prædictis iam auctoribus est quod conueniat.

Regio, quam Veneti inhabitabant, antiquitus vocata *Venetia*. Liuius lib. xxxix cap. xxi *Galli Transalpini transgressi in Venetiam, haud procul inde, ubi nunc Aquileia est, locum oppido condendo ceperunt.* Et Plinius lib. ii cap. lxxii *Decima in parte Italia, quæ Venetia adpellatur.* Et lib. xxxv cap. iv *eques e Venetia.* Idem lib. xvii cap. xxiii *arbuscat agros Venetia salice propter vliginem soli.* Nunc ad ostia Padi, & oppida Venetiæ perlustranda accedimus, quorum ingentem numerum collegit Scymnus Chius dicto loco,

- - - 'Ενετῶν δ' εἰσι πεντήκοντά πον

Πόλεις ἐν αὐτῷ κείμεναι πρὸς τῷ μυχῶ,

*Venetorum quinquaginta sunt oppida in intimo sinu posita.* Sed tantum numerum, si etiam Carnorum oram, ut Scymni ætate fuit, adieceris, nec tamen inibis, forte quod clariora tantum a geographis & historiarum conditoribus nominata sunt: quibus nos recensendis & perlustrandis tantummodo insistemus.

Primum oppidum ab extremo Padi ostio, quod prope Ravennam exit, *Spina* fuit, Græcorum antiquissima colonia, quum Romanorum res florent, in vicum redacta. Strabo lib. v pag. 148 ἡ Σπίνα, νῦν μὲν κωμίον, πάλαι δὲ Ἑλληνικὴ πόλις ἑνδοχὴς. Θησαυροὺς γοῦν Σπινιτῶν ἐν Δελφοῖς δείκνυται, *Spina, nunc vicus, quondam Græca urbs nobilis: quippe & Spinitarum thesaurus Delphis ostenditur.* Quod etiam Plinius adfirmat lib. iii cap. xvi, & situm vna ostendit, dum inde ostium cognominatum dicit. De australi ostio differens, *Hoc, inquit, ante Eridanum ostium dictum est: aliis Spineticum, ab urbe Spina, quæ fuit iuxta præualens, ut Delphicis creditum est thesauris.*

●  
Ostia heic sunt Eridani siue Padi varie nominata. Primum dicitur *Spineticum*, & *Padusa*: proximum inde ostium *Caprasia*: dein *Sagis*; dein *Volane*, quod ante *Olane* vocabatur. Hæc ex Plinii cap. xvi lib. iii, qui vero addit, *omnia ea flumina fossasque primos a Sagi fecisse Tuscos.* A SAGI quid sit, non est omnino apertum. quidam oppidum eius nominis ex Annii Viterbiensis Catone interpretantur: cui videtur aliquid ex Tabula Peutingeriana accedere,

cedere, qua *Sacis ad Padum*, tamquam oppidum recensetur: aliis tantum alueus est & ostium. Fossas plures heic esse & fuisse non dubium est: easque plures non natura, sed manu factas significat Plinius: quod clarius ex Polybii lib. 11 cap. xvi probatur. Dicit, Padum vno aluco ferri inde a fontibus: *χίζεται δ' εἰς δύο μέρη κατὰ τὰς προσαγορευομένας Τριγαβόλους. τῶτων δὲ μὲν ἕτερον σῆμα προσονομάζεται Παδῶα [lege Παδῶστα] τὸ δ' ἕτερον Ολάννα, scindi in duos alueos iuxta ita dictos Trigabolos: quorum alter Padusa dicatur, alter Olana.* De Padusa etiam Virgilius lib. xi vers. 456

*Haud secus atque alto in luco quam forte ceterae  
Consedere animum, piscosove amne Padusa  
Dant sonitum rauci per stagna loquacia cygni.*

Adde ibi Seruium. Et Claudianus Epithalam. Pallad. & Celestinæ vers. 109

*Eridani ripas, & rauca stagna Padusæ  
Diffugiens nudavit olor.*

Quicumque ergo aluci extra Padusam siue Spineticum, ac Olanam, quæ post Volana dicta est, fuerunt, fossæ sunt, manu factæ, vltra quas *Carbonaria* est, & *fossiones Philistina* apud eundem Plinium, quæ vel ipso fossionis nomine originem suam produnt. Septem hæc Padi flumina per lacus in Hadriam effunduntur, quos *septem maria* qui accolabant, vocarunt. Herodianus lib. viii cap. vii de Eridano siue Pado: *ἐπὶ τὰ σῆμασιν ἐς θαλάτταν ἐκχῶται· ἔνθεν καὶ τῇ [ἐαυτῶν] Φωνῇ καλᾶσιν οἱ ἐπιχώριοι ἐπὶ τὴν πελόγη τὴν λίμνην ἐκείνην, septem ostius in mare effunditur: unde etiam indigena patria lingua Septem maria paludem illam adpellant.* Plinius dicto loco ambiguus est, de his Padi ostiis, an Atrianorum paludibus, quæ tamen coherent cum illis, hæc *septem maria* interpretetur. De Padi fossis ait & fluminibus, Tuscos primum fecisse, *egesto amnis impetu per transversum in Atrianorum paludes, quæ septem maria adpellantur.*

Supra Padum est amnis *Tartarus*, qui & *Atrianus* Ptolemæo vocitatur, ad quem situm est oppidum *Atria* siue *Hadria*; de quibus supra in diuisione Italiæ prædictum est pag. 636. Flumen illud & ipsum cum Pado iunctum fossa est: quamquam per *Athesim*, qui proximus est, potius quam per Padum, mare subeat. *Tartari* nomen apud Tacitum est lib. iii Hist. cap. ix, sed ita *castra in-*

*stra inter Hosiliam, et Veronensem, & paludes Tartari fluminis* posita memorat, ut magis dubites, quam confirmeris de situ amnis. Plinius autem illud Padi ostium quod postremum ad septemtrionem est, ab aliis *Tartarum* tradit vocitari. *Inde*, inquit, *ostia plena: Carbonaria, ac fossiones Philistina, quod alii Tartarum vocant.* Ultra Athesim, de quo supra in fluminibus dictum, est Plinii *Togisonus*, in portum *Brundulum*, quem idem nominat, effluens. Prope abest *Fossa Clodia*, ex Medoaco minore deducta; & portus *Edro*, in quem exit Medoacus. Vide de singulis Plinium dicto cap. xvi.

Inter fossas illas a Rauenna ad Patauium, multa narrantur loca in Peutingeriana Tabula, quorum pleraque aliunde haud nota sunt, quæ eo Ordine & casu, quo ibi referuntur, visum est huc transcribere. *Min. Medoaco; Ebrone* [Edronem portum Plinius dixit:] *Fossis; VII Maria; Hadriani; Corniculani; Neronia; Sacis ad Padum; Augusta; Butrio, Rauenna.* Iornandes de Reb. Get. cap. xxix *Fossam Asconis* ex Pado ductam ad Rauennam, describit.

Mediterranea Venetorum citra Medoacum sunt, *Patauium*, Antenoris Troiani opus, ut fama fuit, situm in sinistra ripa Medoaci minoris. Pomponius Mela lib. ii cap. iv in *opulentissimis urbibus* numerat *Patauium Antenoris*. Strabo lib. v pag. 147 *πλησίον τὸ Παταΐον, πασῶν ταύτῃ ἀρίστη τῶν πόλεων, prope.* [paludes] est *Patauium*, omnium eius regionis urbium *præstantissima*. Seneca ad Helv. cap. vii *Quid interest enumerare Antenorem Patauii conditorem, & Euandrum in ripa Tiberis regna Arcadum collocantem?* Virgilius Aen. i vers. 247

*Hic tamen ille urbem Pataui sedesque locauit*

*Teucrorum: Antenor, puta.*

Tacitus lib. iii Hist. cap. vi *Patauium & Ateste partibus adiunxere.* Oppidani *Patauini*. Liuius & ipse Patauinus, lib. x cap. ii ad *frequentes agros, tribus maritimis Patauinorum vicis colentibus eam oram, peruenit.* Hic T. Liuius non exiguam quoque gloriam ingenio suo adiecit patriæ, nec minor illi, quam Catullus Veronæ, Mantuæ Maro Virgilius fuit. Sidonius Panegy. Anthemii vers. 189

- - - - - *quidquid in auum*

*Mittunt Euganeis Patauina volumina chartis.*

Tttt

Pa-



In Patavino agro fons *Aponus* est, calidis ~~medicinis~~ aquis celebratus. Silius Italicus lib. XII vers. 217

- - - - Venetaque ex ordine gentes,  
Atque Apono gaudens populus.

Quia calidus, *sumiferum* dixit Lucanus lib. VII vers. 193.

- - - - Aponus terris ubi sumifer exit.

Salubritatem laudat Cassiodorus regia epistola xxxix lib. II, etiam mirandam naturam inde defluentis riui. Vim *μαντικὴν*, quæ credebatur, prodidit Suetonius Tiber. cap. XI V, *Quum Illyricum petens, iuxta Patavium adisset Geryonis oraculum sorte tracta, qua monebatur, ut de consultationibus in Aponi fontem talos aureos iiceret; euenit, ut summum numerum iacti offenderent.* Plura Claudianus singulari carmine de Apono.

Ad minorem Medoacum, sed superius, urbs alia sita est, & ab illo perluitur, *Vicetia*, aliter *Vicentia*, vt hodie Vicenza. Prior forma scribendi *Vicetia* Latinis veteribus probata. Plinio lib. III cap. XIX inter oppida regionis X est quoque *Vicetia*. Tacitus lib. III Hist. cap. VIII *possessa ipso transitu Vicetia: quod per se parum (etenim modica municipio vires) magni momenti locum obtinuit.* Et vetus inscriptio apud Gruter. p. 326 num. 8

M. ENNIVS M. F

MEN. VICETINVS

DECVRIO VICETIAE.

At Ptolemæus οὐλκντα, *Vicenta* seu *Vicentia*: Tabula Peutingeri *Vicētia*, N per notam superscripto. Prauius Hierosolymitano itinerario & apud Paullum Diaconum *Vincentia*. Municipium fuit, quod Tacitus modo dixit, & *decurio* in lapide laudatus probat.

*Medoacus* autem fluuius, siue *Meduacus*, duplex est, maior & minor: ille septentrionalis; hic australis: vterque ex Tridentinis Alpibus decurrit. Maior hodie *la Brenta* dicitur: minor *il Bachiglione*. Confluunt ante lacus atque portum, & fossis etiam deriuantur. Liuius lib. X cap. II *quum inde esse ostium fluminis praeliti [audisset] quo circumagi naues in stationem tutam vidisset; (Meduacus amnis erat) eo innectam classem subire flumine aduerso insit.* Strabo lib. V pag. 148 de Patavina vrbe: *ἐκ τῆς ἀναπλῆς ποταμῶ δια τῶν ἐλῶν φερομένων σταδίων ν καὶ σ ἐκ λιμένος μεγάλης. καλεῖται δ' ὁ λιμὴν Μεδάκος, ὁμώνυμος τῷ ποταμῷ.*  
Ad cam

*Ad eam a mari subuectio est aduerso flumine per paludes ad stadia CCL, ex magno portu, cui, nec non flumini, nomen est Medoaco. Distinguit Plinius lib. III cap. XVI Pars eorum [fluminum] & proximum portum fecit Brundulum, sicut Edronem Medoaci duo, ac fossa Clodia. His se Padius miscet, & per hac effunditur.*

Inter Medoacum & Athesim Ateste colonia, vulgo nunc Este. Plinius lib. III cap. XIX *In mediterraneo regionis decima, colonia: Cremona, Brixia, Cenomanorum agro: Venetorum autem, Ateste: & oppida Acelum, Patauium, Opitergium, Belunum, Vicetia.* Ptolemæo est ΑΤΗΣ. Tacitus III Hist. cap. VI *Patauium & Ateste partibus adiunxere.* Memorat & Antoninus itinere ab Aquileia Bononiam, quo fertur per Concordiam, Altinum, Patauium, Ateste. Prope abest ab ortu solis *Mons silicis*, oppidum, quod vulgo dicitur *Montecese*. Paullus Diaconus lib. II cap. XIV *Alboin Vincentiam Veronamque, & reliquas Venetiae ciuitates, exceptis Patauio, & Monte silicis, & Mantua, cepit.* Et lib. IV cap. XXVI *Langobardi castrum Montis silicis inuaserunt.* Nec vero dubitamus, antiquioris memoriae fuisse, licet de eo nihil reliquum in monumentis vetustis sit.

*Forum Allieni* superest, cuius solus Tacitus Hist. III cap. VI mentionem fecit. De Patauio & Ateste egerat. Illic cognitum, pergit, *tres Vitellianas cohortes, & alam, cui Scribonianæ nomen, ad Forum Allieni, ponte iuncto, consedisse.* Scribunt alii editores *Forum Alieni*. Doctorum hominum coniectura est, Forum hoc nobilem nunc urbem *Ferraram* esse, alueo Padi, ubi in Padusam & Caprasiam diuiditur, impositam. Sic Phil. Cluuerius, Th. Ryckius. Iul. Pichon, & alii: quam certo nixi argumento sint, non est quod nunc discutiamus.

Trans Medoacum vsque ad Tilauentum quæ sita sunt, nunc exponemus. In ora *Altinum* est ad ostium *Silæ* fluminis. Plinius lib. III cap. XVIII *Decima regio Italiae, Adriatico mari adposita, cuius Venetia: fluminis Silæ ex montibus Tarnisani: oppidum Altinum.* Strabo lib. V pag. 148 *Ἐστὶ τὸ Ἀλτινον ἐν ἑλᾷ, in palude situm Altinum est, παραπλησίον, perinde vt Rauenna.* Etiam Ptolemæus & Zosimus lib. V cap. XXXVI *Ἀλτινον.* Martialis lib. IV epigram. XXV

*Aemula Baianis Altini litora villis.*

Oppidani *Altinates*. Inscript. Gruter. pag. 409 n. 8 COLLEG. FABR. ALTINATIVM. Flumen hodieque *Sile* vocatur: & oppidum quoque nomen in ruinis seruat.

Ad eundem annem, *Taruisum*, vulgo Treviso, situm est, sed intus: quam antiquum oppidum, non liquet. posteriores enim sunt, qui memorant. Procopius lib. II B. Goth. cap. XXIX Belisarium Ταρβίσιον, *Taruisum* cepisse; & lib. III cap. I ἀμφὶ πόλιν Ταρβήσιον (mutata vocali) circa oppidum *Taruesium* acre proelium commissum esse refert. Meminit & Paul. Diaconus lib. IV cap. III rebellauit apud *Taruisum*: & cap. XLVII *Opitergium*, ciuitatem inter *Taruisum* & *Foroiulii* positam, expugnauit & diruit. Et Fortunatus de Martino lib. IV sub finem: *Qua mea Taruisus residet*. Nec vero nouum plane videtur. Lapide ibidem reposito MVN. TAR. inscriptum est: & alio DECVRION. quod veteris municipii dignitatem confirmat. Adferre etiam aliquid *montium Taruisanorum* nomen potest, quos modo Plinius nominauit, nisi a gente id potius, quam oppido deductum est. Cassiodorus lib. X epist. XXVII *Taruisinum horreum*: & Paullus Diaconus lib. II cap. XII *ecclesia Taruisiana*.

Inter Silim & Plauem amnes est *Acelum* Plinii, Ptolemæi Ἀκελον, & eiusdem Paulli lib. III cap. XXVI *Aciltam*: vulgo nunc Azolo siue Asolo. Ipse fluuius *Plauis*, hodie Piave, itidem a Paulo Langobardo nominatur lib. II cap. XII. *Alboin*, inquit, *quum ad fluuium Plauem venisset, ibi ei episcopus Taruisiana ecclesia occurrit*. Huic anni *Duplauis* vicus adsidet, de quo idem capite insequenti: *hic Fortunatus, natus in loco qui Duplauis dicitur, fuit: qui locus haud longe a Cenitensi castro, vel Taruisiana distat ciuitate*. Ipse Fortunatus lib. IV de Vita S. Martini sub finem

*Per Cenetam gradiens & amicos Duplauienses.*

Oppidum autem *Ceneta*, vulgo nunc Ceneda, situm paullo superius inter Plauem & Lipientiam, municipium antiquum. Veteri lapide apud Gruterum p. 228 num. 8 DECVRIONES ET POP. CENET. Aquileiensi concilio Euentius Cenetensis episcopus interfuit, etiam subscripsit. Ad Alpes *Calina* vel *Gilina* fuit vetus oppidum ad annem cognominem, qui Lipientiam desertur. Plinius lib. III cap. XIX *In hoc situ interiere per oram Iramine, Pellaeon,*

*Pellæon, Palsatium: ex Venetis Atina, & Calina.* In ripa amnis Cælinæ lapis repertus, cui CILINENSES inscriptum est.

Inter Plauem & Lipientiam etiam *Opitergium*, a pluribus memoratum, flumini paruo addidet, cui Motegano dicitur nomen esse, quod Lipientiæ adfunditur. Plinius dicto lib. III. cap. XIX *Venetorum colonia, Ateste: & oppida, Acelum, Patavium, Opitergium, Belunum, Vicetia.* e quibus Belunum supra in Rhætia censuimus: cetera paullo ante in Venetis. Et Tacitus lib. III Hist. cap. VI *Primus ac Varus & Opitergi & Alcini latis animis accipiuntur.* Ptolemæus *Οπιτέργιον*: Ammianus lib. XXIX cap. XXXV *obsessa ab iisdem [Quadis] ac Marcomannis Aquileia diu, Opitergiumque excisum.* Hodie Oderzo est. *Lipientia* autem fluuius, hodie Liuenza, post *Opitergium* delabitur. Plinius lib. III cap. XVIIII *Flumen Lipientia ex montibus Opiterginis: & portus eodem nomine.* Seruius etiam Virgilio memoratum tradit Aeneid. IX vers. 679

*Quales aerie Lipientia flumina circum  
Sive Padi ripis, Aebesim seu propter amœnum  
Confurgunt gemina quercus.*

Ait enim: *Lipientia Venetia fluuius est inter Altinum & Concordiam. nam liquentia* (sic legit, non liquentia) *non est epitheton. nemo enim a generalitate transit ad species. Vnde adparet, quia Lipientia legendum, & non Lipientia.* Sed ceteri constanter *Lipientia* scribunt, ut iam in *Ponte Lipientia* videbimus. Iunctus enim hic fluuius fuit memorabili ponte, XLVIII millibus a Foroiulii. Warnefredi filius toties nominatus lib. V cap. XXXIX *Ipsæ Alacbis ad pontem Lipientia fluminis, quod a Foroiulii quadraginta octo millibus distat - - quum Foroiulianorum exercitus sparsim veniret, omnes eos, sicut veniebant, iurare sibi compulit.* Et Lege II Cod. Theod. *Ne opere a consiliorum dicunt imperatores: Caussam Pontis Lipientis nolumus nostris præiudicare decretis: videlicet ob reparationem eiusdem aliquis numerus excusatus habeatur, sed ita eum instaurari oportet, ut a possessoribus ciuitatis eius territorio suo, quotiens usus populi fuerit, reformetur.* Cluuerius putat illum pontem ad *Mottiam* fuisse, quæ ciuitas illa sit, cuius in lege fit mentio. At Iacobus Gothofredus, vir eminente ingenio iudicioque, ciuitatem legis probat ipsum esse *Opitergium*, quæ quamuis illi flumini non sit

adposita, tamen territorium habuerit, quod ad Lipientiam flumen pertineret. Lucas tamen Holstenius, vir æque summus, cum Cluverio in hac caussa facit, & Pontem Lipientiæ non nudum pontem; sed pontem cum oppido esse, quod sit *la Motta* dictum vulgariter.

Ultra Lipientiam *Romatinus* amnis est, de quo Plinius lib. III cap. XVIII *colonia Concordia: flumina & portus, Romatinum: Tilauentum maius minusque: Anassum, in quod Varramus defluit.* Cluverius ordinem verborum sollicitat, & illud *maius minusque* retrahendum censet ad *Romatinum*, qui geminus sit, nec alterius nomen aliud notum: contra Tilauentus fluuius Varramum deferat sinistra ripa exceptum. nam & reliqua auctoris verba ita ordinat: *Tilauentum, quo Varramus defluit: Anassum, Alsa, Nariso.* Rationem adfert, quia Tilauenti & Varrami nomina corrupte supersint *Tilamento & Varimo*, qui confluant. Siue iam minor Romatinus ad maiorem, siue alio nomine fluuius in sinistra ripa accedit; ad illos confluentes colonia illa Plinii fuit *Concordia*, quam etiam Ptolemæus *κολώνιαν* dicit, quamquam minus accurate in Carnis locat. Cognomen habet *Iulia*, quo simul proditur qui deduxit. Lapis a Grutero p. 549 num. 7 descriptus præfert

D. M.

C. LAELIO C. F. CLAVD  
EXORATI DOMO IULIA  
CONCORDIA EQVO PVBLICO  
VIXIT ANN. XIII M. VI.

Inde via publica per pontem Lipientiæ & oppidum Altinum ferebat in citiorem Italiam. Eutropius lib. VIII cap. v de L. Vero: *obiit in Venetia, quum a Concordia ciuitate Altinum profiscisceretur.* Et de Alarico, Romam petiture, Zosimus lib. v cap. XXXVII *Ακυληίαν παρὰ τρέχει καὶ τὰς ἐξῆς πόλεις, ἐπέκεινα τῆς Ἡερδανῆς ποταμῶ καί μένας. Φημὶ δὲ Κοινοβοδίαν καὶ Ἀλτινον, Aquileiam præterit, & urbes ordine trans Padum flumen sitas, Concordiam, inquam, & Altinum.* Et Antonini itinere ab Aquileia Bononiam hic ordo obseruatus:

Aqui-

<i>Aquileia</i>	- -
<i>Concordiam</i>	M. P. * XXXI
<i>Alcinum</i>	M. P. XXXI
<i>Pasauium</i>	M. P. XXXII
<i>Ateste</i>	M. P. XXV.

A Tilauento flumine CARNI succedunt, Alpinus populus, sed postea ex parte vsque ad mare deductus, vt supra de Venetorum finibus probatum fuit. Pertinebant ad *Formionem* amnem, quo ab Histria diremti sunt. In ora hæc sunt: *Anassus* fluuius, in quem, secundum Plinium, *Varramus* defluit, in quibus quæ Cluue-rius desideret, paullo ante ad Romatinum flumen demonstraui-mus. *Varramus* enim Tilauento, id est Varmo (nam superant nomina) Tiliamento, adfunditur: postea delabitur *Anassus*: de- inde *Alsa* fluuius. Plinius dicto loco: *colonia Concordia: flumi- na & portus: Romatinum: Tilauentum maius minusque: Anassum, in quod Varramus defluit: Alsa, Natiso cum Turro, præfluentes Aquileiam coloniam.* *Alsa* flumen est, ad quod Constantinus, Magni fi- lius, ciuili bello a fratre Constante victus, periit. Epitoma Aure- lii Victoris: *Constantinus latrocinii specie dum incautus, fœdeque te- mulentus, in aliena irruit, obtruncatus est, proiectusque in flumini, cui nomen Alsa est, non longe ab Aquileia.* Hieronymus chronico: *Constantinus bellum fratri inferens, iuxta Aquileiam Alsa occiditur.* Ex quo conicias, oppidum eiusdem nominis flumini fuisse adpo- situm: cuius vero nulla exstat apud alios memoria reliqua. For- san lapsu factum, vt fluminis nomen pro oppidi vocabulo ca- peretur.

Deinde *Aquileia* fuit, ampla ciuitas & nobilis colonia. Præ- fluentes, *Natisonem* cum *Turro*, iam Plinius memorauit. *Natiso* ab oriente urbem præfluens in lacu Hadriæ præiacente portum facit Aquileiensem, ad insulam lacus, *Gradus*, de cuius oppido in medii æui geographia dicturi sumus. Iornandes Get. cap. XLII *Attila Aquileiensem obsedit ciuitatem, - - - cuius ab oriente muros Natiso amnis, fluens a monte Picis, elambit.* Et Paullus Warnefredi lib. II cap. X *patriarcha ex Aquileia ad Gradus insulam confugit.* Vocatur hodieque & ipsa & oppidum in ea, & portus *Grado*. Sed ad Aquileiam reuertimur. Antiqua illa colonia fuit, cuius origi- nem Liuius lib. XL cap. XXXIV descripsit. *Aquileia colonia La- tina*

*zina eodem anno in agro Gallorum est deducta.* Tempus id erat inter 1 & 11 bellum Macedonicum. Strabo lib. v pag. 148 caussam deductionis prodit. κτίσμα, inquit, ἐς τὴν Ρωμαίων; ἐπιτεταχθέν τῷ ὑπερκαρμένῳ βασιλεύει, opus Romanorum est Aquileia, munitum adversus supra illam habitantes barbaros. Aucta colonis novis post aliquot annos fuit. Liuius lib. XLIII cap. XVII *Postulantibus a senatu Aquileiensium legatis, ut numerum colonorum augetet; M & 10 familia ex s.c. scripta, triumvirique, qui eas deducerent, missi sunt.* Inde celeberrimum emporium factum, cuius vbique laudes celebrantur. Vide Herodianum lib. VIII cap. 11, Præfat. Nouellæ XXIIX, & Aufonium de claris vrbibus, quamuis ille detrahat dignitati, dum *nonam* facit. Adi illust. Spanhem. ad Iulianum pag. 254. Nomen Iulianus Orat. 11 de gestis Constantii, ab *aquile* augurio, quum conderetur, impositum dixit: Isaacus Vossius ad Melam, ab aquarum copia quasi *Aquilegiam* adpellatam. Portus in Natisonis ostio LX stadiis ab vrbe distat, vnde ὀλκᾶσι κατὰ τὸν κατίσωνα, tractis nauigiis aduerso Natisone merces subuehebantur, quod Strabo, loco ante dicto, memorat. Mela quoque lib. 11 cap. IV *Natisonis* rationem habet, qui *Aquileiam* dicem non longe a mari attingat.

Vltra Aquileiam est amnis *Sontius*, nunc *P' Isfonze* dictus. Cassiodori quidem chronico, in Zenone, vulgatum est, *Odouacer ad Isfontium victus*; sed vereor, ne ab recenti manu prima littera sit: quia idem Cassiodorus lib. 1 epist. XVIII scripsit: *Sontis flucta transmisimus.* Iornandes quoque Get. cap. LVII, *ad pontem Sontium nuncupatum castra metatus est*: & antiqua Peutingerorum tabula *Ponte Sonti*. Hic pons ab Aquileia XIIII millibus fuit, itinere inde in Alpes Iulias directo. Supra pontem Sontius amne *Frigido* augetur, ab ortu adlabente, de quo supra in Fluminibus ex Socrate, Claudiano, & Itinerariis prædictum fuit: nec non de *Timano fonte, flumine, & lacu*: etiam de antiquo fine Italiæ, vt Plinius ait, flumine *Formione*. Vide pag. 634. 635.

Omnia hæc flumina, quæ post Aquileiam sunt, in *Sinum Tergestinum*, quem ita Plinius lib. III cap. XVIII nominauit, effunduntur. A colonia *Tergeste* nomen sinui, quæ adiacet, citra tamen *Formionem*: & ipsa aliquando finis Italiæ. Mela lib. 11 cap. III extremo: *Tergeste, intimo in sinu Hadria situm, finit Illyricum.*

cum. Plinius dicto loco: *Tergestinus sinus, colonia Tergeste* xxiii m. p. ab Aquileia: *ultra quam vi m. passuum Formio amnis, antiquus aucta Italia terminus.* Prorogationem termini exposuimus pag. 635 ex Strabone. Nomen Latinis censetur neutro genere, vt *Prægeste, Ateste.* Sic Pomponius modo dixit, *Tergeste intimo in sinu situm:* & Paterculus lib. ii cap. cx *Nauporti ac Tergestis confinio.* At Strabo lib. vii pag. 217 ἐκ Τεργέστης, femineo modo: & Ptolemæus neutrali forma alia Τέργετον κολωνία, *Tergestum colonia.* Stephani breuiator, transpositis litteris, Τέργετα, poetas forsitan sequutus, metathesi metri causa videntes. Dionysius Periegesi vers. 382 ἄστυ Τεγεστῶν, *urbs Tegestrarum.* Verum autem nomen *Tergeste* est, atque ita in lapidibus inscriptum. Gruterus pag. 388 num. i

AED. II VIR. IVR. D

TERGESTE.

Etiam Theodosiana Tabula *Tergeste.* Vulgo nunc *Trieste.* Coloniam Plinius vocat & Ptolemæus. Quando deducta fuerit, non liquet. Mirum vero, Strabonem, qui sub Tiberio scripsit, dicto loco κάμην Καρνικὴν, vicum *Carnicam* vocare, quum Dionysius, quem Augusto iubente scripsisse tradit Plinius lib. vi cap. xxvii, iam tum ἄστυ, *urbem* adpellauerit. Sequutus forte Strabo est veterem scriptorem, qui præcessit deductionem coloniz.

Hæc de Carnorum maritimis. In mediterraneis sunt, si ab occasu incipimus, in Carnicis Alpibus *Iulium Carnicum*; quod ita Antoninus vocat itinere ab Aquileia Veldidenam. Ptolemæus lib. ii cap. xlv μεταξύ Ἰταλίας καὶ Νωρική Ἰέλιον Κάρνικον, *inter Italianam & Noricum est Iulium Carnicum.* Dubius itaque fuit, vtri regioni sit attribuendum. Plinius vero lib. iii cap. xix sine hæsitatione *Iulienfes Carnorum* in Italia censet. Ne enim Forum Iulium intelligas, post paullo seorsum memorauit *Foroiulienfes*, distinctos ab Iulensibus Carnorum. Vestigia exstare dicuntur circa initia Tilauenti fluiuii. Ad eundem etiam videtur *Noreia* fuisse, quia Strabo lib. v pag. 148 scripsit: *Sita est Aquileia extra Venetorum fines.* διορίζονται δὲ ποταμῷ ῥέοντι ἀπὸ τῶν ἀλπίων ἐρῶν, ἀναπλῆν ἔχοντι, καὶ ὁ σάδιον ἐπὶ τοῖς χιλίοις εἰς Νωρικήαν πόλιν, *Dirimuntur [Veneti a Carnis] flumine delabenti ab Alpibus, quo aduerso navigari potest per cīo cc stadia ad urbem Noreiam.* Iam vero, quia

V v v v

extra



extra Venetum limitem Aquileia fuit, quem fluuius citerior nauigabilis fecit; non potest alius ille esse quam Tilauentus, ad quem ex Strabonis descriptione *Noreia* posita fuit. Plinius dicto cap. XIX Tauriscis quidem tribuit, attamen cum Carnis eos coniungit, & utrosque in decima Italia regione recenset. *In hoc situ*, inquit, *interiere per oram Iramine, Pellaon, Palsatium: ex Venetis Atina & Calina: Carnis Segeſte & Ocra: Tauriscis Noreia.* Meminit etiam Caesar Noreia in Norico lib. I Gall. cap. V, cuius verba in illa prouincia pag. 543 proposuimus. Verum dubitant multi, an eadem sit. Quod si fuit, oportet ipsum Caesarem, in illo tractu, Italiae fines protulisse, quemadmodum Forum Iulium & Iulium Carnicum ab ipso nomen habent. Verum quia plane incertum est, an Norici limes summas Alpes transierit, Caesaris autem *Noreia*, ut veteres libri & metaphrasis Graeca habent, siue *Norica*, ut recentiores legunt, *in agro Norico* sita fuit; non desinit dubitatio, sitne eadem *Noreia* Caesaris, quae Plinii ac Strabonis fuit, an ab illa diuersa: nisi dicere velis, Caesarem non id tradere, quod *Noreia* in Norico sita sit, sed quod Boii ex Norico *Noreiam* oppugnaverint: quod etiam fieri potuit, quia Norici & Carni sunt contermini. Quoquo autem modo res de Caesaris *Noreia* habet: fuit nihilominus in medio Norico *Noreia*, ut ex Peutingeriana Tabula alibi ostensum est.

Non ignobilis vrbs hodie in illo tractu est *Vdina*, de cuius aetate quidem nihil constat, nec tamen noua, aut condita post Romanorum tempora videtur, pro quo Cluuerius *Nedimates* Plinii ex dicto cap. XIX adlegat, quasi N pro V irrespexit, ac *Vedimates* legendum sit; & *Vedinum* (correpta media ut in *Ariminum*) nomen oppidi antiqui fuerit, quod nunc *Vdene* vel *Vdine*, vulgo appellatur. Scite inuentum, nec a fide alienum, nisi, quod etiam Harduinus obiecit, ab adsensu ordo reuocaret, quem Plinius pro more secundum alphabetum obseruauit. Hanc enim seriem elementorum tenuit: *Foroulienses cognomine Transpadani, Foretani, Nedimates, Quarqueni, Taurisani, Togienses, Varbari.* Sic Harduinus ex MSS. legit: Frobenius autem, posthabita serie elementorum, *Foretani, Venidates, Quarqueni*: quam lectionem etiam Cluuerius in animo & oculis habuit.

Itinere Antonini ab Aquileia Veldidenam, inter ipsam Aquileiam & Iulium Carnicum, est locus *Ad Tricesimum*, siue *Tricesimum*, intellige lapidem seu miliarium, qui quod distantiam ab vrbe per se significat, itineris ductu locari facile potest, fere medio inter vtrumque loco. Plura in hoc tractu castella, sed ignobilia omnia, Paullus Diaconus nominat lib. IV cap. XXXVIII, *Cormones*, *Nemafum*, *Osofum*, *Arteniam*, *Reuniam*, *Glemonam*, & vt ait, inexpugnabili positione *Ibiginem*: sed obscura pleraque, nec alibi descripta, & quorum nequit ostendi locus atque situs, præter *Cormones*, nunc *Cormons*: Ideoque prætereunda potius censemus, quam incertis inuestiganda coniecturis.

Ad Natifonem supra Aquileiam est *Forum Iulii*, Ptolemæi *φόεγς Ἰάλιος κολώνια*, *Forum Iulium colonia*. cuius incolæ sunt Plinio *Forouilienses cognomine Transpadani*, lib. III cap. XIX. Plura enim sunt huius nominis oppida, *Forum Iulium Gallia Narbonensis* cis Rhodanum: *Forum Iulium Umbria*, cognominatum *Concubientis*: & hoc nostrum discriminis causa *Transpadanum* dictum. Eadem est *Forouiliensis ciuitas* lib. XII epistola regia XXVI, vbi cum *Concordiensi* & *Aquileiensi* coniungitur. Et Paullus Langobard. lib. VI cap. LI *Fidentius episcopus de Castro Iulienfi cum voluntate superiorum ducum intra Forouiliani castri muros habitauit.* Hodie vocatur *Ciuidal di Friuli*, a qua regio Friuli denominatur: dignitatem autem capitis concessit ciuitati *Vdinenfi*.

Tandem *ἀνώνυμος* vrbs non est prætereunda in hoc tractu. *Liuius* lib. XXXIX cap. XXII *Eodem anno [Q. Marcio & Sp. Postumio Coss.] Galli Transalpini transgressi in Venetiam sine populatione aut bello, hanc procul inde, vbi nunc Aquileia est, locum oppido condendo ceperunt.* Condiderunt vtique: sed breui post tempore deletum fuit a Claudio Marcello. *Plinius* lib. III cap. XIX quum oppida, quæ in Venetis & Carnis interiissent, enarrasset, addit, *Et ab Aquileia ad duodecimum lapidem, deletum oppidum, et inuito senatu, a Claudio Marcello, L. Piso auctor est.* Id haud dubie fuit, quod Galli, vt dictum, condiderant. Vnde *Cluuerius*, quod propinqui nomen latet, *Gallorum oppidum* adpellat.

HISTRIA tandem accedit, quondam pars Illyrici: sub Cæsaribus demum adiecta Italiae. Nam more priorum temporum, vt sæpe facit, *Pomponius Mela* scribens, *Tergeste* tradit finire *Illyri-*

cum lib. II cap. III extremo. Et olim citerior limes erat, quia Plinius *Formionem* fluium, qui VI millibus ultra Tergeste est, *ante Italia terminum* dixit lib. III cap. XVIII. Sub Augusto accessit Histria. Strabo lib. VII pag. 217 οἱ γὰρ ἡγούμενοι, *nostri temporis principes*, qui Augustus sunt & Tiberius, fines Italiae ad Polam Histriae urbem protulerunt. Illius enim auspiciis, huius ductu & aliorum in illis oris contra Dalmatas & Pannonios debellatum fuit. Integra Strabonis verba supra pag. 635. exscripsimus. Accessit iterum pars post Strabonem a Pola usque amnem Arsiam, de quo Plinius cap. XIX dicit: *finis Italiae fluius Arsia*. Nec dissentit Ptolemaeus, cui Νέσαςτον τέλος Ἰταλίας, *Nesastum finis Italiae* est, oppidum ad ostia situm Arsia, atque ita Italiae extremum. Exigua pars Histriae, quae ultra est amnem Arsiam, relinquitur Illyrico.

Italiae itaque in Histriae peninsula post Formionem est *Aegida*, proximum flumini oppidum, quod medio aeo *Iustinopolis* dictum, nunc *Capo de Istria*, ibi in insula situm. Plinius lib. III cap. XIX vetus nomen seruauit. *Oppida*, inquit, *Histriae ciuium Romanorum*, *Aegida*, *Parentium*. Oppidani inscriptionem ostendunt, quam & Gruterus pag. 164 habet, qua *Aegidis insula* vocatur, aedificata ab Iustino imperatore. Sed conficta illa Thomae Reincio, acerrimi iudicii viro, ab recentiore aliquo videbatur. Alterum ciuium Rom. oppidum erat *Parentium*, ut iam Plinii testimonio cognouimus; Ptolemæi Παρεντίον, hodie *Parenzo*, in parua peninsula. Antonini itinere ab Aquileia per Histriam, oppidum *Ningum* interpositum est, his utrimque interuallis:

*Aquileia*

<i>Fontem Timani</i>	M. P.	XII
<i>Tergeste</i>	M. P.	XII
<i>Ningum</i>	M. P.	XXVIII
<i>Parentium</i>	M. P.	XVIII
<i>Pola</i>	M. P.	XXXI.

Itineris ductu fertur fere ad paruae oralis insulae oppidum *Humago*. Nemo praeterea mentionem fecit. Inter Ningum & Parentium flumen exit, quod Histriam secar, nunc vulgo *Queto* dictum. In Theodosiana Tabula, quam Peutingeris debemus, ad figuram praetorii vel calidarum adscriptum est *Quaeri*: & infra, *Siluo*. Inde coniicit Cluuerius *Quatum* nomen fluminis fuisse: & *Siluum* vel *Siluium*

Septentrio

ITALIA  
MEDIA  
sive  
PROPRIA

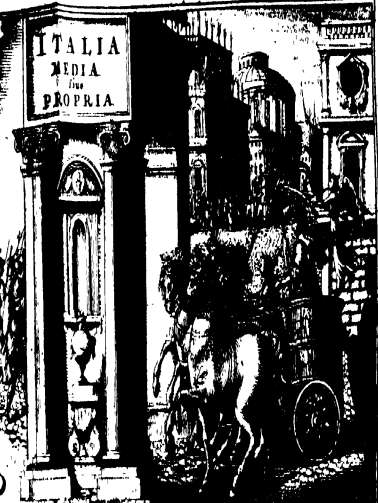
ISTRIAE  
PARS

M A R E  
A D R I A T I C U M

M A R E

T Y R R H E N V M

Meridies





*Siluium* illud oppidum, cuius ruinæ 15 millibus a mari in ripa eius annis conspiciuntur.

*Pola* autem, nobilis colonia, nomen retinet. Strabo, lib. v pag. 149, Colchorum κτίσμα ἀρχαῖον, opus antiquum vocat, eorum videlicet, qui missi ad Medeam persequendam, frustrati spe, heic confederint. Plinius dicto loco: *colonia, Pola, quæ nunc Pietas Iulia, quondam a Colchis condita.* Etiam Mela lib. II cap. III *Sinus Polaticus, & Pola quondam a Colchis, ut ferunt, habitata (in quantum res transeunt!) nunc Romana colonia.* Veterilapide apud Gruterum p. 360 n. I VI VIR AVG. TERG. ET POL. Ut autem Mela *sinum* nominavit *Polaticum*: sic Stephani breuiator refert ἀκρωτήριον πολατικόν, promontorium *Polaticum*.

Post *Polam* Plinius: *mox oppidum Nesactium: & nunc finis Italiae fluvius Arsia.* Nesactium ergo extremum Italiae oppidum ad ostium amnis Arsiæ, Νέσακτον, *Nesactum*, tribus syllabis, Ptolemæo dictum. Liuius corrupte *Nesatium*, vel, ut in aliis libris est, *Nesartium*: sed *est*, auctoribus Plinio & Ptolemæo, substituendum. Iunius, inquit, *Manliusque oppidum Nesactium, quo se principes Histrorum, & regulus ipse Aspulo receperat, summa vi oppugnarunt.* Liuius ibidem addit: *Duo deinde oppida, Mutila & Faueria, vi capta, & deleta*: sed de horum situ nihil nobis cognitum est præter incertam Cluuerii coniecturam, qui *Faueriam* Arsiæ adponit; *Mutilam* mari post promontorium *Polaticum*.

## ITALIA PROPRIA.

De Gallia Cisalpina adhuc actum fuit, ea Italiae parte, quæ in Cispadanam Transpadanamque diuisa fuit. Quæ nunc sequitur, Italia Propria est, semper Italiae nomine usæ, cui propter incertos fines etiam illam partem adiectam volumus, quæ ab Græcanicis coloniis Græcia olim Magna fuit adpellata. Propriam ergo Italiam vocamus, ut ab Italia Gallica discernatur: quamuis in illa quoque aliquid fuit, inter Macram videlicet & Arnun, quod in prouincia Gallia Cisalpina Romani censuerunt. Nam *Luca* primum eius prouinciæ oppidum fuit, quod ex Ciceronis lib. I epist. IX sect. 16 clarum est: ubi Manutium etiam interpretantem consulas. Contra *Pisæ* primum oppidum erat Etruriæ. Polybius

lib. II cap. XVI μέχρι Πόλεως Πίσσης, ἡ πρώτη καὶ τῆς Τυρρηνίας ὡς πρὸς τὰς δυσμὰς, usque ad Pisas, primam Etruriae urbem, occidentem versus. Quod Italiae Propriae pars maxime occidentalis Etruria est, de illa etiam initium faciemus, inde ad ceteras partes, ut proximus cuiusque situs inuitabit, qua coëptum via est, progressuri.

## E T R U R I A.

Quae a Macra fluuio, Liguriae sine, ad Tiberim usque regio patet, *Etruria* Romanis dicta fuit, Graecis *Τυρρηνία*. Id nomen Latini veteres sine adspiratione scripserunt; etiam deriuatum *Etrusci*, quod ex inscriptionibus vetustis manifestum est: hoc Polybius, Scylax, Strabo, alii vsi sunt, quod ab rege Tyrrheno, ex Asia aduecto, deducunt. Plinius lib. III cap. V *Adnectitur septima [regio] in qua Etruria est, ab amne Macra, ipsa mutatis saepe nominibus. Umbros inde exegere antiquitus Pelasgi: hos Lydi, a quorum rege Tyrrheni; mox a sacrificio ritu, lingua Graecorum, Thusci sunt cognominati.* Quod etiam Dionysius Halicarnasseus tradit lib. I pag. 24, a peritiis rerum diuinarum & sacrificiorum quasi *Θουσκός* vocatos esse, quod contractum in Tuscos fuerit. Sed vereor, ut genuina haec deriuatio sit, nec potius adlusio longius petita. Veteres Latini enim per T scripserunt *Tuscos*; non *Thuscos* per Th, quod Θ Graecorum est, & necessarium iis, quae a *Θύω* deriuantur. Manutius testis est, & libris veteribus, & in lapidibus sine adspiratione esse, verbi causa, fragmento marmoris triumphorum Capitolini, DE TVSCEIS: & Praenestino lapide TVSCVS ARATOR: ac Florentino, SABINORVM ET TVSCORVM. Ipsum autem *Tuscorum* vocabulum perantiquum est, & Virgilius dixit *Tuscum Tiberim* Georg. I vers. 499: & lib. X vers. 164

- - - Tuscis comitetur ab oris.

An vero etiam regionis nomen quod a Tuscis ducitur, *Tuscia*, sit aequè antiquum, exemplis destituti, non sine causa dubitamus. Lapidēs habent CORRECTORI TVSCIAE apud Gruterum p. 387, 476, 486; sed nec ignotum, posterioris aui illud munus & dignitatem esse perinde ac *Tusciae suburbicariae* cognomen Lege XII Cod. Theod. de Indulgentiis debitorum: quo tempore etiam Ammianus *Tusciam annonariam* lib. XXVII cap. IV dixit; & simpliciter, *Tusciam* rexit, lib. XXVIII sub initium. Vetusiores omnes

omnes dicunt *Etruria*. Quæ regio quod longius procurrat a mari ad Tiberim usque; commodioris expositionis causa in partes diuidemus, ut prima sit a Macra amne ad Arnun: altera ab Arno fluuio ad Volsinium lacum: reliqua inde ad Tiberim. Id solum prænotamus, antequam ad oppidorum expositionem veniamus, vniuersam Etruscorum gentem in duodecim populos, a præcipuis oppidis denominatos, fuisse distributam. Liuius lib. IV cap. XXIII, *legatis circa XII populos missis*: & lib. V ineunte, *suffragio XII populorum*: & lib. VII cap. XXI *Terror inde vanus belli Etrusci, quum coniurasse duodecim populos fama esset*. Et clarius Halicarnassensis Dionysius lib. VI pag. 399 L. Iunii oratione: *Τυρρηνίαν ἅπασαν εἰς δώδεκα νενεμημένην ἡγεμονίας, vniuersam Etruriam in duodecim ducatus diuisam* dixit. Sunt autem populi illi ab urbibus nominati, quas Cluuerius & Holstenius ita enumerant: *Clusium, Perusia, Cortona, Arretium, Volaterra, Vetulonium, Rusellæ, Tarquinii, Volsinii, Cære, Falerii, Veii*. Sic antiquis temporibus. Sub Cæsaribus auctus numerus, ut inscriptiones testantur. Gruter. p. 385 num. I ETRVR. XV POPVLOR. Et Reines. class. VI n. 114 AETRVR. XV POPVL. Reinesius quidem censet XV in XII mutandum esse: sed quod altera Gruteri eundem numerum habet, molliorem ex temporibus, quam violentam lituræ & mutationis medicinam duco præferendam esse. Sunt enim sub Cæsaribus factæ, & suam Reinesius ad Gallieni tempora referre non dubitauit.

Prima pars a Macra ad Arnun nunc expedienda. Oppidum primum *Luna* est, in Macræ sinistra ripa, reductum a mari: portus autem Lunensis trans flumen in Liguriæ solo est: quod contra Cluuerium, Straboni atque Melæ credentem, ex Plinio & Ptolemæo, & quod præcipuum est, ex *αὐτοψία* & locorum inspectione Holstenius probauit. Strabo scripsit ambigue p. 153 ἡ Λύνα πέλις ἐστὶ καὶ λιμὴν, *Luna & urbs est & portus*, quod tam de diuersis quam vno loco intelligas licet. Mela confudit cum vrbe portum lib. II cap. IV, *Luna Ligurum* dicens: nisi ad originem respexit. Nam inter Macram etiam & Arnun credibile Ligures genere habitasse. nam XII populi Etruscorum citra Arnun omnes fuere: nec vero Augustus demum limitem produxit, quia Strabo p. 154 ait, τῶν συγγραφέων πολλοί, *multos scriptores in Macra limitem*



tem Liguriæ Etruriæque posuisse. Hoc est quod Liuius dixit lib. xli cap. xlii de Luca colonia: *Quinquagena & singula iugera & semisses agri in singulos dati sunt. De Ligure capite is ager erat: Etruscorum ante, quam Ligurum, fuerat.* Idem bene distinxit ab urbe Luna portum Lunæ, ut verbis eius in Liguria p. 658 demonstravimus. Nec marmor Lunense silendum est. Plinius lib. xxxvi cap. v *Omnes candido marmore usi sunt e Paro insula, multis postea candidioribus repertis, nuper etiam in Lunensium lapidicinis.* Et cap. vi de Mamurra Formiano: *totis adibus nullam nisi e marmore columnam habuit, omnes solidas e Carystio aut Lunensi.* Et Silius Italicus lib. v iii vers. 481

*Tunc quos a niucis exegit Luna metallis.*

Flumen post Lunam L' Avenzo est, quod, ut nomen arguit, est *Auentia* Tabulæ, quamvis alieno ibi positum loco. *Fosse* ibidem *Papiriana* sunt, Antonini *Papiriana*, medio inter Lunam & Pisas loco sita, hinc xi, illinc xii passuum millibus. Longius a mari in Macram flumen *Audena* se infundit prolapsus ex iugis Apennini. Liuius memoravit lib. xli cap. xix. *Inter Audenam,* inquit, *amnem P. Mucius cum iis, qui Lunam Pisasque depopulati erant, bellum gessit.* Sed hoc ex coniectura Cluverii. *Vesidia* flumen, quod Tabula habet, se nomine vulgari prodit *Verfiglia*. Huic Cluverius *Fanum Feronia* adponit, ductus Longobardica inscriptione apud Gruter. p. 220 *Petra sancta, olim Fanum Feronia.* In hac ora autem exstat oppidum, quod Pietra Santa vocitatur. Accedit Latina Ptolemæi versio, qua inter Lunæ promontorium & Arni ostia est *Lucus Feronia*. Strabonis autem *Feronia Fanum* sub monte Soracte prope Tiberim: ibidemque *Lucus Feronia* Plinii. Supra Fanum, quod posuit, in eadem ripa *Forum Clodii* idem Cluverius locavit, quod in Peutingeri tabula, sed turbato ordine, adparet. Ptolemæus autem *Herculis Fanum* in litore habet.

Intus ad *Auferem* amnem nobilis colonia *Luca* est, quæ nomen custodit, ut de sede non liceat ambigere. Liuius lib. xxi cap. lix *Hannibal in Ligures: Sempronius Lucam concessit.* Tum nondum colonia erat. Idem lib. xli cap. xlii *Et Lucam colonia eodem anno [101xxvi] mm civium Romanorum sunt deducta:* quod etiam cum Velleii Paterculi calculo lib. i cap. xv convenit. Strabo lib. v pag. 150 *πρὸς τοῖς ὄρεσιν ἐστὶν πόλις τῆς ὑπερχαμένης τῆς*

*ΛΟΥΝΗΣ,*

Λούνης, Λούκα, *ad montes supra Lunam sitos est Luca.* Plinius III cap. v colonia *Luca a mari recedens.* Ita vero colonia Luca fuit, ut una esset municipium. Cicero lib. XIII epist. XIII *L. Castronius Petus, longe princeps municipii Lucensis.*

Illustriores olim *Pisæ* erant, a pluribus tam Græcis quam Latinis laudatæ. Ibidem Plinius: *Pisæ inter amnes Ausere[n]ti & Arnun[um].* Quod etiam Rutilius Numatianus mox proferendo versu dixit. Tradunt, a Pisæis Peloponnesi conditas: unde *Alpheæ* a fluuio Peloponnesiaco cognominantur. Virgilius lib. x vers. 179

- - - *Alpheæ ab origine Pisæ,*

• *Urbs Etrusca solo.*

Et Rutilius iam nominatus lib. I Itinerar. vers. 565

*Alpheæ veterem contemplor originis urbem,*

*Quam cingunt geminis Arnus & Ausur aquis.*

nam *Ausur* & *Auser* dicitur is fluuius: Straboni corrupte Αῖσαρ. Idem p. 154 ἡ Πίσσα κτίσμα ἐστὶ τῶν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ Πισατῶν, *Pisæ condita a Pisatis Peloponnesiacis.* Duplicant sibilantem Græci ceteri. Polybius lib. II cap. XXVII ὑπατος εἰς Πίσσας καταπλευκῶς, *consul Pisas nauigans* e Sardinia: & cap. XXVIII εἰς τὰς Πίσσας κατὰ πλῆθς, *Pisais nauigatio.* Sic quoque Ptolemæus, & Lycophron vers. 1241. Sed Romanorum lapides constanter *Pisæ*, aut sexto casu *Pisis*, apud Gruterum p. 301, 444 num. I, & 550 n. 10. & L. Cæsaris cenotaphio, PISIS IN FORO. Colonia fuit æque ut Luca. Plinius dicto loco: *Colonia Luca a mari recedens: propiorque [mari] Pisæ inter Ausere[n]ti & Arnun[um],* subaudi, colonia. Ptolemæus Πίσσα κολώνια. Et ipsi Pisani dicto L. Cæsaris cenotaphio: LEGATI EX NOSTRO ORDINE IMPER. CAESAREM AVGVSTVM - - - ADEANT PETANTQVE AB EO, VTI COLONIS IVLIENSIBVS COLONIAE OPSEQVENTI IVLIAE PISANAE EX HOC DECRETO EA OMNIA FACERE EXSEQVIQVE PERMITTAT. Hinc habes integra & honorifica coloniarum cognomina. Originem Liuius reuelavit lib. XL cap. XLIII. *Pisanis, inquit, agrum pollicentibus, quo Latina colonia deduceretur, gratia ab senatu acta, triumphiri creati ad eam rem.* Postea Cæsar colonos novos addidit: unde cognomen nouum. Portum egregium habuerunt: ex quo est quod supra dixit Polybius εἰς Πίσσας καταπλευκέναι, *Pisais nauigi-*

*nauigare: etiam Liuius lib. XXI cap. XXXIX quum Pisas nauibus venisset. Et Rutilius Itinerar. lib. I vers. 531*

*Contiguum stupui portum, quem fama frequentat  
Pisarum emporio, diuitiisque maris.*

Sinum etiam maris hæc vrbs, quamuis reducta paullo, cognominavit. Tacitus Hist. lib. III cap. XLII *Fabius Valens e sinu Pisano segnitia maris, aut aduersante vento, Portum Herculis Monæci depellitur.* Supra urbem, tertio fere lapide, qua Lucam iter est, *Aque sunt Pisana, calidæ scilicet.* Plinius lib. II cap. CIII *Patauinorum aquis calidis herba virentes innascuntur: Pisanorum, rana.*

Hinc in septemtrionem sub Apennino est *Pistoria*, nunc *Pistoia*, Plinii *Pistorium*: at Ptolemæus Πισωρία, *Pistoria*. Tabula Peutingeriana corrupte *Pistoris*: Antoninus itineribus a Fauentia & Luca, Aldina editione *Pisiores*; Schottana & Bertiana *Pistorium*. A Luca distat XXV millibus. Possessuum & gentile *Pistoriensis*. Sallustius Cat. cap. LVII *reliquos Catilina in agrum Pistoriensem abducit.*

*Florentia*, Arno flumini imposita, XXV millibus a Pistorio in ortum, vt Antonini itinere a Fauentia Lucam, & Luca Romam, definitum est, iam tum Syllani belli temporibus in splendidis municipiis numerata. Florus lib. III cap. XXI *Municipia Italia splendidissima sub basta venerunt, Spoletium, Interamnium, Præneste, Florentia.* Sic Palat. & Vineti MSS. vbi vulgo *Fluentia*, quod nihil aut dubium est, legitur. Sed an illo tempore tam splendida fuerit, non sine causa dubitatur. Tacitus quoque in municipiis aut coloniis habet, Annal. I cap. LXXIX. *Audita, inquit, municipiorum & coloniarum legationes, orantibus Florentinis, ne Clanis solito alveo demotus, in amnem Arnum transferretur.* Coloniam quoque factam esse, hæc verba Frontini, de coloniis Tusciæ, probant: *Colonia Florentina deducta a triumuiris, assignata lege Iulia centuriæ Cæsariana in iugera CC.* Plinii eadem, quæ Flori, ratio est, cuius lib. III cap. V in plerisque libris *Fluentini præfluenti Arno adpositi* sunt, solo Chiffi. & Parisi. MSS. *Florentini*. Ptolemæi in Tusciis est *Φλω-  
κερτία*. Antonini testimonium dictum est: in Tabula itineraria, *Florentia Tuscorum.*

*Fesula* III millibus passuum supra Florentiam, nunc pagus *Fiesoli*, ad Apennini radices situs: olim oppidum non incelebre.

Poly-

Polybius lib. II cap. XXV ἐπὶ πόλιν φαίσομαι, *ad oppidum Fesola*. Et Silius lib. V III vers. 478 singulariter *Fasula* dixit. Ptolemæus autem φαῦσῶλαι, *Fasulæ*, pluraliter: etiam Sallustius Catil. cap. XXI V & XXVII dixit *Fasulas*: & Cicero II Catil. cap. IX, in MSS. quoque libris, *ex iis coloniis, quas Sylla Fasulis constituit*: quamquam ob pluratiuum coloniarum numerum, quas vnum oppidum non capit, id nomen glossema videtur, & tam Arretini quam Fesulani coloni ex eiusdem pro Muræna cap. XXIV intelligendi. Plinius lib. VII cap. XIII dixit *Crispinum Hilarum ex ingenua plebe Fasulanum*, quod coloniam vel municipium non contemnendum arguit. *Ager Fesulanus* memoratur in Catil. orat. I cap. VI. Quidam sine diphthongo scribunt: ceteri Græcos imitantur, & veterem inscriptionem apud Gruter. p. 533 num. 5 A. BAEBIVS C. F. SCAP. CLEMENS FAES. id est Fesulanus.

Ab Arno ad Volsiniensem lacum constituimus secundam partem Etruriæ. In ea ab Arno in litore procedenti occurrit primum *Portus Hercules Labronis* siue *Liburni*, cuius mire nomen conquisitum est. Antoninus itinere ab Roma per Tusciam & Alpes maritimas, XII millibus a Pisis locum vocat *Ad Herculem*. Cicero ad Quintum fratrem lib. II epist. VI eo tractu portum quemdam *Labronem* nominat. *Erat, inquit, iturus a. d. III id. Apriles, ut aut Labronem, aut Pisis conscenderet.* Zosimus autem lib. V cap. XX oppidum quoddam Italiæ in ora maritima Λιβυρνον, *Liburnium*, licet incertum sit, quod ille ait, in eo primum Liburnas naues ædificatas esse. Ex quo coniicitur, *Labronis* vocabulum, si modo se recte in epistola habet, posteriori ævo in *Liburnum* mutatum fuisse, uti hodieque celeberrimus portus & emporium *Liorno* adpellatur.

Decem octo inde millibus distant *Vada Volaterrana*, ut Antoninus numeravit. In Tabula Peutingeriana *Vadis Volaterris*. Cicero pro Quintio cap. VI *Quum venissent ad Vada Volaterrana, quæ nominantur; vident per familiarem Nautæ.* Plinius quoque lib. III cap. V post Pisorum descriptionem: *Vada Volaterrana, fluvius Caccina, Populonium Etruscorum hoc tantum in litore.* Rutilius vers. 453

*In Volaterranum vero, Vada nomine, tractum  
Ingressus dubii tramitis alta lego.*

Fluuius *Cacina*, modo a Plinio nominatus, iuxta hæc Vada in mare exit, qui ad nomen suum ipsi Vadorum oppido etiam deditur incertum & obscurum est. Pomponius Mela lib. II cap. IV suum finem, verso ordine: *Cossa, Telamon, Populonia, Cacina, Pisa, Etrusca & loca & nomina*. Sed puto, Plinio interprete, & flumen hi locis & nominibus inmiscuisse. Intus, a Vadis XV circiter M. passuum, est antiqua vrbs *Volaterra*, in monte sita, colonia & municipium, olim vna ex XII Tuscorum ciuitatibus siue populis, quod ex Halicarnassensis lib. III pag. 189 constat. Strabo lib. V p. 15. situm describit, positam ἐν φάραγγι, in valle, vt tamen, τὸ τῆς πόλεως, ἀρχὴ & munimentum urbis, ἐν κορυφῇ λόφου, in vertice colli exstructum fuerit. Municipium fuisse Cicero ostendit lib. XII epist. IIII. Cum municipibus, inquit, *Volaterranis mihi summa necessitudo est*: eandemque coloniam, his probatur Frontini de Coloniais: *Colonia Volaterrana lege triumuirali est adsignata*. Thermæ in illo agro sunt, quæ in Tabula dicuntur *Aqua Volaterræ*, hoc est scripturæ compendio, *Volaterrana*.

A Volaterris in ortum æstiuum distat *Sena Iulia*, colonia cum aliis Etruriæ ab Augusto Cæsare deducta, aut instaurata, vt ex communi cognomento *Iulia* adparet. Qualis ante Cæsarem Sena fuerit, non liquet, quia nulla eius antiquior memoria exstat. Post deductam autem coloniam Iuliam clara eius est mentio, sed tantum coloniae nomine: *Iulia* cognomen in sola Tabula additur Peutingeriana. Plinius dicto lib. III cap. V *Intus colonia*: - - - *Rusellana, Seniensis, Sutrina*. Tacitus lib. V Hist. cap. XLV in *colonia Seniensis*: & mox: *factum S. C. quo Seniensium plebes modestia admoneretur*. Sunt qui de Senia Dalmatiæ interpretantur Tacitum, quod a Sena *Senensis* dicendum fuisset. At Dalmatiæ Seniam coloniam populi Romæ fuisse, vnde probabitur? Plinius lib. III cap. XXI oppidum tantummodo dixit, colonias seorsum memorauit. Ad hæc mss. etiam in Plinii cap. V *Seniensis colonia* in Etruria mediterranea, vbi, vulgo *Senensis* legitur, quemadmodum in Tacito ante Lipsium in *colonia Senensi, & Senensium plebes*. Vide Th. Ryckii & L. Holstenii adnotationes, ac de mss. Plinii, Io. Harduini. Hodie *Siena*, vrbs archiepiscopalis & Academia. Sed a montibus in oram rursus reuertamur.

Post

Post Vada & Cæcinæ ostia *Vetulonii* sunt, siue *Vetulonia*, ad quod oppidum aquæ calidæ sunt. Plinius lib. II cap. CIII *Patanorum aquis calidis herba virentes innascuntur: Pisanorum rana: ad Vetulonios in Etruria non procul a mari, pisces?* Dionysius Halicarnassensis in XII ciuitatibus Etruriæ, & postquam Clusinos, Arretinos, Rusellanos, Vetulonienfes nominauerat, addit, καὶ ἔτι πρὸς τέτοις 'Ουετυλωνιάται, & supra illos, *Vetulonienfes*. Et Silius Italicus lib. VIII vers. 484 seq.

*Mæoniaque decus quondam Vetulonienfis.*

*Bisfenos hac prima dedit præcedere fasses,*

*Et iunxit totidem tacito terrore secures:*

*Hæc altis eboris decorauit bonore curules,*

*Et princeps Tyrio vestem prætexuit ostro.*

Quæ quod ad laudem huius ciuitatis pertinent, Romanos ad imitationem perlicentis; hæc prætermittenda hoc loco videbantur. Inde ad insulam illam versus situm erat in promontorio *Populonium*, vt Plinius & Tabula vocant, siue *Populonia*, vt Mela & Rutilius: aut *Populonii* pluraliter, vt Liuius. Singulorum mox verba adferemus. Strabo lib. V p. 154, qui Ποπλώνιον vocat, situm exacte descripsit, sed sua ætate desertum fuisse addit: ἐπὶ νηὶν αὐτῇ τῇ θαλάττῃ ἰδρύσθαι, ad ipsum mare fuisse conditum. Ex quo Plinii verba, paullo ante quoque recitata intelligimus: *Populonium Etruscorum quondam hoc tantum in litore*: quod mare, vt addit Strabo, conditores παντάπασιν ἐφεύγον, omnibus modis propter pericula fugiebant. Ruinas etiam Rutilius descripsit a versu 401

*Proxima securum referat Populonia litus,*

& paucis interiectis versibus:

*Agnosci nequeunt cui monimenta prioris,*

*Grandia consumpsit mænia tempus edax.*

*Sola manent interceptis vestigia muris,*

*Ruderibus latis tecta sepulta iacent.*

Oppidanî sunt *Populonienses* apud Liuium lib. XXVIII cap. XIV. Tabula Peutingeriana etiam exhibet longiuscule a Populonio reductas *Aquas Populonas*, de quibus silent scriptores alii. Prope Populonium erat *portus Lauretanus*, nunc fere ignotus. Liuius lib.

xxx cap. xxxix *Claudiam consulem profectum tandem ab vrbe inter portus Cosinum Lauretanumque atrox vis tempestatis adorta, in metum ingentem adduxit. Populonium inde quum peruenisset, stetit. quæ ibi, dum reliquum tempestatis exsuiet; Iluam insulam traiecit.*

In ortum paullo a Vetuloniis distat clara nunc vrbs Massa, quæ haud dubie est *Massa Veternensis*, patria Galli Cæsaris, ab Ammiano Marcellino memorata lib. xiv cap. xl. *Natus*, inquit, [Gallus] *apud Tuscos in Massa Veternensi, patre Constantio, Constantini fratre Imperatoris.* Subiacet sinus, in quem etiam amnis a Massa decurrit. Huic sinui ab occasu adiacet *Portus Falesia*, ut Antonini itinerario maritimo vocatur: siue *Faleria* ut Rutilius dixit vers. 371

*Laxatum cohibet vicina Faleria cursum.*

Ab latere ortiuo eius sinus sunt *Scapri* siue *Scabri*, itidem portus, eodem itinere: supra quem *Manliana* Tabulæ, & Antonini, ac Ptolemæi: & inter sinum ac lacum *Prelum*, siue *Prilem* (quem prae Itineraria *Aprilem* nominant) est fluuius *Alma* exiguus. Ipse autem lacus a Cicerone *Prelus* vocatur, quod inter variantes codices tuetur Cluuerius, & tenet Iac. Gronovius, pro Milone cap. xxvii. De Clodio enim Tullius: *quum ab equite Rom. T. Pacuvio non impetrasset, ut insulam in lacu Prelis venderet; repente litribus in eam insulam materiam, calcem, camenta, atque arma conuexit.* Agit autem de Etruriæ inuasis villis & possessionibus. Plinius quasi cum tempore mutato nomine vocat *Prilem* siue *Prillem* lib. iii cap. v. *Hinc amnes*, inquit, *Prille*, mox *Vmbro* nauigiorum capax. Ab amne autem nomen hæsit lacui, in quem ille effunditur. Maritimi autem itinerarii secundum Aldinam, ex Schottana nonnihil correctam, hæc est dispositio: *A portu Telamonis ad fluuium Vmbronem: hinc in lacum Aprilem (Prilem) a lacu Aprili in Alma flumen: ab Alma flumine Scapros portum: ab Scapris Falesiam portum: a Falesia Populonium.* Lacus autem Prilis siue Prelus nunc est Lago di Castiglione: cui *Salebro* oppidum (quod Antonini iter ab vrbe per Tusciam, nec non Tabula habet) ad os fluminis *Salebronis* adsidet.

Inter lacum *Prilem* & *Vmbronem*, Plinii amnem, *Rufelle* erant, vna ex duodecim vrbibus Tuscorum veterum, quod ex Dionysio Halicarnassensi constat lib. iii p. 189: postea colonia Romanæ.

mana. Plinius dicto loco: *Intus colonia: Falisca Argis orta, quæ cognominatur Etruscorum; Lucus Feronia, Rusellana, Senensis, Sutrina.* Holstenius p. 39 ex veteri lapide profert COL. RVS. Ptolemæo sunt *Ῥωσέλλαι*: incolæ Liuius lib. XXVIII cap. XLV *Rusellani*. Holstenio teste vestigia antiqua huius coloniae adeo clara supersunt, ut nomen quoque priscum seruerit. Post Umbronem, *non ignobile flumen*, ut Rutilius censet vers. 337, nunc Ombrone, ex intervallo aliquo fuit *Caletra*, in cuius agro colonia *Saturnia* fuit condita. Liuius lib. XXXIX cap. LV *Saturnia colonia civium Romanorum in agrum Caletranum est deducta*. Incertum, an tum superstes fuerit Caletra. Saturnia Ptolemæo est *Σατυρνιὰν κολώνια*, *Saturniana colonia*: coloni autem Plinio, sæpe dicto cap. V, *Saturnini*, qui antea *Aurini* vocabantur. Ergo vetus nomen *Aurini* fuit.

Ad mare *Telamon* cum portu. Polybius lib. II cap. XXVII, *περὶ Τελαμώνια τῆς Τυρρηνίας*, circa *Telamonem Etruria*. Mela lib. II cap. IV extr. *Grauisca, Cossa, Telamon, Populonia*. Plinius prædicto loco: *Umbro, nauigiorum capax, & ab eò tractus Umbria, portusque Telamon*. Oppidum nomen retinet *Telamone*. Post sequitur *Albinia* huius. in Tabula nominatus, hodie Albegna: ultra cuius ostia, & paruum sinum, in quem exit ille, sita est *Cossa* siue *Cossā*, *μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης*, breui spatio a mari, ut Strabo lib. V pag. 156 refert, qui, etiam Ptolemæus, *Κόσση*, *Cossa* plurali numero scripsit: Mela, Plinius, Antoninus *Cossa*; Cicero autem & Liuius melioribus libris *Cosanus* simplici elemento; & Tacitus, ac Rutilius, & auctor Tabulæ Peutingerianæ *Cosa* scribunt. Virgilius itidem, sed multitudinis numero, *Aeneid. X vers. 167*.

- - - - qui mania Clusæ

Quique urbem liquere *Cosas*.

Colonia fuit, qua de ita Plinius loco sæpe prædicto: *Cossa Volscitium a populo Romano deducta, subaudi, colonia*. Annum deductionis prædit Paterculus lib. I cap. XIV *Cosam & Pestum ab hinc annos fuisse CCC, Fabio Dorfone & Claudio Canina COS. coloni missi*, nouem annis ante Punicum I bellum. Aucta, petentibus *Cosanis*, mille colonis, teste Liuius XXXIII cap. XXIV. Instauratam ab Augusto esse, cognomen *Iulia*, ut plerarumque Etruscarum, in nummo *Neræ*, quem Holstenius cum *Tristano* profert, videtur adprobare. inscriptus enim, COL. IVL. COSSA. Egregium



gium portum habuit, de quo Liuius lib. xxii cap. xi *naues onerarias, commeatum ab Ostia in Hispaniam ad exercitum portantes, a classe Punica circa portum Cosanum captas esse.* Et lib. xxx cap. xxxix *inter portus Cosanum Lauretanumque.* Vide paullo ante de Lauretano. De agro, aut litore prope portum, Cicero lib. ix Attic. ep. vi *Domitius in Cosano, & quidem, ut aiunt, paratus ad navigandam.* Adde Cæsar. Civ. i cap. xxxiv. Idem portus & *Herculis* vocatur in maritimo Itinerario. Et Strabo lib. v p. 156 ὑπὸ κατὰ Ἡρακλέους λιμὴν, *subiacet* [vrbi Cosæ] *Herculis portus*: nisi forte qui proximus vrbi, *Herculis* est; & in altero promontorii latere, qui nunc S. Stephani dicitur, *Cosanus*. Nam & promontorium ibi est, & eodem nomine. Tacitus annali 11 cap. xxxix *uectus Cosam, Etruriae promontorium, ignotis locis se se abdit.* Id promontorium *Mons Argentarius* quoque vocatur. Rutilius vers. 298

*Haud procul hinc petitur signatus ab Hercule portus.*

&, interiecta de Lepidis narratione, vers. 315

*Tenditur in medias mons Argentarius undas.*

At nobilis hæc colonia desolata Rutilii temporibus erat. Versu enim 285 lib. i Itinerarii ait,

*Cernimus antiquas nullo custodæ ruinas,*

*Et desolata mœnia fœda Cosæ.*

In loco fere nunc Ansedonia oppidum: at Orbetello in intimo lacus situm, quæ λιμνοθάλαττα Strabonis est p. 156.

Supra Cosam antiquum oppidum *Volci*, οὐέλχοι Ptolemæi, vnde Plinii *Volcentini cognomine Etrusci*: & ipsa *Cossa Volcientium*, verbis supra productis; quia in agro vetustæ vrbis Volcorum sita. Scriptum antiquitus *Vulci* & *Vulcientes*, quod in Capitolina tabula de triumphis est DE VVLSINIENSIBVS ET VVLCIENTIB. Tabula Itineraria etiam *Succosam* siue *Subcosam* habet supra Cosam; & ultra illam, *Armenitam* fluvium, qui *Armina* Itinerario maritimo nominatur, nunc Fiore: cui superiori, seu propiori fontibus *Suana*, hodie Soana, adposita est, vnde Plinii *Suanenses*: decurso prope ostia, *Forum Aurelii*, vt ex Itinerariis conicere licet. Quod Antonino tribuitur inter hoc Forum & Martam fluvium XIII M. p. ponit; quod interuallum, aut minus etiam, ad Armenitam flumen ducit, vbi nunc Monte Alto est: at Tabula ex Theodosiano, vt putatur, sæculo, 1111 millibus ab Armenita siue Flore flumine

flumine reductum habet. Nihil ergo certi de Foro Aurelii definiri potest. Conditor haud dubie fuit qui viam muniuit Aureliam.

Inter Armenitam & Martam flumina procul a litore est *Statonia*, Strabonis *Στατωνία*, ex qua *Statoniensis* est. Plinius XIV cap. VI *vina Statoniensis*: & lib. XXXVI cap. XXII *Silices albi circa lacum Volsiniensem*. Et in *Statoniensi* sunt quibus ne ignis quidem nocet. Haud dubie ergo lib. III cap. V oppidani non *Statones*, vt editum, sed *Statonienses* sunt. Seneca Quæst. Nat. III cap. XXV *Alia* [insula] *in Vadimonis lacu vehitur, alia in lacu Statoniensi*. Ex quo lacu & vicinis locis, quæ Strabo, Plinius, Vitruvius commemorant, lacum hunc *Lago di Mezzano* esse, & *Statoniam* clarum nunc oppidum *Castro*, eruditi homines coniiciunt. Non colonia, nec municipium fuit, sed præfectura. Vitruvius lib. II cap. VII de lapidicinis: *Officina maxima sunt circa lacum Volsiniensem; item præfectura Statoniensi*. In hoc tractu etiam *Sudertum* locant, a quo Plinii lib. III cap. V *Sudertani* sunt: & Liuii lib. XXVI cap. XXIII *in foro Sudertino*. Ptolemæi est *Σιδέρων*, *Sudernum*: vnde quidam corruptum Tabulæ *Materno* ex *Suderno*, suspicantur. Ad *Martam* amnem, qui ex Volsiniensi lacu emanat, hodie *Toscanelle* est, quæ locum *Tuscanæ*, quam Tabula habet, ostendit. Vetus oppidum esse, *Tuscanienses*, a Plinio III cap. V memorati, probant.

Hinc in septemtrionem ipse lacus est *Volsiniensis*, siue *Vulsiniensis*, nomen ducens ab oppido *Volsiniis*, quod in summo lacu in boream versus situm, nunc *Bolsena* vocatur. Modo a Plinio & Vitruvio nominari cognouimus. Addo Columellam, qui lib. VIII cap. XVI ait, *lacum Sabatinum, item Volsiniensem, & Ciminum lupos auratasque* [natura] *procreare*: & Liuium lib. XXVII cap. XXIII dicentem, *Volsiniis sanguine lacum mansse*. Ergo *Volsinii*, siue *Vulsinii*, antiquum oppidum, eiusque incolæ Vulsinienses, vt supra ex marmore Capitolino dictum, *de Vulsiniensibus* triumphatum anno CCCCLXXIII fuisse. Qui & *Volsinii*, vt Græuius cum N. Heinlio emendat, non *Volsini*, a Floro dicuntur lib. I cap. XXI, *Postremi Italiorum in fide mansere Volsinii, opulentissimi Etruscorum*. Ipsum oppidum præterea memorarunt Tacitus, annali IV in eunte, de *Seiano, genitus Vulsiniis*: & Iuuenalis Satyr. III vers. 191

- - *positis nemorosa inter iuga Volsiniis*. - -

Ad latus occidentale lacus, & vna austrum versus, situm est oppi-

Yyy

dum

dum *Vesentium*, aut *Visentium*, nunc Bisentio; a quo *Vesentini* sunt Plinii: qui veterilapide ibi reperto etiam *Visentini* dicti ita: VIR-  
TVTI VISENT. SACR.

Ad *Clanem* flumen, vbi id *Palliam*, in Tabula Itineraria signatum amnem, (nunc Paglia) recepit, in dextra ripa vrbs conspicua *Orvieto* est, quod nomen ortum videtur ex *Vrbs vetus*, vt Paullus Diaconus lib. IV cap. XXXIII oppidum Tusciæ adpellat, in illo tractu situm, vbi Orvieto est. nam Procopius lib. II Belli Goth. corrupte οὐρεβεντον, *Vrbiuentum* vel *Vrbiuentus*, inserta littera, habet: idque vicinum dicit Clusio cap. XI, in colle situm ad flumen *magnum & impernium*, μέγα καὶ ἀπὸρρον, cap. XX, qui Clanis est, vt aliud non possit esse quam Oruieto. *Vrbs* autem illa *Vetus* creditur Plinii *Herbanum*, quod in Etruriæ oppidis nominat, fuisse. Supra illud, ad eundem amnem, vbi e paludibus emergit, posita vrbs vetus *Clusium* est, nunc Chiusi dicta, olim regia Porfensæ. Livius lib. II cap. IX *Tarquinius ad Lartem Porfensam, Clusinum regem, perfugerant*. Polybius lib. II cap. XXV κλέσιον ἀπέχει ἡμερῶν τεσσάρων ἀπὸ τῆς Ρώμης, *Clusium tridui spatio ab Roma abest*. Liuius lib. V cap. XXXIII *auctor Clusium oppugnandi*. Virgilius lib. X vers. 167

- - - - qui mœnia Clusi

*Quique urbem liquere Cosas.*

Ab hac vrbe longa illa palus *Clusina* cognominatur, vulgo Chiana Palude: Straboni lib. V pag. 157 ἡ λίμνη ἢ περὶ κλέσιον, *lacus qui circa Clusium est*. Fluvius *Clanis* perfluit, vulgo *la Chiana*. Tacitus annal. I cap. LXXIX *Audita municipiorum & coloniarum legationes, orantibus Florentinis, ne Clanis solito aluco demotus in amnem Arnun transferretur*. Silius lib. VIII vers. 454

*Et Clanis, & Rubico, & Senonum de nomine Senæ.*

Sequitur tertia pars Etruriæ, a Clani & Marta fluviis ac Volsiniensi lacu vsque ad Tiberim. In supremo, ad radices Apennini *Tusci*, villa Cæcilii Plinii, erant, quam ipse lib. V epist. VI diligentissime descripsit. Ad Tiberim sita est, sed fontibus propinquum: dextra an sinistra ripa, non liquet. Cluverii Tabula in sinistra: sed nomen *Tusci* videtur dextram postulare, quia in plerisque Tuscos siue Etruscos alueus Tiberinus finit. Inde Arretium versus Harduinus ad lib. III cap. V Plinii *Clusinos novos* locat, nec illos vero longe a fontibus Tiberinis. Id quod in Emend. XXXVI ex fragmento quo-

to quodam Itinerarii Antoniniani contra Holstenium, qui veteres, novos Clusinos vni loco inclusos vult, illustrat. Sane ibidem adhuc locus *Chiusi* vocatur, qui facit, vt adiensum faciliorem præbeamus. *Clusini* autem veteres sunt, qui *Clusum* ad Clanis paludem incoluerant, cuius insalubritas aeris videtur caussa migrationis extitisse.

*Arretium*, vulgo Arezzo, etiam ex antiquis oppidis Etruriæ est, prope Arnum & Clanem situm, Polybio lib. II cap. XIX Ἀρρετιῶν πόλις, vrbs *Arretinorum*. Cicero lib. XVI epist. XII quum *Cæsar Arretium occupauisset*. Cæsar ipse Civ. I cap. XI ab *Arimino Antonium cum cohortibus quinque Arretium mittit*. Silius lib. V. vers. 123 *Arreti muros, Coriti nunc diruat arcem*.

Triplices *Arretinos* facit Plinius lib. III cap. V, *Veteres, Fidentes, & Iulienfes*, quos Harduinus locis & oppidis distinctos & seperatos fuisse existimat: Holstenius autem in Cluv. p. 72 colonos nomine tantum, non re & loco, distinctos: quasi integrum nomen fuerit, COLONIA FIDENS IULIA ARRETIVM. Sane Harduinus quoque, qui seiungit, non habet quod alio loco vestigium vel *Fidentis* vel *Iulienfis* colonix, a veteri *Arretio* separata, ostendat. Quamvis vero coniuncta loco fuerunt colonix, tamen quæque rem suam separatam habuisse, ex inscriptione, quam iam olim Hermolaus produxit, adparet, DECVRIONES ARRETINORVM VETERVM. Sic lapides semper cum geminata RR inscriptum habent, DOMO ARRETIO Grut. pag. 520, n. 3. MVNICIP. ARRETIN. p. 372 n. 12. ORDO ARRETINORVM p. 1028.

Supra *Trasimenum* lacum *Cortona* est, quæ nomen seruat, olim inter capita Etruriæ numerata. Liuius lib. IX cap. XXXVII a *Perusia, & Cortona, & Arretio*, quæ ferme capita Etruriæ populorum ea tempestate erant, legati pacem fœdusque ab Romanis petentes, inducias in XXX annos impetraverunt. Et lib. XXII cap. IV quod agri inter *Cortonam* urbem *Trasimenumque* lacum est. Polybius lib. III cap. LXXXII Κορθάνιον vocat: at Ptolemæo Κόρθωνα est, vt Romanis. Silius lib. V vers. 123 *Coriti arcem*, periphrasi, vocat, vti interpretes quidam existimant. At lib. VIII vers. 473 expresso nomine

*Lætos Care viros, lætos Cortona superbi  
Tarcontis domus, & veteres misere Graniscæ.*

A Cortona *Cortonenſis* eſt. Liuius lib. xxii cap. iv *vbi montes Cortonenſes Traſimenus lacus ſubit.*

Ab altero lacus Traſimeni latere, iuxta Tiberim, *Peruſia* eſt, nunc Perugia, & ipſa, vt iam in Cortona vidimus, inter capita Etruriae antiquae. Teſtimonio, ibidem producto, addo aliud eiusdem Liuii lib. x cap. xxxvii *Tres valiſſimae vrbes, Etruriae capita, Volſinii, Peruſia, Arretium, pacem petiere.* Ex L. Antonii bello, quod *Peruſinum* vocatur, fama vrbi adcreuit. Velleius lib. ii cap. lxxiv *Antonius pulſus vndique virilus Caſaris, Peruſiam ſe conſulerat.* - - - *Caſar Peruſiam expugnauit; Antonium inuiolatum dimiſit. in Peruſinos magis ira militum, quam voluntate ſanctum ducis.* Vrbs populosa: quod ex Liuii lib. x cap. xxxi luculente adparet. *Fabius, inquit, in Etruria rebellante denuo quatuor millia & quingentos Peruſinorum occidit: cepit ad mille ſeptingentos quadraginta.*

Iplē *Lacus Traſimenus* nunc a Peruſia vicina nomen habet: Romanis Punico bello fatalis. Polybius lib. iii cap. lxxxii *Θεσσιμένην λίμνην* ſcripſit: at Strabo lib. v p. 157 *Θεσσιμένην*, per T, vt plerique Latinorum. At vterque falſus in penultima eſt, quam Latini poetæ attollunt. Ouidius lib. vi Faſt. verſ. 765

- - - *Traſimenaque litora teſtes.*

Et Silius Italicus lib. iv verſ. 740

- - - *ſtagnis Traſimenus opacis.*

Et Statius lib. i Siluar. carm. iv verſ. 86

- - - *gaudet Traſimenus, & Alpes,  
Cannenſesque animae.*

Sed rurfus in austrum & ad lacum Volſinienſem descendamus. A lacu Tiberim verſus primum fuit *Troſſulum*, duobus millibus a Monte Fiaſconi, vbi veſtigia & nomen Troſſo, vt Holſtenius notuit, ſuperſunt. Ab eo capto equites *troſſuli* olim Romanis appellati. Feſtus Pompeius: *Troſſuli equites dicti, quod oppidum Tuſcorum Troſſulum ſine opera peditum ceperint.* Et Plinius lib. xxxiii cap. ii *Celeres ſub Romulo regibusque [equites] adpellati ſunt: deinde flexumines: poſtea troſſuli, quum oppidum in Tuſcia circa Volſinios paſſum ix m. ſine vlllo peditum adiumento cepiſſent eius vocabuli.*

Vici-

Vicinum Trossulo *Ferentinum*, cuius ruinæ & nomen prope Flascionem dicuntur superesse. Plinius lib. III cap. v memorat in Etruriæ oppidis; & Suetonius Othone cap. i *Maiores Othonis orti sunt oppido Ferentino, familia vetere & honorata, atque ex principibus Etruriæ.* Et Horatius lib. I epist. xvii vers. 8 *Ferentinum ire iubebo:* de quo dubitat quidem vetus interpres, sitne Tusciæ oppidum, an Hernicorum; plures tamen de Etrusco interpretantur, idque ex textu probat Cluverius. Vitruvius lib. II cap. vii *municipium Ferentis dixit:* & Frontinus de Tusciæ Colonis: *Colonia Ferentinensis lege Sempronia est adsignata.* Subiacent *Aquæ Passeris*, in Tabula Itineraria significatæ, quarum etiam mentionem Martialis fecit lib. VI epigram. xlii

*Non mollis Sinuessæ, feruidique  
Fluctus Passeris.*

Propior Volsiniensi est lacui mons seu saltus *Ciminus*, & eodem vocabulo lacus. Virgilius lib. VII vers. 697

*Et Cimini cum monte lacum lucosque Capenos.*

Et Silius lib. VIII vers. 492

- - - *Sabatia quique  
Stagna tenent, Ciminique lacus.*

Inde *Ciminus*, adiectivum, cum montis, saltus, silvæ, lacus nominibus. Linius lib. IX cap. xxxvi *Silva erat Ciminia magis tum invia atque horrenda, quam nuper fuere Germanici saltus.* Et post paullo: *abhorrebat a fide, quemquam externum Ciminios saltus intraturum.* Et mox: *luce prima inga Ciminii montis tenebat.* Adde Florum lib. I cap. xvii, & Frontinum lib. I cap. II strateg. 2. Lacum quoque Strabo lib. V p. 157 *Κιμινίαν λίμνην* vocat. Ammianus lib. xvi cap. xvi refert, *in Ciminia Italia parte Succiniense oppidum ad profundos hiatus demersum subsedisse.* Forsan ubi lacus est, qui in locum successit.

Est etiam in Tabula & Antonini itinerario *Forum Cassi*, quod in hunc tractum & ad Cimini montis radices incidit. Antonini rationes distantiarum hæ sunt itinere a Luca Romam via Clodia:

*Clusio**Vulturnus*

M. P. XXX

*Forum Cassii*

M. P. XXXVIII

*Sutrium*

M. P. XI

*Bacanus*

M. P. XII

*Romam*

M. P. XXI.

Vestigia tradit Holstenius in Cluver. p. 64 seq. ad Vetulam & Sutrium exstare ad ipsam veterem viam Cassiam.

Nec procul a fuit ab his montibus *Fanum Voltumnae*, situm circa Viterbium, nisi ipsum illud, quod quibusdam videtur, oppidum est. Liuius heic concilia Etruscorum habita refert. Lib. IV cap. XXIII *Quum duae ciuitates legatis circa duodecim populos missis impetrassent, ut ad Voltumnae fanum indiceretur omni Etruria concilium.* Et cap. XXV *Consilia ad mouenda bella in Volschorum Aequorumque conciliis, & in Etruria ad Fanum Voltumnae agitata.* Et cap. LXI *Etruscorum concilium ad Fanum Voltumnae frequenter habitum.* In Tabula additur *Vicus Matrini* IIII millibus a Foro Cassii in ortum solis.

Vterius in ortum & lacum versus Vadimonis, fuit *Castellum Amerinum*, quod eadem Peutingerorum Tabula XII millibus a Faleriis in occasum constituitur. In hoc agro circa Castellum illud *Amerina praedia* Calpurnii Fabati, quæ progenero Plinio Cæcilio inspicienda mandauit lib. VIII epist. XX; & inter illa ipse *lacus Vadimonis*, natantibus insulis admirandus, eadem epistola descriptus. Memorarunt hunc lacum etiam Polybius lib. II cap. XX princ. qui *Ὠάδμωνα*, correpta penultima vocat: & Liuius lib. IX cap. XXXIX *ad Vadimonis lacum Etrusci, lege sacrata coacto exercitu, quum vir virum legisset, simul animis dimicarunt.* Et Florus lib. I cap. XIII extr. *Omnes reliquias eorum [Gallorum Senonum] in Etruria ad lacum Vadimonis Dolabella deleuit.* Natantium in eo insularum meminere & Plinius alter lib. II cap. XC V; & Seneca *Quæst. Nat. lib. III cap. XXV.*

*Falerii* autem oppidum ad Tiberim, cuius incolæ aut populus, quos ager ille habuit, *Falisci* dicti sunt. Male igitur Strabo lib. V pag. 156, aut quorum ille sententiam profert, Falerios & Faliscos, ut gentes; & Solinus, cap. de Italia, Faliscam & Falerios, ut op-

vt oppida, distinguunt. Aliter Liuius, qui *Falerios* oppidum nominat: & *Faliscos* populum. De oppido lib. v cap. xxvii dicit proditor puerorum obsidenti Camillo, *Falerios se in manus Romanis tradidisse*. Et lib. x cap. xiv ab *Sutrio*, & *Nepete*, & *Faleriis*. Et lib. xxi cap. i post oppidorum nomina, e quibus prodigia nuntiabantur; & *Faleriis calum finidi visum*. Dionysius Halicarn. lib. i p. 16 *Φαλέριον*, *Falerium* vocauit. De genere autem Liuius lib. v cap. xxvi *donec M. Furius Camillus in Faliscos proficisceretur*. Et lib. x cap. xlv *Faliscos arma Etruscis iunxisse*. Zonaras quoque Tom. ii p. 32 optime distinxit. Ait enim, ὁ πρὸς Φαλίσκους πόλεμος, bellum aduersus Faliscos: & mox, πολιορκῶντες πάλιν αὐτῶν ἐρυμνὴν, Φαλερίης ὠκομασμένην, obsidentes urbem illorum *permutam*, *Falerios nomine*. Virgilius lib. vii vers. 695 *Faliscos equos* laudat, quod vt Seruius ait, ab his supplementa xii tabularum legibus accesserint. Eutropius tamen lib. i cap. xviii urbem *Faliscos* vocat, & Frontinus de coloniis Tusciae, *Colonia*, inquit, *Iunonia*, quae adpellatur *Faliscos*.

Supra *Falerios* est *Fescennia* Plinii, Φασκενίον Halicarnassensis praedicto loco: ubi nuptialia carmina inuenta Seruius refert, inde *Fescennina* dicta. Virgilius lib. vii, 695

*Hi Fescenninas acies equosque Faliscos,*

*Hi Soraetis habent arces.*

E regione confluentis Naris in Tiberim, nunc oppidum *Orti* est, quod, vt nomen probabile facit, *Hortanum* Plinii fuit, siue *Pauhi* Langobardi iv cap. viii *Porta*: qui ibidem & *Polimartium*, aliud oppidum memorat, quod hodie Bomazzo in eodem tractu dicitur.

Vt reliqua *Eturiae* persequamur, ad *Martam* amnem reuertendum est, qui nomen, quod in Antonini Itinerario habet, nunc quoque retinet. Hunc inter & *Minionem* in mediterraneis *Tarquiniis* erant, vetus oppidum, de quo Liuius lib. i cap. xxxiv *Lucumo* vir impiger ac diuitis potens, *Romam commigravit, cupidine maxime ac spe magni honoris, cuius adipiscendi Tarquiniis (nam ibi quoque peregrina stirpe oriundus erat) facultas non fuerat*. Et mox: *consilium migrandi ab Tarquiniis cepit*. Et cap. xlvii oratione Tulliae: *faceffe hinc Tarquinius, aut Corinthum*. Situm *Tarquiniorum* idem ostendit lib. v cap. xvi, Romanis ultra *Cære* fuisse, quia



quia *A. Postumius & L. Iulius per agrum Caretem obliquis tramitibus egressi, Tarquinienſes, a populationibus Romani agri redeuntes graueſque prada, oppreſſere.* A Græcis originem Iuſtinus xx cap. i tradit duxiſſe. Poſt colonia Romana facta. Frontinus de Coloniais: *Colonia Tarquinios lege Sempronia eſt adſignata.* Tabula Peutingeriana *Tarquinis* contracte, auferendi caſu; Strabo p. 152 Ταρκυνία ἡ πόλις: ſed breui poſt ἐκ Ταρκυνίων.

Ad mare prope Martæ oſtia *Grauiſca* ſunt: Velleio lib. i cap. xv, & Tabulæ, *Grauiſca*, ſingulari numero: ceteris plurale eſt. Liuius lib. xli cap. xvi *nuntiatum, Grauiſcis murum portamque de cælo tacta.* Virgilius lib. x verſ. 184

*Et Pyrgi veteres, intempeſtaque Grauiſca.*

Et Silius lib. viii verſ. 474 - - - *veteres miſere Grauiſca.* Colonia fuit, quod præter Velleium dicto loco, etiam Liuius ſignificauit lib. xi, cap. xxix *Colonia Grauiſca eo anno deducta eſt in agrum Etruſcum, de Tarquinienſibus quondam captum.* Incolæ *Grauiſcani*, inſcript. Grut. p. 407 num. i CVR. R. P. GRAVISCA-NORVM.

*Minio* annis poſt Grauiſcas exit. Mela turbat locum, inter Pyrgos & Caſtrum Nouum deducens lib. ii cap. iv, qui inter Grauiſcas & Centumcellas delabitur, nunc il Mignone dictus: niſi aliud ſub Minione latet, quia MSS. & olim editi *Anio* habent, etiam praue, & Rutilius hoc loco *Inui caſtrum*, verſ. 302. vide Holſten. p. 35. Virgilius lib. x verſ. 183

*Qui Carete domo, qui ſunt Minionis in aruis.*

Et Rutilius Numatianus lib. i verſ. 279

*Paullisper litus fugimus Minione vadofum,*

*ſuſpecto trepidant hoſtia parua ſolo.*

*Inde Grauiſcarum ſiſtigi: rara videmus,*

*Quas premit æſtiua ſepe paludis odor.*

Ab aeris enim grauitate nomen eſt Grauiſcarum. Ad fontes Minionis referunt *Nouem Pagos*, quos Plinius lib. iii cap. v memorauit. Lucas Holſtenius pag. 47 *Nouem illos Pagos fuiſſe exiſtimo circa ſuperiorem partem Minionis.* Inde quæ recto tractu via Clodia ſunt Romam uſque, Tabula reuelat, & laudatus ita interpretatur Holſtenius: *Roma Careis ſunt m. p. xv: inde ix ad Nouas: inde porro xvi Bleram tranſeundo Sabaten & Forum Clodii, quæ Tabula coniun-*  
Et 2

*ita fuisse docet. Nam a Novis Sabaten III plus minus sunt m. p. Inde II sunt miliaria Oriolum sine Forum Claudii. Vnde porro Bleram sunt m. p. IX vel X, que in uniuersum XVI m. p. constituunt, que Tabula inter Novas & Bleram ponit, & Cluuerius frustra mutare conatur, non perspecto vero sensu Tabula. Vnde certissimo liquet, Forum Claudii plane eodem loco fuisse, ubi nunc est Oriolo.*

Sic intelligimus *Forum Claudii* ubi fuerit, quod in Tabula *Foro Clodo*: in Itinerario *Forum Clodi* scribitur: plenius a Plinio *Præfectura Claudia Foroclodii* vocatur. Episcopum olim *Fori Clodii* fuisse, ex Optati Mileuitani lib. I sub finem constat, ubi cum Italiae episcopis etiam *Donatianus a Foro Clodii* nominatur. Oppidum *Blera*, Ptolemæi *πλήρα*, corrupte Strabonis libro V scriptum *πληράτοι*, quod Casaubono legendum videtur *πληρά τε, καὶ φερντινόν, καὶ φαλέριον*. Ex ea Plinio sunt *Blerani* incolæ adpellati. Oppidum *Sabate* ad lacum cognominem est incertius. In Tabula scribitur *Sabate*, dubium, lacus an oppidum intelligatur: creditur tamen oppidum. Lacus autem eodem vocabulo nominatur. Pompeius Festus: *Sabatina* [tribus] *a lacu Sabate dicta*. Et in Etruriæ lacubus Strabo p. 157 *Σαβάτα* connumerat. Silio lib. VIII vers. 491 lacus sunt *Sabatia stagna*: Columellæ lib. VIII cap. XVI *Sabatini* lacus. Proculi verba, Lege LXIX Dig. de Contrahenda emtione, videntur aliquid vitii traxisse. *Rutilia Polla*, inquit, *emitt lacum Sabatenem angularium*. Suspecta vox *angularium*, vitia ex adjacentis oppidi non antiquissimi, *Anguillara*, per glossam aut aliter accessisse. Hodie *lago di Bracciano* dicitur ab oppido, quod adiacet ripæ australi. *Careias* supra vidimus ex Tabula ab Holsternio definitas.

Hinc in septemtrionem sunt *Sutrium*, *Nepes*, *Sora*, & alia. *Sutrium* celebris vrbs, & antiqua colonia Romanorum, eisque claustra Etruriæ, ut Liuius censet lib. IX cap. XXXII. Nam post septem annos quam Galli urbem ceperunt, *Sutrium* deducta colonia est, ut Paterculus lib. I cap. XIV numerauit. Auxit Augustus, a quo COLONIA IVLIA SVTRIN. in veteri lapide apud Grut. p. 302 h. I adpellatur. Plinius lib. III cap. V *colonia Sutrina*: & incolæ *Sutrinæ*. Liuius dicto loco: *Aduenientibus Romanis, Sutrinæ benignius commentus in castra aduexere*. Situm Antoninus Via Clodia ita definiuit:

*Foro Cassi**Sutrium* M. P. XI*Baccanæ* M. P. XII*Romam* M. P. XXI.

*Nepes* oppidum succedit Romam versus, quod ita scribendum esse Sigonius ad Liuii VI cap. IX contendit. Ibi: *legati ab Nepeze ac Sutrio auxilium aduersus Etruscos petentes veniunt.* Hic sextus casus: primo Plin. III cap. V *Herbanum, Nepes, Nouem pagi.* Atque ita Sigonius in Liuii lib. VI cap. IX extremo, *Nepes exercitus ductus*, quarto casu: & lib. XXVII cap. IX *Ea [coloniæ] fuere Ardea, Nepes, Sutrium.* Vtrobique libri vulgati *Nepes*. Paterculus lib. I cap. XIV *Nepe* libris optimis habet. *Post septem annos*, inquit, *quam Galli urbem ceperunt, Sutrium deducta colonia est, & post annum Setia: nouemque interiectis annis, Nepe.* Tabula etiam *Nepe*: at Ptolemæus *Nepesina*. Inde *Nepesinus* deriuatum, vt *ager Nepesinus*, Liuii lib. V cap. XIX: & veteri inscriptione apud Gruter. p. 441 n. 7 *MUNICIPIBVS NEPESINIS*. Sic enim colonia fuit, vt iure municipii etiam vteretur. Frontinus autem, coloniarum menfor, *colonia* dixit *Nepensis*.

Inde in septentrionem, Tiberim versus est mons *Soraacte*, in Faliscorum finibus. Horatius lib. I oda IX

*Vides, vt alta stet nive candidum*

*Soraacte.*

Ad radices montis in tumulo oppidum fuit, saltem arx eodem vocabulo: quo Holstenius p. 56 refert Virgilii verba lib. VII *Aen.* versu 696

*Hi Soraactis habent arces, Flauiniaque arua.*

Apollini mons sacer erat, cuius sanum ibi, & singularis per prunas currendi religio. *Aeneid.* XI vers. 785

- - - *sancti custos Soraactis Apollo.*

Et Silius Italicus lib. VIII vers. 493

- - - *qui sacrum Phœbo Soraacte frequentant.*

Modum religionis illius idem Virgilius lib. XI scripsit vers. 787, & Silius lib. V vers. 178. *Flauina* autem, vnde *Flauinia arua* modo Virgilius dixit, incerti situs est. Idem Silius lib. VIII vers. 491

*Quique tuos Flauina focos, Sabatia quique  
Stagna tenent, Ciminique lacum.*

Ad

Ad orientale latus Soractis montis, vt Holstenius monstrat, *Aqua Viua* fuit, olim episcopale oppidum, inter cuius rudera & vestigia ædificiorum fons vberimus scaturire visitur, qui vulgari sermone dicitur *la fontana de Aqua viua*. Exstat in Tabula, & Itinerario Hierosolymitano xxxii millibus passuum ab Roma.

A monte, Romam versus, est locus in Tabula & Hierosolymitano est *Ad Vicefinum*, qui per se ab vrbe distantiam significat. Magis inde in austrum vergebat potens olim & ditissima ciuitas, plurali nomine *Veii* adpellata: vnde assidui Romanis & anniuersarii Romanis, vt Florus lib. i cap. xii dixit, hostes veniebant. Liuius lib. v cap. xix *Veios fata adpetebant*: & cap. xxii *nuntiatum est Veios captos*. Tam vicina Romæ vrbs fuit, vt xviii milliaris abesset, Eutropio obseruante lib. i cap. xvii. Sed nimius est numerus Eutropii, & in Tabula tantum xii colliguntur: ac Dionysius Halicarnassensis lib. ii pag 116 ἀμφὶ τὰς ἑκατὼ σταδίας, *ad centum stadia* plus minus, id est xii milliariis & 100 passibus remouet ab Roma. Oppidani *Veientes* & *Veientani*: vtrumque etiam commune aliis rebus adiectum nomen. Cicero lib. i de Diuinat. cap. xlii *In annalibus habemus, Veienti bello, quum lacus Albanus præter modum creuisset, Veientem quendam ad nos hominem nobilem profugisse, eumque dixisse, ex fatiis, quæ Veientes scripta haberent, Veios capi non posse, dum lacus is redundaret*. Liuius lib. ii cap. xlviii *Veiens hostis*. Et lib. v cap. xxvii *Veientium exitus*. Et Ouidius Fast. ii vers. 195 *Veientibus aruis*. Rursus Liuius lib. v cap. xxi *in Veientana arce*. Eutropius lib. i cap. xviii *Veientani rebellauerunt*. Et Plinius quoque lib. iii cap. v *Veientanos* dixit pro *Veientibus*. Capta vrbs sexennio ante Romam a Gallis captam, vt Cicero dicto loco adnotauit: nec vero deleta, vt consilia agitauerint Romani, vrbe sua incensa, eo migrandi, quod Camillus dissuasit teste Liuius lib. v cap. li. Stabat etiam post Punicum bellum. Idem lib. xxxii cap. ix *de cælo tacta erat via publica Veii*. Et colonia aliquando Veios deducta. Libello de Colonia, quem Frontino tribuunt, forte excerptum ex illius libro? *Colonia Veius* [sic scriptum est] *priusquam oppugnaretur* [al. suppleretur] *ager eius militibus est assignatus ex lege Iulia*. Post ita sensim decreuit, vt tandem ne vestigium superesset; ac difficulter locus inuentus ac monstratus ab Holstenio est aduersus

Cluuerium p. 54. in colle scilicet prærupto, opposito insulæ Farne-  
siæ, nunc Isola: quod cum Dionysio Halicarnassensi lib. II pag. 116  
consentit, καται, dicenti, ἐφ' ὧν ἡλδ σκοπέλα καὶ περιβῶγος.

Inter Veios & Tiberim in ripa fuit *Capena* oppidum, in eius-  
que agro *Lucus* & *Fanum Feroniæ*. Liuius lib. V cap. X *Bellum mul-*  
*tiplex fuit eodem tempore, & ad Veios, & ad Capenam, & ad Falerios,*  
*& in Volscis.* Et lib. XXII cap. I *Prodigia ex pluribus simul locis*  
*nuntiata: Capena duas interdiu lunas ortas, & cetera.* Municipi-  
um fuit, quod ex inscriptione in monte Soracte apud Gruter. p.  
466 n. 6 adparet,

V. M. SELICI CLE  
MENTIS SEVIRI  
MVNICIPIO CA  
PENAT.

nam *Capenates* oppidani & accolæ. Liuius lib. V cap. VIII *Au-*  
*ctum est bellum aduentu repentino Capenatum & Faliscorum.* Hi duo  
*Etruria populi, quia proximi regione erant, deuictis Veis, bello quoque*  
*Romano se proximos fore credebant.* Hinc situs Capenæ conicitur  
& populi Capenatum. Et cap. XXIV *Cornelius Faliscum bellum,*  
*Valerio ac Seruilio Capenas forte euenit.* Et mox: *Ea clades Capena-*  
*tem populum subegit.* In horum agro, ut prædixi, *Lucus* fuit *Fero-*  
*niæ*, eiusdemque diuæ *fanum*. Liuius lib. XXVII cap. IV *in agro*  
*Capenate ad Lucum Feroniæ:* ubi, cap. V, ipsi Romani supplicatio-  
nem indixerunt: etsi *templum* Hannibal spoliauerat, lib. XXVI  
cap. XI. Et lib. XXXIII cap. XXVI *Aedes Feroniæ in Capenate de*  
*calo tacta erat.* Virgilius lib. VII vers. 697

*Et Cimini cum monte lacum, lucosque Capenos.*

Hinc in austrum recedunt *Saxa Rubra*, oppidulum propinquum  
Romæ, seu ponti Muluio, in Flaminia via. Cicero Philipp. II cap.  
XXXI *Quum hora diei decima fere ad Saxa Rubra venisset, delituit*  
*in quadam cauponula.* Liuius lib. II cap. XLIX *Ita fusi retro ad*  
*Saxa Rubra, pacem supplices petunt.* Et Tacitus III Hist. cap. LXXIX  
*Antonius per Flaminiam ad Saxa Rubra, multo iam noctis, serum auxi-*  
*lium venit.* Aurelius Victor maior in Maxentio: *tandem urbe in*  
*Saxa Rubra, millia ferme nouem, agerrime progressus.* Et Hierosolym.  
Itine-

Itinerario IX millibus ab Roma locantur *Rubra*, subaudi, *petra*, vt Martialis lib. IV epigram. LXIV dixit

*Fidenas veteres, breuesque Rubras.*

Prope aberat *Cremera* amnis, funestus Fabiorum clade. Liuius lib. II cap. XLIX *ad Cremeram flumen perueniunt. Is opportunus visus locus communiendo presidio.* Florus lib. I cap. XII *caesi apud Cremeram trecenti.* Et Ouidius lib. II Fastor. vers. 205

*Vt celeri passu Cremeram cepere rapacem.*

Castellum ad flumen Fabii condiderunt, cuius præsidio & amne se tutarentur: id quod Dionysius Halicarnassensis τὸ ἐν Κρεμέρα Φρούριον, *castellum Cremera impositum* nominat: quod Etrusci expugnarunt. Liuius dicto loco: *Veientes, excito ex Etruria exercitu, presidium Cremera oppugnant.* Infra hoc flumen erat locus *Ad sextum* dictus, puta, milliarium ab Roma, e regione vrbis, notatus in Tabula Peutingeriana: supra amnem, vel prope fontes eius, *Baccana*, quæ itinere Antonini per viam Clodiam hac ponuntur distantia:

*Foro Cassis*

<i>Sutrium</i>	M. P. XI
<i>Baccanas</i>	M. P. XII
<i>Romam</i>	M. P. XXI.

In confinio Cæretanorum & Veientium fuit oppidum *Artena*, a regibus olim euersum, vt Liuius testatur lib. IV extremo.

Hæc de mediterraneis in hac Etruriæ parte tertia vsque ad Romam perducta: supersunt maritima, aut mari vicina a Minione fluuiio vsque ad Tiberim eiusque ostia. Inter Minionem & Centumcellas in Maritimo itinero sunt *Alga*, ita, quod Holsternius obseruauit, nominata, quia isthic totum litus alga oppletum semper conspicitur. Inde III millibus a mari sunt *Aqua Tauri*, calidæ, a tauro, vt aiunt, inuentæ & nomen adeptæ. Tabula, vt alias thermas, insigni monumento ornauit, cuius restare dicuntur structurarum nonnullæ reliquæ. Ab his sunt Plinii lib. III cap. V *Aquensēs cognomine Taurini.* Rutilius Itinerario a versu 249 descripsit mirifice:

*Nosse iuvat Tauri dictas de nomine thermas,  
 Nec mora difficilis millibus ire tribus.  
 Non illic gustu latices vitiantur amaro  
 Lymphaque sumifico sulfure tincta calet.  
 Purus odor mollisque sapor dubitare lauantem  
 Cogit, qua melius parte petantur aquae.  
 Credere si dignum fama, fragrantia taurus  
 Inuestigato fonte lauacra dedit.*

Tribus millibus ab *Algis Centumcellae* in litore sunt, villa Traiani, cum egregio portu, quem mirandis operibus idem princeps elaboravit. Plinius lib. VI epist. XXXI *Euocatus in consilium a Cesare nostro ad Centum Cellas* (hoc loco nomen) *longe maximam cepi voluptatem.* Et sectione XV eiusdem epistolae: *Villa pulcherrima cingitur viridissimis agris: imminet litori, cuius in sinu quam maximus portus, velut amphitheatrum.* Huius sinistrum brachium firmissimo opere munitum est: dextrum elaboratur. In ora portus insula adsurgit, & reliqua. Insula autem facticia, ingentibus saxis constructa, ut illatum vento mare obiacens frangat. Et extrema epistola: *Habebit hic portus etiam nomen auctoris:* quod aliquamdiu ita fuit, & a Ptolemæo Τραιανὸς λιμὴν, *Traianus Portus* vocitatur: posteriores autem Centumcellarum nomen reduxerunt, ut ex Itinerario maritimo constat, & illo Rutillii vers. 237

*Ad Centumcellas forti defleximus austro,*  
 qui ibidem portum non minus industrie, quam Plinius, descripsit:

*Molibus aquoreum concluditur amphitheatrum,  
 Angustosque aditus insula facta regit.  
 Attollit geminas turres, bifidoque meatu  
 Faucibus arctatis pandit utrumque latus.*

Vel locus antea oppidulum habuit, vel villa Traiani in oppidum excrevit, quod hodie *Civita Vecchia* adpellatur, insigni adhuc portu præditum. Procopius certe lib. II Goth. cap. VII vocat πόλιν ἐπιθαλασσίαν, λόγος πολλῆς ἀξίας, Κενταμκέλλας ὄνομα, *urbem maritimam memorabilem, Centumcellas nomine.* De Tabula, & gemino itinere Antonini per oram, ubi itidem *Centumcellae* adpellantur, superuacaneum erit addere.

In eadem

In eadem Tabula subsequitur in litore *Castrum nouum*; quod etiam Liuii lib. xxxvi cap. iii, qui in coloniis numerat; & Melæ ii cap. iv, & Antonini est: & postea, sed reductæ a mari, *Aque Apollinares*, quas Cluuerius cum Cæretanis confundit, improbante Holstenio pag. 35. nam longius absunt a Cære, ut ex itinere ab vrbe Cosam, adparet. Inde in Tabula est *Punicum* vel castrum vel oppidum in litore, viiii millibus, at verius iii millibus passuum secundum Itinerarium maritimum a Castro nouo: & ultra, post vi millia passuum, *Pyrgi*, pluribus memorati. Mela dicto loco post illa quæ citra Tiberim sunt: *ultra, Pyrgi, Minio, Castrum nouum*. Plinius in Italiæ descriptione: *Grauisca, Castrum nouum, Pyrgi*. Virgilius lib. x, vers. 184

*Et Pyrgi veteres, intempestaque Grauisca.*

Et Rutilius lib. i vers. 223

*Alsia praelegitur tellus: Pyrgique recedunt,  
Nunc villa grandes, oppida parua prius.*

Martialis lib. xii epigram. ii *litoreos Pyrgos* dixit. Coloniam fuisse, ex Liuii lib. xxxvi cap. iii probatur. *Liuium prætorem*, inquit, *contentio orta cum colonis maritimis paullisper tenuit.* - - - *Ostia, & Fregena, & Castrum nouum, & Pyrgi, & Antium, & Tarracina & Minturna & Sinuessæ fuerunt, quæ cum prætore de vacatione certauerunt.* Nunc ibi oppidulum *S. Seuera*.

Inter Pyrgos & Alsium Tabula x; Antoninus xvi millia habet passuum, interiecto loco *Ad Turres*. Adeo incerti sunt itinerariorum numeri. Interfluit etiam *Cæretanus amnis*, quem Plinius memorat, ab oppido *Cære*, quod intus est, decurrens in mare. Plinius: *Grauisca, Castrum nouum, Pyrgi. Cæretanus amnis, & ipsum Cære intus, M. pass. quatuor, Agylla a Pelasgis conditoribus dictum. Alsium, Fregena.* Fluminis quoque Virgilius mentionem facit, verum etiam sine proprio nomine, ab vrbe, quam præfluit, denominati, *Acneid.* viiii vers. 597

*Est ingens gelidum lucus prope Caritis amnem.*

Est quidem *Cære* alias *ἄλκιον* nomen, ut Liuius dixit lib. i cap. ii, *ad Mæzentium Etruscorum regem confugiunt, qui Cære, opulento tum oppido, imperitans, haud grauatis sociæ arma Rutulis iunxit.* Et lib. ix cap. xxxvi *Cære educatus apud hospites.* Vetus vrbis nomen *Agylla* fuisse,



la fuisse, tradunt etiam Dionysius, Strabo, Stephanus: atque ideo Virgilius Cære Agyllinam urbem lib. VII vers. 652 dixit:

*Ducit Agyllinæ nequidquam ex urbe sequutos*

*Mille viros.*

Et lib. VIII vers. 478

*Haud procul hinc saxo colitur fundata vetusto*

*Urbis Agyllina sedes, & cetera.*

Oppidani *Carites*, correpta media: & *Caretæ*, media porrecta. Liuius lib. VII cap. XIX *præda partem in Carituræ fines auertam*: & cap. XX *Carites belli terror incessit*. Et Gruteri inscript. p. 214 MVNICIP. CAERITVM. nam municipium fuit, quod etiam alio lapide p. 485 n. 5 MVNIC. CAER. legitur. Altera forma in illo Virgilio est lib. X vers. 183

*Qui Carete domo, qui sunt Minionis in aruis.*

Est & tertia forma *Caretanus*. Rutilius vers. 225

*Iam Cretanos demonstrat nauita fines,*

*Acuo deposuit nomen Agylla vetus.*

Olim magna & clara vrbs Cære, Strabonis ætate ἔχον σωζέει μένον, solum vestigia seruat. Prope urbem sunt *Aqua Caretana*, τὰ πλησίον θερμα, ἃ καλεῖσι Καιρετανὰ, vt Strabo dicit p. 152, quo Romani θεραπείας χάρων, valetudinis causa, frequentius itabant. Nunc Cære dictum *Ceructere* castrum, siue vt pronuntiant, *Cervetr*.

Prosequenti litus illud Romam versus, occurrit proxime *Alsum*, XVIII millibus a Portu Augusti, vt ex itinere Antonini liquet, quod spatium ad ostia fere *Aronis* fluminis, quod ex Sabatino lacu delabatur, deducit. Confirmat lapis ibidem repertus, in quo est DECVR. COLON. ALSIENSIS. Id enim gentile & possessivum est. Cicero lib. IX epist. VI *quum ille [Cæsar] scripisset, se in Alsienſe venturum*. Et pro Milone cap. XX *ſciebat Pompeium in Alsienſi eſſe*. Ipsum oppidum *Alsum* præter Plinium, quem supra produximus, memoratur Velleio, qui lib. I cap. XIV refert, circa finem I Punici belli *Aesulum* & *Alsum* colonis occupata. Et Silius originem ad Troiana tempora & ad Alesum, Agamemnonis amicum, refert lib. VIII vers. 475

*Nec non Argolico dilectum litus Aleso,*

*Alsum, & obſeſſæ campo ſqualente Fregææ.*

Sic enim legendum: non Fregellæ, vt editum. Strabo & Ptolemaeus Ἀλσιον: regio, *Alfia tellus*, Rutilio, vt paullo ante vidimus.

Post Alsium tandem sequitur oppidum *Fregena* apud Plinium & Antoninum medio inter Alsium & Portum Romanum loco, vtrisque IX M. P. vti in itinere est ab Roma Centumcellas. Liuius quoque lib. XXXVI cap. III in maritimis coloniis *Fregenas* numerauit, cuius verba in *Pyrgis* paullo ante sunt producta. Strabo lib. V pag. 156 Πύργοι καὶ Ἀλσιον καὶ Φρεγηνία, quod mediam in *Fregena* productam arguit. Et Silii modo prolatus versus huc referendus est, in eoque *Fregena*, non *Fregellæ*, legendum, quia *litus* describit ab Aleſo siue Haleſo amatum, in quo Alſium est: Fregellæ vero longe hinc remotæ sunt, nec in litore positæ, sed in mediterraneis Latii adiecti. Cluuerius etiam Plinii epitomam XIX correxit *Fregena* substituens, vbi *Fregellæ* lectum vulgo est. Fregellas enim coloniam deductam iam tum supra lib. VIII cap. XII Liuius memorauerat.

Intus supra Fregenas in Tabula est *Bebiana*, puta, villa: & propius urbem *Lorium*, quod etiam Antoninus itinere ab Roma per Tuscaniam Arclatum vsque habet, XII millibus ab vrbe remotum. quam distantiam Eutropius lib. VIII cap. IV firmat, de Antonino Pio dicens, *Obiit apud Lorium, villam suam, milliaris ab vrbe XII.* quod plenius metaphrastes exscripsit, *ἡς παρὴς πόρῳ δωδεκάδεκα σημείων, duodecim milliaris ab Roma.* De eodem Capitolinus cap. XII *spiritum reddidit apud Lorium.* Scribitur etiam *Laurium*. Ibidem cap. I *Natus in villa Lanuina: educatus Lauri in Aurelia.* ad hanc viam enim pertinet. Sed dubitatur de scriptura, quia & heic in Palat. codice *Lori* est, quod etiam Salmasio adprobatur. Eusebius quoque, seu potius Hieronymus in chronico, etiam de Antonini morte *Lorium* dixit. Victoris epitoma in eodem principe plurali forma: *apud Lorios, villa propria, millibus passuum duodecim ab vrbe, febri consumtus est.*

Tandem etiam de *Mafia silua*, ab Anco rege Veientibus adempta, aliquid addendum est. Liuius de ea lib. I cap. XXXIII *Nec vrbs tantum hoc rege creuit, sed etiam ager finesque: silua Mafia Veientibus adempta: vsque ad mare imperium prolatum.* Plinius quoque eiusdem meminit lib. VIII cap. LVIII. *In Mafia silua*, inquit, *Italix, non nisi in parte reperiuntur hi glires.* Cluuerius

cum aliis ponit in mediterraneis ad Baccanum castellum & Cremeram amnem: at Holstenius, vir peritissimus locorum, censet pag. 56, fuisse haud dubie propius mare & ostia Tiberis circa Macerelē. Hæc de Etruria, quanta cognosci potuerunt. Sunt pauca oppida, vt *Cortuosa* & *Contenebra* apud Liuium lib. VI cap. IV, de quorum situ nihil constat, ideoque non prætermitti non potuerunt.

## V M B R I A.

VMBRIA Etruriæ ab ortu solstitiali opponitur, comprehensa Supero mari & Rubicone, Tiberi, Nare, Aefi fluminibus, per Apenninum in duas partes diuisa. Græcis *ομβρικὴ* est, quasi ab *ὀμβρος*, imber, hoc est ab inundatione. Plinius lib. III cap. XIV *Vmbrorum gens antiquissima Italia existimatur, vt quos OMBRIOS a Græcis putent dictos, quod inundatione terrarum imbris superfuissent.* Alii, quod Solinus Cap. de Italia ex Boccho refert, *Gallorum veterem propaginem Vmbros esse tradiderunt, quod de prioribus difficulter probauerit: de Senonibus autem, qui postremi in Italiam venerunt, conciliatur ita, vt maritimam Vmbriam, quæ inter mare & Apenninum est, a Gallis concedas occupatam fuisse, eosque Vmbri permittos postea habitasse, nec vero provinciae Galliae ab Romanis attributos esse: id quod supra de Gallia Cisalpina est pluribus demonstratum.* Sed quoquo modo Græcorum deriuatio vocis, vel adlusio se habet; Latini vocali quinta scripserunt, quod Stephani quoque breuiator agnoscit, qui postquam *ομβρικὴς* & *ὀμβρος* Græce dixisset adpellari; addit, *λέγονται ὀμβροὶ παρὰ τοῖς Ἰταλικοῖς συγγραφεῦσι*, dicuntur ab Italis scriptoribus *Vmbri*: Propertius lib. I extremo de patria sua:

*Proxima supposito contingens Vmbria campo*

*Me genuit terris fertilis vberibus.*

Cultores *Vmbri*; singuli, *Vmber*. Catullus carm. XXXVIII

*Si urbanus esses, aut Sabinus, aut Tiburs,*

*Aut porcus Umber, aut obesus Etruscus.*

Et Prænestino marmore, vt Gruterus refert p. 72 n. 5

QVOS VMBER SVLCARE SOLET, QVOS  
TVSCVS ARATOR.

Maritima Vmbria, saltem magna illius pars, quod a Gallis Senonibus habitata fuerat, quamlibet postea inter ciues distributa, a pristina conditione *Ager Gallicus*, siue *Gallianus* haud desit vocitari, vt supra pag. 645 demonstrauius. Adlatis ibi testimoniis aliquot noua adiunxisse liceat. Cicero pro Sextio cap. IV *non obscure Pisauri, & in aliis agri Gallici partibus in illa coniuratione versatus*. Liuius lib. XX XIX cap. XLIV *colonia dua, Potentia in Picenum; Pisaurum in Gallicum agrum, deducta sunt*. Et Plinius lib. III cap. XIV *Iungitur his sexta regio, Vmbriam complexa agrumque Gallicum circa Ariminum*.

Strabo lib. V pag. 157 de Vmbria ait, ἀπὸ Ραυέννης ἀρχόμενοι, inde a Rauenna incipiunt colere: nos vero a supra constituto termino, Rubicone fluuiio incipiemus. Nihilominus in mediterraneis pars illa, quæ circa Sapem fuit fluuium, inde *Tribas* adpellata *Sapinia*, Vmbriæ etiam a Liuii adiudicatur lib. XX XI cap. I. C. Appium, inquit, præfectum socium, hac tumultuaria manu per Vmbriam, quam tribum Sappiniam vocant, agrum Boiorum inuadere iussit.

Post Rubiconem est Ariminus amnis, & ad ostium eius oppidum *Ariminum*. Pompeius Festus: *Ariminum a nomine fluminis propinqui est dictum*. Plinius lib. III cap. XV *Ariminum colonia cum amnibus Arimino & Aprusa*. Amnis *Aprusa* ab altera parte oppidum prælabitur, quod nomen corrupte in *Rimino* conseruat. Memoratum a pluribus. Cicero lib. XVI epist. XII *quum Cæsar Ariminum, Pisaurum, Anconam occupauisset*. Ipse Cæsar Civ. I cap. VIII de se: *Cognita militum voluntate, Ariminum cum ea legione proficiscitur*. De accentu Lucanus nos edocet lib. I vers. 231

*Vicinumque minax inuadit Ariminum, ut ignes  
Solis lucifero fugiebant astra relicto.*

Inter Ariminum & Pisaurum medio tractu *Crustumium* flumen est. Plinius dicto loco: *In ora fluminis Crustumium*. Et Lucanus lib. I vers. 405 - - - - - *veloxque Metaurus,*

*Crustumiumque rapax, & iuncto Sapis Isauro.*

Oppidum *Pisaurum*, nunc *Pesaro*, dictis locis Cicero memorauit: & Cæsar Civ. I cap. XI *Pisaurum, Fanum, Anconam singulis cohortibus occupat*. Colonia fuit, vt paullo ante ex Liuii XX XIX cap.

XLIV perceptum est, qui etiam annum deductionis notauit: etiam Velleius lib. I cap. XV *Cn. Manlio Volsone & Fulvio Nobiliore* COSS. *Bononia deducta colonia, abhinc annos ferme CCXVII: & post quadriennium, Pisaurum & Potentia.* Et Gruteri Thesauro p. 433 N. I PATRONO COLONIA RV M PISA VR. ET FANEST. Exit iuxta eam eiusdem vocabuli flumen. Plinius lib. III cap. XIV *Pisaurum cum amne.* Vibius Sequester: *Pisaurus, qui & Isaurus, ut Lucanus: a quo ciuitas Pisaurum, de qua Catullus [carm. LXXXI] moribunda sede Pisauri: decurrit in Hadriaticum.* Lucani versum modo vidimus.

Quod proxime in ora memorabile sit, *Fanum Fortune* est. Sic plene nominat Plinius cap. XIV *colonia, Fanum Fortuna, Pisaurum cum amne.* Et Tacitus Hist. III cap. L *Exercitus ducesque ad Fanum Fortuna iter sistunt.* Ac Strabo lib. V pag. 157 τὸ ἱερὸν τῆς Τύχης. Aliquando simpliciter *Fanum* dicitur: item *colonia Fanestris*. Cæsar dicto cap. XI *Pisaurum, Fanum, Anconam.* Sidonius lib. I epist. V *Hinc Ariminum Fanumque perueni.* Et Vitruuius lib. V cap. I *colonia Iulia Fanestris.* Et inscriptio in Gruteri Thes. p. 416 n. 8 COL. IVL. FANESTRIS. Et pag. 475 n. 7 ORI VNDVS COLONIA IVLIA FANO FORTVNAE.

Ex modico interuallo *Metaurus* fluius, ab Apennino per Umbriam delapsus, in mare se effundit. Plinius: *in ora flumen Aesis: Sepogallia: Metaurus fluius.* Liuius lib. XXVII cap. XLVII *alter per vada nota Metaurum flumen tranauit.* Et Silius lib. VIII vers. 450

*Vortice contorquens undas per saxa Metaurus.*

Horatius quoque lib. IV oda IV de Nerone, Asdrubalis victore:

*Quid debeas, o Roma, Neronibus,  
Testis Metaurum flumen, & Asdrubal  
Deuictus.*

Proximum flumen memorabile, *Senna* est, siue *Senna ἐπεθετικῶς*. Silius lib. VIII vers. 455 post alia fluiorum nomina,

*Et Clanis, & Rubico, & Senonum de nomine Senna:*

Sic enim legendum, quia de fluminibus agitur, non de oppidis; minus de Senis, Etruriæ ciuitate & colonia. Lucanus lib. II vers. 406

*Crusu-*

*Cruſtuniumque rapax & iunctus Sapis Iſauro,  
Sennaque, & Hadriacas qui verberat Aufidus undas.*

Cluuerio eſt is, qui nunc Ceſano dicitur, ſv millibus ante Senogalliam. nam hanc qui adluit in Tabula itineraria vocatur *Miſus*, nunc *Nigola* vulgo, etiam non nullis *Miſa*.

*Senogallia* ad *Miſum* eſt, cuius vel nomen originem prodiſt. Plinius dicto loco: *in ora flumen Aeſis: Senogallia, Metaurus fluius*. Et Strabo p. 157 *ἐστὶ δὲ μὲν Αἰσὶς μεταξὺ Ἀγκῶνος καὶ Σηνογαλτίας, Αεſis eſt inter Anconam & Senogalliam fluius*. Dicitur etiam ſimpliciter *Sena*. Liuius lib. xxvii cap. xlvi *Ad Senam caſtra alterius conſulis [Liuii Salinatoris] erant: & quingentos inde ferme paſſus Aſdrubal aberat*. Et Eutropius lib. iii cap. x *Aſdrubal apud Senam, Piceni ciuitatem, in inſidias compoſitas incidit*. Additur in Tabula veteri ſeparatim *Galli*, breuiatum cognomen, quod plene eſt *Sena Gallica*. Gentile *Senenſis*. Cicero in Bruto cap. xviii quos [ludos] *Salinator Senenſi prælio vouerat*. Et Liuius dicto libro xxvii cap. xxxviii *colonos maritimos enumerat, qui vacationem dicebantur habere, cuius cauſſa hi populi ad ſenatum venerint: Oſtienſis, Alſienſis, Antias, Anxuras, Minturnenſis, Sinueſſanus, & ab ſupero mari Senenſis*. E quibus ſimul elucet, coloniam fuiſſe, quia *colonis* maritimis adnumeratur. Frontinus de *Coloniis* libro, aut quicquid auctor eſt vel excerptor, etiam *Senogallienſis* ager dixit.

*Aeſis*, *Αἰσὶς*, fluius qui *Vmbriam* a *Piceno* ſeiungit, ſatis iam ex Plinio & Strabone in *Senogallia*, etiam antea, delineatus fuit. Silius lib. viii verſ. 444 ita nominis originem ex fama, vt ait, vetuſta reuelauit:

*Ante (vt fama docet) tellus poſſeſſa Pelasgis,  
Queis Aeſis regnator erat: fluminoque relinquit  
Nomen, & a ſe ſe populos tum dixit Aſiſos.*

Hæc de *Vmbria* in ora maris: ſequuntur eiſdem mediterranea, in quibus enarrandis rursus ab occaſu in ortum, vt ſolemne eſt geographis, progrediemur. Prima ergo vrbs eſt *Sarſina*, quæ nomen ſeruat, in ſiniſtra *Sapis* ripa, Plauti, comici poetæ, patria, de quo Hieronymus chron. ad olympiadem cxlvi *Plautus ex Vmbria Sarſinas Roſinæ moritur*. Strabonis lib. v pag. 157 eſt *Σαρσώνα*, &

A a a a ;

ſic

sic Latinis quoque per R litteram scriptum legitur. Silius lib. VIII vers. 462

- - - *his Sarsina diues Lactis.*

Et Martialis lib. IX epigrammate LIX

*Sic montana tuos semper colat Vmbria fontes,*

*Nec tua Baianas Sarsina malit aquas.*

Incolæ quoque Plinio *Sarsinates* dicto loco: Polybio lib. II cap. XXIV Σαρσινάται, seu potius Σαρσινάται, ut mos est Græcis gentilia formare. Etiam Grut. Inscr. p. 1095 num. 2 CVRATORI SARSINATIVM. Aliis tamen lapidibus per SS videmus scriptum. Grut. p. 322 n. 4 MVNIC. SASSI. & pag. 522 n. 8 NATVS SASSINA. Et Reines. class. VII inscr. 20 BAEBIVS GFMELLVS SASSINAS MVNICIPIBVS SINGVLEIS. Municipium enim fuit haud ignobile.

Inter Sarsinam & montem Feretrum ad sinistram Arimini amnis ripam, haud procul castello Sicchiano, *Vicus Titienfis* fuit, quod Lucas Holstenius pag. 89 ex lapide ibidem reperto demonstrat, quo legitur BALINEVM VICANORVM TITIENSIVM. *Mons Feretrus* autem, hodie S. Leo; at ager Monte Feltro, corrupte, a Procopio ita nominatur lib. II Goth. cap. XI Φέρτρα δύο, καισινά τε καὶ ΜοντεΦέρτρον, *duo castella, Casena & Monteferetrum*. Liuthprandus lib. VI cap. VI *Montem Feretratum* dixit. At prope fontes Pisauri *Sestinum* celebre municipium fuisse, testantur antiquæ inscriptiones, e quibus est, quam Cluverius refert,

L. VOLCEIVS SEVERVS SESTINO.

plures in Seb. Maccii Tomo II pag. 222 exhibentur. Hinc quos Plinius laudavit, *Seslinates* sunt municipes.

Haud longe a sinistra Pisauri ripa *Pitinum* fuit, cognomine *Pisaurense*, ut ab alio ejus vocabuli oppido, quod in Piceno fuit, distingueretur. Ptolemæo est Πίτων, *Pitinum*, in mediterranea Vmbria: Gruterus veterum inscriptionem p. 322 n. 8 Pisaurensis lapidis ostendit,

PATRONE MVNICIPI  
PITINATIVM PISAVRENSIVM.

Est & eiusdem cognominis *Tifernum Metaurense*, situm ad flumen, a quo cognominatur, eodemque discernitur a Tiferno Tiberino.  
Plinius

Plinius lib. III cap. XIV *Tifernates cognomina Tiberini; & alii Metaurenſes*. Videtur eſſe oppidum S. Angelo in Vado.

*Vrbinum* quoque geminum, *Hortenſe* & *Metaurenſe*. Plinius ibidem: *Vrbinates cognomine Metaurenſes; & alii Hortenſes*. Ex his præcipuum *Vrbinum Hortenſe* fuit, quod etiam nunc caput ſui ducatus eſt, vt ex inſcriptionibus eius loci, & Procopii narratione adparet. Hic lib. II B. Goth. cap. XIX *Vrbinum* tradit in edito colle & rotundo ſitum, & vno tantum fonte vti; quod adprime conuenit cum clariffima nunc ciuitate *Vrbino*. Gruterus Inſcript. p. 485 n. 8

C. VESNIO C. F. STEL. VINDICI  
POPVLII VRVINI PATRONO SVO  
ET MVNICIPIII AEDIL.

per V enim, loco B, & alibi ſcriptum hoc nomen exſtat. Et pag. 301 Oper. Grut. in priore vrbium ſerie *VRBINO* ſcriptum eſt: in altera eiusdem paginae *VRVINO*. *Vrbinum* autem *Metaurenſe* VIII millibus paſſuum ab illo abeſt, Metauro flumini impoſitum, videtur Caſtellum Durante eſſe, ab altero *Vrbino* in auſtrum recedens. Gruter. pag. 463 num. 4 *CVRATORI REIP. VRVINATIVM METAVRENSIVM*.

Ad Metaurum infra *Vrbinum* eſt etiam *Petra Pertuſa*, quæ ita Victoris epitoma in Veſpaſiano adpellatur. *Tunc*, inquit breuiator ille, *cauati montes per Flaminiam ſunt prono tranſgreſſu, quæ vulgariſter Pertuſa Petra vocitatur*. Maior Aurelius, quem Schottus in lucem produxit, tantummodo dicit, *cauati montes per Flaminiam prono tranſgreſſu*: cui alter, tamquam interpres, *Pertuſa Petra* nomen adiecit. Procopius quoque lib. IV Goth. cap. XXVIII eodem vocabulo nominauit, Πέτρας τῆς Περτέσης καλεμένης τὸ τῆς ἐχυρώματος καρτερόν χωρίον φύσει, *Petra Pertuſa*, vt vocant, locus natura munitiffimus. Caſtellum itaque fuit, & vna tranſitus per petram inſtar portæ factus. Claudianus de VI conſul. Honorii a verſ. 550 ita deſcripſit:

*Extior hinc Fano recipit Fortuna vetuſto,  
Deſpiciturque vagus prærupta valle Metaurius,  
Quamons ante patens viuo ſe perforat archu,  
Admiſiſque viam ſecta per viſcera rupis.*

Idem



Idem locus veteri tabula, quæ Peutingerorum fuit, signatur *Ad intercisa*, intellige saxa, a Fano Fortunæ XVI millibus ad Forum Sempronii itinere ducente; inde XII ad hunc locum, qui *Ad intercisa* vocitatur. Hierosolymitano itinere simpliciter *Intercisa* dicuntur, & distantia paullo breuior hoc modo, nisi numeri fallunt, expressa:

<i>Intercisa</i>	— — —
<i>Forosempronii</i>	IX
<i>Ad Octauum</i>	IX
<i>Fano Fortune</i>	VIII.

Inde in austrum, IX millibus passuum ab Intercisis est locus *Ad Cale* in Hierosolymitano, *Ad Calam* in Tabula, *Ad Callem* Antonini ab Heluillo Anconam itinere: quæ scriptura Holstenio probatur, quia & hodie *Cagli* est. Vterius in austrum & ad Apenninum erat *Ad Ensem*, Tabulæ Peutingerianæ memoratus locus, quem Cluuerius in oppidi cuiusdam ruinis quærit: Holstenius p. 87 diuersorium fuisse existimat, qui oppidi ruinas separatim ad *Luccolis* vel oppidum vel castrum refert, de quo Paullus lib. IV Langobard. cap. VIII & XXV.

Inter Ad Ensem & Attidium *Sentinum* est, hodie Sentina; Ptolemæus *Σεντίνων* vocat: Polybius lib. II cap. XIX ἐν τῇ τῶν Σεντινάτων χώρᾳ, quod Liuius lib. X cap. XXX, & insequenti, Latine dixit, *in Sentinati agro*. Dio lib. XLVIII pag. 364 de triumpho Cæsare Octauiano, μετασῶς ἐς τὴν ὀμβρικὴν Σεντινάτας ἐπολιόκησε, *profectus in Umbriam, Sentinatum urbem oppugnauit*. Et hoc ad Apennini radices, haud longe ab *Heluillo*, quod propius est montibus, aut in ipsis situm, vnde Antonini iter Anconam directum, ad Callem primum ducit, XIII ab Heluillo in septentriones remotum: X millibus a loco Ad Ensem reductum est in Tabula, orientem versus. Cluuerius existimat vetus nomen *Suillum* fuisse, vnde Plinii sunt *Suillates* lib. III cap. XIV. Ibi locus est nunc *Sigillo* dictus, quod nomen *Suillo* Plinii respondet, siue id itinerariorum Heluillum est, siue ab eo paullisper reductum.

Infra Intercisa est *Forum Sempronii* ad Metaurum annem, hodie Fossombrone, vitiatum nomine. Straboni *φόρον Σεμπρωνίων* dictum; Ptolemæo *φόρος Σεμπρωνίας*. Vetusto lapide, Grutero p. 322 notante, *FORO SEMPRONII* est: & pag. 417 num. 7

II VIRI ET DECVRIONES FOROSEMPRONIENS. Hierosolymitano itinere Forosemproni, cuius situm ex ductu itineris paullo ante in Intercisis intelleximus.

Ad Senam sita *Suasa* est in vtraque ripa: Ptolemæi Σάσα: vnde *Suassani* sunt Plinii. Municipium fuisse, ex inscriptione constat, a Grutero p. 469 n. 5 producta, II VIRO Q. Q. AVGVRI SVASAE. *Ostra*, Ptolemæi Ὀστρα, infra Suasam, Misum flumen versus; aut in eius ripa, vbi vestigia dicit Holstenius existare. Hinc *Ostrani* sunt, quos Plinius dicto loco recenset. Supra hæc ad idem flumen Senam, nunc Cesano, vbi Pergula est, antiqui oppidi rudera adparent in læua ripa, quo loco *Tuscum* Ptolemæi & Plinii fuisse Holstenius existimat: quod oppidum ad Tiberim Cluverius locauit.

*Aesis* colonia ad cognominis eiusdem flumen, hodie Iesi. Ptolemæus Αἴσις, *Aesis*. Vetus inscriptio in Gruteri Thesauro p. 446 n. 1 COL. AVXIM. ET COL. AESIS ET MVNICIP. NVMANAT. & num. 2 ibidem: P. C. AESIS ET MVNIC. NVMANAT. Ac Reinesius class. VI inscr. 22 PATRONO, COL. AESIS. Et hæc sunt Umbriæ mediterranea trans Apenninum, inter Rubiconem aut Sapem ab occasu, & Aesim fluuium ab ortu comprehendenda, quem supra ostendimus limitem fuisse Umbriæ & Piceni: sed hoc, si veteres geographos sequemur, de ora potius & maritimis, quam de interioribus & Apennino propinquis intelligendum est, quia Strabo, Plinius & Ptolemæus etiam *Camerinum* in Umbria censent, quod longius abest ab Aesi flumine, orali termino Picentium Umbrorumque. Horum ductu Umbris adiungemus quædam oppida trans Aesim, sed Appenninum versus, aut ad radices eius posita.

Primum est *Attidium*, vnde Plinii *Attidiatæ* sunt lib. III cap. XIV. In veteri lapide Aesi, Holstenio teste, CVRAT. R. P. ATTIDIAT. Corruptum ergo est quod ex Balbi de Limitibus libro Frontinus sub finem adfert, *Ager Atteiatæ oppidi*. Pagus contractu prope Aesis fontes, est Attigio, quod nomen ex illo videtur deductum esse. Infra id oppidum, etiam propior amni, est *Matilica*, a quo Plinius *Matilicæ* dixit oppidanos. Frontinus de coloniis: *Matilica, oppidum. Ager eius ea lege continetur, quo & Camerinus*. Veteri nomine hodieque dicitur Matelica.

His in ortum breui interuallo *Pitulum* municipium adiacet. Holstenius ex lapide, qui Aesi exstabat, CVRATOR. REIP. PITVL. Et ex alio pag. 84 CVRATORI REIP. FVLGINAT. ORDO PITVL. Plinius saepe dicto loco: *Pitulani*, cognomine *Pisueres*; & alii *Mergentini*. Quinam huius loci sint, incertum est: item, num utrique in Umbria seu sexta regione, an alteri in Latio, ubi etiam *Pitulum* lib. III cap. v Plinius collocavit. Prope annis Potentiae fontes *Prolaquium* Tabulae fuisse videtur.

Ultima vrbs Vmbrorum *Camerinum*, quod nomen manet: id Strabo & Ptolemæus Καμάρινον vocali prima scripserunt: Latini semper secunda. Cæsar Civ. I cap. xv *Camerino* fugientem *Hirrum* excipit. Pompeius Domitio sub Ciceronis lib. VIII ad Attic. ep. XII, *cohortes, quæ ex Piceno & Camerino venerunt*. Frontinus de Colon. *Ager Camerinus*. nam idem gentile est. Paullus lib. IV Langob. cap. xvii *Ariulfus* quum bellum contra Romanos in *Camerino* gessisset. Frequentius vero est *Camers* tam possessuum quam gentile. Cicero pro Sulla cap. xix in agro *Camerti*, *Piceno*, *Gallico*. Idem pro Balbo cap. xx *neque Iguuinatium neque Camertium* fœdere esse exceptum. Et Silius lib. VIII vers. 462

- - - bis populi fortes, Amerinus, & armis  
Vel rastris laudande Camers.

## UMBRIA CIS APENNINVM.

Haftenus quæ trans Apenninum Umbria est: quæ pars cis montes inter Tiberim & Narem amnes erat, nunc nobis perlustranda est. Primum est in Tiberis ripa *Tifernum Tiberinum*, quo cognomine a Tiferno Metaurensi separatur. Plinius lib. III cap. xiv *Tifernates* cognomine *Tiberini*, & alii *Metaurenses*. Plinius alter lib. IV epist. I *Oppidum est prædiis nostris vicinum: nomen Tifernum Tiberinum, quod me pæne adhuc puerum patronum cooptavit*. Idem lib. X epist. xxiv *municipium* dicit id vicinum prædiis suis oppidum. Gruteri Inscript. p. 494 n. 5 exstat REIP. TIF. TIB. Etiam pluraliter *Tiferna Tiberina* dictum fuisse, probat Holstenius pag. 90 inscriptione veteri: C. IVLIO C. F. CLV. PROCVLO TIFERNIS TIBERINIS, supple, oriundo.

*Iguini-*

*Iguuium* proximum succedit, Tabulæ *Agubium*, hodie *Eugubio*. Cæsar Civ. I cap. XII *Diffusus municipii voluntati Thermus cohortes ex urbe educit: Curio, omnium summa voluntate, Iguuium recipit.* Municipium ergo fuit, & antiquum oppidum. Sisen-  
na quoque apud Nonium in APISCI ex Hist. lib. IIII *Postero die legatos Iguuium apiscitur.* Silius lib. VIII vers. 459

*Narnia, & infestum nebulis bumentibus olim  
Iguuium.*

Oppidani Plinio sunt *Iguuini*: etiam Cæsari dicto loco, certior factus, omnium esse *Iguuinorum optimam erga se voluntatem*: & in-  
scriptione Grut. p. 347 n. I IGVVINORVM: Cicero autem pro Balbo cap. XX dixit etiam in MSS. *fædere Iguuinatum.*

*Tuscum* deinde, Ptolemæi Τῶσκον, vnde Plinii *Tuscani* sunt, Cluverius ad Tiberim, sed dubitanter, ponit. Ait enim, forte apud ripam illam *Tuscum* fuisse. Sed supra ostendimus, Hol-  
stenium trans Apenninum ad Cæsanum fluuium illius rudera, vt opinatur, inuenisse. *Arna* ex aduerso Perusiæ, prope Tiberim, Ptolemæi Ἀρνα. Silius lib. VIII vers. 457

*His urbes, Arna, & latis Menania pratis.*

Oppidani *Arnates* Plinio. Hodie Ciuitella d' Arno. Trans Cla-  
sium flumen, qui in *Tiniam* influit, *Asisum* est in monte, nunc Asili, seruato vocabulo, Ptolemæi Ἀσίσιον, ex quo Plinii sunt *Asi-  
sinates*. Municipium fuisse inscriptio docet, Grutero pag. 21  
num. II referente, MVNICIPVM ASISINATIVM. Procopio lib. III B. Goth. cap. XII sunt Ἀσίσινοι. Prope Tinia confluen-  
tem *Vettona* fuit, Tabulæ *Vetona*, inter Perusiam & Tuder. Inco-  
las Plinius *Vettonenses* dixit: & inscriptio Grut. p. 487 n. 2 PA-  
TRONO ET CVRATORI R. P. VETTONENSIVM.

*Hispellum* paullo plus in ortum ab Asilio recedit, Strabo-  
nis Εἰσπέλλον, Ptolemæi Ἰσπελλον. Latini *Hispellum* scribunt. Plin-  
ius lib. III cap. XI *Intus Hispellum, Tuder.* Hygenus de Li-  
mitibus, *colonia Iulia Hispellum.* quod etiam ex lapide ita Gru-  
terus p. 351 n. I profert: II VIR QVIN. COL. IVL. HISPELLI.  
Silius lib. VIII vers. 458

*Hispellum, & duro monti per saxa recumbens Narnia.*

Coloni *Hispellates*. Plinius lib. VIII epist. VIII *Balineum Hispellates*, quibus illum locum diuus Augustus dono dedit, publice præbent, & hospitium. Nec non iidem *Hispellenses* dicebantur. Inscriptio Fulginienf. in Sponii Miscell. crud. Ant. p. 183 *HISPELLENSES*, IGVVINI.

Ad *Tiniam* amnem *Fulginia* est siue *Fulginium*: hodie Fuligno. Silius lib. VIII vers. 460

*Iguuium, patuloque iacens sine mœnibus aruo  
Fulginia.*

Altera forma Appiani est, qui lib. V Ciuil. p. 1100 *Φουλκίνιον* scripsit, additque CLX stadiis a Perusia distare. Oppidani Plinio sunt *Fulginates*: inscriptione iam ex Sponio citata sunt æque *FVLGINATES*, tamquam a *Fulginum* sit trisyllabo. Alia tamen Grut. p. 347 n. I legitur *PATRONO CIVITAT. FOROFIA. FVLGINIA. ITEMQVE IGVVINORVM*, quod legendum videtur *Fulginiatium*. Irin. Hierosolym. *Fulginis* est multitudinis numero & casu sexto contracto.

Vbi *Tinix* *Clitumnus* miscetur, ei adposita est *Meuania*, cuius oppidani *Meuenates* dicti Plinio: etiam inscriptione, quam Sponius Erud. Antiq. Misc. p. 183 transcripsit, *MEVENATES*. Diues *Meuania* armentorum albo colore, quæ sacrificiis alebantur. Silius lib. VIII vers. 457 - - - *latis Meuania pratis*. Lucanus lib. I vers. 473

- - - *tauriferis ubi se Meuania campis  
Explicat.*

Causa coloris *Clitumni* aqua, qui ibi *Tinix* miscetur. Virgilius lib. II Georg. vers. 146

*Hinc albi, Clitumne, greges, & maxima taurus Victimæ.*

Est autem *Clitumnus*, ut Plinius lib. VIII epist. VIII describit, fons pluribus venis inter *Hispellum* & *Spoletium*, ex quo flumen emanat brevî post spatio amplissimum, etiam patiens nanium. Adiacet templum priscum & religiosum, quo *Clitumnus* deus amictus ornatusque prætexta stat, quem Iouem *Vibius Sequester* interpretatur. Commodus annis gignendis alendisque victimis, ut ex Virgilio modo ostendimus. Addo *Silii* testimonium lib. VII vers. 451

*ingen-*

- - - ingentem perfundens flumine sacro  
*Clitumnus taurum.*

Amnis *Tinia*, Straboni ὁ Τενέας, p. 157, nunc Tupino, cui miscetur Clitumnus, ibidem vers. 453 inter amnes, qui in Tiberini properant, numeratur ita

- - - *Tiniaque inglorius humor.*

Prope fontes *Tiniae* est *Nuceria*, nunc *Nocera*, cognomine *Camellaria*, ut in Tabula Peutingeriana est: Strabonis Νεκέρια: Etiam Ptolemæi, qui κολώνια addit, quod quidam ex cognomine καμελάνα suspicantur prauatum esse. nam Plinius sæpe notato loco: *Nucerini cognomine Fauonienses & Camelani*: id quod Tabulæ cognomen suspectum corruptionis facit. An Fauoniensis Nuceria sit eadem quæ Camelana, & sic duo cognomina vnius oppidi, dubitatur. Ait tamen Cluverius, quia Plinius non addiderit, quod alibi hoc capite solet, & alii.

Forum quoque *Flaminii* in hoc tractu fuit, Strabonis φέρων φλαμίνιον, qui cum Nuceria coniungit: Ptolemæi φόρος φλαμίνιος. Hieronymus chronico: *Gallus & Volusianus, quum aduersum Aemilianum, qui in Mæsia res novas moliebatur, ex urbe profecti essent, in Foro Flaminii, siue ut alii putant, Interamne, interfecti sunt.* Supra laudata ex Sponii Miscellaneis inscriptione in Umbriæ populis recensentur etiam FOROFLAMINIENSES. Cluverius anxie locum inquit: iuuat Holstenius, in Tabula post *Forum Flaminii* non XVI sed VI legens passuum millia. Hierosolymitano itinere hæc sunt

<i>Ciuitas Treuis</i>	—	—	—	—
<i>Ciuitas Fulginis</i>	M.	V		
<i>Ciuitas Foroſſamini</i>	M.	III		
<i>Ciuitas Noceria</i>	M.	XII.		

*Trebia* propinqua est, vnde Plinii *Trebiates*. In Hierosolymitano *Trevis*, id est Trebiis, ut iam ostensum est. Hodie *Treui* in colle inter Fulginium & Spoletium, sed propius illi. *Spoletum*, autem colonia, cuius deductionem Veleius lib. i cap. xiv, & Epit. Lii x descripserunt. Liius lib. xxi cap. ix *Hannibal per Trebitum usque ad Spoletum venit.* Florus lib. iii cap. xxi in splendidissimis Italiæ municipiis numerat. Incolæ *Spoletini*

*ini* Plinio: & *populus Spoletinus* Ciceroni pro Balbo cap. XXI. Et Inscript. Grut. p. 476 n. 7 ORDO SPOLETINORVM: quod a *Spoletium* formatur; non a *Spoletum*, vt perperam quidam libri, recentem adpellationem *Spoletio* imitati, exhibent.

*Tuder* oppidum, nunc Todi. Strabo τῷδε. Plinius: *Intus Hispellum, Tuder*. Tabula itineraria, *Tuder* inter Vetonam & Ameriam. Silius lib. VI vers. 645

*Deuexum lateri pendet Tuder.* - - -

Frontinus: *colonia Fida Tuder*. Posteriores *Tudertum* dixere, vide Paul. Diaconum lib. IV cap. VIII. Incolæ *Tudertes*; singulatim *Tuders*. Plinius lib. II cap. LVII *ab Amerinis & Tudertibus*. Gruter. pag. 19 inscr. 6 POPVLI TVDERTIS. Et Silius lib. IV vers. 122

*Et Gradiuicolum celsò de colle Tudertem.*

Dicta inscriptione apud Sponium p. 183 TVDERTINI.

Inter *Tuder* & *Spoletium* sunt *Carfula*, sed in austrum nonnihil deductæ, IX m. p. ab *Narnia*, XXI a *Meuania*, vt *Holstenius* calculum posuit. *Strabonis* sunt Κάροιστοι. *Tacitus Hist.* III cap. LX *Duces partium vt Carfulas venerè, paucos ad requiem dies Sumunt.* Hodie diuersorium *Carfulanum* in ruderibus est. Gentile *Carfularum* est *Carfulanus*. Plinius lib. I epist. IV *Quantum copiarum in Ocriculano, in Narniensi, in Carfulano, in Perusino tuo.* Inde ad *Tiberim* deuergit *Ameria*, nunc *Amelia*. *Cicero* pro *Roscio* cap. VII *primo diluculo nuntius hic Ameriam venit.* *Ptolemæus* Αμαρία. Plinius lib. III cap. XIV extremo: *Ameriam Cato ante Persæi bellum conditam annis DCCCCCLXIV prodidit.* Municipium fuisse, *Cicero* dicta oratione testis est cap. VI, *Sex. Roscius, pater huiusce municeps Amerinus fuit, genere, & nobilitate, & pecunia non modo sui municipii, verum etiam eius vicinitatis facile primus.* Et inscriptio Grut. p. 485 n. 5 PATR. MVNIC. AMERIAE. *Augusti lege ager Amerinus*, vt *Frontinus* prodidit, veteranis est adsignatus.

Ad *Narem* amnem *Narnia* est, hodieque *Narni* dicta, a *Plinio* & *Ptolemæo* *Vmbriæ* adscripta, quamuis, vt nunc est, posita in ripa læua extra limitem. Vetus nomen illius *Nequinum* fuit. Plinius cap. XIV *Narnienses, quod oppidum Nequinum antea vocabatur.*

*batur.* Liuius lib. x cap. ix *Alter consul in Vmbria Nequinum oppidum circumfedit.* Et quia in limite, coloniam aduersus Vmbros accepit, & nouum a flumine nomen. Ibidem cap. x *Ita Nequinum in ditionem populi Rom. venit. Colonia eo aduersus Vmbros missa, a flumine, Narnia adpellata.* Hinc duplex gentile. In tabula triumphorum Capitolina NEQVINATES: & apud Gruterum p. 387 ORDO NARNIENSIVM. Situm Silius lib. viii vers. 458 delineauit,

*Hispellum, & duro monti per saxa recumbens  
Narnia.*

Supra Narniam, ad idem flumen, aut in ipso, *Interamna* est, Nare circumflua. Varro LL. lib. iv cap. v *Oppidum Interamna dictum, quod inter amnes est constitutum.* Strabo in Vmbria *Ἰντέρι-αμνα.* Tacitus Hist. iii cap. lxiij *pars Narnia, pars Interamna subsistere iussi.* Incolæ *Interamnates.* Idem annali i cap. lxxix *Interamnates disseruere, pessum ituros fecundissimos Italia campos, si amnis Nar (id enim parabatur) in riuos diductus superstagnauisset.* Quum vero plures sint Interamnæ, hi *Nartes* fuere cognominati. Plinius in Vmbria: *Interamnates, cognomine Nartes.* Et inscriptione veteri apud Grut. p. 411 n. 3 PATRONO MVNICIPI INTERAMNAT. NART.

Tandem *Ocriculum*, cuius situm ita Strabo descripsit: ὁ Νὰρ ποταμὸς συμβάλλων τῷ Τίβερει μικρὸν ὑπὲρ Οκρίκων, *amnis Nar paulo supra Ocriculos Tiberi fluit.* nam pluraliter is οἱ Οκρίκοι eadem pag. 157 dixit. Latini veteres *Ocriculum.* Liuius lib. xx cap. xij quum ad *Tiberim* circa *Ocriculum* prospexisset agmen. Tacitus lib. iii Hist. cap. lxxviii *digressus Narnia Vespasiani exercitus, festos Saturni dies Ocriculi per otium agitabat.* Et Plinius lib. vi epist. xxv *Scribis, Robustum cum Attilio Scauro Ocriculum usque commune iter peregrisse.* Et Ptolemæus quoque eadem forma Οκρίκων scripsit. Vulgare nomen est *Otricoli*, a quo τ etiam in libros Taciti irrepsit, a quo ex mss. Th. Ryckius purgauit. Situm etiam est ultra Narem, Romam versus; nec minus vero in Vmbria a Plinio & Ptolemæo censetur. Quod argumento est, Vmbriæ fines Narem ex parte transgressos fuisse. Gentile ejus, *Ocriculani*, auctore Plinio: & inscriptione, quæ Ocriculi exstat, qua de PATRONI MVNICIPI patre dicitur THERMAS OCRICVLANIS A SOLO EXSTRVCTAS SVA PECVNIA DONAVIT. Ceterum  
Flami-



Flaminia via per hæc oppida hoc ordine & distantia itur Antonino duce, itinere ab Vrbe per Picenum Anconam,

<i>Ocriculos</i>	M. P. XLVII
<i>Narniam</i>	M. P. XII
<i>Ad Martis</i>	M. P. XVIII
<i>Meuaniam</i>	M. P. XVI
<i>Nuceriam</i>	M. P. XVIII.

### AGER PICENVS.

Vmbriam ab ortu solis excipit *Picenum*, siue vt sæpius vocatur, *Ager Picenus*. Cæsar Civ. I cap. XII *delectum toto Piceno habebat*. Plinius lib. III cap. XIII *Quinta regio Piceni est*. Et ne agrum subaudiri putes, ecce Florus lib. III cap. XVIII nominandi casu: *quum omne Latium atque Picenum, Etruria omnis, atque Campania, postremo Italia contra matrem ac parentem urbem consurgeret*. At Cicero & Sallustius semper, puto, *Picenum agrum* dixerunt. Vide illum in Catil. II cap. II & XII, pro Sulla cap. XIX, Philipp. V cap. XVI, Offic. III cap. XVII, & alibi: hunc Catil. Belli cap. XXVII, XXX, XLII, & LVII. Etiam Liuius lib. XXII cap. IX *in agrum Picenum auertit iter*: & Tacitus Hist. III cap. XLII *qua Picenus ager Hadria adluitur*. Silius simili modo lib. V III vers. 425

*Et qui Picena stimulat telluris alumnos.*

Populus *Picentes* sunt, diuersi a Picentinis ad mare inferum: quamvis Græci & illos *Πικεντίως* adpellitant. Cicero pro Sulla cap. VIII de Asculano genere differens, *Aut doceat, Picentes solos non esse peregrinos*. Liuius lib. X cap. X *fiædus iæctum cum Picenti populo est*. Prudentius passione Hippolyti vers. 206

*Indigent, & Picens, plebs & Etrusca venit.*

Tam amplæ multitudinis hic populus fuit, vt Plinius dicto loco *trecenta sexaginta millia Picentium in fidem populo Romano venisse* referat. Fines in ora ab Aesi flumine sunt vsque Prætutianos, si proprie Picentes intelligamus. Ibidem Plinius: *Ternium, quo finitur Prætutiana regio, & Picentium incipit*. Laxe autem si Picenum capias, & Prætutianum & Hadrianum agrum comprehendet. Idem Plinius eodem loco: *Tenuere Picentes ab Aterno amne, ubi nunc ager*

*ager Hadrianus.* Superiore parte ab Apennino Umbri excludunt Camerinum vsque, ut supra exposuimus: inferiore latius a mari ad montes habitabant. Strabo lib. v pag. 166 οἰκῶσι ἀπὸ τῶν ὀρέων ἀρξάμενοι μέχρι τῶν πεδίων καὶ τῆς θαλάττης, *incolunt a montibus* [Picentes] *usque ad campos & mare.* Nomen deductum ab *aue pico*, quo duce in has oras ex Sabinis venisse referuntur, ibidem Strabo explicauit, & Festus in *Picena* regio.

Prima vrbs in ora *Ancona* est, & situ & nomine suo hodieque notissima. Iterum Strabo: πέλις Ἀγκῶν Ἑλληνίς, Συρρακυσίαν κτίσμα, τῶν Φυγόντων τὴν Διονύσῃ τυραννίδα, *Græca vrbs Ancona, a Syracusanis condita, Dionysii tyrannidem fugientibus.* Nominis rationem Pomponius Mela lib. ii cap. iv ex situ declarat. *Illa, inquit, in angusto duorum promonteriorum ex diuerso coeuntium inflexu, cubiti imagine sedens, ideo a Graiis dicta Ancon.* Græcis enim huius vrbs nomen Ἀγκῶν est, Latinis pluribus *Ancona*. Cicero lib. xvi epist. xii *Pisaurum, Anconam, Arretium occupauit.* Cæsar Civ. i cap. xi *Pisaurum, Fanum, Anconam singulis cohortibus occupat.* Liuius lib. xli cap. i *Aduersus Illyriorum classem creati duumviri nauales erant, qui tuenda xx nauibus maris superi ora, Anconam velut cardinem haberent.* Et Plinius dicto loco suum Melam sequutus in nominis interpretatione, *Colonia, inquit, Ancona, adposita promontorio Cusero in ipso flectentis se ora cubito.* Et Catullus carm. xx xv i ad Venerem, ibi templum habentem,

*Queque Anconam, Cnidumque arundinosam  
Culis, queque Anathunta, queque Golgos.*

Nec aliter antiquis inscriptionibus est quam ANCONA, & II VIR ANCONAE. Vid. Grat. p. 301 & 459 n. 9. Alii poetæ autem Græcos imitantur. Lucanus II vers. 402

- - D'haeticis obnoxia fluctibus Ancon.

Et Silius Italicus lib. viii vers. 437

*Stat fucare locus nec Sidone vilior Ancon,  
Murce nec Leuco.*

nam & purpura Anconæ tingebatur. Et græcissans Atticus ad Ciceronem lib. vii epist. xi in eunte: *Anconem amissimus.* Sic enim in mss. est. Gentile Balbus & Frontinus ita formant, *Ager Anconitanus.*

*Numana* XII millibus in Tabula ab Ancona. Mela lib. II cap. IV *Piceni litora excipiunt: in quibus Numana, Potentia, Cluana, Cupra.* Et Plinius eodem cap. XIII *Numana a Siculis condita.* Silius dicto libro, vers. 432

*Heic & quos pascunt scopulosæ rura Numana.*

Municipium fuit: *Numanates* municipales. Inscriptione veteri apud Gruterum pag. 446 n. I MVNICIP. NVMANAT. Nunc *Humana* vulgo vocitatur.

*Potentia* in illo litore sequitur. Mela modo cognitus, Plinius inuerso ordine procedens: *Cluana, Potentia, Numana.* Cicero extrema oratione de Arusp. Responsis: *eodem fere tempore factus in agro Piceno Potentia nuntiatur terræ motus horribilis.* Strabo & Ptolemæus *Ποτεντία.* Tabula inter Anconam & Potentiam flumina præfert *Aspian* & *Misconem*: & post Potentiam aliud *Misum* cum loco *Sacrata*, nunc Porto de Monte santo.

*Cluana* oppidum Melæ & Plinio, quorum verba supra commemorauimus, in maritimis recensitum. Et quia ostiis fluuiorum solemne adponi oppida, hoc forsan ad ostium amnis fuit, qui nunc Chiento dicitur, Cluuerio *Flusor* Tabulæ videtur, de quo nomine nihil certi dici potest, quia nemo præter auctorem Tabulæ memorauit.

*Firmum* oppidum, nunc Fermo, paullo intus situm & redutum a mari, colonia vetus. Paterculus lib. I cap. XIV *Initio primi belli Punici Firmum & Castrum colonis occupata.* Pompeius Domitio proconsuli (lib. VIII ad Attic. post epist. XII) *quod audieris, Casarem Firmo progressum in castrum Truentinum venisse.* Et Ptolemæus in mediterraneis *Φέρμιον* ponit. quæ contra Melam notanda sunt, qui tantummodo *castellum Firmum* refert, oppidum cum castello confundens, quæ Strabo optime distinxit. Cum oppidis enim quæ in ora, καὶ Φέρμιον Πικηνὸν, *etiam Firmum Picenum* recenset, quia non longè a mari recedit. Quæ Strabonis adpellatio, coniungens vrbi regionis nomen, aut ab aliis eiusdem vocabuli distinguens, etiam antiqua inscriptione, quam Gruterus p. 533 n. 5 profert, adprobatur, NAT. COL. FIRM. PICENO, id est, natus colonia Firmo Piceno. Addit Strabo, ἐπὶ πλείον δὲ τούτης, *Κελευσίδον*, *nauale vero huius [vrbis] dicitur Castellum.* Hoc Plinius dixit

dixit *Castellum Firmanorum*. Sic enim oppidani dicebantur seu coloni. Plinius alter lib. VI epist. XVIII *Rogas, ut agam Firmanorum publicam causam; quod ego adnitar.*

*Cupra Maritima*, si ad flumen fuit & ostium, quod pronum est ad fidem; ad illud fuit quod nunc *Afone* adpellatur. Ptolemæus *Κύπρα Μαριτίμα*, quod cum inscriptione, a Grutero p. 108 n. 7 prodita, consentit, ANNIVS CRISPINVS CVPRA MAR. Plinius in ora: *Cupra oppidum, Castellum Firmanorum*. Mela in Italia: *Numana, Potentia, Cluana, Cupra, vrbes*. Cognomen *Martime* discernit a Cupra Ptolemæi altera, quam in eodem Piceno intus posuit, *Montanam* cognominatam. *Cupra* autem nomen est *Κύπρα*, quod in Iunonis nominibus Etruscis conditoribus erat. Strabo lib. V pag. 166 *τὴν Ἡραν ἐκείνοι Κύπραν καλεῖσι, Iunonem illi [Etrusci] Cupram, siue Cypram, nominant*. De quo numine, Hadriano facta inscriptio testatur (Grut. p. 1016 n. 2) *TEMPLVM DEAE CVPRAE RESTITVIT*: quod Straboni est *τὸ τῆς Κύπρας ἱερὸν, Cuprae fanum*. Et Silius lib. VIII vers. 433

*Et queis litoreæ fumant altaria Cupra.*

Amnis *Truentus* deinceps est proximus, cui intus, vbi Castellum flumen receptat, *Asculum Picenum*, caput regionis, adpositum est: in ora *Castrum Truentinum*, quod supra in *Firmo*, Pompeio auctore, memorauimus. Pomponius dicto loco: *Castella, Firmum, Hadria, Truentinum: id est fluvio, qui præterit, nomen est.* Plinius: *Truentum cum amne*. Strabo: *Τρυεντῖνος ποταμὸς, καὶ πέλις ἐπάνυμος, Truentinus amnis, et oppidum eiusdem nominis*. Ptolemæus tantum ostia Truentini, *Τρυεντῖνος ποταμὸς ἐκβολὰς*, sine oppido memorat. Id quod flumen nunc Tronto, contracta voce ex Truento, nominatur. Inter hoc & Vomanum flumen, quod itidem nomen retinet, tria media flumina intercedunt, quæ vulgo creduntur nominati a Plinio referri, quippe, ut a Frobenio & aliis est editum, post Truentum, oppidum & amnem, expositum ait: *Flumina, Albulates, Suinum, Heluinum, quo finitur Pretutiana regio, et Picentium incipit*. Ioannes autem Harduinus, reiectis his tamquam spuris, ex septem codicibus MSS. ita legit: *Flumen Albulæ: Teruium, quo finitur Pretutiana regio, et Picentium incipit*. Teruium autem ipsi oppidi nomen est, non fluminis. Adde eisdem Emendat. LXXIV lib. III.

Hic finis est oræ Picentium proprie sic dictæ: *Pratutiorum* incipit inter prædicta flumina, & Vomano finitur, qui limes est agri Hadriani. Simplex *Pratutiorum* nomen nobis Ptolemæus reliquit, quum de Vestinis tradit, esse ἀνατολικωτέρας Πραιτουτίων, *magis orientales quam Pratutios*. Et Silius lib. xv. vers. 568

*Tum qua vitiferos domitat Pratutia pubes  
Leta laboris agros.*

Inde *Pratutianus*. Liuius lib. xxii. cap. ix. *Pratutianum Hadrianumque agrum deuastat*. Plinius lib. iii. cap. xiii. *Flumen Vomanum: Ager Pratutianus Palmensisque*. Corruptus est Polybius, cuius lib. iii. cap. lxxxviii. eadem historia, quam Liuius transcripsit, Hannibal Πρετετιανὴν καὶ Ἀδριανὴν χώραν vastasse dicitur. Consona tamen τ. Ptolemæo corrigendo prodest, in quo perperam Πραιτουτίων legebatur. Longius hic ager ad interiora recedit, & Ptolemæus vt Vestinos magis orientales Pratutiis; italios ἀνατολικωτέρας Μαρσῶν, *orientales magis, quam Marfos*, ponit. Illi autem sunt populi mediterranei. Ager vero *Palmensis*, quem Pratutiano Plinius coniungit, haud dubie illi implicitus fuit, nec definiri potest facile, cuius nulla, præter hanc Plinii, vsquam exstat memoria. Sed in oram reuertamur.

*Castrum* ibi in Pratutiorum finibus, saltem prope illos est, colonia vetus. Velleius lib. i. cap. xi. *Initio primi belli Punici Firmum & Castrum colonis occupata*. Liuius epitoma xi. *Coloniae deductæ sunt, Castrum, Sena, Hadria*. Et Strabo ac Ptolemæus Κάστρον in his oris habent, & hic quidem distincte in maritimis. Plinius lib. iii. cap. xiii. *Flumen Vomanum: ager Pratutianus Palmensisque*. Item *Castrum nouum, flumen Batinum, Truentum cum amne*. Itinerariis quoque *Castrum nouum* adpellatur, & itinere ab Vrbe per Picenum, xii m. p. a Castro Truentino ponitur: in Tabula xxiv. ab Aterno. Inde dicuntur *Castrani*. Balbus de Limitibus: *Ager Cuprensis, Truentinus, Castranus*. Flumen autem *Batinum* Plinii ignotum est, saltem perquam dubium. mss. aliquot, Harduino teste, *Vibatinum* ferunt: ipse intelligit *Matrinum* Strabonis & Ptolemæi, quod nomen *Micrinum* in Tabula itineraria vocatur, etiam in mss. Ptolemæi Vaticanis, Holstenio testante p. 136. Quod si idem est, oportet turbatum Plinii ordinem esse, qui

qui inter Castrum nouum & Truentum ponit; nam Ptolemæus & Strabo de loco fluminis consentiunt, quod ultra castrum sit, Aterno propinquum. Strabo etiam clarissime: ὁ Ματρίνος ποταμὸς ῥέων ἀπὸ τῆς Ἀδριανῶν πόλεως, ἔχων ἐπίνυμον τῆς Ἀδρίας ἐπώνυμον ἑαυτοῦ, *Matrinus amnis ab Hadrianorum vrbe profluens, nauale Hadriae habet nomine secum conueniens.* Quod nauale *Macrinum* est Tabulæ, VII millibus distans ab Hadria, nunc Porto de Atri. Intus ad idem flumen, ad cuius ostia Castrum nouum fuit, situm est oppidum *Interamna*, Ptolemæi in Prætutianis Ἰντεραμνία, hodie corrupto nomine *Teramo*, ex quo de situ satis constat.

Vt vero Hadriam urbem ab ortu Matrinus præterfluit, ita ab occasu solis maior fluuius *Vomanus* decurrit, hodieque dictus *Vomano*. Plinius, *flumen Vomanum*: Silius lib. VIII vers. 438

- - - statque humectata Vomano

*Hadria.*

Ultra Matrinum, post aliquot minores, est *Aternus* fluuius, nunc Pescara dictus, Paullo Diacono lib. II cap. XIX *Piscarius*, vnde recens nomen deprauatum est. Strabo in oppido *Aterno* (quod vero in ripa Marrucinatorum est) id ὁμώνυμον τῷ ποταμῷ dicit, eiusdem vocabuli, quo amnis vitur, cuius ostio adpositum est. Ptolemæus, Ἀτέρης ποταμὸς ἐκβολαί, *Aterni fluminis ostia*. Plinius sæpe dicto loco: *Tenuere ab Aterno amne Picentes*. Mela, vt nouissime Iac. Gronouius e mss. correxit, *Ab eo [Truentino] Frentani iam Matrini habent ac Aterni fluminis ostia*. Olim hic fluuius Picenum laxè dictum terminauit, vt ex Plinio intelleximus, & de Piscario suo, qui idem est, dicto loco Paullus Langobardus prodidit.

Hæc de maritimis. Mediterranea Picem nunc ingrediamur. *Auximum* primum ab Acsi oppidum, nunc Osimo siue Osino. Tabula *Ausimum*: Balbus de Limit. *Ager Ausimatis*: Strabo, Ἀυξίμων πόλις μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης, *Auximum oppidum, paululum supra mare*. Verum & antiquum nomen *Auximum*. Cæsar Civ. I cap. XII *Cæsar Auximum profiscitur*: & cap. XIII *Decuriones Auximi ad Attium Varum frequentes conueniunt*. Velleius Paterculus lib. I cap. XV *Auximum in Picenum coloni missi*. Plutarchus in Pompeio pag. 621 ἐν Αὐξίμῳ πέλα. Et Lucanus lib. II vers. 466

- - - *admota pulsarunt Auximon ala.*

Coloni *Auximates*. Cæsar dicto cap. XIII *Auximatibus agit gratias.* Et Gruterus pag. 372 inscr. 4

L. AVRELIO MARCIANO

AVG. LIB. EXCEPTORI

AVXIMATES.

*Cingulum* a Labieno constitutum vel munitum ciuili bello. Cæsar Civ. I cap. XV *Etiā Cingulo, quod oppidum Labienus constituerat, suaque pecunia exadificauerat, ad eum [Cæsarem] legati veniunt.* Cicero, Attici verbis, lib. VII epist. XI *Cingulum, inquis, nos tenemus: Anconem amisimus.* Nomen & hodie superat Cingolo. Oppidani Plinio *Cingulani* dicti; Frontino *Cingulanus ager.* Qualis ante ciuile bellum locus fuerit, ignoratur. Adulatio enim Sili est Italici ad ciuile bellum in Punico, quum lib. X vers. 34 scripsit,

- - - *celsis Labienum Cingula saxa*

*Miserunt muris.*

*Septempeda*, Strabonis & Ptolemæi Σεπτέμπεδα, Frontini de Colon. *Septempeda oppidum.* Situs Antoninus itinere ab Vrbe Anconam ita ostendit:

<i>Nuceriam</i>	M. P.	CXI
<i>Prolaqueum</i>	M. P.	XVI
<i>Septempedam</i>	M. P.	XV
<i>Treia</i>	M. P.	IX
<i>Auximum</i>	M. P.	XVIII
<i>Anconam</i>	M. P.	XII.

Municipium fuit. Gruter. p. 308 inscr. 3 FLAM. FERON. MUNICIPI SEPTEMP. Municipis *Septempedani.* Idem pag. 284 inscr. 4 ORDO SEPTEMPEDANORVM.

*Treia* municipium, Antonini *Treia*, vti iam vidimus. vnde *Treensis ager* Frontino de Colonis: at municipes Plinio *Treienfes.* Verum nomen *Treia*, & gentile *Treienfis.* In lapide vetèri, Grutero auctore p. 446 n. I, ORDO ET PLEBS TREIENS. Locus ex itinere iam monstratus fuit.

*Vrbs Saluia*, hodie *Vrbisaglia*: Ptolemæi Ὀυρβα σαλουία: Balbus de Limit. *Ager Vrbis Saluiensis.* Tabula

*lusi-*

*Aufimo - - Ricina XIII Urbefaluia XII.*

At Plinius lib. III cap. XIII extr. *Urbefaluia Pollentini*. Fuit quippe etiam in Piceno quædam POLLENTIA. Liuius lib. XXXIX cap. XLIV *Eodem anno colonia dua, Pollentia in Picenum, Pisaurum in Gallicum agrum, deducta sunt.* Alia est illa ferax fusci Pollentia villi, vt Silius ait lib. VIII v. 598, de qua in Liguria diximus. Hæc autem Piceni aut eadem est, quæ Urbefaluia, quod Harduino placeat: aut proxime illi coniuncta, quod cum Camillo Lilio Holstenius censet, vt, ob vicinitatem, in vnam quasi ciuitatem coaluisse videantur: quod ex vestigiis aiunt demonstrari. Fluctuat Cluuerius, dirimendo illas, & longius separando.

*Tollentinum*, quod nomen hodie superat, municipium fuit, vt in veteri lapide, Grutero p. 194 referente, incisum est, PRAEF. FABR. MVNICIP. TOLLENTIN. Municipes Plinio sunt *Tollentines*: Balbo de Limit. *Ager Tolentinus*.

*Ricina*, oppidum, sero colonia sub Seuero facta. Vetus Tabula, *Ricina*: Plinius, *Ricineses*. Vestigia II vel III m. p. a Macerata ad fluminis Potentiae ripam dexteram sunt, Holstenio monstrante pag. 137. Marmore ad Maceratam inuento (Grut. p. 265 n. 5) COLONIA HELVIA RICINA CONDITORI SVO. Et Iac. Sponii Miscell. E. A. p. 177 PATRONO COLONIAE RICINNIAE HELVIAE IN CVIVS CVR. ET OF. F BENEMERITO RICINNATI HELVIANI SVA IMPENSA IN FORO CAESAR. D. D.

*Faleria* siue *Falaria*. Plinii sunt *Falarienses* lib. III cap. XIII: at ænea tabula, quam Gruterus p. 1082 n. 2 descripsit, DECVRIONIBVS FALERIENSIVM EX PICENO. Hodie Falleroni, vbi tabula illa exstat. Balbus de Limit. *Falerionensis ager*.

*Asculum Picenum*, hodie Ascoli, noto situ. Cæsar Civ. I cap. XV *cum his duabus* [legionibus] *Asculum Picenum proficiscitur*. Græci Ἀσκλον, Strabo, Plutarchus, Stephanus: at Ptolemæus Latino more Ἀσκαλον. Locus natura munitus. Strabo p. 166 lib. V, τὸ Ἀσκλον τὸ Πικηνὸν ἐρυμνότατον χωρίον, καὶ ἐφ' ᾧ κέπηται τὸ τεῖχος, καὶ τὰ περικείμενα ἔρη στρατοπέδοις & βασιμα. Caput fuit Piceni. Plinius dicto loco: *Super id* [castellum Firmanorum] *colonia Asculum, Piceni nobilissima, intus*. Et Florus lib. I cap. XIX *Domiti Picentes, & caput gentis Asculum*. Coloni, *Asculani*. Cicero in Bruto



Bruto cap. XLVI *Omnium eloquentissimus extra hanc urbem T. Be-  
tucius Barro, Asculanus, cuius sunt aliquot orationes Asculi habita-  
e.* Giuter pag. 405 n. 10 PATRONVS COLONIAE ASCVLANO-  
RVM. Municipium etiam fuisse, probant illa Ciceronis pro Sul-  
la cap. VIII *Est ipse [Torquatus] a materno genere municipalis  
honestissimi ac nobilissimi generis, sed tamen Asculani.*

Cupra Montana intus sita, e regione Cuprae Maritimae.  
Ptolemæus in mediterraneis Piceni: *Κερα μωντάνα.* Plinius di-  
cto loco: *Cuprenses, cognomine Montani.* Balbus de Limit. *Ager  
Cuprensis, Truentinus, Castranus, Aternensis lege Augustea sunt ad-  
signati.* Situm ex relatione episcopi eius loci ostendit Holsteni-  
us p. 137. Tandem sunt *Pausula.* Tabula: *Pausulas* VIIII *po-  
tentia.* Balbus, *Ager Pausulensis.* Plinius, *Pausulani.* In ruderi-  
bus Pausularum nunc oppidum *Monte dell' Olmo* exstare, fide Ca-  
milli Lillii adfirmat Holstenius p. 137.

Quod reliquum est, aliquot dubia loca, quæ ad Picenum  
referuntur, ne prætereamus, institutum admonet. *Nouana* Pli-  
nii dubitatur, fueritne in ora, an mediterraneo solo. Verba e-  
ius sunt lib. III cap. XIII ex vulgari incisione: *Cupra oppidum,  
castellum Firmanorum, & super id colonia Asculum Piceni nobilissima.  
Intus Nouana: in ora Cluana, Potentia, Numana, a Siculis condita.*  
Harduinus autem ita incidit: *colonia Asculum, Piceni nobilissima,  
intus. Nouana in ora: Cluana, Potentia, Numana.* Hinc est  
quod Clucrius mediterraneis Nouanam adscribit: Harduinus  
maritimis. Prona vulgaris lectio: in altera durum, *Nouana in  
ora: Cluana.* Tum æque pronæ esset, si sequentibus copula ef-  
fet præfixa, & *Cluana, & Potentia:* aut voces transpositæ, *in ora  
Nouana, Cluana, & reliqua.*

Deinde *Pitinum* oppidum trans Apenninum fuit: quæ se-  
de, incertum. Plinius lib. II cap. CIII *In agro Pitinate trans A-  
penninum fluuius Nouanus omnibus solstitiis torrens, bruma siccatur.*  
Ignotus amnis Nouanus. quare *Vomanius* videtur pluribus legen-  
dum. Tabula Peutingeriana habet *Pitinum*, sed interpositum  
vtriusque obscuris locis & aliunde non cognitis. Clucrius pro-  
pe fontes Vomani ponit: Holstenius vestigia III circiter m p.  
ab ciuitate Aquilana exstare tradit, in *Torre di Putino.* Ad hæc  
& *Forum Nouum* fuit in Piceno, cuius incolæ FORONOVANI in  
vete-

veteri inscriptione reperta Romæ CIO IO C XLV. Reinesius illam classē VI num. CXXIX reuelauit: sed vbi illud Forum in Piceno fuerit, nemo quisquam; quod sciamus, adhuc prodidit. Balbus de Limit. (p. 122 ed. Græf.) in Piceno: *Foronouanus* [ager] per limites & centurias est assignatus.

Tandem & *Alba* in Piceno a Procopio memoratur lib. II Goth. cap. VII; ὁμὴ πόλιν Ἀλβαν, ἐν Πικηνῶσι καμμένη, circa urbem Albam, in Picenis sitam. Balbus ibidem p. 120 *Albensis ager* locis variis limitibus intercessiuis est assignatus. Regius tamen cod. Procopii ἐν Περγουανῶσι, quod æque nihil illustrat. Si Albam ad Fucinum lacum intellexit, Piceni fines nimium laxos habuisse oportet.

## VESTINI, MARRVCINI, PELIGNI, MARSI.

Coniunctos cōterminosque populos coniungamus, quos & coniungi in historiis videmus. Liuius lib. VII cap. XXIX *Erat genus vane abunde bello Samnitibus par, Marfi, Pelignique, & Marrucini: quos, si Vestinus attingeretur, omnes habendos hostes.* Et sic etiam Polybius lib. II cap. XXIV. Primum itaque VESTINI sunt perlustrandi, qui a fontibus Vomani, Matrini, & Aterni incipientes, in ripis illorum fluminum vsque ad mare coluerunt. Ptolemæus oppida illis tribuit *Pinnam, Auiam, Angulum*: addit *Amiternum*, quod vero Sabinorum esse postea ostendimus. Plinius addit *Peltuinates & Ausinates*: Cluverius etiam *Aternum* ad mare, quod Marrucinis mox vindicabimus. Quinque ergo oppida indubitato Vestinorum sunt: quæ vero Liuius lib. VII cap. XXIX adiungit, *Cucinum & Cingilium*; eorum situs ignoratur.

*Pinna*, hodie Ciuita di Penna, Ptolemæi Πίνα unde *Pinnenfes* sunt Plinii. Vitruuius lib. VIII cap. III *Pinnam Vestinam* dixit. Est, inquit, *æque frigide genus nitrosum, vti Pinna Vestina, Cutilis, alique locis similibus.* Silius Italicus lib. VIII vers. 516

*Naud illo leuare bellis Vestina iuuentus  
Agmina densauit venatu dura ferarum,  
Quæ, Piscelle, tuas arces, Pinnamque virentem,  
Pascuasque haud tarde redeuntia tondet Auella.*

Ddd dd

Angu-

*Angulum* oppidum, Ἀγγολὸς Ptolemæi in Vestinis; vnde Plinii *Angulani* sunt. Antoninus itinere ab Urbē Anconam & inde Brundisium, inter Aterni ostia & Ortonam *Angulum* ponit, inde x; hinc xi millibus passuum remotum: quod arguit haud longe a mari abfuisse.

*Auia*, Ptolemæi Ἀΐα, Tabulæ *Aucia* xx millibus ab Alba, quæ Fuentis videtur Cluerio esse. Prope urbem Aquilam fuit, quod ex Martyrologio Romano elucet a d. xiiii Kal. Novembris: *In Auiensi ciuitate prope Aquilam in Vestinis, natalis beati Maximi, leuitæ & martyris.*

*Peltuinum* habuit *Peltuinates* Plinii. Oppidum sic in antiqua inscriptione est, quam Gruterus p. 443 num. 6 profert, PELTVINI VESTINIS IN CVRIA AVG. ORDINEM HABENTIBVS.

*Aufina* vel *Aufinum* nobis Plinius prodidit, *Aufinates* vocans incolas lib. iii cap. xii. Cum nomine conuenit Ofena inter Aquilam & Pinnam sita. Cognomen *Cismontanorum* addit Plinius, quod aliter, quam de Apennino respectu Romæ & Latii, intelligendum est, quia Apenninus Vestinos Sabinosque separauit. Quæ caussa etiam est, cur *Amiternum* in montibus situm, quia cis summos montes est, Sabinorum potius agro, quam Vestinorum, attribuiamus, quamuis Ptolemæus in Vestinis censeat, & Martyrologio ix. Kalend. Augusti scriptum sit, *Amiterni in Vestinis.*

MARRVCINI, Græcis fere ῥ simplici, Latinis geminata littera R scribuntur. Strabo de illis gentibus in vniuersum lib. v p. 167 ἔχουσι καὶ τεάτε τὴν τῶν Μαρκίνων μητρόπολιν· ἐπ' αὐτῇ δὲ τῇ θαλάττῃ τό, τε Ἀτερνον, ὁμορον τῇ Πικεντίνῃ, ὁμώνυμον δὲ τῷ ποταμῷ τῷ διορίζοντι τήντε Ὀυσινὴν καὶ τὴν Μαρκινὴν, *Habent etiam Teate, caput Marrucinorum: ad mare vero Aternum, Piceno confine, & flumen eiusdem nominis, quod Vestinorum ac Marrucinorum regionem disiungit.* Certum ergo de *Teate* est, Marrucinorum fuisse, etiam caput illorum: & hanc solam urbem eis, quia præcipua, Plinius assignat, *Marrucinorum Teatini*, dicens. Laudat Silius lib. viii vers. 320

*Marrucina simul Frentanis amula pubes  
Corfini populos, magnumque Teate traherat.*

quamquam Corfinium in Pelignis est. Et lib. xvii vers. 457

- - - cui nobile nomen  
*Marrucina domus, clarumque Teate ferebat.*

Antoninus itinere ab Vrbe Hadriam per Valeriam vi-

<i>Tibur</i>	M. P. XX
<i>Carseolus</i>	M. P. XXII
<i>Albam Fucentiam</i>	M. P. XXV
<i>Cerfenniam</i>	M. P. XXIII
<i>Corfinium</i>	M. P. XVII
<i>Interbromium</i>	M. P. XI
<i>Teate Marrucinum</i>	M. P. XVII
<i>Hadriam</i>	M. P. XIII.

Hodie *Tieti* & frequentius *Chieti*, ac Ciuita di *Chieti*, adpellatur.

*Aternum* oppidum, nunc Pescara, quamvis Strabo dicat Vestinorum esse, tamen quia in ripa Marrucinatorum positum, quem limitem ipse Strabo constituit; & commune *ἐπὶ νεῖον*, *nauale* tam Marrucinatorum Pelignorumque eodem teste, quam Vestinorum fuit; in Marrucinis potius quam Vestinis numeramus, ne oppidum ex ripa in oppositam translocare, quod Cluuerio visum est, necesse habeamus. Balbus de Limit. *agrum Aternensem* memorauit. An plura oppida habuerint Marrucini, nullo indicio vel a geographis vel historicis est proditum. nec mirum silentium illorum, quia, eodem Strabone testante, hæ gentes *καμῆδὸν ζῶσιν*, *in vicis habitabant* magis quam in oppidis.

PELIGNI his proximi erant, quos *Sagrus* fluius diuidebat a Frentanis. Strabo dicto loco: *Μεταξὺ δὲ Ὀρτωῶνος καὶ Ἀτέρνης ὁ Σάγρος ποταμὸς ἐκίχων τὰς φρεντανὰς ἀπὸ τῶν Ἑλληνῶν*, *inter Ortonam & Aternum Sagrus fluius est, qui Frentanos a Pelignis dislminat.* An etiam ad mare usque coluerint, dubitari potest, quia nullum eius habitationis indicium adparet: nisi quod communi portu Aternensi cum Marrucinis & Vestinis vsi sunt. *Corfinium & Sulmo* sunt, quæ Ptolemæus illis dat oppida: Plinius *Super-Equum* addit; sed hæc omnia a mari longius reducta sunt. Plinius: *Marrucinatorum Teatini: Pelignorum, Corfinienses, Superequani, Sulmonenses.* Pelignus genere Ouidius fuit, ac ipse de se scripsit lib. III Amor. eleg. xv

*Mantua Virgilio gaudet, Verona Catullo,  
Pelignus dicar gloria gentis ego.*

*Corfinium* Caput Pelignorum. Strabo, Κορφινίον, ἡ τῶν Πελιγνῶν μη-  
τροπολις, *Corfinium metropolis Pelignorum*. Bello Marfico caput  
Italiæ aduersus Romam constitutum fuit, etiam *Italice* nomen ad-  
sumsit. Idem Strabo de Italis sociis: *Corfinium* κοινὴν ἀπασιν τῶν  
Ἰταλιώταις ἀποδοῦντες πάλιν ἀντὶ τῆς Ρώμης, ὁμηγησίον τῆς πόλεως,  
μεταμεμαρῶσαν Ἰταλικήν, id quod breuius Velleius Paterculus e-  
nunciat: *Caput imperii sui Corfinium legerant, quod adpellarent Ita-  
licum*. Situm fuit tribus millibus ab Aterno flumine, quod pen-  
te traiciendum iis erat, qui Asculo Corfinium petebant. Cæ-  
sar I Civ. cap. xvi *Corfinium contendit. Eo quum venisset, cohor-  
tes v, præmisit a Domitio ex oppido, pontem fluminis interrupērunt,  
qui erat ab oppido millia passuum circiter xii. Ibi cum antecursoribus  
Cæsaris prælio commissō, celeriter Domitiani, a ponte repulsi, se in op-  
pidum receperunt. Cæsar, legionibus transactis, ad oppidum con-  
stitit, iuxtaque murum castra posuit*. Lucanus lib. ii vers. 478

*At Corfini validis circumdata muris  
Tecta tenent, pugna Domiti.*

Aberat vii millibus a Sulmone, qui nomen conseruat: quod  
etiam Tabula Augustana ita definitum est, itinere a Teate Sul-  
monem per Corfinium ducente. Ex quo conicitur, prope Po-  
polo siue Populium oppidum existisse.

*Sulmo*, hodie Solmona, notum oppidum. Cæsar Civ. i  
cap. xviii *Interim Cæsari nuntiatur, Sulmonenses, quod oppidum a  
Corfino vii millium intervallo abest, cupere ea facere, quæ vellet.*  
Silius lib. viii vers. 510

- - - - - coniungitur accer

*Pelignus gelidoque rapit Sulmone cohortes.*

Patria fuit Ovidii, quod ipse lib. iv Trist. eleg. ix prædicauit,

*Sulmo mihi patria est gelidis uberrimus undis.*

Coloni eo missi, sed, ut videtur, post Nasonis tempora. Fronti-  
ni exilator, seu quisquis auctor libelli de Colonia sub Frontini  
nomine: *Solmona ea lege est assignata, quæ & ager Esferna*. At  
de hac ita ibidem: *Esferna oppidum muro ductum: iussu Neronis*  
ff de-

est deductum. Et Gœf. ed. p. 145 *colonia Solmontina* videtur vicio barbarorum temporum Sulmonensis dicta.

Tertium oppidum Pelignorum Frontinus de Limit. *Super Equum* vocat: oppidanos Plinius *Superequanos*; & iterum Frontinus p. 145 ed. Gœf. *colonia Superequana*. *Ager eius veteranis est assignatus: sed postea Severus & Antoninus, & Commodus aliqua privatis concesserunt.* Hodie; vt Holstenius probavit, est Castell Vecchio Subrequo siue Subequo. Addo *Interbromium* Antonini, quod in Tabula est *Inter primum*, itineris ductu ad Aterni ripam referendum.

MARSI circa *Fucinum* lacum late coluerunt, gens bellicosa, vti ex Marfico bello clarum est. Fabulosam originem saltem nominis a Marfya ex Asia poetæ deducunt. Silius VIII vers. 503

*Sed populis nomen posuit metuentior hospes,  
Quum fugeret Phrygios trans aquora Marfya Crenos.*

Lacus ille *Fucinus* in Marfis, iam Lago di Celano a multis memoratus est. Virgilius *Aeneid.* VII vers. 759

*Te nemus Angitia, vitrea te Fucinus unda,  
Te liquidi flevere lacus.*

Liuius lib. IV cap. LVII *castellum ad lacum Fucinum vi expugnatum.* Plinius lib. XXXI cap. III *Aqua Marcia transit Marfos & Fucinum lacum, Roman non dubie petens.* Hunc emittere Iulius Cæsar tentavit, vt Suetonius cap. XLIV refert: quod perficere conatus Claudius est. Suetonius cap. XX *emissarium Fucini lacus perfecit.* Et Dio lib. LX p. 672 τὴν λίμνην τὴν φευκὴν τὴν τῶν Μαρσίων ἐκείνην μὲν ἐς τὸν Τίβεριν ἐξαγαγεῖν, *Marforum lacum Fucinum in Tiberem [Claudius] emittere voluit.* Ad quod opus montem perfecit inextinguibili impendio, vt Plinius lib. XXXVI cap. XV in maxime memorandis huius principis laudavit. Tacitus lib. XII cap. LVI *inter lacum Fucinum ananemque Lirin perrupto monte, quo magnificentia operis a pluribus visceretur, lacu in ipso nautale prælium adornasse.* Ad lacum qui colunt, *Fucentes* dicti Plinio: nescio an circumcolentes ibi, quia Alba satis vicina lacui, a quo cognominatur; *Albenses* tamen eodem cap. XII lib. III a *Fucentibus* distincti sunt.

Caput Marforum *Marrubium* siue *Marruuium*, ab orientali latere lacus situm, quod ex vestigiis Holstenius aduersus Cluuerium demonstrauit p. 451. Strabo lib. v pag. 167 & Dionysius Halicarn. lib. i p. 12 *Μαργίον*, id est *Marruuium* vocant. Et Silius lib. viii vers. 506

*Marruuium, veteris celebratum nomine Marri,  
Vrbibus est illis caput.*

Quo inscriptio Reinesii 114 class. VI pertinet CVRATORI P. SPLENDIDISSIMAE CIVITATIS MARS. MARR. id est Curatori perpetuo spl. civ. Marforum Marrubii. Gentile inde *Marruuii* Plinio: *Marrubii* Virgilio, qui lib. vii vers. 750

*Quin & Marrubia venit de gente sacerdos.*

Altera vrbs est *Alba*, septentrionali lacus latere, quæ nomen suum adseruat. Quod vero plures Albæ sunt in Italia, hæc a lacu cognominata, cui adiacet, satis distincta est a ceteris. Plinius dicto loco: *Albensium, Alba ad Fucinum lacum*. Sosipater Charisius lib. i Inscr. p. 81 *Albani dicuntur ab Albano: Albentes autem ab Alba Fucente*. Inscriptio vetus Grut. p. 404 C.V.R. R. ALB. F.V.C. Antonini itinere per Valeriam, *Alba Fucentia*. Silius lib. viii vers. 507 post versus ante adlatos de Marruuiio Marforum:

*- - - - interiorque per vdos  
Alba sedet campos, pomisque rependit aristas.*

Gentile *Albenses* ex Plinio & Sosipatro cognouimus. Colonos in cammissos, Liuius lib. x ineunte, Velleius lib. i cap. xiv, & Apianus Hannibalic. p. 579 tradiderunt.

*Cerfennia* quoque in oppidis memorabilibus Marforum fuit. Posita inter Albam & Corfinium: nec vero nouum forte est oppidum, sed iam tum ætate Claudii imperatoris laudatum. In Teatina columna milliaria, Iac. Sponio Misc. p. 200 referente, etiam Holstenio p. 154, de Claudio exstat:

HIAM CLAVDIAM VALER  
A CERFENNIA OSTIA ATERN  
M VNIT.

Situm

Situm & distantiam iter supra in Teate commonstratum perspicue definit.

Ad latus occidentale lacus Fucini *Lucus* fuit *Angitia*, de quo Virgilius versu ante producto, *Te nemus Angitia*. *Nemus*, metri gratia: *Lucus* proprie dictus, cuius incolae Plinius *Lucenses* dixit. *Angitia*, Medæ soror, cur ibi culta fuerit, prodit Silius lib. VIII, a versu 499

*Aceta prolem Angitiam mala gramina primam  
Monstrauisse ferunt, tactuque domare venena,  
Et lunam excussisse polo, stridoribus amnes,  
Frenantem, ac siluis montem nudasse vocatis.*

Adde, quem ibi interpretis loco adhibuimus, Iul. Solinum cap. de Italia, ex C. Cœlio. Situs ex oppido, cui vulgare nomen *Luco* est, non est obcurus, quia non dubie idem est. In ipso lacu quarendum oppidum *Archippe*, haustum a lacu submersumque. Plinius lib. III cap. XII *Gellianus auctor est, lacu Fucino haustum Marforum oppidum Archippe, conditum a Marsya de Lydorum*. Vestigia etiam nunc exstare adfirmant Marfi ad ripam lacus inter Transaquam & Ortuciam, vt Holstenius refert p. 154.

*Anxantium*, a quo Plinii sunt *Anxantini*, dicitur esse Ciuita d' Antia. *Cuculum* autem, *Κύκλον* Strabonis in Valeriæ descriptione, est Cucullo in Valle Superequana in confinijs Marforum & Pelignorum, haud procul via Valeria. Supra Cerfenniam in Valeria, Corfinium versus est *Mons Imeus* Tabulæ, & deinde *Statule*; obscura loca, & aliunde non cognita. Restant alia incerta & dubia, quæ Liuius lib. X cap. III memorauit. *Profe-elus*, inquit, *dictator cum exercitu, pralio vno Marfos fundit. compul-sis deinde in vrbes munitas Miloniam, Plestinam, Fesiliam, intra dies paucos cepit*. Quum vero breui post tempore, quod eiusdem libri cap. XXXIV describitur, *Milionia* Samnitibus difficili expugnatione crepta perhibeatur, & lib. IX cap. XXI *Plistia* Romanorum sociâ ab Samnitibus oppugnata; dubitare viri eruditi cœperunt, eademne illa oppida, quæ Marfis supra tribuebantur, an Marforum alia, alia simili vocabulo Samnitium. Carolus Sigonius separauit ita, vt *Miloniam* & *Plistiam* Samnitibus daret, *Milioniam* & *Plestinam* vindicaret Marfis, veterum librorum, vt ait, & Stephani By-



ni Byzantii auctoritate fictus : cui *Μηλονία πόλις Σαμνιτῶν*, *Milonia urbs est Samnitica*. Quod ut de *Plisina* & *Plissia* facile concedo; ita *Milonia* & *Milionia* diuersitatem, dum maiora testimonia accedant, nondum adducor ut credam, quum Belli tempore eadem urbs, praesertim in confinio sita, nunc in huius gentis, nunc in alterius sit potestate.

## SABINI ET AEQVI SIVE AEQVICVLLI

Sabinorum gens antiquissima, de cuius nomine & sede Plinius lib. III cap. XII *Sabini, ut quidam existimauere, a religione & deorum cultu adpellati: Velinos adcolunt lacus, rosctidis collibus*. Nec tantum ad lacus illos, sed usque Tiberim habitauerunt, Nate flumio ab Umbris, Apennino a Picentibus seclusi, Latini s, qui Latium colebant, & Aequis ab austro contermini. Strabo lib. V pag. 157 Sabinos habitare dicit ἀπὸ τῆς Τιβερέως καὶ Ναρπητοῦ ποταμῶν μέχρι τῆς Ὀυνσιῶν, a Tiberi & oppido Nomento usque ad *Velinos*. Nec ita Nomentum terminus fuit, ut infra illud oppidum, ad Romam versus, nihil Sabini possiderent. Liuius lib. I cap. X de raptu Sabinarum: *Caminienses, Crustuminique & Antemnates erant, ad quos eius iniuria pars pertinebat*. At haec oppida interiacent. Erant quidem Nomentum, Crustumerium, & Fidena Albanorum coloniae, ut Dionysius Halicarnassensis lib. II pag. 116 refert; at in agro constituta Sabinorum, illorumque postmodum, ut ex bello cum Romanis constat, subiecta ditioni.

*Antenna* siue *Antenna* proximum ex his oppidum urbi Romanæ erat. Liuius, ut dixi, de raptu virginum historia, in Sabinis censet. Cis Anienem *Antenna* erant: inde Nomen, Varro auctore de L. L. lib. IV cap. V. *Antenna*, inquit, quod ante annem, qui influit in Tiberim. Præterea pluraliter Strabo adpellat Ἀντέμναι, lib. V pag. 159; & Virgilius lib. VII vers. 631

*Ardea, Crustumerique, & turrigere Antenna.*

Singulari numero Ἀντέμνα Dionysius lib. II scripsit, & Cato lib. I Originum (quod Priscianus nobis fragmentum lib. VI seruaui) *Antenna*, inquit, veterior est quam Roma: & Silius Italicus lib. VIII vers. 306

*Antenna-*

- - - - *Antemnaque prisco  
Crustumio prior.*

Cis amnem videtur etiam *Collatia* fuisse. Liuius lib. I cap. XXXVII in Tarquinii gestis: *Collatia, & quidquid circa Collatiam agrierat, Sabinis adentum.* Ergo Sabinorum fuerat, quamlibet in limite Latinorum. Idem cap. LVII *Omnes citatis equis aduolant Romam.* quo quum primis se intendentibus tenebris peruenissent, pergunt inde *Collatiam, ubi Lucretiam nocte sera deditam lanæ inueniunt.* Nulla vestigia exstant. Holstenius ultra Ostia & Anienis confluentes remouet: sed tantum spatium tam breui & nocturno tempore, postquam regias etiam nurus Romæ inuississent, non videtur a Tarquinio & comitibus perfici potuisse. Probabilius, ultra IV vel V m. p. ab vrbe non abfuisse. Silius lib. VIII vers. 362

*Lauum, ac alrix casti Collatia Bruti.*

Et Virgilius lib. VI vers. 773 in editiore loco situm ait, .

*Hi Collatinas imponent montibus arces.*

Intercedit *Anio* fluuius, nunc Teuerone, a cuius cum Tiberi confluente non procul Antemnæ afuerunt. Ortus in monte Trebanorum, vt Plinius lib. II cap. XII notauit, per Aequiculos delapsus Latinos postea ab Sabinis discernit, at propior ostio vtraque in ripa Sabinos videt. Horatius lib. I oda VII

*Et præceps Anio, & Tiburni lucus.*

Obliquo *Anienis* flectit, vt Cicero in I pro Cornelio dixit *trans Anienem.* Priscianus iterum lib. VI *Anio etiam Anienis, quod antiquissimi secundum analogiam Anien nominatiuum proferebant.* Antiquitatem renouauit Statius lib. I Siluar. carm. V vers. 25

*Quas præceps Anien, atque exceptura natatus,  
Virgo iuuat.*

Post amnem proximus vrbi *Mons Sacer* est, in quem semel, iterum Romana plebs secescit, iniuriis adfecta patriciorum. Liuius lib. II cap. XXXII *Sicinio quodam auctore, iussu consulum in Sacrum Montem secessisse, trans Anienem amnem, tria ab vrbe millia passuum.* Iterum oppressi plebei a patribus, quod Liuius lib. III cap. LII refert, *Via Nomentana, cui tum Ficulnensi nomen fuit, castra in Monte Sa-*

Ecce

gnomen

gnomen *Sacri* ab illa secesione impositum. Dionysius lib. vi pag. 375 ὁ νῦν ἐξ ἐκείνης ἱερὸν ἔρος καλεῖται, qui nunc ab illo tempore *Sacer Mons* adpellatur. Nam aram ibi Διὸς Δαματῆς terrore sacro correptos constituisse, idem dicto libro, p. 411 memorauit. Ultra montem in via Nomentana *Ficulea* fuit siue *Ficulnea*, vt iam ex viæ descriptione intelleximus. Liuius lib. i cap. xxxviii *Corniculana*, *Ficulnea* vetus, *Cameria*, *Crustumerium*, *Ameriola*, *Medullia*, *Nomentum*, hæc de priscis Latinis, aut qui ad Latinos defecerant, capta oppida. Gentile inde *Ficulentes*. Varro de L. L. lib. v cap. 111 qui tum sub vrbe populi, vt *Ficulentes* & *Fidenates*, & finitimi alii, contra nos coniurarunt. Non dubitandum, Plinii *Ficolenses* esse, quamuis hos extra Sabinos lib. 111 cap. xii locauerit. Sabinorum enim agrum non ex antiquo sæculo, sed suo metitur, quo propiora vrbi Romanæ, quamuis Sabinorum fuerant, in Latio censebantur. Cicero quoque lib. xii ad Attic. ep. xxxiv huius oppidi agrum vel in eo prædium memorauit. Cras, inquit, in *Sica* suburbano: inde puto me in *Ficulensi* fore. De via *Ficulensi* modo dictum est ex Liuiio.

Propinquas etiam Roma habuit *Fidenas*, siue *Fidenam*, quarum situm Dionysius Halicarnassensis delineauit. Libro ii pag. 116 de Romulo dixit, ἐπὶ τὴν Φιδηναίων ἐγράτευσεν πέδιλον, ἀπὸ τετρακοῖτα σταδίων τῆς Ρώμης καμμένη, contra *Fidenatum* urbem exercitum duxit, xl stadiis ab Roma sitam. Et lib. 111 p. 191 in Tarquinio Prisco: οἱ Σαβῖνοι καταστρατοπεδεύονται Φιδήνης πλησίον, περὶ τὰς συμβολὰς τῶν τε Ἀνιῆτος καὶ τῆς Τιβέριος ποταμῶν, *Sabini castra* ponunt prope *Fidenam*, circa *Anienis* & *Tiberis* confluentes. Et Tacitus annali iv cap. lxii ruinam amphitheatri apud *Fidenam*, L. M. suo casu debilitantem vel obterentem describens, confluisse ait *avidos talium ob propinquitatem loci effusus*. Vestigia eius prope Tiberim adparent v m. p. ab vrbe, 11 millibus supra Anienis confluentem. Illustis olim fuit, ideo dicta Dionysio priore loco πόλις μεγάλη τε καὶ πολυάνθρωπος, vrbs magna & populosa. Nomen utroque numero enuntiant, plurali, Strabo lib. v pag. 159 Αἰτέμνη καὶ Φιδήναι: Liuius ii cap. xix *His consulis* *Fidena* obfessa, *Crustumeria* capta. Et Cicero Agr. ii cap. xxxv *Labicos*, *Fidenas*, *Collatiam* cum - - - comparabunt. Suetonius Tib. cap. xli apud *Fidenas* supra xx hominum millia, gladiatorio numero, amph-

*amphitheatri ruina perierant.* Horatius lib. I epist. XI  
vers. 7

- - - *Gabius desertior atque  
Fidenis.*

Et Iuuenalis satyra X vers. 100

*An Fidenarum Gabiorumque esse potestas?*

Contra singulari, præter Dionysium atque Tacitum, quos iam  
cognouimus, Virgilius lib. VI vers. 773 vsus est,

*Hi tibi Nomentum, & Gabios, urbemque Fidenam.*

Et Silius Italicus lib. XV vers. 90

- - - *modo Roma minanti*

*Impar Fidenæ, contentaque crescere assylo.*

Deriuatum nomen *Fidenas* est & *Fidenates*. Liuius lib. I cap.  
XIV *perculsi Fidenates*: & mox: *belli Fidenatis contagione irritati  
Fecientium animi.*

Supra Fidenas ad Tiberim *Crustumerium* fuit, modico inter-  
uallo. nam & ipsum Dionysius lib. XI p. 705 & πρὸς τῆς Πάριος,  
*haud longe ab Roma* ponit. Nomen varium casu. Plinius lib. III  
cap. V, & Liuius lib. I cap. XXXVIII *Crustumerium* vocant, neu-  
trali genere: at lib. II cap. XIX *Crustumeria capta*, & lib. III cap.  
XLII *inter Fidenas Crustumeriamque*: & Dionysius dicto loco κρυσ-  
τούμερα. Virgilius pluraliter *Crustumerii*, lib. VII vers. 631 *Ardea  
Crustumerique*. Silius lib. VIII vers. 367 breuiori forma *Crustui-  
mum*; a qua gentile *Crustuminus* est. Liuius I cap. IX *Cenin-  
ses, Crustumini, Antemnates*: & lib. V cap. XXXVII *Allia Crustumi-  
nis montibus defluens*. Plinius lib. III cap. V *Agrum Crustuminum*,  
nescio quem, in Etruria censet: & Festus *Crustumina tribum a  
Tuscorum urbe* dictam tradit: sed ubi illa fuerit, ignotum pror-  
sus est: de tribu etiam dubium, si non falsum. Apud Liuium e-  
nim lib. XLII cap. XXXIV *Sp. Ligustinus tribus Crustumina, ex Sa-  
binis*, inquit, *sui oriundus*. An forsitan trans fluuen quoque Cru-  
stumini agrum possederunt? ipsi certe Sabini fuere, quia ad illos  
quoque pars iniuriæ raptarum virginum pertinebat, Liuius indi-  
cante lib. I cap. X.

In ortum & Anicnem versus hinc abest *Corniculum*. Liui-  
us I cap. XXXVIII *Corniculum, Ficulina vetus, Cameria*. Vere

Ecc ee 2 .

coniun-

coniungit. nam vt Dionysius lib. I pag. 13 refert, *Φικόλνεοι, οἱ πρὸς τοῖς καλεσμένοις Κορνίκοις ὄρεσι, Ficuleates, qui ad montes Corniculanos sunt.* Meminit & Plinius in prima regione. Idem lib. IV incunte, & Stephanū breuiator oppidum Latinorum vocant, sed vel originis causa, vel quia Latio pars illa Sabinorum adiuncta ab Romanis fuit. Sub Tarquinio rege *ἐνεπρήσθη, incendio deletum fuit*: sed postea instauratum, quia etiam post exactos reges illius mentionem Florus facit lib. I cap. XI.

In septemtrionem magis *Cenina* vergebat: quam Festus sine diphthongo scripsit. At Stephanus *Καινὴ πόλις Σαβινῶν, Cenina oppidum Sabinorum.* Pars etiam iniuriæ raptarum *ad Ceninenses* spectauit, testante Liuius I cap. X, vt in Sabinis id oppidi fuisse non liceat dubitare. Ideo cum Curibus coniunxit Ouidius lib. II Fast. vers. 135 ad Romulum consecratum:

*Te Tati, parvique Cures, Ceninaque sensit.*

In monte sita fuit. Propertius enim lib. IV eleg. XI

- - - - *Canina ductor ab arce.*

Holstenio videtur S. Angelo esse, aut Monticelli, pag. 103.

Liuii *Cameria, Medullia, Ameriola* lib. I cap. XXXVIII, quæ singula etiam Plinius lib. III cap. V memorauit, nisi quod alio casu *Camerium* dixit, incerta positione sunt: nec vero ab iam dictis seu explicatis Sabinorum oppidis disiuncta multum, quod vtriusque ordo probat. Liuius enim: *Corniculum, Ficulnea* vetus, *Cameria, Crustumium, Ameriola, Medullia, Nomentum, hæc de prijs Latinis, aut qui ad Latinos defecerant, capta oppida.* Plinius autem hoc ordine: *Cenina, Ficana, Crustumium, Ameriola, Medullia, Corniculum*: & Romæ mentione interiecta, *Antenna, Camerium, Collatia.* Medullia munitiones Liuius lib. I cap. XXXIII laudauit. Sed inter ante recensita & Nomentum *Allia* interfluit, de quo dissentiant eruditi viri, cui id nomen anni hodie attribuendum sit. Liuius autem satis notabiliter descripsit lib. V cap. XXXVII. *Gallis, inquit, velut tumultuario exercitu raptim ducto, aggre ad undecimum lapidem occursum est, qua flumen Allia, Crustuminis montibus præalto defluens alueo, haud multum infra viam Tiberino anni miscetur.* Ex quibus Holstenius p. 127 verum fluen-

tum.

tum Alliae demonstravit. Ego, inquit, consideratis locorum, intervallis, Alliam esse puto rivulum, qui inter pradium S. Columbe & S. Ioannis paulum ultra Marciglianum præalto alueo defluit in Tiberim. Nam hic rivus quinque aut sex pass. mill. distat a Fidenis siue Castello Giubileo: Fidenæ autem v ab urbe passuum milibus absunt, quæ in uniuersum xi millia pass. conficiunt. Claudes Romanorum ibi accepta infaustum nomen fecit. Ideo Virgilius lib. vii vers. 717

*Quosque secans infaustum interluit Allia nomen.*

Oppidum autem Nomentum, quod cum ceteris supra Liuius coniungebat, haud longe a Tiberi afuit, quod Strabo docet, p. 157 limitem Sabinorum occidentalem ducens ἀπὸ τῆς Τιβέρεως καὶ Νωμὲντος πόλεως, a Tiberi & oppido Nomento. Iterum Liuius lib. vi cap. xxi Eo dictator infesto agmine subit, nec procul Nomento signis collatis fudit Etruscas legiones: compulsi inde in urbem Fidenas. Dionysius lib. ii pag. 116 Albanorum ἀπόκτισιν vocat, quod etiam Virgilius innuit lib. vi vers. 773

*Hi tibi Nomentum, & Gabios, urbemque Fidenam,*

puta, hi Albani, Aenææ posterii, condent. At lib. vii vers. 712 inter Sabinorum vrbes etiam Nomentum recenset. Scilicet Latini Albani in agrum Sabinorum colonias deduxerunt. Hodie Lamentana Vecchia eo loco est. Inde Via Nomentana dicta, & incolæ Nomentani, quos Plinius videtur duplices facere lib. iii cap. v cum Norbanis & Prænestinis, Latinis populis, enumerans: at cap. xii cum Nursinis & Reatinis, ultimis Sabinorum, in regione quarta. De quibus Harduinus notauit: a Nomentanis prima regionis diuersi. Quum vero neque apud Norbam, neque apud Reate aliis sit Nomentum obseruatum, putamus vnum bis Plinium posuisse, exinde in errorem deductum, quod antiquiores dixerant, a Latinis Nomentum conditum fuisse: posteriores in Sabinis, ubi est, illud censuerint. In Nomentano agro Straboni lib. v pag. 165 laudatæ Aquæ Libanæ, τὰ λάβανα ὕδατα ἐν τῇ Νωμεντάνῃ, quæ vero nunc corruptæ dicuntur, neque, vt olim fuerunt, salubres.

Propinquum Nomento *Eretum*, porrecta media. Strabo p. 158 *Salaria via in Nomentanum incidit κατὰ Ἡετον τῆς Σαβινῆς κωμῆς, ὅπερ τῆ Ῥιβέριως κειμένη, iuxta Eretum, vicum Sabini agri, supra Tiberim positum.* Et loco iam in Labanis aquis citato, ἐν τῇ Νωμεντανῇ καὶ τοῖς περὶ Ἡετον τοποῖς, *in Nomentana regione & circa Eretum locis.* Liuius lib. III cap. XXIX *consul ad Eretum cum Sabinis egregie pugnat.* Et Valerius Maximus lib. II cap. IV *Habebat in villa sua propter vicum Sabinae regionis Eretum.* Et Virgilius lib. VII vers. 711

*Ereti manus omnis, oliuiferaeque Mutusca.*

- Antoninus in Via Salaria, ab vrbe Eretum numeravit millia passuum XVIII. In quo tractu etiam *Silua Malitiosa* fuit, de qua Livius lib. I cap. XX *Tullus occupat in agrum Sabinum transire: pugnat atrox ad Siluam Malitiosam fuit.* Et Dionysius lib. III pag. 174 in eadem historia *περὶ τὴν καλεσμένην ὕλην κακῶς γων.* Sed neque huius situs & locus satis certus est.

*Cures* nunc adeundi, oppidum princeps Sabinorum quod multitudinis numero Latini nominant, Virgilius lib. VI vers. 811 de Numa Pompilio:

- - - *Curibus parvis & paupere terra  
Missus in imperium magnum.*

Et Ovidius lib. II Fastor. vers. 135 ad Romulum:

*Te Tatius, paruique Cures, Caninaque sensit:*

parui, virili genere, quod Scaliger etiam Propertio lib. IV elegia X extrema restitutum vult:

*Sic Sancum Tatii composuere Cures.*

Etiam Dionysius pluraliter lib. II pag. 113 *τὰς προσαγορευομένας Κύρις* dixit. Alii Græci singulari numero. Breuiator Stephani: *Κυρίς μητρόπολις Σαβινῶν, Curis metropolis Sabinorum.* Et Strabo lib. V pag. 158 *Κύρις νῦν μὲν κώμιν ἐστίν ἣν δὲ πόλις ἐπίσημος, ἐξ ἧς ὠρεμήτο οἱ τῆς Ῥώμης βασιλεύσαντες Τίτος Τάτιος καὶ Νεμῆας Πομπήλιος, Curis nunc viculus est, quondam vrbs illustris, ex qua orti sunt, qui Romæ regnarunt, T. Tatius & Numa Pompilius.* Et Festus Pompeius de Curibus: *fuit vrbs opulentissima Sabinorum.* De situ controversa est: nos Holstenium, peritissimum antiquæ Italiæ virum, sequi-

sequuti, Cures veteres censemus nunc Correse siue Cureze esse, positum ad flumen eiusdem nominis, quod infra Farfarum Tiberi miscetur. Gentile *Curenſes* Plinio lib. 111 cap. x17; Stephano *Κουρίης*, vnde *Quirites* Romani ciues adpellantur. *Fabaris* ergo fluuius, qui & *Farfarus* dicitur, supra amnem Curensem est. Virgilius lib. vii vers. 715

*Qui Tiberim Fabarimque bibunt.*

Et Vibius Sequester de Fluminibus: *Fabaris Sabinorum. Is Faber corrupte dicitur.* Ouidius Metamorph. xiv vers. 330

*Narque tulit præceps, & amœna Farfarus umbra.*

Sernius ad dictum Virgilii locum: *Fabarim quem dicit, etiam ipse per Sabinos transit, & Farfarus dicitur.* Truncatum nomen Farfa, quod superstes est, qui binominis ille fuerit, non sinit nos ignorare.

Sed *Auens* fluuius incertus plane est. Solum Seruius ex Varro ad illud Virgilii, *Pulcher Auentinus*, Aeneid. vii vers. 657, memorauit. Varro, inquit, dicit in *Gente populi Romani*, *Sabinos a Romulo susceptos istum accepisse montem, quem ab Aente fluuiio provincie sue adpellauerint Auentinum.* Sed plane incerta hæc origo nominis in monte Aentino. Liuius enim lib. i cap. 111, Dionysius lib. i p. 57, Pompeius Festus in hac voce, & Victor de Orig. Gentis Rom. tradunt, *Auentinum* regem Albanorum huic colli, sub quo sepultus fuerit, nomen de suo reliquisse. Addit aliam opinionem Seruius, *ab auibis nominatum esse*, quæ de Tiberi adscendentes ibi confederint. Sed fuerit *Auens* Sabinorum fluuius, quamuis nomen Aentino monti non dederit; vltiorem tamen, quam quos perlustrauius, probabile est fuisse, quia hi suis nominibus dignoscuntur, & propinquior a tot scriptoribus nequirit ita prætermitti, vt ne semel quidem eius mentio in tot Sabinis bellis occurreret. Tandem *Himella* amnis est, de quo Vibius: *Himella Sabinorum prope Casperiam urbem.* Scilicet supra id oppidum ortus in Tiberim decurrit. Virgilius lib. vii vers. 714

*Qui Nomentum urbem - - -*

*Casperiamque colunt, Forulosque, & flumen Himella.*

Supre-



Supremum forte Sabinorum fuit, Tiberim versus, oppidum *Forum Nouum*, de cuius sede dubitat Cluuerius: certior Holstenius ex vestigiis & inscriptionibus ostendit, fuisse eo loco, ubi nunc est Episcopium Sabinense. Magliano nunc vocatur caput provinciae Sabinæ & sedes episcopi Sabinorum, prope Tiberim, x x millibus supra Romam: prope quem locum adparet *Forum Nouum* exstitisse. Municipium fuisse, inscriptione ibi reperta probatur, in qua *MUNICIPIVM & MUNICIPES* clare leguntur: & alia, in qua *FORONOVARI*. Vide Holsten. Adnot. in Cluv. p. 107 & 121. Addit Sponius p. 186 aliam, in qua *FORONOVANI*.

Sic omnia, quæ nouimus, ab occidente Sabinorum explicata essent, si quid certius ad hæc de *Regilli* sede constaret. Vulgo inter Farfarum & Auentem (si & hic amnis satis certus est) conlocant, quod ibidem ruinæ alicuius oppidi conspiciantur. Sed recentius id dirutum oppidum esse, Holstenii, perspicacis viri, opinio est. Nihilominus quæ de *Regillo* oppido exstant, quoquo loco etiam in Sabinis fuit, adferenda sunt. Stephani breuiator: *Ρηγίλλος Σαβίνων πόλις*, *Regillus oppidum Sabinorum*. Liuius lib. II cap. XVI *Ap. Clausius*, cui postea *Ap. Claudio* fuit *Romæ nomen*, ab *Regillo magna clientium comitatus manu*, *Romam transfugit*. Dionysius Halicarnassensis lib. V p. 308 de eodem Appio: *ἀνὴρ τις ἐκ τῆς Σαβίνων ἔθνους πόλιν ἐκὼν Ρηγίλλον*, *vir quidam Sabina gentis, in urbe Regillo habitans*. Et lib. XI p. 697 oratione Appii: *εἰς Σαβίνους ἄπαμι, πόλιν οἰκῆσων Ρηγίλλον*, *in Sabinos abeo, oppidum habitaturus Regillum*. Dicuntur & *Regilli*, multitudinis numero. Suetonius Tiber. cap. I *Gens Claudia orta est ex Regillis, oppido Sabinorum*. Gentile *Regillianus*, ibidem cap. II; quamuis & *Regillenses* A. & L. Postumii cognominantur apud Liuium lib. VI cap. XXII, nisi ab lacu Regillo Tusculani agri cognomen habent, iuxta quem Postumius dictator Latinos deuicerat: quam pugnam Liuius lib. II cap. XIX & sequenti descripsit.

Orientalem Sabinorum partem incipimus a *Casperia*, quam Virgilius lib. VII ita, versu 714 nominauit, *Qui Nomentum - - - Casperiamque colunt*: quod nomen etiam Vibius Sequester seruauit in *Ilumella*, prope quod flumen, aut fontes eius, sita fuit *Cyspe-*  
ria.

*ria*: Silio autem lib. VIII vers. 416 vocata est *Casperula*, qui nomine adludit ad originem ex Caspiis.

*Hunc, inquit, Amiterna colens, & Baetris nomina ducens  
Casperula, hunc Foruli - - -*

puta, comitantur. Nunc in Aspra vico vestigia quærentur. Hinc ad flumen Anienem progredienti occurrit Horatii villa cum fonte *Blandusia*, *Lucretili* & *Issica* montibus, riuo *Digentia*, & pago *Mandela*, de quibus ipse lib. I oda XVII, & lib. III oda XIV, & lib. I epist. XVI & XVIII consulatur. Vetus interpres ad I od. XVII, & Festus: *Lucretilis, mons in Sabinis*. Idemque interpres: *Issica, nomen montis & vallis*. Fontem lib. III od. XIII descripsit,

*O fons Blandusia, splendidior vitro,*

& reliqua: pagum & riuum epist. XVIII vers. 104

*Me quoties reficit gelidus Digentia riuus,  
Quem Mandela bibit rugosus frigore pagus.*

Hac contentus amœnissima villa Horatius sibi videbatur, vt ipse ait lib. II oda XVIII,

*Satis beatus vinctis Sabinis:*

& præ illa maiores opes contemnebat. Lib. III enim od. I dixit

*Cur valle permutem Sabina  
Diuitias operosiores?*

Supra Casperiam in septemtriones est *lacus Velinus*, nunc Lago di Rieti, ab adiacente vrbe Reate dictus. Tacitus annali I cap. LXXIX *Nec Reatini sstebant, Velinum lacum, qua in Narem effunditur, obstrui recusantes*. Plinius lib. III cap. XII *Sabini Velinos accolunt lacus*, quia in plures diuisus est, sed connexos, quos *Velinus* amnis alit, de quo Virgilius dixit lib. VII vers. 517

*Sulfurea Nar albus aqua, fontesque Velini:*

ant si fontes de capite intelligas, inter eos & lacum amnis *Velinus* intermeat. Augetur hic amnis *Telonio* ex Marfis aduecto, ad quem *Rutilius* consul bello Marfico cum exercitu cæsus est, Orofio notante lib. V cap. XVIII, nisi *Tolenus* vel *Tolenius* legendum, vt Ouidius VI Fast. vers. 565 in aliquot MSS.

- - - - - *flumenque Tolenum*  
*Purpureo mistis sanguine fluxit aquis.*

Circa hos lacus fertilissimi campi & pascua, quæ Virgilius dicto libro, vers. 712 *Rosæ rura Velini* dixit: de quibus Varro R. R. lib. I cap. V II extremo: *Cæsar Vopiscus, causam quum ageret apud censores, campos Rosæ Italia dixit esse sumen.* quod Plinius lib. XV II cap. IV extr. repetiit. Causam fertilitatis Seruius, *Rosæ rura* interpretans, ex Varrone adfert emissionem lacus, postquam tantum per noctem creuerit, quantum per diem demum pascendo fuisset. De emissione Cicero ad Attic. lib. IV epist. XV *Lacus Velinus, a M' Curio emissus, interciso monte, in Narem defluit: ex quo est illa siccata, & humida tamen modice, Rosca.* Seruius etiam *agrum Rosulanum* dixit vocitari.

Adiacet ad lacum oppidum *Reate*, nunc Rieti, porrecta media syllaba. Silius lib. V III vers. 416

- - - *bunc Foruli, magnæque Reate dicatum*  
*Cælicolum matri.*

Præfectura fuit, in quo censu nominatim Festus scripsit: & Cicero ex *præfectura Reatina* exciuerat delectos, quorum opera in republica, a Catilinæ insidiis defendenda, vteretur, quod ipse dixit oratione III cap. II. Suetonius autem auum Vespasiani *municipem Reatinum* cap. I dixit. nam & præfecturæ quædam aliquid municipalis iuris obtinuerunt, ut Carolus Sigonius de Iure Ital. lib. II cap. XI demonstrauit: ex quo inscriptiones apud Sponium sunt pag. 196 REIP. REAT. & R. P. REATINORVM. Multa heic prodigia tradebantur facta. Lilius XXV cap. VII *Reate saxum ingens visum volitare:* & lib. XXVI cap. XXIII *nuntiatum, Reate mulam peperisse;* & id genus alia.

Multa circa Reate, & in agro Reatino, qui amplius est, notabilia. *Reatina palus* vocatur Plinio lib. II cap. CIII ex Velinis lacus; haud dubie propior oppido: aut vniuersi, *Reatina paludes*, lib. XXXI cap. II. *Tempe Reatina* Cicero dicta epistola dixit. *Reatini*, inquit, *me ad sua τέμνη duxerunt, ut agerem causam contra Interamianates apud consulem.* Tempe, id est omnia amœna loca circa Velinos lacus, cuius fortis & Rosæ rura, supra laudata, censerī debent. Plinius dicto cap. CIII lib. II, *In Reatino fons Nemi-*

*Neminie adpellatus, alio atque alio loco exortitur, annone mutationem significans.* Fuit quoque locus *Palatium* in hoc agro. Varro de L. L. lib. IV. cap. VIII de vocabulo collis Palatini disquirens, ait, inquit, sic dictus, quod *Palatini, qui & Aborigines, ex agro Reatino, qui adpellatur Palatium, ibi confederunt.* Dionysius Halicarn. lib. I pag. 11 Παλάτιον πέντε πρὸς τοῖς ἑικοσι σταδίοις ἀφ' ἑσῶς Ρεάτης, *Palatium* XXV stadiis ab est. a Reate. In πέλεισι, oppidis Aboriginum id primo loco numerat. Sunt etiam *Septem Aquæ* in illo tractu, Dionysio pag. 12 τὰ καλούμενα Ἑπτὰ ὕδατα. Cicero prædicta epistola: *Vixi cum Axio, quin etiam me ad Septem aquas duxit.* Cluverio videtur lacus S. Sulfannæ esse in Rosæ campo: Holstenio autem omnes etiam vicini lacus, maiores & paruuli adnexi, ut numerus respondeat. Vide ipsum p. 110.

Hæc proxima oppido in Reatino agro: reductiora sunt, *Corfula*, Κορφέλα, quam Dionysius LXX stadiis a Reate abesse, ibidem narrat. Addit vero, νεωστὶ διεφθαρμένη, nuper eversa. Septuagesimo a Reate stadio distabat Κοτυλία πέλις ἐπιφανής, clara urbs *Cutilia*, ut ibidem refertur, sub monte posita ad lacum. Lacus ille *Cutiliensis* a Varione vocatur L. L. lib. IV. cap. X, cui adsunt *nympha Commotia*; quod ibi insula in aqua commouetur. Plinius lib. III. cap. XII extremo: *In agro Reatino Cutilia lacum, in quo fluctuat insula, Italæ umbilicum esse M. Varro tradit.* Medicata ibi aqua cum celebri titulo *Aquarum Cutiliarum*. Idem lib. XXII cap. II *Aquæ Cutiliæ in Sabinis gelidissime: suctu quodam corpora inuadunt, ut prope morsus videri possit: aptissima stomacho, nervis, uniuerso corpori.* Solitus iis Vespasianus uti. Suetonius cap. XXIV *Cutillas ac Reatina rura, ubi æstiuare quotannis solebat, petiit.* Ibidemque mortuus est. Xiphilinus ex Dione: μεταλλάξεν ἐν τοῖς ὕδασι τῶν Σαβίνων τοῖς κατὰ τοὺς ἐνομασμένοις, excessit in Sabinorum Aquis *Cutiliis*. De insula in lacu natante Seneca lib. III Q. Nat. cap. XXV, *Ipse ad Cutillas natantem insulam vidi.* Adde Macrobiū lib. I Saturn. cap. VII.

Vicus inde non procul fuit *Philacrine*, patria Vespasiani. Suetonius cap. II *Natus est in Sabinis ultra Reate, vico modico, cui nomen est Philacrines.* Antonini itinere ab vrbe Hadriam hic ordo distantiarum cernitur:

<i>Reate</i>	•	— — —	
<i>Cutillas</i>		M. P.	VIII emendante Holsten.
<i>Interocrium</i>		M. P.	VI
<i>Falacrinum</i>		M. P.	XVI.

quod corruptum in Peuting. Tabula est *Palacrinis*. Qui interiacet locus, *Interocrium*, etiam in Tabula expressus est & oppidi signo notatus, VII millibus ab *Aquis Cutillis*, ut ibidem scriptum exstat: Strabonis lib. V pag. 100 Aldina, & Xylandr. p. 251 (nam Casaubonea excidit) *κώμη Ἰντεροκρέα*, vicus *Interocrea*. Nomen inde est, quia inter montes situm. Festus: *Ocrem antiqui montem confragosum vocabant*.

Sexaginta stadiis ab Reate fuit *Trebula*, ἡ Τρεῖβουλα, Dionysio auctore lib. I pag. II. Hæc *Mutusca* cognominata, ut ab altera Sabinorum *Trebula*, cui *Suffenatis* cognomen fuit, discerneretur. Plinius lib. III cap. XII *Nomentani, Reatini; Trebulani, qui cognominantur Mutuscai, & qui Suffenates*. Iulius Obsequens cap. CII & CIII prodigia *Trebula Mutusca*, ut plene scripsit, facta narrat. Inscriptio vetus in Gruteri opere p. 487 n. 9 TREBVL MVTVSTAE, cum T loco C. At Holstenius testis p. 112, MVTVISCÆ in lapide esse. Virgilius lib. VII vers. 711 solum cognomen posuit:

*Ereti manus omnis, oliuiferaque Mutusca.*

Eodem Dionysio testante, λόφον ἐπικαθημένην σύμμετρον, *colli modico imposita* fuit, quod confirmat illorum opinionem, qui nunc Monte Leone della Sabina vocari aiunt, ubi multæ TREBVLANO RVM inscriptiones reperiuntur. Municipium fuit. Frontinus de Colonis: *Trebula municipium oppidum*. Et Liuius lib. X ineunte, *Trebulanis ciuitas data*. Alteram cognomine *Suffenam*, vel *Suffenatem*, Harduinus interpretatur Montorio di Romagna ad Curensem fluuium.

Supra Velinum ad radices Apennini est *Nursia*, hodie Norcia, Ptolemai Νερσία in Sabinis. Suetonius Vespas. cap. II *Politia* [mater Vespasiani] *Nursia honesto genere orta*. Dio Cassius de Octauiano lib. XLVIII pag. 364 ἐπὶ Νερσίαν ἐς τὰς Σαβίνας στρατεύσας, *aduersus Nursiam, Sabinorum oppidum, cum exercitu profectus*. Frigidior ex situ sub Apennino. ideo Virgilius lib. VII vers. 716

quos

quos frigida misit Nursia: & Silius lib. VIII vers. 418 *nec non habitata pruinis Nursia. Gentile Nursinus.* Suetonius Aug. cap. XII *Nursinos grandi pecunia, & quam pendere nequirent, multatos, extorres egit oppido.*

Extremum Sabinorum *Amiternum* fuit, ideoque a Ptolemaeo, qui etiam *Αμίτερνον* scribit, positum in Vestinis, quia illorum fines attingit: Straboni autem lib. V pag. 157 in Sabinis, cui etiam est neutro genere *Αμίτερνον*. Dionysius lib. I pag. 12 sequenti genere *ἐκ πόλεως Αμίτερνης*. Latini *Amiternum*. Lilius lib. XXVI cap. XI *Caelius iter [Hannibalis] ab Reate, Cutilisque, & ab Amiterno orditur, - - - inde Albenſi agro in Marſos; hinc Amiternum Forulosque vicum veniſſe.* Incolæ *Amiternini* Plinio lib. III cap. XII. Et Lilius lib. XXVIII cap. XLV *Umbria populi, & præter hos Nursini, & Reatini, & Amiternini, Sabinusque ager omnis, milites polliciti.* Virgilius vero lib. VII vers. 710, & imitator Silius lib. VIII vers. 415 metri causa *Amiterna cohors:* & Martialis lib. XIII epigr. XX *Ager Amiternus.* Fuit prope castrum Vittorino, quod a S. Victorino Amiternensi martyre nomen habet, situm ad Ateritum, prope fontes, prope urbem Aquilam, quæ ex ruinis Amiterni crevit. Non longe abest locus, adhuc Furconio dictus, ubi oppidum fuisse vestigia docent, quod Paullus Langob. lib. II cap. XX *Furconam* dixit.

Inter Amiternum & Cutilias Reatini agri, ut ex Hannibalis iam monstrato itinere conicitur, etiam *Foruli* fuerunt, quos Lilius vicum lib. XXVI cap. XI, non oppidum, dixit: nec tamen incelebres fuere. Strabo lib. V p. 158 *Σαβινῶν εἰσὶ καὶ ἐν Φόρλοι, πέτρας πρὸς ἀπέσπῳ μᾶλλον, ἢ κατεικίαν, ἐν Φυῖς, Sabinorum sunt etiam Foruli, rupes ad rebellionem, quam habitationem, aptiores.* Virgilius lib. VII, 714, qui

*Casperiamque colunt, Forulosque, & flumen Himella.*

Et Silius lib. VIII vers. 416 *comitantur hunc*.

*Casperula, hunc Foruli.*

Inſcriptione antiqua ſunt incolæ VICANI FORULANI, Holſteſio teſtante pag. 119. *Forum Decii*, quod Plinius nominat lib. III cap. XII, quo loco fuerit, ignoratur.

Montes ſuperſunt, Apennini partes, ſed citeriores, & Sabinis contributi, *Fiſcellus* & *Seuerus*, & *Tetricus*. De iſto Plinius

- lib. III cap. XII *Nar' amnis e monte Fiscello labens: & Silius lib. VIII vers. 518*

*Quæ, Fiscello, tuas arces, & cetera:*

de his Virgilius lib. VII vers. 713

*Qui Tetrica horrentes rupes, montemque Seuerum  
Casperiamque colunt.*

*Tetrica* autem, qui mons Virgilio, quem *Tetricam rupem* lib. VII vers. 418 Silius Italicus dixit,

- - - *a Tetrica comitantur rupe cohortes;*

Holstenio est horrendum illud adpectu montis iugum, quod inter Montem Sibyllæ & Asculum super reliqua Apennini iuga emicat.

Hæc de SABINIS. Contermini erant AÆQVI siue AÆQVICVLI, inter Sabinos Latinosque medii, Latinis historicis plerumque *Aequi* dicti: poetis sæpius *Aequiculi*. Liuius lib. III toto testimonio sit, & Florus lib. I cap. XI. Alterno nomine vtuntur Virgilius V 11, 747

- - - *gens duris Aequicola glebis.*

nam & quarta vocali scribitur. Ouidius Fast. III vers. 93 *Aequicolus acer:* & Silius lib. VIII vers. 370

- - - *rastrisque domant Aequicula rura.*

Suetonius quoque Vitell. cap. I *aduersus Aequiculos*. Et Græci variant nomine. Dionysius & Appianus Αἰκῶνοι: Strabo Αἰκοί, & p. 159 Αἰκῶοι: Diodorus Siculus lib. XIV extremo, ὑπὸ Αἰκῶν τῶν Αἰκίκλων καλεσμένων: Ptolemæus Αἰκίικλοι. Deriuata utrimque sunt. Liuius lib. III cap. IV *Aequicum bellum*. Plinius III cap. XII *Aequiculorum, Cliternini, Carfeolani*. Hæc vero sunt indubitata oppida Aequorum, etiam a Ptolemæo Aequiculis siue Αἰκίκοις attributa; ἐλπίτερον & καρσίολοι: tertium quod addiderat, excidit ex Græco, in cuius locum interpret corruptum nomen *Obriculum* adsumsit: quod, tamquam ignotum omnibus, prætereundum est. Sunt autem Aequi distincti ab Latinjs, quod vel ex illo Liuii lib. II cap. XXX abunde constat, *Aequi Latinum agrum inuaserant*. Sed ita antiquis temporibus fuit, antequam Roma vicinas gentes in ditio-

ditionem redegit. Ex eo autem pars Sabinorum ceterior, & Aequi ac Volsci, alique Latino populo adscripti, & Latii finibus continebantur. Florus ex suorum temporum conditione de priscis loquens, *peruicacissimi Latinorum Aequi & Volsci fuere.*

Primum Aequorum oppidum, ex nominatis, *Cliternum* est, quod vocabulum a Ptolemæo habemus: reliqui possessio aut gentili nomine vtuntur: Plinius *Cliternini*, ut iam vidimus, id est incolæ ac oppidani: Cicero lib. ix epist. xxi *colei Cliternini non honesti.* Quæ forma probabile reddit, & *Cliterniam* Latinum nomen fuisse, ut alia vrbs in Daunis a Pomponio *Mela* atque Plinio vocatur. Quo situm loco Aequorum *Cliternum* fuerit siue *Cliternia*, definiri non potest: & si qui definiunt, sola coniectura nituntur. Alterum oppidum, quod Plinius & Ptolemæus assignant Aequis, *Carfeoli* sunt, antiqua colonia. Liuius lib. x cap. lll *a Marfis agrum vi teneri, in quem colonia Carfeoli deducta erat.* Et lib. xxv cap. ix in triginta coloniis Romanorum & *Carfeoli* numerantur. Adde lib. xix cap. xv. Ouidius lib. iv Fast. vers. 683

*Frigida Carfeoli, nec oliuis apta ferendis*

*Terra, sed ad segetes ingeniosus ager.*

Situs quodammodo ex Tabula Augustana cognoscitur, in qua ultra Præneste cum vrbs insignibus positi, xv millibus a *Varia*, x a *Lagninis*, nisi numeri prauati sunt. Ruinas Holstenius diu perquisitas inuenit & descripsit p. 164, sitas a læua *Valeriæ*, llll millibus a loco qui nunc *Arfeli* vocatur: ruinarum autem nomen est *Ciuita Carentia*. Coloni *Carfeolani* dicti Plinio, ut supra vidimus. *Lex Carfeolana* dicto Ouidii libro vers. 710 memoratur.

Quæ circumiacent, haud dubie Aequorum fuerunt, illinc *Lamina*, ex Tabula modo nominata, & *Varia* eiusdem Tabulæ, cuius locum vicus Varo in dextra ripa Anienis ostendit: hinc *Simbruini colles*. Tacitus lib. xi cap. xlii de Claudio: *Fontes agharum, Simbruinis collibus deductos, vrbi intulit.* Et vicinum oppidum *Sublaqueum*. Plinius lib. lll cap. xlii *Anio in monte Trebanorum ortus, lacus tres antenitate nobiles, qui nomen dedere Sublaqueo, desert in Tiberim.* Hæc sunt *Simbruina stagna*, a Tacito lib. xiv cap. xlii memorata. *Discumbentis*, inquit,



inquit, *Neronis apud Sinbruina stagna (loco Sublaqueum nomen est) ἰδὲ λίπος [fulmine] μένσaque διέκτεται.* Aliud vero Sublaqueum oppidum, alia villa Neronis est. hæc ab oppido nomen habet, quia non sub lacubus, sed supra, sita. Frontinus de Aquæductibus p. 247. *Anienis quoque noui vitia exscindi posse [princeps] vidit. Omissa enim flumine repeti ex lacu, qui est super villam Neronianam Sublacensem, ubi limpidissima est, iussit.*

Et quia non longe Treba abest, nunc Treui, prope fontes Anienis, vt ex Plinio iam cognouimus; illam quoque Acquiculanae ditionis fuisse censendum est. Frontinus dicto loco: *Quum oritur Anio supra Trebam Augustam.* Sic mss. non *angustam*, vt vulgatum est. Sed a quo nomen illud principe sit, non liquet. Statim mox *nouum imperatorem Cæsarem Nernum Traianum augustum* Frontinus laudat, cuius putamus ornamenta illa Trebanæ urbis, vt auctoris, fuisse. Incolæ *Trebanî*, & supra Plinii verba attulimus, quibus natalem locum Anienis *montem Trebanorum* dixit. Liuius ineunte lib. x., & Appianus Hannib. p. 579 etiam Albam Fuentem *in Aequos* deductam coloniam tradunt, sed longius illa remota in Marlis fuit, de qua supra, quum de Marlis ageremus, diximus.

Hæc Aequorum trans Anienem aut circa illum: cis flumen, illorum *Bola* fuit, vt Virgilius & Stephani breuiator singulari numero nominant: ille Aeneid. vi vers. 775

*Pometios, Castrumque Inui, Bolamque Coramque.*

hic, *ἡ πόλις Ἰταλίας, Bola, vrbs Italia.* Pluratiuo numero Diodorus Siculus lib. xiv extr. *ἀκούσας ὁ αὐτοκράτωρ πορθεῖσθαι ἡώλας πόλιν, audiens dictator urbem Bolæ oppugnari.* Et Liuius lib. iv cap. xlix *Volæ quoque, sicut Lanicos, coloni mitterentur: & paucis interiectis, Volis insequente anno receptis.* Quod num ipse per V scripserit, an permutatio elementi ab exscribentibus sit grammaticis, dubius Cluuerius est, quia & Græci & Latini alii B littera in hoc vocabulo vtantur, Virgilius *Bola*, vt vidimus; Plinius, *Bolanî*, gentile, scribendo lib. iii cap. v in prima regione. Sed quod Liuius illo capite sexies *Volæ* aut *Volanos* scripsit, eripit vel constantia sua dubitationem. Dionysio lib. 8 p. 493 est *Ἑωλιανῶν πόλις, oppidum Bolanorum.* Plinius in Latio, vt dixi, posuit: sed antea Aequo-

Aequorum fuisse ex Liuii dicto loco probatur. *Aequos*, inquit, *accepta clades prohibuit Volanis, suae gentis populo, praesidium ferre.* Qui quod addit: *Excursiones inde in confinem agrum Lauicanum factae erant*; de sede simul aliquid docet, non procul a Lauico siue Labico abfuisse.

Et quæ citerius oppida, *Vitellia* & *Corbio* ad Aequos sunt referenda. De *Vitellia* res certa. Liuius lib. v cap. xxi *Vitelliam coloniam Romanam, in suo agro Aequi expugnant.* In suo agro; ergo Aequorum fuit. Suetonius Vitell. cap. i *Indicia stirpis diu mansisse, viam Vitelliam ab Ianiculo ad mare usque: item coloniam eiusdem nominis, quam gentili copia aduersus Aequiculos tutandam olim depoposissent.* Huic propinqua fuit vrbs *Corbio*. Liuius lib. ii cap. xxxix de Coriolano exsule: *Corbionem, Vitelliam, Trebiam, Libicos, Pedum cepit.* Et lib. iii cap. xxx *nocturno impetu Aequorum Corbione amissum praesidium nuntiatum est.* Fata Corbionis Dionysius lib. x pleniora descripsit. Aequi acie victi a L. Quintio Cincinnato, illo ab aratro dictatore, cogeantur πόλιν τῶν σφετέρην κορβιῶνα, suam urbem *Corbionem* Romanis tradere, quam insequenti anno, oppresso per noctem praesidio, receperunt: sed eodem anno consul Horatius Puluillus, victis denuo Aequis, urbem hanc funditus deleuit, τὴν τε κορβιῶνας τὰ τεῖχη κατασπάσας, καὶ τὰς ἐκλήσεις ἐκ θεμελίων ἀνελών. Dionys. p. 651, 652, 657.

De *Algido* superest, monte & oppido. Cluuerius Aequis transferibit: Høllstenius Latinis, quia Liuius, exercitus, vt in alienum solum, eo missos scribat. Haud dubie vir summus ad lib. iii cap. ii verba respexit, *exercitus in Algidum aduersus Romanos missus* ab Aequis. Sed vt in bello fit, ab Latinis & Romanis teneri potuit; & repeti ab Aequis, tamquam olim ipsorum, qui etiam pro belli sede aliquamdiu, quod fatetur Høllstenius, habuerunt. Dionysius pro altera sententia est lib. xi pag. 705 οἱ ἐν Ἀλγίδῳ τῆς Αἰτωλῶν χώρας θέμενοι τὴν παρεμβολήν, qui in *Aequorum regione in Algido castra posuerunt.* Abest ab Roma ὑπὸ σαδίων ἑκοσι καὶ ἑκατὸ, centum viginti stadiis, vt Procopius lib. iii B. Goth. cap. xxi, aut potius decem octo millibus passuum, vt peritissimus illius regionis Høllstenius tradit, qui propterea in Eutropii lib. i cap. xv pro *duodecimo ferme milliaro*, legendum censet *duodeuicesimo.* Mons fuit, & oppidum, & tractus seu regiuncula eodem

Ggg gg.

vocabu-

vocabulo. Eutropius, *in Algido monte* : Strabo lib. v p. 163 ἐπὶ Ἀλγιδὸν πολίχνην; Dionysius lib. x p. 647 περὶ πόλιν Ἀλγιδόνα; nam & Ἀλγιδῶν Græci nomen formant : Procopius dicto loco, ἐν χωρίῳ Ἀλγιδόνι. Ideo Latini, ut regiunculæ aut monti, præpositionem addunt. Liuius lib. III cap. II *in Algidum missus exercitus* : & cap. III *ab Algido consul redierat* : & cap. XXXVIII *Aequi castra in Algido locant*. Horatius quoque, ut de monte, lib. I oda XXI *nemorum coma*

- - - *gelido prominet Algido.*

Et lib. III oda XXIII *vicima*,

- - *quæ niuali pascitur Algido*  
*Deuota, quercus inter & ilices.*

## L A T I V M V T R V M Q V E.

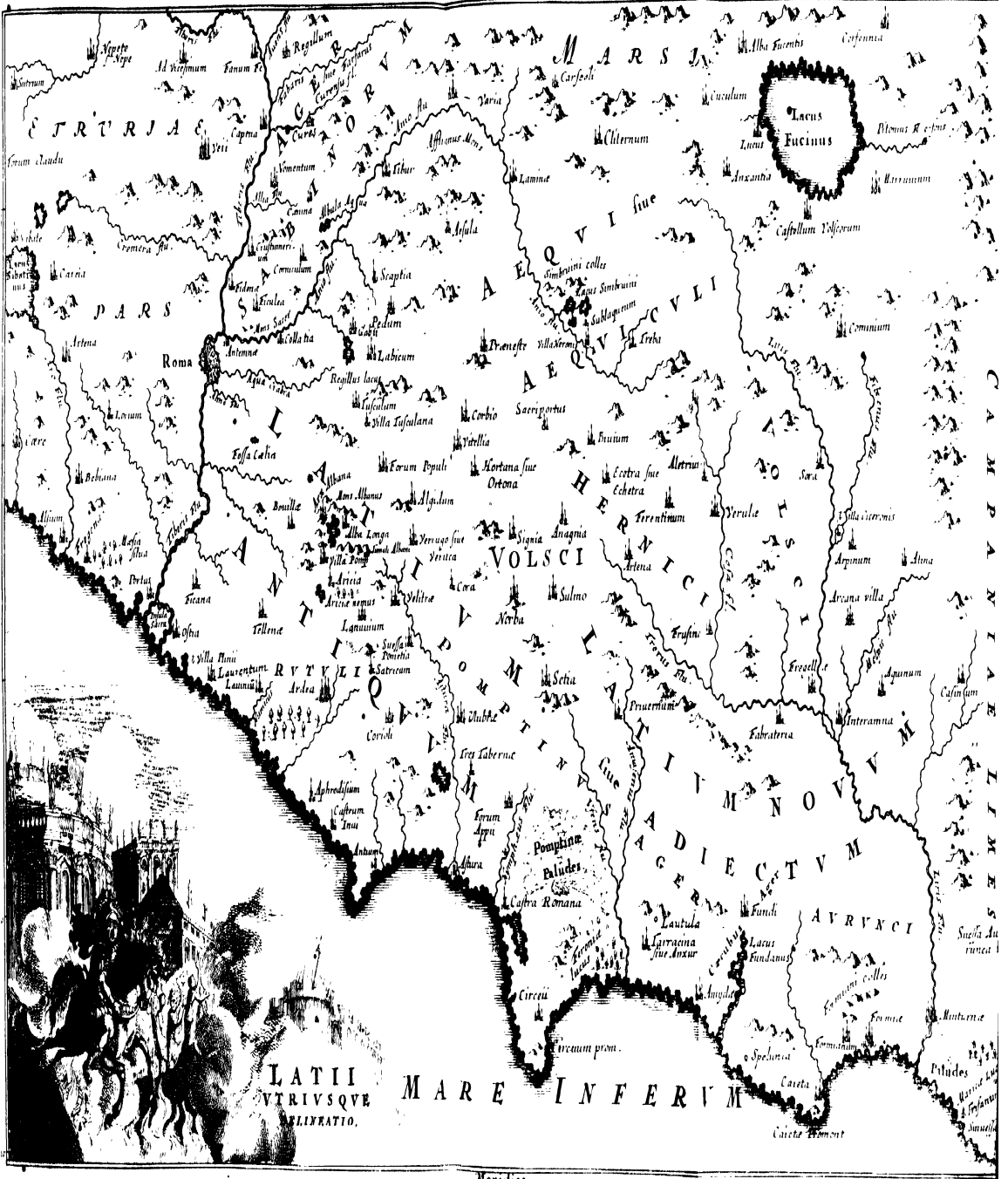
*Latium* Latinorum regionem sonat, quæ initio angustis admodum finibus circumscripta erat, accessionibus postea ex variis gentibus successu creuit temporis. A *latendo* nomen deducunt, quod Saturnus, arma Iouis fugiens, in has oras delatus, & hominibus in reipublicæ formam compositis, *Latium* eam regionem, ut Virgilius lib. V III vers. 322 tradit, voluerit vocari,

- - - *his quoniam latuisset tutus in oris.*

Idem gentem *Latinam*, quam quidam a Latino rege habuisse nomen credunt, a *Latio* denominatam lib. I vers. 6 refert, de Aenea dicens, - - - *dum conderet urbem,*

*Inferretque deos Latio, genus unde Latinum.*

Contra Halicarnassensis Dionysius lib. I pag. 8 *Aborigines* ἐπὶ Λατίνῃ βασιλείῃ, ὅς κατὰ τὸν Ἰλιακὸν πόλεμον ἐδυνάστευσε, Λατίνοι ἀρχαῖοι καλεῖσθαι, a Latino rege, qui Troiani belli temporibus regnavit, ceperunt Latini adpellari. Sed quoquo modo origo vocabuli habet, id certum est utique, temporibus primis Latium, quum Aeneæ & posteris pareret, id est Albanis regibus, Latinos solos tenuisse, exclusis, Aequis, Volscis, Hernicis, aliisque, qui postea in Latino-  
rum societatem venerunt : nisi quod Rutulos deuictos Aeneas quoque cum Latinis suis eodem nomine censuit. Idcirco Strabo  
lib.





lib. v pag. 159 dixit, τὸν Αἰνείαν νικήσαντα Λατίνους καλεῖσαι τὰς ὑπ' αὐτῷ, νικητὸρ ἐμὴν Αἰνείαν suā ditioni subiectos Latinos adpellasse.

Hoc antiquissimum Latium fuit, contentum Latinorum sedibus: at partim sub regibus Romanis, partim post illos ita crevit, ut *Circeii* terminus antiqui Latii statuerentur, postquam superbus ille Tarquinius Sueffam Pomeriam, caput Volscorum, ut Strabo lib. v pag. 159 notauit. Plinius lib. III cap. v de illis temporibus: *Latium antiquum a Tiberi Circeios seruatum est*: idemque Strabo p. 160 ἡ Λατίνη πρότερον μέχρι τῆς Κιρκαιῆς ἐσχέκει τὴν ἐπίδοσιν, *Latium prius usque ad Circaum promontorium accessionibus creuit*. ANTIQVVM autem, præter Plinium iam dicto loco, Virgilius adpellauit lib. VII vers. 38

*Quis Latio antiquo fuerit status:*

& Tacitus annal. IV cap. v *vetere Latio, & coloniis antiquitus Romanis*. Exactis regibus, certamen consulibus cum reliquis Latinis, cum Aequis, Volscis, Hernicis, Auruncis fuit, quibus tandem post grania & diuturna bella subactis, omnis illorum regio in Latinorum nomen, Latio contributa, transiit. Hoc ipsum est, quod Strabo p. 158 dixit, ἡ Λατίνη πολλὰς [πόλεις] συνεληφῆα τῆς μὴ Λατίνης πρότερον, *Latium multa comprehendit, quæ antea Latinorum non fuerant*, videlicet *Aequos, Volscos, Hernicos*, aliosque, quos nominatim ibidem subiicit, & Latio iam aucto comprehendit. Plinius dicto loco: *Ultra Circeios Volsci, Osci, Ausones, unde nomen Latii processit ad Lirim amnem*. Liris ergo terminus factus ab oriente: ab septentrione autem usque ad Marfios & Sabinos porrectum Latium, nisi quod ad Tiberim agri Sabinorum quædam, coloniis Albanorum occupata, Latinis nonnumquam adscribi videmus, cuius testis est Virgilianus versus 773 libri VI

*Hi tibi Nomentum, & Gabios, urbemque Fidenam,*

& reliqua. Et sicuti antea citatis verbis Strabo Aequos ad septentrionalem partem vtriusque Latii adscripserat, ita australem & maritimam pag. 160 diligentius definiuit, ut *Nonum* Latium ab *Antiquo* vna discernatur. Νυνὶ ἔν, inquit, ἡ παραλία μέχρι πόλεως Σινυεῶσσης ἀπὸ τῶν ὠσιῶν Λατίνη καλεῖται· πρότερον δὲ μέχρι τῆς Κιρκαιῆς μόνον ἐσχέκει τὴν ἐπίδοσιν. *Nunc ora maritima ab Ostia Sinuessam usque, Latium adpellatur: prius usque Circaum tantummodo accessione au-*

*etum fuit.* Habes sic utrumque Latium in litore curate terminatum: intus autem difficiliter discernuntur, nec nisi ex oppidis non Latinis, id est Acquis, Volscis & similibus, quod alterutrius est, cognoscitur. Supra ergo Lirim limes tandem productus fuit, quod Strabo etiam p. 151 prædixerat, *μεχρι πόλεως Σινυέσσης, usque ad oppidum Sinuessam*, quod trans Lirim amnem in finibus est Campaniae. Et Plinius lib. III cap. v *oppidum Sinuessa extremum in adiecto Latio.* At idem lib. XXXI cap. II Sinuessanas aquas in Campaniae regione posuit, quia in limite illius regionis sunt. Quod autem vulgo Latium *Novum* dicunt, tamquam *antiquo & veteri*, ut Virgilius & Tacitus nominaverunt, oppositum; id eleganter Plinius ADIECTVM eo modo dixit, quo minor Phrygia Straboni est *Επικτητος*.

De populis Latii Plinius dicto cap. v *Colonis saepe mutatis tenuere alii aliis temporibus, Aborigines, Pelasgi, Arcades, Siculi, Aurunci, Rutuli: & ultra Circeios Volsci, Osii, Ausones.* Ex his qui primi, qui deinde regionem tenuerint, difficile est explicare. Ad Saturnum & Ianum nos annales vel fabulae reducant, quum Latino-rum antiquitatem, quantum geographiae necessaria est, inuestigamus. Ille enim *Saturniam* urbem condidisse fertur, hic *Ianiculum*; proximum illi, sed trans Tiberim. Varro lib. IV de L. L. cap. VII de Tarpeio monte: *Antiquum oppidum in hoc fuisse Saturniam scribitur. Eius vestigia etiam nunc manent tria.* Minucius Felix cap. XXXI Saturnus profugus, ab Iano susceptus, *urbem Saturniam de suo nomine; & Ianiculum Ianus ad memoriam uterque posteritatis reliquerunt.* Virgilius lib. VIII vers. 357

*Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit urbem:  
Ianiculum huic, illi Saturnia nomen.*

Inde per Picum & Faunum poeta genus ad Latinum regem, Aeneae socerum, lib. VII vers. 35 deduxit: quo tempore Euander, fato huc actus ex Arcadia, in monte Palatino urbem condidisse fertur lib. VIII vers. 54

*Pallantis proavi de nomine Pallanteum.*

De *Pallanteo* oppido Livius lib. I cap. v *Im tum in Palatino monte Lupercal hoc fuisse ludicrum ferunt, & a Pallanteo urbe Arcadica Palatium, deinde Palatinum montem adpellatum.* Et Solinus cap. I *Palatium*

*latium nemo dubitauerit, quin Arcadas babeat auctores: a quibus primum Pallanteum oppidum; quod aliquamdiu Aborigines habitatum, propter incommodum vicina paludis, quam præterfluens Tiberis fecerat, profecti Reate, postmodum reliquerunt. Pallantium autem Arcadia, a quo Italico nomen est, descripsit Pausanias Arcad. cap. III & XLIV. Hæc tria oppida vetustas deleuit ante, quam Romani rerum potirentur: Laurentum autem, Latini & maiorum regia, ideoque Aeneid. VII vers. 171 *Laurentis regia Picæ*; & nomen & oppidi formam conseruauit. Sed de regiis his domiciliis sit fides penes poetas, conditores huiusmodi fabularum.*

Iam ad populos Latii vtriusque progredimur explicandos. *Aquos, siue Acquicolos, supra cum Sabinis exposuimus, quia inter Latinos, Sabinos & Marfos siti sunt, ut in Latio perlustrando auspiciu a LATINIS & ab ipsa Roma faciamus. De origine & conditu Roma, nec non de situ, re per se nota, nihil proferemus. Septem Collibus impositam esse, etiam indubitatum: vnde Prudentius Romani passione vers. 413 *septicollem* dixit: quamquam Romulus in Palatino solo ædificauit; ceteros colles alii reges adiecerunt, Tullus Cælium, Ancus Ianiculum & Auentinum, Seruius Viminalem, Quirinalem, Esquilinum. Colles ut diuersis temporibus adiecti fuerunt, ita diuersis dati ad inhabitandum. Liuius lib. I cap. XXXIII *Quum circa Palatium sedem veteres Romani, Sabini Capitolium atque arcem, Cælium montem Albani implessent; Auentinum nouæ multitudini datum. Et interiectis paucis de eodem Ancorege: tum quoque multis millibus Latinorum in ciuitatem acceptis: quibus, ut iungeretur Palatio Auentinum, ad Murcia data sedes. Ianiculum quoque adiectum, non inopia loci, sed, ne quando ea arx hostium esset, id non muro solum, sed etiam, ob commoditatem itineris, ponte sublicio, tum primum in Tiberi facta, coniungi vrbis placuit.**

Præter septem illos colles, quos Liuius, Dionysius, Eutropius vrbis commemorant additos, & a quibus Septimontiale sacrum adpellatur; sunt etiam alii colles non minus memorabiles huius vrbis, ut *cluius Capitolinus*, ut Cicero vocat pro Mil. cap. XXIV, & II Phil. cap. VII; qui & mons *Tarpeius* est, in præcipitio lateris *saxum Tarpeiam, rupes Tarpeia*, vnde damnati deiiciebantur. Aeneid. VIII vers. 347

*Hunc ad Tarpeiam sedem & Capitolia ducit.*



Et Liuius lib. VI cap. XVII *non obuersatam esse speciem agminis Gallorum per rupem Tarpeiam scandentis?* Et Tacitus lib. VI cap. XIX *Sex. Marius saxo Tarpeio deiicitur.* Est quoque *collis hortulorum*, cui inpositum Domitiorum monumentum fuit, Suetonio auctore Neron. cap. I: & *collis Vaticanus*, vt Festus vocat, trans Tiberim; seu *montes Vaticani*, vt Cicero XIII Attic. epist. XXVIII. *Casu*, inquit, *sermo a Capitone de vrbe augenda: a ponte Muluio Tiberim duci secundum montes Vaticanos.* Sunt & *campi*, cis Tiberim *Martius*, comitiorum sedes, omnibus notissimus, cuius consecrationem Liuius refert lib. II cap. V: & *campus Vaticanus* trans flumen, quo comitia transferri Cæsar cupiebat, quum Martium coadificare in animo haberet, vt ibidem Cicero ex Capitone, amico Cæsaris, audiuerat.

Portas, vt Plinius tradit, lib. III cap. V, tres Romulus reliquit, aut, vt plurimas tradentibus credamus, quatuor: postea, prolatis pomœriis, fuerunt triginta septem, e quibus in historiis nobiliores sunt *Capena*, *Carmentalis*, *Collina*, *Cælimontana*, *Esquilina*, *Flumentana*, *Triumphalis*, *Trigemina*, & aliæ. Regionem vrbs habuit XIII, compita Larium CCLXV. Cetera a scriptoribus, qui id singulari cura persequuti sunt, petantur. De magnificentia imperioque summo, sufficiat vnum & alterum poetam, breui summa rem maximam complexos, adlegasse. Propertius lib. III eleg. X vers. 57

*Septem vrbs alta iugis, toti quæ præsidet orbi.*

Et Martialis lib. XII epigrammate VIII

*Terrarum dea gentiumque Roma,*

*Cui par est nihil & nihil secundum.*

Aquæductus etiam Romanæ vrbs magnificentiam auxerunt, aquis longius collectis, & vbi loci genius respuebat, supra arcuatum opus eleuato aluéo, deductis. Iulius Frontinus singulari libello descripsit, in quibus præcipuæ *Appia*, quæ & *Claudia* Eutropio lib. II cap. IV adpellatur, ab Appio Claudio ductore; *Martia*, *Virgo*, *Anio vetus*. Septem autem vsque ad C. Cæsarem Caligulam fuerunt, qui duos novos ductus inchoauit, quos successor Claudius perfecit dedicauitque: vni datum *Claudiz* nomen; alteri *Anienis noui*. Fuit etiam *aqua Crabra* ex Tusculano agro ad urbem

urbem perducta, cuius Cicero meminit Agrar. III cap. II, & lib. XVI epist. XVIII; verum hanc Agrippa emisit, ut Tusculanis villis relinqueretur tota; quod idem Frontinus prodidit. In riuis *Almo* religionis causa notabilis fuit, *curfu ille breuissimus Almo*, ut Ouidius dixit XIV Metamorph. vers. 329. Idem Fastor. lib. IV vers. 337

*Est locus, in Tiberin qua lubricus influit Almo,  
Et nomen magno perdit ab amne minor;  
Illic purpurea canus cum veste sacerdos  
Almonis dominam sacraque lauit aquis.*

Et Italicus Silius lib. VIII vers. 364 - - - *quique ostia Tusci*

*Amnis amant, tepidoque fouent Almone Cybellen.*

Ritum clarissime etiam Vibius Sequester de Fluminibus libello notauit. *Almon*, inquit, *Roma*, ubi mater deum VI calend. Aprilis lauatur: id est, simulacrum deorum matris.

Hinc prono amne ad ostia descendimus Tiberina, quæ gemina sunt. Rutilius lib. I vers. 179 - - - *qua fronte bicorni*

*Diuiduus Tiberis dexteriores secat.*

Cornua insulam ambiunt, quam *ἱερὰν νῆσον*, *insulam sacram* Procopius dixit lib. I Goth. cap. XXVI, quæ Aesculapio sacrata fuit, postquam draco Epidaurius, quem naue aduectum pro numine habebant, in illam desiluit. Epit. Liuii XI *angue in insulam Tiberis egresso, eodem loco ades Aesculapio consecrata est.* Adde Valerium lib. I cap. VIII exempl. 2. Originem insulæ Liuius lib. II cap. V mirabilem descripsit, *stramenti acervos*, ex Tarquinii agro in flumen immisos, ibi *sedisse illitos limo, insulam paulatim, aduectis aliis, quæ flumen fert, factam, firmam templis quoque atque porticibus sustinentis.* Diuisum itaque flumen dextro aluco *portum Romanum* perfuit: sinistro *Ostiam*, primam Romanorum coloniam, præterlabitur.

Portu hoc præcos Romanos vsos esse, sed natura factu, non est, quod dubitemus: augustorum studio ædificatus, munitus, exornatus. Et ne ab illo aberrant nauigantes, Pharum imposuit Clæudius imperator. Suetonius cap. XX *Portum Ostiæ extruxit, circumducto dextra sinistraque brachio, & ad introitum profundo iam salo, mole obiecta. quam quo stabilius fundaret, nauem ante demersit,*  
*qua*

quia magnus obeliscus ex Aegypto fuerat aduectus, congestisque pilis superposuit altissimam turrin in exemplum Alexandrini Phari, ut adnoturnos ignes cursum nauigia dirigerent. Portum Ostia, a vicinitate vocat, quamquam dextri aluei, non Ostiensis fuerit. Procopius lib. I Goth. cap. XXVI τὸ ἐν δεξιᾷ τῆς ποταμῆς μέρος ἐς τὸν λιμένα τὰς ἐκβολὰς ποιεῖται, pars amnis dextera in portum euoluitur. Distant autem ostia XV inter se stadiis, quod idem adnotauit Procopius. Confirmat Iuuenalis satyra XII vers. 76 *Tyrrhenam Pharon* adpellando, ubi & cetera portus cum cura sic descripsit:

*Tandem intrat positas inclusa per aequora moles,  
Tyrrhenamque Pharon, porrectaque brachia rursus,  
Quae pelago currunt medio, longeque relinquunt  
Italiam.*

Vetus ibi scholiafles: INCLUSA PER AEQVORA: *portum Augusti dicit, siue Traiani.* PORRECTAQVE: *quia Traianus portum Augusti restaurauit in melius, & interius tutiorem sui nominis fecit.* Augustus hunc portum ornasse non legitur: maxime vero Caesar Claudius: a quo etiam *Augusti* nomen habere potest, quod commune factum imperatoribus est. Traianum vero addidisse interiorem, vel ideo minus dubitamus, quia, quem geminum iniecta mole fecerat Claudius, postea tergeminus siue triplex fuisse scribitur. Philostorgius lib. XII cap. III de Alaricho: ὁ δὲ θάπτον καταλαμβάνει τὸν πορτον, μεγιστὴν δὲ ἄτος νεώριον Ῥώμης, λιμέσι τρισὶ περιγραφόμενος, festinanter portum occupat: maximum illud urbis Romae nauale est, tribus portibus circumseptum. Figuram multiplicis portus huius cum Pharo descriptam vetus tabula Peutingeriana, ex Theodosii æuo, ut putatur, conseruata, exhibet. Vocatur non vno modo: *portus Romanus*, ὁ τῆς Ῥώμης λιμὴν, Zosim. lib. VI cap. XI; & *portus urbis aeternae*, lege vn. C. Th. de sacchariis: *portus venerabilis urbis*, lege vlt. de nauiculariis: *portus Augusti*; itinerario maritimo: *portus Ostia*, Sueton. dicto loco: saepe simpliciter *portus*, Procop. dicto loco, & Sidon. Apollinar. lib. I epist. X: item *portus Phari*. Paullinus Nolanus carm. XXI ad Cytherium de Martiniani naufragio vers. 363

*Longinquiore portum ab vrbe adlabitur,  
Cui Centumcellis nomen est:  
Ac inde naui promouendus longius  
Intraret ut portum Phari.*

Idem

Idemque prorsus epistola XLIX ad Macarium, sect. VIII, *Primo* [navis] *ad urbem acta, Romani portus Pbarum videt.* Nec tantum portus fuit, sed supra illum etiam oppidum conditum, mercibus frumentisque recipiendis idoneum, & ipsum *Portus* vocabulo celebratum. Procopius dicto loco: ὦν [ἐκβολῶν] ἐκτὸς πόλιν ἐκ παλαιῶς ῥωμαῖοι πρὸς τὴν ὄχθην ἐδείμαντο τείχος περιβεβλημένην ἐχρὺον μάλιστα. Πόρτον δὲ αὐτὴν τῷ λιμένι ὁμωνύμως καλεῖσιν. *Extra illud ostium ad ripam olim oppidum Romani condiderunt, qua manibus cinctum validissimum Portus communi cum portu nomine adpellatur.* Sic Antoninus terrestri itinere ab Roma Centumcellas primo *per Portum* ducit, dein Fregenas, & Alſium, & in reliqua loca maritima. Heic horrea annonæ urbanæ erant per mare aduecta ex prouinciis, quæ inde *horrea Portuensia* dicta. Vide titulum Cod. Theod. *de patronis horreorum Portuensium.* Hodie vix vestigia supersunt cum paucissimis incolis: manet tamen nomen *Porto*, & dignitas episcopalis.

Sinistro alueo Tiberini amnis colonia *Ostia* adposita, prima Romanarum, ab rege Anco deducta. nomen ab ostio, cui adiacebat. Clarum quondam oppidum. Liuius lib. XXIII cap. XXXVIII *quingenta naues ab Ostia Tarentum profecta.* Et epitoma LXXIX *Ostiam coloniam Marius expugnauit, & crudeliter diripuit.* Plinius lib. II epist. XII *ceteras copias Ostiensis colonia minuit.* Minucius Felix cap. II *placuit Ostiam petere, amoenissimam ciuitatem.* Decreuit postea & lacerata fuit. Procopius dicto lib. I B. Goth. cap. XXVI πόλις Οστία, λέγεται μὲν πολλὰ τὸ παλαιὸν ἀξία, νῦν δὲ ἀτέχιστος παντάπασιν ἔσται, *vrbs Ostia, olim magni nominis, nunc manibus plane nuda.* Hodie in ruinis iacet, solo nomine & episcopatu conseruatis. *Ostiensis* circum *salinae* erant. Liuius in Anco lib. I cap. XXXIII *In ore Tiberis Ostia vrbs condita, salinae circa facta.* Ab his *via salaria* dicta, quæ in Sabinos ferebat. Ceterum Tiberis olim *Albula* dicta fuit. Liuius lib. I cap. III *Pax ita conuenerat, ut Etruscis Latinisque fluuius Albula, quem nunc Tiberim vocant, finis esset.* Et Plinius lib. III cap. V *Tiberis, antea Tybris adpellatus, & prius Albula.* Virgilius lib. VIII vers. 330

*Tum reges, asperque inimici corpore Tybris,  
A quo post Itali fluuium cognomine Tybrim  
Diximus: amissit verum vetus Albula nomen.*

Si a Tiberi per oram veteris Latii progredimur, primum venimus *Laurentum*. Melæ lib. II cap. IV, ordine inuerso, hæc oppida sunt, *Circeii, Antium Aphrodisium, Ardea, Laurentum, Ostia*. Et Plinius lib. III cap. V ab Roma progrediens, *In principio est Ostia, colonia a Romano rege, deducta: oppidum Laurentum, lucus Iovis Indigetis, amnis Numicius*. Strabo lib. V p. 160 Λαύρεντον. Finigitur regia vetustimorum regum Latini, Pici, Fauni. Virgilius lib. VI vers. 171

*Tectum augustum, ingens, centum sublime columnis  
Urbe fuit summa, Laurentis regia Pici.*

Tibullus lib. II eleg. V *castrum* vocat versu 51,

*Ante oculos Laurens castrum, murusque Lauini est.*

Sane Traiani ætate si oppidum fuit, exiguum fuisse epistola Plinii de villa Laurente probat, quippe cui *ceteras copias*, quibus ipsa carebat, non propinquius *Laurentum*, sed *Ostiensis colonia ministravit*. Commodus ut pestilentiam euaderet, quod Herodianus lib. I cap. XII refert, *eis τὴν Λαύρεντον ἀνεχώρησε, Laurentum scessit*. Nomen a lauretis est, quia τὸ χωρίον κατάσκιον δαφνηφόρος ἄλσων, *regio siluis e lauru opaca est*, quod ibidem Herodianus adiecit. Qui colunt, *Laurentes* dicuntur. Aeneid. VIII vers. 537

*Heu quanta miseris cades Laurentibus instant!*

quod & adiectum nomen est, ut dicta Tibulli elegia v. 41

*Iam tibi Laurentes adsignat Iuppiter agros.*

Dicitur pro illo etiam *Laurentinum*. Martialis x epigr. xxxvii *Laurentino in litore*. Et Plinius lib. II epist. XVII ineunte ad Gallum de suo in his oris prædio: *Miraris, cur me Laurentinum, vel si ita maius, Laurens meum tantopere delectet*. quod mirifice exadificatum ibidem pluribus descripsit.

A Laurento sex millibus, ut in veteri tabula est, distabat *Lauinium*, opus Troianorum, ab vxore Aeneæ Lauinia, regis Latini filia, ita nominatum. Liuius cap. I *Troiani oppidum condunt: Aeneas ab nomine vxoris Lauinium adpellat*. Et Varro lib. IV de LL. cap. xxxii *Oppidum quod primum conditum in Latio stirpis Romanae, Lauinium. nam ibi dii penates nostri*. Liuius lib. VIII cap. XII *Venerant & ab Lauinio Antioque auxilia*. Popu-

lus

Ius & incolæ *Launii* & *Launienſes* dicti. Liuius ibidem cap. XIII *Aricinos, Lauiniosque, & Veliternos, Antiatis Volsis se coniungentes, ad Astura flumen Mænius, inproviso adortus, fudit.* Lapis Capitolinus de Mæni triumpho, Grut. p. 297

C. MAENIVS P. F. P. N. COS. DE ANTIATIBVS AN. CDXV  
LAVINIEIS VELITERNEIS PRIDIE K. OCT.

Et Varro de re rust. lib. II cap. IV *Launienſes condiderunt oppidum Albam.*

Amnis *Numicus*, vel *Numicius* prope *Launium* decurrit, inter quem & Tiberim *Aeneas* adpult. Virgilius lib. VII vers. 150

--- urbem, & fines, & litora gentis

*Diuerſi explorant: hac fontis stagna Numici, &c.*

& versu 242 --- *fontis vada sacra Numici: & vers. 797*

*Qui saltus, Tiberine, tuos, sacrumque Numici*

*Litus arant, Rutulosque exercent vomere colles.*

nam *Rutulorum* in finibus fluit. Plinius lib. III cap. V verbis supra prolatis, *amnis Numicius*. Fons huius fluminis est ille, in quem *Anna Perenna* defiluit, quæ apud Ouidium Fast. III vers. 653 ita loquitur:

--- placidi sum nympha Numici:

*Amne peregrine latens Anna Perenna vocor.*

Circa hunc amnem *lucus Iouis Indigetis* fuit, vt Plinius dicto loco vocauit, positus inter *Laurentum* & amnem *Numicium*. Plures *Indigetis* numen ad *Aenean* referunt, qui quum proelio ad illum amnem commisso defierit videri, creditus sit in fluuium decidisse, iuxta quem templum ei cum hac inscriptione, vt Dionysius Halicarnassensis lib. I pag. 52 tradit, dicatum fuerit:

ΠΑΤΡΟΣ ΘΕΟΥ ΧΘΟΝΙΟΥ

ΟΣ ΠΟΤΑΜΟΥ ΝΟΜΙΚΙΟΥ ΡΕΥΜΑ ΔΙΕΠΕΙ.

Cuius nominis etiam apud Virgilium mentio est lib. XII vers. 794. Et Aurelius Victor de Orig. Gent. Rom. p. 16 *Illic [Aeneæ] eo loco templum consecratum, adpellarique placuit PATREM INDIGETEM.* Et Tibullus lib. II elegia V ad *Aeneam* ἀποθεῖναι,

*Illic sanctus eris, quum te, venerande Numici  
Vnda deum calo miserit Indigetem.*

Hæc in litore Aeneas atque posteri, etiam primi reges Romanorum possederunt: qui sequuti sunt, ad *Circeios* vsque antiqui Latii fines protulerunt. Interiecto tractu sine nomine aut memorabili re, *Aphrodisium* fuit. Mela dicto loco: *Antium*, *Aphrodisium*, *Ardea*. Plinius ordine verso incedens, post Ardeam: *dein quondam Aphrodisium, Antium colonia*. Quum ergo *quondam* dicit, tum vestigia sola superuisse ostendit. Deinde *Castrum Inui* fuit. Virgilius lib. vi vers. 775

*Pometios, Castrumque Inui, Bolamque Coramque.*

Seruius ad hunc locum: *Castrum Inui, id est Panos, qui illic colitur. Inuus autem latine adpellatur: græce Πάν*. Silius lib. viii vers. 360 simpliciter *Castrum* dixit:

*Quos Castram, Phrygibusque grauis quondam Ardea misit.*

Quo pertinet, quod Martiali restitutum est lib. iv epigram. lx,

*Ardea solstitio Castranaque rura petantur.*

Quod sequitur *Antium*, quia Volscorum fuit, in illa gente explicabimus, nunc LATINOS & proprie dictum LATIVM consideraturi, & RVTVLOS.

*Rutuli* ad mare Latinis contermini, a quibus difficulter discernuntur, post Aeneæ victoriam Latinis contributi. Sæpe a Marone celebrati posterioribus libris Aeneidos. Caput illorum *Ardea* fuit, reducta a mari, regia Turni, Rutulorum principis. Liuius lib. i cap. LVII *Ardeam Rutuli habebant, gens, ut in ea regione, atque in eâ atate, diuitiis prepollens*. Virgilius lib. vii vers. 409, 411

*Audacis Rutuli muros: - locus Ardua quondam  
Dictus auis, & nunc magnum manet Ardea nomen.*

Quod Silius, imitator Maronis, repetit lib. i vers. 293

*Magnanimis regnata viris, nunc Ardea nomen.*

Distare ab Roma Eutropius lib. i cap. vii octauo decimo milliaris tradit: Strabo lib. v pag. 158 stadiis CLX. Colonia facta. Liuius lib. iv cap. xi *Triumviri ad coloniam Ardeam deducendam creati*,

ti, quamvis tum plurimum agri ad *Ardeates* redierit. Sic enim incolæ vocantur, & ipsa Ardea ibidem *ciuitas Ardeatium*. In coloniis etiam Liuius lib. xxix cap. xv numerauit. Reliqua Rutilorum incerta sunt: situs caussa huc referas licet, Cluuerio auctore, *Aphrodisium* & *Castrum Inui*, loca paullo ante in maritimis exposita.

Prope Ostiam videntur *Ficana*, *Tellenæ* & *Politorium* fuisse: incertior tamen res de Politorio. Plinius singula lib. iii cap. v memorauit: sed totus ille locus turbatus est, sine oppidorum ordine aut situ obseruato. Festus autem in *Prælia saxa*, ex Labrone: *Locum putat Labeo dici, ubi fuerit Ficana, via Ostiensis, ad lapidem undecimum*. Liuius lib. i cap. xxxiii de Anco rege: *Politorium, urbem Latinorum vi cepit, - - - multitudinem omnem Romanam traduxit - - - Auentinum nouæ multitudini datum: additi eodem haud ita multo post, Tellenis Ficanaque captis, noui ciues*. Tellenæ ergo, quod eodem tempore captæ, vicinæ oppido Ficanæ videntur fuisse, & si Cluuerii coniecturæ credendum, inter Ficanam & Lanuuium. Strabo quoque pluraliter *Τελλήνων* scripsit: Dionysius singulari numero *Τελλήνη*, quam lib. iii p. 179 *πόλιν Λατίνων ἐπιφάνη*, *claram Latinorum urbem* adpellat: Plinio est *Tellenæ*, æque singulari, sed Græca forma. *Politorium* inde rursus bello ab eodem rege repetitum, *quod vacuum occupauerant præci Latini, ea-que caussa diruenda urbis eius fuit*: quod ibidem Liuius adiecit. Sed de posito eius nihil certum habemus dicere.

Princeps autem vrbs illarum, quas postèri Aenæ possedisse ante Romam conditam feruntur, *Alba*, cognomine *Longa* fuit, colonia Lauiniorum deducta. Liuius lib. i cap. iii *Ascanius, abundante Lauinii multitudine, florentem iam, ut tum res erant, atque opulentam urbem matri seu nouerca reliquit: nouam ipse aliam sub Albano monte condidit, quæ ab situ porrecta in dorso urbis Longa Alba adpellata*. Hæc regia deinde sedes usque ad conditam Romam, sicut Anchises prædixisse fingitur Aeneidos vi vers. 766 de Siluio Lauiniorum filio:

*Vnde genus Longa nostrum dominabitur Alba.*

Condita xxx annis post Lauinium, & *Albe* nomen inditum ab sue alba, quæ xxx porcellos ibidem edidisse fertur. Varro R. R.

Hhh hh 3

lib.



lib. II cap. IV *Antiquissimum fuisse scribitur, quod sus Aeneae Launius trīginta porcos pepererit albos. Itaque, quod portenderis, factum xxx annis, ut Launienſes condiderint oppidum Albam. Adde Aurelium Victorem de Origine Gentis Romanæ. Propertius lib. IV eleg. I verſ. 35*

*Et ſtetit Alba potens, alba ſuis omine nata.*

Euerſa ab Romanis ſub rege Hoſtilio Tullo. Liuius lib. I cap. XXXIII *Euerſus belli minus miſerabilem dimicationem fecit, quod nec acie certatum eſt, & teſtis modo dirutis alterius urbis duo populi in unum conſuſi ſunt.* Strabo lib. V p. 160 *κατεſκάρη πλὴν τῆ ἱερῆ, diruta eſt Alba, ſano excepto.* Circa illum tractum prætoria & villæ nitidius ædificatæ, e quibus eminuerunt *Albanum* Pompeii, & Domitiani, duæ ſplendidiffimæ villæ: illa memorata Cicero- nis pro Milone oratione cap. XX; hæc notata Tacito Agric. cap. XLV, & Plinio lib. IV epiſt. XI, quia eodem, qui peruerſe omnia agebat, & ſenatum aliquando, & pontificum collegium, contra morem patrium, conuocauit. Poſteriores etiã oppidi in his locis mentionem iniecerunt, Procopius lib. II Goth. cap. IV τὸ Ἀλβανῶν πόλιςμα ἐν τῇ Ἀππίᾳ ὁδῷ κείμενον, *Albanorum oppidum, in Appia ſitum*, commemorans; & Itinerario Hieroſolymirano *Aricia & Albana*, corrupte quauis, coniunguntur. Verum id non antiquum oppidum fuit, ſed ex caſtris videtur natum, deſcriptis ab Herodiano lib. VIII cap. V in Maximinis. Memorabilior eſt *Mons Albanus*, in quo Feriæ Latinæ actæ, etiã triumphus extra ordinem; de quibus paſſim Liuius poteſt conſuli: & *tumuli Albani*, atque *luci*, quorum meminit Cicero pro Milone cap. XXXI; & *lacus Albanus*, ibidem; & Liuius lib. V cap. XIX *ex lacu Albano aqua emiſſa in agros.*

In Albano bello etiã *Foſſa Cluilia* memoratur, ut Liuius ait lib. I cap. XXIII, *ab nomine ducis Cluilii Albani per aliquot ſæcula adpellata*: & lib. II cap. XXXIX de Coriolano: *Poſtremum ad urbem a Peto duxit, & ad Foſſas Cluiliſas quinque ab urbe millia paſſuum caſtris poſitis, populatur inde agrum Romanorum.* Plutarchus Coriolani vita p. 227 diphthongo *Clæliſas foſſas* ſcripſit, περὶ τὰς λεγομένας Κλοιλίας τὰ φρεὶς κατετρατοπέδευσε. Distantia Plutarchus congruit cum Liuiο, quadraginta ponens ſtadia.

Pro-

Propius Albanum lacum *Bouilla* fuerunt, quas Augustana Tabula *Bobellæ* x ab vrbe millibus passuum, videmus nominatas. Propinquitatem Albani montis significat Velleius lib. II cap. XLVII tradens, Clodium a Milone circa *Bouillas* iugulatum esse, quod Cicero factum dicit sub monte Albano. Exstat illarum memoria apud Tacitum non vna; *sacrarium genti Iulia, effigiemque diuo Augusto apud Bouillas dictam*, lib. II cap. XL: & *ludicrum Circense Iulia genti apud Bouillas editum*, lib. XV cap. XXIII: & *agmen legionum intra Bouillas stetisse*, Hist. lib. IV cap. II: & apud Suetonium Augusto cap. C, eius mortui corpus a *Nola Bouillas usque decuriones municipiorum & coloniarum deportasse*. Ergo illo tempore *Bouillas* stetisse non dubitandum, quamvis Florus lib. I cap. XII de illis triumphum, et de paruo oppido, non tam rideat, quam in pudendis Romæ veteris adscribat.

*Aricia* quoque sub Albano monte fuit, seu vt Strabo dicit *μῆτα τὸ Ἀλβανὸν Ἀρίκια πόλις*, post *Albanum montem est oppidum Aricia*, & quod addit, in via Appia, CLX stadiis ab Roma: Antonino XVI M. P. Tabulæ, XIII. Horatius lib. I satyr. V ineunte:

*Egressum magna me excepit Aricia Roma  
Hospitio modico.*

Adiacet *Aricinum nemus*, siue lucus *Dianæ Aricina*; βασιλικὸν καὶ σκυθικὸν ἔδος, *barbarum Scythicumque morem seruans*, vt Strabo refert p. 165. Hinc *nemoralis Aricia* Martiali lib. XIII epigr. XIX: & Statio lib. III Silv. carm. I vers. 56

*Fumat Aricinum Triuia nemus.*

In nemore illo erat *fons Egeriæ nymphæ*, de quo Liuius lib. I cap. XXI *Lucus erat, quem medium ex opaco specu fons perenni rigabat aqua: quo quia se persæpe Numa sine arbitris, velut ad congressum deæ, inferebat, Camænis eum lucum sacrauit, quod earum sibi concilia cum coniuge sua Egeriæ essent. Quæ repetiit inde, & ad id, quod res est, accommodauit Lactantius lib. I Instit. cap. XXII. Fuir ibi locus etiam, ad Camænas dictus. Martialis lib. II epigram. VI*

*Et cum currere debeas Bouillas,  
Interiungere quaris ad Camænas.*

Adpellatio exinde est, quia Numa, vt Liuius dixit, *Camœnis eum lucum fieri iussit*: & quod Halicarnassensis obseruat lib. II pag. 122, quidam Egeriam τῶν Μῆτρων μίαν, aliquam Musarum fuisse crediderunt.

Post Ariciam in Appia est *Lanuuium*, cuius multam mentionem Cicero pro Milone fecit. Cap. x *Quum sciret Clodius, iter solenne, legitimum necessarium a. d. XIII Kal. Febr. Miloni esse Lanuuium ad flaminem prodendum, quod erat dictator Lanuuii Milo.* Et cap. xvii *dictatoris Lanuuii st. ita sacrificia*: & alibi. Iunonis ibi Sospitæ siue Sispitæ cultus erat. Liuius lib. xxii cap. i *decretum est, Iunoni Sospitæ Lanuuii maioribus hostiis sacrificaretur.* Silius ad Ciceronis Milonem adludens lib. xiii vers. 364

*Lanuuius genecrate, inquit, quem Sospita Iuno  
Dat nobis, Milo.*

In Lanuuiino agro *campus* fuit *Solonius*, cuius aliquoties mentionem Cicero fecit. Lib. i de Diuinat. cap. xxxvi *Roscius quum esset in cunabulis, educareturque in Solonio, qui est campus agri Lanuuii.* Adde lib. ii cap. xxxi, & ad Attic. lib. ii epist. iii. Macrobius lib. i Saturn. cap. x dixit, corrupte credo, *agrum Solonium.*

Supra Albam, septemtrionem versus, est *Tusculum*, ἐπ' ὀρευνῇ, in colle situm, vt Strabo lib. v p. 165 notauit: ideoque Horatii epodo i *supernum* dictum,

- - *superni villa candens Tusculi.*

Non autem, vt vulgo creditam, in summo iugo fuit, cuius rudera priuatam potius villam, quam Tusculanum oppidum, inspectanti Holstenio probauerunt: sed vbi nunc Frascati est, vetus Latinorum Tusculum fuit. Græci plerique dissyllabum faciunt, Τέσκαλον, vt Strabo, & Plutarchus principio Catonis maioris; vel Τύσκαλον, vt Dionysius lib. v; aut Τύσκαλος, vt Stephanus: at Latini tribus syllabis *Tusculum*. Cicero Diuinat. i cap. xliii *Tusculi ades Castoris & Pollucis e celo iēta est.* Tacitus lib. xi cap. xxiv *Porci Tusculo in senatum acciti.* Suetonius Galb. cap. xviii *quum Tusculum excurreisset.* Atque ita etiam Ptolemæus Τέσκαλον. Municipium fuit. Cicero pro Fonteio cap. xiv *Pro huius innocentis salute supplicat primum generis antiquitas, quam Tusculo, ex*  
cl.

clarissimo municipio, profectam, in monumentis rerum gestarum incisam ac notatam videmus. Distantiam ab vrbe prodidit Dionysius lib. x p. 646 ἐκ ἑκαττον σταδίων ἑκατὲν, non minorem centum stadiis: quod Iosephus etiam lib. xix cap. ix adfirmat, Τεσκολάνον, ὅσον ἀπὸ σταδίων ἑκατὲν τῆς πόλεως. qui vero villam potius Tiberii, in quam Capreis delatus erat, quam ipsum oppidum, huic tamen propinquam, significare videtur. Amœnissima regio, ideoque pluribus villis ædificata, quæ passim laudantur a Cicerone: sed huius quod prædium *Tusculanum* fuit, omnium habetur, propter ingenii non minus quam agri prouentum, clarissimum.

Supra Tusculum, Anienem versus, *Regillus lacus*, ad quem Postumius dictator, iuuantibus Διοσκήρις, vt credebatur, Latinos vicit. Liuius lib. ii cap. xix de illo prælio: *ad lacum Regillum in agro Tusculano*. Cicero ii Nat. D. cap. ii *apud Regillum bello Latinorum*. Victor de vir. illust. in eodem Postumio, *apud Regilli lacum*. Dionysius lib. vi p. 343 παρὰ λίμνην Ρηγίλλη καλεμένην.

In eodem tractu *Labicum* siue *Lanicum*, & frequentius plurali numero *Labici* seu *Lauici* erant. Liuius lib. iv cap. xlvii *ad Lanicos ductus exercitus*: & mox: *senatus censuit frequens, coloniam Lauicos deducendam*. Et Cicero ii Agrar. cap. xxxv *Labicos, Fidenas, Collatiam*. Silius lib. viii vers. 367

- - - habiles ad aratra Labici,

vbi dubium, vrbs an populus intelligatur, quia inter oppida Tibur, Præneste, Antemnas recensetur. nam *Labici* etiam poetis sunt Labicani, vt in illo *Aeneid.* v ii vers. 796

- - - & picti scuta Labici.

Singulariter *Labicum*, præter Strabonem, cuius est p. 164 *σταλαῖον Λαβικόν*, vetus *Labicum*; Silius xii vers. 534 dixit

- - - campos ingressus & arua Labici.

Situm Liuius ostendit xxvi cap. ix Hannibalis itinere: *per Trusintem Ferentinatēque & Anagninum agrum in Labicanum venit*. Inde *Algidum Tusculum petiit*. Nunc la Colonna est, Holstenio teste, xv millibus ab Roma, viæ Lauicanæ a dextris imminens: supra quod Tusculum ad iii vel iv millia passuum recedit.

dit. Etiam Antonini itinerario, Lauicana via primus locus ab vrbe est *ad Quintanas*, decimo quinto milliario: inde post decem passuum millia, *ad Pietas*, etiam Straboni p. 164 πρὸς τὰς Πικτάς: male in Tabula, *ad Pactas*. Ibi tabernas subaudiunt; heic, statuas.

E Lauicana via in Prænestinam si declinamus, *Gabii* sunt fere medio inter Romam & Præneste loco, illic XII millium intervallo; heic XI, secundum Antoninum & Tabulam. Frequens mentio illorum in Tarquinii Superbi historia, cap. LIII, *Gabios, propinquam urbem, nequidquam vi adortus*: item, *transfugit ex composito Gabios*: & cap. LV *Gabiis receptis*. Virgilius lib. VI vers. 773

*Hi tibi Nomentum, & Gabios, urbemque Fidenam.*

Deriuatum *Gabinus*. Liuius dicto libro, cap. LIV *veteribus Gabinis adfentire*: Item, *Gabina res plerumque superior*: & Tacitus lib. XV cap. XLIII *saxo Gabino Albanoque solidare*.

Supra Gabios *Pedum*, Latinorum oppidum. Liuius lib. II cap. XXXIX de Coriolano: *Labicos, Pedum cepit. postremum ad urbem a Peto ducit*. Et lib. VIII cap. XII *Aemilius ad Pedum, exercitum duxit. Pedanos tuebatur Tiburs, Prænestinus, Velternusque populus*: & cap. XIII *A paucis populis Pedani adiuti sunt. Tiburtes Prænestinique, quorum ager propior erat, Pedum peruenere*. Horatius lib. I epist. IV ad Tibullum:

*Quid nunc te dicam facere in regione Pedana?*

id est in villa tua, in agro sita Pedano. Plinius lib. III cap. V *Pedanos* in iis populis numeravit, quorum oppida sine vestigiis interierint. Coniectura ergo standum est in sede inuestiganda, quæ ex Liuiio laudata propinquitate haud dubie inter Tibur & Præneste fuit: id quod etiam in vetustissimo Horatii libro adscriptum margini Torrentius inuenit.

Nec longe a Peto fuit *Aesula*, siue *Aesulum*, siue *Aesola*; verum etiam inter Tibur forsân & Præneste, saltem prope agrum Tiburtinum. Horatius lib. III oda XXXIX

*Ne semper vdum Tibur, & Aesula*

*Declive contempleris aruum, &*

*Telegoni iugum parricida,*

qui Tusculum fertur condidisse. Quum itaque cum Tibure, cum Tusculo coniungatur *Aesula*, in illo tractu etiam sedes illius quaerenda est, quamquam certo designari non potest, quia iam tum suo ævo Plinius *Aesolanos* in iis scripsit, quorum nulla vestigia superessent. Coloniam fuisse testis est Paterculus, qui *Aesulum*, scripsit, neutro genere, lib. I cap. XIV, idque, ac Allium, XIII annis ab initio belli I Punici colonis fuisse occupatum.

Nec certior ratio est oppidi *Scaptia*, quod Plinius dicto loco in Latii quondam clavis oppidis, everfis postmodum, numeravit. Pompeius Festus tradit, *Scaptiam urbem Pedanos incoluisse*. Propinquam ergo Pedito fuisse, non est quod dubitemus. Hinc *tribus Scaptia* cognominata, eodem auctore Festo: & *tribus Scaptiensis* apud Suetonium Aug. cap. XL. Origo tribus *Scaptia* ab Liviio perscripta lib. VIII cap. XVII.

Ad Anienem amnem oppidum Latinorum *Tibur* recedit, antiquissimum æque, ut amœnissimum, quidpe conditum a Græcis fertur

*Tibur, Argeo positum colono,*

Horatio canente lib. II oda VI. Amœnitatem idem lib. I oda VII descripsit, quod nulla Græcarum urbium tam delectet,

*Quam domus Albunea resonantis,*

*Et praeceps Anio, & Tiburni lucus, & vda,*

*Mobilibus pomaria rivis.*

Positu idem *supinum* est lib. III oda IV; & *vdum* tamen, ut modo in *Aesula* ostendimus, quia, eodem auctore lib. IV oda III

- - *Tibur aqua fertile perfluunt,*

cataracta præcipites: unde *praeceps Anio* lib. II oda VI, cuius ex alto deiectus etiam Straboni lib. V p. 164 ὁ καταρρακτὴς dictus est. Virgilio *Aeneid.* VII vers. 630 est

- - - *Atina potens, Tiburque superbum.*

Religiosum cultu & templo Herculis, quod Strabo

iam memorato loco dixit; ideoque Propertio lib. II eleg. XXXII est *Tibur Herculeum*. Deriuata nomina *Tiburs*, & *Tiburtinus*. Cicero lib. II de Orat. cap. LXV *villam in Tiburte habes*. Liuius lib. VIII cap. XII *Pedanos tuebatur Tiburs populus*: & cap. XIII *Tiburtes Praenestiniq. Pedum peruenere*. Martialis lib. IV epigram. LVII

*Nunc Tiburtinis cedite frigoribus.*

Tiburtium ditionis erant *Empulum* & *Sassula*, ignotæ positidnis oppida, a Romanis olim capta. Liuius lib. VII cap. XVIII *Empulum eo anno ex Tiburtibus haud memorando certamine captum*: & cap. insequenti XIX *Cum Tiburtibus ad deditionem pugnatum*. *Sassula ex his vrbs capta*. Tiburi ab oriente imminet *Afflianus* mons, ex veteri inscriptione cognitus, quam Holstenius pag. 200 exhibuit:

RIVOM AQVAE CLAVDIAE AVGVSTAE  
SVB MONTE AFFLIANO CONSVMAVIT  
IMP. DOMIT. CAESAR AVG. GERM. COS.

Inde in austrum longius, & in fines Aequorum, recedit Latinarum oppidum *Praeneste*, illud *altum Praeneste*, vt Virgilius vocat lib. VII vers. 682: ideoque *frigidum* Horatio lib. III oda IV, a montano situ: quæ vero successit ei *Palestrina*, vt nunc vocatur, in vallem est deducta. Vetus autem *Praeneste* & natura & arte munitissimum fuit. Strabo lib. V p. 165 situm & munitionem quum descripsisset, notabiliter adiecit, *καταφύγῃσι ἐκείνῃ οἱ νεωτερίωντες, qui res novas moliti sunt, eodem confugiunt*. Velleius lib. II cap. XXVI de Mario filio, apud Sacriportum victo, *Praeneste*, quod ante natura munitum praesidis firmauerat, se exercitumque contulit. Idem cap. LXXIV de Fulvia Antonii: *Hæc belli sedem Praeneste cepit*. Et Cicero de Catilina orat. I cap. III *Quid? quum tute Praeneste kalend. ipfis Nouembribus occupaturum nocturno impetu esse consideres, sensistim illam coloniam meo iussu, meis praesidis, custodis vigilisque esse munitam?* Incolæ *Praenestini*. Liuius lib. VI cap. XXIX *Octo oppidi erant sub ditione Praenestinarum: ad ea circumlatum bellum: diincepsque haud magno certamine captis, Velutras exercitus ductus, ea quoque expugnata. tum ad caput belli Praeneste ventum*. Plinius lib.

lib. III cap. V *Prænestini, urbe quondam Stephane dicta.* nam & Strabo dicto loco refert, *Πραίνετον Πολυτέφανον καλεῖσθαι πρότερον.* Plerique neutro genere, vt vidimus, etiam auferendi casu, *Præneste* dicunt, vt Liuius lib. VI cap. XXIIX *Triumphans, signum Præneste deuectum Iouis Imperatoris in Capitolium tulit.* Tamen etiam femineo more Virgilius lib. VIII vers. 561 *Præneste sub ipsa,* etiam Seruio, vt rarum, adnotante. Et Iuuenalis sat. III vers. 190

*Quis timet, aut timuit gelida Præneste ruinam?*

Patrio casu *Prænestis.* Paterculus lib. II cap. XXVII *oppugnationi Prænestis ac Marii præfuerat Ofella.* Propertius lib. II eleg. XXXII

*Nam quid Prænestis dubias, o Cymbia, sortes?*

id est, oraculum Prænestinum petis. nam & Strabo ei imponit τὸ τῆς τύχης ἱερὸν ἐπίσημον χρησθητέον, *fanum & oraculum Fortune.* Et Suetonius Tib. cap. LXIII *Vicina urbi oracula etiam disticere conatus est: sed maiestate Prænestinarum sortium territus destitit.* Ceterum Strabo ἡ Πραίνετος format casum: Ptolemæus τὸ Πραίνετον.

Supereft ex Latinis oppidis *Ortona*, quam *Hortanam* aliqui libri, aut *Artonam* referunt, sed, iudice Sigonio, peruerse, cui ex Dionysii vestigiis *Ortona* placet. Liuius lib. II cap. XLIII *Ortonam, Latinam urbem, Aequi oppugnabant.* Et lib. III cap. XXX *Hortatius, quum iam Aequi, Corbione interfecto presidio, Ortonam etiam cepissent; in Alcido pugnat: multos mortales occidit, fugat hostem non ex Alcido modo, sed a Corbione Ortonaque.* Sedes coniecturæ relinquenda, quæ vero minus in *Tolerio* inuestigando valet, ex quo Plinii *Tolerienses* in Latio sunt; Plutarchi in *Coriolano* pag. 227 *Τολερίους*: quos cum Latinis Dionysius lib. VII pag. 493 censet. De illo enim *Coriolano* ait: ἐπὶ Τολερίης ἐλάυνει, τῶν Λατίνων ὄντας ἔθρας, in *Tolerinos* mouet, *Latini nominis populum*, quos pag. 500 in *μικροπολίταις* adnumerat. Reliqua, quæ *Præneste* circumiacent, *Aequiculorum* fuerunt pleraque, supra in *Aequis* post *Sabinos* exposita: quæ itidem deuocanda in *Latum*, sed ampliatum sunt,



hoc est, quod præter Latinos Rutulosque, etiam Hernicos, Aequos, Volscos, Auruncos comprehendat.

HERNICORVM nomen apud Liuium aliosque frequens est, neque vero tam late illorum noticia patet, quam Volscorum Latinorumque. Correpta syllaba media vocabuli, quod ex Virgillii versu 684 libri VII liquidissimum est,

*Hernica saxa colunt - - -*

& Silii Italici lib. IV versu 226

*Quosque in praelidis duratos Hernica riuus  
Mittebant saxa.*

Horum oppida, quantum constat, fuere *Anagnia, Alatrium, Verula, Ferentinum*. De primo, *Anagnia*, quæ & nunc Anagni est, Virgillii prædicto versu perdocemur, - - - *quique*

*Hernica saxa colunt, quos diues Anagnia pascit:*

& clarius Macrobiï testimonio lib. V Saturn. cap. XVIII *Hernicorum est Anagnia*. Et paullo ante: *Sunt in libro septimo* [Maronis] *illi versus, quibus Hernici populi, & eorum nobilissima, ut tunc erat, ciuitas, Anagnia enumerantur,*

*- - - quos diues Anagnia misit, &c.*

Reliqua oppida Hernicorum, quæ nosci possunt, Liuius nobis lib. IX cap. XLII prodidit. *Id agere, inquit, passi Hernici, concilium populorum omnium habentibus Anagninis, in circo, quem Maritimum vocant, præter Alatrinatem, Ferentinatemque, & Verulanum, omnes Hernici nominis populo Romano bellum indixerunt*. Et cap. XLIII *Hernicorum tribus populis, Alatrinati, Verulano, Ferentinati, sua leges reddita*. Ex quibus manifestum est, hæc oppida Hernicorum fuisse, ut vero caput esset *Anagnia*, quæ quod cum ceteris non nominatis, (præter tria illa, quæ bello abstinerant,) sine difficili pugna Romanis se dediderat, præmium ciuitatis ab iisdem tulit. Liuius ibidem: *Anagninis, quique arma Romanis intulerant, ciuitas sine suffragii latione data*. Post colonia facta. Frontinus de Colonia: *Anagnia muro ducta, colonia Drusi Cæsaris, populus deduxit. Iter populo non debetur. Ager eius per strigas veteranis est adsignatus*.

Alte-

Alterum Hernicorum oppidum est *Alatrium*, ut Liuius vbiq̃ue *Alatrinates*, vocali prima scripsit, & hodieque *Alatri* dicitur: Straboni Ἀλέτριον, vnde Plinii sunt *Aletrienſes* vocali secunda. Ciuitatem sine suffragio tulisse, modo ex Liuiio perceptum fuit. Cicero autem (sed longo post tempore) municipium vocat pro Cluentio cap. xvi. C. & L. inquit, *Fabricii, fratres gemini fuerunt ex municipio Aletrinate*: qui & cap. xx populum dixit *Aletrinates* vocali secunda.

Hinc in austrum vergunt *Verula*. Florus lib. i cap. xi *De Verulis & Boniſtis; pudet, sed triumphauimus*. Frontinus de Coloniis libro: *Verula oppidum muro ductum. Ager eius limitibus Gracchanis est adsignatus: & ab imperatore Nerua colonis redditus*. Incolæ *Verulani*, de quibus satis ex Liuiio iam dictum est. Ethoc oppidum eiusque situs ex seruatō prisco nomine *Veruli* perfacile cognoscitur.

Et *Ferentinum* in via Latina nomen retinet. Antea Liuii *Ferentinates* vidimus: quos alii, poetæ præsertim, etiam *Ferentinos* vocant. Silius lib. viii vers. 394

*Sulla Ferentinos, Priuernatumque maniplos  
Ducebat.*

Antoninus in Lauicana via *Ferentinum, Frusinonem* vii millibus disiungit. Priorem statum supra cognouimus, αὐτονομίαν concessam ab Romanis esse: post colonia Latina eodem deducta. Liuius lib. xxxv cap. ix *Eodem anno coloniam Latinam in agrum Ferentinum triumuiui deduxerunt*. Annus erat 101x, L. Cornelio Merula & Q. Minucio Thermo consulibus. Hæc de Hernicis prodita: plura possedisse ex Liuii verbis [lib. ix cap. xlii] supra productis clarum est, quia cum Anagnanis omnes *Hernici nominis* Romanis bellum indixerunt, præter *Alatrinates*, *Ferentinates*, *Verulanos*. Vici forsân & oppidula fuerunt, quorum nulla fama superest. Sed vnum restat, quod Hernicis adscribit Holstenius p. 203, *Affle* oppidum non ignobile, in montibus inter Sublaqueum situm & Anagniam. Frontinus de Coloniis libello: *Affle oppidum lege Sempronia. In centuriis & in laciniis ager eius est adsignatus*. Veteri lapide ibidem reperto inest L. L V P E R C V S

AFFILANVS. Anastasius Bibliothecarius Vita Sixti III *in territorio Afilano.*

VOLSCI sequuntur, gens maior ceteris, quæ in Latium adsumtae sunt, etiam potentior, a mari Antiano habitans ad Liris fluvii superiora, & ultra. Quod in causa fuit, ut Pomponius Mela lib. II cap. IV ad veterem memoriam respiciens, *Volscos*, tamquam per se validos ad gentem constituendam, a Latio separaret. Sic enim oram illam enumerat: *Etruria; post Latium; Volsci, Campania.* Scylax quoque Periplo ita discernit, prauato quamuis nomine: *Λατίνων ἔχοντα Ὀλοσκοί. Ὀλοσῶν δὲ ἔχοντα Καμπανί.* *Latinis continui sunt Volsci: Volscis Campani.* Ab ora maritima incipiemus.

*Antium*, Græce Ἀντίον, (Dionysio etiam Ἀντία, lib. V p. 304) Volscorum fuisse urbem, docet Liuius lib. II cap. XXXIII *fusi Volsci Antiates*: & cap. LXIII *Numicius Antium aduersus Volscos profectus*: & post paullo, eodem capite: *Melius in Volscis imperatum est. Fusi primo praelio hostes, fugaque in urbem Antium, ut tum reserant, opulentissimam æti.* Ad mare sita vrbs; ἀλίμενος tamen, hoc est, *sine portu*, ut Strabo ait pag. 160, quia propinquum oppidulum cum portu habuit, *Cenonem*, de quo mox dicturi sumus. Ab Antio prima gloria rei naualis Romanis fuit. Liuius lib. VIII cap. XIV *Naues Antiatum partim in naualia Roma subductæ, partim incensæ, rostrisque earum suggestum in foro constructum adornari placuit, Rostraque id templum adpellatum.* Plenius paullo Florus lib. I cap. XI *Exstant & parta de Antio spolia, quæ Manius in suggestu fori, capta hostium classe, suffixit; si tamen illa classis. nam sex fuere rostrate.* Coloni eo aliquoties missi, primum, quum captum ab Romanis esset, circa annum V. C. CCLXXXV. Vide Liuium lib. II extremo: Iterum lib. VIII cap. XIV *Et Antium noua colonia missa.* Et sub Nerone Tacitus lib. XIV cap. XXVII *Veterani Tarentum & Antium adscripti.* Deriuata *Antianus* & *Antias*. Plinius lib. III cap. VI *Ultra Tiberina ostia in Antiano [mari] Aslura*, insula. Coloni & oppidani *Antiates*. Liuius dicto lib. VIII cap. XIV *interdictum mari Antiati populo est*: & mox, *naues Antiatum*, ut prædiximus. Celebre ibi Fortunæ templum. Horatius lib. I oda XXXV ad illam:

*O diua, gratum quæ regis Antium, & reliqua.*

Ad-

Adiacebat *Ceno* oppidum, quod nauale & forum habebat *Antiatium*. Dionysius lib. viii p. 612 πολίχνην ἐπιθάτιον, *maritimum oppidulum* vocat, quo *Antiates* ἐπιτεῖν τε καὶ ἀγορὰ τῶν εἰς τὸν βίον ἀναγκαίων ἐχρῶντο, *portu & foro necessariorum ad vitam utebantur*. Ei nomen *Cenoni* fuisse, in eadem consulis *Numicii* expeditione, quam *Halicarnassensis* tractat, pròdit *Liuius* lib. ii cap. lxi. *Cenonem*, inquit, *aliud oppidum, nequaquam tam opulentum, ab Antiatibus cepit*. Quod *Ceno* quondam dictum, nunc, etiam iudice *Holstenio*, est *Nettuno*.

*Astura* succedit, flumen & insula. *Plinius* lib. iii cap. v *Dein quondam Aphrodisium, Antium colonia, Astura flumen & insula*. Et cap. vi insequenti, quo de insulis agit, *Ultra Tiberina ostia in Antiano [mari] Astura*. Insula autem parua prope ostium fluii. Heic villa *Ciceronis* fuit. *Plutarchus* in *Vita* p. 884 de *Marco & Quinto* fratribus, nuntiata proseriptione; ἐγνωσαν εἰς Ἀστυρ μεταβῆναι, χωρίον παράλιον τῆς Κικέρωνος, decreuerunt *Asturam transire, maritimam villam Ciceronis*. Huius ipse meminit lib. vi ep. xx *Ego me Astura diutius arbitror commoraturum*. Et lib. xiii Attic. epist. xxvi *Ego, ut tempus est nostrum, locum habeo nullum, ubi facilius esse possum, quam Astura*. Videtur villa intra insulam fuisse. Lib. xii enim epist. xix scripsit *Attico*: *Est heic quidem locus amœnus, & in mari ipso, qui & Antio & Circeus adspici possit*. Excreuit vel hæc vel alia eius loci villa in oppidum, vicum saltem. *Seruius* enim in *Aeneid.* vii vers. 801 *Haud longe a Tarracina oppidum est Astura, & eiusdem cognominis fluius*. Fluii etiam *Liuius* meminit lib. viii cap. xiii. *Aricinos, inquit, Lauiniusque, & Veliternos, Antiatibus Volscis se coniungentes, ad Astura flumen Menius improuiso adortus fudit*. *Strabonis* lib. v p. 161 ἐστὶ δὲ στόρεος ποταμός, *Stora fluius*, quod in mendis nolim habere, quia etiam *Festus* scripsit: *Stura flumen in agro Laurenti est, quod quidam Asturam vocant*. Vtrumque ergo nomen receptum fuit, *Astura* verum forte ac genuinum: *Stura* vulgare.

• *Clostra Romana* *Plinius* lib. ii cap. v nominauit: & *Tabula vetus Clostris*, ab *Astura* ix millibus passuum. Intercedit apud *Plinium Nymphæus* fluius, nunc la *Ninpa*, cuius ostio putat *Holstenius* ab *Romanis* claustra fuisse ad-

posita contra vim Oceani ; quæ illa Plinii *Clostra Romana* sint.

*Circeii* deinceps in ora occurrunt, antiquus Latinorum terminus. Scylax periplo : *Λατίνοι μέχρι τῆς Κίρκαις*, subaudi *ὄρεος*, Latini pertinent ad *Circaum* usque promontorium. Hoc est quod Virgilius lib. VII vers. 799 dixit *Circaum iugum* : Silius VIII vers. 391 *iuga Circea*. Oppidum Latinis *Circeii* pluraliter dictum. Cicero lib. XV Attic. ep. X *Statim mittam vel Antium vel Circeios*. Mela lib. II cap. IV *Circes domus aliquando, Circeii*. Inde nomen. Et Strabo *πολίχμιον Κίρκης*, *Circes oppidulum* vocat lib. V pag. 161. Et Tabula vetus *Circeios* XXII M. P. a Clostris habet positos. Colonia antiqua fuerunt, deducta ab rege Tarquinio Superbo, ut Liuius lib. I cap. LVI tradit. Cicero III Nat. D. cap. XIX *Circen coloni nostri Circeienses religiose colunt*. Et Liuius lib. VI cap. XVII *colonis Circeiensibus tristiora responsa reddita, quod ciues Romani patria oppugnanda nefanda consilia iniissent*.

In hoc tractu est *Satura palus*, de qua Virgilius lib. VII vers. 801

*Qua Satura iacet atra palus.*

Et Silius Italicus lib. VIII vers. 381

*Qua Satura nebulosa palus restagnat.*

Cluuerio est ipsa *Pomptina* siue *Pomtina*, quæ etiam ut vna, quamquam sæpius pluraliter, describitur ab Iuuenale satyra III vers. 307

*Et Pomtina palus, & Gallinaria pinus.*

Dixi, sæpius plurius nominari. Lucanus lib. III vers. 85

*Et qua Pomtinas via diuidit vda paludes.*

Tacitus lib. XV cap. XLII de fossa, quam Neroni quidam ab Averno lacu ad Tiberina ostia nauigabilem promiserant; non aliud humidum gignendis aquis occurrit, quam *Pomptina paludes*. Siccate plures tentauerunt, & ex parte sicasse certum est. Epitome Liuii XLVI *Pomptina paludes a Cornelio Cethego consule siccata, agerque ex iis factus*. Idem conatus est Iulius Cæsar testante Suetonio cap. XLIV, incertum quo successu. Et Antonius triumphauit

per

per Lucium fratrem diuidendos plebi agros, in iisque *χωρὸν ἐν τοῖς ἑσσι Ποντίνοις, ὡς κεχωσμένοις ἤδη*, pollicitus est, quod Dio Cassius refert lib. XLV pag. 274. Heic & alibi (lib. XLIV pag. 242) scribit *τὰ Πόντινα ἔλη*, per N; etiam Festus in Pontina tribu; a *Pontia urbe dicta, a qua & palus quoque Pontina adpellata est iuxta Terracenam*: si Festi sunt, quæ nomine illius ibidem referuntur.

In proximo *Vfens* fluuius est, quem diphthongo Festus scripsit, *Oufentinam* tribum ab *Oufente* fluuio deriuans. Virgilius *Aeneidos* VII vers. 802

- - - gelidusque per imas

*Querit iter valles, atque in mare conditur Vfens.*

Et Silius Italicus lib. VIII vers. 381 - - - *& atro*

*Liuentes cæno per squalida turbidus arua*

*Cogit aquas Vfens, atque inficit aquora limo.*

Claudianus etiam in Proбини & Olybrii consul. vers. 257

- - - tardatusque suis erroribus Vfens.

Et Vibius Sequester: *Vfens Terracina proximus*. Recipit aut vicinum habet *Amasenum*, a Priuerno decurrentem. Virgilius lib. VII vers. 685

- - - quos diues Anagnia pascit,

*Quos Amasene pater.*

vbi Seruius: *Amasenus est fluuius, qui Anagninienses agros inrigat*. Sed Anagninum flumen in Lirim effunditur. Præstat Vibium sequi, cui *Amasenus* est *Priuernatium*. Quod propter Pomptinas paludes, iisque siccandis depressas fossas, & ductus fluminum & ostia mutata fuerunt, difficulter de his quoque, *Amaseno* & *Vfente*, censetur. Holstenius *Vfentem* il *Portatore* interpretatur, natum sub Setia: *Amasenum*, *Baudinum* vel *Badinum* vulgo adpellatum: alii coniungunt, ut vno ostio effluant; alii separatim utrumque in mare deducunt.

• Et *Feronia lucus* in hac ora maris fuit, estque de quo Virgilius lib. VII vers. 799

- - - queis Iuppiter Anxurus aruis

*Præsidet, & viridi gaudens Feronia luo.*

Kkk kk 2

Fons

Fons in luco sacer. Horatius lib. I satyra V vers. 24

*Ora manusque tua lauimus, Feronia, lymphe:*

etiam fanum siue templum. Scholiaffes Horatii: *Fanum Feronie in tertio erat milliario a Tarracina.* Distantiam ipse Horatius ibidem a fonte sacro vers. 25 adprobauit:

*Millia tum pransi tria repimus: atque subimus  
Impositum saxi late candentibus Anxur.*

*Anxur* autem est Volsicum nomen eius oppidi, quod Græci & Latini *Tarracinam* dicunt. Plinius lib. III cap. V *Dein flumen Vfsens, supra quod Terracina oppidum, lingua Volschorum Anxur dictum.* Sic scriptum eius optimis libris *Terracina*: alii plerique *Tarracina*, prima vocali. Strabo *Ταρρακίνα*, Stephanus *Ταρρακίνα*: Cicero Attico VII ep. V *De Formiano Tarracinam prid. kal. Ian. inde Pomptinam summam: inde Albanum Pompeii.* Mela lib. II cap. IV *Liris, Minturne, Formie, Fundi, Tarracina.* Liuius lib. XXXVI cap. III colonias enumerat, quæ cum prætore de vacatione naualis rei certauerint, in quibus etiam sunt *Antium, & Tarracina, & Minturne.* Alibi Plinius pluraliter effert. Et enim lib. IV cap. LIX *Anxur*, inquit, *fuit que nunc Tarracine sunt.* Etiam Ptolemæus plurali numero *Ταρρακίνας*. Vocabulo *Anxuris* in antiqua Volschorum historia etiam Liuius vsus est, v. gr. lib. VII cap. XXXIX *quam haud procul Anxure esset*: aliis temporibus, quæ insequuta sunt, *Tarracine* nomen præualuit, vt supra ostendimus. Poetis tamen *Anxur* placet, tamquam magis idoneum ad metrum, eoque diuerso genere vtuntur: neutro, Horatius verbis antea ex lib. I sat. V productis,

*Impositum saxi late candentibus Anxur:*

virili, Martialis lib. V epigrammate I

*Sive salutiferis candidus Anxur aquis.*

Et lib. X epigram. LI *superbus Anxur*, quo situm significat editiorē vertice: vt Silius lib. VIII vers. 391

- - - *scopulosi verticis Anxur.*

Geminum inde gentile, *Tarracinensis & Anxuras.* Cicero pro Ro-

Roscio Am. cap. xxiii *Tarracinenfis homo* : Liuius lib. xxvii cap. xxxviii *Ea die bi populi ad senatum venerunt, Ostiensis, Alsiensis, Antias, Anxuras, Minturnensis.*

Inter Anxur & Fundos *Lautula*. Liuius lib. vii cap. xxxix *quum haud procul Anxure esset, ad Lautulas saltu angusto inter mare ac montes confedit.* Et lib. ix cap. xxiii *ad Lautulas ancipiti praelio dimicatum est.* Oppidulum, an saltus fuerit, non liquet. Hæc Volscorum maritima, ex quibus in eorundem mediterranea adscendemus.

*Velitra* primum oppidum Volscorum trans montem Albanum : hodie Velletri. Liuius lib. ii cap. xxx in Volco bello : *castris exutum hostem Velitras persequuti, uno agmine victores cum victis in urbem irrupere.* Tum colonia facta, quæ statim post aucta fuit. Eodem lib. ii cap. xxxiv *Et Velitris auxere numerum colonorum Romani.* Et lib. viii cap. iii *prater Signiam Velitrasque, & ipsas colonias Romanas, Volsci exciti ad arma erant.* Suetonius Aug. principio : *Gentem Octavianam Velitris præcipuam olim fuisse, multa declarant.* Hinc gentile *Veliternus* formatur, non, ut in Suetonii quosdam libros inrepsit, *Velitrinus*. Liuius lib. viii cap. xii *Veliternus populus.* adde cap. xiv. Et Plinius iii cap. v *Veliterni* : etiam Suetonius Aug. cap. xciv in mss. *Veliterni*. Vetusta tabula triumphorum (Grut. p. 297) C. MAENIVS --- DE VELITERNEIS PRIDIE K. OCT.

Proxima Velitris est ab ortu *Cora*, nomen hodieque servans. Virgilius lib. vi *Aeneidos* vers. 775

*Pometios, Castrumque Inui, Bolamque Coranque.*

Et Italicus Silius lib. viii vers. 379

*Quos Cora, quos spumans inimico Signia musto.*

Et Liuius lib. ii cap. xvi *Dua colonia Latina, Pometia & Cora, ad Auruncos deficiunt.* Gentile *Corani*. Plinius lib. iii cap. v *Corani a Dardano Troiano orti.* Liuius lib. iix cap. xix *vastans effulse Sestinum Norbanumque & Coranum agrum.*

Vltior in eodem tractu *Norba*, ἡ ἀφανὴς πόλις, non ignobilis urbs, ut Dionysius lib. vii p. 428 laudavit. nunc Norma. Liuius lib. ii cap. xxxiv *Velitris auxere numerum colonorum Ro-*



*mani, & Norba in montes nouam coloniam, qua arx in Pomptino esset, miserunt.* Idem lib. vii extremo : *Priuernates Norbam atque Setiam, finitimas colonias Romanas, incurssione subita depopulati sunt.* Et principio libri iix, *Setini Norbanique :* & cap. xix *ager Norbanus.*

Etiam *Signia*, nunc Segni, in illo tractu est, in septentriones a Norba recedens. Colonia Tarquinii Superbi. Liuius lib. i cap. lvi *Signiam Circeiosque colonos misit, praesidia urbi futura terra marique.* Aucta & renouata sub consulibus. Idem lib. ii cap. xxi *Signia colonia, quam rex Tarquinius deduxerat, suppleto numero colonorum, iterum deducta est.* Silius lib. iix vers. 379

- - - - - *spumans inimico Signia musto.*

Vide quæ adnotauimus ex Plinii xiv cap. vi de Signino vino. Eadem Martialis lib. xiii epigr. cxvi

*Potabis liquidum Signina morantia ventrem,*  
quia id vini aluum sistit. Coloni *Signini.* Liuius xxvii cap. x *Ne nunc quidem post tot secula fileantur fraudenturue laude sua, Signini fuore, & Nolani & Norbani.*

Prope Signiam *Sacriportus* fuit. Paterculus lib. ii cap. xxvi *Marius [Marii filius] apud Sacriportum pulsus a Sulla acie, Præneste se exercitumque contulit.* Liuius epit. lxxxvii de eodem : *exercitu eius fuso delectoque ad Sacriportum.* Appianus vocabulum Græce vertens, Civil. i pag. 674 de eodem Mario, *ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν καλούμενον ἱερὸν λιμένα, ἐξέτασεν εἰς μάχην, ὅπου ad Sacriportum peruenit, explicuit aciem.* Elegans Lucani tmesis lib. ii vers. 134

*Iam quot apud Sacri cecidere cadauera Portum?*

Quod vero prælium Velleius, Liuius, Appianus *apud Sacriportum* commissum narrant, idem Plutarchus Sullæ vita p. 469 factum tradit *περὶ Σίγγιον, circa Signiam.* Vnde vicinitas, supra indicata, intelligitur. Num vero oppidum, vicus, an aliud fuerit, non constat; nec alia eius exstat mentio.

*Setia* colonia in austrum inde magis est reducta : vulgo nunc Sezza. Liuius lib. vii extremo : *Priuernates Norbam atque Setiam, finitimas colonias Romanas, incurssione subita depopulati sunt.* Et lib. xxvii cap. ix in triginta coloniis numeratur. Et lib.

lib. xxvi cap. iix *consul per Appia municipia, quæque propter eam viam sunt, Setiam, Soram, Laninium pramisit.* Sita in montium iugo. Inde *pendula* Martiali cognominata lib. iv epigram. lxiv. Idem lib. x epigr. lxxiv

*Nec qua paludes delicata Pomptinas*

*Ex arce cliui spectat dua Setini.*

nam largus vini optimi prouentus in Setino agro. Silius lib. iix vers. 377

- - *ipsius mensis seposita Lyai Setia.*

Coloni *Setini*, & ipsa *Setia Setina colonia*. Vetus inscriptio apud Sponium p. 179 PATRONO FABRVM COLONIAE SETINAE.

*Priuernum* hinc in ortum recedit, nunc *Piperno Vecchio*, paullulum declinans a nouo in septentrionem. *Liuius* lib. iix ineunte : *Consul ad Priuernum profectus, ex templo acie confligit.* Et lib. xxvii cap. xi *Priuerni satis constabat, bonum loquutum.* *Virgilius* lib. xi vers. 540

*Priuerno, antiqua Metabus quum excederet vrbe.*

Incolæ *Priuernates*. *Liuius* lib. iix ineunte : *nuntii defectionis Priuernatium venerunt.* Et cap. xxi *ex auctoritate patrum latum, ad populum est, ut Priuernatibus ciuitas daretur.* Sic cap. xix eiusdem libri, *Priuernas bellum* : & *Plinius* lib. xiv cap. vii *Priuernasia una.*

Antequam ad vltiora, quæ circa *Lirim* sunt, progrediamur, in *Campum Pomptinum*, qui in austrum versus subiacet, degressi a *Setia* & *Priuerno*, quo in eo, aut circa sunt, peragramus. *Pomptinus* ille *Campus* vocatur, *Straboni* lib. v pag. 161 τὸ Πωμπεντινὸν πεδῖον, quod Græci plures *Pometiam* dicunt Πωμεντίαν, inserto N, *Pomentiam*. Ab illa enim & paludis & agri videtur cognomen esse, quasi *Pometia* contracte dicta fuerit *Pontia* ; & *Pometinus*, *Pontinus* ; quibusdam etiam, ut permutabiles sunt litteræ, *Pontia* & *Pontinus*. P autem inter M & T, ut sæpe alias, euphoniae causa impositum.

In extremitate, Romam versus, sita illa *Suessia Pometia*, quam *Strabo* p. 159 μητρόπολις τῶν Ὀυολσκῶν, metropolim *Iolscorum*;

Dio-

Dionysius lib. vi p. 364 ἡγεμόνα τῷ ἔθνει, *gentis eius primariam urbem* vocat. Liuius lib. i cap. liii de Tarquinio Superbo : *Is primus Volscis bellum in ducentos amplius post suam aetatem annos moris : Sueffamque Pometiam ex his vi cepit.* Et lib. ii cap. xxv *Ad Sueffam Pometiam quo confugerant hostes, legionibus ductis, intra paucos dies oppidum capitur.* Receperant enim interea Volsci. Cognomen additur discriminis causa, quia & alia *Sueffa*. est, sed *Auruncorum*, de qua post paullo dicturi sumus. Alibi vel tantum *Sueffa*, vt praecipua huius nominis ; vel solo nomine *Pometia* vocatur. Strabo lib. v p. 159 ὁ υἱὸς αὐτοῦ τὴν Σέεσσαν ἔειλε, *filius eius [Tarquinii Prisci ; is est Superbus] Sueffam cepit.* Et Liuius lib. ii cap. xvi *duae coloniae Latinae, Pometia & Cora, ad Auruncos deficiunt : & paucis interiectis : Pometia arma inlata.* Virgilius id vocabulum pluratiuo numero expressit lib. vi vers. 775

*Pometios, Castrumque Inui, Bolamque Coramque.*

A Pometia est deriuatum *Pometinus*. Liuius lib. i cap. lv *Pometina manubiae.* Et contracte lib. iv cap. xxv *in Pomtinum agrum frumenti causa misere.* Inter Sueffam & Lanuuium, in Latinorum confinio, *Mons* est *Marcus*, in Volscorum bello memoratus. Liuius lib. vi cap. ii de Camillo : *nec procul ab Lanuuium (ad Marcium is locus dicitur) castra oppugnare est adortus.* Sic legendum : non, *Mecium*. Diodorus Siculus lib. xiv cap. vlt. in eodem bello : ἐν τῷ καλεσμένῳ Μαρκίῳ κατεστράτοπέδευσαν, ἀπέχοντες ἀπὸ Ῥώμης σταδίων διακοσίαις, *in ita dicto Marcio castra metati [Romani] sunt, cc stadiis ab Roma.* Et Plutarchus in Camillo p. 126 περιελθὼν μακρὴν περίστρον περὶ τὸ Μάρκιον ὄρος, *exercitu Marcium montem circumducto.*

In hoc Volscorum tractu fuit etiam oppidum, Liuius dictum *Corioli* : Dionysio lib. vi p. 412 Κοριόλα : Stephano Κορίλλα. Plutarchus in Coriolano : Ἐν τῷ Οὐολύσκειν ἔθνεϊ ἡ τῶν Κοριολάνων πόλις ἀξιώμα μέγιστον ἔχει, *in Volscis Corioli urbs maxima dignationis.* Et Dionysius dicto loco : περὶ ἦγεν ἐπὶ Κοριόλαν, πάλιν ἐπιφανῆ σφύδρα, καὶ ὥσπερ ἀνὰ μητρόπολιν τῶν Οὐολύσκειν, *duxit aduersus Coriolam, urbem clarissimam & quasi metropolim Volscorum.* Liuius lib. ii cap. xxxiii *Fusi Volsci Antiates : Corioli oppidum captum.* Inde cognomen C. Marcio *Coriolano*, vt praeter laudatos scriptores Valerius, Florus, Eutropius, Victor adnotarunt. Situs ambiguus,

guus, & Plinius III cap. v *Coriolanos* in iis populis recenset, quorum oppida interierint sine relicto vestigio. Liuius autem quodammodo sedem indicauit lib. III cap. LX & I, Scaptii verbis pronuntians, *finium Coriolanorum fuisse agrum*, de quo Aricini atque Ardeates, quum bello sæpe certassent, multis inuicem cladibus fessi, iudicem populum Romanum ceperint. Hinc utrique populo ad ortum *Coriolos* ponit Cluuerius ad Antium versus, sub Lanuuiio, quia obsessæ vrbi auxilio Antiates soli, vt propinquiores, venerint.

Et circa Coriolos fuere *Longula*, *Polusca*, *Satricum*. De *Polusca* & *Longula* Liuius lib. II cap. XXX III alter consul *Antiates Volscos fundit fugatque: compulso in oppidum Longulam persequutus manibus potitur. inde Poluscam, item Volscorum, cepit: tum magna vi adortus est Coriolos*. Et cap. XXXIX de Coriolano exsule & hoste: *Satricum, Longulam, Poluscam, Coriolos, nouella hæc Romanis oppida, ademit*. Halicarnassensis Dionysius lib. VI pag. 412 Πολύσκη (sic legendum pro truncato Πολυς, ex lib. V III) κατὰ διάστημα & πολὺ τῆς Λογγέλας ἀπέχει, *Polusca* haud longe a *Longula* distat. Oppidani Plinio *Pollustini* sunt lib. III cap. v, ex alia forma *Pollustia* adpellati. At Dionysius lib. VIII pag. 509 εἰς τὴν Πολυσκανῶν χώραν, in *Poluscanorum regionem*. De oppido *Satrico* iam diximus aliquid ex Liuii II cap. XXXIX. Eius reliqua fata ita se habent: Liuius lib. VI cap. XXXIII *Ita & rabies Latinorum eo erupit, vt Satricum urbem, quæ receptaculum primum eis aduersæ pugne fuerat, igni concremarent: nec aliud relictum eius supersuit urbis, quam matris Mātutæ templum*. Restitutum ab Antiatibus. Idem lib. VII cap. XXVII *Satricum ab Antiatibus colonia deducta, restitutaque urbs, quam Latini diruerant*. Tertio post anno [Vrbis CCCCVII] dirutum atque incensum Satricum ab Romanis, vt Liuius dicto loco addidit. Postea ciues Romani in id oppidum missi, qui quum præsidium Samnitium acceperant, oppressi ab Romanis, & auctores defectionis securi percussi sunt, referente Liuii lib. IX cap. XVI. Incolæ *Satricani* ibidem dicti.

Supra hæc in septemtrionem reducendum oppidum *Verrugo* Volscorum: an vero eo vsque, quo Cluuerius constituit, inter Velitras & Sacriportum, pro certo non habemus dicere.

Id autem rationis subest : consul Sempronius quum parum prospere aduersus Volscos dimicasset, Lauicana via exercitum adfectum reduxisse a Liuiο narratur lib. i v cap. x l i. Id vero praelium Valerius Maximus dicit *apud Verruginem* commissum, lib. i i i cap. i i exemplo 8. Addit vero Liuius cap. x x x i x extremo, consulem non proximis ad urbem itineribus fugisse, sed ignaros fuisse equites, quam consul regionem petisset, qui in viam tandem Lauicanam euasit : vt ita nec ex praelio illo & consulis fuga certus locus *Verruginus* possit definiri. Aequis propinquiorem fuisse, ex Liuii cap. l v videtur probari, quia ab arce *Caruentana*, quam Aequi inuaseraut, exercitus Verruginem ductus fuit. Adde eiusdem libri i v cap. i & l v i i i.

Sed prius quae in austro restant, quam ad vltiora progrediamur, expedienda sunt. Circa Velitras & Sueffam Pomertiam fuerunt *Vlubra*, in Pomptino agro, iuxta paludes. Cicero lib. vii epist. xviii ad Trebatium : *Has litteras scripsi in Pomptino, quum ad villam Metrilii Philemonis deuertissem : ex qua iam audieram fremitum clientium meorum, quos quidem tu mihi conciliasti. Nam Vlubris honoris mei causa vix maximam ranunculorum se commosse constabat.* Trebatiū autem, ad Caesarem in Gallias profectus, clientes suos, in quibus Vlubrani erant, (epist. x i i) Cicero commendauerat. Fuit tenue oppidum, aut instar vici. Horatius lib. i epist. x i extr.

- - - nauibus atque  
*Quadrigris petimus bene viuere. quod petis, heic est,  
 Est Vlubris : animus si te non deficit equus.*

Hinc est quod *vacuas* Iuuenalis dixit satyr. x vers. 102, id est, male habitatas, non omnino desertas. Superfuit enim, qui *vasa minima* solitus sit

*Frangere pannosus vacuis adilis Vlubris.*

Incolae Cicero *Vlubrani* lib. vii ep. x i i, Plinio lib. i i i cap. v *Vlubrenses*.

Propinqua fuerunt *Tres Taberna* in via Appia : & vltius paullo *Forum Appii*. Cicero lib. i i Attic. ep. x *Ab Appii Foro, hora quarta. dederam aliam paullo ante Tribus Tabernis.* Vterque locus etiam apostolico itinere Act. x x v i i i, 15 notatus, obuiam Roma Christianos Paulo exiisse *ἀρχὴς ἀπὸ τῆς φέρε καὶ τῶν ταβερνῶν.*

vñv. *Appii Forum*, quod circa Nymphæum amnem fuit, Hierosolymitano itinerario signatum est : *Tres Taberna*, Tabula Augustana : utrumque itinere Antonini ab Urbē via Appia ad Columnam, licet numeri non satis salui videantur esse.

*Ecetra* dubius locus est. Dionysius scribit *Εχετρα*, lib. v III post principium, quæ ἐν καλλίσῃ συνόδῳ, idoneo comitiis Volscorum loco sit posita. Et lib. x p. 647 *Εχετραίων πόλις τῆ Ουολύσκων ἔθνης ἐπιφανέστατη τε καὶ κρατίστη τόπω μάλιστα κειμένη. Ecetra, clarissima Volscorum urbs, & loco sita commodissimo.* Liuius, qui demit adspirationem, ad Aequorum vicinitatem refert lib. III cap. IV. *Aequi*, inquit, *ab Ecetranis Volscis præsidium petiere : quo cupido oblato, bellum summa vi parabatur. Sentiant Hernici, & pradicunt Romanis, Ecetranum ad Aequos descisse.* Et cap. x eiusdem libri : *Hernici nuntiant, Volscos & Aequos, cisi accisa res sint, rescire exercitus : Antii summam rei positam : Ecetra Antiates colonos palam concilia facere. id caput, eas vires belli esse.* E quibus colligitur, ita Volscorum Ecetram fuisse, ut non longe ab Aequis & Hernicis abesset. Forte in eodem tractu *Artena* fuit, de qua Liuius lib. IV extremo : *Artena inde, Volscorum oppidum, ab tribunis obfideri cæpta. inde inter eruptionem tentatam, compulso in urbem hoste, occasio data est Romanis inrumpendi, praterque arcem, cetera capta.* Et post paullo : *Diruta & arce & urbe Artena, reducta legiones ex Volscis.* Sed positio incertissima, immo ignota huius oppidi est. Minus dubium oppidum *Sulmo* est Volscorum. Queniammodum enim nobilis Pelignorum *Sulmo*, non tantum *Sulmona* vulgo, verum etiam a quibusdam, praeue quamvis, *Sermona* vocatur ; ita nomen *Sermoneta*, muniti in monte oppidi, post Norbam ad ortum siti, tamquam ὑποκοριστικόν, ad paruum Sulmonem Volscorum nos adducit : cuius Plinius meminit cum Norba, lib. III cap. v, & Virgilius in viri nomine ad id adducit lib. IX vers. 412.

Inde usque ad Lirim amnem erant Volscorum oppida, & quædam trans illum. Cis Lirim, ad *Cosam* fluvium (Straboni lib. V pag. 164 ὁ Κόσας) qui a Verulis decurrit, est *Frusino*, nunc Frusilone, Festo *præfectura* ; Frontino de coloniis, *oppidum muro ductum.* Silius lib. V III vers. 399

*Suessæ, atque duro Frusino baud imbellis aratro.*

Et Iuuenalis Satyra III vers. 223

*Si potes auelli Circensibus, optima Sora,  
Aut Fabrateria domus, aut Frusnone paratur.*

Ducitur inde nomen *Frusinas* tam incolis significandis, quam rebus, quæ illorum sunt. Liuius lib. x ineunte : *Frusinates tertia parte agri damnati.* Et Cicero ad Attic. xi epist. XIII De fundo *Frusinati* redimendo iam pridem intellexisti voluntatem meam.

Magis hinc in ortum recedit *Fabrateria*, ad annum *Tre- rum*, qui Cosam acceperat, posita. Strabo dicto loco : *Φαβρα- τερία, παρ' ἣν ὁ Τρεῖς ᾖ, Fabrateria, quam Treerus fluius praterfluit.* Silius lib. VIII vers. 397

*Heic Fabrateria vulgus: nec monte niuoso  
Descendens Atina aberat.*

Cicero lib. ix epist. xxiv *Aquini & Fabrateria consilia sunt inita, de me.* Coloniam fuisse ex Velleii lib. i cap. xv patet. *Casfo*, inquit, *Longino & Sex. Caluino* COSS. *Fabrateria deducta est.* *Gentile Fabriterni.* Priscianus lib. ii sub finem: *Fabrateria, Fabrater- nus.* Liuius lib. viii cap. xix *legati ex Volscis Fabraterni & Lucani Romam venerunt.* Plinius distinguit inter *Fabraternos veteres & Fabraternos nouos*, quod forsân noua colonia veteri fuit superad- dita. In lapide apud Gruterum pag. 1095 n. 6 FABRATERNI NOVANI.

Ad Lirim, supra confluentes Treri, *Fregella* fuerunt. Strabo lib. v pag. 164 *ἔτι δὲ Φρεγγέλαι, παρ' ἣν ὁ Λαῖς ᾖ, ὁ ἄς τὰς Μυτάρ- νας ἐκδίδας· νῦν μὲν κώμη, πόλις δὲ γεγονῆα ἀξιολόγος, Adhuc Fregellæ, quam [urbem] Liris praterfluit, ad Minturnas se effundens; nunc qui- dem vicus, quondam vero vrbs memorabilis.* Liuius lib. viii cap. xxii *Fregellus (Sidicinorum is ager, deinde Volscorum fuerat) colonia deducta.* Silius lib. v vers. 543

- - - *hunc tristes luxere Fregellæ.*

Fatum vrbs auctor libri iv ad Herennium cap. xv hac exclama- tione manifestat: *O perfidiosa Fregellæ! quam facile scelere vestro contabulistis! ut, cuius nitor vrbs Italiam nuper illustrauit, eius nunc vix fundamentorum reliquæ maneant.* Deriuatur inde *Fregellanus.* Ci-

Cicerolib. XIII epist. LXXVI *Fregellanus ager* : & Columella lib. III cap. II *Vitis Fregellana*. Et de colonis Liuius IX. cap. XII *pugnam Fregellani sustinuerunt*.

Supra Fregellas ad Lirim *Sora* est, quæ retinet nomen, etiam oppidum Volscorum quondam. Strabo de situ lib. V p. 164 Σώρα, παρ' ἣν ὁ Λατίας παρεξίων εἰς Φρεγγέλλας ἔστι καὶ Μιντάρνας, *Sora, quam Liris præteriens, ad Fregellas & Minturnas defluit*. Ptolemæo etiam Σώρα in Latinis oppidis est, id est in Latio. Liuius lib. IX cap. XXIII *Ad Soram e Samnio Apuliaque traducta legiones*. Et cap. XXIV *Ad Soram inde reditum*. Iuuenalis testimonium supra in *Frusinone* vidimus. Silius lib. VIII vers. 394

*Sulla Ferentinos Priuernatumque maniplos*

*Ducebat simul excitos : Soræque iuuentus*

*Addita fulgebat telis.*

Coloniam accepit. Liuius lib. X incunte : *Soram atque Albam colonis deducta*. Adde Velleium lib. I cap. XIV. Sed hæc iterata fuit deductio. nam ante quoque colonia fuerat. Liuius lib. IX cap. XXIII *Sora ad Samnites defecerat, interfectis colonis Romanorum*. Hinc *Soranus*, gentile nomen. Liuius ibidem cap. XXIV *Soranus transfuga* : & lib. X cap. XXXIII *retro in pacatum Soranum agrum pabulatores ibant*.

Inter Soram & Fregellas Liris amnis Fibrenum flumen, sinistra adfluum ripæ, accipit : prope quos confluentes ab ortu situm est *Arpinum*, nunc deminutum, seruat tamen nomen : patria Ciceronis & C. Marii. Ille de se lib. XIII ep. XI *Non dubito, quin scias non solum, cuius municipii sim, sed etiam quam diligenter soleam meos municipales Arpinates tueri* : de hoc Sallustius Iugurth. cap. LXIII *Is [Marius] natus, & omnem pueritiam Arpini altus*. Ante Punica bella ius ciuitatis accepit : finito secundo, suffragii lationem. Liuius lib. X incunte : *Eodem anno [quo Sora colonia deducta] Arpinatibus Trebulanisque ciuitas data*. Et lib. XXXVIII cap. XXXVI *De Formianis Fundanisque municipibus, & Arpinatibus C. Valerius Tappus tr. pl. promulgauit, uti iis suffragii latio (nam ante sine suffragio habuerant ciuitatem) esset*. - - - *Rogatio peracta est, ut in Cornelia tribu Arpinates ferrent*. Et possessuum *Arpinas*. Cicero XIV ep. VII ad Terentiam : *fundo Arpi-*



nati bene poteris uti : & Attico I ep. XVI *Arpinates aqua*. Poeta etiam *Arpinus* dicunt. Martialis lib. X epigr. XIX de Plinii studiis, elaborare dicit

*Hoc quod quod sacula posterique possint  
Arpinis quoque comparare chartis,*

id est Ciceronianis. Sed ad flumina reuertendum.

De confluentibus Liris & Fibreni ita Silius lib. VIII vers.

400

*At qui Fibreno miscentem flumina Lirim  
Sulfureum tacitisque vadis ad litora lapsum  
Accolit Arpinas.*

Fibrenus ante confluentem, insulam facit, in qua Ciceronis villa erat, quam ipse dialogo II de Legibus cap. I descripsit ita : *Visne*, inquit Atticus, *in insula, qua est in Fibreno, sermoni reliquo demus operam sedentes?* respondet Marcus : *Sane quidem. nam illo loco libentissime solco uti, - - - quia hac est mea, & huius fratris mei germana patria. hinc enim orti stirpe antiquissima : hic sacra, hic gens, hic maiorum multa vestigia. Quid plura? hanc vides villam, ut nunc quidem est, lautius adificatam patris nostri studio : qui quum esset infirma valetudine, hic fere aetatem egit in litteris. Fuisse plures Ciceroni villas circa Arpinum, ex lib. VIII ad Atticum ep. IX adparet. Ego, inquit, Arpini volo esse pridie kalendas : deinde circum villulas nostras errare, quas visurum me postea desperavi.*

Infra Fregellas, vbi Liris flumen *Melpim*, ut Strabo vocat, nunc *Melfa*, recipit, *Interamna*, discriminis ergo *Lirinas* cognominata, sita fuit. Cicero Phil. II cap. XLI *Casino salutatum veniebant, Aquino, Interamna*. Et Liuius lib. XXVI cap. IX *Sub Casinum biduo stativa habita. Inde, prater Interamnam Aquinumque, in Fregellanum agrum ad Lirim fluvium ventum. Ad Lirim autem hanc Interamnam fuisse, etiam cognomen probat, quod Plinius adiungit saepe dicto cap. V *Interamnates Succasini, qui & Lirinates vocantur*, hoc est, sub Casino ad Lirim siti. Vetus inscriptio [Grut. pag. 431 num. 7] C V R. R. P. I N T E R A M N A T. L I R I N. Hos solo cognomine videtur Silius notasse, quem ita lego a versu 400 lib. VIII*

*Fibre-*

*Fibreno miscentem flumina Lirim  
Accolit Arpinas, accita pube Venafro,  
Ac Lirinatum dextris socia hispidus arma.  
Commouet, atque viris ingens exbaurit Aquinum.*

Lego *Lirinatum*, id est Interamnatum, quos *Lirinales* cognominabant. Hi enim inter Aquinum & Arpinum sunt, non *Lirinales*, qui vulgo leguntur, quales in Frentanis nouimus: nullos in finibus Latii, quos hoc loco Silius recenset.

*Aquinum proximum, ingens Silio iam dicto versu : πῶλιν  
μεγάλη Straboni, loco supra indicato. Municipium fuit. Cicero Philipp. II cap. xli Quum inde Romam proficiscens ad Aquinum  
accederet ; obuiam ei processit (ut est frequens municipium) magna  
sane multitudo. Paullinus Nolanus Natal. III Felic. vers. 73*

- - - quos fertile pascit Aquinum.

Municipes *Aquinates*. Cicero dicto loco: *Stulte Aquinates: sed tamen in via habitabant.* Et Silius lib. xii vers. 528

- - - - - mox & vicinus Aquinas.

Ab Arpino in ortum prope recentem Melpim fluuium sita est *Atina*, quæ nomen hodieque seruat. Adrigitur media protracto accentu. Virgilius lib. vii vers. 630

*Tela nouant Atina potens, Tiburque superbum.*

Liuius ix cap. xxviii *Qui capta decus Nola ad cos. trabunt, adiciunt Atinam & Calatiam ab eodem captas.* Prius præfectura fuit, quam colonia fieret sub Cæsaribus. Cicero pro Plancio cap. iix *Hic est e præfectura Atinati, non tam prisca, non tam honorata, non tam suburbana.* At Erontinus principio libelli de Colonia: *Atina muro ducta colonia. Deduxit Nero Claudius Cæsar. Gentile Atinates.* Cicero dicto loco: *Vtrum magis fauere putas Atinates, quam Tusculanos, suis?*

• Extremum in Volscis & septemtrionali Latio trans Lirim oppidum *Casinum* fuit, cui hodieque *Casino* nomen est. Paulo ante, in *Interamna* huius regionis, ex Ciceronis Philipp. ii produximus, *Casino salutatum venisse*: & ex Liuii xxvi cap. ix *sub Casinum statina habitata.* Municipium fuit. Sic enim in lapide vetusto est  
apud

apud Gruter. p. 351 n. 1 II VIR QVINC. IN MVNIFICPIO  
SVO CASINI. Municipales alia inscriptione pag. 431 dicuntur  
CASINATES. Et Liuius lib. XXII cap. XIII. *ut se in agrum Ca-*  
*sinatem ducat.* Atque ita vbique in antiquis monumentis s. sim-  
plici *Casinum*, *Casinales*, quod perperam in vulgatis libris dupli-  
catum est. Adde Cluuer. Inscr. p. 126, & 462 n. 4.

Tandem AVRVNCTI quoque ac AVSONES, ultimus  
in Latio adiecto populus iuxta inferum mare, adeundi sunt. *Au-*  
*sones*, laxè accepto vocabulo, omnem inferiorem Italiam tene-  
bant a Circæo promontorio ad fretum vsque Siciliae. Plinius  
lib. III cap. x de magna Græcia: *Aufones tenuere primi.* His  
Oenotrii, ex Græcia aduecti, successerunt in partibus, vbi reli-  
quias Oenotrides insulæ, Lucanis obuersione, testantur. Idem cap.  
VII dicti libri: *Contra Veliam Pontia & Ischia, utraque vno nomine*  
*Oenotrides, argumentum posse ab Oenotris Italia.* Redacti sic Au-  
sones in angustias inter Circæos & Massicos montes, nec vero  
soli possederunt, sed permixti alii. Idem cap. v *Plura Circeios*  
*Volsi, Osci, Aufones.* Osci vero etiam in Campania. Hi in ora.  
Aufones: mediterraneos inter Beneuentum & Cales Festus lo-  
cat. Etiam Liuius lib. VIII cap. XVI *Aufonum gens Cales urbem,*  
*incolebat.* Idem *Aurunci*, saltem intermixti ita, ut discerni facile  
non possint. Tzetzes Chiliad. v vers. 580

Τὸς δὲ Αὐρέγκας μὲν μοι Αὔσονας λέγειν νέαι,  
μέσας Οὐόλσκων, Καμπανῶν πρὸς Θάλασσαν κεμένας.

id est, *Auruncos solos mihi Aufones dicere cogita, medios inter Volsos*  
*& Campanos, ad mare sitos.* Seruius ad Maronis verba: *Aurunci*  
*misere patres*, lib. VII vers. 727, *Isi*, inquit, *Græce Aufones no-*  
*minantur*: quasi eadem gens aliter ab Italis antiquis, aliter a  
Græcis fuerit adpellata. Plinius autem lib. III cap. v *Aufones &*  
*Auruncos* separauit. Liuius *Aufonum bello lib. IX cap. XXV Au-*  
*sonum gens proditione urbium in potestatem venit.* *Aufona, & Min-*  
*turna, & Vescia urbes erant.* De *Aufona* vrbe aut reliquiis eius,  
quia silent ceteri, nihil prodi potest: de *Vescia & Minturnis* dice-  
mus iam in urbibus.

Oppida ergo & alia loca Aufonum iuxta mare, *Villa Spe-*  
*lunca*, in qua Tiberius pæne oppressus fuerat, quod Tacitus nar-  
rat

rat annali I v cap. LIX. Sita inter Amyclanum mare & montes Fundanos. *Vescabantur*, inquit Tacitus, *in villa, cui vocabulum Spelunca, mare Amuclanum inter, Fundanosque montes, natio in specu. eius os, lapsis repente saxis, obruit quosdam ministros: hinc metus in omnes.* Et Plinius lib. III cap. v post Tarracinam: *dein locus Spelunca, lacus Fundanus, Caieta portus.*

Ad mare sub loco Speluncæ, aut paullo propius Tarracinam, fuit olim oppidum *Amycla*, vt Plinius cap. v addit, *a serpentibus deleta.* Iulius Solinus sit loco interpretis, qui cap. II de Italia hæc ita repetiit: *Amuncias, quas Amyclas ante Græci condiderant, fugauere serpentes. Illic frequens vipera insanabili morsu.* Colonia ergo Amyclarum Laconicæ fuerunt, in quarum nomine leuiter Latini hoc mutarunt, vt *Amuncias* (sic Salmasius e mss.) vel *Amuclas*, vt Tacitus dicto loco scripsit, adpellarent. Seruius ad verba Maronis Aeneid. x vers. 564

- - - - - *ditissimus agri*

*Qui fuit Ausonidum, & tacitis regnavit Amyclis;*

commentatus est, a Laconibus conditæ, qui quum Pythagoræ disciplinam sequuti, a qua *taciti* dicti sint, abstinere a necandis animalibus, multitudine serpentum, a vicinis paludibus natarum, fuisse deletas. Aliam expositionem addit, quum falso rumore, hostes adesse, ciuitas sæpius concuteretur, lata lege cautum fuisse, ne quis vnquam hostis nuntiaret aduentum. Sic verum aduentum hostium nemine nuntiante, ex improviso ciuitatem captam oppressamque esse. Id quod Silius respexit lib. VIII vers. 529

- - - *quasque euertere silentia, Amycla:*

& Lucilius apud Seruium, *Mibi necesse est loqui: nam scio Amyclas tacendo periisse.* Deriuatum nomen Latinis *Amyclanus* siue *Amuclanus* est, vti supra ex Taciti verbis perspeximus: Græcis *Amyclaus*, vt Virgilius lib. III Georg. vers. 89 ab Amyclis Laconicis formauit

- - - *Amyclai domitus Pollucis habenis.*

*Caieta* sequitur, nunc Gaeta, portus & oppidum. Tradunt ab Aenææ nutrice nomen trahere, ibidem sepulta. Virgilius principio libri VII Aeneidos:

M m m m m

Tn

*Tu quoque litoribus nostris Aeneia nutrix  
Aeternam moriens famam Caieta dedisti.*

Cicero pro Lege Manlii. cap. XII vocat *portum Caieta celeberrimum atque plenissimum nauium*. Silius lib. VIII, vers. 530 *regnata Lamo Caieta*. Lanius autem rex Laestrygonum fuit, qui in hoc tractu circa Formias sedem dicuntur habuisse.

Caietano litori propinquæ ab ortu sunt *Formia*, ut vnum sinum etiam & hæ & Caieta denominent. *λαχωνικὸν κτίσμα* Strabo dicit lib. V pag. 161, hoc est a Lacedæmoniiis conditas: a quibus *ὀρμιάζα διὰ τὸ εὐεχμον*, *Hormia* a portus opportunitate sint nominatæ. Plinius quoque lib. III cap. V *Oppidum Formie, Hormie prius olim dictum: ut existimauerunt, antiqua Laestrygonum sedes*. Cicero VII Attic. epist. VIII *una Formias venimus*. Tacitus XV cap. XLVI *gubernatores, quamuis sciuente pelago, a Formiis mouere*. Antiquum municipium. Velleius lib. I cap. XIV *Fundani & Formiani in ciuitatem recepti eo ipso anno, quo Alexandria condita est*. Longe post II Punicum bellum, ut Liuius lib. XXXVIII cap. XXXVI notauit, *de Formianis Fundanisque tr. pl. promulgauit, utiis suffragii latio (nam ante sine suffragio habuerant ciuitatem) esset*. Horatius lib. I oda XX vinum Formianum laudat:

- - - mea nec Falerna  
Temperant vites, neque Formiani  
Pocula colles.

Nec incelebre Ciceronis *Formianum* prædium, cuius sæpe mentionem habet, ut lib. XI, epist. XXV II, lib. XVI ep. X. Hodie Formiæ in ruinis iacent prope locum, qui nunc Mola dicitur.

Ad Lirim *Minturnæ* erant paullo supra ostium, ad vtramque ripam, IX millibus passuum ultra Formias, ut Antonini est Itinerario: siue, ut Strabo metitur, *σταδίου π', stadiis LXXX*, qui vtramque ripam inædificatam docet. *διαρρεῖ*, inquit, *λεῖρις ποταμὸς, persluit* [Minturnas] *Liris fluius*, lib. V pag. 161. Plinius eadem lib. III cap. V *colonia Minturna, Liri amine diuisa*. Vetus autem colonia. Liuius lib. IX cap. XXV *Ausonium gens prodisione urbis in potestatem venit. Ausona, & Minturna, & Vescia urbes erant*. Idem lib. X cap. XXI *Placuit, ut dua colonia circa Vescinum & Falernum agrum deducerentur, una ad ostium Liris fluii, qua Minturnæ*  
ad-

adpellata: altera in saltu Vescino, Falernum contingente agrum. Et Velleius lib. I cap. XIV Quo anno Pyrrhus regnare cœpit, Sinuessam Minturnasque missi coloni: qui inde Minturnenses dicti. Idem lib. II cap. XIX Marius in carcerem Minturnensium perductus est.

De amne Liri, qui nunc Garigliano est, id notamus, prius Glanum adpellatum fuisse Italis. Strabo dicto loco: Λῆρας ποταμός, Κλάνις ἐκαλεῖτο πρὶν, Liris amnis prius Clanis vocabatur. Et Plinius: colonia Minturna, Liri amne diuisa, Glani adpellato. Ex Apennino effusus pluribus augetur fluminibus. Silius lib. IV vers. 350 de placido fluxu illius:

*Et Liris nutritus aquis, qui fonte quieto  
Dissimulat cursum, ac nullo mutabilis imbri  
Perstringit tacitas gemmanti gurgite ripas.*

Ac Horatius lib. I Carm. oda XXXI

*Non rura, quæ Liris quæta  
Mordet aqua, taciturnus amnis.*

Adiacent paludes Minturnenses, C. Marii latibulum; & lucus Marica. De paludibus Cicero in Pison. cap. XIX Marium Italia, seruata ab illo, demersum in Minturnensium paludibus: Africa, deuersa ab eodem, expulsam & naufragum vidit. Et Paterculus lib. II cap. XIX Marius extractus arundinetis, circa paludem Maricæ, in quam se, fugiens confectantes Sulla equites, abdiderat. Maricæ paludem vocat, quia ibi lucus huius nymphæ. Liuius lib. XXVI cap. XXXVII Prodigia nuntiata: Minturnis adem Iouis, & lucum Maricæ de celo tacta. Plutarchus Mario p. 428 τὸ τῆς λεγομένης Μαρίκης ἄλσος, ὃ σέβονταί, Marica, quæ sic dicitur, lucus, quem sacrum habent. Lucanus lib. II vers. 424

- - - umbrosa Liris per regna Marica.

Et Claudianus de consulatu Prob. & Olybr. vers. 259

- - - flauæque terens quærceta Marica Liris.

Seruius ad illud Aeneidos lib. VII vers. 47 de Latino:

*Hunc Fauno & nymphæ genitum Laurente Marica;*

Est, inquit, Marica dea litoris Minturnensium iuxta Lirim fluvium.

- - - Quod si voluerimus accipere uxorem Fauni Maricam, non procedit. Diu enim topici, id est locales, ad alias regiones numquam

*transeunt.* Alia ergo fuit Laurens Marica, alia Marica Lirinas, quæ huius loci.

*Vescia*, vetus vrbs Aufonum, de qua paullo ante in *Minturnis* ex Liuiο dictum. Addo ex eiusdem lib. viii cap. xi qui *pugna superfuerunt*, - - - *Vescia* vrbs eis receptaculo fuit. Byzantii chorographi epitoma: *Βεσκία πόλις Αυσόνων*, *Vescia* vrbs *Aufonum*. Hinc *Vescinus* saltus dictus, & ager *Vescinus*. Cicero Agrar. ii cap. xxv ager *Fundanus*, *Vescinus*, *Falernus*. In Hygini libro de Limitib. constit. pag. 161 depictus visitur mons *Vescini* supra *Minturnas*. Liuius lib. x cap. xxi *Placuit, ut dua colonia circa Vescinum & Falernum agrum deducerentur, una ad ostium Liris fluiui, qua Minturna adpellata: altera in saltu Vescino, Falernum contingente agrum, ubi Sinope dicitur Græca vrbs fuisse; Sinuessæ deinde, ab colonis Romanis adpellata.* Ex quibus de situ *Vesciæ*, & saltu ad illam, iudicari potest.

*Sinuessæ* autem, quæ ibidem designatur colonia, vltima Latii adiecti fuit, in finibus Campaniæ, trans *Lirim* amnem, ad mare, vbi ruderibus nomen priscum conseruatur. Strabo lib. v pag. 161 *Τούτης [πέλαγος φορμιῶν] ἀνὰ μέσον εἰς καὶ Σινυέσσης αἱ Μιντῦραι*, *Inter Formias & Sinuessam Minturna medio loco sunt.* Et Plinius lib. iii cap. v *Oppidum Sinuessæ extremum in adiecto Latio, quam quidam Sinopen dixere vocitatam.* Cicero lib. ix ad Attic. ep. xvi *Cæsarem Sinuessæ mansurum nuntiabant.* De colonis in eam missis supra in *Minturnis* & Liuii & Velleii testimonia cognouimus, quia ambæ coloniæ eodem anno deductæ. Coloni *Sinuessani*. Liuius lib. xxvii cap. xl *populus Sinuessanus.* Et in lapide apud Holstenium p. 224 *SE NVISSANI*. Proximo loco *Aqua Sinuessana*. Liuius lib. xxii cap. xiii *Hannibal Mabarbarem cum equitibus in agrum Falernum pradatum dimisit. Vsq̃ue ad Aquas Sinuessanas populatio ea peruenit.* Et Plinius lib. xxxi cap. ii *In Campaniæ regione Sinuessanæ aqua sterilitatem feminarum, & virorum insaniam abolere produntur.* Campaniæ dat: oppidum autem supra Latio adiecto, quia *Aquæ* inter oppidum & Falernum agrum in limite Campaniæ, quod modo etiam ex Liuiο intellectum est. Ab his thermis *Sinuessæ tepens* Silio dicta. lib. viii vers. 528. Claudius Cæsar iis vsus est. Tacitus lib. xii cap. lxvi *In tanta mole curarum Claudius valetudine aduersa.*  
corri-

*corripitur, refouendisque viribus molliet calē & salubritate aquarum, Sinuessam pergit. Idem lib. I Hist. cap. LXXII accepto apud Sinuessas aquas suprema necessitatis nuntio.*

Inter Sinuessam & Minturnas locus fuit, cui *Trifanum* nomen. Liuius lib. VIII cap. XI *Huic agmini Torquatus consul ad Trifanum (inter Sinuessam Minturnasque is locus est) occurrit.* Propius tamen Sinuessæ quam Minturnis fuit, quia Diodorus Siculus lib. XVI cap. XCI idem praelium, quod Liuius scripsit, dicit factum esse *περὶ πόλιν Σινέουσαν. circa oppidum Sinuessam.* Sic enim legendum, non *Σούουσαν*, vt editum, etiam Sigonius ad Liuium obseruauit.

Hæc Aufonum in maris ora : intus pauciora sunt memoriarum prodita, nec facile reperimus aliquid præter *Fundos* oppidum, & *agrum Cacubum*, prouentu generosioris vini celebratum. *Fundi* autem, hodie Fondi, loco satis certo oppidum inter Tarracinam & Formias situm ita, vt a mari, nec vero longius, recedat, ab illa distans XVI; ab his XIII M. P. secundum iter Antonini ab Vrbe via Appia ad Columnam. Mela lib. II cap. IV. *Minturna, Formia, Fundi, Tarracina.* Cicero XIV Attic. ep. VI *Pridie idus Fundis accepi tuas litteras cœnans.* Suetonius Galb. cap. IV *Natus est in villa colli superposita, prope Terracinam, sinistrorsum Fundos petentibus.* Et Strabo & Ptolemæus *φῦνδοι.* Regio circumiecta *ager Fundanus* Ciceroni Agrar. II cap. XXV; & *lacus Fundanus*, Plinjo memoratus lib. III cap. V: & incolæ *Fundani.* Liuius lib. XXXIX cap. XXXVI *Fundani municipes.* Pompeius Festus in Municipii primo genere: *participes omnium rerum ad munus fungendum vna cum Romanis ciuibus, præterquam de suffragio ferendo, aut magistratu capiundo: sicut fuerunt Fundani, Formiani, Cumani.* Ideo etiam idem Festus in præfecturis iis *Fundos* numerat, quæ quotannis ab urbano prætore missos magistratus capiebant.

*Cacubum*, τὸ Καίκαρον, *Cacubus ager*, vt Plinius lib. II cap. XCV adpellat. *Quadam insula, inquit, semper fluctuant, sicut in agro Cacubo.* Fundanum lacum videtur notasse. nam Strabo lib. V pag. 161 *Ἐχέου τὴν καὶ ἀτὰρ κόλπον τὸ Καίκαρον, τὰς δὲ φῦνδοι πόλιν ἐν τῇ ἐδῶ τῇ Ἀππίᾳ, Continuum Caietano sinui Cacubum: huic vero Fundi, oppidum Appia.* Plures quidem heic paludes, & totus cam-



pus paluster: at maiorem lacum, qui insulam ferat, vix alium ab Fundano inuenimus. Est simul campus vini feracissimus. Strabo ibidem p. 160 τὸ καίκαβον ἐλῶδες ὄν, εὐονότατον ἀμπελον τρέφει, *Cacubum, quod palustre est, generosissimam vitem fert.* Inde vinum Cæcubum, ab Horatio laudatum. Lib. I oda xx

*Cacubum, & pralo domitam Caleno  
Tu bibes vuam.*

Et lib. III oda xxviii

*Lyde strenua, Cacubum,  
promè reconditum,*

Hactenus de Latio adiectis multis ad Latinos populis, videlicet Volscis, Aequis, Hernicis & Ausonibus, ampliatio: adeunda nunc fertilissima est

## CAMPANIA.

Campania inter Latium, Samnium, Picentinos & mare inferum posita, vt Strabo dicit lib. v p. 167, πεδῖον εὐδαιμονέστατον τῶν ἀπάντων, *omnium fertilissima est regio: quippe cuius etiam γεωλοφίαι εὐκαρπυί, colles sint summe frugiferi.* Cicero II Agrar. cap. xxix *Campanus ager, orbis terra pulcherrimus.* Et Florus lib. I cap. xvi *Omnium non modo Italia, sed toto orbe terrarum pulcherrima Campania plaga est. Nihil mollius calo: denique bis floribus vernat. Nihil uberius solo: ideo Liberi Cererisque certamen dicitur.* Fluminibus rigatur *Sauone, Vulturno, & Lirerno*, qui & *Clanius* vocatur: item *Sarno*, aliisque minoribus. Orae maritimæ hæc facies est:

*Sauo* primus fluuius post *Sinuëssam*, terminum Latii adiecti, hodie *Saone*. Plinius lib. III cap. v *In ora Sauo fluuius: Vulturnum oppidum cum amne.* Statius Silv. lib. IV carm. III vers. 66

*Et Lirerna palus, pigerque Sauo.*

Tabula Peutingeriana hic ordo & distantia seruat:ur:

*Sinuëssa VII Safo fl. XII Vulturno.*

Maximus Campaniæ amnium est *Vulturnus*, hodieque dictus *Voltorno*, qui & oppido, quod ostio adpositum, *Vulturni* nomen\* dedit, quod nunc *Castello di Voltorno*. Flumen a Plinio, dictis  
iam





iam verbis, memoratur : & sæpe a Liuiio. Lib. viii cap. xi *Falernus ager usque ad Vulturum flumen plebi Romana diuiditur.* Et lib. x cap. xx *cognoscit ad Vulturum flumen sedere hostem.* Et lib. xxi cap. xiv pr. *Vt vero ad Vulturum flumen castra sunt posita.* Ad ostium castellum exstructum Punico ii bello, quod in oppidum excreuit. Idem Liuius lib. xxv cap. xx *ad Vulturni ostium, ubi nunc vrbs est, castellum communitum.* Colonia post eodem est deducta. Liuius lib. xxxiv cap. xlv *Colonia ciuium Romanorum eo anno deducta sunt Puteolos, Vulturum, Liternum.* Et Varro de Lat. Ling. lib. iv cap. v *colonia nostra Vulturum.*

*Liternum* siue *Linternum*, ad ostium *Clanii* fluiui, qui & ipse *Liternus* dicitur. Adiacet palus, quam modo ex Statii Silv. iv carm. iii. 66 audiuius memorari, *Linterna palus*, vt in libris est : a qua Silio dicitur lib. vi vers. 653 *stagnosum Linternum* : & lib. viii vers. 531

- - - - *stagnisque palustre Linternum.*

Coloniam Romanam accepit, vti ex Liuii verbis in Vulturno iam cognouimus, eodem tempore, quo Puteolos & Vulturum coloniae fuerunt deductae. Renouauit, aut auxit, Augustus. Frontinus de Coloniais : *Liternum muro ductum. colonia ab Augusto deducta.* Fuisse ad ostium cognominis fluiui, ipsum nomen commune significat, & Liuius prœdit lib. xxxii cap. xxi. *Acilius*, inquit, *tr. pl. tulit, vt quinque coloniae in oram Maritimam deducerentur : duae ad ostia fluminum Vulturni Liternique : vna Puteolos : vna ad castrum Salerni : his Buxentum adiectum.* Quae vtique deductae omnes sunt, vti ex lib. xxxiv cap. xlv patet, vbi etiam *Liternum* colonia dicitur deducta. Quod si Festo fides est habenda, Liternum vna cum Vulturno coloniarum iure excidit, quippe in praefecturis vtrumque numerauit.

• Situm fuit Liternum oppidum inter Cumas & Vulturum. Sic enim Mela lib. ii cap. iv ordinauit : *Cuma, Linternum, Vulturum amnis, Vulturum oppidum.* Et Plinius verso itinere : *Vulturum oppidum cum amne, Linternum, Cuma.* In hoc tractu vero & inter dicta oppida non est flumen aliud, quam quod ab Acerris supra Atellam decurrit, vulgo *l'Agno* dictum, quod veteres Glanum vel Clanium

vocarunt, ideoque ipsum quoque oportet *Liternum* esse a Liuiio supra memoratum. Alterum id nomen Virgilius dat *Georg.* II vers. 225

- - - *vacuis Clanius non aquas Acerris:*

Et Silius Italicus lib. VIII vers. 536

- - - *Et Clanio contempta semper Acerra.*

Græcis hic amnis Γλάνις est. Dionysius Halicarn. lib. VII p. 419, οἱ παρὰ τὰ στρατόπεδα ῥέοντες αὐτῶν ποταμοὶ, οὐδ' ἄλτῃρον ἐνομα θάτερῳ, τῷ δὲ ἑτέρῳ Γλάνις, qui præter illorum castra stuebant amnes, alter *Vulturnus*, alter *Glanis* dictus. Et Lycophron vers. 718 Γλάνιν, *Glanim* fluuium cum Parthenopes, vnus Sirenum, monumento siue templo coniungit, quod in Campaniæ ora fuisse postea demonstrabitur. De priore vocabulo lis est, rectiusne *Liternum* an *Linternum* scribatur, quod difficulter iudicaueris, quum, euerso oppido, ne lapis quidem superfit, quantum scimus, qui antiquum nomen inscriptum ostendat. Libri variant, & Liuii, Plinii, Frontini, Festi; etiam vetus Tabula Peutingeri, *Liternum* præ se ferunt: contra Ouidii [*Metamorph.* xv vers. 714] *Melæ*, Silli codices dictis locis *Linternum* habent, nec exactissimi viri Heinsius, Vossius, Gronovius de castigando nomine notauerunt. Sed prior scriptura, vt pluribus probata, & nostro iudicio, si tanti est, vintat, cui & Græcorum suffragium accedit, Strabonis, Appiani, Ptolemæi. Illi enim Λίτερνον scripserunt; hic Λέτερον diphthongo.

Inter Vulturni & Literni ostia *Silua* est *Gallinaria*. Strabo lib. V pag. 168, vbi de Cumis egit, addit, in sinu illo esse siluam, ἄνυδρον καὶ ἀμμώδη, sine aqua & arenosam, ἣν Γαλλιναρίαν ὕλην καλεῖσι, quam *Gallinariam siluam* vocant. Cicero lib. IX epist. XXIII *Heri veni in Cumanum* - - - quum mihi *M. Ceparinus* in *silua Gallinaria obuiam venisset*. Hæc est quæ Iuuenali satyra III vers. 307 *Gallinaria pinus* dicta est. Aiunt locum illum adhuc siluestrem esse, vt de situ dubitetur minus.

Sequuntur *Cuma*, plurale Latinis, & Ptolemæo Κῆμας, Straboni & Stephano Κύμη singulariter: quos interdum Latini poetæ imitantur. Silius lib. XIII vers. 494

*At grauida arcanis Cymes anuis,*

id est Sibylla Cumana: & vers. 498 *Cymæo in antro*, est in Cumano. Et Statius IV Silv. III. vers. 65

*Miratur sonitum quicta Cyme,  
Et Læterna palus, pigerque Sauo.*

Et rursus Silius lib. V III vers. 532

- - - quondam fatorum conscia Cumæ.

Peruētustum oppidum. Plinius: *Cumæ Chalcidensium*. Addit Strabo p. 168 *Cymæos ex Aeolia conditores*. εἵ, inquit, Κῦμη Χαλκιδέων καὶ Κυμοίων παλαιότατον κτίσμα, *Sunt Cumæ Chalcidensium & Cumæorum opus vetustissimum*: quod pronum est ad fidem, quia nomen a Cumæis potius, quam a Chalcidensibus, originem ducit: nisi duos illos populos, quod Strabo refert, ita inter se pactos credas, ut alterius colonia esset, ab altero nomen acciperet. Poetæ ad Chalcidem Eubœæ solam referunt. Statius Silv. lib. I V carm. III vers. 98

*Proferet Chalcidicas Sibylla laurus:*

& eiusdem libri carm. IV vers. 78 *Chalcidicis litoribus Vesuvium* ponit propter Cumas & Neapolim a Cumanis conditam. Et Virgilius initio libri VI

*Et tandem Euboicis Cumarum adlabitur oris.*

Et ipsa Cumana Sibylla inde *Euboica* cognominatur. Statius lib. IV Silv. carm. III vers. 24 *Euboicæ domum Sibyllæ* Cumas dixit: & Ovidius Fast. IV vers. 257 *Sibyllina oracula*

*Carminis Euboici fatalia verba.*

Incolæ *Cumani*. Velleius lib. I cap. IV *Cumanos Oſca mutauit vicina*. Laudantur etiam *Aquæ Cumana*, ut salubres. Liuius lib. XL I cap. XVI *Cn. Cornelius Cōs. ex monte Albano rediens concidit, & parte membrorum captus, ad Aquas Cumanas profectus, ingrauescente morbo Cumis decessit*. Ciceronis prædium *Cumanum*, laudante ipso, satis notum est. v. gr. lib. X ad Attic. ep. IV *A Curione mihi nuntiatum est, eum ad me venire. venerat enim is in Cumanum vesperi pridie: - - - prateriit villam meam Curio, iussitque nuntiarī mox se venturum: concurrītque Puteolos, - - - rediit: fuit ad me sane diu.*

Inter Cumas, iam desertas, & Misenum est *Acherusia palus*, Straboni pag. 168 *Αχερυσία λίμνη*, Plinio lib. III cap. v *Acherusia palus*, *Cumis vicina*. Secundum Strabonem est *της θαλάσσης ἀνάχυσις τις τεναγώδης, cœnosa maris effusio*, ideoque a Lycophrone etiam vers. 695 *Αχερυσία χύσις* dicta. Quidam, notante ipso Strabone p. 169, cum Lucrino lacu, alii cum Auerno confundunt: sed discreuit Strabo atque Plinius.

Inde proximum est *Misenum* promontorium, portus, & oppidum. Origo nominis fabulosa, ab tubicine Aeneæ ibidem sepulto, cui nomen fuerit *Miseno*. Virgilius lib. VI vers. 232

*At pius Aeneas ingenti mole sepulcrum  
Imponit, suaque arma viro, remumque tubamque  
Monte sub aërio, qui nunc Misenus ab illo  
Dicitur, aeternumque tenet per sacula nomen.*

Mons ille promontorium ab aliis dicitur. Tacitus lib. VI cap. L *Tiberius, mutatis sapius locis, tandem apud promontorium Miseni consedit*. Et lib. XIV cap. IV *promontorium Misenum inter, & Baianum lacum*. Oppidum Plinius vterque narrant: maior, *Cuma Chalcidensium, Misenum, portus Baiarum*: minor lib. VI epist. XX de Vesuvii incendio: *ego Miseni relictus, - - - tum demum excedere oppido visum*. Portum tandem, immo nauale, Misenenis classis ab Augusto instituta probat. Suetonius cap. XLIX *classē Miseni, & alteram Rauenna, ad tutelam superi & inferi maris collocavit*. Et Florus lib. I cap. XVI *Hic illi nobiles portus, Caieta, Misenus*. Hinc dicuntur *Misenses*. Tacitus Hist. lib. II cap. IX *e classe Misensi duæ triremes*. Et annali XV cap. LI *primores classiariorum Misensium*. Et Plinius lib. XVIII cap. VI *Nouissimam villam in Misensi posuit C. Marius septies consul, sed peritiam castrametandi*. Plures ibidem villæ propter loci amœnitatem, cuius generis quædam *Luculli villa* fuerat, in qua Tiberius, iam viribus defectus, *apud promontorium Miseni consedit, & ibi, referente Tacito lib. VI cap. L, vitæ finem habuit*.

Ex istis villis erat etiam *Retina*, proxime sub Miseno Vesuvium versus posita. Plinius lib. VI epist. XVI *Retina classiariorum, imminenti periculo exterriti (nam villa ea subiacebat, nec villa, nisi navibus, fuga) ut se tanto discrimini eriperet, orabant*. Et paucis inter-

teriectis: *Deducit* [Plinius maior] *quādrirēmes*, *adscendit ipse non Retina modo, sed multis (erat enim frequens amēnitas ora) laturus auxilium*.

Misenum inter & Puteolos *Baia* sunt thermis nobiles, quæ non tantum πρὸς Θεραπείαν, *ad medicina usum*, verum etiam πρὸς τέρψιν, ut Strabo ait, hoc est *ad luxuriam & voluptatem* Romanis opulentioribus erant. Nomen fingunt a *Baio*, Vlyssis socio, ibidem sepulto. Lycophron in *Cassandra* vers. 694

Βαίῃ δ' ὁ μάλιστα κυβερνήτης τάφον,

*Baii naucleri sepulcrum transiens*. Silius lib. XII vers. 114

- - - - - docet ille tepentes

*Vnde ferant nomen Baia, comitemque dedisse*

*Dulichiae puppis stagno sua nomina monstrat.*

Etiam Florus dixit lib. I cap. XVI *tepentes fontibus suis Baias*. Et Martialis lib. XI epigram. LXXX

*Baias superba blanda dona natura.*

Has naturæ dotes ad vitia & luxuriam traxerunt homines, ut Canopum Aegypti, ut Daphnen Antiochiæ. Seneca epist. LI *De secessu cogitans* [vir probus & sapiens] *numquam Canopum eliget, quamvis neminem Canopus esse frugi vetet. Ne Baias quidem diversorium vitiorum esse ceperunt. Illic sibi plurimum luxuria permittit: illic, tamquam aliqua licentia debeatur loco, magis soluitur. Invitavit locorum voluptas, ut plures heic villæ ponerentur, etiam βασιλείου οικήσεις, augustorum palatia*, ut Iosephus Antiquit. lib. XIII cap. IX illum locum descripsit, quem per se πολιδυλον, *oppidulum esse* significat. Ab hoc dicitur *Sinus Baianus*, Sueton. Ner. cap. XXVII: *Portus Baiarum*, Plin. lib. III cap. V; quem Augustus Cæsar amplissimum fecit, *immissō in Lucrinum & Auernum lacum mari*, nominarique iussit *Portum Iulium apud Baias*, Sueton. cap. XVI. Est etiam *Baianus lacus* apud Tacitum lib. XIV cap. IV, quem quidam ipsum Lucrinum interpretantur.

*Lucrinus* autem lacus sub ipsis Baiis fuit, ut ex Suetonio iam cognovimus, & Mela ac Plinius testantur. Ille, *Puteoli*, inquit, *lacus Lucrinus & Auernus, Baia, Misenum*: hic, inverso itinere: *Misenum, portus Baiarum, Bauli, lacus Lucrinus & Auernus*.



- - *dein Putcoli.* In deliciis erant ostrea Lucrina, quæ ex hoc lacu erant. Horatius Epod. II

*Non me Lucrina inuenerint conchyliæ.*

Et Cicero IV Attic. ep. x ex Cumano : *Ego hic pascor bibliotheca Fausli. fortasse tu putabas, his rebus Putcolanis & Lucrinensibus.* Hic lacus anno cio id xxxviii a. d. III kalend. Octob. qui dies angelorum principi sacer est, graui motu terræ concussus, montem eructauit, qui adhuc *Monte nouo di cenere*, id est mons nouus cinereus vocatur, descriptus ab Iulio Cæsare Capaccio in Antiquitatibus Puteolanis cap. xx. Quæ superant de lacu extra montem, paludes paruæ, lutosæ, cum arundinetis sunt.

Inter lacum & mare agger *Via Herculaneæ* dicebatur, quasi Hercules bubus suis traducendis muniuisset. Cicero Agrar. II cap. xiv *Adiungetur illa via vendibilis Herculaneæ, multarum deliciarum, & magna pecunia.* Silio lib. xii vers. 118 est *Herculeum iter.* Strabo de illo p. 169 ὁ Φασιν Ἡρακλέα διαχῶσαι, τὰς βοῦς ἐλάυνοντα τὰς Γηγόνες, dicunt *Herculem, Geryonis boues agentem, aggerasse.* Propertius lib. III eleg. xlii

*Qua iacet & Troie tubicen Misenus arena,  
Et sonat Herculeo structa labore via.*

Lucrino adiacet *lacus Auernus*, qui id nomen retinet. Ostio coniungebatur, quod etiam nunc visitur, quamuis terra oppletum est. Adparet tamen ex situ, interstitium paucorum fuisse passuum: quod Holstenius p. 133 suis oculis obseruatum adnotauit. Vibius Sequester de Lacubus: *Auernus immense altitudinis, cuius ima pars deprehendi non potest.* Ideo Lucanus lib. II vers. 668

*Decidat in fundum penitus stagnantis Auerni*  
dixit. Silua circa eum fuit. Virgilius Aen. III vers. 442

*Dirinosque lacus, & Auerna sonantia siluis:*

sed excidit illam Agrippa tum, credo, quum portum Iulium faceret. Strabo lib. v pag. 169 νυνὶ δὲ τῆς ὕλης τῆς περὶ τὸ Ἄορνον κοπίσης ὑπὲρ Ἀγρίππα, nunc autem silua illa, quæ circa Auernum erat, excisa ab Agrippa. De nomine iam disquirendum est. Lucretius lib. VI vers. 740

*Prim-*

*Principio, quod Auerna vocantur, nomen id ab re  
Impositum est, quia sunt auius contraria cunctis.*

Nota fabula de lacu ita pestilenti, ut ne aui transolare possit, quin decidat & exstinguatur. Vere Strabo dicto loco: *postquam qua circa lacum siluestria erant, adificiis occupata sunt*, (addo ego: & in lacu classis ædificata Augusti;) ἀπ' αὐτῆς ἐκείνης ἐφά-  
νη μὲν οὖν, omnia illa fabulam esse adparuit. Virgilius bene, non de lacu, sed de spelunca siue antrō interpretatur lib. v i vers. 237

*Spelunca alia fuit, vastoque immitis hiatus,  
Scrupea, tuta lacu nigro, nemorumque tenebris:  
Quam super haud vlla poterunt impune volantes  
Tendere iter pennis. Talis se se balitus atris  
Faucibus effundens supera ad conuexa ferebat.*

Inde rectius lacus Auerni vocatur, id est circa antrum Auernum; quam Auernus lacus primo casu. Cicero Tusc. lib. i cap. xvi in vicinia nostra Auerni lacus. Et Liuius lib. xxiv cap. xii cum cetero exercitu ad lacum Auerni descendit. Et cap. xiii quum [Hannibal] ad lacum Auerni esset. Ammianus Marcellinus lib. xxviii cap. xxii si a lacu Auerni lembis inuecti sunt pictis Puteolos vel Caietan.

Est & Gaurus mons in hoc tractu, cuius etiam Cicero Agrar. ii cap. xiv meminit. Liuius lib. vii cap. xxxii Consules ambo cum duobus ab urbe exercitibus profecti, Valerius in Campaniam, Cornelius in Samnium: ille ad montem Gaurum; hic ad Saticulam, castra ponunt. Sicum poetæ ostendunt. Lucanus lib. ii vers. 667

- - - si conuulso vertice Gaurus  
Decidat in fundum penitus stagnantis Auerni.

Et Sidonius Panegy. Maioriani vers. 345

*Et se Lucrinæ qua vergit Gaurus in undas.*

Ergo circa illos lacus est. Supra laudatus Capaccius in Antiquit. Puteolanis cap. xxii tres montes in Campaniæ finibus Gauri nomine adpellari censet: primum prope Massicum & Minturnas, quem Cicero de agraria lege intelligat: alterum circa Nuceriam & Surrentum: vnde Plinius iii cap. v Gaurani Surrentinique montes: & in his naualem materiam cædi. Silius viii vers. 533

*Illic Nuceria, & Gaurus naualibus aptus.*

Tertius vicinus Auerno & Lucrino. Nolim vero diiungere: iugo montes longe continuantur, & sic maxime in medio circa Auernum & Puteolos *Gaurus* dicitur, vitifer in istis; vt vel alijs locis, vel saltem in summitate pinifer, aptus naualibus fuerit. Vini feracem descripsit Statius in Siluis. Lib. III carm. I vers. 147

- - - *nemorosus palmitum Gaurus.*

Et carm. V vers. 99

- - - *Bacchei vineta madentia Gauri.*

Ac lib. IV carm. III vers. 64

*Aique echo simul hinc & inde fractam  
Gauro Masficus vuiser remittit.*

Inter Baias & Lucrinum lacum fuit nobilis villa, *Bauli* dicta, quod nomen interpretantur *Boaulia*, id est bouum stabula, ex eadem de Herculis bubus fabula. Seruius ad Aeneid. VII vers. 662 *Iuxta Baias* [Hercules] *caulas bubus fecit, & eas sepfit, qui locus Boaulia dictus. nam hodie Baula vocantur.* Symmachus carmine, epistolæ I libri I inserto, de Baulis, quos Lucrīna sede mutauerat:

*Huc deus Alcides stabulanda armenta coegit,  
Eruta Geryonis de lare tergemini.  
„Inde recens atas corrupta Boaulia Baulos  
Nuncupat occulto nominis indicio.*

Ob eamdem causam lib. XII vers. 156 Silius *Herculeos Baulos* nominauit. Situs ex Dionis lib. LIX pag. 652. C. Caligula, inquit, διὰ τῆς θαλάσσης τέρπον τινὰ διηπνεῦσαι ἐπεθύμησε, γεφυρώσας τὸ μεταξὺ τῶν τε Πυργίων καὶ τῶν Βάουλων, cupiit per mare certo modo equi vehi, ponte iungens illam partem, quæ inter Puteolos & Baulos est. Ex his Holstenius sequi dicit, *Baulos* inter Baias & Lucrinum lacum fuisse. nam ordo ductusque pilarum recta eo tendit. Villam autem fuisse, non oppidum, diserte Tacitus testatur lib. XIV cap. IV. Venientem, inquit, [matrem Nero] obuius in litora (nam Antio aduentabat) excipit manu & complexu, ducitque Baulos: id villa nomen est, quæ promontorium Misenum inter & Baianum lacum flexo mari adluitur. Nobilior autem adeo villa fuit, vt alias ab hac, tam-

tamquam ab oppido, denominatas videamus. Cicero Quæst. Acad. lib. IV cap. III in *Hortensii villa, quæ est ad Baulos*: & cap. XL putas, ut nos nunc simus ad Baulos, Puteolosque videamus; sic, & cetera. Meminit & Cœlius ad Ciceronem lib. VIII epist. I.

Huc veteres fabulæ nescio quod oppidum *Cimmerium*, & populum *Cimmerios*, ex Caucaſo forſan euocatos, deducunt. Ephorus apud Strabonem dicit, ἐν καταγείοις οἰκίους οἰκᾶν, καὶ διὰ τινῶν ὀρυγμάτων παρ' ἀλλήλων τε φοιτᾶν, in *subterraneis ædificiis habitare, ac per fossas quasdam inter se commcare*. Addit, μαντήιον, *oraculum*, habuisse, ad quod hospites per easdem fossas deduxerint. Tandem a rege quodam deletos esse, & oraculum alio translatum. Strabo vero, τοιαῦτα μὲν οἱ πρὸς ἡμῶν ἐμυθολόγουν, *Talia*, inquit, *antiqui fabulati sunt*. Plinius in Campania: *lacus Lucrinus & Avernus, iuxta quem Cimmerium oppidum quondam*. Et Silius Italicus lib. XII vers. 131 in Campaniæ descriptione:

*Infernis pressas nebulis, pallente sub umbra*

*Cimmerias iacuisse domos, noctemque profundam*

*Tartarea narrant urbis.*

Hauferunt omnes ab Homero, qui ut Vlyſſi suo, quæ de Scythiis Cimmeriis audierat, adplicaret, illos a Circes domo vnus diei nauigatione remouit ita, ut Κιμμερίων δημός τε πόλις τε, *Cimmeriorum populus & oppidum*, semper caligine & nebulis contegantur, nec vmquam eos sol radiis suis adspiciat. Vide Odyss. A sub initium. Pompeius Festus fabulam naturaliter interpretaturus, *inter Baias & Cumas ait conuallem esse satis eminenti iugo circumdatam, quæ neque matutino, neque vespertino tempore sole contegatur*. Quod an satis sit ad fabulæ enormitatem excusandam, & an vere tali situ ibi vallis sit, peritiores locorum videant.

*Puteoli*, nunc Pozzuolo, in hoc litore sequuntur, Græcis dicti Δικαιορχία vel Δικαιορχία, quod antiquius oppidi nomen est. Epitoma Stephani: Δικαιορχία πόλις Ἰταλίας. Ταύτην δὲ φασιν κεκλήσθαι Ποτιέλες, *Dicaarchia urbs Italia, quam Puteolos vocari aiunt*. Nominis Latini rationem dat, quia δυσώδη τὰ φέεατα ἔχει, *græue olentes habuerit puteos*. Nec aliter Festus. *Puteolos*, inquit, *dictos aiunt ab aqua caldæ putore*. *quidam a multitudine puteorum*

*earumdem aquarum causa factorum.* Strabo diuidit, quosdam ἀπὸ τῶν Φρεάτων, a puteis nominasse, ut Puteoli multos minores puteos eius loci significant ὑποκοριστικῶς: alios ἀπὸ τῆς δυσωδίας τῶν ὑδάτων, a graui odore aquarum: quasi ad olere simul Romani in hoc nomine respexerint, id quod Stephanus Græcis litteris ὀλέγε scripsit, & ὄζειν interpretatus est. Sed hoc minus est vero simile. Plinius lib. III cap. V *Dein Puteoli, colonia, Dicaarchia dicti.* Poeta aliquando contrahunt Græcum nomen. Papinius Statius lib. II Silv. carm. II vers. 96 *Dicarchi mania* Puteolos dixit: & vers.

- - - nec te cultu Tirynthia vincat  
Aula, Dicartheique sinus.

id est, nec Bauli, villa; nec sinus Puteolanus. Alterum nomen Strabo a temporibus Hannibalis duxit, quando Romani locum communire cœperunt. κατὰ τὴν Ἀννίβα στρατίαν συνώκησαν Ῥωμαῖοι, καὶ μετανέμασαν Ποτιέλους, quum antea fuerit Δικααρχία, ἐπὶ τοῖς Κυμαίων, *Cumanorum nauale Dicaarchia dictum.* Romani Punico bello tenuerunt defenderuntque. Liuius lib. XXIV cap. XIII *Peruasato agro Cumano vsque ad Miseni promontorium,* [Hannibal] *Puteolos repente agmen conuertit ad opprimendum presidium Romanum.* Sex millia hominum erant, & locus munimento quoque, non natura modo tutus. Triduum ibi moratus Pœnus, ab omni parte tentato presidio: deinde, ut nihil procedebat, ad populandum agrum Neapolitanum, magis ira quam potiunda urbis spe, processit. Post illud bellum etiam colonia Puteolos fuit deducta, eodem Liuiio tradente lib. XXIV cap. XLV, & Velleio lib. I cap. XV; an pleno iure coloniarum, dubitari ex illo Taciti possit lib. XIV cap. XXVII: *In Italia vetus oppidum Puteoli ius colonia, & cognomentum a Nerone adipiscuntur.* Sed non simpliciter ius coloniae, quod dudum habuerat, sed ius coloniae Augustae (id cognomentum est) & amplius priore, adeptum id oppidum dicitur. Frontinus de Colonia: *Puteolis colonia Augusta. Augustus deduxit.* Forte legendum: *Nero Augustus deduxit.* Hinc gentile *Puteolani.* Cicero lib. V Attic. ep. II *quum per emporium Puteolanorum iter facerem.* nam & Strabo pag. 169 de Puteolis: ἡ πόλις ἐμπορεῖον γεγενήσθαι μέγιστον, χαλεποῖν τε ἔχουσα ὄρμης, ὅρμητις facta emporium maximum, quia

quia portus manufactos habet. Vicinum mare *Sinus Putecolanus* dictus Suetonio Aug. cap. XC VII, qui & *Baianus* idem est.

Tandem in hoc tractu *Phlegræi campi* sunt, id est ardentes. Strabo a Puteolis ad Baias & Cumanam regionem patere dicit: Diodorus Siculus lib. IV cap. XXI τὸ Κυμαίων πεδιον ὠνομάσθαι φλεγραίων, *Cumanum agrum Phlegraum nominari*: sed addit a monte Vesuvio id nomen esse, instar Aetnæ ignes euomente: ut adeo tractum a Cumis ultra Neapolim innuisse videatur. Polybius lib. II cap. XVII τὰ φλέγραία ποτε καλέμενα τὰ περὶ Καπύην καὶ Νόλαν πεδία, *campus circa Capuam & Nolam Phlegreos olim vocatos esse*, ut ita fere omnem per Campaniam extendantur. Scilicet, quia ista regio pluribus locis calidos fontes effundit, quibusdam etiam ignes eructat, & sulfuris multum progignit; hoc nomen videtur eidem adhæsisse. Quæ vero de gigantibus, fulmine ibidem prostratis, addunt, in fabulis, ut cetera de Mercurio in his locis, sunt relinquenda. Plinius lib. XVIII cap. XI ait, *Leborias* campum vocari, quem Græci *Phlegraum* adpellent. Silius lib. VII vers. 538

- - - illic quos sulfure pingues  
*Phlegræi legere sinus.*

Inter Auernum & Puteolos Ciceronis villa fuit, quam *Academia* dixit. Fortasse hæc eadem & *Puteolanum* ipsius. non enim longius quam XXX stadiis, ut ipse *Academ.* Quæst. IV cap. XXXI prōdidit, aberat a Puteolis. De Puteolano lib. XIV ad Atticum ep. VII *Ego & Formiano exiens XVII kal. ut inde altero die in Puteolanum, scripsi hæc.* *Academia* nomen & situm explicat Plinius lib. XXXI cap. II. *Digna*, inquit, memoratu villa est ab Auerno lacu Puteolos tendentibus imposita litori, celebrata porticu ac nemore, quam vocabat Cicerō *Academia*, ad exemplum Athenarum: ibi compositis voluminibus eiusdem nominis, in qua & monimenta sibi instaurauerat. Addit ibidem de eadem Laureæ Tullii liberti versiculos, quibus

- - *Academia celebratam nomine villam*  
vocat. In ea, exiguo post obitum Ciceronis, Antistio Vetere possidente, eruperunt fontes calidi, perquam salubres oculis: quæ inde *aqua Ciceroniana* dictæ. Laureæ ibidem:

*Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori  
Hoc dedit, hac fontes quum patefecit ope.  
Vt, quoniam totum legitur sine fine per orbem,  
Sint plures, oculis quæ medeantur, aquæ.*

Huius villæ sub *Academia* nomine mentionem facit lib. I ad Attic. epist. IV. *Quod ad me, inquit, de Hermathena scribis, per mihi gratum est, & ornamentum Academiae proprium meæ.* quamquam non nulli hoc de Tusculani parte interpretantur, non de villa agri Puteolani. nam & ibi duo gymnasia habuit; superiori, *Lyceo* nomen fuit, lib. I. Diuinat. cap. V; alteri, *Academia*, lib. II Tuscul. cap. II, & lib. III cap. III.

*Leucogæus* collis inter Puteolos & Neapolim. Plinius lib. XVII cap. XI de alica candida seu cretacea; *Inuenitur hac inter Puteolos & Neapolim, in colle Leucogæo adpellato.* Et lib. XXII cap. II laudat fontes *Leucogæos*, itidem *inter Puteolos & Neapolim, oculis & vulneribus medentes.*

Ipse autem *Neapolis* antiqua vrbs, nouo nomine & nouis colonis aucta. Velleius lib. I cap. IV *Pars horum ciuium [Cumanorum] Neapolim condidit.* Sed tum dicta *Parthenope*. Plinius lib. III cap. V *Litore Neapolis Chalcidensium, & ipsa Parthenope a tumulo Sirenis adpellata.* Chalcidensium dicit, eorum videlicet, qui Cumas condiderant. Cumarum enim colonia Parthenope siue Neapolis. Marcianus Heracleota Periplo p. II

*Ex τῆς δὲ Κύμης τῆς πρὸς Ἀόρνῳ καί μένης  
κτίσιν κατὰ χρησμὸν ἔλαβεν ἡ Νεάπολις.*

*Ex Cumis ad Auernum sitis, diuino monitu ortum habet Neapolis.* Sireni nomen fuit *Parthenopes*. Strabo lib. V pag. 170 *Νεάπολις, ὅπερ δακνύται μνημα τῶν Σαίηνων μιᾶς Παρθενόπης, Neapolis, ubi sepulcrum Parthenopes, vnius Sirenium, ostenditur.* Græca igitur ciuitas habita, Græcorum seruantissima rituum. Liuius lib. XXXV cap. XVI *Qui enim magis Smyrniæ Lampfacenique Græci sunt, quam Neapolitani, & Rhegini, & Tarentini?* Et postea quoque Tacitus lib. XV cap. XXXIII de Neronis ludis: *Non tamen Roma incipere ausus, Neapolim, quasi Græcam urbem, delegit.* Ibi enim agones; gymnasia, theatra, ut Strabo etiam obseruat, omnia Græcorum more. Hinc in otia natam *Parthenopen* Ouidius dixit lib. XV Me-

tam.

tam. Vers. 711. Silio lib. XII vers. 27 est *mitis Parthenope*. addit vers. 31 rationem:

*Nam molles urbi ritus atque hospita Musis Osta.*

Habet etiam thermas non deteriores Baianis, ut Strabo censet: habet Virgilii iuxta se monumentum intra secundum lapidem, ut Vita Virgilii proditum; quod pro templo quasi cultum ab eruditis posteris. Plinius lib. III epist. VII de Silio: *Virgilii natalem religiosius, quam suum, celebrabat; Neapoli maxime, ubi monumentum eius adire, ut templum, solebat.* Statius Siluar. lib. IV carm. IV vers. 52

*Litus, ubi Ausonio se condidit hospita portu  
Parthenope, tenues ignauo pollice chordas  
Pulso, Maroneique sedens in margine templi  
Sumo animum, et magni tumulus ad canto magistri.*

Adluitur Neapolis Sebetho fluuio. Vibius Sequester: *Sebethos Neapolis in Campania.* Columella lib. X vers. 134

*Doctaque Parthenope Sebethide roscida lympba.*

Et Statius lib. I Silv. carm. II vers. 263 de sponsa Neapolitana:

- - - *pulchra tumeat Sebethos alumna.*

Huic nympham præsidere eiusdem nominis, finxit Virgilius Aeneid. VII vers. 734, - - - *fertur*

- - - *quem generasse Teton Sebethide nymphâ.*

Nec silentio prætereunda est *Crypta Neapolitana*, inter Puteolos & Neapolim. Seneca epist. LVII principio, de via lutoſa, mox puluerulenta: *a ceromate nos haphc excepit in Crypta Neapolitana.* Strabo lib. V p. 170 ἐστὶ καὶ ἐνθάδε διώρυξ κρυπτὴ τῆς μεταξὺ ἑρπὸς τῆς τε Δικαιαρχίας καὶ τῆς Νεαπόλεως, *Est ibi quoque fossa occulta per montem inter Puteolos & Neapolim.* Lumen superne accipit ἐκκοπισῶν θυρίδων, *fenestris excisis.* Hodie dicitur *la Grotte di Napoli.* Prope eodem loco, quo Neapolis est, fuit quondam *Palapolis*, haud dubie vetustæ pars Parthenopes, quæ id nomen adsumsit aduersus Neapolim, accessione colonorum nonorum ortam. Livius lib. VIII cap. XXII *Palapolis fuit haud procul inde, ubi nunc Neapolis sita est. duabus urbibus populus idem habitabat. Cumis erant oriundi.* Et mox: *fecialibus Palapolim ad res repetendas mis-*



sis : & pauculis interpolitis : *populus Palapolitanis bellum fieri iussit.*

Ultra Neapolim, e regione Vesuvii, in ora *Herculanum*, siue *Herculanum* oppidum fuit. Tabula Augustana xi millibus passuum a Neapoli positam habet. Plinius iii cap. v *Neapolis & ipsa Chalcidensium, Parthenope a tumulo Sirenis adpellata : Herculanum : Pompeii.* Et Paterculus lib. ii cap. xvi *Herculanum sociali bello captum scribit.* Florus lib. i cap. xvi *Urbes ad mare : Formia, Cumae, Puteoli, Neapolis, Herculanum, Pompeii.* Seneca. Quæst. Nat. vi cap. xxvi *Pompeii & Herculanensium sensere.* de terræ motibus agit. Et cap. i eiusdem libri vi *Et Herculanensis oppidi pars ruit.* Ovidius Metamorph. xv vers. 711

*Herculeamque urbem, Stabiasque, & in otia natam,  
Parthenopen.*

Columella lib. x vers. 135 *salinas huic loco tribuit :*

*Que dulcis Pompeia palus vicina salinis  
Herculeis.*

Vicinum oppidum, *Pompeii*, ex dictis iam innotuit. Plinius enim, Florus, atque Seneca cum *Herculaneo* coniunxerant. Et Velleius dicto loco de atauo suo : *tantam Romanis hoc [sociali] bello fidem prestitisse, ut Herculanum simul cum T. Didio caperet, Pompeios cum L. Sulla oppugnavet.* Seneca principio lib. vi Quæst. Nat. fatum huius oppidi descripsit. *Pompeias*, inquit, *celibrem Campaniæ urbem, in quam ab altera parte Surrentinum Stabianumque litus, ab altera Herculanense, conveniunt, mareque ex aperto reductum amæno sinu cingunt, desedisse terra motu, vexatis quæcumque adjacent regionibus, Lucili virorum optime, audivimus.* Strabo vocat Πομπείαν, *Pompeiam*. Servius vocabulo addit fabulam, in Aeneid. vii vers. 662 id a *pompa* *Herculis triumphali* deducens. *Hercules*, inquit, *in quadam Campaniæ ciuitate pompam triumphi sui exhibuit : unde Pompeii dicitur ciuitas.* Hanc Sarnus amnis, hodieque *Sarno* dictus, præterlabitur. Strabo : Πομπεία, ἢ πρὸς ἄγρῳ ὁ Σαρὸς περὶ τῆς, *Pompeia, quam Sarnus præterfluit.* Plinius adliare dicit, ut mox trademus. Inde *Pompeianus Sarnus* vocatur. Statius Silv. lib. i carm. ii vers. 265

*Nec Pompeiam placeant magis otia Sarni.*

Silius

Silius lib. VIII vers. 537 *mitem cognominavit:*

*Sarrastes etiam populos, rotasque videres*

*Sarni mitis opes:*

quod ex Aeneidos VII vers. 738 haustum est:

*Sarrastes populos, & quæ rigat æquora Sarnus.*

Sarrastes populos, id est Sarni adcolas. Vide Sernium. Et Paulinus Nolanus Natal. III Felic. vers. 62, - - - quique

*Isentem Sarnumque bibunt.*

Maxime autem spectabilis in hac ora est mons *Vesuvius*, nunc Monte di Somma, Aetnæ amulator crebris incendiis, & ignium fauillarumque eructatione. Proprium nomen, quo plures scriptores utuntur, *Vesuvius* est, etiam Straboni *Ὀυέας ἑὸν ὄρος*: poetis variat nomen, estque *Vesuvius*, *Vesuvius*, *Vesuvius*. Per exempla camus. Pomponius Mela II cap. IV *Sinus Puteolanus, Surrentum, Herculaneum, Vesuvii montis adpectus, Pompeii, Neapolis*. Plinius hunc sequutus III cap. V *Herculaneum, Pompeii, haud procul adpectante monte Vesuvio, adluente vero Sarno amne*. Livius lib. VIII cap. VIII extr. *Pugnatum est haud procul radicibus Vesuvii montis, quæ via ad Vesuvium ferebat*. Valerius Maximus lib. I cap. VII n. 3 *non procul a Vesuvii montis radicibus positis castris*. Et Florus lib. I cap. XVI *Hic amicti vitibus montes, Gaurus, Falernus, Massicus, & pulcherrius omnium Vesuvius, Aetnæ ignis imitator*. Est enim, quod Strabo etiam observavit, *ἀγρῶς περιρικόμενος παγκάλαις, πλὴν τῆς κορυφῆς, in circuitu agris optimis cultus, præter verticem, qui sterilis totus, ἐκ τῆς ὀψέως τεφρώδης, cinereus adparens, cauernas ostendens exusti lapidis, ὡς τεκμαίρεται ἂν τις, τὸ χωρίον τῶτο καί ποτε καὶ ἐστὶν, καὶ ἔχει κατὰ τὴν ἑξῆς ὥσπερ, ut coniecturam facere possis, ista loca quondam arsisse, & crateras ignis habere*. Tam rarum & inauditum ante Flauiana tempora Vesuvii fuit incendium! cuius novitas etiam Plinium inuitavit, ut propius adiret illud, quo periit, ardentis montis periculum. Sed ad poetas, nomen immutantes, accedamus. Silius Italicus lib. XVII vers. 597

*Sic ubi vi cæca tandem demersus ad astra*

*Fuunt pastos per sæcula Vesuvius ignes,*

*Et pelago & terris fusa est Vulcani pestis;*

*Videre Eoi monstrum admirabile Seres,  
Lanigeros cinere Ausonio canescere lucos.*

Grandis hypobole, Italicos cineres in ultimum orientem dispergi. Sed habuit Silius, quamlibet suspectæ fidei auctorem, quem sequutus est. Is Cresias, qui in Indicis apud Photium cod. LXXII Aetnæ ignes in Indiam ferri, innocuum iustorum terræ, ceteris pestilentem, audaciter scripsit. Lucretius lib. VI vers. 747

*Qualis apud Cumas locus est, montemque Vesuvium.*

Et Virgilius lib. II Georg. vers. 224

*Talem diues arat Capua, & vicina Vesuvio  
Ora iugo.*

Et Statius Silv. lib. IV carm. IV vers. 79 - Chalcidicis

*Litoribus, fractas ubi Vesbius erigit iras.*

Et Martialis lib. IV epigrammate XLIII

*Hic est pampineis viridis modo Vesuvius umbris.*

Ex his alteram formam Suetonius imitatur in Tito cap. VIII *conflagratio Vesuviimontis*, dicens. Tacitus autem & Plinius minor, huic æquales, *Vesuvium* vocant, ille annali IV cap. LXVII de Capreis insula: *prospectabat pulcherrimum sinum, antequam Vesuvius mons ardescens faciem loci verteret*: hic lib. VI epist. XVI incendium montis luculentissime descripsit.

Ultra Sarnum & Pompeios, sinu medio fuerunt *Stabie*, oppidum antea, post in villæ formam redactæ. Plinius lib. III cap. V *In Campano agro Stabie oppidum fuere usque ad Cn. Pompeium & L. Catonem consules, pridie calend. Maii, quo die L. Sulla legatus bello sociali id deleuit; quod nunc in villam abiit.* Alter Plinius prædictæ epistola de hoc auunculo: gubernatori monenti, ut retro flecteret, *Fortes, inquit, fortuna iuvat: Pomponianum pete. Stabius erat, directus sinu medio.* Ovidius Metam. X V vers. 711

*Herculeamque urbem, Stabiasque.*

Lac Stabiarum in medicina fuit. Symmachus lib. VI epist. XVI II edit. Iureti [al. XVII] *Nunc illis proficiscendi attulit causam medicorum coacti imperata curatio. Nam Stabias ire desiderant, ut reliquias*  
lon-

*longa agritudinis armentali lacte depellant.* Procopius lib. iv Goth. B. cap. xxxv in hoc tractu montem memorat, ὅπερ Ρωμαῖοι γάλακτος ὄρες τῇ Λατίνων καλῶσι Φωνῇ, quem *Romani Lactis montem Latine vocant*, qui haud dubie a copia illa & salubritate lactis nomen habet. Aquæ etiam & fontes Stabiarum laudantur. Columella lib. x vers. 133

*Fontibus & Stabia celebres, & Vesuvia rura.*

In Peutingeriana tabula Stabia inter Pompeios & Surrentum sunt locatæ. Hodie *Castell a mare di Stabia*, & simpliciter *Castell a mare*, paruum oppidum, episcopale tamen, in illo loco visitur.

*Surrentum* Mela primo loco ponit ad Sinum Puteolanum, regrediens a Lucania per maritimam oram in Latium: Plinius contra incedens lib. iii cap. v *Surrentum cum promontorio Minervæ*, post Sarnum annum enarrat. Hodieque *Sorrento* vrbs archiepiscopalis superest. Ptolentæus Σύρεντον, Strabo Σύρεντον appellat. Silius lib. viii vers. 544

*Surrentum, & pauper sulci cerealis Abella.*

Frontinus de coloniis: *Surrentinum oppidum.* Adiacent colles *Surrentini* vitiferi: vnde vinum *Surrentinum* in generosis Italiæ. Ovidius *Metamorph.* xv vers. 710

*Et Surrentino generosos palmite colles.*

Martialis lib. xiii epigrammate cx

*Surrentina bibis? nec murrhina picta, nec aurum  
Sume: dabunt calices hac tibi vina suos.*

Tandem in hoc litore ad *Minervæ promontorium* venimus, terminum Campaniæ in ora aduersus Picentinos. Plinius dicto sæpe loco: *Surrentum, cum promontorio Minervæ, Sirenum quondam, sede.* Et hodie Capo della Minerva dictum. Exstat in australi angulo, ex opposito insulæ, cui Capreis nomen est. Tacitus annali iv cap. lxxvii de Tiberio: *Capreas se in insulam abdidit, trium millium ficto ab extremis Surrentini promontorii diunctum.* *Surrentinum*, idem quod *Minervæ*, quia non propinquius ei oppidum, quam *Surrentum*. Strabo lib. v p 170 Συνεχὴς τῇ Πομπηίᾳ τὸ Σurrentium τῶν Καμτανίων, ὃθεν πρὸκειται τὸ Αθήναιον, *Pompeis contiguum est Surrentum Campanorum, vnde Athenæum* [Minervæ promon-

montorium] *prominet*. Nomen inde est, quia ἐπ' ἀρχῇ Ἀθηνᾶς ἱ-  
 εῖ, in promontorio Minervæ fanum est. Ovidius Metam. xv vers.  
 709 confirmat vicinitatem insulæ:

*Inde legit Capreas, promontoriumque Minervæ.*

Hoc vero non Campaniam solum, sed sinum quoque Puteolanum  
 finit. Pomponius sæpe dicto loco : *Minervæ promontorium* :  
 - - - *sinus Puteolinus, Surrentum, Herculaneum.*

### MEDITERRANEÆ CAMPANIAE.

Ad Sinuessam, aut prope eam, incipiunt *radices Massici* mon-  
 tis, ut Cicero Agrar. ii cap. xxv nominat. Liuius lib. xxi cap.  
 xiv *per iugum Massici montis Fabio ducente*. Vitifera regio, si quæ  
 alia. unde *Massicum* sapius vinum eius agri nobilius significat. Mar-  
 tialis lib. xiii epigram. cxi

*De Sinuessanis venerunt Massica pralis.*

ex quo vicinia Sinuessæ & Massici intelligitur. Horatius ode i

- - *veteris pocula Massici.*

Sub hoc monte patet *Falernus ager*. Liuius lib. xxi cap. xiv  
*Ut vero in extrema iuga Massici montis ventum est, hostesque sub oeu-*  
*lis erant, Falerni agri colonorumque Sinuessæ tecta videntes, & reliqua.*  
 Scilicet idem mons Matlicus, tanquam editior pars agri, inter-  
 dum vocatur *mons Falernus*. Martialis lib. xii epigr. lvii

*Nec in Falerno monte maior autumnus.*

alii colle legunt, quod idem est. At *Falernus ager* nominatus &  
 alibi Liuius. Lib. viii cap. xi *Latinus ager, Priuernati addito a-*  
*gro; & Falernus, qui populi Campani fuerat, usque ad Volturnum*  
*flumen plebi Romanæ diuiditur.* Et lib. x cap. xx *per Fescinos in*  
*Campaniam Falernumque agrum transcendunt.* Et cap. xxi *in salu-*  
*Fescino Falernum contingente agrum.* Vini generosissimi terax.  
 Plinius lib. xiv cap. vi *Secunda nobilitas Falerno agro erat, & ex*  
*eo maxime Faustiis.* Faustianus autem ager pars Falerni melior.  
 Et ibidem Plinius : *Faustianus* [ager incipit] *circiter quatuor mil-*  
*liaria vico prope Cediæ, qui vicus a Sinuessâ vi milibus abest.* Ce-  
 diæ autem ignotus locus. Sed ad Falernum reuertimur. Silius  
 lib. vii vers. 164

- - - - *grauide cui nectare vites*  
*Nulli dant praelis nomen præferre Falernis.*

Sæpe id Horatius vinum laudauit, vt lib. I oda XX *Falerna vites*: & lib. II Sermon. sat. III vers. 115 cum Chio componit:

- - *positis intus Chii veterisque Falerni*  
*Mille cadis.*

In hoc tractu decurrit *Sano* fluuius, de quo supra in litorali oradictum fuit. Ponte is iungitur ad Appiam viam, qui *Pons Campanus* adpellatur. Plinius lib. XIV cap. VI *Falernus ager a ponte Campano læua petentibus Vrbana coloniam Sullanam, nuper Capuæ contributam, incipit.* Horatius Serm. lib. I satyr. V vers. 45

*Proxima Campano ponti quæ villula, tectum,*  
*Præbuit, & parochi quæ debent, ligna falemque.*  
*Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.*

Tabulæ Peutingerianæ hæc dispositio locorum est:

*Sinuessa - - ponte Campano III Vrbani - - Casilino.*

Ex quibus vna cognoscimus, non integri diei iter a ponte fuisse Capuam, quia ibi onerati muli tempestiue clitellas Capuæ deposuerint: etiam, vbi *Vrbana Syllæ colonia* fuerit, & quam vicina Campano ponti. Hæc enim est, quam nomine *Vrbani* significauit Tabula.

Falernum a septentrione claudit mons Callicula, supra quem *Stellatus* est *Campus*. De monte Liuius lib. XXII cap. XV *Quam satis sciret [Fabius,] per easdem angustias, quibus intrauerat Falernum agrum, [Hannibalem] rediturum; Calliculam montem, & Casilinum occupat modicis presidis, quæ vrbs Vulturno flumine directo Ichnusa a Campano agro diuidit.* Et insequente XVI capite: *quoniam per Casilinum euadere non posset, petendique montes, & ingens Callicula superandum esset.* De campo autem *Stellate* idem lib. IV cap. XLIV *Eodem anno in campum Stellatæ agri Campani Sullanarum incursiones factæ.* De situ eius ex eiusdem libri XXI cap. XIII quodammodo constat. *Aurys*, inquit, *ab suo itinere [Hannibal] per Allisanum, Calatinumque, & Calenum agrum; in campum Stellatæ descendit, ubi quum montibus fluminibusque clausa regionem circumspexisset, vocatum ducem peruenit, ubi terrarum*

rum esset; quum is Casilini eo die mansurum cum dixisset, tum demum cognitus est error. Memoratus hic campus etiam a Cicerone est. Agraria I cap. VII, *Hic, inquit, colonis agrum Campanum & Stellatrem campum diuidi iubet.* Et oratione II Agrar. cap. XX XI *Adiungit Stellatrem campum agro Campano, & in eo duodena describit in singulos homines ingera: quasi vero paululum differat ager Campanus & Stellatis.* Et Suetonius Cæs. cap. XX *Campum Stellatrem, maioribus consecratum, agrumque Campanum ad sibi sua reipublice vestigalem relictum, diuisit extra sortem.* Campanus autem ager ille, qui toties Stellati campo opponitur, præcipue est Capuanus, vti mox ostendetur.

Capua autem antiquissima vrbs, vt ex Paterculi lib. I cap. VII adparet; & caput suæ gentis & vrbium circumiectarum. Florus lib. I cap. XVI *Ipsa caput vrbium Capua, quondam inter tres maximas, Romam Carthaginemque, numerata.* Ad caput ergo nominis ortum referre videtur, quemadmodum Strabo lib. V p. 172 eandem κεφαλὴν vocat, τῶ ἔντι κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν τῆς ἐννόματης, *vere caput, vt nomen sonat.* At Liuius lib. IV cap. XXXVII a Cipyre, Samnitum duce, qui ceperit a Tusceis conditam, nouum nomen fuisse, ex fama tradit. Videlicet, *Vulturnum, Etruscorum urbem, que nunc Capua est, a Samnitibus captam, Capuamque ab duce eorum Cipyre adpellatam.* Sed addit idem: *vel, quod propius est, a tampestri agro.* quod Plinius etiam lib. III cap. V comprobauit. *Inquit, inquit, colonie: Capua ab campo dicta: Aquinum, Suessa, & alie.* Adlusio ergo in Flori verbis & Strabonis inest, non vera origo nominis. Punico bello quod Hannibalem exceperat, in formam præfecturæ redacta erat: sed a C. O. S. Cæsare ius pristinum recuperauit. Velleius lib. II cap. XLIV *In hoc consulatu Cæsar legem tulit, vt ager Campanus plebi diuideretur: suasore legis Pompeio.* Ita circiter XX millia ciuium eo deducta, & ius ab his restitutum post annos circiter CLII, quam bello Punico ab Romanis Capua in formam præfecturæ redacta erat. Copia & amœnitas loci ciuitatem magistram voluptatis fecit. Liuius lib. VI I cap. XXXVIII *Iam tum minime salubris militari discipline Capua, instrumento omnium voluptatum delinquit militum animos auertit a memoria patriæ.* Adde lib. XXI I cap. IV. Gentile contendit Cluuerius veteribus

Cap-

*Campanum* fuisse, ex Liuii vii cap. xxix, qui, *Samnites*, inquit, *omissis Sidicinis, ipsam arcem finitimorum Campanos adorti* - - *Tifata, imminentes Capuæ colles, quum presidio firmo occupassent, descendunt inde quadrato agmine in planitiem, quæ Capuam Tifataque interiacet.* Et cap. xxx legatorum oratione: *Capitani, non urbis amplitudine, non agri ubertate ulli populo, præterquam vobis cedentes.* Adde quæ paullo ante in Falerno agro & Stellate campo diximus. Græce *καπυαῖος, Capuanus*, formant. Sic Stephani epitomator; & in nummis Golzii *ΚΑΠΤΑΝΩΝ*. Posterioris æui inscriptione, quam Sponius pag. 161 Valentiniani temporibus tribuit, (exstat etiam apud Gruterum pag. 459 num. 1) legitur *ORDO CAPVENSIS*.

*Casilinum*, ad utramque Vulturni ripam fuit, vbi nunc Capua noua Liuius lib. xxi cap. xv *Calliculam montem & Casilinum occupat modicis presidis.* Cicero Philipp. ii cap. xl *Deduxisti coloniam Casilinum, quæ Cæsar ante deduxerat*: puta in primo consulatu suo. Decreuit postea. Plinius lib. iii cap. v *Sunt & morientis Casilini reliquæ.* Incolæ *Casilinenses* Ciceroni dicti lib. ii de Inuent. cap. vii: & *Casilinates* Val. Maximo lib. vii cap. vi exemplo 2.

*Tifata*, plurale nomen, mons Capuæ qui imminet. Liuius lib. vii cap. xxix *Tifata, imminentes Capuæ colles.* Et lib. xxvi cap. v de Hannibale: *In valle occulta post Tifata, montem imminentem Capuæ, confedit.* Et lib. xxxii cap. vii *sub Tifatibus Capuæ agrum [censores] vendiderunt.* Silius lib. xii vers. 48 de Hannibale

- - - arduus ipse

• *Tifata inuadit propior, quæ mœnibus instat*

*Collis, & e tumulis subiectam despicit urbem.* id est Capuam.

Sacer montanus is tractus fuit, & in Tabula Augustana duæ ædes in collibus supra Capuam conspiciuntur: alteri, quæ ad occasum vergit, adscriptum est *Ad Dianam*: alteri, orientem respicienti, *Iouis Tifatinus*.

• Supra Calliculam *Cales* erant, oppidum & colonia. In veteri Tabula itineraria ponuntur inter Teanum Sidicinum & Casilinum, ab hoc vii nullibus, vnde de situ iudicandum. Cicero

Ppp pp 2

ad



ad Attic. lib. viii cap. xv *Capuam Calibus proficiens, has litteras dedi.* Et lib. xvi epist. xi ad eundem: *iter faciens [Cæsar puer] in Samnium, venit Calce, mansit Teani.* Et Philipp. xii cap. xi *Sulla cum Scipione inter Cales & Teanum leges inter se, conditiones, contulerunt.* Tacitus lib. vi cap. xv *Vinicio oppidanum genus, Calibus ortus.* Silius lib. viii vers. 513 *non paruum urbem vocat:* Strabo lib. v pag. 164 *πόλιν ἀξιόλογον, urbem memorabilem:* Cicero Agrar. ii cap. xxxi *Calenum municipium.* At antiqua colonia etiam fuerat. Liuius lib. viii cap. xvi *Capti cum urbe Aufones sunt, praesidioque impoſito Calibus, reductæ Romam legiones.* Et interiectis paucis: *Consules de colonia deducenda Cales retulerunt, fa-ctoſque ſc. ut duo millia quingenti homines eo ſcriberentur, triumphos colonia deducenda agroſque diuidendo creauerunt.* Paternulus lib. i cap. xiv *Eodem anno [quo Campanis data ciuitas] Cales deducta, colonia.* Sic ſemper pluratio numero nominant: ſemel Silius lib. xii vers. 525 *Thēſiciamque Calen* dixit, quum & ipſe antea lib. viii vers. 513 dixerit, *quem genuere Cales:* & magiſter eius Aeneid. vii vers. 728 *quique Cales linquunt.* Oppidani *Caleni.* Fragm. Capitolin. in M. Valerii Corui triumpho DE CALENEIS IDIBVS MART. CDXIX. Grut. pag. 297. Diuites vini melioris prouentu. Horatius lib. i oda xx

*Cæcubum, & prælo domitam Caleno*

*Tu bibes uiana.*

Et oda xxxi *Premant Calena fulce, quibus dedit*  
*Fortuna, vitem.*

Inde ad occaſum, *Teanum Sidicinum* eſt, nunc vulgo *Tiano.* Plinius lib. iii cap. v *Intus colonia: Capua - - - Teanum, Sidicinum cognomine, Nola.* Indiget gentis cognomine, ut a Teano Apulo diſcernatur. Paullinus Nolanus iii Natal. Felcis vers. 75

*Quique urbem liquere Cales, geminumque Teanum,*

*geminum, hoc eſt, & Sidicinum & Apulum.* Cicero ad Pompeium epistola, quæ libro viii ad Atticum ineſt: *Capuam ueni eo ipſo die, quo tu Teano Sidicino es profectus.* Et Liuius lib. xxii cap. lvii *legione Teanum Sidicinum præmiſſa.* Strabo ſub finem lib. v

*ποκατ Τεανον Σιδικηνόν:* addit καὶ αὐτὴ ἀξιόλογος, & hæc ex urbibus

*nobilibus est.* Frontinus de Colon. *Teanum Sidicinum colonia, Caesaris Augusti.* - - - *Ager eius militibus est assignatus.* Interdum sine cognomine *Teanum* vocatur, *Sidicinum* autem intelligitur, tamquam nobilius altero, non indigeat discriminis nota. Cicero VII Attic. ep. XIII *Pompeius a Teano Larinum versus profectus est a. d. VIII kal.* *Eo die mansit Venafri.* Et Ptolemæus in Campania *Teanon* simpliciter. *Populus, Sidicini*, tam in oppido, quam circa illud. Cicero Philipp. II cap. XL I *Quid ego illas istius minas contumeliasque commemorem, quibus inuectus est in Sidicinos?* Sunt tamen in lapidibus etiam *TEANENSES*. Vide Grut. p. 381 n. I. & 389 n. 2.

Hanc inter Sidicinorum urbem & Minturnas fere media est *Suessa Aurunca*, cognomine ab *Suessa Pometia* diuersa, *Aurunco-*rum urbs altera, quam, *Aurunca* metu deserta, communiuerunt. Liuius lib. VIII cap. XV *Fama adfertur, Auruncos metu oppidum, deseruisse, profugosque cum coniugibus & liberis, Suessam commisisse, que nunc Aurunca adpellata; mœnia antiqua eorum, urbemque ab Sidicinis deletam.* Breui post facta colonia. Idem lib. IX cap. XXVIII *Suessa & Pontia eodem anno colonie deductæ sunt.* *Suessa Auruncorum fuerat.* Et Velleius lib. I cap. XIV *Suessa Aurunca deducta colonia.* Ciceronis tempore municipium fuit. Philipp. XIII cap. VIII *lautissimum oppidum, nunc municipium, honestissimorum quondam colorum, Suessam fortissimorum militum sanguine, [Antonius] impleuit.* Abest hinc cognomen, ut in illo Silii lib. VIII vers. 498 *detritaque bellis Suessæ.* Iterum colonia facta sub Augusto. Inscript. Grut. pag. 1093 n. 8 *AEDILIS COLONIA IULIA FELICI CLASSICA SVESSA.* Qui colebant, *Suessani.* Alia inscriptione sub Hadriano facta, apud Holsten. p. 257 *QVI VIAM SVESSANIS MVNICIPIIS SVA PEC. FECIT.* Cato R. R. cap. XXII *trapetus emtus in Suessano.*

Supra Teanum, in ortum hibernum sunt *Rufre*, Virgilio lib. VII vers. 739 in Campanis oppidis numeratæ:

*Qui Rufras, Batulumque tenent, atque arua Celennæ.*

Obscura nomina, Campaniæ tamen cum ceteris quæ præcedunt, quæ sequuntur, vindicanda. Seruius ibi: *Rufras Batulumque: Casella Campanie a Samnitibus condita.* Holste-

nus auctor est, Præsenziani in Teanensi diœcesi lapidem reperi-  
tum, cui inscriptum est:

M. AGRIPPÆ L. F. PATRONO  
RVERANI COLONI.

& ager adiacens vulgo *la Costa Rufaria* dicitur. Silius lib. VIII  
vers. 567

*Et quos aut Ruffre, aut quos Aesernia, supple, misit.*

Ruffre, secunda vocali, libri, quasi *ῤῥῥῥῥ*; nisi *Ruffra* legendum,  
vt Virgilius habet; quia antiqui codices sæpe e pro biuocali ex-  
hibent. In hoc tractu etiam *Batulum* & *Cilennas* fuisse, videtur  
admodum probabile.

*Venafrum*, extremum Campaniæ in septemtriones oppi-  
dum, in Vulturini ripa, quod nomen retinet *Venafro*. Colonia  
aliquando fuit. Plinius lib. III cap. V *Intus colonia: Capua a  
campo dicta, Aquinum, Sueffa, Venafrum*. Cato R. R. cap. CXXXV  
*pallas ac tegulas Venafro vult adferri*. Cicero VII Attic. ep. XIII  
*Pompeius a Teano Larinum versus profectus est a. d. VIII kal. Eo die  
mansit Venafri*. Præstantis olei prouentu nobile est. Inde Stra-  
boni dicto loco *ἐνέλαιος* ille tractus, *olei feracissimus*: & p. 164 *ὅθεν  
τὸ κάλλιστον ἐλαιον, ἔν. le optimum oleum est*. Horatius lib. II oda VI  
de Tarentina mellis & olei copia:

*— — — ubi non Hymetto*

*Mella decedunt: viridisque certat*

*Bacca Venafro.*

Plinius lib. XV cap. II de oleo: *principatum in hos quoque bono ob-  
tinuit Italia toto orbe, maxime agro Venafrano*. Vnde *Venafra-  
num* absolute pro oleo præstantissimo. Iuuenalis satyra V vers. 86

*Ipsc Venafrano piscem persundit.*

In citeriore Campania, sed australi magis, videtur etiam *Forum  
Popili* fuisse, Ptolemæi *φόρος Ποπλίας*, quod inter Capuam ponit  
atque Trebulam. Holstenius ex Campaniæ lapide, quem ipse  
Capuæ vidit, descriplit *FORO POPILIENSIVM*. Locus certus  
adsignari nequit.

In ortum æstinum a Calibus Vulturum versus *Calatia* re-  
cedit, vetus oppidum, iam inde ex Samnitium bello cum Roma-  
nis

nis notum. Liuius lib. IX cap. II *ad Calatiam* consules dicit castra habuisse : & cap. XXVIII *Qui capta Nola decus ad cos. tra-*  
*punt, adiciunt, Atinam & Calatiam ab eodem captas.* Hannibalis bello post Capuam, vt Liuius lib. XXVI cap. XV I prodit, *Atella & Calatia in deditionem acceptæ.* Silius lib. VIII vers. 543

- - - *nec paruis aberat Calatia muris.*

Sociali bello *Calatia Capuensi colonie a Sulla adiudicata ob hosticam pugnam*, Frontino de Colon. referente. Cæsar, qui multa in Campanis reformauit, eo veteranos in coloniam misit. nam, quod Velleius lib. II cap. LXI tradit, Octavianus Cæsar *primum a Calatia, mox a Casilino veteranos exciuit paternos.* Populus, *Calatini.* Liuius lib. XXII extremo : *Defecere ad Pænos hi populi: Atellani, Calatini, Hirpini,* reliqui. Eodem libro cap. XIII *per Allifanum, Calatinumque & Calenum agrum in campum Sicclatem descendit.* Hæc fere cis Vulturum, aut prope illum.

Nunc ad ea transimus, quæ trans Vulturum amnem & Capuam, & Tifata sunt : in quibus prima occurrit *Suessula* inter Tifata montem & Glanum amnem, nunc quoque *Castel di Sessola.* Tabula Pentingeriana hic ordo seruatus :

*Capua IX Suessula IX Nola.*

Et Straboni *Σέσσηλα* est. Hinc *Suessulani* dicti qui incolebant. Liuius lib. VIII cap. XIV *Cumanos Suessulanosque eiusdem juris conditioisque, cuius Capuam esse placuit.* Sulla coloniam eo deduxit. Frontinus : *Suessula oppidum muro ductum : colonia lege Sullana est deducta.*

Ad Clanium amnem *Acerra* sunt, hodieque *Acerra* : Straboni *Ἀκέρρα.* Virgilius Georg. II vers. 225

- - - *vacuis Glanibus non æquus Acerris.*

quippe qui damna oppido crebra exundatione inferat. Nec aggeribus facile coerceri ab Acerranis potuit, ideoque Silio lib. VII vers. 536 dicta

- - - *Clanio contempta semper Acerra.*

Vide de fluuio plus in litorali expositione supra. Liuius lib. XXIII cap. XVII *Pænus Acerras primum ad voluntariam deditionem conatus perlicere :* & breui post : *Acerris direptis atque incensis.*

Inco-

Incolæ *Acerrani*. Idem lib. VIII cap. XVII *Romani facti Acerrani lege ab L. Papirio prætoris lata*, qua ciuitas sine suffragio data. Et dicto iam lib. XXI cap. XVII *Acerranis plus animi, quam virium, erat*. Tandem coloni eo missi. Frontinus principio libelli de Colonis : *Acerræ muro ducta colonia : diuus Augustus deduci iussit*.

Ad idem flumen sed infra Acerras, Cluuerius oppidum *Trebulam* ponit, quæ sit Ptolemæi Τρεβέλα in Campanis oppidis, vnde *Trebulanos* Plinius lib. III cap. V, cognomine *Balinenses* ducat. Liuius lib. XXI cap. XIV *Ipsè [Marcellus] a Casilino Calatiam, petit : atque inde, Vulturno amne traiecto, perque agrum Satulanum Trebianumque super Sueffulam per montes Nolam peruenit*. Cluuerius *Trebulanum* legi vult, quod Gronouiorum editione receptum est, sed nulla nota emendationis adposita. Holstenius autem pag. 260 *Trebbiam* locum illum hodieque dici adfirmat, eo- que Polybii lib. III cap. XCII Τρεβιανὸν λόφον (sic emendat ex Τρεβιανόν) *Tribianum collem* referendum censet.

Trans Clanium, in austrum magis si progredimur, inter Capuam & Neapolim, *Atella* fuit, cuius rudera 11 millibus ab Adversa visuntur. Tabula utrimque 19 millibus passuum amotam habet. Cicero Agr. II cap. XXXI *Atellam, Cumas, Neapolin -- suis presidis deuincient*. Strabo Ατελα, Ptolemæus Ατέλλα. Liuius lib. XXVI cap. XVI *Atella & Calatia in deditionem acceptæ : postquam ad Hannibalem defecerant*. Silius lib. XI vers. 14

*Iamque Atella suas, iamque & Calatia abegit,  
Fas superante metu, Pænorum in castra cohortes.*

Municipium fuit : dein colonia facta. Cicero lib. XIII epist. VII *locutus sum tecum de agro vectigali municipii Atellani*. Frontinus de Colon. *Atella muro ducta colonia : deducta ab Augusto*. Incolæ *Atellani*. Liuius XXVII cap. III *Nucerini Atellam (Atellanus Calatiam migrare iussis) tradidit*. De fabulis Atellanis, quod genus ab Oſcis est, Liuium centulas lib. VII cap. II.

Ab Atella progressi, traiecto Sebetho amne, ad *Veserim* sub Vesuio monte venimus, incertum qui locus sit, oppidumne, an vicus, an flumen, an aliud. Aurelius Victor de Vir. illustr. dicit

dicit fluuium esse. In Decio patre : *positis apud Vesperim fluuium castris*. Et in Torquato : *Latinos apud Vesperim fluuium Decii collega deuotione superauit*. Nemo præter hunc aperte flumen nominauit. Quamobrem oppidum Cluuerius interpretatur, quia ceteri tantum dicant *ad Vesperim, apud Vesperim*. Cicero III Offic. cap. xxxi cuius [Manlii Torquati] *tertio consulatu Latini ad Vesperim fusi & fugati*. Liuius lib. x cap. xxxviii *pater P. Decius ad Vesperim bello Latino se iusserat deuoueri* : Et Valerius Maximus lib. vi cap. iv *Manlius Torquatus, filius eius, qui Latinos apud Vesperim incluta pugna fuderat*. Accedit, quod nullum memorabile flumen in illo tractu, præter nominata, *Sebethum* atque *Sarnum*, est, & quod Vibius in Sarnum deriuat, *Veslinum*. Nihilominus apud Liuium est, quod de oppido etiam dubites. Libro viii enim cap. viii *Pugnatum est, inquit, baud procul radicibus Vesuuii montis, qua via ad Vesperim ferebat*. Si oppidum esset, dixisset, *qua via Vesperim ferebat* : quod quamquam vsitatius est, rem tamen, quæ disceptatur, nondum explanat. Dixit enim Cicero quoque lib. iii epist. vi *ad Sidam nauigassem* : & lib. ix epist. ii *Te vero nolo ad Baias venire*. Quapropter in obscuris hunc locum relinquimus, hæsitantes oppidumne fuerit, an aliud.

Ab Vesuuio, in cuius radicibus Vesperis erat, recta ad urbem *Nolam* descendimus, quæ in campo iacet, perantiqua, & quondam frequens ac munita, a Chalcidensibus, ut fertur, condita. Hodie remisit splendor, seruato tamen nomine. Silius Italicus lib. xii vers. 161

*Hinc ad Chalcidicam transfert citus agmina Nola.*

*Campo Nola sedet, crebris circumdata in orbem.*

*Turribus, & celso facilem tutatur adiri*

*Planiciem vallo.*

De Chalcidensi origine consentit Iustinus ex Trogo, lib. x x cap. i *Nolinos* dicens *Chalcidensium colonos*. Velleius autem lib. i cap. vi *Quidam aiunt* (in quibus Catonem numerat) *a Tuscis Capuam Nolamque conditam*. Samnitico bello Romani sibi vindicauerunt. Liuius ix cap. xxviii *In Campaniam reditum, maxime ad Nolam armis repetendam*. Et mox : *Nola est capta*. Item : *qui capta decus Nola ad consulem trahunt*. Ad hanc urbem primum Hanniba-

lis impetus, duce Marcello, fractus est: quod Liuius lib. xxiii cap. xvi descripsit. Qui habitabant & contra Hannibalem defenderant, non dubium, quin amplissimis præmiis ornati ab Romanis fuerint. Vespasianus nomen *Augusta colonia* adiecit. Frontinus; *Nola muro ducta, colonia Augusta. Vespasianus Augustus deduxit. Incolæ Nolanæ: & ager Nolanus: utrumque apud Liuium lib. xxiii cap. xiv: & plebs Nolana, cap. xvi.*

Inde septemtrionem versus, ultra Clanis fontes, *Abella* est, nunc *Abella Vecchia*, prope Nouam sita. Strabo & Ptolemæus *Αβέλλα* scripserunt. Virgilius lib. vii vers. 740

*Et quos malifera despectant mœnia Abellæ.*

Sic enim legendum esse, non *Bella*; nec Seruio, vetusto interpreti, ignotum fuit. Silius lib. viii vers. 544

- - - *pauper sulci Cerealis Abellæ:*

vbi quidam libri *Auella* habent, quemadmodum sæpe B & V in codicibus medii æui permutari cernimus. Frontinus de Colonis: *Abella municipium. coloni vel familia imperatoris Vespasiani iussu eius acceperunt. Postea ager in iugeribus militi est adsignatus.* Hinc coloni vel municipes *Abellani* dicti. Iustinus lib. xx cap. i *Nolani, Abellani nonne Chalcidensium coloni sunt?*

Ultra Pompeios, prope Sarnum fluuium, in Picentinorum limite, *Nuceria* est Campaniæ, vulgo nunc *Nocera*, quæ cognomen *Alphaterna* habuit, siue *Alfaterna*. Diodorus Siculus lib. xix cap. lxxv οἱ τὴν Νυκερίαν τὴν Αλφατέρναν καλεσμένην οἰκῶντες, qui *Nuceriam Alphaternam inhabitant.* Liuius lib. ix cap. xli *Fabius profectus ad Nuceriam Alfaternam.* Cognomen additum, ut ab Umbriæ *Nuceria*, quæ *Camellana*, alia *Fauoniensis* secundum Plinium adpellantur, discerni possit facilius. *Nucerini* oppidani. Liuius xxvii cap. iii *Nucerinos & Acerranos querentes, vbi habitarent, non esse, Acerris ex parte incensis, Nuceria deleta; Romam Fulvius ad senatum misit. Acerranis permissum, ut edificarent quæ incensa erant: Nucerini Atellam, quia id maluerant (Atellanis Calatiam migrare iussis) traducti.* Et lib. ix cap. xxxviii ad depopulandum agrum *Nucerinum profecti.*

Tandem

Tandem de Cluterii *Tegliano* oppido aliquid adiungimus, quod ille putat in veteri inscriptione [Grut. pag. 484 n. 6] CVR. REIP. TEGIANENSIVM, inuenisse, quā cum Tabulæ *Ad teglanum*, sita inter Nola & Nuceria, comparata, etiam locum eidem designari posse persuasum habet. Holstenius autem in marmore redundare credit opificis lapsu syllabam GI, vt TEANENSIVM legatur: in Tabula vero non oppidum signari, (neque id pati præpositum AD) sed forte *regularium* legendum esse, locum ubi *regulæ* coq. antur. Certe ædificium, in Tabula adpictum, non oppidi est, sed in publicum, aut principis vsum exstructi. Vide Holst. p. 261 seq.

## P I C E N T I N I.

*Picentini* continuantur in litore Campaniæ a *Minerua promontorio*, termino Campaniæ litorali, ad vsque *Silarum* amnem, terminum inter Picentinos Lucanosque. Intus ad Samnites vsque & Hirpinos proferebantur, licet ignota aut nulla in limite illo sint Picentiorum oppida. Tractum hunc quondam Campani tenuere, ideoque Strabo lib. v extremo: οἱ Πικέντες μέχρι τῆς Σιλαρδοῦ ποταμῆς, τῇ ὀρίζοντες ἀπὸ ταύτης τῆς χώρας τὴν ἀρχαίαν Καμπανίαν. *Veterem* Campaniam dum memorat, ampliorem nova haud dubie vult intellectam, quam *Silarus* amnis finierit. *Picentes* autem vocat, quos ante paullo *Picentinos* magis proprio vocabulo adpellauerat. *Post Campaniam*, inquit, *& Samnitin,* vsque ad *Frentanos super Tyrrhenum mare*, τὸ τῶν Πικεντινῶν ἔθνος οἰκεῖ, μικρὸν ἀπόσπασμα τῶν ἐν τῇ Ἀδρίᾳ Πικεντινῶν, ὑπὸ Ῥωμαίων μετακισμένον ἕως τὸν Ποσειδωνιάτην κόλπον, ὃς νῦν Παισάνος καλεῖται, *Picentinorum gens habitat, auulsa a Picentinis* (Picentibus) *qui ad Hadriaticum mare habitant, ab Romanis transducta ad Posidonium sinum, qui nunc Paestanus nominatur.* Plinius vero vocabula curatius distinxit, *Picentes* vocans, qui Picenum ad superum mare incolebant: *Picentinos*, ex illis deductos ad mare inferum inter Campanos Lucanosque medios. Lib. III cap. v ineunte: *Roma*, inquit, *terrarum caput: Volscorum postea litus & Campania: Picentinum inde ac Lucanum Bruttiumque.* Et sub finem capituli: *A Surrento ad Silarum amnem, xxx millia passuum,*



*suum, ager Picentinus fuit Tuscorum, templo Iunonis Argiua, ab Iafone condito, insignis.* Tuscorum dicit, quia ante Oscos, Ausones & Campanos vniuersum id litus Etrusci feruntur tenuisse. Eiusdem libri cap. XIII *Quinta regio Piceni est: CCC LX millia Picentium in fidem populo Romano venire.* Et mox: *Finitur Pratuliana regio, & Picentium incipit.* Scilicet sicut libertini a libertis erant vocabulo distincti; ita *Picentium* illud ἀπόσπασμα *Picentini* sunt adpellati. Ptolemæus etiam *Picentinos* a *Picenis* (sic *Picentes* vocat) sciunxit tamquam infernates a supernatibus: sed in eo aberrat, quod *Nolam* illis & *Nuceriam* cum *Sarni* ostiis & *Surrento* attribuit, quæ omnium consensu *Campanorum* sunt. Longius *Pomponius Mela* ab eo quod verum est, declinat, qui inde a *Pæstano* sinu & oppido progressus ad *Mineræ* promontorium, neque hoc excepto, omnia *Lucanis* loca dixit.

Quam exigua autem illa *Picentinarum* regio est, ut vix plura quam duo oppida nominari possint, *Salernum* & *Picentia*: tam multis illa controuersis de situ oppidorum est implicata. *Strabo* extremq. lib. V ἐπετάχισαν αὐτοῖς Σάλερνον Ρωμῶνι Φεραῖς χάριν, μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης, praesidii causa *Romani Salernum* munierunt, paullo supra mare situm. *Plinius* lib. III cap. V *Intus oppidum Salerni, Picentia.* Vnum an duo oppida designet, propter ambiguum gignendi casum *Silerni*, non est satis certum. Sane & *Strabo* dixit, Φεραῖς χάριν *Salernum* communitum fuisse: oppidum, an vicus, & qualis locus ante munitionem fuerit, non dicit. Et *Liuius* lib. XXXII cap. XXIX castrum *Silerni* dixit. *Io. Harduinus* ad *Plinium*: *In mediterraneo, procul a mari, fuisse tum Picentium innuit, Picentini agri metropolim. Salernum autem, quod in ora, uti nunc est, non oppidi tum nomen habuisse, sed praesidi tantum, a Romanis ibi constituti.* Postea vero oppidum *Salernum* factum, non dubitatur, quia colonia eo deducta fuit. *Liuius* lib. XXXIV cap. XLV *Salernum Buxentumque, coloniarum ciuium Romanorum deductæ sunt.* Adde *Velleii* lib. I cap. xv. Et *Ptolemæus* Σάλερνον in oppidis recenset, & *Tabula Augustana* urbis signum adscriptum habet.

Idem oppidum *Salernum* vtrum mare attigerit, uti nunc attingit, itidem dubitatur. *Cluuerius* ita sentit: *Clara nunc urbs*

*urbs Salerno in ipso litore posita, quum olim remota esset a mari, in montibus, qui hodierna urbi imminet. Ad hæc quærit Holstenius: quo auctore? nam adhuc bona ciuitatis pars in accliu collis latere habetur.* Ptolemæus quoque in maritimis numerauit. At *μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης*, paulum supra mare posuit Strabo. Ille vero *Φερεῶν*, castrum tantummodo, idque ante coloniam deductam, memorauit. Si ergo castrum in monte fuit; num etiam postea totum oppidum & colonia? Sed in monte multæ ruinæ dicuntur superesse. Si sunt, dubium, vrbsne, an castrum, an villæ suburbanæ fuerint. Nihil ergo certi definimus, prouiores tamen in Holstenii quam Cluuerii sententiam. Ab vrbe denominatur *Salernitanus*. Plinius lib. XIII cap. III *L. Plotium, proscriptum a triumuiris, in Salernitana latebra unguenti odore proditum, constat.*

Nec facilius inuentum est vrbs *Picentia*, *μικτόπολις*, caput Picentinorum, ut Strabo extremo libro V vocitauit. Quam vero Plinius intus statuit Picentiam, Cluuerius, Harduinus, alii, a mari longius reducunt. Contra Holstenius pag. 263 *Inter Saternum & Ebolos transitur locus Bicenza dictus (quem adlabitur fluius vulgo dictus il Bicientino) VII m. p. a Salerno, & XIII m. p. a Silaro distans.* Unde nullo modo dubitandum, quin hæc ipsissima sit Picentia, quæ in Picentino, non mediterraneo sita, nomen genti dedit. Et adparet hinc, cur Melæ eam in ora maritima recenscat. Melæ de hoc verba sunt ex lib. II cap. IV *Pestanus sinus, Pestum oppidum, Silerus amnis, Picentia, Petra quæ Sirenes habitauere, Minervæ promontorium.*

Fuit quoque oppidum inter Sireusas & Posidoniam, *Μαρκίνα*, *Marcina* Straboni dictum, conditum, ut idem ait, a Tyrrenis; habitatum a Samnitibus: sed situs ratione ad Picentinos; postea in illam regionem traductos, pertinuit, qui etiam haud dubie posfederunt. *ἐντεῦθεν*, hinc, siue a Marcina, per Nuceriam Pompeios, isthnum esse dicitur stadiorum CXX. Ex qua descriptione conicit Cluuerius, fuisse forsitan *Marcinam*, ubi nunc est oppidum *Veteri*, ipso nomine præ se ferens suam antiquitatem. Plura de Picentinis oppida non habemus, nec fuerunt forte multa, quia, ut idem Strabo obseruat, *καμηδὸν*, *vicatim* habitauerunt. Vide libri V extrema.

# GEOGRAPHIAE ANTIQVAE S A M N I V M.

*Samnites*, notus Romanis bellis populus, a Sabinis orti, unde etiam *Sabelli* adpellantur. Plinius lib. III cap. XII *Samnitium*, quos *Sabellos*, & *Graci Samnitas* dixerunt, colonia *Bonianum*, Varro de Lat. ling. lib. VI cap. III a *Sabinis orti Samnites*. Idem (apud Philargyrium, veterem interpretem illius *Georgicon* II vers. 167 *pubemque Sabellam*) in *Agemodo* sic scripsisse dicitur: *Terra cultura causa attributa olim particulatim hominibus, ut Etruria Tuscis, Samnium Sabellis*. Nec vero semper *Sabelli* sunt *Samnites*, sed saepe etiam proprie dicti *Sabini Sabelli*, praesertim a poetis, adpellantur. Singulare nomen *Samnis* est. Tacitus Hist. lib. III cap. LIX *Erebus Samnis Pelignusque*. Silius lib. IV vers. 560

- - - - *Samnitis pellibus urse.*

Græcum nomen *Saunites*, quod Plinius tribuit, est ita apud Polybium & Dionysium Halicarnassensem, Σαυνίται; in Strabonis autem libris Σαννίται: Ptolemæus Romanis propius accedens Σαμνιτῶν ὠλεῖς dixit. Regio illorum Latine *Samnium* vocatur. Liuius lib. IX cap. XLIV *ambo consules in Samnium missi*. Et lib. X cap. XIV *totam belli molem in Samnium auerterunt*. Hæc Σαυνίτης Græce. Polybius lib. III cap. XCII διελθὼν ἐκ τῆς Σαυνίτιδος τὰ τενα, ex *Samnio fauces transgressus*.

Ceterum in plura genera *Samnitum* gens diuisa fuit, e quibus sunt *Pentri* & *Caricini* siue *Caraceni*, nominatim cogniti: praeter *Hirpinos* & *Frentanos*, qui etiam a *Samnitibus* sunt. Liuius lib. IX cap. XXXI *Inde victor exercitus Bonianum ductus. caput hoc erat Pentrorum Samnitium longe ditissimum atque opulentissimum armis virisque*. Quæ lectio, a Cluuerio sollicitata, Excerptis Dionysii Halicarnassensis [ed. Vales. p. 533] confirmatur, qui etiam Σαυνιτῶν τὰς καλουμένους Πέντρος memorauit, id est *Pentros Samnites*. Alios *Samnites* Καρχίνους, *Caracinos*, Zonaras Tom. II pag. 51 vocat, qui haud dubie sunt Καρχήνοι, *Caraceni*, quibus Ptolemæus Aufidenam tribuit, locatis ὑπὸ τὰς φρεντανὰς, *subter Frentanos*. Vterque populus trans Apenninum fuerunt. nam & ibi *Samnites* coluerunt: plures tamen, seu maior pars, citra montem, aut in montibus. Circum *Samnites* ergo fuere *Aequiculi*, *Campani*, *Hirpini*, *Frentani*, *Peligni*, & qui his sunt interpositi.

Trans

Trans Apenninum extrema vrbs Samnitium, in finibus Pelignorum, *Aufidena* est, ad *Sagrum* flumen sita, nunc vulgo Alfadena. Ptolemæo etiam *Αὐφιδήνα*, qui caput Caracenorum Samnitium constituit. Liuius lib. x cap. xii *Bouianum inde adgressus: nec ita multo post Aufidenam vi cepit.* Antonini iter a Mediolano ad Columnam per Picenum, licet numeris forsan parum fidei hoc loco sit, tamen ordinem positionis monstrat:

*Sulmone*

*Aufidenam* M. P. XXIIII

*Aeserniam* M. P. XXVIII

*Bouianum* M. P. XVIII.

Oppidanos Plinius *Aufidenates* dixit lib. iii cap. xii. De *Sagro* autem fluuiio, cui adposita est Aufidena, Strabo lib. v pag. 167 ὁ Σάγρος ποταμὸς ἐρίζων τὰς φρεντανὰς ἀπὸ τῶν Πελιγνῶν, *Sagrus fluiuius dirimit Frentanos a Pelignis.* Ptolemæus vocat Σάεον, elisa littera; sed verior scriptura Strabonis; quia *il Sangro* hodieque appellatur.

Ad Frentanorum fines accedunt *Tifernum & Treuentum.* De illo Liuius lib. ix cap. XLIV *Ambo coss. in Samnium misi, quum diuersas regiones, Tifernum Postumius, Bouianum Minucius petissent; Postumii prius ductu ad Tifernum pugnatum.* Et lib. x cap. XIV *Profecti consules, in Samnium legiones ducunt. Vbi in hostium fines ventum est, uterque populabundus effuso agmine incedit: explorant tamen latius, quam populantur. Igitur non sefellere ad Tifernum hostes in occulta valle instructi, qua ingressos Romanos superiore ex loco adoriri parabant. Vtroque loco, ut oppidum, est descriptum: at tertio, qui est eodem lib. x cap. xxx, montem ita Liuius adpellat: Volumnius in Samnò res gerit, Samnitiumque exercitum in Tifernum montem compulsum, non deterritus iniquitate loci, fundit fugatque. Sed potuit mons, & oppidum, & fluuius eodem nomine esse. Fluuium certe memorauit Mela lib. ii cap. iv *Ab eo, inquit, Frentani iam Matrini habent ac Aterni fluminis ostia - - - Daunii autem Tifernum amnem.* Et Plinius lib. iii cap. xi *Tifernus amnis. inde regio Frentana.* Hodie vulgo dicitur *il Biferno*, ad quem haud dubie hoc oppidum fuit, sed superiorem & fontibus propinquum. Vnde Cluuerii coniectura est, Tifernum quondam*

dam eo loco fuisse, vbi nunc *Molise* est, caput suæ prouinciæ. Sed de *Molise* alia opinio est *Holstenii*, quam post paullo proferemus.

Alterum ad *Frentanorum* fines oppidum, *Samnitis* ditio-  
nis, *Treventum* fuit siue *Triuentium*. *Frontinus* de *Coloniis*: *Tre-*  
*ventum* [alii libri *Tereuentum*] oppidum. Ager eius in præcisuras &  
*strigas* est assignatus post tertiam obsidionem militibus *Julianis*. *Pli-*  
*nius* lib. III cap. XII inde nominat oppidanos *Treventinates*, ex for-  
ma *Treuentium*. Hodie dicitur *Triuento*, ad flumen *Trinium*, nunc  
*Trigno*: de quo *Plinius* dicto loco: *In ora, Frentanorum* [gens] a  
*Tiferno*: flumen *Trinium* portuosum.

Tandem fuit trans montes etiam *Samnitium* vrbs *Bonia-*  
*num*, de quo supra ex *Liuii* lib. IX cap. XXXI cognouimus, fuisse  
gentis *Pentrorum* caput: etiam in *Tiferno* ex cap. XLIV, *Bouia-*  
*num* *Minucium* consulem ad oppugnandum petiisse. Et lib. X  
cap. XII *Liuius*: *Consulis clara pugna in Samnio ad Bouianum* baud-  
quaquam ambigua victoria fuit. *Bouianum* inde adgressus; nec ita  
multo post *Aufidenam* vi cepit. *Strabo* *Bolavov*; *Ptolemæus* *Bouiaov*  
scripserunt. Colonia postmodum facta, eaque gemina. *Plinius*  
lib. III cap. XII *Samnitium*, quos *Sabellus*, & *Græci* *Samnitas* dixere,  
colonia *Bouianum* vetus, & alterum cognomine *Vndecumanorum*. Et  
*Frontinus* de *Coloniis*: *Bouianum*, oppidum. lege *Julia* milites deduxerunt, sine colonis. *Rigaltium* ibi interpretantem potes consulere.  
Inde *Bouianus* formatur. *Silius* lib. VII vers. 565

- - - - - *Bouiania quique*  
*Exercent iustra.*

Situm oppidum prope *Tiferni* fontes ad radices *Apennini*, nunc quoque superstes, *Boiano* dictum vulgariter. Et hæc *Samnitium* fuere trans *Apenninum* montem.

Cis montes prima est *Aesernia*, hodie *Isernia*, exiguo spatio a læua ripa *Vulturni*. *Strabo* *Ἐσέρνεια*, sed verius diphthongo scribitur, vti bis in fragmento marmoris *Romani* apud *Gruter.* p. 570 n. 10 incisum est *AESERN*. In nummis gentis *Claudiae* est aliquis *AESERNINO* inscriptus, haud dubie *Marcelli* illius, de quo *Epitoma Liuii* LXXIII *Aesernia* colonia cum *M. Marcello* in potestatem *Samnitium* venit. *Silius* lib. V vers. 567

Et

*Et quos aut Rufre, aut quos Aesernia --- misit.*

Et Ptolemæus Αἰσέρνια, & emendatiores omnes codices Latini. Frontinus de Colonia: *Aesernia colonia. Deducta lege Iulia. --- Ager eius limitibus Augusteis est assignatus.* Sed vel additamentum hoc fuit, veteranorum forsan militum; vel renouatio coloniae veteris, aut extinctae. nam ante quoque colonia fuerat, deducta. Punico primo bello. Liuii epitoma XVI *Colonia Aesernia deducta est.* Et epitoma LXXII *Aesernia & Alba, colonia, ab Italicis obsesse sunt.* Qui incolebant, *Aesernini*, dicti. Liuius lib. XXVII cap. X *Beneuentani & Aesernini.* Et Plinius lib. III cap. XII *Esernini*, vt Harduinus edidit: & *ager Aeserninus*, Liuii X cap. XXXI, vt in Gronouii codice est.

• Longe hinc in ortum, sed æque propinquum Apennino, *Sepinum* oppidum fuit, nunc *Supino*, prope fontes *Tamari* fluiui, Ptolemæo Σαπίνων. Liuius lib. X cap. XLIV *diuersi, Papirius ad Sepinum, Caruilii ad Volaniam oppugnandam legiones ducunt.* Et cap. XLV *Papirio ad Sepinum maior vis hostium restitit.* Tabula Peutingeriana sic:

*Sepinum XII Sirpium XVIII Benevento.*

Oppidani *Sepinates*. Inscriptio vetus p. 441 n. 4 Gruter. MVN-  
CIPES SAEPINAT. Et pag. 513 n. I MAGG. SAEPINAT.  
At *Tamarus* fluiuius, qui supra Beneuentum in Calorem, aut superiorem hoc, influit, hodieque id nomen tenet, ex Antonini itinere, a Mediolano per Picenum ad Columnnam, ita est cognitus:

*Bouiano*

*Super Tamari fluuium* M. P. XVI

*Ad Equotuticum* M. P. XXII

Quod autem a *Sapino* in austrum iacet, *Sirpium*, ex sola forte Tabula, vt ostendimus modo, notum est.

• Inter Venafrum & Sabati confluentem, supra laeuam Vulturii ripam, *Allifæ* sunt, antiquum oppidum, quod nomen conferuat. Liuius lib. VIII cap. XXV *Tria oppida in potestatem venerunt, Allifæ, Callifæ, Rusfrum.* Et lib. IX cap. XXXVIII *C. Marcius Rutilus Allifas de Samnitibus vi cepit.* Quod ad eundem modum

Rrr rr

dum

dum Diodorus Siculus lib. xx cap. xxxv narrauit : ὁ δὲ Μόριος ἐπὶ τὰς Σαμίτας ἀναζεύξας, Ἀλῖφας μὲν πόλιν εἶλε κατὰ κράτος. Ibidem Linius cap. xlii. *Q. Fabius proconsul ad urbem Allifas cum Samnitium exercitū signis collatis configit.* Frontinus de Colon. *Allifē oppidum, muro ductum* : singulari forma, vt Silius lib. viii vers. 536

*Allife, & Clanio contenta semper Acerra.*

Et Ptolemæus Ἀλῖφα, *Allipha*. Meliores libri geminata littera L scriptum habent, quod vulgatis quibusdam est opponendum; præsertim quia lapides etiam consentiunt. Gruter. p. 417 num. 3 C V R. A Q V A E D V C E N D A E A L L I F I S. & pag. 460 n. 9 Q V A E S T O R. A V G. A L L I F I S. Hinc *Allifanus* nomen gentis & possessionum. Alia inscriptione pag. 407 n. 7 O R D O E T P O P V L V S A L L I F A N O R V M. Et Cicero Agrar. ii cap. xxv *ager Allifanus* : & pro Plancio cap. ix *totus ille tractus celeberrimus, Venafranus, Allifanus.*

Inde in ortum hibernum est *Telesia*, sita haud procul confluentibus Vulturni Sabatique, eaque etiam nunc *Telese*. Ptolemæus Τηλεσία. Quamvis autem ad fines posita sit Campaniæ; tamen in Samnio etiam ab Liuiο centam intelligimus. Lib. xxi cap. xiii *Hannibal ex Arpis in Samnium transit. Beneuentanum depopulatur agrum : Telesiam urbem capit.* Et lib. xxiv cap. xx *Fabius in Samnium ad populandos agros, recipiendasque aruis, quæ defecerant, urbes processit. - - - oppida vi capta, Compulteria, Telesia, Compsa, Mele, Fulsula, & Orbitanium.* Fuit etiam colonia eo deducta. Frontinus: *Telesia, muro ducta, colonia a triumphis deducta. - - - Ager eius militibus [al. limitibus] Augusteis in nominibus est adsignatus.*

Fluius autem *Sabatus*, quæ a Beneuento delatus Vulturno miscetur, hodieque Sabato dictus, ex veteri monumento an probari possit, aut mentio eius inueniri, dubito : nisi quod Liuius in hoc tractu *Sabatinos*, populum, memorat lib. xxvi cap. xxxix, & insequente. *Omnes Campani*, inquit, *Atellani, Calatini, Sabatini, qui se dediderunt in arbitrium ditionemque populi Romani* : vt videri possit (sicut visum est Cluuerio) oppidum flumini fuisse adpositum, forsan *Sabatia* nomine, vnde denominati sint *Sabatini* : sed

sed vbi illud fuerit, si fuit, ignoratur. *Sabatus* autem fluiuius apud Beneuentum excipit alium, qui *Calor* adpellatur. Liuius lib. xxiv cap. xiv *Ad Beneuentum, velut ex composito, parte altera Hanno ex Bruttius cum magna peditum equitumque manu: altera Ti. Gracchus ab Luceria accessit, qui primo oppidum intrauit. deinde, vt Hannonem tria millia ferme ab vrbe ad Calorem fluiuium castra posuisse, & inde agrum populari audiuit; & ipse egressus manibus mille ferme passus ab hoste castra locat.* Et lib. xxv cap. xvii *Sunt qui in agro Beneuentano prope Calorem fluiuium ostendant - - [consulem Gracchum] interfectum.* Signatus etiam est *Calor fluiuius* in Tabula Peutingeriana. Et Vibius de Fluminibus: *Calor, Beneuenti oppido iunctus.* Dicitur & hodie *il Calore*.

Vrbs autem, propter quam is Sabato miscetur, *Beneuentum* vocatur, olim *Malcuentum*, a grauitate ventorum eius loci, vt Procopius lib. i Goth. cap. xv interpretatur. Vetus nomen, tamquam vsitatum illo tempore, existat apud Liuium lib. x cap. xv. *Samnitibus, inquit, Apuli se ante praelium coniunxissent, ni P. Decius cos. iis ad Malcuentum castra obiecisset.* Antiquum oppidum adeo, vt a Diomede Troianis temporibus conditum feratur. Solinus cap. ii *Notum est, a Philocteta Petiliam constitutam; Arpos & Beneuentum a Diomede; Patauium ab Antenore.* Quum colonia fieret Romana (deducta autem est A. V. cccclxxxv, ante Punicum primum bellum, vt ex Velleii lib. i cap. xiv adparet) mali ominis nomen in melius commutatum fuit. Plinius lib. iii cap. xi *Intus in secunda regione, Hirpinorum colonia una, Beneuentum, auspiciatus mutato nomine, qua quondam adpellata Maleuentum.* Hirpinorum dicit, quia in confinio Samnitium & Hirpinorum. Alii vero Samnio proprio adscribunt. Liuii epitoma xv *Colonia deducta, Ariminum in Piceno, Beneuentum in Samnio.* Et Eutropius lib. ii cap. ix *Condita a Romanis ciuitates, Ariminum in Gallia, & Beneuentum in Samnio.* Samnites etiam possederunt. Liuius lib. ix cap. xxvii *Tota deinde iam vincere acie Romanus, & omisso certamine, cedi capique Samnites: nisi qui Maleuentum, cui nunc vrbi Beneuentum nomen est, persugerunt.* Aucta colonia & renouata ab Augusto. Holstenius p. 266 ex Caudino lapide: COLONIA IVLIA CONCORDIA AVG. FELIX BENEVENTVM. Coloni dicuntur *Beneuentani* vt in lapidibus sc-



pe. Vide Gruteri opus. Et p. 390 n. 1 ORDO BENEVENTANVS. Lilius lib. xxiv cap. xvi Beneuentani omnes turba effusa quum obuiam ad portam exissent. Et lib. xxvii cap. x Beneuentani & Aesernini. Et lib. xxii cap. xiii Hannibal ex Arpis in Samnium transit : Beneuentanum depopulatur agrum. Quod ideo diligentius notamus, ut vel Stephanus ille Byzantius, vel epitomator eius castigetur, qui scripsit, τὸ εἶναι ἐν Βενεβεντῶσι.

Inter Calatiani & Beneuentum in Appia est Caudium, ut Strabo ducit & Tabula itineraria. Crebra mentio est Livi libro ix, ut cap. ii circa Caudium [Pontius Samnitium dux] castra locat : & cap. ix Nihil ad Caudium humanis consiliis gestum est : cap. x ductus ad Caudium exercitus : ac cap. xii obsides ad Caudium dati. Frontinus de Colonia tantummodo oppidum vocat, muro ductum, quod a Cesare colonia Beneuentana cum territorio suo adiudicatum sit. Hinc Caudinus denominatum : ut Caudinus Samnis, Livi lib. xxiv cap. xx : & , sicut quondam Caudini fecerunt, Velleii lib. ii cap. i : & , Caudinum praelium, Cicero de Senect. cap. xii : Caudina pax, Lilius incunte libro ix, & cap. vii : Caudinae legiones, ibidem cap. xii. Maxime vero memorabiles Romanorum ignominia Caudina Furcula, quas Lilius eiusdem libri cap. ii & iii, & lib. xxii cap. xiv nominat ; siue Furca Caudina, ut epitomator lib. ix. quas idem dicto lib. ix cap. ii sic descripsit : altera via [Luceriam] per Furculas Caudinas brevior. Sed ita natus locus est : saltus duo alti, angusti siluosque sunt, montibus circa, perpetuis inter se iuncti. Iacet inter eos satis patens clausus in medio campus herbidus aquosusque, per quem medium iter est. Sed antequam venias ad eum, intrande primae angustiae sunt, & aut eadem, qua te infirmaveris, retro via repetenda ; aut, si ire porro pergas, per alium saltum arctiorem impeditioremque euadendum. In eum campum via alia per cauiam rupem Romani, demisso agmine, quum ad alias angustias protinus pergerent, septas deiectu arborum saxorumque ingentium obiacente mole inuenere.

Quae ad hodiernam locorum faciem Holstenius p. 267 applicuit, etiam pagum ibi Furchie dictum superesse testatur. Prope Caudium etiam Taburnus mons est, de quo Vibius Sequester in Montibus : Taburnus Samnitum oliuifer. Gratius autem Cyneget.

neget. vers. 508 non amœnum & oliuiferum describit, sed tamquam horridum & vel Furculis Caudinis congruentem,

- - - - *veniat Caudini saxa Taburni,*

*Garganumque truce[m], aut Ligurinas desuper Alpes.*

de Parthico equo, molli gressui adluefacto, sermo est, cui inuia sint hæc loca asperiora. Habet tamen & Vibius, quo se patrono tueatur. Virgilius Georg. II vers. 38

- - - - *iuuat Ismara Baccho*

*Conserere, atque oleæ magnum pectore Taburnum.*

Significat aspera etiam & montuosa loca tentanda ad culturam esse. Quod vero interpretum hic, Campaniæ; ille, Apuliæ tribuit Taburnum; errant, quia auctore Gratio Caudinus est, prope Caudium existens in Samnio.

Tandem de *Saticula* aliquid dicendum est, quam licet Seruius in Aeneid. VII vers. 729 in Campania locet; verius tamen in Samnio illa censetur, quia primum Festus Pompeius exferens verbis Samnio attribuit. *Saticula*, inquit, *oppidum in Samnio captum est, quo postea coloniam deduxerunt triumviri M. Valerius Corvus, Iunius Scaeva, & Fulvius Longus ex s. c. kal. Ianuar. P. Papirio Cursore C. Iunio COSS.* Congruit calculus Paterculi lib. I cap. XIV, qui etiam annum deductæ Saticulam coloniæ notauit. Deinde Livius lib. VII cap. XXXII idem confirmat. COSS. inquit, *ambo cum duobus ab urbe exercitibus profecti, Valerius in Campaniam, Cornelius in Samnium: ille ad montem Gaurum; hic ad Saticulam castra ponunt.* Ergo in Samnio Saticula. Accedit Virgillii vox lib. VII vers. 729

- - - - *pariterque Saticulus asper;*

at Campani molles conditione cani: Samnites & Hirpini duri locorum asperitate. Non ergo satis causæ fuit, ut *Saticulam* Cluverius prope Capuam sub monte Tifatis locaret. Quod etiam Holstenio p. 260 displicuit, cuius summū viri iudicio utique plurimum, præsertim in rebus Italiæ, esttribuendum. Memorat præterea *Saticulam* Linius lib. IX cap. XXII, *dictator Saticulam oppugnare adortus*: & mox de Samnitibus: *spe abiectæ Saticulæ tuenda.* Gentile *Saticulam*, Liv. lib. XXVII cap. X; & ager *Saticulanus*.

*lanus*, lib. xxiii cap. xiv. Oppidum ipsum autem intercidit, ut nec vestigia, nec certa sedes ostendi possit. Ceterum plerisque libris Liuii, antequam Gronouianam editionem *Satricula* expressum est, errore describentium, quasi cum *Sutrico* oppido aliquid commune haberet: Festus autem & Velleius, ut vidimus *Saticula*; Virgilius *Saticulus*; Diodorus Siculus lib. xix cap. lxxii & Stephanus Σατικόλα scripserunt.

Restant alia incertae positionis loca, solis nominibus ex Livii historiis cognita. Lib. x cap. xlv *Caruilus* [cos.] *Volanam*, & *Palumbinum*, & *Herculaneum* ex *Samnitibus* ceperat: *Volanam* intra paucos dies: *Palumbinum* eodem quo ad muros accessit: ad *Herculaneum* bis etiam signis collatis ancipiti praelio, & cum maiore sua, quam hostium iactura, dimicauit. Castris deinde positis, manibus hostem inclusit: oppugnatum oppidum, captumque. In his tribus urbibus capta autem caesa decem millia hominum. *Herculaneum* quidem in Tabula videtur corrupte significari, qua infra vocem *Arcas*, seu potius *Arcas*, scriptum est *Hercul rani*: sed ita turbata ibi itinera sunt, ut locus certus assignari nequeat. Addo ex lib. ix cap. xxxi *Cluuiam*, de qua aequè nihil certi constat. In *Samnio*, inquit Liuius, *Cluuiam*, praesidium Romanum, quia nequieverat vi capi, obsessum fame in deditionem acceperant *Samnites*. Et post paucissima interiecta: *Iunius* nihil antiquius oppugnatione *Cluuiana* ratus, quo die adgressus est *maenia*, vi cepit.

Idem lib. xxiv cap. xx *Fabius* in *Samnium* ad populandos agros, recipiendasque armis, quae defecerant urbes, processit. - - *Oppida* vi capta: *Compulteria*, *Telefia*, *Compsa*, *Mela*, *Fulsula* & *Orbitanum*. E quibus *Telefia* & *Compsa* alibi explicantur: *Fulsula* & *Orbitanum* penitus ignota: *Compulteriam* quidem, quae etiam lib. xxiii cap. xxxix memoratur; vult Holstenius ostendere in loco *S. Mariae de Covultere*: & *Melas* putat ad *Molise*, nobilem urbem, referri posse. quod si est, cadit Cluuerii supra data de *Molise* coniectura. Sed nihil certiores reddimur, quia utrobique etiam coniectura Holstenius ductus est. Liuius etiam lib. xxvii incunte: *Marcus* *Maroneam* & *Meles* de *Samnitibus* vi cepit. *Maroneam* non nominamus: *Meles* haud dubie *Mela* sunt, quas modo contemplati sumus. Tandem in *Samnio* etiam fuit  
Mur-

*Murgantia.* Liuius lib. x cap. xvii P. Decius, *adprobantibus cunctis, ad Murgantiam, validam urbem, oppugnandam ducit.* Stephani epitomator, Μοργέντιον, πόλις Ιταλίας. λέγεται καὶ Μοργεντία, *Morgentium urbs Italia: dicitur etiam Morgentia.* Fuisse autem in Samnio, ex P. Decii adhortatione, quæ proxime antecessit, clarum est. *Quid per agros, inquit, vagamur, viciatim circumferentes bellum? quia urbes & moenia adgredimur. nullus iam exercitus. Samnio praesidet. cessare finibus, ac sibi met ipsi exsilium consciuere.* Et initio cap. xviii *Dum ea in Samnio gererentur.* Quo autem loco in Samnio fuerit, definire non possumus. Addo æque incerta, ex eodem lib. x cap. xxxix *Duroniam & Cominium*, quæ Samnitium fuerunt, incertum autem vtrum intra proprium Samnium, an in finitima regione, armis illorum detenta. Quod vero *Cominium* tum ibi, tum præcipue cap. xliii multum cum Aquilonia Hirpinorum coniungitur, etiam a Samnitibus possessum; vel in Hirpinis situm fuisse, vel in limite horum & Samnitium, probabile est.

## H I R P I N I.

*Hirpini* Samnitibus proximi & generis ortu, & situ locorum. nam & ipsi origine Samnites sunt. Strabo sub finem libri v *Ἐξ ἧς εἰσὶν ἱερπῖνοι, καὶ οὗτοι Σαννίται, Sequuntur Hirpini, qui & ipsi Samnites sunt.* Quod vero addit de lupo, qui *Hirpus* Samnitium lingua dicatur, coloniae illius deductore; fabulae quam historiae est similis. Picentinos a meridie attingunt: ab ortu Apulos: a septentrione Apenninus obiacet & pars Samnitium, qui & cetera ab occidente cingunt. Rigantur *Sabato* & *Calore* fluminibus, supra in Beneuentano confluente explicatis. Oppida sunt

*Abellinum*, hodie Auellino, Πτολεμαῖο ΑΒΕΛΛΙΝΟΝ, ad Sabatum fluuium fontibus propinquiorem. Frontinus principio libelli de Colonia: *Abellinum, muro ducta colonia: lege Sempronia deducta. Ager eius veteranis est assignatus.* Hinc Plinio sunt lib. iii cap. xi *Abellinates cognomine Protropi*, & hi in Hirpinis sunt: a quibus ipse distinguit ibidem *Abellinates cognominatos Marfos*, qui ad Marfos etiam pertinent.

In or-

In ortum hinc *Aeculanum* recedit, quod Ercicento Cluuerius interpretatur, Holstenius circa Mirabellani ponit. Ptolemaeus Αἰκκλάνον. Appianus lib. I Ciuil. p. 643 Σούδας ἐς εἶδος ἐτερον ἱερπίνες μετεστρατοπέδευε, καὶ περὶβαλε δαικκλάνον, Sulla inde in Hirpinos, aliam gentem, mouit, & *Aeculanum* oppugnare cepit. An etiam Cicero eius meminerit, lis est. Attico lib. xvi epist. II scripsit: v. kal. in Pompeianum cogitabam: inde *Aculanum*. alii *Aeculanum*. Sic veteres libri & vulgati: ideoque multi *Aeculanum* Hirpinorum intelligunt. Coniecerat Manutius, forte *Herculanum*, quod a Pompeiis non longe abest, legendum esse, idque post multis editionibus, Bruti, Bosii, Gruteri, est receptum. Ais: quid Ciceroni cum Hirpinis? at praedixerat, *Brundisium* cogito, quo iter ex Campania per Samnium & Hirpinos utique ferebat. Grauius & Gronovius antiquam lectionem reducerunt. Scribitur etiam contracte *Aeculanum*. Inscript. Grut. p. 446 n. 7 R. P. AECLANENSIVM. Et Antoninus itinere a Beneuento Tarentum *Aeculanum*, vt A. Schottus; seu *Eclano*, vt Aldus & Simlerus ediderunt: quod etiam Tabula Peutingeriana ita expressum est.

Supra *Aeculanum* Cluuerius *Taurasinos campos*, ad Sabatum vsque fluuium, cum oppido *Taurasio*, quod falso ex Plinio probat, qui lib. III cap. XI nihil eius nominis habet. Addit Florum lib. I cap. xviii in bello Pyrrhi dicentem: *Lucanis suprema pugna sub Arusinis, quos vocant, campis*. vbi vult *Taurasinis* legi, quod contra fidem codicum est omnium. Firmat veterem lectionem etiam Frontinus lib. IV Strategem. cap. I n. 13 de eodem Pyrrhi praelio: *Romani deinde, victo eo in campis Arusinis, circa urbem Statuentum castris eius potiti*. Quod insolens nomen *Statuentum*, quidam *Beneuentum* supposuerunt, quibus Flori *Lucania* nouam difficultatem mouet. Maxime vero, quod Cluuerius contendit, videtur Liuius lib. XL cap. xxxviii probare. *Ager, inquit, publicus populi Romani erat in Samnitibus, qui Taurasinorum\* traducere Ligures Apuanos vellent, & reliqua*. Mancum locum alii aliter supplere conati sunt: alii dubitant de *Taurasinorum*, quo innixa caussa est, vocabulo, quia vet. ed. *Tauraninorum*, quasi a *Taurania*, praese fert, quod oppidum Stephanus habet, & Plinius in iis ponit Campaniam, quae olim perierunt, lib. III cap. V.

Est

Est quidem Ταυρασία, πόλις Κελτική, *Taurasia*, *urbs Gallica* in Ap-  
plani Hanniblico p. 546, sed vt ratio itineris ostendit, in Trans-  
padana: vnde Taurinorum urbem multi significari suspicantur.

Ad Hirpinorum limitem aquilonalem attingit oppidum.  
*Equus Tuticus*, id est *Equus magnus*, vt Hierosolymitani itinerarii  
auctor interpretatur. Antoninus autem aliquot itineribus *E-*  
*quum Tuticum* adpellat, quod nomen etiam in Tabula est, sed bi-  
vocali scriptum *Aequo tutico*. Memorauit Cicero ad Attic. lib. vi  
sub initium epistolæ i. *Scire vis*, inquit, *tuas ego quas acceperim*.  
*Omnes fere, quas commemoras, prater eas, quas scribis Lentuli pueris*  
*& Equotutico & Brundisio datas*. Ptolemæus tantummodo Τούτι-  
κον scripsit, posthabito nomine priore. Situm in via, quæ Bene-  
vento Brundisium fert, quod Horatii itinere non minus, quam  
Antonini itinerario constat. Ille sæpe dicta satyra v libri i non  
quidem nominat, quod vox inepta versui; describit autem & si-  
tum & naturam loci satis luculente:

*Quatuor hinc rapimur viginti & millia rhedis,*  
*Mansuri oppidulo, quod versu dicere non est:*  
*Signis perfacile est. Venit vilissima rerum,*  
*Hæc aqua: sed panis longe pulcherrimus.*

A villa *Trinici* egressus in hoc oppidulum rheda vectus peruenit,  
quod Ariano censet Cluuerius esse. Ipsum autem *Trinicum*, quod  
solus Horatius nominauit, cum Treuico, episcopali in eo tractu  
oppido, quis negabit conuenire?

Vltiores *Aeca* sunt, nunc Troia, vt tam ex itinerariis,  
quam chronico veteri probat Holstenius. In Tabula & Hiero-  
solymitano *Aecas* scriptum: in Antonini itinere ab Equotuti-  
co, *Ecas*, ab illo xviii millibus passuum remotas. Gentile *Ae-*  
*canus*. Plinius lib. iii cap. xi *Aecani*, diuersi ab *Aeculanis*, ibi-  
dem etiam nominatis. Vetus inscriptio (Grut. p. 444 n. 5) C V-  
R A T. R E I P. A E C A N O R V M.

Hinc xix millibus, Canusium versus, quod ex itinere ab  
Equotutico Hydruntum intelligimus, est *Herdonia*, nunc Ardonia,  
non Cedogna, quod Cluuerius volebat. Liuius lib. xxv cap.  
xxi *Circa Herdoniam Romana legiones & prator Fuluius erant*. Et  
lib.

lib. XXVII cap. I *nequaquam inde tantum gaudium fuit, quanta clades intra paucos dies accepta est baud procul ab Herdonia vrbe.* Ap-  
 pianus Hannibal. p. 537 *Φάλσιος Ρωμαίων ὕπατος Ἑρδονίαν ἐπολιόρκει,*  
*Fulvius, Rom. consul, Herdoniam obsidebat.* O magno scribendum  
 erat *Ἑρδωνία.* nam Silius Italicus lib. VIII vers. 568 produxit,

- - - - quosve

*Obscura incultis Herdonia misit ab agris.*

Itinerario Antonini & Tabula plurale est *Erdonia.* Itinere ab E-  
 quotutico Hydruntum:

*Equotutico*

*Ecas* M. P. XVIII

*Erdonias* M. P. XVIII

*Canusium* M. P. XXVI.

Ad Apuliæ fines vrbs *Aquilonia*, Holstenio iudice nunc Cedogna,  
 prope *Aufidum* amnem. Liuius lib. X cap. XXXIX *Papirius A-*  
*quiloniam, ubi summa rei Samnitium erat, peruenit.* Multa eius  
 quoque in sequentibus mentio, cap. XLIII & XLIV. Ptolemæus  
 in Hirpinis *Ακουλωνία.* Oppidani Plinio lib. III cap. XI *Aquiloni,*  
 quod Cluercio truncatum videtur ex *Aquilonienses.* Non longis-  
 sine abhinc videtur *Cominium* fuisse, quod vulgo ponunt in Sa-  
 mnio, malim in Hirpinis, quia Liuius dicto loco cum *Aquilonia*  
 coniungit, sita in extremo Hirpinorum limite: quamvis utrum-  
 que oppidum Samnites belli tempore armis tenuerunt. Liuii  
 verba ex cap. XLIII libri X ad iudicandum proferre, fortasse non  
 alienum videbitur. *Sic, inquit, ad Cominium, sic ad Aquiloniam,*  
*gesta res. Inde medio inter duas vrbes spatio, ubi tertia expectata*  
*erat pugna, hostes non inuenti, septem millia passuum quum absissent a*  
*Cominio, reuocati ab suis, neutri praelio occurrerunt. Primis ferme*  
*tenebris, quum in conspectu iam castra, iam Aquiloniam habuissent, cla-*  
*mor eos utrimque par accidens sustinuit. Lege reliqua. Et cap.*  
*XLIV Vterque ex alterius sententia consul captum oppidum diripien-*  
*dum militi dedit: exhaustis deinde rebus, ignem iniecit, eodemque die*  
*Aquilonia & Cominium deflagrare.*

In illo tractu forsân *Callifæ* etiam fuerunt, a Liuiio lib. III  
 cap. XXV memoratæ. *Tria, inquit, oppida in potestatem venerunt,*  
*Allifæ, Callifæ, Ruffrium.* De primo supra diximus in Samnio:  
 alte.

alterum quo situ fuerit, non liquet. Sunt qui in oppidulo *Carife* quærant, sono forsan ducti non plane abhorrente. Quod vero tertium in Hirpinis extremis fertur esse; medium quoque in illis fuisse, vero non est absimile.

In medio fere Hirpinorum lacus est graueolens *Amsancti* olim dictus, siue *Ampsancti*, nunc Musiti, quod a *Mephitis* est, putore, aut dea tetri odoris, quæ culta ibidem fuit. Cicero lib. I de Diuinat. cap. xxxvi *Quid enim? non videmus quam sint varia terrarum genera? ex quibus & mortifera quadam pars est, ut & Ampsancti in Hirpinis, & in Asia Plutonia.* Et Plinius lib. II cap. xciii *In Hirpinis Ampsancti, ad Mephitis adem, locus, quem qui intrauere, moriuntur.* Virgilius lib. VII vers. 563

*Est locus Italiae medio sub montibus altis  
Nobilis, & fama multis memoratus in oris,  
Amsancti vallis. - - -  
Hic specus horrendum, seu spiracula Ditis,  
Monstratur, ruptoque ingens Acheronte vorago  
Pestiferas aperit fauces.*

Scilicet hanc voraginem ad inferos usque patere, finxerunt poetæ. Idcirco Claudianus lib. II de Raptu, sub finem, Proserpinæ nuptiis feriatos & lætatos inferos describens, dixit etiam

*Tunc & pestiferi pacatum flumen Auerne  
Innocua transitis aues, statumque repressit  
Amsanctus: tacuit fixo torrente vorago.*

Iuxta lacum, fanum fuit *Mephitis*, quod numen putori arcendo præsidere crediderunt. Plinius iam dicto loco, *ad Mephitis adem.* Culta & alibi fuit, ut Cremonæ. Tacitus III Hist. cap. xxxiii *Quum omnia sacra profanaque in igne considerent, solum Mephitis templum stetit ante mœnia, loco, seu numine defensum.* Deinde μετανομήσῃ ipsa exhalatio grauis atque pestilens *Mephitis* vocata. Virgilius VII vers. 84 de Tiburtini agri nemore & fonte *Albunea:*

*- - - nemorum qua maxima sacro  
Fonte sonat, sauiamque exhalat opaca mephitim.*

In austrum vergunt cetera. Ex his *Romulea* oppidum est, quam



Liuius lib. x cap. xvii a Samnitibus possessam scribit. Decii consulis oratione : *Ad Romuleam urbem hinc eamus, ubi vos labor haud magnus, praeda maior manet.* Subdit Liuius : *Diuendita, praeda, ultro adhortantes imperatorem, ad Romuleam pergunt.* - - *captum oppidum ac dirceptum est, ad duo millia & ccc occisi.* Stephani epitome : *Ρωμυλία, τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Σαυνιτῶν πόλις, Romulia, Samnitum in Italia oppidum.* Sæpe autem Hirpini cum Samnitibus censentur, quos & loco & origine attingunt. Itinerario & Tabula est *Subromula*, ut aliis quoque locis præpositio adiicitur: aut, ut diuersorium proximum oppido, siue *sub Romula* situm, significetur. Ex quibus simul locus & distantia intelligitur. Vtroque Antonini itinere a Beneuento, & Hydruntum & Tarentum directo,

*Aeculanum* M. P. XXV

*Subromulam* M. P. XXI

*Pontem Aufidi* M. P. XXII

*Venusiam* M. P. XVIIII

Prope fontes Aufidi amnis vrbs *Compsa* est, nunc Conza. Et Ptolemæus *Κομψα*, sed in Lucanis ponit, quorum finibus propinqua est. Sed Hirpinorum fuisse, clare testatur Paterculus lib. ii cap. lxxviii *Milo Compsam in Hirpinis oppugnans, idusque lapide, tum P. Clodio, tum patriæ, quam armis petebat, pœnas dedit.* Et Liuius lib. xxiii ineunte : *Hannibal post Cannensem pugnam - - accitus in Hirpinos a Statio, pollicente se Compsam traditurum.* Qui colebant *Compsani* dicti Plinio lib. iii cap. xi. Et Liuius eodem principio : *Compsanus erat Trebius, nobilis inter suos.*

Tandem in extremo Hirpinorum ultra Compsam Cluuerius *Rufrium* Liuii, quod, & *Rufra* Virgilii, idem ipsi oppidum est, cuius ductu nescio, collocauit. Nos, Holstenium sequuti, *Rufra* a *Rufrio* supra separauimus, ut, illis Campaniæ vindicatis, sicut vindicauimus, *Rufrium* solum super sit inuestigandum. De hoc Liuius lib. viii cap. xxv *Eodem tempore etiam in Samnio res prospere gesta. tria oppida in potestatem venerunt, Allifæ, Callifæ, Rufrium.* Samnio attribuit, sed laxis finibus descripto, ut Hirpinos etiam, qui ortu Samnites sunt, comprehendat. An sit oppidum quod hodie Ruvo vocatur, quod credit Cluuerius; iudicent peritiores illarum regionum.

## F R E N T A N I.

Samnitum progenies altera *Frentani*. Strabo lib. v p. 166 *φρεντανὸς, Σαννιτικὸν ἔθνος, Frentani, gens Samnitica*. Oram maris superi incolebant ab *Aterno* fere ad *Frentonem* amnem, a quo nomen habent. Plinius autem videtur *Tiferno* amne finire lib. III cap. XI. *Flumen*, inquit, *portuosum Frento, Teanum Apulorum*; *itemque Larinatum Cliternia, Tifernus amnis. Inde regio Frentana*. Et cap. XII *Sequitur regio quarta gentium vel fortissimarum Italiae. In ora, Frentanorum, a Tiferno*. At ipse cap. XI *Larinates*, trans Tifernum colentes, cognominavit *Frentanos*: & Ptolemæus *Larinum* in *Frentanis* mediterraneis censet. Olim ergo *Frentonem* amnem *Frentanorum*, quos denominat, fuisse, utique simillimum veri est, quamquam aliquando mutata res in gratiam *Apulorum* fuerit. Flumina ergo *Frentanorum* post *Aternum*, de quo supra in *Vestinis* & *Marrucinis* actum, sunt, *Sagrus*, & *Trinius*, & *Tifernus*, de quibus in *Samnio* diximus: & tandem *Frento*, terminus.

Oppidorum primum est ab *Aterno* fluviō *Ortona*, Græcis Ὀρτῶν, virili genere. Strabo lib. v pag. 167 *Μετὰ δὲ Ἀτερρον Ὀρτῶν, ἐπὶ τοῦ φρεντανῶν, Post Aternum Orton est, navale Frentanorum*. Atque ita etiam Ptolemæus scripsit, quamquam perperam *Pelignis* adjudicavit. Plinius lib. III cap. XII *Frentanorum*, [gens] a *Tiferno*: *flumen Trinium portuosum. Oppida Histonium, Bucca, Ortona: Aternus amnis*. Hanc inter & *Sagrum* fluviū, sed paullo intus, est *Anxanum* oppidum: vulgo nunc *P' Anciano*, siue *Lanciano*. Ptolemæus lib. III cap. I *φρεντανῶν μεσόγειοι [πόλεις] Ἀγξανον, Λάεινον, Frentanorum mediterranea urbes Anxanum, Larinum*. Incolæ *Anxani* Plinio auctore, qui lib. III cap. XII *Intus Anxani, cognomine Frentani*.

Dein *Sagrus* fluuius est, nunc *Sangro*, Straboni Σάγρος, qui vero male inter *Aternum* & *Ortonam* ponit: Ptolemæo Σάγρος, qui etiam falso *Pelignis* ostia adsignat: *Vibio* dictus *Saron Adriæ*, subaudi flumen. De hoc supra etiam in *Samnio*, ex cuius montibus decurrit, diximus. Inter *Sagrum* & *Trinium* flumen est oppidum ad mare situm *Histonium*. Mela lib. II cap. IV *Frentani tenent urbes Buccam & Histonium*. Ptolemæus in *Frentanis* maritimi-

mis Ἰσόνιον. Situm Tabula vetus Augustana ostendit hoc ordine:

*Ortona* XI *Anxano* III *Annum* IV *Pallanum* XII *Istonium*.

De flumine, quod ex interuallo sequitur, *Trinio* dicto, nunc *Trigno*, ita Plinius lib. III cap. XII *In ora, Frentanorum* [gens] a *Tiferno*: *flumen Trinium portuosum*. Post hoc flumen, seu inter illud & *Tifernum*, *Buca* oppidum, itidem ad mare. Strabo dicto loco: Ὀρτων ἐπὶ τὸν Φρεντανῶν, καὶ Βύκα, καὶ αὐτὸ Φρεντανῶν, *Ortona*, *nauale Frentanorum*; & *Buca*, ipsa quoque *Frentanorum*. Plinius de *Frentanis*: *oppida, Histonium, Buca, Ortona*. Pomponius: *tenent vrbes Bucam & Histonium*. Sed Plinius peruertit ordinem, qui esse debet: *Buca, Histonium, Ortona*. Ptolemæus quoque inter *Tiferni* ostia & *Histonium* locauit. Strabo *Bucam* dicit *Ἰουεον*, *conterminam* *Teano* *Apulo*. At duo flumina, *Tifernum* & *Frento*, interlabuntur, & inter illa non mediocre spatium.

Post *Tifernum*, seu iuxta dextram ripam illius, *Larinum*, est, hodie *Larina* vulgo, intus situm & a Ptolemæo in *μεσογυίαις*, *mediterraneis* *Frentanorum*, positum *Λαρινον*, *Larinum*. Cicero pro *Cluentio* cap. IX *quum alter eius filius Teani Apuli, quod abest a Larino decem & octo millia passuum, apud matrem educaretur*. Mela lib. II cap. IV *Cliterniam, Larinum, Teanum oppida* *Daunis Apulis* attribuit: quem Plinius sequutus est, in *Tiferno* amne *Frentanorum* limitem constituens. Supra autem ostendimus, quare ad *Frentonem* vsque *Frentanorum* limitem, vbi olim fuerat, malimus continuatum. Municipium *Larinum* fuit. Cicero dictæ orationis cap. V *A. Cluentius Anitus, pater huiusce, homo non solum municipii Larinatis, ex quo erat, sed etiam regionis illius & vicinitatis, virtute, existimatione, nobilitate facile princeps*. Gentile enim *Larinas* est, plur. *Larinales*. Silius lib. XV vers. 565

*Quaque iacet superi Larinas accola ponti.*

Et Plinius lib. III cap. XI *Larinales, cognomine Frentani*. Vbi autem alterum *Larinum*, hoc discretum cognomine, sit, nondum liquet: nisi *Larinales* Sili lib. VIII vers. 403, cum *Venafranîs* & *Arpinatibus* coniunctos, huc pertrahere velis, quos possis etiam *Lirinales* legere. Amplum territorium ciuitatis, vt vel solum cum

cum regionibus censeatur. Cæsar I Civ. cap. XXIII *per fines Marrucinarum, Frentanorum, Larinatum in Apuliam pervenit.*

De *Cliternia*, quam Plinius & Mela his adiiciunt, nihil certi habemus, & locus ei sola coniectura definitur. Melæ hic est ordo: *Dauni* [habent] *Tifernum amnem, Cliterniam, Larinum, Teanum, oppida*: Plinius autem sic cap. XII *Flumen portuosum Frento, Teanum Apulorum: itemque Larinatum Cliternia: Tifernus amnis. Inde regio Frentana.* Vnde de amne etiam *Frentone*, nunc *il Fortore* dicto, iudicatur. nec enim alius ibi *portuosus* est, ut *Frentonem* Plinius signavit.

## A P V L I A.

Ad ulteriora Italiæ, quæ Græciam propius spectant, pedetentim nunc adeundum est. Non autem vno nomine ille tractus qua totus, qua partes insignitur, sed quidam omnem vocant *Iapygiam*, poetæ præsertim & nonnulli ex historicis Græcis: ceteris *Iapygia* sola est peninsula illa, ex qua in Græciam diuersis portibus traicitur: quæ etiam *Messapia*, & *Calabria*, & *Ager Salentinorum* adpellatur: in quibus alii denuo distinguunt, præsertim inter *Calabriam* & *Salentinorum* regionem. Quidquid autem extra peninsulam in hoc tractu est, a *Frentone* flumine ad *Brundisium* vsque & *Tarentum*, Romanis *A P V L I A* Latino ore dicebatur. Sed antiquorum testimoniis hæc singula comprobemus.

Polybius lib. III cap. LXXXVIII de Hannibale: διελθὼν καὶ καταφθίνας τὴν τε Πρετετιανὴν, καὶ τὴν Ἀδελανὴν, ἐπὶ δὲ τὴν Μαρρκίνην καὶ φρεντάνην χώραν, ὥρμησε ποιῶμενος τὴν πορείαν ὡς ἐπὶ τὴν Ἰαπυγίαν. ἥς διηρημένης εἰς τρεῖς ὀνομασίας, καὶ τῶν μὲν περσαγορευομένων Δαυνίων, τῶν δὲ [Πευκετίων, καὶ τῶν] Μεσσηπίων, εἰς πρώτην ἐνέβαλε τὴν Δαυνίαν. Pertransiens & vastans *Pratutianum Hadrianumque agrum etiam Marrucinarum & Frentanorum; in Iapygiam, continuans iter, inuasit. Quæ tribus nominibus distincta est, Dauniorum, Peucetiorum & Messapiorum.* Hannibal autem primam impetiit *Dauniam*. Priores partes vno nomine *A P V L I A M* Romani adpellauere. Strabo lib. VI pag. 291 οἱ ἐπιχώριοι πᾶσαν τὴν μετὰ τὰς Καλαβρίας Ἀπυλιαν καλεῖσι, Incle, quidquid huius regionis post *Calabros* est, Ἀπυλ.

*Apuliam adpellant.* Poetæ vero & has sæpe partes, perinde vt Polybius, *Iapygiam* dixerunt laxiore vsu vocabuli adsumto. Virgilius lib. xi vers. 247 de Diomede:

*Ille urbem Argyripam, patria cognomine gentis,  
Victor Gargani condebat Iapygis aruis.*

Garganus autem mons in Apulia citeriore siue Daunia est, & nobileminus *Iapyx* cognominatur. Silius lib. i vers. 50

*Dum Cannas tumulum Hesperia, campumque cruore  
Ausonio mersum sublimis Iapyga cernam.*

Etiam lib. iii vers. 708 Cannensem agrum *Iapyga campum* dixit: & lib. viii vers. 223

*Celsus Iapygios qua se Garganus in agros Explicat.*

Straboni vero, principi geographorum, *Iapygia* eadem est quæ Messapia, peninsula videlicet a Tarento & Brundilio ad Iapygium seu Salentinum promontorium procurrens. Ait enim lib. vi pag. 191 συνεχὴς δ' ἐστὶν ἡ Ἰαπυγία ταύτην δὲ καὶ Μεσσηπίαν καλεῖται οἱ Ἕλληνες, [Italiam vsque Metapontum explicatam] continenter sequitur *Iapygia*, quam & Messapiam Græci dixerunt. Sed Apulia, nunc nobis curæ est, inter Frentanos contenta & Calabros: lata autem a mari Hadriatico vsque Lucanos.

Nobilissimus Apuliæ fluius est *Aufidus*, quem supra, principio huius de Italia capitis, pag. 632 descripsimus, e quibus tantummodo pauca Horatii, ex lib. iv oda xiv, repetemus:

*Sic tauriformis voluitur Aufidus  
Qui regna Dauni præstuit Appuli.*

Appuli, geminata littera, porrigendæ syllabæ causa, quæ per se correpta est, vt ex eiusdem poetæ lib. iii oda iv patet:

*Me fabulosa Vulture in Appulo,  
Altricis extra limen Apulia,  
Lude, fatigatumque somno  
Fronde noua puerum palumbes Texere.*

Lapides etiam l. simplici scriptum hoc nomen exhibent. Gru-ter. pag. 14 n. 12 EX APVLIA: & pag. 411 n. 1 CALABR. ET APVLIAE. Alter fluius qui apud Sipontum effunditur, est *Cerbalus*, nunc Ceruaro, de quo Plinius lib. iii cap. xi *amnis Cerbalus*,

*balus, Dauniorum finis.* Finis Dauniæ, sed intus forsan, ubi ab Hirpinis distinguit, in illorum natus montibus: quum procurrit, adeo non finis est, ut mediam Dauniorum regionem secet. Limes autem Dauniæ est paullo ultra amnem Aufidum constituendus, ut *Canusium* etiam Dauniis, & *Venusia*, vindicentur. Inde *Peucetii* Apuli incipiunt, qui reliqua usque Calabriam occupauerunt. Strabo dicto lib. VI pag. 191 ὑπὲρ τέττες [καλαβρὺς] πέτρ-  
βορεῖ Πευκετίοι τέ εἰσι καὶ Δαῦνιοι, *super Calabros, septemtrionem ver-*  
*sus, sunt Peucetii: deinde Daunii.* Itaque in duas partes diuisa fuit Apulia, *Dauniam*, Frentanis conterminam; & *Peucetiam* alteram, Calabriae fines attingentem.

• D A V N I A E Apuliæ nomen a prisco rege *Dauno* est, socero Diomedis. Horatius lib. III oda vltima:

- - qua violens obstrepit Aufidus,  
Et qua pauper aquæ Daunus, agrestium  
Regnator populorum.

Mela, Plinius, Ptolemæus oppida illius designant, & hic quidem distincte maritima primum, *Salapiam, Sipuntem* (Σίπους recto casu) *Apencstas*, montem *Garganum, Hurium*, Græce Ἰέρον: & mediterranea, *Teanum, Nuceriam, Vibarnum, Arpos, Erdoniam, Canusium*. Pomponius Mela ita: *Dauni* [habent] *Teanum oppidum, montemque Garganum.* Sinus est continuo Apulo litore incinctus, nomine *Vrias*, modicus spatio pleraque asper accessu. Extra, *Sipuntum*, vel, ut *Græci* dixerunt, *Siphus*; & flumen, quod *Canusium* attingens, *Aufidum* adpellant. Et Plinius lib. III cap. XI Hinc *Apulia* *Dauniorum* cognomine, a duce *Diomedis* socero: in qua oppidum *Salapia*; *Sipontum, Vria*: amnis *Cerbalus*, *Dauniorum finis*: portus *Agasus*, promontorium montis *Gargani*, portus *Garna*, lacus *Pantanus* - - *Teanum Apulorum.* Reliqua infra in *Luceria* trademus.

Primum post *Frentonem*, quod flumen *Frentanos* ab *Apulis* separat, est *Teanum*, quod simpliciter *Teanum* iam Mela dixit & Ptolemæus: cum cognomine Plinius *Teanum Apulorum*: Strabo lib. VI pag. 197 τὸ Ἀπὸν Τέανον, ἐμῶνυμον τῷ Σιδικινῷ, *Teanum, Apulum*, eiusdem nominis, quo *Sidicinum*. Addit, ἐν μεσογείᾳ, in mediterraneo situm. Vestigia eius adparent ad *Frentonem* xvi milibus supra ostium, qui locus hodie *Civita*, vel *Civitate* adpellatur,

latur, quod medio ævo Teani nomen fuit, & *Ciuitatensis* episcopus in actis Beneuentanæ ecclesiæ, cui Teanensis subiecta fuit, adhuc legitur, Holstenio teste p. 279. Gentile *Teanenses*. Liuius lib. IX cap. XX *Ex Apulia Teanenses Canusinique, populationibus fessi, obsidibus L. Plautio C.O.S. datis, in deditionem venerunt.*

Superior prope idem flumen fuit vrbs *Gerion*, vt Gruterus legit; siue *Gerunium*, vt Polybius, quod Gronouius nomen etiam Liuius reddendum censet: siue *Geronium*, vt in Tabula Peutingeria est, idque VIII millibus a *Tenepulo*, hoc est *Teano Apulo*, diiunctum. Liuius lib. XXII cap. XVII *Ex Pelignis Pænus flexit iter, retroque Apuliam repetens, Geronium peruenit, urbem metu, quia collapsa ruinis pars mœnium erat, ab suis desertam.* Et Polybius lib. III cap. C *ἐν τῇ περὶ τὴν Λακερίαν καὶ τὸ καλέμενον Γερώνιον χώρα, ἢ ἀγρῷ περὶ τὸ Γερώνιον τῆς Δαυνίας ποιεῖσθαι τὴν παρεχόμενάν, circa Gerunium Daunia biematurus erat.* Coniiciunt eruditi viri, esse in loco, vbi nunc *Tragonora*.

Interius recedit *Luceria*, fere ad fines Hirpinorum, colonia Romana. Plinius III cap. XI *Dauniorum, præter supra dicta, colonia, Luceria, Venusia.* Ptolemæus autem Venusiam Peuceiis adscripsit. De *Luceria*, & eius antiquitate, præclare Strabo lib. VI pag. 196 *πολλὰ δεικνύνται τῆς Διομήδους ἐν ταῖς τοῖς τόποις δυνασείας σημεῖα. Ἐν μὲν τῷ τῆς Ἀθηνᾶς ἱερῷ τῆς ἐν Λακερίᾳ παλαιὰ ἀναθήματα καὶ αὕτη δ' ὑπῆρξε πόλιν ἀρχαία Δαυνίων, νῦν δὲ τεταπένωται. Multa exstant Diomedis imperii in ea regione vestigia, vt sunt Luceria in Minervæ templo antiqua donaria. Fuit enim illa vetus vrbs Dauniorum: nunc autem tenuis facta.* Et Cicero meminit pro Plancio cap. LXIX. *Teano Apulo, inquit, atque Luceria equites Romanos, honestissimos homines, laudatores videtis.* Ptolemæi est *Νυκερία Ἀπουλῶν, Nuceria Apulorum*, errore litteræ, an temporis illius consuetudine, incertum est. nam in Cispadana Gallia idem *Nuceriam* scripsit, quæ adhuc vulgo *Lucera* est, vel aliorum ore *Luzzara*. Cuius forte causa Aurelius Victor de illustribus in Postumio, nostram cognomine distinxit. *Ille, inquit, [Pontius Telesinus] simulatos transfugas misit, qui Romanos docerent, Luceriam Apulam a Samnitibus obsideri.* In Tabula quoque cum cognomento *Nuce-*

rie *Apule* scriptum exstat, littera N, vti *Ptolemæus* scripserat. In nummis *LOVCERIA* scribi, ostendit *Holstenius* ad *Stephanum*. Gentile *Lucerini* apud *Liuium* lib. XXVII cap. X. Nunc vrbs *Lucera* & *Nocera* vocatur.

Abhinc in ortum hibernum, prope *Cerbalum* amnem, *Cluuerius* *Ardoneas* *Liuii* ponit ex lib. XXIV cap. XX. Verba sunt: Et a *Q. Fabio*, cui circa *Luceriam* prouincia erat, *Accna* oppidum per eos dies vi captum: statiuaque ad *Ardoneas* communita. Hanc *Ardonam* vult esse, sed distinctam ab *Herdonea* eiusdem lib. XXVII cap. I. At eadem est *Herdonea*, *Arдона* hodierna, *Ptolemæi* in *Apulis* *Ερδωνία*, *Ardoneæ* *Liuii*, & *Κερδωνία* *Strabonis*, prae scriptæ. Vide *Holsten.* p. 281. De *Herdonia* autem in *Hirpinis* actum, quam si quis in *Apulia* censeret malit, nos facile consentientes habet. Nam ibi ordinem *Gruteri* sequebamur.

A. *Luceria* in ortum æstiuum siti sunt *Arpi*, nobilis vrbs, quæ & *Argos* *Hippium* olim, & *Argyripe* dicta. *Plinius* dicto loco: colonia, *Luceria*, *Venusia*: oppida, *Canusium*, *Arpi*, aliquando *Argos* *Hippium* *Diomede* condente, mox *Argippa* dictum. *Virgilius* lib. XI vers. 242

*Vidimus, o ciues, Diomedem, Arginæque castra, &c.*  
*Ille urbem Argyripam, patriæ cognomine gentis,*  
*Victor Gargani condebat Iapygis agris.*  
*Postquam introgressi, & coram data copia fandi,*  
*Munera præferimus, nomen patriamque docemus,*  
*Qui bellum intulerint, qua causâ attraxerit Arpos.*

Hæc quam *Argyripam* urbem dixerat, mox *Arpos* eandem adpellat. Et *Strabo* lib. VI pag. 196 ἐκαλεῖτο ἐξ αρχῆς Ἀργος Ἴππιον, εἴτ' Ἀργυρίππη, ἅτα νῦν Ἀρποι, Vocata hæc vrbs primum *Argos* *Hippium*, deinde *Argyrippa*, tandem nunc *Arpi*. *Lycophron* quoque π geminato scripsit *Callandr.* vers. 592

- - Ἀργυρίππαν Δαυνίων παγκληρίαν,

*Argyrippam* *Dauniorum* possessionem: vbi *Tzetz* commentator: ἡ Ἀργυρίππα πόλις μεθερμηνευμένη Ἀργος Ἴππιον: vt ita metri causâ *Virgilius* syllabam, elisa vna gemellarum, corripuerit. Hæc vt *Diomedis* traditur regia fuisse, quod *Virgilius* modo docuit: sic



ampla vrbs postea etiam & frequens fuit, quæ, vt Liuius lib. XXIV cap. XLVII prodidit, tria millia suorum armauit, & præterea præsidium quinque millia ferme armatorum, ab Hannibale impositorum aluit. Vicinitatem Luceriæ idem lib. XXI cap. IX monstrauit. *Hannibal*, inquit, *Marsos Marrucinosque & Pelignos deuastat, circaque Arpos & Luceriam, proximam Apulia regionem.* Et lib. XXIV cap. III *In Apulia ne hiems quidem quæta, inter Romanos atque Hannibalem erat. Luceria Sempronius consul, Hannibal haud procul Arpis hiemaui.* Gentile variat. Polybio lib. III cap. CXVIII sunt *Ἀργυρῖπται*, *Argyrippani*: Straboni dicto loco *Ἀργυρῖπται*, *Argyrippeni*: adde de vtraque forma epitomen Stephani Byzantii. Et hæc ab *Ἀργυρίπτα*, quod nomen Aldina Strabonis editione π simpliciter perscriptum est. \*A forma. *Arpi* Liuius lib. XXIV cap. XLVII sæpius *Arpini*: Plinius autem lib. III cap. XI *Arpani*; & Frontinus in prouincia Apulia [p. 110 ed. Goef.] *Ager Canusinus*, - - - *Arpanus, Conlatinus, Sipontinus*: & nummo Pignorii Holstenio teste ΑΡΠΑΝΩΝ. In ruinis iacet, vt vestigia tamen adpareant, & loco nomen *Arpe* supersit, inter Luceriam & Sipontum.

In hoc tractu circa Garganum montem fuit etiam *Collatia* quædam, vnde Plinii lib. III cap. XI in Apulia sunt *Collatini*: & Frontini de Colon. *ager Collatinus*, quem cum Gargano coniungit. *Ager*, inquit, *Conlatinus*, - - - *& qui circa montem Garganum sunt.* Plura non constant. Ad certiora progredendum, quæ sunt

Peninsula, cuius bonam partem mons *Garganus* implet, vulgo dictus Monte di S. Angelo. Hunc montem *Garganum* memorat Mela atque Plinius: & Ptolemæus *Γάργαρον ὄρος*, lapsu, credo describentis. Horatius lib. II oda IX

- - - - - *Aquilonibus*  
*Quercetæ Gargani laborant.*

Idem lib. II epistola I vers. 202 de theatri strepitu,

*Garganum mugire putes nemus.*

Extremum montis in mare excurrit. Lucanus lib. V vers. 380

*Appulus Hadriacas exit Garganus in undas.*

Hinc

Hinc Plinius dicto loco : *promontorium montis Gargani*. Et Strabo lib. vi pag. 196 Πέρεται τῇ κόλπῃ τέττε πελαγίου ἀκρωτήριον ἐπὶ τ' ἀνατῆον σταδίας πρὸς τὰς ἀνατολὰς, τὸ Γάργανον, *Ante hunc sinum est promontorium ad CCC stadia in mare procurrens, ortum versus, Garganum*. In litore a Frentonis ostio sunt duo lacus, qui propior flumini, *Pantanus* Plinio dictus, nunc Lago di Lesina. Post illos lacus, *portus Garnæ*, itidem a Plinio memoratus, qui in locum incidit, ubi nunc est *Rodia*. Ad extremum Gargani ciuitas est vulgo *Vieste* dicta, in ruinis antiqui & episcopalis oppidi *Merini* exstructa, vnde sunt Plinii *Merinates ex Gargano*. Oppidum quoque Ἰνριον, *Hyrium* Ptolemæi, non videtur longe Garnæ portu, & quæ nunc est, *Rodia*, abfuisse, quod nonnullis videtur Ἰνρία, *Hyria* Herodoti lib. vii cap. clxx esse, quam alii ad Calabriam reducunt. Sed quoquo loco fuit illud Herodoti, congruit tamen Ptolemæi *Hyrium* cum *Hyrio* Periegetæ vers. 379

Φῶλα τ' Ἰηπύγων τετανυσμένα μέσφ' Ἰνρίοιο  
Παρθαλίας,

*Gentes Iapygum extenta sunt usque ad Hyrium maritimum*. Dum maritimum dicit, videtur etiam aliud mediterraneum innuere, quod an *Vria* Plinii sit, nemo facile diiudicauerit. Quod si idem oppidum, ut credunt alii, *Vria* Plinii & *Hyrium* Ptolemæi; vter a vero situ aberrauerit, dici non potest. Ptolemæus inter Garganum & Frentanos locauit; Plinius inter Cerbalum amnem & Sipontum enumerat. Ptolemæi *Apenesta*, si ductum illius sequamur, circa promontorium Gargani, a Strabone descriptum, fuisse; ceteris omnibus ignotæ. Inter id promontorium & Cerbalum flumen, est Plinii *portus Agæsus*, qui videtur ille esse, quem vulgo *Porto Greco* dicunt. Propius flumen oppidum *Sipontum* fuit, ut Plinius & Linius vocant; siue *Sipuntum*, ut Mela & Antoninus; siue denique *Sipûs*, ut Græci, & qui ex Latinis illos imitantur. Melæ verba sæpe dicto loco: *extra, Sipuntum, vel, ut Graii dixerunt, Sipûs*. Stephanus & Ptolemæus Σιπούς. Lucanus lib. v vers. 377

*Quas recipit Salapina palus, & subdita Sipûs Montibus.*

Silius lib. vii vers. 634, tamquam peregrinum, immobile facit,

- - - & terram & litora Sipūs,

id est Sipuntis, vt Græci flectunt. Polybius lib. x Excerpt. cap. i ἀπὸ ἀρχῆς Ἰαπυγίας ἕως εἰς Σιπούντα, a promontorio Iapygio usque ad Sipuntem. Colonia fuit Romana. Liuius lib. xxxiv cap. xlv Sipontum item in agrum, qui Arpinorum fuerat, coloniam ciuium Romanorum, alii triumuiroi deduxerunt. Quum decrederet, aucta. fuit & integrata. Idem lib. xxxix cap. xxiii quia Sp. Postumius consul renuntiauerat, peragrantem se propter questiones vtrumque litus Italia, desertas colonias, Sipontum supero, Buxentum infero mari, inuenisse; triumuiroi ad colonos eo scribendos ex sc. creati sunt. Ruinae eius sunt proxime Manfredoniam, quæ ex illis creuit. Gentile Stephano Σιπάντιος: Latinis autem Sipontinus, quasi a Sipontium. Cicero Agrar. ii cap. xxvii in Sipontina siccitate collocari. Frontinus de Colon. in Apulia: Ager Canusinus - - Sipontinus.

Iuxta est ostium amnis Cerbali, in sinum Vriam exeuntis. De flumine supra diximus: de sinu Mela: Sinus est continuo Apulo litore incinctus, nomine Vrias, modicus spatio, pleraque asper accessu. Nomen haud dubie ab Vria oppido, de quo paullo ante, ex Plinio dictum fuit, de cuius sede non constat omnino: in litore tamen & prope sinum fuisse, nomen huius sinus non finit dubitare. Post aliud flumen, veteribus, quantum nos scimus, non nominatum (dici nunc Carapella fertur) Salapina palus, paullo ante ex Lucani lib. v vers. 377 demonstrata, ab illo amne sub mari ad Aufidum fere protensa, nomen ab oppido Salapia du-cens, quod Aufidum prope & illam paludem situm erat, nunc excisum, nomen tamen Salpe illi loco conseruans. Liuius lib. xxiv cap. xx Salapiam vt venit Hannibal. Et lib. xxvi cap. xxxviii Blasius peruenit, vt presidium Punicum Salapiaque traderetur Marcello. Et lib. xxvii ineunte, Salapia per proditionem recepta. Plinius lib. iii cap. xi In qua [Apulia Dauniorum] oppidum Salapia, Hannibalis meretricio amore inclutum. Ptolemæus Σαλαπίαι pluraliter, contra vsum Romanorum: & Appianus Alexandrinus lib. i Civil. Σαλπίαι contracte tam Caroli Stephani editione p. 180, quam Alex. Tollii p. 644. Cosconius, inquit, Σαλπίαν τε ἐνέπρησε, καὶ Κόωνας παρέλαβε, & Salapiam incendit, & in.

*in fidem Cannas accepit.* Gentilis nominis non vna forma. Cicero Agrar. II cap. XXVII *in Salapinorum pestilentia finibus collocari.* quod Vitruuius lib. I cap. IV interpretatur : Salapiam veterem, a Diomede conditam, propter loci insalubritatem quatuor millibus mare verius translatam fuisse. Cicero ergo veterem & desertum locum dixit pestilentem. Ibidem Vitruuius : *nunc Salapini quatuor millibus passuum progressi ab oppido veteri, habitant in salubri loco.* Sed hoc obiter. Liuius inde format *Salapitanus* secundum MSS. codices, vt Tauromenitanus, Massilitanus. Lib. XXVII cap. XXVIII *Sensere Salapitani fraudem.* item, *Salapitani, alii per fugas inuadunt : alii e turri absterrent hostem.* Frontinus contraxit dicto loco : *ager Sipontinus, Salpinus.* Delacusiue palude *Salapina*, quam supra ex Lucani Pharsalia ostendimus, ex dicto Vitruuii loco adnotamus : *M. Hostilius, qui transtulit ciuitatem, his confectis lacum aperuit in mare, & portum e lacu municipio perfecit.* Ex quo etiam municipalem Salapinorum dignitatem obseruamus. Addit Strabo lib. VI pag. 195 *Σαλαπία τὸ τῶν Ἀργυριππηνῶν ἐπίνειον, Salapia nauale Argrippenorum, siue Arpanorum;* id quod ab illo portu in lacu est.

A quo intus magis inter duo flumina, quæ lacum includunt, regredientes, venimus ad *Asculum*, cognomine *Apulum*, diuersum ab Asculo Piceni; hodieque *Ascoli* dictum, quod in Pyrrhi bello commemoratum est pluribus. Florus lib. I cap. XVI *In Apulia deinde apud Asculum melius dimicatum est, Curio Fabricioque consulibus.* Et Plutarchus in Pyrrho p. 396 eandem pugnam dicit factam *περὶ Ἀσκλον πόλιν, apud oppidum Asculum, Apulum* putata, supra fines Lucaniæ. vnde & hoc prælium Vegetius *in Lucania* dicit commissum lib. III cap. XXIV. Et Zonaras Tom. II pag. 47 *ὁ Πύρρος ἄς τὴν Ἀπυλίαν ἐπέβαλε, καὶ πολλὰ μὲν βία, πολλὰ δὲ ἐμολογία περὶποιήσατο, μέχρις οὗ Ῥωμαῖσι πρὸς Ἀσκόλῳ, πόλει ὄντι, αὐτῷ ἐκελδόντες ἄντες στρατοπέδυσαντο, Pyrrhus, impressione in Apuliam facta, multa vi, multa deditione cepit: donec Romani ad Asculum oppidum contra eum castra opposuerunt.*

Post Asculum & Salapiam *Aufidus* fluvius decurrit, quem supra satis descripsimus. Dextræ ripæ adpositum *Canusium* oppidum, Straboni & Ptolemæo *Κανύσιον*, hodie Canosia, quod is annis  
pre-

*praeluit*, vt Plinius modo dixit: siue, vt Mela, *Canusium*, attingit. Perfugium Romanis post Cannensem cladem. Liuius lib. xxii cap. l [ex minoribus castris in maiora] ad sexcentos euaserunt, atque inde protinus, alio magno agmine adiuncto, *Canusium incolumes perueniunt*. Et cap. liv Varro ipse *Canusium copias traduxit*. Et iam aliqua species consularis exercitus erat: mœnibusque se certe, si non armis, ab hoste videbantur defensuri. Gentile *Canusinus*. Liuius lib. ix cap. xx Ex *Apulia Teanenses Canusinique*. Horatius lib. i satyr. x vers. 30 - - - *Canusini more bilinguis*, quia & græce & latine loquebantur. Silius lib. x vers. 389

*Iam Latius se se Canusina in mœnia miles*

*Colligere - - - coeperat.*

Ex quibus propinquitas *Cannarum* vna intelligitur. Procopius lib. iii Goth. cap. xviii τέτα Καννών πέντε καὶ ἑκοσὶ σταδίαις ἀπέχουσι Κάνναι, xxv stadiis absunt *Canna a Canuso*. Florus lib. i cap. vi *Canna, ignobilis Apulia vicus, sed magnitudine cladis emerit*. Liuius lib. xxii cap. xliii ad nobilitandas clade Romana Cannas, urgente fato, profecti sunt. Prope eum vicum Hannibal castra posuerat. Non ergo oppidum *Canna*, sed tantum vicus fuerunt. Silius lib. i vers. 50 *Cannas tumultum Hesperia dixit*. Ad Aufidum sita, infra *Canusium*. Liuius ibidem: *Aufidus amnis utrisque castris adfluens*. Et Silius de hoc prælio lib. x vers. 320

*Sanguineus tumidis in campos Aufidus undis*

*Eiecit, redditque furens sua corpora ripis.*

Inde illa pugna & clades *Cannensis* dicitur. Liuius lib. xxii cap. l *Hæc est pugna Cannensis, Aliensi cladi nobilitate par*. Et Cicero Offic. iii cap. xi *Nostra respublica, Cannensi calamitate accepta, maiores animos habuit, quam vnquam rebus secundis*.

In illo infelice campo est torrens siue amniculus *Vergellus*, solo cadauerum ponte, quem Hannibal fecit, memorabilis. Valerius Maximus lib. ix cap. ii *Hannibal in flumine Vergello corporibus Romanis ponte facto exercitum traduxit*. Et Florus lib. ii cap. vi *Documenta cladis, cruentus aliquamdiu Aufidus: pons de cadaueribus iussu ducis factus in torrente Vergelli*. Silius lib. viii extremo idem de ponte dixit, & proxime Aufidi meminit, non quod

quod in eo pons ille factus fuerit, vt Cluuerio interpretandum videtur, (neque enim vis fluminis tulisset) sed quod is cadauera voluerit effuderitque. Verba sunt:

- - - pons ecce cadentum

*Corporibus struitur; tacitusque cadauera fundit  
Aufidus.*

In hoc tractu circa Cannas & amnem Aufidum fuit etiam CAM-  
PVS DIOMEDIS, qui argumento est, Dauniorum etiam hanc trans  
Aufidum regiunculam fuisse, distinctam a possessione propria  
Peucetiorum. Liuius lib. xxv cap. xii de vatis Marci carmi-  
nibus: *Priore carmine Cannensis predicta clades in hac ferme ver-  
ba erat: Annem Troiugena Cannam Romane fuge: ne te alienige-  
na cogant in campo Diomedis conserere manus. Sed neque credes tu  
mibi, donec compleris sanguine campum.* Cannam flumen credit  
Cluuerius ipsum Aufidum esse, quia hunc Florus cruentum dixe-  
rit clade Romanorum: nisi minor quis fuit, Cannas vicum præ-  
terlabens, de quo vero nihil nobis constat. Arnobius lib. i v  
pag. 129 *Diomedis campi Romanis cadaueribus aggerati sunt.* Pom-  
peius Festus: *Diomedis campi in Apulia adpellantur, qui ei in  
diuisione regni, quam cum Dauno fecit, cesserunt.* Silius lib. viii  
vers. 242 dixit

*Infaustum Phrygibus Diomedis nomine campum.*

Ceterum vt Canusium trans Aufidum Ptolemæus ac Plinius ad-  
scripserunt Daunii: ita eisdem Plinius *Venusiam*, in confinio A-  
pulorum Lucanorumque sitam dedit, quamquam dissentiat Pto-  
lemæus. Intus enim Dauniam ad radices fere *Vulturis* pertinu-  
isse, credibile omnino est. Plinii verba ex cap. xi sunt: *Daun-  
iorum colonia, Luceria, Venusia: oppida, Canusium, Arpi.* De co-  
lonia etiam Velleius lib. i cap. xiv *Quo anno Pyrrhus regnare  
cepit, Sinuessam Minturnasque missi coloni: post quadriennium Ve-  
nusiam.* In via erat, qua Tarentum ibatur, & inde Hydruntem,  
vt itineraria ostendunt. Etiam Cicero ad Attic. v ep. v *scito idi-  
bus Mai. nos Venusia mane proficiscentes has dedisse.* - - - *Nos  
Tarenti ad te perscribemus.* Ambiguum situm Horatius, cuius pa-  
tria fuit, demonstrat lib. ii Sermon. sat. i vers. 34.

- - - *sequor hunc, Lucanus an Appulus, anceps.*  
*Nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus.*

Gentile enim *Venusinus*. Et Liuius XXI cap. LIV *Venusini*. Graeci nomen vt Latini scribunt, Polybius, Strabo & Ptolemæus *Οὐενυσία* : at Plutarchus Marcello p. 314 *Βενυσία*. Hodie *Venosa*.

Reliqua pars Apuliæ *Peucetiorum* fuit, & ipsa illa regio dicta *PEUCETIA*. Plinius lib. III cap. XI *Calabriam Graeci Messapiam a duce adpellauere : & ante Peucetia, a Peucetio Oenotri fratre in Salentino agro.* ANTE, id est, ante Diomedis aduentum & Troiana tempora totus ille tractus Apuliæ & Calabriae *Peucetia*, fuit dicta, postea Peucetii in angustias redacti, illinc Dauno seu Diomede ; hinc Messapio partem occupante. Dionysius Halicarnassensis lib. I pag. 9 tradit *ἑπτακαίδεκα γενεαῖς τῶν ἐπὶ Τροίαν στρατευσάντων*, XVII *atque ante Troianum bellum*, Lycaonis filios, Oenotrum & Peucetium, propter fratrum multitudinem e Peloponneso in Italiam profectos, utrumque cum classe, Peucetium ad Iapygium promontorium adpulisse, Oenotrum in sinum alterum maris inferi peruenisse : ab illo *ταῦτα τὰ χώρια οἰκῶντες Πευκετίοι ἐκλήθησαν, ἱσθῶν τοῦ τοῦ τόπου τοῦ τόπου τοῦ τόπου* *Peucetios nominatos esse.* De ætate XVII generationum, quæ fabulosa videtur, non disputamus : sufficit, ante Troianum bellum id factum fuisse. Pars Peucetiorum erant *Ῥαδικῦλοι, Ροιδίκλοι*. Strabo lib. VI pag. 195 *διὰ Πευκετίων, ὧς Ροιδίκλους καλεῖται*, per illos *Peucetios*, quos *Ῥαδικῦλους* vocant. Appianus lib. I Ciuil. p. 644 ed. Toll. *Ῥαδικῦλοι* scripsit : Plinius III cap. XI sine diphthongo *Pediculos*, quorum agrum *Brundisio conterminum* ; & oppida *Rudias, Egnatiam, Barium* dixit. Cluuerius etiam huc illud Valerii Maximi confert lib. VII cap. VI *ex Apulia & Fidiculis* ; censens *Pediculos* siue *Ῥαδικῦλους* substituendum esse.

Maritimis Peucetiis Ptolemæus tribuit *Barium & Egnatiam*. Illud *Barium*, nunc quoque nomen seruat *Bari*, emporium & caput regionis. Horatius lib. I satyr. V vers. 97 *Barī mania piscosī* dixit. Et Tabula & Antoninus *Barium*. Municipium fuit. Tacitus lib. XVI cap. IX *Silanus post municipio Apulia, cui nomen est Barium, clauditur.* Hoc inter & Egnatiam in Tabula est *Turris Caesaris*, XX millibus a Bario. Antoninus itinere ab vrbe per

Picenum Anconam & Brundisium, ponit XXII M. P. a Bario *Arneſtum*, aliunde vix notum, quod prope locum *Turris Caſaris*, ex Tabula iam notatæ, incidit.

*Egnatia* Strabonis & Ptolemæi; Plinii *Egnatia* lib. II cap. CVII; est *Gnatia* Horatii, Antonini, Tabulæ Peutingerianæ. Plinius: *In Salentino oppido Egnatia, impoſito ligno in ſaxum quoddam ibi ſacrum, protinus flammam exiſtere.* Salentinum dicit oppidum, laxè accepto vocabulo, ut Iapygiæ quoque & Peucetiæ nomina nunc ſtrictius ſignificant, nunc latius diſfuſa notione. Ipſum miraculum ridet Horatius loco iam dicto, quando præmiſit,

- - - - - *debinc Gnatia lymphis*  
*Iratæ exſtructa*, id eſt, ſine dulci aqua.

Antoninus dicto itinere:

*Barium* - - - -  
*Arneſtum* M. P. XXII  
*Gnatiæ* M. P. XV  
*Speluncas* M. P. XXI  
*Brundisium* M. P. XVIII.

Superest exciſæ urbis turris aliqua, vulgo dicta *Torre d' Anazzo*. Quæ inde Brundisium verſus ponuntur *Spelunca*, iam dicto itinere; aut Hieroſolymitano *Turres Iulianæ, Aureliana*, quod aliunde non illuſtrantur, prætermittimus cum aliis obſcuris. Et hæc in litore.

In mediterraneis Peucetiorum eſt poſt Venuſiam, ultimam Dauniorum, *mons Vultur*, de quo Horatius lib. III oda IV

*Me fabuloſa Vulture in Appulo,*  
*Altricis extra limen Appulia,*  
*Ludo fatigatumque ſomno*  
*Fronde noua puerum palumbes Texere.*

Ibidem, ut proxima loca, memorat *Acherontiam, Bantiam, & Forentum*, quæ ſi cum altrice Venuſia componuntur, adparet, quale iugum ſit, quod Vulturis nomine poeta indicauerit. Lucanus quoque de eodem, lib. IX verſ. 183



*Et renouare parans hibernas Appulis herbas  
 Igne fouet terras, simul & Garganus, & arua  
 Vulturis, & calidi lucent buccia Matini.*

Circa hos montes fuisse *Siluium* oppidum, ex Strabonis descriptione constat. Ait enim lib. vi pag. 195, sicut Barium sit extremum in ora maris oppidum Peucetiorum: ita τῇ μεσογείᾳ μέγιστα Σιλαίῃς, in mediterraneis ad *Siluium* usque pertinere. Oppidani dicuntur *Siluii* a Plinio lib. iii cap. xi. Ex situ Holstenius interpretatur locum, qui nunc il *Gorgolione* adpelletur. Ad eosdem montes limitemque sita est *Bantia*. Plutarchus Marcello p. 314 μεταξὺ Βαντίας πόλεως καὶ Βενυσίας καθήμενος, inter oppidum *Bantium* & *Venusiam* castris positus. Et Liuius lib. xxvii cap. xxvi In Apuliam ex *Brutiis* reditum, & inter *Venusiam* *Bantium*que, minus trium millium passuum intervallo, consules binis castris confederunt. Stephanus Byzantius scripsit Βάντεια diphthongo. Vestigia nomenque superesse tradit Holstenius, v vel vi m. p. supra *Forentum*: & xii circiter supra *Venusiam*, ad locum *S. Mariae de Vanze*. Gentile est *Bantinus*, sicut Horatius lib. iii oda iv saltus *Bantinos* dixit.

Propinquum ei *Forentum*, nunc *Forenza*, est, vt iam Holstenius narrabat. Hinc Liuius *Forentanos* in *Apulia* recenset. Quæ quod recenti nomenclaturæ consonat; vix dubium est, quin genuina ea sit lectio. At multi *Ferentum*, vocali secunda exscriptum, reliquerunt. Horatius loco iam indicato:

- - - quicumque  
 Saltusque *Bantinos*, & aruum  
 Pingue tenent humilis *Ferenti*:

& Diodorus Siculus lib. xix cap. lxxv φερέντην πόλιν τῆς Ἀπυλίας κατὰ κράτος ἔλαβον, *Ferentum*, urbem *Apulia*, vi expugnant. Quo etiam *Ferentanos* Liuii referunt ex lib. ix cap. xvi. An autem credibile, tot scriptores in hoc vocabulo prauatos esse? Gronouius tamen pater in Liuii ix cap. xx *Forentum* legit: & in notis ibi, etiam *Forentanos* ex cap. xvi. Altero loco Sigonius ex vet. lib. *Acherdinto*: Gronouius autem vestigia sequutus est tam aliquot mss. librorum, quam primum editorum, qui habent *Florento*. Verba sunt cap. xx: *Apulia perdomita* (nam *Forento* quoque,

que, *valido oppido, Iunius potius erat*) in *Lucanos perreftum*. Sic Gronovius: vulgo *Tarento*.

Sequitur *Acherontia* Horatii, in monte fita, ideoque *nido* comparata prædicto loco; - - - *tenent*, inquit,

*Quicumque celsa nidum Acherontia.*

Procopius lib. III B. Goth. cap. XXIII extr. *Φρέγιον, castellum* dixit, in *Lucanis* situm, sed *ἀρχισα τῶν Καλαβρίας ὀρίων*, prope *Calabria fines*, ὅπερ *Ἀχεροντίδα καλεῖσι Ῥωμαῖοι*, quod *Romani Acherontidem* vocent. De *Liuii* loco & *Sigonii* emendatione iam diximus: quem forte iuuerit codex *Vossii*, *atorento* præferens. Nec inualida eius ratio, biennio ante *Forentum* in fidem acceptum fuisse. *Paullus Diaconus* lib. II *Langobard.* cap. XXI *Agerentiam* dixit: quæ hodie *Cirenza* est, & *Acerenza*.

Inde non breui interuallo, *Tarentum* versus, prope fines *Calabriæ*, situm est oppidum, vulgo *Genosa* dictum, cuius sunt *Genusini* lib. III *Plinii* cap. XI inter *Apuliæ* populos: & *Ager Genusinus*, extremo libello *Frontini* de *Coloniis*, in *Calabria*, cuius ille fines longius in *Peucetios* profert, *Egnatiam* etiam *Calabris* adscribens. Vnde pronum est coniicere, nomen antiquum oppidi fuisse *Genusium*. Limes hac parte *Apuliæ*, a *Lucania* dirimens, est fluuius *Bradanus*, qui inter *Genusium* & *Metapontum* in sinum ruit *Tarentinum*. Eius nomen, quod hodieque manet, *Antonini* itinere, a *Mediolano* per *Picenum* ad *Columnam*, occurrit, quo locus inter *Opinum* & *Potentiam*, *Lucaniæ* oppida, ad fluuium *Bradannum* adpellatur.

Tandem etiam ambigua pauca sunt adijcienda. *Strabo* vias *Brundifinas* p. 195 recensens, vnam mōnstrat, quæ regredientem ferat per *Egnatiam*, *Celiam*, *Netium*, *Canusium*, *Herdoniam*. Non quidem *κελία*, *Celia* *Strabonis* & *Ptolemæi*, qui in mediterraneis *Peucetiorum* scribit; siue *Celium* *Plinii* lib. III. cap. XI, tam dubiæ positionis est, vt nullo modo inuestigari possit, quam *Holstenius* p. 276 testatur nomen retinere IV aut V millibus passuum supra *Barium* in mediterraneis; per quam etiam hodie via publica ducat; vnde *Frontinus* de *Colon.* libro *Celium agrum* denominat, & *Harduinus* eo nummum *Caracallæ* refert, inscri-

ptum AEL. MVNIC. COEL. ANT. quasi *Aelium municipium Calium Antoninianum* : sed Νήτιον, *Netium* est quod maxime locorum scrutatores vexat. Strabonis verba sunt : ἐφ' ἣ ὁδῷ Εὔνατια πάλις, ἔτα Κελία, καὶ Νήτιον, καὶ Κανύσιον, καὶ Ερδονία, *qua via est Egnatia, dein Celia, & Netium, & Canusium, & Herdonia*. Isaaco Calaubono videntur expungendæ voces καὶ Νήτιον, tamquam ex vna Κανύσιον, bis perperam exscripta, natæ, quod violentum consilium est, merito improbatum ab Holstenio : qui primum quidem ad *Natiolum* Tabulæ, quasi inde deminutum, referebat ; sed quod hoc in alia via deprehendebat, sententiam postea mutauit, nec vero certiore aliam substituit, nisi quod dicit, Νήτιον Strabonis esse *Ebetium* Tabulæ, quamuis ordo variet. Harduinus Plinii libro III cap. XI *Netinos* inseruit, ex codice veteri an ingenio suo, non ostendit ; ubi priores *Neretinos* legerunt, qui post paulo repetuntur, ut alterutro loco vel vitiosum, vel prauatum vocabulum videatur. Strabonem ergo sequutus, expunxit syllabam, & *Netinos* reliquit tamquam lectionem genuinam.

Denique de *Matino* monte, vel campo, aliquid in limite Apuliæ vel ideo dicemus, quod incerti sumus, Apulorum ille, an Calabrorum fuerit. Horatius lib. I oda XXVII *litius Matinum*, dixit : ergo in ora maris fuit. Vetus interpres ibi : *Matinus mons Apuliæ : siue, ut quidam volunt, plana Calabria*. Herbosus fuit : vnde idem lib. IV oda II vers. 27 apibus idoneum laudat. *Apis Matina*, inquit, *more modoque*. Et Lucanus lib. IX vers. 185

- - - - & arua,

*Vulturis, & calidi lucent buceta Matini.*

## MESSAPIA siue CALABRIA.

Peninsula, qua in Ionium mare Italia procurrat, isthmum inter Tarentum & Brundisium habens, tamquam contermina Apuliæ, nunc sequitur perlustranda. Dicitur Græcis Μεσσηπία, *Messapia*, a Messapio duce, ut Plinius notauit : eadem Latins plerumque est *Calabria* : nec raro Græci *Iapygiam* vocitant : & quamquam pars sit *Salentinorum* tractus, tamen & ipse aliquando totam peninsulam significat. Strabo lib. VI p. 194 χερσένησον Μεσσηπίαν τε καὶ Ιαπυγίαν καὶ Καλαβρίαν καὶ Σαλεντίνην κοινῶς οἱ πολλοὶ προσαγορεύουσι.

εἶναι τινὲς δὲ διαίρεσιν, *Peninsulam illam multi communiter vocant Messariam, & Iapygiam, & Calabriam, & Salentinam: alii vero distinguunt*, quorum sententiam se antea exposuisse dicit. Id fecerat pag. 391 hisce verbis : συνεχὴς δ' ἐστὶν Ἰαπυγία. ταύτην δὲ καὶ Μεσσαπίαν καλεῶσιν οἱ Ἕλληνες· οἱ δ' ἐπιχώριοι κατὰ μέρη, τὸ μὲν τι Σαλεντίνες καλεῶσι, τὸ περὶ τὴν ἄκρην τὴν Ἰαπυγίαν τὸ δὲ Καλαβρὲς. *Con-tingit [Metapontum] Iapygia, quam & Messariam Græci dixerunt. Incole alios Salentinos dicunt, qui circa Iapygium habitant promontorium; alios Calabros* supra quos septemtrionem versus ponit Peucetios. Non autem credo fieri posse, vt ex monumentis, quæ superant, certi limites vtriusque partis definiri possint. Subdit ibidem Strabo : ἐστὶ δ' ἐπιχεῖρ ὁρησιάζουσα ἡ Μεσσαπία τῷ ἀπὸ Βρεντέσιος μέγας Τάραντος ἰσθμῷ κλειομένη, σταδίων ἑκατ'. *Messapia peninsula formam tenet, isthmo interclusa, qui in Brundisio Tarentum usque porrigitur.* Angustissima autem peninsula non in hoc isthmo est, sed ultra paullo a Safina portu ad Brundisium versus. Plinius lib. III cap. XI *Latitudo peninsula a Tarento Brundisium terreno itinere xxxv millia passuum, multoque breuius a portu Safina.*

Primum a fine Peucetiorum est *Brundisium*, Βρεντέσιον Græcis, Straboni & Appiano : Βρεντέσιον Polybio & Stephano Byzantio : Βρενδέσιον Ptolemæo. εὐλίμενον Strabo dicit : Plinius, *inprimis Italiae portu nobile*. Plures enim portus habet, sed ἐν ἑσμάτι πολλοὶ κλείονται λιμένες, ὅνῳ αὐτῶν πλῆρες κλειομένη, quod idem Strabo adnotauit. Hinc traiectus commodissimus in Græciam, longior quidem quam Hydruntinus ; sed certior, excipiente Dyrrachio, quod Plinius obseruat : quamquam etiam Brundisio ad montes Ceraunos traieci, sed minus frequenter, a Strabone pag. 195 est traditum. Commodior autem & frequentior cursus a Brundisio Dyrrachium, vt diximus, ferebat. Silius lib. VIII vers. 575

- - - *Brundisium, quo desinit Italia tellus,*

scilicet euntibus in Græciam, quia cum portus eius Italicam oram relinquunt : alioquin vltiora sunt, ab illo vsque ad promontorium Iapygium. Antiquissimum oppidum : post Romana auctum ornatumque colonia. Liuii epitoma XIX *Colonia deducta sunt, Fregena; in agro Salentino Brundisium.* Et promontorium habet. Liuius lib. X cap. II *circumuectus inde Brundisii po-*

mon-

*monitorium*. nam & sic aliquando Latini per v, vocalem vltimam, scribunt: sæpius autem *Brundisium* vocali tertia. Cicero ad Attic. lib. iv epist. i *Brundisina colonia*: & mox *Brundisiorum* gratulatio. Sic enim coloni illi adpellati sunt.

Abhinc xi millibus passuum, trans flumen *Pactium*, quod *Pactium* est Plinii, in Tabula adparet oppidum *Balcantium*; in Hierosolymitano itinerario *Valentia*: quod haud dubie est *Mela Valetium*, cum aliis lib. ii cap. iv ordine hoc enumeratum: *Iam in Calabria Brundisium, Valetium, Lupia, Hydrus*. Et Plinius iii cap. xi inuerso itinere: *Ab Hydrunte - - - Lupia, Balesium, Celium, Brundisium*. Vnde coniicere possis, *Balesium* hoc esse *Valetium* *Mela*, quem ille in plurimis sequi adsolet. Cluuerius ad eiusdem *Pactii* ostium urbem *Valetium* ponit, sed in ripa sinistra; quam Tabula habet in dextra.

Isaacus Vossius ad *Melam* contendit, idem oppidum & *Mela Valetium* & Ptolemæi *Αλέτιον*, *Aletium* esse. At *Valetium* illud maritimum fuit: *Aletium* Ptolemæi in mediterraneis. præterea Plinius etiam *Aletinos* narrat Calabriae, dicti libri cap. xi extremo. An vero etiam oppidum *Aletium* seorsum memoret, ut vulgo editum eodem est capite, addubitamus, quia, Holstenio & Harduino testantibus, omnes manu scripti libri habent *Sarmadium* in loco vulgati *Aletii*: quod quidnam sit nominis, fatemur nos ignorare. Qui a *Valetio* separant *Aletium* mediterraneum oppidum, interpretantur *Lecce* siue *Leze*, quod inter *Brundisium* & *Hydruntem* reductum quodammodo a mari est. Sed rursus ad oram percurrendam nos conferimus.

*Lupia* est quæ sequitur proxime in Plinii narratione; quam vulgo putant *militum stationem* a Plinio vocari: sed in mss legitur *statio Miltopa*, tamquam a *Lupia* seiuncta & *Brundisium* versus sita statio nauium sit. Strabo, *Mela*, Ptolemæus scripserunt pluratiuo numero *Lupia*, *Λυπία*, quamquam alieno loco Strabo: *Mela* autem, Plinius, Ptolemæus, quò posuimus ordine, ac ista ora, inter *Brundisium* atque *Hydruntem*. In Tabula *Lyppia*; & Frontinus de Colon. in Calabria: *ager Lyppiensis*. Sed ceteri p simpliciter omnes scribunt. quo veterem inscriptionem, *Hydrunte* repertam, referimus ex Gruteri Opere pag. 374 num. 5

PATR. COL. LVPIENSIVM: ex qua coloniam fuisse vna intelligimus.

Hanc inter & Hydruntem Plinius ponit *Stationem Miltopæ*, vt diximus: dein *portum Tarentinum*, vt separatim a Tarento in superi maris ora locum: & *Fratructium* ignotum: & *Soletum desertum*, quod multi putant *Salentum* legendum esse, vt sit forte *Σαλλεντία*, *Sallentia* Stephani, vnde nomen *Sallentinorum* est, in marmoribus Capitolinis etiam non semel, sed iterum iterumque DE SALLENTINEIS geminata littera perscriptum. Alio autem lapide p. 199 n. 1 legitur BRVTTIEL. SALENTINEL. & Græci ceteri *Σαλεντιῖνοι*. Plinius post *Soletum* illud, *Hydruntem* proxime in ora adposuit.

*Hydrûs* autem siue *Hydruntum* alterum nobilem commodumque portum habet, vnde breuior est traiectionis in Græciam, ad Apollinatum ciuitatem, vt Plinius obseruauit. Græcis est ῥ-δεῶς, qua forma & Latini sæpenumero vsi sunt: Cicero lib. xvi epist. ix ad Tironem: *Inde [a Cassiope] austro lenissimo, celo sereno, nocte illa & die postero in Italiam ad Hydruntem ludibundi peruenimus.* Lucanus lib. v vers. 375

*Et cunctas renouare rates, quas auis Hydrûs,  
Antiquusque Taras, secretaque litora Leuca,*

puta, recipiunt. Altera forma, *Hydruntum*, Plinius vsus est: & Liuius lib. xxxvi cap. xxi *A Patris Corcyram vsque Aetolia atque Acarnania litora legit, atque ita ad Hydruntum Italia traiecit.* Hodie nobilis in primis ille portus, cum oppido & arce, *Otranto* dicitur, & iam tum Hierosolymitano itinerario *Odronto*. Promontorium habet, quod *Mela* dictum *Hydrus mons*.

In Tabula VIII millibus ultra Hydruntum est *Castrum Minervæ* (male scriptum *Castra* plurali: credo *Castro* fuisse, sexto casu, vt pleraque eius Tabulæ) *Castrum*, inquam, quæ *Arx Minervæ* aliis dicebatur. *Aeneid.* 111 vers. 531

- - - portusque patefcit

*Iam propior, templumque adparet in arce Minervæ.*

Ergo in litore fuit, vt procul in mari potuerit conspici. *Halicarnassæus Dionysius* lib. 1 pag. 41 de *Aenææ* classe: *pars nauium*

Xxx xx

ad

*ad Iapygia promontorium adpulit : reliqua κατὰ τὸ καλέμενον Ἀθή-  
ναιον, ad Minervae templum.* Latine dicitur *Minervium*, nec tem-  
plum solum aut castrum erat, sed oppidum etiam, praesertim  
postquam colonia eo deducta fuit. Velleius lib. i cap. xv *Cas-  
sio Longino & Sex. Caluino coss. Fabrateria [colonia] deducta est :  
& post annum, Scyllacium, Minervium, Tarentum.* Nunc *Castro* est,  
oppidum episcopale, sed afflictum & tenue.

Prope fuit *Basta* oppidum, quod hodie in viculo *Vaste* qua-  
runt, sed in situ dissentiunt, aliis citra Castrum, aliis ultra illud  
ponentibus. Plinius lib. iii cap. xi ita : *Ab eo [promontorio  
Iapygio] Basta oppidum & Hydruntum decem & novem millia passu-  
um.* Ambigue dictum, nisi sensus est quem Harduinus exponit,  
vtrumque, Bastam & propinquum ei Hydruntum, a promontorio  
tot millibus distare, sed illam intus paullo, hoc ad mare. Inde  
*Veretum* oppidum, ante *Baris* dictum. Strabo pag. 194 καλῶσι δὲ  
βάριν οἱ νῦν Οὐρέητου, *Barin* nunc dicunt *Veretum*. Etiam Ptolemaeus  
Οὐρέητον scripsit, porrecta media Latine in *Veretum*. Reductum  
paullisper a mari, ideoque in mediterraneis scriptum a Ptole-  
maeo. Proximum promontorio oppidulum *Leuca*, πολίχμιον τὰ  
λευκά, ut Strabo dicto loco adpellat. Singularem numero Lucanus  
dicto ante loco :

*Antiquusque Taras, secretaque litora Leuca.*

Ipsum promontorium & *Iapygium* cognominatur & *Salentinum*.  
Ptolemaeus in Italia: *Ἰαπυγία ἀκρὰ, ἢ καὶ Σαλεντίνη.* Sallustius, a-  
pud Seruium in Aeneid. iii vers. 400, *Omnis Italia coacta in angu-  
stias, finditur in duo promontoria, Bruttium & Salentinum.* Et Pli-  
nius iii cap. xi *Inde promontorium quod Acran Iapygian vocant,  
quo longissime in maria procurrit Italia.* Et Strabo lib. vi pag. 191  
vocat ἀκρὰν Ἰαπυγίαν. Mela dicto loco: *Sinus Tarentinus inter pro-  
montoria Salentinum & Lacinium.* Hodie Capo di S. Maria di Leuca.  
Circa hoc promontorium, ad usque Hydruntum forsan & Calli-  
polin, sunt proprii Salentini, ut supra ex Strabone ostendimus:  
& hi sunt *campi Salentini & Salentina litora*, quae Mela saepe dicto  
loco nominavit. Cum hoc tractu etiam maris nomenclatura  
mutatur, & quod supra Hydruntum erat Hadriaticum, post illud  
adpellatur *Ionium*. Plinius dicto loco : *Hydruntum, ad discrimen*

*men Ionii & Hadriatici maris.* Et Mela ad modo prolata verba complet, *Salentini campi & Salentina litora; & urbs Graia Callipolis.* Hucusque Hadria, hucusque Italia latus alterum pertinet. quamquam & Ionium mare ad Acheloum vsque flumen & ultra, *Hadriaticum* interdum adpellent. Vide Ptolemæum lib. III cap. XIV, & Dionysium periegetam vers. 92, & Eustathium ibi. Auicenus perieges. vers. 594 - - *Achelous*

*Irruit Hadriaci tergum maris.*

Alterum latus peninsulæ, a promontorio ad Tarentum, pauciora habet: nec quidquam memorabile in ora occurrit ab illo Iapygium promontorio vsque ad *Callipolim*, quam modo Mela *Graiam urbem* dixerat, adhuc in Salentinis sitam. Ex Plinii lib. IV cap. XI vulgatum est: *in ora vero Senonum Gallipolis*, quasi condita ab Senonibus Gallis. at vero *Graiam urbem* iam Pomponius dixerat: qui ergo opus Gallorum potest esse. Sed nihil opus argumentis est, ubi membranæ causam diiudicant. Ex MSS. Harduinus legit: *In ora vero, Senum, Callipolis, qua nunc est Anxa:* ut *Senum* quoque, si vera lectio, nomen oppidi Salentinorum sit, quamquam nihil de eo præterea proditum a geographis fuit. Sufficit aliud quidquam, quam *Senonum*, fide ac ductu codicum legendum esse. Interiacet, sed intus, oppidum *Vgento* iam dictum, quod haud dubie Ptolemæi est *Οὔγεντον, Vxentum*: *Tabulæ Vbintum* vitiose descriptum.

Inde in septemtrionem IX circiter millibus a Callipoli est *Neretum* *Tabulæ*; *Νηριτον, Neriton* Ptolemæi: vulgo nunc *Nardo*, IV millibus a mari. Infra Neriton, Callipolin versus, Ptolemæi mediterraneum oppidum *Βαυέτα, Bauota* est, quod consonantia vocis Cluverius ad Pacaita aut Parabita, quod hodie est, reducit: quum vero *Βαῦσα* in Palatino sit codice, vereri possis ne *Basta* sit supra exposita, alioquin intacta Ptolemæo. Trans montes prope Aletium, e regione ferme Lupiæ, mediterraneum fuit oppidum *Carminianum*, nomine necdum hodie oblitterato; cuius mentio habetur in Notitia Imperii, ubi sub dispositione Comitatus rerum priuatarum, memoratur *Procurator rei priuatae per Apuliam & Calabriam, siue scilicet Carminianenses*. Unde adparere dicit Holstenius, eum locum cum saltu siue



agro suo olim ad priuatum imperatorum pertinuisse patrimonium.

Sed ad sinum Tarentinum reuertimur, in quo inter Callipolim & Tarentum est *Sasina portus*, vbi peninsula est angustissima. Plinius III cap. XI *Latitudo peninsula a Tarento Brundisium terreno itinere xxxv M. pass. patet, multoque breuius a portu Sasina.* Ex qua angustia elucet esse qui hodie *Porto Cesareo* adpelatur.

*Tarentum* autem vrbs antiquissima, quæ cum Troianis temporibus certare possit, sita in sinu suo, Græce dicta *Τάργος*, virili genere. Strabo lib. VI pag. 194 *ἐς τὸν Τάργοντα*, quam formam imitatus Lucanus est lib. V vers. 376

*Antiquusque Taras, secretaque litora Leuca.*

Lacedæmonii non condiderunt, sed occuparunt auxeruntque colonia. Iustinus lib. III cap. I-V de Partheniis Spartanis, Phalanto duce nouam terram inquiringibus: *diu & per varios casus iactati, tandem in Italiam deferuntur, & occupata arce Tarentinorum, expugnatis veteribus incolis, sedes ibi constituunt.* Hinc cognomina ab ipsa Lacedæmone. Ouidius Metam. XV vers. 50

- - - *Lacedæmoniumque Tarentum.*

Virgilius Georgic. I V vers. 125 *Tarentum Oebalia turres* dixit, id est Laconia, quia Oebalus rex fuit Lacedæmoniorum, pater Tyn-darei, auus Helenæ. Horatius *Neptuno sacrum* dixit lib. I oda. XXV III, religiosius ibi culto. Vrbs potens olim, & probe munita, vti ex bello Romanorum Tarentino, & Punico II constat. Vide Liuium XXVII cap. XV. Colonos Romani eodem miserunt, vt supra in *Mineruo* ex Velleio ostendimus deductionem. *Tarentini* incolæ passim nominati ab Liuiio aliisque: & *Sinus Tarentinus*. Mela dicto loco: *Mare* [Italia inferior] *per sinus recipit.* *Primus dicitur Tarentinus inter promontoria Salentinum & Lacinium.*

Præfuit Tarentum amnis *Galefus*, multis auctoribus nominatus. Virgilius Georg. I V vers. 126 *sub Oebalia turribus,*

*Qua niger humectat flauentia culta Galefus.*

Liuius lib. XXV cap. XI de Tarenti obsidione Punica: *Ipsæ*  
[Han-

[Hannibal] *profectus cum ceteris copiis ad Galesum flumen (quinque millia ab urbe abest) posuit castra.* Horatius lib. II oda VI

*Dulce pellitis ouibus Galesi  
Flumen, & regnata petam Laconi  
Rura Phalanto.*

Martialis lib. II epigrammate XLIII

*Te Lacedamonio velat toga lota Galeſo.*

Iuxta est mons Aulon vitifer. Idem lib. XIII epigram. CXXV

*Nobilis est lanis, & felix vitibus Aulon.*

Quod etiam Horatius iam dicto loco confirmat:

*Ver ubi longum, tepidasque prebet  
Iuppiter brumas, & amicus Aulon,  
Fertilis Baccho, minimum Falernis  
Invidet vuis.*

Inter Tarentum & Brundisium sunt primum *Rudia*, Ennii patria, quas Plinius quidem Pediculorum oppidis, citra Brundisium sitis, adnumerat, atque ita etiam Mela: sed aliorum consensione refutatur. Ptolemæus (cui *Rudia* est) in Salentinis mediterraneis primo loco recensuit. Ovidius de Arte amandi lib. I II vers. 409

*Ennius emeruit, Calabris in montibus ortus,  
Contiguus poni, Scipio magne, tibi.*

Silius Italicus lib. XII vers. 397 de Ennio:

*Miserunt Calabri, Rudia genuere vetusta.  
Nunc Rudia solo memorabile nomen alumno.*

Et Horatius lib. IV oda VIII Enniana carmina *Calabras Pierides* dixit. Hieronymus Chron. Euseb. olymp. CXXXV *Quintus Ennius poeta Tarenti nascitur*, id est, Rudiis in agro Tarentino; quod vicinitatem nobilioris urbis Tarenti arguit. Gentile *Rudius* & *Rudinus*. Cicero pro Archia cap. X de Ennio: *Rudium hominem maiores nostri in ciuitatem receperunt*: Et Horatii scholiastes ad supra dictum locum, dicit Ennium *oriundum de Rudino oppido Calabriae*. Frontinus in Calabria: *ager Rodinus, Tarentinus*.

Hæc extra viam : in ipsa , quæ Tarento Brundisium fert, *Vria* fuit, alia ab illa in Apulia circa Garganum montem. Strabo lib. vi pag. 195 ἐν ταύτῃ πόλιν Οὐρία τε, καὶ Οὐενασία, ἡ μὲν μεταξὺ Τάραντος καὶ Βρεντεσίου· ἡ δ' ἐν μεθορίοις Σαμνιτῶν καὶ Λευκανῶν. In illa [Appia via continuata] est vrbs *Vria*, & *Venusia* : illa inter Tarentum & Brundisium ; hæc in confinio Samnitum & Lucanorum. Herodotus lib. vii cap. CLXX λέγεται, ὡς κατὰ Ἰηπυγίην γενέσθαι πλώοντας, - - - ἐνθαῦτα Ἰγρίην πόλιν κτίσαντας καταμῆναι, Fertur, dum circa Iapygiam [Cretenses] nauigarent, illic subsidentes urbem Hyriam condidisse. Et Appianus lib. v Ciuil. pag. 1121 Antonius equites ad Cæsarem euntes oppressit περὶ πόλιν Ἰγρίαν, circa urbem Hyriam, & in deditionem acceptos αὐτῆς ἡμέρας ἐς τὸ Βρεντέσιον ἐπανάγαγεν, eodem die Brundisium reduxit. Hyria autem eadem quæ Strabonis *Vria* : & , vt videtur, Plinii *Varia*, vno elemento redundante. Sic Cluuerius. At Frontinus distincte in Calabria : *Ager Tarentinus, Varnus, Veretinus, Vritanus, Tdrontinus*. Varnus ; videtur legendum *Varinus*, ex *Varia* : *Vritanus* ex *Vria*. Mendolus præterea Cluuerio est Plinii locus ille : *Varia*, cui cognomen *Apula, Messapia, Aletium*. A sciolo videtur *Apula* infer-tum, cui *Messapia* oppidi nomen visum, quum regionis sit. In Calabria enim versatur, non in Apulia, Plinius, vbi aliam commemorauit *Vriam* cum Siponto & amne Cербало. Sic ergo scriptum a Plinio videtur : *Vria*, cui cognomen *Messapia* ; *Aletium*. Quod si est, de *Varno* Frontini agro dispiciant alii. *Vria* autem hodie *Oria* est, fere media inter Brundisium & Tarentum : in Tabula corrupte *Vrbis*.

In eadem Tabula x x millibus a Tarento, Neretum versus aut Hydruntum, est locus *Manduriis*, aut potius contracte *Manduris*, quasi a recto *Manduria*, plurali : ceteri singulari numero. Liuius lib. x x v i i cap. x v Q. Fabius c o s oppidum in Salentinis *Manduriam* vi cepit. - - - Inde Tarentum profectus. Et Plinius lib. ii cap. ciii. In Salentino iuxta oppidum Manduriam lacus, quem describit. Stephani Byzantii epitoma : Μανδύριον πόλις Ἰαπυγίας. Plutarchus in Agide pag. 796 Μανδούριον, prauatis duabus litteris.

## L V C A N I A.

*Lucaniá*, Græce Λευκανία ; & *Lucani*, populus, Λευκανοὶ ; a Samnitibus orti, fines habuere ad Tyrrhenum mare, *Silarum* & *Laum* amnes, illo a Picentinis ; hoc a Bruttiiis determinati : ad sinum Tarentinum, a Bradano fluuio ad amnem Sybarim seu oppidum Thùrios. Mela quidem vsque Minervæ promontorium, siue Campaniæ limitem, dicit *omnia Lucaniæ loca* : sed includit Picentinos, quos supra cum Plinio, Strabone, ac Ptolemæo se iunximus. Ad Tarentinum sinum qui limes dictus australis est, profertur a non nullis, & quæ sunt Bruttiorum, Lucanis attribuuntur vsque ad sinum ferme Scylaceum. Nos autem Strabonem sequuti Lucaniam ad Thurios finimus, & quid reliquum est Italiæ vsque ad fretum, Bruttiorum genti assignamus. Sic vero ille post initium libri VI pag. 176 Ἔστι ἡ μὲν Λευκανία μεταξύ τῆς τε παραλίας τῆς Τυρρηνικῆς καὶ τῆς Σικελικῆς, τῆς μὲν ἀπὸ τῆ Σιλάρου μέχρι Λάου, τῆς δ' ἀπὸ Μεταπορίας μέχρι Θυρίων· κατὰ δὲ τὴν ἡπειρὸν ἀπὸ Σαννιτῶν μέχρι τῆ ἰσθμοῦ τῆ ἀπὸ Θυρίων εἰς Κηρίλους πλησίον Λάου, *Lucania est inter oram maris Tyrrheni ac Siculi, illic a Silaro vsque Laum amnem ; hic a Metaponto vsque ad Thurios : in continente autem a Samnitibus vsque ad isthmum, qui a Thuriis ad Cerillos pertinet.* Consentit Plinius in parte Tyrrheni maris, lib. III cap. v. *A Silaro, inquit, regio tertia, & ager Lucanus Bruttiusque incipit : & interiectis nonnullis, Laus amnis. fuit & oppidum eodem nomine. Ab eo Bruttium litus.*

A Tyrrhenio litore incipiemus. Qui limes est *Silarus* amnis, ita vocatur a plerisque. Virgilius Georg. III vers. 146 *Est lucos Silari circa.* Silius lib. VIII vers. 581 .

*Nunc Silarus quos nutrit aquis.*

Plinius dicto loco : *a Silaro regio tertia incipit.* Et Tabula Peutingeriana, *Silarum fl.* Et Ptolemæus Σιλάρου ποταμὸς ἐκβολαὶ, *Silari fluminis ostia.* At Pomponius Mela in castigatissimis libris *Silerus* : & Lucanus ac Vibius *Siler* ; hic de Fluminibus, *Siler in Lucania* : ille lib. II vers. 426

- - - - - *radensque Salerni*

*Culta Siler.*

Strabo

Strabo autem primam vocalem retinet, casum mutat, Σίλας formando, oblique Σιλάριδος, sine libri v & principio vi. Recipit *Tanagrum* fluuium, nunc Negro dictum, de quo Paullinus Nolanus Natal. iiii de Felice, vers. 62 - - - *quique*

*Vfentem Sarnumque bibunt, qui sicca Tanagri,*  
subaudi, *colunt.* Antoninus itinere ab Vrbe via Appia ad Columnnam:

*Nola*

*Nuceriam* M. P. xvi

*ad Tanagrum* M. P. xxv

*ad Calorem* M. P. xxiiii.

Mersus Tanager sub terra labitur ad iv millia passuum; non xx, vt Plinius tradit (si salua lectio est) lib. ii cap. ciii. *In Atinate*, inquit, *campo fluuius mersus post xx m. passuum exit.* Qui sequitur in itinere amnis *Calor*, a Cluuerio etiam ita ponitur, quem imitatur in nostra tabula, vt infra Tanagri confluentem, itidem Silaro fluuiio misceatur: quod vero non sine itineris turbata ratione fit. Vnde est quod Holstenius p. 285 totum versum illum, *Ad Calorem M. P. xxiiii*, a mala manu intrusum iudicat, redundante etiam milliariorum numero.

Oppidum post Silarum, qui nunc *Selo* vocatur, est primum *Pastum*, Græcis dictum Ποσειδωνία, *Pōsidonia*, quinquaginta circiter stadia ab Iunonis templo, quod propè Silari fuit ostium, vt Strabo lib. vi ineunte obseruauit. Plinius iii cap. v *Oppidum Pastum*, Græcis *Posidonia* adpellatum: *sinus Pastanus*. Græcum nomen Paterculus lib. i cap. xv *Neptunia* vertit. Post annum, inquit, [a consulatu Cassii Longini & Sexti Caluini] *Scylacium*, *Meneruium*, *Tarentum*, *Neptunia*; *Carthagoque in Africa*, prima extra *Italiam*, colonia condita est. Antiquiorem Liuius coloniam facit & ante Punicum i bellum deductam, epitoma xiv, qua breuiator excerpfit: *Colonia deducta sunt Posidonia & Cossa.* *Carthaginensium classis auxilio Mamertinis venit: quo facto ab iis fœdus violatum est.* Insignem ciuitatem fuisse, etiam nummi illius testantur reliqui, quibus inscriptum est ΠΟΣΕΙΔΩΝΕΑΤΑΝ. Gentile & possessuum *Pastanus*. Liuius lib. xxvii cap. x inter obsequentes colonias, quibus res Romana stetit, numerantur ab infero

ro mari *Pontiani, & Paſtani, & Coſſani*. De ſinu iam ex Plinio cognouimus, quem etiam ad Atticum lib. xvi epiſt. vi Cicero nominauit. *Duo, inquit, ſinus fuerunt, quos tramitti oportet, Paſtannus & Vibonenſis*. Inprimis *roſa Paſtana* in deliciis erant, quarum magnus ibi prouentus fuit. Virgilius Georg. lib. iv verſ.

119

- - - - *biferique roſaria Paſti*.

Et Ouidius lib. ii Pont. epiſt. iv verſ. 28 de re ἀδυνάτω,

*Calthaque Paſtanas vincet odore roſas*.

Supra Paſtum mons *Alburnus* eſt, de quo Virgilius Georg. iii verſ. 146

*Eſt lucos Silari circa ilicibusque virentem*

*Plurimus Alburnum volitans*.

Vibius de Montibus : *Alburnus Lucania*. vt erratum eſſe oporteat in Fluminibus eiſdem, quum legitur : *Siler in Lucania, oppido Alburno* ; ſcribendum *monte Alburno*. Et Seruius ad Virgilium, *Alburnum montem* interpretatur. Fuit tamen etiam huius nominis ibidem portus. Probus, vetus alius interpres Virgilii : *Portus Alburnus, & eiſdem nominis mons ad ſextum a primis tabernis*. Mentionem facit Lucilius hoc verſu :

*Quatuor hinc ad Silari flumen, portumque Alburnum*.

Non procul hinc *lacus* eſt in litore memorabilis, quem diuerſis temporibus aquam dulcem & ſalſam habere prodiderunt. Plutarchus in Cræſſo pag. 1249 de Spartaci quibusdam copiis agit, quæ defecerant ab illo, & caſtra ſeorſum poſuerant ἐπὶ Λευκανίδος λίμνης, ἣν Φασὶ τρέπεσθαι διὰ χρόνον, γινομένην γλυκύναν, καὶ αὐθις ἀλμυρὴν καὶ ἀτοπὸν, *ſuper ſigno Lucano, quod certis temporibus variari ſerunt, ac modo dulce, modo ſalſum nec potabile fieri*.

Inde ad nobile flumen venit, quod *Hales* ſiue *Heles*, nunc *Halente*, adpellatum eſt. Cicero lib. vii epiſt. xx ad Trebatium : *Tu has paternas poſſeſſiones tenebis, (neſcio quid enim Velitenſes verebantur) neque Haletem nobilem amnem relinques*. Scripti quidam libri *Heletem*. Idem lib. xvi epiſt. vii ad Atticum : *Brutus erat cum ſuis nanibus apud Heletem fluuium citra Veliam milia paſſuum* 111.

Adeo propinqua amni vrbs *Velia*, quæ Græcis est Ἠλέα, *Elea*, antea Ἰέλη, *Hyela*, quum condita fuit a Phocæensibus. De illis Herodotus lib. I cap. CXLVII ἐκτίσαντο πόλιν γῆς τῆς Οἰωτρῆς ταύτην, ἣτις νῦν Ἰέλη καλεῖται. Ἐκτίσαν δὲ ταύτην - - - possederunt illam urbem terra Oenotria, quæ nunc *Hyela* vocatur. Condiderunt autem illam, &c. Strabo lib. VI incunte : Κάμψαντι δ' ἄλλος συνεχῆς κόλπος, ἐν ᾧ πόλις, ἣν οἱ μὲν κτίσαντες Φωκαῖς Ἰέλην, οἱ δὲ Ἕλληνας ἀπὸ κρήνης τινας, οἱ δὲ νῦν Ἠλέαν ὀνομάζουσι, *Flectenti cursum* [ex Pæstano sinu] *alius contiguus est sinus, in quo vrbs, quam conditores Phocæenses Hyelam, alii Ellam a fonte quodam; qui nostri temporis sunt, Eleam nominant.* Byzantii vrbiū scriptoris epitomator: Ἠλέα, πόλις Ἰταλίας, ὠρομάθη ἀπὸ τῆ παρὰ ῥέοντος ποταμοῦ, ἣ νῦν Βελέα, *Elea*, vrbs *Italia*, nominatur a præfluente amne: nunc dicitur *Velia*. Fluius ille est *Heles*, vnde *Helea* siue *Elea*, oppidi nomen, quod postea, vt alibi, adspirationem in v mutauit, vt dicatur *Velia*. Plinius lib. III cap. V *Sinus Pæstanus: oppidum Helia, quæ nunc Velia.* Cicero lib. VII epist. XIX *Et primum Veliam nauigare cæpi.* Et Philippica I cap. IV *Ego celeriter Veliam deuenēsus, Bruttum vidi.* Velleius Paterculus lib. II cap. LXXIX *circa Veliam Palinurique promontorium.* Ptolemæus Romano more, sed plurali, οὐέλια, quod est *Velia*. Alibi Cicero, Græca forma vsus, dixit lib. III Nat. deor. cap. XXXIII *Zenonem Elea in tormentis necatum.* Vt nomen oppidi, sic oppidanorum etiam variat. A Græca forma *Eleates* est, vt *Zeno Eleates*, de quo iam diximus. Cicero Tusc. II cap. XXII *Zeno Eleates perpeffus est omnia potius, quam confcios delenda tyrannidis indicaret.* Ab altero formatur *Velienfis*, vt supra ex lib. VII epist. XX perspeximus. Est & alio casu *Velinus*. Virgilius lib. VI vers. 366

- - - portusque require *Velinos*.

Ad extremum sinum portus & promontorium *Palinuri* est, nomen ab Aeneæ nauclero trahens, ibidem, quum mari periisset, sepulto. Sine oppido est. Pomponius Mela II cap. IV *Buxentum, Velia, Palinurus, olim Phrygii gubernatoris, nunc loci nomen.* Et Plinius lib. III cap. V *oppidum Helia, quæ nunc Velia: promontorium Palinurum.* quod nunc quoque nomen seruat. Dionysius Halicarn. lib. I pag. 42 κατὰ τὸν λιμένα Παλίνουρον, *juxta portum Palinu-*

*linurum.* Velleius ante dicto loco : *circa Veliam Palinurique promontorium.* Virgilius VI vers. 380

*Et statuent tumulum, & tumulo solemnia mittent,  
Aeternumque locus Palinuri nomen habebit.*

Flumen hinc *Melpes* sequitur, a Plinio III cap. V memoratum. *Proximum*, inquit, *huic* [Palinuro] *flumen Melpes*, *oppidum Buxentum*. Hodie quoque Melpa vel Melfa. Oppidum autem *Buxentum*, Græcis est Πυξούς, Πυξύς. Strabo lib. VI sub initium : Μετὰ δὲ Παλινυρον Πυξούς, ἄκρα, καὶ λιμὴν, καὶ ποταμός· ἐν γὰρ τῶν τελευτῶν ὄνομα, *Post Palinurum est Pyxus, promontorium, portus & flumen* : *tria uno nomine.* Addit Messanenses Siciliae ibi oppidum condidisse, sed, paucis exceptis, deseruisse. Plinius dicto loco : *oppidum Buxentum, Græce Pyxus.* Mela *Buxentum* : & Ptolemæus Latino, ut solet, more βῆξεντον. Romani coloniam eo deduxerunt. Liuius lib. XXXIV cap. XLV *Salernum Buxentumque colonie civium Romanorum deductæ sunt.* Velleius lib. I cap. XV *Puteolos, Salernumque & Buxentum missi coloni.* Quum rursus desertam & infrequentem Romani inuenissent, novi coloni ex s. c. scripti sunt in supplementum. Vide Liuium lib. XXXIX cap. XXIII. Decem millibus a Buxento *Blanda* oppidum fuit, quod ultra Lavum Plinius in Bruttios traiecit. Memorat Mela : *exstat in Tabula Peutingeriana.* Liuius lib. XXIV cap. XX *Oppida vi capta* : - - *ex Lucanis Blanda.*

Tandem ad finem Lucaniae litoralis accedimus, qui *Laüs* amnis est cum eiusdem nominis oppido. Strabo dicto loco : Μετὰ δὲ Πυξέντα Λᾶος κόλπος, καὶ ποταμός Λᾶος, καὶ πόλις ἐσχάτη τῶν Λευκανίδων, μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης, ἄποικος Συβαριτῶν, *Post Pyxentem est sinus Laüs, & fluvius Laüs, & oppidum extremum Lucanorum, paullo supra mare, colonia Sybaritarum.* Plinius lib. III cap. V *Oppidum Buxentum, Græce Pyxus : Laüs amnis. fuit & oppidum eodem nomine. Ab eo Bruttium litus.* Stephani epitoma : Λᾶος πέντης Λευκανίας· ἀπὸ Λάας ποταμοῦ, *Laüs oppidum Lucania, dictum a Laö flumine.* Ethæc in ora Tyrrheni maris.

Mediterranea Lucanorum sunt, missis ignotis aut alienis, quæ Plinius lib. III cap. XI admiscet ; sunt primum *Atinum*, hodie Ateno, correpta media, ad ripam Tanagri amnis : unde sunt



Plinii *Atinates* dicto loco. Idem lib. II cap. CIII in *Atinate campo fluvius mersus*, qui ipse Tanager est, de quo supra diximus. Deinde ad Silarum anhem est *Aternum*, hodie vt Cluuerius refert, Aterni dictum, quo ipse Atranos Plinii refert, quos alii ad Trani, urbem Apuliæ non ignobilem, reducunt. Ad eundem anhem est oppidum *Bucino*, siue *Bulcino*: quod *Vulci* olim siue *Vulceia* fuisse Holstenio videtur pag. 290. vnde in lapidibus sint *Vulceiani* siue *Volceiani*. Gruterus p. 209 n. 2 VULCEIANAE CIVITATIS. Et in alio itidem Bucini reperto VOLCEAN. Idem Holstenius huc *Volcentanos* Plinii refert ex lib. III cap. XI: Harduinus *Volcentes* Liuii lib. XXVII cap. XV. sic enim legit; non *Volscentes*, vt editum est. *Ὀῤλκοι*, *Vlci*, quod forte *Volci* scribendum, oppidum primum Lucanorum in mediterraneis Ptolemæo est. Frontinus in Lucania: *Præfectura Vlciæne*, id est Vlciænenfis.

Est non procul inde oppidum, quod vulgo *Marfisco* adpellatur. Id videtur ad *Abellinates* Plinii, cognomine *Marfos*, lib. III cap. XI pertinere, distinctos ibi ab Abellinatibus Hirpinorum. *Sontia*, vnde *Sontini* sunt a Plinio memorati, conuenit cum Sanza oppido, inter Policastro & flumen Tanagrum situm. In septentrionali parte *Potentia* est, nunc Potenza, cuius oppidanos Plinius *Potentinos* vocat: & supra illam in Apuliæ limite ad Bradanum anhem *Opinum* Antonini, itinere a Mediolano ad Columnam; ex Cluuerii dispositione: sed quia insequenti itinere alii numeri, alia distantia adparet, nihil certi de illo constituimus. Inde iter dirigitur *Celianum*, Celiano Heracleam.

Quæ vero ad sinum versus Tarentinum iacent Lucanorum oppida, sunt *Grumentum*, *Celianum* & alia. *Grumentum* situs ex Tabula & dicto Antonini itinere patet. Et Ptolemæus *Γρέμντον* scripsit in Lucanis *μεσογυοις*. Liuius lib. XXIII cap. XXXVII *Isdem diebus in Lucanis ad Grumentum T. Sempronius cum Hannone Pæno prospere pugnât*. Et lib. XXVII cap. XLI *Hannibal in Lucanos ad Grumentum venit*. Inde in austrum itineris Antoniniani ductu *Nerulum* est, & *Summuranum*, XVI millibus disiuncta. Illud, *Nerulos* plurali forma Tabula refert, & Liuius lib. IX cap. XX vt munitionem oppidum describit. *Apulia*, inquit, *perdomita* in

*in Lucanos perreſtum. Inde repentino aduentu Aemilii conſulis Nerulum vi captum.* Alterum, quod in itinere ſequitur, cadit in locum, qui hodieque *Murano* dicitur, quo probabile prorsus fit, *Submuranum* ſeu locum *ſub Murano* oppido, intelligendum eſſe: cuius antiquitatem vetus inſcriptio commendat, qua *MVRANVM* in via ab Capua Rhegium vsque tempore ſeruilis belli facta memoratur, apud Gruter. p. 150 n. 7.

*Lagaria* quoque eius tractus eſt, *Λαγάρια* Stephani, *Λαγάρια* Lycophronis verſ. 930. quam Strabo *Φρελιν*, *caſtellum* vocat, conditum, vt fama erat, ab Epeo, equi Troiani fabricatore. Et *Apruſtum*, ſiue *Abryſtum*, quod Plinius in Brutiis cenſet, ſecundum Ptolemæum huc reducendum eſt, paulum ſuper Thurios, vltimam Lucanorum; illud vero in mediterraneis ſtatuendum. Minus enim dubitant eruditi, eſſe Ptolemæi *Αβρυς εον*, *Abryſtrum*, vnde oppidanos Plinius lib. III cap. XI dixerit tranſpoſita littera *Apruſtanos*. Sed coniectura eſt: certo demonſtrari poſſe non temere crediderim.

Hinc ad ipſum ſinum Tarentinum, & veterum *Magnam Græciam* vt Ptolemæus definiuit, venimus, quamquam minima illius pars ad hunc ſinum Lucanorum fuerit. Poſt Bradanum amnem, qui finis eſt Lucaniæ, *Metapontum* ad mare eſt, prima vrbs a Tarento. Pomponius Mela II cap. IV *In eodem ſinu ſunt Tarentus, Metapontum, Heraclea.* Plinius inuerſo itinere lib. III cap. XI *Inter Sirin & Acirin Heraclia, aliquando Siris vocitata. Flumina, Acalandrum, Caſuentum: oppidum Metapontum, quo tertia Italiæ regio finitur.* Sedes aliquando fuit Pythagoræ. Liuius lib. I cap. XVIII *Samium Pythagoram Seruio Tullio regnante in vltima Italia ora circa Metapontum Heracleamque & Crotonem iuuenum æmulantium ſtudia cætus habuiſſe conſtat.* Idem lib. XXVII cap. XLII *Pænus, ne locum pugnandi daret, Metapontum petiit.* Qui incoluerunt, *Metapontini* dicebantur ex Græca forma, quæ eſt *Μεταπόντιον*, Sçylaci, Straboni, Ptolemæo, Laërtio in Pythagora, Plutarcho in Q. Fabio uſurpata. Iuſtinus lib. XX cap. II *Metapontini in templo Minervæ ferramenta, quibus Epeus, a quo conditi ſunt, equum Troianum fabricauit, oſtentant: propter quod omnis illa pars Italiæ Maior Græcia adpellata eſt.*

Est deinde ostium Casuenti, a Plinio paullo ante nominati: & post illud aliud flumen, nomine *Acalandrum*, eiusdem Plinii: inter quem amnem & insequentem *Acirin* Cluuerius *Celianum*, (de quo supra) sed intus, & longe a mari, posuit. Prope os Aciris fluuii, in ripa dextera fuit *Heraclea*, secundum Strabonem a Tarentinis condita, *civitas aequissimo iure ac fœdere*, vt Cicero pro Archia laudat cap. iv. Lilius lib. viii cap. xxiv *Heraclea Tarentinorum colonia*. Græce Ἡράκλεια, vnde porrecta penultima: quamlibet Plinius, si fides est libris, *Heracليا* quoque scripserit. Scylax Ἡράκλειον adpellauit. Oppidani *Heracleenses*, in prædicta Ciceronis oratione. In eo vero Plinius aberrat, quod, verbis modo productis, *Heracleam aliquando Sirin vocitatam* dixit. *Siris* quidem oppidum Troianum fuit, vt Strabo tradidit ex fama: sed posteaquam Tarentini tribus inde millibus *Heracleam* constituerunt; facta illa ἐπίνειον, *nauale* *Heracleotarum*, & vtraque inter *Acirin* & *Sirin* amnes sita, hæc ad os illius cognominis; illa ad *Acirin*, reducta paullo a mari.

Inter *Sirin* atque *Sybarin* medius locus *ad Ficesimum* dictus in Itinerario, situs in ora sinus Tarentini: & tum demum, interuallo pari, est ostium *Sybaridis* fluminis, cui vrbs *Sybaris*, potens olim, adposita erat. Plinius dicto loco: *Oppidum Thurii inter duos amnes Crathin & Sybarin, ubi fuit vrbs eodem nomine*, *Sybaris* videlicet vocitata. Plenius Strabo lib. vi pag. 182 ἡ Σύβαρις Ἀχαιῶν κτίσμα δύοῖν ποταμῶν μεταξὺ, Κραθίδος καὶ Συβαρίδος, *vrbs Sybaris ab Achiuis condita inter duos fluuios Crathin & Sybarin*. Sic etiam Lycophron vers. 1079 ex illis amnibus alterius nomen obliquo casu flectit Κραθίδος: at Diodorus Siculus lib. xii cap. ix τῆ τε Κραθίδος καὶ τῆ Συβαρίδος. Rectus autem casus est Σύβαρις & Κραθίς, amnium nomina. Urbem vero *Sybarim*, luxu perditam, Crotonienses euerterunt. Athenienses aliique Græci restitutori eis ἕτερον τόπον μετέθηκαν πλησίον, *in alium propinquum locum transposuerunt*, & a fonte ibidem reperto, cui nomen Θέρια erat (Diodorus Sicul. xii cap. x) *Thurios* vel *Thurium* adpellauerunt. Vicinitas sedis veteris & nouæ fecit, vt *Sybaris* & *Thurii* vrbs eadem viderentur. Stephani epitome: Θέριοι, πόλις Ἰταλίας, ἡ πρῶτερον Σύβαρις, *Thurii, vrbs Italiae, prius Sybaris dicta*. Post Romani coloni-

Ioniam eodem deduxerunt, vt Liuius refert lib. xxxiv cap. liii, nouo nomine *Copiarum* imposito. Stephanus : ὅτερον δὲ κωπία, *postremum Copia* adpellata. Et Strabo ibidem : *a Tarentinis adflicti, ad Romanos confugerunt, οἱ δὲ πέμψαντες συνοίκας ἐλιγανδρῆσι, μετωνόμασαν Κωπίας τὴν πόλιν, qui ad paucitatem redactis colonos submittentes, urbem Copias transnominauerunt.* Vetus tamen nomen *Thuriorum* præualuit, etiam per sæcula posteriora, vti ex Ptolemæo & Itinerariis liquet. Variant genus vocabuli, *Thurii, Thuria, Thurium* nominandi casu dicentes. Cicero ix Attic. ep. xix *Si Puteolis erit difficile, Crotonem petemus, aut Thurios.* Cæsar iii Civ. cap. xxii *Cælius peruenit Thurios.* Ibidem *municipium* vocat. Velleius ii cap. lxviii *Milo circa Thurios oppressus est.* Liuius autem lib. x cap. xi *Thurias cepit* : item, *Thuria redditæ veteri cultori.* Mela ii cap. iv *Heraclea, Croto, Thurium.* Et Ptolemæus Θῦριον : Strabo autem Θῦριοι. Gentile veteris nominis *Sybarita* ; & Iustini lib. xx cap. ii *Sybaritani* : alterius, *Thurii, ἑμωνύμως*, vt Stephanus ait : & *Thuriata*, Græco more. Tacitus xiv cap. xxi *a Tuscis accitos histriones, a Thuriis equorum certamina.* Vetus inscriptio (Grut. pag. 199 num. i) *LOCREN. . . THVRIAT. . .* id est Locrenses & Thuriatæ. *κτητικὸν Thurinus.* Liuius iam indicato loco : *in Thurinum agrum.* Ouidius Metam. lib. xv vers. 52 *Thurinosque sinus.* Et hæc de ora Lucanorum ad sinum Tarentinum.

## B R V T T I I.

Altera Italiæ peninsula, quæ in austrum vergit & ad Siciliam, a *Bruttiorum* gente habitata fuit, cuius limites mare vndique finit, præter isthmum inter Laum atque Thurios, in quo communes terminos cum Lucania habet. Regio ipsa antiquis Latinis singulari nomine haud significata fuit, sed vel gentis communi vocabulo expressa, vel circumscripta eodem, aut sine illo, est varie. Gens illa sunt *BRVTTII* Latinis, Græcis plerisque, *βρῦττιοι* ; Appiano in Hannib. *βρῦττιοι* : quod nomen Latini veteres *t* geminato scripserunt. Capitolinis fragmentis pag. 196 Grut. col. 2 *DE LVCANEIS BRVTTIEIS TARENTIN. . .* Et pag. 199 num. i *BRVTT. . . SALENTIN.* Et Reinesii classe

classe VI inscript. 12 CORRECTORI LVCANIAE ET BRVT-  
TIO RV M. Incerta ergo est ratio, qua non nulli a *brutus* hoc  
gentile vocabulum dēriuant. Eodem vero, vt diximus, vtuntur  
in regione describenda, quæ proprio nomine apud Latinos vide-  
tur caruisse. Liuius lib. XXVII cap. XXV *Locros in Bruttis Cri-  
spinus oppugnare conatus. & mox: in Apuliam ex Bruttis reditum.*  
Idem extremo illo libro: *Hannibal, vt omnia auxilia, quæ diffusa  
latius tueri non poterat, in extremum Italia angulum Bruttios, contra-  
heret; & Metapontinos, ciuitatem vniuersam, excitos sedibus suis, &  
Lucanorum, qui suæ ditionis erant, in Bruttium agrum traduxit.* Et  
Pomponius Mela lib. II cap. VII *agrum Bruttium* illam regionem  
dixit. *Sicilia, inquit, vt ferunt, aliquando continens, & agro Brut-  
tio adnexa.* Græci autem veteres *Βρεττίαν* illum tractum seu pen-  
insulam dixerunt. Polybius lib. IX cap. VII *ποιησάμενος τὴν πορείαν  
διὰ τῆς Λαυρίας καὶ τῆς Βρεττίας.* Et Strabo lib. VI pag. 176 *Ἀπὸ δὲ  
λαῶς πρώτη πόλις ἐστὶ τῆς Βρεττίας Τεμέση.* Quod Latini posteriores  
aliquando imitati sunt: Paullus Diac. lib. II Langob. cap. XVII  
*Lucania cum Bruttia.* Diuiditur in duo litora Apennino monte,  
Tyrrenum, & Ionii maris cum sinu Tarentino. Vtrumque nunc  
breuiter adgredimur enarrandum.

Tyrreni maris litore post Lucaniam *Cerilli*, siue *Carille*  
sunt, oppidum, quod in Tabula *Cerelis* sexto casu, id est Cerillis,  
scribitur. Strabo prædicto loco: *Isthmus* Bruttiorum penin-  
sula vniuersa est *ἀπὸ Θερσίων εἰς Κηφισὸν πλησίον Λάας, a Tburis ad  
Cerillos prope Laum.* Et Silius lib. VIII vers. 580

- - - *exhausta mox Pæno Marte Carilla.*

Videtur exiguus locus Strabonis temporibus fuisse, quia *πρώτην*,  
*primam* a Lao urbem non in Cerillis ille, sed in Temesâ, vt mo-  
do vidimus, numerauit: seruatus tamen utcunque, quod vetus  
itineraria tabula ostendit. Ordo Plinii lib. III cap. V, si iustus est,  
*Portum Parthenium*, Phocensium opus, proxime ponit, quem et-  
iam Solinus cum auctoribus, qui Phocenses erant, memorauit.  
Deinde est fluuius *Acheron* siue *Acheros*, quo Alexander Epirentis  
rex, oraculo deceptus, periit. *Pandosiam* illud & *Acherontem*  
cauere iusserat, quæ quod nota in Epiro nomina erant, in Italia  
rex Iubentius bellum cum Romanis gerebat, ignarus & ibi eius-  
dem

dem adpellationis loca vel flumina esse. Recto casu Straboni dictus is amnis est *Acheron*, Ἀχέρον; Liuius lib. VIII cap. XLIV *Acheron*. Ille ait, regem oraculo iussu *Φυλάττεσθαι τὸν Ἀχέροντα*, *Acherontem cauere*; & mox de Pandolia, *παρὰ τὴν ποταμὸς Ἀχέρον*, *prætersiuit amnis Acheron*. Liuius vox oraculi est, *caueret Acherusiam aquam*: sensit rex se forte captum, quum miles metu, ac labore fessus, transiens incerto vado, abominandum nomen ita increpauit: *Iure Acheron vocaris*. quod regem faci admonuit, urgente hoste, nequaquam euitandi. Plinius de eo: *fluvius Acheron, a quo oppidum Acherontini*. Nimis breuiter. non obscure tamen ostendit, & oppidum flumini adpositum fuisse, cuius nomen fuerit *Acherontia*. Exstant nummi, qui huc referuntur, inscripti ΑΧΕΡΟΝΤΑΝ, nec vero locus vrbs vel vestigia monstrari possunt.

Nondum ad primam Strabonis urbem venimus: interiaciebant aliæ, *Clampetia*, & *Terina*. Mela II cap. IV ab austro adscendens: *Vibon, Temesa, Clampetia, Blanda, Buxentum*. At quum Plinius dixit, *locus Clampetia*, deletam suo tempore fuisse, indicat, quæ forte causa Straboni fuit, ut nullam rationem eius oppidi haberet. Liuius lib. XXX cap. XIX in Brutiis ciuitatibus, quæ ab Hannibale defecerant, *Clampetiam* quoque numerauit. In Tabula *Clampeia*, demita errore vel casu vna littera; argumento est, ab excidio resurrexisse. Græci vetustiores sine κ scripserunt *λαμπετια* siue *λαμπέτια*. Sic Polybius lib. XIII auctore Stephano. Hodie illum locum *Amantia* tenet, siue *Mantia*.

Huic proxima *Terina* fuit, Straboni, Scylaci, & Stephano *Τερίνα*; Lycophroni *Τέρενα*. Plinius III cap. V *Crotoniensium Terina*, *sinusque ingens Terinaus*. Temesam quidem inter hanc & Clampetiam ponit: sed veriore situm Strabo, in his curatior, monstrauit. De Temesa loquutus, *ταύτης*, inquit, *συνεχὴς Τερίνα*. *ἑτακωνσεντία*. Quod Consentia in septemtrionem magis quam Clampetia recedit; & Terina, inter Consentiam Temesamque sita dicitur, utique illa citra Temesam statuenda, hoc est inter hanc atque Clampetiam. Maritimum situm denominatio *Terinci sinus*, quem Plinius *ingentem* dixit, demonstrat. At sic non prima

ab Lao Temesa, vt Strabo dixit. Erat prima inter superstites vrbes & memorabiles; Terinam autem Hannibal καθάλε, *deleuit*, quod idem Strabo adnotauit. Sunt qui insulam paruam *Terinam* esse referant, in quam Ligea, Sirenum vna, eiecta sit. Lycophron in Cassandra vers. 726

Λίγηα δ' εἰς Τέρειναν ἐκναυθλώσεται,

*Ligea in Terinam exponetur.* Et Solinus cap. 11 de Italia in Bruttiiis: *Insula Ligea adpellata, abiecto ibi corpore Sirenis ita nominata.* Sed fabulosum illud de insula & Sirenis sepulcro videtur, etiamsi de scopulo interpreteris. Ad fidem pronius, a continetis oppido *sinum Terinam* cognominatum esse, de quo ante, auctore Plinio, praedictum a nobis est. Nunc idem Golfo di S. Eufemia adpellatur.

Iuxta Terinam fluuius *Ocinarius* est. Lycophron vers. 729 Terinam dixit, quæ Ligeæ sepulcrum habeat,

Ὠκινάρεα δῖνασιν ἀγχιτέρμονα,

*Ocinari vorticibus conterminam.* Idem vers. 1008

οἱ δ' αὖ Τέρειναν, ἐνθα μυδάωνι ποτῶς  
Ὠκίναρος γῆν, Φοῖβον ἐκβρόχων ὕδαρ,

*Alii rursus Terinam, ubi humectat terram Ocinarus, puram aquam, euiomens.* Hic videtur *Sabatus* Antonini esse, nunc *Sauaro* dictus, xviii millibus a Consentia in austrum. Vide iter ab vrbe via Appia ad Columnam.

Nunc demum *Temesa*, quæ & *Temsa* dicitur, succedit, πρώτη, *prima* vrbium Bruttiarum post Laum a Strabone dicta, scilicet, digna memoratu & superstes. Plinius III cap. v *oppidum, Temsa, a Graecis Temese dictum.* In Tabula etiam *Temsa*. Strabo lib. vi p. 176 Ἀπὸ Λάα πρώτη πόλις ἐστὶ τῆς βρυττίας Τεμέση. Τέμψαν δ' οἱ νῦν καλεῖσι, Αυσόνων κτίσμα. *A Lao prima vrbs Bruttiorum Temesa, quam nunc Tempsum vocant, ab Ausonibus condita.* Et Ptolemaeus Τέμψα. Colonia Romana fuit. Liuius lib. xxxiv cap. xlv *Tempsum item, & Crotonem ciuium Romanorum coloniæ deductæ.* *Tempsanus* ager de Bruttiiis captus erat: Bruttii Græcos expulerant. Inde enim *Tempsanus* deriuatur, vti etiam Cicero *Tempsa-*

nium

*num incommodum* Verrina ult. cap. xv dixit. Excisa vrbs Temsa est, vt vix rudera supersint.

Cluuerius heic in ora post Temsam ponit *Lametiam*, & inde sinum cognominat *Lametinum*: eandemque putat *Lampetiam* a Stephano ex Polybii xiiii libro adpellari. Sed ipse Stephanus distinxit *Lampetiam*, quæ ipsa Clampetia est, a *Lametinis*, quorum oppidum non in litore, sed prope fontes *Lameti* fluuii intus est, quod in mediterraneis ostendimus. In ora autem est *Lampetes*, Λαμπέτης, mons seu promontorium, quod Lycophron vers. 1068 Ἰππωνίῳ πρηῶνος κέρας, *Viboniensis iugi cornu* vocat, hoc est promontorium, quia & Tzetzes ibi, κέρας τὸ ἀκροτήριον. Ultra id, viii millibus supra Vibonem, in medium sinum flumen *Angitula* decurrit, vt ex Antonini itineribus ad Columniam a Mediolano & Vrbe intelligitur.

*Vibo* autem, vt Antoninus dicto itinere vocat, in Tabula *Vibona* est cognomine *Balentia*, hoc est *Valentia*. Mela ii cap. iv *Hippo, nunc Vibon*. Et Plinius iii cap. v *Hippo, quod nunc Vibonem Valentiam adpellamus*. *Hippo*, antiquum Græcorum nomen, sed truncatum. nam Ἰππωνίων Scylax & Strabo: & Ἰππωνιάτης κόλπος Ptolemæo est *Sinus Vibonensis*: & inscriptio vetus Grut. p. 199 n. i HIPPONIA TEI. Strabo Λοκρῶν κτίσμα, a *Locrensi-bus conditam*, ab Romanis Οὐιβῶναν Οὐαλεντίαν, *Vibonam Valentiam* adpellari refert. Ciceroni est *Vibo*, sine cognomine. Pro Plan-cio cap. xl *Iter a Vibone Brundisum terræ petere contendi*. Et ad Attic. iii epist. iii *Te oro, vt ad me Vibonem statim venias*. Raro *Valentia* simpliciter vocatur. Inscriptione milliaria apud Gru-ter. p. 150 n. 7 MVRANVM - - COSENTIAM - - VALEN-TIAM. Coloniam Romanam eo missam esse Linius narrat lib. xxxv cap. xl. *Eodem, inquit, hoc anno [104 xi] Vibonem colonia deducta est senatusconsulto plebisque scito*. Deriuatum nomen Vi-bonen-sis, vt *Sinus Vibonensis*, Cic. Attico xvi ep. vi: & *ager Vi-bonen-sis* Liv. lib. xxi cap. li.

Vbi recedit sinus, *Portus est Hercules*, Plinio post Vibonem, vt proximus, nominatus: Straboni p. 177 Περικλῆος λιμὴν. Pro-pinquus huic locus πρὸς τρώπαια, *Ad Tropæa*, Stephano dictus, cui quidem πόλις Σικελίας, *Siciliæ oppidum* est, sed etiam Bruttios id



temporis auctores Siciliæ nomine comprehendebant. In actis conciliorum simpliciter *Tropea* scribitur, vt hodieque oppidum illud adpellatur. Vide sis Holstenii in Cluv. adnotationes, qui ex Sex. Pompeii victoria id nomen putat superesse. Post Herculis portum Plinius *Metaurum antiquum* narrat : Melæ etiam *Metaurum* in oppidis numeratum. Amnis nunc corrupto nomine Marro dictus. Sed si Melæ ordo recte habet, *Medama* ante *Metaurum* est : si Plinii, post illum. Etiam Strabo μέδαινα scripsit : Plinius contracte *Medma* ; Marcianus Heracleota p. 13 μέδνα prave : pravius Scylax μέτα. Strabo addit πλησίον ἐπὶ νηὸν καλούμενον ἑμπορίον, *prope Medamam nauale, quod Emporium dicatur*. Pomponii *Taurianum*, est Plinii *Tauroentum*, cui is portum *Orestis* coniungit. Sed turbata hæc interpretibus videntur. Pluribus *Medma* est Antonini *Nicolera*, cuius antiquior memoria non reperitur : & Portus Medmæ, siue *Emporium* non nullis est *Portus Orestis* : Holstenio *Orestis Portus* in ostio *Metauri* videtur fuisse, qui ideo ὁ Φορμὸς ὁμώνυμος, *eiusdem nominis subiunctum portum habeat*, Strabone auctore p. 177.

Post recensita flumina & portus, *Scyllæum* Plinius, & *Cratæum* fluiuium enarrat. Oppidum an petra *Scyllæum*, seu promontorium, ambigitur. Plinius ita : *Medma : oppidum Scyllæum, Cratæis fluiuius*. Strabo : ἐκδέχεται ἐν τεῦθεν τὸ Σκύλλαιον, πέτρα χεῖρρονήσιος ὄρεα ὑψηλῇ, *Hinc sequitur Scyllæum, petra peninsula speciem præbens, excelsa*. Pomponius Mela : *in Bruttio sunt, Columna regia, Rhegium, Scylla, Taurianum, Metaurum*. Ptolemæus, Σκύλλαιον ἄκρον, *Scyllæum promontorium*. Itaque solus Plinius cum Solino, illum vnice sequuto, oppidum dixit : ceteri promontorium, petram, qualis & Scylla Melæ est, non oppidum. nisi dicas montem & petram esse *Scyllæum*, cui adlideat eodem nomine oppidulum. *Scyllæum* autem mons, & petra fabulosa *Scylla* videntur idem esse. Vnde qui vnum enarrat, de altero silet. Quod ad fabulam attinet, Virgilius Aen. 111, 432

*Scyllam, & caruleis canibus resonantia saxa*

descripsit, & ante paullo vers. 425 illam

*Ora exsertantem, & naues in saxa trabentem.*

Vnde

Vnde nata fabula sit, Iustinus ostendit lib. IV cap. I, *dum nauigantes magnis vorticibus pelagi disidentis exterriti, latrare putant undas, quas sorbentis astus vorago conlidit.*

Scyllæum excipit *Cænys*, aliud promontorium, *Καινὸς* Straboni dictum, de quo sic Plinius commemorat: *Siculum fretum, ac duo ex aduerso promontoria: ex Italia Cænys; ex Sicilia Pelorum, XII stadiorum interuallo.* Hoc inter & Columnam est *Cratais* seu *Cratais* fluius, de quo sæpe dicto loco Plinius: *Oppidum Scyllæum, Cratais fluius, mater, ut dixere, Scyllæ.* Atque ita in membranis esse, *Cratais*, non *Cratais*, Harduinus oculatus testis est. Solinus de Italia: *Scyllacea regio cum Scyllæo oppido, & Crataide, flumine Scyllæa matre, ut vetustas fabulata est.*

Ipsa *Columna*, ad quam itinera Antoninus a Mediolano & ab vrbe direxit, in Melæ libris male cognominatur *regia*; verius a Plinio *Rbegia*; optime ex Strabonis descriptione *Rhegina*. Et enim a vicina vrbe *Rbegio*, a qua centum stadiis secundum Strabonem abest, habet, quod diximus, cognomentum. Plinius sic de illa: *Cratais fluius, mater, ut dixere Scyllæ.* Dein *Columna Rhegia: Siculum fretum, ac duo ex aduerso promontoria; ex Italia Cænys, ex Sicilia Pelorum, XII stadiorum interuallo.* Vnde *Rhegium duodecim CIO IO pass.* Vides, inter urbem & Columnam promontorium *Cænyn* interponi. At Strabo *Cænyn* ante Columnam posuit, seu Columnam inter *Cænyn* & *Rhegium*. Sic enim: ἀπὸ Καινὸς μέχρι τῆς Ποσειδωνίας τῆς Ρηγίωνος σηλίδος τῆς πορθμῆς, διήκει τενωτὸς ὅσον ἑξαστάδιος, . . . ἀπὸ δὲ σηλίδος ἐκατὸν εἰς Ρηγίον, a *Cænyn* ad *Posidonium* *columna Rheginorum iuxta fretum angustius meatus circiter LX stadiorum: a columna Rhegium usque sunt centum stadia.* Alii per adpositionis figuram interpretantur, a *Cænyn* ad *Posidonium*, *columnam Rheginorum*, quasi *Posidonium* sit ipsa columna: quod secus mihi aliisque videtur. *Posidonium* enim, si non oppidum iuxta columnam fuit, at *Neptuni fanum* iuxta eandem fuit, per columnæ *Rheginæ* mentionem distinctum a *Posidonio* *Lucaniæ* & gentium aliarum: columna autem videtur miliaria fuisse, & simul signum siue nota traiectus commodioris. Supra laudata vetustissima inscriptione, qua via facta AB REGIO AD CARVAM explicatur per miliaria, AD FRETVM AD

STATVAM sic coniungitur. *Statua* autem est *σηλὴ* siue *columna*. Vide Grut. p. 150 n. 7.

*Rbegium* vrbs peruetusta adeo, vt nomen ab *ρήγνυθα*, quasi ab *abrupta* vi maris Sicilia ab Italia credatur accepisse. Nota enim illa fama vel fabula, quæ Siciliam quondam Italiae adnexam tradidit. Hinc est quod qui memorant, VT FERUNT, adiciant, incertum opinionis aut famæ arguentes. Mela II cap. VII *Sicilia, vt ferunt, aliquando continens, & agro Bruttio adnexa*. Virgilius Aen. III vers. 414

*Hæc loca vi quondam, & vastâ conuulsa ruina  
Diffiluisse ferunt, quum protinus utraque tellus  
Vna foret. Venit medio vi pontus, & undis  
Hesperium Siculo latus abscidit.*

Sed ad urbem *Rbegium* reuertamur. Hanc *χαλκιδέων κτίσμα*, a *Chalcidensibus* conditam Strabo refert : semperque fuisse ait *ἐπιτείχισμα τῇ νήσῳ*, *propugnaculum Siciliae oppositum*. A plurimis memoratur, etiam apostolico itinere Act. XXVII, 13 *κατηντήσαμεν εἰς Ῥήγιον, venimus Rbegium*. Ptolemæo est *Ῥήγιον Ἰσλίων*, *Rbegium, Iulium*, quod haud dubiè cognomen inde est, quia Octavianus Cæsar, ciecto Sicilia Sex. Pompeio, vt Strabo pag. 178 refert, *ὁρῶν λειπανδρῆσαν τὴν πόλιν, συνοίχας ἐδωκεν αὐτῇ τῶν ἐκ τῆς εἰσόδου τινάς*, *videns viris defectam civitatem, supplementum ex classe addidit*. Colonia sic ex parte, seruatō tamen iure municipii. Inscriptio pag. 174 Grut. n. 7 M V N I C I P I B. R H E G I N I S I V L I. *Rbegini* enim oppidani, quos laudat Cicero pro Archia oratione. Veteri lapide p. 199 n. I R H E G I N E I.

Ultra *Rhegium* plura sunt promontoria, quæ vltimum angulū Italiae vt sepimentum circumdant. Quod *Rhegina* ciuitati proximum, etiam *Rbegium*, communi cum vrbe nomine adpellatum fuisse, Thucydides docet lib. VI pag. 441 *ἕως αὐφικοντο εἰς Ῥήγιον, τῆς Ἰταλίας ἀκρωτήριον*, *donec ventum est ad Rbegium, Italiae promontorium* : quod etiam lib. IV pag. 268 memorauit. Quidam intelligunt *Leucopetram* ; Cluuerius medium inter urbem *Rheginam* & *Leucopetram*, quod etiam *ὁμωνυμία* videtur suadere, quæ argumentum est propinquitatis. Nobilius Ciceronis supremo itinere promontorium est *Leucopetra*, *λευκοπέτρα*, dictum,

ctum, ut Strabo ait, ἀπὸ τῆς χέρας, a colore, qui candidus est. Cicero Philipp. I cap. 111 *Quum me ex Sicilia ad Leucopetram, quod est promontorium agri Rhegini, venti detulissent, ab eo loco conscendi, ut transmitterem.* Et lib. XVI ad Attic. epist. VII de eodem cursu: VIII idus Sext. *quum a Leucopetra profectus stadia circiter CCC processissem, reiectus sum austo vehementi ad eandem Leucopetram.* Hoc videtur illud esse, quod Sallustius, apud Seruium in Aeneid. III vers. 400 dixit *Bruttium promontorium*, in quod, & Salentinum, Italia, in angustias coacta, scindatur. quod nulli verius conuenit, quam Leucopetræ, αἱ ἣν τελευτᾶν Φασὶ τὸ Ἀπέννινον ὄρος, in quam desinere montem Apenninum aiunt; quod Strabo refert p. 179 lib. VI. Inde in ortum paullo hibernum est *Herculis*, quod dicitur, *promontorium*. Strabo ibidem: *Ἐντεῦθεν δὲ Ἡράκλειον, ὃ δὴ τελευτᾶν ἀκρωτήριον νέει πρὸς μεσημβρίαν, Inde [a Leucopetra] est Hercules promontorium, quod ultimum vergit in meridiem.* Nusquam enim Italia magis in meridiem recedit, quam circa hoc promontorium, nunc dictum Capo di Spartiuento: Leucopetra vero, Capo del Armi.

Hinc flexo litore in sinus maris Ionii venit, & primo ad *promontorium Zephyrium*, prope urbem Locros. Strabo ibidem: *Μετὰ τὸ Ἡράκλειον ἀκρὰ τῆς Λοκρίδος, ἣ καλεῖται Ζεφύριον, Post Herculis, succedit Locrensis agri promontorium Zephyrium*, sic dictum, quod portum habet ventis ab occasu flantibus expositum. Ptolemæus post Leucopetram, inflexo litore, *Ζεφύριον ἀκρὸν*; Plinius lib. III cap. V *Locri cognominati a promontorio Zephyrio.* nam dicti ab eo *Locri Epizephyrii*, ut Græci, *Ozoles*, vel *Epicnemidii*. Id vero non tam gentis quam urbis ipsius nomen est. Strabo dicto loco: *ἡ πόλις οἱ Λοκροὶ οἱ Ἐπιζεφύριοι, urbs Locri Epizephyrii.* Sæpius sine cognomine, tamen pluraliter. Liuius lib. XXI cap. VII *Classis Romana a Messina Locros multa die accessit.* Et paullo ante: *haud procul ab urbe Locris abest.* Ab Ozolis Locris conditam censet Strabo: malim ab Epicnemidiis, quorum *Naryx* vel *Narycum* fuit oppidum. nam Virgilius Aen. III vers. 399 de nostris Italiæ Locris:

• *Hic & Narycii posuerunt mœnia Locri.*

& ipsam urbem Locros Ovidius xv Metam. vers. 705 *Naryciam* dixit:

*Latine*

*Lametemque legit, Caulonaque, Naryciamque,  
Euuncitque fretum.*

Gentile duplex, Locri, & Locrenses. Liuius lib. xxii extremo: *Metapontini, Crotonienses, Locrique.* Et lib. xxiii cap. xxx *Locrenses descivere ad Pænos.* Ager & regio Græce Λοκρίς, ἴδος. Strabo supra in Zephyrio: ἀρεὰ τῆς Λοκρίδος, *promontorium Locridis.*

Plura eius memorantur flumina. Liuius lib. xxix cap. vii *Hannibal a Buiroto amni (haud procul is ab urbe Locris abest) nuntio præmisso - - luce cæptam inuenit pugnam.* Gronovio suspectum nomen est, necdum consonis inter se membranis; & *Halecem*, certiorum fluvium, in locum deriuat. De eo autem Strabo lib. vi pag. 180 tradit διορίζειν τὴν Ρηγίην ἀπὸ Λοκρίδος, *agrum Rheginum a Locrensi separare.* Et Thucydides lib. iii pag. 240 *navigantes ἐς Λοκρίδα, oppidum Peripolium capiunt, ὃ ἦν ἐπὶ τῷ Ἀλφειῷ ποταμῷ, situm ad fluvium Halecem.* Inter Locros & Cauloniam, fluvius *Sagras* est. Strabo dicto loco: μετὰ Λοκρῶς, Σάγρας, *post Locros Sagras est.* Et Cicero ii Nat. deor. cap. ii *quint ad fluvium Sagram Crotoniatis Locri maximo prælio deuicissent.* Plinius iii cap. x *A Locris Sagra.* Addit Strabo, *θηλυκῶς femineo more nominari, præter fluviorum consuetudinem.* Est & Καϊκινὸς, *Caicinus*, Locrorum fluvius. Iterum Thucydides lib. iii pag. 242 narrat, Athenienses ex Sicilia ἐς τὴν Λοκρίδα egressos, κατὰ τὸν Καϊκινὸν ποταμὸν, *iuxta flumen Caicinum Locros, ad arcendam vim occurrentes, superasse.*

Sequitur *Caulon* siue *Caulonia*. Mela iii cap. iv *Tertius [sinus] inter Zephyrium & Bruttium, Consilinum, Cauloniam, Locrosque circumdat.* Et hac forma, Καυλωνία, vtuntur plerique Græci in oppido hoc designando. Strabo supra dicto loco: μετὰ τὴν Σάγραν, Ἀχαιοῶν κτίσμα, Καυλωνία, *πρότερον δ' Αὐλωνία λεγομένη.* Idem Stephani breuiator: Καυλωνία, πόλις Ἰταλίας, ἣν Αὐλωνίαν ἑκατοῦς καλεῖ, *Caulonia, urbs Italiae, quam Auloniani Hecateus vocat.* Et Diodorus Siculus lib. xvi cap. xi Διονύσιος διατρίβων περὶ Καυλωνίαν τῆς Ἰταλίας, *Dionysius commorans circa Cauloniam Italia.* Altera forma est Plinii, qui *vestigia oppidi Caulonis* lib. iii cap. x dixit: & Virgilio Aen. iii vers. 553, cuius sunt *arces Caulonis:*

&

& Ouidii, qui, quod supra etiam indicauimus, Metam. x v vers. 705 dixit,

- - - legit Caulonaque Naryciâque.

Strabo dicit, ἐστὶ δ' ἔρημος, *deserta est*: & Pausanias Eliac. II cap. III Pyrrhi bello ἐξημωθῆναι Καυλωνίαν, ἀλοῦσαν ὑπὸ Καμπανῶν, *vastatam esse Cauloniam, captam a Campanis*, Romanorum foetis. Idcoque Plinius *vestigia oppidi Caulonis* dixit, & Ptolemæus, vt desertum locum, præterit.

Pomponius Mela cum Caulonia *Consilinum* vulgatis libris coniunctum habet. Tertium enim sinum, promontoriis Zephyrio Bruttioque (hoc ipsi Cocintum est) interceptum, oppida circumdare dicit *Consilinum, Cauloniam, Lucrosque*. Plinius III cap. x *vestigia oppidi Caulonis, Mystia, Consilinum castrum, Cocintum*. Aiunt scriptos Pomponii libros loco Consilini habere *Cossentiam* siue *Consentiam*. Quid vero hæc ad sinum maris Ionii, a quo longe nimis abest, nec ad alium sinum posita, sed in mediterraneis? nihilominus *Consilinum* Frontinus de Coloniis, & Cassiodorus lib. VIII epist. VI. in Lucania censent. Fateor hoc fortius ad persuadendum esse, licet quo loco Campaniæ ponendum sit, non adpareat. Quid vero de Mela sentiendum & Plinio? nec *Cossentia* membranarum Holstenio adprobatur, qui potius ex *Cocintia* suspicatur ortam esse, quæ oppidum fuerit prope eiusdem nominis promontorium, *Cocintum* etiam ab Antonino, itinere ab Equotutico Rhegium ferente, adpellatum, xxII millibus a Scylacio in austrum, fere in loco, vbi nunc est oppidum *Stilo*, a quo obiacens promontorium Cocintum vulgo *Capo di Stilo* nominatur. Promontorium autem *Cocintum* est illud, quod Plinius III cap. x *longissimum Italia promontorium existimari* tradit. Id Ouidio Holstenius & If. Vossius restituerunt Metam. x v vers. 704

- - - dextra prærupta Cocintia parte,

vbi inepte *Ceraunia* vulgatum fuerat, quæ in diuersam illius itineris, seu sinistram partem incidunt.

Cluuerio *Cocintum, Carcinum, Tacinum* idem sunt: nobis aliter videtur, quia secundum Melam *Carcinus* ad superiorem si-

num pertinet, secundum siue Scylaceum : *Cocintum* autem est in tertio. *Secundus*, inquit, *Scylaceus*, in quo est *Petilia*, *Carcinus*, *Scylacium*, *Myslia*. Ordo oppidorum an rectus sit, non est nostrum disputare. *Myslia* nobis primum, tamquam in limine, quia Plinius inter Caulonem & Consilinum (quod *Cocintum* malumus) interposuit. Stephani epitome : *Μυσία, πόλις Σαυνιτῶν, Myslia oppidum Samnitum*. Samnites autem intelligit Bruttios, a Samnitibus profectos. *Carcinum* oppidum cum Plinii amne, *Carcine* componendum, non est quod dubitetur. Vbi enim de sinu Scylaceo egit, hoc addidit : *Amnes ibi nauigabiles : Carcines, Crotalus, Semirus*. An etiam *Cacinus*, & oppidum *Cacinum*, dicatur, ut in quibusdam libris fertur esse ; non habemus dicere, valdeque veremur, ne *Cacini* nomen, si quod est, ex Thucydidis *καϊκίνω* huc detractum in peregrinum locum sit.

*Scylacium* succedit, siue, ut in Melæ libris expressum est, *Scylaceum* ; Ptolemæi *Σκυλάκιον*. Strabo duplicem nuncupationis formam habet p. 180 *Μετὰ δὲ ταύτην [Καυλωνίαν] Σκυλλήτιον, ἀποικὸς Ἀθηναίων - - νῦν δὲ Σκυλάκιον καλεῖται*. Plinius interpretatur lib. III cap. x *Dein sinus Scylaceus : & Scylacium, Scylletium Atheniensibus, quum conderent, dictum*. Nunc Squillace, in medio sinu oppidum. Promontorium habet aut scopulum. Virgilius lib. III Aen. vers. 553 *navifragum Scylaceum*. Ovidius de Aesculapiō Roman aduecto lib. x v *Metam. vers. 701*

- - - - *praterque Lacinia templa  
Nobilitata dea ; Scylaceaue litora fertur.*

Post *Scylacium* Straboni est *Κροτωνιάτις χώρα, Crotoniensis ager*, in quo vero multa occurrunt ante, quam ad Crotonem urbem venitur. Primum est oppidum cum portu, quæ *Castra Hannibalis* vocantur. Plinius lib. III cap. x *In ea [peninsula aut isthmo potius] portus, qui vocatur Castra Hannibalis, numquam angustiore Italia : xx m. passuum latitudo est*. In Tabula Augustana signum urbis adpictum est, unde oppidum quoque, non solum portum, huius nominis fuisse probatur. Inde flumina in sinum Scylaceum funduntur, hoc ordine a Plinio enumerata : *Crotalus, Semirus, Arocha, Targines*. E quibus *Crotalus*, hodie Corace dictus, iudice Holstenio : *Semirus* nomen retinet, eodem teste : *Arocha*

cha est Crocha : *Targines*, Tacina, interpretante Harduino. quamquam antiquius nomen *Tacina* vel fluminis vel oppidi, dicto Antonini itinere xxii m. p. distantis a Scylacio Thurios ver-  
fus. Tum sequuntur, ut Strabo vocat, τῶν ἱαπυγίων ἀκρῆς τρεῖς, *Tria Iapygum promontoria*. Plura de iis non memorantur.

Pergit Strabo : Μετὰ δὲ ταῦτα τὸ Λακίνιον, ἥρας ἱερὸν, Ποστὴ  
hæc [tria Iapygia] *Lacinium*, in quo *Iunonis templum*. Nobilissi-  
mum *Lacinium* promontorium, & a pluribus memoratum, Mela,  
Plinio, Ptolemæo, præter Strabonem. Plinius lib. iii cap. xi  
*A Lacinio promontorio secundus Europa sinus incipit, magno ambitu*  
*flexus*, id est, & Tarentinum & Hadriaticum complectens. Quod  
enim infra illud promontorium est, ad Ionium mare pertinet.  
Et Pomponius Mela : *Sinus Tarentinus dicitur inter promontoria*  
*Salentinum & Lacinium*. Iunonis Lacinia templum, quod Strabo  
refert, πλείον ποτε καὶ πολλῶν ἀναθημάτων, multis quondam opulen-  
tum donariis. Liuius lib. xxviii extremo : *In Bruttis propter*  
*Iunonis Lacinia templum astatem Hannibal egit*. Cicero Diuinat. lib.  
i cap. xxiv refert, *columnam auream solidam in fano Iunonis Laci-*  
*nia* quum Hannibal tollere statuisset, somnio monitum abstinuisse.  
Liuius autem lib. xlii cap. xxviii Fulvium Flaccum refert,  
*Iunoni Lacinia, ob spoliatum templum, fœda morte pœnas dedisse*.  
Adde Valerium Max. lib. i cap. i exempl. 20.

Supra Lacinium nobilis vrbs *Croton*, vel *Croto*. Mela tur-  
bat ordinem, *Crotonem* recensens inter Heracleam & Thurium :  
quem diligentius ita Plinius seruat : *A Lacinio promontorio sinus*  
*secundus, - - - oppidum Croto, amnis Neathus, oppidum*  
*Thurii*. Strabo pag. 181 Κροτων ἐν ἑκατὸν καὶ ὕψαδις ἀπὸ τῆς Λακί-  
νις, *Croton* cl. stadiis abest a Lacinio. Liuius lib. xxiv cap. iii  
situm vrbs magnitudinem, deminutionem sic descripsit : *Cro-*  
*to murum in circuitu patenter xii millia passuum habuit ante Pyrrhi*  
*in Italiam aduentum : post vastitatem eo bello factam vix pars dimi-*  
*dia habitabatur. - - - Arx Crotonis una parte imminet mari,*  
*altera, vergente in agrum, situ tantum naturali quondam munita,*  
*postea & muro cincta, qua per auersas rupes ab Dionysio, Sicilia tyranno,*  
*per dolum fuerat capta*. Cicero lib. ix Attic. ep. vlt. *Crotonem*  
*petemus, aut Thurios*. Gentile Græco Latinoque modo ex-



stat. *Crotoniata*, Cicer. 1 de Inuent. cap. 1; & *Crotoniensēs*, Iustin. x x cap. 11 & seq. Regio & ager, ἡ Κροτωνιάτις, Thucyd. vii pag. 509.

Amnis *Aesarus* olim urbem Crotonem perluebat: post Pyrrhi bellum procul a parte habitata fluebat. Strabo: ποταμὸς Αἰσάρεος καὶ λιμὴν, *Aesarus fluius & portus*. Liuius dicto lib. xxiv cap. 111 de vastata Pyrrhi bello vrbe: *flumen, quod medio oppido fluxerat, extra frequentia tectis loca praterfluebat muros, procul iis, quae inhabitantur*. Id flumen autem *Aesarus* erat. Ad Theocriti illud idyll. iv vers. 17 ἐπ' Αἰσάρειο νομῆω, scholiastes notauit: Αἰσάρεος ποταμὸς διὰ μέσης τῆς πόλεως τῶν Κροτωνιατῶν ῥέων εἰς τὴν θάλασσαν. Montes apud Crotonem, *Latymnius & Phycus* eodem idyllio memorantur vers. 19 & 23. Vide scholia. Nec longe inde *Neathus* amnis est, licet Ouidius *Metamorph.* xv vers. 51

- - - - *Salentinumque Neathum*

dixerit. Laxior enim poetis aliquando geographia est, neque finium circumscriptorum vbique rationem habent. Strabo coniungit cum *Aesaro*. *Aesarus*, inquit, *fluius & portus*, καὶ ἄλλος ποταμὸς Νεάϊθος, & alius fluius *Neathus*. Hi corripunt primam: producant alii. Theocritus dicto idyll. iv vers. 24

. Καὶ ποτὶ τὸν Νηαῖθον, ὅπα καλὰ πάντα φύοντε.

Et Lycophron, *Alexandra* vers. 921, Ναύαιθος.

*Macalla*, plurale, τὰ μάκαλλα, oppidum Stephano & Lycophroni memoratum. Ille tantum oppidum Italiae dixit: hic vers. 927 ἐν Μακέλλοις: vide etiam scholia vetusta eius loci. Sed & heic μάκαλλα Holstenius ex mss. legit. Aristoteles libro de Auditis mirabilibus distantiam eius a Crotone, cxx stadiorum prodidit. Supra *Macalla* est *Crimisa* promontorium. Strabo pag. 175 Κρίμισα ἄκρα: etiam oppidum sub promontorio eiusdem nominis. Stephanus: Κρίμισα, πόλις Ἰταλίας, πλῆσιον Κροτωνῆς καὶ Θυρίης, *Crimisa*, oppidum Italiae, prope Crotonem & Thurium, Lycophron vers. 911

Τὸν δ' Αἰσάρεα τε ῥαῖθρα, καὶ βραχύπολις.  
Οἰωτρείας γῆς κεγρίνη βεβρωμένον

Κρί-

Κρίμιονα Φιτρῶ δέζεται μαιφόνον.

De Philoctete intellige, quem ex Troia reuersum Aefarus & ad Crimisam regio excepit, quam ipse, & Macalla, condidisse dicitur. Apollodorus apud Strabonem post initium libri γ' i tradit, Philoctetem Χώνην πόλιν ὑπὲρ Κερίμισης ἄκρας οἰκῆσαι, ἀφ' ἧς οἱ ταύτη Χῶνες ἐκλήθησαν, *Chonen oppidum super promontorium Crimisam habitasse, a quo Chones in illa regione adpellati sint.* Regionem Lycophron Χωνίαν dixit vers. 983. Adde Stephani epitomen in Χώνη.

Deinde sunt flumina, *Hylia*, finis agri Crotoniensis : & *Traeis*, Τράεις, obliquo Τράεντος, nunc Triunti. De illo Thucydides lib. vii pag. 509 *Athenienses*, lustrato exercitu apud Sybarin, fluuium, ἔχον διὰ τῆς Θουριάτιδος γῆς, *duxerunt per agrum Thuriorum.* καὶ ὡς ἐγένοντο ἐπὶ τῷ Ὑλῖα ποταμῷ, *quum ad Hyliam flumen venissent*, Crotonienses miserunt, qui transitum per suos fines negarent ; ideoque ἐπικαταβάντες ἠυλίσαντο πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ἐκβολὴν τῆς Ὑλῖας, *descendentes ad mare iuxta ostia Hylia castrametati sunt*, vbi classis quoque praesto fuit. De *Traenae* Diodorus Siculus lib. xii cap. xxi : Sybaritæ, qui seditionis periculum euaserant, περὶ τὸν Τράεντα ποταμὸν κατώκησαν, *ad fluuium Traentem confederunt*, & aliquamdiu commorati ibidem, ὑπὸ Βρεττίων ἐκβληθέντες ἀνηρέθησαν, *a Bruttis eieciti deletique sunt.*

Denique in finibus Bruttiorum, quamuis in Thuriorum potestate, fuit *Ruscia* siue *Ruscianum*, seu *Roscianum*, (nunc Rossano) nauale Thuriorum, xii millibus vltra Thurios remotum. Procopius lib. iii Goth. cap. xxviii *παρὰ τὴν ἀκτὴν Ρουσκία ἐστὶ τὸ Θουρίων ἐπίνειον*, *Est in eo litore Ruscia, Thuriorum nauale.* Antoninus, itinere ab Equotutico Rhegium :

*Heraclea*

*ad Vicesimum* M. P. XXI III

*Thurios* M. P. XX

*Roscianum* M. P. XII.

# MEDITERRANEA BRVTTIORVM.

*Besidia*, ad dextram Crathidis ripam situm oppidum *Bisidia*  
Aaa aaa 3 gna-

*gnano* dicuntur esse. Liuius id nominis habet in Bruttiorum oppidis lib. xxx cap. xix *Ad Cn. Sernilium* COS. *qui in Brutiis erat, Consentia, Iffugum, Vergæ, Besidia defecere.* Sed creditur Bilingnano id oppidum esse: probari certo non videmus.

*Caprasia* oppidum Tabulæ, viii millibus supra Crathin, qui praue *Crater* in Tabula vocatur. Pluraliter Antoninus itinere ab Vrbe via Appia, *Caprasis* sexto casu, Aldina: *Caprasas* quarto, Schottana editione. Situs sic notatur:

*Summurano*

*Caprasas* M. P. XXI

*Consentiam* M. P. XXVIII

Post Laum nunc oppidum *Orso* est, quod videtur olim *Vrse* & *Vrsentum* dictum esse: vnde sunt *Vrsentini*, Plin. iii cap. xi. Ad Acherontem fluuium *Pandosia* oppidum, vt supra in flumine demonstratum. Liuius lib. viii cap. xxiv *haud procul Pandosia, vrbe imminentes Lucanis ac Brutiis finibus tres tumulos, aliquantum inter se distantes, [Alexander rex Epiri] insedit.* Strabo lib. vi *Pandosiam* *Φράγειον ἐρύμνεν* vocat, quod *παράγει ποταμὸς Ἀχέρον*, hoc est, munimentum iuxta Acherontem fluuium. Plinius lib. iii cap. xi *Et Pandosiam Lucanorum urbem fuisse, Theopompus [auctor est] in qua Alexander Epirotes occubuerit.* Verum in MSS omnibus & impressis ante Hermolaum est *Mardonias*, quam *Lucaniae* urbem Theopompus, vt *Thebas Lucanas* Cato, dixit fuisse, quod est interiisse. Conciliare studet Harduinus, quem vide in Emendat. LXIV. Prostant nummi huius vrbis inscripti ΠΑΝΔΟΣΙΕΩΝ, quos Harduinus mauult ad Thesprotiae Pandosiam referri, Holstenius autem ad Italicam seu Magnae Graeciae. Hodie in illo loco dicitur *Mendocino* esse, quod probabilius Holstenio videtur, quam in *Castro Franco* cum aliis quaesisset.

*Consentia* prope abest a Pandosiae loco, in austrum inde modico interuallo recedens. Straboni *μητρόπολις τῶν βρυττιῶν, caput Bruttiorum*: Ptolemæo etiam in Brutiis *Κονσεντία*: & hodieque *Cosenza*. Liuius lib. viii cap. xxiv in Lucanis censuit. *Quum Heracleam, inquit, Tarentinorum coloniam, Consentiam ex Lucanis, - - cepisset, puta, Epirensis Alexander.* Sed quum supra

supra Lucaniæ fines cum Plinio & Strabone constituimus, non negauimus esse, qui ultra illos, præsertim in mediterraneis, Lucanorum limitem proferrent. Habet etiam alibi illius mentionem. Lib. XXI cap. XXX *Recepta Petelia Pænus ad Consentiam copias traducit.* Petelia vero, ut ibidem dicitur, in Bruttis erat. Et lib. XXI extremo: *Eadem æstate in Bruttis Clamptia a consule vi capta: Consentia & Pandosia, & ignobiles alie ciuitates, voluntate in ditionem venerunt.* Gentile nomen, *Consentini.* Cicero de Finib. I cap. III *Persius Tarentinis ait se, & Consentinis, & Siculis scribere.* Et Liuius lib. XXVIII cap. XI *in Consentinum agrum* C O S S. exercitum duxerunt.

In ortum hinc est *mons Clibanus*, de quo Plinius lib. III cap. X *Oppidum intus Petilia, mons Clibanus, promontorium Lacinium.* Et si enim promontorium non intus est: tamen ab interiore monte, tamquam pars, procurrit in mare. Ipsa vrbs *Petilia*, siue *Petelia*, etiam Philoctetæ Troiani credebatur opus esse. Virgilius Aen. III vers. 402

*Parua Philocteta subnixa Petilia muro.*

Non autem parua mansit, sed metropolis facta, saltem in præcipuis Bruttiorum postea numerata. Strabo post initium libri VI *Πετηλία μητρόπολις νομίζεται τῶν Λευκανῶν, καὶ συνοικίζεται μέχρι τῶν Ἰαννῶν.* *Petelia Lucanorum vrbs primaria censetur, & hodieque est satis frequens.* Suspecta vox *Λευκανῶν*, *Lucanorum*, & ipsi Straboni in constitutis finibus Lucaniæ aduersa. *Bruttiorum* vel scripsit, vel voluit scribere. Liuius lib. XXI cap. XXX *Petelia in Bruttis aliquot post mensibus expugnata.* Natura & arte munita fuit, *ἑχυμένη*, Strabone auctore: & vicina Crotoni, quod ex Tabula itineraria adparet, in qua etiam *Petelia*, secunda vocali scriptum est, & Ptolemæus *Πετηλία* in Magna Græcia, quæ cum Crotone, maiori ex parte Bruttiorum fuit, ut Ptolemæus eam definiuit. Ex quibus, hoc est, ex situ naturaque loci, & ex vetere illa Tabula probat Holstenius p. 307, *Petiliam* fuisse quæ hodie est *Strongoli*, vbi multæ inscriptiones exstant, & quod Sponius addit *Miscell. E. A.* pag. 196, tubi plumbei detecti, quibus inscriptum *PETILIA*. Et eodem loco inscriptio vetus (Gruter. pag. 215 num. 2) *R E I P. P E T I L I N O R V M.* Fide singulari in Ro-

Romanos fuit, vt Saguntus, Hannibalis bello. Silius lib. xii  
vers. 431

*Fumabat versis incensa Petilia tellis,  
Infelix fidei, miseraque secunda Sagunto.*

Municipium fuisse, inscriptiones Strongolenses testantur, in quibus hodieque *MUNICIPII* nomen legitur. Gentile *Petelini*, non semel apud Liuium lib. xxiii cap. xx. Et nummus The-  
sauri Brandenburg. ΠΕΤΗΛΙΝΩΝ.

*Siberena*, Σιβερηνή epitomes Stephani, quam antiquum sit, probari facile non potest. Nominis consonantia suadet, vt *S. Seuerina* oppidum, inter Clibanum montem amnemque Neathum, credatur esse: quod iam tum Porphyrogenetæ temporibus ita adpellatum fuit, vti ex lib. ii them. x adparet, vbi *πολισμάτιον τῆς ἀρχίας Σευρήνης καὶ ὁ Κρότων* iunctim legitur, hoc est, *oppidulum S. Seuerina & Croton*. Cluuerius *Siberina* nomen etiam Liuiio restitutum ir, lib. xxvi cap. xxxix dicenti, vt vulgatum est; *Velis tum forte Romanus veniebat: sed circa Crotonem Sibarimque suppleuerat remigio naues*. Legi postulat, *circa Crotonem, Siberinamque*: sed æquis, an inuitis criticorum filiis id fiat, non habeo pro certo quod vel negem vel adfirmem.

Inde in occasum, & Tyrrenum mare versus, *Numistro* erat, antiquum oppidum. Liuius lib. xxvii cap. ii *Consul ex Samnio in Lucanos transgressus, ad Numistronem in conspectu Hannibalis posuit castra*. In Lucanos, inquit, quia hic auctor sæpe superiorem Bruttiorum partem Lucanis tribuit. Plutarchus Marcello p. 312 fatetur nominatim, se *Linium* sequi: *ταῦτα μὲν ὁ Λιβίος φησιν*. Ergo nouum nihil est, quum Marcellum *εἰς Λευκανίαν, in Lucaniam* Hannibalem persequutum, *καὶ περὶ πόλιν Ναμίστρωνα καθήμενον, ad Numistronem castra habentem*, adgressum esse scripsit. Ptolemæus autem *Numistronem* (Ναμίστρων in recto) in Brutiis mediterraneis scripsit. Plinius lib. iii cap. xi Lucanos populos recensens (quibus vero peregrinos immiscet) tandem dicit, *quibus Numestranis iunguntur*. nam & *Numestro* secunda vocali dixisse, ex hoc loco, si se recte habet, probari potest. Quod si vero *iunguntur* Lucanis Numestranis, non in ipsis Lucanis finibus sunt siti, sed ipsis tantum aliunde contribuuntur. Meminit etiam

Fron-

Frontinus lib. II Strateg. cap. II n. 6, sed sine gentis aut regionis nomine. *Hannibal*, inquit, *apud Numistrone* contra *Marcellum* pugnaturus. Baudrandus interpretatur *Cibcento*, xv millibus a Consentia in meridiem: vñ a mari Tyrrheno.

Longius hinc in meridiem, e regione Locrorum ferme, *Mamertum* vel *Mamertium* fuit. Strabo lib. vi pag. 180 τὴν δὲ ὑπὲρ τῶν πύλεων τῶν μεσογείων, βρέττιοι κατέχουσι, καὶ πόλις ἐνταῦθα Μαμέρτιον, καὶ ὁ δρυμὸς ὁ φέρον τὴν ὀρίσιν πίπτει, ἣν βρέττιον Σίλαν καλοῦσι. *Super has urbes (Rhegium & Locros) mediterranea Bruttii tenent, & oppidum ibi Mamertium, & silva optimam picem ferens, quam Bruttiam Silam adpellant.* Vergit in austrum silva Rhegium versus, estque pars Apennini. Plinius lib. III cap. v sub finem: *Cenys - - Rhegium - - Inde Apennini silva Sila, promontorium Leucopetra: ab ea Locri.* Vibius Sequester in *Nemoribus: Syla Bruttiorum.* scribe *Sila*, vt Strabo & Plinius. *Inde pix Bruttia* laudata. Plinius lib. xvi cap. xi *Sequens liquor, crassior iam, picem fundit. Hac rursus in cortinas areas coniecta, aceto spissatur: & coagulata Bruttia cognomen accepit, doliis duntaxat, vasisque ceteris utilis, lentore ab alia pice differens.*

Antonini itinere ab Equotutico inter Scylacium & Rhegium ponuntur obscura & ignota oppida, in quibus *Altanum* & *Hipporum* sunt: & tandem xx millibus ab Rhegio *Decastadium*, quod incidit in locum, qui iam vocatur Castidio. Acque ignoti situs sunt, quæ Liuius lib. xx cap. xix enumerat, *Vffugum, Verga, Siphium, Argentanum, Hetriculum*, in Bruttiiis sita, ipso docente, quæ nihilominus ex coniectura Holstenius conatur interpretari, cui videlicet *Vffugum* Fognano est: *Verga*, Rogiano: *Siphium*, Montalto: *Argentanum*, Argentina prope Montalto: *Hetriculum*, Lattarico: quibus vero inniti non possumus, licet multum iudicio tanti viri tribuamus.

De *Gracia Magna* supra in Italia diuisione diximus. Nec tantum in Bruttiiis erat illa, & in Calabria, sed in Campaniam usque patebat: & Cicero pro Archia cap. v nobiliores Italia civitates Græcanicas enumerans, *Reginos, Locrenses, Neapolitanos, Heracleenses*, & *Tarentinos* nominat. Ptolemæus arctiores fines constituit, ac tantum illud latus Italia, quod ad Tarentinum si-

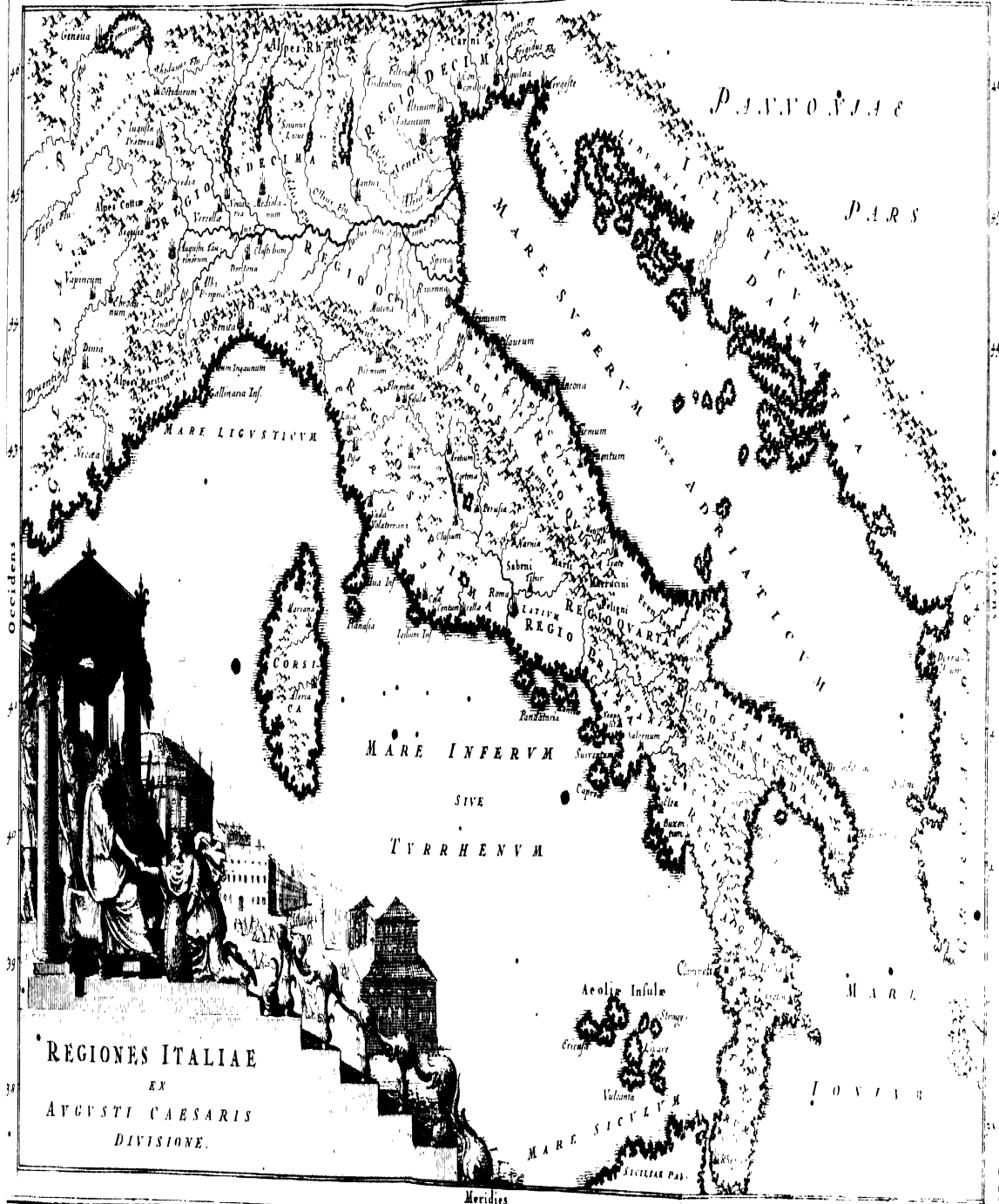
num est & ad mare Ionium, *Græciam Magnam*, μεγάλην Ἑλλάδα, vocat, a Tarento vsque Locros; diremito ab illa Bruttiorum altero latere, in quo Rhegium, & Vibo sunt, quem tractum proprie Bruttios adpellat. Ex mediterraneis Magnæ Græciæ duo oppida adsignat, *Peteliam* & *Abystrum*.

## REGIONES ITALIAE.

Dictum supra sub initium huius Capitis est de diuisione Italiæ in Galliam Cisalpinam, Italiam propriam, & Magnam Græciam. Vltima pars adpellationem suam citius amisit, nomine retracto in angustias sinus Tarentini & Ionii, vt Ptolemæus modo docuit; aut ne in his quidem constantius seruato. Superior pars, quæ Gallicanos colonos habebat, *Gallie* nomen vsque ad Augusti Cæsaris imperium conseruauit, qui demum, peregrinis nominibus abrogatis, *Italia* commune nomen inde ab Illyrico, Histriæ contermino, & ab Alpibus in circuitu, vsque ad Iapygum & Bruttiorum promontoria induxit vel restituit, & nouam vniuersæ Italiæ diuisionem in *undecim Regiones* inuenit. Plinius lib. III cap. V *Qua in re præfari necessarium est, auctorem nos diuum Augustum sequuturos, descriptionemque ab eo factam Italia totius in regiones XI.*

PRIMA REGIO ex Plinii delineatione, (neque enim alius descriptionem Augusti prodidit,) a Tiberi vsque ad Silarum amnem pertinuit. Postquam enim Campaniam enarrauerat a Sauone fluuio vsque Mineruæ promontorium, *Regio*, inquit, *ea a Tiberi prima Italia seruatur ex descriptione Augusti.* Et recensitis interioribus tam Latii vtriusque quam Campaniæ, addit: *In prima regione præterea fuere: in Latio clara oppida*, quæ more suo, alphabeti ordine recenset, pleraque antiquata tum nomina, olim autem sub regibus, aut antea etiam, non obscura. nempe Romam *Saturniam* nominat: Ianiculum, *Antipolin*, quæ repetere nihil attinet. Satis est ex hisce intellexisse, vtrumque Latium & Campaniam fuisse *regionem primam*. Campaniæ autem finis Silarus amnis est, à quo tertiam regionem incipit.

SECUNDA REGIO lib. III Plinii cap. XI designatur ita: *Connectitur secunda regio, amplexa Hirpinos, Calabriam, Apuliam,*



REGIONES ITALIAE  
AVGVSTI CAESARIS  
DIVISIONE.





ham, Salentinos. Et interiectis non nullis : Cetero intus in secunda regione Hirpinorum colonia una Beneuentum. Deinde magno numero populos huius regionis recenset, e quibus notiores tantummodo, missis obscurioribus aut deletis, referemus: Aquilonienses, Abellinates utrosque, Compsanos, Caudinos, Acculanos, Accanos, Cannenses, Genusinos, Herdonienses, Larinates cognomine Frentanos, Netinos, Venusinos; & ex mediterraneis Salentinorum, Aletinos.

TERTIA REGIO. De hac Plinius lib. III cap. v *A Silaro regio tertia, & ager Lucanus Bruttiusque incipit.* Urbium quas enarrat, potiores sunt *Pastum, Velia, Buxentum, Clampetia, Temsa, Terina, Vibo, Rhegium, Locri.* Cetera non enumerat regionis nomine, sed *Magna Gracia* cap. x, per sinum Ionium & Tarentinum: at cap. xi terminum definit manifeste. *Oppidum, inquit, Metapontum, quo tertia Italia regio finitur.*

QUARTA REGIO. Plinius lib. III cap. xii *Sequitur regio quarta gentium vel fortissimarum Italia.* In ora Frentanorum, a Tiferno, Histonium, Ortonia, Aternus amnis. Intus, Anxani cognomine Frentani: - - - Marrucinatorum, Teatini: Pelignorum, Corfinienses, Superequani, Sulmonenses: Marforum, Anxantini, Atinates, Fucenses, Lucenses, Maruuii: Albensium, Alba & Fucinum lacum: Aquiculano, Cliternini, Carscoli: Vestinorum, Pinnenses: - - - Samnitium, Bouianum, Ausidenates, Aesernini: - - - Treuentinates: Sabinorum, Amiterni, Cureses, Forum Nouum, Fidenates, Interamnates, Nursini, Nomentani, Reatini, Tiburtini.

QUINTA REGIO lib. III cap. xiii ab eodem Plinio ita est descripta: *Quinta regio Piceni est, quondam vberissima multitudinis. Tenuere ab Aterno amne, ubi nunc ager Hadrianus, & Hadria colonia: flumen Vomanum: ager Pretutianus, - - - Truentum, - - Cupra oppidum, Castellum Firmanorum: colonia Asculum, intus. Potentia, Numana, Ancona. Intus Auximates, Riscinenses, Tollerinates.*

SEXTA REGIO, quæ Umbriae est, sequitur cap. xiv. *Iungitur, inquit, his sexta regio, Umbriam complexa, agrumque Gallicum circa Ariminum. In ora flumen Aesis, Senogallia, Metaurus fluvius;*

*vius ; colonia, Fanum Fortuna, Pisaurum cum amne : & intus Hispellum, Tuder. Cetera populorum nominibus significat, in quibus nobiliores sunt Amerini, Asinates, Camertes, Carsulani, Fulginate, Forosflaminenses, Forosẽmpronenses, Iguvini, Interamnates cognomine Nartes ; Mevanates, Narnicenses, Nucerini, Oriculani, Sarsinates, Spoletini, Suasani, Tusciani, Tifernates Tiberini, & alii Metaurense : Vrbinate cognomine Metaurense, & alii Hortenses.*

SEPTIMA REGIO Etrusca. Plinius lib. III cap. v *Adnecitur septima [regio] in qua Etruria est, ab amne Macra. Oppida huius regionis nobiliora, pratermissis ceteris, Luca, Pisa, Volaterra, Cosa, Cere, Sena, Sutrium, Arretium, Clusium, Florentia, Fesula, Hortanum, Nepes, Pistorium, Perusia.*

OCTAVA REGIO traditur eodem libro, cap. xv, ab Arimino ad Padum & Apenninum, ita : *Octava regio determinatur Arimino, Pado, Apennino. Oppida & flumina excerpta : Ariminum, fluvius Rubico, & Sapis : Rauenna, Bononia, Mutina, Parma, Placentia : Casena, Claterna ; Forum Clodii, Livi, Popilii, Corneli : Faentia, Fidentia, Regium Lepidi.*

NONA REGIO itidem lib. III cap. v descripta Plinio est. Postquam enim Liguriæ oppida enarrauerat, *Albium Intemelium & Ingaunum, Vada Sabatia, Genuam, Segestam : & a tergo Dertoni, Pollentiam, Augustam Vagiennorum, Albam Pompeiam, Astam, Aquas Statyellorum ;* subdit Plinius : *Hac regio ex descriptione Augusti nona est.*

DECIMA REGIO Transpadana maritima est, & quæ huic vicina in mediterraneis. Plinius lib. III cap. xviii *Sequitur decima regio Italia, Hadriatico mari adposita, cuius Venetia, fluvius Silis ex montibus Tarvisanis, oppidum Altinum, & interiectis pluribus fluminibus, Aquileia, Carnorum regio, amnis Timavus colonia Tergeste, Formio amnis, antiquus aucta Italia terminus. Et ex cap. xix Histria peninsula - - - & nunc finis Italiae fluvius Arsia. In mediterraneo regionis decima, colonia, Cremona, Brixia, Ateste : oppida Patavium, Opitergium, Belunum, Vicetia, Mantua - - - Verona, Julenses Carnorum, Foroiulienses, - - - Noreia. Et lacus, Larius, Verbanus, Benacus, Eupilis.*

VNDECIMA REGIO, Transpadana est Subalpina. Plinius lib. II. cap. XVII *Transpadana adpellatur ab eo [Pado] regio undecima, tota in mediterraneo. Oppida Vibi Forum, Segusio: colonia ab Alpium radicibus, Augusta Taurinorum, dein Salassorum, Augusta Pratoria, - - - Oppidum Eporedia, - - - Mercella, Nouaria, Ticinum, Laus Pompeia, Mediolanum, Comum, Bergomum.*

Sic operosius Augustus Italiam diuisit quam vtilius, quia posteri non secundum has regiones descriptas nominarunt eius partes, sed priscis nominibus regionum & populorum contenti, nullam descriptionis Augustæ rationem habuere: nisi quod Gallorum nomen, Augusto auctore, in Circumpadana expunxerunt, Italia vbique restituito.

## V I A E S T R A T A E P E R I T A L I A M.

In admirandis Italiæ etiam *Via strata* erant, commoditati itinerum per varias productæ regiones. Vetus institutum, inde a Samnitico bello, quo Appius Claudius *Appiam* strauit, per tot sæcula ornandæ iuuandæque Italiæ continuatum. Quod enim Liuius lib. XII cap. XXVII scribit, censores Fuluium Flacum & Postumium Albinum, quorum annus fuit 10 LX XIX, *ut glarea extra urbem substernendas marginandasque primos omnium locauisse*, id vel de glarea inducta, vel de marginatione intelligendum est, quia ipse Liuius longo ante tempore viam Appiam Flaminiamque munitam fuisse ostenderat. *Appia* ergo vt antiquissima erat, ita fuit nobilissima tum præstantia operis & longitudine, tum frequentia illorum, qui iter in illa faciebant, quoties in vltiorem Italiam, & Græciam Asiamque Romanis eundum erat, aut inde redeundum.

. APPIA ergo VIA prima nobis explicanda est. Auctor eius Appius Claudius, Cæcus postea cognominatus, tum censor. Liuius lib. IX cap. XXIX *Et censura clara eo anno Appii Claudii & C. Plauti fuit: memoria tamen felicioris ad posteros nomen Appii, quod viam munivit, & aquam in urbem duxit: eaque vnus perfecit.*

Bbb bbb 3 . An-

Annus autem erat vrbis CCCCXLI. Et Eutropius lib. II cap. IV *eo tempore Appius Claudius censor aquam Claudiam induxit, & viam Appiam stravit.* Longitudo erat ἀπὸ Ῥώμης μέχρι Καπύης, ab *Roma Capuam*, quod Diodorus Siculus lib. XX cap. XXXVI refert. Et Procopius lib. I Bell. Goth. cap. XIV ἐκ Ῥώμης ἐς Καπύην δίδκει, ab *Roma Capuam pertinet.* Et Frontinus principio de Aquæductibus: *Ap. Claudius censor viam Appiam a porta Capena usque ad urbem Capuam muniendam curavit.* Falsus ergo auctor libelli de Viris illustr. in hoc Appio dicens: *Viam usque Brundisium lapide stravit.* Neque enim Appii temporibus eo usque Romanis Italia patebat: neque tantum opus vnius hominis est aut ætatis vnius. Nihilominus ad Brundisium producta fuit, sed a quo & quando continuatio facta, incertum. Strabo lib. V p. 161 *Ἐνταῦθα συνάπτεται τῇ θαλάττῃ πρῶτον ἡ Ἀππία ὁδός, ἐστρωμένη μὲν ἀπὸ τῆς Ῥώμης μέχρι Ἐρεντησίου, πλεῖστον δ' ὁδευομένη, ἥτις [ad Tarracinam] primum ad mare via Appia accedit, ab Roma usque Brundisium strata, qua plurimum frequentatur.* Sic Tacitus II annal. cap. XXX in vanis Libonis Drusi consultationibus refert, *viam Appiam Brundisium usque pecunia operire.* Strata autem fuit λίθοις τεταμέναις, *durissimo lapide*, vt Diodorus ait; quem φύσει σκληρὸν Procopius dixit, neque hoc obuiο & ad manum vbique, sed, quod idem addit, ἐκ χωρῆς ἄλλης μακρὰν ὕψους, *ex longinqua regione aduecto*, grandiore & ad normam cæso, quod magnitudinem operis & admirationem auget, in tanta præsertim latitudine, vt ἅμαξαι ἐναντίω ἀλλήλαις, *aduersa plaustra inter se libere commeari possent.* Vt adeo vere Papinius Statius lib. II silv. II vers. 12 dixerit,

*Appia longarum teritur regina viarum.*

Ductum huius viæ Horatius lib. I satyr. V, & diuersis locis Strabo; & Antoninus itinerario prodidit. Præcipuæ vrbes & mansiones inter Romam & Brundisium in Appia erant *Aricia, Forum Appii, Tarracina, Fundi, Minturnæ, Sinuessa, Capua*: inde *Caudium, Beneuentum, Equotuticum, Herdonia, Canusium, Barium, Egnatia, Brundisium.* Iuxta Appiam, inter Forum Appii & Tarracinam, fossa fuit per palustria, lembo a mula tracto nauigabilis, quam Strabo lib. V pag. 161, & Horatius lib. I Satyr. V descripserunt.

VIA FLAMINIA fuit a Roma per Oriculos vsque Ariminum. Liuius epitoma xx *C. Flaminius censor viam Flaminiam muniuit*. Censor autem fuit cum L. Aemilio Pappo, anno ante bellum Punicum II, qui annus vrbis DCCCXIII. Strabo autem lib. v pag. 150 non censori, sed consuli Flaminio tribuit, posteriori quam censor, ex longo interuallo: *συνυπάτευσαν ἀλλήλοις Μάρκος Λέπιδος καὶ Γάιος Φλαμίνιος· καθελόντες δὲ Λίγυας, ὁ μὲν τὴν Φλαμινίαν ἔσρωσεν ἐκ Ρώμης διὰ Τυβήρων καὶ τῆς Ομβρικής μέχρι τῶν περὶ Αρίμινον τόπων· ὁ δὲ τὴν ἐξῆς μέχρι Βονωνίας, καὶ κατέεισε Ακυληίαν*, *Collega in consulatu fuerunt M. Lepidus & C. Flaminius: Ligu-ribius autem deuictis, hic viam Flaminiam strauit ab Roma per Etruriam & Umbriam vsque ad Ariminum: ille deinceps ad Bononiam vsque, & inde vsque ad Aquileiam*. At hi consules fuere anno DCCCXVI, de quibus Liuius lib. CCCVIII cap. XLII *Comitia consulibus rogandis fuerunt ante diem XII calend. Martias. Creati M. Aemilius Lepidus, C. Flaminius*. Valde vereor, ne censores prope cognomines cum his Strabo consulibus confuderit. Clare enim Liuius *censorem Flaminium* auctorem viæ Flaminiae dixit. Continuatio autem illa Aemilii per Bononiam vsque Aquileiam, etiam interdum *Flaminia* nomine exprimitur. Lipsius de Magn. Rom. III cap. x *Quid? Flaminia via an breuior [quam Appia?] qua Roma Ariminum vsque, & inde porro Aquileiam ducebat*. Sed de illa parte pluribus in Aemilia. Propria Flaminia Arimino finiebatur. Suetonius Aug. cap. xxx *Quo facilius undique vrbs adiretur, desumpta sibi Flaminia via Arimino tenius munienda, reliquas triumphalibus viris, ex manubiali pecunia sternendas, distribuit*. Non nouus aut primus muniuit, sed reparauit, vbi perierant, priores munitiones. Dio Cassius lib. LIII pag. 511 *ὁδὸς τὰς ἐξω τῆς πόλεως δυσπορεύτους ὑπ' ἀμελείας ἔχων ἔσας, - - - τῆς δὲ Φλαμινίας αὐτὸς, ἐπειδὴ περ ἐκστρέψουσιν δι' αὐτῆς ἔμελλον, ἐπεμελήθη*, *Videns vias extra urbem difficiles itineribus fieri; - - - ipse Flaminia curam reparanda suscepit, quia per viam illam exercitum ducturus erat*. Per montes ad Metaurum fluium faciliorem transitum, intercis- sis faxis, fecit, quem Tabula *Ad intercisfa*, intellige, saxa; Hiero- solymitani itineris auctor simpliciter *Intercisfa*: Victoris epitome & Procopius IV Goth. cap. CCCVIII *Petram Pertusam* vocant.

Locum

Locum enim illum in Flaminia esse, vterque Victor significaverunt. Vide supra in Vmbria trans Apenninum.

Oppida in Flaminia via secundum Strabonem lib. v pag. 157, & itineraria Antonini & Hierosolymitanum, nec non vestigia Holstenio p. 100 reperta sunt ab Roma Ocriculi, Narnia Carsulae, Mevania, Fulginium, Forum Flaminii, [Nuceria] Heluillum, Caste, Intercisa siue Petra Pertusa; Forum Sempronii, Fanum Fortune, Pisaurum, Ariminum. Itineraria per diuerticula ducunt ad Interamnam & Spoletium. At Strabo disertè, ἐν δεξιᾷ τῆς ὁδοῦ, in dextra huius via Spoletium relinqui profecturo Roma Ariminum. Et Tacitus Hist. III cap. LXIV *visitata Flaminia via celebritate, diuertere Interamnam iussit.* Etiam Nuceria extra viam erat, quem nec Antoninus attigit: Strabo τamen Νεκροῖαν διὰ τῆς ὁδοῦ πληθύνειν μᾶλλον, ἢ διὰ πολιτικὸν σύστημα, *commoditatis causa frequentatam* scripsit: Ob eandem rationem itinera per Fanestrem coloniam & Pisaurum hanc viam ducunt.

VIA AEMILIA non vna est: alia ab Aemilio Scauro fuit munita, quam Strabo p. 150 ita descripsit: ἔτος δ' Σκαῦρες ἔστω, ὁ καὶ τὴν Αἰμιλίαν ἐδὼν ἐρώσας, τὴν διὰ Πεισῶν καὶ Λένης μέχρι Σαβᾶτων· καὶ νῦν διὰ Δεξθωνος, *Hic ille Scaurus est, qui Aemiliam viam strauit, quæ per Pisas, Lunam, usque Sabata fert: indeque Deretionam perducta est.* Auctor libri de Viris illust. cap. LXXII in Scauro: *Censor viam Aemiliam strauit.*

Altera nobilior est, quæ provinciam circumiacentem posteriori ævo denominauit, opus Aemilii Lepidi, consulis cum C. Flaminio. Sed hanc aliter Strabo, aliter Liuius delineauit. Ille Lepidum ab Arimino, vbi desinebat Flaminia, viam ad Bononiam vsque; indeque prorsus Aquileiam scribit protulisse: Liuius lib. XXIX cap. II *Aemilius, pacatis Liguribus, viam ab Placentia, ut Flaminia committeret, Ariminum perduxit.* Ab Arimino Bononiam fuisse deductam, Plinius quoque testis est, quum lib. XIX cap. I *Fauentiam*, quæ fere media inter Ariminum & Bortoniam est, dicit in *Aemilia via* esse: & lib. II cap. LXXXIII portentum agri Mutinensis, concurrentes montes, & inter hos erumpentem ignem, in *via Aemilia* interdum visum esse. Et Forum

Cor-

*Cornelii* in illa via fuit, quod *Martialis*, epigrammate IV libri III ad librum suum docet:

*Romam vade, liber. Si, veneris unde, requirer,*

*Aemilia dices de regione via.*

*Si, quibus in terris, qua simus in urbe rogabit,*

*Corneli referas me, licet, esse foro.*

VIA AVRELIA per maritima Etruriæ ducebat Pisas versus, vel ad illas. *Peutingeriana Tabula* eius tractum ostendit, ab vrbe per *Lorium*, *Alsum*, *Pyrgos*, *Castrum novum*, & *Centum cellas*: quod etiam *Antoninus*, itinere per hanc viam in Galliam suscepto, confirmat. Num ulterius processerit, propter *Aurelii Forum*, quod ultra *Martham* flumen est, & eiusdem haud dubie auctoris, non licet dubitare. At *Grauisca* inter Forum illud & *Centum cellas* sitæ, videntur extra viam fuisse. Sic enim *Celsus* lege xxx Dig. de legat. & fideic. II *Quidam in testamento ita scripsit: Reipublica Grauiscanorum lego in tutelam via reficienda, qua est in colonia eorum, usque ad viam Aureliam.* Sed eadem Tabulæ via, quamquam abrupta *Centumcellis*, fert a *Minione* per *Grauiscas* *Forum Aurelii*, vt diuerticulum agri *Grauiscani*, quod incidat in *Aureliam*, intelligendum sit. *Cicero* de *Catilina*, oratione II cap. IV, *Demonstrabo iter: Aurelia via profectus est.* Idem *Philipp.* XII cap. IX *Tres viae sunt ad Mutinam: a supero mari, Flaminia: ab infero, Aurelia: media, Cassia.* De ætate non plane constat: plurimi tamen ad *Aurelium Cottam*, consularem virum, qui censor anno DXXII fuit, vt in tabulis *Capitolinis* est, referunt. Duplex autem fuit, vetus & noua. *Inscriptio Tiburtina*, *Grut. p. 457 n. 7,*

CVRATORI. VIAR. AVRELIAE. VETERIS. ET

NOVAE. CORNELIAE. ET TRIUMPHALIS.

Quæ illa noua fuerit, incertum est silente historia. *Raph. Fabretus* vt *veterem* a *Sublicio* ponte, per *Ianiculum*, qui tunc solus transitus patuerit, in oram maris ducit: ita paullo supra, seu septemtrionem versus, nouam ponit, vt tamen in *veterem* ab intervallo incidat; putatque ab *Aurelio Antonino* imperatore nomen habere.

VIA CASSIA, quam *Cicero* modo, vt mediam inter Fla-

Ccc ccc

mi-



miniam Aureliamque, memorabat, per mediam Etruriam ferebat. Vestigia eius vir diligentissimus L. Holstenius pag. 65, 69 monstravit, quæ a Baccanis Sutrium, inde Vetrallam, deinde ad Aquas Passeris tendunt: & ultra hæc per Vulturnos ad Clusium.

Illustrat hanc viam inscriptio vetus Hadriani apud Gruterum pag. 156 num. 2

VIAM CASSIAM  
VETVSTATE COLLAPSAM  
A CLVSINOR. FINIBVS  
FLORENTIAM PERDVXIT  
MILLIA PASSVVM

XXCI.

Festus ait, a *Cassio stratam*; a quonam, & quando, non addit. Num a Cassio Longino, qui cum Valerio Messala anno DC aut superiore censor fuit? de quibus præter Fastos Capitolinos, etiam Plinius lib. XVII cap. XXV consulatur.

VIA CLODIA siue CLAVDIA itidem in Etruria est, ex Cassia deducta, & per *Arretium*, *Florentiam* ac *Pistorium* ferebat *Lucam*, vt Antoninus tradit: quæ vero cis Clusium ibidem narrantur, sunt ipsa oppida Cassiæ, iam demonstrata. Ex illa enim deducta est, non Cassia ex Claudia.

Ad australe latus Sabatini lacus via Clodia ducebat, & supra Braccianum ingentes eius reliquæ visuntur. Vide Holsten. ad Cluv. p. 44, 45. Prope Flaminiam fuit, in quam videtur tandem incidisse. Ovidius Pont. lib. I epist. VII

*Nec quos piniferis positos in collibus hortos  
Spectat Flaminia Clodia iuncta via.*

VIA POSTVMIA semel memorata Tacito in pralio Bedriacensi, lib. III Hist. cap. XXI. *Sistere*, inquit, *tertiam legionem in ipso via Postumia aggerc* [dux Antonius] *iubet*, cui iuncta a laeo *septima Galbiana*, *patenti campo stetit*. Et ante cap XVII *Inuit locus, arctiore illic via, & fracto interfluentis riuus ponte, qui incerto alueo, & precipitibus ripis fugam impediabat*. Ex his, & quæ interiecta sunt, intelligitur, *viam Postumiam* a Cremona Mantuam Veronamque, & forte in vltiora, perduxisse. Vbi initium eius fuerit, non liquet. Aut enim in Cispadana & in ipsa Liguria,

nata;

nata; aut ibi alia fuit *via Postumia*. Nam in tabula ænea de finibus Gentensium & Veituriorum (Gruter. p. 204) legitur: **IBI TERMINI DVO STANT CIRCVM VIAM POSTVMIAM**, adde reliqua. Sed quia de agro ibi Genuensi eiusque finibus agitur, forte diuersa a Transpadana illa *Postumia* fuit, vt duæ sunt Aemiliæ, de quibus supra dictum est.

Sunt præterea aliæ viæ in Etruria, aut circa Flaminiam, solis inscriptionibus, & indiculo Victoris de Urbis regionibus, proditæ, ANNIA, AVGVSTA, CORNELIA, CIMINIA, quæ difficilius explicantur. Gruterus pag. 399 num. 6 CVRATORI. VIAE. CLODIAE. ANNIAE. CASSIAE. CIMINIAE. E quibus *Ciminia* perspectior est, ex Cassia ad Sutrium in oppidum & montem *Ciminum* ferens, & ad Aquas Passeris rursus recidens in Cassiam, vt solertissimus Holstenius ex vestigiis pag. 67 demonstravit. *An-niam* autem Onuphrius vel Flaminia conjunctam, vel ab ea inceptisse ex marmore in Faliscis exstante comprobari putat, cuius hæc inscriptio ex Augusti sæculo est:

VIAM AVGVSTAM AB VIA  
ANNIA EXTRA PORTAM AD  
CERERIS SILICE STERNENDAM  
CVRARVNT PECVNIA SVA.

*Augustam* autem *viam* non procul a Flaminia in Faliscis fuisse, & in Anniam incidisse, simul ex hac inscriptione Onuphrius ostendit. \* Plus de Augusta Italiae compertum non habemus.

*Corneliam* inscriptio, paullo ante producta in *Aurelia*, commendat. Qui enim Aureliae vtriusque curam habebat, dicitur etiam curator fuisse VIAR. CORNELIAE ET TRIVMPHALIS. Quod ergo heic & alia inscriptione Romana, qua C. Sallius curator dicitur VIARVM AVRELIAE. CORNELIAE. TRIVMPHALIS; *Cornelia* cum Aurelia & triumphali coniungitur; coniicit inde Onuphrius, mediam inter Aureliam & Triumphalem fuisse *viam*, *Corneliam*, de cuius auctore nihil certi cognitum est. *Triumphalem* autem initium extra urbem a ponte Tiberino, cuius rudera quædam non minus, quam Portæ triumphalis, in ripa, superesse dicuntur, habuisse, siue inter Flaminiam & Aureliam nouam;

Barthol. Marlianus Topograph. Rom. lib. I cap. VIII extr. & Fabrettus in Tabula, auctores sunt. Longe in exteriora id nominis paruisse, probabile non est, quia pompæ via illa destinata fuit, quæ intra Tiberim & Capitolium fere omnis ostentabatur. S. Hieronymus de Scriptor. eccles. in *Petro* apostolo: *Sepultus Roma in Vaticano, iuxta viam Triumphalem.* Alexander ergo Donatus de Vrbe Roma lib. I cap. XXII viam Triumphalem per vtrumque campum, Flaminium & Martium, tendisse in Vaticanum existimat.

Egregius lapis exstat Auximi, descriptus a Grut. p. 446 n. 4, quo plures adhuc expositæ viæ memorantur, & cum iis etiam AMERINA, quæ ex Flaminia, vt Onuphrius putat, Ameriam diuertit. Verba inscriptionis hæc sunt ex æuo Hadriani:

CVR. VIAR  
CLODIAE. ANNIAE. CASSIAE  
CIMINAE. TRIVM. TRAIANARVM  
ET. AMERINAE.

Vbi autem hæc *Traiana* fuerint & in qua regione, nemo facile explicauerit. Xiphilinus ex Dione scripsit in hoc principe: *πλείστα ἀναγκαϊότατα καὶ ἐν ἑδοῖς καὶ ἐν λιμένι κατασκευάσαι, plurima necessaria tam in viis quam portubus instaurasse:* sed qua regione aut prouincia, non exponit. Appiam instaurasse aut similem, quæ ad Calabros Bruttiosque pertineret; *Traianamque* vocitasse, videtur inscriptio Romana, mutila quamuis, (Grut. pag. 199 num. 1) probare,

VIAM TRAIAN. . . . . BRVT..  
SALENTIN. . . . . PVBL.....

Quo nummus Traiani referri solet, sedentem mulierem ostentans, quæ alteram manum rotæ imponit, altera arundines tenet, cum subscriptione VIA TRAIANA, cujus hæc femina simulacrum sit, per Pomtinæ (arundinis significatas) communitæ & reparatæ. Tres autem *Traianæ* superiori inscriptione videntur extra hanc fuisse, quia cum quibus iunguntur, Clodia, Annia, Cassia, Cimina, Amerina, omnes sunt Transtiberinæ: vnde profum ad coniecturam fit, tres illas etiam trans Tiberim in Etruria aut Vmbriæ finibus exstitisse.

In

In Transtiberina regione, sed propius flumen, restant duæ viæ, *Portuensis & Vitellia*. PORTUENSIS sic P. Victori dicta, libello de Regionibus Urbis, sub finem. Ad Portum Romanum ferebat, siue dextrum ostium Tiberinum, vnde nomen est. Ab hac recedit paullisper, etiam a fluuio, VIA VITELLIA, cuius originem Suetonius cap. 1 Vitellii ostendit, ipsamque viam definit *ab Ianiculo ad mare usque*. Ab hac distinxit IANICULENSEM P. Victor, sed quo duxerit, & quam longa fuerit, incertum est.

VIA VALERIA ex iis, quæ cis Tiberim erant, post Appiam in præcipuis fuit, per Sabinos, Aequos & Marfos in Pelignos aut ultra producta. Strabo lib. v pag. 164 ἡ Οὐαλερία ἀρχεται ἀπὸ Τιβέρων, ἀγχι δ' ἐπὶ Μάρσῳ καὶ Κορϕίνιον τῆς τῶν Πελιγνῶν μητροπόλεως. *Valeria via incipit a Tibure, & fert per Marfos ad Corfinium, Pelignorum metropolim*. Addit in ea esse oppida *Carseolos & Albam*: prope, *Cuculum*. Quum vero dubius *Carseolorum* locus sit, & doctissimi viri Lucas Holstenius ac Raphael Gabretus, hic Italus, ille in Italia plurimum versatus, de eo litigent, & Holstenius vestigia huius coloniae diu perquisita tandem inuenisse dicat & perspexisse, omnèsque partes eius diligentissime (p. 164) describat; hic autem Holstenium non leuiter notet & castiget: nostrum non est, inter tantos viros has geographicas lites componere: minus Gruteri positionem, inter Laminas & Sublaqueum ad Anienem, tueri. Quum ergo per Carseolos hæc via ferat, vt Strabo dixit; pro illorum diuerso situ aliter aliterque Valeriam duci & delineari oportet. De ceteris supra actum, quos partim etiam sequuti sumus: Fabrettus Carseolorum ruinas inter Rio Freddo & Celli de Carsoli posuit, libro de Aquis & Aquæductibus. Quoquo autem loco colonia Carseolana fuit, & propter illam vel altius vel prescius sit in Aequicolis hæc via perducenda; tamen a Tibure ad Albam Fucentem illa duxit, inde Cerfenniam, Corfinium, Iuvrbromium, Teate Marrucium ad vsque Hadriam. Id quod ex Antonini itinere per Valeriam instituto, clarum est & apertum.

VIA LATINA inter Appiam & Valeriam media, tandem incidit in Appiam. Strabo lib. v pag. 163 γνωρίμωταται, *celeberrima viarum per Latium sunt Appia, Latina & Valeria*: μέση δ' αὐ-

τῶν ἢ Λατίνῃ, ἢ συμπίπτουσα τῇ Ἀππίᾳ κατὰ Κάσινον πόλιν, *media illarum Latina est, quae in Appiam apud oppidum Casinum incidit*. Scribe *Casilinum*, quod prope Capuam est: Casinum autem longe reductum ab Appia. Oritur Latina prope Romam ex Appia, & post Cales ad Casilinum in eandem recidit. Oppida in ea Strabo numeravit, postquam inter montes Tusculanum & Albanum traducta fuit, *Algidum ad Piētas*, diuerforium, vbi Lauicanam excipit: deinde *Ferentinum*, *Frusinum*, *Fabrateriam*, *Aquinum*, *Interramnā*, Latinorum vltimum: & in Campania *Teanum Sidicinum*, *Calenum*, & *Casilinum*, iuxta quod viæ Appiæ Latina se insinuat. Grebro memoratur. Liuius lib. II cap. xxxix de Coriolano: *inde [a Circeiis] in Latinam viam transuersis tramitibus transgressus*. Suetonius Domit. cap. xvii *per vespillones exportatum Phyllis nutritrix in suburbano suo Latina via funerauit*. Et Paullinus Nolanus Natalitio III S. Felicis vers. 72

*Aspera montosa carpuntur strata Latina.*

In Latinam a sinistra cadit VIA ASINARIA, haud procul vrbe, cuius Festus meminit in *Retricibus*. Verba in *Ardeatina* profereamus. Brevis ergo & ignobilis via prætereatur.

VIA SALARIA in Sabinos tendebat, a sale per eam deucto dicta. A Collina porta per pontem Anienis ferebatur. Tacitus lib. III Hist. cap. lxxxi *tertium agmen per Salariam Collina porta propinquabat*. Et Liuius lib. vii cap. ix *Galli ad tertium lapidem Salaria via trans pontem Anienis castra habuere*. Strabo lib. v p. 158 *Ἐξ ὧτων δὲ αὐτῶν ἢ τε Σαλαρία ὁδὸς ἔ' πολλὴ ἔ'σται, εἰς ἣν καὶ ἡ Νομαντῶν συμπίπτει κατὰ Ἡγητον τῆς Σαβίνης κώμην, ὑπὲρ τῆς τιβέρεως κειμένη, ὑπὲρ τῆς αὐτῆς πύλης ἀεχομένη τῆς Κολλίνης*. *Strata est per illos [Sabinos] via Salaria, non longa, in quam Nomentana incidit apud Eretum, Sabinorum vicum, supra Tiberim positum; incipiens ab ipsa porta Collina*. De nomine Paullus ex Festo: *Salaria via Romæ est adpellata, quia per eam Sabini sal a mari deferebant*. Congrunt vestigia Festi reliqua.

VIA CAMPANA quo duxerit, & vnde nominata sit, incertum est. Memorat Suetonius Aug. cap. xciv *Ad quartum lapidem Campanæ via in nemore prandenti, ex improviso aquila panem ei emanuravit*. Romæ in veteri lapide, exhibente Grutero pag. 611 num. 13 *HVIC MONVMENTO ITER ADITVS AMBITVS DEBETVR --- A VIA CAMPANA PVBLICA*. Torrentius *Appiam inter-*

interpretatur, quæ in Campaniam ferebat: sed nobilius nomen *Appia* frequentiusque, quam ut regionis nomen substitui patiatur. Raph. Fabrettus, inuento veteri ductu inter Laurentinam & Ardeatinam, dubitanter adscripsit: *forſan CAMPANA*. Vide Tabulas ipſius ad Diſſertat. III.

Ceteræ viæ ab oppidis, quo ferebant, ſunt denominatæ, ex quorum ſitu cognoscuntur facillime. Vt a ſeptemtrione incipiamus, poſt Salariam fuit NOMENTANA ducens *Nomentum*; Sabi-  
norum oppidum. Hæc vel incidit in Salariam, vt modo a Strabone accepimus; vel Salaria cadit in ipſam. Liuius lib. III cap. LII *Via Nomentana, cui tum Ficulneſi nomen fuit, proſecti, caſtra in monte Sacro locauere*. Suetonius Nerone cap. XLVIII *ſuburbanum inter Salariam & Nomentanam viam*. Vetus inſcriptio Grut. p. 439 n. 4 CVRATOR VIAE NOMENTANAE.

Huic TIBURTINA proxima, quam ab ipſo oppido, a quo nomen habet, Valeria excepit, vt ſupra, Strabone auctore, oſtendimus. Inſcriptio p. 446 n. 9 CVRAT. VIAE TIBURTIN. Vitruvius lib. VIII cap. III *in Tiburtina viâ flumen Albula*. Poſt hanc eſt VIA COLLATINA, quæ Collatiam ferebat. Frontinus de Aquæduct. lib. I *Concipitur [aqua Virgo] via Collatina ad milliarium VIII, paluſtribus locis*.

Proxima Collatinæ in auſtrum eſt VIA PRAENESTINA, ducens per Gabios in oppidum *Præneſte*. Frontinus de Aquæduct. ſub initium: *Concipitur Appia [aqua] in agro Lucullano, via Præneſtina*. Strabo lib. V pag. 164 Γάβιοι ἐν τῇ πραινεστίνῃ ὁδῷ κειμένη [πόλιν] *Gabii, in Præneſtina viâ ſitum oppidum*. Vnde prior pars viæ vocata etiâ *Gabina*. Lapis vetus Romæ, Grut. p. 150 n. 8

P. SCAPTIVS, P. F. GABINAM  
VIAM ORNARI AC REFICI  
SVA IMPENSA CVRAVIT.

Non procul aberat VIA LABICANA, ſive LAVICANA, ducens in oppidum *Labicum*, quod prope Gabios fuit. Liuius lib. IV cap. XLI *Iam conſul viâ Labicana ad fanum Quietis erat*. Inſcriptio vetus claſſe II Reineſ. n. 27 VIAE LABIC. CVR. Spartianus in Iuliano extr. *Corpus eius in proavi monimenta tranſlatum, milliario quinto, viâ Lanicana*. Fuit hæc inter Præneſtinam, & Latinam, ſupra  
cum

cum Appia in nobilioribus viis explicatam. Ergo solæ superfunt, quæ recta ab vrbe in meridiem tendebant.

ARDEATINA VIA ex Appia haud procul ab vrbe, circa Almonem fluiuium in dextram digreditur, & *Ardeam* vsque profertur. Pompeius Festus in voce *Restricibus* eius mentionem fecit: *Cato*, inquit, *significat aquam eo nomine, quæ est supra viam Ardeatinam inter lapidem secundum & tertium, qua irrigantur hortus infra viam Ardeatinam & Asinariam, usque ad Latinam.*

VIA LAURENTINA a *Laureto* oppido, quo tendebat, nomen habuit, ex Ostiensi inter secundum & tertium lapidem sinistrorsus deriuata. Plinius lib. II epist. XVII de villa sua: *Aditur non vna via. nam & Laurentina & Ostiensis eodem ferunt: sed Laurentina a quartodecimo lapide; Ostiensis ab undecimo relinquenda est.* Et Gellius lib. X cap. II de femina quinque pueros vno partu enixa: *monimentum ei factum, iussu Augusti, in via Laurentina: quia in agro Laurente pepererat.*

Tandem OSTIENSIS VIA fuit, prope Tiberim ad Ostiam coloniam deducta. Præter Plinii testimonium iam prolatum, Tacitus lib. XI cap. XXXII *Messalina spatium vrbis pedibus emensa, vehiculo, quo purgamenta hortorum eripiuntur, Ostiensem viam intrat.* Prudentius passione Petri & Pauli, vers. 45, de huius sepulcro:

*Parte alia titulum Pauli via seruat Ostiensis,*

*Qua stringit amnis capitem sinistrum.*

Quod autem colonia & *Hostia* & *Ostia* scripta fuit; *via* quoque *Hostiensis* in antiquis monumentis est. Gruter. pag. 752 n. 2 HAEC VEHICULO EVERSO VIA HOSTIENSI III KAL. FEBR. OBIIT.

## CAPUT X

DE

INSVLIS MINORIBVS  
CIRCA ITALIAM.

**M**aribus inclusa est Italia tamquam peninsula, supero siue Hadriatico, & infero siue Tyrrheno, quæ ubi connectuntur illud Ionii nomen induit; hoc Siculi, quia ad Siciliam insulam, quæ proxima Italiæ, deurgit. Superi maris, in  
ora

ora Italica, perpaucæ insulæ sunt: inferi plures & numerosæ. De virisque nunc agendum est ita, ut a supero mari initium faciamus.

Ad Histriam, ante Polam, Strabo refert lib. v pag. 149 νησίδια. ἔσθρμα καὶ ἑκαεργα, *parvas insulas portu instructas & fructíferas* esse: nec vero nomina illarum, quæ hodieque obscuriora sunt, prodidit. Deinde sub Aquileia, in lacu mari præiacente & conexo, est insula *Gradus*, Paulo Diacono & Iornandi memorata, quæ illorum ævo oppidum non incelebre habuit, de quo in mediis ævi geographia agemus, sicut de ipsa insula prædiximus supra in *Aquileia*. Venetorum parvæ insulæ, quibus posteriori ævo urbs maxima imposita fuit, nescio an ab antiquis descriptæ fuerint, nisi sub falso nomine *Electridum* insularum latuerunt. Strabo dicto loco reiicit quidem τὰς ηλεκτερίδας νήσους, τὰς πρὸ τῆς Πάδου, καὶ Μελεαγρίδας ἐν αὐταῖς, *Electrides insulas, ante Padum sitas, & in iis Meleagrides*, quod τῶν αὐτῶν ἐστὶν ἐν τοῖς τόποις, *nihil harum in iis locis sit*; at vero nomen *Electridum*, & prouentum electri, in his oris bene negavit, non autem ipsas insulas ante Padi ostia tam facile omnes sit licitum pernegare. Etiam Pomponius Mela lib. II cap. VII *Electrides* insulas, imitatus Græcos, in Hadriatico posuit. Erroris fontem in Germania Transmarina indicauimus, quod Græci *Venedos*, Aestiorum accolæ, quorum *Electrides* insulæ in sinu Codano sunt, cum *Venetis* Italicis haud dubie confuderunt.

Certiores in Hadria *Diomedea* sunt insulæ ex aduerso Apuliæ, quamquam illis quoque adscriptæ sint fabulæ, neque de numero scriptores veteres conueniant. Aristoteles de mirandis aud. libello: ἐν τῇ Διομήδεια νήσῳ, ἥ καὶ τὰ ἐν τῷ Ἀδελίῳ, in *Diomedea insula, quæ sita est in Hadria*, tamquam de vna loquutus est. Et vnius tantum *Diomedie* insulæ Mela dicto loco mentionem fecit. At Strabo lib. vi pag. 196 ἐν τῇ πλησίον θαλάττῃ δύο νῆσοι Διομήδεια προσαναγορευόμεναι, ὧν ἡ μὲν οἰκᾶται, τὴν δὲ ἐρήμην φασὶν εἶναι, *In vicino [Dauniæ] mari duæ sunt insula, Diomedea adpellata, quarum colitur altera, alteram aiunt esse desertam*. Addit ibidem, πρὸ τῆς ἀκρας, *ante promontorium* Gargani sitas. Totidem numerauit Plinius lib. III cap. x xvi. *Contra Apulum litus*, inquit, *Diomedea, conspicua monumento Diomedis: & altera eodem nomine, a quibusdam Teutria*

Ddd ddd

ad-



*adpellata.* Ptolemæus lib. III cap. I extremo Diomedæas insulas quinque numerat, in quibus maxima est *Trimetus*, Aristoteli, & Melæ, & Solino, & si qui alii vnam tantummodo memorarunt, κατ' ἐξοχὴν *Diomedea* adpellata. Tacitus annal. IV cap. LXXI *Per idem tempus Iulia mortem obiit, quam neptem Augustus conuictam adulterii damnauerat, proieceratque in insulam Trimetum, haud procul Apulie litoribus.* Hodie est veteri nomine *Tremiti*, a tribus, vt aiunt, montibus dicta: a qua vniuersæ l' *Isole di Tremiti* dicuntur.

Brundisio obiecta parua insula, quæ *Pharos* olim dicta, quia noctu lucerna viam nauigantibus monstrauit. Mela lib. II cap. VII *Vt Alexandria, ita Brundisio adiacens Pharos.* In Tarentino sinu haud procul Tarento, parua insula est, cui nomen *Electris* siue *Febra* fuisse dicitur. Seruius in *Aeneid.* XI vers. 271 *Habitant in insula Electride siue Febra, qua est haud longe a Calabria in conspectu Tarentina ciuitatis.* In Scylaceo sinu plures parua. Plinius lib. III cap. X extremo: *Promontorium Lacinium; cuius ante oram insula X M. passuum a terra Dioscuron: altera Calypsus, quam Oxygiam adpellasse Homerus existimatur: praterca Tiris, Erannusa, Meloeffa.* Pleræque nunc opertæ dicuntur, vel parum adparentes, aut ita exigua vt vix amplius memorentur. De *Oxygia* Calypsus Homerus *Odyss.* II vers. 244

Ωγυγίη τις νῆσος ἀπόπερθε ἐν ἀλὶ κῆται  
 Ἐνθα μὲν Ἀτλαντος θυγάτηρ, δολέωσα Καλύψω  
 Ναιὶ εὐπλόκαμος, δῖνῃ θεῖς.

Et Hesychius in hoc vocabulo: *Ωγυγίη, ὄνομα τῆς νήσου Καλύψης, Oxygia, nomen insula Calypsus.* Hæ in supero mari, & attinente Ionio, ad Italiam insulæ.

In mari *Ligustico*, quæ pars est inferi, prima a Gallici litoris confinio est *insula Gallinaria*, ex aduerso Albii Ingauni. Varro lib. III de Re Rust. cap. IX *Gallina rustica similes facie non his villaticis gallinis nostris, sed Africanis adspectu, ac facie incontaminata - - Nec fere in villis oua & pullos faciunt, sed in siluis. Ab his gallinis dicitur insula, Gallinaria adpellata, qua est in mari Tusco, secundum Italiam, contra montes Ligusticos, Intimelum Albium & Ingaunum.* Et Columella lib. VIII cap. II *Rustica gallina, qua non dissimilis villatica, per aucupem decipitur: eaque plurima est in insula, quam naute, in Ligustico mari sitam, producto nomine alitis Gallina-*

*linariam vocitauerunt.* In hanc fugit Martinus, Turonensis postea episcopus, sanctitate commendatus, pulsus Mediolano ab Auxentio, Arianorum antistite. Sulpicius Seuerus Vita eius cap. vi *Cedendum itaque tempori arbitratus, ad insulam Gallinariam nomine secessit.* - - Hic aliquamdiu radicibus vixit herbarum. nam deserta erat, quod in eadem Martini historia Sozomenus lib. iii cap. xiv notauit: μικρὰ δὲ αὐτῇ καὶ αἰκήτος, *parua, inquit, illa, nec habitata.*

In Pisano sinu, seu contra Liburnum portum, est intus, Corsicam versus, insula *Virgo*, vt Mela nominat & Plinius. Ille, *Vltra aliquot sunt parua, Dianium, Igilium, Carbania, Virgo:* hic, lib. iii cap. vi post Planariam: *amplior Virgo, & Capraria.* Posteriore ævo *Gorgon* fuit dicta. Rutilius lib. i vers. 516

*Adurgit ponti medio circumflua Gorgon,  
Inter Pisanum Cyniacumque latus.*

Inde est quod hodieque illa insula *Gorgona* vocitatur. In ora, siue inter Vrgonem & portum Liburnum insula Mallora nunc est siue Meloria, quæ videtur Plinii *Menaria* esse. Propior Corsicæ est insula *Capraria*, quæ etiam *Caprasia* vocatur: nunc Capraia. Plinius dicto loco: *Virgo, & Capraria.* Mela ii cap. vii *Virgo, Ilua, Capraria.* Etiam Ptolemæus καπεργία νῆσος. Rutilius vers. 439

*Processu pelagi iam se Capraria tollit,  
Squallet lucifugis insula plena viris.*

Varro, qui *Caprasia* scripsit, lib. ii cap. iii R. R. a capris feris nomen ducit. *Capra, inquit, quas alimus, a capris feris sunt orta: a quæcis propter Italiam Caprasia insula est nominata.* Græci Αἰγίλον dixerunt. Plinius ibidem: *Capraria, quam Græci Aegilon dixerunt.* quod repetit Solinus cap. iii *Capraria, quam Græci Αἰγίλον dicunt.*

In Etruriæ ora *Ilua* est, Græcis *Aethalia*. Male enim Ptolemæus Αἰθάλην & Ἰλῶαν separauit. Nobilior ceteris est, etiam maior, hodie *Elba* dicta, quod vetus nomen *Ilua* redolet. Plinius dicto loco: *Ilua cum ferri metallis, circuitu centum millia, a Populonio decem; a Græcis Aethalia dicta.* Solinus dixit *Ilua* ferri *feracem*, vt adhuc *Elba* est. Virgilius lib. x vers. 173

- - - - - *ast Ilua trecentos [dederat]  
Insula inexhaustis chalybum generosa metallis.*

Ddd ddd 2

Et

Et Silius Italicus lib. VIII vers. 616

*Non totidem Ilua viros, sed lectos cingere ferrum  
Armarat patrio, quo nutrit bella, metallo.*

Et Rutilius Numatianus lib. I Itinerar. vers. 351

*Occurrit cbalvum memorabilis Ilua metallis,  
Qua nihil vberius Norica gleba tulit.*

Liuius lib. XXX cap. XXXIX *Populonios quum peruenisset, Iluam insulam, & ab Ilua Corsicam traiecit.* Græci, vt dictum, Αἰθάλιαν vocant, Aristoteles in Mirandis; Diodorus Siculus lib. V cap. XIII; Strabo lib. V; & Αἰθαλη ac Αἰθαλία ex diuersis Stephanus.

Adiacet Iluæ insula minor, nunc dicta *Pianosa*, quæ haud dubie est veterum *Planasia*. Varro R. R. III cap. VI *Pauonum* greges agrestes esse dicuntur in *Planasia* insula M. Pisonis. Tacitus lib. I annal. cap. III [Liuius] *senem Augustum deuinxerat adeo, uti nepotem unicum Agrippam postumum in insulam Planasiam proiceret.* Addit in eadem Agrippæ huius historia Dio Cassius sub finem libri LV de situ huius insulæ: αὐτὸς ἐς Πλανασίαν, τὴν πρὸς Κύμῳ νῆσον, ἐνεβλήθη, ipse in *Planasiam*, *Corsica propinquam insulam*, est relegatus. Videtur eadem quæ Plinii *Planaria* lib. III cap. VI, a specie dicta, *aqualis freto, ideoque nauigiis fallax*: sicut, quam paulo ante vidimus, vna erat *Capraria & Caprasia*. Salmasius ad Solini cap. III conciliat nomina, vt *Planaria* Latinum sit, a specie, id est planitie, dicta. vt enim a plenus plenarius; ita a planus planarius. *Planasia* autem ipsi est nomen Græcum a πλανᾶσαι, ab erroribus *Vlyssis*, vt Solinus ait, vocata. Plinius distinxit *Planasiam* a *Planaria*, nimioque spatio ab *Aethalia* siue *Ilua* diiunxit, id quod errore factum non dubitamus.

Abhinc longius a litore in austrum recedit insula, a multo tempore *Monte Christo*, a celso monte, totam præne insulam complectente, vocitata. Hanc *Oglasam* Plinii esse, ex distantia, ab ipso signata, non difficulter probatur. *Citra* [Corsicam] inquit cap. VI, est *Oglasa*; intra vero sexaginta millia passuum a *Corsica*, *Planaria*. Argumentum geminum: & *citra* Corsicam est *Oglasa*, & vicina eadem insulæ *Planariæ*, quæ *Pianosa* est, vt ita alia non sit, quam quæ *Monte Christo* vocitatur.

Contra *Cosam*, Etruriæ urbem, est *Igilium*, quibusdam *Aegilum*,

*gilium*, diuersum autem ab Aegilo, Græco nomine Caprariæ. Mela lib. II cap. VII *Vltra* [Tiberina ostia] *aliquot sunt parua, Dianium, Igilium, Carbania, Vrgo, Ilua, Capraria.* \* A Tiberi Liguriam versus progreditur enumerando, Cæsar lib. I B. Civ. cap. XXXIV *Cognoscit profectum Domitium ad occupandam Massiliam nauibus ætuariis VII, quas Igili & in Cosano a priuatis coactas seruis, libertis, colonis suis, compleuerat.* Rutilius lib. I vers. 325

*Eminus Igili siluosa cacumina miror.*

Hi omnes *Igilium* scripserunt. At Plinius dicto loco *Aegilium* diphthongo. *Capraria*, inquit, *quam Græci Aegilon dixerunt.* Item *Aegilium: & Dianium.* Est vero quod dubites de Plinii scriptura. nam Mela, quem sequitur plerumque, *Igilium: &*, qui Plinium exscripsit, Martiānus Capella VI, sic verba Plinii sublegit: *Capraria, quam Aegilon Græci dixerunt: Item Igilium, Dianium.* At etiam Antoninus itinerario insularum: *Insula Aegilium a Cosa stadia x c.* Hodie est Giglio.

Inde *Dianium* proxima insula est, nunc Gianuto, Græce *Αρτεμισία & Αρτέμιτα.* Plinius ante dicto loco: *Item Aegilium: & Dianium, quam Artemisiam, supple, Græci dixerunt.* Mela in uerso itinere: *Dianium, Igilium.* Stephanus: *Αρτέμιτα, νῆσος Τυρρηνική, παρὰ τὴν Αἰθάλααν, Artemita, insula Tyrrheni maris, iuxta insulam Aethaliam.* Coniungit Plinius *Barpanam*; Pomponius Mela *Carbaniam*, in quibus nominibus, saltem alterutra, aliquid vitii inesse, non leuis coniectura est. Sic tamen etiam in mss. libris est: vulgatis Plinii *Harpona.* Insulam Cerboli vel Corboli esse, multorum est sententia. Aequè vel magis incertæ sunt Plinii *Columbaria & Venaria.* Solinus cap. III de insulis Tyrrheni: *Columbaria, anium hoc nominis mater.* Alteram Martianus Capella scripsit *Veneriam.* Vtramque non nulli inter Iliam & Populonium locant: quo argumento inducti, mihi non adparet.

Hæ Etruriæ insulæ: ad Latii nunc succedimus, de quibus Plinius lib. III cap. VI *Vltra Tiberina ostia in Antiano Astura, mox Palmaria, Sinonia, & aduersum Formias Pontia.* De *Astura* sub eiusdem nominis ostio, idem Plinius cap. V *Antium colonia: Astura flumen & insula.* De ea supra dictum in Latio. *Palmaria* autem hodie *Palmeruola*: *Sinonia*, Sanone, Caietam versus. Maior

controuersia in *Pontis*, tam de numero earum, quam de situ ac positione.

Plinius dicto loco : *aduersum Formias Pontie*, plurali. Pomponius Mela : *Caprea, Prochyta, Pontia, Pandateria, Phitonia, Palmaria*. Strabo lib. II pag. 84 πολὺ δὲ τῶν λοιπῶν, πελάγια μὲν Πανδατάρια μὲν καὶ Ποντία· πρόσγειοι δὲ, Αἰθάλια τε καὶ Πλαυσία, καὶ Πιθήκασα, καὶ Προχύτη, καὶ Καπρέα, *Multo minores* [quam Sicilia, Sardinia, Corsica] *in mari quidem sunt Pandataria & Pontia : in ora vero Aetbalia, & Planasia, & Pithecusa, & Prochyta, & Caprea*. Et Ptolemæus singulari numero Ποντία, *Pontia*, cui subdit proxime Πανδατῶριαν, *Pandatoriam* insulam. Plinius etiam, aliam *Pontiam* nominauit in Velienti sinu, vnam Oenotridum, sed minorem obscurioremque, quam quæ in sinu Formiano seu Caietano, colonia Romana olim & exilio illustrium nobilitata est. De colonia Liuius lib. IX cap. XXVIII *Suessa & Pontia eodem anno colonia deducta sunt. Suessa Auruncorum fuerat : Volsci Pontias insulam sitam in conspectu litoris sui incoluerant*. Diodorus Siculus lib. XIX cap. CXI ὁ δῆμος ἀποικίαν ἀπέστειλεν εἰς τὴν νῆσον τὴν Ποντίαν καλεμένην, *populus* [Romanus] *coloniam misit in insulam, qua Pontia vocitatur*. De exiliis Suetonius Tib. cap. LIV *Germanici filios, indicatos hostes, fame necauit, Neronem in insula Pontia ; Drusum in ima parte palatii*. Et in Caligula cap. XV *Tiberio funerato amplissime, confestim Pandatariam & Pontias, ad transferendos matris fratrisque cineres festinauit*. Et Dio Cassius lib. LIX pag. 657 τὰς τε ἀδελφὰς εἰς τὰς Ποντίας νήσους κατέθετο, *sorores in Pontias insulas relegauit*. Et Hieronymus Epitaphio Paullæ cap. III *Delata ad insulam Pontiam, quam clarissima quondam feminarum sub Domitiano principe pro confessione nominis Christiani, Flauia Domitilla, nobilitauit exilium, vidensque cellulas, in quibus illa longum martyrium duxerat*.

Vides quam varie id nominis habeatur. Strabo, Ptolemæus, Diodorus singulariter Ποντία, *Pontia* : Mela, Plinius, Liuius plurali *Pontia* : nec de multis id Liuius, sed de vna insula intellectum vult, *Pontias insulam* dicens : Dio autem τὰς νήσους, vere vt plures. Sic ergo est : a præcipua & maxima, quæ *Pontia* est, adjacentes etiam insulæ interdum *Pontia* adpellantur, vt tamen proprie id nomen vnus fuerit, sed nobilioris, quæ hodie Ponza vocitatur, vt de situ primariæ Pontiarum non liceat dubitare.

Quod.

Quod si plures sunt, de numero Pontiarum in Antonini Itinerario insularum variat diuersis editionibus. Aldus & Simlerus ediderunt : *Insula numero III Pontia ; a Terracina stadia CCC.* Schottus autem & Bertius *numero IIII.*

*Pandataria* autem, vt Suetonius & Plinius vocant, & Strabo Πανδατάρια ; siue *Pandateria*, vt Mela atque Tacitus (nam Ptolemæi Πανδατάρια corruptionem redolet) ex Holstenii coniectura est insula S. Mariæ, sita inter Pontiam & Ischiam, seu Aenariam, & huic vicinam, quæ vulgo dicitur Vento tiene. Vide ipsius in Cluuer. adnotat. p. 214. Hæc quoque exilio illustrium destinata erat. Tacitus annal. I cap. LIII *Eodem anno Iulia supremum diem obiit, ob impudicitiam olim a patre Augusto Pandateria insula, mox oppido Rheginorum, qui Siculum fretum accolunt, clausa.* Et Suetonius Tiber. cap. LIII *Nurum Agrippinam - - Pandatariam relegauit.* Iterum Tacitus annal. XIV cap. LXIII *Insula Pandateria Octauiam claudit. Non alia exsul visentium oculos maiore misericordia adfecit.*

Insula *Aenaria*, etiam *Inarime* dicta, in Cumano sinu posita, siue Cumis obiecta. Plinius lib. III cap. VI *Aenaria a statione nauium Aenea, Homero Inarime dicta, Græcis Pithecusa.* Mela autem dicto cap. VII diiungit Pithecusam ab Aenaria. *Pithecusa*, inquit, *Leucothea, Aenaria, Sinonia, Caprea, Prochyta.* Et Liuius separauit, lib. VIII cap. XII *in insulas Aenariam & Pithecusas egressi*, multitudinis numero de vna, vt Capreæ. Sunt tamen qui Plinio suffragantur. Appianus lib. V Ciuil. pag. 1130 ed. Toll. ἡ Λίβων ἐς ἡῶτον ὠρµιάθη τὰς Πιθηκίσσας, ἡ νῦν ἐστὶν Αἰναρία, *Libo ad insulam Pithecusas adpulit, qua nunc est Aenaria.* Et Strabo lib. V pag. 171 insulam, quam Augustus Neapolitanis dedit, vt Capreas ab illis acciperet, vocat Πιθηκίσσας, *Pithecusas* ; Suetonius cap. XCII *Aenariam.* Ergo eadem Pithecusæ & Aenaria. Accedit quod Strabo, qui Pithecusas sæpe nominat, & Ptolemæus, cui itidem pluraliter Πιθηκίσσαι sunt, non habent Aenariam, nec Inarimes nomen ; nec vero credibile, tam amplam tamque vicinam continenti insulam ab iis prætermitti potuisse : contra Antoninus Aenariam habet in insulis inter Italiam & Siciliam XLV *stadiis*, vt ait, a Cumis reductam : Pithecusarum nulla apud eum ratio. Nomen *Pithecusarum* a simili deducunt, quod quia Plinius negat

tum iuit, notatur a Sam. Bocharto lib. I Chan. cap. XXIII, quem consulas.

Nec vero Homerus *Inarime* dixit, vt Plinius refert, sed diuisis vocibus ἐν Ἀρίμοις, Catalogo urbium vers. 290: vnde Latini poetae *Inarimes* nomen composuerunt. Virgilius Aen. IX, 716

- - - - - durumque cubile  
*Inarime Iouis imperiis imposita Typhoeo.*

Et Ouidius Metamorph. lib. XIV vers. 88

- - - - - orbataque praeside pinus  
*Inarimen, Prochytenque legit, sterilique locatas*  
*Colle Pithecusas, habitantum nomine dictas.*

Et Silius Italicus lib. VIII vers. 541

*Non Prochyte, non ardentem sortita Typhoea Inarime.*

Esse autem Inarimen ipsam Aenariam, etiam Seruius in Aeneid. IX vers. 716 tradidit. *Inarime*, inquit, nunc *Enaria* dicitur. Hodie Ischia vocatur.

Ab hac abrupta credebatur *Prochyte* siue *Prochyta*, quali ἀπὸ τῆς περὶ χύνας, vt Seruius tradit: siue vt Plinius, quia profusa ab *Aenaria* erat, id est motu terrae auulsa. Praeter Ouidium, Siliumque & Melam, supra memoratos, Virgilius dicto loco:

*Tum sonitu Prochyta alta tremit.*

Statius lib. II satyr. II vers. 76 de fenestris cubiculi in villa:

*Hac videt Inarimen, illi Prochyta aspera paret.*

trabo, Ptolemæus, Dionysius Halicarnassæus, Stephanus περὶ χύτης. Hodie Procita vel Prochita.

In sinu Neapolitano sunt plures paruae insulae, quarum praecipua Græcum nomen insulae, νησίς, etiam Latine *Nesis* seruat. Cicero XVI Attic. epist. I incunte: *Nonis Quint. veni in Puteolanum. postridie iens ad Brutum hac scripsi.* Et epist. II *Bruto tua littera grata erant. fui enim apud illum multas horas in Neside.* Et Seneca epist. LIII *Putavi, tam pauca millia a Parthenope tua usque Puteolos surripere posse, quamuis dubio & imminente calo. Itaque quo celerius euaderem, protinus per altum ad Nesida direxi, praefurus omnes sinus.* E quibus non obscure intelligitur, inter Neapolim & Puteolos sitam in alto, ab illa VI, ab his III millibus, quam per-

tunt,

tunt, qui vitabundi sinus compendio nāuigant. Hodie *Nisita* vocatur. Poetæ quoque memorarunt. Lucanus lib. vi vers. 90

- - - - - *tali spiramine Nefis*

*Emittit Stygium nebulosis aera saxis.*

Et Papinius Statius lib. II Siluar. carm. II vers. 77, 78

- - - - - *inde malignum*

*Aera respirat pelago circumflua Nefis.*

Proxime sequitur apud Papinium iam dicto loco, versu 79, 80

*Inde vagis omen felix Euplœa carinis,*

*Quaque ferit curuos exserta Megalia fluctus.*

Et idem lib. III Siluarum carmine I versu 149

*Et placidus Limon, numenque Euplœa carinis.*

*Euplœa* autem parua insula in Puteolano sinu, habens bonam stationem, quæ nauigantibus felix omen, & instar numinis διασωζοντος est. *Megalia* autem Neapoli proxima: quæ fortasse *Megaria* scribenda est, nisi liquidarum permutatio propter euphoniā in hoc nomine inualuit. Nam Plinius lib. III cap. VI *Inter Pausilipum & Neapolim Megaris.* Parua insula, ponte iuncta Neapoli, nunc ab eo quod habet, dictum Castello dell' Ouo. *Pausilipum* autem promontorium est amœnissimum, etiam nunc Posilypo dictum. *Limon*, insula an portus sit, an quod commentatores, vnde, nescio, coniiciunt, villa litoralis, incertum est. Nec certior *Parthenope* Ptolemæi.

Vbi definit sinus, ex aduerso Surrenti, sunt *Capræ*, insula maior superioribus, Neapolitanorum antea: post Pitheculæ permutatione Augusti κτῆμα, qui splendide ædificauit, vt Strabo refert lib. V pag. 171. Deinde secessus Tiberii multis annis. Tacitus annal. IV cap. LXVII *Cæsar dedicatis per Campaniam templis - - - perosus municipia & colonias, omniaque in continenti sita, Capreas se in insulam abdidit, trium millium freto ab extremis Surrentini promontorii diiunctam.* Et Suetonius Tib. cap. XI. *Peragrata Campania, quum Capuæ Capitolium, Nola templum Augusti, quam saussam protectionis pratenderat, dedicasset, Capreas se contulit, præcipue delectatus insula, quod vno paruoque litore adiretur, septa undique præruptis immensa altitudinis rupibus & profundo maris.* Plutarchus de Exsilio pag. 534 Τιβέριος Κάσαρ ἐν Καπρείαις ἑπτὰ ἔτη διηγήθη μέχρι τῆς τελευτῆς, *Tiberius Cæsar Capreis vixit septem annos*

Eccccc

vsque



*usque ad vita finem.* Inde dicitur Tiberii *Capreenfis secessus*, Sueton. cap. XLIII. Si Straboni fides habenda, duo quondam oppida habuit: postea vnum, deleto altero. Fuit ibi *Villa Iouis & Arx* Tiberii. Suetonius cap. LXV *Oppressa coniuratione Seiani nibilo securior aut constantior, per nouem proximos menses non egressus est villa, quæ vocatur Iouis.* Et Plinius lib. III cap. VI *A Surrento octo millibus passuum distantes Tiberii principis arce nobiles Capreae, circuitu quadraginta millia passuum.* Antiquissimi incolæ *Teleboæ*. Tacitus ann. IV cap. LXVII *Capreas Telebois habitatas, fama tradit.* Virgilius lib. VII vers. 735

- - *Teleboûm Capreas quum regna teneret.*

Inde in ortum sub Mineræ promontorio sunt tres *Sirenusæ*, parvæ insulæ. Strabo libro I pag. 15 *Ἀγκων τις ἔγκειται μακρὸς καὶ στενὸς ἀπὸ τῶν κατὰ Σύρρηντον χωρίων ἐπὶ τὸν κατὰ Καπρέας πορθμὸν, ἐπὶ θάτερα μὲν τῆς ὀρεινῆς, τὸ τῶν Σειρήνων ἱερὸν ἔχων, ἐπὶ θάτερα δὲ, πρὸς τῷ ποσειδωνιάτῃ κόλπῳ, νησιδία τρία προκείμενα, ἕξμα πετρώδη, ἃ καλεῖται Σειρηνίσσας, A vicinis Surrento locis usque ad fretum Capreense, terra instar cubiti flexa, ab altero montano latere Sirenium sanum habet; ab altero, ad Pæstani sinum tres exigue insulae deserta & saxosa praiacent, quæ vocantur Sirenusæ.* Idem lib. VI pag. 178 *Σειρήνας, Sirenes in insulis numerauit, ut sint eadem quæ Sirenusæ. αἱ Καπρέαι, inquit, καὶ ἡ Λευκωσία, καὶ Σειρήνες, Caprea, Leucosia, Sirenes.* Mela II cap. IV *petras memorat, quas Sirenes habitauerint: sed in continenti posuit, ut rupes sint in litore.* *Sirenusæ* autem sunt insulæ, ut Strabo dixit: & Ptolemæus lib. III cap. I extremo, *Σειρηνῖσαι νῆσοι, Sirenusæ insula.*

Mela & Plinius quamdam insulam *Leucotheam* memorauerunt, ignotam ceteris. Ille lib. II cap. VII *Pirbecusa, Leucothea, Aenaria: hic lib. III cap. VI post Caprearum descriptionem: Mox Leucothea.* Putares, *Leucosiam* in Pæstano sinu, quæ & *Leucasia* dicta est, intelligi, nisi ipse Plinius insequente cap. VII dixisset: *Contra Pæstani sinum Leucasia est, ab Sirene, ibi sepulta, adpellata.* Sed non insolens Plinio, rem vnam duplicem, & potest a Mela, qui nullam *Leucasiam* habet, *Leucotheam* accepisse: ab aliis addidisse *Leucasiam*. Scribunt *Leucosia* & *Leucasia*: situ autem conueniunt. Strabo ambiguus, aut eius exscriptores. Lib. II pag. 84 *Προχύτη, καὶ Καπρέαι, καὶ Λευκωσία, Prochyta, & Capreae;*

*prea, & Leucasia.* At lib. VI pag. 178 αἱ Καπρεαί, καὶ ἡ Λευκασία, *Caprea & Leucosia.* Dionysius Halicarnassensis lib. I pag. 43 tradit, Aeneam & Troianos a Palinuri promontorio insulae adplicuisse, ἢ τούτομα ἔδειτο Λευκασίαν, ἀπὸ γυμνικῆς ἀνελκιδῆς Αἰνεία, περὶ τάνδε τὸν τόπον ἀποθανύσης, cui nomen imposuere *Leucasia*, ab *Aenea confobrino*, *ibidem exstincta.* Lycophron in *Alexandra* vers. 723

Λευκασία βίφῃσα τὴν ἐπώνυμον

Πέτραν ὀχῆσει δαρόν.

*Eiecta Leucosia cognominem diu occupabit insulam.* Ibidem scholiasta Isaaius Tzetzes : πέτραν τὴν νῆσον λέγει. Λευκασία δὲ ἡ νῆσος ἀπὸ ταύτης τῆς Σειρήνος Λευκασίας ἐκλήθη, *petram vocat insulam. Leucosia vero insula ab hac Sirene Leucosia nomen trahit.* Ovidius etiam *Leucosia*, sed o correpto seu μικρῶ, *Metamorph.* XV vers. 708

*Leucosiamque petit, tepidique rosaria Pesti.*

*Inde legit Capreas, promontoriumque Mineruae.*

Hodie illa insula vel petra *Licosa* adpellatur, quod nomen ex veteri *Leucosia* conseruatum est.

*Oenotrides* insulae in *Velienti* sinu sitae succedunt. Strabo lib. VI sub initium : πρὸ τῆς Εὐλατίδος αἱ Οἰνοτρίδες νῆσοι δύο ὑφόρμας ἔχουσαι, ante *Velientem* regionem sitae sunt duae *Oenotrides* insulae, *navium stationi opportuna.* Plinius etiam duas numerat, easque nominatim recenset lib. III cap. VIII. *Contra Veliam*, inquit, *Pontia & Ischia*, utraque uno nomine *Oenotrides*, argumentum posse ab *Oenotris Italia.*

Sequuntur *Bruttiorum* in *Tyrrheno* insulae. Solinus cap. de Italia : Mox in *Bruttiis* ab *Vlyssē* exstructum templum *Mineruae.* *Insula Ligea* adpellata, ab eiccto ibi corpore *Sirenis* ita nominata. Si *Mineruae* templum intelligit quod Strabo lib. V. Ἀθήναιον, ἵδρυμα οδυσεως, male in *Bruttiis* illud ponit, quod in confinio *Campanorum* *Lucanorumque* prope *Surrentum* fuit. Attamen *Lycophron* vers. 726 *Ligeam* in *Bruttiis* locat, qui cum *Terina* *Bruttiorum* vel coniungit vel confundit. Ait enim *Ligeam* *Sirenem* sepultam in *Terina* :

Λίγεια δ' εἰς Τέρειναν ἐκναυδλώσεται.

Præterea Solinus cap. III *Ithacesiam* insulam memorat, quam interpretatur *Vlyssis speculam.* At plures facit huius nominis Plinius lib. III cap. VII. *Contra Vibonem*, inquit, *parua*, qua vocatur

*tur Ithacessa, ab Ulyssis specula.* Tres ibidem existunt, nunc Braces, Praca, Torricella, vt ferunt, nominatae.

Tandem Pompomius Mela lib. II cap. VII in Siculo freto insulam *Aeae* ponit, Calypsus olim sedem. *Circa Siciliam*, inquit, *in Siculo freto est Aeae, quam Calypso habitasse dicitur.* Sed error etiam in fabula. Calypso, secundum Homerum Odyss. II vers. 244. seq. *Ogygiam* insulam coluit, quam Plinius lib. III cap. X non in freto, sed contra Lacinium promontorium locauit. Alii Circes insulam, quae ante siccitas paludes fuerit, vbi promontorium Circeium est, *Aeae* dictam referunt. Apollonius lib. IV Argonaut. vers. 661

Ἰζὸν Αἰαίης λιμένα κλυτὸν - - -  
- - - - ἐνθα δὲ Κύρκην Εὐρον,

*Venerunt in celebrem portum Aeae, - - vbi Circe inuenerunt.* Et ipsam Circe Virgilius *Aeae* lib. III Aen. vers. 386 dixit,

*Inferniue lacus, Aeaeque insula Circes:*

Vbi Seruius: *qui nunc Circeius mons a Circe dicitur, aliquando, vt Varro dicit, insula fuit nondum siccatis paludibus, quae eam diuidebant a continenti.* Siue ergo Calypsus sedem, siue Circes, secundum positionem fabularum intelligamus, vtraque procul a freto abest, vt ita nihil praesidii in fabulis sit, quo Melae possit de *Aeae* insula opinio defendi.

## CAPVT XI

DE

## INSVLIS MAIORIBVS CORSICA ET SARDINIA.

**I**N Ligustico mari duae maiores sunt insulae, Corsica atque Sardinia: haec Africum pelagus attingens; illa propior litori Italiae. Pomponius Mela lib. II cap. VII de Insulis: *Duae grandes fretoque diuisae Corsica et Sardinia, quarum Corsica Etrusco litori propior: - - Sardinia Africum pelagus attingens, nisi quod in occidentem quam in orientem angustius spectas.* Primum agemus de Corsica separatim: deinde de Sardinia.

COR-

## C O R S I C A.

*Corsica* Latino ore est, quæ Græcis est Κύρος. Strabo lib. v pag. 155 ἡ δὲ Κύρος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καλεῖται Κόρσικα, *Corsicam* *Romani nominant, quæ Cyrenus est Græci.* Plinius lib. iii cap. vi *In Ligustico mari est Corsica, quam Græci Cyrenon appellauere, sed Tusco propior: a septentrione in meridiem proiecta, longa passuum CL milia: lata maiore ex parte quinquaginta.* Stephanus geminam formam protulit, Κύρος, & Κορσίς, ἰδὲς; vtramque etiam imitatus est Eustathius ad illud Dionysii versu 458

- - - - καὶ ἀπύροτος ἐν ἀλλὶ Κύρος.

Antiqui cultores dicuntur Phocenses fuisse. Herodot. lib. i cap. clxv auctore: at Isidorus Orig. lib. xiv cap. vi, & Eustathius ad Dionysii dictum versum (quod etiam Byzantius chorographus in Κορσίς attingit,) a Liguribus primo incultam referunt, postquam taurum ex grege transnatare & per interualla corpore aucto reuerti Ligus femina, Corſa nomine, obseruasset. Sed hoc fabulosum est. Verius Seneca ad Heluiam de diuersis insulæ habitatoribus cap. viii ad Heluiam: *Hæc ipsa insula [Corsica] sape iam cultores mutauit. Vt antiquiora, quæ vetustas obduxit, transcam, Phocide relicta, Graii, qui nunc Massiliam colunt, prius in hac insula consederunt. Ex qua quid eos fugauerit, incertum est: verum celi grauitas, an prepotentis Italia conspectus, an natura importuosi maris. - - - Transierunt deinde Ligures in eam, transierunt & Hispani, quod ex similitudine ritus adparet. - - - Deducta deinde sunt duæ ciuium Romanorum colonia, altera a Mario, altera a Sylla. Toties huius aridis & spinosi saxi mutatus est populus. Incolæ dicuntur Corsi. Liuius lib. xlii cap. vii Cicereius prætor in Corsica signis collatis pugnavit: septem millia Corsorum caesa. Et Capitolinis tabulis in Papii Mæsonis triumpho DE CORSEIS, antique, id est Corsis.*

Plinius xxxiii ciuitates habuisse lib. iii cap. vi tradit; si oppida intelligas, suspectus est numerus, quia maiori longe insulæ Sardinia idem cap. vii tantum xviii oppida, ut in MSS. est, tribuit, ut in vulgatis, xiv: sine populos & societates, quod Latinis vox ciuitas sonabat; oportet paruas & exiguas fuisse, propter eandem insulæ paruitatem. Plerique tantum duas vrbes, easdemque Romanorum colonias memorant, *Marianam & Ale-*

Ecc ecc ;

*riam:*

*riam*: tot Diodorus Siculus lib. v cap. xiii, tot Mela, Plinius, Seneca dictis locis. Cetera a Ptolemæo adduntur & Antonino.

*Mariana* colonia a C. Mario deducta, ut nomen fert, & Plinius discrete dixit, ac Seneca. Situm Ptolemæus & Antoninus ostendunt in latere orientali supra medietatem, septentrionem versus, in maris ora. Etruscos condidisse, Diodorus auctor est; etiam nominis prisca *Nicaa*. Quod enim duas solum in insula urbes fuisse dicit *Aleriam* & *Niceam*; in hanc Marium colonos misisse ut in præcipuam & insignem urbem; omnino est probabile, præsertim quod etiam Stephanus in vocabulo *Νικαία*, quintam huius nominis ἐν Κύρῳ τῇ νήσῳ, in insula *Cyrno*, siue *Corfica*, posuit: quam eximiam urbem omnes alii, nisi Mariana est, silentio, quod non credibile est, præterisse oportet.

*Aleria*, altera urbs nobilior, ita scripta Plinio, & Melæ, & Antonino: etiam Ptolemæo *Αλερία πολώνια*. Et ne dubites de nominis sinceritate, vetusto lapide, quem Sirmondus exposuit, & Græuius ad Flori II cap. II repetiit, de L. Scipione legitur

HIC CEPIT CORSICA ALERIAQVE VRBE,

Sic scriptum exstat, legendumque *Corficam Aleriamque urbem*. Idem nomen Floro ex veteri libro Salmasius restituit, ut Punico I bello nunc legamus de eodem L. Scipione: *Sardiniam, adnexamque Corficam transit: Olbia hic, ibi Aleria urbis excidio incolas terrent*. Græcorum aliis corruptum nomen est: Herodoto *Αλαλία* lib. I cap. CLXVI: Diodoro Siculo lib. v cap. xiii *Κάλαρις*: Zonaræ Tom. II p. 57 *Οὐαλερία*, qui κρατίστην Κύρῳ πόλιν, præstantissimam urbem *Corfica* laudavit. Sita prope medio latere orientali insulæ, prope ostium amnis *Rotani*, a Ptolemæo memorati, XL millibus, ut Antonini itinerario est, a Mariana in meridiem. Conditam a Phocensibus fuisse, Diodorus adnotavit: post Sulla in eam colonos duxit, uti ex Plinii Senecæque testimoniis constat. huius verba supra attulimus: illius sunt lib. III cap. VI *Corfica ciuitates habet XXIII, & colonias Marianam, a C. Mario deductam: Aleriam, a dictatore Sulla*.

Inter Aleriam & Marianam Ptolemæus posuit post flumen Rotanum, *Ἀρτέμιδος λιμένα, Diana portum*: dein *Τατῆλας βωμὸν, Aram Tutela*: *Ταέλα ποταμὸς ἐκβολαίς, Tounola fluminis ostia*, in cuius sinistra fuit Mariana. Supra quam in septentrione

nem ex eiusdem dispositione est *Mantinorum* oppidum, πόλις Μαντίνων; in loco fere quo nunc est Bastia: deinde *Clunium*, ubi nunc S. Catharinæ fanum. • Sed nihil horum est historiis, ac ne quidem itinerariis antiquis, illustratum: neque *Canelata*, in loco S. Florentiæ.

Infra Aleriam, in austrum versus, est Antonini itinere a xxx millibus *Prasidium*, atque iterum post xxx millia *portus Fauonii*, qui videtur Ptolemæi φιλωνία λιμὴν, *Philonii portus* esse: tum demum est *Palla*, Πάλλα Ptolemæi, quo iter Antonini ferebatur, xxv millibus diiuncta a portu Fauonii, in loco, ut videtur, S. Bonifacii: & hæc est extrema in australibus insulæ. Inter Pallam & portum Fauonii Ptolemæus locauit *Alisam* oppidum, portum versus, quem Philonii dixit, Antoninus Fauonii: & propinquiorem Pallæ *Portum Syracusanum*, Συρακυσάνων λιμένα, de quo etiam Diodorus dicto loco: αὕτη ἡ νῆκη εὐπροσέγγμιτος ἔσα, κάλλιστον ἔχει λιμένα τὸν ὀνομαζόμενον Συρακούσιον, Hæc insula [ Corfica ] aditur facile, optimum portum habens, qui dicitur Syracusanus.

Quæ deinceps a meridie & occasu sequuntur vsque in septemtrionem, a solo Ptolemæo sunt prodita. Post Pallam in austro est *Marianum*, ἄκρον καὶ πόλις, *promontorium & oppidum*. Deinde Παῦκα πόλις, *oppidum Pauca* in occidentali latere, quo loco nunc Pola est: unde suspicio non pœnitenda Cluuerii est, Ptolemæum quoque scripsisse Παῦλα. Supra Paulam *Vrciniū* est oppidum eo situ fere, quo nunc vrbs Adiazzo est: & in occasum inde, *Rhium* promontorium. Inde alia promontoria *Viriballum*, *Attium*, *Tilox*. Mediterranea obscuriora sunt: a septemtrione *Palanta*: & χευστοῦν ὄρος, *Aureus mons*, suo iugo protractus in ortum & austrum versus: ex aduerso Vrcinii *Aluca*: prope Aleriam Ὀπινον, *Opinum* oppidum: & alia. Strabonis oppida *Blesino*, *Charax*, *Eniconia*, *Vapanes* inaudita & ignota sunt.

## SARDINIA.

Quæ *Sardinia* insula Latinis est, Græcis dicitur Σαρκῶ, & antiquissimis a specie plantæ pedis, quam præbet, ἰχνησα, & Σανδαλιῶτις. Plinius lib. III cap. VII *Sardiniam ipsam* Timæus *Sandaliotin* adpellauit ab effigie soleæ: *Myrsilus* *Ichnusam* a similitudine vestigii.

*stigii.* Pausanias in Phoc. cap. XVII ὄνομα τὸ ἀρχαῖον, ἔτι μὲν ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων ἐγένετο, ἣν οἶδα. Ἑλλήνων δὲ οἱ κατ' ἐμπορίαν ἐσπλήν-  
τες ἰχθύσαν ἐκάλεσαν, ἔτι τὸ ὄνυμα τῇ νήσῳ κατ' ἴχθυος μάλας ἐστὶν αἰ-  
θερώπης, *Antiquum nomen, quod ab indigenis fuit, non nōni.* Qui a  
Græcis commercii causa adnauigarunt, *Ichnusam vocauere, quod for-  
mam humani vestigii haberet.* Nomen autem Σαρδῶν a duce Afro-  
rum est, qui primi in insulam transnigrasse feruntur. Ibidem  
Pausanias: πρώτοι διαβῆναι λέγονται ναυσιν εἰς τὴν νήσον Λίβυες. ἡγεμὼν  
δὲ τοῖς Λίβυσιν ἦν Σάρδος, - - καὶ τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ Σάρδω τέτρα μετῆ-  
βαλεν ἡ νῆσος, *Primi in hanc insulam Afri dicuntur immigrasse, quo-  
rum dux Sardus erat: - a quo insula nomen sortita est.* Vtrum-  
que nomen Italicus Silius lib. XII vers. 355 seq. eleganter ita ex-  
poliuit:

*Insula fluctifono circumuallata profundo  
Castigatur aquis, compressaque gurgite, terras  
Enormes cobibet nuda sub imagine planta.  
Inde Ichnusa prius Graiis memorata colonis:  
Mox Libyci Sardus, generoso sanguine fidens  
Herculis ex sese mutauit nomina terra.*

Sed tum rudi sæculo, sine oppidis dicitur habitata, quæ deinceps  
a Græcis & Hispanis, qui superuenerint, fuisse condita, idem  
tradit Pausanias. Latini *Sardiniam* dixere, ut notum est: inco-  
las *Sardos*. Liuius lib. XXI cap. XVI *Sardos Corsosque laceffisse ma-  
gis, quam exercuisse Romana arma.* quos Eutropius lib. III cap. I  
*Sardinenses* Latina consuetudine adpellauit. Adiectum nomen,  
*Sardous* Græca forma, ut Plinii lib. III cap. V sub finem, *Sar-  
doum mare:* & Latine Nepos Catone cap. I *Sardinensis trium-  
phus.*

Fertilitas insulæ, quamuis insalubri cælo, magnopere lau-  
datur. Mela lib. II cap. VII *Sardinia fertilis, & soli quam cali-  
melioris: atque ut secunda, ita pene pestilens.* Polybius lib. I cap.  
LXXIX Σαρδῶν, ὅσα νῆσος καὶ τῷ μεγέθει, καὶ τῇ πολυανθρώπῳ, καὶ τοῖς  
γεννήμασι διαφέρεισα, *Sardinia est insula & magnitudine, & frequen-  
tia hominum, & fructuum prouentu præstans.* Silius Italicus lib.  
XII vers. 375 de hac insula:

- - - propensa Cereris nutrita fauore.

Quæ

Quæ caussa fuit, ut in horreis urbis Romanæ & Italiæ etiam Sardinia numeraretur. Cicero pro lege Manil. cap. XII *Pompeius nondum tempestiuo ad nauigandum mari Siciliam adiit, Africam explorauit: inde Sardiniam cum classe venit: atque hac tria frumentaria subsidia reipublica firmissimis presidis classibusque munivit.* Et Valerius Maximus lib. VII cap. VI n. I *Siciliam & Sardiniam, benignissimas urbis nutrices.* vocitauit.

Oppida Plinius lib. III cap. VII in insula XVIII fuisse tradit: ipse sex solum nominauit, *Sulcitanos, Valentinos, Neapolitanos, Bosenses, Caralitanos ciuium Romanorum, & Norenses:* coloniam vnam, quæ vocatur *ad turrim Libysonis.* Mela dicta loco: *Urbium antiquissima, Calaris & Sulci.* Nec Strabo lib. V pag. 155 πόλεις εἰσὶ μὲν πλείους, ἀξιόλογοι δὲ Κάραις καὶ Σελχοί, *Plures quidem [Sardinia] urbes sunt, duæ autem præcipuæ, Caralis & Sulci.* Pausanias dicto loco *Olbian & Noram* in antiquissimis numerat. Hæ sunt huius insulæ urbes & oppida nobiliora, quæ singulatim nunc, in quantum cognita sunt, cum aliis quibusdā obscuris perlustrabimus.

Sardinia freto diremta est a Corsica, cui in austrum obiecta, in Africum mare protenditur. Plinius lib. III cap. VI *Pelagus Africum attingens Sardinia, minus octo millibus passuum a Corsica extremis, etiamnum angustias eas arctantibus insulis paruis, quæ Cunicularia adpellantur: itemque Phintonis & Fossæ: a quibus fretum ipsum Taphros nominatur.* Fretum ipsum ergo *Fossæ* dictum, Græce Τάφρος, ab insula huius nominis in freto, vel prope, sita.

Post fretum pars insulæ, quæ Italiam spectat, montosa & aspera: inculta & inperuia. Pausanias Phoc. cap. XVII τῆς νήσου τὰ πρὸς τῆς ἀρκτῆ καὶ ἡπείρου τῆς κατὰ Ἰταλίαν, ἔστιν ὅση δύσβατα, τὰ πέρατα συνάπτοντα ἀλλήλοις, *ora insula ad aquilonem & Italia litora conuersa, in montes confurgit inuios, coeuntibus prope verticibus.* Silius Italicus lib. XII vers. 372

*Qua videt Italiam, saxoso torrida dorso*

*Exercet scopulis late freta.*

Hoc tractu sunt illi *Insani montes*, ut proprio nomine adpellantur. Liuius lib. XXX cap. XXXIX *a Corsica in Sardiniam*

FFF fff

[consul



[consul Claudius] traiecit. *Ibi superantem Insanos montes multo & sauior & infestioribus locis tempestas adorta, disiecit classē.* Et Florus lib. II cap. VI *Sardiniam Gracchus arripuit. nihil illi gentium feritas, Insanorumque (nam sic vacantur) immanitas montium profuere.* Et Ptolemæus lib. III cap. III eodem sensu τὰ Μαυρόμυνα ὄρη illos montes in Sardinia nominauit. Claudianus B. Gild. v. 511 seqq. de Sardinia situ:

- - - - *quæ respicit Arcton,*  
*Immitis, scopulosa, procax, subitisque sonora*  
*Flatibus. Insanos infamat nauica montes.*  
*Hinc hominum pecudumque lues, hinc pestifer aer*  
*Sauit, & exclusis regnant aquilonibus austri.*

Promontoria ibi sunt *Erebantium* ad fretum; *Columbarium*, ex montibus dictis procurrans. Vtrumque Ptolemæo auctore notum, qui alterum vocauit *Κολυμβάριον ἄκρον*, Latina littera u inuoluta. Inter vtrumque habet *Ἀρκτου ἄκραν*, *Vrsi promontorium*, prope insulam Fossam.

Vbi planior insula sese aperit, sequitur *Portus Olbianus* Ptolemæi in orientali latere: & ex interuallo vrbs *Olbia*, antiquissima, a Græcis, vt Pausanias refert, condita. Cicero ad fratrem, præsidem illius prouinciæ, lib. II epist. VIII *Has scito litteras me solas accepisse post illas, quas tuus nauta attulit, Olbia datas.* Ptolemæus *Ολβία πόλις*. Florus lib. II cap. II de L. Scipione: *Sardiniam adnexamque Corsicam transis. Olbia hic, ibi Aleria urbis excidio incolas terruit.* De eodem Zonaras pag. 57 ἐπὶ πόλιν Ολβίαν ἦλθεν, *Olbiam urbem adgressus est.* Sita ad mare fuit. Claudianus B. Gild. vers. 519

*Partem litoreo complectitur Olbia muro.*

Inde *Olbienses* dicti. Orosius lib. I cap. II. *Sardinia habet a moridie Caralitanos: septemtrionem versus Vlbienses.* nam & *Vlbia* scriptum fuit. Cicero ad Quintum lib. II epist. III *Olbiensem epistolam* dixit *Olbia* datas litteras. Quod vero supra portum *Olbianum* diximus, id Græca factum imitatione, quia Ptolemæi *Ολβία* λιμὴν est.

A XXVII millibus in Antonini itinerario *portus Lugnidonæ* est, haud dubie eum oppido, aut non longe ab illo, quia in populis

populis insulæ Ptolemæus *Λευκιδωνήσις*, *Luguidonenses*. quoque numeravit. Hinc post xv millia, *Caralim* versus; *Fanum Carisii*; nec Ptolemæi procul abest *Φηρωνία πόλις*, *ophridium Feronia*: & ex modico interuallo *Συπικίος λιμὴν*, *Supicinus portus*, siue, vt in Vaticano est, *Σολπικίος*, *Sulpicius*: Antoninus eo tractu *Porticenses* habet. Sed carent hæc lumine historiarum: ad clariora properamus.

*Caralis*, & pluraliter *Carales*, in nobilissimis urbium Sardinia: immo caput eius: hodie Cagliari, item Calari. Florus lib. II cap. VI *Sardiniam Gracchus arripuit*. - - *Sauitum in vrbes, urbemque urbium Caralim*. Strabonis & Melæ verba supra percipimus. vterque singulari numero *Κάραλις*, *Caralis*. Ptolemæus: *Κάραλις πόλις καὶ ἄκρα*, *Caralis urbs & promontorium*. Et Plinii *Caralitanum promontorium dicto loco seu cap. VII est*: Ptolemæi etiam *καραλιτᾶνος κόλπος*, *Caralitanus sinus*. Pausanias Phoc. cap. XVII & Procopius Goth. IV cap. XXIV & Vand. B. lib. I cap. XXIV *Κάραλις*, addita littera scripserunt. Multitudinis numero *Carales* Liuius constanter. Lib. XXIII cap. XI *navibus longis ad Carales subductis*. Et mox: *Manlius Carales se recepit*: & cap. XLI *Carales exercitum reduxit*. Et Hirtius Afric. extremo: *post diem III Carales in Sardiniam pervenit*. Et mox: *a Caralibus secundum terram prouectus*. A Pœnis conditam Pausanias refert: ab Romanis ius ciuitatis accepisse Plinius auctor est, qui *Caralitanos ciuium Romanorum* dixit.

In australi latere, vrbs itidem præclara, *Sulci* erant. Mela dicto loco: *urbium antiquissima, Caralis & Sulci*. nam vna cum Carali, vt Pausanias tradit, & hæc vrbs a Carthaginienensibus condita. Male is quidem *Σύλλας* in vulgatis habet, quod credo ab exscribentibus esse, & *Σύλκας* legendum. Sic enim Stephani breuiator: *Σύλκοι, πόλις ἐν Σαρδοῖ, Καρχηδονίων κτίσμα, Sylci urbs Sardinia, Carthaginienensium opus*. Ptolemæus *Σόλκοι*: forsan *Σούλκοι* scripsit, vt Latini *Sulci*. Strabo *Σουλχοὶ*, *Sulchi*, quod minus placeat, quia Stephanus & Ptolemæus *κ*, Latini c constantius servant. Mela *Sulci*, vt dictum: Plinius, *Sulcitani*, qui incolunt: & Hirtius Afric. extremo: *Cæsar Sulcitanos h-s c millibus multat*. Itidem Plinius eodem loco, *Sulcense promontorium*. Claudianus B. Gild. sub finem:

*Pars adit antiqua ductos Carthagine Sulcos.*

FFF fff 2

Vrbs

Vrbs nunc diruta iacet, nomen in proxima insula seruari fertur, quæ videtur Plinii *Enosis* esse.

Per flexum insulæ in occidentale latus venimus, in quo *Bosa* & *Neapolis* prisca nomina conseruant: vnde Antonini ductu, itinere a Tibulis Sulcos, de ceteris oppidis iudicamus. Ordo in notioribus talis est:

<i>Tibulis</i>		
<i>ad Herculem</i>	M. P.	LVIII
<i>ad Turrem</i>	M. P.	XVIII
<i>Noram</i>	M. P.	XVII
<i>Bosam</i>	M. P.	XLI
<i>Cornos</i>	M. P.	XVIII
<i>Tharros</i>	M. P.	XVIII
<i>Neapolim</i>	M. P.	XXX
<i>Metalla</i>	M. P.	XXX
<i>Sulcos</i>	M. P.	XXX

Vt ergo ab austro in septemtrionem progrediamur, prima post Sulcos sunt *Metalla*, a fodinis haud dubie nominata. Deinde est *Neapolis*, quæ nomen retinet, ad sinum, paullo supra Oristanum, urbem archiepiscopalem. Inde Caralim versus, ex intervallo sunt *Aqua Neapolitana*, calidæ & salubres a Ptolemæo æque & Antonino laudatæ. Haud procul Neapoli, si recta positio Ptolemæi est, Οὐσέλλης, *Vsellis* fuit, πέλις κολώνια, *oppidum, colonia*, quam post Vespasiani tempora deductam esse oportet, quia Plinius sua ætate *vnam coloniam*, Turrim Libysonis fuisse, lib. III cap. VI testis est. Supra Vsellim Τάρραι πόλις, *oppidum Tarra*: Antoninus *Tharpos* vel *Tharpbos*, illud Aldi, hoc Simleri editione dixit, quod in *Tharros* recentiores, Ptolemæo duce, mutauerunt.

Nobilior vrbs *Cornus* est, Ptolemæi κόρνος, Antonini plurali numero *Corni*. Liuius lib. XXIII cap. XL *Alius exercitus primo per agros silvasque fuga palatus: dein quo ducem fugisse fama erat, ad urbem, nomine Cornum, caput eius regionis, confugit, debellatumque eo prælio in Sardinia esset, ni classis Punica - - in tempore ad spem rebellandi aduenisset.* Et cap. XLI *Ceteris vrbs Cornus eadem, qua ante, fuga receptaculum fuit. quam Manlius, victore exercitu adgressus, intra paucos dies recepit.* Ptolemæus in mediterraneis scripsit:

scripsit : sed haud procul a mari fuisse , iter ostendit Antonini. *Bosam* quoque , quam & ipse *ἑῶσαν* vocat , vñde Plinii *Bosenses* sunt , in *μεσογίοις* , *mediterraneis* scripsit , quæ vero in ora sita superest vrbs eadem , vt nomen probat & iter Antonini.

Interiacet Ptolemæi *Coracodes portus* , *Κορακῶδες λιμὴν* , cuius oppidum videtur *Corax* fuisse : & Antonini *Carbia* : & alius portus ac oppidum *Νύμφαιον* , *Nymphæum* nomine , eiusdem Ptolemæi ; antequam ad *Noram* veniatur , intus paullo , recedente , inter duos sinus mari , positam , quod itineris etiam rationes demonstrant. Hæc Ptolemæi *Νώρα πόλις* , sed itidem loco mota in meridianam regionem. Ductus autem itineris Antonini nobis certior est , quam dispositio Ptolemæi. Pausanias sæpe dicto cap. XVII Phoc. *Ἰβηρες ἐς τὴν Σαρδῶ διαβαίνουσιν ὑπὸ ἡγεμόνι τῆς ὅλης Νώραις , καὶ ἀπὸ τῆς Νώρας πόλις ὑπὸ αὐτῶν , Ἴσπανι , ἐν Σαρδινίᾳ δὴ Νωραce transuecti , urbem Noram condiderunt.* Oppidanos Plinius *Norenses* adpellauit.

Ad mare , supra *Nymphæum* , *τίλλιον πόλις* , oppidum *Tillium* , siue *Tilium* : & ad sinum excurrentem locus *ad Turrem* , Itinerario monstrante , quæ Plinii haud dubie *Turris Libysonis* , Ptolemæi *πύργος Λιβύσωνος* , vt in ms est , vulgo *Βίτσωνος* ; nunc , excisa vrbe , nudus portus *Porto Torre* vocitatur. Inde locus *ad Herculem* ; & tandem , minore interuallo , quam itinerario est , sunt *Tibula* , vñde aliquot itinera ducuntur ; Ptolemæi *τίβυλα πόλις* , vrbs *Tibula* : supra quam *Iuliola* eiusdem Ptolemæi , prope fretum posita.

Supersunt quædam interiora ad perlustrandum , quibus vero certum locum adsignare difficile est. Itinere a Tibulis Caralim ponit Antoninus *Forum Traiani* inter oppidum Luguidonem & Aquas Neapolitanas , munitum ab Iustiniano. Procopius lib. VI de Aedific. cap. VII *πόλις ἐστὶν ἐν τῇ νήσῳ Σαρδῶν , ἣ νῦν Σαρδινία καλεῖται , Τραιανῆς φόρον αὐτὴν καλεῖσι Ῥωμαῖοι . Ταύτην τευχὴν πεποίηται Ἰσπανιανὸς , οὗ πέριτος οὖσαν , Oppidum est in insula Sardinia , Forum Traiani.* Hoc mœnibus cinxit Iustinianus , quoniam esset nudum antea.

• Tredecim millibus supra Caralim , eodem indice Antonino , itinere a portu Tibulis Caralim , *Ferraria* est , a fodinis haud dubie & officinis ita dicta . nam & ferri ferax hæc insula , & Ru-

tilius Itinerar. lib. 1 chalybem insulæ Illæ laudans, nec potiore Noricum esse dicit, neque Bituricensem Galliæ,

*Nec qua Sardoo cespise massa fluit.*

Ptolemæus in mediterraneis etiam *Valeria* meminit, (editum est οὐαλερία πόλις) quod nomen ipse suspectum reddidit, dum in populis insulæ οὐαλεντίνης recenset, & Plinius *Valentinos* lib. III cap. VII. Vnde pronum est coniicere, nomen oppidi non *Valeria*, sed *Valentia* fuisse, & ita quoque scripsisse Ptolemæum. Eiusdem est Λήσα, *Lesa*, vnde *Aquas* nominat *Lesitanas*. Alia Ptolemæi & Antonini tam in litore, quam media terra, præterimus, quod nihil habemus de iis dicere; minus in historiis, vnde illustremus.

De populis Sardinie lib. III cap. VII Plinius: *Celeberrimi in ea [insula] populorum Ilienses, Balari, Corsi.* Pomponius Mela de eadem insula: *In ea antiquissimi populorum sunt Ilienses.* Sed antiquiores in insula, si Pausaniæ credimus, Hispani, Libyes, Græci fuerunt. Post demum, inquit, Troianorum, qui cum Aeneæ erant, μοῖρα ἀπενεχθῆσα ὑπὸ ἀνέμων ἐς Σαρδῶν, ἀνεμίχθησαν τοῖς περσικοῖσιν Ἑλλήσι, *pars tempestatibus in Sardiniam abrepta, Græcis, qui ante illic confederant, permisti sunt.* Hi sunt *Ilienses* Sardi, a Mela, Plinio, Liuiο memorati, qui postea, quum maior Afrorum manus superueniens exstingueret Græcos, ἐς τῆς νήπυ τὰ ὑψηλὰ, *in montana insule* confugientes, ibi *Iliensium* nomen etiam ad Pausaniæ ætatem vsque (ἐς ἐμὲ ἔτι, inquit) conseruarunt. *Corforum* origo, & ex vicina insula aduentus, per se intelliguntur. *Balarorum* nomen Φυγάδας, *fugitiuos* Pausanias κατὰ γλῶσσαν τὴν Κυρηνίων, *secundum Corforum linguam*, interpretatur, quia fuerint Hispani genere, antea socii Pœnorum in insula, post separati ab illis defectione, in alios montes confugerint. Aequè ergo, vt Ilienses, consili montibus quos incolebant, planiores partes, vt liberi prædatores, infestarunt. Liuius lib. XLI cap. VI *In Sardinia magnum tumultum esse, litteris pratoris cognitum est. Ilienses, adiunctis Balarorum auxiliis, pacatam provinciam inuaserant: nec eis inualido exercitu, & magna parte pestilentia absumto, resisti poterat.* Est & genus hominum in insula, quos *Pellitos Sardos* Liuius dixit lib. XXIII cap. XL, qui etiam in montanis haud dubie habitauerunt: ideoque mastrucis & pellibus ad frigus arcendum.

vli. Dux Sardorum, inquit, *Hampsicora* tum forte profectus erat in *Pellitos Sardos* ad iuventutem armandam, qua copias augetet. Hos Cicero de Prov. consul. cap. VII *mastrucatos latrunculos* vocat. Res, inquit, in Sardinia cum *mastrucatis latrunculis* a propretore vna cohorte auxiliaria gesta. Ptolemæus plures populos enumerat, sed plerosque ab vrbibus denominatos, vt *Tibulatio*, *Coracenses*, *Canusitanos*, quos a Fano Canusii Cluuerius (sic legit in itinerrario, non *Carisii*) ducit: geminos *Solcitanos*, australes, & alios; quemadmodum etiam Antoninus alios *Sulcos* in orientali latere, alios in australi habet: *Cornenses*, *Scapitanos*, *Neapolitas*, & ceteros.

Fluminum insulæ vix vnum & alterum nominatim memoratur, *Thyrus*, Θύρσος Ptolemæi & Antonini; ille ostia supra Vsellim ponit: hic, caput in via ab Olbia Caralim: lapsus, διὰ μέσων τῆς χώρης, *per mediam insulam*, vt Pausanias, cui Θέξσος est, prauate fortassis, loco persæpe dicto adnotat. Proximus est Τέρμος, *Termus*, inter Nymphæum & Caracodem portum in mare decurrens. Cetera minora & indigna memoratu sunt.

Insulæ circa Sardiniam plures sunt minores. Plinius lib. III cap. VII *Habet ea [Sardinia] a Gorditano promontorio duas insulas, quæ vocantur Hercules: a Sulcensi, Enofin: a Caralitano, Ficariam.* Habet & Ptolemæus in Sardinia Γορδῖτανον ἄκρον, *Gorditanum promontorium* in latere occidentali supra Tillium, septemtrionem versus, vbi duæ insulæ, altera mediocris, altera parua admodum. Ptolemæus autem vnam Ἡρακλέους νῆσον proponit, maiorem intelligens, quæ hodie Zavara dicitur: minorem, nunc Isola Piana, propter exiguitatem posthabuit. Promontorium autem Gorditanum, est Capo di Argentera. *Enosis*, hodie S. Antioco: Caralitano promontorio obiectæ Cortelazo & Serpentera: alterutra Plinii & Ptolemæi *Ficaria*. Præterea Ptolemæus narrat *Phintonis* (Φίντωνος) insulam, *Nymphæam*, *Diabaten*, *Hieracum*, ἱεράκων, id est accipitrum; *Plumbariam*, & *Hermaam* siue Mercurii. In Agathodæmonis tabula *Herma* est supra Olbianum sinum, contra Insanos montes: *Diabate* contra portum Nymphæum: *Hieracum* siue *Accipitrum* insula ab occasu sinus Sulcitani. *Phintonis* insulam, quam & Plinius habet, in septemtrionem Cluuerius ad Erebantium promontorium reiecit. *Cuniculariæ* Plinii ex Tabulæ

bulæ Peutingerianæ *Cunicularia* vna, ad sinum Caralitanum sita, cognoscuntur. *Bertula* in eadem Tabula ad medium lateris occidentalis: Boaris & Bouenna, vtrumque scriptas, ad australe visuntur, quæ il Toro (Taurus) & la Vacca hodie vocantur. *Plumbaria*, *Μολυβδάης*, incerto loco est.

## CAPVT XII

DE

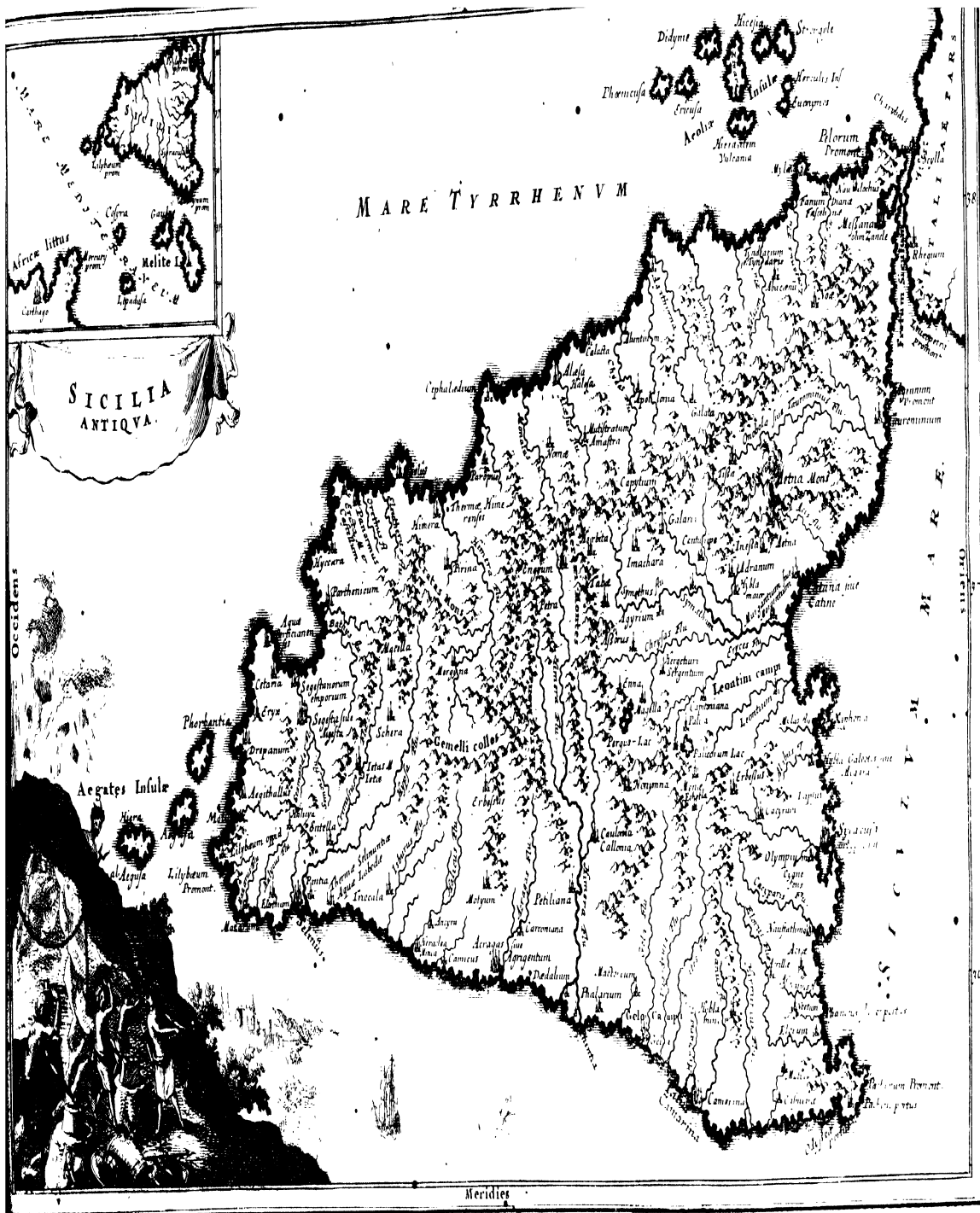
## SICILIA.

**S**icilia insula tam propinqua est Italiæ, vt plures veterum continentem olim fuisse, postea vel terræ motu vel maris impetu vtriusque abscissam, crediderint, de quo in Italia, quum *Rhegi*, vrbis ad fretum sitæ, nomen explicaremus, prædictum fuit, suspectam illam historiam, & fabulæ similiorem permultis videri adeo, vt antiquorum etiam modestiores, Virgilius atque Mela, ad famæ incertum & vulgi opinionem id reiciant, dicantque, ille *dissiluisse FERVNT*; hic, *Sicilia, vt FERVNT, aliquando continens*. Scuit hodieque mare, fiunt tremores terræ atque motus, nec vero tanta auulsio partium deprehenditur. Accedunt rupes & promontoria, quibus vtrumque latus freti præmunitur, vt disruptio ne credibilis quidem videatur. Nihilominus non desunt, qui id adseueranter enuntient, Silius Italicus lib. xiv vers. ii

*Ausonia pars magna iacet Trinacria tellus;  
Vt semel expugnante Noto, & vastansibus undis,  
Accepit freta caruleo propulsa tridente.  
Namque per occultum caca vi turbinis olim  
Impactum pelagus lacerata viscera terra  
Discidit, & medio pertrumpens arua profundo  
Cum populis pariter conuulsas transfudit vrbes.*

Plinius quoque lib. iii cap. v iii non dubitabundus dixit, *Sicilia, quondam Bruttio agro coarctans, mox interfuso mari auulsa*. Quod tam certum Tanaquillo Fabro, viro clarissimo, adparet, vt tempus etiam auulsionis in Eustathii ad Periegetæ vers. 475 commentariis se inuenisse lib. i epist. xiv gloriatur: quam is auctor

(si







(si modo antiquior ipse esset, fideque dignior) Acasto, Aeoli filio, Siculis imperitante, factam esse memorat. Aeolum autem Tanaquillus circa ea tempora vixisse refert, quibus Israelitæ duram illam seruitutem, quam sub Pharaonibus seruierant, exuerunt. Vnde id confirmetur, non addidit, quod in medio, aut dubio potius, relinqueamus.

Siue autem vera fuit abruptio illa, siue, quod probabilius videtur, ut multæ antiquitatis traditiones, conficta; tam vicina tamen Sicilia Italiæ est, ut suburbanam illam provinciam Romani dixerint. Florus lib. II cap. II *quoniam iam Sicilia suburbana esset populi Romani provincia*: & lib. III cap. XIX de seruili bello: *Terra frugum ferax, & quodammodo suburbana provincia*. Quid? quod tanta illarum propinquitas est, ut in altera alterius gallicinia & latratus canum exaudiri iam olim obseruatum fuerit. Silius dicto loco vers. 20

*Sed spatium, quod dissociat consortia terre,  
Latratus fama est (sic arcta interuenit unda)  
Et matutinos volucrum transmittere cantus.*

Plinius latitudinem freti MD passuum refert: Straboni autem lib. VI pag. 177 a Cæny promontorio ad Posidonium *σενωπὲς ὅσον ἑξαστάδιος, μικρῶν δὲ πλεον τὸ ἐλάχιστον διαπέρασμα*, *angustia freti sex stadiorum, & paullo longior traiectus breuissimus*. At Agathemerus lib. I cap. V *διαγραμμα ἔχει ἀπὸ Πελώρεως ἄκρως εἰς Ἰταλίαν σταδίων ἑαὶ πρὸς ὅμιον*, *traiectus a Peloro promontorio in Italiam, habet undecim stadiorum fretum*: id quod propius ad numeros Plinii, si recte sese habent, accedit.

Varia sunt insulæ huius nomina, eaque vel a situ, vel a populis eorumque ducibus imposita, *Trinacria*, *Triquetra*, *Sicania*, *Sicilia*, ut periphrastica nomina alia taceamus. Plinius lib. III cap. VIII *Ante omnes [insulas est] claritate Sicilia, Sicania Thucydidi dicta, Trinacria pluribus, aut Triquetra, a triangula specie*. Primum nomen *Trinacria* a tribus *ἀκρεῖς* seu *promontoriis* vocatur, quorum primum, *Pelorum*, *Πελώρεον*, aduersus Scyllam in Italiam vergit: alterum, *Pachynum*, in Græciam: tertium, *Lilybaeum*, in Africam. *Trinacria* nomen poetis usurpatum magis est quam ceteris scriptoribus. Virgilius Aeneid. III vers. 440

Ggg ggg

Tri-

*Trinacria fines Italos mistère relicta.*

Et ibidem versu 581 - - - intremere omnem  
Murmur Trinacriam, & calum subtexere fumo.

Et per modum adiectionis versu 384

- - - *Trinacria lentandus remus in unda.*

& Silius lib. XIV vers. 11 *Trinacria tellus*, quem versum paullo ante produximus. Est etiam *Trinacris*, trisyllabum eiusdem compositionis nomen. Ovidius Fast. IV vers. 419

*Terra tribus scopulis vastum procurrit in aquor*

*Trinacris, a positu nomen adepta loci.*

Et Metamorphos. lib. V vers. 346

*Vasta giganteis ingesta est insula membris*

*Trinacris.*

Ac elisa littera *Τρινακία*, *Trinacia*: & *Τρινακίς*, *Trinacis*. Dionysius Perieges. vers. 467

*Τρινακίη δ' ἐπὶ τῇσιν, ὑπὲρ πέδον Αὔσονιόν*

*ἑκτέταται.*

*Trinacia* autem post has super solum Ausoniorum extenta est. Id quod nonnulli etiam ab ἄκρον, quamquam eiecta littera est, deriuant. Eustathius ad Dionysium: "Ἔστιν οἷον ἐτυμολογία τῆς τῆς *Τρινακίας* οἰοντὶ *τρινακίας*, ἢ ἐστὶ *τρία* ἐχούσης ἄκρον. Et Strabo lib. VI pag. 183 euphoniae dat expulsionem litterae. *Τρινακρία*, inquit, πρῶτον, *Τρινακίς* δ' ὕστερον προσηγορεύθη, μετονομασθεῖσα εὐφωνότερον, *Trinacria* primum, *Trinacis* deinde adpellata sono vocis concinniores. Alii vocabulum a *τρίναξ, κος*, id est *tridens* deducunt, quod quia ambigue per *τ* & *θ* scribitur, Homeri quoque scriptura *θρινακίη* Odyss. A vers. 106, & M vers. 127, 135 simul intelligitur. Byzantius Stephanus: *Τρινακρία* ἐκλήθη ἕτως, ἢ ὅτι τρεῖς ἄκρας ἔχει, ἢ ὅτι *τρινακί* ἐστὶν ὁμοία, *Trinacria* ita vel a *tribus promontoriis dicta*, vel quod *τρινακίς*, id est *tridenti, similis est*.

Vocabulum *Triquetra* praeter Plinium supra productum, est Horatii lib. II satyr. VI vers. 55, Vbi *pradia Triquetra militibus promissa*, in Sicilia sunt: & Silius lib. V vers. 490

*Huc Aetnaa cohors, Triquetris quam miserat oris*

*Rex, Aetbusa, tuus.*

Nomen *Sicania* a *Sicanis*, populo, est, quos Dionysius Halicarnasensis lib. I pag. 17 γένος Ἰβερικόν, *Hispanam gentem* vocat: *Siculi* au-

tem,

tem, unde nomen *Sicilia* est, ex Italia feruntur in insulam venisse. Silius lib. xiv vers. 33 de vtrisque

- - - - - *Cyclopia Pigna*  
*Vomere verterunt primum noua rura Sicani.*  
*Pyrene misit populos. - - - & vers. 37*  
*Mox Ligurum pubes, Siculo ductore nouauit*  
*Possessis bello mutata vocabula regnis.*

Etiam *Lastrygones*, quæ gens perinde fuit Italica, in antiquissimis *Siciliæ* habitatoribus numerantur, de quibus Silius dicto libro vers. 127

*Prima Leontinos vastarunt prælia campos,*  
*Regnatam duro quondam Lastrygone terram.*

Additæ coloniæ Græcorum, Naxos, Chalcidensium, Syracusæ Corinthiorum, aliæque aliorum: & Carthaginienfes magnam partem occuparunt. Hos colonos numerasse satis sit: plures tradunt Strabo in *Sicilia*, & Thucydides lib. vi sub initium. Ex qua commissione factum, ut *trilingues* Siculi apud Apuleium lib. xi censerentur, id est Græce, Punice, Italice loquentes.

Ingens fertilitas insulæ, laudataque a pluribus. Ut de Græcis taceam, tota Ciceronis oratio Frumentaria est testis huius rei: & Florus seruili bello, *Terra frugum femax*: ac Silius Italicus lib. xiv vers. 23

*Multa solo virtus: iam reddere fœnus aratris,*  
*Iam montes umbrare olea, dare nomina Baccho;*  
*Nectare Cecropias Hybleo accendere ceras.*

Inde est, quod horreum Romanæ reipublicæ hæc insula habita quondam fuerit. Cicero pro Lege Manil. cap. xii Pompeius nondum tempestiuo ad nauigandum mari *Siciliam* adiit, *Africam* explorauit; inde in *Sardiniam* cum classe venit: atque hac tria frumentaria subsidia reipublicæ firmissimis præsidiis nauibusque muniuit. Et Liuius lib. xxvi cap. xl de consule Læuino refert, coegisse *Siculos*, positis tandem armis ad agrum colendum animos conuertere: ut esset non incolarum modo alimentis frugifera insula, sed urbis Romæ atque Italia (id quod multis sæpe tempestatibus fecerat) annonam leuaret. Et lib. xxvii cap. v omnes [*Siculos*] in urbes agrosque suos reducos, arare, serere: desertam recoli tandem terram frugife-

*ram ipsis cultoribus, populoque Romano pace ac bello fidissimum anno-  
na subsidium.*

Limes inter Italiā Siciliamque *fretum* est, inde *Siculum*, cognominatum, de cuius latitudine supra dictum fuit : longi-  
tudo xv millia passuum secundum Plinium lib. III cap. VIII. Flo-  
rus lib. IV cap. VIII de Sexto Pompeio : *Tanta mole belli penitus  
in Siculo freto iuuenis oppressus est.* Græce πορθμὸς Σικελικὸς, ut  
Marcianus Heracleota pag. 12 adpellauit. Fertur illud inter Scyl-  
lam & Charybdim : illam in Italico litore, de qua etiam in Italia  
actum fuit ; hanc in mari propiorem insulæ litoribus. Mela lib. II  
cap. VII *Scylla saxum est : Charybdis mare ; utrumque noxium ad-  
pulsis.* Plinius dicto loco : *Charybdis mare vorticosum.* Seneca  
epist. LXXIX ineunte : *Exspecto epistolas tuas, quibus mihi indices,  
circuitus Sicilia totius quid tibi noui ostenderit, & omnia de ipsa Cha-  
rybdi certiora. Nam Scyllam saxum esse, & quidem non terribile,  
nauigantibus, optime scio : Charybdis an respondeat fabulis, perscri-  
bi mihi desidero. Et si forte obseruaueris, (dignum est autem ut ob-  
serues) fac nos certiores, utrum uno tantum vento agatur in vortices,  
an omnis tempestas aque mare illud contorqueat : & an verum sit,  
quidquid illo freti turbine adreptum est, per multa millia trahi condi-  
tum, & circa Tauromenitarum litus emergere.* Virgilius Aeneid. III  
vers. 420

*Dextrum Scylla latus, laeuum implicata Charybdis  
Obsidet, atque imo barathri ter gurgite vastos  
Sorbet in abruptum fluctus, rursusque sub auras  
Erigit alternos, & sidera verberat unda.*

E quibus facile adparet, quid rei subsit in Charybdi, & quid fa-  
bulis imputandum sit. Quo id cumprimis pertinet, quod de  
trina cruciatione a poetis, etiam Hyginō fab. cxxv est prodi-  
um. Esse autem propiorem Siciliae litori, quam Italiae, illud  
laeuum Maronis, dextro Scyllæ oppositum ostendit ; etiam cogno-  
mentum a Siciliae vrbe petatum, Ouidii Fast. lib. I v vers. 499

*Effugit & Syrtes, & te, Zanclos Charybdi.*

Primum in insula iuxta fretum est promontorium *Pelorum*, quod  
vario genere nominatur *Pelorus* & *Pelorum*, prout vel mons vel  
promontorium subauditur : etiam muliebri forma *Peloris* & *Pe-  
lorias*,

*lorias*, vtrumque imitatione Græcorum, quibus est Πελωρίς, ἰδος, δε Πελωριάς, ἄδος. Dionysius Perieg. vers. 472

Ηνεμόεσσα Πελωρίς, ἐς Αυσσονίην ὁρώσα,

*Ventosa Peloris in Ausoniam spectans.* Polybius lib. I cap. XLII ἀκρωτήριον, τὸ εἰς τὰς ἀρκτες κεκλιμένον, προσαγορεύεται Πελωριάς, *promontorium* [insulæ] *septemtrionale vocatur Pelorias.* Et antea cap. XI περὶ Πελωριάδα. Latina exempla sunt: Silius Italicus lib. XI vers. 79

*Celsus arenoso tollit se mole Pelorus.*

Et Ovidius Metamorph. XIII vers. 726 - - - *at Arcton*

*Aequoris expertem spectat Boreaque Peloros.*

Mela lib. II cap. VII de promontoriis Sicilia: *Pachynum vocatur, quod Græciam spectat: Lilybaum, quod in Africam: Peloris, quod in Italiam vergens Scylla aduersum.* Et paucis interiectis: *inter Lilybæum & Pelorida Panormus & Himera.* Et Cicero Verrina ultima cap. III *facilius fuerit ad Oceanum peruenire, quam ad Peloridem accedere.* Ovidius Fast. IV vers. 479

*Iamque Peloridem, Lilybaæque, iamque Pachynum*  
*Lustrat.*

Et Solinus cap. V *Pelorias aduersa vespere Italiam videt.* Verius *septemtrioni*, quam *vespero*, dixisset, etiam Salmasii τὴ πάνυ iudicio. Aliquando *Pelorias* est nomen regionis, distinctum a promontorio. Diodorus Siculus lib. IV extremo fabulam ex Hesiodo adfert, *Περώνω προσχωσιν τὸ κατὰ τὴν Πελωριάδα κείμενον ἀκρωτήριον, καὶ τὸ τέμενος τῷ Ποσειδῶνος κατασκευάσαι, Ὀρίοντι ἀγερῖβις κοῦστρον* *costruxisse promontorium iuxta Peloridem; & templum in eo Neptuni adificasse.* Illa regio *Peloritana ora* dicta est Solino cap. V. •

*Messana* prima vrbs Sicilia, ex Italia si traicitur, ad fretum posita, olim dicta *Zancle*. Silius lib. XI vers. 195 •

*Incumbens Messana freto.*

Diodorus lib. IV cap. vlt. ἡ τότε Ζάγκλη, νῦν δὲ Μεσσηνή, ὀνομαζομένη, qua olim Zancle erat, nunc Messane nuncupatur. Idem, nomen *Zancle* a Zanclo rege deductum refert: alii a falce, quam vox Ζάγκλον Siculis sonet, id est a curvitate loci. Thucydides lib. VI pag. 413 Ὀνομα τὸ μὲν πρῶτον Ζάγκλη ἦν, ὑπὸ τῶν Σικελῶν κληθῆσα, ἐπὶ ὁρεπανοῖσιν τὸ χωρεῖν τὴν ἰδέαν ἐπὶ, τὸ δὲ ὁρεπανον οἱ Σικελοὶ Ζάγκλον

κλον καλῶσι, *Nomen antiquum* [urbis] *Zancle erat, a Siculis impositum, quia locus* [curuitate sua] *speciem falcis prabet. Falx enim Siculis ζάγκλον dicitur.* Alterum nomen a Messeniis Peloponnesi est. Strabo lib. VI pag. 185 κτίσμα ἐς τὴν Μεσσηνίαν, τῶν ἐν Πελοποννήσῳ, παρ' ὧν τὸν νομα μετήλλαξε, Ζάγκλη πρῶτον καλεσμένη διὰ τὴν σκολιότητα τῶν τόπων, *Conditā est a Messeniis Peloponnesiacis, a quibus et nomen accepit, Zancle antea ab obliquitate locorum dicta.* Thucydides id soli Anaxilæ Messenio, Rheginorum tyranno, tribuit, qui, promiscuis colonis immixtis, urbem a patria sua denominauerit. Vocabulum *Zancle* poetis reliquum. Silius lib. I vers. 662

*Vos etiam Zanclem Siculi contra arma tyranni*

*Iuuisse egregium:*

qui & *Zancle* a *mœnia* eandem urbem lib. XIV vers. 49 vocitauit. Alterum nomen Græcis idem plane est, quum Siciliæ & Peloponnesi urbes significat. Vtramque enim Μεσσηνίην Strabo, Ptolemæus, Scylax, Thucydides, Diodorus vocant: in nummis autem Siculorum est ΜΕΣΣΑΝΙΩΝ, quam formam Latini imitantur, Siciliensem urbem *Messanam*; Peloponnesiacam *Messenem* constanter nominantes. Mela dicto loco: *Ora, Ionium mare attingens, hac fert illustria: Messanam, Taurominium, Catinam, Megarida, Syracusas.* Et Liuius lib. XXI cap. XLIX *Ad eas* [naues Carthaginienſium] *conspēctas, a Messana duodecim naues ab Hierone rege Syracusanorum missa, qui tum forte Messana erat.* Et Suetonius Calig. cap. LI *repente a Messana noctu profugit, Aetnai verticis fumo ac murmure pauescētus.* Oppidani Μεσσανίαις, uti ex nummis adparet, in quorum vno est ΜΕΣΣΑΝΙΩΝ: facie obuersa ΠΕΛΟΠΙΑΣ. Latine *Messanenses*: postquam autem Mamertinos receperunt, nominis illorum societatem inire non sunt dedignati. Pompeius Festus in MAMERTINI: *Quum in parte ea Sicilia* [Mamertini] *confedissent, qua nunc Tauricana dicitur, forte parantibus bello cernere Messanensibus auxilio venerunt ultro - - quod ob meritum eorum ut gratiam referrent, et in suum corpus communionemque agrorum inuitalunt eos, et nomen acceperunt unum, ut dicerentur Mamertini.* Et Plinius lib. III cap. VIII *A Peloro, mare Taurominium ora spectante, oppidum Messana ciuium Romanorum, qui Mamertini vocantur.* Ab his Messana Ciceroni dicta *Mamertina* ciuitas, orat. in Verr. Frument. cap. VI

Sequi-

Sequitur *Drepanum* promontorium Ptolemæi atque Plinii: dein, quod Plinius addit, *colonia Tauromenium*, quæ antea *Naxos*. Et nummus, EOL. AVG. TAVROMEN. Et Græci Ταυρομένιον, quod utique præferendum vulgato Latinis libris *Taurominio*: quamvis nec hoc, quod in multis codicibus constanter legitur, damnatum velim. Cicero fœderatam ciuitatem dixit, orat. Frumentar. cap. vi. *Fœderata*, inquit, *ciuitates due sunt, Mamertina & Tauromenitana*. Ciues ergo seu coloni *Taurominitani* siue *Tauromenitani*. Silius lib. xiv vers. 257

*Taurominitana cernunt de sede Charybdim.* —

Nummus Harduini, TAVROMENITAN. Ceterum huius vrbs meminit Cicero lib. xvi epist. xi ad Atticum: *Epistolas Catinam, Tauromenium, Syracusas commodius mittere potero*. Hodie Taormina. Quod vero Plinius Tauromenium dixit antea *Naxum* fuisse adpellatum; in eo dissentit Strabo, dicto loco: sed facile conciliatur Plinio. Nam Tauromenium conditum est in monte, *Tauro*, ut Diodorus describit lib. xiv cap. lx, & lib. xvi cap. vii. *Naxus* autem ad latus montis australe fuerat, quam Dionysius euerit, ut idem lib. xiv cap. xvi prodidit. Ex ruinis ergo huius surrexit in proximo, aut creuit Tauromenium, ut visa eadem vrbs fuerit, quæ olim *Naxos*, post Tauromenium adpellabatur. Litus Tauromenitanum dicebatur κοπέια, *Copria*, ab eiectionis ibi nauium fragminibus, quæ Charybdis vortice perierant. Strabo prædicto loco de Charybdi: τὰ ναυάγια παρασύρειται πρὸς ἡύονα τῆς Ταυρομενίας, ἣν καλεῖσιν ἀπὸ τῆς συμπτώματος τῆς κοπέας, *absorptorum nauium fragmenta ad litus Tauromenitanum denoliuntur, quod ab hoc euentu COPRIA, quasi sterquilinium, vocatur*. Et Pacatus Panegy. Theodos. cap. xxvi *Charybdim loquor? quæ quum plena nauigia sorbuerit, dicitur tamen reiectione nauis fragia, & contortas fundo rates Taurominitanis litoribus exponere*.

Citra Tauromenium est Ἀργεννὸν ἄκρον, *Argennum promontorium* Ptolemæi: ultra coloniam *Onobala* fluius Appiani, lib. v Ciuil. p. 1162 παρέπλα τὸν ποταμὸν Ονοβάλαν, *præternauigabat flumen Onobalam*. Quod vero circa Tauromenium aut Naxum defluit, non videtur amnis alius ab illo esse, qui Vibio est *Taurominius*, inter *Syracusas & Messenam*, a quo oppidum *Taurominium*.

Ho-



Hodie *Cantara* dictus. Proximus est *Afines* fluius Plinii, quem Fiume Freddo, ab aqua frigidissima nunc adpellari aiunt. Har-  
duinus Plutarchi *Afmarum* (Ασινάρον, in Nicia pag. 541) eundem  
esse autumat, quem Cluuerius inter Syracusas & Pachynum po-  
suit. Ab Aetna decurrit *Acis* amnis, poetis memoratus. Theo-  
critus idyllio I vers. 69

Οὐδ' Αἴτνας σκοπιὰν, ἔδ' Ἀκιδὸς ἱερὸν ὕδωρ,

Neque Aetna cacumen, neque sacram Acidis undam. Et Ovidius lib.  
IV Fastor. vers. 468

Pluerit & ripas, herbifer Aci, tuas.

Et Silius lib. XIV vers. 222

Quique per Aetnaos Acis petit aquora fines.

Nomen hodieque tenet, aut Sicula dialecto Iaci vel Chiaci vo-  
catur. Post hunc

*Catana* est siue *Catina*, e regione Aetnae montis, vna ex  
quinque coloniis Romanis, secundum Strabonem Ναξίων κτίσμα,  
a Naxiis olim condita. Ptolemæus, Κατάνη κολῶνια: Plinius III cap.  
VIII Scopuli tres Cyclopum, portus Vlyssis, colonia Catina. Mela II  
cap. VII Ora hæc fert illustria, Messaniam, Taurominium, Catinam,  
Megarida, Syracusas. Huius nominis eadem ratio est, quæ Tau-  
rominii, vt aliter Græci scribant, Κατάνη, prima vocali: aliter  
Latini plerique, *Catina*, vocali tertia: sicut Græcorum erat Τα-  
υρομένιον; plurium Latinorum *Taurominium*. Thucydides, Scylax,  
Strabo, Ptolemæus Κατάνη & Καταναῖοι, & nummi veteres ΚΑΤΑ-  
ΝΑΙΩΝ: Plinii & Melæ scripturam modo vidimus: cum qui-  
bus poetæ faciunt Silius atque Ausonius. Ille lib. XIV vers. 197

Tum Catine nimium ardenti vicina Tiphaeo:

id est Aetnae vicina; vide Notas nostras: hic, de Clar. vrbib.

Quis Catinam sileat? quis quadruplices Syracusas.

Nec Cicero aliter quam *Catina*, etiam libris castigatissimis. Libro  
IV in Verr. de Signis cap. XXIII *Catinam* quum venisset, oppidum  
locuples, honestum, copiosum. Et lib. XVI ad Attic. ep. XI *Epistolas*  
*Catinam*, *Tauromenium*, *Syracusas* commodius mittere potero. At Li-  
uius lib. XXV II cap. VIII *Tantum* ea cura frumenti prouenit, vt &  
*Romam* mitteret, & *Catanam* conueheret, unde exercitui, qui ad Ta-  
rentum aestina acturus esset, posset præberi.

Inter-

Interluit oppidum Catinenſe amnis *Amenanus*, ex Ætna orrus, parvus & breui decurſione. Strabo lib. v pag. 166 καθάπερ περὶ τῆς Ἀμενᾶνι συμβαίνειν φασι, τῇ διὰ Κατάνης ῥεοῦτος, *quemadmodum flumini Amenano euenire dicunt (deficere penitus) per Catanam fluenti.* Ouidius Fast. IV verſ. 467

*Iamque Leontinos Amenanaque flumina curſu Præterit.*

Et Metamorphoſ. lib. xv verſ. 279 reſtitutoribus Vrfino & Heiſio :

*Nec non Sicanias voluens Amenanus arenas*

*Nunc fluit ; interdum ſuppreſſis fontibus æſet.*

Idem Fulv. Vrfinus nummum præduxit ab vna parte ſcriptum AMENANOS, ab altera, ΚΑΤΑΝΑΙΩΝ. Deriuatiuum autem hoc nomen eſt : ſimplex *Amenas*, quo uſus eſt Pindarus Pyth. oda 1 antiſtr. IV Ἀμείνα παρ' ὕδαρ, *Amenæ ad aquam.*

Sequitur *Symathus*, Σύμαιθος, fluuius, ex Cluuerii coniectura terminus inter Leontinos & Catanam, Thucydides lib. vi pag. 455 ἡλίσσαντο ἐπὶ Συμαίθῳ ποταμῷ ἐν τῇ Λεοντίνῃ, *caſtra poſuerunt ad Symathum flumen in agro Leontino.* Scylax in Sicilia: Σύμαιθος ποταμός, *Symathus fluuius.* Virgilius lib. ix verſ. 584

*Eductum Martis luo, Symathia circum*

*Flumina : pinguis ubi & placabilis ara Palici.*

Vbi Seruius : *Symathus fluuius eſt Sicilia, a rege Symatho dictus, haud longe ab urbe Catinenſi, circa quem ſunt Palici dei.* Et Vibius Sequeſter : *Symathus Sicilia, vicinus Palicis.* Deſert fluuios Cynosorum, Κυνόσωρον Polybii lib. i cap. ix iuxta Centuripas confluentem : & *Chryſam* Afforinorum, a Cicerone lib. iv in Verr. de Signis, cap. xlii memoratum.

Supra oſtium Symæthi, prope mare, videtur oppidum *Murgentium* fuiſſe, Strabonis Μοργάντιον lib. vi pag. 186. Et Dio-dorus lib. xiv cap. xcvi viam memorat, a Chryſa flumine ferentem εἰς Μοργαντίαν, in *Morgantinam*, vbi πόλις, urbem ſubaudi-ri verosimile eſt. At Cicero Frument. orat. cap. xliii, & Plinius iii cap. viii *Murgentinos* oppidanos vocant : quod a forma *Murgentium* Latina eſt. Silius lib. xiv verſ. 266 - - - frondos *Morgentia campis*, genere muliebri. Liuius Græcos imitatus lib. xxiv cap. xxvii ita maritimum ſitum notauit : *Ad Mur-*

Hhh hhh

gan

*gantiam tum classem navium centum Romanus habebat, quoniam eaderent motus ex cadibus tyrannorum orti Syracusis. Ultra Symæthum est Eryces fluvius, ab oppido Eryce: quod intus est, delapsus, cuius mentio in Ἀρεάγαντες apud Stephanum: deinde Terias, alius amnis, prope Leontinos in mare Siculum decurrens. Scylax dicto loco: εἰς τὰς Λεοντίνους κατὰ τηρίαν ἀνάπλους μὲν σταδίων, Leontinos per Teriam sursum navigatur XL stadia, ut Cluuerius numerum emendauit adprobante Vossio. Thucydides lib. vi pag. 444 ἐκομίσθησαν ἐπὶ τὸν τηρίαν ποταμὸν, delati sunt ad Teriam flumen: & pag. 476 per e expressum est ἐπὶ τὸν τηρίαν ποταμὸν. Plinius de Sicilia: Flumina Symæthum, Terias. Excipit hic Lissum amnem, Leontinos præterfluentem, ut Polybius loco mox indicando tradidit.*

*Leontini, plurali numero vrbs prope Teriam, Scylaci xx stadiis, Cluuerio emendenti XL a mari. Mela II cap. VII Interius Leontini, Centuripinum, & Hybla. Et Plinius III cap. VIII Oppida Leontini, Megaris. Ptolemæus vocat Λεόντιον, Leontium. Hodie Lentini est. Situm cum cura signauit Polybius principio excerptorum libri VII, τὴν τῶν Λεοντίνων πόλιν adpellans. Populus quoque, communi cum vrbe nomine, Leontini. Liuius lib. XXIV cap. XXIX profectus & ipse in Leontinos: & cap. XXX Marcellus cum omni exercitu profectus in Leontinos. Ager fertilissimus. Cicero Frumentaria cap. XVIII Aetnensis ager, qui solebat esse cultissimus; &, quod caput est rei frumentariae, campus Leontinus. Hi sunt Lastrygonii campi, ut olim dicebantur. Plinius dicto loco: Intus Lastrygonii campi. Oppida Leontini, Megaris. Et Silius lib. XIV vers. 126*

*Prima Leontinos vastarunt prælia campos,  
Regnatam duro quondam Lastrygone terram.*

*Olim & Xuthiam illum agrum, a Xutho, prisco domino, adpellatum, Diodorus auctor est lib. v cap. VIII. In agro illo etiam castellum validum, quod Bricinnias Thucydides nominauit lib. v pag. 344.*

*In sinum Leontinum Pantagias fluvius infunditur. Vibius in Fluminibus, addita fabula: Pantagias Sicilia ita dictus, quod sonitus eius decurrentis per totam insulam auditus est usque eo, donec Ceres, quarens filiam, comprimeret eum. Virgilius Aen. III vers. 688*

*... vino*

- - - viuo prateruebor ostia saxo

*Pantagia, Megarosque sinus.*

Et Silius lib. xiv vers. 231 - - - qui

- - - facilem superari gurgite parco

*Pantagiam, rapidique colunt vada flaua Symatbi.*

Et Græca terminatione *Pantagies*, Πανταγίης. Plinius lib. iii cap. viii *Oppida, Leontini, Megaris: amnis Pantagies.* Et Ouidius lib. iv Fastor. vers. 471

*Liquerat Ortygien, Megareaque, Pantagienque,*

*Quaque Symatbeas accipit equor aquas.*

Ptolemæus corrupte Παντάχη ποταμὸν ἐκβοᾷ, pro Πανταγίη. *Trotilum* oppidum ignobile ὑπὲρ Παντακίς (lege Πανταγίς, nisi utroque modo pronuntiatum fuit) id est, *super Pantagia* situm, Thucydides post principium libri vi memorauit.

*Megara*, seu *Megaris*, olim *Hybla* dicta. Stephanus Byzantius: Ἰβλῶν τρεῖς πόλεις Σικελίας, - - - ἡ μικρὰ, ἥς οἱ πολῖται Γαλεῶται, Μεγαρεῖς, *Tres Hybla in Sicilia.* - - - *Parua*, cuius ciues *Galcota*, *Megarenfes*. In voce Μέγαρχα idem: ἔκτη ἐν Σικελίᾳ, ἡ πρῶτος Ἰβλῆ, *Sexta* [huius nominis] *vrbs in Sicilia, qua prius dicta fuit Hybla.* Scilicet *Megarenfes* ex Græcia coloni vetus nomen, inducto suo, abrogauerunt. Strabo lib. vi pag. 185 refert, τὰς Δωριέας Μέγαρχα κτίσαι, τὴν Ἰβλῆν πρῶτος καλεμένην, *Dorienes Megara condidisse, Hyblam antea vocatam.* Qui & heic & alibi multitudinis numero τὰ μέγαρχα lib. vi dixit: etiam Thucydides lib. vi pag. 476 παρέπλευσαν ἐπὶ Μεγάραν τῶν ἐν τῇ Σικελίᾳ, *navigarunt aduersus Megara, qua in Sicilia sunt.* Illustris vir Ezech. Spanhemius p. 356 nummum profert, quo singulari numero scriptum ΜΕΓΑΡΑΣ ὙΒΛΑΣ, *Megara Hyble.* Sic *Megara, orum*, & *Megara, ra*; gemina forma habemus. Liuius quoque variat: lib. xxiv cap. xxx *exercitum ducunt Megaram.* & mox: *Megaris castra mouent*, pluraliter: & iterum singulari numero cap. xxxi *Megaram, vnde profecti erant, referri signa iubent.* Tertia forma Μεγαρεῖς est Scylacis, cuius lectionem V. C. Iac. Gronouius sollicitat. Certior Diodorus, qui lib. iv cap. lxxx πλησίον τῆς Μεγαριδος, *prope Megaridem*, dixit: etiam certiores Latini geographi. Plinius, vt supra dictum, *Oppida*, inquit, *Leontini, Megaris.*

Hhh hhh 2

Pom-

Pomponius Mela : *Ora hac fert illustria, Messaniam, Taurominium, Catinam, Megarida, Syracusas.* Strabonis πρὸς Megara desierant esse (ὅτι ἐτι ἐστὶ), τὸ δὲ τῆς Ἰβλῆς ἔνομα συμμάνει διὰ τὴν ἀρετὴν τῆς Ἰβλαίς μέλιτος, *nomen autem Hybla propter mellis Hyblai præstantiam manebat.* Ovidius lib. IV ex Ponto epist. XV

*Quot Sicyon baccas, quot parit Hybla fauos.*

Et Silius Italicus lib. XIV vers. 200

*Tum qua neētareis vocat ad certamen Hymetton  
Audax Hybla fauīs.*

Inde *apes Hyblæas* Virgilius generosissimas ecloga I dixit : & Mar-  
tialis *Hyblæa mella*, omnium præstantissima.

*Myla* fluvius in hoc tractu memoratus Liuius est lib. XXIV cap. XXX. *Syracusanis*, inquit, *οὐλο millium armatorum agmine profectis domo, ad Mylam flumen nuntius occurrit, captam urbem esse.* Et in ora, *Xiphonia* promontorium : addunt alii oppidum nominis eiusdem, nec non portum. Strabo lib. VI pag. 184 τὸ τῆς Ζιφωνίας ἀκρωτήριον, *Xiphonia promontorium.* Stephani breuiator : Ζιφωνία πόλις Σικελίας, *Xiphonia, oppidum Siciliae* : & Scylax in Sicilia, λιμὴν Ζιφώνειος, *Xiphoneus portus.*

Inter Mylam & Megaram *Alabon*, siue *Alabus* fluvius est. Diodorus lib. IV cap. LXXX Dædalum Cocalo regi fecisse *κολυμβήτραν*, & quidem prope Megaridem, ἐξ ἧς μέγας ποταμὸς εἰς τὴν πλεσίον θάλατταν ἐξεύγεται, καλούμενος Ἀλαβῶν, ex qua ingens fluvius, quem *Alabonem* nominant, in vicinum mare se profundit. Interpres Diodori est Vibius Sequester : *Alabon* (sic scribendum) *Megarensium, cuius fontem Dædalus dilatauit, agrumque reddidit & regionem, quam idem fluvius denastabat.* Stephanus Byzantius : Ἀλαβῶν πόλις καὶ ποταμὸς, *Alabon oppidum & flumen.* Non addit breuiator, vbinam gentium sit : sed excidisse videtur vox Σικελίας. Silio *Alabus* est lib. XIV vers. 228

*Nec non qui potant Hypsæmque Alabinque sonoros.*

Plutarcho & Ptolemæo forma Ἀλαβος, *Alabus*, placet. Hic, Ἀλάβη ποταμὸς ἐκ βορᾶς, *Alabi fluminis ostia* ; ille in Timoleonte pag. 252 inter Syracusas & Catanam τὸ ρεῦμα τὴν Ἀβόλον, riuum *Abolum* habet, quod haud dubie traiectis litteris legendum est Ἀλαβον, *Alabum*, vt Ptolemæus scripsit.

In intimo sinu, in peninsula *Tapsus* fuit, siue *Thapsus*. nam Græci per Θ scribunt : Latini fere T, simplici omnes. Stephanus : Θάψος ἐστὶ καὶ Σικελίας χερσονήσος ἐν τῷ τενῶ ἰσθμῷ, *Thapsus est quoque Sicilia peninsula [ & oppidum ] in angusto isthmo.* Ex Thucydidis lib. VI pag. 478 hausit, cuius hæc sunt : τοῦς τε ναυσὶν ἐς τὴν Θάψον καθορμισάμενοι. ἐστὶ δὲ χερσονήσος μὲν ἐν τενῶ ἰσθμῷ προῦχουσα ἐς τὸ πέλαγος, τῆς δὲ Συρακυσίων πόλεως ἔτε πλὴν, ἔτε οὐδὲν πώλλην ἀπέχει, *cum classe Thapsum subierunt, qua angusto terra limite in mare prominens peninsula est, non procul Syracusis, siue terra, siue mari.* Virgilius *Acneid.* III vers. 689

- - - *Megarosque sinus, Tapsumque iacentem.*

IA CENTEM, id est planam fluctibusque parem, Servio interpretante. Ovidius *Fastor.* lib. IV vers. 487

*Hinc Camerinan adit, Tapsomque, & Heloria tempe.*

Et Silius *Italicus* lib. XIV vers. 207

*Non Tapsos, non e tumulis glacialibus Acra  
Defuerunt.*

Succedunt illustrissima *Syracusa*, a Corinthiis condita, sed quod Velleius lib. II cap. XV obseruat, conditricis factæ potentiores : vrbs multiplex, permunita, cum duobus portibus. Scylax : Συρακῆσαι, καὶ λιμένες ἐν αὐτῇ δύο, *Syracusa, in qua vrbe duo portus.* Plinius sæpe dicto loco : *colonia Syracusa, cum fonte Arethusa.* Solinus de Sicilia : *principem urbium Syracusas habet.* Thucydides lib. VII pag. 503 Συρακῆσας ἀντιπολιόρκειν, πόλιν ἔδὲν ἐλάσσονα αὐτὴν τε καθ' αὐτὴν τῶν Ἀθηνῶν, *Syracusas vicissim obsidere, urbem nihilo per se, quam ipsas Athenas, inferiorem.* Magnitudinem vrbs ex Romanorum expugnatione intelligere licet, per partes multis vix diebus peracta, singulas tutas munitionibus. Vide Liuii lib. XXV cap. XXIV, seq. Strabo lib. VI pag. 186 de Syraculis : πεντάπολις ἦν τὸ παλαιόν, ἑκατὸν καὶ ὀγδοήκοντα σταδίων ἔχουσα τὸ τεῖχος, *quinque quasi vrbes complexa olim, CLXXX stadiorum murum habentes.* Partes illæ fuere, *Nasos, Achradina, Tyche, Neapolis, Epipola*; de quibus Liuius dicto loco consulatur. Quod vero *Epipola* minus erant habitata, alii quatuor tantum vrbes, siue tetrapolim in Syraculis notauerunt. Cicero *Verrina de Signis*, siue lib. IV cap. LIII de Syraculis : *Ea tanta est vrbs, ut ex quatuor urbibus maximis constare dicatur: quarum una est ea, quam uixi, In-*

Hhh hhh 3

*sula:*

*sula : quæ duobus portubus cincta, in utriusque portus ostium adiunctumque proiecta est, in qua domus est, quæ regis Hieronis fuit, quæ prætores uti solent. - 2 - Altera autem est urbs Syracusis, cui nomen Acradina est, in qua forum maximum, pulcherrima porticus, ornatissimum prytaneum, amplissima est curia, templumque Iouis Olympii. ... Tertia est urbs, quæ quod in ea parte Fortuna faxum antiquum fuit, Tycha nominata est, in qua & gymnasium amplissimum est, & complures ades sacra; coliturque ea pars & habitatur frequentissime. Quarta autem est urbs, quæ quia postrema edificata est, Neapolis nominatur, quam ad summam theatrum est maximum, reliqua. Et totidem partes posteriori ævo fuerunt. Ausonius de Claris urbibus:*

*Quis Catinam sileat? quis quadruplices Syracusas?*

De prima parte, quæ Νῆσος, id est νῆσος, siue *Insula* vocabatur, *Ortygia* proprio nomine, ex eodem Ciceronis loco adnotamus, *mari disiunctam angusto, ponte rursus adiunctam fuisse*. Addit ibidem: *In hac insula extrema est fons aqua dulcis, cui nomen Arethusa est, incredibili magnitudine, plenissimus piscium, qui fluctu totus operiretur, nisi munitione ac mole lapidum a mari disiunctus esset*. Mira sunt quæ de hoc fonte tradunt, *simum redolere per Olympia*. Vnde Plinius lib. xxxi cap. v ait, *veri simile esse, Alpheum, Peloponnesi fluvium, in eam insulam sub ima maria permeare*. Clarius id Seneca scripsit, sed addidit, *opinio est*, lib. iii *Quæst. Nat. cap. x xvi*. Et Strabo lib. vi pag. 187 μυθέουσι, τὸν ἀλφειὸν ἐνταῦτα, *fabulantur hoc de Alpheo*. Ex poetis, quorum proprium est fingere, Virgilius tamen ad *famam* refert *Aen. iii, vers. 692*

*Sicanio pratenta sinu iacet insula contra*

*Plemmyrium undosum: nomen dixere priores*

*Ortygiam. Alpheum fama est huc, Elidis amnem,*

*Occultas egisse vias subter mare, qui nunc*

*Ore, Arethusa, tuo Siculis confunditur undis.*

Partem urbis *Achradinam* Plutarchus in Marcello p. 308 τὸ κατερωτάτον, καὶ κάλλιστον, καὶ μέγιστον, *munitissimam, & pulcherrimam, & amplissimam* ciuitatis dixit. Græci, Plutarchus dicto loco, & Diodorus xi cap. lxxviii, & lib. xiv cap. lxxiv, ἀχραδινὴν scripserunt: Latini interdum, ut Cicero iam dictis verbis *Acradina* sine adspiratione. *Epipola, Επιπολά*, secundum eundem Diodorum

dorum lib. XIV cap. XIX, τόπος τετραμμένος ἐπὶ πρὸς ἄρκτον, ἀπό-  
κρημνος δὲ πᾶς, καὶ διὰ τὴν τραχύτητα δυσπρόσδοτος ἐκ τῶν ἐξωθεν με-  
ρῶν, hæc, inquit, pars tota prarupta erat, ἔσ' ὅβ asperitatem inacces-  
sa extrinsecus, adiacens cultioribus partibus a septemtrione : quam  
Dionysius muro circumdedit & vrbi adiunxit. Hexapylos, cuius  
Liuius & Diodorus dictis locis mentionem faciunt, vel porta  
fuit Neapoleos, vel pars illius nouæ vrbis, aut pars muri portis  
distincti in eadem. Diodorus Epipolis contiguam vel propin-  
quam partem facit, dum murum Epipolarum πρὸς τοῖς Ἑξαπύλοις,  
ad Hexapyla (pluraliter Græci) ductum a Dionysio, scripsit: Plu-  
tarchus autem & Liuius, vterque in Marcelli historia, vt por-  
tam describunt, vel locum insigni porta peruium : ille pag. 308.  
τὰ Ἑξάπυλα διακόψας, Hexapyla effringens : & mox : ἅμα Φαιδείᾳ  
τῶν Ἑξαπύλων ἑ Μάρκελλος κατήει, simul illuxit, Marcellus per Hexa-  
pyla ingressus urbem est : hic lib. XXV cap. XXIV sub luce, Hexa-  
pylo effractus, Marcellus omnibus copiis urbem ingressus. Et paullo  
ante : signo ab Hexapylo dato : item, prope Hexapylon est portula ;  
ea magna vi refringi coepta.

Fontes etiam ad Syracusas celebrantur. Plinius lib. III  
cap. VIII Syracusa cum fonte Aretusa. quamquam & Temenitis, &  
Archidemia, & Magæa, & Cyane, & Milichie fontes in Syracusano  
potantur agro. De Arethusa supra dictum : Milichia, μιλιχίη, a  
delicata aqua nomen habet : ex ceteris Cyane poetarum carmi-  
nibus incluta. Ouidius lib. II Pont. epist. x vers. 26

*Quaque suis Cyanen miscet Anapus aquis.*

Fingitur ex nympha, comite Proserpines, in fontem mutata.  
Claudianus lib. III de Raptu vers. 245

- - - - - mediis inuenimus aruis

Exanimem Cyanen. - - - - -

Adgredimur subita, & casus scitamus heriles.

(Nam propior cladi steterat) quis vultus equorum,

Quis regat ? Illa nihil : tacito sed læsa veneno

Soluitur in laticem. subrepat crinibus humor.

Liquitur, in roremque pedes & brachia manant,

Nostraque mox lambit vestigia perspicuus fons.

Vibius Sequester in lacubus Cyanen scripsit, per quam Anapus  
fluuius



fluuius transeat. Flumen illud, ex Ouidii iam versu cognitum, inter Syracusas & suburbium Olympieum in portum magnum infunditur. Memorauit etiam Liuius lib. xxiv cap. xxxvi. *Marcellus Syracusas rediit : & post paucos dies Himilco, adiuncto Hipocrate, ad flumen Anapum, octo ferme inde millia castra posuit.* Eφ Theocritus Idyll. i vers. 68

Οὐ γὰρ δὴ ποταμοῖο μέγαν ῥόον ἔχει' Ἀνάπῳ,  
neque enim [o nymphæ] magnū flumen Ἀναρὶ ἀμνὶς tenuίστις. Scho-  
liaſtes ibi : ὁ Ἀναπὸς ποταμὸς ἐν Συρακούσαις τῆς Σικελίας.

Trans Anapum oppidulum est, tamquam suburbium Syracusarum, cui nomen *Olympium*, siue *Olympieum*, a templo Iovis Olympii, quod habebat. Liuius lib. xxiv cap. xxxiii *Romanus exercitus ad Olympium (Iovis id templum est) mille & quingentis passibus ab urbe castra posuit.* Thucydides lib. vi pag. 454 *ἐδίδασκον αὐτὰς περὶ τῆς πρὸς τῷ Ολυμπιεῖῳ χωρίῳ, docuerunt ipsos de loco (quem caperent) ad Olympieum.* Et lib. vii pag. 488 *ἐπὶ τῇ ἐν τῷ Ολυμπιεῖῳ πολύχῃ, apud oppidulum, quod est in Olympico.* Et Diodorus lib. xiii cap. vi Athenienses silentio in magnum portum nauigantes, τῷ τε Ολυμπίῳ κύρῳ κατέστησαν, *etiam Olympio positi sunt :* & cap. vii eodem ait loco portui imminente positos, τὴν καλεσμένην πολύχην, *quod dicitur, oppidulum (Polychnam) munivisse, inclusisseque Διὸς ἱερὸν, Iovis templum.* Idemne Olympieum & πολύχην fuerint, vti videtur, adfirmare argumentis non possum.

Qui inter Olympium & Plemmyrium sinus est, *Dascon* nominabatur. Diodorus lib. xiii cap. xiii *πρὸς τὸν κόλπον τὸν Δάσκωνα καλεόμενον, in sinum Dasconem* compulsus est Eurymedon. Adiacebat castellum eiusdem nominis. Idem lib. xiv cap. lxxiii *τὸ πρὸς τῷ Δάσκωνι χωρίον, quod ad Dasconem sinum castellum est.* Id communi nomine cum sinu vocitatum esse, verba Stephani commonstrant, *Δάσκων, Σικελίας χωρίον.* Inde in austrum est *Plemmyrium* promontorium, & iuxta illud eodem nomine castellum. Virgilius Aen. iii vers. 693 *Plemmyrium undosum* dixit, contra Ortygiam insulam situm. Diodorus lib. xiv cap. lxiv *ἀποδόμησε καὶ τρία Φρέγια παρὰ θάλατταν, τὸ μὲν ἐπὶ τῇ Πλημμυρίῳ, τὸ δ' ἐπὶ μέσῳ τῇ λιμένος, τὸ δὲ κατὰ τὸν νεῶν τῷ Διός.*  
Aedi.

Aedificauit [Himilco] tria castella, vnum ad Plemmyrium, alterum supra medium portum, tertium iuxta Iouis templum. Sed curatius descripsit & promontorium & castellum Thucydides lib. vii pag. 488 τῷ δὲ Νικίᾳ ἐδόκει τὸ Πλημμύριον καλῶμενον ταχίσυ. ἔτι δὲ ἀκρὰ ἀντιπέρας τῆς πόλεως, ἥπερ προύχουσα τῷ μεγάλῳ λιμένος τὸ σῶμα τενὸν ποιεῖ, Nicia placuit Plemmyrium munire. Est vero promontorium e regione urbis, quod prominens in portum magnum fauces eius coarctat. Stephanus, Πλημύριον Φρύγιον Συρακυσῶν, Plemmyrium castellum Syracusarum.

Ultra Syracusas sunt flumina, Κακύπαρις, Cacyparis, ad quod itum est via Helorina, Thucydide prodente lib. vii pag. 545: deinde Ἀσινάριον, Asinarius portus, Plutarcho in Nicia p. 541 monstrante: tum nobilius Helorum. Plinius post Syracusas: portus Nauflathmus, flumen Elorum. Vibius Sequester: Helorus Syracusarum, a quo ciuitas. nam & oppidum, impositum flumini, eodem nomine fuit. Stephanus: Ἑλώρις πόλις Σικελίας, ἀπὸ Ἑλώρεως ποταμοῦ τὴν κατὰ Πάχυνον, Helorus oppidum Sicilia, ab Heloro fluuio, qui est ad Pachynum, Hic Silio est lib. xiv vers. 270 clamoribus Helorus, a strepitu. Rigauit amœnissimum campum, Diodoro lib. xiii cap. xix τὸ Ἑλώριον πεδῖον dictum: & Ouidio iv Fast. vers. 487 Heloria tempe: Virgilio Aen. iii vers. 698 praepingue solum stagnantis Helori.

Plures etiam portus erant inter Syracusas & promontorium Pachynum. Plinio post urbem est Nauflathmus portus: Ptolemaeo supra Pachynum φοινικῆς λιμὴν, Phœnicis portus: & sub ipso Pachyno promontorio portus erat. Cicero Verrina vltima cap. xx xiv nostra classis erat in portu Pachyni. De ipso promontorio supra in nomine Trinacria dictum. Et Virgilius Aen. iii vers. 698 post Helori stagnantis ostia:

Hinc altas cautes proicetque saxa Pachyni  
Radimus.

Et Polybius lib. i cap. xxv ἐθεν ἀναχθέντες ἐπλεον, δεξιὰν ἔχοντες τὴν Σικελίαν, καμψάντες δὲ τὴν Πάχυνον ὑπερῆγον, unde [a Messana Romani] nauigantes dexteram habuere Siciliam, flexoque cursu Pachynum superarunt. Ptolemæus: Πάχυνος ἀκρὰ.

Post Pachynum in australi latere est Ptolemæi οδύσσεια ἀκρὰ, Odysseum promontorium. Lycophron dixit vers. 1030

τῶ Σισυφαίῳ πατρὶς ὀχθηρὰν ἄκραν,

*Sisyphi filii iugosum promontorium.* Quidam enim Vlysssem παῦδα γενεαλογῶσι τῷ Σισύφῳ, *filium Sisyphi fuisse per genealogiam tradunt*, v. scholiastes vetus Lycophronis interpretatur. Idem addit, nescio vnde, Vlysssem a se id promontorium nominasse, Κάκρον καλεσμένην πρὸν, ὅπερ ἐστὶν πλησίον Παχύνῃ, *quod antea Cakra dictum fuerit, propinquum Pachyno.* Huc refert Cluuerius *portum Edissæ* Ciceronis Verr. ult. cap. xxxiii, aliunde non notum, tamquam deprauatum nomen ex *Odyssea*.

Inter Vlyssis portum & Camarinam sunt fluvii *Motycanus*, a Motyce delapsus, quem Μοτυχάιον Ptolemæus scripsit: & *Hirminius* Plinii. Ille nunc Xicli; hic Maulo & Fiume di Ragusa dictus. *Camarina* autem vrbs a Syracusanis condita. Strabo lib. vi p. 187 Καμαρίνα ἀποίκος Συρακυσίων, *Camarina colonia Syracusanorum.* Plinius III cap. viii *oppidum Camarina.* Gentile Καμαρινῶσι Thucydidi lib. vi, & in nummis ΚΑΜΑΡΙΝΑΙΩΝ: etiam Καμαρίνοι, *Camarini*, apud Suidam. Hodieque ruinæ, quæ de amplitudine testantur, *Camarana* dicuntur. Adiacet *palus Camarina*, nunc Lago di Camarana, quam *Hipparis* amnis transit, cuius Pindarus Olymp. od. v, & vna *Oani*, Ωάνη, mentionem facit, vtriusque, vt scholiastes addit, ἐν Καμαρίνῃ, *in agro Camarino.* Ab hac palude prouerbum est, μὴ κίνει Καμαρίναν, *Camarinam ne moueas*: quod Stephanus refert. Byzantius, & Seruius interpretatur ad illud Virgilii Aen. III vers. 701

*Adparet Camarina procub:*

& respicit Silius lib. xiv vers. 199

*Et cui non licitum fati Camarina moueri.*

Inter Camarinam & Gelam sunt duo flumina, quæ, quum ceteris cunctis antiquæ adpellationis rationes constant, iisdem deficiuntur. ideoque illos putat Cluuerius esse, quos coniunctos memorauit Silius lib. xiv vers. 229

*Et perlucens splendenti gurgite Achaten.*

*Qui fontes Vagedrusa tuos - - -*

supple, colunt. De *Achate* Plinius lib. xxvii cap. x & Solinus cap. v referunt, in ripis eius primum gemmam *Achatem* fuisse repertam, tum pretiosam, post vilescens, quum pluribus

bus locis inueniretur. De *Vagedrusa* nihil præterea notum est.

*Gela* oppidum sequitur, nomine accepto a fluuio *Gela*, qui adluit. Stephanus: *Γέλα πόλις Σικελίας· καλεῖται ἀπὸ ποταμοῦ Γέλα*, *Gela* oppidum *Sicilia*: nomen habet a *Gela* fluuio. Virgilius *Aeneid.* III vers. 70

• *Immanisque Gela, fluuii cognomine dicta.*

Et Silius lib. XIV vers. 219

*Venit ab amne trahens nomen Gela, venit Halefa.*

Amnis dicitur *Gelas*, nunc *Fiume di Terranoua*. Plinius III cap. VIII *Oppidum Camarina, fluuius Gelas, oppidum Acragas*. Ovidius lib. IV *Fastor.* vers. 470

*Et te vorticibus non adeunde Gela.*

*Dextra ripæ in mare desinenti adpositum oppidum Terranoua*, quod haud dubie vetus *Gela* est, ita ordine Maronis postulante: quæ olim vrbs ampla fuit, ideo *immanis* poetæ cognominata. Oppidani *Geloi*, *Γελωῖ*, Thucyd. lib. VI sub initium: Ciceroni *Fruментар.* cap. XLIII *Gelenfes*: Virgilius & agrum Græco more denominat lib. III *Aen.* vers. 701

*Adparet Camarina procul, campique Geloi.*

Post hosce campos fluuius *Himera*, *Ἱμέρα*, qui insulam secat. Livius lib. XXIV cap. VI *Paëto conuenit* [inter regem Hieronymum & Carthaginienfes] *ut Himera amnis, qui ferme insulam diuidit, finis regni Syracusani ac Puniti imperii esset*. Et Straboni dicitur *διὰ μέσης ῥέειν τῆς Σικελίας, per mediam Siciliam defluere*. Pomponius Mela II cap. VII *Himera, in media admodum* [insula] *ortus, in diuersa decurrit, scindensque eam vtrinque, alio ore in Libycum, alio in Tuscum mare deuenit*. Eadem Silius XIV vers. 234. Sic in contraria geminum Himeram (nam duo huius nominis sunt) certum est fluere: ex vno fonte oriri, falsum. Circa ostia eius, qui in austrum decurrit, est *Phalarium* castellum, in quo taurus ille æneus fertur exstitisse, ut Diodorus narrat lib. XIX cap. CXVIII. Cluuerius sinistro ostio adponit *Phintiam*, quæ Diodori sit *Phintias*, in excerptis lib. XXIV; Ptolemæi *Φιντία*, quamquam ab hoc in mediterraneis posita. Sed dubia res *Phintia*, quam in medio relictam volumus. Itidem inter ostia mons *Ἐκνομος, Ecnomos*, Diodoro

ibidem, & Polybio lib. i cap. xxv, & Plutarcho in Dione p. 969 memoratus: & in eo forsitan *Dadaliū* Antonini, quia *Dadali* plura in his oris opera, Diodoro teste lib. iv cap. lxxx.

Proximum *Agrigentum*, Græce *Ἀκράγας*, quam formam etiam Latini nonnunquam suam faciunt. Scylax: *Καμαρίνα*, *Γέλα*, *Ἀκράγας*. Plinius: *Fluvius Gelas: oppidum Acragas, quod Agrigentum nostri dixerunt*. Virgilius post *Gelæ* mentionem, dicto loco:

*Arduus inde Acragas ostentat maxima longe*

*Mænia, magnanimum quondam generator equorum.*

Thucydides lib. vii pag. 521 *ἀμαρτῶν τὸ Ἀκράγαντος, excidens spe Agrigenti occupandi*. Liuius lib. xxiv cap. xxxv *Adueniens Heracleam [Marcellus] intra paucos dies inde Agrigentum recipit*. Gentile Græcum nomen in nummis exstat *AKPIΓANTINON*: Latini *Agrigentini* Ciceronis lib. ii in Verr. de iurisd. Sicil. cap. l. *Agrigentini*, inquit, *de senatu cooptando Scipionis leges antiquas habent; in quibus & eadem illa sancta sunt, & hoc amplius: Quum Agrigentinorum duo genera sint, unum veterum, alterum colonorum, quos T. Manlius prator ex SC. de oppidis Siculorum deduxit Agrigentum; cautum est in Scipionis legibus, ne plures essent in senatu ex colonorum numero, quam ex vetere Agrigentinorum*. Oppidum in monte fuit: ad portum *Ἀκράγαντινων ἐμπόριον*, Ptolemæo notante, hoc est *Emporium Agrigentinorum*: Strabo *ἐπίγειον, πᾶσι* vocat. *Ἀκράγας*, inquit, *καὶ τὸ ἐπίγειον*. Desertum cum vrbe fuit, vt totum pæne illud latus, iam tum Strabonis ætate, vt vix *οὐκ ἔτι τινὰ σωζόμενα τῶν ἀρχαίων κατοικιῶν, vestigia quedam antiquorum oppidorum* superessent.

*Camici* fluuius & oppidum inter Agrigentum & Heracleam; quondam Cocali regia. Strabo lib. vi pag. 188 *καὶ τῶν βαρβαρικῶν ἐξελεῖφθησαν πολλὰ, καθάπερ οἱ Καμικοὶ, τὸ Κωκάλῃ βασιλεῖον, παρ' ᾧ Μίνως δολοφονηθῆναι λέγεται*, Et ex barbaricis multa oppida deserunt, quemadmodum *Camici*, Cocali regia, iuxta quam *Minos* dicitur insidiis perisse. Alii singulari numero. Diodorus lib. iv cap. lxxx *ἐν τῷ Καμικῷ*, vbi tractus ille totus circa Agrigentum videtur intelligi. Stephanus: *Κάμικος, πόλις Σικελίας, ἐν ᾧ Κωκάλος ἦρχεν, Camicus, oppidum Siciliae, in quo Cocalus regnavit*. Herodotus lib. vii cap. clxix *οἱ μὲν ἔ συνεπρήξαντο αὐτῷ*

τὸν ἐν Καμίκῳ θάνατον γεόμενον\*, *illi quidem* [Cretenses] *non vlti sunt eadem eius* [Minois] *in Camico factam.* De amne Vibius in Fluminibus: *Camicos Sicilia, ex quo vrbs Camicos diuidit Agrigenti-  
nos.*

Inde ex non magno interuallo est fluuius Ἁλῶκος, *Halycus*, cuius mentio fit in Dionysii & Carthaginiensium pacificatione, τῆς Ακρωγαντίνης μέχρι τῆς Ἀλύκος καλεμένης ποταμῆς, *pars Agrigentini agri usque ad flumen Halycum.* Circa ostium eius videtur *Heraclea* fuisse, cognominata *Minoa*. Liuius lib. xxiv cap. xxxv *Himilco ad Heracleam, quam vocant Minoam*, xxv millia peditum, iii equitum exposuit. Et Polybius lib. i cap. xxv πρὸς Ἡράκλειαν τὴν μινώαν. Mela dicto loco *Acragas, Heraclea, Therma.* Cicero de Iurisdic. Sicil. cap. l. *Idem fecit Heraclea.* Diodorus lib. xv i cap. ix de Dione tyrannum deieciuro, κατέπλευσε τῆς Ακρωγαντίνης εἰς τὴν ὀνομαζομένην μινώαν, *nauigauit* [ex Zacyntho] *Minoam*, *que vocatur, Agrigentini tractus.* Etiam Plutarchus p. 969 Dionem adpulisse tradit κατὰ μινώαν, *apud Minoam.* Ita nunc oppidum *Heracleam* dicunt, nunc *Minoam*: nunc coniunctis nomini-  
bus *Heracleam Minoam.* Credebatur a Minoe Cretensi condita, quum Dædalum persequeretur, vt dicto loco Diodorus commemoraui.

Post amnes aliquot, in quibus forte *Isburnus* Ptolemæi est, & *Allama* siue *Allabi* Antonini; *Therma* sunt. Mela ii cap. vii *Inter Pachynum & Lilybæum Acragas est, & Heraclea, & Therma.* Plinius iii cap. viii *Fluuius Gekis, oppidum Acragas, quod Agrigentum nostri dixerunt: Therma colonia.* Antoninus itinerario *Ad aquas* dixit: in Peutingeriana Tabula: *Aqua Labodes*, Antonini itinerario *Larodes.* Et Strabo lib. v i pag. 189 θερμῶν ὑδάτων ἀναβολὰς κατὰ πολλὰς ἔχει τότῃς ἢ νῆσος\* ὧν τὰ μὲν Σελινούντια κατὰ ἡμέραν ἀλμυρὰ ἐσι, *Multa sunt aque calide in hac insula, & quibus Selinuntia apud Himeram, falsæ sunt.* De Himera lis est, quam cum thermis Himeræis Ptolemæus in latere occidentali inter Lilybæum & Belorum ponit, quem erroris Salmasius in Solini cap. v pag. 89 incusauit, fretus *Melæ*, Plinii, Strabonis auctoritate, qui nobiles Thermas, coloniam Romanam, in australi latere ac prope Selinuntem, atque ibi etiam κατὰ ἡμέραν, *iuxta Himeram*, veterem urbem locauerint: de quibus plura in latere occidentali dicturi sumus.

Proxime in hoc litore , a\* sinistra amnis *Hypsa* , Ptolemæi *Pintiam* , Πιντίαν , quam ille inter *Mazara* & *Sossii* ostia constituit , Cluuerius putat reponendam esse , cui vel idem oppidum *Inycum* , Ίνυκον Stephani esse & Pausaniæ Achaic. cap. IV; Herodoti Ίνυξ , *Inyx* lib. VI cap. XXIV: quod quidam regiam Cocali fuisse a-  
tument , quia Pausanias scripsit , *Dadalus* ἐς Ίνυκον , Σικελῶν πόλιν , ἀφικνέται παρὰ Κώκαλον , *Inycum* , quæ *Sicilia* urbs est , ad *Cocalum* , [ regem ] venit. Herodotus dicto loco , ἐκ τῆς Ίνυκος : at cap. XXIII ἐς Ίνυκον , quæ suspecta in vno auctore variatio est. Quo pacto autem cum *Pintia* Ptolemæi hoc *Inycum* cohæreat , non videmus : nec vero dubitamus in australi latere fuisse , quia in eo regnum Cocali fuit , & hospitium tam *Dædali* , quam *Minois*. Cur vero non ad *Camicum* reducitur , quod Strabo fecit τὸ Κωκάλας βασιλεῖον , regiam sedem Cocali ? Vide quæ paullo ante de illo diximus.

*Hypsa* amnis , maximus in eo tractu , e montibus Panormitanis ortus , & *Crimisso* siue *Crimiso* auctus , prope Selinuntem in mare defluit , quod inter insulam & Africam intercedit. Plinius III cap. VIII *Hypsam* in fluminibus australis lateris numeravit. Selinuntem oppidum vel aduissæ , vel proxime præterfluxisse , nummus antiquus probat inscriptus ΣΕΛΙΝΟΝΤΙΩΝ; ex altera parte ΤΨΑΞ , tamquam flumen illorum proprium. Quem defert fluuium , per dexteram ripam infusum , *Crimissus* , siue *Crimissus* est , iuxta quem Carthaginienses Timoleon vicit. Scribitur non vno modo. Holstenius ad Stephanum notationibus probavit formam *Crimissus* , quæ Lycophronis est versu 961. Cluuerius *Crimissus* , simplici littera , sequutus Dionysium Halicarnassensem , cuius lib. I pag. 41 est Κελμισὸς ἐν γῇ Σικανῶν. Ceteros scribendi modos adduximus Notis ad Nepotis Timoleontem. Vt vero Plutarchus Timoleonis expeditionem & ad Crimissum victoriam descripsit , inter Agrigentum & Lilybæum illæ res gestæ sunt , raptō exercitu ab Syraculis ὁδὸν ἡμερῶν ὀκτώ , id est , ferme octo dierum via , vt refragantes Timoleonti obiciebant. Quod si est , non alium fluuium , quam antea delineatum , *Crimissum* , Plutarchi Κρίμησον , *Crimisum* fuisse cum Cluuerio censemus , nec cum iis conuenire possumus , qui Crimissum in Segestanum sinum derivant. Idem videtur esse qui *Crimisus* dictus Virgilio lib. V vers. 38

*Troia*

*Troia Criniso conceptum flumine mater  
Quem genuit.*

Plinius post Hypsæ mentionem subiungit proxime: *Selinus oppidum*. Stephani breuiator: Σελινός, πόλις Σικελίας, ἀρσενικῶς καὶ θηλυ-  
ῶς λεγομένη, *Selinus, urbs Sicilia, masculine & feminine dicta*. Sita  
ultra Mazaram a Lilybæo. Diodorus lib. XIII cap. LIV Ἀννίβας  
ἀνέβηξεν ἀπὸ τῆς Λιλυθαίας τῆς πορείαν ποιῶμενος ἐπὶ Σελινῶντος. ὡς δ'  
ἐπὶ τὸν Μαζάραν ποταμὸν παρεγενήθη, τὸ μὲν παρ' αὐτὸν ἐμπόριον κεί-  
μενον ἔειπεν ἐξ ἐφόδου, *Hannibal castra ex Lilybæo mouens aduersus Selinuntem profisciscitur*. *Quum ad Mazaram fluuium venis, situm ibi emporium in transitu cepit*. Condita ab Syracusanis est, qui Πάμ-  
μιλον πέμφαντες ἐς Σελινῶντα κτίξεσι, vt Thucydides lib. VI pag. 412  
tradidit. Magnitudinem vrbs reliqua vestigia ostendunt a Tho-  
ma Fazello Dec. I lib. VI cap. IV descripta. Virgilio Aen. III  
vers. 705 a prouentu palmarum cognominata,

*Teque datis linquo ventis, palmosa Selinus.*

Et Silius Italicus lib. XIV vers. 200

- - - νεχθάρεις vocat ad certamen Hymetton

*Audax Hybla fauis, palmaeque arbuta Selinus.*

Oppidani Σελινῶντιοι, *Selinuntii*, Thucydides lib. VII pag. 526,  
Diodorus lib. XIII cap. LIV: addit Stephanus etiam Σελινῶντιοι.

Ab occasu adluit fluuius eiusdem nominis, cuius vrbs est.  
Vibius Sequester: *Selinus Messaniorum, a quo ciuitas Selinus dicta, quod apium ibi plurimum nascitur*. Corrupta vox *Messaniorum*, vt Simlerus; vel *Messaliorum*, vt Aldus edidit. Fortasse *Sicanorum* genuina scriptura est. Stephanus in Ἀπεργίας ex veteri scriptore adfert, plerasque vrbes Siciliæ a fluminibus præterlabentibus nuncupari, in quarum numero etiam Σελινῶντα, *Selinuntem* posuit. Ptolemæus: Σελινῶντος ποταμὸς ἐκβολαί, *Selinuntis fluuii ostia*. Videtur Antonini *Lanarium* flumen esse, quod mauult Cluuerius *Apiarium* legi, ab copia σελίνου, *apii*, in illo loco.

. *Mazara* Ptolemæo & Plinio fluuius: etiam Diodoro lib. XIII cap. LIV, verbis paullo ante adlatis, qui *emporium* eidem adpositum fuisse dicit. Addit Byzantius castellum. Μαζάρη, inquit, Φρέγιον Σελινωντιῶν, *Mazara, castellum Selinuntiorum*. Hodie vrbs clara in illo loco, sed, quod Fazellus obseruauit, sine vllo



monimento antiquitatis : vetus tamen loci nomen & ipsa conseruat ac tuetur. Et hæc in latere Africam versus sito, a Pachyno ad Lilybæum.

\*Supereſt ora tertii lateris, quod δυτικήν πλευράν, *occidentale latus* Ptolemæus vocat. A Lilybæo decurrit ad vsque Pelorum promontorium. Lilybæum promontorium est cum oppido & portu eiusdem adpellationis. Iterum Ptolemæus lib. III cap. IV Λιλύβαιον πέλις καὶ ἄκρα, *Lilybaum, vrbs & promontorium*. Vtrumque Polybius lib. I cap. XLII descripsit. Illud, inquit, ἐπὶ κεῖται τοῖς Κάρχηδόνος ἀκρωτηρίοις εὐκαίρως διέχον ὡς χιλίως σταδίων, *commodè situm aduersus promontoria, qua apud Carthaginem sunt, mille stadiis ab iis distans*. De vrbe autem & portu ita : ἐπὶ τούτῳ πόλις ὁμώνυμος κατὰ τὴν τόπῳ, τεύχεσι δὲ διαφερόντως ἡσφαλισμένη, καὶ περίξ ταφρῶ βαθύα καὶ τενάγῃσιν ἐκ θαλάττης, δι' ὧν εἰσὶν εἰς τοὺς λιμένας ἑσπλους, *In eo loco vrbs eiusdem nominis posita, muris & præalta fossa, & aquis e mari refluus munita, per quas in portus nauigari potest*. Adde Liuium lib. XXI cap. XLIX. Amplitudo vrbis probatur numero præſidiariorum militum, præter ciuium multitudinem, εἰς μυρίας, *ad decem millia*. • Qui incolebant, dicti *Lilybatani*. Asconius Pedianus in Diuinat. Verrinam : *A duobus quaestoribus Sicilia regi solet, uno Lilybatano, altero Syracusano : ipse vero [Cicero] Lilybatanus quaestor fuit Sex. Peduceo prætore*. Quos Sponnius exscripsit lapides, *Lilybitanus* referunt. Pag. 184 Misc. Er. Antiq. ita legitur IMAGINEM GENII MÜNICIPĪ LILTBITANOR. EX ARG. P. Et alio : POPVLVS LILTBITANVS. Itidem alio : DEC. SPL. COL. AVG. LILTB. nam colonia etiam ab Augusto Lilybæum fuit deducta.

A Lilybæo proximum oppidum est *Motye*, Phœnicum κτίσμα. Thucydides lib. VI post initium de Phœnicibus dicit, habitasse per totam ferme Siciliam : Græcis vero aduenientibus plurima deferuisse, *Μοτύην καὶ Σολόεντα καὶ Πάνορμον σπονδίσαντες ἐνεμοντο, Motyiam, Soloëntem & Panormium condidisse*. Et Diodorus lib. XIII cap. LXXXVIII ἐκ Πανόρμου καὶ Μοτύης. Et Pausanias Eliac. I cap. XXV Ἔστι κατὰ τὴν ἄκρην ἐν Σικελίᾳ τὴν τετράρμμενὴν ἐπὶ Λιβύης καὶ νότῳ, καλεσμένην δὲ Πάχυνον, Μοτύη πόλις. οἰκᾷσι δὲ Λιβυεὺς ἐπ' αὐτῇ καὶ Φοινικεῖς. *Est prope promontorium Siciliae, in austrum & Africam conuersum, quod Pachynum vocant (Lilybæum voluit scribere) Mo-*  
tye

*rye oppidum : id Afri & Phœnices inhabitant.* Oppidani Μοτυνηοί, *Motyeni*, apud Diodorum XIII cap. LXIII. Et alia forma Polyænus lib. V Strateg. cap. II n. 6 τὸ ἑῖμα τῶν λιμνῶν τῆς Μοτυναίων, *ossium portus Motyæorum* : quibus proxime additum ἀπὸ τῆς Μοτυνῆς, *a Motya*; ne dubites cuius oppidi illud gentile sit, quod etiam Dionysii & Himilconis bellum, ibidem descriptum, probat.

Inde venit ad Ptolemæi ἀκρὰν Αἰγυθαρσον, *promontorium Aegitharsum*, quod Αἰγυθαλλον Diodoro est eclog. lib. XXIII, Zonaræ Tom. II p. 63 Αἰγυθαλον litera simplici. Ex quo loco adparet, castellum habuisse eiusdem nominis. Ab hoc prope abest oppidum *Drepanum*, Ptolemæi Δρέπανον, & Polybii lib. I cap. XLVI Δρέπανον : at cap. XLI & LV τὰ Δρέπανα pluratiuæ numero. Et Tabula *Drepanis*, eadem forma numeri. Anchises heic extinctus est, ideo Aen. III vers. 707 sub Aeneæ persona Virgilius:

*Hinc Drepani me portus, & illatibilis ora Accipit.*

Gentile *Drepanitani*. Cic. in Verr. de iurisd. Sicil. cap. LVII *pupillus Drepanitanus*.

*Eryx*, ὁ Ἐρυξ, mons & oppidum munitum cum Veneris templo, quæ inde *Erycina* cognominatur. Solinus : *Eminet [Sicilia] montibus Aetna & Eryx. Vulcano Aetna sacer est: Eryx Veneri*. Polybius lib. I cap. LV ὁ Ἐρυξ ἐστὶ μὲν ὅσως παρὰ θάλατταν τῆς Σικελίας ἐν τῇ παρὰ τὴν Ἰταλίαν καίμην πλευρᾷ, μεταξὺ Δρεπάνων καὶ Πανόρμου, *Eryx est mons ad mare Sicilia, quod Italiam spectat, inter Drepana & Panormum*. Addit esse altissimum Siciliæ, Aetna excepto : in vertice (ἐπὶ τῆς κορυφῆς) templum Veneris existere, siue cum cognomine inde petito, τὸ τῆς Ἀφροδίτης τῆς Εὐρυκινῆς ἱερῶν. Urbs Eryx sub ipsum verticem (ὑπ' αὐτὴν τὴν κορυφὴν) posita erat, ad quam difficili vndique via adscendebatur. Strabonis ævo & vrbis frequentia, & cultus templi illius defecerat, postquam Romani, ut ipse lib. VI p. 188 refert, ædem Veneris Erycina, bello Punico II votam, extra Collinam portam dedicauerant. Adde Liuium lib. XXII cap. IX. Ut breuius dicam, montem Virgilius XII vers. 701 cum Atho & Apennino comparat: *Quantus Athos, aut quantus Eryx*, reliqua : de templo Aeneid. V. vers. 759

*Tum vicina aſtris Erycino in vertice ſedes  
Fundatur Veneri Idalia,*

ſcilicet ab Aenea : de oppido & munimentis Liuius lib. XXVIII cap. XLI Fabii oratione aduerſus Scipionem : *Ab Drepano atque Eryce detraxiſſe Hamilcarem, quam Italia expuliſſe Panos atque Hannibalem malis ?*

Ad ſinum qui ſequitur, obſcūriora ſunt *Cetaria* Ptolemæi, *Aqua Perticianenſes* Antonini, quæ numeris differunt ab *Aquis Segſtanis*, alio itinere nominatis, vicinis tamen, quia utræque, ſi diuerſæ ſunt, inter Drepanum ſunt & Parthenicum : clarius eſt *Segſtanorum emporium*, ἐμπόριον Σεγεσάνων, vt Ptolemæus vocat; ſiue vt Strabo, Λιγέσων ἐμπορεῖον, lib. VI pag. 184. Ipſa autem vrbs *Aegeſta* ſiue *Segeſta*, quamuis paullo intus ſita, tamen ad oram refertur, quia etiam Thucydides & Diodorus, quorum verba poſt paullo in *Hyccaris* proferemus, ad eam nauigatum eſſe tradiderunt. Antiquum nomen *Aegeſta*, ab Aegeſto Troiano inditum, qui inter conditores creditur fuiſſe. Strabo lib. VI poſt initium ex Apollodoro : *τάλντες εἰς Σικελίαν περὶ Ἐρυκα μετὰ Λιγέσων τῶ Τρωῆς, Λιγέσων τευχίſσαι, miſſi* [a Philocteta] *in Siciliam ad Erycem cum Aegeſto Troiano, Aegeſtam muniiſſe.* Eodem libro VI pag. 188 *Λιγέσων κτιοῦθῆναι φαſιν ὑπὸ τῶν μετὰ φιλοκτῆτης, - - - παρ' αὐτῶν τάλντων εἰς τὴν Σικελίαν μετὰ Λιγέσων τῶ Τρωῆς. Aegeſtam conditam ferunt ab iis, qui ab Philocteta [ex Italia] in Siciliam miſſi ſunt cum Aegeſto Troiano.* Thucydides ſine diphthongo ſcripſit lib. VI ſub initium : *πόλεις αὐτῶν Ἐρυξ καὶ Ἐγεſτα, vrbes illorum Eryx & Egeſta :* & pag. 414 eodem libro, *εἰς τὴν Ἐγεſταν.* vnde ibidem oppidani ſunt οἱ Εγεſταῖοι. Eadem vrbs poſtea, præſertim ab Romanis, dicta *Segeſta*. Pompeius Feſtus in SEGESTA: *Segeſta qua nunc adpellatur, oppidum in Sicilia eſt, quod videtur Aeneas condidiſſe, præpoſito ibi Egeſto, qui eam Egeſtam nominauit. Sed præpoſita eſt ei littera, ne obſceno nomine adpellaretur, vt factum eſt in Malcuento, quod Beneuentum dictum eſt, & in Epidamno, quod uſurparunt Dyrrachium.* Cicero Verrina IV de Signis cap. XXXIII *Segeſta eſt oppidum perueſus in Sicilia, quod ab Aenea fugiente a Troia, atque in hac loca veniente, conditum eſſe demonſtrant. Itaque Segeſtani non ſolum perpetua ſocietate atque amicitia, verum etiam cognatione ſe cum populo Romano coniunctos eſſe arbitrantur.* Etiam Pto-

Ptolemaeus Σεγέστα. Eadem est Virgilii *Aeſta* Aen. v. vers. 718

*Vrbem adpellabunt permissō nomine Aeſtam.*

Seruius ibi : PERMISSO NOMINE : ab *Aeſse* scilicet. Dicta autem *Aeſta*, *Segeſta*.

Eam præterfluit amnis, qui supra vrbeim alium excepit, & coniuncti in sinum effunduntur. Troiana nomina *Scamandri* & *Simoënsis* Aeneas illis imposuisse fertur. Strabo lib. xiiii pag. 418 de Aenea: οἱ δ' ἔς Αἰγέταν κατὰρ τῆς Σικελίας σὺν Ελύμνῳ Τρώϊ, καὶ Ἐρυκᾷ, καὶ Λιλύβοιον καταρχῇν, καὶ ποταμὸς περὶ Αἰγέταν πρὸς αὐτοῦ Σκάμανδρον καὶ Σιμόντα, *Quidam tradunt illum ad Aegeſtam Sicilia cum Elymno Troe traieciſſe, & occupasse Erycem ac Lilybaeum: fluviosque circa Aegeſtam denominaſſe Scamandrum & Simoentem.* Illo-  
rum dexter, & dextræ alterius ripæ adlabens, Σιμόντος, *Simois* est: alter Σκάμανδρος, *Scamander*. Hæſiſſe nomina, ex Diodori lib. xx cap. lxxii conſtat, vbi Agathocles Aegeſtanos vrbe e-  
ductos παρὰ τὸν Σκάμανδρον ποταμὸν ἀπέσφαξε, iuxta *Scamandrum fluvium maſtauit*. Aelianus Var. Hiſt. lib. ii cap. xxxiii de fluviorum imaginibus: Αἰγέσται τὸν Πόρπακα, καὶ τὸν Κελμισσὸν, καὶ τὸν Τελμισσὸν ἀνδρῶν ἔδει τιμῶσιν, *Aegeſtani Porpacem, & Crimiſſum, & Telmiſſum virili ſpecie colunt.* De Crimiſſo ſupra diximus, non parum ab Aegeſta remoto. *Porpacem* ignoramus: de *Telmiſſo* longum foret Cluuerii coniecturam repetere.

Ultra Scamandri oſtia in eundem ſinum inlabitur *Barbys* flu-  
vius, Βαθύος ποταμῷ ἐκβολαὶ Ptolemæi: & poſt hunc & alium, in ora *Parthenicum* Antonini, oppidum: & poſt hoc *Hyccara*, plurale, ſiue *Hyccaron*, oppidulum. Breuiator Stephani: Ὑκκᾶρον πόλις Σικελίας, *Hyccarum, oppidum Sicilia*, ex Philisto: at ex Apollodoro idem τὰ Ὑκκᾶρα, quæ forma etiam Thucydidis & Diodori eſt. Ille lib. vi pag. 453 ἐν τῷ παρὰ πλὴν αἰρέειν Ὑκκᾶρα, πόλις μὲν Σικανικὸν, *præternavigantes capiunt Hyccara, Sicanorum oppidum.* Et mox: ἐξ Ὑκκᾶρων ἐπὶ Εγέτης παραπλεύσας, ex *Hyccaris Aegeſtam delatus*: hic (Diodorus) lib. xiii cap. vi παραπλεύσαντες ἐς Αἰγέταν, Ὑκκᾶρα, Σικελικὸν πολιςμᾶτιον ἐλόντες, *navigantes Aegeſtam, Hyccara, Siculorum oppidulum, capiunt.* Plutarchus quoque in Nicia & Alcibiade pluraliter id oppidum nominavit.

Ex interuallo, prope Panormum, eſt mons *Ereſta*, & in eo eiſdem nominis caſtellum. Diodorus ecloga libri xxi τῶν

Ερεκτῶν ἐχύρωμα, *Erectorum munimentum*: & lib. XXIII πολιορκήσαντες Ῥωμαῖοι Ερεκτὴν φρέσιν - - - εἶναι δ' αὖ ἰσχύσαν, *Romani, castellum Erectam obsidentes, capere non potuerunt*. Polybius Ερεκτὴν vocat diphthongo. Lib. I cap. LVI ἀποπλεῶν ἐντεῦθεν κατῆρε πάντι τῷ στόλῳ πρὸς τὴν Πανορμίτιν, καὶ καταλαμβάνει τὸν ἐπὶ τῆς Εἰρεκτῆς λεγόμενον τόπον, ὃς καίτοι μὲν Ἐρυκος καὶ Πανόρμις μεταξύ πρὸς Σαλαττὴν, *Inde panigans in Panormitanos fines cum tota classe venit, ibique locum occupavit dictum Super Eirectam, situm inter Erycem atque Panormum*.

*Panormus* autem, nunc Palermo, a portus commoditate nomen habet. Antiqua vrbs, quam Phœnices dicuntur condidisse, vt supra ex Thucydidis lib. VI in *Μοίρα* prædictum fuit. Polybius lib. I cap. XXXVIII Consules κατάραντες εἰς Πάνορμον τῆς Σικελίας τετρακοσίας ναυσὶν, ἥπερ ἦν βαρυτάτη πόλις τῆς τῶν Καρχηδονίων ἐπαρχίας, classe nauium CCC Panormum in Sicilia adpellunt, qua erat præcipua ex illis, quas Carthaginienſes [in Sicilia] possidebant. Mela II cap. VII *Inter Lilybaeum & Pclorida Panormus & Himera*. Cicero de Iurisd. Sicil. cap. XXVI *alia iudicia Panormi restituta sunt*. Et Liuius lib. XXIV cap. XXXVI *triginta quinquereemes Legionem primam Panormi exposuere*. Silius lib. XIV vers. 262

*Tergemino venit numero secunda Panormos.*

Colonia Romana facta. Strabo lib. VI pag. 188 Πάνορμος Ῥωμαίων ἔχει κατοικίαν, *Panormus habet Romanam coloniam*. Et vetusto lapide, quem Sponius p. 176 exscripsit, COL. AVG. PANHORM. & alio PATRONO COL. PANHORMIT. qui lapides quatuor adiecit, quibus est RESP. PANHORM. & RESP. PANHORMITANORVM. Nam sæpe veteres, etiam Plinius, *Panhormus* cum adſpiratione scripserunt, vt spiritus in ὄρμος exprimeretur. At nummi Parutæ & Vaillantii, Latine inscripti, PANORMITANORVM: alii Græce ΠΑΝΟΡΜΙΤΑΝ.

*Orethus* fluuius ab ortu vrbis Panormi. Vibius Sequester de Fluminibus: *Orethus Panhormi Sicilia*. Polybius lib. I cap. XL τὸν πρὸς τῆς πόλεως ποταμὸν, *flumen quod ante urbem est*, dixit. Post Orethum breui interuallo decurrit amnis *Eleuthernus*, ΕΛΕΥΘΕΡΝΟΣ Ptolemæi: deinde in peninsula *Solois*, Σολέως; siue *Solus*,

Σολῆς Græce; siue *Soluntum*, Latina formatione. Thucydides lib. VI sub initium: Μοτυην, καὶ Σολέοντιαι, καὶ Πατόρμον συνοικισάν-  
τες, Μοτυην, & *Soloentem*, & *Panormum* { *Plicœnices* } *condiderunt*;  
quod ab recto Σολῆος est: altera forma est Plinii III cap. VIII  
*Oppida, Panbormum, Solûs, Himera cum fluvio*. vnde obliquum  
formauit Diodorus lib. XIV cap. LXXIX παρέλαβον διὰ προσδοσίας  
κεφαλοίδιον, καὶ Σολέοντα, καὶ τὴν Ἐνναρ, προδίτione *Cephalœdium ce-  
perunt, & Soloentem, & Ennaem*. Tertia forma *Soluntum*, est Ta-  
bulæ itinerariæ & Antonini: quæ hodieque in vulgari *Solanto*,  
vna prauata littera, tenetur. Nummus Parutæ ΣΟΛΟΝΤΙΝΩΝ:  
Ciceroni autem cap. XLIII Frumentariæ, oppidani sunt *Solentini*,  
quod ex *Soloëntini* vel prauatum est, vel veteri more contractum.

*Himera, Ἰμέρα*, ad sinistram fluiui *Himera*, vrbs quondam  
insignis, a Pœnis postea deleta. Exscidium descripsit Diodorus  
lib. XIII cap. LXII, quam hanc Himeram septemtrionalem esse,  
ex cap. LXI clarum est, quia triremes inde Syracusas ituræ, præ-  
ter Messanam vehi necesse habuerunt. Opus Zancleurum fuit:  
ideo obsidionem timentes Zanclem suos asportarunt, vt Diodo-  
rus XIII cap. LXI narrauit. Thucydides lib. VI pag. 413 Ἰμέ-  
ρα ἀπὸ Ζάγκλης ἀκρόθῃ, *Himera est a Zancleis condita*. Scylax au-  
tem Ἑλληνίδα, *Græcam ciuitatem* dixit. Ἀπὸ δὲ Λιλυθαίας πόλιν ἐστὶν  
Ἑλληνὶς Ἰμέρα, *A Lilybaeo [ad Pelorum versus] Græca vrbs est Hi-  
mera*. Scilicet multis locis cum Sicanis vel Siculis Græci adue-  
næ permitti fuerunt: quin & ipsa Zancle, postquam Messenios  
recepit, Græca facta vrbs est. Mela dicto loco: *Inter Lilybaeum  
& Pelorida Panormus & Himera*: tamquam solæ vrbes clariores.  
Et Plinius lib. III cap. VIII *Oppida, Panbormum, Solûs, Himera  
cum fluvio*. Cicero in Verr. lib. II de Iurisdictione: *Oppidum  
Himeram Carthaginienfes quondam ceperant; quod fuerat in primis Si-  
cilia clarum*. Adde reliqua, quæ mox in *Thermis* proferemus.  
Plinius & Mela, si de suo æuo loquuntur, restitutam trans flu-  
men urbem apud Thermas intelligunt.

*Therma Himerenses* trans flumen erant Himerani. Ptole-  
mæus Θερμαὶ Ἰμεραγ, πόλις, *Therma Himera, oppidum*. quamquam  
is perperam citra flumen posuit, quum etiamnum sint ultra il-  
lum. Pindarus Olymp. XII sub finem, Θερμαὶ νυμφῶν λουτρὰ,  
*calida nympharum balnea*: addit scholiastes, ἐν Ἰμέρα, quia Ergo-  
13

reli Himeræ illa oda dicata est. Nummus Parutz ΘΕΡΜΙΤΑΝ, quem australi Himeræ Harduinus tribuit; nihil obstat autem, quo minus de nostra intelligamus. Urbis originem Cicero dicta Verrina de Iurisdic. cap. xxxv prodidit: *Himera deleta, quos cives belli calamitas reliquos fecerat, is se se Thermis collocarunt in eiusdem agri finibus, neque longe ab oppido antiquo.* A Pœnis autem deleta fuerat, ut supra in Himera vetere, auctore Diodoro, notauimus. Tabula & Antoninus absolute *Therma*: uti nunc quoque urbs *Termini* vocitatur. Colonia Romana sub Augusto facta. Inscriptio apud Grut. p. 433 n. 6 ORDO ET POPVLVS SPLENDIDISSIMAE COL. AVG. HIMERAEORVM THERMIT. Ex Cl. Marii Aretii Chorographia Siciliæ sumsit, qui in urbe Termini, a thermis, quas habet, dicta, Tyrrhenoque mari adposita, inscriptionem hanc exstare ipse cum Siculus, tum αὐτόπτης testatur. Non ergo dubitandum est, Thermas superas ad Tyrrhenum mare coloniam fuisse Romanam.

*Cephalædis*, siue *Cephalædium*, nunc Cefalu, subsequitur, Ptolemæi κεφαλοῖdis; Plinii *Cephalædis*: Strabonis κεφαλοῖδιον, quam formam & Diodorus lib. xiv cap. lxxix adhibuit. παρελαβον, inquit, διὰ πεδοσίας κεφαλοῖδιον καὶ Σολῦντα, *Ceperunt proditione Cephalædium & Soluntem.* Cicero, si libri recte habent, sine diphthongo scripsit, Actionis in Verrem lib. ii cap. lxi *Cephalædi*, inquit, *mensis est certus, quo mense sacerdotem maximum creari oporteat.* Et post paullo ciues vocat *Cephalæditanos*. Hinc Græcum nomen, quod denominet, ductum Silio lib. xiv vers. 253  
- - procelloso Cephalædias ora profundo.

Interiecto *Monalo* fluuio (μονάλη ἐμβολαί Ptolemæo sunt) sequitur *Halesa*, siue *Alasa*, oppidum. Straboni & Ptolemæo est Ἀλουσα, *Alasa*. Cicero sine diphthongo, dicto loco cap. vii *statim Messana litteras Halesam mittit.* Diodorus ibidem cap. xvii Ἀλῆσα, medio correpta. At produxit Silius lib. xiv vers. 219

*Venit ab amne trabens nomen Gela: venit Halesa.*

Gentile *Halesinus*. Cicero Frumentaria cap. lxxiii *civitas Halesina*; item, *in senatu Halesino*. Adluitur flumine *Alaso* siue *Haleso*. Tabula Messanensi apud Gruter. pag. 212 ΤΟΙΣ ΠΑΡΑ ΤΟΝ ἈΛΑΙΣΟΝ: & mox, ΑΠΟ ΤΟΥ ΡΟΟΥ ΤΟΥ ΑΛΑΙΣΟΥ. Et Columella lib. x vers. 268

Et

*Et quæ Sicanii flores legistis Haleſi.*

Fons Haleſini agri admirandus, de quo Solinus cap. v *In Haleſina regione fons, alias quietus & tranquillus quum ſiletur; ſi inſonent tibia, exultabundus ad cantus eleuatur, & quaſi miretur vocis dulcedinem, ultra margines intumeſcit.* Silent veteres de hoc fonte; idcirco dubitando. Solus Priſcianus in Periegeſi repetiit verſ. 500

*Hic & Haleſinus fons eſt miſiſſimus undis*

*Tibi quem extollit canin ſaltare putatur*

*Muſicus & ripis lætans excurrere plenis.*

Post Haleſam eſt *Calacta* ſiue *Calactæ*. Cicero Frumentar. cap. XLIII *Calactinis quamobrem imperaſti anno tertio, ut decumas agri ſui, quas Calactæ dare conſueuerant, Ameſtrati M. Caſio decumano darent.* Meminit & Antoninus itinere a Lilybæo Tyndaridem hoc ordine: *Cephalædim, Aleſam, Calactam.* Silius ad originem vocis reſpiciens lib. XIV verſ. 252

- - - *litus piſcoſa Calactæ.*

nam eſt καλὴ ἀκτὴ, *bonum litus*, vt Græci diuiſe ſcribunt. Herodotus lib. VI cap. XXII *Καλὴν μὲν ἀκτὴν εἶναι χαίρειν, τὴν δὲ Ζάγκλην ὄρεω, Pulchro litore valere inſſo, Zanclem occupent.* Et Diodorus Siculus lib. XII cap. VIII *κτίσαι τὴν Καλὴν ἀκτὴν ἐν Σικελίᾳ, condere Calen Acten in Sicilia: & mox, ἔτος περὶ τὸν οἰκισμόν τῆς Καλῆς ἀκτῆς ἐγένετο, is colonia in Pulchro litore intentus erat.* Geritile, *Calactinus*, vt ſupra Ciceronis Verrina vidimus.

*Aluntium* inde proximum eſt in litore, Ptolemæi Ἀλόντιον. Dionyſius Halicarnaffenſis lib. I pag. 41 *ἐν Ἀλυντίῳ τῆς Σικελίας.* Plinius lib. III cap. VIII *Himera cum fluuiο: Cephalædis, Aluntium, Agathyrnum.* Scribitur etiam *Haluntium* cum adſpiratione. Cicero Verr. de Signis cap. XXIII *Quum ad Haluntium veniſſet prator laborioſus & diligens, ipſe in oppidum accedere noluit, quod erat difficili adſcenſu atque arduo: Archagathum Haluntinum, hominem non ſolum domi ſua, ſed tota Sicilia in primis nobilem, vocari iuſſit.* Ex quo ſitum oppidi montanum ſimul intelligimus. Præſtuit *Chydas* fluuius. Ptolemæus, *Χύδα ποταμὸς ἐμβολαί, Chyda fluuii οὐσία.*

Post aliud flumen, eſt oppidum *Agathyrna* ſiue *Agathyrnum*. Plinius dicto loco *Agathyrnum*: corrupte Græci, Ptolemæus Ἀγαθύ-



θύεον, Strabo p. 184 Ἀγάθυρον. At Stephanus Ἀγάθυρα, quæ forma, *Agathyrna*, Latinis ceteris placuit. Liuius lib. xxvi cap. xl ab *Agathyrna inconditam multitudinem secum in Italiam transue-*  
*xit.* Silius Italicus lib. xiv vers. 260

*Mille Agathyrna dedit, perflataque Strongylos austris.*

Flumen deinde *Timethum*, Τίμησον Ptolemæus posuit : & ex interuallo *Tyndarium*, Τυνδαριον, oppidum, quod amnis *Helicon* adluit. Idem, Ἑλικωνος ποταμὸς ἐκβολαί, *Heliconis fluminis ostia*. Ptolemæus, vt dixi, *Tyndarium* : ceteri *Tyndarin* siue *Tyndaridem*, oppidum nominauerunt. Plinius III cap. viii *Tyndaris colonia*. Strabo lib. vi pag. 188 Ἀλασσα καὶ Τυνδαρις, *Alasa & Tyndaris*. Diodorus lib. xiv cap. lxxix de Messanensibus, quibus hunc locum Dionysius tribuerat : ἀνέμασαν Τυνδαρίδα, nominarunt *Tyndaridem*. Antonius ab *Agathyrna* xxvi III millibus reduxit.

Inter *Tyndaridem* & *Mylas Longanus* amnis. Polybius lib. i cap. ix ἐν τῇ μυλαίᾳ πεδίῳ περὶ τὸν λογγανὸν καλέμενον ποταμὸν, in *Myleo agro, propter amnem, quem Longanum dicunt*. Deinde oppidum est *Myle*, hodie Milazzo. Plinius lib. iii cap. viii *Tyndaris colonia : oppidum Myle, &*, unde cœpimus, *Pelorus*. Strabo lib. vi p. 184 ἐκ Πελοριάδος εἰς Μύλας καί. a *Peloro ad Mylas millia passuum* xxv. Scylax Periplo : πόλις Ἑλληνίς Μύλαι, καὶ λιμὴν, *Myle, oppidum Gracum & portus*. Et Ptolemæus Μύλαι. Memoratur ciuili Sex. Pompeii bellō. Velleius lib. ii cap. lxxix apud *Mylas ductu Agrippa pugnatum prospere*. Et Suetonius Aug. cap. xvi de eodem prælio : *Pompeium inter Mylas & Naulochum superauit*. Solus Silius singulari numero, nisi describentium error est, lib. xiv vers. 203

*Subsidium infidum fugientibus aquora, Myle.*

Antequam inde *Naulochum* veniebatur, *Fanum Diana Fasceline* erat, siue *Facelina*. Silius lib. xiv vers. 261

*Mille Thoanteæ sedes Fascelina diua.*

Seruius ad *Aeneid.* ii vers. 116 ad verba, *Sanguine placastis ventos*, interpretatur ita, vt a *fascie* lignorum deducat, quo Dianæ Tauricæ simulacrum absconditum Ariciam, quæ in Italia est, Orestes portasset. Pomponius Sabinus ad eundem locum, extrita  
S. lit.

S littera, a *face* nomen ducit, Lucilii ad id versu vsus, quo & quantitas penultimæ mutata:

- - - *Facelina templa Diana.*<sup>o</sup>

nisi legendum *Fascelina templa.* Nec vero ignorat, secundum alios a *fascibus* esse, indeque Dianam *Fascelitim* cognominari. Locum Appianus Ciuil. lib. v pag. 1167 Ἀρτεμισιον, πολίχνην Βερχυτάτην, *Artemisium, perexiguum oppidulum.* Præterfluit *Melas* fluuius, qui & *Phacelinus* siue *Facelinus* inde dictus est. Vibius Sequester de Fluminibus: *Phacelinus* (vel *Phascelinus*: nam prave *Phatbelinus* editum est) *Sicilia iuxta Peloridem, confinis templo Diana.* Alterum nomen est ex Ouidii Fastorum lib. iv vers. 486

*Sacrorumque Melan pascua lata boum.*

quia Solis boues ibi stabulari fingebantur. Appianus dicto loco de oppidulo Dianæ: ἐν ἣ (πολίχνη) φασὶ τὰς ἡλίω βοῦς γενέσθαι, in quo aiunt Solis boues fuisse. Plinius lib. II cap. xcviij Circa Messanam & Mylas simo similia expruuntur in litus purgamenta: unde fabula, Solis boues ibi stabulari.

Inde Pelorum versus est *Naulochus*, statio nauium tum oppidulo. Suetonius Aug. cap. xvi inter Mylas & Naulochum. Vide supra Mylas. Multitudinis numero Appianus dicto loco: Μύλας δ' ἔτι, καὶ τὰ ἐκ Μυλῶν ἐπὶ τε Ναυλόχῳ καὶ Πελωριάδῃ, καὶ τὰ παράλια ἅπαντα Φρεσχὶ Ποιμπήϊα κατεῖχον, Mylas, & inde ad Naulochos & Pelorum omnem oram Pompeius præsidis tenebat. Sic enim legendum, non ναυάρχους, cruditorum est sententia. Etiam Silius pluraliter, sed alio genere, lib. xiv vers. 265

*Non Herbesos iners, non Naulocha pigra pericli  
Sederunt.*

## MEDITERRANEA SICILIAE.

Supra fontes amnis Facelini siue Μέλανος, Noæ fuerunt Phil. Cluuerii coniectura, quia ibi oppidum cognati nominis Νοατα superest. Stephanus: Νόαι. τὸ ἐθνικὸν Νοαίος. ἔστι δὲ πόλις Σικελίας. Inde Plinius lib. III cap. viii denominauit Νοκπος. Suidas quoque: Νόαι, πόλις Σικελίας, ἧς ὁ πολίτης Νοαῖος, Νοα, oppidum Sicilia, cuius ciuis Νοκς dicitur. Diodorus Siculus lib. xi cap. lxxxvii Νέας corrupte dixit: lege Νόας emendante Palmerio p. 110. De Ducetio rege ait: τὰς μὲν Νόας, ἧτις ἦν αὐτῶ πατρίς,

πατρὶς, μετόπισεν εἰς τὸ πεδίον, oppidum Noas, patriam suam, trans-  
tulit in campum.

Inde in austrum recedit mons *Aetna*, incendiis suis notis-  
simus. Pomp. Mela lib. II cap. VII *Pracipui montium Eryx - -*  
*& Aetna, quae Cyclopes olim tulit, nunc assiduus ignibus flagrat.*  
nam & femineo genere hoc montis nomen effertur. Virgilius  
lib. III Aen. vers. 579.

- - - *ingentemque insuper Aetnam*  
*Inpositam, ruptis flammam expirare caminis.*

Plinius lib. III cap. VIII *Mons Aetna nocturnis mirus incendiis.*  
*Crater eius patet ambitu stadia XX.* Iterum Virgilius dicto libro,  
vers. 571

- - - *horrificis iuxta tonat Aetna ruinis.*

Altissimus insulae, adeo, ut niues & glaciem in vertice fere sem-  
per teneat, etiam quum maxime furit & ardet. Silius lib. XIV  
vers. 67

*Summo cana iugo cobibet (mirabile dictu)*  
*Vicinam flammis glaciem, aeternoque rigore*  
*Ardentes horrent scopuli: stat vertice celsi*  
*Collis hiems, calidaque nivem tegit atra fauilla.*

Circumcolitur in radicibus lateribusque propter eximiam fer-  
tilitatem. Oppida adiacent, a septentrione *Tissa*, iuxta Ono-  
balam amnem. Situs eius ex Ptolemaei est numeris, alioquin  
incertus. Is autem *Τίσσα* scripsit: Stephanus *Τίσσαι* plurali nu-  
mero. *Τίσσαι*, inquit, *χωρίον Σικελίας.* Silius ex Ionico *Τίσση*  
formavit *Tisse*, lib. XIV vers. 268

- - - *& paruo nomine Tisse.*

Creditur Randazzo esse. Gentile *Tissenses*, non Tissinenses, ut  
apud Plinium syllaba redundante est. Cicero Orat. Frumen-  
tar. cap. XXVIII *A Tissensibus, perparua & tenui ciuitate, nonne*  
*plus lucri nomine eripitur, quam quantum frumenti omnino exarauit?*  
Ex altera parte, siue australi latere oppidum *Aetna*, eodem, quo  
mons, nomine fuit: olim *Inessa* dicta. Strabo lib. VI pag. 185  
*οἱ Αἰτναῖοι παρὰχωρήσαντες, τὴν Ἰννησαν καλαμείην, τῆς Αἰτνῆς ὄρεσιν*  
*ᾤκησαν, καὶ προσηγόρευσαν τὸ χωρίον Αἰτνὴν, διέχον τῆς Κατάνης ἑαδίας*  
*ὀγδοήκοντα, Aetnenses [Catana] regressi, Innesam, ut montana*  
*Aetna vocantur, habitarunt, locoque imposuerunt nomen Aetna.* Et  
postea

postea p. 189 dicit πλησίον τῶν Κεντορίπων, *propinquam oppido Centuripa* esse, & montem conscendentes excipere ac deducere. Adde Diodori librum XI cap. XLIX & LXV, ubi hæc clarius enarrantur: & Antonium ac Tabulam.

Inde ab occasu *Centuripa*, plurale, Κεντέρια Ptolemæi: aliis Græcis τὰ Κεντέρια. Thucydides lib. VI pag. 476 ἐχώρου ἐπὶ Κεντέρια, Σικελῶν πύλισμα. Et Polybius lib. I cap. IX περὶ Κεντέρια. Silius lib. XIV vers. 205 singulariter *Centuripe*. Gentile hinc *Centuripini*. Cicero *Frumentari* cap. XLV *Centuripini, qui agri Aetnensis multo maximam partem possident*. Et mox: *cives Centuripini; populus Centuripinus; aratores Centuripini*. Horum ramnis *Cyamosorus* fuit, Κυαμόςωρος. Polybius dicto loco: ἀντιστρατοπεδεύσας περὶ Κεντέρια, καὶ παραταξάμενος περὶ Κυαμόςωρον ποταμὸν, *castra metatus prope Centuripem, aciem ad Cyamosorum flumen instruxit*. Inter *Centuripam* & *Actnensem* oppidum in meridiem inclinat *Adranum* siue *Hadrantum* oppidum. Stephanus: Ἀδρανον πόλις Σικελίας ἐν τῇ Αἴτνῃ, ποταμὸν ὁμώνυμον ἔχουσα, *Adranum oppidum est Sicilia apud Aetnam, quod fluminis cognominem habet*. Auctorem & situm sic Diodorus lib. XIV cap. XXXVIII descripsit: Διονύσιος ἐν τῇ Σικελίᾳ πέραν ἔκτισεν ὕψ' αὐτὸν τῆς Αἴτνης λόφον, καὶ ἀπὸ τίνος ἐπιφανὲς ἱερὸν προσηγόρευσεν αὐτὴν Ἀδρανον, *Dionysius in Sicilia oppidum sub ipsum Aetna montem condidit, quod ab illustri quodam fano Adranum vocavit*. Silius lib. XIV vers. 251

*Hadranti n, Hergentumque simul* - - -

Hinc apud Plinium *Hadrantiani*: & in nummis ΑΔΡΑΝΙΤΑΝ.

Proxima *Hybla Maior*. Stephanus, Ἵβλαι τρεῖς πόλεις Σικελίας ἡ Μείζων, ἧς οἱ πολῖται Ἵβλαῖοι, *Tres Hyblæ urbes Siciliae: Maior, cuius ciues Hyblæi*. Pausanias *Eliac*. I cap. XXIII duas *Hyblas* numerat, in iisque τὴν, ὥσπερ ἐκάλουν, Μείζονα, *ἑνῇ, quam vocarunt Maiorem*. Nummus Ph. Parutæ ΤΒΛΛΣ ΜΕΓΑΛΑΣ. Hæc *Hybla* prope *Aetnam* fuit. Thucydides lib. VI pag. 477 συμπεράντες ἅμα τὸν σῆτον τῶν τε Ἰνῆσοιῶν καὶ τῶν Ἵβλαῖων, *segetem Inessensum & Hyblensium incendentes*. Plinius lib. III cap. VIII *Hyblenses*. Adde supra in maritimis dicta de *Megara*, quæ prius *Hyblæ Minor* fuit.

In occasum post *Aetnam* recedit *Galaria* siue *Galeria*. Stephanus *Γαλαρία* est χώρα, regio: Γαλαρίνα, πόλις Σικελίας, *Galarina*

*urbs Sicilia.* At Diodorus lib. xvi cap. Lxviii *Galeriam* oppidum dixit; incolas, *Galerinos*. οἱ τὴν Γαλερίαν πόλιν οἰκῶντες, qui, inquit, *Galeriam oppidum inhabitant*: & mox: τὴν τῶν Γαλερινῶν συμφορὰν ἀκούσαντες, *cladem Galerimorum audientes*. Videtur oppidum esse quod vulgo nunc *Gagliano* vocitatur: ex quo situm eius iudicant.

Inde Herbitam versus *Imachara* oppidum. Ptolemæus Palatino codice Ἰμιχάρα, *Imiebara*: vulgaribus, ἡμιχάρα. Cicero Frument. cap. xviii Vrsinus, Victorius, alii *agrum Imacharensem* vindicant: vulgaris libris *Macharensis*. Et cap. xlii Victorius & Gronovius, *Imacharenses tributum facere coegisti*. Et Verrina ultima cap. vii Cluuerius: *in Leonida Imacharensi*; vbi libris plerisque est, *in Leonte Megarensi*.

Uterior ad *Heraos* montes fuit oppidum *Herbita*, Ptolemæi Ἑρβίτα. Cicero Frum. cap. xxxii *Quum Apronius Herbitam cum illa prædonum copia manuque venisset*. Oppidani *Herbitenses*, ibidem & apud Plinium, qui cum adspiratione in ordine alphabetico scripsit. Cicero eodem loco, *Herbitensis ciuitas*. Græce iidem Diodoro lib. xiv cap. lxxix Ἑρβιταῖοι. *Heraï* autem montes, quibus hoc oppidum adiacet, eidem Diodoro lib. iv cap. lxxxvi sunt Ἡραῖα ὄρη, quorum salubritatem æstiuam cum amœnitate laudat. Ad illos montes paullo inferius est castellum *Tauri* vulgari nomine, quod Cluuerio videtur *Tabas* Siliï esse lib. xiv vers. 173

*Et bellare Tabas docilis.*

*Symæthum* flumen iuxta se oppidum *Symæthum* eodem nomine habuit, vnde *Symæthii* ciues dicti Plinio iii cap. viii. Prope idem flumen ad dexteram ripam nunc est oppidum S. Filippo d'Argirone, quod doctis viris videtur *Agryrium* oppidum esse, Ptolemæi Ἀγύριον, Antonini *Agurium*. At Cicero Frum. cap. xxvii *Apronius Agryrium venit*. Ibidem, *Agryrinensis populus*: item, *Agryrinensis est in primis honesta ciuitas Sicilia*. Stephanus Ἀγύρινα, qui forte scripserat Ἀγύρινα. In nummis ΑΓΥΡΙΝΑΙΩΝ. Patria fuit Diodori Siculi, qui lib. i cap. iv ait, ἡμεῖς ἐξ Ἀργυρίᾳ τὸ γένος τῆς Σικελίας ὄντες; nos orti *Argyrio Sicilia sumus*. Cluuerius secundam litteram otiosam putat: tuetur Holstenius, quia

quia hodieque *Argirone* dicatur, quasi veteres urbem & *Argyrium* & *Agyrium* adpellauerint.

Inter hoc & Ennam *Afforus*, Ἀσώρως Apollodoro apud Stephanum, qui & aliam formam Ἀσώριον, *Afforium* produxit. Cicero Verrinæ actionis lib. iv de Signis cap. XLIV *Cbryſas* est amnis, qui per *Afforinorum* agros fluit. Is apud illos habetur deus, & religione maxima colitur. fanum eius est in agro propter ipsam viam, qua *Afforo* itur *Ennam*. Fluit deinde *Cbryſas* per agrum *Agyrinensium*, saltem in limite eius. Diodorus lib. xiv cap. XCVI ἐν τῇ τῶν Αἰγυρινῶων χώρα, παρὰ τὸν Χρύσαν ποταμὸν, ἔγγυς ἐστὶ τῆς Φερῆσης εἰς Μοργαντίαν, in *Agyrinensium* agro, iuxta *Cbryſam* amnem, prope viam qua *Morgantinam* fert. Trans flumen est oppidum Ἐργέτιον *Philisto* apud Stephanum; *Hergetium* Latine: *Silio Hergentum* dicto libro verf. 251

*Hadrantum*, *Hergentum*que simul:

Ptolemæo Σεργέντιον, *Sergentium*, ut in aliis aliquando Σ pro aspiratione inuenitur.

Ab *Afforo* in austrum sita proxime est *Enna* siue *Henna*, vrbs antiqua & percelebris propter raptum *Proserpinæ*, qui huic loco adfigitur. Diodorus Siculus lib. v cap. III γενέσθαι δὲ μυθολογοῦσιν τῆς κόρης τὴν ἀρπαγὴν ἐν τοῖς λημῶσι τοῖς κατὰ τὴν Ἐνναν. ἐστὶ δὲ ὁ τόπος ἔτος πλεονέκων μὲν τῆς πόλεως, ἵοις δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνδρσι παντοδαποῖς ἐν πρεσβυῖαι καὶ θείας ἀξίος, *Fingunt raptum puella* [*Proserpinæ*] *factum esse in pratis iuxta Ennam*. Est autem locus ille prope urbem, violis aliisque floribus amantissimus & contemplatione dignus. Cicero Verr. de Signis cap. XLVIII *Vetus est hac opinio, - - - raptam esse Liberam, quam eandem Proserpinam vocant, ex Eumenis nemore: qui locus quod in media est insula situs, umbilicus Sicilia nominatur. - - - Enna autem, est loco præcæso atque edito, quo in summo est æqualis agri planities, & aqua perennes: tota vero ab omni aditu circumcisa atque dirempta est. quam circa lacus sunt plurimi, & latissimi flores omni tempore anni: locus ut ipse raptum illum virginis, quem iam a pueris accepimus, declarare videatur. Etenim propter est spelunca quadam, conuersa ad aquilonem, infinita altitudine, qua Ditem patrem ferunt repente cum curru exsistisse, abreptamque ex eo loco virginem secum asportasse, & subito, non longe a Syracusis penetrasse sub terras, lacumque in eo loco*

*repente exstiterisse.* Eadem Diodorus dicto loco: etiam quæ de umbilico insulæ dicebantur in Ennensi nemore vel prato, quod *Σικελίας ὀμφαλὸς ὑπὸ τῶν ὀνομάζεται*, *Sicilia umbilicus a quibusdam nominetur.* Idem quoque Callimachus dixit hymno in Cererem vers. 15

*Τεῖς δ' ἐπὶ καλλίστης νήσῳ θεάμης ὀμφαλὸν ἔνναν,*

*Ter ad pulcherrima umbilicum insula Ennam accurristi.*

Cereris heic viguit religio. Mela II cap. VII *Famam habet ob Cereris templum Enna.* Vnde Ceres, *Ennae numina diua*, Silio lib. I vers. 93 dicta: & Ciceroni loco antea indicato, *religio Cereris Ennensis*, Scribitur etiam cum adspiratione. In veteri nummo, quem illustris vir Ezech. Spanhemius laudat p. 906 MVN. HENNAE. Municipes *Hennenses* scripsit Plinius lib. III cap. VIII Adiacet oppido *lacus Pergus*, distans ab eo V millibus passuum. Ovidius Metamorph. lib. V vers. 385

*Haud procul Hennais lacus est a mœnibus alta,*

*Nomine Pergus, aqua.*

Et Claudianus de Raptu Proserpinæ lib. II vers. 112

*Haud procul inde lacus (Pergum dixere Sicani)*

*Panditur, & nemorum frondoso margine cinctus*

*Vicinis pallescit aquis.*

Prope hunc lacum, ex altera parte, oppidum *Magella* a Cluuerio ponitur, vnde *Magellini* sunt Plinio: sed locus incertior est quam ut designari distincte possit. Inde orientem versus sunt *Capitoniana* Antonini, inter Catinam & Agrigentum itinere, circa flumen Erycen: infra quas est *Palica* oppidum cum fano, ad fontem & lacum *Palicorum*. Diodorus lib. XI cap. LXXXVII de Deucetio rege: *πλησίον τοῦ τεμένους τῶν ὀνομαζομένων Παλικῶν ἔκτισε πόλιν ἀξιόλογον, ἣν ἀπὸ τῶν προσημμένων θεῶν ὀνόμαζε Παλικήν, prope Palicorum fanum urbem insignem posuit, quam ab his ipsis diis Palicam nominavit.* Religiosus locus & periuris formidabilis, qui aqua illa mergebantur, seruatis qui bene iurauerant. Vide caput insequens Diodori; & Macrobius lib. V cap. XIX, & quæ nos commentati sumus ad illa Silii verba lib. XIV vers. 220

*Et qui presenti domitant periuræ Palici*

*Pectora supplicio.*

Prope abest oppidum *Eryce*, ad fontem fluuii cognominis *Eryces*,  
de

de quo Stephanus: Ερύκη, Σικελικὴ πόλις, *Eryce urbs Sicula*. Et Callias in septima historia de rebus Siculis apud Macrobiū lib. v cap. XIX ἡ Ερύκη τῆς Γελώας ὅσον ἐννεήκοντα στάδια διέστηκεν, *Eryce a Gelsensum finibus XC circiter stadia abfuit*. Longe autem Geloi fines in septemtrionem prolati fuerant.

Eidem lacui Palicorum subiacebant *Mena*, Μενᾶς Ptolemæi, quod etiam Stephano Bochartus & Cluuerius pro corrupto Μενδαῖ, restituerunt, ut legatur, Μενᾶς πόλις Σικελίας, ἐγγὺς Παλίκων, *Mena, oppidum Sicilia prope Palicos*. Cicero Frument. cap. XLIII *prædiones Meneniorum*, quasi a Μένηνα deductum possessuum nomen. Plinius III cap. VIII *Mēnanini*: sicut a Tissa *Tissinini* formauerat. \*Nummus Parutæ ΜΕΝΑΝΙΝΩΝ. Diodorus Siculus lib. XI cap. LX XVIII Μένανον hoc oppidum dixit. De Deuceatio rege ait, Μένανον μὲν πάλιν ἔκτισε, *Menanum oppidum condidit*. Ultra Menas in meridiem vergebat *Echetla* oppidum. Stephanus: Εχέτλα, πόλις Σικελίας. Polybius lib. I cap. XV ἐπολιόρκουν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ τὴν Εχέτλαν, ἐν μέσῃ καίμενην τῇ τῶν Συρακυσίων καὶ Καρχηδονίων ἐπαρχίᾳ, *Et Echelam obsederunt Romani, in confinio sitam Syracusanorum & Carthaginensium prouincia*. Et Diodorus lib. XX cap. XXXII καταλαβόμενοι τὴν Εχέτλαν, ἐπέβθον, τὴν τε Λεοντινὴν καὶ Καμαρναίαν, *Echelam occupantes vastarunt & Leontinam & Camarinam regionem*. Ergo sita erat in medio illarum. Plinius, *Echellenses*, dicto loco.

In agro Syracusano erant oppida, *Cacyrus*, Κάκυρον, Ptolemæi, quod hodie credunt *Cassaro* esse: de quo plura non constant, nisi Plinii *Cetarinos* cum nonnullis in *Cacyrinos* mutare velis: deinde *Bidis*, de quo Cicero in Verr. lib. II de Iurisdic. Sicil. cap. XXII *Bidis oppidum est, tenue sane, non longe a Syracusis*. Stephanus: Βίδος Φρέρον ἐν Σικελίᾳ, ὑδετέως, *Bidos castellum Sicilia, neutro genere*. Vnde *Bidini* sunt, quos Plinius III cap. VIII recensuit. Aiunt superesse ædem sacram eo loco, *S. Giovanni di Bidini* adpellatam. *Talaria* quoque huc referenda. Stephanus: Ταλαεῖα πόλις Συρακυσίων, *Talaria urbs Syracusanorum*: ex qua sunt Plinii *Talareses*. Quo situ fuerit, incertum prorsus est.

Inter Oanum & Hirminium fluuios *Hybla Minor* fuit, a Maiore mediterranea, & Megarenli maritima, distincta. Stephano τρεῖς πόλεις Σικελίας Ὑβλάι. ἡ μείζων, *Maior* - - ἡ μικρὰ, *Parua*, cuius ciues



ciues *Μεγαρεῖς*, *Megarenses*: ἡ δὲ ἐλάττων Ἡρα καλεῖται, *Minor autem Hera vocatur*, vel *Heraa* cognominatur. Prauatum heic Itinerarium, quo editum ab Aldo & Simlero *Plagerco* siue *Cymba*: a Schotto, *Plagia Hereo*. Forte *Heraa* legendum est, quia Ἡρα nomen est a Stephani epitomatore proditum. Si hoc est, desitu quodammodo constare potest: etiam ex alio eiusdem itinere a Lilybæo Messanam, quo *Hyblam* inter Agrigentum & Acras posuit.

Prope mare Ionium & Pachynum promontorium, siue inter Syracusas & Camarinam ac Pachynum sunt primum *Acra*, a Syracusanis conditæ, haud longe a mari. Stephanus in Ἀκρα decem huius nominis vrbes numerat. *τρίτη, inquit, ἐστὶ Συρακυσίων κτίσμα, Tertia est opus Syracusanorum.* Plenius Thucydides lib. VI pag. 413 Ἀκραι καὶ Κάσμεναι ὑπὸ Συρακουσίων ἀκρόθησαν Ἀκραι μὲν ἐβδόμηκοντα ἔτεσι μετὰ Συρακῆσας, Κάσμεναι δὲ ἑγγὺς ἕκαστι μετὰ Ἀκρας, *Acra & Castmena a Syracusanis sunt condita: Acra quidem, LXX annis post Syracusas, Castmena vero circiter XX annis post Acras.* Liuius lib. XXIV cap. XX XVI *eques leui certamine inito, cum Hippocrate Acras perfugit.* Etiam Antoninus Acras dixit itinere a Lilybæo Messanam: Ptolemæi autem Ἀκραῖαι haud dubie sunt prauatæ, syllaba redundante: Plinius *Acrenses* dixit oppidanos. Situm editorem monstrauit Silius lib. XIV vers. 207

*Non Tapſos, non e tumulis glacialibus Acra  
Defuerunt.*

Ab his diuersæ sunt *Acrilla*, siue *Acrilla*, eodem tractu. Stephanus: Ἀκρίλλα πόλις Σικελίας ἐ πόρῳ Συρακυσῶν, *Acrilla urbs Sicilia non procul a Syracusis.* Sitæ inter Acras & Agrigentum, quod ex Liuii lib. XXIV cap. XXXV adparet, vbi Marcellus, ab Agrigento in Syracusana castra rediturus, in via hostes offendit ad Acrillas, quos victor in Acras refugere compellit. *Hippocrates, inquit, [dux Syracusanus] cum decem milibus peditum, quingentis equitibus nocte per intermissa custodiis loca profectus, castra circa Acrillas urbem ponebat. Munientibus supervenit Marcellus ab Agrigento iam occupato, - - - incompósitos ac dispersos nactus eos, & plerosque inermes, quod peditum fuit, circumvenit: eques, leui certamine inito, cum Hippocrate Acras perfugit.*

Inter Acrillas & Elorum, quod ad mare est, in edito colle  
*Nectum,*

*Netum*, codice Palatino Ptolemæi Νέτων; & sæpius *Netum* contracte; nunc Noto est, vnde vallis, pars tertia insulæ nominatur. Cicero Verr. act. lib. IV de Signis cap. XXVI *Attalus homo pecuniosus Neti*; *Lyso Lilybai*; *Critolæus Enna*. Silius lib. XIV vers. 269

*Et Netum, & Mutyce, pubesque liquentis Achæti.*

Hinc *Netinenses*, quos Cicero dixit Act. in Verr. lib. II cap. LXV: & *Netini*, orat. ult. in Verr. cap. XXII. Etiam Plinius *Netini Latina conditionis*.

Illud Silii *Achetum* in ignotis latet: *Mutyce* autem, siue *Modica*, nota, hodieque *Modica* dicta. Ptolemæi Μόδικα quia Romano more *u* in *x* per sæpe commutatur. Eidem amnis, qui præfluit, Μοτυχανὸς, *Motychanus*, si salua scriptura est. Sita prope Pachynum ita, vt latus spectet australe. Plinio hinc *Mutyceses*: Ciceroni Frum. c. XLIII & LI *ager Mutycensis*, nisi forsitan littera *c* excidit. Inde mare versus, forte ad idem flumen superius, fuit *Casmene* siue *Casmene*, Κασμίνη & Κάσμεναι. Herodotus, quem Stephanus adlegat, lib. VII cap. CLV ἐ γέλων καταγαγὼν τήτους ἐκ Κασμένης πόλιος ἐς τὰς Συρακῆσας. Stephanus: Κασμένη πόλις Σικελίας. Ἡρόδοτος ζ. Thucydides lib. VI pag. 413 plurali numero Κάσμενοι, *Casmene*, cuius verba paullo ante in *Ἀκραι*, *Acra*, adscripsimus.

Propius promontorium Pachynum oppidum fuit *Ichana*. Stephanus: Ἰχάνα πολίχνιον τῆς Σικελίας, *Ichana*, oppidulum Sicilia. Vnde Plinii *Ichanenenses*. Ptolemæi libris est Ἰνά, quod videtur ex Ἰχάνα esse. Et Apollinis Libystini fanum, de quo Macrobius Saturn. I cap. XVII. Antonino *Refugium Apolline*.

Supra Geloos *Macetorium*. Stephanus, Μακτώριον, πόλις Σικελίας, *Macetorium oppidum Sicilia*. Herodotus lib. VII cap. CLIII ἐς Μακτώριον, πάλιν ὑπὲρ Γέλως οἰκημένην, ἔφυγον ἄνδρες Γελῶων, *Macetorium*, oppidum supra Gelam habitatum, fugerunt *Gelenses*. Inde in septemtrionem sunt minus certa, *Callonia*, Καυλωνία Stephani, hoc tractu posita q̄b iis, quibus eadem *Calloniana* videntur Antonini: & Νώνυμα, *Nonymna*, eiusdem Stephani. Coniiciunt fuisse, vbi oppidum *Nauni* iam existit. Antonini *Philosophiana*, in Aldino *Gelasium Philosophianis*, quod alii *Gela* siue *Ph.* legunt; Cluverius *Gelensium Philosophiana*, refertque ad fontem.

Gelæ amnis, quousque territorium Gelensium pertinuisse non dubitat. Neque notiora sunt *Petilianæ*, & *Corconianæ* eiusdem itinerarii oppida, quorum illud ab Agrigento XVIII; hoc XII millibus passuum narratur afuisse.

Nobilior *Erbeffus* siue *Herbeffus*. Cluuerius duas huius nominis vrbes, alteram supra Agrigentum ponit, alteram ad fontes Anapi, qui in portum magnum Syracusanorum effluit. Illam probat ex Polybii lib. I cap. XVIII, quo Bochartus Οὐέσσαν, *Vessam* Polyæni lib. V cap. I n. 4 refert, demta parte compositionis, quia ab הָרָא & בָּצָר deducit: ideo nunc la Grotte esse credunt, a subfossione. Non dubitanda hæc *Erbeffus*, quia horreum Romanorum fuit quum Agrigentum obsiderent. Commeatum enim focii εἰς Ερβεσσόν, in *Erbeffum* contulerunt. Alteram, vicinam Syracusis, ex Liuii lib. XXIV cap. XXX probat, quamquam plus ille non dixit, quam prætores Syracusanos exercitum Megaram duxisse: ipsos cum paucis equitibus *Herbeffum* profectos, quam quum nequissent ad deditionem perpellere, castra Megaris mouisse, vt *Herbeffum* omnibus copiis oppugnarent. Ptolemæus, Plinius, Stephanus vnā *Herbeffum* memorarunt, vt de sede gemina dubitare possimus, & mediam inter Syracusas & Agrigentum circumspicere. Nec Bocharti originibus innitito possumus, cuius præcipua ratio est, quod *Herbenfes* cum adspiratione Plinius, non *Erbenses*, scripserit.

Inter amnes Himeram australem & Crimissum ponuntur *Motyum* castellum. Diodorus Siculus lib. XI cap. XC Μέτυον Φερεμένον ὑπὸ τῶν Ακραιγαντίνων, *Motyum præsidio munitum ab Agrigentinis*. Et mox: τὸ Μότυον Φερεμένον, *Motyum castellum*. Alia autem est *Motyæ*, vrbs prope Lilybæum. Deinde *Ancyra*, oppidum in hoc tractu. Diodorus lib. XIV cap. XLIX plurali numero Ἀγκύραι, *Ancyra* scripsit, quum quinque ciuitates numerauit, quæ in fide erga Carthaginienfes manserint. αὐταὶ δὲ ἦσαν, Ἀγκύραι, Σόλος, Αἰγέστα, Πάνορμος, Ἐντελλὰ, Ἡ, inquit, erant, *Ancyra, Solus, Aegesta, Panormus, Entella*. Cluuerius huc opinatur referri posse Ἀγκρινα, *Ancrina* Ptolemæi, & Ciceronis *Acherinos*, ex Frumentaria cap. XLIII, quasi prauata vocabula ex illo sint. Tandem *Triocala* sunt, Ptolemæi Τρίοκλα, *Triocla*, Stephani Τρίκαλα,

καλα, *Tricala*: ceteri quatuor syllabis *Triocala*, vt Plinius oppidanos dixit *Triocalinos*: & Silius lib. xiv vers. 271

- - - *seruili vastata Triocala bello.*

Abhinc in septemtrionem, inter Hypsam & Crimissum flumina, sunt *Schera*, Ptolemæi Σχῆρα; cuius oppidi ciues *Scherini* sunt a Plinio III cap. viii memorati: & *Macella*, Ptolemæi μάκελλα. Polybius lib. I cap. xxiv μάκελλον πόλιν κατὰ κράτος ἔλόν, *Macellam urbem vi expugnarunt.* Liuius lib. xxvi cap. xxi *sequuntur defectionem eorum Hybla & Macella.* Legitur etiam inter nobiliores Duillii expeditiones in fragmento Columnæ rostratæ ΜΑ-  
CEL..... VGNANDO CEPIT, id est *Macellam* [oppidum] pugnando cepit.

Trans Crimissum *Entella*, Ptolem. Ἐντελλα, cuius rudera ad idem flumen dicuntur superesse. Stephanus, Ἐντελλα πόλις Συκελίας. Adde Diodorum ex lib. xiv cap. xlix modo adlegatum in *Ancyra*. Silius lib. xiv vers. 205

*Centuripe, largoque virens Entella Lyao.*

Oppidani Plinio *Entellini*, quos Cicero laudat *Frumentar. orat. cap. xliii. Cognoscetis, inquit, iudices, Entellinorum, summi laboris summaque industria, dolorem & iniurias.*

Ad idem flumen, sed superius, *Ieta*, oppidum, nunc Iato. Stephanus, Ἰετὰ, Φεούριον Συκελίας, *Ieta, castellum Sicilia.* At longam esse mediam, docet Silii versus 272 lib. xiv

- - - *Arabela ferox, & celsus Ietas,*

*Ietas* mons, in quo situm oppidum: & nummus Parutæ diphthongo referens ΙΑΕΤΙΝΩΝ. Cluuerius dubitanter coniicit, Ciceronis *Letinos*, omnibus ignotos, ex *Frumentar. cap. xliii* legendos forsan *Ietinos*, qui Plinio sunt *Ietenses*.

*Lilybæum* versus *Halicyæ*. Stephanus: Ἀλικυαί, πόλις Συκελίας μεταξύ καί μὲν Ἐντέλλης καὶ Διλυβαίας, *Halicyæ oppidum Sicilia, situm inter Entellam & Lilybæum.* Incolæ Ἀλικυαῖοι, Diodori lib. xiv cap. lv; Plinii III cap. viii *Halyciensēs.* Cicero *Frumentar. cap. vi* *Quinque sine fœdere immunes ciuitates & liberæ, Centuripina, Halesina, Segestana, Halicyensis, Panormitana.* Et inde in austrum versus, *Legum*, Λήγον; & *Elcethium*, Ελκέθιον, vtrumque ex Ptolemæi positione. Nihil sic notum in occidente mediterraneo superest. *Aegestam* enim siue *Segestam*, quod propinqua

mari & navigationes admittit, supra exposuimus in ora. Obscura loca, *Ad olinam*, & *Locaricum*, siue *Longaricum*, vt variat scriptura, ex Antonini itinerario cum distantis suis, quas inter Lilybæum & Hyccara seruant, repetantur. Trans montes hinc eundum est.

Montosa Sicilia, præter Aetnam & Erycem, altissimos montes, multis iugis eminet, siue montium continuatione. Talis est *Cratas*, ὁ Κράτας Ptolemæi: *Maro* Plinii III cap. VIII, cuius & *Gemelli colles* sunt: *Nebrodes* Solini cap. v. quibus Silius lib. XIV vers. 237 fontes vtriusque Himeræ attribuit:

*Nebrodes gemini nutrit diuortia fontis,  
Quo mons Sicania non surgit ditior umbra.*

Gemini fontis diuortia, id est Himeræ, de quo supra dictum est. Et *Hera* montes Diodori lib. IV cap. LXXXVI, Ἡραία ὄρη, quasi Iunonii. Vibius de Fluminibus: *Cbrysas*, *Syraculis ex monte Heræo*. Hos vero discernere & limitibus finire difficillimum, neque plus quam coniecturas, adferri adhuc videmus. Ad montes sunt *Pirina* Antonini, Schottana editione *Pyrama*, medio itinere inter Panormum & Petrinas siue Petram: & quum intus magis ad Himeram amnem arx hodie Margana dicta existat; eo Stephani Μόργυναν, *Morgynam* Cluuerius interpretatur: quam certo, adparet cuilibet; præsertim quum Polybius lib. I cap. VIII Μεργάνην *Merganam* memoret, sed propiorem Syraculis. Nec Stephanus de sua plus attulit, quam πόλιν Σικελῶν, oppidum esse *Siculorum*.

Ad mare accedit propius post Himerenses Thermas *Paropus*, Πάρωπος, oppidum. Polybius lib. I cap. XXIV μεταξύ τῆς Παρώπης καὶ τῶν Θερμῶν τῶν Ἰμεραίων ἐπιπεσὼν αὐτοῖς, *inter Paropum & Thermas Himeræas illis superueniens*. Plinio hinc sunt *Paropini* lib. III cap. VIII, Vsticæ insulæ obiecti. *Petra* autem; Πέτρα Ptolemæi, *Petrina* Antonini, non dubie videtur oppidum *Petraglia* esse, quo etiam itinerarium ducebat. Silius est *Petræa*, vt *urbs* subaudiatur, quod Latine *Petrina* est. Lib. XIV enim vers. 249

*Romanos Petraæ duces, Romanæ petiuit  
Fœdera Callipolis, lapidosique Engyon arui.*

Oppi-

Oppidani *Pétrini* Plinio. Et Cicero Frum. orat. cap. xx xix *Petrinis pecuniam ereptam gloriatur.*

Quod coniungit Silius oppidum *Engyon*, non procul a Petrina vrbe fuit. Ptolemæus & Diodorus lib. xvi cap. lxxiii dixerunt *Ἐγγυον*, *Engyon*, *Engyum*, vt Silius; & ex hac forma Ciceroni Frum. cap. xliii *ciuitas Eggyna* est: at insequenti de Siginis oratione cap. xlv *Enguinos* scripsit, vt in libris castigatis est. *Matris*, inquit, *magna sanum apud Enguinos est*: quod respondet vocabulo *Ἐγγύιον*, *Enguium* quo Plutarchus in Marcello vsus pag. 309. & inde Diodorus dicto loco gentile *Ἐγγυνοὶ*, quod prauatum est ex *Ἐγγυνοὶ* vel *Ἐγγυνοὶ*, vt libri ferunt, formauit. Ruinas tradunt inter montes Nebrodem, Maronem & Heræum conspici.

Supra hos montes mare versus, quod Aeolias tenet, videntur Silii *Noma* & *Amastra*, quæ Stephani *Amestratus*, *Ἀμήστρατος* est, fuisse. Ait ille lib. xiv vers. 267

- - - - comitata *Nomæis*

*Venit Amastra viris.*

Sic enim legendum esse, non *Nomæis*, quales nulli in Sicilia, ex Diodori lib. xi cap. xc elucet, qui *στρατοπεδεύοντα περὶ τὰς Νομαῖς* scripsit, id est, *circa Nomas castra metantem*. Vicina autem *Amastra* est Stephani *Ἀμήστρατος*, *Amestratus*; Polybii *Μυτίστρατος*, *Mutistratus*, hodie *Mistretta*, vocabulo corrupto. Hic vero lib. i cap. xxiv de Romanis consulibus scripsit, Panormium versus exercitum duxisse, quod Carthaginienses ibidem hiemarent. Quum vero nemo hostium prodisset, inde ἐπὶ πόλιν Ἰππαναν, aduersus Hippanam impetu facto, eam vi cepisse. εἶλον δὲ καὶ Μυτίστρατον, πολλὰς χρένας ὑπομεμενηκὸς τὴν πολιορκίαν, διὰ ὀχυρότητα τῆς πόλεως. Ceperunt etiam *Mutistratum*, natura munitum oppidum, quod ideo obsidionem diu tolerauit. Zonaras Tom. ii p. 57 *Μυτίστρατον πόλιν*, urbem *Mutistratum* in Sicilia dixit. Hinc Plinio *Mutistratini* lib. iii cap. viii. *Hippanam* vero inter Panormum & *Mytistratum* fuisse, ex Polybii iam data narratione adparet. Stephanus, qui etiam ad hunc Polybii locum prouocat, ad histosiam non attendit, quum oscitanter scripsit *Ἰππανα πόλις περὶ Καρχηδονα*, *Hippana vrbs circa Carthaginem*: verius Panormum, aut aliam eius tractus in Sicilia, nominasset.

*Apollonia* quoque in Sicilia fuit, quam septimam eius nominis urbem *ᾠλησίου Αλοντίνων καὶ Καλῆς Ἀκτῆς, prope Haluntinos & Calacten* posuit idem chorographus Byzantinus. Sic legendum, non *Λεοντίνων*, qui longius absunt a Calacta. Diodorus lib. xvi cap. lxxiii *Τιμόλεον παραλαβὼν τὴν Ἀπολλωνίαν, Ἀπολλονίαν in fidem accepit.* Cicero Frum. cap. xliii *civitas Apolloniensis.* Intus magis ad montes ponunt *Καπίτιον, Caryium* Ptolemæi: & ultra, *Galatam*, vnde Plinii sint *Galatini*. Prope Tyndarium, *Abacanum* oppidum. Suidas: *Ἀβακῶνον πόλις Σικελίας, Abacanum urbs Sicilia.* Diodorus lib. xiv cap. xci de rege Dionysio: *πρὸς Ἀβακῶνιν πόλιν συμμαχίδι κατεστρατοπέδευσε, iuxta Abacanum, urbem sociam, castra posuit.* Vicinitatem Tyndaritanam idem eodem libro, cap. lxxix luculente ostendit, quum Tyndaridem a Messeniis conditam ad mare dicit in loco *τῆς Ἀβακηνῆς χώρας, Abacane regionis.*

Sunt & alia, quibus certus locus non potest assignari, *Callipolis, Arabela, Eubœa, & alia.* *Callipolis* a Marciano Heraclensi pag. 12 cum oppidis coniungitur, quæ prope fretum sunt: quibus & *Eubœam* admiscet. Verba sunt

*Ζάγκλη, Κατάνη, Καλλίπολις ἔχον ἀποικίας.*

*Πάλιν δ' ἀπὸ τῶν δύο πόλεις, Εὐβοία*

*καὶ Μύλαι κατανίκησαν ἐπικαλέμενα.*

*Zancle, Catana, & Callipolis accepere [ab Rheginis] colonias. Rursus vero his dua urbes, Eubœa & Myla dictæ, condita fuerunt.* Callipolin Stephanus quoque memoravit: & Silius lib. xiv vers. 250

*- - - Romana petiuit*

*Fœdera Callipolis.*

Herodotus lib. vii cap. clv *πολιορκέοντος Ἰπποκράτους Καλλιπολίτας τε καὶ Ναξίους, καὶ Ζαγκλαίους τε καὶ Λεοντίνους, obsidente Hippocrate Callipolitanos, & Naxios, & Zancleas, & Leontinos:* quarum civitatum quod tres in orientali latere sunt, probabile fit, & *Callipolim* ibidem existisse. Minus constat de *Eubœa* urbe, nisi quod cum Mylis Heracleota coniunxit: & Strabo inter dirutas vna cum Callipoli numeravit. Nec insolens Siceliotis, insularum nomina oppidis suis imponere, vt Naxi exemplum ostendit, vel ob primos colonos, vel ob additos ex illa insula. *Arbela* autem situs prioribus est ignotior. Stephanus, *Ἀρβέλη, πόλις Σικελίας:*  
& Sui-

& Suidas in hac voce : πόλις μα Σικελικὸν ἢ Ἀρβέλη , *Arbela Sicilia oppidum*. Silius xiv vers. 172 prauato verbo *Arabeia* videtur *Arabelam* innuisse, quæ & Cluuerii coniectura est. At si vere hoc coniiceretur, non Ἀρβέλη, sed Ἀρβήλη scribendum nomen esset, quod produxit syllabam poeta,

*Sidonios Arabeia ferox* - - -

Hæc oppida Siciliæ, in quibus quinque, secundum Plinium, coloniæ Romanæ, Tauromenium, Catina, Syracusæ, Thermæ, & Tyndaris : duæ secundum Cicéronem ( Frument. orat. cap. vi ) ciuitates fœderatæ, quarum decumæ venire non soleant, Mamertina & Tauromenitana : quinque præterea sine fœdere immunes ac liberæ, Centuripina, Halesina, Segestana, Halicyensis, Panormitana. Præter has omnis ager Siciliæ ciuitatum decumanus erat, etiam ante populi Rom. imperium, ipsorum Siculorum voluntate & institutis. Hæc dictante Tullio prædicta oratione.

Vnum restat, vt de *Valeria via*, qua ab Messana Lilybæum itur, aliquid adiciamus. Illam nobis Strabo monstrauit lib. vi pag. 184, Latera insulæ millibus passuum dimensus. ἐκ Μεσσηνίης, inquit, εἰς λιγύθαιον, οὐαλερίᾳ ὁδῶλε, *A Messana Lilybæum via Valeria* xxxv, qui numerus prauatus poscit Σ præmitti, vt fiant ccxxxv. Hanc autem viam per maris oram duxisse, quia latera metitur, hoc est, per Mylas, Tyndaridem, Cephalœdium, Thermas, Panormum & Drepanum ad Lilybæum vsque per tot millia plus minus, vero prorsus est simile.

## INSVLÆ MINORES CIRCA SICILIAM.

Insulæ inter Siciliam & Italiam medio mari positæ dicuntur vulgo *Aeolia*, quia Aeolus in iis regnasse traditur. Dicuntur etiam *Vulcania* ab ignibus cruciatis : item *Liparæorum insula*, αἱ Λιπαρῶων νῆσοι (Strab. vi pag. 190) a principe illarum, Lipara. Plinius lib. iii cap. ix *Citra Siciliam* [respectu Italiæ] vii *Aeolia* adpellata. Eadem *Liparæorum* ἔς Hephestiades a Græcis, a nostris *Vulcania* : *Aeolia*, quod Aeolus Iliacis temporibus ibi regnauit. Et interiectis paucis : *Strongyle*, in qua regnauit Aeolus, quæ a *Lipara* liquidiore flamma tantum differt, e cuius fumo, quinam flaturi sint



*sint venti, in triduum pradicere incolae traduntur: unde ventos Aeolo paruisse existimatum.*

Sunt autem septem numero, in quo Strabo, Diodorus, Mela, Plinius consentiunt. Non autem eodem ordine aut iisdem nominibus enumerantur. Mela lib. II cap. VII *Ille septem, quas Aeoli adpellant, Osteodes, Lipara, Heraclea, Didyme, Phœnicusa, ac, sicut Aetna, perpetuo flagrantibus igne, Hiera & Strongyle.* Plinius hoc ordine: *Lipara; altera Hiera: tertia Strongyle: quarta Didyme: quinta Ericusa: sexta Phœnicusa: nouissima, Euonymos.* Quae prope conueniunt cum Diodori enarratione lib. V cap. VII, αὐταὶ δ' εἰσὶ μὲν ἀεθμὸν ζ', περὶ ἡγερέας δ' ἔχουσι ταύτας. Στεργγύλη, καὶ Εὐώνυμος, ἔτι δ' Διδύμη, καὶ Φοινικώδης, καὶ Εὐκαώδης· πρὸς δὲ τοῖς ἑσὶ Ἡραίῃς, καὶ Λιπάρῃς, *Septem sunt numero, haec nomina sortita: Strongyle, Euonymos, & Didyme, & Phœnicusa, & Ericusa: adhaec Hiera Vulcani, & Lipara.* Etiam Strabo pag. 190 εἰσὶ δὲ ἑπτὰ μὲν τὸν ἀεθμὸν, *sunt numero septem:* ut adeo prauatum Appianum esse oporteat, quum lib. V Civ. Belli pag. 118 de Strongyle scriptum legitur, ἡ τῶν πάντε νησῶν εἰς τῶν Αἰόλου, *quae una est ex quinque insulis Aeoliis.* Contra si nomina numeres, addasque Hicesium Ptolemæi, exerescet numerus, & Osteodem ac Heracleam Melæ cum Hicesia residuas habebis, nisi decem aut plures velis in Aeoliis insulis cenferi. Sed *Osteodes* est longe ab Aeoliis remota, ut postea monstrabimus: *Heraclea* Melæ, quæ in Peutingeriana quoque Tabula *Inf. Herculis*, & insulari itineralio *Heraclotes* vocatur; & *Hicesia* Ptolemæi, Aeoliis quidem vicinæ sunt, adiacentes proxime; in censum vero illarum minime venerunt, quod vel minores erant, aut incultæ, aut Liparæis non subiectæ. Ceterarum nomina sunt singularia, præter *Hiera*, quæ etiam Virgilio *Vulcania*, Straboni *Θέρμια*, *Thermi* est adpellata: & *Lipara*, quæ olim *Meligunis* erat, Strabone & Plinio referentibus.

Princeps illarum est *Lipara*, quæ urbem eodem nomine tenuit, tantæque fuit potentia, ut classem haberet, ceterisque Aeoliis imperaret. Strabo dicto loco: Μεγίστη ἡ Λιπάρῃς, Κνιδίων ἀποικος, - - - ἡγήσατο δὲ καὶ τόλῳ, ὑπηκόας ἔχουσα τὰς νῦν λεγομένας Λιπαρέων νήσους, αἷς Αἰόλῃς τινὲς περὶ ἡγερέας, *Maxima est Lipara, Cnidiorum colonia: hac & classē duxit, sub se habens reliquas Liparsorum, ut nunc dicuntur, quas Aeoli quidam adpellant insulas.*

*insulas.* Nomen habet a Liparo rege, quem Diodorus tradit Ausonis filium, a fratribus pulsum in hac insula confedis-  
 se, cuius filiam successor Aeolus duxerit. Contra Plinius dicit Liparum Aeolo successisse. His posteriorem Cnidiorum coloniam fuisse oportere, quam Strabo memoravit, lib. vi pag. 184. Incremen-  
 ta habuit a bonitate portuum & aquarum salubritate. Diodo-  
 rus lib. v. *αὕτη λιμέσι τε καλοῖς ὑπὸ τῆς φύσεως κατέστηται, καὶ θερμαῖς δὲ τοῖς διαβιβασμένοις, ἥα [insula] δοκίμῃ ποταμῶν φύσει τε καὶ θερμῶν ὑδάτων ὡς ἐκ τῆς φύσεως κατέστηται.*

Inter Liparam & Siciliam est Hiera, Diodori Ἱερά Ἡφαιστῆ, id est *Vulcano sacra*, ἢ νῦν ἱερὸν Ἡφαιστῆος καλοῦσι, *quam nunc*, vt Strabo dicit, *Templum Vulcani vocitant.* Vnde etiam *Vulcania* nominatur. Virgilius Aen. viii vers. 416

*Insula Sicanium iuxta latus, Aeoliamque*

*Erigitur Liparen, fumantibus ardua saxis:*

*Vulcani domus, & Vulcania nomine tellus.*

Eadem Thermissa dicta. Strabo ibidem: ἡ λιπαρά ἐγγυτάτω τῆς Σικελίας κείμενη, μετὰ γὰρ τὴν Θέρμιον, *Lipara proxima Siciliae post Thermissam*, hoc est, Thermissa excepta, quæ propinquior. Paucis interiectis dicit, ταύτης [λιπαράς] μεταξύ πως ἐστὶ καὶ τῆς Σικελίας, ἢ νῦν ἱερὸν Ἡφαιστῆος καλοῦσιν, *Inter hanc [Liparam] & Siciliam est insula, quam nunc Vulcani Templum adpellant.* Ergo Thermissa eadem & Vulcani Templum siue Hiera Vulcani. Thermissa dicta ab ignibus quos eructat, tamquam ex Vulcani caminis & officina.

Post hanc *Strongyle*, Στρυγγύλη, inter nobiliores est, quæ ita ἀπὸ τῆς σχήματος, a *figura* nominatur, vt Strabo dixit: seu, vt Cornelius Seuerus in Aetna vers. 433

*Insula, cui nomen facies dedit ipsa rotunda.*

Silio Italico est Strongylos, alia forma, lib. xiv vers. 260

• *Mille Agathyria dedit, perflataque Strongylos austris.*

Strongylos, συνεδοχμῶς, omnes Aeoliæ. neque enim hæc sola milites potuisset præbere. Eadem forma vsus est auctor insularis itinerarii: *Insula Strongylos a Messana stadia cccxx.* Solinus cap. vi *Strongyle, Aeoli domus, vergit ad exortus solis*: nisi potius Lipara fuit regia. Octavianus Cæsar bello Siculo, vt Appianus auctor Giv. lib. v pag. 1158, a Vibone is

Nnn nnn

Στρυγγύ-

Στρογγύλην, in Strongylem traiecit: Agrippa ἀπὸ Στρογγύλης εἰς Ἱεράμην a Strongyle in Hieram. Reliquae minoris momenti sunt, & Phœnicusa ac Ericusa id nomen ἀπὸ τῶν φυτῶν, a stirpibus, erica & palma nominantur, quæ copiose ibi proueniunt. Idcirco de Phœnicusa Plinius: *pabulo proximarum relicta*: de utraque Strabo, ἀνῆνται εἰς νομάς, pascuis permittuntur. Εὐάνυμος dicta, quia ex Lipara in Siciliam nauigantibus a læua est, ut Strabo adnotauit. Sinistra vero melioris quondam ominis, quod nomen significat, quam ipsa dexteriora. Hæc Plinio est *minima* omnium Aeoliarum: Straboni ἐρημος, deserta. Tandem Διδύμη, Didyme alia, quæ gemella intuentibus adparet, itidem ἀπὸ τῆς σχήματος, a figura, seu, quam præbet, specie ita nominata.

In eodem mari, occasum versus, sunt Vstica & Osteodes. Plinius lib. III cap. VIII extremo: a Solunte LXXV M. Osteodes: contraque Paropinox Vstica. Ptolemæus post Aeolias: Οὐσίκα νῆσος καὶ πέλις Οσεώδης νῆσος, Vstica insula & oppidum: Osteodes insula. Paropus autem, cui obiectam Plinius insulam Vsticam dicit, inter Himerenses Thermas & Cephalœdim est. Parvam traditur esse, & nomen antiquum retinere. Altera Osteodes, ut Plinius & Ptolemæus locauerunt, magis in occidentem recedit, quam Vstica: ut Mela non habuerit, cur Aeoliis illam, a quibus longius abest, adnumeraret. Diodorus Siculus lib. V cap. XI ambigue: μετὰ τὴν Λιπάραν, εἰς τὸ πρὸς δυσμὰς μέρος, νῆσος ἐστὶ πελαγία, μικρὰ μὲν τὸ μέγεθος, ἐρημος δ' καὶ διὰ τινὰ περιστέλειαν Οσεώδης ὀνομαζομένη, Post Liparam, occasum versus, in alto mari insula parua est & deserta, quam ab euentu quodam Osteodem, id est Ossuariam, nominant. Euentum ita descripsit ibidem: Συρακυσάνῳ βέλῳ Καρχαγινίαις ἑξ ἑκατὸν ἑκατὸν ἑκατὸν ἀνδράσιν, quod sæpius rebellassent, in eam insulam deportauisse, quibus fame ibi consumptis, συνέβη τὸν τόπον ἐλεῖν ὅταν πληρωθῇαι τῶν ὀσῶν, factum, ut paruus ille locus ossibus compleretur. Ptolemæi Paconiam, Πακωνίαν, Agathodæmon in Tabula ante ostium Bathis locauit, quem Cluuerius sequitur: sed ordo Ptolemæi post Aegates locum postulat. Sunt qui Aponianam Hirtii B. Afr. cap. II Paconiam Ptolemæi esse, alterutro vocabulo corrupto, contendunt.

Drepano obiecta insula parua, instar scopuli, Πελιάς Græce, hoc

hoc est *Columbaria* dicta. Zonaras Tom. II. pag. 64 de consule Numerio Eabio : τῇ Δρεπάνῳ προσήδρυνε καὶ ἐπαβύλευσε τῇ νησὶ τῇ Πελιάδι καλυμένην προκαταλημμένην παρὰ Καρχηδονίων, στρατιώτας πέμψας νυκτός, οἱ τὰς Φρυγίας κἀπάναντες, τὴν νῆσον ἔλαον. *Drepanum obsedit, & insula Columbaria, a Carthaginiensibus praecipitata insidiatus est, nocturnis militibus, qui, occiso praesidio, insulam ceperunt.* Sic Latinus interpres, ad πελιάδα, columbam, id nomen reducens.

Nobiliiores sunt *Aegates* insulae, Lilybaeo promontorio oppositae, ad quas Romanorum victoria finis impositus est bello Punico primo. Male quidam *Aegades* scribunt repugnante syllabae ipsius quantitate, & melioribus libris omnibus. Varro de Vita pop. Rom. lib. III apud Nonium in CATAPULTA, postea C. Lutatio consuli apud *Aegates* insulas, quum ipse catapulta ictus esset. Corn. Nepos Hamilcare cap. I *Carthaginienses classe apud insulas Aegates a C. Lutatio consule Rom. superati.* Liuius lib. XXI cap. X oratione Hannonis in senatu Carthaginiensi : *Aegates insulas Erycemque ante oculos proponite.* Et cap. XLI qui ad *Aegates* pugnauere insulas. Et Pomponius Mela lib. II cap. VII *Contra Carthaginis sinum Tarichia & Aegates, Romana clade memorabiles :* id est quam dedere Poenis Romani. Adi interpretes. Et Florus lib. II cap. II *Lutatio Catulo consule tandem bello finis impositus apud insulas, quibus nomen Aegates.* Syllabae mediae quantitatem docet Silius lib. I vers. 61 de Hannibale :

- - - auct *Aegates* abolere, parentum *Dedecus.*

Et lib. IV vers. 79 de Carthagine,

- - - - - quae mersa sub aquor  
*Aegates* inter vasto iacet obruta ponto.

Et lib. VI vers. 684 in pictura templi Liternensis :

*Addiderant geminas medio consurgere fluctu  
Aegates, lacera circum fragmenta videres Classis.*

Quas geminas dixit poeta, tres reuera numerantur, eiusdem prope magnitudinis, nec longius remotae a Lilybaeo. Polybius lib. I cap. XLIV *Aegusas* vocat, ab una earum, quae *Aegusa*, Αἰγῦσα νήσος Ptolemaeo. Missum ait Carthagine trierarchum, qui Lilybaeum obsidione liberaret. Hic καθορμιότης ἐν ταῖς καλυμέναις Αἰγούσαις, μεταξύ δὲ κειμέναις Λιλυβαίῃς καὶ Καρχηδόνας, ἐπέτηξε τὸν

Nnn nnn 2

πλοῦν,

πλοῦν, *ad Aegusam, ut vocant, insulas adpulsus commodam adnauigandi tempestatem praestolatur.* Et cap. LX de proelio ultimo belli Punici primi: ἐπλουτὶ πρὸς τὴν Λιβύαν νῆσον, τὴν πρὸ τῆς Λιβυαίης καίμενην, *nauigauit [Lutatius] ad insulam Aegusam, qua ante Lilybaeum sita est.* Cluuerius eandem putat Hirtii *Aponianam* esse, B. Afr. cap. 11. Ceterarum nomina videtur Ptolemaeus prodidisse, dum post Vsticam & Osteodem tres insulas memorat, *Phorbantiam, Aegusam & Hieram*, quae tres Aegates putantur esse, ut Phorbantia septemtrionem spectet tamquam proxime post Osteodem posita; ceterae sic ordiné subiciantur.

In Africo mari sunt *Melite*, nunc Malta: & huic adiacens *Gaulos*, nunc Gozo: & inde occasum versus *Cosyra*, Scylax & Ptolemaeus illas ad Africam reiecerunt: sed propiores sunt Siciliae, eique ab Romanis contributae. Prima *Melite*, ambiguo accentu mediae, sed verius correpto. Ouidius Fastor. lib. III vers. 567

*Fertilis est Melite, sterili vicina Cosyra.*

At Arator in Act. Apost. cap. XXVIII

*Mensibus hibernis tribus in regione Melite  
Multiplicem dat Paulus operam.*

Plinius lib. III cap. VIII *Insula in Africam versa: Gaulos, Melita, a Camerina LXXXIV M. passuum; a Lilybaeo OXIII; Cosyra.* Mela lib. II cap. VII *Africam versus, Gaulos, Melita, Cosyra.* Diodorus Siculus lib. V cap. XII *Melite insulae portus bonos laudat & urbem bene aedificatam, nec non omnis generis artifices, & in his maxime lintheaminum subtilissimorum textores: id quod a Phoenicibus habuerint, primis eius insulae colonis. Quum in Romanam ditionem venit, quamvis πρῶτον, principem aut praefectum habuerit, qualis ille in Actibus sacris est cap. XXVIII comm. 7, & veteri inscriptione ΠΡΩΤΟΣ ΜΕΛΙΤΑΙΩΝ; praetori tamen Siciliae subiecta fuit.* Cicero Verrina de Signis cap. XLVI *Insula est Melita satis lato ab Sicilia mari, periculosoque iuncta: in qua est eodem nomine oppidum, quo iste [Verres] nunquam accessit: quod tamen isti textrinum per triennium ad muliebrem vestem conficiendam fuit.* Addit religiosum Iunonis fanum haud longe ab oppido positum, quod Verres per seruos spoliauerat.

Silius .

Silius lib. XIV. vers. 251 *lanigeram* cognominat, unde copia est textrinae: etiam mediam, ut Ovidius, corripuit,

*Lanigera Melite, & litus piscosa Calacte.*

De *Gaulo & Cosyra* in ipsa Melite iam diximus. Plinium, Melam., Ovidium laudantes: addimus quæ restant aliorum. Diodorus dicto loco, Γαῦλος πελαγία καὶ λιμέσιν εὐκαίρως κεκοσμήνη, Φοινίκων ἀποικος, *Gaulos* insula in alto sita, portuum commoditate præstans, a Phœnicibus primum frequentata. Et antea dixerat æque ut Melitam, πόλιν, oppidum habere. Scylax Periplo pag. 118 Μελίτη πόλις καὶ λιμὴν, Γαῦλος πόλις, *Melite oppidum & portus: Gaulos oppidum.* Antiqua inscriptio Melitenlis apud Sponium Misc. Erud. Antiq. p. 190

CHRESTION AVG. L. PROC

INSVLARVM MELIT. ET GAVL.

Et Silius Italicus lib. XIV vers. 275

- - - *strato, Gaulos, spectabile ponto.*

Incolæ *Gaulonite*. In lapide Melitenli apud eundem Spon. p. 192 PLEBS GAVLITANA. Municipium fuit. Ibidem ex lapide ipsius *Gauli* insulæ: MVNICIPIVM \*GAV.... & sub statua: PATRONO MVNICIPII. Ibidem alio: R. P. GAVL. CVRANTE.

De *Cosyra* Ptolemæus lib. IV cap. III extr. Κόσσυρα νῆσος καὶ πόλις, *Cossyra insula & oppidum.* Scylax: ἀπὸ Κοσύρῃ ἐπὶ Λιλυθαίων ἀκρωτήριον Σικελίας, πλεῖς ἡμέρας μίᾳς, a *Cossyro* ad *Lilybaeum*, *Sicilia promontorium*, *navigatio unius diei.* Scribitur enim *Cosyra*, *Cosura*, *Cossyra*, & auctoribus Scylace ac Stephano Κόσσυρος, *Cossyros*. Silius XIV vers. 273

*Et bellare Tabas docilis, Cossyraque patria.*

quæ duplicatio non tam propter metrum est, quia Ovidius supra prolato versu corripuerat primam; quam quia vsus veterum geminum Σ in hoc vocabulo postulabat. Strabo lib. VI pag. 191 Κόσσυρα πρὸ τῆς Λιλυθαίας, καὶ πρὸ τῆς Ασπίδος Καρχηδονιακῆς πόλεως, ἣν Κλυπέαν καλεῖσι, μέση ἀμφοῖν καμένη, *Cossura ante Lilybaeum & ante Aspidem siue Clupeam, Africa urbem, in medio sita.* Et quinque nummi apud Philippum Parutam, & Holstenium ad Stephanum Notis geminato sibilo COSSVRA. Potius ergo Ovidius corripuit metri causa syllabam, quæ longa erat, ex-

Nnn nnn 3

trusa

trusa littera altera gemellarum. Ex Strabonis verbis etiam elucet, falli Byzantium illum Stephanum seu eius breuiatorem, qui Κόσυνον, *Cosyrum*, Siciliae insulam, a Κορύνη, *Cosyra* insulae Africae distinxit.

## CAPUT XIII

DE

## GRÆCIA.

**G**raciæ vocabulum nunc vniuersas illas terras, quæ Illyrico, Dardania, Thracia & tam Hadriatico Ionioque, quam Aegæo mari continentur, significat: nunc, exclusis Macedoniae ac Epiri regnis, solius partis nota est, quam ipsi Græci Ἑλλάδα vocant, id est liberam Græciam & proprio nomine ita dictam. Innumerae gentes fuerunt, quæ colebant: regionesque in maiores, minores partes quam plurimas diuisæ. Et hæ ipsæ cum temporibus mutatae, nunc liberae & sui iuris, nunc alienae ditionis; modo coniunctissimæ foederibus; modo odiis in bella erumpentibus laceratae ac distractæ. In propria Græcia dudum regna cessauerant, libertate introducta, quum Macedonia & Epirus suos reges haberent, illa autem, quam hæc, diutius, quia Epirenses tandem in Macedonum potestatem venerunt, quos Romani, deuictis Macedonibus, liberos iusserunt esse, mox prouinciæ Achaiae post Corinthium bellum contribuendos. Romani enim vniuersam Græciam in duas prouincias distribuerunt *Macedoniam* & *Achaiam*, vtraque præsidem separatim indepta vel prætorium vel consularem. Sed de prouinciis illis dicemus postmodum; nunc antiquum statum Græcorum, & qui cum his coniuncti vicinitate fuerunt, exponemus, incipientes ab occasu, per oram in ortum pedetentim profecturi.

## ORA ILLYRICIANA.

Illyricum supra perlustrauius, antequam in Italiam veniremus: restant gentes quædam Illyricæ Græcis colonis permixtae, quorum confociatione barbariem exuerunt Græcis & ipsæ deinceps







deinceps adnumerata. Vtique ergo discernenda est Illyris barbara, quæ in Lissò definit, ab *Illyride Graca*, quæ ab illa vrbe ad Epiri fines iuxta tergum maris Hadriatici, & intus aliquantum procurrit. Strabo id nos perdocuit lib. VII pag. 220 dicens: τὴν Ἰλλυρικὴν παραλίαν ἐπιδόντες μέχρι τῶν Κεραυνίων ὄρων περὺβημεν ἔξω τῆς Ἰλλυρικῆς πιπτόντων ἐρείνης, ἔχόντων δὲ τι οἰκεῖον πέρας, *Illyrici oram describentes usque ad Ceraunios montes progressi sumus, qui extra Illyrici montana siti, sunt proprium terminum habent.* Scylax Periplo: ἔστιν τὸ Ἰλλυρικὸν ἔθνος, ἐν ᾧ ἡ Ἐπίδαμνος ἐστίν, *Gens est Illyriorum, in qua Epidamnus sita est.* Et paullo post: οἱ Ὠκεῖοι κατοικῶσιν τὴν Ἀμαντίας χώραν, οἱ δὲ Ἀμαντίας εἰσὶν μέχρι ἐνταῦθα Ἰλλυριοὶ ἀπὸ Βελινῶν, *Oricii inhabitant Amantia regionem. Amantini vero sunt Illyrii: a Bulliis hucusque extenduntur Illyrii.* Et mox: μετὰ Ἰλλυρίης Χάονες, *post Illyrios sunt Chaones.* Tota vero hæc regio postea Macedonia fuit contributa. Dio Cassius lib. CLI pag. 176 τὸ Δυρράχιον ἐν τῇ γῇ τῇ πρόσθεν μὲν Ἰλλυριῶν τῶν Παρθινῶν, νῦν δὲ, καὶ τότε γὰρ ἤδη, Μακεδονία νενομισμένη, καλεῖται, *Dyrrachium quondam in Parthinis Illyriis sita, iam vero, etiam tunc* [ ciuilis belli temporibus ] *Macedonia adnumerata.* Et Cicero pro Ligario cap. IX *in Macedonia ad Cn. Pompeii castra venit,* quæ iuxta Dyrrachinam urbem posita erant. Et Plinius lib. III cap. XXIII *A Lissò Macedonia prouincia.* Lissus autem ipsa Illyrici proprii, siue barbarici, semper fuit tamquam vrbs vltima aduersus Macedonas atque Romanos, & ab his Demetrio Phario, Illyriorum regi, pacificatione confirmata: de quo Polybius lib. III cap. XVI *παραπρὸς μὲν καὶ κατασφραγισθῆναι τὰς κατὰ τὴν Ἰλλυρίδα πόλεις τὰς ὑπὸ Ῥωμαίοις ταπτομένας· πεπλευκέναι δ' ἔξω τῆς Λισσῆ παρατὰς συνθήκας, ναυλαρεῖν [ adgressus ] ἔν τῇ ἑαυτοῦ δitionem redigere Ἰλλυρίκας Ῥωμαίωνων πόλεις:* *ἔν τῇ ὑπὲρ Λισσὸν contra leges pacis nauigare.* Etiam Gentio mansit Lissus. Liuius lib. XLIII cap. XX *Lissi rex Gentius erat: eo acciti legati, mandata exponentes benigne auditi sunt.* Contra, de eodem Gentio fragmentum Appiani in Excerptis Valesianis pag. 562 *ἐσέβαλεν ἐς τὴν ὑπὸ Ῥωμαίοις Ἰλλυρίδα, ἡν Ἰλλυρίδα Ῥωμαίωνων ἰρρίπτεν:* quam Liuius lib. XLIV cap. XXX in eadem historia ita descripsit: *missi a Gentio ad Dyrrachinorum ἔν Ἀπολλωνιστικὸν ἀγρὸς populandos.*

Lissò igitur in barbarico relicta, ad *Illyridem Gracam* illu-

strandam accedimus, In qua vrbs prima *Epidamnus* fuit, vt Strabo ait, *Κερκυραίων κτίσμα*, a *Corcyrae condita*, quæ vel ipsa post, mutato nomine, *Dyrrachium* est adpellata *δμονύμως τῇ κερκυραίωνῳ*, *ἐφ' ἧς ἰδύεται*; vt Strabo addit, id est, a *peninsula, cui imposita est*: vel, quod Pausanias Eliac. lib. II cap. x tradit, *Επιδάμνιοι χώραν μὲν, ἥν περ καὶ ἐξαρχῆς, πόλιν δὲ ἅ τιν ἀρχαίαν ἐπὶ ἡμῶν ἔχουσιν, ἐκείνης ἀφ' ἧς κτίσαν ὄλεγον, ὄνομα δὲ τῇ πόλει τῇ νῦν Δυρράχιον, ἀπὸ τῆ οἰκιστοῦ*. *Agrium Epidamnii nostra etate tenent, quem iam ante ab initio: oppidum vero non idem, quod priscis temporibus, sed quod a vetere urbe paululum abest, & a conditore Dyrrachium adpellatur.* Dissentit a Strabone & in re & in origine vocabuli, quod ille a peninsula, hic a conditore ducit, quæ inter se conciliari forsan possunt, si per *conditorem* intelligas, qui nouam eo coloniam deduxit, nouumque ei a peninsula, in qua sita est, nomen, vt Strabo ait, imposuit. Iosephus Scaliger in Eusebianis p. 84 Dyrrachium nauale, Epidamnium urbem interpretatur, qui quod Græcorum consensione destitutus est, dicam ei Isaac Vossius, ad Melam adnotationibus, scripsit. Potuit Romana colonia ad latius ædificare, quo factum, vt vetus vrbs intercederet, noua in dies incrementum caperet, vt nihilominus vrbs eadem censeretur. Pomponius lib. II cap. III *Dyrrachium, Epidamnus ante erat.* Ab Romanis autem & nomen nouum & coloniam nouam fuisse, clarissime Plinius lib. III cap. XXIII exponit. *In ora, inquit, ciuium Romanorum Epidamnium colonia, propter inauspicatum nomen a Romanis Dyrrachium adpellata.* Celebris inde in historia vrbs. Cicero exsul lib. XIV epist. 8 extrema: *Dyrrachium veni, quod & libera ciuitas est, & in me officiosa, & proxima Italia.* Et epist. III *Ego eo nomine sum Dyrrachii hoc tempore, vt quam celerrime, quid agatur, audiam: & sum tuto.* Portus enim huius vrbs Brundisino respondebat, interque illos facillimus traiectus. Emporium quoque clarissimum fuit populorum Hadriaticum sinum accolentium. Cui ingens incrementum adferebat, quod, referente Aeliano Var. Hist. lib. XIII cap. XVI, *Επιδάμνιοι ἐπιδήμειν καὶ μετοικεῖν παρὰ τὸν βυλόμενον*, *Epidamnii potestatem omnibus in suam urbem migrandi & incolendi faciebant*, contra quam vicini Apollonienfes, Spartanos imitati, peregrinos expulerunt. Catullus carmine XXXV II dixit

*Durra-*

*Durrachium Hadriae tabernam,*

quod illuc diuertere solebant qui per Hadriaticum nauigassent. Incolæ *Dyrrachini* Ciceroni, Liuiο, aliis persæpe.

Prope Dyrrachium *Panyasus* fluuius, vt Ptolemæus vocat, in mare decurrit : a cuius ostiis non longe abest locus, vt Cæsar notat lib. III Ciuil. cap. XLII, qui adpellatur *Petra*, aditumque habet nauibus mediocrem, vbi castra Pompeius, Dyrrachio interclusus communiuit. Nobilior *Apfus* fluuius Straboni, Ptolemæo, Lucano & Cæsari memoratus. Cæsar dicti libri cap. XIII de seipso : *castra ad flumen Apsum ponit in sinibus Apolloniaticum* : & cap. XIX *Inter bina castra Pompeii atque Cæsaris vnum flumen tantum intererat, Apfus*. Inter rupes anguste ruens euoluitur. Plutarchus Flaminio p. 370 τὰς περὶ τὸν Ἀψὸν ποταμὸν ἐμβολὰς καὶ τὰ πρὸς τὴν Φυλάττων, ostia Apfi illasque fauces custodiens rex Philippus. Deinde *Genusus* amnis inter Apsum & Apolloniam detabem. Cæsar lib. III cap. LXXV de festinato suo itinere ab Apio Apolloniam : *quum ventum esset ad flumen Genusum, quod ripis erat impeditis*. Et cap. LXXVI *Cæsar, transducto exercitu flumen Genusum, veteribus suis in castris contra Asparagium consedit*. Lucanus lib. v vers. 461

*Prima duces vidit iunctis consistere castris*

*Tellus, quam volucer Genusus, quam mollior Apfus*

*Circumeunt ripis.*

Apud Liuium lib. XLIV cap. xxx prauæ *Genusius amnis* : qui haud dubie cum Cæsare & Lucano *Genusus* scripsit tribus syllabis. Sic ergo legendum : *Ap. Claudius, adsumtis ad eum exercitum, quem habebat, Bulinorum & Apolloniaticum & Dyrrachinorum auxilium, profectus ex hibernis circa Genusum amnem castra habebat*. A sinistra ripa Genusi, siue Apolloniam versus, fuit vel vicus vel castellum *Asparagium*, quod modo ex Cæsaris descriptione cognouimus.

*Apollonia*, vrbs nobilissima, inde in austrum versus sita est, LX stadiis a mari, X ab Aoo flumine, vt Strabo tradit lib. VII p. 219 : siue stadia L, vt Scylax habet in Periplo. Addit Strabo, a Corinthiis & Corcyraeis conditam. Cicero Philipp. XI cap. XI *M. Brutum retinet etiam nunc C. Antonius, qui tenet Apolloniam, magnam urbem & grauem : tenet, opinor, Byllidem : tenet*

Ooo ooo

Amant-

*Amantiam*: instat Epiro, urget Illyricum. Idem lib. XIII epist. XXIX de Macedonia quaestore: quum signaretur argentum Apollonia, non possum dicere cum praeuisse, neque possum negare adfuisse. Studia litterarum ibi floruisse, Octavianus Caesaris exemplo constat, quem Iulius, auunculus maior, ut Velleius lib. II cap. LIX prodidit, Apolloniam in studia miserat, quum ipse Romae interficeretur: & Suetonius de eodem cap. VIII praemissus Apolloniam studiis vacavit. Incolae Apolloniata, Graeca forma; & Apolloniatas, Latina. Cicero in Pison. cap. XXXV quum CC talenta tibi Apolloniata, dedissent. Liuius lib. XXIV cap. XL Castris direptis Apolloniata catapultas balistas tormentaue alia, quae oppugnanda urbi comparata erant, Apolloniam deuexere. - - Hec quum Oricum essent nuntiata, reliqua: quae addo, ut videas, cuius Apolloniae ciues intelligantur: eius videlicet, quae vicina Orico, ad mare sita est in Graecia. Caesar autem lib. III Civ. cap. XII, obsides ab Apolloniatis exigere cepit. Et mox: Apolloniatas ad Caesarem legatos mittunt. Et ipse Liuius lib. XLII cap. XXXVI in agro Apollinatis castra habebat.

Proxime ab austro flumen Aoum siue Aeus praeterfluit. Scylax: ὁ Αἴας ποταμὸς παρὰ τὴν Πίνδου ὄρους παρὰ τὴν Ἀπολλωνίαν παρὰ τὴν, Aeus fluius, a Pindo monte delapsus Apolloniam praeterfluit. Strabo lib. VII p. 219 de flumine quod decem stadiis ab Apollonia decurrit, τὸν Ἄωον Αἰάντα καλεῖ Ἑκαταῖος, Hecataeus ait, Aoum & Aeanthem idem flumen esse. Plinius lib. III cap. XXIII Flumen Aous a quibusdam Aeus nominatum: Apollonia, quondam Corinthiorum colonia, IV M. passuum a mari recedens. Et Mela lib. III cap. II extremo: Aeus secundum Apolloniam emittitur. Liuius lib. XXXII cap. V praeter amnem Aoum. is inter montes, quorum alterum Aeropum, alterum Asinaum incolae vocant, angusta valle fluit, iter exiguum super ripam praebens. Et cap. X consulem & regem, ubi in arctissimas ripas Aous cogitur amnis, in colloquium adduxerunt.

Sequitur in litore Aulon, Ptolemaei Αὐλῶν, πόλις καὶ ἐπίνειον, Aulen, oppidum & nauale: qui solus ex antiquis memorauit, certo argumento, ante ipsum non longo tempore fuisse urbem, sed fortassis nauium stationem. Meminit etiam Antoninus itinere ab Hydunte Aulonem & inde per Macedoniam. Hodie

Valona

Valona nominatur. Deinde est *Bullis* siue *Byllis*, Ptolemæi Βουλ-  
 λίς. Stephanus: Βουλλῖς, πόλις Ἰλλυριδῶς παραθαλασσία, *Byllis op-*  
*pidum Illyridis maritimum*. Cæsar Civ. III cap. XL *commensus*  
*Bullide atque Amantia importari in oppidum prohibebat*. Cicero  
 Phil. XI cap. XI *C. Antonius tenet, opinor, Byllidem, tenet A-*  
*mantiam*. Vnde Liuius lib. XXXVI cap. VII *Byllinum agrum*,  
 dixit: & lib. XLIV cap. XXX *Bullinorum & Apolloniaticum auxi-*  
*lia*. Plinius lib. IV cap. X *colonia, Bullidensis, & Dienfis*. Quæ  
 a Cæsare & Cicerone coniungitur *Amantia*, vt in *Byllide* iam  
 ostendimus, Ptolemæi est Αμαντία in maritimis: nam etiam  
 mediterraneam *Amantiam* habet, de qua vero, tacentibus cete-  
 ris, dubitatur. Situm demonstrat Scylax, CCCXX stadiis ab A-  
 pollonia; LX ab Orico, prima vrbe Epiri, abesse.

Hæc de Græcorum Illyride maritima: difficilior limes in  
 mediterraneis inuenitur. Dyrrachini agri videtur oppidum  
*Parthus* fuisse, vnde *Parthini*, populus, siue *Partheni*. Step-  
 hanus: Πάρθος, πόλις Ἰλλυρικῆ, *Parthus vrbs Illyrica*. Situs quodam-  
 modo ex gente inde denominata cognoscitur. Plinius III cap.  
 XXIII *A Lisso Macedonia prouincia: gentes Partheni, & a tergo*  
*eorum Dassareta*. Mela II cap. III *Parthini & Dassareta prima*  
*eius [maris] tenent: sequentia Taulantii*. Ex quibus elucet, non  
 longe a Dyrrachio fuisse *Parthum* oppidum. *Albanopolis* a solo  
 Ptolemæo narratur cum gente *Albanorum* in Macedonia finibus:  
 quam angustiori limite contentam fuisse oportet, quam nunc est  
 ibi Albania. Dassaretas etiam ad originem Illyricam referunt.  
 Stephanus: Δασσαρίται ἐθνὸς Ἰλλυρίας, *Dassareta gens Illyrica*, quo-  
 rum vrbs *Lychnidus* fuit, lacui adposita, quamquam longius re-  
 mota est a mari. Liuius lib. XLIII cap. IX *ad Lychnidum Das-*  
*saretiorum confedit*. Stephanus: Λυχνιδὸς, πόλις Ἰλλυρίας, *Lychni-*  
*didus, Illyridis oppidum*. Et Ptolemæus in Dassaretiis posuit: in-  
 terque id & Albanopolim *Aestraum*, in gente *Aestrazorum*; cuius  
 situs si verus est, aliud id est ab *Asterio*, quod in Pæonia Liuius  
 lib. XL cap. XXIV; in Thessalia Stephani breuiator collocauit.  
 Inter Lychnidum & mare Ptolemæus Σκαμπῆς, *Scampes*, plura-  
 le, quæ *Scampis* Antonini est itinere a Dyrrachio Byzantium,  
 locauit.

Inter Albanos & Dassaretas videntur etiam *Penestæ* fuisse,

a Liuiο lib. XLIII cap. XVIII seq. diligentius descripti. Perseus, inquit, *tertio die* [ἢ Stuberā] *ad Vscanam* (Penestiana terra ea maxima vrbs est) *posuit castra*. - - erat autem ibidem cum iuventute Illyriorum Romanum praesidium. Et cap. XIX Vscanienses se urbemque dederunt. Perseus praesidio Vscana imposito multitudinem omnem deditorum Stuberam abducit. Ibi Romanis in custodiam ciuitatum diuisis, Vscaniensibus Illyriisque venditis, in Penestiam exercitum reducit ad Oaneum oppidum in potestatem redigendum, & alioqui opportune situm; & transitus ea est in Labeates, ubi Gentius regnabat. Et cap. XXI Penestarum obsides Apolloniam, Parthinorum Dyrrachium [ab Romanis] missi. Ex his Penestiae situs, & vrbes Vscana & Oaneum, quodammodo intelliguntur, vt non sit quod Stephano accedamus, cui Penestae ἔθνος Θεσσαλικόν, gens sunt Thessalica.

Ad Aoum etiam Ptolemæi Δαυλία, Daulia fuit, quam ille in gente Εορδαίων, Eordetarum ponit, quorum regio an Eordæa Liuii est lib. XXXI cap. XL, Polybii excerptis lib. XVII cap. XIX Εορδαία? negant nonnulli: mihi vero non videtur ab illa longius declinare. Deinde est Ἐλυμα Ptolemæi in Ελυμαίων, Elimiotarum populo. Regio Elimeæ Liuiο dicto loco, & Elimiotis lib. XLV cap. XXX dicta. Vir clarissimus Iacobus Palmerius ad interiora Macedoniae trahit, inductus Persei itinere quod Liuius lib. XLIII cap. XXI ita descriplit: *Et Perseus in Elimeam profectus, & circa eam exercitu lustrato, ad Stratum, vocantibus Epirotis, ducit*. Mihi vero minus ex hoc id loco persuadetur, vt longe Ptolemæum aberrasse credam: alibi autem idem Liuius habet, quod maximopere me dubium relinquat. Libro XLII cap. LIII ait: *Profectus inde* [Perseus] *toto exercitu Eordæam petens, ad Begorritem quem vocant lacum, positis castris; postero die in Elimeam ad Haliacmona fluuium processit*. Longe Haliacmon abest, mediam percurrens Macedoniam, quum Ptolemæi positio Aoum potius fluuium poscat, qui Elimeorum regionem, vel finiat tangendo, vel penitus etiam interluat. Aut ergo Liuius in nomine errauit fluminis, aut omnia Ptolemæi in hac ora sunt immutanda. Nec crediderim facile, Elimeam seu Elimiotin in propria Macedonia fuisse. In diuisione enim regni lib. XLV cap. XXX tradit Liuius: *Quartam regionem Eordæi & Lyncestæ & Pelagones*

*gonæ incolunt: iuncta his Atintania, & Stymphalis, & Elimioris.* IVNCTA autem aliquid adiectum & contributum Macedoniæ notat, quod per se illius non fuerat.

Est etiam circa Aoum in Apolloniati agro *Nymphæum* dictus locus, de quo Plutarchus in Sulla pag. 468 ἡ δὲ Ἀπολλωνία πηλίσιον ἐστὶ, καὶ πρὸς αὐτῇ τὸ Νύμφαιον, ἱερὸς τόπος, ἐκ χλοερῶς νάπης καὶ λειμῶνων ἀναδιδούς πρὸς πηγὰς σποράδας ἐνδελεχῶς ῥέοντος, *Prope* [Dyrachium] *est Apollonia, & in vicino Nymphæum, sacer locus, qui ex virenti valle & pratis perpetuo manantis ignis venas dispersas eructat.* Dio Cassius lib. xli pag. 174 locum plenius descripsit, ignem illum neque terram, ex qua exsultet, ἐκπυρρῶν, *inflammare*, neque ξηροτέρων ποιεῖν, *aridiorcm facere*, sed herbas arboresque prope illum gigni, quæ imbribus adolescant vigeantque, καὶ διὰ τῆτο αὐτό τε Νυμφαῖον ὀνομάζεται, *ideoque illum locum Nymphæum adpellari.* Addit ibidem μαντεῖον, *oraculum* existere huius indolis, ut, si ratum votum sit, thus, ad ignem coniectum, consumatur; sin irritum, thus non accipiat ab igne, sed ab illo refugiat. Liuius quoque meminit huius loci lib. xlii cap. xxxvi, *ad Nymphæum*, inquit, *in agro Apolloniati castra habebat.*

Tandem *Orestidis* regionis, *Ορεσίδος*, ut in ora sunt *Amanitia* & *Celydni* fluminis ostia, ita intus alia *Amantia* eidem a Ptolemæo datur, de qua supra dubitauimus: minus de Liuii *Celestro*, in lacus sito peninsula, de quo ita scripsit lib. xxxi cap. xl *Pernastatis passim agris, in Elimæam se recepit. Inde impetum in Orestidem fecit, & oppidum Celetrum est adgressus, in peninsula situm. Lacus mœnia cingit. - - Ab Celestro in Dassaretios processit, urbemque Pelium vi cepit.* Omnis autem hæc Illyris Græca postmodum Macedoniæ, ut supra demonstraui, est adnumerata.

Populi huius partis erant varii, plerique supra iam commemorati. A septemtrione in ora *Parthini* siue *Partheni* (nam Παρθενοὶ Polybio lib. ii cap. xi, quæ diphthongus ambigue Latinis scribitur) de quibus supra in vrbe *Partho* actum fuit. Deinde sunt *Taulantii*, de quibus Thucydides lib. i pag. 17 προσοῦσσι αὐτὴν [Ἐπίδαμνον] Ταυλάντιοι βασίλασι, ἡλυρμένον ἔθνος, *Epidamnno finitimi sunt Taulantii barbari, gens Illyrica.* Iac. Palmerius *Antiq. Græc.* lib. i cap. xxxiv ita censet: *Taulantiorum olim,*



*vicini, & postea successores Parthini fuerunt.* Id ex Polybii libro 11 colligit, qui bello contra Illyrios circa Dyrrachium gesto de Parthinis non vno loco meminere, Taulantiorum ne semel quidem mentionem habeat. At Liuius illorum æque ut Parthinorum antea (lib. XLIII cap. XX) mentionem facit lib. XLV cap. XXVI; Mela quoque & Plinius vtriusque gentis rationem habent: & Ptolemæus Taulantios longe per oram illam extendit, iisque & Dyrrachium, & Apolloniam & Aulonem attribuit, nulla mentione Parthinorum facta, ut vel huius auctoritate, si Palmerii argumentum valeat, probare e contrario possis, Taulantios Parthinis successisse. Distinctos ergo hos populos non minus, quam coniunctos & finitimos, mansisse utique censemus, præsertim illo tempore, de quo agit Polybius; ita tamen ut nunc hic, nunc ille præualuerit. Hinc mentionis inæqualitas: nec iidem semper fines; quos Pomponius lib. 11 cap. 111 videtur optime, si omnino discerni potuerunt, designasse. *Parthini*, inquit, *& Dassareta prima eius [maris] tenent: sequentia Taulantii.* Ad latus habitabant *Albani*: in austrum versus *Eordæ* siue *Eordetæ*, quorum tam illos Palmerius, ut Macedonas, ab his, tanquam Illyriis, non tantum ortu, sed sede etiam distinctos vult esse, neque vero probauit: & *Elymæ* siue *Elinei*: & tandem *Orestæ*, qui Orestidem incolebant, iudicio Stephani, *Μολοσσικὸν ἔθνος*, gens *Molossica*, fortasse eo censu habitæ, quia Epirum, cuius Molossi sunt, attingebant. De regione supra diximus in Celetro & Amantia: Strabo autem Orestiadem cuius populus *Ορεῖται*, *Orestæ* sunt, ad Epirum lib. V 11 pag. 225, in cuius limite sunt, adnumerauit.

## MACEDONIA.

Quam exposuimus Græcorum partem Illyricam, postea in ipsa censa fuit, ut prædiximus, Macedonia. Ordo ergo postulat, ut Macedoniam propriam nunc ingrediamur, cuius breuiores fines sub antiquis regibus fuerunt, laxiores sub posterioribus. Ab occasu Illyris Græca secundum plurimos, ut diximus, accessit, quam vero Cæsar quoque a Macedonia, more veterum, lib. 111 Ciuil. Belli distinxit: manente Boreæ & Orientis limite, Hamo monte & Aegæo mari, inter vtrumque terminus, qui





qui Strymon flumen antea erat, ad vsque Nestum fluuium & ultra, ab ortu æstiuo fuit prorogatus: a meridie accessit Thessalia, & ipsa quoque Epirus in hibernum occasum Macedoniae regno opposita. Iam primum agemus de veteri proprieque dicta Macedonia.

Limes ab occasu est incertior, vbi Illyricas gentes attingebat. Hinc dissensus auctorum de Elymaeis siue Elimeis; de Eordæis siue Eordetis Ptolemæi est, quos alii separant vt diuersas gentes, alii coniungunt vt vnam, quamuis sedes, si Ptolemæo non licet fidere, difficulter ex historiis adsignatur. Ipsi quoque Dassaretæ, secundum plurimos gens Illyrica, si recte intuemur, in mediam pæne excurrit Macedoniam. Quod Plinius & Ptolemæus de Macedonia, vt ipsorum temporibus erat, iudicarunt; sequemur, in veteri designanda, Aemilii Paulli diuisionem, a Livio lib. XLV cap. XXIX descriptam, inuerso tamen ordine, quia is ab ortu in occasum progreditur; nos ab occasu in ortum, vt solemne est geographis, progrediemur: & quam ille trans Strymonem adiecit partem, separatim exponemus vt ἐπὶ στρυμόνι siue adiectam.

Iuuat Liuii verba tantum ex repetitione cap. XXX cognoscere. *Pars prima, inquit, Bisaltas habet, fortissimos viros: trans Nestum amnem incolunt, & circa Strymonem: & multas frugum, proprietates, & metalla, & opportunitatem Amphipolis, quæ obiecta claudit omnes ab oriente sole in Macedoniam aditus. Secunda pars celeberrimas vrbes Thessalonicen & Cassandriam habet: ad hoc Pallenen fertilem ac frugiferam terram: maritimas quoque opportunitates ei præbent portus ad Toronem ac montem Atho, alii ad insulam Eubæam, alii ad Hellespontum opportune versi. Tertia regio nobiles vrbes Edeffam & Beræam, & Pellam & Vettiorum bellicosam gentem: incolas quoque permultos Gallos & Illyrios impigros cultiores. Quartam regionem Eordæi, & Lyncestæ, & Pelagones incolunt. Iuncta his Atintania, & Strymphalis, & Elimiotis. Ordinem, dixi, ex geographiæ rationibus inuertemus, vt quarta Liuii fiat pars prima expositionis nostræ: de qua idem cap. XXIX prædixerat: *Quarta regio trans Boram montem una parte confinis Illyrico, altera Epiro.**

Primum sunt ALMOPII, vbi Hæmus & Scardus montes se  
con-

contingunt ; quibus Ptolemæus *Hormam & Europum* dat : gens obscura, dicti *Almopii* Plin. IV cap. X : *Αλμοποὶ* Ptolemæo Pal. cod. & verius *Ἀλμώπτες*, ac regio *Αλμωπία*, Thucyd. lib. II pag. 170. *Bora* mons solius est Liuii dicto loco : diuersus positione a Vibii *Borea*, quem ad Dyrrachium locauit. Vltior in septentrione est PELAGONIA, incolentes *Pelagones*, *Πελαγόνες*. Strabo VII p. 225 ἡ τετραπολίτις Πελαγονία, *trium urbium Pelagonia*. Ptolemæo quidem tantum duæ vrbes memoratæ, *Adaristus*, vt in Tabula & versione est, Græce *Ἀδάτσης*, ignota ceteris ; & *Stobi* : quibus addenda *Pelagonia* Liuii, vrbs suæ regionis primaria. Ille enim dicto cap. XXIX *capita regionum, ubi concilia fierent, primæ regionis Amphipolim, secundæ Thessalonicen, tertiæ Pellam, quartæ Pelagoniam* [Aemilius Paullus] *fecit*. Ergo præcipua illius gentis fuit : nec vero Stobi forsan binomines fuere. nam ibidem subsequitur, *ut Stobos Paonia deneberent*. Paonia, id est Pelagonia, vti etiam lib. XXXIII cap. XIX idem dixerat *circa Stobos Paonia* : vbi *Pelagonia* Glareanus ex Ptolemæo substituit sine causa. Nam, vt Strabo in excerptis libri VII ait, οἱ Παῖονες πελαγόνες ἐκαλεῖντο, *Paones vocabantur Pelagones*. Et Plinius lib. IV cap. X *Pelagones in Paonia gentibus numerauit*. Paonia autem propria ibidem, paullo ante, a Pelagonia distinguitur. *Partem, inquit, septentrionalem* [Macedonia] *Paonia ac Pelagoxia protegunt a Triballis*. Sed hæc obiter ad Liuii lectionem tuendam explicandamque. Olim interiisse *Pelagoniam* metropolim, ex eo verisimile est, quia post Liuium, Macedonici belli scriptorem, nemo postea memorauit. *Stobi* autem incrementa ceperunt & illustriores facti sunt. Plinius dicto loco : *oppidum Stobi ciuium Romanorum*. Et Lege vlt. Dig. de Censibus : *In provincia Macedonia Dyrracheni ; Cassandrenses, Philippeneses, Dienses, Stouenses iuris Italici sunt*. In nummo Vespasiani MVNIC. STOBENS. apud Vaillantium : & alio : MVNICIP. STOBENS. Et Traiani : MVNICIP. STOBENS IVM. De Ptolemæi *Paonia* mox dicturi sumus.

Sequuntur huius partis LYNCESTAE, & regio eorum LYNCESTIS, *Λυγκηστis* Ptolemæi. Ab oppido *Lynce* nomen habet, quod perperam Stephanus in Epiro scripsit, falso ad Strabonem prouocans ; quum & Thucydides lib. IV p. 333 in media

Mac-

Macedonia ponat: & lib. III p. 169 τῶν Μακεδόνων εἰς καὶ Λυγκιστὰς, *Lyncestæ sunt in Macedonia*. Straboni Λυγκιστὰς, *Lyncista* dicti. Ptolemæus huic genti solam *Heracleam* adscripsit, quæ ipsius ætate caput fuit, deleta Lynco fortassis vel diminuta. Hæc videtur esse, quam Malchus rhetor in Excerpt. Legat. in Pelagonia posuit. Supra hos Ptolemæi est *Paonia* in occasum vna vergens, ceterum in boream a Lyncestide reducta. Duæ vrbes in ea recensentur, Δήβορος, *Deborus*, & Ἄλωρος, *Alorus*. Prior Thucydidi lib. III pag. 169 est Δόβερος ἡ Παιονική, *Doberus in Paonia*, ut in alterutro vocales transpositas esse oporteat. Sed videtur in ortum magis Thucydides reduxisse. Quum vero nihil certi possit constitui, in tabula nostra Ptolemæum, quamquam non magis certum, sequuti sumus.

Ad hanc partem Liuius etiam *Eordeos* refert, de quibus Thucydides lib. II pag. 170 ἀνέστησαν καὶ ἐκ τῆς νῦν βορρίας καλεμῆνους Ἐόρδος, ὧν οἱ μὲν πολλοὶ διαφθάρησαν, βραχὺ δὲ τι αὐτῶν περὶ φύσκαν κατώκηται, *Eiecerunt etiam ex Eordia, ut nunc vocatur, Eordos: quorum permulti deleti sunt, aliquantulum vero ex iis circa Phycam sedem habet*. Si Phycæ illa φύσκι Ptolemæi sunt, quas in Mygdonia ipse reposuit; deletos Eordos citeriorem locum incoluisse necesse est, si cum Liuii *Eordeis* debent conuenire. Phycæ enim Ptolemæi extra Liuii illam regionem sunt, videlicet occidentalem Macedoniae, ubi etiam *Eordetas* suos (Ἐορδέτας) Ptolemæus collocavit; saltem non longe ab Liuii Eordeorum, quos vocat, sede. Plinio sunt *Eordenses*: Herodoto lib. VII cap. CLXXXV. Ἐορδοί. Oppida Ptolemæi supra vidimus: vltiora, ubi fere Thucydidis fuere *Eordi*, & fortasse etiam, saltem ex parte, Liuii, ignorantur. Strabo lib. VII p. 223 ait, viam Egnatiam ferre per *Heracleam*, *Lyncestas*, *Eordos* ad *Edeffam*, *Pellam*, *Thessalonicam*: qui ordo si se recte habet, ægre Liuius Straboni conciliatur, quod quæ ultra *Lyncestas* in ortum sunt, extra quartam Liuii (nostram primam) regionem cadunt, una parte *confinem Illyrico*, altera *Epiro*, ut ipse definit cap. XXI.

Huius tractus est etiam *Candania*, aut in ora eius ad Illyricas gentes, quam Strabo lib. VII pag. 227 ὄρος Ἰλλυρικὸν, *montem Illyricum* vocat. Asper locus & montosus tractus, non mons vnus; per quem a *Dyrrachio* & *Apollonia* in interiorem Macedoniam

per Lychnidum, Heracleam, Lyncestas, Edeffam, & Pellam ad mare ducebatur, vt dicto loco descriptum a Strabone est. Abest a Dyrrachio LXXVIII millibus passuum, quod Plinius obseruavit lib. III cap. XXIII. Cicero lib. III Attic. ep. VII *aut accedemus in Epirum, aut tarde per Candauiam ibimus.* Cæsar lib. III Civ. cap. LXXIX *Pompeius per Candauium iter in Macedoniam expeditum habebat.* Seneca epist. XXXI *Hoc est summum bonum : - - Quomodo, inquis, isto peruenitur ? non per Peninum Graiumve montem, nec per deserta Candauia.* De via postmodum sub finem Macedoniae agemus.

Addit Liuius de eadem parte siue regione : *Iuncta bis Atintania, & Stymphalis, & Elimiotis.* Dum IVNCTA dicit, aliunde hanc accessionem factam & contributam esse significat. Strabo enim lib. VII pag. 225 *Atintanes & Tymphaeos* (qui Stymphalii sunt, vt postea probabimus) inter Epiri gentes censuit. *Ἡπειρώται δ' ἐπὶ καὶ Ἀμφίλοχοι, καὶ οἱ ὑπερκείμενοι καὶ συνάπτοντες τοῖς Ἰλλυριοῖς ἔξοσι, τετραχίαν οἰκῶντες χώραν, Μολοττοὶ τε καὶ Ἀθαμανες, καὶ Αἰθίκες, καὶ Τυμφαῖοι, καὶ Ὀρέσαι, Παρωραῖοι τε καὶ Ἀτιντᾶνες, Epirota,* inquit, *sunt etiam Amphilochi, & qui Illyrios montes attingunt, aspera insolentes loca, Molossi, Athamanes, Aethices, Tymphai, Orestae, Parorai, Atintanes.* Memorauit ATINTANES etiam Polybius lib. II cap. V extr. *Epirotas ab Illyriis ad extremam suam urbem Antigoneam victos διαφυγῆν ὡς ἐπὶ Ἀτιντάνων, ad Atintanes versus confugisse :* memorauit quoque Thucydides lib. II pag. 154, eosdemque cum Molossis coniunxit. *Μολοσσῆς, inquit, ἦγε καὶ Ἀτιντᾶνας Σαβύλινθος, Molossorum & Atintanum dux erat Sabylinthus.* Regionem Stephanus perinde ac Liuius dixit *Ατιντανίαν*, quam *μοῖραν Μακεδονίας, Macedonia partem* interpretatur.

*Stymphalis* Liuii consonat Ptolemæi *Stymphalia*, cui Gyrtonem oppidum tribuit : sed vtrumque nomen suspectum est Palmerio, in Arcadiam potius, quam Epiri oram, inferendum. Legi vult *Stympheis & Stympheai*, *Στυμφαία*, extruso λ ; cuius sint *Στυμφαῖοι, Stympheai* cultores : qui alia dialecto *Τυμφαῖοι* a Strabone adpellantur. Id quod ex Arriani loco lib. I Exped. Alex. pag. 19 clarius elucet : *ἀγων δὴ παρὰ τὴν Εὐδοσίαν τε καὶ τὴν Ἐλυμιώτιν, καὶ παρὰ τὰ τῆς Στυμφαίας καὶ Παρυαίας ἄκρα, ἐβδόμοῦς ἀφικνῶνται ες Πελληνὴν τῆς Θετταλίας, Eordeam itaque & Ehymiotin,* rupes.

rupesque *Stymphæas* & *Paryas* cum exercitu prætergressus, septimo die *Pellenem Thessalia urbem* peruenit. Nomen a monte *Στυμφη*, *Stymphæ* est. Strabo dicto loco de *Arachtho* fluuiio : ἀρχόμενος ἐκ Στύμφης ὄρεος, profuit ex monte *Stymphæ*: de quo eodem *Stephanus*: Τύμφη ὄρεος Θερπρωτικόν, *Tymphæ mons Thesprotia*. *Thesprotia* autem heic laxè dicta, vt *Molossidem* quoque contineat, ad cuius fines mons *Tymphæ* procurrit & regio *Tymphæa*. Βόνες *Τυμφαίδες*, *Tymphæicæ* bonæ laudantur *Callimachi* hymno in *Dianam* vers. 178, quo pascuorum copia *Tymphææ* regionis indicatur.

De *Elimiotide* supra dictum, quæ in gentes *Illyricas* vsque extensa fuit, quam modo *Arrianum* *Ελυμιώτιν* scripsisse intelleximus. *Thucydides* lib. II pag. 169 scripsit *Ελειμιώτας*, quos cum *Lyneestis* coniungit. Vt autem scriptura variat, ita non eandem illis sedem adignant: ex *Liuii* tamen, quam explicamus, loco cognouimus, ad occasum & *Epirum* versus spectasse, vt pars in *Illyricis* gentibus sita esset, pars in *Macedoniam* ipsam produceretur. *Πιρραῖ*, *Παρωραῖοι*, *Tymphæis* fuere finitimi, vti ex *Strabonis* loco supra ostenso perspicitur. Alia ergo *Strabonis* hoc loco *Paroræa* est: alia *Paroreia Thracia*, quam *Liuius* memorauit lib. XXXIX cap. XXVII extr.

Tertia pars *Liuii* (nostra secunda) inter *Axiū* & *Penēum* amnes contenta, nobilissimas vrbes *Edeffam*, *Beroeam*, *Pellam* cum parte *Pæoniæ* habuit. Bellicosam *Vettiorum* gentem attribuit *Liuius*: sed ignota illa & suspecti nominis. Cap. XXX ita definit idem: Tertia pars facta, quam *Axius* oriente *Penēus* amnis ab occasu, cingunt: ad septemtrionem mons *Bora* obiicitur. Adiecta huic parti regio *Pæonia*, qua ab occasu præter *Axiū* amnem porrigitur: *Edeffa* quoque & *Beroea* (cap. XXX additur *Pella*) eodem concesserunt. Quod vero *Penēus* *Thessaliā* secatur, quam separatim, vt distinctam a *Macedonia* regionem, illustraturi sumus, partem illam *Thessaliæ* in præsentem nos præterituros esse, & suo loco reseruatuos, præsignificamus.

In septemtrione huius regionis inter *Axiū* & *Erigonem* amnes est *DEVRIOPIVS*, pars *Pæoniæ* magnæ, *Straboni* lib. VII pag. 225 ἡ Δευριόπιος, cuius flumina post paullo dicit in *Erigonem* delabi, & cum illo in *Axiū*: Oppida eius tractus nominat,



tamquam Δευριοπῶν πόλεις, *Deurioporum urbes, Bryanium, Alalcomenas, & Scymbaram*: quibus addenda videtur, nisi eadem, quæ *Scymbara* est, Liuii *Stubera* lib. XLIII cap. XVIII & XX; Polybii Legat. LXV I Στυβέρρα vnde Illyricam expeditionem per Penestas rex Perseus iniuit, ibidemque captiuos vendidit, legatos Gentii audiuit, atque ita non breue tempus in vrbe illa moratus fuit. Liuius lib. XXXIX cap. LIII de Deuriopo: *Oppidum in Deuriopo condere* [ex Thracia reuertens rex Philippus] *instituit. Paonia ea regio est prope Erigonum fluium, qui ex Illyrico per Paoniam fluens, in Axium amnem editur. Haud procul Stobis, vetere vrbe, nouam urbem Perseida, ut is filio maiori haberetur bonos, adpellari iussit. Quod si, vt συναφία videtur comprobari, vrbs noua illa, haud procul Stobis sita, in Deuriopo fuit a Philippo condita; ipsi Stobi, a Ptolemæo trans Axium locati, ad Erigonum versus reducendi magis videntur. Etenim plures vrbes Deuriopi Straboni sunt ἐπὶ τῷ Ερυγῶνι, supra Erigonem fluium, qui recto casu huic Ερυγῶν, Liuius Erigonus est. Esse autem maiorem illum, qui ab occasu adlabitur Axium; Strabo ibidem adseuerat, dum flumina, quæ recipit, non minus ex Illyricis montibus & Lyncestide, quam ex Deuriopo oriri testatus est: quæ δεξιόμενος εἰς τὸν Ἀξιὸν ἐκδίδωσι, accipit, & in Axium effundit.*

Ad cetera Pæoniæ, cis Axium sitæ, adgredimur. Thucydides lib. IV pag. 337 de Brasida refert, quum a Lyncestis se reciperet, & Toronam cogitaret, *Arnissam* adiisse, πρώτην τῆς Περδικκου ἀρχῆς, *primam urbem regni Perdicca, id est propriæ Macedoniæ.* Ultra ergo Lyncestas fuit in ortum & in septemtrionem simul reducta: quam perperam Ptolemæus in Taulantiis, maritima gente, reposuit. Liuius lib. XI cap. III *Emathiam* tum dictam ait, *quæ quondam adpellata fuerat Paonia.* EMATHIA præstantissima pars Macedoniæ & nobilissimis prædita vrbibus, quas Ptolemæus recenset, ab occasu pro lege geographiæ incipiens. Primum ponit obscuriora oppida, quæ Lyncestidis fines & Dassaretiæ prope contingunt, *Tyrissam*, vnde *Tyriffæi* sunt Plinio: deinde *Scydrum*, & Μυεζαν, *Myezam*, supra flumen *Haliacmona* sita oppida. *Haliacmon* siue *Aliacmon* amnis ex Penestis procurrens Lyncestidem & Emathiam ab austro prætercurrit, & a Thessalia Macedoniam proprie dictam separat. Cæsar lib. III

Civ. cap. XXXVI *M. Fauonium ad flumen Haliacmonem, quod Macedonia a Thessalia diuidit, cum cohortibus VIII praesidio impeditis legionum reliquit.* Liuius quidem lib. XLII cap. LIII scripsit, *in Elimeam ad Haliacmona fluuium processit*: sed supra indicauimus, quam dubia Elimeorum sit positio, quos Ptolemæi dispensatione Aous potius, quam Haliacmon, perfluit. Et Claudianus B. Getic. vers. 179

*Et frustra rapidum damnant Aliacmona Bessi.*

Interiora Emathiae tenent *Cyrrhesta*, quos Plinius in Macedonia lib. IV cap. X memorauit: quorum vrbs *Cyrrhus* est, prae in Ptolemæi libris *Κυρῶς* scripta; & regio *Cyrrhestis*. Thucydides lib. II pag. 170 *ἐς τὴν ἄλλην Μακεδονίαν προήκαται τὴν ἐν ἀρμενίᾳ Πέλλης καὶ Κύβρου*, *in reliquam progressus est Macedoniam, quæ ad sinistram Pella iacet & Cyrrbi.* Supra eam *Idomene* & *Gortynia* oppida. Thucydides dicto loco: *ἄλλαν εἰδομένην μὲν κατὰ κράτος. Γορτυνίαν δὲ ἐμολογία*, *Idomenen vi cepit: Gortyniam deditione.* Ptolemæus *Ἰδομένη* scripsit sine diphthongo: etiam lib. III Thucydides pag. 249 sine illa, casu autem plurali *τῶν ἐν Ἰδομέναις*, *eorum qui Idomenis erant.* Stephanus utrumque exemplum diuersis locis, quasi diuersa oppida, exposuit, sed vnum idemque est, nec rara illa diphthongi & vocalis simplicis, praesertim in nummis, permutatio. *Gortynia* autem Thucydidis, est Plinii *Gordynia*, qui cum *Scydra* & *Mieza*, antea dictis oppidis, coniunxit: etiam Stephanus; *Γορδυνία*, *πόλις Μακεδονίας*, *Gordynia*, *vrbs Macedonia*: Ptolemæus autem *Γορδηνία*, *Gordenia*, qui fortassis lapsus est describentium.

Prope Gordyniam fuit *Edeffa*, quam Ptolemæus *Αἰδεσσάν*, *Aedessam* biuocali nominat: ceteri simplici littera. Antiqua regia fuit Macedonum ante Pellam: quæ quum capta esset caprarum gregis ductu, quem inter pluuias nebulasque hostes sequebantur; ab euentu nomen induit, & *Aege*, *Aegæ*, *Aegia*, ac *Aegæa*, Græce *Αἰγὴ*, *Αἰγὰι*, *Αἰγία*, *Αἰγᾶα* fuit adpellata. Iustinus lib. VII cap. I de Carano: *Quum in Emathiam venisset, urbem Edeffam, non sentientibus oppidanis propter imbrium & nebula magnitudinem, gregem caprarum, imbrem fugientium sequutus, occupauit. Urbem Edeffam ob memoriam muneris Aegeas, populum Aegendas, vocauit.* Male ergo Ptolemæus *Aedessam* & *Aegæam* distinxit vt duas vr-

bes Emathiaë. Philippus Amyntæ hinc regiam sedem transtulit, & *Pelle* constituit, ut tamen sepulcra regum in vrbe veteri religionis causa etiam in posterum manerent. Plinius lib. IV cap. X *Oppida, Aegæ, in quo mos sepeliri reges.* Et Diodorus lib. XIX cap. LII de Cassandro: *Ευρυδικὴν καὶ Φιλίππον, τοὺς βασιλεῖς, ἔθαψεν ἐν Αἰγαῖς, καθάπερ ἔθος ἦν τοῖς βασιλεῦσι, Eurydicen & Philippum reges sepeliuit Aegis, ut mos fuit regibus.* Etiam aliæ solemnitates non numquam, sede iam regum mutata, ibidem celebratæ sunt, quod nuptiis Alexandri Epirotæ & Philippi filiaë Cleopatraz, ἐν Αἰγαῖς τῆς Μακεδονίας peractis, ut Diodorus lib. XVI cap. XCIII tradit, luculenter manifestat. In qua vrbe etiam inter ipsas nuptias rex Philippus interfectus fuit. Corn. Nepos in Regibus: *Philippus Aegis a Pausania, quum spectatum ludos iret, iuxta theatrum occisus est.* Polybius veteri nomine adpellat Ἐδεσσαν, quod Σ Iustinus, Ptolemæus & Antoninus duplicarunt. Ille vero lib. V cap. XCVII ἤκεν εἰς Ἐδεσσαν, *Edesam venit.* quam regiam olim fuisse idem Diodorus in Excerptis Valer. p. 266 testatur: *τῆς Αἰγέας διαρπάσας ὁ Πύρρος, ἥτις ἦν ἐς τὴν Μακεδονικὴν βασιλείαν, Aegæas Pyrrhus diripuit, quæ sedes Macedonum regia fuit.* Gentile Liuius lib. XLII cap. LI habet, *Antiphibus Edessaus.*

Nobilis vrbs quoque *Beræa* fuit ab Edessa in austrum, a Cyrrho in ortum hiemalem vergens, sita ad radices montis *Bermii*. Strabo excerptis libri VII ἡ Βέρεια πέλις ἐν τοῖς ὑπωρεῖαις καὶ τῇ Βερμίου ὄρεος, *Beræa ad radices montis Bermii sita est.* Sic etiam diuinus scriptor Act. Apost. XVII, & Stephani breuiator, vterque Βέρεια, & Plinius *Beræa* hoc nomen tradiderunt: Ptolemæus Βέρροια, littera geminata, quæ etiam Thucydidis scriptura est lib. I pag. 40, ἀφικόμενοι εἰς Βέρροϊαν, *venientes, inquit, Berrhæam.* Atque ita etiam Philostorgius lib. IX cap. VIII μεταγέται Δημόφιλος ἀπὸ Βέρροιας ἐν Κωνσταντινπόλει, *transfertur Demophilus a Berrhæa Constantinopolim.* Episcopum enim habuit quum Christiani rerum potirentur. Gentile duplex reperitur: Polybii Legat. LXIX Μήδων Βερειεύς, *Medo Beræensis*: & apud Stephanum Βερειῶς: atque ita etiam in nummis Traiani & Antonini ΠΙ ΒΕΡΟΙΑΙΩΝ, nisi ad Syriacam Beræam referre nummos malueris.

Tandem regiam alteram, eamque splendidiorem accedimus,

mus, *Pellam*, quæ propior mari est in limite sita Emathia, ideoque Herodotus *Bottiaæ*, maritimæ regioni, attribuit. Lib. VII cap. CXXIII *Βοττιαΐδος*, inquit, ἔχουσι τὸ παρὰ θάλασσαν σπῆνὸν χωρίον πόλιν ἰχθυόεντα καὶ Πέλλα, *Bottiaidis angustum ad mare spatium urbes Ichna & Pella occupant*: sed quia inter eam & mare aliquantum spatium intercedit, malumus in Emathia cum Ptolemæo censere, quam cum isto in Bottæide. Situm descripsit Liuius lib. XLI v extremo: *Consul a Pydna profectus cum toto exercitu die altero Pellam peruenit, - - - quam non sine causa delectam esse regiam advertit. Sita est in tumulo vergente in occidentem hibernum. cingunt paludes inexsuperabilis altitudinis æstate & hieme; quas restagnantes faciunt lacus. In ipsa palude, qua proxima urbi est, velut insula, arx eminet, aggeri operis ingentis imposita, qui & murum sustineat, & humore circumfusa paludis nihil ledatur. Muro urbis coniuncta procul videtur. diuisa est intermurali amni, & eadem ponte iuncta; ut nec, oppugnante externo, aditum ab ulla parte habeat, nec, si quem ibi rex includat, ullum, nisi per facillima custodia pontem, effugium.* Flumen quod adluit, arcemque ab vrbe disiungit, *Ludias* est siue *Lydias*. Strabo sub finem libri VII in excerptis: ἔτα Εὐρίγων καὶ Λαδίας ποταμοί· ἀπὸ δὲ λουδίας εἰς Πέλλαν πόλιν ἀνάπλεις, ἡ δὲ Λαδία ἐκ, *Dein Erigon & Ludias amnes: a Ludia autem ostio ad Pellam aduerso amne nauigatur per CXX stadia*. Tanto interuallo vrbs abest a mari. Ptolemæus habet λουδίας· ποταμὸς ἐκβολὰς, ostia amnis *Lydiæ*, sine diphthongo; atque ita etiam Herodotus lib. VII cap. CXXVII. Labitur ex lacu, quem Axii ἀπίσπασμα· auget, ut ibidem Strabo adnotauit. Vrbs Pomponio *Pelle* dicta, tamquam a Πέλλα, quamquam plerique Græcorum Thucydides, Strabo, Ptolemæus, Herodotus, quorum verba paullo ante attulimus: etiam Byzantius urbium & populorum scriptor Πέλλα vocali prima exprimunt. Verba Pomponii lib. II cap. III ineunte sunt: *Tum Macedonum populi, qua urbes habitant, quarum Pelle & maxima & illustris. Alumni efficiunt, Philippus Græciæ domitor, Alexander etiam Asia.* Alumnus Philippus, quia, secundum Strabonem τρεφεῖς ἐν αὐτῇ, in ea educatus fuerat, cuius gratia μικρὰν πέντεσσιν ὄυσαν ἤνυξεν, paruat antea ornauit & amplificauit. Mansit abhinc sedes etiam posteriorum regum, ut Philippi alterius, Liv. lib. XXXVII cap. VII: ideoque lib. XLII cap.

cap. LI dixit idem: *Pella, in veteri regia Macedonum*, quia inde a Philippo Amyntæ ad Persen vsque longo tempore regia Macedonum fuerat. Plinio dicta *Pella colonia*: quo nimum vir suminus Ezech. Spanhemius refert inscriptum, COL. IVL. AVG. PELL. cuius ectypon vir clarissimus Car. Patinus in nummis Hadriani p. 195 expressit. Decreuit postea, & Luciani temporibus ταπεινὸς καὶ ὀλίγους οἰκητορας, *obscurus & paucos incolas* habuit, ut ipse in Pseudomante est testatus. Hodie τὰ παλατίσια, id est *parua palatia* illum locum vocari, Lucas Holstenius, a Critopulo edoctus, ad Ortel. adnotavit. Inde *Pellæus* gentile. Iuvenalis satyr. x vers. 168 de Alexandro Macedone:

*Vnus Pellæo iuveni non sufficit orbis.*

Hæc de Emathia. In oram sinus Thermaici progredimur. Inter Axii & Ludix ostia, parua regio BOTTIAEA, siue *Βοττιαῖς*, *Bottiaïs*, cui Herodotus lib. VII cap. LXXIII & *Ichna* & *Pellam* adsignat. Credo, ipsius ævo in Bottiaide & *Pellam* fuisse censam: postea amplificatam a Philippo, Emathix, nobiliori regioni, in cuius limite sita erat, contributam: cui Ptolæmus dat, Bottiax, ut obscuræ regiunculæ nullam faciens mentionem. Meminit eiusdem etiam Liuius lib. XXVI cap. XXV *per Pelagoniam, & Lyncum, & Bottiaam in Thessaliam descendit*: ut ex MSS restituit Gronovius. Plinius *Bottiaos* in Thracia lib. IV cap. XI. memoravit, qui iidem videntur quos Thucydides lib. I pag. 38 & lib. II pag. 152 τοῖς ἐπὶ Θράκης Χαλκιδεύσι, *Chalcidicis ad Thraciam* coniungit: eodem tamen libro II pag. 170 nostrorum quoque rationem habet, ἐς τὴν Βοττιῶσαν καὶ Πιερίαν ἐκ ἀφίκοντο, *in Bottiaam & Pieriam* [tamquam contiguas regiones] *non venerunt*. Sed facile conciliantur quæ Thucydidis sunt, quia Chalcidice illa cis Strymonem fuit, & ad sinum Thermaicum pertinuit: difficilius autem huic Plinius conciliatur, quia in Thracibus trans Strymonem Bottiaos suos numeravit, qui utique reducendi in citeriora erant. *Ichna* Herodoti etiam a Plinio memorantur. Mox, inquit, *in ora Ichna: fluvius Axius*.

Sequitur PIERIA, Ptolæmo Ludix & Penei ostiis contenta, Straboni ultra Ludiam prolata, ἕως τῆς Ἀχίης ποταμῆς, *usque ad Axium flumen*, Bottia quoque comprehensa: qui ab austro non ad Poneum fluvium deducit, sed ad Haliacmonem. Verba sunt:

sunt: μετὰ τὸ Δίον πόλιν ὁ Αλιάκμων ποταμός ἐστιν, ἐκβάλλων εἰς τὸν θερμαῖον κόλπον· καὶ τὸ ἀπὸ τῆς, ἥ πρὸς βορρᾶν ποὺ κόλπε παραλία, Πιερία καλεῖται, ἕως τῆς Ἀξίης ποταμῆς. ἐν ἣ καὶ πόλις Πύδνα, ἡ νῦν Κίτρον καλεῖται· ἔτα Μεθώνη καὶ Ἄλωρος πόλις· ἔτα Εὐρώην καὶ Λαδίας ποταμοί. *Post Diunt urbem Haliacmon fluvius est, in sinum Thermaum se effundens: Et ab hoc septentrionem versus usque ad Axium in litore Pieria, in qua urbs Pydna, quae nunc Citrum vocatur: deinde Methone Et Alorus oppida: ultra qua Erigon Et Ludias fluvii.* In quo dissentit ab Liviō, qui Erigonem in Axium exire supra scripserat, quem etiam in tabula nostra sequuti sumus. Habemus sic oppida Pieriae, *Alorum, Methonen, Pydnam*: nec plura in ora Ptolemæus addit præter *Diunt*, quod trans flumen est Haliacmonem, ab illo etiam Pieriae adscriptum. Inde si ad Penei ostia cum Ptolemæo deducimus, *Phila* addenda est, paululum remota a mari; & *Heracleum*, in ipso litore. In mediterraneis Pieriae duo oppida Ptolemæus scripsit *Phylacas* & *Vallas*. De singulis nunc, quæ reperire licet, adferemus.

*Alorus*, Ἄλωρος, ex Strabonis positione supremo loco fuit, ad fines fere Bottiæ, cui ipse Strabo in Excerptis videtur adixisse. ἡ Ἄλωρος, inquit, βοτταῖκή, *Alorus Bottaica* siue *Bottia* urbs est. Plinius lib. iv cap. x *Intus Alorita*; falso, quia in ora *Alorus* fuit, ἐν παραλία, secundum Strabonem. Confirmat Stephanus: Ἄλωρος πόλις Μακεδονίας. ἔστι δὲ τὸ μυχαιάτων τῆς Ὠρεμῆς κόλπου. τὸ ἐθνικὸν Ἀλωρίτης, *Alorus urbs Macedonia in intimo recessu Thermai sinus. Gentile Alorita.*

Deinde est *Methone*, μεθώνη, itidem ex Strabonis dispositione. Quum plures huius nominis sint, Stephanus hanc quoque distincte adnotavit. ἔστι δὲ, inquit, καὶ Μακεδονίας. In huius obsidione Philippus Amyntæ oculum amisit, καταβελτικῶ βέλῃ, machinali telo excussum, quod itidem Strabo prodidit, & Diodorus lib. xvi cap. xxxiv, qui addit regem captam urbem solo æquavisse. Oppidani eidem sunt μεθωνᾶσι, *Methonai*.

• Succedit *Pydna*, urbs memorabilior, etiam ἐν παραλία, πρὸς τὴν θάλασσαν, ut Strabo tradit, iuxta quam Romani, prælio cum Perse commisso, Macedonico regno finem attulerunt. Iterum Strabo Excerpt. libri vii ἐν τῷ περὶ τῆς Πύδνης πεδίῳ Ῥωμαῖοι Περσέα κατα-

πολεμήσαντες καθεῖλον τὴν τῶν Μακεδόνων βασιλείαν. Interpretis loco sit Paternus lib. I cap. IX<sup>o</sup> Is [ Aemilius Paullus ] *Perseum ingenti praelio apud urbem nomine Pydnam in Macedonia fustum fugatumque castris exiit.* Liuius lib. XLIV cap. XLII *Princeps fuga rex ipse erat. iam a Pydna cum sacris aliis equitum Pellam petebat.* Et paucis interiectis : *qui Pydnam ex acie profugerant, viui in potestatem peruenierunt.* Et Cassander Olympiadem Pydnæ conclusam tenuit, captamque interfecit, quod Diodorus lib. XIX cap. XLIX, Iustinus lib. XIV cap. VI pluribus tradiderunt. Oppidani, Πυδναῖοι Stephano : etiam Latine *Pydnei.* Liuius lib. XLIV cap. XLV *Pydnei, qui proximi erant, nondum miserant legatos.*

Nec minus clara vrbs *Dium* erat, & ipsa Ptolemæo in Pieria : aliis extra illam. Liuius lib. XLIV cap. IX *Consul, capto iam Heracleo, castra eo promouit, tamquam Diuum ; atque inde, submoto rege, in Pieriam etiam progressurus.* Strabo enim dicto loco : μετα τὸ Δῖον πάλιν ὁ Ἀλιάκμων ποταμός ἐστιν, ἐκβάλλων εἰς τὸν Θερμαῖον κόλπον· καὶ τὸ ἀπὸ τούτου, ἡ πρὸς βορρᾶν τοῦ κόλπου παραλία Πιερία καλεῖται, *Post urbem Diuum Haliacmon amnis est, in sinum Thermaeum se effundens : Et ab hoc aquilonem versus ora eius sinus Pieria vocatur.* Straboni ergo & Liuiio *Dium* est extra Pieriam : quia vero fines eius attingit, & Ptolemæus in ipsa censet Pieria ; heic illud quoque oppidum enarramus, præsertim quod dubie etiam ad Thessaliam refertur. Thucydides lib. IV pag. 305 οἱ Περραιβοί, αὐτῶν ὑπήκοοι ὄντες Θεσσαλῶν, κατέστησαν αὐτὸν ἐς Δίον τῆς Περδικκα ἀρχῆς, ὃ ὑπὲρ τῶ Ὀλύμπῳ Μακεδονίας πρὸς Θεσσαλὰς πόλισμα κεῖται, *Illi Perræbi, qui Thessalici subiecti erant, deduxerunt eum [ Brasidam ] in Diuum ditionis Perdicca, quod oppidum sub monte Olympo Macedoniae, Thessalos versus, situm est.* Macedoniae ergo fuit, quamquam per se neque ad Pierios neque ad Thessalos pertineret. In ora maris fuisse situm ex Strabone & Ptolemæo clarum est, qui in maritimis recensent. Splendidam urbem fuisse, ex Polybii lib. IV cap. LXII, qui γυμνάσιον, *gymnasium* eius cum muris ab Aetolis euersum commemorat : ex quo tamen exscidio surrexit, nouumque splendorem rex Alexander adiecit statuis aeneis interfectorum ad Granicum praelio, ab Lysippo confectis, in vrbe illa positus, vt Arrianus lib. I pag. 47 memoriz pro-

prodidit: quod decus usque ad Romanorum tempora conseruavit. Liuius lib. XLIV cap. VII *Consul secundis castris peruenit ad Dium, metarique sub ipso templo iussit. Ipse urbem ingressus, sicut non magnam, ita exornatam publicis locis & multitudine statuarum, munitamque egregie vix satis credere, in tantis rebus sine causa relictis non aliquem subesse dolum.* Et coloniam Romani in id oppidum deduxerunt. Plinius IV cap. X *colonia, Bullidensis & Diensis.* Et nummo Antonini Pii apud Vaillantium: COL. IVL. AVG. DIENSIS.

Haud longe infra *Dium* in mare exit amnis *Enipeus*, ex valle Olympi montis decurrens. Liuius lib. XLIV cap. VIII *Regressus Dium [Perseus] qua disiecta ac vastata ab Romanis erant, refecit, pinnas mœnium decussas reponit, ab omni parte muros firmat: deinde quinque millia passuum ab urbe citra ripam Enipei amnis castra posuit, amnem ipsum transitu perdifficilem pro munimento habiturus. Fluit ex valle Olympi montis, aestate exiguus, bibornis idem incitatus pluuiis - - facit praestas voragines, cauatoque medio alueo ripas verimque precipites.*

Prope flumen illud videtur *Phila* oppidum fuisse, ut Stephanus auctor est, opus Demetrii Gonatæ; & ulterius, Tempe versus *Heracleum*. Liuius lib. XLIV cap. II *Ipse [rex] circa Dium statina habuit. deinde adeo, ut obtorpuisse inops consilii videretur, cum equitibus expeditis, litore nunc Heracleum, nunc Philam percurrerat, eodem inde cursu Dium repetens.* Et cap. VIII *Inter hac consul a Phila Popillium cum duobus millibus armatorum Heracleum mittit. abest a Phila quinque millia ferme passuum, media regione inter Dium Tempeque, in rupe amni imminente positum.* Et cap. IX *Consul, capto iam Heracleo, castra eo promouit tamquam Dium progressurus.* Dicta Plinio *Heraclea* lib. IV cap. X. *In ora,* inquit, *Heraclea, flumen Apilas [Enipeus.] Oppida, Pydna, Aloros, amnis Haliacmon.*

In mediterraneis Pieriæ Ptolemæus posuit & *Phylacas* & *Vallas*, utrumque oppidum aliunde parum notum, nisi quod Plinius lib. IV cap. X *Vallaos & Phylaceos* memorauit. *Oppida,* inquit, *Pydna, Alorus: amnis Haliacmon. Intus Alorita, Vallai, Phylacai.*

Regio secunda Macedonia ex Aemilii Paulli distributione,

Qqq qqq 2

quæ



quæ nobis tertia est ab occasu progressis, continetur inter Axium & Strymonem amnes: de qua parte Liuius lib. XLV cap. XXX celeberrimas vrbes *Theſſalonicen* & *Cassandream* habet: ad hoc *Pallenem* fertilem ac frugiferam terram: maritimas quoque opportunitates ei præbent portus ad *Tuxonem* ac montem *Albo*. Sinticen autem & *Bisalticam* suæ primæ parti (nostræ vltimæ) *Aemilius* adscripserat: nos vero in *Strymone* constituentes limitem, vt antiquus fuit, illas quoque partes reuocabimus.

*AMPHAXITIS* prima portio huius regionis est, ab *Axio* flumine in ora *Thermaici* sinus incipiens. Mentio eius apud *Polybium* lib. V cap. XC VII *παρελαβὼν τὰς ἐκ τῆς βοττίας καὶ ἀμφαξιτίδος ἦεν ἔχων εἰς Ἑδεσσαν, ἥσπερ cum ea manu, quam ex Bottia & Amphaxitide coegerat, Edessam venit.* *Ptolemæus* ei tribuit & *Axii* & *Echedori* fluuii ostia: & deinde urbem *Theſſalonicen*. De *Axio* supra dictum; *Echedorus*, *ἐχέδωρος* *Ptolemæi*, est idem qui *Herodoti* *Cbidorus*, *χάιδωρος*, lib. VII cap. CXXVII, qui *ἐκ ἀντίχερσος τῇ στρατῇ πινόμενος, ἀλλ' ἐπέλιπε, Xerxis exercitui non sufficit, sed defecit.* Vterque enim descripsit vt proximum *Thermæ* siue *Theſſalonicæ*. nam *Theſſalonica* olim *Θέρμη*, *Therma* vocata, vnde sinui, cui adiacet, nomen *Thermao* est siue *Thermaico*. *Herodotus* dicto loco: *ὡς δὲ εἰς τὴν Θέρμην ἀπῆκετο ὁ Ξέρξης, ἰδρύσσει αὐτὴ τὴν στρατὴν. ἐπέχε δὲ ὁ στρατὸς αὐτῇ στρατοπεδεύομενος τὴν παραβάλασσαν χώρην, τοσόνδε ἀρξάμενος ἀπὸ Θέρμης πελῖος, reliqua.* hoc est: *Postquam Therma Xerxes venit, ibi substitit, tantumque spatii castris eius complectentibus, quantum est a Therma & Mygdonia ad confluentem Lydei & Haliacmonis.* Et *Thucydides* lib. I pag. 40 *προσέβητιν ἐν Μακεδονίᾳ, καταλαμβάνοντι τοὺς περὶ τὴν χίλιαν, Θέρμην ἄρτι ἡρηκότας, ὅσωντι mille priores, qui iam Therma positi erant.* Et *Scylax* in *Macedonia*: *Ἀξίος ποταμὸς, Δῶρος ποταμὸς, Θέρμη πόλις, Αἰχίου fluvius, Echedorus (sic legendum) fluvius, Therma urbs.* Huic postmodum amplificatæ nomen *Theſſalonica* inditum esse *Strabo*, *Tzetzæ* & scholiastes *Thucydidis* consentiunt. Hic subnotauit: *ἡ νῦν Θεσσαλονίκη πόλις, πάλαι Θέρμη ἐκαλεῖτο.* *Strabonis* epitome lib. VII, *μετὰ τὸν Ἀξίον ποταμὸν ἡ Θεσσαλονίκη ἐστὶ πόλις, ἡ περὶ τὴν Θέρμην ἐκαλεῖτο, Vltra flumen Axium urbs est Theſſalonica, qua quorundam Therma vocitata fuit.* *Tzetzæ* *Chiliad.* cap. CCCXVI vicum quondam fuisse adseuerat:

ἡ νῦν

Ἡ νῦν Θεσσαλονίκη μὲν, πόλις ἡ λαμπροτάτη,

Ἵππρχε κώμη, Θέρμη δὲ τὴν κλήσιν ἐκαλεῖτο,

*Qua nunc est Thessalonica, vrbs praeclarissima, vicus olim fuit, Therma dictus. Auctor auctae vrbs & noui nominis est pluribus Cassander, qui in gratiam vxoris Thessalonicae, Philippi filiae, ita nominauerit. Sic Strabo, Tzetzes, & Zonaras in Claudio Gothico. Byzantius autem Stephanus etiam aliam rationem & originem addit, ὅτι φίλιππος τῷ Ἀμύντῃ ἐκῆι Θετταλὸς νικησὰς ἔτως ἐκάλεσε, quod Philippus Amynta filius, ibi Thessalos vincens ita nominauerit. Sub Romanis facile princeps vrbs erat Macedoniae, sedes praedis & quaestoris. Cicero pro Plancio cap. xli Thessalonicam me, in quaestorium perduxit: nec ex diuinis epistolis, ad hanc ciuitatem ab apostolo scriptis, nihil splendoris ad laudem illius accedit. Plinius: Thessalonica liberae conditionis. Et hodieque vrbs frequens, Salonichi mutilato vocabulo adpellata.*

Aliam urbem Amphaxitidis Ptolemæus nullam memorauit. Fuere autem intus *Chalestra* siue *Chalastra*. Plinius lib. iv cap. x *In ora sinus Macedonici oppida Chalastra: ἔς intus Phileros, Lete.* Et Strabo libri vii excerptis: *μετώκισεν τὰ πέραξ πολίχνια ἐς αὐτὴν· οἷον Χαλάστραν, Αἰνεΐαν, Κιστόν, καὶ τινὰ καὶ ἄλλα, Cassander transtulit in ipsam [Thessalonicam] circumiecta oppida, ut sunt Chalastra, Aenea, Cissus, ἔς alia non nulla. Herodotus lib. vii cap. cxxiiii ἀπῆκετο ἔς τε τὴν πρῶτην μὲν Θέρμην, καὶ Σινδὸν τε πόλιν καὶ Χαλέστρην, ἐπὶ τὸν Ἀξιον ποταμὸν, ὃς ὁρίζει χώρην τὴν Μυγδονίην τε καὶ Βοττιαΐδα, ad Thermam, quam praediximus, ventum est, ἔς ad urbem Sindum, ἔς ad Chalestram super Axium amnem, qui Mygdoniam ἔς Bottiaidem determinat. E quibus Sindus paullo recedit a mari: quam Stephanus per θ, eodem vsus Herodotus, scripsit, Σίνθος πόλις παρὰ τῷ θερμαίῳ κόλπῳ. Ἡρόδοτος ἐβδέμη. Sinthus, inquit, vrbs iuxta Thermarum sinum. Herodotus septimo. Longius recedit Lete Plinii: Phileros, Cissus ignoto situ, nisi forte in Mygdoniae finibus fuerunt, quod etiam de Lete sentiendum, quam Λητὴν Ptolemæus dixit, vltimaeque Mygdoniae constituit.*

Cetera MYGDONIAE ex eiusdem dispositione sunt *Antigonea*, Ἀντιγόνεια; quam & Plinius eodem loco posuit. *Oppidum Siobi*, inquit, *ciuium Romanorum: mox Antigonea.* Sequuntur

Qq q q q 3

Plūsce,

*Physca*, quas singulari numero Thucydides lib. II pag. 170 appellat, *περὶ φύσκαν*, circa *Physcam* dicens Eordos quosdam, patria sua expulsos, sedes constituisse. Deinde est *Terpillus*, & *Arsorus*, Ἄρσορες; & *Xylopolis*, vnde Plinio *Xylopolite*, quos dicit liberos fuisse: & *Ἀπολλωνία μυγδονίας*, *Apollonia Mygdonia*, quæ Antonini itinere a Dyrrachio Byzantium, est xxx millibus ab Amphipoli, xxxvii a Thessalonica, quam etiam diuinus scriptor in sanctis actibus cap. xvii ineunte eodem, quo Itinerarii auctor, inter Amphipolim & Thessalonicam loco memorauit. *Διοδύσαντες*, inquit, *Ἀμφίπολιν καὶ Ἀπολλωνίαν*, ἦλθον εἰς Θεσσαλονίκην. Plinius sæpe dicto loco eandem non quidem in *Mygdonia*, eidem vero subiecta regiuncula ponit. *Regio*, inquit, *Mygdonia subiaccens, in qua recedentes a mari Apollonia, Arethusa*. Vtramque etiam Scylax in hoc tractu commendat: *Ἀρεθῶσα ἑλληνίς, Βολβή λίμνη, Ἀπολλωνία ἑλληνίς*, *Arethusa vrbs Græca, Bolbe lacus, Apollonia vrbs Græca*. Addimus *Euporiam*, inter *Physcas* & *Apolloniam* sitam, quam Ptolemæus quidem *Bifaltis* adscribit, verius tamen, etiam ipsius posito, in *Mygdoniam* cadit: & *Europum* ad *Axium* in *Mygdoniæ* & *Pelagoniæ* confinio. Plinius IV cap. x *Oppidum Stobi ciuium Romanorum: mox Antigonea: Europus ad Axium amnem*.

Thucydides lib. II pag. 170 cum *Mygdonia* coniungit *Grestoniam* & *Anthemuntem*: *τὴν τε μυγδονίαν καὶ γρησωνίαν καὶ ἀνθεμῦντα ἐδήουν*, *Mygdoniam & Grestoniam & Anthemuntem populati sunt*. Et paullo ante easdem cum *Bifaltia*: *ἐκράτησαν δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν οἱ μακεδόνες ἔτσι, ἃ καὶ νῦν ἐτι ἔχουσιν, τὸν τε ἀνθεμῦντα καὶ γρησωνίαν καὶ βισαλτίαν*, *Et alias gentes in potestatem Macedones hi redegerunt, quas adhuc tenent, Anthemuntem & Grestoniam & Bifaltiam*. *Ἐθνῶν*, gentium hæc nomina Thucydidi sunt, inter regionum vocabula *Mygdoniam* & *Bifaltiam* media. Nec vero dubium, *Anthemuntem* & urbem esse, a qua ager denominetur. Herodotus sane lib. V cap. xciv videtur urbis loco habere: nec non Plinius IV cap. x *Cassandria colonia: Anthemus, Olophyxos*. Et clarius Stephanus: *Ἀνθεμοῦς πόλις μακεδονίας, Anthemus, vrbs Macedonia*. *Grestoniam* Herodotus lib. VII cap. cxxiv per κ scripsit: *Χεῖδωρος ἢ κ γρησωναίων ἀρχάμενος ῥέει διὰ μυγδονίης χώρας, Echedorus oritur ex Grestonæ & fluit per Mygdoniam*. Ibidem *γρησωνικὴ* est ager *Grestonicus*.

Supra.

Supra hos *Sintice* ac *Bisaltia*, vltima Macedoniae cis Strymonem sitæ. *Sinticen* regionem memorauit Liuius lib. XLIV cap. vlt. *Paullus Nasicam Amphipolim misit cum modica peditum equitumque manu: simul ut Sinticen euastaret.* Huius vrbs *Heraclea* erat *Sintica* cognominata. Plinius dicto loco: *Xylopolita, Scotussæ liberi, Heraclea Sintica, Tymphæi, Toronæi.* Et Liuius lib. XLV cap. XXIX in adiectis primæ regioni inter Strymonem & Nestum sitæ: *trans Strymonem vergentia ad occasum Bisalticam omnem cum Heraclea, quam Sinticen adpellant.* Cæsar's lib. III Civil. cap. LXXIX scriptum secunda vocali *Heraclea Sentica.* Populus Σίντοι, *Sintæ* sunt Thucydidi lib. II pag. 169, ἐν δεξιᾷ μὲν ἔχον Παιῶνας, ἐν ἀριστερᾷ δὲ Σίντους καὶ Μαῖδος, *ad dextram habebant Pæones, ad sinistram Sintos & Mados.* Addit τῇ Σιντικῇ, *Sintica* regioni Παρσιπόλιν, *Paræopolim*, & Τρίστολιν, *Tristolim*, quæ in obscuris relinquimus.

Tandem *Bisalta* non vno modo describuntur. Aliis in Macedonia fuerunt, aliis trans Strymonem in Thracia. Conon, verus scriptor, in excerptis Photii cod. CLXXXVI cap. XX οἱ Βισάλται, Θρακικὸν ἔθνος, ἀντιπέρα Παλλήνης οἰκοῦντες, *Bisalta, Thracica gens, ex aduerso [peninsula] Pallene habitant.* At interiacet gens Chalcidica, aut ita extendenda Pallene est, ut illam quoque contineat. Liuius lib. XXXV cap. XXIX *Bisalticam* gentem cum *Heraclea Sintica* scribit *ad occasum vergere trans Strymonem:* & cap. XXX *Pars prima Bisaltas habet, fortissimos viros: trans Nestum amnem incolunt, & circa Strymonem.* E quibus adparet, & cis Strymonem *Bisaltas* fuisse, & ultra illum amnem. Magis tamen cis amnem, quam ultra illum censentur. Plinius IV cap. X *Amphipolis liberum oppidum, gens Bisalta.* Stephanus: Βισαλτία πόλις καὶ χώρα Μακεδονίας, *Bisaltia vrbs & regio Macedonia.* De vrbe nihil constat, ut errasse videatur chorographus vel breuiator. Regio dicta *Bisaltia* etiam Thucydidi lib. II pag. 170, verbis paullo ante productis: sed Ptolemæo prae Βησαλτία, *Besaltia*, cui oppida plura tribuit, sed omnia ignobilia, *Arolum* (Ἄρωλος) *Euporiam*, de qua supra: *Calliteras*, (Καλλιτέρας Græce) *Offam & Bertam.* Populus, *Bisalta*, Græcis & Latinis, Virgilius Georg. III vers. 461

*Bisalta quo more solent, acerque Gelonus.*

Sed

Sed ex septemtrione ad *Theſſalonicen* eiusque ſinum reuertamur. Sinus ille vocatur ab antiquo vrbis nomine *ſinus Thermaicus* Pomponio Melæ II cap. III & Plinio IV cap. x; etiam huic ibidem *ſinus Macedonicus*: & alia nominis Græci forma *ſinus Thermaus*. Tacitus annal. v cap. x *Toronaum Thermaumque ſinum præſeſtinans*. Quæ ſinum ab ortu adiaceant inter Pallenen peninſulam & Thermam ſiue Theſſalonicam, Herodotus lib. VII pag. CXXIII enumeravit: *Lipaxus, Combræa, Liſa, Gigonus* (Γίγυνος,) *Campſa, Smila, Aenea*, Græce Αἰνεία. Obſcura omnia præter vltimum *Aeniam* oppidum, quod ab Aenea conditum antiquitus credebatur, vt Dionyſius Halicarnaſſeus lib. I pag. 39, & Liuius lib. XL cap. IV, & Stephani breuiator prodiderunt: Situs Aeneæ ab Liuiio lib. XLIV cap. x ita deſcriptus eſt: *omiffa Theſſalonica oppugnatione Aeniam inde petunt. quindecim millia paſſuum ea vrbis abeſt, aduerſus Pydnam poſita fertili agro*. Vt Pydna vulgo conſtituitur prope Aliacmonem, laxè oppoſitio Aeniæ interpretanda eſt. Quod vero Dionyſius refert, quum in Pelle ne hibernaret Aeneas, oppidum ſui nominis condidiſſe; ſunt qui putent in ipſa peninſula ſeu prope illam Aeniam exiſtiſſe. Sed eſt certior Liuius: etiam Strabo in iis numerat quæ περί τῆς circa Thermam ſeu Theſſalonicam fuerint: nec tam locum Dionyſius, quam tempus vrbis conditæ ſignificauit. Theſſalonicenſes etiam quotannis ſacrificium in Aenia oppido faciebant, vt Liuius tradit lib. XL cap. IV, quod propinquiorem locum arguit quam Pallene eſt peninſula. Oppidani *Aeneates* Liuiio ibidem dicti: Stephano Αἰνεάτης ſingulari numero. •

Inter Aencam & Pallenen peninſulam *Antigonea* fuit. Liuius lib. XLIV cap. x *omiffa Theſſalonica oppugnatione, Aeneam inde petunt. - - - Peruaſtatis finibus eius, legentes oram, Antigoneam perueniunt. - - - Ab Antigonea classiſ profecta ad agrum Pallenenſem, exſenſionem ad populandum fecit. Finium is ager Caſſandrenſium erat*. Ager Pallenenſis non eſt hoc loco vnus vrbis, ſed totius peninſulæ, quippe mox ſequitur cap. XI *Caſſandrea condita eſt a Caſſandro rege in ipſis faucibus, qua Pallenenſem agrum cetera Macedonia iungunt; hinc Toronaico, hinc Macedonico ſepta mari*. Nec vero negandum eſt & oppidum Pallenen in peninſula huius nominis fuiſſe. Plinius: *Oppida, Pallene, Phlegra*. fortaſſe

tasse scripsit, *qua & Phlegra*, siue olim *Phlegra*. Stephanus: *Παλληνη, πόλις Θρακίας, Pallene oppidum Thraciæ*. nam & hæc pars propter Thraces colonos Græcis immixtos est Thracia quondam appellata. Scylaci autem *Παλληνη* non vrbs est, sed ἀπὸ μακρὰ εἰς τὰ πέρατος ἀνατείχουσα, *promontorium longe in mare præcurrens*. Sed potest vtrumque & oppidum huius nominis & promontorium fuisse, ut ab alterutro, nisi utroque, peninsula nominetur.

Chersonesus hinc *PALLENE* est, Dionysio Halicarnassensi lib i pag. 39 *χερσόνησος ἢ καλεῖται Παλληνη, peninsula qua vocatur Pallene*: Stephano *τρίγωνος* figura. καὶ Παλληνη, inquit, ἐστὶ χερσόνησος τρίγωνος, *Etiam Pallene peninsula est triquetra*: cui Scylax quinque vrbes Græcas imponit, quarum prima est *Ποτίδαια, Potidaea*, ἐν τῷ μέσῳ τὸν ἰσθμὸν ἐμφορεῖται, *isthmum in medio obstruens*, vrbs etiam olim clara, antequam ornaretur a Cassandro. nam & ausa cum Atheniensibus congredi, & Thucydides memorauit *Ποτιδαιατικά, Potidaensia gesta* lib i pag. 41 & 77. Vel auxit vel instaurauit Cassander, a quo *Cassandrea* postmodum dicta. Lulius lib. xlii cap. xi. *Hæc virium accessione animus creuit prætori, ut Cassandream oppugnaret. Conditæ est a Cassandro rege in ipsis faucibus, qua Pallensem agrum cetera Macedonia iungunt*. Strabo excerptis lib. vii ἡ Παλληνη χερσόνησος, ἥ ἐν τῷ ἰσθμῷ καίται ἢ πρὶν μὲν Ποτίδαια, νῦν δὲ Κασσάνδρεια, *Pallene est peninsula, in cuius isthmo sita qua olim Potidaea, nunc Cassandrea vocatur*. Plinius dicto loco: *Potidaea, nunc Cassandria colonia*. De colonia confirmant nummi Neronis, Vespasiani, Neruæ, inscripti COL. IVL. AVG. CASSANDRENS. Paullus lege vlt. de Censibus: *In prouincia Macedonia Cassandrenses iuris Italici sunt*. Reliqua oppida huius chersoneli sunt *Mende, Aphytis, Thrambus, Scione*: addit *Sanen* Strabo, etiam Herodotus vii cap. cxxiii. Accedit promontorium *Canastrum* Herodoto, Scylaci, Straboni, Ptolemæo memoratum. Ceterum Pallene chersonesus quondam *φλέγρα, Phlegra* dicta fuerat, ut Herodotus obseruauit. Quo fabulam Strabo atque Stephanus de deorum cum gigantibus pugna, in campis *Phlegrais* commissa, referunt. Propertius lib. iii eleg. ix vers. 47 ad Mæcenatem:

*Te duce vel Iouis Arma canam, celoque minantem  
Caum, & Phlegrais Oromedonta iugis.*

Rrr rrr

Extra

Extra isthmum ad Sinum Toronæum Scylaci & Herodoto sunt *Olynthus*, *Mecyberna*, *Torone*, *Sermyle* & *Galepsus*. Ex his *Olynthus* isthmo proxima, a Pötidea, in isthmo intus sita, ἐξήκοντα μάλιστα σταδίοις ἀπέχουσα, LX ferme stadiis remota, quam Diodorus lib. XVI cap. LV urbium in eo tractu μεγίστην, maximam dixit, quæ antequam Philippi obsidionem ferret, bis cum eo acie confluit, libera antea; aliquando Atheniensibus subiecta. Hanc inter & Toronen fuit *Mecyberna* Herodoti & Scylacis positione, unde sinus *Mecybernaus* Plinio dictus, qui aliis *Toronaus* est siue *Toronaicus*. Meminit urbis, a Philippo proditioque captæ, Diodorus lib. XVI cap. LIV. Et Mela II cap. III *In litore flexus Mecybernaus inter promontoria Derrim & Canastrum, & portum qui καὶ πὸς dicitur: urbes Toronen & Physcellam, atque unde ipsi nomen est, Mecybernam incingit.* Etiam Plinius *Physcella* meminit: nescio an alius præterea. *Torone* postea incrementum cepit, laudata Scylaci, Diodoro, Thucydidi, Pomponio, Plinio, Ptolemæo, ut non immerito sinus qui adluit, ab illa nomen *Toronaici*, ut Liuius dicto lib. XLIV cap. XI, vel *Toronai*, ut Tacitus annal. V cap. X adpellat, acceperit. Thucydides lib. IV pag. 325 vocat *Τορώνην Χαλκιδικὴν*, *Toronen Chalcidicen*, quia in finibus Chalcidicæ sita est: quam regiunculam supra sinum Toronaicum, cuius *Olynthus*, *Mecyberna* & *Torone* sunt, Herodotus VII cap. CXXII *Σιθωνίην*, *Sithoniam*, νῦν, nunc, id est suo tempore, vocitari narrat.

Quos sinus Toronaici duo promontoria premunt, intus in chersoneso *Canastrum*: extra, quod vocatur *Derris*. Ptolemæus utrumque posuit, etiam prius Herodotus, qui diuisis vocibus *Καὶ πὸς τῆς αἰνῆς ἀκρῆς* nominat: Thucydides autem lib. IV pag. 325 *Καναστῶν* coniuncte: de utroque etiam Pomponius lib. II cap. III *In litore flexus Mecybernaus inter promontoria Derrim & Canastrum, & portum qui καὶ πὸς dicitur.*

Supra Derrim est promontorium *Ampelon*, Ptolemæo Ἀμπελος ἀκρὰ in *Paraxia* regione, cui *Toronen* urbem etiam attribuit. Ideo Herodotus lib. VII cap. CXXII *καί πρὸς τῶν δὲ Ἀμπελον τὴν Τορώναιαν ἀκρῆν*, circumuectus *Ampelum*, *Toronaum* promontorium; quia ex aduerso urbis *Torones* est. Post quod sinus est *Singiticus*, ab altero latere promontorio Ptolemæi *Nymphæo* finitus.

rus. Supra quod & Singiticum sinum est mons *Athos*, & ad Strymonicum sinum tandem *Acrathum* promontorium. Ab *Atho* autem usque ad *Pallenen* chersonesum, ut *Eudoxus* apud *Stephanum* definit, regio est *CHALCIDICE*, *χαλκιδική* *Ptolemæo*, qui vero nimis angustam facit, quum ampla regio fuerit, olim *Thraciæ* tributa, post *Philippi* autem inuasionem, quem *Χαλκιδικῆς πόλεις δύο καὶ τετρακοντα*, XXXII oppida *Chalcidica* cepisse *Suidas* in voce *Κάρανος* refert, pars *Macedoniæ*. Dicta ab vrbe *Chalcis*, propinqua *Olyntho* in mediterraneis. *Aristoteles* in *Mirandis* p. 732. *Ἐν τῇ Χαλκίδι τῇ ἐπὶ Θράκης πλησίον Ολύνθου, ἢ Chalcide, qua supra Thraciam prope Olynthum est.*

Vrbes *Chalcidica* in ora, præter illas *Toronzæ* sinui adpositas, quas *Sithonia* regiuncula *Herodotus* tribuebat, sunt eiusdem dispositione *Sarya*, *Singus*, *Pidorus*, *Assa*, omnes ad Singiticum sinum sitæ: *Ptolemæus* autem præter *Σίγγον*, *Singum*, a quo nomen est sinui, *Stratonicem* habet, de qua dubitat ad *Solinum*. *Salmasius*, ratus, eodem errore impulsus *Ptolemæum*, *Stratonicen* *Cariæ*, quæ *Macedonum* colonia secundum *Strabonem* erat, in *Macedonia* quoque collocasse, quo *Stephanus* ineptissime scripsit *Στρατονίκεια πόλις Μακεδονίας, πλησίον Καρίας*, quasi vero *Caria*, *Asiæ* regio, *Macedoniæ* sit vicina. Inde ad *Strymonicum* sinum *Acanthus*; quia ex *Acantho*, vbi statua *Xerxes* habuit, dimissi duces classi præfecti, qui per fossam, in *Atho* monte depressam, in sinum nauigarent *Singiticum*, quod *Herodotus* lib. VII cap. CXXI seq. enarravit. *Plinius* quoque dicto loco *Acanthum* supra fauces alteras *isthmi*, in cuius peninsula *Athos* est, constituit. *Scymnus* siue *Marcianus Heracleota* pag. 27 de positu perspicue:

Τὸν Ἄθω δὲ παραπλεύσαντι παράλιος πόλις  
Ἀκανθὸς ἐστίν, Ἀνδρίων ἀποικία,  
Παρ' ἣν διώρυξ δύνυται τετμημένη  
Ἐπὶ ἑαδίοις, ἑρξὴν λέγει' αὐτὴν τεμῶν.  
εἴτ' Ἀμφίπολις.

hoc est: Præteruecto montem *Atho* vrbs maritima *Acanthus* occurrit, *Andriorum* colonia, iuxta quam fossa ostenditur septem stadiorum, quam *Xerxes* fecisse dicitur. Dein *Amphipolis*. Inter *Amphipolim* & *Acanthum* vrbs est *Stagira*, vel *Stagirus*, *Aristotelis* patria,



tria, qui inde Σταγίρειος, *Stagirus* cognominatur. Stephanus: Σταγίρεα πόλις, ἑστέρας, πληθυντικῶς. ὁ πολὺς Σταγίρειος. Αἰολοῦσσίης Σταγίρειος. *Stagira urbs, neutrum plurale. Cuius, Stagirina. Aristoteles est Stagirus.* Herodotus lib. VII cap. CXV in Xerxis itinere ita definiuit: ὡς δὲ ἀπὸ τῆ Στρυμόνος ἐπεβίβητο ἡ στρατὸς - - Σταγίρεον πρὸς Ἑλλάδα παραμβάμενος, ἀπῆλθε εἰς Ἀκανθόν, Postquam a Strymone profectus est exercitus, *Stagirus* Græcam urbem præteriens, peruenit Acanthum. Thucydides lib. IV pag. 311 καὶ Σταγίρεος Ἀνδρίων ἀποικία, ἐν Ἀπείρῃ, etiam *Stagirus, colonia Andriorum*, [ab Atheniensibus una cum Acanthiis] defecit. Ptolemæus etiam in maritimis posuit inter Strymonem & Atho montem, sed perperam in libris ipsis in Σταγίρεα nomen prævatum est. Plinio est *Stagirus*. Inter hanc urbem & Strymonem etiam oppidum fuit *Argilus*, Ἀργίλος, ab Herodoto dicto loco descriptum, quod eodem ordine in tributariis aliquando Atheniensium enumerat Thucydides lib. V pag. 356 Ἀργίλος, Σταγίρεος, Ἀκανθός.

• Mediterranea Chalcidices incipiunt a monte *Atho*, in quo, & circa illum sunt quædam oppida, quæ Herodotus una cum monte lib. VII cap. XXII delineavit, quod Athos mons peninsulam impleat, in cuius isthmo XII stadiorum sit oppidum Σάνη, *Sana*: intus Δίων, Ολόφυξος, Ἀκροθῶν, Θύσος, Κλεωνάι, Δίον, Ολόφυξος, *Acrothoum, Thyssus, Cleona*. Et Fossa Xerxis ibidem est descripta. Plinius lib. IV cap. X *Athos Xerxes rex Persarum continenti absiecit* - - Oppidum in cacumine fuit *Acrothou*: nunc sunt *Vranopolis, Palaorium, Thyssus, Cleona, Apollonia*, cuius insula *Macrobii* cognominantur. Successisse hanc *Apolloniam* in locum euerſi *Acrothoi*, ex *Mela* lib. II cap. II extremo liquet. *In summo*, inquit, fuit oppidum *Acrothou*, in quo, ut ferunt, dimidio longior, quam in aliis terris, ætas habitantium erat. Thucydides lib. IV pag. 124 de oppidis ad *Athos*: πόλις ἔχει Σάνην μὲν, Ἀνδρίων ἀποικίαν παρ' αὐτὴν τὴν διώρυγα, - καὶ ἄλλας, Θύσων, καὶ Κλεωνάς, καὶ Ἀκροθῶας, καὶ Ολόφυξον, καὶ Δίον, *urbes habet Samam Andriorum coloniam, iuxta ipsam fossam: & alias, Thyssum, & Cleonas, & Acrothoos, & Olophyxum, & Dion.* interiora Chalcidicæ sunt pauciora nobis nota, *Augæa* Ptolemæi, & *Moryllus* eiusdem. De *Chalcide* supra dictum est ex Aristotelis *Mirandis*.

Inde .

Inde nomen regioni *Chalcidica*, quam ab occasu flumen *Chabrium* Ptolemæi præfuit, quod in *Thermaum* sinum effunditur.

Supra *Chalcidicen* sunt etiam lacus quidam in mare exeuntes, *Bolbe* Thucydidis lib. IV pag. 320, cui is *Bromiscum* & *Aulonem* adponit: & *Cercinini* palus Arriani lib. I *Exped. Alex.* p. 31, per quam Alexander, in Asiam moturus, *Amphipolim* versus & ad *Strymonis* ostia classem egit. Pomponius Mela inter *Strymona* & *Athon* montem ponit lib. II cap. II. *Καπρὴ Λιμένα*, *Capri portum*, & *Turrim Calarniam*, loca aliunde vix umquam intellecta. Sunt præterea etiam a Liuiο quædam memorata, quæ certo loco adsignari nequeunt.

## MACEDONIA ADIECTA.

*Strymon* fluius olim limes inter Macedoniam erat & Thraciam. Scylax: Μετὰ Μακεδονίαν Στρυμὼν ποταμός. ὅτος ὁρίξει Μακεδονίαν καὶ Θράκην, *Post Macedoniam Strymon fluius est: hic Macedoniam & Thraciam determinat.* Et Plinius IV cap. X *Amphipolis liberum [oppidum,] gens Bisalta. Dein Macedonia terminus amnis Strymon, ortus in Hæmo.* Stephanus: Στρυμὼν ποταμός Ἀμφιπόλεως. οἱ οἰκοῦντες Στρυμόνι, *Strymon fluius circa Amphipolim: accola Strymonii.* In sinum exit qui Straboni excerpt. lib. VII dictus est Στρυμονικός, *Strymonicus sinus.*

Adiacet clara vrbs *Amphipolis*, Atheniensium colonia: sed in qua ripa, citiore, vltiore, non omnibus æque certum. Plinius, vt modo percepimus, in Macedonia posuit, cis Strymonem: at Scylax in Thracia trans flumen. Conciliantur ipso nomine vrbs, quæ *Amphipolis* ab Atheniensibus vocitata, vt Thucydides lib. IV pag. 320 obseruauit, ἐπ' ἀμφοτέρω περιέρεοντος τῆς Στρυμόνος, διὰ τὸ περιέχειν αὐτὴν, *quod utrimque circumfluenti Strymone, a fluiuo continetur.* Scissus enim amnis ante ostia, & in medio vtriusque aluei est interposita, a latere, quod mare respicit, præducto τῇ μακρῇ ἐκ ποταμοῦ ἐς ποταμόν, *longo muro ab uno alueo ad alterum.* Vetus nomen erat *Ἐννέα ἑδοί*, *Nonem Via*, vt Thucydides ibidem, & Herodotus lib. VII cap. CXIV testantur, hic etiam nomine ipso, vt tum solo & proprio, appellat: nouum *Amphipolis* est a colonia Atheniensium. Idem

Thucydides lib. I pag. 66 perspicue : οἰκιστὰς τὰς τότε καλεμέ-  
 νας ἑννέα πόλεις, νῦν δὲ Ἀμφίπολιν, habitare volentes *Novem vias, quae  
 nunc Amphipolis sunt.* Cives *Amphipolitani* Liuii XLIV cap. XLV.  
 Prope a fuit Ἡών, Eion, nauale & emporium Amphipolitano-  
 rum. Thucydides dicto loco : ἐρμῶντα ἐκ τῆς Ἡόνος, ἣν αὐτοὶ ἔχον  
 ἐμπορίαν ἐπὶ τῷ τόματι τῷ ποταμῷ ἐπιθαλάσσιον, *Profecti fuerant ex  
 Eione, quam ipsi maritimum emporium in ostio fluminis habebant.* Plu-  
 tarchus Cimone p. 482 Ἡὼνα πόλιν ἐπὶ τῷ Στρυμόνι καμένην ποτα-  
 μῷ κατέχοντες, *Eionem oppidum, situm super amne Strymone, te-  
 nentes.*

Supra Amphipolim ad idem flumen erat *Berga*, Βέργη,  
 vnde Antiphanes *Bergæus* fuit, scriptor ἀπίστων, incredilium,  
 vt Heracleota p. 27 & Stéphanus hac voce adnotarunt, a quo  
 prouerbiūm βεργαῖζεν ἀντὶ τοῦ μηδὲν ἀληθὲς λέγειν, *Bergaizare,  
 id est nihil veri dicere.* quamquam hic male in Chersoneso :  
 recte Ptolemæus & Marcianus ille ad Strymonem oppidum  
 posuerunt. Supra Bergam *Scotusa*, Πτολεμαῖο, quam cis  
 Strymonem videtur Plinius IV cap. X constituisse, *Scotussæos*  
 cum Heraclea Sintica coniungens, quos *liberos* esse sub Roma-  
 nis commemorat. Ptolemæus autem scripsit in *Edonide*, cu-  
 ius populi sunt Ἠδῶνες siue Ἠδῶναι, *Edones* siue *Edoni*. vtro-  
 que modo scribitur, etiam ab vno Thucydide, Ἠδῶναι lib. I  
 p. 66 ; Ἠδῶνες lib. IV p. 320. Herodotus tantum Ἠδῶναι, lib.  
 VII cap. CX & CXIV. Plinius *Edoni* lib. IV cap. XI. His Pto-  
 lemæus tribuit oppida *Scotusam*, *Bergam*, *Gasorum* (Γάσωρος  
 Græce) *Amphipolim*, *Philippas*, quod de Amphipoli seu Nouem  
 viis Thucydides & Herodotus confirmant, Athenienses *Edonos*,  
 qui possederant, eiecisse.

*Philippi* multis nominibus clara vrbs, non modo auctore,  
 rege Philippo, cui opportunus locus visus est aduersus Thracas  
 gerendo bello ; verum etiam proelio in campis Philippicis,  
 quo Cassius & Brutus occubuerunt : & diuina epistola πρὸς Φι-  
 λισσιππίους, *ad Philippenses*. Situm Appianus descripsit Ciuil. IV  
 occasione proelii : distantiam ab aliis, Antoninus itinere a Dyr-  
 rachio Byzantium ; quæ talis est :

*Amphi-*

*Amphipoli**Philippos* M. P. XXXIII*Neapolim* M. P. XII*Acontisma* M. P. VIII*Topirim* M. P. XVI

Eadem fere Hierosolymitano itinere distantia seruat. Coloniam *Philippos* Romani deduxerunt. Sanctus scriptor Act. XVI, 12 *Venimus eis φιλιππος, ἥτις ἐστὶ πρώτη τῆς μετέωδος τῆς μακεδονίας πόλις, κολώνια.* Plinius IV cap. XI *Intus Philippi colonia.* Nummus Claudii apud Patinum pag. 99 COL. AVG. IVL. PHILIP. & subtrus, DIVVS AVG. Et vet. lapide apud Spon. Misc. erud. Antiq. p. 173 COL. IVL. PHILIPPENSIS.

Inter Philippos & Amphipolim Itinerarium habet *Domeiros* : Ptolemæus eodem tractu, sed boream versus, *Gazorum*, quæ videtur Stephani *Γάζωρος, Gazorus* esse : nisi hanc per *Ἀζωρος, Azorus*, quia Macedonia urbem vocat, malis cum Berkelio interpretari. Inter Strymona & Nestum Plinius & Ptolemæus in ora *Ορσίμα & Neapolim* : adduntur Itinerario *Acontisma & Topiris*. Sic etiam Plinius alterius hoc ordine mentionem fecit : *Scotussa, Topiris, Nesti amnis ostium.* De oppido *Neapoli* Dio Cassius lib. XLVII p. 348, quod sit *πρὸς τῇ θαλάσῃ κατ' ἀντιπέρας Θάσου, ad mare aduersus Thasum insulam.* Sed laxè hoc intelligendum est, quia non ultra XII millia passuum a Philippis abest, quo nondum completur illud spatium, quod e regione est Thasi insulæ. Apostolorum actis cap. XVI, 12 *ἀπὸ τῆς Τρωάδος ἐνθὺς ἐμνήσαμεν εἰς Σαμοθράκην, τῇ δὲ ἐπιέσθη εἰς Νεάπολιν· ἐκείθεν τε εἰς Φιλίππους.* id est : *a Troade profecti sumus in Samothracen, sequenti die Neapolin inde Philippos.*

In Edonis etiam *Drabescus* fuit, ideo *Δραβησκος* *Ἰδωνική, Drabescus Edonica* dicta Thucydidi lib. I pag. 66. Fuit *χωρίον*, secundum Stephanum, id est *locus vel campus*, non oppidum, quod etiam non obscure ex Thucydidis verbis conicitur : *περελθόντες, inquit, τῆς Θράκης εἰς μεσόγειον, διεφθάρησαν ἐν Δραβησκῷ τῇ Ἰδωνικῇ ὑπὸ τῶν Θρακῶν, Progressi in mediterranea Thracia, ab ipsis Thracibus in Drabesco interfecti sunt.* Quæ repetuntur lib. IV pag. 320. Fuit *ἐκ τῆς δύσεως, ab occasu* Philipporum, ad Strymonem versus, ut Appianus lib. IV Civil. p. 1041 observavit in illius

lius vrbis & ad eam commissi praelii descriptione. Supra Edonidem in Ptolemæi tabula est *Odomentice*, regio, etiam Liuiolib. XLV cap. IV memorata. *Paullus*, inquit, *Aemilius consul quum castra ad Sinæ terra Odomentica haberet*. *Oens*, *Οδομαντοι*, *Odomanti*, apud Thucydidem lib. II pag. 171. Distincti ergo ab Edonis sunt; quod etiam ex Herodoti lib. VII, cap. CXII seq. patet, vbi ab Odomantis in Edonos iter factum traditur. Male ergo in Ptolemæi lib. III pro eadem regione Odomentice & Edonis sunt propositæ, quod ex confusione videtur ortum.

*Macedoniam adiectam* hunc tractum inter Strymonem & Nestum nominamus, quia quondam fuit Thraciæ, quam Strymon a Macedonia determinabat. Rex Philippus autem quum suam fecisset, Macedonia regno contribuit, in quo & censa fuit postmodum. Aristoteles seu quisquis auctor de Mirandis p. 718 *περὶ φιλιππου τῆς Μακεδονίας*. Et Act. XVI, 12 eadem vrbs Philippi dicitur *πρώτη τῆς μακεδονίας πόλις*. Notanter *μακεδονίας*, id est partis illius trans Strymonem adiectæ ad veterem Macedoniam; non totius, quæ tum erat, prouinciæ Romanorum Macedoniæ.

Nouus terminus amnis *Nessus* sic scribitur ab Herodoto, Scylace, Plinio, *Mela*: a Liuiio *Nessus*: a Ptolemæo *Νέσος*. Salmastius in Solinum auctor est in MSS eiusdem Solini & Plinii & Marciani legi *Messus*: & Holstenius in Ortel. flum. Caracallæ profert, quo *Vlpia Nicopolis* dicitur ΠΡΟΣ ΜΕΣΤΟ sita, quæ ad Nestum vel Néssum est.

Tandem de Via Egnatia, quæ per Macedoniam & Thraciam ad Hebrum flumen ferebat, lapidibus strata & milliariis distincta, aliquid dicendum ante est, quam ex Macedonia decedamus. Ut Strabo lib. V pag. 223 delineauit, geminum caput eius erat, a Dyrrachio & ab Apollonia, prout traiectus diuersus fuit vel Brundisio, qui Dyrrachium tendebat; vel Hydrunte, qui ducebat Aulonem vel Apolloniam. Ad *Clodianas*, quæ XLIII m. p. a Dyrrachio; XLIX ab Apollonia sunt, conueniebatur, indeque via per Lychnidum Dassaretiorum, per Heracleam Lyncestarum, per Edessam, Pellam, Thessalonicam, & inde per Apolloniam, Amphipolim, Philippos, Neapolim & reliqua Thraciæ ferebat *μέχρι Κυψέλης καὶ ἔβη ποταμὸς*, ad *Cypselum usque* & He-

*et Hebrum fluvium.* Hæc eadem est illa via, quam Antoninus, seu quisquis auctor itinerarii est, aliquot itineribus sequutus ad Constantinopolim vsque prosequitur, quia pars, quam Strabo per Macedoniam ad Thessalonicam deduxit, non differt ab Antoniniana, veroque plane est simile, neque in ceteris Antonini iter ab Egnatia via declinasse. De auctore nihil constat: neque nominis apud alium, quod sciam, occurrit mentio. Romanum haud dubie opus fuit, Romano more, ut via per Italiam, munitum, distinctum milliariis, & longissime per 10 xxxv passuum millia ad Hebrum vsque productum.

## T H E S S A L I A.

*Thessalia*, nunc vniuersam regionem significat, nunc partem eius, quæ *Thessalia propria*, Straboni Θεσσαλιώτις, *Thessaliotis* adpellata. Vniuersæ limites Strabo lib. ix pag. 296 curatius ceteris definiuit, ab oriente a Thermopylis ad ostia *Penæi* (Πηνειῶ) fluminis: a meridie, iuga ab Oeta monte ad Pindum protensa: ab occidente Aetolos, Acarnanes & Amphilochios habet: in septemtrione limites obscuriores sunt: attamen si parallela ex ostiis *Penei* ducatur secundum prædicta iuga, videtur etiam borealis terminus designari. Non enim *Penæus* fluuius est limes, qui Macedoniam a Thessalia secludat, quamuis ostio limitem constituit: sed, quod Strabo dicto loco dixit, ὁ Πηνειὸς διὰ μέσης ἔειν, *Peneus per mediam fluit Thessaliam*. Pomponius lib. ii cap. iii diuisit Thessaliam a Phthiotide: Ptolemæus etiam a Pelasgiotide; sed hi partem tantummodo, siue Thessaliam propriam intelligunt, quæ Θεσσαλιώτις Strabonis est: ipse vero Strabo εἰς τέσσαρα μέρη, in quatuor partes vniuersam diuisit, quæ propriis nominibus sunt ipsius ordine Φθιώτις, Εἰσωτιώτις, Θετταλιώτις, Πελασγιώτις, *Phthiotis, Estiotis, Thessaliotis, Pelasgiotis*: quibus Μαγνήτων, *Magnetum* terram ab oriente obiectam, adnumerare velis, habebimus Thessaliam in partes quinque distributam. Singulis partibus sua oppida adsignare, perdifficile videtur: tentabimus tamen, quantum fieri potest, initium facientes ab occasu solis, ut moris est geographis, hoc est ab *Estiotide*.

ESTIAEOTIS, Εἰσωτιώτις, Herodoto lib. i cap. lvi Ἰσωτιώ-

τις, est prima & occidentalis regio Straboni & Ptolemæo: non, autem Herodoto, cui est ὑπὸ τὴν Ὀρεσιν καὶ τὸν Οὐλύμπου χάρα, *sub Offi & Olympo regio*, qui montes in orientali parte Thessaliæ sunt: quod ita etiam Dionysius Halicarnassensis transcripsit lib. I pag. 14. Ipse autem Herodotus ibidem fatetur, Pelasgos, qui Thessali sunt, ἔθνος πελοπλάνητον κάστα, *valde vagabundam gentem* alias atque alias sedes successu temporum occupauisse, quo factum videtur, ut etiam regionum nomina cum gentibus transpicerentur. Certum enim est, Thessaliæ partem, ad occasum solis sitam, postea *Estiotidem* esse adpellatam, quia Strabo Estiotidis τὰ ἐσπερία, *occidentalia* Thessaliæ tribuit: Ptolemæus inter prima oppida ἐσιωτῶν, *Estiotarum*, (sic scripsit) numerat *Phæstum* & *Gomphos*. de Gomphis autem Cæsar lib. III Civ. cap. LXXX *Gomphos peruenit; quod est oppidum primum Thessaliae uenientibus ab Epiro*. Primum ergo oppidum *Gomphi* in Estiotidè, quod ait *altissimis montibus fuisse*. Liuius lib. XXXI cap. XLI *Ex Perræbiâ Gomphos petendi Aminander auctor erat*. Et lib. XXXII cap. XIV *Hæc dedidio Gomphorum ingentem terrorem Thessalis intulit*. Incolas Cæsar ibidem *Gomphenses* dixit.

Cum Gomphis Ptolemæus coniungit *Phæstum*, quæ Φαιστός, *Phæstus* recto casu est. Liuius lib. XXXVI cap. XIII *Babius Phæcium est adgressus. quo primo prope impetu capto, Phæstum eadem celeritate caput*. In quo tractu etiam fuit *Phaleria* Liuii lib. XXXII cap. XV. *Primam, inquit, urbium Thessaliae Phaleriam est adgressus. duo millia Macedonum in presidio habebat*. Idem lib. XXXVI cap. XIII *Tricca, Melibœa, Phaloria*, quarta vocali: quam scripturam Stephanus tuetur, cui Φαλώρη & Φαλωρία πόλις Θεσσαλίας, *Phalore siue Phaloria urbs Thessaliae est*. Iterum Liuius lib. XXXIX cap. XXV *Tricca, Phaloria & Eurymene & cetera circa eas oppida*. Urbs *Tricca* etiam memorata est Plinio & Ptolemæo: cuius situm quodammodo Strabo ostendit lib. IX pag. 301 ὁ Πηνειὸς ἀρχεται ἐκ Πινδῶ; ἐν ἀρσενῇ δ' ἀφ' οὗ τρέκεται τε καὶ Πελοποννήσου, *Peneus oritur ex Pindo & ad leuam relinquit Triccam & Pellinaum*.

Cæsar a Gomphis expugnatis proxime *Metropolim* venit, quod Ptolemæo est ultimum oppidum Estiotarum. In ortum ergo a Gomphis situm fuit, quod etiam iter Cæsaris euincit. Liuius lib. XXXII cap. XIII *Transgressi inde in Thessaliam, Cymenes* &

*Et Angeas primo impetu potiti sunt. a Metropoli, dum vastant agros, concursu oppidanorum ad tuenda mœnia facta, repulsi sunt. Et cap. xv Capta Phaleria legati a Metropoli & a Piera, dedentes vrbes, venerunt. Et lib. xxxvi cap. x de rege Antiocho : Cranonem, profectus cum toto exercitu primo aduentu cepit : inde Cyparam & Metropolim, & iis circumiecta castella recepit. Oppidanos Cæsar Metropoditas dixit.*

Ante Metropolim Ptolemæus *Χυρετίας* posuit, *Cyretias* : quæ haud dubie sunt *Cyretie* Liuii in Perræborum finibus atque ita austrum versus, sitæ. Lib. xxxi cap. xli *Actoli in Perræbiam ire pergunt. Cyretias ibi vi capiunt, sædeque diripiunt. Et lib. xlii cap. liv post Cyretiarum deditionem : Myla proximum oppidum, ita munitum, ut inextsuperabilis munimenti spes incolas ferociores faceret.* Sed de situ nihil certum est, nisi quod proximum Cyretiis dixit Liuius. Vtrumque forte oppidum ad fines Perrhæborum pertinet.

Alia Estiæoridis oppida Ptolemæo sunt *Atinium & Ctemena*, quorum nihil notior situs est, nisi ex Ptolemæi numeris, qui sæpe fallaces sunt, tueamur. Strabo addit *Ithomen*, Ἰθώμην, quam ait Metropoli vicinam esse lib. ix pag. 301, τῆς Μητροπολιτῶν ἐστὶ χώρας ἡ Ἰθώμη. Homerus quoque meminit Catalogo vrbiuμ vers. 236

οἱ δ' εἶχον Τρίκκην, καὶ Ἰθώμην κλωμακόεσσαν,

*Qui habitabant Triccam, & Ithomen cliuosam.*

Et *Pelinna* siue *Pelinnæum* Strabonis, aut *Pellinæum* Liuii lib. xxxvi cap. x & xlii, eius loci fuit, quod Strabo dicto loco cum *Tricca* coniunxerat. *Fanum* sub altero audiri Scylax auctor est in Thessalia, Ἰερὸν Πελληνῶων scribens, siue, vt Vossius emendat, Πελληνῶων : aut littera simplici, quia in nummo veteri, ab illustri Spanhemio p. 902 laudato, est ΠΕΛΙΝΑΙΕΩΝ. Oppidi nomen *Pelinna* siue *Pelina*. Stephanus : Πέλινα, πῶλις Θεσσαλίας ἐν τῇ φθιώτιδι. Κέκληται ἀπὸ Πελινᾶ τῆς Οἰχαλίδεως, *Pelinta* vrbs Thessalie in Phthiotide. Vocatur sic a *Pelino*, Oechaliei filio. Qui quod conditoris nomen simplici littera scripsit, pronum ad fidem est, & oppidi nomen ita scriptum antiquitus fuisse. Quod vero in *Phthiotide* ponit, in eo dissentimus, quia Strabo, vt supra in *Tricca* diximus, ait *Peneum* amnem eumque recentem a sinistra &



Triccam & Pelinnæum fanum relinquere : quæ prope Triccam fuisse arguunt. Huius partis forte *Limnaa* Liuii fuit, lib. xx xvi cap. xiii & xiv, *Ab Limnaa Pellinaum consul proficiscitur.*

Etiā *Aeginium* Strabonis adiiciendum est, quod dicit *Τυμφαίων ἔμπορον*, *vicinum Tymphaeis* esse, siue *Stymphaeis*, de quibus supra actum est. Plinius autem lib. iv cap. x In regione, quæ *Pieria* adpellatur a nemore, *Aeginium*. Aut duo ergo *Aeginia* fuerunt ; nec vero Stephanus nisi vnum Strabonis nouit : aut alteruter a loco aberrauit. Liuius lib. xxxii cap. xv circa *Phaleriam* & *Gomphos* posuit. *Capta*, inquit, *Phaleria*, *incensa ac direpta est*. *Inde Aeginium petit. quem locum quum vel modico prasidio tutum ac prope inexpugnabilem uidisset, paucis in stationem, proximam telis coniectis ad Gomphorum regionem agmen vertit : digressusque in campos Theffalia ; reliqua.* Et lib. xx xvi cap. xiii *ad ea recipienda oppida, quæ Athamanes occupaerant, uno agmine ierunt. Erant autem hac, Aeginium, Ericinum, Gomphi, Silana, Tricca Melibæa, Phalaria.*

Erat tandem etiam *Pharycadon* oppidum *Estiotidos*. Strabo lib. ix pag. 301 *Ἔστι δὲ καὶ Φαρυκάδων ἐν τῇ Ἐσιωτίδι.* Et quia *ῥῆ δὲ αὐτῶν ἡ Πηνειὸς*, *Peneus per Esiotas fuit*, relinquit ille a sinistra *Triccam, Pelinnaum, καὶ Φαρυκάδωνα, Pharycadonem.* Equibus de situ iudicatur, vltra Pelinnam in orientem fuisse positam. Addit pag. 303 *Perræbos partem Esiotidis occupauisse, diuerfos ab iis, qui ὀρεινότερα χωρία πρὸς τῷ Ὀλύμπῳ καὶ τοῖς Τέμπεσι, montana iuxta Olympum & Tempe infederint.* In diuersa enim a Lapithis pulsos abiisse, *τὰς πλείους plerosque in montana πρὸς Πίνδον, καὶ Ἀθαμᾶνας καὶ Δόλοπας, ad Pindum, Athamanes & Dolopes.*

Media pars est in Theffalis *THESSALIA PROPRIA*, Strabonis *Θεσσαλιῶτις, Theffaliois*, multis simpliciter *Theffalia* dicta, quemadmodum etiam Mela *Theffaliam* adpellat, & a Phthiotide distinguit. A Ptolemæo in hac parte scribuntur *Hypata, Sothe-nis, Homila, Cypera, Phalachthia.* Prima illarum *Hypata*, Ptolemæi *Ἰπάτα*, aliquando sub Aetolis, quum illi potentes essent, censa fuit. Polybius Legat. xiii *τῷ Λευκίῳ συναλθόντος εἰς τὴν Ἰπᾶταν*, *Lucio* [Valerio Flacco cum Aetolorum legatis] *ueniente Hypatam*, vt in fidem illos reciperet. Liuius lib. xxxvi cap. xxvi *Aetoli concilio Hypatam coacti, legatos ad Antiochum miserunt.* Oppida-  
ni

ni Hypatai sunt. Liuius lib. xxxvi cap. xiv *A Thaumacis altero die consul ad Sperchium amnem peruenit : inde Hypataeorum agros vastauit.* Prope Sperchium amnem ergo fuit, & quidem ad occasum solis reducta, quia Ptolemæus primam facit ab occidente. Nec ignobile oppidum fuit, sed in quo Aetolorum concilia coacta, & cuius octoginta exfules lib. xli cap. xxv Liuius *illustres homines cognominat.*

Quæ post Hypatam Ptolemæo est *Sosthenis*, Σωθενίς, vix aliis est memorata : neque *Homila* celebriores : nobilior forsan Κύπαρος, *Cypara* Ptolemæi, de qua etiam Liuius lib. xxxvi cap. x *Antiochus Cranonem profectus cum toto exercitu, primo aduentu cepit. inde Cyparam & Metropolim, & eis circumiecta castella recepit.* Inde *Phalacchia*, Φαλαχθία, Ptolemæi, quam ad *Sperchium* amnem locauit. Sic pleraque Ptolemæi in Thessalis ipsius sunt obscura : nec vero dubium & clariora, saltem ex aliorum diuisione habuisse. Adnumeramus huic parti *Phacium* circa *Apidanum* amnem. Stephanus : Φάκιον, πόλις Θεσσαλίας. Θηκυδίδης δ. *Phacium, oppidulum Thessaliae : Thucydides iv libro.* Thucydidis verba sunt p. 305, Βρασιδας ἐς Φάσσαλόν τε ἐτέλεσε, καὶ ἐς ἔσχατο πεδυνεῦσατο ἐπὶ τῷ Ἀπιδανῷ ποταμῷ. ἐκίθεν δὲ ἐς Φάκιον, καὶ ἐξ αὐτῆς, ἐς Περαιβίαν, *Pharsalum* peruenit, & ad flumen *Apidanum* castra posuit. atque inde in *Phacium*, & inde in *Perabiam*. Ergo ultra *Apidanum* amnem, qui in *Pencum* exit, occasum versus situm fuit. Liuius lib. xxxvi cap. xiii *Bæbius Phacium est adgressus : quo primo prope impetu capto, Phæsum eadem celeritate capit. Inde Atracem quum se recepisset, Cyretias hinc & Phricium occupat.* Ad *Aenianes* vsque, qui in montibus sunt, hæc regio Thessaliæ extensa fuit. inde est quod Hypatam πέλιον Αἰνιάνων urbem *Aenianum* dixit.

PELASGIOTIS, tertia pars Thessaliæ secundum Strabonem, ab antiquissima Pelasgorum gente, Thessaliam quondam cum Aeolibus, & præterea multas alias partes Græciæ tenente, habet nomen. Vide Strabonem lib. v. Ptolemæo *Pelasgiotarum*, Πελασγιωτῶν, & plura sunt oppida, & clariora : *Dolicha*, *Azorium*, *Pythium*, *Gonnus*, *Atrax*, *Scutusa*, *Larissa*, *Phera*. Olim ad mare vsque patuisse, quæ ora post *Magnesiæ* accesserit, Strabo auctor est lib. ix pag. 300. Inter oppida Ptolemæi *Doliche* & *Azorium* & *Pythium* primo loco sunt, tamquam in parte huius regionis

occidentali. Hæc *Tripolis* Liuii, seu *Tripolitidis* regio Strabonis, qui inde Ἀζώρον τῆς Τριπολιτίδος, *Azorum Tripolitidis*, discriminis causa (quia & Pelagoniæ *Azorus* Straboni ibidem est, forte *Assurus* Ptolemæi) distincte cognominauit. Liuius lib. XLII cap. LIII *Deinde saltu angusto superatis montibus, quos Cambunios vocant, descendit ad (Tripolim vocant) Azorum, Pythium & Dolichen incolentes. Hæc tria oppida paullisper cunctata, quia obsides Larissais dederant: viçta tamen presenti metu, in deditionem concesserunt.* Et lib. XLIV cap. II *quam potissimum [viam] peteret, retulit [consul] ad consilium.* Aliis per *Pythium* placebat via: aliis per *Cambunios* montes, qua priore anno duxerat *Hostilius* consul: aliis præter *Ascuridem* paludem. Restabat aliquantum via communis: itaque in id tempus, quo prope diuortium itinerum castra posaturi erant, deliberatio eius rei differtur. In *Perrhæbiam* inde ducit, & *Azorum* & *Dolichen* statua habuit, ad consulendum rursus quam potissimum capesseret viam. Sed quænam illa *Perrhæbia*? ad *Pindum* montem, an sub *Olympo*, vt supra sedes *Perrhæborum* cum *Strabone* ex libro IX diuisionus? *Ptolemæus* hanc *tripolim*, *Azorum*, *Dolichen*, *Pythium* ad citeriora refert, *Epirum* versus, supra *Gomphos*, qui locus *Pindi* *Perrhæbis* est propinquior. At *Plutarchus* in *Aemilio* pag. 263 de *Pythio* ita: Νάλκα ἐξώρμησε τῇ πρὸς θάλασσαν ὁδῷ καὶ κατεστρωτοπέδευσε παρὰ τῷ Ἡράκλειον, mare versus intendit iter, & iuxta *Heraclium* castra metatus est: quasi classe vellet castra hostium circumnavigare. Tenebris autem obortis, ἦγε διὰ νυκτὸς τὴν ἐναντίαν ἀπὸ θαλάσσης, καὶ καταλύσας ἀνέπαιε τὴν στρατιάν ὑπὸ τὸ Πύθιον. ἐν ταῦθα τῷ Ὀλύμπῳ τὸ ὑψὲς ἀνατίνει πλεόν ἢ δέκα σταδίας, ποτὲ duxit per contrariam a mari viam, & exercitum sub *Pythio* constituit. Ibi *Olympus* mons supra decem stadia adsurgit. Quis vero aliud *Pythium* heic quam *Liuii*, quam *Tripolitidis* intelligat, præsertim quum & sub *Olympo* aut prope illum, vt *Strabo* monstrauit, *Perrhæbi* sedem habuerint? *Plutarcho* autem in hac historia plus fidei, quam *Ptolemæo* est habendum. Ceterum *Ptolemæus* Ἀζώρον scripsit quatuor syllabis; *Liuius* & *Strabo* *Azorus*, tribus: item Πύθειον *Ptolemæus* vocali secunda; *Plutarchus* & *Stephanus*, quos *Liuii* emendatores sequuti sunt, Πύθιον, ter tia.

An vero etiam vrbs singularis in illo tractu præter *Tripoliti-*

litidem Perrhæborum, nomine *Tripolis* exstiterit, non facillimum est explicare. Stephanus sane aliam *Tripolim* Macedoniae ait esse; aliam Perrhæbiæ, ἑστὶ καὶ ἑτέρα [Τρίπολις] Μακεδονίας, καὶ ἄλλη Περρῶβιας. Hanc Macedoniae videtur Liuius lib. XLII cap. LV cognominasse. Consul, inquit, quum audiret vagari Macedonas effusos per Thessaliam, vastarique sociorum agros; satis iam refectum militem ad Larissam ducit. Inde quum tria millia ferme abesset a Tripoli [Sceam vocant] super Peneum amnem posuit castra. De Perrhæbia autem extremo hoc libro siue cap. LXVII In Perrhæbiam flexis itineribus, Mallæa primo impetu capta ac direpta, Tripoli, aliaque Perrhabia recepta, Larissam rediit.

Proxima Gonnus, siue pluraliter Gonni. Ptolemæus & Strabo Γόννος, Gonnos: & simplici littera Γόνος Lycophron vers. 906. nam eandem esse, epitheton Περρῶβικὴ, Perrhabica, confirmat. nam ita etiam Strabo lib. IX pag. 303 Ολοοσσῶν καὶ ἡ Ἠλιώνη, Περρῶβικαὶ πόλεις, καὶ Γόννος, Oloosson, & Elone sunt Perrhabicæ vrbes: etiam Gonnus. Plurali numero Liuius, qui & situm describit lib. XXXVI cap. X Ap. Claudius [ex Dassaretiis] per Macedoniam magnis itineribus in iugum montium, quod super Gonnos est, peruenit. Oppidum Gonni viginti millia ab Larissa abest, in ipsis faucibus situs, quæ Tempe adpellantur, situm. Alibi & ipse Gonnus, lib. XLII cap. LIV, singulari numero. A Dassaretia autem Larissam tendebat, ut vrbi præsidio esset. Videtur ex Polybii libro XVII haussisse, cuius in excerptis cap. XXIII legitur: περελθὼν εἰς Γόννας ἐπὶ τὴν εἰσβολὴν τῶν Γερμανῶν, Gonnos peruenit, qui in ipso aditu sunt Tempium. Etiam Stephanus Γόννοι πόλις Περρῶβιας, Gonni oppidum Perrhabia.

Propius a Larissa abest Atrax, super Peneum fluium. Liuius lib. XXXII Inde Atracem est profectus. decem ferme millia ab Larissa abest: ex Perrhæbia oriundi sunt: sita est vrbs super Peneum amnem. Strabo lib. IX pag. 301 de Peneo flumine: Πέρεται παρά τε Ἀτρακὰ καὶ Λόρυσσαν, præterfluit & Atracem & Larissam. Iterum Liuius lib. XXXVI cap. X Omnia iam regionis eius, præter Atracem & Gyrtonem, in [Antiochi] potestate erant: & cap. XIII Babius inde [a Phæsto] Atracem quum se recepisset. Recto casu Atrax. Stephanus: Ἀτραξ, καὶ Ἀτρακία, πόλις Θεσσαλίας τῆς Πελασγιώτιδος μοίρας, Atrax, & Atracia, vrbs Thessalia in tractu Pelas-

*lasgiotidos*. Et Strabo lib. IX p. 303 ὑπέγκνυται αὐτῆς Ἀτραξ, *Supra eam* [Argissam] *iacet Atrax*.

Vrbs *Scotussa*, siue *Scotussa* bello Macedonico celebrata. Simplici sibilō Σκότσσα Ptolemæus, Scylax, & Plutarchus scripserunt: at Polybius, Strabo, & Liuius geminato, Σκότσσα, *Scotussa*: & eodem nomine vrbis ad Strymonem sitæ nummus habet ΣΚΟΤΟΥΣΣΑΙΩΝ, itidem Σ geminato. De nostra autem Thesfalica Polybius lib. VIII cap. XXXIX ποιέμενος τὴν πορείαν εἰς Σκότσσαν, *iter Scotussam faciens*. Liuius lib. XXVIII cap. V ipse [rex] *Scotussam est profectus, eodemque ab Larissa Macedonum copias traduci iussit*: & cap. VII *Philippus quum ab Demetriade Scotussam, inde de tertia vigilia profectus, strepidos hostes Heracleam compulisset*. Et lib. XXXVI cap. XIV *Venienti [confuli] Pharsalus, Scotussa, & Pheræ, quæque in eis praesidia Antiochi erant, deduntur*. Dum tractus eius oppida Strabo lib. IX sub finem recenset, Λάρισσαν, Σκότσσαν, Μοψιον, Ἀτρακκὰ, *Larissam, Scotussam, Mopsium, Atracem* coniungit.

Ad *Scotussam* locus est *Kynos kephala*, id est Canis capita dictus, vbi Romani T. Quintio Flaminino duce Philippum regem magno proelio vicerunt. Strabo dicto loco Ἐστὶ ἐν τῇ Σκοτῶσση χωρίον τι, Κυνὸς κεφαλὴ καλέμενον, περὶ ὃ Ῥωμαῖοι μετ' Αἰτωλῶν καὶ Τίτου Κοῖντος ἐνίκων μάχῃ μεγάλη Φίλιππον τὸν Δημητρίου, Μακεδόνων βασιλέα. Liuius de eodem proelio lib. XXXIII cap. VII *Supergressi tumulos, qui Cynos cephalæ vocantur, [Macedones] posuerunt castra*. Et Plutarchus in Flamin. p. 372 ἐμάχοντο περὶ τὰς καλέμενας Κυνὸς κεφαλὰς, αἱ λόφων ἔσαν πυκνῶν καὶ παρὰλλήλων ἄκραι λεπταί, δι' ὁμοίητα τῇ χήματος ἔτιω ἀνομάθησαν, *Pugnatum est circa Cynos cephalas, quas vocant, quæ sunt frequentium equaliumque inter se collium vertices tenues, & a figuræ similitudine ita adpellantur*. Ipse ibidem Plutarchus, & in Aem. Paulo p. 258 dicit id proelium commissum περὶ Σκοτῶσσαν, *ad Scotussam*, quod prope ab vrbe istos colles fuisse argumento est.

Ad *Larissam*, nobilissimam huius partis vrbiū iam venimus. Sita ad Peneum amnem x millibus infra Atracem, ut ex Liuiō & Strabone supra demonstratum est. Liuius lib. XXXI cap. XLVI *illam in Thessalia nobilem urbem* vocat: Solinus cap. VIII de Thessalia in egregiis oppidis *Larissam Thessalam* numerat. Caesar

far III Civ. cap. xcvi Pompeius protinus equo citato Larissam contendit. Lucanus lib. vi vers. 355

Atque olim Larissa potens. - - -

Gentile Græcum Larissæus. Cæsar ibi cap. lxxxix Nulla Thessalia fuit ciuitas præter Larissæos, qui magnis exercitibus Scipionis tenebantur, quin Cæsari pareret. Et nummi veteres apud Golzium, item Palatini, Medicei, alique ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ, vno Σ, constanter. Adi illustr. Spanhem. p. 906. quamquam etiam duplici Σ percussos Harduinus referat. Liuius lib. xxxi cap. xxxi Larissenses, forma Latina.

Pheræ quoque a Ptolemæo Pelasgiotarum regioni adscribuntur. Liuius lib. xxxiii cap. vi Circa Larissam erat rex, qui certior iam factus, Romanum ab Thebis Pheras mouisse, defungi quam primum certamine cupiens, ducere ad hostem pergit, & quatuor millia fere a Pheris posuit castra. Eadem Polybius in Excerptis libri xvii cap. xv sic tandem narrationem claudens, πρὸς τὴν πορείαν ὡς ἐπὶ τὰς Φεράς, id est, Pheras versus [exercitum] duxit. Cicero lib. i de Diuinat. cap. xxv de Eudemo, Aristotelis amico, iter in Macedoniam venientem Pheras venisse; quæ erat vrbs in Thessalia tum admodum nobilis, ab Alexandro autem tyranno crudeli dominatu tenebatur. Hic est ille ab Nepote in Pelopida cap. v memoratus tyrannus Alexander Pheræus: nam ita gentile etiam in nummis formatum videmus, ΦΕΡΑΙΩΝ. Stephanus: Φεραί, πόλις Θεσσαλίας ὁ πολίτης Φεραῖος. Prope aberant a mari, vt pote xc stadiis a Pagasî; nauali suo. Strabo ix pag. 300 Φεραὶ μὲν ἂν εἰς τὴν πέρας τῶν Πελασγικῶν πεδίων πρὸς τὴν Μαγνησίαν, ἐπίνειον δὲ τῶν Φερῶν, Παγασαί, διέχον ἐννεήκοντα σταδίους αὐτῶν, Pheræ sunt finis Pelasgiotidis aduersus Magnesiam: nauale autem Pherarum Pagasæ, distans ab illis stadia nonaginta.

Hæc a Ptolemæo Pelasgis tributa oppida: quibus nulla, nec illa ignobilia, sed in historiis laudata, adiungemus. Cranon ex illis est, memoratum Plinio in Thessalia cum Campis Pharsalicis; & Stephano, ex quo Strabo in excerptis libri vii est corrigendus. Κρανῶν, inquit, πόλις τῆς Θεσσαλίας τῆς Πελασγικῆς ἐν τοῖς Τέμπεσι, ὡς ἑκατὰ εὐρώπη. - - ἀπέχει δὲ σταδίους ἑκατὸν τῆς Γυρτῶνος ἢ Κρανῶν πόλις, ὡς φησι Στράβων. Cranon, vrbs Thessalia Pelasgiotidis, in locis quæ Tempe adpellantur, sita, auctore

*Hecatao in Europa. Distat vrbs Cranon centum stadiis a Gyrtone, ut Strabo perhibet. Liuius lib. xxxvi cap. x Intra decimum diem, quam Pheras venerat, his perfectis, Cranonem profectus [rex Antiochus] cum toto exercitu, primo aduentu cepit. Inde Cyperam & Metropolim recepit. Hinc illa ἐν Κρανῶνι παραστάς, ut Plutarchus Phocione p. 753; siue, ut idem Demosthene p. 859 vocat, ἡ περὶ Κρανῶνα μάχη, Cranonia pugna, qua victi Græci ab Antipatro sunt & Cratero, nominatur. Gentile Cranonius. Liuius lib. xlii cap. lxiv Romani ad Cranonium intactum agrum castra mouent, quo loco libri gemino N scriptum exhibent; etiam mox: via qua inter Sycurium & Crannonia est: & cap. lxxv demessis Crannonis segetibus. At Plinius, Plutarchus, Stephanus littera simplici scripserunt: & si libris fides, ipse Liuius priore loco.*

Deinde *Elatia* siue *Elatea* (ἐλάτεια) est prope Gonnum & fauces, quibus Tempe adeuntur. Liuius lib. xlii cap. liv *Elatiam & Gonnum, percussis inopinato aduentu oppidanis*, [Perfes] recepit. *Vtraque oppida in faucibus sunt, qua Tempe adeuntur; magis Gonnum.* Sic legendum Sigonius probauit, adprobauit Gronovius. Stephanus enim in ἐλάτεια, quum Phocidis magnam descripsisset, addidit: ἐστὶ καὶ Θεσσαλίας, est quoque in Thessalia huius nominis oppidum. Plura de illa non constant.

*Gyrton* autem, paullo ante ex Strabone & Stephano notata, etiam huius tractus fuit, quia ab Cranone centum stadiis abesse dicebatur. Strabo lib. ix extremo ex Hieronymo: εἰναι τὸ νῦν καλούμενον Πελασγικὸν πεδῖον ἐν Λαρίσση, καὶ Γυρτώνη, καὶ Φεραῖς, qui nunc vocatur *Pelasgicus campus*, Larissam habet, Gyrtonem & Pheras. Et ante paullo pag. 304 περὶ τὸν Πενεὸν καὶ τὸ Πήλιον οἰκᾶσι καὶ οἱ τὴν Γύρτωνα ἔχοντες, circa amnem *Pencum & Pelium montem colunt etiam Gyrtonii*. Liuius xxxvi cap. x *Omnia iam regionis eius, prater Atracem & Gyrtonem, in potestate erant.* Et lib. xlii cap. liv *profectus ad Phalannam castra mouit: inde postero die Gyrtonem peruenit.* Adde Stephanum, qui Thessaliæ & Perrhæbiæ, id est ei parti Thessaliæ, quæ Perrhæbo habebat, attribuit. Ibidem etiam *Phalanna* fuit. Idem: φάλαννα, πόλις Περρῆβίας. Memoratur etiam in Lycophronis *Cassandra* vers. 906. Ceterum ex eodem Strabonis loco notamus, quia ἀναμῖξ, promiscue

scire ibi Perrhæbi & Lapithæ habitarent, Πελασγίωτας ἅπαντας, omnes Pelasgiotas adpellatos esse.

PHTHIOTIS, Φθιώτις, Thessaliæ pars in austrum deurgens, & mare contingens ab ortu. Strabo IX p. 296 ἔχει ἡ μὲν Φθιώτις τὰ νέτια τὰ παρὰ τὴν Οἶτην, ἀπὸ τῆς Μαλιακῆς κόλπου καὶ Πυλίας καὶ μέχρι τῆς Δολοπίας καὶ τῆς Πίνδου διατείνοντα, πλατυνόμενα δὲ μέχρι Φαρσαλίας, καὶ τῶν πεδίων τῶν Θετταλικῶν, Pthiotis austrina habet iuxta Oetam, a Maliaco sinu & Pyliao usque ad Dolopiam & Pindum pertinentia, dilatata autem usque Pharsalium & campos Thessalicos. Nomen habet a Pthia, quam Plinius lib. IV cap. VII extremo in celebribus oppidis numeravit. Et talem fuisse Pthiam, Achillis patriam, Virgilius lib. I Aeneid. vers. 284, in Græciæ claris vrbus ponens, ostendit:

- - - Veniet lustris labentibus ætas,  
Quum domus Assaraci Pthiam clarasque Mycenæ  
Servitio premet, ac victis dominabitur Argis.

Procopius de Aedificiis lib. IV cap. III cum Larissa & Penco memoravit, sed tamquam olim deletæ: τῆς Φθίας ἐνταῦθα ἔκети ἔσης, Pthia ibi iam non exstante. Oppidani Pthii. Horatius lib. IV oda VI Pthius Achilles. Hæc de Pthia, vnde nomen Pthiotidis.

Ptolemæus in mediterraneis primum ponit Narthacium, quod prope Pharsalum fuisse, ex Plutarchi Apophthegm. Laconicis patet, quibus de Agesilao traditur: Φαρσαλίων περσικισμένων καὶ κακῶργῶντων αὐτῷ τὸ στρατεύμα, πεντακοσίους ἱππεῦσι τρεψάμενοι αὐτὸς, τῷ στρατον ἔστησεν ὑπὸ τῶν Ναρθακίων, Pharsaliis vexantibus exercitum ipsius, in fugam eos vertit quingentis equitibus, & tropæum constituit sub Narthaciis.

Altera vrbs Ptolemæi est Coronea, Κορώνεια, alia ab illa nobiliore Bœotix. Strabo lib. IX pag. 298 Pthioticas vrbes recensens: Ελευσινὸν πρὸς τῆτοις, Κορώνειαν ὁμώνυμον τῇ Βοιωτικῇ, Μελιταίαν, Θαιμακίαν, adhuc [post alias] Erineum, Coroneam cognominem Bœotica, Meliteam, Thaumacos. Stephanus in hoc nomine: τρετὴ τῆς Φθιώτιδος, tertia [Coronea] Pthiotidis est. De situ quod aliunde non constat, credemus Ptolemæo, qui Narthacio in ortum; Lamix, prope Sperchiuni sitæ, ad septemtriones opposuit. Deinde Μελιτάρα est, ut videtur, prave scripta, quia Μελιταία



Straboni, vti iam vidimus ; Plinio lib. IV cap. IX *Melissae* est: Thucydidi lib. IV pag. 305 *Μελιτία*.

Sequuntur apud Ptolemæum *Ερετρίαι*, plurali numero, *Eretria*, quæ aliis *Eretria* singulariter est cum *Phthiotidis* cognomine. Liuius lib. XXXIII cap. VI Romani *ad Eretriam Phthiotici agri* ; *Philippus super amnem Onchestum posuit castra*. Polybius excerpt. lib. XVII cap. XVI in eadem historia mancus est, ἐπὶ τὴν προσαναγορευομένην Ερετρίαν τῆς Φ.....ς, quod nemo non videt, supplendum ex Liuiio esse *Φθιώτιδος* ; *Phthiotidis*, non, vt visum est Latino interpreti, *Φερσίας*, *Pherææ*. Propinqua *Pheris Bæbæis*, palus, ab *Bæbi* oppidulo dicta. Strabo p. 300. ἡ Βοιβηὶς λίμνη πλησιάζει τοῖς Φερσῶς.

Succedit *Lamia*, bello Lamiaco, quod Græci post Alexandri mortem cum Macedonibus gesserunt, nobilior facta. Strabo IX pag. 298 *Ἀπέχεται δὲ Λαμίας ὁ Σπερχιὸς περὶ τριάκοντα σταδίας*, *Spercheus amnis triginta stadiis abest a Lamia*. Et paucis interiectis : *Enumerant oppida Phthiotica ditionis Achilli subiecta*, in iisque *Θηβας τὰς Φθιώτιδας, Ἐχῖνον, Λαμίαν, περὶ ἣν ὁ Λαμιακὸς συνέστη πόλεμος Μακεδόσι καὶ Ἀντιπάτρῳ πρὸς Ἀθηναίους, Thebas Phthiotidas, Echinum, Lamiam, ad quam urbem bellum Lamiacum a Macedonibus & Antipatro aduersus Athenienses gestum fuit*. Et Diodorus lib. XVII cap. CXI *ἐξ ᾧ ὁ Λαμιακὸς πόλεμος κληθεὶς ἔλαβε τὴν ἀρχὴν, ex quibus [motibus] bellum Lamiacum, quod dicitur, initium cepit*. Ipsum autem bellum lib. XVIII cap. IX seq. persequutus est : & cap. XII rationem adpellationis dat, quia victus Antipater *κατέφυγεν οἰς πόλιν Λαμίαν, in urbem Lamiam confugit*, quam Athenienses obsederunt. Liuius de eadem vrbe lib. XXXIX cap. XXIII *Antiocho rege bello superato ad Thermopylas, diuisis partibus, quum per eosdem dies consul Acilius Heracleam, Philippus Lamiam oppugnasset ; capta Heraclea, quia iussus abscedere a manibus Lamia erat, Romanisque oppidum deditum est, egre eam rem tulerat*.

Ultima Ptolemæi extra oram est *Ἡρακλεῖα Φθιώτιδος*, *Heraclea Phthiotidis*. Prope sinum Maliacum fuit & Thermopylas. Liuius lib. XXXVI cap. XXII *Sita est Heraclea in radicibus Oeta montis : ipsa in campo, arcem imminentem loco alto & undique præcipiti habet. - - - quatuor simul lotis [consul] adgredi urbem constituit : a flumine Asopo : - - - situs Maliaco, qua aditum baud facilem*

*cilem pars habebat : ab altero amniculo, quem Melana vocant. Et reliqua. Cognominatur etiam Heraclea Trachinia, siue Trachin. Cognomen tractui & Heracleæ vrbs vetus dedit, Trachin dicta sex stadiis supra locum Heracleæ. Strabo IX pag. 295 Διέχεται τῆς ἀρχαίας Τραχίνος περὶ ἑξ ἑαδίας ἡ Ηράκλεια, abest Heraclea sex fere stadiis a vetere Trachine. Ibidem vocat Spartanorum opus: Ηράκλεια, ἡ Τραχιν καλαμένη πύργον, Λακεδαιμονίων κτίσμα, Heraclea, qua prius Trachin dicta fuit, a Lacedæmonius condita est. Thucydides lib. III pag. 235 Peloponnesiaco bello coloniam deductam adnotauit : ὑπὸ τὸν χρόνον τῶτον Λακεδαιμόνιοι Ηράκλειαν τὴν ἐν Τραχινίους ἀποικίαν καθίσταντο, Sub idem tempus Lacedæmonii Heracleam in Trachiniis coloniam deduxerunt. Eodem libro p. 240 ἦσαν ἐξ Ηράκλειας τῆς ἐν Τραχίνι πόλεως, τότε νεοκτίσθαι ἄσης, erant ex urbe Heraclea Trachinia, tum recens condita. Eodem vrbs cognomine Diodorus vsus est lib. XIV cap. LXXXIII, οἱ Βοιωτοὶ μετ' Ἀργείων Ηράκλειαν τὴν ἐν Τραχίνι καταλάβοντο, Bæoti cum Argiuis Heracleam, qua in Trachine est, occupabant. Ergo & regionis nomen ἡ Τραχιν, Trachin, & oppidi : populum ibidem Diodorus dixit τῶς Τραχινίους, Trachinios.*

Addenda sunt a Ptolemæo prætermissa. Strabo lib. IX pag. 298 Phthioticas vrbes recenset, Thebas, Echinum, Lamiæ, Erineum, Coroneam, Melitæam, Thaumacōs, quibus addit Περσῆραν, Φάρσαλον, Ἐρετρίαν, Proernam, Pharsalum, Eretriam. e quibus intactæ Ptolemæo mediterranæ, Thaumaci, Proerna, Pharsalus. Thaumaci, Θαύμακοι Strabonis, ita describuntur ab Liuiο lib. XXXII cap. IV, Thaumaci a Pylis sinuque Maliaco per Lamiæ cuncti, loco alti siti sunt, ipsis faucibus imminentes, quam Cælen vocant : Thessaliæque transeunti confragosa loca, implicatasque flexibus vallium vias, ubi ventum ad hanc urbem est, repente velut maris vasti, sic immensa panditur planities, ut subiectos campos terminare oculis haud facile queas. Ab eo miraculo Thaumaci adpellati. Stephanus autem a Thaumaco conditore nomen ducit. Iterum Liuius lib. XXXVI cap. XIV Ducere tum porro in sinum Maliacum cœpit. Adpropinquante faucibus, super quas siti Thaumaci sunt, deserta vrbe iuuenius omnis armata siluas & itinera infedit. Dicitur etiam vrbs eadem Plinio IV cap. IX Thaumacie, siue Thaumacia. Et Homerus Catalogo vers. 223

Οἱ δ' ἄρα Μηθώνη καὶ Θαυμασίῃ ἐνέμοντο,

*Qui vero Methonen & Thaumaciam habitabant.*

Apud Strabonem dicto loco Thaumacos sequebatur *Πρόερνα*, *Proërna*, tamquam vicina & propinqua. Liuius iam dicto cap. xiv *Venienti* [consuli] *Pharsalus*, *Scotussa* & *Phera* deduntur. - - - *Proërnā inde recepit, & qua circa eam castella sunt. Ducere tum porro in sinum Maliacum cœpit. Adpropinquante faucibus, supra quas siti Thaumaci sunt*, reliqua. Ergo citra Thaumacos sita *Proërna* erat, ut qui ab hac sinum Maliacum petebat, Thaumacos præterire necesse haberet. Stephanus *Proarna* scripsit vocali prima. *Πρόαρνα πόλις Μηλιῶν, ὑδετάως*, *Proarna*, urbs Malienſium, neutrum plurale. Malienſes autem, qui sinum accolunt Maliacum. Sed quia secunda vocali & Strabo & Liuius consentiunt, illorum scriptura utique præferenda in nomine *Proërna* est.

*Pharsalus* male quorundam Tabulis ad *Estiæ* otidem reducta est. Strabo enim, ut supra vidimus, in Phthioticis urbibus cum Thaumacis & *Proërna* exposuit: & Polybius lib. v cap. xcix cum *Pheris* coniunxit & *Larissa*, cuius vicinitatem fuga Pompeii monstrauit, qui ex *Pharsaliis* campis proxime *Larissā* petiit, nec vero intrauit. Strabo & Liuius ante dictis locis *Φάρσαλος*, *Pharsalus*: & Lucanus lib. vi vers. 350

*Ematibis aquorei regnum Pharsalos Achillis.*

Et Catullus carm. lxiv de Nuptiis Pel. & Thet. vers. 37

*Pharsalum cocunt, Pharsalia tecta frequentant.*

Tacitus Hist. lib. i cap. l *Pharsaliā* vocat. Nec iam, inquit, recentia sana pacis exempla, sed repetita bellorum ciuiliū memoria, captam toties suis exercitibus urbem, vastitatem Italia, direptiones prouinciarum, *Pharsaliā*, *Philippos* & *Perusiam* ac *Mutinā*, nota publicarum cladum nomina, loquebantur. Urbem *Ενιπεύς*, *Enipeus* fluius præterlabitur. Strabo ix pag. 297 ἐδ' *Ενιπεύς* ἀπὸ τῆς *Ιερουθῆς* παρὰ *Φάρσαλον* ῥυῖς, εἰς τὸν *Απιδανὸν* παραβάλλει, ἐδ' εἰς τὸν *Πηνειὸν*, *Enipeus* ab *Erythra* *Pharsalum* præterlabens, in *Apidanum*, & hic in *Peneum* influit. - Est hic alius *Enipeus* ab illo Macedonico, qui ab *Olympo* monte procurrens prope *Dium* effunditur. De nostro, eiusque receptore, Plinius lib. iv cap. viii *Flumina Thessalia Apidanus, Phœnix, Enipeus*: - - - & ante cunctos claritate *Peneus*, ortus iuxta *Gomphos*. Appianus lib. ii Ciuil. pag. 778 ait, aciem

aciem Pharsaliam Pompeii stetit μεταζὺ Φαρσάλης τε πόλεως καὶ  
 ἐνὶ πείῳ ποταμῷ, inter oppidum Pharsalum & Enipeum fluvium. Quod  
 si est, laxè illud Strabonis παρὰ, prater, interpretandum, ut spa-  
 tium intercesserit aciei capiendæ: nisi Pharsalum veterem a no-  
 va remoueat longius, ut altera flumini fuerit propinquior, alte-  
 ra reductior ab eodem. Strabo ibidem: Θειτῖδόν ἐστι πλησίον τῶν  
 Φαρσάων ἀμφοῖν, τῆς δὲ παλαιᾶς καὶ τῆς νέας, Thetidis sacellum utri-  
 que Pharsalo, & veteri & nouæ, propinquum est. Eutropius lib.  
 vi cap. xvi Deinde in Thessalia apud Palaopharsalum productis u-  
 trimque ingentibus copiis, [Cæsar & Pompeius] dimicauerunt. I-  
 dem Strabo lib. xvii pag. 548 Πομπήιος Μάγνος ἦκε φεύγων ἐκ Πα-  
 λαοΦαρσάλης πρὸς τὸ Πηλεσίον, Pompeius Magnus venit, ex Pala-  
 opharsalo fugiens, Pelusium. Liuius lib. xlii cap. i Palaopharsalum  
 scripsit. Inter hanc ergo & amnem Enipeum, commissum il-  
 lud fatale fuit prælium.

Hæc de mediterraneis Phthiotarum: maritimis illorum.  
 Ptolemæus dat Pagasas, Demetriadem, Larissam, Echinum, Sperchi-  
 am, Thebas Phthiotidis. A septentrione sic in austrum progres-  
 sus est: contra Strabo ab austro in boream procedendo addit  
 supra enumeratis, lib. ix p. 300, Antronem, Pteleum, Alon, ultra  
 quæ promontorium Pyrrha, ἐνταῦθα ἡ Φθιώτις πῶς τελευτᾷ, ubi fi-  
 nis fere Phthiotidis est: Ptolemæus autem supra Demetriadem &  
 Pagasas producit, quam partem Magnetibus Strabo attribuit.  
 Superaddenda Phalara in sinu Maliaco, post quam ostia Sperchæi,  
 in quibus Ptolemæus oram Phthiotidis finiuit. Liuius lib. xxxv  
 cap. xlii iam profectus ab Demetriade rex, quia ita decreturos  
 sciebat, Phalaram in sinum Maliacum processerat. Et lib. xxxvi cap.  
 xxi rediens Phalara in sinu Maliaco. Polybius Legation. xii τῷ  
 Νικάνδρῳ καταπλεύσαντος ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὰ φάλαρα τῆς κόλπης Μηλι-  
 εως, quum Nicander ex Asia rediret Phalaram in sinu Maliaco. Et  
 Stephanus: φάλαρα, πόλις Θετταλίας, πλησίον Λαμίας, Phalara  
 oppidum Thessalia prope Lamiam. Etiam Plinius lib. iv cap. vii  
 Phalara scripsit, qua constantia probatur, mendum in libris Li-  
 uianis esse, quibus Phalera secunda vocali legitur.

Prope hanc (supra an infra, certum non habeo) ex Ptole-  
 mæi dispositione ponendæ Theba sunt, quas ipse Φθιώτιδος cog-  
 nominat, id est Thebas Phthiotidis regionis: Strabo p. 298 Θήβας  
 τὰς

τὰς Φθιώτιδας : Polybius Legat. VI Θήβας Φθίας : & Liuius lib. XXXII cap. XXXIII *Thebas Phthias* ; & lib. XXVIII cap. VII *Thebas Phthioticas* : Plinius lib. IV cap. VIII *Thebas Thessalia* : atque ita Ptolemæus prope *Sperchii* ostia, seu inter ipsa & *Sperchiam* oppidum locauit, in quo error vel auctoris est, vel describentium. Quis enim dubitat, *Sperchiam* a flumine, cui adiacet, nomen accepisse, quæ vero; vt vulgatum libris Ptolemæi est, retrahitur ab illo, interiectis Thebis? Aliter Strabo, qui Thebas supra Halon, in septemtrione ac prope in fine ponit Phthiotidis, lib. IX pag. 300. Vbi ubi fuerunt in ora Phthiotidis, *emporium unum* fuerunt *maritimum*, *quondam quaestuosum Thessalis* & *frugiferum*, vt ipsi apud Liuium lib. XXXIX cap. XXV queruntur, quum inde negotiationem maritimam rex Demetriadem auerterat. Idem rex, colonia eo deducta, *φιλίππε τὴν πόλιν ἀντὶ Θηβῶν κατωνόμασεν*, *Philippopolim pro Thebis adpellari iussit*, vt Polybius refert lib. V cap. C.

*Sperchia* autem, *Σπέρχεια* Ptolemæi, haud dubie ad ostium *Sperchii* fluminis fuit, nec dubitatur, quin eadem sit *Sperchios* Plinii lib. IV cap. VII, quamquam ille in Doride locauit. Addit enim post paullo : *Ex his [Thessalis] Phthiota nominantur Dorida accolentes*.

Hæc in Phthiotide *περιοχώρῳ τοῖς Μαλιεῦσι*, *contermina Maliensibus*, vt Strabo vocat lib. IX pag. 298: Liuius autem is tractus, saltem ex parte, est *ager Maliensis*, lib. XLII cap. XL. Huius partis fuit etiam *Phylace*, ἡ φυλάκη Straboni dicto loco, nec vero certum, mari adposita, an non nihil reducta fuerit. Iuxta sunt *Sperchii* ostia siue *Sperchèi*, nam *Σπέρχειος* Græcis est: ideoque Latini etiam produxerunt. Ouidius Metam. I vers. 579

*Populifer Spercheos, & irrequictus Enipeus.*

Exit in sinum qui Plinio & Liuius locis antea monstratis est *sinus Maliacus*, Græce κόλπος Μαλιεύς, seu Ionice Μηλιεύς, vt modo ex Polybii Legat. XIII ostendebamus, quia *Μαλιῆς*, *Malienses* accolabant: seu *Μαλιῆς*, *Malienses*, vt Pausanias Phoc. cap. VIII scripsit, quum Thessaliæ contributos ab Augusto fuisse prodidit. Idem sinus a vicina vrbe etiam *Lamiacus* nominatur. Pausanias Attic. cap. IV τὴν κόλπον τὴν Λαμιακὴν τέλματος πρὸς ταῖς Θερμοπύλους ὄντος, *Lamiacus sinus ad Thermopylas cœnosus est*.

Supra

Supra Phalaram ex prædictis Ptolemæi erat Ἐχινός, *Echinus*, siue Ἐχινός, producta media, ut Polybii excerptis lib. xvii cap. iii extr. scriptum exstat. qui coniungit Ἐχινὸν καὶ Θήβας τὰς Φθίας, *Echinum & Thebas Phthias* siue *Phthioticas*: quæ ita etiam eiusdem Legatione vi pag. 1100 componuntur. Liuius lib. xxxii cap. xxxiii principis Aetolorum aduersus Philippum regem oratione: *eadem fraude habere eum Thebas Phthias, Echinum, Larissam, & Pharsalum*. Strabo, ὁ Ἐχινός, cl stadiis supra Phalaram, lib. ix pag. 299.

Proximam Echino Ptolemæus *Larissam* ponit, sine cognomine, quod alibi adiunctum, quasi maritimam, quamquam paulum recedit a mari. nam Strabo ibidem: τῆς ἐξῆς παραλίας ἐν μεσογαίᾳ ἐστὶν ἡ Κρεμαστὴ Λάρισσα ἑκατοσι σαδίας αὐτῆς διέχουσα, *ulteriori litore, intus paulum ad xx stadia a mari, Larissa est, Cremaste* (id est pensilis) *cognominata*. Liuius lib. xxxi cap. xlvi *Larissam*, non illam in Thessalia nobilem urbem, sed alteram, quam *Cremasten* vocant, subito aduentu, prater arcem, [legatus] cepit. Hanc etiam *Pelasgiam* cognominari, Strabo ibidem auctor est, quod forte condita fuit a Pelasgis, quamuis sita extra Pelasgiotidem.

Sequuntur ἐν τῷ πρὸς Εὐβοίᾳ πόρῳ, *ad fretum Euboicum* sita, Strabonis Ἄντρον, ἔτα Πτέλεον καὶ ὁ Ἄλος, *Antron, deinde Pteleum, & Halos*. Liuius lib. xlii extremo: *Consul cum exercitus parte profectus in Achaïam Phthiotim; Pteleum desertum fuga oppidanorum diruit a fundamentis: Antrona voluntate colentium recepit*. Cur autem Phthiotis Achaia ab Liuiο cognominetur, causam aperuit Strabo pag. 298 Ἀχαιοὶ ἐκαλεῖντο οἱ Φθιώται πάντες, *Achei vocabantur Phthiote universi*. Aliis Achaia hæc est pars Phthiotidos. Tertia vrbs, ὁ Ἄλος ἢ ἡ Ἄλος, (communi enim genere ita Strabo censet p. 298) etiam Plinio iv cap. vii extremo *Halos* dicta cum aspiratione. Addit Strabo ex Artemidoro, Ἥλιον ἐν τῇ παραλίᾳ sitam a Pteleo distare ἑκατὸν καὶ δέκα σαδίας, *cx stadia*. Item paullo ante, suis verbis: ὁ Φθιωτικὸς Ἄλος ὑπὸ τῷ πέτρῳ καὶ τῆς Ὀθρυὸς ὄρεος πρὸς ἄρκτον κείμενῃ τῇ Φθιώτιδι, *Halos Phthioticus ad radices montis Othryis, a septentrione claudentis Phthiotim, situs est*. Adluitur *Amphrysos* siue *Amphryssos*, amne post Sperchèum maxime memorabili in Phthiotis. Strabo ix

pag. 298 ὤκεισεν ὁ Ἀθαμὰς τὴν Ἄλῶν. ὑπέρκειται δὲ τῷ Κροκίῳ πεδίῳ·  
 ῥεῖ δὲ ποταμὸς Ἀμφρύσιος πρὸς τῷ τείχει, *Atbamias Halon condidit,*  
*que supra Crocium campum sita est: mænia præterfluit Amphrýssus.*  
 Hic est amnis, de quo Virgilius Georg. III ineunte, *Pastor ab*  
*Amphrýsso: vbi Seruius quoque interpretatur fluvium Thessalia.*  
 Et Callimachus hymno in Apoll. vers. 48

Ἐξέτ' ἐπ' Ἀμφρύσῳ ζυγῆτιδας ἔτρεφεν ἵππους,

*Ex quo iuxta Amphrýsum iugales pavit equas.*

Et Apollonius lib. I vers. 54 - - ἐπ' Ἀμφρύσιον ῥοῆσιν, *iuxta*  
*Amphrýssi fluénta.* Ovidius Metam. VII vers. 228

*Multa quoque Apidani placuerunt gramina ripis,*

*Multa quoque Amphrýsi: neque eras immunis Enipeu;*

*Nec non Peneæ, nec non Spercheides undæ.*

Habes heic Thessaliæ fluuios nobiliores. Et Lucanus VI vers. 566

- - - ferit amne citato

*Maliacas Spercheios aquas: Et flumine puro*

*Irrigat Amphrýsos famulantis pascua Phœbi.*

Phthiotidis etiam fuerunt *Myrmidones*, nobilis gens apud poetas,  
 Achilli & Patroclo subiecti, vt Straboni p. 298 εἰκὸς, *verosimi-*  
*le* videtur.

Hæc de Thessaliæ eiusque quatuor partibus, suis olim regi-  
 bus subiecta, post Aetolis magna ex parte: dein Macedonibus  
 paruit, quibus Romani ademerunt. Tandem prouinciæ Mace-  
 doniæ accessit, quemadmodum etiam in Macedonia censuit Pro-  
 lemaeus. Sunt plura, apud Liuium præsertim, in Thessalia, non  
 modo oppida, quibus certum locum assignare non possumus;  
 verum etiam *Cambunii montes*, Liv. lib. XLIV cap. II, & *Ascuris*  
*lacus*, ibidem, & alia, quæ prætermisimus, maiori otio, aut ali-  
 orum industriæ referuanda.

Tandem amœnissimum locum (*Tempe* dixerunt) cui re-  
 gioni contribuamus, non est manifestum. In Thessalia fuisse,  
 epitheta commonstrant. Liuius lib. XXXIII cap. XXXV *Thes-*  
*salia Tempe*; Ovidius Metam. VII vers. 222 *Thessalia Tempe*. Sed  
 in qua regione Thessaliæ? Catullus carm. LXIV vers. 35

- - - *lingunt Phthiotica Tempe.*

Putares in Phthiotide esse. At Peneum, Tempe perluentem,  
 Phthiotæ vix vnquam attigerunt, Othry monte aut similibus  
 seiuncti.

seiuuncti. Pelasgiotæ vicina loca Gonnum, Cranonem tenuere, at iuxta ostia nihil possederunt. Ipsa ergo *Tempe* definienda prius sunt, quam de gente aut regione illorum iudicetur.

Plinius lib. IV cap. VIII *Penæus inter Ossa & Olympum nemorosa conualle defluens quingentis stadiis, dimidio eius spatii navigabilis. In eo cursu Tempe vocantur quinque mill. passuum longitudine, & ferme sesquiugeri latitudine, ultra visum hominis attolentibus se dextera lauaque leniter conuexis iugis. Intus sua luce viridante adlabitur Penæus, viridis calculo, amœnus circa ripas gramine, canorus auium concentu. Accessit naturæ fabula, quam Strabo refert, stagnasse hoc loco Penæum (ἐλιμνάζετο) cohibito exitu altioribus circa mare quæ sunt locis, donec tandem ὑπὸ σεισμῶν ῥήγματος γενομένων (τὰ νῦν καλούμενα Τέμπη) καὶ τὴν Ὅσαν ἀπορρίζοντος ἀπὸ τῆς Ὀλύμπου, διεξέπεσε αὐτὴ πρὸς θάλασσαν ὁ Πηνεῖς, terra motibus hiatu factō, & abrupto Ossa ab Olympo, inter montes illos Penæus in mare se effuderit. Conuenit in loci situ cum Plinio & Strabone Aelianus Var. Hist. lib. III cap. I ita *Tempe Thessalica* describens: ἔστι χῶρος μεταξὺ καίμενος τῇ τε Ὀλύμπῳ καὶ τῇς Ὀσσης, - - - ἃ τὸ μὲν μήκος ἐπὶ τεσσαράκοντα διηκεί σάδιες. - - διαρρεῖ δὲ μέσθι ἐ καλούμενος Πηνεῖος. - - διατεταγμένον δ' ἔχει ποικίλας καὶ παντοδαπὰς ὁ τόπος ἔτος, ἢ ἀνθρωπίνης χειρὸς ἔργα, ἀλλὰ φύσεως αὐτόματα. *Locus est inter Olympum & Ossa montes, longitudine XL stadiorum, quem medium Penæus perfluit: amœnitates habet miras & varias natura, non humana industria opera & oblectamenta. Liuius autem horrorem potius, quam amœnitatem, in illis notauit, videlicet exercitui Romano propter angustos transitus incussum. Sunt, inquit, Tempe saltus, etiamsi non bello fiat infestus, transitu difficilis. nam præter angustias per quinque millia, qua exiguum iumento onusto iter est, rupes utrimque ita absise sunt, ut despici vix sine vertigine quadam simul oculorum animique possit. terret & sonitus & altitudo per mediam vallem fluentis Penei amnis. Ex quibus adparet, fuisse Tempe Pelasgiotidis regionis, cuius extrema Penæi quondam erant, postea, ut videtur, Magnesiæ contributa: atque ita Plinius lib. IV cap. IX *Penæi ostium* non in Thessalia ipsa, sed in *Magnesia Thessalia adnexa* censeri voluit.**

!  
MAGNESIA extra Strabonis τέσσαρα μέρη, quatuor partes



Theſſaliæ eſt, & Pelasgiotis μέχρι Μαγνητικῆς παραλίας, uſque ad *Magnetiam oram* pertinet, lib. ix pag. 296. ſæpe tamen ipſi Theſſaliæ attributa. Plinius iv cap. ix *Theſſalia adnexa Magnesia eſt*. Tota fere παραλία, *maritima ora* eſt, Perrhæbis mediterranea, quæ adjacent, tenentibus. Scylax in hac gente: Ἐθνος Μαγνητῶν παρὰ θάλατταν. - - ἐν μεσογείᾳ ἐποικῶσιν ἔθνος περρῶμβόν, Ἕλληνες, *Magnetum gens ad mare habitat: - - in mediterraneo tractu Perrhæbi habitant, natio Græca*. Ptolemæus Magnetæ ſeparatim non expoſuit, ſed partem addidit Pelasgiotis: partem inferiorem Phthiotarum regioni.

In limite Phthiotidis ex Strabonis diſpoſitione *Demetrias* eſt, opus Demetrii Poliorcetæ, vt ille lib. ix pag. 300 refert, qui vicina oppida in eam conduxit, *Neliam, Pagafas, Ormenium, Rhizuntem, Sepiadem, Olizonem, Bæben, Iolcon*, quæ ita exhausta, abductis Demetriadem colonis, fuerunt, vt Strabo ſubiunxerit dicto loco: αἱ [ πόλεις ] νῦν εἰσὶ κῶμαι τῆς Δημητριάδος, *hec oppida nunc ſunt pagi Demetriadis*. Liuius lib. xxxix cap. xxiii *Demetriadem quoque, urbem validam & ad omnia opportunam, & Magnetum gentem ſue ditionis [ rex Philippus ] fecit*. Sic vero in Magnetum finibus fuit; vt in Theſſalia etiam conſeretur. Idem lib. xxvii cap. xxxii *profectus ab Dymis per Achaiam Boeotiamque, & Eubœam, decimis caſtris Demetriadem in Theſſaliam pervenit*. Heic Antiochus, quum in Europam veniſſet, adpulerat. Polybius lib. iii cap. vii ἀρχὴ τῷ πολέμῳ ὁ Αντίοχου κατάπλους εἰς Δημητριάδα, *Initium belli fuit Antiochi adpuſus in Demetriadem*. Hæc vrbs diu nauale, & regia quoque aliquando Macedonicorum regum fuit. Strabo ibidem de Demetriade: καὶ δὴ καὶ ναύσταθμον ἦν τῷ καὶ βασιλεῖν μέχρι πολλῶ τοῖς βασιλεῦσι τῶν μακεδόνων.

Septem ſtadiis ſupra Demetriadem *Iolcos* fuit, Strabone auctore, qui addit: ἡ Ἰωλκὸς κατέσκαπται μὲν ἐκ παλαιῆς, *Iolcus olim deleta eſt*. Plinius lib. iv cap. ix *Theſſalia adnexa Magnesia eſt*, cuius fons *Libethra: oppida, Iolcus, Hormenium, Pyrrha, Methone, Olizon*. De fonte *Libethra* Plinii ſic Pomponius lib. ii cap. iii *heic Libethra, carminum fontes*. Propter pluralẽ diſtinguit Ortelius ab oppido fontes. nam oppidum, *Libethram* nomine, in Olympo monte, quæ in Macedoniam vergit, Paulanias

sanias Bæot. cap. xxx descripsit. Hinc nymphæ aut Musæ *Libethrides*. Strabo lib. ix pag. 282 in Helicone ponit, præter Musarum templum & Hippocrenen, etiam τὸ τῶν Λιβητηρίδων νυμφῶν ἄντρον, *Libethridum Musarum antrum*. Et Virgilius eclog. vii vers. 21

• *Nymphæ, noster amor, Libethrides, aut mihi carmen,  
Quale meo Codro, concedite.* - - -

Viginti stadiis ab Iolco sunt *Pagasa* secundum eundem Strabonem, nauale quondam Pherarum, a quibus stadia xc distant. Plinius confundit cum Demetriade lib. iv. cap. viii. *Oppidum*, inquit, *Pagasa, idem postea Demetrias dictum*. Sed distinxit Strabo, & Pagalis coloni Demetriadem deducti: & quum illæ antea nauale ac emporium fuissent, omnis negotiatio & naualis res inde Demetriadem translata fuit. Quidam *Pagasarum* nomen ex πήγνυμι, a naue Argo ibidem *compacta* deriuant: alii ex fontibus eius loci, quia Dorice παγαί fontes sunt, ceteris Græcorum πηγαί. Prior ratio gratior poetis est. Propertius lib. i eleg. xx vers. 17

*Namque ferunt olim Pagasa naualibus Argo  
Egressam longe Phasidos esse viam.*

Hic ergo singulari numero *Pagasa* dixit, etiam Mela ii cap. iii *Sinus urbem Pagasam amplexus*: ceteri, Strabo, Scylax, Ptolemæus, & Apollonius lib. i vers. 411 παγασαί, *Pagasa*, pluraliter: etiam Plinius prædicto viii capite Harduini editione; Frobenii & aliorum *Pagasa*: ut videri possit Latinis singularem; Græcis pluralem in hoc nomine magis placuisse, quos malumus, quam illos, in urbis Græcæ vocabulo imitari. Hinc sinus, cui adlitæ, Scylaci & Straboni παγασητικὸς κόλπος: Plinio, *Sinus Pagasicus* dicto loco: Melæ *Pagasæus sinus*: quæ forma etiam aliis est usurpata. Sic Ovidius Epist. Herus ad Leandr. vers. 175 *Pagasæus Iason*: & Lucanus lib. ii vers. 715 *Pagasæa ratis*, id est Argo.

Prope aberat locus Αφέται, *Apheta*, vnde egressi in mare Argonautæ. Strabo post Pagasarum descriptionem: πλησιον δὲ καὶ Αφέται, ὡς ἀν' ἀφετήριον τι τῶν Αργοναυτῶν, *In proximo etiam Apheta sunt, quasi emissarium Argonautarum*. Adde Herodotum lib. vii cap. cxciii. Et Diodorus Siculus lib. xi cap. xii κατέπλευσεν εἰς Αφετὰς τῆς Μαγνησίας, *nauiganit in Aphetas Magnesiæ*.

Sic variat in libris accentus, qui Strabonis & Herodoti, in media; Diodori, est in postrema.

Hactenus Strabonis ordinem sequuti sumus: cetera certo loco vix possunt designari: quædam nequaquam possunt. *Methone* in hoc numero est, Græce Μεθώνη, quam Thucydides lib. VI pag. 415 Μεθώνην τὴν ἑμμερὴν Μακεδονίαν, *Methonen Macedonia finitimam* vocitat. Scylax in Magnesia: Ἰωλκὸς, Μηθώνη, Κορακαί, Σπάλαθρα, Ολιζών, *Iolcus, Methone, Coraca, Spalatbra, Olizon*. Homerus quoque Catalogo navium & urbium vers. 223

οἱ δ' ἄρα Μηθώνην καὶ Θαυμακίην ἐνέμοντο,

*Qui vero Methonem & Thaumaciam habitabant.*

nam Μηθώνη & Μεθώνη scribitur. *Olizonem*, Ολιζώνα, quam heic Scylax memorat, etiam supra in iis oppidis, quorum incolæ rex Poliorceta Demetriadem deduxerat, Strabo numeravit. Homerus iam dicto versui subiecit:

καὶ Μελίβοιαν ἔχον καὶ Ολιζώνα τρηχέαν.

*Et Melibœam tenebant & asperam Olizonem.*

Stephanus Thessalia dat, sed late sumta, ut Magnesium comprehendat. *Melibœa* situm Livius monstravit lib. XLIV cap. VII. prateruecti, ad Iolcon classem adpulerunt: inde agro vastato, Demetriadem quoque adgressuri. Inter hæc & consul, ne segnis fideret tantum in agro hostico, M. Popillium cum quinque milibus militum ad Melibœam urbem oppugnandam mittit. Sita est in radicibus Ossa montis, qua parte in Thessaliam vergit, opportune imminens super Demetriadem. Strabo lib. IX extremo ἐν κολπῷ, ad sinum ponit, qui inter Peneum & Ossa est.

*Oloosson*, Ολοοσσών, Straboni Περρῶναισι καὶ πόλις, *urbs Perrhæbica*; Stephano πόλις Μαγνησίας, *oppidum Magnesia*. nam Perrhæbi mediterranea Magnesiæ tenebant, ut supra, Scylace auctore, tradebamus. Homerus Catalogo urbium vers. 246

- - - οἱ ἐνέμοντο

Ὀρβην, Ἠλώνην τε, πόλιν τ' Ολοοσσόνα λευκὴν,

quam *albam*, λευκὴν, cognominat, ut Strabo exponit, ἀπὸ τῆς λευκάργιλος εἶναι, quod in solo argilla alba sit imposta. Lycophron versu 906 Ολοοσσόνων γῆρας, *Oloossonensium arua* contraxit dixit. *Elone* quoque Homeri etiam Straboni nota est, qui illam æque, ut *Oloossonem*, ὑπὸ τῷ Ὀλύμπῳ, *sub Olympo*, prope flumen

men *Eurotam*, qui *τιταρήσιος* Homeri sit (*Titaresus* Lucani lib. VI vers. 376) posuit.

Sub Pelio monte etiam vrbs fuit eodem, quo regio, nomine *Magnesia*, paucis memorata. Apollonio lib. I vers. 584 est metri causa *μάγνησα*, *Magnesa*. Scholiastes ibi: *μάγνησα*: τὴν *Μαγνησίαν* λέγει τὴν κατὰ *Θεσσαλίαν*. *Magnesa*: *Magnesium* intelligit *Thessalia*. Item: *Μάγνησα* δὲ πόλις τῇ χώρῃ ὁμώνυμος, ἄγαν *εὐδὸς καὶ παρὰ θαλάσσιος*, *Magnesa* vrbs eiusdem nominis, quo regio, valde salubris, & *maritima*. Pausanias Achaicis cap. VII in tribus urbibus, quas Philippus Demetrii filius claves Græciæ dixerit, numerat etiam *Μαγνησίαν* τὴν ὑπὸ τὸ Πήλιον, *Magnesium* sub Pelio sitam: vbi non desunt qui Demetriadem interpretantur, quæ eo modo *Magnesia* dicta sit, quo Plinius *Pagafas* Demetriadem dixerit, quia Demetrias ex Magnesia, Pagasis, & aliis circumiectis, quod Strabo exposuit, fuerit conflata. Illustrior quidem Demetrias fuit, & satis opportuna ad Thessalos cohibendos; verum longius remota a monte Peleo. De *Βαβὲ* oppido, & *Βαβείδε* lacu supra ex Strabone diximus, quum *Pherarum* situm in extrema Pelasgiotide describeremus. Quod vero ultra limitem, quæ Pheræ sunt, videntur ad *Magnesium* pertinere, heic quoque de illis aliquid addendum est. Stephano quidem *βοίβη πέλις Θεσσαλίας*, *Βαβὲ oppidum Thessalia est*: & Plinius quoque lib. IV cap. VIII in Thessalia, citra *Magnesium*, lacum censet *Bæbëidem*; qui Stephano est *Βοιβιάς λίμνη*, *Bæbias* lacus; nec vero dubitatio cessat, qua verendum est, ne extra Pelasgiotidem, quam Pheris finiuit Strabo, illud oppidum & lacus cadant. Homerus inter Pheras & Iolcum ponit lib. B Iliad. in Catalogo urbium vers. 218

Οἱ δὲ *Φερὰς* ἐνέμοντο *πᾶσαι βοιβηίδα λίμνην*,  
*βοίβην καὶ Γλαφυρὰς καὶ εὐκτίμενον Ἰωλκὸν*,  
*Qui Pheras habitabant apud Bæbeidem paludem*,  
*Bæben, & Glaphyras, & bene adificatam Iolcon.*

Thessaliæ contra Plinius dat *Pyrrham*, *Cisthanæam*, & *Spalathram*: e quibus alterum & Herodoto lib. VII cap. CLXXXIII *καθαγαίην* scripsit, & manifesto in Magnesia locauit. οἱ *βάβρασι*, inquit, *ἐξάνυσσι τῆς Μαγνησίης χώρας ἐπὶ Σηπιάδα τε καὶ τὸν αἰγιαλὸν τὸν μετὰ Κασσανίης πόλις ὄντα καὶ Σηπιάδος ἀκτῆς*, *βαρύνει* [totum diem nauigantes] *τενέδρουν Μαγνησίην ὁρὰν super Sipiadem*,

*dem, & litus, quod est inter urbem Castaneam & oram Sepiadem.* Stephanus, Lycophron, & Mela scripserunt sine adspirata littera *Καταναία, Castanea.* Quam addit Plinius *Spalathrum*, supra quod, auctore Scylace, attigimus. Sed his singulis sedem propriam & verum ordinem determinari posse desperamus.

Supereft *Sycurium*, quod ita Liuius lib. XLII cap. LIV descripsit: *Sycurium est sub radicibus Offæ montis, qua in meridiem vergit, subiectos habet Thessalia campos: ab tergo Macedoniam atque Magnesium.* Polybius excerpt. Legat. LXIX extrem. Συκύριον scriptum reliquit. Promontoria Magnesiæ Ptolemæo, qui Thessaliæ adscribit, duo sunt, *Μαγνησία ἀκρὰ*, quæ in septentrionem vergit: & *Σηπιάς ἀκρὰ*, quæ in austrum. Alterum, *Sepias*, pluribus est memoratum, Herodoto, iam dicto loco; Apollonio lib. I Argonaut. vers. 582

- - - ἔδυνε δὲ Σηπιάς ἀκρὰ,

*subiit autem ipsis promontorium Sepias.* Scholiastes ibi: *Σηπιάς, ἀκρωτήριον ἐν Ἰωλκῶ ἔτω καλεῖται, Sepias: promontorium in Iolco ita nominatum.* Iolcus autem hoc loco non oppidum est, sed litus & tractus. Strabo IX pag. 300 *καλεῖται καὶ ὁ συνεχὴς ἀνγιαλὸς Ἰωλκὸς*, vocatur etiam *continuum litus Iolcus.* Plinius quoque in Magnesiæ: *promontorium Sepias.* Herodotus prædicto loco etiam *χώρον*, *litus & tractum* denominat *Sepiadem*: idem nomen oppidulo, promontorio subiacenti dedit Strabo; dum *Σηπιάδα* quoque inter illa oppida numerat, quibus exhaustis creuisset Demetrias.

Montes celebrantur *Pelios & Offa*, e quibus Offa Penteo est propior, qui inter hunc & *Olympum* effluit. Ambo noti sunt gigantum fabulis. Virgilius Georg. I vers. 281

*Ter sunt conati imponere Pelio Ossam,*

*Scilicet, atque Offæ frondosum involuere Olympum.*

Et Horatius lib. III oda IV

*Fratresque tendentes opaco*

*Pelion imposuisse Olympo.*

Seneca Agamemnone vers. 337

- - - *stetit imposita*

*Pelion Offæ. pinifer ambos*

*Pressit Olympus.*

Scilicet

Scilicet finguntur hæc gesta, antequam Peneus inter Olympum & Oßam perruperit. *Pelion* autem mons, Græca forma; Πηλιον ὄρος, fertur habitaculum gigantum & Centaurorum fuisse, qui ex gente *Lapitharum* erant: cui loco vtrum etiam *Peletibron* addendum sit, aliud domicilium Centaurorum, an in media Thessalia ponendum, non habeo, quod pro certo dicam. *Servius* meminit eius oppidi ad illud *Virgilii Georg.* III vers. 115

*Frena Peletibronii Lapithæ, gyrosque dedere.*

Et *Lucanus lib. VI* vers. 386 Centauros ibi natos fingit. Quum vero tyranni fuerint Centauri, qui montes muniuerunt; etiam citeriorem montem *Othryn* iis *Virgilius* tribuit *Aen. VII* vers. 675

*Descendunt Centauri, Omalem Othrynque niualem  
Linguentes cursu rapido.*

## E P I R V S.

*Epirus*, Ἠπειρος, regio Græciæ, post Illyricas gentes supra *Cerauniös* montes incipit, & vsque ad sinum *Ambracium*, & quem ille recipit, *Arachtum* amnem patet. Veterem tantummodo *Epirum* in vetere *Geographia* definimus: Nouam, quæ multis post sæculis ex Illyricanis *Macedoniæ* gentibus conscripta fuit, ad medii æui *Geographiam* reservamus. Illa vero *Epirus*, quæ quondam regnum *Acacidarum* fuit, & sola *Epirus* a scriptoribus antiquis nominatur, in tres regiones dispescitur, *Chaoniam*, *Theprotiam*, *Molossidem*, quibus alii addunt *Cassopiam* siue *Cassiopen*: item *Oëstrinen*, & *Pindum*. quas nunc singulas per-  
lustrabimus, inuestigaturi vrbes quotquot poterimus inuenire. *Polybius* enim in deperdito quodam libro apud *Strabonem lib. VII* pag. 223 scripsit *Aemilium Paullum* Ἠπειρωτῶν ἐβδομήκοντα πόλεις ἀνατρεψας, quod *Liuius lib. XLV cap. xxxiv* repetitum interpretatur, oppida circa septuaginta, muris dirutis, direpta fuisse: quantum numerum neque ex geographis neque historicis libris colligere possumus. Ea tamen omnia memorabimus, quarum mentionem in litterarum monumentis licebit inuenire.

*CHAONIA* prima pars Epiri, cuius incolæ dicuntur *Χαῶνες*, *Chaones*. *Liuius lib. XLIII cap. xxiii Appianus*, dimissis *Chaonumque*

numque, & si qui alii Epirotæ erant præsidii, cum Italicis militibus in Illyrium regressus. Plinius lib. IV cap. I Epiros in uniuersum, adpellata Acroceraunius incipit montibus. In ea primi Chaones, a quibus Chaonia. Stephanus: Χαονία μὲν τῆς Ἠπειροῦ. οἱ οἰκητοὺς, Xaones, Chaonia media est Epiri: habitatores, Chaones. μὲν dicit, media, quia scripsit post adiectam Epirum Nouam. Ceterum ille in limite septentrionali est, quem Plinius in Cerauniis montibus constituit: Ptolemæus extra illos Oricum, primam Epiri urbem, posuit. Sed vetior Plinii, quam Ptolemæi sententia Iacobo Palmerio, viro clarissimo adparet, quia etiam Propertius lib. I eleg. VIII ad suam Cynthiam scripserit,

*Vt te, felici præuecta Ceraunia remo,*

*Accipiat placidus Oricos aquoribus.*

Si necesse, inquit, Cynthia erat, ab Italia soluenti, præuebi Ceraunia, ut Oricum teneret; etiam necesse fuisse videtur, Oricum fuisse ultra Ceraunia in Epiro. Recte coniicit vir doctissimus, si Brundisio Cynthia, aut Hydruntē traiectura fuisset, ut in Epirum & Achaiam proficisceretur: sed omnes rationes poetæ sunt contrariae. Suspiciatur enim, cum nescio quo viro in Illyricum ituram esse, ideo sub initium queritur:

*An tibi sum gelida vilior Illyria?*

Deinde non Calabria portu, sed Tyrrheno mari, portu Ostiensi soluturam præuidit quum dixit,

*Ne Tibi Tyrrhena soluatur funis arena;*

ut Siciliam præteruecta Ionio mari in Adriaticum ingrederetur. quod si est, valent Ptolemæi rationes, ut præuecta Ceraunios montes in portum Oricum veniret. Accedit, quod Plinius lib. III cap. XXIII, & Pomponius Mela lib. II cap. III extra Epirum in Illyrico tractu Oricum censent. Plinius ibi: in ora oppidum Oricum, a Colchis conditum. Inde initium Epiri, montes Acroceraunia. Neque existimare licet, in monte forsan Oricum fuisse positam. nam Liuius lib. XXIV cap. XL eam urbem sitam in plano testatur, neque mœnibus, neque viris atque armis validam primo impetu oppressam esse. Cetera eius urbis nunc sunt adiicienda.

Prima ergo Epiri vrbs secundum Ptolemæum fuit Ωρικὸν, Oricum, neutro genere, quo etiam Mela & Plinius id nomen casu

casu recto expresserunt : at Stephanus & Marcianus Heracleota ( siue Scymnus est ) *Ορεικός, Oricus*, femineo modo vrbium : ille *Ορεικός πόλις ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ, Oricus, vrbis in sinu Ionio* : hic pag 18

*Ἑλληνὶς Ορεικός τε παρθάλιος πόλις.*

id est, *Græca & maritima vrbis Oricus*. Portum insignem habuit, cuius lib. III Cæsaris Civ. cap. VII, VIII, & alibi fit mentio, vt Bibulus etiam *cum classe ad Oricum* potuerit consistere, cap. XV. Inde deriuatum nomen *Oricius*. Dionysius Perieg. vers. 399 *Ῥικίην ὑπὲρ αἶαν, Oriciam super terram*.

Post Oricum sunt montes in mare vsque procurrentes, qui, quod sæpe fulminibus impetantur, *Ceraunii* ἡ κεραυνῶ dicuntur, & neutro genere, Græcorum more *Ceraunia* : item *Acroceraunia*. Periegetes vers. 388

- - - ἄχρι κολῶνης

*Οὐρέων δ' ἡλιβάτων, τὰ κεραύνια κεκλήσκει.*  
hoc est, *vsque ad iugum montium excelsorum : Ceraunia vocant*. Eustathius ibi : *τῆς Ἰλλυρικῆς χώρας πέρας αἱ ἡλιβάτοι κολῶναι, τὰ κεραύνια ὄρη, ἅτῳ καλεῖσθαι διὰ τὸ συχνὸς ἐκὰ πίπτειν κεραυνός*. Pomponius Mela lib. II cap. III *Deinde Ceraunii montes : ab iis flexus in Hadriam*. His enim iugis & prominente monte seu promontorio Ionium mare ab Hadriatico discernitur. Cæsar Civ. III cap. VI vocat *Cerauniorum saxa*. Et Suetonius Aug. cap. XVII *repetit Italiam, tempestate in traiectu bis confliktatus : primo inter promontoria Peloponnesi atque Actolia ; rursus circa montes Ceraunios*. Virgilius lib. III vers. 506

*Prouehimur pelagὸ vicina Ceraunia iuxta :*

*Vnde iter Italiam, cursusque breuissimus vndis.*

Plinius ineunte lib. IV *Epiros, in vniuersum adpellata, Acrocerauniis incipit montibus*. Et Horatius lib. I oda III

*Qui vidit mare turgidum, &*

*Infames scopulos Acroceraunia.*

Prope Oricum & Ceraunios montes fuit locus *Palæste*, quo Cæsar adpult. Dicto libro III Civ. cap. VI *Postridie terram attigit, Cerauniorum saxa inter & alia loca periculosa quietam naētus stationem : & portus omnes timens, quos teneri ab aduersariis arbitrabatur, ad eum locum, qui adpellatur Palæste, omnibus nauibz ad vnam*



*incoluminibus, milites exposuit.* Sic legendum, vt antiquo codice Chalcidensi Paullus Marfus inuenit : & Lucanus lib. V. vers. 459 de classe illa Caesaris :

- - - qua iam vento fluctuque secundo  
Lapsa Palaestinas uncis confixit arenas.

Ibidem putatur *Aornus* locus Plinii fuisse, cui exhalatio auibz adtingitur pestifera, lib. IV cap. I. nec procul mari *castellum Chimaera* eiusdem in ipsis Cerauniis : sub quo portus *Panormus* Strabonis & Ptolemæi : de quo hic, Πανορμος λιμὴν, *Panormus portus* ; ille lib. VII pag. 224 Πανορμος λιμὴν μέγας ἐν μέσοις τοῖς Κεραυνίοις ἔσται, *Panormus portus magnus in medijs Ceraunijs montibus.* Post quem portus alius, quem Ὀγκισμον, *Onchisum* Strabo vocat : Ptolemæus *Onchisum* ; Græce est Ὀγκησιμος λιμὴν. vnde Cicero lib. VII Attic. epist. II ineunte : *Brundisium uenimus VII kalend. Decemb. vsi tua felicitate nauigandi. Ita belle nobis flauit ab Epiro lenissimus Onchefmites.* qui ventus ex hoc portu in Italiam nauigantes promouet : ideoque ab eodem nominatus est. Nomen fingitur ab *Anchisa* esse quasi *Anchisa portus.* Dionysius Halicarnassensis lib. I pag. 41. ἐκ Βυθροῦ πρὸς γῆν κομιδέντες ἄχρι λιμένος, Ἀγγίσου μὲν τότε ὀνομαζέντος, νῦν δὲ ἀσάφεστέραν ἔχοντος ὀνομασίαν, *A Buthro secundum oram deuecti in portum, qui tunc Anchisa, nunc obscuriore nomine adpellatur.*

Vltimus locus Ptolemæi in ora Chaonia est Κασσιόπη λιμὴν, *Cassiope portus*, siue Κασωπή, *Cassope*, vnde Strabo lib. V II pag. 224 Κασωπαίως, *Cassopaos* populum nominat, & Vrlini nummo ΚΑΣΣΩΠΑΙΩΝ expressum est. Nomen ab *Ioue Cassio* habet, vt non obscure ex Suetonii Nerone cap. XXII coniiicitur. *Nec profectio*, inquit, *dilata*, [ in Græciam puta ex Italia ] *ut primum Cassiopen traiecit, statim ad gram Iouis Cassii cantare auspiciatus est.* Læuinus Torrentius hoc loco Coreyra oppidum *Cassiopen* interpretatur, quod Plinius lib. IV cap. XII *Cassii Iouis* habuisse templum tradat : contra Iacobus Palmerius lib. II Antiq. Græc. cap. IV de vrbe in continente intelligit, quod vox *traiecit*, quæ vltus Suetonius est, videtur persuadere. Cum quo etiam nos facimus, quod verosimile est, communi nomine quæ utebantur, & hanc & illam urbem templum Iouis Cassii habuisse. In litore continentis autem, præter Ptolemæum, etiam Strabo

*Cassiopen.*

*siopen* portum & oppidum lib. vii pag. 224 posuit. καὶ πάλιν, inquit, ἄλλος [ λιμὴν ] Καοσιόπη, ἀφ' ἧς ἐπὶ βρεντέσιον, χίλιοι καὶ τριακόσιοι στάδιοι. hoc est : Et rursus alius [ post Onchisum ] *portus*, *Cassiope*, a quo ad *Brundisium* stadia sunt  $\epsilon\iota\sigma\iota\sigma\epsilon\epsilon$ . Idem continentis oppidum etiam Gellio in animo credo fuisse, quum lib. xix ineunte scripsit, *Navigabamus a Cassiopeia Brundisium*. Nam de Corcyra Cassiope si sermo est, discriminis causa adii-citur quod insularem situm definiat. Cicero lib. xvi epist. ix ad Tironem : *Corcyra fuimus usque ad xvi kal. Decemb. tempesti-bus retenti. a. d. xv kal. Decemb. in portum Corcyraorum ad Cassiopen stadia cxx processimus*. Territorium continentis vrbs amplum habuit per Thesprotiam, ad cuius ipsa fines sita fuit. Nomen regionis Καοσιωπία, *Cassopia*, Stephano : quæ quanta in ora fuerit, Strabo dicto loco pròdit : καθήκει αὐτῶν [ Καοσιωπῶν ] ἡ χώρα μέχρι τῆς κόλπης, pertinet *Cassiopeorum ora usque ad sinum*. Interpres sinum Dulcem intelligit : sunt qui Ambracium : sed prius malim, quia statim mox sequitur : Μετὰ Γλυκύν λιμένα, post *Dulcem sinum*. Etiam aliquid Thesprotis in litore, ne omnia Cassopæis cedant, relinquendum est. Intus Strabo Cassopæis *Buchatium* adsignat, *Elatriam* & *Pandefiam*. Et Plinius lib. iv cap. i hanc gentem *Cassiopeos* nominat. Quod vero Ptolemæus Cassopæorum regionem distincte in ora non exposuit ; intus so-lam urbem Καοσιόπην, *Cassiopen* alteram nominavit ; sub Thespro-tis regiunculam illorum, ut partem, contentam fuisse verosimi-le est ; præsertim antiquis temporibus, quum inualuisset nomen Thesprotiæ.

Mediterranea oppida *Chaonia* Ptolemæo sunt Αντιγόχεια, Φοινίκη, Εκατόμπεδον, Ομφάλιον, Ελαιῆς, *Antigonea*, *Phænice*, *Heκατοmpedum*, *Omphalum*, *Elæus*. Earum urbium primam, quæ *Antigonea* dicitur, Ptolemæus supra Ceraunios montes, e regione Orici vrbs posuit : cui fauet, quod Polybius lib. ii cap. v præsidium a Phœnice Antigoneam per fauces dicit transmissum esse, quales haud dubie in Cerauniis sunt montibus. Ait enim, quin-que millia submissos κατὰ γῆν, *torrestri itinere*, διὰ τῶν παρ' Αντιγότειαν τεχνῶν, per fauces *Antigonenses*, ut urbem Antigoneam tuerentur. Plinius quidem lib. iv cap. i videtur separare a Chaonia : sed nec mirum illud est, quia Chaoniam ipsis montibus

finiuerat. Verba sunt: *In Epiro primi Chaones, a quibus Chaonia: dein Thesproti, Antigoneses.* Putares alio loco quam ad Ceraunios illam posuisse: quod vero etiam Stephanus scripsit, *Ἀντιγόνεια πόλις Χαονίας ἐν Ηπειρῷ*, *Antigonea vrbs Chaonia in Epiro est*; vtique in Ptolemæi positione adquiescimus, præsertim quod etiam Polybii non dissentire rationes videantur.

*Phænice* altera vrbs Ptolemæi, *τῆς Ηπειροῦ Φοινίκη*, *Epiri Phænice* Polybii prædicto loco adpellata. Sic Liuius quoque lib. xxi cap. xii *Phænice vrbs est Epiri.* Strabo autem lib. vii pag. 224 locum propius definiturus, *τὴ δὲ [κόλπῃ]* inquit, *κατὰ Βυθρότων ἢ Φοινίκη*, supple, *ὑπέρκειται*, *supra sinum, qui iuxta Buthrotum est, sita est Phænice.* At in Tabula Peutingeri vetustissima inter Phœnicen & Buthrotum est spatium lvi milliariorum, vt *Buthrotum pro Panormo* irrepsisse videatur. id quod etiam Ptolemæi numeri confirmant. Atque ita *Phænice* in Chaoniam cadit, in qua Ptolemæus posuit: quum secundum Strabonem, qui cum Buthroto coniungit, foret in Thesprotia. Quod sequitur ad Atintanum fines, *Hecatompedum*, ignotum ceteris & obscurum est. *Omphalion*, Stephanus quidem in Thessalia ponit, sed idem in *Παράουσι* ex Rhiani Thessalicis versum profert, quo Omphalienses cum Thesprotis Parauzis coniunguntur.

*Σὺν δὲ οὐραίοις καὶ ἀμύμονας Ομφαλίτες.*

*Parauzi* enim eidem sunt *ἔθνος Θεσπρωτικόν*, *gens Thesprotia*. An vero etiam id nominis oppidum in Thessalia fuerit, nostrum non est in præsentī inuestigare. Neque notior *Elaüs* Ptolemæi, nusquam ab aliis memorata. Addi potest, de quo supra diximus, Plinii *castellum Chimara*, in *Acrocerauniis* situm, sub quo *aqua regia fons*, thesmæ forsan, dictæ *ὑδάτα βασιλικά*: vide lib. iv cap. i. sed verus situs & a mari distantia ignoratur.

*THESPROTIA*, *Θεσπρωτία*, Stephano; *Θεσπρωτῆς & Θεσπρωτῆς γῆ*, *Thesprotis*, Thucydidi lib. i pag. 31. Incolentes *Θεσπρωτοί*, *Thesproti*. Scylax Periplo: *Μετά δὲ Χαονίαν Θεσπρωτοὶ εἰσιν ἔθνος*, *Post Chaoniam Thesproti sunt.* Horum limes orientalis Ambracia & lacus Ambracijs: a meridie mare. Herodorus lib. viii cap. xlii *Θεσπρωτοὶ εἰσὶ οἱ ἐμμερόντες Ἀμωρετικῶν καὶ Λευκαδιοῖσι*, *Thesproti sunt contermini Ambracijs & Leucadijs.* Postea *Cassiopenses* quasi ab ijs auulsi, artiores limites relique-

liquerunt. Oram prius maritimam explicare adgredimur: deinde quæ sunt in mediterraneis.

Post *Cassopen* seu *Cassipopen* in ora *Posidium* Strabonis, id est Neptunium, occurrit, quod promontorium est, quia Ptolemæus in Thesprotis, Ποσειδιον ἄκρον, *Posidium promontorium*. Oppidum ibidem iuxta montem fuerit; nec ne, silente historia non liquet. Inde post flexuosum sinum *Buthrotum* est, Βυθρωτὸν Græce, oppidum non ignobile, quamlibet Ptolemæus tantummodo scripserit, Βυθρωτὸν κόλπος, *Buthrotum sinus*: Strabo autem VII pag. 224 situm oppidum dicit ἐπὶ τῷ τόματι τῆ καλεμένης Πηλώδης λιμένος, in ingressu portus Pelodis: quamquam Ptolemæus aliquod spatium interirecere videatur. In loco qui peninsulam refert, *Buthrotum* fuit. unde Byzantius ille Stephanus Βουθρωτὸς, Χερσόνησος πρὸς Κέρκυραν, *Buthrotus peninsula circa Corcyram*. Addit: ἐστὶ καὶ πόλις, est etiam oppidum. Cicero lib. XVI epist. VII ad Tironem: *Septimum iam diem Corcyra tenebamur: Quintus autem pater & filius Buthroti*. Idem Attico suo lib. II epist. VI tu vero sapientior *Buthroti domum parasti*. Plinius lib. IV cap. I *colonia Buthrotum*. Et Strabo VII p. 224 Βυθρωτὸν ἐποίκους ἔχον Ῥωμαῖαις, *Buthrotum colonia Romanos habet*. Quod etiam Augusti nummus confirmat, quo expressum est, C. A. BVT. EX DD. hoc est, *colonia Augusta Buthrotum ex decreto Decurionum*. Et alio: BVT. HR. AVGVSTVS. Gentile Stephano Βυθρωτίος: & Latine *Buthrotius*. Cicero ad Plancum sub ep. XVI libri XVI ad Attic. *Verba fecimus pro Buthrotiis*. Et ibidem paullo ante: *Buthrotia tibi causa non ignota est*. Et mox statim: *ut primum Buthrotium agrum proscriptum vidimus*.

Portus Πηλώδης, *Pelodes*, & Dorice Παλώδης, a Strabone & Ptolemæo memoratus. Urbem habuerit, nec ne, non liquet. Ptolemæus tantummodo portum dixit, Πηλώδης λιμὴν, *Pelodes portus*. Strabo quidem coniunxit cum Buthroto; sed supra ostendimus, diuersa loca aliis Buthrotum & Pelodem; etiam vere separata esse. Plutarchus de Oraculorum defectu, ubi de magni Panis morte oraculo agit, neutro genere dixit κατὰ τὸ Παλώδες, ad *Palodes*. Idem portus Appiano Civ. lib. V pag. III Παλώεις est. ἐς Παλόεντα κατέπλευσεν, in *Paloentem* nauigauit, a Corcyra, puta. Idem enim Παλώεις quod Παλώδης, cænosius, utrumque a πηλός, vel Dorice παλός, *cænum, lutum*.

Vltra



cap. 1 Velleius Paterculus: *Phidippus Ephyrum in Thesprotia occupavit.*

*Acherusia* autem palus, per quam Acheron fluit, itidem prope mare fuit, uti ex iam prolatis verbis Thucydidis, nec non ex Scylacis in Thesprotia, clarum est. Error ergo est, quum quidam Acherontem ita ex Acherusio lacu deducunt, ut is fontes amni præbeat, decepti Strabonis verbis, ῥέων ἐκ τῆς Αἰχερυσίας λίμνης: & quia Liuius lib. viii cap. xxiv ex *Molosside* dixit amnem Acheronta defluere, nimis quantum Acherusiam quoque in septemtrionem ab maris ora reducant. Plinius quidem Acherontem ex Acherusia lacu deriuat, non autem in sinum Thesprotium, ut Strabo, Ptolemæus, & Thucydides; sed in Ambracium effundit, qui, nisi aliud flumen intellexit, magno errore abreptus fuit.

Ptolemæi Σύβοτα λιμὴν, *portus Sybota* ultra Acherontem ponendus est; quia hic amnis cum Thyami, auctore Thucydide, promontorium Chimerium coercent. Fuit autem desertus portus. Thucydides lib. i pag. 34 Ἔστι τὰ Σύβοτα τῆς Θεσπρωτικῆς λιμὴν ἔρημος, *Sunt Sybota desertus portus Thesprotia.* At ex lib. iii pag. 224 constat, raro fortassis usu, non autem neglectum ab omnibus fuisse. ὁρμισάμενοι ἐς Σύβοτα λιμένα τῆς Ἠπείρου, ἀμα ἔω ἐπέπλεον τῇ Κερκύρᾳ, *ingressi*, inquit, *Sybota Epiportum, sub exortum aurora in Corcyram nauigarunt.* Nomen a vicinis insulis paruis habet, quæ Σύβοτα dicebantur, ut Thucydides prodit lib. i pag. 32, idque propterea, ut scholia Græca interpretantur, quia οὗς ἔχουσιν πολλὰς, *multas sues alunt.* Qui his proximus portus est, Straboni Γλυκὺς λιμὴν, *Dulcis portus* dictus est, in quem tradit Acherontem fluuium exire: commemoratur eodem nomine ab Dione Cassio lib. l pag. 426, qui æque, ut Strabo, ἀπὸ τῆς γλυκαίνουσας per flumina infusa, adpellationis rationem dat. Ille an idem sit, qui Ptolemæi Ελαιᾶς λιμὴν, *Oliuæ portus*, non est iam proum nobis dicere. Hunc inter & Nicopolim idem Strabo portum Κόμαρον, *Comarum* ponit, lx stadiis a Nicopoli, quem etiam prædicto loco Dio Cassius in bello Actiaco memorauit: & alium capaciore, xii millibus a Nicopoli, cuius ipse nomen non expressit.

Ipse *Nicopolis* opus Augusti Cæsaris est, Actiacæ victoriæ

Yyy yyy

moni-

monimentum, vrbs splendidissimis ornamentis a primo ortu aucta & condecorata : Plinio lib. IV cap. I *ciuitas libera Nicopolitana* : Tacito annali V extremo *colonia Romana*, quæ ex circumiectarum ruinis sua cepit incrementa. Strabo sæpe dicto loco : ὁ Σεβαστὸς ὁρῶν ἐκλειμμένας τελεῶς τὰς πόλεις, εἰς μίαν συνῴκισε τὴν οὖν αὐτῇ κληθῆσαν Νικόπολιν ἐν τῷ κόλῳ τῆς, *Augustus* plane deferi has vrbes, in vnam omnes a se vocatam *Nicopolim* in sinu illo [Ambracio] contraxit. E quibus Pausanias Eliac. I cap. XXIII Ambraciotas & Anaëtorios nominauit. Et Dio Cassius lib. LI ineunte de Augusto : πόλιν τέ τινα ἐν τῷ στρατοπέδῳ τόπῳ, τὰς μὲν συναγείρας, τὰς δὲ ἀναστήσας τῶν πλησιοχώρων, συνῴκισε, Νικόπολιν αὐτῇ ὄνομα δούς. *Vrbem eo loco, ubi castra habuerat, condidit ; partim collectis ad eum incolendam hominibus, partim eo translatis finitimis.* Et quia plures Nicopoles, hæc cognomine discernenda ab reliquis erat. Tacitus annali II cap. LIII *Achaia Nicopolis* : Antoninus itinere Macedonico : *Actia Nicopolis*, quod etiam anonymus Rauennas lib. IV cap. VIII imitatus est. Locum Notitia Episcopatuuum Græc. designat : Νικόπολις, ἡ νῦν Πρεβεζα, *Nicopolis nunc Prevesa*.

Mediterranea Thesprotorum obscuriora sunt. Cassiopæis, qui pars illorum sunt, tribuit Strabo *Buchatium*, πολίχνιον μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης ὄν, *oppidulum paulum supra mare*, ἔγγυς τῆς Κιχίου, *prope Cichyrum* : & x millibus a mari *Gitana*. Liuius lib. XII cap. XXXVIII *ad Gitanas Epiri oppidum decem-millia ab mari quum adscenderent* : & intus itidem Strabonis *Elatria*, & *Batia*, parum notæ ; nisi quod Stephanus in *Ελατία*, etiam *Ελάτρειαν Θεσπρωτίας*, *Elatriam Thesprotia* adfert : quibus *Pandosiam* Strabo addit, Acheronti flumini adpositam, vt Liuius lib. VIII cap. XXIV prodit, sortes Dodonæas referens, *caueret* [Aléxander Epirensis] *Acherusiam aquam Pandosiamque urbem*, quas ille vitaturus in Italiam traiecerit, *vt quam maxime procul abesset urbe Pandosia in Epiro, & Acheronte amni*. Ipsa vrbs *Cassiope*, Κασιόπη, altera & mediterranea Ptolemæi, si qua fuit, huc pertinet, quam ille *Cassiopæis* illis, ὑπὲρ ἧς εἰσι Δελσώπες, *supra quos Delopes sint*, adscribit. Plinius addit *Maandriam* & *Cestrinam*, quas vrbes ceteri ignorant : regiunculam tamen Κεστρίνην, *Cestrinam* Thucydides nominauit lib. I pag. 32 de Thyami fluuio dicens, ἐρί-  
ζιν.

ζεν τὴν Θεσπρωτίδα καὶ Κεστρίνην, *Theſprotidem Ceſtrinamque diſt-*  
*minare*.

Fuit etiam locus *Charadra*, *Χαράδρα*,<sup>\*</sup> sinum verſus Ambra-  
cium, auctore Polybio lib. IV cap. LXIII: ſupra ſinum prope  
Arachthi oſtium vrbs nobilis *Ambracia*, Corinthiorum colonia.  
Ptolemaeus auctor, ſive Scymnus eſt, ſive Heracleota Marcia-  
nus, p. 19

Μετὰ τὰς Μολοττὰς δ' Ἀμβρακία Κορινθίων

Ἀποικος ἐστίν,

*Post Molossos Ambracia eſt, Corinthiorum colonia.* nam & hanc  
in Theſprotia cenſent non ignobiles geographi. Stephanus,  
*Ἀμβρακία πόλις Θεσπρωτίας, Ambracia vrbs Theſprotiae:* & Pauſanias  
Eliac. I cap. XXIII *Ἀμβρακίῳται δὲ ἐξ Ἠπείρου τῆς Θεσπρωτίδος,*  
*Ambraciota ex Epiri Theſprotide:* quamvis videatur trans flumen  
fuiſſe poſita. Ptolemaeus enim ab occaſu progrediens, prius  
pōnit Arachthi oſtia, deinde Ambraciam. Liuius lib. XXXVIII  
cap. IV *Ambracia tumulto aſpero ſubiecta.* vrbs, qua murus vergit  
in campos & flumen, occidentem; arx, qua poſita in tumulto eſt,  
orientem ſpectat. amnis *Arcthon* ex *Atthamania* fluens cadit in ſi-  
num maris, ab nomine propinqua urbis *Ambracium* adpellatum.  
Paullo ante cap. III hunc fluuium *Arcthontem nauigabilem amnem*  
vocat: vti Polybius Legat. XXVII καὶ τὸν Ἀράχθοντα ποταμὸν, ῥέ-  
οντα παρὰ τὴν πόλιν, συνεργήσαντες πρὸς τὰς τῆς στρατοπέδου χρείας, *Ar-*  
*cthontem amnem, qui urbem praeterfluit, opportunum aduehendis*  
*necceſſariis ad uſum caſtrenſem eſſe.* Hoc flumen Ἀράχθον, *Arach-*  
*thum* Ptolemaeus vocat: etiam Strabo, qui vna ſitum urbis ſic  
lib. VII pag. 225 deſcribit: ὑπὲρκαταί αὕτη [*Ἀμβρακία*] τῆς μυχοῦ  
μικροῦ, παρὰ ῥέει δ' αὐτὴν ὁ Ἀράχθος ποταμὸς, ἀνάπλεον ἔχον ἐκ θα-  
λάττης εἰς αὐτὴν, ὀλίγων ſαδίων, ἀρχόμενος ἐκ Στύμφης ἑρπυς, *Sita eſt*  
*Ambracia aliquantulum ſupra ſinus intimum reſſum:* eam praeterla-  
bitur *Arachthus* fluuius, quo aduerſo ad eam urbem ex mari paucis  
ſtadiis nauigatur. Olim liberam fuiſſe non dubitatur. Poſtea  
in poteſtatem Aeacidarum venit, quibus regionem ſedem, Pyrrho  
maxime, Romanorum hoſti, praebuit. Polybius excerpt. Le-  
gat. XXVIII multas tabulas ſtatuasque ibi Romanos inueniſſe  
ait, διὰ τὸ γεγονέναι βαſιλεῖον Πύρρῳ τὴν Ἀμβρακίαν, quod regia  
*Pyrrhi quondam Ambracia fuerat.* Pomponius Mela II cap. III



*In Epiro nihil Ambracio sinu nobilius est. Facit sinus, qui angustis faucibus, & quae minus mille passibus pateant, grande pelagus admittit. Faciunt urbes quae adsidunt; Aetium, Argia Amphilochis, Ambracia, Acacidarum regna Pyrrhique. Postea Aetoli possederunt, cum quibus in ditionem Romanorum venit. Florus Aetolico bello lib. II cap. IX de Fulvio Nobiliore: Hic prae caput gentis Ambraciam, regiam Pyrrhi, machinis quatit. Aetoli enim ultra fines suos imperium protulerant. Oppidani Latinis Ambracienses: Graece. Ἀμβρακῖται; Liuius lib. XXXVIII cap. VI Ambracienses, quique intus Aetoli erant, velut proditi a suis, segniores ad pericula erant. Polybius lib. IV cap. LXI πᾶσιν εἰς τὴν Ἀμβρακιωτῶν χώραν, ad Ambraciotarum fines accessit. Thucydides ubique scripsit Ἀμπερακῖται, vsus π dura littera. Et Dio Cassius lib. L pag. 426 ἡ θάλασσα ἡ Ἀμπερακική, Ambracium mare: at plures B littera id nomen expresserunt: etiam in nummis ΑΜΒΡΑΚΙΩΤΑΝ. Etiam possessionis nomen Ambracius ex vsu frequentiori est, ut sinus Ambracius, Liuii lib. XXXII cap. XIV & alibi, Plinii lib. IV cap. I. Portum quoque habuit haud dubie in sinu suo, qui Ambracius portus, seu Ambraciae portus dictus est. Lucanus plurali lib. V vers. 651*

- - - - - oraque malignos

*Ambracia portus,*

supple, *non pauent.* An etiam in exteriori mari ultra sinus ostium portus aliquis huius urbis fuerit, disputari potest. Ait fuisse Palmerius, Scylacis verbis inductus, Ἀπέχει αὐτὴ ἀπὸ θαλάττης ἑξάδια π'. εἰς δὲ καὶ ἐπὶ θαλάττης τὰχος καὶ λιμὴν καλλίστος, *Abeſt* [urbs Ambracia] a mari stadia LXXX. *Habet vero ad mare munimentum & portum pulcherrimum.* At longior est sinus Ambracius, quam stadiorum LXXX. Polybius lib. IV cap. LXIII κατὰ τὸ μῆκος ἀπὸ τῆς πελάγους προσιπτα περὶ τετρακόσια ἑξάδια, *in longum porrigitur* [sinus Ambracius] *a mari CCC stadia.* Ampliorem Plinius facit lib. IV cap. I. *Maxime nobilitatus, inquit, Ambracius sinus, 10 passuum faucibus spatiosum aequor accipiens, longitudinis XXXIX M. P; latitudinis XV M.* E quibus quae de sinu ipso notari debeant, & antea dictis Melæ, etiam ceteris Polybii lib. IV cap. LXIII, abunde intelliguntur. Prope urbem Ambraciam locus est in paludibus, *Ambracus, ὁ Ἀμβρακίος* dictus.

dictus, quondam muro & *περὶ τεχνίσμασιν*, *antemuralibus* munitus, vnum aditum habens adgesta terra factum; vnde vrbs ipsa infestari poterat. de quo pluribus egit Polybius dicto lib. IV cap. LXI.

MOLOSSI quoque, *Μολοῖσσοι*, gens nobilis in Epiro, quorum regio *Molossis*, *Μολοσσίς*, & *Μολοσσία*, siue *Μολοττία* alia dialecto, adpellata. Scylax Periplo: *Μετὰ δὲ Κασσωπίαν Μολοττοί εἰσιν ἔθνος. οἰκᾷσι δὲ ἔτοι κατὰ κώμας. καθήκασιν δὲ κατὰ μικρὸν ἐν ταῦτα ἐπὶ τὴν θάλατταν· εἰς μεσογείαν δὲ πολλῇ. Ποστὶ Κισσορίαν, gens Molossorum est, qui & ipsi vicatim habitant. Pertingunt, quamvis exiguo spatio, usque ad mare: maxima enim ex parte mediterranei sunt.* XL tantum stadia in ora ipsis adsignat: sed de tantillo etiam dubitatur, quia nec portum nec ostium ullius fluminis in gente hac memoravit. Sed potuerunt aliquando in maritimis possidere Thesprotis adempta, quibus Molossi nonnumquam præualuisse videntur, quum reges habuerunt, qui haud dubie in aliis Epiri partibus imperium protulerunt, cuius generis rex Admetus fuit, ad quem Themistocles confugit patria pulsus, quem Thucydides τὸν Μολοσσῶν βασιλέα, Nepos *Molossorum regem* adpellat. Plerumque vero Molossis tota fuit mediterranea, etiam quod oppida & fluuii ostendunt, septemtrionalis, ad Stympnam & Pindum atque his continuos montes pertingens. Plinius lib. IV cap. I *Molossorum flumina, Aphas & Anachthus.* Et Liuius lib. VIII cap. XXIV *Acherontem amnem, ex Molosside fluentem in stagna inferna, accipit Thesprotius sinus.* Oritur ergo in Molossis Acheron: Arachus illos secat atque perfluit. Strabo quoque lib. VII pag. 225 inter illos primo loco numerat Molossos, qui Illyrios montes contingant, *τραχηλιαν οἰκῶντες χώραν, ac asperam & montosam regionem inhabitant*: ceteros Molossis vicinos recenset, Athamanes, Aethices, Tymphaeos, Atintanes, aliosque.

In Molossis *Dodona*, *Δωδώνη*, fuit, Iouis incluta oraculo. Stephanus Byzantius: *Δωδώνη, πόλις τῆς Μολοσσίδος ἐν Ἠπείρῳ, καθ' ἣν Δωδωναῖος Ζεὺς, Dodona, oppidum Molossidis in Epiro, a quo Iuppiter Dodonæus dicitur.* Marcianus Capella lib. VI de tertio sinu Europæ: *Deinde mons Pindus, Dryopes, Molossique, Dodonæi Iovis sinu incluto celebrati.* At Paulanias Attic. cap. XVII τῆς δὲ

γῆς τῆς Θεσπρωτίδος, ἔστι μὲν πού καὶ ἄλλα θεᾶς ἄξια, ἱερὸν τε Διὸς ἐν Δωδώνῃ, καὶ ἱερὸν τῷ θεῷ Φηγός. *In Thesprotide quidem & alia spectatu digna sunt, & Idus in Dodona templum, sacraque ei fagus.* Sed beneres habet, quia fines harum gentium non semper iidem existerunt. Strabo lib. VII pag. 227 ita conciliat: ἡ Δωδώνη τὸ μὲν παλαιὸν ὑπὸ Θεσπρωτοῖς ἦν, - - - καὶ ἡ τραγικοὶ τε, καὶ Πίνδαρος Θεσπρωτίδα ἐρέκασιν τὴν Δωδώνην· ὕστερον δὲ ὑπὸ Μολοττοῖς ἐλέγετο. *Dodona antiquitus sub Thesprotis fuit, & tragici ac Pindarus Thesproticam dixerunt Dodonam: postea sub Molossis censebatur.* Ex quibus adparet, in utriusque gentis confinio fuisse, ut nunc huic, nunc illi, quæ prævaluerat, adiudicaretur; Verius tamen Molossis tribuitur quam Thesprotis, quia Homerus Perrhæbos, quos constat in Pindo & ad latera eius fuisse, circa Dodonam coluisse refert, ideoque ipsam Dodonam, δυσχεῖμεσιν, *difficili bieme laborantem* a situs asperitate adpellavit. Verba poetæ sunt in Catalogo navium & vrb. vers. 256

- - - - - μινεπτολεμοὶ τε Περρωβοί,

Οἱ περὶ Δωδώνην δυσχεῖμεσιν οἰκί' ἔθεντο.

*bellicosique Perrhæbi, qui circa Dodonam valde brumalem domos posuerunt.* Plinius IV cap. I *Molossi, apud quos Dodonæ Iouis templum, oraculo illustre: Tomarus mons centum fontibus circa radices, Theopompo celebratus:* etiam Strabo prædicto loco, sub monte *Tomaro*, situm illud Iouis templum observavit. τὸ ὄρος, inquit, ὁ Τόμαρος, ὃφ' ᾧ καὶ τὸ ἱερὸν.

Cetera Molossorum oppida ex parte nominantur a Liuvio lib XLV cap. XXVI. *Anicius*, inquit, *in Molossidem transgressus: cuius omnibus oppidis, præter Passaronem, & Tecmonem, & Phylacem, & Horreum, receptis, primum ad Passaronem ducit.* Ex his, quæ nominantur, *Passaron* videtur caput fuisse. Huius principes clauferunt portas Romanis aduenientibus, multitudinem, ut mortem seruituti præponerent, hortantes: qua saniora consilia anteferente, Romanis vrbs est dedita. Et cap. XXXIII eiusdem libri, [Pau]llus ipse *Epirum petens, quintis decimis castris Passaronem peruenit. Haud procul inde Anicii castra aberant.* Plutarchus Pyrrho pag. 385 εἰώθεισαν ἐν Πασσαρωνί, χωρίῳ τῆς Μολοττίδος, Ἀρεῖῳ Διὶ θύσαντες ὀρκωματαῖν τοῖς Ἠπειρώταις καὶ ὀρκίζεν, αὐτοὶ μὲν ἄρξιν κατὰ τὰς νέμεις, ἐκείνους δὲ τὴν βασιλείαν διαφυλάξαι κατὰ τοὺς νόμους.

μους. Mos erat regibus, ut Passarone, Molossidis oppido, Ioni Martio sacrificantes, iurarent Epirotis secundum leges se imperaturos esse, & vicissim iureiurando illos obstringerent, illos ex præscripto legum regnum defensuros esse.

Altera vrbs est Tecmon, Τέκμων, quam Stephanus quidem in Thesprotis scribit: in Molosside autem secundum Liuium est ponenda. Is dicto libro, cap. xxvi Simili pertinacia Cephali principis clausum Tecmonem, ipso interfecto per deditionem [Anicius] recepit. Stephanus autem, Τέκμων, πόλις Θεσπεριωτῶν. ὁ πολίτης Τεκμώνιος. Obliquo casu Τεκμώνος, Tecmonis, O longo.

Phylacen quoque & Horreum Liuius dicto cap. xxvi in Molosside posuit. Subiungit ibidem: nec Phylace, nec Horreum oppugnationem tulerunt. Antea dixerat in Molosside hæc quatuor inesse Passaronem, & Tecmonem, & Phylacen, & Horreum. Ab hac diuersa est Phylace Thessalorum in Phthiotide, de qua supra ex Stephano & Strabonis lib. ix pag. 298 actum fuit. Horreum subobscurum est, nec succurrit qui præterea mentionem illius habuerit. Plura oppida Molossorum fuisse Liuius ibidem adfirmat, omnibus oppidis receptis deditione, præter quatuor illa, quæ expugnanda vi & armis erant.

Epirotas etiam dixit Strabo plerasque gentes sub Pindo, aut in latere australi eius montis habitantes, Athamanes, Aethices, Tymphaos, Orcistas, Paroraos, Atintanes. Et si Epiri pars fuerunt, ad Molossidem maxime, quam propius attingunt, referendi sunt. Addi his Perrhabii possunt, de quibus paullo ante ex Homero differebamus. Plinius autem lib. iv cap. ii Athamanes, Tymphaos, Perrhabos Aetolis attribuit; & Liuius quoque lib. xxxviii ineunte Athamanes Aetolis ponit quam proximos. nam Aetoli a tergo etiam Pindum montem habuerunt, ut gentes eius nunc Aetolis, quando potentiores erant, nunc Epirotis adscriberentur. Stephanus Athamaniam dixit χώραν Ἰλλυρίας, Illyria regionem, quod Strabonis sententiæ est propius. Illyrios intellige Epiro & Thessaliæ conterminos, postea Macedoniae contributos. Oppida Athamanum sunt, Argithea, caput gentis, ut Liuius xxxviii cap. i vocat: & Acanthus: in quo nomine Stephanus: ἔστι καὶ ἡ Αῤαμανίας, est etiam alia [Acanthus] Athamania.

Aethi-

*Aethices* sunt Hesychio ἔθνος παρὰ τὴν Θεσσαλίαν, *gens iuxta Thessaliam* : Stephano, ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐν πίνδω ὄρει, *in Thessalia, in monte Pindo* : sed verius apud eundem Marsyas dixit, μέσον τῆς Τυμφαίας καὶ Ἀθαμανίας καθεῖσθαι τὴν [Αἰθίκων] χώραν, *Aethicum regionem esse mediam inter Athamaniam & Tymphaeam* : atque sic in illis montibus qui Epirum spectant, non Thessaliam.

*Tymphaos*, a *Tympha* siue *Stympha* monte dictos, inter Epirotas & Illyrias gentes esse, & modo his, modo illis adiudicari, supra ex Strabone dictum fuit. Plinius & hos Aetoliae adiungit, sed potentiam Aetolorum respicit, late quondam ultra fines suos per Thessaliam & Epirum imperantium. Tymphaeus certe mons, qui Arachthum fundit, Molossis, quam Aetolis, est propinquior.

*Orestas* Stephanus exsertis verbis dat Molossidi. ὀρέσται, inquit, Μολοσσικὸν ἔθνος. Late habitarunt, & ὀρέσις, *Orestis regio* in ora Illyricarum gentium ad occasum Stymphaliae, ad septentrionem Chaoniae, a Ptolemaeo posita, & supra explicata. Inde usque in Molossidem oblique per montes producebatur. Livius quidem lib. xxxiii cap. xxxiv *Macedonum gentem Orestas* dixit, sed Macedoniam amplificatam per finitimas gentes, intelligit. Idem lib. xlii cap. xxxviii inter Epirum & Aetoliam *Orestas* posuit. *Marcus & Atilius ad Gitanas, Epiri oppidum, decem millia ab mari quum adscenderent, concilio Epirotarum habito, cum magno omnium adsensu auditi sunt : & quadringentos inuenturis eorum in Orestas, ut presidio essent liberatis ab se Macedonibus, miserunt. Inde in Aetoliam progressi.* Stephanus etiam urbem *Orestiam* in hac gente ponit, patriam Ptolemaei Lagi. ὀρέστια, inquit, πόλις ἐν ὀρέσταις, ἐν ὅρα ὑπερκείμενη τῆς Μακεδονικῆς γῆς, ἐξ ἧς Πτολεμαῖος ὁ λαγὺς πρῶτος βασιλεύσας Αἰγύπτου, *Orestia urbs Orestarum in monte, qui Macedoniae imminet, ex qua Ptolemaeus Lagi fuit, primus rex Aegypti.*

Qui sequuntur, *Parorae*, Παρωραῖοι, & ipsi circa Stymphalam videntur fuisse. nam ex his quoque Arachthum fluuium deducunt, quem ἐκ Στύμφης ὄρους καὶ τῆς παρωρείας Strabo lib. vii pag. 225 dixit profluere : quod Xylandri versione, etiam a Casaubono emendata, expressum ita est : *profluens ex Stymphali monte & Paroraeis.* Quod vero non legitur παρωρείας, sed παρωρείας, quae.

quæ vox tractum iuxta montem, aut latus montis, & vicinos adiacentes colles significat; commodè verti apud Strabonem potest, ex *Stympha* & *vicino tractu*, qui riuos adfundeat. Nihilominus *Paroræos*, quos breui post Strabo memorauit, haud longe a *Stympha* monte fuisse censemus, quia cum *Tymphæis* & *Atintanibus* ibidem coniunguntur.

*Atintanes* etiam circa hos montes fuere *Chaoniæ* & *Illyricanis* gentibus vicini. *Stephanus* quidem *Atintaniam* *μοῖραν Μακεδονίας*, *Macedonia* partem dixit, sed ampliato *Macedonia* vocabulo. *Polybius* lib. II cap. V *Epirotas*, ad *Antigoneam* *Chaoniæ* ab *Illyriis* victos, *διαφύγειν ὡς ἐπὶ Αἰντανῶν*, *fugisse Atintanes* *versus* tradit. *Liuius* lib. XLV cap. XXX quartam & occidentalem *Macedoniæ* partem describens, id est *Eordæos* & *Lyncæstas*, addit: *iuncta his Atintania, & Stymphalis, & Elimiotis*. Dum ergo *iuncta* fuit, accessit aliunde *Macedoniæ*, propria pars non fuit. Etiam vicinitas *Chaonum* ostendit apud *Polybium*, & *Tymphæorum* ac *Orestarum* apud *Strabonem*, ad fines *Epirotarum*, *Stympham* montem versus, in aspero loco *Atintanæ* habitasse. *Liuius* enim ibidem de iis & finitimis: *Frigida hæc omnis, duraque cultu & aspera plaga est: cultorum quoque ingenia terra similia habet. ferociiores eos & accole barbari faciunt; nunc bello exercentes, nunc in pace miscentes ritus suos*. Ex quibus intelligimus, inter *Illyricos* montes & *Stympham* *Pindumque*, aut his propinquo loco in *Epiri* finibus, aut iuxta eos coluisse. De *Perrhæbis* *Pindi* supra satis dictum, quum de *Thessalis* *Perrhæbis* ageremus.

*Pindus* autem mons non vnus est, sed iuga montium a variis gentibus *Epiri* & *Thessaliæ* habitata, quales sunt antea laudati *Athamanes*, *Aethices*, *Perrhæbi*, alique. Diuidit inter *Macedoniam*, *Thessaliam*, & *Epirum*. *Strabo* lib. IX pag. 299 ἡ δὲ Πίνδος ὅρος μέγα, πρὸς ἄρκτον μὲν τὴν Μακεδονίαν, πρὸς ἑσπέρην δὲ Περγαίαν μετανάσας αἰθρῶπες ἔχουσα, παρὰ δὲ μεσημβρίαν Δόλοπας· αὕτη δ' ἐστὶ τῆς Τετταλίας, *Pindus* vero mons est magnus, qui *septentrionem* versus *Macedoniam* habet, ab occasu *Perrhæbos*, eo compulso: a meridie *Dolopes*: ipse vero *Thessalia* est. *Plinius* lib. IV cap. I *Cestrini*, *Perrhæbi*, quorum mons *Pindus*; *Cassiopæi*, *Dryopes*, *Selli*, *Hellopes*, *Molossi*. Ille *Thessaliæ*, hic *Epiro* magis in-

ter Epiroticas gentes accenset. Sufficit vtrique sententiæ, inter Epirum & Thessaliam Pindum montem situm esse, & incolentes, illinc ad Thessalos adnumerari, hinc ad Epirotas.

Quod ad *Dolopes*, *Dryopes*, *Sellos*, & *Hellopes* attinet, *DOLOPES* Thessali sibi vindicabant, & Strabo lib. I pag. 19 dixit τοῖς Παισι τοὺς ἐμέρους Δολοπας, *Pæonibus finitimos esse Dolopas*: & Homerus Iliad. ἰῶτα vers. 480

Νῶϊν δ' ἐχατὴν Φθίης, Δολόπεσσιν ἀνάσσει,

*Incolib. in extremam oram Phthia, Dolopibus imperans:*

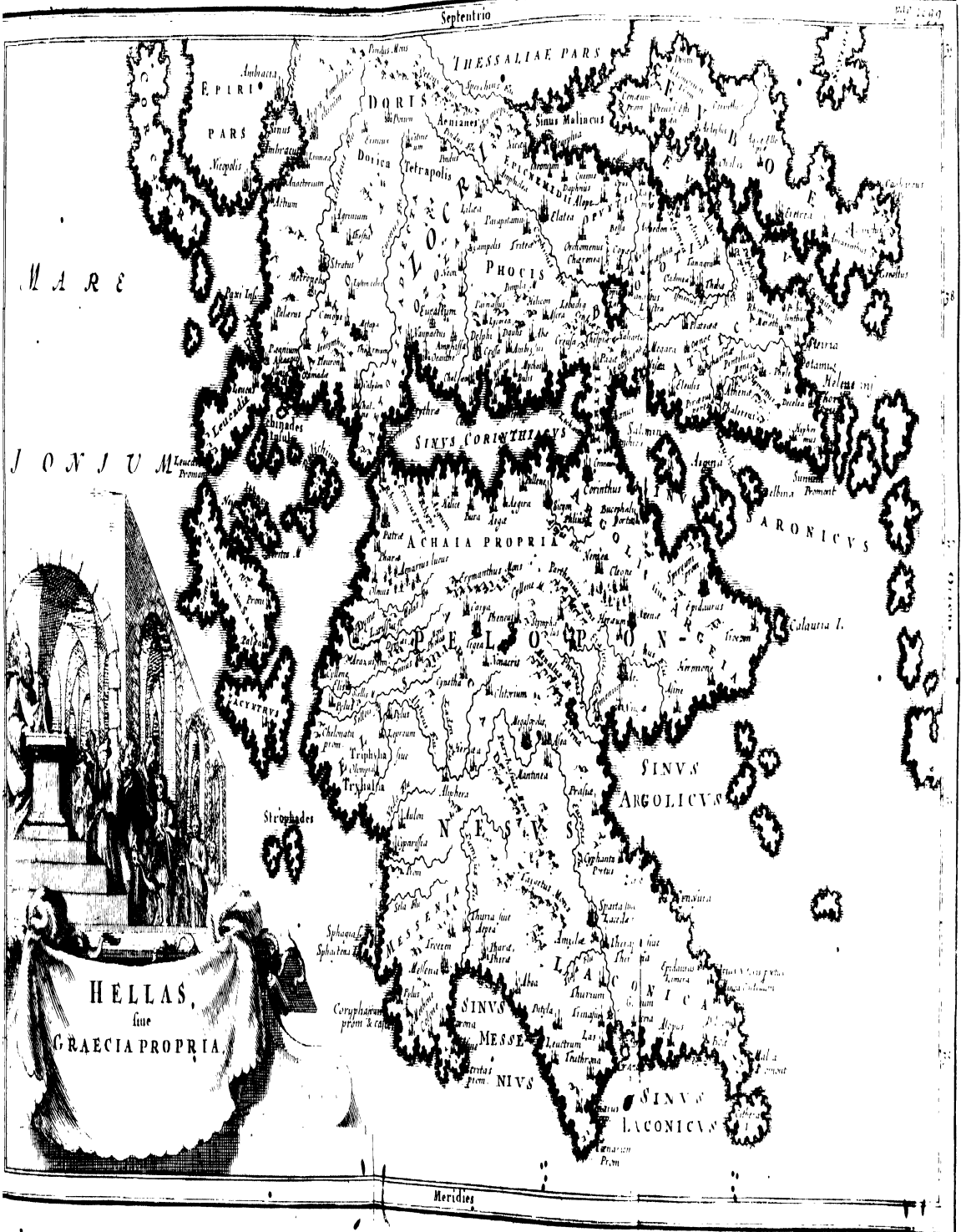
Nec vero dubitandum est, etiam in Pindo iuxta fines Epiri, aut in ipsis finibus *Dolopes* quoque habitasse. Ptolemæus de Cassiopæis Epiri: ὑπὲρ ἧς εἰσι Δόλοπες, *supra quos Dolopes sunt*. Regio illorum *Dolopia* dicebatur. Polybius Legat. excerpt. xxxi ἐσφατεύσαν εἰς τὴν Δολοπίαν, *in Dolopiam exercitum duxerunt*. Et Liuius lib. xxxvi cap. xxxiii *Inde Dolopiam, & Aperantiam, & Perrhæbæ quasdam ciuitates recepit*. Non autem in Thessalia omnem Dolopiam fuisse, verum etiam cis Pindum aliquam ad Epiri fines partem, saltem supra Aetoliam & Acarnaniam Thucydides sub finem libri II clarissime demonstrat. De Achelōo flumine ait: ὁ Ἀχελῷος ποταμὸς ῥέων ἐκ Πίνδου ὅλης διὰ Δολοπίας, καὶ Ἀγρῶν, καὶ Ἀμφιλοχῶν, καὶ διὰ τῆς Ἀκαρνανικῆς πεδίας, ἀνωθεν μὲν παρὰ Στράτον πόλιν, εἰς θάλασσαν διεξίεις παρὰ Οἰνιάδας, *Achelous fluminis ex Pindo monte decurrit per Dolopiam, Agræos, Amphilochos, perque Acarnanicum campum superne præter Stratum urbem, apud Oeniadas in mare effluit*.

*DRYOPES* sunt dubiæ sedis: in Epiri tamen finibus auctoritate Plinii, qui inter Cassiopæos, Molossos, & Sellos posuit, omnes gentes Epiroticas. Strabo autem lib. IX pag. 299 in Thessalia ponit, vnde pars venerit in Peloponnesum. *SELLI*, Σελῆοι, sunt Stephano οἱ Δωδωναῖοι, *Dodonæi*: & Straboni lib. I pag. 19 περὶ Δωδωνὴν μέχρις Ἀχελῷου, *circa Dodonam usque Acheloum*. Lucanus lib. III vers. 180 *Sellæ*, alia forma:

*Theßproti, Dryopesque ruunt, quercusque silentes*

*Chaonio veteres liquerunt vertice Sellæ.*

*HELLOPES* Plinii itidem circa Dodonam fuerunt, ideoque tractus ille dictus *Hellopia*, vt a Dolopibus *Dolopia* Strabo lib. VII pag. 227 ex Hesiodi carminibus adfert:







- Ἦς τις Ἑλλοπή, πολυλήϊος ἥδ' ἐυλείμων  
 Ἐνθάδ' αὖ Δωδώνη τις ἐπ' ἐρχατῇ πεπόμενα.

Supplet scholiastes Sophoclis in Trachiniis ad vers. 1174

Τήνδε Ζεὺς ἐφίλησε καὶ ὃν χερσηέρον εἶναι  
 Τίμιον ἀνθρώπων, νόον ἐν πυθμένι Φηγῶ.

Hoc est: *Hellopia quædam est, pratis agrisque locuples, cuius in extremo Dodona est edificata: quam Iupiter amavit & suum oraculum, esse voluit, hominibus venerabile, habitans in ima fago.* Sunt qui Hellopes, & Sellos eosdem volunt, quia non raro adspiratio in sibilum conuersa est, ut Helli siue Hellopes dicti sint Selli. Vide Strabonem & Sophoclis scholia locis iam prædictis.

Tandem etiam AENIANVM quædam mentio facienda est. Horum varia migratio traditur: pulsos autem a Lapithis ad Aethices venisse: inde τῆς μολεσσίας χώραν, *Molossidis regionem ad Atumiam* (Plinii *Arham*: flumen occupasse, Plutarchus refert *Quæstion. Græcis.* Strabo autem lib. IX pag. 294, de alio forsan loquens tempore: τῶν ἐπικνημιδίων Αἰνιάνες συνεχεῖς, *Epicnemidiis [Locris] Aeniænes continui.* Et lib. I pag. 42 Αἰνιάνες οἱ νῦν Αἰτωλοῖς ἐμμεσι, *Aenianes Aetolis nunc finitimi.*

## GRÆCIA PROPRIA.

Hactenus de Græca Illyride, de Macedonia, eique adnexa Thessalia; & de Epiro, & iis in Pindo monte gentibus, quæ Epiro contributæ fuerunt, vel fines eius attigerunt. Hæ partes sub regibus, non antiquissimis tantum temporibus, quibus omnes Græci suos regulos habebant, sed postea quoque, quum ceteri liberi essent, fuerunt, quod de Macedonia nemo dubitat, cui etiam Philippus, Amyntæ filius, Thessaliam adiunxit, Pherarum tyrannis subactis, quod Diodorus lib. XVI cap. XXXVII, & de tota Thessalia Suidas in κάρωνος ex veteri scriptore referunt. Nec in Epiro ignota Aeacidarum regna, nec Admetus rex Molossorum, de quo in Molossis diximus; aut Amynder, rex Athamanum, in Polybii Legationibus excerptis. Ceteri vero Græciæ populi, qui a Thessalia & Macedonia in austrum vergebant, olim abrogato regio imperio, vti libertate sunt, quam pactis inter se & foederibus, aut legibus suis ciuitates sin-

gulæ ac potentia tuebantur. Hi præ ceteris Ἕλληνες genuini, seu proprie Græci adpellati, & terra quam colebant, *Hellas* siue *Græcia propria*. In varias autem rursus gentes siue respublicas ac ciuitates distributi erant, quas nunc singulas enarrabimus, ab Epiri limite, hoc est ab occasu solis, vt solemne est geographis, initium facientes.

## A C A R N A N I A.

*Acarnania* prima regio Græciæ liberæ ab occasu solis, siue Græciæ propriæ, sinu Ambracio intercepta & Acheloo fluuiio, qui ab Aetolia determinat, vt ille sinus ab Epirotis. Regio Ἀκαρνανία, Thucydidi, Scylaci, Stephano, & Latine *Acarnania* Livio, Melæ, Plinio dicta: Straboni x pag. 311 ἡ Ακαρνανίων γῆ: item, ἡ Ακαρνανίων χώρα, Polybio lib. v cap. xcvi. Populus Ακαρνανῆες, *Acarnanes*, porrecta media: singularis Ακαρναν, *Acarnan*. Curtius lib. III cap. vi *Erat inter medicos Philippus natione Acarnan*. Et Silius Italicus lib. xv vers. 588

- - - - *hosti dexteras iungebat Acarnan*.

De finibus gentis clare Strabo lib. x pag. 309 Αἰτωλοὶ μὲν καὶ Ακαρνανῆες ὁμορᾷσιν ἀλλήλοις, μέσον ἔχοντες τὸν Αχελῶν ποταμὸν, ῥέοντα ἀπὸ τῶν ἄρκτων καὶ τῆς Πίνδης πρὸς νότον διὰ τε Αγραίων Αἰτωλικῶ ἔθλους, καὶ Αμφιλόχων. Ακαρνανῆες μὲν τὸ πρὸς ἐσπέρην μέγας ἔχοντες τὸ ποταμὸν μέχρι τοῦ Αμβρακικοῦ κόλπου, τὴν κατὰ Αμφιλόχους, καὶ τὴν ἑσπέρην τοῦ Ακτίου ἀπόλλωνος. *Aetolos & Acarnanes inuicem conterminos medius fluuius Achelous distinguit, a septentrionibus & Pindo in austrum fluens per Agræos, Aetolicam gentem, & Amphilochos. Acarnanes occasum versus colunt vsque ad sinum Ambracium iuxta Amphilochos & fanum Apollinis Actii.* Ptolemæus, & hunc quidam recentes sequuti, Acarnaniam in Epiro censent, & terminum Epiri Acheloum faciunt: forsan quod Ptolemæi æuo Acarnania sub Epiri præside fuit: olim autem separata ab Epiro erat, vti iam Strabonis verbis probatum fuit. Et Liuius quoque lib. xxxiii cap. xvii *Acarnania vniuersa, inter Aetoliam atque Epirum posita, soleo occidentem & mare Siculum spectat.* Iterum Strabō principio libri viii Μετὰ ἕς Πειρώτας, καὶ τὴν Ἰλλυρίαν τῶν Ἑλλήνων Ακαρνανῆες εἰσὶ, *post Epirotas & Illyrios in Græcia sunt Acarnanes*, quos Acto

Aetoli, Locri, Phocenses & reliqui ibi nominati, ordinatim excipiunt. Nunc oppida pernarramus.

*Actium* in ora Acarnaniae non magnum olim oppidum: templo autem Apollinis celebratum, etiam portu tuto, & adiacente eiusdem nominis promontorio. Strabo lib. x pag. 311 πρῶτόν ἐστιν Ἀκαρνανῶν χωρίον τὸ Ἄκτιον. ὁμονύμως δὲ λέγεται τὸ τε ἕρπον τῷ Ἀκτίῳ Ἀπολλωνος, καὶ ἡ ἄκρα ἢ πείσσω τὸ σῶμα τῷ κόλπου, ἔχουσα καὶ λιμένα ἐντός. *Primum Acarnania oppidum est Actium: idem autem nomen gerunt Apollinis Actii templum: & promontorium quo os illius sinus coarctatur.* Et Thucydides lib. i pag. 21 ἐπαδὴ δὲ ἐγένοντο ἐν Ἀκτίῳ τῆς Ἀνακτορίας γῆς, & τὸ ἱερὸν Ἀπολλωνός ἐστι, ἐπὶ τῷ σῶματι τοῦ Ἀμπρακικῆ κόλπου, *postquam in Actium venerunt terre Anaetoria, ubi templum Apollinis est in faucibus sinus Ambracii.* De portu Cicero lib. xvi epist. ix *Leucadem venimus a. d. viii idus Nouembres: a. d. vii Actium. ibi propter tempestatem ad vi idus morati sumus.* Clarius factum & oppidum & promontorium Actiaca victoria, & colonia eo deducta. Plinius lib. iv cap. i *in ore ipso [sinus] colonia Augusti Actium, cum templo Apollinis nobili.* Et Suetonius Augusto cap. xvii *nauali praelio apud Actium vict: & cap. xviii urbem Nicopolim apud Actium condidit, ludosque illic quinquennales constituit, & ampliato vetere Apollinis templo locum castrorum, exornatum navalibus spoliis, Neptuno ac Marti consecravit.* Hi sunt Ludi Actiaci. Idem Suetonius Tib. cap. vi *Præfedit & Actiacis ludis, & Troianis Circensibus.*

A templo Actio stadiis xl Ἀνακτόριον, *Anaetorium* oppidum aberat, ut Strabo dicto loco obiervauit: qui & in peninsula positum, & nouæ vrbis Nicopolis ἐμπορεῖον, *emporium* adixit. Thucydides lib. i pag. 37 Ἀνακτόριον ἐστὶ ἐπὶ τῷ σῶματι τοῦ Ἀμπρακικαίου κόλπου, *Anaetorium est in ipso ore Ambracii sinus.* Stephanus: Ἀνακτόριον Ἀκαρνανίας πόλις, Κορινθίων ἄποικος, *Anaetorium Acarnania oppidum, colonia Corinthiorum.* Plinius iv cap. i *ciuitas Anaetoria: modo in Actio ex Thucydide aderat Ανακτορία γῆ, ager Anaetorius: & Scylacis κόλπος Ανακτόριος, sinus Anaetorius est Ambracius.*

Supra Anaetorium ad eundem sinum *Limnaa* fuit. Polybius lib. v cap. v *Ambracium sinum inuectus, priusquam illucesceret, καθορμιζοίς πρὸς τῇ καλεσμένῃ Λιμναίᾳ, ad Limnaam portum*

*subiit* : & cap. XIV ποιῶμενος τὴν πορείαν ὡς ἐπὶ τὴν Λιμναίαν καὶ τὰς ναῦς, *ad Limnaeam & naues contendens*. Non oppidum, sed vicus sine muro fuit. Thucydides lib. II pag. 154 διὰ τῆς Ἀργείας ἰόντες, Λιμναίαν κώμην ἀτείχιστον ἐπορεύθησαν. ἀφικνούνται το ἐπὶ Στρατόν, *per Argeam (Amphilochicum agrum) iter facientes, Limnaeam, vicum sine muro, diripuerunt*. Inde venerunt Stratum. Videtur ibi mercatura exercita propter portum : ideo primum exercitus opimæ prædæ causâ eo adductus veluti ad locum non munitum, ut aduersus munitas vrbes præda inlecti fortius postea pugnarent. Liuius etiam *Limnaeam* memorat lib. XXXVI cap. XIII & XIV, sed forte aliam, & Thessaliæ.

*Argos Amphilochicum* nobilis vrbs, cuius ager Ἀμφιλοχία, *Amphilochia* Thucydidi lib. II pag. 145. Et Dicæarchus vers. 47 post Amphilochos demum Acarnanes posuit veluti gentem separatam.

Εἴτ' Ἀμφίλοχοι. Ἄργος δ' ἐνταυθα ἐστὶ τὸ Ἀμφιλοχικόν. μετὰ τούτῃς δ' Ἀκαρνανες.

Plures vero hoc Argos in Acarnania censent. Scylax Periplo : Μετὰ Ἀμβρακίαν Ἀκαρνανία ἔθνος ἐστὶ, καὶ πρώτη πόλις αὐτοῦ Ἄργος Ἀμφιλοχικόν, *Ambracia in Acarnania regio sequitur : cuius prima vrbs Argos Amphilochicum*. Plinius lib. IV cap. I Deinde *Acarnanum vrbes, Alyzeæ, Stratos, Argos Amphilochicum cognominatum*. Et Strabo lib. X pag. 310 Πόλεις δ' ἦσιν ἐν μὲν τοῖς Ἀκαρνανῶσι, Ἀνακτορεῖον τε καὶ Στρατός - - καὶ ἄλλαι δ' εἰσὶ, Παλαιός τε, καὶ Ἀλυσία, καὶ Λευκάς, καὶ Ἄργος τὸ Ἀμφιλοχικόν, *Acarnania ciuitates sunt Anactorium & Stratus : - - & aliæ, Palærus, & Alyzia, & Leucas, & Argos Amphilochicum*. Id quod situ etiam confirmatur. Posita enim hæc vrbs Argos fuit ἐν τῷ Ἀμπεροικῶ κόλπῳ, in *Ambracio sinu*, ut Thucydides dicto loco demonstrauit : seu, ut Mela lib. II cap. III dixit, ex iis nobilibus vrbibus est, *quæ adfident sinui Ambracio*. Distabat præterea ab Ambracia, secundum Polybium Legat. XXVIII, ἐπὶ ἑάδια CLXXX stadia, id est, ut Liuius lib. XXXVIII cap. X Romano more dimensus est, XXI passuum millia. *Profectus*, inquit, *ab Ambracia consul, ad Argos Amphilochicum (viginti duo millia ab Ambracia abest) castra posuit*. E quibus intelligimus, in ipsa Acarnania ad sinum Ambracium situm fuisse.

Nomen

Nomen non tantum *Argos* fuit, neutro genere, τὸ Ἄργος Græce, verum etiam *Argia*, quia Pomponio Melæ dicta *Argia*, *Amphilochis*, veluti Ἄργεια Ἀμφιλοχίς : & si Stephano est fides habenda, gentis quoque nomine, ut aliæ vrbes medio ævo, *Amphilochi* est adpellata. Ait enim : Ἀμφιλοχοὶ πόλις Ἀκαρνανίας, οἱ καὶ Ἀμφιλοχικὸν Ἄργος κληθέντες, ut Vossius ad Melam emendauit & suppleuit. Origo nominis ab *Amphilochō*, Aniphiarai filio, conditore, qui patriæ nomine, quæ in Argolide Peloponnesi erat, hanc nouam urbem adpellauit. Lege Thucydidem dicto loco. Hæ ad sinum Ambracium Acarnaniæ vrbes.

Mediterraneæ Acarnanum fuerunt *Stratos*, *Metropolis*, *Thyreum*, *Palerus*, & aliæ. Amplissima ciuitas *Stratos*, ad Acheloum amnem sita. Thucydides lib. II pag. 154 ἀφικνῶνται ἐπὶ Στράτον, πόλιν μεγίστην τῆς Ἀκαρνανίας, veniunt *Stratum*, maximam *Acarnaniæ* urbem. Idem sub finem huius libri, ubi Acheloum amnem a fontibus ad ostia describit, ἀναθεὶ παρὰ Στράτον πέλιν *superiori Acarnania præter urbem Stratum* dicit defluere. Liuius lib. XLIII cap. XXI *Perseus in Elimeam profectus, & circa eam exercitu lustrato ad Stratum, vocantibus Epirotis, ducit. Stratus validissima tum vrbs Aetolia erat. Sita est super Ambracium sinum, prope amnem Acheloum.* Aetoliæ dicit esse, quia ad fines eius, Acheloo separante : etiam aliter fuit Thucydidis tempore, aliter Philippo & Perseo regnantibus, quum iam Aetolorum creuisset potentia, & fines vtrimque prolati essent longius. *Stratum* nauigatur Acheloo aduerso ducentis amplius stadiis, ut Strabo docet lib. X pag. 310, ex quo verus situs huius vrbis & a mari distantia cognoscitur. Inde κτητικὸν formatur Στρατικός. Polybius lib. IV cap. LXIV ποιῶμενος τὴν πορείαν εἰς τὴν Στρατικὴν, *agmen in Straten-sium agrum ducit.* Octoginta stadiis a Strato est *Anapus* fluuius, auctore Thucydide lib. II pag. 156.

Ab Strato non longe aberat, in austrum paullo vergens, *Metropolis*, XX stadiis reducta ab Acheloo ; quæ in via erat, qua Strato itur Conopen Aetoliæ, quod ex dicti lib. IV Polybii cap. LXIV adparet. Prope mare & urbem Leucadem fuit oppidum *Thyreum* siue *Thurium*, quod in Acarnania Polybius censet. Lib. IV cap. VI τῆς Ἀκαρνανίας Θύρεον, *Thyreum Acarnaniæ oppidum* : & Legatione LXXV idem : κατὰ τὴν Ἀκαρνανίαν συναχθείσης τῆς ἀκλυσίας

κλησίας εἰς Θύριον, *Acarnanum concilio Thurii congregato*. Idem excerpt. Legat. x. ἐκ Θουρίου *ex Thurio*, quod idem oppidum est. Varie enim scribitur. Liuius xxxvi cap. xi *ducentis Thyrii in praesidio positis*. quam scripturam Stephanus adprobauit. εἰς, inquit, καὶ Ἀκαρνανίας Θύριον, διὰ τοῦ ἰωτα, *Est quoque Acarnania Thyrium, quod per I scribitur*. Ex quo Liuium Sigonius correxit: alibi vero, lib. xxxviii cap. ix, mansit in libris, *adduci eos a Thyreco iussit*. Haud procul a mari fuisse & vrbe Leucade, ex Ciceronis excursionem, quam eo a Leucade fecit, adparet. Lib. xvi epist. v quæ Leucade scripta est, *Duas*, inquit, *horas Thyrei fuimus*. *Xenomanes hospes tam te diligit, quam si vixerit tecum*. Cum Thyrio Liuius lib. xxxvi cap. xi coniungit *Medionem*, vt propinquum locum in mediterraneo Acarnania, quem Stephanus πρὸς τῇ Αἰτωλίᾳ posuit, id est apud Aetoliam.

Citra Leucadem a Patris, nauiganti Italiam versus, fuit *Alyzia*, ἡ Ἀλυζία, xv stadiis a mari, vt Strabo definit lib. x pag. 316. Cicero lib. xvi epist. ii ad Tironem Patris relictum: *Tertio die abs te Alyziam accesseramus*. *Is locus est citra Leucadem stadia cxx*. Eodem situ Ptolemæus posuit. Stephanus: Ἀλυζία πόλις Ἀκαρνανίας, *Alyzea oppidum Acarnania*. Et Plinius iv cap. i *Deinde Acarnanum vrbes, Alyzea, Stratos, Argos Amphiloichi cum cognominatum*. Hæc de ora maris exteri in Acarnania.

Intus *Palarus*, Παλαυρὸς, Strabonis, vnde Thucydidi gentile Παλαρεὺς, lib. ii pag 120 sine diphthongo, id est *Palirensis*, tamquam a Παλιρὸς, *Palirus*. Σόλιον, inquit, Κορινθίων πόλις μα αἰετοῖς, καὶ παραδίδασιν Παλιρεῦσιν Ἀκαρνανίων μόνοις τὴν γῆν καὶ πόλιν νέμεται. *Solion, Corinthiorum oppidum*, [Athenienses] *postquam diriperunt, id cum agro solis Acarnanum Palirensibus colendum tradiderunt*. Quod autem heic *Solium* nominatur, aliunde non est notum, neque de situ eius iudicari potest. In Acarnania fuisse, scholiastes adnotauit.

Ad Acheloum, propinquum ostio, vrbs *Astacus*, Ἀστακὸς, ex Ptolemæi positione: quæ vero secundum Scylacem etiam portum in mari habet a dextra exeuntis Acheloi, qui terminus ita est Acarnania, vt tamen in sinistra ostiorum oppidum *Oeniada* iidem Acarnanum fuerit. Sic enim Scylax enumerando procedit, vt Acheloum inter *Astacum* & *Oeniadas* tamquam annem

amnem medium deducat : πόλις Ασακὸς καὶ λιμὴν, καὶ ποταμὸς Αχελῶς, καὶ Οἰνιάδα πόλις, *urbs Asacus & portus, & flumen Achelous, & urbs Oeniada.* Vnde est quod quum Aetoli occupassent, tamquam sitas in solo suo ; Romani decreto Acarnanibus restituerunt. Liuius xxxviii cap. xi *Oeniada cum urbe agrisque Acarnanum sunt.* Olim enim Acarnanum fuerant. Thucydides lib. i pag. 73 διαπλεύσαντες πέραν, τῆς Ακαρνανίας εἰς Οἰνιάδας ἐστράτευσαν καὶ ἐπολιόρχουν, *traicientes [ ex Peloponneso ] Acarnania Oeniadas oppugnaverunt.* Et Scylax in Acarnania posuit. Liuius lib. xxvi cap. xxiv *Leuinus Zacynthum ubi cepit, & Oeniadas Nefumque Acarnanum captas Actolis contribuit.* Stephanus quoque : Οἰνιάδα πόλις Ακαρνανίας πρὸς τῷ Αχελῳ, ἡ καὶ Ερυσιχη καλεμένη, *Oeniada sunt urbs Acarnania ad Acheloum, quæ etiam Erysiχη adpellatur.* De situ etiam Thucydides lib. ii sub finem : εἰς θάλασσαν ἐξίει [ ὁ Αχελῶς ] παρ' Οἰνιάδας, καὶ τὴν πόλιν αὐτοῖς περιλιμνάζων, *in mare exit Achelous iuxta Oeniadas, ad quorum urbem restagnat.* Et Polybius lib. iv cap. lxxv τὰς μὲν Οἰνιάδας καὶ ὁμὴ συμβαίνει πρὸς θάλατταν, ἐπὶ τῷ πέρατι τῆς Ακαρνανίας τῷ πρὸς Αἰτωλίας συνάπτοντι περὶ τὴν ἀρχὴν τῆς Κορινθιακοῦ κόλπου. *Oeniadarum oppidum ad mare situm est, in ultima parte Acarnania, qua Actolos contingit, circa principium sinus Corinthiaci.* Extrema verba : *circa principium finis Corinthiaci, suspecta sunt, quod omnis Aetolia interiecta est Oeniadas inter & initium Corinthiaci sinus.* Gentile, *Oeniada* eodem quo urbs nomine, ut ex Liuii xxxviii cap. xi modo patuit, qui ex Polybii Legat. xxviii transferis, cuius verba sunt, ἡ δὲ πόλις καὶ ἡ χώρα ἡ τῶν Οἰνιάδων, Ακαρνάνων ἔστω. Adde quæ ex Thucydides lib. ii extremo iam protulimus.

*Nefum*, quam velut oppidum Acarnanum cum Oeniadis coniunxit Liuius lib. xxvi cap. xxiv, ut modo ostensum est ; Polybio lib. ix cap. xxxiii oratione Lycisci itidem Νῆσος dicta sic cum Oeniadis componitur. Ait ibi Acarnanum orator : ἡδη παρήρηνται μὲν Ακαρνάνων Οἰνιάδας καὶ Νῆσον, *hi iam [ Aetoli ] Acarnanibus Oeniadas & Nefum ademerunt.* Quod vero νῆτος & Dorice νᾶσος Latine *insula* sonat, videtur ex iis aliqua, quæ Achelous in mari adgestionibus faciat, ut Thucydides lib. ii sub finem scripsit, hoc nomine significari.



Ad peninsulam, cui *Leucadia* nomen est, & postea, perfoſſo isthmo, insulam factam, vt hodieque est, Sanctæ Mauræ nomen gerens, quia & ipsa pars fuit Acarnaniæ, hunc accedimus perlustrandam. Olim peninsulam fuisse, ex Homeri carminibus, qui ἀκτὴν ἠπείροιο vocat, *litus Epiri*, hoc est Acarnaniæ, probat Strabo lib. x pag. 311. Tria oppida Homeri memorat, *Nericum, Crocyleam, & Agylipem*; e quibus primum, Νήριον Homeri Odyss. α vers. 376, (aliis, vt apud Stephanum est, Νήριον, quod alias montis vocabulum est) dicit Corinthios, qui isthmum perfoderint, μετανέγκαντας, *transferentes* posuisse in loco fere, vbi isthmus fuerat, qui a perfossione illa, vt apud Polybium est lib. v cap. v, διόρυκτος, siue *Dioryctus*, vt Latine Plinius iv cap. i scripsit, adpellatur. Scylax eadem fere in Acarnania: αὕτη δ' ἐστὶ νῦν νῆσος τὸν ἰσθμὸν ἀποτεταφρευμένη, *ea nunc insula est, isthmo perfosso*. Nihil de perfossione, neque de insula Thucydides: ideoque eius ætate adhuc peninsulam fuisse Isaacus Vossius ad Scylacem censet. Plinius omnem causam dicto loco ita enarrat: *Dein sinus & Leucadia ipsa peninsula, quondam Neritis adpellata, opere accolarum abscissa a continenti ac reddita ventorum flatu congeriem arena accumulantiū, qui locus vocatur Dioryctus, gradiorum longitudine trium. Oppidum in ea Leucas, quondam Neritum dictum.*

Straboni peninsulæ & oppidi est idem nomen Λευκάς, *Leucas*: Mela & Plinius urbem *Leucadem*; insulam siue peninsulam *Leucadiam* nominarunt, quod etiam Thucydides lib. iii pag. 237 fecit, Λευκάδα & Λευκαδίαν discernens. Ita etiam Liuius diſſinxit lib. xxxiii cap. xvii, *Leucadia nunc insula, & vadoso freto, quod perfossū manu est, ab Acarnania diuisa: tum peninsula erat, occidentis regione arctis faucibus coherens Acarnania. Quingentos ferme passus longa fauces erant; late haud amplius centum & viginti. In his angustiis Leucas posita est, colli adplicata verso in orientem & Acarnaniam. Ima urbis plana sunt, iacentia ad mare, quo Leucadia ab Acarnania diuiditur. Florus autem lib. iv cap. xi Leucadem insulam dixit, quæ aliis erat Leucadia. Etiam Ouidius Metam. lib. xv vers. 289*

*Leucada continuam veteres habuere coloni,  
Nunc freta circumueunt.*

Ab insula & vrbe distinguendum promontorium *Λευκάτα*, *Leucata*; & alia disiecto *Λευκάτη*, *Leucate*. Liuius lib. xxvi cap. xxvi *Leuius*, *superato Leucate promontorio, quum venisset Naulopæum, Anticyram inde se petiturum edixit.* Florus dicto loco: *positis in Epiro castris, Leucadem insulam, montemque Leucatem, & Ambracii sinus cornua classe [Cæsar] succinxerat.* Virgilius *Aeneid.* 111 vers. 274

*Mox & Leucata nimboſa cacumina montis,  
Et formidatus nautis aperitur Apollo;*  
nam templum Apollinis in illo monte erat. Et lib. viii vers. 676

*- - - totumque instructo Marte videres  
Fervere Leucaten.*

Et Claudianus i consul. Stilic. lib. i vers. 174

*Nec iuga Leucata feriens spumantia finctu  
Deterrebat biems.*

Est autem πέτρα λευκή, saxum album, in mare prominens Cephaleniam versus, ut Strabo p. 311 descripsit. Ipsa vrbs *Leucas* maxime clara fuit, ut Mela refert, & celebris adeo, ut caput esset Acarnaniæ. Liuius lib. xxxiii cap. xvii *Leucade hac sunt decreta: id caput Acarnania erat, eoque in concilium omnes populi conueniebant.* Et lib. xxxvi cap. xi *Is quum Leucadios, quod Acarnania caput est, non facile ad defectionem posse cerneret impelli.* Situm paullo ante ex Liuii xxxiii dispeximus. Ita autem in Isthmo vrbs posita erat, ut magis intus, quam in fauces vergeret, quia Thucydidi *Leucas & Apollinis templum intus in chersoneso, seu itra illius isthmum erant*, lib. 111 pag. 237. οἱ μὲν, inquit, *Λευκάδιοι τῆς τε ἔξω γῆς δημόνης, καὶ τῆς ἐντὸς τῆς ἰσθμῆς (ἐν ἣ καὶ Λευκάς ἐστὶ, καὶ τὸ ἱερὸν τῆς Ἀπόλλωνος) πλεῖστα βιάζομενοι ἡσύχαζον, Leucadii, quum ipsorum ager tam extra, quam intra isthmum (ubi Leucas ipsa sita est & Apollinis templum) vastaretur, quiescebant.* Cicero, quum ex prouincia rediret, *Leucade biduum fere consumsit*, lib. xvi epist. iv & v, & in portu Tironis literas expectauit, binasque indidem ad ipsum dedit, cui etiam suauis, ut Leucadem festinaret venire, atque ibi se plane confirmaret. Ita vero *Leucas* in insula erat, ut esset etiam in continenti, quia fossa, quæ dirimebat, ponte iungebatur, angustior

adgestionibus arenæ facta, vt supra Plinius demonstrabat. Strabo lib. x pag. 311 τῆς χερρόνησου διορύξαντες τὸν ἰσθμὸν, ἐποίησαν νῆσον τὴν λευκάδα, - - - νῦν δὲ παρθμός γεφύρα ζυγκτὸς, *peninsula isthmum perforantes fecerunt insulam Leucadiam: nunc vero fretum ponte iunctum est.* Oppidani Λευκάδιοι, *Leucadii*, vt iam ex Thucydide & Liuiο perspectum est. Et *Leucadius* Apollo cognominatus, Straboni dicto loco, τὸ τῷ Λευκάτῃ Ἀπέλλωνος ἱερὸν, quia templum in monte erat. Propertius lib. III eleg. XI

*Leucadius versas acies memorabit Apollo.*

## AETOLIA.

*Aetolia* ab Acheloo flumine ad fretum finus Corinthiaci patebat, siue ad Locros vsque Ozolas. Sed hi termini Aetoliæ vniuersæ. Duplex autem erat secundum Strabonem lib. x pag. 310, ἡ μὲν ἀρχαία, ἡ δ' ἐπίκτητος, *Aetolia antiqua, & adiecta.* Definit ἀρχαίαν ἀπὸ τῷ Ἀχελώου μέχρι Καλυδῶνος παραλίαν, ἐπὶ πολὺ καὶ τῆς μεσσηγαίας ἀνήκυσαν. - - - ἐπίκτητον δὲ, τὴν τοῖς Λοκρεῖς συνάπτουσιν, οἷς ἐπὶ Ναύπακτον τε καὶ Εὐπάλιον, *Antiquam, ab Acheloo usque ad maritima Calydonis [quam Euenus præfluit] Naupactum versus & Eupalium.* Colentes Αἰτωλοὶ, *Aetoli*, omnibus historiis notissimi. Possessuum, *Aetolicus*. Florus lib. II cap. 1x *Syriatico bello successit (& debebat) Aetolicum.* Potentiores facti Aetoli multa in Thessalia, & Acarnania, & alibi occupauerunt, quæ vero huc non pertinent. Lege bella illorum aduersus Macedonas & Romanos gesta apud Liuium Polybiumque. Flumina Aetoliæ *Achelous*, qui ab Acarnania separat: & *Euenus*, ἢ Ἐυηνός, qui diuidit inter Aetoliam Veterem & Epictetum: huius cursum & flexiones Strabo lib. x pag. 310 descripsit. Ouidius Metamorph. lib. 1x vers. 104 de Hercule:

*Venerat Eueni rapidas Ione natus ad vndas.*

Aetoliæ, quam Alexander Acarnan lib. xxxv Liuii cap. xviii *umbilicum Græciæ* vocat, Homerus Catalogo vers. 146 has vrbes laudauit:

Οἱ Πλευρῶν' ἐνέμεντο, καὶ Ὀλεον, ἡ δὲ Πυλὴνν,  
Χαλκίδα τ' Ἀγχιάλον, Καλυδῶνά τε πετρήσαν.

*Qui Pleuronem habitabant, & Oleum, & Pylenen, Chalcidemque mari-*

*maritimam & petrosam Calydonem.* Ex his *Pleuron* illa ἀρχαία, vetus est, vt Strabo lib. x pag. 310 distinguit, sita quondam prope Calydonem; post deserta, & νεωτέρη Πλευρών noua *Pleuron* iuxta *Aracynthus* montem condita, de qua Plinius IV cap. II, in *mediterraneo Pleuron, Halicyrna.* reducta enim a mari est, vt tamen non longius interiora versus recedat. Pausanias Achaic. cap. XI Αἰτωλῶν οἱ Πλευρώνα οἰκῶντες, id est, *Pleuronii* siue *Pleuronenses Aetoli.*

*Pleuroni* nouæ vicina fuit *Olenus*, Ὀλένος, Homero memorata, sed postea ab Aeolibus, vt Strabo tradit, deleta: cuius nominis alia in Achaia Peloponnesi fuit, cum nostra minime confundenda. Ptolemæus inter *Pleuronem* & *Calydonem* posuit *Olenum* mediam. Montem *Aracynthus* Plinius IV cap. II, & ex eo Solinus in Acarnania ponunt: Strabo & Dionys. Perieg. vers. 431 in Aetolia. Hic est de quo ecloga Virgilii I vers. 24

*Amphion Dircaus in αἶθρο Aracyntho.*

αἶθρο, interpretantur saxoso & prarupto, alii litorali vtrumque ab ἀκτὴ, quæ & litus, & saxa scopulosque significat. Inde Acheloum versus *Pæanium* erat, quod rex Philippus deleuit, sicut etiam *Itboriam*, quod vtrumque Polybius lib. IV cap. LXV narrauit. Diruta vrbis *Pæanii* materiam (τὰ ξύλα καὶ κέρχμον) per amnem Oeniadas deuexit, quod argumento est, Acheloo amini *Pæanium* adpositum fuisse.

Supra *Aracynthus* montem *Conope*, Κωνώπη fuit, ab Acheloo xx stadiis, vti ex Polybii lib. IV cap. LXIV adparet, remota. Idem Philippi regis iter ex Acarnania Thermum versus lib. V cap. VII describens, ait, in transitu Acheloi ad sinistram reliquisse *Stratum*, *Agrinium*, *Thestiensis*: ad dextram vero *Conopen*, *Lyfimachiam*, *Trichonium*, Φοιτεον, *Phæteum*. Sinisteriora, præter *Stratum* ad septentrionalem Aetoliam pertinent: quæ dextrorsum cum *Conope* erant, *Phæteum*, Φαιτείαι lib. IV eiusdem cap. LXIII, Stephano Φαιτίαι, qui vero male dixit urbem Acarnaniæ, quum hoc Polybii loco altero, siue cap. LXIII libri IV de rege dicatur: διελθὼν τὴν Ακαρνανίαν, ἤκε τῆς Αἰτωλίας πρὸς τὴν καλεσμένην πόλιν Φαιτείας, *transgressus per Acarnaniam, ad Aetoliam urbem Phæteias venit.*

Ad dextram dicto itinere Philippus relinquebat etiam *Lyfimachiam*, cuius situm notat Livius lib. xxxvi cap. xi *Ipsē Delphis Ναυρακτὺν processit. consilio principum Aetoliarum habito, via, quae prae-ter Chalcidem & Lyfimachiam fert ad Stratum, suis, qui per Maliacum sinum veniebant, occurrere.* Strabo lib. x pag. 317 ἡ Φανισμένην, excisam & ipsam iacere tradit. *Trichonium* autem, Τριχώνιον, quod itidem a dextris illo itinere Philippus apud Polybium lib. v cap. vii habuit, videtur inter Lyfimachiam & Phoe-teum fuisse: Stephano quoque πόλις Αἰτωλίας, oppidum Aetolia: quod Palmerius etiam Straboni lib. x pag. 310 restituit, apud quem in Aetolia veteri corrupte legitur Τριχόνιον. Quo autem regis iter tendebat, *Thermum*, opulentum oppidum erat, de quo Polybius lib. v prae-ter locum ex cap. vii monstratum antea, etiam cap. viii agit plenius. Rex, inquit, difficili via περὶ θέρμον, progrediebatur *Thermum*: item, ἥκα ποδῆς ὥρας ἐπὶ τὸ Θέρμον, *Thermum* venit, quum adhuc diei multum superesset. Hunc locum καθ' ἑκάστον ἔτος ἀγορῆς τε καὶ πανηγύρεως ἐπιφανέστας, καὶ τὰς ἀρχαιρεσιῶν καταστάσεις, id est, quotannis mercatum & ludos celebres, etiam comitia Aetolorum habuisse, ibidem testatur Polybius. Inter *Thermum* & *Conopen* fuit ad *Trichonidem* lacum, vrbs *Metapa*, LX stadiis a *Thermo*. Polybius lib. v cap. vii ἀφικόμενος δὲ πρὸς πόλιν τὴν καλεσμένην Μετάπαν, ἡ κεῖται μὲν ἐπ' αὐτῆς τῆς Τριχωνίδος λίμνης καὶ τῶν παρὰ ταύτῃ γενῶν. ἀπέχει δὲ σχεδὸν ἑξήκοντα στάδια τῷ παραγορευμένῳ Θέρμου. Deinde ad oppidum pervenit quod *Metapa* vocatur, ad *Trichonidem* lacum & ipsas illius fauces situm: ab eo loco, quem *Thermum* adpellant, stadia fere sexaginta distantem.

Hinc ad *Calydonem* venimus, ad *Euenum* fluvium sitam, caput totius Aetoliae. Plinius iv cap. ii *Aetolia oppidum Calydon est septem millibus quingentis pass. a mari, iuxta Euenum amnem.* Olim ab Aeolibus habitatoribus videtur *Aeolis* dicta. Thucydides lib. iii pag. 241 ἀνεχώρησαν εἰς τὴν Αἰολίδα τὴν νῦν καλεσμένην Καλυδῶνα, καὶ Πλευρῶνα, καὶ εἰς ταύτην χωρίαν, abierunt in Aelidem, quae nunc *Calydon* vocatur; & *Pleuronem*, & alia loca quae circa sunt. Sed quod etiam alibi *Calydon* pro ipsa regione, quae *Calydonia* est, inuenitur, quemadmodum illud Lucani lib. vi vers. 366

*Euenos*

*Euenos Calydona secat, - - -*

de regione, non de vrbe Palmerius interpretatur; regio potius est *Aeolis* Thucydidis, quam oppidum regionis, interpretanda. Scylax primo loco in Aetoliae oppidis ponit: Virgilius lib. VII vers. 306 *antiquam Calydona* vocat; & Aeneid. XI vers. 270 *pulchram Calydona*: itidem Statius Theb. VII

*- - - veterem Calydona Diana*

*Expugnare dedi.*

Vide Seruium ad praedictum versum Aeneid. VII. Caesar Ciuil. III cap. XXXV *Calvisius, praesidiis Calydona & Naupactō reiectis, omni Aetolia potitus est.*

Cum Calydona dicto versu Homerus *Χαλκίδα ἀγχίαλον, Chalcident litoralem* coniunxerat. Fuit autem ad os Eueni. Thucydides lib. II pag. 156 *κατὰ δὸν τῆς Ἀθηναίης ἀπὸ τῆς Χαλκίδος καὶ τῆς Εὐηνοῦ ποταμοῦ περὶ πλείοντας, viderunt, Athenienses a Chalcide & Eueno fluuio adnauigare.* Praepositur Chalcis Eueno in hoc cursu, velut ad dextram ostii adpositum oppidum fuerit, quod etiam Strabo, enarrans litus Aetoliae lib. X pag. 316, videtur confirmare, ab Acarnania & Oeniadis progressus: *μετὰ τὸν Εὐήιον τὸ ὅρος ἢ Χαλκίς, post Euenum mons Chalcis*, si modo mons in eodem, quo oppidum, fuit latere, sub quo monte situm oppidum erat, ideoque a nonnullis dictum *Προχάλκίς, Hypochalcis*, ut Strabo refert dicto libro p. 310. Definiri latus certo non potest: id vero certissimum, aberrare Stephanum, quum ab Aetoliae Chalcide Acheloum ait fluere, deceptus Periegetæ versu 496

*Νήσων τ' ἀλλάων, ὅσας τ' ἀπὸ Χαλκίδος ἔρπων*

*Δίνης ἀργυρέης Ἀχελώϊος ἄμφις ἐλίσσεν.*

*Insularum aliarum, quotquot a Chalcide labens vorticibus argenteis Achelous circumdat.* Euenum vterque cum Achelo, ut ex Thucydide & Strabone constat, confudit.

Progredienti a Chalcide in ora ortum versus occurrit *Molycria* oppidum. Strabo lib. IX pag. 294 *ἢ Μολύκρεια δ' ἐστὶ κατὰ τὸ Ἀντίρριον, Αἰτωλικὸν πόλιν, Molycria est iuxta Antirrhium, Aetolorum oppidulum.* Ptolemæus quoque ab occasu promontorii Antirrhii lib. III cap. XV posuit. Plinius lib. IV cap. II *Calydona iuxta Euenum amnem. Dein Macynia, Molycria: cuius a tergo Chalcis*

*Chalcis mons, & Taphiaffus.* Ipsum itaque *Antirrhim* subsequitur, de quo ibidem Plinius lib. IV cap. II *In am promontorium Antirrhim, ubi ostium Corinthiaci sinus, minus mille passuum latitudine influentis, Aetolosque dirimentis a Peloponneso. Promontorium quod contra procedit, adpellatur Rhium.* Ipsum fretum, quo Corinthiacus sinus ex Ionio mari effunditur, etiam *Rhium* perinde vocatur ut promontorium, quod intus est in Peloponneso. • Liuius lib. XXVII cap. XXIX *Aetoli nauibus per fretum, quod Naupaetum & Patras interfluit (Rhion incola vocant) exercitu traiecto, [Achæos] depopulati erant.* Idem lib. XXVIII cap. VII *veriti, ne intra Rhium (fauces ea sunt Corinthii sinus) opprimerentur.*

Inter Antirrhim & Naupaetum quæ fuerint, incertum plane est. Tria quidem memorantur prope Naupaetum & in Corinthiaco sinu Aetolorum fuisse, *Erythra, Eupalium & Pylene*: sed citra, ultra fuerint, aut supra eam posita, definire non possumus. De *Erythris* Liuius lib. XXVIII cap. VIII *miserat in Corinthium sinum, profectus ad Erythras Aetolorum, quæ prope Eupalium sunt, excensionem fecit.* Portus ergo vel locus fuit in litore aptus ad excensionem e nauibus faciendam. De *Eupalio* iam in Erythris dixit Liuius: & Strabo lib. X pag. 310 Aetoliam ἐπὶ τῆτον. siue adiectam dicit pertinere αἰς ἐπὶ Νάυπακτόν τε καὶ Εὐπάλιον, ad Naupaetum & Eupalium. Thucydides qui εὐπάλιον scripsit, Locris attribuit. Etiam Stephanus ponit in Locride, ad cuius expositionem reiectum volumus. *Pylene* non dubitatur Aetolorum fuisse, in quibus etiam Homerus posuit & Plinius. Homeri verba sub initium huius capituli de Aetolia produximus: Plinii, mox proferemus in Naupaeto: & Strabo quoque in Aetolia recenset, addens translata paullisper esse, & Περσχιον, *Proschium*, mutato nomine, vocitari, lib. X pag. 311. Thucydides quoque lib. III pag. 241 ἐς Περσχιον τῆς Αἰτωλίας, dixit, hoc est, in *Proschium Aetoliae* abierunt. Statius Theb. IV vers. 102 *scopulosa Pylene*: & lib. V411 vers. 483 *torua Pylenes agmina.*

*Naupaetus*, extremum Aetolorum oppidum: nunc Lepanto. De illa Strabo lib. IX pag. 294 ἡ Νάυπακτος τοῦ Ἀντιρρίου πλησίον. ὀνόμασεν δ' ἀπὸ τῆς ναυπηγίας τῆς ἐκεῖ γενομένης, *Naupaetus Antirrhi* vicina, a nauibus ibi compaetus nominata. Plinius lib. IV cap. II *In Corinthiaco sinu oppida Aetolia, Naupaetum, Pylene.*

lene. Et Liuius lib. xxxv cap. xii *Aetoli concilium Naupactum indixerunt*. Ptolemæus tam Antirrhiū quam Naupactum in Locris scripsit, & illorum quondam fuisse Strabo dicto loco refert: addit vero: ἐστὶ δὲ νῦν Αἰτωλῶν [Ναύπακτος] ἐκλίππῃ πρὸς κείναντος, nunc vero Naupactus Aetolorum est, Philippo adiudicante. Sic etiam Scylax atque Plinius Naupactum in Aetolia censuerunt.

Intus supra Chalcidem duo montes sunt, quos Strabo lib. x pag. 310 ὄρη ἰκανῶς ὑψηλὰ, montes valde excelsos vocat; alter Chalcis, eodem, quo subiectum oppidum nomine: alter ταφιάσος, Taphiasus, super quo πολύχμιον Μακυνία, oppidulum Macynia fuit positum, quod Plinius etiam Aetoliæ oppidis adnumeravit, quæ ultra Calydonem & Euenum amnem sunt. Halicyrna quoque in hoc tractu Aetoliæ fuit Scylacis & Plinii testimonio, quo Stephanus confutatur, qui in Acarnania posuit: locus autem certus assignari nequit. Nec sedes certa Aegitii (Αἰγίτιον) vocat Thucydides lib. iii pag. 239) quamquam distantia a mari eodem auctore non sit incerta, 1 xxx stadia.

Est etiam mons Corax Aetoliæ orientalis, in septemtrionem ad Oetam vsque excurrens. Strabo lib. ix pag. 287 τῶν δὲ πλευρῶν τῆ Παρνασοῦ τὸ μὲν ὑπερῖον ἡμῶνται Λοκροὶ τε οἱ Ὀζόλαι, καὶ τινες τῶν Δορῶν, καὶ Αἰτωλοὶ κατὰ τὸν Κόρακα πρὸς αἰγορῶμενον Αἰτωλικὸν ὄρος, Latus Parnassi occidentum Locri Ozola tenent, & Doricenses quidam, atque Aetoli iuxta Coracem montem Aetolicum. Et lib. x pag. 310 idem Strabo: ἔχει καὶ ἡ Αἰτωλία μέγιστον μὲν ὄρος τὸν Κόρακα συνάπτοντα τῇ Οἰτῇ, Aetolia etiam maximus mons est, Oeta continetur. Et Liuius lib. xxxvi cap. xxx Vt ad Coracem est ventum (mons est altissimus inter Callipolim & Naupactum) ibi & iumenta multa ex agmine præcipitata cum ipsis queribus sunt, & homines vexati. Quam hic nominat Aetoliæ Callipolim, suspecta est Iac. Palmerio Græc. Ant. lib. iv cap. xxii; at minus nobis, quia & Stephanus in Κόραξ, ex Polybii lib. xx profert, μεταξὺ Καλλιπόλεως καὶ Ναυπάκτου, inter Callipolim & Naupactum. Non ergo dubium, quin Polybius ita scripserit, quia eodem modo & Liuius & Stephanus transcripserunt. Mauult laudatus vir Καλλίς πόλεως. Fac vero, ita labi potuisse Stephanum: quid vero de Liuiō dicemus, cui vertendum fuisset inter Calliam urbem?



Id vero concedo facile, eandem urbem esse καλλιόπολιν Polybii, Stephani, Liuii; & κάλλιον, Callium Pausaniae Phoc. cap. xxii, quamuis verus locus & sedes ignoretur.

Dubiae quoque positionis sunt, quae Thucydides lib. iii pag. 238 Aetolis dat mediterraneis, Potidania, Crocylion, & Tichium. ἅμα τῇ ἐῷ, inquit, ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ εἰς τὴν Αἰτωλίαν, καὶ αἰεὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ Ποτιδανίαν, καὶ τῇ δευτέρᾳ Κροκύλιον, καὶ τῇ τρίτῃ Τίχιον, summo mane motis castris in Aetoliam pergit: ac primo die Potidaniam expugnat; secundo Crocylum: tertio Tichium. Et Liuius lib. xxviii cap. viii Haud sefellis Aetolos. nam hominum quod aut in agris, aut in propinquis castellis Potidania ac Apollonia fuit, in silvas montesque refugit. Nec illa Liuii Apollonia nota, nisi Stephani Ἀπολλωνία τῆς Φωκίδος, Apollonia Phocidis est. Alia Crocylea, Κροκύλεια Homeri, Catálogo vers. 140, quam Strabo in Leucadia peninsula, Palmerius in insula Ithaca quaerendam censet.

Inter Acheloum & Euenum in septemtrione erant Agrinium & Thestia. Polybius lib. v cap. vii, quum rex ex Acarnania, Acheloo trajecto, Thermum profisceretur, ait a sinistra reliquisse Στεράτον, Ἀγρίνιον, Θεστίαις, Stratum, Agrinium, Thestienfes.

Sub Pindo & Oeta montibus in tergo Aetoliae, vel pars illius vel finitima, Aperantia, quam Polybius Legat. xxvi, & Liuius xxxvi cap. xxxiii memorarunt: de qua etiam supra, quia Epirum versus recedit, aliquid diximus. Fuit etiam Dorica tetrapolis, id est, Erineus, Boium, Pindus, Cytinium, vt Strabo nominatim interpretatur lib. ix pag. 294, & ipsos Dores huius loci vocat Δωριεῖς τὴν τετραπόλιν οἰκησάντας, qui πόλεις ἔχον Ερηνεὸν, Βόιον, Πίνδον, Κυτίνιον. Pindus, Dorica vrbs, posita ad amnem eiusdem nominis, qui in Cephissum deinde infunditur, auctore eodem Strabone. Medio tractu populi fuerunt Agrai, siue Agrai, de quibus supra quoque dictum fuit, & Curetes, & Aeoles, & Ophienfes siue Ophionenses, (Οφιεῖς Strabonis, Οφιονεῖς Thucydidis) ac Naupactum versus Apodoti, Eurytanes & alii ignobiles. Vide Thucydidem lib. iii pag. 237, & Strabonem lib. x pag. 310, qui & Perrhebos, Albamanes, & partem Aenianum, Aetolis ibidem addidit.

## L O C R I S

*Locris*, regio *Locrorum*, Græce Λοκρίς. *Mela* II cap. III *A Macedonia prima est Thessalia, deinde Magnesia, Rhithiotis, Doris, Locris, Phocis.* Et paucis interiectis in *Doride Pindus: in Locride Cynus & Calliaros: in Phocide Delphi & mons Parnassus.* Διττὴ [ἡ Λοκρίς] ἐστὶ, διηρημένη ὑπὸ τῷ Παρνασσῷ διχα, *Duplex Locris est*, inquit *Strabo* IX p. 287, diuisa bifariam a *Parnasso*. Pars ceterior est Λοκρῶν Ὀζολῶν, *Locrorum Ozolarum*, contenta inter *Aetoliam & Phocidem*: vltior trans *Parnassum* est, & *Thermopylas* versus procurrit, pertinetque ad *Euripum Eubœæ*. Vide *Strabonem* dicto loco, & p. 292. Et hi rursus diuiduntur in *Opuntios*, qui ad mare colunt *Euboicum*; & *Epicnemidios*, utpote ad montem *Cnemidem*, Κνημίδα, accolentes. *Ozola* etiam dicuntur ἐσπέραιοι Λοκρεῖς, occidentales *Locri*, *Strab.* p. 287, quum ceteri vergant in orientem. *Epizephyrii* autem *Locri* sunt *Straboni* p. 294 ἀποικοι, coloni Græcorum in *Italiam* deducti, a quibus *Locri*, vrbs *Bruttiorum*, nominantur; de quibus in *Italia* actum. Quidam posthabent diuisionem alteram, omnesque qui trans *Parnassum* sunt, adpellant *Epicnemidios*. *Scholias*tes *Pindari* in *Olymp. od. XI* γένη τῶν Λοκρῶν ἦσσι τρεῖς, Ἐπιζεφυριοί, Ὀζολαι, Ἐπικνημιδιοί. τούτων οἱ μὲν Ἐπιζεφυριοί ἦσσι Λοκρεῖς ἐν Ἰταλίᾳ· οἱ δὲ Ὀζολαι, πρὸς τῇ Αἰτωλίᾳ· οἱ δ' Ἐπικνημιδιοί πρὸς Εὐβοίᾳ. *Locrorum tria sunt genera, Epizephyrii, Ozola, Epicnemidii.* Ex his *Epizephyrii Locri sunt in Italia: Ozola ad Aetoliam: Epicnemidii iuxta Eubœam.* Nos tamen *Strabonem* sequuti *Opuntios* ab *Epicnemidiis* propriis separamus.

*OZOLAE LOCRI*, qui etiam *Zephyrii* adpellantur, a *Naupecto* incipiunt & ad *Phocensium* vsque fines, angusto ad mare spatio, & vix cc stadiorum, procurrun. Ad mare est *Oeanthia*. *Pausanias* sub finem *Phoc.* ἐπὶ θαλάσσης δὲ οἰάνθησιν καὶ ταύτῃ ὁμοῦσά ἐστι Νάυπακτος, mari proxima *Oeanthea* est; cui finitima *Naupectus*. Sic & *Hellanicus* apud *Stephanum* adpellat. Ipse *Stephanus* οἰάνθη πόλις Λοκρῶν, *Oeanthe* vrbs *Locrorum*. Et *Plinius* IV cap. III *Oeanthe*. *Ptolemæus* autem *Εὐανθία, Euanthia*: ac *Scylax*, *Εὐανθίς, Euanthis*. Addit *Plinius* *Portum Apollinis Phastii*, ignotum fere aliis. Proximi, inquit, *Aetolis Locri*,  
Bbb bbb b 2 qui

qui cognominantur Ozola, immunes. Oppidum Oeanthe, Portus Apollinis Phastii, sinus Crissaeus. In mediterraneis Ozolarum habet Phastum oppidum, unde portus cognominatur. Intus, inquit, oppida: Argyna, Eupalia, Phastum, Calamissus.

Prope Oeanthen fuit Oeneon, οἰνεῶν, vel mari adpositum, oppidum, vel proxime ab illo reductum. Thucydides lib. III pag. 238 ἀρχαῖοι ἐξ οἰνεῶνος τῆς Λοκρίδος, profectus ex Oeneone Locridis: & pag. 240 ἐπὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὸν οἰνεῶνα τῆς Λοκρίδος κατέφυγον, ad mare & Oeneonem refugerunt: & paucis interiectis: ἔχῳρει τῷ στρατῷ ἐπὶ τὴν ναυπακτον διὰ τῶν Λοκρῶν καὶ πορευόμενος οἰνεῶνα αἰρεῖ αὐτῶν, καὶ Εὐπόλιον, aduersus Naupectum [ex Delphis] cum exercitu per Locros contendens, in itinere Oeneonem illorum capit & Eupolium. Stephanus quoque οἰνεῶν, Λοκρίδος λιμὴν, Oeneon, portus in Locride. E quibus situs Oeneonis quodammodo cognosci potest, ut tamen incertum maneat, cis Oeanthen, an ultra illam hic portus vel oppidum, vel utrumque.

Uteriora litoris Plinius dat Phocidi: Ultra Cirrhai Phocidis campi, oppidum Cirrha, portus Chalaon, a quo VII millibus passuum introrsus liberum oppidum Delphi. Et Ptolemæus Κύρραν, Cyrham in Phocide scribit: χαλῶς autem, Chaleos, quod Chalaon Plinii est, in Locride ipsi relinquitur: quod oppidum Stephanus, ut Plinius, scribit: ut Ptolemæus, in Locride censet. χάλαιον, inquit, πόλις Λοκρῶν. Eadem dissensio in Anticyra siue Anticyrrha, quæ Ptolemæi dispositione longius in ortum, quam Cyrria & Chalaon, recedit, & sic ab ipso vere videtur in Phocide constitui. At Strabo lib. IX pag. 299 in Oetæa regione dicit Ἀντικύρραν esse ἐμῶνυμον τῇ ἐν Λοκροῖς τοῖς Εσπερίοις, Anticyrrham eiusdem nominis, cuius est illa in Locris occiduis. Et Liuius lib. XXVI cap. XXVI Sita Anticyra est in Locride laua parte finium Corinthiacum intrantibus. Adeo incerti ad maris oram sunt limites Locrorum atque Phocensium: quod vel ex temporum diuersitate est, vel ex permissione turbatorum finium.

Intus in hac Locride est primum Eupalium, prope Aetolorum fines, quod ex Liuii lib. XXVIII cap. VIII adparet. Profectus, inquit, ad Erythras Aetolorum, quæ prope Eupalium sunt, exscensionem fecit. Strabo lib. X pag. 310 ἐπὶ τὴν Αἰτωλίαν Aetoliam dicit pertinere ὡς ἐπὶ ναυπακτὸν τε καὶ Εὐπάλιον, ad Naupectum

*paetum & Eupalium versus* : quod vicinum Naupacto Eupalium esse non obscure arguit. In Locride autem fuisse, Stephanus adfirmat, *Ευπαλία πέλις Λοκρίδος, ἣν Εὐπάλιον Ἀρτεμίδωρος φησι, Eupalia oppidum Locridis, quod Eupalium Artemidorus dixit.* Et Thucydides, qui *Ευπόλιον* vocat, lib. III pag. 238 *τὴν λείαν ἐς Εὐπόλιον τῆς Λοκρίδος ἀπέπεμψε, prædam misit Eupolium Locridis.* Situs eodem libro indicatur pag. 241, vbi Eurylochus Delphis profectus aduersus Naupactum per Ozolas, dicitur in itinere *Eupalium* siue *Eupolium* expugnasse. Ergo a Naupacto in ortum recedit, & simul in septemtrionem non nihil inclinat.

Primaria Ozolarum vrbs *Amphissa* fuit. Pausanias Phoc. cap. XXXVIII *Δελφῶν δὲ ἀπαιτέρω σταδίοις ἑκοσι καὶ ἑκατὸν ἐστὶν Ἀμφισσα μεγίστη καὶ ὀνομαστοτάτη πόλις τῶν Λοκρῶν, Delphis cxx stadiorum itinere Amphissa abest, Locrorum vrbs maxima & nobilissima.* Aeschines contra Ctesiphontem pag. 449 *οἱ Λοκροὶ οἱ Ἀμφισσεῖς ἑξήκοντα στάδια ἀπὸθεν οἰκοῦντες Δελφῶν, Locri Amphissenses sexaginta stadiis absunt a Delphis.* en quantus dissensus ! ille cxx habet stadia : hic LX. Sed Aeschines non de vrbe loquutus est, verum de Amphissenfibus, qui a finibus suis Athenienses arcebant. Ex qua parte vero Delphorum, læuane an dextra, Amphissa sita fuerit, non est omnino apertum. Plinius IV cap. III in Phocide ponit, quo fit, vt in dextrum latus, quod ortum solis spectat, aut in boream remota ab vrbe Delphis fuerit, quia hi in extremo Phocidis, prope Locrorum fines fuere positi. Contra Ptolemæus, & Scylax, & Stephanus, & Harpocration in Locride Ozolarum censent, vt Delphos a dextra & orientem versus adspexerit Amphissa. Ptolemæus quoque ab occasu opposuit Delphis, quamquam nimis ab illis remouit, vt tamen in plaga consentiat ; distantiam definiat Pausanias. Oppugnauerunt Romani, vt Liuius lib. XXXVII cap. v seq. tradidit : sed soluta tandem obsidio fuit, cap. VII. Plinio *Amphissa immunis* est lib. IV cap. III. Quam longe a mari fuerit, non satis liquet. In mediterraneis scripsit Ptolemæus, & Scylax quoque, qui in maritimiis videtur numerare : sed commode interpretandus, ne ceteris omnibus contradicat. Pausanias dicto loco sub finem rerum Phocicarum describit, vt mari quidem adpropinquantem, non autem *ἐπὶ θαλάσσης, adpositam mari*, seu proximam.

Sunt & aliae Ozolarum Locrorum mediterraneae urbes, ut Scylax & Pausanias dicto loco referunt: sed vix alia tanto cognita quam *Μυωνία*, *Myonia*, sita, ut ibidem Pausanias designauit, *ἄνω μὲν ὑπὲρ Ἀμφίσσης, πρὸς τὴν θάλασσαν, τριάκοντα τετακοντα Ἀμφίσσης*, superiore loco supra Amphissam, triginta stadiis ab illa in mediterranea recedens. Stephanus est *Μύων*, πόλις Λακρῶν ἐν ἡπείρῳ, *Myon*, oppidum Locrorum in mediterraneis. Oppidanos Thucydides lib. III pag. 241 *Μυωνίαι*, *Myonienses* vocat, ὁμόρους, finitimos Amphissensibus. Quae ultra sunt & Locridem in septemtrionem continuant, a Stephano Phocensibus adiudicantur, ad quorum descriptionem etiam referuamus. *Alopes* sedes incerta, quam alii Ozolis adscribunt, alii Epicnemidiis, ipso Strabone rem in dubio relincente. Stephanus sextam huius nominis *περὶ Λοκρίδα*, circa Locridem posuit: Plinius IV cap. VII inter Narycium & Scarphiam, atque ita supra Cnemidem.

EPICNEMIDI LOCRI Parnasso, ab Ozolis separati, ab illo monte ad sinum vsque Maliacum habitabant. Nomen est, ut Strabo IX pag. 287 tradit, *ἀπὸ ὅου Κνημίδος*, a monte Cnemide, quem Eustathius in Periegeta vers. 426 ex male intellecto Strabone putat *κείμενον περὶ τὸ ὄρος τῆς Οἰτῆς*, iuxta Octam situm esse: sed quia Ptolemæus oppidum *Κνημίδος*, Cnemides, quod haud dubie a monte, cui adiacet, ad sinum Maliacum locauit, montem etiam ibidem fuisse Cnemidem suspicamur, nisi iuga longa velis intelligere, quae ab Oeta ad mare producantur.

Ad sinum illum, ab Opuntiorum limite, fuerunt Cnemides, *Κνημίδες*, Ptolemæi oppidum, quamquam is male Opuntiis, quia in limite est, adiudicauit. Mela lib. II cap. XI quamuis sine ordine, *Thermopyla*, *Opoes*, *Scarphia*, *Cnemides*, *Alope*. Strabo lib. IX pag. 293 *μετὰ Δαφνύντα Κνημίδες χωρίον ἐβρυμένον*, post Daphnuntem Cnemides sunt, natura munitus locus vel oppidum. Singulari numero Scylax *Θεσπίον*, *Κνημῖς*, *Thronium*, *Cnemis*, qui vero male in Phocide vtrumque recenset.

In ora sequitur *Scarphia* siue *Scarphêa*, quae Graece *Σκαρφία*. Straboni lib. I pag. 41, eidemque *Σκαρφη*, *Scarphe* lib. IX pag. 293: pluribus, Ptolemæo, Stephano, Appiano in Syriac. *Σκαρφία*, *Scarphêa*: Plinius *Scarphia*. Liuius lib. XXXI cap. III Quintius ab Elatia profectus, prater Thronium & Scarpheam, ad Ther-

*Thermopylas perueniunt.* Et Stephanus : Σκάρφεια, πόλις Λοκρίδος, τῶν Θερμοπυλῶν ἱερὸς, Scarpha oppidum Locridis prope Thermopylas. Si Σκάρφει illa Strabonis hæc Σκάρφεια est (Casaubonus enim mauult τάρφει legi) σταδίων ὑπεροκκισμένη τῆς θαλάσσης δέκα, decem stadiis a mari abest, ἐφ' ὧς, in sublimi loco posita.

Propior Thermopylis Nicaa. Strabo dicto lib. ix p. 293 ἑπτα Νίκαια καὶ αἱ Θερμοπύλαι, deinde [post Scarphen] Nicaa est, ἔς Thermopyla. Ad mare fuit. Polybius excerpt. lib. xvii cap. i συνεγγίζαντες κατὰ Νικαίαν πρὸς τὴν θάλατταν, adpropinquantes mari iuxta Nicaam : de sinu autem Maliaco agit. Et Liuius lib. xxxii cap. xxxii In sinu Maliaco prope Nicaam litus elegere.

Inter Cnemides & Scarphiam amnis Boagrius effunditur, ad cuius ostium portus est : intus, xx stadiis a portu, præterfluit Thronium, præcipuam Epicnemidiorum urbem. Strabo lib. ix pag. 293 distantiam a mari & adluuionem Boagrii notauit. Plinius lib. iv cap. vii Thronium, iuxta quod Boagrius amnis defertur in mare. Non procul a mari fuisse, etiam Liuius demonstrat lib. xxxvi cap. xx Decem naues regia ad Thronium in sinu Maliaco stabant. Pausanias Eliac. i cap. xxii Λοκροὶ ἐκ Θερωνίης τῆς ἐπὶ Βοαγρίῳ ποταμῷ, Locri ex Thronio, qua [vrbs] ad Boagrium flumen sita est. Homerus Catalogo vers. 40

τάρφην τε, Θερωνίον τε, Βοαγρίου ἀμφὶ ῥέεθρα,  
Tarpnamque Throniumque, circa Boagrii fluentia.

Diodorus Siculus lib. xii cap. xlii de Cleopompo, Atheniensium duce : τὴν παραθαλάττιον τῆς Λοκρίδος ἐδήλωσε, καὶ πόλιν Θερωνίον ἐξεπολιόρκησε, τοῖς δὲ ἀντιταξαμένοις τῶν Λοκρῶν συνάψας μάχην ἐνίκησε περὶ πόλιν Αλόπην, maritimam Locrorum oram vastauit, ἔς Thronium obsidione cepit, ἔς Locros acie vicit circa Alopen. Nam & Alope in illo tractu fuit, sed intus, quam etiam Thucydides lib. ii pag. 118 in eadem Cleopompi historia, ac dictis locis Mela atque Plinius memorauerunt.

Fuit ibidem etiam Naryx, siue Narycum, seu Narycium Aiacis patria. Stephanus : Νάρυξ πόλις Λοκρίδος. τινὲς δὲ Νάρυκον τὴν πόλιν Φασίν, ἐξ ἧς Αἴας. Naryx vrbs Locridis. Quidam vero Narycum urbem vocant, ex qua erat Ajax. Plinius iv cap. vii Oppida [Epicnemidiorum] Narycion, Alope, Scarphia. Ex his  
Lo-

Locriserant qui in Italiam migrauerunt. Virgilius Aeneid. III  
vers. 399

*Heic & Narycii posuerunt mœnia Locri,*  
quamvis Strabo ex Ozolis voluerit deductos. *Tarpha* Homeri,  
iam dicto versu; etiam *Calliarum* eiusdem & Strabonis, incertæ  
positionis sunt. Epicnemidiōrum fuisse, & ordo & adsociatio  
oppidorum apud Homerum videntur adprobare:

Οἱ Κύνον τ' ἐνέμοντ' Ὀπέντά τε, Καλλιᾶν τε,

Βήσαν τε, Σκάρφην τε, καὶ Αὐγείας ἐρατύνας,

Τάρφην τε, Θεονίον τε Βοιωγίᾳ ἀμφὶ ῥέεθρα.

*Qui Cynum habitabant, & Opuntem ac Calliarum, & Bessam, ac*  
*Scarphen & amabiles Augeas: Tarphenque Throniumque, circa Bo-*  
*agrii fluenta. De Cyno & Opunte mox in Opuntiis; etiam de*  
*Bessa & Augeis: Calliarum autem Epicnemidiis manet; etiam*  
*Scarpha & Tarpha, separata oppida.*

Supereſt *Daphnūs*, olim Phocensium, postea Locrorum fa-  
ctus ditionis. Strabo utrumque declarat. Lib. I pag. 41 a  
Phocide ita cognominat, ὡς τοῦ Φωκικοῦ Δαφνῦντος, usque ad  
*Daphnuntem Phocium*. Et lib. IX pag. 286 ἡ Φωκίς ἐς πρὸς ἄρκτον  
παραβεβημένη τῇ Βοιωτίᾳ παραπλησίως ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν τό-  
γε παλαιόν. ὁ γὰρ Δαφνοῦς ἐκ ἧν τότε τῆς Λοκρίδος, σχίζων ἐφ' ἐκά-  
τερα τὴν Λοκρίδα, καὶ μέσος ταπτόμενος τοῦ τε Ὀποντιῆς κόλπου, καὶ  
τῆς τῶν Ἐπικνημιδιῶν παλαλίας. νῦν δὲ Λοκρῶν ἐστὶν ἡ χώρα. τὸ δὲ  
πέλισμα κατέσκαπται, ὥστε οὐκ ἐκεῖ καθήκειν ἐκέτι μέχρη τῆς πρὸς  
Εὐβοίᾳ θαλάττης ἡ Φωκίς. *Phocis septemtriones versus iuxta Bœo-*  
*tiam porrecta a mari ad mare antiquitus. Daphnūs enim tunc non*  
*erat Locridis, sed eam utrimque diuidebat, medius inter sinum O-*  
*puntium & oram Epicnemidiorum. Nunc Locrorum ea est regio: urbs*  
*solo equata. Itaque non iam ad Euboicum mare pertingit Phocis. Sa-*  
*tis hinc de Daphnunte cognoscitur.*

Tandem fuit etiam proxime Thermopylas Ἀλφηνὸς πέλις  
πρώτῃ εἶσα τῶν Λοκρίδων πρὸς Μηλιέων, ut Herodotus describit lib.  
VII cap. CCXVI, id est, urbs *Alpenus prima Locricarum aduer-*  
*sus Malienses*: quam cap. CLXXVII dixerat κώμην ἀγχοράτῳ τῆς  
ὁδοῦ, Ἀλφηνὸς ἔνομα, vicum, prope viam [angustam Thermopy-  
larum] *Alpenos nomine.*

Ipse autem *Thermopyla* angustus transitus inter mare & præ-  
ruptos

ruptos montes, silvis inperuiis horrendos, ex Thessalia in Locridem sunt & Boeotiam : ab Herodoto lib. VII cap. CLXXVI ita descriptæ : τῶν θερμοπυλέων τὸ μὲν πρὸ ἑσπέρας, ὅρας αἰβατὸν τε καὶ ἀπόκρημνον, ὑψηλὸν, ἀνατάνον ἐς τὴν οἴτην. τὸ δὲ πρὸς τὴν ἡὼς τῆς ὁδοῦ, θαλάσσια ὑποδέκεται καὶ τεύαλα. ἔστι δὲ ἐν τῷ ἐσόδῳ ταύτῃ θερμὰ λυτὰ, Thermopylarum quod ad occidentem vergit, mons est inaccessible & praalti praecipitii, procurrens usque ad Oetam : quod autem via in ortum vergit, id a maris excipitur illuui. Et Liuius lib. XXXVI cap. XV, intra saltum Thermopylarum se recepit. Id iugum sicut Apennini dorso Italia diuiditur, ita mediam Graciam dirimit [ videlicet Oetæ & Pindo continuum. ] - - - Hoc iugum ab Leucate & mari ad occidentem verso per Aetoliam ad alterum mare orienti obiectum, tendens, ea aspreta rupesque interiectas habet, ut non modo exercitus, sed ne expediti quidem facile ullos ad transitum calles inueniant. Extremos ad orientem Oetam vocant, quorum quod altissimum, Callodromum adpellatur : in cuius valle ad Maliacum sinum vergente, iter est non latius quam sexaginta passus. Hec una militaris via est, qua traduci exercitus, si non prohibeantur, possint : ideo Pyle, & ab aliis, quia calide aqua in ipsis faucibus sunt, Thermopyla locus adpellatur. Aliquibus locis via tam angusta est, ut vnum modo vehiculum capiat, ideoque ἀμαξίτος μὺνη dicta Herodoto prædicto cap. CLXXVI libri septimi.

OPUNTII LOCRI ab Epicnemidiis in austrum vergunt ad Boeotos usque, dicti ab vrbe Opunte, primaria illorum. Strabo lib. IX pag. 193 ὅπως ἐστὶ μετρόπολις ἀπέχει δὲ θαλάσσης περὶ πέντε καὶ δέκα σταδίους, Opus est metropolis, distans a mari circiter stadia XV. Liuius lib. XXXII cap. XXXII quum Quintius in Phocide ac Locride biberna disposita haberet, Opunte orta seditio est. Patria Patrocli fuit, quod præter Homerum, etiam ex illo Ouidii adparet lib. I Pont. epist. III vers. 73

Cade puer facta Patroclus Opunta reliquit.

Contracta hæc forma est vocabuli : plana ὀπείης, & Latine Opoes. Mela II cap. III Thermopylæ, Opoes, Scarpha, Cnemides. Homerus Catalogo vers. 38

Οἱ Κύνον τ' ἐνέμοντ' Ὀπόεντά τε - - -

qui Cynum colebant & Opoentem. Et Pindarus Olymp. od. IX

Κλινᾶς ἐξ Ὀπόεντος - -



*clara ex Opoente.* Hinc formatur *ὀπώντιος, Opuntius*; vt Plin. *lv* cap. *vii* in *Epicnemidiis*: *Oppida, Opūs*: unde *ἔσ' ὁ σῖνος Opuntius*. Et Thucydides lib. *lfi* pag. *233* ἐπὶ Λοκροῖς ὀπώντιος, contra *Opuntios*.

Sexaginta-stadiis supra *Opuntem*, *Thermopylas* versus, est *Cynus, Κῦνος*, Plinio *Cynos* dicto loco, nauale *Opuntiorum*. Strabo, postquam dixerat *Opuntem xv stadiis a mari abesse*, addit: ἀπέχει τὴ δ' ἐπίνειον καὶ ἐξήκοντα. Κῦνος δ' ἐστὶ τὸ ἐπίνειον, abest vero [Opus] a nauali sexaginta stadia. *Cynos autem est nauale illud.* Mela dicto loco: in *Locride Cynos ἔσ' Calliaros*. Liuius lib. *xxviii* cap. *vi* classē inde ad *Cynum Locridis* (emporium id est *Opuntiorum* urbis, mille passuum a mari sita) traiecit. Homeri testimonium paullo ante bis productum fuit. Hic terminus erat *Opuntiorum*, supra quem a quinquaginta stadiis sita erat *Cnemis* vel *Cnemides*, prima vrbs *Epicnemidiorum*: quam distantiam itidem Straboni acceptam referimus.

*Bessam* quoque Homeri huc referunt, cuius ex Catalogo versum *39* supra etiam proposuimus,

Ἐῷσσάν τε, Σκάρφην τε, καὶ Ἀργεῖας ἑρπυνίδας.

quod Seneca Troade, quum chorum quarentem introduxit,

Quae vocat sedes habitanda captas?

videtur imitatus esse, enumerationi aliarum subiiciens versu *848* hæc oppida:

*Bessam ἔσ' Scarpben? Pylon an senilem?* •

Strabo πεδίον, campum dixit lib. *ix* pag. *293*. Καλλιάρως, inquit, ἔκ-  
εστι πεδίον· ἐξῆς δὲ Ἐῷσσά τι πεδίον, *Calliarus habitari desit*: deinceps *Bessa est campus*. addit: δρυμώδης τόπος ἐστὶ, siluester locus est. Siue ergo campus, siue etiam oppidum quondam fuit, veram eius sedem æque ac *Augearum* Homeri, ignoramus. Tandem etiam *Larymna* quondam *Opuntiorum* fuit: postea vltro accessit ad *Boeotos*. Pausanias *Boeot.* cap. *xxiii* συνετέλει ἐς ὀπάντα ἡ Λάρυμνα τὸ ἀρχαῖον, cum *Opunte* olim censēbatur *Larymna*. Crescunte vero *Thebanorum* potentia, ἐκασίως μετετάξαντο ἐς Βοιωτῆς, vltro ad *Boeotos* se adiunxerunt. Vnde est quod ibidem dicitur, ἐστὶν ἐκ τῆς θαλάσσης Βοιωτῶν πόλις Λάρυμνα, est ad mare *Boeotorum* vrbs *Larymna*. Plinius lib. *lv* cap. *vii* Rursus *Locrorum* ora, in qua *Larymna*, *Thronium*. atque ita etiam vnā tantum *Larymnam* agnouit.

agnouit. Quod vero Strabo non distinxit tempora Larymnorum, in errore incidit, vt duas crederet *Larymnas* esse, alteram Bæotorum, alteram Locrorum, lib. ix pag. 280.

## P H O C I S.

*Phocis* inter Bæotos & Locros continetur, olim amplior, a sinu Corinthiaco ad mare vsque Euboicum patens, vt supra in Daphnunte Locrorum demonstratum est. Si Dionysio Periegetæ credimus, ad Thermopylas protensa quondam fuit. Versu enim 438 ait:

Ελκομένη βορέην δὲ, κατὰ τόμα θερμοπυλάων,  
*ad boream vergens & os Thermopylarum*, videlicet φακίς ἄρχα, *Phocidis regio*. Sed hac parte olim exciderant Phocenses, & ad angustiores limites redacti sunt.

Vrbes Phocensium Pausanias in Phoc. cap. III recitauit, sed quarum plurimæ bello Persarum in vicos demutatae fuerunt, quædam funditus excisæ. A litore sinus Corinthiaci incipimus, vbi quidam limitem turbarunt Locris ad Anticyram productis: plures autem *Cirrham* constituunt primam urbem Phocensium. Pausanias Phoc. cap. xxxviii ἡ γῆ ἡ Λοκρῶν τῶν καλυμένων Ὀζολῶν περὶ τῆς φακίδι ἐστὶ κατὰ τὴν Κίρραν, *Ager Locrorum, qui sunt Ozole vocati, Phocidem contingit iuxta Cirrham*. Strabo lib. ix pag. 288 ὑποπέπτωκε τῇ Κίρρῃ πόλις ἀρχαία Κίρρα ἐπὶ τῇ θαλάττῃ ἰδωμένη, *Subiacet Cirrhi [monti apud Delphos] urbs antiqua Cirrha, mari adposita*. Plinius lib. iv cap. III *Vltra [Locros] Cirrhai Phocidis campi, oppidum Cirrha, portus Chaleon*. Fuit nauale Delphorum, quia egregium portum habuit. Pausanias ibidem cap. xxxvii ἐς δὲ Κίρραν, τὸ ἐπὶ νειον Δελφῶν, ὁδὸς μὲν τριάτων ἐξήκοντά ἐστιν ἐκ Δελφῶν, *via sexaginta stadiorum ducit a Delphis Cirrham, quod est nauale Delphorum*. Strabo vero dicto loco ἐγδοήκοντα πρὸς τριάτων ἀνάβασιν, *octoginta stadiorum adscensionem a Cirrha Delphos posuit*.

Quem Plinius coniungit *Chaleon* portum, quia Ptolemæus & Stephanus Locris attribuunt, supra quoque in Locride exposuimus. Supra eum *Crissa* oppidum, distincta a *Cirrha*, secus ac in Etymologico est. Homerus quidem, si Pausaniæ dicto loco recta est obseruatio, *Crissam* quæ *Cirrha* est, adpellauit. Diuersa

autem oppida esse Ptolemæus, Plinius, Strabo confirmant. Hic certe lib. IX pag. 288 post Cirrhæ expositionem ἐφ' ἧς ἐστὶν ἄλλη πόλις Κρίσσα, ἀφ' ἧς ὁ κόλπος Κρυσσαῖος, deinde est alia urbs Crissa, a qua sinus Crisseus adpellatur. Is idem est multis qui vulgo Corinthiacus vocatur: sed proprie Crisseus est pars illius Corinthiaci, excursus maris ad Crissam, quia Strabo lib. VII pag. 231 dicit, ἀπὸ τοῦ Ῥίου καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀντιρρίου διήσεται πάλιν ἡ παραλία μετρίως ἐκατέρωθεν περιῶσα δ' ἔς Κρυσσαῖον κόλπον, ἐνταῦθα τελευτᾷ, rursus litora iniunctim mediocriter diducuntur, ἔς ὅσον Crisseum sinum procedit litus, ἔς ἃς ibi desinit. At Corinthiacus sinus est totus a freto Antirrii ad isthmum Achaicum. Plinius lib. IV cap. II In ora promontorium Antirrhium, ubi ostium Corinthiaci sinus, minus mille passuum latitudine influentis. Et Polybius lib. IV cap. LXV Oeniadarum urbem, quæ in extrema ora Achaïniæ & Aetoliæ sita est, dixit καὶ οὕτως περὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, iacere prope initium sinus Corinthiaci. Ipsa urbs Crissa perinde ac Cirrhæ, Strabonis ævo deleta erat. Lib. IX pag. 288 ἡ δὲ Κίρρα καὶ ἡ Κρίσσα κατεσπάρησαν.

*Anticirrhæ* siue *Anticyra*; utroque modo scribitur: Strabo lib. IX pag. 288 MSS. & p. 299 Ἀντίκυρα; at Pausanias Phoc. cap. XXVI, & Stephanus, Ἀντίκυρα, & Liuius *Anticyra*. Hic lib. XXXII cap. XVIII *Anticyra in Phocide in Corinthiacum versa sinum*: quamvis antea lib. XXVI cap. XXVI dixerat, *sitam Anticyram esse in Locride, laua parte sinum Corinthiacum intrantibus*. Ultra modum enim fines Locridis heic prorogavit: nisi forte a Locride est legendum. Neque enim putandum est, aliam in Locride, aliam in Phocide fuisse Anticyram. Fuit quidem alia, sed in Maliaca regione, ἐν Μαλιεῦσιν, ut Stephanus ex Apollodoro refert; siue ut Strabo dicto libro p. 288, κατὰ τὸν Μαλιακὸν κόλπον καὶ τὴν οἴτην, iuxta Maliacum sinum ἔς montem Oetam: & hæc secundum utrumque, Stephanum & Strabonem, elleborum præstantissimum fert, quod Phocicæ tribuit Pausanias cap. XXVI. Hinc adagiū quo Horatius etiam usus est lib. II satyr. III vers. 166

*Navigat Anticyram, - - -*

de homine parum sanæ mentis. Et de Arte poet. vers. 300

*Si tribus Anticyris caput insanabile. - - -*

De Phocica etiam Plinius lib. IV cap. III *oppidum Crissa*, & cum

Bu.

Bulensibus ~~Anticyra~~. De Bulensibus autem in mediterranea Phocide agemus. Gentile Αντικυρεὺς, Pausaniæ dicto loco.

Vicinus Anticyræ fuit Medeon, Μεδεῶν, cognomine Phocicus, quo a Bœotico, altero huius nominis discernitur. Strabo lib. ix pag. 289 Μεδεῶν ὁ μὲν Φωκικὸς ἐν τῷ Κροισαίῳ κόλπῳ, διέχων Βοιωτίας σταδίων ἑκατὼν ἑξήκοντα· ὁ δὲ Βοιωτικὸς ἀπ' ἐκείνης κέκληται, Medeon Phocicus in Crissæo sinu est, distans a Bœotia Medeone stadiis CLX. Bœoticus autem ab illo nomen habet. Nominis originem inuersam mauult Palmerius, quia Homerus Bœotici meminerit: non item Phocici Medeonis. Euerfus fuit haud dubie sacro bello a Philippo rege. Pausanias Phoc. cap. xxxvi κείται ἡ πόλις [Αντίκυρα] κατὰ Μεδεῶνος τὰ εἰρήπια, Sita Anticyra iuxta Medeonis ruinas. Ipsa autem Anticyra non vna ab rege deleta fuit, vt vir clarissimus ex κείται Pausaniæ probari credit; sed Strabonis ætate συμμύει, superabat, euerfis ceteris, lib. ix pag. 288.

Extremus portus Phocensium est Mychus, ὁ Μυχὸς, e regione Heliconis & Ascræ situs. Strabo lib. ix pag. 291 ὁ λιμὴν ὕστατος, ὁ παραγορευθεὶς Μυχὸς ἀπὸ τῶ συμβεβηκέντος ὑπὲρ τῶν Ελικῶν καὶ τῇ Ἀσπερὴ κείμενος, portus Phocensium extremus, de quo supra diximus, Mychus a situs casu adpellatur. Casus ille est, quod μυχὸς intimum recessum sinus significat, vt antea quoque pag. 288 declarauerat, vbi hoc addidit, κατὰ τῆτον τὸν λιμένα, iuxta hunc portum, Heliconem sinui Crissæo ἐπωκείσθαι, imminere.

In mediterraneis Phocensium fuit vrbs clarissima Delphi, quæ alio nomine Pytho, vel Pythia vocata fuit. Pausanias Phoc. cap. vi χρόνῳ δὲ ὕστερον καὶ Πυθῶ τὴν πόλιν, ἃ Δελφὸς μόνον ἐκάλεσαν οἱ περὶ κῆντες, interiecit tempore urbem ipsam non solum Delphos, sed etiam Pytho nominarunt finitimi. Et Didymus, Homeri scholiastes, ad Catalogi vers. 26

Οἱ Κυπάριστον ἔχον, Πυθῶνά τε πετρήσαν,

sic commentatus est: Πυθῶνα. Καὶ αὕτη πόλις Φωκίδος. τὸ πρῶτον δὲ ἐκαλεῖτο Παρνασία νάπη, ὡς ἀπὸ τῶ παρακειμένη ὄρει· ἔπειτα Πυθῶν· ὕστερον δὲ Δελφοί, Pythou vrbs Phocidis est, qua prius Parnassia vallis vocata fuit, deinde Pytho, tandem Delphi. Sæpe poetis Pytho vrbs eadem, quæ Apollinis oraculum habebat, id est, Delphi. Homerus Odyss. 6 vers. 79

ὅς γάρ οἱ χρεῖαν μωθήσατο Φοῖβος Ἀπόλλων  
Πυθοῖ ἐν ἡγαθέῃ,

*Ut ei vaticinans Phœbus Apollo in urbe diuina Pythone pradiixerat.*  
Pindarus Olymp. od. II vers. 71 ἐν Πυθῶνι κρηιδῶν, *Pythone* seu  
*Delphis oraculum editum.* Et Apollonius lib. I Argonaut. vers. 308

Δήλον αὖ ἡγαθέην, ἥ κλάρον, ἥ ὄγε Πυθῶ,

*Per Delum sacram, vel Clarum, vel Pythonem,*

in quibus Apollinis templa sunt & oracula. Non ergo cum Ptolemæo consentimus, qui Pythiam & Delphos, tamquam diuersa oppida, separauit: nisi forsitan pars, quæ templum habuit, Pytho vel Pythia vocata fuit, sed ita numeris Ptolemæi, qui longius se iungunt, non conuenit. Sita vrbs sub Parnasso seu in adscensu illius, a Cirrhæ portu LX secundum Pausaniam; LXXX secundum Strabonem, vt supra in *Cirrhæ* monstratum est. Clarissima vrbs Apollinis fano & oraculo fuit. Fanum editiore loco seu supra urbem positum fuit, siue, vt Strabo refert, κατὰ κορυφὴν, *iuxta verticem*, lib. IX pag. 288. Originem oraculi Diodorus scripsit lib. XVI cap. XXVI; etiam loci indolem, χάσμα videlicet, *voraginem* in rupe Parnassi, cui tripus fuit impositus, quod adytum templi postea superstructi. Accessum a mari ad urbem ex insidiis regi Eumeni paratis intelligimus, apud Liuium lib. XLII cap. XV. Umbilicum Græciæ, immo terrarum orbis esse olim creditum fuit. Idem Liuius lib. XXXVII cap. XLVII oratione Manlii: *etiam Delphos, quondam commune humani generis oraculum, umbilicum orbis terrarum Galli spoliauerunt.* Strabo de Delphico fano, libro dicto p. 289 τῆς Ἑλλάδος ἐν μέσῳ, πῶς ἐστὶ τῆς συμπάσης τῆς τε ἐντὸς ἰσθμοῦ καὶ τῆς ἐκτὸς ἐνομιόθη δὲ καὶ τῆς οἰκημένης, καὶ ἐκάλεσαν τῆς γῆς ὀμφαλόν. *In medio totius Græciæ, tam eius quæ intra isthmum, quam quæ extra est, situm: immo creditum etiam, in medio terrarum orbis: ideo umbilicum terræ vocant.* Quod an verum sit, lib. I cap. IV disputatum est.

Non longe a Delphis in eodem Parnassi iugo fuit *Cyparissus*, oppidum vel pagus. Homerus Catalogo vers. 26

Οἱ Κυπάρισσον ἔχον, Πυθῶνά τε πετρήσαν,

*Qui Cyparissum habitabant, & Pythonem petrosam.*

Strabo ait, esse qui pagum Lycoriæ interpretentur. Aliis oppidum est. Stephanus: Κυπάρισσος, πόλις ἐν Πανασσῶ κατὰ τὰς Δελφάς, *Cyparissus oppidum in Parnasso iuxta Delphos.* Et Dicæarchus vers. 80

Εν τῇ μεσογείᾳ δ' ἐστὶ Κυπάριστος πόλις.

In mediterraneo urbs Cyparissus est.

Et Statius lib. VII Thebaidos vers. 344, [colunt]

- - - qui Panopen; qui Daulida, qui Cyparissos.

In summo Parnasso *Lycorea* siue *Lycoria*, quam primum Delphi inhabitaverunt, antequam degressi circa fanum Apollinis ædificarent & colerent. Nomen a lupis ducibus, quos sequuti tutiorem locum inuenissent. Pausanias Phoc. cap. VI refert, Deucalionis cataclysmo servatos, ἐς τὴν Παρνασσὸν τὰ ἄκρα, in Parnassū inga, ululatum luporum sequutos, refugisse: ideo πόλιν ἣν ἔκτισαν, ἐκάλεσαν ἐπὶ τῷ Λυκώρειαν, urbem quam illic condiderint, vocasse *Lycoriam*. Alii a conditore Lycoro nomen ducunt. Et Strabo lib. IX pag. 288 ὑπέρεται αὐτῆς ἡ Λυκώρεια, ἐφ' ἣ τόπων πρότερον ὕδρευτο οἱ Δελφοὶ ὑπὲρ τῆς ἱερῆς. νῦν δ' ἐπ' αὐτῷ οἰκοῦσι πρὸς τὴν κρήνην τὴν Κασαλίαν, *Supra eam* [urbem quæ ad fanum est] *sita Lycorea*, quo in loco antiquitus Delphi supra templum incolebant: nunc ad ipsum degunt templum circa fontem Castalium.

Fons ergo *Castalius* ad radices Parnassī est prope templum Apollinis, seu iuxta Delphos. Pausanias Phoc. cap. VIII ἐκ δὲ τῆς γυμνασίης τὴν ἐς τὸ ἱερὸν ἀνιόντι, ἔστιν ἐν δεξιᾷ τῆς ὁδοῦ τὸ ὕδωρ τῆς Κασαλίας, καὶ πρὶν ἢ εἰς τὸ ἱερὸν, *a gymnasio sursum ad fanum tendenti, ad via dexteram Castalia aqua suavis potu est*. Pindarus Pyth. od. I vers. 74

Λύκιε, καὶ Δάλοϊ ἀνάστων

Φοῖβε, Παρνασσῷ τε κρήναν

Κασαλίαν Φιλέων,

O Lycie, & Delo imperans Phæbe, Parnassique fontem Castalium amans. Virgilius Georg. lib. III vers. 291

Sed me Parnassī deserta per ardua dulcis

Raptat amor: iuuat ire iugis, qua nulla priorum

Castaliam molli diuertitur orbita cliuo.

Musis sacer fuit fons Castalius, quæ inde *Castalides* dictæ. Martialis lib. IV epigram. XIV ad Silium Italicum:

Sili, Castalidum decus sororum.

Ipse quoque mons *Parnassus* Musis & Apollini sacratus erat, excelsus & biuertex. Lucanus lib. V vers. 72

- - - Parnassus gemino petit æthera colle,

Mons Phæbo Bromioque sacer.

Oui-

Ovidius Metamorphos. lib. 1 vers. 316

*Mons ibi verticibus petit arduus astra diobus*

*Nomine Parnassius, superatque cacumine nubes.*

Idcirco Parnasson utrumque dixit. Statius lib. VII Thebaid. vers. 345.

In altero montis latere oppidum fuit *Tithorea*, *Τιθορέα*, Pausanias Phoc. cap. XXXII *Τιθορέα δὲ ἀπὸ τῆς Δελφῶν ὀχδομήκοντα, ὡς εἰκάσκει, σταδίοις ἐστίν, ἰόντι διὰ τῆς Παρνασσῆς, ἀβέστ' ἀ Δελφῶν Τιθορέα, stadia plus minus octoginta, iter per Parnassum facienti, id est per tramitem Parnassi difficilem, extra quem longius iter est.*

Ad Parnassum est *Corycium nemus & antrum*. A Corycia, nympha nomen ducit, Apollini amatam, ut Pausanias Phoc. cap. VI refert, τὸ ἀντρὸν ὀνομασθῆναι Κωρύκιον ἀπὸ τῆς νύμφης, *antrum nominatum Corycium a nympba esse*. Ibidem cap. XXXII de eodem antro : *Ἀπὸ δὲ τῆς Κωρυκίης χαλεπὸν ἦδη καὶ ἀνδρὶ εὐζώνῳ πρὸς τὰ ἄκρ' ἀφίκεσθαι τῆς Παρνασσῆς, A Corycio [antro] vel expedito homini difficile est ad Parnassi iuga peruenire.* Adde Herodotum lib. VIII cap. XXXVI. Statius Thebaid. lib. VII vers. 46

- - - - vel quia Parnasson utrumque,  
*Aut Cirrbam tauris, Anemoriamque supinant,*  
*Coryciumque nemus.*

Ceterum incerto situ est quæ hoc versu memoratur *Anemoria*, de qua Homerus etiam Catal. vers. 28 scripsit:

οἱ τ' Ἀνεμώρειαν καὶ Τάμπολιν ἀμφενέμοντο,

*Qui Anemoriam & Hyampolim circumbabitabant.*

Et Lycophron vers. 1073

Πάτραν Δίλαιαν, Κάνεμωρείας πεδον.

*Patriam Lilæam & Anemoria campum.*

vbi scholiastes : πόλεις ἐπὶ Φωκίδος, *sunt Phocidis oppida.*

Ab ortu adiacent Parnasso *Ambrysus* siue *Ambryssus*, & *Daulis*, & *Panope*. Primæ situm Pausanias Phoc. cap. XXXVI ita delineavit : ἡ δὲ Ἀμβρυσοῦς καίται μὲν ὑπὸ τὸ ὄρος τὸν Παρνασσόν, τὰ ἐπ' ἑκείνῃ δὲ οἱ Δελφοὶ, *Ambryssus sita est sub monte Parnasso ; ultra vero [ex altera parte] sunt Delphi.* Et Polybius lib. IV cap. XXV *Ἐγκαλάντων δὲ Φωκῶν, διότι στρατεύσαντες ἐπ' Ἀμβρυσον καὶ Δαύλιον, ἐπιβάλοιτο καταλαβέσθαι τὰς πόλεις, a Phocensibus [Aetoli] accusabantur, quod Ambrysum & Daulium urbes occupare adgressi fuerint.* Et

Liuius

Liuius lib. xxxii cap. xviii *Anticyra haud multum in oppugnando praeuit mora.* Ambrysus inde Hyampolisque recepta.

Quae sequitur *Daulis*, sic ab Homero, Liuiō, Pausania, Stephano vocatur. vrbibus Phocidis adnumerata: Polybio, iam prolatis verbis, Δαυλίον, *Daulium*: Plinio autem *Daulis* regio est lib. iv cap. iii. *Tritea*, inquit, *Ambrysus*, *Drymaea* regio, *Daulis* adpellata. At urbem fuisse *Daulidem*, satis prodidit Homerus Catalogo vers. 27

Κρίσαν τε Ζαθέην, καὶ Δαυλίδα, καὶ Πανοπήα.

Stephanus: Δαυλὶς, πόλις Φωκίδος, *Daulis*, vrbis *Phocidis*: Et Liuius lib. xxxii cap. xviii *Daulis quia in tumulo excelsa sita est, nec scalis nec operibus capi poterat.* Pausanias situm etiam quodammodo describit in Phoc. cap. iv, abesse a Panopeo vii stadiis: & propinquam Parnasso, quia διὰ τῆς Δαυλίδος, ex *Daulide* in Parnassum adscendatur longiore quidem via, quam quae ex Delphis est, at minus difficili. Quid? quod diserte ibidem πόλιν oppidum vocat: τὸ δὲ ὄνομα τῇ πόλει τεθῆναι λέγουσιν ἀπὸ Δαυλίδος νύμφης, nomen oppido a nympha *Daulide* dicunt esse. Regionem Thucydides lib. ii pag. 119 videtur *Dauliam* adpellasse. ἐν Δαυλίᾳ τῆς Φωκίδος ὤκει, in *Daulia Phocidis* [Tereus] habitabat. Sed potest etiam oppidi vocabulum esse, quod *Daulis*, *Daulia*, *Daulium* vocatum fuerit. An vero *Drymaea* sit regio, ut Plinius scripsit, & que dubitatur. Pausanias sane Phoc. cap. iii in oppidis numeravit: & cap. xxxiii ἐν Τιθρωνίᾳ ἔκουσιν ἐς Δρυμαίαν ἑτάδισι, a *Tithronio* viginti stadiis intersunt ad *Drymaeam*. Stephanus in *Pausania* Δρυμία legit: Δρυμία πόλις Φωκίδος. Πausanias i. *Drymia* vrbis *Phocidis*. Pausanias lib. X. Herodotus lib. viii cap. xxxiii Δρύμον dixit: ἔκαυσαν Δρύμον πόλιν, urbem *Drymon* incenderunt. Ne credas vero eandem esse *Drymaeam* & *Daulidem* urbem. Herodotus a *Drymo* Δαυλίῳ πόλιν, *Dauliorum urbem* distinguit; etiam Pausanias *Daulidem* & *Drymaeam*; & Stephanus *Daulidem* & *Drymiam* separatim tamquam diuersas vrbes exposuit.

Prope *Daulidem*, spatio vii stadiorum interiecto, fuit Πανοπεύς, *Panopeus*, oppidum. Strabo lib. ix pag. 291 Πανοπεύς, ὁ νῦν Φανοτεύς, ὁμοεὶς τοῖς περὶ Λεβαδίων τόποις, *Panopeus*, qui nunc *Phanoteus* est, fines locorum, qui circa *Lebadiam* sunt, attingit. Saepe laudatur Homero. Catalogo vers. 27

Ddd ddd d

--- καὶ



- - - καὶ Δαυλίδα καὶ Πανοπήα.

Et Iliad. P. vers. 307 ἐν κλειτῷ Πανοπήῃ, *in celebri Panopeo*. Et Odyssæ Λ vers. 580

Πυθῶδ' ἐρχομένην διὰ Καλλιχέρῃ Πανοπήος,

*Ad Pytho euntem per choris decorum Panopeum.*

Herodotus etiam ad situm eius cognoscendum lib. VIII cap. XXXIV adfert, Perfas, urbem Parapotamios prætergressos, venisse ἐς Πανοπέας, *ad Panopeos*. Ibi, diuisis copiis, partem per Βοιωτος aduersus Athenas iisse: ceteros, τὴν Πάρνησσον ἐν δεξιῇ ἀπέργοντες, *Parnassum a dextera præstringentes*, ad templum Delphicum contendisse. Dicitur etiam vrbs Πανόπη, *Panope*. Stephanus & Hesychius: Πανόπη, πόλις Φωκίδος, *Panope vrbs Phocidis*. Ouidius Metamorph. lib. III vers. 19

*Eam vadia Cephissi, Penopesque euaseras arua.*

Et Papinius lib. VII Thebaid. vers. 344

- - - qui Panopen, qui Daulida, qui Cyparissōn.

Quod vero ad alterum seu recentius nomen *Phanoteus*, cuius Strabo meminerat, attinet, illud etiam Liuius Sigonius ex vet. cod. restituit, lib. XXXII cap. XVIII *Phocidis primo impetu Phanoteam sine certamine cepit*. Stephanus: Φανότευς πόλις Φωκίδος, Φωκιδίδης δ'. Λέγεται καὶ Φανότη, καὶ Φανότεα. *Phanoteus oppidum Phocidis*. Thucydides lib. LV. Dicitur etiam *Phanote*, & *Phanotea*.

Supra Drymæam xx stadiis, sedet *Titbronium*, de quo supra in Daulide ex Pausania; quod Herodoto lib. VIII cap. XXXIII est Τεθρωνίων, *Tetbronium*: Plinio IV cap. III *Titbrone*: inde xv stadiis abest *Amphiclea*, a qua ad Lilæam stadia LX, ex eodem Pausania cap. XXXIII. Αμφίκλεια, *Amphiclea*, etiam dicta fuit Ὀφίτεια, *Orhitea*, ibidem. Fuit etiam, quum Αμφικαία, *Amphicæa* diceretur, quod nomen Herodoti est lib. VIII cap. XXXIII. id quod genuinum vocabulum videtur Palmerio esse.

*Lilæa* ad fontes Cephissi est. Strabo lib. IX pag. 280 Κηφισὸς ἐκ Λιλαίας Φωκικῆς πόλεως τὴν ἀρχὴν λαμβάνει, *Cephissus ab Lilæa, Phocica vrbe, originem habet*. quod ex Homeri versu Catal. 30 probat

Οἱ τε Λίλαιαν ἔχον πηγῆς ἐπὶ Κηφισοῖο,

*Quique Lilæam tenebant super fontes Cephissi.*

Et

Et Staius lib. vii Thebaid. vers. 348

- - - - propellentemque Lilæam

*Cepbiffi glaciale caput.*

Hic amnis, qui & *Cephisus* scribitur, Pindum desert in λίμνην Κωπαΐδα, in lacum *Copaïdem*. Urbes quæ ad ipsum aut prope sunt, recitat Herodotus lib. viii cap. xxxiii, suntque nominatim *Drymos*, *Charadra*, *Tethronium*, *Amphicaa*, *Νεών*, *Neon*; *Τριτεια*, *Tritea*; *Hyampolis*, *Parapotamii*, & *Αβæ*; quarum pars supra sunt expolitæ. Ex reliquis *Charadra*, secundum Pausaniam Phoc. cap. xxxiii abest ἑκοσι σταδίοις, viginti stadiis ab *Lilæa*, ὑπὲρ ὑψηλῆς καμένης κρημνῆς, posita in excelsō & prærupto loco, quem flumen *Charadrum* præterfluit, breui post spatio in *Cephissum* influens. *Neon*, Parnassum versus, aut, vt Pausanias cap. xxxii ex Herodoto putat constare, in ipso iugo Parnassi fuit, ὄνομα μὲν Νεῶνα τῇ πέλει, Τιβορέαν δὲ εἶναι τῇ Παρνασσῇ τὴν ἀκρὸν, nomen urbis *Neonem* esse, at Parnassi iuga *Tithoream* vocari. Memorat etiam Strabo lib. ix, & Demosthenes pro Ctesiphonte. *Tritea* eiusdem sunt Herodoti dicto cap. xxxiii; *Tritea* Plinii lib. iv cap. iiii; *Τρίτεια*, *Tritea* Thucydidi lib. iii pag. 241; Stephani *Τρίτεια*, *Triteia*, μεταξὺ Φωκίδος καὶ Λοκρῶν τῶν Ὀζολῶν, inter *Phocidem* & *Locros Ozolas* posita: ob quam situs rationem a Thucydide cum Locrorum oppidis numeratur.

*Hyampolis* in angustiis sita, quibus additur e *Thessalia* & ex *Locride* *Epicnemidiorum* & *Phocis*. Herodotus viii cap. xxviii ἐν τῇ ἐσβολῇ, ἥ ἐστὶ κατὰ τὰ ἄμπελον, in ingressu, qui est iuxta *Hyampolim*. Staius Theb. vii vers. 345

- - - - & *Hyampolin acri*

*Subnixam scopulo.*

Liuius lib. xxxii cap. xviii *Ambrysus Hyampolisque receptæ*. Pausanias Phoc. cap. xxv Ες Ἀβας δὲ ἀφικέσθαι, καὶ εἰς τὰ ἄμπελον, ἥ ἐστὶ μὲν καὶ ἐξ ἐλατίας ὁρεινὴν ὁδὸν ἐν διαξίᾳ τῶν ἐλατείων ἄστως, Ἀβας & *Hyampolim* ducit montana via, qua est ab *Elateensium* oppido a dextera.

*Parapotamii* ad fluvium *Cephissum* fuerunt, vt nomen prodit: Strabo lib. ix pag. 292 ἐπὶ τῷ Κηφισῷ, super flumen *Cephissum*. Et pag. 281 διὰ Παρποταμίων, per *Parapotamios* *Cephissum* dicit fluere. Adde supra Herodotum. *Αβæ*, nobiles *Apollinis*

nis oraculo, cuius ~~ιερόν~~ πλάσιον, *locuples delubrum* habebant: nec suo tempore defuisse, Herodotus dicto loco tradit: antiquius ipso Delphico fuisse, Stephanus in hoc oppido obseruauit. Lycophron vers. 1074

- - - Ἀμφισσάν τε καὶ κλεινὰς Ἄβας,  
*Amphissam & celebres Abas.*

Maxima autem in Phocensibus vrbs, & itidem Cephisso adposita, fuit *Elatia*, siue *Elatea*, ἐλάτεια. Strabo lib. IX pag. 281 de illo fluuio: δι' ἐλατίας ῥυῖς, μεγίστης τῶν ἐν Φωκεῦσι πόλεων, *per Elateam fluit, maximam Phocicarum urbium.* Et Pausanias Phoc. cap. XXXIV ἐλάτεια τῶν ἐν Φωκεῦσι μεγίστη πόλεων ἐστὶ τῶν ἄλλων μετὰ γὰρ τὰς Δελφούς, *Elatea omnium, qua in Phocide sunt, urbium, exceptis Delphis, multo est maxima.* Idem paullo ante de eadem vrbe: κεῖται κατὰ Ἀμφικλειαν, *sita est contra Amphicleam.* Liuius lib. XXVIII cap. VII *Philippus uno die [ab Scotussa Thessaliae] Phocidis Elatiam millia amplius sexaginta contendit.* Et lib. XXXII cap. XVIII *Elatia clausit portas: nec nisi vi cogentur, recepturi manibus videbantur aut ducem aut exercitum Romanum. Elatiam obsidenti consuli rei maioris spes adfulsit, Achaorum gentem ab societate regia ad Romanam amicitiam auertendi.*

Plinii *Bulenses*, quos cum Crissa coniunxit, supra vidimus: oppidum βῦλις, *Bulis*, in finibus Boeotiae: Ptolemæo in mediterraneis βῦλαια, *Buliam*. Pausanias Phoc. cap. XXXVII ἐς τὴν βῦλιν, ἐκ μὲν τῆς Βοιωτίας Θίσβης, σταδίων ἐστὶ ἐδὸς ὀγδοήκοντα, *ex Thibæ Boeotia ad Bulin fert via LXXX stadiorum.* Obliquus casus est βῦλιδος, *Bulidis*. Pausanias ibidem: δύσβατα ὄρη καὶ τραχὺὰ τὰ μεταξὺ Ἀντικύρας τέ ἐστι καὶ βῦλιδος, *aspera montes sunt inter Anticyram & Bulidem.* Inde Ὀππιδανὶ βῦλιδαι, *Bulidii*, ibidem.

*Stiris*, Στίρις, oppidum LX circiter stadia ab Amphryssō, CXX a Chæroneæ, vt Pausanias Phoc. cap. XXXVI auctor est. Dicitur ἐν Στίριδι, & ἐκ Σφίρειως, & ἐς πάλιν Στίριον, variante obliquo. Ibi Cereris fanum fuit, cognominatæ Δήμητρος τῆς Στίριτιδος, *Cereris Stiritidis*.

Addunt quidam oppidum, *Phocicum* nomine, quod ex Pausania Phocicis cap. III probatum eunt. Θερακίς τε, inquit, καὶ Φωκικὴ, καὶ Μεδεῶν, καὶ Φωκικός. Vt vero recte Sylburgius Θερακίς ἢ Φωκικὴ emendat; cur non etiam scribemus Μεδεῶν ὁ Φωκικός, *Medeon*

*deon Phocicus*, vñ a Bæotico distinguatur. Stephanus sane, *Μεδεῶν*, Βοιωτικὴ πόλις, καὶ Φωκικὴ ἑτέρα, *Μεδεῶν, vñs Bæotica*, & *alia Phocica*. Et clarius Strabo lib. IX pag. 283 *Μεδεῶν δ' ὁ μὲν Φωκικὸς ἐν τῷ Κελιογαίῳ κόλπῳ, διέχων Βωιωτίας σταδίας ἑκατὸν ἑξήκοντα· ὁ δὲ Βοιωτικὸς ἀπ' ἐκείνης κέκληται, Medeon Phocicus in Crissæo sinu est: a Bæotia distans stadia CLX: Bæoticus autem Medeon ab illo nomen trahit.* Sed vrget Sylburgius, post paullo [cap. V] *Βοιωτικῆς*, vt singularis loci fieri mentionem. Ego vero hoc non moueor, quia *οικοδόμημα* ibi vocatur, *adificium*, non oppidum; item *μεγα εἰκημα*, *magna domus*, in qua concilium erat Phocicarum vrbium, sita ad læuam viæ, quæ a Daulide Delphos ferebat. *Φωκικὸν* autem dicebatur, subaudi *συνέδριον*, aut simile.

Quæ de Plinii *Daphnunte Phocico* heic dicenda essent, diximus in Locride, cuius postea fuit, quum olim fuisset Phocidis ad Euripum vsque patens. Vide Strabonem pag. 286. *Thracis* autem, *Θρακίς* Pausaniæ, supra memorata, est Strabonis *Τραχιν*, *Trachin* prope Lebadiam, p. 292. Inde a Pausania *Φωκικὴ* discriminis causa cognominatur, quia & aliud oppidum *Trachin* in Græcia est ad *Oetum*, supra explicatum. *Erochus*, *Ἐρωχος*, & *Echedamia* Pausaniæ: & *Phlygonium* eiusdem, siue Plinii *Phlygone*, in obscurioribus vtique censenda, præterimus: nec Stephanus plus de *Phlygonio* habet, quam oppidum esse Phocidis.

## B O E O T I A.

*Bæotia* inter Atticam, Locridem, Phocidemque sita, ab Ephoro apud Strabonem lib. IX pag. 276 *μόνη τετραλαττος*, *sola trimaris* dicta, quia per Euripi extrema tam in superum mare, quod Macedoniam inter & Ioniam est, & in Propontidem; quam in mediterraneum ad Aegyptum vsque nauigatio Bæotis pateat: per Crissæum autem siue Corinthiacum sinum, vsque in Italian. Ad singulas nauigationes portus habet satis idoneos. Primum maritimam oram ab Attica ad Locros perlustrabimus: deinde progrediemur in loca mediterranea.

Prima vrbium est *Oropus*, *Ωρωπὸς*, in Atticæ confinio, mari vicina, a quo duobus millibus distare, Sponius, qui rudera vidit, Itinerario refert. Strabo in Bæotia lib. IX pag. 277 *ἀρχὴ δ' ὁ Ωρωπὸς, principium* [Bæotia, ab Attica] *est Oropus*. Stephanus

quoque Boeotiae urbem dixit. De agro contendit cum Atheniensibus, quem tandem Philippus rex his adiudicavit, quod Pausanias refert Attic. cap. xxxiv, qui dicit ἐπὶ θαλάσσης, *super mare* sitam, nihil habere memorabile. Nec agrum modo, sed urbem ipsam sibi Athenienses vindicarunt. Liuius lib. xlv cap. xxvii *Inde Oropum Attica ventum est.* Et Ptolemæus in Attica recensuit. Duodecim stadiis abest ἑξὲν τῷ Ἀμφιαράῳ, *sanctum Amphiarai*, eo loco, quo ipse cum curru terra haustus credebatur: quem primi consecrarunt Oropii, quod ibidem narravit Pausanias. Sunt qui idem accidisse dicant inter Thebas & Chalcidem, quod ibi locus Ἄρμα, *Harma*, id est *currus*, quia cum curru traditur mersus hiatu terræ. Quod etiam Straboni expositum est lib. ix pag. 278. In intimo sinu, xx stadiis ab Oropo, est *Delphinium*, portus, Straboni dicto loco ἑξὲς λιμὴν, ὃν καλεῖσι Δελφίνιον, *Sacer portus quem Delphinium vocant*, cuius e regione fuit antiqua Eboæ Eretria.

Post Oropum Ἀσὸπι fluvii ostia, quæ Ptolemæus in Atticam deduxit, citra Oropum: sed refutatur a Strabone lib. ix pag. 282, qui παρὰ Τανάγραν, *iuxta Tanagram*, quæ supra Oropum est, exire Ἀσὸπον tradidit. Accolas vocat Παρασωπίες, *Parasopios*. Ovidius lib. iii Amor. eleg. vi

*Quid referam Ἀσὸπον, quem cepit Martia Thebe?*

Fluit enim cum Ismeno per agrum Thebanum. Strabo ibidem: ὁ Ἀσωπὸς καὶ ὁ Ἰσμήνης διὰ τῷ πεδίῳ ῥέουσι τῷ πρὸς τῶν Θηβῶν, *Asopus & Ismenus per planiciem feruntur, quæ ante Thebas est.* Apollini sacer fuit, isque inde ὁ θεὸς Ἰσμήνιος, *Deus Ismenius* dictus est Pausanias Boeot. cap. x. Ovidius lib. ii Metamorph. vers. 244

*Et celer Ismenos cum Phocaico Erymantho.*

Hinc Thebanae mulieres *Ismenides* dictæ. Idem Metam. iii extr.

- - - *sanctasque colunt Ismenides aras.*

Ptolemæus ei separata ostia tribuit, quia Ἀσὸπον alieno loco posuit: aliis deferretur ab Ἀσopo, quod verisimile ex eo, quia uterque prope Thebas fluit.

*Aulis* Chalcidi opposita ad Euripum, vbi id fretum angustissimum est & aliquando aggerè iunctum. Diodorus Siculus lib. xiii cap. xlvii τῆς μὲν Εὐβοίας κατεσκευάσθη τὸ χῶμα κατὰ τὴν Χαλκίδα, τῆς δὲ Βοιωτίας πλεσιονί Αὐλίδος. ἐνταῦθα γὰρ ὁ μεταξὺ τοῦ ποσ

τόπος ἦν στενέτατος. *In Eubœa Chalcis, in Bœotia Aulis ducendi aggeris initium fuit. nam hic interstitium loci angustissimum erat.* Strabo lib. IX pag. 278 Ἀυλὶς πετρῶδες χωρίον καὶ κώμη Ταναγραίων, Αἰλὶς saxosus locus, & pagus Tanagraeorum. Liuius lib. XXXV cap. XXXVII quum pedestres copias adpropinquare iam Aulidi & Euripo sensisset. Idem lib. XLV cap. XXVII A Chalcide Aulidem traiecit, trium millium spatio distantem, portum inclutum statione quondam mille nauium Agamemnonia classis. Et Plinius lib. IV cap. VII In ipsis faucibus Euripi quem facit obiectu insula Eubœæ, Aulis capaci nobilis portu. De classe Græcorum Troiano bello Virgilius Aen. IV vers. 425

*Non ego cum Danaïs Troianam exscindere gentem  
Aulide iuravi, classemque ad Pergama misi.*

Triginta stadiis inde est Delium, Apollinis templum ad formam eius, quod in Delo insula est, ædificatum. Strabo lib. IX p. 278 ἔτα Δήλιον τὸ ἱερόν τῃ Ἀπέλλωνος ἐν Δῆλῳ ἀφιδρυμένον, Ταναγραίων πολίχνην, Αὐλίδος διέχον τεταδίς τριακοντα. Oppidulum ergo præter templum fuit, quod Ptolemæus in mediterraneis posuit: sed haud procul a mari fuisse offendit Liuius lib. XXXV cap. VI. Omissio, inquit, ad Aulidem itinere, Delium conuertit, ut inde in Eubœam transmissurus. Templum est Apollinis Delium, imminens mari, quinque millia passuum Tanagra abest.

Modico spatio ab hoc abest Salganeus, Σαλγανεύς, de quo ita Stephanus: μετὰ τὴν Χαλκίδα ἐστὶ ὁ Σαλγανεύς, συνάπτων τῷ Εὐρίπῳ. ἐστὶ δὲ πόλις Βοιωτίας, Post Chalcidem est Salganeus, adhaerens Euripo. Est vero urbs Bœotia. Strabo lib. IX pag. 278 πλησίον ἐστὶν ἐφ' ὧν κείμενον χωρίον Σαλγανεύς, prope [Euripum] est in edito loco Salganeus oppidum. Et Liuius lib. XXXV cap. XXXVII ab Athenis Thebas primum: hinc Salganea processit. Et cap. XXXVIII His tuenda mœnia Chalcidis oppidani quum tradidissent, ipsi omnibus copiis transgressi Euripum, ad Salganea posuerunt castra. Et extremo illo libro: Achæorum & Eumenis milites Salganea tenebant. Dubium, plurali nominauerit Liuius, an singulari, Græco casu, ut solent in eis siue eὗς cadentia vocabula.

Ultima Bœotorum urbs in Euripi litore est Anthedon, Ἀνθηδών, portu prædita. Strabo lib. IX p. 279: μετὰ δὲ Σαλγανείᾳ Ἀνθηδών.

Ανθηδών πόλις λιμένα ἔχουσα, ἐχάτη τῆς Βοιωτικῆς παραλίας τῆς πρὸς  
Εὐβοίαν καθάπερ καὶ ὁ ποιητὴς εἶρηκεν,

- - - - - Ἀνθηδὼνα δ' ἐχατόωσαν.

*Post Salganeum Anthedon urbs est portum habens, ultima in Bæotico, quod Eubææ oppositum est, litore. ideo Homerus dixit extremam Anthedonem, Catalogi versu 15. Meminit etiam Homerus in litoribus Bæotia. Et Dicæarchus vers. 91*

- - - ἐστ' Εὐριπος. Ἀνθηδὼν δ' ἔχει

Ἀνθηδόνιον τὸν λιμένα.

*Dein Euripus, Anthedon autem habet Anthedonium portum. Scylax in Bæotia: Εὐριπος, τείχος Ἀνθηδών, Euripus oppidum muro cinctum Anthedon.*

Ipse Euripus fretum est inter Aulim & Chalcidem, seu fauces illæ angustæ, quæ continuo motu seu reciproco, ab utroque mari impulsæ, dicuntur agitari. Supra diximus, quondam aggerem impositum, ut Eubœa Bæotia cohereret: ut tamen media pars ponte iungeretur ad naues transmittendas; non numquam longiorem: unde pontem Strabo dicto loco dixit γέφυραν διπλήθεον, duorum ingerum. Pomponius Mela lib. II cap. V *Euripon vocant rapidum mare, et alterno cursu septies die ac septies nocte fluctibus inuicem versis, adeo immodice fluens, ut ventos etiam ac plena ventis navigia frustretur.* Strabo IX pag. 278 *παλιβόριαν τὴν Εὐρίπα, reciprocum fluxum Euripi vocat, quem ἐπτάκις μεταβάλλειν Φασὶ καθ' ἡμέραν ἐκάστην καὶ νύκτα, septies quouis die ac nocte cursum mutare dicunt.* De numero & ordinata reciprocatione dubitat Liuius lib. XXVIII cap. VI *Fretum ipsum, inquit, Euripi non septies die, sicut fama fert, temporibus statis reciprocatur: sed temere in modum venti nunc huc nunc illuc verso mari, velut monte precipiti deuolutus torrens rapitur.* Claudianus in Rufin. lib. I vers. 92

- - - Euripi refluxis incertius undis.

Lucanus lib. V vers. 234

*Arctatus rapido feruet qua gurgite pontus,  
Euripusque trahit, cursum mutantibus undis  
Chalcidicas puppes ad iniquam classibus Aulim.*

Plinius lib. IV cap. VII plura addit oræ maritimæ, ex Homero maxime, sed oram late capit, ut reductiora etiam a mari contingat: & in iis pagi quoque sunt, ut de Heleone & Peteone

Strabo

Strabo obseruauit. Verba Plinii hæc sunt: *In ora autem Infra Thebas, Ocalee, Hileon, Scolos, Schænus, Peteon, Hyrie, Mycaleffus, Hilefion, Pteleon, Olyros.* De primo loco *Infra Thebas* notamus, oppidum Homeri esse Catalogo vers. 12 *Hypothēbas*,

οἱ θ' ὑποθήβας ἔχον ἐκτίμενον πτολίεθρον.

quas Hypothēbas Thebano septem regum bello euerfas Homeri scholiastes tradit. *Mycaleffus* Straboni pagus circa Tanagram est lib. IX pag. 278, in via, quæ Thebis fert Chalcidem. Stephano autem est πόλις μεσογία βοιωτίας, vrbs *Bæotia mediterranea*. Straboni *Schænos* p. 281 inter Thebas & Anthedonem, L stadiis a Thebis. Cetera minus clara, saltem minus certæ positionis. Ad nobiliora ergo & certo mediterranea nos conferemus.

Ex his prima post litus est *Tanagra*, *Τανάγρα*, quam Dicæarchus in urbibus ad Euripum positis enarrauit: sed Ptolemæus & Strabo reducunt paullo a mari, quamuis agrum eius ad mare pertinuisse non negemus. Minora enim oppidula & pagos multos Tanagræi, quod Strabo significauit, possederunt. Sic Pausanias Bæot. cap. XX ἐστὶ τῆς Ταναγραίας ἐπὶ θαλάσσης καλύμενον Δηλίον, in *Tanagrorum finibus ad mare est Delium*. Liuius lib. XXXV cap. vlt. *Delium est Apollinis templum, imminens mari: quinque millia passuum a Tanagra abest.* Viæ ad hoc oppidum Athenienses a Lacedæmoniis. Thucydides lib. I pag. 71 γενομένης μάχης ἐν Τανάγρα τῆς βοιωτίας, ἐνίκων Λακεδæμόνιοι καὶ οἱ σύμμαχοι. Gentile *Ταναγραίως*, *Tanagraeus*, Straboni & Stephano. Ceterum vterque horum obseruarunt, *Γραίαν* Homeri esse hanc Tanagram, Catalogi versu quinto:

Θέσπειαν, Γραίαν τε, καὶ εὐρύχορον Μυκαλησόν.

Deinde sunt *Theba*, ad Ismenum fluuium vrbs clarissima: poetis aliquando singulari numero Θήβη, & Latine *Thebe*. Plinius lib. IV cap. VII nec cedentes *Athenis claritate, quæ cognominantur Bæotie Theba, duorum numinum, Liberi atque Herculis, ut volunt, patriæ.* A Cadmo fertur condita: vnde arx adiacens *Cadmea*, *Καδμείας*, nomen seruaui, tamquam initium Thebærum. Illustravit Epaminondas, quo duce maxime floruerunt. Solo æquauit Alexander rex: instaurauit deinde Cassander. Vide Diodori lib. XIX cap. LIII & LIV. Septem portas traduntur habuisse, ideo Græcis cognominatæ *ἐπτάπυλος*. Hesiodus Oper. vers. 161

Eec eee e

--ἐφ'



- - ἐφ' ἑπταπύλῳ Θήβη, Καδμυΐδι γαίῃ.

Vnde ad paucitatis descriptionem, adagii modò, adhibuit Iuvenalis satyra XIII vers. 26

*Rari quippe boni : numerus vix est totidem, quot  
Thebarum porta, vel diuitis ostia Nili.*

Gentile notum est Græce Θηβαίος, Latine *Thebanus*. De *Cadmea*, Καδμεία, arce modo diximus, quæ antiqua vrbs erat seu origo Thebarum. Nepos Pelopid. cap. I *Phæbidas Lacedæmonius quum iter per Thebas faceret, arcem oppidi, qua Cadmea nominatur, occupavit*. Pausanias Bœot. cap. V Κάδμος τὴν πόλιν, τὴν καλεωμένην ἐτι καὶ ἐς ἡμᾶς Καδμείαν, ᾤκισεν· αὐξηθείσης δὲ ὕψους τῆς πόλεως, ἄτω τὴν Καδμείαν ἀκρόπολιν συνέβη τῶν κάτω γενέσθαι Θηβῶν. *Cadmus oppidum, cui & nunc idem est nomen, Cadmeam condidit. Sed aucta, postea vrbe, pro arce Cadmea inferioribus Thebis fuit.*

A Thebis in austrum *Plateæ* sunt, nobiles Mardonii clade & Pausaniæ Lacedæmonii aliorumque Græcorum victoria. Sic scribitur in emendatis libris Corn. Nepotis : aliis, Plinii, Iustini, *Plateæ*, sicut Græci plerique Diodorus, Strabo, Plutarchus, Ptolemæus Πλάταια; Thucydides autem lib. II pag. 100 singulari numero Πλάταια, *Plateæ*. ἡβύλαντο, inquit, τὴν Πλάταιαν περικαταλαβῶν, voluerunt *Plataeam* intercipere : Herodotus vtroque modo, lib. VIII cap. L ἐνέπρησε Θέρπυιαν τε καὶ Πλάταιαν, incendit [Xerxes] *Thespiam & Plataeam* : at lib. IX cap. LXXV ἐν Πλάταιῃσι, ad *Plateas*. Nusquam oppidi mentio frequentior exstat quam bello Persico. Nepos Pausania cap. I *Huius illustrissimum est prælium apud Plateas*. Iustinus lib. II cap. XII *Post hæc Thespias & Plateas & Athenas, vacuas hominibus, incendit*. Diodorus lib. XI cap. XXXIV τῇ περὶ τὰς Πλάταιας [μάχῃ] συντελεσθείσῃ, pugna ad *Plateas* commissæ. Plutarchus Aristide pag. 329 τὴν δύναμιν ἔγχε πρὸς τὰς Πλάταιας, exercitum [Pausanias] *duxit Plateas*. Oppidani *Plataenses*, Nepoti Miltiad. cap. V. Situm Strabo lib. IX pag. 283 sic descripsit : Πλάταια, ἃς ἐνικῶς ἔπειν ὁ ποιητής, ὑπὸ τοῦ Κέρραιων ἐστὶ μεταξύ αὐτῆς καὶ Θηβῶν, κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν εἰς Ἀθῆνας καὶ Μεγάρα, ἐπὶ τῶν ὄρων τῶν τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Μεγαρέδος, *Plateæ*, quas singulari numero poeta [Catal. v. II] dixit, sub *Cithærone* monte sunt, iuxta viam qua *Athenas & Megaram* ducit, in finibus Atticæ & Megaricæ. Interfluere inter Thebas & *Plateas* *Aforum*, Diodorus lib. XI cap. XXX monstravit clarissime. Inde ,

Inde in occasum *Leuctra* recedunt. Strabo lib. ix cap. 285 τὰ δὲ Λευκτρά ἐστιν, ὅπου Λακεδαιμονίαις μεγάλη μάχη νικήσας Ἐπαμεινώνδας, ἀρχὴν εὗρετο τῆς καταλύσεως αὐτῶν. - Δύκεται δὲ ὁ τόπος ὅτος κατὰ τὴν ἐκ Πλαταιῶν εἰς Θεσπιάς ὁδόν. *Leuctra* sunt, ubi Epaminondas superatis magna pugna Lacedæmoniis enervanda illorum potentia initium fecit. Ostenditur ille locus [*Leuctra*] in via qua Platais Thebias ducit. Pugna illa vocatur *Leuctrica*, Nepotis Epaminonda cap. vi & x, quam curatius descripsit Diodorus Siculus lib. xv cap. lv seq. Et Plutarchus vita Pelopidæ pag. 288 περὶ τὰ Λευκτρά τοῖς Λακεδαιμονίοις ἀντετραποπέδουν, ad *Leuctra* [Thebani] Lacedæmoniis castra opposuerunt.

Lacus dein *Copais*, in quem Cephissus influit; dictus a *Copis*, oppido adiacente. Strabo lib. ix pag. 283 Περί Κωπῶν ἄρηται. Πρωσάρκτιος δὲ ἐστὶ ἐπὶ τῇ Κωπιδῶν λίμνῃ, De *Copis* dictum est. *Iaceti* [hoc oppidum] ad septemtrionem lacus *Copaidis*. Homero etiam *Copa* memoratæ Catalogi versu 9, qui itidem pluraliter quarto casu Κώπας, *Copas* dixit. Pergit Strabo: καὶ ἄλλαι κύκλαι εἰπὶν αὖτε Ἀκραιφία, Φωνικίς, Οὐγχησις, Ἀλιαρτός, Οὐκάλας, Ἀλαλκομεναί, Τιλφάσιον, Κορώνεια, ceteræ urbes [lacum Copaidem] circumiacentes sunt: *Acraphia*, *Phœnicis*, *Onchestus*, *Haliartus*, *Ocalea*, *Alalcomena*, *Tilphusium*, *Coronea*.

Primum oppidum casu inconstanti est. Strabo Ipso iam dicto pluraliter Ἀκραιφία, *Acraphia*, quod post paullo Ἀκραιφίον, *Acraphium* vocat: Liuvio est *Acraphia* numero singulari: Libro xxxiii cap. xxix ait: cum parte copiarum P. Claudio *Acraphiam* ire iussu, cum parte *Coroneam* circumfedit. Ptolemæo est Ἀκραιφία, *Acriphia*: sed haud dubie lapsu & errore, quia ceteri omnes diphthongo. Stephanus: Ἀκραιφία πῶλις βοιωτίας. οἱ δὲ Ἀκραιφίον. Πανσανίας δὲ Ἀκραιφίον, *Acraphia* urbs Bæotia, quam alii *Acraphium* vocant: Pausanias *Acrephnium*. Pausaniæ locus inter alia est in Bæot. cap. xxiii, ubi Ἀκραιφίον πῶλιν vocat, quam tradit εἶναι ἐξ ἀρχῆς μοῖραν τῆς Θεβαΐδος, partem Thebaidis fuisse: & cap. xxiv inter *Acraphnium* & lacum Copaidem campos *Athamantios*, ποδῖον Ἀθαμάντιον, interiacere scribit: non proxime ad lacum urbem esse. *Phœnicis*, quæ huic proxima apud Strabonem est, vix aliunde cognoscitur. Addit sub *Phœnicio* monte sitam, prope Onchestum.

*Onchestus* autem primum lucus fuit, Neptuno sacer. Homerus Catalog. vers. 13

ογχησόν δ' ἱερὸν Ποσειδῆιον, ἄγλαον ἄλσος,

*Onchestumque, sacrum Neptunium, clarum nemus.*

Postea urbem adpositam fuisse Pausanias auctor est, qui Bœot. cap. xxvi πόλεως ἀρχαία Ογχησῶν, rudera ὑρβὸς *Onchesti* memorauit. Stephanus de Homeri *Onchesto*: Ογχησός, ἄλσος. κῆται ἐν τῇ τῶν Ἀλῖαρχίων χώρα. - - ἔστι καὶ πόλις Βοιωτίας. *Onchestus, lucus. Silius in Haliartiorum regione. Est ἔς oppidum Bœotia*, de quo ad Pausaniam prouocat. Addit, quōsdam *Onchestum* πόλιν μεγάλην, magnam urbem dicere inter *Haliartios* ἔς *Acraphios* sitam.

Supra *Onchestum*, aut *Acraphiam*, videtur *Medeon* Bœoticus fuisse, de quo supra in Phocico aliquid diximus: Strabo lib. ix pag. 183 μεδεῶν ἡ βοιωτικὸς ἀπ' ἐκείνης κίχληται· ὡλησίον δ' ἐστὶν Ογχησῶν ὑπὸ τῷ φοινικίῳ ὄρεϊ, ἀφ' ἧ καὶ μετωνόμαται φοινικίς. *Medeon Bœoticus ab illo [Phocico] nomen ducit. Onchesto vicinus est sub Phœnicio monte. unde ἔς Phœnicia [oppidum] adpellatur.* Plinius lib. iv cap. vii in Bœotia: *Medeon, Polygone, Acraphia, Coronæa.*

Ad eundem lacum, qua in austrum vergit, *Haliartus* fuit, non ignobile oppidum, euersum bello Romanorum Macedonico ii. Strabo ibidem: Ἀλῖαρχτος νῦν ἀπὸ ἐστὶ, κατασκαφῆσα ἐν τῷ πρὸς Περσέα πολέμῳ, *Haliartum non existit hodie: deleta bello contra Perseum.* Liuius lib. xlii cap. lxi in Bœotia summa vi *Haliartum* Lucretius prator oppugnauit: - - - urbs diruta a fundamentis. Corn. Nepos Lyfandro cap. iii *Orebomenis* missus subsidio, occisus est a Thebanis apud *Haliartum*. nam, quod Pausanias Bœot. cap. xxxii tradit, πρὸς βαλὼν τῷ Ἀλῖαρχτῷ πρὸς τὸ τεῖχος, στρατῶς ἕκ τε Θηβῶν ἐκδοῦς ἐνδοῦ καὶ ἐξ Ἀθηνῶν, καὶ ἐπεξελεύοντων τῶν πολεμίων ἔπεσεν ἐν τῇ μάχῃ, quum murum *Haliarti* subiisset, quæ Thebanorum ἔς Atheniensium praesidium habebat: eruptione facta cecidit in pugna. Gentile Ἀλῖαρχτιος, vt paullo ante ex eiusdem Pausaniæ cap. xxvii. perspectum est: etiam Latine. Liuius lib. xlii cap. xlii turba Coronæorum *Haliartiorumque* conuenerat ad defendendum decretum regis societatis.

Prope *Haliartum* fuit *Ocalea*, vel *Ocalea*, (vtrouque modo in Strabonis libris legitur) Homero autem Catal. vers. 8

ὠκα-  
λέη.

λή, Stephano Ὠκαλία, Plinio *Ocalea* siue *Ocalee*, Ionico Homeri casu. Plinius, vt supra etiam diximus, *in ora* ponit, quod falsum, nisi oram lacus intelligas, cui Strabo illam adposuit: & Stephanus: ἡ Θεσπιά γαίτων ἔστι καὶ ὁμοῦσιν αὐτῇ, *Thespie vicine & contermina sunt ei*, puta, *Ocaleæ*. Rursus Strabo dicto loco: Ὠκαλή μέση Ἀλιάρτε καὶ Ἀλαλκομένίῳ, ἑκατέρω τετρακόντα σταδίους ἀπέχουσα, *Ocalee medio loco iacet inter Haliartum & Alalcomenium*, xxx *stadiis utrimque distans*. In hoc quoque variauit idem Strabo & Ἀλαλκομένιον scribens & Ἀλαλκομενά, vt supra in ora lacus dixerat, id est *Alalcomenium*, & *Alalcomena*. Variat nomen etiam aliis. Stephano est Ἀλαλκομένιον πόλις Βοιωτίας, *Alalcomenium urbs Bœotia*: at Pausaniæ Bœot. cap. xxxiii Ἀλαλκομενά κώμη μὲν ἐστὶν ἐμὴ μεγάλη, *Alalcomena vicus sunt non magnus*.

Sequitur Strabonis ordine *Tilphusium*, quod a *Tilphossia* fonte ex monte *Tilphossio* fluente dici auctore Pindaro tradit, πηγιὸν Ἀλιάρτε καὶ Ἀλαλκομενῶν, *prope Haliartum & Alalcomenas*. Locus Pindari non exstat, etiam Casaubono notante. Pausanias cap. xxxiii τὸ ὄρος τὸ Τιλφῶσιον, καὶ ἡ Τιλφῶσα καλεσμένη πηγὴ, σταδίους μάλιστα Ἀλιάρτε πενήκοντα ἀπέχουσι, *mons Tilphusius, & Tilphusa item fons qui dicitur, ab Haliarto stadia absunt, vt maxime, quinquaginta*.

Tandem circa lacum oppidis, a Strabone narratis, inest *Coronea*, Κορώνεια, de qua ibidem addit: ἡ Κορώνεια ἐγγυὲς τῇ Ἐλευκῶνι ἐστὶν ἐφ' ὧν ἵδρυμένη, *Coronea sita est edito loco prope Heliconem*. Recentiores tradunt ad os Cephissi sitam, nomen retinere: quod si est, aut longius aberit ab Helicone, aut huius iuga longiori tractu procurrunt. Agesilaus, Plutarcho notante in Vita pag. 605, a Thermopylis in Phocidem concessit, Φίλην ἔσαν, *qua pacata erat*. Vt primum Bœotiam attigit, castra ad Chæroneam posuit: inde profectus *Coroneam*, hostes sibi obuios habuit. Nepos eiusdem Vita cap. iv *Obstare ei conati sunt Athenienses & Bœoti apud Coroneam: quos omnes graui prælio vicit*. Quod prælium Diodorus scripsit lib. xiv cap. lxxv, Bœotos cum sociis occurrisse Agesilao *ad Coroneam*, ἀπήντησαν εἰς Κορώνειαν.

Adest a Coronea xl stadiis *Libethrius* mons, in quo Pausanias cap. xxxiv tradit ἀγάλματα Μουσῶν τε καὶ Νυμφῶν ἐπιτελεσθῆναι Λιβηθρίων, *Musarum Nympharumque Libethriarum cognomine, sta-*

nas esse : quod etiam loco Macedoniæ tribuitur, vt supra indicauimus, cum nomine *Musarum Libethridum*, ex ecloga VII Virgilii vers. 21.

Sic, quæ circa lacum erant, explicatis oppidis, de ipso lacu eiusque nominibus adiiciendum est. *Κωπαῖς*, *Copais*, a pleisque dicitur : quod nomen *Κῶπαι*, Plinio quoque *Cope*, oppidum prope situm, imposuerunt. Liuius lib. x x x i i i cap. x x i x *Plurimi pedites circa Copaidem paludem inuenti : ibi ex limo eruta, extractaque ex stagno cadauera*. Dicitur etiam *Cephissis* palus. Pausanias Bæot. cap. x x i v *Ἐξ Αγραμνῆς ἰόντι ἑυδείαν ἐπὶ λίμνην τὴν Κηφισίδα, οἱ δὲ Κωπαῖδα ἰνομάζουσιν τὴν αὐτὴν, πεδῖον καλεῖμεν ἔστιν Ἀθαμάντιον. Αγραμνίῳ ῥέεττα ad lacum Cephissidem, quem alii Copaidem vocant, tendenti, campi Αθαμαντίῳ περαγράνδῃ sunt*. Nomen a Cephisso fluuio est, qui infunditur. Dicitur etiam *Haliartius*, vt Strabo dicto loco obseruauit. καὶ ἐκάστην, inquit, πρὸς αὐτὴν κατοικίαν ἐκείνης ἐπώνυμος ἐλέγεται, Κωπαῖς μὲν τῶν Κωπῶν, Ἀλιάρτιος δὲ Ἀλιάρτα, καὶ ἔτιως ἐπὶ τῶν ἄλλων. *Palus hæc dicta fuit Copais a Copis, Haliartia ab Haliarto, eodemque modo ab reliquis*. Dicitur etiam amnis *Melas*, quem Plutarchus in Sylla p. 465 solum a fontibus nauigabilem dicit, hanc paludem implere. Pausanias Bæot. cap. x x x v i i i *ὁ Μέλας ἐς λίμνην Κηφισίδα ἐκδίδωσιν*. Sed Strabo de illo lib. i x pag. 280 *ἔτις ἡφάνισα τελείως, hic [fluius Melas] οκινίνο περῖιit*, vel hiatu haustris vel lacubus absumtus. nec enim longe manasse fertur, sed ortus apud Orchomenum, breui post in stagna & lacus subiisse.

*Orchomenus*, ὁ Ορχομενὲς Plutarcho, Pelopida pag. 286, & Thucydides lib. i v pag. 303 *Χαιρώνεια ἐς Ορχόμενον τὸν Μινύκιον ποταμὸν καλεῖμεν, νῦν δὲ Βοιωτικόν, ξυντελεῖ, Cbaronea Orchomeno, Minyeo antea dicto, nunc Bæotico, contribuit*. Hoc est quod Plinius lib. i v cap. v i i i videtur expressisse : *Orchomenus, Minyeus antea dictus* : quamuis male is in Thessalia posuit. At rursus Thucydides lib. i pag. 74 *οἱ ἐκ τῆς Ορχομενῆς Φυγάδες*, genere sequior. Supra Copaidem paludem in Locrorum erat confinio. Plutarchus Lyfandri vita pag. 449 *τὴν Ορχομενίων πόλιν ἐκασίως περὶ χωρῆσασαν ἔλαβε, Orchomentiorum urbem vltro se dedentem cepit*. Nomen ab Orchomeno Minyæ filio, vnde & cognominatur. Pausanias Bæot. cap. x x x v i *Μινύς ἢ Ορχομενός. ἐπὶ τῇ τε*

λέοντος ἢ τοῦ πέλμυος ὀρχομενός, καὶ οἱ ἄνδρες ἐκλήθησαν ὀρχομενίοι. διέμεινε δὲ ἔδδ' ἥσον καὶ Μινύας ἐπονομάζεσθαι σφᾶς ἐς διάκλειον ἀπὸ ὀρχομενίων τῶν ἐν Ἀρκαδίᾳ, *Minya filius fuit Orchomenus. Eo regnante & urbs Orchomenus & populi Orchomenii adpellati. Mansit tamen & Minyarum cognomen, quo ab iis, qui in Arcadia sunt, Orchomeniis distinguerentur.* Orchomeni aiunt fontem Acidalium fuisse. Servius in Aeneid. I vers. 120 ad verba, *Matris Acidalia: Acidalia, inquit, Venus dicitur a fonte Acidalio, qui est in Orchomeno, Boeotia ciuitate, in quo se Gratia ablunt, quas Veneri constat esse sacratas.*

Vicinæ Orchomeno *Charonea & Lebadea*. Illa, patria Plutarchi, clade Græcorum, a Philippo rege inlata, notior. Stephanus: *Χαιρώνεια, πόλις πρὸς τοῖς ὅροις Φωκίδος, Charonea, urbs ad fines Phocidis.* Et Thucydides lib. IV pag. 303 ἐστὶ ἡ Χαιρώνεια ἔσχατον τῆς Βοιωτίας πρὸς τῇ Φανερῇ τῆς Φωκίδος, *Charonea in extremis est Boeotia, apud Phanotidem, quæ Phocidis est.* Aelianus Var. Hist. lib. VI cap. I ἐν Χαιρώνειᾳ μάχην ἐνίκησεν ὁ Φίλιππος, *Philippus vicit ad Charoneam.* Proelium illud scripsit Diodorus lib. XVI cap. LXXXVII. Ibidem Sulla vicit Archelaum. Plutarchus Sulla pag. 462 ὁ Ἀρχέλαος ὤρμησεν ἐπὶ τῇ Χαιρώνειᾳ, *Archelaus contendit aduersus Charoneam.* Idem in Lucullo pag. 493 αἱ τῆς Σύλλας πρὸς ὀρχομενῶ καὶ περὶ Χαιρώνειαν ὑμνέμεναι ἀρεταίαι, *Sulla ad Orchomenum & Charoneam laudata facinora.* Charoneam olim Orchomeno contributam fuisse refert Thucydides lib. IV pag. 303.

Proxima est *Lebadia, Λεβαδία & Λεβάδεια, Lebadea*, itidem ad Phocidis fines. Strabo lib. IX p. 291 de Panopeo Phocidis: ὁμοεὶς τοῖς περὶ Λεβαδίαν τόποις. Pausanias Boeot. cap. XXXIX Φωκεῖς ὑπεροικῶσιν ὀρχομενίων· ἐν δὲ τῷ πεδίῳ Λεβάδεια αὐτοῖς ὁμοεὶς, *Orchomeniis finitimi Phocenses: qua campi patent, proxima est Lebadea.* Et cap. XL Λεβαδίων ἔχονταί Χαιρωνεῖς, *Lebadensibus vicini sunt Charonenses.* Et Strabo lib. IX pag. 285 Λεβαδία κείται μετὰ τῷ τῆς Ἑλικωνος καὶ τῆς Χαιρωνείας, Κορωνείας πλησίον, *Lebadia sita est inter Heliconem & Charoneam, prope Coroneam.* Gellius lib. XII, cap. V describit iter Athenis Delphos per *Lebadiam, quod est oppidum antiquum in terra Boeotia.* Statius Theb. VII vers. 345

*Et valles Lebadea tuas, & Hyampolin acri  
Subnixam scopulo.*

Habuit

Habuit Lebadia Iouis Trophonii oraculum. Strabo ibidem: Λαβὰδία δ' ἐστὶν, ὅπου Διὸς Τροφονίου μαντεῖον ἵδρυται, χάσματος ὑπονόμῃ κατὰ βασιν ἔχον, *Apud Lebadiam Iouis Trophonii oraculum est, quod qui consulit, in hiatus terre descendit.* Plura de hoc oraculo eiusque ritibus tradit Pausanias Boeot. cap. xxxix. Idem in Attic. cap. xxxiv Trophonium inter homines numerat, οἱ θεῶν Ἑλλήσι τιμὰς ἔχουσι, quibus Graci diuinos honores habuerunt.

In eodem Boeotorum limite ad fines Phocidis est *Helicon*, mons Musis sacer: ὕψους καὶ δένδρων ἀνάπλεως, *præstant, terra bonitate, & crebritate arborum*, quod Pausanias Boeot. cap. xxviii obseruauit. Longe protrahitur, vt Strabo lib. ix pag. 283 descripsit. Phocidem enim attingit ἐκ τῶν πρὸς ἄρκτον αὐτῆς μερῶν, *a partibus eius [Phocidis] septentrionalibus*; & partim ab occidente: nec non πρὸς τὸν ὑπὸ τῇ λιμένα Μύχων, *ad extremum portum [Phocidis] Mychum.* In Helicone erant, quod idem addit, τό, τε τῶν Μουσῶν μέγαν, καὶ ἡ τῶν Μουσῶν κρήνη, & Musarum templum & fons Hippocrene: etiam τῶν Λιβηθρίδων νυμφῶν ἀντρον, *antrum Libethridum nympharum*, quod diuersis locis fingitur, aut non vno loco dedicatum fuit, vt supra intelleximus. Alia Heliconis monimenta quam plurima narrauit Pausanias Boeot. cap. xxx, etiam fluuium *Heliconem*, qui in terram missus, ex interuallo se, sed alio nomine, proferat, videlicet *Baphyra*. In hoc monte lusus & delictum poetarum est. Virgilius lib. vii vers. 641

*Pandite nunc Helicon, Deus, cantusque mouete.*

Horatius lib. ii epist. i vers. 217

- - - & vatibus addere calcar,

*Vt studio maiore petans Heliconia vircentem.*

Et Propertius lib. iii elegia v vers. 19

*Me iuuat in prima coluisse Heliconia iuuenta,*

*Musarumque choris implicuisse manus.*

Cum Helicone multi *Pimplam* siue *Pimpleium* montem coniungunt, itidem Musis sacrum: vnde illa Horatii adlocutio ad Musam lib. i od. xxvi est, *Pimplea dulcis*: & Catulli carm. ciii *Pimpleum scandere montem.* Sed verius forsan in Pieriam Macedoniæ reducetur, quia Strabo dicit lib. x pag. 324 a Thracibus illa loca *Pieriam, Olympum, Pimplam, Libethrum* dedicata fuisse: οὐδὲν δὲ ἔχουσι Μακεδόνες, nunc vero Macedones possidere. nisi existimes,

ut *antrum Libethridum* diuersis locis dedicatum fuit, in Macedonia & in Helicone: sic eosdem Thraces, quos & Bœotiam tenuisse olim Strabo cenſet, utroque locò *Pimpleam* montem & *Pimpleium fontem*, Feſto laudatum, conſecraſſe. Præter *Libethrum* Macedonia etiam *Libethrius* mons in Bœotia cum Muſarum ſimulacris erat, ut ſupra in *Coronea*, prope quam ille ſitus eſt, demonſtrauiſus: qui haud dubie cum Helicone eſt continuus, ſaltem eidem proximus. Mons *Citharon* Κιθαρων, ex alio latere eſt, & ad Megarenſes vergit. Strabo lib. IX pag. 279 *Ἀπὸ τῆς ἐσπέρας ὁ Κιθαρων λοξὸς ἐμπίπτει μακρὸν ὑπὲρ τῆς Κερωαίας θαλάττης, ἔχων τὴν ἀρχὴν συνεχῇ τοῖς Μεγαρεμοῖς καὶ τοῖς Ἀττικοῖς ὄρεσιν· ἢ ἐπιτρέπον εἰς τὰ πεδία, παύσαντων δὲ περὶ τὴν Θηβαίαν.* Ab occaſu *Citharon* obliquus incidit paulum ſupra *Criffæum* mare, initium habens *Atticis* & *Megaricis* montibus contiguum: deinde in campos ſe ſe torquens, & ad *Thebas* deſinens. Pindarus Pyth. od. I verſ. 150 *περὶ Κιθαρων μάχαν*, pugnam dicit aduerſus *Mardonium* apud *Platzas*. Plinius lib. IV cap. VII *Datur & his [Muſis] Thebis ſaltus Citharon.* Pomponius Mela lib. II cap. XI *In Bœotia Theba, & Citharon fabulis carminibusque celebratus.* Fabulæ illæ ſunt *Actæonis*, *Orgiorum Bacchi*, *muri Thebarum Amphionis* *lyraſtructi*, & forſan aliæ. Seneca Trag. Phœniſſ. ſub initium, perſona *Oedipi*:

*Ibo, ibo qua prærupta protendit iuga  
Mœus Citharon: qua peragrato celer  
Per ſaxa monte iacuit Actæon, ſuis  
Nova præda canibus.*

Virgilius *Aeneid.* lib. XV verſ. 302

- - - *audito ſtimulant trieterica Baccho  
Orgia, nocturnusque vocat clamore Citharon.*

Et Propertius lib. III elegia II

*Saxa Citharonis Thebas agitata per artem  
Sponte ſua in muri membra coiffe ferunt.*

Fontes etiam Bœotiæ circa Heliconem & Thebas ſunt laudati. Plinius dicto loco: *Præterea fontes in Bœotia: Oedipodia, Pſamathe, Dirce, Epicrane, Arethufa, Hippocrene, Aganippe, Gargaphie.* Primi, *Oedipodii*, nomen ab *Oedipo* eſt, qui paternæ cædis cruorem illo abluiſſe fertur apud Pausaniam Bœot. cap. XVIII. *Pſi-*



*mathe* rarioris est mentionis. *Dirce* in Thebanorum vrbe. Scholiaſtes ad Pindari Olymp. od. x verſ. 101 Δίρκη πηγὴ ἐν Θήβαις, *Dirce fons eſt Thebis*. ipſe Pindarus Iſthm. od. viii verſ. 43 παρὰ καλλιρόω Δίρκῃ, *apud Dircen pulchre fluentem*. Vnde Horatius lib. iv oda ii verſ. 25 de Pindaro Thebanō poeta dixit:

*Multa Dircaum leuat aura cygnum.*

Dorica dialecto quæ *Epicrane* dicta Plinio & Martiano Capellæ; ἐπικράνη eſt communi Græciſmō, de cuius ſitu nihil præterea notum eſt. *Arethufa* cum *Pſamathe* ac *Oedipodia*, Thebarum fuit Solino auctore cap. vii. *Apud Thebas*, inquit, *Helicon lucus eſt, Citharon ſaltus, amnis Iſmenius: fontes, Arethufa, Oedipodia, Pſamathe, Dirce. Sed ante alios Aganippe & Hippocrene*. Hi vero in Helicone, vt de *Hippocrene* ſupra ex Strabone dictum: & *Aganippe* ibidem. Claudianus de Conf. Mallii Theod. verſ. 271

*Concinuit felix Helicon, fluxitque Aganippe  
Largior.*

Sunt qui eundem fontem dicant *Aganippen* & *Hippocrenen*. Ouidius Faſtor. lib. v verſ. 7

*Dicite, quæ fontes Aganippidos Hippocrenes*

*Grata Meduſæ ſigna tenetis equi.*

Solinus autem verius ſeparauit; & addidit dicto loco: *incenſa eſt licentia poetarum, vt vtrumque pariter diſſeminaretur, & quod aperta foret aliis equi ungula, & quod poti inſpirationem faciant literariam*. Prius ſingulari numero de ſolo *Hippocrene* dixit: alterum pluraliter de vtroque, *Aganippe* & *Hippocrene*. Conſule ibidem Salmaſium. *Gargaphie* ſupereſt, quā Pausanias Bœot. cap. iv in Plataearum deſcriptione κρήνην Γαργαφίαν, *fontem Gaſgaphium* vocat, cuius aquam corruperit Mardonius, quum Græcorum exercitum illa vti vidiffet.

Dum de fontibus Heliconis montis egimus, nec obliuiſcenda eſt *Aſcra*, Heſiodi patria, paruus vicus, vt ipſe deſcripſit in ἐργ. verſ. 638 de patre ſuo dicens:

Νόσσοιτο δ' ἄγχι Ελικῶνος ἐὶ ζυρὴν ἐνὶ κώμῃ

Ἀσκη, χεῖμα κακῇ, θέρει ἀργαλὴν, ἔδ' ἐποτ' ἐὶ θλή.

*Habitauit prope Heliconem miſero in vico Aſcra, bieme malo, æſtate moleſto, nunquam bono*. Pausanias Bœot. cap. xxix ex Hegeli-  
noo, veteri poeta, Ελικῶνος ἔχει πόδα, *radices Heliconis* [Aſcra]

*tenet.*

tenet. Sita Ἀσπίς ἐν τῇ τῶν Θεσπιέων, ἀπέχουσα τῶν Θεσπιῶν ὅσον τετρασάκοντα σταδία, vt Strabo lib. IX pag. 282 notauit, hoc est, in Thespiciensi regione, quadraginta circiter stadia a Thespis.

Ipsa Thespis, siue Thespia numero singulari, (nam utroque modo ait Strabo adpellari) Græce Θεσπια & Θεσπιά; vrbs est πρὸς τῷ Ἑλικῶνι, νοτιωτέρῳ αὐτῷ, ἐπικειμένη τῷ Κρησαίῳ κόλπῳ καὶ αὐτῇ καὶ ὁ Ἑλικῶν: ad Heliconem sita in austrum versus, imminens sinui Crisseo, sicut etiam ipse Helicon: vt Strabo lib. IX pag. 282 eius situm delineauit. Et Pausanias Bœot. cap. XXVI Θεσπια ὑπὸ τὸ ὄρος τὸν Ἑλικῶνα ὤκειται, Thespia infra montem Heliconem condita est. Ita autem sub Helicone sita est, vt quodammodo etiam Cithæronem montem adspiciat. Scylax scripsit Θεσπιά: Herodotus VIII cap. L, & Stephanus Θεσπια. Hic vero addit πληθυντικῶς Θεσπιάς ὀξύτωνες, plurali numero accentum ad ultimam transferri. Liuius lib. XLII cap. XLIII Exules Thespias vniuersi concesserunt. Id memorabile, Strabonis ætate, quod dicto loco testatur, hanc urbem & Tanagram solas ex Bœoticis constitisse. Plinius lib. IV cap. VII Thespia, liberum oppidum. Hinc in oram conuertimur.

Ora Crissæ, siue Corinthiaci sinus, ex parte etiam Bœotiorum erat, in qua Creusa est, Κρέυσα, nauale Thespiensium. Strabo loco iam prædicto: ἐπὶ νῆον δ' ἔχουσιν αἱ Θεσπιάς Κρέυσαν, ἣν καὶ Κρησσίαν καλεῖσιν, nauale habent Thespia Creusam: quod etiam Creusiam dicunt. Ptolemæus quoque Κρέυσαν in maritimis Bœotix iuxta Phocidem adpellat. Liuius Thespiensium emporium dixit lib. XXXVI cap. XXI. Is, inquit, a Creusa (Thespiensium emporium est, in intimo sinu Corinthiaco retractum) Patras Achaia petit. Pausaniæ Bœot. cap. XXXII idem oppidum est Κρευσίς, Creusis, duabus syllabis. τοῖς δὲ inquit, ἐν Κρευσίδι, ἐπινεῖα τῷ Θεσπιέων οἰκῶσιν, ἐν κοινῷ μὲν ἔστιν ὄρεν. Qui Creuside, nauali Thespiensium habitant, illi nihil publice habent memoratu dignum. Stephanus eodem modo, sed reducto accentu: Κρεῦσις, πόλις Βοιωτίας, Creusis, vrbs Bœotia.

Inde in occasum, & propius fines Phocidis, Ptolemæo sunt Σίφα, Sipa, in maritimis. Thucydides lib. IV pag. 303 Σίφας μὲν ἐμελλον τινες παρεδώσαν. αἱ δὲ Σίφαί ἐστι τῆς Θεσπιακῆς γῆς ἐν τῷ Κρησαίῳ κόλπῳ ἐπιθαλασσιῶσι, Siphas quidam voluerunt prodere.

*Sipha autem sunt Thespiaca regione ad mare in sinu Crisao. Dorice Τίφα, vel singulariter Τίφα, Tipha est. Pausanias cap. xxxiii A Creuside præter Thisben nauiganti πόλις μάλιστα ἐστὶν ἡ μέγα ἐπὶ θαλάσῃ Τίφα, occurrit paruum oppidum, ad mare situm, Tipha.*

Ipsa autem, *Thisbe*, Θίσβη, inter Creusidem siue Creusam est & Siphas, reductior a mari, vti ex dicto Pausaniæ loco adparet; sed haud longe. Idem in Phoc. cap. xxxvii ἐς τὴν Βῦλιν ἐκ μὲν τῆς Βοιωτίας Θίσβης σταδίων ἐστὶν ὁδὸς ἑξήκοντα, ἢ *Thisbe oppido Bœotia in Bulin oppidum Phocidis, sunt stadia octoginta.* Et Plinius *Thisben* in Bœotia oppidis numeravit.

Hæc de Bœotia, quæ certiora sunt. Plinius plura addit, sed pleraque incerto situ. Sunt autem, *Eleuthera*, *Pbera*, *Aspledon*, *Hyle*, *Erythra*, *Cliffas*, *Anchoa*: præter illa, quæ supra æque obscura, ab eodem prodita, significabamus. Ex his *Eleuthera*, *Ελευθεραί*, Straboni, Pausaniæ, Stephano etiam notæ fuerunt. Ex Pausaniæ Attic. cap. xxxviii constat, *Aticam* olim & Bœotiam *Eleutherenses* diremisse. Postquam *Eleuthera* in Atheniensium potestatem venissent, *Cithæronem* montem finem vtriusque regionis haberi cœpisse. Ipsi ætate pauca εἰσέπια, rudera & vestigia supererant ὑπὲρ πεδίοις πρὸς τῷ Κιθαιρῶνι, *super campo iuxta montem Cithæronem.* *Pbera*, *Φηραί*, Straboni ix pag. 279 sunt vnus ex iv pagis Tanagricis. ἐστὶ τῆς τετρακωμίας τῆς περὶ Ταναγραί. *Hyle*, Ὕλη, in Homeri Catal. vers. 7 existat,

Οἱ τ' Ἐλεῶν' εἶχον, ἡ δ' Ὕλην,

*qui Eleonem tenebant, aut Hylem.* quo situ, non adparet, nisi quod *Hylica* paludis Strabo meminit, distinctæ a Copaide, cuius generis plures supra Copaidem fuerunt. *Aspledon*, ἡ Ασπληδῶν, obliquo Ασπληδόνος, viginti stadiis Straboni pag. 286 ab Orchomēno abest; interfluit *Melas* amnis. Stephanus quoque memoravit, sed perperam πόλιν Φωκίδος, *Phocidis urbem* vocat, si modo illud nomen ab illius manu est. Pausanias Bœot. cap. xxxviii desertam aquarum fuisse penuria, refert. *Erythra* prope *Platas* & *Cithæronem* dicuntur fuisse. Pausanias Bœot. cap. ii γῆς δὲ τῆς Πλαταιίδος ἐν τῷ Κιθαιρῶνι ὀλίγον τῆς εὐθείας ἐντραπέουσιν ἐς δεξιὰ, ὕψων καὶ ἐρυθρῶν εἰσέπια ἐστὶ, *Agro. Plateensi sub Cithærone paululum digressis ad dexteram, sunt Hyssarum & Erythrarum rudera.* Homerus vers. 6 Catalogi:

Οἱτ' ἀμφ' Ἀρμ' ἐνέμοντο, καὶ Βιλύσιον καὶ Ερυθραί.  
*Glissas*, siue *Glissa* eiusdem est versu eius Catalogi II

Οἷτε Πλάταιαν ἔχον, ἥδ' οἱ Γλίωσαν τ' ἐνέμοντο.  
*qui Plateam tenebant, & qui habitabant Glissam.* Eustathius γλίω-  
 σας, Γλίωσαντος formauit. Tandem *Anchoa*, *Αγχέη*, secundum  
 Strabonem pag. 280 locus est, vbi Cephissus, aliquanto spatio  
 sub ~~terra~~ occultatus, prope Larymnam Locridis erumpit, & de-  
 inde in mare exit.

## A T T I C A.

Attica, regio Atheniensium, antiquitus *Ἀττε*, *Ἀττα*, *Ἀτθίς*  
 adpellata. Plinius lib. IV cap. VII *Attica*, antiquitus *Ἀττε* voca-  
 ta. Et Pausanias Attic. cap. II ὀνομάζουσιν Ἀττικὴν τὴν χώραν, περὶ  
 τεσθὸν καλυμένην Ἀκταίαν, nominant *Atticam* regionem, quæ prius vo-  
 cata fuit *Ἀττα*. Pomponius Mela lib. II cap. III *Locris*, *Phocis*,  
*Βωτοίς*, *Ἀτθίς*, *Megaris*: sed omnium *Ἀτθίς* clarissima. Plinius ab  
 isthmio deducit, vt Megaram quoque contineat tamquam par-  
 tem. *Attingit*, inquit, *isthmum* parte sui, quæ adpellatur *Megaris*,  
 a colonia *Megara*. Alii Megarim, etiam Mela, separatam regio-  
 nem constituunt, quod vrbs Megara æmula sæpe & inimica fuit  
 Atheniensibus. Quod si est, terminos Attica ab occasu habuit  
 Megaridem: a septemtrione Bœotiam: ab austro Saronicum  
 sinum: ab ortu Aegæum mare.

Princeps vrbs huius regionis, quod notum, *Athênæ* sunt,  
 Ἀθῆναι: de qua Plinius dicto loco: *Libera hæc ciuitas, nec indige-  
 vllius præconii amplius: tanta claritas superfluit.* Cicero pro Flac-  
 co cap. XXVI *Adsunt Athenienses unde humanitas, doctrina, religio,  
 fruges, iura, leges orta, atque in omnes terras distributa putantur: de  
 quorum vrbs possessione propter pulchritudinem etiam inter deos cer-  
 tamen fuisse proditum est: quæ vetustate ea est, vt ipsa ex se se suos  
 ciues genuisse dicatur: & eorum eadem terra parens, altrix, patria  
 dicatur: auctoritate autem tanta est, vt iam fractum prope ac debi-  
 litatum Græcia nomen, huius vrbs laude nitatur.* Idem lib. I de  
 Oratore cap. IV illa omnium doctrinarum inuentrices *Athênæ*, in  
 quibus summa dicendi vis & inuenta est & perfecta. Olim vrbs di-  
 cta *Cecropia*, quod nomen postea arci mansit. Plinius lib. VII  
 cap. LVI *Oppidum Cecrops a se adpellauit Cecropiam, quæ nunc est*

*Arx Athenis.* Ita autem arx fuit, ut omnem urbem veterem complecteretur. Thucydides lib. II. pag. LII. τὸ πρὸ τούτου, ἡ ἀκρόπολις ἢ ὕψος αὐτῆς, πάλαι ἦν, καὶ τότε αὐτὴν πρὸς τὸν μάλιστα τετραμμένον, *Ante Theſea, qua nunc summa urbs est* (ἀκρόπολις) *nunc urbs fuit, & id præcipue, quod sub ea spectat meridiem.*

Memorabilia circa Athenas sunt primum Academia, Ἀκαδημία, de qua Pausanias Atticæ cap. XXIX. ἐγγυτάτη δὲ Ἀκαδημία, χωρίον πρὸς ἀνδρῶς ἰδιώτη, γυμνασίον δὲ ἐπ' αὐτῇ, *Proxima urbem est Academia, prius olim hominibus possessio, mea ætate gymnasium.* Immo & longe antea gymnasium fuerat. Ser. Sulpicius ad Cicer. lib. IV. cap. XII. *nos in nobilissimo orbis terrarum gymnasio Academia locum delegimus, ibique eum combussimus.* Platonis ibi schola erat, unde sectatores ipsius academici dicti. Cicero lib. I. Acad. Quæst. cap. IV. *Qui erant cum Aristotele, Peripatetici dicti sunt, quia disputabant inambulantes in Lyceo: illi autem qui, Platoni instituto, in Academia, quod est alterum gymnasium, cæti erant, & sermones habere soliti, e loci vocabulo peripatetici habuerunt.* Iac. Spornius a septemtrione urbi adpositam habet: a qua Meursius sex stadiis abfuisse ex principio lib. V. Cui de finibus præbuit. Idem locus & Ceramicus Κεραμικὸς, dicebatur, aut Academia pars erat Ceramicæ, sed illius, qui extra urbem erat, fuit enim intra mœnia Ceramicus alius. Helychius: οἱ δὲ δύο Κεραμικοὶ, ὁ μὲν ἐξωτερικός, ὁ δὲ ἐντός. *Erant duo Ceramicæ, alter extra urbem, alter intus.* Idem in Ἀκαδημία: καὶ τότε μάλιστα αὐτὸς ὁ Κεραμικός. *Is locus vocatur etiam Ceramicus.* Vide singularem librum Io. Meursii de Ceramico gemino.

Alter locus, modo a Cicerone laudatus, est *Lyceum*, Λύκειον, in quo *Peripatus* fuit, Aristotelis *deambulationis*. Diogenes Laertius sub initium Vitæ Aristotelis, quum is ex Macedonia legatus rediisset, ἐλεῖσθαι περιπατῶν, τὸν ἐν Λύκειῳ, elegisse sibi *peripatum, qui in Lyceo est.* Harpocration: ἐν τῶν παρ' Ἀθηναίων γυμνασίων ἐστὶ Λύκειον, *unum ex gymnasio Atheniensium Lyceum est.*

Ab occasu urbis est portus *Piræus*, Πειραιῶς, omnium clarissimus, quem Themistocles condidit. Nepos Vita eius cap. VI. *Quum Phalereo portu neque magno neque bono Athenienses uterentur, huius consilio triplex Πειραιῶς portus constitutus est, isque manibus circumdatus, ut ipsam urbem dignitate æquipararet, utilitate* supra

*superaret. TRIPLEX portus: quia Thucydides lib. I pag. 62 de Piræo loco dicit habere τρεῖς λιμένας ἀποφύγας, tres portus natura factos. Vicus quidem seu pagus Piræus fuit antequam Themistocles ornaret; non autem portus. Pausanias Attic. cap. I Ο Πειραιεύς ὁ ἄστυς μὲν ἦν ἐκ παλαιῶν περὶ τὸν δὲ, πρὶν ἢ Θემιστοκλῆς Ἀθηναίους ἤρξαι, ἐπὶ νῆσῳ ἐκ ἧν φάληρον δὲ, ταύτη γὰρ ἐλαχίστη ἀπέχθη τῆς πόλεως ἢ Σάλασσα, τὸτο σφίσιν ἐπὶ νῆσῳ ἦν. Piræus pagus quidem erat olim; antequam Themistocles ad rempublicam accederet, navale non fuit. Phalerum autem (nam ea parte urbs minimum a mari distat) ipsis navale erat. Hoc omne commercium cum Atheniensibus erat, & quidquid Athenis petebatur, ex hoc portu accipiebatur. Cicero de Clar. Orat. cap. XIII *Ut semel a Piræo eloquentia euecta est, omnes peregrinas insulas, atque ita peregrinata tota Asia est.* Quarto casu Statius lib. XII Thebaidos vers. 616.*

- - - *Et trepidis stabilem Piræa navis;*

quem Græci contrahunt, τὸν Πειραιᾶ, ut Thucydides lib. II loco mox indicando. Et poeta hoc nomen contrahunt in *Piræus*. Catullus carm. LXIV de nupt. Pel. & Thet. vers. 74

*Egressus curvis a litorebus Piræi.*

Ovidius lib. VI *Metamorphos.* vers. 445

- - - *Uelociter & remige portus*

*Cecropios intrat, Piræaque litora tangit.*

Et Propertius lib. III elegia XXI

*Inde ubi Piræi capient me litora portus.*

Quamvis autem non minimo intervallo ab urbe distabat; tamen muris ei coniunctus erat, quæ μακρὰ τείχη, *longi muri* vocabantur: etiam μακρὰ σκάλη, *longa crenata* Appiano in Mithridaticis. Thucydides lib. II pag. 110 τὰ δὲ μακρὰ τείχη πρὸς τὸν Πειραιᾶ, τεσσαράκοντα σταδίων, ὧν τὸ ἑξῶθεν ἐτηρεῖτο, καὶ τὴ Πειραιῶς ἐν Μουνυχίᾳ ἑξήκοντα μὲν σταδίων ὁ ἅπας περὶ βόλος, *Longi muri ad Piræum usque, quadraginta stadia habebant, quorum exteriora custodiebantur: & Piræi cum Munychia uniuersus ambitus, sexaginta stadia.*

Inde propior urbi portus erat *Munychius*, minor quam Piræus, qui etiam colebatur instar oppiduli, nec minus, quam ille, munitus. Locus ille Μουνυχία, *Munychia* vocabatur, uti iam ex Thucydide est cognitum. Nepos Thrasybulo cap. II *Hinc in Piræum transit, Munychiamque munivit.* Ideo Φρεσὺν etiam, *praesidium*

*fidium* habuit, vti ex Plutarchi Demosthene pag. 859 constat. Strabo lib. IX pag. 272 λέγουσιν ἡ Μουνυχία χερσονήσιν - - - ὑποπίπτει δ' αὐτῇ λιμένας τρεῖς. τὸ μὲν ἂν παλαιὸν στατεῖχιστο καὶ συν-  
 ὤμιστο ἡ Μουνυχία παραπλησίως ὥσπερ ἡ τῶν Ροδίων πόλις, ὡς περιλήφθῃα  
 τῷ περιβόλῳ τὸν Πειραιᾶ καὶ τὰς λιμένας πλήρεις ναυείων, *Munychia*,  
*tumulus peninsula forma*, - - - *infra sunt tria portus. Antiquitus*  
*muro cincta atque habitata fuit Munychia, fere quomodo Rhodiorum*  
*urbs, complexa manibus Piræum, & portus nauacium plenos.* Et  
 Pausanias Attic. cap. I Ἔστι καὶ ἄλλος Ἀθηναίσις, ὃ μὲν ἐπὶ Μουνυχίᾳ  
 λιμὴν, καὶ Μουνυχίας ναὸς Ἀρτέμιδος. *Est & alius portus Athenien-*  
*sius in Munychia, cum Munychia Diane templo.* Statius Theb. XII  
 vers. 615

- - - qui rursus accessum

*Munychia, & trepidis stabilem Piræa-nauis.*

Ptolemæus Munychiam ultra Ilissi ostia, & longius ab vrbe, orien-  
 tem versus, remouit, quem plures tabularum auctores adhuc  
 sequuti sunt. Sed aliud Thucydides tradit modo prolatis ver-  
 bis: & Pausanias quoque cum Piræo, vt propiorem portum,  
 coniungit: & qui oculis hæc loca inspexit peregrinator nobilis,  
 Iacobus Sponius, sic oram maritimam ab occasu in ortum deli-  
 neauit, vt primum portum Piræum, nunc *il Porto Lione*, posue-  
 rit, deinde Munychiam: postea Ilissi Eridanum deferentis osti-  
 um: tandem Phalereum portum.

Post Munychiam ergo commune ostium vtriusque flumi-  
 nis est Athenas adluentis. nam *Eridanus* ab occidentali latere  
 decurrit, qui infra urbem *Ilisso*, ab ortu solis adlabente urbem,  
 miscetur. Pausanias Attic. cap. XIX Ποταμοὶ Ἀθηναίσις ῥέουσι Εἰλι-  
 σός τε καὶ Ἡερδανῶ τῷ Κελτικῷ κατὰ τὰ αὐτὰ ὄνομα ἔχων, ἐκδίδες εἰς  
 τὸν Εἰλιστόν. *Amnes Atheniensibus sunt Ilissus, & in eum cadens*  
*Eridanus, eodem nomine ipse & Gallicus cis Alpes.* Et mox: Ἐβί-  
 λησι δὲ Ἀθηναῖσι καὶ ἄλλων θεῶν ἱερὸν εἶναι τὸν Εἰλιστόν, καὶ μετ' αὐ-  
 τῶν ἐπ' αὐτῷ εἶναι Εἰλιοτιάδην, *Ilissum Athenienses & aliis diis, & Mu-*  
*sis sacrum putant, quarum in eius ripis ara est, Ilissiadum Musarum*  
*dicta.* De qua religione etiam Polyænus Strateg. lib. V cap.  
 XVII παρὰ τὸν Ἰλιστόν, ἔτ' ὅν καὶ ἀρχαίον τελεῖται τοῖς ἐλάττοσι μυη-  
 τοῖς, ad *Ilissum*, ubi lustratio fieri consuevit minoribus mysteriis. Pa-  
 pinus Statius Thebaid. lib. VIII extremo:

*Ilis-*

*Ilissos multa purganit lumina lymphæ.*

Deinde est portus Phalereus, antequam Piræum Themistocles constitueret, vel maxime frequentatus Atheniensibus. Corn. Nepos Themist. cap. vi *Quum Phalereo portu neque magnò, neque bono Athenienses uterentur huius consilio triplex Piræi portus constitutus est.* Pausanix, principio Atticorum, *Φαληρὸν ἐπὶ νῆον, Phalerum nautale est* : Plinio lib. iv cap. vii *Piræus & Phalera, portus.* Stephanus : *Φαληρὸν, δῆμος καὶ ἐπὶ νῆον τῆς Ἀττικῆς, Phalerum vicus & nautale Attica.* Et hic portus vrbi muro iunctus erat. Thucydides lib. i pag. 70 *Ἡρξαντο κατὰ τὰς χερσὺς τέτρες καὶ τὰ μακρὰ τέχνη Ἀθηναῖοι ἐς θάλασσαν οἰκοδομεῖν, τὸ, τὸ Φαληρὸνδε καὶ τὸ ἐς Πειραιᾶ. Sub idem tempus cœperunt & Athenienses longos ad mare πύρος exstruere, alterum, Phalerum ; alterum, Piræum versus.*

Ad Phalerum est promontorium & litus Κωλιάς, Colias dictum, in quo Veneris illustre fanum erat. Stephanus : *Κωλιάς, ἄκρον ἢ τοι Φαλερῶ ἀκτὴ, ὅπου καὶ Ἀφροδίτῃ Κωλιάς.* Colias, promontorium seu litus ad Phalerum, ubi Venus Colias colitur. Harpocration in hac voce : *ἐπιθαλασσία ἄκρα Ἀττικὴ ἐστὶν ἡ Κωλιάς. ἔστι δ' αὐτῇ Ἀφροδίτης ἱερὸν. Colias maritimus mons Attica est. Illic Veneris fanum.* Hesychius : *Κωλιάς Ἀφροδίτης ἐπικωλιάδος ἐστὶν ἱερὸν ἐν τῇ Ἀττικῇ, Colias Veneris Coliadis templum est in Attica.* In hoc litus reiecta ex prælio ad Salaminem Persarum naufragia. Herodotus lib. viii cap. xcvi *τῶν ναυηγίων πολλὰ ὑπολαβὼν ὁ ἄνεμος ζέφυρος, ἔφερε τῆς Ἀττικῆς ἐπὶ τὴν ἡΐδα τὴν καλομένην Κωλιάδα, ναυφριγίων multa ventus zephyrus in oram Atticam reiecit, dictam Coliadem.* Et Cereris ibidem sacra erant. Polyænus lib. i cap. xx *Σόλων ἐπλευσεν ἐπὶ Κωλιάδος, ἐνθα αἱ γυναῖκες Δήμητρίῳ ἐορτὴν ἐτέλουν, Solon nauiganit in Coliadem, ubi mulieres Cereri festum celebrabant.*

Fontes etiam in Attica vel proximi Athenis, nisi in vrbe quidam, celebrantur. Plinius sæpe dicto loco : *In Attica fontes : Cephissia, Larine, Callirhoe Enneacrunos.* Primus est Cephissia siue Cephissia, intellige κρήνη : cuius rara utique est mentio. Gellius lib. i cap. ii locum quemdam, quo Herodes Atticus villam habuit, *Cephissiam dixit, lacubris nitidis collucentem, & aquis undique canoris personantem.* Sed hæc ex duodecim oppidis, quibus Atticam Cecrops συνοικίσαι, ad habitandum ornasse dicitur vnum, fuit, Straboni lib. ix pag. 274 dictum Κηφισία, Cephissia : quæ sex

ggg ggg g

mil-



millibus ab Athenis fuit, nomen hodieque feruans, vnde inscriptione *Κηφισίως*, *Cephisenses* sunt apud Jac. Sponium de Pagis Atticis. *Larinam* forte solus Plinius memorauit: nec iam suppetit nobis mentio alia. Tertius autem *Callirhoe* seu *Enneacrurnos* utique nobilior est ceteris. Pausanias Attic. cap. XIV *Ες δὲ τὸ Ἀθήνησιν ἐκτελθῶσιν ὠδεῖον, ἀλλὰ τὸ καὶ Διόνυσος κῆται θεῶς ἄξιος. πλησίον δὲ ἐστὶ κρήνη, καλεῖται δὲ αὐτὴν Ἐννεάκρουνον, ὅτῳ κοσμηθῆναι ὑπὸ Περικλέους. Φρύατα μὲν καὶ διὰ πάσης τῆς πέλαγος ἐστὶ πηγή· δὲ αὕτη μόνη.* Quum vero *Athenis Odeum intraieris*, & alia spectatu digna, & *Liberum patrem conspicias*: iuxta quem fons est *Enneacrurnos* [a novem scatebris] dictus. *Pisistratus eum exornauit. Putei quidem passim in vrbe multi: hic autem unicus fons saliens.* In vrbe ergo hic fuit: ceteri extra illam. Hunc & *Callirhoen* dictum fuisse, prater Plinium, etiam Statius testis est Theb. XII vers. 629

*Et quos Callirhoe nomen errantibus undis  
Implicat.*

Ac Tzetzes Chiliad. VIII cap. CLXXXIV, qui vero duodecim scatebras, auctore Cratino comico, studet probare:

*Ἡ Καλλιρροὴ τις κρήνη τυγχάνει ταῖς Ἀθήναις,  
Ἡπερ καὶ Ἐννεάκρουνος τὸ πρῶτον ἑκαλεῖται.  
Εγὼ δὲ Δωδεκάκρουνον ὅτῳς ἤρκεν εἶμα,  
Καθὼς τοῖς πάλαι περὶ ἡμῶν παρωχηκόσι χρόνοις  
Περὶ αὐτῆς που γέγραφεν ὁ κωμικὸς Κρατῖνος.*

Præterea in ora Atticæ ab vrbe & Phalero portu vsque ad Aegæum mare nihil proditum est memorabile, nisi *τὸ φορμὸς λιμὴν, Hyphor-  
mus portus*, quasi subportus, Ptolemæi: & extremum promontorium *Sunium*, Ptolemæi *Σούνιον ἄκρον*. Strabo lib. II pag. 63 τὸ *Σούνιον ἀκρωτηριάζει, Sunium promontorium facit*, siue procurrat in mare. Liuius lib. XXXII cap. XVII *Nauales copia, duabus claris urbibus Eubœa intra paucos dies captis, circumuecta Sunium, Attica terra promontorium, Cenchreas, Corinthiorum emporium, petierunt.* Et antea, inuerso itinere lib. XXVIII cap. VIII idem Liuius: *ipse* [Philippus] *ab Cenchreis præter terram Atticam super Sunium navi-  
gans, inter medias prope hostium classis Chalcidem peruenit.* Statius Thebaid. XII vers. 624

*Linguitur Eois longe speculabile proris  
Sunion.*

Sub

Sub promontorio fuit ἀξιολογὸς δῆμος Σούνιον, memorabilis vicus Sunium, quem Strabo describit lib. IX pag. 275.

Hæc ab ortu solis in ora sunt Attica: ab occasu vrbs ultra Piræum portum est fluuius Cephissius, alius ab huius nominis Boeotico; qui inter Piræum & Eleusinem in sinum Saronicum effunditur. quo loco ipsum Sponius peregrinator delineauit. De hoc Eusebius Chronico in Hadriano: *Cephissius fluuius Eleusinam inundauit: quem Hadrianus ponte coniungens, Athenis biemem exegit.* Circa hunc amnem *Thriasius campus* est. Herodotus lib. VIII cap. LXV ἐν τῷ Θεριασίῳ πεδίῳ ἰδὲν κονιαστὸν φερρόντα ἀπὸ Ἐλευσίνος, in campo Thriasio vidisse puluerem venientem ab Eleusine. Et Thucydides lib. II pag. 114 καθέζομενοι ἑτεμνοὶ πρῶτον μὲν Ἐλευσίνα, καὶ τὸ Θεριασίον πεδίον, castrametati vastauerunt primo Eleusinem, & Thriasium campum. Meminit & Plinius: Stephanus nomen duxit a Thria, vno ex δήμοις siue pagis Atticis.

Ipsa Eleusis siue Eleusin iuxta dextram ripam Cephissi, Megaram versus in maris ora fuit, pars Atticæ, non Megarensis regionis. Scylax in Attica: *μετὰ Μεγαρῆς ἐστὶν Ἀθηναίων πόλις· καὶ πρῶτὸν τῆς Ἀττικῆς Ἐλευσίς, & ἱερὸν ἀμμητὸς ἐστὶ, καὶ τέχης, Post Megarenenses sunt Atheniensium oppida. Et primum Attica est Eleusis, ubi fanum Cereris, & oppidum.* Pomponius lib. II cap. III *In Atshide Eleusin Cereri consecrata.* Plinius IV cap. VII *Geranea, Megara, Eleusis.* Et lib. XXXV cap. XI *Athenion pinxit in templo Eleusine.* Herodotus dicto loco: *ἀδαήμων τῶν ἱερῶν τῶν ἐν Ἐλευσίνῃ γινομένων, ignarus sacrorum, quæ Eleusine fiunt.* Heic initia seu initiationis ritus, quæ mysteria vocabant, peragebantur, summo silentio celanda. Spartianus Hadriano cap. XIII *Per Asiam & insulas ad Achaiam nauiganis, & Eleusinia sacra exemplo Hercules Philippique suscepit.* Ideo sancta dicta est Eleusin. Cicero Nat. deor. lib. I cap. XLII *Omitto Eleusinam sanctam illam & augustam,*

*Vbi initiantur gentes orarum vltima.*

Sinus, supra quem est ora Attica, Saronicus adpellatur, Σαρωνικός κόλπος. Strabo lib. VIII pag. 254 Εἰδ' ὁ Σαρωνικός κόλπος· οἱ δὲ ποντοὶ λέγουσιν, οἱ δὲ πόρον, καθ' ὃ καὶ πέλαγος λέγεται Σαρωνικόν. *Unde est sinus Saronicus, quem alii pontum alii fretum vocant; unde & mare dicitur Saronicum.* Longus est a Cenchreis ad Sunium: latus inde ad Epidaurum Peloponnesi, & ultra: nam Strabo ibi-

Ggg ggg g 2 dem:

dem : τὴ δὲ Σαρωνικῇ Επιδαυρὸς ἐστὶ, in Saronico sinu Epidaurus est.  
De ipsa Trœzene agens Euripides Hippolyto vers. 1200

πρὸς πόντον ἤδη καμμένη Σαρωνικόν,

Sic iam ad mare Saronicum.

Plinius lib. I cap. IV Corinthiacus hinc, illinc Saronicus appellatur sinus : Lechea hinc ; Cenchrea illinc angustiarum termini. Et cap. V Sinus Saronicus olim querno nemore redimissus : unde ~~πομπή~~ <sup>πομπή</sup> Gracia antiqua appellante quercum. Σαρωνίδες enim δῖες, quercus erant. Vide Hesychium in hac voce. Alii a Σάρων deducunt, loco apud Trœzenem. Stephanus : Σάρων τόπος Τριζήνος.

In ora Aegæi maris non habet Ptolemæus quod Atticæ attribuat, præter portum & duo promontoria cum Dianæ fano. Illum Πάνορμον λεμένα vocat, quod insignem aliquem & capacem portum arguit : quam vocem Panormus etiam Latini imitantur. Promontoria sunt, Κυνόσουρα ἄκρα, Cynosura promontorium, de quo etiam Hesychius : Κυνόσουρα ἄκρα τῆ Μαράθωνος πρὸς τὴν Εὐβοίαν τετραμμένη, Cynosura promontorium Marathonis, Εὐβοῖα obuersum : alterum Ptolemæi est Χερσόνησος ἄκρα, Chersonesus promontorium. Inter Cynosuram & Panormum habet Ἀρτέμιδος ἱεὺς, Dianæ templum. Quæ addit Ἀσπί ostia & urbem Oropum, in iis falsus est, ut supra probatum in Boeotia fuit.

Mediterranea Atticæ, ut ab occasu incipiamus, post Megarenses fines sunt hæc : Oenoe, Οἰνὴ, supra Eleusinem ad septemtriones in Boeotiæ finibus posita, limitaneum Atheniensium munimentum. Thucydides lib. II pag. 113 Ὁ δὲ στρατὸς τῶν Πελοποννησίων πρὸς τὴν Ἀττικὴν εἰς Οἰνὴν πρώτῃ, ἥπερ ἔμελλεν εἰσβαλεῖν. - - - ἡ γὰρ Οἰνὴ ἦτορ ἐν μεθαρτίαις τοῖς Ἀττικῇ καὶ Βοιωτίᾳ ἐπὶ τήνδε, καὶ αὐτῶν φρενῶν οἱ Ἀθηναῖοι ἐχρῶντο, ὅποτε πόλεμος καταλάβει. Peloponnesium exercitus, in Atticam tendens, pervenit primum ad Oenoe, qua [Atticam] ingressurus erat. - - - Nam Oenoe, in confinio Atticæ & Boeotiæ posita, munimenta erat, qua Athenienses, quoties bellum incidebat, pro munimento utebantur. Ptolemæus eodem modo scripsit Οἰνὴ, & primam posuit in mediterraneis Atticæ. Ab Oenoe, quam expugnare nequierant, ut idem Thucydides narrat pag. 114, Λακεδæμονίῃ εἰσβαλὼν εἰς τὴν Ἀττικὴν, - - - καὶ καθέζομενοι ἔτεριον πρῶτον μὲν Ελευσίνα καὶ τὸ Θερμύσιον πεδίον. A septemtrione ergo in austrum progressi ad maritimam oram, in qua

Eleus-

*Eleusin* est & campus *Thriasis*, de quibus supra actum fuit : ἐπι-  
τα πεύχωρον, ἐν δεξιᾷ ἔχοντες τὸ Διγάλειον ὄρος, διὰ Κεκροπίας ἑως  
ἀφίκοντο ἐς Ἀχαρνάς, χωρίον μέγιστον τῆς Ἀττικῆς τῶν δήμων καλεσμένων.  
Inde progressi, a dextris relicto monte *Aegaleo*, per *Cecropiam* ad *A-*  
*charnas* usque venerunt, maximum omnium oppidorum, qua *Attici*  
δῆμοι adpellantur. E quibus situm quodammodo *Acharnarum* co-  
gnoscimus, quæ etiam singulari numero *Acharna* vocatur. *Step-*  
*phanus* : Ἀχάρνα, δῆμος τῆς Οὐνιδος Φυλῆς, *Acharna*, *populus* (id est  
vicus vel oppidum) *Oeneidis* tribus. nam in tribus & *populus* &  
regio *Attica*, vt infra referemus, distribuebantur. Plures tamen  
plurali numero enuntiant. *Pausanias Attic.* cap. xxxi ἐστὶ δὲ Ἀ-  
χάρναϊ δῆμος, *Acharna* autem *populus* seu *vicus* sunt. *Pindarus*  
*Nem. od. II* vers. 25

Ἀχάρναϊ δὲ παλαιότατοι

Εὐάνορες.

id est, *Acharna* secundum priscam famam fortes viros habuerunt. *Pa-*  
*pinus Staius XII Theb.* vers. 623

Quaque rudes ibyrsos hedris vestitis *Acharna*.

Gentile *Αχαρνέως* *Stephano*, & aliter : quos plurali quarto casu  
*Thucydides* τῶς Ἀχαρνέας dixit pag. 115. Reddiderunt hoc *Seneca*  
nomen in *Hippolyto* vers. 22 *Io. Meursius* & *Io. Fr. Grono-*  
*vius* :

- - - qua tepidis

Subditus austris frigora mollis

Durus *Acharnæus*.

Femineum nomen ex alia forma in mss. *Cornelii Nepotis* est  
*Themistocle* cap. I, *Is* [ *Neocles* ] uxorem *Acharnanam* ciuem duxit,  
ex qua natus est *Themistocles*. Inter *Acharnas* vero & *Eleusinem*  
atque *Thriasium* campum; locus medijs est *Cecropia*, vti ex *Thu-*  
*cydidis* verbis, modo recitatis, adparet; alia ab illa acropoli *Athe-*  
*narum* : qualis autem fuerit illa, aliunde nobis non constat, ne-  
que, quod miramur, in *Cecropia* sua doctissimus vir *Io. Meursius*  
exposuit. Non enim arcem *Atheniensem* a *Thucydide* intelli-  
gi, ex eo manifestum est, quia ab *Eleusine* *Peloponnesii* διὰ Κε-  
κροπίας, per *Cecropiam* ad *Acharnas* profecti dicuntur : *Acharnæ*  
autem citra *Athenas* sitæ sunt, a quibus secundum *Thucydidem*  
eodem II libro pag. 115 sexaginta stadiis sunt remotæ: arx vero

Ggg ggg g 3

Cc-

Cecropia in medio Athenarum erat. Adi Meursium cap. iv ex multis monumentis id demonstrantem.

Post Phalerum supra Coliadem intus paullo, *Anaplystus*, *Ἀναφλύστος*, erat *δήμος, pagus* Atticæ secundum Herodotum lib. iv cap. xcix & Pausaniam Attic. cap. xxx, & quidem *δήμος τῆς Ἀντιοχίδος Φυλῆς*, in tribus *Antiochides*, quod Stephanus adnotavit. Sicum nobis Strabō monstravit lib. ix pag. 274 *Ἐπὶ δὲ Ἀναφλύστον ἐστὶ καὶ τὸ Πανίον καὶ τὸ τῆς Καλλιᾶδος Ἀφροδίτης ἱερόν, εἰς ὃν τόπον ἐκκυμανθῆναι τὰ τελευταῖα τὰ ἐν τῆς περὶ Σαλαμῖνος ναυμαχίας τῆς Περσικῆς ναυᾶγρια φασί. Ad Anaplystum est Panis factum, & ades Coliadis Veneris, in quem locum eiectæ fluctibus aīunt naufragii tabulas ex Persarum praelio ad Salaminem.* Non autem in ipso litore fuisse, sed intus nonnihil reductum hunc *δήμον*, Ptolemæo auctore probabile fit, qui in Atticæ mediterraneis recensuit.

Ad mare Eubœum versus fuit *Decelia* siue *Decelea*, *Δεκείλεια*, ut Stephanus prodit, *δήμος τῆς Ἰπποθωντίδος Φυλῆς*, vicus in tribu *Hippothonotide*: ab Athenis, secundum Thucydidem lib. vii pag. 496, circiter ἑκατὶ καὶ ἑκατὸν, censum *& viginti* distans stadiis. Hanc Spartani, consilio Alcibiadis, munierunt. Corn. Nepos Alcib. cap. iv *Huius consilio Lacedæmonii Deceliam in Attica munierunt, praesidioque perpetuo ibi posito in obsidione Athenas tenuerunt.* Id munimentum, quod Plutarchus dicit, Alcibiade pag. 203, *διεργάσατο καὶ κατοικοφθόρησε τὴν πέλιν, maxime adflixit singulorum rem domesticam Atheniensium.* Sita enim in via erat, quæ ad Eubœam proxime ferebat ab Athenis. Munito autem loco factum, ut difficilior nauigatio sumtuosiorque (*πολυτελής*) esset *περὶ Σένιον*, circa *Sunium* promontorium, ut Thucydides notavit lib. vii pag. 503, præter molestias & vexationes quæ ab Deceleensis præsidii excursionibus patiebantur Athenienses. Pausanias Lacon. cap. viii munimentum a Decelia distinguit ita, *τὸ Φρέγον τὸ ἐν Δεκείλεια, castellum quod in Decelea.*

Haud longe inde *Phyle* aberat, aliud castellum. Nepos Thraſybulō cap. ii *Hic quum Phylem confugisset, quod est castellum in Attica munitissimum, non plus habuit secum, quam triginta de suis.* Centum circiter stadia ab Athenis aberat. Diodorus Siculus lib. xiv cap. xxiii *Θρασύβηλος ὑπὸ τῶν τεράκοντα πεφυγαδευμένος, συνεργάντων αὐτῷ λάτρεα τῶν Θηβαίων, κατελάβετο χωρίον τῆς Ἀττικῆς.*

κῆς ὀνομαζομένην φυλήν. ἦν δὲ τὸ Φρύγιον ἔχοντες σφόδρα, καὶ τῶν Ἀθηναίων ἀπέχον ἑαδύς ἑκατόν. *Thrasybulus, a triginta tyrannic fugatus, iunioribus clame Thebanis, occupavit locum Atticæ; quem Phylon adpellant. Castellum hoc valide munitum erat, ab Athenis distant centum stadiis. Iustinus lib. v cap. ix castellum Phylon Atticorum finium [Thrasybulus] occupat. Stephanus: φυλή, δῆμος Οἰνιόδης Φυλῆος Phyle, pagus Oeneidis tribus. Ex quo illud dubium oritur, an fuerit prope Deceleam in orientali tractu Atticæ. Oeneis enim tribus, cuius Acharnæ erant, in occasum magis vergebat.*

Superius, ad Euboicum mare versus, vel prope illud *Probalinthus* fuit. Stephanus: *περβάλινθος, δῆμος Πανδιονίδος Φυλῆς, Probalinthus, populus seu vicus Pandionidis tribus. Plinius lib. iv cap. vii Fuere & Oenæa, Probalinthus: quod in ruinis illo tempore iacuisse significat. Strabo quoque in tetrapoli Attica περβάλινθον, Probalinthus, ut infra videbimus, enumeravit. Post illam est Maratthon, μαραθῶν; victoria Atheniensium, Miltiade duce, nobilitatus locus. Pomponius lib. ii cap. iii Maratthon magnarum multarumque virtutum testis, iam inde a Theseo, Persica maxime clade pernotus. Α THESEO, inquit, Plutarcho interprete, propter μαραθῶνιον ταῦτον, ἢ ἐλὼγα πρὸς ἄνθρωποις τὴν τετραπολιν παρέχοντα, Marathonium taurum, tetrapoli [Atticæ] multis in damnis inferentem, quem cepit Theseus & Apollini Delphinio, ut Plutarchus pag. 6, aut ut Pausanias Attic. cap. xxvii extr. refert, τῇ θεῷ, deæ, Mineræ puta, immolavit. Et hic locus in δῆμοις, id est populis seu oppidis Atticorum censetur. Pausanias Attic. cap. xxxii Δῆμος ἐστὶ μαραθῶν. Ibidem memoratur ἡ ἐν τῷ μαραθῶνι λίμνη, τὰ πολλὰ ἐλώδης, lacus ad Marathonem, magna ex parte cænosus, in quem fugientes Persæ irruerint, quum hærent, cæli sint a victoribus. Situm & distantiam Corn. Nepos Miltiade definit: Inde [ab Eubœæ Erethria] ad Atticam accesserunt, ac suas copias in campum Maratthona deduxerunt. Is abest ab oppido circiter millia passuum decem: hoc est ab Athenis, Bœotiam versus. Propinquum autem mari esse Herodotus ostendit lib. vi cap. cvii de Hippia Pisistrati filio, καταγομένης ἐς τὸν μαραθῶνα τὰς νέας ἄρμιζεσθαι, naves ad Marathonem adpulσας in stationibus locat.*

Prope Marathonem fuit *Braurum*. Pausanias cap. xxxiii μαραθῶνος δὲ ἀπέχει τῇ μὲν βραυρων, quod Rom. Amalæus vertit:  
a Ma-

a Marathone non multum abest Brauron. Pomponio Melæ II cap. III Brauronia, sequiori forma. Thoricos, inquit, & Brauronia, olī n vrbes, iam tantum nomina. At Strabo etiam Βραυρων, & Statius XII Theb. vers. 615

*Qui gelidum Braurona viri, qui rura laceffunt  
Munychia.*

Plures δήμοι, siue vicos siue oppida dicas, Strabo lib. IX pag. 275 inter Marathonem & Sunium ponit. κάμψαντι, inquit, τὴν κατὰ τὸ Σένιον ἀκρὰν, ἀξιόλογος δῆμος Σένιον: ἔτα Θέρμος, ἔτα ποταμὸς δημος ἔτα καλέμενος, ἐξ ἧ οἱ ἄνδρες Ποτάμιοι: ἔτα Πρασία, Στερία, Βραυρων, ὅπῃ τῆς Βραυρανίας Ἀρτέμιδος ἱερὸν. - - - ἔτα Μυρρινούς, Πεοβάλινθος, Μαραθῶν. Vbi promontorium, quod ad Sunium est, circumflexeris, offertur Sunium, memorabilis pagus: tum Thoricus: inde Potamus pagus ita nominatus, cuius incolae Potamii. Sequuntur Brasia, Sciria, Brauron, vbi Dianæ Brauronia templum est: - - - tum Myrrhinus, Probalintus, Marathon. De Braurone iam diximus: de Dianæ ibidem templo, & simulacro, quod Iphigenia ex Taurica adlatum dedicasse fertur, Pausanias Atticis cap. XXIII consulatur; & in Arcad. cap. XLVI vbi Xerxem ait ἐκ Βραυρωνος ἀγαλμα τῆς Βραυρανίας λαβόντα Ἀρτέμιδος, ex Braurone simulacrum Diana Brauronia abstulisse. De ceteris breuiter dicemus.

Thoricus, etiam Melæ, modo productis verbis, memoratus pagus est. Plinio eius nominis promontorium lib. IV cap. VII Sunium promontorium, Thoricos promontorium. Vt ad Sunium δῆμος fuit eodem nomine: sic etiam ad promontorium Thoricum. Stephanus: Θερμὸς, δῆμος τῆς Ἀκαμαντίδος Φυλῆς, Thoricus, pagus Acamantidis tribus. Inscriptio apud Sponium: ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΟΥ ΘΟΡΙΚΙΟΥ. Sequuntur apud Plinium post Thoricum promontorium: Potamos, Steria, Brauron, quondam oppida. Suidas: Ποταμοί, δῆμος τῆς Λεοντίδος, Potami, pagus [Atticus] Leontidis tribus. Atticæ Brasia minus nota quam Laconia Brasia siue Brasia, quas Pausanias cap. XXIV & Stephanus commendant. Plinii Steria, Strabonis Στερία, est Pausanias δῆμος Ἀττικὸς Πανδιονίδος Φυλῆς, pagus Atticus Pandionidis tribus. Et Hesychius: Στερίαις, δῆμος Φυλῆς τῆς Πανδιονίδος. Eiusdem tribus, vt vicina, est Μυρρινῶς, Myrrhinus, Strabonis. Stephanus: Μυρρινῶς δῆμος τῆς Πανδιονίδος Φυλῆς. ὁ δῆμότης Μυρρινάσις. Myrrhinus, pagus seu populus Pandionidis.

dionidis tribus: qui in populo illo est, dicitur Myrrhinusius. Inscriptio vetus in Sponii Pagis Atticis: ΜΥΡΡΙΝΟΥΣ ΜΥΡΡΙΝΟΥΣΙΟΥ ΘΥΓΑΤΗΡ. De Probalintho & Marathone dictum est.

Supra Marathonem *Tricorythus*, & deinde *Rhamnüs*. Strabo IX pag. 275 Μετὰ Μαραθῶνα Τρικόρυθος, ἔτα Ραμνὺς τὸ τῆς Νεμεσίδος ἱερὸν. ἔτα ναφίς ἡ τῶν Ὀρωπίων. Post Marathonem est *Tricorythus*: deinde *Rhamnüs*, templum *Nemesis*: post quod *Psaphis Oropiorum*, in Boeotiae finibus. *Tricorythum* Stephanus Τρικόρυθον, addito N, scripsit, nisi mendum est, quia ipse alibi in Τετραπόλιν, ex Strabone scripsit Τρικόρυθος, *Tricorythus*.

Quod ultimum in septemtrione, mare versus, oppidum est *Rhamnüs*: de quo Mela dicto loco: *Rhamnüs parua, illustris tamen, quod in ea factum est Amphiarai & Pbidiaca Nemesis*. Plinius IV cap. VII *Rhamnüs pagus: locus Marathon*. Stephanus: Ραμνὺς, δῆμος τῆς Λιαντίδος φυλῆς, *Rhamnüs, pagus Acanthis* siue *Aiacide* tribus. Distat a Marathone LX stadiis in septemtrionem. Pausanias Atticis cap. XXXIII μαραθῶνος δὲ σταδίους μάλιστα ἐξήκοντα ἀπέχει Ραμνὺς τὴν πρὸς θάλασσαν ἴσσι ἐς Ὀρωπὸν. A Marathone stadia sexaginta Oropum versus iuxta mare progressis *Rhamnüs* occurrat.

Sunt plures δῆμοι in Attica, sed vix certo loco reliquos posueris. Tales sunt, Ἀφιδνα, *Aphidna*, vbi Theseus raptam Helenam dicitur adseruasse, quam inde fratres, Castor & Pollux, liberauerint. Vide Pausaniae Attic. cap. XVII, qui τὴν Ἀφιδναν singulari numero scripsit. Strabo eandem historiam vel fabulam recitauit pag. 273, sed scripsit Ἀφύδνα. Certior autem prima forma *Aphidna*, quia etiam Hesychius: Ἀφιδνα δῆμος τῆς Πτολεμαίδος φυλῆς, *Aphidna pagus Ptolemaidis* tribus. Herodotus lib. IX cap. LXXII ἐπὶ τὰς Ἀφιδνας, aduersus *Aphidnas*, plurali numero, vbi etiam illud de raptu Helenae adiecit. Incola in Spon. Inscript. est Ἀφιδνίος, *Aphidniensis*. Fuit in pagis etiam *Erbia*, patria Xenophontis. Diogenes Laertius principio Vitae: Ζενοφῶν, Γρύλλου μὲν ἢ ὑπὸς Ἀθηναίους, τῶν δῆμων Ἐρβίους, *Xenophon*, *Grylli filius*, *Atheniensis*, pago *Erbienis*. Plura de eo pago Meursius Reliquis Attic. cap. V. Fuit & *Melita* Plinii, vnde ΜΕΛΙΤΕΤΕΣ incola vel δημότης dictus Inscript. Spon. de Pag. Atticis. Fuit quoque *Gar-*



*gestus*, Epicuri patria. Diog. Laertius : *Επίκροτος Αθηναῖος, τὸν δῆμον Γαργήτιος, Epicurus Atheniensis, pago Gargetto oriundus*. Inde *Epicurus senior Gargettius* dictus est Statio lib. i sily. 111 vers. 94. Ipse Strabo lib. ix pag. 274 plures *δῆμους, populos* seu *pagos* enarrat, *Halimussios, Aexonenses* (Λίξωνις,) *Lampirenses, Aegilienses*, (vt Meursius emendat) qui Græce *Λαμπίριος, Αἰγίλιος*, ab Αἰγιλία, quæ Stephano *δῆμος τῆς Ἀντιοχίδος Φυλῆς, pagus Antiochidis, tribus Aegilia*: item *Azenenses, Αζηνίς*: vnde in veteri inscriptione in Angliam a nobili Wehlero portata ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΖΗΝΙΕΥΣ. Sic & ΣΦΗΤΤΙΟΣ, *Sphettius* vel *Sphettensis* in alia Sponii inscriptione est, quæ illustrat, quod Pausanias Corinth. cap. xxx scripsit : *Τρωζήνος οἱ παῖδες, Ἀναφλήτος καὶ Σφήτος, μετακίωσιν εἰς τὴν Ἀττικὴν, καὶ οἱ δῆμοι τὰ ὀνόματα ἔχουσιν ἀπὸ τούτων, Træzenis filii Anaphlystus & Sphetus in Atticam migraverunt, a quibus pagi* (oppida Atheniensium) *νομίμα ἀσσερῆται*. Nomen oppidi in duodecim Cecropiis Philochoro apud Strabonem lib. ix pag. 274 est ΣΦΗΤΟΣ, *Sphettus*. Etenim *εἰς δωδεκάδεκα πόλεις συναικίσαι τὸ πλῆθος, in duodecim urbes multitudinem composuisse Cecropem regem Philochorus* narrat, quæ sint *Cecropia, Tetrapolis, Epacria, Decelea, Eleusis, Arbydnea, Thoricus, Brauron, Cyberus, Sphettus, Cepbissia, Phalerus*. Has Theseus postea exhaustisse fertur, incolarum magna parte Athenas abducta, vt urbem suam amplificaret. Vide Stephanum in Αθήναι, & Meursium de Fortuna Attica cap. III.

Ex hoc Strabonis loco etiam illud elucet, *δῆμους Atticos*, quos *populos, pagos, vicos, curias* varie vertunt, heic *oppida, πόλεις*, adpellari, vti reuera erant, aut vici maiores, quamuis vnus alteri fuerit frequentior. *Φυλὰς, tribus* autem in *δῆμους* erant distributæ, quæ ab Stephano plerisque pagis (*δῆμοις*) adnotatae sunt. Verbi causa, Tribus *Acamantis, Ακαμαντις*, in Thorico: *Acantis*, ab Aiace nominata, in Tricorytho & Rhamnunte: *Aegeis, Αἰγίς*, in Icaria: *Antiochis*, in Anaphlysto: *Cecropis, Κεκροπίς*, Harpocraton in Λίξωνις: *Hippothoonis* tribus, in Decelea: *Leontis*, in Marathone & Potamo: *Oeneis, οἰνίς*, in Acharnis & Phyle: *Pandionis*, in Probaliis, Myrrhinunte, ac Stiria: *Ptolemais*, in Aphidna; & ita ceteræ.

Tandem *Tetrapolis Attica* explicanda. Quatuor vrbes erant in septemtrione Atticæ, quæ diutius videntur dignitatem oppi-

oppidorum sustinuisse: aut ita dicta, quod antiquitus quatuor ab Xutho illius septemtrionalis partis rege fuerunt condita. Strabo lib. VIII pag. 264 de Xutho, Ionis patre: ἔκτισε τὴν Τετραπόλιν τῆς Ἀττικῆς· Οἰόνην, Μαραθῶνα, Προβάλινθον καὶ Τρικόρυθον, *condidit tetrapolim Attica, Oenoe, Marathonem, Probalinthum & Tricorythum.* Festus autem Pompeius, dum Attii vocem *Quadrurbem* interpretatur, videtur aliam τετραπόλιν τῆς Ἀττικῆς, Atticæ tetrapolim constituisse. *Quadrurbem*, inquit, *Athenas Attius adpellauit, quod scilicet ex quatuor urbibus in unam domicilia contulerunt, Braurone, Eleusine, Piræo, Sunio.* Verum, etiam doctissimo viro Io. Meursio iudice, grauius hic Festus errauit: quidpe neque ex quatuor urbibus olim Athenæ consistere, neque Athenas denique ipsas Attius notat, sed tetrapolim potius Atticæ, iam ex Strabonis lib. VIII a nobis explicatam, quam Latino nomine effegre *quadrurbem* ita voluit.

Sic oppida, fontes, flumina Atticorum exposuimus; restant montes eiusdem regionis. Strabo lib. IX pag. 275 τῶν δ' ὄρων, ἃ ἐν ὀνόματι μάλιστα εἰσιν, ὅ, τε Ὑμηττός, καὶ Βελησσός, καὶ Λυκαβηττός, ὅτι δὲ Πάρνηθ, καὶ Κορυθαίος. *Nobiliores montes sunt Hymettus, & Brileffus, & Lycabettus: adhuc etiam Parnes, & Corydallus.* Et Plinius lib. IV cap. VII de Attica: *Montes: Brileffus, Aegialeus, Icarius, Hymettus, Lycabettus.* Addit Strabo Πεντελικόν, *Pentelicum*, post Hymettum facile fodinis optimi marmoris nobilissimum: sicut mellis prouentu Hymettus, itidemque præstantiore: vterque etiam Athenis est propinquior. Strabo dicto loco: μαρμαίον δ' ἐστὶ τῆς τε Ὑμηττίας καὶ τῆς Πεντελικῆς κάλλις μέταλλα πλεονέειν τῆς πέλειως, *Prope urbem marmor Hymettium pulcherrimum effoditur, etiam Pentelicum: quin & optimum mel fit in Hymetto.* Pausanias Atticæ cap. XX XII laudat *Pentelicum, Parnethem & Hymettum*: addit tandem Anchesium. Ὅρη δὲ, inquit, Ἀθηναίοις ἐστὶ Πεντελικόν, ἐνθα λιθοτομία· καὶ Πάρνης παρεχομένη θήραν συῶν ἀγρίων καὶ ἄρκτων· καὶ Ὑμηττός, ὅς φησι νομαὸς μελίτταις ἐπιτηδεύοντας. *Montes in Attica sunt, Pentelicus, ubi lapidina: Parnes, aprorum & vrsorum venationes præbens: & Hymettus, qui pastiones apibus commodissimas profert.*

De Hymetto pleni sunt libri, poetarum maxime. Statius lib. XII Thebaidos vers. 622

Hhh hhh h 2

- - &

- 3 - *Œolentis arator Hymetti.*

Et Silius Italicus lib. 11 vers. 218

*Sparſa ſuper flores examina tollit Hymettos.*

Idem lib. XIV vers. 206

*Tum qua nectareis vocat ad certamen Hymettum  
Audax Hybla fauis.*

Martialis lib. VII epigrammate LXXXVII

*Pascat & Hybla meas, pascat Hymettos apes.*

Tzetzes Chiliad. XI. carm. CCCLXX

- - - ὁ Ὑμηττός δὲ ὄρες

ἐν ᾧ μέλι τὸ καλλίστον πάντων τῶν μελίτων.

*Hymettus autem mons, in quo præstantissimum omnium mellium.*

Sic Horatius lib. II Satyr. II. vers. 15 *Hymettia mella* laudauit tamquam optima. De marmore Hymettio antea ex Strabone. Itidem

Horatius lib. II oda XVIII *trabes Hymettias* dixit marmoreas, quæ columnis transuersæ imponuntur. Vetus ibi commentator: *Hymettia: trabes marmorea, ex Hymetto monte Attica excise.*

Sic quoque Turnebus, Torrentius, alij. Meursius vero Reliq. Attic. cap. X de arboribus interpretatur. *Silva*, inquit, *etiam nobilis erat* [in Hymetto monte] *e qua trabes petebantur adificiis.* Inde

Horatius lib. II oda XVIII

*Non trabes Hymettia*

*Premunt recisas ultima columnas*

*Africa.*

Mons *Pentelicus* etiam propinquus Athenis est Marathonem versus; sicut *Hymettus* est ab ortu. De *Pentelico* supra ex Strabone & Pausania diximus, marmoris præstantioris lapidicinas habere. Ciceronem his addo ex lib. I ad Atticum epist.

VIII *Herma tui Pentelici cum capitibus ancis me admodum delectant.*

*Hermæ Pentelici*, statuæ ex marmore *Atticæ Pentelico*. *Parnes*

quoque cum venationibus suis ostensus ex eisdem auctoribus.

Latini succedant. Seneca Hippolyti principio:

*Quæ saxoso loca Parnethi*

*Subiecta iacent.*

a Πάρνης enim obliquo casu Πάρνηθι formatur. Statius Theb.

XII, 620

D<sup>is</sup>

*Dives & Aegaleos nemorum, Parnesque benignus  
Vitibus, & pingui melior Lycabessus oliva.*

Siluosus vertex & venationibus aptus: inferiora frugum & vini feracia. Supra Eleusinem & Acharnas situs, vt prope cum Citharone, Boeotiae extremæ monte, cohaereat. Plato in Critia. pag. 503 μέγλη τῆ Κιθαρώωνος καὶ Πάρνηδος, usque ad Citharonem & Parnethem. Qui additur in tragœdia Aegaleos, a Thucydide lib. II pag. 114 scribitur Αἰγάλεως, a dextra situs euntibus ab Oenoe Acharnas. Verba supra in Acharnis prolata sunt. Idem haud dubie est Plinii Aegialeus, fortassis mendose scriptus, quia Papi- nius & Thucydides consentiunt, Lycabessus eiusdem Statii est aliis libris, etiam Barthii, Lycabettus, Attica dialecto, qua & Plinius & Strabo vsi sunt. Situs est ante arcem Athenarum, quod ex Antigono Carystio probat Meursius Reliq. Att. cap. VII. Confirmat Plato in Critia veterem Athenarum urbem dicens pertinuisse ad Eridanum & Ilissum amnes, καὶ τὸν Λυκοβηττὸν ὅς ἐστιν ἔχουσαν, & montem Lycobestum complexam fuisse.

Mons Brileffus a Plinio IV cap. VII primo loco positus, etiam a Thucydide memoratur lib. II pag. 116. Peloponnesios ait ab Acharnis profectos vastasse τῶν δήμων τινὰς ἄλλους τῶν μεταξύ Πάρνηδος καὶ Βελήσιας ἔρας, pagorum quosdam alias, sitos inter Parnethem & Brileffum montem. Mons Icarius Plinii haud dubie prope Icariam pagum fuit, supra ex Stephani de Urbibus excerpto libro notatum, cuius situs vero in dubiis latet. Denique Anchestmus, Ἀγχεσμός, Pausaniae ὅς ἐστιν ἔ μέγα, καὶ Διὸς ἀγάλμα Ἀγχεσμῆς, mons est non sane magnus, & in eo Iouis Anchestinii simulacrum. nam, vt ibidem (cap. XXXII) Pausanias dicit, Ἀθηναίους τὰ ἔρη καὶ θεῶν ἀγάλματα ἔχει. Πεντελῆσι μὲν Ἀθηνᾶς· ἐν Τμηττῷ δὲ ἀγάλμα ἔστιν Ὑμηττίῳ Διὸς· Βωμοὶ δὲ καὶ Οὐμβεῖς Διὸς καὶ Ἀπόλλωνος εἰσι Περσέϊδος· καὶ ἐν Πάρνηθι Πάρνηθιος Ζεὺς χαλκῆς ἐστὶ καὶ Βωμὸς Σημαλῆς Διὸς, eorum signa Attica montes habent: in Pentelico Minerue; in Hymetto, Hymettii Iouis statua est, Pluvii etiam Iouis & Apollinis Praefagi ara. In Parnethe Parnethius Iuppiter ex are, & Semalei Io- uis ara.

## MEGARIS

Megaritis, Μεγαρίς, Megarensum regio, quam Plinius lib. IV  
Hhh hhh h 3 cap.

cap. VII Atticæ partem facit, alii ab ea, vt proximam tamen & contiguam ab occidente, separant. *Attica*, inquit Plinius, *attigit isthmum parte sui, qua vocatur Megaris, a colonia Megara, e regione Pagorum.* Et Strabo fatetur esse, quibus *ἡ Μεγαρίς τῆς Ἀττικῆς μέρος ἦν, Megaris pars Attica sit.* Ipse vero ibidem (est vero sub initium libri IX) distinguit, quum mare exorcere dicit τὰ πρὸς τῇ Πελοποννήσῳ, τὴν τε Μεγαρίδα καὶ τὴν Ἀττικὴν, *qua supra Peloponnesum sunt, Megaridem Atticamque.* Et Pomponio Mela distinguit regiones sunt Græciæ *Megaris* atque *Atticis.* Separavit etiam Ptolemæus, & Scylax Caryandensis, & ipsæ historiæ quæ bella inter Athenienses & Megarenses gesta enarrant.

Incipit Megaris a finibus Corinthiorum, & primo in litore est *Crommyon* siue *Crommyon*, Κρομμύων, oppidum, in ipsis finibus Corinthiorum. Thucydides lib. IV pag. 283 ἐπλευσαν ἐς Κρομμύωνα τῆς Κορινθίας, *navigaverunt Crommyonem Corinthiaci agri.* Et Pausanias Corinth. cap. I τῆς Κορινθίας ἐστὶ γῆς ὁ καλούμενος Κρομμύων, *Corinthiaci agri est [locus] qui Crommyon vocatur.* Strabo autem lib. IX ineunte dicit, τὸν Κρομμύωνα τῶν Μεγαρέων ἵναί, καὶ μὴ Κορινθίων, *Crommyonem Megarensium esse, non Corinthiorum.* Plutarchus Theseo pag. 4 memorat ληστρίδα κατοικῆσαι ἐν Κρομμύωνι, *latrocinantem feminam, habitantem Crommyone.* Scylax Κρομμύων, & Plinius *Cremmyon* scripsit. Ille, ἐστὶ καὶ ἔξω τῷ ἰσθμῷ χωρὶς Κορινθίῳ, καὶ τείχος Σιδῶς, καὶ ἔστι τῷ Κρομμύωνι, *Est extra isthmum Corinthiis regio, & oppidum Sidus, & aliud oppidum Cremmyon: hic vero lib. IV cap. VII In ora portus Schœniæ. Oripida, Sidus, Cremmyon: Scironia saxa.* Sed alii, vt vidimus, *Crommyon.*

Addit Strabo: Μετὰ δὲ Κρομμύωνα ὑπέκτανται τῆς Ἀττικῆς αἱ Σκιρωνίδες πέτραι, πάσδων ἐκ ἀπολιπῆσαι πρὸς θαλάττην· ὑπὲρ αὐτῶν δ' ἐστὶν ἡ ὁδὸς, ἡ ἐπὶ Μεγαρέων καὶ τῆς Ἀττικῆς ἀπὸ τῷ ἰσθμῷ. *Post Crommyonem sunt super Atticam sita Scironides petra, prater quas mare versus non patet transitus: super illis autem via est, ab isthmo Megaram & in Atticam ducens.* Nomen habere ab Scirone, latronum duce, qui iecerat, quem Theseus interfecerit, idem Strabo prodidit, & Plutarchus in Theseo pag. 4. Pomponius Mela lib. II cap. III *Scironia saxa, seu quondam Scironis hospitio etiam*

etiam nunc infamia. Plinius lib. IV cap. VII Scironia saxa, VI mill. longitudine. Seneca Hippolyto vers. 1023

Et scelege petra nobiles Scironides.

Post has petras promontorium est Μινώα, Minoa, sub quo portus est Νισαῖος, & iuxta cum oppidum Νίσαια, nauale Megarenium. Strabo lib. IX post initium: Μετὰ τὰς Σκιρωνίδας πέτρας ἄκρα κέκληται Μινώα, ποιεῖσα τὸν ἐν τῇ Νισαίᾳ λιμένα. ἡ δὲ Νισαία ἐστὶν ἐπὶ τῶν τῶν Μεγαρέων ὄρεα καὶ ὀκτὼ σταδίους τῆς πόλεως διέχον, σκέλεισιν ἑκατέρωθεν συναπτόμενον πρὸς αὐτήν. Post Scironides petras promontorium procurrat Minoa, quod portum in Nisaea facit. Nisaea autem est nauale Megarensium decem & octo stadiis ab oppido [Megara] distans, cui utrimque longo muro connexum est. Et Pausanias Attic. cap. XXXIX Νισαία ἐστὶ καὶ νῦν Μεγαρεῦσιν ἐπὶ νῆσον ἀπ' αὐτοῦ καλεῖται, Νίσαια hodieque nauale est Megarensium, nomen trahens ab illo, puta Niso, Pandionis filio, rege Megarensi, qui Nisaeam condidit. Scholiastes Theocriti ad idyll. XII vers. 27 vocat Nisam, ad poetae verba Νισαῖος Μεγαρήϊος notans: ἐπὶ νῆσον Μεγαρέων ἡ Νίσαια. Habet & Nisaea suam ἀκρόπολιν, arcem, quam Pausanias Attic. cap. XLIV describit; perinde ut ipse urbi Megaris est ἄλλη ἀκρόπολις, alia arx, designata ab eodem cap. XLII.

Intus, ut visum est, Strabone monstrante, ab decem octo stadiis caput regionis est, quod antiquum nomen hodieque servat, Μεγάρα, τὰ Μεγάρα Graecis, at Latinis utroque numero. Pausanias cap. XXXIX ὁδὸς πρὸς Μεγάρα ἄγεται, via ad Megara ducit. Thucydides lib. I pag. 70 Ἀθηναίων ἐχόντων Μεγάρα καὶ Πηγάς, Atheniensibus tum tenentibus & Megara & Pagas. Livius lib. XXVIII cap. VII cum expedito agmine profectus per Boeotiam Megara, atque inde Corinthum descendit. Iustinus lib. XLII cap. V Demosthenes forte Megaris exsulabat. At singulari numero Plinius IV cap. VII appellatur Megaris a colonia Megara. Et Velleius lib. I cap. II Πελοποννησίου, digredientes finibus Atticis, Megaram, mediam Corintho Athenisque urbem, condidere. Colli urbs imposita, ex quo Νίσαια λέγεται, Nisae collis dicta Pindaro. Pyth. od. IX vers. 160

Ἀίγινα τέ γὰρ

φαμι, Νίσαια τ' Ἰόφω

In Aegina enim, dico, & Nisae colle: & Nennod. V vers. 84

Νίσαια τ' εὐαγχεῖ Ἰόφω,

*In Nisi colle pulchras valles iuxta se habente.* Scholiastes ad hunc locum τῆς ἐν, ἐν Μεγαρείς, hoc est, Megaris. Ciuitas nobilis quæ cum Atheniensibus & Corinthiis multa bella gessit: etiam scholam habuit philosophorum. Strabo lib. IX pag. 271. Βαχε δὲ ποτε καὶ φιλοσόφων διατεβὰς τῶν προσαγορευόντων Μεγαρέων, Εὐκλείδην διαδιδάσκων Σωκρατικὴν ἀνδρᾶ, Μεγαρεὶα τὸ γένος. *Habuit aliquando etiam scholam philosophorum qui Megarici dicebantur, successores Euclidis Socratici, patria Megarensis.* Dorica dialecto vsi Megarenses, antea Attica, ob nouos colonos quos Peloponnesii eo deduxerunt. Pausanias Attic. cap. XXXIX Μεγαρεῖς ἔτιως ἐθὶ καὶ Φωνὴν μεταβαλόντες, Δωρεῖς γέγοναν, sic Megareses, lingua cum moribus mutata, Dorientes facti sunt. Coloniam tandem Romanam factam esse, supra, tradente Plinio, accepimus. Numimi eius ciuitatis plures exstant, tam veteres quam sub Cæsaribus cussi, omnes inscripti ΜΕΓΑΡΕΩΝ.

Reliqua oppida Megarensium sunt *Paga & Aegisthena*, Pausanias Att. cap. XLIV ἡ δὲ ὄρεινὴ τῆς Μεγαρίδος τῆς Βοιωτῶν ἐστὶν ὁμοῦς, ἐν ἣ Μεγαρεῦσι Πηγὰς πόλις, ἐτέρᾳ δὲ Αἰγισθένας πόλις, *Montana Megarici agri pars Bæotis finitima est.* In ea ab Megarensibus condita oppidum *Pega, & aliud, Aegisthena.* Plinius dicto loco: Pagai, & amplius Aegosthenienses contributi Megarensibus. Stephanus: Πηγὰς, παλαιοὶ καὶ Μεγαρέων, *Pega, habitatio Megarensum.* Idem chorographus: Αἰγισθένα πόλις Μεγαρίδος, ἐδωτέρως, ὡς Παισανία. *Aegosthena, oppidum Megaridis, neutro genere, ut Pausanias.* Quia ad Pausaniam prouocat, haud dubie Stephani scriptura est genuina Pausania, consentiens cum Pliniana: quod eo facilius in animum induco, quod in alia quoque littera Pausaniæ scriptura, ut nunc quidem editum est, vacillat. Eodem enim capite XLIV, quod vltimum Atticorum est, verbis antea productis, scriptum Αἰγισθένας diphthongo: mox, paucis interiectis, ἐν Αἰγιδέοις, vocali simplici. Superius oppidum, *Pagas vel Pegas*, Ptolemæus ponit in ἑσπέραις ad sinum Corinthiacum. nam & ibi ὄρεινὴ, *montana* regio est & finitima Bæotix, ut ita Ptolemæus nequaquam a Pausania dissentiat. *Aegosthena* inde in ortum & septemtrionem videntur recessisse. De *Pagis* conuenit Straboni lib. VII cum Ptolemæo. ait enim, παρεκτείνεσσα ἡ ἄν μετρί Πηγῶν τῆς Μεγαρίδος, *porrectum litus usque ad Pagas Megaridis.* Ceterum *Paga & Pega* scribitur, quia Græce πηγῶν. At-

Attica, & Παγὰ Dorica dialecto, qua Megarenses vfos esse, supra comprobatum fuit: vt adeo propius sit indoli gentis propriæ Page Strabonis & Plinii, quam Page Thucydidis, Stephani ac Ptolemæi. Addit Plinius Geraneam, quo situ, non declarat. Post Scironia saxa; Geranea, inquit, Megara, Eleusin. Stephano id nomen montis est. Γερανία, inquit, ἐν ὄρεσιν μεταξὺ Μεγάρων καὶ Κορίνθου, Geranea mons est inter Megara & Corinthum.

## PELOPONNESVS.

Peloponnesus, magna peninsula, ab austro cetera Græciæ adiecta est. Dicitur quasi Pelopis nesus siue insula, quamvis proprie insula non sit, sed peninsula. Dionysius periegeta vers. 403

Πελοπὸς δ' ἐπὶ νῆσος ἔσται.

Εἰδομένη πλατάνου μυκροῦ φύλλου ἑτέρου.

Pelopis autem insula consequitur, sicut in acumen desinenti folio. Insulam vocat poeta, ὡς πλάτανα καὶ ἑτέραν ὕλην, quod talis sit præter exiguam partem, isthmum videlicet paucorum stadiorum, vt Eustathius interpretatur. Plinius lib. IV cap. IV Peloponnesus, ἡπὶα ante appellata & Pelasgia, peninsula haud ulli terra nobilitate postferenda, inter duo maria, Ægeum & Ionium, platani folio similis propter angulosos recessus. Similitudinem folii etiam Strabo & Pomponius commendant. Priscis nominibus addit Strabo lib. VIII pag. 256 tertium Ἀργος, Argos, idque ex Homeri carminibus etiam comprobat. Constantinus Porphyrogenetus περὶ Θεμάτων lib. II cap. V ex Nicolai Damasceni libro IV Historiarum singula ab origine ita interpretatur: ἐπὶ μὲν Ἀπὶα ἐκαλεῖτο Ἀπὴ· ἐπὶ δὲ Πελάσγων τὰ αὐτέχθονος, Πελασγία· ἐπὶ δὲ Ἀργῶν, καὶ αὕτη ὁμωνύμως ἐκαλεῖτο Ἀργος· ἐπὶ δὲ Πέλοπος, Πελοπόννησος ἔχον τὸ τοῦ κύριον ἐνομα. Apio regnante, vocabatur Apia: sub Pelasgo indigena, Pelasgia: sub Argo vero, etiam similiter Argos adpellata est: tandem sub Pelope, Peloponnesus, hoc proprium nomen accepit. Diuiditur secundum populos aut nobiliores vrbes in plures vel pauciores partes, vt etiam Κορινθίαν, Σικυνίαν quidam, & alii alias in iis numerent: sed præstat non nimium & in minutiores partes dispescere, verum sex tantummodo cum Pomponio Mela hoc ordine dispositas tenere. In Peloponneso, inquit lib. II cap. III, Argolis, Laconice, Messenia, Elis, Achaia, Arcadia.



## ACHAIA.

Alia via, quam qua vsus est Pomponius, incedemus, isthmi ita ratione ducente, qui Pelopponnesi est initium, nec vero tam Argolidi, quam quæ in latus alterum excurrit, Achaia potest coniungi. *Achaiam* autem intelligimus *Propriam*, non, quæ sub Romanis demum ita cæpta est dimidia pars Græciæ uniuersæ adpellari, quod Corinthiaco bello Romani, quia caput Corinthus est Achaia propria, in Helladis seu libera antea Græciæ possessionem peruenerant. Supra enim demonstrauius, omnem Græciam ab Romanis in duas prouincias, Macedoniam & Achaiam, fuisse diuisam.

Incipit Achaia nostra ab *Isthmo*, ἰσθμῷ, qui altissimum col- lum est, quo peninsula coheret continenti, & Achaia quidem isthmus secundum Strabonem lib. VIII pag. 231 latus τετταράκον- τα σταδίας, quadragesimum stadia, itæ ab Eustathio ad Dionysii vers. 403 dictus ἑλγυστάδιος ἄκρῃ, ceruix paucorum stadiorum. Plinius lib. IV cap. IV *Angustia*, unde [Peloponnesus] *precedit*, *Isthmos* ad- pellantur. In eo loco erumpentia e diverso maria, eius omnem ibi la- titudinem vorant, donec contrario incurfu equorum tantorum, ita quin- que M. passuum interualla caesis utrimque lateribus, angusta ceruice, Peloponnesum contineat Hellas. *Corinthiacus* hinc, illinc *Saronicus* adpellatur sinus: *Lecbea* hinc, *Cenēbrea* illinc angustiarum termini, longo & ancipiti nauium ambitu, quæ magnitudo plaustis transuehi prohibet: quam ob causam perfodere nauigabili alueo angustias eas tentauere, *Demetrius* rex, *dictator* *Caesar*, *Caius princeps*, *Domitius Nero*, *infausto*, ut omnium patuit exitu, *incepto*. De transuersione nauium per isthmum etiam Strabo lib. VIII pag. 231 τὰ πορθμεῖα ὑπερνεολκῆσιν ἀπὸ τῆς ἑτέρας εἰς τὴν ἑτέραν θάλατταν, nauigia [per isthmum] ab uno mari ad alterum traducuntur. Exemplum est apud Liuium lib. XLII cap. XVI a Corinthiis, per *Isthmi* isthmum nauibus traductis, *Aeginam* transiunt. De irrita perfossione Pausanias Corinth. cap. I ὅς δ' ἐπεχόρησε Πελοπόννησον ἐργασασθαι νῆσον, πρὸς ἀ- πέλιπε διορύσσειν ἰσθμῶν. καὶ ἴδαν μὲν διορύσειν ἤρξαντο, δὴλόν ἐστι, ἐς δὲ τὸ πετρῶδες ἢ περὶ χῶμας ἀρχήν. μένει δὲ ὡς ἐπεφύκει, καὶ νῦν ἡπείρος ἔστιν. Quicumque Peloponnesum insulam facere conatus est, morte oppressus, opus imperfectum reliquit. Qua sane Isthmus fodi- cæptus.

captus fuit, operis exstant vestigia: saxosa eius pars omnino tentata non fuit: ideo situs adhuc sui naturam servas.

In austrina Isthmi parte est sita urbs clarissima Corinthus, quam Cicero pro Lege Manil. cap. v totius Græciæ lumen vocat: a positione poetis cognominata *bimaris*, Horatio lib. i od. vii, Ovidio Metam. lib. v vers. 407. Urbs ampla, diues, nitida, & propria sedes excellentissimorum artificum. Strabo lib. viii pag. 263 sic de laudibus eius: ἡ πόλις τῶν Κορινθίων μεγάλη τε καὶ πλεῖστα διαπαντὸς ὑπῆρξεν, ἀνδρῶν τε ὑπόρρηκεν ἀγαθῶν ὥς τε τὰ πολιτικά, καὶ ἡς τὰς τέχνας διημιεργικὰς· μάλιστα γὰρ καὶ ἱερὰ καὶ ἐν Σικυῶνι ἠυξήθη γραφικὴ τε καὶ πλαστικὴ, καὶ πάντα ἡ τοιαύτη διημιεργία. Fuit urbs magna Corinthus & diues semper, copiamque tulit virorum & ad res tractandas & ad artificia exercenda idoneorum. maxime enim Corinthi & Sicyone pingendi ac fingendi, aliaque id genus artes aucta sunt. Imminet urbi mons excelsus & præruptus, Acrocorinthus dictus, in cuius vertice sanum Veneris: sub vertice Πιερίη, Pirene fons. Strabo lib. viii pag. 261 ἐπετάχιστο δ' ὅσον τῆς πόλεως γυμνὸν ἦν τὸ ὄρος. συμπερικύληπτο δὲ τῷ περιβόλῳ τέττω καὶ τὸ ὄρος ὁ Ἀκροκόρυθος, ἡ δυνάμει ἦν ταχισμὸν δεξασθαι. Muro munica urbs, quantum eius muros denudauerat: manibus ipse etiam includebatur mons Acrocorinthus, qua muro muniri poterat. Eodem libro pag. 249 dicit ὄρος τὸ ἡλὸν καὶ ἀπότομον, τῆς κοινῆς περιλαμβανόμενον, ὡς τ' ἀκροπέλας χεῖρας, montem excelsum & præruptum, communi contentum muro, quo pro arce [Corinthii] vrantur. Polybius lib. ii cap. xliii πάλιν στρατηγὸς αἰσθούς τὸ δεύτερον, καὶ πραξικοπήσας τὸν Ἀκροκόρινθον Ἀντιγόνα κυριεύσας, καὶ γινόμενος ἐγκρατής, μέγαλα μὲν ἀπέλυσε Φάβη τὰς τὴν Πελοπόννησον κατοικῶντας, iterum πρὸς [Achaia] creatus, Acrocorinthus, quem presidio Antigonus tenebat, ut proderetur, pollicitationibus corrumpit; quo potitus, ingenti metu Peloponnesios liberauit. Et Liuius lib. xxxiv cap. l respiciunt presidium, ab Acrocorintho descendens, protinus ad portam duci atque abire.

Antiquum Corinthi nomen fuit *Ephyra*. Plinius lib. iv cap. iv Medio intervallo quod Isthmon adpellauimus, adplicata colli habitatur colonia Corinthus; antea Ephyra dicta, sexagenis ab utroque litore stadiis, e summa sua arce, qua vocatur Acrocorinthus, in qua fons Pirene, diuersa duo maria prospectans. Apollo.

dorus lib. I cap. IX sect. 3 Σίσυφος Αἰόλου κτίσας Εφύραν τὴν νῦν λεγομένην Κέρωνον, *Sisyphus Aeoli filius condidit Ephyrā, cui nunc Corintho nomen est.* Hinc Virgilio Georg. II vers. 264 *Ephyræia æra*, sunt æs Corinthium: & Silius de Syraculis, coloniā Corinthiorum, lib. XIV vers. 51

*Sed decus Aetnae band ullum pulchrius oris  
Quam qua Sisyphio fundavit nomen ab Isthmo,  
Et multum ante alias Ephyræis fulget alumnis.*

Et ipso Ephyræ nomine, pro Corintho, poetæ vtuntur. Ovidius lib. II Metamorphos. vers. 239

- - - queritur Bæotia Dirce,  
Argos Amymonen, Ephyræ Pirenidas undas.

Ab Romanis Corinthus bello Achaico fuit deleta, & a Cæsare Iulio restituta splendorem pristinum recuperavit; & colonia Romana facta, etiam Plinio testis, quam idem Cæsar dictator deduxit, vt ex nummo elucet Corinthiorum, vna parte cum Iulii imagine inscripto: LAVS. IVLII. CORINTH. Sic clarissimus vir Io. Vaillantius refert sine mentione coloniæ: at illustris Spanhemius pag. 236 *Pegasus frequens in nummis Corinthiorum insigne, vel solus vel cum sessore Bellerophon modo cum leone, modo cum chimæra depugnante, inscriptis COL. L. IVLIA COR.* Vnde plurimos nummos præsertim sub Marco & Lucio Antoninis cufos, scriptosque per notas, C. L. I. COR. eruditissimus quisque interpretatur *Colonia Laus Iulia Corinthus*, eaque ciuitatis adpellatio honorificentior ab illo tempore fuit. Et Dio Cassius lib. XLIII pag. 238 restitutionem vrbs Cæsari imputat, qui, ἀνέστησε, *instauravit*; & mox: *Carthago & Corinthus vno tempore deletæ, τότε αἱ ἀνεβιώσκοντο, tunc simul reuiuiscere cæperunt.* Idem de Iulio tradit Pausanias Corinth. cap. I λέγουσιν ἀνοικίσαι Κορινθίαν, ὃς πολιτείαν πρῶτος ἐν Ρώμῃ παρῶτος τὴν ἐφ' ἡμῶν κατέστησεν, *restitutam aiunt a Cæsare [Corinthum,] eo, qui Romanam rempublicam, ut nunc est, primus constituit.* Et cap. III, vbi Ὀκταῖα templum, quod Corinthi erat, describit, illam dicit sororem fuisse Αὐγῆσθ βασιλεύσαντος, μετὰ Κοίσαρᾶ τὸν οἰκιστὴν Κορίνθου τῆς νῦν, *Augusti, imperantis post Cæsarem, conditorem Corinthi qua nunc est.*

Proxime Corinthum erat lucus Κράνειον, *Cranæum* dictus, Diogenis Cynici habitaculum. Pausanias cap. II πρὸ τῆς πέλειος  
ΚΥ.

κυπαρίσων ἐστὶν ἄλσος ὀνομαζόμενον Κρανεῖον. *Ante urbem est cupressorum lucus, cui nomen est Craneum.* Huc illum adiit Alexander rex visendi & audiendi causa. Plutarchus Alexandro pag. 671 ὡς δὲ ἐκεῖνος ἐλάχιστον Ἀλεξάνδρου λόγον ἔχων, ἐν τῷ Κρανεῖῳ χορὴν ἤγειν, αὐτὸς ἐπορεύετο πρὸς αὐτόν. *Cum is [Diogenes] in Craneo otium agens, nihil de Alexandro laboraret, ipse ad illum profectus est.*

Corinthus quidem neutrum mare attingebat, ad vtrumque tamen portus habuit commodissimos, ad Crissæum seu occidentalem *Lechaum*, Λεχάιον : ad Saronicum sinum *Cenchreas*, Κενχρεάς, longius ab vrbe, quam Lechæum, recedentes. Strabo lib. VIII pag. 262 Ἀρχὴ τῆς παραλίας ἐκατέρας, τῆς μὲν τὸ Λέχαιον, τῆς δὲ Κενχρεαί κώμη καὶ λιμὴν ἀπέχων τῆς πόλεως ὅσον ἐβδομήκοντα στάδια. τὰ μὲν ἐν χερσὶν πρὸς τὰς ἐκ τῆς Ἀσίας· πρὸς δὲ τὰς ἐκ τῆς Ἰταλίας τῷ Λεχαίῳ. τὸ δὲ Λέχαιον ὑποπέπτωκε τῇ πόλει, κατωκίαν ἔχον ἐ πολλήν· σκέλη δὲ καθεύκυσαι στάδιον περὶ δώδεκα, ἐκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ τῆς περὶ τὸ Λέχαιον. *Ora maritima utriusque initia sunt, alterius Lechaum, alterius Cenchree, vicus ὁ portus, ab vrbe distans ad LXX stadia, quo portu utuntur ad Asiaticos, Lechaë ad Italos. Lechaum vero sub vrbe iacet, non admodum frequens domicilium. Ab utraque parte via, qua a Corintho Lechaum pertingit, deducti sunt crurum instar muri, ad stadia circiter duodecim.* Pausanias Corinth. cap. II vtrumque ἐπίνειον, ναυαλὲ Corinthiorum vocat, quibus nomina Neptuni filios Lèchen & Cenchriam dedisse refert. Strabo & Pausanias scribunt Λέχαιον : in Ptolemæi libris est Λεχάιον ἐπίνειον, *Lechaum nauale*, traiecto accentu : Plinius autem IV cap. IV *Lecheæ*, pluraliter : verba supra fuerunt producta. At Harpocration etiam & Hesychius Λέχαιον, quod vterque describit ἐπίνειον Κορινθίων, *Corinthiorum nauale*. Sic quoque Polybius lib. V cap. XVII βασιλεὺς κατήγε μετὰ τῇ στόλῃ παντὸς εἰς Κόρινθον ἐρμίσας δὲ τὰς νῆας ἐν τῷ Λεχαίῳ, *Rex cum tota classe Corinthum tendit, adruisque in Lechaë* & cap. XXV ἀκέσας δ' Φίλιππος, ἤκε μετὰ σπυδῆς ἐκ τῆς Λεχαίης, θέων εἰς τὴν πόλιν, *quo audito Philippus celeriter ex Lechaë in urbem adcurrit.*

Celebrior portus *Cenchreenfis*, cuius nomen varie scribitur. Strabo & diuinus scriptor ad Romanos epistola cap. XVI *Κενχρεαί* : & ita quoque Ptolemæus & Stephanus, nisi quod retracto accentu illorum libris *Κενχρεάς* editum est. Thucy-

dides & Pausanias διπλόηονγο vñ sunt; ille lib. VIII aliquoties Κεγχρεῶν patrio casu, & pag. 562 ἐς Κεγχρεάς: hic Corinth. cap. II ἐν Κεγχρεαῖς: semel Thucydides singulari numero lib. I v pag. 281 ἐν Κεγχρεαῖ. Quas vero ἱσθμὴν, vicum Strabo dicto loco dixit, Mela lib. II cap. III & Stephanus oppidum vocant. Ille, In eo [Isthmo] inquit, oppidum Cenchrea, fanum Neptuni, ludis, quos Isthmicos vocant, celebre: hic, Κεγχρεαὶ πόλις καὶ ἐπὶ νηὶον Κορίνθου, Cenchrea oppidum & nauale Corinthi. Liuius dixit emporium Corinthiorum lib. XX XII cap. XVII; Nauales copia, circumuecta Sounium Attica terra promontorium, Cenchreas, Corinthiorum emporium, petierunt.

Supra Cenchreas, Megaram versus, ad sinum Saronicum, est alius portus Schœnius, Σχοινῆς, ad quem Isthmus angustissimus est, ibidemque naues machinis a mari in mare per Isthmum traducebantur. Strabo lib. VIII pag. 254 κατὰ τὴν Σχοινῆντα ὁ διολκὸς, τὸ στενὸτατον τῆς ἰσθμῆς, καὶ ἐν τῷ τῆς ἰσθμῆς Ποσειδῶνος ἱερῷ, Ἀρὸν Schœnuntem angustissima est Isthmi pars, qua naues per terram ex uno mari in alterum traducuntur. Templum illud Neptuni descripsit Pausanias Corinth. cap. I, situm infra Schoenuntem, Corinthum, versus. Iuxta viam quæ Corintho ferebat ad templum, ἐστὶ μὲν θέατρον, ἐστὶ δὲ στάδιον λίθου λευκοῦ, theatrum est & albo lapide stadium, vbi Isthmii ludi siue agon Isthmius seu certamen solemni tempore celebrabatur, vt ibidem adnotauit Pausanias. Ptolemæus in maritimis τῆς Κορινθίας, Corinthiæ regionis post Cenchreas, ab Epidauro progressus seu austro: Σχοινοῦς λιμὴν. Plinius lib. IV cap. VII In ora, portus Schœnius. Alius est Melæ portus Schœnitas, in eodem sinu quidem, sed prope Træzenem. Ad Vossium.

Inter Corinthum & Sicyonem flumen est Nemea, terminus agri vtriusque. Strabo lib. VIII pag. 263 οὐκ ἔστι τὴν Σικωνίαν καὶ τὴν Κορινθίαν ποταμὸς Νεμέα. Sicyoniam & Corinthiam Nemea fluvius discernit. Liuius lib. XX XIII cap. XV Androsthenes Corintho profectus ad Nemeam (amnis est Corinthium & Sicyonium interfluens agrum) castra locat. Ipsa vrbs Sicyon reducta a mari olim potens & suis regibus vsa, postea libera, deinde inter certamina ciuitatum nunc Atheniensibus adiuncta, nunc a Spartanis oppressa fuit. Iustinus lib. XIII cap. V Demosthenes Sicyona, Argos, &

*Corinthum, ceterasque ciuitates eloquentia sua Atheniensibus iunxit.* Thucydides lib. v pag. 397 Lacedæmonii τὰ ἐν Σικυῶνι ἐς ὀλίγους κατέστησαν, statum in Sicyone ad paucos redegerunt. Quamuis autem sita erat in Achaia tractu, si Corinthum quoque Achaia adiungimus, & ut Plinius IV cap. v Sicyonem in Achaia scripsit; tamen aliquando certa pactione in Argolide censebatur. Pausanias Arcad. cap. i Σικυῶνιοι ἔσχατοι ταύτῃ μοίρας τῆς Αργολίδος, Sicyonii hac in parte sunt extremi Argolidis populorum. Alio tempore Achæorum fuit. Liuius lib. xxxii cap. xix legatis ad Achæos missis Sicyone datum est concilium. De situ etiam Liuius lib. xxvii cap. xxxi Sulpicius ab Naupactō profectus, classē adpulit inter Sicyonem & Corinthum, agrumque nobilissimā fertililitatis effusse vastauit. Ceterum ciuitas artificum ingenio nihil Corinthiis concessit, ut supra in Corintho ex Strabone ostendimus. Hinc adagii loco, de quo Stephanus, ὑπαδήματα Σικυῶνια, Sicyonii calcei, elegantiores, quam ut graui viro conuenirent, quod Socratis exemplo egregie demonstrauit Cicero lib. i de Orat. cap. LIV.

Propius urbem præfuit amnis *Asopus*, Ἀσωπὸς, qui alius est a Nemea, quia vtrumque Strabo, ut diuersos, nobis tradidit. De Nemea, supra de *Asopo* eodem loco (pag. 263) Ἀσωπὸς ὁ παραγέρων τὴν Σικυωνίαν, καὶ ποιεῖν τὴν Ἀσωπίαν χώραν, μέγας ἔσται τῆς Σικυωνίας. *Asopus* præterfuit Sicyoniam, & facit regionem *Asopiam*, quæ pars est Sicyonia. Ptolemæus Asopum Corinthiæ regioni adscribit, in qua ostia illius ponit: sed secundum Strabonem potius est Sicyonia. In Sicyonia autem Ptolemæus censet *Phliuntē* oppidum, rectè casu *Phliēs*, *Phliūs*. Strabo dicto loco: κείτω ὁ *Phliēs* ἐν μέσῳ Σικυωνίας, Αργείας, Κλεωνῶν, καὶ Στυμφάλης, κύκλῳ περιεχόμενος. Τιμᾶται δ' ἐν *Phliῶντι* καὶ Σικυῶνι τὸ τῆς Δίας ἱερόν, καλεῖται δ' ἄτω τὴν Ἥβην. *Phliūs* iacet in media Sicyonia, Argolidis, Cleonatum & Stymphali, circulo inclusa. Colitur *Phliunte* & Sicyone. *Dia* sanum, id est *Hebes* siue *Iuuenta*. Habet etiam Stephanus, cui *Phliēs* est πόλις Πελοποννήσου, oppidum Peloponnesi: & gentile *Phliῶντιος* αὐτοῦ *Phliᾶσιος*, euphoniæ gratia pro *Phliᾶσιος*. Vnde *Phliᾶσις* ager est circa *Phliuntē*. Pausanias Corinth. cap. xii ἡ *Phliᾶσις* τῆς Σικυωνίων ἐστὶν ἕκτος, *Phliᾶσις* Sicyoniis est finitima.

Quibus Corinthia & Sicyonia singulares regiones sunt,  
hinc

hinc Achaïam propriam incipiunt, ut primum in ea castellum *Pallene* sit. Strabo lib. VIII pag. 166 ἔστι ἡ Πελλήνη σταδίους ἐξήκοντα τῆς θαλάττης ὑπερκαμείη, Φρουρίον ἐκφυμένον. ἔστι δὲ καὶ κώμη Πελλήνη, - - - κῆται μετὰ τοὺς Αἰγίων καὶ Πελλήνης, *Pellene* stadiis LX supra mare posita, castellum munitum. *Est & vicus Pellene situs inter Aegae & [castellum] Pellenem.* Ceteri vnius Pellenes meminere, vici, seu κώμης, ut Strabo vocat, quam Xenophon lib. VII de Reb. Græc. pag. 371 πόλιν Πελλήνην, urbem *Pellenen* dixit: castellum autem eius loci adpellarunt Ὀλῦρον, *Olurum*. Plinius lib. IV cap. V *Prima ibi Lechea, Corinthiorum portus: mox Oluros, Pellenæorum castellum.* Xenophon dicto loco: καταλαμβάναντων αὐτῶν Ὀλῦρον. - - - ἐπὶ δ' ἤσαντο τὰ περὶ Ὀλοῦρα, περιελθόντες αὐτοὶ οὗτοι, ὅποι εἶδονατο, ἵς τὴν αὐτῶν πόλιν Πελλήνην εἰσῆλθον. *Arcades capiunt illorum [Pellenensium] Olurum - - - Postquam vero [Pellenæi] cognouerunt quæ Oluræ facta essent, circumteuntes, utcumque poterant, in oppidum suum Pellenem reuertuntur.* Multa & alia de Pellenæorum rebus & expeditionibus in Xenophontis libro: ut adeo urbem potius, quam vicum fuisse, credibilius sit. Stephanus: Ὀλῦρος, πολίχνην Αἰχάϊας, ἢ πόρρον Πελλήνης, *Olurius, oppidulum [siue castellum] Achæia, non procul a Pellene.*

Achæia cetera oppida illorumque situm optime descripsit Strabo lib. VIII pag. 165. Ἡ δὲ τάξις τῶν τόπων, οὗς κατάκην, εἰς δώδεκα μέρη διηρημένη, τοιαύτη τίς ἐστι. Μετὰ Σικυῶνα Πελλήνη κῆται· ἔτα Αἰγίον δευτέρῃ· τρίτῃ Αἰγίον, Ποσειδῶνος ἱερὸν ἔχοντα· τετάρτῃ Βῆρα· μετ' αὐτὴν, Ἑλίκη· - - - μετὰ δὲ Ἑλίκην Αἰγίον, καὶ Ῥῆπες, καὶ Πατρέας, καὶ Φαρεῖας· ἔτ' Ὀλένος, παρ' ὃν ποταμὸς μέγας Μέλας· ἔτα Δύμη καὶ Τελταίης. *Ordo locorum, quos [Achæi] habitabant; hic est: Post Sicyonem Pallene est sita, deinde secunda Aegiri, tertia Aega, quæ templum habent Neptuni; quarta Bura: post hanc est Helice; - - - post Helicen est Aegium, Rypenses, Patrenses, & Pharenenses: deinde est Olenus, iuxta quem Iunius magnus Melas decurrit: post Dyme & Tritæenses.* Polybius lib. II cap. XLI de populari republica Achæorum: τοῦτο δ' ἦν ἐκ δώδεκα πόλεων, ἃς ἐτι καὶ νῦν συμβαίνει διαμένειν πλὴν Ὀλένης καὶ Ἑλίκης τῆς πρὸς τῶν πευκτηρικῶν ὑπὸ τῆς θαλάττης καταπεθέσης. αὐταὶ δ' ἵσι, Πάτραι, Δύμη, Φαρεῖαι, Τελταίαι, Λεόντιον, Αἰγίον, Βῆρα, Κεραυνία, Ὀλένος καὶ Ἑλίκη. *Hæc ex XII urbibus constabat; quæ nunc quoque super-*

perfunct, præter Olenum, & Helicen, quam paulo ante cladem Leu-  
 Etricam mare hausit. Sunt autem hæ: Patra, Dyme, Phara, Tritæa,  
 Leontium, Aegira, Pellene, Aegium, Bura, Cerenia, Olenus, & He-  
 lice. Plinius lib. IV cap. V & Buram in haufis numerat. Op-  
 pida, inquit, Helice, Bura: in qua refugere haufis prioribus, Sicyon,  
 Aegira, Aegion, Erineos.

Ex his de pluribus Achaïæ ciuitatibus iudicari potest. De  
 Pellene satis dictum. Aegira, porrecta media, quia Αἰγίρα Po-  
 lybio est & Stephano, etiam Ptolemæo, qui in maritimis scrip-  
 sit. abest enim a mari tantum septem stadia. Polybius lib. IV  
 cap. LVII ἡ τῶν Αἰγιαρῶν πόλις ἐκτίσθη τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὸν  
 Κορινθιακὸν κόλπον, μετὰ τὴν τῆς Αἰγίων καὶ Σικυωνίων πόλεων. κατὰ  
 δ' ἐπὶ λόφων ἐρυμνῶν καὶ δυσβάτων. νῦν δὲ τῇ θάλασσῃ πρὸς τὸν Παρνα-  
 σὸν καὶ ταῦτα τὰ μέρη τῆς ἀντικείρου χερσὸς. ἀπὸ δὲ τῆς θαλάττης  
 ὡς ἑπτὰ στάδια. Oppidum Aegira situm est in ea Peloponnesi parte,  
 quam Corinthiacus sinus adluit inter Aegium & Sicyonem, collibus  
 imposita præruptis & inaccessis. Spectat eius situs Parnassum & vi-  
 cina loca in regione opposita, distatque a mari stadia septem. Aegi-  
 ratis nauale fuit eiusdem nominis, a quo ἐς τὴν ἄνω πόλιν, in vr-  
 bem in colle sitam stadia XII esse, Pausanias tradit Achaic. cap.  
 XXVI.

Quas Aegas Strabo post Aegiram memorauit, etiam ab Ho-  
 mero Iliad. Θ vers. 203 vna cum Helice laudatæ sunt. Pausa-  
 nias autem cap. XXV refert, ἐκλειφθῆναι αὐτὴν [πόλιν] ἀνὰ χρόνον  
 ὑπὲρ ἀσθενείας, desertam illam urbem fuisse, quum amissis opibus infir-  
 mior facta esset. Sita fuerat πρὸς τὴν Αἰχμαῖν Κραθίδι, ad Achaïæ flu-  
 men Crathidem, a quo nomen ducit Crathis amnis Italiæ. De  
 Bura & Helice supra est abunde dictum ex Polybio, Plinio, ac  
 Strabone. De Helices interitu res certa est: de Bura aliter res  
 habet, quam non mare hausit, sed σεισμός, terre motus, euer-  
 tit, seruatæ tantum, qui ἀποδημῶντες, peregre profecti vel militiæ  
 vel negotii causa aberant; καὶ αὐτοὶ τῆς βύρας ἐγένοντο οἰκισαί, qui  
 Buram resistuerunt: quod diligentius dicto cap. XXV Pausanias  
 adnotauit. Idem etiam ποταμὸν Βυραϊκὸν ὀνομαζόμενον, Buraicum  
 amnem, qui præterfluit urbem, memorauit.

Aegium, quod Strabonis ordine sequitur, oppidum nobilius  
 est. nam Achaïæ συνέδριον, concilium habuit. Pausanias cap.



XXIV Εἰς τὴν Αἴγιον καὶ τὴν ἡμῶν ἐστὶ συνέλευσις τῶν Ἀχαιῶν ἀθροίζεται, conuentus Achaeorum etiam adhuc nostrae aetate Aegii celebratur. Et Liuius lib. XXXVII cap. XXX Aegium a principio Achaiae concilii semper conuentus gentis indicitur: seu dignitati urbis id, seu loci opportunitati datum. Quadraginta stadia aberat a χωρίῳ Ἑλικῇ, a loco Helices seu reliquo ex illa vrbe vico: quod Pausanias dicto loco obseruauit, qui etiam religiones loci, Ὁμαγυρία Διὸς, Homagyrii Iouis, i. e. Congregatoris; & Παναχάας Δημῆτος, Cereris Panachae; nec non Lucinae; & Ἀεσκαλαπίου, & aliorum descripsit: cultum vero Achaiae Iunonis apud Aegium oppidum meminit Tertullianus lib. I cap. VI ad Vxorem. Aegiensem agrum perlambuntur flumina, Ρῆνιξ & Μεγαρίτις, eodem Pausania prodeunte cap. XXIII. Nummus exstat in Cimelio serenissimi Electoris Brandenburgici inscriptus ΑΙΓΙ, cum testudinis figura, quae signum Peloponnesi, ut minus dubitare liceat, quo profusus ille loco sit.

Deinde fuerunt Ῥῆπα siue Ῥῆπα, Ρῶραι. Stephanus: Ρῶραι, πόλις Ἀχαιῶν, Ῥῆπα, urbs Achaica. Pausanias Achaic. cap. XXIII Ὀλίγον ὑπερὲν τὴν Λαυρόεσσι, Ρῶραι ἐστὶ τὰ ἐρείπια. Σταδίας δὲ Αἴγιον περὶ τὰς τελευτάς ἀπὸ τῆς Ρῆπας, Paululum supra militarem viam cernuntur Rhyparum ruina: ab illa distat Aegium stadia circiter XXX. Strabo scripsit Ρῶραι, ut Aldi & Casauboni libris editis est, quod gentiliter interpres vertit Rhyppenses. Pausanias cap. VI Ρίπες, qui vero alibi, cap. XXIII, per u scripsit Ρῶραι ἐρείπια.

Ptolemaeo inter Aegium & promontorium Rhium est Ερινεὺς ἐς λιμὴν, Erineus portus; Plinio Erineos: in quo tractu Polybius lib. V cap. CII portum aliquem Panormium ita describit: περὶ Πάνορμον ὅς ἐστι μὲν τῆς Πελοποννήσου λιμὴν, κατὰ δὲ κατ' ἀντικεῖ τῆς τῶν Ναυπακτίων πόλεως. circa Panormium, [castra ponit:] is portus est Peloponnesi, qui urbem Naupactum habet in aduerso litore oppositam. Sequitur Rhium promontorium ad fretum, cui Antirrhium, de quo in Aetolia dictum, obuersum est. Ptolemaeus: Ριον, ἀκρον, τὸ καὶ Δρέπανον, Rhium, promontorium, quod etiam Drepanum vocatur. Clarius Strabo lib. VIII pag. 131 Ἐστὶ τὸ μὲν Ριον τῶν Ἀχαιῶν ἀλιτενὴς ἀκρὰ, δρεπανοειδὴ τινα ἐπισφoδὴν εἰς τὸ πρὸς ἕχματα, καὶ δὴ καὶ καλεῖται Δρέπανον, Rhium Achaia est promontorium in mare pro-

prominens, introrsum falcis in morem reflexum: unde & Drepanum dicitur. An etiam oppidum eiusdem nominis subiectum fuerit, non plane liquet. Stephanus dubitans: *Πόν πάλις Μεσσηνίας ἢ Ἀχαΐας καὶ ἄλλῃ Αἰτωλίας. Rbium oppidum Messenae vel Achaiae: & aliud Aetoliae.* Linus lib. xxvii cap. xxx De pace dilata consultiō est in conciliū Achaorum; concilioque ei & locus, & dies certa dicta. - - - [Rex] Heraus peractis, ab ipsa ludicro extemplo Rbium profectus est ad indictum multo ante sociorum conciliū. Unde oppidum ad illud promontorium fuisse Sigonius probavit.

Ultra promontorium Patra proximæ, nobilis ciuitas. Cicero lib. vii epist. xxviii ad Curium: *Erat multo domicilium huius urbis (cum quidem hac urbs) aptius humanitati & suauitati tuæ, quam tota Peloponnesus, nōdum Patra.* Et lib. xiii epist. xvii M'. Curius, qui Patris negotiatus. Et lib. xvi epist. i ad Tironem: *si intelliges opus esse, te Patris conuilescendi causa paulum commorari.* Plinius lib. iv cap. iv & situm & dignitatem clarius descripsit. *Patra, inquit, colonia, in longissimo promontorio Peloponnesi condita, ex aduerso Aetolia & fluminis Eueni.* Antiquissimum nomen eius fuit *Aroe*, *Αρο* siue *Αρο*: post amplificata a Patreo (Πατρεὺς recto casu) nomen Patrarum ab illo adsumsit, veteri non omnino abolito, sed coniuncto cum nouo in nummis. Vide Pausan. Ach. cap. xviii. Colonia facta sub Augusto, cuius nummus habet COL. A. A. PATRENS. Et Neronis: COL. A. A. PATR. quod legunt: *Colonia Augusta Aroe Patrensis.*

Inde sunt *Phara*, a Strabone supra, Polybio item & Plinio ita nominatæ, Græce Φάρα: a Ptolemæo Φεραί, *Phera*, qui in mediterraneis tenet, licet non longe a mari reductas fuisse, ex Strabonis narratione ac ordine oppidorum constat. Tum *Pirus* amnis, Πῆγες, a Pausania cap. xviii descriptus, lxxx stadiis a Patrensiū ciuitate: iuxta cuius ripam fuit *Olenus*, Ὀλενος, quæ postea propter ciuium imbecillitatem defecit & deserta est. Pausanias ibidem: *Ἀχαιῶν πόλις ποτὲ Ὀλενος ὠκεῖτο παρὰ τῷ Πείρῳ.* Postea dicit, eius οἰκητορας ἐκλίπην ὑπὸ Δοδωνείας. Plinius lib. iv cap. v *Patras oppidum Olenum.* Iuxta Olenum fluuius *Melas*. Vide Strabonem.

Tandem *Dyme*, Δύμη, Liuiio plurali numero *Dymae*, vrbs vltima Achaearum, quæ a fluuio *Longa*, communi termino Achaëorum Eleorumque, vt Pausanias tradit cap. xvii, *σταδίων τετρακοσίους ἀπέχει, circiter quadringenta stadia abest*, qui numerus mihi videtur nimius: neque, ccc, vt Stephanus Niger Dialogo habet, non iusto maior mihi adparet, vt plane persuasus sim, *quadringenta* posse sufficere. nam *Araxus* promontorium, quod vltra Larissum est, l x stadiis abest a *Dyme*, vt mox ex Strabone probabimus. Omnes *Dymen* Achaëorum vltimam ponunt, quæ sic a limitaneo fluuio longius non potuit abesse. Ptolemaeus enim sic finit Achaia maritima: Πάτραι, Ὀλενος, Δύμη, Ἀράξος ἀκρᾶ. Pausanias autem *ἑσόν*, *limitem* facit flumen Larissum, quod vel terminus diuersis temporibus variauit vel Larissus est intus, *Araxus* in ora terminus. Liuius, vt Pausanias, lib. xxvii cap. xxxi: *Profecti ab Dymis, coniuncta exercitu transeunt Larissum amnem, qui Eleum agrum ab Dymae dirimit*. Straboni sub finem libri viii *Araxus* est ἀκρωτήριον τῆς Ἠλίας, *Elea* promontorium. Sed ad *Dymen* reuertitur, quam coloniam Romanam Plinius dixit, *Vltra Patras oppidum Olenum, colonia Dymæ*. Vt Strabo sub finem libri viii refert, Pompeius Magnus, κατὰ λύσας τὰ ληστῆα, *finis Pirætico belli*, quosdam piratarum *Dymæ* collocauit, vt alios ἐν Σόλοις, *Solis Cilicis*; ἀνδρώπας μιγάδας, *homines diuersarum nationum*, vt solent in turba prædonum. Augustus autem *Dymen* contribuit Patrensisbus. Pausanias ibidem: *Λύγματος ὕψιστον καὶ προσώμην αὐτὴν [Δύμην] Πατρῴσιν*.

Supersunt Achaia oppida, quorum sedes est incertior. Ex his est *Tritea*, Stephano πάλαι Ἀχαΐας, *oppidum Achaia*, quod vltra *Dymen* videtur Strabo pag. 265 posuisse, post Patras, Pharas & Olenum ita ordinans oppida: *πρὸς Δύμην καὶ Τριταίης, deinde Dyme ὁ Τριταῖες*. At Pausanias cap. vi, ordine inuerso procedens, Δύμη πρὸς Ἠλίδος πρώτῃ· μετὰ δὲ αὐτὴν Ὀλενος, καὶ Φαρεῖα, καὶ Τριταία, *Ripes*, *Dyme* est prima ab Elide venientibus: deinde Olenos, ὁ Phara, ὁ Τριταία, *Ripes*. Turbatior est Polybii ordo, lib. ii cap. xli, *Patra, Dyme, Phara, Tritea, Leontium, Aegira*: in hoc tamen consentiens Pausania, quod cum Pharis *Triteam* coniunxit. Nec illud liquet ad mare fuerit *Tritea*, an paullo reductior ab illo. Neque *Leontium* Polybii est certius, quod

quod etiam lib. v. cap. xciv memoravit: neque eiusdem *Cerania*: aut *Κερύνη*, *Cerynia* Pausanias cap. vi. Interiora omnia sunt ignota, neque Ptolemæus alia in mediterraneis recensuit, nisi *Pharas*, *Helicen*, *Buram*, *Pellenen*, quæ omnia tamen in ora fuerunt, & mari satis propinqua.

## ELIS SIVE ELEA.

• *Elis* siue *Elæa*, *Ἠλεία*, Peloponnesi regio inter Achaïam & Messeniam, ab Arcadia ad mare usque quod occasum solis spectat. Adpellatur ab vrbe *Eli* eiusdem nominis, quo est regio, nisi quod regionis vocabulum aiunt crescere obliquis, *Elis*, *Elidis*; non item nomen vrbs. Strabo lib. viii pag. 131. Νῦν δὲ πᾶσαν Ἠλείαν ὀνομάζουσι τὴν μετὰ τῶν Ἀχαιῶν τε καὶ Μεσσηνίων παραλίαν, ἀνέχουσαν εἰς τὴν μεσόγειαν τὴν πρὸς Ἀρκαδίαν. *Hodie Eleam* vocamus omnem maritimam oram inter Achaos & Messenias, contingentem in mediterraneis Arcadiam. Ptolemæus etiam *Ἠλείαν*, *Eleam*, vocat hanc regionem. Scylax: μετὰ Ἀχαιοὺς ἔστιν ἔθνος Ἠλῆς, post Achaos est *Elis*. Polybius lib. v. cap. xcii. ἐξελθὼν ἐκ τῆς Ἠλίδος κατὰ τὴν εἰσβολὴν τὴν εἰς Μεσσηνίαν, egressus ex *Elide* iuxta primum aditum in Messeniam. Ovidius Metamorph. lib. v. vers. 494.

*Pisa* mihi patria est, & ab *Elide* ducimus ortum.

Terminus Achaïæ atque *Elidis*, etiam secundum Strabonem viii pag. 233 promontorium *Araxus*: ἐστὶ ἀκρὰ τῆς τῆς Ἠλείας περὶ βορρᾶς ἀπὸ ἐξήκοντα σταδίων Δύμης Ἀχαικῆς πόλεως Ἄραξος, promontorium *Eleæ septemtrionem versus, a Dyma distans LX stadiis*. De Ptolemæo supra cognouimus. Polybius lib. iv. cap. lxxv οἱ κατὰ τὸν Ἄραξον τόποι, quæ iuxta *Araxum* iacent.

Deinde est *Cyllene*, *Κυλλήνη*, nauale Eleorum. nam & ipse Strabo dicto loco, τὸ τῶν Ἠλείων ἐπίνειον ἢ *Κυλλήνη*, Eleorum nauale *Cyllene*. Confirmat Ptolemæus: *Κυλλήνη ἐπίνειον*. Thucydides lib. i. pag. 22 τὴν *Κυλλήνην*, τὸ Ἠλείων ἐπίνειον, ἐπέπρησαν, *Cyllenen*; Eleorum nauale, incenderunt. Liuius lib. xxvii cap. xxxii ignorabant *Sulpicium cum xv nauibus ab Naupactō Cyllenem traieciſſe*.

Post *Cyllenen* Ptolemæo sunt *Πηνειῶν*, *Penei* annis ostia, qui minor est quam id nominis fluuius in Theſſalia. Strabo dicit pag. 233 inter *Cyllenen* & *Chelonatam* promontorium exire *Pe-*

πειν & *Selleis* fluius: Πηνειὸς ποταμὸς κατὰ Σελήης, ὑπὸ τῆς ποιε-  
τῆς λεγόμενος, *Penens* is est, quem *Tzetzes* ad *Lycophronis* vers.  
652 pag. 107 dicit ab *Hercule*, una cum *Alpheo*, *Augia* stabulo  
purgando immissum fuisse: τρέφας, inquit, πρὸς τὴν βουσασίαν  
ποταμὸς β', τὸν τε *Αλφειὸν* καὶ *Πηνειὸν*, τὴν ἀμπετον ἐκείνην τῶν βοῶν  
κόπρον καθαίρει βροχία βροχή. At *Pausanias* *Eliac.* lib. 1 cap. 1  
id *Minycio*, iidem *Elea* fluuiio circa *Triphyliam* tribuit, de hoc  
*Herculis* labore dicens: τότε ἐξηγάσαστο, αὐτρεφας τῆς μινυθίης τὸ  
ῥέυμα ἐκ τῆς κόπρου. Hoc perfecti immisso in *Stercora* fluminis *Minycio*.  
Hic quoque per se in mare exit, non delatus ab alio. *Home-*  
*rus* *Iliados* A vers. 721

ἔστι δὲ τις ποταμὸς μινυθίης εἰς ἅλα βάλλων  
ἔγγυθεν Ἀργείης.

*Fluuius est aliquis Minycius in mare exiens*  
*Prope Artem.*

*Selleis* fluius, Σελήης, post exit, ut supra *Strabone* auctore di-  
ximus. *Homeri* utitur auctoritate, *Catalogi* vers. 166

τὴν ἄγει' ἐξ Εὐφύης ποταμὸς πρὸς Σελήϊτας,

*Quam duxerat ex Epbyra, a flumine Selleente.*

Intus fuit ad flumen haec *Epbyra*, postea disparuit, vel nomine in  
aliud mutato, vel funditus euersa. Tum sequitur promonto-  
rium *Χελωνάτας*, *Chelonatas*, ut *Strabo* dicto loco vocat, siue  
*Chelonites*, ut *Mela* lib. 11 cap. 111; seu, ut *Ptolemæus*, *Χελω-  
νίτης ἀκρᾶ*, *Chelonites promontorium*. *Palatinus* codex habet et-  
iam *Χελωνίτην κόλπον*, sinum *Cheloniten*, iuxta promontoriū hu-  
ius nominis: inter quod & *Alphei* ostia *Ptolemæo* *Ιχθύς ἀκρᾶ*,  
*promontorium Ichthys*. *Mela* lib. 11 cap. 111 promontorio *Ichthy*  
finit a septemtrione sinum *Cyparissium*. Aliud promontorium  
φιλίᾶ, *Phia*, cum oppido eiusdem nominis μετὰ τὸν *Χελωνάταν*, post  
*Chelonatam*, apud *Strabonem* est lib. 7 111 pag. 236, qui dicit,  
ἐκ' ἄλλης φιλίᾶς, deinde [ post *Chelonatam* & *Pisatarum* litus ]  
*promontorium Phia*: ἦν δὲ καὶ πόλις, erat etiam oppidum huius no-  
minis. *Thucydides* lib. 11 pag. 118 τῆς *Ηλείας* ἐς *Φιαν*, in *Phiam*  
*Elea*: & *Homerus* *Iliad.* H vers. 135

φιλίᾶς πᾶρ τέχνοισιν, *Iardān* ἀμφὶ ῥέεθρα,

*Apud mania Phia, circa Iardani fluenta,*

qui prateriluit. Vide *Didymi* scholion. Tum vero *Alpheus*,

Αλφειὸς, nobilissimus fluvius Peloponnesi, longo anfractu per Arcadiam delapsus, effunditur. Mira fabulantur de hoc fluvio, amore nymphæ Arethusæ subter mare deferri ad Siciliam, & in Syracusano fonte erumpere. Virgilius lib. III Aeneid. vers. 694

*Alpheum fama est huc Elidis amnem*

*Occultas egisse vias subter mare, qui nunc*

*Ore, Arethusa, tuo Siculis confunditur undis.*

Ab Alpheo ad Messeniæ fines quæ superest pars Elidis, vocabatur *Tryphalia*, Τρυφαλία, Polybio lib. IV cap. LX XVII, cui vrbes dat *Samicum*, *Lepreum*, *Hypanam*, alias definitque, quod κατὰ Πελοποννήσου παρὰ θάλατταν μεταξὺ τῆς Ἠλίδος καὶ Μεσσηνίων χώρας, iaceat in partibus Peloponnesi inter Eleorum & Messeniorum regionem. Quum vero *Samicum* & *Lepreum* Pausanias Eliac. lib. I cap. V in *Triphylia* regione censeat, adparet *Triphyliam* & *Tryphaliam* eandem esse. *Triphyliam* quoque Strabo dixit lib. VIII pag. 232; & Liuius lib. XXII cap. V Eleis *Alipheram* contententibus, nunquam eam urbem fuisse ex *Triphylia*, sed sibi debere restitui. Dionysius Perieg. vers. 409

*τῆς περὶ μετὰ ζεύξον Τρυφυλίδος ἡδεα γαίης.*

*Ab occasu eius, sedes intra Triphylidis.*

Ex oppidis *Triphylia* ad mare tantum fuit *Samicum*. Pausanias dicto loco: χωρὸν ἐστὶν ἐπὶ θάλασσαν καθήκον. ὀνομάζεται μὲν Σαμικόν. oppidum est ad mare pertinens, quod *Samicum* nominatur. cetera sunt intus sita pleraque.

In mediterraneis caput regionis, quod nomen dedit, vrbs *Elis*, Ἠλῖς, ad Peneum sita, qui perfluit. Strabo lib. VIII pag. 232 ἡ Ἠλῖς ἐκ τῶν περιχωρίδων ἀποπολίσθη μία τούτων. ἔστι δὲ διὰ τῆς πελοπόλεως ὁ Πηνειὸς. *Elis* ex pagis circumiectis in unam urbem redacta est, per quam *Peneus* fluit. Stephanus: Ἠλῖς, πόλις περὶ τῇ Ὀλυμπίᾳ, *Elis*, vrbs prope *Olympiam*. Fugerunt qui cum *Pisæ* & *Olympia* confunderent. & ἐσθῶς δὲ, non recte vero, ut vetus scholiastes Pindari ait ad *Olymp.* I vers. 28, qui a *Pisæ* σταδίοις πεντήκοντα, stadiis quinquaginta abesse scribit. *Pisæ* autem & *Olympia* vicinitatem postea monstraturi sumus. Post Troianum bellum condita, & initio quidem sine muro, ut Strabo refert eodem libro p. 247. sed post id tempus cinctam muro fuisse, ex Pau-

Pausaniae Messen. cap. xxviii clarum est. Quam enim Lacedaemonii auxilia in urbem, factionibus turbatam, missuri essent, Messenii habitu Spartano Φάλακρον ἀφικόμενοι πρὸς τὴν Ἑλιν, *praeueniunt Elin venientes*, quos qui in vrbe erant Lacedaemoniis studentes, ἐδέχοντο ἐς τὸ ταῖος, *iuxta munera receperunt*. Strabo de hac vrbe pag. 235 *κατὰ τὴν ἐκ Δύμης εἰς Ἑλιν ὁδόν, iuxta viam, quae a Dyma ducit Elin*. Livius lib. xxxviii cap. xxxii *Tumultus consulē in Peloponnesum adduxit; insuque eius Elin consilio indicto, Lacedaemonii ad discerendum acciti*. Ciues Ἡλαιοί, *Eli*, communi nomine cum gente ac natione. Stephanus etiam Ἡλίδος, *Elideus* habet, quod Latino ore formatum sit *Elidensis*. Gellius lib. ii cap. xviii *Phidon Elidensis ex cohorte illa Socratica fuit*. Vnde videri possit, urbis nomen aequae ut regionis, patrio casu Ἡλίδος, *Elidis* formare, quemadmodum Stephanus ille gentile, ἀπὸ τῆς Ἡλίδος γενιῆς, *a gentis Elidis* deduci censebat, secus ac clarissimi viri distinguunt Petrus Victorius & alii ad Ciceronis lib. xiii epist. xxvi distinguunt. Ciceronis tamen libris mss. constanter inest: *qui Eli negotiatus est*. Strabo autem Ἡλίδος obliquo casu de ipsa vrbe quoque dixit, v. gr. lib. viii pag. 235 *ἐπὶ τῆς ἐδῶ, τῆς ἐπὶ Δύμῃ ἐξ Ἡλίδος τῆς νῦν πόλεως, in via quae Dymae fert ab Elide vrbe, quae nunc est*. Sic pag. 244 Olympiae templum prope ccc stadia τῆς Ἡλίδος ἀπέχον, *ab Elide abesse* dicitur.

Deinde est *Pylus* Eliaca, cuius situm ita Pausanias Eliac. ii cap. xxii describit. Πύλος τῆς ἐν τῇ Ἠλείᾳ δῆλα τὰ ἐρείπια κατὰ τὴν ἐξ Ὀλυμπίας εἰς ἐς Ἑλιν ὁρμητὴν ὁδόν, ὀγδοήκοντα δὲ στάδια ἐς Ἑλιν ἀπὸ τῆς Πύλου, *Pylus Eliaca iuxta in conspectu fuit ab Olympia per montanam viam Elin conpendentibus*. Strabo vero lib. viii pag. 234 ita: Μεταξὺ δὲ τοῦ Πηνειοῦ καὶ τοῦ Σελλαιντος ἐκβολῆς Πύλος ὠκεῖο κατὰ τὸν Σκόλλιν, *Inter Penei & Selleentis ostia Pylus habitabatur iuxta Scollam montem*. Fuit alia *Pylus* in Triphylia, alia in Messenia. Ceterum ambigui generis hoc vocabulum est. Pausanias Eliac. ii cap. xxii Πύλος τῆς ἐν Ἠλείᾳ, *Pylus Eliaca*. Strabo pag. 237 ὁ Τριφυλιακὸς Πύλος, *Pylus Triphyliacus*.

Iuxta Alpheum erat *Olympia*, in Pisæo agro sita, quam Strabo viii pag. 244 describit ut ἱερόν, *templum* Iouis Olympii, cui προκάται ἄλσος ἀρχιμελαίων, ἐν ᾧ τὸ στάδιον· παραρρεῖ δ' ὁ Ἀλφειὸς ἐκ τῆς Ἀρκαδίας ῥέων, *lucus oleastris confectus praeiacet, in quo stadium*

dium est: & *Alpheus* ex *Arcadia* delapsus, praterfluit. Pomponius Mela lib. II cap. III In *Elide* sanum delubrumque *Olympii Iouis*, certamine gymnico, & singulari sanctitate, ipso quidem simulacro, quod *Phidia* opus est, maxime nobile. Plinius lib. IV cap. V *APylo* XII milia passuum intus delubrum *Olympii Iouis*, ludorum claritate fastos *Gracia* complexum. Stephanus: Ολυμπία, ἡ πρώτη Πίσσα λεγόμενη, ἔνθα Ολύμπιος Ζεὺς· ἀφ' ἧ τὰ Ολύμπια, ὁ ἀγών. *Olympia*, qua olim *Pisa* dicta fuit, ubi Iuppiter *Olympius* colitur: unde *Olympia* certamen. Ptolemæus: Ολυμπία Πίσσαι, qui vel *Pissa* scripsit aut *Pissai*, etiam eandem putans *Olympiam* & *Pisam*. *Pisa* autem antiquius nomen quam *Olympia*, unde populus *Πισαῖοι*, *Pisai*, Pausanias *Eliac.* II cap. XXI seq. & *Πισᾶται*, *Pisatæ*, Pindari *Olymp.* od. IX vers. 103. & regio *Πισατὶς*, *Pisatis*, Strabonis lib. VIII passim, & adposito nomine, *Πισατὶδος γῆς*, terra *Pisatidis*, apud Polybium lib. IV cap. LXXIV. Quamvis autem non nulli dubitent apud Strabonem, utrum fuerit umquam vrbs *Pisa*, nec potius id fontis nomen, qui & regioni & genti addiderit adpellationem: tamen de vrbe eius nominis certiores sumus, quia & Pindarus, & Pausanias & Stephanus pro vrbe habent, nec a fonte facile regiones & populi denominantur. Coniungit utrumque Stephanus: Πίσσα, πόλις καὶ κρήνη τῆς Ὀλυμπίας, *Pisa oppidum & fons Olympiae*. quod a Strabone forsan habet, qui lib. VIII pag. 245 dicit: τὴν Πισᾶτιν ὁμολογῶσιν, οἱ μὲν ἀπὸ Πίσσης ὀνομαζόμενῃ τῇ κρήνῃ πόλει· - - - τινὲς δὲ πόλιν μὲν ἑδεμῖαν γεγονέναι Πίσσαν φασίν, κρήνην δὲ μόνην. *Pisatidis* nomen alii deducunt a *Pisa* vrbe, qua nomen cum fonte commune habeat: alii negant ullam urbem *Pisam* exstitisse; fontem duntaxat. Pausanias lib. I *Eliac.* cap. X Πίσσαν οἱ Ἕληοὶ πολέμῳ καθύλον, *Pisam Elei bello deleverunt*: & lib. II cap. XXII dicit τεύχεα ἢ ἄλλα κατασκευάσματος, muroꝝ aliorumque adificiorum nulla vestigia superesse, sed vites plantatas in loco, ἔνθα ἡ Πίσσα ὤκειτο, ubi olim *Pisa* colebatur. Pindarus *Olymp.* od. VIII, ἀντιφ. I *Pisam* describit, sicut Strabo *Olympiam*:

ἀλλ' ὡς Πίσσας ἔνθενθεν ἐπ' Ἀλφειῷ ἄλσος,

sed o *Pisa* arboribus bene instructum nemus iuxta *Alpheum*. Historici *Pisæ* nullam rationem habent, sed tantum *Olympiæ*. Polybius lib. IV cap. X προήγον ἐκ μεταβολῆς ὡς ἐπ' Ὀλυμπίας, *Olympiam* versus iter auerunt: & cap. LXXIII ἤκε πρὸς ταῖς εἰς Ὀλυμ-



πίαν, *quintis castris Olympiam peruenit*. Liuius lib. XLV cap. XXVIII *per Megalopolim Olympiam adscendit*. Videtur ergo Olympia, quidquid habitationum præter templum & certaminum loca habuit, ex ruinis Pisæ succreuisse; siue oppidi speciem habuit, siue vici alicuius maioris. Alio tamen loco Pisā fuit, alio, sed vicino, & ad eundem lucum, Olympia. Publica autem ædificia celebrantur, templum Iouis, gymnasium, porticus, αἱ τῶν ἀθλητῶν οἰκῆσεις, *athletarum habitationes*, stadium, hippodromus, χῶμα quidem seu *agger*, sed superstructiones adiunctas habens, vt carceres & alias: de quibus Pausanias consulatur lib. II Eliac. cap. XX & maxime cap. XXI.

Pisatidis regiones octo vrbes dicuntur fuisse, vt Strabo refert lib. VIII pag. 245 seq. in quibus *Salmonen*, Σαλμώνην ponit, cum fonte cognomine, ex quo *Enipeus* siue *Barnichius*, vt postea dictus est, emanans, in *Alpheum* effunditur: & *Heracleam*, quam in octo vrbibus ponit (μία τῶν ὀκτῶ) Pausanias autem Eliac. II cap. XXII κώμην Ἠλείων, *Eleorum vicum* dixit, distantem ab Olympia ὡς πενήκοντα σταδίς, *quinquaginta ferme stadiis*, vbi Strabo habet περὶ τεσσαράκοντα, *circiter quadraginta*. Sita est hæc *Heraclea* ad Κυθήριον, *Cytherium flumen*, vt Strabo vocat, siue tribus syllabis Κύθηρον *Cytherum*, vt Pausanias dicto loco. Iuxta Olympiam fuit etiam Ἐπίνα, *Epina*, καὶ αὕτη τῶν ὀκτῶ, *Et ipsa ex octo illis ciuitatibus Pisatidis*, per quam labitur *Parthenias* fluuius, ὁ παρθενίας, qua itur ad *Pheræam* Arcadiæ urbem. Has Strabo ex octo nominauit: ceteras, obscuriores forsan, nec pretii erit inuestigare, neque temporis iam nostri, qui ad alia properamus.

Hæc de Elide propria & Pisatide: sequitur pars tertia *Eleæ* late sumtæ siue maioris, quæ *Triphylia* pluribus est, Polybio *Tryphalia*, in austrum vergens, vt supra explicatum est. Oravnum oppidum *Samicum* habebat; quod antea iustrauimus: intus triginta stadiis aut paullo pluribus, erat *Pylus Triphylacus*, qui & *Lepreaticus* cognominatus est. Ab eo enim meridiem, XL circiter stadiis a mari, fuit *Lepreum*, τὸ Λέπρεον, vti situm. vtriusque lib. VIII pag. 237 Strabo delineauit: qui duo oppida in septemtrione regionis huius ponit, *Hypanam* & *Crypsam*. Plura Polybius addit lib. IV cap. LXXVII *Tyranaam*, *Pyrgum*, *Aepyrum*, *Bolacem*, *Styllagium*, *Pbrixam*: de quorum situ nihil certi nobis

nobis constat. Ipse nihilominus etiam primo loco *Samicum*, *Lepreum*, *Hypaniam* numeravit.

Ex hisce facile primum & nobilissimum est *Lepreum*, Pausanias virili genere ὁ Λέπρεος, *Lepreus*. Eliac. lib. I cap. V πόλις ἐστὶν ἐν τῇ Τριφυλίᾳ Λέπρεος, *Lepreus urbs est in Triphylia* : & lib. II cap. XV ἐκ Λεπρέου τῆς ἐν Τριφυλίᾳ, *ex Lepreo, qui in Triphylia est, ortus*. Qui colebant *Lepreate* dicti. Eodem lib. I cap. V ἐθέλουσι οἱ Λεπρεῖται μοῖραν ἶναι τῶν Ἀρκάδων. Φαίνονται δὲ Ἑλλήνων κατοικοῦσι τὸ ἐξαρχής ὄντες, *Lepreate volunt inter Arcades censerī : sed clarum, antiquitus inter Eleos fuisse*. Qui enim in Olympicis ex ea ciuitate vicerunt, eos præco semper Ἠλέως ἐκ Λεπρέου, *Eleos ex Lepreo* proclamauit : vt dubitare possis, an tam propinqua mari oppida fuerint *Lepreum* & *Pylus*, quam illa Strabo posuerat. Arcadum enim ad oram maris omnino nihil erat : & *Pylus* ille tamen *Arcadius*, vt videtur, ab situ ad fines, cognominatus est. Idem Strabo lib. VIII pag. 232 Ἀρκαδικὸς Πύλος ἐκλήθη ὁ αὐτὸς καὶ Τριφυλιακὸς, *Arcadius Pylus est idem qui Triphyliacus*. Ergo in Triphylia ad fines fuit Arcadiæ. In ipsa autem Arcadia nihil huius nominis fuit. Pausanias Eliac. II cap. XXII ὃ μὲν ἄδὲ ἐν τῇ Ἀρκάδων Πύλον ποτὲ ἐνομασθῆσαν ἴσμεν πᾶσαν, *nullam nominis in Arcadia urbem Pylum nominatam esse*. Ptolemæus vero *Lepreum* ad mare posuit : *Hypaniam* ad ortum in finibus Arcadiæ : addit *Corynen*, Κορύνην, ad Peneum fluuium, sed hanc extra Triphyliam in Elea propria. Plinius addit *Aulonam*, sed æque ignoti situs, lib. IV cap. V. *Arene* Homeri, vt ipse supra descripsit, prope ostium Minyei fuit, eiusque arx, Strabonis coniectura pag. 239, *Samicum*.

## M E S S E N I A.

Messenia, Μεσσηνία, Peloponnesi regio in austrum vergens, maritima pleraque, inter Eleam & Laconicem sita. Strabo lib. VIII pag. 247 ἡ Μεσσηνία συνεχής ἐστι τῇ Ἠλείᾳ, περαινέμεθα τὸ πλεον ἐπὶ τὸν νότον καὶ τὸ Λακωνικὸν πέλαγος. *Continuo post Eleam est Messenia, maiore sui parte ad austrum vergens & mare Libycum*. Olim pars Laconicæ fuit sub Menelao principe, sed regionis tum vocabulum Messene, non urbis fuit, vtpote quæ postea est condita, quod Strabo dicto loco & Pausanias Messen. cap. I Homeri au-

fortitate cōtendunt, apud quem Odyss. φ. vers. 15 *Μεσσηνή, Mes-sene* sit regio, seu vt scholiastes interpretatur, *Μεσσηνιαία χώρα*.

Primum ab Elide in ora oppidum est *Cyparissæ*, vt Plinius vocat lib. iv cap. v; siue *Κυπάρισσαι*, pluraliter, *Cyparissæ*, vt Ptolemæus: seu *Cyparissia*, *Κυπαρισσία*, vt Strabo; & rursus plurali numero *Κυπαρισσιαι*, *Cyparissia*, vt Pausanias sine Messen. & principio Arcadiorum: Stephanus *Κυπαρισσία*, *Cyparissæ*, etiam in MSS. libris. Liuius lib. xxxii cap. xxi *hospitem Cyparissia Garitenem contra ius omne & fas inter epulas prope ipsas occisum*. Ab vrbe *sinus Cyparissius* Plinio, & *Κυπαρισσιον ἄκρον*, *Cyparissium promontorium* dictum Ptolemæo est. Sunt qui oppidum hodie l' *Arcadia* dici existiment, quia locus fere congruit. Inde annis *Sela* Ptolemæi.

Tum est *Pylus*, antiquum oppidum sub *Aegaleo* monte, *Messenia Pylus* discriminis caussa adpellata. Strabo p. 248 ἡ μὲν παλαιὰ Πύλος ἡ Μεσσηνιακὴ ὑπὸ τῷ Αἰγαλέῳ πύλῳ ἦν, *Antiqua Pylus Messeniaca sub Aegaleo monte sita erat*, qua diruta, incolarum multi *Coryphasium* concesserunt. Peloponnesiaco bello Athenienses munierunt, vt aduersus Lacedæmonios vterentur, quia opportuno loco & natura non nihil munito sita erat: de quo Thucydides sub initium lib. iv potest consuli. Tres autem in Peloponneso Pyli, Eliacus, Triphyliacus, & Messeniacus. Omnes alumno Nestore gloriabantur. Quod vero Nestoris possessiones Homerus ad vtramque ripam Alphei disposuit; Strabo indelib. viii pag. 341 vero simillimum censet, Pylum Nestoris fuisse Triphyliacum, qui solus fuit circa fluuium Alpheum: Pausanias cap. vlt. Messen. tradit, in *Coryphasio* promontorio Pylum situm esse. Centum stadia, inquit, a Mothona esse ἐπὶ τὴν ἄκρην τὸ Κορυφάσιον· ἐπ' αὐτῇ δὲ ἡ Πύλος κείται, *ad promontorium Coryphasium, in quo Pylus situs est*. Ptolemæus etiam *Κορυφάσιον ἄκρον*, *Coryphasium promontorium* inter Pylum & Methonen posuit: Strabo quoque lib. viii pag. 240 coniungit, sed *Coryphasium* æque, vt. Pylum adiacentem, castellum vocat. A Pylo, inquit, Triphyliaco & Lepreo cccc stadiorum intervallum esse ἐπὶ τὴν Μεσσηνιακὴν Πύλον καὶ τὸ Κορυφάσιον ἐπὶ θαλάττῃ καίμενα φράγια, *ad Messeniacam Pylum & Coryphasium, castella super mari posita*: atque ita Pylum

Pylum a Coryphasio disiungit, non autem longe separat. Thucydides lib. IV pag. 29 simpliciter ἐν τῷ Κορυφασίῳ.

Deinde est *Methone*, μεθώνη, vt plurimi scribunt: Pausanias, μεθώνη, *Motbone*: hodie Modon. Habet Strabo ac Ptolemæus. Et Plinius lib. IV cap. V §e Messenia: *Oppida, Pylos, Methone*. Thucydides lib. II pag. 117 in Laconica scribit, ἐς μεθώνην τῆς Λακωνικῆς: atque ita etiam Stephanus & Scylax; quod inde est, quia Messene olim, vt supra Strabone auctore monstratum, pars fuit Laconicæ. Pergit Strabo: τῇ δὲ μεθώνῃ συνεχῆς ἐστὶν ὁ Ακρίτας, ἀρχὴ τῆ μεσσηνιακῆς κόλπου. *Continuus Methone est Acritas, initium sinus Messeniaci*: Ptolemæus autem *Colanen* interponit hoc ordine: μεθώνη, Κολώνη, Ακρίτας ἄκρα, *Methone, Colone, Acritas promontorium*. Interiectum oppidum Pausanias Messen. cap. XXXIV *Colonides* plurali numero dixit: ἐκ Κολωνίδων ἐδὲς, ex *Colomidibus via*: de promontorio idem: ἀνέχει εἰς θάλασσαν ὁ Ακρίτας, in mare *Acritas procurrit*.

Sinus *Messeniacus*, auctore Strabone p. 248, dicitur etiam *Ἀσινῶος, Asinaeus*, ab *Asine* oppido adiacente; item *Θαλαττῆς κόλπος, sinus Thuriates*, a *Thuria* oppido supra sinum posito: item *Coroneus*, a *Corone*, Plinio. Prima vrbs post Acritam promontorium est *Ἀσίνη, Asine*, XL stadiis ab Acrita, vt Pausanias Messen. cap. XXXIV extr. refert. Ptolemæo etiam in Messeniaco sinu prima: vnde cognomen sinui, vt diximus. Portum habet quem Thucydides lib. IV pag. 260 descripsit. Deinde est *Corone*, Κορώνη, Ptolemæo ducente. Strabo pag. 249 πρὸς θαλάττῃ πόλιν Κορώνῃ, ad mare oppidum *Corone*. Pausanias Messen. cap. XXXIV tradit priscum & Homericum fuisse *Ἀπριαν, Aperiā*, quod Strabo mauult ad Thuriā relatum lib. VIII pag. 249. A *Corone sinus Coroneus* Plinio dictus, vt modo est expositum: hodie Golfo di *Coron*, quia nomen oppidi seruatum est.

Supra Coronam nihil, quod certum sit, occurrit vsque ad ostium *Pamisi* fluiui, qui Πάμισος Straboni est & Pausaniæ, Ptolemæo Πάνισος, *Panifus*; haud longe a Corona. Strabo lib. VIII pag. 249 πλησίον Κορώνης, κατὰ μέσον πῶς τὸν κόλπον, ὁ Πάμισος ποταμὸς ἐκβάλλει, τούτῃ μὲν ἐν δεξιᾷ ἔχων, καὶ τὰς ἐξῆς, Haud procul a Corona, circa medium sinum, effunditur apertis *Pamifus*, Coronam & sequentes vrbes a dextra habens. Post flumen, φεραὶ, Ptolemæi,

φησὶ Strabonis, id est *Phera* sunt, ἕξ περ σάδια, *sex fere stadia* a mari, ut Pausanias Messen. cap. xxxi obseruauit, cui Dorica dialecto αἱ φαραί, *Pharæ* sunt, η in α permutato, ut solemne Doriensibus, quorum lingua Messenii utebantur. Polybius Legat. l. iii *Phara* dixit singulari numero. ἡ δὲ Αβία, καὶ Θερμα καὶ Φαρά, κατὰ τὸν καιρὸν τῶτον ἀπὸ μὲν τῆς Μεσσηνίας ἐχωρίσθησαν, *Ea tempestate Abia, Thuria, Phara ab Messeniis diuisa sunt.* Apud Pheras Nedo fluius, Νέδων, Strabone docente, exit in mare. Dein est oppidum *Abia*, vltimum Messeniorum in ora contra Laconicam. Pausanias cap. xxx φαραὶ ἀφεισήκασιν Αβίας σάδιος ἐβδομήκοντα, *Pharae distant ab Abia Lxx stadiis.* Ptolemæo est Αβία, *Abca*, etiam extrema maritimarum Messeniæ, iuxta Laconicæ fines. Hinc Plinii *Abeata* sunt lib. iv cap. vi.

In mediterraneis est caput gentis *Messena*, μεσσηνία, quam frustra Ptolemæus in maritimis scripsit, cuius errorem plurimi tabularum auctores adhuc sequuti sunt. Pausanias sane αὐτόπτης ab ora reducit: etiam Strabo, qui Ithomen, omnium consensu mediterraneum & montem & castellum, munimentis vrbs, sub illo sita, communi muro includit. Quid? quod perspicue Plinius lib. iv cap. v *Amnis Pamisus.* *Inius autem ipsa Messene, Ithome, Oechalia.* Non fuit antiquissima, sed Epaminondas Thebanus condidit, omnesque Messenios exules in illam reuocauit, ei que nomen *Messene*, quod gentis antea fuerat, imposuit: quæ a Pausania cap. xxvii plenius sunt exposita. Valida vrbs munimentis suis. Idem cap. xxxi, quas ipse viderit, muris munitissimas vrbes nominat, Amphrysus Phocicam, Byzantium & Rhodum: tamen his ait munitiorem esse Messeniorum urbem. Strabo situs & munitionis causa Corintho confert lib. viii pag. 249 Ἡ δὲ μεσσηνίων πόλις ὅμοια Κορίνθῳ. ὑπὲρκαται γὰρ τῆς πόλεως ἐκατέρως ὅρος ὑψηλὸν καὶ ἀπότομον, τῶν τε κοινῶν περιλημμένον, ὡς τ' ἀκρωπία χεῖρται τὸ μὲν καλλόμενον Ἰθώμη· τὸ δὲ ἀκρωχόρονδος. Ceterum *Messena Corintho similis est.* *Vtrique enim vrbi mons excelsus & praeiurius imminet, communi muro comprehensus, arcisque usum praestans, Ithoma Messena, Acrocorinthus Corintho.* Itaque Demetrius Pharius Philippo, Persei patri, suavit, si Peloponnesum vellet in potestate habere, ut duas has vrbes subigeret. τῶν κεράτων γὰρ ἀμφὸς καθέξης τὴν βῆν, *Bozem*, inquit, *utroque sic cornu tenebis.* quod ibidem Strabo adnotauit. Alii

Alii *Ithomen* quasi separatum oppidum aut castellum descripserunt. Plinius lib. IV cap. V *Intus ipsa Messene, Ithome, Oechalia*. Pausanias Mess. cap. IX refert Messeniorum mediterraneos, Spartano bello inferiores, desertis ceteris oppidis ἐς τὸ ὄρος ἀνοικίζεσθαι τὴν ἰθάμην, *in montem Ithomen secessisse*, in quo tum fuerit πόλισμα ἔμμεγα, *paruum oppidulum*, cuius pomœrium ampliarent ut esset ἐρύμα πᾶσιν ἀμταρκες, *munimentum omnibus sufficiens*. Post sub monte cœpta Messene ædificari, cui tandem muro iuncta Ithome fuit. Ab religione loci Ζεὺς ἰθαμάτας, *Iuppiter Ithomata*, & ἑορτὴ ἰθαμαία, *festum Ithumæum* dictum. Vide Pausan. & Stephan. & Meursium.

*Oechalia* autem Plinii est Stephanī ἡ Μεσσηνίς Οἰχαλία, siue ut alii legunt ἡ Μεσσηνίς Οἰχαλία, *Messene Oechalia*, quæ an sit ab Homero Catal. vers. 103 nominata,

Οἰχαλίῃθεν ἰέντα παρ' Εὐρύτου Οἰχαλιῆος,  
*ex Oechalia venientem ab Euryto Oechaliensi rege*; disputat Strabo lib. VIII pag. 234. nam ad Thessaliam alii referunt. Cetera Plinii, *Arene, Pteleon Thryon, Dorion* ex eodem Homeri loco sunt a versu 98. de quibus certi nihil constat: de *Arene* supra aliquid dictum: *Thryum* Homerus cognominat Αλφειοῦ πόσιν, *Alphei vadum*,

καὶ Θρύον, Αλφειοῦ πόσιν. item

καὶ Πτελεὸν, καὶ Ἑλος, καὶ Δάριον: -

Ex quibus *Helos* etiam Plinius in Messenia scripsit: *Oppida, Pylus, Methone*; locus *Helos*: quod arguit dirutum fuisse ætate Plinii. Strabo lib. VIII pag. 241 Ἑλος οἱ μὲν περὶ τὸν Αλφειὸν, χώρον τινα φασίν, οἱ δὲ καὶ πόλιν ὡς τὴν Λακωνικὴν. *Helos quidam dicunt locum esse circa Alpheum: alii oppidum, ut Helos Laconice*. Sed hæc omnia Strabo in Elea ponit, & vere quidem, quia pars illorum ad Alpheum sita, Arcadiæ & Eleæ, non Messeniæ fluvium.

Ptolemæus tria oppida in mediterraneis recenset, e quibus primum Αλίαρτος, *Haliartus*, ignotum ceteris: alterum, de quo iam dictum, *Ithome*: tertium, *Træzen* (Τραϊζὴν) est, de quo etiam silent geographi ceteri. Strabo addit *Thuriam* lib. VIII pag. 249 Αἴπειρα, νῦν Θερσία καλεῖται; ἣν ἔφαμεν ὁμοῦς Φηρεῖς, *Acra nunc Thuria vocatur, quam diximus Pheris finitimam*. Et paullo ante: Φηρεῖς, ὁμοῦς Θερμα καὶ Γερηνίους, *Phera, quæ urbs finitima Thuriæ ὁ*

*Gere-*

*Gerensis.* Thuria intus sita, LXXX stadiis a Pheris : hæc vñ a mari : quod Pausanias observauit Messen. cap. xxxi. In monte sita : postea in planum deducta, vt tamen nec montana vrbs deferetur. Incolæ *Thuriata*, *Θευράται*, quos Augustus, Messeniis infensus, Antonii sociis, contribuit Lacedæmoniis : quod itidem a Pausania est proditum. Fuerunt apud Strabonem qui *Anthēiam* Homeri interpretarentur Thuriam. Fuit autem Anthēia, *Ἀνθεία*, vna ex septem oppidis, quæ Agamemnon Achilli dotis loco daturus fuisse dicitur Iliad. i vers. 149, quæ quod in Messenia Strabo censuit, licet interpretatione varient antiqui perinde ac recentes auctores, (vide Strabon. p. 248.) pretium fortasse erit recensuisse :

Ἑπτὰ δὲ οἱ δώσω ἐν νομόμενα πολίεθρα,  
Καρδαμύλην, Εὐρώπην δὲ καὶ Ἴσην ποιήσαν,  
Φηρέας τε Ζαθέας, ἧδ' Ἀνθείαν βαθείλημον,  
Καλὴν Αἰπείαν, καὶ Πήδασον ἀμπελόεσσαν.  
Πᾶσαι δ' ὄγγυς ἀλὸς νέεσσι Πύλῃ ἡμαθιόντος.

Septem autem ei dabo oppida celeberrima: Cardamylen, Enopen, Hiram herbosam, Pheras diuinas, & Antheam pratensam, pulchramque Aeream, & Pedasum vitiferam. Omnia autem prope mare habitantur Pyli arenosi. E quibus solæ Phera notæ sunt : cetera dubii situs & adpellationis, quæ cum aliis successu temporis, sed incertum cum quibus; permutata creditur. De Cardamyla tamen Strabo : ἐπὶ πέτρῃς ἐρυμνῇς ἰδρυταὶ Καρδαμύλη, ἡτὰ Φηραί, in petra prærupta Cardamyla est posita : deinde Phera. Fuit etiam Erana, *Ἐράνα*, media inter Cyprisiam & Pamisi fluuii, quem & *Amathum* dixere, ostia, eodem Strabone auctore pag. 249. Dubia etiam est *Acthea*, *Αἰθεα* Thucydidis lib. i pag. 67, *Θευράται* τε καὶ *Αἰθεῖς* ἐς ἰθώμην ἀπέεησαν, *Thuriata* & *Aetheenses* *Ithomen* aufugerunt.

## L A C O N I C A.

Post Messeniam in ortum versus sita est *Λακωνική*, *Laconica*, siue vt Mela scripsit *Laconice*. Liuius lib. xxxi cap. xxv *Philippus pollicitus, terrorem omnem belli in ipsam Laconicam, ducto coextemplo exercitu, translaturum.* Velleius lib. i cap. iiii *Acbaei ex Laconica pulsi.* Semel Plinius scripsit *Laconia*, incunte libro iv, quod suspectum est Harduino.

Præci-

Præcipua pars maritimæ oræ sita ad sinum *Laconicum*, Tænaro & Malea contento. Strabo lib. VIII pag. 250 ἔστι δὲ μετὰ Μεσσηνιακὸν κόλπον ὁ Λακωνικὸς μεταξὺ Ταϊνάρου καὶ Μαλεῶν, ἐκλίνων μικρὸν ἀπὸ μεσημβρίας πρὸς ἑω. Post Messeniacum sinum est Laconicus inter Tænarum & Maleas, a meridie in ortum paullo declinans. Primæ in Lacopica, sed Messeniaco sinui adhiærentes sunt Θυρίδες, Thyrides, quasi portulæ seu fenestræ. Straboni lib. VIII pag. 250 ῥωδὴς κρημὸς, fluctibus obnoxium præcipitium: Pausaniæ Lacon. cap. xxv ἀκρὰ Ταϊνάρου, Tænari promontorium, quod vero secundum Strabonem a Tænaro stadiis cxxx distat. ὀλίγον ἀπωτέρω, prope inde, quod Pausanias addit, fuit Μέσσα πόλις καὶ λιμὴν, Messi oppidum & portus. Homerus Catal. vers. 89

Φάρην τε, Σπάρτην τε, πολυτρήρων τε Μέσσην,  
Pharen, & Spartam, & columbis abundantem Messam, dixit: sed tradit Strabo pag. 251 τὴν μὲν Μέσσην ἰδομένην δεικνύσθαι φασί, Messam [Homeri] negant ullibi posse monstrari.

Dein Tænarum est, Ptolemæi Ταϊνάρειον, a quo incipit sinus Laconum. Promontorium & oppidum dicitur. Pausanias dicto loco: ἐς θάλασσαν ἀνέχουσα ἀκρὰ Ταϊνάρου, καὶ λιμένες, ὁ τε Ἀχιλλεύς ἐστι καὶ Ψαμαθῶς, in mare excurrit Tænarum promontorium, & sub eo portus, Achilleus & Psamathus. Plinius lib. IV cap. V Oppida: Tænarum, Amycle, Phera, Leuctra, & intus Sparta. Pausanias Lacon. cap. xxv Ταϊνάρου δὲ τῆς ἀκρᾶς πλοῦν ὅσον τεσσαράκοντα σταδίων ἀφ᾽ ἑσθῆκος καὶ νηπόλις. ὄνομα δὲ ἦν καὶ ταύτῃ Ταϊνάρου, Promontorium Tænarum ad XL stadia præteruecto occurrit Canopolis, cuius antiquum nomen erat Tænarum, Canopolis, quasi Neapolis, quod est instauratum Tænarum. Nouum id nomen καὶ νηπολις legitur etiam in Procopii B. Vandal. lib. I cap. XIII: διαφυγόντες Ταϊνάρου περὶ ἑσθῆκος, ἢ νῦν καὶ νηπολις ἐπικαλεῖται, elapsi [a Malea] Tænarum adplicuerunt, quæ nunc Canopolis vocatur. Malea ergo Ptolemæus Tænarium & καὶ νην, Canen, tamquam diuersa oppida separauit. Celebrabatur Neptuni fahum in ipso promontorio vel litore. Cornelius Nepos Pausan. cap. IV Τænarium Neptῦνι ἐστὶ Τενάρι, quod violari nefas ducunt Græci. Strabo lib. VIII pag. 250 τὸ μὲν Ταϊνάρου ἀκτὴ ἐστὶν ἐκκαμμένη, τὸ ἑσθῆκος ἔχουσα τοῦ ποσειδῶνος, ἐν ἁλσιν ἰδρυμένον, Tænarum est litus procurrans in mare, fanum habens Neptῦνι in luto positum. Pausanias ait dicto

Mmm mmm m

lucio:



loco : ἐπὶ τῇ ἀκρᾷ ναὸς ἐκασμένος σπηλαίῳ, καὶ πρὸ αὐτῆς Ποσειδῶνος ἄγαλμα, *in ipso promontorio est templum spelunca simile, & ante ipsum Neptunij simulacrum.* Strabonis ergo, ἀκτὴ, *litus*, est ipsum promontorium. De spelunca uterque fabulam addunt, creditum fuisse, per illam Herculem ab inferis Cerberum eduxisse, quasi ibi accessus ad illos pateat. Per quam etiam Psychen Veneris iussu ad inferos mēasse & reuertisse, lib. vi fabulatur, *quare, inquit, Tanarum.* inibi spiraculum Dis : per portas biantes monstratur iter inuium - - - ad ipsam Orci regiam. Hinc est quod Horatius lib. i od. xxxi dixit :

*Quo Styx, & inuisi horrida Tanari  
Sedes.*

A Tanaro ad Eurotā ōtia primum Ptolemæo & Pausania oppidum est τευθρώνη, *Teuthrona*, ut alter addit, CL stadiis a Tanaro promontorio. Straboni a Tanaro ad Eurotā in ora sunt Ἀμαθῶς πόλις, oppidum *Amathūs*, & post illud Ἀσίνη, & tandem Γυθίον, nauale Lacedæmoniorum, inter quod & Ἀκραις, (aliis *Acriam*) Eurotā dicit in mare exire. Ptolemæus inter Teuthronam & Eurotā ponit oppidum, cui nomen Λᾶς, *Las*, quarto casu τὴν Λᾶν, *Lan*, Straboni pag. 251, qui expugnatam dicit a Dioscuris, id est Castore & Polluce, quibus cognomen inde sit Λαπέρσαι apud Sophoclem. Pausanias cap. xxiv ἐν δεξιᾷ Λᾶς ἐστὶ, *a dextra Gythii Las est*, x stadiis a mari, xl a Gythio. Scylax in Laconica : Λᾶς πόλις καὶ λιμὴν, *Las oppidum & portus*. Stephanus scribit Λᾶ primo casu, vocatque πῶλον Λακωνικὴν, *urbem Laconicam*. Lycophron in Alexandra vers. 95 καὶ Λᾶν πέρησις, *& Lan transibis*. Homerus Catalog. vers. 92 vocali geminata,

Οἱ τε Λᾶαν ἔχον

*Amathūs* Strabonis haud dubie est aliorum Παμαθῶς, *Psamathūs*. Pausaniam supra produximus in *Tanarus* : Scylaci est Παμαθῶς λιμὴν, *Psamathūs portus* : Stephano duplicata littera Παμμαθῶς πόλις Λακωνικὴ, *Psammathūs oppidum Laconicum*. Plinius quoque lib. iv cap. v *amnis Eurotᾶς, sinis Aegilodes, oppidum Psammathus*. In ora fuisse, portus, quem Scylax tribuit, argumento est, si vel maxime id minus ex ordine locisque vicinis clarum esset. *Asine* Strabonis Laconica minus nota, nisi quod Polybius lib. v cap.

cap. XIX Philippum *Asinam*, via inter Spartam & Tanarum sitam, scribit frustra oppugnasse. Habet quidem & Scylax, sed misceat alia quoque Messeniorum: certior Aëne Messeniæ, & alia Argolidis.

*Gythium*, γύθειον, vt plurimi; siue γύθειον, *Gytheum*, vt alii scribunt, τῆς Σπάρτης ἐπίνειον, *nauale Sparta*, vt Strabo dixit lib. VII pag. 251; siue ναυσταθμός τῶν Λακεδαιμονίων, *nauium statio Lacedæmoniorum*, vt Polybius lib. V cap. XIX.\* His, & Lycophroni vers. 98, & Ptolemæo, est γύθειον, simplici vocali; etiam Liuius *Gythium* lib. XXXIV cap. XXXVIII. Stephanus diphthongo, γύθειον πόλις Λακωνική, *Gytheum*, vrbs *Laconica*. Pausaniæ codex ambiguus, in Lacon. cap. XXII γύθειον, at cap. XXIV γύθειον præferens. Cicero lib. III Offic. cap. XI *clāssē Lacedæmoniorum, quæ subducta esset ad Gytheum, clām incendi posse*. Oppidani γυθειῶται, *Gytheata*, Pausaniæ cap. XXI; & ab oppido *sinus Gytheates* Plinio dictus lib. IV cap. V. Mela etiam lib. II cap. III *Gythium fluuium in Laconica memorauit*.

Inter *Gythium* & *Eurotæ* ostia Ptolemæi dispositione est τρινασος ἐπίνειον, *Trināsus nauale*, quasi τριήνης, a tribus paruis obiectis insulis. Pausaniæ Lacon. cap. XXII ἐν ἀερίπερᾷ δὲ γυθείῃ τὰδία παρελθόντι ὡς τελευτᾷ, ἔστιν ἐν τῇ ἡπείρῳ τετρασσοῦ καλῶμένης τήχῃ, ad *Gythei* leuam XXX stadia progressō, in continenti sunt muri sic dictæ *Trinasi*: e quibus coniicit, *φρελον, castellum*. potius, quam oppidum fuisse.

Deinde est *Eurōtas*, *Ευρώτας* nobilis fluuius, a Sparta decurrens, quam ab ortu, vt Polybius lib. V cap. XXII præterfluit. Liuius lib. XXXIV cap. XXVIII ad *Eurotam* amnem sub ipsis prope fluentem manibus [Spartæ] peruenit. Pindarus Isthm. od. V vers. 42

Κάσπεος δ' αἶχμα Πολυδέυ-  
κεός τ' ἐπ' Ευρώτα φρεθεις,

quod Propertii verbis lib. III eleg. XIV vertas:

*Qualis est Eurota Pollux est Castor arenis.*

Ultra ostia est oppidum Ptolemæi *Ἀκρεῖα, Acrea*, Pausaniæ cap. XXII *Ἀκρεῖαι, Acria*. ἐπὶ θαλάσσης, inquit, πόλις ἐστὶν Ἀκρεῖαι; iuxta mare est oppidum *Acria*. Itidem aliter id nomen exstat in Strabonis codicibus: ὁ *Ευρώτας* ἐκδίδωσι μεταξὺ *Γυθείας* καὶ *Ἀκρεῖων*,  
Mmm mmm m 2

*Eurotas exit in Gythium Acraas. Sequuntur Blandina & Afopus, Ασωπός πόλις, apud Ptolemæum. Obscura illa: hæc etiam Straboni cognita. Et Pausanias cap. XXII πόλις Ασωπὸς Ἀκριῶν ἀπέχει σταδίους ἐξήκοντα, oppidum Afopus ab Acris abesse stadia sexaginta.*

Inde est ὄνου γνάθος, *Oni gnathos*, vt in Palatino Ptolemæi codice additur, ἄκρα, *promontorium*. Strabo lib. VIII pag. 251 εἶτα ἡ ὄνη γνάθος λιμένα ἔχουσα· εἶτα Βοία πόλις· εἶτα Μαλεῶν, *deinde est Oni gnathos, portum habens: deinde Bœa oppidum: tandem Malea*. Addit a Maleis Oni gnathum abesse CL stadiis. *Bœa*, oppidum pluraliter scriptum Pausaniæ dicto loco: τὰ ἐπέκεινα Γυθείας πρὸς Θαλάσσην, Ασωπὸς, Ἀκριά, Βοία, *ultra Gytheum ad mare, Afopus, Acris, Bœa*: Scylaci Βοία, Βœa, vt Straboni & Plinio: sed Ptolemæo, eodem situ, Βοῶν, Βοε. Oppidani Βοιάται, Βœata, Pausaniæ cap. XXIII.

Tandem *Malea, Μαλέα*, *promontorium nominatissimum* est in angulo Peloponnesi, quo australe latus cum orientali cohæret. Plures scribunt Μαλέα, *Malea*. Polybius lib. V cap. CI περὶ Μαλέαν ποιεῖσθαι τὸν πλοῦν, *Maleam circumnavigare*. Scylax: Μαλέα ἄκρα, *Malea promontorium*. Stephanus: Μαλέα ἄκρα πρὸς Πελοποννήσῳ, *Malea promontorium ad Peloponnesum*. Ptolemæus: Μαλέα ἄκρα, *etiam singulari numero*. Et Plinius lib. X epist. XXVI ad Traianum: *nuntio tibi, me Ephesum cum omnibus meis ὑπὲρ Μαλέαν ναυγασσέ*. Solus prope Strabonem Μαλέων, plurali numero, vt supra vidimus. Ambigue Herodotus, lib. I cap. LXXXII μέχρι Μαλεῶν, *usque ad Maleas*: at lib. IV cap. CLXXIX κατὰ Μαλέην, *iuxta Maleam*, singulari numero: quo & Latini vsi sunt. Liuius lib. XXXIV cap. XXXII oratione Quintii, ducis Romani, ad Nabin tyrannum: *mare circa Maleam infestum nauibus piraticis fecisti*. Mela de promontoriis Peloponnesi: *ad meridiem Malea, Tenaros, Acritas*: & mox, *inter Scyllæon & Malean* [sinus] *Argolicus*. Virgilius Aeneid. V vers. 193.

*Ionioque mari, Maleaque sequacibus undis*. Stephanus addit, a quibusdam diphthongo Μαλαία scribi: καὶ Μαλαία διὰ διφθόγγης. Inde est quod poetæ non numquam producant. Ouidius lib. II Amor. eleg. XI vers. 20

*Quo lateant Syrtes, quoue Malea sinu.*

Et

Et Papinius Statius lib. VII Thebaid. vers. 16

\* \* \* \* \* *Et riuca circumtonat ira Malea.*

Alibi vero idem Statius corripuit, Sily. lib. I carm. III vers. 97

*Si Malea credenda ratis, Siculosque per astus*

*Sit via.*

Tempestuosum enim ad id promontorium mare est, qui *Maleus sinus* est Floro lib. III cap. VI. Aiunt a figura etiam Γαμφηλᾶς ὄνα, *maxillas asini* vocari, atque ita de Malea Lycophronis versum 94 Tzetzes interpretatur: sed id probabilius ad vicinum promontorium ὄνα γνάθον, quod idem sonat, supra expositum, refertur.

Post Maleam Argolicus sinus incipit, cuius australem oram Lacones tenent, in eaque primum est *Dæium*, Δήλιον, ἱερὸν Ἀπέλ-λωνος, ἐμώνυμον τῷ Βαϊωτικῷ; *Apollinis fanum*, nomeñ commune cum *Bæotico habens*, Strabone lib. VIII pag. 254 prodente. Ptolemaeus cetera enarrat singula: & proximus Μινῶα λιμὴν, *Minoa portus*, quod Straboni est Μινῶα φρούριον, *Minoa castellum*: Pausania cap. XXIII Μινῶα ἄκρα ἐς τὸ πελάγος, *Minoa promontorium in mare procurrens*, iuxta urbem Epidaurum Limeram, quæ etiam Straboni hinc sequitur, & Ptolemaeo, nisi quod hic Διὸς Σωτῆρος λιμένα, *Iouis Seruatoris portum* interiiicit.

\**Epidaurus* autem illa ἡ λιμηροῦ, *Limera* cognominatur, quasi λειμῶνας ἔχουσα vel λιμένας, *quod multa prata habeat*, vel a portuum commoditate. Vide Stephani Byzantii chorographiam. Alterum tuctur Apollodorus apud Strabonem, ἐπιτετμνημένως λιμηρὰν εἰρη-δοῦν ὡς ἀν λιμενηρὰν, *contracte Limeram dici quasi Limeneram*, id est portuosam. Opus autem est cognomine, ut ab altera Argolidis in Saronico sinu discernatur. Præter Strabonem & Pausaniam cap. XXI & XXIII, meminit cum cognomine Plinius lib. IV cap. V. *Oppida*, inquit, *Bæa, Epidaurus, Limera* cognomine; *Zarax*: Scylax & Ptolemaeus sine cognomine, rati forsan, quia in Laconica scripserunt, regionis nomine satis distinctam esse. Historicis autem epitheto opus est. Thucydides lib. IV pag. 288 ἀπέπλευσαν ἐς Κύθηρα· ἐκ δὲ αὐτῶν περιέπλευσαν ἐς Επίδανον τὴν λιμηρὰν, *naugarunt [Athenienses] in Cythera: inde in Epidaurum Limeram*. Idem lib. VI extremo: ἀποβάντες ἐς Επίδανον τὴν λιμηρὰν, καὶ Πρασίαν,

Πρασίαν, abierunt in Epidaurum Limeram, & Prasiam. Incidit fere in locum, quo nunc est Maluasia.

Zarex, Ζάρεξ, sequitur ex Ptolemæi ordine, quem paullo aliter disposuit Pausanias cap. XXI; Βοιαί, Ζάρεξ, Επιδάυρος ἢ Λιμηρεῖ, Βρασιά, Βραε, Zarax, Epidaurus Limeræ, Brasia: Ptolemæus autem Zarecem Epidauro postposuit. Scribitur Zarex & Zarax: illud Ptolemæi est & Stephani; hoc Polybii, Plinii, Pausaniæ. Stephanus: Ζάρεξ πόλις Λακωνικῆ πρὸς τῇ θαλάσῃ, Zarex oppidum Laconicum iuxta mare. Polybius lib. IV cap. XXXVI Πολίχταν μὲν, καὶ Πρασίας, καὶ Λεύκας, καὶ Κυφάντα πρὸς πεσῶν, ἀφ' ὧν κατέσχε. Γλυμπέῦσι δὲ καὶ Ζάρακι πρὸς πεσῶν, ἀπέσπασε, Polychnum, Prasias, Leucas, & Cyphanta repentino impetu cepit: Glympes quoque & Zaracem innadens seiunxit a societate. Plinii verba in Limeræ Epidauro produximus.

Succedit apud Ptolemæum, Κυφάντα λιμὴν, Cyphanta portus; qui modo Polybii verbis erat Κυφάντα, accentu scribarum arbitrio constituto. Plurale est. sic enim Pausanias cap. XXIV ἀπὸ Ζάρακος stadia VI secundum mare progredienti, & inde stadia X declinanti ἐς μεσόγαίαν, in mediterranea, Κυφάντων καλεμένων ἐρείπια εἰν, Cyphantium ruinae occurrunt. Plinius dicto loco: Cyphanta portus.

Ultima Ptolemæi Laconica vrbs in Argolico sinu Πρασία est, Prasie; Scylaci Πρασία πόλις καὶ λιμὴν, Prasie oppidum & portus. Pausanias cap. XXIY & numerum & elementum mutavit. Βρασιά, inquit, ἐσχάτῃ μὲν ταύτῃ τῶν ἐλευθερολακωνίων πρὸς θαλάσῃ ἐστὶ, Κυφάντων δὲ ἀπέχουσι πλεὺν σταδίων ἀπὸ Πρασίας, Brasia extremum hac in parte Eleutherolaconum ad mare oppidum sunt: distant autem a Cyphantis CC stadiis. Pausaniam sequutus est Stephanus, eumque nominatim laudavit, ut mirum non sit, eodem elemento & numero usum esse. Historicis sunt Πρασιαὶ siue Πρασιαί, Prasie, plurali numero. Polybium paullo ante in Zarax cognouimus. Thucydides lib. II pag. 136 ἄραντες ἀπ' αὐτῶν, ἀφ' ἧντο ἐς Πρασίας, τῆς Λακωνικῆς πόλις μα ἐπὶ θαλάσσιον, profecti hinc [ex Træzenide & Hermionide] venerunt in Prasias, quod est maritimum oppidum Laconica. Polyænus lib. II cap. XV Hippodamas ab Arcadibus ἐν Πρασίαις ἐπολιορκεῖτο, Prasias oppugnabatur.

Antequam in mediterranea progrediamur, addenda sunt quæ-

quædam dubia & prætermiffa. Dum colligimus, quæ illustrati-  
oni faciant, præteritus est locus *Helos*, Ἑλος, unde *Helota*, serui  
Lacedæmoniorum, Liuius *Ilota* dicti libro XXXIV cap. XXVII,  
adpellabantur: Cornelius Nepos in Pausania cap. III *Est genus*  
*quoddam hominum, quod Helotes vocatur, quorum magna multitudo*  
*agros Lacedæmoniorum colit, seruatorumque munere fungitur.* Qui fu-  
erint, & vnde dicti, Pausanias docet Lacon. cap. XX ἐπὶ θαλάσ-  
σῃ πόλιν Ἑλος ἦν, *Ad mare oppidulum fuit Helos, ex quo capto*  
*πρῶτοι ἐγένοντο ἔτοι Λακεδαιμονίων δέδοι τῇ κοινῇ, καὶ εἰλωτες ἐκλήθη-*  
*σαν πρῶτοι καθάπερ γε καὶ ἦσαν, primi publici Lacedæmoniorum serui*  
*fuerunt, qui Helotes a loco dicti, unde erant.* Obtinuit deinde vsus,  
vt & alii captiui, Messeniorum præsertim, his pares facti, *Helotes*  
communi nomine vocarentur. Oppidum illud ad mare fuisse,  
testatur etiam Homerus *Catal.* vers. 91

οἱ τ' ἄρ' Ἀμύκλας ἔχον, Ἑλος τ' ἐφ' Ἀλον ποταμὸν,

*Quique Amyclas tenebant, & Helos, maritimum oppidum.*

Quo situm loco *Helos* fuerit, quodammodo monstrat idem Pau-  
sanias cap. XXII, τὰ ἑλούς τὰ ἐρείπια ὑπόλοιπα, oppidi, quod *Helos*  
dicebatur, ruinas reliquas videri inter Trinarum & Acris, illinc  
LXXX stadiis; hinc XXX circiter distantes.

Quum supra Cyphanta & Prælias perlustraremus, *Leucas*  
inter illa medias ex Polybii libro IV cap. XXXVI memorari ani-  
maduertimus. Iurares forte, apud Argiuorum fines esse, vbi sita  
sunt quibuscum ibi componitur. At lib. V cap. XIX eadem  
*Leuca* cum oppidis in sinu Laconico coniunctæ sunt. πρὸς Ἀκρίας,  
inquit, καὶ Λεύκας, ἐπὶ δὲ καὶ τὴν τῶν Βοιωτῶν χώραν, *ad Acris usque,*  
*& Leucas, & Boias.* Et Liuius lib. XXXV cap. XXVII *tertia*  
*parte copiarum ab obsidione Gythii abducta, ad Eliam posuit castra.*  
*Imminet is locus & Leucis & Acris.* Sic ex Polybii lib. V cap. XIX  
legendum, qui *Eliam* vocat καλλίστην χώραν τῆς Λακωνικῆς, *partem*  
*Laconicæ pulcherrimam.* Ergo *Leuca* ad sinum Laconicum fuere,  
vicinæ *Acriis* & *Boeis*; quoquo modo locus prior Polybii vel e-  
mendandus est, vel saltem interpretandus.

In sinu Messenio *Laconicæ* partis seu in ortum solis ver-  
gente Strabo lib. VIII pag. 248 hæc loca posuit: μεταξὺ δ' ἀπὸ  
τῶν Θουρίων ἀρχαμένοις ὁ ἴυλος ἐστὶ καλλίστη δ' ὑπὸ τῶν Οἰτύλος.  
ἦτα Λευκτρῶν τῶν ἐν Βοιωτίᾳ Λευκτρῶν ἀποικος ἐπὶ ἐπὶ πετρῶς ἐξυ-  
μένης

μνῆς ἰδρυται καρδαμύλη· ἔτα φηραὶ, ὁμοῦς Θερῶα. *Interiacent a Thyridibus [occasum versus] Tylus, quem quidam Oetylum vocant: deinde Leuctrum est, Leuctrorum, quae in Boeotia sunt, colonia: post Cardamyla in saxo praerupto sita: inde Phera, quibus Thuria confinis est. Phera illae sunt, quas supra diximus Pharas quoque nuncupari, ab Homero φᾶρα, Pharin, Catal. vers. 89, ut olim lectum fuit, quod Pausanias testatur Messen. cap. xvi, & interpres Homericus versus, Papinius Statius Theb. iv vers. 228*

*Quos Pharis, volucrumque parens Cytheria Messae.*

Hæc obiter, quia vulgo nunc φᾶρα legitur apud Homerum. Posteriora loca sunt Messeniorum, ut supra exposuimus: priora Laconum. *Oetylus* etiam Homero memoratus, Catalog. vers. 92

Οἱ τε Λάαν ἔχον, ἰδ' Οἴτυλον ἀμφενέμοντο,

*Qui Laan habitabant, aut Oetylon incolebant.*

Pausanias Lacon. cap. xxi ἐπὶ Ταινάρῳ δὲ Καινῇ πόλει, Οἴτυλος τε καὶ Λεύκτρα, *supra Tamarum [promontorium, occasum versus sita] Canepolis, & Oetylos, & Leuctra.* Alterum oppidum & Plinio *Leuctra* est: at Straboni, ut iam vidimus, & Plutarcho Λεύκτρον, *Leuctrum.* Hic enim in Pelopida pag. 288 τῆς Λακωνικῆς πολίχνην πρὸς τῇ θαλάσῃ Λεύκτρα ὀνομάζεται, *etiam Laconica oppidulum, mari impositum, Leuctrum vocatur.* Inter Helos & promontorium, quod a maxilla asini nomen habet, Strabo oppidum *Cyparissiam* in peninsula cum porta ponit, lib. viii pag. 251, quæ diuersa ab illa Messeniacæ in Triphylia confinito.

Dubius locus est, qui *Cynosura*, & *Cynosura*, pluratiuo numero, & *Cynosuris*, Κυνόσουρις, adpellatur, fueritne ad mare, an in mediterraneis: in Laconica certe fuisse, minus est quod dubitemus. Quod enim Stephanus ait, Κυνόσουρα, ἄκρᾳ Ἀρκαδίας, *Cynosura Arcadiae promontorium*, vitiosum sane, quia nulla parte Arcadia contingit mare, ut promontorium limite suo contineat. Nec tutum Ἀττικῆς sufficere in locum, quia Hesychius ἄκρᾳ τῆς Μαγδαλῆος *promontorium* Marathonis ad Subœam conuersum, hoc nomine insignitum referat. Laconica autem id nomen Pausanias cap. xvi; & scholiastes Callimachi, & idem etiam Hesychius, qui in Attica id nominis aliud posuerat, vindicauerunt. Pausanias enim cum Spartanis populis coniungit

hæc:

hisce: οἱ λιμνάται Σπαρτιατῶν καὶ Κυνοσουρεῖς καὶ ἐκ Μεσσοῦς τε καὶ Πιτάνης θύοντες τῇ Ἀρτέμειδι, *Limnata Spartiatarum, & Cynosurenses, & qui ex Messo & Pitana venerant, Diana sacrificantes.* Scholiastes Callimachi in hymn. Dianæ vers. 94 *Κυνοσουρεῖς, τόπος Λακωνικῆς, Cynosuris locus Laconica.* Et quod ἄκραν dixit chorographus, in regionis quamlibet adpellatione errabundus; ad mare fuisse id oppidum sub promontorio situm, verosimile est. Nec enim geographis vox ἄκρα tam quemuis montem, quam in mare procurrentem significat. Heic, quocunque loco fuit, sepultus dicitur Aesculapius. Cicero lib. III Nat. deor. cap. XXII *Aesculapius secundus, secundi Mercurii frater. is fulmine percussus; dicitur humatus esse Cynosuris.* Et Clemens Alexandrinus Protrept. pag. 18 de Aesculapio: οὗτος κεῖται κεκοιμηθεὶς ἐν τοῖς Κυνοσουρεῖς, *hic fulmine ictus sepulcrum habet in Cynosuridis finibus.*

In mediterraneis Laconicæ est caput gentis *Lacedæmon*, quæ & *Sparta* dicitur, quæ duo nomina ita differunt, ut alterum sit proprium & antiquum urbis, alterum regionis, quod postea urbi etiam primariæ accesserit. Pausanias Lacon. cap. XI *Σπάρτη μὲν ὀνομασθεῖσα ἔξαρχῆς, προσλαβῶσα δὲ ἀνὰ χρόνον καὶ Λακεδαιμόνων ἡ αὐτὴ καλεῖται. τῶς δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο ἔκατο τῇ γῇ, Sparta dicta prius, quæ postea etiam Lacedæmon fuit nuncupata, quum antea regionis hoc nomen esset.* Et Stephanus: *Λακεδαιμόνων πόλις ἐνδοξοτάτη τῶν ἐν Πελοποννήσῳ, ἡ Σπάρτη περτερον, Lacedæmon urbs celeberrima in Peloponneso, quæ prius Sparta adpellata fuit.* De origine utriusque nominis, quæ varia ab diuersis proditur, Meursius in Miscell. Laconicis consulatur: ad nostrum illa institutum nihil adfert. Distinxit ita urbem ab regione Homerus Iliad. 8, siue Catalogo vers. 88

οἱ δ' εἶχον καίλην Λακεδαιμόνα κητώεσσαν,  
φάρην τε, Σπάρτην τε, πολυτρεφυνά τε Μοσσην.

*Qui tenebant cauiam Lacedæmonem, cetis abundantem,  
Pisicamque & Spartam, & columbis plenam Messiam.*

Scholiastes ibi: *Λακεδαιμόνα τὴν χώραν λεγούσι. τὴν δὲ πόλιν Σπάρτην. ἔτεροι δὲ καὶ αὐτῆς τῆς πόλεως τὸ μὲν τοι Λακεδαιμόνα, τὸ δὲ Σπάρτην καλεῖσι. Lacedæmonem regionem dicunt: urbem Spartam: alii urbem utroque nomine Lacedæmonem & Spartam adpellant.* κοίτη, *caua* dicitur regio, quod montibus est circum-

• Nnn nnn n data,



data, Taygeto maxime. Adi scholiasten laudatum, qui etiam epitheton vrbis *κητώεσσα* interpretatur. Sita vrbs ad dextram Eurotæ ripam, de quo flumine supra in ostiis dictum fuit. Minor erat ambitu Athenis, vtrumque par potentia, vel etiam superior. Polybius lib. IX cap. XX tradit circuitum esse XLVIII stadiorum; quum Athenarum multo amplior exstitisset. Quum floreret Lacedæmon, carebat muris, virtute ciuium munita & defensa. Nepos Agelilao cap. VI *Quum Epaminondas Spartam, oppugnaret, essetque sine muris oppidum, talem se imperatorem præbuit, ut eo tempore omnibus adpareret, nisi ille fuisset, Spartam futuram non fuisse.* Cassandri demum temporibus, aut postea, quum tyranni tenerent ciuitatem, diffisi armis & virtute, muro urbem cinxerunt, leuiore primum & tumultuario, quem Nabis firmissimum perfecit. Iustinus lib. XIV cap. V ex Trogo: *Cassander profectus in Graciam multis ciuitatibus bellum infert, quarum excidio, veluti vicino incendio territi Spartani, urbem, quam semper armis, non muris defenderant, tum contra responsa fatorum & veterem maiorem gloriam, armis diffisi, murorum presidio includunt.* Demetrii & Pyrrhi temporibus initia murorum Pausanias tribuit, Achaic. cap. VIII. *τὰ τέχη τῆς Σπάρτης, inquit, οἰκοδομηθέντα μὲν καὶ πρότερον ἔτι αὐτοχεδῶς καὶ ἐπὶ τῇ Δημητρίᾳ, καὶ ὕστερον τῆς Πύρρου καὶ Ηπειρωτῶν στρατίας· ἐπὶ δὲ τῆς τυραννίδος τῆς Νάβιδος καὶ ἐς τὸ ἀσφαλέςατον ὀχυρωθέντα.* *Sparta muri, Demetrio & Pyrrho olim oppugnantibus, tumultuario opere exstructi fuerant: Nabis postea tyrannus ita perfecit, vt nihil ad firmitudinem desideraretur.* Liuius lib. XXXIV cap. XXXVIII *Fuerat quondam sine muro Sparta. tyranni nuper locis patentibus planisque obiecerant murum: altiora loca, & difficiliora aditu, stationibus armatorum pro munimento obiectis tutabantur.*

Viginti stadiis a Sparta, in austrum versus, Amyclæ erant, amœnissimum oppidulum & antiquum. Polybius lib. V cap. XIX *οἱ Ἀμύκλαι καλέμεναι, τόπος ἐστὶ τῆς Λακωνικῆς χώρας καλὸς δέσποτος καὶ καλλικαρπώτατος. ἀπέχει δὲ τῆς Λακεδαιμόνος ὡς ἑκοσὶ στάδια.* Amyclæ, quæ ita vocantur, locus sunt fructiferarum arborum prouentu amœnissimus, distantque viginti circiter stadia a Lacedæmone. Inde est quod *virides* a Statio dicuntur Thebaid. IX vers. 769

- - hunc virides non excipietis Amyclæ.

Apol-

Apollinis templo claræ fuerunt. Polybius ibidem: ὑπάρχει καὶ τέμενος Ἀπόλλωνος ἐν αὐτῷ σχεδὸν ἐπιφανέστατον τῶν κατὰ τὴν Λακωνικὴν ἱερῶν, *Est in loco illo Apollinis templum, facile clarissimum omnium, quæ in Laconica regione sunt.* Ideoque *Apollinea Amyclæ dictæ* eadem Statio Theb. vers. 223

*Huius Apollinea currum comitantur Amyclæ.*

Leda, Dioscurorum & Helenæ mater, heic sedem habuisse traditur, vnde cognomen *Ledææ* est. Idem Theb. VII vers. 163

- - - *Ledææque ibis Amyclas.*

Et Silius Italicus lib. II vers. 434

*Ledæis veniens victor Xanthippus Amyclis.*

Ab austro autem vrbi fuisse obuersas, itidem Polybius dicto loco testis est: *Καὶ τὰς τῆς πέλειος ἐν τοῖς πρὸς θάλατταν κεκλιμένοις μέγεσι, Sitæ sunt Amyclæ ad eam partem vrbis, quæ vergit ad mare.* Livius lib. XXXIV cap. XXVIII *Quintius prope Amyclas posuit castra. Inde, quum perpopulatus omnia circumiecta vrbi frequentis & amœni agri loca esset, nullo iam hoste pora [ Lacedæmonis ] excedente; movit castra ad flumen Eurotam.*

Trans flumen, in altera ripa, *Therapnæ* erat, siue *Therapnæ*, itidem vicina Spartanæ vrbi; vitiose in vulgatis quibusdam libris *Theramne* scripta. Pausanias Lacon. cap. XX *Ἐτέρῃ ἐκ τῆς πόλειος ὁδὸς ἐς Θερᾶπνην ἄγει. -- πρὶν δὲ ἢ διαβῆναι τὸν Εὐρώταν, ἐλίγον ὑπὲρ τῆς ἔχθρης, ἱερὸν δεικνύται Διὸς Πλασίου.* Altera via ex vrbe ducit *Therapnen.* - - *antequam vero Eurotam transieris, haud longe a ripa ostenditur Iouis Opulenti fanum.* Erga Eurotas traiciendus erat iis, qui Sparta exhibant *Therapnen.* πόλιν, oppidum dixit idem Pausanias cap. XIV, & Stephanus. Suidas locum vocat; *Θερᾶπναι τόπος ἐστὶν ἐν τῇ Λακεδαιμονίᾳ*: Scholiastes Pindari Isthm. oda I vers. 43 *κώμην, vicum*: *Θερᾶπνα, κώμη αὐτῆς, Therapnæ vicus ibidem, id est apud Spartam.* Castoris & Pollucis templum habuit. Idem scholiastes dicto loco: *Ἰστέον ἔτι τῆς Λακωνικῆς ἐν Θερᾶπναις τὸ ἱερὸν ἐστὶ τῶν Διοσκούρων, Sciendum quod in Laconica Therapnis templum sit Dioscurorum.* Quo Statius adlusit Siluarum lib. IV carm. VIII vers. 52

*Et vos Tyndaride, quos non horrenda Lycurgi*

*Tygeta, umbrosoque magis coluere Therapnæ:*

quos idem Thebaidos lib. VII vers. 793 inde *Therapnaos fratres*

Nnn nnn n 2

dixit,

dixit. Pomponius Mela lib. II cap. III in *Laconide Therapne*, *Lacedamon*, *Amycla* Plinius lib. IV cap. V vitiose, *intus Sparta*, *Theramne*, quod etiam in libros Stephani & Statii irrepsit, indignante Meursio Miscell. Lacon. lib. IV cap. XII.

Inter Spartam & eius nauale in via sunt *Crocea*, *Κροκία*, Pausania cap. XXI, & Stephano nominata: ille *κώμην*, *vicum*, vocat; hic *τῶν ἑκατὸν πόλεων μίαν*, *unum ex centum* [Laconicis] *oppidis*. Ibi lapidicinæ Spartanorum, & *Ιονίς Crocea*, *Διὸς Κροκίατα*, lapideum simulacrum. Inde si pergas xxx stadia, oppidulum est *Aegia*, *Αἰγία*, quod credebatur Homericum esse, *Αὐγία*, *Augæa* dictum. Vide Pausaniam.

Ptolemæus inter Spartam & mare fere media via ponit *Θύριον*, *Thurium*, de quo silent ceteri. Inde ad occasum habet *Βιζύλαμ*, quam Meursius Miscell. lib. IV cap. VIII putat ex *Oetylo*, maritimi oppidi nomine prauatum esse, quamvis suam Ptolemæus in mediterraneis scripserit. *Blemminam* autem Ptolemæi, *Βλέμμινα*, in septemtrione sitam ad Arcadiæ fines, credit Meursius ceterorum *Belbinam* esse. Stephanus: *Βελβινὴ πόλις Λακωνικῇ*, *Belbina*, oppidum *Laconicum*. Præuocat ad Pausaniæ octauum librum, siue de Arcadicis rebus, cuius cap. XXV in nostris libris non *Βελβίνα*, sed *Βελεμίνα*, *Belemina* legitur, quod propius cum Ptolemæi *Blemina* siue *Blemmina* congruit. nec situs repugnat. Arcades enim ait narrare, olim suam fuisse; a Lacedæmoniiis sibi ereptam. Si mendii suspicionem obicias, constantia scribentis diluet, quia etiam in Lacon. cap. XXI *Βελεμίνα*, & eodem quidem situ legitur. Accedit quod itidem ad Arcadiæ fines Polybius memorat *Βελμινᾶτιν χώραν*, *Belminaticum agrum*, in confinio Megalopolitanorum. Nihilominus propter hanc ipsam situs conuenientiam concedimus facile, *Belbinam* & *Blemminam* & *Beleminam* eandem esse, vel errante scriptura alterutra, vel gemino nomine vnus oppidi usurpato. Liuius lib. XXXVIII cap. XXXIV *Ager Belbinites* [quidam *Belbinatis* legunt] *quem iniuria tyranni Lacedæmoniorum possederant, restitutus eidem ciuitati* [Megalopolitanæ] *ex decreto veteris Achæorum, quod factum erat Philippo Amyntæ filio regnante*. Plutarchus in Agide & Cleomene pag. 806 *Πρώτον οἱ ἑφοροὶ πέμπασιν καταληφόμενοι τὸ περὶ τὸν Βελβιναν Αἰθναίων. ἐμβολή δὲ τῆς Λακωνικῆς τὸ χωρίον ἐστὶ καὶ τότε πρὸς τὰς Μεγα-*

μεγαλοπολίτας ἦν ἐπ' ἰδμεν. *Primum ephori [Cleomenem] mittunt ad Mineruæ templum, quod prope Belbinam est, occupandum. Is locus agri Laconici aditus erat, & tunc temporis Lacedæmoniiis controversus erat cum Megalopolitanis.*

Fuit & Tripolis quædam in his oris Lacedæmoniorum. Livius lib. xxxv cap. xxvii *Ita percussis hostibus, Philopæmen proximus ad depopulandam Tripolim Laconici agri, qui proximus finem Megalopolitanum est, duxit, & magna vi pecorum hominumque inde abrepta, priusquam a Gytio tyrannus presidium agris mitteret, discessit.* Vnum oppidum, an tria fuerint, ut in Arcadia, non quidem definitum est: probabilius autem, regiunculam, tria oppida minora continentem, fuisse, quod abactio pecorum hominumque, & ipsa depopulatio suadet. Præter hanc nemo, quantum nobis notum est, *Tripolim* Laconicam memoravit.

Vt vero Tripolis alia Laconicæ, alia erat Arcadiæ; ita etiam *Caryæ* aliæ Arcadum, aliæ Lacedæmoniorum fuerunt. De his Pausanias Mess. cap. xvi. & Lacon. cap. x, quæ Dianæ fanum habebant, ad quod Lacænae virgines festo diuæ die choreas ducebant. Sitæ erant inter Spartam & Messeniorum fines: ut dicto cap. xvi Messenicorum adparet. Stephanus singulari numero: *Κάρυα, χωρίον τῆς Λακωνικῆς.* Ab his cognomen *Dianæ Caryatidis* apud Diomedem Gramm. lib. iii pag. 483. Et Hesychius: *Καρυᾶτις, ἑορτὴ Ἀρτέμιδος καὶ ἱερὸν.* Papinius Statius Theb. iv vers. 225

*Plaudentique habiles Caryæ resonare Diana.*

In Argiurum confinio *Glympes*, Γλυμπῆς, plurale, fuerunt. Polybius lib. iv cap. xxxvi Γλυμπέῃσι καὶ Ζάρακι περὶ πεισῶν, *Glympes & Zaracem inuast.* De situ idem clarius lib. v cap. xx *παρὰ γενόμενοι πρὸς Γλυμπῆς χωρίον, ὃ καὶ περὶ τὰς ὁδοὺς τῆς Ἀργείας καὶ Λακωνικῆς, Ventum ad Glympes est castellum, situm in confinio Argeæ & Laconicæ.*

In eodem tractu, sed orientem versus æstium, & æque in Argiurum quam Arcadum confinio cum Lacedæmoniiis, posuit Ptolemæus *Lernam* oppidum, Λέρνην, de qua nihil nobis notum in Laconica est: nisi forsitan prope paludem Lernam aut fluvium fuit, de quibus in Argolide dicemus. Addit *Thaliaman*, Θαλάμην, quam pluraliter Pausanias enuntiat Θαλάμια, *Thaliamæ*, & in

oppidis Eleutherolacoſum ſcribit cap. XXI; quod argumento eſſet, haud longe ab Argolico ſinu abſuiſſe, quia vt Pauſanias i-  
bidem tradit, ἐπὶ θαλάσῃ ὁμιζόμενον ἐστὶν ἡδὴ τῶν ἐλευθερολακῶν,  
*maritima tenent Eleutherolacones*; niſi Polybius in Excerptis Vale-  
ſianis ex lib. XVI nos aliud doceret. ὁ μὲν Εὐρώτας, inquit, καὶ  
τὰ περὶ Σελλάσιαν καὶ τὰ τῆς Σπάρτης ὡς πρὸς τὰς θερμὰς ἀνατολάς·  
τὰ δὲ κατὰ Θαλαμίας, καὶ Φάρας, καὶ Πάμιſον ὡς πρὸς τὰς χειμερινὰς  
δύσεις. *Eurotas & ager Sellasiorum ad ortum aſtium Spartae ſiti ſunt:*  
*Thalama vero & Phara ac Pamifus amnis proximae ad occaſum biber-*  
*nium.* Lege quæ antecedunt & ſequuntur, e quibus intelliges,  
*Thalamas* (ſic enim rectius ſcribitur quam *Thalamias*) inter Eu-  
rotam & Pharas ſeu Meſſeniae fines fuiſſe ſitas. Sed in ſeptem-  
trionem reuertamur.

Eiuſdem tractus eſt regio *Cynuria*, Κυνερία γῆ, in Argolidis  
confinio, cuius duo oppida erant, *Thyrea*, & *Antbena*, Græce  
Θυρέα & Ανθήνη. Thucydides lib. IV pag. 288 ἀφικνέμεται ἐπὶ Θυ-  
ρέαν, ἥ ἐστι μὲν τῆς Κυνερίας γῆς καλαμμένης, μεθορία δὲ τῆς Αργείας καὶ  
Λακωνικῆς, νεμόμενοι δὲ αὐτὴν ἔδοσαν Λακεδαιμόνιοι Αἰγινήταις ἐκπεſ-  
σιν ἐνοικῶν. *Veniunt [Athenienſes] Thyream terra Cynuria, diſſer-*  
*minantis Argium & Argolicum agrum: quam Lacedæmonii colentes*  
*Aeginetis, patria eiectis, habitandam tradiderant.* Idem lib. V pag.  
371 περὶ τῆς Κυνερίας γῆς, ἥς ἀπὸ πέρα διαφείρονται, μεθορίας οὖσης.  
ἔχει δὲ ἐν αὐτῇ Θυρέαν καὶ Ανθήνην πόλιν· νέμονται δ' αὐτὴν Λακεδαί-  
μόνιοι, *de Cynuria regiuncula [Argiuis monentibus] quæ ſemper*  
*controuerſa fuit, quia in limite erat. Habet autem oppida Thyream*  
*& Antbenam: eamque poſſident Lacedæmonii.* Plinio eſt *Antbane*.  
nam etiam *Ανθάνα* vocatur. Adi Stephanum Byzantium.

Citeriora ſunt Ptolemæo, *Gerania*, Γερηνία, quam Pauſanias  
cap. XXI etiam in Eleutherolaconum vrbibus numerauit: Plin-  
ius lib. IV cap. V ſcripſit *Gerania*, Dorico more. Rurſus Pau-  
ſanias principio Laconicorum, Meſſeniis dicit conſtitutum limi-  
tem eſſe ad Λακῶνας κατὰ τὴν Γερηνίαν, *iuxta Gereniam*: vnde  
Stephanus quoque *Geraniam* in Meſſenia cenſet. Quod ſi eſt, ni-  
mis illam Ptolemæus in ortum protraxit. Deinde Ptolemæi eſt  
Οἰνός, *Oenoe*, a Sparta in ortum ſita, quæ Meurſio videtur Ste-  
phanu Οἰνός, *Oenús* eſſe, a vini præſtantis prouentu laudatum.  
Athenæo oppidulum, (ὁ ἐξ οἰνοῦντος οἶνος, *Oenuntium vinum*)  
lib.

lib. I cap. XXIV. Est & fluuius *Oenüs*; apud Polybium lib. II cap. LXV, haud dubie Oenuntem, communi nomine oppidulum, præterfluens. Ad hunc sita erat *Sellasia* oppidum. Liuius lib. XXXIV cap. XXVIII *Quintius*, satis iam omnibus paratis, profectus ab statinis, die altero ad *Sellasiam* super *Oenunta* fluuium, - - - inde quum audisset escensum difficilis & arcta via esse, breui per montes circuitu præmissis qui munirent viam, lato satis & patenti limite ad *Eurotam* amnem, sub ipsis prope fluentem mœnibus, peruenit. Polybius scripsit *Σελασία*, *Selasia*, lib. I cap. LXV, & lib. IV cap. LXXIX: Excerptis autem Valelii ex lib. XVI editum pag. 73 *Σελασία*, quum situm eius ad Spartam urbem ita descripsit: ὁ *Εὐρώτας* καὶ τὰ περὶ τὴν *Σελασίαν* κείται τῆς *Σπάρτης* ὡς πρὸς τὰς *Ἰωνάς ἀνατολὰς*, *Eurotas* & quæ circa *Sellasiam*, ad ortum aestiuum *Sparta* sita sunt. Ερείπια *Σελασίας*, rudera *Selasia*, ostendit Pausanias Lacon. cap. X. Hic vero etiam simplici lamda scripsit.

Ceteræ mediterraneæ urbes, quamuis dubiæ positionis, sunt, *Pitane*, *Πιτάνη*, haud longe a *Sparta*, quod ex iuuenum secessionem in collem ἐγγὺς *Πιτάνης*, prope collem, apud Polyænum lib. II cap. I strateg. 14 adparet. Ad *Eurotam* fuisse, versus *Pindari* 46 odæ VI *Olymp.* probat,

Πρὸς *Πιτάναν* δὲ μαρ' *Εὐρώτα* πόντον,

Ad *Pitanam* vero iuxta *Eurota* meatum.

Plinius in Laconica: Intus *Sparta*, *Tberamne*: atque ubi fuerit *Caramyle*, *Pitane*, *Anthane*. Memorauit etiam Pausanias cap. XVI vna cum *Mesoa* & *Cynofura*. Correpta media syllaba. Ausonius epigram. XXIV de *Thrasymbulo* *Lacedæmonio*, septem aduersis vulneribus acie cæso:

Non dolor hic patris, *Pitane* sed gloria maior.

Desumptum epigramma ex Græco est apud Plutarchum in *Apothegm.* *Laconicis*, quod incipit:

Τῇ *Πιτάνῃ* Θρασύβηλος ἐπ' ἀσπίδι ἤλυθεν ἅπνους.

Quam coniungit Pausanias *Mesoa*, aliis est *Messoa*, geminato sibilo. Stephanus: *Μεσσοῖα*, τόπος *Λακωνικῆς*, *Messoa*, locus *Laconice*. Patria *Alcmanis* poetæ. Suidas: *Ἀλκμανῆν*, *Λακων ἀπὸ Μεσσοῖας*, *Alcman*, *Lacedæmonius Messœnsis*.

Sunt præterea, incerto situ, *Geranibra* siue *Gerontibra*, in *Eleutherolaconibus*; auctore Pausania cap. XXI, & Stephano:

&c

& *Thea*, Θέα, eiusdem Stephani, qui ex Thucydide Θεΐς, *Theens* producit. Exstat nummus in Thesauro serenissimi Electoris Brandenburgici, DOMINI mei, quem huc refert vir clarissimus Laur. Begerus pag. 442. Et *Alagonia*, ac *Marios*, a Paulania in Eleutherolaconicis numeratae, fere ignotae sunt. Notior in eodem censu *Pyrrichus*, a Pyrrho, Achillis filio, nomen ducens, ut idem Pausanias cap. xxv tradidit. nam ait ibi, ἀπὸ πυρρῆος καταβάντι εἰς θάλασσαν, εἰς τευθρώνη, a *Pyrrisho ad mare descendentis occurrit Teuthrone*. Teuthrona autem inter Lan & Tana-rum in ora existebat, ut supra exposuimus. Ibi *Scyras* fluvius exit, quem classe ingressus Pyrrhus est, quum ad nuptias Hermiones proficisceretur. Vrbs Pyrrichus xl stadiis abest a flumine. Hæc ex Pausania dicto loco. Meursius existimat, eundem locum esse quem Polybius lib. v cap. xix dicit τὸν πυρρῆος καλέμενον χάρακα, *Pyrrhi ita nominatum Vallum*, quo Philippus vno die inter populandum ab Amyclis dicitur venisse. Videtur eundem locum Liuius lib. xxxv cap. xxvii *Pyrrhi castra* appellasse. *Nabis*, inquit, *recepto Gythio, cum expedito exercitu inde profectus, quum præter Lacedamonem raptim duxisset, Pyrrhi, quæ vocant, Castra occupavit*.

Quod vero sæpe *Eleutherolaconum* facta est mentio, de iis ex Pausania Lacon. cap. xxi notandum est, Spartam seu Lacedæmonem circumiectis olim oppidis plurimis imperasse. Ab huius ciuitatis iurisdictione exemit Augustus Cæsar duodeuiginti oppida, eaque libera esse permisit, pleraque ἐπὶ θαλάσῃ ὁρισμένα, *maritima*; omnia sic posita, ut longius a mari ne recedant. Sunt autem, *Gythium*, *Teuthrone*, *Las*, *Pyrrichus*, ad Tana-rum *Cænepolis*, *Oetylos*, *Leuctra*, *Thalama*, *Alagonia*, *Gerontia*, *Asopus*, *Acria*, *Boæ*, *Zarax*, *Epidaurus Limera*, *Brasia*, *Geronthra*, *Marios*. Hinc est quod Plinius dixit lib. iv cap. v *Ager Laconicus, libera gentis*.

Montes Arcadiæ pauci memorantur, *Taygetus*, Ταύγετος, & *Menelaus*; sed *Taygetus* tantæ longitudinis, ut per totam procurrat Laconicam, a mari ad vsque Arcadiam. Strabo lib. viii pag. 250 τούτων ὑπέρκειται τὸ ταύγετον· ἐστὶ δ' ὄρος, μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης, ὑψηλὸν τε καὶ ὄρθιον, συνάπτον κατὰ τὰ περσικὰ μέρη τὰς ἀρκαδικαῖς ὑπαρξίαις, ὥς καταλείπειν ἀγκῶνα, καθ' ὃν ἡ

Μισηνία

μεσσηνία συνεχής ἐστὶ τῇ λακωνικῇ. *Supra hæc* [Tænarum ac Thyrides] *situs est mons Taygetus, paruo spatio a mari, altus & erectus, & septemtrionem versus Arcadicorum montium attingens radices ita, ut flexus cubito similis in medio relinquatur, ubi Messenia Laconica coheret.*

Sub hoc monte Sparta sita est, & Eurotas amnis decurrit. Ibidem Strabo : ὑποπέπτωκε τῷ Ταῦγέτῳ ἡ Σπάρτη ἐν μεσογείᾳ, καὶ Ἀμύκλῳ, *sub Taygeto iacet Sparta in mediterraneis, & Amycla.* Quintius consul Romanus, Spartam oppugnaturus, referente, Liuius lib. xxxiv cap. xxviii, *vallem Taygeto subiectam euasat.* Venationes egregias hæc iuga omnis generis ferarum præbent, quas Pausanias Lacon. cap. xx recenset. His quoque virgines Spartanae exercebantur. Propertius lib. iii elegia xiv

*Et modo Taygeti crines adpersa pruina*

*Seclatur patrios per iuga longa canes.*

Dicuntur & plurali numero *Taygeta*, subaudi ὄρη, *montes, iuga.* Virgilius Georgicor. lib. ii vers. 487

- - - *virginibus bacchata Lacanis*

*Taygeta.*

Et Papinius Statius lib. i Achilleidos vers. 426

*Nusquam umbræ veteres: minor Othrys, & ardua sedunt*

*Taygeta, exuti viderunt aëra montes.*

Mons *Menelaus* proxime Spartam est. Liuius lib. xxxiv cap. xxviii Quintius prope flumen præter urbem [Spartam] *sub ipsas Menelai montis radices ducere copias instructas pergit.*

## ARGEIA siue ARGOLIS.

Laconicam excipit a septemtrione & in ortum excurrit *Argia* siue *Argia*, Græce Ἀργία : & alia forma Ἀργολίς, vt Latine etiam Plinius lib. iv incunte, & Mela lib. ii cap. iii scripserunt, *Argolis* ; a qua sinus dicitur *Argolicus*, Græce Ἀργολικὸς κελπος, apud Polybium lib. v cap. xci. vt de Scylace, Strabone ac Ptolemæo taceamus. Ab occasu Argolidi Arcadia oblecta, & in septemtrione Achaia. Sinus autem *Argolicus*, vt Latini quoque Mela ac Plinius vocant, inter Maleam ac Scyllæum promontoria continetur. Inferiorem partem Lacones tene-

Οοο οοο ο

bant



bant vsque ad Prasias : reliquam omnem vsque ad Saronicum finem Ptolemæus Argiuis dat ; Strabo rursus distinguit, mediam suo nomini relinquens ; supremam ab vrbe adiacente adpellans *sinum Hermionicum*, κέλπον τὸν Ἑρμιονικὸν, siue Ἑρμιονικόν.

Argolidem Strabo incipit a *Prasiis*, quas Laconibus supra vindicauimus : Ptolemæus a *Temenio*. Strabo enim lib. VIII pag. 254 τῶν Ἀργείων αἱ τε Περασιαὶ, καὶ τὸ Τημένιον, *Argiutorum sunt & Prasie & Temenium*. Nos vero *Prasias* supra Laconibus, sequuti Pausaniam & Ptolemæum, reliquimus, vt ita aliud nobis Argeæ initium capiendum sit. In ora itaque oppidum *Temenium*, Τημένιον, post Laconidem primum fuit, haud procul ostiis *Erasini* fluuii, qui ex monte Arcadiæ Stymphalo, aut palude Stympthalide, in Argiutorum agrum delapsus, heic effunditur : incertum vero, vtrum cis Temenium, an vltra illud effluat. *Ερασίνος* Græce est, porrecta penultima, cuius nominis plures Strabo pag. 256, in Attica, & ipsa Arcadia, sed per Achaïam in Corinthiacum mare effluentem, & alibi notauit. Illic, qui Argolicus est, sub terra aliquod spatium occultari, & in Argea emergere dicebatur. Strabo VIII pag. 256 δύντα ὑπὸ γῆς Φασὶ τῶτον ποταμὸν ἐκπίπτειν εἰς τὴν Ἀργίαν, *hunc fluuium aiunt sub terra abditum in Argea erumpere*. Et Seneca lib. III Quæst. nat. cap. XXVI de illo refert Ouidii versus ex Metamorphos. lib. xv, 275 seq.

- - - - - *tacito modo gurgite lapsus*

*Redditur Argolicis ingens Erasinus in aruis.*

Pausanias Corinth. cap. XXXVI tradit *Erasinum* influere in *Phrixum* annum ; *Phrixum* deinde exire in mare. Sed obscurior ille *Phrixus* : nobilior *Erasinus*, a quo potius *Phrixum* deferri credibilis est. Strabo enim lib. VIII pag. 256 duo tantum flumina, quasi celebriora, in Argea memorat : ἕς μὲν Ἰναχός ἐστιν ὁ διαβρέων τὴν Ἀργίαν· ἄλλος δὲ ποταμὸς Ερασίνος ἐν τῇ Ἀργείᾳ ἐστίν· *Unus fluuius, Argeam perlabens, est Inachus : alter fluuius in Argea Erasinus*. Statius lib. I Theb. vers. 357

*Inachus, & gelidas surgens Erasinus ad Ἀῖτος.*

quamquam hic Erasinus Argolidis cum Arcadico, qui in septemtriones tendit, ille vero in austrum, ut adparet, confunditur.

Deinde *Nauplia* est, nauale Argiutorum. Strabo : Μετὰ τὸ Τημένιον

Τημένιον ἢ Ναυπλία, τὸ τῶν Ἀργείων ναυσάθμον, *post Temenium est Nauplia, Argiuorum naualis statio.* Ptolemæus, *Ναυπλία ἐπίνειον, Nauplia nauale.* Memoravit & Herodotus lib. VI cap. LXXVI. Quinquaginta stadiis a Temenio distabat, auctore Pausania, extremo Corinthiacorum. Nominis rationem Strabo dat, ἀπὸ τοῦ τῶς ναυσὶ περσπλήσθαι, *quod nauibus impleatur.* Quæ quod portus commoditatem significant, fit, ut Napoli di Romania, permunita vrbs & portus esse credatur. At Pausaniæ ætate erat ἔρημος, *deserta*, & vix τεχνῶν ἐρείπια, *murorum vestigia* reliqua.

Post Naupliam oppidum Ptolemæo est Φλιῦς, *Phliûs*; Straboni specus cum labyrinthis, ἐπ' ἄλλα χωρία, *deinde alia loca*, in quibus fortassis Ptolemæi *Phliuntem* maritimum numerare possumus. Celebrior Phliûs Sicyoniæ, de quo supra in Achaia dictum est. Tum *Asine*, Ἀσίνη, Strabonis est, initium *sinus Hermionici*, quam Pausanias Messen. cap. XXXIV τὴν πρὸς Ἑρμιόνη Ἀσίνην, *Asinen Hermionicam* vocat. In sinu autem Hermionico, qui pars Argolici est, sed laxè sumti, Strabo pag. 254 tria oppida ponit, *Asinen*, de qua diximus; *Hermionam*, & *Træzenem*. Ptolemæo æque laudata *Hermione* ut Straboni, cui ἐκ ἑστὶ τῶν ἀσήμεων πόλεων, *non de obscuris urbibus est.* Pausanias Corinth. cap. XXXIV veterem Hermionen, fanis quibusdam exceptis, eversam tradit: nouam quatuor stadiis a promontorio, in quo Neptuni fanum erat, positam. Urbis nomen Scylaci est Ἑρμιῶν, *Hermion*; etiam Polybio. Agrum circumiectum Pausanias ibidem, & Thucydides lib. II pag. 136, τὴν Ἑρμιονίδα, *Hermionidem*, regionem adpellauerunt.

Deinde vbi mare in orientem maxime recedit, & terræ amplitudo crescit, *Scyllæum* promontorium est Ptolemæi, quod Pausanias Corinth. cap. XXXIV in via ab Træzene Hermionen ferente ponit, qui & aliud, *Bucephala* dictum, inter Scyllæum & Hermionen, prodit promontorium. Ultra Scyllæum, non magno interuallo, vrbs *Træzen*, Τραιζήν, est, Neptuno sacra, unde & *Posidonia* dicta, ut Strabo refert: nec ipsa ignobilis, ὅς ἄσσημος πόλις, eodem geographo testante. Vicinitatem Scylax ostendit: ἔστι τὸ Σκύλλαιον τῆς Τραιζηνίδας, *Scyllæum promontorium in agro Træzenio.* Hunc agrum Τραιζηνίδα, *Træzenidem* dixit Thucydides lib. II pag. 136. Ipsa vrbs plerisque est Τραιζήν, *Træzen*,

Græcis & Latinis : Ptolemæo autem Τριζίνη, *Træzena*, tribus syllabis. Scylax : μετὰ Ἑρμιόνα Τριζὴν πόλις καὶ λιμὴν, *post Hermionem Træzen est, oppidum & portus*. Polybius lib. II cap. LII προσλαβὼν - - - Ἐπίδαυρον, Ἑρμιόνα, Τριζίνα, *occupans Epidaurum, Hermionem, Træzenem*. Corn. Nepos Themistocle cap. II *sua omnia quæ moveri poterant, partim Salaminem, partim Træzenem asportant*. Ovidius *Metamorphos. lib. VI vers. 418*

- - - - *neque adhuc Pittheia Træzen.*

Pitthæus frater & successor fuit Træzenis, a quo nomen urbis est. Vide Pausaniæ Corinthiaca cap. XXX. Iterum Ovidius lib. XV vers. 296

*Est prope Pitthæan tumulus Træzena, sine vllis  
Arduus arboribus.*

Inter Træzenem & Epidaurum, ut Strabo observat, χωρίον ἦν ἐχυμένον Μέθανα, καὶ χερσόνησος ὀμώνυμος τούτω, *locus erat munitus Methana, & Chersonesus eodem nomine*. Addit in quibusdam Thucydidis libris μεθώνη legi; ut in nostris est lib. IV pag. 283 ἀφικοῦτο εἰς Μεθώνην, τὴν μεταξὺ Ἐπιδάυρου καὶ Τριζίνης, *Methonen illam venerunt, quæ inter Epidaurum & Træzenem est*. Ptolemæus simpliciter χερσόνησον, Mela *Chersonesum* vocant, cuius etiam Thucydides dicto loco mentionem habet.

Tum sequitur *Epidaurus*, propter Aesculapii religionem, ἱερὰ Ἐπιδάυρου, *sacra Epidaurus* Plutarcho dicta in Pericle pag. 171. Nam inde Romani arcessierunt Sibyllæ libris moniti, quum pestilentia adfligerentur. Liuius lib. X extremo : *inuentum in libris, Aesculapium ab Epidauro Romam arcessendum*. Idem lib. XLV cap. XXVIII *Sicyonem inde & Argos, nobiles urbes; adit: inde haud parum opibus Epidaurum, sed inclutam Aesculapii templo, quod quinque millibus passuum ab urbe distans, nunc vestigiis reuulforum donorum, tum donis diues erat, quæ remediorum salutarium a gri mercedem sacrauerant deo*. Plinius lib. IV cap. V *In eo [sinu Saronico Argiuorum partis] Epidaurum oppidum, Aesculapii delubro celebre*. Hinc antiquissimus cultus huius numinis, ut multi ἐν Ἐπιδάυρῳ τὸν θεὸν γενέσθαι, *Epidauri Aesculapium natum esse* tradiderint. τὰ γὰρ Ἀσκληπεία ἐπιφανέστατα ἐξ Ἐπιδάυρου, *nam principia huius dei cultura ab Epidauro profecta*, quod Pausaniæ iudicium est Corinth. cap. XXVI. Cicero III Nat. deor. cap. XXXIV

cauillum

cauillum Dionysii refert, quæ *Aesculapii Epidauri barbam auream demi iussit. neque enim conuenire barbatum esse filium, quum in omnibus fanis pater imberbis esset.* Exstant nummi huius urbis cum capite Aesculapii, vel serpentis figura, inscripti ΕΠΙΔΑΥΡΙΩΝ. Et vetus inscriptio apud Th. Reinesium pag. 152 AESCVLAPIO EPIDAVRIO. nam & Latini gentile *Epidaurius* formant. Pomponius Mela lib. II cap. III *Habitant ab Isthmo ad Scyllæum Epidaurii, Aesculapii templo inclusi; & Træzenii, fide societatis Atticæ illustres.*

Quæ reliqua in hoc litore usque ad isthmum sunt, Plinius lib. IV cap. V ita enumeravit: *In eo [sinu] Epidaurum oppidum, Aesculapii delubro celebre: Spiraum promontorium portus Anthedon, & Bucephalus.* Mela lib. II cap. III *Peloponnesi oram sinus & promontoria lacerant: ab oriente Bucephalos, & Chersonesus, & Scyllæon.* Ptolemæus: Επίδαυρος, Σπείργιον ἄκρον, Αἰθηνάων λιμὴν, Βουκέφαλον λιμὴν, *Epidaurus, Spiraum promontorium, Atheniensium portus, Bucephalum portus.* Quem ergo Anthedonem dixit Plinius, Ptolemæus vocat *Atheniensem* portum; ut alterum vocabulum vix possit non mendosum esse. Haussit alia ex Pomponio Plinius, etiam proxima de Epidauro: non autem quæ de portubus. nam iste hoc loco: *portus Saronicus, & Schænitas, & Pogonus.* Pogonus ille Træzenius est. Strabo VIII pag. 257 περικταὶ τῇ λιμένος αὐτῆς, Πώγωνος τὸννομα, Καλαυρία νησιδίον, *praecipue illius [Træzenis] portui, cui nomen Pogoni est, parua insula, Calauria.* Portum *Schæniten* Plinius a ceteris distinxit: quo loco eius sinus sit, non indicauit. Portus Saronicus qui Plinii aut Ptolemæi sit, non est clarum. If. Vossius mauult *porus Saronicus*, quia hunc sinum referat Strabo etiam πόντον Σαρωνικὸν adpellari. Lib. VIII pag. 254 εἴτ' ὁ Σαρωνικὸς κόλπος· οἱ δὲ πόντον λέγουσι, οἱ δὲ πόντον, καθ' ὃ καὶ πέλαγος λέγεται, *Sequitur Saronicus sinus, quem alii pontum, alii porum [traiectum] dicunt, unde & mare dicitur Saronicum.* Circa Træzenem incipit, quam Ptolemæus Saronicò, Strabo sinui Hermionico tribuit, quia in limite est ambiguus.

In mediterraneis Argiuorum urbs princeps fuit Ἄργος, *Argos*, neutro genere; Latine *Argi*, viriliter plurali numero. Græci,

O o o o o o ;

ci,

ci, vt dixi, τὸ Ἄργος formant. Homerus, vt de geographis taceam, Catalogo vers. 66

Οἱ δ' Ἄργος τ' ἔχον, Τίρυνθά τε τειχιόεσσαν.

*Qui Argos colebant, & munitam Tirynthem.*

Polybius lib. II cap. LXX ὁ Ἀντίγονος παρεχόμενος εἰς Τέγεαν, δευτεράως ἐντεῦθεν εἰς Ἄργος, *Antigonus venit Tegeam, postero die Argos.* Plutarchus Pyrrho p. 403 προῆγεν ἐπὶ τὸ Ἄργος, *movit adversus Argos.* Obliquis casibus τῷ Ἀργεῶς Strabo dixit VIII pag. 254; τῷ Ἀργεῖ, Homerus Iliad. A vers. 30

Ἡμετέρῳ ἐνὶ οἴκῳ, ἐν Ἀργεῖ, τηλόθι πάτρης.

Imitantur aliquando Latini. Mela dicto loco: *in Argolide Argos, & Mycena, & templum Iunonis.* Et Plinius IV cap. V *alias Inachium, alias Dipsum Argos.* Et Ovidius lib. II Metamorph. vers. 239

- - - queritur Bæotia Dircen,

*Argos Amymonen, Ephyre Pirenidas undas.*

Sed hoc hellenismo tribuendum: puræ Latinitatis est plurale *Argi.* Liuius lib. XXXI cap. VII *Peloponnesum totam in ditione, Philippus habet, Argosque ipsos; non vetere fama magis, quam morte Pyrrhi nobilitatos.* Et lib. XXXII cap. XXXVIII *Philippus magis de Argis quam de Corintho sollicitus.* Etiam Virgilius Aeneid. I vers. 24 de Iunone:

- - quod [bellum] ad Troiam pro caris gesserat Argis:

& versu 284

- - - - - clarasque Mycenæ

*Servitio premet, ac victis dominabitur Argis.*

Cognomenta habet varia. Strabo lib. VIII pag. 255 ex Homeri carminibus enotavit Ἀχαικὸν, Ἰασον, Ἴππιον, Ἴππύβοτον, Πελασγικὸν, Πολυδίφιον, e quibus *Achaicum* discriminis causa ab regione sumtum est vel antiquo populo. exempli gratia, Odyss. r vers. 251

Ἦ ἔκ Ἀργεος ἦεν Ἀχαικοῦ, - - -

*Hippium* etiam Plinius tradit, quod vt alterum Ἴππύβοτον, equorum copiam, qui ibi nutriantur, sonat. Addit Plinius *Inachium* a præterfluente Inacho amne; & *Dipsum*, quod est Homeri πολυδίφιον Iliad. Δ vers. 171, a Strabone πολυπόθητον desiderabile, per translationem; non *siticulosum* (nam abundat aquis) interpret-

pretando expositum. Duas arces habuit. Liuius lib. xxxiv cap. xxv *Præfectus præsidio Laconum subaduentum Romanorum utrasque arces (nam duas habent Argi) validis præsidis firmavit.* Vnius nomen *Larissa* est, Strabone teste: alterius, non memini proditum esse. Iunoni vrbs dicata erat, cui ideo *caros Argos* supra poeta dixerat. Vnde *Iuno Argiua* in antiquis monumentis. Nummus Neronis *HPA APΓEIA*: & Latina inscriptio apud Gruterum pag. 24

IVNONI ARGÆIAE

C. BLANDVS PROCOS.

Vt ceteros nummos huius ciuitatis, quæ in præcipuis erat Græciæ, inscriptos *APΓEΙΩΝ*, item *APΓΟΣ*, & *APΓ.* a variis expositos, taceamus. Distant autem *Argi* a Temenio, maritimo oppido, stadiis xxvi, Strabone auctore: ab his septemtrionem versus *Mycenæ* stadiis L.

*Mycenæ* olim regni caput, Agamemnonis regia, poetis celebrata. Virgilius inde lib. vi *Aeneid.* vers. 838 dixit

*Eruet ille Argos, Agamemnoniasque Mycenæ.*

Et Horatius lib. i oda vii

*Aptum dicit equis Argos, ditiesque Mycenæ.*

Post Troianum bellum, extincto Agamemnonis regno *τοπαιωθήναι Μυκήνας*, decreuisse *Mycenæ*, Strabo notauit, adeo; vt ipsius ætate ne vestigium quidem superesset. Macedonico autem Romanorum bello aliquid vrbis fuisse super, ex Polybii excerptis lib. xvi pag. 73 ed. Vales. non potest dubium esse. *εὐθείως*, inquit de Nabi tyranno, *ἐπὶ τὴν Κοντοπορείαν ἐπεβάλετο, καὶ περὶ τὰς Μυκήνας ἐποικίετο τὴν πορείαν ἕως Ἄργος*: statim in *Contoporia* venit, & secundum *Mycenæ* iter *Argos* fecit. *Contoporia* autem locus circa Corinthum fuit, vt ex Athenæi lib. ii cap. vi constat. Liuius subobscurè in eiusdem temporis historia dixit lib. xxxiv cap. xxxix, *Attalus in suam sententiam Quintium traduxit, ne in urbem ipsam Argos iret.* Haud procul vrbe *Mycenica* vocatur. in eo loco vt congregerentur conuenit. Plerique pluraliter enuntiant *Μυκήνας*,  
• *Mycenæ*: Homerus autem vtròque numero. Catal. vers. 76

*Οἱ δὲ Μυκήνας εἶχον, εὐκτίμενον πτολίεθρον,  
Qui Mycenæ tenebant, bene conditam urbem:*

Et

Et Iliados Δ vers. 52

Ἄργος τε, Σπάρτη τε, καὶ εὐρυάγχα Μυκῆνῃ  
Argos & Sparta, & latis viis Mycenæ.

Octem stadiis a Mycenis, Argos versus, seu XL ab Argis in via Mycenæ ducente, fuit Ἡραῖον, Strabone auctore, id est Iunonis fanum, quod interpretes etiam Heraum scribunt. Hoc est quod Mela in præcipuis Argeæ monumentis numeravit. In Argolide, inquit, Argos, & Mycenæ, & templum Iunonis.

Non procul ab Argis, in confinio Laconidis, est Lerna, quam Ptolemæus oppidum Laconicæ censuit mediterraneum, sed in finibus Argiuorum, quo loco etiam Pausanias Corinth. cap. xxxvi Lernam, Λέρναν, posuit, prope Temenium, ad quam ab Argis descendentes, traiciendus sit Erasinus, qui Phrixo amni mistus inter Temenium & Lernam exeat in mare. Sitam autem Lernam dicit in ora maris: ἡ δὲ Λέρνα ἐστὶ πρὸς θαλάσσης, Lerna ad mare est. Nec vero addit quid sit Lerna, oppidum, flumen, an palus. Strabo autem lib. viii pag. 256 ἡ δὲ Λέρνη λιμνὴ τῆς Ἀργείας ἐστὶ καὶ τῆς Μυκηναίας, Lerna palus est Argini & Mycensi agri. Sic videri possit inter Argos & Mycenæ paludem illam esse, quod repugnat Pausaniæ verbis modo recitatis; etiam Pindari, Λερναίας ἀπ' ἀκτῆς, ab litore Lernaeo, Olymp. oda vi vers. 60. Si fuit oppidum huius nominis, videtur id mare versus existisse; paludem autem interius. Pindari scholiastes: ἔτεροι δὲ καὶ πάλιν φασὶν, alii dicunt oppidum [Lernam] esse: adseuerantis Pomponius Mela lib. ii cap. iii In Argolico [sinu] sunt noti amnes, Erasinus atque Inachus, & notum oppidum Lerne. Etiam plus hoc nomine quam paludem videtur Statius Thebaid. lib. ii vers. 433 significasse:

- • - - - felicibus Argos  
Auspiciis Lernamque regas.

Ceterum hæc palus est ἐν ᾗ τὴν ὕδραν ἰσοῦσσι, in qua, ut Strabo ait, hydram [Herculis] fabulantur. Virgilius Aen. vi vers. 803 de Hercule,

- - - - - Lernam tremefecerit arcu.

Et Statius lib. i Thebaidos versu 360

- - & veteri spumavit Lerna veneno:

ideoque

ideoque eidem Statio lib. II Silv. carm. I vers. 181 dicta *angui-fera Lerna*. Flumine palus in mare exit, forsan etiam ex flumine orta. Virgilius lib. XII vers. 518

- - - - - *piscosæ flumina Lerna.*

A palude proverbiū natum, *Λερνὴ κακῶν, Lerna malorum*, idque, ut Strabo exponit, *διὰ τὰς γενομένας καθαρμῶς ἐν αὐτῇ, ὅς πια-cula in ea facta*: Hesychius, *διὰ τὸ τὰς Ἀργεῖας καθάρματα εἰς αὐ-τὴν βαλεῖν, quod purgamenta Argivi in eam proiecerint*. A Lerna est *Λερναῖος, Lernaus*, ut supra ex Pindari versu ostendimus. Virgilius lib. VIII vers. 300

*Lernaus turba capitum circumstetit anguis.*

Prope Lernam est fons *Amymone, Αμυμώνη*. Strabo dicto loco: *δείκνυται καὶ Ἀμυμώνη τῆς κρήνης κατὰ Λέρνην, monstratur etiam Amy-mone fons prope Lernam*. Plinius in Argolide dicto loco: *Fon-tes; Niobe, Amymone, Psamathe*. Et Ovidius lib. II Metamor-phos. vers. 240 - - - *queritur*

*Argos Amymonen, Epbyre Pirenidas undas.*

Arx vel castellum *Lycimna*, secundum Strabonem *ἀκρόπολις Λυκί-μνα*, lib. VIII pag. 257, XII stadiis aberat a Nauplia. *Tiryns*, patrio casu *Tirynthis, ἑρμητήριον*, siue arx a Cyclopiis condita, ut Strabo ibidem ex fabulis refert. Plinius lib. IV cap. V *Mycenæ: Et ubi fuisse Tiryntha tradunt*. Tiryntha, id est Tirynthem, Græco casu. Homerus Catalog. vers. 66

Οἱ δ' Ἀργεὺς τ' εἶχον, Τίρυνθά τε τειχιόεσσαν,

*Qui Argos incolebant, Et bene munitam Tirynthem.*

Eversa ab Argiis fuit. Pausanias Corinth. cap. XVII *Τίρυνθα ἀνελόντες Ἀργεῖοι, Tirynthem Argini euerterunt*.

Supra Mycenæ, in via quæ Argis Corinthum ducit, sunt *Cleonæ, Κλεωνῆ*, sitæ ἐπὶ λόφου περιεικουμένου πανταχόθεν, in col-le ædificiis undique circumculto, ut Strabo situm indicavit lib. VIII pag. 260. Pausanias Corinth. cap. XV *πόλιν ἔμεγαν, ur-bem non magnam* dicit, quam etiam ait obuiam esse venienti a Co-rintho Argos. Livius lib. XXXIV cap. XXV *Ipse copias educens ab Elatia ducere Argos pergit. atque ei circa Cleonæ Aristæus præ-tor cum decem milibus occurrit*. Ovidius *humiles* dixit Metamorph. VI vers. 417 non a situ, quem celsum descripsit Strabo; sed ab exiguitate paucitateque colentium:

Ppp ppp p

Messe-



*Messenæque ferax, Patraque, humilesque Cleonæ.*

In saltu prope hoc oppidum immanis ille leo fuit, quem Hercules interfecisse dicitur. Claudianus lib. 1 in Rufin. vers. 285

*Vna Cleonæum pascebat filius leonem.*

Etiam Silius lib. 111 vers. 36 *leonem* illum *Cleonæum* dixit: & rem ipsam exposuit Seneca Herc. Oct. vers. 189 sub Alcmenæ persona:

*Flete Argolica, flete, Cleonæ.*

*Hic terrentem mænia quondam*

*Vestra leonem fregit nostri*

*Dextera nati.*

Inter Cleonas & Phliuntem est Νεμέα, *Nemea*, Strabone designante; dubium, oppidum, an regio, an aliud. Addit Strabo, καὶ τὸ ἄλλος ἐν ᾧ καὶ τὰ Νέμεα συντελεῖν ἔθος τοῖς Ἀργείοις, καὶ τὰ περὶ τὸν Νεμεαῖον λέοντα μυθεύοντα, *Et lucus, in quo Nemea Argini pro more celebrant; Et ibi fabulantur Nemeaum illum leonem fuisse.* Plinius IV cap. V *regio Nemea, Bembinadia vocata.* at Straboni Βεμβίνα κώμη, *Bembina vicus* est apud Nemeam. Stephanus: Νεμέα, χώρα τῆς Ἠλίδος, *Nemea, regio Elidis.* Non autem in Elide sed in Argea esse, quamquam ad fines Elidis; ceteri plerique consentiunt, Strabo, Ptolemæus, Pausanias: male Plinius in Arcadia ponit. Auctor tertii prologi ad Pindari Nemea: ἐστὶ ἡ Νεμέα τῶν Ἀργείων τῆς χώρας μοῖρα, *Nemea est portio regionis Arginorum.* Pausanias Corinth. cap. XV χωρίον vocat, id est vicum vel oppidulum. De Cleonis egerat: subiungit, ἐν τέτοις τοῖς ὄρεσι τὸ σπήλαιον ἐστὶ δεικνύται τοῦ λέοντος, καὶ ἡ Νεμέα τὸ χωρίον ἀπέχει σταδίους πέντε πρὸς καὶ δέκα. ἐν δὲ αὐτῇ Νεμείᾳ τῷ Διὶ ναὸς ἐστὶ θεᾶς Ἀξίως. *In illis montibus leonis specus adhuc ostenditur: a quo vicus Nemea stadia XV abest. In illa Iouis Nemei templum plane insigne.* Hoc Iouis cognomen exstat etiam apud Pindarum Nem. od. 11 sub initium, sed paullo aliter flexum:

Νεμεαίου  
ἐν πολυῦμνῇ τῷ Διὶ ἄλσει,

hoc est, *in decentato luo Iouis Nemei.* Idem ergo Nemeæus & Cleonæus leo, propter locorum vicinitatem. De ludis Nemeæis, qui inter quatuor agonas sacros Græcorum erant, Pindarus in Nemeis, Pausanias Corinth. cap. XV, & alii consulantur.

Νεμείων vel Νεμέων πανήγυριν Pausanias ibidem, & Polybius lib. II cap. LXX & lib. V cap. CI vocant: Iulius lib. XXXIV cap. XLI nobile ludicrum Nemeorum.

## A R C A D I A.

Arcadia intima est Peloponnesi & tota mediterranea regio, nulla parte pertinens ad mare; montosa, & pascuis quam cultura aptiorum aptior, ideoque bucolicis poetis inprimis laudata, qui Pater, pastorum numen, eius præsidentem fingunt. Virgilius ecloga I. vers. 58

*Pan etiam Arcadiae mecum si iudice certet.*

Et in Gallo, siue ecloga X. vers. 26

*Pan deus Arcadiae venit, quem vidimus ipsi.*

De situ Strabo sub finem libri VIII Ἀρκὰδία ἐστὶν ἐν μέσῳ μὲν τῆς Πελοποννήσου, πλεονεχὴν δὲ χώραν ὄρεσιν ἀποτέμενεται, *Arcadia est in medio Peloponnesi, plurimamque montosam regionem continet.* Quod a mari abest, difficilior sit explicatu, quia nulla promontoria, nulli portus qui distinguant. Ptolemaeus suis numeris, nec vero fidis ubique, discernit quædam: plura autem eius regionis non attingit. Curatius sua Pausanias tractat, quæ inter se confinium habent, plerumque coniungens, etiam distantis per stadia expressis: nec inde vero positio certa haberi potest, quia plagas & cardines paucissimis locis determinat, ut incertus semper sis, dextrorsum, sinistrorsum, supra, infra aliquis locus, cuius situm inquiris, sit positus. Non ergo, ut voluimus, sed ut offumus, hanc regionem exponemus.

Strabonis ætate paucae vrbes supererant, pluribus bello Græcorum circumcolentium euerfis. Plinius plurima numerat, sed confuso ordine, lib. IV cap. VI. *Mediterranea eius*, Peloponnesi, inquit, *Arcadia maxime tenet undique a mari remota.* *Opida eius:* Psophis, Mantinea, Stymphalum, Tegea, Antigonea, Orchomenum, Pheneum, Palantium, unde Palatium Rome; Megapoliis, Gortyna, Bucolium, Carnion, Parrhasie, Thelpusa, Melana, Ieræa, Pyle, Palene, Agra, Epium, Cynatha, Lepricon Arcadiae, Parthenium, Alca, Methydrium, Enispe, Macistum, Lampe, Clitorium, Cleona, inter qua duo regio Neræa, Bambinadia vocitata

• Ppp ppp p 2

quibus

quibus postrema, Cleonæ & Nemea, aliorum omnium iudicio non Arcadum, sed Argiuorum propria fuerunt.

Ptolemæo in septemtrione ad Elidis fines Ἡραία, *Heræa* est, a quo auersus Stephanus, ἔστι, inquit, Ἡρᾶ· καὶ πόλις Ἀρκαδίας, κεῖται δὲ κατὰ Μεσσηνίην, πρὸς Πελοπόννησον. *Est quoque [Heræa] oppidum Arcadiæ, situm iuxta Messenem in Peloponneso.* Messene vero australis est siue oppidum significat, siue Peloponnesi regionem; a quo situ longe Heræa absuit, ut Ptolemæo consentiens etiam Pausanias prodit lib. viii, qui de Arcadicis est, cap. xxvi. Ἡραιεῦσι, inquit, οἰκιστὴς γέγονεν Ἡραεὺς ὁ Λυκάσιος. κεῖται δὲ πόλις ἐν δεξιᾷ τοῦ Ἀλφειῶ, *Heraensium conditor fuit Heræus, Lycæonis filius. Oppidum vero in dextera Alphei ripa situm est.* Polybius lib. iv cap. lxxviii Φίλιππος διαβάς τῇ γεφύρᾳ τὸν Ἀλφειὸν πρὸς ταμὲν, ἐς ξεῖ παρ' αὐτὴν τὴν τῶν Ἡραίων πόλιν, ἦκε πρὸς Ἀλφειαν, *Philippus, quum ponte Alpheim amnem, qui Heræorum urbem præterfluit, traiecisset, venit Alipheram.* Aelianus lib. xiii Var. Hist. cap. vi refert, ἐν Ἡραίᾳ τῆς Ἀρκαδίας, *in Heraensi Arcadiæ agro* vinum nasci, quod viros ἐκφρονᾷ, *insanos*, mulieres secundas faciat. Memorat hoc oppidum etiam Plinius loco dicto, & Liuius lib. xxviii cap. vii seq.

Prope Heræam fuit *Telpussa* siue *Thelpusa*, ut ex eodem libro Polybii cap. lxxvii adparet. Philippus, inquit, ἐκ τῆς Ὀλυμπίας ἀναζεύξας τὴν ἐπὶ Φαραίαν, πρὸς εἰς Τέλφωσαν, καὶ κεῖθεν εἰς Ἡραίαν, *ex Olympia castra mouens in Pharaam versus, mox Telpussam venit, inde Heræam.* Stephanus: Τέλφωσα πόλις Ἀρκαδίας, *Telpussa urbs Arcadiæ.* Plinius & Pausanias *Thelpusa*, Θέλπυσσα scripserunt: ille prædicto loco; hic in Arcad. cap. xxiv. *Erymanthus*, inquit, fluvius, ex monte *Lampæa* ortus, Ἀρκαδίαν διεξελθὼν, ἐν δεξιᾷ μὲν τὸ ὄρος ἔχων τὴν φολὸν, ἐν ἀριστερᾷ δὲ πάλιν Θέλφωσαν χώραν, κατέσιν εἰς τὸν Ἀλφειὸν, *Arcadiam percurrens ad dextram monte Pholoë relicto, ad sinistram agro Thelpusa, in Alpheim inhibetur.* Mons heic quoque *Erymanthus* fuit, Achaia tangens, a quo flumini nomen hæsit, fabulosus apro ab Hercule interfecto. Pausanias Arcad. cap. xxiv, vulgatum ait esse, confecisse Herculem Eurystei iussu παρὰ τῷ Ερυμανθῷ ὄν μεγέτι καὶ ἀλκῇ τὸς ἄλλους ὑπερσηκότα, *aprum magnitudine & robore insignem in monte Erymantho.* Virgilius lib. vi vers. 801

*Nec vero Alcides tantum telluris obiuit,  
Fixerit aripedem ceruam licet, aut Erymanthi  
Pacarit nemora, & Lernam tremefecerit arcu.*

Seneca Hercule Furente vers. 228

*quid memorem - - -  
Solitumque densis hispidum Erymanthi iugis  
Arcadia quater nemora Menalium suem?*

Heic etiam Calisto in vrsam conuersa errasse fingebatur. Ouidius Trist. lib. I elegia IV de Boota, Vrsæ sidus infectante,

- - - - *custos Erymanthidos Vrsæ.*

Pars Erymanthi montis Λάμπεα, *Lampæa* est, mons ex quo *Erymanthus* fluuius ortus, Pholoë monte ad dextram relicto, in Alpheum inlabitur. Vide Pausan. Arcad. cap. XXIV. Plinio est *Lampæus* mons lib. IV cap. VI, cum oppido *Lampæ*: at Papinio lib. IV Thebaid. vers. 290 æque *Lampæa*, vt Pausaniæ;

- - - *candensque iugis Lampea niuosis.*

In ortum hinc progredienti occurrit, Argolidem versus, *Stymphalus*, Στύμφαλος, vrbs ad lacum cognominem, animum *Stymphalidum*, quas Hercules confecit, fabulis non ignota. Producit media, quæ idcirco etiam vocali longa Στύμφηλος scripta est ab Homero & Hesychio. An etiam mons huius nominis? posthabuit Strabo, quum montes Arcadiæ lib. VIII pag. 267 recitauit. Hesychius dubitabundus: Στύμφηλος, πόλις ἢ ὄρος Ἀρκαδίας, *Stymphalus*, vrbs aut mons Arcadiæ. Certior Ptolemæus, cui & in Peloponnesi montibus est ὁ Στύμφαλος; & in viribus Arcadiæ itidem Στύμφαλος, *Stymphalus*. Sub monte lacus: ad lacum, oppidum, quod *Stymphalum*, neutro genere, est Plinio. Apollonii scholiastes ad lib. II vers. 1055 Στύμφαλος πόλις Ἀρκαδίας. Στυμφαλὶς δὲ λίμνη, *Stymphalus* vrbs Arcadiæ: at *Stymphalides* est lacus. Ouidio lib. II Fast. vers. 27 hic lacus *Stymphalides* unde: circumcolæ *Stymphalii* Polybio lib. II cap. LV: regio *Stymphaliæ*, Στυμφαλία, lib. IV cap. LXVIII. Urbem Strabo in euersis numerat: lacus fundit flumen, quod antequam terræ submergatur, etiam *Stymphalum* dicitur: quum in Argea rursum erumpit, *Erasini* nomen induit, vt Pausanias Arcad. cap. XXI demonstrauit. Herculis fabulam Apollonius dicto libro II vers. 1054 sic enarrauit:

• Ppp ppp p 3

• oue

’Ου δὲ γὰρ Ἡρακλῆς ὁπότε ἤλυθεν Ἀρκαδίην δε  
Πλώϊδας ὄρνιθας Στυμφαλίδος ἔαδενε λίμνης  
’Ωσαοθαί τόξοισι.

Quod Hygini verbis fab. xxx interpretamur: *Aves Stymphalides in insula Martis, quæ emissis pennis suis iaculabantur, sagittis interfecit.* Catullus carm. LXIX vers. 113 ad Mallium, de Hercule:

*Tempore quo certa Stymphalia monstra sagitta  
Perculit imperio deterioris heri.*

Et Lucretius lib. v vers. 32

- - - - - *uncisque timenda  
Inguibus Arcadia volucres Stymphala colentes.*

Supra lacum *Parthenius* mons ad fines Argolidis: longo iugo inde ad *Tegeatidem* recurrens. Addit Plinius *Parthenium* oppidum. Strabo VIII pag. 267 Ὄρη ἐπιφανῆ περὶ τὴν Κυλλήνην Φολοῦ, καὶ Λύκειον, καὶ Μαίναλον, καὶ τὸ Παρθένιον καλούμενον, καθήκον ἐπὶ τὴν Ἀργεῖαν ἀπὸ τῆς Τεγεατίδος, *Montes, prater Cyllenem, insignes sunt Pholoë, Lyceus, Menalus, & qui Parthenius vocatur, a Tegeatide regione ad Argeam usque pertingens.* Eosdem enumerat, & in iis *Parthenium* quoque Pomponius lib. II cap. III. Liuius lib. XXXIV cap. XXVI *Castra* [ex Argiuo agro] *monit, & Parthenio monte superato, prater Tegeam tertio die ad Caryas posuit castra.* Virgilius eclog. x vers. 57

- - - - - *non me ulla vetabunt  
Frigora Parthenios canibus circumdare saltus.*

Contingit *Cyllene*, mons altissimus Arcadiæ. Strabo ibidem: μέγιστον ὄρος ἐν αὐτῇ Κυλλήνῃ, *maximus mons in ea* [Arcadia] *Cyllene.* Pausanias cap. XVII ὄρος ὑψηλότατον ἐξῶν τῶν ἐν Ἀρκαδίᾳ Κυλλήνῃ, *altissimus montium Arcadiæ est Cyllene.* In vertice Ἑρμῆς Κυλλήνῃς, *Mercurii Cyllenii templum*, eodem teste. Ibi enim natus fingebatur *Mercurius.* Virgilius lib. V III vers. 138

*Vobis Mercurius pater est, quem candida Maia  
Cyllenæ gelido conceptum vertice fudit.*

Lege Seruium ibidem. Ovidius Fast. II vers. 276

*Atque Cyllene, Parrhasiaque niues.*

Nam & *Parrhasius* mons illius tractus est. Hesychius: παρῥάσιον, ὄρος

ἔως Ἀρκαδίας. *Parrhasius, mons Arcadia.* Statius Thebaid. VII  
vers. 163

*Parrhasiumque nemus, - - -*

Ab hoc vrsæ quoque cælestis, quæ Calisto fuerat, cognomen accepit, quasi & in illo quondam nemore errasset. Iterum Statius Siluar. lib. IV carm. V vers. 5

*Iam trux ad Arctos Parrhasias hiems*

*Concessit, altis obruta solibus.*

Et lib. VII Thebaid. vers. 8

*- - Oceano vetitum qua Parrhasis ignem  
Nubibus hibernis & nostro pascitur imbri.*

Oppidum quoque Plinio *Parrhasie* fuit: Stephano etiam & Hesychio laudatum auctore Homero, qui Catal. vers. 115

Στύμφηλόν τ' ἔχον, καὶ Παρῆσιν ἐνέμοντο,

*Stymphalum tenebant, & Parrhasiam habitabant.*

Inde *Parrhasii*, populus apud Strabonem dicto libro p. 267, & possessuum *Parrhasius*, id est Arcadius. Virgilius VIII, 344

*Parrhasio dictum Parnos de more Lycæi.*

Ad occasum hinc est mons *Pholoë*, ἡ Φολοῖα, Elidem spectans. Plinius lib. IV cap. VI, *Montes in Arcadia, Pholoë cum oppido: item Cyllene*: reliqui. Ovidius Fastor. lib. II vers. 273

*Testis erit Pholoë, testes Stymphalides undæ.*

Et Statius Thebaid. lib. X vers. 228

*Vertice sic Pholoës volucrum nutritor equorum.*

Et idem Achilleid. lib. I vers. 168

*- - - fixam Pholoës sub rupe lesnam.*

Pholoë ad dextram relicta, prope Erymanthum flumen sita est *Psophis*, ψωφίς, antea φήγια, vel φηγία, *Phegia*, adpellata, ut Pausanias & Stephanus referunt. Plinius & Ptolemæus *Psophidis* mentionem habent: situm ostendit Pausanias cap. XXIV Σιρµίων μὲν δὴ σαδίοις ἐστὶν ἀπωτέρω τελακοντα ἢ ψωφίς. παρὰ δὲ αὐτὴν ὁ τε Ἀεραῖος ποταµὸς, καὶ ὀλίγον ἀπωτέρω τῆς πόλεως Εὐόρµαιθος ῥέει. *Abest a Sireis Psophis stadiis XXX. Præterfluit amnis Aroanius, & breui ab urbe intervallo Erymanthus.* Polybius lib. IV cap. LXX

• situm *Psophidis* ita describit: κείται τῆς μὲν συμπάσης Πελοποννήσου κατὰ τὴν μεσόγειαν· αὐταῖς δὲ τῆς Ἀρκαδίας ἐπὶ τοῖς πρὸς δυσμὰς πέ-  
ρσαι, συναπτέσθης τοῖς περὶ τὰς ἐγκατίας κατοικῶσι τῶν περὶ τὴν  
Ἀχαιῶν,

Αχάων, *Sita est* [Psophis] *se uniuersam spectes Peloponnesum, in ipsius medietullo: se Arcadiam, in occidentis eius partibus, qua ultimus occidentem versus Achæorum fines contingit.* Occasum versus sitam fuisse & Achæorum ultimos aut Eleos etiam spectasse, conuenit cum Pausaniæ descriptione: at in medio totius Peloponnesi puncto exstitisse, non video, quomodo positioni occidentali, quam vna defendit Polybius, conciliari facile possit. Non procul admodum a Clitorio fuisse, adparet ex Polybii eodem loco, vbi exercitus dicitur ductus *διὰ τῆς κλειτορίας ὡς ἐπὶ Ψωφίδος, per Clitoriam, quasi Psophidem versus.* Pausanias cap. xxxiii Siræos in medio ponit inter Clitorios & Psophidios. ὅροι, inquit, κλειτωρίας τῆς χώρας πρὸς Ψωφίδος εἰσὶν αἱ Σιραῖ, *Siræ sunt agri fines inter Clitorios & Psophidios.* Siræ autem fuerunt locus, vnde Siræi, paullo ante memorati, nominabantur.

Eodem libro iv cap. lxxii & seq. aliquoties *Λασιώ*, Λασιῶν, cum Psophide, tamquam vicino loco, coniungitur, videlicet ad Eleorum fines, nisi potius in ipsa Elide extrema fuit *Λασιώ*. nam ait, οἱ παραφυλάσσοντες τὸν Λασιῶνα τῶν Ἠλείων, *presidium quod Lasione Eleorum erat.* Idem Polybius lib. v cap. cii ait Philippum ἐπὶ Λασιῶνα, *Lasionem* accessisse, & turri deserta eius vrbs occupata, se εἰς τὴν Ἠλείαν, *Eleam* inuasurum esse simulasse.

Hactenus de iis, quæ ad septemtrionem sunt Arcadiæ, & in finibus adiacentium ibi regionum: quæ interiorum sunt Arcadum, & circa Alpheum fluuium, nunc imus perlustratum. Pausanias Arcad. cap. vlt. Alpheum ἀρχαῖον, *oriri* dicit ἐν φυλάκῃ, *ad Phylacem*: deinde mergi in *Tegeatico* agro, rursus erumpere in *Aseo*. Ex quibus intelligimus *Tegeam* & *Aseam* fuisse prope Alpheum.

Τεγέα, *Tegea* nobilis quondam vrbs & bello clara. Crebra mentio apud Polybium, sed vix vlla certioris sitis indicaturam habens: nisi quod lib. iv cap. lxxxii dicit, Philippum ἐκ τῆς μεγάλης πόλεως, *ex Megalopoli* profectum, διὰ τῆς τεγέας, *per Tegeam* ducto exercitu, εἰς Ἀργεῖς, *Argos* venisse. Nimis ergo ad occasum reduxit Ptolemæus, quum a Megalopoli in altivum ortum potius recedat. Iterum Polybius excerptis libri xi cap. xvi tradit, Philopœmenem, *Tegea* primo impetu capta, postero die castra ad Eurotam posuisse. Conuentus ibi Achæi

aliquan-

aliquando egerunt, quum aduersus Lacedæmonios bellum gererent. Liuius lib. xxxv cap. xxvii *Tegeam exercitu contracto, concilioque eodem & Achæis & sociis indicto.* Et lib. xxxviii cap. xxxiv *Decretum Tegeæ in concilio communi Achæorum factum est.* Pluribus oppidis Arcadiæ bellorum impetu ac vi deletis, de hac Strabo sub finem lib. viii tradit: Τέγεα ἔτι μετρίως συµµένα, *Tegea adhuc mediocriter se sustentat.* Oppidani Τεγεάται, *Tegeata* apud Polybium sæpe, & Stephanum. Nummus antiquus thesauri Gallorum regii, ΤΕΓΕΑΤΑΝ, id Τεγεατῶν, Dorice.

*Asæa*, Ασέα, non procul absuit, in cuius agro emergit Alphæus, supra submersus, vt ante paullo, Pausania auctore, monstrauimus: qui & cap. xlii ἐρείπια Ασέας, *ruinas Asæa* ostendit, vbi etiam ὁ λιφίς, ἀκρόπολις ποτε οὖσα, τείχους σημεῖα ἔχει, *collis, in quo arx fuit* [ eius vrbs ] *vestigia murorum retineat.* Addit, non amplius quinque stadiis ἀπὸ Ασέας, *ab Asæa*, πηγὴν, *fontem* Alphæi renascentis; nec longe inde fontem Eurotæ abesse. Stephanus *vicini* dixit, forsan quia ex vrbe in vici formam redacta fuit. Ασέα, inquit, κώμη τῆς Ἀρκαδίας, ἀφ' ἧς ὁ Ἀλφειὸς ῥέει, *Asæa, vicus Arcadiæ, unde Alphæus* [ iterum erumpens ] *oriatur.* Vicanus ipsi est Ασέας; forsan etiam Ασῶς, *Asæus*, quia tale possessiuum, plerumque simile gentili, est. Pausanias cap. liv ἀνατείλας ἐν Ἀσῶν, *subaudi, γῆ, id est rursus emergens* [ Alphæus ] *in Asæo agro.*

Plura oppida exhaustit ἡ Μεγάλη πόλις siue Μεγαλόπολις, *Megalopolis*, Græcarum vrbiū, exceptis Romanis coloniis, vt Pausanias cap. xxvii dicit, νεωτάτη, *recentissima*, Epaminondæ auspiciis, paucis mensibus post pugnam Leuctricam condita, multis inualidis oppidis in magnam vnā ciuitatem deductis, vt fortius se aduersus Spartanos tuerentur. Scribitur Græce diuise Μεγάλη πόλις a Ptolemæo, Pausania, Stephano: & coniunctim Μεγαλόπολις a Strabone sub finem libri viii. Ipse Megalopolitanus Polybius vtroque modo, Μεγάλην πόλιν dixit lib. iv cap. xii; & Μεγαλόπολιν lib. iv cap. lxxvii. *Helisson* fluuius urbem hanc interfuit, vt Pausanias cap. xxx demonstraui, ortus ἐν κώμῃς ἐκωνύμει, *ex vico eiusdem nominis, Helisfonte*, qui inde per *Dipcesium* primum, *Iγχαίτην* deinde agrum perlapsus, postremo αὐτὴν διεξελθὼν Μεγαλὴν πόλιν, *ipsam Megalopolim percurrens*, haud

Qqq qqq q

longe



longe inde in Alphecum se infundit. Coloni *Megalopolita*, Græca forma, Liuii lib. xx xv cap. xxvii: & *Megalopolitani*, eiusdem libri cap. xxix.

Oppida ex quibus coaluit Megalopolis, a Pausania narrantur cap. xxvii, quorum pleraque sunt obscura. Potiora selegemus. *E Manalo*, inquit, *Alea*, *Pallantium*, *Helisson*, *Dipæa*, alia. Mons *Manalus* est, a Strabone & Plinio in montibus Arcadiæ laudatus: & Virgilius ecloga viii vers. 22

*Manalus argutumque nemus pinosque loquentes  
Semper habet: semper pastorum ille audit amores.*

Et plurali numero ecloga x vers. 55

*Interca mixtis lustrabo Manala nymphis.*

Est & campus eodem nomine. Pausanias cap. xxxvi ὅς ἐστι δῆμον τῷ πεδίῳ τὸ Μαινάλιον, idem nomen montis est & campi, nempe *Manalium*. Oppida ergo plura caput partim montanus tractus, partim campus potuit. In ipsis fuit etiam *Manalum* oppidum, cuius etiam ἐρείπια, id est *ruinas ac rudera*, ibidem Pausaniās notauit. Pindari scholiastes ad Olymp. ix vers. 88 Μάναλον ἐστὶν Ἀρκαδίας καὶ πόλις.

In hoc tractu ex oppidis quæ in vicinam Megalopolim concesserunt, nominatur primum *Alea*, Ἀλέα, vnde Minerua Ἀλαία, *Alea* cognominata, cuius templum solum supererat Strabonis ætate, lib. viii extremo. Plinius quoque *Aleam* in oppidis Arcadiæ recensuit.

*Pallantium*, Παλλάντιον, vt Pausanias scribit, & Salmasius Stephanum emendat; siue *Palatium*, vt Plinii habent codices, sed minus recte, quia Euandri proauus, vnde nomen est, *Pallas* fuit, geminato lambda; non *Palus*, simplici. Id vero recte notauit Plinius: *Pallantium*, vnde *Palatium Roma*. Liuius lib. i cap. v *Iam tum in Palatino monte Lupercal hoc fuisse ludicrum, ferunt, & a Pallantco, vrbe Arcadica Pallantium, deinde Palatium montem adpellatum.* Et Virgilius *Aeneid. viii vers. 54*

*Pallantis proau de nomine, Pallanteum.*

Sequitur in *Mænalo Helisson*. κώμην, vicum dixit Pausaniās cap. xxx, vbi de flumine eiusdem nominis agit, qui fontem habet ad illum vicum. At antea cap. iii ἡ τε πόλις καὶ ὁ ποταμὸς ἑλίσσων, & oppidum & amnis *Helisson*. De flumine *Helisfonte* paullo ante

ante diximus, qui etiam *Dipæam* adluit, itidem Megalopolitanæ vrbi adscriptam. Vide cap. xxvii & xxx.

Ab Eutresijs, gente Arcadum, oppida Megalopolis exhaustit *Tricolonos*, *Eatium*, *Paroriam*, & alia. Ex Parrhasijs, *Lycosura* antiquissima vrbs in monte *Lyceo*, vnde & *Iuppiter Lycaeus* appellatur, cuius & Plinius meminit. Consule de *Lycosura* Pausaniam cap. ii & xxxviii. Ex eadem gente etiam *Trapezûs* fuit, quæ Megalopolim concessit, quamvis pars Trapezuntiorum in Asiam enauigarit, vbi qui Ponti Euxini Trapezuntem metropolim tenebant, eos συνοικίαι ἐδέξαντο καὶ συνωνύμους, tamquam gentiles & cognomines receperunt, Pausania notante cap. xxvii. qui cap. xxix ruinas *Trapezuntis* prope Alpheum tradit visas esse. Hac & alia plura oppida exhaustit noua vrbs *Megalopolis*, vt vel omnino deserta illa fuerint, vel in formam vicorum exiguam reducta.

Vici quoque illi, qui oppida antea fuerunt, ditionis erant Megalopolitanorum. Ibidem Pausanias cap. xxvii αἱ μὲν [πόλεις] ἐς ἅπαν ἴσιν ἐφ' ἡμῶν ἔρημοι, τὰς δὲ ἔχουσιν οἱ Μεγαλοπολίται κώμας, Γόρτυνα, Διποίναις, Θεισσοῖν τὴν πρὸς τῷ Ορχομενῷ, Μεθύδριον, Τευθίν, Καλλιὰς, Ἐλαιοῦντα, *Vrbium*, [e quibus Megalopolis est conflata] *quædam funditus hodie sunt delete; quædam redactæ in vicos, Gortys videlicet, Dipæna, Thissoa ad Orchomenum, Methydrium, Theutis, Callia, Helisson.*

Prima recto casu est *Γόρτυς, Gortys*. Pausanias cap. xxviii Γόρτυς κώμη τὰ ἐπ' ἐμῇ, *Gortys vicus est mea atate*: Plinio eadem est *Gortyna*. Ab hac fluuius *Gortynius* nominatur, qui τῷ Ἀλφειῷ τὸ ρεῦμα ἀνακοινοῖ, in *Alpheum* effunditur. Etiam *Methydrium*, Plinio quoque commemoratum, cum *Theuti* & *Thissoa* erat ἐκ τῶν συντελούντων ἐς Ορχομενὸν, ex *contributis Orchomeno*, Pausania censente cap. xxvii. *Orchomenus* autem hic, vt a Bœotico distinguatur, Herodoto cum cognomine est Ορχομενὸς τῆς Ἀρκადίας, *Orchomenus Arcadiæ*.

Fuit quoque *Tripolis* Arcadiæ, ex tribus vrbibus sic adpellata regio, *Callis*, *Dipænis*, *Nonacri*. Pausanias dicto loco: περὶ γένετο καὶ Τριπολὶς ὀνομαζομένη, Καλλιὰ καὶ Διποίναι, καὶ Νώναις, *accessit etiam sic adpellata Tripolis, Callia, Dipæna, & Nonacris*. Male Amalæus vertit: *Tripolis, Callia nomine, accessit*. Prima *Callia*

mox statim dicitur *καλλιὰ*, *Callia*, pluratiuo numero : & *Dipæna* quoque *Δίπωναι*, *Dipæna* : *Nonacris* autem pestifero *Stygis* fonte satis celebrata. Herodotus lib. VI cap. LXXIV ait, ἐν ταύτῃ τῇ πόλει ἔστι τὸ Στυγὸς ὕδωρ, *in hac urbe*, id est prope illam, effe *Stygis aquam*. Vitruvius lib. VIII cap. III *Est in Arcadia Nonacris nominata terra regio, quæ habet in montibus e saxo stillantes frigidissimos humores. Hæc autem aqua στυγὸς ὕδωρ nominatur, quam neque argenteum, neque æneum, neque ferreum vas potest sustinere, sed dissiluit & dissipatur : conseruare autem eam & continere nihil, nisi mulina ungula.* Stephanus : *Νώνακρις, πόλις Ἀρκαδίας, Nonacris, oppidum Arcadia.* Plinius *Nonacrin* in montibus *Arcadiæ* numeravit, ad quem olim positum fuit oppidum. Inde *Nonacrius* & *Nonacrinus* formatur. Euander ex *Arcadia* in *Italiam* delatus Ouidio lib. V *Fast.* vers. 97 est *Nonacrius heros* : & lib. II *Fattor.* vers. 275

*Cinctæque pinetis nemoris iuga Nonacrimi.*

Prope *Nonacrin* fuit *Pheneus*, *Φενεὸς*, inter quas aqua *Stygis* destillauit : vnde æque *Pheneo* & *Nonacri* adscribitur. Strabo lib. VIII extremo : περὶ Φενεὸν δ' ἐστὶ καὶ τὸ καλλήμενον Στυγὸς ὕδωρ, λιβάδιον ἀλεθρίου ὕδατος, τομιζόμενον ἱερῶν. Prope *Pheneum* est etiam quæ dicitur *Stygis aqua*, *stillicidium aquæ perniciose*, quam *sacram* habent. Stephanus ; *Φενεὸς πόλις Ἀρκαδίας, Pheneos oppidum Arcadia.* Euandri & maiorum in *Arcadia* sedes fuit. Virgilius *Aen.* VIII vers. 165 sub Euandri persona :

*Accessi, & cupidus Phenei sub mœnia duxi,*

puta *Anchisen hospitem*. Callimachus hymno in *Delum* vers. 71 scripsit *Φεναιὸς*, quod illustis vir *Ezech. Spanhemius* ob metrum fieri censet. Statius *Thebaid.* IV vers. 291

*Et Pheneos nigro Stygia mittere credita Diti.*

Sub *Nonacri*, austrum versus, *Κλάτωρ*, *Clitor*, Plinii *Clitorium* situm erat. Pausanias cap. XVII *Ἐκ Φενεὸς δὲ ἰόντι ἐπὶ ἑσπερας καὶ ἡλίου δυσμῶν, ἥ μὲν ἀριστερὰ τῶν ὁδῶν ἐς πέλιν ἄγει Κλάτορα· ἐν δεξιᾷ δὲ ἐπὶ Νώνακρον καὶ τὸ ὕδωρ τῆς Στυγὸς. Eunt ex Pheneo, occasum, versus, due viae sunt ; Clitorem laua, Nonacrin dextera & ad Stygis aquam ducit.* Straboni sub finem libri VIII in dirutis urbibus sunt etiam *Κλάτωρ καὶ Φενεὸς, Clitor & Pheneos.* Et Ptolemæo *Κλάτωρ, Clitor.* De mirabili fonte eius, salidum vini adferente,

te, Vitruvius lib. VIII cap. III *In Arcadia ciuitas est non ignota Clitor, in cuius agris est spelunca profluens aqua, quam qui biberint, sunt abstemii.* Ouidius Metam. lib. XV vers. 322

*Clitorio quicumque sitim de fonte leuatur,*

*Vina fugit, gaudetque meris abstemius undis.*

Plinius lib. XXII cap. II *Vinum in tadium venire his, qui ex Clitorio lacu biberint, ait Eudoxus.* Est eidem Plinio etiam fluuius *Clitorius*, lib. IX cap. XIX, κλείτωρ, *Clitor* Pausaniæ dictus cap. XXI, qui influit in *Aroanium* amnem, septimo ab vrbe studio. *Aroanius* deinde Psophin urbem adluit, cap. XXIV.

*Aliphera*, Αλιφερα, trans amnem Alpheum, siue in sinistra eius fuit. Polybius lib. IV cap. LXXVIII de Philippo: διαβάς τῇ γεφύρᾳ τὸν Αλφειὸν ποταμὸν, ἐς ῥᾷ παρ' αὐτὴν τὴν τῶν Περσέων πόλιν, ἦκε πρὸς Αλιφεραν, ἣ καί ται μὲν ἐπὶ λόφῳ κρημνιῶδες πανταχόθεν, *Alphci* ponte traiecit, qui *Heraam* prætersiuit, *Alipheram* venit, in colle undique prærupto sitam. Liuius lib. XXXII cap. V in *Achaiam* legatos [Philippus] misit, qui redderent *Achaïs* *Orchomenon* & *Heretum* & *Triphyliam*: *Megalopolitis* *Alipheram*, contententibus nunquam, eam urbem fuisse ex *Triphylia*, sed sibi debere restitui, quia una esset ex iis, quæ ad condendam *Megalopolim* ex decreto *Arcadium* contributa forent. Quod Pausanias cap. XXVI confirmat. Ἔστι Αλιφερα πόλις μακρὰ καὶ μεγάλη. ἐξελέσθη γὰρ ὑπὸ οἰκητόρων πολλῶν, ὑπὸ τὸν συνοικισμόν τῶν Ἀρκάδων ἐς Μεγάλην πέλιν. *Aliphera* ciuitas haud magna est, quo incolarum multa pars tunc discessit, quo tempore communi *Arcadium* consilio *Megalopolim* coloni sunt deducti. His enim etiam post conditam *Megalopolim* πόλιν, urbis nomen & dignitatem conseruauerunt, quod idem cap. XXVII adnotauit. Relicti illi habitatores a Polybio Αλιφεραῖαι, dicto loco cap. LXXVIII: a Plinio itidem *Alipheræ*, lib. IV cap. VI.

*Cynetha* quoque eo tractu fuit, Clitori finitima. Polybius lib. IV cap. XVIII τὸ Ἀρτεμίδος ἱερὸν, ὃ καί ται μὲν μετὰ τοῦ Κλάτος καὶ Κυναίθης, *Diana* sanum inter *Clitorem* & *Cynethum* situm. Straboni quoque Κυναίθαι, *Cynetha*, in desertis aut diris *Arcadiæ* numerata. Plinius quoque eius mentionem habet lib. IV cap. VI. Oppidani erant Κυναίθαῖς, vt Polybius dicto loco vocat, & Pausanias cap. XIX.

*Orchomeniis* & *Pheneatis* confines erant *Caphyæ*, quod

Pausanias cap. XIII tradit : dicti ab oppido *Caphya*, quod etiam in censu dirutarum apud Strabonem est. Paulo ante Pausanias : ἴσονται ἐξ Ὀρχομενῶν, καὶ σταδίας πρὸς τὸν ὄσον τρεῖς, ἡ μὲν εὐθεία ἐπὶ πόλιν κορυφαίαν ἄγει, *Ab Orchomeno stadia prope tria profectis via se ostendit quia Caphyam recta iter est.* Polybius plurali numero usus est lib. II cap. LII προσλαβὼν τῷ τετάρτῳ τούτῳ Καρύας, Πελλήνην, Φενεὸν, occupans sic *Caryas, Pellenen, & Pheneum.* Et Stephanus : Καρύαι, πόλις Ἀρκαδίας; *Caryae, oppidum Arcadiae.*

Pheneatis confines erant *Caryae*, eademque vergentes in Laconiam : aliae a Caryis Lacedaemoniorum. Pausanias cap. XIII extremo : ταῖς καταλεγμέναις πόλεσι, *praedictis urbibus* [confinio videntibus, Orchomeno, Pheneo & Caphya] Φάραγξ ὑπόκειται, - - - καὶ ἐπὶ τῷ πέρατι τῆς Φάραγγος, Καρυαίῳ χωρίῳ, *vallis subiacet* : - - - *in qua extrema est locus Caryae.* Et cap. XIV. incunte : Φενεατῶν τὸ πεδίον καίεται μὲν ὑπὸ ταῖς Καρυαῖς, *Pheneatarum ager subiectus est Caryis.* Livius lib. XXXIV cap. XXVI *Castra deinde* [Quintius ex Argiuo agro] *movit, & Parthenio monte superato, praeter Tegeam tertio die ad Caryas posuit castra. ibi, priusquam hostium intraret agrum, sociorum auxilia expectavit.* Arcadicae haec sunt, non Laconicae Caryae, ad quas ab Argis tertio die cum exercitu venire nequaquam potuisset. Et ipse Livius interpretes sui est, quum dixit, *Caryas citra agrum hostium*, quae omnis Laconica erat, fuisse : nec, nisi transitis illis, in agrum Lacedaemoniorum, qui ad Arcadium pertinebat, intratum esse. Vitruvius lib. I cap. I *Si quis statuas marmoreas, mulieres stolas, & quae Caryatides dicuntur, pro columnis in opere statuerit, & insuper mutulos & coronas collocaverit, percontantibus ita reddet rationem : Caryae, ciuitas Peloponnesi, cum Persis hostibus contra Graeciam censisit; postea Graeci per victoriam glorioso bello liberati, communi consilio Caryatibus bellum indixerunt. Itaque oppido capto, viris interfecit, ciuitate deleta, matronas eorum in seruitutem abduxerunt. Nec sunt passi stolas, neque ornatus matronales deponere, uti non vno triumpho ducerentur; sed aeterno seruitutis exemplo graui contumelia preste, poenas dare viderentur pro ciuitate. Ideo qui tunc architecti fuerunt, aedificis publicis designauerunt earum imagines, oneri serundo collocatas, ut etiam posteris nota poena peccati Caryatium memoria tradere-tur.* Vir maximus Iosephus Scaligeri Animadvers. in Chronolog.

Eusebii

Eusebii pag. 20, recensitis his Vitruvii verbis, *Hec, inquit, Carya non potest esse, nisi illa, quæ erat in Arcadia, quum Laconica fuerit tantum templum Dianæ, non autem ciuitas.* Ioannes Meurtius autem Miscell. Lacon. lib. IV cap. XIV Vitruvii verba de Carya Laconica interpretatur: sed malo cum Scaligero de Arcadica architectum interpretante facere, in cuius iudicio etiam vir summus Lucas Holstenius, ad Stephanum Notis, adquiescit.

*Mantinêa*, *Μαντινεία*, a Ptolemæo in austro Arcadiæ & ad fines Laconicæ constituitur: ex altera parte confines sunt Orchomeniis Mantineenses. Pausanias cap. XII *Μαντινέων ὅροι πρὸς Ὀρχομενίους ἐν ταῖς Ἀρχισίαις εἰσὶ*, sunt ad *Anchisias* agrorum inter *Mantineenses* & *Orchomenios* termini. Est autem *Anchisia* mons, & ad radices eius *Ἀγχίσου μνήμα*, *Anchise sepulcrum*, quem quidam in his oris mortuum ac sepultum tradiderunt. Strabo lib. VIII extremo: *Μαντινίαν ἐποίησεν ἑνδοξὸν Ἐπαμεινώνδας, τῇ δευτέρᾳ νικησας μάχῃ Λακεδαιμονίους*, *Mantineam Epaminondas illustriorem fecit, victis ibi altero prælio Lacedæmoniis.* Antiqua vrbs & Homero etiam laudata Catalogo vers. 114

*καὶ Τεγεὴν ἔχον, καὶ Μαντινέην ἐρατεινὴν,*

*Et Tegeam habitabant & Mantineam amabilem.*

Fata illius Pausanias cap. VIII enarrat. Peloponnesiaco bello cum Eleis Athenienses aduersus Lacedæmonios iuuerunt: quam ob rem Lacedæmonii illam duce Agesipolide, Pausaniæ filio, expugnatam maiori ex parte diruerunt, vt *κατὰ κώμας*, *vicinitates*, ab relictis habitaretur. In quinque *κώμας* descripsisse, Iphoro auctore Harpocraton nos docet. Thebani apud Leuctra victores restituerunt, sed immemores beneficii Mantinenfes prælio, quo Epaminondas occubuit, Spartanis auxilio fuere: mox Achæis accedentes & Antigono regi, Spartanorum hostibus, in illius honorem *ὀνομα τῇ πόλει μετέθεντο Ἀντιγονίαν*, *mutato nomine urbem suam Antigoneam adpellauerunt.* Plutarchus autem in Arato pag. 1048 tradit, Achæos Antigoni ope occupasse urbem, qui, primoribus cælis, dono Argiuis dederit, decreto factō, *μηκέτι καλεῖν Μαντινείαν, ἀλλ' Ἀντιγονίαν*, vt ne amplius illam *Mantineam* vocarent, sed *Antigoneam.* Ex quo Ptolemæus illustratur, qui in Arcadia scripsit, *Ἀντιγονία, ἢ καὶ Μαντινεία.* Hadrianus tandem imperator, vt Pausanias refert, *ἀφελὼν Μαντινεῦσι τὸ ὄνομα τὸ ἐκ*

*Μαντινέ-*

Μακεδονίας ἐπακτὸν , ἀπέδωκεν αὐτῷς Μαντίνειαν καλῶσθαι σφισι τὴν πόλιν , nomine Macedonico abrogato , rursus Mantineam iussit vocari.

Inter Psophim & Mantineam Ptolemæus Φιάλαιαν , *Phialciam* posuit , quæ est Pausaniæ Φιγαλία , *Phigalia* , cuius situm prope Lycosuram & montem Lycæum descripsit cap. xxxix , quo in orientem magis a Ptolemæi positione declinat . Eandem autem esse , idem antea ex nominis mutatione cap. iii & v monstrat , videlicet quæ olim Φιγαλία fuerat , *Phigalia* ; postea dictam esse Φιαλίαν , *Phialiam* . Confirmat Stephanus : Φιγαλέα πόλις Ἀρκადίας , *Phigalea oppidum Arcadiæ* . Ad Rhianum prouocat , qui Φιγαλία scripserat . Addit , μετωνομάσθη δὲ Φιαλία διὰ τοῦ γ , postea *Phialæa sine G nominata est* .

Arcadiæ *Pallenen* Plinius lib. iv cap. vi inter alias vrbes recenset , quem Apollonii scholiastes ad lib. i vers. 177 iuvat : ἡ Ἀχαικὴ Πελλήνη διὰ τῆς Ε · ἡ δὲ ἑτέρα , ἡ τῆς Ἀρκადίας , διὰ τῆς Α γράσσεται Παλλήνη , *Achaia Pellene per E ; altera Arcadiæ per A scribitur Pallene* .

Pomponius Mela in tribus Arcadiæ urbibus ( nec enim plures memorat ) habet *Tencam* , illarum mediam . In *Arcadia* , inquit , sunt vrbes , *Psophis* , *Tenea* , & *Orchomenon* . Nemo , quod sciam , hoc nomine oppidum in Arcadia posuit : vt suspicari possis *Teger* forsân legendum esse , quod vix credibile , vnam ex tribus primariis præteriri a ceteris omnibus posse . Exstat quidem nummus ΤΕΝΕΑΤΩΝ inscriptus , quem vero Harduinus ad Corinthiaci agri κώμην seu pagum refert eius nominis . Strabo sane illum laudat lib. viii pag. 262 a templo τῆς Τειεάτης Ἀπελλωνος , *Apollinis Teneatæ* : & tandem Teneatas καθ' αὐτὰς πολιτεύσασιν , *peculiarem rempublicam constituisse* , & Achaico bello a Corinthiis defeuisse ad Romanos tradit . Pausanias Corinth. cap. v ait , portam Corinthi Τενεατικὴν , *Teneaticam* , denominare , a qua vrbe abiit stadia lx . Stephanus qui etiam κώμην Κορινθίων , *Corinthiæ vicum* dixit , inter Corinthum & Mycenæ tradit Τενεάιν , *Teneam* fuisse positam . Quæ quum ita auctorum fide sint , Corinthiacæ potius Teneæ , quam ignotæ Arcadum , quem diximus , nummus vindicetur .

Neque notior *Eua* est Arcadiæ . Stephanus : Εὐὰ πόλις Ἀρκადίας ,

καδίας, *Eua Arcadia oppidum*. In Brandenburgico Thesauro pag. 443 nummus est ΕΤΑ inscriptus, qui ad hoc oppidum a doctissimo viro L. Begero refertur. Nec enim ad Argiuorum κώμην, id est vicum Εὔαν, *Eua*, quam Pausanias extremo Corinthiacorum ostendit, nummus publicus potest reduci. Ptolemæus addit *Lyfiadem*, & *Lileam*, Λεΐλαιαν, sed itidem minus notas.

Sunt & alia quæ Plinius recenset, *Bucolium*, *Carnion*, *Melana* (Pausaniæ Μελενοῦσι, cap. III) *Macistum*, *Enispe*, quam & Homerus cum aliis nominauit versu 113 Catalogi,

Ῥίπην τε Στρατῆν τε, καὶ ἠνεμόεσσαν Ενίσπην,

*Ripen*, & *Stratiam*, & *altam Enispen*.

Sed nemo facile his sedem & locum adsignabit. Finimus ergo Pomponii verbis de montibus fluminibusque: *In Arcadia sunt montes Pholoë, Cyllene, Parthenius, Manalus: flumina Erymanthus & Ladon*. Non sufficiunt: plura ostendimus supra: plura etiam Plinius adnumeravit, montibus, *Lycaum*, quem & *Olympum* dici Pausanias cap. xxxviii auctor est; & *Lampeum*: fluminibus nihil addit, Melæ autem duos in *Alpheum* ait defluere: quod de utroque supra, præsertim de *Ladone* ex Pausaniæ Arcad. cap. xxv, & Eliac. I cap. vii, demonstraui. *Alpheus* autem est princeps Arcadiæ fluuiorum & ceterorum receptor.

Gentes Arcadiæ Strabo in *Azanes* & *Parrhasios* distribuit, saltem illo loco non plures nominat. Pausanias addit *Eutresios* cap. xxvii. *Azanes* videntur ad occasum habitasse, quia illorum Psophis fuit: *Parrhasii*, circa Parrhasium montem. Statius cum Strabone facit Thebaid. lib. iv vers. 292

*Venit & Idæis ululatibus amulus Azan,*

*Parrhasique duces.*

## C A P V T XIV

DE

## INSVLIS GRAECIAE.

**A**B Illyrica ora si incipimus per Ionium mare in Creticum & Aegæum peruehi, prima insula est *SASON*, Σασων, siue Σασωνί. Silius geminato sibilo *Saffon* scripsit: Plinius

Rrr rrr r

extre-



extremo lib. III feminea forma *Safonis*. De situ lis est. Videntur veteres Italicis insulis adposuisse. Strabo lib. VI pag. 194 εἰς Σάσωνα τὴν νῆσον, ἥτις μέση πῶς ἰδρυται τῷ διάρματος, τῷ ἐκ τῆς Ἠπείρου πρὸς τὸ Βρεντίσιον, in insulam *Safonem*, quae in medio traiecit ab Epiro Brundisium. Et Lucanus lib. II vers. 627

*Spumoso Calaber perfunditur aequore Sason.*

Quod vero Ptolemæus lib. III cap. XIII de Macedonia scripsit, παρῆκεται τῇ Μακεδονίᾳ ἐν τῷ Ἰονίῳ πελάγει Σασὼ νῆσος, Macedonia in Ionio mari insula *Saso* adiacet; & hodieque contra Aulonem, quæ nunc Valona dicitur, parua insula sita est, quam *Saseno* vulgo vocant: utique vero persimile est, illam quæ prope Aulonem iacet, *Safonem* esse veterem. Polybius de illa lib. V cap. CX λέμβοι καθορμιζόμεντες εἰς τὴν νῆσον, ἥ καλεῖται μὲν Σάσων, καὶ ταῦτα εἰς μικρὰ, ἢ ὄνομα Σασών, Sunt Ceraunii montes in Epiro, & insula ibi parua est, cui nomen *Sason*. Mela etiam *Sason* scripsit & Statius, ut mirum sit a duce suo discedere Plinium, quem extremo lib. III ait: In Ionio mari, ab Orico - - millia passuum, *Safonis*, piratica statione nota. numerum omisi quia suspectus est, M millia passuum in Harduini libro; MM passuum in Frobeniano; illic multitudine excedens, heic paruitate deficiens. Scylax distantiam facit ἡμέρας τεττάρων μέσας, tertiam partem diei. Iterum Lucanus lib. V vers. 650

*Non humilem Sasona vadis, non litora curua  
Thessalia saxosa pauent.*

Humilis: quia supra dixerat perfundi æquore. Silius ei non montes, nec saxa, sed *arenas* tribuit lib. VII vers. 480

*Adriaci fugite infestas Saffonis arenas.*

## C O R C Y R A.

Corcyra, Græce Κέρκυρα, Thesprotiæ obiecta, variis olim nominibus vocitata est. Plinius lib. IV cap. XII Insula ex adverso Thesprotiæ, a Butbroto XII millia passuum, eadem ab Acrocerauniis L millia, cum urbe eiusdem nominis Corcyra, libera civitatis;

tatis; & oppido Cassiope, temploque Cassii Iouis, passuum nonaginta septem millia in longitudinem patens; Homero dicta Scheria & Phæacia; Callimacho etiam Drepane. Scholiastes ad illud Homeri Odyss. E vers. 34

Ἡματί κ' εἰκοσὶ Σχερίην ἐρίβωλον ἵκοιτο  
φαίηκων ἐς γαῖαν,

Vicesima die ad Scheriam fertilem venias, Phæacum in terram. Σχερία, inquit, ἐκαλεῖτο ἡ νῆσος τῶν Φαιακῶν, τὸ δὲ μετὰ ταῦτα ἐκλήθη Κέρκυρα· τὸ δὲ ἀρχαιότατον ἐκαλεῖτο Δρεπάνη, Scheria vocatur Phæacum insula, quæ postea dicta est Corcyra: antiquissimum vero nomen fuit Drepane: quod, si a fabulis abstrahas, a curvitate figuræ est. Eadem de nominibus insulæ scholiastes Apollonii ad lib. IV vers. 983. Vrbs est eodem nomine Corcyra, potens olim, quæ sæpe, cum validis rebuspublicis bellum gessit. Homerus tantum Φαιήκων πῶλιν nominat, hoc est Phæacum urbem Odyss. Z vers. 298, quam a versu 262 ita describit, ut non alia sit quam quæ hodieque Corcyra, vulgo Corfou, a κορυφῶ, medii ævi apud Nicetam & æquales arcis Corcyræ nomine adpellatur. Deinde coloniam Corinthiorum accepit, unde Thucydides lib. VII pag. 526 Κερκυραῖοι, Κορίνθιοι σαφῶς, Corcyrai indubitato sunt Corinthii. Porrigitur media in Corcyra vocabulo etiam in Græco Κέρκυρα. Lucanus lib. II vers. 622

- - - - seu vela ferantur

In portus Corcyra tuos - - -

Ovidius in Ibin vers. 510

Te Corcyraum Cressia turba putet.

Altera vrbs insulæ Corcyræ, a Plinio & Ptolemæo laudata, est Cassiope, Κασιόπη, quam hic in septemtrione insulæ locavit. Promontorium eius nominis addit Ptolemæus: Plinius templum Cassii Iouis: Cicero portum, lib. XVI epist. IX ad Tironem: Corcyra fuimus usque ad XVI kalend. Decemb. tempestatibus retenti. a. d. XV kal. Decemb. in portum Corcyraorum ad Cassiopen stadia CXX processimus.

• Promontoria Corcyræ Ptolemæus, præter iam dictum Cassiopaum, quod a septemtrione est, in latere quod in occasum simul & in meridiem vergit, Phalacrum, φαλακρὸν ἄκρον; & Amphipagum, quæ Græce est Ἀμφίπαγος ἄκρος: & in extremitate

Rrr rrr r 2

altera,

altera, per totam insulam opposita *Κασσιόπρο, Λεύκιμμα ἄκρη, Leucimma promontorium* est; Straboni, loco mox indicando, ἡ Λευκίμμη; Plinio & Thucydidi lib. I pag. 22 & 32 *Λευκίμμη, Leucimma* per N; sita e regione Sybotorum insularum. Plinius lib. IV cap. XII *A Phalacro, Corcyra promontorio scopulus, in quem mutata Pylæis nauem a simili specie fabula est. Ante Leucimnam, Sybota.* ΣΥΒΟΤΑ, τὰ Σύβοτα, parua insulæ inter Corcyram & continentem Thesprotiæ. Strabo lib. VII pag. 224 εἰσὶ δὲ νησί-  
δες τὰ Σύβοτα, τῆς μὲν Ἠπειρώς μικρὸν ἀπέχουσαι, κατὰ δὲ τὸ ἑὸν ἄ-  
κρον τῆς Κερκυράας, τὴν Λευκίμμη κείμεναι, *Sunt Sybota parua insula, paululum ab Epiro distantes, iuxta orientale [Corcyra] promontorium Leucimnam sita.* Thucydides lib. I pag. 32 ἐστρατοπεδεύσαν-  
το ἐν μιᾷ τῶν νήσων, ἀκαλῶνται Σύβοτα, *castrametati sunt in vna insularum, qua vocantur Sybota.* Non ergo vna insula est, Sybota, vt Stephanus scripsit, Σύβοτα νῆσος καὶ λιμὴν, *Sybota insula & portus*: sed plures, minimum duæ. Portus huius nominis, sed quod Thucydides pag. 34 obseruat, ἔρημος, *desertus*, in vicina est continente Thesprotide, de quo in Epiro diximus. Procopius lib. III Goth. cap. XXVII promontorium *Cynos cephalus* nominat πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον, *ad solis ortum* quod respiciat. Eodem tractu ortiuo insulæ Corcyra, contra urbem Corcyram est *Ptychia, Πτυχία*, Thucydidi lib. IV pag. 283 descripta. Ptolemaeus in oppidis insulæ Corcyra numerauit, vt puto propter propinquitatem: sed separatam & singularem insulam esse, clare docet Thucydidis historia, εἰς τὴν νήσον τὴν Πτυχίαν διεκόμεσαν, *in insulam Ptychiam transportarunt.* Et Stephanus; Πτυχία, νῆσος παρὰ τῇ Κερκυρᾷ, *Ptychia, insula iuxta Corcyram.*

Ortum versus ab Corcyra sunt duæ parua insulæ dictæ Πά-  
ξοι, *Paxi* siue *Paxa*. Plinius lib. IV cap. XII *Ad Leucadiam Paxa duæ, quinque M. discreta a Corcyra.* Dio Cassius lib. I de prælio Actiaco p. 426 ἡ πρὸς Πάξοις θάλασσα, *mare iuxta Paxos.* Alibi traiecto accentu Παξοί. Polybius lib. XI cap. X περὶ τὰς καλεµένους Παξῆς, *iuxta Paxos ita nominatos.* Et Plutarchus de defectu oraculorum pag. 237 Φωνὴν τῆς νήσου τῶν Παξῶν ἀκουσάναι, *ab [vna] insula Paxorum vocem auditam esse.* Recentibus tabulæ ibi duas ponunt, quarum nomina sunt *Pachsu & Antipachsu.* Plinius in hoc mari plures memorat, nec hodie satis notas, *Ericusim,*  
Μαρα-

*Maratben, Elaphusam, Maltbacen, Trachien, Pythioniam, Tarachiam:* e quibus *Ericusa*, ἡ Εἰρικῦσα νῆσος, etiam Ptolemæo fuit cognita, quam inter Corcyram & Cephalleniam posuit.

## INSVLAE MINORES AD LEUCADIAM.

De ipsa *Leucadia*, tamquam peninsula, actum supra est in Acarnania, cui adhæret: post deinde insula facta, vti hodieque est, *Sancta Maure* nunc adpellata. Huic in ortum versus plures parvæ insulæ adiacent, de quibus iam agendum est. Plinius lib. IV cap. XII *Inter Leucadiam & Achaïam permulta, quarum Teleboides, eademque Taphia, ab incolis ante Leucadiam adpellantur Taphias, Oxia, Prinoëssa: & ante Aetoliam Echinades, Echiaia, Cotonis, Thyatira, Geoaris, Dionysia, Cyrrus, Chalcis, Pinara, Mystus. Teleboæ, Τηλεβοῶν, qui & Taphii dicebantur, populi fuerunt Arcaniæ, quam Strabo lib. VII pag. 222 a tribus gentibus habitatam fuisse, Curetibus, Lelegibus & Telebois, etiam Aristotelis testimonio probavit. E quibus Teleboæ, vel pars illorum, in Italiam migravit, & in insula Capreis sedem fixerunt, vt Virgilius lib. VII vers. 735 & Tacitus annal. IV cap. LXVII tradiderunt. Ab his insulæ Teleboides dictæ, quæ Acarnaniæ obiacent. Stephanus: Τηλεβοῖς μοῖρα τῆς Ακαρνανίας, ἀπὸ Ἰηλεβός, ἡ πρότερον Ταφίων ἐκαλεῖτο. Telebois est pars Acarnania, a Teleboæ dicta, quæ prius Taphiorum regio dicebatur. Rursus Strabo lib. X pag. 316 αἱ τῶν Ταφίων νῆσοι, πρότερον δὲ Τηλεβοῶν, ὧν ἦν καὶ ἡ Τάφος, νῦν δὲ Ταφιδῶσα καλεσμένη, Taphiorum insula, ante Teleboarum, e quibus & Taphos erat, quæ nunc Taphiusa vocatur. Apollonii scholiastes ad lib. I vers. 747 ἡ Τάφος νῆσός ἐστι μία τῶν Εἰρικῶν, ἣν ὤκησαν Τηλεβοῶν, οἱ πρότερον τὴν Ακαρνανίαν οἰκῶντες, Taphos insula est una ex Echinadibus, quam Teleboæ incoluerunt, qui prius Acarnaniam incoluerant. Ibidem ad vers. 750 Τηλεβοῶν οἱ Ταφιοί, Teleboæ sunt ipsi Taphii. Quod si est, Echinades insulæ sub Teleboidibus continentur: Strabo autem pag. 116 Teleboides non intervallo quidem, sed ἡγεμόσι, ducibus, sub quibus ταπτομένης, recte & administratæ fuerant, ταφιοῖς & Τηλεβοῖς, qui Taphii & Teleboæ quondam fuissent, a reliquis dicit distingui.*

ECHINADES, Εχινάδες, correpta quæ ultimam antecedit, parvæ insulæ sunt ante Acheloi ostia, plures numero, sed asperæ ac steriles pleræque. Plinius: *ante Aetoliam Echinades*. Thucydides lib. II extremo: κένται τῶν νήσων τῶν Εχινάδων αἱ πολλὰ καταντικρὺ Οἰνιάδων, τοῦ Ἀχελώεως τῶν ἐκβολῶν ἔδρην ἀπέχουσαι. ὥστε μέγας ὢν ὁ ποταμὸς προσχοῖ αἰεὶ, καὶ εἰς τῶν νήσων αἱ ἡπείρωνται. *Iacent pleræque Echinadum insularum e regione Oeniadarum, ab adlu-  
vionibus Acheloi nihil admodum distantes, quarum fluminis, quum  
intumuit, adgestione, continenti adiunguntur.* Strabo lib. X pag. 315 ait, a Cephalenia πρὸς ἑω τὰς Εχινάδας ἰδρύσθαι νήσους· ὧν το, τε Δουλίχιόν ἐστι (καλῶσι δὲ νῦν Δολίχραν) καὶ αἱ Ὀξείαι καλεῖσθαι, αἷς ὁ ποιήτης Θωὰς εἶπε, *ad ortum [æstium maxime] sitas esse Echinadas, quarum sit Dulichium, qua nunc Dolichna vocatur; & Oxie [Acute] dicta, quas poeta Thoas vocavit.* Multitudinis illarum Ovidius testis est Metamorph. lib. V III vers. 587

- - - partesque resolvit  
*In totidem, mediis quot cernis Echinadas undis.*

Auctore Stephano dicuntur etiam *Echine*, Εχῖναι: sed plerique omnes, quos superstites scriptores habemus, eas non *Echinas*, sed *Echinades* adpellant. Scylax quoque ita describit, ut dicat πολλὰς, *multas* numero esse, quarum aliquas Achelous, humo adgesto continenti coniungat: αἰεὶ δὲ ἔρημοι, *desertas esse*, quod de plerisque & minoribus intelligo. Si enim *Dulichium*, ut Strabo censet, in illarum numero fuit, quæ habitata erat, utique non omnes desertas fuisse oportet. Virgilius Aeneid. III vers. 270

*Dulichiumque Sameque & Neritos ardua saxa:*

& κτητικῶς, ecloga eiusdem VI vers. 76

*Dulichias vexasse rates.*

Dulichium etiam Ὀξείαν, *Oxeam* dictam esse, Stephanus auctor est, quod una τῶν Ὀξείων, quas Strabo vocitavit. Mela autem lib. II cap. VII Dulichium ab Echinadibus seiungit.

ITHACA, Ἰθάκη, Vlyssis patria, vicina Dulichio, ἐν ᾧ ὁ μῶνυμος πόλις, *in qua urbs eiusdem nominis*, ut Ptolemæus refert: siue ut Scylax, πόλις καὶ λιμὴν, *urbs & portus*. Oppidum erat ὑπονήιον, *sub Næio monte situm*. Homerus Odys. I vers. 81

Ἡμεῖς

Ἡμεῖς ἐξ Ἰθάκης ὑπονίου εἰλήλαμεν,

*Nos ex Ithaca ad Neium sita venimus.*

Celebratur etiam mons *Neritos*, *Νήριτος*, in hac insula. Iterum Homerus *Odyss.* ιῶτα vers. 21

Νομετάω δ' Ἰθάκην εὐδαίελον, ἐν δ' ὄρεσ ἀυτῇ

. *Νήριτον εἰνοσίφυλλον, ἀετρεπές.*

*Colo autem Ithacam clarissimam, in qua mons est*

*Neritus, multas frondes mouens, decorus.*

Eustathio in hunc locum idem est *Neius* & *Neritus* : sed rectius distinguuntur : Strabo vero in dubio relinquit pag. 313, ἀδελον, dicens, εἴτε τὸ αὐτὸ τῷ *Νηρίτῳ* λέγει τὸ *Νήιον*, εἴτε δ' ἑτέρον ἢ ὄρεσ ἢ χωρίον, *Incertum est, num Neriti nomine Neium ipsum dicat* [Homerus,] *an alium montem vel locum.* *Mela Neritus* insula est ab *Ithaca* diuersa, lib. II cap. VII. *In Ionio*, inquit, *Prote, Ilyria, Cephalenia, Neritos, Same, Zacynthos, Dulichium* : & inter non ignobiles *Vlyssis* nomine *Ithaca* maxime illustris : cui videtur Virgilius paullo ante citato versu præisse,

*Dulichium Sameque & Neritos ardua faxis :*

Verum quia idem *Samen* & *Cephaleniam*, quæ eadem Homero est, item *Hyriam* & *Zacynthum*, Plinio eandem, distinguit ; neque in *Nerito* fides ipsi contra consensionem ceterorum habenda est. Seruius ad hunc locum Virgillii : *Neritos, mons Ithaca.* Et Strabo lib. x pag. 312 ad illud Homeri Catalogo vers. 139

οἳ τ' Ἰθάκην εἶχον, καὶ *Νήριτον* εἰνοσίφυλλον,

adnotauit : ὅτι μὲν τὸ *Νήριτον* ὄρεσ λέγει, τῷ ἐπιθέτῳ δηλοῦ· ἐν ἄλλοις δὲ καὶ ῥητῶς ὄρεσ, *Neriton montem Homero esse, ex epithetomani festum est : aliis autem locis diserte montem adpellat.* Et Plinius dicto loco : *Ab ea* [Cephalenia] *Ithaca xv millia distat, in qua mons Neritus.* *Tota vero circuitu patet xxv millia passuum.* *Ante hanc in alto, Asteris, Prote.* Hæc illa *Prote*, quam modo Pomponius primo loco posuerat. *Asteris* autem, quæ & *Asteria* dicta, Stephano est νησιον μεταξὺ Κεφαληνίας καὶ Ἰθάκης, *ρινην insula inter Cephaleniam & Ithacam.* Strabo etiam *Asteriam* dixit : Homerus autem *Ἀστερίδα*, *Odyss.* Δ vers. 844

Ἔστι δὲ τις νῆσος μέσση ἀλλ' πετρεῖα,

Μεσσηγύς Ἰθάκης τε Σάμοιό τε παρπαλοεσσης,

Ἄστερις, οὐ μεγάλη.

Hoc est: *Insula in medio mari est saxosa, inter Ithacam & asperam Samum, siue Cephaleniam, Asteris non magna. Ausonius quoque Periocha in hunc Odyss. iv librum: Circa Asteriam insulam, qua Ithacam Samumque interiacet.*

## C E P H A L L E N I A.

Cephalenia, *κεφαληνία*, siue *κεφαλληνία*, insula mediocris est maris Ionii inter Ithacam & Zacynthum, quatuor intra se oppida continens. Nomen gemino λ scripserunt Thucydides, Polybius, Strabo: simplici litera Scylax, Ptolemæus, Marcianus Heracleota. Sic Latini quoque diuisi sunt, & Liuii libris *Cephalenia* legitur: Melæ, Plinii, Flori *Cephalenia*. Et quamquam a *κεφάλω*, *Cephalo* Pausanias vocabulum ducat, tamen & ipsius codicibus id geminato lambda expressum est. Manutius in Orthographia: *CEPHALLENE insula, duplici LL libri veteres & Græca consuetudo.*

Eruditorum opinio est, Strabonis nixa & Eustathii auctoritate, Homerum hanc insulam *Samum* adpellasse; etiam *Epirum Nigram*. Ille lib. x pag. 312 *Σάμον δὲ τὴν νῦν Κεφαλληνίαν, Samon* [vocat Homerus] *que nunc est Cephalenia*: nec *Σάμον* modo, sed *Σάμην* etiam tam urbem quam insulam communiter adpellari addit: quamquam alii *Samum* insulam a *Sime*, eius oppido, distinctam velint. Odyss. A vers. 146

*Δολιχίῳ τε Σάμῃ τε καὶ ὑλήεντι Ζακύνθῳ.*

*Dulichioque Sameque & nemorosa Zacyntho.*

Et Odyssæ Δ vers. 671

*Ἐν πορθμῷ Ἰθάκης τε Σαμίου τε παιπαλοέσσης,*

*In freto Ithacæque Samique aspera.*

cui persimilis versus est 845 eiusdem libri paullo ante in insula *Asteria* explicatus. Eandem insulam putant etiam *Epirum Nigram* ab Homero nominari, Odyss. ζ vers. 97 & φ vers. 109. Vide Palmerii Græc. Antiq. lib. iv cap. xxiv. Quæ sane satis antiqua videtur opinio esse, ut Plinius quoque in ea errauerit, Cephaleniam etiam *Melenam* dicens nuncupatam esse, quum nemo solum *Melenam*, sed *Epirum Melenam* siue *Nigram* tradant dictam esse. Adde Odyss. Ω vers. 377 & ibi Eustathium.

Oppida

Oppidum Cephallenia ita descripsit Thucydides Kb. II pag. 120 Κείται ἡ Κεφαλληνία κατὰ Ἀκαρνανίαν καὶ Λευκάδα, τετράπολις ἔσται, Παλλεῖς, Κρανίαι, Σαμῶνι, Προνῶνι. Sita est Cephallenia Acarnaniam versus & Leucadem, quatuor urbes habens, Pallenses, Craniis, Samaos, Pronaos. Polybius lib. V cap. III κατέχευε τῆς Κεφαλληνίας κατὰ Πρόνους, Cephalleniam attigit iuxta Pronos oppidum. Et Plinius lib. IV cap. XII A Paxo Cephallenia, quondam Melana dicta, circuitu patet XLIV M. P. Same diruta a Romanis: adhuc tamen oppida tria habet. Haud dubie Same vrbs princeps, quia sic, & Samos, insula vocata, quæ vrbs postea Cephallenia, ut insula, fuit nuncupata. Ptolemæus: ἡ Κεφαλληνία νῆσος, ἥς ὁμώνυμος πόλις. Cephallenia, insula, cuius est vrbs eodem nomine. Liuius lib. XXXVIII cap. XXVIII M. Fulvius quum traiecisset in Cephalleniam, circa ciuitates insule misit percunctatum, utrum se dedere Romanis, an belli fortunam experiri mallerent. Metus ad omnes valuit, ne deditionem recusarent. Obsides inde imperatos, pro viribus inopis populi, vicenos Nesotas, Craniis, Pallenses & Samaei dederunt. Et cap. XXIX Quatuor menses obsidionem Same sustinuit. - - Samæi posteaquam captam urbis partem ab hostibus senserunt; cum coniugibus & liberis in maiorem refugerunt arcem: inde postero die dediti, direpta vrbe, sub corona omnes venierunt. Consul, compositis rebus Cephallenia, presidio Sama imposito, in Peloponnesum traiecit.

Hæc de metropoli Same satis sint: de ceteris consensus est duobus, Pallensibus & Craniis: his de tertio oppido superest, cuius incolas Liuius Nesotas vocat, quod commune insulanorum nomen est; Thucydides Pronaos, oppidum ipsum Pronos, Προνους Polybius, quod primo casu est Προνῶνι, Proni. Forte in parua insula adiacente aut peninsula situm fuit, ut nouum nomen & inde sustineret. Et Pallensium vocabulum subdubium est. Thucydides Παλλῆς, incertum quo casu; pro quo supra legebamur Παλλῆς, sicut Paulanias Eliac. II cap. XV ait: Παλλῆς ἡ τετάρτη Κεφαλληνῶν μοῖρα, Palenses (α παλεὺς) quarta pars Cephalleniorum. Polybius lib. V cap. III πρὸς τὴν τῶν Παλαίων πόλιν, ad Palænsium urbem, quasi Παλαία, Palæa nomen urbis fuerit. Totius insulae cultores Græce Κεφαλλῆνες, Polybio, dicto loco: & Periegeta verf. 436 Κεφαλλῆνων πολιτεία, Cephallenium oppida. Singu-



Iari κεφαλήν ἔμπορος, *Cephalenius mercator*, Pausanias Messen. cap. xx dixit. Imitantur Latini. Liuius lib. xxxvii cap. xiii cum iuuentute *Cephalenum*. Et Silius lib. xv vers. 305

*Saxa Cephalenum, & scopulis Neriton aruis.*

Mons in Cephalenia *Aenus*, vnde Ioui cognomen fuit *Aenesis*. Apollonii scholiastes ad lib. ii vers. 297 Ἔστι καὶ Αἶνος ὄρος τῆς κεφαλῆς, ὅπου Αἰησίε Διὸς ἱεὸν ἔστι, *Aenus mons Cephalenia*, in quo *templum Iouis Aenesis est*. Præcedit ex Hesiodo sine sibilo

- - - Αἰητῶ ὑψιμύδοντι.

## ZACYNTHVS.

Zacynthus, Ζάκυνθος, insula in austrum Cephaleniam subiecta, propius, quam illa, accedens ad Peloponnesum. Strabo lib. x pag. 315 Zacynthus cum Cephalenia in insulis numerat, ὑπὸ τῷ Ὀδυσσεὶ τεταγμέναις, quæ sub Vlyssis imperio fuerint. Ambitum eius facit stadiorum CLX & amplius: distantiam a Cephalenia, LX. ὑλώδης μὲν, ἔυκαρπος δὲ, *siluosa est*, inquit, *fertilis autem*. Ex Homero est, qui Odysf. iωτα vers. 24

Δαλίχιόν τε, Σάμη τε, καὶ ὑλήεσσα Ζάκυνθος.

quod Virgilius imitatus est Aeneid. iii vers. 270

*Iam medio adparet fluctu nemorosa Zacynthos,*

*Dulichiumque Sameque, & Neritos ardua saxis.*

Urbem habet cognominem, eamque, quod Strabo addit, ἀξιόλογον, *memorabilem*. Thucydides lib. ii pag. 144 Ζάκυνθος ἡ νῆσος κεῖται ἀντιπερὶς Ἠλίδος· εἰσὶ δὲ Ἀχαιῶν τῶν ἐκ Πελοποννήσου ἀποικοί, *Zacynthus insula e regione Elidis sita est, Achaeorum, qui sunt ex Peloponneso, colonia*. Et Liuius lib. xxvi cap. xxiv Et Lanius *Zacynthum* (*parua insula est, propinqua Aetolia: urbem unam eodem, quo ipsa est, nomine habet*) *eam, præter arcem, vi cepit*. Ptolemaeus: ἡ Ζάκυνθος, ἐν ᾗ καὶ ὁμώνυμος πόλις, *Zacynthus, in qua etiam urbs eodem nomine*. Et Scylax: ἐν ᾗ καὶ πόλις καὶ λιμὴν, *in qua & oppidum & portus est*. Plinius lib. iv cap. xii Ante eas [Teleboidas & Echinadas] *in alto Cephalenia, Zacynthus, utraque libera*. Et paucis interiectis: *Inter hanc [Cephaleniam] & Achaïam, cum oppido magnifica, & fertilitate præcipua Zacynthus, aliquando adpellata Hyrie*. Male ergo *Hyriam* a Zacyntho distinxit Mela.

Mela. Hodie vocatur, quod notissimum est, & insula & oppidum *Zante*. Qui incolebant, dicebantur *Zacynthii*. Nepos Dionis cap. ix *Suorum e numero Zacynthios adolescentes quosdam elegit.*

## INSVLAE MINORES

### CIRCA PELOPONNESVM.

Quæ inde a Zacyntho vsque ad sinum Asinæum sunt insulae, a Plinio ita lib. iv cap. xii enarrantur: *Ante Zacynthum xxx mill. pass. in Eurum ventum Strophades duæ, ab aliis Plotæ dictæ. Ante Cephalleniam Letoia. Ante Pylum tres Sphagiae; Et totidem ante Messenen Oenussæ.*

STROPHADES duæ sunt insulae, vt Strabo lib. viii pag. 248 describit, *πελάγια, in alto sitæ, e regione Cyparissiae, vnde Κυπαρισίων νῆσοι, Cyparissiorum dictæ insula: cccc fere a continente stadiis.* Virgilius lib. iii Aeneid. vers. 209

*Seruatum ex vndis Strophadum me litora primum  
Accipiunt. Strophades Graio stant nomine dictæ  
Insulae Ionio in magno, quas dira Celæno  
Harpyiaeque colunt.*

Stephanus: *Στροφάδες, νῆσοι πρὸς τῇ Ζακύνθῳ δύο, Strophades, duæ insulae iuxta Zacynthum.* Dictæ etiam *Plotæ, πλωταί*, vt Plinius referebat, id est natantes in aquis, fluctuantes. Apollonius lib. ii vers. 296

- - - *Στροφάδας δὲ μετακλῆσ' ἀνδρωται  
Νήσους τοιοῦτον ἔκρητι, πάρος Πλωτὰς καλέοντες,  
- - Strophadas cognominarunt homines  
Insulas huius causâ, prius Plotas nominantes.*

Strophades autem, *ἀπὸ στροφῆς, a conuersione dictæ, quia Zethus & Calais, alati iuuenes, Boreæ filii, Harpyias ad insulas vsque illas gladiis persequuti, monente Iride, inde finguntur reuertisse.* Quod pluribus Virgilii interpres Seruius exposuit: breuius scholiastes Apollonii.

*Letoia* Plinii est Ptolemæi *Lotoa, Λωτώα νῆσος*, ab eodem locata occasum solis versus inter Cephalleniam & Zacynthum.

SPHAGIAE insulae Plinio tres sunt: sed vna tantum vere, insu-

insula : scopuli ceteræ. Strabo lib. VIII pag. 248 ἡ περὶ σκοτειμένη πλησίον τοῦ Πύλου Σφαγία νῆσος· ἡ δὲ αὐτὴ καὶ Σφακτηρία λεγομένη, *Adiacet Pylo* [Messenio] *insula Sphagia, qua etiam Sphacteria nominatur.* Plures *Sphacteriam* vocant quam *Sphagiam*. Vtriusque tamen nominis mentionem habet Stephanus, *Sphacteria*, ex Pausania ; *Sphagia*, ex Phaurorino. Pausanias extremis Messenicis : τὴν λιμένην ἢ Σφακτηρίαν νῆσον περὶ βέβληται, *ante portum* [Pyli] *Sphacteria insula prominet.* Et Thucydides lib. IV pag. 256 ἡ νῆσος ἢ Σφακτηρία καλουμένη, τὸν τε λιμένα παρατήνυσσα, καὶ ἐγγὺς ἐπικαιμένη, ἔχουσα ποῖα, καὶ τοὺς ἑσπλους σενάς. *Insula, qua Sphacteria vocatur, portui* [vrbis Pyli] *pratenta est, eumque tutum efficit, & introitus angustos.* Nobilitata est Spartanorum clade. Diodorus Siculus lib. XIII cap. XXIV Ἀθηναῖοι κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον εἰς τὴν Σφακτηρίαν νῆσον πολλὰς τῶν Λακεδαιμονίων κατακλέσαντες καὶ λαβόντες αἰχμαλώτους, ἀπελύτρωσαν τοῖς Σπαρτιάταις. *Athenienses bello Peloponnesiaco Lacedaemoniorum quam plurimos in insula Sphacteria ceperunt, redemptos inde Spartanis restituerunt.*

OENUSSAE sunt Plinio tres insulae in sinu Messenio, siue, ut loquitur, *ante Messenen.* Vnam plurali nomine significat Pausanias Messen. cap. XXXIV μετὰ τὸν Ἀκρίταν, λιμένην τε Φοινικῶς, καὶ νῆσος κατ' αὐτὸν Οἰνοῦσαι, *post Acritan portus est Phœnicis, & ipsi proxima insula Oenusa.* Quidam insulam *Sapientia* interpretantur illarum maximam, alii *Caureram*, itidem alii *Veneticam* cognominatam.

Pergit Plinius : *In Asinao sinu tres Thyrides : in Laconico Teganusa, Cothon, Cythera cum oppido, antea Porphyris adpellata.* Straboni & Pausaniae *Thyrides*, *Θυρίδες*, sunt in vertice Tænari, seu in promontorio ad Tænarum, ut supra in Laconicae principio monstratum est. Ab his subiacentes insulas, aut scopulos, haud dubie Plinius *Thyrides* denominavit.

*Teganusam*, seu potius *Theganusam*, quia per Θ Græci exprimunt; Plinius in Laconico sinu posuit; malim in Messenio. nam ante promontorium Acritan situm est, inter Methonen & Coronen, oppida Messenica. Strabo lib. VIII pag. 248 τῇ Μεθωνῇ συνεχὴς ἐστὶν ὁ Ἀκρίτας, *Methona continuus est* [mons] *Acritas*, seu promontorium. Pausanias Messen. cap. XXXIV ἀνέχεται ἐς θάλασσαν ὁ Ἀκρίτας, καὶ νῆσος Θηγανοῦσά ἐστιν ἐρημος περὶ αὐτῆς, *Excursus*

rit in mare Acritas, & ante ipsum deserta est insula Theganusa. Me-  
la lib. II cap. VII Oenufa & Theganusa contra Acritan. Ptole-  
mæus scripsit Θιγανῆσα, eandemque cum Acrita promontorio  
in Messenico sinu, non Laconico, a quo longissime absunt, po-  
suit.

Cotbon autem Plinio in Laconico est, haud procula Cythe-  
ra insula. Stephanus: κώθων, νῆσος ἐν πέτρῳ Κυθήρων, Cotbon,  
insula non longe a Cytheris. A Berkelio Salmasius notatur, qui  
Stephani Cothonem in Africam ad Carthaginem voluit traie-  
ctum. Pomponius etiam Cotbonis meminit, sed in Aegæo mari.  
Nobis sufficit quod Stephanus cum Plinio consentiat. Ante,  
Gythium est Cranaë insula. Pausanias Lacon. cap. XXII ἡ νῆσος  
ἡ Κορναὴ πέρεται γυθείς, insula Cranae præiacet Gytheo. Iluc pri-  
mum Paris raptam Helenam deduxit a Lacedæmone, vt Home-  
rus refert Iliad. Γ vers. 445

Νῆσῳ δ' ἐν Κρανᾷ.

CTTHERA, Κύθηρα, insula oppido Boiæ & promontorio  
Maleæ obiecta, cum oppido & portu. Oppidum ejusdem no-  
minis est Cythera. Plinius dicto loco: Cythera cum oppido. Scylax:  
κατὰ ταύτην κεῖται Κύθηρα νῆσος καὶ πόλις καὶ λιμὴν, ἰκτὶα ἡπὶς [Ma-  
leam ἄκρην] sita Cythera insula, & oppidum, & portus. Strabo lib.  
VIII pag. 250 Πέρεται κατὰ τοῦτου Κύθηρα ἐν τεσσαράκοντα σταδίοις  
νῆσος εὐλίμενος πόλιν ἔχουσα ὁμώνυμον. Ante hoc [promontorium  
Maleam] sita est insula Cythera, intervallo XI stadiorum, bono  
portu instructa, & vrbe ejusdem nominis. Portus egregius, qui et-  
iam ἐπίγειον, ναυαλε, ob capacitatem dictus a Pausania est Lacon.  
cap. XXIII, sub quo oppidum aliud est, Σκάνδεια, Scandea no-  
mine, decem stadiis ab interiore vrbe Cytheris. Thucydides  
lib. IV pag. 287 τὴν ἐπὶ θαλάσῃ πόλιν Σκάνδειαν καλεομένην αἰετοῦσι,  
urbem [insulæ] maritimam, quæ Scandea vocatur, [Athenienses]  
capiunt. Et paucis interiectis: οἱ Ἀθηναῖοι τὴν τε Σκάνδειαν, τὸ ἐπὶ  
τῷ λιμένι πόλισμα παραλαβόντες, καὶ τῶν Κυθήρων φυλακὴν ποιήσαντε-  
ροι, ἐπλευσαν ἐς τε Ἀσπιν καὶ Ἑλος, Athenienses potiti Scandea oppido  
sub portum sito, Cytheris imposito præsidio, nauigant Asinen & He-  
los. Et Pausanias dicto cap. XXIII Κύθηρα κεῖται ἀπαντικρὺ Βοιωτῶν.  
- - - Ἐν Κυθήρῃσι δὲ ὡς ἐν θαλάσῃ Σκάνδεια εἰν ἐπίγειον. Κύθηρα δὲ  
ἡ πέλις ἀναβαίνει ἀπὸ Σκανδέας, σταδία ὡς δέκα. Cythera ex aduerso

*Boiarum sita sunt. In [insula] Cytheris autem ad mare est Scandea nauale. A Scandea ad urbem Cythera sunt stadia prope decem.* Nomen Græcis plurale est, ut vidimus. Iterum Thucydides pag. 286 τὰ δὲ Κύθηρα νῆσός ἐστιν· ἐπικύεται δὲ τῇ Λακωνικῇ κατὰ Μάλεαν, *Cythera sunt insula, adiacens Laconica iuxta Maleam.* Polybius IV cap. VI περὶ Κύθηρα, *circa Cythera.* Quod etiam Latini æmulantur, poetæ præsertim. Virgilius Aen. I vers. 680

*super alta Cythera.*

Et Ovidius Amor. lib. II eleg. XVII de Venere :

*Quæ Paphon & fluctu pulsa Cythera tenet.*

nam Veneri sacra erant, cuius antiquissimum templum, quod Pausanias obseruat, habuerunt. Idem Ovidius Fastorum lib. IV vers. 285

*Tum laua Creten, dextra Pelopeidas undas*

*Deferit : & Veneri sacra Cythera petit.*

Portus insulæ Lacedæmoniorum præcipuus erat, cuius maximam curam agebant, præsidio tenentes & oppidum & portum & quotannis ex Sparta mittentes, qui ius diceret in insula. Hæc ex Thucydidis prædicto loco. Hodie insula *Cerigo* adpellatur: olim etiam *Porphyris*, Plinio auctore: siue Πορφυρεσσα, ut apud Periegetæ scholiasten est ad vers. 499, qui rationem reddit, διὰ τὸ καλλίστας ἔχειν πορφύρας, *quod præstantissimas purpuras habeat.*

Argolici sinus insulas Plinius plures nominat lib. IV cap. XII. *In Argolico, inquit, Pityusa, Irine, Ephyre: contra Hermionium agrum Tiparenius, Aperopia, Colonis, Aristera: contra Træzenium, Calauria, quingentos passus distans.* Sed, præter ultimam *Calauriam*, quæ extra Argolicum sinum in Saronico potius est, nihil de ceteris distincte definiri potest. Pausanias Corinth. cap. XXXIV iuxta Bucephalon promontorium, quod in Saronico sinu est, *Pityusim* ponit & *Aristeras*, cum alia, *Haliusa*: post quas *Aperopiam* & *Hydream* memorat, tamquam longius in austrum versus distantes. Sed quoquo loco illæ fuerunt, in Argolico sunt quæ hodie a nautis vocantur Carai, Bellapola, Settepozze, ad quas haud dubie Plinius quibusdam suis nominibus respexit.

Notior certiorque CALAVRIA, ante portum Træzenium sita, interuallo, quod Plinius dixit, L passuum, siue, quod idem

idem est, ut Strabo lib. VIII pag. 254 prodidit, τετρασάδιον, *quatuor stadiorum*. Ambitus xxx stadiorum est. Idem pag. 257 περιεται τὸ λιμὲνος Καλαυρία νησιδίων, ὅσον τετράκοντα σταδίων ἔχον τὸν κύκλον, *Ante portum* [Træzenis] *iacet Calauria, parua insula, ambitu xxx stadiorum*. Religiosum ibi Neptuni templum erat & asylum, etiam Amphictyonum conuentus ciuitatum septem, quas Strabo nominat. quod ἱερὸν ἅγιον, *sanctissimum fanum* etiam Pausanias laudauit Corinth. cap. XXXIII. In hac insula bis exfulauit Demosthenes; etiam mortem veneno inuenit, & intra fani septa sepulcrum: de quibus præter Strabonem, Pausanias dicto loco, & Plutarchus Vita pag. 859 consulantur. Pomponius lib. II cap. VII. *Træzenio litori proxima Calauria inter ignobiles aliis leto Demosthenis nobilis*. Minus fertilem esse, Dionysii epitheto Perieg. vers. 499 probatur,

Ἀἴγυλᾶ τ' ἢ δὲ Κύθηρα, Καλαυριά τε τρηχεῖα,

*Aegyla, & Cythera, & Calauria aspera.*

Illa Aegyla aliis est Aegilia. Stephanus: Αἰγίλια, νῆσος μετὰ τὸ Κρήτης καὶ Πελοποννήσου, *Aegilia insula inter Cretam & Peloponnesum*. Mela dicto loco: *At interius Melos, Olios, Aegilia, Cothon.*

Supra Calauriam ex aduerso Atticæ est insula Belbina, siue ut Scylax definit, inter Sunium & Scyllæum, Træzenii agri promontorium. Plinius persæpe dicto loco: *Contra Træzenium* [agrum] *Calauria, quingentos passus distans: Plateis, Belbina, Iasfa, Baucidias*. At Strabo lib. IX pag. 275 magis in septentrionem & ad osam Atticam submouet. Postquam enim loca Atticæ, quæ circa Phalereum portum sunt, exposuerat; & promontoria, quæ inde ad Sunium sunt, *Zosterem & Astypalaam*, cum præiacentibus paruis insulis *Phaura & Eleusa*; addit, περιεται καὶ τεττὰν τῶν τόπων Βελβίνα νῆσος, οὐ πολὺ ἄπωθεν, *Ante hæc loca non procul a continente iacet insula Belbina*. Et lib. VIII pag. 259 *Aegina* exiguas insulas, continentem versus, circumiectas esse: *Βελβίνα δὲ πρὸς τὸ πέλαγος ἀνατείνεσθαι*. *Belbinam vero inde in altum versus sitam esse*. Quam vero Plinius *Eleusam* insulam Spiræo promontorio obiacere tradidit; forsitan media inter Astypalaam Atticæ, & Spiræum Peloponnesi est.

ÆGINA, Αἴγινα, nobilis insula, & classe olim cum Atheniensibus certans, quibus cum de palma ad Salaminem prælio aduer-

aduersus Persas contendit. Certe post Athenienses nulla ciuitas illo proelio maiorem nauium numerum habuit, quam Aeginetorum. Strabo lib. VIII pag. 258 *περὶ πρωτέων ἀμφισβητήσασά ποτε πρὸς Ἀθηναίους ἐν τῇ περὶ Σαλαμῖνα ναυμαχίᾳ κατὰ τὰ Περσικά.* Adde Pausaniam Corinth. cap. XXIX. Urbem habuit eiusdem nominis, *τετραμμένη πρὸς λίβα, in africanam conuersam*, ut Strabo ibidem notauit. Patria & regnum Aeaci, utroque quos nominaui, referente. Olim *Oenopia* dicta: Aeacus matris nomen imposuit. Ouidius Metamorphos. lib. VII vers. 472

*Oenopiam Minos petit, Aeacidae regna,*

*Oenopiam veteres adpellauere; sed ipse*

*Aeacus Aeginam genitricis nomine dixit.*

Cicero lib. III Officior. cap. XI *Nimis immincebat, propter propinquitatem, Aegina Piraeo.* Plinius lib. IV cap. XII *Aegina a Piraeo Atheniensium portu XX millia passuum abest, antea Oenone uocitata.* Pausania dicto loco, *οἰώνη.* Pomponius Mela de insulis: *Aegina Epidaurico litori proxima.* Dionysius Perieg. versu 512

*φαίνονται Σαλαμῖς τε καὶ Αἰγίνης ποτολίεθρον,*

*Adparent Salamis & oppidum Aegina.*

Sulpicius Ciceroni lib. IV epist. V *quum ab Aegina Megaram uersus nauigare.* Incolae *Aeginetae*, *Αἰγινῆται.* Cicero dicto Offic. loco: *Athenienses sciuerunt, ut Aeginetis, qui classe ualebant, pollices praeiderentur.* Horum fata Pausanias dicto loco recenset. *Oeā*, *Οἰή*, locus Aeginae mediterraneus, XX stadiis ab oppido Aegina, descriptus ab Herodoto lib. V cap. LXXXIII.

SALAMIS siue *Salamin*, insula e regione Eleusinis. Scylax: *κατὰ τὸτο [Ελευσίνος ἱερὸν καὶ τῆχος] ἐστὶ Σαλαμῖς νῆσος, καὶ πόλις, καὶ λιμὴν, Iuxta hoc [Eleusinium fanum] est Salamis insula, oppidum, & portus.* Et Pausanias Attic. cap. XXXV *Σαλαμῖς κατὰ Ἐλευσίνα κειμένη, Salamis e regione Eleusinis sita.* Secundum Strabonem post initium lib. IX *longitudo [τὸ μῆκος]* eius est LXX vel LXXX stadiorum. Urbem habuit eiusdem nominis, veterem quidem *πρὸς νότον, in austrum & Aeginam uersus;* novam autem in sinu & peninsula *πρὸς τὴν Ἀττικὴν, aduersus Atticam.* Patria sedes Aiakis fuit. Horatius lib. I oda VII de Telamone, Teucris & Aiakis patre:

*Τει-*

- - - Teucer Salamina patremque  
Quum fugeret.

Et Seneca Troadibus vers. 844

Numquid Aiæcis Salamina veram?

Veram (etiam Lucanus III vers. 183) dixit ad discrimen alterius in Cypro, ad huius imaginem a Teucro conditæ, quam *ambiguam* ibidem Horatius nuncupavit. Clarior facta Themistoclis victoria & Persarum clade. Mela lib. II cap. VII *In Attide Helene, nota stupro Helena; & Salamis excidio classis Persicæ notior.* Cicero lib. I Offic. cap. XXI *citetur Salamis clarissimæ testis victoriæ.* Et lib. I Quæst. Tusc. cap. XLVI *Ante Salaminem ipsam Neptunus obruet, quam Salaminii tropæi memoriam.* nam gentile ac possessuum *Salaminus*. Idem pro Archia cap. VIII *Homerum, Chii suum vindicant, Salaminii repetunt.* Etiam *Salaminicus* κτητικός dicunt. Lucanus lib. V vers. 109

Pt Salaminicum meminit mare. - - -

Et sinum Saronicum quoque Σαλαμινιακὸν, *Salaminicum* dictum esse, Strabo auctor est lib. VIII pag. 231. qui alia insulæ vetusta nomina lib. IX pag. 271 profert, quæ sunt Σκιρῆς, Κίχρη, Πιτυοῦσα, *Sciras, Cichria, Pityusa*, illa ab heroibus, hoc ab arbore inditum, quia pinifera est. Adde Pausan. Att. cap. XXXVI.

Ante-Salaminem, Nisæam & Megaram versus quinque parvæ insulæ, πέντε νησῖα, ut Strabo notat: sed alia Atticam versus *Psytalia*, νησίον ἔρημον πετρῶδες, *deserta, saxosa*, ut idem subiunxit p. 272. Plinius IV cap. XII *Clara Salamis: ante eam Psytalia.* Pausanias Attic. cap. XXXVI νῆσος πρὸ Σαλαμῖνος ἐστὶ καλουμένη Ψυτάλεια, *insula ante Salaminem est, dicta Psytalia.*

## E V B O E A.

Eubœa, Εὐβοία, insula oblonga, ab Attica ad Thessaliam usque, Bœotia, a qua Euripi freto dirimitur, prætenta. Strabo situm & præcipua loca descripsit ineunte libro X, quem Latine Plinii verbis interpretamur ex lib. IV cap. XII sect. XXI: *Eubœa*, inquit Plinius, *& ipsa annulsa Bœotia, tam modico interfluente Euripo, ut ponte iungatur: a meridie promontorii duobus, Gerasso ad Atticam vergente; ad Hellespontum Capbarco insignis: a*

• Ttt ttt t

septem-



*septentrione Cenæo nusquam latitudinem ultra XL millia passuum extendit, nusquam ultra duo millia contrahit: sed in longitudinem, uniuersa Bæotia, ab Attica Thessalia usque, prætenta in CL mill. passuum: circuitu vero trecenta sexaginta quinque. Quod breuius Pomponius Mela lib. II cap. VII his verbis præiit: Eubœa ad meridiem promontorium Geraßon & Capharea: ad septentrionem, Cenæum extrudit, & nusquam lata, duum millium spatium habet ubi arctissima est: ceterum longa totique Bæotia adposita, angusto freto distat a litore. - - Aliquot in ea sunt oppida, Istia, Eretria, Pyrrha, Nefos, Oechalia: verum opulentissima Carystos & Chalcis.*

Plinius plura addit oppida, sed multa in iis euerfa: ideoque inter hæc, & quæ superabant, distinguit. *Urbibus, inquit, clara quondam, Pyrrha, Portbmo, Nefo, Cerinbo, Orco, Dio, Aedepso, Ocha, Oechalia: nunc Chalcide, cuius ex aduerso in continenti Aulis est; Geraßo, Eretria, Carysto, Oritano, Artemisso, fonte Arcthusa, flumine Lelanto, aquisque calidis, quæ Ellopia vocantur, nobilis: notior tamen marmore Carystio. Scylax Caryandensis pag. 50 τετράπολις vocat, id est, quatuor oppidis constantem insulam. Μετὰ δὲ Ἀνδρῶν Εὐβοία ἡ ἴσος, αὕτη τετράπολις. Εἰσὶ δὲ ἐν αὐτῇ Κάρυσος, Ερετρία καὶ λιμὴν, Χαλκὶς καὶ λιμὴν, Ἐστιαία καὶ λιμὴν. Post Andrum est Eubœa insula, in qua urbes quatuor, quæ sunt hæ: Carystus, Eretria cum portu, Chalcis cum portu, Hestia cum portu. Nunc de singulis agendum est, & primum de promontoriis, & adiacentibus.*

Insulæ Eubœæ australe latus duobus continetur promontoriis, *Geraßo* quod Atticam prospectat; & *Caphareo*, quod Hellepontum. *Geraßum*, Γεραῖον, Plinius in promontoriis numerat, quem Solinus mutato genere sequutus est. *Cenæo promontorio, inquit, vadit in septentrionem: duobus aliis in meridiem extenditur, quorum Geraßos spectat Atticam; Caphareus prominet in Hellepontum.* Subiacet oppidum eiusdem nominis cum portu. Plinius: *urbibus clara, nunc Chalcide, Geraßo, Eretria, Carysto.* Strabo lib. X inuenit: Γεραῖος καὶ Πεταλία πρὸς Σάνιον, *Geraßus & Petalia Sunio opponuntur.* De vicina autem *Petalia* vix alius memorauit, nisi quod Plinius lib. IV cap. XII *Petalia quatuor insulas primo Euripi introitu ponit, quas oppido Petaliæ obuersas esse, non licet dubitare. Sed de his infra. Stephano au-*  
tem

tem Geræstus non oppidum, sed κώμη Ευβοίας, vicus Eubææ est. Portus enim illustrior quam habitationes. Liuius lib. XXXI cap. XLV cetera classis Geræstium, nobilem Eubææ portum, dum a Cirylo Iffai redirent, tenuit. Et Homerus huius portus mentionem habuit Odyss. Γ vers. 177

αἱ δὲ μάλ' ἤκα  
ἰχθυόεντα κέλευθα διέδρομον, ἐς δὲ Γεραῖον  
Εὐνύχιαι κατάγοντο.

Hoc est: illa vero [naues] celeriter piscosas vias percurrerunt, & ad Geræstum noctu deductæ sunt. Vbi scholiastes: Γεραῖος λιμὴν Ευβοίας, Geræstus portus Eubææ.

Alterum huius lateris promontorium, in ortum magis recedens, Καφæρεὺς, Ionice Καφηρεὺς, Caphareus, siue Caphereus, tribus syllabis, vocatur, cuius situm supra Plinius delineauit. Herodotus lib. VIII cap. VII ducentas naues, ne ab hoste viderentur, miserunt κατὰ τε Καφηρεά, καὶ περὶ Γεραῖον ἐς τὸν Εὐβοῖον, iuxta Caphereum & circa Geræstum, in Euripum. Mons periculosus nauigantibus propter vortices, quos facit, & latentes circa eum scopulos. Seneca Agamemnone vers. 558

Est humilis vnda, scrupulis mendax vadis,  
Vbi saxa rapidis clusa vorticibus tegit  
Fallax Caphareus.

Et Virgilius Aeneid. lib. XI vers. 260

- - - Euboica cantes, vltorque Caphareus.

Et Ouidius Trist. lib. I eleg. I vers. 83

Quicumque Argolica de classe Capharea fugit,  
Semper ab Euboicis vela retorquet aquis.

Ac Silius Italicus lib. XIV vers. 144

Euboici non per scopulos illisa Caphareo  
Euripi magis vnda furit.

Tertullianus quoque de Anima cap. LII adiectiua forma: Vis est & illa nauigiis, quum longe a Caphareis saxis, nullis depugnata turbinibus, nullis quassata decumanis, aduante flatu, labente cursu, latante comitatu, intestino repente percussu cum tota securitate desidunt. Stephanus: Καφηρεὺς, ἐπὶ τοῖον Ευβοίας, Caphareus, naualeς Eubææ, sed fallitur haud dubie. Omnes enim velut periculosum

locum ac fugiendum describunt: nemo alius vt portum aut navale.

In septentrione insulæ extremo *Cenæum*, Κήναιον, promontorium, quod cum Geræsto longitudinem insulæ dimittitur. Strabo lib. x ineunte: Παραμύκης ἐστὶν ἡ νῆσος ἐπὶ χιλίους ὁδεὸν τι καὶ διακοσίας σταδίους ἀπὸ Κηνάου πρὸς Γεραῖον. *Insula* [Eubœa] *oblonga est, a Cenæo ad Geræstum porrecta stadiis circiter CIO CC.* Et *πιοχ*: τ' μὲν Κήναιόν ἐστι κατὰ Θερμοπύλας, *Cenæum Thermopylis opponitur.* Et Ptolemæus lib. iii cap. xv Κήναον ἄκρον, *Cynæum promontorium*, in summa insula posuit. Plinii de hoc verba supra proposuimus.

*Artemisium* est promontorium, vel litus, ad quod primum Græcorum cum Xerxe fuit prœlium commissum, quod ita etiam Diodorus Siculus in hoc prœlio lib. xi cap. xii nominavit. οἱ Ἕλληνες ὥρμουν ἐπ' Ἀρτεμισίῳ τῆς Εὐβοίας, *Græci*, inquit, *ad Artemisium Eubœæ nauigabant.* Corn. Nepos Themistocle cap. iii *primum apud Artemisium inter Eubœam continentemque terram cum classiaris regis conflavit.* Eius neque Strabo, neque Ptolemæus mentionem fecit: utique vero Plutarchus Themistoclis Vita pag. 115. Πέρμπεται, inquit, μετὰ νεῶν ἐπ' Ἀρτεμισίον τὰ τεναὶ φυλάξων, *Mittitur* [Themistocles] *cum navibus ad Artemisium, ut fauces illas teneatur.* Et interiectis paucis: ἐστὶ δὲ τῆς Εὐβοίας τὸ Ἀρτεμισίον ὑπὲρ τὴν ἑσπέραν ἀιγιαλὸς εἰς βορρᾶν ἀναπεπταμένος. - - ἔχει δὲ ναὸν ἡ μέγαν Ἀρτεμίδος ἐπὶ κλήσῳ Περσῆώας, *Artemisium Eubœæ est supra Hestiam in septentriones expansum litus. Fanum non magnum habet Dianæ, cognominatæ Προφῆα, id est Orientalis.* An hoc Plinii *Artemisium* sit, vehementer dubitamus. Hic enim in oppidis numeravit, quod fortassis est Ptolemæi Ἀρτέμιδος ἱερὸν, *Diana fanum*, in medio litoris, ortum spectantis, locatum. Id quod vero Græcorum & Persarum prœlio nomen dedit, ἀιγιαλὸς, *litus* fuit secundum Plutarchum; vel vna mons a litore procurrens in mare, quemadmodum Suidæ & Harpocratiōν Ἀρτεμισίον ἀκρωτήριον τῆς Εὐβοίας, *promontorium* est insulæ Εὐβοᾶ. Ptolemæo est etiam Λέων ἄκρον, *Leon promontorium*; & Καλὴ ἀκτὴ, *Cale acete* seu *Pulchrum litus*; de quibus post paullò dicturi sumus.

Oppidorum, vt rursus ab australi parte incipiamus, est primum *Carystus*, Κάρυστος, vt Ptolemæus posuit, inter Caphareum.

&

& Geræstum. Consentit Stephanus, qui πρὸς τῷ Μυρτιάῳ πελάγῳ, ad mare Myrtonum sitam esse tradidit. Nec. Liuius abnuir, qui lib. xxxii cap. xvi ab Andro Eubœam ingressos primum ad Carystum venisse tradit: deinde ad Eretriam. *Haec, inquit, circa Andrum insulam classes coniunctæ, Eubœam inde, exiguo distantem freta, traiecerunt. Carystiorum primum agros occuparunt: deinde ubi Carystus, presidio a Chalcide raptim misso, firma visa est, ad Eretriam accesserunt.* Pomponius opulentissimam dixit, scilicet marmoris copia, unde columnæ cadebantur. Strabo post initium libri x, Κάρυτος ἐστὶν ὑπὸ τῷ ὄρει τῇ Ὀχῇ, πλησίον δὲ τῷ Στύρῳ, καὶ τὸ Μαρμαρίον, ἐν ᾧ τὸ λατόμιον τῶν Καρυτίων κίονων. Carystus sub monte Ochæ sita est: in propinquo Styra, & Marmarium, ubi Carystie columnæ caduntur. Marmor illud columnis ponendis in primis commendabatur. Plinius lib. xxxvi cap. vi ex Cornelio Nepote tradit, Mamurram primum totis adibus nullam nisi e marmore columnam habuisse, omnes solidas e Carystio aut Lunensi. Plinius alter lib. v cap. vi sect. 36 *Vitem quatuor columelle Carystie subeunt.* Tibullus lib. iii eleg. iii

*Quidue domus prodest Phrygus innixa columnis,  
Texare siue tuis, siue Caryste tuis.*

Strabo Styra, τὰ Στύρα, oppidum in propinquo locat, ut iam vidimus. Stephanus repetit Strabonis verba, Στύρα πλησίον Καρύσου. Thucydides lib. vii pag. 524 χαλκιδᾶς, καὶ στυρεῖς, καὶ καρύσιοι, Chalcidenses, & Styrenses, & Carystii. Quod addit Strabo Marmarium, non tam lapicidina videtur fuisse, quam oppidulum, seu vicus, iuxta quem marmor cadebatur, quia ipse a λατομῳ, seu loco cadendi marmoris, distinguit. Stephanus: Μαρμαρίον πρὸς Εὐβοίας, Marmarium, oppidum Eubœæ. Carystium ergo vocatur illud marmor non a proximo loco, sed nobilitate. Vetus inscriptio apud Gruterum pag. 593 num. 8

HTMENEVS CÆSARIS

SER. THAMTRIANVS A LAPIDICINIS

CARISTIIS FEC. SIBI ET THAMTRONVTRICIO.

Sio Gruterus edidit. At Manutius qui ipse inspexit (nam Romæ exstat) A LAPICIDINIS, Orthograph. pag. 479. quod propius ad genium antiquitatis est. De his nihil Ptolemæus habet: proximè autem Carystum, Καρύστην, Cilen αἰέν; qua

quid indicatum velit, litusne, vt nomen fert, an oppidum, quod series suadet, incertum est. *Ocha* Plinii sub monte *Ocha*, iuxta quem Carystum Strabo posuit, videtur fuisse. *Ocha* autem μέγιστον ὄρων, *mons maximus* Euboicorum, a quo & tota insula *Oche* olim dicta, vt Strabo refert principio libri x.

Antequam ad Eretriam venit, *Amarynthus*, Ἀμάρυνθος est, vicus Eretriæ, septem stadiis ab vrbe Carystum versus remotus. Strabo lib. x pag. 308 ταύτης [Eretriæ] ἐστὶ κώμη Ἀμάρυνθος, ἀφ' ἑπτὰ σταδίων τῇ τέχῃ. Huius [Eretriæ] pagus est *Amarynthus*, septem stadiis a mœnibus. Stephanus νῆσον Ἐυβοίας, insulam Eubœa vocat manifesto errore, qui πόλις fortasse vel κώμη vel simile voluit dicere, immo debuit. Ptolemæus hunc ordinem seruat a Chalcide ad Carystum: *Chalcis*, *Eretria*, *Amarynthus*, *Leon promontorium*, *Cale acte*, *Carystus*. Quæ si recte se se habent (nec vero adparet vnde impugnentur) situs Amarynthi, & eorum quæ vtrimque attingunt, non obscurus est. Dianæ heic cultus religiosus erat, atque hinc cognomen diuæ. Liuius lib. xxxv cap. xxxviii *Sacrum anniuersarium eo sorte tempore Eretria Amarynthidos Diana erat, quod non popularium modo, sed Carystiorum etiam cœtu celebratur.* Et Pausanias Attic. cap. xxxi ἐστὶν Ἀμάρυνθος ἐν Ἐυβοίᾳ· καὶ γὰρ οἱ ταύτῃ τιμῶσιν Ἀμαρυστιανὴν Ἀρτεμιν, *Amarynthus est in Eubœa: ibi Amaryssia Diana colitur.*

Ipsa vrbs *Eretria*, Græce Ερετρία a Scylace, Strabone, Ptolemæo, Stephano, Polybio scribitur: ab Homero metri causa *Eretria*, Catalogi versu 44 de Boeotiæ vrbibus:

Οἱ δ' Ἐυβοίαν ἔχον, μένεα πνέοντες, Ἄβαντες,  
Χαλκίδα τ' Ἐρετρίαν τε, πολυσαφυλὸν θ' Ἰστιαίαν.

Qui autem Eubœam colebant, robora spirantes, *Abantes*,  
Et Chalcidem, Eretriamque, abundansemque viuis *Istiam*.

Obiter notamus, *Abantes* Homeri esse Eubœæ incolas, τὰς ἀπὸ Ἐυβοίας, vt Strabo initio libri x & scholiastes interpretantur, quos οὐδέποτε, nusquam aliter, aut ab insula deducto vocabulo, denominauit. Hoc vero nomen ab *Abante* rege est, Neptuni, vt fingitur, filio.

Sed ad *Eretriam* reuertamur, urbem amplam & peruetustam. Strabo post principium libri x Μετὰ τὴν Γέραςιν Ερετρία πόλις μεγίστη τῆς Ἐυβοίας μετὰ Χαλκίδα, *Post Gerastum Eretria est.*  
Euboi-

*Euboicarum urbium, præter Chalcidem, maxima. Antiquitatem: Homerus iam probauit: quam & ὁ πάλαι ποτὶ γενόμενος πόλεμος Χαλκιδέων καὶ Ἐρετριέων, vetus illud inter Chalcidenses & Eretrienſis bellum, quod Thucydides lib. I pag. 12 memorauit, confirmat. Maritima erat & probe munita. Liuius lib. XXXII cap. XVI L. Quintius iussit, ut quæ ex sua classe venissent naues, Eubœam peterent. Eretria summa vi oppugnabatur: nam & trium iunctarum classium naues omnis generis tormenta machinasque ad urbium excidia secum portabant. Et arcem habuit, quo, capto muro, oppidani confugerunt. Ornatum & elegantiam ostendunt signa, tabule prisca artis, ornamentaque eius generis plura, quam pro urbis magnitudine, aut opibus ceteris inuenta. Oppidani Ἐρετρίαι, ut supra Thucydides vocauit: Latine Eretrienſes. Iterum Liuius lib. XXXV cap. XXXVIII miserunt qui orarent Eretrienſes Carystiosque. Euerſa a Persis, in loco proximo fuit instaurata, ut Strabo prodit: qui & scholam philosophorum Eretrienſium in hac vrbe fuisse refert.*

Quam Mela & Plinius *Oechaliam* memorant, vicina fuit Eretriæ, olim oppidum, deinde in pagum redacta. Strabo pag. 308 ἐστὶ καὶ ἡ Οἰχάλια κώμη τῆς Ἐρετριάκης, λείψανον τῆς ἀναγεθείσης ὑπὸ Πραυλῆος, Est & *Oechalia* pagus Eretrienſis agri, reliquia oppidi ab *Hercule* deleti. Cuius nominis & alia sunt, in *Trachinia*, & apud *Triccam*, & in *Arcadia*.

*Chalcis* sequitur ad *Euripum*, Græce Χαλκίς, hodie *Negroponte*, præcipua huius insulæ. Strabo ibidem: Νοτὶ μὲν ἐμολογούμεως ἡ Χαλκίς φέρεται τὰ πρῶτεια, καὶ μητρόπολις αὐτῇ τίθεται τῶν Εὐβοέων. δευτέρου δ' ἡ Ἐρετρία, Nunc quidem citra controuersiam *Chalcis* principem dignitatem obtinet, & primaria Eubœa vrbs dicitur: secundo loco *Eretria* est. Plinius lib. IV cap. XII Eubœa urbibus clara quondam - - - nunc *Chalcide*, cuius ex aduerso in continenti *Aulis* est. Et Liuius lib. XXXV cap. XXXVII *Herodorus* transire in insulam *Atalantam* iussus, ut inde, quum pedestres copias adpropinquare iam *Aulidi* atque *Euripo* sensisset, *Chalcidem* transiret. ipse ceteras copias nocturnis maxime itineribus, quanta poterat celeritate, *Chalcidem* ducebat. Propter situs commoditatem & munimentorum robur hæc vna ex tribus urbibus est, quæ ex *Philippus*, *Demetrii* filius, πέντας ἑλληνικὰς, compedes Græci adpel-

lasse fertur apud Polybium excerpt. lib. xvii cap. xi. Sunt autem Demetrias, Chalcis, & Corinthus. Oppidani χαλκιδῆς, ut supra Thucydides dixit: Latine *Chalcidenses*, ut Liuius lib. xliii cap. vii seq. Tractus hic insulae a Geræsto ad Aulidem siue Chalcidem obiectam, Strabo dixit lib. x ineunte τὰ κοίλα τῆς Εὐβοίας; *Καυὰ Εὐβοῖα*, propter situm, quia ibi κολλῆται ἡ παραλία, *ora maritima sinuatur*: ab Chalcide vero κυρτοῦται πάλιν πρὸς τὴν ἡπειρόν, *rursus curuatur in continentem*.

Supra Chalcidem Ptolemæus ponit Ἀιδεψόν, *Aedepsum*, quod *Aedepsum* Plinius, *Αἰδηψὸν* Strabo & Stephanus scripserunt, qui consensus haud dubie genuinum nomen nobis prodit. Strabo lib. i pag. 41 τὰ θερμὰ τὰ ἐν Ἀιδεψῷ, *aqua calida in Aedepso*. Stephanus: Ἀιδεψὸς, πόλις Εὐβοίας, *Aedepsus Euboeae oppidum*.

Inter Aedepsum & extremum insulae promontorium, Cenæum, Ptolemæus interposuit Αταλάντης νησίον, *Atalante Nesum*, tamquam locum in continente, quamvis parua insula vocetur: quod, & Melæ oppidum *Nesos*, an idem sit, non possumus diiudicare, quamvis non inprobabile nobis videtur. *Atalantes* cognomen ex vicina insula Euripi est, quam ante paullo in *Chalcide* ex Liuii xxxv cap. xxxvii nominabamus. De eadem Thucydides lib. iii pag. 233 περὶ Αταλάντην τὴν ἐπὶ Λοκροῖς τοῖς Ὀπυντίοις νῆσον, *circa Atalantem iuxta Locros Opuntios insulam*. Plinius lib. ii cap. xc a continente abruptam. Sed de hac postea.

Liuius in hoc tractu *Oreum* urbem [Ὠρεῖον] laudat, eiusque situm lib. xxv iii cap. v ita ponit: *classē in Eubœam ad urbem Oreum transmittunt, quæ ab Demetriaco sinu Chalcidem & Euripum petenti ad lauam primæ urbium Eubœæ posita est*. Idem lib. xxxi cap. xlvii *Inde consultari de Oreo oppugnando cœptum. Valida eæ ciuitas & mœnibus, & quia ante fuerat tentata, firmo erat præsidio*. Et paucis interpositis: *Oreum diuersi, Romani & rex Attalus, oppugnabant: Romani a maritima arce; regū aduersus vallem inter duas iacentem arces, qua & muro intersepta vrbs est*. Stephanus: Ὠρεὸς πόλις Εὐβοίας. Hæc eadem est quæ quondam *Istia* vel *Hestia* nuncupata fuit. Supra ex Homero in *Eretria* id nomen ostendimus: etiam ex Pomponii Melæ lib. ii cap. vii. Non autem diuersas vrbes esse, Strabonis & Pausaniæ auctoritate probamus. Ille lib. x sub initium: Ὠρεῖται ἀνομάθησαν ὕστερον ἐν ἰσθμῷ,

Ιστιακῆς καὶ ἡ πόλις ἀντὶ Ιστιαίας Ωρεός. *Istiacenses postea vocati sunt Oriza, & urbs pro Istia Oreus dicta fuit.* nec vero pristinum nomen fuit omne abrogatum. Pausanias Achaic. cap. xxvi κατ' ἐμὲ ἦσαν ἔτι, οἱ Ωρεὸν τὴν ἐν Εὐβοίᾳ τῷ ὀνόματι Ἐστιαίαν ἐκάλουν τῷ ἀρχαίῳ. *Adbuc mea ætate fuerunt, qui Oreum in Eubœa veteri vocabulo Hestiam adpellarent.* Plinius in ijs *Oreum* urbibus numerat, quæ quondam claræ fuerint: sua ætate deletæ, aut redactæ in pagos. Sed ex iam citatis Pausaniæ verbis adparet, illius adhuc ætate, forte minus claram, superfuisse. De *Cenæo*, quod sequitur, promontorio supra dictum est: de *Euripo* in Bœotia, a qua Eubœam abruptit.

Hactenus de ora, quæ Bœotiam spectat, ad fretum, quod *Euripum* vocant, posita: septemtrionem claudit fretum brevius, prospiciens in Thessaliam, ad quod *Artemisium* est promontorium vel litus, de quo supra in huius insulæ promontoriis dictum est. In eodem etiam Δῖον est, *Dium*, Ptolemæο ἀκρον, promontorium: Straboni oppidum, supra vel ultra Cynæum promontorium, *Dion* nomine, quia coloniam inde deductam Canas Aeolidis tradit. ἐπ' αὐτῷ, inquit, (intellige Κηναίῳ, *Cenæo*), τὸ Δῖον, --- ἐκ δὲ τῆς Διὸς Κάνης τῆς Αἰολίδος ἐπακτίσθησαν, *Supra illud [Cenæum] Dium est: - a Dio Canas Aeolidis deducta colonia.* Stephanus quoque oppidum dixit, quamquam mutato genere: Δία, πόλις Θεσσαλίας, Αἰακῆς κτίσμα· β, Θρακῆς κατὰ τὸν Ἄθω· γ, Εὐβοίας. *Dia urbs Thessaliae Aeaci opus: secunda Thraciae iuxta Atho: tertia Eubœa.* Addit Strabo *Athenas Diades*, Eubœæ oppidum, post initium libri x, τὸ Δῖον, καὶ Ἀθῆνας αὐτῶν Διάδες, κτίσμα Ἀθηναίων, ὑπερκαίμενον τῆς ἐπὶ Καῦνον πορθμῆς, *Dium, & Athenæ Diades, opus Atheniensium, positum supra fretum quod ad Caunum est.* Suspecta vox Καῦνον Casaubono, quamquam nihil ipse definit: Latinus autem interpres *Cenæum*, Κηναίων, substituit. Stephanus in Ἀθῆναι: Huius nominis urbs ἐκτὴ Εὐβοίας, Διάντος κτίσμα, *sexta Eubœæ, Dianæ opus*: quod ab Ephoro habet. Dias autem ipsi est filius Abantis. Potest etiam cognomen Διάδες, *Diades*, a Dio esse, quasi Athenæ Dio promontorio & oppido vicinæ.

Latus quod Aegæum mare tangit, minus, quam cetera, notum est, & si Ptolemæο, qui solus aliquid delineavit, habenda fides in oppidis & promontoriis est, post *Dium Phalasi* promon-



torium est : deinde Ὠρεῖος, *Horeus*, forte oppidum : post quod Ἀρτέμιδος ἱερόν, *Diana fanum*, situ diuersum ab Artemisio, Græcorum pugna aduersus Persas nobilitato, de quo supra dictum est : tum demum Κήρινθος, *Cerintbus* paullo notior, est, quam Strabo ineunte lib. x dicit ab Ellope, Ionis filio conditam : Plinius in *quondam claris* Eubœæ vrbibus numerauit ; sua autem ætate aut non supersitem, aut minus claram. Homerus Cata-log. vers. 45

Κήρινθόν τ' ἔφαλον, Δίε τ' αἰπὺ πτολίεθρον,

*Cerintbūque maritimam, & Diū altum oppidum.*

Et Apollonius Rhodius lib. i Argonaut. vers. 79

- - - - - ὃ μὲν ἐμελλε

Νοστήσειν Κήρινθον ὑπότερος,

*Non reuersurus erat Cerintbus redux,*

Canthus scilicet ex Eubœa missus. Deinde Ptolemæus *Budori*, Βυδῶρες, fluminis ostium ponit, quod Χερσόνησος ἄκρον, *Chersonesus promontorium* excipit : a quo ipse Κοῖλα Εὐβοίας, *Caia Eubœæ*, tamquam oppidum locauit, quæ campum esse late patentem, a Geræsto ad Chalcidem vsque, supra, Strabone auctore, demonstrauimus.

Ex mediterraneis Eubœæ perpauca memoriæ sunt tradita. *Ellopia*, Ελλοπία, ab Ellope, de quo diximus, condita, ἐν τῇ Ὠρεῖα καλεσμένη τῆς Ἰστιαῖτιδος πρὸς τῷ Τελεθρίῳ ὄρει, in *Oria Istiaensis regionis sub monte Telethrio*. Ager autem Istænsis in septemtrione est insulæ, qui δευμὸν habet, id est *siluam* iuxta locum in quo fuit Ellopia, quæ omnia ostendunt, intus non in ora illud χωρίον siue oppidum fuisse. Ellopienses postmodum Istiæam commigrarunt, a Philistida tyranno coacti, post Leuctricam pugnam. Hæc ex Strabonis x ineunte. Plinius lib. iv cap. xii *aquas calidas, quæ Ellopia vocantur*, commemorauit. Alias autem has esse ab iis, quas Strabo in *campo Lelanto* ponit, diuersitas locorum arguit : quia Ellopia in septemtrione prope Istiæam & Ellopiensium sedem sunt : Lelantia Strabonis supra Chalcidem. Sic enim pag. 308 ait : ὑπέρεκεται τῆς τῶν χαλκιδίων πόλεως τὸ Λήλαιον καλεσμένον πεδion, ἐν δὲ τῷ τεθρῶν τε ὕδαταιν εἰσιν ἐκβολαὶ πρὸς θερραπείαν νόσων ἐμφυῖς, οἷς ἐχρήσατο καὶ Σύλλας Κορινθίλιος ὁ τῶν Ῥωμαίων ἡγεμῶν. *Supra Chalcidem situs est campus Lelantius, in quo aqua ca-*  
lida

*lida erumpunt ad sanandos morbos aptæ, quibus etiam Cornelius Sulla, Romanorum imperator est usus.* Plinius quidem cum aquis suis Ellopiis coniungit *flumen Lelantum*, ut videri possint eadem esse quæ sunt Straboni in campo Lelanto. Sed verendum est, quod etiam in mentem Harduino venit, ne *κάλλαντα ποταμὸν*, *fluvium Callantem* Strabonis, qui petram, in qua Ellopia erat, præterfluit, cum *Lelanto* campo vel flumine Plinius confuderit: nec ita coniunxit flumen & therimas Plinius, ut vno in loco necesse sit existere; sed ut alia separanda commiscet, ita & hæc ipsa verba non incommode diuidentur: *Eubœa* - - - fonte Arethusa, *flumme Lelanto*, aquisque calidis, quæ *Ellopia* vocantur, nobilis: notior tamen marmore *Carystio*.

Antequam ex Euboica provincia decedam, lubet antiqua nomina insulæ, auctoribus Strabone ac Plinio, adiungere. Ille ineunte libro x de Eubœa ita: *ὁ μέγας Μάκρης ἐκλήθη ἡ νῆσος, ἀλλὰ καὶ Ἀβαντίς.* - - - καὶ Ὀχὴ δὲ ἐκαλεῖτο ἡ νῆσος· καὶ ἐστὶν ὁμῶνυμον αὐτῇ τὸ μέγιστον τῶν ἐνταῦθα ὄρων. καὶ Ἐλλοπία δ' ὠνομόσθη ἀπὸ Ἐλλοπος τῆς Ἰωνος. Non modo *Macris* vocatur hac insula, verum etiam *Abantis*. Quin & *Oche* adpellata fuit: quod nomen maximi Euboicorum montium est: & *Ellopia* nominata ab *Ellope* Ionis filio. Plinius lib. iv cap. xii *Antea vocitata est Chalcis, aut Macris, ut Dionysius & Ephorus tradunt: ut Aristides, Macra: ut Callidemus, Chalcis, ere ibi primum reperto: ut Menachmus, Abantias: ut poeta vulgo, Asopis.* Dionysii, ad quem prouocat, verba sunt *Periegesis* vers. 520

Εὐρώπης δ' ἦτοι μὲν Ἀβαντίας ἐπλετο Μάκρης.

*Europæ porro Abantias est Macris.*

De minoribus insulis circa Eubœam, quæ ad dextram sunt, postea in Aegæo dicemus: quæ ad sinistram in Euripo, de iis Plinius lib. iv cap. xii sect. 23. *In Euripo Euboico, primo fere introitu, Petalia quatuor insulæ, & in exitu Atalante.* Scopuli videntur illæ *Petalia* insulæ esse, quia nullæ ibi notabiles observantur. Denominantur a vicino oppido *Petalia*, de quo supra ex Strabonis initio libri x, *Γερασὸς καὶ Πεταλία πρὸς Σάνιον*, *Gerastum & Petaliam*, Eubœæ oppida, *Sumio*, Atticæ promontorio, obuersa esse. De *Atalanta* supra memorauimus quum *Ptolemæi Atalanta Nesion* explicarem.

## C R E T A.

Creta, κρήνη, est altera maximarum, quæ ad Græciam sunt, insularum, inter Aegæum & Cyrenaicum mare a Peloponneso pæne vsque ad Asiæ fines protensa, latitudine nusquam quinquaginta millia passuum excedens, longitudine implens cclxx millia. Plinius lib. IV cap. XII sect. 20 de situ & nominibus: *Creta altero latere ad austrum, altero ad septentrionem versa, inter ortum occasumque porrigitur, centum urbium clara fama.* - - - *Crates primum Aeriam dictam: deinde postea Curetin; & Macarôn nonnulli temperie cæli adpellatam existimauere.* MACARÔN, puta, insulam, quod Solinus cap. XI Græce scripsit: *Nonnulli etiam a temperie cæli Μακάρων νήσον adpellatam prodiderunt.*

Promontoria Cretæ sic Strabo lib. x pag. 327 descripsit: τῶν ἀκτῶν τὸ μὲν ἐσπέρειον ἐστὶ τὸ πρὸς φαλάσσερα, πλάτος ἔχον διακοσίων σταδίων, καὶ εἰς δύο ἀκρωτήρια μερῶς ἐκείνου, ὧν τὸ μὲν νότιον καλεῖται Κρητὸν μέτωπον· τὸ δ' ἀρκτικὸν Κίμαρος· τὸ δ' ἐὼς Σαμωνίων ἐστὶ, ὑπερπιπτον τῷ Σαμῶνι & πολὺ πρὸς ἑω. Sensus est, latus occidentale duobus promontoriis contineri, quorum septemtrionale *Cimarus* (aliis *Cyamon*;) australe *Criu metopon*, quasi frons arietis: orientale autem *Samonium*, quod paullo longius, quam Sunium in Attica, in ortum solis versus excurrat. De his & insulæ situ ac antiquitatibus præclare Mela lib. II cap. VII *Super eas* [Cyclades] *iam in medio mari, ingens & centum quondam urbibus habitata Crete, ad orientem promontorium Samonium, ad occidentem Κρητὸν μέτωπον immittit: nisi maior esset, Cypri similis: multis famigerata fabulis, aduentu Europa, Pasiphaes & Ariadne amoribus, Minotauri feritate fatoque, Dedali operibus & fuga, Tali statione atque morte: maxime tamen eo, quod ibi sepulti Iouis pæne clarum vestigium sepulcrum est, cui nomen eius insculptum esse accolæ ostendunt.* - - - *Inter colles, quod ibi nutritum Iouem accepimus, fama Idæi montis excellit.* De hoc monte Strabo: ἐν μέσῳ ἐστὶ κατὰ τὸ εὐρυχωρότατον τῆς νήσου τὸ ἰδιώειν, ὅπως ἐν φηλότατον τῶν ἐκεί, περιφερὲς δ' ἐν κύκλῳ σταδίων ἐξήκοντα· περικυκλεῖται δ' ὅπῃ τῶν ἀρχαίων πόλεων. In medio [insulæ] *qua latissima est, mons est Idæus altissimus omnium qui in ea sunt, rotundus ambitu stadiorum sexaginta: circumiacent urbes nobilissime.* Ab occasu sitos *Leucos montes*, Λευκὰ ὄρη, quasi *Albos*, innotat, quos dicit altitudine vel Taygetum coequare. Plinius quatuor

reced-

recenset montes huius insulæ. *Montes*, inquit, *Cadistus*, *Ideus*, *Dictynnaus*, *Corycus*. Positio *Idæi* montis iam Strabone indicante innotuit, cui Ptolemæus consentit, qui Ἰδην, *Idam* vocat, quem admodum alibi etiam Strabo, & Solinus: *Dictynnaus* & *Cadistus* sunt ex *Leucis*, quos supra memorauimus, positos ad occasum insulæ. Solinus cap. XI *Albet* [Creta] *ingis montium Dictynnai & Cadisti*, qui ita excandescunt, ut eminus nauigantes magis putent nubila. Dictynnaus ergo non est *Dictæus* siue *Dictæ*, in quo recte Strabo Callimachum notauit, qui hymno in Dianam vers. 199 ὄρεσ Δικταίων, *Dictæum montem* a Dictynna nymphea denominauit. *Dictæus* enim est *Dictæ*, ἡ Δίκη, mons æque Strabonis ac Ptolemæi sententia in ortiua parte insulæ: Dictynnaus autem in occidua. Dicæarchus in Creta:

Ὅρεσ τε Δικταίων ἐπὶ δυσμὰς φέρον,

*Mons Dictynnaus in occasum tendens.*

Hic Dianæ sacer, quæ Dictynna: at Dictæ Ioui, cuius antrum æque in fabulis monti Dictæ ac Idæ tribuitur, Virgilius Georg. IV vers. 151 - - - *apes*

*Curetum sonitus crepitantiæque ara sequuta*

*Dictæo cali regem pauere sub antro.*

Mons tandem *Corycus*, quem Plinius nominauit, est Ptolemæi Κώρυκος ἄκρη, *Corycum promontorium*, in extremo occidente huius insulæ. Atque hæc de montibus.

Oppidis ita abundauit Creta, ut centum rotundo numero dicatur habuisse. Scylax in Creta: λέγεται ἔχει ἐκατόμωλον, *dicatur centum urbes habere*. Pomponius Mela: *ingens & centum quondam urbibus habitata Creta*. Virgilius Æn. III vers. 104

*Creta Iouis magni medio iacet insula ponto,*

*Mons Ideus ubi, & gentis cunabula nostræ:*

• *Centum urbes habuunt magnas, uberrima regna.*

Et Horatius lib. III oda XXVII

*Quæ simul centum tetigit potentem*

*Oppidis Creten.*

Plinius quum oppida eius insignia, ut loquitur, enumerasset, viginti circiter in ora, & totidem mediterranea; adiecit: *& aliorum circiter LX oppidorum memoria exstat*. Homerus autem, quamuis in Catalogo vers. 156 etiam Κρήτην ἐκατόμωλον, *Cretam centum*

*urbium*, nuncupasset, tamen Odyss. τ xc tantummodo vers. 174

- - - ἐν δ' ἀνθρώποις

Πολλοὶ, ἀπειρέσιαι, καὶ ἐννήκοντα πόλεις·

*sunt in ea [Creta] homines multi, infiniti & nonaginta urbes.* Scholiastæ aiunt, interea decem ab Idomeneo vel Leuco euerfas fuisse. Sed vix putandum aliquid certi in hoc numero statutum fuisse, & Meursius de Creta cap. v testatur, se centum circiter ac viginti in veteribus monumentis obseruasse. Nos decem Ptolemæum sequuti in πλουρῆς, latera oram maritimam distribuemus, inde postea transituri ad mediterranea.

Latus occidentale Ptolemæus coarctat promontoriis *Coryco* & *Criumetopo*: alii, non inuito Strabone, vsque ad Capo di Spada, quod *Cyamum* Ptolemæi, *Cirammum* Strabonis est, extendunt. Diuerfitas inde est, quod etiam hodie non vno modo figura insulæ Cretæ proditur. Nobis *Cyamum* communis terminus sit occidentalis & septentrionalis laterum, quod *Cimarum*, κίμαρον, Strabonis esse, non dubitamus, quia loco conueniunt, ex parte etiam litteris ac vocabulo, licet definire non possimus, Strabonisne an Ptolemæi scriptura, silentibus ceteris, sit præferenda.

Ab illo promontorio proximum Δίκταμνον, *Dictamnnum* Ptolemæi est, quod corruptum ex *Dictynna* Melæ videtur, cui lib. ii cap. vii post alia Cretæ oppida sunt *Cydonia*, *Marathusa*, *Dictynna*. Strabo etiam lib. x pag. 330 *Cydoniam* & *Dictynnaum* fanum coniungit. τῆς μὲν τοι, inquit, Κυδωνίας ἕως ἐστὶ, ἐν ᾧ ἱερὸν ἐστὶν ἡ Δικταῶν, ἀλλὰ Δικτύνναον. Κυδωνία δ' ἐπὶ θαλάττῃ μὲν ἰδρυται, βλέπεται πρὸς τὴν Λακωνικὴν. *Apud Cydoniam mons est Tityrus, in quo templum non Dictæum, sed Dictynnaum. Cydonia autem ad mare sita est, Laconicam spectans.* In qua ora fuit mons ille, ex quo nymphea *Britomartis*, Minois amores fugiens εἰς Κίσαμος, in piscatorum *retia* præcipitasse se fingitur, vt Callimachus hymno in Dianam, & Strabo lib. x pag. 330 referunt.

Post *Dictamnnum* vel *Dictynnam* Ptolemæo est *Psacum* promontorium, quo loco nunc tabulæ Spachio promontorium referunt: deinde oppidum *Cisamus*, Κίσαμος πόλις, nauale Aptæræ. Strabo lib. x pag. 330 Απτεράς ἐπὶ νείον ἐστὶ Κίσαμος. Plinius in oppidis Cretæ, *Cysamum*, littera Græca scripsit. Sed in Notitia

Episco-

Episcopatum scribitur ὁ Κισάμης, *Cisami episcopus*. Hodie Chisamo.

A Cisamo proximum est promontorium *Corycum*, & forte oppidum sub eo. Ptolemæus : Κάρυκος ἄκρη καὶ πόλις, *Corycius promontorium & oppidum*. Stephanus : ἐστὶ καὶ ἀκρωτήριον Κρήτης Καρυκίη, ἐστὶ quoque *promontorium Creta Corycia* : oppidi nullam mentionem facit. Plinio *Corycus* inter montes est Cretæ, ut supra vidimus.

*Phalasarna* oppidum excipit, φαλάσαρνα, Plinio *Phalasarne*. Memorat Strabo dicto loco : & Polybius Excerpt. Legat. cap. XLV τὴν φαλασάρναν ἀφῆναι, *Phalasarna excedere*. Plurale est secundum Scylacem, ἀπὸ φαλασάρνων, a *Phalasarnis*. Et Dicæarchus in Creta.

- - - Φασὶ δ' ἐν Κρήτῃ πόλιν  
Εἶναι φαλάσαρνα, καί μιν πρὸς ἥλιον  
Δύνοντα, κλειστὸν λιμὲν ἔχουσαν, καὶ ἱερὸν  
Ἀρτεμιδος ἁγίον, καὶ καλεῖσθαι τὴν θεὸν  
Δίκτυναν.

*Aiunt in Creta urbem esse Phalasarna, suam ad solem occidentem, portum habentem, qui claudi possit ; ac templum Dianæ, & deam illam Didymnam vocari.* Sed singulari numero vñ sunt Polybius & Plinius, ut modo vidimus : etiam Strabo de Polyrrhenis : ἀπέχουσι φαλασάρνης σταδίους ἑξήκοντα, *distant a Phalasarna stadiis LX*. Inde Ptolemæi ordo χερσόνησον, *Chersonesum* ponit, id est oppidum in peninsula. Stephanus : τετάρτη χερρόνησος κατὰ Κρήτην νήσον, ἔχουσα πολισμάτιον ὁμώνυμον, *Quarta Chersonesus iuxta Cretam insulam est, habens oppidum eiusdem nominis*. Eustathius Lyci navale dixit : Strabo fanum nymphæ Britomartis habere. Pausanias Eliac. II cap. XVI Philonidem, Olympici certaminis victorem, dicit γένος ἐκ Χερρόνησος τῶν Κρητῶν, *patria ex Chersoneso Cretensium* fuisse. Inter hanc & Criumetopon Ptolemæus *Inachorium*, obscurum locum posuit.

Tum *Criumetopon*, Κριῦ μέτωπον, id est, arietis frons, celeberrimum promontorium, claudit latus occidentale. Scylax : ἀπὸ δὲ φαλασάρνων Κριῦ μέτωπὸν ἐστὶν ἀκρωτήριον, *Post Phalasarna est Criumetopon promontorium*. Strabonis & Melæ verba supra sunt prolata. Ptolemæi ordo est quem posuimus. Plinius dicto loco :  
ad

*ad occidentem Criumetopon Cyrenas versus expellit. nam limes est & terminus inter occidentale latus & australe. Dionysius Perieg. vers. 87*

καὶ Κρήτης ἄκρης, ἣν εἰς ἄλλα πάλυ νένευκα,  
 Πάρ θ' ἱερὴν Γόρτυνα καὶ ἡπαρώτιδα φασὸν,  
 Πεσπρηνὴς, κρείττεν παλαιάσσα κάρηκον.  
 Τένεκά μιν καὶ Κρεῖττεν ἐφημίζαντο μέγιστον.

*Et Cretensis promontorii: quod in mare valde prominet, & iuxta sacram Gortynam ac mediterraneam Phæstum, præruptum, arietis adsimilans caput: ideoque ipsum vulgo Arietis dixerunt frontem. Licentia poetarum condonandum est, quod Phæstum & Gortynam, longius remotas vrbes, πὰρ, iuxta dicit sitas esse.*

Meridiani lateris vrbs prima secundum Ptolemæum Λίσσα, *Lissus* est, quæ *Lissa*, Λίσσα, vt Vossius emendat, in Periplo Scylacis. Deinde *Tarbam* ponit, Τάρβα, quæ Meursio videtur Τάρβα, *Tarrba* legenda esse, quam Stephanus habet, & oraculi versus apud Eusebium Præpar. Eðang. lib. v. cap. xxxi

φασὶ καὶ Τάρβας ναέται, Δίᾳ τε πολύρρη.

*Phæsti & Tarrba habitatores, & Dii circumflui.*

*Præteritis Pæcilasio, obscuro oppido, & Hermæa promontorio, sequitur Φοινικῆς λιμὴν, Phænicus portus, vt Ptolemæus vocat, cui Stephanus oppidum adiungit: Φοινικῆς πέλις Κρήτης, Phænicus, inquit, oppidum Creta. Ptolemæus autem oppidum portui ab ortu adponit, quod φοῖνιξ, Phænix vocetur: quo nomine diuinus scriptor Act. Apost. xxvii. comm. 12 ipsum portum adpellat, εἰς φοῖνικα παραχειμάσαι, λιμένα τῆς Κρήτης, βλέποντα κατὰ Λίβα καὶ Χῶρον, in Phænice hibernare, portu Creta, qui Africum & Caurum spectat. Vtroque ergo nomine & oppidum & portus Phænicus & Phænix adpellabatur.*

Post fluuiorum sunt ostia, *Massalie & Eleëtra*, quibus *Psy-chium* oppidum interpositum est, etiam a Stephano obseruatum: ultra quod *Matalia*, Ματαλία Ptolemæi est, de cuius vero nomine nihil certi inuenimus. In editis Strabonis libris est *Μέταλλον, Metallum*: in mss. Meursio testante *Μάταων, vel Μάταλον, vel Μάρταλον*: quo Plinii *Matium* laudatus Meursius, & qui sequuntur, referunt: quod idem mox Plinius contra *Diam* insulam ponit, quæ si *Standia* est, vt multi sentiunt, id quod postea discuti-

tic-

tiemus; utique *Matium* ad superius mare & septemtrionale latus, eiusque medietatem pertinebit. Sed quoquo modo *Metalum* illud Strabonis est scribendum, nauale Gortynæ fuisse, cxxx stadiis remotum ab illa, eodem auctore indicatum est.

Succedit *Leon* promontorium, Græce Λέων, a figura nominatum: & prope illud vrbs Λεβὴν Strabonis, Λέβηνα, *Lebena* Ptolemæi, alterum nauale Gortyniorum & emporium, clarum *Aesculapii* templo. Strabo lib. x pag. 329 de Gortyna: διέχει τῆς Λιβυκῆς θαλάττης καὶ Λεβήνος, τῇ ἐμπορείᾳ αὐτῆς ἐννενηκοντα, distat ab *Africo mari* & *Lebene nauali suo* xc stadiis. Plinius *Lebena*. Et sic Pausanias Corinth. cap. xxvi ἐκ τῆ παρὰ Κυρηναίοις τὸ ἐν Λεβήνῃ τῇ Κρητῶν ἐστὶν Ἀσκληπιῶον, ad *Cyrenaici similitudinem factum est Aesculapii templum, quod Lebena, Cretensi vrbe, exstat*. Hinc Λεβηνώος, *Lebenaus*, possessium & gentile nomen. Philostratus lib. iv Vitæ Apollonii cap. xi ἐπορεύθη ἐς τὸ ἱερὸν τὸ Λεβηνώον. ἔστι δὲ Ἀσκληπιῶν· καὶ ὥσπερ ἡ Ἀσία ἐς τὸ Πέργαμον, ἔτω ἐς τὸ ἱερὸν τῷτο ζυνεφοῖτα ἡ Κρήτη· ad *fanum Lebenaum se contulit, quod est Aesculapii: usque Pergamum Asia, ita in templum hoc tota Creta confluebat*.

Duo flumina dein occurrunt, quæ in mare Libycum effunduntur; vnum est *Catarractum*, minus notum; alterum *Lethaum*, a Gortyna metropoli delapsum. Strabo lib. x pag. 329 διαβρεῖ αὐτὴν [Γορτύναν] ὅλην ὁ Ληθαῖος ποταμὸς, *perfluit totam Gortynam amnis Lethaus*. Vibius Sequester de Fluminibus: *Lethaus insula Creta, ita dictus, quod Hermione, Veneris filia, Cadmi viri ibi oblita dicitur*.

Ab hoc proxima vrbs *Inatus*, Εἰνατος, ut Stephanus & Hefychius; siue Ἰνατος, ut Ptolemæus scripsit: qui post eam ponit Ἱερὸν πέτραν, *Hieram petram*, seu Sacrum saxum, quem locum plerique putant *Hierapytnam* Strabonis, Plinii, & Stephani esse. Videri quidem posset, mediterraneam *Hierapytnam* fuisse in Ida monte positam, quia Strabo lib. x pag. 325 dixit: τῆς Ἰδῆς λόφος πύτνα, ἀφ' ἧς Ἱερὰ πύτνα ἡ πέλις, *Pytna collis in monte Ida, a quo vrbs Hierapytna dicitur*. Verum hæc adpellationem inde habere potuit, quamquam alio loco posita, quem idem Strabo mox pag. 327 ostendit ad Libycum mare fuisse. ἀπὸ Μινώης, inquit, τῆς Λυκτίων εἰς Ἱερὰ πύτναν καὶ τὸ Λιβυκὸν πέλαγος· ἐν κόλπῳ δ' ἐστὶν ἡ πέλις, ab



ab Minoa in Lyctiorum tractu ad Hierapytnam & Libycum mare: vrbs ea in sinu est. Dio Cassius sub initium libri xxxvi vocat τὰ Ἱεράπυθνα: in Notitia Episcopatum inter Cretenses episcopos est etiam Ἱεραπίδνης, mutata & altera littera. Stephanus ait, hanc urbem prius *Cyrbam*, deinde *Pytnam*, item *Camirum*, denique *Hierapytnam* vocatam esse.

Tria Ptolemæi in hoc latere aûstrali supersunt explicanda, *Erythraum* promontorium, Ερυθραῖον ἄκρον, sub quo haud dubie posita vrbs *Erythraa*, quam Florus lib. iii cap. vii inter insignes Cnossium & Cydoniam memoravit. Alterum est Ἀμπελος ἀκρᾶ, *Ampelus promontorium*. Plinius dicto loco etiam oppidum eius nominis habet: *Ampelos*, inquit, *Hierapytna*, *Lebena*. Tandem Ἰταῖος πόλις, *Itaëus* oppidum est Ptolemæi, extremum huius lateris, prope *Simonium* promontorium: cuius etiam Stephanus meminit: & Herodotus lib. iv cap. cli πεμπασίης Κρήτην ἀγχιέσσει, *mittunt in Cretam nuntios*, qui insulam pererrantes, ἀπικοιτο καὶ ἐς Ἰταῖον πόλιν, *venerunt etiam in urbem Itaëam*. In hac extrema ora prope Samonium fuit etiam locus a portuum commoditate dictus Καλοὶ λιμένες, *Boni portus*, Act. Apost. cap. xxvii comm. 8, vbi adiicitur, ὡς ἐγγὺς ἦν πόλις Λασηῶνα, *cui propinquum erat oppidum Lasæa*. Ignota *Lasæa*: & Plinius quidem *Lasum* habet, sed in mediterraneis. Quum autem heic varient vetusti codices, Mæturlio suspectum id nomen est, nec vero suppetit, vnde genuinum restituatur.

Latus orientale duobus promontoriis a Ptolemæo includitur, *Simonio* & *Zephyrio*. Illud Græce Σαμωνίον ἄκρον. Strabo ἐὼς Σαμωνίον, *orientale Simonium* dixit, id est in ortum tendens lib. x pag. 327. Atque ita etiam Mela *Samonium*; Plinius *Simonium* duplici littera adpellavit. Duplicatio non sine causa, sed euphoniæ gratia litteram conuersam arguit, quia ex *Salmonium* factum est *Sammonium*, quod vsus postmodum scripsit *Samonium*. Dionysius vers. 110

Μακρὸν ἐπ' ἀντολὴν, Σαλμωνίδος ἄκρ' ἀκρήν,

Ἴν' Κρήτης ἐνέπασιν ἐώιον ἔμμεναι ἄκρην.

*Longe in ortum, usque ad Salmonidem promontorium, quod dicunt Cretæ esse promontorium orientale. Ex quo adparet, Pauli apostoli itinere act. xxvii ipsum Samonium significari promontorium*

torium quum dicitur, ὅπερ πλεύσαμεν τὴν Κρήτην κατὰ Σαλμώνην, *infra Cretam nauigauimus iuxta Salmonem*. Hodie corrupte Capō Salomon adpellatur.

Portūs inde est *Minoa*, Ptolemæi Μινῶα λιμὴν, ab vrbe *Minoa*, quam septemtrionali lateri inposuit, caute distinguendus. Portum ciuitas *Camara* excipit, Καμάρα πόλις, quæ etiam *Lito*, Λατὼ, dicta fuit, vt Stephanus ex Xenione refert. Sub Christianis episcopalis facta. Notitia ecclesiæ seu episcopatum in Creta: ὁ Καμάρας, *Camara* episcopus.

Sequitur Ὀλῆς, *Olūs*, quæ prauè Ὀλῆλις scripta a Ptolemæo est. Strabo, Scylax, Stephanus, Pausanias Ὀλῆς, *Olūs*. Hic etiam obliquo casu in *Boxot.* cap. XL de Dædali operibus, *duo lignea ἐν Κρήτῃ, in Creta supersunt, Βριτομάρτις ἐπ' Ὀλοῦντι, καὶ Ἀθηνᾶ παρὰ Κνωσίοις, Britomartis [simulacrum] ad Oluntem; & Minerva apud Cnossios.* Deinde *Chersonesus* est; & *Zephyrium* promontorium, quo clauditur hoc latus orientale.

Septemtrionalis lateris secundum Ptolemæi dispositionem oppidum primum est *Heraclum*, Ἡράκλειον, quod Strabo lib. x pag. 328 Gnosiorum nauale dixit. Ἔχρα, inquit, ἐπίνειον τὸ Ἡράκλειον ἢ Κνωσός. Deinde *Panormus* est Ptolemæi, cuius etiam Plinius meminit: & *Apollonia*, quam non omnes codices Ptolemæi habent: quod vero Stephanus ex multis vnam Apolloniam ἐν Κρήτῃ πρὸς τῷ Κνωσῷ, *in Creta iuxta Cnossum* locat, non dubitamus recte Ptolemæum in hoc loco, vt vulgatum est, se habere. *Cyzium*, Κυζῶν nunc Ptolemæus ponit, quod etiam Plinii est, sed alio ordine: *Panbormum*, *Cyzium*, *Apollonia*. Dein Δίων ἄκρον, *Dium* promontorium: vltra quod *Pantomatrium*, Παντομάτειον eiusdem Ptolemæi, & Plinii, & Stephani. Excipit Ρίθυμνα, *Rhithymna* apud eundem, quo modo etiam Plinius scripsit: at Stephanus Ρίθυμνία, *Rhithymnia*: nunc *Retimo*, contractiore vocabulo, quæ plurimorum est sententia.

*Amphimales sinus*, Ἀμφιμαλῆς κόλπος, Ptolemæi, putatur Golfo della Suda esse. Adiacens oppidum nomen dedit, quod Plinio est *Amphimalla*; Stephano *Amphimallium* & *Amphimallæ*, Ἀμφιμάδιον & Ἀμφιμαλλὰ: Dicæarcho Ἀμφιμέλα, quod forte Ἀμφιμάλα est legendum.

Interiecto *Drepano* promontorio, Μινῶα, *Minoa* vrbs est

Ptolemæi, etiam Stephano ethnicographo ex Perusino codice a C. V. Iac. Gronouio reddita. Plinius dixit *Minoum*. Opus Minois regis. Inde Πυκνὸν, *Pycni* fluuit ostia : & tandem *Cydonia*, Κυδωνία, vna ex tribus clarissimis Cretæ urbibus Strabone iudice lib. x pag. 328 Πόλεις εἰσὶν ἐν τῇ Κρήτῃ πλῆναι μὲν, μάλιστα δὲ καὶ ἐπιφανέσταται τρεῖς, Κνωσὸς, Γόρτυνα, Κυδωνία, *urbes quidem plures sunt in Creta, tres autem maxima clarissimæque, Cnossus, Gortyna, Cydonia*. Florus lib. iii cap. vii metropolim dixit; quum Metellum ait insulam vastasse populo intra castella & vrbes redacto, *Cnossum, & Erythraam, & vt Græci dicere solent, urbium matrem Cydoneam*. Cydoneam, secunda vocali quasi ex Κυδώνεια, vt Ptolemæus videtur scripsisse, in cuius libris corrupte legitur Κυδώνεις, quod nihil est in nominibus urbium. Strabo autem & Stephanus Κυδωνία sine diphthongo. Accedit his Scylax : Κυδωνία καὶ λιμὴν κλειστὸς πρὸς βορέαν, *Cydonia cum portu clauso, ad boream*. Et Diodorus Siculus lib. v cap. LXXIX Κυδωνία ἐν τοῖς πρὸς ἐσπέραν κεκλιμένοις τόποις, *Cydonia in partibus insula ad occasum vergentibus*; nihilominus in latere septentrionali. Plinius duabus syllabis *Cydon*, quasi altera forma *Cydonia* sit ex adiecto nomine, & *vrbs* subaudienda : Mela, quem is sequi solet, etiam *Cydonia*, vt Græci. Multorum consensu, quæ hodie *Canea* est, vrbs incluta & munita, fuit veterum *Cydonia*. Oppidani *Cydoniata*. Lælius lib. xxxvii extremo : *Cydoniata bellum aduersus Gortynios Gnoffiosque gerebant*. Erant etiam Κυδῶνες, *Cydones* ex antiquissimis populis Cretæ, qui occidentalem partem insulæ incolabant, vt Strabo ex Staphylo adfert lib. x pag. 327. Possessiuæ *Cydonius* & *Cydonæus*. Virgilius eclog. x vers. 59

- - libet Partio torquere *Cydonia* cornu

*Spicula*.

Et Silius Italicus lib. x vers. 261

*Ecce Cydonea violatus arundine plantam.*

Cydoniam excipit *Cyamum* promontorium quod communem terminum occidentalis & septentrionalis laterum supra constituimus. Plura quidem sunt Plinio huius insulæ maritima, sed dubiæ positionis, quia Ptolemæus prætermisit, nec aliunde sedes certior haberi potest. Sunt autem *Estæ*, *Pergamum*, *Matium*, *Miletus*, *Hierapolis*.

Ἡτεία,

Ἡτεία, Etēa Stephano etiam tamquam Cretæ oppidum commendata, & patria Mysonis vnus ex, v II Sapientibus Græciæ. Diogenes Laertius Vita eius: Εὐθύφρων Κρητὰ Φησὶν εἶναι. Ἡτείαν γὰρ πάλιν εἶναι Κρήτης. Euthyphron dicit Cretensem esse. Et eam enim oppidum esse Cretæ.

Plinii Pergamum, dictum etiam Pergamea. Velleius principio opusculi, Agamemnon, tempore in Cretam insulam reiectus, tres ibi vrbes statuit, duas a patriæ nomine, vnam a victoriæ memoria, Mycenæ, Tegeam, Pergamum. Virgilius Aeneæ tribuit lib. III vers. 131

Ergo auidus muros optata molior vrbs,

Pergameamque voco.

Plutarchus Lycurgo extremo: Τιμαῦν & Αἰστωξένου tradere, ἐν Κρήτῃ καταβιώσαντα· καὶ τάφον Αἰστώξενος αὐτῷ δάκνυθαι φησιν ὑπὸ Κρητῶν τῆς Περγαμίας, in Creta diem obiisse: & Aristoxenus refert, Cretenses qui Pergamie habitant, sepulcrum eius ostendere. Sita erat, vt Seruius ad Virgilii dictum locum notauit, iuxta Cydoniam: dextrorsum, sinistrorsum, in incerto relinquitur. Iuvat Scylax Seruium, qui Dictinnæum Dianæ templum, quod prope Cydoniam posuit Strabo, πρὸς βορέαν άνεμον τῆς χώρης Περγαμίας, ad septemtrionem regionis Pergameæ constituit.

Matium vulgo creditur esse Candia, vrbs princeps huius insulæ. Ita Pinetum sequuti Brietius, Baudrandus, Harduinus, alii. Nituntur Plinii verbis: contra Matium Dia. Persuasum enim habent, Diam insulam esse Standiam, quæ vrbi Candia obiecta est: quia Ptolemæus in illo pelago nullam propiorem posuerit. Addunt quod syllabæ posteriores conueniant, & vocabulum Standia prauatum videatur ex εἰς τὴν Δίαν. Nihil huius in mentem doctissimo Meursio venit, qui ad Mataliam, supra Libycum mare positam, referri posse existimat. Sed nec ipse firmiore argumento nititur, si quod est in quo nitatur, quod certe nullum attulit, nisi quosdam Strabonis codices pro Μέταλλον, quæ Ptolemæi Matalia censetur, habere μάταλον. Ptolemæus sub Dia insula proxime Cytæum posuit, fere in loco Candia.

Miletus, Μίλητος, cuius & Homerus Catalogo meminit vers. 154, quo loco fuerit in ora insulæ, non adparet. Hanc tradunt matrem esse celebrioris Mileti in Caria. Strabo lib. XIV post

initium: Φησὶ δ' Ἐφωρος τὸ πρῶτον κτίσμα εἶναι Κρητικῶν, ὑπὲρ θαλάττης τεταχισμένον, ὅσα νῦν ἡ πάλαια Μιλητός ἐστὶ Σαρπηδόνης ἐκ Μιλήτης τῆς Κρητικῆς ἀγαγόντων οἰκήτορας, καὶ θεμέναι τὸνομα τῇ πόλει τῆς ἐκείνου πέλειως ἐπώνυμον. *Ephorus narrat Miletum principio a Cretensibus ad mare fuisse conditam, ubi nunc vetus est Miletus, Sarpedone e Cretensi Mileto eo ducente colonos, nomen urbi idem, quod illius erat, imponente.* Et Apollonii Rhodii scholiastes ad lib. 1 vers. 185 οἱ δὲ Φάσω, ὑπὸ Σαρπηδόνης τῇ Διὲς Μιλητον κτισθῆναι ὀνομαδῆσαν ἀπὸ τῆς ἐν Κρήτῃ. *Quidam dicunt, a Sarpedone, Iouis filio Miletum conditam esse, nominatamque ab ei quae in Creta est.*

Tandem Hierapolis Cretæ Plinio laudata, memoratur etiam a Stephano, qui in hoc nomine ait: δευτέρα Κρήτης, *secunda urbs eius nominis, in Creta est,*

### MEDITERRANEA CRETAE.

Ptolemæo auctore mediterraneæ vrbes sunt *Polyrrhenia*, *Apteria*, *Artacina*, *Lappa*, *Subrita*, *Eleuthera*, *Gortyna*, *Pannona*, *Gnosius*, *Lyctus*. Adduntur plura ab Plinio, *Phaestum*, *Myrina*, *Lycastus*, *Rhamnus*, *Dium*, *Asum*, *Polorus*, *Rytium*, *Elatos*, *Phare*, *Holopyxos*, *Lasos*, *Eleutherna*, *Therapne*, *Marathusa*, *Cylissos*. Accedant ab utroque omissa *Elyrus*, *Oaxus*.

Quæ ab occasu prima est Ptolemæi Πολυρρήνία, Scylacis Πολύρρηνα, *Polyrrhenium* Plinii, cuius ciues sunt Πολυρρήνιοι, *Polyrrhenii* Polybio lib. IV cap. LIII & LXI; simplici littera apud Stephanum scribitur Πολύρην, *Polyren*; nec in nummis duplicatur. Stephanus enim; Πολύρην, πόλις Κρήτης ἀπὸ τῶν πολλὰ ρήνεα, τὰ ἐν τῇ περὶ βατὰ ἔχεν, *Polyren oppidum Creta*, ita dictum quod multis onus habeat. Nummus Reginae Succorum, ab illustri Spanhemio productus, ΠΟΛΥΡΗΝΙΩΝ: & clarissimi Wildii ΠΟΛΥΡΗΝΙΩΝ, *Polyreniorum*: cui similis est in thesauro serenissimi Electoris Brandenburgici, quem V. C. Laur. Begerus exhibet Tom. I pag. 398.

Deinde est Ἀπτέραι, *Aptera*, cuius nauale fuit *Cisamnus*. Strabo lib. X pag. 330 Ἀπτέραις ἐπώνυμόν ἐστι Κίσαμος. Ptolemæus auget syllaba, Ἀπτέρια scribens: sed tribus syllabis Ἀπτέραι Strabo, Stephanus, Suidas: Plinius neutro genere *Apteron*, qui male in maiusculis scripsit, quod nauale eius separatum probat *Cisamnus*. Quæ sequi-

sequitur *Artacina* Ptolemæi, prauatum videtur Meursio ex *Hyr-tacina*, quia Scylax Ἰρσακίνα, itidem prauē.Σ pro τ; Stephanus Ἰρτακος; *Ihyriacus*.

*Lappa* Ptolemæi etiam sic vocatur a Dione Cassio sub initium libri xxxvi de Metello: καὶ μετὰ τῆτο λαππῶν ἐκ περσοβο-λῆς ἔλκε, *postea etiam Lappam vi cepit*. Sed prius π ex μ est per euphoniā. Stephanus enim, λάμπη, πέλις Κρήτης, Αγαμέμνο-νος κτίσμα, *Lappa*, *urbs Crete*, *Agamemnonis opus*. Et Notitia Episcopatum pluraliter ὁ λαμπῶν, *Lamparum episcopus*. Oppidani apud Polybium sunt λαμπῶν, *Lampai*: & inscriptio vetus, quam Mabillon Musæo Italico pag. 33 ex lapide Romano descri- ptam dat, ΛΑΜΠΑΙΩΝ Η ΠΟΛΙΣ, *Lampæorum ciuitas*. Deinde Σαβριτῆα, *Subrita* Ptolemæi: Tabula Peutingeriana *Subriti*: No- titia Episcopatum, ὁ Σαβριτῆς, *Subriti episcopus*.

*Eleuthera* Ptolemæi, ἐλευθέρας: singulari apud Dionem Cas- sium ineunte lib. xxxvi ἐλευθέραν τὴν πόλιν ἐκ περσοβουλίας ἔλκεν, *Eleutheram urbem proditione capiens*. Hanc antea *Aoron* dictam tradit Stephanus in Ἰωωες; quamquam hic ἐλευθέρα scripse- rit. Discernit Meursius *Eleutheram* ab *Eleutherna*: Holstenius ad Stephanum pro eadem vrbe habet; cui fidem possit facere, quod qui *Eleutheram* nominat siue *Eleutheras*, Ptolemæus, & Notitiarum auctores, *Eleuthernam* non agnoscant: & qui hanc habeant, careant nomine *Eleutherarum* siue *Eleuthera*. Step- hanus: ἐλευθέρα πέλις Κρήτης. Scylax: ἐλευθέραν περὶ βορείων, *Eleutherna ad septentrionem*. Plinius quoque pluratiuo *Eleuther- na*, in mediterraneis. Oppidani ἐλευθεροῦν, *Eleuthernai*, apud Polybium lib. iv cap. liii. Et nummus Reginæ Gothorum ab Spanheimio τῷ πάνυ productus, ΕΛΕΥΘΕΡΝΑΙΩΝ. Addo ex Peutingeriana Tabula, vt simul ordo ac situs non solum huius, sed aliarum etiam urbium constet:

*Cisamos* viiii *Lappa* xxxii *Eleutherna* viii *Subriti* xxxii *Gortyna*. Ipsa *Gortyna*, γόρτυνα, siue vt alii scribunt, γέρτυν, *Gortyn*, vrbs incluta fuit, aliquando prima, quæ cum Gnosso de dignitate certauit. Homeri ætate muris cincta fuit, qui Catalogo vers. 153 dixit

Γέρτυν τε τειχιόεσσαν,

*Gortynem etiam muris cinctam.*

postea

postea πάντα τὸν χρόνον μένασσα ἀνέχιστος, *semper immunita fuit*, quod Strabo refert lib. x pag. 329. nec vero propter id minus clara, utpote quæ Lebene nauali, Metállo emporio vsa fuit, ipsa flumine Lethæo adfusa, a mari Libyco distans stadiis xc, eodem Strabone obseruante. Eustathius ad Dionysii versum 88 tradit, conditam a Tauro, rege Cretensium, qui Europam rapuerit. Inde fabula, in qua Lethæi quoque fluminis est mentio. Solinus cap. xi *Gortynam amnis Lethæus praterfluit, quo Europam tauri dorso Gortynii ferunt veffitaram.* Nomen duplicis formæ est, *Gortyn* & *Gortyna*. Eustathius loco prædicto: Ὅτι ἡ Γόρτην καὶ Γόρτυνα λέγεται τελευτάβας, καὶ τὸ μὲν κλίνεται Γόρτυνος, τὸ δὲ Γορτύνης. Dicitur *Gortyn*, & *Gortyna* tribus syllabis: illud *flectitur Gortynis; hoc, Gortyna*. Homerus, Dionysius, Strabo duabus syllabis: tribus Scylax & Ptolemæus dixerunt. Et Lucanus lib. iii vers. 186

- - - *nec Eois peior Gortyna sagittis.*

*Pannonia* Ptolemæi ignota est: *Cnossus*, seu *Cnosus*, Κνωσός siue Κνωσός, omne punctum fert. Aliquando *Caratus* dicta fuit a flumine præterlabente eiusdem nominis. Callimachus hymno in *Dianam* vers. 44

Χαῖρε δὲ Καίρατος ποταμὸς μέγα, - - -

*Latabatur Caratus fluminis vehementer.*

Scholiasfes ibi: Καίρατος ποταμὸς Κρήτης, καὶ πόλις ἡ Καίρατος ἔτω λεγομένη, *Caratus fluminis Creta, & urbs eodem nomine dicta*. Strabo lib. x pag. 328 ἐκαλεῖτο Κνωσὸς Καίρατος πρῶτος, ἐμῶνυμος τῷ παραρρέοντι ποταμῷ, *Cnossus prius vocata Caratus, eodem nomine quo fluminis præterlabens*. Heic sepulcrum Iouis fuisse traditur. Lactantius lib. i cap. xi *Sepulcrum eius [Iouis] est in Creta, in oppido Cnossō*. Heic & *Labyrinthus* fuit. Pausanias Attic. cap. xxvii τὸν ἐν Κνωσῷ λαβύρινθον οἰκῆσαι, *Labyrinthum inhabitare qui in Cnossō est*. Augustana Tabula Cnoson xxiiii millibus a Gortyna in ortum versus protulit. Potentiam ciuitatis & bella Polybius lib. iv cap. liv descripsit. Nauali vsa Heracleo. Strabo pag. 328 ἔχει ἐπὶ νειον τὸ Ἡρακλειον ἡ Κνωσός, *Cnossus nauale habet Heracleum*. Minois regia fuit, antiquissimi regis. Eustathius ad Dionysii vers. 501 Κνωσός, βασιλεῖον Μίνως. Gentile & possessiūm Κνωσίου, *Cnossus*. Vide Polybium dicto loco: & Virgilii *Cnosia regna* Aen. iii vers. 115, & *Cnossia stella corona* Georg. i vers. 222.

Sic

Sic scribo quia Græci Κνωσός per κ; quod præstat quam ῥ, quod in multis libris Latinorum est. At *Cnosus* etiam Tabula Peutingeri Augustana. Per c & simplex s. Wildii. Tab. VI ΚΝΩΣΩΝ. nam *Cnosus*. & *Cnosus* deriuatum nomen. Lucanus lib. III vers. 185

*Creta uetus populis, Cnosasque agitare pharetras Doct.*

Et Harduini, ΚΝΩΣΙΕΩΝ, etiam Σ simplō.

• *Lyctus*, Λύκτος, Ptolemæi vltima mediterranearum. Sic & Strabo scripsit, & Scylax atque Stephanus: at Λύτιος, *Lyttus*, Homerus Strabone teste (nostri libri Λύκτον habent) & Polybius, & nummus Tristani præ se ferens ΑΥΤΤΙΩΝ Η ΠΟΛΙΣ, *Lyttiorum ciuitas*. Polybii hæc sunt lib. IV cap. LIII Λύτιος ἡ Λακεδαιμονίων μὲν ἄποικος ἦσα καὶ συγγενὴς, ἀρχαιοτάτη δὲ τῶν κατὰ Κρήτην πόλεων, ἀνδρας δ' ὁμολογεμένως ἀρίστους αἰὲν τρέφουσα Κρητιῶν, *Lyttus Lacedæmoniorum colonia erat, & cognatione illi iuncta, omnium Creta urbium antiquissima, ciuium educatrix, qui sine controuersia ceteris Cretensibus semper præstabant*. Lytto vero a Cnosiiis deleta, in Lampæorum ciuitatem concesserunt Lyttii.

Ex additis Plinii præcipua est *Phæstus* siue *Phæstum*: illa plurius forma; hæc Plinii. Stephanus: Φαῖστος, πόλις Κρήτης, ἐξυτόνως. *Phæstus urbs Creta, accentu in vltima*. Scylax: πρὸς Νότον Φαῖστος, in meridiem *Phæstus* vergit. Diodorus Siculus lib. V cap. LXXIX Φαῖστον δ' ἐπὶ θαλάσσης, ἐςραμμένη ἐπὶ μεσημβρίαν, *Phæstum autem* [Minos condidit] *super mare, conuersam in austrum*. nec vero mare attigit, sed xx stadiis ab illo distabat, LX a Gortyna, XL a Metallo nauali, auctore Strabone. Quod etiam Dionysius confirmat vers. 88

Πᾶς θ' ἱερὴν Γόρτυνα, καὶ ἡπικρώτιδα Φαῖστον,

*Iuxta sacram Gortynem, & mediterraneam Phæstum.*

Deinde *Lycastrus* est. Stephanus Λύκαστος, πόλις Κρήτης. *Lycastrus, urbs Creta*. nec vero auctorem laudat nisi Homerum, qui Catal. vers. 154

Λύκτον, Μίλητόν τε, καὶ ἀργινόεντα Λύκαστον,

*Lyctum, & Miletum, & albicantem Lycastrum.*

• ἀργινόεντα, id est λευκόγειον, alba terra præditam. Homerum Mela respexit, Melam Plinius. Olim enim euerſæ erant tam Miletus quam Lycastrus, illius agrum Lyttiis, huius Cnosiiis oc-



cupantibus, quod Strabo lib. x pag. 330 adnotauit. Vnde de situ quodammodo iudicari potest. *Myrina* suspecta Meursio: qui *Mycena* suspicatur scriptum fuisse. De *Dio* supra ex oraculo, *Asum*, Stephani Ἄσες, πολύχνηον, *Asus oppidulum*. nihil notum præterea. *Rhytium*, ῥύτιον, ex Homero est, dicto loco, vers. 155

Φαῖτόν τε, ῥύτιόν τε, πόλεις εὐνομεταώσας

*Phaestum & Rhytium, urbes bene habitatas.*

De *Lasō & Eleuthernis* supra dictum: *Phara* soli Stephano, *Holopyxos* vix alii quam *Melæ* comprobata. *Therapnas* idem *Mela* inter vrbes notissimas censuit vna cum *Marathusa*, & *Holopyxo*, iam dicta. *Cylissos* ex Solino restituta in Plinianum contextum, varie antehac lecta.

*Elyrum* addimus, quæ Harduino videtur Plinii *Pyloros* esse, monstrosè vitiata. Stephanus Ἐλυρος, πόλις Κρήτης, *Elyrus, Creta oppidum*. Pausanias in Phoc. cap. xvi ἔστι ἐν τοῖς Κρητικοῖς ὄρεσι καὶ κατ' ἐμὲ ἔτι Ἐλυρος πόλις, *Est in montanis Creta, etiam adhuc meæ ætate oppidum Elyrus*. Exstat in thesauro Brandenburgico inscriptus nummus ΕΛΥΡΙ, id est ΕΛΥΡΙΩΝ. quem huius ciuitatis esse, quum ignota sit *Elyrus* alia, non dubitatur. Harduinus plene scriptum adfert ΕΛΥΡΙΩΝ. Nauale *Elyriorum* dictum *Syia*. Stephanus: Σύια, πόλις μικρὰ Κρήτης, ἐπὶ νῆκον ἔσθ' αὐτῆς ΕΛύρος, *Syia oppidulum Creta, nauale Elyri*.

*Oaxus*, Ὀαξός, Herodoti lib. iv cap. cliv, & Stephani, ad fluuium cognominem, de quo Virgilius eclog. i

- - - rapidum Creta veniemus Oaxem.

Scio *Cretam* nonnullos non insulam, sed nescio quam terram albicantem interpretari: quod vero Herodotus tradit τῆς Κρήτης Ὀαζὸν πόλιν, *Creta insula urbem Oaxum*, Etearchi regiam; idemque Stephanus repetit, Ὀαξός πόλις Κρήτης, Ελευθέρας ἔ' πόρρω, *Oaxus urbs Creta, non longe ab Eleuthera*: eiusque conditorem *Oaxem*, Apollinis filium, ex Philisthene Seruius ad eclogam nominat: & Apollonius Rhodius lib. i vers. 131 in Creta γαίης Ὀιαξίδος mentionem facit, quam Varro ibidem apud Seruium tellurem *Oaxilla* vertit; quis dubitabit etiam flumen eius regionis eodem nemine fuisse, præsertim Virgilio adfirmante, comprobante Vibio Sequestro? Hic enim de Fluminibus: *Oaxes Creta, a quo est ciuitas Oaxia. Varro hoc docet.*

Ῥαῦκας

Ῥαῦκος, *Raucus*, Stephani, πόλις ἐν μεσογείῳ τῆς Κρήτης, *oppidum Cretæ mediterraneum*. Prope Cnossū fuisse & Lyttum, ex Polybii Legation. cap. xlv constat, vbi Cnossiis adempta pars agri alia Ῥαυκίσις, *Raucis*, alia Λυκτίσις, *Lyctis* siue Lyttiis attributa dicitur.

Πράσις, *Præsius*, quoque vrbs Cretæ. Sic Stephanus diaphthongo scribit, & Herodotus lib. vii cap. clxxi, ac Athenaus lib. ix cap. iv oppidanos Πρασιίς, *Præsios* vocant. Strabo autem scripsit Πράσιος & Πράσιαι, quem ideo corrigendum Meursius censet. Situm lib. x pag. 329 describit, quod Prasii ὁμορεῖ, *similitimi* sint Lebeniis; lx stadiis a mari, clxxx a Gortyna: & mox, inter Samonium & Chersonesum dicit positam, prope *Dictam* montem, a quo & templum *Dictæ* Iouis habeant.

Τεγέα, *Tegæa* ἐν Κρήτῃ, Agamemnonis opus, solis auctoribus Paterculo cap. i & Stephano innotescit: itidem *Mycenæ*, solo fere Velleio. Vide supra in *Pergamum*.

Prope Cnossū erant Θεναί, *Thenæ*, vt ex Stephano in Ομφάλιον adparet, quem locum dicit πλησίον Θεῶν καὶ Κνωσῶ, *prope Thanas & Cnossū* esse: clarius ex Callimachi hymno in Iouem vers. 43

- - - Θεναὶ δ' ἔσαν ἐγγύθι Κνωσῶ,

*Thenæ vero erant prope Cnossū.*

Vbi scholiastes: Θεναὶ πόλις καὶ ἄλσος, *Thenæ oppidum & lucus*. Nummus ab Holstenio ad Stephanum productus: ΘΕΝΕΩΝ. Vnde corrigendus Stephanus alio proprioque loco, quo editum est, Θεναὶ πάλαι Κρήτης, littera perperam duplicata.

*Arcades* quoque & *Arcadia* nomen oppidi in Creta. Stephanus: Ἀρκάδες πόλις Κρήτης, *Arcades oppidum Cretæ*. Peutingeri tabula, *Arcade*, vbi iter in ortum solis tendens ita se habet:

Cnoso xvi Chersoneso xvi Liciū xvi Arcade.

Inde *Blennam* fertur, hinc *Hiera*; quæ videtur Hierapytna esse. Dicitur etiam *Arcadia*. Seneca lib. iii *Quæst. nat.* cap. xi Idem [Theophrastus] ait, circa *Arcadiam*, quæ vrbs in *Creta* insula fuit, fontes & lacus substituisse, quia desierit coli terra, diruta vrbe: postea vero quoniam cultores receperit, aquas quoque recepisse. Et Plinius de eadem re lib. xxxi cap. iv Proditur certe in Creta expugnato oppido, quod vocabatur *Arcadia*, cessasse fontes amnesque, qui in co situ multi erant: rursus condito post sex annos emerfisse, vt quisque

Yyy yyy y 2

capissent

*ceperissent partes cæli.* Notitia Ecclesiæ in Creta: ὁ Ἀρκαδίας, *Arcadia* episcopus. Oppidanum quoque *Arcades* dicti. Polybius lib. IV cap. LIII *Polyrbenii, Cereata, Lampai*, πρὸς δὲ τέτοις ὄρεισι μετ' Ἀρκάδων, *item Orii cum Arcadibus, a Cnossiorum amicitia ad Lysiorum societatem ἐμοθυμαδὸν, communi consilio deficiunt.* Ex his populis ignoti sunt *Orii & Cereata*: sic Meursius scribi vult; editum Κερέται, *Cereta*. Corrigit etiam Suidam in Ριανὸς, vbi Κεράτης scribitur. Sed æque hoc incertum, *Βήνη, Bena* oppidum Crete, quod ibidem Suidas nominat, obscurum.

Hæc de mediterraneis: litorale vnum addimus, cuius certam nescimus positionem. *Amnisus* est, Græce Ἀμισός. Stephanus chorographus: Ἀμισός, πόλις Κρήτης, *Amnisus oppidum Crete.* Fuit ad *Amnisi* amnis ostium, quod inde elucet, quia Strabo lib. X pag. 318 ait, Minoem regem usum esse ἐπινεῖω τῷ Ἀμισῷ, *nauali Amniso*, oppido an fluviio? flumen articuli videtur genus notare: oppidum, quæ sequuntur, ἔπε τὸ τῆς εἰλεθυίας ἱερὸν, *vbi Lucinae sanum est.* Sed *nauale oppidum & ostium* requirit. Homerus *Odyss.* τ vers. 188

Στήσε δ' ἐν Ἀμισῷ, ἔθι τε σπέος εἰλεθυίας

Ἐν λιμένι χαλεπαῖω

*Statuit in Amniso, vbi spelunca Lucina, in portibus difficilibus.* Scholiastes ibi: Ἀμισός πόλις καὶ ποταμὸς Κρήτης, *Amnisus oppidum & fluvius Crete.* Pausanias Atticis cap. XVIII Κρήτες τῆς χώρας τῆς Κνωσίας ἐν Ἀμισῷ γενέσθαι νομίζουσιν εἰληθυίαν, *Cretenses Cnossia regionis credunt Lucinam Amnisi natam esse.* Non longius ergo a Cnoso fuit, Minois regia, qui illo nauali vsus est. De flumine Apollonius lib. III vers. 875

Ὅη δ' ἐλαιοισιν ἐφ' ὕδασι παρθενίω

Ἡὲ καὶ Ἀμισοῖο λοεσσαμένη ποταμοῖο,

Qualis limpidis aquis Parthenii

Aut etiam Amnisi lota fluvii Diana.

## INSULAE MINORES

### CIRCA CRETAM.

Circumiacent Cretam parvæ insulae, quas magno numero Plinius recenset: aliquæ tamen verius scopuli quam insulae. Sic autem ille: *Reliquæ [insulae] circa eam [Cretam] ante Peloponnesum*

*ponnesum* duæ *Corica*, totidem *Myla*: & latere septentrionali, dextra *Cretam* habenti, contra *Cydoniam Leuce*, & duæ *Budros*: contra *Matium Dia*. Contra *Itanum promontorium Onisia*, *Leuce*: contra *Hierapytnam*, *Chrysa*, *Gaudos*. Eodem tractu *Ophusfa*, *Buta*, *Aradus*: circumvectisque *Criumetopon* tres *Musagoras* adpellata. Ante *Samponium promontorium Phoe Platia*, *Sirnides*, *Naulochos*, *Armendon*, *Zephyre*.

Primæ ex hisce, *Corica*, *Myla*, ignotæ ceteris geographis, quod argumento est, scopulos verius esse quam insulas. Quæ ante *Cydoniam* est *Leuce* nunc est *Scoglio di S. Theodoro*, siue *Fortressa di S. Theodoro*: arcem enim munitissimam habere dicitur. *Budros* (sic in MSS. non *Budore*) *Harduino* videntur *Turluru* nunc vocitari. Contra *Matium Dia*, omnium consensu nunc est *Standia*, *Candiæ* vrbi opposita, vt supra in *Matio* declaratum est. Et *Ptolemæo* Δία, *Dia* eo situ est, vbi nunc *Standia*; & vocabuli posterior pars *dia*, ipsum nomen antiquum refert.

Contra *Itanum promontorium*, hodie *Capo Xacoro*; eique subiectum oppidum, *Onisia*, quæ videtur *Onfoni* esse: altera *Leuce* adiecta, quod iam nomen ferat, incognitum. Contra *Hierapytnam*, *Chrysa*, *Gaudos*. Vtramque etiam *Mela* lib. II cap. VII nominavit. Maior hodie *Gaidernogissa* vocatur: minorem, cui *Gaudos* nomen est, *Harduinus* putat *Glaudem* *Ptolemæi* esse: sed hoc pugnat cum posito *Ptolemæi*; etiam cum itinere *Pauli apostoli* Act. XXVII. *Ophusfa*, *Buta* in hoc tractu minus sunt cognita. *Aradus*, in MSS. *Aranus*, ex *Stephani* ethnicographia est, cui *Ἀγάδος τριήνη, Κρήνης, τertia* *Aradus* ad *Cretam* est.

Contra *Criumetopon* tres *Musagoras*, vt *Harduinus* edidit: *Mela* autem, tam *Vossii* quam *Gronovii* editione, *quas Musagoras numero tres uno tamen vocabulo adpellant*. Quæ iam sint illæ tres, non facile discerni potest, quia dixit *circa* *Criumetopon* obuias esse, nec vero declarat longius, brevius ab illo abesse; ad dextramne an sinistram politæ; in austrum, an septentrionem, an alio versari.

Ante *Samponium* quas plures narrat *Plinius*, ex his *Zephyre* sic etiam *Mela* nominata: *Naulochos* autem *Plinius* insulata

ideo potest esse, quia Mela, a quo sine dubio accepit, habet *Naumachos*, etiam in MSS. Præfert tamen Isaacus Vossius lectionem Plinianam. *Phoce* nominata etiam in Antonini maritimo Itinerario sub finem. *Platie* quæ sint, incertum est. Inferius paullo quum Cyclades exposuit, *Plateam* vnâ memorat: Stephanus *πλατειαν*, *Plateam*, Herodotus IV cap. CLI *Πλάτειαν*, *Plateam*, sed vterque Libyæ insulam vocat, a Creta longius remotam. Tabula Peutingeriana, ad orientalem partem Cretæ duas insulas habet, quarum alteri adscriptum *Dionisi*, alteri *Dionis*. sine dubio scripturæ forma breuiata. Hæ sunt illæ insulæ *Dionysiades* dictæ; de quibus Diodorus Siculus lib. V cap. LXXV memorat, Cretenses inde probare velle, apud se Bacchum natum esse; ὅτι περὶ τῇ Κρήτῃ δύο νήσους κτίσας ἐπὶ τῶν καλεσμένων διδύμων κόλπων, Διονυσιάδας ἀπ' ἑαυτοῦ προσηγόρευσε, quod prope Cretam duas insulas in gemellis, quos vocant, sinibus excoluerit, easque de nomine suo *Dionysiades* adpellarit.

Ptolemæus *Letoam* addit, *λητώαν*, a meridie adpositam Cretæ: & *Κλαῦδον*, ἐν ἣ πόλιν, *Claudum*, in qua oppidum, ad extremitatem qua latera, austrinum & occidentale coniunguntur. Hæc *Κλαῦδη*, *Claude* est sacro scriptori, Act. XXVII, 16, ad quam, Phœnicem portum tempestatibus præteruecti, eatenus sunt perlati, qui apostolum vehebant, vt vix scapham potuerint abripere. Sub Christianis episcopum habuit, qui notitia ecclesiæ ὁ νήσου Κλαύδου, *insula Claudii* episcopus vocatur.

Hæ, quas enarrauimus, propiores sunt; longius paullo a Creta remotæ, neque n̄ finis vero in Cretico mari positæ, sunt primum *ΑΣΤΥΠΑΛΙΑ*, supra orientalem Cretæ partem. Plinius lib. IV cap. XII *Astypalæa libera ciuitatis*. Strabo extremo X ἐν τῷ Καρπαθίῳ εἰσὶ πολλὰ τῶν Σποράδων μεταξύ τῆς Κῆς μάλιστα, καὶ Ρόδου, καὶ Κρήτης ὧν εἰσὶν Ἀστυπалаί τε καὶ Τήλος καὶ Χαλκία, καὶ ἃς Ὅμηρος ὀνομάζει ἐν τῷ καταλόγῳ. In *Carpathio mari* multa sunt *Sporadum insularum inter Con, Rhodum & Cretam*: quarum sunt *Astypalæa, & Telus, & Chalcia, & quas Homerus in catalogo nominat*. Mela lib. II cap. VII de Creta: *Iuxta est Astypalæa, Naumachos, Zephyre, Chryse*.

Quas Strabo coniunxit cum *Astypalæa Telon & Chalciam*, etiam a Plinio memoratas; non errat qui ad Asiam referre ma-

lit,

lit, quia ab ortu adiacent Astypalææ. Inter hanc & Con est Nisyrus, præcipua ex Homericis, ad quas Strabo modo prouocabat. Verba sunt Catalogo, versf. 183

οἱ δ' ἄρα Νίσυρόν τ' ἔχον, Κράπαθόν τε, Κασόν τε

*Qui vero Nisyrum colebant, Crapathumque & Casum.*

Carpathus autem (hæc enim est illa metathesi poetica *Crapathus*) & Casos ad Asiæ oram pertinent. Strabo extremo x: Νίσυρος πρὸς ἄρκτον μὲν ἐστὶ Τήλου, *Nisyrus ad septentrionem Teli sita est.* Et post paullo: Φασὶ δὲ τὴν Νίσυρον ἀπὸ θρασυμα εἶναι τῆς Κῶ, *aiunt Nisyrum fragmentum esse ab insula Co auulsam.*

Proxima est CALYMNA siue Mela habet, *Calymnia*: Stephanus utramque formam proposuit: Strabo autem extremo x Καλύμνα, *Calymna*, tribus syllabis. Dicitur eadem etiam *Calydna*. Quod vero *Calydnas* Homerus & Lycophron pluratiuo numero seu tanquam plures nominant, putant nonnulli, quod Strabo tradit, Homerum ipsas Sporadas νῆσος Καλύδνας, *insulas Calydnas* versf. 184 adpellasse: addit vero Eustathius ad Dionysf. versf. 530 ὡς μία ἰδίως Καλύδνα καλεῖται, *earum una proprie Calydna vocatur.* Idem dicit μέλι Καλύδνιον, *mel Calydnium* esse ipsum Καλύμνιον, *Calymnium*, a Stephano laudatum, quod argumento est *Calydniam* & *Calymnam* eandem esse insulam. At Plinius distinguit. Is vero plures distinguit non distinguendas, ideoque iuste a Vossio notatus ad Melam pag. 213 in hoc ipso huius insulæ argumento. Ouidius Metam. viii versf. 222 in Icarî fabula:

*Dextra Lebinthos erant secundaque melle Calyxine.*

LEBINTHVS ergo propinqua Calymnæ: Straboni Λεβινθος, quam cum Leria coniungit: Plinius *Lebintius*, *Leros*, *Cinara*. Pomponius Mela: *Nisyrus*, *Lebintus*, *Calymnia*.

ANAPHI in occasum inde recedit, prope Theram, Cyrenarum matrem. Callimachi fragmentum apud Strabonem lib. x pag. 333

Αἰγλήτην ἀναφὴν τε λακωνίδι γείτονα Θήρα.

*Aegletem & Anaphen, Spartianæ vicinam Thera.*

Adde plura post paullo in Thera. Plinius: Sequuntur *Lea*, *Ascania*, *Anaphe*, *Hippi*. De prioribus nihil notum: de *Anaphe* iam dictum: *Hippurida* a Mela habet, qui lib. ii cap. vii *Gyaros*

*Hippurida*, *Donyssa*. Apollonius lib. v versf. 1712

- - ὀλίγη, ἵππερος ἀντία νήσος

*ex aduerso parua insula Hippuridis.*

Vbi scholiastes: νῆσος ἡ Ἰππυρίς πλησίον Θήρας, *insula Hippuris vicina Thera.*

Thera autem, Θήρα, vt Strabo tradit: ἡ τῶν Κυρηναίων μη-  
τρέπολις, ἀποικίος Λακεδαιμονίων· καὶ πλησίον ταύτης Ἀνάφη, ἐν ἣ τὸ τῆ  
Λιγυλῆτος Ἀπόλλωνος ἱερόν, *Thera Cyrenaeorum metropolis, Lacedaemonio-  
rum colonia: & vicina huic Anaphe, in qua Aegleia Apollinis est tem-  
plum.* Et mox idem: πλησίον αὐτῆς [Θήρας] ἡ τε Ἀνάφη καὶ Θηρα-  
σια, *prope Theram sunt Anaphe & Therasia.* Hæ sunt illæ insulæ,  
de quibus memoriæ proditum, aliquando non fuisse: post de-  
mum, & quasdam in conspectu hominum, emeruisse. Plinius  
lib. II cap. LXXXVII *Clara iam pridem insula Delos & Rhodos,  
memoriæ produntur enata. Postea minores, ultra Melon Anaphe:*  
*- - - inter Cycladas Olympiadis CXXXV anno quarto Thera & The-  
rasia. Inter easdem post annos CXXX Hiera, eademque Automate.*  
*Et ab duobus stadiis post annos CX in nostro ævo M. Iunio Silano, L.*  
*Bilbo COSS. a. d. VIII idus Iulias, Thia.* Et Seneca lib. VI  
Quæst. Nat. cap. XXI *Tunc demum impetum [aquæ] sumunt, quum  
illas agit flatus: qui potest dissipare magna spatia terrarum, & novos  
montes subreptos extollere, & insulas, non ante visas, in medio mari  
ponere. Theren, & Therasiam, & hanc nostra ætatis insulam spe-  
ctantibus nobis in Aegeo mari enatam, quis dubitat quin in lucem spi-  
ritus vexerit. Ex his satis de Thia & Hiera, nouis insulis enatis  
constare potest.*

## MARE MYRTOVN.

*Myrtoun* mare, πέλαιος τὸ μυρτῶν, Strabo, Plinius, Pausa-  
nias aliter definiunt, inter Atticam videlicet, Eubœam & Pelo-  
ponnesum; aliter Ptolemæus, ad Asiæ oram Cariæ obiectum,  
reducens, lib. V cap. II. vbi Cariæ ciuitates maritimas Miletum,  
Iasium, Myndum, reliquas dicit sitas κατὰ τὸ μυρτῶν πέλαγος,  
*iuxta Myrtoun mare.* At vnus consensione trium vincitur.

Strabo lib. II pag. 85 τῷ Σικελικῷ συνάπτει τὸ Κρητικὸν πέλα-  
γος, καὶ τὸ μυρτῶν, ὁ μεταξὺ τῆς Κρήτης ἐστὶ καὶ τῆς Ἀργείας καὶ τῆς  
Ἀττικῆς, πλάτος ἔχον τὸ μέγιστον τὸ ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς ὅσον χιλίων καὶ δια-  
κοσίων σταδίων· μήκος δὲ ἑλάττωον ἢ διπλάσιον. ἐν τῷ τῶν δὲ νῆσοι Κυθῆραι τε  
καὶ Καλαυρία, καὶ αἰ περὶ Αἰγίναν καὶ Σαλαμίνα, καὶ τῶν Κυκλαδῶν τι-  
νές. *Siculum mare coniungunt Creticum, Sardoun, Myrtoun.* Hoc  
inter

inter Cretam est, & Argiam, & Atticam, latissimum ab Attica ad stadia c10 cc, Longitudine paullo minus quam dupla. Insula in eo, Cythera, Calauria, & qua circa Aeginam ac Salaminem sunt, & Cycladum nonnulla. Plinius lib. iv cap. xii In Myrtoo multa [insula] sed maxime illustres Glauconesus & Aegilia. Et ex interuallo Attica litora Myrtoa dixit. Cyclades, inquit, & Sporades ab oriente litoribus Icaris Asia, ab occidente Myrtois Attica, inclusa.

Nominis rationes variae. Plinius cap. xi eiusdem libri ab insula Myrto illud deducit. Aegai pars, inquit, Myrtoo datur: adpellatur ab insula parua, qua cernitur Macedoniam a Gereſſo petentibus, haut procul Eubœæ Caryſto. At Pausanias Arcad. cap. xiv adfert alias denominationis rationes ac origines, vel a Myrtilo, Mercurii filio, quod ipse vero non adprobat: similis autem dicit vero esse, quod etiam Eubœæ incolæ crediderint, ἀπὸ γυναικὸς μυρτώος τὸ πελάγαι γεγονέναι τῷ ὀνόμα τῇ μυρτώῳ, a Myrtone puella nomen ei pelago Myrtoo inditum esse.

Ceterum ibidem Pausanias ita fines Myrtoi maris concludit, ἀρχόμενον τε ἀπὸ Εὐβοίας, καὶ παρ' Ἑλλήνην ἔρημον νῆσον καθήκον ἐς τὸ Αἰγαῶν, incipere ab Eubœa, & apud Helenam, desertam insulam, cum Aegeo coniungi. Quamvis vero hoc mare arctius, quam Strabo, videatur Pausanias finire; satis tamen nobis aduersus Ptolemaeum facit, quod non ad Cariae litus, sed ad Atticam & Eubœam omnes tres isti auctores referunt. Hinc intelligitur, quod Horatio mare lib. i oda i cordi fuerit, quum scripsit:

- - - ut trabe Cypria

Myrtoum pauidus nauta secet mare.

## MARE AEGAEVM.

Aegæum mare Europam ab Asia disiungit, hinc Græciam. Macedoniamque; illinc Cariam & Ioniam per partes suas adluens. Sed hoc totum illud mare est, quod inter Græciam & Asiam interfuit, quod vniuersum multi Aegeum adpellant, eiusque partes mare Myrtoum, Icarium, aliosque sinus faciunt: alii arctiores illi fines ponunt, separantes ab illo Myrtoum Icariumque & alia illius litus maria, ut Cycladum mare & ex parte Sporadum insularum Aegeum proprie adpellitetur. Plinius supra dicto loco: Aegai pars Myrtoo datur. Et Dionysius Aegari tantum

· Zzz zzz z

memi-



meminit, Myrtoum & Icarium tamquam partes illius, præterit. At Strabo lib. VII pag. 223 τὰ Λιγυῶν πέλαγος δύο κλύζει πλευράς τῆς Ἑλλάδος, *Aegeum mare duo claudis Græcia latera*, quorum vnum ducit a Sunio ad Theſſalonicam: alterum a Theſſalonica ad Strymonem. Ἀπὸ δὲ Συνίου μέχρι πελοποννήσου τὸ Μυρτώδιν ἐστὶ καὶ Κρητικόν, *a Sunio autem usque Peloponnesum Myrtoum est & Creticum*.

Origo nominis controuersa est maxime. Festus tres opiniones protulit. *Aegeum*, inquit, *mare adpellatur, quod crebra in eo sint insula, ut procul adspicientibus species caprarum videantur: siue quod in eo Aegæa, Amazonum regina perierit: siue quod in eo Aegæus pater Theſei se precipitauerit*. Alia opinio est Plinii lib. IV cap. XI, *Aegæo mari*, inquit, *nomen dedit scopulus inter Tenium & Chium uerius quam insula, Aex nomine a specie caprae, quæ ita Græcis adpellatur, repente e mediæ mari exsiliens. Cernunt eum a dextra parte Andrum narrantes ab Achaia, dirum ac pestiferum*. Consentit Plinio & Apollonii scholiastes ad lib. I vers. 831 Λιγυῶν πέλαγος ἐκλήθη ἀπὸ νήσου Λιγυῶν καλυμμένης; *Aegeum mare ita dicitur ab insula Caprarum nomen præ se ferente*.

Strabo autem lib. VIII pag. 266 ab Euboico oppido, cui nomen *Aegæ* sit, deriuat. Λιγύς, *Aegæ* Homeri Iliad. N vers. 21, κλυτὰ δώματα, *præclaras sedes*, interpretaturus, βέλτιον, inquit, δεχέσθαι τὰς ἐν Εὐβοίᾳ· ἀπ' ὧν οἶκός καὶ τὸ πέλαγος Λιγυῶν κληθῆναι, *Præstat Aegæa Euboea intelligere, a quibus verisimile est Aegæum mare adpellari*. Sunt tamen eruditissimi viri, & in iis etiam Voslius de Orig. Idololatriæ, quibus nulla harum originationum placet, sed *undosum* mare interpretantur seu *fluctuosum*, quia, ut Hesychius auctor est, αἶγες, τὰ κύματα Δωριεῖς, *Dorice fluctus aîges vocantur*, id est caprae, propter saltum huius animalis.

Plinius non vbique sibi constat. Supra dixit, Myrtoum Aegæi maris partem esse: postea eodem capite Aegæum non tantum a Myrtoo & Icario, verum etiam a Cycladibus & Sporadibus seiungit. *Cyclades*, inquit sect. XXIII, *& Sporades ab oriente litoribus Icaris Asia, ab occidente Myrtois Attica, a septentrione Aegæo mari, a meridie Cretico & Carpathio incluse*. Quod si Cyclades separatae ab Aegæo, paucas hoc insulas continebit, falletque vulgaris opinio, a multitudine insularum eius nomen esse. Scylax etiam Cyclades ab Aegæo distinguit, sed alias nominat.

Cyclæ.

Cycladas ab iis, quas Strabo & Plinius in κύκλω, circulo illo numerarunt. In tanta diuersitate sententiarum ampliorem sequuturi *Aegeum mare* omne illud dicemus, quod a Thracia & Helle-sponto est ad mare Creticum, ut si non Sporades omnes, Cyclades tamen eodem contineantur. Primum ergo de Cycladibus agemus, deinde alias quoque circumiectas perlustrabimus.

CTCLADES ἀπὸ κύκλω, a circulo seu orbe, in quem sitæ sunt, adpellantur. Plinius lib. IV cap. XII A promontorio [Eubœæ] *Geraſto*, circa *Delum* in orbem sita (unde & nomen traxere) *Cyclades*. Orbis illius centrum etiam Strabo insulam *Delum* facit lib. X pag. 334, ἡ Δῆλος, inquit, καὶ αἱ περὶ αὐτὴν Κυκλάδες, *Delus*, & circa eam *Cyclades*. Quænam autem sint illæ Cyclades, & quot sint, non est eadem omnium, qui scripserunt de illis, sententia. Strabo dicto loco: καταρχὰς μὲν δώδεκα λέγονται· προσεγένοντο δὲ καὶ πλείους, *Initio duodecim numerabantur: acceſſerunt autem plures*. Deinde recenset quas Artemidorus enumerarit, *Helenam*, *Ceon*, *Cythnum*, *Seriphum*, *Melum*, *Siphnum*, *Cimolurn*, *Prepeſinthum*, *Olearum*: item *Naxum*, *Parum*, *Syrum*, *Myconum*, *Tenum*, *Andrum*, *Gyarum*: e quibus tres, *Prepeſinthum*, *Olearum*, & *Gyarum*, eiicit ex numero illarum, XII Verum illarum plurimæ a Delo in meridiem iacent: paucae in septemtrionem, ut medietas illa, quam Delo tribuunt, laxè sit interpretanda, non de centro geometrico.

Quam *Helenam* dixit, dubium an in Cycladibus posuerit. De illa enim: ἀπὸ ταύτης, φησὶν, αἱ καλούμεναι Κυκλάδες εἰσὶν, *ab hac*, inquit [Artemidorus] *Cyclades incipiunt*. De ea diximus supra in Attica siue finis sit illa Atticæ, siue prima Cycladum, seu illarum ab Sunio initium. Addit, a Thorico ad Sunium porrigi longitudine LX circiter stadiorum: & lib. IX pag. 275. dixit νῆσον τραχὺν καὶ ἔρημον, *asperam & desertam*. Plinius autem *Helenam* in Sporadibus primo loco ponit, & primam Cycladum *Andrum* facit. Sed sic nimis dispersas esse Sporadas oportet ab Asiæ litore ad Sunium Atticæ regionis.

*Andrus* autem citra controuersiam ex Cycladibus est, in quo Artemidorus, quem Strabo sequitur; & Mela, & Plinius consentiunt. Freto dirimitur ab Eubœa australi: & alio angustiore ab insula Teno. Liuius lib. XXXVI cap. XX A. *Atilius*,

*praefectus Romanae clasfis, magnos regios commeatu, iam fretum, quod ad Andrum insulam est, prateruectos, excepit.* Alia eius nomina recenset Plinius, Nonagriam, Lasiam, Hydrussam, quæ nihil adferunt.

Vicina est TENOS insula, mille passibus ab Andro disiuncta secundum Plinium. Τήνος Græce est, etiam in Seueri nummo ΤΗΝΙΩΝ, id est *Teniorum*. Stephanus: Τήνος, νήσος Κυκλάδς, ἐκλήθη καὶ Ἰδρῶσα διὰ τὸ κατὰρρῦτον ἵνα. *Tenus, una Cycladum: quæ & Hydrusa vocata fuit, quod aquis irrigetur; & Ophiusa.* Strabo sub finem libri x Τήνος πάλιν ἡ παράλις ἔχει, *Tenos oppidum habet non magnum.* Plinius lib. iv cap. xii *Ab eadem Andro passus mille, & a Delo quindecim millia, Tenos cum oppido, in xv millia passuum porrecta, quam propter aquarum abundantiam Aristoteles Hydrussam adpellatam ait: aliqui Ophiussam.* Ouidius lib. vii vers. 469

*At non Oliaros, Didymaque, & Tenos, & Andros.*

Ab Helena in ortum æstiuum est CEOS vel CEÆ, Κέως, de qua Strabo lib. x pag. 334 ἐνομαζομένη δὲ Κέως τὴν ἐγγυσιώτατον τῇ ἐλείῃ, *nomina* [Artemidorus] *deinde Ceon, Helena proximam.* Et Plinius dicto loco: *A Sunio Helene quinque millibus passuum distans. Dein Ceos ab ea totidem, quam nostri quidam dixerunt Ceam, Græci & Hydrussam. Anulsa Eubææ, quingentis longa stadiis fuit quondam: mox quatuor fere partibus, quæ ad Bæotiam vergebant, eodem mari deuoratis, oppida habet reliqua, Iulida, Carthæam: intercidere Coræssus, Pææssa.* Adde Stephanum in κελίς. Ab altera vrbe est Carthæius. Ouidius Metam. lib. vii vers. 368

*Transit & antiqua Carthæia mænia Cææ.*

Ptolemæo vocata Κία, Cîa. Ex hac insula ortus fuit Simonides Lyricus poeta, ut vetus scholiastes ad illud Horatii lib. ii oda i

*Sed ne relictis Musæ procax iocis*

*Cææ retractes munera naniæ,*

notauit. *Carmen lugubre, inquit, Græcis ἐπικύδιον dictum, Simonides Græcus poeta Lyricus primus instituit, a Cææ insula oriundus, unde Cææ naniæ adpellata. de qua Virgilius [Georg. i vers. 14]*

*- - - cui pinguis Cææ;*

*& Ouidius [epistola Aconitii ad Cydippam vers. 222]*

*Cingitur Aegæo nomine Cææ mari.*

ΕΥΤΗΝΥΣ insula vicina Cez, Κύβος Græce Straboni & Stephano: Plinio & Melæ Cynthos. Vicinitatem monstrat Strabo sub finem lib. x μετά ταύτην [Κέα] Κύβον, post hanc [Ceon] Artemidorus] Cynthum narrat. Hæc insula est, in qua Pseudonero, seu Neronem fingens, adparuit. Tacitus Hist. II cap. VIII Seruus cithara & cantus peritus, adiunctis desertoribus, mare ingreditur, ac vi tempestatum Cynthum insulam detrusus, mancipiorum valentissimum quemque armavit.

Ptolemæus hoc tractu habet Polygon, cuius nominis insulam in superiore mari Pomponius recenset lib. II cap. VII. In Aegeo mari, inquit, prope Thraciam Thasos, Imbros, Samothrace, Scandile, Polygos, Sciasbos, Halonesos. Qui locus non modice a Ptolemaico remotus est.

SERIPHVS, Σέρφος, subsequitur. Tacitus annali IV cap. XXI saxum Seriphium vocat, in quo Cassius Seuerus, maleficæ vitæ homo, bonis exutus, interdicto igni atque aqua, consenuit. Nec vero inculta aut deserta fuit insula. Herodotus enim lib. VIII cap. XLVI memorat, Σερφίως, Seriphios etiam cum Siphniis in partibus Græcorum contra Xerxem stetisse, solos propemodum νησιωτέων, insulanorum, qui terram & aquam barbaro negassent. Ouidius Metam. lib. V vers. 251

- - inde caua circumdata nube Seriphon

Deserit, a dextra Cyntho Gyaroque relictis.

& lib. VII vers. 464 - - - planamque Seriphon.

SIPHNVS proxima, Σίφνος, Straboni etiam in Cycladibus numerata: Plinio, Melæ, & Antonino in Maritimo itinerario Siphnos. Ptolemæus: Σίφνου νήος ἡ πόλις, Siphni insula oppidum. Oppido nomen fuit Apollonia. Stephanus in Απολλωνία numero XIX. θ, ἐν Σίφνω τῇ νήῳ, decima nona Apollonia in insula Siphno. At in ipsa voce Σίφνος, hanc insulam περὶ τὴν Κρήτην, circa Cretam dicit sitam esse. Sed fallitur. Constanter ceteri omnes in Cycladibus ponunt: & Ptolemæus prope in medio illarum: quos etiam nominis, quod superest, Sifano, reliquæ iuuant. Nemo, quem sciamus, in mari Cretico, præter Stephanum, locauit. Plinio teste vetus nomen Mexopia fuit; Stephano, Μερόπη, Μεροπε. Incolæ Σίφνιοι, Siphni, apud Herodotum prædicti sunt. Adiacet Προψήντιος, Plinii, quæ etiam Straboni Προψήντιος est.

quam Artemidorus in Cycladibus numerat: Strabo ex XII excludit.

MELOS notior. Plinius: *Melos cum oppido.* - - *Hac insularum rotundissima est.* Græce *Μήλος*, apud Strabonem. Alia eius nomina Plinius recenset & Stephanus. Incolæ *Μήλιοι*, *Melii*, Herodoti lib. VIII cap. XLVI. Hinc *Diagoras Melius* oriundus, cui Atheon cognomen hæsit. Vide Minuc. Felicem cap. VIII, & Scholiast. in Dionys. Perieg. vers. 526.

Adiacet Melo *Σικίνος*, SICINVS Ptolemæi: Strabonis *Σικηνος*, prave fortassis. nam & Plinius *Sicinius*. Solon, apud Lactertium, ad populum sermonem hoc versu incipit

*Ἔμην δὴ τότε ἐγὼ Φολεγανδρείος ἢ Σικινίτης,*

*Vicinam olim fuerim Pholegandrius aut Sicinites.*

At insula *Φολεγανδρεία*, *Pholegandrus*, ut Strabo refert dicto libro pag. 334, est Sicino & Melo admodum propinqua. *Εγγὺς δὲ τῶν τῶν, prope has*, ut idem loquitur, *Κίμωλος*, insula CIMOLVS est, quam & ipse in XII Cycladibus numeravit. Plinius: *Cimolus quæ Echinussa.* Ovidius *Metamorph. VII vers. 463*

*Hinc humilem Myconon, cretosaque rura Cimoli.*

Vnde a Plinio etiam lib. XXXIV cap. XV *Cimolia creta* laudatur.

Ad latus eius *ΟΛΙΑΡΟΣ* Plinii, de qua Stephanus: *Ολιάρος, νῆσος τῶν Κυκλάδων μία, Oliarus, insula quædam ex Cycladibus.* Ex Heraclide Pontico adfert, Sidoniorum coloniam esse & LVIII stadiis distare a Paro. Strabo exemit ex XII antiquis Cycladibus, scripsitque secunda vocali *Ολιάρος*, *Olearus*. Atque ita etiam in plerisque Virgilii codicibus *Aeneid. III vers. 126*

*Olearon; niueamque Paron.* - - -

Sed & Ovidius *Oliarus* dixit *Metamorph. lib. VII vers. 469*

*At non Oliaros, Didymaque, & Tenos, & Andros.*

Hæ ex Cycladibus occasum solis seu Peloponnesum cum Attica spectant: medio tractu est primum, cuius causa in orbem circumiectæ dicuntur, DELVS siue DELOS insula, Græce *Δῆλος*, Apollini sacrata, in ea nato, ut fabulæ habent & Callimachi hymnus in Delum. Plinius dicto loco: *Ipsa longe clarissima, & Cycladum media, ac templo Apollinis & mercatu celebrata Delos* - - *Hanc Aristoteles ita adpellatam prodidit, quoniam repente adparuerit enata. Aeglosibenes Cynthiam, alii Ortygiam, Asteriam, Lagiam, Cblamydiam;*

*diam, Cynethum, Pyrpilem igne ibi primum reperto. Cingitur quinque millibus passuum: adsurgit Cynthos mons. De medietate litus supra ætæum, quum vocabulam explicarem Cycladum. Nec solum Apollinis ibi templum, verum etiam Latonæ matris erat. Strabo sub finem libri x: ἡ μὲν Δήλος ἐν πεδίῳ καίμειν ἔχει τὴν πόλιν, καὶ τὸ ἱερὸν τῆς Ἀπόλλωνος, καὶ τὸ Λητώων· ὑπερκαταί δὲ τῆς πόλεως ἄρες ὑψηλὸν ὁ Κύνθος καὶ τραχύ· ποταμὸς δὲ διαρρέει τὴν νῆσον ἰνωτὸς ὁ μέγας, καὶ γὰρ ἡ νῆσος μικρά. hoc est, Delus urbem habet in planitie sitam, & sana Apollinis atque Latona: supra urbem est mons excelsus ac asper Cynthus: persluit insulam Inopus fluvius non magnus, quum insula quoque sit parva. Ideo ab Virgilio sub initium Georg. III vocatur Latonia Delos. Mons Cynthus Apollini, æque ac ipsa Delus, cognomen dat, ut non modo Delius poetis sed Cynthius etiam adpelleretur, & soror Phœbe Cynthia. De mercatu Cicero pro Lege Manil. cap. XVIII Insula Delos tam procul a nobis in Aegæo mari posita, quo omnes undique cum mercibus atque oneribus commeabant, referta diuitiis, parua, sine muro nihil timebat. Et Plinius lib. XXXIV cap. II Antiquissima æris gloria Deliaci fuit, mercatus in Delo conceleberrime toto orbe. Auctus mercatus, ut Strabo sub finem libri x observat, deleta ab Romanis Corintho. ἐκάτε γὰρ μετεχώρησαν οἱ ἔμποροι, καὶ τῆς ἀτελείας τῶ ἱερῷ προκαλεμένης αὐτοὺς καὶ τῆς εὐκαρίας τῶ λιμένος. En enim mercatores transferunt, imitante eos immunitate templi, & commoditate portus. Ipsa quoque insula ἐν καλῷ κῆπτῳ, opportune sita ex Italia Græciaque in Asiam nauigantibus. Fingunt de Delo, olim instabilem nataste, ob Latonæ autem partum geminis columnis, vicinis insulis Mycono & Gyro fuisse firmatam. Ovidius Metamorph. lib. VI vers. 333*

*quam vix erratica Delos*

*Orantem accepit.*

Et Petronius Arbitr fragmento Satyrici:

*Delos iam stabili reuincta terra,*

*Olim purpureo mari natabat,*

*Et motu levis hinc inde vento*

*Ibat fluctibus inquieta summis.*

*Mox illam geminis Deus catenis,*

*Hac alta Gyaro ligauit, illas*

*Constanti Mycone dedit senendam.*

Strabo ex Pindari quodam fragmento, simulac parturiens Latona in insulam delata fuerit, quatuor illam columinis stabilitam firmatamque esse, refert.

Delo proxima est parua insula *Rbene*, siue *Rbenia*, *Rbenêa*, aut *Rbenaa*; non enim vno modo scribitur, quæ sepulcra Deliorum continebat, quia in sacra insula nefas erat sepelire. Plinio *Rbene* est: Thucydidi & Straboni *Ῥήνια*, *Rbenêa*: Plutarcho in Nicia pag. 525 *Ῥήνια*, *Rbenia*: Herodoto lib. VI cap. xcviij ἐν τῇ Ῥηνίᾳ, in *Rbenaa*. Tam propinqua autem Delo est, ut, Thucydide referente lib. III pag. 242, Polycrates, Samiorum tyrannus, τὴν Ῥήνιαν ἐλὼν, αἰλοῦσι δῆσας πρὸς τὴν Δῆλον, *Rbenêam occupatam catena Delo coniungens* Apollini Delio consecrauerit. Strabo dicto loco: *Ῥήνια ἔρημον νησιδίον ἐστὶν ἐν τέτρασι τῆς Δήλου σταδίους, ὑπὲρ τὰ μνήματα τοῖς Δηλίοις ἐστίν. ἡ γὰρ ἔχεται ἐν αὐτῇ τῇ Δήλῳ θάπτειν, ἔδὲ καὶ κτείναναι. Rbenêa parua & deserta insula est intra quartum a Delo stadium, ubi sepulcra sunt Deliorum, quia in ipsa Delo mortuum sepelire aut cremare nefas est.* Adde Thucydidem dicto loco.

In Petronii carmine conspeximus modo, quam propinqua Melo sint *Myconus* & *Gyarus*, quasi sustinentes illam columnæ. ΜΥΚΩΝΟΣ, *Μύκωνος*, quæ nomen retinet; illa insula secundum Strabonem extremo x est, sub qua vltimi Centaurorum ab Hercule interfectorum iacere finguntur: indeque adagium natum: *omnia sub unam Myconum*, πανθ' ὑπὸ μιᾷ Μύκωνον. Plinius: *Myconos cum monte Dimaſto: a Delo xv millia passuum.* Thucydides lib. III pag. 190 προσμίζαντες ἀπ' αὐτῆς τῇ Ἰκάρῳ καὶ Μυκῶνῳ, ab illa [Delo] ad *Icarum* & *Myconum* accedentes, Ouidius Metamorph. VII vers. 463

*Hinc humilem Myconon, cretosaque rura Cimoli.*

ΓΥΑΡΟΣ autem, *Γυάρος*, ex altero Deli latere est, in qua Strabo nihil inuenit nisi κώμιον ὑπὸ ἀλίων συνοικούμενον, *vacuum a piscatoribus habitatum.* ob quam solitudinem exilio Romanorum destinata. Tacitus annali III cap. lxxviii Ille [L. Piso] aqua atque igni Silano interdicendum censuit, ipsumque in insulam Gyarum relegandum. Et cap. lxxix addidit, *insulam Gyarum immiscem &*  
sine

*sine cultu hominum esse.* Plinius lib. IV cap. XII *Gyaros cum oppido, circuitu XII M. passuum. Abest ab Andro LXII M. P.* Etiam Mela *Gyaros* scripsit: quidam vero *Gyara*. Iuuenalis Satyr. x vers. 170

*Vt Gyara clausus scopulis, paruaque Scripho.*

Et plurali numero. Idem satyra i vers. 73

*Aude aliquid breuibus Gyâris & carcere dignum,  
Si vis esse aliquis.*

In austrum a Melo vergit PAROS siue *Parus*, Πάρος Græce, diues candidissimi marmoris insula, quod inde lapis *Parius* adpellatur. Plinius loco sæpe dicto: *Paros cum oppido, ab Delo XXXVIII M. marmore nobilis.* Et lib. XXXVI cap. v *candido marmore vsi sunt e Paro insula, quem lapidem capere lychniten adpellare.* Oppidum insulæ permunitum erat. Corn. Nepos Miltiade cap. VII *Parum insulam, opibus elatam, quum oratione reconciliare non possit, copias e nauibus eduxit, urbem operibus clausit, omnique compectu priuauit: deinde vineis ac testudinibus constitutis propius muros accessit.* Ipsa Pariorum ciuitas, quod Strabo adnotauit, duas colonias condidit, Thasum, in insula Thaso; & Parium ad Propontidem. A marmore Virgilius Aeneid. III vers. 126 *Paron dixit niueam,*

*Olcaron, niueamque Paron, - - -*

& Ouidius *marmoream*, Metamorph. VII vers. 46;

*- - - planamque Scriphon,*

*Marmoreamque Paron.*

Inter Delum & Parum est insula STROS, Σύρος, quam Strabo proxime post Parum describit. Memorat etiam Plinius. Suidas in Φερεκύδης, qui ex hac insula oriundus fuit: ἔστι δὲ ἰήσος μια τῶν Κυκλάδων ἢ Σύρα πλησίον Δήλου, *Est vero Syria insula una Cycladum prope Delum.* Est & tertia formæ vocabuli, *Syria*, Συρία, apud Homerum Odysl. O vers. 402

\* Νῆσός τις Συρίη κυκλήσκειται (ἔπε ἀκάεις).

Ορετυγίης καθύπερθεν.

*Insula quædam Syria vocatur (sicubi audis)*

*Supra Ortygiam, id est Delon.*

A Delo in ortum NAXVS, Νάξος, ἀξιόλογος, memorabilis Straboni, quæ & urbem habuit. Ptolemæus lib. III cap. xv Νάξος ἢ



πέλις, *Naxi insula oppidum.* Plinius IV cap. XII *Ab ea* [Paro] *septem millibus quingentis Naxus; a Delo XVIII, cum oppido: quam Strongylen, dein Dian, mox Dionysiada a vinearum fertilitate, alii Siciliam minorem, aut Callipolim adpellauerunt.* Agathemerus lib. I cap. V τῶν Κυκλάδων κρατίστη ἐστὶν ἡ Νάξος, διὸ μικρὰ λέγεται Σικελία, *Inter Cyclades insulas optima est Naxus: ideo etiam Sicilia prima vocatur.* Apollonius quoque lib. IV vers. 435 dixit Διαν seu Δίην: vbi scholiastes, Δίη· ἐν τῇ Νάξῳ. τὸ γὰρ ἔσκε παλαιότερον ἔνομα Νάξω, *Dia, id est in Naxo. nam antiquum Naxi nomen fuit Dia.* Nomen Dionysiadis videtur Maro Aen. III vers. 125 respexisse,

*Bacchatamque iugis Naxum, viridemque Donyfam.*

Vbi enim vini prouentus largior, Bacchus vehementius colebatur. Nummi etiam exstant inscripti ΝΑΞΙΩΝ, quos ad hanc Naxum pertinere, insignia adpressa, Fortuna cum gubernaculo suo, quod rostro navis impositum est, & Copiae cornu probant.

Hactenus de iis, quae ab Artemidoro, Strabone, Pomponio, & Scylace in Cycladibus numerantur: quarum quaedam a Plinio inter Sporadas referuntur. sed superiores maluimus sequi, ipso etiam situ inuitante, vt ad illorum sententiam accedamus. Nec vero, quod omnes medium κύκλῳ, orbis ponunt, in insulam Delon sic incidet, nisi alias ex septemtrione in periodum illam adsumamus: aut Cycladas non a perfecto circulo, sed semicirculo fortasse nomen habere existimemus. Sed quoquo illae referendae sint, exponemus quae ab Andro & Delo in septemtrionem sitae sunt insulae.

ΣΚΥΡΟΣ, *Σκύρος*, prima est, quae seruat nomen *Sciro* hodieque, Euboeae mediae obiecta. Memorarunt Plinius & Strabo; & Ptolemaeus lib. III cap. XII extremo: *Σκύρος νῆσος καὶ πόλις, Scyrus insula & oppidum.* Clara exilio & morte Thesei, Atheniensis regis. Valerius Maximus lib. V cap. III *Huius* [Thesei] *submoti ab Atheniensibus, Scyros, exsule minor insula, ossa mortui cepit.* Dolopes olim incoluerunt, praedones intolerandi, quos Cimon Atheniensis expulit, vti Plutarchus Vita pag. 483, & Thucydides lib. I pag. 65 referunt. Adiacet insula minor nunc *Scanda* dicta, quae videtur Plinii & Melae *Scandila* esse.

Strabo

Strabo lib. IX pag. 300 coniungit Scyron cum iis pluribus, quæ ante Magnetæ sitæ sint: e quibus, ἐν ὀνόματι, in fama sint Σκιάθος, *Sciathus*, Πεπάρεθρος, *Peparethus*: Ἰκός, *Icus*; & Ἀλόητος, *Halonesus*. •Prima SCIATHVS Magnetæ opposita. Livi lib. XXXI cap. XLV retro, unde venerant, *Sciathum*, & ab *Sciatho Eubæam repetunt*. Similis cursus classis Persicæ notatus ab Herodoto lib. VII cap. CLXXIX. Apollonius lib. I Argonaut. vers. 583

φαίνεται δ' ἐναλίη Σκιάθος. Φαίνοντο δ' ἄπαθεν

Περεσιαῖ, Μαγνησά θ' ὑπέυδιος ἡπέριστο Ἄκτη.

*Adparuit maritima Sciathos, adparebant procul Pirexis, Magnæque planum territorialis*. Scholiastes ad hæc: νῆσος ἡ Σκιάθος τῆς Θεσσαλίας, ὄγγυς Εὐβοίας, *Sciathos insula est Thessalia, prope Eubæam*.

PEPARETHVS, Πεπάρεθρος, secundum Ptolemaum a Scyro in ortum æstium declinat. Πεπάρεθρος, inquit, Ἰκός καὶ πόλις, *Peparethus, insula & oppidum*. Martianus Heracleota (siue Scymnus Chius est) pag. 24. ed. Hæschel.

Κῶνται δὲ καὶ νησίδες αὐτῆς πλεσίον,

Σκύρος, Πεπάρεθρος. - - -

*Iacent vero etiam insula prope ipsam [Istiam] Scyros, Peparethos*. Hæc & vini & olei præstantissimi ferax. Plinius lib. XIV cap. VII *Apollodorus medicus in volumine, quo suavit Ptolemæo regi, quæ vina biberet, - - - laudavit Oreticum, Oeneaten, Leucadium, Ambracioten, & quod cunctis prætulit, Peparethium: sed minoris fæmæ esse dixit, quoniam ante sex annos non placeret*. Hinc est quod lib. IV cap. XII sect. 23 idem dixit: *Athos ante se quatuor [insulas habet:] Peparethum cum oppido, quondam Euænum dictam, IX mill. passuum, reliqua*. Εὐοῖνος enim est boni vini ferax. De olea Ovidius Metam. VII vers. 470

*Et Gyaros, nitidæque ferax Peparethos olivæ.*

ICVS, Ἰκός tertia est Straboni ante Magnetiam posita. Stephanus: Ἰκός, νῆσος τῶν Κυκλάδων, πρὸς πνεύματι τῇ Εὐβοίᾳ, *Icus, insula Cycladum, Eubæa finitima*. Sed non proxima fuit Eubææ, verusque situs ex Livio probatur, qui sic lib. XXXI cap. XLV *Inde [a Gerasto & Carysto Eubææ] omnes, velis in altum datis, maris medio præter Scyrum, insulam Icum pervenere: ibi paucos dies,*

• Aaa aaa aa 2

fluente

*sauiēte borea, retenti, ubi prima tranquillitas data est, Sciathum traiecere.* Inter Sciathum ergo & Scyrum oportet esse.

HALONESVS, Ἀλόνησος, vltima ex illis quatuor Strabonis est, haud longe a Sciatho. Pomponius lib. II cap. VII *In Aegæo mari prope Thraciam Thasos, Imbros, Samothrace, Scandile, Polyagos, Sciathos, Halonesos.* Stephanus: Ἀλόνησος, περὶ ἧς Φίλιππος καὶ Ἀθηναῖοι διεφύροντο, Halonesus, de qua Philippus & Athenienses inter se bellum gesserunt. Plinius lib. IV cap. XII sect. 23 in eodem Aegæo mari etiam Halonesum, sed alio loco posuit, quam aliam a nostra esse necesse est. Inter Cherronesum, inquit, & Samothracen, utrimque fere quindecim M. Halonesos. Addi in hoc tractu potest Σκόπελος, Scopulus, Ptolemæi.

In LEMNVM inde, quæ Ἀῆμνος Græce est, traicimus, insulam nobilissimam. Duas vrbes habet, Myrinam in ora; & Hephestiam intus, ut Plinius & chorographus Byzantijs nominarunt: ille ante dicto loco: *Ab ea [Imbro] Lemnos XXII M. quæ ab Atho LXXXVII M.P. Circuitu patet CXII M.P. Oppida habet, Hephestiam, Myrinam, in cuius forum solstitio Athos eiacularur vmbra.* hic [Stephanus:] Ἀῆμνος νῆσος πρὸς τῇ Θράκῃ, δύο πόλεις ἔχουσα, Ἰψαυσίαν καὶ Μύριναν, Lemnus insula ad Thraciam, duas vrbes habens, Hephestiam & Myrinam. Inde δίπολις, dicta. Scholiaſtes ad Apollonii lib. I vers. 604 δίπολις ἐστὶν ἡ Ἀῆμνος. ἔχει γὰρ Ἰψαυσίαν καὶ Μυρίνην; duarum urbium insula Lemnos est. nam Hephestiam habet & Myrinam. Ptolemæus totidem numerat: sed alteram, quæ intus sita, vocat Hephestiadem. Ἀῆμνος νῆσος, inquit, ἐν ἣ πόλεις δύο, Μύρινα, καὶ Ἰψαυσίας μεσόγειος. Lemnus insula, in qua duo oppida, Myrina & Hephestias mediterranea. Nomen huius ab Vulcano est, cui insula sacra erat. Valerius Flaccus lib. II vers. 78

- - - iam summis Vulcania surgit

Lemnos aquis.

Et ibidem versu 95

Lemnos cara deo: nec fama notior Aetna

Aut Bipares domus.

A Lemno in austrum iacet parua insula, hodie S. Strati dicta, quam putant Chrysen, χρυσὴν esse veterum: quam certo vel dubie, in medio relinquimus. Pausanias in Arcad. cap. XXXIII

Λήμνος.

Λήμνη πλοῦν ἀπ᾽ ἔχεν ἔ πολὺν χρυσὴ νῆσος. - - ταύτην κατέλαβεν ὁ κλύδων, καὶ κατέδυ τε ἡ χρυσὴ καὶ ἡ φάνισα κατὰ τὸ βυθόν. E Lemno in Chrysen insulam modicus erat navigationis cursus. Hanc insulam æstus adliuies ad ima maris depressam aboleuit. Meminit quidem Chryse alicuius Stephanus ex Sophocle, quæ ἐγγὺς Λήμνη, vicina Lemno sit; sed πόλιν, oppidum, eandem dicit, non insulam, ut omnino Chrysen Troadis, ex alio latere Lemno oppositam, signare videatur, quod inde fit probabilius, quia πόλιν τῆς Ἀπόλλωνος, urbem Apollinis vocat: de Troiana autem Chryse Strabo lib. XIII refert, quod templum Apollinis Sminthei habuerit.

Atque hæ notiores sunt Aegæi maris insulæ, quas modo descripsimus, quæ quidem ad Græciam proprie pertinent. Quæ supra Lemnum sunt, quia Thraciæ sunt propiores, in Thracia exponemus. Plinius lib. IV cap. XII addit plures ad Thermæum & Pagasicum sinum, sed obscuriores omnes. Pagasicus, inquit, sinus ante se habet Eutychiā, Cicynethum, & Scyrum supradictam, sed Cycladum & Sporadum extimam: Gerontiam, Scandilam: Thermaus Irrhesiam, Solimniam, Eudemiam, Neam, quæ Minervæ sacra est. Ex his Scyrum & Scandilam supra vidimus: Eutychia ignota est; nec nomen certum, quia Euthia in MSS. quod Græce Εὐθία est. Notior Cicynethus. S. Max pag. 60 ἐν τῷ παρασητικῷ κύλπτῳ ἐστὶ νῆσος Κυκωνίδες, in Pagasetico sinu est insula Cicynethus. Et Mela lib. II cap. VII Pagæus sinus Scyron, prospicit: Cicynethon amplectitur. Huic addimus Myonneson, Μυκωνήσον, ex Strabonis libro IX pag. 299, νησιδίον, parvam insulam, contra Larissam Cremasten, positum. Gerontiam, & Irrhesiam, & Solimniam silent ceteri: Nea, Νέα, plurali numero, sunt νησος πολλῶν Λήμνη insula Lemno vicina, ut Suidas & Stephanus tradiderunt: a νέω nato, dicta, quod Hercules ad eam adnatauerit. Vicina Chryse est, unde serpentis morsus Philoctetæ inflictus, a Pausania dicto loco Chryse tribuitur, a Suida his Neas, id est Nea insulæ.

Quæ huius maris insulæ in ortum vergunt & ad Asiam sitæ sunt, in Asia explicabimus, ut sunt Tenedos, Lesbos, Chios, Samus, Icaria, Patmos, Cos, & quæ aliæ in scario Carpathioque mari sunt Sporades. Sporades enim, quali dispersæ insulæ, nec in Europa sunt omnes neque in Asiæ ora; sed ut Mela & Plinius descripserunt, pars in Cretico mari, quas supra enarrauimus:

.Aaa aaa aa 3

pars

pars in Carpathio; aliæ in Icario, quod præcipuas tenet ac nobilissimas: quædam etiã nimis ab his disiectæ in Euboico mari, aut Attico, quemadmodum Plinius Helenen Sporadibus; Scyron dubie Cycladum Sporadumve extremam, quam paullo ante in aceruo Sporadum connumerauerat. Ordo ergo Sporadum, ut ibidem dicit, seruari non potest: neque numerus illarum est certior.

In Europæ Sporadibus restant quædam memorandæ; AMORGVS, hodie Morgo, haud longe a Naxo distans, orientem versus. Strabo lib. x extremo: ἔστι καὶ Ἀμοργὸς τῶν Σποράδων, est & Amorgus una de Sporadibus. Plinius plura eius nomina recenset, sed nullius ea momenti. Patria hæc Simonidis fuit, iam-borum scriptoris, quod Strabo adnotauit. In hanc insulam quoque damnati relegabantur. Tacitus annali iv cap. xxx de Vibii Sereni poena: ita Serenus Amorgum reportatur.

In austrum hinc Ios sita, ferme in mari Cretico; quæ hodie Nio vocatur, gemina voce, ἐν Ἰῳ, contracta in vnam. Strabo lib. x pag. 334 æquali interuallo ab Anaphæ & Therasia ἀπέχοντες ἰδιῶν Ἰος, ἐν ᾧ κεκυθεύσθαι φασὶ τινες τὸν ποιητὴν Ὅμηρον, abest parua insula Ios, in qua quidam Homerum poetam funeratum dicunt. Plinius sæpe dicto cap. xii Distat Ios a Thera viginti quinque milibus passuum. Stephanus: Ἰος νῆσος τῶν Κυκλάδων, ἀπὸ Ἰώνων ὀικήσαντων ἔθεν ἦν Ὅμηρος μήτηρ, ὡς ὁ Χρησμιός. Ἰος, insula Cycladum sic dicta ab Ionibus qui inhabitabant. Ex hac erat Homeri mater, ut in oraculo legimus. Pars oraculi est:

Ἔστιν Ἰος νῆσος μητρὸς πατρὸς, ἣ σε θανόντα δέξεται.

Est Ios insula matris patria, quæ te mortuum tenebit.

Supra Naxum, prope Patmum & Icariam, Donusa, ut Plinius scripsit, siue Donyssa, ut Mela: & Virgilius Aen. iii v. 125

Bacchatamque iugis Naxon, viridemque Donyssam.

Tacitus, ut Plinius, Donusa. Annali iv cap. xxx cum Gallus Asinius Gyaro aut Donusa claudendum censeret. De Vibii Sereni supplicio confabatur. In illarum ergo numero fuit, quo damnati deportabantur; Quod vero viridem Virgilius dixit, & insequente versu niueam Paron; plures putant, ibi viride marmor excisum fuisse, ut candidum in Paro: Seruius vero dubitanter: Viridem Donyssam. vel a colore marmoris Lacedæmonii; vel siluestrem.

*Item.* Ceteras huius situs, ad Asiæ expositionem reservamus, cui propiores videntur esse, licet certo non possit definiri, inter quas Europæ & Asiæ limes in hoc mari, quod Ægeum dicunt, pertranseat.

Incertæ positionis sunt Plinii Sporades aliæ *Phacussa*, *Nicassia*, *Schinussa*, *Cinara* nisi quod Stephanus de Nicasia, *ἡσπιδίων μικρὸν πλεσιον Νάξου*, *perparua insula prope Naxum*. Athenæus quoque lib. II extremo *Κίναρον λεγομένην νήσον*, *insulam que Cinarus vocetur*, memoravit: nihil vero quiddam de illius situ addidit. Minus cognitæ sunt Plinii *Odia*, *Letandros*, *Cynstbus*, *Ocnoc*, *οἰνὴ*: eiusdem autem *Corassia*, a Strabone lib. X exeunte signantur. *Prope Leriam*, inquit, *ἐστὶ ἡ Πάτμος, καὶ Κορασσία πρὸς δύσιν κείμενα τῇ Ἰκαρίᾳ*, *Patmus est & Corassia, ad occasum posite aduersus Icariam*. Sed scōpuli videntur *Corassia* magis esse quam insula.

## CAP. V. T. XV

DE

## T H R A C I A.

**T**hracia, Græce *Θράκη*, qua forma etiam poetæ Latini utuntur, ut Horatius lib. II oda XVI *bello furiosa Thrace*; Hæc, inquam, *Thracia* inter Hæmum montem & Ægeum mare, Propontidem & Pontum Euxinum intercepta, plerisque locis aspera & montosa est, & nisi qua mari propinqua, infecunda & frigida, etiam ingenia ferens horridiora, id est solo suo & cælo non dissimilia. Pomponius Mela lib. II cap. II de Thracia: *Regio nec calo lata nec solo: & nisi qua mari propior est, infecunda, frigida, eorumque qua feruntur, maligne admodum patiens.* - - - *Viros benignius alit, non ad speciem tamen; nam & illis asper atque indecens corporum habitus est: ceterum ad ferociam & numerum ut multi innuitque sint, maxime ferax.* Paucos annes qui in pelagum euadunt, verum celeberrimos, Hebrum & Neston & Strymona emittit. Montes interior attollit, Hæmon, & Rhodope, & Orbelon, sacris Liberi patris & cætu Menadum, Orpheo primum imitante, celebratos. Ex quibus Hæmus in tantum altitudinis abit, ut Euxinum & Hadriam ex summo vertice ostendat. De Rhodope monte infra: Orbelus autem, Græce *Ὀρβηλος*, a Ptolemæo ponitur

nitur lib. III cap. IX in Mœsiæ superioris, Macedoniae & Thraciæ confinio, ferme circa fontes Strymonis. Memoravit etiam Herodotus illum lib. V cap. XVI.

Addi & montibus debent & fluminibus. Montibus, *Pangæus*, septentrionalis terminus Adiectæ Macedoniae, hoc est eius partis, quæ inter Strymonem & Nestum est sita. Plinius prope Nestum ponit: Dio Cassius prope Philippos. Ille lib. IV cap. XI *Bessorum multa nomina ad Nestum amnem, Pangæi montis ima ambientem.* Hic, lib. XLVII pag. 347 *Norbanus & Saxa*, [Octaviani & Antonii duces] *ansequam Cassius & Brutus in Macedoniam venirent, πᾶσαν τὴν μέχρι τῆ Παγγαίου γῆν προκαταχόντες καὶ πρὸς τοῖς φιλίπποις στρατοπεδευσάμενοι.* τὸ δὲ δὴ ἄστυ τῆτο παρὰ τε τῇ Παγγαίῳ καὶ παρὰ τῷ Συμβόλῳ κῆται, *omni regione usque ad Pangæum occupata, apud Philippos castra posuerant.* Urbs autem illa & *Pangæo & Symbolo adiacet.* Virgilius Georg. IV vers. 462

• *Altaque Pangæa, & Rhesi Maenortia tellus.*

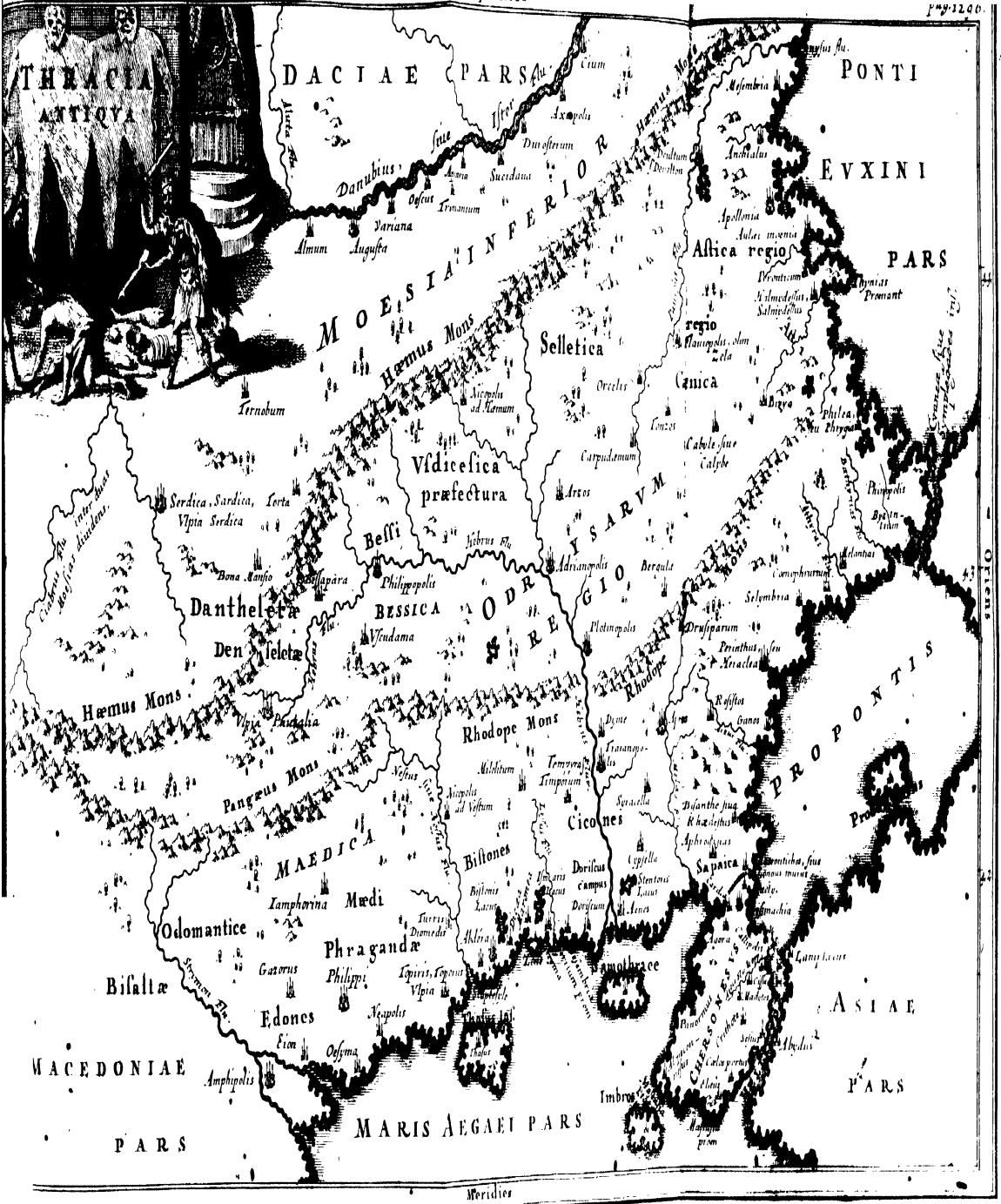
nam Thracia Marti sacrata. Et Lucanus lib. I vers. 679

- - - - *video Pangæa nivosis*

*Cana iugis, latosque Hæmi sub rupe Philippos.*

Σύμβολον, *Symbolum* autem Dioni ibidem est χωρίον, *tractus*, & ὄρος, *mons*, ita dictum, quod ἐτέρῳ τινὶ ἐς μεσόγειαν ἀνατίθεντι συμβάλλει. καὶ ἐστὶ μεταξύ Νέας πόλεως καὶ τῶν φιλιππῶν, *alii monti, in mediterranea se extendenti, committatur: estque inter Neapolim & Philippos.*

De *Hæmo* monte notamus, a multis scribi Ἄιμος, *Aemus*: sed verius cum adspiratione, quia ante se tenuem præpositionis litteram adspirat. Theocritus idyll. VII vers. 76 *μακρὸν ὕψ' Ἄιμον.* Qui id iugi incolunt, *Hæmimontani* vocantur a Sexto Rufo cap. IX, ubi posteriori ævo constituta prouincia *Hæmimons* sive *Hæmimontus*, eodem Rufi loco, & in libello prouinciarum Schonhouii. Plinius IV cap. XI *Mons Hæmus vasto iugo procumbens in Pontum, oppidum habuit in vertice Aristaum.* HABUIT, inquit, tamquam olim deletum illud oppidum fuerit, de quo silent alii, præterquam quod Diodorus Siculus lib. IV cap. LXXXIV de Aristæo Apollinis filio tradit, *περὶ τὸ ὄρος τὸ καλέμενον Ἄιμον ἐκίσαντα τινὰ χρόνον, ad Hæmum, quem vocant, montem aliquamdiu habitasse:* a quo, si quod huius nominis oppidum fuit,







fuit, tamquam ab auctore adpellationem habuit. De altitudine Hæmi supra cum Pomponio dispeximus, esse tantam videlicet, ut ex vertice utrumque mare, Euxinum & Hadria, adpareat. Plinius IV cap. XI *Hæmi excelsitas sex millibus passuum subitur. Aversa eius & in Istrum deuexa Mossi, Geta, Aorsi, - - & circa Ponti litora Moriseni, Sithonique, Orphei patris genitores, obtinent.* Ipsum iugum ab Illyrico ad Pontum usque procurrit. Ei fere parallela est *Rhodope, Ροδεπη*, in media Thracia, tandem & ipsa provincie nomen sortita.

Fluminibus Melæ addi possunt plura, in quibus sunt, *Melas*, qui *sinum Melanem* denominat: & *Aegos flumen* in Chersoneso: *Parysus, Bathyrius, Athyras, Arzus* Ptolemæi: e quibus etiam *Parysus* est Plinii, qui etiam *Parnissus*, gemina forma, eundem adpellauit.

Terminus Thraciæ septentrionalis iuxta Pontum ambiguus est. Veteres geographi Scylax, Mela, Plinius ad Istri ostia usque proferunt, ut Istropolis, Tomi, Calatis intra Thraciam censeantur. Plinius sequutus Melam est: Mela forte Scylacem. Quod vero historici hæc & vicina oppida non Thraciæ adscribunt, sed vel in Scythia cisdanubiana, vel simpliciter in ora Ponti censent; & ipse Strabo lib. VII pag. 220 diuisit hunc tractum siue *Ποντικὴν παραλίαν, Ponticam oram*, in eam, quæ ἀπὸ τῆ ἱερᾶ σέματος τῆ Ἰστρο μέχρι τῆς περὶ τὸν Αἰμον ὄρεινῆς, a sacro Istri ostio pertingit usque ad montana quæ circa Hæmum sunt, & in eam, quæ inde est μέχρι τῆ σέματος τῆ κατὰ Βυζάντιον, usque ad os [Bospori] iuxta Byzantium; Ptolemæum potius, quam Scylacem, sequimur, qui superiora, quæ ultra Hæmum sunt, in Mœsia inferiore censet, Thraciam cis Hæmum ad Mesembriam terminat. Et quæ ratio est, quum Hæmus limes in mediterraneis ab ipso Plinio constituatur, in ora vastum illud iugum transilire, & litem proferre ad Danubium? Aut ergo in Hæmo limes ponatur, quem ipsa natura notabili iugo videtur constituisse: aut in proxima Hæmo *Mesembria*, uti Ptolemæus posuit, cui hæc ultimum oppidum illius Mœsiæ ad Thracum fines est. Hanc etiam Strabo lib. VII pag. 221 cis Hæmum primam posuit. Termino itaque inuento, oram maritimam Thraciæ a Nesto flumine in Aegæo mari, dein in Chersoneso, postea in Propontide & Bos-

poro, & tandem in Euxino Ponto vsque Mesebriam perlu-  
strabimus.

In Macedonia adiecta quæ inter Strymonem ac Nestum  
sunt, exposuimus supra cap. XIII, *Amphipolim, Oesyam, Neapo-  
lim*; & quæ intus sunt, *Gazorum, Philippos, Topirim*. De po-  
strema addimus, scribi non vno modo: *Topiris* a Plinio, *τοπιρίς*  
a Ptolemæo: *Topirus* in nummis Getæ cum *Vlpia* cognomento.  
Holstenius illos ad Steph. pag. 325 proposuit inscriptos ΟΥΛΠΙ-  
ΑΣ ΤΟΠΙΡΟΥ, *Vlpia Topiri*: vel diphthongo ΟΥΛΠΙΑΣ ΤΟ-  
ΠΕΙΡΟΥ. Concil. Ephes. Actis pag. 110 Λακιανὸς ἐπίσκοπος Τοπή-  
ρης, *Lucianus episcopus Toperi*: vbi Holstenius ex alio libro citat  
Τοπηρίς Θράκης, *Toperi Thracia*. Procopius lib. III Goth. cap.  
XXXVIII Τόπερος, e breui scripsit: eamque ἐπιθαλασσίαν πόλιν, *ma-  
ritimam urbem* dixit, Φερεὰν ἔχουσαν, ἥ πρώτη μὲν Θρακῶν καὶ παρὰ  
λαίων ἐστὶ, *præsidium habentem, quæ prima est urbium maritimarum  
Thraciæ*. Ptolemæus autem posuit in mediterraneis. Scylax in-  
ter Neapolim & Nestum ponit *Datum* oppidum, Thasiorum co-  
loniam, si Eustathio in Dionys. vers. 517 credemus: qui ἐνδοξὴν  
πόλιν, *nobilem urbem* vocat, in situ autem a Scylace non nihil dis-  
crepat, utpote περὶ τὴν τῆς Στρυμόνος παραλίαν, *in ora circa Strymo-  
nem* constituens.

Post *Nestum*, (de quo fluuio in Macedonia adiecta dixi-  
mus, *Nesum, Nessim, Nestum & Mesum* vocari: addo Thucydidi  
etiam Νέσον, *Nestum* esse lib. II pag. 167. post, inquam, Nestum  
vrbs prima eaque insignis *Abdera*, Ἀβδήρα, vrbs antiquissima,  
quam Mela ab sorore Diomedis, ab Hercule victi; alii ab Her-  
cule in Abderi, amati ab illo, memoriam conditam referunt,  
quos Stephanus sequutus est. Collapsam Clazomenios colonia  
restituisse. Solinus auctor est cap. X. quod iterarunt Tēii, ut  
Strabo lib. XIV pag. 443 narrat, adiecto proverbio, Ἀβδηρα κω-  
λὴ τῶν ἀτοικῶν, *Abdera pulchra Tēiorum colonia*. Græcis plurale  
nomen est: Latinis etiam singulare. Strabo ibidem: εἰς Ἀβδήρα,  
Θρακίαν πόλιν. Thucydides lib. II pag. 167 ἀπὸ Ἀβδήρων πόλεως,  
*ab urbe Abderis*. Plutarchus Apophtheg. Lacon. in Agide, ἐκ τῶν  
Ἀβδήρων, *ex Abderis*. Plinius lib. XXV cap. VIII circa *Abderam*,  
& *limitem qui Diomedis vocatur*. Idem lib. IV cap. XI *Abdera li-  
beraciuitas*. Eius liberationem descripsit Liuius, lib. XLIII cap. IV.

Solinu

Solinus cap. x *Hanc Abderam Clazomenii nomini suo vindicarunt.* Patria fuit Democriti, Protagoræ, aliorumque clarorum hominum, qui inde *Abderitæ* cognominantur. Stephanus: ὁ πολιτὴς Ἀβδηρίτης. In nummis Vespasiani ac Titi: ΑΒΔΗΡΙΤΕΩΝ, & ΑΒΔΗΡΕΙΤΕΩΝ, *Abderitarum.*

Circa Abderam locus cum auri vel argenti fodina, dictus *Scaptefyle*: de quo Stephanus, Σκαπτῆσϋλη πόλις Θράκης μικρὰ, ἀντικεῖ ὅλης, *Scaptefyle oppidulum Thraciæ, e regione Thasi.* Originem vocis Plutarchus Cimone pag. 481 diuisione ostendit, de Thucydide historico, cognato Cimonis, referens, τὰ χερυσία περὶ τῆς Θράκης ἐκκετῆτο, καὶ τελευτῆσαι μὲν ἐν τῇ Σκαπτῇ ὕλῃ (τὸτο δ' ἐστὶ τῆς Θράκης χωρίον) λέγεται, Φονευθεὶς ἐκᾶ, *metalla auri in Thracia possedisse, quæ per hircant in Scapta Hyla (castellum idest Thraciæ) interficium esse.* Ibi etiam historiam de Peloponnesiaco bello composuit, ut idem Plutarchus tradit de Exilio pag. 605. Sic loci nomen etiam Marcellinus, Vitæ Thucydidis auctor scripsit, de vxore Thucydidis narrans: ἡγάγετο γυναῖκα ἀπὸ Σκαπτῆς ὕλης τῆς Θράκης, πλεῖσιν σφόδρα καὶ μέταλλα κεκτημένην ἐν τῇ Θράκῃ. *uxorem duxit ex Scapta Hyla Thraciæ, valde diuitem & metallorum fodinas possidentem.* Et Eustathius in Dionysii vers. 517 μέταλλα χερυσία Σκαπτῆς ὕλης, *aurifodina Scaptes Hyle.* Festus etiam meminit, sed ad Macedoniam perperam transfert. Idem adlegat Lucretium lib. vi vers. 810 scribentem de venis fodinarum:

*Qualeis exspirat Scaptēsūla subter odores.*

Quæ sequuntur, Herodotus lib. vii cap. cix delineauit in Xerxis itinere: πόλις Ἑλληνίδας τὰςδε παραμείβετο, Μαρωνίδα, Δικαίαν, Ἀβδηρά. Ταύτας τε δὴ παρεξήιε, καὶ κατὰ ταύτας, λίμνας ὀνομασὰς ταύτας· Μαρωνίδης μὲν μεταξύ καὶ Στρώμης καίμην Ἰπταμίδα· κατὰ δὲ Δικαίαν, Εἰρωνίδα, ἐς τὴν ποταμοὶ δύο εἰσὶσι τὸ ὅδον, Γραυὴς τε καὶ Κόρυμβας. *Græcas has vrbes prætergressus est, Maroneam, Dicæam, Abdera: eas, inquam, præterit, & hos, qui iuxta eas sunt, famosissimos lacus, Ismaridem, qui Maroneam Strymonemque interiacet: & Bistonidem Dicææ contiguam, in quem duo flumina ingrediuntur, Traus & Compsatus.* Eundem ordinem seruauit Scylax: ποταμὸς Νεστὸς, Ἀβδηρὰ πόλις, Κέδητος ποταμὸς. αἱ δὲ πόλεις Δικαία καὶ Μαρωνίδα. *fluvius Neflus, Abdera vrbs, Cudetus fluvius: vrbes vero Dicææ & Maronea.* Ignotus aliis *Cudetus*, fluvius nisi for-

san Aeliani est κοσινίτης, *Cossinites*, qui per Abderitarum regionem in Bistonidem lacum influit, lib. xv Histor. Animal. cap. xxv.

Ex his *Dicaea* prima est post Abderam, ab Herodoto & Scylace ac Stephano ita adpellata. Plinio autem piuraliter *Dicaeae* sunt. *Abdera*, inquit, libera ciuitas, stagnum Bistonum & gens. Oppidum fuit *Tirida*, *Diomedis* equorum stabulis dirum. Nunc sunt *Dicaeae*, *Ismaron*: locus *Parthenion*, *Phalesina*, *Maronea*, prius *Ortagurea* dicta. Harpocration & Suidas *Dicaeopolin* vocant. Vterque enim, Δικαιοπολις, πέλις ἐν τῇ Θράκῃ πλησιον Αβδήρων, *Dicaeopolis*, oppidum in *Thracia*, prope *Abdera*. Cetera Plinii, *Tirida* olim deleta, quod verbo fuit significatur. *Parthenion* etiam a Stephano vrbs *Thraciae* dicitur. *Ismaron*, Stephano Ἰσμαρος πόλις Θράκης τῶν Κικόνων, *Ciconum oppidum in Thracia*. Homerus Odyss. ἰῶτα vers. 39

Ἰλιόθεν με φέρων ἄνεμος Κικόνεσσι πέλασεν  
Ἰσμάρῳ, - - -

Ab Illo ventus me ferens Ciconibus adpulit ad Ismarum. Et Marcianus Heracleota pag. 28 τὰς Κίκονας τὰς ἐν Ἰσμάρῳ. *Cicones in Ismaro*. Hinc lacui nomen Ἰσμαρίδι, *Ismaridi*, de quo paullo ante ex Herodoto. Et Virgilii Georg. II vers. 37

- - - - *Ismara* Baccho Conferere,

Seruius interpretatur montem *Thraciae*. Ignota penitus, quam Plinius addit, *Phalesina*. At Herodoti *Stryma*, Stephano etiam oppidum est *Thraciae*; Suidæ, *Thasiorum* colonia & emporium; sed hic νῆσον, *insulam* dicit, quæ si est, coniunctissimam oportet continenti esse. ἐν ἡπείρῳ, in continente vero emporia, *Dicaeae* & *Maroneae* vicina, sunt *Scylaci* Δρύς, Ζώνη, *Drys* & *Zone*: Stephano utraque oppidum *Thraciae*; hoc speciatim *Ciconum*.

Sed citior, quam *Stryma*, est *Maronea*, μαρώνεια, quam Mela ripis Nesti adiacere scribit: Stephanus κατὰ τὴν ἐν Θράκῃ χερσόνησον, iuxta *Thraciae Chersonesum*. Vterque a vero loco aberrat, quem Herodotus itinere Xerxis ostendit, & Ptolemæus, medium videlicet inter Nestum & Chersonesum. Est enim, ut ipse Stephanus adiecit, πόλις Κικονίας, *Ciconia vrbs*, & prope *Ismaridem* lacum. Polybius lib. v cap. xxxiv τῶν κατὰ Λινόν καὶ Μαρώνειαν, iuxta *Linum* & *Maroneam*. Coniungit & Liuius lib. xxxi cap.

cap. xxxi *Aeneas, Maronitas, Thasios*. In nummis ΜΑΡΩΝΕΙΤΩΝ. Item in alio : ΔΙΟΝΙΣΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΜΑΡΩΝΙΤΩΝ, Bacchum autem seruatore[m] suum dixerunt propter generosioris vini in agro eius prouentum. Plinius enim lib. xiv cap. iv *igno antiquissima claritas Maroneo, in Thracia maritima parte genito, ut auctor est Homerus*. Respicit ad Odyss. ιωτα vers. 197.

Herodotus lib. vii cap. cviii reliqua attexit usque ad Hebrum. Verso itinere, digressus, inquit, Xerxes ἐκ Δορίσκου αὐτοῦ Dorisco, prateriit Samothraciorum τείχεα, munimenta, quorum ultimum πεπόλισται πρὸς ἑπέρην πόλιν, τῇ ἄνομα ἐστὶ Μεσαμβρίη· ἔχεται δὲ ταύτης θασιῶν πόλιν Στρυμὴ· διὰ δὲ σφῶν τῶ μέσῳ λιασος ποταμὸς διαρρέει, ὅς τότε ἐκ ἀντέχετο τὸ ὕδωρ παρέχων τῷ Ξέρξῳ στρατῷ, ἀλλ' ἐπέλειπε, quorum ultimum, inquit, oppidum ad occasum situm est, nomine Mesembria, cui vicinum est oppidum Thasiorum Stryma, quae oppida amnis Lissus interfluit, cuius tunc aqua copiis Xerxis non suffecit, sed defecit. Sic post Maroneam habemus in ortum versus Strymam, dein Lissum amnem, post hunc Samothracum Mesembriam, tandem Doriscon, & postea Hebrum.

Doriscus campus descriptus est ab Herodoto lib. vii cap. lix quod sit πεδῖον μέγα, patentissimus campus, per quem Hebrus defluat, in quo etiam τείχος βασιλείου, arx regia sit eiusdem nominis: & ad litus Sala & Zona oppida, ac ultimum Serrium, ἄκρα ὀνομαστή, celebre promontorium, cui castellum eiusdem nominis impositum fuit, a Liuiο memoratum lib. xxxi cap. xvi. Stephanus: Δορίσκος, πόλις Θράκης καὶ πεδῖον, Doriscus, oppidum & campus Thraciae: oppidum vocat, quod Herodotus τείχος, munitum locum. Pomponius lib. ii cap. ii Circa Hebrum Cicones: trans eundem Doriscos, ubi Xerxen copias suas, quia numero non poterat, spatio mensum ferunt. Deinde promontorium Serrium, & quo canentem Orpheus sequuta narrantur etiam nemora, Zone. Tum Nestos fluius. Hic Zone promontorium vocatur, quod aliis insula, aliis oppidum, ut supra vidimus. Plinius dicto loco de Dorisco: Mons Serrium, & Zone: tum locus Doriscus decem millium hominum capax. Ita Xerxes ibi dimuneravit exercitum. Os Hebri.

Sequuntur Hebri ostia, maximi in Thracia amnis, in duos alueos diuisa, & ad alueum vltiorem oppidum Aeneas. Stephanus:

phanus: ἐν τῇ ἐκβολῇ τῆς Ἑβρα, διόμους ὄντος, πόλις Αἴνος, καὶ κτίσμα Κυμαίων, in exitu Ebri, qui in duo ostia finditur, sua est urbs Aenius, quam Cymai condiderunt. Mela lib. II cap. II ab ortu in occasum progrediens: Eximia est Aenos, ab Aenei profugo condita. Circa Hebrum Cicones; trans eundem Doriscos. Et Plinius lib. IV cap. XI verso itinere procedens: Os Hebrī. Portus Stentoris. Oppidum Aenos liberum cum Polydori tumulto, Ciconum quondam regio. Origo itaque incerta, ut sunt quæ ex Troianis temporibus petuntur: nisi parua initia Troianorum amplificata ab Cumæis sunt. Liuius lib. XXXI cap. XVI de Philippo rege: Maroniam quidem primo impetu expugnauit: Aenum inde cum magno labore, postremo prodicione Ganymedis, praefecti Ptolemæi cepit. Ex quo munimenta eius intelliguntur. Gentile Stephanus formari dicit Ἀνίος, Aenius: atque ita Plutarchus in Catone Uticensi pag. 764 fratrem eius, qui Asiam petens ἐνόησε περὶ Θράκην ἐν Ἀινῶ, in morbum inciderat in Thracia urbe Aeno; marmoreo monimento honoratum esse ἐν τῇ Ἀινίῳ ἀγορᾷ, in foro Aeniorum, tradit. Liuius autem lib. XXXI cap. XXXI videtur aliam formam Ἀνείος expressisse. Eadem, inquit, Aencos, Maronitas, Thasios existimate queri. Stephanus auctor est, alio nomine Absynthum dictam fuisse.

Quem interponit Portum Stentoris, Στέντορος, Plinius, utique circa Aenum fuit; ab aliis autem praeteritus. Lacus vero Stentoris, Στέντορος λίμνη, proxime Aenum est. Herodotus lib. VII cap. LVII de Xerxe: ἦτε πρὸς ἑσπέρην, Ἀινόν τε περὶ Ἀιολίδαν, καὶ Στεντορίδα λίμνην παρεχίων. in occasum solis contendit, Aenum, Acolicam urbem, & paludem Stentoridem praeteriens.

Ablinc in tractu non exiguo usque ad Chersonesum, neque Herodotus neque Ptolemæus quidquam memorarunt, quod argumento est vicis tantum ac pagis illud litus, non oppidis memorabilibus, cultum & habitatum fuisse. Plinius quidem dicto loco: A Dorisco iacurruatur ora ad Macron Tichos CXXII MP. Circa quædam locum fluminis Melas, a quo sinus adpellatur. Oppida, Cypsellæ, Bisanthe, Macron Tichos dictum, quæ a Propontide ad Melanem sinum inter duo maria porrectus murus procurrentem excludit Chersonesum. Sed nihil ex his ad locum nostrum pertinet, nisi Melas fluuius, etiam a Ptolemæo & Liuiο ac Herodoto laudatus;

tus; *Cypselæ* autem, siue *Cypsellæ*, secundum Ptolemaum & Antoninum in mediterraneis est: *Bisanthæ* ad Propontidem. De flumine & sinu Herodotus prædicto loco & *κολπον μελανα, καὶ μελαναποσταμὲν, ἀπ' ὧς ὁ κόλπος τὴν ἐπωνυμίην ἔχει, sinum Melanem & fluium Melanem* (nec hunc sufficientem exercitui Xerxis) a quo *sinus denominationem habet*, descripsit.

In hac ora prope Aenum fuit *Zerynthum antrum*, cui Stephanus & oppidum addit eius nominis. Antrum Hecataë sacrum erat, cui canes ibi, ut Suidas refert, immolabantur. Lycophron vers. 77

*Ζήρυνθον ἄντρον τῆς κυνοφάγης θεᾶς.*

*Zerynthum antrum caniuoræ deæ.*

Scholiastes ibi, & Stephanus, etiam Phauorinus, in Thracia ponunt. Locum propius signat Liuius, sub *Zerynthii* Apollinis nomine, lib. xxxviii cap. xli. *For die*, inquit, *ad Hebrum flumen peruentum est*. Inde Aeniorum fines, præter *Apollinis (Zerynthium quem vocant incolæ) templum superant*. Ouidius, lib. i Trist. eleg. ix

*Venimus ad portus, Imbria terra, tuos.*

*Inde leui vento Zerynthia litora nacti.*

*Thæciam tetigit fessa carina Samon.*

## CHERSONESVS.

Chersonesus Thraciæ post Melanem sinum est, interque eum & Hellespontum longe in austrum & Lemnum versus decurrit. Sæpe simpliciter vocatur *Chersonesus*, ut Nepotis Miltiade, accidit, ut *Athenienses Chersonesum colonos vellent mittere*: item, *Chersoneso tali modo constituta*. Liuius lib. xxxi cap. xvi inde progressus ad *Chersonesum, Eleumta & Alopecomnem*, tradentibus ipsis, recipit. Adde Herodotum lib. vi cap. xxxii, & lib. vii cap. lviii.

Ab isthmo eius incipiendum, in quo tres vrbes numerantur. Excerpta Strabonis libri vii extremi: *ἐν τῷ ἰσθμῷ τῆς Χερσονήσου τρεῖς πόλεις κἄνται· πρὸς μὲν τὸν Μελαικὸν κόλπον, Καρύδιον· πρὸς δὲ τὴν Προποντίδα, Παντικὴ· πρὸς δὲ τὴν μεσογείαν Ἀσπιδάχεια· μήκος τῆς ἰσθμοῦ σταδία μί.* In isthmo Chersonesi tres vrbes sue sunt: ad Melai-

*conem*



*nem sinum Cardia; ad Propontidem Paëtys: in mediterraneo Lysimachia. Plinius lib. IV cap. XI Alius ibi isthmus angustia simili est, eodem nomine & pari latitudine. Illustrant duae urbes utrimque litora, quae haud dissimili modo tenere, Paëtys a Propontide; Cardia a Melane sinu.*

Prima harum Cardia, Καρδία, urbs antiqua, Herodoto dictis locis, Scylaci, & in Eumenis historia Plutarcho ac Nepoti memorata. Nomen Plinius a situs figura ducit, *ex facie loci nomine accepto*: quod Solinus cap. X expressit clarius: *quod in cordis faciem sita sit, dicta Cardia est.* Stephanus aliter; quum conderetur, quod coruus victimæ cor rapuisset. Lysimachus deleuit, & in proximo loco *Lysimachiam* suam condidit, reductam utrimque a mari, quum Cardia ad sinum Melanem fuisset adposita. Pausanias Attic. cap. IX de Lysimacho: τὴν Καρδιανῶν πόλιν ἀνελών, Λυσιμαχίαν ἀντ' αὐτῆς ᾤκισεν ἐπὶ τῷ ἰσθμῷ τῆς Θρακίας Χερσονήσου, *quum Cardianorum urbem euertisset, pro ea Lysimachiam in isthmo Thracia Chersonesi condidit.* Gentile enim Cardianus, & Nepos principio Eumenis vitæ: *Eumenes Cardianus.*

Desiit autem post Lysimachum Cardiae mentio, & *Lysimachia* in locum prope & memoriam successit. Polybius lib. V cap. XXXIV in rebus Thraciae cum Aeni & Maronæ mentione, τῶν κατὰ Λυσιμαχείαν τόπων, *locorum quae prope Lysimachiam sunt sita.* Liuius lib. XXXIII cap. XXXVIII Metus tūm incolentes alias Chersonesi urbes in ditionem dedit. *Lysimachiam inde omnibus simul naualibus terrestribusque copiis [rex Antiochus] venit. quam quum desertam ac stratam prope ruinis inuenisset, (ceperant autem direptamque incenderant Thraces paucis ante annis) cupido eum restituendi nobilem urbem, & loco sitam opportuno cepit. Itaque omni cura simul est adgressus & tecta murosque restituere, & partim redimere seruientes Lysimachienses, partim fuga sparsos per Hellespontum Chersonesumque conquirere contrahereque, partim novos colonos, spe commodorum proposita, adscribere, & omni modo frequentare.* Vides hinc fata huius urbis, conditæ, deletæ, restitutæ. Iterum Liuius lib. XXXVIII cap. XI de Manlio: *inde per Chersonesum modicis itineribus, graue præda omnis generis agmen trahens, Lysimachia statim habuit.* - - - *Quo profectus est ab Lysimachia die, ad amnem Melana, quem vocant; inde postero die Cypsela peruenit.* Rursus hæc urbs  
postea

postea decreuit. Plinius dicto loco: *deseritur & Lysimachia iam in Chersoneso*. Ptolemæus lib. III cap. 81 Λυσιμαχία τὸ ἰὸν Ἑξαμίλιον, *Lysimachia, quæ nunc Hexamilium*. Quamquam vero interierat *Cardia*, geographi tamen memoriam seruant vna cum Lysimachia, vt olim claram, quod in Mela II cap. 11 & Ptolemæi III cap. XII obseruamus.

Tertia vrbs, isthmo tributa a Strabone ac Plinio, Παύλη, Πακτύη, vocatur, Propontidis oræ adposita, Ptolemæi æque ac Strabonis supra producto testimonio: quibus Plinius accedit itidem verbis antea adlatis, cui *Paulye a Propontide* sita est, sicut *Cardia a Melane sinu*. Scylax in Thracia: ἐκ Πακτύης εἰς Καρδιαν διὰ τὸ αὐχένος περὶ ἑξάδια μ', ἐκ θαλάττης εἰς θαλάτταν, *A Paulya Cardiam per isthmi angustias sunt stadia XI., a mari ad mare*.

Ab isthmo ad latera Chersonesi progredimur, quæ ob auditorum dissensionem non facillima ad describendum sunt. Ptolemæus occidentale ducit a *Cardia* ad *Mastusiam* promontorium, sed nihil his terminis interiectum memorat: in australi solum *Eleuntem* habet: in orientali *Cyllam*, *Sesson*, *Callipolim*. Pomponius Mela lib. II cap. II, quæ ad laterum dissectionem faciant, hæc habet: *Est Eleus, quæ finit Hellespontum*. - - - *Eius [Aegæi] tractum legentibus, prateruectisque Mastusiam, tum sinus intrandus est, qui alterum Chersonesi latus abluens, iugo facie vallis includitur, & ex fluuio quem accipit, Melas dictus, duas vrbes amplectitur, Alopecconesum, & in altero isthmi litore sitam Cardiam*. Quæ si ita sunt, *Mastusia* in occasum spectat, vt quoque posuit Ptolemæus. Sed Plinius ab his videtur dissentire, quum lib. IV cap. XI ait, *promontorium Chersonesi Mastusiam aduersum Sigco esse*, quibus verbis ad orientem potius quam occidentem videtur referri. quod enim *aduersum* est alicui, e regione eius ac ex propinquo opponitur. Sed duo valent aduersus vnum, & Mela per se aduersus Plinium, qui Melam plerumque in aliis sequutus est. Plinium tamen non nihil Isacius Tzetzes, Lycophronis vetus interpres, iuuat, qui in vers. 534 ad vocem Μαζυσία (quæ eadem & Μασυσία est, quia μαζὺς & ματὸς idem) pag. 93 commentatur: εἰ μὲν ἄλλοι ἢ Μαζυσία λέγουσι μετὰ τὸ ἄεθρον, καὶ Φασὶν αὐτὴν ἀκρωτήριον εἶναι ἑλεάντος, *Alii quidem Muzusia cum articulo [tamquam proprium nomen] legunt, & promontorium Eleuntis esse*

*esse perhibent.* Quod si est, ad orientem referendum est australis lateris, vbi Eleus ad Hellespontum est: quam sententiam quoque Isaacus Vossius ad Melam pag. 130 sequutus est. Sed paulo ante Mela Mastusiam *frontem* Chersonesi, quasi totum latus australe, nominauit. *Terris, inquit, quae sequitur nusquam lata, atque hic arctissima inter Hellespontum Aegaeumque procurrit. Angustias Isthmon; frontem eius Mastusiam; totam, Chersonesum adpellant, ob multa memorabilem.* An ergo inde aliquid conciliationis est?

Haud procul ab hoc promontorio Αλωπεκόννησος, *Alopeconnesus* abfuit, quia Mela dixit, Melanem sinum duabus oris duas vrbes amplecti Cardiam & Alopeconnesum. Nomen prae se insulam fert: ideoque Plinius etiam lib. IV cap. XII in insulis connumerauit, sed deceptus haud dubie vocabulo. nam ceteri omnes in Chersoneso posuerunt. Liuius lib. XXXI cap. XVI post Aeni, Cypselorum & Dorisci expugnationem de Philippo rege: *Inde progressus ad Chersonesum, Elaunta & Alopeconnesum, tradentibus ipsis, recepit. Callipolis quoque & Madytos dedita.* En inter medias Chersonesi vrbes Alopeconnesum! Suidas: Αλωπεκόννησος πόλις ἐστὶ μία τῶν ἐν Χερσονήσῳ, *Alopeconnesus est vrbs quaedam illarum quae sunt in Chersoneso.* Et Stephanus simplici N, Αλωπεκόννησος, πόλις τῆς Εὐλασποντίας Χερσονήσου *Alopeconnesus, oppidum Hellespontiae Chersonesi.* Et Scymnus, siue Heracleota pag. 29 post Lysimachiae descriptionem:

Ἴειτ' Αἰολέων Αλωπεκόννησος πόλις.

Ἐξ ἧς Ελαυνὲς Ἀττικὴν ἀποικίαν ἔχουσιν.

Deinde vrbs Alopeconnesos ab Aeoliis condita,

Post quam Elauns Atticam habens coloniam.

Plinius circa hoc & australe latus plura addit lib. IV cap. XI. *Promontorium*, inquit, *Chersonesi Mastusia aduersum Sigeo: cuius in fronte obliqua Cynossema. ita adpellatur Hecuba tumulus, statio Achaeorum. Turris & delubrum Protefilai. Et in extrema Chersonesi fronte, quae vocatur Aeolium, oppidum Elauns. Dein petenti Melanem sinum, portus Caelos, & Panbormus, & supra dicta Cardia.* At dictum antea, Plinium, secus ac ceteros, in ortum nimis Mastusiam promontorium protulisse ad Hecuba tumulum & stationem Achaeorum, quam ad Hellespontum fuisse aequae ut Protefilai turrim,

*turrim*, propter Troiæ positionem credibile est. De his Pomponius prædicto loco: *Sunt Protefilai ossa consecrata delubro. Est & portus Cælos, Atheniensibus & Lacedæmoniis navali acie decernentibus, Laconicæ classis signatus excidio. Est Cynossema, tumulus Hecubæ, siue ex figura canis, in quam conuersa creditur; siue ex fortuna, in quam deciderat, humili nomine accepto.*

Ex hisce intelligitur, *Protefilai turrim*, seu sepulcrum, cum *delubro* ad Hellespontum fuisse, quo loco Græci sub Agamemnone in Asiam aduersus Troiam traiecerunt: & quidem, quod Arrianus lib. I Expedit. Alex. tradit, ad extremam oram Hellesponti fuit, vbi australi lateri Thraciæ Chersoneti ille coniungitur. Alexander enim, Arriano referente pag. 31, ἐλθὼν ἐς ἐλεῦντα θύει Πρωτεσιλάω ἐπὶ τῷ τάφῳ τῆς Πρωτεσιλάας, *quum Eleunterm venisset, Protefilao ad sepulcrum Protefilai sacrificauit.* De Protefilai sorte, primi ex Græca classe in Asiam exscendentis, primi que a Troianis interfecti, præter Arrianum dicto loco, Hyginus fab. CIII consulatur. Ouidius lib. XII Metam. vers. 67

- - - Hecorea primus fataliter hasta,  
*Protesilæ, cadis.*

Inter hoc Protefilai monumentum & oppidum Sestum, fuit etiam *Cynossema* siue *Hecubæ tumulus*; sub promontorio forte huius nominis, aut in illo. Thucydides, qui diuisit vocabulum, lib. VIII pag. 618 ἀκρα ἢ κυνὸς σῆμα καλεῖται, *promontorium quod canis sepulcrum vocatur.* Prope illud fuit *portus Cælos*. Nam Mela tradit ad hunc portum victos Spartanos esse ab Atheniensibus, quod in hoc tractu nusquam contigit nisi gemino prælio inter Sestum & Abydum commisso, quod vtrumque Diodorus Siculus descripsit lib. XIII. nam de priore ait cap. XXXIX μεταξύ Αβύδου καὶ Σηστῆς τῆς ναυμαχίας γινομένης, *quum inter Abydum & Sestum pugna navalis institueretur.* Et cap. XL victores Athenienses ἐστησαν τρόπαιον ἐπὶ τῆς ἀκρας, ἢ τὸ τῆς Ἑκάβης ἐστὶ μνημεῖον, *tropæum in promontorio erexerunt, ubi Hecubæ sepulcrum est.* Ergo & *Cynossema* seu *Hecubæ monumentum*, & *portus Cælos* prope Sestum sunt, quod Ptolemæus confirmat, qui *Cyllam* (κύλλα est Græce) ab Sesto metidiem versus adposuit Hellesponto. Accedit quod Isaacus Vossius ad Melam notauit, in MSS. Ptolemæi esse κοῖλα, *Cœla*, pluraliter. Plinius quidem videtur

Ccc. ccc cc 2 *portum*

*portum Cælum*, ad latus occidentale reducere, quum dixit ab Elæunte sinum Melanem petenti occurrere *portum Cælum*, deinde *Panormium*, tandem *Cardiam*: sed contra trium consensu nem nequaquam audiendus est. *Panormium* vero, de quo nihil aliunde constat, in illo latere, quo Plinius posuit, relinquemus.

*Eleüs* siue *Eleüs* oppidum, portus, promontorium, in extremo latere meridiali, vbi orientale & Hellespontum contingit, & sic quasi ambiguo situ. Ptolemæus in australi locat: Stephanus *Ελαῦς πόλις ἐν Ἑλλησπόντῳ*, *Eleus urbs in Hellesponto*, quod latus Chersonesi orientale est. Quem situm etiam Arrianus Exped. Alex. lib. 1 pag. 32 monstrauit; ἐξ Ἑλεῦντος, ex *Eleunte* Alexandrum in portum Achæum per Hellespontum traiecisse, ex eoque in Asia primum posuisse pedem, indeque venisse Ilium. Et Pomponius Mela lib. 11 cap. 11 *Est Eleüs quæ finit Hellespontum. Acgeum statim pelagus vaste longum litus impellit.*

Quod ideo monstrandum erat curatius, quia Ptolemæus ab Hellesponto occasum versus quodam spatio, sed perperam, reduxit. Scribitur ambigue. Herodotus, Arrianus, Strabo excerptis extremis, & ex Latinis Mela, vt in optimis libris est, E simplici hoc nominis scripserunt *Ελεῦς*, *Eleüs*: contra Thucydides ultimo Peloponnesiaci belli proelio, Ptolemæus, Stephanus, & Plinius diphthongo, *Ελαῦς Eleüs*. De genere Strabō lib. VII extr. ἡ πόλις ὁ Ἑλεῦς ἀρσενικῶ λέγεται, *urbs, hic Eleüs, virili genere dicitur*. Nihilominus Mela dicto loco: *Est Madytos, est Eleüs, quæ finit Hellespontum*. De portu iam dictum ex Arriano, cui Herodotus lib. VII cap. XXI adiungi potest: promontorium quod adjacet, Ptolemæus supra Elæuntē statuit hoc ordine

Ελαῦς

*Eleüs,*

καὶ τὸ ἐχόμενον ἄκρον,

*& adhaerens promontorium,*

Κύλλα [κοίλα]

*Cylla, [Cæla]*

Σηστός

*Sestus.*

Vossius in Melam id *Mazusium* promontorium esse contendit, quod Ptolemæus in extremo occidentis latere posuerat.

*Sestus*, Σηστός, urbs medio Hellespontoadposita, cui in Asia Abydus obiacet, freto septem vel octo stadiis a continente, amoribus Heris & Leandri famosa, quæ iuxta *Ἑλεῦς* & *Μαζύτιον* *Harro* a Museo vers. 24 dicta, cuius etiam ante paulo veniens hic est descriptio:

Σησός ἐν καὶ Ἀβυδος ἐναντίον ἑγγυθι πόντα,  
 Γείτονές εἰσι πόλεις,  
*Sextus erat & Abydus e regione posita prope mare:  
 Vicina sunt oppida.*

Et Lucanus lib. II vers. 674 de Xerxis ponte:

*Europamque Asia, Sestonque admonit Abydo.*

Et Thucydides lib. VIII pag. 588 de Strombichide, Athenienſi  
 duce: ἐπ' Ἀβυδὸν ἦλθε· καὶ ὥς ἔτε προσεχώρεν, ἔτε προσεβόη· ἐδύετο  
 εἰς τὸ ἀντιπαρας τῆς Ἀβυδὸς ἀποπλεύσας, Σησὸν αὖτις τῆς Χερσονήσου  
 καλίσσας Φράγειον καὶ Φυλακὴν τὰ πάντος Βλλησπόντου, *ad Abydum venit:*  
*& quum oppidani neque se dederent, nec expugnari possent, in oppositum*  
*Abydo litus nauigans, Sesto praesidium imposuit, quod totum Hellespon-*  
*tum custodiret.* Pomponius lib. II cap. II 1st & Ἀγέλο obiacens  
 Σησος, Λεανδρί ἀμὸρ nobilis. Gentile *Sestius*. Stephanus: ὁ πολι-  
 τὴς Σήσιος. Nummus Gordiani, ΣΗΣΤΙΩΝ. Hodie famosi  
*Dardanelli* sunt vbi Sestus & Abydos erant.

Supra Seston memorabile est *Aegus flumen*, quod ita vocat  
 Corn. Nepos Lyſandro cap. IV, Alcibiade cap. VIII, & Conone  
 cap. I. vbi a Lacedaemoniis Athenienſes tanta clade adiecti sunt,  
 vt libertatem & omnia amitterent. Stephanus urbem vocat:  
 Ἀγὸς ποταμοὶ, πόλις ἐν Βλλησπόντῳ, *Cypre flumina, oppidum in Helle-*  
*spon-to.* Sic etiam Tzetzes Chiliad. II vers. 894

Ἐν ποταμοῖς τοῖς τῆς Ἀγέας· Θράκης δὲ τὰς πόλεις,

*In fluminibus Aegus: Thraciae hoc oppidum est.*

Vulgo, vt non en fert, putatur amnis esse: aut nauium statio,  
 quia Diodorus Siculus lib. XIII cap. CV, & Plutarchus Alcib.  
 p. XII classem ἐν Ἀγέας ποταμοῖς stetisse tradunt. Fortem ita con-  
 ciliari potest, vt amnis & oppido, quod praestuebat, & nauali,  
 in quod effunditur, nomen largitus fuerit.

Suprema ad Hellespontum, vbi Prepontidi iungitur, *Cul-*  
*lipolis* est, quae ita Lamplaco, vt Sestus Abydo in Asia oppidum.  
 Plinius lib. IV cap. XI *Hellespontus septem stadiis Europam ab Asia*  
*diuidit, quatuor inter se contrarias urbes habet, in Europa Culipo-*  
*lis & Septentis & in Asia Lampſacum & Abydon.* Eadem Strabo  
 lib. XIII pag. 132. οὗ τῆς ἐξ ἑκείνης τῆς ἰσχυρῆς πόλεως ἐστὶ καὶ ἡ  
 πόλις. καὶ τὸ ἑξ ἑκείνης τῆς πόλεως τὸ ποταμὸς τῆς πόλεως καὶ τὸ  
 λαγὸς ποταμὸς, ὁ ποταμὸς τῆς πόλεως τῆς πόλεως τῆς πόλεως τῆς πόλεως

διων. E regione [Lampsaci] in Chersoneso oppidulum est Callipolis, situm in litore quod longe extenditur ad Asiam versus, secundum Lampsacenorum urbem: ut traiectus sit minor quam XL stadiorum. Strabonem exscripsit Stephanus, sed prauatus in hac periodo & mutilus. Ptolemæus quoque eodem situ Καλλιπολιν, Callipolim suam posuit. Liuius lib. XXXI cap. XVI Inde progressus [Philippus] ad Chersonesum, Elaunta & Alopeconnesum, tradentibus ipsis, recepit. Callipolis quoque & Madytos dedita & castella quadam ignobilia. Nomen hodieque seruat, validum propugnaculum Turcorum.

Hæc in ora Chersonesi, quam ab Asia Hellespontus seiungit, fretum ab Helle in eo submersa nominatum, ut in fabulis est apud Hyginum Poet. Astr. lib. II cap. XX in Ariete. Aries enim fingitur, qui Phrixum & Hellen, sororem eius, Athamantis regis filios gestauerit, ex quo Helle decidente, nomen mari natum sit. Adde Ouidii epistolam Leandri v. 137 seqq. & qua Hero illi respondet vers. 123. 128. De angustia supra diximus: non autem breue id fretum est, quod iungit Propontidem Aegæo. Ouidius Metamorph. XIII vers. 407

*Longus in angustum qua clauditur Hellespontus.*

Mediterranea Chersonesi non satis nota sunt. Superiori loco fuit Ἀγορά, Agora, quasi forum. Scylax: πόλις ἐν τῷ μέσῳ, ἢ ὄνομα Ἀγορά, oppidum in medio [Chersonesi] est, cui nomen Agora. Herodotus lib. VII cap. LVIII de transitu Xerxis per Chersonesum: ἐν δεξιῇ μὲν ἔχων τὸν Ἑλλης τάφον τῆς Αἰθιόπας, ἐν ἀριστερῇ δὲ Καρδίην πόλιν. διὰ μέσης δὲ πορευόμενος πόλιος, τῇ ὀνόματι τυγχάνει εἶναι Ἀγορῇ. ἐντεῦθεν δὲ κάμπτων τὸν κόλπον τὸν Μέλανα καλεόμενοι, dextrorsum tumulum Helles habens Aethiops filia; sinistrorsum Cardiam urbem transit, per medium oppidum, cui nomen est Agora. Unde ad sinum Melana deflebat.

Deinde est Cissa oppidum, ad Aegos flumen, quod adluit. Plinius lib. IV cap. XI Chersonesus a Propontide habuit Tiristasin. Crithotem: Cissam flumini Aegos adpositam. Non certissimum hoc nomen est. Scylacis enim Periplo legitur: ἐν τῷ δὲ Ἀγῶς ποταμῷ Κρήσα, Κρησῶτη, Πακτύη, intra Aegos flumen Cressa, Crethote, Paetye. Dubium ergo, sitne Cissa, an Cressa, an Cressa hoc loco legendum, quia eandem urbem & Scylax & Plinius, cuius flumen

flumen idem, significare videntur. *Tiristasis* Plinii etiam a Scylace *Τειρεΐσσις* vocatur, sed huic extra Chersonesum posita. Ait enim, μετὰ τὴν Χερρόνησόν ἐστι Θράκια τέχνη τάδε· πρῶτον, Λευκὴ ἀκτὴ, Τειρεΐσσις, Ἡράκλεια, Γάνος, Γάνια, Νέον τείχος, Πέρινθος πόλις καὶ λιμὴν. *Post Chersonesum Thracica oppida hac sunt: primum, Litus album, Tiristasis, Heraclea, Ganus, Gania, Novus murus, Perinthus urbs cum portu.* Satis confuse, ut adparet: & quo iure Ganus ac Ganiæ; Heraclea & Perinthus separentur, nondum intelligo: ut sic quoque in incerto relinquendum sit, uter horum, Plinius an Scylax in Tiristasi a vero loco aberraverit.

*Critbote* Plinii, etiam *Heracleotæ* seu *Scymno* pag. 29 *Κριθωτὴ* scripta est

Ἐἴτ' ἐστὶ Κριθωτὴ, πόλις τε Πακτύη.

Deinde *Critbote* est, & *urbs Pactye*:

quæ scriptura utique præferenda est alteri *Κρηθωτὴ*, *Cretbote*, quæ erat Scylacis: & Ptolemæi *Crithea*, quamquam hæc in Græco textu non adparet; quo versus aliqui desiderantur; sed tantummodo in Latina interpretatione est posita, & tabula Agathodæmonis, quam etiam in situ constituendo sequuti sumus. De reliquis ex Periplo Scylacis adductis, extra Chersonesum, ubi ipse constituit, dispiciemus.

*Madytos* in eodem tractu fuit, aliquoties a Liuvio memorata. Lib. xxxi cap. xvi *Progressus ad Chersonesum* [Philippus] *Elaiunta* & *Alopeconnesum*, tradentibus ipsis, recepit: *Callipolis* quoque & *Madytos* dedita, & castella quadam ignobilia. Et lib. xxxiii cap. xxxviii Ipse [rex Antiochus] initio veris, nauibus ab *Ephe-so* profectus, *Hellepontum* petit: terrestres copias *Madytum* traiecit, *Chersonesi* urbem: terrestri naualem exercitum iunxit. & quia clausurant portas, circumdedit mœnia armatis, & iam opera admoventi deditio est facta. Ptolemæi interpres Latinus, & auctor tabulæ ad eundem, *Madi* habent, quod, licet curtatum, locum tamen positionis quodammodo nos docuit, quum aliunde certior haberi non possit; ex Liuvio solum probatur, haud longe ab *Helleponto* hanc urbem abfuisse.

Supereſt locus, cui nomen erat *Chidria*, τὰ χείδρια, quod refugerunt Athenienſes, circumuenti & victi ad *Aegospotamos*.  
Χειδρία



Xenophon post initium lib. II de Rebus Græcor. pag. 268 τὰς πλείους ἀνδρας ἐν τῇ γῇ ξυνέλεξαν· οἱ δὲ καὶ ἐφυγον ἐς τὰ Χιδρία, *maior hominum pars in terra capta: reliqui aufugerunt in Chidria.* Plura de loco hoc non constant: nec litoralis fuerit; an mediterraneus, discerni potest facile: in litore vero & nauibus plus spei ad fugam habuisse credibile est.

Procopius de ædific. lib. IV cap. X de Iustiniani operibus in Thraciæ Cherfoneſo, præter Seſti, Callipolis & Elæuntis reparationem refert, πόλιν ΑΦροδιιάδα ἐρύματι ἐχυρωτάτῳ περιβάλλετο, ἀτείχιστον ἐκ τῶ ἐπιπλέον τὰ πρότερα ἦσαν. Καὶ Κίβερν πόλιν ἐπ' ἐδάφους καμένην, τευχῆρῃ πεποιημένον, ξυνώκισεν, *Urbem Aphrodisiadem, undique fere nudam, manibus firmissimis cinxit: urbi Ciberi, quæ euerſa iacebat, muros atque incolas dedit, & alia ornamenta.* Sed neque Ciberis positionem demonstrare possumus; neque *Aphrodisias* ab Antonino itinere a Traianopoli Callipolim, inter Apros & Callipolim posita intra Cherfoneſum cadit, sed extra illam supra Cardiam in mediterranea.

## ORA. PROPONTIDIS ET PONTI.

Supra isthmum Cherfoneſi in ora Propontidis est primum *Macrontichos*, μακρὸν τῆχος, id est *Longus murus*, quem Plinius ita lib. IV cap. XI descripsit: *Oppida: Cypſella, Bisanthe, Macrontichos dictum, quæ a Propontide ad Melanem sinum inter duo maria porrectus murus præcurrentem exclusit Cherfoneſum.* Haussit ex Melæ lib. II cap. II qui eadem præiuit: *Post [Bisanthen & Cypselam] locus quem Graeci μακρὸν τῆχος adpellant, & in radice magnæ peninsula sedens Lyſimachia.* Ptolemæus μακρὸν τῆχος, *Longum murum* velut oppidum ad Propontidem inter Pactyen & Bisanthen habet positum, ut de situ dubitare, si oppidum quoque eius nominis fuit, saltem de termino muri, non liceat. Non autem hic cum alio Longo muro, posteriori ætate a Propontide ad Poſtum ducto, ut tutior in medio ad Bosporum sita Constantinopolis esset, confundatur, de quo in Thracia medii qui sumus dicturi.

*Bisanthe* ergo ad Propontidem fuit: quod etiam Mela adfirmavit. *In Propontide*, inquit, *Selymbria*, *Perinthus*, - - - *tum Rhefo regnata quondam pars Thracia; & Bisanthe Samiorum*. Samiorum coloniam etiam Stephanus dixit, quamquam perperam ad Macedoniam reduxit: *Βισάνθη πόλις Μακεδονίας κατὰ Θράκην Ἑλληνίς, ἄποικος Σαμίων, Bisanthe vrbs Græca Macedoniae iuxta Thraciam, Samiorum colonia*. Dicta etiam fuit *Rhædesus*, vel *Rhædesum*, præsertim ævo posteriori. Ptolemæus lib. III cap. XI *Βισάνθη ἦτοι Ραυδεσὸν, Bisanthe siue Rhædesum*. Procopius de Aedific. lib. IV cap. IX *Ἡρακλείας δὲ ἀποθεν ἡμέρας ὁδὸν Χωρίον ἐπιθαλάσσιον ἦν, Ραυδεσὺς ὄνομα, παρὰ πλεῖ μὲν ἐφ' Ἑλλησπόντῃ καλῶς κείμενον· εὐλίμενον δὲ καὶ τῇ κατὰ θάλασσαν ἐργασία ἐπιτηδείως ἔχον. Rhædesus erat locus maritimus, unius diei itinere ab Heraclea distans, commodo ad Hellepontum enauigandum situ; portu facili, & ad maritimum commercium peropportuno*. Suidas: *Ραυδεσός, πόλις, Rhædesus, oppidum quoddam*. Abr. Berckelius ad Stephani *Βισάντην* censet, eundem locum esse, quem *Resiflon* duobus itineribus Antoninus dixit, quasi prauato nomine ex Ptolemæi, Procopii, & Suidæ *Rhædeso*. Sed eruditissimi viri pace dissentimus. Quisquis enim istius itinerarii auctor est, *Resiflon* in via posuit, quæ ab vrbe Apris fert Heracleam, vt inter vtramque sit media. *Bisanthe* autem extra illam viam erat publicam.

*Bisanthæ Ganum* adiungimus, incerti quamvis, quo loco accedat aut latere. Plinius IV cap. XI *In ora amnis Erginus: oppidum fuit Ganus*. Quod fuit, olim euersum erat. Scylax: *Ταρίσσις, Ἡράκλεια, Γάνος*. Xenophon lib. VII Expedit. Cyri pag. 241 *ἐπαδὼν ἐπὶ θάλατταν ἀπέλθοι, παραδῶται αὐτῷ Βισάντην, καὶ Γάνον, καὶ Νέον τείχος, quum ad mare venerit, tradet ei Bisanthen, & Ganum, & Nouum munimentum*. Est & Hierocli *Γάνος, Ganus*, inter episcopales vrbes in prouincia Thraciæ Europa. Ex dictis adparet, Xenophontis maxime, in ora fuisse Propontidis.

Sequitur apud Ptolemæum amnis *Arzus*, inter *Bisanthen* & *Perinthus* in Propontidem se effundens: & tum ipsa vrbs *Perinthus*, quæ posteriori ævo *Heraclea* est adpellata. Ptolemæus: *Πέρηνθος, ἡτοι Ἡράκλεια, Perinthus siue Heraclea*. Zosimus lib. I cap. LXXI de Aureliano: *διατρεῖβοντι αὐτῷ κατὰ τὴν Πέρηνθον, ἢ τὸν Ἡράκλεια μετωνόμασαι, συνίσταται τις ἐκβαλή. Commoranti apud Perin-*  
Ddd ddd dd
thum,

*ibum, quæ mutato nomine iam Heraclea dicitur, insidia factæ sunt.* Sozomenus H. E. lib. VI cap. VII Hypatianum dicit τὸν Ἡρακλείας τῆς Περὶνθας ἐπισκοπὸν, *Heraclea Perinthi episcopum.* Antiquum autem nomen *Perinthus* erat. Situm ita descripsit Diodorus Siculus lib. XVI cap. LXXVII ἡ Περὶνθος κᾶται παρὰ θάλατταν ἐπὶ τινος αὐχένος ὑψηλῆς, χερρόνησος σταδίων ἑκάστης τὸν αὐχένα. τὰς δὲ οἰκίας ἔχει πετυκνωμένας, καὶ τοῖς ὕψεσι διαφερέσας. αὐταὶ δὲ ταῦς οἰκοδομαῖς αἰεὶ κατὰ τὴν εἰς τὸν λόφον ἀνάβασιν ἀλλήλων ὑπερέχουσι, καὶ τὸ χῆμα τῆς ὅλης πόλεως θεατρικὸν ἀποτελεῖσι. *Perinthus ad maria est in edito peninsula iugo, ad stadii longitudinem porrecto. aedes inter se confertæ & altitudine conspicuas habet. nam aliæ identidem alias pro acclivitate collis supereminet, formaque urbis quamdam theatri similitudinem refert.* De peninsula ita Plinius lib. IV cap. XI *Perinthus latitudine CC passuum continenti adnexa.* Marcianus Heracleota sub finem Perieges. pag. 29

- - - - Σαμίων ἀποικία  
Περὶνθος ἐστίν, ἔχομένη ἡ Σηλυμβρία,  
- - - - Samiorum colonia  
*Perinthus est; proxima Selymbria.*

Quando mutatum nomen fuerit, non est liquidum. Ptolemæus si se recte habet, nec recentiore manu de Heraclea illud (ἢ τοὶ Ἡρακλεία) adscriptum est, satis antiquum & alterum hoc nomen est. Dubitare vero liceat, quia posteriores nummi Seueri & filiorum prioris tantum nominis rationem habent. Nummus Mediceus, prodente illustri Spanhemio pag. 826 ΕΠΙΔΗΜΙΑ Β. CΕΤΗΡΟΥ ΠΕΡΙΝΘΙΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ, *Aduentus II. Seueri, Perinthiorum Neocoron.* Et Getæ nummus apud Harduinum p. 398 ΠΕΡΙΝΘΙΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ. Posteriores *Heracleam* adpellant, Vopiscus & Eutropius, ubi necem Aureliani describunt: & Philostorgius lib. VIII cap. XVII τῆς ἐν Θράκῃ ἐφορέων Ἡρακλείας, & lib. IX cap. XIV ὁ Δωρόθεος ἐξ Ἡρακλείας τῆς Θράκης, id est episcopus Heracleensis. Dignitatem Procopius lib. IV de Aedific. cap. IX declarauit, τὰ πρῶτα, *primum locum* prouinciæ ante Constantinopolim tenuisse: post dedicatam illam, δευτέρῃ, *secundum.*

Succedit *Selymbria*, vt modo ex Scymni versu adparuit, & Ptolemæi ordo confirmat, cui, etiam Herodoto lib. VI cap.

xxxiii, nec non Straboni lib. vii pag. 221, est Σηλυβρία: at Scylax & Stephanus scripserunt Σελυμβρία, quam formam Latini tuentur. Mela lib. ii cap. ii *In Propontide Selymbria, Perinthus Bithynis*. Plinius lib. iv cap. xi *Oppida, Selymbria, Perinthus*. Antoninus itineribus suis nullam eius rationem habuit, quod forsitan interciderat: aliā vero inter Perinthus & Byzantium posuit, de quibus dicemus postea. Nomen *Selymbria* Strabo interpretatur Σήλυς πόλις, quia vox βρία, bria, θρακισι, lingua Thracia sonet oppidum.

Inter Perinthus & Byzantium duo Antoninus interposuit, *Canophrurion & Melantiadem*: illud sonat Nouum castellum, ut Pænius etiam Κωνὸν Φερίον vertit Eutropii *Canophrurium*. Hic enim lib. ix cap. ix narrat, *interfectus est [Aurelianus] in itinere medio, quod inter Constantinopolim & Heracleam est strata veteris. Locus Canophrurium appellatur*. Metaphrastes: ὀνομα ἐπὶ τοῦ τοῦ Κωνὸν Φερίον. Id quod Aurelius Victor iunior, ut solet, iisdem verbis repetiit. Ex quibus illud dispicitur, ultra Selymbriam situm fuisse, quia *in medio itineris* fuisse dicitur ab Heraclea Constantinopolim. Confirmat Antonini iter per Macedoniam Constantinopolim:

<i>Apris</i>	-	-	-
<i>Resifon</i>	M. P.	XXVI	
<i>Heracleam</i>	M. P.	XXVI	
<i>Canophrurion</i>	M. P.	XXIV	
<i>Melantiada</i>	M. P.	XXVIII	
<i>Byzantium</i>	M. P.	XXVIII.	

Et alio itinere ab Vrbe in orientem idem ordo seruatur per *Heracleam, Canophrurion, Melantiada, Bizantium*, quamquam numerus milliariorum non nihil discrepet. In eandem Vopiscus quoque sententiam concedit in Aureliano cap. xxxv *Quum iter faceret, apud Canophrurium, mansionem, quæ est inter Heracleam & Byzantium, malitia notarii sui & manu Mucaporis interemptus est*. Erratum ergo in tabula Augustana est, qua *Canoprium*, (sic prauè scriptum est) citra Perinthus & Heracleam (nam & hæc ibidem distinguuntur) est constitutum. In tabula eadem est xii millibus ab vrbe *Regium*, Ρήγιον Procopii lib. iv de Aedific. cap. viii: vbi data est lex v Cqd. Theod. de contrah. emtione.

Ddd ddd dd 2

Sed

Sed citra Regium in illa Pcutin-geriana Tabula est *Melontiana*, quod legas *Melantiina*, quæ vltima ante Byzantium in Antonini itin-ribus est *Melantias*, *Μελαντίας*, locus bene descriptus a Suida. *Μελαντίας*, inquit, ἡ νῦν περὶ πολλοῖς λεγομένη Μελιτίας, κώμη τῆς Θράκης, δύο καὶ ἑκατὸν σταδίας διεσῶσα τῇ Εὐζαντίᾳ. παρὰ ῥῆν αὐτὴν Αἰθύρας ποταμὸς, ἐς ὀλίγον τι περελθὼν, καὶ ἐπὶ ἄνεμον Κδικίαν ὀλίγον τι ἤρεμα ἐκκλίνας, ἐς Προποντιδα τὸν ῥῆν ἀπερεύγεται. ἔνθεν καὶ τὸ πρὸς αὐτῇ ἐπι-καὶ τὴν ἀπ' αὐτῆς φέρεται Προσηγορία. *Melantias*, quæ nunc vulgo *Melittias* vocatur, Thracia vicus, CII stadiis Byzantio distans. Eum Athyras amnis præterfluit, qui paulum progressus & Cæciam ventum versus declinans sensim, in Propontidem exit. Hinc & nauale illud, quod in colitore est, nomen ab ipso fert. Non ergo in litore fuit *Melan-tias*, sed paulio supra illud: nauale vero ad ostium *Athyra* fluiui, a *Melantiade* decurrentis, de suo nomen dedit *Melantiaci naua-lis*, vel simili circumscriptio. Ammianus Marcellinus lib. XXXI cap. XXXI [Valef. cap. XI] villam dixit Casarianam. *Valens*, inquit, exiit Antiochia, venit Constantinopolim: - - ipse ad *Melantiada*, villam Casarianam profectus, militem stipendio fouebat & alimentis. Chronicon Alexandrinum p. 896 ἐπὶ τὰ μέγῃ *Μελαν-τιάδος*, circa *Melantiadem*.

Ultra Athyræ fluiuium, Byzantium versus, Ptolemæus posuit alium, *Βαθυμίαν*, *Bathymiam*, qui etiam a Plinio memora-tus est. Videatur Appiani *Βιθύρας*, *Bithyas* esse, bello Mithridatico pag. 296. Mela in hac ora, vt supra vidimus, oppidum habet *Bathynidem* sine *Bithynidem*: quod si fuit aliquod (ceteris enim ignotum est) ad hoc flumen fuisse non est quod dubitemus.

Mela huic oræ addit *Erginum* fluiuium. Post Selymbria, Perinthis & Bithynidis enarrationem, adiungit: *amnes, qui inter-fluunt, Erginos & Athyras*. Plinius: *in ora amnis Erginus*: sed in-ter quæ oppida labatur, neuter definiuit. Nec plus indicii pro certiore loco ex Apollonii versu 217 lib. I Argonaut. habemus,

- - - ποταμοῖο παρὰ ῥῆν Εργίνοιο,  
iuxta fluenta amnis Ergini.

Alter fluiuius *Αθύρας*, *Athyras* a Ptolemæo & Suida per θ scribitur: in Mela autem libris vulgatis *Atyras* sine aspiratione.

Hæc in *Propontide*, quod mare est inter Euxinum & Aegæ-vm, vtrisque freto interficiente connexum, ibi, Bosporo Thra-

cio; heic, Hellesponto. Plinius lib. IV cap. XII *Inde* [ ab Hellesponto ] *exspatiatur aquor, rursusque in arctum* : *laxitas Propontis adpellatur : angustia Thracius Bosporus latitudine* *passum, qua Darius, pater Xerxis, copias ponte transuexit.* Ovidius lib. III Trist. eleg. XII

*Eas quoque ab ore freti longaque Propontidos undis  
Huc aliquem certo vela dedisse Noto.*

*Ipsē Bosporus cognominatur Thracius, ut ab altero, cui Cimmerio cognomen est, discernatur.* Ptolemæus lib. III cap. XI *ἡ ἑρμὴ τῆς Ποντὸς, ὃ καλεῖται Θρακικὸς Βόσπορος, ὃς Ποντὶ, quod Thracius Bosporus vocatur.* Arrianus Periplo extremo : *τὰ ἀπὸ τῆς Βοσπόρου, τῆς Εὐμερίας ἐπὶ Βόσπορον τὴν Θρακίαν καὶ πρὸς τὴν Βυζάντιον, Ἦακ sunt a Bosporo Cimmerio ad Bosporum Thracium ipsamque urbem Byzantium.* Originem nominis ad Io, mutatam in vaccam, fabulæ referunt, quæ hoc fretum traiecerit. Dionysius Perieges. vers. 140

*τῇ δ' ἐπὶ Θρακίᾳ ἑρμὴ Βοσπόρος, ὃ πάρος Ἰώ  
Ἦης εὐσεύσιν ἐνέχεται πόρτις ἔσσα.*

hoc est : *Hanc item post Thraci ostium Bospori, quem olim Io Iunonis impulsu tranavit, iuvenca quum esset.* Alias adpellationis rationes tradit scholiastes Apollonii ad lib. II vers. 168. Dicitur etiam *Mysius Bosporus*, quia Mysiam, ad Propontidem sitam regionem, ora altera attingit. Eustathius ad Dionysii versum prædictum *ὃ Θρακικὸς Βόσπορος, ὃ καὶ Μύσιος, Thracicus Bosporus, qui & Mysius vocatur.* Et post paullo ex Arriano : *πρόσθμος ὁ κατὰ Χαλκηδονὰ καὶ Βυζάντιον, ὃ ποτε Μύσιος, διότι Μυσοὶ ἀντιπέρας ἔειν τῆς Θρακίης, fretum, quod iuxta Chalcedonem est & Byzantium, quondam vocabatur Mysium, quia Mysi ex opposito Thraciæ habitant.* Herodotus lib. IV cap. LXXXV vocat *τῆς Χαλκηδονικῆς καὶ Βοσπορον. Chalcedonia terra Bosporum*, eiusque latitudinem minimam habere dicit *τῶς εἰς τὰς ἑκατὸν, ἢ ἑκατὸν ἑκατὰ* : aliis autem est latior.

Ubi Bosporus Propontidi adhæret, adposita est nobilis vrbs *Byzantium*, quæ postea auctior facta ornatioꝝque, *Constantinopolis* nomen recepit. Sed hoc ad alius temporis geographiam reservamus. Vetus Byzantium iam nobis curæ est. Origo eius narratur varie. Strabo lib. VII pag. 221 dicit post Chalcedoniā, quæ Megarenium colonia est, Apollinis ferri auspiciis & oraculo conditam. An etiam a Megarenibus, aperte non di-

Edid ddd dd 3

cit;

cit; utique autem Stephanus; clarius Marcianus in Periegesi sub finem;

Ἐξῆς Μεγαρέων εὐτυχῶν Βυζάντιον,

*Deinde est Megarensium fortunatorum Byzantium.*

Eustathius in Dionysii vers. 804 Βύζης ἡγάτο τὰ τῶν Μεγαρέων στόλα, οἱ καὶ ἐκτίσαν τὸ Βυζάντιον, *Byzas dux fuit Megarensium classis, qui etiam Byzantium condiderunt.* Stephano Byzas est Neptuni filius.

Sed quisquis ille fuit, ipso auctore Byzantii gloriati sunt. Quum enim pæne multi horum nummi supersint, inscripti ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ; quidam etiam nomen ΒΥΖΑC cum senili capite galeato, quo haud dubie conditor urbis significatur, præferunt. Velleius lib. II cap. XV tribuit Milesiis originem urbis; Iustinus lib. IX cap. I Spartanis; Ammianus lib. XXII cap. XII Atheniensibus. Quæ ita conciliari fortassis possunt, ut plures successu temporis, prioribus pulsas, colonias in tam opportunum locum a diuersis deductas statuamus: quod non obscure ipse Iustinus significauit. *Hæc, inquit, urbs condita prima a Pausania, rege Spartanorum, & per VII annos possessa fuit: deinde variante victoria nunc Lacedæmoniorum, nunc Atheniensium iuris habita est. Quæ incerta possessio effecit, ut, nemine quasi suam auxiliis iuuante, libertatem constantius tueretur.* Hanc libertatem etiam sub Romanis conseruauit. Plinius lib. IV cap. XI Promontorium Chrysoceras, in quo oppidum Byzantium libera conditionis, antea Lygos dictum. Nomen vetus etiam Aufonius tradit de Clar. urb. in Constantinopoli & Carthagine:

*Angustas mutastis opes & nomina: tu quum*

*Byzantina Lygos; tu Punica Byrsa fuisti.*

Situm urbis εὐκαιρέστατον καὶ πρὸς ἀσφάλειαν καὶ πρὸς εὐδαιμονίαν πάντων τῶν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς οἰκισμένῃ, *opportunitissimum & ad securitatem & ad felicem rerum adfluentiam, si quis alius in nostro orbe sit*, Polybius lib. IV cap. XXXVIII laudauit: quod pluribus verbis Xiphilinus ex Dione in causâ Pescennii Nigri persequutus est. Ouidius Trist. lib. I eleg. XI

*Quaque tenent Ponti Byzantia litora fauces.*

*Hic locus est gemini ianua vassa maris.*

Supra Byzantium LXXX stadiis est ad Bosporum *Daphnes portus*, λιμὴν Δαφνῆς, ab Arriano notatus Periplo Ponti extremo: & inde

inde per stadia XL, vbi  $\sigma\acute{o}\mu\alpha\ \tau\acute{\alpha}\ \Pi\acute{o}\nu\tau\omicron\varsigma$ , *os Ponti*, id est finis Bospori, & initium Ponti Euxini, erat τὸ ἱερόν τῆς Διὸς οὐρεῖα, *sanum Iouis Vrii*: a quo tantumdem spatium, id est XL stadiorum ad insulas *Cyaneas* est, de quibus post dicturi sumus in insulis ad Thraciam.

Ora Ponti sequitur a Bosporo vsque Mesembriam vel Hæmi extrema: quam itidem Arrianus illustravit; nec minus lib. III cap. XI Ptolemæus. Ab austro adscendenti prima vrbs est *Phinopolis*,  $\Phi\omega\nu\acute{o}\pi\omicron\lambda\iota\varsigma$ , cuius situm Ptolemæi rationes constituunt. Non habet Arrianus illius mentionem: vtique autem Plinius lib. IV cap. XI. *Phinopolis*, inquit, *iuxta quam Bosporus*, id est prima vrbs Ponti post Bosporum, ex Melæ & Ptolemæi dispositione. Sed quia distantiam locorum in hac ora Arrianus curatius, quam ceteri, notauit, pretium est, inuerso eius itinere, hæc ex Periplo excerpte.

<i>Fano Iouis Vrii, vbi os Ponti</i>		
<i>Cyaneas insulas</i>	XL	stadia
<i>Phrygiam</i>	CCCXX	stad.
<i>Halmydessum</i>	CCCXXX	stad.
<i>Thyniam æcen</i>	CC	stad.
<i>Ægion</i>	CXX	stad.
<i>Ægion</i>	CL	stad.
<i>Ægion</i>	LX	
<i>Ægion</i>	CLXXX	stad.
<i>Mesembriam</i>	LXX	stad.
<i>Hæmi extrema</i>	XC	stad.

Quæ prima Arriani *Phrygia*, videntur *Phileæ* esse Pomponii, qui lib. II cap. II ita a septentrione progreditur in austrum versus: *Recta dehinc [ab Apollonia] ora, nisi quod media ferme in promontorium, quod Thyniam vocant, exit, & incuruis contra se littoribus obtenditur, vrbesque sustinet Halmydesson & Phileas & Phinopolin.* Ptolemæo hoc loco est,  $\Phi\iota\lambda\iota\alpha\ \acute{\alpha}\kappa\rho\epsilon\alpha$ , *Philia promontorium*, sub quo haud dubie *Phileæ*, Melæ oppidum, fuerunt. Zosimus lib. I cap. XXXIV meminit *Phileatine paludis*, quæ itidem situ cum loco Melæ & Ptolemæi prope conuenit.  $\Phi\iota\lambda\epsilon\alpha\tau\acute{\iota}\nu\eta$ , inquit,  $\lambda\acute{\iota}\mu\eta\ \kappa\alpha\tau\grave{\alpha}\ \delta\upsilon\tau\iota\kappa\acute{\alpha}\varsigma\ \tau\rho\epsilon\pi\acute{\alpha}\varsigma\ \epsilon\upsilon\zeta\alpha\upsilon\tau\acute{\iota}\varsigma\ \pi\rho\epsilon\varsigma\ \tau\hat{\omega}\ \Pi\acute{o}\nu\tau\omicron\varsigma\ \pi\alpha\rho\acute{\omega}\kappa\epsilon\iota\tau\alpha\iota$ , *Phileatina palus ad occasum solstitialem Ryzantii Ponto adiacet.* Et quid con-

iectu-



iecturis opus est ex locorum vicinitate? clare periplus anonymi, quem Vossius edidit, quod quaeritur, reuelat pag. 164: ἀπὸ Ἀλμυδισσῆς εἰς Φιλιάν τὴν καὶ λεγομένην Φιλίαν, ab *Halmydessō ad Phrygiam*, quae etiam *Philia* adpellatur.

Quae sequitur vrbs, modo gemino nominatur *Halmydessus* & *Salmydessus*, quia & alibi adspiratio in sibilantem videmus conuersam. Herodotus lib. iv cap. xciii, Diodorus Siculus lib. xiv cap. xxxviii, Strabo lib. i pag. 34, & Arrianus Periplo, ac Stephanus Σαλμυδισσὸν cum sibilo, *Salmydessum*, adpellant, quibus Lycophronem adiungimus versu 1286, & Xenophontem lib. vii Exped. Cyr. p. 241, quorum est Σαλμυδισσός *Salmydissus*, contra Pomponius Mela & Plinius *Halmydessus*; & ex Græcis Peripli Pontici auctor anonymus Ἀλμυδισσός, Ptolemæus Ἀλμυδισσός, Non ignobilem ergo *Halmydessum* seu *Salmydessum* fuisse, ex tot auctorum commemoratione manifestum est: nec vero omnes urbem adpellant, sed Ptolemæus, Ἀλμυδισσός αἰγιαλὸς *Halmydissini litus*; Stephanus, Ἀλμυδισσός κόλπος τῆς Πέντε, *Halmydessus sinus Ponti*. Quo Siculus quoque Diodorus intendit quum τὸν Σαλμυδισσὸν οἰκῶντας, *Salmydessum colentes*, virili genere, quo non πῶλιν, sed vel κόλπον vel αἰγιαλὸν subaudit. Nihil vere dissentient. Et urbis & litoris & sinus commune nomen fuit: vrbe excisa, litori & sinui nomen apud scriptores posterioris aui mansit.

*Thynias litus*, Θυνιάς ἀκτὴ, Arriani est: Ptolemæi Θυνιάς ἄκρος, *Thynias promontorium*: at Plinius: *Oppida, Thynias, Halmydessus, Deuclum*: Mela quoque, ut supra vidimus, Thyniam dixit promontorium, in eo consentiens cum Ptolemæo.

*Aulei mænia* siue *castellum*, Græce Ἀυλοῦ τῆχος, solius Arriani est & anonymi, qui suum ex illius periplo transcripsit. Οὐρεῶν χωρίον, *venationis domum* ille anonymus interpretatur. Guil. Stuckius Latine *mænia* vertit: Vossius, *castellum*. τῆχος enim munimentum est, siue castellum. Quae sequitur *Cberfonesus* Arriani, inter hoc castellum est & Apolloniam, in qua ἕρμος ναυσι, *portus* seu *statio nauum* est, utroque Periplorum consentiente auctore. Interponit Ptolemæus Περοντικόν, *Peronticum*, & Τόνζε, *Tonzu* vel *Tonzi*, de quibus nihil præterea nobis cognitum est.

*Apollonia*

*Apollonia* Milesiorum colonia fuit, vnde colossus M. Lucullus abstulit, & in Capitolio locauit. Strabo lib. VII pag. 220 *Ἀπολλωνία ἀποίκος Μιλησίων, τὸ πλέον τῆς κτίσματος ἰσχυμείον ἐχούσα ἐν νήσῳ τινί, ὅπῃ ἱερὸν τῆς Ἀπόλλωνος· ἐξ ἧς Μάρκος Λεύκολλος τὸν κολλασὸν ἦρε καὶ ἀνέθηκεν ἐν τῷ Καπητωλίῳ, τὸν τῆς Ἀπόλλωνος.* *Apollonia* est Milesiorum, urbs maiore sui parte condita in parua insula, in qua Apollinis fanum est: vnde M. Lucullus colossus Apollinis sublatum in Capitolio dedicauit. Plinius lib. XXXIV cap. VII de mole colossorum: *Talis est in Capitolio Apollo, translatus a M. Lucullo ex Apollonia, Ponti vrbe, xxx cubitorum, quingentis talentis factus.* Stephanus secundam suam Apolloniam ponit ἐν νήσῳ πρὸς τῇ Σαλμυδῳῳ, in insula iuxta Salmydessum. De insula dubitat Salmastius ad Solinum pag. 151, cui Strabo Apolloniam Asiæ in Ponti insula cum hac nostra confudisse, quas Plinius lib. VI cap. XIII distinguit; Stephanus Strabonem sequutus videtur. De Luculli expeditione Eutropius lib. VI cap. VIII *Alter Lucullus [ Marcus ] qui Macedoniam adiunxit, - - - multas supra Pontum positas ciuitates adgressus est. Illic Apolloniam euerit.*

Supra Apolloniam *Anchialus* est, oppidum Apolloniaticum. Strabo lib. VII pag. 221 *ἔτ' Ἀγχιάλη τολεμαίων Ἀπολλωνιατῶν, Deinde Anchiale est* (nam plures formæ vocabuli) *oppidum Apolloniaticum.* Mela dicto loco: *Oleffos, Mesembria, Anchialos.* Plinius neutro genere: *Nunc in ora Mesembria, Anchialum, vbi Messis fuerat.* Zosianus quoque memorauit sub Valeriano lib. I. cap. XXXIV; & Trebellius Pollio Vita Claudii cap. XII *Barbari, Anchialo vastata, conati sunt Neapolin etiam obtinere.* Et Ammianus lib. XXII cap. XIX *Tomi, & Apollonia, & Anchialos.* Omnes igitur *Anchialos* siue *Anchialus*: etiam Ptolemæus *Ἀγχιάλος*: solus fere Strabo *Anchiale*; & Plinius *Anchialum*. Strabonem sequutus est Eustathius ad Dionysii vers. 875 *ἐπὶ καὶ Θρακικῇ Ἀγχιάλῃ, κατὰ τὸν γῶγερον, Est etiam Thracia Anchiale, secundum geographum, id est Strabonem, quem honoris causa ita nominat.*

Et heic finit Ptolemæus oram Thraciæ, vltiora quæ sunt, & ipsam *Mesembriam*, Mæsiæ inferiori adiudicauit, vt supra de terminis Thraciæ, & antea cap. VIII in Mæsia demonstrauimus, vbi etiam de *Mesembria*, quæ *Mesambria* Herodoto & in nummis est, diximus. Sita est cis Hæmum montem xc

,. Eee eee ee

stadiis

Stadiis secundum Arriani periplum supra excerptum: condita a Megarensibus. Strabo lib. VII pag. 221 ἔτα τὸ Αἷμον ἕως μέλει τῆς δεῦρο θαλάττης διήκον. ἔτα Μεσημβρία Μεγαρέων ἀποικος. Deinde [post Odessum] est Hamus mons, ad istud usque mare pertingens. Sequitur Mesembria, colonia Megarensium. Plinius lib. IV cap. IX Oppidum Tetranaulochus. Mons Hamus, vasto iugo procumbens in Pontum, oppidum habuit in vertice Aristaum. Nunc in ora Mesembria, Anchialum. Illa Tetranaulochus ultra Hamum sita erat, etiam simpliciter Naulochos dicta; at ditionis Mesembrianorum. Strabo dicto loco: Ὀδησὸς Μηλῶν ἀποικος, καὶ Ναύλοχος Μεσημβριανῶν πολίχνιον. ἔτα τὸ Αἷμον ἕως. Odessus Milesiorum colonia: ἔ Νάυλοχος Μεσημβριανῶν oppidum. Inde mons Hamus. Si quis in Hamo limitem posuerit, tamquam a natura constituto termino, Mesembria Thracibus adscripta; non errabit, meo iudicio, ut supra quoque præfati sumus.

## MEDITERRANEA THRACIAE.

Quæ inter Strymonem & Nestum sunt, usque ad Pangæum montem ferme, excepta Mædica regione; in Macedonia supra, cui adiecta fuerunt, exposuimus. MAEDICA regio sub Pangæo monte sita, proxima Macedonia. Gens, Mædi; caput illorum Iamphorina. Polybius Excerpt. lib. X cap. XXXVIII τὰς προσορῶντας τῇ Μακεδονίᾳ Θρᾷκας καὶ μάλιστα τὰς Μαιῶδες ἐπιβολὰς ἔχειν ὡς ἐμβαλῶντας ἐπὶ Μακεδονίαν, finitimos Macedonia Thracæ, & in his maxime Medos, consilium inisse incurrendi in Macedoniam, Et Liuius lib. XXVI cap. XXV de Philippo: in Thraciam exercitum & Medos eduxit. Incurrere ea gens in Macedoniam solita erat. - - - urbem Iamphorinam, caput arcemque Mædica, oppugnare cepit. Ptolemæus in Thracia, Macedoniam versus sita, Μαιδικὴ στρατηγία, Mædica præfectura. Meminit Liuius etiam oppidi Petra in Mædis, sed quem locum in hac gente tenuerit, non addit. Verba sunt lib. XL cap. XXII Inde [a Dantheletis] in Mædicam regressus, urbem, quam Petram adpellant, oppugnare est adortus. Superiori loco [lib. XLVI cap. XXV] Phragandas, obscuram gentem, cum Mædis coniungit, vnde de situ, Macedonia propinquo, quodammodo iudicare licet.

Addit

Addit Ptolemæus: καὶ ὑπὲρ μὲν τὴν Μαυρικὴν Βεοσικήν, ἔς *super Medicinam, Bessica præfectura*. Mons *Pangæus* intercurrit, ad *Philippos* vsque se reflectens. Plinius lib. IV cap. XI \* *Populorum eius* [Thraciæ] *amnem Strymonem accoliunt dextro latere Densetea ἔς Madi, ad Bisaltas vsque supra dictos: leuo Digèri, Bessorumque multa nomina ad Nestum amnem, Pangei montis ima ambientem.* DENSELETAE etiam a Cicerone memorantur in *Pisonem* cap. XXXIV, vt *obediens nato Rom. imperio, qua sola in barbarorum defectione Macedonica C. Sentium prætorem intata fuit.* Videntur esse *Δανθηλῆται, Dantheleta* Ptolemæi, πρὸς τὰς Μυσίας καὶ τὸν Αἴμον τὸ ὄρος ἀρχόμενοι ἀπὸ δυσμῶν, iuxta *Μασίαν* utramque ἔς *Hæmum montem* incipientes ab occasu. Ibi fuit *Δανθηλητικὴ στρατηγία, præfectura Dantheletica.* Strabo lib. VII pag. 220 *Μεδῶν τινες καὶ Δανθηλιτῶν, quidam Medorum ἔς Dantheletarum.* Et Liuius lib. XXXIX cap. LIII *Dantheletarum* cum *Bessis* mentionem fecit. Ptolemæus in *Dantheletis* ponit urbem *Pautaliā, Πανταλίαν*, quam ita Stephanum quoque, non *Πανταλία*, scripsisse ordo eius probat alphabeticus. Recte. nam & Ezechiel Spanhemius, quem honoris gratia nominamus, produxit nummum, quo scriptum exstat ΠΑΤΤΑΛΙΑ. quod vna argumentum est, non ignobilem urbem fuisse *Pautaliā*. A Traiano ornamenta habuit, quod alii nummi, ab eodem summo viro pag. 185 producti, diserte docent, epigraphen hanc præferentes ΟΥΛΗΙΑC ΠΑΤΤΑΛΙΑC, id est *Vlpia Pautalis*, Plinius quos *Digeros* vocat, Stephano sunt *Δίγηροι, ἔθνος Θράκιον, Digeri, gens Thracia.*

BESSI omnium Thracum ferocissimi & barbari adeo, vt Hieronymus epitaphio *Nepotiani*, siue epist. III, præ ceteris Thracibus ac barbaris *Bessorum feritatem* notauerit. Paullinus Nolanus Carm. XV II ad *Nicetam* vers. 206

*Et sua Bessi niue duriores.*

Strabo dicto loco: *Βέσσοι ὑπὲρ τὸ πλεόν τῷ ὄρει νέμονται τῷ Αἴμω, καὶ ὑπὸ τῶν ληστῶν Λησαὶ πρὸς αἰγροῦνται, Bessi maiorem Hæmi partem tinent, ἔς a prædonum multitudine Prædones cognominantur.* Eutropis lib. VI cap. VIII de *M. Lucullo*: *Bessis primus Romanorum inulit bellum, atque eos ingenti prælio in Hæmo monte superauit.*

Oppidum illorum *Vscudama* fuit. Pergit ibidem Eutropius: *Oppidum Vscudamam, quod Bessi habitabant, eodem die, quo*

E E E e e e 2

*adgressus*

*adgressus est, vicit.* Ammianus quidem lib. XIV cap. XXXVII *Hadrianopolim, urbem Hamimontanam, Vscudamam antehac adpellatam* tradit: quod etiam Sextus Rufus cap. IX adfirmavit. Sed incertior res est de priore nomine, quod Lampridius in Elagabalo cap. VII ait *Orestæ* fuisse; Zonaras in Constantino Monomacho p. 199 *Ορεστιάδος, Orestiadis*. Ad hæc Hadrianopolis in Odrylis potius, quam Bessis, sita est: nec propterea duæ in Thracia Hadrianopoles fuere, vt Casaubonus ad Lampridium ex hoc ipso dissensu iudicauit.

Propior Bessis *Philoppopolis*, itidem ad Hebrum sita, sed multo superiorem: cuius æque incertum nomen antiquum est. Rufo *Ummolpias* fuit: etiam Ammiano lib. XXII cap. II: Plinius autem lib. IV cap. XI vetus nomen *Poneropolim* fuisse dicit: deinde *Philippolim* ab amplificatore dictam; tandem *Trimontium* ab situ. Et Ptolemæus nomen *Trimontii* habet coniunctum cum *Φιλιπποπόλεως*: sed, nili mendum subest aut adfuturum manu aliena, Philippi & Hadriani vrbes in vnam confundit. Philippus, conditor, Amyntæ filius fuit, quia alterius Philippi temporibus iam clara vrbs erat. Liuius lib. XXXIX cap. LIII *mediam in Thraciam exercitum in Odrysas, & Dantheletas, & Bessos duxit. Philippopolin urbem fuga desertam oppidanorum cepit.* Et mox: *relictæ ad Philippolim presidio.* Adde Polybii excerpt. Legat. cap. XLVIII. In occasum solis inde *Bessapara* recedit, ex Antonini cognita itinerario.

Sed ad Nessum siue Nestum reuertamur, quem Bessos attingere supra Plinius, & ex eo Solinus notauerunt. Adluit hoc flumen *Nicopolin*, Traiani opus, cum cognomine *ad Nestum*. Ptolemæus in mediterraneis Thraciæ: *Νικόπολις ἡ περὶ Νέστον, Nicopolis, quæ circa Nessum est*, siue Nessum: a quo situm etiam cognoscimus. Spanhemiano opere pag. 889 nummus proponitur, præscriptus *ΟΥΑΠ. ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΠΡΟΣ ΝΕΣΤΟ, Vlpia Nicopolcos ad Nestum.* nam O aliquando in nummis pro Ω est. Et aliis Commodi ac Caracallæ apud Harduinum: *ΟΥΑΠ. ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΠΡΟΣ ΜΕΣΤΩ, Vlpia Nicopolcos iuxta Mestum.* Sic enim cum M etiam hoc flumen fuisse nominatum, supra adnotatum est.

Sub Rhodope inter Nestum & Hebrum, Antonini itinere a Dyrrachio Byzantium, duo oppida nominantur, *Mitolitum* & *Temporum*: vnde Traianopolim fit transitus. De priore silent ceteri: alterum nisi fallor, *Tempyrum* scribendum est & iuxta Aeniorum fines ad septemtriones constituendum. Livi lib. xxxviii cap. xli *Inde Aeniorum fines, prater Apollinis (Zerynthum quem vocant incolæ) templum superant. Aliæ angustia circa Tempyra excipiunt, (hoc loco nomen est) nec minus confragosa.* Consentit Ovidius lib. i Trist. eleg. ix

*Inde levi vento Zerynthia litora nactis*

*Threiciam tetigit fessa carina Samon.*

*Salus ab hac terra brevis est Tempyra petenti.*

Ipse mons Rhodope, circa Nestum incipit & ultra Hebrum longe procurrit, ubique Hæmo ferme parallelus. Strabo lib. vii pag. 217 inde usque ab Illyriis montibus deducit, cum quibus iuga Thraciæ connectit. Sed de hoc in superioribus plura: etiam de Hebro fluvio, maximo omnium Thracicorum, poetis & historicis non minus laudato quam geographis, supra actum est.

Inter Hebrum, Rhodopen & mare quæ sunt, itineribus Antonini explicantur optime. Ad Hebrum, ubi cursum in austrum flectit, *Hadrianopolis*, cxxxiv millibus a Philippoli, quæ ad eundem amnem est superius: de quibus est antea dictum. Quæ interiecta sunt, obscura loca sunt omnia, itinere ab vrbe in orientem nominata pag. 30 ed. Schotti.

Infra Hadrianopolin ad idem flumen est *Plotinopolis*, a Traiani vxore adpellata: & deinde *Traianopolis*. Inclutam conditoribus suis vtramque Ptolemæus memorauit: & Notitia Episcopatum Græc. etiam vtramque habet, *Plotinopolin*, in Hæmimontana prouincia; *Traianopolin* in prouincia Rhodope. Antoninus quo loco vtramque habuerit, iter a Plotinopoli *Heraclæam* ostendit, hoc ordine distributum:

*Plotinopolis*

*Traianopolim* M. P. XXII

*Apros* M. P. XXIII

*Resiston* M. P. XXII

*Heraclæam* M. P. XXV.

Eccccc;

Inter-

Interiacet *Dyme* inter Plotinopolin & Traianopolin, ex Ptolemaei dispositione, cui Δύμη est: & ex itinere a Dyrrachio Byzantium. Inter Plotinopolin & Hadrianopolin videtur *Nice*, Νίκη, fuisse, vbi confessionem Ariani conscripserunt, vt homine imperitis imponerent, quasi Nicena esset Bithyniae. Ammianus lib. xxxi cap. xxxi *Nicen stationem* memorat inter Byzantium & Hadrianopolin. Itinerarium Hierosolymitanum, vt vocant, siue iter a Burdigala Hierosolymam, sedem propius definit, a *Philippopoli* per cvi millia ducens *Nicen*, inde per xl circiter *Drusiparam*, & per totidem fere *Heracleam*. Quo posito, circa Hadrianopolin aut Plotinopolin cadet, aut in medium inter vtramque. Scribitur itinerario *Nica*: at in Ariana illa historia est Νίκη, *Nice* apud Socratem lib. ii cap. xxxvii, & Sozomenum lib. iv cap. xix: & vterque πόλιν, *oppidum* vocat, quam Ammianus *stationem*.

*Syracella* inter Traianopolin & Apros, itinere ab Hydrunte Aulonem per Macedoniam. *Apri* autem, Ptolemaeo Ἀπρι κολώνια, *Apri colonia* Romana, circa Melam flumen fuerunt. Antoninus etiam plurali *Apros* dixit itinere iam dicto a Plotinopoli: Plinius autem singulari numero *Apros colonia*, lib. iv cap. xi: & Stephanus, Ἀπρος, Ἰηλυκὸν, πόλις Θράκης, *Apros*, *feminini generis, vrbs Thraciae*. Etiam Hierocles Ἀπρος. Vaillantius de nummis coloniar. p. 153 Aprum coloniam a Claudio deductam censet, quamuis nullus illius nummus aut aliud monumentum super sit: quod verosimilius est, quam cum Cedreno p. 266, praetorii praefecto Apro, Carini socero, vindicare. Non enim attendit Cedrenus, iam tum a Plinio & Ptolemaeo *coloniam* Aprum dictam esse.

*Cypsella* siue *Cypsela* oppidum superest, itidem circa Hebrum vel Melanem positum. Plinius *Cypsella*: Ptolemaeus, qui etiam κύψελλα gemino elemento scripsit, ad amnem fere Melanem suis profert numeris: Stephanus autem, cuius sunt κύψελλα, simplici littera, dicit πλεσιόν τῷ Ἑβρὸς ποταμῷ, *prope fluvium Hebrum* esse. Antonini ordo turbatus est, itinere ab Hydrunte per Macedoniam Constantinopolim, vt certi nihil inde haberi possit. Ceterum *Cypsella* Liuiio plurale est, qui lib. xxxi cap. xvi in castellis numerat: sed Stephano est πόλις Θράκης, *vrbs Thraciae*, quod probabilius. Iterum Liuius lib. xxxviii cap. xl.

Postero

*Postero die Cypsela peruenit: a Cypselis via x millium fere siluestris.* Australem autem situm Cypsellorum Ptolemæo debemus. De *Resisto* supra diximus, hoc itinere inter Apros & Heracleam fere medio loco constitui, ideoque frustra ab nonnullis cum Rhædesto confusam esse. Ab Hadrianopoli Heracleam peregrinator Antonius itinere gemino per *Bergulas*, & *Drusiparam* ducit: & sic utrumque per rectam lineam circa Rhodopen montem cadit. Ordo est huiusmodi:

*Hadrianopoli*

<i>Ostudizum</i>	M. P.	XVIII
<i>Burtudizum</i>	M. P.	XVIII
<i>Bergulas</i>	M. P.	XVIII
<i>Drusiparam</i>	M. P.	XVIII
<i>Izirallon</i>	M. P.	XVI
<i>Heracleam</i>	M. P.	XVIII.

Priora sunt obscura. *Bergula* a Cedreno dicto loco *Βεργύλιον*, *Bergulion*; a Ptolemæo *Βεργύλη*, *Bergule* seu *Bergula* dicuntur, quod singulare femineum videtur genuinum esse. *Drusipara* priori itinere *Drizipara*, corrupte forsitan; posteriore *Drusiparum* neutro genere: corruptius apud Suidam *Δριζιπάρος*, *Driziparos*. Vera videtur Ptolemæi *Δρυσιπάρεια*, *Drusipara*, quamquam nec Antonini *Drusiparum* contemnendum est.

Quæ inter Hæmum & Rhodopen sunt cognita, maiorem partem Ptolemæo indice cognita habemus: ut sunt *Nicopolis* ad Hæmum, *Νικεπολις περὶ Αἴμον*, diuersa ab illa altera Thraciæ ad Nessum eodem auctore: & *Πρασίδιον*, (forte *Præsidium*) item *Ίαλα*, & *Οπισάνα*, omnia sub Hæmo, sed obscuriora: ad Rhodopen *Οστῆφος* & *Αρζος*: ad *Ρινυσίον* fluuium, qui supra Mesembriam in Pontum ruit, *Carpudæmum*, *Orcelis*, & superius, *Δεελτος κολώνια*, *Deultus colonia*: *Deultum* alias. Plinius IV cap. XI *Ηαλμυδεσσος*, *Deultum cum stagno*, quod nunc *Deultum* vocatur, *veteranorum*. Veteranorum ergo colonia fuit, ab Vespasiano deducta, quia *Flauia* in nummis cognominatur. Caracallæ nummus apud Patinum p. 301 COL. FL. PAC. DEULT. id est, *Colonia Flauia Pacensis Deultum*. quod & sub aliis principibus repetitum fuit p. 343, 358.



Trans flumen *Tonzo*, *Bizya*, *Cabyle*. De *Tonzo* nihil præterea notum: *Bizya* & aliis memorata, gentis suæ regia. Plinius dicto loco: *Intus Bizya*, *arx regum Thraciæ*, *a Terei nefasto crimine multa hirundinibus*. Solinus cap. x addit nonnulla: *In Cænici regione, non longe a Flauiopoli colonia, Bizye oppidum, quondam arx Terei regis, multis hirundinibus, & deinceps alitibus illis inaccessum*. nota fabula ex lib. vi Metamorphoseos Ovidianæ. Quod vero in *Cænici* regione dicit, displicet Salmasio, quia Stephanus ait: *Βιζύη, πόλις Θράκης, τὸ τῶν Ἀσῶν βασιλεῖον*, *Bizye, urbs Thraciæ, Astorum regia*. In Asica ergo regione fuit, si chorographus vere censuit. Tertia *Cabyle* sic quoque scripta est Eusebio in Chron. & Eutropio, Ammiano, & Harpocrati, præter Ptolemæum: contra Straboni & Stephano *καλυβη*, *Calybe*: quod etiam Sexti Rufi melioribus libris expressum est. Stephanus quidem utrumque nomen exponit tamquam urbium diuersarum; sed vnâ & eandem esse consensu doctissimorum adprobatur, Scaligeri in Euf. p. 152, Spanhemii de vsu num. p. 903, Berkelii ad Stephani *καλυβη*. Philippus Amyntæ coloniam perditorum hominum in eam deduxit, (*πληροτάτους ἐνταῦθα ἰδρύσας*) vt Strabo refert lib. vii pag. 222. Vnde Stephano dicta *ἀποικὸς Μακεδόνων*, *colonia Macedonum*.

- Hæc a Ptolemæo nominata: quibus *Flauiopoli* Plinii, antea *Zela* dictam, adiicimus, de qua is ita in Thracia post Bizyam: *Regio Cænica, colonia Flauiopoli, ubi antea Zela oppidum vocabatur*. Solinus ait non longe a Bizya abesse, quam Asica supra regioni vindicauimus. Sed res illa regionum aut præfecturarum in plerisque est incerta, quia Ptolemæus nomina dedit; vrbes cuique regioni suas non subdidit. Mœsiæ & Hæmo monti obuertit *Daxtheleticam*, *Vsilicesicam*, *Selleticam*: Macedonia & Aegæo, *Medicam*, *Drosicam*, *Cæleticam*, *Sapaicam*, *Cenicam*: Mædicæ superponit *Bessicam*, huic *Bennicam* & *Samaicam*: in maritima Perintho ad Apolloniam vsque *Asicam*, in cuius termino prope consentit Heracleota sub finem Perieges. cui *Thynia* est τῆς Ἀσικῆς ἐσχάτη, *Asica extrema*. Sed a Perintho an incipiat, subdubitat. Strabo vii pag. 222 ὑπέρκειται τὰ Βυζαντία τὸ τῶν Ἀσῶν ἔθνος, supra Byzantium est Astorum gens. Stephanus tantummodo: *Ἀσαι, ἔθνος Θράκης τὸ κτητικὸν Ἀσικῆς, Ἀστὴ Θράκων gens: possessum Asicus*.

*Asticus.* Plinius IV cap. XI *Caletas* diuidit, maiores *Hamo*, minores *Rhodopa* subdit: inter quos *Hebrus amnis* sit. Qui tabulas Ptolemæo adiecit, siue *Agadæmon* est siue alius, non vbiq̃ue cum prædictis consentit: quem interdum potius in nostra tabula, quam dubia aliorum præcepta, sequuti sumus.

Gentes autem Thraciæ nobiliores post Edones sunt *Mæsi*, *Bistones*, *Cicones*, *Cani*, *Bessi*, *Caleta*, *Odrysæ* [ Tacitus ann. III cap. XXXVIII *Calaleta Odrusæque*; sed Liuius lib. XXXVIII cap. XL & Plin. IV cap. XI *Caleta* ] & παράλιον *maritimam oram* tenentes *Æstæ*; quos *Æstios* Liuius vocat lib. XXXVIII cap. XL, *Cænos* simul, *Caletas* & *Maduatenos* nominans ad *Ææmum Densæleta* seu *Denthaleta*, & *Selleta*. In his *Bessi* quondam & *Odrysæ* potentissimi. Hinc *Odrysus* poetis est Thracius, vt exemplis probatum dedimus ad illud Silii lib. IV vers. 432

- - - *Mauors in prælia currus*  
*Odrysia tellure vocat.*

## INSVLÆ CIRCA THRACIAM.

*Aegæi maris insulas* exposuimus supra in *Græcia*: quæ proximæ sunt *Thracibus*, ad hunc locum reseruauimus. In iis

*THASVS* prima est, *Nesti ostiis* opposita, marmore cum primis, quod *Thasum lapidem* vocant, frumento & viño diues. Quidam geminant sibilantem huius vocabuli, & *Stephano*, ac nonnullis locis *Polybii*, est *Θάσος*: *Plinii* itidem lib. IV cap. XII *Thassus*. Sed plurimi simplici & scripserunt *Θάσος*, *Thasus*, *Herodotus*, *Thucydides*, *Scylax* extremo periplo, *Strabo*, & *Philippi* pacificatione Excerpt. *Polyb. Legat. IX*: ac in nummis *Harduini* ac *Theauri Brandenburgici* ΘΑΣΙΩΝ. *Strabo* lib. 2 pag. 335 ὑπὸ παρίων ἐκτίσθη Θάσος, a *Pariis condita* & *culta Thasus*: quod de noua colonia intelligamus. primi enim conditores *Phœnices* fuerunt. *Herodotus* lib. II cap. XLIV inuenisse se in *Thaso* templum ait, ὑπὸ φοινίκων ἰδρυμένον, οἱ κατ' Εὐρώτης ἑστῆ-  
τιν ἐκλάσαντες, Θάσον ἐκτίσαν, a *Phœnicibus exstructum*, qui ad *uestigandam Europam* nauigantes *Thasum* condiderunt. A *Phœnice Thaso*, qui cum *Cadmo* profectus sit, nomen habere *Heracleus Martianus* pag. 27 auctor est,

FFF fff ff

Φοίνικες

- - - - Φοίνικες μετὰ Κάδμω καὶ Θάσῳ  
 ἐκ τῆς Ἀσίας διαβάντες ἔλαβον δὴ Θάσον,  
 Ἀπὸ τῆς Θάσῳ καὶ τῆς νομῆς, ὡς καὶ νῦν ἔχει.

Priscum nomen Eustathius ad Dionysium χρυσῇ, *Chryse* tradit fuisse: addit Plinius nomina *Aëria* & *Aethria*. Mela lib. 11 cap. VII *In Aegæo mari prope Thraciam Thasos, Imbros, Samothrace*. In diuitiis insulæ laudat Eustathius & μέταλλα χρυσᾶ, *aurifodinas*: sed largior prouentus ex marmore. Seneca epist. LXXXVI de Romanorum luxu: *Pauper sibi videtur ac sordidus, nisi Alexandria marmora Numidicis crustis distincta sunt, - - nisi Thasius lapis, quondam rarum in aliquo spectaculum templo, piscinas nostras circumdedit*. De frugum prouentu Dionysius vers. 523

- - - - ὠγυγίῃ τε Θάσος, Δημήτερος ἀκτῇ,  
 id est *Thasus Cereris litus*, quæ ita vocatur, Eustathio interprete, διὰ τὸ εὐδοκίμον τῆς νήσου, καὶ εὐκαρπον, *propter fertilitatis felicitatem*. De vino Apuleius Apolog. p. 289 *Olitori & cauponi merito est concessum, olus & vinum ex nobilitate soli commendare, vinum Thasium, olus Phlasiuum*. Nepos Cimone cap. 11 *Thasios opulentia fretos suo aduentu fregit*. Sub Romanis liberi fuere. Plinius: *Thassos libera*. Ptolemæo lib. III cap. XI vocata θαλασσία, *Thalassia*, quod corruptum ex Θάσος vel θασσια videtur. Vid. Voss. in Scylacem.

SAMOTHRACE obiecta Hebri ostiis, religionis fama nobilitata & asylo. De nomine mire variant an Samo, Ionum insulæ, acceptum ferat. Straboni lib. X pag. 315 videtur probabilius, ἀπὸ τῆς σάμης, quo nomine τὰ ὕψη, *altitudines* significantur, deductam adpellationem esse, quia Ida & Troia ex vertice illius, secundum Iliados X vers. 12, potuissent conspici. Certe *Samos* fuit antiquum nomen, ut Strabo censet lib. VII extremo: additamentum *Thraciæ* discretionis causa factum. Dionysius vers. 524

Ἰμβρος, Θρηϊκῇ τε Σάμος, Κορυβάντιον ἄστυ,

*Imbros, & Thracia Samus, oppidum Corybantium.*

Corybantes ad religionem loci pertinent, quia venerabile ibi templum fuit, cuius etiam Plutarchus meminit in Pompeio p. 631. Ibi τὰ ἐν Σαμοθράκῃ μυστήρια, *initiationis mysteria*, ut Strabo dicto loco vocat, tradebantur. non minoris æstimata quam Eleusinia.

Eleusinia. Etiam asyllum erat sanctissimum. Plutarchus Aemil. Paulo p. 268 *Oetivius*, consulis legatus, τὴν ἀστυλίαν παρέχευεν τῷ Πέρσῃ διὰ τὰς θεάς, *Perfen* inuolutum deorum causâ reliquit. Eadem historia a Liuiο est perscripta lib. XLV cap. v *Classis Cn. Octauī Samothracam est adpulsâ*, reliqua. Urbem habuit cognominem. Ptolemæus III cap. XI extremo: Σαμοθράκη νῆσος καὶ πόλις, *Samothrace insula & oppidum*. Quum Macedones inuassissent, in illorum ditione fuit. Liuius lib. XLIV cap. XXV *pecuniam [Perfen] interea Samothrace in templo depositurum. Ea insula quum ipsius ditionis esset, videre Eumenes, nihil interesse, an Pelle pecunia esset*. Plura de nominis origine, primis cultoribus, auctore mysteriorum in hac insula, disputat Diodorus Siculus lib. V cap. XLVII seq. Et hæc libera sub Romanis mansit. Plinius IV cap. XII *insula Samothrace, quæ libera, ante Hebrum: ab Imbro triginta duo millia: a Lemno viginti duo M.D. a Thraciæ ora triginta octo millia: circuitu triginta duo millia: attollitur monte Saece decem M. passuum altitudinis; vel importunissima omnium*. Sunt qui *Zerinthon antrum* Lycophronis vers. 77 huic insulæ tribuunt, sequuti Aristophanis scholiasten in Pacem pag. 641: quod alii plerique in Thraciæ ora quæsiuerunt, vt supra demonstrauimus.

IMBRVS opposita Mastusiæ Chersonesi. Distantiam ex Plinio iam cognouimus. Stephanus: Ἰμβρος νῆσος ἐστὶ Θράκης, ἱερὰ Καβίρων καὶ Ἑρμῆ, *Imbrus est insula Thraciæ, Cabiris sacra & Mercurio*. Liuius lib. XXXV cap. XLIII *Imbrum primum insulam tenuit: inde Scyathum traiecit*. Ouidius lib. I Trist. eleg. IX

*Venimus in portus, Imbria terra, tuos.*

CTANEAE, Κυάνει, duæ parvæ insulæ, quali scopuli, sunt proxime ad Bosporum, in Ponto, de quibus & distantia illarum supra ex Arriano aliquid prædiximus. Vna Asiam, altera Europam spectat. Strabo lib. VII pag. 221 αἱ δὲ Κυάνει πρὸς τῷ στόματι τῆς Πόντου εἰσὶ δύο νησίδες, τὸ μὲν τῇ Εὐρώπῃ προσεχές, τὸ δὲ τῇ Ἀσίᾳ, πρὸς ἑμὴ διαγόμενα ὅσον ἑκοσι σταδίων. *Cyanea sunt duæ exiguae ad fauces Ponti, altera Europa, altera Asia adiuncta, circiter XX stadiorum freto distantes*. De his fabula fuit, esse mobiles, coire & collidi, rursusque discedere. Pomponius Mela lib. II cap. VII *Contra Thracium Bosporum duæ parvæ, paruoque distantes spa-*

*rio, & aliquando credita dictaque concurrere, & Cyanea vocantur & Symplegades. Plinius eadem transcripsit lib. IV cap. XIII adiecta origine ac causa fabulæ: In Ponte dua MD pass. ab Europa: XIV M. ab ostio, Cyanea, ab aliis Symplegades adpellatæ: traditaque fabulis se inter concurrisse, quoniam paruo discreta intervallo ex aduerso intrantibus gemina cernebantur, paulumque deflexa acie, cœventium speciem præbebant. Ex his Darius Hystaspis dicitur Pontum contemplatus, apud Herodotum lib. IV cap. LXXXV. Ammianus lib. XXII cap. XIII geminos scopulos vocat: Lycophron vers. 1285 πέτρας, saxa,*

*ὡς πόντος ἑλλης καὶ πέτρας Συμπληγάδες.*

Ovidius, ad fabulam adludens, lib. I Trist. eleg. IX

*Transcat instabiles strenua Cyaneas.*

Idem epistola Medæ ad Iasonem vers. 121

*Compressos utinam Symplegades elisissent.*

## F I N I S

## ERRATA OPERARVM.

Pag. 71 vers. 29 lege *Scalabis*. Pag. 73 v. 9 *Λυγία*. Pag. 74 v. 31 *Antoniam*, sex syllabis. Pag. 93 v. 2 *Sclambinam*: ibidem v. 31 *Colonia*. Pag. 125 v. 7 *Tuderem* vocali prima. Pag. 81 v. 9 *Bigerrones* quatuor syllabis. Pag. 186 v. 30 *Vatellus*. Pag. 189 v. 23 post *vidimus* incide, ac adde *signat*. Ibidem v. 24 *Peutingeriana*. Pag. 212 v. 14 *Parifinsis*. Pag. 260 v. 6, & pag. 266 v. 10 *Cluervius*. Pag. 339 v. 21 incide inter *CONDVSI* & *SEGN*. Pag. 386 v. 30 *Bellouacorum*: & v. 32 *Bellouacorum*. Pag. 489 v. 5 *Bergos* plurali. Pag. 491 v. 20 *Electrides* quatuor syllabis. Pag. 508 v. 15 *Byzantius*. Pag. 513 v. 34 incide inter *Argodum*, & *Tabanam*. Pag. 534 v. 8 quod; non *quo*. Ibidem v. 21 *Lacum*, non *locum*. Pag. 574 v. 21 *sique*. Pag. 584 v. 31 *Trimatum*. Pag. 594 v. 4 *Bulgarorum*. Pag. 606 v. ult. *Casaubono*. Pag. 669 v. 6 *Lepidum*. Ibidem v. antepen. *Gabellum*. Pag. 796 v. 21 *Rutul*. Pag. 804 v. 24 coniunge perperam *diuisti inuice*. Pag. 855 v. 28 *Clanius* per *c*, non *g*. Pag. 1016 v. 23 *monstrabimus*. Pag. 1033 v. 14 *Eurdos*. Pag. 1053 v. 20 *Στεφάνου*. Pag. 1061 v. 28 adde *Stephanus* inter *quid* & *Hypatam*. Pag. 1089 v. 24 *Σέβαστα*. Pag. 1123 v. 11 *Antirrhi*. Pag. 1193 v. 2 *αρημίδος*: & v. 34 *Tinnari*. Pag. 1276 v. 26 *Αμινῆ*: & v. 25 *Αμινῆ*.

## INDEX

# INDEX GEOGRAPHICVS.

## A.

**A** Bacænum *Sicilia*  
 Abæ *Phocid.*  
 Abantes pop. *Eubææ*  
 Abantis inf. *Eubææ*  
 Abantias, eadem  
 Abdëra *Thrac.*  
 Abdëra *Hisp.*  
 Abea *Mesenia*  
 Abella *Campan.*  
 Abellinum *Hirpinor.*  
 Abia *Mesenia*  
 Abnoba mons *Germ.*  
 Abobriga *Hisp.*  
 Abudiacum, Abudiacum  
 Abrinca fluius *Belg.*  
 Abrincatæ, pop.  
 oppidum  
 Abrincatui pop. *Gall.*  
 Abrystum *Lucanie*  
 Ablyrtides insulæ *Illyr.*  
 Absyrtis, Absyrtium, inf.  
 Abudiacum  
 Abula *Bastitanorum*  
 Abus fluv. *Britann.*  
 Abusina *Vindelic.*  
 Academia *Attica*  
 Academia *Ciceronis*  
 Acalandrum flumen  
 Acanthus *Ætææ*  
 Acanthus *Macedon.*  
 Acarnania regio  
 Acarnantes pop.  
 Acci, colon. *Hisp.*  
 Accitani Genellenses  
 Acelum *Venet.*  
 Aceræ *Compin.*  
 Aceræ *Transpadana*  
 Acelinus fluv. *Sarmatia*  
 Acelta *Sicilia*  
 Aclazorum Ratio *Thrac.*

1014  
 1131 f. 1132  
 1254  
 1259  
 ibidem  
 1298  
 93  
 1190  
 858  
 871  
 1190  
 461  
 105  
 510  
 323  
 201  
 ibidem  
 200, 201  
 909  
 623  
 623  
 520  
 135  
 405  
 522  
 1150  
 841  
 910  
 1095  
 1051  
 1100  
 1100  
 134  
 134  
 700  
 855  
 683  
 501  
 995  
 1306

Achaia Rom. provincia  
 Propria

1022, 1170

*Attica*  
 Achates fluv. *Sicilia*  
 Achelous fluv. *Accol.*  
 Acherini pop. *Sicil.*  
 Acheron, Acheros fl. *Bruttior.*  
 Acherontia fl. *Ital.*  
 Acherontia opp. *Ital.*  
 Acheron fluv. *Epiri*  
 Acherusia palus *Epiri*  
 Acherusia palus *Campania*  
 Achetum *Sicil.*  
 Achilleos Dromos  
 Achilles insula  
 Acidaua *Dacia*  
 Acimincum *Pannon.*  
 Acincum *Pannon.*  
 Aciris fluv.  
 Acis fl. *Sicilia*  
 Acmonia *Dacia*  
 Acontisma *Maced. adreæ.*  
 Agradina, pars *Syracusarum,*  
 Aceræ *Sicil.*  
 Acræphia, Acræphium  
 Acragas, *Agrigentum*  
 Acrææ *Lacon.*  
 Acrilla, Acrillæ *Sicil.*  
 Acirphia *Bæot.*  
 Acrîtas, promont.  
 Acroathum *Maced.*  
 Acroceraunii montes  
 Acrocorinthus  
 Acrolissus *Illyr.*  
 Acrothous *Macedon.*  
 Acronius lacus  
 Aetæa, *Attica*  
 Aetania inf.  
 Aête, *Attica*  
 Aetium promont.  
 oppidum  
 Acumincum, *Acumincum*  
 Acusio *Gall.*  
 FFF FFF FF 3

1170  
 1157  
 986  
 1108  
 1010  
 912  
 913  
 893  
 1089  
 1089  
 834  
 1009  
 500  
 500  
 598  
 560  
 559  
 632, 910  
 976  
 601  
 1055  
 982  
 1008  
 1139  
 981  
 1199  
 1008  
 1139  
 1189  
 1052  
 1083  
 1171  
 618  
 1052  
 284, 519  
 1149  
 491  
 1149  
 1100  
 101  
 560  
 242  
 Ad

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Ad Aquas <i>Dacia</i>	601	Aegilium, <i>Igilium</i> , alia ab <i>Aegifo</i>	949
Ad Aquas <i>Mæf.</i>	576	Aegina inf.	1247
Adariftus <i>Macedon.</i>	1034	Aeginium Thessal.	1060
Addua fluv. <i>Ital.</i>	527	Aegira <i>Albaia</i>	1177
Adeba <i>Hifpan.</i>	138	Aegisthena <i>Megarenf.</i>	1168
Adelocum <i>Britann.</i>	425	Aegiftus, Aegiftus <i>Mæf.</i>	586
Ad Fines <i>Belg.</i>	281	Aegithallum prom.	993
Ad Herculem <i>Pannon.</i>	561	Aegitharsum prom.	993
Ad intercifa <i>Saxa</i>	744	Aegitium <i>Actol.</i>	1113
Ad Labores <i>Pannon.</i>	562	Aegium <i>Albaia</i>	1177
Ad Lullia <i>Belg.</i>	386	Aegones pop.	665
Ad Muros <i>Pannon.</i>	567	Aegos flumen <i>Thrac.</i>	1309
Ad Nouas <i>Mæf.</i>	575	Aegosthena <i>Megarenf.</i>	1168
Ad Pontem <i>Muri</i>	543	Aegula inf. <i>Ena Aegatum</i>	1019
Ad Statuas <i>Pannonia</i>	558	Aegulæ infula, <i>Aegates</i>	1019
Coloffas	559	Aegyla inf. <i>Peloponnef.</i>	1247
Ad Tropæa Brutt.	915	Aegyptus <i>Mæf. inf.</i>	586
Adrana fluv. <i>Germ.</i>	455	Aegyptus	ibidem
Adria opp. & finus	636	Aeliana Pincenfis	582
Adriani Forum	350, 354	Aelii pons <i>Britann.</i>	429
Adrianum mare	637	Aelinum promont.	354
Adriaticum mare	637	Aemilia Foffa <i>Cifpad.</i>	667
Adrius mons <i>Illyr.</i>	606	Aemiliana castra <i>Hifp.</i>	125
Aduaca <i>Tungorum</i>	340 f.	Aemilii Tropæum <i>Gall.</i>	232
Aduatici pop. <i>Belg.</i>	361	Aeminium <i>Hifp.</i>	71
Aduarua <i>Eburonum</i> (non <i>Aduaticum</i> )	362	Aemodæ infula	444 feq.
	670	Aemona, <i>Emona</i> , <i>Pannon.</i>	556
Ad Victoriolas <i>Cifpadan.</i>	535	Aenaria inf. <i>Ital.</i>	951
Adula mons <i>Germ.</i>	415	Aenæa, <i>Ania Macedon.</i>	1048
Adurni portus <i>Britan.</i>	1026	Aenci, incole <i>Aeni</i>	1302
Aeas fl. <i>Græc.</i>	956	Aenius Iuppiter	1342
Aexa, Aexe inf. <i>Ital.</i>	122	Aeni Pons	540
Aebura <i>Hifpan.</i>	873	Aeni pons inferior	524
Aecæ <i>Hirpinorum</i>	872	Aenianes pop.	1061, 1099
Aeculanum <i>Hirpin.</i>	1256	Aenona <i>Liburnia</i>	612
Aedeplum <i>Eubææ</i>	1037	Palini ciuitas	612
Aedeffa <i>Macedon.</i>	1256	Aenus fluuius <i>Rhet.</i>	518
Aedipsum <i>Eubææ</i>	213	Aenus mons <i>Cephalenia</i>	1242
Aedui pop. <i>Gall.</i>	1037	Aenus opp. <i>Thrac.</i>	1301 f.
Aegæ, <i>Aegæa Maced.</i>	1177	&	1302
Aegæ <i>Acbaie</i>	1281	Aeolix infula	1015
Aegæum mare	1282	Aepæa <i>Aepcia Mæffen.</i>	1189
vade dicatur	1188	Aequi pop. <i>Ital.</i>	782
Aegaleus mons	1019	Aequicoli pop. <i>Aequi</i>	782
Aegates infula <i>Stil.</i>	1038	Aequiculi <i>idem</i>	782
Aege, <i>Aegæa Macedon.</i>	994	Aequinoctium	551
Aegesta <i>Sicilie</i>	575	Aequum colon. <i>Dalmat.</i>	619
Aegeta <i>Mæfia</i>	567	Aeria opp. <i>Gall.</i>	243
Aegeretium clafus	1204	Aeria inf. <i>Thafus</i>	1330
Aegix <i>Lacon.</i>	708	Aefarus fl. <i>Crotonia</i>	924
Aegida <i>Hiftræ</i>	1247	Aefernia <i>Samnit.</i>	864
Aegilia inf. <i>Peloponn.</i>		Aclis fl. <i>Vmbria finis</i>	741
		Aclis	

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Aefis opp. <i>Vmbria</i>	745	Alæsus fl.	ibid.
Aefola, Aefula <i>Latii</i>	802	Alagonia	1208
Aefona <i>Hispan.</i>	148	Alalcomenæ	1036
Aestii pop. <i>Germ.</i>	488	Alalcomenium, Alalcomenz	1141
Aefula, Aefulum	802	Alani pop. <i>Sarm.</i>	504
Aethalia inf. <i>Ital.</i>	947	Alania regio	505
Aethea, <i>Alba</i>	1192	Alata <i>Dalmatia</i>	619
Aethices pop. <i>Græc.</i>	1096	Alata Castra <i>Britan.</i>	432
Aethria inf. <i>Thasus</i>	1330	Alatium	807
Aetna mons	1002	Alauna <i>Britan.</i>	432
oppid.	ibid.	Alauna, Alaunium <i>Gallia</i>	201
Aetoli pop. <i>Ἀιτωλοί</i>	1108	Alaunus fl.	404
Aetolia regio	1108	Alba Fuentis	766
Affile opp. <i>Latii</i>	807	Alba Heluitorum	231
Affianus mons	804	Alba <i>Hispan.</i>	144
Africa: limes	25 seq.	Alba Iulia	601
Africus ventus	33	Alba Longa <i>Latii</i>	797
Aganippe fons	1146	Alba <i>Piceni</i>	761
Agasus portus	885	Alba Pompeia <i>Ital.</i>	659,
Agatha inf. <i>Gall.</i>	252	et	660
Agatha, Agathe, opp.	228	Alba Vrgaon <i>Hispan.</i>	96
Agathodæmon geographus	5	Albani pop. <i>Maced.</i>	1027
Agathyrna, Agathyrnum	999	Albaniana <i>Belg.</i>	351
Agathyrsi pop. <i>Syth.</i>	506	Albanopolis	1027
Agedincum, <i>Agendicum</i> ,	209	Albanum pradium	798
Agelocum	425, 431	Albanus lacus	798
Agendicum <i>Gall.</i>	209	mons <i>Latii</i>	ibid.
Agennum vide <i>Aginnum</i>		Albanus mons <i>Ilyridis</i>	606
Ager <i>Picenus</i>	752	Albaugusta <i>Gall.</i>	251
Agefina	189	Albenfes, ab <i>Alba ad Fucinum</i>	766
Aginnum <i>Gall.</i>	189	Albensium ciuitas	232
Agrigenti portus	988	Albieneses, Albigenfes	190
emporium	ibid.	Albiga <i>Gall.</i>	ibid.
Agrigentum <i>Sicilia</i>	988	Albigaunum	655
Agrinium <i>Actol.</i>	1114	Albinia fluv.	719
Agrippinæ Prætorium	350	Albiniana	351
Agrippina colonia	328	Albintemelium	654
Agrippina <i>Brbs</i>	328	Albiæce <i>Gall.</i>	239
Agrippinenses	ibid.	Albion, <i>Britannia</i>	401
Aguntum <i>Rhet.</i>	532, 543	Albis fl. <i>Germ.</i>	456
Agurium, Agyrium	1004	Albium Intemelium	654
Agyllæ, <i>Cere</i>	735, 736	Albium Ingaunum	655
Agyrium, Agyrium	1004	Albius mons	550, 606
Ἀγυλλος inf. <i>Ital.</i>	947	Albocensii pop.	596
Ἀγυός ποταμός	1309	Albona <i>Hispan.</i>	611
Ailacus fl. <i>Rhet.</i>	527	Albula, <i>Tiberis</i> ,	793
Ala Nova <i>Pannon.</i>	551	Alburnus mons	905
Alaba <i>Hispan.</i>	130	poscus	ibid.
Alabis, Alabon, Alabus fl.	980	Alcimoënnis <i>Vindel.</i>	522
Alabon opp.	980	Alea <i>Arab.</i>	1216
Ala Minerva	1226	Alebece <i>Gall.</i>	239
Alafa, Alefa <i>Sicilia</i>	998	Alemanii pop.	449, 483
		Aleman-	7.



# INDEX GEOGRAPHICVS.

Alemannæ parua initia	ibidem	Althæa Hispan.	126
Aloria Corfica	958	Altinum Ital.	699
Alefa Sicil. vide Alafa	998	Altinum Pannonia	559 f.
Alesia Gall.	211	Alisiodorum Gall.	210
Aleta Dalmat.	619	Altona fl. Britann.	403
Aletium Ital.	896	Aluntium Sicilia	999
Aletrium, Alatrium	807	Aluona Histrix, Albona,	611
Aletum Gall.	199	Aluta fl. Dac.	596
Alexia, Alesia rectina	212	Alyzia opp.	1104
Algæ	733	Amaci, Amacis, pop. Affures	106
Aigidum, mons & opp.	785	Amadoca opp.	509.
Aliaemon fl. Maced.	1037	Amadoci pop. Sarmat.	507
Alicanum Pannon.	555	Amagetobria	289
Alione Britann.	430	Amakur, Affurica	106
Aliphera Arcad.	1229	Amanteni pop.	550
Aliso fl. Germ.	454	Amantes pop.	ibidem
Alisontia fl.	271	Amantia Græc.	1017
Alissa Corfica	959	alia	1029
Allaba fl. Sicil.	989	Amarynthus Eubœæ	1254
Allaua fl. Sicil.	ibid.	Amarysia Diana	1254
Allia fl. Ital.	772 seq.	Amasenus fl. Latii	811
Allieni Forum	699	Amasia, Amasus, fluv.	451
Allife Samnii	866	Amastra Sicil.	1013
Allobroges pop.	449	Amathus fl. Pamisus	1192
Alma mons	561	Amathus Laconia	1194
Alma fl. Etruria	718	Amber fluv. Vindel.	518
Almo, rius Roman.	791	Ambiani pop. Belg.	384
Almopii pop.	1031 f.	Ambiani opp.	269
Almum Mas.	576	Ambiatinus vicus Treuer,	321
Almus mons Mas.	561	Ambitarinus vicus	316, 321
Alociæ insulæ	492	Ambitius pagus	322
Alon Thessal.	1071	Ambracia	1091
Alone Hisp.	136	Ambracus castellum Ambracia	1092
Alone Britann.	430	Ambrones pop. Helvet.	276
Alope Locr. Ozol.	1118	Ambronicus pagus	280.
Alopece, Alopecia, inf.	509	Ambrossium	228, 230
Alopeconnesus	1306	Ambrysus, Ambrysus	1128
Alorus Pieria	1041	Amenanus fl. Sicil.	977
Peonia	1033	Ameria opp. Ital.	750
Alpenus	1120	America an prisca nota	49
Alpes Bastarnicæ	597	Amerinum castellum	726
Alpes Graiæ	650	Ameriola Sabinor.	772
Alpes Penninæ	650, 651	Ametra Sicil.	1013
Alphæus fl.	1182 & 1183	Amisfa, Amisus fl.	451
Alpinæ gentes	646	Amiternum	762, 781
Alsa fl. Venet.	702, 703	Amnisus fl. Creta	1276.
Alsum Etrur.	737	oppidum	ibid.
Alsuca Rbat.	531.	Amorgus ins.	1294
Alta Ripa ad Rben.	310	Ampelon promont.	1050
Alta Ripa Pannon.	559	Ampelos prom. Creta	1266
Altanum Bruttior.	929	Amphaxitis regio	1044
Altanus ventus	42.	Amphicæ	1130
		Amphi-	

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Amphiclea	ibidem	Anemo fl. <i>Cispadan.</i>	676
Amphilochi pop.	1103	Anemoria <i>Phocid.</i>	1128
Amphilochia regio	1102	Angitia lucus	767
Amphimides finus	1267	Angli pop. <i>Germ.</i>	478
Amphimalla, Amphimallium	ibid.	Angriuarii pop. <i>Germ.</i>	470
Amphipagum prom. <i>Coreyr.</i>	1235	Angulum <i>Vestin. Ital.</i>	762
Amphipolis <i>Macedon.</i>	1053	Anien fl.	766
Amphissa <i>Ozolanum</i>	1117	Animo fl. <i>Cispadan.</i>	679
Amphrysus, Amphrysus fl.	1074	Anio, <i>Arten.</i> fl.	769
Anapla, <i>Ar. lacus</i>	875	Anisus fl. <i>Norici</i>	537
Acyela <i>Ital.</i>	825	Anitorgis opp. <i>Hisp.</i>	97
Acyela <i>Laconica</i>	1202	Annamatia <i>Pannon.</i>	559
Aactotium <i>Avanan.</i>	1101	Anonium <i>Eugancor.</i>	692
Anagnia <i>Lati.</i>	806	Anfibarii pop.	467
Anane, pop. <i>Cispadane</i>	665	Ansiuarii pop. <i>Germ.</i>	ibid.
Anaon portus	654	Antemarunnum	290, 292
Anaphe inf. <i>Cretus M.</i>	1279	Antemna, Antemnæ	768
Anaphylus <i>Attice</i>	1158	Anthedon, portus <i>Argolicus</i>	1213
Anapus fl. <i>Illyr.</i>	618	Anthedon <i>Bæot.</i>	1135
Anapus fl. <i>Sicilie</i>	984	Antheia <i>Messinor.</i>	1192
Anartes pop. <i>Dacie</i>	596	Authemûs, regio <i>Macedon.</i>	1040
Anarti pop.	ibid.	vrbs <i>Maced.</i>	ibid.
Anas fl. <i>Illyan.</i>	68	Anthropophagi pop.	506
Anasus fl. <i>Norici, Anisus,</i>	537	Autiana <i>Pannon.</i>	564 E.
Anassus fl. <i>Venet.</i>	702, 703	Autiarum castra	808
Anatili pop.	232 E. 233	Autiothones	27
Anatiliorum vrbs	233 pr.	Anticirra <i>Malonic.</i>	1124
Anaximander Milesius tabulas Geographi-		Anticirra <i>Ozolanum</i>	1116
cas primas confecit	4	Anticyra <i>Macedonium</i>	4124
Ancalites pop. <i>Britan.</i>	409	Anticyra <i>Ozolanum</i>	1116
Anchise portus <i>Epiri</i>	1084	Anticyra <i>Britan.</i>	1124.
Anchoa <i>Bæot.</i>	1149	Antigonea <i>Epiri</i>	1085
Anciana <i>Pannon.</i>	565	Antigonia <i>Aradice</i>	1231
Ancon, Ancona,	753	Antigonia <i>Maced.</i>	1046
Anerina <i>Sicil.</i>	1010	<i>Chalcidica</i>	1048
Ancyra <i>Sicil.</i>	ibid.	<i>Epiri</i>	1085
Andecrium vide Andetrium	619	Antipodes	27, 28
Andegaui pop.	202	negati	28, 29
oppidum	ibidem	adserti a veterib.	30
Andegaus vrbs	202	Antipolis <i>Maffiensum</i>	235
Anderedon <i>Gall.</i>	191	Antiquaria <i>Hisp.</i>	94
Anderidum	ibid.	Antirrhium <i>Peloponnesi.</i>	1112
Anderitum	ibid.	Antiscii	25, 26
Andes, pagus <i>Mantuanus</i>	687	Antisiodorum <i>Gall.</i>	210
Andes, Andi, pop. <i>Gall.</i>	202	Antium <i>Lati.</i>	796, 808
Andetrium <i>Dalmat.</i>	619	Antoeci	27
Andicaui pop. <i>Gall.</i>	202	Antona fl. <i>Britan.</i>	404
Andicaurum ciuitas	ibid.	Antonacum, Antronnacum	323
Andomadunum <i>Lingonum</i>	290	Antro, Antron	1073
Andretium <i>Illyr.</i>	619	Antros inf. <i>Gall.</i>	251
Androphagi pop.	506	Antunnacum <i>Belg.</i>	323
Andrus inf. <i>Cyclad.</i>	1287,	Amphiscii	24, 25
		Ggg 888 55.	Au. in-

# INDEX GEOGRAPHICVS.

<i>Anxantium Marforum</i>	767	<i>Virgo Rom.</i>	ibid.
<i>Anxur opp. Latii</i>	812	• <i>Aquæ Apollinares</i>	735
<i>Aobriga Hsp.</i>	104, 105	<i>Aqua Viua Etrur.</i>	731
<i>Aornos Euri</i>	1084	<i>Aquæ Augustæ Tarbellorum</i>	180
<i>Aous fl. Ilyridis Græcæ</i>	1016	<i>Aquæ Bilbulitanæ Hsp.</i>	128
<i>Aparétias ventus</i>	33	<i>Aquæ Britannicæ</i>	416
<i>Apeliotes ventus</i>	33	<i>Aquæ calidæ Hsp. opp.</i>	143
<i>Apeneite opp. Apulie</i>	885	<i>Aquæ Celenæ Hsp.</i>	105
<i>Aperantia subPindo</i>	1114	<i>Aquæ Ciliæ Hsp.</i>	ibidem
<i>Aphas fl. Epiri</i>	1093	<i>Aquæ Conuenarum</i>	181
<i>Apbetæ opp. &amp; port.</i>	1077	<i>Aquæ Cumaniæ</i>	833
<i>Αφελιωτης ventus</i>	34, 36	<i>Aquæ Cutiliæ Sabin.</i>	779
<i>Aphidna Atticæ</i>	1151	<i>Aquæ Dacicæ</i>	601
<i>Aphrodisias Thrac.</i>	1312	<i>ad Aquas Dacie</i>	601
<i>Aphrodium Iy enæ</i>	153	<i>Aquæ duclius Romani</i>	791
<i>Aphrodium Latii</i>	796	<i>Aquæ Flauix, opp.</i>	104
<i>Aphytis Mædon.</i>	1049	<i>Aquæ Helnetæ</i>	282
<i>Apia, Peloponnesus</i>	1169	<i>Aquæ Mœticæ</i>	576
<i>Apidanus fl. Thiffal.</i>	1061	<i>ad Aquas Mœf.</i>	576
<i>Apollinares Aquæ</i>	735	<i>Aquæ Pannoniæ</i>	555
<i>Apollonia Actolice</i>	1114	<i>Aquæ Quintianæ</i>	105
<i>Apollonia Chalcidica</i>	1052	<i>Aquæ Regiæ Epiri</i>	1086
<i>Cretæ</i>	1267	<i>Aquæ Sextiæ Gall.</i>	238
<i>Macrobiorum</i>	1052	<i>Aquæ Statiellorum</i>	661
<i>Apollonia ad mare Hadr.</i>	1025	<i>Aquæ Tarbellicæ Gall.</i>	180
<i>Apollonia Mygedonie</i>	1046	<i>Aquæ Tauri Etrur.</i>	733
<i>Apollonia Siciliæ</i>	1014	<i>Aquæ Vocomiæ Hsp.</i>	145
<i>Apollonia Thrac.</i>	1321	<i>Aquenses Taurini</i>	733
<i>supra Pontum,</i>	eadem	<i>Aquilo ventus</i>	33
<i>Aponiana inf.</i>	1020	<i>Aquilonia Herpinorum</i>	874.
<i>Appianum Rhat.</i>	532	<i>Aquensis ciuitas, Aix,</i>	238
<i>Appiaria Mœf.</i>	585	<i>Aquensis ciuit. Tarbell.</i>	180
<i>Appii Forum</i>	819	<i>Aquicaldenses Hsp.</i>	143
<i>Apri Pl. opp. Thrac.</i>	1326	<i>Aquileia</i>	703
<i>Apros, sing. idem,</i>	ibid.	<i>Aquincum Pannon.</i>	559
<i>Aprustum</i>	909	<i>Aquinum Ital.</i>	823
<i>Asporos inf. Ilyr.</i>	623	<i>Aquitania prouincia</i>	178
<i>Aspus fluv. Maced.</i>	1025	<i>vetus angustior</i>	179
<i>Abfyrus, Abfyrtydes</i>	623	<i>ab Augusto amplificata</i>	ibidem
<i>Apra Gall.</i>	244	<i>Arabeia</i>	1014
<i>Apra Iulia</i>	ibid.	<i>Arabona Pannon.</i>	52
<i>Aptensium ciuitas</i>	ibid.	<i>Arabo fluv. Pannon.</i>	548
<i>Aptera Cretæ</i>	1270	<i>Arabrigi Hsp.</i>	71
<i>Aponus fons</i>	698	<i>Arachthus fl. Epiri</i>	1091, 1093
<i>Apulia regio</i>	879	<i>Aracillum Hsp.</i>	108
<i>Dannia</i>	881	<i>Aracels Hsp.</i>	111
<i>Peucezia</i>	881, 890	<i>Aracynthus mons Acetolia</i>	1109
<i>Apulum Dacie</i>	601	<i>Ara ducta opp. Hsp.</i>	70
<i>Apulum Augustum</i>	602	• <i>Ara Flauix opp.</i>	521
<i>Aqua Claudia Romæ</i>	791	<i>Ara scilianiæ Hsp.</i>	106
<i>Crabra Rom.</i>	791	<i>Aragenus Gall.</i>	201
<i>Martia</i>	ibidem	<i>Aranus inf.</i>	1277
			<i>Ara</i>

# INDEX GEOGRAPHICVS.

<i>Ara Tutelæ Corficæ</i>	958	Argenteum fl.	172, 234
<i>Ara Vbiorum</i>	327, 329	Argentium fl.	172, 234
an Bonna	329	Argentora	302
<i>Araſ fluv. Gall.</i>	169, 170	Argentoratum	301, 302
<i>Araſs, idem *</i>	169	Argentoratus	301
<i>Araſi pop. Luſit.</i>	72	Argentuarium	186, 303
<i>Araura vrbs</i>	228	Argæus vrbs Gall.	201
<i>Arauriſ, Araurius fl.</i>	173, & 228	Argæites ventus	33, 36
<i>Araufio opp.</i>	242	Argi, vrbs <i>Argiuorum</i>	1213
<i>Araufio Secundanorum</i>	242	Argilus <i>Ma ed.</i>	1052
<i>Arauzona Illyric.</i>	613	Argita fluv.	441
<i>Ataxus prom. Elidæ</i>	1181	Argithea <i>Epiri</i>	1095
<i>Arbela Sicilia</i>	1014	Argoda <i>Sarmat.</i>	513
<i>Arbor Felix opp.</i>	281	Argolicus ſinus	1197, 1109
<i>Arcades, Arcadia, opp. Creta</i>	1275	Argolis regio	1209
<i>Arcadia regio</i>	1219	Argos Amphiloſchium	1102
<i>Archippe Majorum Ital.</i>	767	Argos, <i>Peloponneſia,</i>	1109
<i>Arcidaia Daſæ</i>	198	Argos, τὸ Ἀργεῖον, <i>Argi, A-giæ.</i>	1214
<i>Arcilaci opp. Hiſp.</i>	135	Hippum	1214
<i>Arcobriga Hiſp.</i>	76	Argos Hippum <i>Ital.</i>	833
<i>Arcobriga</i>	129	Argyripa, idem,	883
Cefada	129	Ἀργυρίππα	83
<i>Ardea Latii</i>	796	Argyrium <i>Sicilia</i>	1004
<i>Ardena, Arduenna</i>	274	Argyrium	612
<i>Ardici pop. Illyr.</i>	607	Arabisium <i>Rauaror.</i>	286
<i>Ardius mons Illyr.</i>	606	Arca inf. Gall.	232
<i>Ardoneæ Apulia</i>	883	Aracia <i>Lari</i>	799
<i>Ardotium Illyric.</i>	613	Aracium nemus	799
<i>Arduenna ſilua</i>	273	Aracium	477
* <i>Arecomii Volæx</i>	229	Arimalpi <i>Seythe</i>	507
<i>Arelate duplex</i>	237	Ariminum opp.	739
col. Iulia Paterna	237	flum.	16.
<i>Arelate, Arelatum &amp; Arelas</i>	236	Ariorum mors <i>Retice</i>	98
<i>Sextanorum</i>	ibid.	Arſtigoras Mileſius	4
<i>Aremorici, Armorici</i>	195 ſeq.	Arſtæum opp. in <i>Hemo</i>	1296
<i>Arenacum</i>	348	Arſtium <i>Pia orium</i>	71
<i>Arenatium</i>	348	Arſtates pop.	550
<i>Arene Elidæ</i>	187	Arſape <i>Noſis</i>	539
<i>Arethon fl. Epiri</i>	1091	Armentarium <i>Bitab.</i>	352
<i>Arethufa fons Sicil.</i>	982	Armenia fluv. <i>Euxur.</i>	720
<i>Arethufa fons Eubææ</i>	1239	Aminno mons <i>Hiſp.</i>	75
<i>Arethufa Mygdonia</i>	1046	Armorica, regio, ora	197
<i>Arethufa Thibana</i>	1146	Armoricæ ciuitates	195
<i>Aretreba, Artabæ pop.</i>	105	Armorici pop. Gall.	195, 196
<i>Arenacæ pop. Hiſp.</i>	117	<i>Arna Vmbrææ A. annim.</i>	747
<i>Argeia regio</i>	1209	Arnas fl. <i>Etur.</i>	720
<i>Argenis fl.</i>	201	Arnus fluvius <i>Etrur.</i>	634
<i>Argennum prom.</i>	975	Arceſtrum pop. <i>Hiſp.</i>	111
<i>Argentanum Bruttior.</i>	929	Archa fluv.	922, 923
<i>Argentaria</i>	286, 303	Arcla fluv. <i>Helvet.</i>	273
* <i>Argentum flum. Gall.</i>	172 & 234	Arulus, opp. <i>Byſſ.</i>	1047
<i>Argentia Traſpadana</i>	683	Argunius fl.	1223

G O B E E E G G Z . . . Arpi

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Arpi opp. <i>Apulia</i>	883	Asines fl. <i>Sicilia</i>	976
Arpinum	821	Asisia <i>Liburn.</i>	613
Arretini Veteres	723	Asisium <i>Ital.</i>	747
Fidentes	ib.	Asopus fl. <i>Bæot.</i>	1134, 1138
Iulienes	ib.	Asopus fl. <i>Peloponnesi</i>	1175
Arretium	723	Asos, Asum <i>Cret.</i>	1274
colonia Fidens Iulia	723	Asia <i>Macedon.</i>	1051
Arribantium <i>Mæc.</i>	582	Asforus, Asforium <i>Sicil.</i>	1005
Arribium <i>Mæc.</i>	585	Asparagium <i>Græca Illyrid.</i>	1025
Arta opp. <i>Hisp.</i>	85	Asforus <i>Macedon.</i>	1046
Artia fluvius <i>Illyr.</i>	605, 611	Aspia fl. <i>Piceni</i>	754
<i>fluv. Italia</i>	709	Aspledon <i>Bæot.</i>	1148
Artabri pop. <i>Hisp.</i>	102, 104, 105	Asia <i>Ligur.</i>	659
Arabinum <i>Gall.</i>	286	Asia Regia <i>Hisp.</i>	93
Artana, <i>Ortona,</i>	805	Astacus <i>Atarnania</i>	1104
Artemisia inf. <i>Ital.</i>	949	Astæ pop. <i>Thrac.</i>	1328
Artemisium <i>Eubææ</i>	1252	Asteris, Asteria inf.	1239
Artemita, <i>Agrinuntia</i> inf. <i>Ital.</i>	949	Astii, <i>Asia</i> pop. <i>Thrac.</i>	1329
Artena <i>Etrur.</i>	733	Astica regio <i>Thrac.</i>	1328
Artigi <i>Hisp.</i>	85	Astigi colonia <i>Hisp.</i>	94
Arubium <i>Mæc.</i>	585	Augusta	94
Arueci opp. <i>Hisp.</i>	83	Astura, fluv. <i>Latii</i>	809, 949
Arucia <i>Illyr.</i>	613	insula sub illius ostium	809, 949
Aruerni pop. <i>Gall.</i>	191 f.	Ciceronis villa	809
fratres Romanorum	192	Astures pop. <i>Hisp.</i>	106
vrbs <i>Gall.</i>	ibidem	Astures Augustani	106
Arunda opp. <i>Hisp.</i>	83	Transmontani	106
Arupinum <i>Liburn.</i>	609, 610	Asturica Augusta	106
Arusini campi <i>Hirpinor.</i>	872	Asturia regio	106
Arx Britannica in <i>Bataë.</i>	352	Astypalea inf.	1247, 1278.
Arx Romana, eadem,	352	Atabulus ventus	37
Arypium <i>Liburn.</i>	611	Atagis fluvius	527
Arzoz opp. <i>Thrac.</i>	1327	Atalanta inf. Euripi	1255 & 1259
Arzus fl. <i>Thrac.</i>	1313	Atalantæ Nelson, <i>inlet</i>	1256
Asenus ager <i>Acad.</i>	1225	Atax fluv. <i>Gall.</i>	174
Asanum <i>Uabunt.</i>	616	Ategua <i>Hisp.</i>	95
Aschburgus mons	461	Atella <i>Campan.</i>	850
Aschburgum <i>Belg.</i>	337	Aternum <i>Lucanie</i>	908
Astii, <i>Æolis.</i>	25	Aternum <i>Piceni</i>	757, 763
Astionis fossa ex <i>Pado</i>	697	Aternus fluvius	757
Astra <i>Hesiodi patria</i>	1146	Atolte <i>Venetiæ</i>	699
Astinum <i>Dalmat.</i>	617	Athamanes pop. <i>Græc.</i>	1095
Astulum <i>Apulum</i>	887	Athamania regio	ibid.
Astulum <i>Picenum</i>	759	Athamantius campus <i>Bæot.</i>	1139
Asturis lacus	1074	Athanagia <i>Hisp. Illyria</i>	151
Asta <i>A. d.</i>	1225	Athene <i>Attica</i>	1149
Asteshates pop. <i>Liburn.</i>	613	Athene <i>Diades in Eubæa</i>	1257
Astinæus finis, <i>Mæcen.</i>	1244	Athene <i>Atticæ</i>	682
Astinæus fl. <i>Sicilie</i>	976, 985	Athene <i>Atticæ</i>	391
Astinæ <i>Argolidæ</i>	1211	Athene polis <i>Mæssitiensium</i>	234
<i>Hermionica</i>	ibid. 1211	Athens fl.	527, 633, 688
Astne <i>Lacon.</i>	1194	Atho, Athos, mons	1052
		Athyras	

# INDEX GEOGRAPHICVS.

<i>Athyras fl. Thrac.</i>	1316	Augusta Emerita	75
<i>Atina Latii</i>	823	Augusta Iulia Gaditana	87
<i>Atinium Theſſal.</i>	1059	Augusta Semella Hiſp.	96
<i>Atinum Lucaniae</i>	907	Augusta Noua Hiſp.	119
<i>Atintanes pop.</i>	1034	Augusta Praetoria Daciae	603
<i>Atintania regio</i>	1034, 1097	Augusta Præſ. Salafflorum	651
<i>Atrauates pop.</i>	383	Augusta Rauracorum	285
<i>Atrax opp. Theſſal.</i>	1063	Augusta Sueſſonum	395
<i>Atrebatæ, Erbs</i>	384	Augusta Taurinorum	647
<i>Atrebatæ pop. Belg.</i>	384	Augusta Treba Ital.	784
<i>Atrebatæ, Atrebatii, Britann.</i>	417	Augusta Treuironum	317
<i>Atria Transpad.</i>	669	Augusta Tricastinorum	243
<i>Atrianus fl.</i>	633, 696	Augusta Veromanduorum	389
<i>Attacorti, pop. Britan.</i>	438 ſeq.	Augusta Vindelicorum	520
<i>Attacum Hiſp.</i>	130	Augusta Vlpia Traiana	600
<i>Attagus fl. Atax,</i>	174	Augustana caſſira	523
<i>Attegua Hiſpan.</i>	95	Augustobona Gall.	211
<i>Atthis, idis, regio Attica</i>	1149	Augustobriga Hiſp.	74, 121
<i>Attica regio</i>	1149	Augustodunum Gall.	213, 214
<i>Attidium Umbriae</i>	745	Augustomagus Belg.	388
<i>Attium Corſicae</i>	959	Augustomana Gall.	211
<i>Attuari pop. Germ.</i>	470	Augustoritum Gall.	187
<i>Attubi Claritas Iulia</i>	94	Augustonemetum Gall.	192
<i>Atuaca, Atuatia</i>	340 f.	Auia Veſſinorum	762
<i>Atuatici pop. Belg.</i>	361	Auſio portus	654
<i>Atuatiorum oppid.</i>	362	Aulæ moenia Thrac.	3320
<i>Atuatuca Eburonum</i>	332 f. 340	caſtellum	ibid.
<i>Aturenſium ciuitas</i>	180	Aulerci pop. Gall.	204
<i>Aturrus fluv. Gall.</i>	179	Eburonices	204, 205
<i>Aturus fl. Gall.</i>	166, 179	Diabintes	ibidem
<i>Auanticum, Auenticum</i>	278	Cenomani	ibid.
<i>Auara fluv. Gall.</i>	193	Aulis idæ, Boeot.	1134
<i>Auaricum Gall.</i>	193	Aulon opp. & nauale	1026
<i>Auatici pop.</i>	232 f.	ad mari Hadr.	ibidem
<i>Auchethee Germaniae</i>	504	Aulon ſupra Chalcidicam	1053
<i>Anchi p. p. Eubœæ.</i>	357, 358	Aulona Peloponneſi	1187
<i>Audena fl.</i>	712	Aureliana colonia	539
<i>Audun fl. Gall.</i>	168	Aurelianae Apuliae	891
<i>Auella Campan.</i>	858	Aureliani vrbs	204
<i>Auende Liburn.</i>	610, 611	Aureoli pons	684
<i>Auentio Gall.</i>	241	Aureus Mons Corſicae	959
<i>Auens fl. Sabyn.</i>	275	Aureus Mons Marſi.	573
<i>Auenticum Hæmat.</i>	277	oppid.	573
<i>Auernus lacus</i>	836 ſeq.	Aurinia Etrur.	719
<i>Auſidena S. montium</i>	863	Aurunci pop. Ital.	824
<i>Auſtus fl. Apul.</i>	632, 887	Aula opp. Hiſp.	146
<i>Annates cismontani</i>	762	Auſcentes pop.	182 ſeq.
<i>Auſina, fl. fluv. Veſſinor.</i>	762	Auſci, Auſcii, pop.	182
<i>Auſona fl. Boeot.</i>	404	Auſci vrbs Apulian.	182
<i>Augia Chalcidiae</i>	1052	Auſer fluv. Ital.	631, 713
<i>Augusta Aſtorum</i>	182	Auſur, idem,	ibid.
<i>Augusta colonia Apulum</i>	603	Auſura opp. Hiſp.	146
<i>Augusta Dacia</i>	600	G B B B B B B B	Auſi-

# INDEX GEOGRAPHICVS.

<i>Aesimium, Ausimum</i>	757	limites	ibid.
<i>Aufuba fluv. Hibern.</i>	441.	oppida	ibid.
<i>Aufones pop. Ital.</i>	824	<i>Batulo, Batullo Hisp.</i>	142
<i>Aufona opp.</i>	824	<i>Bateria, Bateria pars</i>	82
<i>Aufonia regio</i>	628	<i>Begacum Nerviorum Belg.</i>	343, 365
<i>Aufter ventus</i>	33, 34	<i>Begienni pop. Vagienni,</i>	647
<i>Austrania inf. German.</i>	491	<i>Baii Campan.</i>	835
<i>Aulugum Rhet.</i>	531	<i>Saianus sinus</i>	835
<i>Auteliodorum Gall.</i>	210	portus Iulius	ibid.
<i>Authetani pop. Hisp.</i>	146	<i>Baiocasses Gall.</i>	201
<i>Autostiodorum Gall.</i>	210	<i>Baiocassium ciuit.</i>	ibid.
<i>Autricum Gall.</i>	203	<i>Balari pop. Sardinia</i>	966
<i>Autrigones pop. Hisp.</i>	107, 108	<i>Baleares insule</i>	159
<i>Autura fl. Gallie</i>	168	<i>Balesium Calabria</i>	896
<i>Auuna fl. Britann.</i>	404	<i>Balio Hisp.</i>	113, 128
<i>Auxina, Vexima</i>	118	<i>Baltia, Scandinouia</i>	489
<i>Auximum Ital.</i>	757	<i>Bantia Apul.</i>	892
<i>Axelodunum Britan.</i>	429	<i>Baranio fl. Gall.</i>	215 f.
<i>Axiacæ pop. Sarm.</i>	503	<i>Barbariana Hisp.</i>	92
<i>Axiaces fl. Sarmat.</i>	497	<i>Barbarium promontorium</i>	69
<i>Axima opp. Gall.</i>	247	<i>Barbesul Hispan.</i>	89, 92
<i>Axiopolis Aeg.</i>	585	<i>Barbesula eadem</i>	92
<i>Axius fl. Maced.</i>	1036, 1040, 1044	<i>Barbarium promontorium</i>	69
<i>Axona fl. Gall.</i>	169, 273	<i>Barcino Hispan.</i>	142
<i>Axuna opp. Gall.</i>	247	Faurentia	ibid.
<i>Azagarium Sarmat.</i>	509	<i>Barcæ, Bariz, Bégus</i>	93
<i>Azuli pop.</i>	550	<i>Baris Calabr.</i>	898
<i>Azines pop. Arcad.</i>	1233	<i>Barium Scul.</i>	890
<i>Azorum Insul.</i>	1061, 1062	<i>Barpana inf. Ital.</i>	949
<i>Azorus Pelagonia</i>	1062	<i>Baris inf. aa Gall.</i>	250
		<i>Basi opp. Hisp.</i>	146
		<i>Basiana Pannon.</i>	565
		<i>Basilea</i>	287
		<i>Basilidæ Sythæ</i>	503, 504
<i>Bacacum Nerviorum Belg.</i>	365	<i>Basiana Pannonia</i>	565
<i>Bacalis Hispan.</i>	147	<i>Basta Calabria</i>	898
<i>Baccanæ Etrur.</i>	733	<i>Bastarnæ pop.</i>	487
<i>Baccenis silua Germ.</i>	462	<i>Bastarnicæ Alpes</i>	488, 597
<i>Bacuntium fl. Pannon.</i>	561	<i>Basternæ pop. Bastarna</i>	487
<i>Badacum Norici</i>	541	<i>Basti opp. Hisp.</i>	135 f.
<i>Badia opp. Hisp.</i>	83	<i>Bastetani pop. Hisp.</i>	82
<i>Balschenæ lucus Belg.</i>	467	<i>Bastitani, idem,</i>	134
<i>Bacala Hispan.</i>	143	<i>Battuli pop. Hisp.</i>	82
<i>Bacula Anterimorum</i>	146	<i>Bataua Cæsariæ, in Vinde.</i>	523
<i>Belo opp. Hispan.</i>	89	<i>Bataui pop.</i>	343
<i>Balipp, opp. &amp; port.</i>	88	<i>Batauridunum</i>	347, 348
<i>Batara Gall.</i>	227	<i>Bataurorum insula</i>	344, 347
<i>Bates fl. Hisp.</i>	97	oppidum	347
<i>Bates fluvius Hisp.</i>	ibid.	<i>Bithia Hispan.</i>	840
<i>Battia provincia</i>	81 seq.	<i>Bithynia fl. Thrac.</i>	116
eius limites	82	<i>Bathy fl. Scythæ</i>	995
<i>Beticæ connectus iuridici</i>	82	<i>Batua Hisp.</i>	617
coloniz	ibid.	<i>Batum</i>	

# INDEX GEOGRAPHICVS.

<i>Ratulum Campan.</i>	853, 854	<i>Bergulia Hispan.</i>	150
<i>Bauconica V. ang. ionum</i>	312	<i>Berœa Mædon.</i>	1038
<i>Baudobriga Treuerar.</i>	320	<i>Berones, Bergus, pop.</i>	108
<i>Kauli, Villa Campan.</i>	338	<i>Berunenſes Rhæt.</i>	530
<i>Baوتا</i>	899	<i>Berunum Rhæt.</i>	531
<i>Bautobœca</i>	321	<i>Besidia Bruttior.</i>	925
<i>Bauxare Rhæt.</i>	532	<i>Belippo Hispan.</i>	88
<i>Bauzanum</i>	532	<i>Bella Loer. Opunt.</i>	1122
<i>Bebiana villa</i>	737	<i>Bestapara Thrac.</i>	1324
<i>Bebryces pop. Gall.</i>	220 seq.	<i>Besi pop. Thrac.</i>	1323
<i>Bebrycia aula</i>	221	<i>Besica regio</i>	1328
<i>Beda vicus</i>	325	<i>Betasi, Betalii, Berthasii, pop.</i>	362
<i>Bedaïum Norici</i>	540	<i>Beterræ Gall. Narb.</i>	227
<i>Bedefa Hispan.</i>	146	<i>Betis, Betis fl.</i>	97
<i>Bedefis fl. Cispadan.</i>	676	<i>Betriacum, Bedriacum</i>	689
<i>Bedriacum Transpad.</i>	689	<i>Betula Hispan.</i>	143
<i>βήτα, passus, mensura</i>	59	<i>Betulo Hipp.</i>	142
<i>βήτα, μέτρον</i>	59	<i>Biare Viare, Hipp.</i>	125
<i>Begerni pop. Apustan.</i>	180	<i>Biaria cadem</i>	ibid.
<i>Belbina Læonia</i>	1204	<i>Bibali pop. Hipp.</i>	103, 104
<i>Belemina, eadem,</i>	1204	<i>Bibraçte Aedior.</i>	214
<i>Belernum prom.</i>	418	<i>Bibraçte Iulia</i>	215
<i>Belgica Phiorum</i>	335	<i>Bibrax opp. Remor.</i>	391
<i>Belgium Cæsaris</i>	398	<i>Bibroci pop. Britan.</i>	409
<i>Belgium Belg.</i>	319	<i>Bice lacus Taurica</i>	501, 513
<i>Belitani Hipp.</i>	132	<i>Bidaëum Norici</i>	540
<i>Belgæ pop. Gall.</i>	254	<i>Bidanum idem</i>	541
<i>Belgæ pop. B. itann.</i>	416	<i>Biducasses pop.</i>	201
<i>Belgica Gallia</i>	254	<i>Biducelii pop. Biducasses</i>	201
<i>Bylo opp. Hipp.</i>	89	<i>Bigerri Hispan.</i>	135
<i>Bellucasses pop.</i>	397	<i>Bigerri, Bigerrones, pop. Gall.</i>	180
<i>Bellouaci pop.</i>	386	<i>Bibilis Hipp.</i>	127 f. 128
<i>Bellus Mons opp.</i>	387	<i>Bilbititanæ Aquæ</i>	128
<i>Belisium Hipp.</i>	128	<i>Bilitio Rhæt.</i>	533
<i>Belunum Rhæt.</i>	531	<i>Biludium Illyric.</i>	616
<i>Bena Creta</i>	1276	<i>Biminacium, Viminiacum</i>	573
<i>Bgnacus lacus</i>	687	<i>Bingium ad Rhen.</i>	272, 313
<i>Beneuentum</i>	807	<i>Burgus fluvius Britan.</i>	441
<i>Col. Iulia Concordia</i>	Felix	<i>Burciana Vindelic.</i>	526
	867	<i>Bisaltæ pop.</i>	1047
<i>Bennauenta Britann.</i>	424	<i>Bisaltia regio</i>	1047
<i>Bennica regio Thrac.</i>	1328	<i>Bisanthe Thrac.</i>	1313
<i>Berga ia trymonem</i>	1054	<i>Bistones pop. Thrac.</i>	1329
<i>Βεργα, μέτρον</i>	1054	<i>Bisula fl. an Vistula?</i>	494
<i>Bergi, Berg's inf.</i>	489	<i>Bythias fl. Thrac.</i>	1316
<i>Bergidum Hipp.</i>	107, 150	<i>Bituriges, vrbs</i>	194
<i>Bergistani Hipp.</i>	151	<i>Bituriges Cubi, pop.</i>	193
<i>Bergitani pop.</i>	ibid.	<i>Bituriges Vibisci, pop.</i>	185
<i>Bergium Hipp.</i>	150	<i>Bityla Lacon.</i>	1204
<i>Bergomum</i>	681	<i>Bizone Thrac.</i>	589
<i>Bergula Orcani</i>	225, 135	<i>Bizya Thrac.</i>	1328
<i>Bergula</i>	1327	<i>Blanda Hipp.</i>	143
		<i>Blanda</i>	



# INDEX GEOGRAPHICVS.

Blanda <i>Lucania</i>	907	Borysthenis pop.	503
Blandulæ fons	777	Bola <i>Sardinia</i>	964
Blanona <i>Illyric.</i>	613	Bosporani regio	514
Blateon inf. <i>Gall.</i>	251	Bosporani pop.	ibidem
Blatobulgium <i>Britann.</i>	429	Bosporani reges	514
Blauia <i>Santonum</i>	186	Bosporus urbs	512
Blemmina <i>Lacon.</i>	1204	Bosporus Commerius	511
Blenna, <i>Creta</i>	1275	Bosporus Mysius	1317
Blera <i>Etrur.</i>	729	Bosporus Thracius	1317
Bletusa opp. <i>Lusit.</i>	73	Bottæa regio <i>Maced.</i>	1040
Bliterta, <i>speculum nomen,</i>	227	Bouenna inf. <i>ad Sardiniam</i>	968
Blitellus mons <i>Attic.</i>	1065	Bouialium	486
Boa, Boæ, inf. <i>Illyr.</i>	624	Bouianum <i>Samnit.</i>	864
Boagrius fl. <i>Lac. Epicnem.</i>	1119	Bouilla <i>Latic.</i>	799
Boaula, <i>Baulis</i> , Campan.	838	Bouium <i>Britann.</i>	427
Bodincomagus <i>Ligur.</i>	661	Bouo inf. <i>Illyr.</i>	624
Bodiocaster pop. <i>Gall.</i>	392	Bracara <i>Hisp.</i>	102
Bodobriga <i>Belg.</i>	321	Bracara Augusta	102
Bodotria <i>assuarium</i>	405	Bracaraugusta	eadem
Boea, Boæ opp. <i>Lacon.</i>	1196	Bracari pop.	102
Bora, Argolici sinus	1197	Brachyscii	25
Borbe <i>Thessal.</i>	1079	Bradanus fluvius	893
Borbias lacus	1079	Bracarii, <i>Bracari,</i>	102
Boron <i>Tauric.</i>	513	Brannodunum <i>Britann.</i>	423
Bæotia regio	1133	Branonium <i>Britann.</i>	426
Boiænum, Boiemum, regio	486	Branogenium	426
Boii pop. <i>German.</i>	486	Brasæ <i>Laconia</i>	1198
Bon pop. <i>Gallia transalp.</i>	216	Bratuspantium <i>Gall.</i>	387
Boii <i>Chalpon</i> pop.	665	Brattea inf.	625
Boii pop. <i>Vindelic.</i>	524	Brauron, Brauronia	1159
Boiorum Deserta <i>Pannonia</i>	553	Bregetio, Bregitio <i>Pannon.</i>	558
Boiodurum	538	Bregatium <i>Pannon.</i>	558
Boiohemum	485	Bremenium <i>Britann.</i>	432
Boium opp. <i>Lacon.</i>	1114	Bremetonacum <i>Britann.</i>	430
Bola <i>Aegorum Ital.</i>	784	Bremeturaeum	430
Bolbe <i>Macedon.</i>	1053	Brentonicum <i>Eugancorum</i>	662
Bolerium promont. <i>Britan.</i>	440	Breones pop. <i>Brenni</i>	530
Bodicomum <i>Ligur. ad Pad.</i>	661	Bretaria	401
Bonconica <i>Tangionum</i>	311 f.	Breuci pop. <i>Pannon.</i>	550
Boni portus <i>Creta</i>	1266	Brencomagus	300
Bonna	330	Breuni pop. <i>Rhet.</i>	529
Bononia <i>Belgica</i>	377, 380	Brica Celtice <i>Bræ</i> sonat	70
Bononia <i>Pannonia</i>	560	Bricinnæ, <i>castellum</i>	978
Bononia <i>Ital.</i>	672	Brigæcum <i>Hisp.</i>	107
Bontubrice	320	Brigantes pop. <i>Britann.</i>	429
Bora mons <i>Macedon.</i>	1032	Brigantes pop. <i>Hibernia</i>	441
Borbetomagus	311	Brigantii pop. <i>Vindelic.</i>	59
Boreas ventus	33, 34	Brigantinus lacus	283, 519
Borysthenes fluv.	497	Brigantia, Brigantium opp. <i>Vindelic.</i>	285
Bortina	150		519
Borysthenis, opp.	498	Brigantium in <i>Alpibus</i>	648
Borysthenidæ pop.	498	Brigantium <i>Hisp.</i>	105

Brigo-

## INDEX GEOGRAPHICVS.

Brigobanna Britann.	521	Burridensis pop.	596
Britannia	400	Burrium Britann.	427
Barbara	408, 437	Burfada Hisp.	130
Romana	405, 409	Bustina Hisp.	150
Inferior	408	Buruncum Belg.	332
Superior	407	Buthoc Illyr.	617
Britanniae divisio	405	Bethrotum Epiri	1087
oppida	411	Butoa inf. Cretici M.	1277
muri, valla	405, 433	Butrio Venet.	697
Britanica arx Belg.	352	Butrotum flumen Brutt.	920
Brito, Britto, Britannus	401 seq.	Buxentum Ital.	907
Britomartis nympba	1262	Byce lacus Sarm.	501, 513
Brittenburg, Belg.	354	Byllis, Bulis, opp.	1027
Briuates portus, Bress,	199	Byrrus fl. Rhæt.	527
Brixellum Crispadan.	668	Byzantium	1317
Brixentes, Brixantæ pop.	530		
Brixia Italia	685	C.	
Brocomagus Triboccor.	300		
Bromiscus Macedon.	1053	Caballinum Gall.	213, 216
Brouoniacum Britan.	430	Cabaliodunum, idem	216
Bructeri pop.	468	Caballio, Gall.	242
Majores	469	Cabellio, idem,	ibid.
Minores	469	Cabillones opp. Gall.	216
Brundisium	895	Cabillonum, idem	216
Brundulus portus Venet.	697	Cabiris sacra Imbrus	1331
Bruttii pop.	911	Cabyle Thrac.	1328
Bruttorum mediterranea	925	Cacyparis fl. Sicil.	985
Bryanium Maced.	1036	Cacyrum Sicil.	1007
Bubalia Pannon.	561	Cadurcipop. Gall.	190
Bucephala prom. Argib.	1211	Eleutheri	ibid.
Bucephalus portus	1213	Cacias ventus	35 seq. 42
Buchatium Epiri	1085	Cacilia castra Hisp.	76
Bucolium Arcad.	1233	Caciliana	ibidem
Budalia Pannon.	561	Cacina fluuius Etrur.	715, 716
Budinus mons	508	Cacinum an opp. Bruttorum?	922
Budoræ, Budroæ inf.	1277	Cacinus an fl. Bruttorum?	ibid.
Budorus fl. Eubæe	1258	Cacubum, regio	829, 830
Budroz inf. Cretici M.	1277	Cacubum Sinum,	830
Budua Lusitania	71, 75	Cacubus ager	829
Buges lacus, Byce	513	Czeltæ pop. Thrac.	1329
Bulis Phocid.	1132	Maiores	ibid.
Bullæum Britann.	427	Minores	ibid.
Bullis Græc. Illyr.	1027	Cælina opp. & fl. Venet.	700
Bura Achaia	1181	Cælius Mons opp. Vindcl.	521
Buragara Masf.	593	Cælium Apulia	893
Burburaga Masf.	594	Cænepolis, Neapolis, Ténarum	1193
Byrchania inf.	491	Cænica regio Thrac.	1328
Burdigala Gall.	184	Cænina Submor.	772
Burginacium Belg.	349	Cænys, prom. Brutt.	917
Burgundiones pop.	480	Cænemani pop. Transpad.	685
Buri pop. Germ.	480	Cænophrurium Thrac.	1315
Burnum Illyric.	613, 619	Cæracates pop. Belg.	304
		Hhh hhh hh	Cara-

# INDEX GEOGRAPHICVS.

<i>Carratus fl. Creta</i>	1272	<i>Callicula mons Campan.</i>	849
vrbs, <i>Cnossus</i>	ibidem	<i>Callifæ Hirpinor.</i>	874
<i>Carrasi pop. Belg.</i>	339, 341	<i>Callipidæ pop. Sarmat.</i>	503
<i>Care opp. Etrur.</i>	735	<i>Callipolis Aetolia</i>	1113
<i>Caretanus amnis</i>	735	<i>Callipolis Calabr.</i>	899
<i>Cæriana Hysp.</i>	83	<i>Callipolis Sicilia</i>	1014
<i>Cærites, incolæ rû Care</i>	736	<i>Callipolis Thracia</i>	1309
<i>Cæritis amnis</i>	735	<i>Callipûs fl. Lusitan.</i>	69
<i>Cæsar Augusta</i>	131	<i>Callirhoe Enneacrunos fons</i>	1154
<i>Cæfareæ inf. Gall.</i>	252	<i>Calliteræ Macedon.</i>	1047
<i>Cæsarodunum Gall.</i>	203	<i>Callium Aetolia</i>	1114
<i>Cæsaromagus Belg.</i>	387	<i>Calloniana Sicil.</i>	1089
<i>Cæsiromagus Britann.</i>	420	<i>Calon Belg.</i>	337
<i>Cæsena Cusadana</i>	674	<i>Calor fl. Lucania</i>	904
<i>Cælia flua Germ.</i>	462	<i>Calor fl. Beneuent.</i>	867
<i>Cæstria Epirs</i>	1090	<i>Calpe mons Hysp.</i>	89, 90, 99
<i>Cæto brix opp. Hysp.</i>	76	<i>Calpurniana</i>	86
<i>Caicinus fl. Bruttor.</i>	920	<i>Calybe Thrac.</i>	1328
<i>Caieta Latus</i>	825	<i>Calydnæ inf.</i>	1279
<i>Calabria regio</i>	894	<i>Calydon Aetolia</i>	1110
<i>Calacta, Calactæ Sicil.</i>	999	<i>Calymna inf.</i>	1279
<i>Calaguris Iulia Nafcia</i>	111	<i>Calypsûs Insula</i>	946
<i>Calaguris Fibularenfis</i>	112	<i>Camalodunum Britann.</i>	420
<i>Calarnia Turris</i>	1053	<i>Camara Creta</i>	1267
<i>Calatia Campan.</i>	854	<i>Camaracum Belg.</i>	364
<i>Calatini, qui colunt Calatiam</i>	854	<i>Camarina vrbs Sicil.</i>	986
<i>Calatis Mæfia</i>	389	palus	986
<i>Calatum Britann.</i>	430	<i>Camarica Hysp.</i>	108
<i>Calauria inf. Aginor.</i>	1246	<i>Cambes Rauracor.</i>	286
<i>Calcaria Britann.</i>	430	<i>Cambete</i>	ibid.
<i>Calcuæ Britann.</i>	417	<i>Cambodunum Britann.</i>	470
<i>ad Cale, ad Callem</i>	744	<i>Cambolætri pop.</i>	189
<i>Caledonia regio</i>	437	<i>Camboritum Britann.</i>	413
<i>Caledonii pop. Britan.</i>	437	<i>Cambretonium</i>	ibidem
<i>Caledones. Caledoniis</i>	438	<i>Cambus fl. Indelic.</i>	518
<i>Caledonius Oceanus</i>	437	<i>Cameliomagus Lygur.</i>	662
<i>Calenus, a Calibus</i>	852	<i>Cameria, Camerinum, Sabin.</i>	772
<i>Cales opp. Campan.</i>	851, 852	<i>Camerinum, Vmbria</i>	746
<i>Caletes, Caleri, pop.</i>	395	<i>Camers, Camertes, Camerini incolæ</i>	ibid.
contributi Lugdunens	396	<i>Carnicus fl. Sr. fl.</i>	988
<i>Caletra Fetrur.</i>	719	opp. regia Cocali	ibid.
<i>Calisia German.</i>	481	<i>Camirus Cret.</i>	1266
<i>Callæci pop. Hispan.</i>	100	<i>Campania regio</i>	830
<i>Callæcia Hysp.</i>	ibid.	<i>Campina mediterr.</i>	848
<i>Calliæci Bracarii</i>	102	<i>Campi Cami Rhæt.</i>	677
Lucenses	ibidem	<i>Campi Lapidei Gaul.</i>	232
<i>Callaci pop. Hysp.</i>	100	<i>Campi Kaudi Lus.</i>	677 seq.
<i>Callanis, Callania Mæc.</i>	589	<i>Campus Inuicarius Hysp.</i>	175
<i>Calle opp. Hysp.</i>	101	<i>Campia Maced.</i>	1048
<i>Callæna Atrichatus</i>	417	<i>Campuni pop. trans Padum</i>	528, 691
<i>Calliarus Locristu</i>	1120, 1122	<i>Catalixum prom. Macedon.</i>	1049 seq.
<i>Callia, Callia, Peloponn.</i>	1227	<i>Candamouia inf.</i>	492
		<i>Candaur</i>	

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Candaui regio, iugum	1033	Carcinites sinus	ibid.
Canelata <i>Corfica</i>	959	Carcinitis opp.	502
Cangi pop. <i>Britann.</i>	409 seq.	Carcinum, <i>Bruttior.</i>	921
Caninefates pop. <i>Belg.</i>	855	Cardia <i>Thrac.</i>	1304
Canini campi <i>Rhgt. finibus</i>	677	Cardines mundi	32
Cannæ <i>Apul.</i>	888	Cares opp. <i>Hisp.</i>	132 pr.
Cannensis clades	ibid.	Carenfes, <i>incola eius</i>	131 f.
Cannenufates pop. <i>Belg.</i>	355	Carillæ opp. <i>Brutt.</i>	912
Cantæ pop. <i>Britann.</i>	439	Caris, <i>sive Carus fl. Gall.</i>	167
Cantabora <i>Hisp.</i>	130	Caristum <i>Liguria</i>	662
Cantabria regio	107	Carmentalis porta Romæ	790
Cantabri pop. <i>Hisp.</i>	ibid.	Carminianensis saltus	899
Cantabricus Oceanus	ibid.	Carminianum <i>Calabr.</i>	899
Cantii pop. <i>Britann.</i>	409, 411	Carni pop.	703
Cantium prom. <i>Britann.</i>	411	Carnion Arcad.	1233
Cantium, regio	419	Carnotena ciuitas	203 f.
Canusium <i>Apul.</i>	888	Carnotum opp. <i>Gall.</i>	204
Capara opp. <i>Lusit.</i>	74	Carnus, <i>unius, Pannon.</i>	552
Capena opp. <i>trans Tiber.</i>	732	Carnuntum <i>Pannon.</i>	ibidem
Capena porta Romæ	790	Carnutes, Carnuti, pop. <i>Gall.</i>	203
Caphareus prom. <i>Eubææ</i>	1250	Carnutum opp. <i>Gall.</i>	204
opp. <i>Eubææ</i>	ibidem	Carnutum <i>Pannon.</i>	552
Caphya opp. <i>Arcad.</i>	1250	Carocotinum in <i>Calceib.</i>	397
Caphyæ pop. <i>Arcad.</i>	1229	Carpates mons	597
Capitolium Tolosanum	215	Carpesii pop. <i>Hisp.</i>	122
Capidaua <i>Mæf.</i>	585	Carpentoraete <i>Gall.</i>	244
Capillati pop. <i>Ligures</i>	646	Carpetani pop. <i>Hisp.</i>	122
Capitolinus cliuus	789	Carpetania regio	ibid.
Cappara <i>Lusit.</i>	74	Carpi pop.	487, 597
Capraria inf. <i>Hisp.</i>	161	Carpiani pop.	597
Capraria inf. <i>Ital.</i>	947	Carpis, opp. <i>Pannon.</i>	559
Caprasia porta <i>Bruttior.</i>	926	Carraça <i>Transpadana</i>	692
Caprasia inf. <i>Ital.</i>	947	Carrea Pollentia	659
Capralix, <i>estium Padi</i>	695	Carrodunum <i>Germ.</i>	488
Caprex inf. <i>Ital.</i>	953 seq.	Carseoti <i>Ital.</i>	783
Capripomus <i>Maced.</i>	1053	Carfulæ, <i>Vmb. citerioris</i>	750
Capua <i>Campan.</i>	850	Carsum <i>Mæf.</i>	585
Caput bouis <i>Mæf.</i>	577	Carteia <i>Hisp.</i>	87, 88
Caracates pop.	304	Carteia Olcadum, <i>Alibes</i>	126
Caraceni Samnitis	862	Carthago Noua	136
Caracini	ibidem	Spartaria	ibid.
Caralis <i>Sardinia</i>	963	Carthago Vetus <i>Hisp.</i>	139
Carales Pl. <i>Caralis</i>	963	Caruentana arx <i>Latii</i>	818
Carantonus fl. <i>Gall.</i>	166	Caruo <i>Belg.</i>	349
Caranusca <i>Treueror.</i>	326	Carya <i>Laconica</i>	1205
Carbania inf. <i>Ital.</i>	947	Caryx <i>Arcadica</i>	1230
Carbas ventus	42	Caryones pop. <i>Sarmat.</i>	507
Carbia <i>Sardinia</i>	965	Caryitus <i>Eubææ</i>	1252
Carbonaria fossa <i>Padi</i>	696	Carystia columnæ	1253
Carcaso, Carcasum <i>Gall.</i>	224	Carystium marmor	ibid. & 1259
Carcaso, Carcasio	ibid.	Carystium <i>Ligur. vide Carystium.</i>	
Carcine opp. <i>Sarmat.</i>	502	Calcantum <i>Hisp.</i>	111, 114
		Hhh hhh hh z	Calperia

# INDEX GEOGRAPHICVS.

<i>Casperia Sabinor.</i>	776	Minores	460
<i>Casilinum Campan.</i>	851	<i>Caucoliberum</i>	222
<i>Casinum Latii adiecti</i>	823	<i>Caudium Samnit.</i>	868
<i>Casmena, Casmenæ,</i>	1009	<i>Caudinæ Furculæ</i>	ibid.
<i>Casperula Sabinor.</i>	777	<i>Caulonia, Caulon Brutt.</i>	920
<i>Caspingium Belg.</i>	350, 355	<i>Caurium opp. Lusit.</i>	76
<i>Caslandrea Macedon.</i>	1049	<i>Caurus ventus</i>	33, 35, 41
<i>Julia Augusta</i>	ibidem	<i>Cea, Ceos inf. Aegæi</i>	1284
<i>Casiopeum prom. Cereyra</i>	1235	<i>Ceba Ligur.</i>	659
<i>Casiopei pop. Epiri</i>	1084 seq.	<i>Cebenna mons Gall.</i>	174
<i>Casiope portus Epiri</i>	1084	<i>Cebrium Mæf.</i>	582
<i>oppidum</i>	1085	<i>Cebus fl. Ciabrum,</i>	533
<i>Casiope Epiri mediterr.</i>	1090	<i>Cecropia Attic.</i>	1149
<i>Casiopeia opp. Casiope</i>	1085	<i>Cecropia alia Atticæ.</i>	1157
<i>Casiterides insulæ</i>	156, 444	<i>Cecyrina A. haie</i>	1181
<i>Casius Iuppiter</i>	1084	<i>Cejadusæ insulæ</i>	624
<i>Castalius fons</i>	1127	<i>Cecelates pop. Ligur.</i>	664
<i>Castanæa Thessal.</i>	1080	<i>Celeia Norici</i>	545
<i>Castellum ad Aenum fl.</i>	323	<i>Celemantia Germ.</i>	487
<i>Castellum ad Fuldum</i>	474	<i>Celeniz Aquæ Hisp.</i>	105
<i>in Tauno</i>	ibid.	<i>Celennæ Campan.</i>	853, 854
<i>Castellum Menapiorum</i>	361	<i>Celetrum Illyr. Græc.</i>	1019
<i>Castellum Morinorum</i>	381	<i>Celsus opp.</i>	522
<i>Calthanæa Thessal.</i>	1079	<i>Celia Ital.</i>	893
<i>Castorum nemus trans Padum</i>	690	<i>Celsa Hisp.</i>	149
<i>Castra Cælia Hisp.</i>	76	<i>Celtæ latissime coluerunt</i>	163
<i>Castra Hannibalis, portus</i>	922	<i>Celtæ Caesaris</i>	ibid.
<i>Castra Herculis in Balaio</i>	349	<i>Celtiberia regio</i>	126
<i>Castra Vartis Mæf.</i>	581	<i>Celtiberi pop.</i>	126
<i>Castra Noua Dacia</i>	598	<i>Celtica pars Galliz</i>	165
<i>Castrum, colonia, Prætor.</i>	756	<i>Celticum prom. Hisp.</i>	105
<i>Castrum Iuxæ</i>	796	<i>Celydus fl. Illyr. Græc.</i>	1029
<i>Castrum Nouum Etruriæ</i>	735	<i>Cemelum sive Alp. Gall.</i>	240
<i>Castrum Nouum Prætor.</i>	757	<i>Cemenelum idem</i>	240, 646
<i>Castulo Hisp.</i>	123, 124	<i>Cenabum Gall.</i>	205
<i>Castulonensis saltus</i>	100, 124	<i>Cenchreæ Corinthior.</i>	1173
<i>Catabathmus limes Africæ</i>	52	<i>Ceneta Venet.</i>	700
<i>Catagis ventus Pamphyl.</i>	37, 38	<i>Cenio fl. Britann.</i>	404
<i>Catalauni pop. &amp; opp.</i>	391	<i>Cenomagni pop. Brit.</i>	409
<i>Catana Sicilia</i>	976	<i>Cenomani pop. Gall.</i>	205
<i>Cataracta Britann.</i>	430	<i>Cenomani Ital. Transpad.</i>	685
<i>Cataractum fl. Cretæ</i>	1265	<i>Centobrica Hisp.</i>	122
<i>Catari pop. Pannon.</i>	550	<i>Centrones pop. Alpin.</i>	247, 366
<i>Carina Sicilia</i>	976	<i>Centumcellæ</i>	734
<i>Catti pop. Germ.</i>	473	<i>Centumputea Dacia</i>	598
<i>Caturges pop. &amp; opp.</i>	247	<i>ad Centuriones, locus ad Pyranzum</i>	823
<i>Caturactonium Britann.</i>	430	<i>Centuripa, Centuripæ Pl.</i>	1003
<i>Catyeuchlani pop. Britann.</i>	421	<i>Cephalenia inf.</i>	1240
<i>Canares, Canari, pop. Gall.</i>	241	<i>Cephalenes incolæ</i>	1241
<i>Cauca Hisp.</i>	116	<i>Cephalædis, Cephalædium</i>	998
<i>Cauchi pop. Germ.</i>	469	<i>Cephisia fons Aethen.</i>	1153
<i>Maiores</i>	ibid.		

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Cephisus fl. <i>Asica</i>	1155	Chaucis regio	469
Cephisus, Cephisus fl. <i>Phocid.</i>	1130	Chauci pop. <i>Germ.</i>	469
Cepiana opp. <i>Lusit.</i>	76	Chelongtas prom.	1182
Ceracates pop. <i>Belg.</i>	304	Cherson, <i>χερσον.</i>	510
Ceramicus urbis	1150	Chersonesus Cimbrica	492
extra urbem,	ibid.	Chersonesus Taurica	509
Ceratonia <i>Achaia</i>	1181	Chersonesus opp. <i>Taurica</i>	510
Ceraunii <i>Illyrici</i>	607	Chersonesus emporium	ibid.
Ceraunii montes <i>Epiri</i>	1083	Chersonesus Thraciæ	1303
Cercinitis palus <i>Maced.</i>	1053	Chersonesus Zenonis	513
Cerdiciates pop.	664	Cherufci pop.	475 seq.
Cerdonia <i>Ital.</i>	883	Chesius fl. <i>Sarmat.</i>	494
Cegeatz, Ceretx, pop. <i>Creta</i>	1276	Chidria <i>Thrac. Chersonef.</i>	1311
Cesefius lacus <i>Transpadan.</i>	679	Chimæra castellum <i>Epiri</i>	1084
Ceretani pop. <i>Hisp.</i>	153	Chimerium prom.	1088
Certima <i>Hisp.</i>	130	Chinna, <i>Ginna</i>	622
Cerfennia <i>Marforum</i>	766	Chonia, <i>regiuncula Bruttior.</i>	925
Cerilli opp. <i>Brutt.</i>	912	Chironus fluv. <i>Sarm.</i>	494
Cerjuthus Eubœæ	1258	Chrysa inf. <i>ad Cretam.</i>	1277
Cerretani pop.	153	Chrysa fl. <i>Sicil.</i>	1005
Cerretani Augustani	153	Chryse inf. <i>Thasus</i>	1330
Iuliani	ibid.	Chryse inf. <i>Aegæi</i>	1292
Ceruaria <i>Gallia finis</i>	153, & 222	Chuni, <i>Scythæ</i>	507
Ceruaria <i>Orcetan.</i>	125	Chydas fl. <i>Sicilia</i>	999
Cessero opp. <i>Hisp.</i>	228	Chyretiz <i>Theffal.</i>	1059
Cestrina, regiuncula <i>Epiri</i>	1090	Ciabus fl. <i>Mæ.</i>	571
Cetaria <i>Sicilia</i>	994	Cibalæ <i>sive Cibalæ</i>	562
Cetium opp. <i>Noricæ</i>	540, 550	Ciberia <i>Thrac.</i>	1312
Cetius mons <i>Noricæ</i>	540, 549	Cichyrus <i>Epiri</i>	1088
Chabrus fluv. <i>Maced.</i>	1053	Cicones pop. <i>Thrac.</i>	1300
Chædini pop.	490	Cicynethus inf.	1293
Chæronea <i>Bæot.</i>	1143	Cilina <i>Venet.</i>	700
Chalæon portus	1116, 1123	Cilinae Aquæ <i>Hisp.</i>	105
Chalæstra <i>Macedon.</i>	1045	Cilurnum <i>Britann.</i>	429
Chaleos, <i>χάλεος</i>	1116	Cimarus prom. <i>Creta</i>	1260
Chalcia inf. <i>Cretæ M.</i>	1278	Cimbgi pop.	477
Chalcidice regio	1051	Cimbrianæ, Cimbrianum	565
Chalcis <i>Macedon.</i>	1051	Ciminius saltus, mons, lacus	725
Chalcis <i>Ætolia</i>	1111	Cimmerium Campaniæ fabulosum	839
Chalcis <i>Eubœæ</i>	1255	Cimmerium opp. <i>Taurica</i>	515
Chalæstra <i>Macedon.</i>	1045	Cimolus inf. <i>Aegæi</i>	1286
Chalufus fl. <i>Germ.</i>	457	Cinarus, Cinara, inf.	1295
Chamaui pop. <i>Germ.</i>	470	Cinga fl. <i>Hisp.</i>	148
Chaonia regio	1081	Cingilia <i>Vestinar.</i>	761
Charadra <i>Epiri</i>	1091	Cingulum <i>Piceni</i>	758
<i>Phocidis</i>	1131	Cinna, Chinna	622
Charax opp. <i>Tauricæ</i>	511	Cinniana <i>Hisp.</i>	145
Chares fl. <i>Gall.</i>	167	Circæus mons <i>Latiæ</i>	810
Charybdis	972	Circeii opp. <i>Lati</i>	ibid.
Chasuarii pop. <i>Germ.</i>	470	Circius ventus	37, 38
Chatti pop. <i>Catti,</i>	473	Circumpadani	664
Chattumii pop. <i>Germ.</i>	470	Cirpi <i>Pannon.</i>	559
		H h h h h h h 3	Cirrhæ

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Cirrho Phocidis	1123	Clostra Romana	809
Cirritania	154	Cluana Piceni	754
Cisamos Creta	1271	Cluilia fossa	798
Cisamus opp. Creta	1262	Clunium Hisp.	119, 120, 535
Cispadana Gallia	664	Clunium Corsica	959
Cisra Thrac.	1310	Clusina palus	722
Cisra, Cisum, Hisp.	147	Clusini Noui	722
Cissus Macedon.	1045	Veteres	723
Citharon mons	1145	Clusium Etrur.	722
Citharista portus	234	Clusius fl.	691
Cicilius Claudius	264	Cluuerii controuersia de Rheni ostiis	
Clamperia	913, 915		260
Clanis fl. Etrur.	722	Clunia Samnit.	870
Clanius fl. Campan.	831, 855	Cnemis mons Locrid.	1118
Clanouenta Britann.	430	Cnemides, plur. opp.	ibid.
Clarennia Vindelic.	522	Cnosus, Cnosus Cret.	1272
Claritas lulta	94	Cocintum prom. Brutt.	921
Clarum Mons Gall.	392	Codanonia inf.	492
Classica colonia, For. Iulii	234	Codanus finus	451
Clasidium	663, 664	Colania Britann.	432
Claterna Cispadan.	672	Colerini pop.	102, 103, 104
Claude, Claudos inf.	1278	Cœli montana porta Romæ	790
Claudia Copia Lugdunum	218 seq.	Cœliobriga Hisp.	103
Claudia Noris	541	Cœlos portus	1307
Claudiuum	ibid.	Colapiani pop.	550
Claudii Forum Gall.	247	Colapis fluv. Pannon.	549
Claudius mons	549	Colarni pop. Lusit.	72
Claudomerium Hisp.	105	Colarnum opp. Hisp.	75
Clauenna	534	Colatio Noris	545
Clausentum Antonini	416	Colentum inf. Illyr.	626
Claustra Pyrenæi	155	Colias, prom. & litus Attica	1153
Cleonæ Argolica	1217	Colicaria Cispadan.	671
Cleonæ Chalcidica	1052	Collatia Sabinorum	769
Clepidaua	488	Collatia Apulorum	884
Clesius fl.	691	Collina porta Romæ	790
Cleuum Britann.	422	Collippo opp. Lusit.	69
Clibanus mons Brutt.	927	Colone, Colonides, Mesfenia	1189
Clima quid proprie	20, 21	Colonia Britann.	421
Climata olim septem	21	Colonia Equestris	278
inæqualia	21, 22	Colonia Lusitanorum	80
Climata veterum	21	Colonia Morinorum	382
Climberrum Aufcorum	182	Colonia Traiana	337, 338
Clisæ Bæot.	1148	Colops fl. Pannon.	549
Cliternia	879	Colubaria inf.	159
Cliternum	783	Columbaria inf. ad Siciliam	1018
Clitor, Clitorium opp.	1228	Columbaria inf. Ital.	949
Clitorius fons	1229	Columbarium prom. Sardin.	962
Clitumnus fons fl.	748	Columna Rhegia	917
Clodia fossa	697	Columna ventorum Caietana	36
Clodianæ Maced.	1056	Comacenus Lacus, Larius,	534
Clodianum flum.	152	Comacina inf. in Lario	534
Clodii Forum	712		

Comagenæ

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Comagenæ <i>Noricæ</i>	540	Corbio <i>Hisp.</i>	141
Comarus portus	1089	Latii	785
Combræa <i>Macedon.</i>	1048	Corbulonis fossa	263
Comidaus <i>Dac.</i>	603	Corbulonis munimentum	466
Comillomagus <i>Ligur.</i>	662	Corcora fl. <i>Pannon.</i>	567
Cominium "	871, 874	Corcyra inf.	1234
Complutum	122	oppid. insulæ	1235
Compsa <i>Hirpinor.</i>	876	Corcyra Nigra inf.	626
Compulteria	870	Corduba	85 f. 86
Comum	680	colonia patricia	86
Concana <i>Hisp.</i>	107	Corfinium <i>Pelign.</i>	764
Concani pop. <i>Hisp.</i>	ibid.	Coria <i>Britann.</i>	432
Concordia Iulia	85 pr.	Coricæ inf.	1277
Concordia in <i>Venetia</i>	702	Corinium <i>Britann.</i>	422
Concordia <i>Lusitania.</i>	71	Liburnia	612
Concordia <i>Nemetum</i>	306	Corinthus	1171
Condanum	598	Laus Iulia	1172
Condate opp. <i>Rhedonum</i>	200	Corioli opp.	816
<i>Carnutum</i>	ibidem	Coriouallum, Coriouallium	342
Condate <i>Aulercorum</i>	205	Coritani pop. <i>Britann.</i>	424
Condate <i>Britann.</i>	426, 430	Cornabii pop.	439
Condate sonat <i>confluentem</i>	200	Cornacum <i>Pannon.</i>	560
Conduicnum opp. <i>Gall.</i>	197	Cornauii pop.	426
Confluentes, <i>Brbs</i>	322	Corniculani	697
Conimbrica	71	Corniculum <i>Sabinor.</i>	771
Conistoris <i>Hisp.</i>	96 f.	Cornus <i>Sardinia</i>	964
Cononium <i>Britann.</i>	420	Corone <i>Messenia</i>	1189
Conope <i>Aetolia</i>	1109	Coronea <i>Bzotia</i>	1141
Conslabrum <i>Hisp.</i>	123	Coronea <i>Theffal.</i>	1067
Conslabrenses	123	Corporis temperies ex patriæ situ	47
Consentia	921, 926	Corfi pop. <i>Corficia</i>	957
Consilinum <i>Brutt.</i>	921	Corfica inf.	957
Constantia	282	Corfula	979
Consuarini pop.	221	Corstorpitum	431
Contestani pop.	136	Corticata	84
Contenebra	738	Cortona	723
Continentes maiores quot	49	Cortuola	718
Contra-Actucom	559	Corus vent.	33, 36, 42
Contrebia <i>Hisp.</i>	122	Corybautes in <i>Samothrace</i>	1310
Contributa <i>Hisp.</i>	84	Corybantium opp.	ibid.
Condrusi pop.	339, 341	Corycium antrum	} <i>Phocid.</i> 1128
Conuenarium Aquæ	181	nemus	
Conuicæ pop. <i>Gall.</i>	ibid.	Corycus mons <i>Cretæ</i>	1261
Copais lacus	1139, 1142	Corycum prom. <i>Cretæ</i>	1262
Copia Claudia colonia	219	oppid. <i>Cretæ</i>	ibid.
Copiz, <i>Thurii</i>	911	Coryne	1187
Copria, <i>lucus Sicilæ</i>	975	Coryphæsum prom.	1188
<i>Crisa Latin</i>	813	Cosa, Cosfa, <i>Etrur.</i>	719
Corani, <i>incola eius,</i>	ibid.	Cosa fl.	819
Coracodes portus <i>Sardin.</i>	964	Cosedia, Cosediz opp.	201
Coracæ insule, ( <i>Stapuli</i> )	1295	Cosetani, pop. <i>Hisp.</i>	110
Corax mons <i>Aetol.</i>	1113	Cosæ	



# INDEX GEOGRAPHICVS.

Coffa	719	Cruenerum, Crumeri	568
Cossentia	921	Cruni <i>Maf. ad Pont.</i>	589
Cossetani pop. Hisp.	140	Cruptoricis villa	467
Cosinities fl. Thrac.	1300	Crustumerium	771
Cosio opp. Vafatum	183	Crustumini incolæ eius	ibid.
Cosyra inf.	1021	Crustunium fl.	739
Costa Balanz	655	Crypta Neapolitana	843
Cosyra, <i>Cosyra</i> , inf.	1020 seq.	Cremenæ <i>Theffal.</i>	1059
Cotensii pop.	596	Crenûs, <i>Krenûs</i> , portus	511
Cothon inf. <i>Lacon. sinus</i>	1245	Cryanfa	1186
Cottix Alpes	647	Cucci, Cuccium	560
Cottii Regnum	ibid.	Cuehila, Cuculli	541
Corrii regia Segulio	649	Cuculum <i>Marforum Ital.</i>	767
Coueliacæ	524	Cudetis fl. <i>Thrac.</i>	1299
Counus inf.	443	Cugerni pop.	336
Crabra Aqua Romæ	791	Cularo <i>Gall.</i>	250
Cranac inf.	1245	Cumæ <i>Campania</i>	832
Crancum, <i>lucus</i>	1172	Cumanæ Aquæ	833
Cranon <i>Theffal.</i>	1065	Cumanum Ciceronis	ibid.
Cranium opp. <i>Cephalen.</i>	1241	Cuneus, regio <i>Lufitan.</i>	78
Cratais, Cratzis fl.	917	Cuneum promont.	69
Cratæ, <i>Kpatwaj</i> insulæ	624	Cuniculariæ insulæ	967
Crathis fl. <i>Ital.</i>	910	Cuniforgis <i>Hisp.</i>	97 pr.
Crathis fl. <i>Achaia</i>	1177	Cuppæ <i>Maf.</i>	575
Credulium <i>Bellouac.</i>	387	Cupra Maritima	755
Cremera fl.	733	Montana	755, 760
Cremeræ castellum	ibid.	Curcum	613
Cremmyon	1166	Cures opp. <i>Sabin.</i>	774
Cremona	686	Curenfis amnis	775
Crestonia, <i>Grestonia</i>	1046	Curgia <i>Hisp.</i>	83
Crestonzi pop.	1046	Curia	535
Creta inf.	1260	Curicta inf. <i>Illyr.</i>	624
Creta Hecatompolis	1261	Curiosolites pop. <i>Gall.</i>	} 198
Cretæ mediterranea	1270	Curiosopites pop. <i>Gall.</i>	
Creulis, <i>Creufa</i>	1147	Curiosulites	
Crexæ	624	Curta	566
Crimisa, Crimissa <i>Bruttior.</i>	924	Curtiana	ibid.
Crimisus, Cremissus, fl. Sicil.	633, 990	Cusus fluv.	486
Crinifus fl. Sicil.	990	Cutiz	677
Crissa <i>Phocidæ</i>	1123	Cutilia <i>Sabin.</i>	779
Crissæus unus	ibid.	Cutiliz Aquæ	ibid.
Crithote <i>Thrac.</i>	1311	Cutina	761
Criumetopon prom.	511, 1260, 1263	Cyamon prom. Cretæ	1260, 1262, 1268
Croceæ <i>Lacon.</i>	1204	Cyane fons Syracularum	983
Croceates Iuppiter	ibid.	Cyanæ insulæ	1319, 1351
Crocianorum portus	201	fabulose mobiles	1352
Crocolanum Britann.	425	Cyclades insulæ	1363
Crocylion	1114	Cydonia <i>Creta</i>	1268
Crommyon, Cromyon	1166	Cylipenus sinus	490 ff.
Cronium mare	447, 490	Cylla portus	1307
Crotalus fl. <i>Bruttior.</i>	922	Cyllene, nauale Elzæ	1181a
Croton, C'oto	923	Cyllene	

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Cyllene mons Arcad.	1222	Danum <i>Britann.</i>	432
Cyme, <i>Cuma</i> Campan.	832 f.	Daphnes portus	1318
Cynætha Arcad.	1229	Daphnūs <i>Lauror.</i>	1120
Cynethus inf.	1295	Daphnus <i>Phocæus</i>	1333
Cynææ pop. <i>Lusitan.</i>	79	Darantasia	247 f. 142 pr.
Cynoscephalæ <i>Thessal.</i>	1064	Dariorigum	198
Cynoscephalæ prom. <i>Corcyra</i>	1236	Darius Pons in <i>Isiro</i>	586, 587
Cynostema <i>Thrac.</i>	1306	Dascon, <i>sinus Siculus</i>	981
Cynofura, Cynofuræ, <i>Peloponnesi</i>	1200	Dastaretæ pop.	1027
Cynofura, prom. <i>Marathonus</i> ,	1156	Datum, opp. <i>Thrac.</i>	1298
Cynuria regio	1206	Dauciones pop.	495
Cynus <i>Locrid.</i>	1122	Daulia, <i>regnumcula Daulidiæ</i>	1129
Cypæra <i>Thessal.</i>	1061	Daulis, Daulium <i>Phocæ.</i>	1129
Cyparissæ, Cyparissæ	1188	Dea Vocontiorum	246
Cyparissia, eadem,	ibid.	Deborus, <i>Antiochæ</i>	1033
Cyparissus sinus	ibid.	Decelea, Decelia, <i>Attic.</i>	1158
Cyparissium prom.	ibid.	Decem P. gi, opp.	295
Cyparissus <i>Phocæ.</i>	1126	Deciates pop. <i>Gill. Alp.</i>	235
Cyphanta portus	1198	Deciatum oppidum	235
Cypsela, Cypsella	1326	Deensium ciuitas	246
Cyrætica inf.	624	Demetæ pop. <i>Britan.</i>	427
Cyretæ <i>Thessal.</i>	1059	Demetrius, <i>adus</i>	1076
Cyrnus inf. <i>Corficæ</i>	957	δῆμοι Attici	1162
Cyrtall. <i>Gill.</i>	228	δῆμοι de figura Terræ	8
Cytæa, Cytæum	513	Denscleæ pop. <i>Thrac.</i>	1323
Cythera inf.	1245	Deobriga <i>Il. par.</i>	102
opp. insulæ	ibidem	Deobrigula <i>Hisp.</i>	103
Cytherus, Cytherius fl. <i>Elææ</i>	1186	Deorum insulæ	157
Cythnus inf.	1285	Delgouiria <i>Britann.</i>	431
Cytinium	1114	Delum <i>Bactricæ</i>	1135
		Delum in <i>sine Argol.</i>	1197
		Delmata, <i>Dalmata.</i>	614
		Delmaria	615
		Delminum, <i>Dalminium</i> ,	625
		Delphi vrbs	1125
		Delphicus territorius	14, 1126
		Delphicum oraculum	1126
		Delphum Patrus	657
		Delum in <i>sine Argol.</i>	1197
		Delus inf. <i>Cy. Ladum</i>	1286 seq.
		Derris prom. <i>Maced.</i>	1050
		Dertona <i>Ligur.</i>	662
		Dertona Iulia Augusta,	ibidem
		Dertosa <i>Hisp.</i>	139
		Dertosa Iulia Illegauonia	139
		Iulia Augusta	139
		Deruentio <i>Britann.</i>	431
		Deua <i>Britann.</i>	426
		Deucaledonius Oceanus	438
		Deueltus colonia	1327
		Deultum <i>Thrac.</i>	1327
		Flama Pacens. col.	ibidem
		lii lii li	Deuna
Dacia Traiani	595		
Aureliani	594		
Dædalium <i>Siciliæ</i>	988		
Dæfiatæ pop. <i>Pannon.</i>	550		
Dæfitiates pop. <i>Dalm.</i>	621		
Dalmatæ pop.	607		
Dalmatia regio	614		
Dalminum, Dalminium	620		
Damasia <i>Vindeli. km</i>	519		
Damiana Hispan.	134		
Damni pop. <i>Britann.</i>	432		
Damnionii pop. <i>Britann.</i>	418		
Danapris fluv. <i>Sarm.</i>	498		
Danaster fluv. <i>Sarmat.</i>	495		
Dandaca <i>Sarmat.</i>	510		
Dantheletæ pop. <i>Thrac.</i>	1323		
Danubius fl.	458 seq.		
Daquibii ostia	587		

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Deuna <i>Britann.</i>	426	Dolopes pop. <i>Græc.</i>	1098
Deuriopi pop.	1036	Dolopia regio	1098
Deuriopus regio	1035	Domitii Forum <i>Gall.</i>	230
dextera, orientalia	43, 44	Dogusa, Donyfa, inf.	1294
dextrum, sinistrum mundi	43	Dores pop. <i>Græc.</i>	1114
Dia inf. <i>ad Cretam</i>	1277	Dorica tetrapolis	1114
Diablini, Diablintes pop.	205	Dorium <i>Messenia</i>	1191
Diablintes pop.	205	Doroſtorum <i>Mæſ.</i>	585
Dibona <i>Gall.</i>	190	Dorouernum <i>Britann.</i>	412
Diades Athenæ <i>in Euxæa</i>	1257	Dorticon <i>Mæſ.</i>	576
Diana portus <i>Corſica</i>	958	Drabescus <i>Maced. adiect.</i>	1055
Dianium <i>Hiſp.</i>	137	Edonica	1055
Dianium inf. <i>Ital.</i>	949	Dracus fl. <i>Gall.</i>	172
Diaulite pop.	206	Draus fl.	537, 548
Dibio <i>Gall.</i>	291	Drepane inf. <i>Corcyra</i>	1235
Dicaa <i>Thrac.</i>	1300	Drepanum opp. <i>Sicil.</i>	993
Dicaopolis	ibidem	Drepanum prom. <i>Sicilia</i>	975
Dicaarchia <i>Campan.</i>	839	Drepanum prom. <i>Creta</i>	1267
Dicalidones pop.	437	Drilo fluu. <i>Illyr.</i>	605
Diclanum prom. <i>Creta</i>	1262	Drinus fl. <i>Illyr.</i>	605
Dicte, Dictæus mons <i>Creta</i>	1261	Drizipara <i>Thrac.</i>	1327
Dictynnaus mons <i>Creta</i>	1261	Dromos Achilleos	500
Didattum <i>S. juanorum</i>	289	Drosica regio <i>Thrac.</i>	1328
Digentianus	777	Druentia fl. <i>Gall.</i>	171
Diget pop. <i>Thrac.</i>	1323	Druna fl. <i>Gall.</i>	172
Diluro, Eluro, Iuro, <i>Hiſp.</i>	143	Drusiana Rheni fossa	258, 261
Dimalum <i>Illyrid.</i>	618	Druſi ſtatiua, <i>Druſenheim,</i>	307
Dmia <i>Gall.</i>	239	Druſipara <i>Thrac.</i>	1326
Dinumma	535, 677	Drymæa, Drymos, Drymia	1129
Dioleca <i>Dalmat.</i>	621	Dryopes pop. <i>Græc.</i>	1098
Diomedæ infuſæ	945	Drys, opp. <i>Thrac.</i>	1300
Diomedis Campus	889	Dubis fl. <i>Gall.</i>	170
Dionysades infuſæ	1278	Dubris portus <i>Britann.</i>	414
Dionysopolis <i>ad Pontum</i>	589, 590	Dulcis portus <i>Epiri</i>	1089
Dipza <i>Acadia</i>	1226	Dulgibini pop. <i>Germ.</i>	470
Dipœne <i>Acad.</i>	1227	Dulichium inf. <i>Græc.</i>	1238
Diree ſons Thebarum	1146	Dumniffus <i>Treueror.</i>	319
Diuio, Diuionum <i>Gall.</i>	212	Dumnonii pop. <i>Britann.</i>	418
Diuionenſe caſtrum	290	Dumnus <i>Treueror.</i>	319
Dium <i>Chalcidica</i>	1052	dunum, vox Celtica, id eſt collis,	217
Dium prom. <i>Creta</i>	1267	Dunum opp. <i>Hibern.</i>	442
Dium <i>Hiſpæ</i>	1157	Duplavius vicus	700
Dium <i>Macedon.</i>	1042	Duranius fl. <i>Gall.</i>	165
Diuedurum <i>Mediomatric.</i>	293	Duria flumen <i>Alpin.</i>	651
Diuona <i>Gall.</i>	190	geminum	651 f.
Duberus <i>Macedon.</i>	1033	Durius fl. <i>Hiſpan.</i>	68, 100
Dibuni pop.	422	aurifer	ibidem 68
Dioleca <i>Dalmat.</i>	621	Durnium <i>Britann.</i>	417
Docleæ	607, 621	Durnovaria <i>Britann.</i>	417
Dodona <i>Epiri</i>	1093	Durobriæ <i>Britann.</i>	423
Dodonai Iouis oraculum	1093	Durobrius, alia, <i>Britan.</i>	412
Dolicha <i>Thyſſil.</i>	1061		

Durocaſſes,

## INDEX GEOGRAPHICVS.

[illegible]

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Elusates pop.	182	Eporedia <i>Alpa</i>	655
Elymiotis regio <i>Maced.</i>	1034	Epufus <i>Belgica</i>	322
Elymaï pop.	1030	Equeſtris colonia	278
Elymiotæ pop.	1028	Equus Tuticus, opp.	873
Elytrum <i>Creta</i>	1274	Erana <i>Pe'oponneſi</i>	1192
Emathia regio	1036	Eranuſa inf. <i>Ital.</i>	946
Emerita Auguſta	75	Eraſinus fl. <i>Arguor.</i>	1210
Eminacium <i>Illyric.</i>	621	Eratoſthenes geographus	4
Emona Pannon.	556	Erbeſſus <i>Sicil.</i>	1010
Emporia <i>Hiſpan.</i>	144	Ercabus <i>Sarmat.</i>	509.
Emporium <i>Bruttiorum</i>	916	Erechia <i>Attic.</i>	1161
Emporium prope Placentiam	666.	Ereſta mons & caſtell.	995 ſeq.
Enderum, "E'ndegor, <i>Dalm.</i>	621	Erebantium prom.	962
E deroduni pop.	621	Eretum <i>Saomor.</i>	774
Endidæ <i>Rhet.</i>	532	Eretria <i>Eubæa</i>	1254 ſeq.
Endigitæ pop. <i>Hiſp.</i>	144	Eretria <i>Phthiotidæ</i>	1068
Engola <i>Hiſp.</i>	146	Ergauia <i>Hiſp.</i>	111
Engyon, Engyum, Engyium.	1013	Ergauica <i>Celtiber.</i>	129, 130
Eningia inf.	490	Eſginus fl.	1316
Enipeus fl. <i>Maced.</i>	1043	Ericuſa inf. <i>Aeolia</i>	1018
alius <i>Theſſal.</i>	1070	Ericuſa inf. <i>maris Ioni</i>	1236 f.
Eniſpe <i>Arcad.</i>	1233	Eridanus fl. <i>Attic.</i>	1152
Enna <i>Sicilie</i>	1005	Eridanus fl. <i>Ital.</i>	630, 695
Enneacruſus, ſons <i>Athen.</i>	1154	Erigou fl. <i>Maced.</i>	1036
Enochis inf. <i>ad Sardin.</i>	964	Erinæum <i>Theſſal.</i>	1067
Entella fl. <i>I gar.</i>	657	Erineus <i>Doricæ tetrapol.</i>	1114
Entella <i>Sicilie</i> opp.	1011	Erineus portus <i>Achaia</i>	1178
Eordæa regio <i>Maced.</i>	1028	Ermanica <i>Hiſpan.</i>	74
Eordæi pop.	1028	Ernaginum Gall.	237
Eordi pop.	1033	Eruli, <i>Herulii</i> , pop.	479, 480
Eordenſes pop.	1033	Erycinæ Veneris templum	958
Eordææ pop.	1038, 1030	Erymanthus mons <i>Arcad.</i>	1220
Eoetium <i>Illyric.</i>	616.	Erythra inf. <i>Hiſp.</i>	156
Ephra, <i>Corinthus</i> ,	1171	Erythræ <i>Aetol.</i>	1112
opp <i>Ephræ</i>	1088.	<i>Bæotia</i>	1148
Ephra <i>Helis</i>	1182	Erythræum prom. <i>Cret.</i>	1266
Ephre <i>Ephræ</i>	1088.	Eryx mons <i>Sicilie</i>	993
E. lacum <i>Britann.</i>	429	vbis <i>Sicilie</i>	993
Ephoria <i>Illyric.</i>	622	Eſco <i>Vindelic.</i>	520
Ephrenadu Locri	1118	• Eſcus <i>Mæc.</i>	584
Ep' domus, <i>Oporactum</i> ,	1024	Eſquilina porta Romæ	790
Ep' daurum, Ep' dorus <i>Dalmat.</i>	617	Eſtæotis regio <i>Theſſal.</i>	1057
Ep' dorus <i>Arguor.</i>	1212	Eſtæota. Eſtæota, pop.	1058
Ep' dorus <i>Lucania cogn.</i>	1197	Eſtæones pop.	519
Ep' dorus pop. <i>Britann.</i>	439	Eſſuris opp <i>Hiſp.</i>	98
Ep' dorus, pars <i>Syracufaſarum</i> ,	982	Eſtæa <i>Creta</i>	1269
Ep' dorus pop.	1081	Eſtæſta <i>Hiſp.</i>	122
Ep' dorus gentes	1095	Eſtææ	39, 40
Epirus regio Græciæ	1081	ex qua plaga	40, 41
Epirus <i>græciſm.</i> <i>Illyr.</i>	1240	fomniculoſi	42
Ep' dorus <i>Treſc.</i>	345	Eſtæta <i>Mæc.</i>	515
Ep' dorus <i>Hiſp.</i>	95	Etobema <i>Hiſp.</i>	122
		Etobela	

# INDEX. GEOGRAPHICVS.

<i>Etobela Hispan.</i>	132	<i>Fanum Martis Belg.</i>	366
<i>Etosca Vellei</i>	149	<i>Fanum Voltumnæ</i>	726
<i>Etoliissa Hispan.</i>	132	<i>Faurentia Cispadana</i>	674
<i>Etrolia regio</i>	710	<i>Faurentia Hydruntina</i>	709
<i>Eua Arcad.</i>	1233	<i>Fauonii portus Corsicæ</i>	989
<i>Euanthe, Euarchia</i>	1115	<i>Fauonius ventus</i>	33
<i>Eubœa Sicil.</i>	1014	<i>Fauffini villa</i>	421, 423
<i>Eubœa inf. Græciæ</i>	1249	<i>Farfatus fl. Sabini</i>	775
<i>Eubœæ antiqua nomina</i>	1259	<i>Fascelinæ Dianæ fanum</i>	1000
<i>Eudoles pop. Germ.</i>	477	<i>Felsina, Bononia</i>	672
<i>Eudracinum sub Alp.</i>	652	<i>Feltria Rhet.</i>	531
<i>Euenus fluv. Aitol.</i>	1108	<i>Feltrini, incolæ eius,</i>	ibidem
<i>Euganei pop. Ital.</i>	690	<i>Fenni pop. Finni,</i>	491
<i>Euonymos inf. Acol.</i>	1018	<i>Ferentum an Apuliæ?</i>	892
<i>Eupalium Locr. Ozol.</i>	1112, 1116	<i>Ferentinum Etrur.</i>	725
<i>Eupatoria Tauri a</i>	510	<i>Ferentinum Latii</i>	807
<i>Eupolis lacus Transpadan.</i>	693	<i>Feretrus Mons castellum</i>	742
<i>Euplœa inf. Ital.</i>	953	<i>Feroniæ fanum ad Vestidiam fl.</i>	712
<i>Euporia Maced.</i>	1046 seq.	<i>Feroniæ fanum Capenatæ agri</i>	732
<i>Euripi reciprocatio</i>	1136	<i>Lucus</i>	732
<i>Euripus fretum Eubœæ</i>	1136	<i>Feroniæ lucus ad Tarracin.</i>	811
<i>Eutonotus ventus</i>	42	<i>fanum ad Tarracinam</i>	812
<i>Europæ limes ab Asia discernens</i>	50	<i>Feroniæ lucus, fanum an etiam ad Lunæ</i>	
<i>Europus Amosius</i>	1032	<i>portum?</i>	712
<i>ad Asium fl.</i>	1036	<i>Ferrara quæ olim fuerit</i>	699
<i>Eurotas fl. sub Olympe</i>	1079	<i>Ferraria Sardinia</i>	965
<i>Eurôtas fluv. Læoni.</i>	1195	<i>Ferraria inf. Hisp.</i>	158
<i>Eurôtas fl. Ital.</i>	632	<i>Fescennia Etrur.</i>	727
<i>Eurus ventus</i>	33, 34, 36	<i>Fibrenus fl. Latii</i>	821, 822
<i>Eurefii pop. Arcad.</i>	1227	<i>Ficana Latii</i>	797
<i>Eutychia inf. Pegasus sinus,</i>	1193	<i>Ficaria inf. ad Sardin.</i>	967
<i>Ex, opp. Hely. cogn. Firmum Iulium</i>	92	<i>Ficolenfes, Ficulneæ</i>	770
<i>Exitani, ab Ex oppido,</i>	92	<i>Ficulea, Ficulnea</i>	ibidem
F.		<i>Fidena, Fidenæ</i>	ibid.
<i>Fabaris fl. Sabinor.</i>	775	<i>Fidentia Cispadana</i>	667
<i>Fabaria inf. Codani sinus</i>	491	<i>Fidentia Iulia</i>	ibid.
<i>Fabrateria Latii</i>	820	<i>Fidentula</i>	ibid.
<i>Fabraterni, incolæ eius,</i>	ibid.	<i>Figura terræ a vulgo credita, etiam ab eru-</i>	
<i>Facelinæ Dianæ fanum</i>	1000	<i>diis interdum tradita</i>	8
<i>Facelinus fl. Sicil.</i>	1001	<i>Tinningia</i>	490
<i>Fasula opp.</i>	714	<i>Firmanorum castell.</i>	755
<i>Falaria Piceni</i>	759	<i>nauale</i>	754
<i>Faleria, eadem,</i>	ibid.	<i>Firmum opp. Piceni</i>	754
<i>Falerii opp. Etrur.</i>	726	<i>Fiscellus mons</i>	781 seq.
<i>Falernus vinum</i>	849	<i>Flaminii Forum</i>	749
<i>Falernus Ager</i>	848	<i>Flanates pop.</i>	607, 611
<i>Falisci pop. Etrur.</i>	726 seq.	<i>Flanaticus sinus</i>	611
<i>Fama Iulia Hisp.</i>	82	<i>Flanon inf.</i>	ibid.
<i>Fanestris colonia</i>	740	<i>Flanona opp.</i>	ibid.
<i>Fanum Fortunæ</i>	ibid.	<i>Flanonicus sinus</i>	ibid.
		<i>Flauia Gallica in Hisp.</i>	248
		<i>Flauia Iria Hisp.</i>	105
		<i>Iii iii ii 3</i>	Flauia

## INDEX GEOGRAPHICVS.

Flavia Lamberis <i>Hisp.</i>	105	Forum	Lutuntorum	684
Flauix Arx <i>Vindelic.</i>	521		Licunii	681
Flauina <i>Etrur.</i>	730		Lunicorum	103
Flauio brigia <i>Hisp.</i>	107		Neronis, <i>Lutea</i> ,	230
Flauionaui	ibid.		aliud cis Rhodan.	244
Flauio polis <i>Thrac.</i>	1328		Nonum <i>causp.</i>	667
Flauium Brigantium <i>Hisp.</i>	105		Nonum <i>Piceni</i>	760, 671
Flauium Soluense <i>Noric.</i>	544		Populii	674, 854
Flenium	350, 354 f.		Sempronii	744
Fletio opp.	ibid.		Segulianorum	219
Fleuo lacus	260		Tiberii	281
Fleum, <i>Φλευμ</i> , <i>Fleuum</i> ,	465 f.		Tratani <i>Sardinia</i>	965
Fleuum castellum	465		Voconii	238
Fleuum ostium Rheni	256	Fofi pop. <i>Germ.</i>		477
ad Flexum <i>Pannon.</i>	552	Folia Drusiana Rheni		258, 261
Florentia <i>Etruria</i>	714	Folia <i>fructum Corsica &amp; Sardin.</i>		961
Florentia <i>Gallie Cuspad.</i>	667	Folia Matrona		172, 232
Florentia <i>Istria</i>	562	Fracturum <i>Cilab.</i>		897
Floriana <i>Pannon.</i>	566	Fraxinus, <i>Lugjan.</i>		71
Flumentana porta Romæ	790	Fregellæ <i>Latii</i>		820
Fluminum r. pa., dextra, sinistra	45	Fregenzæ <i>Etrur.</i>		737
Flusur fl. <i>Piceni</i>	754	Frentani pop.		877
Fontes Atticæ regionis	1153	Frento fluv.		ibidem
Fontes Mutarum	II 15 seq.	Frigidus fluv.		634
Forentum <i>Apuie</i>	892	Frihi Maiores & Minores		357, 464, 465 seq.
Formæ	826	Frisiabones		358, 465
Formianum Ciceronis	ibid.	Frufino <i>Latii</i>		819
Formio fl. <i>ad Histriam</i>	635, 708	Fuentes, <i>lacu accolæ</i>		765
Foroduentunum municip.	674	Fucinus lacus		765
Forualientes Vmbrix <i>Pamj 14. incerto situ.</i>		Fulfulæ <i>Sannit.</i>		870
Foronerionenses	32 pr.	Fulgina, Fulginium		748
Fortunæ Fanum	740	Fundi oppid.		819
Foruli <i>Scuis</i>	781	Fundanus lacus		ibid.
Forum Alkeni	699	Furculæ Caudinæ		808
Auppi	819			
Aurea	720			
Bibacorum	103			
Casli	705			
Claudia <i>Gall.</i>	247			
Claudithur.	729			
Clodia <i>Etrur. aliud</i>	712			
Cornelii	673			
Decii	781			
Domitii	230			
Druentinorum	674			
Elaunini	749			
Fului	661			
Gallorum	670			
Hadriani	350, 354			
Iulium Carnorum	707			
Iulii <i>Gall.</i>	234			
Iulu Vmbria. Vide <i>Foroduentenses.</i>				
		Gabales & Gabali pop.		191
		Gabalitana ciuitas		ibid.
		Gabellus fl. <i>Ital.</i>		669
		Gabii opp. <i>Latii</i>		802
		Gabini, <i>incole eius</i> ,		ibid.
		Gabrita filua <i>Germ.</i>		463, 486
		Gabrita filua eadem		486
		Gabromagus <i>Noric.</i>		542
		Gades ins. & opp.		87, 155
		Gades Augusta Iulia		87
		Gadini pop. <i>Britan.</i>		439
		Gadir, <i>Gades</i> ,		87, 155
		Gadepæ, <i>Gades</i>		87
		Galacum <i>Britann.</i>		430
		Galaria, Galeria		1003
				<i>Gadatinæ</i>

# INDEX GEOGRAPHICVS.

<i>Galatia, Gallia</i>	163	<i>Geloi, Γελωί pop. Sicil.</i>	987
<i>Galatia Transalpina</i>	163	<i>Geloni pop. Sarmat.</i>	505
<i>Galepus Siciliae</i>	1050	<i>Gemella, Tucci Hisp.</i>	96
<i>Galefus fl. Calabr.</i>	632, 900 seq.	<i>Augusta</i>	ibid.
<i>Gallæci, Callæci</i>	100, 101	<i>Tuccitana</i>	ibid.
<i>Gallia tripartita</i>	176	<i>Geminiacum Belg.</i>	341, 362
<i>Gallia quadripartita</i>	177	<i>Genabum Gall.</i>	204
<i>Gallia Cisalpina</i>	641	<i>Genauini pop. Rhat.</i>	529
<i>citerior</i>	641, 642	<i>Geneua Allobrog.</i>	251
<i>Togata</i>	162, 642	<i>Genosia, incerta</i>	330
<i>Gallia Cisalpina fines</i>	644	<i>Genua Ligur.</i>	657
<i>Gallia Transalpina</i>	161	<i>Genuates</i>	ibidem
<i>ulterior</i>	161 seq.	<i>Genusium Ital.</i>	893
<i>Braccata</i>	162	<i>Genusinus ager</i>	ibidem
<i>Gallia Belgica</i>	254	<i>Genusus fl. Græc. Illyr.</i>	1025
<i>Celtica</i>	195	<i>Geographi veteres</i>	5
<i>Cispadana</i>	664	<i>Georgi Sarmatæ</i>	501, 504
<i>Gallia Italica</i>	638	<i>Geræstum prom. Eubœæ</i>	1250
<i>Lugdunensis</i>	195	<i>Geræstus opp. vel vicus</i>	1251
<i>Narbonensis</i>	220	<i>Geranea mons Mezæ.</i>	1169
<i>Togata propria</i>	665	<i>Gerania opp. Læon.</i>	1206
<i>Transpadana</i>	676	<i>Geranthræ Læon.</i>	1207
<i>Gallianus saltus an opp.</i>	670	<i>Geremia Læon.</i>	1206
<i>Gallica Flavia Hisp.</i>	148	<i>Gergobia Aruennor.</i>	192
<i>Gallicus Ager pars Umbr.</i>	739	<i>Gergobia Botorum</i>	216
<i>Gallicanus Ager</i>	ibidem	<i>Gergovia eadem</i>	ibidem
<i>Gallicus ventus</i>	42	<i>utroque loco</i>	
<i>Gallinaria insula Ligustici M.</i>	946	<i>Gerion Apul.</i>	882
<i>Gallinaria filua Campan.</i>	832	<i>Germania Cislethiana</i>	369
<i>Gallorum Forum Cupadan.</i>	670	<i>Inferior</i>	370
<i>Gallorum oppidum</i>	707	<i>Superior</i>	ibid.
<i>Ganodurum Heluet.</i>	281	<i>Germania Transrhœnana</i>	447
<i>Ganus Thrac.</i>	1313	<i>Germania Barbara</i>	ibid.
<i>Garganus mons Apul.</i>	884	<i>Germania Magna</i>	448
<i>Gargaphie fons Bæot.</i>	114	<i>Germania Transiustulana</i>	487
<i>Gariathonum Britann.</i>	423	<i>Germaniæ gentes</i>	464
<i>Gariensis fl.</i>	ibidem	<i>Germaniæ montes</i>	460
<i>Garites pop. Aquitan.</i>	179	<i>filix</i>	ibid.
<i>Garnæ portus Apul.</i>	885	<i>Germanicum opp. Vindelit.</i>	522
<i>Garryenus fl. Britan.</i>	405	<i>Geronthræ Læon.</i>	1207
<i>Garumna fl. Gall.</i>	165	<i>Gerontia inf.</i>	1293
<i>Garorum Maced.</i>	1054, 1055	<i>Gerrhus fl. Sarmat.</i>	502
<i>Gaubreta filua Germ.</i>	463	<i>Gerulata Pannon.</i>	552
<i>Gaudos inf. ad Cretam</i>	1277	<i>Gerunda Hisp.</i>	146
<i>Gaulos inf. supra Sicil.</i>	1021	<i>Gerunium</i>	882
<i>Gaurani montes Campaniæ</i>	837	<i>Gefonia, incerta,</i>	330, 331
<i>Gaurus mons Campaniæ</i>	830	<i>Gessoriacum Morinor.</i>	377, 379
<i>Obenna mons Gall.</i>	174	<i>Gessorientes Hisp.</i>	147
<i>Gela vrbs Sicilia</i>	987	<i>Getæ in Massis</i>	593
<i>fl. Sicilia</i>	ibid.	<i>Gigónus, Γίγωνες,</i>	1048
<i>Gelbis fl. Belg.</i>	272	<i>Gitanæ</i>	1090
<i>Gelduba Belg.</i>	332	<i>Glanateua Gall.</i>	140
		<i>Glanateua</i>	



# INDEX GEOGRAPHICVS.

Glanatena	ibid.	Gyarus inf. <i>Aegæi</i>	1288
Glandetum, Glandatum	240	Gymnesia insulæ	160
Glanis fl. <i>Campania</i>	831 f.	Gyrton Thessal.	1066
Glannobanta <i>Britann.</i>	430	Gythæum, <i>Lacon.</i>	1194
Glemona <i>Venet.</i>	707	Gvilium, idem	1195
Gleffaria inf.	491	Gytheates incolæ Gythei	1195
Gliffa <i>Bæot.</i>	1149		
Globi terrestres veterum	5	H.	
Gloia fl. & æstuarium.	404		
Glympes plur. <i>Læon.</i>	1205	Habirabilis orbis quantus	11
Ginatia, Egnatia,	891	Hadria opp. <i>Venet.</i>	637
Gobæum promontorium	199	finus, mare	637
Gobannium <i>Britan.</i>	417	Hadria opp. <i>Piceni</i>	637, 757
Gomphi opp. <i>Thessal.</i>	1018	Hadria rectius quam <i>Adria</i> scribitur	637
Gonnus, & Gonni <i>Plur.</i>	1063	Hadriani Forum	350, 354
Gordenia	1037	Hadrianopolis	1325
Gordunl pop. <i>Belg.</i>	366	Hadrianum mare	637
Gordynia	1037	Hadrianns Hisp. <i>Italicensis</i>	83
Gortyna <i>Creta</i>	1271	Hadriaticum mare	637
Gortynia <i>Macedon.</i>	1037	Hæmus mons	1296
Gothi pop.	481	Hæmus rectius scribitur quam <i>Aemus</i>	1296
Gothia	ibid.	Hæminontani pop.	1296
Gothini pop. <i>Germ.</i>	480	Halæsa, Halefa, <i>Sicilia</i>	998
Gothones pop. <i>Germ.</i>	481	Halæsius fluv. <i>Sicil.</i>	998
Graccuris seu Gracchuris	111, 113	Hales, ætus fl. <i>Lucan.</i>	905
Gradus inf. & opp.	703, 945	Halefa, vide Halæsa	998
Græcia Magna, Major	639, 909, 919	Halex, ecus fl. <i>Brutt.</i>	929
cur Magna dicta	640	Halacmon fl. <i>Macedon.</i>	1043
Propria	1099	Halicanum <i>Pannon.</i>	555
Vniuersa	1012	Halicyrna <i>Ætol.</i>	1113
Granua fl.	486	Halicyæ <i>Sicil.</i>	1011
Gratianopolis	250	Haliartus <i>Bæotia</i>	1140
Grauiaci opp.	543	Haliartus <i>Messene</i>	1191
Grauii pop. qui Grouii	104	Halmydesius <i>Thrac.</i>	1320
Grauiſce opp. cum portu	728	Haloneſus inf.	1192
Grauiſcani pop.	728	Halos <i>Phœciæ</i>	1073
Grestonia regio <i>Maced.</i>	1046	Halycus fl. <i>Sicilia</i>	989
Grinario <i>Vindelic.</i>	521	Hamaxobii pop.	506
Grinnes <i>Britan.</i>	348, 349	Hannibalis castra, portus	922
Grouii pop. <i>Hisp.</i>	101, 104	Hannibalis insula parua	161
Grudii pop.	366	Harenacium <i>Britan.</i>	348
Grumentum <i>Lucan.</i>	908	Harudes pop. <i>Germ.</i>	482, 483
Grutungi pop. <i>Sarm.</i>	507	Hebrus fl. <i>Thrac.</i>	1301
Guberni pop. <i>Sicambri</i>	335	Hebudes insulæ	444
Gugeni idem	ibid.	Hecate canuora	1303
olim Sicambri	ibid.	Hecatompedium <i>Epiri</i>	1086
Guntia flumen <i>Germ.</i>	518, 520	Heclitanum <i>Pannon.</i>	557
Guntia opp.	520	Hecubæ tumulus	1306
Gurtiana <i>Pannon.</i>	566	Hedui pop. <i>Ædui</i>	113
Guthalus fluv. <i>German.</i>	458	Helcebus <i>Tribocor.</i>	300
Guthones pop. <i>German.</i>	481	Helca, Elea, <i>Ital.</i>	906
Guthalus fl. <i>Guthalus</i> ,	458	Helena opp. & castrum	222
Guthones pop. <i>German.</i>	481	Helena inf. ad <i>Attic.</i>	1283
		Helcs	

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Heles fl. <i>Hales</i> ,	905	Herculis inf. <i>Hisp.</i>	157
Helice <i>A. baia</i>	1181	Herculis insulæ <i>ad Sardin.</i>	967
Helicon mons	1144	Herculis <i>Lucus Germ.</i>	476
Heliſſon fl. <i>Arcad.</i>	1225	Herculis portus <i>sub Alpib.</i>	654
oppid,	1226	Herculis portus <i>Bruttior.</i>	915
Helium ostium <i>Rheni</i>	256, 266	Herculis Labronis portus	714
Hellas, <i>adû</i> , regio	1100	Liburni portus	ibid.
Helleſpontus	1310	Herculis prom. <i>Britann.</i>	418
Hellopes pop. <i>Epiri</i>	1098	Herculis prom. <i>Brutt.</i>	919
Hellopia regio	1098	Hercynia ſilua	461 ſeq.
Helellum <i>Triboc.</i>	300	Herdonia	873, 874, 883
Helmantica <i>Hisp.</i>	74	Hergentum <i>Sicil.</i>	1005
Helorus fl. <i>Sicilia</i>	985	Hergetium <i>Sicil.</i>	ibidem
Heloria Tempe <i>Sicil.</i>	985	Hermantica <i>Hisp.</i>	74
Helos <i>Mesſenia</i>	1191	Hermione opp. <i>Argol.</i>	1211
Helos <i>Laconicum</i>	1199	Hermiones pop. <i>Germ.</i>	485
Helotæ ſerui <i>Laconum</i>	ibid.	Hermionicus ſinus	1210
Heluelus <i>Triboccor.</i>	300	Hermionis, <i>idæ</i> , regio	1211
Heluetii pop.	274	Hermisium <i>Sarmat.</i>	513
Heluetus <i>Triboccor.</i>	300	Hermunduri pop.	483
Heluia Ricina <i>Ital.</i>	759	Hernica ſaxa, regio,	806
Heluiani <i>Ricinenſes</i>	ibid.	Hernici pop. <i>Lat.</i>	806
Heluii pop. <i>Gall.</i>	231	Herona <i>Dalmat.</i>	619
Heluillum <i>Vmbria</i>	744	Herthus, <i>Terra, dea</i>	493
Hemerſcopium <i>Hisp.</i>	137	Heruli pop.	479
Henna <i>St. ilia Enna</i>	1005	Hesperia, <i>Italia</i>	627
Hephæſtia, Hephæſtias, <i>adû</i> , Lemni	1292	ultima, <i>Hiſpania</i> ,	64, 628
Hephæſtiades inſulæ	1015	Heteroſen	24
Heraclea <i>Eliaca</i>	1186	Hetriculum <i>Brutt.</i>	929
Heraclea <i>Italia</i>	910	Hexapylus pars <i>Syracuſ.</i>	983
Heraclea <i>Minoa Sicil.</i>	989	Hibernia inf.	440
Heraclea <i>Phthoridæ</i>	1068	Hicſia inf. <i>ad Sicil.</i>	1016
<i>Trachina</i>	1068	Hiera inf. <i>ſina Aegæum</i>	1020
Heraclea <i>Sentica</i>	1047	Hiera inf. <i>Aeoliarum</i>	1017
<i>Sintica</i>	ibid.	Hiera petra <i>Creta</i>	1265
Heraclea <i>Thracia</i>	1313 ſeq.	Hierabriga <i>Hisp.</i>	71
Heraclea Cherroneſus	510	Hieracum inſula <i>ad Sardiniam</i>	967
Heraclea inf. <i>ad Aeolias</i>	1016	Hierapolis <i>Cretæ</i>	1270
Heracleum <i>Creta</i>	1267	Hierapytna <i>Cretæ</i>	1265
Heracleum <i>Tauricum</i>	513	Hierasus fl. <i>Dni.</i>	596
Heræa <i>Arcadia</i>	1220	Hierofolyma an in medio orbis	16, 17
Herzi montes <i>Sicil.</i>	1004	Hilicanum <i>Pannon.</i>	556
Herbanum <i>Etrur.</i>	722	Hilleuiones pop. <i>Germ.</i>	489
Herbeſſus <i>Sicil.</i>	1010	Hillyricum, <i>Illyricum</i> ,	608
Herbita <i>Sicil.</i>	1004	Himella fl. <i>Sabinor.</i>	775
Herculanea via	836	Himera fl. <i>Sicil.</i>	987, 997
Herculaneum <i>Samni</i>	870	in diuerſa decurrens	987
Herculanum opp. <i>Campan.</i>	844	Australis	1010
<i>ad Herculem</i>	568	Himera vrbs <i>Sicilia</i>	997
Herculis Caſtra in <i>Batav.</i>	349	ſeptemtrionalis	998
Herculis columnæ	89, 99	Colonia Auguſta	998
Herculiſanum <i>Etrur.</i>	713	Himerenſes Thermæ	997
		Kkk kkk kk	Hip-

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Hippana Sicil.	103	Hypanis fl. Sarmatia	497
Hipparchus geographus.	4	Hypata Theffal.	1060
Hippo Hesp.	122	Hyperborei pop.	508
Italia, Vibo	915	Hyphormus, portus Attic.	1154
Hippocrene fons	1146	Hypochalcis Aetol.	1111
Hipponiates in Bruttin	915	Hypotheba Boeot.	1137
Hipponium, Hippo,	ibidem	Hypsa fl. Sicilia	990
Hipporum Brutt.	929	Hyrie inf. Zacynthus	1242
Hippuris inf.	1279	Hyrium Apulia	885
Hirminius fl. Sicil.	986	I.	
Hirpini pop. Ital.	871	Iacca Hesp.	111
Hispalis Hispan.	93	Iadera, Iadepu	612
Iulia Romulea	93	Iatæ, Ietæ opp. Sicil.	1011
Mispania	64	Iamno opp. inf. Balar.	161
Citerior	64, 66	Iamphorina Thrac.	1322
Uterior,	ibidem	Ianus Augustus, opp. Gel fanum	95
diuisa	66	Iapodes pop. Illyr.	609
bipartita olim	66	Iapydes pop. Illyr.	607, 609
tripartita	ibid.	Iapygia regio	894
Bœtica	ibid.	Iapygium promontorium	898
Lusitania	ibid. & 66	Iapygium tria promontoria	923
Tarraconensis	ibid.	Iapyx ventus Calaber	37
Hispellum Vmbr. in Apenn.	747	Iassii pop. Dacia	597
Histonium Frentan.	877 seq.	Iassiorum municipium	603
Histria regio	707	Iatigum Gall.	208
Hiulca palus Pannon.	562	Iatrum flumen Masf.	583
Holopyxos Creta	1274	Iazyges pop. Sarmat.	895
Homerus primus geographus	3	Iazyges Metanastæ	595
Homitz Theffal.	1060 seq.	Ibera Græc.	138 f.
Horestipop. Britann.	432	Iberia, Hispania	64.
Horma Macedon.	1032	Iberus fluuius	100
Horrea Margi Masf.	579	Ibligio castell.	707
Horreum Molossidis	1095	Ibliodurum Mediomatric.	295
Horta Etrur.	727	Icædita opp. Hesp.	73
Hortana Latii	805	Iccius portus, Icius	376
Hortanum Etrur.	727	Icyra inf. Sardinia	959
Hostilia Transpadan.	690	Iceni pop. Britann.	423.
Humago inf. & opp. Histria	708	Ichana Sicil.	1009
Hunni pop.	507	Ichthys prom.	1182
Hyampolis Photidia	1131	Iciani opp. Britann.	423
Hybla Parua Sicil.	979	Icium promontorium	377 f.
Maior	1003	Icius, Icium, portus	376
Minor	1007	Ictosa, Othogesa,	148
Hyblæum mel	980	Iculisma Gall.	189
Hyccara plur. & Hyccaron	995	Icunna fl. Gall.	168
Hydruntum Calabr.	897	Ieus inf. Aegæi	1291
Hydrus, unius, idem,	ibid.	Ida mont Creta	1263
Hylia fl. Bruttior.	925	Idæus mons Creta	1261
Hyllis, peninsula Illyr.	614 f. 615	Ideonni Regnum	649
Hyættus mons Attic.	1163	Idex, fl. Ital.	675
Hypacaris fl. Sarmat.	502	Idimum Masf.	578
Hypana Elææ	1183, 1186	Idomene Macedon.	1037
		Idomenæ	

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Idomenæ Plur. idem,	ibid.	Inachus fluv.	1216
Idubeda mons <i>Hisp.</i>	100	Inarime inf. <i>Ital.</i>	951, 952
Idumania fl. <i>Britan.</i>	405	Inatus opp. <i>Creta</i>	1265
Ierna, <i>Hibernia</i>	440	Incibili opp. <i>Hisp.</i>	138
Iesona, <i>Hisp.</i>	148	Indibile opp. <i>Hisp.</i>	138
Iessoha, <i>eadem</i>	148	Indice opp.	144
Igædita opp. <i>Hisp.</i>	73	Indicetæ pop. <i>Hisp.</i>	144
Igilium inf. <i>Ital.</i>	948 f.	Indigetes pop. <i>Hisp.</i>	144
Iguuium, <i>Egubium</i>	747	Indigētis Iouis lucus	795
Ilarcuris <i>Hisp. opp.</i>	123	Industria opp. <i>Ital.</i>	661
Ilargus fl. <i>Vindel.</i>	518	Inessa <i>Sicilia</i>	1002
Ildum <i>Hispan.</i>	138	Infernates <i>Itali</i>	637
Ileosca <i>Hispan.</i>	149	Inferum mare	637
Ilercaones pop. <i>Hisp.</i>	138	Infra - Thebas	1137
Ilergaones iidem	139	Ingæuones pop.	488
Ilerda <i>Hispan.</i>	147	Ingenia ad loci situm variant	46
Ilergetes, Ilergetæ <i>Hisp.</i>	148	Inlani montes <i>Sardinia</i>	961
Iliberi, <i>Liberinum</i>	96	Insubres pop.	681 seq.
Ilienses pop. <i>Sardinia</i>	966	Insula Sacra Tiberina	791
Ilipa, <i>Ilia</i> cognomine,	85	Insula Triumvirosum	671
Ilipa opp. <i>Bætica</i>	81	Insulæ Gallicæ	251
Ilipula, <i>Laus</i> cognominata	96	Intemilium, Intemilium	655
Ilipula Magna <i>Hisp.</i>	96	Interamna <i>Umbria</i>	751
Ilipula mons	97, 98	Interamnates <i>Nartes</i>	751
Ilistiades Musæ <i>Attic.</i>	1152	Interamna <i>Præutian.</i>	757
Ilistus fl. <i>Attica</i>	1152	Interamnium Flauium <i>Hisp.</i>	107
Iliberi, Iliberis	222	Intercatia <i>Hisp.</i>	115
Iliberis fl. <i>Hisp.</i>	223	Intercisa <i>saxa Umbria</i>	744
Ilici opp. <i>Hisp.</i>	136, 137	Interbromium <i>Ital.</i>	765
Illicias, <i>adus</i>	136 f.	Intribili opp. <i>Hisp.</i>	138
Illicitanus portus	136	Inui Castrum <i>Etrur.</i>	728
Ilipula, <i>Ilipa</i> <i>Linii,</i>	83	Inui Castrum <i>Latii</i>	796
Iliturgi <i>Hisp.</i>	36, 138	Inycum, Inyx <i>Sicil.</i>	990
Illuno <i>Hispan.</i>	135	Io, <i>Inachi filia</i>	511
Illyricum, <i>regio</i>	603	Iolcos <i>Thessal.</i>	1076
Illyris, Illyria, <i>eadem,</i>	603	Ios inf. <i>Sporad.</i>	1294
Illyrica prouincia	603	Iouauus fluv. <i>Norini</i>	538
Superior	608	Iouia <i>Pannon.</i>	566
Inferior	Ibidem	Iouiacum <i>Noric.</i>	538, 542
Ilyrii pop.	604	Iouauum, Iouauia	541
Ilyrius pop.	604	Iouis Vrii fanum	1319
Illyricanus, Illyricianus	604	Iouis Seruatoris portus, <i>Σατωρως,</i>	1197
Illyricum Græcum	1022 seq.	Iouis villa <i>Caprea inf.</i>	954
Ilorci opp. <i>Hisp.</i>	125	Iria opp. & fl. <i>Cupadan.</i>	662, 664
Iluainfula <i>Ital.</i>	947	Iria Flauia <i>Hisp.</i>	105
Iluates <i>Ligures</i>	664	Irrheia inf.	1293
Iurbida <i>Hisp.</i>	122	Iscia fl. <i>Britann.</i>	418
Iurgis opp. <i>Hisp.</i>	85	Iscia fl. Gall. <i>Belgic.</i>	169
Ithro opp. <i>Fluro, Hisp.</i>	143	Iscia, <i>Alpinus fl.</i>	170 seq.
Imachara <i>Sicil.</i>	1004	Iscari pop. <i>Vindel.</i>	529
Imbrus inf.	1331	Iscarus fl. <i>Vindel.</i>	518
Imola <i>Ital.</i>	573	Iscarus fl. <i>Vindel.</i>	518
		Isburus fl. <i>Sicilia</i>	989
		Kkk kkk kk z	115a

# INDEX GEOGRAPHICVS.

[illegible]

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Kynos Kephalæ, <i>colles</i>	1064	Laminæ <i>Ital.</i>	783
Κυνὸς Σῆμα	1307	Laminium <i>Hisp.</i>	122
Κύπρος inf. <i>Corfica</i>	957	Laminitani pop. <i>Hisp.</i>	123
		Lampa, Lappa <i>Creta</i>	1271
		Lampæa mons <i>Arcad.</i>	1221
		Lampetia <i>Bruttior.</i>	915
		Lampetes mons	ibidem
Labeatz, Labeates, pop. <i>Illyr.</i>	621	Lancia valida vrbs	73
Labærus <i>Hibern.</i>	442	Lancia Oppidana	73, 107
Labicum, & Labici <i>Pl. Latii</i>	801	Lanciatum <i>Hisp.</i>	73, 107
Labodes Aquæ <i>Sicil.</i>	989	Lancienfes Ocelenfes	72
ad Labores <i>Pannon.</i>	562	Oppidani	72
Labronis portus, vel Labro,	715	Langobardi pop.	478
Lacobriga <i>Hisp.</i>	116	Langobriga <i>Hisp.</i>	70
Lacedæmon	1201	Lanunium <i>Latii</i>	800
Lacetania regio <i>Hisp.</i>	147	Lapidaria <i>Rhetia</i>	535
Lacetani pop. <i>Hisp.</i>	147	Lapidei Campi <i>Gall.</i>	232
Laciæcum <i>Norici</i>	542	Lapis <i>mensura geographica.</i>	58
Laciburgum <i>Germ.</i>	478	Lappa <i>Creta</i>	1271
Lacinium prom. <i>Brutt.</i>	923	Lapurdum, <i>Baiona</i>	179
Laciniz lunonis fanum	923	Larcuris, <i>Ilarcuris,</i>	123
Lacippo opp. <i>Hisp.</i>	96	Larimates pop. <i>Ital.</i>	878
Lacobriga <i>Hisp.</i>	115	Larine fons <i>Attica</i>	1153
Lacobriga <i>Lusitan.</i>	79	Larinum opp. <i>Frentan.</i>	878
Laconica regio	1192	Larissa Cremaste	1073
Laconicus sinus	1193	Pelasgia	1073
Lactis mons <i>Campania</i>	847	Larissa <i>Hipan.</i>	134
Lactodorum <i>Britann.</i>	422	Larissa <i>Theffalia</i>	1064
Lactores pop. <i>Gall.</i>	182	Larius lacus	679
Lactotium ciuitas	182	Las, opp. <i>Laconia</i>	1194
Lactura, Lactora, <i>Gall.</i>	182	Lasæa <i>Creta</i>	1266
Lacuris <i>Hisp.</i>	125	Lasio, Lasion, <i>Peloponnesi</i>	1224
Lacus Felicis	539	Latera mundi	43
Lacus Larius	679	Latini pop.	789
Lacus Verbanus	678	Latitudo Terræ	7
Lacydon portus <i>Maffilia</i>	233	Latium regio	786
Lædus fl. <i>Gall.</i>	167	Antiquum	787
Læzetani pop. <i>Hisp.</i>	142	Adiectum	788
Lælamnonius sinus	438	Nouum	788
Lælia <i>Hisp.</i>	84	Latebrigi pop. <i>dubia sedis</i>	283
Læpa Magna <i>Hisp.</i>	85	Latuici pop. <i>Pannon.</i>	550
Læstrygonæ pop. <i>Sicil.</i>	971	Latris inf. <i>Germ.</i>	493
Læui pop. <i>Transpad.</i>	684	Latrum, Latra <i>Mæf.</i>	584
Lægaria <i>Lucania</i>	909	Latymnus mons <i>Brutt.</i>	914
Lægecium <i>Britann.</i>	431	Laugona fluu. <i>German.</i>	415
Lægyra <i>Taur. Cherson.</i>	511	Laucum, & Laucici <i>plur.</i>	801
Lælerani pop. <i>Hisp.</i>	142	Laucana Via	802
Læmbria Flauia	105	Launium <i>Latii</i>	794
Lametia <i>Bruttior.</i>	925	Launius fl. <i>Cispadan.</i>	671
Læmetus fluu.	ibidem	Launius fl. <i>idem</i>	671
Læmia <i>Theffalia</i>	1068	Laumellum <i>Ital.</i>	677
Læmiacum bellum	1068	Laureacum <i>Norici</i>	539
Læmiacus sinus, <i>Maliacus</i>	1074	Kkk kkk kk 3	Laurea-

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Laureacensis colonia	539	Leria, <i>Edicta, Hisp.</i>	132
Laurens castrum	794	Leria inf. <i>Sporad.</i>	1295
Laurentes pop.	794	Lerina inf. <i>Gall.</i>	253
agri	ibidem	Lerta palus & fl.	1216
Laurentum opp. <i>Latij</i>	794	an oppidum	1316
Lauri <i>Bataur.</i>	350, 351	Lero inf. <i>Gall.</i>	253
Lauriacum, <i>Laureacum</i>	539	Lerona inf. <i>Gall.</i>	253
Laurium, <i>Lorinum, Etrur.</i>	737	Lerus inf. <i>Gall.</i>	254
Latus fl. <i>Ital.</i>	631, 907	Lesa <i>Sardinia</i>	966
Laus Iulia Corinthus	1172	Lestane Aquæ	966
Laus Pompeia	683	Lefura fl. <i>Belg.</i>	272
Laufanna	279	Letandros inf. <i>Sporad.</i>	1295
Laufonius lacus	ibidem	Letæ <i>Macedon.</i>	1045
Lautulæ <i>Latis</i>	813	Lethæus fl. <i>Creta</i>	1265
Laxta <i>Hispan.</i>	130	Letæa inf. <i>Cretæ maris</i>	1278
Lebadea, Lebadaia, <i>Bæot.</i>	1143	Letoia inf. <i>Ionis maris</i>	1243
Lebecii pop. <i>Transpad.</i>	677	Leuaci pop. <i>Belg.</i>	366.
Leben, Lebena, <i>Creta</i>	1265	Leux fanum <i>Batav.</i>	349
Lebintus inf. <i>Cretæ M.</i>	1279	Leuca <i>Calabrie</i>	898
Lecca Rheni alueus	263	Leuca mensura <i>geographica</i>	60
Lechæum, portus <i>Corinth.</i>	1173	Leucæ <i>Lacon.</i>	1199
Lederata Turris <i>Mæs.</i>	575	Leucadia penins. <i>Acarnan.</i>	1106
Ledus fl. <i>Gall.</i>	167, 173	Leucadus Apollo	1108
Legesolium <i>Britann.</i>	431	Leucas, adis, opp.	1106
Legio I Iouia	585	Leucasia inf. <i>Ital.</i>	954
Italica	584	Leucata, litus <i>Gall.</i>	223
Legio II Augusta	427	promontorium Leucadia	1007
Legio VI Victrix	431	Leuse inf. <i>Sarmatia</i>	500
Legio VII <i>Hisp.</i>	107	Leuce inf. <i>ad Cretam</i>	1277
Legio XI Claudia	585	alia <i>ad Cretam</i>	ibidem
Legio Victrix XX	426	Leuci pop. <i>Belg.</i>	291
Legum, <i>Αἴγος</i>	1011	Leuci montes, albi, <i>Creta</i>	1261
Lelantus, campus <i>Eubæa</i>	1258	Leucimma, Leucimna prom. <i>Corcyra</i>	1236
Lelantus fl.	ibidem	Leucogæus collis <i>Campan.</i>	842
Lemanis portus <i>Britan.</i>	414	Leucopetra prom. <i>Bæot.</i>	918, 919
Lemincum <i>Alpin.</i>	248, 251	Leucosia inf. <i>Leucasia</i>	954
Lemnus insula	1292	Leucothea inf. <i>Ital.</i>	954
<i>Ἰππιδίς</i>	1292	Leuctra, Leuctrum, <i>Lacon.</i>	1200
Lemouii pop. <i>Germ.</i>	479	Leuctra Plur. <i>Bæot.</i>	1339
Lentia <i>Norui</i>	538	Leuga, eadem quæ Leuca,	60
Leodicum quam antiquum?	342	Leui pop. <i>Transpad.</i>	684
Leon prom. <i>Creta</i>	1265	Leuoni pop. <i>Germ.</i>	490
Leonica <i>Hisp.</i>	132	Lexobii pop. <i>Gall.</i>	202
Leontini pop. <i>Sicilia</i>	978	Lexouii idem	202
Leontini vrbs <i>Sicilia</i>	978	Libartha <i>Ligur.</i>	659, 662
Leontini campi <i>Sicil.</i>	ibidem	Liberalitas Iulia Ebora	77
Leontinus sinus,	ibidem	Libethra fons	1076
Leontium <i>Achaia</i>	1180 f.	Oppidum	1076
<i>Sicilia</i>	978	Libethrides Mulsæ nymphæ	1077, 1142
Lepreum, Lepreus	1186, 1187	Libethrius mons <i>Bæot.</i>	1141
Lepontii pop. <i>Alpin.</i>	528, 676	Libici, Libicii, pop. <i>Ital.</i>	677
Viberi cognomine	528	Libisica <i>Hispan.</i>	125
		Libisofons	

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Libisofana	ibidem	Liris fluvius	631, 827
Libisofani pop.	ibidem	Lissa inf. ad Gall.	252
Libisofa	ibidem	Lissa Hiss.	147
Libnius fl. Hibern.	441	Creta	1264
Libona Hispan.	130	Lissa inf. Illyr.	624
Libonotus ventus	35	Lissus opp. Illyria	617
Libora Hiss.	122	Lissus Creta	1264
Libui pop. Ital.	677	Lissus fl. Thrac.	1301
Libunca Hiss.	206	Litana silva Cupadan.	673
Liburni pop. Illyr.	607	Literata Turris Mæf.	575
Liburnia, regio	609	Liternum	831, 832
Licates, Licatii pop. Vindel.	519	Liternus fluv.	831
Lichus fluv.	517	Liternum an Linternum?	832
Licitani pop. Hiss.	137	Linternus fl. Liternus	631
Licus, Avuius Vindelic.	517	Littatum Rhætia	532
Lidericus fl. Gall.	167, 168	Litubium Ital.	663
Ligea inf. Ital.	914, 955	Lobetani pop. Hiss.	134
Liger fl. Gall.	166	Loberum opp. Hiss.	134
Ligares pop.	653	Locri opp. Ital.	919
Ligures Albingauni	657	Epizephyrii	919
Ligures Montani	646	Locri pop. Ital.	919
Liguria regio	653	Narycii	919
Propria	653	Locri pop. Græc.	1115
Ligustica ora	653	Locri Ozolæ	1115
Lilæa Phœtidæ	1130	Epianemidii	1118
Lilybeum promontor.	992	Opuntii	1121
Oppidum	992	Zephyrii	1115
Limæas fluv. Hiss.	103	Locris regiuncula Ital.	919
Limeas fl. idem	103	Locris, regio Græc.	1115
Limera quasi Limenæra	1197	Lugana fluv. Germ.	455
Limia opp. Hiss.	103	Loncium Norici	543
Limici pop. Hiss.	102, 103	Londinium Britann.	419
Limius Avuius Hiss.	103	Longanus fl. Siss.	1000
Limnæa Acarnania	1101	Longaticum Pannon.	557
Limnæa Thessalia	1060	Longi muri ad Piræum	1151
Limon inf. seu portus	953	Longitud. Terræ	7
Limodæum Pittonum	187	Longobardi pop.	478
Lincasii pop. Lingones	290	Longula Latii	817
Lindum Britann.	425, 431	Longus Murus Thrac.	1312
Lingones pop. Transalp.	289	Lontium, Loncium, Norici	543
Lingones Cialpini	665	Lopfi pop. Illyr.	612
Lingonum ciuitas	290	Lopfica opp. Liburn.	617
Linternum Campan.	831, 832	Lotoa inf. Leroia	1243
Lipara inf. & opp.	1016	Lorium seu Lorii Etrur.	737
Liparæorum insulæ, Vulcania	1016	Louentium Britann.	428
Lipaxus Macedon.	1048	Louia, Louja, Pannon.	566
Al. ventus	33	Loxa fluv. Britann.	440
Liquentia fl.	633, 701	Luca vrbs Ital.	709, 712
Liqueptæ Pons	701	Lucania regio	903
Liquetia fl.	701	Lucanus Cordubensis	86
Lirinales pop.	822, 823	Lucaria Staphant, vide Luceria.	86
Lirinus inf. Gall.	293 f.	Luceni pop. Hibern.	442
		Luceni	



## INDEX GEOGRAPHICVS.

Lucēti opp. <i>Hisp.</i>	135	Lyceſura opp.	1217
Lucētia eadem	136	Lycaſſus <i>Creta</i>	1273
Lucentum, idem,	ibidem	Lyceum <i>Atticum</i>	1150
Lutēria <i>Apul.</i>	183	Lyſſanidus <i>Illyr. Græc.</i>	1027
Lacrinus Lacus <i>Campan.</i>	135	Lycorea, Lycoria, <i>Phoc.</i>	1117
in montem verſus	136	Lyſus, <i>Lyſium, Creta</i>	1273
Lucrina offrea	136	Lyſii pop. <i>Germ.</i>	480
Lucus Angitiz, in <i>Marſis</i>	767	Lydiaſſi <i>Maced.</i>	1039
Lucus Aſtutum	106	Lygon <i>Byzantium,</i>	1318
Lucus Auguſti <i>Brbs</i>	105, 106	Lyſceſſus pop. <i>Macedon.</i>	1033
Lucus Auguſti <i>Vocantior.</i>	245	Lynceſſis regio	1032
Lucus Auguſti <i>Triboccor.</i>	302	Lyncus opp. <i>Maced.</i>	ibidem
Ludiaſſi <i>Maced.</i>	1039	Lyſimachia <i>Aetol.</i>	1110
Luētiaum <i>Britann.</i>	418	Lyſimachia <i>Thracia</i>	1304
Lugdunenſis Gallia	195	Lyttus, Lyſus, <i>Creta,</i>	1273
Lugdunum Gallia	217		
eius origo	218		M.
Lugdunum Conuēnarum	181		
Batauorum	361	Macalla <i>Bruttior.</i>	924
Lugii pop. <i>German.</i>	480	Macedonia	1030
Lugium <i>Pannon.</i>	559	Macedonia Adieſta	1053
Lugodinum <i>Batauor.</i>	351	Macella <i>Sicil.</i>	1011
Lugodunum ad <i>Rhenum</i>	350	Macchara, Imachara <i>Sicil.</i>	1004
Lugodunum Conuēnarum	181	Maciſtum <i>Aread.</i>	1233
Lugodunum veteres 4 ſyllab.	219	Macrafluuius <i>Ital.</i>	631
Luguallum <i>Britann.</i>	429	Macri Campi	669
ad Lullia <i>Belg.</i>	386	an oppidum,	ibidem
Luna ſilua <i>German.</i>	463	Macris, inf. <i>Eubœa,</i>	1259
Luna vrbs <i>Ligur.</i>	658	Macronichos <i>Thrac.</i>	1312
Lunæ portus	658	Macroſci	26
promontorium <i>Ital.</i>	658	Macroſium <i>Sicilia</i>	1009
Lunæ promont. <i>Lufitania</i>	69	Macuſa opp. <i>Batauor.</i>	358
Lundinium <i>Britann.</i>	419	Macuſanus Hercules	358
Lundonia eadem	419	Macynia <i>Aetolia</i>	1113
Lupia, Luppia fluv. <i>Germ.</i>	454	Maduatēni pop. <i>Thrac.</i>	1329
Lupia, & Lupiz, <i>Calabr.</i>	496	Madyros <i>Thrac. Cherſ.</i>	1311
Luppia <i>Calabria</i>	496	Mændria <i>Epiri</i>	1090
Lupodunum <i>German.</i>	475	Mætz pop. <i>Britann.</i>	433
Luſio <i>Pannon.</i>	559	Mædi pop. <i>Thracia</i>	1322
Lufitania	66	Mædica regio <i>Thrac.</i>	1322
Lufitaniz fines	67	Mænalus mons <i>Arcad.</i>	1226
flumiſa	68	Mænalum oppid.	ibidem
Lufitanorum coloniz, oppida	80	Mænaria infuliz <i>Hisp.</i>	161
Lufones, <i>Aſtræus,</i> pop.	134	Mænus fl. <i>German.</i>	456
Lufparia <i>Hisp.</i>	125	Mæſia ſilua <i>Transiberin.</i>	737
Lufſonium <i>Pannon.</i>	559	Mæotis palus, lacus	502
Lufſonium idem	559	Mæotis, Mæotida, Mæotici, pop.	502
Lutecia <i>Parifior.</i>	207	Magalupa inf. <i>Gall.</i>	230
Lutēua <i>Gall.</i>	229	Magella <i>Sicil.</i>	1006
Lycættus mons <i>Atticæ</i>	1163	Magia <i>Rhætorum</i>	535
Lycæus mons <i>Arcad.</i>	1227	Magiounium <i>Britann.</i>	422
Lycæus Iuppiter	1227	Magæſa opp. <i>Magneſia</i>	1079

# INDEX GÉOGRAPHIQUE

Mageda regio	1075	Maidunum Britann.	418
Magnesium prom.	1080	Mationis, gemina Germ.	478
Magna opp. Britann.	427	Mationis Lac.	1208
Magna Portus Britann.	416	Mambs fl. Dacia	596
Hispania	93	Mastima vrb.	233
Mago in insula Balear.	161	Maquadrupolis	592
Magontiacum	312	Matmarium Euboea	1253
Maguntia	313	Marobudum opp. Germ.	486
Magusa an Bataurorum?	358	Maroboduus rex	ibidem
Magusanus Hercules	ibidem	Matonea Thrac.	1300
Maria fl. Rhod.	534	Marpurgum	474
Malaca Hisp.	92	Marrubium Marf. Ital.	766
Malacae prom. Lacon.	1196	Marrucini pop.	762
Malecum Transpadan.	693	Matruuium, Marrubium,	766
Maleuentum, Beneuentum.	867	Marficii pop.	356, 357
Maleus sinus Lacon.	1197	Marsi pop. Germania	467
Maliacus sinus Thessal.	1072	Marsi pop. Ital.	765
Malienenses pop. Thessal.	1072	Marsigni pop. Germ.	480
Maliensis, Malensis pop.	1072	Marta fl.	721, 727
Malitace inf. loni M.	1237	Mastima fl. vide Marciana.	
Mamertum, Mamertium Brutt.	929	Matis fanum Belg.	366
Manapii pop. Hibern.	442	Matus fl. Germ.	486
Manasmanis portus	453, 466	Matta Veterneensis Etrur.	718
Manucinium Britann.	430	Mastalla fl. Creta	1264
Mandela pagus Sabin.	777	Masticus mons	848
Mandonium Calabriz	902 f.	Masticum vinum	848
Mandubii pop. Gall.	211	Mastilia	233
Manduria Calabria	902	Mastromela Gall.	233
Manliana Etrur.	718	mastrucati latrunculi Sardinia	967
Mannaricum Bata.	350	Mastusa prom. Thracia	1305
Mansio, distantia signum	60, 61	Matsum Creta	1264
Mantinea Arcad.	1231	Mastilica Umbria	745
Antigonea	1231	Matinus mons Apul.	894
Mantinarum vrb. Corsic.	959	Matina apes	894
Mantua Ital.	687	Mastip buceta	894
Mantua Hisp.	122	Mastisco Gall.	216
Mantua sedum Britann.	426	Matreum Rhodiz	532
Marathon Attic.	1159	Matrinus fl. Ital.	756
Marciana filua Germ.	463	Matrona fl. Gall.	169
Marcianopolis Mac.	591	Matium Creta	1264, 1268
Marcina Picentin.	861	Mattiacum aquae Germ.	474
Marcodaua Dacia	603	Mattiaci pop. German.	473
Marcodurum Belg.	334	Mattiaci fontes	474
Marcemani pop. Germ.	485	Mattiacum Germ.	474
Margidunum Britann.	425	Mattium, idem,	473
Margum opp. Mac.	574	Mazai. Pannonia	550
Margus, Margis, fl.	570, 573	Mazara fl. Sicil.	991
Mariana fossa Gall.	372, 373	castellum	991
Maziana Corsica	958	Mazusia prom. Thrac.	1305
Mariani montes Hisp.	98	Mecyberna Macedon.	1050
Marianus mons Baetica	97	Medama Bruttior.	916
Marianum prom. Corsic.	952	Medeon Boeotica	1140

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Medeon Phocium	1125	Mellaria Hiss.	85. 89
Medetiacum Belg.	338	Melodunum Gall.	208 seq.
Mediolanum Ital.	682	Meloëssa inf. Ital.	946
Mediolanum Aulercorum	204	Melos Cycladum	1286
Mediolanum in Gugernia	338	Melos inf. Argol. sinu	1247
Mediolanum Mæsa	580	Melpes fl. Lucan.	907
Mediolanum Ordonicum Britann.	428	Melpis fl. Latii	822
Mediolanum Santonum Gall.	186	Memini pop. Gall.	244
Mediolarium Germ.	467	Menz, Menzæ, Sicil.	1007
Mediolum Hispan.	130	Menapii pop. Belg.	359
Mediomatrici pop.	293	Mesapiorum castellum	361
opp. medio xuo	294	Mende Macedon.	1049
Medium orbis vbi?	14	Menelaus mons Lacon.	1209
Iuppiter explorat	15	Menenii, Menarum incolæ,	1007
Medma Bruttior.	916	Menesthei portus Hiss.	88
Medoacus geminus fl.	633, 698	Meniana ædificia	214 pr.
Medobriga, Meidubriga, Hiss.	75	Menlaria Hispan.	135
Medobrigenses Plumbarii	75 f.	Menosca Hiss.	107
Medoslanium Germ.	487	Menralia Ptol.	89
Meduacus fl. Venet.	527, 698	Mensuræ geographicæ	55
Medullia Sabinor.	772	Mentefa Hiss.	124
Megalia inf. Ital.	953	Mentesani Oritani Hiss.	124
Megalopolis Arcad.	1225	Bastuli	124
Megara, Megaris, Sicilia	979	Mentiffa Hiss.	124
Megara Græc.	1167	Menus fl. Mannu,	456
Megara inf. Ital.	953	Mephitis fanum	875
Megaris inf. Ital.	ibidem	Meribriga Hiss.	76
Megaris regio Græc.	1165	Merinates ex Gargano	885
Meginensis Campus Treueror.	322	Merobrica Lusitan.	76
Meidubriga Hiss.	71, 72	Merobriga Oretan.	125
Mela fl. Transpadan.	686	Mesambria, Mesembria	591, 1321
Meldi, Meldæ pop. Gall.	208	Mesæ, media, inf. Gall.	253
Meldi, Erbs Gall.	208	Mesembria	590, 1297, 1321
Meldorum ciuitas	208	Meses ventus	35 seq.
Melæ, Meles, Samnii	870	Mesiates locus	534
Melæ Pomponii patria	88	Mesiates pop. Rætia	534
Melæzæ Arcad.	1233	Messia Messen.	1193
Melanchlæzæ pop. Sarmat.	506	Messiana Sicilia	973 seq.
Melantiana Thrac.	1316	Messapia regio Ital.	894
Melantias Thrac.	1316	Messena Peloponnesi	1190
Melas fl. Achaia	1179 f.	cornu Peloponnesi	1190
Melas fl. Bæot.	1148	Messenia regio Peloponnesi	1187
Melas fl. Thrac.	1297	Messeniacus sinus	1189
Melasita inf. Sarm.	500	Mestus fl. Nestus	1056
Melibocus mons Germ.	461, 476	Metalla opp. Sardinia	964
Melita, Ænos Attica	1161	Metallina, Lusit. colonia	80
Melitzæ Thessal.	1067	Metallinensis colonia	80
Militaria Thessal.	1067	Metallum Creta	1264
Melite inf. supra Siciliam	1020	Metannastæ Iazyges	524
Melite inf. Illyrii	626	Metapinum ostium Rhodani	173
Melitia Thessal.	1068	Metapontum Lucan.	909
Mella fl. Transpadana	686	Metaris æstuarium Britann.	405
		Metaurum	

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Metaurum opp. <i>Bruttior.</i>	916	Mœniæna ædificia	214 pr.
Metaurus fl. <i>Bruttior.</i>	916	Mœnus, Mœnis, fl. <i>Germ.</i>	458
Metaurus fl. <i>Vmbria</i>	633, 742	Mœri pbb.	569
Metellinum Lusitania	81	Mœria regio	568
Methona <i>Argis</i>	1212	Superior	571, 572
Methone <i>Macedon.</i>	1041	Inferior	971, 582
Methone <i>Magnasia</i>	1078	Mœsius, Mœsiacus, <i>στρυμῶν</i>	569
Methone <i>Messina</i>	1189	Mogentianæ, Pl. <i>Pannon.</i>	565
Methydrium <i>Arcad.</i>	1217	Mogetiana, eadem	568
Metina inf. <i>Gall.</i>	252	Mogontiacum	312
Metiofedum Gall.	207	Moles in Rheno	265
Metropolis opp. <i>Thessalia</i>	1058	Molossi pop. <i>Epiri</i>	1093
Metropolis <i>Acarnania</i>	1103	Molossis regio	1093
Metropolis <i>Sarmatia</i> opp.	509	Molycriæ <i>Aeol.</i>	1111
Metti, Mettis, opp. <i>Mediomatr.</i>	294	Mona inf. <i>Britann.</i>	443
Metubarris inf. <i>Pannon.</i>	549	Monaxda inf.	abidem
Metulum <i>Liburn.</i>	609, 610	Monalus fl. <i>Sicil.</i>	998
Menania <i>Vmbria citer.</i>	748	Monda fl. <i>Lusitania</i>	69
Milatæ opp. <i>Pannon.</i>	560	Monetium <i>Liburn.</i>	609, 610
Miletopolis <i>Sarmatia</i>	498	ad Monilia <i>Ligur.</i>	658
Miletus <i>Creta</i>	1269	Monæci portus	654
Milionia, Milonia <i>Maisor.</i>	767	Mons Christi, inf.	948
mille passus, mensura	57	Mons Feretrus <i>castell.</i>	742
Milliarium	57, 58	Mons Sacer <i>Sabin.</i>	769
aureum Romæ	58	Mons Seleucus <i>Vocontiorum</i>	246
Miloliticum <i>Thrac.</i>	1325	Mons Silicis opp. <i>Venetia</i>	699
Mimeni pop. <i>Gall.</i>	244	Mores ex situ locorum diuersi	47
Mincius fl. <i>Ital.</i>	687	Morgentia <i>Samnitum</i>	871
Mineræ Castrum <i>Calabr.</i>	897	Morgentium <i>Sicilia</i>	977
Mineræ prom. <i>Campan.</i>	847	Morgyna <i>Sicilia</i>	1012
Minio fl. <i>Etrur.</i>	728	Morini pop. <i>Belg.</i>	375
Minus fl. <i>Hisp.</i>	100	Morinorum ciuitas	381
Mianidunum <i>Helvet.</i>	279 f.	Morinorum castellum	381
Minoa portus <i>Cret.</i>	1267	Morinorum colonia	382
vrbs <i>Creta</i>	1267 f.	Moritorpidum <i>Britann.</i>	431
Minoa, <i>Mina</i> , <i>Sicil.</i>	989	Morylus <i>Chalcidica</i>	1052 f.
Minoa portus <i>Argolici sinus</i>	1197	Mosa fluius	266
Minoa prom. <i>Megarsidis</i>	1167	Mosæ pons	342
Minturnæ	226	Moschius fl. <i>Mæf.</i>	573
Minturnenses paludes	627	Mosella fluius	269
Minyeius fl. <i>Elidis</i>	1182	Motyca <i>Sicil.</i>	1009
Mirobriga <i>Hisp.</i>	73, 74, 75	Motycaus fl. <i>Sicil.</i>	986
Mirobriga <i>Batice</i>	85	Motyca <i>Sicilia</i>	992
Mirobriga <i>Oretan.</i>	125	Motyum castell. <i>Sicil.</i>	1010
Miryis Julia <i>Lusitan.</i>	78	Munda fl. <i>Lusitania</i>	69
Misenum opp. <i>Campan.</i>	834	Munda opp. <i>Batice</i>	94
prom. <i>S.</i>	834	Mundobriga <i>Hisp.</i>	71, 75
portus	834	Municipium, opp. <i>Mæf.</i>	578
Misenensis classis	834	Munimentum Corbulonis	466
Miseno fl. <i>Piceni</i>	754	Traiani <i>Germ.</i>	475
Misus fl. <i>Piceni</i>	754	Munychia <i>Attica</i>	1151
Misus fl. <i>Vmbria</i>	754	Muranum <i>Lucan.</i>	909, 915
		LII III II 2	Marbogii

# INDEX GEOGRAPHICUS.

Murbogii pop. <i>Hisp.</i>	108	Nabrissa, <i>Nabrissa</i> , <i>Hisp.</i>	93
Murgantia <i>Samm.</i>	871	<i>colonia Augusta</i>	ibidem
Murgentium <i>Sicil.</i>	977	Nabus fl. <i>German.</i>	485
Murgantium, idem		Naillus, Naifus, <i>Maf.</i>	579
Murgillum <i>Pannon.</i>	564	Namare <i>Norici</i>	540
Murgis <i>finis Batice</i>	93, 99	Nannetes, Nannetæ pop. <i>Gall.</i>	197
Muri Britannia Iulicani (valle)	409, 433	Nannetes, iidem qui Nannetes	
	seq.	Nantuates pop. <i>Alpin.</i>	248 f. 249, 288 f.
Muriper Britanniam ducti	405 seq. 433	Napoca <i>Dacia</i>	599
Murocincta <i>Silla Pannon.</i>	568	Napuca, eadem	599
Murocla <i>Pannon.</i>	555	Nar fl. <i>Italia</i>	750
<i>ad Muros Pannon.</i>	567	Narbo Iulia <i>Pœrna</i>	217
Mursa <i>Pannon.</i>	563	Narbo Martius	226
Mursa Major	ibidem	Narbonensis <i>Gallia</i>	210
Minor	564	Narisci pop. <i>German.</i>	485
Mursella	ibidem	Naristæ pop. idem	485
Mursella <i>superior</i>	565	Narnia <i>Umbria cister.</i>	758
Mursia, Mursum, <i>Mursa</i> ,	563	Naro fl. <i>Dalmat.</i>	605
Murus, castellum,	534	Narona <i>Dalm.</i>	610, 621
Murus fl. <i>Norici</i>	537	Narthacium <i>Thessal.</i>	1067
Musagores insulæ	1277	Narycii Locri <i>Ital.</i>	919
Mutenum <i>Pannon.</i>	553	Narycia, <i>Græci Locri, Ital.</i>	921
Mutila <i>Hisp.</i>	709	Narycium, Narycum <i>Græci.</i>	1119
Mutilum castrum <i>Cypad.</i>	670	Nasos, pars <i>Synacusar.</i>	582
Mutina <i>Cypadan.</i>	669, 670	opp. <i>Acarnanum</i>	1105
Mutistratum <i>Sicil.</i>	1013	Naryx, Locror. <i>Græci.</i>	1119
Mutisca <i>Sabinor.</i>	780	Nasica Calaguris	111
Mutyce <i>Sicil.</i>	1009	Nasium <i>Belg.</i>	292
Myccenz <i>Argolidis</i>	2115	Nasus, opp. <i>Acarnan.</i>	1105
Mychus portus <i>Phoc.</i>	1125	Natifo fl. <i>Venet.</i>	702, 703
Myconus ins. <i>Cyclad.</i>	1288	Naua fl. <i>Belgic.</i>	272
Mygdoniæ regio	1045	Nauaia <i>Ptolem.</i>	266
Myla fl. <i>Sicilia</i>	980	Nauari pop. <i>Scyth.</i>	507
Mylæ opp. <i>Sicilia</i>	1000	Naubarum <i>Sarmat.</i>	509
Mylæ inf. <i>ad Cretam</i>	1277	Nauochus <i>Sicilia</i>	1001
Myon, Myonia <i>Locri.</i>	1118	Naulochus <i>sub Hamo</i>	1322
Myonnesos ins. <i>Aegæi</i>	1293	Naupactus <i>Attolia</i>	1102
Myrina <i>Lemni</i>	1292	Nauplia <i>Arginorum</i>	1210 f.
Myrmecion <i>Sarm.</i>	513	Nauportum opp. <i>Pannon.</i>	557
Myrrhinus <i>Attic.</i>	1160	Nauportus fl.	ibidem
Myrtilis Iulia <i>Hisp.</i>	79	Naustathmus portus <i>Sicilia</i>	985
Myrtos inf. <i>ad Eubœam</i>	1381	Naxos ins. <i>Cyclad.</i>	1289
Myrtoum mare	1280	Naxos opp. <i>Sicilia</i>	975
Mysaris prom. <i>Sarmat.</i>	501	Nex, inf. <i>iuxta Lemnum</i>	1293
Mylia, <i>Mafia</i>	569	Nexthus fl. <i>Ital.</i>	632, 724
Myli, <i>Mafi</i> , pop.	570	Neapolis <i>Campanie</i>	842
Mythia <i>Bruttior.</i>	922	Neapolis <i>Maced. adicla</i>	1075
		Neapolis <i>Sardinia</i>	964
		Neapolitana crypta	883
		Nebiodunum <i>Mafi.</i>	516
		Nebriſſa, cogn. <i>Veneria</i>	93
		Nedinum <i>ibyr.</i>	613
		Nedon	
Nabæus fl. <i>Britann.</i>	440		
Nabalia Taciti	265 f. 206		
Nablis fl. <i>German.</i>	485		

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Nedon fl. Peloponnes.	1190	Nicopolis ad Hamum	1327
Neetum, Netum, Sicilia,	1009	Nicopolis ad Istrum	583
Néius mons Ithacæ	1138	Nicopolis ad Nestum	1324
Nemausus Gall.	229	Vlpiæ	1324
Nemæa fluv. Peloponnes.	1174	Nicotera Bruttior.	916
Nemæa opp. Arginor.	1118	Nigella fl. Nicia	668
Nemæus lago	ibidem	Niger Pultus Balaß.	350
Nemefa fluv. Belg.	271	Nilus limes Africae	53
Nemetacum Belg.	383 seq.	Ningum Histria	708
Nemetes, Nemetz pop.	305	Ninia Dalmat.	622
Nemetes, Nemetz vrbs	306	Niossum Sarmat.	509
Nemetobriga Hisp.	105	Nisæa, Megaræ nauale	1167
Nemetocenna Belg.	383	Nisyros ins. supra Cretam	1279
Nemossus vrbs Auernor.	192	Nitiobriges pop. Gall.	189
Nepesinus, a Nepete	730	Niuernum Gall.	215
Népet opp. Ital.	730	Niuomagus Treueror.	318
Nequinum, Narnia	750	Nox opp. Sicilia	1001
Neretum Calabria	899	Nœga Hisp.	106
Nérgobriga Hisp.	128	Vcesia	106
Nerigos ins. seu regio	489	Nœomagus Lexoniurum	202
Neritos mons Ithacæ	1238	Nœomagus Tricastinorum	243
an insula?	1239	Nola Campan.	857
Neritum Calabr.	899	Nomadæ pop. Sarmat.	501
Nerium promontorium Hisp.	105	Nomæ Sicilia	1013
Neronia Venetia	697	Nomasus Carnor.	707
Néronis Forum Gall.	244	Nomentum Sabinor.	773
Nertobriga Celtiber.	128	Nomentana via	773
Nertobriga Baetica	84. f.	Nonacris Arcad.	1228
Concordia Iulia	85	Nora Sardinia	965
Néruii pop. Belg.	363	Norba Latii	813
Nerulum, Neruli Pl.	908	Norba Cæsareæ Hisp.	7474
Nérufi, Nerufii pop.	240	Noreia Carnorum	706
Nesactium, Nesactum Histria	709	Noreia Norici	543
Néssis, Næssis, ins.	952 seq.	Norici pop.	536
Néssos opp. Eubœæ	1256	Noricum regio	536
Nessus fl. Thracia	1056	Noricum regnum	536
Nessus fluv. idem,	1056, 1298	prouincia	536
Nessus opp. Acarnan.	1105	Mediterraneum	537
Nétindava Dacia	603	Ripense	537
Nétium Apul.	894	Noricus ensis	538
Nétum Sicilia	1009	Notus ventus, Nœtes,	33
Neuirnum Gall.	215	Notium, prom. Hibern.	441
Nicæa Corsica	958	Noua Augusta	119
Nicæa Italia	653	ad Nouas Mas.	575
Nicæa Italiae terminus	237	Nouæ aliz, Mas.	584
Nicæa, Locridia	1119	Nouana Piceni	706
Nicasia ins. Sporad.	1295	Nouantæ pop. Britann.	432
Nice opp. Thrac.	1346	Nouanus fl. Piceni	760
Nicer fl. Germ.	456	Nouatia fl. Transpadan.	679
Nicia fl. Ital.	668	oppidum Transpad.	684
Niconia, Niconium, Sarmas,	496	Nouem Pagi Etrur.	718
Nicopolis Epiri	1089 f. 1090	Nouenses, qui Nouis sunt	575
		LII lll ll 3	Nouesium

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Nouesium Belg.	331 f. 332	Ocales, Ocales Baet.	1240
Nouiiodunum Aduorum	213, 215	Ocellum Lufitan.	72
Nouiiodunum Autercor.	206	Ocelum in Alpibus	648
Nouiiodunum Bituricum	215	Ocilla Hispan.	235
Nouiiodunum Mas. Inf.	385	Ocinarus fluius Ital.	914
Nouiiodunum Pannonia	367	Ora mons Pannon.	549
Nouiiodunum Sueffonum	394 seq.	Ocriculum Ital.	751
Nouiomagus, Britann.	415	Ocapitarum prom.	428
Nouiomagus Nemetum	305	Octauanor colonia For. Jul.	234
Nouiomagus Trecurorum	318	Octauiolca Hisp.	108
Nouiomagus Tricastinorum	343	Octodurus in Alpi.	248
Nouiomagus Vadicass.	213, 392	Octogesa Hisp.	148
Nouiomagus Vinisicorum	184	Odessus Masia infer.	590
Nouiomum Sueffon.	395	Odessus Sarmatiz	500
Nouiium Hispan.	105	Odia inf. Sporad.	1295
Nouocomum, Comum	680	Odontantipop, Macedon.	1056
Nouum Comum, idem,	680	Odontantice regio	1056
Nouus portus Britann.	414	Odrus pop. Thrac.	1329
Nucaria fl. geminus	148	Odryx iidem	1329
Nuceria Apulorum	882	Odryfia tellus	ibidem
Nuceria Camellaria	749	Odyseum prom. Sicilia	985
Nuceria Campana	858	Odyssus, Odessus	590
Alfaterna	858	Oeanthia, Oeanthe, Oxo.	1115
Nuceria Cupadana Gallia	669	Oeaso Hispan.	107
Nuithones pop. Germ.	477	Oebalix turres, Tarentina	900
Numana Piceni	754	Oechalia Messenia	1191
Numantia Hispan.	120	Oechalia Euboea	1255
Numestran Brutii	928	Oeneon Locrida	1116
Numicus fl. Latii	795	Oeneis tribus Attica	1157
Numicius amnis, idem	795	Oenoa Attica	1158
Numistro, Numestro, Brutii.	928	Oeniada opp. Acarnan.	1104
Nurfia Sabina.	780	pop. Acarn.	1105
Nymphza inf. ad Sardiniam	967	Oenone, Aegina inf.	1248
Nymphza, Nymphzum, Taurica.	511	Oenoe Lacon.	1206
Nymphzum Apolloniatum	1029	Oenoe Sporadum	1295
Nymphzum prom. Maced.	1050	Oenotrides insula	951
Nymphzum Sardinia	965	Oenus fl. vide Aenus	•
Nymphzum prom. Illyr.	617, 618	Oentus Lacon. opp.	1206
Nymphzum fl. Latii	809	fluium Lacon.	1207
O.		Oenuffa inf. in Messenio sinu	1244
Oaxus fl. Creta	1274	Oesima Macedon. adiecta	1055
oppid.	1274	Oescus Mas. inf.	584
Obliuionis flumen Hisp.	123	Oetulus Lacon.	1200
Oboca fluu. Hibern.	441	Oglafa inf. Ital.	948
Obringa fl. Belg.	268, 123	Ogygia inf.	946, 956
Obris fl. Gall.	173	Olympia	11
Obtricensis salum oppidum	339, 124	Olana, ofium Padi	696
Obucula Hispan.	94	Olaron inf. Gall.	251
Obulco Hisp.	95	Olario opp. Vasconum	107
Obukum cogn. Pontificiensis	95	Olbia Gallia Narbon.	234
		Olbia Sardinia	962
		Olbia Sarmatia	498
		Olbienus	

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Olbiensis portus	962	Romanus	13
Olbiopolis <i>Sarmat.</i>	498	Christianus	ibidem
Oleades pop. <i>Hisp.</i>	126	Orbis habitabilis	10, 11
Olechinium <i>Dalmat.</i>	617	eius fines	11
Oleinium <i>idem</i>	617	Orbis fl. <i>Gall.</i>	173
Oldus fl. <i>Gall.</i>	166	Orbiranium	870
Oleus inf. <i>Cyclad.</i>	1286	Orcades insulæ	444 seq.
Olenus, Ὀλενος, <i>Aetolia</i>	1109	Orcelis <i>Hisp.</i>	135
Olenus <i>Achaia</i>	1179	Orchomenus <i>Bæot.</i>	1142
Oliaros inf. <i>Argolidu</i>	1247	Orchomenus <i>Arcadia</i>	1227
Oliarus inf. <i>Oleus,</i>	1286	Ordesus, Ordesius, <i>Sarmat.</i>	499
Oliaspō <i>Lusitan.</i>	70	Ordouices pop. <i>Britann.</i>	410, 428
an ab <i>Vlyffe condita,</i>	70	Oreos, Oreus opp. <i>Eubææ,</i>	1126
Felicitas Iulia	80	Orespēda mons <i>Hisp.</i>	100
Olinula portus	654	Orestia <i>Thrac.</i>	1324
Olixon	1078	Orestias <i>eadem</i>	1324
Ollus fluv. <i>Transpad.</i>	527, 693	Orestæ pop. <i>Epiri</i>	1096
Olooson <i>Magnesia</i>	1078	Orestis portus <i>Bruttior.</i>	916
Olalis, Olūs, <i>Creta</i>	1267	Orestis regio <i>Græc.</i>	1019
Olympia <i>Pisatis</i>	1184	Oretani pop. <i>Hisp.</i>	123
Olympici ludi	1186	Oretania regio	ibidem
Olympium, sub <i>Syracusa</i>	984	Orethus fl. <i>Sicilia</i>	996
Olympus mons <i>Thessal.</i>	1080	Oretum opp. <i>Hisp.</i>	123
Olynthus <i>Macedon.</i>	1050	Oria vrbs <i>Hisp.</i>	ibidem
Omphalum <i>Epiri</i>	1086	Oricum, Oricus, <i>Epiri</i>	1082
Onæum <i>Dalmat.</i>	616	Origiacum <i>Belg.</i>	383, 384
Onchesmites ventus	1084	Oringis <i>Hisp.</i>	94
Onchesmus portus <i>Epiri</i>	1084	Orisia <i>Hisp.</i>	123
Onchestus <i>Bæot.</i>	1140	Oritani pop. <i>Hisp.</i>	123
Opefæ thermæ <i>Gall.</i>	181	Oritæ pop. <i>Eubææ</i>	1257
Oni gnathos prom.	1196	Ornithiæ venti	39, 42
Oningis, <i>Oringia, Hisp.</i>	94	Orobii pop. <i>trans Padum</i>	680
Onoba Aestuarium <i>Hisp.</i>	82	Orobis fl. <i>Gall.</i>	174
Onobala fl. <i>Sicilia</i>	975	Oromasaci pop. <i>Belg.</i>	382
Onobalistrum <i>Hisp.</i>	82	Oromasaci pop. <i>idem</i>	382
Ophitea <i>Pbocidu</i>	1130	Orópus <i>Bæot.</i>	1133
Ophiusa insula	157 f.	Orso opp. <i>Hisp.</i>	94
Ophiusa Opp. <i>Tyra Sarm.</i>	495	Ortona <i>Latis</i>	805
Ophiussa inf. <i>ad Cretam</i>	1277	Ortona <i>Frentanorum</i>	877
Opinum <i>Corfica</i>	959	Ortopula <i>Liburn.</i>	612
Opisana <i>Thrac.</i>	1327	Ortygia inf. <i>Syracus.</i>	982
Opirtergium	531, 701	Osca <i>Hisp.</i>	149
Opoes, <i>Ophs, Locr.</i>	1121	Vrbs <i>Victrix</i>	149
Opuntii Locri	1121	Oscela in <i>Alpibus</i>	677
Opūs, <i>untū, Locridu</i>	1121	Osi pop. <i>German.</i>	480
Orbes synecdochice plures	12	Oficerda <i>Hisp.</i>	138
Orbis geminus	13	Ofismii pop. <i>Gall.</i>	199
Europæus	13	Ofopum in <i>Carnia</i>	707
Africanus	ibidem	Ofsa mons <i>Thessal.</i>	1080
Hesperius	ibid.	Ofsa opp. <i>Bisaltia</i>	1047
Pœnus	13	Ofigerda <i>Hisp.</i>	138
Perficus	13	Ofigerda <i>eadem</i>	138
		Ofigi	



# INDEX GEOGRAPHICUS.

Ostia Latonium cognominē	86	Pallia Sicilia	1098
Ostia ciuitas	86	Pallacorum sanum	ibidem
Ostia Hisp.	787	lacus	ibidem
Ostia Thrac.	1327	Pallacorum promontorium	906
Ostia inf. ad Sicil.	1036	Palirus Acarnan.	1104
Ostia colonia Latii	793	Palladia Tolosa	224 seq.
Ostia salinae	793	Palla Corsica	959
Ostia Hisp.	94	Pallanteum opp. Ital.	788
Ostia Umbria	745	Pallantium Arcad.	1226
Ostia Thrac.	1327	Pallene Achaia	1176
Ostia pop. Britan.	433	Pallene Arcadia	1232
Ostia Cupadama	671	Pallus fl. Etrur.	722
Orhona Britan.	415	Pallene regio, pepinif.	1049
Orhys mons Graec.	1081	oppidum	1048
Ottadini pop. Britan.	431	Palma Balearis insula	160
Oulabie Noris.	539	Palmaria inf. Ital.	949
Oullia Norici	539	Palmaria Pl. Masia	593
Ouporum Illyric.	613	Palumbinum Samnii	870
Oxonia	422	Pamilus, fluuius Peloponnesi	1189
Oxubii pop. Gall.	235	Panissum Moesia infer.	593
Ozola Locri, pop.	1115	Panissus, Pamilus, Peloponnesi fl.	1189
		Pandataria inf. Ital.	951
		Pandateria eadem	951
		Pandolis Ital.	926
		Pandolis Epiri	1085
		Pangaeus mons Thrac.	1296
		Pannonia	546
		Superior	547, 550
		Inferior	547, 558
		Panopeus, Panope, Phoc.	1129, 1130
		Panormus Creta	1267
		Sicilia	996
		Chersonesi Thrac.	1308
		Panormus portus Attica	1156
		Pantanus lacus Apul.	885
		Pantagias fl. Sicilia	978 seq.
		Panticapes fl. Sarmat.	504
		Panticapaeum ad Bospor.	512
		Pantomatrium Creta	1267
		Panyasis fl. Illyr. Graec.	1025
		Panyfus fluuius Thrac.	1327
		Papiriana fossa	712
		Paralium Dacia	599
		Paralium climatium	23
		Parapotamii opp. Phocidis	1131
		Paralanga Persica	55
		Paralopii, Afoji fl. accola,	1134
		Parauzi pop. Epiri	1086
		Paraxia regio Macedonia.	1050
		Parcatum Histria	708
		Paricinus Hispan.	129
		Parisi pop. Gall.	107
		Parisorum	
Pacensis colonia Hisp.	477		
Pacensis colonia Forum Iulii	234		
Pachynum promont.	985		
Pactium Calabr.	896		
Pactye Thrac.	1305		
Pacyris fl. Sarmat.	502		
Padi ostia	695		
inum Ital.	671		
Padus fluuius	630, 695		
Padusa ostium Padi	695, 696		
Paeones pop. Maced.	1032		
Paeonia regio	1032		
Pactanus sinus	904		
Pactane rose	905		
Pactum Lucan.			
Pagae Megarensum	1168		
Pagae Pl. Magnesia	1077		
Pagalaeus, Pagalitus sinus	1077		
Pagus, Ciuitas, populus	275		
Palaea opp. Cephalonia	1241		
Palaeopharus Thessal.	1071		
Palaeopharus eadem	1071		
Palaeopolis Campan.	843		
Palaeus Acarnan.	1104		
Palaeus portus	1083		
Palantia, Pallantia	116		
Palatium Reatinus agri	779		
Palatium, Pallantium, Arcad.	1226		

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Petitorum castellum	207	Pegz; Pagz, Πηγαι	1169
ciuitas	207	Peguntium Illyr.	616
Petina vrbs Ital.	667	Pelso lacus /annon.	553
Julia Augusta	667	Pelagones pop. Macedon.	1032
Petina fl. Ital.	668	Pelagonia regio	1032
Parnassus mons Phocid.	1117	vrbs	1032
Parnes, tibi, mons Attic.	1164	Pelasgi pop. Grac.	1161
Pardecopolis Macedon.	1047	Pelagia, Peloponnesus	1169
Parthlissum Dacia	599	Pelagiotæ	1061
Parbopus Sicilia	1012	Pelagiotis, pars Thessalia,	1061
Parorzi pop. inter Maced. & Epir.	1035,	Pelendones pop. Hisp.	121
	1096	Pelendoua Dacia	598
Parorza regio	1035	Pelethronium Thessal.	1081
Paros ins. Aegæi	1289	Pelias ins. ad Siciliam	1018 f.
Parosta Sarmat.	513	Peligni pop. Ital.	763
Parradunum Vindelic.	526	Pelinna, Pelinnæum Thessal.	1059
Parrhasius mons Arcad.	1222 f.	Pelios mons Thessal.	1080
Parrhasis Arcios	1223	Pella Macedon.	1039
Parthasii pop. Arcad.	1223, 1227	col. Julia Augusta	1040
Parrhasie opp.	1223	Pellinæum Thessal.	1059
Partes orbis terrarum duæ	48	Pelliti Sardi, pop.	966
tres	49	Pelôdes portus Epiri	1087
Parthanium Vindelic.	525	Peloponnesus	1169
Partheni pop. Parthini,	1017	Pelorus, Pelorum, prom.	972, 973
Parthenias fl. Elææ	1186	Peloris & Pelorias idem prom.	973
Parthenicum Sicilia	995	Pelso lacus Pannon.	553
Parthenium prom. Tauric.	510	Peltuinum, in Vestinia Ital.	762
opp. Tauric.	513	Penestæ pop. Illyr. Grac.	1027 seq.
Parthenius mons Arcad.	1222	Penestia regio	1028
Parthenope, Neapolî	842	Penestica Helvet.	280
Parthenopolis ad Pontum	589	Penêus fluuius Thessal.	1057
Parthini pop. Illyr.	1027	Penêus fl. Peloponnesi	1181
Particum Dacia	598	Penninæ Alpes	650, 651
Pastris Sarmat.	509	Penninum, numen Alpinorum	651
Pastaron Epiri	1094	Pennocrucium Britann.	426
Pastium Calabr.	896	Pentelicum marmor Attic.	1163
Patauicenses vicus in Dacia	602	Pentelicus mons	1164
Patauium	697	Pentri Samnites	862
Pathysus fluv. Dacia	595	Peparethus	1291
Patræ Achaia	1179	Pergamugni Creta	1269
olim Aroë	1179	Perinthus Thrac.	1313 seq.
col. Aug. Aroë Patr.	1179	Peripatus Athen.	1150
Patruissa Dacia	599	Periscii	24
Paucæ opp. Corsica	959	Perniciacum Belg.	341
Pausulæ Piceni	760	Pezontium Thrac.	1320
Pax Augusta Hisp.	77	Perrhæbi pop.	1062, 1097
an Badaiox	77	Perticienses Aquæ Sicil.	994
Pax Italia Hispan.	57	Peruiciacum Belg.	341, 362
Paxi, Paxæ, insulæ	1216	Perusia Ital.	714
Pædani, Pædinola	802	Pessium Dacia	598
Pæduli pop. Apulia	890	Petalia opp. Eubææ	9250
Pædum Latii	802	Petalix insulæ	1250, 1259
		Mmm mmm mm	Petelia

# INDEX GEOGRAPHICVS.

<i>Petelia Bruttior.</i>	927	<i>Pheneos Arcad.</i>	1228
<i>Petenisca Helvet.</i>	280	<i>Phern Asbaia</i>	1179
<i>Petilia, Petelia, Bruttior.</i>	927	<i>Bast.</i>	1148
<i>Petilianz Sicilia</i>	1010	<i>Messenica</i>	1189
<i>Petobio Pannon.</i>	546, 555	<i>Thefal.</i>	1065
<i>Petoui, Petauio, Petobio</i>	555	<i>Phia prom.</i>	1182
<i>Petouium Daciz</i>	603	<i>Phialia Arcad.</i>	1232
<i>Petra, Petra Sicilia</i>	1012	<i>Phigalia eadem</i>	1232
<i>Petra opp. Madorum Thrac.</i>	1322	<i>Phila opp. Maced.</i>	1043
<i>Petra Pertusa Umbria</i>	743	<i>Philez Thrac.</i>	1319
<i>Petrensis, castra, Vindolis.</i>	523	<i>Phileatina palus</i>	ibidem
<i>Petrinz Sicilia</i>	1012	<i>Philekia Germ.</i>	487
<i>Petrocorii pop. Gall.</i>	189	<i>Phileros Maced.</i>	1045
<i>Petrodaua Daciz</i>	603	<i>Philia prom. Thrac.</i>	1319
<i>Peuce pop. ad Istrum</i>	487	<i>Philippi Macedon. Græc.</i>	1054
<i>Peuce mons Sarmat.</i>	508	<i>col. Iulia Augusta</i>	1055
<i>Peuce inf. in Istro,</i>	487, 587	<i>Philippopolis Thrac.</i>	1324
<i>Peucini pop. Peuca</i>	487, 570, 588	<i>Philistinæ fossiones</i>	696
<i>Peutingiana tabula</i>	5	<i>Philosophiana Sicil.</i>	1009
<i>Πεζαυγία</i>	77	<i>Phintonis insula ad Sardiniam</i>	967
<i>Phzacia, Corcyra</i>	1235	<i>Phlegra Macedon.</i>	1047
<i>Phzacum vrbs</i>	1235	<i>Phlegrazi campi Campania</i>	841
<i>Phacium Thefal.</i>	1061	<i>sinus</i>	841
<i>Phacussa inf. Sporad.</i>	1295	<i>Phliús, Argolidu</i>	1211
<i>Phæstus Thefal.</i>	1058	<i>Phliús, untis, Sicyonia</i>	1175
<i>Phæstus, Phæstum Creta</i>	1273	<i>Phoce inf. ad Cretam</i>	1278
<i>Phalachthia Thefal.</i>	1060, 1061	<i>Phocicum, Synedrii locus</i>	1133
<i>Phalacrum prom. Corcyra</i>	1235	<i>Phocis regio Græc.</i>	1123
<i>Phalacrine vicus Sabin.</i>	779	<i>Phœnice opp. Epiri</i>	1086
<i>Phalanna Thefal.</i>	1066	<i>Phœnicus portus Cretensis</i>	1263
<i>Phalara Thefal.</i>	1071	<i>opp. Cret.</i>	1264
<i>Phalarium castellum Sicil.</i>	987	<i>portus Sicilia</i>	985
<i>Phalafarna Creta</i>	1263	<i>Phœnicusa inf. ex Aetolis</i>	1018
<i>Phalasia prom. Eubæe</i>	1257	<i>Phœnix Creta</i>	1264
<i>Phalereus portus Asben.</i>	1153	<i>Phœteum, Phœtea Carnan.</i>	1109
<i>Phaleria Thefal.</i>	1058	<i>Pholegandros inf.</i>	1286
<i>Phalesina Thrac.</i>	1300	<i>Pholœ mons, Arcad.</i>	1223
<i>Phanoteus Phœciæ.</i>	1130	<i>Phorbantia inf. Sicil.</i>	1020
<i>Pharz Asbaicæ</i>	1179	<i>Phragandæ pop. Thrac.</i>	1322
<i>Pharz Phera Messeniz</i>	1190	<i>Phrateria Dacia</i>	601
<i>Pharia inf. Illyr.</i>	616	<i>Phrudis fl. Belg.</i>	268, 169
<i>Pharis, Phara, Messen.</i>	1200	<i>Phrygia opp. Thrac.</i>	1319
<i>Pharos inf. Brundisina</i>	946	<i>Phthiotis regio</i>	1067
<i>Pharsalus Thefal.</i>	1070	<i>Phylace Thefal.</i>	1072
<i>Pharsalia, Pharsalus</i>	1070	<i>Peloponnesi</i>	1224
<i>Pharus caligulæ</i>	333	<i>Molossidæ</i>	1095
<i>Pharus inf. Illyrica</i>	626	<i>Phyle castellum Attica</i>	1198
<i>Pharycadon Thefal.</i>	1060	<i>Rhyfca, Physcæ</i>	1033, 1040
<i>Phasis fl. an Europæ limes</i>	51	<i>Physcella Macedon.</i>	1050
<i>Phauonæ pop.</i>	490	<i>Physcus mons Brutt.</i>	924
<i>Phæura inf. Attic.</i>	1247	<i>Picenii pop. Maf.</i>	569, 570
<i>Phægia Arcad.</i>	1223	<i>Picentes pop. Ital.</i>	752
		<i>Picentia</i>	

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Picentia Ital.	861	Plermi pop.	607
Picentini pop.	859	Pleſtina	767, 768
Picenum regio	752	Pleumōſii pop.	366
Pictus ager	752	Pleuron	1109
ad Pictas Latii	802	Pliftia	767
Pictones pop. Gall.	185	Plotinopolis Thrac.	1325
Picti pop. Britann.	438	Plumbaria inſula Hiſp.	157
Pidorus Macedon.	1051	Plumbaria inſ. ad Sardiniam	967 ſeq.
Pieria regio Maced.	1040	Pædiculi pop. Apul.	890
Pigrum mare ſeptemtrion.	490	Pætoſio, Petouſio	555
Pimplamons Baet.	1144	Pogonus portus Trazen.	1213
Pimpleius fons	1145	Pola Hiſtria	709
Pinoenſii pop. Maſ.	570, 571	Pietas Italia	709
Pincum opp. Maſ.	570	Polaticum promontorium	709
Pindus mons	1097	Poli Terræ	7
Auius	1114	Polimarcium Etrur.	727
Pindus opp. Græc.	1114	Politorium Latii	797
Pingus, Pincus fl.	571	Pollentia Balearic inſula	160
Pinna Veſtinorum	761	Piceni	752
Pintia Hiſp.	146	Liguria	659
Sicilia	990	Pollupice Liguria	655
Piræus portus	1150	Poluſca Latii	817
Pirus fl. Achaia	1179	Polyzgos inſ. Aegæi	1285
Pirustæ Hyr.	550, 607	Polyrhenium Creta	1270
Pirum Tortum	540	Pometia, Pometia, Pontia	815
Piſæ Ital.	713	Sueſſa	815
colonia Italia	713	Pompeii opp. Campan.	844
Piſanus portus, emporium	713, 714	Tropæa in Pyren.	145
Piſa, Elææ	1185	Pompelon Hiſp.	108, 109
Piſa & Olympia vicinæ	1186	an Pompeiopolis dicta	109
Piſatis regio	1185	Pomponiana inſ. Gall.	253.
Piſaurum opp.	739	Pomptinæ paludes	810
Piſaurus fluuius	740	Pomtinæ paludes eadem	ibid.
Piſtorium, Piſtoria Etrur.	714	Pomptinus campus	815
Pitane Lacon.	1207	Pomtinus quaſi Pometinus	815
Pithecuſæ inſ. & Pithecufa	951	Pons Aclii Britann.	429
Pitinum Vmbriz	742, 761	Aeni	540
Pitulum Vmbriz	746	Aluti Dacia	598
Pityuſa inſ. Argolici ſinus	1246	Auguſti Dacia	598.
Pityuſæ inſulæ	157	Aureoli	684
Placentia	666	Campanus	849
Plaſtæ mundi	32	Darii in Iſtro	586
Plagiaria opp. Hiſp.	71, 75	Liquentiz opp.	701, 702
Planaria inſ. Ital.	948	Moſæ	342
Planafia inſ. Gall.	253	Saraui	270
inſ. Italizæ	948	Scaldis	365
Planeſia inſ. Hiſp.	157	Tagi	72
Platzæ, Platzæ, Baet.	1138	Traiani Danub.	577
Platæa, Platzæ, Platia inſ.	1278	Pontani controuerſia de Rheni offiis	260
Pluuiſ fl. Ital.	700	ad Pontem, Britann.	425
Plemmyrium Cremonæ	984	Iſis Norici	539
caſtellum	982	Mmm mmm mmm	Muri

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Muri Noris.	543	Prille fluv.	ibidem
Pontes locus Belg.	386	Priftis <i>Maf. infer.</i>	584
Britann.	422	Pringnum Latii	815
Pontia opp. colon.	950	Proarna <i>Theffal.</i>	1070
Pontia seu Pontis inf. <i>Ital.</i>	950	Procobera fl. <i>Ligur.</i>	657
Pontia inf. Velienfis finus.	955	Probalinthus <i>Attica</i>	1159
Pontificienfe municipium <i>Hiff.</i>	95	Prochyta, Prochyte inf. <i>Ital.</i>	952
Pontus pars <i>Mæfiz</i>	593	Prodromi venti	39
Ponopolis <i>Thrac.</i>	1324	Proërna, <i>Promna</i>	1070
Populi Forum <i>Campan.</i>	854	Promontorium Barbarium	69
Potciferæ flumen <i>Genue</i>	657	Cuneum	ibid.
Porta Augusta	115	Lunæ	69
Portæ Romanæ	790	Magnum	69
Portus Delphini	657	Sacrum	ibid.
Gelloriacus	379	Pronza fl. <i>Belg.</i>	271
Icius	376, 378	Propontidis ora	1312
Itius idem,	ibid.	Proni opp. <i>Cephalenia</i>	1247
Magnus <i>Britann.</i>	416	Prote inf. <i>maris Ionii</i>	1239
Magnus <i>Hiff.</i>	93	Protefilai fatum	1307
Nouus	414	delubrum	1307
Ostienfis	792	Turris	1307
Romanus	791	Prouincia <i>Gallia Romana</i>	220
Phari <i>Rom.</i>	792	Placum promont. <i>Cretæ</i>	1262
Augusti	792	Plamathus Plammathus <i>Lacon.</i>	1194
Veneris <i>Liguria</i>	658	Plaphis <i>Arcad.</i>	1223
Pofidium promont. <i>Epiri</i>	1087	Pluttalia inf. <i>Saronici fin.</i>	1249
Pofidonia, <i>Pellum Ital.</i>	504	Pteleon <i>Peloponnefi</i>	1191
Pofidonium ad fretum <i>Siculum</i>	917	Pteleum <i>Theffal.</i>	1073
Potami <i>Attic.</i>	1160	Ptychia inf.	1236
Potentia <i>Pueni</i>	754	Punicum <i>Maſſæ</i>	595
<i>Liguria</i>	659	<i>Etrur.</i>	735
Potidæa <i>Mædon.</i>	1049	Puteoli opp.	839
Potidania <i>Actol.</i>	1114	Puteolanus finus	841
Præneſte <i>Latii</i>	804	Pycnus fl. <i>Cretæ</i>	1268
Præſos <i>Cretæ</i>	1275	Pydna <i>Pieria</i>	1041
Præſidium <i>Cornaniorum</i>	426	Pylenc <i>Actol.</i>	1152
<i>Corſicæ</i>	559	Pylus ambigui generis vocabulum	1184, 1187
Iulium Scalabis, <i>Hiff.</i>	80	Pylus <i>Arcadicus</i>	1187
<i>Thrac.</i>	1327	Eliacus	1184
Præſteres venti	39	Melleniz	1188
Prætoria <i>Augusta Dacia</i>	603	Triphyliz	1184, 1187
<i>Salafforum</i>	651	Pyrzi pop. <i>Illyr.</i>	607
Prætorium <i>Agrippina</i>	350, 352	Pyrene mons	155
<i>Britann.</i>	431	Pyrenæus mons idem	155
Latonicorum	550, 567	Pyrenæa Venus	552
Prærutii pop. <i>Ital.</i>	756	Pyrgi opp. <i>Etrur.</i>	735
Prærutianus ager	756	Pyrrhi Vallum, <i>χάρσος Lacon.</i>	1208
Præſis <i>Argolis finus</i>	1198	Pyrrichus <i>Lacon.</i>	1208
Preciani pop. <i>Gall.</i>	179	Pythonia inf. <i>Ionici M.</i>	1237
Præſefinthus inf.	1283, 1285	Pythium <i>Theffal.</i>	1060
Prælius lacus <i>Etrur.</i>	718	Pytho vibs, <i>Delphi,</i>	1125
Prili lacus, idem	718	Pytua	

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Pytna collis Idæ Cretici	1265	Regina castra	ibidem
Pyxūs, Πυξῦς, <i>Lucan.</i>	907	Regiones XI Italiz	930
		Regium Lepidi	669
		Regium Lepidum, idem	669
		Regium <i>simpliciter</i>	ibidem
Quadi pop.	486	Regium <i>Thracie</i>	1315
Quadratum <i>Pannonie Superioris</i>	552	Regium, <i>Res Gall.</i>	249
<i>Pannon. inferioris</i>	567	Regni pop. <i>Britann.</i>	415
<i>in finibus Liburn.</i>	613	Regnum opp. <i>Britann.</i>	415
Quadriburgium	349	Regulbium <i>Britann.</i>	414
Quætus fl. <i>Hisp.</i>	708	Reii Apollinares opp. <i>Gall.</i>	239
Quinquerni pop. <i>Hisp.</i>	102	Reienfium ciuitas	ibidem
Quintana, Quintiana	523	Remedodia <i>Mæfæ</i>	576
ad Quintanas <i>Latii</i>	802	Remi pop. <i>Rhemi, Belg.</i>	390
		Remifiana <i>Mæf.</i>	580
		Resitos <i>Thrac.</i>	1313
		Restituta Iulia <i>Hisp.</i>	85
		Retina <i>sub Misenò</i>	834
		Reudigni pop. <i>Germ.</i>	477
		Rhabon fl. <i>Pannon.</i>	596
		Rhædestus <i>Thrac.</i>	1313
		Rhætia	526
		Propria	527
		provincia	527
		Prima	528
		Secunda	528
Raclitanum <i>Pannon.</i>	555	Rhamnûs <i>Attica</i>	1161
Ræba <i>Hibern.</i>	442	Rhedones pop. <i>Gall.</i>	200
Ræti, Rhæti, pop.	526	Rhegium vrbs <i>Bruttior.</i>	918
Rætia, Rhætia, regio	526	promont. Ital.	ibidem
Rage <i>Britann.</i>	424	Rhemi pop. Belg.	390
Ragondo <i>Pannon.</i>	555	oppidum	ibidem
Raræ <i>Britann.</i>	424	Rhemorum ciuitas Belg.	391
Ratiaria <i>Mæf.</i>	576	Rhene, Rhēna, inf. <i>Aegæi</i>	1288
Ratiastum <i>Gall.</i>	188	Rhenus diuifus in alueos	255
Ratosthybius fl. <i>Britan.</i>	404	Rheni curfus	255
Raucus <i>Cretæ</i>	1275	duo ostia	257
Rauda <i>Hisp.</i>	117	tria ostia	256
Raudii campi <i>Ital.</i>	677	Rheni alueus Lecca	263
Rauenna	675	Vahalio	297
Raius fl. <i>Hibern.</i>	441	medius	259
Rauraci pop.	284	Rheni abactio	264
Rauraci vrbs nomen ex gentili	285	Rhenus fl. <i>Bononiensis</i>	671, 672
Rauriaca colonia	285	Rherico mon. <i>Germ.</i>	460
Raurica colonia	284	Rhiom fretum <i>Græc.</i>	1112
Raurici pop. <i>Rauraci</i>	284	Rhium prom. <i>an fretum</i>	1178
Rauricum opp.	284	an oppidum	1179
Reate <i>Ital.</i>	778	Rhium prom. <i>Corfica</i>	959
Reatina præfectura	778	Rhizana <i>Lyc.</i>	621
Redæ <i>Gall.</i>	224	Rhizomum <i>Dalmat.</i>	617
Redenfis pagus	224	Rhæz idem	617
Redones pop. <i>Gall.</i>	200	Rhoda <i>Cypr.</i>	221
Redonæ vrbs	200		
Redonum ciuitas	ibidem		
Regia <i>Hibern.</i>	442		
Regiana <i>Hisp.</i>	84		
Regillum <i>Sabinor.</i>	776		
Regula plur.	ibidem		
Regillus lacus <i>Latii</i>	801		
Regina opp. <i>Hisp.</i>	84		
Regium <i>Vindelic.</i>	522		
		Mmm mmm mm 3	R



# INDEX GEOGRAPHICVS.

Sacripertus <i>Latii</i>	814	Augusta, pia	615
Sacrum promont. <i>Hisp.</i>	69	Salonz, ὁ Σάλων, Salona	615, 616
<i>Hibernia</i>	441	Saloniana <i>Dalmat.</i>	620
<i>Sarmatia</i>	501	Salfulz fons <i>Gall.</i>	223
Sæpinum <i>Samnii</i>	865	Salum flumen <i>Hisp.</i>	95
Sætabis <i>Hisp.</i>	134, 137	Saltes Galliani Aquinates	670
Sagaris fluvius <i>Sarm.</i>	497	Saluga <i>Hisp.</i>	135
Sagarius finus	497	Salus Gallianus an oppidum?	670
Sagis ostium <i>Padi</i>	695	Salua <i>Pannon.</i>	559
Sagras fl. <i>Bruttiorum</i>	920	Salua <i>Liburnie</i>	613
Saguntia <i>Arenacorum</i> <i>Hisp.</i>	117	Saluii pop. <i>Gall.</i>	235
Saguntus & Saguntum	132	Salurnum <i>Rhet.</i>	532
Sala fluv. <i>Thuring.</i>	457	Salves pop. <i>Gall.</i>	235
Sala fl. <i>Ilala</i>	452	Samaica regio <i>Thrac.</i>	1328
Sala Strabonis	452, 457	Samara fluv. <i>Belg.</i>	269, 385
Salacia <i>Hisp.</i>	76	Samarobriua	269, 385
<i>Imperatoria</i>	76	Sambroca fluv. <i>Hisp.</i>	146
Salamin, Salamis inf.	1248	Same opp. <i>Cephalenia</i>	1240
Salapia <i>Apul.</i>	886	Samicum <i>Elae</i>	1183
Salapina palus	886	Sammonium prom. <i>Cret.</i>	1266
Salaria <i>Hisp.</i>	135	Samnites pop.	862
Salaria via <i>Rom.</i>	793	Samnium regio	862
Salassi pop. <i>Inalpin.</i>	650	Samonium prom. <i>Creta</i>	1266
Salduba <i>Hisp.</i>	92	Samulocenz	522
Salenz <i>Britann.</i>	421	Samothrace inf.	1330
Salentina regio	895	Samus, <i>Cephalenia</i>	1240
Salentini pop.	882	Sanctio <i>Vinaclic.</i>	521
Salentinum promont.	898	Sana fl. <i>Norici</i>	545
Salacio <i>Nemetum</i>	308	Σανδαλιῶν inf. <i>Sardinia</i>	959
Salernum <i>Ital.</i>	860	Sandaua <i>Dacia</i>	603
Salia fluv. <i>Belg.</i>	271, 272	Sane <i>Maced.</i>	1052
Salica <i>Hisp.</i>	125	Sanifera <i>Balear.</i> inf.	161
Salii pop. <i>Gall.</i>	235	Sanitium <i>Gall.</i>	240
Salinz <i>Gall.</i>	239, 240	Santonnes, Santoni, pop. <i>Gall.</i>	185
Salinz <i>ad Salam</i>	457	Santonnes opp. <i>Gall.</i>	186
Salinz <i>Dacia</i>	599	Santonum portus	186
Salisso <i>Ammiani</i>	308	Santonica vrbs	ibidem
Salisso <i>Itinerarii</i>	320	Sapaica regio <i>Thrac.</i>	1328
Sallentinj pop.	887	Sapinia tribus <i>Rom.</i>	676, 739
Sallentia <i>Calabr.</i>	897	Sapis fluvius <i>Ital.</i>	676, 739
Sallia fluv. <i>Belg.</i>	271	Sakra fluvius <i>Belg.</i>	271
Salluuii pop. <i>Gall.</i>	235	Saranusca <i>Treuer.</i>	326
Salmantica <i>Hisp.</i>	73, 74	Saravi pons	270
Salmonea fluvius <i>Belg.</i>	272	Sarauus fluvius	270
Salmone <i>Pisatidis</i>	1186	Sarbacum <i>Sarmat.</i>	509
Salmone prom. <i>Creta</i>	1267	Sardi pop. <i>Sardinia</i>	960
Salmonis prom. <i>Cret.</i>	1266	Sardi Pelliti pop.	966
Salnydessus	1320	Sardica <i>Maj.</i>	593
Salu fluv. <i>Hisp.</i>	128	Sardinia inf.	959
Saluca <i>Norici.</i>	545	Σαρδῶν, <i>Sardinia</i>	959
Salodurum	280	Sardones pop.	221
Salona colonia <i>Id</i>	615	Sardous, Sardinienfis	960
		Sarga	



# INDEX GEOGRAPHICVS.

<i>Sarga Chalcidica</i>	1051	<i>Scaptia tribus</i>	803
<i>Sargetia flumen Dac.</i>	596	<i>Scapta Hyla Thrac.</i>	1299
<i>Sarnadium</i>	896	<i>Scapterfula eadem,</i>	ibidem
<i>Sarmatia Europæa</i>	493	<i>Scapterfyle eadem</i>	1299
<i>Sarmia inf. ad Gall.</i>	252	<i>Scarabæntia, Iulia cognomine, Pannon.</i>	553
<i>Sarmizægethufa Dac.</i>	600	<i>Scardonia, Scardon, Liburn.</i>	612
<i>Sarnus fluvius Campan.</i>	844	<i>Scardonia inf. an sic</i>	625.
<i>Saronicus finus</i>	1155	<i>Scardus mons Illyr.</i>	607
<i>vnde dictus</i>	1156	<i>Scarphia, Scarphæa, Loir.</i>	1118
<i>Saronicus portus</i>	1213	<i>Scarpona Belg.</i>	295
<i>Sarrantes pop. Campan.</i>	845	<i>Scena fluv. Hibern.</i>	441
<i>Sarsina Urbis</i>	741	<i>Schera Sicil.</i>	1011
<i>Sarta fluv. Gall.</i>	168	<i>Scheria inf. Corcyra</i>	1135
<i>Sarunetes pop. Rhet.</i>	528	<i>Schiauffa inf. Sporad.</i>	1295
<i>Salsen, Sallon, inf.</i>	1233	<i>Schœnitas Portus Argol.</i>	1213
<i>Sallina, Sarsina,</i>	742	<i>Schœnos Aegyptia</i>	55, 56
<i>Satarcha opp. Sarmat.</i>	513	<i>Schœnus portus Isthmicus</i>	1174
<i>Satarchæ pop.</i>	509 f. 514	<i>Sciarthos inf. Aget</i>	1291
<i>Saticula Samnii</i>	869	<i>Scingomagus Alpin.</i>	648
<i>Saticulus Saticulanus</i>	869	<i>Scintones pop. Illyr.</i>	607
<i>Saticula, Saticula</i>	870	<i>Scione Maced.</i>	1049
<i>Saticum Latii</i>	817	<i>Sciron ventus Atticus</i>	37
<i>Satoræ palus Latii</i>	810	<i>Scironia saxa</i>	1167
<i>Saturnia colonia Etrur.</i>	719	<i>Scironides petræ</i>	1166
<i>Saturnia tellus, Italia</i>	627	<i>Seiffum, Ciffum, Hiff.</i>	147
<i>Saturnia urbs Latii</i>	788	<i>Scodra Illyr.</i>	621, 621
<i>Saula Hiff. in.</i>	121	<i>Scombraria insula Hiff.</i>	157
<i>Sauio opp. Rhet.</i>	532	<i>Scopi opp. Mæf.</i>	581
<i>Saunites pop. Samnites,</i>	862	<i>Scordisci pop.</i>	550, 570, 607
<i>Sauo fluv. Campanie</i>	830	<i>Scordus mons</i>	607
<i>Sauo Liguræ</i>	656	<i>Scoti, Hiberni</i>	442
<i>Sauromatæ pop.</i>	507	<i>Scoti pop. Britann.</i>	438
<i>Saus fluvius, Sauus</i>	548	<i>Scotula supra Strymonem</i>	1054
<i>Sauus fluv.</i>	537, 548	<i>Thiffalia</i>	1064
<i>Saxa Rubra opp. Etrur.</i>	732	<i>Scotulla Thessal.</i>	1064
<i>Saxones pop. Germ.</i>	477	<i>Strymonis</i>	1054
<i>Saxonum insulæ</i>	492	<i>Scritobini pop.</i>	489
<i>Scabri portus</i>	718	<i>Scritofinni pop.</i>	489
<i>Scalabis Hiff.</i>	71, 80	<i>Scultenna fluvius</i>	665, 671
<i>Præsidium Iulium ibidem &amp;</i>	80	<i>Scupi opp. Mæf.</i>	581
<i>Scalabifcus</i>	71	<i>Scylaceum, Scylacium</i>	922
<i>Scalæ Hannibalis in Pyrenæo</i>	144	<i>Scylaceus finus</i>	912
<i>Scaldis fluv.</i>	268, 269	<i>Scylla ad fret. Sicul.</i>	972
<i>Scaldis pons</i>	365	<i>Scyllæum prom. Argiur.</i>	1211
<i>Scamander fl. Sicilie</i>	995	<i>Scyllæum opp. &amp; prom.</i>	916
<i>Scandæ opp. Cytheræ inf.</i>	1245	<i>Scyros inf. Aegæi</i>	1290
<i>Scandia inf.</i>	488, 490	<i>Scythæ, Sarmata</i>	533
<i>Scandila inf. Aegæi</i>	1290 f.	<i>Scythia pars Mæfiæ</i>	593
<i>Scandinavia inf. seu penins.</i>	488	<i>Scythia Parua</i>	503
<i>Scandinovia recte</i>	492	<i>Sebatum Rhet.</i>	532
<i>Scapri, portus Etrur.</i>	718	<i>Sebatulus fluv. Campan.</i>	843
<i>Scaptia opp. Latii</i>	803	<i>Sebinus lacus trans l'</i>	685, 693
		<i>Sebum</i>	Sebum

# INDEX<sup>o</sup> GEOGRAPHICVS.

Sebum <i>Transpadane</i>	693	Selymbria <i>Thrac.</i>	1314
Securifca <i>Mæf.</i>	584	Semana filua <i>Germ.</i>	463
Secusio, <i>Segusio</i>	647	Semnonis pop.	478, 479
Sederani pop. <i>Hisp.</i>	130	Sempronii Forum <i>Vmbr.</i>	744
Sedetania regio	130	Sena Julia <i>Urb.</i>	716
Sedusi pop. <i>Germ.</i>	482	Sena, <i>Senogallia</i>	741
Seduni pop. <i>Alpini</i> ,	248, 282	Seneca Cordubensis	86
Setia <i>Latii</i>	814	Senogallia <i>Vmbrie</i>	741
Segalauni pop. <i>Gall.</i>	249	Senones, pop. <i>Gall.</i>	208 f. 109
Segeda <i>Hisp.</i>	130	<i>Italica</i>	644, 676
Segedunum <i>Gall.</i>	191	Senones, Senoni, urbis nomen	209
Segedunum <i>Britann.</i>	431	Sentica, <i>Sintica</i> regio	1047
Segesta <i>Pannon.</i>	555 f.	Sentinum <i>Vmbria</i>	744
Segesta <i>Sicilie</i>	994	Senus fluius <i>Hibern.</i>	441
Segesta <i>Tigulorum</i>	657	Sepias prom. <i>Thessal.</i>	1080
Segestanorum Emporium <i>Sicil.</i>	994	Septem Aquæ <i>Sabin.</i>	779
Segesterorum ciuitas <i>Gall.</i>	244	Septem aræ opp. <i>Hisp.</i>	71, 75
Segestica <i>Hispan.</i>	130	Septem Maria <i>Veneticæ</i>	696 seq.
vrbs <i>Pannonie</i>	555	Septempeda <i>Piceni</i>	758
insula <i>Pannon.</i>	549, 556	Septemtrio ventus	33
Σεγγιδών, Σεγγιδών	572	Sequana fluius	169
Segisa <i>Hisp.</i>	135	Sequani pop. <i>Gall.</i>	287
Segisama Julia <i>Hisp.</i>	115, 116	Serbinum <i>Pannon.</i>	566
Segni pop. <i>Belg.</i>	339, 341	Serdica <i>Vlpia Mæf.</i>	593
Segobriga	126 f. 127	Seria Fama Julia <i>Hisp.</i>	82
Segobia <i>Hisp.</i>	118, 119	Seriphus ins. <i>Cyclad.</i>	1285
Segodunum <i>Germ.</i>	473	Sermona, <i>Sulino</i>	819
Segontia <i>Edictanor.</i>	132	Sermyla <i>Macedon.</i>	1050
Segontia <i>Arcuacar.</i>	117	Serpa <i>Hisp.</i>	83
Segontiaci pop. <i>Britann.</i>	409, 410	Serrapilli pop. <i>Pannon.</i>	550
Segouellauni pop. <i>Gall.</i>	249	Serretes pop. <i>Pannon.</i>	550
Segouia <i>Hisp.</i>	118, 119	Seruatoris Iouis portus, Σερτωποῦς	1197
Seguntia <i>Hisp.</i> vide <i>Segontia</i> .		Seruodorum <i>Vindel.</i>	523
Segura fluius <i>Hisp.</i>	135	Seruitium <i>Pannon.</i>	566
Segus fluv. <i>Germ.</i>	472	Sessites fluius <i>Alpin.</i>	677
Segusiani pop. <i>Gall.</i>	217	Sestinum <i>Vmbria</i>	742
Segusianorum Forum	219	Sestus <i>Hellepont.</i>	1308
Segulinum municipium	648	Setabis <i>Hisp.</i>	137
Segusio, Segusium <i>sub Alp.</i>	647	Setantiorum portus	429
Segusia Cottii regia	649	Setia <i>Hisp.</i>	85
Segustero <i>Gall.</i>	244	Setellis <i>Hispan.</i>	147
Selasia, Sellasia, <i>Lacon.</i>	1207	Seuerus mons <i>Sabin.</i>	781
Seleucus mon. <i>Gall.</i>	246	Seunus lacus <i>trans Padum</i>	693
Selgonæ pop. <i>Britann.</i>	432	Seuo mons <i>sub Arcto</i>	489
Selinus opp. <i>Sicilie</i>	991	Seuum opp. <i>Transpad.</i>	693
fluius	991	Sex Firmum Iulium	92
Sellasia opp. <i>Lacon.</i>	1207	Sexantapristis <i>Mæf.</i>	584
Sellis fluv. <i>Elida</i>	1182	Sexitani, ab opp. <i>Sex</i>	93
Selletæ pop. <i>Thrac.</i>	1329	Sextantio <i>Gall.</i>	228, 230
Sellitica regio <i>Thrac.</i>	1328	Sexti Firmum cognomine Iulium	93
Selli, Sella, pop. <i>Ipri</i>	1098 seq.	Sextiæ Aquæ <i>Gall.</i>	438
Sellium oppid. <i>Lusitan.</i>	71	Sianticum <i>Noricæ</i>	545
		Non non non	Siata

# INDEX GEOGRAPHICVS.

<i>Siata</i> inf. <i>Gall.</i>	252	<i>Sinonia</i> inf. <i>Ital.</i>	949 f
<i>Siberena</i> , <i>Siberina</i>	928	<i>Sinthus</i> <i>Macedon.</i>	1045
<i>Sibuzates</i> pop. <i>Gall.</i>	179	<i>Sintice</i> regio <i>Maced.</i>	1047
<i>Sicambri</i> in <i>Germ.</i>	471	<i>Sinus Arabicus</i> terminus <i>Africae</i>	54
<i>Sicambri</i> transducti	335, 336	<i>Sinuessa</i> <i>Ital.</i>	828
<i>Sicambria</i> <i>Pannonia</i>	560	<i>Siparuntum</i> <i>Dalmat.</i>	622
<i>Sicania</i> , <i>Sicilia</i>	970	<i>Siphæ</i> <i>Bæot.</i>	1147
<i>Sicanus</i> fluuius <i>Hisp.</i>	147, 151 f.	<i>Siphnûs</i> inf. <i>Cyclad.</i>	1284
<i>Sicilia</i> inf.	968	<i>Sipontum</i> <i>Apul.</i>	885
an ab <i>Italia</i> abrupta	968 seq.	<i>Sipûs</i> , <i>Σιπῶς</i> , <i>Sipontum</i>	885
<i>Sicilia</i> horreum <i>Rom. reip.</i>	971	<i>Sirenes</i> inf. <i>Σειρήνες</i> ,	954
Suburbana prouincia	969	<i>Sirenusæ</i> inf. <i>Ital.</i>	954
<i>Sicilia</i> mediterranea	1001	<i>Siris</i> opp. & nauale <i>Lucan.</i>	910
<i>Siciliæ</i> fretum	969, 972	<i>Siris</i> fl. <i>Lucan.</i>	632
<i>Sicinus</i> inf. <i>Aegæi</i>	1286	<i>Sirmio</i> peninsula	688, 689
<i>Sicoris</i> fluuius <i>Hisp.</i>	147	<i>Sirmium</i> <i>Pannon.</i>	561
<i>Siculi</i> trilingues	971	<i>Sirpi</i> opp. <i>Pannon.</i>	559
<i>Sicum</i> <i>Dalmat.</i>	614	<i>Sisapo</i> opp. <i>Hisp.</i>	85
<i>Sicyon</i> <i>Peloponnes.</i>	1174	<i>Sisapona</i> idem opp.	85
<i>Sidetani</i> pop. <i>Hisp.</i>	130	<i>Siscia</i> <i>Pannon.</i>	556
<i>Sidicini</i> , <i>Teanum colentes</i>	853	<i>Sithonia</i> regio <i>Maced.</i>	1051
<i>Sidrona</i> <i>Pannon.</i>	567	<i>Sitones</i> pop. <i>Germ.</i>	490
<i>Sigambri</i> in <i>Germ.</i>	471	<i>Smila</i> <i>Maced.</i>	1048
<i>Sigambri</i> transducti	335, 336	<i>Solanus</i> ventus	341, 42
<i>Signia</i> <i>Latii</i>	814	<i>Soletum</i> <i>Calabr.</i>	847
<i>Sila</i> <i>Bruttia</i> , <i>filua</i>	929	<i>Solunina</i> iuf. <i>Aegæi</i>	1293
<i>Silarus</i> fl. <i>Lucan.</i>	903	<i>Solis</i> boues	1001
<i>Silarus</i> fl. <i>Togata</i> <i>Gall.</i>	675	<i>Sollunienfium</i> ciuitas	239 f.
<i>Siler</i> fluu. <i>Lucan.</i>	903	<i>Solois</i> fl. <i>Sicil.</i> <i>Σολόεις</i> ,	996
<i>Silicis</i> mons <i>Ital.</i>	699	<i>Solonius</i> campus <i>Latii</i>	800
<i>Silliniæ</i> insulæ <i>Britan.</i>	444	<i>Solona</i> <i>Cupadana</i>	674
<i>Siluanectæ</i> opp. <i>Gall.</i>	388	<i>Solua</i> <i>Noricæ</i>	544
<i>Siluanectenſium</i> ciuitas	388	<i>Soluenſe</i> Flauium	544
<i>Siluanectes</i> pop. <i>Gall.</i>	388	<i>Soluntum</i> <i>Sicilia</i>	997
<i>Siluium</i> , <i>Siluum</i> opp. <i>Hiftria</i>	708	<i>Solûs</i> , <i>Σολῶς</i> <i>Sicilia</i>	997
<i>Silunum</i> <i>Apulia</i>	892	<i>Somena</i> fl. <i>Belg.</i> <i>Samara</i>	271
<i>Silures</i> pop. <i>Britan.</i>	427	<i>Sontius</i> fl. <i>Carnorum</i>	634, 704
<i>Silures</i> insulæ	444	eius Pons	821
<i>Simbruini</i> colles <i>Ital.</i>	783	<i>Sora</i> <i>Latii</i>	730
<i>Simbruina</i> <i>stagna</i>	783	<i>Sora</i> ætens mons <i>Eivur.</i>	990
<i>Sinæis</i> fl. <i>Sicilia</i>	995	<i>Sotinus</i> fluu. <i>Sicil.</i>	1060 seq.
<i>Sindus</i> <i>Macedon.</i>	599	<i>Sosthenus</i> <i>Thibaf.</i>	594
<i>Singidaua</i> <i>Dacie</i>	572	<i>Sparta</i> <i>Macedam.</i>	1201
<i>Singidunum</i> <i>Mæf.</i>	94	<i>Spartatus</i> campus <i>Hisp.</i>	136
<i>Singili</i> opp. <i>Hisp.</i>	94	<i>Sper. h.</i> opp. <i>Ital.</i>	102
<i>Singulus</i> fluuius	1051	<i>Sper. huius</i> fluu. <i>Ital.</i>	102
<i>Singus</i> <i>Macedon.</i>	1050	<i>Sphaeræ</i> <i>Calabr.</i>	102
<i>Singiticus</i> sinus	44	<i>Sphæra</i> <i>Calabr.</i>	102
<i>Sintra</i> occidentalia	622	<i>Sphæra</i> <i>Calabr.</i>	102
<i>Sinua</i> <i>Illyric.</i>	676	<i>Sphæra</i> <i>Calabr.</i>	102
<i>Sinus</i> fl. <i>Cupadana</i>	622	<i>Sphæra</i> <i>Calabr.</i>	102
<i>Sinotium</i> <i>Illyr.</i>	622	<i>Sphæra</i> <i>Calabr.</i>	102

# INDEX\* GEOGRAPHICVS.

<i>Sphaer. H. stat. l.</i>	417	Subdinnum Gall.	205
Spinetia in Padi onium	695	Subiacensis villa	784
Spoletanum <i>Hygm.</i>	85	Sublaqueum Ital.	783
Spoletanum Ital.	749	Sublauius Rbat.	532
Spurades insula	1293	Submontorium Vindel.	525
Stadiū. <i>l. cubit.</i>	846	Submuranum Lucan.	909
Stadium, mensura,	56	Subromula Hirpinor.	876
Stagirus Maced.	1051 f. 1052	Subsolanus ventus	34
Stalucius Pannon.	552	Subvesperus ventus	42
Statiellipop. Ligur.	660	Subur opp. Hisp.	141
Statiellates, iidem,	660	colonia Iulia Paterna	141
Statielle Aquæ	ibidem	Succosa Etrur.	720
Stello Mitope Calabr.	897	Sucidaua Mæsse	585
Statoria Etrurie	721	Sucro opp. Hispan.	134
Statonienfis lacus	721	Sucro fluuius	129, 133 f.
ad Statuas Pannon.	558	Sudertum Etrur.	721
colossas	559	Sudernum, Sudertum,	721
Statuentum Hirpinor.	872	Sudeti montes Germ.	461
Stellatis Campus Campan.	849	Sueconi pop. Belg.	366
Stenacum Norici	538	Suditi montes Germ.	461
Stentoris portus Thrac.	1302	Suel, opp. Hisp.	92
Steria Attica	1160	Suessa Aurunca	853
Stris Phocidis	1132	col. Iulia Felix	853
Stlupi Liburn.	613	Suessa Pometia	815 f. 816
Stlupini pop.	607	Suessiones pop. Gall.	393
Stobi opp. Macedon.	1032	Suessitani pop. Hisp.	141
Steechades insula Gall.	253	Suessiones & Suessona opp.	395
Steni pop. Rbat.	529, 691	Suessiones pop. Gall.	393
Stoni iidem	529, 691	Suessonum Augusta	395
Stonos caput Euganeorum	691	Suessula Campan.	855
Stipatos Acarnan.	1103	Suetri pop. Gall. Alpin.	239
Stridon Pannon.	567	Sueui Caesaris Catti	473
Strongyle inf.	1017	Sueui pop. Germ.	479
Strophades insula	1243	Sueuicum mare	488
Stryna Thrac.	1300	Sueuus fluuius Germ.	457
Strymon fl. Maced.	1053	Sugambri pop. Sicambri	471
Stubera Macedon.	1036	Suillum Vmbrie	744
Stymbarum	ibidem	Suindinum Gall.	205
Stryberra, Stubera	1036	Suiones pop. septemfron.	489
Stymphamons ad Epirum & Macedoniam	1035, 1096	Sulchi vrbs Sardinia	963
Stymphæi pop.	1034	Sulci, vrbs eAtem,	ibid.
Stymphæa, Stymphæis regio	1034	Sulga, Sulgas, fl. Gall.	171, 142
Stymphalia, Stymphalis falsa	1034	Sulloniaci Britann.	422
Stymphalides aues	1222	Sulmo Pelignorum	764
Stymphalus Arcad.	1221	Volsorum	819
Stymphalis lacus	1221	Summontorium Vindelic.	525
Styra opp. Eubææ	1253	ad Summum Lacum Larium	534
Suana Etrur.	720	Summuranum Lucan.	908
Suardenes pop. Germ.	477	Summum Penninum	652
Sualia Vmbrie	745	Sunici pop. Belg.	342
Subalpina Italia	642	Sunium oppidum Attic.	1154
		promontor.	1154
		Nnn nnn nn 2	Supernæ

# INDEX GEOGRAPHICVS.

<b>Supetenas ventus</b>	42	<b>Talabrica</b>	70
<b>Super Equum, colonia Pelign.</b>	765	<b>Talaria Sicil.</b>	1007
<b>Superequani, coloni</b>	765	<b>Taliata Mæf.</b>	575
<b>Supernates Ital.</b>	636	<b>Tamara Britann.</b>	419
<b>Superum mare</b>	637	<b>Tamara, Tyl. 18 fl.</b>	404, 419
<b>Sura fluuius Germ.</b>	271	<b>Tamefis Tamefis, fluu.</b>	403
<b>Surrentum Campan.</b>	847	<b>Tamyraca Sarmat.</b>	5018.
<b>Sutrinum incolæ Sutræ</b>	729	<b>Tanager fluu. Lucan.</b>	904
<b>Sutrinum Etrur.</b>	729	<b>Tanagra Bæot.</b>	1137
<b>colonia Iulia</b>	ibidem	<b>Tanais fluu. terminus Europæ</b>	50
<b>Sybaris fl. Lucan.</b>	632, 910	<b>Tanaitæ pop. Scyth.</b>	506
<b>oppidum</b>	910	<b>Tanarus amnis Ligur.</b>	659.
<b>Sybota insulæ Epiri</b>	1089, 1236	<b>Tanatis inf. Britann.</b>	613
<b>Sybota portus Epiri</b>	1089	<b>Tanetos inf. eadem</b>	ibid.
<b>Sycium Th. Ital.</b>	1080	<b>Tanetum Cispadanæ</b>	618
<b>Sylina insula Britann.</b>	444	<b>Tannetum idem</b>	ibid.
<b>Symæthus fl. Sicil.</b>	977, 1004	<b>Taphiafluus Aetol.</b>	1113
<b>oppid.</b>	1004	<b>Taphii pop. Teleboæ</b>	1137
<b>Symbolorum portus Sarmat.</b>	511	<b>Taphiorum insulæ</b>	1237
<b>Symplegades insulæ Ponti</b>	1332	<b>Taphizæ iithinus Tauric.</b>	510
<b>Syra, Syros, Syra inf.</b>	1289	<b>oppid.</b>	510
<b>Syracella Thrac.</b>	1326	<b>Taphrus, idem oppidum</b>	510
<b>Syracuse Sicil.</b>	981	<b>Tapfus penins. Sicilæ</b>	981
<b>Syracutani fontes</b>	983	<b>oppid. Sicil.</b>	ibidem
<b>Syros inf. Algeri</b>	1289	<b>Tarachia int. Ionici M.</b>	1237
<b>Syfcia, Syfcia Pannon.</b>	556	<b>Tæsus, Tarentum</b>	900
<b>T.</b>		<b>Tatalco Gall.</b>	231, 237
<b>Tabana Taurica</b>	513	<b>Tarba Cæcæ</b>	1264
<b>Tabernæ ad Rhenum</b>	308	<b>Tarbellæ Aquæ Gall.</b>	166
<b>Tribocorum</b>	309	<b>Tarbelli pop. Gall.</b>	179
<b>Tres</b>	309	<b>quatuor signani</b>	180
<b>Tabernæ riguræ</b>	319	<b>Tarentum colonia Lacedæmoniorum</b>	330
<b>Tablæ Batavor.</b>	350, 355	<b>Tarentum vrbs</b>	900
<b>Tabuda fl. Belg.</b>	268	<b>Targines fl. Bruttior.</b>	913
<b>Tabula Agathodæmonis</b>	5	<b>Taranto Norici</b>	542
<b>Tabula geographica Augustodunensis</b>	5	<b>Tarnis fl. Gall.</b>	165
<b>Augustana</b>	5	<b>Tarona Sarmat.</b>	513
<b>Theodosiana</b>	ibidem	<b>Tarpeus mons Rom.</b>	289
<b>Pentingeriana</b>	ibidem	<b>Tarquini opp. Etrur.</b>	727
<b>Tabularum Geograph. primus auctor</b>	4	<b>Tarracina Latii</b>	812
<b>Taburnus mons</b>	868	<b>Tarraco Hisp.</b>	140
<b>Tacina</b>	923	<b>col. Iulia Victrix</b>	141
<b>Tader fluuius</b>	125, 136	<b>Tarraconei sis'prouincia</b>	99
<b>Tænarium, Tænarium</b>	1193	<b>Tarraconensis prouincæ conuentus iuridici</b>	101
<b>Tænarium promont. Lacœ.</b>	1193	<b>Tarræ Sardinie</b>	964
<b>oppidum</b>	1193	<b>Tarraga Hisp.</b>	114
<b>Tænari portus inferiorum</b>	1194	<b>Tartatica Hisp. c.</b>	611
<b>Tagus flauis Hisp.</b>	66, 68	<b>Tartarus fluu. Ital.</b>	633, 646
<b>auctor</b>	66	<b>Tartecis reg. Hisp.</b>	87
<b>Tagi pons</b>	72	<b>Tartessus opp. Hisp.</b>	87
		<b>Taruanna, Taruenna</b>	382
		<b>Taructedæ</b>	382

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Tarvesede, Tarvesedum <i>Rhet.</i>	534	Teleboi, Teleboæ pop.	954
Tarusium <i>Venet.</i>	700	Telesia Samnium	866
Tarus fluv. <i>Cusadan.</i>	665, 667	Telium <i>Apin.</i>	693
Tarufates pop. <i>Gall.</i>	179	Tellona <i>Lutit.</i>	797
Taulanti opp. <i>Illyr.</i>	1027	Tellina vallis	693
Taumastium	432	Telo Martius <i>Gall.</i>	234
Taurania <i>Illyrior.</i>	872	Telos inf. <i>Agai.</i>	1273
Taurus mons <i>Germ.</i>	460	Temenum <i>Argolid.</i>	1210
Taurasia <i>Illyrior.</i>	873	Temela <i>Brittor.</i>	914
Taurasini campi	872	Tempe <i>Thessalic.</i>	1074
Taurasium opp.	ibidem	<i>Sacra, Hæloria</i>	985
Taurinus portus	234	Temperies corporis ex situ loci	47
Tauri pop. <i>Seyth.</i>	509	Templa, <i>Temela,</i>	914
Taurici pop. <i>Seyth.</i>	509	Temla, eadem	914
Taurianum <i>Brittor.</i>	916	Tempyra <i>Thrac.</i>	1325
Taurica chersonesus	509	Tenchteri pop. <i>Germ.</i>	471
absolute	510	Tenchteri pop.	471
Taurinates campi	647	Teneapagus <i>Corinth.</i>	1232
Taurini pop.	647	Teneatæ, incolæ <i>Teneæ</i>	1232
Taurinorum Augusta	647	Tenebrium promont.	138
Taurus inf. <i>Illyr.</i>	625	Tenos inf. <i>Aegæi</i>	1284
Tauronem <i>Brittor.</i>	916	Tergeste <i>Carniscor.</i>	704
Tauris portus <i>Gall.</i>	234	Tergestum, idem	705
Tautomenium <i>Sicil.</i>	975	Tergestinus sinus	704
Taurominium, idem,	ibid.	Terina <i>Brittor.</i>	913, 955
Tauroscythæ pop.	510	Terinxus sinus	913
Taurunum Pannon.	502	Teruoli, arx, opp.	533
Tautus fluvius <i>Britann.</i>	405, 432	Termantia <i>Hisp.</i>	119
Taus fluvius idem	432	Termantini	ibidem
Taxandri pop. <i>Belg.</i>	367	Ternies fl. <i>pan.</i>	119
Taxatium <i>Rhet.</i>	535	Termestini, inde <i>dittis,</i>	ibidem
Taygetus mons <i>Arcad.</i>	1208	Termusus, <i>Termes</i>	119
Tæus <i>Sarmat.</i>	513	Termus fl. <i>Sarmat.</i>	967
Teanum Sidicinum	852	Ternobus <i>Mæd.</i>	594
Teanum Apulum	881	Terpillus <i>Macedon.</i>	1046
Teari Iulenses <i>Hisp.</i>	140	Terra figura qualis	6
Teate <i>Marrucinorum</i>	762	Terra figura opinione vulgæ	7
Tecelia <i>German.</i>	40	Tetracina <i>Lutit.</i>	812
Tecmon <i>Epiri.</i>	1095	Teruanna <i>Belg.</i>	381
Tectelæges pop. <i>Gall.</i>	221	Teruel <i>Hisp.</i>	134
Tedanus fluv. <i>Liburn.</i>	611	Teruium flumen	705
Tediaflum <i>Liburn.</i>	613	Telana Castellum <i>Rhet.</i>	581
Teganua inf. <i>Lacon.</i>	1244	Tethronum <i>Phocid.</i>	1130
Tegæa <i>Arcad.</i>	1224	Tetis fl. <i>Pyrenæis</i>	174
Tegæa <i>Cretæ</i>	1275	Tetranaulochus <i>Tbræc.</i>	1322
Tegianenses	859	Tetrapolis Attica	1162
Tegianum inspectum	859	<i>Dorica</i>	1114
Teglicium <i>Mæsis</i>	585	Tetricus mons <i>Sabin.</i>	781
Tegra & Tegra fl. <i>Mæd.</i>	584	Teucera <i>Belgic.</i>	386
Telamon <i>Fleur.</i>	719	Teurisci pop. <i>Dacie</i>	597
Teleboæ, Teleboides insulæ	1237	Teurnia <i>Noric.</i>	543 fin.
Telebois regio	1237	Teuthrona <i>Lacon.</i>	1194, 1208
		Nnn nnn nn 3	Teuto-

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Teutoburgienſis ſaltus	472	Thriaſius campus <i>Attic.</i>	1155
Teutoburgium	472, 560	Thronium <i>Locr. Epicnem.</i>	1119
Teutones pop.	449	Thryon <i>Meſſenie</i>	1191
Thalamæ <i>Lacon.</i>	1206	Thule inſula	446
Thapſus peninſ. <i>Sicil.</i>	981	Thuria <i>Meſſenie</i>	1191
opp. <i>Sicilie</i>	981	Thuriatæ incolæ	1192
Thaſium marmor	1330	Thurii opp. <i>Lucan. Ital.</i>	910
vinum	1330	Thurium <i>Acarnan.</i>	1103
Thaſſus eadem quæ Thaſus		Italiz, <i>Thurii</i>	910
Thaſus Cereris litus	1330	Thurium <i>Lacon.</i>	1204
Thaſus inſ. <i>Thrac.</i>	1329	Thyamis prom. <i>Epiri</i>	1088
Thaumacida opp.	1069	fluuius	1088
Thaumaci opp.	1069	Thyle inſula, <i>Thule,</i>	446
Theana <i>Hiſpan.</i>	138	Thynias litus Ponti	1320
Thebæ <i>Bæotia</i>	1137	Thyreum <i>Acarnan.</i>	1103
<i>Phthiotidia</i>	1071	Thyrides inſulæ ſinus <i>Meſſen.</i>	1244
Theganuſa inſ.	1244	Thyrſus fl. <i>Sardinia</i>	967
Thelphuſa, Thelphuſa	1220	Thyſſus, Thyſus <i>Maced.</i>	1052
Thenæ <i>Cretæ</i>	1275	Tiariulia <i>Hiſpan.</i>	140
Theodonis villa	295	Tiaſum <i>Dacia</i>	603
Theodoſia <i>Taurica</i>	511	Tiberia colonia Auguſta	522
Thera inſ. <i>Cretici mariæ</i>	1280	Tiberiacum <i>Belg.</i>	336
Theramæ <i>Lacon.</i>	1203	Tiberii Forum <i>Heluet.</i>	281
Therapnæ, eodem,	1203	Tiberis fluv.	630
Theraſia inſ. <i>Cretici M.</i>	1280	quos annes recipiat	630
Therma opp. Theſſalonica	1044	Tibifcuſ fluuius	595
Thermæ Himerææ	989	Tibiſſus, fluuius idem	595
Thermæ <i>Sicule</i>	989	Tibur opp.	803
Thermaicus ſinus <i>Maced.</i>	1048	Tiburs, <i>tu, gentile a Tibur</i>	804
Thermæ ſinus,	idem	Tiburnia non ſunt regina caſtra	522
Thermidaua <i>Ilyr.</i>	622	Ticer fluuius <i>Hiſp.</i>	144
Thermiſſa inſ. <i>Hierra</i>	1016	Tichis fl. <i>Hiſp.</i>	144, 174
Thermopylæ	1120, 1121	Tichium <i>Aetol.</i>	1114
Thermum <i>Aetolie</i>	1110	Ticinum opp. <i>trans Pad.</i>	684, 685
Therſia, Therſia, <i>Bæot.</i>	1147	flumen	685
Thesprotia regio	1086	Tidon fl. <i>Cispadan.</i>	664
Thesproti pop. <i>Epiri</i>	1086	Tifata mons <i>Campân.</i>	851
Thèſſalia regio	1056	Tifatini Iouis ſanum	851
<i>Propria Θεσσαλιώτις</i>	105	Tifernum <i>Tiberinum</i>	746
Thèſſalioſis regio	1057	<i>Samni</i>	863
Theſſalonica	1044	Tifernus mons	863
Theſſia <i>Aetolia</i>	1114	Tigulia <i>Ligur.</i>	657
Theudoſia <i>Tauric.</i>	511	Tiguliorum Segeſta	657
Theudurum <i>Belg.</i>	338	Tigurinus pagus	275, 281
Thiniæ prom. <i>Thracia</i>	1320	Tilauentus fl. <i>Venet.</i>	702
Thiſbe <i>Bæot.</i>	1148	Tillium <i>Sardinia</i>	965
Thiſſoa, Thiſſoa, <i>Arcad.</i>	1227	Tilox <i>Cerſicæ</i>	959
Thoricæ <i>Æuæ Attica</i>	1160	Tilphoſſa fons <i>Bæot.</i>	1141
Thracia, regio,	1295	Tilphuſa fons idem	1141
<i>Thraciæ mediterranea</i>	1322	Tilphuſium <i>Bæot.</i>	1143
Thrambus <i>Macedon.</i>	1049	Tiluri Pons <i>Ilyr.</i>	616
Thraſcuſ ventus	35	Timachi pop.	569, 570
		Timachus	

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Timachus fl. <i>Mes.</i>	571	Toronaicus sinus	idem
Timachus fl. idem	ibidem	Torone <i>Macedon.</i>	1050
Timacum maius	581	Touola fl. <i>Corfica</i>	958
minus	581	Totonis villa	295
Timaeus fl. & fons	634	Toxandri pop. <i>Belg.</i>	359, 367
Timethus fl. <i>Sicil.</i>	1000	Toxandria regio	368
Tunporum <i>Thrac.</i>	1345	Tracana <i>Sarmat.</i>	509
Tina fluvius <i>Britann.</i>	405	Trachin opp.	1069
Tingentia fl. <i>Hisp.</i>	89, 90	Trachinia regio	1069
Tingitana, eadem,	88	Trachinii pop.	1069
Tingi Cetraria	89, 90	Traducta <i>Iulia, Hiss.</i>	91
Tinia fl. <i>Vmbria</i>	749	Tracis entis, <i>Tracensis, fl.</i>	925
Tinnetio vicus <i>Rhet.</i>	534	Tragurium <i>Dalmat.</i>	615
Tinnocellum <i>Britann.</i>	429	Traja capita <i>Hiss.</i>	140
Tiquadrains. <i>Hiss.</i>	161	Traiana colonia <i>Belg.</i>	337
Tirida <i>Thrac.</i>	1300	Traiani Forum <i>Sardinia</i>	965
Tiristasis <i>Thrac.</i>	1310	Traiani pons in <i>Danub.</i>	577
Tiryns, <i>ibid., Argol.</i>	1217	Traianopolis	1325
Tisobis fl. <i>Britann.</i>	404	Traianus <i>Hiss. Italicensis</i>	83
Tissa <i>Sicilia</i>	1002	Traianus portus <i>Ital.</i>	734
Titarefus fl. <i>Thess.</i>	1079	Traiectus <i>Britann.</i>	422
Tithorea <i>Phoe.</i>	1128, 1131	Traiectus <i>Mosae</i>	342
Tithronium, Tithrone	1130	Traiectus <i>Rheni</i>	350
Titiensis vicus	742	Traiectus in <i>Gratiâ ex Italia</i>	895
Tirina fl. <i>Hys.</i>	605, 612		897
Titulcia <i>Hispan.</i>	1262	Transacincum	559
Tityrus mons <i>Creta</i>	404	Transudani pop. <i>Lusit.</i>	72
Tobius fluvius <i>Britann.</i>	162, 642	Transpadana regio	676
Togata Gallia	665	Transpadana Italia	676
Togata Gallia Propria	697	Transustulana regio	487
Togonius fl. <i>Venet.</i>	404	Trapezus <i>Acadiae</i>	1227
Toisobis fluvius <i>Britann.</i>	778	Trasimenus lacus	724
Tolenus fl. <i>Sabin.</i>	805	Treba <i>Aequorum Ital.</i>	784
Tolerium <i>Latis</i>	122	Augusta	784
Toletum <i>Hisp.</i>	443	Trebia fluvius <i>Caspad.</i>	665
Toliapis inf. <i>Britann.</i>	759	Placentinus	665
Tollentium <i>Piceni</i>	224	Trebia, Trebia <i>Campan.</i>	856
Toliscades pop. <i>Gall.</i>	224	Trebia <i>Vmbriae</i>	749
Tolosa	225	Trebula <i>Sabinor.</i>	780, 856
Tolosanum aurum, <i>prol.</i>	333	Mutusia	780
Tolpiceum <i>Bece.</i>	1094	Sa. <i>tenas</i>	780
Tomasus in a. s. centum fontium,	589	Treia municip.	758
Tonii opp. <i>Masina Pontum</i>	ibidem	Trenus fl. <i>L. tit.</i>	820
Tomis <i>var., ibid. eadem</i>	589	Tres <i>Alp. Hiss.</i>	106
Tonitæ <i>incolae</i>	1328	Tres Tabernae	82
Tonzo <i>Thrac.</i>	1320	Treia <i>Caspad.</i>	
Tonzu <i>Thrac.</i>	1055, 1298	Trenus, Treia, Truentum	
Topirus <i>Thrac.</i>		Trenus pop. <i>Belg.</i>	
Topirus, e. dem,			
Torocea <i>Sarmat.</i>			
Toronaus sinus			



# INDEX GEOGRAPHICVS.

Triadizza <i>Maf.</i>	594	Triaticum <i>Hirpinor.</i>	873
Triballi pop. <i>Maf.</i>	570	Triumphalis porta Romæ	790
Tribianus collis <i>Sabin.</i>	856	Triumphini pop. <i>Transpadan.</i>	691
Tribocci, Triboci, Tribocchi pop.	296, 299	Triumforum insula	671
Tribocorum nomen vnde	297	Trazza <i>Argolis</i>	1211
Tribula <i>Sabmor.</i>	856	Trezenis, <i>in</i> , regio	1211
Tribulum <i>Dalmat.</i>	619	Trogolodyta: <i>Mafie</i>	570
Tribunci, <i>castell. Belg.</i>	307	Troonum <i>Dalmat.</i>	616
Tricala <i>Sicil.</i>	1011	Tropæa Angusti <i>sub Alpibus</i>	654
Tricasses, Tricassij pop.	210	Tropæi Potopen	145, 146
Tricasses, vrbis nomen,	211	ad Tropæa <i>Boeotior.</i>	915
Tricastini pop. <i>Gall.</i>	243	Tropæum Aemilianum	232
Tricca <i>Thessal.</i>	1058, 1059	Trochus <i>Maf.</i>	585
Tricesima Colonia Trajana	338	Trochum <i>Ebur.</i>	714
ad Tricethum <i>in Carnis</i>	707	Trochilæ eques vnde	724
Trichonium <i>Aetol.</i>	1110	Truentinum Castrum	755
Tricorii pop. <i>Gall.</i>	247	Truenti fl. <i>Puenti</i>	755
Tricornium <i>Maf.</i>	573	Truentum opp. <i>Præni</i>	755
Tricorythus <i>Attic.</i>	1161	Tryphalia regio Peloponnesi	1183
Tridentini pop.	530	Tubantes pop. <i>German.</i>	470
Tridentum	530	Tubucci opp. <i>Lusitan.</i>	71
Trifanum <i>Latu extr.</i>	829	Tucci opp. <i>Hisp.</i>	83
Trigemina porta Romæ	790	Tucci aliud, cogn. Augusta Gemella	96
Trigifanum <i>Noric.</i>	540	Tude, <i>Tyde</i> , <i>Hisp.</i>	105
Trimanium <i>Mafie</i>	584	Tuder <i>Vmbr. citer.</i>	710
Trithontium <i>Thrac.</i>	1204	Tuderæ, <i>Tudera invola</i>	750
<i>Selgonarum Britan.</i>	432	Tuerobis fl. <i>Britann.</i>	428
Trinabus <i>Maf.</i>	595	Tificum <i>Vmbr. citer.</i>	747
Trinacia <i>Sicilia</i>	970	Tugenus pagus	276, 282
Trinacria Sicilia	969	Tugia <i>Hispan.</i>	125
Trinasus castell. <i>Lacon.</i>	1195	Tugienfis saltus	100, 125
Trinium flumen	864, 878	Tulingi pop.	283
Trinobantes pop. <i>Britann.</i>	409	Tullum <i>Leucorum</i>	292
Triocala <i>Sicil.</i>	1011	Tungri, <i>Eburones</i> pop.	340
Triocla <i>Sicil.</i>	1010	Tungri opp. <i>Belg.</i>	341, 367
Triphylia regio	1183	Tungrorum fons	341
Tripolis <i>Archie</i>	1227	Tunnum <i>Britann.</i>	429
Tripolis <i>Laconica</i>	1205	Turba opp. <i>Aquitan.</i>	180
Tripolis <i>Ferrabie</i>	1063	Turba <i>Hispan.</i>	135
Tripolis <i>Thessalæ</i>	1062 seq.	Turbula <i>Hisp.</i>	135
Tripolis regio	1062	Turcilingi pop.	479
Tripontium <i>Britann.</i>	424	Turdetania	82
Triquetra <i>Sicilia</i>	970	Turdetani pop. <i>Hisp.</i>	67
Trilanto fl. <i>Britann.</i>	404	Turdetanorum vrbis in Edetanis	134
Trimis <i>Mafie</i>	585	Turduli pop. <i>Hisp.</i>	82
Triphylus, <i>Tegales Maf.</i>	1047	Turialis <i>Hisp.</i>	112, 114, 127
Trilium <i>Dacie</i>	598	Turones, Turoni pop. <i>Gall.</i>	203
Tricca <i>Phocæd.</i>	1131	Turoni, vrbis <i>Turanorum</i>	203
Tristium <i>Hispan.</i>	108	ad Turres <i>Sardin.</i>	965
Metallum	108	Turres Iulianæ <i>Aquil.</i>	891
Triuentium, <i>Tremuntium</i>	864	Aurelane	ibidem
Tigentium, idem, <i>Samn.</i>	ibidem	Turris Cæsaris <i>apud Peuc.</i>	890
			Turris

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Turris Libyſonis <i>Sardin.</i>	965	Valentianæ Belg.	365
Tutris octogona ventorum	34	Valeria Celtiberorum	129
Turrus fl. <i>Venet. ſ. Carn.</i>	703	an & Sardinia	966
Turuntus fl. <i>Sarmat.</i>	494	Valeria via Italiz	941
Tuſciz regio, <i>Etruria,</i>	710	Siciliz	1015
Tuſci pop. <i>Etrufci,</i>	710	Valetium Calabria	896
Tuſci villa Plinii	722	Vallata <i>Hiſp.</i>	107
Tuſculum <i>Latii</i>	800	Vallatum <i>Vindelic.</i>	525
Tuſculanum Ciceronis	801	Vangiones pop. Belg.	310
Tuſculanum <i>ad Benacum</i>	692	Vangiones vrbs	311
Tutela Ara <i>Corſica</i>	958	Vannia Transpadanæ	693
Tutela <i>Hiſp.</i>	114	Vapincum <i>Gall.</i>	247
Tutia <i>Hiſp.</i>	130	Vararæſtuarum <i>Britan.</i>	438
Tutatio, Tutatio, <i>Noriii</i>	542	Vardzi, Vardei, pop. <i>Dalmat.</i>	607
Tybris, <i>Tiberis,</i> fl.	793	Varduli pop. <i>Hiſp.</i>	107
Tyde opp. <i>Hiſp.</i>	105	Varia <i>Aequiculor.</i>	783
Tymphaei pop. <i>Græc.</i>	1034, 1096	Varia Apula	902
Tynpha mons	1096	Variana <i>Maſ. infer.</i>	583
Tymphaica boues	1015	Variana <i>Pannon.</i>	566
Tyndaris, Tyndarium <i>Sicilia</i>	1000	Varini pop. <i>Germ.</i>	478
Typhones venti	39	Varis <i>Britann.</i>	428
Tyra, Tyras, fl. <i>Sarmat.</i>	495	Varist, <i>Nariſci</i>	485
oppid. <i>Sarmat.</i>	ibidem	Varuaria <i>Liburn.</i>	613
Tyragezæ pop. <i>Sarmat.</i>	496	Varuarini	613
Tyriſtata <i>Sarmat.</i>	513	Varus fl. Galliz finis	172, 641
Tyritæ pop.	496	Vafates, Vafatz pop. <i>Gall.</i>	183
Tyrigezæ pop. <i>Sarmat.</i>	496	oppidum	ibidem
Tyriſta <i>Macedon.</i>	1036	Vafatium ciuitas	ibidem
Tyrtheni pop.	710	Vafcones pop. <i>Hiſp.</i>	107, 108, 114
V.		Vafconia Gallica	194
Vaccafluuius <i>Lufitan.</i>	69	Vafio opp. <i>Gall.</i>	245
Vaccæi pop. <i>Hiſp.</i>	115	Vaticanus campus	790
Vacontium <i>Pannon.</i>	565	collis	790
Vacua fluuius <i>Lufitan.</i>	69	Vatrenus fl. <i>Cupadana</i>	675
Vacus fl. <i>Lufitan.</i>	69	Vbii pop. <i>ad Rhenum</i>	326
Vada <i>Batauorum</i>	348, 349	transducti	326
Vada Sabatia	656	Vbiorum ara	327, 329
Vada Volaterrana	715	Vbiorum oppidum	327
Vadicaffes pop.	212, 392	Vcacia, Vcacia <i>Gall.</i>	229
Vadicaffii iidem		Vcubis opp. <i>Hiſp.</i>	95
Vadimonis lacus	726	Vdina	706
Vagedruſa fl. <i>Sicilia</i>	986	Veſta, Veſtis inf. <i>Britann.</i>	442
Vagiennipop. <i>Etrur.</i>	647	Vechtus fl. <i>Germ.</i>	453
Vahalis fluuius	257	Veſturonones pop.	438, 439
Vala Thrac.	1327	Vediantii pop. <i>Alpin.</i>	646
Valcum <i>Pannon.</i>	561	Vedinum, <i>Vdina</i>	706
Valdaſus fl. <i>Pannon.</i>	548	Vedra fl. <i>Britann.</i>	405
Valentia <i>Bruttiorum</i>	915	Vegium <i>Liburn.</i>	613
Valentia <i>Calabria</i>	896	Veii vrbs <i>Etrur.</i>	731
Valentia <i>Gall.</i>	249	Veientes, Veientani	731
Valentia <i>Hiſpan.</i>	133	Velaui ſeu Vollaui pop. <i>Gall.</i>	193
Valentia <i>Sardinia</i>	966	Velauni, ipſi <i>Velaui</i>	193
		Q o o o o o o o	Veldidana

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Veldidena Rhæt.	532	Verbanus lacus	678
Veleia <i>Cupadane</i>	665	Veragri pop. <i>Alpin.</i>	248, 282
Veleiates, eius incolæ	665	Verbinum Gall.	389
Velia <i>Lucania</i>	906	Vercellæ	677
Velinus portus	ibidem	Vercetura Calabr.	1 898
Velinus lacus <i>Sabinor.</i>	777	Vergæ <i>Bruttior.</i>	929
<i>Fluius</i>	777	Vergellus fl. <i>Apul.</i>	888
Veliocæsles pop. Gall.	397	Vergentum Iulii Geniis	85
Vellitræ opp. <i>Latii</i>	813	Vergilia <i>Hisp.</i>	135
Vellabori pop.	442	Vergium <i>Hisp.</i>	141, 151
Vellanis <i>Mæf.</i>	581 f. 582	Vernemetum <i>Britann.</i>	424
Vellaua vrbs Gall.	193	Verolanium <i>Britann.</i>	421
Vellau pop. <i>Velauni</i>	ibidem	Veromandui pop. <i>Gall.</i>	388
Vellauorum ciuitas,	193	Veromanduorum <i>Augusta</i>	389
Vellaunodunum Gall.	209	Verometum <i>Britann.</i>	424
Vellica <i>Hisp.</i>	107	Verona	688
Veliocæsles pop. <i>Veliocæsles</i>	397	<i>an Rhætorum</i>	530
Veluca <i>Hisp.</i>	121	Veronius fl. <i>Gall.</i>	166
Vermania <i>Vindelic.</i>	519	Verramus fl. <i>Venet.</i>	702, 703
Venafrum	854	Verrugo <i>Volsorum</i>	817
Venafranum oleum	854	Verteis <i>Britann.</i>	430
Venaria inf. <i>Italiae</i>	949	Vertices Terræ	7
Vendemis	582	Verulæ <i>Latii</i>	807
Venedi pop.	488	Verulani incolæ <i>Verulanorum</i>	807
Venedicus finis	488	Verulamium <i>Britann.</i>	421
Vendo <i>Liburn.</i>	610	Vesbius mons, <i>Vesunius</i>	845
Vendobona	551	Vesicia <i>Latii</i>	828
Venchi, <i>Vnellis</i> , pop. <i>Gall.</i>	201	Vesicania regio <i>Hisp.</i>	149
Veneria cognon <i>en Nebiisse</i>	93	Vesdiantii pop. <i>Gall. Alp.</i>	240
Veneris portus ad <i>Pyrenæum</i>	153	Vesentium <i>Etrur.</i>	722
Veneris portus Gall.	222	Veseris fluius <i>Camp.</i>	856, 857
Veneris portus <i>Liguria</i>	658	<i>oppidum</i>	856
Veneri pop. <i>Gallia</i>	197. f.	Vesfeus mons, <i>Vesunius</i>	846
Venetii pop. <i>Ital.</i>	693	Vesidia fl. <i>Etrur.</i>	712
<i>orum fines</i>	694	Vesontio Gall.	288
Venetia regio <i>Ital.</i>	695	Vestini pop. <i>Ital.</i>	761
Venetica insula <i>Gall.</i>	251	Vesuius mons, <i>Vesunius</i> ,	846
Veneris lacus	283 f.	Vesunna <i>Gall.</i>	189
Veneri pop. <i>Hibern.</i>	442	Vesuius mons	846
Veneri pop. <i>Rhæt.</i>	529	Vetera <i>Belg.</i>	337
Vennones pop.	ibidem	Vetona <i>Umbr. Cispenn.</i>	747
Venta <i>Belg.</i> <i>Britann.</i>	416	Vetoniana <i>Vindelic.</i>	522
Venta <i>lætorum</i>	423	<i>Noric.</i>	542
Ventiquatuor principales	32	Vettona <i>Umbr. Cispennin.</i>	747
<i>Cardinales</i>	33	Vettones pop. <i>Hisp.</i>	67
<i>et alia plerisque adfert</i>	33	Vettonia regio,	ibidem
<i>locum</i>	35	Vetulonia <i>Etrur.</i>	717
Vetronii nomina	33	Vetulonii Plur. vrbs eadem	
<i>et alia interpretationes</i>	34, 35	Vetulanum <i>Pannon.</i>	559
Vetula <i>Pyrenæa</i>	152	Vetullina <i>Pannon.</i>	ibidem
Vexilla	889	Vexala æstuarium <i>Britann.</i>	416
Vepiteum <i>Latii</i>	532	Vexalla æstuarium idem	418
		Vicens	

# INDEX GEOGRAPHICVS.

Vicus Aquius Latii	811	Vindinum Aqu. Gall.	805
Vibugon Brutt.	519	Vindobona Brutt.	419
Vibonensis	130	Vindobona	317
Vibonensis Hysp.	31	Vindomagus	329
Vibonensis Macedon.	61056	Vindomana Pennin.	51
Vibonensis Mallianis signis	98, 59	Vindomora	420
Vibonensis Niliam	61059	Vindoni camp.	28
Via Aduia duplex	61059	Vindonissa Hysp.	329
Appia	93	Vingium Brutt.	14
Ardcatina	944	Vinidi pop. VVindi	18
Aurelia	937	Vinonia Britann.	415
Campar	942	Vinnouium	ibidem.
Cassia	937	Vintium Gall.	150, 348
Claudia	938	Vipitenum Rhet.	318
Clodia	ibidem	Virda B. Vindala	319
Flaminia	935	Virgilia Hysp.	5
Libiana	943	Virgallum prom. Belg.	915
Lancia	941	Virmandense oppidum	189
Laurentina	943	Viroconum Britan.	415
Non-Setana	941	Virodunum Belg.	295
Officinas	944	Viromandui pop.	388
Postuma	943	Virouesca, Viruesca Hysp.	108
Prænestina	943	Virunum Noric.	511
Salona	773, 943	Vitelli, Vitellia Noric.	342
Tiburina	943	Vitellium Etrur.	727
Valeia	941	Vitonto	268
Via Valeria Sicilia	1015	Vitontum Gall.	388
Viaca Vindala	319	Vitontum Hispania	415
Viadrus fluvius	437	Vistula Prus.	415
Vietia Hispan.	129	Vistula fluv.	494
Vigonia	125	Viturgis fluvius	455
Vigontianum	438	Vitellia	785
Vibici, Vibici Gall.	134	Vitellia Gall. Alp.	615
Vibo Valentia Brutt.	915	Vitellium Etrur.	727
Vibo, Vibona	ibidem	Vitellium Etrur.	727
Vibonensis fluv.	915	Vitellium Etrur.	727
Vicentia	608	Vitellium Etrur.	727
ad Vicellum	915	Vitellium Etrur.	727
Vicetia	915, 608	Vitellium Etrur.	727
Victoria Britann.	432	Vitellium Etrur.	727
ad Viduolas	670	Vitellium Etrur.	727
Vidunum	608	Vitellium Etrur.	727
Vicus Iulii Aqu. Gall.	180	Vitellium Etrur.	727
Vicus Iulius Gall. Nemet.	110	Vitellium Etrur.	727
Vidrus fluvius Gall.	433	Vitellium Etrur.	727
Vidua fluv. Hysp.	431	Vitellium Etrur.	727
Viducanensis pop. Gall.	401, 212	Vitellium Etrur.	727
Vidua fluv.	25	Vitellium Etrur.	727
Vicentia Brutt.	167	Vitellium Etrur.	727
Villa Faustina	115, 423	Vitellium Etrur.	727
Villa Iouis in inf. Capren.	254	Vitellium Etrur.	727
Vimania Brutt.	115	Vitellium Etrur.	727
Viminacium Hysp.	115	Vitellium Etrur.	727
Viminacium Gall.	115	Vitellium Etrur.	727
Vind, Vindobona Brutt.	115	Vitellium Etrur.	727
Vindana Brutt. Gall.	115	Vitellium Etrur.	727
Vindelicus fl. Gall.	115	Vitellium Etrur.	727
Vindalum Gall.	115	Vitellium Etrur.	727
Vindelicia Hysp.	115	Vitellium Etrur.	727
Vindelicia	115	Vitellium Etrur.	727
Vindelicia regio	115	Vitellium Etrur.	727
Vindelicia fines	115	Vitellium Etrur.	727
Vindili pop. Brutt.	480	Vitellium Etrur.	727
Vindilis inf. ad Gall.	115	Vitellium Etrur.	727

[illegible]

Species	Count
<i>Xiphonia promont. Sicil.</i>	964
<i>Xuthia, Gen. Leontina</i>	978
<i>Xylopolis Almond</i>	3046
<i>Xylopolis vicia</i>	978
<b>Z.</b>	
<i>Zerynthus inf.</i>	944
<i>    oppid. infila</i>	944
<i>    &amp; Myrie cadem</i>	944
<i>Zapete, M. fana</i>	978
<i>Zanab. Mef.</i>	978
<i>Zarmitethusa</i>	600
<i>Zarmitogekula</i>	600
<i>Zarab. Zafen</i>	1198
<i>Zela Ty racia</i>	1198
<i>Zenonis Chersonesus</i>	978
<i>Zephyre inf. ad Cretam</i>	978
<i>Zephyrium prom. Spor.</i>	978
<i>Zephyrus vantes</i>	33
<i>Zerno Dada</i>	600
<i>Zernentum cat. is</i>	600
<i>Zerynthus Apicilo</i>	1198
<i>Zerynthum austrum</i>	1198
<i>Zeryma Dalem</i>	1198
<i>Zetium</i>	18
<i>Zona orbis terrarum</i>	1198
<i>    quor. list</i>	1198
<i>Zone Ther.</i>	1198
<i>Zoster inf. Gras.</i>	1198
<i>Zurobata Dada</i>	1198











